T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞEM'Î ŞEM'ULLÂH
ŞERH-İ MESNEVÎ (II. CİLT)
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK)

Tezi Hazırlayan
Turgut KOÇOĞLU

Tezi Yöneten
Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Eylül 2009
KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞEM'Î ŞEM'ULLÂH
ŞERH-İ MESNEVÎ (II. CİLT)
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK)

Tezi Hazırlayan
Turgut KOÇOĞLU

Tezi Yöneten
Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Eylül 2009
KAYSERİ

Prof. Dr. Atabey KILIÇ danışmanlığında **Turgut KOÇOĞLU** tarafından hazırlanan **"Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

09.10.2009

JÜRİ

Danışman: Prof. Dr. Atabey KILIÇ .....

Üye: Prof. Dr. İ.Hakkı AKSOYAK .....

Üye: Doç. Dr. Ziya AVŞAR .....

Üye: Yard. Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK .....

Üye: Yard. Doç. Dr. Celil ARSLAN .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 30.10.2009... tarih ve .....33..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..30/..12/..2009

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN
Enstitü Müdürü

T.C. ERCİYES ÜNİVERSİTESİ 1923 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ÖNSÖZ

Genellikle "anlaşılması güç metinlerin, onları daha iyi anladığını düşünen kişiler tarafından açıklanması ve anlaşılır hâle getirilmesi" şeklinde tarif edilen metin şerhinin uzun bir geçmişi ve Klâsik Türk edebiyatında önemli bir yeri vardır.

İslâm kültür dünyasında Kur'ân-ı Kerim'i daha iyi anlamak için filoloji ve belâgat çalışmaları yapılmış ve bu çalışmalar neticesinde bir tefsir usulü oluşmuştur. Müfessirlerin, kelamcıların, filologların, Kur'ân-ı Kerim'in i'câz ve îcâzını ortaya çıkarmaya yönelik bu çalışmalarında elde ettikleri bilgi ve deneyimler, zamanla Kur'ân haricindeki ilmî ve edebî metinlerin izah ve açıklanması için de kullanılmaya başlanmıştır. Neticede Arap dili ve edebiyatında yaklaşık 9. asırdan itibaren anlaşılması güç metinlerin açıklanmasına yönelik bir şerh metodu oluşmuştur.

İslâm medeniyeti içerisine giren Türkler de Arap dili ve edebiyatında teşekkül eden şerh metodunu örnek alarak takriben 14. yüzyıldan itibaren Arapça, Farsça bazı eserleri ve izahı gereken birtakım Türkçe şiirleri şerh etmişlerdir. 15. asırda ise metin şerhi sahasında Türk usulü oluşmaya başlamış ve 16. asırda Türk edebiyatı sahasında artık yerleşmiş, sistemleşmiş, geleneksel bir şerh metodu teşekkül etmiştir.

Türk Edebiyatında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî-yi Şerîf'i yaklaşık 16. asırdan itibaren şerh edilmiş ve bu zamandan günümüze kadar her yüzyılda bir çok şârih tarafından tamamına ya da bir kısmına şerhler yazılmıştır. Mesnevî-yi Şerîf'in belki hiçbir esere nasip olmayacak kadar çok şerhi yapılmış, hatta Mesnevî'ye sadece Türkçe değil Farsça, Arapça, Hintçe, Sanskritçe ve İngilizce şerhler de yazılmıştır.

Türk Edebiyatında Mesnevî'nin altı cildini de Türkçe ilk defa şerh eden şârih Şem'î Şem'ullah Efendi'dir. Şem'î Efendi 1586'da I. cildinin şerhine başladığı Mesnevî'nin VI. cildinin şerhini 1596'da bitirmiştir. Şem'î Efendi, Mesnevî-yi Şerîf gibi asırlarca din ve

tasavvuf hayatında önemli yer tutan ve edebî özelliği bakımından ehemmiyet arz eden bir eseri Türk Edebiyatında geleneksel şerh metodunun yeni oluştuğu bir zamanda şerh etmiştir. Bu sebeple söz konusu şerhin günümüz harflerine aktarılmasıyla Mesnevî'nin ilk tam Türkçe şerhi ilim âleminin istifadesine sunulacak, Türk Edebiyatında geleneksel şerhin bu dönemlerde nasıl bir yöntem izlediği daha iyi incelenebilecek ve Mesnevî üzerine yapılan fikrî ve edebî çalışmalar için zenginlik olacaktır.

İşte bu düşüncelerle Sayın Prof. Dr. Atabey Kılıç hocamızın danışmanlığında ve kendilerinin yönlendirmesiyle dört doktora öğrencisinin, bu şerhin metnini tenkitli neşir yöntemiyle günümüz harflerine aktarması ve üzerinde inceleme yapması kararına varıldı ve şerhin II. cildinin doktora tezi olarak hazırlanması üzerimize tevdi edildi. Söz konusu eserin I. cildi Abdülkadir Dağlar, III ve IV. cildi Zehra Gümüş, V ve VI. cildi de Oğuzhan Şahin tarafından hocamız Prof. Dr. Atabey Kılıç danışmanlığında doktora tezi olarak hâlen çalışılmaktadır.

Tez, ana hatlarıyla inceleme ve metin olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. İnceleme kısmının giriş bölümünde Mesnevî'nin tercüme ve şerhlerinden bahsedildi. I. bölümde Şem'î Efendi'nin hayatı ve eserleri üzerinde duruldu. II. bölümün A. başlığında Şerh-i Mesnevî'nin II. cildinin nüshalarının tavsifi yapıldı ki artık çoğu kütüphanede eserlerin kendisini araştırmacıya göstermediklerinden tavsif için nüshaların fotoğraflarından yararlanıldı. Bazen de Şem'î üzerine yapılan bir doktora çalışmasından[1] alıntı yapıldı. Bu bölümde ayrıca eserin şeceresi oluşturuldu. B. bölümünde Şerh-i Mesnevî'nin nasıl yazıldığı, C. başlığı altında ise eserin dili ve şerh metodu incelendi. Tezin inceleme kısmının son bölümünde, II. ciltteki ilk hikâye kıstas alınarak, Mesnevî-yi Şerîf'in altı cildini de Türkçe şerh eden altı eserle Şem'î Şem'ullah'ın şerhi, metot yönünden mukayese edildi.

Tezin esasını teşkil eden ikinci bölümde, Şerh-i Mesnevî'nin II. cildinin metni yer almaktadır. Metnin tenkitli neşri yapılırken nüshaların şeceresinden hareket edilerek kolbaşı olduğu düşünülen 3 nüsha kullanıldı. Tenkitli neşir esnasında **H** harfiyle gösterilen

[1] Şeyda Öztürk, Şem'î'nin (15.-16 yy.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007.

nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 334; **N** harfiyle gösterilen nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 571, **M** harfiyle gösterilen nüsha ise Mevlânâ Müzesi 6401 künyeleriyle kayıtlıdır. **M** nüshası kolbaşı bir nüsha olmasına rağmen sondan eksik olduğu için –ki muhtemelen bu varaklar bir şekilde koparılmış ya da yırtılmıştır- kalan kısımlarda, **M** nüshasından gelen ve **M_2** şeklinde gösterdiğimiz Mevlânâ Müzesi 2069'da kayıtlı nüsha kullanıldı.

Metne, **H** nüshasına göre satır numaraları verdik. Nüshalar arasındaki farkları gösterirken farkın geçtiği satır numarasını aparat kısmına alıp farkları (Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti Nîl ırmağını MN: Nîl'i H) şeklinde, kabul ettiğimiz farkı (:) iki noktadan önce yazarak gösterdik. Bir nüshada bulunmayan farkları ise (ḥaḳîḳat-i maʿnā N-) şeklinde olmayan nüshadan sonra (-) işareti getirerek belirttik. Nüshalardaki derkenarları [*gerdūn* bunda felek maʿnāsınadur] şeklinde köşeli parantez içerisine aldık.

Şerhte ayet ve hadislerin okunuşları tırnak işareti ("") içerisinde metne yazılıp dipnotta mealleri verildi ve ayetlerin hangi surede, hadislerin de hangi hadis kitabında yer aldığı belirtildi. Ancak birkaç hadisin nerede geçtiğini bulamadığımız için kaynak gösteremedik. Metinde geçen sair Farsça, Arapça şiir ve ibarelerin Türkçe tercümeleri de dipnota yazıldı. Tezin V. bölümünde metin esaslı bir sözlük yer almaktadır. Bu sözlük hazırlanırken özellikle şârihin metne göre mana verdiği kelimeler seçildi. VI. bölüme tezle ilgili bir kaynakça konuldu, VII. bölümde ise şahıs, eser ve yer dizini hazırlandı.

Tezimiz, Farsça ağırlıklı bir metin olması nedeniyle metnin günümüz harflerine aktarılması sırasında imlâ problemleriyle karşılaştık. Bu problemler özellikle Farsça **ön ek** ve **son ek**lerin yazımıyla **tamlamalar**ın imlâsı noktasındaydı. Bu hususta imlâ ile ilgili o zamana kadar yazılmış birkaç yazıyı gözden geçirdiğimizde, bu yazılar arasında tam bir tutarlılığın olmadığını gördük. Bu sırada Erciyes Üniversitesi Klâsik Türk Edebiyatı Topluluğu'nun 15-16 Mayıs 2008 tarihinde düzenlediği *"II. Klâsik Türk Edebiyatı İmlâ Sempozyumu"* yapıldı ve burada sunulan tebliğlerden de yararlanarak tezimizde söz konusu noktalarda nasıl bir imlâ şekli takip edeceğimizi şöyle düşündük:

Öncelikle tamlayanının sonu ünlü harfle biten tamlamalarda **-i**, **-ı** yerine **-yi**, **-yı** yazımı tercih edildi:

*çeşme-**i** ḥayvān çeşme-**yi** ḥayvān, dīde-**i** giryān dīde-**yi** giryān*

Farsçadaki "**bā**, **be**, **der**, **ez**, **zi**, **bī**, **nā**, **mī**, **ne**, **me**, **ber**, **vā**" ön eklerini ve edatlarını kelimeden çizgiyle ayırmadan kelimeye bitişik yazdık:

bā-güher	**bā**güher,	**be-**ḫāne	**be**ḫāne,	**bü-**cū	**bü**cū,
der-dest	**der**dest,	**ez-**felek	**ez**felek,	**zi-**cāy	**zi**cāy,
bī-çāre	**bī**çāre,	**nā-**gāh	**nā**gāh,	**mī-**küned	**mī**küned
ne-büved	**ne**büved,	**me-**kün	**me**kün,	**ber-**eczā	**ber**eczā
vā-beste	**vā**beste				

Kelime sonuna gelen Farsça "**rā**" çekim eki ve bütün **yapım ekleri**ni kelimeye bitişik yazdık:

ādemī**-rā**	ādemī**rā**,	bād**-bān**	bād**bān**,	nemek**-dān**	nemek**dān**
nigeh**-dār**	nigeh**dār**,	āhen**-īn**	āhen**īn**,	ṣubḫ**-gāh**	ṣubḫ**gāh**
ġam**-gīn**	ġam**gīn**,	ş̧ebāt**-kār**	ş̧ebāt**kār**	derd**-nāk**	derd**nāk** …

Kelime başında ve iki kelimenin ortasında kullanılan **ender** sözcüğünü çizgisiz yazmayı tercih ettik:

ender-çeşm-i tu **ender** çeşm-i tu, cihān-**ender**-cihān cihān **ender** cihān

Yine iki kelimenin arasına gelen **ā, der, be** eklerini kelimeye bitişik yazdık:

gün-**ā**-gün günāgün, pey-**der**-pey pey**der**pey, dem-**be**-dem dem**be**dem

Farsça sayıları ayrı yazmayı tercih ettik:

dü-çeşmeş dü çeşmeş, şeş-ṣad şeş ṣad

Vasf-ı terkibî hâlindeki Farsça tamlamaları kısa çizgiyle ayırarak yazdık:

āsūde-ḥāl siyeh-ruḫ, ferzīn-bend, reh-zen, mār-gīr, pā-best

İki sözcüğün ya da ek ile kelimenin birleşmesi anında meydana gelen ses düşmesini düşen sesin yerine kesme işareti (**ʻ**) getirerek gösterdik:

ki īn k'īn, ki ū k'ū, bişinev biş'nev

Aşağıda geçen Arapça **ön ekler**i ya da edatları bir ek olarak düşünüp kelimeye bitişik yazdık:

fī-ẓulmetin	**fī**ẓulmetin,	**ʿalā-**ġażabī	**ʿalā**ġażabī,	**lā-**teḳūlü	**lā**teḳūlü
min-ḫayri	**min**ḫayri,	**bi-**dīni	**bi**dīni,	**ilā-**rabbike	**ilā**rabbike
fe-lehüm	**fe**lehüm,	**ke-**ennehū	**ke**ennehū	**li-**yaʿbüdün	**li**yaʿbüdün

Ancak bu eklerden sonra gelen kelimenin başında harf-i tarif varsa eki çizgiyle ayırmanın daha uygun olacağını düşündük:

fi'l-vāḳıʿ, mine'l-evvel, bi'l-bedāhe,…

Harf-i tarifle yapılan Arapça tamlamaları şu şekilde yazdık:

ṣırāṭake'l-müstaḳīme, **ḥubbüke'l-eşyā'e, ʿarafe'l-ḥaḳḳa...**

Tamlamalarda kullanılmayan harf-i tarifleri de çizgiyle ayırarak yazdık:

el-kelām, **el-**ḳażā'ü, **el-**Ḳadīr,

Farsça şiir metinlerinde, kişi zamiri olan **tū/tu** sözcüğünün uzun ünlüyle mi kısa ünlüyle mi yazılacağını vezne göre belirledik. Çünkü bu kelimeyi şairler, vezne göre bazen uzun bazen de kısa okumaktadırlar. Bu yüzden vezin gereği kapalı hece gereken yerlerde **tū** açık hece gereken yerlerde de **tu** yazımını tercih ettik.

Tezi hazırlarken karşılaştığımız önemli bir problem de Mesnevî'nin ve diğer Farsça şiirlerin telaffuzuyla ilgiliydi. Mesnevî'nin şimdiye kadar yayınlanmış şerh ve tercümelerinin çoğununda Mesnevî'nin okunuşu ve telaffuzu günümüz harfleriyle gösterilmemiş, bunun gösterildiği birkaç eserde ise ortak bir telaffuz bulunmamıştır. Kimi **kuned, goft, şod;** kimi **koned, guft, şud, buved** kimi de **küned**, **güft**, **şüd, büved** telaffuzunu tercih etmiştir. Bir İranlı **bülbül**ü, **bolbol** şeklinde telaffuz edebilir, ancak bir Türk olan Mevlânâ'nın telaffuzunun **bülbül** ya da **küned, güft, şüd** olması büyük ihtimaldir. Bu yüzden biz de telaffuzunda ihtilaf olan bu sözcüklerin daha ziyade ince sesli ve dar yuvarlak okunuşlarını tercih ettik: **küned, şüd, güft, büved** gibi.

"Allāh" lafzının bulunduğu tamlamalarda kesme işaretini kullanmadık, yani **raḥmetu'llāh** , **ẓıllu'llāh** yerine **raḥmetullāh**, **ẓıllullāh** yazımını tercih ettik.

Yine Arapça tamlama şeklinde oluşan **Ḥüsāmü'd-dīn**, **Seyfü'd-dīn** gibi özel isimlerde **Ḥüsāme'd-dīn**, **Seyfe'd-dīn** yazımlarını tercih ettik.

Metinde geçen özel isimleri büyük harfle yazdık ve bu isimlere gelen çekim eklerini kesme işaretiyle ayırdık: Ḥażret-i Ḫudā, Allāhu Teʿālā, Sürūrī Efendi, Cenāb-ı Ḳuds'e, Türkī'de, Nemrūd'uñ vs.

Yukarıda geçen noktalama ses, ek, sözcük ve tamlamaların imlâsıyla ilgili muhtelif görüşler ve açıklamalar yer almaktadır. Biz de söz konusu görüşlerden yararlanarak ve hocalarımıza danışarak bu tezde, yukarıda tercih ettiğimiz yazım şekillerini kullandık ve dikkatimizden kaçmadıkça tercih ettiğimiz imlâda tutarlı olmaya çalıştık.

Eksik ve hatalarla dolu bu naçiz çalışma hazırlanırken Farsça şiirlerin tercümesinde yardımcı olan arkadaşım Ahmet TANYILDIZ'a, çeşitli vesilelerle yardımını gördüğüm kaderdaşım Oğuzhan ŞAHİN'e, Arapça şiir ve ibarelerin tercümesini yaparak hadislerin kaynaklarını bulmamda büyük emekleri olan aziz dostlarım İdris TÜZÜN'e ve İbrahim BABACAN'a, tez çalışmam boyunca maddi ve manevi desteğini her an yanımda hissettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Atabey KILIÇ'a teşekkürü borç biliyorum.

Kayseri

Eylül 2009

ÖZET

ŞEM'Î ŞEM'ULLÂH
ŞERH-İ MESNEV Î (II. CİLT)
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK)

Turgut KOÇOĞLU

Türk Edebiyatında metin şerhleri önemli bir yer tutmaktadır. Türk, Arap ve Fars Edebiyatından pek çok eser Türkçe şerh edilmiştir. 16. yüzyılda yaşamış olan Şem'î Şem'ullâh, Klâsik Türk Edebiyatında şerh geleneğinin sistemleşmeye başladığı dönemde yetişmiş ve 10'un üzerinde esere Türkçe şerh yazmış önemli bir şârihtir. Şerh-i Mesnevî, onun en hacimli şerhlerindendir. Mesnevî'nin altı cildini de ilk defa Türkçe şerh eden şârih Şem'î Efendi'dir.

Şerh-i Mesnevî'nin metninin kurulması kütüphane raflarında tozlanmaya yüz tutmuş kıymetli bir eseri gün yüzüne çıkaracak; üzerinde yapılacak incelemeler, Mevlânâ ve Mesnevî'nin anlaşılmasına farklı bir bakış açısı getirecek ayrıca dil bilim, belâgat, şerh, din ve tasavvuf ve benzeri ilimlerde yapılan araştırmalara bir nebze de olsa faydası olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Mesnevî-yi Şerîf, Şem'î Şem'ullâh, Şerh-i Mesnevî

ABSTRACT

SEM'I SHEM'ULLAH

SERH-I MESNEWI (II. VOLUME)

(RESEARCH- CRİCİTİCAL TEXT-DİCTİONARY)

Turgut KOÇOĞLU

The explanations of the texts has a important place in Turkish literature. A lot of works be explained to Turkish from Turkish, Arab, Persian literatures. Sem'i Shem'ullah, who lived in 16. century and wrote Turkish explanations more than ten works, is an important explanatory. Serh-i Mesnewi is one of the voluminous works of him. Sem'i Shem'ullah is the first explanatory who explained that Mesnewi's six volume.

Serh-i Mesnewi's text be set up in this thesis. Thus a work is going to be brought to light from libraries's dusty shelves, being done the studies on this work, will take different point of views to Mevlana and Mesnewi. Besides, this thesis is going to pay the searchs of linguistics, eloquence, explanation, religion, mysticism e.t.c. sciences, a little bit.

Key Words: Mevlânâ, Mesnevî-yi Şerîf, Sem'i Shem'ullah, Serh-ı Mesnewı

İÇİNDEKİLER

ONAY..... **i**
ÖNSÖZ..... **ii**
ÖZET..... **viii**
ABSTRACT..... **.ix**
İÇİNDEKİLER..... **.x**

GİRİŞ

MESNEVÎ-Yİ ŞERİF'ÎN TERCÜME VE ŞERHLERİ.....1
A. TERCÜMELER.....1
I. Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Tercümeler.....1
1. Manzum Tercümeler 2
a. Nahîfî Süleyman Efendi.....2
b. Mehmed Şâkir.....2
c. Ahmet Metin Şahin 2
2. Mensur Tercümeler.....3
a. Veled Çelebi İzbudak.....3
b. Şefik Can.....3
c. Âmil Çelebioğlu.....3
d. Adnan Karaismailoğlu.....4
e. Derya Örs- Hicabi Kırlangıç.....4
II. Mesnevî'nin Belli Bir Kısmına Yapılan Tercümeler.....4
1. Muhammed Nazmî Efendi.....4
2. Hayri Bey.....4
3. Feyzi Halıcı.....5
4. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu.....5
5. Feyzullah Sacid Ülkü.....5
6. Faruk Gürtunca.....5
7. Veysel Öksüz 5
8. Nuri Baş 5
9. Eyüp Necati Perhiz.....6
10. Şemseddin Yeşil.....6
11. Şefik Can.....6
12.Kenan Sarıalioğlu.....6
13. Mehmet Kanar.....6
14. Hatice Gülcan Topkaya.....6
15. Kaan Dilek.....6
16. Mehmet Önder.....7
17. Sadık Gündüz 7
18. Mehmet Zeren.....7
19. İsa Kayaalp.....7

20. Selim Gündüzalp…… 7
21. Ali Kaya…….....7
B. ŞERHLER…… 8
I. Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Şerhler…… 8
1. Şem'î Dede, Şerh-i Mesnevî-i Şerîf…….....8
2. Ankaravî İsmail Rusûhî, Mecmûatü'l-Letâif Ve Matmûratü'l-Me'ârîf.....8
3. Şifâyî Mehmed Dede, Şerh-i Mesnevî…….....9
4. Şeyh Murâd-ı Buharî, Hulâsatu'ş-Şurûh…… 9
5. Ahmed Avni Konuk, Şerh-i Mesnevî…… 9
6. Tâhir-ül Mevlevî, Şerh-i Mesnevî…… 9
7. Abdulbaki Gölpınarlı, Mesnevî ve Şerhi…….....10
II. Mesnevî'nin Bir Bölümüne Yapılan Şerhler…… 10
1. Muînî…….....10
2. Seyyid Ebussuud b. Seyyid Sadullah El-Hüseynî El-Kayserî…… 10
3. Abdülmecid-i Sivasî…… 11
4. Pîr Muhammed Efendi…….....11
5. Sarı Abdullah Efendi…… 11
6. Bursevî İsmail Hakkı …….....11
7. Âbidin Paşa……. 12
8. Kenan Rıfâî…….....12
9. İbrahim Bey…… 12
10. Sûdî…….....12
11. Mehmet Muhlis Koner…… 13
12. Orhan Kuntman …… …… 13
13. Hüseyin Top……. 13
III Mesnevî'den Yapılan Seçmelerin Şerhi …….....13
a. Yûsuf-ı Sîne-çâk, Cezîre-yi Mesnevî ……. 14
1. Mehmed İlmî Dede…….....14
2. Abdülmecid-i Sivasî……. 14
3. Bosnavî Abdullah …… 15
4. Cevrî İbrahim Çelebi…… 15
5. Şeyh Gâlib…….....15
b. Abdülmecid Muharrem Ez-Zilî, Şerh-i Baʿż-ı Ebyât-ı Mesnevî.....15
c. Hacı Pîrî, İntihab-ı Şerh-i Mesnevî…… 16
d. Ahmet Sabûhî Dede, El-İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf…….....16
e. Ankaravî İsmail Rusûhî …….....16
i. Nisâb-ı Mevlevî……. 16
ii. Câmiu'l-Âyât…….....16
iii. Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî……. 16
iv. Tuhfetü'l-Berere…… 16
f. Seyyid Mehmed Şükrü, Müntehebât-ı Mesnevî…….....17
IV. Beş Beyit İlavesiyle Yapılan Şerhler…… 17

1. Şâhidî İbrahim Dede, Gülşen-i Tevhid…….....17
2. Cevrî İbrahim Çelebi, Hall-i Tahkîkât…….....17
3. Adnî Receb Dede, Nahl-i Tecellî…….....17
V. Mesnevî'nin İlk 18 Beytine Yapılan Şerhler…….....17
1. Ağazâde Mehmed Dede……17
2. Derviş Ali b. İsmail…….....18
3. Bağdatlı Âsım……. 18
4. Remzî Er-Rıfâî…….....18
5. İbrahim Aczî Kendî…….....19
6. Ahmet Ateş……. 19
7. Kudsi Ergüner……. 19
8. Kemal Sönmez…….....19
9. Erkan Türkmen……. 19
10 Süleyman Uludağ…….....20
I. ŞEM'Î ŞEM'ULLAH EFENDİ……. 21
A. Hayatı, Şahsiyeti ve Mesleği…….....21
B. Eserleri …….....24
1. Şerh-i Gülistân…….....25
2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız……. 25
3. Şerh-i Divân-ı Şâhî…….....26
4. Şerh-i Bahâristân……. 26
5. Şerh-i Pend-i Attâr (Saâdetnâme) …….....26
6. Tuhfetü'l-Âşıkîn……. 27
7. Şerh-i Bostân…….....28
8. Şerh-i Mantıku't-Tayr……. 28
9. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr…….....29
10. Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr…….....29
11. Şerh-i Mahzen-i Esrâr…….....30
12. Terceme-i Akâid-i Lâmiyye alâMezhebi Maturîdiyye
(Şerh-i Kasîde-i Emâlî)…….....30
13. Terceme-i Kasîde-i Nûniyye…….....31
14. Terceme-i Şürûtu's-Salât…….....31
II. ŞERH-İ MESNEVÎ (II. CİLT) ……. 32
A. NÜSHALARI……. 32
a. Nüshaların Tavsifi. …….....33
b. Nüshaların Şeceresi…….....38
B. ŞERH-İ MESNEVÎ'NİN YAZILIŞI …….....44
C. DİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLER……. 46
1. Dili……. 46
2. Şerh Uslûbu……. 48
a. Metin……. 50
b. Metnin Tercümesi…….....52

c. Metnin Şerhi…….....55

D. TÜRKÇE DİĞER TAM MESNEVÎ ŞERHLERİYLE MUKAYESESİ…… 61
1. Ahmed Avni Konuk, Mesnevî-yi Şerîf Şerhi…….....62
2. Abdülbâki Gölpınarlı, Mesnevî Şerhi…….....68
3. Tahir-ül Mevlevî, Şerh-i Mesnevî…… 69
4. Ankaravî İsmail Rusûhî, Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûretü'l-Ma'ârif...72
5. Şifâyî Mehmed Dede, Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf …….....74
6. Şeyh Murâd-ı Buharî, Hulâşatu'ş-Şurûh…….....76
Transkripsiyon Alfabesi……. 80
III. METİN……...……. 81
IV. SONUÇ…….....1290
V. SÖZLÜK……...……. 1291
VI. KAYNAKÇA ……...…… 1317
VII. DİZİN ……...……. 1332
ÖZGEÇMİŞ…… 1337

GİRİŞ

Mevlânâ'nın 13. asırda Farsça telif ettiği Mesnevî-yi Şerîf, o zamandan günümüze kadar Anadolu'da, Acem'de, Hindistan'da Türkistan'da, Avrupa'da hasılı dünyanın birçok yerinde okuna gelmiştir. Mesnevî-yi Şerîf, bugüne değin pek çok dile tercüme edilmiş hatta tercümelerle yetinilmemiş, sahip olduğu engin ve zengin manaların daha iyi anlaşılması için ehilleri tarafından farklı zaman ve mekânlarda, çeşitli dillerde Mesnevî'ye şerhler yazılmıştır. Günümüzde de pek çok araştırmacı ve bilim adamı tarafından Mevlânâ ve Mesnevî üzerine sayısız çalışma ve inceleme yapılmaktadır.

Esasen Mesnevî-yi Şerîf'in tercüme ve şerhleri başlı başına bir çalışma teşkil edecek zengin bir konudur. Tezimizin giriş kısmında Türk edebiyatındaki diğer Mesnevî şerh ve tercümeleriyle ilgili geniş bir incelemenin yapılması hedeflenmişti fakat tezin bitmesine yakın bir zamanda İsmail Güleç[2] tarafından bu mevzu ile ilgili teferruatlı bir çalışma hazırlandı ve yayınlandı. Bu yüzden malumun tekrar edilmemesi amacıyla söz konusu meseleye muhtasar olarak değinilmesinin daha uygun olacağı düşünüldü.

MESNEVÎ-Yİ ŞERÎF'İN TERCÜME VE ŞERHLERİ

A. TERCÜMELER

I. Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Tercümeler:

Mesnevî'nin altı cildinin, 19. asra kadar müstakil bir eser şeklinde Türkçe tercümesi yapılmamıştır. Bunun sebebi muhtemelen 16. yüzyıldan itibaren yapılan Mesnevî şerhlerinde, şerhle birlikte tercümenin de bulunmasıdır.

Mesnevî tercümeleri manzum ve mensur olarak iki şekilde yapılmıştır:

---

[2] İsmail Güleç, Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri, Pan Yayıncılık, İstanbul 2008.

1. Manzum Tercümeler:

Mesnevî'nin şimdiye kadar Türkçe 3 manzum tercümesi bulunmaktadır:

a. Nahîfî Süleyman Efendi:

Mesnevî'yi tam ve manzum olarak ilk tercüme eden kişi Nahifî Süleyman Efendi'dir Nahîfî, eserinin mukaddimesinde tercümeye 1124 recebinin ilk cumasında (Ağustos 1712) başladığını belirtir. Nahîfî, tercümesini Mesnevî ile aynı vezinde, aynı beyit sayısında ve İstanbul Türkçesi ile yapmıştır.

Nahîfî tercümesi ilk olarak 1268/1851 yılında Bulak Matbaası'nda basılmıştır. Bu baskı Âmil Çelebioğlu tarafından günümüz harflerine aktarılmış ve sadeleştirilmiştir.[3]

b. Mehmed Şâkir

Mehmed Şâkir 1830'da başladığı tercümesini 1835'te bitirmiştir. Tercümenin sonundaki methiyeden tercümenin, II. Mahmud'a sunulduğu anlaşılmaktadır. Mehmed Şâkir tartışmalı olan 7. cildi de tercüme etmiştir. Şâkir, tercümesini Mesnevî vezniyle (fâilâtün fâilâtün fâilün) ve beyit nazım birimiyle yapmıştır. [4]

c. Ahmet Metin Şahin

Ahmet Metin Şahin, Mesnevî'yi tercümeye Şefik Can'ın teşvikiyle 1996 yılında başlamış ve 2006 yılında tamamlamıştır. Bu tercüme 2006'da İstanbul'da Kaynak Yayınları tarafından neşredilmiştir. Şahin'in tercümesi Mesnevî'nin tamamına yapılan manzum son tercümedir. Tercümesini Mesnevî vezniyle (fâilâtün fâilâtün fâilün) ve beyit nazım birimiyle yapan Şahin, çalışmasında Nicholson neşrini esas almış, buradaki eksik beyitleri Tahirü'l-Mevlevî nüshasından tamamlamıştır. [5]

---

[3] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-yi Şerif: Manzum Nahîfî Tercümesi, trc. Süleyman Nahîfî, haz. Âmil Çelebioğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967.

[4] Mehmet Şâkir, Tercüme-yi Mesnevî, İst. Ünv. Ty 6038.

[5] Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Güleç, a.g.e, s. 73.

2. Mensur Tercümeler:

a. Veled Çelebi İzbudak

"Veled Çelebi İzbudak, Mesnevî'nin tamamını nesir olarak tercüme etmiştir. Dönemin Maarif Bakanı Hasan Âli Yücel'in teşvikiyle yapılan bu tercüme ilk defa 1942 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından altı cilt olarak yayınlamıştır.

Şark İslam Klâsikleri serisinde bu baskıyı Abdulbaki Gölpınarlı gözden geçirmiş ve baş tarafına bir önsöz koymuştur. Gölpınarlı yazdığı önsözde, Mevlânâ ve Mesnevî hakkında bilgiler vermektedir. Beyit numaraları beş ve beşin katlarında konulmuş, her bölümün başlığı koyu olarak bölümün başında belirtilmiştir. Ayrıca her cildin sonunda tasavvuf ve kültür tarihimiz açısından önemli sayılabilecek notlar yer almaktadır."[6] Gölpınarlı'nın hazırladığı bu notlarda beyitlerde geçen yer ve şahıs isimleri hakkında bilgi verilmekte, işaret edilen âyet ve hadislerin yerleri gösterilmektedir.

b. Şefik Can

Şefik Can'ın, 1997'de Ötüken Yayınevi tarafından yayınlanan tercümesinin tam ismi *"Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi"*dir. Şefik Can eserinin önsözünde Mesnevî tercümelerinde hikâyelerin iç içe olduğunu, hikâyelerin takip edilmesinde güçlük çekildiğini, günümüz insanının okumak için fazla zaman bulamadığını belirtmiş ve bundan dolayı Mesnevî'yi konularına ayırarak açıklamalı bir şekilde tercüme etmiştir. Şefik Can, Mesnevî'nin -başka şerhlere de müracaat edilmeden- daha rahat okunması ve daha iyi anlaşılması için, birbiri içine girmiş hikâyelerin her birini müstakil bir hikâye gibi ayrı başlık altında tercüme etmiş, hikâyeler arasında bulunan ve hikâyeyle doğrudan ilgisi olmayan beyitleri daha sonra konusuna uygun olarak vermiştir.

c. Âmil Çelebioğlu

Âmil Çelebioğlu, Mesnevî'nin ilk manzum tam tercümesi olan Nahîfî tercümesini sadeleştirmiş ve sadeleştirdiği bu metin, talebesi Nihat Öztoprak tarafından hazırlanıp Mesnevî tercümesi olarak neşredilmiştir.[7]

---

[6] İsmail Güleç, a.g.e, s. 76.

[7] Mevlânâ, Mesnevî-yi Şerif, ter. Süleyman Nahifi, sad. Âmil Çelebioğlu, yay.haz. Nihat Öztoprak, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.

d. Adnan Karaismailoğlu

Adnan Karaismailoğlu, tercümesinde metin esaslı bir yol izlemiştir. Olabildiğince kelime ve cümle yapılarına uygun şekilde tercüme yapmış, özel isim, terim ve kavramları aynen aktarmış; kelime izahları yapmamıştır. Adnan Karaismailoğlu'na göre bu durumun iki faydası olmuştur. Birincisi okurun açıklama olmadan Mesnevî'yi daha rahat okuyacağı ikincisi de hiçbir etkilenme ve yönlendirme olmadan doğrudan metne ulaşabileceğidir.[8]

e. Derya Örs-Hicabi Kırlangıç

Mesnevî'nin 1, 5 ve 6. ciltleri Derya Örs; 2,3, ve 4. ciltleri de Hicabi Kırlangıç tarafından tercüme edilmiştir. Mütercimler Mesnevî'nin hikemî bir eser olmasının yanında edebî yönünün de unutulmamasını, dolayısıyla tercüme edilirken edebîliğinin de dikkate alınmasını; yoksa zevksiz ve kuru bir meâl olacağını belirtmişler ve ellerinden geldiğince bu noktalara dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Çeviri esnasında eksiltili cümleler köşeli parantez içine alınmış, âyet ve hadislerin manaları verilmiş ve geçtiği yerler gösterilmiştir. Özel isimler dipnotlarda açıklanmıştır.[9]

II. Mesnevî'nin Belli Bir Kısmına Yapılan Tercümeler

1. Muhammed Nazmî Efendi:

Muhammed Nazmî Efendi Mesnevî'nin sadece 1. cildini manzum olarak tercüme etmiştir. 1676'da tamamladığı bu tercüme, Mesnevî ile aynı vezindedir. Tercümesinin ismi "Sırr-ı Manevî"dir Eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa 693'te kayıtlıdır.

2. Hayri Bey

Hayri Bey Mesnevî'nin sadece ilk 172 beytini Mesnevî vezniyle manzum tercüme etmiştir.[10]

---

[8] Mevlânâ, Mesnevî, çev. Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınyaları, Ankara 2004.
[9] Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî, 1-6, Ekim Yayınları, İstanbul 2007.
[10] Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Güleç, a.g.e, s.106-107.

3. Feyzi Halıcı

Feyzi Halıcı, Mesnevî'nin 1. cildinin ve 2. cildinin ilk 1001 beytini tercüme etmiştir. Eser 1982'de Konya'da Doğuş Matbaası tarafından neşredilmiştir.

4. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu

Hacıtahiroğlu, Mesnevî'nin 26.000 beytini de tercüme etmenin zor bir iş olacağını düşünmüş ve Mesnevî'den seçtiği 1212 beyti, 5 yıl süren bir çalışma neticesinde Mesnevî vezniyle (fâilâtün fâilâtün fâilün) tercüme etmiştir.[11]

5. Feyzullah Sacid Ülkü

Sacid Ülkü, Mesnevî'nin 1. cildinden 4118 beyti, 6+5=11'li hece ölçüsüyle tercüme etmiştir.[12]

6. Faruk Gürtunca

Faruk Gürtunca, İbrahim Hakkı Konyalı ile birlikte çıkardıkları, Mesnevî Mecmuası isimli, 8 sayılık dergide Mesnevî'nin ilk 213 beytini tercüme etmiş ve yayınlamıştır. Daha sonra İbrahim Hakkı Konyalı, Gürtunca'nın çevirisini günümüz Türkçesine uyarlayıp yayınlamıştır.[13]

7. Veysel Öksüz

Öksüz, Mesnevî'nin 1. cildinden 4003 beyti manzum olarak 7+7=14'lü hece ölçüsü ile tercüme etmiştir. Farsça bilmeyen Veysel Öksüz, bu eserini Mesnevî'nin diğer Türkçe tercümelerinden faydalanarak yazmıştır. [14]

8. Nuri Baş

Nuri Baş, Mesnevî'nin ilk 34 beytini (fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün) vezniyle tercüme etmiştir. Bu eserde ayrıca Mesnevî'den 17 hikâye özetlenmiş ve 6 ciltten toplam 1860 beytin daha manzum tercümesi yapılmıştır.[15]

---

[11] Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Mesnevî (Kendi Vezniyle Manzum Tercüme), Ötüken Yayınları, İstanbul 1972.

[12] Mevlânâ, Mesnevî, manzum ter. Feyzullah Sacid Ülkü, Türkiye Yayınları, İstanbul 1945.

[13] Mevlânâ, Aslı Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla, çev. M Faruk Gürtunca, yay. haz. İbrahim Hakkı Konyalı, Ülkü Yayınevi, İstanbul 1963.

[14] Emine Yeniterzi, Mevlânâ Aşığı Konyalı Bir Şair Veysel Öksüz ve Şiirleri, Selçuklu Belediyesi, Konya 2006.

[15] Nuri Baş, Mana ve Mefhumlarıyla Mesnevî'den Parıltılar , Meram Belediyesi Yayınları, Konya 2006.

9. Eyüp Necati Perhiz

Eyüp Necati, 1. ciltteki hikâyelerin çoğunu tercüme etmiştir. Perhiz'in çevirisi *"Kıssalardan Dinî, Ahlâkî, İlmî Hisseler"*[16] adı ile basılmıştır.

10. Şemseddin Yeşil

Bir vâiz olan Şemseddin Yeşil, Mesnevî'den seçtiği bazı hikâyeleri bir sohbet havası içerisinde metne fazla sadık kalmadan tercüme etmiştir.[17]

11. Şefik Can

Şefik Can, Mesnevî'deki hikâyelerin tamamını, hikâyelerle alâkası olmayan beyitleri çıkararak tercüme etmiştir. Eserde toplam 254 hikâye yer almaktadır. Her hikâyenin sonunda hisse özetlenmiş, âyet, hadis ve özel terimlerle ilgili açıklamalar dipnotlarda gösterilmiş.[18]

12.Kenan Sarıalioğlu

Sarıalioğlu, Mesnevî'den 30 hikâye tercüme etmiştir. Her hikâye bir illüstrasyonla süslenmiştir.[19]

13. Mehmet Kanar

Mehmet Kanar, Mesnevî'den ilk 34 beyitle birlikte 86 hikâye tercüme etmiştir. Kanar, tercümesinde metne sadık kalmaya çalışmış, sanatsal kaygı taşımamıştır.[20]

14. Hatice Gülcan Topkaya

Gülcan Topkaya, ilk 18 beytin tercümesini yaptıktan sonra Mesnevî'nin muhtevasını özetlediğini düşündüğü beyitlerin de tercümesini verip ardından kendi seçtiği bazı hikâyeleri tercüme etmiştir.[21]

15. Kaan Dilek

Kaan Dilek, Mesnevî'den tercüme hikâyelerden oluşan 3 kitap yayınlamıştır. Birinci eserinde Mesnevî'den tercüme 9 hikâye ve bazı beyitler yer almaktadır.[22] İkinci kitabında

---

[16] Eyüp Necati Perhiz, Kıssalardan Dinî, Ahlâkî, İlmî Hisseler, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul 1939.
[17] Şemseddin Yeşil,Mesnevî'den Hikâyeler, Hüsnühattat Matbaası, İstanbul 1962.
[18] Şefik Can, Mesnevî Hikâyeleri, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.
[19] Kenan Sarıalioğlu, Mesnevî'den Seçmeler, Dünya Kitapları, İstanbul 2004.
[20] Mehmet Kanar, Mesnevî'den Seçmeler, Serhat Yayınları, İstanbul 2005.
[21] Hatice Gülcan Topkaya, Gökyüzüne Merdiven: Mesnevî'den Seçmeler, Om Yayınları, İstanbul 2002.

sadece "Padişah ile Halâyık" hikâyesini hem tercüme hem şerh etmiştir.[23] Kaan Dilek'in üçüncü kitabı 3 bölümden oluşur: birinci bölüme Ney-nâme adı verilmiş ve bu bölümde ilk 18 beyit ayrıntılı bir şekilde tercüme ve şerh edilmiştir. İkinci bölümde "Padişah ile Cariye" hikâyesi tercüme ve şerh edilmiştir. Son bölümde ise "Taassup Yüzünden Hıristiyanları Öldüren Yahudi Padişah" hikâyesi anlatılmıştır.[24]

16. Mehmet Önder

Mehmet Önder'in çevirisinde toplam 55 hikâye yer almaktadır. Her hikâyenin sonunda, Mevlânâ'nın o beyti açıklayan birkaç beyti yer alır.[25]

17. Sadık Gündüz

Sadık Gündüz'ün hazırladığı tercümede I. ciltten 19, II. ciltten 35, III. ciltten 37, IV. ciltten 29, V. ciltten 25 ve VI. ciltten 27 olmak üzere toplam 172 hikâye bulunmaktadır.[26]

18. Mehmet Zeren

Mehmet Zeren'in tercümesinde I. ciltten 33, II. ciltten 35, III. ciltten 52, IV. ciltten 44, V. ciltten 41 ve VI. ciltten 41 olmak üzere toplam 264 hikâye yer almaktadır.[27]

19. İsa Kayaalp

Mesnevî'den 33 hikâyeyi tercüme eden Kayaalp, tercümesinde Abdulbaki Gölpınarlı'nın çevirisinden yararlanmıştır.[28]

20. Selim Gündüzalp

Gündüzalp'in tercümesinden 71 hikâye yer almaktadır.[29]

21. Ali Kaya

Kaya'nın tercümesinde önce 15 başlık altında belli konularda seçilmiş beyitler, ardından ilk 18 beytin tercüme ve şerhi, sonra da 30 hikâyenin özeti yer almaktadır.[30]

---

[22] Kaan Dilek, Mevlânâ Vadisinde Ahlak ve Marifet: Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Seçme Bölüm ve Hikâyeler, İhvan Yayınları, İstanbul 2005.
[23] Kaan Dilek, Bir Aşk Hikâyesi, İhvan Yayınları, İstanbul 2005.
[24] Kaan Dilek , Mesnevî'den Öyküler ve Ney, A&D Yayıncılık, İstanbul 2006.
[25] Mehmet Önder, Mesnevî'den Hikâyeler, Türkiye İş Bankası, İstanbul 1971.
[26] Sadık Gündüz, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden Seçme hikâyeler, Zerâfet Yayınları, İstanbul 2003.
[27] Mehmet Zeren, Hz. Mevlânâ'nın En Büyük Eseri Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004.
[28] İsa Kayaalp, Mevlânâ'dan Seçmeler, Metropol Yayınları, İstanbul 2005.
[29] Selim Gündüzalp, Mevlânâ, Mesnevî Seçme Öyküler, Zafer Yayınları, İstanbul 2005.

B. ŞERHLER

I. Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Şerhler

1. Şem'î Dede, Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf

Mesnevî'nin tamamını Türkçe şerh eden ilk şârih Şem'î Dede'dir. Şem'î, Şerh-i Mesnevî'yi Silahdar Hasan Ağa'nın aracılığıyla III. Murad adına yazmıştır. H. 995 (M.1587) yılında başladığı Mesnevî şerhinin ilk beş cildini H. 1001 (M.1594) yılında bitirmiştir. VI. cildin şerhine başladığı sırada III. Murad'ın ölmesiyle şerhe 7 yıl ara vermiş, sonra III. Mehmed'in emriyle Mesnevî'nin VI. cildinin şerhini de tamamlamıştır.

Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Mesnevî'si döneminde ve sonraki zamanlarda rağbet edilen şerhlerden biri olmuştur. Hatta Esrâr Dede, tezkiresinde Şem'î'nin bu eseri hakkında şöyle der: "Mesnevî-yi Şerîf'ün elfâz u lugatını tercüme tarzında bir matbû şerh yazup muktezâ-yı intisâb u hulûsları bereketiyle bir rütbede meşhûr-ı âfâk olmışdur ki her diyârda nüshası ve belki her hücrede birkaç varakası bulunmak der-kârdur."[31]

Şem'î, Mesnevî şerhinde önce metni verir, sonra tercümesini yapar. Kelimelerin anlamlarını söyler, fiillerin kiplerini izah eder, yeri geldikçe gramer bilgileri verir, en sonunda Mevlânâ'nın beyitten murat ettiği manayı kısaca özetler.

2. Ankaravî İsmail Rusûhî , Mecmûatü'l-Letâif Ve Matmûratü'l-Me'ârîf

Mevlevî şeyhi olan Ankaravî, Mesnevî'nin -tartışmalı olan 7. cildi de dâhil- tamamını geniş bir şekilde şerh eden ilk şârihdir. Ankaravî'nin 1622-1631 yılları arasında tamamladığı şerhi çok meşhur olmuş ve kendisine Mesnevî Şârihi, Hazret-i Şârih gibi unvanlar verilmesini sağlamıştır.

Ankaravî, açıklamalarını yaparken tasavvufî düşüncenin kaidelerini de ortaya koyduğu için, onun eseri tasavvuf düşüncesi ve tasavvuf terimleri noktasından büyük önem arz etmektedir.

Ankaravî, eserinde geleneksel şerh metodunu uygular. Önce metni verir, ardından bazen kısa bazen de açıklamalı tercüme yapar. Kelime ve dilbilgisi izahlarında bulunur, âyet ve

---

[30] Ali Kaya, Mevlânâ'dan Seçmeler, Metropol Yayınları, İstanbul 2005.

[31] Esrâr Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (Haz. İlhan GENÇ), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.261.

hadislerle, diğer İslâmî ilimler ve çeşitli şiirlerle açıklamalarını destekler. Yeri geldikçe kendisinden önceki şerh ve şârihleri tenkit eder.[32]

3. Şifâyî Mehmed Dede, Şerh-i Mesnevî

Şifâyî Dede, 1662 senesinde Mısır Mevlevîhanesi şeyhi iken müridlerinden Derviş Mehmed, Mesnevî'den ders yapmasını şeyhine rica eder. Şifâyî Dede Sürûrî ve Ankaravî'nin şerhlerini inceledikten sonra, Sürûrî'nin uzun hikâyeler ve Ankaravî'nin de âyet ve hadislerle şerhi uzattığını düşünür ve kürsüde müridlerine nakledecek şekilde kısaltıp Mesnevî'yi ders olarak verir. Böylece Mesnevî şerhi ortaya çıkar. 1670 yılında da Mustafa Ispartavî adlı bir derviş bu dersleri tebyiz eder.[33]

4. Şeyh Murâd-ı Buhârî, Hulâsatu'ş-Şurûh

Şeyh Murad aslında Nakşıbendî tarîkatına mensuptur. Molla Tekkesi'nde ilim ile meşgul olduğu sıralarda Mesnevî'yi üç kez baştan sona okumuş ve aklına muhtasar bir şerh yazma fikri gelmiştir. 1839'da başladığı şerhini 1841'de tamamlamıştır. [34]

5. Ahmed Avni Konuk, Şerh-i Mesnevî

Mevlevî olan Avni Konuk, şerhine 1929'da başlamış ve 1937'de şerhini bitirmiştir. Ankaravî'nin metnini esas alan şârih, Türk ve Fars şerhlerinin yanı sıra Hint şerhlerinden de yararlanmıştır. Avni Konuk, Mesnevî'yi İbni Arabî'nin düşünceleri ve görüşleri doğrultusunda şerh ettiği için eleştirilmiştir. Eserinde geleneksel şerh yöntemini kullanmıştır.[35]

6. Tâhir-ül Mevlevî, Şerh-i Mesnevî

Tâhir Olgun yetmiş yaşını aştığı ve sağlık sorunları yaşadığı bir zamanda Mesnevî'yi şerh etmeye başlar, ancak ömrü ilk dört cildi ve beşinci ciltten 1000 beyti şerh etmeye kifâyet eder. Geri kalan kısım ise Şefik Can tarafından tamamlanır. Tahir-ül Mevlevî de

---

[32] Daha geniş bilgi için bkz. Semih Ceyhan, İsmail Ankaravî ve Mesnevî Şerhi, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa 2005.

[33] Şifâyî Mehmed Dede, Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf, Süleymaniye Kütüphanesi Darü'l-Mesnevî 209.

[34] Şeyh Murad-ı Buharî, Hulâşatu'ş-Şurûh, Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif-M. Murad 112.

[35] Daha geniş bilgi için bkz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî-yi Şerîf Şerhi 1 , Tercüme ve Şerh A. Avni Konuk, Yay. haz. Dr. Selçuk Eraydın-Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2004.

kendisinden önceki şârihler gibi geleneksel şerh metodunu kullanmıştır. Bu şerh Ankaravî ve Avni Konuk'un şerhlerinden sonra en hacimli Mesnevî şerhidir.[36]

7. Abdulbaki Gölpınarlı, Mesnevî ve Şerhi

Gölpınarlı, diğer Mesnevî şerhlerindeki gibi Mesnevî'yi beyit beyit şerh etmek yerine, bölüm bölüm şerh etmiştir. Ayrıca Gölpınarlı, sadece gerek duyduğu beyitleri şerh etmiş diğerlerinin ise tercümelerini vermekle yetinmiş, aralarında benzerlik olan beyitleri de şerh etmeyip göndermelerde bulunmuştur.[37]

II. Mesnevî'nin Bir Bölümüne Yapılan Şerhler

1. Muînî

1436 yılında Sultan muradın isteği üzerine Muînî tarafından yazılan Mesnevî-yi Murâdî, Mesnevî'nin 1. cildinin şerhidir; fakat eser de Mesnevî'nin tercüme ve şerhinden başka beyitler ve şiirler de yer alır. Bu cihetten eser iki bölümden oluşur. Birinci bölümde besmele, hamdele, salvele, tevhid, naat, medh-i çihâr-yâr; Mevlânâ, Şems ve Sultan Veled'i öven şiirler ve kitap hakkında bilgiler yer alır. İkinci bölümde ise Mesnevî'nin 1. cildinin şerhi yer almaktadır. Şerh sohbet havasında yapılmış, eserde deyim ve atasözleri çok kullanılmıştır. Eser üzerine Kemal Yavuz'un bir çalışması vardır.[38]

2. Seyyid Ebussuûd b. Seyyid Sa'dullah El-Hüseynî El-Kayserî

Kayserili ve Hz. Peygamber soyundan olan Seyyid Ebussuud 1577'de Mesnevî'nin ilk cildinin şerhini tamamlar. Ebussuûd'un şerhi hamdele ve salveleden sonra Mesnevî'nin dibace metni ile başlar; fakat dibace şerh edilmeden, birinci beytin şerhine geçilir. Şerh muhtelif manzumelerle desteklenir ve yeri geldikçe "hikâyet" başlığı altında kıssa ve meseller anlatılır. Bu eser genel olarak tercüme ve muhtasar şerh niteliği taşımaktadır.[39]

---

[36] Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şerh-i Mesnevî, Tâhirü'l-Mevlevî, Şamil Yayınevi, İstanbul.
[37] Abdulbaki Gölpınarlı, Mesnevî ve Şerhi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
[38] Kemal Yavuz, Muînî'nin Mesnevî-yi Murâdiye'si, Mesnevî Tercüme ve Şerhi-Gramer ve Sözlük I, Selçuk Üniversitesi Konya 2007.
[39] Seyyid Ebussuud b. Seyyid Sadullah El-Hüseynî El-Kayserî, Şerh-i Mesnevî, Süleymaniye Kütüphanesi, Serez 1463.

3. Abdülmecid-i Sivasî

Sivasî'nin en meşhur eserlerinden olan Şerh-i Mesnevî, Sultan I. Ahmed'in isteği üzerine yazılmıştır. Sivasî, Mesnevî'nin dibace kısmını şerh etmeden ilk beyitle şerhe başlar ve birinci cildin 1699. beytinde şerhi sonlandırır. Sivasî önce metni ve tercümesini verip ardından beyitteki mana ve mazmunları izah eder. Gerekli gördüğü kelimeleri açıklar. Bu şerhte en çok dikkat çeken nokta, açıklamalar yapılırken âyet ve hadislere çok fazla müracaat edilmesidir.[40]

4. Pîr Muhammed Efendi

1617'de vefat eden Pîr Muhammed, Mesnevî'nin ilk dört cildini şerh etmiştir. IV. cildin şerhini 1617'de tamamlayan Pîr Muhammed, belki ömrü kifâyet etse V. ve VI. cildi de şerh edecekti. Pîr Muhammed, beyitleri mısra mısra tercüme edip sonra şerh etmiştir.[41]

5. Sarı Abdullah Efendi

Sarı Abdullah Efendi *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî* adını verdiği şerhini 1625-1631 yılları arasında yazar ve devrin padişahı IV. Murad'a takdim eder. Sarı Abdullah Efendi, Mesnevî'nin sadece birinci cildini şerh etmiştir. O, Mesnevî'yi mısra mısra incelemiş, önce birinci mısraın tercüme ve şerhini yapıp sonra ikinci mısraın tercüme ve şerhine geçmiştir. Şerhinde genellikle konuya odaklanmış, dilbilgisi ve kelime açıklamalarına girmemiştir.[42]

6. Bursevî İsmail Hakkı

Bursevî, Rûhu'l-Mesnevî adını verdiği eserinde, Mesnevî-yi Şerîf'in ilk 748 beytini şerh etmiştir. Bursevî, Mesnevî'nin Arapça dibacesini şerh etmeden birinci beyitten şerhe başlar. O, Mesnevî'yi geleneksel metotla şerh etmiştir. Önce metni, sonra kelimelerin anlamını ve beytin tercümesini vermiş, sonra da şerhe geçmiştir.[43]

---

[40] Abdülmecid-i Sivasî, Şerh-i Mesnevî, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi 1651.

[41] Pîr Muhammed Efendi, Şerh-i Mesnevî C. IV, Topkapı Sarayı Revan Köşkü 440.

[42] Selahattin Durgun, Sarı Abdullah ve Şerh-i Mesnevî (Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî), (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1993.

[43] Daha geniş bilgi için bkz. İsmâil Hakkı Bursevî: Mesnevî Şerhi Rûhu'l-Beyân (Hazırlayan: İsmail GÜLEÇ), İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

7. Âbidin Paşa

Abidin Paşa, Mesnevî'nin birinci cildini 6 cilt olarak şerh etmiştir. Şerhe 1884 yılında başlayan şârih, 1885'te şerhini tamamlamıştır. Âbidin Paşa'nın şerhinde diğer klâsik şerhler gibi önce metin ve tercümesi verilir, sonra şerhe geçilir. Fakat İsa Çelik,[44] Âbidin Paşa şerhinin, diğer şerhlerden farklı olduğunu, onların açıklayamadıkları beyitleri açıkladığını, diğer şerhlerde bulunmayan farklı izah ve yorumlar getirdiğini belirtir. İlk beytin şerhi 26 sayfa sürerken diğer beyitler genellikle yarım sayfada şerh edilmiştir. [45]

8. Kenan Rıfâî

Kenan Rıfâî'nin şerhi, 1906-1923 yılları arasında verdiği Mesnevî dersleri sırasında tutulan notlardan oluşmuştur. Bu notlar Kenan Rıfâî'nin bazı talebeleri tarafından gözden geçirilerek yayınlanmıştır.[46] Rıfâî, diğer şerhlerde olduğu gibi beyitleri tek tek tercüme ve şerh etmemiş, bir hikâyeyi ya da birkaç beyti topluca tercüme ve şerh etmiştir. Dilbilgisi açıklamalarının bulunmadığı bu eserde ilk beyitler genişçe şerh edilirken son beyitlerde şerh iyice kısalmıştır.

9. İbrahim Bey

İbrahim Bey, Mesnevî'nin 17 hikâyesini tercüme ve şerh etmiştir. Manzum olan bu şerh 2377 beyittir. İbrahim Bey'in şerhi müstakil bir eser olmayıp onun manzumelerinin derli toplu yer aldığı bir yazmanın 22a-107b varakları arasında bulunmaktadır.[47]

10. Sûdî

Sûdî'nin Mesnevî şerhinin tam nüshası henüz bulunamamıştır. "Sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye nr. 451, film nr. 189'da kayıtlı olan ve Mesnevî'nin VI. cildinin bir bölümünün Türkçe şerhini ihtiva eden eksik bir nüsha eldedir."[48]

---

[44] İsa Çelik, Abidin Paşa'nın Mesnevî Şerhi ve Tasavvufî Düşünceleri, Vefa Yayınları, İstanbul 2007.
[45] Daha geniş bilgi için bkz. Nuri Şimşekler, Abidin Paşa ve Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1992.
[46] Kenan Rıfâî, Şerhli Mesnevî-yi Şerîf, Hülbe Yayınları, Ankara 1973.
[47] İbrahim Bey Külliyatı, Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş Bölümü No: 250.
[48] Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004, s.322.

11. Mehmet Muhlis Koner

Mehmet Koner'in eseri aslında ne tam bir şerh ne de tercümedir. Açıklamalı tercüme demek belki daha doğru olur. Koner, Mesnevî'nin bütün beyitlerini kelime kelime tercüme etmemiş, hikâyeyi genel anlamına uygun olarak özetlemiş, iç içe girmiş hikâyeleri ayırarak sıralamış. Eser en son 2005 yılında Tablet yayınları tarafından Konya'da basılmıştır.

12. Orhan Kuntman

Orhan Kuntman'ın Mesnevî şerhi üç cilt hâlinde yayınlanmıştır. "İlk cildi İstanbul'da 1972 yılında basılmıştır. Beyitler arasında sıra takibi olmayan bu eserde sayfa ikiye bölünüp bir tarafında Farsça aslı karşısına da tercümesi konulmuş ve müellif tercümenin daha iyi anlaşılması için sayfa kenarlarına kısa açıklamalar yapmıştır. Aynı şekilde tertip edilen ve beyitler arasında bir sıralama olmayan ikinci cilt Konya'da 1973'te, üçüncü kitap ise Ordu'da basılmıştır."[49]

13. Hüseyin Top

Hüseyin Top, 2000'li yılların başında İMES'teki Selçuk Eraydın Dergâhı'nda Mesnevî dersleri vermeye başlar. Bir müddet, sonra bir dostunun önerisiyle bu dersleri yazıya geçirir. Böylece "Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi İlk 1001 Beyit"[50] adlı eser ortaya çıkar. Hüseyin Top Mesnevî'nin ilk 1001 beytini şerh ettiği bu eserinde önce Mesnevî'nin orijinal metnini Arap harfleriyle yazmış, hemen ardından günümüz harfleriyle okunuşunu yazıp ardından da Türkçe tercümesini yapmıştır. Tercümeden sonra şerhe geçen Hüseyin Top, şerhinde yeri geldikçe uzun bazen de kısa yorumlar yapar; kelime izahına pek girmeyen şârih yorumlarını desteklemek için sık sık âyet ve hadislerden yardım alır; evliya ve peygamber kıssalarından da yararlanan şâir, mutsavvıf şâirlerin şiirlerinden de alıntılar yapar.

III. Mesnevî'den Yapılan Seçmelerin Şerhi

Mesnevî'nin tamamını okumanın çok zaman alacağını ve zor olacağını düşünen kimi Mevlevî şeyhleri, tarikata yeni giren dervişlere yol gösterecek, tasavvuf ve Mevlevîliğin

[49] İsmail Güleç, a.g.e., s. 164.
[50] Hüseyin Top, Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi İlk 1001 Beyit, Tablet Yayınları, Konya 2008.

özünü hulâsa edecek ilgili beyitleri seçerek bir araya getirmişlerdir. Daha sonra bu seçkiler şârihler tarafından tercüme ve şerh edilmiştir. Bu seçkileri ve bunlara yapılan şerhleri şöyle sıralayabiliriz:

a. Yûsuf-ı Sîne-çâk, Cezîre-yi Mesnevî

Mevlevî bir şair olan Yûsuf-ı Sîne-çâk, eseri Cezîre-yi Mesnevî'nin dibacesinde anlattığına göre, bir gün Mesnevî ile hemhâl bir kişi, kendisine Mesnevî'nin sınırsız bir okyanus olduğunu, herkesin onu hakkıyla bilmediğini söyler ve ondan, tarikata yeni girenlerin Mesnevî'yi daha iyi anlamaları ve daha rahat okuyup istifade etmeleri için bir seçki yapmasını ister. Bunun üzerine Yûsuf-ı Sîne-çâk, Mesnevî'den 366 beyti seçip birbiriyle ilgilendirerek *Cezîre-yi Mesnevî*'yi teşkil eder.

Cezîre-yi Mesnevî'ye altı kişi şerh yazmıştır. Bu şârihler şunlardır:

1. Mehmed İlmî Dede

Âlim ve şair bir Mevlevî olan İlmî Dede, 1571'de Cezîre-yi Mesnevî'yi mensur olarak şerh etmiştir. Şerhinde dilbilgisi izahlarına girmeyen İlmî Dede, doğrudan beyitlerin manaları üzerinde yoğunlaşır. Şerhinin tam adı Esrar Dede tezkiresinde *"Lema'āt-ı Baḥri'l-Ma'nevī Şerḥ-i Cezīre-yi Meşnevī"*[51] olarak zikredilir.

2. Abdülmecid-i Sivasî

Sivasî, Cezîre-yi Mesnevî'yi 1602 tarihinde *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî* adıyla şerh eder. Sivasî, şerhinde önce kelimelerin kipleri ve dilbilgisi özelliklerini anlatır, ardından beyti tercüme edip kelimelerin metinde ne manada kullanıldığını izah eder ve sonra da beytin açıklamasını yapar. Ayrıca şârih, Cezîre-yi Mesnevî'de bulunmayan ama konuyla alâkası olan beyitleri de ilâve eder ve açıklar.[52]

---

[51] Esrâr Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (Haz. İlhan GENÇ), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları Ankara 2000.

[52] Abdülmecid Sivasî, Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut 2453.

3. Bosnavî Abdullah

Bosnavî Abdullah'ın 1628'de Cezîre-yi Mesnevî'ye yazdığı şerh toplam 8673 beyittir. Bu şerh manzum olup Mesnevî'nin vezniyle telif edilmiştir. Eser üzerine bir doktora tezi yapılmıştır.[53]

4. Cevrî İbrahim Çelebi

Cevrî'nin 1647'de Cezîre'ye yaptığı şerhin adı *"Aynu'l-Füyûz"*dur. Cevrî, Sîne-çâk'in eserini manzum olarak her beyti beş beyitle şerh etmiştir. Cevrî, önce şerh eder sonra şerh ettiği beyti verir. Ayrıca o, kelime kelime tercüme yerine mana olarak geniş bir tercümeyi tercih eder. Cevrî, şerhine Cezîre'de bulunmayan ama kendisinin beğendiği bazı beyitleri ve şerhlerini de ilave eder. Bu beyitler eserin *Hall-ı Tahkîkât* başlıklı bölümündedir.[54]

5. Şeyh Gâlib

Cezîre-yi Mesnevî'yi son şerh eden kişi Şeyh Gâlib'dir ve eseri şerh etmeye şeyhi Ali Nutkî Dede'nin isteği üzere başlamıştır. Gâlib, beyitleri önce kelime kelime tercüme eder, sonra açıklama yapar. Âyet ve hadislerden alıntı yapıp yeri geldikçe tasavvufî kıssalar nakleder. Gâlib'in dili yer yer ağırdır ve sanatkârâne bir üslûba sahiptir. Bazen seciler kullanarak esere akıcılık ve şiirsellik kazandırmıştır.[55]

b. Abdülmecid Muharrem Ez-Zilî, Şerh-i Ba'ż-ı Ebyât-ı Mesnevî

Abdülmecid Muharrem, Mesnevî'nin birinci cildini ve Cezîre'yi şerh ettikten birkaç yıl sonra I. Ahmed döneminde (1603-1617), Mesnevî'den kendisinin seçtiği beyitleri şerh etmeye başlamıştır. Şârih, eserine ilk on sekiz beytin şerhiyle başlar ve Mesnevî'nin muhtelif ciltlerinden seçilmiş yüz elli beytin şerhiyle eserini bitirir. Abdülmecid Muharrem, seçtiği beyitlerin konu başlığını verir, sonra beyitteki kelimelerin anlamlarını ve dilbilgisi özelliklerini açıklayıp tercümesine geçer ve son olarak beyti şerh eder.[56]

---

[53] Malik Bankır, Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî (Metin-İnceleme-Sözlük), (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2004.

[54] Bkz. Cevrî İbrahim Çelebi, Hall-i Tahkîkât, Aynu'l-Füyûz; Takvimhâne-yi Âmire, İstanbul 1269.

[55] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyh Gâlib, Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî haz. Turgut Karabey-Mehmet Vanlıoğlu-Mehmet Atalay, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1996.

[56] Bkz. Abdülmecid Muharrem Ez-Zılî, Şerh-i Ba'ż-ı Ebyât-ı Mesnevî, Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizade 327.

c. Hacı Pîrî, İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî

Şerhine Kanunî devrinde başlayıp II. Selim zamanında bitiren Pîrî, eserine ilk 18 beytin şerhiyle başlar, devamında birinci ciltten seçtiği beyitlerin şerhi gelir. Şârih beyitleri tek tek şerh etmez, birkaç beyti alıp topluca şerh eder. Bu şerhte, Hacı Pîrî'nin, yorumlarını desteklemek için âyet ve hadislere çok sık müracaat ettiği görülür.[57]

d. Ahmet Sabûhî Dede, El-İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf

1617 yılında Şam Mevlevîhânesi'ne halife tayin edilen Sabûhî Dede'den, bazı müridleri Mesnevî'nin anlaşılması güç beyitleri şerh etmesini ister ve bu istek üzerine Sabûhî Dede 12 yıl gibi bir zaman zarfında eserini tamamlar. Şârih, eserinde âyet ve hadislerle, Attar gibi büyük şairlerin şiirlerine sıkça müracaat eder.[58]

e. Ankaravî İsmail Rusûhî

İsmail Rusûhî, Mesnevî'nin altı cildini şerh etmeden önce Mesnevî'den seçkiler yaparak dört farklı şerh yazmıştır:

i. Nisâb-ı Mevlevî

Bu şerhte Ankaravî'nin tarikat âdâbıyla ilgili seçtiği 1500 beytin şerhi yer alır.[59]

ii. Câmiu'l-Âyât

Ankaravî bu eserinde, Mesnevî'nin, içinde âyet ve hadislerin bulunduğu beyitleri şerh etmiştir. [60]

iii. Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî

Ankaravî'nin Mesnevî'de anlaşılması güç beyitleri seçerek oluşturduğu bir şerhtir.[61]

iv. Tuhfetü'l-Berere

Eserin isminden de anlaşılacağı üzere Ankaravî, bu şerhinde dostlarına hediye olması için Mesnevî'den seçtiği bazı beyitleri şerh eder.[62]

---

[57] Bkz. Hacı Pîrî, İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Ek. 26.
[58] Bkz. Sabûhî Ahmed Dede, El-İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi 1310.
[59] Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Güleç, a.g.e, s.209-211.
[60] Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Güleç, a.g.e, s. 211-212.
[61] Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Güleç, a.g.e, s. 212.
[62] Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Güleç, a.g.e, s. 212.

f. Seyyid Mehmed Şükrü, Müntehebât-ı Mesnevî

Seyyid Mehmed, Mesnevî'den seçtiği 270 beyti şerh eder. Her beytin şerhi yaklaşık yarım sayfa sürmektedir.[63]

IV. Beş Beyit İlavesiyle Yapılan Şerhler

1. Şâhidî İbrahim Dede, Gülşen-i Tevhid

Şâhidî, Mesnevî'nin her cildinden 100 beyit seçmiş ve her beyte Mesnevî ile aynı vezin ve dilde 5 beyit ilâve ederek Mesnevî'yi şerh etmiştir. Bu eser Baharî Beytur[64] tarafından yayınlanmıştır.

2. Cevrî İbrahim Çelebi, Hall-i Tahkîkât

Yûsuf-ı Sîne-çâk'ın Cezîre'sini de şerh eden Cevrî, Mesnevî'den kendisinin seçtiği 58 beyti aynı vezinde ve Türkçe olarak beşer beyit ilâvesiyle şerh eder. Eser terkib-i bend nazım şekliyle yazılmış ve toplam 415 beyittir.[65]

3. Adnî Receb Dede, Nahl-i Tecellî

Adnî Dede, Mesnevî'den 339 beyti beşer beyit ilavesiyle Mesnevî ile aynı vezinde ve Türkçe olarak şerh eder. Adnî Dede'nin seçtiği beyitlerin ortak özelliği hepsinin aşk ile ilgili olmasıdır.[66]

V. Mesnevî'nin İlk 18 Beytine Yapılan Şerhler

1. Ağazâde Mehmed Dede:

Mehmed Dede'nin, sohbet tarzında ve Ankaravî'nin Fâtihu'l-Ebyât eserini örnek alarak yazdığı bu şerhinde âyet ve hadislerden çok yararlanılmış, bazen konu ile ilgili Mesnevî'deki başka beyitlerden örnekler getirilmiştir. Mehmed Dede beyitlere yaptığı kısa

---

[63] Mehmed Şükrü ibn Ahmed Ata, Müntehebât-ı Mesnevî, Şems Matbaası, İstanbul 1328.

[64] Şâhidî İbrahim Dede, Gülşen-i Tevhid Hicrî VIII. Yüzyıl, çev. Midhat Baharî Beytur, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1967.

[65] Süleymaniye Kütüphanesi H.Hüsnü Paşa 1011: Hall-i Tahkîkât (Aynü'l-Füyûz ile birlikte), Takvimhâne-yi Âmire, İstanbul 1269/ M 1853.

[66] Ahmet Topal, Adnî Receb Dede, Nahl-i Tecellî (İnceleme Metin), (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2006.

açıklamlardan sonra beytlerin tercümesini yapmış ve sonra da beyitlerde verilmek istenen hakikati izah etmiştir.[67]

2. Derviş Ali b. İsmail

Derviş Ali, Mesnevî'nin ilk 18 beytinin tercüme ve şerhi olan *Esrârü'l-Ârifîn ve Sirâcü't-Tâlibîn* adlı eserini Farsça bilmeyen dervişler için yazmıştır. Eserde ilk 18 beytin şerhinden sonra Mevlânâ'nın hayatı ve menkıbelerinin anlatıldığı bir bölüm ve sonra da Mesnevî'nin yazılış sebebinin açıklandığı bir kısım yer alır. [68]

3. Bağdatlı Âsım

Bağdatlı Âsım'ın ilk 18 beyit şerhi, divanının son kısmında yer alır. Bağdatlı Âsım, şerhine başlamadan, kendisinden önce birçok kişinin on sekiz beyte manzum ve mensur şerh yaptığını ancak bunların çok teferruatlı olduğunu, kendisinden kısa ve anlaşılır bir şerh yazmasının istenildiğini ve kendisinin de Ankaravî'nin şerhinden yararlanarak eserini yazdığını belirtir. Bağdatlı Âsım, Arapça dibaceyi tercüme ettikten sonra ilk 18 beytin tercüme ve şerhini yapmıştır.[69]

4. Remzî Er-Rıfâî

Remzî Er-Rıfâî, Lübb-i Mesnevî adını verdiği şerhini II. Meşrutiyet döneminde çıkan *"Tasavvuf"* dergisinde yayınlamıştır. Derginin 27. sayısına kadar Mesnevî'nin Arapça dibacesini teferruatlıca şerh eden Er-Rıfâî ilk beytin şerhine 27. sayıda başlamış ve 31. sayıda 18 beytin şerhini bitirmiştir. Beyitlerin önce Farsça metnini ve Türkçe tercümesini veren Er-Rıfâî, daha sonra "şerh" başlığı altında beytin şerhine geçer.[70]

---

[67] Daha geniş bilgi içi bkz. Necip Fazıl Duru, *"Mevlevî Şeyhi Ağazade Mehmed Dede ve Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytini Şerhi"* Tasavvuf, Temmuz-Aralık 11/2003, s. 151-176.

[68] Derviş Ali b. İsmail, Esrârü'l-Ârifîn ve Sirâcü't-Tâlibîn, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu 711.

[69] Millet Kütüphanesi Ali Emirî, Manzum 267, 124b-130a.

[70] Daha geniş bilgi için bkz. Şener Demirel, "Şeyh Rızaeddin Remzî Er-Rıfâî'nin Tasavvuf Dergisi'ndeki Mesnevî Şerhi", Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, VI/14, Ocak-Haziran 2005, s. 591-629.

5. İbrahim Aczî Kendî

İbrahim Aczî Kendî müstear ismiyle yazan emekli bir öğretmen, 1953'te yayınladığı "Mevlânâ ve Ruhu Mesnevî" adlı eserinin son kısmında Mesnevî'nin ilk 18 beytini de şerh etmiştir.[71]

6. Ahmet Ateş

Ahmet Ateş'in şerhi 18 beytin tamamını içermemektedir. Şerhlerin bir çoğunun sun'î ve gereksiz bilgilerle dolu olduğunu düşenen Ateş, Mesnevî'nin nasıl şerh edilmesi gerektiğini ilk 18 beyitden bazılarını şerh ederek açıklamıştır.[72]

7. Kudsi Erguner

Son dönemin tanınmış neyzenlerinden olan Kudsi Ergüner yayınlamış olduğu bir hatıra kitabının son kısmında, ilave olarak Mesnevî'nin ilk 18 beytini de şerh etmiştir. Ergüner'in şerhi çok kısa ve sadedir.[73]

8. Kemal Sönmez

Mesnevî'den seçme manzum tercümeler yapan Sönmez, eserinin "18 Hakikat İncisi" başlıklı bölümünde Mesnevî'nin ilk 18 beytini şerh eder. Önce 18 beytin hepsinin tercümesini yapan Sönmez, sonra beyitleri tek tek şerh eder. Sönmez'in sohbet havası taşıyan şerhi daha önceki şerhlerin hulasası niteliğindedir.[74]

9. Erkan Türkmen

Türkmenistan asıllı olan Erkan Türkmen'nin 18 beyti şerhinde özellikle dikkat çeken nokta Farsça telaffuzudur. Türkmen'nin Farsça Telaffuzu Türkiye Türklerinden oldukça farklıdır. Önce Farsça metni veren Türkmen, metinde altını çizdiği kelimelerin anlamını verir. 18 beyti de bu şekilde yazdıktan sonra her beytin tercümesini ve sonra da şerhini yapar.[75]

---

[71] İbrahim Aczî Kendî, Mevlânâ ve Ruhu Mesnevî, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1953.

[72] Ahmet Ateş, "Mesnevî'nin On Sekiz Beytinin Manası", 60. Doğum Yılı Münasebeti ile Fuad Köprülü Armağanı, Ankara DTCF 1953, s. 37-50.

[73] Kudsi Ergüner, Ayrılık Çeşmesi Bir Neyzenin Yolculuğu, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

[74] Kemal Sönmez, Açıklamaları ile Mesnevî Ummânından 18 Hakikat İncisi ve Türkçe Nazmedilmiş Seçme Beyitler, Ankara 1968.

[75] Erkan Türkmen, Mevlânâ Mesnevî'sinin Evrenselliği, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul 2007, s. 9-24.

10. Süleyman Uludağ

2007 yılının UNESCO tarafından Mevlânâ yılı ilan edilmesi üzerine, bu yılda Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden emekli olan Süleyman Uludağ'a Bursa Haraçoğlu Medresesi'nde Perşembe akşamları Mesnevî dersi yapması rica edilir. Mesnevî'nin ilk beytinden şerhe başlayan Uludağ'ın 18 beyit şerhi, öğrencisi Abdurrezzak Tek tarafından kayda alınır ve neşredilir.[76]

[76] Abdurrezzak Tek, "Süleyman Uludağ ile Mesnevî Dersleri", Süleyman Uludağ Kitabı, Haz. Mustafa Kara, Dergah Yayınları, İstanbul 2008, s. 433-444.

I. ŞEM'Î ŞEM'ULLAH EFENDİ

A. Hayatı, Şahsiyeti ve Mesleği

Şem'î Efendi'nin hayatı ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklarda yeterince bilgi bulunmamakla birlikte, mevcut bilgiler de birbirinin tekrarı olmakta, bazen de birbiriyle çelişmektedir. [77]

---

[77] Şem'î Efendi ile ilgili bilgiler şu kaynaklarda bulunmaktadır:

a. Tezkireler, Biyografik ve Tarihî Eserler:

1. Sehî Bey Tezkiresi Heşt-behişt, (Haz. Dr. Mustafa İSEN), Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s.196-197.
2. Âşık Çelebi, Meşâirü'ş-Şu'arâ, Millet Kütüphanesi, Kitap No:772, vr.330.
3. Latifî Tezkiresi, (Haz. Doç. Dr. Mustafa İSEN), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.435-436.
4. Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ, (Haz. Dr.İbrahim KUTLUK), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, C.I, s. 524-527.
5. Beyani Mustafa b. Cârullah, Tezkiretü'ş-Şu'arâ, (Haz. Dr.İbrahim KUTLUK), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s.139-140.
6. Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı, (Haz. Dr. Mustafa İSEN) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994, s.235.
7. Kâtip Çelebi, Fezleke ,İstanbul: Cerîde-i Havâdis Matbaası, 1287 /1870 , II., s.7.
8. Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn an-Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn, I-II, (nşr. Kilisli Muallim Rifat- Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul Maârif Matbaası 1360-62/ 1941-43. C. II., s.1587.
9. Mesnevihân Konevî Derviş Mahmud, Tercüme-i Sevâkıbü'l- Mevlânâ, İstanbul, Ali Rıza Efendi Matbaâsı, 1281/1865.
10. Esrâr Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (Haz. İlhan GENÇ), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları Ankara 2000, s.260-262.
11. Sahih Ahmed Dede, Mevlevîlerin Târîhi (Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye), haz. Cem Zorlu, İstanbul 2003.
12. Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, C. II, s.502-503.
13. Hadîkatü'l-Hakâyık fî Tekmiletü'ş-Şakâyık (Haz. Doç. Dr. Abdülkadir ÖZCAN), Çağrı Yayınları İstanbul 1989, C.II, s. 332.
14. Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, İstanbul 1972, C.II, s.394.
15. Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmanî, Matba-i Âmire 1311, C.III, s.170-171.
16. Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, C.IV, s.2874.
17. Mustafa Nâimâ Efendi, Naîmâ Târihi I-VI, çev. Zuhûrî Danışman, Zuhûrî Danışman Yayınevi, İstanbul 1967. I., s. 70.
18. Bagdatlı İsmâil Paşa, Hediyyetü'l Ârifîn Esmâü'l- Müellifîn ve Âsârü'l- Musânnifîn, I (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnülemin Mahmud Kemâl), II (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl- Avni Aktuç) İstanbul 1951-1955, Tahran 1387/ 1967.
19. Joseph von Hammer, Osmanlı Tarihi, çeviren Mehmed Ata, Bugünkü Dille Özetleyerek yeniden yazan Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları., İstanbul 1991, II., s.203.

b. Makaleler, Ansiklopedi Maddeleri

1. İsmâil Ünver; "Şem'î Şem'ullah", Türk Dili, C.XLIX(yıl;34) sayı: 397(Ocak-1985), Ankara, s.38-43.

Tezkirelerde ve biyografik kaynakların çoğunda iki Şem'î'den bahsedilir. Birbiriyle isim benzerliği haricinde bir alâkaları olmayan iki farklı Şem'î'nin adları, hayatları, memleketleri, doğum tarihleri gibi kişisel bilgileri genellikle karıştırılmıştır. Ancak kaynaklardaki bilgilerden çıkardığımız netice şu ki birinci Şem'î şâirliğiyle, ikinci Şem'î ise şârihliğiyle tanınmaktadır. Şerh-i Mesnevî'yi telif eden de şârih olan Şem'î'dir.

Şârih Şem'î Efendi'nin lakabı ve adı kaynaklarda farklı şekillerde geçse de kendisi eserlerinde genellikle *Şem'î* mahlasını kullanır. Ancak *"Tuhfetü'l-Âşıkîn"* adlı kitabında *Şem'ullah* adı kayıtlıdır. Bununla birlikte Şerh-i Mesnevî'nin bir nüshasının dördüncü cildinin ferağ kaydında[78] ismi *Muhammed bin Mustafa Eş-Şehîr Şem'î Halîfe* olarak geçer. Ayrıca kataloglarda ve kütüphane kayıtlarında *Şem'î Şem'ullah*, *Şem'î Mustafa bin Çelebi Muhammed*, *Mustafa Şem'î*, isimlerine de rastlıyoruz. Şuarâ-yı Mevleviyye'de Esrar Dede, *Şem'î Dede* ismini kullanır, Osmanlı Müellifleri'nde *Şem'î Şem'ullah-ı Prizrenî* olarak zikredilir; Atâyî, Nâimâ ve Kâtip Çelebi onu *Molla Şem'î* lakabı ile tanıtır. Sicill-i Osmanî'de ise *Şem'î Çelebi* olarak zikredilir.

Şârih Şem'î'nin hayatı ve mesleğine dair en sağlıklı bilgilerin, Atâyî'nin Şakâyık zeylinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Nev'îzâde Atâyî, Şem'î ile ilgili şu bilgileri nakleder: *"Şem'î fikreti îḳād ve cevāhir-i ābdār-ı 'ilm ü 'irfānı intiḳād idüp lāyıḳ-ı menāṣıb ve müstaḥaḳḳ-ı merātib olmış iken meşreb-i fenādan ḥiṣṣedār ve pergār-ı himmetine noḳṭa-yı sırr-ı*

---

2. İsmail Ünver, "ŞEM'Î, Mustafa", Türk Ansiklopedisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, c.30, Ankara 1981, s.249-250.
3. Atilla Özkırımlı, "ŞEM'Î", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1984, IV, s.1071.
4. "Şem'î", *Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, IV, s.50-51.
5. "Şem'î", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1988, c.VIII, s.129.

c. Tezler

1. Dündar Seyhan, "Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir 1998.
2. Dâvut Akat, "Şem'î Şerh-i Baharistan (giris-metin),(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa 1999.
3. Şükrü Akkoyun, "Şem'î Saâdetnâme (giriş-metin)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa 1999.
4. Elif Keyik, "XVI.yüzyıl sanatçılarından Şem'î'nin Şerh-i Pendnâmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi SBE, İzmir 2001.
5. Şeyda Öztürk, Şem'î'nin (15.-16 yy.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007.

[78] Şem'î, Şerh-i Mesnevî, Süleymâniye Kütüphanesi. Dâru'l-Mesnevî, nr:204, vr.324b.

taṣavvuf medār olmaġın fāriġ ü āzāde ve dā'ire-yi terk ü tecerrüdde ḳarārdāde olup ta'līm-i ebnā-yı nās ve ḫuddām-ı ekābiri cihet-i ma'āş ve māye-yi mā bihi'l-inti'āş ḳalmışıdı elf-i kāmil ḥudūdında şem'-i vücūdı püfzede-yi şarṣar-ı ḥamām ve rişte-yi 'ömr-i memdūdı āteş-i ḥarāret-i ġarīziyye ile tamām oldı Mevlānā-yı mezbūr ma'ārif-i cüz'iyye ile meşhūr muḳaddemāt-ı 'ulūm ifādesine ḳādir lema'āt-ı ḍav' u miṣbāḥ ifāżāsında māhir idi Meṣnevī-yi Şerīfe şerḥi vardur Dīvān-ı Ḥāfiẓ'ı Gülistān ve Bōstān'ı Türkī şerḥ eylemişdür ṭullābı yanında maḳbūl ü mütedāvildür "[79]

Atâyî'nin ifadelerinden anlaşıldığına göre Şem'î Efendi yeterince ilim tahsil edip irfan sahibi olduktan sonra pek çok mansıb ve mertebe elde edebileceği hâlde kendisi dünyadan ferağat edip tasavvufa yönelmiş, hayatını insanlara ilim öğreterek geçirmiş ve geçimini ekâbire hizmet ederek sağlamıştır. Şem'î kelâm, mantık, belâgât, lugat, nahiv, hendese, felsefe, târih, coğrafya ve Kur'ân, hadis, fıkıh gibi ilimleri kapsayan ma'ârif-i cüz'iyye ile şöhret bulmuş âlim bir mutasavvıftır. Mesnevî'ye, Hâfız Dîvânı'na, Bostan ve Gülistan'a şerhler yazmıştır.

Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn'da[80] Şem'î Efendi'nin Semâniye Medresesi'nden emekli olduğunu belirtir.

Sicill-i Osmanî'de, Kâtip Çelebi ve Atâyî'yi destekler mahiyyette *"Müddet-i ḥayātını 'ālem-i tedrīsde geçirmişdir ve şākirdlerinden pek çoğu mesānid-i 'āliye-yi 'ilmiyyeye nā'il olmuşlardır"*[81] ifadesi yer alır.

Şem'î Efendi'nin tasavvufî cephesi ve Mevlânâ'ya bağlılığı hakkında kaynaklardaki bilgiler oldukça yetersizdir. Kendisi, "*Mesnevî Şerhi*'nde seyr ü sülûkünü kimden tamamladığına dâir açık bir ifâde kullanmamakla birlikte birçok yerde Hz. Mevlânâ'ya olan bağlılığını dile getirmekte, kendisini Mevlânâ muhibbi ve fukarâsı olarak tanıtmaktadır. Bu ifâdelerin en bâriz olanı VI. cildde yer almaktadır. Nitekim söz konusu cümlelerde Şem'î Efendi, Mevlânâ'nın bir zaman sonra *Mesnevî*'yi Türkçe şerh edecek

[79] Nev'îzâde Atâyî, Hadîkatü'l-Hakâyik fî Tekmiletü'ş-Şakâyık (Haz. Doç. Dr. Abdülkadir ÖZCAN), Çağrı Yayınları İstanbul 1989, C.II, s. 332.

[80] Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn, I-II (nşr. Kilisli Muallim Rifat –Şerefeddîn Yaltkaya), İstanbul Maârif Matbaası 1360/1941, II., s. 1864.

[81] Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmanî, Matba-i Âmire 1311, C.III, s.170.

kişiye '*ehibbâmızdan'* lafzıyla işaret ettigini dile getirmekte ve söz konusu muhibbin kendisi oldugunu belirtmektedir. Aynı cümlenin devâmında Şem'î Efendi, kendisinin Mevlevî olduğunu şu sûretle ifâde etmektedir: *'Ol Âsitâne'ye bu kadar nisbet ü intisâb, müsebbib-i saâdet-ı dâreyn idügüne hiç şekk ü reyb yokdur'* Öte yandan yaşadığı dönemde Mevlânâ muârızlarından duyduğu rahatsızlığı: *'Ve zamanda şeyh nâmında bâzı bedbahtlar gördük ki, Hazret-i Mevlânâ'nın (Kaddesallâhu sırrahü'l-azîz) kelâmını halka vâz u nasîhat eylerler, vazîfeleri hatırı için, ammâ Hazret-i Pîr'e ve fukarâsına inkarları vardır. Ol ma'kule bed-huyların vücûd-ı nâ-pâkini, Allâh Tebâreke ve Teâlâ sâhife-yi rûzgârdan hâk ide âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn'* cümleleriyle ifâde eden Şem'î Efendi'nin Mevlevîlik dışında kaldıgını söylemek mümkün degildir."[82]

Şem'î Efendi'nin doğum tarihi bilinmemekle birlikte vefat tarihi hakkında da kaynaklar çok muhtelif bilgiler vermektedir: Atâyî, Bursalı Mehmed Tahir, Nâimâ, Hammer Şem'î Efendi'nin ölüm tarihini H. 1000/1591 olarak verir. Katip Çelebi, ölüm tarihini Fezleke'de H. 1000/1591, Keşfü'z-Zünûn'da ise H. 1005/1596 olarak zikreder. Sicill-i Osmanî'de de 1005/1596 tarihi verilmektedir. Ne var ki bu iki tarihin de doğruluğu şüphelidir. Çünkü İsmail Ünver[83], Şem'î Efendi'nin Mahzenü'l-Esrâr Şerhi'ni H. 1011/1602 yılında bitirmesini ve Şem'î'nin bu eserinde yaşlılıktan şikâyet edip güçsüz düştüğünü söylemesini dikkate alıp vefatının da bu tarihe yakın bir zamanda olabileceğini ifade eder.

B. Eserleri

Şem'î Efendi'ye âit olan eserlerin hepsinin ismini zikreden bir kaynak bulunmamaktadır. Atâyî, Şem'î Efendi'nin 4 eserinden bahseder. Bunlar **Mesnevî Şerhi**, **Divân-ı Hâfız Şerhi**, **Gülistan Şerhi** ve **Bostan Şerhi**'dir[84] Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn'da Atâyî'nin zikrettiği 4 esere **Mantıku't-Tayr Şerhi**, **Subhatü'l-Ebrâr Şerhi**, **Tuhfetü'l-Ahrâr Şerhi** ve **Mahzen-i Esrâr**

---

[82] Şeyda Öztürk, Şem'î'nin (15.-16 yy.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007, s. 61-62.

[83] İsmâil Ünver; "Şem'î Şem'ullah", Türk Dili, C.XLIX (yıl;34) sayı:397(Ocak-1985), Ankara, s. 38-43.

[84] Hadîkatü'l-Hakâyık fî Tekmiletü'ş-Şakâyık (Haz. Doç. Dr. Abdülkadir ÖZCAN), Çağrı Yayınları İstanbul 1989, C.II, s. 332.

Şerhi'ni ilâve eder.[85] Bağdatlı İsmail Paşa yukarıdaki eserlerden başka **Pend-nâme Şerhi** ve **Dîvân-ı Şâhî Şerhi**'ni zikreder.[86] Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nden Şem'î Efendi'nin **Bahâristan Şerhi** ve **Tuhfetü'l-Âşıkîn** isimli iki eserinin daha olduğunu öğreniyoruz.[87] İsmail Ünver İstanbul kütüphanelerinde yaptığı araştırmalar neticesinde Şem'î'ye âit, yukarıda adı verilen eserlerin yanında **Terceme-yi Şürûtü's-Salât** ve **Terceme-yi Akâid-i Lâmiyye alâ-Mezhebi Maturîdiyye** isimli iki eserden daha bahseder.[88] Bu durumda Şem'î Efendi'ye âit 14 eser tespit edilmiştir:

1. Şerh-i Gülistân

"Kütüphâne kayıtları başta olmak üzere kaynaklardan öğrendiğimize göre *Gülistan Şerhi,* Şem'î Efendi'nin ilk eseridir. Şerh, 976/1568 yılında, bir zamanlar Şem'î Efendi'den Farsça okuyan ve daha sonra sarayda debîr olan Muhammed Çelebi'nin isteği üzerine kaleme alınmıştır. Eser beş ayda tamamlanmış olup sekiz babdan oluşmuştur. Şem'î Efendi'nin *Gülistan Şerhi* diğer eserlerinden farklı olarak Sûdî-i Bosnevî'nin(ö.1000) *Gülistan Şerhi* ile birlikte 1876'da basılmıştır.[89] Şem'î Efendi'nin *Gülistan Şerhi* üzerine bir yüksek lisans[90] çalışması yapılmıştır."[91]

2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

"Anadolu'da *Mesnevî* ve *Gülistân*'dan sonra en fazla okunduğu kabul edilen Hâfız-ı Şirâzî'nin(ö.792/1390) *Dîvân*'ı üzerine Şem'î Efendi'nin yaptığı şerh, bu alanda yapılan ilk şerhlerden sayılmakta olup Sürûrî'nin (ö.1561) şerhinden sonra ikinci sırayı almaktadır. Şem'î Efendi *Dîvan-ı Hâfiz Şerhi*'ni cömertliğiyle meşhur "Ferîdûn" lakabı ile tanınan Ahmed isminde ki zâtın isteği ve ısrarı üzerine 981/1573 senesinin zilhicce ayında başlayarak 982/1574 yılında tamamlamıştır. Abdülbâkî Gölpınarlı, Şem'î Efendi'nin

---

[85] Kâtip Çelebi, a.g.e., I., s. 361, 783; II., 975, 1587, 1864

[86] Bağdatlı İsmâil Paşa, Hediyyetü'l Ârifîn Esmâü'l- Müellifîn ve Âsârü'l- Musânnifîn, II (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl- Avni Aktuç) Tahran 1387/ 1967, s. 438.

[87] Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, İstanbul 1972, C.II, s.394.

[88] İsmail Ünver, "SEM'Î, Mustafa", Türk Ansiklopedisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, c.30, Ankara 1981, s.250.

[89] Şem'î, Ş*erh-i Gülistan*; Ebu Abdullah Muslihuddîn Sâdî Şirâzi, 691/1292; tr. Sûdî Bosnevî-Şem'ûllah Şem'î, İstanbul Ali Bey Matbaası 1876.

[90] Seyhan Dündar, Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi SBE, 1998.

[91] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 69-76.

Dîvan-ı Hâfız Şerhi'ni Hâfız'ın birçok mazmununu anlamadığı ve tasavvufî manalar bulmak için kendini zorladığı gerekçesi ile eleştirmektedir."[92]

3. Şerh-i Divân-ı Şâhî

"Şem'î Efendi *Divân-ı Şâhî* şerhini serçavuş-zâdegânından iyiliklerini gördüğü, Ahmed bin Muhammed adına 982/1574 yılında hazırlamıştır."[93]

4. Şerh-i Bahâristân

"Molla Abdurrahman Câmî'nin (ö.898/1492) 892'de Sâdî'nin *Gülistân*'ını örnek alarak yazdığı ve Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf ettiği *Baharistân*'ı, Şem'i Efendi; 986/1578 yılında dönemin önemli sadrâzâmı Sokullu Mehmed Paşa (ö.1579) adına tercüme ve şerh etmiştir. Şem'î Efendi, *Bahâristân Şerhi*'ni, geçirdiği darlık dolu günlerden şikâyet ettiği bir esnâda yanına gelen bir arkadaşının; *Bahâristân*'ı şerh ederek vezîr-i azâm hazretlerinin nâm-ı şerîfiyle muanven kılmasını ve sunacağı bu eser sayesinde ihsan kapısının kendisine açılarak Bahâristân'a erişeceğini söylemesi üzerine kaleme almıştır. Şerhe başlamadan bu eserin mânen şerh edilebileceğini belirten Şem'î Efendi 'elfâzın manasına iltifat etmemiştir' gerekçesiyle gelebilecek eleştirilere cevap vermiş ve okuyucuyu üslûbu hakkında bilgilendirmiştir."[94]

5. Şerh-i Pend-i Attâr (Saâdetnâme)

"İranlı meşhur şâir ve mutasavvıf Feridüddin Attar'ın Osmanlı toplumunda en fazla tanınan ve okunan eserlerinden olan *Pendnâme,* Şem'î Efendi tarafından 986/1578 yılında şerh edilmiştir. Dostlarından Ömer b. Hüseyin'in teklifi üzerine şerhe başlayan Şem'î Efendi, eseri III. Murad'ın musâhiblerinden Zeyrek Ağa'ya ithaf etmiştir. Eserin girişinde Zeyrek Ağa'yı tanıtan bir bölüm yer almaktadır. Eser vermenin en hayırlı amel olduğunu belirten Şem'î Efendi bu sebeple şerhine "*Saâdetnâme*" adını verdiğini belirtmektedir. Şem'i Efendi'nin *Pendnâme Şerhi* üzerine yapılmış iki yüksek lisans tezi[95] bulunmaktadır."[96]

---

[92] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 76-77.
[93] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 79-80.
[94] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 80-84.
[95] Şükrü Akkoyun, "Şem'î Saâdetnâme (giris-metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, 1999; Elif Keyik, " *XVI.yy sanatçılarından* Şem'î'nin Şerh-i Pendnâme'si, Yayınlanmamış

6. Tuhfetü'l-Âşıkîn

"Tuhfetü'l Âşıkîn, Şem'î Efendi'nin Fars klâsiklerine yaptığı tercüme ve şerhlerden farklı olarak kaleme aldığı tek Türkçe mensur eseridir. Eserin varlığı ilk kez Bursalı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri*'nde dile getirilmiş olup *Tuhfetü'l-Âşıkîn*'in içeriğinden kısaca bahseden Mehmed Tâhir, eserin bir nüshasının Şehit Ali Paşa kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir.[97] Şem'î Efendi; 986/1578 yılında tamamladığı *Tuhfetü'l-Âşıkîn*'i dönemin pâdişâhı III. Murad'a ithâf etmiştir. Eserin giriş kısmında, kendisini "Şem'ullah" ismiyle tanıtan Şem'î Efendi; *Tuhfetü'l- Âşıkîn*'i yazma sebebini tasavvufî cephesine övgülerde bulunduğu III. Murad'la tanışmak şeklinde açıklamakta ve eserinin bu isteğine vesile olmasını dilemektedir. Dîbâcenin devamında eserinde ele aldığı Tasavvuf'un ana kaidelerini, sûfilerin sözlerinden derlemek sûretiyle meydana getirdiğini belirten Şem'î Efendi, bu sebeple kitabına "*Tuhfetü'l- Âşıkîn*" adını verdiğini ifâde etmektedir.[98] Otuz bâb üzere tertip edilen eserde Şem'î Efendi'nin ele aldığı konular şu şekildedir:

1. bâb: Akıl-İlim-Îman-İslâm / 2. bâb: Sıdk-Kizb / 3. bâb: Gıybet- Hıfz-ı lisân / 4. bâb: Ma'rifet - Ârif/ 5. bâb: Niyyet-Edîb / 6. bâb: Mev'iza-Nasîhat / 7. bâb: Zühd-Vera'/ 8. bâb: Muhabbet-Aşk-Şevk-Vecd-Üns-Kurb-İ'tibâr/ 9. bâb: Tahâret-Salavât /10. bâb: Zekat-Sadaka / 11. bâb: Savm-Cu'-Riyâzet / 12. bâb: Hacc-Umre-Huccâc /13. bâb: Cihad-Mücâhede-Şâhid-Mükâşefe/ 14. bâb: Cûd-Buhl / 15. bâb: Hilm- Afv-Gazap-Hayâ / 16. bâb: Havf-Recâ / 17. bâb: Tevbe-Tâib/ 18.bâb: İnâbet-İstigfâr / 19.bâb: Fakr-Gınâ-Fütüvvet / 20.bâb: Teslim-Rızâ-Vefâ-Ubûdiyyet / 21. bâb: Tâat-Mâsiyet / 22.bâb: İhlas-Riyâ/ 23. bab: Nefs-Ruh / 24. bâb: Uzlet-Halvet/ 25. bâb: Evliyâ-Kerâmet/26. bâb: Tekebbür- Tevekkül-Tevâzu/ 27. bâb: Sabır-Şükür-Hamd-Kanâat / 28. bâb: İstikamet-Emr-i ma'rûf- Nehy-i münker / 29. bâb: Âfiyet- Belâ/30.bâb: Adl- Zulm."[99]

Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi SBE, 2001.

[96] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 84-89.

[97] Bursalı Mehmed Tâhir, a.g.e., s. 258.

[98] Şem'î Efendi, Tuhfetü'l- Âşıkîn, Süleymâniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa 1135, vr. 4b.

[99] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 89-90.

7. Şerh-i Bostan :

"İranlı büyük şâir Sâdî'nin (691/1292) 655'de tamamladığı meşhur mesnevîsi *Bostan*, on bab üzere tertip edilmiş: adâlet, ihsân, aşk, tevâzu, rızâ, kanaat, terbiye, şükür, tövbe başlıkları altında konular; sade ve anlaşılır bir üslûp kullanılarak, birçok hikâye eşliğinde işlenmiştir. *Bostan* taşıdığı bu özelliklerle dünyanın birçok yerinde haklı bir şöhret kazanmış, İslam ülkelerinde bilhassa Farsça öğretiminde başvurulan temel eserlerden biri olmuştur. *Bostan*'ın ilk bilinen Türkçe tercümesi Hoca Mes'ûd b. Ahmed tarafından 755/1354'de yapılmış ve Mehmed Çelebi (Fâtih devri), Sürûrî (ö.1562), Sûdî (ö.1005/1596), Şem'î (1010/1602) ve Hevâyî Mustafa Çelebi (ö.1608) başta olmak üzere birçok kez şerh edilmiştir.

Şem'î Efendi; *Bostan Şerhi*'ni, bir sohbet esnasında dostlarından birisinin kendisinden, Bostân'ı Türkçe şerh ederek, müşküllerini izah etmesi yönündeki ricâsı üzerine kaleme almıştır. 989/1581 yılında tamamlanan Bostan Şerhi'nin bir çok yazma nüshası bulunmaktadır."[100]

8. Şerh-i Mantıku't-Tayr

"Şem'î Efendi, *Mantıku't-Tayr Şerhi*'ni 1005/1596 yılında yazmaya başlamış 1007/1598 yılının Ramazan ayı başlarında tamamlamıştır. Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Aga'nın, *Mantıku't-Tayr* üzerine beraberce yaptıkları bir mütalaa esnasında kendisinden ısrarla bu eserin şerhini rica etmesi üzerine, şerhe başlayan Şem'î Efendi; eserin dîbâcesinde Mantıku't-Tayr için 'Ashâb-ı tarîkatin sülûk ahvâli ve ashâb-ı hakîkatin hüsn-i sîret ve hüsn-i hâlini beyan eder bir kitaptır'[101] açıklamasını yapmakta ve Mantıku't-Tayr Şerhi'ni; zâhir ehlinin de bu eserden yeterince istifadesi için kaleme aldığını bildirmektedir. Eserde sırasıyla, münacaât, na't-ı Resûl, na't-ı çâr-yâr, sebeb-i telîf, Hasan Ağa'nın vasfı ve şerh bölümleri yer almaktadır."[102]

---

[100] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 90-96.
[101] Şem'î Efendi, *Şerh-i Mantık- Tayr*, İÜ Merkez Ktp. T 6329, vr.2a
[102] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 96-97.

9. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr

"Molla Abdurrahman Câmî'nin *Heft Evreng* adını verdiği mesnevîleri arasında üçüncü sırayı alan mesnevîsi *Tuhfetü'l-Ahrâr*'dır. Câmî, bu mesnevîsini Nizâmî'nin *Mahzen-i Esrâr* adlı mesnevîsine nazîre olarak 886/1481 yılında kaleme almış ve sûfilere, bilhassa sevgi ve saygısının bir nişanesi olarak şeyhi Hâce Nâsıruddîn Ubeydullah'a (ö.1490) ithaf etmiştir.

Tuhfetü'l-Ahrâr üzerine yapılmış iki tercüme ve şerh mevcut olup ilki Bursalı Rahmi Çelebi'ye (ö.1566) âittir.[103] Şem'î Efendi'nin *Tuhfetü'l-Ahrâr Şerhi* ise ikinci sırayı almakla birlikte ilkinden daha fazla tanınmıştır. Şem'î Efendi, 1006/1597 yılında tamamladığı *Tuhfetü'l-Ahrâr Şerhi*'ni, Saray-ı Hümâyûn Ak Ağalarından olan ve ayrıca Sultan III. Mehmed'in (saltanat:1595-1603) Eğri Seferi (1595) sırasında İstanbul'da kaymakam olarak bulunan Hadım Hasan Paşa'ya(ö.1599)307 sunmuştur."[104]

10. Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr

"Abdurrahman Câmî tarafından Timurlu hükümdârı Hüseyin Baykara (ö.911/1506) adına yazılmış olan *Subhatü'l- Ebrâr*; *Heft Evreng*'de yer alan dördüncü mesnevîdir. Birçok hikmeti ele alan eser, kırk fasıl hâlinde tertip edilmiştir. Şem'î Efendi, *Subhatü'l- Ebrâr Şerhi*'ni Bâbü's-saâde Ağası Gazanfer Ağa adına 1009/1600 yılında şerh etmiştir. *Subhatü'l- Ebrâr Şerhin*'de de diğer şerhlerindeki metodu kullanan Şem'î Efendi; münâcât, na't-ı Rasûl, vasf-ı Ehl-i Beyt, sebeb-i telîf-i şerh, evsâf-ı hamîde-yi Gazanfer Ağa bölümleri ile şerhe başlamakta ve şerh sebebini 'Mevlânâ Câmî hazretlerinin *Subhatü'l-Ebrâr* nâm kitabı ki sırr-ı tevhîd-i Subhânî, ve rumûz u nükat-ı Yezdânî ve esrâr u maârif-i Samedânî ve dekayık u hakayık-ı Rahmânî ile pür idigü ashâb-ı dile ziyâde rûşen ve zâhirdir La-cerem bu kitabın nef'i tâlibîn-i umûm üzere olsun içün bu Şem'î-yi hakîr ü pür-taksîr bu kitabı Gazanfer Ağa'nın adı ile muanven kılmak istedi' cümleleriyle açıklamaktadır"[105]

---

[103] Kâtip Çelebi, a.g.e.,I., s.361
[104] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t., s. 97-99.
[105] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t. s. 99-102.

11. Şerh-i Mahzen-i Esrâr

"Doğu Edebiyatının hamse yazarı olarak şöhret bulan Genceli Nizâmî'nin hamsesinde yer alan ilk mesnevî *Mahzen-i Esrâr* olup 1178 senesinde kaleme alınan eser, Mengücekoğullarından Behram Şâh'a ithaf edilmiştir. *Mahzen-i Esrâr*'da tasavvufî incelikler, mesnevî tarzında işlenmiş ve asıl olarak insanın ezelî ahdine ihanet etmemesi gereği üzerinde durulmuştur. *Mahzen-i Esrâr Şerhi* Şem'î Efendi'nin tespit ettiğimiz son eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şem'î Efendi *Mahzen-i Esrâr*'ı 1011/1603 yılında, *Subhatü'l- Ebrâr Şerhi*'ni de kendisine ithaf ettiği Gazanfer Ağa adına şerh etmiştir. Şem'î Efendi eserin dibacesinde, *Mahzen-i Esrâr*'ın içinde yer alan mana ve ıstılahlardan dolayı anlaşılmasının zor olduğunu ve bu sebeple şerhi kaleme aldığını belirtmiş, akabinde in'âm ve ihsanlarını gördüğü Gazanfer Ağa hakkında bilgi vererek, ondan övgüyle bahsetmiştir."[106]

12. Terceme-yi Akâid-i Lâmiyye alâ-Mezhebi Mâturîdiyye (Şerh-i Kasîde-yi Emâlî)

"Ali b. Osman el-Ûsî'nin (ö.575/ 1179) Mâtüridiyye akaidine dâir kaleme aldığı manzum risâle; *el-Emâlî*, *el-Kasîdetü'l- lâmiyye fi't-tevhîd*, *Kasîdetü yekulü'labd*, *Bed'ü'l Emâlî* isimleriyle de anılmıştır. İslâm akâidinin temel konularının, ilâhiyyât, nübüvvât ve sem'iyyât şeklinde ki klâsik şemaya sadık kalınarak işlendiği risâlenin ilk bölümünde; tevhid, Allah'ın zât ve sıfatları, halku'l-Kur'ân, rü'yetullah, haberî sıfatlar, insan fiili ve aslah konularına temas edilmiş, Ehl-i sünnet'e muhalif görüşler ileri süren fırkalar eleştirilmiştir. İkinci bölümde nübüvvete dâir konular özetlenmiş, evliyânın kerâmetlerinin hak olduğu vurgulanmış, ashâba dil uzatmanın dînen câiz olmadığı ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde ise ölüm ve âhiret hâlleri ele alınmıştır.

Kaynaklarda 'mukaddimât-ı ulûm ifadesine kadir' ifadeleri kullanılarak medreselerin başlangıç sınıflarında yer alan dersleri vermede ki yetkinliğine dikkat çekilen Şem'î Efendi de *Kasîde-yi Emâlî*'yi şerh etmiştir. Telif tarihine ulaşamadığımız şerhi; Şem'î Efendi şu beyitlerle bitirmektedir;

---

[106] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t. s. 102-103.

Nazar kılup bu nazm-ı i'tikâda
Getüren Şem'î'yi hayr ile yâda
İki âlemde irsün murâda
Bulup hak ehliyle ihtifâli"[107]

13. Terceme-yi Kasîde-yi Nûniyye

"Osmanlı âlimi Hızır Bey'in (ö. 863/1459) manzum akâid risâlesi olan el-*Kasîdetü'n-Nûniyye*, *Cevâhirü'l-akâid* olarak da adlandırılmış ve Fâtih Sultan Mehmed'e takdim edilmiştir. Arapça yazılan kasîde, 105 beyitten ibâret olup her beytinde bir kelâm meselesi veciz bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Kasîde'nin belli başlı konuları olarak Allah'ın varlığı, selbî ve subûtî sıfatlar, ihtiyârî fiiller, hidâyet ve dalâlet, rızık ve ecel, nübüvvet, velînin kerâmetleri, îmân-islâm terimleri, mukallidin îmânı, îmân-amel ilişkisi sayılabilir. Birçok kez tercüme ve şerh edilen eser 1258/1842 yılında basılmıştır.

Şem'î Efendi'nin *Kasîde-yi Nûniyye Tercümesi*'nin ülkemiz kütüphanelerinde yalnızca iki adet nüshası bulunmaktadır."[108]

14. Terceme-yi Şürûtu's-Salât

"Kütüphane kataloglarında Molla Fenârî'ye (ö.834/1431) nispet edilen eser namaz, abdest ve guslün rükünlerinin manzum olarak özetlendiği Arapça bir risâledir. "*Mukaddimetü's-Salât*" olarak da bilinen eserin gayesinin çocuklara ve müptedilere yönelik yazıldığını *Şürûtü's-Salât Tercümesi*'nin dibacesinde dile getiren Şem'î Efendi; eserde geçen namazın şartları, farzları, sünnetleri, müstehabları, mekruhları, müfsitleri; abdestin farzları, sünnetleri, müstehabları, edebleri, nafileleri, mekruhları, menâhileri, nevâkısı; guslün farzları, sünnetleri, icapları, ihrâm, cuma, arefe ve iki bayram gusülleri, tilâvet secdesi konularını yine manzum olarak Türkçeye tercüme etmiş olup tercümeyi şu beyitle bitirmiştir:

Hamdilillâh iş bu şîrîn terceme oldu tamâm
Mustafâ Hazretlerinin rûhuna yüz bin selâm"[109]

---

[107] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t. s. 103-105.
[108] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t. s. 105-106.
[109] Daha geniş bilgi için bkz. Şeyda Öztürk, a.g.t. s. 106.

II. ŞERH-İ MESNEVÎ (II. CİLT)

A. NÜSHALARI

Yaptığımız katolog ve kütüphane taramasında Şerh-i Mesnevî'nin II. cildinin 17 nüshasını tespit edebildik. Bu nüshalar şunlardır:

1. Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi 1566 (M.K. 18205)
2. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 1721
3. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 3643
4. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2069
5. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 3951
6. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 6001
7. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 6401
8. Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi Yazmalar 1054
9. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 334
10. Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan 271
11. Süleymaniye Kütüphanesi Kadızâde Mehmed 275
12. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 571
13. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 576
14. Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-Mesnevî 202
15. Süleymaniye Kütüphanesi M. Arif-M. Murad 36
16. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar 879
17. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 443

Tespit edebildiğimiz bu 17 nüshadan sadece 14'üne ulaşabildik. Ulaşamadığımız üç nüshadan ikisi Topkapı Sarayı'nda bulunuyordu. [110] Temin edemediğimiz üçüncü nüsha ise Konya Mevlânâ Müzesi 6001 künyeli nüshaydı. Abdülbaki Gölpınarlı'nın katologunda çok değerli ve müellif hattından çoğaltılmış bir nüsha olabileceği yazılan bu nüshayı bütün inceleme ve araştırmalarımıza rağmen bulamadık. Mevlânâ Müzesi yazma eserlerinden sorumlu kişilerle görüştüğümüzde 6001 numarada kayıtlı ve Şem'î Şem'ullah'a âit Şerh-i Mesnevî isimli bir eserin olmadığını öğrendik. Tabî ki bununla yetinmeyip bizzat kütüphaneye gittik ve 5 defterden oluşan yazma eserler katalogunu tek tek inceledik ve bu numarada kayıtlı Şerh-i Mesnevî isimli bir esere rastlamadık. Yaptığımız bu taramada 6001 numarada kayıtlı eserin Türk Silahlı Kuvvetlerine âit günümüz harfleriyle yazılmış bir kitap olduğu ortaya çıktı. Hâl böyle olunca ismi olan ama kendisine bir türlü ulaşamadığımız bu nüshayı da mecburen metnimizi kurmada kullanamadık. Dolayısıyla şeceremizi de ulaşabildiğimiz 14 nüshanın üzerinden oluşturmaya çalıştık.

a. Nüshaların Tavsifi:

1. Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi 1566 (M.K. 18205)

300x210-260x153 mm., gömme şemseli, deri koyu kahverengi cilt, cilt tahrip olmuş ve sırt kısmı tamir görmüş. 316 vr., 31 satır, tâlik kırması hat.

Baş 1b: vaḳf bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edā'e mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 316b: vaḳf müṭālaʿa iden eʿizzeden recā olınur ki bu ḥaḳīr kātibi daḫı duʿā-yı ḫayrdan ferāmūş buyurmayalar

[110] Tezin şecere ve tenkitli metin bölümüne başladığımızda söz konusu nüshaları temin etmek için Topkapı Sarayı'nın yazma eserlerle ilgilenen yetkilisini arayıp bu iki nüshanın bilgisayar ortamına aktarılmış şeklini alıp alamayacağımızı sorduk. Bize verilen cevap: yazma eserlerin ve kütüphanenin bakımda olduğu ancak bir yıla yakın bir zamanada hizmet verebileceği idi. Bununla birlikte sayın yetkili eğer istediğimiz eserler daha önceden bilgisayar ortamına aktarılmışsa, yardımcı olabileceklerini söylediler; ancak yaptıkları araştırmada maalesef iki nüshanın da önceden bilgisayar ortamına aktarılmadığı ortaya çıktı. Hâl böyle iken iki nüsha için bir yıl beklemek uzun bir zamandı ve yetkililer bakım süresinin bir yılı geçebileceğini de belirtince bu iki nüsha olmadan metni kurmaya karar verdik. Gerçekten de bir yılı geçen bir zaman diliminde -2008 yılında- Topkapı Sarayı'nın yazma eserler bölümü hâlâ hizmet veremiyordu.

2. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 1721

"270x200-205x115 mm. ebadında, şemseli, vişne çürügü renkte parlak meşin cilt. Âyet ve hadisler kırmızı mürekkeple harekeli. Beyit altları sürh"[111] 268 vr., 23.satır.

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 268b: Biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihi evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdülillāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi Muḥammedin ve ʿalāālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn

3. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2069

"305x202-240x155 mm. ebadında ince zencirekli, şemseli, mıklepli, koyu kırmızı meşin cilt. 1b-226b arası yazılmış olup her sayfada 33 satır bulunmaktadır. Nesih hat."[112]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 226b: ḫateme bi'l-ḫayri't-tām sene sebʿa ve sittīn ve elf mintārīḫi'l-ḫayru'l-beşer ve zeyyine'l-maḫşer ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyya minḫāliḳi'l-beriyye

4. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 3951

"290x180-215x100 mm. ebadında mıklepli, şemseli, sırtı tamir görmüş, koyu kırmızı Osmanlı ciltlidir. 1b-230b arasında olup her sayfada 29 satırdır. Tâlik-Nesih hat."[113]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 230b: Biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihi evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdülillāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi Muḥammedin ve ʿalāālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn ʿalāyedī eżʿafe'l-fuḳarāʾi ve'l-mesākīn Muhammed bin ʿOs̱mān mine'l-Ḳonsṭanṭiniyye elḥamdülillāh fīmaḥalleti kātib Murād

---

[111] Şeyda Öztürk, Şem'î'nin (15.-16 yy.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007, s. 116.

[112] a.g.t., s. 117.

[113] a.g.t., s. 118.

5. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 6001

Bu numarada başka bir eserin bulunduğundan yukarıda bahsedildi.

6. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 6401

I. cildin tamamı ve II. cildin yarsından fazlası bu nüshadadır. 280x160-218x92 mm. ebadında, kenarı hafif gömme zencirek cetvelli, koyu kırmızı ciltli, 426 varak , her varak 29 satır, Talik hatla yazılmış.

Baş 281b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 426b: bāş ezbuḫl-i baḫīlān berḫaẕer tā nesūzed mer turā nār-ı saḳar kāfirü seḫiye ile'l-cenneti minmüslimin şeḥīḥin

7. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 3643

"300x210-250x150 mm. ebâdında mukavva cilt. 251 varak."[114] 31 satır. Beyitlerin üzeri kırmızı kalemle çizilmiş.

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 251a: Temme'l-kitāb biʿavni'l-vehhāb bieyādiyi'l-eḥbāb

8. Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi Yazmalar 1054

Gömme şemseli deri cilt. Cildin sırt kısmında kurt yenikleri var. 298 varak, her varakta 29 satır var.

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe māvecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 298a: biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ālemīn ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihī ve ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn

[114] a.g.t., s. 117.

9.Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 334

"I. ve II. ciltler bir arada. 300x230 mm. ebadında miklebli, şemseli meşin cilt. Serlevha müzeyyen, müzehheb, mülevven. Nesih hat. 422 varak, 33 satır."[115]

Baş 224b: baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi'l-beşīr ve'n-neẕīr

Son 422a: ilāinkırāżu'd-deverān ve intihāʾi'z-zamān āmīn yā Muʿīn

Tuyī sāye-yi luṭf-ı Ḥaḳ berzemīn

Peyember-ṣıfat raḥmete'l-ʿālemīn

10. Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan 271

"213x155-170x105 mm. ebadında miklebli, şemseli meşin cilt. Beyit altları sürh. Nesih hat. 276 varak, 27 satır. Müstensih: Ali b. İbrahim"[116]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 276a: temme hāẕe'l-mücelled biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihī ve ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn ve ʿalācemʿi'l-enbiyāʾi ve'l-mürselīn ve'l-evliyāʾi ve'ṣ-ṣāliḥīn ilāyevmi'd-dīn

11. Süleymaniye Kütüphanesi Kadızâde Mehmed 275

"318x195- 260x150 mm. ebadında miklebli, dövme şemseli, meşin cilt. Âyet ve beyit altları sürh. Beyitler harekeli. Tâlik hat. 243 varak, 29 satır."[117]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 243b: biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'ṣ-ṣalātü ʿalāMuḥammedin ve ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn

---

[115] a.g.t., s. 114.
[116] a.g.t., s. 114.
[117] a.g.t., s. 114.

12. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 571

"308x213-263x150 mm. ebadında, açık yeşil renkte bez kaplı mukavva cilt. Tâlik hat. 200 varak, 31 satır."[118]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 200a: biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihī Muḥammedin ve ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn

13. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 576

"300x200-240x130 mm. ebadında miklebli, sırt ve kenarları meşin cilt. Sayfa aralarında boşluklar var. Nestalik hat. 228 varak, 29 satır. Yenikapı Mevlevîhânesi vakfı."[119]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm baʿde edāʾ mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi'l-beşīrü ve'n-neẕīr

Son 228b: zīrā ceng vaḳtinde ḳarı ʿavretden ednā ve kemüm egerçi ẓāhirde mühümmātum vardur güft rev ki nīk güftī verne nīş

14. Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-Mesnevî 202

"206x144-141x82 mm. ebadında kenarları meşin, miklebli, ebrû kaplı cilt. Serlevha müzeyyen, müzehheb. Tâlik hat. 439 varak, 19 satır."[120]

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr ve'ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi'l-beşīrü ve'n-neẕīr

Son 439a: biʿavnillāhi'l-meliki'l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve'l-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ʿālemīn

15. Süleymaniye Kütüphanesi M. Arif-M. Murad 36

"335x225-225x120 mm. ebadında miklebli mukavva cilt. 219 varak, 31 satır. Molla Şerîf tarafından 1249/ 1833'de istinsah edilmiş." [121]

---

[118] a.g.t., s. 113.
[119] a.g.t., s. 113.
[120] a.g.t., s. 113.
[121] a.g.t., s. 112.

Baş 1b: bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm temimme bi'l-ḫayri ve's-saʿādeti yā kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi'l-ḳadīr

Son 299a: temmet el-kitābü biʿavnillāhi'l-meliki'l-Vehhāb merrere'l-faḳīrü'l-ḥaḳīr El-Ḥāc Muḥammed Şerīf ibni ʿİvaż Muḥammed Ḫarezmī ġaferallāhu humā ve livālideyhümā ḳad veḳaʿa'l-ferāġ mintaḥrīr hāẕihi'l-kitāb fīevveli cemāẕiye'l-āḫiri sene tisʿa ve erbaʿīne ve miʾetīn ve elf

16. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar 879

"295-210 mm. ebâdında cetveller yaldızlı. Miklepli, şemseli, koyu kahverengi deri cilt. 357 varak olup her sayfada 33 satır. Nesih hat."[122]

17. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 443

"300-200 mm. ebadında şemseli kahverengi meşin cilt. 314 varak, 29 satır. 997/1588. Nesih hat."[123]

b. Nüshaların Şeceresi

Tenkitli metin hazırlamada esas olan, orijinal metne yani müellif hattına ulaşmaktır.[124] Eserin müellif hattı varsa diğer nüshalarla hiç uğraşılmaz ve doğrudan bu nüshanın metni çıkarılır. Eğer bir eserin tek nüshası varsa, bu nüsha müellif hattı gibi farz edilir ve bu bir nüshadan metin hazırlanır. Ancak "bir eserin birden çok nüshası varsa ve buna mukabil müellif nüshası veya aynı seviyede sahih bir nüsha yoksa o halde bu yazmaların birbiriyle mukayese edilmesi ve farkların tespit edilerek esas metnin ortaya konması gerekir."[125] Nüshalar toplandıktan ve mukayese edildikten sonra da yapılacak ilk iş eserin "nüsha şeceresi"ni çıkarmaktır.

---

[122] a.g.t., s. 115.

[123] a.g.t., s. 115.

[124] Geniş bilgi için bkz. Ahmet Ateş, Metin Tenkidi Hakkında, Türkiyat Mecmuası, VII-VIII, 1942, s.253-267

[125] Doç. Dr. Yusuf Ziya Kavakçı, İslam Araştırmalarında Usûl, Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1976, s. 86.

Şerh-i Mesnevî'nin II. cildinin şeceresini hazırlarken ilk önce Ahmet Ateş'in bahsettiği "ekseriyet"[126] prensibiyle hareket ederek mevcut 14 nüshanın başından ve sonundan 5'er varak okuduk ve nüshalar arasındaki müstakil (ayırıcı) ve müşterek (bağlayıcı) hataları bulmaya ve nüsha gruplarını belirlemeye çalıştık. Ardından nüshaların istinsah tarihlerine baktık; fakat sadece 4 nüshada istinsah tarihi bulunmaktaydı. Sonra nüshaların derkenar ve sah kayıtlarını inceleyerek şecereyi kurmaya çalıştık.

Nüshalardaki hataları incelediğimizde 3 kolbaşı nüshanın olabileceği ve diğer nüshaların bu üç koldan gelebileceğini düşündük. Çünkü *Halet Efendi, Veliyyüddin Efendi, M. Arif, Darü'l-Mesnevi, İsmihan ve Kütahya* nüshaları genel olarak müşterek hatalara sahiplerdi. *Nafiz Paşa 571* ve *Nafiz Paşa 576*'da diğer bütün nüshalardan ayrı ortak hatalar bulunuyordu. *Mevlânâ 6401, Mevlânâ 2069, Mevlânâ 3951, Kadızade, Afyon Gedik Paşa* ve *Kastamonu* nüshaları da ise çoğunlukla ortak hatalarla diğer nüshalardan ayrılıyordu. Bu tablodan hareketle müellif hattından gelen 3 kolbaşının olması gerekiyordu. Sonraki adım ise kolbaşlarını ve bunlardan çoğaltılan nüshları bulmaktı.

1. grupta kolbaşının ***Halet Efendi*** olacağını düşündük. Çünkü bu nüshanın sonunda diğer nüshalarda bulunmayan bir cümle yer alıyordu: *"… sulṭānü'l-berrü vel'-baḥr şehenşāh-ı şarḳ u ġarb saʿādetlü mürüvvetlü sulṭān Murād Ḫan bin Sulṭān Selim Ḫan ḥażretleridür ebbedallāhu salṭanatuhū ve ḫilāfetuhū ilāinḳırāżi'd-devrān ve intihā'i'z-zamān…"*[127] burada Sultan III. Murad'ın saltanat ve hilafetinin devam etmesi için dua edildiğine göre bu nüsha muhtemelen III. Murad hayatta iken istinsah edilmiştir. Şerhin II. cildi 1588'de yazılmış ve III. Murad 1594'te vefat etmiştir. Dolayısıyla bu nüsha II. cildin telifinden en geç altı yıl sonra belki de daha önce yazılmıştır. Ayrıca bu nüshanın cildi, kağıdı, cetveli çok kaliteli ve eserin başladığı sayfa da enfes bir tezhip çalışmasıyla süslenmişti. Bu da demekti ki bu nüsha Sultan III. Murad'a sunulan bir eserden çoğaltılmış olabilirdi. Ayrıca bu guruptaki diğer nüshalardan bazen müstakil farklarla ayrılarak kolbaşı olabileceğini

[126] Ahmet Ateş, s. 259.
[127] Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 334, vr.198a.

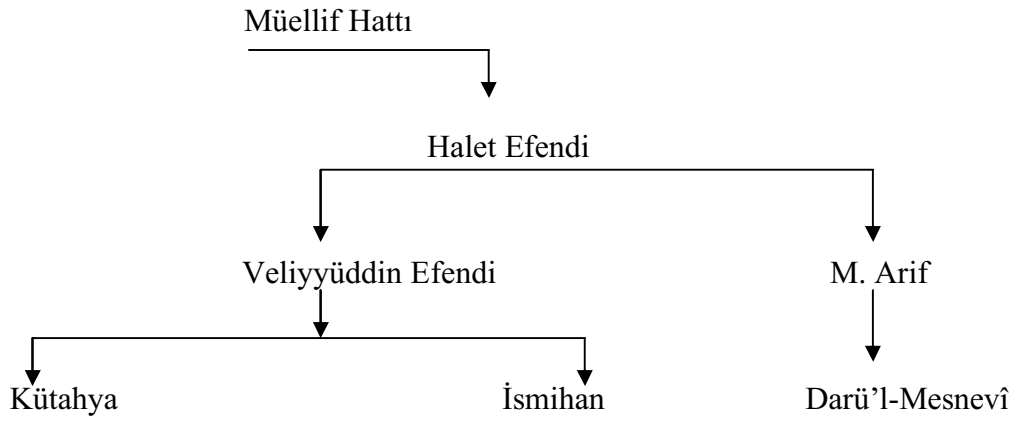
düşündüğümüz başka iki nüsha ile birleşiyordu. Dolayısıyla 1. gurubun kolbaşı nüshasının *Halet Efendi* olması büyük ihtimaldi.

1. guruptaki ***Veliyyüddin Efendi*** ve ***M. Arif*** nüshaları kolbaşı olan Halet Efendi ile ayrı ayrı müşterek hatalara düşüyorlardı. Yani bazen *Halet Efendi* ile *Veliyyüddin Efendi* ortak hataya sahipti ve M. Arif ikisinden ayrılıyordu bazen *Halet Efendi* ile *M. Arif* ortak hataya düşüp *Veliyyüddin Efendi* bu iki nüshadan ayrı kalıyordu. Bu da demekti ki *Veliyyüddin Efendi* ve *M. Arif* doğrudan *Halet Efendi*'den çoğaltılmış alt kolbaşı nüshalardı.

Veliyyüddin Efendi ; *Halet Efendi* ve *M. Arif* nüshalarından ayrıldığı noktalarda genellikle ***Kütahya*** ve ***İsmihan Sultan*** nüshalarıyla müşterek hatalar taşıyordu. Bu durumda *Kütahya* ve *İsmihan Sultan* nüshaları alt kolbaşı olan *Veliyyüddin Efendi'*den çoğaltılmış olabilirdi.

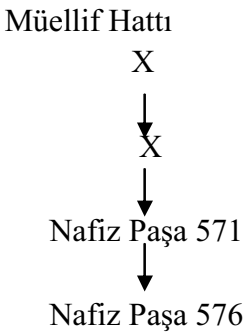
M. Arif nüshası da *Halet Efendi* ve *Veliyyüddin Efendi* ile ayrı hatalar taşıdığı zaman ***Darü'l-Mesnevî*** nüshası ile ortak hatalarda birleşiyordu. Muhtemelen *Darü'l-Mesnevî,* alt kolbaşı olan *M. Arif* nüshasından çoğaltılmıştı.

Bu durumda **birinci grubun** şecere tablosu şu şekilde olabilir:

Yukarıda şecerenin ikinci grubunu ***Nafiz Paşa 571*** ve ***Nafiz Paşa 576*** nüshalarının oluşturduğundan bahsetmiştik. Çünkü bu iki nüsha genellikle diğer bütün nüshalardan

ayrılarak müşterek hatalarda birleşiyorlardı. Büyük ihtimal bu iki nüsha bir koldan geliyordu. Bunun yanısıra *Nafiz Paşa 571* ve *Nafiz Paşa 576*'nın kolbaşı olan Halet Efendi ve diğer kolbaşı nüsha olduğunu düşündüğümüz Mevlânâ 6401'le bazen müşterek hatalara bazen de müstakil hatalara düştüğünü tespit ettik. Bu durumdan hareketle Nafiz Paşa nüshalarının doğrudan müellif hattından değil de müellif hattından çoğaltılmış bir nüshadan geldiği, ancak bu nüshanın kayıp olabileceği kanısına vardık ki muhtemelen bu kayıp nüsha da ulaşamadığımız *Topkapı Sarayı* nüshalarından biri olabilir. *Nafiz Paşa 576* nüshası bir iki yerde *Nafiz Paşa 571*den ayrılıp yalnız kalıyor, bu zamanlarda *Nafiz Paşa 571* Halet Efendi ve diğer kolbaşı ile birleşiyordu. Dolayısıyla *Nafiz Paşa 576* nüshası, *Nafiz Paşa 571*den çoğaltılmış olabilirdi. Böylece **ikinci grubun** tablosunu şöyle şekillendirmemiz mümkün olabilir:

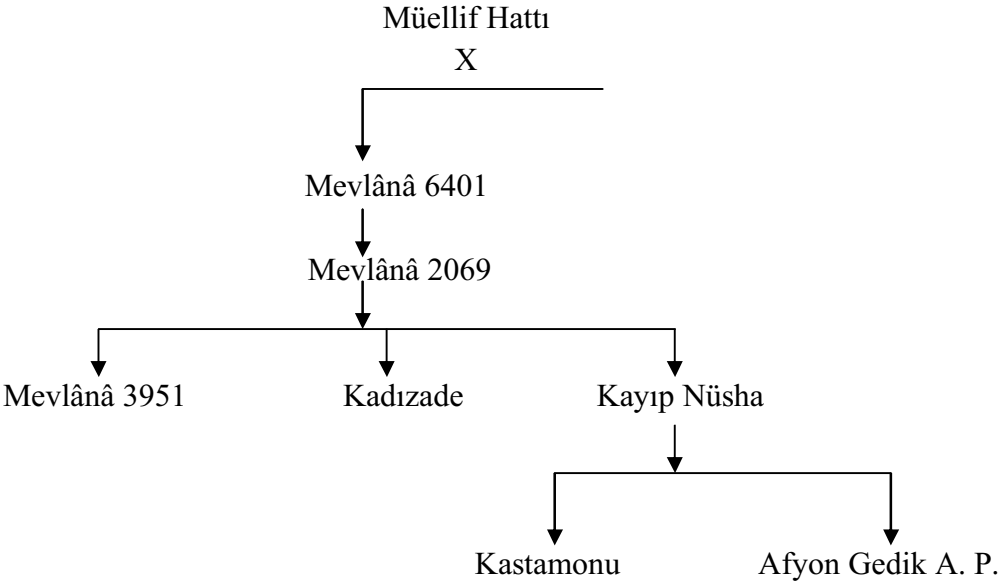
Şecerenin **üçüncü gurubunda** *Mevlânâ 6401, Mevlânâ 2069, Mevlânâ 3951, Kastamonu* ve *Afyon Gedik Ahmed Paşa* nüshaları bulunuyor. Bu nüshalar diğer kolbaşı ailelerinde olduğu gibi ekseriyet prensibiyle çoğunlukla müşterek hatalara sahipti ve aynı seyirde gidiyorlardı. Bu gurupta ***Mevlânâ 6401***, kolbaşı *Halet Efendi* ve alt kolbaşı olan *Nafiz Paşa 571* ile bazı ortak hatalara sahipken bu gruptaki diğer nüshalardan ayrılıyor ama genel seyirde birlikte gidiyordu. Yani müellif hattından gelmesi muhtemel gözüküyordu. Ayrıca bu yazmanın içinde I. cilt de bulunuyordu ve I. cildin sonunda *"biyedi şāriḥuhū"* ifadesi ve *"996"* (1588) tarihi vardı ki bu tarih şerhin I. cildininin bitme tarihi olan 1587'den bir yıl sonradır. Bu nüsha da büyük ihtimal müellif hattından gelmekteydi ve aynı mücelledin içinde yer alan Şerh-i Mesnevî'nin II. cildi bu tarihten hemen sonra yazılmış olmalıydı.

Yalnız bir problem vardı: II. cildin sonu yaklaşık altmış varak kadar eksikti. Muhtemelen yırtılmış olmalıydı. Çünkü cildin ve şirazenin durumu yırtıldığını gösterir vaziyetteydi. Bu hâlde ***Mevlânâ 6401*** nüshasını kolbaşı olarak düşündük.

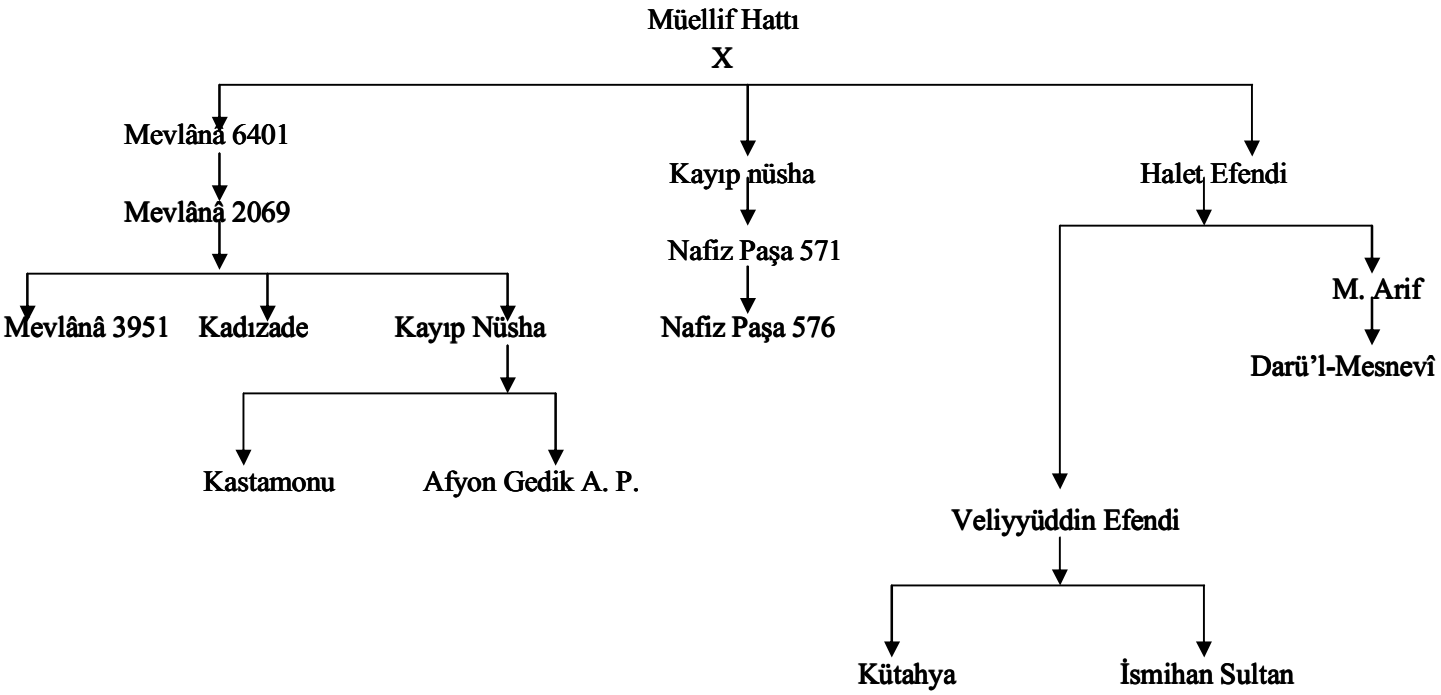
Mevlânâ 2069, *Mevlânâ 6401* nüshasıyla hususi müşterek hatalara sahipti ve bu yönüyle bu gruptaki diğer nüshalardan üstte bir yerde bulunduğu belliydi. Muhtemelen *Mevlânâ 2069* kolbaşı *Mevlânâ 6401*den çoğaltılmış alt kolbaşı idi.

Mevlânâ 3951, Kadızade, Kastamonu *ve* ***Afyon Gedik Ahmed Paşa*** *nüshaları, Mevlânâ 2069* ile ortak hatalar izliyordu. Bu dört nüsha *Mevlânâ 6401*den ayrıldığında *Mevlânâ 2069* ile birleşiyordu. *Mevlânâ 2069* da bunlardan ayrıldığında *Mevlânâ 6401* ile birleştiğine göre bu dört nüsha *Mevlânâ 2069*dan çoğaltılmış olmalıydı.

Kastamonu ve ***Afyon Gedik Ahmed Paşa*** kendi aralarında *Mevlânâ 3951* ve *Kadızade* nüshalarından ayrılan müşterek hatalara sahiplerdi. Fakat bu müşterek hataların haricinde *Mevlânâ 3951* ve *Kadızade* ile birlikte seyrediyorlardı. Bu durumda alt kolbaşı *Mevlânâ 2069*dan gelen *Mevlânâ 3951* ve *Kadızade* ile aynı sırada olan kayıp bir nüsha olabilir ve *Kastamonu* ile *Afyon* nüshaları da bu kayıp nüshadan gelmiş olabilirdi. Bu durumda üçüncü grubun şeceresinin şu şekilde olması muhtemeldir:

Bu üç kolbaşı ailesini birleştirdiğimizde ise yazmanın genel olarak şeceresi şu şekilde olabilir:

Elbette kurmaya çalıştığımız bu şecere Şerh-i Mesnevî'nin II. cildinin mutlak şeceresidir diyemeyiz. Amacımız elimizdeki yazmalardan hareketle müellif hattına en yakın nüshaları bulmaya gayret ederek sağlam bir metin kurmaktır.

Bu şecere doğrultusunda eserin metnini çıkarırken ***Mevlānā 6401, Nafiz Paşa 571*** ve ***Halet Efendi*** nüshalarını esas aldık. *Mevlânâ 6401* sondan eksik olduğu için kalan kısımda yine bu nüshadan çoğaltılan ve alt kolbaşı olan ***Mevlānā 2609*** nüshasını kullandık.

Tenkitli neşir yaparken *Mevlânâ 6401* nüshasını (**M**), *Nafiz Paşa* nüshasını (**N**) ve *Halet Efendi* nüshasını (**H**), *Mevlânâ 2069* nüshasını da ($\mathbf{M_2}$) harfleriyle gösterdik.

Aparatlarda farkların gösterilmesi için yardımcı olacak satır numaralarını *Halet Efendi* nüshasına göre verdik.

B. ŞERH-İ MESNEVÎ'NİN YAZILIŞI

Mesnevî-yi Şerîf'in Türkçe tercüme ve şerhleri yazıldığı dönemden hemen sonra başlamış; fakat bunlar birkaç beytin veya hikâyenin tercüme ve şerhinden ileri gidememiştir.[128] Mesnevî'nin tamamı Anadolu'da ilk olarak Sürûrî tarafından 1540 yılında şerh edilmiş; ancak Sürûrî'nin şerhi Farsça olduğu için çok rağbet görmemiştir. Ayrıca Sürûrî'nin şerhi, Mesnevî'nin 1-6 ciltleri üzerinde yapılsa da Sürûrî, 6 cildin bütün beyitlerini şerh etmemiştir.[129] Kaynaklarda Sûdî'nin, Mesnevî'nin 6 cildini Türkçe şerh ettiği belirtilmektedir;[130] fakat bu şerhin henüz tam metni bulunamamıştır. "Sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye nr. 451, film nr. 189'da kayıtlı olan ve Mesnevî'nin VI. cildinin bir bölümünün Türkçe şerhini ihtiva eden eksik bir nüsha eldedir."[131] Mesnevî-yi Şerîf'in tam Türkçe şerhini yapan ilk şârih olarak Şem'î Şem'ullah Efendi gösterilir.[132]

Şem'î Efendi, Mesnevî-yi Şerîf'i niçin şerh etmeye başladığını, şerhin I. cildinin dibacesinde yer alan ***"Meşnevî-yi Şerîf lisân-ı Türkî ile şerḥ olınmasına bâdî vü sebeb ne idügini beyân eyler"*** başlıklı kısımda şöyle anlatmıştır: *"bir şeb gūşe-yi vaḥdetde fārig̱ ü āsūde-ḥāl ve künc-i ḫalvetde mesrūr u müreffehü'l-bāl oturup aḥvāl-i ʿālemi fikr eyler iken nāgāh ḫāṭır-ı fāṭıra ḫuṭūr eyledi ki Ḥażret-i Mevlānā'nuñ Meşnevî-yi Şerîf'i ki aḥkām-ı şerîʿat ve esrār-ı ṭarîḳat ve envār-ı ḥaḳîḳatile pür bir kitāb-ı müsteṭābdur lisān-ı Türkî ile şerḥ ü beyān ve esrār u müşkilātı rūşen ü ʿıyān ḳılınup dîbāce-yi dilfirîbi aḥkām-ı şerʿ-i şerîfi icrā idüp ṭarîḳat ü ḥaḳîḳatüñ esrār u ġavāmıżına muṭṭaliʿ ṣāḥib-i eḳālîm-i şarḳ u ġarb ẓıllullāhu fi'l-ʿarżîn saʿādetlü ve mürüvvetlü pādşāh-ı ʿālem-penāh nām-ı şerîfiyile muʿanven ve lafẓ-ı laṭîfile müzeyyen olması ziyāde ḫūb u merġūb görindi tā ki anuñ sebebi*

---

[128] Bu tercüme ve şerhler için bkz. İsmail Güleç, s. 86-104.

[129] Geniş bilgi için bkz: Orhan Baştürk, Sürûrî'nin Mesnevî Şerhi (Tanıtım-İndex-Tenkitli Metin), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya-1997. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

[130] Bkz: Abdulbâkî Gölpınarlı, Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik, İstanbul 1983,s. 142.

[131] Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004, s.322.

[132] Gölpınarlı, s. 142.; Mehmed Demirci, "Mesnevî Şerhleri ve Şârihleri Hakkında Birkaç Not", Kubbealtı Akademi Mecmuası, Ocak; 2004, s.21.

ile bu kitāba zīb ü zīnet ve ḳalīlü'l-biḍā'a şāriḥi Şem'ī'ye ḳadr ü rif'at müyesser ola" [133] Anlaşılacağı üzere bir gece yalnız başına tefekkür hâlinde oturan Şem'î Efendi'nin birden hatırına, Mesnevî-yi Şerîf'in şeriat hükümleri, tarikat sırları ve hakikat nurları ile dolu yüce bir kitap olduğu gelir ve Mesnevî'nin dönemin padişahı namına Türkçe olarak şerh ve izah edilmesinin güzel olacağını düşünür. Bu kısımda aslında hususen dikkatten kaçmayan nokta, başlıkta yer alan ***"lisān-ı Türkī"*** ifadesidir. Bununla Şem'î Efendi sanırız Sürûrî'ye gönderme yapmaktadır. Zira yıkarıda da bahsedildiği gibi Şem'î Efendi'den önce Sürûrî Mesnevî'nin 6 cildinden şerh yapmış; fakat bunu ***"lisān-ı Fārisi"*** ile yapmıştır. Şem'î Efendi de şerhini özellikle Türkçe olarak yapacağını belirtmiştir.

Şem'î Efendi, şerhinin I. cildinde Mesnevî-yi Şerîf'in şerh edilmesine kimin vesile olduğunu şu cümleleriyle anlatır: ***"Bu ḳitāb-ı müsteṭābuñ şerḥ ü inşirāḥına bādī olan ṣāḥib-i sa'ādetüñ evṣāf-ı 'aliyye-yi rūḥānī ve aḫlāḳ-ı ḥamīde-yi Sübḥānī'si beyānındadur*** *(…) bu esrār-ı Yezdānī ve envār-ı Sübḥānī birle memlū olan kitāb-ı pür-fünūnuñ* ***lisān-ı Türkī*** *ile şerḥ ü ẓuhūruna sebeb ü bā'iṣ menba'-ı 'ilm ü me'ārif ma'den-i cūd u 'avārif ü hemīm (…) sa'ādetlü* ***Ḥasan Aġa*** *hażretleridür ki"* [134] Anlaşıldığı kadarıyla Mesnevî-yi Şerîf'in şerh edilmesine vesile olan kişi Sultan III. Murad'ın silahdarı **Hasan Ağa**'dır.

İşte Şem'î Efendi, Silahdar Hasan Ağa'nın aracılığıyla III. Murad adına ve onun fermanıyla "995/1586 yılının Rebîülevvel ayında Mesnevî'yi Türkçe olarak şerh etmeye başlamış ve I. cildi 996/1587, II. cildi 997/1588, III. cildi 998/1589, IV. cildi 999/1590 ve V. cildi de 1001/1591 yılında şerh edip Sultan III. Murad'a ithaf etmiştir. V. cildin tamamlanmasından sonra, şerhe yaklaşık 2 yıl ara veren Şem'î Efendi, Sultan III. Murad'ın 1004 /1594 yılında ölmesinden de etkilenerek VI. cildin şerhini biraz daha tehir etmiştir. Ancak III. Murad'ın vefatının ardından tahta çıkan III. Mehmed, Şerh-i Mesnevî'nin bitirilmesini emretmiş, bunun üzerine çalışmalarına tekrar başlayan Şem'î Efendi 1005/1596 yılında tamamladığı VI. cildi Sultan III. Mehmed'e ithaf etmiştir."[135]

---

[133] Şerḥ-i Meşnevī, Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, 6401 vr. 1b-2a.

[134] Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 6401 vr. 2a-2b.

[135] bkz: İsmail Ünver, "Şem'î Şem'ullâh", Türk Dili Dergisi Yıl. 34, C. XLIX, Ocak 1985, S.397, s.38-43.; Seyhan Dündar, Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Gülistan'ı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi,

Böylece Şem'î Efendi, Şerh-i Mesnevî'yi verdiği aralar sayılmazsa yedi yılda bitirmiş ve kendisi şerhin VI. cildinin tetimmesinde bunu şu cümleyle belirtmiştir: *"Meşnevī-yi Şerīf'üñ lisān-ı Türkī ile şerḥi ʿināyet-i İlāhī ile* ***yedi yılda*** *tamām oldı"*[136]

Şem'î Efendi "şerhin I. cildinde 4002, II. cildinde 3810, III. cildinde 4810, IV. cildinde 3855, V. cildinde 4238, VI. cildinde 4916"[137] olmak üzere Mesnevî'den toplam 25.631 beyti şerh etmiştir.

C. DİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLER:

1. Dili:

Şem'î Efendi I. cildin dibacesinde şerhe başlama sebebini açıklarken Mesnevî'yi **lisan-ı Türkî** ile şerh edeceğini belirtmiştir. Ayrıca diğer ciltlerin başlarında III. Murad tarafından Mesnevî'nin Türkçe olarak şerh edilmesi emrini*" saʿādetlü ve mürüvvetlü pādşāh-ı ʿālem-penāh ḥażretleri cānibinden Meşnevī-yi Şerīf'üñ* ***lisān-ı Türkī*** *ile şerḥ olınması içün fermān-ı şerīf vacibü'l-ittibāʿ vārid olmaġın bu ʿabd-i faḳīr-i pür-taḳṣīr Şemʿī-yi ḥaḳīr ol işāret-i pür-beşāret ve ʿināyet-i pür-ḥimāyet mūcibince cān u dilden saʿy u gūşiş idüp"* [138], *"Sulṭān Murād Ḫan bin Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleridür (…) ki Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz Meşnevī-yi Şerīf'i* ***lisān-ı Türkī*** *ile şerḥ olınmaḳ murād-ı şerīfleri olduġıçün"*[139]*,"Saʿādetlü ve mürüvvetlü pādşāh-ı ʿālem-penāh ḥażretleri ṭarafından Meşnevī-yi Şerīf'üñ* ***lisān-ı Türkī*** *ile şerḥ olınması içün fermān-ı şerīfi vācibü'l-imtiṣāl vürūd bulmaġın"* [140], *"defter-i ḫāmisi* ***lisān-ı Türkī*** *ile şerḥ eylemege şürūʿ eyledüm"* [141], *"Sultān Murād bin Selim Ḫan ṭarafından bu Şemʿī-yi ḥaḳīr-i pür-taḳṣīre Meşnevī-yi Şerīf'üñ* ***lisān-ı Türkī*** *ile şerḥ olınması içün fermān-ı ʿālī-şān irişdi"* [142] cümleleriyle tekrar tekrar dile getirmiştir. Bununla iktifa etmeyen Şem'î Efendi ciltlerin sonunda *"Meşnevī-yi*

İzmir 1998, s.1-6.; Şeyda Öztürk, Şem'î'nin (15.-16 yy.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007.

[136] Süleymaniye Kütüphanesi, Molla Arif-Molla Murad 38, vr. 592b.

[137] Şeyda Öztürk, s.130.

[138] Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 334, vr. 1b.(II cilt)

[139] Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan 272 vr.1b. (III. cilt)

[140] Süleymaniye Kütüphanesi, Dârü'l-Mesnevî 204, vr. 1b. (IV. cilt)

[141] Süleymaniye Kütüphanesi, Dârü'l-Mesnevî 205, vr. 1b (V. cilt)

[142] Molla Arif-Molla Murad 38, vr. 1b.(VI. cilt)

Şerîf'üñ cild-i şānîsi ***lisān-ı Türkî*** *ile ṭoḳuz yüz ṭoḳsan yedi senede Receb'üñ yigirminci güni anuñ şāriḥi Şem'î-yi ḥaḳîr-i pür-taḳṣîrüñ ḫaṭṭı ile tamām oldı"* [143] *"Bu kitāb-ı şerîf* ***lisān-ı Türkî*** *üzere şāriḥi olan ḳalîlü'l-biḍā'a Şem'î-yi ḥaḳîr-i pür-taḳṣîrüñ kendü ḫaṭṭı ile…"* [144] *"cild-i rābi'üñ şerḥi* ***lisān-ı Türkî*** *ile"* [145] *"Meşnevî-yi Şerîf'üñ defter-i ḫāmisi (…) ḥüsn-i iḥtimām buldı* ***lisān-ı Türkî*** *ile"* [146] gibi ifadeleri kullanarak eserinin Türkçe bir şerh olması özelliğine ısrarla dikkat çekmektedir.

Şem'î Efendi'nin, şerhini Türkçe yazdığını dile getirmesinde dikkat çeken nokta, kendisinden önce Sürûrî tarafından *Farsça* kaleme alınmış şerhten bir farkının olduğunu ifade etmek olabileceği gibi gerçekten 16. asırda manzum ve mensur eserlerde kullanılan Osmanlı Türkçesine göre daha sade bir Türkçe kullandığını belirtmek de olabilir. Her cildin hamdele, salvele ve medhiye kısımlarında dikkat çeken uzun tamlamalı ve ağdalı dilin yerini, Mesnevî'nin şerhine geçildiğinde sade bir Türkçe ve en fazla iki nadiren üç kelimeden oluşan ve çok fazla kullanılmayan tamlamalar almaktadır. Bu da gösteriyor ki Şem'î Efendi Mesnevî'nin şerhinde sade Türkçe kullanmaya özellikle dikkat etmektedir: *"vaṣf-ı ẓıllullāh-ı fi'l-'ālem ve melāẕ ü melce-yi benî-ādemdür ki maḳṣūd sulṭān Murād ḥażretleridür ki sulṭān-ı selāṭîn-i cihān ferîd-i zamān vaḥîd-i devrān menba'ū'l-cūdü ve'l-emān ma'denü'l-faẓlü ve'l-'irfāndur edāmallāhu te'ālā 'ömruhū ve iclālühū"* [147] *"Hezārān cevāhir-i ḥamd ü şenā ol pādşāh-ı serîr-i 'izz ü kibriyā (…) ḥażretinüñ cenāb-ı eḥadiyet ü 'aẓametine îṣār u niṣār olsun ki"* [148] bu alıntılardan da anlaşılacağı üzere Şem'î Efendi istese şerhini ağır, ağdalı ve süslü bir dille yazabilirdi. Ancak aşağıda beyitlerin şerhinden yapacağımız alıntılar onun, şerhini sade bir Türkçeyle yazma hususunda dikkatli davrandığını gösterecektir:

"ṭoġanı ṭutdı ve anuñ ayaġını baġladı ve anuñ ḳanadını ḳıṣa eyledi"[149]

---

[143] Halet Efendi 334, vr. 198a. (II. cilt)
[144] İsmihan sultan 272, vr. 334a (III. cilt)
[145] Dârü'l-Mesnevî 204, vr. 324b. (IV. cilt)
[146] Dârü'l-Mesnevî 205, vr. 450b. (V.cilt)
[147] Halet Efendi 334, vr. 1b.
[148] Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 6401, vr. 1b.
[149] Halet Efendi 334, vr. 21a.

"yaʿnī ehlullāh ṭaġdan āşkār olan ḥālātdan ötüri ġayretlerinden ḫūn aġlarlar ki ṭaġ bīrūḥ bir cāmid iken böyledür"[150]

"peyġambere vaḥy gönderdi ki benüm bir siyāh ʿabdüm vardur ki anuñ ismi Berḫ'dür añа di şaḥrāya gelüp duʿā eylesün tā anuñ duʿāsını ḳabūl idüp yaġmur vireyüm"[151]

"ol ʿāḳil kimse ol ebleh merde bu dükeli naṣīḥati didi ve anuñ ḳulaġına gitmedi yaʿnī ḳabūl eylemedi"[152]

Şerhte özellikle kullanılan bazı kelimeler şârihin sade Türkçe kullanmadaki tavrını biraz daha nazara veriyor.

"ḫar ***dükeli****", "ol ḫarı* ***dürtdi****", "ḫalḳı* ***aldamaḳ****dan ötüri", "yürüme* ***ṭuzaġı*** *gör", "ḫāşāk* ***çör çöp*** *maʿnāsınadur", "****nicelüg****i ve* ***nitelüg****i bilmekden", "****ḳanda*** *fiġān eyler", "ne baş ne* ***tuġulġa****", "ecel* ***ulurek*** *maʿnāsınadur", "bir* ***bucaḳ*** *yoḳdur", "ol sebebden* ***şancır****", "bir nesne* ***uġurla****", "dilini* ***ḳabartdı****", "****şıklıḳ urucı****dan", "yaʿnī* ***gidi*** *düzd bu ṭarafa", "****depme ururdı****", "üstādum beni* ***depeler****", "bu ḳadar* ***yilüp yüpürürsün****", "şehīdleri* ***yuma****", "****arı şoḳındısı****"*

Şerh-i Mesnevî'de Türkçe deyim ve ibarelerin sıkça kullanıldığını görmek de mümkündür: *"****depesi üzere gelür****", "****senüñ ayaġuñ üzere baş ḳor****", "****yapraḳ gibi ditrersin****", "****arḳañ üzere düşdüñ****", "maḥabbet ü cemāl* ***yüz göstere****", "ẓulminden* ***ḳan aġlarlar****", "****aġzı açuḳ yatup uyur****" "tekellüm içün* ***aġzumı açsam*** *ḳan revān olur", "terk eyle* ***yüzüme urma****"*

Örneklerden de anlaşılacağı üzere Şem'î Efendi'nin, şerhinde çok ağır, ağdalı bir dil kullanmadığını sade, anlaşılabilir bir Türkçe ile eserini yazdığını söyleyebiliriz.

2. Şerh Uslûbu:

Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Mesnevî'si sade Türkçeyle ve anlaşılır, kısa, öz yorumlarıyla döneminde ve sonraki zamanlarda rağbet edilen şerhlerden biri olmuştur. Hatta Esrâr Dede, Şem'î'nin bu eseri hakkında şöyle der: "Mesnevî-yi Şerîf'ün elfâz u lugâtını tercüme tarzında bir matbû şerh yazup Allah muktezâ-yı intisâb u hulûsları bereketiyle bir rütbede meşhûr-ı âfâk olmışdur ki her diyârda nüshası ve belki her hücrede birkaç varakası

[150] Halet Efendi 334, vr. 77a
[151] Halet Efendi 334, vr. 101b
[152] Halet Efendi 334, vr.116a

bulınmak der-kârdur."[153] Esrâr Dede'nin bu ifadelerinden Şem'î'nin şerhinin hem ne derece şöhret bulduğunu hem de Mesnevî'yi ne şekilde şerh ettiğini anlıyoruz. Esrâr Dede'nin ifadesiyle Şem'î, Mesnevî-yi Şerif'i **tercüme tarzında şerh** etmiştir.

Şem'î Efendi Şerh-i Mesnevî'yi Türk edebiyatında klâsik şerh geleneğinin yavaş yavaş olgunlaşmaya başladığı ve temellerinin atıldığı bir dönemde yazmıştır. Bu cihetle Şem'î Efendi'nin Şerh-i Mesnevî'de kullandığı şerh yöntemini tespit etmek hem onun metodu hakkında bize bilgi verecektir hem de Türk edebiyatında şerhin şekillenmeye başladığı bir dönemde klâsik Türk şerhinin nasıl bir yapıya sahip olduğu hususunda malumat sağlayacaktır.

Şem'î Efendi, II. cilde besmele, hamdele, salvele ve Sultan III. Murad'a dua ile başlar. Sonra ***"Der beyān-ı baʿż-ı ezḥikmet-i teʾḫīr-i īn mücelled-i düvüm"*** başlığı altında Mesnevî'nin II. cildinin telifindeki gecikmeyi izah eder ve sonra şerhe başlar.

a. Metin

Şerhlerde esas olan metindir. Her şey metnin etrafında gelişir ve seyr eder. Bu yüzden Şem'î Efendi de Mesnevî'yi şerhe başlamadan önce onun beyitlerini mısra mısra yazar ve ardından şerhe geçer:

"Gerçi ḥikmetrā betekrār āverī

egerçi ḥikmet-i İlāhī'yi tekrāra getüresin ve ş̧ebātından ötüri saʿy u müdāvemet gösteresin [ḥikmetden murād ʿilm-i İlāhīdür]

Çün tu nāehlī şeved eztū berī

çünkü sen ḥikmet-i İlāhiyyeye nāehlsin ve aña istiʿdāduñ yoḳdur ḥikmetullāh senden berī vü dūr olup zīrā istiʿdād u melekesiz ḥikmetullāh müyesser olmaz

Ver çi bün'vīsī nişāneş mīkünī

ve gerçi ol ḥikmeti yazasın aña nişān eyleyesin

---

[153] Esrâr Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (Haz. İlhan GENÇ), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları Ankara 2000, s.261.

Ver çi mīlāfī beyāneş mīküni

ve gerçi lāf urasın ol ḥikmeti beyān eyleyesin yaʿnī ḥikmet-şināsluḳdan lāf urup anı taḳrīr ü beyān idesin bu hem vechdür ki ve gerçi ol ḥikmeti yazarsın aña nişān eylersin ve gerçi lāf ursun ol ḥikmeti beyān eylersin"[154]

Şem'î Efendi, metnin neredeyse tamamını mısra mısra tercüme ve şerh eder; fakat çok az da olsa tercüme ve şerhin beyit hâlinde yapıldığını da görürüz:

"Güft ḳāḍī keş begerdānīd fāş

Gird-i şehr īn müflisest ü bes ḳalāş

ḳāḍī eyitdi ol müflisi āşkāre şehrüñ eṭrāfında dolanduruñuz bu müflisdür ve ziyāde ḳallāşdur diyü yaʿnī ḳādī buyurdı ki ol müflisi şehrüñ çevresinde dolandurup ve nidā idüp diyeler ki bu müflis ve ḳallāşdur ḳallāş lāmuñ teşdīdi iledür lākin bunda vezn içün muḫaffefdür ki cimri ve levend maʿnāsınadur"[155]

"Dūd-ı maṭbaḫ kerd ān pā kūften

Z'iştiyāḳ u vecd ü cān āşūften

ol dūddan murād maṭbaḫuñ tütünidür ki ol gice vāfir ṭaʿām pişdi idi gerdden murād cān cemāl-i İlāhī müşāhedesi içün iştiyāḳ u vecdden mecẕūb u dīvāne olup raḳṣ u semāʿda ol ayaḳ ḳaḳup ḥareket itmegüñ ġubārıdur"[156]

"Z'ān nedānī ket zidāniş dūr kerd

Meyl-i dünbe çeşm-i ġaflet kūr kerd

sebzede dünbe yanında dām var idügini ol sebebden bilmezsin ki senüñ dünbeye olan meyl ü maḥabbetüñ seni ʿilm ü tedārükden dūr eyledi senüñ çeşmüñi ve ʿaḳluñı kör eyledi pes rūşen oldı ki cemīʿ-i derd ü belā saña yine sendendür ki ḥarīşsin bu beyt bu vechile şerḥ olındı maʿnāsı rūşen olsun içün"[157]

---

[154] Halet Efendi 334 vr. 20b.
[155] Halet Efendi 334, vr. 38b.
[156] Halet Efendi 334, vr. 32b.
[157] Halet Efendi 334, vr. 149b.

Bilindiği üzere Mesnevî'nin birçok nüshası bulunmaktadır ve bunların istinsahı sırasında nüsha farklarının meydana gelmesi mümkündür. Şem'î Efendi'nin bazı ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, kendisi şerh anında birden fazla nüshayla çalışmış ve bu nüshalardaki farkları göstererek, âdeta *edisyon kritik* yapmıştır. Şem'î Efendi bu tutumuyla şerhini sağlam bir metinle yapmak istemiştir. Ayrıca o, nüsha farklarını göstermekle kalmayıp metni bu farklara göre tekrar tercüme ve şerh etmiştir:

"K'ū hemī güft ey Kerīm ü ey İlāh

ki ol çoban eydürdi ey Kerīm ve ey İlāh ba'ż-ı nüsaḫda böyle vāḳı'dur

K'ū hemī güft ey güzīnende İlāh

ki ol çobān eydürdi ki ey kemāl-i luṭfından bendesini güzīde ve maḳbūl idici İlāh"[158]

"Büt-perestān çünki gird-i büt tenend

büt-perestler çünki bütüñ çevresini örerler ve ṭoḳurlar ya'nī çünki sa'y u iḳdāmları büt-perestlügedür ba'ż-ı nüsaḫda böyle vāḳı'dur

Büt-perestān çünki ḫū bābüt künend

büt-perstler çünki büte ḫūy u maḥabbet eyleyeler Ḫudā'dur diyü"[159]

"Cümlerā cüstīm net'vānī tu rest

keştīde olanlaruñ cemī'isini araduḳ ve yoḳladuḳ sen ḳurtılmaġa ḳādir degülsün beherḥāl seni daḫı yoḳlaruz ba'ż-ı nüsaḫda böyle vāḳı'dur

Cümlerā cüstīm gūyī dertuest

keştīde olanlaruñ cümlesini araduḳ bulmaduḳ dirsin ya'nī şöyle fehm olınur ki hemyān-ı zer sendedür"[160]

"ba'ż-ı nüsaḫda mıṣrā'-ı sānī böyledür

Ḫaşm-ı İbrāhīm bāberāfilān

ġurūb idiciler üzere Ḥażret-i İbrāhīm'üñ ḫışmıyıla"[161]

---

[158] Halet Efendi 334, vr. 99a.
[159] Halet Efendi 334, vr. 182b.
[160] Halet Efendi 334, vr. 183b.
[161] Halet Efendi 334, vr. 33b.

Görüldüğü gibi eğer bir mısra başka bir nüshada farklı istinsah edilmişse *"baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur"* ya da *"baʿż-ı nüsaḫda mıṣrāʿ-ı ṯānī böyledür"* ifadeleriyle belirtilmiştir.

Şem'î, sadece mısra düzeyindeki nüsha farklarını değil kelime farklarını da belirtmiştir:

"baʿż-ı nüsaḫda ***ferec*** *yerine* ***ferah*** *vāḳıʿdur"*[162]

"baʿż-ı nüsaḫda ***sükker*** *vāḳıʿdur ki ʿArabī'dür baʿż-ı nüsaḫda* ***şekker*** *vāḳıʿdur ki Fārisī'dür"*[163]

"baʿż-ı nüsaḫda ***devem*** *yerine* ***revem*** *vāḳıʿdur"*[164]

"baʿż-ı nüsaḫda ***neḫᵛāhem****dür nūnıla maʿnā böyle olur"*[165]

"baʿż-ı nüsaḫda ***Ey ẕü'l-fiṭan****dur ey zeyreklükler ṣāḥibi maʿnāsına"*[166]

b. Metnin Tercümesi

Şem'î Efendi metni verdikten sonra tercümeye geçer:

*"**Çeşmşān ṭāḳat nedāred nūr-ı pīş***

anlaruñ çeşmi öñ ṣafda olan nūra ṭāḳat ṭutmaz"[167]

*"**Tāb n'āred rūşenā-yı pīşter***

öñrek ṣaffuñ rūşenāluġına ṭāḳat getürmez"[168]

*"**Mīnümāyed pīş-i çeşmet küh büzürg***

senüñ çeşmüñ ḳatında ṭaġ ʿaẓīm görinür"[169]

*"**Çün turā şeh z'āstāne pīş ḫᵛānd***

çünki seni pādşāh āstānesinden ḳatına oḳudı"[170]

Görüldüğü üzere metin kelime kelime tercüme edilmektedir. Şârih tercümeye ilave kelimeler katmamakta, metindeki kelimelerin tam karşılığını vermektedir. Meselâ son

[162] Halet Efendi 334, vr. 36a.
[163] Halet Efendi 334, vr. 50b.
[164] Halet Efendi 334, vr. 187a.
[165] Halet Efendi 334, vr. 187a.
[166] Halet Efendi 334, vr. 189a.
[167] Halet Efendi 334, vr. 49a.
[168] Halet Efendi 334, vr. 49a.
[169] Halet Efendi 334, vr. 60b.
[170] Halet Efendi 334, vr. 153a.

örnekte ***Çün*** *(çünki)* ***turā*** *(seni)* ***şeh*** *(pādşāh)* ***z'āstāne*** *(āstānesinden)* ***piş*** *(ḳatına)* ***ḫ[v]ānd*** *(oḳudı)*

Metnin hemen hemen tamamı bu şekilde tercüme edilmiştir; fakat bazı yerlerde şârih metnin içinde olmayan ancak hikâyede yer alan ve okuyucunun hatırlaması gereken kelimeleri tercümeye dahil etmiştir:

"Üstüḫ[v]ānhā dīd derḥufre-'amīḳ

bir deriñ çuḳurda ol ebleh üstüḫ[v]ānları gördi"[171]

Farsça metinde *"ol ebleh"* kelimeleri bulunmamaktadır; ancak şârih, önceki mısra ya da mısralarda geçen bu hikâye kahramanını cümlenin öznesinin kim olduğunu belirtmek için tercümeye dahil etmiştir.

"Kūdekān refte bemānde yek tene

eṭfāl cemī'an perākende olup her birisi ḫānesine gitmiş o yalıñuz ve tenhā ḳalmış"[172]

bu mısrada *"perākende olup her birisi ḫānesine"* manası yoktur fakat şârih açıklamaya ihtiyaç duyduğu için olsa gerek tercümede kısa izaha yer vermiştir.

Bazen de şârih metindeki bir kelimeyi, iki kelime ile tercüme eder:

"Tā küned ān ḫ[v]ācerā ezāfilān

tā ki ol ḫ[v]āceyi ġurūb idici ve nāpeydā olıcılardan eyleye"[173]

Burada ***ezāfilān*** kelimesi *"ġurūb idici ve nāpeydā olıcı"* kelimeleriyle tercüme edilmiştir.

"Nefseş ender ḫāne-yi ten nāzenīn

ol ṣāḥib-i nefsüñ nefsi ten ḫānesinde nāzenīn ve āsūde ve müreffehü'l-bāldür"[174]

Bu dizede de ***nāzenīn*** kelimesi *"āsūde ve müreffehü'l-bāl"* kelimeleriyle tercüme edilmiştir.

---

[171] Halet Efendi 334, vr. 10a.
[172] Halet Efendi 334, vr. 144a.
[173] Halet Efendi 334, vr. 45a.
[174] Halet Efendi 334, vr. 46b.

Tercüme de dikkat çeken bir nokta da bazı dizelerin cümle dizimine göre iki bazen de üç farklı şekilde tercüme edilmesidir. Bu tercümlerde şârih *"bu hem vechdür" "bu vech üzere"* gibi ifadelerle mısraı, cümle dizimine göre farklı şekilde tercüme edeceğini bildirir:

"Mīnegūyī k'ū çi kerd āḫir betū

dimez misin ki āḫir o sañа ne eyledi <u>bu hem vechdür</u> dimez misin ki o āḫir sañа ne eyledi"[175]

Bu örnekte metin, sözdizimi yönünden iki farklı şekilde tercüme edilmiştir. İlk tercümede tümleç *"sana"* kelimesinden önce özne olan *"o"* kelimesi gelerek sanki özne vurguyu üzerine almış, ikincisinde ise zaman zarfı *"āḫir" "sana"*dan önce gelip zaman ön plana çıkmıştır.

"Cevher-i kürre bezāyīden ġaraż

cevher gibi olan kürrenüñ ṭoġması ġarażdur <u>bu hem vechdür</u> ġaraż cevher meṣābesinde olan kürrenüñ ṭoġmasıdur"[176]

Yukarıdaki dizenin ilk tercümesinde *"ġaraz"* yüklem olmuş, ikinci tercümesinde ise özne görevini üstlenmiştir.

"Vaḳt-i maḥşer her ʿarażrā ṣūretīst

maḥşer vaḳtinde her ʿaraża bir ṣūret vardur <u>bu hem vechdür</u> maḥşer vaḳtinde her ʿarażuñ bir ṣūreti vardur <u>bu hem vechdür</u> maḥşer vaḳti her ʿaraż içün bir ṣūret vardur"

Görüldüğü gibi bu mısra 3 farklı şekilde tercüme edilmiştir. Birinci tercümede *"araż"* kelimesi yer tamlayıcısı, ikincisinde bir isim tamlamasının tamlayanı ve üçüncü tercümede de *içün* edatıyla birlikte zarf tümleci olarak kullanılmış ve mısraın manaları bu kullanım şekillerine göre zenginlik kazanmıştır.[177]

---

[175] Halet Efendi 334, vr. 46b.

[176] Halet Efendi 334, vr. 56a.

[177] Şem'î Efendi'nin 16. asırda uyguladığı bu yönteme, dört asır sonra Walter G. Andrews *"Şiirin Sesi toplumun Şarkısı"* isimli kitabının bir bölümünde değinmiştir. Bkz: Walter G. Andrews *"Şiirin Sesi toplumun Şarkısı"* İletişim Yayınları İstanbul 2000, s. 33-53.

Şem'î Efendi tercüme anında bazen kelimelerin dizilişi ve eklerin sıralanışını değiştirir ya da olmadığı hâlde bir ekin metinde mana olarak olması gerektiğini *"…taḳdīrindedür"* ifadesiyle belirtir:

"Kem ziḫākī çünki ḫākī yār yāft

ḫākden kem misin kem degülsün belki cemīʿ-i mevcūdātdan mükerrem ādemīsin (…) ziḫāk kemī taḳdīrindedür"[178]

Metnin aslında ***kem ziḫākī*** olmasına rağmen mananın ***ziḫāk kemī*** takdirinde olduğunu belirtmiştir.

"Ḫāk bervey gū ziḫāket mīşigīft

ol kimse üzere ḫāk olsun ki (…) ḫāk bervey bād taḳdīrindedür ki"[179]

Bu örnekte mısraın manası için şârih *"bād"* kelimesini eklemiştir.

"Ṭāliʿ-i ḫar nīst ey tū ḫar-ṣıfāt

ʿilm ü maʿrifet ḫaruñ naṣīb ü ṭāliʿi degüldür ey kimse sen ḫar-ṣıfatsın (…) ḫar-ṣıfatī taḳdīrindedür"[180]

Burada da mana için *ṣıfāt* kelimesine *"ī"* eki ilave edilmiştir.

c. Metnin Şerhi

Şem'î Şem'ullah metnin tercümesini yaptıktan sonra genellikle açıklama ve izah anlamı taşıyan ***yaʿnī*** bağlacını kullanarak kısa yorumlar yapar. Bu yorumlar çoğunlukla muhtasar izahlar şeklindedir:

"Dīdeī peydā küned ṣabr u direng

ṣabr u tevaḳḳuf bir dīde peydā ide ***yaʿnī*** *riyāżet ü mücāhedeye ṣabr u direng sebebi ile bir dīde peydā ola ki bu maḥsūs olan heft rengi müşāhede eyler dīdelere iḥtiyāc ḳalmaya"*[181]

"Tā bibīnī ṣunʿ u ṣāniʿrā behem

---

[178] Halet Efendi 334, vr. 4b.
[179] Halet Efendi 334, vr. 7a.
[180] Halet Efendi 334, vr. 106b.
[181] Halet Efendi 334, vr. 45b.

tā ṣunʿ u ṣāniʿi maʿan göresin ***yaʿnī*** *mādām ki ʿibādet ü riyāżet ve ṣıdḳ u ḫulūṣile aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ḫalāṣ olup ʿadem ü fenā mertebesine irişmeyesin ṣāniʿ-i Ezel'üñ cemālini müşāhede itmege ḳādir olmazsın zīrā Allāh Teʿālā ḥażretinüñ tecelliyātı ʿadem ü fenāyadur mevcūda degüldür"*[182]

*"**Raḥm berʿĪsā kün ü berḫar mekün***

ʿĪsā üzere teraḥḥum eyle ve ḫar üzere teraḥḥum eyleme ***yaʿnī*** *rūḥ cānibine muḳayyed ol nefs ü ten cānibine muḳayyed olma"*[183]

Bazen de şârih tercümeden sonra ya da kısa izahtan sonra ***bunda tenbīh budur*** ifadesiyle hem kısa açıklama yapar hem de metinden ne hisse alınması gerektiğini belirtir:

*"**Seg-dilān u hemçü gürbe rūy-şū***

kelb göñüllülerdür ve hirre gibi yüzlerini yuyıcıdurlar yaʿnī dilenciler ve müft yiyiciler ve ziyāde ṭamaʿkārlar ve yaramaz ḫūylular ve mürāʾīlerdür ***bunda tenbīh budur*** *ki ṣūfī ol degüldür ki derūnı seg gibi ve bīrūnı aʿmāl ü ṣalāḥıla ārāste ola belki ṣūfī oldur ki derūnı ve bīrūnı şerīʿata ve ṭarīḳate muvāfıḳ ola"*[184]

*"**Güft dīnārem bidih ey pür-ḫıred***

şeyḫe eyitdi ey ziyāde ʿāḳil baña dīnārı vir dinārdan murād nīm-dīnārdur zīrā māḳablinde beyān olınmışdur ***bunda tenbīh budur*** *ki ḫalḳ-ı ʿālem ṭıfl meşābesindedür ki ṭālib-i māldur māʾil-i aʿmāl degüldür"*[185]

*"**Nāle-yi mārā ḫoş u merḥūm kün***

bizüm nālemüzi laṭīf ü merḥūm eyle yaʿnī nālemüzi ḳabūl idüp bizüm raḥmetimüze anı vesīle eyle ***bunda tenbīh budur*** *ki ḳasvet-i ḳalb māniʿ-i tażarruʿ u nāle vü niyāz idügin işʿārdur"*[186]

---

[182] Halet Efendi 334, vr. 46a.
[183] Halet Efendi 334, vr. 106b
[184] Halet Efendi 334, vr. 26a.
[185] Halet Efendi 334, vr. 26a.
[186] Halet Efendi 334, vr. 114b

Geleneksel şerhte amaç müellifin murad ettiği manayı aramaktır. Bu yüzden şârihler kelimelerin lugat anlamının yanında metinde geçen ve müellifin kasdettiği manayı da verirler. Şem'î Şem'ullah kelimeleri daha çok, onların metinde geçen anlamı ve müellifin düşüneceğini düşündüğü manasıyla açıklar. Bu açıklamalarında da genellikle ***...murād...*** ya da ***...maḳṣūd...*** ifadelerini kullanır:

" ġışş bunda maġşūş maʿnāsınadur ki andan ***maḳṣūd*** *ehl-i küfrdür 'ṣāfī'den* ***murād*** *ehl-i īmāndur"*[187]

" şāhdan ***murād*** *Ḥażret-i Ḫudā'dur ve bāzdan* ***murād*** *rūḥ-ı insānīdür"*[188]

"kāh u tutmaçdan ***murād*** *ġıdā-yı nefsānī vü ṭaʿām-ı cismānīdür"*[189]

" Firʿavn'dan ***murād*** *bunda nefs-i emmāredür"*[190]

Şârih Şem'î Efendi sadece kelimelerden murad edilen manayı değil mısradan ya da beyitten murad edilen manayı da aynı şekilde izah eder:

"Ḫod nebūdī naḳş illā berteneş

şınmaḳ aña ḫod naḳş u żarar olmazıdı illā anuñ teni üzere olurıdı ***murād*** *ol kimse eger ṣāliḥ ṣāḥib-i dil olayıdı żarar u helāk hemān anuñ cismine olurıdı rūḥ u īmānına naḳṣ u ziyān olmazıdı"*[191]

"Z'ān ṭaraf hem pīşet āyed āfetī

ol ṭarafdan hem senüñ öñüñe bir āfet ü belā irişür ***murād*** *hīç bir vechile dünyā cāy-ı sürūr u ḥużūr degül idügin beyāndur"*[192]

Şem'î Efendi bazen, yeri geldikçe kelimelerin lugat anlamını verdikten sonra onları dilbilgisi yönünden inceler:

---

[187] Halet Efendi 334, vr. 18a.
[188] Halet Efendi 334, vr. 21b.
[189] Halet Efendi 334, vr. 21b.
[190] Halet Efendi 334, vr. 28a.
[191] Halet Efendi 334, vr. 28b.
[192] Halet Efendi 334, vr. 35a

"gird kāf-ı Fārisī'nüñ kesresi ile *çevre* maʿnāsınadur şānīsi ki *bergerd*dür kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥası ile emr-i ḥāżır-ı müfred-i müẕekkerdür *devr eyle* maʿnāsınadur"[193]

"*mehdī* ism-i mefʿūldür hidāyet olınmış maʿnāsına *hādī* ism-i fāʿildür hidāyet idici maʿnāsına"[194]

Şârih Şem'î yeri geldikçe, kendisinden önce Mesnevî-yi Şerîf'i Fars diliyle şerh eden Sürûrî Efendiyi yaptığı yorum ve izahlardan ötürü tenkit eder bazen de sadece Sürûrî Efendi'nin görüşünü vermekle yetinir, eleştiri yapmaz:

*"**Sürūrī Efendi** raḥmetullāh bāb-ı İlāhī saña mesdūddur ve anlara meftūḥdur diyü maʿnā virmişdür ammā ehl-i dillere rūşendür ki şaḥīḥ maʿnā ḳanġı cānibdendür"*[195]

*"**Sürūrī Efendi** raḥmetullāhu ḥālden bīḫaber olup ḥāl yerine ḫāl iḫtiyār idüp kendünüñ murādına münāsib maʿnā virmişdür ḫaṭā eyleyenler ḫālüñ cemāle münāsebeti vardur diyü ḫaṭā eylerler"*[196]

*"**Sürūrī Efendi** raḥmetullāh böyle dimişdür ey ʿanūd senüñ suʾālüñde fāʾide var mıdur"*[197]

Şem'î Şem'ullah, eger metinde bir âyet veya hadise telmih varsa bunu belirtir ya da yorum ve izahlarını âyet ve hadislerle desteklemek isterse Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Muhammed'in hadislerinden alıntı yapar ki âyet ve hadisler geleneksel şerh metodunda şârihlerin sıkça başvurduğu kaynaklardır:

"**Derd Meryemrā beḫurmā-bün keşīd**

Ḥażret-i ʿĪsā'yı ṭoġurmaḳ derdi Meryem'i ḫurma fidanına çekdi

*Feecāʾe heʾl-maḥāżu ilāciẕʿiʾn-naḫleti**"

Örnekte görüldüğü üzere Şârih bu dizede telmih edilen bir âyeti zikretmiştir.

*"**Rūḥrā derḳaʿr-ı gül-ḫen mīdehed***

---

[193] Halet Efendi 334, vr. 20a
[194] Halet Efendi 334, vr. 48b.
[195] Halet Efendi 334, vr. 11b.
[196] Halet Efendi 334, vr. 13a.
[197] Halet Efendi 334, vr. 62b.
* Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevketti. Meryem/23

ol sebebden rūḥını gül-ḫenüñ kaʿrına virür yaʿnī rūḥ-ı nāpāki dūzaḫuñ ḳaʿrına irişür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"İnne'l-münāfikīn fi'd-derki'l-esfeli[*]*"*[198]

Bu örnekte de şârih izah ve yorumunu teyit etmek için bir âyeti delil getirmiştir.

"Ey birāder tū hemān endīşeī

ey birāder sen hemān endīşe vü fikrsin zīrā iʿtibār fikr ü niyyetedür niteki bu ḥadīṯ-i şerīfde rūşendür

Niyyetü'l-mü'min ḫayrun minʿamelihi[*] *"*[199]

Şem'î Efendi bu örnekte de yorumunu bir hadisle desteklemiştir.

Şem'î Efendi'nin açıklama ve yorumlarını desteklemek için müracaat ettiği bir kaynak da muhtelif şiirler ya da din ve tasavvuf büyüklerin sözleridir. Bu şiirlerin bazen kime âit olduğunu ve eserinin adını dahi belirten Şem'î, bazı şiirleri ise şâirini söylemeden *beyt, şiir, ḳıtʿa, meşnevī, mışrāʿ* gibi başlıklar altında zikreder. Bu şiirlerin büyük çoğunluğu Farsçadır ve bu şiirlerin manasını şârih Türkçeye aktarmamıştır.

"Cüz' sūy-ı küll ḫod gīred ḳarār

cüz' kendünüñ külli cānibinde ḳarār ṭutar pes kīndār lāzım gelür ki dūzaḫa gide zübde-yi kelām budur ki şol kimsede ki ḫışal-i dūzaḫī ola ʿāḳıbet anı anı dūzaḫ cānibine çeker ve şol kimse ki ḫışāl-ı behiştī ola ʿāḳıbet anı behişte iriştürür beyt

Bedūzaḫ bered merdrā ḫūy-ı zişt

Ki āḫlāk-ı nīk āmedest ezbehīşt[*] *"*[200]

Şârih dizeye yaptığı yorumuyla aynı doğrultuda, kimin olduğunu belirtmediği Farsça bir şiir alıntı yapmıştır.

---

[*] Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Nisâ/145

[198] Halet Efendi 334, vr. 17a.

[*] Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır.

[199] Halet Efendi 334, vr. 17b.

[*] "Kötü huy insanı cehenneme götürür. İyi ahlak insanı, cennet ehlidir."

[200] Halet Efendi 334, vr. 17b.

"pes herkese lāzımdur ki cemīʿ-i āṣārı Ḥażret-i Ḫudā'dan bile zīrā Ḫudā'nuñ ġayrısından bilmek şirk-i ḫafīdür niteki ***Şeyḫ Saʿdī'****nüñ bu beytinden rūşendür beyt*

Derīn nevʿi ezşirk-i pūşīde hest

Ki Zeydem biyāzerd ü ʿAmrem beḫast *"*[201]

Bu örnekte de Şem'î Şem'ullah, şerhini Şeyh Sâdî'nin bir beytiyle desteklemiştir.

"gāhī derr ʿivaż maʿnāsına istiʿmāl olınur niteki ***Ḫᵛāce Ḥafiẓ****'uñ bu beytinde bu maʿnāyadur beyt*

Her nükteī ki güftem dervaṣf-ı ān şemāʿil

Her k'ū şenīd güftallāh derr ḳā'il *"*[203]

Burada da bir kelimenin farklı bir manada kullanılabileceğini Hâfız'ın bir beytiyle ispat etmiştir.

Şem'î Çelebi'nin Şerh-i Mesnevî'nin II. cildinde ***ʿAynü'l-Meʿānī, Bostān, Nefeḥātü'l-Üns, Mihr ü Müşterī, Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr, Kelile ve Dimne ve Şerḥ-i Mevāḳıf*** gibi daha birçok eserden istifade etmiştir.

Şem'î Şem'ullah Efendi'nin, şerh esnasında yorumlarını ve izahlarını desteklemek ve metnin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için müracaat ettiği bir noktada **hikâyeler** ve **kıssalar**dır. Bu hikâye ve kıslların bir kısmı din ve tasavvuf büyüklerinin başından geçenlerdir. Bir kısmının ise kahramanları tam olarak belli değildir. Bu anlatıları Şem'î genelde ***ḥikāyet*** başlığı altında aktarır:

*"****ḥikāyet*** *sulṭānü'l-ʿārifīn* ***Bāyezīd-i Besṭāmī*** *ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz buyurmışlardur Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿazze ismuhū ḳażāsına rıżām bir mertebededür ki farażā eger beni dūzaḫda muḫalled ü mü'ebbed eylese bu ḥālde iken yine aʿlā-yı ʿillīnde olan kimsenüñ şükr ü rıżāsından benüm şükr ü rıżām niçe mertebe ziyāde ola pes maʿlūm oldı ki ḫoş u laṭīf ḫayālātda elem ʿālem ve ġam niʿam ve miḥnet rāḥat olur farażā eger ʿuşşāḳ*

---

* "Zeydin renklendirdiği ve Amr'ın istediği bu türde gizli bir şirk vardır.

[201] Halet Efendi 334, vr. 74b.

* "O şemailin vasfında söylediğim her nükteyi her duyduğunda Allah deyip ivazı ister."

[203] Halet Efendi 334, vr. 23b

behişţde Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dīdār-ı şerīfi ile müşerref olmaya şol ḳadar nevḥa vü fiġān eyleyeler ki ehl-i behişt cennetden bīẕār olalar"[204]

*"**ḥikāyet Ebū Sa'īd Ḫarrāz** ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-'azīz buyurmışlardur çünki Ḥażret-i Ḫudā 'azze ismuhu isteye ki bir bendesini velāyet mertebesine irişdüre anuñ üzerine evvel ẕikrullāh ḳapusını açar çünki ẕikrullāhdan müteleẕẕiẕ ola aña ḳurb ḳapusını açar ve girü ref' eyler ve girü anı tevḥīd üzere ṭutar ve andan ḥicābları ref' eyler ve 'aẓamet ü celāl perdelerini açar çünki ol bende Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ol 'aẓamet ü celālini müşāhede ide kendüden fānī olup Ḫudā-yı Te'ālānuñ ḥıfẓında ḳalur ve deġā vü pür-telbīs nefsden berī olup ḥalāṣ olur pes tedrīcile veliyy-i kāmil olur Ḥażret-i Mevlānā bu sırruñ beyānına şürū' eyledi"*[205]

Sonuç olarak diyebilirirz ki Şem'î Efendi Mesnevî'yi klâsik metodla şerh etmiştir. O, kendisinden sonraki asırda gelen Ankaravî ya da 18. asırda yaşamış Bursevî gibi çok derin ve zengin yorumlamalara girmese de kelimeleri gramer yönünden uzunlamasına incelemese de Türk edebiyatında şerhin yeni şekillenmeye başladığı bir dönemde Mesnevî gibi hacimli bir eseri, geleneksel şerh metodunun bütün unsurlarını kullanarak hatta geleneksel şerhte pek rastlanmayan –kelimlerin cümle içerisindeki yerlerini değiştirerek cümleye farklı anlamlar kazandırma esasına dayanan- *söz dizim* yönteminden de faydalanarak izah etmiştir. Mesnevî'den bir Mevlevî dervişinin ya da herhangi birinin ne anlaması gerektiğini *"sālike lāzım olan budur ki, bunda tenbih budur ki, pes āşıḳa lazımdur ki, bendeye lazım olan budur ki, ḥāṣıl-ı ma'nā budur ki, Ḥażret-i Mevlānā tenbīh eyler ki"* gibi ifadelere açıklamaya ve anlatmaya çalışmıştır.

D. TÜRKÇE DİĞER TAM MESNEVÎ ŞERHLERİYLE MUKAYESESİ

Yukarıdaki bölümde Şem'î Efendi'nin şerh metodu incelenip Mesnevî-yi Şerîf'i şerh ederken nasıl bir yöntem takip ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ise Şem'î Efendi'nin şerh metodu, Mesnevî-yi Şerîf'in altı cildini de Türkçe şerh eden diğer Mesnevî

[204] Halet Efendi 334 vr. 35b.
[205] Halet Efendi 334 vr. 49a.

şârihlerinin şerh yöntemleri ile bir hikâye üzerinde mukayese edilecektir. Bu sayede Şem'î Şem'ullah'ın şerhi ve şerh usûlü, diğer Mesnevî şerhlerinin metotları içerisinde biraz daha belirgin hâle gelecektir. Mukayese için seçtiğimiz hikâye Mesnevî'nin II. cildinde bulunan ***"Hilāl pendāşten-i ān şaḫṣ ḫayālrā der'ahd-i 'Ömer raḍiyallāhu Te'ālā 'anh"*** başlıklı hikâyedir. Tezin metni, Mesnevî'nin II. cildinden oluştuğu için özellikle bu ciltten bir hikâye seçildi.

1. Ahmed Avni Konuk, Mesnevî-yi Şerîf Şerhi[206]

Şem'î Efendi daha önce de bahsedildiği gibi Mesnevî'yi mısra mısra tercüme ve şerh eder. Ahmed Avni Konuk ise beyit beyit tercüme ve şerh etmiştir:

"Māh-ı rūze geşt der'ahd-i 'Ömer

Ḥażret-i 'Ömer zamānında raḍiyallāhu 'anh ṣavm ayı oldı ya'nī ša'bān ayınuñ āḫırı oldı

Berser-i kūhī devîdend ān nefer

ol ḳavm ki anda ḥāżır idiler hilāl ṭalebinden ötüri bir ṭaġuñ başı üzere yildiler ya'nī isti'cālile bir ṭaġuñ tepesine çıḳdılar"[207]

"Māh-ı rūze geşt der'ahd-i 'Ömer

Berser-i kūhī devîdend ān nefer

Ahd-i Ömer'de oruç ayı oldu; o cemaat bir dağın başına koştular.

Ömer (r.a.) efendimizin zaman-ı hilafetlerinde ramazan oldu; bir cemaat acele dağ başına çıktılar."[208]

Tercümeden sonra iki şârih de gerek gördükçe kısa açıklamlar yapar fakat, Şem'î bu kısa izahlara daha çok müracaat eder:

"Güft k'în meh ezḫayāl-i tū demîd

Ḥażret-i 'Ömer raḍiyallāhu 'anh eyitdi ki bu māh senüñ ḫayālüñden ẓāhir oldı *ya'nī bu gördügüñ hilāl degüldür ḫayāldür*"[209]

---

[206] Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî-yi Şerîf Şerhi 1 , Tercüme ve Şerh A. Avni Konuk, Yay. haz. Prof. Dr.Osman Türer-Prof. Dr. Mustafa Tahralı-Dr. Sâfi Arpaguş, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2005,s. 54-59.
[207] Şem'î şem'ullah, Şerh-i Mesnevî, Halet Efendi 334, vr. 8b.
[208] A. Avni Konuk, s. 54.
[209] Halet Efendi 334, vr. 8b.

Güft ārī mūy-ı ebrū şüd gümān

Sūy-ı tu efgend tīrī ezgümān

"Dedi: 'Evet kaş kılı zan oldı; senin tarafına yaydan bir ok düşürdü.'

Hz. Ömer buyurdu ki : 'Evet kaşının kılı zan tevlîd etti. O zan ve vehim yayı senin tarafına bir hayal oku düşürdü.'"[210]

Şem'î ve Konuk lüzum gördükleri yerlerde kelimelerin lugat manalarını verirler.

"Āteş ender zen begürgān çü sipend

… *sipend* yüzerlük maʿnāsınadur

Tū mebīn bāzī beçeşm-i nīm-ḫ^{v}āb

… çeşm-i nīm-ḫ^{v}āb uyur uyanık çeşm"[211]

"…Sipend tütsü ve buhurluk manasınadır."[212]

"…Ferzîn şatranç oyununda müstamel şekillerden birinin adıdır."[213]

Bu hikâyede, Şem'î Efendi, Avni Konuk'a göre daha çok kelime manası verir. Ayrıca Şem'î Efendi Konuk'tan farklı olarak kelimelerin metin içindeki manaları üzerinde de durur, bir kelimenin, yeri geldiğinde lugat, yeri geldiğinde metindeki manasını verir. Fakat Konuk, kelimelerin metne göre bir anlamı varsa bunu tercümesine alır ama, özellikle bu kelime burada bu manada kullanılmıştır şeklinde izahlar yapmaz.

"… *ʿahd* bunda zamān maʿnāsınadur… *demīd* bunda ẓāhir oldı maʿnāsınadur"[214]

Aslında Konuk da örnekteki iki kelimeye Şem'î ile aynı manayı vermiştir; fakat Şem'î gibi bunu özellikle belirtmemiştir:

"O şahsın Ömer (r.a.) *zaman*ında…" "…bu ay senin hayalinden *zahir oldu*. "[215]

---

[210] A. Avni Konuk, s. 55.
[211] Halet Efendi 334, vr. 9b.
[212] A. Avni Konuk, s. 57.
[213] A. Avni Konuk, s. 59.
[214] Halet Efendi 334, vr. 8b.
[215] A. Avni Konuk, s. 54.

İki şârihin de kelimeler üzerinde dikkatle durduğu nokta, müellifin o kelimeden **murad**ının, **maksad**ının ne olduğunu açıklamaktadır. Yalnız Şem'î Efendi bu açıklamaları daha çok yapmaktadır:

"*aġyār*dan **murād** ehl-i hevā ve evliyā'ullāha ʿadāvet üzere olanlardur… *rūbāh-bāzī* dilkü oyunı ki **murād** ḥīle vü ḫudʿadur" [216]

*" 'Gül'den **murad** kezâ ehl-i bâtın olan insan-ı kâmildür.'* [217]

*" 'Karga'dan **murad** İblîs'tir'* [218]

" 'ağyâr' tâbirinde dînde ve îmânda ve amelde nâkıs olan insânlar ile diğer bilcümle eşyâ dâhildir.' [219]

Şem'î Efendi'nin, Konuk'tan farklı olarak şerhinde yeri geldikçe kullandığı bir yöntem, önceki bölümde değinildiği üzere metni birkaç cümle dizimiyle manalandırmasıdır:

"Çün nemībīnem hilāl-i pākrā

pāk ü münevver hilāli nice ve niçün görmezüm *bu hem maʿnādur* nice görmeyem ḥālā ki hevāda bulut ve tütün ve ġubār yoḳdur" [220]

"Āteş ender zen begürgān çü sipend

ḳurdlara āteş ur sipendi āteşe urduġuñ gibi yaʿnī emri maʿrūf ve nehyi münker idüp ehl-i hevāyı maḥv u nāyāb eyle *bu hem vechdür* sipende āteş urduġun gibi" [221]

Avni Konuk, şerhinde böyle bir yöntem kullanmamıştır.

Geleneksel şerhte, metinde bir âyete, hadise veya bir kıssaya telmih ya da bunlardan bir iktibas varsa şârih bilgisi ölçüsünde bunları açıklar. Şem'î Efendi ve Konuk hikâyenin bir dizesinde âyetten yapılan iktibası izah ederler:

"Rev eşiddā'ü 'ale'l-küffār bāş

---

[216] Halet Efendi 334, vr. 9a.
[217] A. Avni Konuk, s. 57.
[218] a.g.e., s.58.
[219] a.g.e., s.56.
[220] Halet Efendi 334, vr. 8b.
[221] a.g.e, vr.9b.

yüri "eşiddā'ü ʿale'l-küffār" ol bu āyet-i kerīmeye işāret eyler

'Muḥammedün rasūlullāh ve'l-leẕīne maʿahū eşiddā'ü ʿale'l-küffāru ruḥamā'i beynehüm'[222]

Muḥammed ki Allāh Teʿālā'nuñ rasūlidür ve şol kimseler ki Allāh Teʿālā ḥażretine īmān getürdiler ol Muḥammedile kāfirler üzere şedīdler ve ġalīẓlerdür yaʿnī kāfirlere teraḥḥumları yoḳdur kendülerinüñ arasında yaʿnī biribirine teraḥḥum idicilerdür ki murād aṣḥāb-ı güzīndür rıḍvānullāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn"[223]

"…Bu beyt-i şerîfte sûre-yi Feth'de olan şu âyet-i kerīmeye işāret buyurulur: 'Muḥammedün rasūlullāh ve'l-leẕīne maʿahū eşiddā'ü ʿale'l-küffāru ruḥamā'i beynehüm' (Feth,48/29) Ya'nî Muhammed Allâh'ın resûlüdür; îmân edenler ve ve onunla beraber olanlar kâfirlere karşı şedîddir, kendi aralarında ise merhametlidirler. Cenâb-ı Pîr efendimiz 'küffâr' ta'bîrini, Hakk'ı setr edenlere ta'mîmen…"[224]

Bu hikâyede telmih edilen iki âyeti Avni Konuk belirtmemiştir. Ancak Şem'î Efendi bu âyetlerden bahsetmiştir:

"Īn çünīn telbīs bābābāt kerd

buncılayın ḥīleyi senüñ bābāña eyledi ki murād Ḥażret-i Ādem'dür ki İblīs-i laʿīn anı Ḥażret-i Ḫudā'ya yemīn itmegile ġāfil idüp aldadı

'Ve ḳāsemehümā innī lekümā lemine'n-nāṣiḥīn fe-dellāhümā biġurūrin'[225],,[226]

"*…bunlara meftūn olmaġıla ṣad-heẕār ʿāḳil-i pür-tedbīr ṣırāṭ-ı müstaḳīmden dūr olup heẕār nedāmet ü ḥasretile dār-ı fenādan dār-ı beḳāya irtiḥāl idüp ebedī ʿaẕāba giriftār oldılar*

'Züyyine linnāsi ḥubbü'ş-şehevāti mine'n-nisā'i ve'l-benīne ve'l-ḳanāṭīri'l-muḳanṭarati mine'ẕ-ẕehebi ve'l-fiḍḍati ve'l-ḫayli'l-müsevvemeti ve'l-enʿāmi ve'l-ḥarṯi' [227],,[228]

---

[222]Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Fetih/29

[223] a.g.e, vr. 9a.

[224] A. Avni Konuk, s. 56.

[225] Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti. Böylece onları hile ile aldattı. A'râf /21,22.

[226] Halet Efendi 334, vr. 9b.

Şem'î Efendi söz konusu hikâyede yorumunu desteklemek için bir de hadis-i şerif nakletmiştir. Ancak Konuk bu hikâye şerhinde hiçbir hadis iktibasında bulunmamıştır.

"…ġınā vü māl ṣāḥibi niçe kimse vardur bu maʿnā bu ḥadīṯ-i şerīfden daḫı maʿlūmdur

'Ḥubbu'd-dünyā reʾsü külli ḫaṭīʾetün'[229]"[230]

Şem'î Efendi, şerhinin hem genelinde hem de bu hikâyede yorumlarını desteklemek için şiirlerden örnek getirmiştir. Avni Konuk her ne kadar şerhinin başka bölümlerinde özellikle Mevlânâ'nın çeşitli şiirlerini, beyitlerini nakletse de bu hikâyede herhangi bir şiirden alıntı yapmamıştır.

"***Ser mekeş ey rāst-rev zīn āstān***

ey ṭoġrı yürüyici bu āstāndan baş çekme yaʿnī evliyāʾullāhdan iʿrāż eyleme tā ki cemīʿ-i noḳṣān u ḫalelden pāk olup şerīʿat u ṭarīḳāt mīzānında rāst u kāmil olasın beyt

Ehl-i diller ṣoḥbetinden sen ırag̱ olma ṣaḳın

Kim ırag̱ olan bu ṣoḥbetden olur Ḥaḳḳ'a yaḳın"[231]

"***Derkemī üftād ü ʿaḳleş deng şüd***

ol kimse noḳṣān u denāʾete düşdi ve anuñ ʿaḳlı ḫayrān u bīdermān oldı [deng ḫayrān maʿnāsınadur] beyt

Ezbedān cüz bedī neyāmuzī

Neküned gürg pōstīn dūzī[232]"[233]

Şem'î Efendi şerh ettiği metnin manası doğrultusunda **ḥikāyet** başlığı altında yeri geldikçe kıssalar ya da sûfî sözleri nakleder. Bu hikâyede de

Berser-i aġyār çün şemşīr bāş

Hīn mekün rūbāh-bāzī şīr bāş

---

[227] Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Âl-i İmrân/14

[228] a.g.e., vr. 9a.

[229] Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.

[230] a.g.e., vr. 9b.

[231] a.g.e., vr. 9a.

[232] Kötülerden kötülükten başka bir şey öğrenemezsin. Kurt ise posttan hırka dikemez.

[233] a.g.e, vr. 9a.

beytinin şerhinde bir sûfî sözi nakletmiştir:

*"**ḥikāyet** Süfyān-ı Ṣevrī ḥażretlerinden rivāyet olunur ki çün bir ʿālimi hem-sāyeleri içinde maḳbūl ü maḥbūb ve yārānı mā-beyninde ʿazīz ü merġūb göresin bilesin ki andan kimse rencīde olmasun diyü ḥaḳ sözi söylemez"*[234]

Avni Konuk, bu hikâyenin şerhinde herhangi bir sûfî sözi ya da kıssaya yer vermemiştir.

Bilindiği üzere Mesnevî-yi şerif, Kur'an üslûbu üzere kıssa ile hakikatleri fehme takrip etmek ister. Bu yüzden Mesnevî-yi Şerif'te kıssalar bir hisse için anlatılır. Şem'î Efendi, söz konusu hikâyede nerenin kıssa nerenin hisse olduğunu şöyle belirtir:

*"**Sūy-ı tu efgend tīrī ezgümān***

*ol güman ẓandan senüñ cānibine bir tīr bıraḳdı yaʿnī atdı murād ebrūnuñ bir mūyı yay gibi oldıġından saña hilāl göründi dimekdür Ḥażret-i Mevlānā **ḳıṣṣadan ḥiṣṣeye** işāret eyler"*[235]

Avni Konuk ise, kıssadan hisseye nerede geçilip Hz. Mevlânâ'nın hisseyi nerede zikredeceğini belirtmemiştir.

Özetleyecek olursak, iki şârih de önce şerh edecekleri metni vermiş, ardından tercümesini yazmış, gerekli yerlerde kısa izahlarda bulunmuş, her kelimenin olmamakla beraber bazı kelimelerin lugat anlamını verip bazı kelimelerden de müellifin muradının ne olacağını belirtmişlerdir. Şem'î Efendi 3 yerde âyetten destek almış, Konuk ise sadece 1 yerde âyet zikretmiştir. Ayrıca Şem'î Efendi 1 kere de hadis-i şerifle yorumunu desteklemiştir. Bununla birlikte Şem'î Efendi yorumlarını teyit için bir sûfî kıssası da nakletmiştir. Yine Şem'î Efendi, Konuk'tan farklı olarak bazı mısraları bir iki mana ile tercüme etmiştir. Şem'î sanırız okuyanların daha iyi istifade etmeleri için hikâyede hissenin nerede başladığını özellikle belirtmiştir.

---

[234] a.g.e, vr. 9a.
[235] a.g.e, vr. 9a.

Esasen iki şârih de metni yorumlama da *geleneksel şerh yöntemini* kullanmıştır; fakat yorum ve kaynaklardan yararlanma yönünden Şem'î Efendi'nin şerhinin daha zengin olduğu dikkat çekmektedir.

2. Abdülbâki Gölpınarlı, Mesnevî Şerhi [236]

Gölpınarlı, şerhine doğrudan metnin tercümesi ile başlar. Orijinal Farsça metni vermez, sadece "Metin" başlığı altında Mesnevî'nin Türkçe tercümesi yer alır. Tercümenin sonunda "Şerh" başlığı içerinde çok sığ, yüzeysel bazı bilgiler ve metinden iktibas edilen âyet veya hadis mealleri bulunur:

"(METİN)

Allah razı olsun, Ömer'in zamanında bir kişinin hayalini yeni Ay sanması

Ömer'in çağında oruç ayı geldi; birkaç kişi bir dağın tepesine çıktı.

Oruç yeni Ay'ını görüp kutlamak istiyorlardı. İçlerinden biri, işte dedi, yeni Ay şuracıkta.

Ömer yeni Ay'ı gökte görmediğinden bu Ay dedi, senin hayalinden meydana geldi.

… Yürü 'kafirlere karşı çetin' ol yabancıların gönül alışlarına toprak saç.

… Ateşe üzerlük tohumu çöre otu serper gibi kurtların başlarına ateş saç; çünkü o kurtlar Yusuf'un düşmanıdır."[237]

"(ŞERH)

… 125. Muhammed Allah'ın peygamberidir ve onunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı çetindirler, kendi aralarında merhametli. Onları görürsün ki rukû etmekteler, secdeye kapanmaktalar, Allah'tan lutuf, ihsan ve razılık dileyerek; yüzlerinde secde eserlerinin alâmeti görünmededir… (Kur'ân, XLVIII; Feth, 29).

128. özerlik tohumu , çöreotu. Nazar değmesin yahut da değdiyse zararı gitsin diye ateşe özerlik tohumu ve çöreotu atılır, tütsüyle çocuklar tütsülenirdi. Beyitteki Yusuf-kurt için I. ciltte 125. beytin şerhine bakınız"[238]

---

[236] Abdülbâki Gölpınarlı, Mesnevî Şerhi 2, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1973, s. 55-57.
[237] a.g.e. s. 55-56.
[238] a.g.e. s. 57.

Gölpınarlının şerhinde, Şem'î Efendi'nin şerhine göre şu farklılıklar göze çarpmaktadır: Gölpınarlı, orijinal metne yer vememiş, sadece metnin tercümesini yapmıştır. Şem'î Efendi metni mısra mısra tercüme ve şerh etmiş, Gölpınarlı ise hikâyeyi tamamen tercüme ettikten sonra, şerh olarak sadece bir âyet meali vermek ve bir kelimeyi açıklamaktan öteye gitmemiş; kelimelerin lugat anlamlarından, metindeki anlamlarından veya müellifin murad edeceği manalarından hiç bahsetmemiş; metnin manasıyla ilgili kısa da olsa yorumda bulunmamıştır. Şem'î Efendi yorumlarını desteklemek için âyet, hadis ve sûfî kıssalarından veya sözlerinden yararlanmış, Gölpınarlı'nın ise bunlardan yararlanacak kısa yorumları bile olmamıştır. Hâsılı Gölpınarlı'nın şerhi, Şem'î Efendi'nin şerhine göre dipnotlu bir tercümeden öteye gidememiştir.

3. Tahir-ül Mevlevî, Şerh-i Mesnevî [239]

Tahir-ül Mevlevî, şerhinde Şem'î Efendi gibi önce metni verir, tercümenin ardından şerhe geçer, yerine göre kısa açıklamalar veya uzun yorumlar yapar. Bazen de şerhe hiç girmeden sadece tercüme ile iktifa eder. Ancak Şem'î'den farklı olarak Mesnevî-yi Şerif'i mısra mısra değil beyit beyit tercüme ve şerh eder:

Hem terāzūrā terāzū rāst kerd

Hem terāzūrā terāzū kāst kerd

"Terâziyi doğrultan da, eksik tarttığını meydana çıkaran da yine terâzidir.

Bir terâzinin doğru mu yanlış mı tarttığı anlaşılmak için onunla veznedilmiş bir şey'i tecribeli bir terâzi ile tartarlar. İkisi deng olursa birincinin doğru tarttığına hükmederler. Bunun gibi."[240]

Her ki bānārāstān hem seng şüd

Derkemî üftād ü 'aḳleş deng şüd

"Her kim ki doğru olmayanlarla tartışırsa eksikliğe düşer ve aklı şaşırıp kalır."[241]

---

[239] Tahir-ül Mevlevî, Şerh-i Mesnevî Cilt II Kitap 1, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1967, s. 43-51.
[240] a.g.e., s. 47.
[241] a.g.e., s. 47.

Tahir-ül Mevlevî, incelediğimiz bu hikâyenin şerhinde hiç kelime izahı yapmamıştır. Bir kelimenin ne lugat anlamını ne metindeki manasını ne de müellifin murad etmek istediği manayı hususen belirtmiştir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi Şem'î Efendi kelime izahlarında özellikle durmuştur. Duruma göre bir kelimenin lugat anlamını, metindeki manasını ve müellifin vermek istediği anlamını belirtmiştir.

Tahir-ül Mevlevî şerh ettiği beytin manası ve kendi yorumları doğrultusunda kıssa ve anlatı nakleder ve bu hikâyeyi şerh ederken 3 kıssa anlatmıştır:

Güft ārī mūy-ı ebrū şüd gümān

Sūy-ı tu efgend tīrī ezgümān

"Hz. Ömer, evet. Kaşının bir kılı kavislenmiş, sana bir vehim oku atmış dedi.
Meğer adamcağızın kaşları ağarmış, bir kıl gözünün üstüne doğru eğilmiş olduğu için onu görünce hilâl sanmıştı.
Böyle bir vâk'a da -Aleyhissalât Efendimizin on sene hizmetinde bulunmuş olan- Enes bin Mâlik radiyallahu anhte olmuştu. Hazret-i Enes yüz on üç sene yaşamış ve 80 tane evlad ü ahfad görmüştü. İbn-i Halikânın (Vefieyâtül'a'yân)da yazdığına göre Enes hazretleri yerleşmiş olduğu Basra'da ve yüze yakın, yâhud fazla bir yaşta bulunduğu sırada Ramazan hilâlini rü'yet ve isbât için çıkanlarla birlikte çıkmış birdenbire işte hilâl ! diye ufka işaret etmiş. Orada bulunanlar bakmışlar, hilâli görememişler. Basra'nın zeki ve meşhur kadısı (İyas) Hazret-i Enes'in yüzüne bakmış, ağarmış kaşlarından beyaz bir kılın kıvrılıp gözüne doğru indiğini görmüş ve işi anlamış, Enes'in kaşını sıvayıp o kılı düzelttikten sonra:
- Yâ Ebû Hamza bir daha bak, görebiliyor musun? diye sormuş. Enes bakmış.
- kaybolmuş, şimdi göremiyorum, cevabını vermiş."[242]

Tahir-ül Mevlevî'nin, Şem'î Efendi ile benzeyen bir yönü de Hazret-i Mevlânâ'nın nerede kıssadan hisseye geçtiğini belirtmiş olmasıdır:

"Hazret-i Mevlânâ kıssanın naklinden sonra alınacak hisseyi beyan ediyor."[243]

---

[242] a.g.e., s. 45-46.
[243] a.g.e., s. 46.

Tahir-ül Mevlevî de metinde, Kur'an-ı Kerim'den iktibas edilen âyetin tamamını zikreder:

Rev eşiddā'ü 'ale'l-küffār bāş

Ḫāk berdildāri-yi aġyār pāş

"Git, kâfirlere karşı şiddetli bulunan eshâb-ı kirâm meşrebinde ol. Yabancıların dostluğunda karşı toprak saç, yani onlardan yüz çevir.

Kur'ân-ı Kerîm'de ve (innâ fetehnâ) Sûresinde Peygamber aleyhisselâm ile eshâb-ı kirâm: 'Muḥammedün rasūlullāh ve'l-leẕīne ma'ahū eşiddā'ü 'ale'l-küffāru ruḥamā'i beynehüm' Muhammed Allah'ın resûlüdür ve îmân edip de onun maiyyetinde bulunan eshâbı dîn-i islamı inkâr edenlere karşı şiddetli kendi aralarında ise merhametlidir. Diye tarif edilmiş"[244]

Tahir-ül Mevlevî de Şem'î Efendi gibi yorum ve izahlarının desteklemek için âyet ve hadislerden yararlanmıştır. Ancak hadislerin orijinal metnini vermeyip sadece meallerini yazmıştır:

"O tama', o ıztırap ise o kimsenin ham armut gibi boğazını tıkar. Onun sıkıntısından senelerce kurtulamaz. ***İlim rütbesi rütbelerin en yükseğidir. Kanaat tükenmez bir hazinedir.*** *Hakikatlerini unutturur."*[245]

Tahir-ül Mevlevî de geleneksel şerh yöntemi doğrultusunda Şem'î Efendi'nin şerh metoduna yakın bir metot uygulamıştır. Ancak Şem'î Efendi'nin şerhindeki kelime izahları, Tahir-ül Mevlevî'nin şerhinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte Şem'î Efendi'nin aksine, sözdizimsel anlam zenginliğinden Tahir-ül Mevlevî yararlanmamış, izahlarını desteklemek için hiç şiir nakletmemiştir. Bunun haricinde orijinal metnin verilmesi ve sonra tercümeye geçilmesi, ardından yerine göre kısa izahlar ve uzun yorumlar yapılaması, yorumlar doğrultusunda kıssa anlatılması, hadis ve âyetlerle izahların desteklenmesi, kıssadan hisseye geçişin belirtilmesi gibi noktalarda iki şârih de aynı metodu takip etmişlerdir

[244] a.g.e., s. 47.
[245] a.g.e., s. 50.

4. Ankaravî İsmail Rusûhî, Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûretü'l-Ma'ârif[246]

Ankaravî, şerhe başlamadan önce Mesnevî'nin beyit beyit metnini verip tercüme eder. tercümeden sonra beyte göre kısa açıklamalar veya uzun yorumlar yapar. Bu hikâyede Ankaravî, hisseye geçene kadar beyitleri sadece tercüme eder. hisse bölümüne geçince izah ve yorumlar yapar:

Māh-ı rūze geşt der'ahd-i 'Ömer

Berser-i kūhī devīdend ān nefer

"Ḥażret-i 'Ömer'üñ zamān-ı şerīfinde ramaẓān ayı oldı bir ṭaġuñ başı üzere ol zamānda olan nefer yildiler ve ṣu'ūd eylediler"[247]

Īn çünīn telbīs bābābāt kerd

Ādemīrā īn siyeh-ruḫ māt kerd

"buncılayın ḥīleyi senüñ babaña eyledi Ādem'i bu ḳara yüzlü şeyṭān māt eyledi ve ben size nāṣiḥlerdenüm diyü Ḥażret-i Ādem ile Ḥavvā'ya dōstluḳ 'arż eyleyüp ḳasemler ḳılup anları maġrūr eyleyüp āḫirü'l-emr gör ki anlara ne'yledi bu şeyṭān-ı cinnüñ evliyāsı olan şeyāṭīn-i ins mekr ü ḥīlede andan daḫı eşeddürler ve bunlaruñ biz saña nāṣiḥ ve mihrbānuz dimelerine daḫı i'timād eylemek cā'iz olanlardan degüldür"[248]

Ankaravî, Şem'î kadar kelime izahı yapmaz. Sadece birkaç kelimenin murad edilen ve metindeki manasını belirtir:

*"**yārān**dan **murād** ehl-i Ḥaḳ ve ṣuleḥādur ki ḳaçan ehl-i ṭarīḳden bir kimseyi …"*[249]

*"**gürgān**dan **murād** ehl-i ḥased ve aṣḥāb-ı buġż u 'adāvet olan ehl-i nefs ve ehl-i ṣūret olan kimselerdür"*[250]

*"**ferzīn-bend** şaṭranc-bāzlar mābeyninde bir oyundur ki ehli olan anı bilir ammā **bunda** ziyāde ḥīle vü ḫud'adan 'ibāret olur"*

---

[246] İsmail Rusûhî Ankaravî, Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûretü'l-Ma'ârif, Erciyes Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Kütüphanesi, No: 297.758, C. II, s. 30-34.
[247] a.g.e., s. 30-31.
[248] a.g.e., s. 33.
[249] a.g.e., s. 32.
[250] a.g.e., s. 33.

Ankaravî de Şem'î ve diğer şârihler gibi bu hikâyede telmih edilen bir âyet-i kerimenin tamamını zikretmiş, ayrıca meâlini ve geçtiği sûreyi de belirtmiştir:

Rev eşiddā'ü 'ale'l-küffār bāş

Ḫāk berdildāri-yi aġyār pāş

"Yüri küffār üzere eşiddā ol aġyāruñ dōstluġu ve dil-dārluġu üzere ḫāk ṣaç Aṣḥāb-ı Rasūl ḥaḳḳından sūre-yi Fetḥ'de olan bu āyet-i kerīmeye işāret buyururlar

"Muḥammedün rasūlullāh ve'l-leẕīne ma'ahū eşiddā'ü 'ale'l-küffāru ruḥamā'i beynehüm"[251]

Ankaravî, söz konusu hikâyenin şerhinde yorumlarını ve açıklamalarını desteklemek için hiç âyet ve hadis alıntı yapmamıştır. Oysa Şem'î Efendi, iki âyet ve bir hadis nakletmiştir.

"Ve ḳāsemehümā innī le-kümā le-mine'n-nāṣiḥīn fedellāhümā biġurūrin[252] *"*[253]

"Züyyine linnāsi ḥubbü'ş-şehevāti mine'n-nisā'i ve'l-benīne ve'l-ḳanāṭīri'l-muḳanṭarati mine'ẕ-ẕehebi ve'l-fiḍḍati ve'l-ḫayli'l-müsevvemeti ve'l-en'āmi ve'l-ḥarṯi[254] *"*[255]

"Ḥubbu'd-dünyā re'sü külli ḫaṭī'etün[256] *"*[257]

Diğer mukayeselerde de bahsedildiği üzere Şem'î Efendi, kelime izahlarında ya da yorumlarında muhtelif şiirlerden ve kıssalardan yararlanmıştır. Ancak Ankaravî, bu hikâyeyi şerh ederken, herhangi bir sebeple şiir alıntı yapmamıştır.

---

[251] Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Fetih/29

[252] Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti. Böylece onları hile ile aldattı. A'râf /21,22.

[253] Halet Efendi 334, vr. 9b.

[254] Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Âl-i İmrân/14.

[255] Halet Efendi 334, vr. 9b.

[256] Dünya sevgisi bütün hataların başıdır. (Kenzu'l-Ummal, 3/6114. hadis; Aclunî, Keşfu'l-Hafa, 1/412.)

[257] Halet Efendi 334, vr. 9b.

Şem'î Efendi de Ankaravî de temelde, aynı metotla Mesnevî'yi şerh etmiştir. İki şârih de önce şerh edecekleri metni vermiş ardından metnin tercümesi ve şerhine geçmiştir. Şerh esnasında Şem'î Efendi kelimelerin manası üzerinde Ankaravî'ye göre daha çok durmuş, yorum ve açıklamalarında âyet ve hadislerden daha çok yararlanmış, Farsça ve Türkçe şiirler aktarmış, kıssalar anlatmıştır. Tabi ki Ankaravî bütün şerhinde bunları hiç yapmamıştır diyemeyiz; ama bu hikâyenin şerhi, mukayesemizde kıstas olduğunu nazara alırsak Şem'î Efendi'nin şerh kaynaklarından daha çok yararlandığını görürüz.

5. Şifâyî Mehmed Dede, Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf[258]

Şifâyî Mehmed Dede, önce Mesnevî'nin beyit hâlinde metnini verir, sonra tercüme ve şerhe geçer:

"Güft ter kün dest ü berebrū bemāl

Āngehān tū ber niger sūy-ı hilāl

Ḥażret-i ʿÖmer raḍiyallāhu ʿanh o şaḫṣa didi ki elüñi yaş eyle ve ḳaşuña sür andan ṣoñra hilāle baḳ"[259]

Şifâyî Dede'nin bu hikâye şerhi, tercüme özelliği taşımaktadır. Zira hikâyede sadece bir iki beyitte çok kısa bir açıklama yapılmıştır:

"*Hem terāzūrā terāzū rāst kerd*

Hem terāzūrā terāzū kāst kerd

hem terāzūyı terāzū ṭoġrı itdi hem terāzūyı terāzū eksük itdi ki bir eksük terāzū bir tamām terāzū ile ṭartılur tamām olur ammā eksükle ṭartılsa eksük ḳalur insān da kāmile uymaḳla tamām ve nāḳışa uymaḳla nāḳış olur"[260]

"Āteş ender zen begürgān çü sipend

Zān ki ān gürgān ʿadüvv-i Yūsufend

---

[258] Şifâyî Mehmed Dede, Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf, Süleymaniye Kütüphanesi Darü'l-Mesnevî 209.
[259] a.g.e., vr. 245a.
[260] a.g.e., vr. 245b.

ḳurdları āteşe ur üzerlük toḫmunı āteşe urduḳları gibi zīrā ki o ḳurdlar Yūsuf ʿadūsıdur yaʿnī münkir-i ṭarīḳat ehl-i ẓāhire iltifāt itme anları terk eyle anlar evliyā ʿadūsıdur"[261]

Bu birkaç beyit haricinde Şifâyî Dede ne kıssada ne de hissede uzun yorumlara ya da kısa açıklamalara yer verir, sadece tercüme yapar.

Aynı beyti, Şem'î Efendi şöyle şerh etmiştir:

"Āteş ender zen begürgān çü sipend

ḳurdlara āteş ur sipendi āteşe urduġuñ gibi yaʿnī emri maʿrūf ve nehyi münker idüp ehl-i hevāyı maḥv u nāyāb eyle bu hem vechdür sipende āteş urduġun gibi [sipend yüzerlük maʿnāsınadur]

Zān ki ān gürgān ʿadüvv-i Yūsufend

zīrā ki ol ḳurdlar Yūsuf'uñ düşmanlarıdur Yūsufdan murād evliyā'ullāhdur evliyā'ullāha ʿadāvet itmege sebeb şeyṭān olduğiçün Ḥażret-i Mevlānā anuñ mekr ü ḥīlesini beyān itmege şürūʿ eyledi"[262]

Aslında beytin mana olarak şerhi iki şârihte de aynı fakat Şem'î Efendi beyti biraz daha geniş açıklamış.

Şem'î Efendi'nin, şerhinde kelime izahlarına dikkat ettiğini, bir kelimenin çeşitli manaları üzerinde durduğundan bahsetmiştik. Şifâyî Mehmed Dede ise kelime açıklamalarına fazla yönelmez. Bu hikayede, sadece bir iki kelimenin anlamını açıklar:

"Berser-i şaṭranc çüstet īn ġurāb

şaṭranc başında bu ḳarġa yaʿnī ***şeyṭān*** *çāpükdür"*[263]

Bu mısrada Şifayî Dede, bir kelimeden murad edilen manayı belirtmiştir.

"Zānki ferzīn-bendhā dāned besī

… ferzīn-bend ol oyundur ki anuñıla ḫaṣma ġālip olur"[264]

---

[261] a.g.e., vr. 245b.
[262] Halet Efendi 334, vr. 9b.
[263] Darü'l-Mesnevî 209, vr. 246a.
[264] a.g.e., vr. 246a.

Bu dizede de bir kelimenin lugat anlamını açıklamıştır.

Şem'î Efendi, metinde bir âyet veya hadise telmih edilmişse bunu açıklayıp telmih edilen âyet veya hadisin tamamını aktarmış, bazen de yorum ve açıklamalarını desteklemek için âyet ve hadisleri kullanmıştır. Şifâyî Dede'nin şerhi öyle muhtasardır ki yorum ve açıklamalarını âyet ve hadisle desteklemek bir tarafa metinde telmih edilen âyete bile işaret etmemiştir:

"Rev eşiddā'ü 'ale'l-küffār bāş

Ḫāk berdildāri-yi aġyār pāş

yüri küffār üzere şedīdlerden ol Ḥażret-i peyġamber 'aleyhi's-selām ve aṣḥāb-ı güzīn ṣaffi ile muttaṣıf ol aġyāruñ maḥabbeti üzere ṭoprāḳ ṣaç ya'nī aġyār saña maḥabbet gösterseler i'timād etme"[265]

Şem'î Efendi, daha önce de değinildiği gibi bu hikâyenin şerhinde kıssalardan, çeşitli Türkçe ve Farsça şiirlerden faydalanmıştır. Ancak Şifâyî Dede'nin şerhinde bunlar yer almamaktadır.

Hasılı Şem'î Efendi'nin şerhi yorum ve izah yönünden, şerhte yararlanılan kaynaklar bakımından Şifâyî Dede'nin şerhinden daha geniştir. Şifâyî Dede'nin şerhi mufassal tercüme ya da muhtasar bir şerh özelliği taşımaktadır diyebiliriz.

6. Şeyh Murad-ı Buharî, Hulâsatu'ş-Şurûh [266]

Murād-ı Buharî, tercüme ve şerhe geçmeden önce Mesnevî'nin beyit hâlinde metnini verir ve ardından tercümeye geçer. Murad-ı Buharî tercümenin içine birkaç kelimelik açıklamalar da ilâve eder ki bu durumu Şem'î Efendi'de de görürüz:

"Māh-ı rūze geşt der'ahd-i 'Ömer

Berser-i kūhī devīdend ān nefer

Ḥażret-i 'Ömer raḍiyallāhu te'ālā 'anhuñ zamānında māh-ı rūze ya'nī ramażān-ı şerīf ayı oldı ol cemā'at hilāl-i ramażānı görelüm diyü şek gicesinde ṭaġuñ başına segirtdiler"[267]

[265] Darü'l-Mesnevî 209, vr. 245b.

[266] Şeyh Murad-ı Buharî, Hulâşatu'ş-Şurûh, Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif-M. Murad 112.

Metinde lafız olarak bulunmamasına rağmen Murad-ı Buharî altı çizili kelimeleri kısa açıklama yapmak için tercümenin içine eklemiştir.

"**Māh-ı rūze geşt derʿahd-i ʿÖmer**

Ḥażret-i ʿÖmer zamānında raḍiyallāhu ʿanh ṣavm ayı oldı yaʿnī şaʿbān ayınuñ āḫırı oldı

Berser-i kūhī devīdend ān nefer

ol ḳavm ki anda ḥāżır idiler hilāl ṭalebinden ötüri bir ṭaġuñ başı üzere yildiler yaʿnī istiʿcālile bir ṭaġuñ tepesine çıḳdılar"[268]

Altı çizili kelimelerde görüldüğü gibi Şem'î Efendi de tercümenin içerisine kısa açıklamalar ilave etmiştir.

Şem'î Efendi gibi Murad-ı Buharî de tercümeden sonra yeri geldikçe muhtasar şerh yapar. Bu şerh genellikle kısa izahlar ve metinden murad edilen manalardır:

"Āteş ender zen begürgān çü sipend

Zān ki ān gürgān ʿadüvv-i Yūsufend

ḳurtlara āteş ur yüzerlük tuḫmına urduġuñ gibi yaʿnī ehl-i dünyā ile ülfet itme ve anlardan ḳaṭʿ-ı ʿalāḳa eyle andan içün ki bu ḳurd-sīret olan ehl-i hevā Yūsuf-sīret olan ẕātlaruñ düşmenleridür insān aʿdāsı ile ülfet idenleri biʾṭ-ṭabʿ sevmez evliyāʾullāhuñ düşmenleri olan ehl-i dünyāyı sever iseñ ṣāliḥleri kendinden nefret itdürür iseñ"[269]

"Āteş ender zen begürgān çü sipend

ḳurdlara āteş ur sipendi āteşe urduġuñ gibi yaʿnī emri maʿrūf ve nehyi münker idüp ehl-i hevāyı maḥv u nāyāb eyle bu hem vechdür sipende āteş urduġun gibi [sipend yüzerlük maʿnāsınadur]

Zān ki ān gürgān ʿadüvv-i Yūsufend

---

[267] a.g.e., vr. 5b.
[268] Halet Efendi 334, vr. 8b.
[269] M. Arif-M. Murad 112, vr. 6a.

zīrā ki ol ḳurdlar Yūsuf'uñ düşmanlarıdur Yūsufdan murād evliyā'ullāhdur evliyā'ullāha ʿadāvet itmege sebeb şeyṭān olduğiçün Ḥażret-i Mevlānā anuñ mekr ü ḥīlesini beyān itmege şürūʿ eyledi"[270]

Murad-ı Buharî, kelime izahlarına Şem'î kadar yer vermez. Bu hikâyenin şerhinde sadece bir iki kelimenin lugat anlamını açıklar:

*"…**ferz** şaṭrancda şol āletüñ ismidür ki müstaḳīm olarak ve münḥarif olarak ʿarṣa-yı şaṭrancuñ bir ucından öbür ucına varınca gider…"*[271]

*"… **ruḫ** ile **māt** ẕikrinde leṭāfet-i şiʿriyye vardur zīrā ikisi de şaṭranc-bāzlaruñ elfāẓındandur…"*[272]

Murad-ı Buharî, hikâyenin bir beytinde telmih edilen âyeti açıklamamıştır. Oysa Şem'î Efendi, bu âyeti belirtmiş ve âyetin tamamını zikretmiştir:

Rev eşiddā'ü ʿale'l-küffār bāş

Ḫāk berdildāri-yi aġyār pāş

"böyle olınca yüri kāfirler üzere ve anlaruñ emṡāli üzere şiddet ü ʿunf ṣāḥibi ol ve anlar ile ülfet itme ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ'uñ aġyārı ve düşmenlerinüñ maḥabbeti üzerine ṭoprak ṣaç"[273]

Murad-ı Buharî şerhinde Şem'î Efendi'den farklı olarak, âyet ve hadislerden, kıssalardan şiirlerden yararlanmamış, kelime izahlarına çok fazla değinmemiştir. Ancak tercüme ve kısa izahlarda Şem'î Çelebi'ye benzer bir üslûp takip etmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki yukarıda mukayese edilen eserlerin hepsinde geleneksel şerh yöntemi kullanılmıştır. Şârihler genellikle önce metni verip ardından tercüme etmişler, sonra kısa veya uzun yorumlar, kelime izahları, yorum ve açıklamaları desteklemek için

---

[270] Halet Efendi 334, vr. 9b.
[271] M. Arif-M. Murad 112, vr. 6a.
[272] a.g.e., vr. 6a.
[273] a.g.e., vr. 6a.

şiir alıntıları, ayet ve hadis iktibasları, kıssa nakilleri yaparak hikayeyi şerh etmişlerdir. Ancak yukarıdaki mukayeselerin neticesinde görüldüğü üzere Şem'î Efendi, diğer 5 şârihe nispeten, geleneksel şerhin imkânlarından daha çok yararlanmış; yorum ve izahlarını daha geniş tutmuş ve onların kullanmadığı söz dizim yöntemiyle şerhindeki farklılığı ortaya koymuştur.

Transkripsiyon Alfabesi

Sesliler :

a) kısa : ا : a, e, ı, i, u, ü ,ـَ ه : a, e ـِ , ی : ı, i

ـُ , و ,او : u, ü, o, ö

b) uzun : ا, ی : ā, ą̄ ی : ī و : ū, ō

Sessizler :

ء	ʾ	ص	ṣ
ب	b, p	ض	ḍ, ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	ʿ
ج	c, ç	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, g, ñ
د	d	گ	g
ذ	ẕ	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	ه	h
س	s	و	v
ش	ş	ی	y

III. METİN

[MN1b] Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

[H1b] (1)Temimme bi’l-ḫayri ve’s-saʿādeti yā Kerīm baʿde edāʾe mā vecebe minḥamdillāhi’l-ḳadīr ve’ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi’l-beşīrü’n-neẕīr ve ṣaḥbihi’l-kirāmi ve’l-aḫyār ve (2) ālihi’l-emcādi ve’l-ebrār lāzım olan vaṣf-ı ẓıllullāh-ı fi’l-ʿālem ve melāẕ u melce-yi benī-Ādemdür ki maḳṣūd Sulṭān (3) Murād ḥażretleridür ki sulṭān-ı selāṭīn-i cihān ferīd-i zamān vaḥīd-i devrān menbaʿu’l-cūdü ve’l-emān maʿdenü’l-fażlü (4) ve’l-ʿirfāndur edāmallāhu teʿālā ʿömruhū ve iclālühū ve ebbedallāhu ḫilāfetühū ve iḳbālühū bu evṣāf ile mevṣūf olan saʿādetlü vü mürüvvetlü (5) pādşāh-ı ʿālem-penāh ḥażretleri cānibinden Meşnevī-yi Şerīf’üñ lisān-ı Türkīyile şerḥ olınması içün fermān-ı şerīf-i vācibü’l-ittibāʿ (6) vārid olmaġın bu ʿabd-i faḳīr-i pür-taḳṣīr Şemʿī-yi ḥaḳīr ol işāret-i pür-beşāret ve ʿināyet-i pür-ḥimāyet mūcibince cān u dilden saʿy u (7) gūşiş idüp biʿavni’l-Melikü’l-Müteʿāl cild-i evvel tamām şerḥ olınup şimdi cild-i ṯānīyi şerḥ itmege şürūʿ eyledi (8) yā ḫayru’n-nāṣirīn sen kemāl-i luṭfuñdan ḫayr ile ḫatm eyle bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

Derbeyān-ı baʿż-ı ezḥikmet-i teʾḫīr-i īn mücelled-i düvüm

(9) Meşnevī-yi Şerīf’den bu ikinci mücelledüñ teʾḫīrinüñ ḥikmetinden baʿżınuñ beyānındadur yaʿnī cild-i ṯānīnüñ teʾḫīri içün olan ḥikmetlerden (10) baʿż-ı ḥikmetüñ beyānındadur ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sırrahunuñ baʿż-ı ḳaydı ile ḥikem-i İlāhiyyenüñ keşretine işāret eyler ve baʿż-ı ḥikemüñ istitārı (11) lāzım idügini tenbīh eyler

Eger cümle-yi ḥikmet-i İlāhī bendeīrā maʿlūm şüd

zīrā eger ḥikmet-i İlāhīnüñ cemīʿisi bir bendeye maʿlūm ola (12)

Derfevāid-i ān kār

ol işüñ fāʾidelerinde [*fevāʾid* cemʿ-i fāʾidedür]

---

1 Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm temimme bi’l-ḫayri ve’s-saʿādeti yā Kerīm MN, H-

7 cild-i evvel tamām şerḥ olınup H: cild-i evveli tamām şerḥ idüp MN / şimdi cild-i ṯānīnüñ şerḥ olınmasına şürūʿ olındı H: şimdi cild-i ṯānīyi şerḥ itmege şürūʿ eyledi MN

9 baʿżınuñ HM: baʿż-ı ḥikmetüñ N

9 yaʿnī cild-i ṯānīnüñ teʾḫīri içün olan ḥikmetlerden baʿż-ı ḥikmetüñ beyānındadur N-

11 zīrā eger HM: zīrā ki N

Bende ezān kār-fürū mānd

bende ol işden ʿāciz ü zebūn ḳalur pes ḥikmetlerüñ (13) istitārında ḥikmetler var idügi ẓāhir ü āşkār oldı

Ve ḥikmet-i bī̇pāyān-ı Ḥaḳ

ve Ḥaḳ Teʿālā'nuñ pāyānsız ḥikmeti

İdrāk-i (14) **ūrā vī̇rān küned**

bendenüñ idrākini vī̇rān u ḫarāb eyler

Bedān kār neperdāzed

kemāl-i ḥayretinden bende ol işe meşġūl olmaz belki (15) ḫāṭırına gelmez

Pes Ḥaḳ Teʿālā şemme-yi ezān ḥikmet-i bī̇pāyān

pes Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ol bī̇pāyān ḥikmetden daḫı bir şemmeyi

Mehārī̇ bī̇nī̇-yi ū sāzed

anuñ (16) burnına yular düzer yaʿnī̇ ol kāruñ baʿż-ı nefʿi ve ḥikmetini bendeye rūşen eyler [*mehār* yular]

Ve ūrā bedān kār küşed

ve ol bendeyi ol işe (17) çeker tā ki ol iş anuñ sebebi ile muʿaṭṭal ḳalmayup ẓuhūr bulur Ḥażret-i Mevlānā'nuñ bu kelimātında işāret vardur aña ki (18) bu cild-i ş̱ānī̇nüñ teʾḫī̇rine ḥikmet bisyārdur lākin baʿżısı cāʾizü'l-işʿārdur ve baʿżısı lāzımü'l-istitārdur

Ki eger ūrā ezān (19) **fāʾide**

zī̇rā Ḥażret-i Ḥaḳ eger ol bendeye ol fāʾideden

Hī̇ç ḫaber neküned hī̇ç necüned

hī̇ç ḫaber eylemeye ol bende hī̇ç ḥareket ü (20) saʿy eylemez zī̇rā herkes zuʿmı üzere kendüsini ṭālib añlar farażā bir işde eger hī̇ç bir fāʾide ẓāhir olmaya hī̇ç kimse aña māʾil (21) ü ṭālib olmaz pes Ḥaḳ Teʿālā Ḥażreti bendelerine bir işde bir fāʾide mülāḥaẓa itdürür tā ki daḫı anuñ ḥuṣūline saʿy u (22) iḳdām eylerler

---

15 bī̇pāyān H-
17 kelimātında HM: kelimāt-ı şerī̇fesinde N
20 olmaya M: olmasa N, H-

Zīrā cünbānende ezbehrehāy-ı ādemiyānest ki ezbehr-i ān maṣlaḥat künem

zīrā ḥareket idicileri ḥareket itdürici ādemīlerüñ (23) menāfiʿ ü naṣīblerinden ötüridür ki andan ötüri maṣlaḥat eylerüm *cünbānende*den murād Ḫudā-yı Teʿālā'dur [*cünbānende* ḥareket itdürici maʿnāsınadur]

Ve ger ḥikmet-i ān ber ü (24) **fürū rīzed**

ve ger ol maṣlaḥatuñ ḥikmeti ol bende üzere dökile yaʿnī cemīʿ-i ḥikmete muṭṭaliʿ ola

Hem netüvāned cünbīden

hem ḥareket **[H2a]** (1) itmege ḳādir olmaz zīrā ḥikmet-i İlāhī anı zebūn u bīmecāl eyler

Çünān ki eger derbīnī-yi şütr mehār nebūd

ancılayın ki eger devenüñ (2) burnında yular olmaya *nereved* yürümez ve kimseye iṭāʿat eylemez

Ve eger mehār saḫt ü büzürg būd hem fürū ḫusbed

ve eger yular (3) ḳatı vü ziyāde büyük ola hem deve aşaġa yatur reftāra ḳādir olmaz Ḥażret-i Mevlānā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ mestūr u maḫfī (4) olan ḥikmetinüñ şemeresini rūşen ü ʿıyān itmek içün şey-i maḥsūsıyıla temṡīl eyledi bunı beyān içün Ḥażret-i Ḥaḳ (5) bu āyet-i kerīme ile işāret eyler

"Ve in minşey'in illā ʿindenā ḫazā'inühü ve mā nünezzilühü illā biḳaderin maʿlūm" [274]

eşyādan bir şey yoḳdur ki (6) illā bizüm ḳatımuzda ol şey'üñ ḫazīneleri vardur yaʿnī anuñ vücūdı bīpāyāndur ve biz ol şey'i indirmezüz bendlerimüze (7) illā maʿlūm u muʿayyen miḳdārıla zīrā cemīʿ-i eşyā bizüm maʿlūmumuzdur pes baʿż-ı ḥikmeti beyān ve baʿż-ı ḥikmeti nihān eylemek lāzımdur (8) niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

Ḫāk-i [N2a] bīāb külūḫ neşüd

ḫāk ābsız külūḫ olmaz bu hem vechdür ābsız (9) ḫāk külūḫ olmaz bu vech üzere ḫāk mużāfdur

---

22 behrehā-yı HM: neberhā-yı N

22 zīrā ḥareket idicileri ḥareket itdürici ādemīlerüñ HM: zīrā ḥareket idiciler ādemīlerüñ N

4 Ḥażret-i Ḥaḳ HM: Ḥażret-i Ḥaḳ celle şānuhū N

[274] Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz. Hicr/21

Ve çün āb bisyār büved hem külūḫ neş'ved

ve çünki āb (10) çoḳ ola hem külūḫ olmaz belki mīzān u miḳdārıla olmaḳ gerek ki tā ki külūḫ olmaġa imkān ola *külūḫ* kesekdür (11) ammā bunda kerbiç maʿnāsınadur niteki maḥal buña ḳarīnedür

"Ve's-semā'e refeʿahā ve vażaʿa'l-mīzān"[275]

Ḥażret-i Ḫudā bu āyet-i kerīme (12) mūcibince Ḥażret-i Ḥaḳ āsmānı refʿ ü bülend eyledi ve mīzān ḳodı

Bemīzān dehed her çīzīrā

her bir nesneyi mizān u miḳdārıla virür

Ne bīḥesāb u bīmīzān dehed

(13) ḥesābsız ve mīzānsız virmez pes ḥikmeti sāmiʿüñ istiʿdādı miḳdārı beyān itmek gerek

İllā kesāīrā ki ezʿālem-i (14) **ḫalḳ mübeddel şüdeend**

illā şol kimselere ki anlar ʿālem-i ḫalḳdan mübeddel olmışlardur ʿālem-i beşeriyyetden (15) cüdā olup melekiyyet mertebesine vuṣūl bulmışlardur [*mübeddel* ism-i mefʿūl]

Yerzuḳu men yeşā'ü biġayri ḥisābin güşendeend

"Yerzuḳu (16) *men yeşā'ü biġayri ḥisābin"*[276]

olmışlardur yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ iḥsān-ı bīḥesābına maẓhar olmışlardur enbiyā vü evliyā gibi Ḫudā-yı (17) Teʿālā anlara ḥesāb u mīzānıla virmez belki ḥesābsız ve mīzānsız virür āyet-i kerīmenüñ maʿnāsı budur Rezzāḳ-ı ʿālem istedügine (18) ḥesābsız rızḳ virür

"Ve men lem yeẕuḳ lem yedrī"[277]

ve şol kimse ki ẕevḳ u çāşnī görmedi bilmedi yaʿnī bu ḥālet ẕevḳ u (19) müşāhedeye dā'ir bir nesnedür bunuñ ḥaḳīḳatini şol bilür ki müşāhede ve ḥāl ṣāḥibi ola ʿavāma bundan naṣīb (20) ü behre yoḳdur niteki Ḥażret-i Mevlānā bu beytiyile işāret eyler

[M2b] Pürsīde yekī ʿāşıḳī çīst

bir kimse baña su'āl (21) eyledi ki ʿāşıḳlıḳ nedür [baʿż-ı nüsaḫda *yekī* yerine *kesī* vāḳıʿdur]

---

[275] Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu. Rahman/ 7

12 refʿ ü bülend eyledi M: refʿ eyledi ve bülend eyledi N, bülend eyledi H

[276] Allah, dilediğine sayısız rızık verir. Bakara/212, Âl-i İmrân/ 37, Nûr/ 38

[277] Tatmayan bilmez.

20 işāret eyler HM: işāret buyurur N

Güftem ki çü mā şūy bedānī

aña eyitdüm ki bizcileyin olursun bilürsün zīrā ḥaḳīḳat-i ḥāl (22) ḳīl u ḳāl ile rūşen ü ẓāhir olmaz ekşer-i nüsaḫda *çü mā*dur baʿż-ı nüsaḫda *çü men*dür (23) *çü mā*da olan *mā*dan murād ʿuşşāḳdur *çü mā* çünki biz olasın maʿnāsına degüldür beyt

Ḥāṣıl-ı ʿışḳ hemīn pes ki esīr-i ġam-ı ū

Dil bemālī nenehed meyl becāhī (24) *neküned*[278]

ʿışḳ maḥabbet-i bīḥesābest

ʿışḳ ḥesābsız maḥabbetdür

Cihet-i ān güfteend ki ṣıfat-ı ḥaḳest beḥaḳīḳat

ol sebebden (25) dimişlerdür ki ʿışḳ ḥaḳīḳatde Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ṣıfatıdur zīrā maḥabbet-i bīḥesāb aña maḥṣūṣdur

Ve nisbet-i ū bebende mecāzest

ve (26) ʿışḳuñ bendeye nisbeti mecāzdur zīrā bendede olan ʿışḳ ḥaḳīḳatde ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ inʿikāsı iʿtibārıyıladur

Yuhibbühüm (27) **temāmest**

bu nükteye *yuhibbühüm* tamām u kāfīdür yaʿnī ʿaşḳ ḥaḳīḳatde ṣıfat-ı Ḥaḳ olup bendeye isnādı mecāzī idügine āyet-i kerīmede (28) vāḳıʿ olan tamām u kāfī vü şāhiddür zīrā evvel maḥabbet ü irādet Ḥażret-i Ḫudā cānibindendür

Yuḥibbūnehū güdāmest

yuḥibbūnehu (29) ḳanġısıdur yaʿnī maḥabbet-i Ḫudā'ya nisbet maḥabbet-i bende ʿadem meşābesindedür [*yuḥibb* ifʿāl bābından fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

"Yuḥibbühüm ve yuḥibbūnehu"[279]

Ḥażret-i Ḫudā enbiyā vü evliyā vü ʿuşşāḳı (30) sever anlar daḫı Ḥażret-i Ḫudā'yı severler Ḥażret-i Mevlānā Cāmī ḳuddise sırrahu's-sāmī Nefeḥāt-i Üns nām kitābında eyitmişdür ki bir ṭā'ife dimiş ki maḥabbet evvel (31) Ḥażret-i Ḫudā'dan ve ṣoñra bendeden olur bir ṭā'ife dimiş ki maḥabbet evvel bendeden ṣoñra Ḥażret-i Ḫudā'dan olur (32) ṭā'ife-yi evvelīnüñ ḳavli evlā vü aʿlādur niteki bu āyet-i kerīme aña delālet eyler

---

[278] Aşkın sonucu, bir mala gönül bağlamak ve bir makama meyletmek değil, onun gamına esir olmaktır.

[279] Allah, sevdiği ve kendisini sevenlere. Mâide/ 54

“Yuḥibbühüm ve yuḥibbūnehū”[280]

ve cild-i ş̱ānīnüñ teʾẖīrine bir bir ḥikmet sāmiʿ (33) ü ṭālibe izdiyād-ı şevḳdur ve Ḥażret-i Mevlānā teʾẖīrinüñ bir ḥikmetini metn-i kitāb-ı Meş̱nevīʾde beyān eyler

Müddetī īn Meş̱nevī teʾẖīr şüd

[H2b] (1) bir müddet bu meş̱nevī teʾẖīr oldı yaʿnī teẖīr olındı zīrā çünki mücelled-i evvel tamām oldı Şeyẖ Ḥüsāmeʾd-dīn Ḥażretleri’nüñ ḫatunı vefāt eyledi (2) Şeyẖ Ḥüsāmeʾd-dīn içün baḥr-i ıṭlāḳa istiġrāḳ vāḳıʿ olup fütūr ẓāhir oldı bu sebebden cild-i ş̱ānīnüñ teʾlīfine (3) iki yıl miḳdārı teʾẖīr vāḳıʿ oldı

Mühletī bāyest tā ẖūn şīr şüd

tā ẖūn şīr olmaġa bir mühlet gerek idi yaʿnī bir zamān (4) ṣabr olınmaḳ gerek tā ẖūn şīr ola pes bunuñ teʾẖīr olınması sebeb-i kemāl idügine şek yoḳdur pes her nesne kemālini bulmaġa elbette (5) ṣabr u mühlet lāzımdur ẖūn-ı şīr ve hilāl-i bedr ve tut yapraġı aṭlesi ve bārān-ı nīsān ḳaṭresi lüʾlü-yi dıraẖşān olduġı (6) gibi lācerem teʾlīf-i Meş̱nevīʾnüñ teʾẖīri müʾellife nisbet-i tekmīldür zīrā anuñ kemāli ziyāde olur beyt-i sābıḳda tenbīh budur ki (7) teʾẖīre sebeb baṭālet ü ġaflet degüldür belki anuñ teʾẖīri liḥikmetindür [*şīr* süt]

Tā nezāyed baẖt-ı tū ferzend-i nev

mādām ki senüñ baẖtuñ yeñi (8) ferzend ṭoġurmaya yaʿnī mādām ki sāmiʿa istimāʿ itmege ziyāde şevḳ u ṭaleb peydā olmaya

Ḥūn negerded şīr-i şīrīn (9) **ẖoş şinev**

ẖūn şīrīn ü leẕīẕ süt olmaz *ẖoşest* taḳdīrindedür **[N2b]** zübde-yi kelām sāmiʿde şevḳ u ṭaleb olmasa şīr gibi şīrīn ü leẕīẕ (10) sözler żāyiʿ olur dimekdür çünki şevḳ u raġbetile memlū olınan Şeyẖ Ḥüsāmeʾd-dīnʾe Meş̱nevī-yi Şerīfʾi istimāʿ itmege mānīʿ (11) vāḳıʿ oldı lācerem teʾlīf-i Meş̱nevīʾye teʾẖīr vuḳūʿ buldı zīrā Ḥażret-i Mevlānā Meş̱nevī-yi Şerīfʾi Şeyẖ Ḥüsāmʾuñ ṭalebi ile (12) diridi [*şinev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

[280] Allah, sevdiği ve kendisini sevenlere. Mâide/ 54

1 Ḥażretleri’nüñ HN-

7 teʾẖīre sebeb beṭālet ü ġaflet HM: teʾẖīri sebeb-i beṭālet ü ġaflet N

9 ẖoşest taḳdīrindedür N: ẖoşeşt HM

Çün żiyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn ʿİnān

çünki żiyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn-i ʿİnān'ı [*ʿinānrā* takdīrindedür]

Bāz gerdānīd z'evc-i āsmān

evc-i (13) āsmāndan girü döndürdi yaʿnī çünki Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn deryā-yı istiġrāḳdan mülāḥaẓa-yı āfāḳ sāḥiline girü geldi ve şevḳ-i eḥadiyyet (14) āsmānından ve ẕevḳ-i Rubūbiyyet miʿrācından beşeriyyet ʿālemine rucūʿ eyledi ve yeñiden tezevvüce raġbet gösterüp anuñ levāzımına meşġūl (15) oldı ṣoñra Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḥużūr-ı şerīfine gelüp ziyāde tażarruʿ u niyāz gösterdi tā kitāb-ı Meṯnevī'yi tamām ide lācerem (16) Ḥażret-i Mevlānā anuñ ṭalebi vü raġbeti ile Meṯnevī-yi Şerīf'üñ itmāmına iḳdām gösterdi ve ancılayın ittifāḳ düşürdi ki evvel (17) şebden ṣabāḥa degin Ḥażret-i Mevlānā imlā idüp Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn tamām sürʿatile yazarıdı ve cemīʿan mestūr olan (18) ebyātı bülend ü ḫūb āvāzıyıla Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḥużūrında oḳurıdı miʿrāc-ı cismānī Ḥażret-i Rasūl'e maḥṣūṣdur ammā (19) miʿrāc-ı rūḥānī ve feyż-i Raḥmānī ʿāmdur bir kimse ki muḥarremāt ve nefsānī ḥuẓūẓdan ictināb idüp iḫtirāz ide ve ʿamel (20) ü ṭāʿat ü riyāżete saʿy u gūşiş idüp ḫalvet ü ʿuzlet iḫtiyār ide velāyet ü kerāmet vilāyetine ḳadem ḳor (21) Ḥażret-i Mevlānā bu meʿānīye bu beytile işāret eyler

Çün bemiʿrāc-ı ḥaḳāyıḳ refte būd

Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn çünki ḥaḳāyık u müşāhedāt (22) miʿrācına gitmiş oldı

Bībahāreş ġoncahā neş'küfte būd

anuñ bahar ve teʾsīrsiz ġoncaları açılmamış oldı yaʿnī meʿānī vü esrār-ı İlāhī ġoncaları (23) bizüm ḳalbimüzden açılmamış ve söylenmemiş ḳaldı zīrā sebeb Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn idi *bahāreş*de olan żamīr-i ġāʾib Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn'e (24) rāciʿdür [baʿż-ı nüsaḫda *neş'küfte* yerine *nāgüfte* vāḳıʿdur]

16 ittifāḳ HM: iştiyāḳ N
18 ḥużūrında HM: ḥużūr-ı şerīfinde N
19 muḥarremāt u nefsānī ḥuẓūẓdan HM: muḥarremāt-ı nefsānī ḥuẓūẓından N
19 ʿamel HM: taḥammül N

Çün zideryā sūy-ı sāḥil bāz geşt

çünki Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn müşāhede vü istiġrāḳ deryāsından beşeriyyet sāḥiline (25) rücuʿ eyledi

Çeng-i şiʿr-i Meşnevī bāsāz geşt

Meşnevī'nüñ şiʿri çengī düzenile oldı yaʿnī Meşnevī'nüñ Çeng gibi şevḳ u (26) ḥālet virici şiʿrine tekrār şürūʿ olındı *sāz* bunda düzen maʿnāsınadur ki Çeng'e nisbet ziyāde ḫūb vāḳıʿ olmışdur (27) Sürūrī Efendi raḥmetullāh bu mışraʿuñ maʿnāsını böyle yazmışdur Meşnevī şiʿrinüñ çengi düzenli oldı [*şiʿr* bunda kesr-i şīniledür feṯḥ-i şīnile degüldür]

Meşnevī ki ṣayḳal-ı ervāḥ būd

(28) Meşnevī ki ervāḥuñ ṣayḳalı oldı yaʿnī dil ü cānı günāh u ʿiṣyān pasından mücellā vü ṣāfī idicidür [*ervāḥ* cemʿ-i rūḥdur]

Bāz geşteş rūz-ı istiftāḥ (29) **būd**

Meşnevī'nüñ rucūʿ u şürūʿı istiftāḥ güni oldı yaʿnī Meşnevī-yi Şerīf'e ol günde şürūʿ olındı *bāz geşteş*de (30) olan żamīr-i ġā'ib Meşnevī'ye rāciʿ olmaḳ ziyāde rūşendür egerçi Sürūrī Efendi raḥmetullāh Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn'e (31) ircāʿ eylemişdür *rūz-ı istiftāḥ*dan murād bunda māh-ı recebüñ evvel cumʿa günidür ki anuñ gicesinde Reġā'ib namazı ḳılınur pes (32) ẓāhir oldı ki mücelled-i şānīye ol günde şürūʿ olınmış [*rūz-ı istiftāḥ* rūz-ı ibtidā maʿnāsına baʿż-ı maḥalde vāḳıʿ olur Şeyḫ Hüsāme'd-dīn'üñ girü dönmesi Mesnevī'nüñ iftitāḥ ve ibtidāsı güni oldı bu vech üzere *bāz geşteş*de żamīr Şeyḫ Hüsāme'd-dīne rāciʿdür bu vech hem mümkindür]

Maṭlaʿ-ı tārīḫ-i īn sūdā vü sūd

bu sevdā vü sūduñ tārīḫinüñ maṭlaʿı (33) yaʿnī bu Meşnevī'nüñ tārīḫinüñ ibtidāsı *sūdā* bunda beyʿ ü şirā maʿnāsınadur *sūd* fā'ide maʿnāsınadur keennehu Ḥażret-i Mevlānā bāyiʿdür ki **[H3a]** (1) maʿārif ü naṣāyıḥ iẓhār u āşkārā eyledi ve ṭālibīn müşterīleridür ve bunda ẓāhir olan nefʿ-i maḫżdur pes bu sevdā vü sūddan murād (2) bu cild-i şānidür [*maṭlaʿ* evvel maʿnāsınadur]

31 rūẓ-ı istiftāḥ NM: istiftāḥ H

Sāl ender şeş ṣad u şaṣt u dü būd

hicret-i Nebeviyye'den yıl altı yüz ve altmış ve iki idi yaʿnī altı yüz altmış (3) ikinci senede bu kitāba şürūʿ olundı [*şeş ṣad* altı yüz maʿnāsınadur] *şaṣt* altmış maʿnāsınadur ve kitāb-ı Gülistān'uñ tārīḫi budur ki Şeyḫ Saʿdī ḥazreti buyurmışdur beyt

(4)*Derān müddet ki mārā vaḳt-i ḫoş būd*

Zihicret şeş ṣad u pencāh u şeş būd[281]

pes bu ikinci cildüñ teʾlīfi kitāb-ı Gülistān'uñ (5) teʾlīfinden altı yıl ṣoñradur Ḥażret-i Mevlānā ve Ḥażret-i Şeyḫ Saʿdī muʿāṣır idiler ve Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī anlara ḳarīb (6) idi Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī'nüñ sözi ẕātına ġālibdür yaʿnī anuñ eşʿārında ol ḳadar maʿārif ü ḥaḳāyıḳ ve vāfir ʿavārif ü daḳāyıḳ (7) vardur ki anuñ ẕātından ol ḥālāt mevcūd idügi maʿlūm **[M3b]** degüldür ve anuñ dīvānına Lisānü'l-Ġayb ve Tercümānü'l-Esrār dirler ve kelimātı (8) erbāb-ı ṭarīḳate ziyāde merġūb u münāsib vāḳıʿ olmışdur ki bu maṭlaʿ-ı zībā anuñdur beyt **[N3a]**

Fāş mīgūyem ü ezgüfte-yi ḫod dil-şādem

(9) *Bende-yi ʿışḳam u ezher dü cihān āzādem* [282]

ve Ḥażret-i Şeyḫ Saʿdī'nüñ ẕātı kelimātına ġālibdür zīrā kendünüñ ḥāli vü maḳāmı sözinden (10) bülenddür ve Ḥıżır Peyġamber ʿaleyhi's-selām ile müşerref olmışdur ve bir zamān ḳuṭb olmasına rivāyet vardur ve bu maṭlaʿ-ı ġarrā anuñdur *beyt*

(11)*Hergiz ḥased nebürdem bermanṣıbī vü mālī*

İllā berān ki dāred bādilberī viṣālī[283]

*dilber*den murād bunda mürşid-i kāmildür ve (12) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ẕāt-ı şerīfi kelimāt-ı dürer-bārına hezār bār ġālibdür egerçi Sürūrī Efendi raḥmetullāh ẕāt u kelimāt berāberdür dimiş (13) ve ẓāhirdür ki Ḳurʾān-ı ʿAẓīm ve ḥadīṯ-i şerīfden ṣoñra Kitāb-ı Meṯnevī gibi ḥaḳāyık u daḳāyıḳ ve nikāt-ı ḫafiyye ve esrār-ı İlāhiyye'ye müştemil (14) ü

---

[281] O zaman bize hoş bir vakitti. Hicretin altı yüz altmış beş yılıydı.

5 ḳarīb MN: muḳārib H

[282] Sözlerimi söyledim ve faş ettim, mutluyum. Aşkın bendesiyim ve cihandan da âzâdım.

10 ʿaleyhi's-selām HM: ṣalavātullāhu ʿalānebiyyinā ve ʿaleyhi N

[283] Dilberden ve visalinden başka bir mansıp ve bir mal üzerine asla haset etmedim.

cāmiʿ bir kitāb yoḳdur aña ṭaʿn idenler muḳarrer idrāk ü baṣīretden berīdür ol ṭaʿn anlaruñ dergāh-ı İlāhī'den dūr olmasına (15) sebebdür

Bülbülī z'īn cā bireft ü bāz geşt

buradan bir bülbül ʿālem-i İlāhī'ye gitdi ve anda olan müşāhedāt sebebi ile bāz (16) oldı yaʿnī rūḥāniyyeti ziyāde oldı

Behr-i şayd-ı īn meʿānī bāz geşt

bu meʿānīnüñ ṣaydından ötürü yine bu ʿāleme girü döndi (17) yaʿnī Mesnevī-yi Şerīf'de olan esrār u ḥaḳāyıḳı istimāʿ u żabṭ itmek içün bu ʿālem-i süflīye rucūʿ eyledi

Sāʿid-i şeh mesken-i (18) **īn bāz bād**

bu bāzuñ meskeni şāhuñ sāʿidi olsun yaʿnī Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn maḳbūl ü muḳarreb-i Ḥażret olsun

Tā ebed berḫalḳ (19) **īn derbāz bād**

bu bāb ḫalḳ üzere tā ebedī güşād olsun *şeh*den murād pādşāh-ı ḥaḳīḳīdür *bāz* ṭoġan maʿnasınadur *īn bāz*dan (20) murād Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn'dür *īn der*den murād dergāh-ı İlāhī'de olan keşf ü müşāhededür ve *īn der*den murād Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn'üñ (21) bābı olmaḳ mümkindür mıṣraʿ-ı ṯānīde olan *bāz* güşāde maʿnāsınadur ki bu iki beytde vāḳıʿ olan *baz*larda ṣanʿat-ı tecnīs-i tām vardur [mıṣrāʿ-ı evvelde olan *bāz* ṭoġan mıṣrāʿ-ı ṯānīde olan *bāz* girü maʿnāsınadur egerçi Sürūrī Efendi ʿaksini iḫtiyār eylemişdür]

Āfet-i īn derhevā vü şehvetest

bu bābuñ āfet ü żararı hevā vü şehvetdür yaʿnī Cenāb-ı İlāhī güşādedür anuñ müşāhede vü (23) vuṣūline māniʿ hevā-yı nefs-i şehvet ve ḫᵛāb u ḫūr u ġafletdür

Verne īn cā şerbet ender şerbetest

yoḫsa bunda şerbet (24) içinde şerbet vardur yaʿnī Cenāb-ı İlāhī içinde rūḥānī niʿmetlere nihāyet yoḳdur bu niʿmetlerüñ vuṣūline māniʿ ʿadem-i istiʿdāddur ve illā (25) feyyāżda baḫl yoḳdur

Īn dehān berbend tā bīnī ʿıyān

bu dehānı baġla yāʿnī riyāżet ü ʿibādetle ekl ü şürbi taḳlīl eyle (26) tā dergāh-ı ʿālī ve ānda olan bīpāyān niʿmeti ʿıyān ü āşkāre göresin [*berbend* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çeşm-bend-i ān cihān ḥalḳ u dehān

zīrā ol (27) cihānuñ çeşm-bendi boġaz ve ağızdur yaʿnī ol cihān-ı bāḳī ve Ḥażret-i Ḫudā'nuñ müşāhedesine māniʿ ekl ü şürbdür bu hem vechdür ol cihānuñ çeşm-bendi yaʿnī ol cihānuñ ve ʿālem-i İlāhī'nüñ müşāhedesine ḥicāb u māniʿ boġaz ve ağızdur *ḥalḳ u dehān*dan maḳṣūd bunda keşret-i ekl ü şürbdür [*çeşm-bend* göz bağlayıcı]

(28) **Ey dehān tū ḫod dehāne-dūzaḫī**

ey dehān sen ḫod duzaḫuñ ağızluġısın yaʿnī dūzaḫa vāṣıl olmaġa sebebsin [*dehāne* ağızluḳ]

(29) **V'ey cihān tū bermisāl-i berzaḫī**

ve ey cihān sen berzaḫ misāli üzeresin yaʿnī Ḥażret-i Ḫuda'nuñ viṣāl ü müşāhedesine bendeye (30) ḥicāb u māniʿsin

Taʿalluḳ ḥicābest ü bīḥāṣılī

Çü peyvendhā büg'silī vāṣılī[284]

ḥicāb ezvāc u evlād u emvāl ve sā'ir (31) umūr-ı dünyeviyyedür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"İnnemā emvālüküm ve evlādüküm fitnetün"[285]

Nūr-ı bāḳī pehlu-yı dünyā-yı dūn

(32) nūr-ı bāḳī denī dünyānuñ yanındadur ammā sen dünyāya meşġūl olmaġıla ol **[M4a]** nūrdan ġāfil ü bīḫabersin niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür (33)

"Vallāhu maʿaküm eynemā küntüm"[286]

[*dūnest* taḳdīrindedür]*beyt*

Dost nezdīkter ezmen menest

V'īn ʿacebter ki men ezvey dūrem

[H3b] (1) *Çü künem bā ki tüvān güft ki ū*

Derkenār-ı men ü men mehcūrem[287]

---

27 bu hem vechdür ol cihānuñ ve ʿālem-i İlāhī'nüñ müşāhedesine ḥicāb u māniʿ ḳavī boġaz u ağızdur *ḥalḳ u dehān*dan maḳṣūd bunda keşret-i ekl ü şürbdür H-

[284] "Bağlılık perdedir ve sonuçsuzdur. Kavuşmayı da bağları çözer gibi çöz."

[285] Mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir. Enfâl/ 28

[286] Siz nerde iseniz Allah sizinle beraberdir. (Hadid suresi 4. âyetten iktibastır.)

Şīr-i ṣāfī pehlu-yı cūhā-yı ḫūn

ṣāfī süt ḫūn ırmaḳlarınuñ (2) yanındadur ammā sen ġafletdesin ikisini biribirinden temyīz itmege ḳādir degülsin ol sebebden ʿömr-i ʿazīzi fısḳ u maʿṣiyete (3) ṣarf idüp ṭāʿat ü ʿibādet ve ḳurb-ı İlāhīden maḥrūmsın *şīr-i ṣāfī*den murād ṭāʿat ü ʿibādet ve teḳarrüb-i Ḥażret-i İzzet'dür (4) *cūhā-yı ḫūn*dan murād fısḳ u maʿāṣīdür [*ḫūnest* taḳdīrindedür]

Çün derūgāmī zenī bīiḥtiyāṭ

çünki denī dünyāda iḥtiyāṭsız bir adım (5) urasın yaʿnī maʿṣiyet ve şehvet-perestlükden ictināb idüp riyāżet ü taḳvāya saʿy u ihtimām eyleyesin

(6) **Şīr tū ḫūn mīşeved eziḫtilāṭ**

fısḳ u bed-baḫtlarla iḫtilāṭ-ı muṣāḥabetden senüñ sütün ḳan olur yaʿnī zühd ü (7) ṭāʿatüñ fısḳ u maʿṣiyete mütebeddil olur ve sende olan istiʿdād-ı İlāhī zevāl bulur [*şīr* süt]

Yek ḳadem zed Ādem ender ẕevḳ-i nefs

(8) Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām nefsinüñ ẕevḳinde bir ḳadem urdı murād Ḥavvā'ya mütābaʿat idüp buġday yidügidür

Şüd firāḳ-ı (9) **ṣadr-ı Cennet ṭavḳ-ı nefs**

cennet ṣadrınuñ firāḳı nefsinüñ ṭavḳı oldı yaʿnī ol günāh sebebi ile bu dünyāda cennetden ebedī dūr (10) oldı

Hem çü dīv ezvey firişte mīgirīḫt

andan ṣādır olan ḫaṭā sebebinden firişte Ḥażret-i Ādem'den şeyṭān gibi ḳaçdı [*dīv* şeyṭān]

(11) **Behr-i nānī çend āb-ı çeşm rīḫt**

bir nāndan ötüri ne ḳadar yaʿnī vāfir gözyaşını dökdi murād ḥadden ziyāde girye eyledi (12) dimekdür zīrā Ḥażret-i Ādem ol ḳadar girye eyledi ki mübārek yüzinüñ derisi daḫı düşdi ey dirīġā bizden niçe ʿişyān ṣādır (13) olur ki ḳalbimüze bir ḫavf gelmez yā Rabbü'l-ʿizzet sen inṣāf virüp ġaflet ü ġurūrdan āzād eyle

---

[287] Dost bana benden yakındır ancak ne acep ki ben ondan uzağım. Bunu kimin yanında söyleyebilirim ki, o benim yanımda ama ben uzağım.

8 ʿaleyhi's-selām HM: ṣalavātullāhu teʿālā ʿalānebiyyinā ve ʿaleyhi N

12 derisi daḫı MN: derisi ve eti H

beyt

Cāyī ki berḳ-i ʿişyān berādem-i ṣāfī zed

Mārā çi gūne zībed-daʿvī-yi bīgünāhī[288]

Gerçi yek mū büd gene gū cüste būd

egerçi ki günāh ki ol istemiş idi (15) bir mūy idi yaʿnī Ḥażret-i Ādem'den ṣādır olan günāh egerçi ḥaḳīr idi ammā ol ʿaẓīmü'l-ḳadrden ʿaẓīm göründi niteki (16) Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

Līk ān mū derdü dīde reste būd

lākin ol mūy Ḥāżret-i Ādem'ün iki gözinde bitmiş oldı (17) yaʿnī ol cüzʾī günāh aña küllī ziyān eyledi

Būd Ādem dīde-yi nūr-ı ḳadīm

Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām nūr-ı ḳadīm'ün dīdesi (18) idi

Mūy derdīde büved kūh-ı ʿaẓīm

dīde mūy ulu dağdur yaʿnī ḳavī vü ziyāde ḥicābdur Şeyḫ Saʿde'd-dīn-i Ḥamavī (19) raḥmetullāhu ʿaleyh ḥażretleri buyurur cemīʿan ʿālem ʿayn-ı İlāhī'nüñ ḥadaḳasıdur öyle ʿayn ki nevmden berīdür ʿulviyyāt ol ʿaynuñ (20) üst ḳapağıdur süfliyyāt ol ʿaynuñ alt ḳapağıdur ve ʿulviyyātda melege mensūb olan tefriḳa anuñ üst kirpikleridür (21) ve süfliyyātda beşere mensūb olan tefriḳa anuñ alt kirpikleridür ve nefs-i külliyye ḥadaḳanuñ ḳarasıdur ve rūḥ-ı iżāfī (22) ol ḥadaḳanuñ beyāżıdur ve Allāhu Teʿālā ol ḥadaḳanuñ ve rūh-ı iżāfīnüñ nūrıdur ve ʿaynullāhdan murād oldur ki Ḥażret-i (23) Ḥaḳḳ'uñ taʿayyün ü ẓuhūrına sebeb ola pes çünki cemīʿ-i meẓāhirden maḳṣūd insāndur ki cemīʿ-i kemālātuñ maẓharı vü muẓharıdur (24) lācerem gözbebegi meṣābesindedür belki insān cemīʿ-i ālemlere cāmiʿ olduġı iʿtibārıla insān çeşmüñ ʿaynıdur niteki (25) Ḥażret-i Mevlānā beyt-i sābıḳıla bu maʿnāya işāret eyledi *insan* gözbebegi **[M4b]** maʿnāsına gelür lisān-ı ʿArabī'de ki insānü'l-ʿayn dinür (26)

[288] İsyan şimşeğiyle masum insanın (Âdem) başında kırılan bir kadeh bize nasıl günahsızlık davası güdebilir.

Ger derān Ādem bekerdī meşveret

Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām ol buġdayı yemek ḫuṣūṣında eger melā'ike ile meşveret (27) eyleyeyidi

Derpeşīmānī negüftī maʿẕeret

peşīmānluḳda maʿẕeret dimezidi yaʿnī

"Ḳālā ẓalamnā enfüsenā ve in lemtaġfir lenā ve (28) *terḥamnā lenekūnenne mine'l-ḫāsirīn"*[289]

diyüp iʿtiẕār u istiġfāra ḥācet ḳalmazıdı murād cemīʿ-i ḫuṣūṣda meşveret lāzım (29) idügin beyānıdur

Zān ki bāʿaḳlī çü ʿaḳlī cüft şüd

zīrā ki çün bir ʿaḳl bir ʿaḳla cüft ü ḳarīn oldı

Mānīʿ-i bed-fiʿli vü (30) **bed-güft şüd**

ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl fiʿl eylemege ve ḳabīḥ söylemege mānīʿ oldı zīrā insānda nefs ve ʿaḳl vardur çünki birisi (31) ḳavī ola öbürisi maġlūb olur ammā çün ʿaḳl ʿaḳla ḳarīn ola nefs maġlūb olup andan nāmaʿḳūl ḳavl ü fiʿl ṣādır (32) olmaz zīrā aḫlāk-ı ẕemīmenüñ menbaʿı nefs-i emmāredür pes şol kimse ki ʿaḳl-ı meʿādıyıla ʿamel idüp evliyā'ullāhdan birine (33) muḳārin ola ḳabāḥatden ḫalāṣ bulur

Nefs bānefs-i diger çün yār şüd

nesf ġayrı nefsile çünki yār oldı yaʿnī çünki **[H4a]** (1) iki ehl-i hevā ve nefs-perest biribiri ile muṣāḥabet oldı nefs-i Ādem nefs-i Ḥavvā'ya yār olduġı gibi

ʿAḳl-i cüz'ī ʿāṭıl ü (2) **bīkār şüd**

ʿaḳl-ı cüz'ī muʿaṭṭal ve ʿamelsiz oldı yaʿnī ol ʿaḳluñ nefʿ ü teʾşīri olmaz

Çün zitenhāyī tu nevmīdī şevī

(3) çünki tenhāluḳdan bir nevmīd gibi olasın yaʿnī vesvās ve ḳabāḥat-i nefsden ḫalāṣ ḥalvet ü ʿuzletile müyesserdür eger ḳādir degül (4) iseñ ki tenhā olasın baʿż-ı nüsaḫda *çün* yerine *ger* vāḳıʿdur

---

[289] (Adem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz. A'râf/23

Zīr-i sāye-yār-ı ḫurşīdī şevī

lāzım olan budur ki (5) āftāba yārüñ sāyesi altında olasın yaʿnī Ḫudā dostına yār ol *āftāb*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür ʿazze ve celle *yār*dan murād (6) veliyyullāhdur [*ḫurşīdī*de yā nisbet içündür]

Rev bücū yār-ı Ḫudāyīrā tu zūd

yüri sen Ḫudā'ya mensūb bir yār iste *yār-i Ḫudāyī*den murād evliyā'ullāhdur [*bücū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(7) **Çün çünān kerdī Ḫudā yār-ı tu [N4a] būd**

çünki ancılayın eyledüñ Ḥażret-i Ḫudā senüñ yārüñ oldı pes nefs ü şeyṭāndan ḫalāṣ (8) bulduñ

"Men erāde en yeclise maʿallāhi felyeclis maʿa ehli't-taṣavvuf"[290]

Ḥażret-i Mevlānā çünki ikinci mücellede ibtidā eyledi ve kitāb-ı (9) Meṣnevī'nüñ teʿlīfinden maḳṣūdı ḫod aḥvāl-i sülūkı ve vuṣūl-i ilallāhı beyāndur ve beyān eyledi ki sülūk ve Ḥażret-i Ḫudā'ya (10) vuṣūl müyesser olmaz meger şehveti terk idüp ʿibādet ü riyāżete ve ḫalvet ü ʿuzlete saʿy ide ve şimdi ḫalvet ü ʿuzlet (11) aġyārdan lāzım idügine işāret eyler

Ān ki derḫalvet naẓar berdūḫtest

ol kimse ki ḫalvetde māsivādan naẓarını dikmiş (12) ve muṣāḥabet ü iḫtilāṭdan ferāġat eylemişdür

Āḫir ānrā hem ziyār āmūḫtest

āḫir anı hem yārdan öğrenmişdür yaʿnī ḫalvet ü (13) ʿuzlet mürşidsiz mümkin degüldür zīrā ḫalvet ü ʿuzletüñ ādāb u levāzımını kendüsinden tedārük itmege imkān yoḳdur [*āḫir* bunuñ gibi maḥallerde taḥḳīk içündür]

---

5 ol HM: ola N

[290] Kim Allah'la birlikte olmak isterse, tasavvuf ehliyle birlikte olsun. Şârih bu cümlenin hadis olduğunu söylese de kaynaklarda böyle bir hadis bulunmamaktadır.

9 maḳṣūdı M: maḳṣūd HN

9sülūkı HM: sülūk N

Ḫalvet (14) **ezaġyār bāyed nī ziyār**

ḫalvet aġyārdan gerek yārdan ḫalvet gerekmez belki ḫalvet yārsız gerekmez pes lāzım olan fāsıḳlardan ictināb dur (15) ṣāliḥlerden degüldür

Pōstīn behr-i dey āmed nī bahār

kürk ḳışdan ötüri geldi bahārdan ötüri gelmedi zīrā ol (16) zamanda kürke iḥtiyāc yoḳdur [*pōstīn* kürk *dey* ḳış] *beyt*

Ḫalvet güzīderā betemāşā çi ḥācetest

Çün kūy-ı dost hest beṣaḥrā (17) *çi ḥācetest*[291]

ʿAḳl bāʿaḳl-ı diger dütā şeved

ʿaḳl ki ġayrı ʿaḳl ile dütā vü mużāʿaf ola

Nūr efzūn geşt ü (18) **reh peydā şeved**

ol muḳārenetden nūr ziyāde oldı ve ṭarīḳ-i müstaḳīm peydā vü ẓāhir olur yaʿnī iki ṣāḥib-i ʿaḳl ṣāliḥ (19) ki bir yere cemʿ ola ṭāʿat ü ʿibādet nūrı ziyāde olup ṭarīḳ-i Ḫaḳ rūşen ü āşkāre olur

Nefs bānefs-i diger (20) **ḫandān şeved**

[M5a] nefs ki ġayrı nefsile ḫandān u muṣāḥib ola

Ẓulmet efzūn geşt ü reh pinhān şeved

ol ictimāʿdan (21) ẓulmet ziyāde oldı ve ṣırāṭ-ı müstaḳīm pinhān olur yaʿnī eger nefs-perest bir yere cemʿ olup baʿż-ı ḫuṣūṣda (22) meşveret eylese anlara ẓulmet ü ḍalālet ziyāde olur

Yār çeşm-i tust ey merd-i şikār

ey şikār eri ṣāḥib-i (23) ʿaḳl yār senüñ çeşmüñdür zīrā rāh-ı Ḫaḳḳ'ı anuñ sebebi ile görürsün merd-i şikār olması dünyāya ṭāʿat ü ʿibādetden (24) ötüri gelmesidür niteki bu beytden rūşendür *beyt*

Men şāh-bāz-ı ḳudsem ezlāmekān perīdem

Behr-i şikār-ı (25) *ṣaydī derḳālib ārāmīdem*[292]

---

[291] Halveti seçen biri için temaşaya ne hacet! Dostun köyü varsa sahraya ne hacet!

[292] Ben kudsi bir doğanım ve lamekandan uçup geliyorum. Her av için bir kalıb koyuyorum.

Ezḫas u ḫāşāk ūrā pākdār

anı ḫas u ḫāşākdan pāk dut zīrā yār-ı (26) ʿāḳil ki meşverete lāyıḳ ola çeşm-i cihān-bīn meşābesindedür pes anuñ cānibini ziyāde ḥimāyet ü riʿāyet lāzımdur (27) çeşme riʿāyet lāzım olduġı gibi *ḫas u ḫāşāk*dan murād ne idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ (28) eyledi [*ūrā*dan murād yārdür]

Hīn becārūb-ı zebān kerdī mekün

āgāh ol dil süpürgesiyle bir ġubār eyleme yaʿnī nāmaʿḳūl kelimāt idüp anuñ ḫāṭırını (29) perīşān u muġber eyleme

Çeşmrā ezḫas reh-āverdī mekün

çeşme ḫasdan bir reh-āverd eyleme yaʿnī çeşm meşābesinde olan yāre ḫār u (30) ḫas gibi ḳabīḥ iş idüp cefā eyleme *cārub* süpürge *ḫas* ḫārdur *reh-āverd* ḫafīf armaġandur ki misāfir dostına getürür [*mekün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(31) **Çünki mü'min āyine-mü'min büved**

çünki mü'min mü'minüñ āyinesidür niteki ḥadīs-i şerīfden ẓāhirdür

"El-mü'minü mir'atü'l-mü'min"[293]

(32) **Rūy-ı ū z'ālūdegī eymen büved**

anuñ yüzi ālūdelükden eymendür yaʿnī anuñ yüzi güşāde vü pākdür ol sebebden senüñ ʿayb ü (33) ḳabāḥatüñi saña āşkāre idüp seni ṣalāḥa getürür

Yār āyīnest cānrā derḫazen

yār ḫüzn ü ġamda cānuñ āyīnesidür **[H4b]** (1) yaʿnī cāndan ġam u miḥneti refʿ eyler [*ḫazen* ġam]

Derruḫ-ı āyīne ey cān dem mezen

ey cān āyīnenüñ yüzine nefes urma tā anuñ yüzi tārīk ü (2) mükedder olmaya murād yārüñ yüzine ḳarşı nāmaʿḳūl kelimāt idüp anı kendüñden rencīde-ḫāṭır eyleme dimekdür

[293] Mümin müminin aynasıdır. (Ebu Davud, Sünen, 4/280. Daru'l-fikr; Beyhaki, Sünen, 8/16, Mektebetü Dari'l-Baz, 1994-1414, Mekketü'l-Mükerreme)

Tā nepūşed rūy-ı (3) **ḫodrā derdemet**

tā fevrī saña kendünüñ yüzini örtmeye yaʿnī bīḥużūr olup senden iʿrāż eylemeye *derdem* bunda fevrī (4) maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda *ezdemet* vāḳıʿdur senüñ sözüñden maʿnāsına ammā nüsḫa-yı ūlā evlā vü ekṣerdür

Dem-fürū ḫorden (5) **bübāyed her demet**

pes her dem saña ḫāmūş olmaḳ gerek Ḥażret-i Mevlānā bundan ṣoñra ṭālib ü sālik-i ebrāruñ muṣāḥabetine taḥrīż ü (6) terġīb eyler zīrā yār-i nīk gül-i bostān-ı iḳbāl şemʿ-i şebistān-ı āmāl vāsıṭā-yı miʿrāc-ı ḥaḳāyıḳ rābıṭa-yı idrāk-i daḳāyıḳdur (7) ve ṭarāvet-i gülşen-i ʿirfān neżāret-i çemen-i īḳān dürre-yi ṣadef-i rūḥ dürrī-yi felek-i fütūḥdur ve şükūfe-yi gülistān-ı cān **[N4b]** (8) ṣemere-yi bōstān-ı cāvidān mīve-yi bāġ-ı zindegānī revġan-ı çerāġ-ı kāmrānīdür ʿālem-i yaḳīne vuṣūl bulmaḳ içün sālik-i rāh-ı (9) dīne ṣāḥib-i taṣarruf u ṣāḥib-i velāyet rehber-i kāmilüñ muṣāḥabetinden ġayrı çāre yoḳdur yaʿnī elbette lāzımdur belki pīrān-ı kāmil ve (10) mürşidān-ı mükemmel daḫı yār-ı maḥrem ve refīḳ-i hem-deme muḥtācdur tā ḥaḳāyıḳ dürlerini anuñıla delmege ḳādirdür ve esrār-ı daḳāyıḳuñ ġavāmıżından aña (11) söylemek mümkindür ve illā her dem ḫāmūş olmaḳ lāzımdur [*dem-fürū ḫorden* ḫāmūş olmaḳ maʿnāsınadur]

Kem ziḫākī çünki ḫākī yār yāft

ḫākden kem misin kem degülsün belki (12) cemīʿ-i mevcūdātdan mükerrem ādemīsin çünki bir ḫāk bahāra mensūbdan yār buldı ki murād bār u bārāndur [*ziḫāk kemī* taḳdīrindedür ki *yā* ḫiṭāb içündür ve anda istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Ezbahārī ṣad (13) **hezār envār yāft**

bir bahārdan yüz biñ şükūfe buldı yaʿnī ḫāk anuñ sebebi ile günāgün şükūfelerle müzeyyen ü laṭīf **[M5b]** oldı bu hem maʿnādur (14) ḫākden kem misin yaʿnī degülsin belki cemīʿ-i kāʾinātdan eşrefsin çünki bir ḫāk bu ḫ^{v}ārlıġıla yār buldı ki murād bār u bārāndur (15) bir bahārdan yüz biñ şükūfe buldı murād yār-i nīküñ cemīʿ nesneye ḫūb u laṭīf nefʿi var idügin işʿārdur vech-i evvele göre (16) *bahārī* de *yā* nisbet içündür ve vech-i ṣānīye göre vaḥdet içündür *envār* bunda *nevr*üñ cemʿidür *nūn*uñ fetḥiyile ki şükūfe maʿnāsınadur (17) *beyt*

13 bir bahārdan M: bahārdan N, H-

Dirīġ u derd ki tā īn zamān nedānistem

Ki Kīmyā-yı Saʿādet refīḳ būd refīḳ [294]

Ān dıraḫtī gū şeved bāyār (18) **cüft**

ol bir dıraḫt ki yāra cüft ü ḳarīn oldı [*yār*dan murād bunda bār u bārān olmaḳ rūşendür]

Ezhevā-yı ḥoş ziser tā pā şügüft

laṭīf hevādan başdan ayaġa dek (19) açıldı ve evrāḳ u eşmārıla müzeyyen oldı pes ḳarīn-i aḫyār u ebrār olan bi'ż-żarūre envār-ı ʿaliyye vü esrār-ı ḫafiyyeden pür (20) olup ḫāṣṣ-ı dergāh-ı eḥadiyyet ve maḳbūl-i bārgāh-ı ṣamediyyet olur

Derḫazān çün dīd ū yār-ı ḫilāf

ḫazāndan çünki dıraḫt (21) muḫālif ve żararlu yār gördi ki murād bād-ı ḫazānīdür ki eşcārdan evrāḳı döker [*ḫilāf* baʿż-ı maḥalde sükūt aġacı maʿnāsına gelür]

Derkeşīd ū rū vü ser zīr-i liḥāf

ol (22) dıraḫt rūy u serini liḥāfuñ altına çekdi yaʿnī mestūr oldı murād evrāḳ maḥv olduḳdan ṣoñra eşcārdan bir nesne (23) ẓāhir olmaduġıdur pes fāsıḳlardan mestūr olmaḳ gerekdür *beyt*

Tā nebāyed dīd nem-i rūy-ı leʾīm

Her nefes ser (24) *dergirībān mīgüşem* [295]

liḥāf yorġan maʿnāsınadur

Güft yār-i bed belā-āşüftenest

dıraḫt lisān-ı ḥālile eyitdi yaramaz yār belānuñ ẓuhūr u (25) şiddetidür [*ʿāşüften belāst* taḳdīrindedür]

Çünki ū āmed ṭarīḳam ḫuftenest

çünki yār-i bed geldi benüm ṭarīḳ u ʿādetüm uyumaḳdur yaʿnī lāzım olan (26) andan iḫticāb u ictinābdur tā ki andan baña bir belā vü żarar irişmeye

---

[294] Vah yazık bana ki şimdiye kadar bilmiyordum ki Kimya-yı Saadet dost imiş dost!

19 bi'ż-żarūre MN: bi'ż-żarūrī H

23 gerekdür MN: gerek H

[295] O leim yüzün nemini görmemek için her an başı yakaya saklıyorum.

Pes beḫusbem bāşem ezAṣḥāb-ı Kehf

çünki böyledür (27) uyurum Aṣḥāb-ı Kehf'den olurum [bu sözler dıraḫt ṭarafındandur]

Bih ziDıḳyānūs bāşed ḫ^{v}āb-ı kehf

maġaranuñ ḫ^{v}ābı Dıḳyānūs'dan yegdür zīrā (28) Dıḳyānūs anları ṣanemlere ve kendüsine secde itmege da'vet eylerdi pes anuñ yanında küfrile olmaḳdan maġarada emn ü (29) īmān u İslām üzere olup uyumaḳ hezār bār evlādur Aṣḥāb-ı Kehf'üñ ḳıṣṣası ziyāde rūşen ü ẓāhirdür beyān (30) lāzım degüldür [Dıḳyānūs dāluñ kesriyile meşhūrdur]

"İẕ eve'l-fityetü ile'l-kehfi feḳālū rabbenā ātina minledünke raḥmeten ve heyyi' lenā minemrinā reşedā"[296]

(31) ba'ż-ı nüsaḫda böyle vāḳı'dur

Bih ziDıḳyānūs ān maḥbūs-ı kehf

ol taḥassür ü taḥayyür ve ḫüzn ü elemüñ maḥbūsı ki murād Āṣḥāb-ı Kehf'dür (32) Dıḳyānūs'dan yegdür Aṣḥāb-ı Kehf maġaraya varduḳda ḫavflarından taḥassür ü taḥayyür ü ḫüznile yatup uyudılar

(33) **Yaḳẓ-ı şān maṣrūf Dıḳyānūs būd**

anlaruñ bīdārluğı Dıḳyānūs'a maṣrūf oldı ya'nī bīdārluḳ anlara żarar oldı zīrā **[H5a]** (1) Dıḳyānūs yanında 'ömrleri küfr ü ḍalālet ile geçdi ol sebebden andan firār idüp ḫ^{v}ābı iḫtiyār eylediler *yaḳẓ* (2) bīdārluḳ *maṣrūf* ism-i mef'ūldür ṣarf olınmış ma'nāsına

Ḫ^{v}ābşān sermāye-yi nāmūs būd

anlaruñ (3) ḫ^{v}ābı 'ırż u nāmūsuñ sermāyesi oldı zīrā īmāna girüp maḳbūl-i Ḥaḳ oldılar pes 'āḳile lāzımdur ki cehele vü feseḳadan (4) ictināb ide [*nāmūs* bunda 'ırż ve vaḳar ma'nāsınadur]

Ḫ^{v}āb bīdārīst çün bādānişest

ḫ^{v}āb ma'nāda bīdārluḳdur çünki 'ilm ü ma'rifetiledür niteki bu ḥadīṯ-i (5) şerīfden ma'lūmdur [*dāniş* 'ilm]

"Nevmü'l-'ālim ḫayrun min'ibādeti'l-cāhil"[297]

---

[296] O (yiğit) gençler mağaraya sığınmışlar ve: Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize, (şu) durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla! demişlerdi. Kehf/ 10

Vāy bīdārī ki bānādān nişest

vāy ol bīdāra ki (6) nādānıla oturdı yaʿnī şol ʿālim ki cāhil ile muṣāḥabet eyledi kendüsine ẓulm ü żarar eyledi *beyt*

(7) *Ṭaleb kerdem zidānāyī yekī pend*

Merā güftā ki bānādān mepeyvend

Ki ger dānā-yı ʿaṣrī ḫar bebāşī

Ve ger nādānī (8) *eblehter bebāşī* [298]

Çünki zāġān ḫayme berbehmen zedend

[M6a] çünki zāġlar behmen üzere ḫayme urdılar yaʿnī orta (9) ḳış ayı gelüp **[N5a]** zāġlar pervāza geldiler

Bülbülān pinhān şüdend ü ten zedend

bülbüller pinhān (10) oldılar ve ḫāmūş oldılar [*ten zedend* ḫāmūş şüdend maʿnāsınadur]

Z'ān ki bīgülzār-ı bülbül ḫāmuşest

zīrā ki gülzārsız bülbül ḫāmūşdur zīrā bülbül gülüñ ḥużūrunsuz (11) terennüm eylemez

Ġaybet-i ḫurşīd bīdārī küşest

ḫurşīdüñ ğā'ib ü ġārib olması bīdārluġı ḳatl idicidür yaʿnī (12) āftāb ġurūb itmegile bīdārluḳ gidüp ḫ[v]āb u ġaflet gelür pes ṣāḥib-i dile lāzımdur ki kendü gibilerden ġayrı (13) ile muṣāḥabet itmemek içün bülbül gibi pinhān u ḫāmūş ola Ḥażret-i Mevlānā āftāb münāsebeti ile āftāb-ı ẓāhirī ve (14) āfāb-ı maʿnī mābeyninde olan tefāvüti beyān itmege şürūʿ eyledi ṭālibe şevḳ u raġbet virmek içün (15)

Āftābā terk īn gülşen künī

ey āftāb bu gülşeni terk eylersin ki murād bu ʿālemdür

Tā ki taḥte'l-ʿarżra rūşen (16) **künī**

tā ki yirüñ altını rūşen eyleyesin yaʿnī ey āftāb-ı ẓāhirī saña ġurūb u zevāl ü küsūf vardur

Āftāb-ı (17) maʿrifetrā naḳl nīst

---

[297] Âlimin uykusu cahilin ibadetinden hayırlıdır. (Benzer bir hadis için bkz: Kenzü'l-Ummâl, C. 10, s. 207.)

[298] Bir alimden bir nasihat istedim. Bana bilgisize bağlanma dedi. Zamanın bilgini olsan da eşek olursun. Yok bilgin değilsen de daha bir ahmak olursun.

maʿrifet āftābına naḳl yoḳdur yaʿnī āftāb-ı maʿrifet ki murād maʿrifetullāhdur ġurūb u (18) zevāl ü küsūfdan berīdür

Maşrıḳ-ı ū ġayr-ı cān u ʿaḳl nīst

maʿrifet āftābınuñ maşrıḳı cān u ʿaḳldan (19) ġayrı degüldür yaʿnī ṭulūʿ idecek yeri cān u ʿaḳldur

Ḫāṣa ḫurşīd-i kemālī kān serīst

ḫuṣūṣā ol (20) kemāl-i āftābī ki Ḥażret-i Ḫudā'ya mensūbdur ki murād ʿilm-i ledündür *ser*den murād Ḥażret-i Bārī'dür *sırīst* sırra (21) mensūbdur maʿnāsınadur *sīn*üñ kesri ile ammā evvelkisi rūşendür [*ḫāṣa* ḫuṣūṣā maʿnāsınadur]

Rūz u şeb kirdār-ı ū rūşengerīst

(22) rūz u şeb anuñ kār u ʿameli rūşen idicilükdür yaʿnī ʿilm-i ledün ṣāḥibine cemīʿ-i esrār rūşen ü ẓāhirdür Ḥażret-i (23) Mevlānā bundan evvel beyān eyledi ki sālike yār-ı İlāhī gerekdür ki mürşid-i dīn ü muʿallim-i rāh-ı yaḳīndür ve anuñ fā'idelerine (24) āftāb-ı maʿrifet ve ḫurşīd-i kemāl didi ve āftāb münāsebeti ile maġrib ü maşrıḳ ve ḳıṣṣa-yı İskender'i icmāl (25) üzere ẕikr eyledi ve Ḥażret-i Mevlānā bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe-yi enfesi beyān eyler ki İskender'den murād ḳalb-i insāndur (26) ki beden kişverini taṣarruf idicidür bu ḳadar ḥavāss u ḳuvā ile ve *maġrib*den murād dünyā ve ḫavāṣṣ-ı ḥayvāniyyet ve leẕẕāt-ı (27) cismāniyyetdür ve *maşrıḳ*dan murād Cenāb-ı Ḳuds ve āḫiretdür ve ḫavāṣṣ-ı melekiyyet ve leẕẕāt-ı rūḥāniyyetdür ve ḳalb İskender (28) gibi evvel dünyā maġribi ve hevā vü şehevāt ẓulmeti cānibine gider ve anda ehl-i ḍalāl ü ġaflet bir ḳavm vardur lākin (29) lāyıḳ olan budur ki ḳalb anda ḳarar eylemeye belki maşrıḳ cānibine gele ki anda nūr u żiyā vardur ki murād Cenāb-ı (30) Ḳuds ve āḫiretdür ve anda bir ḳavm vardur ki anlarıla āftāb-ı ḥaḳīḳī ortasında ḥicāb yoḳdur ki murād ḫāṣān-ı dergāh-ı (31) İlāhīdür niteki bu beytlerile aña işāret eyler

Maṭlaʿ-ı şems ā eger İskenderī

eger İskender iseñ āftāb ṭulūʿ idecek yire (32) gel [*ā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

24 didi HM: idi N

25 enfesi HM: nefisi N

Baʿd ezān her cā revī nīkū-ferī

andan ṣoñra her yire ki gidersin nīkū-fer ü ṣāḥib-i saʿādetsin yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a (33) vuṣūl müyesser olduḳdan ṣoñra her ne ḫuṣūṣa saʿy eyler iseñ maḳbūlsün

Baʿd ezān her cā revī maşrıḳ şeved

[H5b] (1) andan ṣoñra her yire ki gidersin maşrıḳ olur yaʿnī her ṭarafdan müşāhede-yi Ḥażret-i Ḫudā müyesser olur

Şarḳhā bermaġribet ʿāşıḳ (2) **şeved**

şarḳlar senüñ maġribüñe āşıḳ olur yaʿnī bir mertebeye vuṣūl bulursun ki senüñ beşeriyyetüñ ḥāline vāṣıl olmaġa (3) ṣāliḥler ṭālib olurlar

Ḥiss-i ḫuffāşet suy-ı maġrib devān

senüñ **[M6b]** şebpere meşābesinde olan ḥiss-i ẓāhirüñ maġrib cānibine (4) yelicidür yaʿnī ẓulmete ṭālibdür [*ḫuffāş* şebpere beTürkī yarasa]

Ḥiss-i dür pāşet suy-ı maşrıḳ revān

senüñ dür niṣār idici ḥissüñ maşrıḳ cānibine gidicidir (5)*ḥiss-i dür pāş*dan murād ʿaḳl-ı maʿāddan peydā olan ḥiss-i bāṭındur ki anuñ revīşi Ḥażret-i Ḫudā cānibinedür ki nefs ü şeyṭāndan (6) emn ü emān andadur

Rāh-ı ḥis rāh-ı ḫarānest ey süvār

ḥiss-i ẓāhir yolı ḫarlaruñ yolıdur ey süvār zīrā ḥiss-i ẓāhir ḫarlarda daḫı vardur (7)

Ey ḫarānrā tū müzāḥim şermdār

ey ḥiss-i ẓāhirde ḳalmış kimse sen hemīşe ḫarlara mānīʿ ü müzāḥimsin [*müzāḥim* mānīʿ] şerm ṭut yaʿnī ḥimāriyyet (8) ṭabaḳasında ḳalduġundan utan bu mertebeden ol vaḳt ḫalāṣ olursun ki ekl ü şürbden ferāġat eyleyesin Ḥażret-i (9) Mevlānā sāʾir-i ḥayvānātdan ḫarı taḫṣīṣ eyledi zīrā cemīʿ-i ḥayvānāt Ḥażret-i Ḫudā'ya tesbīḥ eylerler çaġurduḳları vaḳtde (10) meger ḫar ki çaġırması ya cimāʿya ʿulūf içündür ṣavt-ı ḥimār enker-i aṣvāt olduġına ḥikmet budur **[N5b]** niteki Ḥażret-i Ḥaḳ celle celālühū Ḳurʾān-ı (11) ʿAẓīm'de buyurmışdur

---

6 yolı ḫarlaruñ H-
7 ḥimāriyyet HM: ḥimāyet N
10 celle celālühū HM-

“İnne enkera’l-eṣvāti leṣavtü’l-ḥamīr”[299]

pes ḫar dā’imā ferc ü gülūnuñ zebūnıdur ve her kimse ki anuñ (12) cān u dilinde derd ü ʿışḳ u maḥabbet-i Ḥaḳ yoḳdur ve sırr u sevdāya mübtelā degüldür Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında ḫardan kemterdür (13)

“Ulā’ike ke’l-enʿāmi bel hüm eḍal”[300]

beyt

Dirīġ ādemī zāde-yi pür-maḥal

Ki bāşed çü enʿāmı bel hüm eḍal[301]

(14) İnsān ve ḥayvānāt ḥavāss-ı ẓāhire ve ḥavāss-ı ḥayvāniyyenüñ vücūdında müşterekdür pes insānuñ kemāl ü imtiyāzı bunlar ile (15) degüldür

Penç ḥissī hest cüz īn penç ḥis

bu ẓāhirī beş ḥisden ġayrı beş ḥis vardur

Ān çü zerr-i sürḫ vīn ḥishā (16) **çü mis**

ol beş ḥis altun gibidür ve bu hisler ki murād ḥavāss-ı ẓāhiredür baḳır gibidür yaʿnī insanuñ sā’ir-i ḥayvānātdan (17) imtiyāz u şerefi ol beş ḥissiledür ki aña ḥavāss-ı ḫams-i bāṭıne dirler bu ḥavās zer meṯābesindedür zīrā idrākāt-ı (18) külliyāt ve fehm-i mebde’ ü maʿād ve maʿārif ü esrār-ı İlāhiyye bunuñıladur [*mis* baḳır]

Ender ān bāzār k’ehl-i maḥşerend

ol bāzārda ki (19) maḥşer ḫalḳıdurlar [*k’ehl* ki ehl taḳdīrindedür]

Ḥiss-i misrā çü ḥis-i zer key ḫırend

mis meṯābesinde olan ḥissi zer gibi laṭīf olan ḥis gibi (20) ḳaçan ṣatun alurlar yaʿnī ḳıyāmetde ṭāʿat ü ʿibādet ve ʿilm ü maʿrifet maḳbūl olduġı gibi keṯret-i ekl ü şürb ve (21) şehvet ü hevā vü heves ḳanda maḳbūl olur

Ḥiss-i ebdān ḳūt-ı ẓulmet mīḫored

---

[299] Seslerin en çirkini merkeplerin sesidir. Lokman/19

[300] İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. A’râf/179

[301] Haddi aşan ademoğluna yazıklar olsun. Çünkü o hayvan gibi belki daha şaşkındır.

15 beş ḥis HN: penc ḥis M

19 ḫalḳıdurlar HN: ḫalḳı dirler M

bedenlerüñ ḥissi ẓulmet azığını yir (22) yaʿnī keşret-i ekl sebebi ile ḳalbe kudūret ü ḳasvet ḥāṣıl olur [*ebdān* cemʿ-i bedendür]

Ḥiss-i cān ezāftābī mīçered

cān ḥissi ol āftābdan (23) otlar yaʿnī şol kimse ki Ḥażret-i Ḫudā'ya teveccüh ide andan feyż bulur ve anuñ ḥavāssı ʿālem-i ġayb cānibine māʾil (24) olur ve gerekdür ki anda Ḥażret-i Ḥaḳ'dan kemāl-i feyż ü ẓuhūr ṭaleb ide Ḥażret-i Mevlānā Ḥażret-i Ḫudā'ya ḫiṭāb ṭarīḳi (25) ile eydür [*āftāb*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür]

Ey bübürde raḫt-ı ḥishā sūy-ı ġayb

ey ḥisler raḫtını ġayb cānibine iletmiş yaʿnī ey Ḫudā ki ifāża-yı (26) envār-ı ʿışḳıla bizüm ḥavāssımuzı kendü cānibüñe müteveccih eylemişsin [*raḫt* esbāb]

Dest çün Mūsā birūn āver ziceyb

Ḥażret-i (27) Mūsā ceybinden yed-i beyżā gösterdügi gibi sen daḫı elüñi ṭaşra getür yaʿnī bāṭın envāruñı bu meẓāhir üzere (28) ẓāhir eyle tā ol envār sebebi ile ẕāt-ı pāküñi müşāhede eylemek müyesser ola

Ey ṣıfātet āftāb-ı maʿrifet

ey Ḫudā ki senüñ (29) ṣıfātuñ āftāb-ı maʿrifetdür

V'āftāb-ı çerḫ bend-i yek-şıfat

ve çerḫ āftābı senüñ bir (30) ṣıfatuña muḳayyed ü benddür yaʿnī senüñ ṣıfātuña nihāyet yoḳdur pes saña muḳayyed olmaḳ gerekdür bir ṣıfatuña muḳayyed olmamaḳ gerekdür

Gāh ḫurşīdī gehī derya şevī

(31) gāhī ḫurşīd ve gāhī deryā olursun

Gāh kūh-ı Ḳāf u geh ʿĀnḳā şevī

gāh kūh-ı ḳāf **[M7a]** ve gāh ʿAnḳā olursun yaʿnī ḫurşīd ve (32) deryā ve kūh-ı Ḳāf ve ʿAnḳā senüñ meẓāhirüñdür senüñ ẕātuñ degüldür niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

Tū ne īn bāşī (33) **ne ān derẕāt-ı ḫᵛīş**

sen kendü ẕātuñda ne bu olursun ne o olursun yaʿnī sen bunlaruñ cemīʿsinden münezzehsin

---

31 gāhī ḫurşīd ve gāhī deryā HM: gāh ḫurşīd ve gehī deryā N

[H6a] (1) **Ey tu pīş ezvehmhā v'ez pīş pīş**

ey Ḫudā ki sen vehmlerden öñsün ve öñden öñsün yaʿnī senüñ ẕātuñ vehmlerden (2) ve pīşden pāk ü berīdür zīrā sen ḫālıḳsın vehmler ve pīş maḫlūḳdur maḫlūḳ ḫālıḳı iḥāṭa eylemek ve aña ṣıfat olmaḳ muḥāldür (3) bu vech *pīş* bā-yı Fārisī ile olduġına göredür *bīş* bā-yı ʿArabī ile ziyāde maʿnāsına olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür (4) ey Ḫudā ki sen vehmlerden ziyādesin zīra vehmler senüñ ẕātuña nisbet lāşeydür ve ziyādeden ziyādesin zīrā ziyādeye (5) nihayet vardur senüñ ẕātuña nihāyet yoḳdur [*vehmhā* cemʿ-i vehmdür]

Rūḥ bāʿilmest ü bāʿaklest yār

rūḥ ʿilmile yārdur ve ʿaḳlile yārdur (6) [*bāʿilm yārest bāʿaḳl yārest* taḳdīrindedür]

Rūḥrā bāTāzi vü Türkī çi kār

rūḥuñ ʿArabī vü Türkī ile ne işi vardur yaʿnī ecnās u ṭavāʾif iʿtibārı ebdāna göredür ervāḥa (7) göre degüldür pes eger bir maʿnāyı hezār lüġatile taʿbīr eyleseler yine hemān birdür birden ġayrı degüldür rūḥ (8) gibi ki her lisānda bir gūne ismi vardur Ḥażret-i Mevlānā beyt-i sābıḳı getürmekden murād bu beyti beyān u iṯbāt içündür

(9) **Eztu ey bīnaḳş bāçendīn ṣuver**

ey naḳş ve ṣūretden münezzeh Ḫudā bu ḳadar ṣūretlerile ki murād meẓāhir ü mükevvenātdur [*ṣuver* cemʿ-i ṣūretdür]

(10) **Hem müşebbih hem muvaḥḥid ḫīre-ser**

senden hem müşebbih hem muvaḥḥid serāsīme vü ḥayrāndur yaʿnī bu ḳadar āyīne-yi mevcūdāt var (11) iken senüñ ẕātuñı müşāhede itmege kimse ḳādir degüldür

"Lātüdrikühü'l-ebṣārü ve hüve yüdrikü'l-ebṣāre ve hüve'l-laṭīfü'l-ḫabīr"[302]

*eztu*nuñ maʿnāsı mıṣrāʿ-ı (12) ṣānīye ḳayd olındı **[N6a]** *müşebbih* beñzedici *muvaḥḥid* birleyici maʿnāsınadur [*ḫīre-ser* serāsīme maʿnāsınadur]

Geh müşebbihrā muvaḥḥid mīküned

gāhī Ḥażret-i Ḫudā müşebbihi (13) muvaḥḥid eyler yaʿnī ʿināyet ü hidāyet-i İlāhī irişüp müşebbih küfrden ḫalāṣ bulup muvaḥḥid olur

Geh muvaḥḥidrā ṣuver reh mīzened

[302] Gözler O'nu göremez; halbuki O, gözleri görür. O, eşyayı pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır. En'âm/103

(14) gāhī ʿālemde olan ṣūretler muvaḥḥidüñ yolını urur yaʿnī bir ṣūrete giriftār olup muvaḥḥidlük mertebesinden düşüp küfr ü (15) ḍalālete irişür

"Yuḍillü men yeşā'ü ve yehdī men yeşā'ü"[303]

Geh turā güyed zimestī Bu'l-Ḥasen

gāhī mestlükden Ebu'l-Ḥasen (16) saña dir [*ḥasen* ṣāḥib-i ḥüsn maʿnāsına ṣıfat-ı müşebbehedür ammā ʿalemiyyet ḥālinde bu maʿnā melḥūẓ degüldür]

Yā ṣaġīra's-sinni yā raṭbü'l-beden

ey beli küçük yaʿnī ey dilber-i zībā ey bedeni ter ü tāze vü laṭīf yaʿnī şol ʿāşıḳ ki (17) senüñ cemāl ü ḫūbluġuñı cevānluḳ maẓharında müşāhede ide saña dilber-i nāzik-beden ü sīm-ten dir zīrā müşāhedesi miḳdārı (18) beyān eyler Ebu'l-Ḥasen bir kimsenüñ künyetidür beyt

Yā ḳarībe'l-ʿahdi minşürbi'l-leben

Yā ṣaġīre's-sinni yā raṭbü'l-beden[304]

(19) **Gāh naḳş-ı ḫ^{v}īş vīrān mīküned**

gāhī Ebu'l-Ḥasen kendünüñ naḳşını vīrān eyler

Ezpey-i tenzīh-i cānān mīkünend

anı cānānuñ tenzihinden (20) ötüri eyler yaʿnī āşıḳ Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı tenzīh itmekden kendünüñ vücūdını maḥv u ifnā eyler tevḥīd-i ḥaḳīḳīyi iṡbāt itmek içün (21) niteki meşhūrdur

"Et-tevḥīdü isḳāṭü'l-iżāfāt"[305]

zübde-yi kelām meẓāhir-i İlāhiyye'ye nihāyet ü ġāyet müyesser olmayup belki herkes (22) müşāhedisine göre nāṭıḳ olduġını işʿārdur *ṣaġīr* küçük *sinn* yıl *raṭb* ter ü tāze maʿnāsınadur *beden* cesed (23)

Çeşm-i ḥisrā hest meẕheb iʿtizāl

---

[303] O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Nahl/93

[304] Ey süt içmeye vakti yakın olan, ey yaşı küçük ve bedeni taze olan

20 ifnā HM: fenā N / tevḥīd-i ḥaḳīḳī HM: teveccüh-i ḥaḳīḳī N

[305] Tevhit izafetlerin düşürülmesidir.

ḥiss-i ẓāhir çeşminüñ meẕhebi iʿtizāldür yaʿnī Muʿtezilī ruʾyet-i Ḫudā'ya münkir olduġı gibi ḥiss-i (24) ẓāhire ruʾyetden naṣīb yoḳdur zīrā giriftār-ı vehm ü ḫayāl müşāhede ve vīṣālden bībehredür [*hest* est maʿnāsınadur ki *iʿtizālest* taḳdīrindedür *hā* zāʾiddür]

Dīde-yi ʿaḳlest Sünnī (25) **dervişāl**

ʿaḳluñ çeşmi viṣāl ve müşāhedede Sünnī'dür zīrā müşāhede-yi Ḫudā çeşm-i **[M7b]** ʿaḳlıla olur pes dīde-yi ʿaḳl (26) Sünnī gibi müşāhede-yi dīdāra ḳāʾil ve iʿtiḳād idicidür çeşm-i ʿaḳl dünyāya göredür ve illā āḫiretde āşkāre bu çeşm (27) daḫı görür Muʿtezilī ruʾyete münkirdür dünyāda ve āḫiretde Muʿtezilī'nüñ körlügine inşāʾallāh Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dīdār-ı (28) şerīfi ile müşerref oluruz ehl-i sünnet ve cemāʿatden cüdā olduḳlarından ötüri ol ṭāʾifeye Muʿtezilī dirler [*dīde-yi ʿaḳl Sünnīst* taḳdīrindedür]

(29) **Suḫre-yi ḥissend ehl-i iʿtizāl**

iʿtizāl ehli ḥiss-i ẓāhirüñ zebūnı vü maġlūblarıdur [*suḫre* maġlūb u zebūn]

Ḫᵛīşrā Sünnī nümāyend ezḍalāl

(30) lākin kendüleri Sünnī gösterürler ḍalālet ü cehāletlerinden

Her ki derḥis māned ū muʿtezilīst

her kim ki ḥiss-i ẓāhirde ḳala ol kimse (31) Muʿtezilī'dür

Gerçi güyed Sünniem ezcāhilīst

egerçi men Sünnīem dirler ammā bu ḫuṣūṣ cāhillügindendür yaʿnī (32) Sünnī vü Muʿtezilī'nüñ mābeyninde farḳ ne idügini bilmedügindendür pes ḥiss-i ẓāhirīnüñ maġlūbı olan Muʿtezilī'dür *māND* (33) *nūn*uñ sükūnı ile olmaḳ hem cāʾizdür ki maʿnā aña göre olur

Her ki bīrūn şüd ziḥis Sünnī veyest

ammā her kim ki ḥisden **[H6b]** (1) ṭaşra gitdi o Sünnī'dür bu hem vechdür Sünnī odur yaʿnī şol kimse ki ḥiss-i ẓāhirden ḫalāṣ bulup ḥiss-i bāṭını güşāde olup (2) müşāhedeye irişe ol kimse Sünnī'dür zīrā ḥayvāniyyetden ḳurtulup Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a irişmişdür [*şüd* bunda oldı ve gitdi maʿnāsına cāʾizdür]

Ehl-i bīniş çeşm-i ʿaḳl-ı ḫoş (3) **peyest**

---

27 inşāʾallāh HM: İnşāʾallāhu teʿālā N

ehl-i bīniş ḫoş pey ü ḫūb rūşen ʿaḳluñ çeşmidür yaʿnī müşāhede ṣāḥibidür [*peyest*de *pey* iz maʿnāsınadur ki *reviş* murāddur]

Ger bedīdī ḥiss-i ḥayvān şāhrā

(4) eger ḥayvānuñ ḥissi şāhı göreyidi yaʿnī ḥiss-i ẓāhirile eger Ḥażret-i Ḫudā görilmek mümkin olayıdı

Pes bedīdī gāv u ḫar Allāhrā

(5) pes gāv u ḫar Allāh Teʿālā'yı görüridi bu ḫod muḥāldür

Ger nebūdī ḥiss-i dīger mer turā

ḥaḳīḳatde eger senüñ ġayrı ḥissüñ olmayayıdı

(6) **Cüz ḥis-i ḥayvān zibīrūn-ı hevā**

hevā ve aʿżānuñ ṭaşrasından olan ḥayvān ḥissinden ġayrı yaʿnī sende hem ḥiss-i ẓāhir hem ḥiss-i (7) bāṭın vardur ḥayvanda ancaḳ ḥiss-i ẓāhir vardur

Pes benī-ādem mükerrem key büdī

pes benī-ādem ḳaçan mükerrem olurıdı [*ger nebūdī* şarṭ *pes benī ādem* aña cevābdur]

Key beḥiss-i (8) **müşterek maḥrem şüdī**

ḥiss-i müştereke ḳaçan maḥrem olurıdı pes maʿlūm oldı ki insānda ḥavāss-ı ẓāhireden ġayrı ḥavāss-ı (9) bāṭıne vardur ki ḥayvāndan imtiyāzı anuñ sebebi iledür ḥavāss-ı bāṭıne ḥiss-i müşterek ve ḫayāl ve mutaṣarrıfa ve vāhime ve ḥāfıẓadur

(10) **Nāmuṣavver yā muṣavver güftenet**

senüñ nāmuṣavver yā muṣavver dimegüñ yaʿnī saña Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ruʾyeti ḫuṣūṣında erbāb-ı iʿtizāl (11) ve ehl-i sünnet mābeyninde vāḳıʿ olan baḥṣi ẕikr eylemek

Bāṭıl āmed bīzişūret restenet

bāṭıl geldi senüñ ṣūretden ḳurtulmaḳsızın (12) yaʿnī saña ṣūretden ḫalāṣ müyesser olmadın sen ruʾyet-i İlāhī'den baḥṣ eylemek nāmaʿḳūldür zīrā ʿālem-i ḥisde pest ü (13) zebūn olan ʿālem-i müşāhededen bīḫaberdür **[N6b]** pes maʿlūmı olmayan nesneden baḥṣ eylemek cāhillükdür bu sözler Muʿtezilī'ye (14) ṭaʿn u cevābdur Muʿtezilī ruʿyet-i Ḥażret-i İlāhī'de

12 müyesser M-

eyitmişlerdür ruʿyet-i nāmuṣavver mutaṣavver degüldür Ẕāt-ı bārī ḫod ṣūretden (15) münezzehdür Ḥażret-i Mevlānā aña cevāb virüp eydür [*ziṣūret bī*restenet taḳdīrindedür]

Nāmuṣavver yā muṣavver pīş-i üst

nāmuṣavver yā muṣavver ol kimsenüñ (16) ḳatındadur yaʿnī ruʾyet-i İlāhī'den baḫş eylemek ol kimseye lāyıḳdur

K'ū heme maġzest ü bīrūn şüd zipōst

ki ol kimse ṣāfī (17) maġzdur ve pōstdan ṭaşra oldı yaʿnī ṣūretden ḫalāṣ bulup müşāhedeye irişdi Ḥażret-i Mevlānā ruʿyet-i İlāhī (18) müşāhede ile ve müşāhede riyāżet ü ʿibādet ile ḥāṣıl olduġını beyān itmege şürūʿ eyledi [*k'ū* ki ū taḳdīrindedür *şüd* bunda oldı ve gitdi]

Ger tu kūrī nīst beraʿmā (19) **ḥarec**

[M8a] eger dīdār-ı İlāhī müşāhedesinde sen kör iseñ aʿmā üzere ḥarec ü teklīf yokdur zīrā teklīf cemīʿ-i ʿużvı (20) tamām ve ṣaġ olanlar üzeredür niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

"Leyse ʿale'l-aʿmā ḥaracün velā ʿale'l-aʿraci ḥaracün velā (21) *ʿale'l-marīżi ḥaracün"*[306]

Verne rev ki'ş-ṣabru miftāḥu'l-ferec

ve ger kör degül iseñ yüri ṣabr u riyāżet ile zīrā ṣabr ferecüñ (22) miftāḥıdur yaʿnī ṣabr idüp riyāżet ü ʿibādete saʿy eyle ki luṭf-ı İlāhī ile müşāhede-yi dīdār müyesser olur *ferec* ġamdan (23) ḳurtulmaḳdur [*ki'ş-ṣabru* ki eş-ṣabru taḳdīrindedür yaʿnī ḥarf-i cer degüldür zīrā Fārisī'dür]

Perdehā-yı dīderā dārū-yı ṣabr

dīdenüñ perdelerini ṣabr dārūsı ki murād ṣabr kendüsidür

Hem büsūzed (24) **hem besāzed şerḥ-i ṣadr**

hem yaḳar hem ṣadruñ şerḥini düzer yaʿnī dīdeden ṣabr sebebi ile perdeler refʿ olup (25) ḳalbe nūr ve ṣadra inşirāḥ ḥāṣıl olur ve andan ṣoñra müşāhede vü viṣāl ẓuhūr bulur *ṣabr*dan murād bunda (26) meşhūr dārū olan acı ot degüldür egerçi o ṣabr *bā*nuñ kesriyiledür ammā lisān-ı Fārisī'de sākin istiʿmāl (27) olınur *perdehā*dan murād çeşmde olan yedi perde

---

[306] Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. (Bunlara yapamayacakları görev yüklenmez; yapamadıklarından dolayı günahkâr olmazlar.) Nūr/61

25 bulur HM: bulup N

degüldür belki hevā vü heves ve maḥabbet-i dünyā ve keşret-i ekl ü şürbden (28) ḥāṣıl olan perdelerdür ki ṣabr u riyāżetile zā'il olur zīrā niteki ẓāhir-i çeşmde olan perde vü derde (29) sürme vü dārū vardur ki anı refʿ eyler hem-çünān dil ü cān çeşmi içün kuḥl u dārū vardur ki anda olan derd ü (30) perdeyi izāle eyler murād ṣabrdur ki cān çeşmine tūtiyā ve revān āyīnesinüñ pāsına ṣayḳaldur [*şerḥ ṣadr*a mużāfdur]

Āyine-dil çün şeved (31) **ṣāfī vü pāk**

göñül āyīnesi çünki maḥabbet-i māsīvā pāsından ṣāfī vü pāk ola

Naḳşhā bīnī birūn ezāb u ḫāk

(32) āyīne-yi dilde āb u ḫākden ḫāric naḳşlar görürsün yaʿnī ʿālem-i İlāhī'de olan esrār u envāruñ ʿukūs ve āsārı ḳalbde (33) hüveydā olur

Hem bibīnī naḳş u hem naḳḳāşrā

hem naḳşı ve hem naḳḳāşı görürsün [*naḳḳāş*dan murād aḥsenü'l-ḫālıḳīn'dür]

Ferş-i devletrā ve hem ferrāşrā

devlet **[H7a]** (1) ferşini ve hem anuñ ferrāşını görürsün *ferş-i devlet*den murād behişt ve *ferrāş*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür ki kendünüñ (2) vaṣfında

"Niʿme'l-māhidūn"[307]

dimişdür

Çün Ḫalīl āmed ḫayāl-i yār-i men

benüm yārimüñ ḫayāli Ḥażret-i İbrāhīm gibi geldi (3) yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḫayāli Ḫalīl gibidür ki murād ne idügi mıṣraʿ-ı şānīden rūşendür

Ṣūreteş büt maʿni-yi ū büt-şiken

(4) anuñ ẓāhiri bütdür anuñ maʿnīsi büt ṣıyıcıdur yaʿnī ẓāhirī büt gibi ṣūretdür ammā kendüsi bütleri şikest eyler ḫayāl-i (5) Ḥaḳ daḫı egerçi ḳalbde ṣūret gibidür ammā ḳalbden māsivāyı refʿ eyler [*büt-şiken* vaṣf-ı terkībīdür]

Şükr Yezdānrā ki çün ū şüd pedīd

---

28 olan N-

29 kuḥl u dārū vardur ki HM: kuḥl vardur dārū vardur ki N-

[307] (Bak) ne güzel döşeyiciyiz! Zâriyât/48

(6) Allāhu Teʿālā'ya şükr olsun ki çün Yezdān ẓāhir oldı ḫayāli ḳalbimde peydā oldı [*şükr* mużāf iʿtibār olınmasa maʿnā böyle olur şükr olsun Ḫudā'ya ki iki vechde bile *bād* muḳarrerdür]

Derḫayāleş cān ḫayāl-i ḫod (7) **bedīd**

ol Ḫudā'nuñ ḫayālinde cān kendinüñ ḫayālini gördi zīrā müşāhede-yi dīdār-ı İlāhī'ye vuṣūl bulan kimseye (8) ḥaḳīḳat-i eşyā kemāhiye aña ẓāhir ü maʿlūm olur

Ḫāk-i dergāhet dilemrā mīfirīft

senüñ dergāhuñuñ ḫāki benüm göñlümi (9) aldadı ki anuñ dīvāne vü āşüftesi oldı

Ḫāk bervey gū ziḫāket mīşigīft

ol kimse üzere ḫāk olsun ki (10) ol kimse senüñ ḫāk-i dergāhuñdan ṣabr eyledi yaʿnī andan ġayrı ile mütesellī olup senüñ dergāhuñuñ vuṣūline (11) saʿy itmeyüp dergāhuñdan dūr oldı *mīşigīft* bunda ṣabr eyledi maʿnāsınadur ki andan dūr u ṣabūr oldı (12) maʿnāsı lāzım gelür [*ḫāk bervey bād* taḳdīrindedür ki diri olmaḳdan olsun dimekdür]

Güftem er ḫūbem peẕīrem īn ezū

eyitdüm eger ḫūb isem bunı andan ḳabūl eylerüm yaʿnī

"İnnallāhe (13) *cemīlün yuḥibbü'l-cemāl"*[308]

ḥasebince taṣfiye-yi ḳalb ve nefy-i māsivā lāzımdur tā ki ben daḫı cemīl olup **[M8b]** münāsebet kesb idüp (14) aña ḳābil olam

Verne ḫod ḫandīd bermen zişt rū

yoḫsa zişt-rūy benüm üzerüme geldi yaʿnī münāsebet (15) kesb itmedin dergāh-ı İlāhī'ye teḳarrüb ṭaleb eylerisem İblīs-i **[N7a]** laʿīn beni tesaḫḫur eyler zīrā bu ḫuṣūṣda muḥāle ṭālib olurum (16) *zişt-rū*dan murād İblīs'dür Ḥażret-i Mevlānā kendüsine ḫiṭāb eyler ġayrlara tenbīh eylemek ṭarīḳi üzere

Çāre ān bāşed (17) **ki ḫodrā bin'gerem**

çāre oldur ki kendüme naẓar idem görem ki aña münāsebet ü liyāḳatüm var mıdur

Verne ū ḫanded (18) **merā men key ḫirem**

---

[308] Şüphesiz ki Allâh güzeldir ve güzeli sever. (Müslim, Sahih, 1/93, Daru'l-İhyai't-Turasi-Arabî, Beyrut; Tirmizi, Sünen, 1/93, Daru'l-İhyai't-Turasi-Arabî, Beyrut)

yoḫsa ol İblîs bunda baña gelür ve beni tesaḫḫur eyler ben aña münāsebeti ḳaçan ṣatun alurum pes iḳdām u (19) ihtimām idüp Ḫudā-yı Cemîl'e münāsebet kesb itmek gerek tā İblîs tesaḫḫur itmege ḳādir olmaya

Ū cemîlest ü muḥibb-i li'l-cemāl

(20) Ḫudā-yı Teʿālā cemîldür ve cemāli sevicidür cemālden murād ḫūb ʿameldür

Key cüvān-ı nev güzîned pîr-i sāl

cüvān zen yaşlu pîri (21) ḳaçan ḳabūl eyler yaʿnî ḳabūl eylemez zîrā cinsiyyet yoḳdur

Ḫūb ḫūbîrā küned ceẕb în bedān

ḫūb ḫūbluġı ceẕb eyler (22) yaʿnî cemîl cemāle meyl eyler bunı bil eger bu söze delîl gerekise bu kāfîdür [*bedān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(23) **Ṭayyibātü'ṭ-ṭayyibîn bervey büḫ^{v}ān**

"Eṭ-ṭayyibātü li'ṭ-ṭayyibîne ve'ṭ-ṭayyibūne li'ṭ-ṭayyibāti[309]

āyetini anuñ üzere oḳu pes Ḫudā-yı ḫūb zişt fiʿllüyi dōst (24) ṭutmaz zîrā dōstluġa cinsiyyet ü münāsebet lāzımdur zübde-yi kelām budur ki beyān olınur

Dercihān her çîz çîzî (25) **ceẕb kerd**

cihānda her nesne bir nesneyi ceẕb eyledi ki ol iki nesnenüñ mābeyninde münāsebet bulındı (26) beyt

Serv māʿil beḳad-i tust çi ḥācet bedelîl

Heme dānend ki el-cinsü ile'l-cinsü yemîl[310]

Germ germîrā keşîd ü serd serd

(27) ıssı ıssıyı ve ṣovuḳ ṣovuġı çekdi

Ḳısm-ı bāṭıl bāṭılānrā mîkeşend

bāṭıl bölügi bāṭılları çekerler yaʿnî fāsıḳlar (28) fāsıḳları dōst ṭutarlar

Bāḳiyān ezbāḳiyān hem ser-ḫoşend

bāḳîler hem bāḳîlerden mestlerdür yaʿnî ṣāliḥler (29) ṣāliḥleri dōst ṭutarlar

Nāriyān mer nāriyānrā cāẕibend

.[309] Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Nûr/26

[310] Servi senin kaddine meyl eder bu ne delile ne gerek zira bilinir ki cins cinsine meyle eder.

dūzaḫīler dūzaḫīleri ceẕb idicilerdür [*nāriyān*dan maḳṣūd şeyāṭīn ve keferedür]

(30) **Nūriyān mer nūriyānrā ṭālibend**

cennetlüler cennetlülere ṭāliblerdür zīrā her şey kendünüñ cinsine māʾil niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler [*nūriyān*dan murād enbiyā vü evliyā ve müʾminīndür]

(31) **Çeşm çün bestī turā tāse girift**

çünki çeşmüñi yumduñ seni tāse ṭutdı zīrā ki nūr-ı çeşm nūr-ı ẓāhiri ister [*tāse* meşhūrdur]

Nūr-ı çeşm (32) **eznūr-ı revzen key şigift**

çeşmüñ nūrı pencerenüñ nūrından yaʿnī ẓāhir nūrından ḳaçan ṣabr eyledi murād ṣabr itmege ḳādir olmaz (33) dimekdür

Çeşm çün yestī turā cān kendenīst

çünki çeşmüñi yumduñ saña cān çekişmeklükdür yaʿnī ziyāde mużṭarib olursun [*cān-kenden* cān çekişmek *cān-kendenī* cān çekişmeklük maʿnāsınadur]

[H7b] (1) **Çeşmrā eznūr-ı revzen ṣabr nīst**

zīrā çeşme revzen nūrından ṣabr yoḳdur yaʿnī her cinsüñ kendü cinsi cānibine meylini (2) bundan maʿlūm eylersin

Tāse-yi tū ceẕb-i nūr-ı çeşm būd

senüñ tāse vü ıżṭırābuñ çeşmüñ nūrınuñ ceẕbi oldı (3)

Tā bepeyvended benūr-ı rūz zūd

tā tīz günüñ nūrına ulaşa zīrā anuñ cinsidür

Çeşm bāzrā tāse gīred mer turā

çeşmüñ güşāde iken eger seni tāse ṭuta [*çeşm bāz*a mużāf degüldür]

Dān ki çeşm-i dil bebestī bergüşā

bil ki göñlüñ gözini baġladuñ aç yaʿnī güşāde-çeşm (5) olduḳda seni tāse ṭutsa ḳalbüñ gözi beste olduġındandur riyāżet ü ʿibādetile anı **[M9a]** güşāde eylemege saʿy eyle (6) tā ki tāse vü inḳıbāżdan ḫalāṣ müyesser ola bu maḳāmda tafṣīl budur ki çeşm-i ẓāhir ki nūr ṭutar şol vaḳt ki çeşm (7) mestūr ola seni tāse ṭutar ki çeşmüñi açmaḳ istersin çünki açasın nūr-ı çeşmüñ nūr-ı revzene irişüp senden tāse (8) vü ıżṭırāb zāʾil olur bu üslūb üzeredür çünki senüñ ḳalbüñde nūr ola ṭāʿat ü ʿibādete meyl eylersin ve nūr-ı İlāhī ṭaleb (9) eylersin çünki

çeşm-i dilüñ güşāde olmaya seni tāse vü inḳıbāz ṭutar ammā çünki dīde-yi dilüñ güşāde ola nūr-ı İlāhī'ye irişüp (10) tāse vü ıżṭırābdan ḫalāṣ olursun

Ān teḳāżā-yı dü çeşm-i dil şināsٍ

anı ḳalbüñ iki çeşminüñ teḳāżāsı añla ya'nī ol inḳıbāż ve (11) teng-dillük ḳalbüñ iki çeşminüñ teḳāżāsıdur [*şināsٍ* emr-i ḥāżır müfred-imüẕekkerdür]

K'ū hemī cūyed żiyā-yı bīḳıyās

ki dilüñ iki çeşmi ḳıyāssız żiyā ister *żiyā*dan murād (12) nūr-ı İlāhīdür ki ḳasvet-i ḳalb anūñıla zā'il olur

Çün firāḳ-ı īn dü nūr-ı bīşebāt

çünki bu iki şebāt ve beḳāsız nūruñ firāḳı *dü nūr*dan (13) murād nūr-ı çeşm ve nūr-ı revzendür

Tāse āverdet güşādī çeşmhāt

saña tāse vü inḳıbāż getürdi ki ṣabr itmeyüp çeşmlerüñi açduñ ki (14) nūr-ı çeşmüñ nūr-ı revzene irişdi

Pes firāḳ-ı ān dü nūrī pāydār

pes ol iki pāydār ve bāḳī nūruñ firāḳı [*dü nūr*dan murād nūr-ı dil ve nūr-ı İlāhīdür]

Tāse mīāred mer ānrā pāsdār

(15) tāse vü inḳıbāz getürür anı pās ṭut ya'nī ḥıfẓ eyle murād riyāżet ü 'ibādetile nūr-ı ḳalb ḥāṣıl eyle tā ki anuñ sebebi ile (16) ġayr-ı mütenāhī nūr-ı İlāhī'ye vuṣūl bulasın dimekdür ammā lāyıḳ olan budur ki evvel naẓar eyle gör ki anuñ ceẕbe ve nefḩasına (17) lāyıḳ mısın yoḩsa lāyıḳ degül misin [*pās* ḥıfẓ ma'nāsınadur]

[N7b] Ū çü mīḩ^{v}āned merā men bin'gerem

Ḥaḳ Te'ālā ḥażreti çünki beni okuya ve baña ceẕbe göstere (18) ben naẓar eylerüm ve görürüm

Lāyıḳ-ı ceẕbem veyā bed-peykerem

ceẕbesine lāyıḳ mıyum veyā bed-peyker miyüm ya'nī işyānum sebebi ile lāyıḳ (19) degül miyüm [*peyker* şekl] bunda tenbīh budur ki çünki bir kimsenüñ ḳalbi Ḥażret-i Ḫudā'ya mā'il ola ki ol Ḥażret'den aña ceẕbe irişmiş ola lāyıḳ (20) olan budur ki kendüsine naẓar

idüp göre ki ehl-i sünnet ve ʿibādet midür veyā ehl-i bidʿat mıdur ve ādāb-ı ṭarīḳate riʿāyet eyler mi ya (21) riʿāyet eylemez mi ve ḳalbinde iḫlaṣ var mıdur yāḫud yoḳ mıdur eger kendünüñ ẕātında aḥkām-ı şerīʿat ve ādāb-ı ṭarīḳat ve ḫulūṣ-ı (22) niyyet görürise ʿalāmet-i saʿādet ve delīl-i ṣıḥḥat-i ceẕbe vü ʿināyetdür lācerem velāyet ü keşf ü kerāmet derecesine irişür ve ger (23) ehl-i bidʿat olup ādāb-ı ṭarīḳati terk idici ola aña feyż-i İlāhī'den tamām naṣīb olmaz bu beyt cevābdur suʾāl-i muḳaddere keennehū (24) bir kimse dimiş oldı çoḳ kimse vardur ki anda bu ẕikr olınan aḥvāl yoḳdur maʿaẕālik ki kerāmet ve feyż-i İlāhī'den naṣībi vardur (25) aña cevāb virüp eydür

Ger laṭīfī ziştrā derpey küned

eger bir laṭīf çirkini ardına eyleye yaʿnī kendüsine tābiʿ idüp anı isteye (26)

Tesḫurī bāşed ki ū bāvey küned

bir temesḫurdur ki ol laṭīf ol zişte eyler anı kendüsine mūnis ü muṣāḥib eylemez ʿāḳıbet redd (27) eyler evvel istiʿdād-ı taḥṣīl idüp kendü dīdāruñı müşāhede itmege ḳābil bir āyine ele getür ve ol āyinede kendüñe naẕar eyle ve bil (28) bu āyine ki anda dīdāruñı müşāhede eylersin āyine pōstdur zīrā seni gösterür ve cān dīdārınuñ āyinesi dōst-ı ḥaḳīḳīdür (29) ki ḥaḳīḳatde lāzım olan āyine odur Ḥażret-i Mevlānā bu meʿānī'nüñ beyānından ötüri buyurur

Key bibīnem rūy-ı ḫodrā (30) **ey ʿaceb**

ey ʿaceb kendü yüzümi ḳaçan görürüm

Tā çi rengem hemçü rūzem yā çü şeb

tā ne rengüm rūz gibi miyüm yā şeb gibi miyüm [bu hem maʿnādur ki rengüm nedür] (31) **[M9b]** yaʿnī āyine-yi İlāhī'ye ḳaçan vuṣūl bulurum ki anda kendümi müşāhede idem ki maḳbūl-i dergāh-ı ʿālī miyüm yoḫsa merdūd mıyum (32) bu sözler ġayra taʿlīm ü tenbīh içündür

Nakş-ı cān-ı ḫᵛīş mīcüstem besī

kendü cānımuñ naḳşını çoḳ istedüm yaʿnī anı müşāhede (33) itmege vāfir saʿy eyledüm

Hīç mīnen'mūd naḳşem ezkesī

bir kimseden baña hīç cānımuñ naḳşı görinmedi [bu hem maʿnādur hīç kimseden baña naḳşum görinmedi] yaʿnī ehl-i dünyādan baña **[H8a]** (1) bu ḥālet müyesser olmadı murād mürşidüñ kemāl-i mertebede kem-yāb idügin işʿārdur

Güftem āẖir āyine ezbehr-i çīst

kendüme eyitdüm (2) āẖir āyinenden ötüridür yaʿnī āyine bundan ötüridür

Tā bibīned her kesī k'ū çīst ü kīst

tā her bir kimse göre ki o nedür kimdür

(3) **Āyne-yi āhen berāy-ı pōsthāst**

āhenden olan āyine pōstlar ve mahsūsāt içündür yaʿnī ẓāhirde olan nesneyi gösterür (4)

Āyne-yi sīmā-yı cān sengī-behāst

ammā cānuñ rūy-ı nişānını gösterici āyine ziyāde ẕīḳıymet ve aġır behāludur [*sengī-behā* ziyāde aġır behālu maʿnāsınadur]

Āyne-yi (5) **cān nīst illā rūy-ı yār**

cānuñ āyinesi degüldür illā yārüñ yüzidür ki herkesüñ aḳvāl ü aʿmāl ü niyyātı aña maʿlūm u ẓāhirdür (6)

Rūy-ı ān yārī ki bāşed zān diyār

ol bir yārüñ yüzidür ki ol yār ol diyārdan ola *yār*dan murād ehlullāhdur (7) *ān diyār*dan murād Cenāb-ı Ḳudsī'dür ve ehlullāh merātib ü derecāt iʿtibāri ile mütefāvitdür

Güftem ey dil āyne-yi küllī bücū

(8) gönlüme eyitdüm ey gönül küllī āyine iste muḥtaṣarī āyine ile ḳanāʿat eyleme tā senüñ cemīʿ-i aḥvālüñi muḥīṭ olup seni saña (9) göstere

Rev bederyā kār bernāyed zicū

deryāya var zīrā cūydan kār u maḳṣūd ḥāṣıl olmaz [*cū* bunda *cūy*dan muḫaffefdür ki ırmaḳ maʿnāsınadur]

Z'īn ṭaleb bende bekūy-ı tū (10) **resīd**

bu ṭalebden bende senüñ kūyuña irişdi yaʿnī

"Men ṭalebe şey'en vecedde vecede ve men ḳaraʿa bāben velecce velece"[311]

7 Ḳudsīdür MN: Ḳuds H-

muḳteżāsınca (11) her kim ki ṣıdḳ u ḫulūṣıla dergāh-ı İlāhī'nüñ vuṣūline saʿy ide maḳbūl-i Cenāb-ı Ḳudsī olur ḫitāb Ḫażret-i Ḫudā'yadur (12)

Derd Meryemrā beḫurmā-bün keşîd

Ḥażret-i ʿĪsā'yı ṭoġurmaḳ derdi Meryem'i ḫurma fidanına çekdi [*derd* bunda mużāf degüldür *ḫurma-bün* ḫurma fidanı ki bunda ḫurma aġacı maʿnāsınadur]

"Feecā'e he'l-maḥāżu (13) *ilāciẕʿi'n-naḫleti"* [312]

tā orada

"Ve hüzzī ileyki biciẕʿi'n-naḫleti tüsāḳiṭ ʿaleyki ruṭben ceniyyen"[313]

niʿmetine maẓhar olup kerāmete (14) irişdi murād derd-i ṭālibüñ maṭlūbına vuṣūl bulmasına sebeb ḳavī idügin beyāndur beyt

(15) *Ḳudsiyānrā ʿışḳ hest ü derd nīst*

Derdrā cüz ādemī derḫord nīst[314]

Dīde-yi tū çün dilemrā dīde şüd

senüñ (16) çeşmüñ çünki benüm göñlümüñ çeşmi oldı yaʿnī benüm göñlüm çünki senüñ ʿışḳuñda maḥv olup andan eṣer ḳalmadı (17) aña başar u ḳudret senüñ pāk ẕātuñdan irişür hergiz taṣarruf u ḳudret ḳalmaz niteki bu ḥadīṯ-i ḳudsīden maʿlūmdur (18) ki bir iki kerre yuḳaruda maʿnāsı şerḥ olınmışdur [dīde-yi evvel ve dīde-yi ṯānī *çeşm* maʿnāsınadur]

"Lāyezālü ʿabdī yeteḳarrabü ileyye bi'n-nevāfili ḥattā uḥibbühu feiẕā aḥbebtühu (19) *küntü semʿahu ve başarahu ve yedehu ve lisānehu ve bīyesmaʿu ve bīyubṣiru ve bīyebṭişü ve bīyenṭiḳu"*[315]

Şüd dil-i nādīde ġarḳ-ı (20) **dīde şüd**

---

[311] Kim bir şeyi ciddi olarak talep ederse bulur. Kim bir kapıyı vurursa kapı ona açılır.

11 Ḳudsīdür MN: Ḳuds H-

[312] Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevketti. Meryem/23

[313] Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün. Meryem/25

[314] Kudsilere aşk var dert yoktur. Derde de insandan başka layık olan yoktur.

17 hergiz taṣaruf u ḳudret ḳalmaz niteki bu ḥadīṯ-i ḳudsīden maʿlūmdur N-

[315] Kulum nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder hatta öyle ki ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman onun kulağı, gözü, eli, dili olurum. Benimle duyar, benimle görür, benimle tutar, benimle konuşur. (Dehlevî, Şerhu Sünen-i İbn Mace, 1/128, Kadimi Kütübhane, Kerateşi)

ol sebebden evvel nādīde vü bīdīde olan göñül gitdi Ẕāt-ı Bārī'nüñ müşāhedesine ġarḳ (21) oldı bu *dīde*den **[N8a]** murād Ẕāt-i Bārī'dür dīde-yi ṣāliṣ çeşm maʿnāsına degüldür [bu mıṣrāʿ-ı ṣānīde olan evvelki *şüd reft* maʿnāsınadur]

Āyne-yi küllī turā dīdem ebed

ebedī (22) āyine küllī seni gördüm

Dīdem ender çeşm-i tū men naḳş-ı ḫad

zīrā kendü naḳşumı senüñ ẕātuñdan gördüm yaʿnī benden (23) hergiz eṣer ḳalmamışdur ki cemīʿ-i aḥvālümi sende müşāhede eylerüm murād kendüsinden cemīʿ-i iżāfātı refʿ itdügin işʿārdur (24) benüm ẕātum anuñ ẕātı ile bir oldı maʿnāsında degüldür [*ḫod*da ḫā fetḥile oḳınur ḳāfiye içün]

Güftem āḫir ḫᵛīşrā men yāftem

ziyāde sürūrumdan kendüme (25) **[M10a]** eyitdüm ʿāḳıbet ben kendümi buldum ve kendümi bildüm

Derdü çeşmeş rāh-ı rūşen yāftem

anuñ iki çeşminde rūşen (26) yol buldum yaʿnī ḳurb u viṣāl-i İlāhī baña müyesser oldı didüm *çeşmeş*de olan żamīr-i ġāʾib Ḥażret-i Ḫudā'ya rāciʿdür (27) dü çeşm ẕikri ṣıfat-ı Cemāl ve ṣıfāt-ı Celāl iʿtibārı ile olmaḳ rūşendür sālik çünki bu mertebeye irişe (28) eger kūtāh-endīş vehm-i menʿ ṭarīḳını öñine ṭuta aña cevāb *naḳş-ı tu* beytinüñ mażmūnıdur

Güft vehmem k'ān ḫayāl-i (29) **tust hān**

vehmüm baña eyitdi ki ol viṣāl ü ittiḥād ẓann itdügüñ senüñ ḫayālüñdür āgāh ol

Ẕāt-ı ḫodrā ezḫayāl-i (30) **ḫod bedān**

kendü ẕātuñı kendü ḫayālüñden bil yaʿnī ḫayālüñi ki ʿadem-i maḥżdur anı vücūd-ı muṭlaḳ ẓann eylemişsin bu ḫod ḫaṭā-yı (31) fāḥişdür bu sözler vehm cānibindendür

Naḳş-ı tū ezçeşm-i men āvāz dād

senüñ naḳş u ḫayālüñ benim çeşmümden āvāz (32) virdi böyle diyü

Ki menem tū tū menī derittiḥād

---

21 bu N-

ki ben senüm sen bensin ittiḥādda zīrā çünki sen kendüñden maḥv u (33) fānī olasın görici ol olur pes muḳarrerdür ki anuñ naẓarında ḫatā olmaz ve şol kimse ki ehlullāhuñ ṣıfatı ile **[H8b]** (1) muttaṣıf olup anlaruñ aynı ola ḥaḳīḳatüñ ʿaynı olur beyt-i sābıḳda ḫiṭāb Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretinedür [*ki men tuem* taḳdīrindedür]

K'ān derīn çeşm-i (2) **münīr-i bīzevāl**

zīrā bu zevālsiz rūşen çeşmde ki murād çeşm-i İlāhī'dür niteki meşhūrdur

"'Aynullāhi nāẓıratün ʿaleynā"[316]

[bu hem vechdür ki bu bāḳī rūşen çeşme]

(3) **Ezḥaḳāyıḳ rāh key yābed ḫayāl**

ḥaḳāyıḳdan ḫayāl ḳaçan yol bulur yaʿnī anda ḫayāl-i bāṭıla yol yoḳdur pes maʿlūm oldı (4) ki evliyā'ullāh ḫayāl-i bāṭıldan necāt bulmışlardur zīrā ḫayāl-i bāṭıla ḫurūc u duḫūl olmayan dergāha ilticā eylemişlerdür ki (5) murād bārgāh-ı eḥadiyyetdür

Derdü çeşm-i ġayrı men tū naḳş-ı ḫod

benden ġayrınuñ iki çeşminde sen kendü naḳşuñı (6)

Ger bibīnī ān ḫayālī dān u red

eger görür iseñ anı bir ḫayāl ü merdūd bil bunda tenbīh budur ki eger bir kimse Ḫudā-yı Teʿālā'dan (7) ġayrıyı āyīne ide ḫayāl-i bāṭıl ve nāmaʿḳūldür zīrā sivāllāh vallāhi zūr u bāṭıl [*red* bunda merdūd maʿnāsınadur yaʿnī mefʿūl ḳāʿidesi üzere]

Z'ān ki sürme-nīstī dermīkeşed

(8) zīrā ki benden ġayrısı fenā ve ʿadem sürmesini çeker yaʿnī fānī vü maʿdūm olur sürme ẕikri bu söz çeşm-i İlāhī cānibinden olduġına (9) göredür

Bāde eztaṣvīr-i şeyṭān mīçeşed

şeyṭānuñ taṣvīr ü firībinden bāde ṭadar yaʿnī şeyṭān ḫayālātı aña hest meṣābesinde (10) gösterüp anı maġrūr u ġāfil eyler

Çeşm-i şān ḫāne-ḫayālest ü ʿadem

pes anlaruñ çeşmi ḫayāl ü ʿadem ḫānesidür [*ḫāne-yi*de hemze vezn içün yā-yı sākine oḳınmaḳ gerekdür]

---

[316] Allah'ın gözü bizim üzerimizde nazar edicidir.

Nīsthārā hest (11) **bīned lācerem**

çünki böyledür elbette yoḳları var görür pes ʿāḳıbet ʿamelleri hebā-yı menşūr olur

Çeşm-i men çün sürme dīd (12) **ezẔü'l-celāl**

ammā benüm çeşmüm çünki Ẕü'l-celāl'den sürme gördi yaʿnī çeşm-i İlāhī çünki ulūhiyyet ü beḳā kuḥlıyıla mükeḥḥal oldı [*çeşm-i men* sözi naḳş ṭarafındandur ki yuḳarıda geçmişdür *çeşm-i men* Ḥażret-i Mevlānā ṭarafından olmaḳ hem ihtimāldür]

Ḫāne-yi (13) **hestest nī ḫāne-ḫayāl**

pes vücūd u beḳā ḫānesidür ḫayāl ḫānesi degüldür

Tā yekī mū bāşed eztū pīş-i çeşm

mādem ki māsivādan (14) senüñ çeşmüñ öñinde bir mūy ola

Derḫayālet gevherī bāşed çü peşm

senüñ ḫayālüñde bir gevher peşm gibi görinür yaʿnī ḥaḳḳ u maʿḳūl (15) saña bāṭıl u nāmaʿḳūl görinür her nesneyi kemāyenbaġī görmek ziyāde emr-i ʿasīr olduġıçün Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt (16) Ḥażret-i Ḫudā'ya tażarruʿ idüp eydüridi

"Allāhümme erine'l-eşyā'e kemāhiye"[317]

[*gevherī*de *yā* nisbet içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür gevhere mensūb yaʿnī laṭīf ü maḳbūl nesne peşm gibi ḥaḳīr görinür]

Püşmrā ān ki şināsī ezgüher

püşmi güherden ol vaḳt (17) añlarsın

K'ez ḫayāl-i ḫod künī küllī ʿuber

ki kendü ḫayālüñden bi't-tamām ʿuber ü güẕer eyleyesin yaʿnī ḥaḳdan bāṭılı ol vaḳt farḳ u temyīz eylersin (18) ki

"Mūtū ḳable en temūtu"[318]

ḥasebince vücūddan senden eşer ḳalmaya [*ʿuber* güẕer maʿnāsınadur beTürkī geçmek]

Yek ḥikāyet [M10b] biş'nev ey gevher-şināş

---

[317] Ey Allah'ım eşyayı bize olduğu gibi göster. Müellif, bu sözü hadis olarak zikretmesine rağmen kaynaklarda bulunamadı.

[318] Ölmeden önce ölünüz. (Aclunî, Keşfu'l-Hafa, 2/384, Müessetü'r-Risâle, Beyrut, 1405; Ebul-Ala, Tuhfetu'l-Ahvezi, 6/515, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.)

ey güher-şinās bir ḥikāyet (19) işit

Tā bedānī tū ʿıyānrā ezḳıyās

tā sen ʿıyān u muʿāyeneyi ḳıyās u ḫayālden bilesin bu ḥikāyetde imʿān naẓarıyıla tā ḫayāl ü (20) ḳıyāsdan muʿāyene vü müşāhedeyi temyīz ü farḳ itmege ḳādir olasın

Hilāl pendāşten-i ān şaḫṣ ḫayālra derʿahd-i ʿÖmer raḍiyallāhu Teʿālā ʿanh

(21) Ḥażret-i ʿÖmer zamānında raḍiyallāhu ʿanh ḫayāli ol şaḫṣ hilāl ẓann itmesi beyānındadur [*ʿahd* bunda zamān maʿnāsınadur]

Māh-ı rūze geşt derʿahd-i ʿÖmer

Ḥażret-i ʿÖmer (22) zamānında raḍiyallāhu ʿanh ṣavm ayı oldı yaʿnī şaʿbān ayınuñ āḫırı oldı

Berser-i kūhī devīdend ān nefer

ol ḳavm ki anda ḥāżır (23) idiler hilāl ṭalebinden ötüri bir ṭaġuñ başı üzere yildiler yaʿnī istiʿcālile bir ṭaġuñ tepesine **[N8b]** çıḳdılar [*nefer* ḳavm]

Tā hilāl-i rūzerā (24) **gīrend fāl**

tā māh-ı ramażan'uñ hilālini fāl ṭutalar ve beşāşet göstereler zīrā māh-ı ramażān māh-ı raḥmet ü ġufrāndur

Ān yekī güft (25) **ey ʿÖmer īnek hilāl**

ol bir kimse anda ḥāżır idi ey ʿÖmer işte hilāl didi bu sözi söyleyen bir pīr idi diyü ḥikāyetde beyān (26) olınmışdur

Çün ʿÖmer berāsmān mehrā nedīd

çünkü Ḥażret-i ʿÖmer raḍiyallāhu ʿanh naẓar idüp āsmān üzere māhı görmedi *māh*dan (27) murād bunda hilāldür niteki maḥal aña ḳarīnedür

Güft k'īn meh ezḫayāl-i tū demīd

Ḥażret-i ʿÖmer raḍiyallāhu ʿanh eyitdi ki bu māh senüñ (28) ḫayālüñden ẓāhir oldı yaʿnī bu gördügüñ hilāl degüldür ḫayāldür [*demīd* bunda ẓāhir oldı maʿnāsınadur]

Verne men bisyāterem eflākrā

yoḫsa eflākı ben senden (29) göricireküm

Çün nemībīnem hilāl-i pākrā

pāk ü münevver hilāli nice ve niçün görmezüm bu hem maʿnādur nice görmeyem ḥālā ki (30) hevāda bulut ve tütün ve ġubār yoḳdur

Güft ter kün dest ü berebrū bümāl

Ḥażret-i ʿÖmer raḍiyallāhu ʿanh ol kimseye eyitdi elüñi (31) tükrügüñ ile yaş eyle ve ebrūñ üzere sür yaʿnī saña hilāl görünen ḳaşuñdan bir mūydur [*bemāl* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekker]

Āngehān tū berniger sūy-ı hilāl

(32) andan ṣoñra sen hilāl cānibine naẓar eyle

Çünki ū ter kerd ebrū meh nedīd

çünki ol kimse ḳaşını ışlatdı māhı ki murād hilāldür (33) görmedi [*meh*den murād hilāldür]

Güft ey şeh nīst meh şüd nābedīd

ol kimse Ḥażret-i ʿÖmer'e raḍiyallāhu ʿanh eyitdi ey şāh āsmānda māh yoḳdur **[H9a]** (1) nābedīd oldı *şeh*den murād Ḥażret-i ʿÖmer'dür raḍiyallāhu ʿanh

Güft ārī mūy-ı ebrū şüd gümān

Ḥażret-i ʿÖmer raḍiyallāhu ʿanh ol kimseye eyitdi belī (2) ḳaşuñuñ mūyı kemān oldı

Sūy-ı tu efgend tīrī ezgümān

ol güman ẓandan senüñ cānibine bir tīr bıraḳdı yaʿnī atdı murād ebrūnuñ (3) bir mūyı yay gibi olduġından saña hilāl görindi dimekdür Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥiṣṣeye işāret eyler

Çün yekī mū (4) **kej şüd ūrā rāh zed**

çünki ebrū sende bir mūy-ı egri oldı anuñ yolını urdı yaʿnī anı ġalaṭa bıraḳdı [*kej* kāf-ı ʿArabī'nüñ feṭḥi ve zā-yı ʿAcemī ile *egri* maʿnāsınadur]

Tā bedaʿvī lāf-ı dīd-i (5) **māh zed**

bir mertebede ki māhı görmek lāfını urdı yaʿnī hilāli gördüm didi

Mūy-ı kej çün perde-yi gerdūn büved

bir egri (6) ḳıl çünki felek perde ola yaʿnī felekde hilāl yoḳ iken hilāl vardur diyüp ġalaṭ u ḫaṭāya düşe [*gerdūn* bunda felek maʿnāsınadur]

Çün heme eczāt kej (7) **şüd çün büved**

çünki senüñ cemīʿ-i eczāñ egri oldı nice olur yaʿnī senüñ cemīʿ-i aḥvālüñ şerʿ-i şerīfe muḫālif olup (8) ḳalbüñde riyā ve zebānuñda daʿvī-yi velāyet ve lāf-ı kerāmet ola senüñ ḥālüñ ve ʿāḳıbetüñ ziyāde ḫarāb u diger-gūn olur pes saña (9) lāzımdur ki evliyāʾullāhuñ muṣāḥabetine mülāzemet ü müdāvemet idüp anlaruñ muḳāreneti sebebi ile aʿmāl-i ḳabīḥa vü aḫlāḳ-ı zemīmeden (10) ḫalāṣ müyesser olup maḳbūl-i dergāh-ı İlāhī olup **[M11a]** saʿādet-i ebediyyeye vāṣıl olasın

Rāst kün eczātrā ezrāstān

cüzʾlerüñi (11) rāstlardan rast eyle

Ser mekeş ey rāst-rev zʾīn āstān

ey ṭoġrı yürüyici bu āstāndan baş çekme yaʿnī evliyāʾullāhdan (12) iʿrāż eyleme tā ki cemīʿ-i noḳṣān u ḫalelden pāk olup şerīʿat u ṭarīḳāt mīzānında rāst u kāmil olasın beyt

(13) *Ehl-i diller ṣoḥbetinden sen ırag̱ olma ṣaḳın*

Kim ırag̱ olan bu ṣoḥbetden olur Ḥaḳḳ'a yaḳın

Hem terāzūrā terāzū (14) **rāst kerd**

hem terāzūyı terazū rāst u tamām eyledi

Hem terāzūrā terāzū kāst kerd

hem terāzūyı terāzū nāḳıṣ eyledi (15) murād evliyā vü ṣuleḥānuñ muṣāḥabeti ṣalāḥ u taḳvāyı ziyāde eyler ve dünyā-perest ü feseḳanuñ muḳāreneti ʿiṣyān u noḳṣānuñ ṭuġyān-ı (16) ḳuvvetine sebeb olur dimekdür

Her ki bānārāstān hem seng şüd

her kim ki fısḳ u maʿṣiyetden ictināb itmezlere ḳarīn ü muṣāḥib (17) oldı [*nārāstān*dan murād ehl-i hevādur]

Derkemī üftād ü ʿaḳleş deng şüd

ol kimse noḳṣān u denāʾete düşdi ve anuñ ʿaḳlı ḫayrān u bīdermān oldı [*deng* ḫayrān maʿnāsınadur] *beyt*

(18) *Ezbedān cüz bedī neyāmuzī*

Neküned gürg pōstīn dūzī[319]

---

11 baş çekme HM: başuñı çekme N -

12 şerīʿat u ṭarīḳat N: şerʿ-i ṭarīḳatM, şerʿ u ṭarīḳat H

Rev eşiddāʾü ʿale'l-küffār bāş

yüri *"eşiddāʾü ʿale'l-küffār"* (19) ol bu āyet-i kerīmeye işāret eyler

"Muḥammedün rasūlullāh ve'l-leẕīne maʿahū eşiddāʾü ʿale'l-küffāru ruḥamāʾi beynehüm"[320]

Muḥammed ki Allāh Teʿālāʾnuñ (20) rasūlidür ve şol kimseler ki Allāh Teʿālā ḥażretine īmān getürdiler ol Muḥammed'ile kāfirler üzere şedīdler ve ġalīẓlerdür yaʿnī (21) kāfirlere teraḥḥumları yoḳdur kendülerinüñ arasında yaʿnī biribirine teraḥḥum idicilerdür ki murād aṣḥāb-ı güzīndür rıḍvānullāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn

Ḫāk berdildāri-yi aġyār (22) **pāş**

aġyāruñ dōstluġı ve dildārluġı üzere ḫāḳ ṣaç yaʿnī anlaruñ mekr ü ḥīlesine **[N9a]** firīfte olup anlara muḥib (23) ü muṣāḥib olma zīrā aġyāra luṭf u kerem eylemek yārüñ viṣāl ü muṣāḥabetinden dūr u maḥrūm olmaġa sebebdür Server-i (24) Kāʾināt ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyyāt cemīʿ-i ḫalḳ-ı ʿālem üzere raḥmet-i maḥż iken aʿdāya intiḳām itmekde hīç bir vechile meyl ü muḥābā eylemezidi (25) zīrā maḥallinde ġażab u ḳahr ziyāde melīḥdür ve maḥalsiz luṭf u kerem tamām ḳabīḥdür *aġyār*dan murād ehl-i hevā ve evliyāʾullāha (26) ʿadāvet üzere olanlardur [*pāş* emr-i ḥāżırdur *ṣaç* maʿnāsına]

Berser-i aġyār çün şemşīr bāş

aġyāruñ başı üzere şemşīr gibi ol yaʿnī hergiz meyl ü teraḥḥum (27) eyleme

Hīn mekün rūbāh-bāzī şīr bāş

agāh ol hīle vü ḫudʿa eyleme arslan ol yaʿnī ehl-i hevāya rıfḳ u mülāyemet (28) eylemek maʿḳūl degüldür zīrā emri maʿrūf ve nehyi münker vācibdür Server-i Kāʾināt'dan ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt rivāyet olınmışdur (29) ki bir şehrde enbiyā ʿameli ile ʿamellenür on iki biñ kimse varıdı emri maʿrūf ve nehyi münker itmedüklerinden ötüri Ḫaḳ Teʿālā (30) ḥażreti anları yere ḥasf eyledi [*rūbāh* dilkü *bāzī* oyun *rūbāh-bāzī* dilkü oyunı ki murād ḥīle vü ḫudʿadur]

---

[319] Kötülerden kötülükten başka bir şey öğrenemezsin. Kurt ise posttan hırka dikemez.

[320] Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Fetih/29

21 arasında H: ortasında MN

21 aṣḥāb-ı güzīndür rıḍvānullāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn N: aṣḥābdur HM

ḥikāyet Süfyān-ı Ṣevrī ḥażretlerinden rivāyet olınur ki çün bir ʿālimi hem-sāyeleri (31) içinde maḳbūl ü maḥbūb ve yārānı mābeyninde ʿazīz ü merġūb göresin bilesin ki andan kimse rencīde olmasun diyü (32) ḥaḳ sözi söylemez

Tā ziġayret eztu yārān nes'gelend

(33) tā ġayretlerinden yārān senden nefret itmeyeler *yārān*dan murād ehlullāhdur [*tā nes'gelend* tā nefret itmeyeler maʿnāsınadur]

Zān ki ān ḫārān ʿadüvv-i īn gülend

zīrā ki ol **[H9b]** (1) ḫārlar bu gülüñ düşmānlarıdur *ḫārān*dan murād ehl-i hevā ve ehlullāha ʿadāvet idenlerdür *gül*den murād evliyādur *"tā ziġayret"* mıṣraʿı (2) ẕikr olına beytlere cevābdur *"zan ki"* mıṣrāʿı mıṣraʿ-ı evvele ʿillet vāḳıʿ olmuşdur

Āteş ender zen begürgān çü sipend

ḳurdlara (3) āteş ur **[M11b]** sipendi āteşe urduġuñ gibi yaʿnī emri maʿrūf ve nehyi münker idüp ehl-i hevāyı maḥv u nāyāb eyle bu hem vechdür sipende (4) āteş urduġun gibi [*sipend* yüzerlük maʿnāsınadur]

Zān ki ān gürgān ʿadüvv-i Yūsufend

zīrā ki ol ḳurdlar Yūsuf'uñ düşmanlarıdur *Yūsuf*dan murād evliyāʾullāhdur (5) evliyāʾullāha ʿadāvet itmege sebeb şeyṭān olduğiçün Ḥażret-i Mevlānā anuñ mekr ü ḥīlesini beyān itmege şürūʿ eyledi

Cān-ı (6) **bābā gūyedet İblīs-i hīn**

āgāh ol İblīs seni ḍalālete bıraḳmaḳdan ötüri saña bābānuñ canı dirler yaʿnī luṭf u mülāyemetile (7) ṣūretā saña naṣīḥat iderler [*bābā* Fārisī'dür ki Türkī'de daḫı *baba* dirler]

Tā bedem bif'rībedet dīv-i laʿīn

tā laʿīn şeyṭān seni sözile aldaya ve maġrūr u ġāfil ide

Īn çünīn telbīs (8) **bābābāt kerd**

buncılayın ḥīleyi senüñ bābāña eyledi ki murād Ḥażret-i Ādem'dür ki İblīs-i laʿīn anı Ḥażret-i Ḫudā'ya yemīn itmegile ġāfil (9) idüp aldadı

"Ve ḳāsemehümā innī lekümā lemine'n-nāṣiḥīn fedellāhümā biġurūrin"[321]

Ādemīrā īn siyeh-ruḫ māt kerd

ʿulūm-ı evvelīni ve āḫirīni (10) maʿlūm idinmiş zübde-yi kāʾināt olan Ādem'i bu ḳara yüzlü māt eyledi ki cennetden çıḳup niçe yıllar ḥüzn ü giryede olmasına sebeb (11) oldı māta nisbet ruḫ ziyāde ḫūb vāḳıʿ olmışdur

Berser-i şaṭranc çüstet īn ġurāb

şaṭranc başı üzere yaʿnī mekr ü telbīs (12) şaṭrancında bu ġurāb ki murād şeyṭāndur *çüst* pehlüvāndur hezārān Leclāc bir manṣūba sinüñ maġlūbıdur [*ġurāb* ḳarġa şeyṭānı ġurāba teşbīh eyledi zīrā dünyā cīfedür aña teslīmdür ve ḳarġa gibi siyeh-rūy ve uġursuzdur]

Tū mebīn bāzī (13) **beçeşm-i nīm-ḫ^{v}āb**

sen anuñ bāzīsine nīm-ḫ^{v}āb çeşmile naẓar eyleme yaʿnī anuñ mekr ü telbīsini sehl ü āsān ẓann eyleme belki (14) tamām bīdār u mütenebbih ol tā ki luṭf-ı İlāhī ile ol laʿīnden ḫalāṣ u necāt müyesser ola *çeşm-i nīm-ḫ^{v}āb* uyur uyanıḳ (15) çeşm yaʿnī ne tamām uyur ne tamām uyanıḳdur

Zānki ferzīn-bendhā dāned besī

zīrā ki ol laʿīn çoḳ ferzīn-bendler bulur (16)

Ki bigīred dergulūyet çün ḫasī

ki bir ḫas gibi senüñ boġazūñda ṭutulur yaʿnī boġazuñda ḳalur aşaġa gitmez ḫas çör çöp ve ḫār u (17) ḫāşāk ve menfaʿatsiz ot ki ekle ḳābil degüldür ve lisān-ı ʿArabī'de mārūl maʿnāsına *ferzīn-bendhā*dan murād müştehiyāt-ı (18) nefsāniyye ve müteleẕẕāt-ı cismāniyyedür mülk ü māl ve ʿizzet ü celāl ve devlet ü iḳbāl ve ferzend ü ʿıyāl gibi ki bunlara meftūn (19) olmaġıla ṣad heẕār ʿāḳil-i pür-tedbīr ṣırāṭ-ı müstaḳīmden dūr olup heẕār nedāmet ü ḥasretile dār-ı fenādan dār-ı beḳāya irtiḥāl (20) idüp ebedī ʿaẕāba giriftār oldılar

"Züyyine linnāsi ḥubbü'ş-şehevāti mine'n-nisā'i ve'l-benīne ve'l-ḳanāṭīri'l-muḳanṭarati mine'ẕ-ẕehebi ve'l-fiḍḍati (21) *ve'l-ḫayli'l-müsevvemeti ve'l-enʿāmi ve'l-ḥarṯi"*[322]

---

[321] Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti. Böylece onları hile ile aldattı. A'râf /21,22.

ferzīn-bend ferzīnleri biri birine bağlamaḳdur ki şaṭrānc-bāzlara maʿlūmdur *ḫas*dan murād (22) ne idügi ʿanḳarīb beyān olınur [*dergulūy cānet* taḳdīrindedür *ferzīn* Türkī'de ferz didükleridür ki yañlışdur]

Dergulū māned ḫas-ı ū sālhā

ol laʿīnüñ ḫası niçe yıllar senüñ cānuñ boġazında ḳalur [*gulū* boġaz]

(23) **Çīst ān ḫas mihr-i cāh u mālhā**

ol ḫas nedür manṣıb u ʿizzet ü māllaruñ maḥabbetidür yaʿnī maḥabbet-i māsivādur

Māl ḫas bāşed (24) **çü hest ey bīşebāt**

ey ṭāʿat ü ʿibādetde ṣābit-ḳadem olmayup **[N9b]** bīşebāt olan kimse senüñ māluñ ḫasdur yaʿnī maʿnāda (25) ḫas gibidür

Dergulūyet māniʿ-i āb-ı ḥayāt

çünki senüñ cānuñ boġazında ola ḫas vardur āb-ı ḥayāta māniʿdür murād budur çünki ḳalbüñde (26) ḥubb-ı māl vardur ol maḥabbet maḥabbet-i Ḫudā'nuñ ḥuṣūline māniʿdür māniʿ olan vücūd-ı māl degüldür belki maḥabbet-i māldur zīrā enbiyā (27) vü evliyādan ġınā vü māl ṣāḥibi niçe kimse vardur bu maʿnā bu ḥadīṯ-i şerīfden daḫı maʿlūmdur

"Ḥubbu'd-dünyā re'sü külli ḫaṭī'etün"[323]

(28) *çü hest dergulūyet* taḳdīrinde olduġından ötüri *çü hest*üñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olındı Sürūrī **[M12a]** Efendi (29) raḥmetullāh *īn bīşebāt* iḫtiyār idüp dünyā murād itmişdür beş altı Meṯnevī'de *ey bīşebāt*dur ve bundan ḳaṭʿ-ı naẓar maḥal (30) ziyāde ḳarīnedür hem *dergulū-yı cānet* taḳdīrindedür *āb-ı ḥayāt*dan murād maḥabbet ü maʿārif-i İlāhiyye'dür [*āb-ı ḥayātest* taḳdīrindedür]

Ger bered mālet ʿadüvv-i (31) **pür-fenī**

eger pür-fen ve ziyāde mekkār bir ʿadüv senüñ māluñı ilede yaʿnī ḫīle vü ḫudʿa ile senüñ māluñı ala anuñiçün bīḥużūr (32) olup ġam yime zīrā

Reh-zenīrā bürde bāşed reh-zenī

---

[322] Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Âl-i İmrân/14

[323] Dünya sevgisi bütün hataların başıdır. (Kenzu'l-Ummal, 3/6114.; Aclunî, Keşfu'l-Hafa, 1/412.)

bir reh-zen bir reh-zeni iletmiş olur bir reh-zen ki māldur senüñ yoluñı (33) urup cebren seni Ḥażret-i Ḥaḳ'dan dūr eyledi ve bir reh-zen māluñı alan düşmenüñdür bu ḫuṣūṣ maʿnīde saña nāfiʿdür lākin **[H10a]** (1) mādām ki dünyā-perestsin bu sırdan bīḫabersin māluñ gitmesi māl ṣāḥibine nāfiʿ ve mālı alan kimseye żarar-ı maḥż idügi bu (2) ḥikāyetden rūşen ü ẓāhirdür

Düzdīden-i mār-gīrī mārīrā ezmār-gīrī dīger

bir mār-gīr bir mār-gīrden bir mārı (3) uġurladuġını beyān ider *mār-gīr* ılan ṭutucı ki ılancı maʿnāsınadur

Düzdegī ezmār-gīrī mār bürd

bir ḫırsızcuk (4) bir mār-gīrden bir mār iletdi yaʿnī uġurladı *düzdegī*de kāf-ı taṣġīr taḥḳīr veyā vaḥdet içündür

Z'eblehī ānrā ġanīmet mīşümürd

(5) düzdegī ḥamāḳat ü eblehlüginden ol mārı ġanīmet ü niʿmet ṣaydı bīḫaber ki kendünüñ helākine saʿy eyledi

Vā rehīd ān mār-gīr (6) **ezzaḫm-ı mār**

mār ṣaḥibi olan ol mār-gīr ol mārı uġurlayan mār-gīrüñ sebebi ile māruñ zaḫmından ve helākden ḳurtuldı

(7) **Mār küşt ān düzd-i ūrā zār zār**

mār ol mārı uġurlayanı zār zār yaʿnī derd ü miḥnetile depeledi

Mār-gīreş dīd pes biş'nāḫteş

(8) pes mār ṣāḥibi olan mār-gīr mārını uġurlayanı helāk olmuş gördi anı añladı [baʿde'l-helāk mār ṣāḥibi olan mār-gīr ol mār-gīri gördi anı añladı bu vech üzere pes ġayrı maʿnāya olur]

Güft ezcān mār-ı men perdāḫteş

eyitdi (9) ol mār-gīri cānından benüm mārum perdāḫt u tamām eyledi yaʿnī ol mār-gīri helāk iden kendünüñ mārı idügini bildi

(10) **Derduʿā mīḫ^{v}āstī cānem ezū**

benüm cānum duʿāda Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinden isteridi [*ḫᵛāstī* istedi maʿnāsına hem mümkindür]

Kiş biyābem mār bi'stānem ezū

ki ol mār-gīri bulam (11) mārumı andan alam pes şol kimse ki senüñ māluñı aldı seni dünyāda belādan ve āḫiretde ʿaẕābdan ḳurtardı lākin kendüsi (12) belā vü ʿaẕāba giriftār oldı żarar u ziyān-ı māl-ı cihān āsāndur ḫüsrān-ı bīpāyān oldur ki īmāna gele

"Allāhümma'ḥfaẓ minhāzihi'l-(13)*muṣībeti biḥurmeti Muḥammedin ve Āli Muḥammed"*[324]

Şükr-i Ḥaḳrā ān duʿā merdūd şüd

Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine şükr olsun ki ol duʿā merdūd (14) oldı maḳbūl olmadı [*Ḥaḳrā şükr bād* taḳdīrindedür]

Men ziyān pendāştem ān sūd şüd

ben duʿāmuñ ʿadem-i ḳabūlini żarar u ziyān ṣandum ol fā'ide oldı (15)

Pes duʿāhā k'ān ziyānest ü helāk

çoḳ duʿālar ki ṣāḥiblerine ziyān u helākdur yaʿnī maḳbūl olsa ziyān u helāka sebeb (16) olur

Ve'zkerem mīneş'neved Yezdān-ı Pāk

ve kereminden pāk Allāh anı ḳabūl eylemez Ḥażret-i Mevlānā sebeb-i helāk olan bir duʿānuñ (17) beyānına şürūʿ eyledi [*neş'neved* bunda ḳabūl eylemez maʿnāsınadur]

İltimās kerden-i hem-rāh-ı ʿĪsā zinde kerden-i üstüḫᵛānhā ezʿĪsā ʿaleyhi's-selām

Ḥażret-i ʿĪsā'nuñ (18) yoldaşı Ḥażret-i ʿĪsā'dan ʿaleyhi's-selām üstüḫᵛānları diri eylemegi iltimās eylemesi beyānındadur

Geşt bāʿĪsā yekī ebleh refīḳ

(19) bir ebleh Ḥażret-i ʿĪsā'ya refīḳ oldı ʿaleyhi's-selām [*refīḳ* yoldaş]

Üstüḫᵛānhā dīd derḥufre-ʿamīḳ

bir deriñ çuḳurda ol ebleh üstüḫᵛānları (20) gördi *ḥufre* çuḳur *ʿamīḳ* deriñ

Güft ey hem-rāh ān nām-ı senī

---

[324] Allâh'ım, Hz. Muhammed ve onun âilesi hurmetine bu beladan muhafaza et.

ol refîḳ Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi’s-selām’a eyitdi ey yoldaş (21) ol ʿālī ve ruşen ismi [*hem-rāh* yoldaş]

Ki bedān tū mürde [M12b] zinde mīkünī

ki ol nām-ı senī ile mürdeyi zinde eylersin ki ismullāhu aʿẓamdur (22)

Mer merā āmūz tā iḥsān künem

baña taʿlīm eyle tā iḥsān idem *iḥsān*dan murād bu mışraʿ-ı şānī olmaḳ rūşendür (23)

Üstüḫᵛānrā bedān bācān künem

ol bülend nāmıla üstüḫᵛānları cānlı eyleyüm yaʿnī bu ḥufrede olan üstüḫᵛānları (24) diri ideyüm

[N10a] Güft ḫāmuş kün ki ān kār-ı tu nīst

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi’s-selām ol kimseye eyitdi ḫāmūş ol ki (25) ol murād idindügiñ senüñ işüñ degüldür [*ḫāmuş* bunda emr-i ḥāżır ṣūretinde maṣdardur]

Lāyıḳ-ı enfās u güftār-ı tu nīst

senüñ enfās u güftāruña lāyıḳ degüldür

K’ān (26) **nefes ḫᵛāhed zibārān pākter**

zīrā ol nām-ı senī bārāndan belki āb-ı ḥayātdan pākrek nefes ister enbiyā vü evliyā nefesi (27) gibi

V’ez firişte derreviş derrākter

ve reviş ü ʿamelde firişteden ziyāde idrāk idicirek yaʿnī hīç bir vechile (28) andan ʿişyān ṣādır olmaya

ʿÖmrhā bāyest tā dem pāk şüd

ʿömrler gerek oldı tā ki dem pāk oldı yaʿnī nefes-pāk ve ḥayāt-baḫş (29) olmaġa ṭāʿat ü ʿibādetde ziyāde riyāżet ü mücāhede çekmek gerekdür [*bāyest* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Tā emīn-i maḫzen-i eflāk şüd

tā eflāk maḫzenine (30) emīn oldı yaʿnī esrār-ı ilāhiyye ḫazāʾininüñ miftāḥları anuñ elinde oldı ey hem-rāh sen henüz nāpāksin bu ārzū (31) saña nice müyesser olur keennehu bu sözler Ḥażret-i ʿĪsā cānibindendür ol refîḳa

Ḫod giriftī īn ʿaṣā derdest rāst

farż (32) idem ki ḫod bu ʿaṣāyı elüñde rāst u laṭīf ṭutduñ *ʿaṣā*dan murād Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ ʿaṣāsıdur [*dest rāst*a mużāf olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ṣaġ elüñde ṭutduñ bu vech üzere *rāst* ṣaġ maʿnāsınadur]

(33) **Destrā destān-ı Mūsā ezgücāst**

ele Ḥażret-i Mūsā'nuñ ḳıssası ḳandadur yaʿnī ʿaṣāya hemān dest-i kifāyet eylemez belki **[H10b]** (1) muʿcize ile anı ejderhā itmek gerekdür [bunda *destān* ḳıṣṣa maʿnāsınadur] *beyt*

ʿAṣā bergiriften ne muʿciz būd

Hemī ejdehā kerd bāyed ʿaṣā[325]

Güft eger men nīstem (2) **esrār-ḫᵛān**

ol refīḳ Ḥażret-i ʿĪsā'ya ʿaleyhi's-selām eger ben esrār-ḫᵛān degül isem yaʿnī ol ism-i şerīfi oḳuyup (3) mürdeyi zinde itmege liyāḳatüm yoḳ ise

Hem tu berḫᵛān nāmrā berüstüḫᵛān

nām-ı şerīfi üstüḫᵛān üzere hem sen oḳu (4) tā ki zinde ola

Güft ʿĪsā yā Rab īn esrār çīst

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine münācāt idüp eyitdi ki (5) bu esrār nedür yaʿnī bu ebleh bunı ṭaleb itdügine ḥikmet ü sır nedür *Īn çi esrārest* taḳdīrinde olup maʿnā böyle (6) olmaḳ mümkindür Ḥażret-i ʿĪsā eyitdi yā Rabbī bu ne esrārdur [*yā Rabbī* taḳdīrindedür]

Meyl īn ebleh derīn peygār çīst

bu ceng ü ibrāmda bu eblehüñ (7) meyli nedür zīrā lāyıḳ olan bu idi ki üstüḫᵛānlaruñ ḥayātını ṭaleb itmeyüp kendü cānınuñ ḥayātını ṭaleb itmek gerek idi (8) niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret eyler [*peygār* ceng]

Çün ġam-ı ḫod nīst īn bīmārrā

bu bīmāra nice yaʿnī niçün kendü ġamı yoḳdur bīmārlugı (9) nefsānī ārzūlarda ve cismānī ẕevḳlerde olmasıdur ki rūḥāniyyeti cānibi olmışdur

Çün ġam-ı cān nīst īn murdārrā

---

1 ejderhā MN: ejdehā H

[325] Asa sahibi olmak mucize değildir. Asayı ejderha yapmak gerekir.

bu murdāra (10) nice kendünüñ ġamı yoḳdur yaʿnī niçün kendüsini ışlāḥ u pāk itmege saʿy eylemez bunda ḥışṣe budur ki çün bir kimse ʿĪsā-nefes (11) bir mürşide ḳarīn ola kendünüñ ṣalāḥ u ḥayātını ve āḫiret saʿādetini ṭaleb itmek gerek dünyānuñ ḥayāt u devletini ṭaleb (12) itmekden ḥaẕer ide zīrā kendünüñ helākine saʿy itmiş olur [*çün* imāle ile istifhāmdur]

Mürde-yi ḫodrā rehā kerdest ū

o ebleh kendünüñ mürdesini rehā (13) vü terk eylemişdür yaʿnī cān u dili mürdedür anuñ ḥayātına cehd eylemez

Mürde-yi bīgānerā cūyed refū

yād ölüye yama ister yaʿnī (14) ġayruñ ḥayātını ister bu sözler Ḥażret-i ʿĪsā cānibindendür Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine ḫiṭāb ṭarīḳi ile dimişdür çünkü Ḥażret-i (15) ʿĪsā münācāt idüp **[M13a]** anuñ meylinüñ sırrını suʾāl eyledi *refū* yama maʿnasınadur

Güft Ḥaḳ idbār ger idbār-cūst

(16) Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti Ḥażret-i ʿĪsā'ya eyitdi bed-baḫt bed-baḫtluk isteyicidür yaʿnī bu kimse ṣāḥbib-i nefsdür ve nefsi kelb meşābesindedür (17) ve bu üstüḫ^{v}ānlar nice zamāndan beri ölmüş bir arslanuñ kemükleridür ki o daḫı kelbdür pes cinsiyyet iʿtibārı (18) ile kelb kelbe bed-baḫt bed-baḫta meyl eyler eyleye meylinüñ sırrı ne idügi maʿlūm oldı (19) *idbār* bed-baḫtluk maʿnāsınadur bunda olan *ger* lafẓı şarṭ içün degüldür belki *zer-ger*de ve *tīr-ger*de olan (20) *ger* gibidür [*idbār-cū* vaṣf-ı terkibīdür]

Ḫār-ı rūyīde cezā-yı kişt ūst

anuñ kişt ü zirāʿatinüñ cezāsı bitmiş ḫārdur yaʿnī şol kimse ki (21) müdbir ola aña naṣīb bed-baḫtlukdur bu bed-baḫt gibi ki aslanuñ diri olmasını ṭaleb itdüginden ötüri aña fāʾide (22) ol arslanuñ elinde helāk olmaḳ oldı ammā her kim ki beẕl-i māl idüp ʿamel-i ṣāliḥa iştiġāl göstere anuñ (23) ʿavżı cennet ve rıżā-yı İlāhī bulur ve her kim ki mālını imsāk idüp ʿamel-i ṣāliḥa saʿy eylemeye niʿmet ü iḥsān-ı İlāhī'den (25) maḥrūm olur şimdi Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler ki bed-baḫt her ḳanda ki gide kendünüñ şeʾāmetinden aña ḫalāṣ

19 olan *ger* gibidür HM: olanlar gibidür N

(25) müyesser olmaz belki ġayrılara hem żararı irişür [*ḫār rūyīde*ye mużāfdur *ḫār-ı rūyīdeest cezā-yı kişt-i ū* taḳdīrindedür]

Ān ki tuḫm-ı ḫār kāred derciḥān

ol kimse ki cihānda ḫār tuḫmını eker yaʿnī (26) ḳabāḥat ü şehvet-perestlüge saʿy eyler

Hān ü hān ūrā mecū dergülsitān

āgāh ol ve āgāh ol anı gülistānda isteme (27) yaʿnī aña gülistān müyesser olmaz [*hān* āgāh ol maʿnāsınadur]

[N10b] Ger gülī gīred bekef ḫārī şeved

ol bed-baḫt farażā eger elinde bir gül ṭutsa bed-baḫtlugından (28) ol gül bir ḫār olur yaʿnī zīrā ṭāliʿinde saʿādet yoḳdur

Ver suy-ı yārī reved mārī şeved

ve ger bir yāri cānibine gide (29) ol yāri anuñ şeʾāmetinden bir mār olur Ḥażret-i ʿĪsā'nuñ refīḳi olan bed-baḫt gibi Ḥażret-i ʿĪsā'nuñ ḥayāt-baḫş (30) nefesinden aña ḥayāt-ı cāvidānī irişmedi belki ḳahr u helāk irişdi

Kīmyā-yı zehr-i mārest īn şaḳī

bu şaḳī zehr-i (31) māruñ kimyāsıdur yaʿnī andan nāmaʿḳūl ü ḳabīḥ āsār u efʿāl żāhir olur [baʿż-ı nüsaḫda *zehr ü mār* vāḳıʿ vāv-ı ʿāṭıfe ile ki maʿnā aña göre olur]

Berḫilāf-ı kīmyā-yı mütteḳī

mütteḳīnüñ kimyāsınuñ (32) ḫilāfı üzere yaʿnī mütteḳīden laṭīf ü maḳbūl aʿmāl ü hünerler ẓuhūr bulur niteki bu ḥikāyetden rūşendür

Ender (33) ***zikerden-i ṣūfī ḫādimrā dertīmār dāşten-i behīme "ve lāḥavle" güften-i ḫādim***

behīmenüñ riʿāyet ü tīmār itmesinde ṣūfī **[H11a]** (1) ḫādime vaṣiyyet ü tenbīh itmesi ve ḫādim bīḥużūr olduġından

"Lāḥavle ve lāḳuvvete illā billāhi'l-ʿaliyyü'l-ʿaẓīm"[326]

dimesi beyānındadur (2) *ḫādim*den murād bāzāra giden kimsedür ki Rūm'da bāzāra giden dirler ve ʿAcem'de ṣūfiyyūn ṭā'ifesinüñ bāzāra gidenine ḫādim dirler

---

28 yaʿnī HN-

[326] Hakîmâne tasarruf da, tam kuvvet de Allah ile kâimdir. (Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 7/265, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1407; Taberanî, Mu'cemu's-Sagir, 2/48, El-Mektebü'l-İslamî, Beyrut, 1405)

(3) **Ṣūfīi mīgeşt derdevr-i ufuḳ**

devr-i ufuḳ ve eṭrāf-ı ʿālemde seyr ü seyāḥat eyledi

Tā şebī derḫānḳāhī şüd ḳonuḳ

tā bir gice bir (4) ḫānḳāhda ḳonuḳ u mihmān oldı *ufuḳ* gök kenārıdur āfāḳ anuñ cemʿidür *devr-i ufuḳ*dan murād eṭrāf-ı ʿālemdür

Yek behīme (5) **dāşt derāḫur bebest**

bir ḥayvān ṭutarıdı yaʿnī bir ḥimārı varıdı āḫūr içinde baġladı *behīme* ḥayvān maʿnāsınadur ki bunda (6) ḥimār maḳṣūddur cemʿi behāʾimdür [*āḫur* ve *āḫūr* luġatdür]

Ū beşadr-ı ṣuffe bāyārān nişest

o yaʿnī ṣūfī yārānıla ṣuffenüñ ṣadrında oturdı (7)

Pes mürāḳib geşt bāyārān-ı ḫᵛīş

ṣoñra kendü yārānı ile mürāḳib oldı yaʿnī mürāḳabeye vardı [*geşt* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Defterī bāşed ḥużūr-ı yār (8) **pīş**

yāruñ ḥużūrı ṣūfīnüñ ḳatında **[M13b]** bir defterdür yaʿnī ṣūfī żamīri defterinden sırr-ı ḥaḳīḳati müṭālaʿa eyledi *mürāḳib* ism-i (9) fāʿil müfred-i müẕekkerdür ʿavāmuñ mürāḳabesi ḫayr u şerden kendünüñ aʿmālini mülāḥaẓa eylemekdür ve kendünüñ merciʿini fikr eylemekdür (10) ki bu aʿmāl sebebi ile anuñ cāy u maṣīri dūzaḫ yā behişt midür ve sāliküñ mürāḳabesi kendü aʿmālinüñ mülāḥaẓasıdur ki (11) ol aʿmāl Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine lāyıḳ mıdur ya lāyıḳ degül midür ve māsivāyı nefydür taṣfiye-yi ḳalbdür ve Ḥaḳ Sübḥānehu ve Teʿālā ḥażeretine (12) teveccühdür

Defter-i ṣūfī sevād-ı ḥarf nīst

sūfīnüñ defteri ḥarfüñ sevādı degüldür yaʿnī ʿulemā gibi ẓāhir kitābıyıla muʿāmeleleri (13) yoḳdur

Cüz dil-i ispīd hemçün berf nīst

berf gibi sepīd ḳalbden ġayrı degüldür [*sıpīd* mużāfdur] *beyt*

(14) *Nīst derlevḥ-dilem cüz elif-i ḳāmet-i dōst*

---

6 behāʾimdür HM: behāʾim gelür N

Çi künem ḥarf-i diger yād nedād üstādem [327]

Zād-ı dānişmend āşār-ı ḳalem

dānişmendlerüñ (15) zād u sermāyesi āşār-ı ḳalemdür yaʿnī ʿilm-i ẓāhirdür ki kitābet aña lāzımdur [*ḳalemest* taḳdīrindedür]

Zād-ı ṣūfī çīst āşār-ı ḳadem

ṣufīnüñ zād u (16) sermāyesi nedür ḳademüñ eşerleridür yaʿnī ʿamel ü müşāhededür *ḳadem* burada ḳāfuñ fetḥiyiledür baʿż-ı kimse ḳāfuñ kesri (17) iledür dir ammā vech-i evvelde şābit-ḳadem olmaḳ evlā vü aʿlādur *āsār-ı ḳadem*den murād ʿamel ü müşāhededür ve bu beyt daḫı aña (18) delālet eyler [*zād* azıḳ]

Hem çü ṣayyādī suy-ı işkār şüd

şol ṣayyād gibi şikār cānibine gitdi *işkār*da hemze zāʾiddür [*şüd* bunda *reft* maʿnāsına rūşendür]

Gām-ı (19) **āhū dīd ü berāsār şüd**

āhūnuñ adımını gördi ve eşerleri üzere gitdi *āşār* cemʿ-i eşerdür ki bunda iz maʿnāsınadur *gām* (20) kāf-ı Fārisīʾyile ḫaṭve maʿnāsınadur beTürkī adım

Çend gāheş gām-ı āhū derḫorest

birḳaç vaḳt aña lāyıḳ olan āhūnuñ (21) adımı ve izidür ki buña seyr-i ilallāh dirler [*gāh* vaḳt]

Baʿd ezān ḫod nāf-ı āhū reh-berest

andan ṣoñra āhūnuñ nāfı rehber ü delīldür (22) yaʿnī ʿināyet-i İlāhiyye ve nefḥa-yı Rahmāniyye sebebi ile Cenāb-ı Ḳuds'e vuṣūl bulur buña seyr-i fillāh dirler *āhū*dan murād āhū-yı (23) müşgīndür ki nāf-ı āhūdan ẓāhirdür

Çünki şükr-i gām kerd ü reh bürīd

çünki sālik Ḥażret-i Ḥudā'ya gām şükrini eyledi (24) ve ṭarīḳ ḳaṭʿ eyledi yaʿnī çünki seyr-i ilallāhda Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿināyet ü hidāyetinüñ şükrini edā idüp ṭāʿat ü riyāżete (25) cehd ü iştiġāl gösterdi

---

[327] Gönül levham üzerinde dostun elif kametinden başka bir şey yok, Üstadım bana başka bir harfi, nasıl öğretti (öğretmedi.)

Lācerem zān gām dergāmī resīd

bi'ż-żarūrī ol ḫaṭveden ve eşerince gitmekden tāmām murādına (26) irişdi [*lācerem* ol sebebden bu hem maʿnādur]

Reften-i yek menzilī berbūy-ı nāf

nāfuñ rāyiḥası üzere bir menzil gitmek yaʿnī nefḥa-yı İlāhiyye ve ceẕbe-yi Raḥmāniyye'nüñ (27) hidāyet ü ʿināyeti ile bir menzil gitmek

Bihter ezṣad menzil-i gām u ṭavāf

gām u ṭavāfuñ yüz menzilinden bihter ü maḳbūlterdür (28) zīrā ẓāhirde olan seyr ü ṭavāf maḫlūḳ ṭarafındandur nefḥa ve ceẕbe-yi Raḥmāniyye ile olan Ḫālıḳ cānibindendür **[N11a]** farḳ (29) ḫod beyne's-semā ve'l-ʿarżdur niteki bu ḥadīṣ-i şerīfden bu sır rūşendür

"Ceẕbetün minceẕebāti'r-raḥmāni tüvāzī ʿamelü'ṣ-ṣaḳaleyn"[328]

(30) zübde-yi kelām budur ki ṣayyād niteki evvel āhūnuñ eşeri üzere gider andan ṣoñra āhūnuñ būy u rāyiḥasına irişüp tamām murādına (31) irişür hem-çünān sālike lāzımdur ki evvel enbiyā vü evliyā ṭarīḳına sülūk ide tā ki andan ṣoñra ceẕbe-yi Raḥmānī vü nefḥa-yı Yezdānī'ye (32) vuṣūl bulmaḳ mümkin ola zīrā ibtidā-yı sülūkda sālike fetḥ-i bāb müyesser olmaz pes lāzım olan budur ki ehlullāha nūrı ile gide (33) tā bir zamāndan ṣoñra fetḥ-i bāb müyesser ola niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur

Ān dilī gū maṭlaʿ-ı meh-tābhāst

ol bir dil ki o **[H11b]** (1) meh-tāblāruñ maṭlaʿıdur yaʿnī envār-ı İlāhī'nüñ ṭulūʿ idecek yeridür ki ḳalbi **[M14a]** nūr-ı Ḫudā ile pür ü rūşen olmışdur

Behr ʿārif füttiḥat ebvābühāst

ʿārifden ötüri *"fütiḥat ebvabühā"*dur (2) yaʿnī ḳalb-i mürşid ki envār-ı İlāhī'nüñ maṭlaʿıdur ʿārifden ötüri envār-ı İlāhī'den (3) Cenāb-ı Ehadiyyet cānibine bāblar fetḥ eyler bu āyet-i kerīmeye işāret eyler [*füttiḥat*da vezn içün tā-yı ūlā müşeddededür]

"Vesīḳa'l-leẕīne't-teḳav rabbehüm ile'l-cenneti zümeran ḥattā iẕācā'ühā (4) *ve fütiḥat ebvābühā ve ḳāle lehüm ḫazenetühā selāmün ʿaleyküm ṭıbtüm fedḫulūhā ḫālidīn"*[329]

---

[328] Rahmanın cezbelirden bir cezbe iki tarafını da eşitler. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/397)

Bātu dīvārest ü bāīşān derest

(5) ḳalb ki sendedür saña dīvārdur zīrā andan feyż-i İlāhī ve nūr-ı nāmütenāhī ile mütemetti‘ olmazsın ve enbiyā vü evliyāya ḳapudur zīrā (6) anuñ vāsıtasıyıla cemāl ü faż̈l-ı İlāhī’den behredār olur Sürūrī Efendi raḥmetullāh bāb-ı İlāhī saña mesdūddur ve anlara (7) meftūḥdur diyü ma‘nā virmişdür ammā ehl-i dillere rūşendür ki ṣaḥīḥ ma‘nā ḳanġı cānibdendür [*derest*de *der* ḳapu ma‘nāsınadur]

Bātu seng ü bā‘azīzān gevherest

(8) ḳalb saña sengdür ḳadrini bilmez ve andan müstefīd olmazsın ve ‘azīzlere gevherdür zīrā ḳadrini bilürler ve andan her dem (9) müstefīd olurlar ol sebebden ki ‘ayine-yi cemāl-i İlāhī’dür Sürūrī Efendi raḥmetullāh murād rūze vü namāz ve sā’ir ‘ibādetdür (10) dimişdür ammā sibāḳa münāsib degüldür zīrā kelām *ān dilī gū*dur

Ānçe tū derāyine bīnī ‘ıyān

ol nesneyi ki sen (11) āyinede ‘ıyān u āşkāre görürsün

Pīr enderḫışt bīned bīş ezān

pīr ḫışdta andan ziyāde görür zīrā āyine-yi dili (12) bir mir’āt-ı İlāhī’dür ki cemi‘-i eşyā anda mün‘akis olur [*ḫışt* kerpiç]

Pīr işānend k’īn ‘ālem nebūd

pīrānlardur ki bu ‘ālem yoḳ idi

Cān-ı (13) **işān būd derderyā-yı cūd**

anlaruñ cānı luṭf-ı vücūd deryāsında idi murād enbiyā vü evliyānuñ ervāḥ-ı pür-envārıdur ki (14) Ḫażret-i Ḫudā sūre-yi enbiyāda buyurmışdur

“İnne’l-leẕīne sebeḳat lehüm minne’l-ḥüsnā ulā’ike ‘anhā müb‘adūn”[330]

murād (15) henüz bu ‘ālem ü vücūddan behre görmeden rūz-ı ezelde enbiyāya nübüvvet ve evliyāya velāyet iḥsān olınduġın (16) beyāndur

---

[329] Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler. Zümer/73.

8 her dem N-

[330] Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar. Enbiyâ/101.

Pīş ezīn ten ʿömrhā büg’z̲āştend

bu tenden çoḳ zamānlar öñ geçdiler yaʿnī bedenleri mevcūd degül iken (17) anlaruñ cānları çoḳ zamāndan evvel maḫlūḳ idi [*büg’z̲āştend* geçdiler ve terk eylediler maʿnāsınadur *ʿömrhā* bunda ziyāde çoḳ zamānlar maʿnāsınadur]

Pīşter ezkişt ber berdāştend

zirāʿat itmezden öñdüñrek ḥāṣıl (18) ḳaldurdılar yaʿnī bu ʿāleme gelüp ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş itmezden evvel anlara saʿādet-i ebediyye iḥsān olınup (19) maḳbūl-i dergāh-ı ʿālī oldılar evvelki *ber* ḥāṣıl maʿnāsınadur [*kişt* zerʿ ü zirāʿat maʿnāsına gelür]

Pīşter eznaḳş-ı cān pez̲rufteend

ten naḳşından öñdüñrek (20) cān ḳabūl eylemişlerdür [bu tenden evvel çoḳ ʿömrler geçürdiler bu maʿnā ṣaḥīḥ degüldür]

Pīşter ezbaḥr dürhā süfteend

deryādan öñdüñrek dürleri delmişlerdür yaʿnī vücūd deryāsına (21) ġavvāṣ olmazdan evvel ʿināyet ü iḥsān dürlerine vuṣūl bulmışlardur lācerem mürşidlerüñ kelāmı ve nāṣiḥlerüñ pendi (22) enbiyānuñ sözidür pes anlara muḫālefet lāyıḳ u maḳbūl degüldür z̲īrā anlar eşref-i maḫlūḳāt ve ekrem-i mevcūdātdur (23) ve anlaruñ rūḥı cemīʿ-i mevcūdātdan evvel ḫalḳ olınmışdur ve ol vaḳt ki Ḫażret-i Ḫudā Ādem ʿaleyhi’s-selāmuñ cesedini (24) ḫalḳ itmekde firiştelerle meşveret eyledi Ādem’üñ rūh-ı şerīfi ve benī-Ādem’üñ rūḥları maḫlūḳ idi

Ḥikāyet-i meşveret (25) ***kerden-i Ḫudā-yı Teʿālā bāfiriştegān derīcād-ı ḫalḳ***

ḫalḳı vücūda getürmekde Ḫudā-yı Teʿālā ḥażreti melāʾike ile meşveret (26) eylemesinüñ ḥikāyetidür ḥikāyet mużāf iʿtibār olınmazısa maʿnā böyle olur ḫalḳı vücūda getürmekde Ḫudā-yı Teʿālā (27) ḥażreti melāʾike ile meşveret eylemesidür Ḫażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu’l-ʿazīz meşveretile taʿbīr itmesine tenbīh (28) budur ki ṣūretde müşāveredür ve ger ne Ḫażret-i Ḫudā Teʿālā **[M14b]** müşāvereye muḥtāc degüldür

Meşveret mīreft derīcād-ı (29) **ḫalḳ**

---

17 anlaruñ N-
23 Ḫudā N-
23 cesedini HM: cesed-i şerīfini N

ḫalḳ'uñ İcādında Ḥudā-yı Teʿālā'nuñ melā'ike ile meşvereti vāḳıʿ oldı ancılayın ki Ḥażret-i Rabbü'l-ʿİzzet Baḳara şūresinde (30) buyurur

"Ve iẕ̇ḳāle rabbüke lilmelā'iketi innī cāʿilün fi'l-ʿarżi ḫalīfeten"[331]

[*İcād* vücūda getürmek maʿnāsınadur]

Cānişān derbaḥr-i ḳudret tā beḫalḳ

anlaruñ (31) cānı boġazına degin **[N11b]** ḳudret deryāsında idi yaʿnī meşveretden evvel enbiyānuñ ervāḥı vücūd deryāsına müstaġraḳ idi [*ḫalḳ* boġaz]

Çün (32) **melā'ik māniʿ-i ān mīşüdend**

çün melā'ike İcād-ı ḫalḳa māniʿ oldılar ki Ḥażret-i Ḫudā ḫaber virür

"Ḳālū etecʿalü fīhā men yüfsidü fīhā (33) *ve yüsfikü'd-demā'e"*[332]

Bermelā'ik ḫufye ḫunbek mīzedend

enbiyānuñ ervāḥı melā'ike üzere müteʿalliḳ urdılar zīrā melā'ikenüñ bu **[H12a]** (1) sözi enbiyā vü evliyā vü ṣuleḥā ḥaḳḳında rāst degüldür belki ʿavām ḥaḳḳında rāstdur [*ḫunbek* ṣıḳlıḳ]

Muṭṭaliʿ bernaḳş-ı her ki hest şüd

her kim ki var (2) oldı yaʿnī cemiʿ-i mevcūdātuñ naḳş u ḥaḳīḳati üzere muṭṭaliʿ oldılar

Pīş ezān ki nefs-i kül pā-best şüd

andan öñ ki nefs-i (3) kül pāy-best ü muḳayyed oldı yaʿnī enfās u ervāḥ ebdāna müteʿalliḳ olmazdan evvel ervāḥ-ı enbiyā ḥaḳāyıḳ-ı eşyāya ʿālim idiler [baʿż-ı nüsaḫda *nefs-i kül* yerine *naḳş-ı gül* vāḳıʿdur ki maʿnāsı rūşendür]

Pīşter (4) **z'eflāk Keyvān dīdeend**

Keyvān'ı eflākden öñdüñrek görmişlerdür yaʿnī mevcūdātı vücūd ṣaḥrāsına gelmezden evvel müşāhede itmişlerdür [*Keyvān*'dan murād Zuḥal'dür ki felek-i sābiʿdedür]

(5) **Pīşter ezdānehā nān dideend**

---

[331] Hatırla ki Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Bakara/30.

31 idi yaʿnī meşveretden evvel enbiyānuñ ervāḥı vücūd deryāsına müstaġraḳ idi M-

[332] Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Bakara/30

nānı dānelerden öñrek görmişlerdür yaʿnī cemīʿ-i eşyānuñ ḳable'l-vücūd māhiyetlerine vuṣūl (6) bulmışlardur yaʿnī ʿināyet-i İlāhī ile cemīʿ-i mevcūdātuñ evā'il ü evāḫiri ervāḥ-ı enbiyāya keşf ü ẓāhir olmışdur

Bīdimāġ u dil (7) **pür ezfikret büdend**

ʿaḳl u ḳalbsiz yaʿnī ebdāna ittiṣālsiz fikretden pür ü memlū idiler [*dimāġ*dan murād ʿaḳldur]

Bīsipāh u ceng bernūşret zedend

(8) ʿaskersiz ve cengsiz kendülerini nuṣret üzere urdılar yaʿnī aʿdā üzere ġālib olmaları anlara ẓāhir olmuş idi

(9) **Ān ʿıyān nisbet-i b'īşān fikretest**

ol ʿıyān u müşāhede anlara nisbet fikretdür *īşān*dan murād ervāḥ-ı enbiyādur

Verne ḫod (10) **nisbet beīnhā ru'yetest**

yoḫsa bunlara nisbet ḫod ru'yetdür yaʿnī enbiyānuñ fikreti ġayrılaruñ ru'yeti meşābesindedür (11) *īnhā*dan murād ġayrılardur

Fikret ezmāżī vü müstaḳbel büved

fikret māżī vü müstāḳbelden olur [*fikret*de tā nefs-i kelimedendür]

Çün ezīn dūrest müşkil (12) **ḥal şeved**

çünki anlar bundan ki murād māżī vü müstaḳbeldür müşkil ḥal rūşen olur yaʿnī māżī vü müstaḳbelden ḫalāṣ (13) olup ḥālde ḳalmışlardur ḫuṣūṣā ki sā'ir ervāh-ı mücerredenüñ ālāt u ḳavli vāsıṭasınsız çoḳ aḥvāl ü esrāra ıṭṭılāʿları (14) vardur ervāḥ-ı enbiyāya ḫod bir nesne maḫfī degüldür

Dīd çün bīkeyf her bākeyfrā

her keyfile olanı keyfsiz gibi görmişlerdür (15) yaʿnī eşyā evṣāfıla mavṣūf olmazdan evvel anlara rūşen olmışlardur [*bīkeyf*den murād Ḫudāy olmaḳ maḥalle mülāyim degüldür]

Dīd pīş ezkān şaḥīḥ ü zeyfrā

8 anlara N-

maʿdenden öñ (16) sīm ü zerden ṣaḥīḥ ü ṣāfī ve zeyf ü maġşūşı görmişlerdür *zeyf* geçmez ve yaramaz maʿnāsınadur

Derdil-i engūr meyrā dīdeend

(17) meyi engüruñ içinde görmişlerdür yaʿnī üzüm şıḳılup şuyı şarāb olması anlara maʿlūm idi henüz üzüm şıḳılmadan (18) belki engūr ḫalḳ olmazdan evvel *engūr* üzüm

Derfenā-yı maḥż şeyrā dīdeend

ṣāfī fenā vü ʿademde şey ü vücūdı görmişlerdür (19) yaʿnī şey henüz fānī iken müşāhede itmişlerdür ol ḥālde

"Elestü birabbiküm"[333]

nidāsını istimāʿ idüp anlarda şevḳ-i (20) İlāhī peydā olup *belā* dimişlerdür [*maḥż* ṣāfī]

[M15a] Pīşter ezḫılḳat-i engūrhā

engūrlaruñ ḫılḳat ü vücūdından öñdüñrek

Ḫorde meyhā (21) **vü nümūde şūrhā**

şarāblar içmişlerdür ve şūr u vecdler göstermişlerdür cemīʿ nesneden evvel ʿışḳ-ı İlāhī şarābın nūş (22) itdüklerin işʿār dur

Şüribnā ʿalāẕikri'l-ḥabībi müdāmeten

Sekirnā bihā minḳabli en yuḫleḳa'l-kerem[334]

beyt

(23) *Būdem ān rūz derīn meykede ezderd-keşān*

Ki ne eztāk nişān būd u ne eztāk nişān[335]

Dertemūz-ı (24) **germ mībīnend dey**

ıssı temmūzda şitāyı görürler [*temūz* bir ıssı zamāndur *dey* ḳış maʿnāsınadur]

Derşuʿāʿ-ı şems mībīnend fey

āftābuñ şuʿāʿ u pertevinde sāye görürler yaʿnī (25) şuʿāʿ-ı āftāb sebebi ile peydā olan sāyeyi henüz vücūd bulmadın görürler murād bu olmaḳ iḥtimālidür Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ (26)

---

[333] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? A'râf/172

[334] Sevgiliyi devamlı zikretmeyle içirildik. Üzüm ağacı yaratılmadan önce onunla sarhoş olduk.

[335] O gün meyhanede kendisinden hiçbir nişan görünmeyen dertlilerden biriydim.

ṣıfātında anuñ meẓāhirini görürler Ġaffār u Ḳahhār ve Muʿiz ü Müẕil ve Ḥalīm ü Münteḳīm ve Nāfiʿ ü Żār bunlar (27) ve bunlardan ġayrısı cemīʿan maẓhar ister ki biri birinüñ żıddıdur [*fey* sāye maʿnāsınadur]

Āsmān derdevr-i īşān bāde nūş

āsmān anlaruñ devrinde (28) şarāb nūş idicidür yaʿnī ervāḥ-ı enbiyānuñ devr ü semaʿında bir mertebede vecd ü ḥālet vardur ki eflāk anda şevḳ u ẕevḳ (29) peydā olur zīrā anlaruñ devri felek devrinden hem muḳaddem hem laṭīfdür ve eflāke vücūd anlardandur

Āftāb ezcūd-ı (30) **şān zer-beft pūş**

āftāb anlaruñ bīpāyān cūd u seḫāsından zer-beft giyicidür yaʿnī āftābuñ vücūd ve nūrāniyyet ü letāfetine (31) sebeb anlar olmışlardur murād cemīʿ-i eşyānuñ **[N12a]** vücūdına anlaruñ vücūd-ı pür-vücūdı olduġın işʿārdur niteki bu maʿnā bu ḥadīṯ-i (32) ḳudsīden rūşendur

"Ḫalaḳtü'l-eşyā'e lieclike ve ḫalaḳtüke lieclī"[336]

bu ḫiṭāb ḫod hemān server-i enbiyā seyyidü'l-mürselīn Muḥammed Muṣṭafā (33) ḥażretlerinedür ki ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥażret-i Mevlānā'nuñ kelām-ı şerīfinde ḫod ʿumūmen cemīʿ-i enbiyā dāḫildür cevābını Ḥażret-i **[H12b]** (1) Mevlānā kendü kelāmında beyān eyler [*zer-beft* altun tel ile ṭoḳınmış bir ḳumaşuñ ismidür]

Çün ezīşān müctemiʿ bīnī dü yār

çünki anlardan iki yāri bir yerde müctemiʿ göresin

Hem yekī (2) **bāşend ü hem şeş ṣad hezār**

hem bir olurlar ḥaḳīḳat iʿtibārı ile

"El-ʿulemā'ü kenefsin vāḥidetin"[337]

buña delālet eyler ve hem altı kerre yüz (3) biñdür ḳudret ü ḳuvvet ü ġalebe vü nuṣret iʿtibārı ile

"El-vāḥidü'l-ḳavī ke'l-elif"[338]

---

27 şarāb H: cürʿa MN

28 bāde-nūş H: cürʿa-nūş MN

[336] Eşyayı senin için seni kendim için yarattım. (Münavi, Feyzü'l-Kadir, 5/7603, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1391)

[337] Âlimler tek bir kişi gibidir.

buña delālet eyler pes cemīʿ-i enbiyā belki cemīʿ-i (4) evliyā hem ḥaḳīḳat ü rūḥāniyyet iʿtibārı ile birdür egerçi biḥasebi'ẕ-ẓāhir bisyārdur

Ber miṣāl-i mevchā aʿdād-ı şān

anlaruñ (5) ʿadedleri deryānuñ mevcleri miṣāli üzeredür yaʿnī deryānuñ emvācı gibidür ki ḥaḳīḳatde birdür [*miṣāl* bunuñ gibi maḥallerde teşbīh içündür]

Derʿaded āverde bāşed bād şān

(6) bād anları ʿadede getürmiş olur zīrā mādām ki bād yoḳdur mevcden eṣer yoḳdur taʿaddüd-i emvāc bāddan olduġı gibi

"Nefaḫtü (7) fīhi minrūḥī"[339]

bādından ervāḥ-ı enbiyā taʿaddüd-peẕīr oldı

Müfteriḳ şüd āftāb-ı cānhā

cānlar āftābı müfteriḳ ü perākende oldı (8)

Derderūn-ı revzen-i ebdānhā

bedenler revzeninüñ içinde yaʿnī ʿālem-i İlāhī'de āftāb gibi ervāḥ fi'l-ḥaḳīḳa bir idi lakin taʿaddüd cesedlerden peydā (9) oldı niteki āftāb bir iken revzenlerden ḫānelerüñ içinde dāḫil olur ḥālā ki ḫānelerde olan envāruñ taʿaddüdinden (10) āftābuñ taʿaddüdi lāzım gelmez *ebdān* cemʿ-i bedendür

Çün naẓar derḳurṣ dārī ḫod yekīst

çünki ḳurṣ-ı āftāba naẓar ṭutasın (11) āftāb ḫod birdür ve ḫāricde aña naẓīr yoḳdur ammā eger revzenlerden peydā olan envāra naẓar idesin müteʿaddid olmaḳ lāzım (12) gelür hālā ki müteʿaddid degüldür **[M15b]** niteki Ḥaḳ Subhānehu ve Teʿālā biḥasebi'ẕ-ẕāt birdür ve esmā vü ṣıfātı iʿtibārı ile meẓāhiri müteʿaddiddür (13) ḥālā ki meẓāhirüñ taʿaddüdi ẕātuñ taʿaddüdini müstelzim degüldür [*ḳurṣ-ı āftāb* taḳdīrindedür bu mışrāʿda olan *ḫod*dur *ḫor* degüldür]

V'ān ki şüd maḥcūb-ı ebdān derşekīst

---

[338] Kuvvetli bir elif gibidir.

[339] İçine de ruhumdan üfürdüğüm zaman. Sad/72

8 lākin HM: yaʿnī lākin N

ve ol kimse ki (14) ebdānuñ maḥcūbı oldı tamām şekdedür yaʿnī ẓāhirde ebdānuñ taʿaddüdine naẓar iden kimse ervāḥuñ ittiḥādından şekk (15) ü reybdedür yaʿnī müteʿaddid ẓann eyler böyle diyü ki her bedende bir rūḥ vardur pes beden nice müteʿaddid ise (16) rūḥ daḫı müteʿaddiddür [*maḥcūb* mestūr maʿnāsınadur]

Tefriḳa derrūḥ-ı ḥayvānī büved

tefriḳa vü taʿaddüd rūḥ-ı ḥayvānīdedür [*tefriḳa* bunda taʿaddüd-i muġāyeret maʿnāsınadur]

Nefs-i vāḥid rūḥ-ı insānī (17) **büved**

ammā rūh-ı insānī bir ẕātdur yaʿnī rūḥ-ı ḥayvānī müteʿaddid ve rūḥ-ı insānī mütteḥiddür *büved* bunuñ gibi maḥallerde *est* maʿnāsına (18) şerḥ olınur maʿnā rūşen ü āsān olsun içün ḥükemā eyitmişlerdür nefs-i nāṭıḳ birdür ki anuñ (19) taḥtında envāʿ vardur ve envāʿ taḥtında efrād vardur baʿż-ı nefs-i nāṭıḳanuñ baʿż-ı nefs-i nāṭıḳaya muḫālefet ü muġāyereti ʿaded iʿtibārı iledür ve enbiyānuñ nüfūsı (20) ʿaleyhi's-selām nüfūs-ı fāżıladur zīrā Ḫudā-yı Teʿālā ḥażreti çünki anları muḳtedī eyledi anlaruñ nefslerinde envāʿ-ı (21) feżā'il ḫalḳ eyledi ve anlardan cemīʿ-i aḫlāḳ-ı zemīmeyi refʿ ü nefy eyledi ve anlaruñ elinde āyāt-ı ʿacībe ḳodı tā ḫalḳ anlara (22) inḳiyād göstere ve evliyānuñ nefsleri hem nüfūs-ı fāżıladandur çünki anlar enbiyāya tābiʿ olup tamām müşābehet ṭutdılar (23) anlardan hem āṯār-ı ʿacībe ve aḥvāl-i ġarībe ẓuhūr buldı enbiyādan ṣādır olurısa muʿcizātdur evliyādan ṣādır olurısa (24) kerāmātdur ve aṣḥāb-ı ferāsetüñ nefsleri hem nüfūs-ı fāżıladandur ki reʾy ü tedbīrde ḫaṭā eylemezler

Çünki Ḥaḳ raşşe ʿaleyhim (25) **nūruhu**

çünki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti nūrını ervāḥ üzere ṣaçdı bu ḥadīṯ-i şerīf işāret eyler

"İnnallāhe ḫaleḳa'l-ḫalḳa (26) *fīẓulmetin ṯümme raşşe ʿaleyhim minnūrihī men eṣābehū ẕālike'n-nūru feḳad ihtedā ve men ḍalle feḳad hevā"*[340]

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ḫalḳı ẓulmetde (27) ḫalḳ eyledi ṣoñra kendünüñ nūrından anlaruñ üzerine ṣaçdı her kime ki ol nūr irişdi taḥḳīḳ hidāyet buldı ve her kim (28) azdı taḥḳīḳ helāk

18 ḥükemā eyitmişlerdür HM: ḥal itmişlerdür N

[340] Allah mahlukatı zulmetin içinde yarattı. Sonra onların üzerine nurundan serpti. Kime bu nur isabet ettiyse hidayete erdi. Kime de isabet etmediyse hevaya tabi oldu. (Tirmizî, Nevâdiru'l-Usul fi-Ehadisi'r-Rasûl, 4/199, Daru'l-Cil, 1992, Beyrut)

oldı yaʿnī her kime ki ol nūr irişmedi ol kimse küfrile ḳalup saʿādetden naṣīb görmedi [*raşşe* fiʿl-i māżī-yi maʿlūm şülāşī-yi tecerrüd müfred-i müẕekker-i ġā'ib]

(29) **Müfteriḳ hergiz nekerded nūr-ı ū**

ol Ḫudā'nuñ nūrı hergiz müfteriḳ ü perākende olmaz pes maʿlūm oldı ki ervāḥ mütteḥid imiş (30) müteʿaddid degül imiş

Yek zamān b'ügẕār ey hemrāh melāl

ey yoldaş bir zamān melāl ü inḳıbāż ḳo ve baña müteveccih olup (31) kelāmumı cān u dilden istimāʿ u ışġā eyle

Tā bügüyem vaṣf-ı ḥālī z'ān cemāl

tā ol cemālden saña **[N12b]** bir ḥālüñ vaṣfını diyem

Derbeyān n'āyed cemāl-i ḥāl-i ū

ol Ḫudā'nuñ ẕāt u ḥālinüñ ḥüsn ü leṭāfeti beyāne gelmez (32) zīrā nihāyetsizdür lākin bu ḳadar vaṣfını işit ki murād bu mışraʿuñ mażmūnıdur [*ū* dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur]

Her dü-ʿālem çīst ʿaks-i ḫāl-i ū

her iki (33) ʿālem nedür ol Ḫudā'nuñ ḫālinüñ ʿaksi vü eşeridür *ḫāl*den murād ẕāt-ı Bārī'dür niteki Cāmī'nüñ bu beytinde bu maʿnā rūşendür *beyt*

[H13a] (1) *Ẓulmet-i kevnem ġaraż āmed zizülf*

Noḳṭa-yı ẕātem murād āmed ziḫāl[341]

"her dü-ʿālem" mışrāʿında vāḳıʿ olan *ḫāl* (2) beñ maʿnāsınadur ki meşāyıḫ ıṣṭılāḥında murād noḳṭa-yı ẕātīdür ki ḫā-yı muʿceme iledür

Tā bügüyem vaṣf-ı ḥāl ziān cemāl

(3) mışrāʿında ve

Derbeyān n'āyed cemāl-i ḥāl-i ū

mışraʿında ḥā-yı mühmele iledür bu mışrāʿ-ı şānīde ḫod ḳāfiye bulınmamaḳ lāzım (4) gelür ve bu ḥālden ẓāhirdür ki māḳablinde olan ḥāl ola zīrā bu ḥāl o ḥāle beyān gibi vāḳıʿ olmışdur ammā ʿaks-i ḥālden (5) ṣoñra **[M16a]** vāḳıʿ olan ḫāldür ḥā-yı muʿceme iledür Sürūrī Efendi raḥmetullāhu *ḫāl*den bīḫaber olup ḥāl yerine ḫāl iḫtiyār (6) idüp kendünüñ murādına

31 **Tā bügüyem vaṣf-ı ḥāl ziān cemāl** tā ol cemālden sañabir ḥālüñ vaṣfını diyem H-

[341] Kevnimin karanlığından kasıt saçtır. Zatımın noktasından murat ise haldir.

münāsib maʿnā virmişdür ḫaṭā eyleyenler *ḥāl*üñ cemāle münāsebeti vardur diyü ḫaṭā eylerler

Çünki (7) **men ezḫāl-i ḫūbeş dem zenem**

çünki ben anuñ ḫūb u laṭīf ḫālinden söz söyleyem

Nuṭḳ mīḫᵛāhed ki biş'kāfed tenem

(8) nuṭḳum ister ki tenümi yara yaʿnī nuṭḳ u bedenüm aña taḥammül eylemez zīrā ẕāt-ı Bārī'nüñ vaṣfında maḫlūḳuñ ṭāḳati ṭāḳ olur (9)

Hem çü mūrī enderīn ḫirmen ḫoşem

bu ḫirmende bir mūr gibi ḫoş ve āsūde ḥālim [*mūr*a nisbet ḫāl ü ḫirmen ḫūb vāḳıʿ olmışdur]

Tā füzūn ezḫᵛīş bārī mīkeşem

(10) mādām ki kendümden ziyāde bir yük çekerüm yaʿnī mādām ki ẕāt-ı Ḫudā'nuñ vaṣfını beyān idüp anuñ esrārından söylerüm (11) mesrūrum zīrā ḥadd ü ṭāḳatümden füzūn u ziyāde mertebeye vuṣūl bulup mūr gibi kendü cismümden büyük yük çekerüm (12) *ḫirmen*den murād evṣāf-ı Ḫudā ve esrār-ı İlāhiyye'dür

Beste şüden-i taḳrīr-i maʿnī-yi ḥikāyet besebeb-i meyl-i müstemiʿ bāistimāʿ-ı (13) ***şūret-i ẓāhir-i ḥikāyet***

ḥikāyetüñ ẓāhir ṣūretinüñ istimāʿına müstemiʿüñ meyli sebebi ile ḥikāyetüñ maʿnāsınuñ taḳrīri (14) baġlanmış olması ve getürilmesi beyānındadur yaʿnī her ne ḳadar ki ḫāmūş olup esrār-ı İlāhiyye'nüñ ifşāsından ferāġat itmek (15) isterüm ammā ʿışḳ-ı İlāhī çālāk ü bībāklüginden beni söze getürür ve esrāruñ mestūr olmasına māniʿ olur gāhī ḫum-ı ṣahbā (16) gibi dehān-beste beni cūşa ve gāhī rübāb-ı ḫoş-nevā gibi zaḥme zaḥmsiz beni ḫurūşa getürür ve gāhī ṣıfat-ı celālden bir (17) sedd eyler ve gāhī eşer-i cemālden bir medd eyler ammā ṣūfīnüñ ḥikāyeti ṣūretine müstemiʿüñ ḫāṭırı bir meyl gösterdi ve (18) ḥiṣṣe vü maʿnāsından aña melāl ziyāde oldı bu sebebden ḥikāyete şürūʿ olındı

Key güẕāred ān ki reşk-i rūşenīst

16 rübāb-ı MN: erbāb-ı H

(19) ol Allāh ki rūşenlügüñ reşkidür yaʿnī āftāb-ı maʿnevī ki cemīʿ-i nūr u żiyā aña ẓulmet ü tīredür ḳaçan ḳor [*güẕār* bunda *nehed* maʿnāsınadur]

Tā bügüyem (20) **ān çi farż u güftenīst**

tā söyleyüm ol nesneyi ki farż ve söylenmesi lāzımdur yaʿnī ġayret-i Ḥaḳ esrār-ı İlāhiyye'nüñ ifşāsına (21) māniʿ olur *ān ki*den murād āftāb-ı ḥaḳīḳīdür reşk bunuñ gibi maḥallerde istiʿmāldür ki her neye mużāf olurısa andan ḫūb (22) u merġūb olmasını ifāde eyler meṣelā *Īn dilber reşk-i ḥūrest* didükde bu dilber ḥüsn ü leṭāfetde ḥūrdan ḫūb u (23) ziyādedür maʿnāsınadur yaʿnī ḥūr aña reşk eyler ḥüsn ü cemālde ḥūra ġālib olduġiçün reşk-i āftāb ve reşk-i ḫuld-i (24) berīndür ve ġayret-i ḥūr ve ġayret-i āftāb dirler yine bu beyān olınan maʿnā içün [*güftenī* söylenmesi lāzım ve laṭīf olan söz maʿnāsınadur]

Baḥr-i kef pīş āred ü seddī küned

esrār-ı (25) İlāhī deryāsı gāhī ṣıfat-ı Celāl'üñ ẓuhūrı sebebi ile öñine kef getürür ve bir sedd eyler yaʿnī esrāruñ ifşāsına māniʿ olur (26)

Cer küned ve'z-baʿd cer meddī küned

gāhī cerr eyler ve cerden ṣoñra gāhī bir medd eyler ṣıfat-ı cemālüñ ẓuhūrı sebebi ile meṣelā ʿālem-i (27) ḳabżda inḳıbāż ve ʿālem-i basṭda inbisāṭ gibi baʿż-ı deryā vardur ki gāhī nāḳıṣ ve gāhī zā'id olur ki aña cerr ü medd dirler (28) deryā-yı esrār-ı İlāhī daḫı bu uslūb üzere gāhī ẓuhūrında cereyān u ṭuġyān ve gāhī ziyāde noḳṣān üzeredür

Īn zamān (29) **biş'nev çi māniʿ şüd meger**

bu zamān işit ne māniʿ oldı yaʿnī baʿż-ı esrār u maʿārifüñ şerḥ ü keşfine māniʿ olan (30) ne idügini beyān ideyüm [*meger* lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı]

Müstemiʿrā reft dil cāy-ı diger

var isa müstemiʿüñ göñli bir ġayrı yire gitdi ki yirden murād (31) ne idügini beyān eyler

Ḫāṭıreş şüd sūy-ı ṣūfī-yi ḳonuḳ

müstemiʿüñ ḫāṭırı ḫānḳāhda ḳonuḳ olan ṣūfīnüñ cānibine (32) gitdi

Enderān sevdā fürūşed tā ʿunuḳ

ol fikr ü sevdāda ʿunḳına degin aşaġa gitdi yaʿnī boġazına degin batdı [*ʿunuḳ* boyun]

(33) **Lāzım āmed bāz [M16b] reften z'īn maḳāl**

bu maḳālden girü gitmek yaʿnī rucūʿ **[N13a]** itmek lāzım geldi

Sūy-ı ān efsāne behr-i vaṣf-ı ḥāl

[H13b] (1) ol ḳıṣṣa cānibine ṣūfīnüñ ḥālini vaṣf eylemekden ötüri

Ṣūfi ān ṣūret mepindār ey ʿazīz

ey ʿazīz ṣūfīden murād ol (2) ṣūreti ṣanma belki ḳıṣṣadan murād ne idügini fehm itmege saʿy eyle

Hemçü ṭıflān tā ki ezcevz ü mevīz

ḳaçana degin ṭıfllar (3) gibi cevz ü mevīzden yaʿnī aḥvāl-i cismānī ve ḳıṣṣa cevz ü mevīz meşābesindedür ki andan eṭfāl ḥaẕẕ eylerler ṣāḥib-i dil (4) olanlar ḥiṣṣe vü aḥvāl-i derūnına muḳayyedlerdür *mevīz* ḳurı üzüm

Cism-i mā cevz ü mevīzest ey püser

ey püser bizüm cismimüz (5) cevz ü mevīzdür pes aḥvāl-i cismānīye muḳayyed olmaḳ eṭfālüñ işidür

Ger tu merdī z'īn dü-çīz endergüẕer

eger sen merd iseñ (6) bu iki nesneden geç yaʿnī cevz ü mevīz meşābesinde olan ẓāhirī aḥvālden ferāġat idüp merdler gibi maḳṣūd-ı (7) aṣlīye ṭālib ol bu hem vechdür ey püser eger sen merd iseñ bu iki nesneden geç bu vech üzere ey püser mışrāʿ-ı (8) ṯānīye merhūn olur [*endergüẕer* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ver tu enderneg'ẕerī ikrām-ı Ḥaḳ

ve ger sen cismānī ḳuyūddan geçmeyesin ve ḳabā'iḥ-i (9) beşeriyyetden ḫalāṣ bulmayasın

Büg'ẕerāned mer turā eznüh-ṭabaḳ

Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinüñ ikrām u ʿināyeti seni ṭoḳuz felekden geçürür (10) ḥabbeẕā ʿināyet-i İlāhī ki küfr ü ʿiṣyān deryāsına ġarīḳ hezerān bīçāreyi bir nefesde fevz ü necāt sāḥiline irgürüp (11) īmān u ḳurb u viṣāl-i teşrīfi ile müşerref idüp maḳbūl-i dergāhdan eyler ikrām-ı Ḥaḳḳ'uñ maʿnāsı mışrāʿı ṯānīye (12) ḳayd olındı *nüh-ṭabaḳdan*dan murād nüh-felekdür

Biş'nev eknūn ṣūret-i efsānerā

şimdi sen bir ḫānḳāhda mihmān olan (13) ṣūfīnüñ ḳıṣṣasınuñ ṣūret ü ẓāhirini işit ki ḫarını āḫırda bir yire bağlayup ve kendüsi ṣadr-ı ṣuffede āsūde oturup (14) murāḳıb olmış idi [*efsāne* ḳıṣṣa]

Līk hīn ezkeh cüdā kün dānerā

lākin dāneyi ṣamandan cüdā vü temyīz eyle yaʿnī ḳıṣṣadan ḥiṣṣe ve murād ne idügini (15) fehm eyle *ṣūfī-yi mihmān*dan murād rūḥ-ı insānīdür ve *behīme*den murād beden-i insāndur ve *ḫādim*den murād kezzāb dōstlar ve mürşidlerdür (16) ve *āḫır*dan murād dünyādur ve *sefer ü seyāḥat*den murād dār-ı āḫirete rıḥletdür ve ṣırāṭdan tecāvüz ve mülāḳāt-ı Mevlā'dur pes lāzım olan (17) budur ki yār-ı muvāfıḳ ve mürşid-i ṣādıḳ ele getürüp anlaruñ sāyesinde müreffehü'l-bāl olmaġa saʿy eyleyesin [*keh* ṣaman maʿnāsınadur ki *kāh*dan muḫaffefdür]

İltizām kerden-i (18) ***ḫādim taʿahhüd-i behīmera vü teḫallüf nümūden***

ḫādim behīmenüñ taʿahhüd ü riʿāyetini iltizām eylemesi ve teḫallüf göstermesi beyānındadur *behīme*den murād (19) ṣūfīnüñ ḫarıdur ki ḫādim anuñ gözetmesini boynına almışdur

Ḫalḳa-yı ān ṣūfiyān-ı müstefīd

ol müstefīd ve ehl-i ḥāl ṣūfīlerüñ (20) ḥalḳa vü semāʿı [*müstefīd* ism-i fāʿil müfred-i müzekkerdür]

Çünki dervecd ü ṭarab āḫir resīd

çünki vecd ü ṭarabda āḫire irişdi

"Men erāde enyeclise maʿallāhi (21) *felyeclis maʿa ehli't-taṣavvuf"*[342]

[ṣūfīlere lāzım olan vecd ü ṭarab-ı rūḥānī idügin beyāndur]

Ḫᵛān beyāverdend behr-i mīhmān

mihmāndan ötürü ḫᵛān u ṭaʿām getürdiler bunda tenbīh (22) budur ki ṣuleḥānuñ ṭaʿām u ġıdāsı ṭāʿat ü ʿibādete taḳviyyet içün gerekdür ki zevḳ u şehvet içün gerekmez

Ezbehīme yād āverd (23) **ān zamān**

ol zamān behīmeden yād getürdi yaʿnī ḥimārı ol vaḳt ḫāṭırına geldi bunda tenbīh budur ki

[342] Allah ile birlikte olmak isteyen ehl-i tasavvuf ile birlikte olsun. Şârih bu cümlenin hadis olduğunu söylese de kaynaklarda böyle bir hadis bulunmamaktadır.

“El‘ilmü ‘ilmāni (24) *‘ilmü’l-ebdān ve ‘ilmü’l-edyān”*[343]

ḥasebince beden ki ṭā‘at ü ‘ibādete sebeb ü vāsıṭadur anuñ tedārükini kimseye teslīm ü ḥavāle (25) eylemek lāyıḳ degüldür ve illā żarar-ı küllī görmesi muḳarrerdür

Güft ḫādimrā ki derāḫır berev

ḫānḳāhda mihmān olan ṣūfī ḫādime (26) eyitdi ki yüri āḫırda [*berev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Rāst kün behr-i behīme kāh u cev

behīmeden ötüri ṣamān ve arpayı rāst u müheyyā eyle Ḥażret-i (27) Mevlānā’nuñ cümle-yi kemālātındandur ki her maḳāmuñ **[M17a]** ḥaḳḳını kemāhüve ḥaḳḳihi bīḳuṣūr edā eyler her ne ki tertīb ü ri‘āyet-i ḫardur kemāyenbaġī (28) beyān u ẓuhūra getürür bir vechile ki ẓāhir ḳıṣṣa tamām ri‘āyet olınur ve her maḳāmuñ ḥiṣṣesine işāret buyurur ki ehl-i rumūz (29) anı fehm eylerler zīrā çünki mihmān ṣūfī merkebüñ ġıdāsında ihtimām gösterdi Ḥażret-i Mevlānā daḫı kāh u cev ibtidā eyledi

Güft (30) **lāḥavl īn çi efzūn güftenest**

ḫādim çünki ṣūfīden ol sözi işitdi ṣūfīyi ġāfil ü maġrūr eylemekden (31) ötüri eyitdi

“Lāḥavle ve lāḳuvvete illā billāhi’l-‘aliyyi’l-‘aẓīm”[344]

[*īn çi efzūn güftenest* bu ne zā’id sözdür bu hem ma‘nādur] bu ne ziyāde söylemekdür ya‘nī baña tenbīh lāzım degüldür zīrā

(32) **Ezḳadīm īn kārhā kār-ı menest**

ḳadīmden bu işler benüm işümdür bunda tenbīh budur ki merkebe niteki yiyecek lāzımdur (33) sālik-i ṭarīḳat ve ṭālib-i **[N13b]** āḫirete daḫı zād-ı ‘amel ü taḳvā lāzımdur

“Tezevvedū fe-inne ḫayra’z-zādi’t-taḳvā”[345]

ve zād daḫı kāmil **[H14a]** (1) lāzımdur tā ki zaḫmet ve elem-i seferden mużṭarib olmaya

“Hāẕe’z-zādü kāmilen feinne’s-seferi ba‘īd”[346]

---

23 behīmeden HM: behīmeden ötüri N

[343] İlim ikidir: biri bedenler ilmi diğeri dinler ilmidir.

28 işāret buyurur HM: işāret olınur N

29 Ḥażret-i HN-

[344] Hakîmâne tasarruf da, tam kuvvet de Allah ile kâimdir. (Heysemî, Mecmau’z-Zevâid, 7/265, Daru’l-Kütübi’l-Arabî, Beyrut, 1407; Taberanî, Mu’cemu’s-Sagir, 2/48, El-Mektebü’l-İslamî, Beyrut, 1405)

[345] (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır. Bakara/197

Güft ter kün ān ceveşrā (2) **eznüḫüst**

ṣūfī ḫādime eyitdi anuñ ol arpasını evvelden yaş eyle yaʿnī bir miḳdār ışlat

K'ān ḫarek pīrest ü dendānhāş (3) **süst**

zīrā ol ḥimārcik ḳocadur ve anuñ dişleri süst ü żaʿīfdür bunda tenbīh budur ki herkese lāzım olan kendüsine (4) enfaʿ ne ise aña saʿy ide

Güft lāḥavl īn çi mīgūyī mehā

ḫādim ṣūfīye eyitdi lāḥavle ve lāḳuvvet ey ulu bunı (5) ne dirsin yaʿnī baña bunuñ gibi sözler söyleme [*mehā* ey meh taḳdīrindedür]

Ezmen āmūzend īn tertībhā

ġayrı kimseler bu tertībleri benden ögrenürler (6) bunda tenbīh budur ki ẓāhirī ʿulemā egerçi āḫiret merkebinüñ terbiyet ü riʿāyetini ḫūb bilürler ammā çünki ʿamel eylemeyeler hīç fāʿidesi (7) olmaz zīrā ʿamel lāzımdur

Güft pālāneş fürū nih pīş bīş

ṣūfī ḫādime eyitdi evvel ḫaruñ arḳasından semerini aşaġa (8) ḳo [*pālān* semer]

Dāru-yı menbel binih berpüşt rīş

andan ṣoñra mecrūḥ ve yaġırlı arḳası üzere ışlāḥ idici dārūyı ziyāde (9) ḳo mışrāʿ-ı evvelde olan evvelkisi *pīş*dür bā-yı Fārisī ile öñ ve evvel maʿnāsına ikincisi bā-yı ʿArabī ile ziyāde maʿnāsına (10) olup mışrāʿ-ı şāniye merhūn olmaḳ ziyāde rūşendür bunda tenbīh budur ki evvel isḳāṭ-ı ḥuḳūk ve ışlāḥ-ı ḫuşemā ve (11) ʿilāc-ı cerāḥāt itmek gerek [*menbel* ḳavī ve muṣliḥ dārū maʿnāsınadur]

Güft lāḥavl āḫir ey ḥikmet-güẕār

ḫādim eyitdi lāḥavle ve lāḳuvvet āḫir ey ḥikmet edā idici ve (12) ziyāde bilici [*ḥikmet-güẕār* vaṣf-ı terkībīdür]

Cins-i tū mihmānem āmed ṣad heẕār

baña senüñ cinsüñ yaʿnī sencileyin yüz biñ mihmān geldi bunda tenbīh budur ki (13) çoḳ ḥikmet-güẕār ve ferīd-i rūzgār āḫiret ʿamelinüñ işini ġayrılara sipāriş eyler ve anlar vefādārluḳ lāfını ururlar ammā şarṭ-ı vefāyı (14) yirine getürmezler pes lāzımdur ki

---

[346] Bu azık tamamdır yolculuk ise uzundur.

“Aʿmilü’l-āḫiratiküm kemātemūtūne ġaden”[347]

muḳteżāsı üzere āḫiret işine bi’z̲-z̲āt bervech istiʿcāl (15) saʿy eyleyesin

Cümle rāżī refteend ezpīş-i mā

cemīʿisi bizüm ḳatımuzdan rāżī gitmişlerdür

Hest mihmān cān-ı mā vü (16) **ḫ͟vīş-i mā**

zīrā mihmān bizüm cānımuzdur ve bizüm ḫısmımuzdur [*ḫ͟vīş* bunda *ḫışm* maʿnāsınadur]

Güft ābeş dih ü lākin sīr-germ

ṣūfī ḫ͟ādim eyitdi (17) ḫimāra ṣu vir ammā tamām ṭoyınca yaʿnī ḳanınca ṣu vir *sīr-germ* tamām ḳanınca maʿnāsınadur egerçi Sürūrī Efendi raḥmetullāhu ʿaleyh (18) ne ṣovuḳ ve ne ıssı dimişdür

Güft lāḫavl eztuem big’rift şerm

ḫ͟ādim eyitdi *lāḫavle ve lāḳuvvet* senden beni şerm (19) ṭutdı yaʿnī baña iʿtimād itmeyüp bu ḳadar ihtimām u ibrām u ilḥāḥ itdigüñden şermende oldum bunda tenbīh budur ki merkebüñ (20) riʿāyetinde küllī iḥtiyāṭ lāzımdur ve anı kendüsi görmek gerekdür tā ki ṣoñra nedāmet ü ʿarāmet çekmeye zīrā ferzend zen (21) ü vaṣīden hīç fā’ide yoḳdur [*eztuem eztu merā* taḳdīrindedür] *beyt*

Tu bāḫod beber tūşe-yi ḫ͟vīşten
Ki şefḳat nebāyed ziferzend ü zen[348]

Güft ender [M17b] (22) **cev tu kemter kāh kün**

ṣūfī ḫ͟ādime eyitdi sen arpa içine şamanı azrak eyle zīrā ḳuvvet viren arpadur bunda tenbīh (23) budur ki ṭāʿat ü ʿibādetüñ ḳabūl ve ḳuvvetine sebeb ne ise aña saʿy itmek gerekdür iḫ͟lāṣ gibi zīrā iḫ͟lāṣsız ṭāʿat (24) hergiz maḳbūl olmaz beyt

Geret bīḫ͟ iḫ͟lāṣ derbūm nīst
Ezīn derkesī çün tu maḥrūm nīst[349]

---

[347] Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için çalışınız. (Kazâî, Müsnedü’ş-Şihâb, 1/416; Müessetü’r-Risâle, Beyrut, 1986/1407)

14 muḳteżāsı üzere HM: muḳteżāsınca N

[348] Sen azığını kendinle götür çünkü çocuk ve eşten sana şefkat gelmez.

[349] Eğer fıtrat kaynağında ihlas menbaı yoksa bu konuda senin kadar mahrum kimse yoktur.

(25) **Güft lāḥavl īn süḫan kūtāh kün**

ḫādim ṣūfīye eyitdi *lāḥavle ve lāḳuvvet* bu sözi ḳışa eyle zīrā baña söylemek (26) lāzım degüldür ḫaruñ cemīʿ-i levāzımını bīḳuṣūr yirine getürürüm

Güft cāyeşrā bürūb ezseng ü püşk

ṣūfī ḫādime (27) eyitdi ḫaruñ yirini seng ü pişkden süpür tā ki ḫar yatduḳda ḥużūr idüp necāsetden pāk ola *püşk* (28) ḥayvān necisidür [*bürūb* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *püşk*de *bā*nuñ żamme ve kesri luġatdür]

V'er büved ter rīz bervey ḫāk-i ḫuşk

ve ger ḫaruñ yatıcak yiri yaş ola anuñ üzerine ḳurı (29) ḫāk dök yaʿnī yaş ise anı ḳurı ṭoprağıla ḳurut tā ki ḫar ḥużūr ide bunda tenbīh budur ki ʿāḳil-i (30) ʿākibet-bīne lāzımdur ki kendüsini muʿāviẕ nev-beden-i pāk idüp cennetde bir laṭīf maḳām tedārük itmege (31) saʿy ide [*rīz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft lāḥavl ey peder lāḥavle kün

ḫādim kendüsi lāḥavle ve lāḳuvvet didi ve ṣūfīyi maġrur eylemekden (32) ötüri aña eyitdi ey peder lāḥavle eyle yaʿnī *lāḥavle ve lāḳuvvet* di

Bārasūl-i ehl kemter-gū süḫan

her ḫuṣūṣa ehl (33) ü ḫabīr olan rasūle azrak söyle yaʿnī söyleme zīrā ehldür aña söylemege iḥtiyāc yoḳdur niteki meşhūrdur [*kemter-gū* bunuñ gibi maḥallerde *megū* maʿnāsına istiʿmāl olınur *rasūl* bunda ḫaber iledici maʿnāsınadur]

[H14b] (1) *"Ersilü'l-ḥakīme ve lātūṣihī"*[350]

cemīʿ-i maṣlaḥata ʿāḳil gönder ve aña vaṣiyyet ü tenbīh eyleme zīrā ʿāḳil cemīʿ-i meṣāliḥi bīḳuṣūr (2) yirine getürür bunda tenbīh budur ki bir kimseye iʿtimād **[N14a]** itmeyüp cemīʿ-i ḫuṣūṣını kendüsi göre ve ihtimāmda ḳuṣūr ḳomaya (3) ve illā ṣoñra nedāmet ü ḫasretden ḫalāṣ müyesser olmaz

Güft bistān şāne püşt-i ḫar beḫār

ṣūfī ḫādime eyitdi (4) ḳaşağı al ḫaruñ arḳasını ḳaşı [*şāne* ṭaraḳdur bunda ḳaşağı maʿnāsınadur]

---

[350] Hakîm gönder ve ona nasihatta bulunma.

Güft lāḥavl ey peder şermī bedār

ḫādim ṣūfīye eyitdi lāḥavle ve lāḳuvvet ey peder bir (5) şerm ṭut baña iʿtimād itmeyüp nice bir söylersin hīç iḫtimāl midür ki ḫaruñ cemīʿ-i levāzımını görmeyüm bunda tenbīh budur ki (6) cemīʿ-i ḫuṣūṣda tekrārbetekrār saʿy u ihtimām lāzımdır

Ḫādim īn güft ü miyānrā best çüst

ḫādim ṣūfīye bu sözleri (7) didi ve miyānını çüst ü fevrī bağladı yaʿnī eteklerini beline ṣoḳdı ḫidmete ḳıyām gösterür kimseler gibi [*çüst* bunda fevrī maʿnāsınadur]

Güft reftem (8) **gāh u cev ārem nüḫüst**

eyitdi gitdim evvel ṣaman ve arpa getüreyim evlād u aḳrabā daḫı evvel murādı içün böyle laṭīf (9) vaʿdeler eylerler ammā ḫulf-i vaʿd idüp ẕevḳ u ṣafā vü şehvet-perestlüge meşġūl olurlar

Reft ü ezāḫır nekerd (10) **ū hīç yād**

ḫādim oradan gitdi ve āḫırdan o hīç yād eylemedi ḳanda ola ki ḫara ṣaman ve arpa getüre

Ḫᵛāb-ı ḫar (11) **güşī bed ān ṣūfī bedād**

ḫādim ol ṣūfīye ṭavşan uyḳusın virdi yaʿnī anı maġrūr eyledi

Reft (12) **ḫādim cānib-i evbāş çend**

ḫādim bir nice evbāş cānibine gitdi yaʿnī levendlerile muṣāḥabet ve ẕevḳ u ṣafā itmege gitdi [*evbāş* mużāf olmaḳ rūşendür mużāf olmamaḳ cāʾizdür]

Kerd berender zişūfī rīş-ḫand

ṣufīnüñ (13) vaṣiyyet ü sözleri üzere rīş-ḫand eyledi yaʿnī zāhiren ṣūfīnüñ sözlerini cān u dilden istimāʿ eyledi ve ṣūfīnüñ ṣaḳalına (14) güldi lākin didüklerinden birini yirine getürmedi *evbāş* cemʿ-i būşdur ki her cinsden maḫlūṭ olan ṭāʾifedür ki bunda levendler (15) maʿnāsınadur [*rīş-ḫand* ṣaḳalına gülüp aldamaḳ maʿnāsınadur]

Ṣūfi ezreh mānde būd u şüd dırāz

ṣūfī yoldan yorġun ve zebūn olmuş idi ve uyḫuda dırāz oldı yaʿnī (16) çoḳ uyudı

Ḫᵛābhā mīdīd bāçeşm-i fırāz

yumulmış çeşmile düşler **[M18a]** gördi yaʿnī hemān ki gözlerini yumup uyudı (17) düşler görmege başladı pes ʿāḳile lāzımdur ki ḳable'l-mevt kendünüñ tedbīrine meşġūl olup kendüye lāzım olan ḫuṣūṣda (18) ġayra iʿtimād eylemeye zīrā bāʿde'l-mevt tedbīr ü ʿamele mecāl muḥāldür [*fīrāz* açıḳ maʿnāsına ḫaṭādur *ḫ*^{v}*ābhā* bunda düşler maʿnāsınadur]

K'ān ḫareş derçeng-i gürgī mānde būd

ki anuñ ḥimārı bir ḳurduñ (19) pençesinde ḳalmışıdı

Pārehā ezpüşt ü rāneş mīrebūd

ol ḥimāruñ arḳasından ve oyluġından pāreler ḳapardı yaʿnī püşt ü (20) rānından pāre pāre etler ḳoparurıdı *rān* bunda oyluḳ maʿnasınadur

Güft lāḥavl īn çi sān māḫūlyāst

ṣūfī ziyāde (21) ıżṭırābından eyitdi lāḥavle ve lāḳuvvet bu ḫ^{v}āb nenüñ gibi māḫūlyādur yaʿnī bu ne düşdür [*māḫūlyā* ḫ^{v}ābda görinür baʿż-ı ḥālātdur ki aḫlāṭuñ keşret ü ġalebesinden olur]

(22) **Ey ʿaceb ān ḫādim-i müşfiḳ kücāst**

ey ʿaceb ol şefḳat idici ḫādim ḳandadur ki ḫaruñ ḥālini andan suʾāl idem ammā bu vāḳıʿadan ẓāhirdür ki ḫarābsız ve cūsuz (23) ḳalub ziyāde elem ü zaḥmetde olam

Bāz mīdīd ān ḫareş derrāh rev

girü yola gitmekde anuñ yaʿnī kendünüñ ḫarını gördi [*derrāh rev derreften rāh* maʿnāsınadur ki *rev* emr-i ḥāżır ṣīġasında maṣdardur ki maʿnāda muḳaddemdür]

(24) **Geh beçāhī mīfütād u geh begev**

gāhi bir ḳuyuya düşeridi ve gāhī bir çuḳura düşeridi bunda tenbīh budur ki ʿāḳıbet bi'ż-żārūri vuḳūʿ (25) lāzım olan āḥvāli müşāhede idüp kendüsine żarar ʿā'id olanlardan ictināb u iḥtirāz ide ve ḫara vāḳıʿ olan aḥvāl gibi ki (26) ol ḫādime iʿtimād itdüginden oldı ve ḫara irişen ālām u şedāʾid maʿnāda ḫar ṣāḥibinedür zīrā beden ne çekerise (27) rūh daḫı çeker [*gev* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥasıyıla çuḳur maʿnāsınadur]

Günegūn mīdīd nāḫoş vāḳıʿa

gūnāgūn nāḫoş u ʿacīb vāḳıʿa gördi [*vāḳıʿa* düş]

Fātiḥā mīḫʷānd ev ve'l-Ḳāriʿa

(28) ol vaḳıʿanuñ żarar u şeʾāmetinden necāt bulmaḳdan ötüri ṣūfī sūre-yi Fāṭiḥa ve sūre-yi el-Ḳāriʿa oḳıdı

Güft çāre (29) **çīst yārān cesteend**

ṣūfī kendüsine eyitdi çāre nedür yārān ṣıçramışlar yaʿnī perākende olmışlardur

Refteend ü (30) **cümle derhā besteend**

ḫānḳāhdan gitmişlerdür ve cümle ḳapuları bağlamışlardur ben ḫānḳāhda yalıñuz ḳaldum ve āḫıra gitmege imkān (31) yoḳdur ki varup ḫaruñ ḥālini görem pes ʿāḳile lāyıḳ olan budur ki mürdelerüñ aḥvālini fikr idüp ʿömr ü ḥayātı ġanīmet ʿadd (32) idüp fırṣat-ı ḳuvvet ölmedin ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş eylemek gerekdür *beyt*

Mekün ʿömr żāyiʿ bāfüsūs u ḥayf

(33) *Ki fırṣat ʿazīzest ve'l-ḳuvveti seyf*[351]

Bāz mīgüft ey ʿaceb ān ḫādimek

girü eyitdi ey ʿaceb ol ḫādimcik

Ne ki bāmā [H15a] (1) **geşt hem-nān u nemek**

ki bizümile hem-nān u nemek olmadı mı yaʿnī bizümile hem-sofra vü hem-ṭaʿām oldı pes ne sebebden ʿahde vefā (2) eylemedi **[N14b]** *ḫādimek*de olan kāf-ı taşġīr taḥḳīr içündür [*ki bāmā hem-nān u nemek negeşt* taḳdīrindedür ki istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Men nekerdem bāvey illā luṭf u līn

ben ol ḫādime eylemedüm illā luṭf u mülāyemet (3) eyledüm [*līn* mülāyemet ve mülāyenetdür]

Ū çirā bāmen küned berʿaks kīn

o ḫādim niçün baña anuñ ʿaksi üzere kīn ü intiḳām eyler yaʿnī ben aña luṭf u rıfḳ eyledüm ol (4) baña intiḳām itmege sebeb ne ola

Her ʿadāvetrā sebeb bāyed sened

---

[351] Ömrü pişmanlıkla zayi etme. Çünkü fırsat azizdir ve kuvvet kılıçtadır.

1 nemek HN: hem-nemek M

her ki ʿadāvete sebeb ü sened gerek yaʿnī ʿadāvete bāʿiṣ bir nesne (5) gerekdür [her ʿadāvetüñ sebebine sened gerek bu hem maʿnādur]

Verne cinsiyyet vefā telḳīn küned

yoḫsa cinsiyyet vefā telḳīn eyler yaʿnī ḫādim ḫod ṣūfīler zümresindendür muḳteżā-yı (6) cinsiyyet ḫod vefā vü maḥabbet eylemekdür [*telḳīn* taʿlīm maʿnāsınadur]

Bāz mīgüft Ādemī bāluṭf u cūd

girü eyitdi luṭf u seḫā ile olan Ādem ʿaleyhi's-selām [*cūd* seḫā]

(7) **Key berān İblīs cevrī kerde būd**

ol İblīs üzere ḳaçan bir cevr eylemiş idi ḥālā ki İblīs-i laʿīn Ḥażret-i Ādem'e ḥadden ziyāde (8) cevr ü cefā eyledi zīrā Ḥażret-i Ādem'üñ cennetden çıḳup firāvān girye vü fiġān itmesine sebeb İblīs oldı pes maʿlūm **[M18b]** oldı (9) ki sebebsiz ʿadāvet olur imiş baʿż-ı nüsaḫda *Ādemī* vāḳıʿ olur *yā* ile maʿnā böyle olur girü eyitdi luṭf u cūdıla (10) olan ol Ādem ki murād Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selāmdur

Ādemī mer mār u kejdümrā çi kerd

Ādemī mār u ʿaḳrebe ne żarar (11) eyledi [*kejdüm* ʿaḳreb bu *ādemī*de yā nisbet içündür]

K'ū hemī ḫ^{v}āhed mer ūrā merg ü derd

ki mār u ʿaḳreb Ādemīye mevt ü derd ü zaḥmet ister pes şeyṭān-ṣıfāt (12) ve mār u ʿaḳreb-sīret olanlara ʿadāvet ü ḫuṣūmet lāzım degüldür zīrā anlar beherḥāl ḫalḳa żarar u elem irişdürmege (13) ḳaṣd eylerler bunda tenbīh budur ki bed-ḫūy olanlardan cemīʿ-i ḫuṣūṣda iḥtirāz itmek vācibdür

Gürgrā ḫod (14) **ḫāṣiyet bedrīdenest**

ḳurduñ ʿādet ü ḫāṣiyyeti ḫod yırtmaḳdur pes ḳudreti olduġı ḳadar ẓarar u ziyān itmege saʿy eyler (15)

Īn ḥased derḫalḳ āḫir rūşenest

āḫir bu ḥased ḫalḳda rūşendür pes iḥtimāldür ki ol serbest ḫādim ḥased ü ʿadāvetinden (16) benüm żararıma ḳaṣd itmiş ola [*āḫir* bunuñ gibi maḥallerde taḫḳīḳ ü taʿyīn maʿnāsına iṣbāt u iẓhār içündür] *beyt*

Ḫūy-ı bed derṭabīʿatī ki nişest

Nedehed cüz bevaḳt-i merg ezdest[352]

(17) **Bāz mīgüft īn gümān-ı bed ḫaṭāst**

ṣūfī girü kendüsine eyitdi ol ḫādim ḥaḳḳında bu yaramaz ẓann ḫaṭādur

Berbirāder īn (18) **çünīn ẓannem çirāst**

birāderim üzere benüm buncılayın ẓannum niçündür

"İnneme'l-mü'minūne iḫvetün"[353]

ve hem Ḳur'ān-ı (19) ʿAẓīmdedür

"İnne baʿże'ẓ-ẓannī işmün"[354]

Bāz güftī ḥazm sū'i'ẓ-ẓann tust

girü eyitdi ḥazm senüñ sū'i'ẓ-ẓannuñdur (20) herkese ḫod ḥazm u iḥtiyāṭ lāzımdur pes ḥazm içün sū-yı ẓann itmegin lāzımdur niteki meşhūrdur

"El-ḥazmü sū'i'ẓ-ẓann"[355]

(21) eyleye ol ḫādim ḥaḳḳında olan sū-yı ẓannuñ ḥazmıdur ki anda ḫaṭā yokdur

Her ki bed-ẓan nīst key māned (22) **dürüst**

her kim ki bed-ẓann degüldür ḳaçan dürüst ḳalur yaʿnī

"El-ḥazmü sū'i'ẓ-ẓann"[356]

ḥasebince her kim ki sū-yı ẓannı terk (23) ide aʿdānuñ āfāt u żararlarından necāt bulup sālim ḳalmaz elbette düşmenlerüñ mekrine firīfte olur pes ʿāḳile (24) lāyıḳ olan budur ki hīç kimseye iʿtimād itmeyüp cemīʿ-i meşāliḥini kendüsi göre tā ki ʿaẕāb-ı āḫiretden fevz ü necāt müyesser (25) olup derecāt-ı ʿāliyyeye vuṣūl bula bu sözleri Ḥażret-i Mevlānā ṣūfīnüñ cānibinden beyān eylemişdür şimdi (26) ṣūfī ḥaḳḳında ve ḫar ḥaḳḳında kendü ṭarafından söylemege şürūʿ eyledi [*māned* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Ṣūfi ender vesvese v' ān ḫar çünān

---

[352] Tabiata yerleşen kötü huy, ölüm vaktine kadar elden çıkmaz.
[353] Müminler ancak kardeştirler. Hucûrât/10
[354] Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Hucûrât/12
[355] Sû-yı zannı hazmetmek.
21 **Her ki bed-ẓan nīst key māned** dürüst her kim ki bed-ẓann N-
[356] Su-yı zannı hazmetmek.

ṣūfī vesvese (27) vü efkārda ve ol ḫar ancılayın yaʿnī ṣusuz ve arpa ve ṣamansız ve ziyāde miḫnetde ki beyān olınsa gerekdür

Ki çünān (28) **bādā cezā-yı düşmenān**

ki düşmenlerüñ cezāsı ancılayın olsun yaʿnī ḫar miḫnet ü elemde idi kāfirler gibi ki ʿaẕābda (29) olalar [*bādā* emr-i ġāʾibdür]

Ān ḫar-ı miskīn miyān-ı ḫāk ü seng

ol miskīn ḥimār ḫāk ü seng içinde yaʿnī ziyāde nāmaʿḳūl yir (30) olduġından yatup ḥużūr itmege ḳādir olmamış idi

Kej şüde pālān derīde pālheng

semeri arḳasında egri (31) olmış pālhengi yırtılmış ve ḳırılmış *pālheng* yular ve ḳusḳun ve yular ṣapı

Küşte ezreh cümle-yi şeb bīʿulūf

(32) yoldan cümle-yi şeb yaʿnī ṣabaḥa degin ʿulūfsüz ölmiş

Gāh dercān-künden ü geh dertelef

gāhī cān çekişmekde ve gāhī (33) telef ü helākda [*cān-kenden* cān çekişmek maʿnāsınadur]

Ḫar heme şeb ẕikr mīkerd ey İlāh

ḫar dükeli gice zebān-ı ḥālile ẕikr eyledi böyle diyü ey İlāh

[H15b] (1) **Cev rehā kerdem kem ezyek muşt kāh**

arpayı ḳodum ve arpadan vaz geldim bir avuç ṣamandan kem miyüm yaʿnī bir miḳdār ṣaman (2) yoḳ mıdur ki aña rāżī oldum pes şunlar ki muʿaẕẕeb olalar **[N15a]** ṭālib-i aʿrāf olup behişti yād eylemezler

Bāzebān-ı ḥāl (3) **mīgüft ey şüyūḫ**

zebān-ı ḥālile eydüridi ey şeyḫler

Raḥmetī ki sūḫtem zʾīn ḫām-ı şūḫ

bir teraḥḥüm eyleñüz ki bu edebsiz (4) ḫāmdan yandum *ḫām-ı şūḫ*dan murād ḫādim-i bīedebdür *raḥmetī künīd* taḳdīrindedür zīrā *şüyūḫ* cemʿ-i şeyḫdür ki ḫiṭāb (5) anlaradur **[M19a]** ki yirine *kün* iḫtiyār iden kimse sibāḳ u siyāḳdan bīḫaberdür [*şūḫ* bunda edebsiz maʿnāsınadur]

Ānçe ān ḫar dīd ezrenc ü ʿaẕāb

renc ü ʿaẕābdan (6) ol nesneyi ki ol ḫar gördi

Murġ-ı ḫākī bīned enderseyl-i āb

āb seylinden murġ-i ḫākī görür *seyl-i āb*dan murād seyl-ābdur (7) *murġ-i ḫākī*den murād ṭavuḳdur ki pervāz itmege ḳādir olmaduġından seyl-ābda ḥāli ḫarāb u mükedder olur [*ḫākī*de *yā* nisbet içündür]

(8) **Bes bepehlū geşt ān şeb tā seḥer**

ol gice ṣabāḥa degin yanı ile çün döndi ve yuvalandı [*bes bepehlū*da *bes* bā-yı ʿArabī iledür]

Ān ḫar-ı bīçāre (9) **ezcūʿu'l-baḳar**

ol bīçāre ḫar baḳar açluġından yaʿnī ziyāde açluġından ṣabaḥa degin ziyāde ʿaẕāb u ʿīḳāb (10) çekdi cūʿu'l-baḳar ve cūʿu'l-kelb bir marażdur *cūʿ* açluḳ maʿnāsınadur bu maḥalde tenbīh budur ki cihānda her kim ki kendüsine lāzım olan ḫuṣūṣda saʿy u ihtimām eylemeyüp ġayra tefvīz ü ḥavāle ide ol ḫuṣūṣda ol kimseye iḥmāl ü ġafleti sebebi ile ḥadden ziyāde żarar irişür ol ḫādim ṣūfī gibi ki kendüsine lāzım olan ḫarını ol ḥīle-bāz ḫādime teslīm eyledi

Rūz şüd ḫādim biyāmed bāmdād

rūz oldı ḫādim ṣabāḥ geldi [*bāmdād* ṣabāḥ]

Zūd pālān (14) **cüst ü ber püşteş nihād**

fevrī anuñ semerini istedi yaʿnī semerini birden ḳaldırdı ve ḫaruñ arḳası üzere ḳodı yaʿnī (15) ihmāl ü taḳṣīrātı maʿlūm olmasun içün ḫidmetde çāpüklük gösterdi baʿż-ı nüsaḫda *cüst*den ṣoñra *vāv* vāḳıʿ (16) olmaz ol vaḳt maʿnā böyle olur tīz semerini fevrī ḫaruñ arḳası üzere ḳodı bu vech üzere çüstdür cīm-i fārisī (17) ile

---

9 açluġından ṣabaḥa degin ziyāde N-

10 cūʿ açluḳ maʿnāsınadur bu maḥalde tenbīh budur ki cihānda her kim ki kendüsine lāzım olan ḫuṣūṣda saʿy u ihtimām eylemeyüp ġayra tefvīz ü ḥavāle ide ol ḫuṣūṣda ol kimseye iḥmāl ü ġafleti sebebi ile ḥadden ziyāde żarar irişür ol ḫādim ṣūfī gibi ki kendüsine lāzım olan ḫarını ol ḥīle-bāz ḫādime teslīm eyledi MN: ḥadīṯ-i şerīfde vardur ki ehl-i nārān çünki defn ideler Münkīr ü Nekīr'üñ suʾālinden ve anuñ cevābınuñ ʿaczinden ṣoñra bir nidā işide ki āsmān cānibinden firiştelere irişür ki anuñ ḳabri içine āteşden cāme-ḫᵛābları döşiyeler ve anuñ üzere dūzaḫdan bir ḳapu açalar ki āteşüñ bād-ı semūmı anuñ üzerine asa ve ḳabri anuñ üzerine ancılayın ṭar ola ki anuñ pehlūsınuñ üstüḫᵛānları biribirine gire H

Ḫar-furūşāne dü se zaḫmeş bezed

ḫādim ol ḫara ḫar-furūş dellāllar gibi iki üç zaḫm urdı yaʿnī elinde olan (18) sivri nesne ile iki üç kerre ol ḫarı dürtdi zaḫm yirine zaḫme olmaḳ mümkindür ki *zaḫme*den murād elindeki sivri nesne (19) olur belki bu vech evvelkiden rūşendür [*ḫar-fürūṣāne*de *elif nūn* cemʿ içündür]

Kerd bāḫar ānçe z'ān seg mīsezed

ḫar ol nesneyi eyledi ki ol kelbden (20) lāyıḳ olur yaʿnī ol kelb-sīret ḫādim ol ḫara vāfir cefā vü ʿaẕāb eyledi ḥālā ki ol cefā vü ʿaẕāb kelb-nefse gerek idi (21) ki tā ṣalāh u ṭāʿat semtine sālik ola

Ḫar çehende geşt eztīzī-yi nīş

nīşüñ ḥiddet ü tīzlüginden ḫar ḳayġıcı oldı (22) ve tīz tīz yürümege başladı [*nīş*den murād sivri nesnedür her ne olursa cā'izdür]

Kū zebān tā ḫar bügūyed ḥāl-i ḫᵛīş

ḳanı zebān u güftār ki tā ḫar kendünüñ ḥālini söyleye pes bīzebānlara (23) teraḥḥum lāzımdur [*zebān*dan murād güftārdur]

"Er-rāḥimūne yerḥamühüm er-raḥmānü irḥamū men fi'l-ʿarḍi yerḥamüküm men-fi's-semā'i"[357]

beyt

(24) *Miskin ḫar egerçi bītemīzest*

Çün bār hemī keşed ʿazīzest[358]

Gümān bürden-i kārvāniyān ki behīme-yi şūfī rencūrest

kārvān (25) ḫalḳınuñ ẓann itmesi beyānındadur ki ṣūfīnüñ behīmesi ki murād ḥimārıdur rencūrdur yaʿnī yoldaşları ḫarı ḫaste ṣandılar

---

[357] Merhametli olanlara rahman olan allah da merhamet eder. Siz arzda olanlara merhamet edin ki semadakiler de size merhamet etsin. (Ebu Dâvûd, Sünen, 4/285, Daru'l-Fikr ; Tirmizî, Sünen, 4/323, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut; Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/160, Müessetü Kurtuba, Mısır)

[358] Miskin eşek gerçi temiz değildir ama yük taşıdığı için azizdir.

(26) **Çünki ṣūfī bernişest ü şüd revān**

çünki ṣūfī ḥimārına bindi ve yola revān oldı

Rū derüftāden girift ü her zamān

(27) ol ḥimār her zamān yüzi üzere düşmege başladı [*derrū* taḳdīrindedür]

Her zamāneş ḫalḳ bermīdāştend

her zamān ḫalḳ ol ḥimārı yaʿnī her düşdükçe (28) ḳaldırdılar

Cümle rencūreş hemī pendāştend

cemīʿ-i kārvān ḫalḳı anı ḫaste ṣandılar ḥālā ki ol ḫar ḫaste degül idi belki açluġından (29) zebūn olmuş idi

Ān yekī gūşeş hemī pīçīd saḫt

ol birisi ḥimāruñ ḳulaġını muḥkem burarıdı tā ki anuñ ḫastaluġını maʿlūm ide (30)

V'ān dīger derzīr-i kāmeş cüst laḫt

ve ol birisi ḥimāruñ ṭamaġı altında yara yoḳlarıdı tā bile ki eñi ḳopmışdur yaʿnī ṣūfīnüñ (31) yoldaşları ṣūfīye ziyāde teraḥḥumlarından ḥimāruñ ʿilāc ve tefaḥḥuṣ-ı aḥvālinden tamām ihtimām gösterdiler

V'ān dīger dernaʿl-i (32) **ū mīcüst seng**

ve ol birisi ḫaruñ naʿli altında ṭaş isteridi tā bile ki ayaġına ṭaş mı batdı

[M19b] V'ān dīger derçeşm-i ū (33) **mīdīd jeng**

ve ol birisi ḥimāruñ çeşminde pās göriridi tā bile ki gözinde kisi mi vardur murād budur ki

"İnneme'l-mü'minūne **[H16a]** (1)*iḫvetün"*[359]

ḫasebince aṣḥāb-ı şerīʿat ve erbāb-ı ṭarīḳat birr ü taḳvā ve sülūk u riyāżetde biribirine muʿāvenet ideler

Ve teʿāvenū (2) ʿale'l-birri ve't-taḳvā[360]

āyeti buña şāhiddür [*jeng* zā-yı Fārisī ile pas maʿnāsındur ki baʿż-ı kimse zā-yı ʿArabī iledür dir]

Bāz mīgüftend ey şeyḫ īn ziçīst

yoldaşları girü eyitdiler ey şeyḫ bu nedendür yaʿnī (3) bu ḥimāra ne oldı ki böyle zebūndur

[359] Müminler ancak kardeştirler. Hucûrât/10

[360] İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın. Mâide/2

Dey nemīgüftī ki şükr [N15b] īn ḫar ḳavīst

dün dimez mi idüñ ki Ḥażret-i Ḫudā'ya şükr olsun (4) ki bu ḥimār ḳavīdür dün dimedüñ mi bu hem vechdür bunda tenbīh budur ki çoḳ kimse ibtidā-yı sülūkda ḳaṭʿ-ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil (5) itmekde kendüsini çüst ü ḳavī ẓann idüp maġrūr olur lākin zuʿm u zannından hezār mertebe aşaġa ḳalur [*dey* dün maʿnāsınadur] *beyt*

(6) *Her kes bemeydān-ı gūşiş derend*

Vey gūy-ı devlet ne herkes berend[361]

Güft ān ḫar gū beşeb lāḥavl ḫard

ṣufī yoldaşlarına (7) eyitdi ol ḥimāreke ol gice lāḥavle yidi yaʿnī ḫādimüñ lāḥavli sebebi ile āb u ʿulūfsüz ḳaldı [*ḫard*da ḫā fetḥile oḳınmaḳ gerekdür]

Cüz bedīn şīve nedāned rāh (8) **kerd**

bu uslūb ġayrı ile yol eylemegi bilmez yaʿnī bu ḳadardan ġayrıya ḳādir olmaz baʿż-ı nüsaḫda *nedāned* yerine *netāned* (9) vāḳıʿ olur ḳādir olmaz maʿnāsına

Çünki ḳūt-ı ḫar beşeb lāḥavl būd

çünki ḥimāruñ ḳūt u ġıdāsı gicede lāḥavle idi [*ḳūt* ġıdā]

(10) **Şeb müsebbiḥ būd u rūz endersücūd**

gice tesbīḥ idici oldı ki ġıdā vü ʿulūfsüz ḳaldı ve gündüz secdede oldı yaʿnī (11) dembedem yüzi üzere düşmek lāzım geldi zīrā cesedinde ḳuvvet ḳalmadı bunda ḥışṣe budur ki dinüñe müteʿallıḳ aḥvālde (12) hergiz kimseye iʿtimād itmeyesin ve şeyṭānuñ mekr ü ḥīlesinden ziyāde ḥaẕer üzere olasın zīrā şeyṭān ḫalḳuñ ekṣerini yārānınuñ (13) muʿāveneti ile ṭarīḳ-i müstaḳīmden dūr eyler ḫuṣūṣā fī zamānenā ki āḫir zamanuñ āḫiridür ki yar-ı ṣādıḳ ve refīḳ-i (14) muvāfıḳ ʿAnḳā ve kimyā gibidür ki andan nām u nişān peydā vü hüveydā degüldür niteki ʿAṣṣār-ı Tebrīzī Mihr ü Müşterī nām kitābında (15) bu zībā ḳıṭʿayı dimişdür herkese lāzımdur ki anı ḫāṭırına ala *ḳıṭʿa*

Mecū ʿAṣṣār mihr ezṭabʿ-ı merdüm

(16) *Ki gül hergiz zişūristān neḫīzed*

Vefā ezṣūret-i bīmaʿni-yi ḫalḳ

---

[361] Herkes çabalama meydanını kat eder ancak mutluluk topunu herkes elde edemez.

8 baʿż-ı nüsaḫda *nedāned* yerine *netāned* vāḳıʿ olur ḳādir olmaz N-

Çü ezṣüret-melā'ik mīgirīzed

Beġırbāl-i felek (17) berfarḳ-ı īnhā

Ḳażā cüzmekr ü ġaddārī binīzed

Bemihr-ānrā ki nīkī bīş-ḫ^{v}āhī

Bekīnet her zamān bedter sitīzed

Çü (18) *eşk ānrā ki sāzī cāy berçeşm*

Eger desteş dehed ḫūnet birīzed[362]

Ādemī-ḫ^{v}ārend aġleb merdümān

cihān ḫalḳınuñ (19) ekṣeri ādemī-ḫ^{v}ārlārdur ya'nī ẕātlarında luṭf u teraḥḥum yoḳdur her dem biri birinüñ żarar u helākine sa'y eylerler Ḥażret-i (20) Ḥaḳ'dan şerm ü ḫavfları yoḳdur egerçi cemī'an insān ṣūretindedür *ādemī-ḫ^{v}ār* vaṣf-ı terkībīdür ādem oğlını yiyici ma'nāsına (21) ki elif ziyāde olınur

Ezselām 'aleyk şān kem-cū emān

anlaruñ selām 'aleykden emān isteme ve hergiz 'ahdlerine i'timād (22) idüp anlardan vefa vü maḥabbet ümīd ṭutma niteki Ḥażret-i 'Alī raḍiyallāhu 'anh buyurur

"İḫvānü'z-zamāni cevāsisü'l-'uyūb"[363]

[*kem-cū* bunuñ gibi maḥallerde *mecū* ma'nāsınadur]

(23) **Ḫāne-yi dīvest dilhā-yı heme**

cemī'sinüñ göñülleri şeyṭānuñ ḫānesidür ya'nī dil ile va'de eylerler ammā göñüllerinde (24) anuñ ḫilāfını fikr eylerler ve işleri şeyṭān gibi mekr ü ḥīle vü ḫud'adur zīrā şeyṭānuñ maġlūbı olmışlardur

Kem-peẕīr (25) **ezdīv-i merdüm demdeme**

---

[362] Ey Assâr insanların fıtratında merhamet arama, zira çorak toprakta gül bitmez. Vefa, halkın manasız sureti yüzünden meleklerin suretinden de kaçar. Bunun üzerine kaza feleğin eleğinden hile ve gaddarlıktan başka bir şey elemez. Onun çokça iyilik arzulayan merhameti senin kininle her zaman daha beter cedelleşir. Onun uğruna gözlerin yaşardığı zaman, sana elini verse kanını döker.

22 raḍiyallāhu 'anh NM: kerremallāhu te'ālā vechehū N

[363] Zamanın kardeşleri ayıpların casuslarıdır.

ḫalḳuñ şeyṭānından demdeme ḳabūl eyleme yaʿnī şeyṭān-sīret kimselerüñ lāf u sözine maġrūr (26) u firīfte olup ṭarīḳ-i ḥaḳdan çıḳma [*kem-peẕīr* bunuñ gibi maḥallerde mepeẕīr maʿnāsınadur]

Ezdem-i dīv ānki ū lāḥavl ḫord

şeyṭanuñ nefesinden ol kimse ki lāḥavle (27) yedi yaʿnī şeyṭānuñ **[M20a]** sözine firīfte oldı

Hem çü ān ḫar derser āyed derneberd

ol ḫar yolda yüzi üzere yıḳılduġı gibi (28) ol kimse nefs ü şeyṭān cenginde depesi üzere gelür yaʿnī nefs ü şeyṭānıla muḳābele itmege ḳādir olmayup (29) maġlūb u zebūn olur

Her ki derdünyā ḫored telbīs-i dīv

her kim ki dünyāda İblīs'üñ telbīsini yiye (30)

V'ezʿadüvv-i dōst-rū taʿẓīm ü rīv

ve dost yüzli yaʿnī ẓāhirde dost olan düşmenden taʿẓīm ü ḥīle yiye yaʿnī taʿẓīm ü (31) mekrine maġrūr u firīfte ola [*rīv* ḥīle]

Derreh-i İslām berpūl-ı ṣırāṭ

İslām yolında ve ṣırāṭ köprisi üzere pūl köpridür (32)

Derser āyed hemçü ān ḫar ezḫubāṭ

ol ḫar gibi żāʿf u serāsimelüginden depesi üzere gelür [*ḫubāṭ* serāsīmelük]

ʿİşvehā-yı yār-i bed (33) **menyūş hīn**

āgāh ol yaramaz yaruñ mekr ü ʿişvelerini istimāʿ eyleme [*menyūş* istimāʿ eyleme maʿnāsınadur]

Dām bīn eymen merev tū berzemīn

yer üzere **[H16b]** (1) eymen yürüme ṭuzaġı gör yaʿnī dīn ü dünyā ḫuṣūṣında ziyāde tedārük ve başīret üzere ol tā berbelā vü mekr dāmına giriftār olmaya *beyt*

(2) *Dām-ı saḫtest mekr-i yār şeved luṭf-ı Ḫudā*

Ver ne ādem neberd ṣarfe zişeytān-ı racīm [364]

[364] "Yarin hilesi zor bir tuzaktır. Allah yardım etsin. Değilse insan şeytan-ı racimden bir boncuk bile alamaz."

Ṣad hezār İblīs lāḥavl-ār bīn

(3) yüz biñ lāḥavle getürici İblīs'i gör yaʿnī ḥadden ziyāde İblīs-sīret bed-baḫtlar vardur ki ḫalḳı aldamaḳdan ötüri lāḥavle dirler zinhār (4) anlardan ġāfil olma [*lāḥavle-ār* vaṣf-ı terkībīdür lāḥavle görici yaʿnī lāḥavle diyici maʿnāsına *bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ādemā İblīsrā dermār bīn

ey Ādem İblīs'i mār içinde gör yaʿnī mār ki ḫūb ṣūretde olup behiştüñ derbānı (5) idi şeyṭān anuñ aġzına girüp behişt içünde Ḥażret-i Ādem'i iḍlāl eyledi eger şeyṭān kendüsi āşkāre varısa iḍlāl (6) itmege ḳādir olmazıdı pes herkese **[N17a]** lāzımdur ki şeyṭāndan ve nāmaʿḳūl dōstlardan ziyāde perhīz ide zīrā şeyṭān bir kimseyi (7) iḍlāl itmege ḳādir olmasa yā dōstı ʿavreti sebebi ile iḍlāl eyler buña dermān budur ki fāsıḳı ve dünyā-perest ü şehvet-peresti dōst (8) ṭutmayup dāʾim ṭāʿat ü ʿibādetde olmaḳ gerekdür

Dem dehed gūyed turā ey cān u dōst

saña ey cān u dōst dir dem virür (9) yaʿnī benüm cānum ve dōstum diyüp laṭīf sözile firīfte ve ġāfil eyler sen ḫod sāde-dillügüñden anı ṣādıḳ ẓann idüp şişüp (10) ḳabarursun

Tā çü ḳaṣṣābī küşed ezdōst pōst

tā bir ḳaṣṣāb gibi dōstından pōstını çeke yaʿnī anuñ saña dem virmesi ḳaṣṣābuñ dem (11) urması gibidür ki ḳoyunı boġazlayup ṣoymaḳ içün üfürür

Dem dehed tā pōst-ı bīrūn keşed

saña dem virür tā senüñ pōstuñı (12) ṭaşra çeke yaʿnī seni helāk idüp pōstuñı ṣoya

V'āy ū k'ezdüşmenān afyon çeşed

vāy ol kimseye ki düşmānlarından (13) afyon ṭada zīrā içinde zehr olması muḳarrerdür [*v'āy* lafẓı mużāf olmayup *vāv* lafẓı *ūrā* taḳdīrindedür]

Ser nehed berpāy-ı tu ḳaṣṣāb-vār

senüñ ayağuñ üzere baş ḳor yaʿnī ziyāde (14) mülāyemet ü mülāṭafet eyler

---

6 ziyāde N-

Dem dehed tā ḫūnt rīzed zār zār

ḳaṣṣāb gibi dem virür yaʿnī ġāfil ü maġrūr eyler tā zār zār senüñ (15) ḳanuñı döke yaʿnī derd ü miḥnetile seni helāk ide *ḳaṣṣāb-vār* mıṣrāʿ-ı ṣānīye merhūn olmaḳ ziyāde rūşendür *vār* bunda teşbīh (16) içündür *dem dehed* bunda aldar maʿnāsınadur *ḫūnt* da *nūn* sākin Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ'uñ bu beytinde vāḳıʿ olan *dem mīdehī* (17) aldarsın maʿnāsınadur *beyt*

Fürū reft ezġam-ı ʿışḳet dehem dem mīdehī tā key

Demār ezmen berāverdī (18) *nemīgūyī berāverdem*[365]

Hemçü şīrī ṣayd ḫodrā ḫ^{v}īş kün

bir arslan gibi kendüñüñ şikārını kendüñ eyle bu hem vechdür bir şīr gibi kendü (19) şikārını kendüñ eyle yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādet ve ḫayrāt u ḥasenātı kendüñ eyle dimege benden **[M20b]** ṣoñra vaṣī vü vāriṣ isḳāt-ı ṣalāt ü ḥacc ve (20) kefāret ve sāʿir ḫayrāt benüm mālumdan eylerler zīrā ki iʿtimād cāʾiz degüldür [*ṣayd* bunda maṣdar degüldür belki şikār olınanuñ ismidür]

Terk ʿişve-ecnebī vü ḫ^{v}īş kün

ecnebī ve ḫışmuñ (21) ʿişve ve vaʿdesini terk eyle

Hemçü ḫādim dān mürāʿāt-i ḥasān

edānī vü ḥaslaruñ mürāʿātini (22) ḫādim gibi bil yaʿnī ḫānḳāhda olan ḫādim ṣūfīnüñ ḥimārı ḥaḳḳında riʿāyetlere vaʿde idüp fevrī ḫulf-i vaʿde idüp ḥimāra dünyānuñ cefāsını itmiş idi (23) edānīnüñ daḫı riʿāyeti böyledür hergiz bir nesne ṣādır olmaz ḫulf-i vaʿdeden ġayrı [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Bīkesī bihter ziʿişve-nākesān

(24) nākeslerüñ ʿişve vü ḥīlesinden bīkeslük yigrekdür zīrā kimsem yoḳdur diyü her ḫuṣūṣı kendüñ görürsün

Derzemīn-i merdümān ḫāne mekün

---

[365] Aşkın doruğa çıktı, gamınla ne zamana kadar beni aldatacaksın? Benden canımı alıyorsun ve aldım demiyorsun.

kimseler yirinde (25) ḫāne eyleme yaʿnī kendüñe lāzım olacaḳ meṣāliḥi ġayrlara sipāriş itmek ġayrlaruñ yirinde ḫāne binā (26) eylemek gibidür ki ṣebāt u beḳāsı yoḳdur zīrā dünyā dārü'l-ḳarār degüldür [*mekün* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Kār-ı ḫod kün kār-ı bīgāne mekün

kendü işin eyle (27) bīgānenüñ işin eyleme yaʿnī kendü nefʿüñe saʿy eyle bīgānenüñ nefʿine saʿy eyleme *bīgāne*den murād ne idügini Ḥażret-i Mevlānā (28) beyān eyler ve bu beyāndan āşinā kim idügi rūşen ü ẓāhir olur

Kīst bīgāne ten-i ḫākī-yi tū

bīgāne kimdür senüñ ḳurb-ı (29) ḫākī tenüñdür ki senüñ ḳurb-ı İlāhī'den dūr olmaġa sebeb olmışdur *āşinā*dan murād senüñ eflākī rūhuñdur ki ḳurb-ı İlāhī (30) anuñ sebebi ile ẓāhir olur zīrā çünki ṭāʿat ü riyāżetde ṣābit ḳadem ola viṣāl-i İlāhī müyesser olur

Kez berāy-ı ūst (31) **ġamnākī-yi tū**

ki senüñ ġamnāklügüñ andan ötüridür yaʿnī cismāniyyet mertebesinde ḳalup rūḥāniyyetden dūr olmasın sen (32) ol ḫuṣūṣ içün ġam yirsin ḥalā ki andan saña nefʿ yokdur ve rūḥāniyyet içün saʿy eylemezsin ḥālā ki saña nefʿ-i kesīr andandur

(33) **Tā tu tenrā çerb ü şīrīn mīdehī**

tā ki sen tenüñe çerb ü şīrīn virürsün yaʿnī mādām ki sen nefā'is yemekden perhīz eylemezsin [*çerb* bağlu cīm-i Fārisī iledür]

[H17a] (1) **Cevher-i ḫodrā nebīnī ferbihī**

kendü cevherüñüñ semizlügin görmezsin yaʿnī senüñ rūḥuñ laṭīf ü rūḥānī olmaz *beyt*

(2) *Hemī mīredet ʿĪsā ezlāgarī*

Tu derbend-i ānī ki ḫar-perverī[366]

*ʿĪsā*dan murād rūh ve *ḫar*dan murād tendür

(3) **Ger miyān-ı müşg tenrā cā şeved**

eger tene müşg içinde yir ola yaʿnī müşg içinde ġarḳ ola

Rūz-ı mürden gend-i ū peydā (4) **şeved**

mevt güni anuñ ḳabīḥ rāyiḥası ẓāhir olur

---

[366] İsa zayıflıktan ötürü ölüyor, sen ise onun bendinde eşek besliyorsun.

Müşgrā berten mezen berdil bemāl

müşgi tenüñ üzere urma (5) göñlüñ üzere sür yaʿnī çeşmüñi muʿaṭṭar eyle belki ḳalbüñi muʿaṭṭar eyle [*bemāl* emr-i ḥāżır müfreddür]

Müşg çi bud nām-ı pāk-i Ẕü'l-Celāl

müşg nedür Allāh Teʿālā'nuñ (6) pāk ism-i şerīfidür zübde-yi kelām budur ki ẕikrullāh ḥalvet ü keşretde ṣıdḳ u iḫlāṣ ile gerekdür zīrā ḫalḳ ḳatında mücerred (7) zebānıla olan ẕikrullāhdan saña ḳurb u viṣāl-i İlāhī müyesser olmaz ḥīn-i mevtde tenden rāyiḥa-yı bed ẓāhir olduġı **[N16b]** gibi (8) elbette ʿāḳıbet senden daḫı baʿde'l-mevt ḳabā'iḥ ẓāhir olur ki ḥacālet ü nedāmetden ġayrı bir nesne bulmazsın

(9) **Ān münāfiḳ müşg berten mīnehed**

ol münāfıḳ müşgi teni üzere ḳoyar yaʿnī āşkāre kelime-yi şehādet getürür ve esmā'ullāh (10) ve Ḳur'ān-ı ʿAẓīm oḳur lākin ḳalbi andan ḫālī vü ʿārīdür [*müşgrā* taḳdīrindedür]

Rūḥrā derḳaʿr-ı gül-ḫen mīdehed

ol sebebden rūḥını (11) gül-ḫenüñ ḳaʿrına virür yaʿnī rūḥ-ı nāpāki dūzaḫuñ ḳaʿrına irişür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"İnne'l-münāfikīn (12) *fi'd-derki'l-esfeli"*[367]

Berzebān nām-ı Ḥaḳ u bercān-ı ū

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ nām-ı şerīfi münāfıkuñ zebānı üzeredür ki īmān (13) getürüp Ḥaḳḳ'uñ vaḥdāniyyetine ve Rasūl'üñ risāletine iḳrār eyler ve anuñ cānı üzere

Gendhā ezfikr-i bīīmān-ı ū

(14) ol münāfıḳuñ īmānsız fikrinden ḳabīḥ rāyiḥalar vardur [*gende* ve *gend* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥasıyıla ḳabīḥ rāyīḥa maʿnāsınadur]

Ẕikr-i bāū hemçü sebze-gül-ḫenest

ol münāfıḳıla ẕikrullāh (15) **[M21a]** gül-ḫenüñ sebzesi gibidür zīrā cenāndan ḫālī zebānıla olan ẕikr-i İlāhī gül-ḫen ü mezbelede olan sebze gibidür

(16) **Berser-i mebrez gülest ü sūsenest**

---

[367] Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Nisâ/145

āb-ḫānenüñ üstinde güldür ve sūsendür yaʿnī münāfıḳ gül-ḫen ü āb-ḫāne meṡābesindedür (17) ve ẕikr-i İlāhī sebze ve gül ü sūsen meṡābesindedür [*mebrez* ḫalā maʿnāsınadur]

Ān nebāt ān cā yaḳīn ʿārīyetest

ol gül-ḫen ü āb-ḫāneden muḥaḳḳaḳ ol (18) nebāt ʿāriyyet ü ʿārıżdur niteki kelime-yi şehādet münāfıḳuñ lisānı üzere ʿārıż u ʿāriyyetdür

Cāy-ı ān gül meclisest (19) **ü ʿişretest**

zīrā ol gülüñ yiri meclisdür ve ʿişretdür niteki şīşelerüñ içine ḳoyup meclis ü bezmi müzeyyen (20) eylerler *nebāt*dan murād gül ü sūsendür bu sözüme bu āyet-i kerīme delīl ü şāhiddür

Ṭayyibāt āyed besūy-ı ṭayyibīn

(21) ṭayyibāt ṭayyibīn cānibine gelür

"Eṭ-ṭayyibātü li'ṭ-ṭayyibīne ve'ṭ-ṭayyibūne li'ṭ-ṭayyibāt"[368]

Lilḫabīṡinel-ḫabīṡātest hīn

ḫabīsīn (22) içün ḥabīṡātdur āgāh ol pes ṭayyib cān ki ehl-i īmānuñ cānıdur ṭayyibāta lāyıḳdur cismleri daḫı rūḥuñ (23) rūḥāniyyeti ve nūrāniyyeti ile pāk ü laṭīf dür niteki bu ḥadīs-i şerīfden maʿlūmdur

"El-mü'minü lāyencisü"[369]

ve nifāḳ (24) u küfr ehlinüñ cānı ḫabīṡdür ḫabīṡāta lāyıḳdur cesedleri daḫı rūḥları gibi nāpāk ü keṡīfdür niteki meşhūrdur

(25) *"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"*[370]

niteki Ḥażret-i Mevlānā bu sırrūn beyānına şürūʿ eyledi

Kīn medār ānhā ki ezkīn gümrehend

(26) bir kimseye kīn ṭutma zīrā anlar ki kīnden ḍalāl ü güm-rehlerdür yaʿnī kīn ṭutup intiḳām ḳaṣdın iden kimseler ki (27) ol ḥāl üzere olmışlardur [*medār* nehy-i ḥāżır müfreddür *dār* emr-i ḥāżır müfreddür]

---

[368] Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Nūr/26

[369] Mü'min necis olmaz. (Buhârî, Sahih, 1/109, Daru İbn Kesr, Beyrut, 1407; Müslim, Sahih, 1/282, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut)

[370] Cins cinsine meyl eder.

Gürşān pehlū-yı kīndārān nehend

anlaruñ ḳabrini kīn ṭutıcılaruñ yanında ḳorlar (28) yaʿnī bir kimse bir kimseye kīn ṭutarıken vefāt eylese defn olduḳdan ṣoñra emr-i İlāhī ile melāʾike anı ḳabrinden iḫrāc (29) idüp kindārlaruñ ḳabrleri yanına defn eylerler

Aṣl-ı kīne dūzaḫest ü kīn-i tū

kīnenüñ aṣlı dūzaḫdur ve senüñ kīnüñ

(30) **Cüz-i ān ḳüllest ḫaşm-ı dīn-i tū**

ol küllüñ cüzʾüdür ve senüñ dīnüñüñ düşmenidür zīrā kīn senüñ dūzaḫī olmaña sebebdür *ḳüll*den (31) murād dūzaḫdur ki kīn anuñ cüzʾidür kīn ü kīne ve ġarḳ u ġarḳa dirler ki *hā* ziyāde olmaġıla maʿnā müteġayyir olmaz

Çün tu cüz-i dūzaḫī (32) **pes hūşdār**

çünki dūzaḫuñ (33) cüzʾisin pes hūş ṭut yaʿnī senüñ kīnüñ dūzaḫuñ cüzʾidür bu iʿtibārile sen dūzaḫuñ cüzʾisin pes fehm eyle ki murād mışrāʿ-ı ṣānīnüñ mażmūnıdur

Cüzʾ sūy-ı küll ḫod gīred ḳarār

cüzʾ kendünüñ külli cānibinde ḳarār ṭutar **[H17b]** (1) pes kīndār lāzım gelür ki dūzaḫa gide zübde-yi kelām budur ki şol kimsede ki ḫışal-i dūzaḫī ola ʿāḳıbet anı anı dūzaḫ cānibine (2) çeker ve şol kimse ki ḫışāl-ı behiştī ola ʿāḳıbet anı behişte iriştürür *beyt*

Bedūzaḫ bered merdrā ḫūy-ı zişt

(3) *Ki āḫlāk-ı nīk āmedest ezbehīşt* [371]

Ver tu cüz-i cennetī ey nāmdār

ve ger sen cennetüñ cüzʾi iseñ ey nāmdār

ʿĪş-i tū bāşed zicennet (4) **pāydār**

pāydār u ebedī senüñ ʿīşüñ cennetden olur [bu hem maʿnādur cennetden senüñ ʿīşüñ pāydār u bāḳī olur *pāydār* bāḳī maʿnasınadur] Ḥażret-i Mevlānā çünki tenbīh eylemiş idi ki kendü

---

33 murād N-

[371] Kötü huy insanı cehenneme götürür. İyi ahlak insanı, cennet ehlidir.

4 kendü işüñi kendüñ gör ġayra ḥavāle eyleme ve tenbīh eylemiş idi ki N-

işüñi kendüñ gör (5) ġayra ḥavāle eyleme ve tenbīh eylemiş idi ki ʿameli iḫlāṣıla idüp iʿtiḳādı dürüst ü pāk itmek gerekdür pes imʿān-ı naẓar ile (6) eger ʿamel mücib-i dūzaḫ ise muḳarrer dūzaḫī olmaġuñ ʿalāmiyyetdür ve ger mücib-i behişt ise muḥaḳḳaḳ behiştī olmaġuñ ʿalāmetidür (7) lācerem

"Temūtūne ʿalāmā teʿīşūne ve taḫşerūne ʿalātemūtūn"[372]

ḥasebince eger senüñ işüñ ʿamel-i nār ve yārānuñ eşrār ola anlara ḳarīn (8) olursun ve ger senüñ işüñ ʿamel-i behişt ve yārānuñ ebrār ola anlara yār olursun ve ʿāḳıbet ne olacaġı rūşendür

(9) **Telḫ bātelḫān yaḳīn mülḥaḳ şeved**

zīrā muḥaḳḳaḳ acı acılara **[M21b]** mülḥaḳ u muttaṣıl olur

Key dem-i bāṭıl ḳarīn-i Ḥaḳ şeved

bāṭıl söz ve nāmaʿḳūl (10) ʿamel ḳaçan Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ḳarīn ü maḳbūl olur dünyāda eger senüñ sözüñ bāṭıl ve ʿamelüñ nāmaʿḳūl ola ḳıyāmetde **[N17a]** maḳbūl-i (11) Ḥaḳ olup ebrāruñ ʿameline muḳārin olmaz

Ey birāder tū hemān endīşeī

ey birāder sen hemān endīşe vü fikrsin zīrā iʿtibār (12) fikr ü niyyetedür niteki bu ḥadīṯ-i şerīfde rūşendür

"Niyyetü'l-mü'min ḫayrun minʿamelihi"[373]

ve iʿtibār niyyete idügi bu ḥadīs-i şerīfden (13) hem ẓāhirdür

"Yu'tī biraculin ilāmaḳāmi'l-ḥisābi feyuʿṭā kitābühū feyuḳālü lehū iḳrā' kitābeke feyenẓuru fīhi aʿmālün mine'l-ḥacci ve'l-ʿumrati (14) *ve'l-ġurveti ve'ṣ-ṣadaḳati ve ġayrihā fe-yeḳūlü yā Rabbi leyse hāẕā kitābī fe-yeḳūlullāhu teʿālā leyse hāẕā yevmü'l-ḫaṭā'i ve'n-nisyāni* (15) *hāẕā kitābüke ḳad neveyte fīdārike'd-dünyā inneke iẕā vecedte'l-māle feʿalte hāẕihi'l-aʿmāle ḳad ceʿaltü niyyeteke mekāne ʿamelike"*[374]

---

[372] Yaşadığınız gibi ölürsünüz, öldüğünüz gibi haşredilirsiniz.

9 Zīrā muḥaḳḳaḳ acı acılara mülḥaḳ u muttaṣıl olur **Key dem-i bāṭıl ḳarīn-i Ḥaḳ şeved** N-

[373] Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır. (Kenzü'l-Ummal, 3/754.)

[374] Bir adam hesap yerine getirlir ve ona kitabı verilir ve kitabını oku denilir. O da kitabına bakar. Orada hac, umre gurve, sadaka ve daha başka amellerin olduğunu görür. Der ki ya Rabbi bu benim kitabım değil. Allah

[*endīşeī*de hemze ḫiṭāb içündür]

(16) **Mā baḳī-tū üstüḫān u rīşeī**

senüñ bāḳīñ yaʿnī fikr ü niyyetüñden ġayrı her ne ise üstüḫān ve bir rīşedür yaʿnī ṣūret (17) ü cüşşedür ki aña iʿtibār yoḳdur zīrā ṣūret ü cüşşe ḥayvānātda daḫı vardur ḫuṣūṣā ki aʿmāl fikr ü niyyetsiz hergiz (18) bir fāʾideye yaramaz niteki bu ḥadīs-i şerīf bu maʿnāyı beyān idicidür

"İnneme'l-aʿmālü bi'n-niyyāt"[375]

rīşe ṣaçaḳ maʿnāsınadur (19) ki murād ṣaç ve ṣaḳaldur [*rīşeī*de hemze vaḥdet içündür]

Ger gülest endīşe-yi tū gülşenī

eger senüñ endīşe vü niyyetüñ gül ise gülşenī ve lāyıḳ-ı (20) behiştsin

Ver büved ḫārī tu hīme-gül-ḫenī

ve ger senüñ endīşe vü niyyetüñ ṣāfī ḫār ola hīme-yi gül-ḫen ve lāyıḳ-ı dūzaḫsın (21) murād budur ki pāk iʿtiḳād ve laṭīf niyyet olanlar behişte irişürler ḳabīḥ niyyet ve nāpāk iʿtiḳād olanlar ḳaʿr-ı dūzaḫda (22) ḳalurlar mülāḥide ve münāfiḳīn ü kefere gibi [*hīme* ḥaṭab maʿnāsınadur beTürkī odun]

Ger gül-ābī berser-i ceybet zenend

eger gül-āb iseñ seni ceybüñ başı üzere ururlar (23) yaʿnī gül-ābı ḳoyunlara ṣaçduḳları gibi seni dergāh-ı İlāhīde muʿazzez ü mükerrem ṭutarlar *ceyb* ḳoyun maʿnāsınadur hem (24) ʿādet-i nāsdur ki aña gül-āb ṣaçarlar

Ver tu çün bevlī birūnet efgenend

ve ger sen bevl gibi iseñ seni ṭaşra bıraġurlar (25) yaʿnī eger dergāh-ı ʿālīye liyāḳatüñ yoḳ ise merdūd olup ʿaẕāb u ihānete lāyıḳ olursun [*bevl* sidük]

Ṭablhā derpīş-i ʿaṭṭārān (26) **bibīn**

ʿaṭṭārlaruñ öñinde ṭablaları gör

Cinsrā bācins ḫod kerde ḳarīn

---

ona der ki bu gün hata veya unutkanlık günü değildir. bu senin kitabındır. Sen dünyada iken eğer mal bulursam bu mallarla şöyle amel edeceğim diye niyet etmiştin. Ben niyetini amelinin yerine kabul ettim.

[375] Ameller niyetlere göredir. (Buhârî, Sahih, 1/3; Daru İbn Kesir, Beyrut, 1407 ; Müslim, Sahih, 3/1515.)

ʿaṭṭārlar cinsini kendü cinsine ḳarīn ü ḳarīb eylemişlerdür

Cinshā (27) **bācinshā āmīẖte**

cinsleri cinsleri ile ḳarışdırmış bu hem vechdür cinsler cinslerine ḳarışmış

Z'īn tecānüs zīnetī (28) **engīẖte**

bu tecānüsden bir zīnet peydā eylemiş yaʿnī cins cinsine ḳarīn olmaḳda tamām leṭāfet ü nümāyiş vardur (29) pes şol kimse ki feseḳadan iḫtirāz u ictināb idüp evliyā vü ṣuleḥā muṣāḥabetini iḫtiyār ide o daḫı ol zümreden (30) olur bu ʿālemde cinsiyyet nice iʿtibār olınurısa hemçünān ol ʿālemde daḫı cinsiyyet iʿtibār olınur pes eger bir (31) kimse kendünüñ ḫuṣūṣında imʿān-ı naẓar eylese idrāk itmege ḳādir olur ki aḥvāl ü efʿāl ü aḳvālde anuñ müşāreket (32) ü müşābeheti kāfirler ve münāfıḳlarıla mıdur ya mü'minler ve muḫlişlerile midür zīrā eger zümre-yi ūlā ile cinsiyyet ṭutarısa (33) anlardan olur ve ger zümre-yi ṣāniye ile münāsebet ṭutarısa anlarla ḥaşr olur [*tecānüs* cinsleşmek]

Ger derāmīzed ʿades bāşekereş

[H18a] (1) eger ʿades ʿaṭṭāruñ şekerine ḳarışa [*ʿades* mercümek]

Bergüzīned yekbeyek ezdigereş

ʿaṭṭār bir bir anı biribirinden üründüler ve ayırur (2) maʿlūm ola ki cānlar ebdāna taʿalluḳ itmezden evvel ʿālem-i ervāḥ ʿaṭṭārınuñ dükkānında cemīʿ-i ervāḥ nüfūs-ı muṭma'inne ve nüfūs-ı (3) mülhime ve nüfūs-ı levvāme ve nüfūs-ı emmārenüñ çihār ṭablasında cemʿ olup her cins kendü cinsi ile muḳārenet (4) üzere **[M22a]** olmuş idiler nāgāh ḥükm-i İlāhī ile

Ṭablhā bişkest ü cānhā rīẖtend

ṭablalar şındı ve cānlar döküldiler yaʿnī (5) bu ʿālem-i nāsūta geldiler

Nīk ü bed derhem-diger āmīẖtend

eyü vü yaramaz biri birine ḳarışdılar yaʿnī maḳbūl ü merdūd bir yire (6) cemʿ oldılar ki murād dünyādur

Ḥaḳ firistād enbiyārā bāvaraḳ

andan ṣoñra Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti varaḳıla enbiyā gönderdi

(7) **Tā güzīd īn dānehārā berṭabaḳ**

---

27 bu hem vechdür cinsler cinslerine ḳarışmış H: bu maʿnā degüldür cinsler cinslerine ḳarışmış MN

tā bu dāneleri ṭabaḳ üzere üründüldi yaʿnī müʾminleri dīn ü şerīʿat ṭabaḳı üzere (8) ḳoyup kāfirleri ḥirmān ḫirmeninde pāk ü temyīz olmış ḳodı *varaḳ*dan murād kitāb-ı İlāhī'dür Tevrat ve İncīl ve Furḳān (9) gibi ki murād Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'dür

Pīş ezīn mā ümmet-i vāḥid büdīm

bundan evvel biz bir ümmet idik yaʿnī enbiyā gelmezden evvel (10) cemīʿan yeksān idik [*büdīm būdīm*den muḫaffefdür]

Kes nedānistī ki mā nīk ü bedīm

kimse bilmezidi ki biz eyüyüz ve yaramazuz yaʿnī müʾmin ü kāfir ü (11) münāfıḳ ve ṣādıḳ u fāsıḳ u ṣāliḥ biribirinden mümtāz degül idi niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden rūşen ü (12) ẓāhir olur

"Kāne'n-nāsü ümmeten vāḥideten febeʿaṯallāhu'n-nebiyyīne mübeşşirīne ve münẕirīne"[376]

Ḳalb ü nīkū dercihān būdī revān

(13) cihānda ḳalb ve eyü revān idi

Çün heme şeb būd u mā çün şeb-revān

çünki dükeli **[N17b]** şeb idi rūz yoḳ (14) idi ve biz şeb-rūlar gibi idik yaʿnī cemīʿ-i ḫalḳ mestūrü'l-ḥāl idi nīk ü bed biribirinden mümtāz u cüdā olmamış idi [*şeb-rev* gice gezici]

(15) **Tā berāmed āftāb-ı enbiyā**

tā āftāb gibi ʿālemi pür-nūr idici enbiyā ṭāliʿ oldı

Güft ey ġış dūr şev ṣāfī biyā

ey (16) maġşūş dūr ol ṣāfī gül didi murād enbiyānuñ vücūd ve daʿveti sebebi ile ḫalḳ-ı ʿālemden baʿżısı īmāna (17) gelüp

"Ferīḳun fi'l-cenneti" ye [377]

maẓhar oldılar ve baʿżı īmāna gelmeyüp

---

11 bu maʿnā N-

[376] İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. Bakara/213

[377] (İnsanların) bir bölümü cennettedir. Şûrâ/7

"Ferīḳun fi's-saʿīri" ye[378]

maẓhar oldılar dimekdür (18) *ġış* bunda maġşūş maʿnāsınadur ki andan maḳṣūd ehl-i küfrdür ṣāfīden murād ehl-i īmāndur [*ey ṣāfī* taḳdīrindedür]

(19) **Çeşm dāned farḳ kerden rengrā**

rengi farḳ u temyīz eylemegi çeşm bilür zīrā bu ḥaṣṣa çeşme maḫṣūṣdur yaʿnī elvānuñ (20) rūşen ü ẓāhir olması çeşmile olur bir ġayrı ʿużvıla olmaḳ muḥāldür

Çeşm dāned laʿlrā vü sengrā

laʿli vü sengi (21) çeşm bilür zīrā ġayrı aʿżāya nisbet laʿl ü seng yeksāndur murād budur ki Ḥażret-i mevlānā enbiyāyı āftāba teşbīh (22) eyledi ehl-i īmāna nūr-ı İslām anlardan irişdügiçün ve çeşme teşbīh eyledi laʿl meşābesinde olan ehl-i (23) īmānı ve seng meşābesinde olan ehl-i küfri biri birinden temyīz ü farḳ eyledügiçün evliyā ḫod enbiyā gibidür

(24) **Çeşm dāned gevher ü ḫāşākrā**

gevher ü ḫāşākı çeşm bilür [*ḫāşāk* çör çöp]

Çeşmrā z'ān mīḫaled ḫāşākhā

ḫāşāklar çeşmi (25) ol sebebden ṣancır yaʿnī ḫār u ḫāşāklar çeşme ol sebebden batar ve elem virür yaʿnī enbiyā vü evliyā çeşm meşābesinde (26) olup gevher ü laʿl mertebesinde olanları seng ü ḫāşāk mertebesinde olanlardan farḳ u temyīz idüp laʿl ü güher gibi maḳbūl (27) ü merġūb olanlara iʿtibār u riʿāyet ve seng ü ḫāşāk gibi ḫ^{v}ār u ḥaḳīr olanlara ihānet ü ḥaḳāret irişdüginden ötüri (28) seng ü ḫāşāk gibi nāçīz olan kefere ve münāfıḳīn meşābesinde olan enbiyā vü evliyāya cefā irişdürüp ṭaʿn (29) u istihzā eylerler [*ḫaled* ṣancır ve batar maʿnāsınadur]

Düşmen-i rūzend īn ḳallābekān

bu ḳallābcükler rūzuñ düşmenleridür zīrā ḳabāḥat ve ḳalbları ẓāhir olur [*ḳallābekān* cemʿ-i ḳallābekdür]

(30) **ʿĀşıḳ-ı rūzend ān zerhā-yı kān**

ol kānuñ altunları rūzuñ ʿāşıḳlarıdur zīrā anlaruñ ḳadr ü letāfeti anda ẓāhir olur

[378] Bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. Şûrâ/7

(31) *"Yevme tebyażżu vucūhun ve tesveddü vucūhun"*[379]

hem

"Yevme tüble's-serā'ir"[380]

hem

"Ferīḳun fi'l-cenneti ve ferīḳun fi's-saʿīri"[381]

*ḳallābekān*dan murād (32) ehl-i şeḳāvetdür ve anda olan kāf-ı taşġīr taḥḳīr içündür kāf-ı Fārisī olmaḳ mümkin degüldür zīrā ḳāf-ı Fārisī **[M22b]** *hā*dan (33) şoñra ziyāde olur bendegān gibi *hā*sız ziyāde olmaḳ yoḳdur *zerhā*dan murād ehl-i saʿādetdür teşbīh ṭarīḳi ile **[H18b]** (1) mışrāʿ-ı şānīde olan *kān* maʿden maʿnāsınadur

Zān ki rūzest āyne-yi taʿrīf-i ū

zīrā ki anuñ taʿrīf ve ẓuhūrı āyinesi (2) rūzdur yaʿnī dürri rūşen ve maʿlūm idici rūzdur şebde mestūrdur keyfiyyet-i ḥāli maʿlūm degüldür murād

"Yevme lāyuḫzillāhu'(3)*n-nebiyye ve'lleẕīne āmenū maʿahū nūruhüm yesʿā beyne eydīhim ve bieymānihim yeḳūlūne rabbenā etmim lenā nūrenā vaġfirlenā inneke ʿalākülli şey'in* (4) *ḳadīr"*[382]

ḳıyāmet güni Allāhu Teʿālā beni seni ve īmān getürenleri sivāy u ḥacl eylemez ol nebī ile anlaruñ öñlerinde ve (5) ṣaġ ṭaraflarında saʿy eyler yaʿnī lemeʿān u tābān olur müʾminler dirler ey bizüm rabbimüz bize bizüm nūrumuzı tamām u bāḳī eyle (6) tā ṣırāṭ köprüsinden selāmetile geçevüz ve bizi yarlıġa yaʿnī günāhdan bizi pāk eyle taḥḳīḳ sen cemīʿ nesne üzere ḳādirsin (7) itmām-ı envār u maġfiret evzārdan

Tā bibīned eşrefī teşrīf-i ū

---

[379] Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşünün.) Âl-i İmrân/106

[380] Gizlenenlerin ortaya döküldüğü gün. Târık/9

[381] (İnsanların) bir bölümü cennettedir ve bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. Şûrâ/7

33 şoñra H-

[382] Peygamberi ve Onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nûrları aydınlatıp gider de, "Ey Rabbimiz! Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü sen her şeye kadirsin" derler. Tahrim/8

tā eşrefi anuñ teşrīfini göre yaʿnī ṣarrāf zerüñ ʿayār (8) u ṣafāsını müşāhede ide murād budur ki rūz-ı ḳıyāmetde Ḥażret-i Ḥaḳ ʿazze ismuhū'nuñ ḥużūr-ı şerīfinde ahl-i saʿādet ehl-i (9) şeḳāvetden mümtāz u cüdā olup saʿādet-i ebediyyeye vuṣūl bulup āsūde-ḥāl ve müreffehü'l-bāl olurlar [*eşrefī* ṣarrāf maʿnāsınadur]

"İnne eṣḥābe'l-cenneti'(10)*l-yevme fī şuġulin fākihūn hüm ve ezvācühüm fīẓılālin ʿale'l-erā'iki mütteki'ūn lehüm fīhā fākihatün ve lehüm māyeddeʿūn* (11) *selāmun ḳavlen minrabbin raḥīm"*[383]

Ḥaḳ ḳıyāmetrā laḳab z'ān rūz kerd

Ḥaḳ Ḥażret-i Ḥaḳ ḳıyāmete ol sebebden rūz laḳab eyledi yaʿnī ḳıyāmete (12) yevm didi niteki Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'de vāfirdür biri budur [*z'ān* ol sebebden maʿnāsınadur]

"Yevme lāyenfeʿu mālün ve lābenūne illā men etallāhe biḳalbin selīm"[384]

ve

(13) *"Yevme's-su'āl"*[385]

meşhūrdur

Rūz bün'māyed cemāl-i sürḫ ü zerd

zīrā rūz sürḫ ü zerdüñ cemāl ve rengini gösterir pes ḳıyāmete rūz (14) dimek ol sebebdendür ki muṭīʿ ü ʿāṣīyi āşkāre eyler zīrā ol günde herkesüñ keyfiyyet ü ḥaḳīḳati peydā vü hüveydā (15) olur

Pes ḥaḳīḳat rūz sırr-ı evliyāst

pes ḥaḳīḳatde rūz evliyānuñ sırrıdur ki rūşen żamīrleri ile nīk ü bedi (16) bilürler

[N18a] Rūz pīş-i māhşān çün sāyhāst

belki maʿnāda rūz anlaruñ māhı ḳatında sāyeler gibidür zīrā rūz maḥsūs (17) olan şeyleri rūşen eyler lākin anlaruñ nūrı ʿışḳ-ı İlāhī ile āftāb gibi münevver ḳalbleri cemīʿ-i eşyāyı

---

[383] O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler. Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar. Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir. Onlara merhametli Rabb'in söylediği selam vardır. Yâsin/55-58

[384] O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). Şu'arâ/88-89.

[385] Sorgu günü.

rūşen eyler gerekse (18) maḥsūs gerekse maʿḳūl olsun pes rūz bu iʿtibārile anlaruñ rūşen diline nisbet sāye gibidür

ʿAks-i rāz-ı merd-i Ḥaḳ (19) **dānid rūz**

rūzı velīnüñ rāzınuñ ʿaksini biliñüz yaʿnī rūz velīnüñ sırrınuñ eşeridür [*ʿaks* bunda eşer maʿnāsınadur]

ʿAks-i settārīş şām-ı çeşm-dūz

(20) çeşm dikici yaʿnī setr idici şebi velīnüñ settārlugunuñ ʿaks ü eşeri bil yaʿnī şām velīnüñ settārlugunuñ eşeridür

(21) **Z'īn sebeb fermūd Yezdān ve'ḍ-ḍuḥā**

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti bu sebebden Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de

"Ve'ḍ-ḍuḥā"[386]

didi

Ve'd-duḥā nūr-ı żamīr-i (22) **Muṣṭafā**

ve ḥaḳīḳatde *"ve'd-duḥā"* Ḥażret-i Rasūl'üñ sallallāhu ʿaleyhi ve sellem rūşen ü münevver żamīrinüñ nūrıdur pes *ḍuḥā* (23) Ḥażret-i Muṣṭafā'nuñ nūrından ʿibāretdür ve *leyl* ol menbaʿ-ı faż̧l u ʿaṭānuñ settārlugı ṣıfatıdur pes ḥaḳīḳatde *"ve'd-duḥā"* nuñ (24) maʿnāsı budur Muṣṭafā'nuñ żamīrinüñ nūrı ḥaḳḳıçün egerçi ẓāhir maʿnāsı ḳuşluḳ ḥaḳḳıçündür sūre-yi "*ve'd-duḥā*"nuñ nüzūline sebeb budur ki (25)Yehūdīler Kureyş'e eyitdiler Ḥażret-i Muḥammed'den rūh ve Aṣḥāb-ı Kehf ve Ẕü'l-ḳarneyn'den suʾāl eyleñüz Ḥażret-i Rasūl sallallāhu ʿaleyhi (26) ve sellem Ḳureyş'e eyitdi yarın gelüñüz tā size ḫaber vireyim lākin inşāʾallāh dimedi bu sebebden vaḥy zamānı mümted oldı Ḥażret-i (27) Rasūl sallallāhu ʿaleyhi ve sellem bu ḫuṣūṣda dil-teng **[M23a]** oldı süfehā-yı Ḳureyş sefāhetlerinden Ḥażret-i Rasūl'i sallallāhu ʿaleyhi ve sellem tekẕīb (28) idüp ṭaʿne urdılar ve eyitdiler Ḫudā-yı Teʿālā Muḥammed'i terk eyledi ve vaḥy de aña ḫışm eyledi pes sūre-yi "*ve'd-duḥā*" nāzil oldı (29) anlaruñ nāmaʿḳūl ḳavlini redd itmek içün ve vaḥy nāzil olmasınuñ sebebini Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti bu āyet-i kerīme ile rūşen eyledi

---

[386] Andolsun kuşluk vaktine. Duha/1.

29 ḥażreti HM: celle şānuhū N

"Ve lāteḳūlenne lişey'in innī fāʿilün ẕālike (30) *ġaden illā en yeşā'allāhu"*[387]

[*Muṣṭafāst* taḳdīrindedür]

Ḳavl-i dīger k'īn ḍuḥārā ḫᵛāst dōst

"*ve'd-duḥā"* nuñ tefsīrinde bir ḳavl daḫı ki dōst bu (31) ḍuḥāyı diledi ki murād ẓāhir maʿnāsıdur [*īn*den murād ẓāhirī ḍuḥā'dur]

Hem berāy-ı ān ki īn hem ʿaks-i ūst

hem anuñ içündür ki bu hem dōstuñ ʿaks ü (32) eşeridür yaʿnī "*ve'd-duḥā"* nuñ ẓāhir maʿnāsı murād olınmaḳ ol iʿtibāriledür ki ẓāhir-i ḍuhā Ḫudā'nuñ bāṭın ṣıfātınuñ ʿaks ü eşeridür (33) *dōst*dan ve *ū*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur ʿazze şānuhu

Verne berfānī ḳasem güften ḫaṭāst

yoḫsa fānī üzere ḳasem dimek **[H19a]** (1)ḫaṭādur [*ḳasem* yemīn]

Ḫod fenā çi lāyıḳ-ı güft-i Ḫudāst

fenā ḫod Ḫudā'nuñ sözine ne lāyıḳdur yaʿnī fānīye ḳasem eylemek Ḥażret-i Ḫudā'ya ʿazze şānehū (2) lāyıḳ degüldür

EzḪalīlī lāuḥibbü'l-āfilīn

bir Ḫalīl'den ki beşer idi ki murād Ḥażret-i İbrāhīm peyġamberdür ʿaleyhi's-selām

"Lā uḥibbü'(3)*l-āfilīn"*[388]

ṣādır ola yaʿnī āfilīnden iʿrāż eyledi zīrā ben ğurūb idicileri sevmezüm didi

"Felemmā cenne ʿaleyhi'l-leylü ra'ā (4) *kevkeben ḳāle ḥāẕā rabbī felemmā efele ḳāle lāuḥibbü'l-āfilīn"*[389]

Pes fenā çün ḫᵛāst Rabbü'l-ʿālemīn

pes Rabbü'l-ʿālemīn nice (5) fenā istedi yaʿnī *"ve'd-dūḥā"*dan murādı ẓāhirī *"ve'd-dūḥā"* degüldür [*çün* imāle ile istifhāmdur]

Lāuḥibbü'l-āfilīn güft ān Ḫalīl

ol Ḫalīl *"Lā uḥibbü'l-āfilīn"* didi

---

[387] Hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme. Ancak Allah dilerse (yapacağım de). Kehf/23-24.

[388] Batanları sevmem. En'am/76.

[389] Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. En'am/76.

(6) **Key fenā ḫᵛāhed ez īn Rabb-i Celīl**

Rabb-i Celīl bundan ḳaçan fenā ister yaʿnī Ḥażret-i ibrāhīm ʿaleyhi's-selām maḫlūḳ iken fenādān iʿrāż (7) eyledi Rabb-i Celīl bu ʿaẓamet ü istiġnā ve fānīye meyl ü maḥabbet idüp ḳasem eylemek hīç mümkin midür Ḥażret-i Mevlānā çünki (8) *"ve'd-duḥā"* nuñ buṭūn-ı maʿnāsını beyān eyledi *"ve'l-leyl"* kelimesinüñ hem buṭūn-ı maʿnāsını ʿıyān itmege şürūʿ eyledi

"İnne lilḲur'āni (9) *ẓahren ve baṭnen ve libaṭnihi baṭnen ilāsebʿati ebṭunin"*[390]

Bāz ve'l-leyl est settārī-yi ū

girü *"ve'l-leyl"* ki Ḥażret-i Rabb-i Celīl ḳasem (10) eyler ol Rasūl'üñ settārluġıdur yaʿnī *"ve'ḍ-ḍuḥā"* nūr-ı żamīrinden ʿibāret olduġı gibi *"ve'l-leyl"* anuñ settārluġından kināyetdür [*settārī-yi üst* taḳdīrindedür]

(11)**V'ān ten-i ḫākī-yi jengārī-yi ū**

ve ol ki murād *leyl*dür ol Rasūl'üñ jengārī-yi ḫākī tenidür ki ẕāt ve esmā vü sıfātuñ (12) cāmiʿ ve maẓharıdur *"ve'ḍ-ḍuḥā"* niteki leyl içindedür nūr-ı żamīri çeşm-i laṭīfi içindedür *v'ān*dan murād leyldür *ū*dan murād (13) seyyidü'l-kevneyn'dür [*ḫākī*de ve *jengārī*de yā nisbet içündür]

Āftābeş çün berāmed z'ān felek

ol Rasūl'üñ āftābı çünki ol felekden yuḳaru geldi [baʿż-ı nüsaḫda *ezfelek* vāḳıʿdur]

Bāşeb-i ten güft (14) **hīn māveddeʿake**

anuñ āftābı teni şebine eyitdi āgāh ol Ḫudā-yı Teʿālā seni terk eyledi yaʿnī rūh-ı şerīfi şeb-i miʿrācda (15) ki Ḫudā-yı Ẕü'l-Celāl'üñ kem ü keyfden münezzeh cemāl-i bākemālini müşāhede idüp dīdār-ı şerīfi keyfiyyetden mest ü maḥv olup cismānī (16) ḥālāt bi'l-külliyye refʿ oldı ol **[N18b]** vaḳt rūh-ı şerīfi ten-i laṭīfine eyitdi

"Mā veddeʿāke rabbüke"[391]

zīrā ol demde cisme müdaḫḫil (17) ḳalmaz Ḥażret-i Mevlānā Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rūḥ-ı şerīfini āftāba ve cism-i laṭīfini leyle teşbīh eyledi

---

[390] Şüphesiz ki Kur'ân'ın zâhiri ve bâtını vardır. Ve bâtının da yedi bâtını vardır. Tuhvetül-ahvezi, 8/225, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut; Ayrıca benzer bir hadis için bkz: Kenzü'l-Ummâl, 1/856.)

[391] Rabbin seni bırakmadı. Duhâ/3.

Vaṣl peydā geşt ezʿayn-ı (18) **belā**

ʿayn-ı belādan vaṣl peydā oldı yaʿnī ṭāʿat ü riyāżetde olan belā viṣāl-i İlāhī ve velā-yı ġayr-i mütenāhīye sebebdür (19) niteki bu ḥadīṯ-i şerīfüñ mażmūnından rūşendür

"Eşedde'n-nāse belā'en el-enbiyā'ü ṯümme'l-evliyā'ü ṯümme'l-emṯel"[392]

[M23b] (20) **Zān ḥalāvet şüd ʿibāret māḳalā**

"māḳalā" ol ḥalāvetden ʿibāret oldı yaʿnī çün Ḥabīb-i melik-i müteʿālüñ celāli āftābı (21) iḳbāl ü saʿādet maṭlaʿından ṭulūʿ idüp cemāl-i İlāhī müşāhedesi ile müşerref oldı rūḥ-ı şerīfi leyle teşbīh (22) olunmuş cism-i pākine

"Māveddeʿāke rabbüke"[393]

didi ve çün maḥabbet ʿayn-ı miḥnetde ẓuhūr buldı *"māḳalā"* ol ḥalāvetden ʿibāret (23) oldı Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥmān Süllemī ḥażretleri Ḥaḳā'iḳ nām kitābında bu esrārdan beyān eyler *"ve'ḍ-ḍuḥā"* senüñ sırruñ mükāşefātı ḥaḳḳıçün

(24) *"Ve'l-leyli iẕā secā"*[394]

senüñ muḳteżā-yı beşeriyyet ḳānūnı üzere ḫalḳuñ daʿvetinde olan eşġālüñ ḥaḳḳıçün ki hergiz ḳuşūruñ (25) yoḳdur

"Mā veddeʿake rabbüke ve māḳalā"[395]

senüñ Rabb'üñ seni kendü ḳurbetinden maḥcūb ve dūr eylemedi ol ḥāletde ki seni ḫalḳuñ (26) daʿvetine meşġūl eyledi *"Ve māḳalā"* nuñ ẓāhir maʿnāsı senüñ Rabb'üñ saña buġż u ʿadāvet eylemedi dimekdür [*şüd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʿibdür]

Her ʿibāret (27) **ḫod nişān-ı hāletīst**

her ʿibāret ḫod bir ḫāletüñ nişānıdur

Ḥāl çün dest ü ʿibāret āletīst

fehm ü idrāk ṣāḥibi (28) ḳatında ḥaḳīḳat-i ḥāl budur ki ḥāl dest gibi ve ʿibāret bir ālet gibidür murād budur ki ḥālete nisbet ʿibāret bir āletdür (29) cān deste nisbet tīşe gibidür

---

[392] İnsanlar içinde en şiddetli bela peygamberlere, sonra evliyalara sonra devamındakilere (gelir). (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 1/172)

[393] Rabbin seni bırakmadı. Duhâ/3.

[394] Ve sükûna erdiğinde geceye ki, Duhâ/2.

[395] Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Duhâ/3.

28 ḥaḳīḳat-i N-

niteki keserden elsiz bir iş ḥāṣıl olmaz ḥāletsiz ʿibāretden bāb-ı murād meftūḥ (30) olmaz zīrā ḥāl dest ü ʿibāret bir ālet gibidür [*āletī*de yā vaḥdet içündür]

Ālet-i zerger bedest-i kefşger

ḳuyumcınuñ āleti başmaḳcı elinde

Hemçü (31) **dāne-keşt-kerde rīg der**

ḳumda ekilmiş dāne gibidür yaʿnī keşfgere ol āletden bir nesne ḥāṣıl olmaz pes (32) ehl-i ḥāl muṭṭaliʿ olduġı meʿānī vü deḳā'iḳ ḳīl ü ḳāl ehline ẓāhir olmaḳ muḥāldür ve ıṣṭılāḥ-ı meşāyiḫden söyleseler (33) murād ḥāṣıl olmaz zīrā ehl-i ẓāhirde ol ıṣṭılāḥa münāsib ḥālet ü liyāḳat yoḳdur ehl-i ẓāhire nisbet anlaruñ **[H19b]** (1) ıṣṭılāḥı kefşgerüñ elindedür gerek āleti gibidür ki aña ol āletden nefʿ ḥāṣıl olmaz ve murādına vuṣūl bulmaz [*derrīg* taḳdīrinde]

(2) **V'ālet-i işkāf pīş-i berzger**

ve işkāfuñ āleti ekincinüñ öñinde [*şikāf* sikāf kelābe ibrişīm maʿnāsınadur ki hemze zā'idddür pes *ālet-i şikāf* ālet-i ġazā maʿnāsına olur *berzger* ekinci maʿnāsınadur ki rā-yı mühmelenüñ taḳdīmi iledür]

Pīş-i seg keh v'üstüḫ^{v}ān derpīş-i ḫar

kelb öñinde ṣamandur (3) ḫar öñinde üstüḫ^{v}āndur yaʿnī seg öñine ṣaman ve ḫar öñine üstüḫ^{v}ān ḳomaḳ gibidür ki maʿkūs u nāmünāsibdür murād (4) budur ki ehl-i ẓāhir erbāb-ı ṭarīḳatüñ esrār u daḳāyıḳıla pür kelimātını kemā-yenbaġī fehm ü idrāk itmege ḳādir degüllerdür taḳlīd (5) tarīḳı ile söyledükleri kelimāta liyāḳatleri yoḳdur zīrā ehl-i ḥāl degüllerdür ve ol kelimāta münāsib anlarda ḥālet (6) yoḳdur pes anları ikfār itmek ʿaḳl u edeb dā'iresinden ziyāde ḫāricdür ʿavām ʿulemāyı ikfār itmek ne (7) vechile ḫilāf-ı naḳl ise hem çünān ʿulemā erbāb-ı ṭarīḳat ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳati ikfār itmek ḫilāf-ı ʿaḳldur zübde-yi kelām (8) budur ki her nesne ehline sehl ü āsāndur zīrā

"Ān ki ehlest kār sehlest"[396]

pes her kelām ki ehlinden ṣādır (9) ola ḫūb u laṭīfdür niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

---

30 āleti N-

[396] Ehil olan kişiye işler kolaydır

Būd ene'l-Ḥaḳ derleb-i Manṣūr nūr

ene'l-Ḥaḳ (10) sözi Manṣūr'uñ lebinde nūr oldı zīrā murādı kendünüñ fenā vü nīstlüginden ḫaber virmek idi ki maʿnāda (11) tevḥīddür

Būd enallah derleb-i Firʿavn zūr

enallāh sözi Firʿavn'uñ lebinde kiẕb oldı zīrā murādı ḫod-bīnlüginden (12) ulūhiyyet daʿvāsı idi [*zūr* kiẕb]

Şüd ʿaṣā enderkef-i Mūsā güvā

Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ elinde ʿaṣā güvāh oldı zīrā (13) muʿcize ile ʿaṣā gāhī ṣuʿbān gāhī aña pāsbān olduġı anuñ risāletine şāhid olmaḳdur [*güvā* şāhid maʿnāsınadur aṣlı *güvāh*dur]

Şüd ʿaṣā ender kef-i (14) **sāḥir hebā**

sāḥirüñ elinde ʿaṣā hebā vü lāşey oldı zīrā ʿaṣā ile bir nesneye ḳādir olmadı niteki Ḥażret-i Mūsā (15) ile muḳābele itmekde Ḥażret-i Mūsā'ya taḳlīd idüp ellerine ʿaṣā aldılar lākin **[M24a]** ol ḥālde ʿaṣādan ḥacāletden ġayrı (16) bir nesne ḥāṣıl olmadı egerçi ʿināyet-i Rabbānī ile īmāna gelüp saʿādet-i ebediyyeye irişüp cennet ḫalḳından oldılar (17) pes şol kimseler ki kendülerinüñ ḥāl ü mertebesine münāsib olan maḳāmdan söz söylemeseler elbette **[N19a]** ḥacālet lāzım (18) gelür

Z'īn sebeb ʿĪsā bedān hem-rāh-ı ḫad

bu sebebden Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām kendünüñ ol yoldaşına ki (19) ḳıṣṣası yuḳarıda ẕikr olınmışdur [*ḫod*da *ḫā* fetḥile oḳınmaḳ gerekdür ḳāfiye içün]

Derneyāmūzīd ān ism-i Ṣamed

taʿlīm eylemedi Ṣamed'üñ ol ismini yaʿnī ol (20) hem-rāhda ol ism-i şerīfe lāyıḳ u münāsib ḥālet görmedügiçün aña ol ism-i şerīfi taʿlīm eylemedi *Ṣamed*den (21) murād Ḥażret-i Bārī'dür *Ṣamed* muḥtāclaruñ ṣıġınacaḳ yiri maʿnāsınadur

Gū nedāned naḳş berālet nehed

zīrā Ḥażret-i (22) ʿĪsā'nuñ hem-rāhı bilmez ki ol ism-i şerīfe ehl ü lāyıḳ degüldür sefāhetinden ālet üzere naḳş ḳor yaʿnī ol (23) ismile mürdeyi iḥyā eylemese noḳṣānı ism-i şerīfden bilür kendünüñ ʿadem-i istiʿdādından bilmez bu sebebden (24) Ḥażret-i ʿĪsā aña

taʿlīm eylemedi zīrā ol eblehüñ aña istiʿdādı yoḳ idügin bilüridi [*naḳṣ* noḳṣān maʿnāsınadur] *beyt*

(25) *Ger engüşt-i Süleymānī nebāşed*

Çi ḥāṣiyyet dehed naḳş-ı nigīnī[397]

Seng bergil zen tu āteş key cehed

tecrübe içün (26) sen ṭaşı balçıġa ur ḳaçan āteş şıçrar āhene ur ki āteş çıḳa pes nāehle ki anda bir ḥālet ü istiʿdād yoḳdur (27) āteşe nisbet kil meṣābesindedür ki kilden nice ki āteş ẓāhir olmaz ālet meṣābesinde olan istiʿdād u ḥāletsiz (28) kār u murāduñ ḥuṣūli ẓuhūr bulmaz

Dest ü ālet hemçü seng ü āhenest

dest ü ālet seng ü āhen gibidür

(29) **Cüft bāyed cüft şarṭ-ı zādenest**

lākin dest ü ālet cüft ü müctemiʿ gerek tā netīce ḥāṣıl ola zīrā cüft ṭoġmanuñ (30) şarṭıdur yaʿnī zīrūhdan tevellüd cüft ü ictimāʿsız müyesser olmaz niteki mümkinātuñ işi āletsiz niẓām bulmaz [*zāden* ṭoġmaḳ]

(31) **Ān ki bīcüftest ü bīālet yekīst**

ol ki cüftsüzdür ve āletsizdür birdür ki murād şerīk ü naẓīrden münezzeh (32) Ḥażret-i Ḫudā'dur zīrā Ḥażret-i Ḫudā

"Lem yetteḫiẕ ṣāhibeten ve lāveleden"[398]

ve mübdiʿ-i bīāletdür

Derʿaded şekkest ü ān yek (33) **bīşekīst**

ʿadedde şek vardur ve ol bir ki murād "huvallāhu aḥad"dur bir şeksizdür yaʿnī yek idügine hīç **[H20a]** (1) şek yoḳdur [*şekkest*de kāf müşeddeddür]

"Külli yevmin hüve fī şe'nin"[399]

---

[397] Eğer Süleyman'ın parmağı olmasaydı, nakşın ne hasiyeti olurdu?
[398] Ne çocuk ne de hanım edinir. (Cin suresi 3. âyetten iktibasdır.)
[399] O, her an yaratma halindedir. Rahmân/29.

esmā vü ṣıfātuñ meẓāhiri iʿtibārı ile müteʿaddid ve bī̇nihāyedür (2) ammā z̲ātı iʿtibārı ile birdür lākin bir birdür ki ibtidā-yı ʿaded olan bir degüldür hem ehl-i ḥisāba rūşendür ki (3) cemīʿ-i ʿadedüñ māli birdür gerekse ḍarb gerekse taḳsī̇m ṭarī̇ḳi ile olsun

Ān ki dü güft ü se güft ü bī̇ş (4) **ezī̇n**

ol kimse ki iki didi ve üç didi ve bundan ziyāde didi

Müttefiḳ bāşend dervāḥid yaḳī̇n

şeksiz (5) vāḥidde müttefiḳ olurlar zī̇rā vāḥidde iḫtilāf yoḳdur iḫtilāf birden ziyādedür zī̇rā [*yaḳī̇n* bunda şeksiz maʿnāsınadur]

"Eleyse fī'd-dāri (6) *ġayruhū deyyār"*[400]

ḥasebince ḥaḳī̇ḳatde vāḥidden ġayrı yoḳdur lākin bu ḫuṣūṣ ol vaḳt hüveydā olur ki aḥvellüḳden (7) ḫalāṣ müyesser ola müttefiḳ ifteʿāl bābında ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür *beyt*

Merdümī bāyed ki bāşed şeh-şinās

(8) *Ger bibī̇ned şāhrā derṣad libās*[401]

Aḥvelī̇ çün defʿ şüd yeksān şevend

çünkü aḥvellük defʿ ü refʿ oldı yeksān (9) olurlar yaʿnī̇ ʿadedden keṯret refʿ olup vaḥdet ẓāhir olur [*aḥvel* şaşı anda olan *yā* maṣdar içündür]

Dü se-gūyān hem yekī̇-gūyān şevend

iki üç diyiciler (10) hem bir diyici olurlar zī̇rā bilürler ki ḥaḳī̇ḳat yüzinden Ḥażret-i Ḫudā'dan ġayrı mevcūd yoḳdur egerçi āsār u meẓāhirine (11) ġāyet ü nihāyet yoḳdur

Ger yekī̇-gūyī̇ tu dermeydān-ı ū

eger sen ol **[M24b]** Ḥudā'ya vāḥid diyici iseñ yaʿnī̇ muvaḥḥid-i ḥaḳī̇ḳī̇ iseñ

(12) **Gird bermī̇gerd derçevgān-ı ū**

ol Ḫudā'nuñ maḥabbet ü irādeti meydānında ol Ḫudā'nuñ çevgānından eṭrāf devr eyle yaʿnī̇ anuñ (13) meydānınuñ eṭrāfını devr eyle anuñ çevgānından bī̇ḫużūr olup meydāndan ṭaşra çıḳma murād budur ki eger Ḥażret-i Ḫudā'nuñ vaḥdāniyyetine (14) muʿterif ü ʿārif iseñ gūy-ṣıfāt anuñ ḳażāsı çevgānından irişen zaḫm u eleme ṣabr idüp cān u dilden anuñ

[400] Odada odanın sahibinden başkası yoktur.

[401] Şah yüz farklı elbise giyinse de halkın onu tanıması gerekir.

rıżāsı (15) muḳteżāsı üzere olup rūz u şeb ṭāʿat u ʿibādetden ḫālī olmayasın *dermeydān-ı*nun maʿnāsı mışrāʿ-ı (16) şānīye ḳayd olındı *yekī-gūyī* vaṣf-ı terkibī olmaḳ üzere şerḥ olınmışdur ve cāʾizdür *gūyī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i (17) muḫāṭab olup maʿnā böyle ola eger sen ol Ḫudā'ya bir dir iseñ *tu* lafẓı *dermeydān-ı ū* ya ṣarf olınmaḳ hem cāʾizdür (18) ve mümkindür ki *gūyī*de *gūy* ṭop maʿnāsına olup yā-yı şāniye ḫiṭāb içün olup maʿnā böyle ola eger sen ol Ḫudā'nuñ (19) irādet ü ḥükmi meydānında bir ṭop iseñ yaʿnī ṭop gibi anuñ zaḫm u raḥmetine ṣabūr u şekūr **[N19b]** iseñ anuñ ḳażā vü belāsı (20) çevgānından meydānuñ çevresini devr eyle zinhār çevgānından firār idüp irādet ü ḥükmi meydānından ṭaşra çıḳma *gird* (21) kāf-ı Fārisī'nüñ kesresi ile çevre maʿnāsınadur şānīsi ki *bergerd*dür kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥası ile emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür (22) devr eyle maʿnāsınadur [*ū*dan murād Ḫażret-i Ḫaḳ'dur]

ḥikāyet Rābiʿa-yı ʿAdeviyye ḥażretlerinden suʾāl eylediler ki bende Ḫażret-i Ḫudā'nuñ (23) ḳaçan ḳażāsından rāżı olur eyitdi şol vaḳt ki naʿtden nice mesrūr olurısa muṣībetden eyle mesrūr ola

Gūy ān ki rāst (24) **bīnoḳṣān şeved**

gūy ol vaḳt rāst ve tamām u maḳbūl olur [*gūy* top *bīnoḳṣān* noḳṣānsız]

Gū zizaḫm-ı dest-i şeh rāḳṣān şeved

ki ol gūy şāhuñ (25) destinüñ zaḫmından raḳṣ idici ola yaʿnī pādşāhuñ elinde olan çevgānuñ zaḫmından pūyān u devān ola murād budur ki (26) Ḫażret-i Ḫudā'dan irişen derd ü belā ve zaḫmet ü ʿanādan bīḥużūr u perīşān olup şikāyet eyleme belki ziyāde ẕevḳinden şādān (27) u ḫandān ola

ḥikāyet Muḥammed bin Vāsiʿ Ḥażretlerinüñ ayaġından bir yara peydā oldı ki ziyāde büyüdi bir kimse ol (28) yarayı gördi aña eyitdi ki bu sende olan cerāḥatden benüm göñlüm saña teraḥḥum eyler ki bunuñ gibi belāya giriftārsın Muḥammed bin Vāsiʿ (29) aña eyitdi ben bu ḫuṣūṣa mesrūrum ve şükr eylerüm ki çeşmümden ẓāhir olmadı ve bu belāyı Ḫażret-i Ḫudā'dan hediyye bilürüm zīrā (30) bilāsebeb velā idügi ziyāde rūşendür

---

27 ayaġında HM: mübārek ayaġında N

28 Vāsiʿ HM: Vāsiʿ ḥażretleri N

Gūş dār ey aḥvel īnhārā behūş

ey aḥvel bu sözlere hūşile ḳulaḳ ṭut [*dār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(31) **Dāru-yı dīde bekeş ezrāh-ı gūş**

ve fehm yolından çeşmüñe ʿilāc çek yaʿnī bu tevḥīd ü ḥikmet sözlerini cān u dilden (32) istimāʿ eyle tā ki perde-yi ġaflet refʿ olup saña müşāhede vü başīret ḥāṣıl ola

Pes kelām-ı pāk derdilhāy-kūr

pes pāk (33) ü laṭīf kelām kör göñüllerde

Mīnepāyed mīreved tā aṣl-ı nūr

eglenmez nūruñ aṣlına degin gider yaʿnī ʿışḳ u riyāżetile pāk u nūrānī **[H20b]** (1) olmayan ḳalbde kelām-ı İlāhī ḳarār eylemez zīrā istiʿdād-ı beḳā ẓāhir olmamışdur

V'ān füsūn-ı dīv derdilhāy-ı kej

ve şeyṭānuñ ol mekr (2) ü füsūnı egri vü nāpāk göñüllerüñ içine gider ve anda ḳarār eyler

Mīreved çün kefş-i kej derpāy-ı kej

egri ayaḳ egri başmaḳuñ içüne (3) gitdügi gibi murād budur ki

"Elā biẕikrillāhi teṭma'innü'l-ḳulūbün"[402]

ḥasebince ẕikrullāhuñ şebāt u teʾsīri pāk u laṭīf ḳalbedür vesāvis-i şeyṭāniyye (4) ile pür-ḫabṯ ü nāpāk ḳalbe ẕikr-i İlāhī'den nefʿ yoḳdur zīrā ol güne ḳalbüñ ẕikr-i İlāhī'ye liyāḳat ü istiʿdādı yoḳdur ve ẕikrullāhuñ ol (5) ḳalbde şebāt u ḳarārı olmaḳ **[M25a]** muḥāldür [*kefş* başmaḳ *kej* egri *derkefş-i kej* taḳdīrindedür]

Gerçi ḥikmetrā betekrār āverī

egerçi ḥikmet-i İlāhī'yi tekrāra getüresin ve şebātından ötüri (6) saʿy u müdāvemet gösteresin [*ḥikmet*den murād ʿilm-i İlāhīdür]

Çün tu nāehlī şeved eztū berī

çünkü sen ḥikmet-i İlāhiyyeye nāehlsin ve aña istiʿdāduñ yoḳdur (7) ḥikmetullāh senden berī vü dūr olup zīrā istiʿdād u melekesiz ḥikmetullāh müyesser olmaz

Ver çi bün'vīsī nişāneş mīkünī

ve gerçi (8) ol ḥikmeti yazasın aña nişān eyleyesin

---

[402] Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. Ra'd/28.

4 ẕikr-i İlāhī'ye liyāḳat HM: ẕikr-i İlāhī ile āşinā vü liyāḳat N

Ver çi mīlāfī beyāneş mīkünī

ve gerçi lāf urasın ol ḥikmeti beyān eyleyesin yaʿnī (9) ḥikmet-şināslukdan lāf urup anı taḳrīr ü beyān idesin bu hem vechdür ki ve gerçi ol ḥikmeti yazarsın aña nişān eylersin (10) ve gerçi lāf ururs un ol ḥikmeti beyān eylersin

Ū zitū rū derkeşed ey pür-sitīz

ey ziyāde ʿinād idici ol ḥikmet senden yüzini (11) çeker yaʿnī pinhān olup iʿrāz eyler [*pür-sitīz* ziyāde muʿānid maʿnāsınadur]

Bendhārā beg'seled veztu gürīz

bendleri ḳırar ve senden firār eyler senüñ z̲ātuñda aña lāyıḳ istiʿdād (12) u münāsebet olduġından ötüri murād ḥikmet-i İlāhiyyeye ʿibādet ü riyāżetile istiʿdād taḥṣīl itmek lāzım idügin işʿārdur (13) *girīz* küned taḳdīrindedür

Ver neḫ^{v}ānī vü bibīned sūz-ı tū

ve ger sen ʿilm ü ḥikmetden bir nesne oḳumayasın ve Ḫudā-yı Teʿālā senüñ sūz u (14) ḥarāretüñi ve aña ṣıdḳıla olan meyl ü maḥabbetüñi göre [*bibīned* kelimesinüñ fāʿili bu vech üzere Ḫudā-yı Teʿālā'dur]

ʿİlm bāşed mürġ-i dest-āmūz-ı tū

ʿilm senüñ dest-āmūz mürġüñ olur yaʿnī ʿināyet-i (15) İlāhī şehbāzī ile şikār-ı ʿulūm anuñ ṣaydı olup mürġ-i dest-āmūz gibi andan firār eylemez *mürg-i dest-āmūz* ele gelmegi öğrenmiş (16) mürġdür

Ver neḫ^{v}ānī vü bibīned sūz-ı tū

ve eger okumayasın yaʿnī ʿilm ü ḥikmet taḥṣīline saʿy eylemeyesin lākin ʿilm ü ḥikmet içün (17) şevḳ u ḥarāretüñ ola ve ʿilm senüñ sūz u şevḳüñi göre

ʿİlm bāşed mürġ-i dest-āmūz-ı tū

ʿilm ü ḥikmet senüñ dest-āmūz mürġüñ (18) olur yaʿnī şevḳ u sūzile ṭaleb-i ʿilm ü ḥikmetüñ **[N20a]** ḥuṣūline sebeb olur zübde-yi kelām budur ki çünki Ḥażret-i Ḥaḳ sende ʿilm ü ḥikmet (19) ṭalebi içün ṣıdḳ u şevḳ göre aña ʿilm ü ḥikmet iḥsān eyler *bibīned* kelimesinüñ fāʿili ʿilm olmaḳ rūşendür ve bu maʿnāda nükte (20) ve tenbīh budur ki şol kimsede ki sūz u şevḳ ola ol kimse elbette murāda irişür niteki bunda murād ʿilm ü ḥikmetdür Sürūrī (21) Efendi

raḥmetullāhu ʿaleyh egerçi vech-i evveli iḫtiyār eylemişdür lākin sibāḳ u siyāḳun aña hiçbir vechile delālet ü şehādeti yoḳdur

(22) **Ū nepāyed pīş-i her nāūstā**

ʿilm ü ḥikmet her nāūstānuñ ḳatında eglenmez belki ūstānuñ ḳatında eglenür zīrā aña tām istiʿdādı (23) vardur niteki ʿilm-i ẓāhir ʿālemde ve ʿilm-i bāṭın mürşidde ẓuhūr u şebāt bulur *nāüstād* üstād olmayan kimsedür baʿż-ı nüsaḫda (24) *bīüstād* vāḳıʿdur üstādsız maʿnāsınadur ki maʿnā aña göre olur

Hemçü ṭāvūsī beḫāney-rūstā

rūstāyīnüñ ḫānesinde (25) ṭāvūs ḳarār itmedügi gibi ʿilmden murād ʿilm-i İlāhī'dür Ḥażret-i Mevlānā bu ḥikāyeti bu mışrāʿ-ı ʿāḫir münāsebeti ile getürdi [*beḫānei*de hemze yā-yı sākine oḳınur]

Yāften-i (26) ***pādşāh bāzrā beḫāne-yi kempīr-zen***

pādşāh kendüsinden firār iden ṭoġanı bir nāḳışa ḳarınuñ ḫānesinde bulduġını beyān eyler

(27) **Dīn ne ān bāzīst k'ū ezşeh girīḫt**

dīn ol ṭoġan degüldür ki o şāhdan ḳaçdı [*k'ū* ki ū taḳdīrindedür]

Sūy-ı ān kempīr k'ū mīārd bīḫt

ol kempīrüñ (28) cānibine ki ol un eleridi şemere-yi ʿilmden murād ʿamel-i taḳviyyet-i dīn olduġıçün *ʿİlm ne ān bāzīst* dimedi egerçi böyle daḫı (29) vāḳıʿdur

ʿİlm bāzī nīst k'ū ezşeh girīḫt

bāzī yā ile ġarībdür ki bunda ṭoġan maʿnāsınadur (30) bunda yā vaḥdet-i nevʿiyye iʿtibār olunurısa maʿnā bu vechile olmaḳ hem mümkindür dīn anuñ gibi bir bāz degüldür ki o şāhdan ḳaçdı (31) *ārd mībīḫt* taḳdīrindedür **[M25b]** *ārd* rānuñ sükūnı ile daḳīḳ maʿnāsınadur ki Türḳī'de undur baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

(32) **Ne çünān bāzest k'ū ezşeh girīḫt**

maʿnā böyledür ʿilm ancılayın bāzī degüldür ki o şāhdan ḳaçdı *ʿİlm ne çünān* taḳdīrindedür (33) çünki ʿilm ü dīn o bāz degüldür ki nāehllere irişe ve anda ḳarār ṭuta pes saña lāzımdur ki ehliyyet kesb idesin tā ki **[H21a]** (1) ʿilm ü dīne maḥall ü lāyıḳ olasın

---

30 bu vechile HM: böyle N

Tā kī tutmācī pezed evlādrā

tā ki kempīr ferzendleri içün bir tutmaç pişüre [*evlād* cemʿ-i veleddür]

Dīd ān bāz-ı ḫoş-i ḫoş-zādrā(2)

ol laṭīf aşıllu laṭīf ṭoġanı gördi ḫoş-zād laṭīf azıḳlu maʿnāsına mümkindür tutmaç maʿrūf ṭaʿāmdur ki undan olur

(3) **Pāyekeş best ü pereş kūtāh kerd**

ṭoġanı ṭutdı ve anuñ ayaġını baġladı ve anuñ ḳanadını ḳışa eyledi [*pāyekeş*de kāf-ı taṣġīr şefḳat içündür]

Nāḫuneş büb'rīd ü ḳūteş (4) **kāh kerd**

anuñ ṭırnaġını kesdi ve anuñ azıġını ṣaman eyledi ol kempīr ṭoġan ne idügini bilmedüginden ötüri ṭoġana tamām ihānet (5) idüp ḥamāḳatinden öñine ṣaman ḳodı [*ḳūt* azıḳ]

Güft nāehlān nekerdendet besāz

ol kempīr ṭoġana ḫiṭāb idüp eyitdi nāehller (6) seni sāz u zīnetile eylemediler

Berfüzūd ezḥadd ü nāḫun şüd dırāz

ḳanaduñ ḥadden ziyāde oldı ve ṭırnaġuñ dırāz oldı (7) pes lāzım olmış idi ki saña tertīb ü zīnet ideler anlar eylemediler ben eyledüm

Dest-i her nāehl bīmāret küned

her nāehlüñ (8) eli seni bīmār u ḫarāb eyler

Sūy-ı māder ā ki tīmāret küned

māder cānibine gel ki saña tīmār ide yaʿnī herkes bāzuñ riʿāyetini bilmez ve aña (9) riʿāyet itmege ḳādir olmaz ammā bu ḫuṣūṣuñ ehliyüm ve riʿāyet ü tīmāruña saʿy eylerüm Ḥażret-i Mevlānā çünki ol pīr-zenüñ (10) ḥikāyetini tamām eyledi ve şimdi bir ḥişşeye işāret idüp tekrār ḥikāyete rucūʿ eyler [*māder*den ṣoñra olan *ā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Mihr-i cāhilrā çünīn dān ey refīḳ

(11) ey refīḳ cāhilüñ maḥabbetini böyle bil

---

8 eyler HM: eyledi N

10 idüp HM: buyurup N

Zān ki dā'im kej-revest enderṭarīḳ

zīrā ki dā'im cāhil ṭarīḳde egri yüriyicidür murād budur ki cāhilüñ (12) riʿayet ü ḥimāyeti maʿnāda żarar u ihānetdür zīrā cāhilüñ kār u ḥāli ve ḳaṣd u niyyeti noḳṣān u ḫalelden ḫālī degüldür baʿż-ı nüsaḫda böyledür [*kej-rev* vaṣf-ı terkībīdür]

(13) **Kej reved cāhil hemīşe derṭarīḳ**

baʿż-ı nüsaḫda bu beyt vaḳıʿdur

Cāhil ezbātū nümāyet hem-dilī

cāhil eger saña hem-dillük ve tamām (14) ittiḥad göstere

ʿĀḳıbet zaḫmet zened ezcāhilī

ʿākıbet cāhillüginden saña zaḫm urur yaʿnī saña nefʿ ü fā'ide ḳaṣd eyleriken küllī żarar irişdürür (15) murād cāhilüñ muṣāḥabet ü muḳāreneti żarar-ı maḥż idügin beyāndur cāhilden murād mürşid-i nāḳış olmaḳ iḥtimāldür [*zaḫmet*de *tā* ḫiṭāb içündür]

Rūz-ı şeh (16) **dercüst ü cū bīgāh şüd**

firār iden bāzuñ ṭalebinden şāhuñ güni vaḳtsiz oldı yaʿnī aḫşam irişdi

Sūy-ı ān kempīr ü (17) **ān ḫırgāh şüd**

bi'ż-żarūrī ol kempīrüñ ve anuñ ḫırgāhı cānibine gitdi murād budur ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ hidāyeti ʿāṣīnüñ ṭalebinde idi (18) egerçi ʿāṣīde ṭaleb ẓāhir degül idi lākin hidāyet-i **[N20b]** Bārī baḥr-i ʿışyāna ġarīḳ ʿāṣī bendesini dünyā ve taʿalluḳ-ı māsivāya giriftār buldı [*ḫırgāh* oba]

(19) **Dīd nāgeh bāzrā derdūd u gerd**

pādşāh nāgāh kendüsinden firār iden bāzı dūd u gerd içinde gördi yaʿnī bāza olan siyāsetden bāzı (20) ġarīḳ-i āh u ālūde-yi ġubār gördi [*dūd* tütün *gerd* ġubār]

Şeh berū büg'rīst zār u nevḥa kerd

şāh çünki bāzuñ bu ḥālini gördi anuñ üzerine (21) vāfir aġladı ve nevḥa vü fiġān eyledi murād bende-yi ʿāṣī nefs ü şeyṭānuñ mekr ü vesvesesinden maʿṣiyetüñ ẓulmet ü küdūretinde (22) ḳalup Ḥażret-i Bārī erḥamü'r-rāḥimīn muḳteżāsı üzere aña ziyāde teraḥḥum u şefḳat itdügin işʿārdur [*nevḥa* fiġān maʿnāsınadur]

Güft her çend īn cezā-yı (23) **kār-ı tūst**

pādşāh bāza eyitdi egerçi ki bu saña olan siyāset senüñ işüñüñ cezāsıdur [*īn*den murād bāza olan ḥālātdur]

Ki nebāşī dervefā-yı mā dürüst

zīrā (24) bizüm vefāmızda dürüst ü ṣābit olmazsın ḳışṣadan ḥişşe budur ki Ḥażret-i Bārī **[M26a]** ʿazze ismuhu ʿāṣī bendesine ḫiṭāb idüp eydür

(25) *"Elestü birabbiküm ḳālū belā"*da [403]

ʿahd ü mīṯāḳı ḳabūl idüp

"Elem aʿhad ileyküm yā benī ādeme enlātaʿbüdü'ş-şeyṭāne innehū leküm ʿadüvvün (26) *mübīnün"*[404]

mūcibince hem

"Felā teġurennekümü'l-ḥayātü'd-dünyā ve lāyeġuranneküm billāhi'l-ġurūr"[405]

ḥükmince bu ḳadar pend ü naṣīḥat istimāʿ idüp (27) naṣīḥat-peẕīr olmayup nefs ü şeyṭāna tābiʿ olup rūz u şeb hevā vü hevese ve umūr-ı dünyeviyyeye ʿömr-i ʿazīzi ṣarf idüp bize ʿişyān (28) üzere olup bizüm dergāhımuzdan cüdā olduñ bu ʿālem-i süflī bu ḥālāta giriftār olmaḳ ʿişyān u ḳabīḥ ʿamelüñden ötüri saña lāyıḳdur (29) ḥālā ki bizümile olan ʿahdi yād idüp nefs ü şeyṭān elinden ḫalāṣ u necāt bulmaḳdan ötüri bizüm dergāhımuza feryād (30) idüp bizden ʿināyet ü hidāyet ṭaleb eylemezsin belki her dem bizüm ḳurbumuzdan dūr olmaġa saʿy eylersin pes şol kimse ki Ḫudā-yı Teʿālā (31) ḥażretinden firār idüp dünyāya ṭālib ü muḥibb ola ḥālā ki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti anı kendüsine ve cennete daʿvet eyler ammā ol kimse (32) nefs ü şeyṭān ve vesvese ile şeyṭān ve nīrān cānibine gide ol kimse bunuñ gibi ʿitāba lāyıḳdur

Çün künī ezḪuld derdūzaḫ (33) **firār**

cennetden dūzaḫa nice firār eylersin yaʿnī niçün behişti terk idüp dūzaḫa ṭālib ü rāġıb olursun [*ḫuld*den murād cennetdür]

---

[403] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet, dediler. A'râf/172.

[404] "Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır." demedim mi? Yâsin/60.

[405] Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın! Fâtır/5.

26 naṣīḥat N-

[H21b] (1) **Ġāfil ezlāyestevī eṣḥābu'n-nār**

*"Lāyestevī eṣḥābu'n-nār"*dan yaʿnī bu āyet-i kerīmenüñ mażmūnından ġāfilsin [*ġafilī* taḳdīrindedür]

"Lāyestevī eṣḥābü'n-nāri (2) *ve eṣḥābü'l-cenneti hümü'l-fā'izūne"*[406]

şāhdan murād Ḥażret-i Ḫudā'dur ve bāzdan murād rūḥ-ı insānīdür ki Ḥaḳ Subhānehu ve Teʿālā ʿālem-i ḳudsden (3) ṭāʿat ü ʿibādet şikārını ṣayd itmek içün şikārgāh-ı ʿāleme gönderdi lākin

"Yā eyyühe'n-nefsü'l-muṭma'innetü irciʿī ilā rabbike (4) *rāżiyeten marżiyyeten"*[407]

"Vallāhu yedʿū ilādāri's-selāmi"[408]

mūcibince girü āḫiret ü cennet cānibine daʿvet eyler ve kempīrden murād (5) dünyā ve ḫargāhdan murād felek ve kāh u tutmaçdan murād ġıdā-yı rūḥ-ı ḥayvānīdür ki ġıdā-yı rūḥānīye nisbet cemīʿan niʿmet-i dünyā (6) ḳāh u tutmaç meşābesindedür ve per ü nāḫundan murād ḳuvvet-i ebdāniyye vü ālāt-ı cismāniyyedür ki zen-i dünyā māsivā-yı ḳayd u bendi (7) ile bunları ifnā eyler çün rūḥ-ı insānī dünyāya giriftar oldı anuñ ḳuvvetleri ve āletleri żāyiʿ olur hidāyet-i Rahmānī (8) kemāl-i teraḥḥumından anuñ ṭalebinde olup aña derūnī ʿitāb eyler ʿömrini hevā vü hevese ṣarf itdügiçün Sürūrī Efendi raḥamtullāhu (9) bu teʾvīli iḫtiyār itmişdür ammā bu teʾvīli andan rūşendür *şāh*dan murād Ḥażret-i Ḫudā ve bāzdan murād rūḥ-ı insānīdür (10) ve *kempīr*den murād nefs-i emmāredür ve *ḫırgāh*dan murād beden-i insānīdür ve ʿālem-i fānī olmaḳ mümkindür *kāh u tutmaç*dan murād ġıdā-yı (11) nefsānī ve ṭaʿām-ı cismānīdür ki ġıdā-yı rūḥānīye nisbet kāh u tutmaç meşābesindedür *per*den murād ʿarş-ı Raḥmānī olan ḳalb-i (12) nūrānīnüñ ḳuvvetidür ki ʿālem-i İāhī'de olan cevelān u pervāzī anuñ vāsıṭası iledür *nāḫun*dan murād ḳudret ü rūḥānīdür ki (13) rūḥāniyyet mertebesinde şābit-ḳadem olması anuñ sebebi iledür çünki rūḥ-ı insānī maḥabbet-i dünyā vü ḳayd-ı mā-sivāya giriftār (14) olup nefs-i emmārenüñ zebūnı oldı ol nūrānī vü rūḥānī ḥālāt andan maḥv olup nefsānī vü cismānī mertebede ḫ^{v}ār (15) u ḫaḳīr ḳalur lākin hidāyet-i raḥmānī kemāl-i teraḥḥumından anuñ ṭalebinde olup nefs-i

[406] Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir. Haşr/20.
[407] Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. Fecr/27-28.
[408] Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor. Yunus/25.

emmāreden ẓāhir olan ḳabīḥ ḥālātı andan (16) refʿ idüp ʿömr-i ʿazīzini ṭaʿāt ü ʿibādete ṣarf itmeyüp hevā vü hevesine ḫarc itdügiçün aña derūnī **[N21a]** ḫiṭāb-āmīz ʿitāblar eyler (17) niteki Ḥażret-i Mevlānā pādşāhuñ zebānından bāza ʿitāb itmek ṭarīḳi ile aña işāret eyler

Īn sezā-yı ān ki ezşāh-ı ḫabīr

(18) bu cefā vü ihānet ol kimseye lāyıḳdur ki ḫabīr şāhdan murād Ḥażret-i Bārī'dür

"İnnallāhe ḫabīrün bimāta'melūne"[409]

[*īn*den murād bāza vāḳıʿ olan ḥālātdur]

Ḫīre büg'rīzed (19) **beḫāne-gende-pīr**

ḳoḳmış pīrüñ ḫānesine ʿabeş yire ḳaçar *ḫīre* bunda bīhūde maʿnasınadur *gende* ḳoḳmış **[M26b]** ve pīr ḳarı (20) ve ḳoca maʿnāsınadur lākin bunda maḳṣūd olan evvelkidür

Bāzi mīmālīd per berdest-i şāh

bāz ḫaṭā vü ḳabaḥatini bilüp (21) ḳanadını şāhuñ eli üzere sürdi yaʿnī niyāz u iʿtiẕār idüp ḳuṣūrını bildi [*mīmālīd* fiʿl-i māżī müfreddür]

Bīzebān mīgüft men kerdem (22) **günāh**

ẓāhirī zebānsız yaʿnī zebān-ı ḥālile eyitdi ben günāh eyledüm ki bu ḳadar ḳurb u ḥużūr ve ʿizz ü nāzda iken bir gende-pīrüñ (23) ḫānesine vardum murād budur ki çün Vāhibü'l-ʿaṭāyādan hidāyet irişe ʿabd-i ʿāṣī itdügi meʿāṣīden (24) mütenebbih olup dergāh-ı Ḫudā'ya niyāz u tażarruʿ idüp ḳabāḥatleri içün iʿtiẕār eyler ve dir *beyt*

(25) *Berder āmed bende-yi big'rīḫte*

Āb-rūy-ı ḫod be'işyān rīḫte[410]

beyt

Ver ezcehl ġā'ib şüdem rūz çend

(26) *Künūn k'āmedem derberūyem mebend*[411]

Pes kücā zāred kücā nāled le'īm

pes le'īm ḳanda fiġān eyler ḳanda nāle eyler [*zāred* ve *nāled* fiʿl-i māżī müfreddür]

---

[409] Şüphesiz ki Allâh yaptıklarınızdan haberdardır. Haşr/18.

[410] Köle kapı önüne gelip ağlamakta ve isyanına göz yaşı dökmekte.

[411] Eğer cahilliğimden birkaç gün kaybolursam da, şimdi geldiğim için benden yüz çevirme.

(27) **Ger tu nep'ẕīrī becüz nīk ey kerīm**

ey kerīm eger sen eyüden ġayrıyı ḳabūl eylemeyesin yaʿnī eger ḥużūr-ı şerīfüñde (28) hemān ṣāliḥ ü muṭīʿ maḳbūl olurısa lāzım gelür ki leʾīm ü ʿāṣī bāb-ı raḥmetüñden nevmīd ü maḥrūm ola ḥālā ki kerem ü (29) raḥmetüñ cemiʿ liʾām u ʿuṣātı maġrūr u ümmīdvār eyledi ki her ḫuṣūṣda Allāh kerīm ü erḥamü'r-rāḥimīndür dirler ḫuṣūṣa ki (30) kendüñ

"İnnallāhe ġafūru'r-raḥīm"[412]

"Sebeḳat raḥmetī ʿalāġażabī"[413]

buyurmışsın

hikāyet Şeyḫ Mansūr ʿAmmār eyitmişdür ki (31) eger Ḥażret-i Ḫuda benden suʿāl idüp

"Yā eyyühe'l-insānü māġarrake birabbike'l-kerīm"[414]

didükde *"ġarrenī keremüke"* diyüp cevāb (32) virirüm Meʾālimü't-Tenzīl'de mesṭūrdur ki ehl-i işāret dirler ki bu āyet-i kerīmede cemīʿ-i esmādan Kerīm ismi bendeye (33) telḳīndür tā yevmü's-suʾālde senüñ kerīmlügüñe maġrūr oldum diye *ḳıtʿa*

Ger bemaḥşer ḫiṭāb-ı ḳahr küned

[H22a] (1) *Enbiyārā çi cāy-ı maʿẕiretest*

Perde ezrūy-ı luṭf gū berdār

K'eşkiyārā ümīd-i maġfiretest[415]

Luṭf-ı şeh cānrā cināyet-cū (2) **küned**

şāhuñ luṭfı cānı cināyet ṭaleb idici eyler yaʿnī bende pādşāh-ı kerīmüñ kerem ü luṭfına firīfte olup cināyet ü ḳabāḥat (3) irtikāb eyler niteki Pādşāh-ı Ḥaḳīḳī buyurmışdur

"Lātaḳnaṭū minraḥmetillāhi innallāhe yaġfiru'ẕ-ẕünūbe cemīʿan innehū hüve'l-ġafūru'(4)*r-raḥīm"*[416]

pes bendeler bu iḥsāna maġrūr olup ʿişyān iḫtiyār eylerler [*cināyet-cū* vaṣf-ı terkībīdür]

---

29 ḫuṣūṣa ki kendüñ HM: ḫuṣūṣa sulṭānum N

[412] Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir. Bakara/173.

[413] Rahmetim gazabımı geçdi. (Müslim, Sahih, 4/2108 ; Buhârî, Sahih, 6/2745)

[414] Ey insan! İhsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir? İnfitâr/6.

33 kerīmlügüñe HM : keremüñe N

[415] Eğer mahşerde kahr hitabında bulunursa enbiya hangi mazereti ileri sürebilir? Lütufta bulunanın yüzünden perde kalktığı zaman eşkıya da magfiret ümidine kapılır.

[416] Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Zümer/53.

Zān ki şeh her ziştrā nīkū küned

zīrā ki şāh (5) her zişt ü günāhkāra iḥsān eyler zīrā pādşāhlaruñ ʿādeti budur niteki ʿāṣī bendeler envāʿ-ı maʿṣiyet irtikāb eylerler (6) kerem ü luṭf u bīpāyānından Ḥażret-i Bārī ʿazze ismuhu ʿafv idüp iḥsānlar eyler niteki bu āyet-i kerīmeden bu maʿnā ẓāhirdür

(7) *"Ulā'ike yübeddilullāhu seyyi'ātihim ḥasenāt"*[417]

Ḥażret-i Mevlānā tenbīh eyler ki bendeye layıḳ degüldür ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ kerem-i firāvānına (8) iʿtimād idüp maʿṣiyete iḳdām ide ve ʿibādeti her ne ḳadar çoḳ olurısa maġrūr olmaya belki

"El-muḫliṣūne ʿalāḥaṭarin ʿaẓīm"[418]

(9) ḥadīṯ-i şerīfinden ğāfil olmaya [*nīkū* iḥsān maʿnāsınadur]

Rev mekün ziştī ki nīkīhā-yı mā

yüri ʿişyān u ḳabāḥat eyleme zīrā bizüm ḥasenātımuz [*rev* emr-i ḥāżır müfreddür *mekün* nehy-i ḥāżır müfreddür]

Zişt āmed (10) **pīş-i ān zībā-yı mā**

bizüm ol zībāmuzuñ ḫużūrında zişt ü seyyi'e geldi zübde-yi kelām budur ki luṭf u kerem-i İlāhī egerçi cānı (11) cināyet-cū eyler ammā Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bu ḥadīṯ-i şerīfi istimāʿ eyle

"Ḥasenātü'l-ebrāri seyyi'ātü'l-muḳarribīn"[419]

(12) pes ziştlük ve maʿṣiyet eyleme *nīkhā*dan murād ṭāʿatdür ki Ḥażret-i Ḫudā'ya nisbet ziştdür zīrā ol ṭāʿat elbette (13) ḳuṣūr u riyādan ḫālī olmaz pes aña lāyıḳ olmamaḳ ziştdür

Ḫidmet-i ḫodrā sezā pendāştī

kendü ḥidmetüñi ol zībāya (14) sezā vü lāyıḳ sanduñ *ḫidmet*den murād ṭāʿatdür *zībā*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur ʿazze ismuhu

---

[417] Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Furkan/70.

[418] Muhlisler de büyük bir tehlike üzeredir. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, C. II, s. 415.)

9 ḥadīṯ-i şerīfinden N: ḥadīṯinden HM

[419] Ebrarın iyilikleri mukarribinin seyyiatıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, C.I, s. 428.)

14 Ḥaḳ'dur HM: Ḫudā'dur N

Tū livā-yı cürm ezān efrāştī

(15) sen ol sebebden cürm ü ʿişyān **[M27a]** livāsını yüceltdüñ yaʿnī cürm ü maʿṣiyete iḳdām eyledüñ ammā zinhār maġrūr olma *livā* (16) sancaḳ maʿnāsınadur [*cürm* ṣuç]

Çün turā ẕikr ü duʿā destūr şüd

çünki saña ẕikr ü duʿā destūr oldı yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'yı ẕikr (17) eylersin ve ḥācet ü ḥuṣūl-i murād içün duʿā eylersin [*destūr* icāzet maʿnāsınadur]

Zān duʿā kerden dilet maġrūr şüd

ol duʿā eylemekden senüñ göñlüñ (18) maġrūr oldı ammā ḫaberüñ yoḳdur ki niçe kimse müstecābü'd-daʿvet iken bir cüz'ī ḳabāḥat **[N21b]** sebebi ile dergāh-ı İlāhī'den (19) merdūd oldı

"Ḫidmetü'l-mülūk nıṣfu'l-sülūki" nüñ[420]

sırrı budur niteki cüz'ī ḳabāḥat sebebiyile dergāh-ı İlāhī'den (20) merdūd olur bārgāh-ı pādşāhīden daḫı bir cürm sebebi ile mehcūr olur zīrā pādşāhlar ẓıllullāhdur ẓıll eṣer ü vücūd-ı (21) ẕātdandur pes bīedeb ne Allāh ve ne pādşāh ḳatında maḳbūldür

Hem-süḫan dīdī tu ḫodrā bāḪudā

sen kendüñi Ḥażret-i (22) Ḫuda ile hem-süḫan u muṣāhib gördüñ yaʿnī aña münācāt u duʿā eylersin ve o senüñ sözüñi istimaʿ eyler ve gāhī luṭf u (23) kereminden senüñ duʿāñı ḳabūl idüp murāduñı ḥāṣıl eyler pes bu sebebden saña ġurūr gelüp maġrūr olursun [kendüñi Ḥażret-i Ḫudā'ya hem-süḫan gördüñ bu hem maʿnādur]

(24) **Ey besā k'ū z'īn gümān üfted cüdā**

ey çoḳ kimse ki o bu ẓan sebebinden Ḫudā'dan cüdā düşer İblīs ü Belʿam ve (25) Bāʿūrā vü Berṣīṣā gibi

Gerçi şeh bātu neşīned berzemīn

egerçi şāh tenezzül idüp kereminden senüñile yir üzere otura (26) ve saña luṭf u beşāşet göstere

---

[420] Sultanlara hizmet sülûkun yarısıdır.

20 ẓıll N-

Ḫᵛīşten biş'nās nīkū-ter nişīn

kendüñi añla ve eyürek otur yaʿnī kendü ḥaddüñi bilüp (27) ziyāde edebüñile ol müstecābü'd-daʿvet olduġuña maġrūr olma niteki meşhūrdur

"Raḥimallāhu imraen ʿarafe ḳadrahū velem (28) *yeteʿadde ṭavrahū"*[421]

pes cemīʿ-i ḫuṣūṣda bende miḳdārını bilüp dimek gerek

"Ente rabbü'l-celīl ene ʿabdü'l-ẕelīl"[422]

[*biş'nās* emr-i ḥāżır müfreddür *nişīn* emr-i ḥāżır müfreddür]

(29) **Bāz güft ey şeh peşīmān mīşevem**

bāz eyitdi ey şāh kendü ḳabīḥ fiʿlimden peşīmān olurum

Tevbe kerdem nev müselmān (30) **mīşevem**

bu bīçāreden ṣādır olan cürm ü edebsizlige tevbe eyledüm bundan evvel kāfir idüm şimdi nev-müselmān olurum (31) murād budur mücrim bendeye lāyıḳ olan budur ki günāhlarından peşīmān olup tevbe vü istiġfār ide

Ān ki tu mesteş künī vü (32) **şīr-gīr**

ol kimse ki anı sen mest ü şīrgīr idesin [*şīr-gīr* vaṣf-ı terkībīdür]

Ger zimestī kej reved ʿöẕreş peẕīr

ol kimse mestlüginden (33) egri gide anuñ ʿöẕrini ḳabūl eyle murād şol kimseyi ki kemāl-i iltifāt u keremüñ güstāḫ ide anuñ güstaḫluġını ḳabūl **[H22b]** (1) eyle dimekdür *şīr-gīr* arslan (2) ṭutıcı ve arslana ġalebe idici maʿnāsınadur ki kemāl-i ḳudret ü taṣarrufından kināyetdür *şīr* bunda süt ve *şīr-gīr* süt nūş idici maʿnāsına (3) mümkin degüldür bu sözler bāz ṭarafındandur [*peẕīr* emr-i ḥāżır müfreddür]

Gerçi nāḫun reft çün bāşī merā

egerçi nāḫun gitdi çünki benüm içün olasın (4) yaʿnī egerçi nefs-perestlük sebebi ile benden rūḥānī ḳuvvet gitdi ammā çünki baña muʿīn olasın [*bāşī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

---

[421] Kadrini bilip haddini aşmayan kimseye Allah rahmet eylesin. (Münâvî, Feyzü'l-Kadir, Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübrâ, Mısır, 1356; İsbehanî, Hilyetü'l-Evliyâ, 5/306, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

[422] Sen celâl sahibi Rab'sin ve ben zelil bir kulum.

Berkünem men perçem-i ḫurşīdrā (5)

ben ḫurşīdüñ perçemini ḳoparurum yaʿnī ḳaderim felekden ʿālī olup āftāb-ı ʿālem-tāba nurāniyyetde ġālib olurum [*perçem*den murād bunda başuñ depesinde olan ṣaçdur]

(6) *"Ceẕbetün minceẕebāti'r-raḥmāni tüvāzī ʿamelü'ṣ-ṣaḳaleyn"*[423]

Ver çi perem reft çün bün'vāziyem

ve gerçi ḳanadum gitdi çünki beni (7) oḫşayasın yaʿnī egerçi ʿarş-ı Raḥmānī olan nūrānī ḳalbden ʿālem-i İlāhī cānibine pervāz u ṭayerān idecek ḳuvvet u ḥālet nefs-i (8) emmārenüñ maʿlūmı olmaġıla benden cüdā oldı ammā çünki bir nefḫa ile baña riʿāyet ü ʿināyet idesin

Çerḫ bāzī (9) **kem künem derbāziyem**

benüm bāzī vü luʿbumda felek bāzī vü luʿbı az eyler bu hem vechdür benüm bāzī (10) vü luʿbumda felek bāzī vü luʿbını kem ü żāyiʿ eyler yaʿnī bāzī vü luʿbumı görüp ḥacāletden bāzī vü luʿb itmege ḳādir **[M27b]** olmaz vech-i ṣānī üzere *kem* kāf-ı Fārisī'nüñ (11) żammesi iledür murād budur ki ʿale'd-devām ṭāʿat ü ʿibādetde ḳā'im ü dā'im olup emr-i İlāhī'ye imtiṣāl itmek içün sürʿat ü (12) devāmda felege ġālib olurum *çerḫ*den murād felekdür [*bāzī* bunda luʿb maʿnāsına lākin bu söz bāz ṭarafından olduġı iʿtibārıla leṭāfetden ḫālī degüldür]

Ger kemer baḫşīm kuhrā berkünem

eger baña kemer bağışlayasın ṭaġı ḳoparurum (13) yaʿnī eger baña ʿināyet ü hidāyet idesin cemīʿan ṣuʿb u müşkil işler baña sehl ü āsān olur [*kemer-baḫşī merā* taḳdīrindedür]

Ger dehī kilkī ʿalemhā biş'kenem

(14) eger baña bir kilk viresin ʿalemleri ṣıram yaʿnī baña cüz'ī ʿināyet ü iltifāt ider iseñ ʿaskerleri şikest idüp ḳavī maṣlaḥatlar (15) itmege ḳādir olurum *ʿalemhā biş'kenem* şeyāṭīn ve nefs ü hevā vü heves ʿaskerlerini şikest ü perākende eylerüm maʿnāsına mümkindür (16) *kilk* kamış oḳ maʿnāsınadur [*kilk* şol oḳ ḳamışdur ki andan oḳ ve ḳalem eylerler bunda oḳ maʿnāsına ve ḳamış maʿnāsına olmaḳ mümkindür ḳalem maʿnāsına mümkin degüldür] Sürūrī Efendi raḥmetullāh ḳalem maʿnāsına şerḥ eylemişdür ammā hīç münāsebeti yoḳdur zīrā (17) *ʿalemhā biş'kenem* ʿaskerleri münhezim eylerüm maʿnāsınadur *tīr* ḫod ʿalet-i ḫarbdendür ʿaskerüñ şikest ü inhizāmı ʿalemüñ münʿadim (18) ü ser-nigūn olmasıyıla

[423] Rahmanın cezbelirden bir cezbe iki tarafını da eşitler. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/397)

olduġıçün *ʿalemhā biş'kenem* didi ve zamān-ı sābıḳda ʿacem pādşāhlarınuñ ʿādeti idi ki bir kimseye emān (19) virseler o şehrden gitmek lāzım gelse nişān-ı emān diyü eline bir oḳ virürleridi her kim ki ol oḳı görse pādşāh (20) aña emān virdügini bilüp bir kimse aña māniʿ olup żararına ḳaṣd eylemezidi niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretlerinüñ Bōstān nām kitābında (21) vāḳıʿ olan bu beyt bu maʿnā üzeredür *beyt*

Meyāzār perverde-yi ḫ[v]īşten

[M22a] *Çü tīr-i tu dāred betīreş mezen* [424]

(22) **Āḫir ezpeşşe ne kem bāşed tenem**

āḫir benüm tenüm peşşeden nāḳış u żaʿīf degüldür [*nebāşed* taḳdīrindedür]

Mülk-i Nemrūdī beper ber hem zenem

bir Nemrūd'uñ (23) mülkini ḳanadımıla biribirine ururum yaʿnī ḫarāb eylerim murād budur ki senüñ ʿināyetüñile peşşe ʿaskeri Nemrūd'uñ ʿaskerini (24) zīr ü zeber idüp helāk eylediler eger baña ʿināyet ü iltifāt olurısa ben daḫı nefs ü şeyṭān ʿaskerine ġālib olup zīr ü (25) zeber eylerim *beyt*

Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr-endāḫte

Peşşeī kāreş kifāyet sāḫte [425]

peşşe sivri siñek maʿnāsınadur

(26) **Derżaʿīfī tū merā bābīl gīr**

żaʿīflükde sen beni ebābile ṭut yaʿnī beni anuñ gibi żāʿīf farż eyle [*ebābīl*den vezn içün hemze ḥaẕf olınmışdur]

Her yekī ḫaşm-ı merā çün (27) **pīl gīr**

benüm her bir ḫaşmumı pīl gibi ṭut bu hem vechdür benüm ḫaşmumuñ her birini fīl gibi ṭut yaʿnī ḳuvvet ü cesāmetde fīl (28) ḳadar farż eyle

Ḳadr-i funduḳ efkenem bunduḳ ḫarīḳ

---

[424] Köleni azarlama, çünkü senin okunu taşıyor. Okunu kırma.

22 nāḳış: HM kem ü nāḳış N

[425] "Onun tarafına hışımla okunu atmış bir sivrisinek işini bitirmek için yeterlidir."

25 maʿnāsınadur HN-

funduḳ miḳdārı yaḳıcı bunduḳ bırāġurum [*bunduḳ* mużāfdur lākin vezn içün iżāfetden maḳṭūʿdur *ḥarīḳ* yaḳıcı maʿnāsınadur]

Bunduḳam derfiʿl şad çün mancınık

(29) benüm bunduḳum ʿamel ü teʾs̱īrde yüz mancınıḳ gibidür yaʿnī yüz mancınıḳ ne ḳadar ḫarāb u ziyān eylerise benüm bir bunduḳum ol ḳadar teʿs̱īr eyler (30) *bunduḳ* tüfenk fınduġı ḳadar balçıḳdan düzilür ki kemān-gūre ile atılur

Gerçi sengem hest miḳdār-ı noḫūd

benüm sengüm ki (31) murād bunduḳdur egerçi cüs̱s̱ede noḫūd miḳdārıdur [*noḫūd* Fārisī'dür ki Türkī'de daḫı noḫuddur]

Līk derheycā ne ser māned ne ḫūd

ammā cengde ne baş ne tuġulġa ḳor maḥv u (32) nāyāb eyler bu sūreye işāret eyler

"Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm elemterā keyfe feʿale rabbüke biaṣḥābi'l-fīl elem yecʿal keydehüm (33) *fītaḍlīlin ve ersele ʿaleyhim ṭayran ebābīle termīḥim biḥicāretin minsiccīlin feceʿalehüm keʿaṣfin meʾkūlin"*[426]

Aṣḥāb-ı Fīl Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama'yı **[H23a]** (1) ḫarāb idüp Mekke-yi Mükerreme'nüñ ḳavmini esīr ḳılup şehri vīrān eyleyeler Ḥażret-i Ḫudā ebābīl anlaruñ üzerine ḥavāle (2) eyledi ṭayr-ı ebābīl daḫı anlaruñ üzerine noḫūd miḳdārı bunduḳlar atdılar ki cemīʿan helāk oldılar bu ḳıṣṣanuñ şöhreti (3) ḥadden ziyādedür şerḥ ü beyāna iḥtiyāc yoḳdur *heycā* ceng [*māned* bunda *nehed* maʿnāsınadur *ḫūd* tuġulġa maʿnāsınadur ki *vāv* bir miḳdār çekilür]

Mūsa āmed derveġā bāyek ʿaṣāṣ

Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Firʿavn'ıla (4) ceng itmege bir ʿaṣāsı ile geldi [*veġā* ceng]

Zed berān Firʿavn u [M28a] berşemşīrhāş

kendüsini ol Firʿavn ve anuñ şemşīrleri üzere urdı (5) yaʿnī ʿināyet-i İlāhī ile yalıñuz elinde olan ʿaṣā ile Firʿavn'ı bu ḳadar ʿaskeri ile zebūn eyledi bu sözler bāz cānibindendür ki (6)

---

32 sūreye HM: sūre-yi kerīme N

[426] Rahmân ve rahîm olan Allâh'ın adıyla. Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı? Onların üstüne ebâbil kuşlarını gönderdi. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi. Fîl Suresi.

*bāz*dan murād bende-yi ʿāṣīdür ki tevfīḳ-i İlāhī refīḳ olıcaḳ nefs ü hevā vü şeyāṭīn ʿaskeri münhezim ü helāk olur

"İnne'l-ḥasenāti (7) *yüẕhibne's-seyyi'āti"*[427]

ve

"Et-ta'ibü mine'ẕ-ẕenbi kemen lāẕenbe lehū"[428]

ḥasebince cemīʿ-i meʿāṣīden pāk olup maḳbūl-i Ḥaḳ olur

(8) **Her rasūlī yektene k'ān der zedest**

her bir yaluñuz rasūl ki ol ḳapuyı ḳaḳmışdur yaʿnī şol rasūl ki ʿasker ü muʿīni (9) yoḳdur Ḥażret-i Ḫudā'dan muʿāvenet ṭaleb itmegile [*yektene* yalıñuz maʿnāsına]

Ber heme āfāk tenhā ber zedest

cemīʿ-i ʿālem kendüsini yalıñuz urmışdur (10) yaʿnī yalıñuz cemīʿ-i ʿāleme ġālib olmışdur

Nūḥ çün şemşīr derḫ^{v}āhīd ezū

Ḥażret-i Ḫudā'dan Nūḥ peyġamber ʿaleyhi's-selām çünki (11) ḳavminüñ helāki içün şemşīr istedi niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ve ḳāle Nūḥ Rabbi lāteẕer ʿale'l-ʿarḍi mine'l-kāfirīne deyyāren"[429]

[*derḫ^{v}āhīd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ib]

(12) **Mevc-i ṭūfān geşt ezū şemşīr-ḫū**

ṭūfānuñ mevci Ḥażret-i Ḫudā'dan şemşīr ḫūylu oldı yaʿnī fermān-ı İlāhī ile ʿālemi (13) ṭūfān ṭutup kāfirler cemīʿan ġarḳ oldılar

Aḥmedā ḫod kīst ispāh-ı zemīn

ey Aḥmed yirüñ yaʿnī yir yüzinde olan ʿasker ḫod (14) kimdür

Māh bīn berçerḫ biş'kāfeş cebīn

felek üzere olan māha naẓar eyle ve anuñ alnını yar yaʿnī rūy-ı zemīnde olan (15) ḫalḳ nice ki senüñ maġlūb u maḥkūmuñdur felekde olanlar daḫı senüñ maġlūb u maḥkūmuñdur gūyiyā bu ḫiṭāb Ḥażret-i (16) Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥażret-i Ḫudā cānibindendür niteki ḳameri iki şaḳḳ eyledi

---

[427] Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Hûd/114.

[428] Günaha tövbe eden günahı işlememiş gibidir. (İbni Mâce, Sünen, C. II, s. 1419 , Darul-fikr, Beyrut.)

[429] Nûh: "Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!" Nûh/26.

“İḳterābeti’s-sāʿatü venşaḳḳa’l-ḳamer”[430]

beyt

(17) *Çü ʿazmeş berāmīḫet şemşīr-i bīm*

Bemuʿciz-i miyān ḳamer zed dü nīm[431]

Ta bedāned saʿd ü naḫs-i bīḫaber

nāehl (18) tencīmüñ isnādātından bīḫaber saʿd u naḫs bile [*bīḫaber saʿd ü naḫs*üñ ṣıfatıdur]

Devr-i tust īn devr ne devr-i ḳamer

bu devr senüñ devrüñdür ḳamerüñ devri degüldür (19) zīrā cemīʿan ḥükm ü teʾşīr saña müfevviżdür ve ḳamerde hergiz ḥükm ü teʾşīr yoḳdur

Devr tust īrā ki Mūsā-yı Kelīm

senüñ devrüñdür (20) zīrā ki Mūsā-yı Kelīm [*īrā* zīrā maʿnāsınadur]

Ārzū mībürd z’īn devret muḳīm

senüñ bu devrüñden ārzū eyleridi erbāb-ı tefsīrden baʿżısı bu (21) āyet-i kerīmenüñ tefsīrinde eyitmişdür ki aḫbārda böyle gelmişdür ki Ḥażret-i Ḫudā’dan Ḥażret-i Mūsā’ya ʿaleyhi’s-selām yüz dört (22) kerre nidā geldi Ḥażret-i Mūsā her kerreden ẓann eyledi ki anuñ ümmetinüñ sözini söyler ve anuñ milletine tābiʿ olanları medḥ (23) eyler tā āḫir kerrede Ḥażret-i Mūsā’nuñ ḳulaġına irişdi ki Ḥażret-i Ḫudā ümmet-i Muḥammed’i medḥ idüp fażl-ı bīpāyānından aña şenā eyledi (24) lākin şenā-yı İlāhī’den ḳanḳı ümmet idügi ẓāhir degül idi Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi’s-selām duʿā idüp eydüridi

[N22b] *“Allāhümme’cʿalehā minümmetī”*[432]

yā Allāh (25) ol ümmeti benüm ümmetümden ḳıl nidā irişdi ki bu medḥ olınan ümmet āḫir zamān peyġamberi olan ḥabībüm Muḥammed’üñ ümmetidür senüñ (26) ümmetüñe bu fażīlet nice müyesser olur

“Semiʿnā ve ʿaṣaynā”[433]

ile mevṣūf oldılar ve Muḥammed’üñ ümmetine her ne ki didüm

---

[430] Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Kamer/1.
[431] Azmiyle korku kılıcını çekip alt üst etti. Mucizeyle kameri ortadan ikiye böldü.
[432] Ey Allahım ol ümmeti benim ümmetimden eyle.
[433] İşittik ve isyan ettik. Bakara/93.

“Semiʿnā ve aṭaʿnā”[434]

(27) didiler çünki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi’s-selām Ḥażret-i Ḥaḳ’dan bu sözi işitdi eyitdi

“Allāhümme’cʿalī minümmetī Muḥammedin”[435]

ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve Rasūlullāh ʿaleyhi’s-selām (28) eyitdi on iki nebī Ḥażret-i Ḫudā’dan temennī itdi ki benüm ümmetümden ola anlardan birisi Ḥażret-i Mūsā’dur [*muḳīm* bunda dā’im maʿnāsınadur]

Çünki Mūsā (29) **revnaḳ-ı devr-i tu dīd**

Çünki Ḥażret-i Mūsā senüñ devr ü zamānuñ revnaḳını ve leṭāfetini gördi [*devr* bunda zamān maʿnāsına]

K’ān derū ṣubḥ-ı [M28b] tecellī mīdemīd

(30) ki ol devrde tecellī ṣubḥı ẓāhir oldı yaʿnī senüñ devrüñde tecellī-yi cemāl-i İlāhī vardur

Güft yā Rab ān çi devr-i raḥmetest

Ḥażret-i Mūsā (31) eyitdi yā Rabb ol devr ne ʿaceb raḥmet ü iḥsān devridür yaʿnī Muḥammed’üñ devrinde vāfir raḥmet-i İlāhī ve iḥsān-ı nāmütenāhī vardur [*çi* bunda istifhāmdur taʿaccüb maʿnāsı ile]

(32) **Ān güẕeşt ezraḥmet ān cā rū’yetest**

ol devr-i raḥmetden geçdi ol devrde ru’yet vardur yaʿnī ol devrde raḥmetden ziyāde (33) müşāhede-yi cemāl-i İlāhī vardur ki evliyā’ullāh çeşm-i dil ile istiʿdādları miḳdārı müşāhede eylerler sā’ir enbiyānuñ devrinde tecellī **[H23b]** (1) ve ru’yet vāḳıʿ olmamışdur Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi’s-selām çünki Ḥabīb-i Ekrem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ ʿizz ü rifʿat ve ʿulüvv-i şānını ve Ḥażret-i Ḫudā’nuñ (2) ümmet-i Muḥammed’e olan kerem ü iḥsānını gördi ziyāde şevḳinden Ḥażret-i Ḫudā’ya eyitdi

Ġavṭa dih Mūsā-yı ḫodrā derbiḥār

(3) kendü Mūsā’ña biḥār içünde ġavṭa vir yaʿnī beni bu zamānda cihāndan refʿ idüp ketm ü setr eyle

---

[434] İşittik, itaat ettik. Bakara/285.

[435] Allah’ım beni Muhammed ümmetinden eyle.

2 **dih** N-

3 ketm N-

Ezmiyān-ı devre-yi Aḥmed berār

(4) Aḥmed'üñ devre ve āyīni içinden yuḳarı getür yaʿnī beni anuñ zamanında vücūda getürüp anuñ ümmetinden eyle çünki Ḥażret-i Mūsā'nuñ (5) fiġānı ḥadden geçdi baḥr-i baḥşā'iş-i İlāhī cūşa gelüp ḫiṭāb-ı ʿizzet anuñ ḳulaġına irişdi böyle diyü [*devre* āyīn maʿnāsınadur ki bunda şerīʿat-ı Muḥammedī murāddur]

Güft yā Mūsā bedān bün'mūdemet

(6) Ḥażret-i Ḫudā Mūsā peyġambere eyitdi ol sebebden anı saña gösterdüm

Rāh-ı ān ḫalvet bedān büg'şūdemet

ol ḫalvetüñ yolını saña (7) açdum yaʿnī ḥabībimüñ ʿizzet ü rifʿat ve ʿulüvv-i şānını saña ol sebebden ʿıyān eyledüm

Ki tu zān dūrī derīn devr ey Kelīm

zīrā (8) ey Kelīm bu devrde sen andan yaʿnī ḥabībümden dūrsun [*dūrī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Pā bekeş zīrā dırāzest īn gilīm

ayaġunı çek zīrā bu gilīm dırāzdur (9) yaʿnī haddüñden ziyāde olan ārzū vü murāduñ ḥuṣūlini ṭaleb eyleme bu mıṣrāʿ-ı ṣānī meşhūr ḍarb-ı meṯeli beyān eyler

Men kerīmem nān nümāyem (10) **benderā**

ben kerīmüm bendeme nān gösterürüm ve anı ümmīdvār eylerüm

Tā bigiryāned ṭamaʿ ān zinderā

tā tamaʿ u ümmīd ol zindeyi (11) aġlada zindede işāret vardur ki ol kimse ki mürde-dildür pend ü ḥikmet aña teʾṯīr eylemez pes ol kimse ki zinde-dil ola mevʿiẓa (12) vü ḥikmetden fehm idüp müteʾeṯṯir olup behişt ü dīdār recāsı anı aġladur ve tażarruʿ u fiġān eyler ve zārī vü tażarruʿ anuñ raḥmet ü (13) maġfiretine sebeb olur [feyż-i İlāhī istiʿdādlulara irişür istiʿdādsızlar maḥrūm olurlar]

Bīni-yi ṭıflī bemāled māderī

bir māder bir ṭıfluñ burnını ovar

Tā şeved bīdār u vā cūyed ḫarī

tā ṭıfl (14) ḫᵛābdan bīdār ola ve ṭaʿām isteye ben daḫı ey Kelīm senī ḫᵛāb-ı ġafletden bīdār idüp Ḥabīb'ümüñ aḥvālinden ḫaberdār eyledüm tā (15) ṭaleb ü tażarruʿda olup benüm

raḥmetüme vuṣūl bulasın [*ḫar* ṭaʿām maʿnāsınadur *yā* vaḥdet içündür ve *ḫā* feṭḥile oḳınmaḳ gerekdür ḳāfiye içün]

K'ū gürisne ḫufte bāşed bīḫaber

ki ol ṭıfl-ı bīḫaber aç uyumış olur

(16)**V'ān dü pistān mīḫaled zū mihr-i der**

ve ol iki memeyi māderden sütüñ maḥabbeti şancır yaʿnī ṭıfl ḫ^{v}ābda gürisne vü bīḫaber iken mihrbān-ı (17) māderī ṭıflına olan maḥabbet ü şefḳatinden emzürmedüm diyü ziyāde bīḥużūr olduġından ṣabr itmeyüp ferzendini ḫ^{v}ābdan (18) bīdār eyler *pistān* meme *mihr* bunda maḥabbet maʿnāsınadur ki *der* lafẓına mużāfdur ki süt maʿnāsınadur ki ʿArabī'dür aṣlı (19) *derr*dür *rā*nuñ teşdīdi ile *"Ed-derrü'l-lebn"* gāhī *derr* ʿivaż maʿnāsına istiʿmāl olınur niteki Ḫ^{v}āce Ḥafıẓ'uñ bu beytinde (20) bu maʿnāyadur *beyt*

Her nükteī ki güftem dervaṣf-ı ān şemāʿil

Her kū şenīd güftallāh derr ḳā'il[436]

[*"V'ān dü pistān mīḫaled zū mihr-i der"* ve ol iki pistān sütüñ maḥabbetinden ṣancır bu hem vechdür]

Küntü kenzen (21) **raḥmeten maḫfiyyeten**

bu söz ʿālemine raḥmet olan Ḥabīb-i Ekrem ḥażretleri ṭarafındandur ki buyurur ben pinhān raḥmet ḫazīnesi idüm [*kenz* ḫazīne]

(22) *"Fenbeʿastü* **[M29a]** *ümmeten mehdiyyeten"*[437]

pes hidāyet olınmış ümmete gönderildüm yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ beni kendü luṭfından hidāyet itdügi ümmete (23) gönderdi ki murād ümmet-i Muḥammed'dür bu beytde bu ḥadīṯ-i şerīfe işāret vardur [*mehdiyyeten* ism-i mefʿūldür]

"İnnemā ene raḥmetün mühdātün ilaümmetin mehdiyyetin (24) *ve küntü raḥmeten maḫfiyyeten fenbeʿaṣtü ilāümmetin mehdiyyetin"*[438]

---

[436] O şemailin vasfında söylediğim her bir nükteyi her duyduğunda Allah deyip ivaz ister.

[437] Hidayet olunmuş bir ümmete gönderildim. (Nisaburî, El-Müstedrek ale's-Sahihayn, C. I, s. 91, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990/1411)

[438] Muhakkak ki ben hidayete erdirilmiş bir ümmete hediye edilmiş bir rahmetim. Hidayet olunmuş bir ümmete gönderildim. (Nisaburî, El-Müstedrek ale's-Sahihayn, C. I, s. 91, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990/1411)

[N23a] Her kerāmetī ki mīcūyī becān

her bir kerāmeti ki cānıla istersin

(25) **Ū nümūdet tā ṭamaʿ kerdī derān**

saña anı ol Ḫudā gösterdi tā ki ol kerāmete ṭamaʿ eyledüñ ve ḥuṣūline saʿy gösterdüñ (26) pes şol kimse ki ḫayrāt u ʿibādāt eyler anuñ sebebi oldur ki Ḥażret-i Ḫudā aña faẓīlet ü iḥsān eylemek ister lācerem aña ṭaleb (27) virür pes ṭalebini ẓuhūr u fiʿle getürmek ve ṭalebde saʿy u ihtimām göstermek bendenüñ kesbidür çünki bir kimse esbāba (28) mübāşeret idüp iktisābda saʿy u cehd ide Ḥażret-i Ḥaḳ aña tevfīḳ virüp her ḫuṣūṣda aña muʿīn olur

Çend büt (29) **biş'kest Aḥmed dercihān**

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem cihānda ne ḳadar büt ṣıdı ve ceng ü cidāl idüp ne (30) ḳadār kāfir helāk eyledi [*büt* ṣanem maʿnāsınadur ki bā-yı ʿArabī iledür]

Tā ki Yā Rab-gūy güştend ümmetān

tā ki ümmetleri yā Rabb diyici oldılar yaʿnī ehl-i İslām ẓuhūr (31) idüp ṭāʿat ü ʿibādete meşġūl oldılar zīrā andan evvel ḫalḳ-ı ʿalem küfr ü ḍalālete düşmiş idiler *ümmetān*dan murād müslümānlardur [*yā Rab-gūy* vaṣf-ı terkībīdür]

(32) **Ger nebūdī gūşiş-i Aḥmed tu hem**

eger Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ıẓhār u taḳviyyet-i dīn içün saʿy u cehdi (33) olmayayıdı

Mīperestīdī çü ecdādet ṣanem

sen daḫı ecdāduñ **[H24a]** (1) gibi büte ṭaparduñ ve seni İslām'a daʿvet idene ecdāduñ virdügi cevābı virüridüñ ki anlar böyle cevāb virdiler

"Ve iẕā (2) *ḳīle lehümü't-tebiʿū mā enzelallāhu ḳālū bel nettebiʿu mā vecednā ʿaleyhi ābāʾenā ev lev kāneʾş-şeytānü yedʿūhüm ilā ʿaẕābiʾs-saʿīr"* [439]

(3) mıṣraʿ-ı evvelde olan tevehhüm kelimelerinüñ maʿnāsı mıṣrāʿ-ı şāniye ḳayd olındı

Īn seret vārest ezsecde-bütān

(4) bu senüñ başuñ bütlere secde itmekden girü ḳurtıldı

[439] Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde: Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan; onları alevli ateşin azabına çağırıyor idiyse! Lokman/21.

Tā bedānī ḥaḳ ū berümmetān

zinhār anuñ ümmetleri üzere olan (5) ḥaḳḳını bilesin yaʿnī Ḥabīb-i Ekrem ḥażretlerinüñ ehl-i İslām ḥaḳḳında itdügi iḥsānı fehm idesin baʿż-ı nüsaḫda şerḥ (6) olınan beyt bu vechiledür

Īn seret vārest ezsecde-yi ṣanem

Tā bedānī ḥaḳ ūrā berümem

[*ümem* cemʿ-i ümmetdür ḳāʿide-yi ʿArabiyyet üzere]

(7) **Ger bügūyī şükr īn resten bügūy**

eger bu ḫalāṣuñ şükrini diyesin yaʿnī Server-i Kāʾināt'uñ saʿy u cehdi sebebi ile (8) büt-perestlükden ḫalāṣ olduġuñ niʿmetüñ şükrini eger diyesin ammā zinhār anuñ şükrini di

Kez büt-i bāṭın hemī berhāned (9) **ū**

ki o seni bāṭın bütden daḫı ḳurtara pes lāzımdur ki bu iḥsān u niʿmetüñ ḳadrini bilüp kemā-yenbaġī şükrini edā itmege saʿy (10) idesin zīrā fevḳa'l-ḥad ʿaẓīm ü laṭīf niʿmetdür *bāṭın-büt* den murād aḫlāḳ-ı zemīmedür *hemī berhāned* kelimesinüñ fāʿili (11) odur ki andan murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ki *hem* lafẓı aña ḳarīnedür şükr degüldür

Mer seretrā çün (12) **rehānīd ezbütān**

Server-i Kāʾināt çünki senüñ başuñı bütlerden yaʿnī bütlere secde itmekden ḳurtardı [*mer* bunda zāʾiddür]

Hem bedān (13) **ḳuvvet tu dilrā vārhān**

ol ḳuvvet sebebi ile sen hem gönlüñi bāṭın bütlerden ḫalāṣ eyle yaʿnī edā-yı ferāʾiż idüp (14) sünnetine ittibāʿ sebebi ile taṣfiye-yi ḳalb ḥāṣıl eyle

"Ümmetī men temesseke bisünnetī"[440]

ve bir ḥadīṯ-i şerīf daḫı

Men eḥabbe (15) *sünnetī feḳad eḥabbenī ve men eḥabbenī kāne maʿa fī'l-cenneti*[441]

Ser zişükr-i dīn ezān bertāftī

dīnüñ şükrinden ol sebebden (16) baş çevirdüñ yaʿnī kemāyenbaġī anuñ şükrini edā itmekden ol sebebden iʿrāż eyledüñ ve ḳadrini bilmedüñ

---

[440] Ümmetimden sünnetime tabi olan. (Münzirî, Et-Tergib ve't-Terhib, 1/41, Daru'l-Kütübi'l- İlmiye, Beyrut, 1417.)

[441] Kim sünnetimi severse, beni sever ve beni seven cennette benimle beraberdir. (Tirmizi, Sünen, 5/46.)

K’ezpeder (17) **mīrāṯ-ı müfteş yāftī**

zīrā dīn-i mübīni pederüñden müft mīrāṯ bulduñ sīm ü zerile ṣatun almaduñ yaʿnī pederüñ (18) müslümān olmaġıla sen daḫı müslümān olduñ pes ḥaḳīḳatde mīrāṯ gibi olur bu sebebden dinüñ ḳadri saña maʿlūm olmamışdur [*mīrāṯ müfte* mużāfdur *müfteş*de olan żamīr-i ġāʾib *dīn*e rāciʿdür]

[M29b] (19) **Merd-i mīrāsī çi dāned ḳadr-i māl**

mīrāṯa mensūb yaʿnī mīrāṯ ṭarīḳi ile māla mālik olmış kimse māluñ ḳadrini ne bilür yaʿnī (20) bilmez zīrā taḥṣīli içün zaḥmet ü meşaḳḳat çekmedi belki eline müft girdi

Rüstemī cān künd ü meccān yāft zāl

ʿālemüñ (21) pehlevān u ṣāḥib-ḳırānı Rüstem māl-ı firāvān cemʿine cān çekişdi yaʿnī ḥadden ziyāde zaḥmet ü meşaḳḳat çeküp ḫazāʾin cemʿ (22) eyledi ve Zāl ki Rüstem’üñ pederidür Rüstem’üñ helākinden ṣoñra ol māl u ḫazāʾini müft buldı hīç zaḥmet çekmedi [*meccān* müft maʿnāsınadur *zāl* ḳarı ḳoca maʿnāsına istiʿmāl olınur egerçi bunda bir kimsenüñ nāmıdur] (23) Sürūrī Efendi raḥmetullāh Rüstem’üñ pederinüñ nāmı zāl idüginden bīḫaber olduġından ötüri bu maʿnāyı iḫtiyār eylemişdür (24) vāriş mülki pīre-zen gibi müft buldı ḥālā ki Rüstem-i Zāl dimegile meşhūrdur Rüstem’üñ pederine zāl nām ḳoduḳlarına (25) sebeb ṣaçı ve ḳaşları ve kirpükleri aḳ olduġıçündür ki māderinden ol **[M23b]** vechile ṭoġmışdur Sām-ı Süvār ki Zāl’uñ (26) pederidür anuñ gibi ferzendi ṭoġduġından ʿārlanup zāli ol şehre ḳarīb bir ṭaġda ḳodı meger Sīmurġ oradan (27) pervāz urup geçeriken anuñ āvāzını istimāʿ idüp yir yüzine iner görür ki beşikile bir ṭıfldur teraḥḥum idüp anı oradan (28) ḳaldurup yuvasına götürür ve zāl nice zamān anda Sīmurġ’uñ yavruları ile olur ʿāḳıbet Sīmurġ Zāl’ı Sām-ı Süvār’a (29) götürür Rüstem Zāl’uñ ferzendidür ki aña mānend bir kimse zamānında gelmiş degüldür ʿāḳıbet Rüstem’i Şeġād nām ḳarındaşı (30) ḥīle ile bir ḳuyuya düşürüp helāk eyledi lākin helāk olmazdan evvel Rüstem ḳarındaşı Şeġād’ı oḳıla urup (31) helāk eyledi ve kendüsi ol demde helāk oldı bu hikāyet Şeh-nāme’de mufaṣṣal beyān u ʿıyān olunmışdur Ḥażret-i (32) Mevlānā çünki

23 raḥmetullāh M-
31 u ʿıyān N-

bir miḳdār maʿārif-i İlāhiyye beyān eyledi girü Ḥażret-i Ḫudā'nuñ kelāmınuñ beyānına rucūʿ eyledi ki ol kelām-ı (33) İlāhī Ḥażret-i Mūsā'ya ʿıyān olınmışdur

Çün bigiryānem bücūşed raḥmetem

çünki ol bendemi ağlatdum yaʿnī çünki ol bende **[H24b]** (1) girye ide benüm raḥmetüm ḳaynar

Ān ḫurūşende bünūşed niʿmetem

ol fiġān idici benüm niʿmetümi yir yaʿnī raḥmet ü iḥsānum aña irişür (2) *bünūşed* bunda *beḥored* maʿnāsınadur niteki Bōstān'uñ bu beytinde olan *nūş beḥor* maʿnāsınadur [*ḫurūşende* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür] *beyt*

(3) *Be ceng ār u bādīgerān nūş kün*

Ne berfażla-yı dīgerān gūş kün [442]

zübde-yi kelām Ḥaḳ içün olan girye vü ḥanīn sebeb-i (4) niʿmet ü raḥmet-i İlāhī idügin işʿārdur

Ger neḫ[v]āhem dād ḫod nen'māyemeş

eger bendeme kerāmet ü raḥmet ü niʿmet virmek istemeyüm (5) aña ḫod göstermezüm ve anı ḫurūş u giryeye getürmezüm [*dād* bunda *dāren* maʿnāsınadur]

Çünş kerdem beste-dil büg'şāyemeş

çünki anı cūş u ḫurūş u girye vü fiġāna (6) beste vü muḳayyed eyledüm anuñ ḳalbini açarum yaʿnī maḥabbetüm nūrı ile anuñ ḳalbini rūşen ü münevver eylerüm

Rahmetem mevḳūf ān ḫoş giryehāst

(7) benüm raḥmetüm ol ḫoş u laṭīf giryelere mevḳūfdur niteki bu şimdi ẕikr olınacaḳ ḥikāyetde rūşen u ẓāhir olur

Çün girīst (8) **ezbaḥr-i raḥmet mevc ḫāşt**

çünki bende aġladı raḥmetüm deryāsından mevc ḳalḳdı yaʿnī deryā-yı raḥmetüm cūşa gelür (9) pes bu sözden ẓāhir oldı çünki bir bende bir maʿṣiyetden ya bir muṣībetden ötüri sūz u güdāz ile girye ide deryā-yı (10) raḥmet-i İlāhī cūşa gelüp anı mevci içine ġarḳ eyler [*ḫāst* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

---

[442] Çengi getir ve diğerleriyle beraber dinle. Diğerlerinin fazlını dinleme.

beyt

Girye-yi şām u seḥer şükr ki żāyiʿ negüşt

Ḳaṭre-yi (11) *bārān-ı mā gevher-i yek-dāne şüd*[443]

Ḥelvā ḫarīden-i Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye cihet-i ġarīmān beilhām-ı Ḥaḳ Teʿālā

Ḥaḳ Teʿālā'nuñ ilhāmı ile ġarīmleri (12) yaʿnī māl ṣāḥibleri içün Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz ḥelvā ṣatun alması beyānındadur Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye (13) Belḫ'dendür zamānında olan meşāyıḫuñ muʿteberlerinden idi ve ṭarīḳatüñ kāmillerinden ve fünūnuñ meşhūrlarından (14) ve velāyetinüñ sulṭānlarından idi ki riyāżet ü kerāmetde meşhūrdur **[M30a]** ve kelimāt-ı İlāhiyye vü esrār-ı ʿaliyyede ʿālī vü (15) ṣāḥib-i taṣnīfdür ve biñ mürīdi var idi ki her birisi āb üzere yürüyüp hevāda uçarlar idi ve ibtidāda Ḫātem-i Aṣam'uñ mürīdi (16) idi

Būd şeyḫī dā'imā ū vām-dār

bir şeyḫ varıdı ki dā'imā ol şeyḫ vāmdār u medyūn idi *vām* borç maʿnāsınadur

(17) **Ezcüvān-merdī ki bud ān nāmdār**

cüvān-merdlüginden ol nāmdār idi yaʿnī ziyāde saḫī vü kerīm olduġından ḫalḳdan altun (18) u aḳçe ḳarż alup Ḥaḳ içün muḥtāclara iḥsān eyleridi bu vech hem mümkindir bir şeyḫ varıdı dā'imā cüvān-merdlüginden medyūn (19) idi zīrā nāmdār u saḫī idi bu vech üzere ki zīrā maʿnāsınadur *şeyḫ*den murād Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye'dür *vām* deyn ve *vāmdār* (20) medyūn maʿnāsınadur [*vāmdār* ve *nāmdār* vaṣf-ı terkībīdür]

Deh hezārān vām kerdī ezmihān

mihān u aġniyādan ḥadden ziyāde māl borç eyledi [*kerdī*de *yā* ḥikāyet içündür]

Ḫarc kerdī berfaḳīrān-ı (21) **cihān**

cihānuñ faḳīrleri üzere ḥarc eyledi deh on ve hezār biñ maʿnāsınadur hezārān cemʿ-i hezārdur ki deh hezārān ziyade (22) keşretden kināyetdür *mihān* cemʿ-i mihdür ulu maʿnāsına

---

[443] Sabah akşam dökülen gözyaşı şükür ki zayi olmadı. Yağmurumuzun katresi biricik cevher oldu.

13 fünūnuñ meşhūrlarından HM: fünūn-ı meşhūrlarından

Hem bevām ū ḫānḳāhī sāḫte

hem o şeyḫ istiḳrāż itdügi mālıla bir ḫānḳāh (23) düzmiş ve bünyād eylemiş idi [*ḫānḳāh* ve *ḫānḳeh* cāʾizdür *sāḫte būd* taḳdīrindedür]

Cān u māl u ḫānḳah derbāḫte

cān u mālını vü ḫānḳāhı Ḥaḳ içün beẕl ü fedā eylemiş idi murād bu ḫuṣūṣa (24) saʿy nefsānī ḥaẓẓ içün olmayup belki rıżā-yı Raḥmānī ṭalebi içün olduġını beyāndur *derbāḫte būd* taḳdīrindedür ki beẕl ü fedā (25) eylemiş idi maʿnāsınadur

Vām-ı ūrā Ḥaḳ ziher cā [N24a] mīgüzārd

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti şeyḫuñ borcını her yirden ödedi zīrā

"Men kāne lillāh (26) *kānallāhe lehu"*[444]

hem ḥaḳīḳatde inʿām u iḥsān iden Ḥażret-i Bārī idi şeyḫ hemān bir vāsıṭa idi

Kerd Ḥaḳ behr-i Ḫalīl ezrīg (27) **ārd**

sen şeyḫe olan ḫuṣūṣa iʿtiḳād eyle bu muḥāldür diyü inkār eyleme zīrā Ḫudā-yı Teʿālā Ḥażret-i İbrāhīm'den ötüri ḳumdan (28) un eyledi Ḫudā-yı ʿAzze ve Celle dōstlarına ol iḥsānı eyleriken ol iḥsān ʿavāma muḥāl görinür zīrā ḫilāf-ı ʿādetdür [*ārd* un maʿnāsınadur ki ʿArabī'de refīḳ]

(29) *"İnnallāhe ʿalākülli şeyʾin ḳadīr"* den [445]

bīḫaberlerdür *Ḫalīl*den murād Ḥażret-i İbrāhīm'dür ʿaleyhi's-selām ki Nemrūd-ı laʿīn zamānında ziyāde ḳaḥṭ (30) vāḳıʿ oldı ḫalḳ Nemrūd'dan ṭaʿām ṭaleb eylediler ve aña secde itdiler Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām secde itmeyüp andan rucūʿ (31) eyledi ve çuvallarını ḳum ile ṭoldurdı tā ehl-i fitne boş gitmeye ve çünki saʿādet-ḫānesine geldi istirāḥat içün yatup uyudı (32) ḫatunı çünki çuvalları gördi birinüñ aġzını açup gördi ki laṭīf unıla memlūdur andan ṭaʿām pişürüp Ḥażret-i İbrāhīm'üñ (33) öñine getürdi Ḥażret-i İbrāhīm aña suʾāl eyledi ki bunı ḳandan bulduñ ḫatunı eyitdi ol çuvallarıla gelen undandur İbrāhīm **[H25a]** (1) ʿaleyhi's-selām bildi ki Ḫudā-yı Teʿālā aña ihsān eylemişdür şükr eyledi

---

[444] Kim Allah için olursa, Allah da onun için olur.

27 Ḥażret-i N-

[445] Allah şüphesiz her şeye kadirdir. Bakara/20.

33 İbrāhīm ʿaleyhi's-selām HM : Ḥażret-i İbrāhīm N

ve bir rivāyetde budur ki Ḥażret-i İbrāhīm çünki kendünüñ cemīʿ-i (2) buġdayını fuḳarāya beẕl ü taṣadduḳ eyledi kendünüñ ḳatında bir nesne ḳalmadı Mıṣr'da anuñ bir dōstı varıdı develerini ve çuvallarını (3) bir ḫidmetkārı ile ol dōstınuñ ḳatına gönderdi tā ḳarż ṭarīḳi ile un getüre ol dōst Ḥażret-i İbrāhīm'üñ ḫidmetkārına eyitdi (4) eger kendüsinden ötürü isteyeyidi virüridüm ammā bilürüm ki ġayrılardan ötürü ister ḳaḥṭdan ḳorkarum virmezüm āḫir ḫidmetkār (5) unsuz Ḥażret-i İbrāhīm'e teveccüh eyledi çünki şehre yaḳın geldi ḫalḳdan utanduġından ötürü çuvalları ḳumile pür (6) idüp Ḥażret-i İbrāhīm'üñ ḫużūrına geldi luṭf-ı İlāhī ile ol ḳum cemīʿan un oldı eṣaḥḥ-ı rivāyet budur

Güft peyġamber ki (7) **derbāzārhā**

peyġamber ḥażreti ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ki bāzārlarda

[M30b] Dü firişte mīküned ender duʿā

iki firişte (8) her dem ü dāʾim duʿā eyler böyle diyü eydür bunda her dem ü dāʾim maʿnāsınadur baʿż-ı maḥalde burada maʿnāsına vāḳıʿdur

(9) **K'ey Ḫudā tu münfiḳānrā dih ḫalef**

ki ey Ḫudā sen infāḳ idicilere ḫalef vir yaʿnī senüñ rıżān içün iḥsān idenlere (10) iḥsān itdügine göre belki andan ziyāde vir [*münfiḳ* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

V'ey Ḫudā tu mümsikānrā dih telef

ve ey Ḫudā sen mümsiklere telef vir yaʿnī (11) ḫıssetinden ḥıfẓ u imsāk idenlerüñ mālını telef ü żāyiʿ eyle [*mümsik* ism-i fāʿil müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

"Allāhümme aʿṭi külli münfiḳan ḫalefen ve aʿṭi külli mümsiken telefen"[446]

pes bu ḥadīs-i (12) şerīf mūcibince iḥsān idenlerüñ mālını ziyāde ve imsāk idenlerüñ mālını maḥv u nāpeydā olmaḳ ʿaceb degüldür zīrā ol iki firiştenüñ (13) duʿāsı maḳbūl olmaḳ muḳarrerdür *beyt*

Mürüvvet zemīnest ü sermāye zerʿ
Bidih kʾāṣl ḫālī nemāned zifersʿ[447]

---

[446] Yâ Rabb her münfika (infak edip hayır dağıtan) halef ver ve her mümsike (cimrilik eden) telef ver. (Münavî, Feyzü'l-Kadir, 2/523, El-Mektebetü'l-Ticariyyetü'l-Kübrâ, Mısır, 1356)

[447] Mertlik zemindir, ekini de sermayedir. Ver, çünkü aslı boştur, fer'inden de kalmaz.

(14) **Ḫāṣa ān münfiḳ ki cān infāḳ kerd**

ḫuṣūṣan ol münfiḳ ki cānını infāḳ eyledi [*ḫāṣa* ḫuṣūṣā maʿnāsınadur]

Ḥulḳ-ı ḫod ḳurbāni-yi Ḫallāḳ kerd

kendünüñ (15) boġazını Ḫallāḳ-ı ʿāleme ḳurbāna mensūb eyledi [*kerd* bunda *kerden* maʿnāsınadur]

Ḥalḳ pīş āverd ʿİsmāʿīlvār

hezārān şevḳ u zevḳ ile İsmāʿīl peyġamber gibi (16) boġazını ilerü getürdi ve Ḥaḳ yolına cān virmegi kendüsine niʿmet-i firāvān gördi

Kārd berḥalḳeş neyāred kerd kār

ol kimse egerçi boġazını ilerü getürdi lākin kārd anuñ boġazına kār u teʾşīr itmege ḳādir olmaz *İsmāʿīlvār* mışrāʿ-ı şānīye merhūn (17) iʿtibār olınursa maʿnā böyle olur lākin vech-i evvel laṭīfdür ol kimse boġazını ilerü getürdi ve Ḥaḳ yolına ḳurbān (18) olmaġı cānına minnet bildi lākin İsmāʿīl peyġamber ʿaleyhi's-selām gibi kārd anuñ boġazını kesmege ḳādir olmaz yaʿnī niteki İsmāʿīl (19) peyġamberüñ boġazını kārd kesmedi anuñ daḫı boġazını kesmege ḳādir olmaz māl infāḳ idene ḫalef virilüp (20) iḥsānlar olınur pes cān infāḳ idene maʿlūmdur ki ne ḳadar iḥsānlar ve ne mertebede inʿāmlar olınur *ḥulḳ* boġaz ve *kārd* kāf-ı Fārisī (21) ile bıçaḳdur *İsmāʿīlvār* da *vār* lafẓı teşbīh içündür

beyt

Meters ezmaḥabbet ki **[N24b]** *ḫāket küned*

Ki bāḳī şevī (22) *ger helāket küned*[448]

beyt

Ne rūzī bebīçāregī cān dehī

Hemān bih ki derpāy-ı cānān dehī[449]

---

16 ve Ḥaḳ yolına cān virmegi kendüsine niʿmet-i firāvān gördi **Kārd berḥalḳeş neyāred kerd kār**
ol kimse egerçi bıġazını ilerü getürdi H-

[448] Muhabbetten korkma, çünkü toprağını hazırlar. Baki kalırsan eğer, helakine sebep olur.

[449] Biçare bir şekilde can verme günü değildir. Canı canan yoluna vermek bundan daha iyidir.

beyt

(23) *Cānlar fedā maḥabbet-i cānāna ser degül*

Erbāb-ı ʿışḳa terk-i ser itmek hüner degül

Pes şehīdān zinde z'īn rūyend ü ḫoş

(24) pes şehīdler bu sebebden zindeler ve ḫoşlardur [*z'īn rūy zindeend* taḳdīrindedür baʿż-ı nüsaḫda *rūyend*den ṣoñra vāv-ı ʿāṭıfe vāḳıʿ olmaz maʿnā aña göre olur]

Tu bedān ḳālıb bemen'ger gebrveş

sen ol ḳālıba girü kāfir gibi naẓar eyleme yaʿnī (25) bedenlerden ḥayāt munḳaṭıʿ olduġına iltifāt ve naẓar eyleme zīrā anlaruñ ḥayātı Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'ile ṣābit olmışdur

"Ve lāteḳūlū limen (26) *yuḳtelü fīsebīlillāhi bel aḥyā'ün ve lākin lāteşʿurūn"*[450]

ve sūre-yi Āl-i ʿİmrān'da vaḳıʿdur

"Ve lātaḥsebenne'lleẕīne (27) *ḳutilū fīsebīlillāhi emvāten bel aḥyā'ün ʿinde rabbihim yurzeḳūn"*[451]

*bemen'ger*de *bā* zāʾiddür *gebr* āteş-perest maʿnāsınadur (28) *veş* edāt-ı teşbīhdür

Çün ḫalef dādestşān cān-ı beḳā

çünki Ḥażret-i Ḫudā anlara ḫalef ü ʿivaż u beḳā vü bāḳī cān virmişdür [*cān* mużāfdur]

(29) **Cān-ı eymin ezġam u renc ü şeḳā**

ġam u renc ü şeḳādan eymin cān yaʿnī anuñ cānı ġam u renc ve şeḳāvet ü ḍalālet ve sū-yı ḫātimeden (30) necāt bulmışdur Ḥażret-i Mevlānā çünki ḳıṣṣadan ḥiṣṣeyi tamām beyān eyledi tekrār ḳṣṣaya rucūʿ eyledi

Şeyḫ-i vāmī sālhā īn (31) **kār kerd**

vāma mensūb şeyḫ ki murād Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye'dür ki vāmdār idi yıllar yaʿnī çoḳ zamān bu işi eyledi [*vāmī* de olan *yā* nisbet içün olmaḳ mümkindür vāma mensūb ve vāmlu maʿnāsına]

---

25 bedenlerden HM: bunlardan N

[450] Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız. Bakara/154.

[451] Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Âl-i İmrân/169.

Mīsited mīdād (32) **hemçü pāy-merd**

pāy-merd gibi aġniyādan aldı fuḳarāya virdi *pāy-merd* şefīʿ ü muʿīn ve ḳāvmüñ şāhidi ve żamīni ve kimse içün (33) ḫalḳdan aḳçe divşüren bunda *pāy-merd*den murād vech-i āḫirdür

Tuḫmhā mīkāşt tā rūz-ı ecel

ecel günine degin tuḫmlar ekdi yaʿnī **[H25b]** (1) āḫir-i ʿömrine degin rıżā-yı Raḥmān içün ḫayrāta saʿy eyledi

Tā büved rūz-ı ecel mīr-i ecel

tā ecel **[M31a]** ü mevt güni ulurek beg ola yaʿnī āḫiretde (2) ʿālī-ḳadr ṣāḥibi ola evvelki ve ikinci *ecel* mevt maʿnāsınadur üçünci *ecel* ulurek maʿnāsınadur lākin aṣl *lām*uñ teşdīdi (3) iledür bunda vezn içün muḫaffefdür murād tenbīhdür ṣāḥib-i ʿaḳl olan kimse ki ʿömrini ṭāʿat u ḫayrātdan ġayrı bir nesneye (4) ṣarf itmeye

Çünki ʿömr-i Şeyḫ derāḫir resīd

çünki şeyḫüñ ʿömri āḫir ü nihāyete irişdi

Dervücūd-ı ḫod nişān-ı merg dīd

kendünüñ (5) ẕātında mevtüñ nişānını gördi

Vāmdārān gerd ū bin'şiste cemʿ

vāmdārlar anuñ çevresinde cemʿ olup oturmuşlar gūyiyā (6) andan māl ṭaleb eylerler *vāmdarān*dan murād şeyḫ ḥażeretlerine ḳarż ṭarīḳi ile māl virenlerdür

Şeyḫ berḫod ḫoş-güdāzān hemçü (7) **şemʿ**

şeyḫ şemʿ gibi kendünüñ üzerine eriyici idi yaʿnī tedrīcile fānī olmaḳda idi

Vāmdārān geşte nevmīd ü turuş

(8) vāmdārlar māllarından meʾyūs ve ġamdan turş-rūy olmışlar [*turş-rūy* taḳdīrindedür]

Derd-i dilhā yār şüd bāderd-i şüş

göñüllerinüñ derdi şüşüñ derdine (9) yār oldı yaʿnī māl virenlere derd üzere derd peydā oldı murād aġniyā māllarından ötüri derd ü ġam çekerler ve cānlarından ötüri (10) ġam u elem çekmezler ve Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ Rezzāḳ u Vehhābluġını bilmezler dimekdür

Şeyḫ güft īn bed-gümānānrā niger

şeyḫ çünki vāmdārlaruñ ye’s u (11) elemini gördi bīḥużūr olup kendüsine eyitdi bu bed-gümānlara naẓar eyle [*bed-gümān* yaramaz ẓanlu maʿnāsınadur]

Nīst derḤaḳ çār ṣad dīnār zer

Ḥaḳḳ’uñ dört yüz dīnār (12) zeri yoḳ mıdur yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ ẕimmetimde olan borcı virmege ḳādir degül midür bu sū-yı ẓan ṣāḥibleri bu mertebede meʾyūs (13) u maḥzūnlardur dīnār altuna ve aḳçeye ıṭlāḳ olınur zer ḳaydı mübeyyendür murād altun idügini bunda işāret vardur ki (14) ol zamānda şeyḫüñ deyni dört yüz dīnār-ı sürḫ imiş *nīst*de istifhām-ı inkāri maʿnası vardur

Kūdekī ḥelvā zibīrūn (15) **bāng zed**

bir ṭıfl ṭaşradan ḥelvā diyü bāng urdı yaʿnī ḥelvā ṣatıcı bir ṭıfl ḥelvā alan diyü çaġırdı

Lāf ḥelvā berümīd-i (16) **dāng zed**

dāng u direm ümīdi üzere ḥelvānuñ lāfını urdı yaʿnī ḥelvāyı ḫalḳa ṣatmaḳ içün ḥelvāyı şīrīn ü zībādur (17) diyü medḥ eyledi bunda tenbīh budurki esbāb-ı dünyā

“Ḳul metāʿu’d-dünyā ḳalīlün”[452]

ḥasebince şey-i ḳalīl iken anı medḥ eylerler rıżā (18) vü ḳurb-ı İlāhī’ye sebeb ü vāsıṭa olan ṭāʿat ü ʿibādet ü ẕikr ü tevḥīdi medḥ eylemezler belki ḫāṭırlarına daḫı getürmezler [*dāng* rubʿ-ı dirhem maʿnāsınadur]

(19) **Şeyḫ işāret kerd ḫādimrā beser**

şeyḫ çünki ḥelvā-furūş ḳudeküñ āvāzını işidi ḫādimine başı ile işāret (20) eyledi

Ki berev ān cümle ḥelvārā beḫar

ki yüri kūdek elinde olan ol cümle ḥelvāyı ṣatun al ve bu borc virenlerüñ (21) öñlerine ḳo

Tā ġarīmān çünki ān ḥelvā ḫarend

tā ġarīmler çünki ol ḥelvāyı yiyeler [*ḫarend*de *ḫā* fetḥile oḳınur ḳāfiye içün]

Yek zamānī telḫ dermen nen’gerend

ağızları ṭatlu (22) ve göñülleri ḫoş olup bir zamān baña acı ve perīşān baḳmayalar

Derzamān [N25a] ḫādim birūn āmed beder

---

[452] Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir. Nisâ/77.

19 şeyḫ HM: şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye ḥażretleri N

fevrī fi'l-ḥāl ḫādim (23) ṭaşra ḳapu cānibine gitdi [*ḫādim* ḫidmetkār maʿnāsınadur]

Tā ḫarid ān cümle ḥelvā ezān püser

ḫādim cümle ḥelvāyı ol püserden ṣatun ala baʿż-ı nüsaḫda

(24) **Tā ḫarid ū cümle ḥelvā zā bezer**

vāḳıʿdur ki maʿnāsı böyledür tā ḫādim cemīʿ-i ḥelvāyı altunıla ṣatun ala *derzamān* bunda fevrī (25) ve fi'l-ḥāl maʿnāsınadur istiʿmāl ṭarīḳi ile

Güft ūrā götürü ḥelvā beçend

ḫādim ḥelvā-furūş ḳūdeke eyitdi bu ṭabla içinde olan (26) götürü ḥelvā niçedür

Güft kūdek nīm dīnār u idend

kūdek ḫādime eyitdi nīm dīnār u idendür yaʿnī otuz aḳçeden ziyādeye (27) virürüm benüm dīnār otuz aḳçedür *idend* üçden ona varınca istiʿmāl olınur ʿaded-i ġayr-ı muʿayyendür itend daḫı idend gibidür (28) ekşer nüsaḫda *götürü* vāḳıʿdur ki Türkī'dür ki Ḥażret-i Mevlānā'nuñ nusḫasında daḫı böyledür dirler baʿż-ı nüsaḫda böyledür

(29) **Güft [M31b] ūrā k'īn hem ḥelvā beçend**

ḫādim kūdeke eyitdi ki bu cemīʿ-i ḥelvā niçedür

Güft ne ezṣūfiyān efzūn mecū

ḫādim gördi ki (30) eyitdi yoḳ yaʿnī ol behā çoḳdur ṣūfīlerden ziyāde isteme ḥürmet eyle [*mecū* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Nīm dīnāret dehem dīger megū

saña nīm dinār vireyüm (31) artıḳ söyleme *nīm dīnār*dan murād otuz aḳçedür

Ū ṭabaḳ bin'hād ender pīş-i şeyḫ

o kūdek ṭabaḳı şeyḫüñ öñinde ḳodı nīm dīnāra (32) rāżı oldum diyü

Tu bibīn esrār-ı sır-endīş şeyḫ

sen sır fikr idici şeyḫüñ esrārını gör ki işüñ ʿāḳıbeti ne olsa gerekdür [*sır-endiş* vaṣf-ı terkībīüdür ki *şeyḫ*e mużāf degüldür]

(33) **Kerd işāret bāġarīmān k'īn nevāl**

Şeyḫ ġarīmlere işāret eyledi ki bu nevāl ü niʿmet

Nek teberrük ḫoş ḫorīd īnrā ḥelāl

işte teberrük **[H26a]** (1) ve baḫşişdür size ḥelāl olsun bunı ḫoş ve laṭīf yiñüz [*nek īnek*den muḫaffefdür işte maʿnāsına]

Çün ṭabaḳ ḫālī şüd ān kūdek sited

çünki ṭabaḳ ḥelvādan ḫālī (2) oldı ki ġarīmler yidiler ol kūdek ṭabaḳı aldı

Güft dīnārem bidih ey pür-ḫıred

şeyḫe eyitdi ey ziyāde ʿāḳil baña dīnārı vir (3) dinārdan murād nīm-dīnārdur zīrā mā-ḳablinde beyān olınmışdur bunda tenbīh budur ki ḫalḳ-ı ʿālem ṭıfl meş̱ābesindedür (4) ki ṭālib-i māldur māʾil-i aʿmāl degüldür

Şeyḫ güftā ezkücā ārem direm

şeyḫ kūdeke eyitdi diremi ḳanda getüreyüm yaʿnī ḥelvānuñ behāsını (5) virmege ḳādir degülüm

Vāmdārem mīrevem sūy-ı ʿadem

medyūnum ʿadem ve āḫiret cānibine giderüm

Kūdek ezġam zed ṭabaḳrā berzemīn

(6) kūdek çünki şeyḫden bu sözi işitdi ġamından ṭabaḳı yire urdı

Nāle vü girye berāverd ü ḥanīn

nāle vü girye vü ḥanīn (7) getürdi yaʿnī nāle vü feryād idüp aġladı [*ḥanīn* fiġān u feryād]

Mīgirīst ezġabn kūdek hāy hāy

kūdek ġabından hāy hāy aġladı yaʿnī (8) ziyān-ı ḫavfından vāfir girye eyledi ve eyitdi

K'ey merā biş'keste būdī her dü pāy

ki ey kāşki benüm iki ayaġum şınmış olayıdı (9) ki buraya gelmeyeyidüm

Kāşkī men gird-i gül-ḫen güştemī

kāşki ben gül-ḫenüñ çevresine devr ideyidüm

Berder-i īn ḫānḳah neg'ẕeştemī

bu (10) ḫanḳāhuñ ḳapusı üzere geçmeyeyidüm

Şūfiyān-ı ṭabla-ḫᵛār-ı loḳma-cū

loḳma vü ṭaʿām idici müft yiyici şūfīlerdür [*loḳma-cū* vaṣf-ı terkībīdür]

Seg-dilān u (11) **hemçü gürbe rūy-şū**

kelb göñüllülerdür ve hirre gibi yüzlerini yuyıcıdurlar yaʿnī dilenciler ve müft yiyiciler ve ziyāde ṭamaʿkārlar (12) ve yaramaz ḫūylular ve mürāʾilerdür bunda tenbīh budur ki ṣūfī ol degüldür ki derūnı seg gibi ve bīrūnı aʿmāl ü ṣalāḥıla (13) ārāste ola belki ṣūfī oldur ki derūnı ve bīrūnı şerīʿata ve ṭarīḳate muvāfıḳ ola ki Bōstān'da buña muvāfıḳ (14) birḳaç beyt vāḳıʿ olmışdur [*rūy-şū* vaṣf-ı terkībīdür] meşnevī

Ki zinhār ezīn kejdümān-ı ḫamūş

Pelengān-ı dirende-yi ṣūf pūş

Ki çün gürbe (15) *zānū bedil bernehend*

Ve ger ṣaydi üfted çü seg bercehend

ʿAṣā-yı Kelīmend bisyār ḫ^{v}*ār*

Beẓāhir çünīn zerd-rūy u nizār

(16) *Şikem tā ser āgende ezloḳma teng*

Çü zebīl-i deryūze heftād reng[453]

ṭabla-ḫ^{v}*ār* müft yiyici maʿnāsınadur egerçi *ḫorden*dendür (17) lākin vaṣf-ı terkībide elif ziyāde olınur elifsiz ziyāde nādir vāḳıʿ olur niteki Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ'uñ bu beytinde *beyt*

(18) *Mā bereftīm tu dānī vü dil-i ġam ḫ*^{v}*ar-ı mā*

Baḫt-ı bed tā bekücā mībered ābeş-ḫ^{v}*ar-ı mā*[454]

Ezġırīv-i kūdek ān cā ḫayr u şer

kūdeküñ feryād u (19) fiġānından ḫayr u şerr anda cemʿ oldı *ḫayr u şerr*den murād ḫalḳdur *ḫayr*dan murād mü'min ü ṣāliḥ *şer*den murād fāsıḳ u kāfir

(20) **Gird āmed geşt berkūdek ḥaşer**

kūdek üzere ḥaşr u müctemiʿ oldı niteki ḫalḳuñ ʿādetidür bir ġavġā istimāʿ eyleseler (21) anda cemʿ olurlar *ḥaşer* cemʿ olmaḳ maʿnāsınadur **[M32a]** ḳāfiye vü veznden ötüri *şīn*e

---

13 muvāfıḳ HM: münāsib N

14 meşnevī M: beyt N, H-

[453] Bu suskun akrepten ve suf giyinmiş vahşi kaplandan kesinlikle sakın. Çünkü kedi dizini kalbine dayadığı gibi eğer bir av düşerse köpek gibi ısırırlar. Zahirde sarı benizli ve garip iseler de Hz. Kelim'in her şeyi yiyen asasıdırlar. Mideden başa kadar lokma ile tıkanmışlardır. Dilenci pisliği gibi yetmiş renktedirler.

[454] Biz gittik, sen bilirsin gamlı gönlümüzü. Kötü talih nereye kadar götürür kısmetimizi?

19 *ḫayr* dan H-

ḥareket virilmişdür *gird āmed* kelimelerinüñ (22) maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı [*gird āmed* cemʿ oldı maʿnāsınadur]

Pīş şeyḫ āmed ki ey şeyḫ-i dürüşt

ḥelvā-furūş kūdek ziyāde ıżṭırābından şeyḫüñ öñine (23) geldi ve didi ki ey ġalīẓ ü **[N25b]** ḫaşin şeyḫ [*āmed ü güft* taḳdīrindedür]

Tū yaḳīn dān ki merā üstād küşt

sen yaḳīn bil ki beni üstādum depeledi yaʿnī (24) depeler murād beni ḥadden ziyāde döger baña teraḥḥum eylemez misin dimekdür *küşed* yirine *küşt* didi hem ḳāfiyeden hem (25) taḥaḳḳuḳından ötüri *dürüşt* bunda ġalīẓ ü ḫaşin maʿnāsınadur büzürg maʿnāsınadur diyen kimse ʿāẓīm ḫaṭā (26) eyler *dürüşt* nāhemvār maʿnāsına daḫı istiʿmāl olınur

Ger revem men pīş-i ū dest-i tehī

eger ben üstādımuñ öñine boş el yaʿnī (27) aḳçesiz gidem [*dest-i tehī tehī-dest* maʿnāsınadur]

Ū merā bük'şed icāzet mīdehī

üstādum beni depeler bu ḫuṣūṣa icāzet virür misin yaʿnī sen şeyḫsin bunı cā'iz (28) görür misin bu beyt beyt-i sābıḳa tefsīr gibi vāḳıʿ olmışdur murad şeyḫ-i kāmilden eẕā vü cefā ṣādır olmaḳ ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl idügin (29) işʿārdur

V'ān ġarīmān hem beinkār u cuḥūd

ve ol ġarīmler ki şeyḫe māl ḳarż virdüklerinden ötüri anda ḥāżır idiler hem (30) inkār u cuhūdıla [*cuḥūd* inkār maʿnāsınadur]

Rū beşeyḫ āverde k'īn bārī çi būd

şeyḫe yüz getürmiş yaʿnī teveccüh idüp eyitdiler ki bārī bu ẓulm ne idi (31) ki bu kūdeke eyledüñ

Māl-i mā ḫordī meẓālim mīberī

bizüm mālımuzı yidüñ āḫirete muẓlimler iledürsin zīrā anda senden (32) ḥaḳḳımuzı ṭaleb eylerüz

Ezçi būd īn ẓulm dīger berserī

bu ẓulm daḫı ki murād kūdeke olan ẓulmdür ne sebebden bir berser oldı (33) murād bize itdügüñ ẓulmler yitmez mi idi ki bu kūdeke bu ẓulmi eyledüñ dimekdür *berser* yüküñ ortasına ḳoduḳları nesnedür ki **[H26b]** (1) ʿavām taḫrīf ü ʿaks idüp *serber* dir anda olan *yā* vaḥdet içündür

Tā namāz-ı dīger ān kūdek girīst

ol kūdek ikindi (2) namāzına degin aġladı [*namāz-ı dīger* ikindi namāzıdur]

Şeyḫ dīde best ü berū nen'girīst

şeyḫ çeşmini yumdı ve ol kūdeke naẓar u iltifāt eylmedi Şeyḫ (3) Aḥmed-i Ḥaḍravī ḥażretleri bu ḫuṣūṣı kendü irādeti ile eylemedi belki işāret-i İlāhī ile eyledi bu sebebden müteraḳḳıb u muntaẓır idi ki ol (4) cānibden ne işāret ola egerçi ẓāhiren ẓulm gibi görinür zinhār şeyḫlere sū-yı ẓann eyleme

Şeyḫ fārigˌ ezcefā vü ezḫilāf

şeyḫ ġarīmlerüñ (5) ve anda olanlaruñ cefāsından ve ḫilāf u ṭaʿnından fārigˌ ü āzāde

Derkeşīde rūy çün meh derliḥāf

māh gibi yüzini liḥāf içine (6) çekmiş yaʿnī yorġanıla kendüsini örtmiş bu vech rūy mużāf olduġına göredür ki hem vechdür mużāf iʿtibār olınmazısa (7) maʿnā böyle olur yüzini māh gibi liḥāfa çekmiş yaʿnī māh ġurūb idüp nice pinhān olurısa şeyḫ daḫı yüzini örtmiş *liḥāf* (8) yorġan maʿnāsınadur

Bāezel ḫoş bāecel ḫoş şād-kām

ezelile ḫoş ecelile ḫoş mesrūr u ḫandān [*ecel*den murād mevtdür]

Fārigˌ ezteşnīʿ ü (9) **güft-i ḫāṣ u ʿām**

ḫāṣ u ʿāmuñ teşniʿ ve sözinden fārigˌ murād budur ki şol kimse ki dünyāda Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla āşnāluḳ taḥṣīl (10) itmiş ola ki hīç bir cihetden ġam u elem ü inḳıbāż irişmez [*teşnīʿ* ṭaʿn maʿnāsınadur]

Ān ki cān derrūy-ı ū ḫanded çü ḳand

ol kimse ki cān u cānān anuñ (11) yüzine ḳand gibi güler ve aña luṭf u beşāşet iẓhār eyler

Ezturuş rūyī-yi ḫalḳeş çi güzend

aña ḫalḳuñ turş-rūyluġından ne żarār (12) zīrā cānānuñ naẓar u iltifātından bir mertebede ḫoş-ḥāldür ki ḫalḳ-ı ʿālemüñ ṭaʿn u cefāsından aña żarar u ġam irişmek mümkin (13) degüldür pes ʿāḳile lāzımdur ki dünyāda anuñ gibi lāṭīf-i zindegānī ide ki çün Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥużūrına gitmek lāzım gele (14) Ḥażret-i Ḫudā'dan inʿām u ikrām ve iḥsān u ʿālī-mertebe bula niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret eyler [*güzend* żarar maʿnāsınadur]

Ān ki cān būse dehed (15) **berçeşm-i ū**

ol kimse ki cān anuñ çeşmine būse vire yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'dan aña naẓar u ʿināyet ola

Key ḫored ġam ezfelek (16) **v'ezḫaşm-ı ū**

felekden ve anuñ ḫışmından ḳaçan ġam yir yaʿnī yimez murād maḫlūḳdan aña ziyān u ġam irişmez dimekdür [*ḫaşm ḫā*nuñ fetḥiyile faṣīḥdür]

Derşeb-i [M32b] mehtāb (17) **mehrā bersimāk**

ayaydın gicede simāk üzere māha

Ezsegān u ʿav ʿav u īşān çi bāk

kelblerden ve anlaruñ ʿav ʿavından (18) ne bāk kilābuñ ʿādetidür şeb-i mehtābda māha naẓar idüp ürürler simāk sinüñ kesriyile menāzil-i ḳamerden bir menzilüñ (19) ismidür murād şeb-i mehtābda māh felek üzere iken kilāb ʿav ʿav eyler dimekdür lāzım degüldür ki ol ḥālde simākda (20) ola bu ẕikr-i cüzʾ ve irāde-yi küll ḳabīlindendür ki felek küll ve simāk andan cüzʾdür

Seg vaẓīfe-ḫod becā mīāvered

seg kendünüñ (21) vaẓīfe vü ʿādetini yirine getürdi yaʿnī māha ʿav ʿav eyler

Meh vaẓīfe-ḫod beruḫ [N26a] mīgüstered

māh kendünüñ vaẓīfesini ʿiẕār u (22) ruḫ ile döşedür yaʿnī nūrını evvelki ʿādeti üzere basṭ u niṡār eyler murād

"Küllün yaʿmelü ʿalāşākiletihī"[455]

ḥasebince (23) herkese lāyıḳ ne ise andan ol ṣādır olur dimekdür niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

---

22 murād M-

[455] Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. İsrâ/84.

Kārek-i ḫod mīgüzāred her kesī

(24) her bir kimse kendünüñ işini kendi edā eyler yaʿnī herkes kendünüñ ʿamelini iẓhār eyler niteki mışrāʿ-ı şānī mışrāʿ-ı evvelden murād ne (25) idügini beyān eyler [*kārek*de olan kāf taşġīr içündür]

Āb neg'ẕāred şafā behr-i ḫasī

bir ḫasdan ötüri āb şafāsını terk eylemez yaʿnī āb üzere ḫār u ḫas olmaġıla (26) ābdan şafā vü leṭāfet gitmez [*ḫasī*de yā vaḥdet içündür]

Ḫas ḫasāne mīreved berrūy-ı āb

ḫār u ḫās ābuñ yüzi üzere ḫasāne ve ḥaḳīrāne gider āba gider (27) virmege ḳādir olmaz [*ḫasāne* ḫaslar gibi maʿnāsınadur ki denīler maʿnāsına]

Āb-ı şāfī mīreved bīıżṭırāb

şāfī āb ol ḫār u ḫasdan ıżṭırābsız gider bu hem vechdür āb (28) ıżṭırābsız şāfī ve ḫoş gider bu vech üzere āb şāfīye mużāf degüldür

Muṣṭafā meh mīşiḳāfed nīm-i şeb

Ḥażret-i (29) Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem nışf-ı leylde muʿcize ile māhı iki pāre eyler niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"İḳterābeti'(30)*s-sāʿatü venşaḳḳa'l-ḳamer"*[456]

Jāj mīḫāyed zikīne Bū Leheb

Bū Leheb kīnesinden necāset çigner yaʿnī herze vü heẕeyān söyler kendünüñ (31) çirkin yüzine lāyıḳ Ḥażret-i Rasūl'e andan ne żarar [*jāj* necāset maʿnāsınadur]

Ān Mesīḥa mürde zinde mīküned

ol Mesīḥā ki murād Ḥażret-i ʿĪsā'dur öliyi (32) diri eyler

V'ān cuhūd ezḫışm seblet mīkened

ve ol cuhūd ġażabından bıyığı vü şaḳalını ḳoparur ve yolar

Bāng-ı seg hergiz resed (33) **dergūş-ı māh**

kelbüñ āvāzı hergiz māhuñ ḳulaġına irişür mi yaʿnī irişmez [*resed*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

---

[456] Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Kamer/1.

Ḫaṣṣa māhī k'ū büved ḫaṣṣ-ı İlāh

ḫuṣūṣā şol māh ki **[H27a]** (1) ol Allāh Teʿālā'nuñ ḫāṣṣ u maḳbūli ola enbiyā vü evliyā gibi

Mīḫored şeh berleb-i cū tā seḥer

semāʿ u ẕevḳde şāh ırmaḳ kenarında (2) seḥere degin şarāb içer

Dersemāʿ ezbāng-ı çaġzān bīḫaber

ḳurbaġalaruñ āvāzından ḫabersiz yaʿnī meclisde olan sāzlaruñ ṣadāsından (3) ve şarābuñ keyfiyyetinden ḳurbaġalaruñ āvāzı ḳulaġına girmez niteki evliyā vü enbiyānuñ ḳulaḳlarına kāfirlerüñ ve münāfıḳlaruñ ṭaʿn u (4) istihzā ve temesḫurı girmez Ḥażret-i Mevlānā çünki bu mertebede ḳıṣṣadan ḥiṣṣeye işāret buyurdı girü ḳıṣṣaya rucūʿ eyledi

(5) **Hem şüdī tevzīʿ-i kūdek dāng çend**

ḥelvā-furūş kūdeküñ tevzīʿi bir ḳaç dāng olurıdı yaʿnī maʿḳūl olan bu idi ki (6) anda olanlar kendülerinden bir miḳdār aḳçe cemʿ idüp ol kūdeke virüp müreffehü'l-bāl üstādına gideridi ammā [*tevzīʿ* mużāfdur]

Himmet-i şeyḫ ān (7) **seḫārā kerd bend**

ḥikmet-i İlāhī'yi iẓhār itmek içün Şeyḫ Āḥmed'üñ himmet ü kerāmeti ol saḫāyı bend eyledi

Tā kesi ned'hed bekūdek (8) **hīç çīz**

tā bir kimse kūdeke hīç bir nesne virmiye tā ḥikmet-i İlāhiyye vü sırr-ı ḫafiyye ẓāhir ola ol sebebden anda olanlardan (9) bir kimse kūdeke bir dāng virmege ḳādir olmadı

Ḳuvvet-i pīrān ezīn bīşest nīz

pīrlerüñ ḳuvvet ü taṣarrufı bundan daḫı ziyādedür (10) *pīrān*dan murād evliyā-yı ṣāḥib-i irşāddur ki kūdek giryede ve ġarīmler ḥayret ü elemde idiler

Şüd namāz-ı dīger āmed ḫādimī

(11) ikindi namāzı vaḳti oldı ki **[M33a]** nāgāh ṭaşradan bir ḫādim geldi

Yek ṭabaḳ berkef zipīş-i ḥātimī

bir ḥātim'üñ ḳatından elinde (12) bir ṭabaḳ var *ḥātim* bunda seḫī maʿnāsınadur [*ḫātim ḫā*nuñ kesriyiledür fetḥile *derdīn* lafẓına kesr ü ḫalel virür]

Ṣāḥib-i mālī vü ḥālī pīş-i pīr

bir māl ü bir ḥāl ṣāḥibi şeyḫüñ ḳatına

Hedye bif'ristād (13) **k'ez vey büd ḫabīr**

armaġan gönderdi zīrā şeyḫ Aḥmed ḥażretlerinüñ bu ḥālinden ḫabīr idi murād bunı irsāl iden kimse ġanī vü velī (14) idügin iş'ārdur ki Şeyḫ Ahmed'üñ ḥāline vāḳıf olup ol ḳadar dīnārı anuñ ḥużūrına irsāl eyledi bunda tenbīh budur ki (15) māl u ġınā velāyete māni' degüldür [*büd būd*dan muḫaffefdür]

Çār ṣad dīnār bergūşe-ṭabaḳ

ṭabaḳuñ gūşesinde dört yüz dīnār ḳonmış

Nīm dīnārī (16) **dīger ender varaḳ**

yarım dīnār daḫı kāġıd içinde ḳonmış

Ḫādim āmed şeyḫrā ikrām kerd

ḫādim geldi şeyḫe ta'ẓīm eyledi

(17) **V'ān ṭabaḳ bin'hād pīş-i şeyḫ-i ferd**

ve ḫidmetkār ol ṭabaḳı ferd ü lānaẓīr şeyḫüñ öñine ḳodı ya'nī ṭabaḳ bir nesne ile pür olduġından (18) ġayrı bir gūşesinde dört yüz dīnār ve kāġıd içinde nīm dīnār ḳonmış

Çün ṭabaḳrā ezġıṭā vā kerd rū

çünki şeyḫ ṭabaḳuñ (19) yüzinden ġıṭā vü ser-pūşı keşf ü ref' eyledi [çünki ṭabaḳdan o ṭabaḳ pūşı ḳaldurdı bu vech üzere *berdāşt* kelimesinüñ fā'ili şeyḫ yā ḫādim olmaḳ mümkindür]

Ḫalḳ dīdend ān kerāmetrā ezū

ḫalḳ şeyḫden ol kerāmeti gördiler *çün rūy-ı* (20) *ṭabaḳ* taḳdīrindedür *kerd* kelimesinüñ fā'ili Şeyḫ Aḥmed olmaḳ rūşendür *ġıṭā* perde ma'nāsınadur ki bunda **[N26b]** murād ṭabaḳuñ örtisidür (21) ki 'Acemler aña ser-pūş dirler ba'ż-ı nüsaḫda böyle vāḳı'dur

Çün ṭabaḳ pūş eẓṭabaḳ berdāşt ū

Āh u efġān ezheme (22) **berḫāst zūd**

çünki ġarīmler bu kerāmeti gördiler cemī'sinden fevrī āh u fiġān ḳalḳdı ya'nī āh u fiġān idüp didiler

---

17 şeyḫüñ N-

(23) **K’ey ser-i şeyḫān u şāhān ǐn çi būd**

ki ey şeyḫlerüñ ve velāyet ü kerāmet vilāyeti şāhlarınuñ ser ü seyyidi bu ḥālet ne (24) idi

Ǐn çi sırrǐst ǐn çi sulṭānǐst bāz

girü bu ne ʿaceb bir sırdur bu ne ʿaceb taṣarruf u sulṭānluḳdur ki gösterdüñ

(25) **Ey ḫudāvend-i ḫudāvendān-ı rāz**

ey rāz ḫudāvendlerinüñ ḫudāvendi yaʿnǐ ey evliyānuñ bülendi

Mā nedānistǐm mārā ʿafv kün

(26) biz senüñ ḥaḳīḳat-i ḥālüñi bilmedük ḫaṭā eyledük bizi ʿafv eyle

Bes perākende ki reft ezmā süḫan

zǐrā bizden çoḳ perākende (27) söz gitdi yaʿnǐ senüñ ḥaḳḳuñda çoḳ nāmaʿḳul söz söyledük *“ki ezmā pes perākende süḫan reft”* iʿtibārı üzere şerḥ olınmışdur [*bes* çoḳ maʿnāsınadur]

Mā ki kūrāne ʿaṣāhā mǐzenǐm

(28) biz ki körler gibi ʿaṣālar üzere ururuz

Lācerem ḳındǐlhārā biş’kenǐm

elbette ḳandǐlleri ṣıruz yaʿnǐ biz ki senden ötüri sözler (29) söyledük bizüm ḥālümüz körler gibidür niteki anlar görmedin itdükleri içün ḫaṭā vü żarar eylerler biz daḫı körler gibiyiz ki görmedin (30) bilmedin senüñ içün ḫaṭā idüp sözler söyledük ve kendimüze żarar eyledük zǐrā çoḳ günāh kesb eyledük [*ḳındǐl*de ḳāf meksūrdur]

Mā çü kerrān nāşünūde (31) **yek ḫiṭāb**

biz ṣaġırlar gibi bir ḫiṭāb işitmemiş iken

Herze-güyān ezḳıyās-ı ḫod cevāb

kendü zuʿm u ḳıyasımuzdan nāmaʿḳūl (32) ü herze cevāb söyleyicilerüz niteki evvelki defterde geçmişdür ki hem-sāyesi bir ḫastanuñ ḫāṭırını ṣormaġa varduḳda laṭǐf sözlerdür (33) diyü nāmaʿḳūl sözler söyledi [*herze-güy* bed-güy maʿnāsınadur]

Mā ziMūsā pend neg’riftǐm k’ū

biz Ḥażret-i Mūsā’dan naṣǐḥat ṭutmaduḳ ki o yaʿnǐ Ḥażret-i **[H27b]** (1) Mūsā ʿaleyhi’s-selām

---

27 çoḳ N-

27 **Mā ki kūrāne ʿaṣāhā mǐzenǐm** H-

Geşt ezinkār-ı Ḥıżrī zerd-rū

ki ol Ḥıżır'uñ inkārından zerd-rūy u ḫacil oldı ki keştī vü dīvār u oġlān (2) ḳıṣṣāsıdur ki Ḥażret-i Mūsā Ḥıżır peyġambere bu üç ḫuṣūṣda iʿtirāż u inkār üzere oldı ḥālā ki Ḥażret-i Mūsā mürsel (3) peyġamber idi zīrā Ḥażret-i Ḥıżır'uñ fiʿli ilhām-ı İlāhī ile idi ki ʿilm-i ledündür Ḥażret-i Mūsā anuñ sırrına muṭṭaliʿ degül idi **[M33b]** ve şerīʿata (4) muḫālif idi pes bizden inkār ṣādır olmaḳ ʿaceb degüldür [*Ḥıżrī*de *yā* nisbet içün daḫı olmaḳ cā'izdür ki maʿnā aña göre olur]

Bā çünān çeşmī ki bālā mīş'tāfet

ancılayın bir çeşmile idi ki bālā ve felegi ayurdu (5) yaʿnī giderdi [*mīşitāfet* ayurdı mīşikāfet yardı maʿnāsına hem cā'izdür]

Nūr-ı çeşmeş āsmānrā mīş'kāfet

anuñ çeşminüñ nūrı āsmānı şaḳḳ eyleridi yaʿnī Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām ancılayın tīz-bīn (6) ü dūr-bīn idi ki āsmānda olan esrārı müşāhede eyleridi

Kerde bāçeşmet taʿaṣṣub Mūsiyā

ey Mūsā ḥamāḳatinden senüñ (7) çeşmüñe taʿaṣṣub eylemiş [*Mūsiyā* ey Mūsā maʿnāsınadur *taʿaṣṣub* nisbet eylemek maʿnāsınadur]

Ezḥamāḳat çeşm-i mūş-ı āsiyā

degirmen fāresinüñ çeşmi zübde-yi kelām budur ki Ḥażret-i Mūsā'nuñ ziyāde bülend (8) ü dūr-bīn çeşmine degirmen fāresinüñ çeşmi hīç bir vechile müşābehet ü münāsebet ṭutmaz iken niçe taʿaṣṣub eyler ise biz daḫı kendü (9) fiʿlimüzi senüñ fiʿlüñe nisbet itmege beñzer ki kemāl-i ḥamāḳatimüzden ḫaṭā-yı fāḥiş eylerüz Ḥażret-i Mevlānā şeyḫüñ çeşmini Mūsā'nuñ çeşmine (10) ve ol ġarīmlerüñ çeşmini āsiyā mūşınuñ çeşmine teşbīh eyledi zīrā niteki çeşm-i Mūsā ḥikmet-bīndür (11) ve şeyḫüñ çeşmi daḫı ḥikmet-bīndür ve çeşm-i mūş nice ḥikmet-bīn degül ise anlaruñ çeşmi daḫı ḥikmet-bīn degüldür [*mūş* fāre maʿnāsınadur *āsiyā* degirmen maʿnāsınadur]

Şeyḫ fermūd ān heme güftār u ḳāl

şeyḫ buyurdı (12) ol dükeli güftār u ḳāl yaʿnī benüm ḥaḳḳumda sizden ṣādır olan teşnīʿ ü ṭaʿnı [*güftār u ḳāl* söz maʿnāsınadur ki maḳṣūd ṭaʿn u teşnīʿdür]

Men beḥil kerdem şümārā ān ḥelāl

ben ḥelāl eyledüm (13) size ol ḥelāl olsun pes şeyḫ ve ehlullāh olan kimseye lāyıḳ olan budur ki eẕā vü cefāya taḥammül idüp renc ü elem irişdürene (14) mülāṭafet ü mülāyemet gösterüb ḫaṭā vü ḳabāḥatini ʿafv ide [*beḥil* ḥelāl maʿnāsınadur]

Sırr-ı īn ān būd k'ez Ḥaḳ ḫᵛāstem

bunuñ sırrı o idi ki Ḥażret-i Ḥaḳ'dan istedüm ki benüm ẕimmetümde (15) olan dīnden beni ḫalāṣ ide

Lācerem bün'mūd rāh-ı rāstem

lācerem Ḥażret-i Ḥaḳ baña ṭoġrı yolı gösterdi murād bu iki (16) beytüñ mażmūnıdur

Güft ān dīnār gerçi endekest

Ḥażret-i Ḥaḳ ilhām ṭarīḳi ile baña eyitdi ol dīnār ki senüñ vācibü'l-edā-yı dīnüñdür (17) egerçi azdur ki benüm ġayb ḫazīnemde dīnāra nihāyet ve keremüme ġāyet yoḳdur

Līk mevḳūf-ı ġırīv-i kūdekest

lākin ḥelvā-furūş kūdeküñ (18) ġırīv ü giryesine mevḳūfdur

Tā negiryed kūdek-i ḥelvā-furūş

tā ki ḥelvā ṣatıcı kūdek aġlamaya [*ḥelvā-furūş* vaṣf-ı terkībīdür ḥelvācı maʿnāsına]

Baḥr-i raḥmet dernemīāyed becūş

(19) **[N27a]** raḥmetüm deryāsı cūşa gelmez mıṣraʿ-ı evvelde bu maʿnā hem mümkindür ḥelvā ṣatıcınuñ kūdek ki maḳṣūd ol kūdekdür mādām ki (20) aġlamaya Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥīṣṣe ne idügine işāret eyler

Ey birāder ṭıfl ṭıfl-ı çeşm-i tūst

ey birāder ṭıfl senüñ çeşmüñ (21) ṭıflıdur yaʿnī ṭıfldan murād senüñ çeşmüñdür

Kām-ḫod mevḳūf-ı zārī dān dürüst

kendü murāduñı ṣaḥīḥ fiġānuña mevḳūf bil yaʿnī girye (22) vü fiġān eyleriseñ murāduñ ḥāṣıl olur [emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ger hemī ḫᵛāhī ki ān ḫilʿat resed

eger ister iseñ ki saña ol ḫilʿat irişe yaʿnī (23) murāduñ ḥāṣıl ola

---

17 ġayb ḫazīnemde HM ḫazā'in-i ġaybımda N

20 ne idügine işāret eyler HM: ne idügini beyān itmege şürūʿ eyler N

Pes begiryān ṭıfl-ı dīde bercesed

pes tenüñ üzere göz ṭıflını aġlat

Tersānīden-i şaḥṣī zāhidīrā ki kem (24) ***girī tā kūr neşūy***

bir şaḥṣ bir zāhidi ḳorḳutması beyānındadur ki aña eyitdi az aġla yaʿnī çoḳ aġlama tā kör olmayasın

Zāhidīrā güft yārī berʿamel

kār u ʿamelde bir yāri bir zāhide eyitdi yaʾnī bir zāhid bir zāhide naṣīḥat idüp eyitdi

(25) **Kem girī tā çeşmrā n'āyed ḫalel**

az aġla tā çeşmüñe ḫalel ü żarar gelmeye zīrā keşret-i bükādan çeşmüñe ḫalel irişüp kör olur (26) zīrā tecribe ile maʿlūm olmışdur *girī* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür

Güft zāhid ezdü bīrūn nīst ḥāl

girye iden zāhid naṣīḥat (27) iden zāhide eyitdi ḥāl ikiden bīrūn u ḫālī degüldür [*bīrūn nīst ḫālī nīst* maʿnāsınadur bunda]

Çeşm bīned yā nebīned ān cemāl

benüm çeşmüm ol cemāl-i İlāhī'yi ve nūr-ı (28) Ḫudā'yı görür yā görmez bu hem vechdür göre yā görmeye

Ger bibīned nūr-ı Ḥaḳrā çi ġamest

eger benüm çeşmüm nūr-ı Ḥaḳḳ'ı göre ḫod ne ġam vardur (30) yaʿnī ġam yoḳdur

Derviṣāl-i Ḥaḳ dü dīde çi kemest

Ḥaḳ Teʿālā'nuñ viṣāl ü müşāhedesinden iki çeşm ne ʿaceb azdur yaʿnī anuñ cemāli (31) müşāhedesinüñ şevḳine iki çeşmi fedā eylemek āsān u emr-i sehldür zīrā bir dem cemāl-i İlāhī müşāhedesi **[M34a]** her iki cihān anuñ (32) behāsıdur iki çeşm nedür niteki Şeyḫ Saʿdī buyurmışdur *mıṣraʿ*

Yek-deme dīdār-ı dōst her dü cihāneş behāst [457]

[*dīde* göz ve göz bebegi maʿnāsınadur]

32 Şeyḫ Saʿdī HM: Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri N

[457] Dostu bir an görmek, iki cihan pahasına değer.

(33) **Ver neḫ^{v}āhed dīd Ḥaḳrā gū berev**

ve eger Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı görmek istemeye yaʿnī görmek müyesser olmaya çeşme git di bu hem vechdür çeşme **[H28a]** (1) gitsün di bu ḳāʿidenüñ ziyāde şöhreti vardur ki bir maḥalde iki emr-i ḥāżır cemʿ olsa ekşer maḥalde şānīsi emr-i ġā'ib maʿnāsına (2) olur bu sebebden bunda iki vech cā'izdür

Īn çünīn çeşmī şaḳī gū kūr şev

di buncılayın şaḳī-çeşm kör olsun bu maʿnā (3) żikr olınan ḳāʿideye göredür

Ġam meḫor ez dīd k'ān ʿĪsā turāst

dideden ötüri ġam yime zīrā ol ʿĪsā senüñ içündür

(4) **Çep merev tā baḫşedet dü çeşm rāst**

ṣol ṭarafa gitme tā saña iki ṣaġ göz bağışlaya murād [*çep* ṣol *rāst* ṣaġ]

"İn yenṣurkümullāhu yenṣurküm"[458]

ḥasebince ḥarāmdan (5) çeşmüñi menʿ idüp ḫavf-ı Ḫudā'dan giryān eyler iseñ ʿĪsā-yı ḥaḳīḳī senī bīnā idüp luṭf u kereminden saña derūnī iki (6) rāst çeşm iḥsān eyler ki anuñıla anuñ cemālini müşāhede itmege ḳādir olursun dimekdür

ʿĪsi-yi rūḥ-ı tu bātu ḥāżırest

(7) senüñ rūhuñuñ ʿĪsā'sı senüñile ḥāżırdur yaʿnī ol ʿĪsā ki cānlarda olan nefsānī emrāża ʿilāc eyler

"Ve hüve maʿaküm eynemā (8) *küntüm"*[459]

ḥasebince bir nefes senden cüdā vü dūr degüldür

Nuṣret ezvey ḫ^{v}āh gū ḫoş nāṣırest

her ḫuṣūṣda nuṣreti andan iste zīrā ol (9) ʿĪsā-rūḥ ki murād Ḥażret-i Ḫudā'dur ḫoş u laṭīf nāṣırdur bunda tenbīh budur ki ʿāḳıle lāyıḳ olan budur ki (10) Ḫudā'dan ġayrı bir kimseden nuṣret ṭaleb itmeye zīrā Ḥażret-i Ḥaḳ ḫayru'n-nāṣirīn ve niʿme'l-muʿīndür [*ḫ^{v}āh* emr-i ḥāżır müfred-i müzekkerdür] *beyt*

(11) *Mepindār ezān der ki hergiz nebest*

Ki maḥrūm kerded berāverde dest[460]

---

[458] Allah size yardım ederse, yardım eder.

[459] Siz nerdeyseniz o da sizinle beraberdir. Hadid/4.

ʿĪsā'dan murād bunda Ḥażret-i Bārī'dür egerçi (12) baʿż-ı maḥalde rūḥ murād olınur niteki Bōstān'uñ bu beytinde

Hemī mīredet ʿĪsā ezlāġarī

Tu derbend-i ānī (13) *ki ḫar perverī*[461]

Līk peykār-ı ten-i pür-üstüḫ^{v}ān

lākin istüḫ^{v}ānıla pür tenüñ ceng ü hücūmını

Berdil-i ʿĪsā menih tū her zamān

(14) her zamān sen ʿĪsā'nuñ göñli üzere ḳoma yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā gerçi niʿme'l-mevlā ve niʿme'l-muʿīndür lākin nefsānī vü cismānī (15) ārzūlaruñ ḥuṣūli hevesinde olup her dem Ḥażret-i Ḫudā'dan anlaruñ ḥuṣūlini ṭaleb eyleme belki rūḥānī ḥāletde nuṣret iste (16) peyḳār ceng ü çeri maʿnāsınadur kāf-ı Fārisī vü kāf-ı ʿArabī ile istiʿmāl olınur ammā meşhūr ş̱ānīdür [*menih* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Hem çü ān ebleh ki ender(17) **dāstān**

ol ebleh gibi ki destānda [*dāstān* ḳıṣṣa ve ḥikāyet]

Ẕikr-i ū kerdīm behr-i rāstān

rāstlardan ötüri ki ḥişşe-gīr olalar anı ẕikr eyledük eblehden (18) murād Ḥażret-i ʿĪsā'nuñ hem-rāhıdur ki kendü nefsinüñ ıslāḥından ġāfil olup üstüḫ^{v}ānlaruñ iḥyāsına saʿy u iḳdām eyledi (19) ve anuñ ḥāli nice olduġı ʿan ḳarīb **[N27a]** ẕikr olınur

Zindegī-yi ten mecū ezʿĪsaet

ʿĪsā'ñdan tenüñ ḥayātını ṭaleb eyleme

Kām-ı Firʿavnī (20) **meḫ^{v}āh ezMūsāet**

Mūsā'ñdan Firʿavn'a mensūb murād isteme yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'dan ḥayāt-ı cismānī ve murādāt-ı nefsānī isteme (21) *ʿĪsāet*de olan tā-yı ḫiṭāb tene ve *Mūsāet*de olan tā-yı ḫiṭāb *Firʿavnī*ye maṣrūf olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür (22) ʿĪsā'dan tenüñüñ ḥayātını isteme Mūsā'dan senüñ Firʿavn'a mensūb murāduñ isteme *ʿĪsā* ve *Mūsā*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür teşbīh (23) ṭarīḳi ile ḥayāt münāsebeti ile Ḥażret-i ʿĪsā'yı ẕikr eyledi zīrā o mürde

---

[460] O kapıdan başka asla bir şey umma ve bel bağlama. Çünkü elindekinden bile mahrum kalırsın.

[461] İsa zayıflıktan dolayı ölüyor, sen ise onun bendinde eşek besliyorsun.

17 ḥişşe-gīr olalar N-

iḥyā itmegile meşhūrdur Firʿavn münāsebeti ile Mūsā'yı (24) ẕikr eyledi *kām-ı Firʿavnī*de tenbīh budur ki nefsānī murādāt ṭaleb eylemek ḍalālete ve ḳurb-ı İlāhī'den maḥrūm olmaġa sebeb idügini (25) beyān eyler *Firʿavn*dan murād bunda nefs-i emmāredür [*meḫ*^{v}*āh* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Berdil-i ḫod kem nih endīşe-maʿāş

kendü göñlüñ üzere maʿāş fikrini (26) ḳoma yaʿnī maʿāş fikrinden ferāġat eyle [*kem nih* bunuñ gibi maḥallerde ḳoma maʿnāsına istiʿmāl olınur]

ʿĪş kem n'āyed tu berdergāh bāş

ʿīş kem gelmez sen dergāh üzere ol yaʿnī ʿīş (27) eksik olmaz sen ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş idüp dergāh-ı Ḫudā'ya mülāzım ol

Īn beden ḫırgāh āmed rūḥrā

(28) bundan rūhuñ **[M34b]** ḫırgāhı geldi yaʿnī rūḥuñ ḳarār idecek mekānıdur [*ḫırgāh* ḳara ev maʿnāsınadur]

Yā miṣāl-i keşti-yi mer nūḥrā

yā Nūḥ peyġamber içün bir keştī (29) gibidür yaʿnī rūḥ Nūḥ peyġamber ve beden keştī meṣābesindedür ki murād olınan Nūḥ'dur keştī degüldür niteki maḳṣūd (30) bi'ẕ-ẕāt rūḥdur ten degüldür

Türk çün bāşed biyābed ḫargehī

Türk çünki ṣağ ola bir ḫargāh bulur

Ḫāṣṣa çün bāşed (31) **ʿazīz-i dergehī**

ḫuṣūṣan çünkü dergāha mensūb ʿazīz ola yaʿnī pādşāhuñ maḳbūli ola pes lāzım olan rūḥānī (32) ḥālāta saʿy itmek gerekdür zīrā bāḳīdür cismānī ḥālāta saʿy itmemek gerekdür

Tāmme-yi ḳıṣṣa-yı zinde-şüden üstüḫ^{v}**ānhā beduʿā-yı** (33) **ʿĪsā ʿaleyhi's-selām**

ʿĪsā ʿaleyhi's-selāmuñ duʿāsı ile üstüḫ^{v}ānlaruñ diri olmasınuñ ḳıṣṣāsınuñ tamāmı beyānındadur

---

25 beyān eyler HM: beyāndur N

29 maḳṣūd bi'ẕ-ẕāt rūḥdur HM: maḳṣūd-ı bi'ẕ-ẕāt olan rūḥdur N

32 **ḳıṣṣa-yı** N-

[H28b] (1) **Ḫāned ʿĪsā nām-ı Ḥaḳ berüstüḫ^{v}ān**

ʿĪsā ʿaleyhi’s-selām üstüḫ^{v}ān üzere Ḥażret-i Ḥaḳḳ’uñ ism-i şerīfini oḳudı

Ezberāy-ı iltimās-ı (2) **ān cüvān**

ol cüvānuñ iltimāsından ötüri zīrā ol ebleh ziyāde ibrām u ilḥāḥ eylemiş idi

Ḥükm-i Yezdān ezpey ān ḫām-merd

ḥükm-i (3) İlāhī ol ḫām u ebleh merdden ötüri

Ṣūret-i ān üstüḫ^{v}ānhā zinde kerd

ol üstüḫ^{v}ānlaruñ ṣūretini diri eyledi yaʿnī (4) anı evvelki ṣuretinde iḥyā eyledi

Ezmiyān bercüst yek şīr-i siyāh

nāgāh ol ortadan bir siyāh arslan ṣıçradı

(5) **Pençeī zed kerd naḳşeşrā tebāh**

bir pençe urdı ol eblehüñ naḳşını tebāh u ḫarāb eyledi ki ṣūreti maḥv u nāpeydā oldı [*pençeī*de hemze vaḥdet içündür]

(6) **Kelleeş berkend ü maġzeş rīḫt zūd**

anuñ kellesini ḳopardı ve anuñ beynini fevrī dökdi

Maġz-ı cevzī k’ender ū maġzī (7) **nebūd**

bir cevizüñ maġzı gibi ki ol cevizde maġz yoḳ idi yaʿnī anuñ kellesinde beyni yoḳ idi çürük ḳozuñ içi (8) olmaduġı gibi murād ol cüvānuñ hīç ʿaḳlı yoḳ idi ve uḫrevī işlerden naṣīb ü behre ṭutmaz idi dimekdür

Ger verā (9) **maġzī büdī işkeşteneş**

eger ol helāk olan eblehüñ bir maġzı olayıdı [*maġz* iç *büdī būdī*den muḫaffefdür *verā ūrā* maʿnāsınadur]

Ḫod nebūdī naḳş illā berteneş

ṣınmaḳ aña ḫod (10) naḳş u żarar olmazıdı illā anuñ teni üzere olurıdı murād ol kimse eger ṣāliḥ ṣāḥib-i dil olayıdı żarar u helāk hemān (11) anuñ cismine olurıdı rūḥ u īmānına naḳş u ziyān olmazıdı zīrā āḫiretde ehl-i saʿādetden olurıdı dimekdür (12) *işkeşteneş*de hemze zāʾiddür ve anuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olındı maʿnā rūşen ü ẓāhir olsun içün

---

5 oldı N: eyledi HM

(13) **Güft ʿĪsā çün şitābeş kūftī**

Ḥażret-i ʿĪsā arslana eyitdi ol cüvānı niçün ʿacele ile dökdüñ ve helāk eyledüñ [*bişitābeş* taḳdīrindedür]

Güft z'ān (14) **rū ki tu z'ū āşūftī**

arslan eyitdi ol sebebden ki sen andan perīşān olduñ yaʿnī şol vaḳt ki ol cüvān kendüsinden (15) ötüri senden duʿā ṭaleb eylemedi ḥamāḳatinden benüm üstüḫ^{v}ānlarımuñ ḥayātı içün duʿā ṭaleb eyledi anuñ bu işine sen perīşān u (16) bīḥūżūr olduġuñdan ötüri Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti beni zinde eyledi bunı helāk itmek içün pes maʿlūm oldı ki enbiyā vü (17) evliyāyı rencīde-ḫāṭır itmek sebeb-i **[N28a]** ḳahr u helāk imiş ümem-i sābıḳanuñ helāk u ʿaẕābına sebeb enbiyā anlardan rencīde-ḫāṭır (18) olduġıçündür *çün* imāle ile nice maʿnāsınadur ekṣer maḥalde baʿż-ı maḥalde niçün maʿnāsınadur

Güft ʿĪsā çün neḫordī (19) **ḫūn-ı merd**

Ḥażret-i ʿĪsā arslana eyitdi bu helāḳ itdügüñ merdüñ ḳanını niçün içmedüñ [*merd*den murād arslan helāk itdügi eblehdür]

Güft derḳısmet nebūdem rızḳ-ı ḫord

(20) arslan eyitdi ḳısmetümde baña yiyecek rızḳ olmadı zīrā rızḳ nihāyet bulmayınca ḥayāt gidüp memāt irişmez tekrār ḳısmetde (21) rızḳ taḳdīr olınmadı ki yemege ḳādir olam *neḫordī* bunda içmedüñ maʿnāsınadur *ḫord* ve *nūşīden* gāhī birbirinüñ (22) maʿnāsına istiʿmāl olınurlar Ḥażret-i Mevlānā ḳışṣadan ḥişṣe beyānına şürūʿ eyledi

Ey besā kes hem çü ān şīr-i jiyān

(23) ey çoḳ kimse ol fiġān arslan gibi [*jiyān* fiġān maʿnāsınadur]

Ṣayd-ı ḫod nāḫorde refte ezcihān

kendünüñ şikārını yimemiş iken cihāndan (24) gitmişdür yaʿnī ol arslan niteki merd anuñ **[M35a]** şikārı iken yimek müyesser olmadı zīrā anı helāk itdügi gibi arslan (25) yine orada üstüḫ^{v}ānlar oldı niçe kimse māl u esbāb cemʿ eyler lākin kendüsi dünyādan rıḥlet idüp esbāb u māl (26) ġayrlaruñ naṣībi olur

16 Ḥaḳ teʿālā HM: Ḥaḳ sübḥānehū teʿālā N

Ḳısmeteş kāhī ne vü ḥırṣeş çü kūh

ol kimsenüñ ḳısmet ü naṣībi bir ṣaman yoḳdur ve anuñ ḥırṣ u ṭamaʿı ṭaġ (27) gibidür

Vech nī vü kerde taḥṣīl-i vücūh

maʿāş u ṣarf-ı māla mecāli vü ḳudreti yoḳdur ve vücūh-ı kesb ü taḥṣīl eylemiş bu hem vechdür Ḥażret-i (28) Ḥaḳ ḳatında vech ü ḥurmeti yoḳ firāvān māl taḥṣīl eylemiş bu iki vechde muḫālefet hemān evvelki vechdedür *vücūh* cemʿ-i vechdür ki (29) ḫarcluḳ maʿnāsınadur ki murād māl-ı vāfirdür ve *vücūh*dan murād māl u emlāk ve esbāb olmaḳ cāʾizdür

Ey müyesser kerde bāmā dercihān

(30) ey bize cihānda suḫre vü bīgārı müyesser ü āsān eylemiş Ḫudā

Suḫre vü bīgār mārā vā rehān

bizi anlardan ḳurtar *suḫre* müft iş (31) *bīgār* fāʾidesiz iş maʿnāsınadur süḫre vü bīgāruñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı [*rehān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ṭuʿme bün'mūde bemā v'ān būde şest

(32) bize ṭaʿām u rızḳ görinmiş ve ol şest ü ḳayd olmış

Ān çünān bün'mā bemā ānrā ki hest

bize anı ancılayın göster ki vardur (33) yaʿnī bāṭılı bize ḥaḳ gösterüp anuñ sebebi ile bizi dergāhuñdan dūr eyleme niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

[H29a] (1) *"Allāhüme erine'l-eşyā'e kemā hiye yā Allāh"*[462]

eşyāyı bize göster niteki ol eşyādur yaʿnī ḥaḳḳı ḥaḳ ve bāṭılı bāṭıl göster [*bün'mā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] Ḥażret-i Mevlānā (2) ḥişşe beyānından ḳıṣṣaya rucūʿ eyledi

Güft ān şīr ey Mesīḥā īn şikār

ol arslan eyitdi ey Mesīḥā bu şikār

Būd ḫāliş (3) **ezberāy-ı iʿtibār**

ṣāfī iʿtibārdan ötüri oldı yaʿnī bu ḫuṣūṣ maḥż-ı ʿibret içündür ṣāḥib-i ʿaḳl olanlara baña rızḳ içün (4) degüldür *būd* idi maʿnāsına hem cāʾizdür

---

[462] Ey Allah'ım eşyayı bize olduğu gibi göster. Müellif, bu sözü hadis olarak zikretmesine rağmen kaynaklarda bulunamadı.

Ger merā rūzī büdī endercihān

eger cihānda benüm rızḳ u naṣîbüm olayıdı [*rūzî* rızḳ u naṣîb maʿnāsınadur]

Ḫod (5) **çi kārestī merā bāmürdegān**

benüm ḫod mürdelerile ne işüm var idi bunda tenbîh budur ki çünki bir kimsenüñ rızḳı tamām olmaya (6) aña mevt muḥāldür *beyt*

Zirızḳ er hest bāḳī nīm-nānī

Bügū pür-āb-ı deryā şev cihānī[463]

Īn sezā-yı ān ki yābed āb-ı ṣāfī

(7) bu ol kimseye lāyıḳdur ki āb-ı ṣāfī bula

Hem çü ḫar dercū bimīzed ezgüzāf

ḥimār gibi güzāf u ḥamāḳtinden ırmaḳ içinde işeye yaʿnî (8) helāk u ʿaẕāb ol kimseye lāyıḳdur ki āb-ı ṣāfī gibi anı cemîʿ-i levş ü nāpāklükden pāk ü laṭîf itmege belki āb-ı ḥayaṭ gibi aña ḥayāt-ı (9) derūnî virmege ḳādir nebîye yā velîye muḳārin ü muṣāḥib olup anuñ ḳadrini bilmeye ve aña kemāyenbaġî ḥurmet ü ʿizzet eylemeye ol helāk (10) olan ebleh gibi ki ḫar cūyuñ ḳadrini bilmeyüp içine işedügi gibi ol daḫı Ḫażret-i ʿĪsā'nuñ ḳadrini bilmedi ḥālā ki aña şeb-i ḳadrden (11) enfaʿ idi cemîʿan enbiyā vü evliyāya bu üslūb üzeredür *bimīzed* işeye maʿnāsınadur fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür *mīzīden*den (12) zā-yı muʿceme ile ki işemek maʿnāsınadur [*cū* bunda ırmaḳ maʿnāsınadur aṣlı *cūy*dur] ʿālemde ziyāde ḥasret üç ṭā'ifeyedür biri şol ṭā'ife-yi ʿulemādur ki anlara ʿilm virile (13) ve tevfîḳ-i ʿamel virilmeye ve biri daḫı şol ṭā'ifedür ki anlara ʿamel virile iḫlāṣ virilmeye ve biri daḫı şol ṭā'ifedür ki ehlullāhuñ (14) muṣāḥābetine vuṣūl bulurlar lākin ḳadrini bilüp ʿizzet ü ḥurmetden ġāfil olurlar niteki Ḫażret-i Mevlānā aña işāret buyurur

(15) **Ger bedānid ḳıymet-i ān cūy ḫar**

eger ḥimār ol ırmaġuñ ḳadr ü ḳıymetini bile

[463] "Rızıktan eğer bir yarım ekmek kaldıysa söyle ve cihanı derya suyu say."

Ū becāy-ı pā nehed dercūy ser

ol ḥimār ırmaḳda ayaġı (16) yirine başını ḳor yaʿnī ḥimār eger āb-ı ṣāfīnüñ ḳadr ü ḳıymetini bileyidi ol ābuñ içine işemek degül belki ayaġı ile içine girmeyüp (17) başı ile geçüp gideridi ve ziyāde riʿāyet üzere olurıdı [*becāy-ı pā ser nehed* taḳdīrindedür]

Ū beyābed ān çünān [N28b] peyġamberī

ol ebleh ancılayın bir peyġamber bula

(18) **Mīr-i ābī zindegānī-perverī**

āb-ı ṣāfuñ mīr ü seyyidi bir kimsedür ḥayāt-perver ve ḥayāt-baḫş bir kimsedür murād Ḥażret-i ʿĪsā'dur ki (19) mürde iḥyā idici ve **[M35b]** mürde meṣābesinde olana ḥayāt-ı derūnī viricidür

Çün nemīred pīş-i ū k'ez emr-i kün

anuñ öñinde niçün olmaya (20) böyle diyü ki [*çün* bunda *çirā* maʿnāsınadur]

Ey emīr-i āb mārā zinde kün

ey ābuñ emīri *"emr-i kün"*den bizi diri eyle yaʿnī ey emr-i İlāhī ile mürde iḥyā iden nebiyyullāh (21) iẕn-i İlāhī ile beni daḫı iḥyā eyle diyüp ḥużūrında niçün ziyāde tażarruʿ u niyāz eylmedi muṣrāʿ-ı evvelde olan kün ʿArabī'dür (22) mıṣraʿ-ı ṣānīde olan kün Fārisī'dür *"ezemr-i kün"* kelimelerinüñ maʿnāsı mıṣrāʿ-ı ṣānīde ḳayd olındı Ḥażret-i Mevlānā ḥiṣṣe beyānına (23) şürūʿ eyledi

Hīn seg-i nefs-i turā zinde meḫ[v]āh

āgāh ol senüñ nefsüñ kelbini diri isteme [*hīn* āgāh ol maʿnāsınadur]

K'ū ʿadüvv-i cān-ı tust ezdīr gāh

(24) zīrā ol kelb-i nefs çoḳ zamān senüñ cānuñuñ düşmenidür zīrā viṣāl-i ḳurb-ı İlāhī'ye rūḥuñ vuṣūl bulmasına māniʿ ḳavīdür (25) belki cemīʿ-i düşmenlerden ḳavī ve ʿadāveti şedīd ve żararı ziyāderekdür niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşen ü ẓāhirdür

(26) *"Aʿdā ʿadüvvike nefsük'elletī beyne cenbeyke"*[464]

21 ḥużūrında HM: ḥużūr-ı şerīfinde N

[464] Senin en büyük düşmanın iki tarafın arasındaki nefsindir. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/148)

Ḫāḳ berser üstüḫ^{v}ānīrā ki ān

ḫāk olsun ol üstüḫ^{v}ānuñ başı üzere ki (27) ol üstüḫ^{v}ān [ol üstüḫ^{v}ānuñ başı üzere ḫāk eyle bu hem vechdür]

Mānīʿ-i īn seg büved ezṣayd-ı cān

cān şikārından bu kelbe mānīʿ ola ol *üstüḫ^{v}ān*dan murād tendür ki nefs-i emmāre (28) cismānī vü nefsānī ārzūlara ṭālib ü muḳayyed olmaġıla rūḥ merātib-i rūḥānī ve ʿışḳ u ḳurb-ı Raḥmānī'den maḥrūm olur zīrā nefs (29) ḳadīmden rūhuñ düşmenidür ve rūḥa mānīʿ ḳavīdür

Seg neī berüstüḫ^{v}ān çün ʿāşıḳī

kelb degülsün üstüḫ^{v}ān üzere niçün (30) ʿāşıḳsın bu vech hem mümkindür seg degül iseñ üstüḫ^{v}ān üzere niçün ʿāşıḳsın

Dīvçevār ezçi berḫūn ʿāşıḳī

ne sebebden dīvçe gibi ḳan üzere ʿāşıḳsın zīrā keṣret-i ekl ü şürbden (31) ḫūn ziyāde olur pes maʿnāda ʿāşıḳ-ı ḫūn olmış olursun *dīvçe* bunda sülük maʿnāsınadur ki ḳan nūş idicidür [*dīvçevār*da *vār* teşbīh içündür]

(32) **Ān çi çeşmest ān ki bīnāyīş nīst**

ol ne çeşmdür ol ki anuñ bīnāluġı yoḳdur yaʿnī şol çeşm ki ḥaḳḳı bāṭıldan farḳ itmeyüp (33) rūḥānī ḥālātdan behredār olmayup belki hevā vü hevese ve cismānī ārzūlara nāẓır ola ḥaḳīḳatde çeşm degüldür zīrā çeşm **[H29b]** (1) nigehbān-ı tendür çünki anda ol ḥālet mevcūd olmaya maʿdūm meṣābesindedür

Z'imtiḥānhā cüz ki rüsvāyīş nīst

zīrā ki anuñ (2) ḥaḳḳında olan imtiḥānlardan aña ḫacālet ü rüsvāyluḳdan ġayrı yoḳdur dünyā cāy-ı imtiḥāndur zīrā ʿālem-i ervāḥda ki Ḥażret-i (3) Bārī ʿazze ismühūdan

"Elestü birabbiküm"[465]

nidāsı ẓuhūr bulduḳda ervāḥ

---

28 rūḥ MN: üç H

30 bu vech hem mümkindür seg degül iseñ üstüḫ^{v}ān üzere niçün ʿāşıḳsuñ H-

[465] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? A'râf/172.

“Ḳālū belā”[466]

didiler pes bu ʿāleme imtiḥān içün geldiler (4) tā

“Ed-dünyā mezraʿatü’l-āḫiratü”[467]

ḥasebince aʿmāl ü ṭāʿat toḫumlarından zirāʿat itdi ise āḫiretde aña münāsib ṣevāb u derecāt-ı (5) ʿāliyye ḫirmenlerini ḥāżır u mevcūd bulur *imtiḥān*dan murād rūz-ı ḳıyāmet imtiḥānı olmaḳ baʿīddür zīrā anda cezā-yı imtiḥān vardur [*ki z’imtiḥān* taḳdīrindedür]

(6) **Sehv bāşed ẓannhārā gāh gāh**

ẓanlara gāh gāh sehv ü ḫaṭā olur ve muḳteżā-yı beşeriyyet sebebi ile dünyā ve hevā vü hevese meyl ṣudūr (7) bulur niteki gāh gāh hiss-i ġalaṭ olur

Īn çi ẓannest īn ki kūr āmed zirāh

ammā bu ki yoldan kör geldi bu ne ẓandur yaʿnī ṭarīḳ-i (8) müstaḳīmi ki murād ṭāʿat ü ʿibādet ve tedārük-i rāh-ı āḫiretdür hergiz görmeye bu ẓann degüldür belki āşkāre körlükdür [*kūr āmed* bunuñ gibi maḥallerde *kūr best* maʿnāsınadur] pes (9) şunlar ki ṭāʿat u ʿibādet ve tedārük-i āḫiretden ġāfillerdür anlaruñ ḫuṣūṣında imʿān-ı naẓar olınsa fi’l-ḥaḳīḳa aʿmālardur (10) zīrā ecelden ḫalāṣ müyesser degül ve yevm-i suʾālde suʾāl ḫod muḳarrerdür pes ziyāde baṣīret üzere olmaḳ gerekdür

“Külli nefsin (11) *ẕā’iḳatü’l-mevti”* [468]

ve

“Eyne mātekūnū yüdrikkümü’l-mevtü velev küntüm fībürūcin müşeyyedetin”[469]

ve

“İnne’l-mevte’l-leẕī tefirrūne minhu feinnehū (12) *mülāḳīküm ṣümme turaddūne* **[M36a]** *ilāʿālimi’l-ġaybi ve’ş-şehādeti feyünebbi’iküm bimā küntüm taʿmelūn”*[470]

āyeti bu sırrı āşkāre eyler

---

[466] Evet, dediler. A’râf/172.

[467] Dünya âhiretin tarlasıdır. (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, 1/495)

[468] Her canlı ölümü tadacaktır. Âl-i İmrân/185.

[469] Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Nisâ/78.

11 ve HM: ve bir āyet-i kerīmede daḫı Ḥaḳ celle celālühū buyurur N

[470] Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir. Cum’a/8.

12 āyeti bu sırrı HM: bu āyet-i kerīme daḫı bu sırrı N

Dīde ā berdīgerān (13) **nevḥa-gerī**

ey çeşm ġayrılar üzere nevḥa vü fiġān idicisün [*ā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Müddetī bin'şīn ü berḫod mīgirī

gel bir zamān otur ve kendüñ üzere aġla yaʿnī senüñ ġayrlar (14) üzere olan fiġān u feryāduñdan saña fā'ide yoḳdur maʿāṣīden nedāmet ü ictināb idüp (15) aḥvāl-i āḫireti ve ehvāl-i ʿaẕābı ḫāṭıruña getürüp girye vü ḥanīn eyle tā ki ḳalbüñ tāze vü rūşen ola *ā* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı (16) ṣānīye ḳayd **[N29a]** olındı [*mīgirī* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ebr-i giryān şāḫ sebz ü ter şeved

zīrā ki girye idici bulutdan budaḳ sebz ü tāze olur [*ter* tāze maʿnāsınadur bunda mışrāʿ-ı ṣānīde ola *ter* edāt-ı tafḍīldür]

Z'ān ki şemʿ (17) **ezgirye rūşenter şeved**

zīrā ki şemʿ giryeden rūşenrek olur yaʿnī niteki bārān sebebi ile şāḫ sebz ü tāze olur ve şemʿden (18) revān olan ḳaṭarāt sebebi ile şemʿ rūşen olduġı gibi sen daḫı nevḥa vü girye sebebi ile tāze vü rūşen-dil olursun *girye-yi* (19) *ebr*den murād bārāndur *girye-yi şemʿ*den murād yanariken andan cereyān iden ḳatarātdur

Her kücā nevḥa künend ān cā nişīn

(20) her ḳanda nevḥa vü feryād eylerlerise anda otur ve anlar gibi girye vü fiġān eyle bu hem vechdür her ḳanda ki nevḥa vü feryād eylerler (21) anda otur ve anlara tebʿiyyet eyle

Z'ān ki tū evlāterī ender ḥanīn

zīrā ki sen ḥanīn ü fiġānda olmaḳ evlāreksün

Z'ān ki īşān (22) **derfirāḳ-ı fāniend**

zīrā ki anlar fānīnüñ firāḳındadur ki yaʿnī anlaruñ girye vü feryādı yā ölmiş ferzendlerinden yā żāyiʿ olmış (23) māllarından yā umūr-ı dünyeviyyenüñ birinden ötüridür

Ğāfil ezlaʿl-i beḳāyī kāniend

kāna mensūb olan bāḳī laʿlden (24) ġāfillerdür baʿż-ı nüsaḫda *beḳāyīī* vāḳıʿdur iki *yā* ile ki maʿnā eyle olur kāna mensūb beḳāya mensūb laʿlden ġāfillerdür (25) *laʿl-i beḳāyī*den murād cennāt ü derecātdur ki laʿl gibi laṭīf ü maḳbūldür hem bāḳīdür ki fenā yoḳdur dünyā ḫazef

(26) meşābesindedür hem fānīdür pes ʿāḳil-i ʿāḳıbet-bīn oldur ki dünyā-yı fānīyi terk idüp āḫiret-i bāḳīyi iḫtiyār ide [*kān maʿden* aña muttaṣıl olan *yā* nisbet içündür]

Z'ān ki (27) **berdil naḳş-ı taḳlīdest bend**

zīrā ki göñül üzere taḳlīd naḳşı benddür ġāfil olmaġa sebeb budur

Rev beāb-ı çeşm bendeşrā (28) **berend**

yüri āb-ı çeşmile gönlüñ bendi ki murād naḳş-ı taḳlīddür anı ḳalbüñden refʿ ü maḥv eyle yaʿnī girye sebebi ile taḳlīdden (29) ḫalāṣ bulup taḥkīḳe iriş tā ki andan ṣoñra ġafletden necāt müyesser ola *berend* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *rendīden*den (30) ki ḳazmaḳ ve rendelemek ve bilile ve körükile balçıġı ṣıyırmaḳ ve ṭopraḳ atmaḳ maʿnāsına gelür [*āb-ı çeşm* ẕikri *naḳş* iʿtibārı iledür]

Z'ān ki taḳlīd āfet-i her nīkūyīst

(31) zirā ki taḳlīd cemīʿ-i eyülügüñ āfet ü żararıdur

Keh büved taḳlīd eger kūh-ı ḳavīst

taḳlīd ṣaman olur egerçi ḳavī vü ʿaẓīm ṭaġdur (32) bu hem vechdür taḳlīd ṣamandur farażā eger ḳavī vü muḥkem ṭaġ ise murad taḳlīdüñ hīç bir vechile ḳuvvet ü nefʿi olmaduġın beyāndur (33) zīrā riyā ile olan her ne ḳadar çoḳ olsa Ḥażret-i Ḫudā ḳatında ḳalīldür

Ger ḍarīrī lümterest ü tīz-ḫışm

eger bir kör semiz ve iri **[H30a]** (1) gögdelü ve ziyāde ġażāblu ise

Güşt-pāreş dān çü ūrā nīst çeşm

ol ḍarīri et pāresi bil çünki anuñ çeşmi yoḳdur (2) *ḍarīr* kör *lümter ve lünter* ferbih ve iri gövdelü [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ger süḫan güyed zimū bārīḳter

eger muḳallid vaʿẓ u pendde ḳıldan incerek söz söyleye (3) ve rengīn daḳāyıḳ u ḥakāyıḳ beyān ide

Ān sıreşrā z'ān süḫan neb'ved ḫaber

ol sözden muḳallidüñ ol ḳalb-i ṭabʿına ḫaber olmaz zīrā (4) ol sözler kendünüñ ḥāli degüldür ve ol nesne anuñ başına gelse gerekdür anuñ tedbīr ü tedārükine meşġūl ü muḳayyed olmışdur (5) pes ol kimse ki girye idüp pend ü maʿrifet söyler ammā anda ḥāl ü

riyāżetden eṯer yoḳdur ol kimseye ol sözlerden nefʿ ü teʾṯīr (6) yoḳdur *ān sırreṯ*de olan żamīr-i ġāʾib muḳallide rāciʿ olmaḳ rūṯendür egerçi Sürūrī **[M36b]** Efendi raḥmetullāh ḍarīre göndermiṯdür ve (7) *ān sırreṯ*de *sin* meksūr olmaḳ ẓāhirdür ki sırr-ı ḳalb ü ṭabʿ maʿnāsına Cāmī ḥażretleri Bahāristān'da *"vü tüṯḫīẓ sır"* dimiṯdür ki (8) anda ḳalb ü ṭabʿ maʿnāsınadur ve *sin*üñ feṯḥiyile baṯ maʿnāsına olup maʿnā böyle olmaḳ cāʾizdür muḳallidüñ ol baṯına ol sözden (9) ḫaber olmaz zīrā riyāżet idüp aḥvālini müṯāhede eylememiṯdür

Mestiī dāred zigüft-i ḫod ü līk

muḳallid maʿārif-i ʿaliyye ve esrār-ı İlāhiyye (10) ʿıyān u beyān eylerüm diyü kendünüñ sözinden bir ṯevḳ u mestlük ṭutar ve vecd gösterür ammā [*mestiī*de *yā* maṯdar ve hemze vaḥdet içündür]

Ezber-i vey tā bemey rāhīst nīk

(11) anuñ ḳatında meye degin eyü yaʿnī ziyāde uzaḳ bir yol vardur pes ol kimse ki ġayrlara vaʿẓ u pend idüp iẓhār-ı ṯevḳ u vecd eyler (12) ve naʿra ve hāy u hūy urur lākin anuñ ḥāli degüldür ol sözlerden aña fāʾide olmaz zīrā riyā üzeredür *nīk* bunuñ gibi maḥallerde ziyāde (13) maʿnāsına istiʿmāl olınur

Hem çü cūyest ū ne ū ābī ḫored

vaʿẓ u pend idici muḳallid ırmaḳ gibidür ırmaḳ bir içim ṣu içmez yaʿnī cūy kendünüñ (14) ābından bir içim ṣu içmedügi gibi muḳallid daḫı kendünüñ kelimātından hergiz müstefīd olmaz [*cūy* āb revān olduġı maḥallüñ ismidür ki nehr gibidür]

Āb ezū berāb-ḫ^{v}ārān büg'ẕered

āb cūydan (15) āb nūṯ idiciler üzere geçer pes ṣol kimse ki riyā ile vaʿẓ u naṣīḥat ide lākin kendüsi ʿamel eylemeye ol kimse āb-ı cūy gibidür (16) ki ġayrlar andan müntefiʿ ü münteṣiḥ olurlar ammā kendüsine nefʿ yoḳdur belki günāh-ı ʿaẓīm vardur **[N29b]** *ḫ^{v}ārān*da vavdan soñra elif (17) vardur egerçi *ḫorden*dür

Āb dercū z'ān nemīgīred ḳarār

āb cūyda ol sebebden ḳarār ṭutmaz

---

16 münteṣiḥ N: mütenessiḥ HM:

Z’ān ki ān cū nīst teşne v’āb-(18)**ẖᵛār**

zīrā ki ol cuy ṣusuz ve āb nūş idici degüldür

Hemçü nāyī nāle vü zārī küned

muḳallid egerçi nāy-zen gibi vāfir nāle vü feryād (19) eyler bu vech *nāyī* de olan *yā* nisbet içün olduġına göredür ve *yā* vaḥdet içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür muḳallid egerçi (20) bir nāy gibi vāfir nāle vü feryād eyler

Līk peykārī ẖarīdārī küned

lākin bir müşterinüñ cengini eyler yaʿnī kendüsine muḥibb ü mürīd ziyāde (21) idüp anlardan celb-i māl ve taḥṣīl-i nevāl itmek içündür muḳallidüñ vaʿẓ u pendde olan cūş u ẖurūşı

Nevḥa ger bāşed muḳallid (22) **derḥadīṣ**

muḳallid sözde yaʿnī vaʿẓ u naṣīḥat eyleriken nevḥa vü girye idici olur [*muḳallid* bāb-ı tefʿīlden ism-i fāʿildür taḳlīd idici maʿnāsına]

Cüz ṭamaʿ neb’ved murād-ı ān ẖabīṣ

ol ḥabīṣüñ murādı (23) ṭamaʿdan ġayrı olmaz yaʿnī muḳallidüñ pend ü vaʿẓı fevāʾid-i dünyeviyye içündür

Nevḥager gūyed ḥadīṣ-i sūz-nāk

girye vü nevḥa idici (24) egerçi sūznāk u şevḳnāk sözler söyler

Līk kev sūz-ı dil u dāmān-ı pāk

lākin muḳallidde sūz-ı dil ve pāk dāmān ḳanı yaʿnī (25) muḳallidde ʿışḳ-ı İlāhī ve ṣalāḥ yoḳdur

Ezmuḥaḳḳıḳ tā muḳallid farḳhāst

muḥaḳḳıḳdan muḳallide degin farḳlar vardur yaʿnī çoḳ farḳ u tefāvüt (26) vardur

K’īn çü Dāvūdest v’ān dīger ṣadāst

zīrā bu ki murād muḥaḳḳıḳdur Dāvūd peyġamber ʿaleyhi’s-selām gibidür ve ol birisi ki muḳalliddür (27) ṣadā gibidür ki muʿteber ü muḥaḳḳaḳu’l-vücūd degüldür yaʿnī muḥaḳḳıḳ maʿārif-i ü pend ü vaʿẓda Dāvūd peyġamber ʿaleyhi’s-selām āvāzı gibi müstemiʿlere

25 farḳ u tefāvüt vardur HM: farḳ vardur ve tefāvüt vardur N

(28) ẕevḳ-baḫş u ṣafā-baḫş ve ḥayāt-efzādur ve muḳallid-i bī̇taḥḳīḳ ol āvāzuñ ʿaksi gibidür ki mücerred ṣadādur ki andan kimseye ẕevḳ u ḥālet irişmez (29) pes ẓāhir oldı ki muḫliş ü mürāyī ve muḥaḳḳıḳ u muḳallid mābeyninde bisyār tefāvüt vardur

Menbaʿ-ı güftār-ı īn sūzī büved

bunuñ sözinüñ (30) menbaʿı şevḳ u sūza mensūbdur yaʿnī muḥaḳḳıḳ vaʿẓ u pendde her ne vażʿ eylerise cemīʿan iḫlāṣ u taḥḳīḳ-āmīzdür *īn*den murād (31) muḥaḳḳıḳdur [*sūzī*de olan *yā* nisbet içün olmaḳ rūşendür vaḥdet içün olmaḳdan]

V'ān muḳallid köhne-āmūzī büved

ve ol muḳallid bir köhne āmūzdur yaʿnī muḳallidüñ sözlerinden sūz u ḥālet yoḳdur zī̇rā muḳallidden (32) ṣādır olan kelimāt ġayrlaruñ kelimātıdur ki ol muḳallidde ʿāriyyet ṭarīḳi iledür derūnı sūz u ḥayāt-baḫş degüldür [*köhne-āmūz* eski sözler taʿlīm idici]

Hīn meşev [M37a] ġırra (33) **bedān güft-i ḥazīn**

āgāh ol nerm ü ḥazīn söze ġırra vü firīfte olma yaʿnī muḳallid vaʿẓ u naṣīḥat eyleriken anuñ nerm ü ḥazīn sözine **[H30b]** (1) iltifāt idüp anı muyḥaḳıḳ ve ṣāḥib-i kerāmet ẓann eyleme

Bār bergāvest ü bergerdūn ḥanīn

zī̇rā yük gāv üzeredür ve fiġān ü feryād (2) gerdūn üzeredür gerdūn yük çekmez iken nice nāle vü ḥanīn eylerise muḳallid daḫı ʿışḳ u sūz-ı derd-i İlāhī'den bī̇ḫaber ü bīnaṣīb (3) iken taḳlīd ü riyā ile āh u nāle ve sūz u şevḳ iẓhār eyler ve kendüsini ʿuşşāḳ zümresinden gösterüb baʿżı aḥmaḳları ki anlardan nefʿ (4) göre diyü kendüsine muḥibb ü mürīd eylemek ister ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ ve muḥaḳḳıḳ ṣāḥib-i taḥḳīḳ vaʿẓ u pendde ʿırż u vaḳārıla oturup nāmaʿḳūl (5) evżāʿdan perhīz ü iḥtirāz eyler ve hergiz kimseden ümmīdlenmez

Hem muḳallid nīst maḥrūm ezṣevāb

muḳallid daḫı ṣevābdan maḥrūm degüldür

(6) **Nevḥa-gerrā müzd bāşed derḥisāb**

zī̇rā ḥisāb u ḳıyāmetde girye vü nevḥa idiciye ecr ü ṣevāb olur lākin mürā'īye ecr ü ṣevāb olmaz

---

28 ṣafā-baḫş HM-

30 sūzā H-

(7) **Kāfir ü mü’min Ḫudā gūyend līk**

kāfir ü mü’min Allāh dirler lākin

Dermiyān-ı her dü farḳī hest nīk

her ikisinüñ ortasında bir (8) eyü farḳ vardur yaʿnī ziyāde farḳ u tefāvüt vardur

Ān gedā gūyed Ḫudā ezbehr-i nān

ol gedā nāndan ötüri Allāh dir zīrā sā’il su’āl (9) itdükde Allāh içün dir

Müttaḳī gūyed Ḫudā ezʿayn-i cān

müttaḳī Allāh dir cānuñ ʿaynından yaʿnī müttaḳī derūn-ı cān u dilden Allāh dir anuñ muḳābelesinde (10) hergiz bir ġaraż u murādı yoḳdur müttaḳī ṣāliḥ maʿnāsınadur [*ʿayn-ı cān* bunda derūn-ı cān maʿnāsınadur]

Ger bedānistī gedā ān güft-i ḫ^{v}īş

eger gedā kendünüñ ol sözini bileyidi yaʿnī Allāh (11) lafẓınuñ ʿaẓamet ü ʿulüvvini kemāyenbaġi fehm ideyidi

Pīş-i çeşm-i ū ne kem māndī ne bīş

ol gedānuñ çeşmi ḳatında ne ḳalīl ü ne keṯīr ḳalurıdı (12) belki cemiʿ-i ʿālem anuñ çeşminden maḥv u fenā peydā olurıdı baʿż-ı nüsaḫda *ān güft-i ḫ^{v}īş*de *ān* yirine *ez* vākıʿdur lākin *ān* maḥalle münāsibdür

(13) **Sālhā gūyed Ḫudā ān nān-ḫ^{v}āh**

ol nān ṭaleb **[N30a]** idici yıllar yaʿnī çoḳ zamān Allāh dir ve nān ṭaleb eyler lākin ol laṭīf ism-i (14) şerīfden bīḫaberdür [*nān-ḫ^{v}āh* vaṣf-ı terkībīdür]

Hem çü ḫar Muṣḥaf keşed ezbehr-i kāh

ḫar gibi ṣamandan ötürī Muṣḥaf çeker yaʿnī ḥimār ṣamandan ötüri (15) Muṣḥaf-ı Şerīf’i yüklenüp getürmesine beñzer gedānuñ Allāh dimesi niteki ḥimāruñ Muṣḥaf-ı Şerīf’üñ ʿulüvv-i şānından ḫaberi yoḳdur (16) hem çünān gedānuñ daḫı ol ism-i şerīfden āgāhı yoḳdur niteki bu mażmūn bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Meṯelü'l-leẕīne ḥummelü't-tevrāte (17) *ṯümme lemyaḥmelūhā kemeṯeli'l-ḥimāri yaḥmilü esfāran"*[471]

Ger bedil dertāftī güft-i lebeş

anuñ lebinüñ sözi ki murād lafẓatullāhdur eger anuñ (18) ḳalbinden yıldurayıdı yaʿnī anuñ eṯeri ḳalbine inʿikās irişeyidi [*bedil dertāftī derdil tāftī* taḳdīrinde olup *bā* zā'id olmaḳ rūşendür]

Ẕerre ẕerre geşte būdī ḳālıbeş

anuñ ḳālıbı ẕerre ẕerre (19) olmış olurıdı *ḳālıb*dan murād ceseddür

Nām-ı dīvī reh büred bersāḥirī

bir şeyṭānuñ nāmı sāḥirlükde yol keser yaʿnī (20) anuñ sebebi ile ārzū vü maḳṣūd müyesser olur bu hem vechdür bir şeyṭānuñ nāmı sāḥirlükde yol iledür yaʿnī siḥrde teʿṯīri (21) olur bu vech üzere *bered* bānuñ feṭḥiyiledür ammā vech-i evvel maḥalle evlā vü ensebdür [*dīv* şeyṭān]

Tū benām-ı Ḥaḳ peşīzī mīberī

sen kemāl-i (22) ḳuṣūruñdan Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ism-i şerīfi ile bir feles iledürsün yaʿnī bir pūl taḥṣīl itmekden ötüri Allāh Teʿālā'nuñ ism-i (23) şerīfini yād eylersün

Ḫārīden-i rūstāī dertārīkī şīrrā beẕann-ı ān ki gāv-ı ūst

arslanı ḳarañuluḳda rūstāyīnüñ (24) ḳaşıması beyānındadur ol ẓannıla ki gāvdur yaʿnī rūstāyī ḳarañuluḳda ḳaşıdı şandı ki kendünüñ ṣıġırıdur

(25) **Rūstāyī gāv derāḫur bebest**

bir köylü gāvını aḫurda baġladı [*aḫūr* ve *āḫūr luġatdür*]

Şīr gāveş ḫord ü bercāyeş nişest

İttifāḳan (26) arslan anuñ ṣıġırını yidi ve ṣıġıruñ yirinde oturdı yaʿnī orada **[M37b]** yatdı

Rūstāyī şüd derāḫır sūy-ı gāv

(27) rūstāyī aḫurda gāvı cānibine gitdi [*şüd* bunda *reft* maʿnāsınadur]

---

[471] Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir. Cum'a/5.

18 anuñ ḳālıbı ẕerre ẕerre olmış olurıdı *ḳālıb*dan murād ceseddür N-

Gāvrā mīcüst şeb ān günc kāv

ol bucaḳ ḳazıcı gice ile gāvını istedi (28) Sürūrī Efendi raḥmetullāh egerçi bu maʿnāyı iḫtiyār eylemişdür lākin muḫtār u maḥalle münāsib olan maʿnā budur ki ṭabʿı müstaḳīm (29) ve ʿaḳl-ı selīm ṣāḥibine rūşen ü ẓāhirdür ki ol yüreklü aḥmaḳ gice ile gāvını istedi yaʿnī yoḳladı bu vech üzere (30) *günc* kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyile bunda aḥmaḳ maʿnāsınadur ki *kāv* lafẓına mużāfdur *kāv* kāf-ı ʿarabī ile bunda dilīr (31) maʿnāsınadur ki Türkī dilde yüreklü dirler

Dest mīmālīd beraʿżā-yı şīr

rūstāyī gāvını ẓann idüp elini arslanuñ (32) aʿżāsı üzere sürdi [*aʿżā* ʿużv cemʿidür]

Püşt ü pehlū gāh u bālā gāh zīr

arḳasına ve pehlūsına gāhī yuḳarı ve gāhī aşaġa yaʿnī (33) rūstāyī kendünüñ gāvıdur diyü arslanuñ püşt ü pehlūsına gāhī yuḳarısına ve gāhī aşaġasına elini sürdi ve ḳaşıdı

[H31a] (1) **Şīr güft ezrūşenī efzūn şüdī**

arslan lisān-ı ḥālile eyitdi eger rūşenlük ziyāde olayıdı yaʿnī ziyāde rūz olup (2) beni bileyidi

Zehreeş bed'rīd ü dil pür-ḫūn şüdī

rūstāyīnüñ zehresi yırtılurdı ve anuñ göñli pür-ḫūn olurıdı (3) yaʿnī ḫavfından zehresi yırtılurıdı çāk olup helāk olurıdı murād budur ʿālem-i nāsūt şeb-i ẓulmānī meşābesindedür zīrā (4) cemīʿ-i aḥvāl bunda mestūrdur pes celāl ü ʿaẓamet-i İlāhī bir mertebededür ki ʿuḳūl anuñ ḥaḳīḳatinden ẕerre ḳadar idrāk (5) itmege ḳādir degüldür ammā çünki rūz-ı ḳıyāmet hüveydā ola Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ kibriyā vü ʿaẓameti ol vaḳt peydā olur (6) ʿazīzlerden birine Ḥażret-i Ḫudā'nuñ şināḫat ü ʿaẓametinden suʾāl eylediler cevāb virüp eyitdi her ne ki ḫāṭıra ḫuṭūr (7) eyler anuñ ḫilāfıdur ism-i şerīfi daḫı ẕāt-ı şerīfi gibidür ki ʿulüvv-i şānına nihāyet yoḳdur [*zehre* öd]

Īn çünīn güstāḫ z'ān mīḫārdem

(8) ol sebebden beni buncılayın güstāḫ u bībāk ḳaşır [*güstāḫ* kāf-ı Fārisī iledür]

K’ū derīn şeb gāv mīpendārdem

zīrā ol rūstāyi bu gicede beni gāvını ṣanur (9) lācerem erbāb-ı ṭarīḳat ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳate taḳlīd iden muḳallidler mertebe-yi beşeriyyetde kendülerini anlara müşābih ẓann idüp anlar gibi (10) ḳudret ü taṣarruf iẓhār itmege saʿy eylerler ol sebebden Ḥaḳ ve ḫalḳ ḳatında ḫacl ve rüsvāy olup ol ḫuṣūṣa tāʾib ü nādim (11) olmazlarısa āḫiretde ʿaẕāba giriftār olmaları muḳarrerdür bīçāre muḳallideler bīḫaberlerdür ki bu reviş riyāżet ü tāʿat ṭarīḳi (12) sāliklerine maḫṣūṣ bir ḥāletdür ki tecelliyāt-ı İlāhiyye ve ceẕebāt-ı Raḥmāniyye sebebi ile vücūd-ı fānī ve ḳuyūd-ı cismānīden bi’l-külliyye güẕer (13) idüp rūḥānī ṭabaḳada ṯābit-ḳadem olup ʿışḳ-ı İlāhī deryāsına ġarḳ olmışlardur niteki Seyyidü’ṭ-ṭāyife Cüneyd ḥażretleri (14) şīr-i merdān rah-ı Ḫudā’nuñ aḥvālinden ḫaber virür kendü ḥālinden ḫaber virmek ṭarīḳi ile

“‘Abdün ẕāhibün **[N30b]** *nefsihī mütteṣılün* (15) *biẕikri rabbihī ḳā’imün bādi’i ḥuḳūḳihī nāẓirün ileyhi biḳalbihī aḥraḳa ḳalbehū envāru hüviyyetihī ve ṣafā şürbihī minke’si vüddihī ve enkeşefe* (16) *lehü’l-cebbārü minestārī ġaybihī feintekelleme febillāhi ve innaṭaḳa feminallāhi ve inteḥarrake febiiẕnillāhi ve insekene femaʿallāhi”*[472]

Cüneyd (17) ḥażretlerine taṣavvufdan suʾāl eylediler eyitdi ki

“Yümītüke’l-Ḥaḳḳu ve yuḥyīke bihi”[473]

maʿnāsı budur Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti seni öldüre (18) yaʿnī seni aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk idüp maḥabbet-i māsivā ḳuyūdından ḫalāṣ ḳılup ḫidmet ü ʿibādetinde ḳā’im ü dāʾim ide (19) ve seni kendüsi ile diri ide yaʿnī senden beşeriyyet ü rüsūm u ʿādātı maḥv u mużmaḥill eyleye

Ḥaḳ hemī güyed ki ey maġrūr kūr

(20) Ḥażret-i Ḫudā’nuñ ism-i şerīfinüñ ʿulüvv-i şān u ʿaẓametinden bīḫaber olan kimseye Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti eyidür ki ey kör maġrūr [*kūr* Fārisī’dür ki Türkī’de daḫı istiʿmāl olınur]

---

[472] Kul nefsi itibarı ile gidici, Rabb’inin zikrine devam edici, onun hukukuna riayet edici, kalbiyle ona nazar edici, muhabbetin kadehinden safa şarabını içmesiyle ve hüviyetin nurları ile onun kalbi yanmış vaziyettedir. Cebbar olan Allah, gaybın örtülerini onun için açmıştır. Eğer konuşsa Allah ile konuşur, eğer söylese Allah’tan bahseder, eğer hareket etse Allah’ın izni ile hareket eder, eğer durursa Allah da onun ile beraberdir.

[473] Hak seni öldürür ve kendisiyle diriltir.

(21) **Nī zināmem pāre pāre geşt-i Ṭūr**

Ṭūr dağı bu ḳadar ḳavī vü muḥkem iken benüm nāmumdan pāre pāre olmadı mı yaʿnī pāre pāre **[M38a]** oldı

ḥikāyet (22) ʿAynu'l-Meʿānī nām kitābda mesṭūrdur ki Sehl-i Sāʿidī'den naḳl olınur ki Ḥaḳ Sübḥānehu ve Teʿālā kendünüñ nūrını yetmiş biñ ḥicābdan (23) ẓāhir eyledi bir dirhem miḳdārı Ṭūr dağı ol ʿaẓametile pāre pāre oldı

Ki lev enzelnā kitāben lilcebel

eger kitābı dağ (24) içün indireyidük bu āyet-i kerīmeye işāret eyler

"Lev enzelnā hāẕe'l-Ḳur'āne ʿalācebelin"[474]

bu Ḳur'ān'ı eger biz ṭağ üzere indüreyidük

(25) *"Lenṣadaʿ ṣümme'nḳaṭaʿ ṣümme'rteḥal"*[475]

elbette ṭağ pāre pāre olurıdı şoñra biribirinden cüdā vü dūr olurıdı şoñra evvelki yirinden (26) gideridi yaʿnī oradan ḳalḳup eṭrāfa perākende ve perrān olurıdı [*inṣadaʿa ve'nḳaṭaʿa ve'eteḥale* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür vezn içün āḫirleri sākin ḳılınmışdur]

ḥikāyet İmām Ebū Ḥanīfe ḥażretleri raḍiyallāhu (27) ʿanh ṣalāt-i ʿaşāda

"İẕā zülzileti'l-ʿarżu zilzālehā"[476]

sūresini oḳudı çünki sūrenüñ āḫirine irişdi bir kerre ḥayḳırup (28) bīhūş oldı rivāyet olınur ki üç gün üç gice seccādesi üzere bīhūş ḳaldı Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'üñ esrār u envārından (29) eger Ḳur'ān ʿAẓīm oḳurısañ ancılayın oku ki ḳurb-ı İlāhī'nüñ vuṣūline vesīle ola zinhār ġaflet ve fikr-i fāsidile oḳumayasun (30) zīrā Ḳur'ān-ı ʿAẓīm saña laʿnet eyler ve anuñ gibi tilāvet senüñ ḥużūr-ı İlāhī'den dūr olmaña sebeb olur

"Rubbe tālin yelʿanehu'l-Ḳur'ān"[477]

---

[474] Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, Haşr/21.

[475] Parçalanır, sonra birbirinden ayrılır, sonra gider.

26 eṭrāfa perākende vü perrān olurıdı HM: eṭrāfa perākende olurıdı ve perrān olup ṭağılurıdı N

[476] Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı. Zilzâl/1.

28 seccādesi üzere HM: seccādesinde N

[477] Nice kuran okuyanlar var ki Kur'an onlara lanet eder.

(31) **Ezmen ezkūh-ı Uḥud vāḳıf şüdī**

eger ki Uḥud ṭaġı benden vāḳıf u āgāh olayıdı yaʿnī eger benüm ẕāt u kelāmumdan ḥicāb u perdeyi (32) refʿ ideyidüm ki Uḥud ṭaġı anuñ sırrını müşāhede ideyidi [*Kūh-ı Uḥud* Medīne-yi Münevvere'ye ḳarīb bir ṭaġuñ ismidür]

Pāre geştī vü dileş pür-ḫūn şüdī

pāre pāre olurıdı ve anuñ göñli (33) pür-ḫūn olurıdı bu sözler Ḥażret cānibindendür

Ezpeder v'ezmāder īn biş'nīdeī

bunı peder ü māderüñden işitmişsin

[H31b] (1) **Lācerem ġāfil derīn pīçīdeī**

ol sebebden buña ġāfil ü bīḫaber ṣarılmışsın yaʿnī Ḫudā'nuñ ism-i laṭīfini ve kelām-ı şerīfini peder (2) ü māderüñden istimāʿ idüp anlara taḳlīd idüp okursun bu sebebden saña bir ḥālet ü ḫaşyet ʿārıż olmaz

Ger tu (3) **bītaḳlīd ezū vāḳıf şevī**

eger sen bundan ki murād nām u kelām-ı İlāhī'dür taḳlīdsiz vāḳıf olasın yaʿnī ḥażret-i Bārī'nüñ nām-ı şerīfi ve kelām-ı (4) laṭīfinüñ sırr u ḥaḳīḳatine vuṣūl bulup taḳlīdden ḫalāṣ olup taḥḳīḳ mertebesine vāṣıl olasın [*şevī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Bīnişān bīcāy çün hātif (5) **şevī**

hātif gibi nişānsız mekānsız olursun yaʿnī anuñ sırr u nūrına taḥammül itmeyüp maḥv ü nāpeydā olursun

Biş'nev īn ḳıṣṣa pey-i tehdīd rā (6)

bu ḥikāyeti istimāʿ eyle tehdīd ü taḫvīf içün [*tehdīd* ḳorḳutmaḳ maʿnāsınadur]

Tā bedānī āfet-i taḳlīdrā

tā taḳlīdüñ āfet ü żararını bilesin yaʿnī bu ḳıṣṣa sāmiʿi (7) taḫvīf içündür taḳlīdden ta ki bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe-peẕīr olup taḳlīdüñ żararını bilüp taḳlīdden ziyāde ictināb u iḥtirāz (8) ide

Fürūḫten-i ṣūfiyān behīme-yi müsāfirrā cihet-i semāʿ

müsāfirüñ behīmesini semāʿdan ötüri ṣūfīlerüñ ṣatması beyānındadur (9) yaʿnī bir müsāfir ṣūfī ḫanḳāha gelüp ḳonmış ṣūfīler semāʿ peydā itmek içün anuñ ḫarını ṣatup aḳçesiyile

nefāʾis peydā idüp (10) simāʿa şürūʿ eylediler [*behīme* ḥayvān maʿnāsınadur ki bunda maḳṣūd ḫardur]

Ṣūfīī derḫānḳah ezreh resīd

bir ṣūfī yoldan ḫānḳāha irişdi yaʿnī yoldan bir müsāfir ṣūfī (11) gelüp bir ḫānḳāha irişdi

Merkeb-i ḫod bürd derāḫır keşīd

kendünüñ merkebini iletdi āḫıra çekdi

Ābekeş dād u ʿulüf ezdest-i (12) **ḫᵛīş**

kendünüñ elinden ḫarına ṣucegiz ve ʿulüf virdi yaʿnī ḫarınuñ levāzımını bīḳuṣūr kendüsi gördi ġayra buyurmadı *ābek*de (13) olan kāf taşġīr içündür aña muttaşıl olan żamīr-i ġāʾib merkebe rāciʿdür

Nī çünān ṣūfī ki mā güftīm pīş

ol ṣūfī gibi (14) degül ki biz bundan **[N31a]** öñ anı didük ki ḳıṣṣası yuḳaruda ẕikr olınmışdur bunda tenbīh budur ki ʿāḳile lāzımdur ki kendünüñ ʿamelini (15) ġayrlara iʿtimād idüp ihmāl eylemeye belki kendünüñ işine biʾẕ-ẕāt kendüsi saʿy u ihtimām ide lākin kār **[M38b]** u ʿamelinüñ ḥuṣūlini (16) tevfīḳ-i İlāhīʾden bile kendü saʿyinden bilmeye niteki bu maʿnā bu beytlerden rūşendür

Çü rūzī besaʿy āverī sūy-ı ḫᵛīş

(17) *Mekün tekye berzūr-ı bāzū-yı ḫᵛīş*

Çirā Ḥaḳ nemībīni ey ḫod-perest

Ki bāz u begerdeş derāverd ü dest

Çü āyed bügūşīdenet (18) *ḫayr pīş*

Zitevfīḳ-i Ḥaḳ dān ne ezsaʿy-i ḫᵛīş[478]

İḫtiyāṭeş kerd ezsehv ü ḫubāṭ

ṣūfī ḫarınuñ ḫuṣūṣında sehv ü ḫaṭā ve serāsimelükden (19) iḫtiyāṭ eyledi [*ḫubāṭ* serāsīme maʿnāsınadur

---

11 keşīd HM: resīd N

[478] "Bir gün kendinden bir çaba gelirse, pazu kuvvetinle zora başvurma. Ey kendini düşünen, niçin Hakkı düşünmezsin de dönüp dolaşıp onu bırakırsın? Eğer çabanla bir hayır meydana gelirse, onu kendi çalışmandan değil de Hakkın tevfikinden bil."

Çün ḳażā āyed çi sūdest iḥtiyāt

çünki ḳażā gele iḥtiyāṭuñ ne fā'idesi vardur ya'nī bu ṣūfī sa'y u iḥtiyātda (20) ḳuṣūr ḳomadı ammā çünki ḳażā geldi hīç muḳayyed olmadı niteki Rasūlullāh ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurmışdur

"İẕā cā'e'l-(21)*ḳader 'umye'l-baṣar"*[479]

"İẕā cā'el'-ḳażā cā'e'l-feżā"[480]

"İẕā ḥalle'l-ḳader ve beṭale'l-ḥaẕer"[481]

Ṣūfiyān taḳṣīr būdend ü faḳīr

ol ḫānḳāhda (22) olan ṣūfīler muḥtāc u faḳīr idiler pes bu ḫuṣūṣ anlardan maḥall-i ta'accüb degüldür zīrā [*takṣīr* bunda maṣdar ma'nāsına olmaḳ rūşendür]

Kāde faḳrun an ya'ī küfran yübīr

(23) ḳarīb oldı ki faḳr küfre ṭaraf ola eyle küfr ki ṣāḥibini helāk eyler murād

"Kāde'l-faḳr enyekūn küfran"[482]

mūcibince faḳīr (24) żarūretinden ḳabāyiḥ irtikāb itdügin beyāndur niteki Cüneyd ḥażreti buyurmışdur

"Eḳrabü'n-nāsi ile'l-küfri ẕü-ḥācetin (25) *lāṣabra lehū"*[483]

Ḥażret-i Mevlānā men' ṭarīḳi ile ḥiṣṣeye işāret eyler

Ey tüvānger tū ki sīrī hīn meḫand

ey ġanī sen ki (26) ṭoḳsun āgāh ol gülme [*meḫand* bunda nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ber kejī-yi ān faḳīr-i derdmend

ol derdmend faḳīrüñ egrilügi üzere ya'nī çünki senüñ (27) ġınā vü ḳudretüñ vardur bu nāmeşrū'dan ötüri anları temesḫur idüp ṭa'n ṭarīḳine sālik olma zīrā aġniyā fuḳarānuñ (28) ve ṭoḳlar açlaruñ ḥālini bilmezler [*ān faḳīr* bunda *ān faḳīrān* i'tibārı üzeredür]

---

[479] Kader(in hükmü) geldiğinde göz görmez olur. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/82.)
[480] Kaza gelince feza da gelir.
[481] Kader zuhur edince korkunun faydsı yoktur.
[482] Fakr büyük küfr olmaya yakın oldı. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/141.)
[483] İnsanların küfre en yakını ihtiyaç sahibi olup da sabrı olmayandır.

Ezser-i taḳṣīr ān ṣūfī reme

ʿacz ü taḳṣīr cihetinden ol ṣufī bölügi [*reme* süri ki bunda cemāʿat ve ṭāʾife maʿnāsınadur]

Ḫar-furūşī dergiriftend (29) **ān heme**

ol cümle ṣūfī ḫar-furūşluga şürūʿ eylediler yaʿnī ol müsāfir olmış ṣufīnüñ ḫarını ṣatmaġa ittifāḳ eylediler

(30) **K'ez żarūret hest murdārī mübāḥ**

bu ḥālet ṣufīlerden ʿaceb degüldür zīrā żarūretden bir murdār mübāḥdur yaʿnī żarūret (31) sebebi ile murdāruñ yenmesine ehl-i şerʿ icāzet virür

"Eż-żarūrāt tübīḥu'l-maḥẓūrāt"[484]

bir kimse açluḳdan helāk mertebesine (32) varsa ve eline laḥm-i ḫınzīr girse sedd-i ramaḳ miḳdārı yimeyüp ölse günāhkār olur ḳavlehū Teʿālā

"İnnemā ḥarrame ʿaleyküm'ü'l-(33)*meytete ve'd-deme ve laḥme'l-ḥınzīri ve māühille bihi liġayrillāhi femeni'żṭurra ġayra bāġin ve lāʿādin felā işme ʿaleyhi innallāhe ġafūrun raḥīm"*[485]

[H32a] (1) **Bes fesādī k'ez żarūret şüd ṣalāḥ**

ziyāde çoḳ fesād ki żarūretden ṣalāḥ u maʿḳūl oldı niteki ḥarbī kāfirile (2) ṣulḥ eylemek fesāddur lākin bir menfaʿat ü żarūret içün ṣulḥ eylemek ṣalāḥ u laṭīfdür Ḥażret-i Mevlānā maʿārif beyānından (3) ferāġat idüp ḥikāyete şürūʿ eyledi

Hem derān dem ān ḫarek büf'rūḫtend

hem ol demde ol ḫarcuguzı ṣatdılar [*ḫarek*de kāf taṣġīr içündür]

(4) **Lūt āverdend ü şemʿ efrūḫtend**

lūt getürdiler ve şemʿ şuʿlelendürdiler yaʿnī ṭaʿām tedārük idicek esbāb getürdiler (5) ve yir yir şemʿler yaḳdılar tā ki semāʿ peydā ideler

---

[484] Zarûretler, yasak (haram) olan şeyleri mübâh kılar.

[485] Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir. Bakara/173.

2 menfaʿat ü żarūret içün HM: menfaʿatden ötüri żarūret içün N

3 büf'rūḫtend HM: büf'rūştend N

Velvele üftād ender ḫānḳah

ḫānḳāhda ṣūfīlerüñ ortasında velvele vü ġulġule (6) düşdi böyle diyü

K'imşebān lūt u semāʿat u şerah

ki bu giceler lūt u semāʿ u ḥırṣ u ẕevḳ u ṣafādur yaʿnī (7) bu gicelerde nefā'is yiyüp şevḳ u ẕevḳ u semāʿ eylerüz *şerah* ḥırṣ maʿnāsınadur ki keşret-i eklden kināyetdür [*imşebān* cem-i *imşeb*dür]

Çend ezīn (8) **ṣabr u ezīn se rūze çend**

niçeye dek bu ṣabrdan ve niçeye dek bu üç gün ṣavmdan yaʿnī ziyāde sürürlarından (9) eyitdiler niçeye dek riyāẕet ü mücāhede vü ṣavmda olup açluġa ṣabr idelüm *se rūze*den murād eyyām-ı beyż olmaḳ (10) rūşendür ki ayuñ on üçinci ve on dördinci ve on beşinci günidür [*rūze* ṣavm]

Çend ezīn zenbīl ü z'īn deryūze çend

niçeye dek (11) bu **[M39a]** zenbīlden ve niçeye dek bu su'ālden yaʿnī elimüze zenbīl alup ḫalḳdan niçeye dek dilencilük idelüm [*deryūze* dilenmek maʿnāsınadur] zenbīl ile dilenmek (12) ṣufīlerüñ ʿādetidür niteki Bōstānuñ bu beytinde ziyāde rūşen ü ẓāhirdür

Şikem tā ser āgende ezloḳma (13) *teng*

Çü zenbīl-i deryūze ḫeftā direng[486]

Mā hem ezḫalḳīm ü cān dārīm mā

biz daḫı ḫalḳdanuz ve biz daḫı cān ṭutaruz

(14) **Devlet imşeb mīhmāndārīm mā**

bize devlet bu gicedür zīrā biz mihmān ṭutaruz bunda tenbīh budur ki mihmān ṣāḥib-i (15) ḫānenüñ devletine ve niʿmetinüñ bereketine sebebdür Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt bu sebebden **[N31b]** buyurmışdur

"Ekrimu'ḍ-ḍayfü (16) *ve lev kāne kāfiran"*[487]

Ḥażret-i Mevlānā ḥikāyet münāsebeti ile ḥikmet beyānına şürūʿ eyledi

---

[486] Mideden başa kadar lokma ile tıkanmışlardır. Dilenci pisliği gibi yetmiş renktedirler.

[487] Kafir de olsa misafire ikram et. (Kaynaklarda "kâfir" lafzı yer almıyor: Keşfu'l-Hafâ, 1/82,194.

Tuḫm-ı bāṭılrā ezān (17) **mīkāştend**

bāṭıl tuḫmı ol sebebden ekdiler yaʿnī bu nāmaʿḳūl sözi ol sebebden söylediler ki maḳṣūd mıṣrāʿ-ı evveldür

(18) **K'ān ki ān cān nīst cān pendāştend**

ki ol nesne ki cān degüldür can ṣandılar bu hem vechdür zīrā ol nesneyi ki (19) ol cān degüldür cān ṣandılar yaʿnī ziyāde ẕevḳ u ḥaẓlarından bir mertebede ġāfil oldılar ki rūḥ-ı ḥayvānīyi rūḥ-ı (20) insānī ẓann eylediler vech-i ṣānīye göre *k'ān kirā* taḳdīrinde olup kāf-ı evvel zīrā maʿnāsınadur

V'ān müsāfir nīz (21) **ezrāh-ı dırāz**

ve ol müsāfir daḫı uzaḳ yoldan [*nīz* daḫı maʿnāsınadur]

Ḫaste būd u dīd ān iḳbāl ü nāz

mecrūḥ u zebūn idi ve ol iḳbāl ü nāzı (22) ve taʿẓīm ü tekrīmi gördi bīḫaber ki bu ḳadar riʿāyet ḥimārından ötüridür

Ṣūfiyāneş yekbeyek bün'vāḫtend

ḫānḳāhda (23) olan ṣūfīler cemīʿan aña luṭf u mülāyemet ü riʿāyet eylediler [*bün'vāḫtend* bunda riʿāyet ve luṭf ve mülāyemet eylediler maʿnāsınadur]

Nerd ḫidmethā-yı ḫoş mībāḫtend

laṭīf ḫidmetler nerdini oynadılar (24) yaʿnī müsāfir ṣufīye ḥimārınuñ behāsından ẕevḳ u ṣafā itdüklerinden laṭīf ḫidmetler eylediler bunda tenbīh budur ki ehl-i (25) dünyā vü erbāb-ı hevānuñ taʿẓīm ü tekrīmine firīfte olup nefsānī ʿīş ü nūşa iştiġāl gösterüp ṭāʿat ü ʿibādetden (26) dūr u cüdā olmaya tā ki sermāye-yi ʿömr ve ten merkebini żāyiʿ eylemeye ve illā yevmü'l-ḥisābda ḫacālet ü nedāmetden ġayrı bir nesne (27) görinmez pes ʿāḳile lāzımdur ki dünyāda muḳārenet ü müṣāḥabeti ṣuleḥā vü müttaḳīlerile ola tā ki rūz-ı ḳıyāmetde maḥabbet ʿadāvete (28) tebdīl olınup nedāmet lāzım gelmeye

"El-eḫillā'ü yevme'iẕin baʿżuhum libaʿżinʿadüvvün ille'l-müttеḳīn"[488]

Güft çün mīdīd meylānşān (29) **bevey**

çünki ṣūfīlerüñ kendüsine meylini gördi eyitdi

[488] O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler. Zuhruf/67.

Ger ṭarab imşeb neḫ^{v}āhem kerd key

bu gice eger şevḳ u ṭarab (30) eylemek istemeyüm ḳaçan şevḳ u ṭarab eylemesem gerek müsāfir ṣūfī ḫānḳāhda olan ṣūfīlerüñ iltifāt u riʿāyetine maġrūr (31) olup ḫarını yoḳlamadı [*key* bunda ḳaçan maʿnāsınadur] *beyt*

Şeb-i ḳadrest vaṭy şüd nāme-yi hecr

Selāmün hiye ḥattā maṭlaʿi'l-fecr[489]

(32) **Lūt ḫordend ü semāʿ āġāz kerd**

ṭaʿām u lūt yidiler ve ṣūfīler semāʿa şürūʿ eylediler

Ḫānḳah tā saḳf şüd pür-dūd u (33) **gerd**

ḫānḳah saḳfına degin dūd u gerdden pür oldı Ḥażret-i Mevlānā pür-dūd u gerd olmasını bu beytile şerḥ u beyān eyler

[H32b] (1) **Dūd-ı maṭbaḫ kerd ān pā kūften**

Z'işţiyāḳ u vecd ü cān āşūften

ol dūddan murād maṭbaḫuñ tütünidür ki ol gice vāfir ṭaʿām pişdi (2) idi gerdden murād cān cemāl-i İlāhī müşāhedesi içün işţiyāḳ u vecdden mecẕūb u dīvāne olup raḳṣ u semāʿda ol ayaḳ (3) ḳakup ḥareket itmegüñ ġubārıdur

Dersemāʿ āy u ziser ḫırḳa bīndāz beraḳṣ

Verne dergūşe rev ü ḫırḳa-yı (4) *mā bersergīr*[490]

Kāh dest-efşān ḳadem mīkūftend

şevḳlerinden gāhī ellerin silkerek ayaḳların yire urdılar

Ki besecde ḫānḳah (5) **mīrūftend**

gāhī secde itmegile ḫānḳāhı süpürdiler [*reftend* ve *rūftend* maḥalline göre cāʾizdür] yaʿnī vecden **[M39b]** yüzlerini yire sürmegile ḫānḳāhı ġubārdan pāk eylediler (6) raḳṣ u semāʿ meşāyiḫ-i ʿiẕāmuñ ecille-yi ṭāʿatindendür ve ekṣer meşāyiḫuñ vefātı semāʿda olmışdur ki anlaruñ kemāl-i velāyet ü kerāmetindendür (7) ki semāʿda iken cūş u ḫurūşda olurlar

---

[489] Kadir gecesidir, ayrılık namesini çiğne. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. Kadr/5.

1 dūddan MN: gerdden H

2 gerdden MN: dūddan H

[490] Semaya gel, hırka üzerinde raksa başla. Bir köşeye kapanma, hırkamızı başına ört.

semāʿdan ferāġat olınduḳda meyyit düşerler Mevlānā Cāmī ḥażretleri Nefeḥātü'l-Üns (8) nām kitābında böyle beyān eylemişdür ve ḥaḳīḳatde semāʿ ne idügi ve kime lāyıḳ idügi Şeyḫ Saʿdī ḥażretlerinüñ Bōstān nām kitābınuñ bu (9) beytlerinden rūşendür

Negūyem semāʿ ey birāder ki çīst
Meger müstemiʿrā bedānem ki kīst
Ger ezburc-ı maʿnā (10) *pered ṭayr-ı ū*
Firişte fürūmānd ezseyr-i ū
Ve ger merd bāzī vü lehvest ü lāġ
Ḳavīter şeved rīveş ender dimāġ
Çi merd-i semāʿest şehvet-perest
Beāvāz-ı ḫ^{v}*oş ḫufte ḫīzed ne mest*
Perīşān şeved gül bebād-ı seher
Ne heyzüm ki neş'kāfedeş cüz teber
Cihān pür-semāʿest ü mestī vü şūr
Ve līkin çi bīned der āyīne kūr
Nebīnī şütür dernevā-yı ʿArab
Ki çün eş beraḳş ender ki āred ṭarab
Şütürrā çü şūr u ṭarab derserest
Eger ādemīrā nebāşed ḫarest [491]

Ḥażret-i Mevlānā maʿrifet beyānına şürūʿ eyledi

Dīr yābed şūfī (14) **āz ezrūzgār**

ṣūfī rūzgārdan ḥırṣ u murādını geç bulur [*āz* ḥırṣ maʿnāsınadur ki bunda ārzū ve maḳṣūd murāddur]

[491] Ey birader, Eğer onun hayal kuşu mana burcundan uçsa bile ve melekler onun uçuşuna hayrette kalsalar bile dinleyenin kim olduğunu bilene kadar semaın ne olduğunu söylemem. Ve eger insan oyun ve eğlence ile uğraşırsa, bu hile dimağında daha da kuvvetlenir. Sema ehli olan kişi şehvetperest olursa, hoş avazla mest olmaz, sadece uyanır. Gül seher rüzgârıyla perişan olur. Odun değildir ki sadece balta ile ayrılsın. Cihan bütünüyle semada, mest ve şaşkındır. Ancak kör aynada ne görür ki! Deve bedevinin nevasını duymaz ki mutlulukla raksa gelip eğlensin. Deve için acı ve tatlı baş tacıdır, insana eşek olmadıkça.

Z’ān sebeb ṣūfī büved bisyār ḫ^{v}ār

ṣūfī ol sebebden (15) çoḳ yiyici olur

Cüz meger ān ṣūfiī k’ez nūr-ı Ḥaḳ

meger ol bir ṣufīden **[N32a]** ġayrı ki Ḥaḳ Teʿālā’nuñ nūrından ṭoyınca yedi [*ṣūfīī* de hemze vaḥdet içündür]

Sīr ḫord (16) **ū fāriġest ezneng-i daḳ**

ol ṣufī daḳḳ u suʿāl ʿārından fāriġdür yaʿnī ḳalbi nūr-ı İlāhī ile pür olan ṣufī ekl ü şürbde ḳanāʿat (17) ü suʿālden ferāġat üzeredür *daḳ*dan murād bunda dilenmekdür niteki sā’illerüñ ʿādetidür ki ḳapūyı daḳ idüp dilenürler (18) *ḍaḳḳu’l-bāb* ḳapu ḳakmaḳ maʿnāsınadur

Ezhezārān endekī z’īn ṣūfiyend

niçe biñden ziyāde azı bu şūfīdendürler yaʿnī ġıdāsı (19) nūr-ı Ḥaḳ olan ṣūfī ziyāde azdur

Bāḳiyān derdevlet-i ū mīzinend

bāḳīleri anuñ devletinde dirilürler yaʿnī bāḳī ṣūfīler (20) anuñ devleti sāyesinde ṣalāḥ u taḳvāda dirilürler ve nām u kisvetde aña müşābehet sebebi ile feyż ü fażl-ı İlāhī bulurlar Ḥażret-i Mevlānā (21) bir miḳdār maʿrifet beyān idüp ḥikāyete rucūʿ eyledi

Çün semāʿ āmed zievvel tā kerān

çünki semāʿ evvel ü ibtidādan kerān (22) u nihāyete geldi yaʿnī çünki semāʿ tamām oldı [*kerān* kāf-ı ʿArabī’nüñ fetḥiyile kenār maʿnāsınadur ki bunda nihāyet ü intihā murāddur]

Muṭrib āġāzīd yek ḍarb-ı girān

ṣufīlerüñ muṭribi bir ṣaḳīl ḍarb u terāneye (23) başladı *ḍarb-ı ṣaḳīl*den murād bu mışrāʿdur ki muṭrib bunı terennüm eyledi [*ḍarb* ve *uṣūl* muṭrıblaruñ ıṣṭılāḥlarındandur]

Ḫar bereft ü ḫar bereft āġāz kerd

muṭrib ḫar bereft ve ḫar bereft (24) dimege şürūʿ eyledi

Zīn ḥarāre cümlerā enbāz kerd

bu ḥarāre vü terāneden cemīʿisini şerīk eyledi yaʿnī anda ḥāżır olan ṣūfīlerüñ (25) cemīʿisi muṭrib gibi *ḫar bereft ü ḫar bereft* didiler maʿnāsı eşek gitdi eşek gitdidür [*ḥarāre* bunda ḥarāret maʿnāsına degüldür]

---

20 ṣalāḥ u taḳvāda H-

Zīn ḥarāre pāy-kūpān tā seḥer

bu ḥarāre vü terāneden (26) ṣabāḥa degin raḳṣ idiciler

Kef zenān ḫar reft ü ḫar reft ey püser

kef urıcılar ey püser ḫar reft ḫar reft diyü *pāy-kūb* raḳṣ idici (27) maʿnāsınadur *kef-zen* ellerinüñ ayalarını biribirine urıcı maʿnāsınadur *pāy-kūb* vaṣf-ı terkībīdür ki cemʿi *pāy-kūbān*dur (28) *kef-zen* vaṣf-ı terkībīdür ki cemʿi *kef-zenān*dur egerçi maḥalline göre müfred olmaḳ mümkindür lākin bu maḥall cemʿ iḳtiżā eyler ki murād (29) ṣūfīlerdür

Ezreh-i taḳlīd ān ṣūfī hemīn

taḳlīd yolından ol ṣūfī daḫı buncılayın [*hemīn* bunda buncılayın maʿnāsınadur]

Ḫar bereft āġāz kerd ū hem berīn

(30) bunuñ üzerine o daḫı ḫar bereft kelāmına şürūʿ eyledi yaʿnī müsāfir ṣūfī daḫı anlara tebʿiyyet idüp anlar gibi bu üslūb (31) üzere ḫar bereft dimege başladı ammā bilmez ki bu kelāmuñ **[M40a]** aṣlı nedür *berīn* bunda bülend maʿnāsına olup maʿnā böyle olmaḳ (32) mümkindür taḳlīd yolından ol ṣūfī daḫı ṣūfīler gibi bülend ü āşkāre ṣavtile *ḫar bereft* kelāmına o daḫı şürūʿ (33) eyledi yaʿnī muḥkem ve ḳatı āvāz ile o daḫı *ḫar bereft* didi

Çün güẕeşt ān nūş u cūş u ān semāʿ

çünki **[H33a]** (1) ol ʿīş ü nūş u cūş u ḫurūş ve ol ẕevḳ u semāʿ geçdi

Rūz geşt ü cümle güftend el-vedāʿ

rūz u ṣabāḥ (2) oldı ve cümle ṣūfīler misāfür ṣūfīye el-vedāʿ didiler

Ḫānḳāh ḫālī şüd ü ṣūfī bemānd

ḫānḳāh ṣūfīlerden ḫālī (3) oldı ve hemān müsāfir ṣūfī ḳaldı

Gerd ezraḫt ān müsāfir mīfeşānd

ol müsāfir esbābından ġubārı silkdi

(4) **Raḫt ezḥücre birūn āverd ū**

ol müsāfi ṣūfī esbābını sākin olduġı ḥücreden ṭaşra götürdi

Tā beḫar berbended (5) **ān hem-rāh-cū**

tā ḫarına yüklede ol yoldaş ṭaleb idici yaʿnī ol yolcı

Tā resed derhem-rehān ū mīşitāft

ol ṣūfī (6) ivedi tā yoldaşlarına irişe yaʿnī yoldaşlarına irişmek içün ʿacele eyledi

Reft derāḫur ḫar-ı ḫodrā neyāft

(7) āḫıra gitdi kendünüñ ḫarını bulmadı ḫar-ı ḫod āḫırdan gidüp āḫar ḫarīdāra vuṣūl bulmışıdı [*āḫur* ve *āḫūr* luġatdür]

Güft ān ḫādim beābeş (8) **bürdeest**

kendüsine eyitdi ol ḫādim ḫarı ṣuya iletmişdür

Z'ān ki ḫar dūş āb kemter ḫordeest

zīrā ki ḫar dün (9) gice ṣuyı azrak içmişdür *ḫordeest* bunda *nūşīdeest* maʿnāsınadur

Ḫādim āmed güft ṣūfī ḫar kücāst

ḫādim (10) ḫānḳāha geldi ṣūfī ḫādimi görüp eyitdi ḫarum ḳandadur

Güft ḫādim rīş bīn cengī necāst

ḫādim ṣūfīye ṣaḳalını (11) gör yaʿnī ṣaḳalından utanmaz ṣaḳalını degirmende aġartmış ebleh didi ḫādimile ṣūfīnüñ arasında bu sözden bir ceng ḳalḳdı [*rīş* bunda ṣaḳal maʿnāsınadur *bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(12) **Güft men ḫarrā betu büs'pürdeem**

ṣūfī ḫādime eyitdi ben ḫarumı saña teslīm eylemişüm

Men turā berḫar müvekkel kerdeem

ben seni (13) ḫar üzere müvekkel eylemişüm

Eztu ḫ^{v}āhem ān çi men [N32b] dādem betū

senden isterüm ol nesneyi ki ben saña virdüm

Bāz dih (14) **ān çit firistādem betū**

girü vir ol nesneyi ki ben saña gönderdüm yaʿnī saña emānet virdügüm ḫarı yine bāña teslīm eyle [*ān çit ān çi turā* maʿnāsınadur]

(15) **Baḥş bātevcīh kün ḫüccet meyār**

maʿḳūlile baḥş eyle kendüñi ḫalāṣ itmek içün ḥüccet ü bahāne getürme

---

13 ben saña virdüm **Bāz dih ān çi firistādem betu** girü vir ol nesneyi ki ben M-

Ān çi men büs'pürdemet (16) **vāpes-sipār**

ol nesneyi ki ben saña teslīm eyledüm ṣoñra girü teslīm eyle [*süpürd* bunda *süpürden* maʿnāsınadur]

Güft Peyġamber ki destet her çi bürd

Ḥażret-i (17) Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi senüñ elüñ her ne ki iletdi

Bāyedeş derʿāḳıbet vāpes süpürd

ʿāḳıbetden ṣoñra anı girü (18) teslim eylemek gerek ḥadīṯ-i şerīf budur

"El-ġarīmü ġārimün ve'l-āḫiẕü żāminün"[492]

Verneī ezser-keşī rāżī bedīn

ve ger ser-keşlügüñden (19) buña rāżı degül iseñ yaʿnī ḫarumı baña teslīm eylemez iseñ

Nek men ü tu ḫāne-yi ḳāḍī-yi dīn

işte ben ve sen dīn ḳāḍīsinüñ (20) ḫānesine varalum ki ḫuṣūmetimüzi ol faṣl eyler

Güft men maġlūb būdem ṣūfiyān

ḫādim ṣūfīden çünki bu sözleri (21) işitdi ṣūfīye cevāb virüp eyitdi ben maġlūb u zebūn idüm

Ḥamle āverdend būdem bīm-i cān

cümle ṣūfīler benüm (22) üzerüme ḥamle getürdiler baña cān ḫavfı oldı yaʿnī bu ḫuṣūṣ ıżṭırārī bir ḥāldür ki ṣūfīler ziyāde iḫtiyāclarından (23) bunı iḫtiyār eylediler maḥżā benüm reʾy ü tedbīrümile degüldür ve anları bu nāmeşrūʿdan menʿ itmege ḳādir olmadum zīrā müttefiḳ (24) idiler [*bīm* ḫavf maʿnāsınadur]

Tū ciger-bendī miyān-ı gürbegān

ammā bu ʿaceb ki sen bir ciger-bendi gürbelerüñ ortasına [*gürbegān* cemʿ-i gürbedür ki kāf-ı Fārisī zāʾiddür *ciger-bend* siyāh ciger maʿnāsınadur]

Enderendāzī vü cūyī z'ān (25) **nişān**

atarsın ve andan nişān ṭaleb eylersin ṣūfīler daḫı aç hirreler gibidür ki senüñ ḥimāruñuñ behāsını bir ciger-bend gibi (26) maḥv u nāpeydā eylediler

---

[492] Alacaklı alacaklıdır, borç alan da bunu verecek olandır. (kaynaklarda bulunamadı.)

Dermiyān-ı ṣad [M40b] gürisne gürdeī

yüz aç kimsenüñ ortasına bir gürde atarsın [*gürde* bögrek maʿnāsınadur]

Pīş-i ṣad seg gürbe-yi (27) **pejmürdeī**

yüz kelbüñ öñine bir żāʿīf ü lāġar gürbeyi atarsın ve andan nişān u eşer ṭaleb eylersin yaʿnī bu ḫānḳāhuñ ṣūfīleri (28) ziyāde faḳīrlerdür çünki sen bunlaruñ arasına ḫar getürdüñ fevrī anı ṣatup aḳçesini ḫarc eylediler pes anlardan (29) ḫar ṭaleb eylemek ḥamāḳat ü sefāhetdendür bunda tenbīh budur ki ḫāʾinler ve ehl-i hevā ile mukārenet ü muṣāḥabet iḫtiyār idenlerüñ (30) ʿömr ve dīnine żarar muḳarrerdür bunuñ ḫilāfını recā eyleyenler eblehlerdür Ḥażret-i Mevlānā ḥışşeye işāret idüp girü ḳışşaya (31) rucūʿ eyledi [*pejmürde* ṣolmış maʿnāsınadur]

Güft gīrem ez tu ẓulmen bis'tedend

ḫar ṣāḥibi ṣūfī ḫādime eyitdi farż idem ki senden ṣūfīler benüm (32) ḫarumı ẓulmen aldılar

Ḳāṣıd-ı ḫūn-ı men-i miskīn şüdend

ben miskīnüñ ḫūn u helākine ḳaṣd idici oldılar zīrā merkebsiz (33) ḳalmaḳ baña helāk mertebesidür [*ḳāṣıd* ḳaṣd idici maʿnāsınadur]

Tū neyāyī vü negūyī mer merā

sen bu ḥāle vāḳıf olasın gelmeyesin ve baña dimeyesin

[H33b] (1) **Ki ḫaretrā mībürend ey bīnevā**

ki ey faḳīr ṣūfīler senüñ ḫaruñı iledürler yaʿnī anı ṣatmaġa ḳaṣd eylediler

Tā ḫar ezher ki büved men (2) **vā ḫirem**

tā ḥimārumı her kimdeki ola girü ṣatun alam

Verne tevzīʿī künend īşān zerem

yoḫsa anlar benüm altunumı bir (3) tevzīʿ ü ḥışşe eyleyeler yaʿnī ḫarumı alurdum eger bu mümkin olmazıdı ise bārī ṣūfīlerden ḫarumuñ behāsını alurıdum

(4) **Ṣad tedārük būd çün ḥāżır büdend**

ṣūfīler çünki ḥāżır idiler yüz tedārük var idi

---

29 ḫar ṭaleb eylemek ḥamāḳat ü sefāhetdendür HM: ḫar iḫtiyār idenlerüñ ʿömr ü dīnine żarar muḳarrerdür bu ḫilāfını ricā eyleyenler ṭaleb eylemek ḥamāḳat ü sefāhatindendür N

Īn zamān her yek beiḳlīmī şüdend

(5) ammā bu zamān her birisi bir iḳlīme gitdiler yaʿnī buradan perākende oldılar [*şüdend* bunda *reftend* maʿnāsınadur]

Men kirā gīrem kirā ḳāḍī bürem

lākin şimdi tedārük (6) müşkil oldı zīrā ben kimi bulayum kimi ḳāḍīye iledeyüm bu hem vechdür ben kimi bulam kimi ḳāḍīye iledem

Īn ḳażā (7) **ḫod eztu āmed berserem**

bu ḳażā ḫod benüm başum üzere senden geldi yaʿnī sen sebeb olduñ zīrā saña iʿtimād itdügümden maġrūr (8) u ġāfil oldum bunda tenbīh budur ki ehl-i hevāya ḳarīn ü müṣāḥīb olan yarın rūz-ı ḥaşrde

"Yevme yefirru'l-mer'u minaḫīhi (9) *ve ümmihi ve ebīhi ve ṣāḥibetihi ve benīhi"*[493]

mūcibince kendünüñ ḥālini görüp ʿulemā vü vāʿiẓlere diye ki niçün beni bu muṣībet-i ʿuẓmādan ve ṭāmme-yi (10) kübrādan mütenebbih eylemedüñüz

Çün neyāyī vü negūyī ey ġarīb

niçün gelmezsin ve dimezsin ey ġarīb bu hem vechdür niçün gelmeyesin (11) ve dimeyesin ey ġarīb [*çün* bunda *çirā* maʿnāsınadur]

Pīş āmed īn çünīn ẓulmī mühīb

öñüme buncılayın ḳabīḥ ü mühīb bir ẓulm geldi yaʿnī böyle bir müşkil ḥāl (12) oldı

Güft vallāh āmedem men bārhā

ḫādim ṣūfīye eyitdi vallāh ben **[N33a]** niçe kere geldüm

Tā turā vāḳıf künem z'īn kārhā

tā seni (13) bu işlerden vāḳıf u ḫaberdār idem bunda tenbīh budur ki ʿulemā vü vāʿiẓler ehl-i hevāya ḳarīn ü muṣāḥib olana cevāb virüp (14) eydürler ki sizi nāmeşrūʿdan kirāren ü mirāren menʿ ü nehy idüp ve ḳıyāmetde olacaḳ suʾāl ü ʿaẕābdan size ḫaber virdük lākin size (15) teleẕẕüẕāt-ı şehevānīye keşret-i iştiġālüñüzden ol nāmeşrūʿları iḫtiyār idüp mużır olduñuz bu sırrı işʿār içün (16) Ḥażret-i Mevlānā buyurur

---

[493] İşte o gün kişi kardeşinden, kaçar. Annesinden, babasından, Eşinden ve çocuklarından. Abese/34-36.

Tū nemīgüftī ki ḫar reft ey püser

sen daḫı ġayrı ṣūfīler gibi dimedüñ mi ḫar reft ey püser [*nemīgüftī*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Ezheme gūyendegān (17) **bāẕevḳter**

cemīʿ-i diyicilerden ẕevḳüñile yaʿnī cemīʿ-i ṣûfīlerden ziyāde şevḳ u ẕevḳile dir idüñ

Bāz mīgeştem ki ū ḫod vāḳıfest

(18) ki o ḫod bu ḫuṣūṣa vāḳıfdur diyü girü döndüm yaʿnī rücuʿ u ferāġat eyledüm

Z'īn ḳażā rāżīst merd-i ʿārifest

merd-i ʿārifdür (19) bu ḳażādan rāżıdur ḫar ṣāḥibi ṣūfī ḫādimden çünki bu sözleri **[M41a]** işitdi anuñ sebebini beyān itmege şürūʿ eyledi [*merd-i ʿārif*de ʿārif maʿrūf olan ʿārif maʿnāsınadur *ʿārif* fürūḫten-i ḫar maʿñāsına degüldür]

Güft ānrā (20) **cümle mīgüftend ḫoş**

cemīʿ-i ṣūfīler ḫar reft sözini laṭīf didiler

Mer merā hem ẕevḳ āmed güfteneş

ol sözi dimege baña (21) daḫı ẕevḳ geldi ol sebebden anlara taḳlīd idüp didüm bunda tenbīh budur ki ʿāḳile lāzımdur ki tekellüm itdügi lafẓuñ maʿnāsını (22) bile tā ki ol söz sebebi ile ana bir żarar gelmeye [*mer merā*da *mer* zā'idddür]*beyt*

Te'emmül künān derḫaṭā vü ṣavāb

Bih ezjāj-ḫāyān-ı ḥāżır-cevāb [494]

(23) **Mer merā taḳlīdşān berbād dād**

anlaruñ taḳlīdi beni yele virdi yaʿnī ol ṣūfīlere taḳlīd itmegile ḫarumı żāyiʿ eyledüm niteki taḳlīdile (24) olan ṭāʿat u ʿibādet çendān maḳbūl degildür *beyt*

ʿİbādet betaḳlīd güm-rāhiyest

Ḫunük reh-revīrā ki āgāhiyest [495]

(25) **Ki dü ṣad laʿnet berān taḳlīd bād**

ki ol taḳlīd üzere iki yüz laʿnet olsun *ān taḳlīd* ile işāret vardur ki taḳlīd muṭlaḳan (26) meẕmūm degüldür zirā ṣuleḥāya taḳlīd memdūḥdur belki meẕmūm olan taḳlīd ehl-i

[494] Hata ve doğruda teemmülle düşünenler hazır cevap ama boş konuşanlardan iyidir.
[495] Taklitle ibadet etmek, gümrahlıktır. Ne mutlu o yolculuğa ki uyanıklıktır.

hevā vü erbāb-ı dünyāya ve mertebe-yi taḥḳīḳa vuṣūl (27) bulmamış aṣḥāb-ı taḳlīde olan taḳlīddür ki küllī żarardur

Ḫāṣa taḳlīd-i çünin bīḥāṣılān

ḫuṣūṣan buncılayın bīḥāṣıllaruñ taḳlīdi (28) *bīḥāṣılān* bunda ḥarām u nāmeşrūʿdan ictināb itmeyiciler maʿnāsınadur bunda tenbīh budur ki ekbaḥ taḳlīd ḫilāf-ı şerʿ-i şerīf (29) bir nesne irtikāb iden kimselere olan taḳlīddür [*ḫāṣa* bunda ḫuṣūṣā maʿnāsınadur]

K'āb-rūrā rīḫtend ezbehr-i nān

ki nāndan ötüri yüz suyını dökdiler yaʿnī bunlar ṣūfīlerüñ (30) ʿırż u ḥürmetlerini pāy-māl eylediler baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı ş̱ānī böyledür

Ḫaşm-ı İbrāhīm bāberāfilān

ġurūb idiciler üzere Ḥażret-i (31) İbrāhīm'üñ ḫışmıyıla yaʿnī İbrāhīm peyġamber ʿaleyhi's-selām evvel şebde egerçi zühreyi ve baʿde zamān ḳameri ve rūzda şemsi görüp (32) her birisi içün *"Hāẕā Rabbī"* dimiş idi ammā çünki ġurūb itdiler cemīʿsinden iʿrāż eyledi anuñ iʿrāżını Ḥażret-i Mevlānā (33) ġażab meş̱ābesine tenzīl eyledi

"Felemmā cenne ʿaleyhi'l-leylü raʾā kevkeben ḳāle hāẕā rabbī felemmā efele ḳāle lāuḥibbü'l-āfilīn Felemmā **[H34a]** (1) *rāʾe'l-ḳamera bāziġan ḳāle hāẕā rabbī felemmā efele ḳāle leʾin lem yehdinī rabbī leʾekūnenne mine'l-ḳavmi'ḍ-ḍāllīn felemmā raʾa'ş-şemse bāziġaten ḳāle hāẕā* (2) *rabbī hāẕā ekberu felemmā efelet ḳāle yā ḳavmi innī berīʾün mimmā tüşrikūn"*[496]

zübde-yi kelām budur ki bu ṣūfīler taḳlīdde ḳalmışlar lākin (3) taḳlīdlerini setr itmek içün riyā ile baʿż-ı nāmeşrūʿ maḥalde ġażab u ḥiddet idüp ḥaḳḳı icrā itmege saʿy u iḳdām gösterürler (4) *Bāḫaşm-ı İbrāhīm berāfilān* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür *āfilān* cemʿ-i āfildür ki murād zühre vü ḳamer ü şemsdür niteki bu āyet-i (5) kerīmeden ẓāhirdür *āfil* ġurūb idici maʿnāsınadur [*ḫaşm ḫā*nuñ fetḥiyile faṣīḥdür]

---

31 zühreyi HM: mürdeyi N

[496] Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. En'âm/76-78.

ʿAks-i ẕevḳ-i ān cemāʿat mīzedī

ol cemaʿatüñ ʿaksi baña urdı (6) yaʿnī anlaruñ taḳlīdi ẕevḳi bende münʿakis oldı

V'īn dilem z'ān ʿaks-i ẕevḳī mīşüdī

ve bu benüm göñlüm ol ʿaksden ẕevḳī oldı (7) yaʿnī bende bu ẕevḳ ẕātī degüldür belki anlardan münʿakis olmışdur pes şol kimse ki ehl-i hevāya taḳlīd ide anuñ ḥāli ḥadden (8) ziyāde ḫarāb olup enbiyā vü evliyā vü ṣuleḥādan dūr olur ve ṣırāṭı güẕer idüp behişte irişmez Ḥażret-i Mevlānā (9) ṣuleḥāya taḳlīd memdūh idügine işāret eyler zīrā ol taḳlīd anı taḥḳīḳa irişdürür [*ẕevḳī*de *yā* nisbet içün olmaḳ rūşendür]

ʿAks çendān bāyed ezyārān-ı ḫoş

(10) laṭīf yārāndan ʿaks ol ḳadar gerek

Ki şevī bīʿaks ezbaḥr āb-keş

ki ʿakssiz deryādan āb çekici olan yārān-ı ḫoşdan murād (11) ṣuleḥādur ki anlara taḳlīd ḫūbdur ve anlara ol ḥālete degin taḳlīd itmek gerek ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla āşnāluḳ kesb **[N33b]** idüp (12) deryā-yı tevḥīd-i ḥaḳīḳī-İlāhī'den mürşidsiz bi'ẕ-ẕāt kendüñ feyż-peẕīr olmaġa ḳādir olasın zīrā mādām ki bu mertebe müyesser olmaya (13) **[M41b]** taḳlīdden ḫalāṣ olup mürşid ü müntehī olmaġa lāyıḳ olmazsın

ʿAks k'evvel zed tu ān taḳlīd dān

ʿaks ki evvel urdı (14) sen anı taḳlīd bil yaʿnī ibtidā-yı ḥālde taḳlīd żarūrīdür eger sende bir ʿaks ẓāhir olurısa aña maġrūr olma zīrā ol (15) ḥālet henüz taḳlīddür [*tu ānrā* taḳdīrindedür]

Çün peyāpey şüd şeved taḥḳīḳ ān

çünki ʿaks peyāpey ve merreten baʿde merretin uḫrā oldı ol ʿaks (16) taḥḳīḳ olur yaʿnī taḥḳīḳ bu mertebeden ṣoñra ẓāhir olur

Tā neşüd taḥḳīḳ ezyārān mebür

mādām ki ʿaks-i taḥḳīḳ olmadı (17) yārāndan munḳaṭıʿ olma ya ʿnī ṣuleḥādan cüdā olma zīrā henüz taḥḳīḳa vuṣūl bulmaduñ mürşide muḥtācsın [*mebür* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ezṣadef meg'sel (18) **negeşt ān ḳaṭre dür**

ṣadefden üzülme zīrā ol ḳaṭre henüz lü'lü' olmadı yaʿnī mürşidüñ muḳārenet-i irşādı (19) sebebi ile sende peydā olan ʿaks ü istiʿdād henüz kemāl bulup sen taḳlīdden ḫalāṣ olup taḥḳīḳa vuṣūl (20) bulmaduñ *ʿaks ü ḳaṭre*den murād mürşidden mürīde münʿakis ü ẓāhir olan eşer ü istiʿdāddur niteki Mevlānā Cāmī Ḥażretleri (21) buyurur *mesnevī*

Ber der-i ū muḳīm ü ḳā'im bāş
Tā büved cānbecān mülāzim bāş
Ḥarf-i ḫod bertırāş u rūzberūz
Sebḳ-i faḳr u ders-i ʿışḳ āmūz
Tā ki āyed zifer-i devlet-i ū
Nisbet-i ceẕb ʿışḳ bertu füzū
Gerçi ʿāriyyetest evvel kār
Mülk kerded der-āḫir eztekrār
Tā şeved rāsiḫ ān ṣıfat z'ān sān
Ki nebāşed zevāl-i ān āsān [497]

Ḥażret-i Mevlānā (24) ṭamaʿ sülūka māniʿ ḳavī idügini beyān itmege şürūʿ eyledi

Ṣāf ḫᵛāhī çeşm ü ʿaḳl u semʿrā

çeşm ü ʿaḳl u semʿi ṣāf u (25) rūşen ister iseñ yaʿnī çeşmüñ ḥaḳḳı görici ve ʿakluñ Ḫudā vü āḫiret canibini fehm ü idrāk idici ve semʿüñ kelām-ı İlāhī ve (26) vaʿẓ u pend istimāʿ idici ola [*semʿ* gūş maʿnāsınadur]

Berderān tu perdehā-yı ṭamʿrā

sen ṭamaʿuñ perdelerini yırt yaʿnī ṭamaʿı terk eyle tā ki ḥicāb u (27) taḳlīdden ḫalāṣ bulup derecāt-ı ʿāliye vāṣıl olup taḥḳīḳ dā'iresinde ḳuṭb olasın [*berderān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[497] Onun kapısında hazır vaziyette ol ki can bulasın, bağlı ol. Kendi harfini (varlığını) sil ve günbegün fakr tarzını ve aşk dersini öğren. Ta ki onun mutluluğunun ışığından cezben oranında sana aşk aksetsin. Gerçi ilk iş ödünç almaktır, sonunda tekrardan mülk olur. O sıfat, o şandan kuvvet bulur ki onun zevali kolay olmaz.

Z’ān ki ān taḳlīd-i ṣūfī ezṭamaʿ

(28) zīrā ki ṣūfīnüñ ol taḳlīde ṭamaʿ sebebinden [*taḳlīd ṣūfī*ye mużāfdur]

ʿAḳl-ı ū berbest eznūr u lemaʿ

nūr u lemʿden anuñ ʿaḳlını bağladı ki *ḫar reft*den (29) maḳṣūd ne idügini idrāk itmege ḳādir olmadı niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Ṭamʿ-ı lūt u ṭamʿ-ı ān ẕevḳ (30) **ü semāʿ**

lūt u ṭaʿāmuñ ṭamaʿı ve ol ẕevḳ u semāʿuñ ṭamaʿı

Māniʿ āmed ʿaḳl-ı ūrā zi’ṭṭılāʿ

*ḫar reft*üñ maʿnāsına ıṭṭılāʿdan (31) anuñ ʿaḳlına māniʿ geldi yaʿnī bu üç nesne ḫar ṣāḥibi ṣūfīyi maġrūr u ġāfil idüp ol sözden ġaraż ne idügini bilmedi (32) ammā eger ṭamaʿdan pāk ü ʿārī olayıdı elinden ḫarı gitmezidi Ḥażret-i Mevlānā ṣūfīnüñ ṭamaʿı sebebi ile ṭamaʿa münāsib ḥaḳāyıḳ (33) beyānına şürūʿ eyledi

Ger ṭamaʿ derāyine berḫāstī

eger āyinede ṭamaʿ ẓāhir ü peydā olayıdı

Dernifāḳ ān āyine çün māstī

[H34b] (1) pes ol āyine nifāḳda bizcileyin olurıdı ammā āyinede ṭamaʿyoḳdur bu sebebden nifāḳ daḫı yoḳdur [*çün māstī çün mā būdī* maʿnāsınadur]

Ger terāzūrā ṭamaʿ (2) **būdī bemāl**

eger terāzūnuñ māla ṭamaʿı olayıdı

Rāst key güftī terāzū vaṣf-ı ḥāl

terāzū vaṣf-ı ḥāli ḳaçan rāst dir idi pes (3) maʿlūm oldı ki mirʾāt ü terāzūñ rāst-gūy u rāst-nümāy olması ṭamaʿdan ṣāf u pāk olduġıçündür zübde-yi kelām (4) budur ki çün sen daḫı ḳalbüñi ʿışḳ-ı İlāhī ile ṣāf u rūşen idesin

“Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-ʿarḍi”[498]

ḥasebince ānenfeānen tecelliyāt-ı (5) ilāhiyye ile müşerref olup müşāhede-yi cemāl-i Lem-Yezelī’den behredār olursun

---

33 eger āyinede ṭamaʿ ẓāhir ü peydā olayıdı N-

[498] Allah, göklerin ve yerin nûrudur. Nûr/35.

Her nebīī güft bāḳavm ezṣafā

(6) her bir nebī kendünüñ ḳavmine ṣıdḳ u ṣafā yöninden **[M42a]** didi [*her nebī* hem cāʾizdür]

Men neḫ^{v}āhem müzd-i peyġām ezşümā

ben sizden peyġām-ı risāletüñ müzd ü ecrini (7) istemezüm yaʿnī teblīġ-i risāletden ötüri sizden bir nesne istemezüm didi niteki bu āyet-i kerīme anı beyān u ʿıyān eyler

"Mā esʾelüküm ʿaleyhi (8) *minecrin in ecriye illā ʿalārabbi'l-ʿālemīn"*[499]

Men delīlem Ḥaḳ şümārā müşterī

ben delīl ü dellālum Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażreti size müşterīdür (9) niteki bu āyet-i kerīme bunı rūşen eyler [*müşterī* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

"İnnallāheʾşterā mineʾl-müʾminīne enfüsehüm ve emvālehüm bienne lehümüʾl-cennete"[500]

Dād Ḥaḳ dellālim-i (10) **her dü serī**

Ḥażret-i Ḥaḳ baña her iki cānibüñ dellāllugını virdi yaʿnī hem müşterī hem bāyiʿ cānibinden müzd ü ecr virdi bunda (11) *serī* ululuḳ maʿnāsınadur rūşendür ki murād dünyāda peyġamberlük ve cennetde ṣadāretdür bunda tenbīh budur ki enbiyānuñ (12) teblīġ-i risāleti niteki ecrsizdür emri maʿrūf ve nehyi münker iden kimseye vācibdür ki Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ rıżā-yı şerīfini ṭaleb **[N34a]** içün ola

(13) **Çīst müzd-i kār-ı men dīdār-ı yār**

benüm kār u teblīġ-i risāletimüñ ecri nedür yāruñ dīdārıdur *yār*dan murād Ḥażret-i Ḫudāʾdur

(14) **Gerçi ḫod Bū Bekr baḫşed çil hezār**

egerçi ḫod Ebū Bekr raḍiyallāhu teʿālā ʿanh ḳırḳ biñ iḥsān eyler ammā benüm naẓarum anuñ tamām ḳırḳ biñ olan (15) dirhem ü dīnārına degüldür zīrā bu şey-i ḳalīldür

Çil hezār-ı ū nebāşed müzd-i men

Ḥażret-i Ebū Bekrʾüñ ḳırḳ biñi benüm müzd ü ecrüm (16) olmaz [*çil* ḳırḳ maʿnāsınadur]

---

[499]Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir. Şuʾârâ/109.

[500]Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Tevbe/111.

Key büved şibh-i şebeh dürr-i ʿAden

ʿAden dürri şebehnüñ ḳaçan şibh ü miṯli olur dürr-i ʿAden'e nisbet şebeh niçe ḥaḳīr ü bīḳadr (17) ise Ḥażret-i Bārī'nüñ dīdār-ı şerīfine nisbet metāʿ-ı dünyā belki māsivā ḫ^{v}ār u bīiʿtibārdur bunda tenbīh budur ki

(18) *"Ekṯeru ehli'l-cenneti el-belhu"*[501]

ṭabaḳasından ḫalāṣ olmaḳ içün ṭāʿat ü ʿibādetde cell-i himmetini

"Ulüvvü'l-himmetühu mine'l-īmān"[502]

ḥasebince (19) Ḥażret-i Bārī'nüñ dīdār-ı şerīfi müşāhedesi vuṣūline ṣarf itmege saʿy u gūşiş ide cennāt u ḥūr u ḳuṣūrı hergiz (20) ḫāṭırına getürmeye *şebeh* ḳara boncuḳ maʿnāsınadur [*ʿAden* bir şehrüñ ismidür ki anuñ dürri ziyāde laṭīf ü maḳbūldür]

Yek ḥikāyet gūyemet biş'nev behūş

saña bir ḥikāyet diyeyüm anı hūş u ʿaḳlile (21) istimāʿ eyle [*biş'nev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā bedānī ki ṭamaʿ şüd bend-i güş

tā bilesin ki ṭamaʿ gūşuñ bendi oldı yaʿnī ṭamaʿ gūşuñ istimāʿına māniʿ idügi (22) saña rūşen ola pes mādām ki bir kimse ṭamaʿı terk itmeye ḥaḳ sözi istimāʿ itmege ḳādir olmaz

Her kirā bāşed ṭamaʿ elken (23) **şeved**

her kimüñ ki ṭamaʿı ola elken olur yaʿnī güftāra ziyāde rūşen ḳudreti olmaz *elken* lüknetlü maʿnāsınadur ki lüknet (24) lisānda olan ṣiḳletdür *elken* peltek maʿnāsınadur [*elken* lafẓ-ı ʿArabī'dür kāf-ı Fārisī ile olmaġa imkān yoḳdur]

Bāṭamāʿ key çeşm-i dil rūşen şeved

göñül gözi ṭamaʿıla ḳaçan rūşen olur (25) yaʿnī ṭamaʿkāruñ çeşm-i dili elbette kör ve bīnūrdur münevver ü rūşen olmaġa imkān yoḳdur ṭamaʿ üç ḥarfdür ki üçi daḫı (26) boşdur bunı işʿār eyler ki ehl-i ṭamaʿ maḳṣūdından hemīşe tehī-destdür zübde-yi kelām budur ki ḳāʾil bīṭamaʿ gerekdür ki (27) sözinüñ teʾṯīri ola hemçünān sāmiʿ bīṭamaʿ gerekdür ki sözüñ aña teʾṯīri ola

---

[501] Cennet ehlini çoğu saf (iyi huylu insan) lardır. (Suyûtî, Câmi'u's-Sagîr, 2/1379; Kenzü'l-Ummal. 14/561)
[502] Onun himmetinin yüceliği imandandır.

Pīş-i çeşm-i ū ḫayāl-i cāh u zer

(28) ṭamaʿkāruñ çeşmi öñinde manṣıb u zerüñ fikr ü ḫayāli [*cāh* bunda manṣıb maʿnāsınadur]

Hem çünān bāşed ki mūy enderbaşar

ancılayın olur ki çeşmde mūydur (29) yaʿnī çeşmde biten mūy çeşmi nice kör eylerise manṣıb u māluñ ḫāyāl ü maḥabbeti ehl-i ṭamaʿuñ çeşmini eyle kör eyler *beyt*

(30) *Ḳanāʿat ser-efrāzed ey merd-i hūş*

Ser-i pür-ṭamaʿ berneyābed zidūş [503]

Cüz-meger mestī ki ezḤaḳ pür büved

meger şol mestden ġayrı (31) ki Ḥaḳ'dan pür ola yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī şarābı ile mest olup Ḥaẓret-i Ḥaḳḳ'uñ fikr ü ḫayāli ile pür olan ʿāşıḳuñ çeşmi vü (32) çeşm-i dili bīnā vü rūşendür ki aña hīç ḫalel ü noḳṣān irişmez [*meger cüz-mestī* taḳdīrindedür]

Gerçi bed'hī genchā ū ḫürr būd

egerçi aña ḫazīneler viresin (33) ol kimse cemīʿsinden āzād u fāriġdür zīrā bir ẓarf ki pür ola aña hīç nesne ṣıġmaz *mıṣrāʿ*

Īn āyī ki pür şüd diger çün bered [504]

[M42b] [H35a] (1) **Her ki ezdīdār berḫurdār şüd**

her kim ki dīdār-ı İlāhī'den berḫurdār u mütemettiʿ oldı

Īn cihān derçeşm-i ū murdār şüd

(2) anuñ çeşminde bu cihān murdār oldı yaʿnī cihānuñ anuñ ḳatında ẕerre ḳadar ḳadri yoḳdur zīrā

"Ed-dünyā ḥaḳīrun"[505]

mūcibince (3) murdārdur bunda tenbīh budur ki ṭamaʿdan ḫalāṣ müyesser olmaz meger ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile

---

[503] "Ey akıllı kişi, kanaatin tamam olması için hırslı başının omuzlarından çıkmaması gerek.
[504] Ağzına kadar dolu olan bir şey başkasını nasıl alsın?
[505] Dünya hakirdir.

Lîk ān ṣūfî zimestî dūr būd

(4) ammā ol ṣūfî ʿışḳ-ı İlāhî mesleginden dūr u mehcūr idi *ṣufî*den murād müsāfir ṣūfîdür ki ḥimārını ṣufîler beyʿ idüp (5) behāsıyıla lūt u semāʿ peydā eylediler

Lācerem derḥırş ū şeb-kūr būd

ol sebebden ḥırşda ol ṣūfî şeb-ḳūr idi yaʿnî (6) *ḫar refî*üñ maʿnāsını idrāk ü müşāhede itmege ḳādir olmadı zîrā lūt u semāʿuñ ḥırşı anı şeb-kūr itmiş idi *şeb-kūr* iʿşā (7) maʿnāsınadur ki Türkî'de gice görmez dinür [*ḥırş* mużāf degüldür]

Ṣad ḥikāyet biş'neved medhūş-ı ḥırş

ḥırşuñ mest ü medhūşı yüz ḥikāyet istimāʿ eyler

(8) **Derneyāyed nüktei dergūş-ı ḥırş**

lākin ḥırşuñ ḳulaġına bir nükte gelmez yaʿnî ḥarîşüñ ḳulaġına yüz ḥikāyetden bir nükte gelmez (9) zîrā ḥırş māniʿdür murād ḥarîşe ḥırşuñ küllî żararı var idügin beyāndur

Taʿrîf kerden-i münādiyān-ı ḳāḍî müflisîrā (10) ***dergird-i şehr***

şehrüñ eṭrāfında bir müflis ḳāḍî'nüñ nidā idicileri taʿrîf ü ʿıyān itmesi beyānındadur *münādiyān* cemʿ-i (11) münādîdür ki nidā idici maʿnāsınadur niteki ʿādetdür ki şehrde bir nesneyi ḫalḳa iʿlām itmek isteseler münādîlere tenbîh olınur (12) anlar daḫı şehrüñ içinde bāzārlarda ve maḥallelerde çaġırup nidā eylerler

Būd şaḫṣî müflisî bîḫānumān

ḫānmānsız ziyāde müflis (13) bir şaḫṣ var idi [*ḫānumān* ve *ḫānmān* cāʾizdür]

Mānde derzindān u bend-i bîemān

zindānda ve emānsız bendde ḳalmış idi yaʿnî iflāsı sebebinden ki ġarîmlerine (14) ḥaḳḳını virmege ḳādir olmaduġından zindānda maḥbūs **[M34b]** u muḳayyed ḳalmış idi *müflis*den murād iblîsdür ki îmān u ṭāʿat ü ʿibādetden (15) bir nesnesi yoḳdur ve dünyāda ḳıyāmete degin bāḳîdür ve *zindān*dan murād cihāndur ve *ehl-i zindān*dan murād ādemiyāndur

7 yüz ḥikāyet istimāʿ eyler N-

(16) **Loḳma-yı zindāniyān ḫor dey güzāf**

zindānlularuñ ṭaʿām u loḳmasını ʿabeş yire yiridi murād iblīs mekr ü telbīs ile ḫalḳuñ ṭāʿat u ʿibādetini (17) żāyiʿ ü bāṭıl itdügidür [*güzāf* götüri maʿnāsınadur ki *cüzāf* anuñ muʿarrebidür ṣoñradan ʿabeş ve bāṭıl maʿnāsına istiʿmāl olındı]

Berdil-i ḫalḳ eẓṭamaʿ çün kūh-ı Ḳāf

ṭamaʿından ḫalḳuñ göñli üzere Ḳāf Ṭaġı gibi idi murād şeyṭān (18) vesvese vü ġurūr virmegile ḫalāyıḳuñ ḳulūbını ġāfil itdügidür

Zehre nī kesrā ki loḳma-nān ḫored

kimsenüñ zehre ve ḳudreti yoḳdur (19) ki bir loḳma etmek yiye

Z'ān ki ān loḳma-rubā gāveş büred

zīrā ki ol loḳma ḳapıcı müflis ol bir loḳma nānuñ ucını ḳapar murād şeyṭān-ı (20) laʿīn hīç bir nefes Ādemī'yi kendü ḫāli üzere ḳomaduġın işʿārdur Ḥażret-i Mevlānā ṣarāḥaten ḥişşe beyānına şürūʿ eyledi

(21) **Her ki dūr ezdaʿvet-i Raḥmān büved**

her kim ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ daʿvet ü żiyāfetinden dūr u bīnaṣīb ola

Ū gedā-çeşmest eger (22) **sulṭān büved**

ol kimse gedā-çeşmdür ve muḥtācdur farażā eger sulṭān ola [*gedā-çeşm* denī maʿnāsınadur] murād

"Ebītü yuṭʿimünī ʿinde rabbī ve yesḳīnin"[506]

ḥasebince (23) her kim ki Ḥaḳ Teʿālā'nuñ ḳurb u viṣāli ḫᵛānından niʿmet ü iḥsān görmemiş ola aña dünyādan ḳanāʿat ü istiġnā gelmez ve ḥīç (24) bir nesne ile iḥtiyācdan ḫalāṣ olmaz ve iblīsüñ mekr ü telbīsinden necāt bulmaz gedā-çeşmlükden ḫalāṣ ol vaḳt müyesser (25) olur ki ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile maḥabbet-i māsivā ḳaydından ḳurtılmış ola niteki Ḫᵛāce Ḥāfiẓ ḥażretleri ḥaḳīḳat-i ḥāli bu (26) beyt ile işʿār eyler *beyt*

Serem bedünyā vü ʿuḳbā fürū nemīāyed

Tebārekallāh ezīn şīvehā ki derser-i māst[507]

---

[506] Ben, Rabbim beni yedirir ve içirir bir halde gecelerim. (Kenzü'l-Ummâl, C.3, s. 67; Buharî 1/1864.)

[507] Başım dünya ve âhiretten vazgeçmedi. Başımızdaki bu vaziyete barekallah.

(27) daʿvetden murād bunda żiyāfetdür imtiṣāl-i emr-i İlāhī degildür niteki loḳma vü nān aña ḳarīnedür daʿvet żiyāfet maʿnāsınadur meşhūr (28) olduġından ġayrı Gülistān'da daḫı vāḳıʿ olmışdur ki terkīb böyledür

Güft ey peder derdaʿvet-i Sulṭān çīzī neḫordī[508]

[M43a] (29) ve bir maḥalde daḫı vāḳıʿdur ki

Beḥükm-i ān ki icābet-i daʿvet sünnetest[509]

Ḥażret-i Mevlānā bir kitāb meṣābesinde bir beytiyile maʿrifet ü sırr-ı (30) İlāhī beyān idüp girü ḥikāyete rücūʿ eyledi

Ū mürüvvetrā nihāde zīr-i pā

o müflis mürüvveti ayaġı altına ḳoymış idi yaʿnī (31) inṣāf u mürüvvetsiz bed-baḫtdur

Geşte zindān dūzaḫī z'ān nān-rubā

zindān ol dūzaḫī nān-ḳağıcıdan bir dūzaḫ olmışıdı (32) Ḥażret-i Mevlānā ḥişşe beyānına rücūʿ eyledi [*nān-rubā* vaṣf-ı terkībīdür ki murād müflisdür]

Ger gürīzī berümīd-i rāḥatī

dünyāda rāḥat u ḥużūr ümmīdi üzere eger bir (33) gūşeye ḳaçasın

Z'ān ṭaraf hem pīşet āyed āfetī

ol ṭarafdan hem senüñ öñüñe bir āfet ü belā irişür murād hīç bir vechile **[H35b]** (1) dünyā cāy-ı sürūr u ḥużūr degül idügin beyāndur

ḥikāyet (2) bir kimse bir ʿazīzüñ ḥużūrına gelüp eyitdi ben isterüm bir yirde olam ki anda belā vü muṣībet ü ġam u miḥnet olmaya luṭf idüp (3) baña ancılayın bir yir delālet eyle ʿazīz ol kimseye eyitdi sen bir yir istersin ki o dünyāda yoḳdur

Hīç künc bīded ü bīdām nīst

(4) dedsiz ve dāmsız dünyāda hīç bir bucaḳ yoḳdur yaʿnī elbette anda bir mühlik vardur *ded ü dām*dan murād bunda vuḥūş u (5) ṭuyūrdan yırtıcı ve helāk idicilerdür [*künc* kāf-ı ʿArabī'nüñ żammıyıla bucaḳ maʿnāsınadur]

---

[508] Babacığım sultanın davetinde bir şey yemedi, dedi.

[509] Davete icabet sünnettir hükmüyle…

Cüz beḫalvetgāh-ı Ḥaḳḳ ārām nīst

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḳurb u ḥalvetgāhından ġayrı yirde ārām (6) u ḥużūr yoḳdur hemān cān u devletden saʿy u gūşiş idüp aña vuṣūl bulmaḳ gerekdür

Künc-i zindān-ı cihān-ı nāgüzīr

żarūrī (7) yaʿnī ḥalāṣı müyesser degül cihān zindānınuñ bucaġı

Nīst bīpā müzd ü bīdaḳḳu'l-ḥaṣīr

ücret ḳademsiz ve daḳḳu'l-ḥaṣīrsiz degüldür yaʿnī dünyāda (8) olan kimseye saʿy u zaḥmet ü meşaḳḳat çekmek lāzımdur daḳḳu'l-ḥaṣīr bīfā'ide zaḥmet çekdi maʿnāsına ḍarb-ı meṣeldür lākin (9) gāhī hemān meşaḳḳetden ʿibāret ḳılınur bunda murād ṣānīdür *nāgüzīr* lābüd ve lāzım maʿnāsına ve *güzīr* büd ve lāzım degül maʿnāsınadur *beyt*

(10) *Tuyī ki derd ü ġamet yār-ı nāgüzīr-i menest*

Cefā vü her çi resed eztu dil-peẕīr-i menest[510]

Va'llah er sūrāḫ-ı (11) **mūşī derrevī**

farażā eger bir fārenüñ sūrāḫına gidesin yaʿnī ḫalḳdan muḫtefī ve pinhān olasın [*sūrāḫ* delük *mūş* fare maʿnāsınadur]

Mübtelā-yı gürbe-çengalī (12) **şevī**

Allāh ḥaḳḳıçün bir gürbe pençelüye giriftār ve mübtelā olursun yaʿnī dünyāda cāy-ı rāḥat u ḥużūr egerçi ḫalvet-i ṭāʿat ü (13) ʿibādet ve gūşe-yi ʿuzlet ü ḳanāʿat gibi yoḳdur lākin mādām ki ḥayāt-ı fānī bāḳīdür nefs ü şeyṭānuñ mekr ü ḥīlesinden ḫalāṣa (14) çāre yoḳdur meger tevfīḳ-i İlāhī refīḳ ola bunuñ ẓāhir maʿnāsı bir ẓālime mübtelā olursun dimekdür **[N35a]** *gürbe* kedi *gürbe-çengāl* gürbe pençelü (15) maʿnāsınadur

Ādemīrā ferbihī hest ezḫayāl

ādemīnüñ semizlügi ḫayālindendür

Ger ḫayālāteş büved ṣāḥib-cemāl

eger ol kimsenüñ (16) ḫayālleri ḥüsn ü cemāl ṣāḥibi ola yaʿnī ādemī laṭīf ḫayāllerden ve ḫūb fikrlerden ḫoş-dil ü ḫoş-ḥāl olur zīrā aʿżā-yı (17) ẓāhire teʾṯīr ve neşv ü nemāyı derūn u

---

9 ʿibāret ḳılınur HM: ʿibāretdür N

[510] "Sen ki, dert ve gamınla eşsiz yarimsin, senden gelen cefa veya her ne ise gönülden kabul ettiğimdir."

14 olursun dimektür N : olursundur HM

bāṭından alur pes mādām ki derūnında ḫavf u ġam ve efkār-ı fāside yoḳdur cesed (18) ḳavī ve ḫūb ve beşere zībā ve merġūbdur

V'er ḫayālāteş nümāyed nāḫaşī

ve ger ādemīnüñ ḫayālleri nāḫoşluḳ göstere [*nāḫaş*da *ḫā* fetḥile oḳınmaḳ gerekdür kāfiyeden ötüri]

Mīgüdāzed (19) **hemçü şemʿ ezāteşī**

ol kimse şemʿ ziyāde āteşden eridügi gibi erir farażā bir kimse devletde olsa lākin derūnında (20) ġam u ġuṣṣa ve efkār-ı fāside olsa lāġar ve beñzi ṣarı olur Ḥażret-i Mevlānā ẓāhirī maʿnānuñ münāsebeti ile derūnī (21) maʿnānuñ beyānına şürūʿ eyledi

Dermiyān-ı mār u kejdüm ger turā

mār u ʿaḳreb içinde eger seni [*kejdüm* ʿaḳreb maʿnāsınadur]

Bāḫayālāt-ı ḫoşān dāred (22) **Ḫudā**

Ḫudā-yı Teʿālā ḥoşlaruñ ḫayālleri ile ṭuta yaʿnī sende olan ḫayālāt Ḫudāyī vü uḫrevī ola

Mār u gejdüm mer turā mūnis (23) **[M43b] büved**

mār u ʿaḳreb saña mūnis ü ḥāfiẓ olur

K'ān ḫayālet kīmyā-yı mis büved

zīrā ol ḫayālüñ senüñ misüñüñ kīmyāsı (24) olur zübde-yi kelām budur ki bir kimsenüñ çünki ḫulūṣī niyyeti ve ʿamel-i ṣāliḥi ola lākin anuñ niyyet ü ʿameli maḥżā maḥabbet-i rıżā-yı İlāhī (25) içün ola farażā ol kimse dūzaḫ āteşinde yansa Ḥażret-i Ḫudā'nuñ viṣāli ḫayāli ile ol ḥālet aña cināndan laṭīfdür (26) ve viṣālüñ zevāli ḫavfı ile cinānuñ derecāt-ı ʿāliyyesi derekāt-ı ceḥīmden ḳabīḥ ü muvaḥḥişrekdür [*mis* baḳır maʿnāsınadur]

ḥikāyet (27) sulṭānü'l-ʿārifīn Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz buyurmışlardur Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿazze ismuhū ḳażāsına (28) rıżām bir mertebededür ki farażā eger beni dūzaḫda muḫalled ü mü'ebbed eylese bu ḥālde iken yine aʿlā-yı ʿillīnde olan kimsenüñ şükr ü rıżāsından benüm (29) şükr ü rıżām niçe mertebe ziyāde ola pes maʿlūm oldı ki ḫoş u laṭīf ḫayālātda elem ʿālem ve ġam niʿam ve miḥnet rāḥat olur farażā

19 şemʿ N-

(30) eger ʿuşşāḳ behiştde Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dīdār-ı şerīfi ile müşerref olmaya şol ḳadar nevḥa vü fiġān eyleyeler ki ehl-i behişt cennetden (31) bīẕār olalar

Ṣabr şīrīn ezḫayāl-i ḫoş şüdest

ṣabr ḫoş u laṭīf ḫayālden şīrīn olmışdur [*ṣabr* mużāf degüldür]

K'ān ḫayālāt-ı ferec pīş āmedest

(32) zīrā ol ġamdan ḫalāṣ olmaḳ ḫayāller öñine gelmişdür bu hem maʿnādur öñ gelmiş ve ṣabra māniʿ olmışdur bu hem vechdür zīrā ol ġamdan (33) ḫalāṣ olmaḳ ḫayāller ṣabrdan ziyāde ve ġālib gelmişdür pes ol sebebden ṣabr şīrīn görinür viṣāl-i İlāhī ümīdi ve ṣevābı nāmütenāhī **[H36a]** (1) recāsı ṣabrı şīrīn gösterür vech-i sāliṣe göre pīşdür bā-yı Farisī ile ziyāde maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda böyledür

K'ān ḫayālāteş (2) **ferec-baḫş āmedest**

zīrā ol ḫayālāt aña ferec baġışlayıcı gelmişdür baʿż-ı nüsaḫda *ferec* yerine *feraḥ* vāḳıʿdur ḥā-yı mühmele ile ki sürūr maʿnāsına (3) ki maʿnā böyle olur [*ferec-baḫş* vaṣf-ı terkībīdür]

K'ān ḫayālāteş feraḥ-pīş āmedest

zīrā ol feraḥ u sürūruñ ḫayālleri öñine gelmişdür bu hem vechdür öñ gelmiş (4) ve ṣabra māniʿ olmışdur bu hem vechdür ṣabrdan ziyāde vü ḳavī gelmişdür baʿż-ı nüsaḫda böyledür

K'ān ḫayālāteş feraḥ-baḫş āmedest

(5) zīrā ol ḫayālāt aña feraḥ baġışlayıcı gelmişdür pes bi'ż-żarūrī ḫoş u laṭīf ḫayāller ṣabrdan acırak ṣabrı şekerden şīrīn eyler (6) zübde-yi kelām budur ki ḫayālāt-ı İlāhiyye ile muḳayyed olan kimesnenüñ naẓarına bir nesne ḫūb u zībā görinür ṣabr u ḥuṣūli ḫuṣūṣında aña (7) elem ü ıżṭırāb virmez zīrā māsivādan bir nesneye mā'il ü mültefit olmamışdur ki aña vuṣūl bulmaḳdan ötüri ṣabr itmeyüp ġamgīn (8) ü perīşān ola [*feraḥ-baḫş* vaṣf-ı terkībīdür] *şiʿr*

Mā ki derdī-keşān-i ḫummārīm

Cām-ı cem dernaẓar nemīārīm

Geşte derfikr-i düst müstaġraḳ

(9) *V'ez dü ʿālem ferāġatī dārīm*

Ger becennet tecelliī neküned

Eznaʿīm-i behişt bīzārīm

Ver derāteş revīm hemçü ḫalīl

Bāḫayāleş derūn-ı (10) *gülzārīm* [511]

Ān ferec āyed ziīmān derżamīr

ḫaṭıra ol ferec īmāndan gelür yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetde olup ʿāḳıbet ḫalāṣ müyesser olur (11) diyü meṣāʾib-i dünyā ve mücāhede ve ʿanāya ṣabr eylemek īmānuñ **[N35b]** kemāl-i ḳuvvetindendür [*żamīr* fikr ü ḫāṭır maʿnāsınadur]

Żaʿf-ı īmān nāümīdī vü zaḥīr

īmānuñ żaʿfı ümīdsizlük (12) ve zaḥīrdür zīrā derd ü ʿanādan bīḥużūr olur ve muṣībet ü belāyı sebeb-i raḥmet ü velā bilüp şekerīn dimez baʿż-ı nüsaḫda bu beytde (13) daḫı ferec yirine feraḥ vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur ḫāṭıra ol feraḥ u sürūr īmāndan gelür yaʿnī ʿibādet ü riyāżetde olup (14) āḫiretde ṣevāb u derecāta vāṣıl olmaḳ feraḥ u sürūrı ile dünyānuñ muṣībet ü faḳr u elemine ṣabr eylemek īmānuñ ziyāde ḳuvvetindendür bu mışrāʿda **[M44a]** bu vechle maʿnā hem laṭīfdür

(15) **Żaʿf-ı īmān nāümīdī vü zaḥīr**

ammā īmānuñ żaʿfı yeʾs ü zaḥīrdür yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetde süst ve hevā vü maʿṣiyetde ḳavī (16) olup āḫiretde meṣāb u meʾcūr olup mertebe-yi ʿulyaya vuṣūl bulurum diyü fānī dünyānuñ muṣībet ü zaḥmetine ṣabr u taḥammül eylemek īmānuñ (17) żaʿfındandur *zaḥīr* iç aġrısı maʿnāsınadur [*zaḥīrest* taḳdīrindedür]

Ṣabr ezīmān biyābed ser-küleh

ṣabr külāhı īmāndan bulur yaʿnī ṣabr farḳ-ı īmānuñ tacıdur (18) niteki bu söz anı beyān eyler

"Eṣ-ṣabru reʾsü'd-dīn"[512]

---

[511] "Dert humarını çekmiş olan bizler Cem'in kadehine itibar etmeyiz. Yarin fikriyle kendimizden geçip her iki alemden feragat etmişiz. Eğer cennete tecelli etmezse, o cennetin nimetlerinden de bizar oluruz. Eğer bu halle ateşe düşersek onun hayaliyle gülzar içindeyizdir."

13 maʿnā N-

14 bu mışrāʿda bu vechle maʿnā hem laṭīfdür H-

[512] Sabır îmânın başıdır.

[*ser-küleh külāh-ı ser* taḳdīrindedür]

Ḥayşü lāṣabra felāīmāne leh

zīrā Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (19) buyurmışdur şol kimse ki anuñ içün ṣabr yoḳdur anuñ içün īmān yoḳdur ḥadīṯ-i şerīf budur

"Men lāṣabera leh lāīmāne leh"[513]

(20) ki netīce-yi maʿnā ṣabrı olmayanuñ īmānı yoḳdur dimekdür ḥadīs-i şerīfde ṣabruñ īmān üzere vāḳıʿ olması hemān aña tāc gibidür (21) Ḥażret-i Mevlānā bu ḥadīṯ-i şerīfüñ maʿnāsını beyān itmege şürūʿ eyledi

Güft peyġamber Ḫudāş īmān nedād

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi (22) ve sellem eyitdi Ḫudā-yı Teʿālā ḥażreti aña īmān virmedi

Her kirā ṣabrī nebāşed dernihād

her kimüñ ki z̲āt u ṭabʿında bir ṣabr olmaya [*nihād* bunda z̲āt ve ṭabʿ maʿnāsınadur]

(23) *"Men lāṣabera leh lāīmāne leh"*den[514]

murād kemāl-i īmānuñ nefyidür pes sālike gerekdür ki muḫālefet nefs ü hevāya gūşiş idüp riyāżet ü (24) mücāhede ve muṣībet ü belāya ṣabr ide egerçi bu ḫuṣūṣ saña ḳabīḥ ü müşkil görinür ammā erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında ḫūb u āsāndur

(25) **Ān yekī derçeşm tū bāşed çü mār**

ol bir kimse senüñ çeşmüñde mār gibi olur yaʿnī bir kimseye ʿadāvet ü ġarażuñ olsa ol (26) kimse saña ḳabīḥ ü mār u ʿaḳreb gibi görinür zīrā ʿadāvet ü ġaraż çeşme ḥicāb u perde olup kemā yenbaġī görmege mānīʿ olur *beyt*

(27) *Çün ġaraż āmed hüner pūşīde şüd*

Ṣad ḥicāb ezdil besūy-ı dīde şüd[515]

Hem v'ey ender çeşm ān dīger nigār

(28) hem ol bir kimse ki senüñ çeşmüñe mār görindi ol ġayruñ çeşminde nigārdur yaʿnī mār u ʿaḳreb görinen kimse bir ġayri kimsenüñ (29) çeşmine dilber ü nigār görinür Ḥażret-i Ebū

---

[513] Sabır olmayan kişide iman da olmaz. (İtikadü Ehli's-Sünne, 4/842, Darun Tayyibe, Riyad, 1402.)
[514] Sabır olmayan kişide iman da olmaz. (İtikadü Ehli's-Sünne, 4/842, Darun Tayyibe, Riyad, 1402.)
[515] Garaz geldiği zaman hüner örtülür, göze gönülden yüz perde çekilir.

Bekr raḍiyallāhu ʿanh ḫanāzīr meşābesinde ḫ[v]ār ve bī i‘tibār olan revāfiżüñ kūr u (30) bīnūr çeşmine zişt ü ḫār ve bizüm çeşmimüze ki sünnīlerüz ḫūb u gülzārdur [*nigār* bunda maḥbūb maʿnāsınadur] *ḳıt‘a*

Kesī bedīde-yi inkār eger nigāh (31) *küned*
Nişān ṣūret-i Yūsuf dihed benāḫūbī
Ve ger beçeşm-i irādet nigeh küned derdīv
Firişte īş nümāyed beçeşm-i kerrūbī[516]

(32) **Z’ān ki derçeşmet ḫayāl-i küfr-i üst**

zīrā ki senüñ çeşmüñde ol mār u ḳabīḥ görinen kimsenüñ küfr ü ḳabāḥati ḫayāli vardur ʿadāvetüñe (33) sebeb budur

V’ān ḫayālī mü’minī derçeşm-i dōst

ve dōstuñ çeşminde ol mü’minlük ve hüner-mendlük ḫayāli vardur maḥabbete **[H36b]** (1) sebeb budur

ḥikāyet ʿazīzlerden birine eyitdiler sen mālı sever misin sevmezüm didi zīrā Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (2) ʿaleyhi ve sellem

“El-mālü ḥayyetün”[517]

buyurdı ve bir ġayrı ʿazīze eyitdiler sen mālı sever misin severüm didi zīrā Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (3) ʿaleyhi ve sellem

“Niʿme’l-mālü’ṣ-ṣāliḥu fīyedi’r-racüli’ṣ-ṣāliḥ”[518]

didi pes bir şey bir i‘tibārile ḳabīḥ ve bir i‘tibārile melīḥ olmaḳ mümkindür (4) evvelki ʿazīz mālı ḥayye ḫayāl itdügi i‘tibārile sevmedi ve bu i‘tibārile māl ikinci ʿazīzüñ maḳbūli oldı hem māl baʿż-ı kimseye (5) sebeb-i ḳurb u viṣāl-i İlāhī ve baʿż-ı kimseye sebeb-i buʿd ve ʿaẕāb-ı nāmütenāhī olur

---

[516] İnkar gözüyle bakan bir kimse, Yusufun suretini çirkin olarak gösterir. Ancak deve irade gözüyle baksa, melek gözüyle bakmış gibi onu melek görür.

[517] Mâl, yılandır. (kaynaklarda bulunamadı.)

2 buyurdı N: didi HM

[518] Salih kişinin elindeki salih mal ne güzeldir! (Münzirî, Et-Tergib ve’t-Terhib, 4/66, Daru’l-Kütübi’l-İlmiye, Beyrut, 1417.)

K’enderīn yek şaḫṣ her dü fiʿl hest

(6) zīrā bu bir şaḫṣda her iki fiʿl vardur zīrā ekşer nās ʿayb u hünerden ḫālī degüldür [*k’enderīn ki enderīn* taḳdīrindedür]

Gāh māhī bāşed ū vü gāh şest

o gāhī māhī (7) ve gahī şest olur yaʿnī gāhī ḫ^{v}ār ve gāhī ʿazīz olur şest bunda olta ve aġ maʿnāsınadur

Nīm-i ū mü’mīn büved (8) **nīmeş gebr**

anuñ nışfı mü’min ve anuñ bir nışfı gebrdür **[M44b]** pes ādemīnüñ ekşeri ʿayb u hünerden ḫālī degüldür [*nīm* nışf maʿnāsınadur]

Nīm-i ū ḫırş āverī nīmeş (9) **şabr**

anuñ nışfı ḥarīṣlük anuñ bir nışfı ṣabrdur yaʿnī ādemīnüñ ekşerinde hem aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ve hem aḫlāḳ-ı ḥamīdeden (10) ḥişşe vardur gebr āteş-perest maʿnāsınadur gāhī muṭlaḳā kāfir maʿnāsına istiʿmāl olınur ve baʿż-ı maḥalde çuḳal maʿnāsına (11) gelür

ḥikāyet bir ʿazīze eyitdiler sen ezvāc **[N36a]** u evlāduñı sever misin sevmezüm didi zīrā Ḥażret-i Ḫudā buyurmışdur

(12) *“İnne minezvāciküm ve evlādiküm ʿadüvven leküm feḥẕerūhüm”*[519]

ve bir ġayrı ʿazīze daḫı eyitdiler sen ezvāc u evlāduñı sever misin (13) severüm didi zīrā ḫayr niyyetile ḫatunuma cimāʿ idüp ġusl itdükde her bir ḳaṭresinden bir firişte ḫalḳ olınup benden (14) ötüri istiġfār eyler ve evlādum eger benden evvel öleler benüm raḥmetüme sebeb olurlar niteki Rasūlullāh ʿaleyhi efdālü’ṣ-(15)ṣalavāt buyurmışdur

“Men māte lehū ṣelāṣetü ṣiġārin vecebet lehü’l-cennetü”[520]

ve eger benüm evlādum benden ṣoñra ḳalalar (16) anlaruñ ḫayr duʿası baña irişür pes her nesnede iki ṭaraf vardur her kim ki ḳabāḥati cānibine naẓar ide redd eyler ve her kim (17) ki leṭāfeti ṭarafına iltifāt ide meyl gösterür

Güft Yezdānet Feminküm mü’minün

Ḫażret-i Ḫudā saña yaʿnī size

---

[519] Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Tağâbün/14.

[520] Kimin üç küçük (çocuk)u ölmüşse cennet ona vacip olur. (Deylemî, El-Firdevs bi-Me’suri’l-Hitab, 3/506)

17 gösterür HM: eyler N

“Feminküm mü’min” [521]

didi

(18) **Bāz minküm kāfirun gebr-i kühen**

girü

“Minküm kāfirün”[522]

didi ki ol kāfir eski gebrdür bu āyet-i kerīmeye işāret eyler

“Hüve’llezī ḫaleḳaküm (19) *feminküm kāfirun ve minküm mü’minün”*[523]

“güft Yezdānet” de bu maʿnā mümkindür senüñ Ḫudāñ didi

Hemçü gāvī nīme-yi çepeş siyāh

şol gāv gibi ki (20) anuñ ṣolınuñ tamām nıṣfı siyāhdur [*nīme* daḫı nıṣf maʿnāsınadur *çep* ṣol maʿnāsınadur]

Nīme-yi dīger sefīdī hemçü māh

ol gāvuñ bir ġayrı nıṣfı māh gibi ziyāde sefīddür *siyāhest* (21) *māhest* taḳdīrinde olmaḳ iʿtibārı üzere şerḥ olındı*siyāh bāşed* hemçü *māh bāşed* taḳdīrinde olup ola maʿnāsına olmaḳ (22) cāʾizdür [*nīme-yi dīger*den murād ṣaġ ṭarafdur]

Her ki īn nīme bibīned red küned

her kim ki bu siyāh nīmeyi göre redd eyler yaʿnī ḳabūl eylemez ol gāvi cemīʿān siyāh (23) ẓann eyler

Her ki ān nīme bibīned ked küned

her kim ki ol sefīd nīmeyi göre ol gāvı almaḳda kedd ü saʿy eyler zīrā ol gāvı (24) tamām sefīd ẓann eyler yaʿnī iʿtibār ḥaḳīḳatde naẓaradur pes her nesnenüñ ḫuṣūṣında imʿān-ı naẓar eylemek lāzımdur tā ki ḫaṭā ṣādır (25) olup ṣāḥib-i naẓarlar

“Ve fīhi naẓar”[524]

dimege ḳādir olmayalar [*ked küned* saʿy u ṭaleb eyler maʿnāsınadur]

---

[521] Ve bir kısmınız mü’mindir. Tağâbün/2.

[522] Bir kısmınız kâfirdür. Tağâbün/2.

[523] Sizi yaratan O'dur. Böyle iken bir kısmınız kâfir, ve bir kısmınız mümindir. Tağâbün/2.

21 māhest N-

[524] “Dikkat edilmesi gerekir.” ya da “acaba” manasında kullnılan bir ünlem ifadesidir.

Yūsuf enderçeşm-i iḫvān çün sütūr

Yūsuf peyġamber ʿaleyhi’s-selām (26) bu ḥüsn ü leṭāfetile birāderlerinüñ çeşminde ḥayvān gibi idi yaʿnī ḥased ü ʿadāvetlerinden anuñ ḳadr ü şerefini müşāhede itmege (27) ḳādir olmadılar ol sebebden aña dünyānuñ cefāsın eylediler

Hem vey enderçeşm-i Yaʿḳūbī çü ḥūr

hem Yūsuf ʿaleyhi’s-selām Yaʿḳūb (28) peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ çeşminde ḥūr gibi idi niteki ehl-i dünyāya manṣıb ve cemīʿ-i esbāb u emlāk ve kesb-i māl ḫūb u laṭīf (29) görinür ve tefāḫur eyler ve beẕl-i māl ve maraż u muṣībet ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl görinür ammā bu teşḫīṣ çeşm-i ẓāhirüñ naẓar-ı temyīzine göredür (30) ammā çeşm-i bāṭına nisbet emr-i berʿaksdür zīrā ehl-i dünyā ḥāle naẓar idüp āḫiret tedārükinden ġāfillerdür ammā ehlullāh mālehū ve (31) ʿāḳıbete naẓar idüp aḥvāl-i āḫiret ḫuṣūṣında saʿy idicilerdür

Ezḫayāl-i bed mer ūrā zişt dīd

ḳabīḥ ḫayāl sebebinden çeşm-i ferʿ (32) anı zişt gördi

Çeşm-i ferʿ ü çeşm-i aṣlī nābedīd

ve aṣla mensūb olan çeşm nābedīd ü nāpeydādur *çeşm-i ferʿ*den murād çeşm-i (33) ẓāhirdür çeşm-i aṣlīde yā-yı nisbet vardur nābedīd çeşm-i aṣlīnüñ ḫaberidür Sürūrī Efendi raḥmetullāh kendünüñ maḳbūli **[H37a]** (1) olan nüsaḫda *aṣl* kelimesini *yā*sız bulduġıçün nābedīdi çeşm-i aṣla ṣıfat ṭutmışdur lākin bunuñ hīç aṣlı yoḳdur [*nābedīdest* taḳdīrindedür]

(2) **Çeşm-i ẓāhir sāye-yi ān çeşm dān**

ẓāhir çeşmi ol çeşmüñ sāyesi bil *ān çeşm*den murād çeşm-i aṣlīdür ki çeşm-i ḥaḳīḳat-bīndür [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(3) **Her çi ān bīned bigirded īn bedān**

[M45a] her neyi ki ol çeşm-i ḥaḳīḳat-bīn görür buña murād çeşm-i ẓāhirdür aña döner yaʿnī çem-i ẓāhir egerçi (4) baʿż-ı ḫuṣūṣda ḫaṭā eyler lākin ʿāḳıbet ḥaḳīḳatde her ne ki ḳabīḥdür çeşm-i ẓāhire anuñ ḳabāḥati ẓāhir ü peydā ve her ne ki laṭīfdür (5) çeşm-i ẓāhire anuñ leṭāfeti āşkāre vü hüveydā olur

Tū mekānī aṣl-ı tū derlāmekān

sen cesedüñ iʿtibārıyıla bu ʿālemde mekāna (6) mensūbsun senüñ aṣluñ lāmekāndadur ki sende pinhān u mestūr olan rūḥ u sırr-ı İlāhī ola mekānda olan aṣldan feyż (7) ü eṣer ḳabūl idicidür zīrā bu ʿālem-i nāsūta ʿālem-i melekūtdan gelmişsin

Īn dükān berbend ü büg'şā ān dükān

bu dükkānı baġla vü ḳapa (8) ve ol düḳḳānı aç yaʿnī ṭāʿat ü riyāżet ḳuvvetiyile bu cismānī ḥālet ü nāsūtī mekānden rūḥānī mertebesine vuṣūl bulup oradan (9) ʿālem-i melekūt cānibine sefer eyle [*īn*den murād çeşm-i ferʿdür ki murād çeşm-i ẓāhirdür *berbend* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Şeş cihet meg'rīz zīrā dercihāt

altı ṭarafa ḳaçma zīrā cihātda

Şeş derest ü şeş dere (10) **mātest māt**

Şeş dere vardur ve şeş dere mātdur mātdur yaʿnī bu şeş cihāt ṣāḥibi cihānda ḫalāṣ müyesser (11) degüldür zīrā şeş cihāt şeş der meṣābesindedür nerd-bāzlar luʿbında niteki şeş derenüñ **[N36b]** vücūdı zamānı mātdan ḫalāṣ (12) müyesser degüldür hem çünān şeş dere meṣābesinde olan şeş cihātdan ḫalāṣ müyesser olmaz mādām ki ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile maḥabbet-i (13) māsivādan necāt bulmaya [*şeş der* altı ḳapu maʿnāsınadur *şeş dere* nerdde olan altı ḳapunuñ ismidür ki anda māt peydā olur *şeş cihet*den murād cihāt-ı sittedür]

Şikāyet kerden-i ehl-i zindān pīş-i vekīl-i ḳāḍī ezdest-i ān müflis

ol müflisüñ elinden ḳāḍīnüñ vekīli (14) ḳatında zindān ḫalḳınuñ şikāyet eylemesi beyānındadur

Bāvekīl-i ḳāḍi-yi idrāk-mend

ḳāḍīnüñ fehm ü idrāklı vekīline

Ehl-i zindān (15) **derşikāyet āmedend**

zindān ḫalḳı şikāyete geldiler *"bāvekīl-i idrāk-mend ḳādī"* taḳdīrindedür ki idrāk-mend vekīlüñ ṣıfatıdur (16) ḳāḍīnüñ ṣıfatı degüldür bu ḫuṣūṣa rāżī olmaz kimse varısa üşte ḳāḍī

Ki selām-ı mā beḳāḍī berkünūn

ve vekīle (17) didiler ki şimdi bizüm selāmımuzı ḳādīya ilet

Bāz gū āzār-ı mā z'īn merd-i dūn

bu dūn u ḫabīṣ müflisden bizüm āzārımuzı ve elemimüzi (18) ḳādīye āşkāre di *ber* bānuñ feṭḥiyile *berden*den emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *dūn* denī maʿnāsınadur [*gū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ki derīn zindān bemānd ū (19) **müstemir**

ki ol müflis bu zindānda müstemirr ü ebedī ḳaldı

Yāve tāz u ṭabla-ḫ^{v}ārest ü mużır

zindānda olanlaruñ ṭaʿām (20) u loḳmasına bīedebāne çalıcı ve çoḳ yiyici ve zindān ḫalḳına żarar idicidür *ṭabla-ḫ^{v}ār* bisyār-ḫ^{v}ār maʿnāsınadur egerçi baʿż-ı (21) nüsaḫda *ṭabl-ḫ^{v}ār* vāḳıʿdur hāsız niteki iblīs-i laʿīn dünyā zindānında

"İnneke mine'l-munẓarīn"[525]

ḥükmi üzere ebedī vü müstemir ḳalmışdur (22) ve ḫalḳuñ laṭīf ʿamellerini żāyiʿ idicidür ve ḫalḳ-ı ʿāleme

"Şārikhüm fi'l-emvāli ve'l-evlādi"[526]

ḥasebince müşāreket ṭutar ve żarar (23) idicidür zīrā ṣırāṭ-ı müstaḳīme gitmek ḫalḳ-ı ʿālemi menʿ eyler

Çün meges ḥāżır şeved derher ṭaʿām

her ṭaʿāmda meges gibi ḥāżır olur

(24) **Ezveḳāḥat bīşalā vü bīselām**

ḥayāsızluġından ve edebsizlüġinden daʿvetsiz ve selāmsız yaʿnī ziyāde yüzsüzlüginden kimse (25) anı ṭaʿāma çaġırmadın ve selām virmedin bībāk herkesüñ ṭaʿāmına ḥāżır olur niteki şeyāṭīn ḫalḳdan bir nefes dūr olmayup (26) iġvā vü iḍlāl itmege saʿy eylerler ve ʿamel idenlerüñ ʿamellerini maḥv u bātıl itmege iḳdām gösterürler [*ṣalā* daʿvet maʿnāsınadur]

Pīş-i ū hīçest lūt-ı şaṣt kes

(27) anuñ ḳatında altmış kimsenüñ lūtı hīçdür yaʿnī ḥadden ziyāde çoḳ yiyicidür [*şaṣt* altmış maʿnāsınadur]

---

[525] Sen mühlet verilenlerdensin. A'râf/15.
[526] Mallarına, evlâtlarına ortak ol. İsrâ/64.

Ker küned ḫodrā eger gūyīş bes

eger aña yiteridüñ diyesin kendüsini (28) ṣaġır eyler yaʿnī işitmezlenür niteki her ne ḳadar istiʿāẕe idüp lāḥavle ve lāḳuvvete diyesin andan ḫalāṣ müyesser degüldür zīrā ol **[M45b]** (29) ḥālde egerçi firār eyler yine ʿale'l-fevr ʿavdet idüp ḥużūruñda ḳarār eyler ehl-i tefsīrden baʿż-ı kimse

"Minşerri'l-vesvāsi'l-ḫannāsi"[527] nüñ

(30) şerḥinde buyurmışdur çünki bende Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretini ẕikr ü yād ide şeyṭān firār eyler ve çünki bende ẕikrullāhdan ġāfil (31) ola vesvese virmege gelür *ḫannās* vāpes keşende maʿnāsınadur beTürkī ardına çekici [*ker* kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyile ṣaġır maʿnāsınadur]

Merd-i zindānrā neyāyed loḳmaī

zindānuñ (32) merdine bir loḳma gelmez yaʿnī eger ehl-i zindāna bir ṣāḥib-ḫayrdan bir loḳma gele

Ver beṣad ḥīle güşāyed ṭuʿmeī

ve ger ehl-i zindān yüz ḥīle (33) ile nihānī bir ṭaʿām aça

Derzamān pīş āyed ān dūzaḫ gulū

fevrī ol dūzaḫ boġazlu evvel gelür ve anda ḥāżır olur [*gulū* kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyile boġaz maʿnāsınadur *derzamān* fevrī maʿnāsınadur]

Ḫücceteş [H37b] (1) **İn ki Ḫudā güftā külū**

bu ḫuṣūṣa anuñ ḥücceti bu ki Ḫudā-yı Teʿālā

"Külū" [528]

didi lākin

"Ve lātüsrifū innallāhe lāyuḥibbü'l-müsrifīn" [529]

den ġāfildür *beyt*

(2) *Gerçi Ḫudā güft külū veşrabū*

Derʿaḳabeş güft ve lātüsrifū[530]

---

[527] Sinsi vesvesenin şerrinden. Nâs/4.
[528] Yiyiniz. A'râf/31.
[529] Fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez. A'râf/31.

zübde-yi kelām budur ki bir kimseden ṣuleḥānuñ ḥużūrında (3) olmaġıla bir laṭīf ʿamel ẓāhir olup fażl-ı İlāhī ẓāhir ola fi'l-ḥāl şeyṭān vesvese virüp riyā getürür ve ger bir ḫalvet-nişīnden (4) bir ḫūb ṭāʿat ṣādır ola ve nihānī feyż-i Ḥaḳ irişe şeyṭān ʿale'l-fevr kibr ü ʿucb getürür meṣelā eger bir kimse bir gice iki rekʿat namāz ḳıla (5) aña kibr ü ʿucb ẓāhir olup kendüsini ġayrlardan eyürek görür

Z'īn çünīn ḳaḥṭ-ı se sāle dād dād

buncılayın üç yılluḳ ḳaḥṭdan dād (6) dād yaʿnī böyle aç gözlü ṭoymaz ḫabīṣden dād u feryād baʿż-ı nüsaḫda bu mışrāʿ böyle vāḳıʿdur [*se* üç maʿnāsınadur]

Ḥasbeten li'llah zicevreş dād dād

(7) anuñ cevrinden dād u feryād Allāhu Teʿālā'nuñ rıżāsıçün bizi bundan ḫalāṣ eyle

Ẓıll-ı Mevlānā ebed pāyende bād

Mevlānā'nuñ sāyesi tā (8) ebedī bāḳī olsun murād ḳāḍīnüñ ʿömri uzun olsun dimekdür bād bunda emr-i ġā'ibdür

Bāz zindān tā reved ān gāv-mīş

ya bu (9) ṣu ṣıġırı tā zindāndan gide [*gāv-mīş* ṣu ṣıġırı maʿnāsınadur]

Yā vaẓīfe kün zivaḳfī loḳma īş

yā bir vaḳfdan aña bir loḳma vaẓīfe eyle yaʿnī bir mikdār nesne taʿyīn (10) eyle

Ey zitū ḫoş hem ẕükūr u hem ünāṯ

ey kimse ki senden rāżī ve āsūdedür hem ẕükūr ve hem ünāṯ yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem (11) *ẕükūr* cemʿ-i ẕekerdür merd maʿnāsına **[N37a]** *ünāṯ* cemʿ-i ünṯādur zen maʿnāsına

Dād kün el-müsteġāṯ el-müsteġāṯ

ʿadl ile feryād bunuñ (12) elinden bu sözlerden murād ḳāḍīdür egerçi vekīle ḫiṭāb ṭarīḳiyiledür ki beyān olınmışdur ki müflisden murād iblīsdür pes anuñ şerrinden (13) ḫalāṣ müyesser olmaḳ içün Ḥażret-i Bārī'ye ki ḳāḍiyyü'l-ḳużātdur iblīsden feryād idüp Ḫudā-yı Teʿālā'dan muʿāvenet ṭaleb eylemek (14) gerekdür

Sūy-ı ḳaḍī şüd vekīl-i bānemek

melāḥat ü leṭāfetile olan vekīl aḥvāli iʿlām itmek içün ḳāḍīnüñ cānibine (15) gitdi

---

[530] Gerçi Allah önce yiyiniz, içiniz demiştir ama akabinde israf etmeyiniz demiştir.

9 yā bir vaḳfdan aña bir loḳma vaẓīfe eyle yaʿnī bir mikdār nesne taʿyīn eyle N-

Güft beḳādī şikāyet yekbeyek

ḳāḍīye ehl-i zindānuñ ol müflisden olan şikāyetini bir bir didi

Ḫᵛāned ūrā ḳādi (16) **ezzindān pīş**

ḳāḍī zindāndan anı ḳatına oḳıdı

Pes tefaḥḥuṣ kerd ezaʿyān-ı ḫᵛīş

pes ol müflisi kendünüñ aʿyān u maḳbūllerinden (17) tefaḥḥuṣ ü suʾāl eyledi [*tefaḥḥuṣ* teftīş maʿnāsınadur]

Geşt ṣābit pīş-i ḳāḍī ān heme

ḳāḍīnüñ ḥużūrında ol cemīʿ-i sözler ṣābit oldı

Ki nümūdend (18) **ezşikāyet ān reme**

ki şikāyetden ol cemāʿat gösterdiler yaʿnī ehli zindān şikāyet ṭarīḳiyile müflisden ötüri ne didiler (19) ise ṣaḥīḥ idügi ṣābit oldı *reme* süri ki bunda cemāʿat maʿnāsınadur

Güft ḳāḍī ḫīz ezīn zindān berev

ḳāḍī ol (20) müflise eyitdi **[M46a]** ḳalḳ bu zindāndan git

Sūy-ı ḫāne mürde-rīg-i ḫᵛīş şev

kendüñüñ arta ḳalacaḳ öñ cānibine git [*mürde-rīg* arta ḳalacaḳ maʿnāsınadur]

Güft ḫān u (21) **mān-ı men iḥsān-ı tūst**

müflis ḳāḍīye eyitdi benüm ḫan u mānum senüñ iḥsānuñdur yaʿnī benüm hīç nesnem yoḳdur ümīdüm hemān (22) senüñ iḥsān u keremüñdür

Hemçü kāfir cennetem zindān-ı tūst

kāfir gibi benüm cennetüm senüñ zindānuñdur yaʿnī benüm ẕevḳ u ḥużūrum (23) zindāndadur niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

“Ed-dünyā sicnü’l-mü’min ve cennetü’l-kāfir” [531]

Ger zizindānem (24) **berānī tū bered**

eger sen beni zindāndan redd ü cevrile süresin

---

20 bu M-

[531] Dünya mü’mine zindan ve kâfire cennettir. (Müslim, Sahih, 4/2272; Tirmizî, Sünen, 4/562)

Ḫod bimīrem men zitaḳṣīrī vü ked

ben ḫod taḳṣīrlüḳden ve zaḥmet ü (25) suʿālden ölürüm yaʿnī zindāndan çıḳduġum gibi açluḳdan helāk olurum zīrā kesbe ḳudretüm yoḳdur

Hemçü iblīsī çü mīgüft (26) **ey Selām**

ol iblīs gibi ki Ḥażret-i Ḫudā'ya eyitdi ey Selām bunda *Selām*dan murād Ḫudā'dur zīrā esmā'ullāhdandur

Rabbi enẓirnī (27) **ilāyevmi'l-ḳıyām**

ey benüm Rabb'üm beni ḳıyāmet günine degin bāḳi ve diri ṭut ki sūre-yi Aʿrāf'uñ evā'ilinde meẕkūrdur [*yā Rabbī* taḳdīrindedür]

"Ḳāle enẓirnī (28) *ilāyevmi yübʿāṯūn ḳāle inneke mine'l-munẓarīn"*[532]

şeyṭān-ı laʿīn cān acısını çekmemek içün Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ḳıyāmete degin ḥayāt u (29) beḳā ṭaleb eyledi Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti duʿāsını ḳabūl itmedi lākin insāndan bir ferd ḳalmayıncaya degin vaʿde virdi ve sūre-yi Ḥicr'üñ (30) evāsıṭında ve sūre-yi Ṣad'uñ evāḫirinde meẕkūrdur

"Ḳāle rabbi fenẓirnī ilāyevmi yübʿaṯūn ḳāle feinneke mine'l-munẓarīn ilāyevmi'l-vaḳti'l-(31)*maʿlūm"* [533]

K'enderīn zindān-ı dünyā men ḫoşem

iblīs eyitdi zīrā bu dünyā zindānında ben ḫoşum ve ḥużūrdayum

Tā ki düşmen-(32)**zādegānrā mīküşem**

tā ki düşmenüñ ferzendlerini depeleyüm yaʿnī mekr ü telbīs ile anları iḍlāl eylerüm tā āḫiretde ʿaẕāba giriftār (33) olalar niteki sūre-yi Aʿrāf'da mesṭūrdur

---

[532] İblis: Bana, (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver, dedi. Allah: Haydi, sen mühlet verilenlerdensin, buyurdu. A'râf/14-15.

29 itmedi HM : idüp N

[533] (İblis:) Rabbim! Öyle ise, (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver, dedi. Allah buyurdu ki: "Sen mühlet verilenlerdensin", "Allah katında bilinen vaktin gününe kadar..." Hicr/36-38, Sad/79-81.

31 ḫoşum ve ḥużūrdayum HN: ḫoş ve ḥużūrum vardur M

"Ḳāle febimā aġveytenī leeḳ'udenne lehüm ṣırāṭake'l-müstaḳīm ṯümme leātiyennehüm **[H38a]** (1) *minbeyni eydīhim ve minḫalfihim ve 'aneymānihim ve 'anşemā'ilihim ve lāteḥidü ekẖerahüm şākirīn"*[534]

ve sūre-yi Ḥicr'de meẕkūrdur

"Ḳāle rabbi bimā (2) *aġveytenī leüzeyyinenne lehüm fi'l-'arḍi ve leuġviyennehüm ecma'īn illā 'ibādeke minhümü'l-muḫleṣīn"*[535]

[*düşmen*den murād Ḥażret-i Ādem'dür *düşmen-zādegān*dan murād benī-ādemdür]

Her ki ūrā ḳuvvet-i īmān büved

her kim (3) ki anuñ īmāna mensūb ḳuvveti ola ya'nī ṭā'at ü ḫulūṣ-i niyyet ṣāḥibi ola bu hem vechdür her kim ki anuñ bir īmān ḳuvveti ola (4) ya'nī īmānı ola [*īmān*dan murād bunda īmān-ı kāmildür]

V'ez berāy-ı ẓād-ı reh nānī büved

ve yol azuġından ötüri bir nānı ola ya'nī azcuḳ 'amel-i ṣāliḥi ola

Mīsitānem geh bemekr ü geh (5) **berīv**

cemī'isini alam gāhi mekrile ve gāhī ḥīle ile [*rīv* ḥīle ma'nāsınadur]

Tā berārend ezpeşīmānī ġırīv

tā nedāmetden ġırīv ü fiġān getürür ya'nī (6) anları şükr ṭarīḳinden dūr idüp nedāmet ü şikāyet semtine çekerüm

Geh bedervīşī künem tehdīdşān

gāhī faḳr u dervīşlük (7) ile anları tehdīd ü taḫvīf eylerüm niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür [*tehdīd* mużāfdur]

"Eş-şeyṭānü ya'idükümü'l-faḳra ve ye'müruküm bi'l-faḥşā'i" [536]

---

[534] İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. "Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" dedi. A'râf/16-17.

[535] (İblis) dedi ki: Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım! Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna. Hicr/39-40.

[536] Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Bakara/268.

Geh bezülf ü (8) **ḫāl bendem dīdşān**

gāhī maḥbūblaruñ zülf ü ḫāli ile anlaruñ çeşmini bağlarum yaʿnī benī ādemi maḥbūblar ve maḥbūbeler ile firīfte idüp (9) lezzāt-ı nefsāniyye cānibine sevḳ eylerüm bu sözler iblīs-i pür-telbīs ağzındandur ki Ḥażret-i Mevlānā bunda beyān eyledi müstemiʿlere (10) intibāh u başīret ḥāṣıl olsun içün

Ḳuvvet-īmānī derīn zindān kemest

bir īmān ḳuvveti ki murād īmāndur bu zindānda azdur (11) *zindān*dan murād **[M46b] [N37b]** dünyādur [*ḳuvvet-i īmānī*den murād ḫulūṣ-ı ṭāʿat ü ʿibādet ü riyāżet olmaḳ mümkindür *īmān*dan murād bundā īmān-ı kāmildür]

V'ān ki hest ezḳaṣd īn seg derḫamest

ve ol ki vardur bu kelbüñ ḳaşdından zaḥmet ü ıżṭırābdadur (12) yaʿnī ḳuvvet-i īmān ki şuleḥāda vardur anlar daḫı ol laʿīn īmānlarına ḳaşd itdüginden ziyāde mużṭarib ü müteʾellimlerdür (13) eger Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ fażl u ʿināyet ü iḥsān u hidāyeti olmaya bir ferd andan īmānını ḫalāṣ itmek muḥāldür ammā luṭf-ı İlāhī ile (14) firāvān u bīpāyān kimselere ẓafer bulmaġa ḳādir olmaz

"Yā eyyühe'lleẕīne āmenū lātettebiʿū ḫuṭuvāti'ş-şeyṭāni ve men yettebiʿ ḫuṭuvāti'ş-şeyṭāni feinnehū ye'müru bi'l-faḥşā'i (15) *ve'l-münkeri ve lev lāfażlullāhi ʿaleyküm ve raḥmetühū mā zekā minküm minaḥadin ebeden ve lākinnallāhe yüzekkī men yeşā'ü vallāhu semīʿun ʿalīm"*[537]

bu (16) āyetlerden evvel vāḳıʿ olan beyt Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ṭarafındandur *ḫam* zaḥmet maʿnāsına olmak üzere şerḥ olındı bu (17) vech hem laṭīfdür ve ol ki vardur bu kelbüñ ḳaşdından ḫamdadur yaʿnī ol ḳuvvet-i īmān şeyṭānuñ memerrinden şapada (18) yaʿnī ḥıfẓ-ı İlāhī'de ve ʿālī mertebededür ki şeyṭānuñ aña eli irişmez eger böyle olmayayıdı ol laʿīnüñ mekrinden ḫalāṣ müyesser (19) olmazıdı *ḫam* bu vech üzere ṣapa maʿnāsınadur bu vech rāst u dürüst degüldür ve ol ki vardur yaʿnī şeyṭānuñ (20) mekrinden ḫalāṣ olan ḳuvvet-i īmān

[537] Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüzkızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir. Nûr/21.

iʿvicācdadur rāst u dürüst degüldür şeyṭānuñ mekrinden necāt bulan (21) ḫod ḳavī vü müstaḳīm olmaḳ gerekdür

Eznamāz u şavm u şad bīçāregī

namāz u ṣavmdan ve yüz ḥużūʿ u ḫuşūʿdan [*bīçāregī*den murād ḫuşūʿ u ḫużūʿdur]

(22) **Ḳut-ı ẕevḳ āyed bered yek-bāregī**

ẕevḳ u ṣafā-yı ḥāṭır ḳūtı gelür şeyṭān-ı laʿīn bir uġurdan iledür yaʿnī (23) namāz u ṣavm ve ḫuşūʿ u ḥużūʿ ve sā'ir ʿibādetden ẓāhir olan ẕevḳ u ḥāleti mekr ü ḥīle ile bir nefesde żāyiʿ ü maḥv (24) eyler

Esteʿīẕullāhe min şeyṭānihi

ben Allāhū Teʿālā'ya istiʿāẕe eylerüm anuñ şeyṭānından [*esteʿīẕ* nefs-i mütekellim vaḥdedür]

Ḳad heleknā āh minṭuġyānihī

taḥḳīḳ biz (25) helāk olduḳ āh u feryād ol şeyṭānuñ ṭuġyān u ḍalāletinden yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ emr-i şerīfine ṭāġī vü bāġī bizi (26) ḳurb-ı İlāhī'den dūr idüp nefs ü hevā elinde pāymāl ü zīr ü zeber eyledi *şeyṭānihī*de olan żamīr Allāh lafẓına ve *ṭuġyānihī*de (27) olan żamīr şeyṭān lafẓına rāciʿdür ṭuġyān azġınluḳ maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā *"esteʿīẕullāhe"* ile işāret eyler ki (28) şeyṭānuñ şerrinden ḫalāṣ müyesser olmaz illā Ḥażret-i Ḫudā'ya istiʿāẕe eylemegile *ḳad heleknā* ile işāret eyler ekṣer nās anuñ (29) mekr ü vesvesesine giriftār olup dergāh-ı İlāhī'den dūr olup āḫiretde ʿaẕāba irişmişlerdür *āh minṭuġyānihī* ile (30) işʿār eyler ki anuñ ṭuġyānı bir mertebededür ki andan inṣāf u teraḥḥumdan bir eṣer yoḳdur ve ziyāde ḥasedinden enbiyā (31) maʿṣūmūn iken anlara daḫı żarar irgürmege ḳaṣd eyler [*heleknā* fiʿl-i mużāriʿ nefs-i mütekellim maʿa'l-ġayrdur]

Yek segest ü derhezārān mīreved

şeyṭān ẓāhirde (32) bir kelbdür ve niçe biñ kimseye gider yaʿnī bisyār ḫalḳı iḍlāl eyler

Her ki dervey reft-i ū ū mīşeved

her kim ki o (33) şeyṭāna gitdi yaʿnī şol kimse ki şeyṭāna tābiʿ ola ol kimse şeyṭān olur zübde-yi kelām budur ki şeyṭān nice **[H38b]** (1) merdūd ise ol kimse daḫı ancılayın merdūd

30 işʿār HM: işāret N

olur bu hem vechdür her kim ki şeyṭān anuñ derūnına gitdi yaʿnī şeyṭānı kendüsinden (2) dūr u cüdā itmege ḳādir olmadı ol kimse şeyṭān olur zīrā ittiḥād kesb eyler

Her ki serdet kerd mīdān k'ū derūst

(3) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ṭāʿat ü ʿibādetinden her kim ki seni serd ü dūr eyledi bil ki şeyṭān ol kimsenüñ içindedür [*mīdān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Dīv pinhān (4) **geşte ender zīr-i pōst**

anuñ pōstı altında yaʿnī derūnında şeyṭān pinhān olmışdur yaʿnī

"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"[538]

(5) ḥasebince herkesi kendünüñ cinsi ile iḍlāl eylemek āsāndur zīrā insde üns muḳarrerdür erbāb-ı ṭarīḳat eyitmişlerdür (6) ki şeyṭāndan insānī şeyṭānuñ żararı ziyādedür **[M47a]** mekr ü ḥīlede şeyṭāndan ḳavīrekdür zīrā şeyṭānuñ (7) żararı vesvese ile olur ve insī şeyṭānuñ żararı vicāhen ve şifāhen olur ki ṣūret-i maʿḳūlde belki (8) nefʿ ü fāʾide iẓhār itmegile seni iḍlāl ü firīfte eyler

Çün neyābed ṣūret āyed derḫayāl

çünki ṣūret bulmaya ḫayālüñe (9) gelür yaʿnī çünki şeyṭān ādemīlerden şeyṭān ṣıfat bir kimse bulmaya ki seni anuñ sebebi ile iḍlāl ide senüñ derūn (10) u ḫayālüñe gelür [baʿż-ı nüsaḫda *neyābed* yerine *neyāyed* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur çünki şeyṭān seni iḍlāl itmek içün ṣūret ü ẓuhūra gelmeye bu vech üzere yā *ṣūretrā* yā beṣūret taḳdīrinde olur]

Tā keşāned ezḫayālet dervebāl

tā seni ḫayāl ü fikr sebebinden vebāl-i şehvet ü noḳṣāna çeke

Geh ḫayāl-i fürce (11) **vü gāhī dükān**

gāhī seni teferrüc ü şevḳ u ẕevḳ ve gāhī dükkān ve kesb-i māl cānibine çeker

Geh ḫayāl-i ʿilm ü gāhī ḫānmān

gāhī (12) ʿilm ü maʿrifet ve gāhī ḫāne vü ʿiyāl ve esbāb cānibine çeker niteki sūre-yi Aʿrāf'da bu āyet-i kerīme beyān eyler

"Ve immā yenzaġanneke (13) *mine'ş-şeyṭāni nezġun fe'steʿīẕü billāhi"* [539]

---

[538] Cins cinsine meyl eder.

[539] Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. A'râf/200.

Hān bügū lāḥavlehā [N38a] enderzamān

āgāh ol ānen fe-ānen lā ḥavleler di yaʿnī vāfir

"Lāḥavle ve (14) *lāḳuvvete illā billāhi'l-ʿaliyyü'l-ʿaẓīm"*[540]

di [*enderzamān* bunda ʿale'd-devām maʿnāsınadur]

Ezzebān tenhā ne belk ezʿayn-ı cān

yaluñuz dilden dime belki cānuñ içinden di yaʿnī lāḥavle (15) lisān u ḳalbden müdāvemet eyle tā ki Allāhu Teʿālā'nuñ ʿināyet-i şerīfi ile şeyṭānuñ şerrinden necāt bulasın Ḥażret-i Ḫudā'ya istiʿāẕe (16) eylemek mümkin olmaz meger anuñ aʿvānınuñ zümresine gelmek ve anlara muʿāvenet eylemek gerek ki mümkin ola

Tetemme-yi Ḳıṣṣa-yı ān (17) ***müflis***

ol müflisüñ ḳıṣasınuñ baḳiyyesi ve tetemmesi beyānındadur

Güft ḳāḍī müflisīrā vā nümā

ḳāḍī ol müflise eyitdi müflislügi (18) āşkāre göster yaʿnī iflāsuñı iṣbāt eyle

Güft īnek ehl-i zindānet güvā

müflis ḳāḍīye eyitdi işte saña ehl-i zindān şāhiddür (19) yaʿnī benüm iflāsuma ehl-i zindān şāhiddür bu hem maʿnādur müflis ḳāḍīye eyitdi işte senüñ zindānuñ ehli benüm iflāsuma (20) şāhiddür bu iki vech maʿnāda birdür muġāyeret taʿbīr ü edādadur *güvā*nuñ aṣlı *güvāh*dur ki şāhid maʿnāsınadur [*īnek* işte maʿnāsınadur]

Güft īşān (21) **müttehim bāşend çün**

ḳāḍī müflise eyitdi anlar yaʿnī zindān ḫalḳı müttehimlerdür anlaruñ şehādetini ḳabūl eylemezüm zīrā anlar

(22) **Mīgürīzend ez tu mīgiryend ḫūn**

çünki senden firār u nefret eylerler ve ḳan aġlarlar pes senden ḫalāṣ olmaḳ içün kiẕb iḫtiyār (23) eylerler *çün* lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olındı aña merhūn olduġıçün

---

[540] Hakîmâne tasarruf da, tam kuvvet de Allah ile kâimdir. (Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 7/265, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1407; Taberanî, Mu'cemu's-Sagir, 2/48, El-Mektebü'l-İslamî, Beyrut, 1405.)

16 tetemme-yi HM : baḳıyye-yi N

19 maʿnādur HM: vechdür N

V'ez tu mīḫ^{v}āhend hem tā vārhend

ve hem ehl-i zindān (24) isterler ki tā senden kurtulalar

Z'īn ġaraż bāṭıl güvāhī mīdehend

pes bu ġarażdan bāṭıl şāhidlük virürler yaʿnī bu sebebden (25) yalan şehādet eylerler

Cümle ehl-i maḥkeme güftend mā

maḥkeme ḫalḳınuñ cümlesi eyitdiler biz daḫı [*maḥkeme* ḥükm olınacaḳ maḥal maʿnāsınadur]

Hem beridbār u beriflāseş (26) **güvā**

anuñ idbārına ve iflāsına şāhidüz yaʿnī bunuñ bed-baḫtlugına ve müflislügine şehādet eylerüz *idbār* bed-baḫtluk *iflās* (27) müflislük maʿnāsınadur

Her kirā pürsīd ḳāḍī ḥāl-i ū

ḳāḍī her kime ki ol müflisüñ ḥālini ṣordı

Güft mevlā dest ezīn (28) **müflis büşū**

ol kimse eyitdi ey efendi bu müflisden el yu yaʿnī andan ferāġat eyle zīrā anuñ iflāsı ṯābit ve meşhūr-ı āfāḳdur (29) *müflis*den murād şeyṭāndur ki dīn ve raḥmetullāhdan dūr ve ebedī maḥrūm idügi cemīʿ-i ālemüñ maʿlūm u meşḥurıdur bir mertebede (30) ki herkesüñ lisānında laʿīn ü racīmdür bunda tenbīh budur ki ehl-i ḥükme her ḫuṣūṣda diḳḳat ü ihtimām lāzımdur tā ki ġaflet (31) ü ġurūr ile ḫilāf-ı şerʿ bir ḥükm ṣādır olup bir kimseye bir ẓulm olmaya [*büşū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft ḳāḍī keş begerdānīd fāş

Gird-i şehr īn müflisest (32) **ü bes ḳalāş**

ḳāḍī eyitdi ki ol müflisi āşkāre şehrüñ eṭrāfında dolanduruñuz bu müflisdür ve ziyāde ḳallāşdur diyü (33) yaʿnī ḳādī buyurdı ki ol müflisi şehrüñ **[M47b]** çevresinde dolandurup ve nidā idüp diyeler ki bu müflis ve ḳallāşdur **[H39a]** (1) *ḳallāş* lāmuñ teşdīdi iledür lākin bunda vezn içün muḫaffefdür ki cimri ve levend maʿnāsınadur [*fāş* āşkāre maʿnāsınadur]

Kūbekū ūrā münādīhā zenīd

(2) maḥallebemaḥalle anuñ içün nidālar uruñuz yaʿnī nidā idiciler nidā eylesünler

---

23 ve hem ehl-i zindān isterler ki tā senden kurtulalar MN: ve isterler ehl-i zindān tā senden ḳurtulalar H

33 çevresinde HM: eṭrāfında N

Ṭabl-ı iflāseş ʿıyān her cā zenīd

anuñ iflāsı ṭablını her (3) yirde ʿıyān uruñuz yaʿnī anuñ iflāsını āşkāre eyleñüz *kū* maḥalle maʿnāsınadur mışrāʿ-ı evvelde olan münādīhā cemʿ-i münādīdür ki (4) bunda maṣdar-ı mīmīdür *ʿıyān* ʿaynuñ kesriyiledür

Hīç kes nisye nebüf'rūşed berū

hīç kimse aña viresiye nesne ṣatmaya

(5) **Ḳarż ned'hed hīç kes ūrā tesū**

hīç kimse aña rubʿ-ı dānek ḳarż virmeye *nisye* viresi maʿnāsınadur *tesū* rubʿ-ı dānek [*tesū tā*nuñ fetḥiyiledür]

(6) **Her ki daʿvā āredeş īn cā befen**

her kim ki anı buraya yaʿnī benüm ḥużūruma fenn ü ẓarāfetile daʿvāya getüre

Bīş zindāneş neḫ[v]āhem kerd men

(7) ben anı artuḳ zindāna eylemek istemezüm yaʿnī şimden girü anı zindāna ḳoyup ḥabs eylemezüm zīrā bu āyet-i kerīme ḥasebince müflise ḥabs yoḳdur

(8) *"Ve inkāne ẕū ʿusretin fenaẓiretin ilāmeyseratün"*[541]

Pīş-i men iflās-ı ū ṯābit şüdest

benüm ḳatumda anuñ iflāsı muḥaḳḳaḳ ṯābit olmışdur

(9) **Nakd ü kālā nīsteş çīzī bedest**

ol müflisüñ elinde naḳd ü metāʿ bir nesne yoḳdur *naḳd*den murād bunda dirhem ü dīnārdur (10) *kālā* metāʿ maʿnāsınadur bu maḥalle gelince ḳāḍī ṭarafındandur Ḥażret-i Mevlānā bunda iki ḥiṣṣe beyān eyler ḥiṣṣe-yi ūlā budur [*bedesteş* taḳdīrindedür]

Ādemī (11) **derḥabs dünyā z'ān büved**

ādemī dünyānuñ ḥabsinde ol sebebden olur bu hem vechdür ādemī ol sebebden dünyānuñ ḥabsinde olur (12) yaʿnī dünyā zindānında maḥbūs olmaġa sebeb oldur

---

7 müflise ḥabs yoḳdur *Ve in-kāne ẕū-ʿusretin* N-

[541] Eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir). Bakara/280.

11 ḥabsinde H-

Tā büved k'iflās-ı ū ṣābit şeved

tā ola ki anuñ iflāsı ṣābit ola murād şol (13) kimse ki dünyāyı **[N38b]** terk idüp ṭā'at ü ʿibādete meşġūl ola dünyā zindānından ve tekālīf-i māliyyeden dünyā içün olan (14) ʿaẕābdan ḫalāṣ olur dimekdür niteki meşhūrdur

"El-müflisü fīemānillāh"[542]

ikinci ḥışşe budur

Müflisīī dīvrā Yezdān-ı mā

(15) şeyṭānuñ müflislügini bizüm Ḫudā'muz yaʿnī Ḫudā-yı Teʿālā [*Yezdān* Allāh maʿnāsınadur]

Hem münādī kerd derḴur'ān-ı mā

hem bizüm Ḳurʿān'ımuzda nidā eyledi yaʿnī Ḥażret-i (16) Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vāsıṭasıyıla bize irsāl itdügi Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'de şeyṭānuñ iflāsını beyān eyledi (17) tā ki anuñ keyfiyyet-i ḥālini bilüp andan ḥaẕer üzere olalar

"Yā eyyühe'lleẕīne āmenū lātettebiʿū ḫuṭuvāti'ş-şeyṭāni ve men yettebiʿ ḫuṭuvāti'ş-şeyṭāni feinnehū ye'müru bi'l-faḥşā'i (18) *ve'l-münkeri"*[543]

ve sūre-yi ḥā mīm Zuḫrūf'da Ḥażret-i Ḫudā buyurdı

Ve men yaʿşü ʿan ẕikri'r-raḥmāni nüḳayyiż lehū şeyṭānen fehüve lehū ḳarīnün ve innehüm (19) *leyeṣuddūnehüm ʿani's-sebīli ve yaḥsebūne ennehüm mühtedūn ḥattā iẕā cā'enā ḳāle yā leyte beynī ve beyneke buʿde'l-meşriḳayni febi'se'l-ḳarīn*[544]

(20) **K'ū deġā vü müflisest ü bed-süḫan**

ki o şeyṭān ḥīle-bāz ve müflis ve ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl sözlüdür [*deġā* ḥīle-bāz maʿnāsınadur]

Hīç bāū şirket ü sevdā (21) **mekün**

hīç anuñıla şirket ü beyʿ ü şirā eyleme *sevdā* bunda beyʿ ü şirā maʿnāsınadur ġayrı maʿnāya imkān yoḳdur

---

[542] Müflis Allah'ın korumasındadır.

[543] Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüzkızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Nûr/21.

[544] Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına: Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın! der. Zuhrûf/36-38.

Ver künī ūrā (22) **bahāne āverī**

ve ger anı kendüñe şerīk idüp anuñıla beyʿ ü şirā idesün ve bahāne getüresün yaʿnī teʿallül eylesün

Müflisest ū (23) **şarfa ezvey key berī**

ol iblīs müflisdür andan ḳaçan ṣarfa vü fāʾide iledürsün belki andan ḥadden ziyāde küllī żarar görürsün (24) ve ḳıyāmetde Ḥażret-i Ḫudā'dan istimāʿ eylersün

"Elem aʿhed ileyküm yā benī ādeme en lātaʿbüdüʾş-şeyṭāne innehū leküm ʿadüvvün mibīn ve eniʿbüdūnī (25) *hāẕā ṣırāṭun müsteḳīm ve leḳad eḍalle minküm cibillen keṯīran efelem tekūnū taʿḳılūn"* [545]

Ḥażret-i Mevlānā çünki bu ḳadar maʿārif beyān eyledi (26) girü ḳışşaya rücūʿ gösterdi

Ḥāżır [M48a] āverdend çün fitne fürūẖt

çünki fitne şuʿlelendi yaʿnī ol müflisüñ iflāsı çünki (27) āşkāre oldı ḥāżır getürdiler [*fürūẖt* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Üştür-i Kürdī ki hīzem mīfürūẖt

bir Kürd'üñ üştürini ki ol Kürd hīzem ṣaturıdı *fitne*den (28) murād bunda müflisüñ iflāsıdur *hīzem* odun maʿnāsınadur

Kürd-i bīçāre besī feryād kerd

bīçāre Kürd üştürini ḫalāṣ itmek (29) içün niçe feryād eyledi

Hem müvekkelrā bedāngī şād kerd

hem ol ḫidmete taʿyīn olınan müvekkeli bir dāng ile şād eyledi lākin (30) anuñ hīç nefʿi olmadı niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

Üştüreş bürdend ezhengām-ı çāşt

çāşt vaḳtinden şebe degin anuñ (31) devesini iletdiler [*çāşt* ḍuḥā maʿnāsınadur beTürkī ḳuşluḳ]

Tā şeb ü efġān-ı ū sūdī nedāşt

anuñ feryād u efġānı bir fāʾide ṭutmadı

---

[545] "Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi? "Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur" demedim mi? Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâla akıl erdiremiyor musunuz? Yâsîn/60.

Berşütür bin’şist ān ḳaḥṭ-ı (32) **girān**

ol ṣaḳīl ḳaḥṭ üştür üzere oturdı yaʿnī ol sebeb-i ḳaḥṭ ola müflis Kürd’üñ üştüri üzere bindürdiler

(33) **Ṣāḥib-i üştür pey-i üştür devān**

üştür ṣāḥibi üştürinden ötüri yelici idi bu hem vechdür üştür ṣāḥibi ki Kürd’dür üştürinüñ **[H39b]** (1) ardınca yilici idi tā ki üştüri żāyiʿ ü nāpeydā olmaya *Kürd*den murād rūḥ-ı insānīdür *üştür*den murād beden-i insānīdür *müvekkel*den (2) murād ḳarīn-i beddür ki üştüri alup tevbe vü ṣalāḥı şikest idüp şeyṭānı anuñ üzerine süvār eyler yaʿnī ḳarīn-i bed ol kimsenüñ tevbe vü (3) ṣalāḥınuñ şikest ü zevāline sebeb olup anı şeyṭānī ʿameller cānibine çeküp bed-nām-ı ʿālem eyler

Sūbesū vü kūbekū mītāḫtend

(4) ṭarafbeṭaraf maḥallebemaḥalle çapdılar yaʿnī devān u pūyān oldılar

Tā heme şehreş ʿıyān biş’nāḫtend

tā cemīʿ-i şehr ḫalḳı ol müflisi (5) ʿıyān u āşkāre añladılar ve bildiler

Pīş-i her ḥammām ü her bāzār geh

cemīʿ-i ḥammāmuñ öñinde ve cemīʿ-i bāzār yerinüñ öñindeki mecmaʿ-ı nāsdur [*geh* bunda cāy maʿnāsınadur ki *gāh*dan muḫaffefdür]

(6) **Kerd merdüm cümle derşekleş nigeh**

cemīʿ-i ḫalḳ anuñ şekline naẓar eyledi ve tamām nişānladı

Deh münādī ki bülend āvāziyān

on münādī ki (7) bülend āvāzlulardur

Türk ü Kürd ü Rūmiyān u Tāziyān

Türk ü Kürd ve Rūmīler ve ʿArablar yaʿnī münādīlerüñ baʿżısı Türk ü Kürd ve baʿżısı (8) Rūm u ʿArab idi ki tā istimāʿ idenler nidādan murād ne idügini bileler niteki nāṣiḥlere ve vāʿiẓlere cemīʿ-i ʿāleme şeyṭānuñ dīn ü raḥmetden (9) müflis idügini ve mekr ü ḥīle ve telbīsini beyān eylerler *münādī* ism-i fāʿildür nidā idici maʿnāsınadur [*Tāziyān* cemʿ-i Tāzī’dür ki ʿArab maʿnāsınadur]

Müflisest īn ü nedāred hīç çīz

bu müflisdür ve (10) hīç nesne **[N39a]** ṭutmaz

Ḳarż tā ned'hed kes ürā yek peşīz

tā kimse aña bir pūl ḳarż virmeye yaʿnī münādīler nidā idüp eyitdiler (11) bu ḥarīf müflisdür ve bir neseneye mālik degüldür zinhār kimse buña bir pūl ḳarż virmesün [*peşīz* pūl ve minḳār maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Ẓāhir ü bāṭın nedāred ḥabbeī

ẓāhir ü (12) bāṭın bir ḥabbe ṭutmaz yaʿnī bir ḥabbeye mālik degüldür

Müflisī ḳalbī deġāyī debbeī

bir müflis bir ḳalb bir ḥīlebāz bir debbedür *debbe*den (13) murād bunda ol kimsedür ki bāzār ve muʿāmelede ḥīleleri çoḳ eyler [*debbe* maʿyūb maʿnāsına daḫı istiʿmāl olınur]

Hān ü hān bāū ḥarīfī kem künīd

āgāh oluñuz ve āgāh (14) oluñuz anuñıla muṣāḥabet eylemeñüz *kem künīd* bunuñ gibi maḥallerde *mekünīd* maʿnāsına istiʿmāl olınur

Çünki gāv āred girih muḥkem künīd

(15) çünki gāv getüre ẓarāfetile girihi muḥkem eyleñüz yaʿnī çünki nefʿ ü fāʾide göstermek ṭarīḳi ile muʿāmele eylemek isteye andan ziyāde (16) ḥaẕer eyleñüz *girih* ʿuḳde maʿnāsınadur ki Türkī'de dügüm dirler *gāv āred* ḥīle vü ẓarāfet eyleye maʿnāsına istiʿmāl olınur niteki (17) şeyṭānuñ ʿādetidür ki evvel ʿāmel idenden ṣāliḥ ʿamele **[M48b]** māniʿ olur çünki ḳādir olmaya ʿucb u riyā getürmege saʿy eyler tā ki anuñ ʿamelini hebā (18) ide

Ver beḥükm ārīd īn pejmürderā

eger bu ḳudretsizlükden ṣolmışı benüm ḥużūruma ḥükm ü daʿvīye getüresüz *pejmürde* ṣolmış (19) maʿnāsınadur ki bunda ḫarāb u yebāb maʿnāsına istiʿmāl olınmışdur [*ārīd* bunda *ārī*müñ cemʿidür ki fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭab ve *ārīd* fiʿl-i mużāriʿ cemʿ-i müẕekker-i muḫāṭābdur]

15 ẓarāfetile MN-

Men neḫʸāhem kerd zindān mürderā

ben mürdeyi ḥabs eylemek istemezüm (20) bu mürde gibidür mürdeyi ḥabs eylemek ḫod yoḳdur bu sözler münādīlerüñ aġzındandur ki ḫalḳa ḳāḍī ṭarafından söylerler

(21) **Ḫoş demest ū vü gulūyeş bes firāḫ**

ol müflis laṭīf sözlüdür ḫalḳı firīfte vü maġrūr idüp baʿż-ı nesnesini almaḳda ve anuñ (22) boġazı vāsiʿdür yaʿnī çoḳ yiyicidür hemçünān şeyṭān münāhī ve şehevāta maʿḳūl yüzden emr eyler bir vechile ki mevte degin andan (23) ferāġat itdürmemek ister ve zeḫārif-i dünyeviyyeyi tezyīn idüp şerʿī olan aḥvāli zişt ü nāmeşrūʿ olan umūrı ḫūb gösterür [*firāḫ* vāsiʿ]

(24) **Bāşiʿār-ı nev diş̱āreş şāḫ şāḫ**

yeñi şiʿāriledür lākin anuñ diş̱ārı pāre pāredür yaʿnī ḳudret ü ḳuvveti var iken ʿacz ü iḫtiyāc iẓhār (25) eyleriken diş̱āriledür ki lākin şiʿārı pāre pāredür yaʿnī ẓāhirini ẓarāfetile laṭīf gösterür ḥālen ki sīret ü iʿtiḳādı nāpākdür (26) Sürūrī Efendi raḥmetullāh bu vechi iḫtiyār eylemişdür *bādisār nev bāşiʿār şāḫ şāḫ* taḳdīrindedür diyü *şiʿār* câme-yi derūnī (27) ve ʿalāmet *disār* câme-yi derūnī maʿnāsınadur

Ger bepūşed behr-i mekr ān cāmerā

eger mekr ü ḥīleden ötüri ol yeñi câmeyi giye

(28) **ʿĀriyest ān tā firībed ʿāmmerā**

ol câme āriyetdür tā ʿavāmı aldaya Ḥażret-i Mevlānā bunda bir ġayrı ḥiş̱ş̱eye iş̱āret eyler

(29) **Ḥarf-i ḥikmet berzebān-ı nāḥaḳīm**

ḥakīm olmayan kimsenüñ zebānı üzere ḥikmet kelimesini yaʿnī evliyāʾullāhuñ ışṭılāḥātını nāehlüñ (30) lisānı üzere

Ḥullehā-yı ʿāriyet dān ey selīm

ey selīm ʿāriyet libāslar bil her ne dirise anuñ ḥāli degüldür ve andan aña hīç nefʿ (31) yoḳdur *selīm* bön maʿnāsınadur ki Fārisī'de sāde-dil dirler ve şeyṭān ziyāde mekrinden ṣuleḥāyı iḍlāl itmege ḳaṣd (32) eylese kendüsinden olmayan ṣalāḥ u taḳvā ṭarīḳi ile iḍlāl

27 ve ʿalāmet *disār* câme-yi derūnī N-

eyler meṣelā keṣret-i ṣalātı aña ilḳā idüp andan ṣoñra aña ʿucb (33) u riyā virmege saʿy eyler [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Gerçi düzdī ḥulle-yi pūşīdeest

egerçi maḳṭūʿu'l-yed bir düzd bir ḥulle giymişdür [*düzd* bunda sāriḳ maʿnāsınadur beTürkī ḫırsız]

Dest-i tū çün [H40a] (1) **gīred ān büb'rīde dest**

ol eli ḳaṭʿ olınmış düzd senüñ destüñi nice ṭutar ve saña ne vechile muʿāvenet eyler ḥālā ki anuñ eli yoḳdur (2) yaʿnī ṭutmaġa imkānı yoḳdur zīrā nāḳış kāmile mürebbī olmaz murād irşāda istiʿdādı olmayan mürşidlüge liyāḳat ü ḳudret (3) ṭutmadugın işʿārdur bīdest dest ṭutmaġa mecāli olmadugı gibi Ḥażret-i Mevlānā bir miḳdār maʿārif beyān idüp ḳışşaya rücūʿ (4) eyledi

Çün şebāne ezşütür āmed bezīr

çünki müflis aḫşam vaḳti Kürd'üñ şütürinden aşaġa geldi yaʿnī indi

Kürd güfteş menzilem (5) **dūrest ü dīr**

Kürd müflise eyitdi benüm menzilüm ıraḳdur ve geç vaḳtdür eglenmege ḳādir degülüm

Bernişestī üştüremrā ezbegāh

erkenden (6) yaʿnī ḳuşluḳ vaḳtinden aḫşama dek benüm deveme bindüñ senden ücret isterüm [*begāh* irken maʿnāsınadur ki bunda murād ḳuşluḳ vaḳtidür]

Cev rehā kerdem kem eziḫrāc-ı kāh

arpayı terk eyledüm ṣaman (7) bahāsından kem eyleme yaʿnī arpanuñ bahāsından ferāġat eyledüm bārī ṣaman bahāsını vir *begāh* erken maʿnāsınadur *iḫrāc* bunda (8) baḥā maʿnāsınadur bu hem vechdür ṣaman bahāsından kem miyüm yaʿnī bu ḳadar zamān üştürüme bindüñ ve ben arduñca **[N39b]** segirtdüm bārī (9) ṣaman baḥāsını vir

Güft tā eknūn çi mīgerdīm pes

müflis Kürd'e eyitdi pes ḳuşluḳdan şimdiye degin ne devr eylerüz yaʿnī (10) beni bu ḳadar zamān deve ile niçün gezdürdiler ve münādīler bu ḳadar **[M49a]** nidā eylediler

Hūş-ı tū kū nīst enderḫāne kes

senüñ hūşuñ (11) ve ʿaḳluñ ḳanı ḫānede kimse yoḳdur yaʿnī ʿaḳluñ bāşuñda degüldür ve başuñda ʿaḳluñ yoḳdur bu hem vechdür ʿaḳluñ (12) başuñda degül midür ve başuñda ʿaḳluñ yoḳ mıdur bunda ḥişşe budur ki Ḳurʾān-ı ʿAẕīm'de nice āyāt-ı beyyināt vardur ki iblīs-i (13) pür-telbīsüñ dergāh-ı İlāhī'den merdūd u recīm ve ḍāll ü muḍil olduġını beyān ve ḫalḳı iḍlāl itmege saʿy u iḳdām itdügini (14) ʿıyān eyler lākin keşret-i hevā ve maḥabbet-i dünyā sebebi ile güş u hūşile anı istimāʿ itmeyüp şeyṭāna tābiʿ olup ol ḥāl üzere (15) dünyādan ʿuḳbāya rıḥlet eylerler ḳıyāmet güni şeyṭāna ḫiṭāb idüp dirler ki dünyāda bizi iḍlāl idüp āḫiretde bu belāya (16) irişdürdüñ şeyṭān anlara diye ki beni melāmet eylmeñüz belki kendü nefsiñüzi melāmet eyleñüz zīrā enbiyānuñ daʿvet ü kelāmını (17) ışġā eylemediñüz teleẕẕüẕāt-ı dünyeviyyeye meyliñüz sebebi ile ḥüsn-i iḫtiyārıñuzıla nefsleriñüze tābiʿ olup yevmü'l-ḥisābdan (18) ġāfil olduñuz

"Ve ḳāle'ş-şeyṭānü lemmā ḳuḍiye'l-emru innallāhe vaʿadeküm vaʿde'l-ḥaḳḳi ve vaʿadtüküm fe-aḫleftüküm ve mākāne liye ʿaleyküm minsulṭānin (19) *illā endaʿavtüküm festecebtüm lī felātelūmūnī ve lūmū enfüseküm mā ene bimuṣriḫiküm ve mā entüm bimuṣriḫiyye"* [546]

[*nīst enderḫāne kes* ḍurūb-ı emṡāldendür]

Ṭabl-ı iflāsem beçerḫ-i sābiʿa

(20) benüm iflāsumuñ ṭabl u ṣadāsı yedinci felege gitdi [*ṣadā-yı ṭabl-ı iflāsem* taḳdīrindedür]

Reft ü tū neş'nīdeī bed-vāḳıʿa

ve sen işitmemişsin ḳabīḥ vāḳıʿadur yaʿnī (21) ne ʿaceb ḥāldür ki sen bu ḫuṣūṣdan ġāfil ü bīḫabersin [*reft* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı]

Güş tu pür būde est eztamʿ-ı ḫām

senüñ ḳulaġuñ ḫam ṭamaʿdan (22) pür olmışdur bu sebebden münādīlerüñ bu ḳadar nidāsını işitmedüñ

---

[546] (Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vâdetti, ben de size vâdettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkâra) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. İbrâhîm/22.

Pes ṭamaʿ ger mīküned kūr ey ġulām

pes maʿlūm oldı ki (23) ey ġulām ṭamaʿ ṭamaʿkārı ṣağır ve kör eyler yaʿnī ṭamaʿ ṭāmiʿüñ semʿini kemāyenbaġī istimāʿ itmekden ve çeşmini kemāyenbaġī görmekden (24) menʿ eyler ṣāḥib-i ṭamaʿ bu sebebden ekṣer zamāñ belādan ḫalāṣ olmaz bu vech hem mümkindür ziyāde ṭamaʿ ey ġulām ṭammāʿı (25) girü kör eyler bu vech üzere pes bā-yı ʿArabī iledür

Tā külūḫ u seng biş'nīd īn beyān

bu beyānı tā külūḫ u seng (26) işitdi *īn beyān*dan murād mışrāʿ-ı ṣānīnüñ mażmūnıdur [*külūḫ* kesek]

Müflisest ü müflisest īn ḳaltabān

tā şebe degin bu ḳaltabān (27) müflisdür ve müflis didiler ḳaltabān gitdi

Tā beşeb güftend ü derṣāḥib-şütür

ve lākin şütür ṣāḥibine ki Kürd'dür

Bernezed k'ū (28) **ezṭamaʿ pür būd pür**

teʾsīr eylemedi zīrā ol Kürd ṭamaʿdan pür idi yaʿnī ziyāde ṭamāʿkār idi bu mertebede ḳıṣṣadan (29) bir ḥiṣṣe budur ki Kürd ziyāde ṭamaʿından şütür-nişīn müflisüñ ḫaberini semʿine ḳomadugıçün bīfāʾide vāfir yilüp ʿāḳıbet ücretden (30) maḥrūm olduġı gibi sen daḫı bedenüñ şütürini iblīs-i pür-telbīsüñ maġlūb u merkūbı idüp Kürd mesābesinde olan rūḥuñı (31) leẕẕāt-ı cismāniyyeye olan meyl ü maḥabbet sebebi ile hevā vü heves ü nefsānī ārzūlardan ötüri bīfāʾide ʿabeṣ yire devān (32) u pūyān eylersin ʿāḳıbet şeyṭāndan bir nefʿ bulmayup pür-nedāmet ü ḫacālet olup

"Fe-bi'se'l-ḳarīn"[547]

dirsin pes lāzım olan (33) dergāh-ı ʿālīye ṣıdḳ u ḫulūṣile teveccüh idüp tażarruʿ u zārīyi elden ḳomayasın tā ki ol cenābdan saña feṭḥ-i bāb **[H40b]** (1) müyesser ola anuñ ʿināyet ü hidāyetine maẓhar olup demādem feyże vuṣūl bulasın

---

26 tā şebe degin N-

27 ḳaltabān gitdi N-

[547] Ne kötü arkadaşmışsın! Zuhrûf/38.

Hest bersemʿ ü başar mühr-i Ḫudā

(2) güş u çeşm üzere Ḫażret-i Ḫudā'nuñ mühri vardur ancılayın ki sūre-yi Baḳara'nuñ evā'ilinde mesṭūrdur

"Ḫatemallāhu (3) *ʿalāḳulūbihim ve ʿalāsemʿihim ve ʿalāebṣārihim ġişāvetün"*[548]

Derḫucub bes ṣūretest ü bes ṣadā

ḥicāblarda (4) çoḳ ṣūret vardur ve çoḳ ṣadā vardur lākin her çeşm ol ṣūretleri müşāhede ve her güş ol ṣadāları istimaʿ itmaga lāyıḳ u ḳādir (5) degüldür [*ḥucūb* cemʿ-i ḥicābdur] *beyt*

Cihān pür semāʿast ü mestī vü şūr

Ve lākin çi bīned derāyīne kūr[549]

Ānçe ū ḫ^{v}āhed resāned ān beçeşm

(6) ol nesneyi ki ol Ḫudā ister çeşme anı irişdürür

Ezcemāl ü ezkemāl ü ezgereşm

[M49b] cemālden ve kemālden ve nāz u şīveden (7) ve her ne mubṣırātdandur [*gereşm gerşeme*den muḫaffefdür nāz u şīve ve ḳınış maʿnāsınadur]

V'ānçe ū ḫ^{v}āhed resāned ān begüş

ve ol nesneyi ki ol Ḫudā ister güşa anı irişdürür

(8) **Ezsemāʿ u ezbeşāret ü ezḫurūş**

semāʿdan ve beşāretden ve ḫurūşdan ve her ne ki mesmūʿātdandur

Kevn pür çārest hīçet (9) **çārenī**

ʿālem **[N40a]** çāre vü dermānile pürdür ammā saña hīç çāre vü dermān yoḳdur

Tā ki nüg'şāyed Ḫudāyet revzenī

mādām ki Ḫudā-yı Teʿālā (10) saña kendü cānibinden bir revzen açmaya yaʿnī seni cemāl müşāhedesiyile müşerref ü mütemettiʿ eylemeye pes ʿāḳile gerek ki kendünüñ ḥāline (11) naẓar ide eger ʿişyānı varısa tevbe idüp mālını rıżā-yı Ḫaḳ içün ṣarf ide tā ki ḳurb-ı İlāhī taḥṣīl idüp ʿaẕāb-ı āḫiretden (12) ḫalāṣ müyesser ola ve illā dünyānuñ metāʿ u niʿmeti ḳurb-ı

[548] Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir. Bakara/7.

[549] Cihan sema dolu, mest ve şaşkındır, ama kör aynada ne görebilir ki!

İlāhī'ye ve ʿaẕāb-ı āḫiretden ḫalāṣa sebeb olmaḳ muḥāldür [*revzen* pencere ve baca maʿnāsınadur]

Gerçi hestī tū künūn (13) **ġāfil ezān**

egerçi şimdi sen ol çāre vü dermānlardan ġāfil ü dūrsun [*ġafilī* taḳdīrindedür ki *hestī*de olan yā-yı ḫiṭāb aña maṣrūfdur ve *hest* zā'iddür]

Vaḳt-i ḥācet Ḥaḳ küned ānrā ʿıyān

lākin hācet vaḳti (14) Ḥażret-i Ḥaḳ kendünüñ ʿināyetinden ol çāreleri ʿıyān u āşkāre eyler murād çünki sen ṣıdḳ u iḫlāṣile Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (15) dergāhına teveccüh idüp zārī vü efġān idesün Ḥaḳ Subhānehū ve Teʿālā ḥażreti seni ṣāḥib-naẓar ve rūşen-dil idüp esrār-ı (16) ʿaliyyeye muṭṭaliʿ eyler dümekdür

Güft peyġamber ki Yezdān-ı Mecīd

Peyġamber ḥażreti ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ki ulu Allāh [*Mecīd* ulu maʿnāsınadur]

Ezpeyī her (17) **derd dermān āferīd**

her derdden ötüri dermān ḫalḳ eyledi ḥadīṯ-i şerīf budur

"Mā enzelallāhu mindā'in illā enzele lehū şifā'en"[550]

(18) ve bir ḥadīṯ-i şerīf budur

"İnnallāhe ḫalaḳa likülli dā'in devā'en"[551]

pes bu ḥadīṯ-i şerīf mūcibince niteki her derde dermān ḫalḳ eyledi hem çünān (19) fısḳ u ʿişyān ve buʿd u hicrān derdine daḫı dermān īcād eyledi tā ki ol dermān sebebi ile rıżā-yı Raḥmān ve ḳurb-ı Yezdān müyesser (20) ola lākin ol derdüñ dermānını ṭaleb eylemek lāzımdur zīrā ṭalebsiz bir nesne ḥāṣıl olmaz egerçi feṭḥ-i bāb evvel Cenāb-ı İlāhī'dendür niteki (21) Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

---

15 idüp HM: eyler ve N

[550] Allâh'ın, şifâsını indirmediği (vermediği) bir hastalık yoktur. (Taberanî, Mu'cemu'l-Kebir, 1/182, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hikem, Musul, 1404/1983)

[551] Allâh her bir hastalık için bir devâ yarattı. (Ebû Dâvûd, Sünen, 4/7, Daru'l-Fikr)

18 hem çünān fısḳ u ʿişyān ve buʿd u hicrān derdine daḫı dermān īcād eyledi N-

21 eyler HM : buyurur N

Līk ezān dermān nebīnī reng ü bū

egerçi böyledür lākin ol dermāndan reng ü bū yaʿnī bir (22) eṯer görmezsin kendü derdüñden ötüri [*reng ü bū*dan murād bunda eṯerdür]

Behr-i derd-i ḫᵛīş bīfermān-ı ū

anuñ fermānsız yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ irādet ü fermān-ı (23) şerīfi olmayınca saña ʿişyān u buʿdden ḫalāṣ müyesser olmaz zīrā mādām ki ṭāʿat ü riyāżet ve ʿışḳ u maḥabbetile vücūd-ı cismānī cāmesi (24) çāk ü pāre pāre olup nīstī vü fenā ḥabbesinüñ girībānından baş ḳaldırmaya dermān-ı İlāhī'den ḥirmān muḳarrerdür niteki Ḥażret-i (25) Mevlānā aña işāret eyler

Çeşmrā ey çāre-cū derlāmekān

ey buʿd u ʿişyān derdine çāre vü dermān ṭaleb idici āgāh ol (26) çeşmüñi lāmekāna ḳo

Hīn binih çün çeşm-i küşte sūy-ı cān

maḳtūl ü mürdenüñ çeşmi gibi cān cānibine yaʿnī mürde ḥālet-i nezʿde (27) ḳabż-ı rūḥ muḳarrer olduḳda rūḥı ṭarafına nigerān olduġı gibi sen daḫı bu fānī mekāndan ferāġat idüp ʿālem-i İlāhī cānibine (28) naẓar idici ol [*küşte* bunda maḳtūl ve mürde maʿnāsına hem mümkindür] *beyt*

Ḥaḳāyıḳ serāyīst ārāste

Hevā vü heves kerd pür ḫāste [552]

Īn cihān ezbīcihet peydā (29) **şüdest**

bu cihāt-ı sit üzere binā olınmış cihān cihetsizden peydā olmışdur [*şüde est* taḳdīrindedür ki vezn içün *şüdest* olmışdur]

Ki zibīcāyī cihānrā cā şüdest

ki ol (30) bīcihet mekānsızluġından cihānuñ maḥalli olmışdur bu hem vechdür cihāna cāy olmışdur *bīcihet*den murād Ḥażret-i Bārī'dür ki bu (31) cihāt ṣāḥibi cihān anuñıla ḳa'imdür Ẕāt-ı Bārī lāmekāndur ammā cemīʿ-i kevn ü mekān anuñ ẕātıyıla ṣābitdür *beyt*

(32) *Ey heme hestī zitū peydā şüde*

Ḫāk-i żaʿīf eztu tūvānā şüde

---

[552] Saray geçeklerle donatılmış ama heva ve hevesle cazibeli hale getirilmiştir.

Zīr nişīn-i ʿālemet kā'ināt

Mā betū ḳā'im çü tū ḳā'im beẕāt

(33) *Hestīʾ tū ṣūret ü peyvend ne*

Tū bekes ü kes betū mānend ne

Ānçi teġayyür nepeẕīred tuyī

V'ānçe nemürdest ü nemīred tuyī

[H41a] (1) *Mā heme fānī vü beḳā bes turāst*

Mülk-i Teʿālā vü teḳaddes turāst [553]

Bāz gerd ezhest sūy-ı nīstī

vücūddan ʿadem (2) ü fenā cānibine rücūʿ **[M50a]** eyle

Ger tu ezcān ṭālib-i Mevlīstī

eger sen cān u dilden Mevlā'yı ṭaleb idici iseñ Mevlā'dan murād Ḫażret-i (3) Bārī'dür ki niʿme'l-mevlā ve niʿme'l-muʿīn anuñ vaṣf-ı laṭīfidür ḳāfiye için *Mevlīstī*de *lām* meksūrdur *tā*dan ṣoñra vāḳıʿ (4) olan *yā* ḫiṭāb içündür baʿż-ı nüsaḫda

Ṭālib-i Rabbī vü Rabbānīstī

vākıʿdur Rabb'e ṭālib iseñ ve Rabbānī'ye ṭālib iseñ Rabb Ḫudā-yı (5) Teʿālā aña muttaṣıl olan *yā* ḫiṭāb içündür *Rabbānī* Rabb'e mensūb maʿnāsınadur ki murād Rabb'e mensūb olan ḥāletdür meẕelā bu (6) ruyā Raḥmānī'dür şeyṭānī degüldür dirler nūrānī vü ẓulmānī ve rūḥānī vü cismānī bu ḳabīldendür zübde-yi kelām budur ki Ḫudā-yı (7) Teʿālā'ya ve anuñ ḳurb u viṣāline ṭālib ü rāġib iseñ ʿışḳ u ṭāʿat sebebi ile vücūd u enāniyyetden pāk u ʿārī olup (8) her nefes anuñ yolına cānuñı **[N40b]** fedā itmegi cānuña hezār minnet bilesin [*ger ṭālibī Rabbī Rabbānīstī* taḳdīrindedür] *beyt*

Cānlar fedā maḥabbet-i cānāna ser degül

Erbāb-ı (9) *ʿışḳa terk-i ser itmek hüner degül*

---

[553] "Ey (Allahım), tüm varlıklar senden ortaya çıkmıştır. Zayıf toprak seninle kuvvetlenmiştir. Kainat senin sancağının altındadır. Sen zatınla kaim olduğun gibi biz de seninle kaimiz. Sen varlıksın, suret ve bağ değil, sen kimseye benzemezsin kimse de sana benzer değil. Hiçbir değişimi kabul etmeyensin, ölü değilsin, ölümlü değilsin. Biz hepimiz faniyiz, beka sana ait, mukaddes ve yüce mülk sana aittir."

2 cān u dilden MN: cāndan H

Cāy-ı daḫlest īn ʿadem ezvey merem

bu ʿadem maḥṣūl yiridür andan nefret eyleme

Cāy-ı ḫarcest (10) **īn vücūd-ı bīş ü kem**

bu bisyār u endek vücūd ḫarc yiridür yaʿnī ʿadem ʿālem-i İlāhī'ye vuṣūl bulup ebedī andan feyż-peẕīr olmaġa (11) sebebdür bu iʿtibārile ʿadem daḫl ü nefʿ maḥallidür ve vücūdı ki ʿālem-i İlāhī'den dūr olmaġa sebebdür ḫarc u żarar yiridür zīrā ʿālem-i (12) İlāhī'den feyż-peẕīr olmayup ānenfeānen noḳṣān u tedennīde olur *daḫl* maḥṣūl ve ḫarcluḳ maʿnāsınadur *merem remīden*den (13) nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *ḫarc* meşhūrdur

Kārgāh-ı Ḥaḳḳ-ı ṣunʿ çün nīstīst

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ṣunʿınuñ kārgāhı çünki (14) yoḳluḳdur [*kārgāh* gāh-ı kār taḳdīrindedür ki iş maḥalli maʿnāsınadur]

Cüz muʿaṭṭal dercihān-ı hest kīst

vücūd cihānında muʿaṭṭaldan ġayrı kimdür yaʿnī muʿaṭṭaldan ġayrı kimse (15) yoḳdur pes vücūdda olanlar cemīʿan muʿaṭṭaldur zīrā çünki kārgāh-ı ṣunʿ-ı İlāhī çünki ʿademdür ki anı vücūda getürür mevcūdı (16) vücūda getürmek muḥāldür pes anlar ki vücūd u enāniyyetdedür anlar ḳurb u viṣāl-i İlāhī feyżinden maḥrūmlardur

ḥikāyet (17) bir dervīş Ḫālidoğlı Yaḥyā'nuñ ḥużūrına gelüp kendünüñ faḳr u iḥtiyācını iẓhār eyledi ve bir kāġıd yazup gönderdi ve eyitdi (18) nāndan ötüri saña bir kimseyi şefīʿ getürdüm ki andan ġayrı bir kimse yoḳdur yaʿnī bu ḫuṣūṣa Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı şefīʿ getürdüm (19) Yaḥyā bin Ḫālid kendünüñ erkān u aʿyānına eyitdi çünki bu faḳīr nāndan ötüri baña Ḫudā-yı Teʿālā'yı şefīʿ getürdi (20) lāyıḳ oldur ki anuñ şefīʿinden ötüri buña vāfir vaẓīfe taʿyīn idem tā ki her gün sizüñ ḥużruñuzda bizüm dergāhımuza (21) gelüp ol vaẓīfeyi ala çünki ol faḳīr bir ay miḳdārı Yaḥyā'nuñ erkānınuñ ḥużurına geldi ve ol vaẓīfe-yi muʿayyenesini (22) aldı ve ġanī oldı meger ol dervīş ehl-i inṣāf idi kendüsine eyitdi inṣāf mıdur ki ben buña müsteḥak degül iken ʿabeṣ (23) yire bu ḳadar mālı alam ʿāḳıbet erkān-ı devlete gelüp vaẓifesini almadı ve Yaḥyā'nuñ dergāhına gitmedi Yaḥyā'ya bu ḫuṣūṣı ʿarż (24) eylediler buyurdı ki çün ol faḳīr Ḥażret-i Ḫudā'yı şefiʿ getürdi anuñ şefīʿinden ötüri

20 lāyıḳ oldur HM: lāyıḳ olan oldur N

23 devletüñ ḥużūrına gelüp MN: devlete gelüp H

kendü ʿaṭāmı nāḳıṣ eylemezüm (25) ve iḳrār u fermānumdan dönmezüm egerçi ol faḳīr bizüm iḥsānımuzdan müstaġnī oldı ammā biz anuñ şefīʿinden müstaġnī olmaġa (26) imkān yoḳdur pes her gün anuñ vaẓīfesini ḫazīneden iḫrāc idüp bir yire ḳoñuz şāyed bir gün aña ḥācet vāḳıʿ olup gele ve (27) bīḳuṣūr ala Yaḥyā ḫod bir ʿāciz maḫlūḳ idi ol faḳīr Ḫudā'yı Teʿālā'yı şefīʿ getürdüginden ötüri aña bu vechile ʿaṭā eyledi (28) Ḫudā-yı Teʿālā ḫod ekremü'l-ekremīn ve erḥamü'r-raḥimīndür pes çünki bir kimse Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ dergāhına vuṣūl bulmaḳ içün yine (29) Ḥażret-i Ḫudā'yı şefīʿ getürse ol Sulṭān'dan **[M50b]** ḥadden ziyāde iḥsānlar görür lākin Ḥażret-i Ḫudā'ya vāfir tażarruʿ u niyāz (30) eylemek gerekdür ki tā ki anuñ hidāyeti vü ʿināyeti ile ʿavāyıḳ-ı vücūd ve nefs ü hevā ve ʿalāyıḳ u ḳuyūd-ı dünyeviyye ve maḥabbet-i māsivādan ḫalāṣ (31) müyesser olup rūhānī ḥālet ẓuhūr bulup ʿışḳ u fenā sebebi ile çeşm ü gūş u dilden mihr ü ḥicāb refʿ olup ʿālem-i İlāhī cānibine (32) güşāde vü āmāde ola ve her dem āsār-ı ḳurb-ı Raḥmānī ve müşāhede-yi cemāl-i Yezdānī peydā vü āşkāre olup ʿālem-i melekūt anuñ (33) cevelāngāhı ola Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz sāmiʿine taʿlīmen istimdād yüzinden Rabbü'l-ʿibāduñ münācātında buyurur

[H41b] (1) **Yād dih mārā süḫanhā-yı daḳīḳ**

Ey Ḫudā sen bize daḳīḳ sözlere yād vir yaʿnī ḫāṭırımuza laṭīf sözler ilḳā eyle [*süḫanhā-yı daḳīḳ* laṭīf sözler maʿnāsınadur]

Ki turā raḥm āvered (2) **ān ey refīḳ**

ki o sözler ey refk idici saña raḥm getüre yaʿnī ol kelimātı iḥsān eyle ki ol kelimāt ile bendelerüñ saña münācāt u (3) tażarruʿ itdükde ey refḳ u luṭf idici Ḫudā bendelerüñe teraḥḥum idesin *refīḳ* bunda refḳ u mülāyemet idici maʿnāsınadur [*refīḳ* ism-i fāʿildür] Ḥażret-i Ḫudā'ya refīḳ (4) ıṭlāḳı ḥadīṯ-i şerīfde vāḳıʿdur

"İnnallāhe teʿālā refīkūn yuḥibbü'r-rifḳa ve yuʿṭā ʿale'r-refḳı mā-lā yuʿṭā ʿale'l-ʿunf"[554]

[N41a] Hem duʿā eztū (5) **icābet hem zitū**

hem duʿā sendendür hem icābet sendendür yaʿnī bendelerüñe duʿā itdürürsün yine luṭfuñdan ol duʿāyı ḳabūl eylersin [*icābet* ḳabūl eylemek maʿnāsınadur]

---

[554] (Müslim, Sahih, 4/2003; Ebû Dâvûd, Sünen, 4/254)

(6) **Eymenī eztu mehābet hem zitū**

eymenlük sendendür mehābet hem sendendür yaʿnī gāhī bendelerüñe emn virüp iḥsānlar eylersin ṣıfat-ı cemālüñ muḳteżāsı üzere ve gāhī mehābet gösterüp ḫavf u ḫaşyet virürsün ṣıfat-ı celālüñ ḥasebince [*eymenī*de *yā* maṣdar içündür]

ḥikāyet (7) Benī İsrā'il'de bir ṣāliḥ kimse var idi bir gün bir fāsıkuñ ḥaḳḳında eyitdi Allāh ḥaḳḳıçün Allāhu Teʿālā bu fāsıḳa (8) maġfiret eylemez ol ḥālde ol zamān peyġamberine Ḫudā-yı Teʿālā vaḥy gönderdi ki ben ol fāsıḳa maġfiret eyledüm ve ol (9) ṣāliḥüñ cemīʿ-i ʿamelini bāṭıl ḳıldum

Ger ḫaṭā güftīm ıṣlāheş tu kün

eger ḫaṭā didük ise ol ḫaṭāyı sen ıṣlāḥ eyle zīrā (10) cemīʿ-i ḫaṭāları ıṣlāḥ idicisin

Muṣliḥī tū ey tu Sulṭān-ı süḫan

sen cemīʿ-i ḫaṭāları ıṣlaḥ idicisin ey Ḫudā sen sözüñ sulṭānısın yaʿnī kelimātuñ ḥüsn ü ḳubḥı saña rūşen ü ẓāhirdür ve cemīʿ-i ḫaṭāları (11) ıṣlāḥ itmege ḳādirsin çoḳ söz vardur ki Ḥaḳ ve ḫalḳ ḳatında maḳbūldür ve çoḳ söz vardur ki ḫalḳ ḳatında maḳbūldür ammā (12) Ḥaḳ ḳatında merdūddur ve çoḳ söz vardur ki ḫalḳ ḳatında merdūddur ammā Ḥaḳ ḳatında maḳbūldür ehlullāhdan ṣādır olan (13) kelimāt gibi ki murād ne idügi maʿlūm u ẓāhir olmaduġından ötüri şerʿ-i şerīfe muḫālifdür diyü anları ikfār eylerler ḥālā ki (14) ol kelimāt anlaruñ ḳatında muṣṭalaḥdur

"Lāmüşāḥḥate fi'l-vażʿi ve lāmünāḳaşete fi'l-istiʿmāli"[555]

ḫod meşhūrdur niteki Mevlānā Cāmī (15) ḥażretleri bu beytinde buyurmışdur *beyt*

Ẓulmet-i kevnem ġaraż āmed zizülf

Noḳṭa-yı ẕātem murād āmed ziḫāl [556]

[*muṣlihī*de *yā* ḫiṭāb içündür *sulṭān-ı süḫanī* taḳdīrindedür]

---

6 [*eymenī*de *yā* maṣdar içündür] H-

10 sen cemīʿ-i ḫaṭāları ıṣlaḥ idicisin H-

10 cemīʿ-i ḫaṭāları H-

[555] Yeni bir şeyi ortaya koymakta kavga yoktur ve onu kullanmakta da münakaşa edilmez.

[556] "Zülften garazım kevnin karanlığıdır. Benden murad ise zatımın noktasıdır."

Kīmyā dārī (16) **ki tebdīleş künī**

kīmyā ve ḳudret ṭutarsın ki ol miss meş̱ābesinde olan ḫaṭāyı tebdīl ve zer gibi laṭīf idesin [*künī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾib]

Gerçi cūy-ı (17) **ḫūn büved Nīleş künī**

egerçi ḳan ırmaġı ola anı Nīl ü zülāl eylersin niteki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti Nīl ırmaġını Ḳıbṭīlere ḫūn ve ḳavm-i Mūsā'ya şīrīn āb eyledi (18) murād Ḥażret-i Bārī cemīʿ-i ḳabāyiḥi ḫūb u laṭīf itmege ḳādir idügin işʿārdur niteki ʿāṣī bendlerinüñ seyyiʿātını luṭf u kereminden (19) ḥasenāta tebdīl idüp derecāt-ı ʿāliye iḥsān eyler

ḥikāyet bir ʿazīz eyitdi bir gice vefāt idenlerden birini düşümde (20) görüp aña eyitdüm Ḫudā-yı Teʿālā saña ne eyledi eyitdi benüm ḥasenāt u seyyiʾātumı vezn eylediler seyyiātum ş̱aḳīl geldi çünki bu ḥāli (21) gördüm nevmīd oldum nāgāh āsmāndan bir kīse gelüp ḥasenātum keffesine düşdi ol cānib ş̱aḳīl oldı çünki kīseyi (22) açdılar içinde **[M51a]** bir avuç ḫāk var idi ki anı bir müslümānuñ ḳabri üzere atmış idüm bu meşhūrdur ki Ḥażret-i Ḫudā bahāne Teñri'sidür (23) bahā Teñri'si degüldür

Īn çünīn mīnāgerīhā kār-ı tūst

buncılayın mīnāgerlük senüñ işüñdür ki siyāh u tebāh u pür-küdūret sengi (24) pāk ü ṣāfī vü rūşen eylersin *mīnā* ṣırça *mīnāger* ṣırçacı [*mīnāgerīhā* cemʿ-i mīnāgerīdür]

Īn çünīn iksīrhā esrār-ı tūst

buncılayın iksīrler senüñ esrāruñdur yaʿnī sen ve senüñ (25) gibi bīḳadr ü bīḳıymet ʿāṣīleri ʿināyet ü maġfiretüñ iksīri ile zer gibi laṭīf ü maḳbūl eylersin bu ḥālet saña maḫṣūṣdur (26) senden ġayrı bir ferd buña ḳādir degüldür Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz münācātdan ṣoñra esrār-ı İlāhiyyenüñ beyānına şürūʿ eyledi

Ābrā vü (27) **ḫākrā berhem zedī**

ābı ve ḫāki biribiri üzere urduñ yaʿnī ḫalṭ u terkīb eyledüñ

Z'āb u gil naḳş-ı ten-i Ādem zedī

kemāl-i ṣunʿuñdan āb u gilden Ādem (28) ʿaleyhi's-selāmuñ cesedi naḳşını urduñ yaʿnī

---

17 Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti Nīl ırmaġını MN: Nīl'i H

24 *mīnā* ṣırça H-

"Ḫamerrutu ṭīnete ādeme biyedī erbaʿīne ṣabāḥan"[557]

ḥasebince Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selāmuñ şekl (29) ü ḳālıbını āb u gilden peydā eyledüñ

Nisbeteş dādī vü cüft ü ḫāl ü ʿam

ol ādeme nisbet ve cüft ü ḫāl ü ʿam virdüñ yaʿnī anı (30) taʿalluḳāt u zen ü aḳrabā ṣāḥibi eyledüñ niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

"Yā eyyühe'n-nāsü innā ḫaleḳnāküm minẕekerin ve ünṯā ve ceʿalnāküm (31) *şuʿūben ve ḳābā'ile litaʿrifū inne ekremeküm ʿindallāhi etḳāküm innallāhe ʿalīmün ḫabīrun"* [558]

[*ḫāl* dayı *ʿam* Türkī'de ʿamca dirler ki muḥarrefdür]

Bāhezār endīşe vü şādī vü ġam

hezār fikr ü (32) sürūr **[N41b]** u ġamıla ki murād maʿīşet-i evlād ve meyl-i muradāt ve maḥabbet-i şehvetdür *şiʿr*

Eḳārib ke'l-ʿaḳārib fīẕāhā

Ve kem ḫālin (33) *ʿani'l-ḫayrāti ḫālin* [559]

Bāz baʿżīrā rehāyī dādeī

girü anlardan baʿżısına saʿādeti refīḳ idüp nefs ü şeyṭān şerrinden necāt u ḫalāṣ **[H42a]** (1) virmişsin

Zīn ġam u şādī cüdāyī dādeī

bu ġam u sürūrdan cüdāluḳ virmişsin yaʿnī ʿışḳuñ şerābı ile mest idüp (2) beşeriyyet aḥvālinden ʿārī berī eylemişsin murād vāṣılān-ı dergāh-ı eḥadiyyetdür

Bürdeī ezḫ^{v}īş ü peyvend ü sirişt

kendüsinden (3) ve aḳrabā ve ṭabīʿatından iletmişsin yaʿnī vücūd-ı ʿārıżī ḳaydından ve taʿalluḳāt ḥicāblarından ve beşeriyyet ṭabaḳasından ḫalāṣ eylemişsin (4) *ḫ^{v}īş* bunda kendü maʿnāsına olmaḳ üzere şerḥ olındı ḫışm maʿnāsına olmaḳ hem mümkindür *peyvend* bunda aḳrabā maʿnāsınadur [*sirişt* ṭabīʿat ve ḫılḳat maʿnāsınadur]

---

[557] Ademin çamurunu ellerimle kırk sabah yoğurdum.

[558] Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. Hucûrât/13.

[559] Akrabalar eziyette akrep gibidirler. Nice büyüklenmeler vardır ki hayırdan yana büyüklenmedir.

(5) **Kerdeī derçeşm-i ū her ḫūb u zişt**

her ḫūbı zībāyı anuñ çeşmine zişt ü ḳabīḥ eylemişsin yaʿnī māsivādan ḫalāṣ idüp (6) anı kendü cānibüñe müteveccih eylemişsin

"Allāhümme erzuḳnā hāẕihi'l-hāleti'l-laṭīfeti biḥaḳḳı Muḥammedin ve āli Muḥammed"[560]

rubāʿī

(7) *Yā Rab zidü kevn bīniyāzem gerdān*

V'ez efser-i faḳr ser-firāzem gerdān

Derrāh-ı ṭaleb maḥrem-i rāzem gerdān

(8) *Ezreh ki ni sūy-ı tūst bāzem gerdān* [561]

Ḥażret-i Mevlānā *"Ābrā vü ḫākrā berhem zedī"* beytinden bu birḳaç beyte degin ki baʿżısı ẕikr (9) olındı ve baʿżısı henüz ẕikr olınmadı bu ebyātile ol maʿnāya işāret eyler Ḥażret-i Ḫudā cevher-i pāki bir avuç ḫāk-i tīrenüñ (10) içine āmīḫte idüp andan Ḥażret-i Ādem'i vücūda getürüp andan evlād u taʿalluḳāt ḫalḳ eyledi lākin fikr ve sürūr u ġam (11) ʿalāyıḳını ervāḥa peyveste ḳıldı baʿżısına saʿādet-i ebediyye ḳarīn olup ḳuyūd u ʿalāyıḳ ḫas u ḫāşākını ʿışḳ u ṭāʿat (12) āteşi ile sūḫte vü maḥv idüp āşkārā maḥbūb-ı pinhānīnüñ tecelliyātı āftābından müşāhedāta vuṣūl bulup maḥsūsāt (13) ẓılālinden ḫalāṣ u necāt bulmış ve sāye-yi ḳurb u viṣāl-i İlāhī'de āsūde olmışdur

Her çi maḥsūsest ū red mīküned

(14) ʿālemde her ne ki maḥsūs u āşkārdür ol maḳbūl-i Ḥaḳ olan baʿż anı redd eyler yaʿnī aña meyl ü maḥabbet eylemez [*maḥsūs* görinen nesnedür]

V'ānçe nāpeydāst mesned (15) **mīküned**

ve ol nesne ki peydā vü ẓāhir degüldür anı mesned eyler yaʿnī aña raġbet ü iʿtimād eyler *nāpeydā*dan **[M51b]** murād Ḥażret-i Bārī'dür (16) murād maḥsūsātdan bir nesneye iʿtimād u maḥabbet eylemek maʿḳūl degül idügin beyāndur [*mesned* muʿtemed maʿnāsınadur]

---

[560] Ey Allahım! Bu latif haletle Muhammed (a.s.) ve onun ehl-i beytinin hakkı için bizi rızıklandır.

[561] "Ya Rab, dönmek iki cihanda nıyazım, başımdaki fakr tacım, talep yolunda sırdaşım, sana varmayan yoldan dönüşümdür."

14 maḥsūs u āşkārdür MN: maḥsūsdur H

ʿAşk-ı ū peydā vü maʿşūḳeş nihān

(17) anuñ aşḳı āşkāre ve anuñ maʿşūḳı pinhāndur ki murād Ḥażret-i Bārī'dür ki ẕāt-ı şerīfi nihānendernihāndur niteki şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri (18) Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr nām kitābuñ tevḥīdinde eyitmişdür

Cān nihān dercism ü tu dercān nihān
Ey nihān (19) *endernihān ey cān-ı cān*
Hem zicümle pīş ü hem pīş ezheme
Cümle ezḫod dīde vü ḫᵛīş ezheme
(20) *Gerçi derkān genc pinhān hem tuyī*
Āşkāren berten ü cān hem tuyī
Cümle-yi cānhā zikünhet bīnişān
Enbiyā berḫāk-i rāhet cān-feşān
(21) *Çün tuyī cāvīd derhestī tamām*
Desthā küllī fürū-bestī müdām [562]

Yār bīrūn fitne-yi ū dercihān

yār cihāndan ṭaşradur (22) ammā anuñ fitnesi cihāndadur *yār*dan murād Allāhu Teʿālā ḥażretidür ki ẕāt-ı şerīfi iʿtibāri ile ʿālemden ḫāricdür zīrā mekān (23) u cihātdan münezzehdür hem ʿālem'üñ taʿrīfinde

"El-ʿālemü sivāllāh"[563]

dirler lākin ṣıfāt-ı pāki iʿtibārı ile cemīʿ-i eşyā ile maʿiyyet muḳarrerdür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

(24) *"Vallāhu maʿaküm eynemā küntüm"*[564]

ve bu āyet-i kerīmeden daḫı ẓāhirdür

---

[562] "Ey gizli içindeki gizli, ey canın canı! Can cisimde gizli, sen de canda gizlisin. Hem cümleden önce, hem hepsinden önde! herkesi kendinde ve kendini herkeste gören! Gerçi gizli hazinede gizlenen sensin, hem ten ve canda aşikar olan sensin. Bütün canlar senin künhünle nişansızdır, nebiler senin toprağınla can bulmuştur. Sen varlıkta tamamen ebedi olduğun için eller her zaman tamamen önünde bağlıdır."

23 hem ʿālem'üñ taʿrīfinde *"El-ʿālemü sivāllāh"* dirler lākin H-

[563] Âlem, Allah'tan gayrıdır.

24 *"Vallāhu maʿaküm eynemā küntüm"* ve bu āyet-i kerīmeden daḫı ẓāhirdür N-

[564] Siz nerde iseniz Allah sizinle beraberdir. (Hadid suresi 4. âyetten iktibastır.)

"Elemtera ennallāhe yaʿlemü mā fi's-semāvāti ve mā fi'l-ʿarḍi mā yekūnü minnecvā (25) *ṣelāṣetin illā hüve rābiʿuhüm ve lāḫemsetin illā hüve sādisühüm ve lāednā minẕālike ve lāekṣera illā hüve maʿahüm eyne mā kānū* (26) *ṣümme yünebbiʿühüm bimā ʿamilū yevme'l-ḳıyāmeti innallāhe bikülli şey'in ʿalīmün* [565]

bu āyet-i kerīme hem bu maʿnāya delālet eyler

"Ve naḫnü aḳrabü ileyhi (27) *minḥabli'l-verīdi"* [566]

[*fitne*den murād bunda tecellīdür]

Īn rehā kün ʿışḳhā-yı ṣūretī

bu sözleri terk eyle yaʿnī maʿşūḳ-ı ḥaḳīḳīye olan ʿışḳı ḳo belki (28) ẓāhirde ṣūrete mensūb olan ʿışḳlar

Nīst berṣūret ne berrūy-ı sitī

ḥaḳīḳatde ṣūret üzere degüldür sitīnüñ (29) yüzi üzere hem degüldür [*sittī tā*nuñ teşdīdi ile ḫatun maʿnāsınadur] zübde-yi kelām budur ki biḥasebi'ẓ-ẓāhir Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ġayrıya olan ʿışḳ u maḥabbet ḥaḳīḳatde **[N42a]** Ḥażret-i Ḫudā'yadur zīrā (30) ʿāşıḳuñ göñlini alan ḥālet anuñ ṣunʿ-ı pākinüñ eṣeridür ki anda tecellī eylemişdür niteki dīvārda olan āftābuñ pertevini (31) dōst ṭutmaḳ hemān āftābı dōst ṭutmaḳdur pes zībā dilbere ve raʿnā maḥbūbeye ve bunlardan ġayrı her ne üzre ʿışḳ (32) vāḳıʿ olurısa ḥaḳīḳatde maʿşūḳ-ı ḥaḳīḳiyedür zīrā anlarda olan ḥüsn ü leṭāfet anuñ ẕātınuñ pertevindendür (33) Mevlānā Cāmī ḥażretlerinüñ bu beyti bu maʿnāya şāhiddür *beyt*

Cihān mir'āt-ı ḥüsn-i şāhid-i māst

Feşāhid vechehū fī-külli ẕerrāt [567]

---

[565] Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir. Mücâdele/7.

[566] Ve biz ona şah damarından daha yakınız. Kaf/16.

29 biḥasebi'ẓ-ẓāhir H-

[567] Cihan, bizim güzelimizin hüsn aynasıdır. Bütün zerrelerde kendi yüzünü müşahede eder.

[H42b] (1) **Ānçe maʿşūḳest ṣūret nīst ān**

ol nesne ki ẓāhirde maʿşūḳdur ḥaḳīḳatde o ṣūret degüldür egerçi ṣūretā (2) ṣūretdür Mecnūn'uñ Leylā'ya olan ʿışḳı gibi ki ẓāhirde Leylā'yadur maʿnāda Ḫudā'yadur pes Mecnūn'uñ maʿşūḳı bu iʿtibārile Ḥażret-i (3) Ḥaḳ'dur Leylā degüldür

Ḫᵛāh ʿışḳ-ı īn cihān ḫᵛāh ān cihān

gerekse bu cihānuñ ʿışḳı gerekse ol cihānuñ ʿışḳı yaʿnī ʿāşıḳ (4) gerekse bu cihān ḫalḳından gerekse āḫiret ehlinden olsun [*ḫᵛāh* bunuñ gibi maḥallerde gerekse maʿnāsınaistiʿmāl olınur]

Ānçe berṣūret tu ʿāşıḳ geşteī

ol nesne ki sen ṣūret üzere (5) ʿāşıḳ olmışsın

Çün birūn şüd cān çi rāyeş heşteī

çünki anuñ cānı teninden ṭaşra gitdi anı niçün elden ḳomış ve terk (6) eylemişsün pes maʿlūm oldı ki ṣūrete ʿāşıḳ degülsün ammā bilmezsün

Ṣūreteş bercāst īn sīrī ziçīst

ol ʿāşıḳ (7) olduġuñ kimsenüñ ṣūreti ḫod yirindedür hemān cānı gitmişdür pes bu ṭoḳluḳ yaʿnī bu ferāġat ü ictināb nedür eger taʿaşşuḳ ṣūrete ve ṣūretde (8) olan bir ḥālete olayıdı ʿışḳ u maḥabbet zevāl-peẕīr olmazıdı zīrā baʿde'l-mevt ṣūret ve ṣūretde **[M52a]** olan ḥālet ḫod evvelki gibi yirindedür [*sīrī* ṭoḳluḳ ki bunda istiġnādan kināyetdür]

ʿĀşıḳā vā cū ki maʿşūḳ-ı tu kīst

(9) ey ʿāşıḳ girü iste ki senüñ maʿşūḳuñ kimdür yaʿnī ṭalebde diḳḳat ü ihtimām eyle tā ki ḥaḳīḳatde senüñ maʿşūḳuñ kim idügi (10) saña ẓāhir ü rūşen ola pes maʿlūm ola ki ḥaḳīḳatde maʿşūḳuñ Ḥażret-i Bārī'dür [*cū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ānçe maḥsūsest eger maʿşūḳa est

ol nesne ki maḥsūs u āşkāredür (11) eger maʿşūḳ ise

---

1 ẓāhirde MN: ẓāhiren H
7 hemān cānı gitmişdür H-
8 ʿışḳ u maḥabbet zevāl-peẕīr olmazıdı zīrā H-
10 u āşkāredür H-

ʿAşıḳestī her ki ūrā ḥiss hest

pes cemīʿān ʿāşıḳ olurıdı her kim ki anuñ ḥiss ü naẓarı vardur egerçi anuñ maʿşūḳası vefāt itmiş (12) ola pes ẓāhir oldı ki ḥaḳīḳatde maʿşūḳ olan ol maḥsūs olan degüldür

Çün vefā ān ʿışḳ efzūn mīküned

(13) çünki vefā ol ʿışḳı ziyāde eyler yaʿnī çünki bir bende ʿışḳ u ṭāʿatde ṯābit-ḳadem ola anuñ ʿışḳı Ḥażret-i Ḫudā'ya ziyāde olur (14) ʿışḳ-ı ḥaḳīḳīde bu ḥālet muḳarrerdür [*ān ʿışḳ*dan murād ʿışḳ-ı ḥaḳīḳīdür *ʿışḳ-ı ḥaḳīḳī*den murād oldur ki anda ġaraż-ı nefsānī ve şehevānī olmaya enbiyā vü evliyā ve ṣuleḥā mābeyninde olan ʿışḳ gibi]

Key vefā ṣūret diger-gūn mīküned

vefā ṣūreti ḳaçan diger-gūn ve müteġayyir eyler yaʿnī ṣūret vefāya ḳaçan māniʿ olur bu vech üzre (15) *"ān ʿışḳrā" "ṣūretrā"* taḳdīrindedür bu hem vechdür çünki ol ʿışḳ-ı ḥaḳīḳī vefāyı yaʿnī bendenüñ ṭāʿat ü ʿibādetde olmasını ziyāde (16) eyler zīrā ʿışḳ-ı İlāhī ziyāde olduḳça bende Ḥaḳ cānibine ziyāde ṭālib ü rāġıb olup māsivādan ferāġat ü ictināb eyler pes ʿışḳ (17) sebeb-i izdiyād-ı vefā olur ve ʿışḳ kesbī degüldür ki saʿy u iḳdāmile ḥāṣıl ola niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ bu sırrı ʿıyān eyler *beyt*

(18) *Zāhid ezrāh bürendī nebered maʿẕūrest*

ʿIşḳ kārīst ki mevḳūf hidāyet başed [568]

pes vefāyı ṣūret ḳaçan diger-gūn u mütebeddil (19) eyler yaʿnī eglemez zīrā eger ẓāhiren ṣūrete olan ʿışḳ ḥaḳīḳatde ṣūrete olayıdı rūḥı andan cüdā olduḳda vefāya teġayyür ü zevāl gelmemek gerek (20) idi ḥālā ki öyle degüldür zīra bir kimse bir dilbere ʿāşıḳ olsa baʿde zamān ol dilberüñ ṣaḳalı gelse ʿāşıḳdan ol ḥālet zāʾil (21) olur niteki ʿışḳ-ı mecāzī ḥaḳḳında dinilmişdür

---

11 ẓāhir HM: maʿlum N

13 çünki vefā ol ʿışḳı ziyāde eyler yaʿnī çünki bir bende ʿışḳ u ṭāʿatde ṯābit-ḳadem ola anuñ ʿışḳı Ḥażret-i Ḫudā'ya ziyāde olur ʿışḳ-ı ḥaḳīḳīde bu ḥālet muḳarrerdür N-

15 bu hem vechdür H-

17 sebeb-i izdiyād-ı MN: mūriṯ-i H

[568] Zahit, yol kesmede mazur değildir. Aşk hidayete bağlayan bir iştir.

"El-ʿışḳu dā'in mingalebeti'ş-şehveti ve ʿilācihī inzālü'l-meniyy"[569]

bu beyt ḥükemādan bir kimsenüñdür ki (22) maʿnāsı meẕkūr kelām'uñ maʿnāsına müşābihdür *şiʿr*

İẕā mā'ştedde ʿişḳu'l-merdi fīkā

Fenīken şümme nīken şümme nīkā[570]

bu maḥalde (23) bu ḳadar söz ʿışḳ-ı mecāzī maḳbūl degül idügini işʿār içündür bu vech üzere *çün vefārā* mışrāʿ-ı şānīde hem *ṣūretrā* (24) taḳdīrindedür

Pertev-i ḫurşīd berdīvār tāft

āftābuñ nūr u pertevī dīvār üzere yılduradı

Tābiş-i ʿāriyyetī dīvār yāft

(25) dīvār ol inʿikās sebebiyile ʿāriyyeti bir pertev buldı yoḫsa dīvāruñ kendüsinde nūr u pertev yoḳdur yaʿnī dīvārda (26) olan pertev ü ḥālet āftābdan olduġı gibi māsivāda olan ḥüsn ü leṭāfet āftāb-ı ḥaḳīḳīnüñ pertevindendür

Berkülūḫī (27) **dil çi bendī ey selīm**

ey sāde-dil bir külūḫa gönlüñi ne bağlarsın yaʿnī Ḫudā'dan ġayrıya ki pür-kudūret külūḫ meşābesindedür (28) niçün maḥabbet ü taʿaşşuḳ eylersin ḥālā ki anda olan tābiş ü ṣafā ḫod ʿārıżdur ki hīç bir vechile şābit ü dā'im degüldür [*selīm* bön maʿnāsınadur]

Vā ṭaleb aṣlī (29) **ki ū tābed muḳīm**

girü bir aṣlı ṭaleb eyle ki ol aṣl ebedī yıldırar bu hem vechdür girü ol aṣl ṭaleb eyle zīrā ol ebedī yıldırar (30) *aṣl*dan murād āftāb-ı ḥaḳīḳīdür ki anuñ nūrı beḳā üzere dıraḫşān **[N42b]** u tābān ve ḥüsn ü tecellīsi devām üzere raḫşān u lemeʿāndur [*ṭaleb* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *ṭalebīden*den ki buña maṣdar-ı maʿmūlī dirler *ṭaleb kün* taḳdīrinde degüldür zīrā nehyi *meṭaleb*dür *rev merev* gibi]

Ey ki tu hem (31) **ʿāşıḳī berʿaḳl-ı ḫᵛīş**

ey kimse ki sen hem kendü ʿakluña ʿāşıḳsın

---

[569] Aşk, şehvetin galebe çalmasından dolayı meydana gelen bir hastalıktır. Onun ilacı ise meninin inmesidir.
22 meẕkūr kelām'uñ MN: bu terkībüñ H

[570] Mert kimsenin aşkı şiddetlendiği zaman, bir kadınla ilişkiye girer, sonra yine ilişkiye girer sonra yine.
24 āftābuñ nūr u pertevī dīvār üzere yılduradı N-

“Heme kesrā ʿaḳl-ı ḫod bekemāl nümāyed”[571]

mūcibince kendü ʿaḳluña maġrūr olup tefāḫür eylersin

(32) **Ḫᵛīş berṣūret-perestān dīde bīş**

ol sebebden kendüñü ṣūret-perestler üzere ziyāde ve ʿālī görmişsin *dīde* bunda *dideī* taḳdīrindedür

Pertev-i ʿaḳlest (33) **ān berḥiss-i tū**

bunı muḳarrer bil ki ʿaḳl-ı küllüñ pertev ü eşeridür ol sendeki **[M52b]** ʿaḳl senüñ ḥissüñ üzere hālā ki sen bu ḫuṣūṣdan ġāfilsin [*ḥis*den murād ḳuvvet-i ʿāḳıledür]

[H43a] (1) **ʿĀriyet mīdān ẕeheb ber miss-i tū**

pes senüñ missüñ üzere olan ẕehebi ʿāriyet bil zīrā sen ḥaḳīḳatde dīvar u külūḫ ve mis gibisin (2) ki sende olan pertev ü ḥālet ü leṭāfet ʿālem-i İlāhī’dendür egerçi bu ḥāletden bīḫabersin bunda olan ḫiṭāb ʿumūm ṭarīḳi üzeredür ki ḫiṭāb ʿāmdur *ʿaḳl*dan (3) murād ʿaḳl-ı küldür *ẕeheb* altun ve *mis* baḳır maʿnāsınadur

Çün zer-endūdest ḫūbī derbeşer

beşerde olan ḥüsn ü ḫūbluḳ (4) zer-endūd gibidür yaʿnī altunıla şıvanmış ve yaldızlanmış nesnede altun ẕātī olmayup ʿārıżī olduġı gibi beşerde olan ḥüsn ü leṭāfet daḫı ẕātī degüldür ʿāriżīdür

Verne çün şüd şāhid-i ter pīre-ḫar

(5) yoḫsa ter ü zībā vü raʿnā maḥbūb niçün pīre-ḫar oldı yaʿnī ḥüsn-i ʿārıżī andan gitmegile ḳoca eşek gibi zişt oldı şāhid-i (6) tu degüldür şāhid-i terdür zīrā bu hālet hemān bir şāhide degüldür belki ʿumūm üzeredür *şāhid* bunda maḥbūb maʿnāsınadur (7) *zer-endūd* altunıla şıvanmış ve yaldızlanmış maʿnāsınadur

---

31 *Heme kesrā ʿaḳl-ı ḫod bekemāl-i nümāyed* H-

[571] Herkesi kendi aklı tam olarak gösterdi.

2 egerçi bu ḥāletden bīḫabersin H-

4 altunıla MN: zerile H

4 ve yaldızlanmış nesnede altun ẕātī olmayup ʿārıżī olduġı gibi H-

6 şāhid-i tu degüldür şāhid-i terdür zīrā bu hālet hemān bir şāhide degüldür belki ʿumūm üzeredür “şāhid” bunda maḥbūb maʿnāsınadur MN-

Çün firişte būd u hemçün dīv şüd

evvel firişte gibi ḫūb u zībā idi (8) baʿde zamānin şeyṭān gibi zişt ü ḳabīḥ oldı

K'ān melāḥat k'ender ü ʿāriyye büd

zīrā ol ḥüsn ü melāḥat ol maḥbūbda ʿāriyyet (9) idi gitdi niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretlerinüñ şiʿrinde bu maʿnāya işāret vardur [*büd* bunda *būd*dan muḫaffefdür] *ḳıṭʿa*

Emr dān ki ki ḫūb u şīrīnīst

Telḫ güftār u tündḫūy büved

Çün berīş āmed ü belaʿnet şüd

Merdüm āmīz ü mihr cūy büved[572]

meşnevī

Tāze bahār varaḳat zerd şüd

(10) *Dīk menih k'āteş-i mā serd şüd*

Çend ḫırāmī vü tekebbür künī

Devlet pārīne taṣavvur künī[573]

Endek endek mīsitāned ān cemāl

Ḥaḳ (11) Teʿālā ḥażreti ol cemāli azar azar tedrīcile alur tā ki ol ḥüsnden hīç eşer ḳalmaz [*mīsitāned* kelimesinüñ fāʿili Ḥaḳ Teʿālā'dur]

Endek endek ḫuşk mīkerded nihāl

niteki (12) nihāl āheste āheste tedrīcile ḫuşk olur *nihāl* fidān maʿnāsınadur *endek endek* bunuñ gibi maḥallerde āheste āheste maʿnāsınadur beTürkī yapça yapça dirler pes azar azar ve āheste āheste ve yapça yapça maʿnāda birdür

---

7 evvel firişte gibi H: evvel cüvānluġı ʿāleminde firişte gibi M, evvel cüvānluġı ʿāleminde firişte gibi idi N

8 ṣaḳalı gelüp pīr olduḳdan ṣoñra dīv gibi oldı yaʿnī evvel firişte gibi ḫūb u zībā idi N +

9 *ḳıṭʿa*

Emr dān ki ḫūb u şīrīnīst
Telḫ güftār u tend u ḫūy beved
Çün berīş āmed ü belaʿnet şüd
Merdüm āmīz ü mihr cūy beved H-

572 İyilik ve hoşluğu emir olarak bil. Değilse acılaşıp anlaşılmaz olur. Acıyla gelip lanet ederse için insanlığı öğrenmeye çalışan ve şefkat arayan biri olur.

573 "Taze bahar bahar yaprağını sararttı. Sıkıntı verme ki ateşimiz soğuk oldu. Biraz kibirlenip böbürlendin. Geçen zamandaki mutluluğunu hayal ettin."

Rev nuʿammirhu nünekkishu beḫᵛān

yüri sūre-yi Yāsin'de bu āyet-i (13) kerīmeyi oḳu

"Ve men nuʿammirhu nünekkishu fi'l-ḫalḳ efelā yaʿḳilūne"[574]

bunda tenbīh budur ki ziyāde uzun ʿömr istemek żaʿf u (14) marażuñ ziyāde ve iḫtiyācuñ firāvān olmasını ṭalebdür ve kendünüñ kubḥ u ʿaybınuñ āşkār olup ḫalḳdan bunamışdur sözini (15) istimaʿ eylemege raġbetdür zīrā ziyāde ʿömr kişinüñ nekes olmasını müstelzimdür ve sūre-yi Ḥac'da bu āyet-i kerīme maʿnāda yine bu maʿnā (16) üzeredür

"Ve minküm men yuraddü ilāerẕeli'l-ʿömri likeylā yaʿleme minbaʿdi ʿilmin şey'en" [575]

Dil ṭaleb kün dil menih berüstüḫᵛān

dil ṭaleb eyle üstüḫᵛān (17) üzere göñül ḳoma yaʿnī ḳalb ki āyīne-yi cemāl-i İlāhī ve maḫzen-i esrār-ı nāmütenāhī ve ʿarş-ı Raḥmānī ve maẓhar-ı tecelliyāt-ı Yezdānī'dür anuñ taṣfiyesine saʿy u gūşiş eyle tā ki ḳalbüñ tecelliyāt-ı (18) İlāhiyye'ye ḳābil olup müşāhede-yi cemāl-i İlāhī müyesser ola zinhār cismüñ neşv ü nemāsına sebeb olur cismānī ḥālāta saʿy eyleme tā ki cism (19) gibi esfelde ḳalmayasın zīrā ten-perver olan kimse rūḥānī ḥālātdan maḥrūmdur [*menih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] *beyt*

Nedārend ten-perverān āgehī
Ki pür-miʿde bāşed ziḥikmet tehī[576]

*üstüḫᵛān*dan murād bunda bedendür eṣaḥḥ-ı meẕheb budur ki ʿaḳl u ḳalb ü rūḥ ḥaḳīḳat iʿtibārıyıla (20) mütteḥidlerdür ismlerinüñ muġāyereti ṣıfātuñ iḫtilāfı ḥasebi iledür ẕātuñ iḫtilāfı vāsıṭasıyıla degüldür

---

12 āheste āheste HN: azar azar H

12 endek endek bunuñ gibi maḥallerde āheste āheste maʿnāsınadur beTürkī yapça yapça dirler pes azar azar ve āheste āheste ve yapça yapça maʿnāda birdür H-

12 yüri N-

[574] Kime uzun ömür verirsek biz onun gelişmesini tersine çevirir. Hiç düşünmüyorlar mı? Yâsin/68.

[575] İçinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Hacc/5.

17 maḫzen-i esrār-ı İlāhī H-

19 zīrā ten-perver olan kimse rūḥānī ḥālātdan maḥrūmdur *beyt*
Nedārend ten-perverān āgehī
Ki pür-miʿde bāşed ziḥikmet tehī H-

[576] Ten derdine düşenler huzur bulamaz. Çünkü mideleri dolu olanlar hikmetten nasipsiz olur.

K'ān cemāl-i dil cemāl-i bāḳiyest

(21) zīrā gönlüñ ol cemāli cemāl-i bāḳīdür ki noḳṣān u ḫalelden berīdür zīrā ḥaḳīḳatde cemāl-i İlāhī'dür [*k'ān ki ān* taḳdīrindedür]

Dü lebeş ezāb-ı ḥayvān sākiyest

dilüñ iki (22) lebi āb-ı ḥayātdan sākīdür ya'nī ser-çeşme-yi ḥayāt-ı ezelīden bedene ḥayāt feyżi irişdüricidür zīrā ḳālıb-ı insānīde olan pertev (23) cān u dilüñ pertevīdür ve cān u dilüñ **[M53a]** nūr u rūşenlügi **[N43a]** Ḫudā-yı Te'ālā'nuñ nūrıdur belki bedende dil ẓāhirī ḫānede vāḳı' (24) olan āftābuñ şu'lesi gibidür ve ol şu'lenüñ āftābdan cüdā olması şol vaḳte degindür ki ḫāne ḫarāb ola ve çünki ḫāne (25) ḫarāb olup saḳf u dīvārı ortadan ref' ola āftābdan mümtāz u cüdā olan pertev yine āftābuñ envārına ḳarışur lācerem çünki (26) ten ṭılsımı şikeste olup dil ḥavāss-ı ẓāhire ḳaydından ḫalāṣ ola dil dildāra ve cān cānāna irişüp anuñ tecellīsinde (27) maḥv u nāyāb olur ve dilüñ ḥaḳīḳatde sākī olması budur ki cemi'-i esrār-ı İlāhīyye'ye ve rūḥānī ḥālāta vāsıṭadur [*āb-ı ḥayvān* āb-ı ḥayāt ma'nāsınadur]

Ḫod hem ū ābest ü hem sākī vü mest

o ḫod hem ābdur ve hem sākī vü mestdür zīrā 'āşıḳ Ḥażret-i (28) Ḫudā'nuñ 'ışḳ u tecellīsinde mün'adim olduḳda ḥaḳīḳatde ol iki 'ışḳ bir olur niteki Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ bu sırruñ beyānında buyurur *beyt*

Şarāb u şāhid ü sāḳī heme ūst
Ḫayāl-i āb u gül derreh-i baḥāne[577]

---

21 gönlüñ H: ḳalbüñ MN
21 cemāli H: ḥüsn ü cemāli MN
21 dilüñ H: ḳalbüñ MN
22 pertev H: pertev ü leṭāfet MN
24 ve ol şu'lenüñ āftābdan cüdā olması şol vaḳte degindür N-
24 ola H: olmaya MN
27 ve dilüñ ḥaḳīḳatde sākī olması budur ki cemi' esrār-ı İlāhīyye'ye ve rūḥānī ḥālāta vāsıṭadur H-
27 [*āb-ı ḥayvān* āb-ı ḥayāt ma'nāsınadur] H-
27 Ḥażret-i Ḫudā'nuñ MN-
28 niteki Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ bu sırruñ beyānında buyurur *beyt*
Şarāb u şāhid ü sāḳī heme ūst
Ḫayāl-i āb u gül derreh-i baḥāne H-

[577] Şarap, güzel ve saki bütünüyle O'dur. Su ve gülün hayali bu yolda bahanedir.

Her se yek şüd çün ṭılısm-ı tu şikest

(29) çünki ṭılsım şındı cemīʿ-i üç bir oldı yaʿnī riyāżet ü ʿışḳıla çünki vücūd u enāniyyet refʿ oldı taʿaddüd maḥv olduḳda anlar daḫı tamām maḥv olur niteki [*şikest* fiʿl-i māżī müfreddür]

"Küntü semʿuhū ve baṣaruhū ve yedehū"[578]

kelimātına mutażammın olan ḥadīṯ-i ḳudsīden bu ẓāhir olur *üç*den murād ḳalb ve rūḥ ve ʿaḳldur *ū*dan murād ḳalbdür *rubāʿī*

(30) *Raḳḳa'z-zücācü ve raḳḳati'l-ḫamr*

Feteşākelā feteşākele'l-emr

Fekeennemā ḫamru ve lāḳadeḥ

Vekeennemā ḳadeḥun ve lāḫamrun[579]

Hikāyet (31) Sulṭānü'l-ʿārifīn Bāyezid-i Besṭāmī ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz eyitdi ılan bōstāndan ṭaşra (32) çıḳdugı gibi ben daḫı Bāyezīd'den ṭaşra geldüm naẓar eyledüm ʿāşıḳ u maʿşūḳuñ ʿışḳını bir gördüm tevḥīd-i ḥaḳīḳī ʿāleminde bir görmek (33) mümkindür eger bu ḫuṣūṣda şekk ü ʿināduñ varısa bir mürşide irādet getürüp riyāżet ü ʿibādete gūşiş eyle tā ki bu sırr **[H43b]** (1) saña rūşen ola

Ān yekīrā tu nedānī ezḳıyās

sen ol üçüñ ittiḥād u birlügini ḳıyāsdan bilmezsin yaʿnī ḳıyās ṭarīḳi ile anı bilmege (2) ḳādir degülsün [*yekī* bunda ittiḥād maʿnāsınadur]

Bendegī kün jāj kem ḫā nāşinās

ḳulluḳ eyle yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetüñde olup edeb üzere ol bāṭıl u nāmaʿḳūl söyleme ey bu sırları añlayıcı kimse bunda (3) tenbīh budur ki evliyāʾullāhuñ esrār u ġavāmıżdan fehmi

---

29 ṭılsım şındı H: senüñ ṭılsımuñ şındı MN

29 yaʿnī riyāżet ü ʿışḳıla çünki vücūd u enāniyyet refʿ oldı taʿaddüd maḥv olduḳda anlar anlar daḫı tamām maḥv olur nite ki

Küntü semʿuhū ve baṣaruhū ve yedehū

kelimātına mutażammın olan ḥadīṯ-i ḳudsīden bu ẓāhir olur rubāʿī MN: yaʿnī çünki ten refʿ oldı H

29 [*şikest* fiʿl-i māżī müfreddür] H-

[578] Ben onun kulağı, gözü, eli olurum.

29 *üç*den murād ḳalb ü rūḥ u ʿaḳldur "o"dan murād ḳalbdür MN-

[579] Bardak inceldi ve şarap da inceldi. İş zorlaştı, zorlaştı. Sanki yalnızca şarap var kadeh yok veya sanki yalnızca kadeh var şarap yok.

1 bilmege ḳādir degülsün H: fehm ü idrāk eylemege ḳādir degülsün MN

müşkil olan sırlarda ṭaʿn ve bātıl kelimāt eylemek nāmaʿḳūldür andan ziyāde ḥaẕer (4) idüp biḥasebi'ş-şerʿ ʿibādet üzere olmaḳ gerekdür tā ki īmān cānibine küllī żarar irişmeye [*ey nāşināş* taḳdīrindedür]

ḥikāyet bir gün bir kimse Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerinüñ ḳapusına (5) geldi Bāyezīd ḥażretleri aña suʾāl eyledi ki kimi istersin ḫānede Ḫażret-i Ḫudā'dan ġayrı hīç kimse yoḳdur yaʿnī anuñ ʿışḳ u maḥabbeti (6) sebebi ile anda şöyle maḥv u nāpeydā olmışum ki benden hīç bir eṣer ḳalmamışdur bu söz ḫod ḥadden ziyāde daḳīḳdür herkes bunı fehm eylemege ḳādir degüldür (7) meger sulṭān-ı selāṭīn-i cihān müşkil-güşā-yı esrār-ı nihān Sulṭān Murād Ḫan ḥażretleri dāmet ḫilāfetihī ilāyevmi'l-ḳıyām ḳādirdür (8) zīrā aḥvāl-i ṭarīḳat ve esrār-ı ḥaḳīḳat şerīʿatuñ aḥkāmı gibi aña rūşen ü ẓāhirdür niʿme's-sulṭānü'l-ʿādilü ve niʿme's-sulṭānü'l-kāmilü

(9) **Maʿna-yı tū şūretest ü ʿāriyet**

senüñ maʿnāñ ṣūret ü ʿāriyyetdür yaʿnī sen maʿnādan bīḫaber olduġuñ içün sende mevcūd olan (10) bīṣebāt ṣūreti ve ʿāriyet ʿahvāli maʿnā ve laṭīf bir nesne ẓann eylersin [*maʿnā-yı tu* ṭaʿn ṭarīḳi iledür]

Bermünāsib şādi vü ber ḳāfiyet

kendü münāsibüñ üzere ve tābiʿ ü müvāfıḳuñ üzere (11) şādsın [*ḳāfiye* muvāfıḳ ve tābiʿ maʿnāsınadur] yaʿnī zuʿm-ı fāsidüñ üzere kendüñi maʿnā vü esrār ṣāḥibi ẓann idüp mesrūr olursun ammā ḥakīḳatde ḥaḳīḳat-i maʿnādan bīḫaber ü bībehresin müflis (12) ḳışṣasında niteki ṣāhib-i **[M53b]** şütür Kürd maʿnāyı fehm eylemedi zīrā ṭamaʿ aña mānīʿ olmış idi ol sebebden ücretden maḥrūm ḳaldı (13) pes ol kimse ki maʿnāyı fehm eylemez naṣībsiz ḳalur ammā ol kimse ki maʿnāyı fehm idüp kendüsini āyāt u eḥādīṣüñ maʿnāsına (14) taṭbīḳ ide ve imʿān-ı naẓar idüp bile ki Ḫażret-i Ḫūdā'nuñ ḥizbinden midür niteki bu āyet-i kerīme ol ḥizbe işāretdür

---

2 ḳulluḳ eyle MN: ʿibādet eyle H
2 yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetüñde olup edeb üzere ol H-
10 [*maʿnā-yı tu* ṭaʿn ṭarīḳi iledür] H-
13 naṣībsiz ḳalur H: elbette maḥrūm u bīnaṣīb ḳalur MN
14 taṭbīḳ ide H: muṭābıḳ u muvāfıḳ ide MN

“Elā inne ḥizballāhi hümü’l-müfliḥūn”[580]

yāḫud şeyṭānuñ **[N43b]** (15) ḥizbinde midür niteki bu āyet bu ḥizbe işāretdür

(16) *“Elā inne ḥizbe’ş-şeyṭāni hümü’l-ḫāsirūn”*[581]

(17) çünki ʿālimler ve nāṣiḥlerüñ sözlerinüñ maʿnāsın fehm idesin şeyṭāndan fā’ide ṭaleb itmeyesin pes ʿāḳile lāyıḳ oldur ki fānīyi maʿnā (18) bilmeye belki maʿnā anı bile ki ḳurb u viṣāl-i İlāhī’ye sebeb ü vesīle ola niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

Maʿna ān bāşed ki bes’tāned turā

ḥaḳīḳatde (19) maʿnā oldur ki seni benlükden ala yaʿnī ḫalāṣ ide [*bes’tāned* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

Bīniyāz ez naḳş gerdāned turā

seni naḳş u ṣūretden bīniyāz ve müstaġnī eyleye *gerdāned* bunuñ gibi maḥallerde kendü maʿnāsına istiʿmāl olınur

Maʿna ān neb’ved (20) **ki kūr u ker küned**

ḥaḳīḳatde maʿnā ol degüldür ki kişiyi kör ve ṣaġır ide

Merdrā bernaḳş ʿāşıḳter küned

merdi naḳş u ṣūret üzere ṭālib ve (21) āşıḳrek ide

Kūrrā ḳısmet ḫayāl-i ġam-fezāst

körüñ ḳısmet ü naṣībi ġam ziyāde idici ḫayāldür zīrā mülk ü māl ṭalebindendür ki sebeb-i (22) izdiyād-ı ġamdur

Behre-yi çeşm īn ḫayālāt-ı fenāst

çeşmüñ behre vü naṣībi bu fenā ḫayāllerdür zīrā mādām ki maʿnāya vuṣūl bulmamışdur çeşmüñ (23) behresi ve naṣībi dünyāda olan ḫayālātdur ki cemīʿan fānīdür pes her kim ki tamām başīret ṣāḥibidür henüz dünyāda iken ḳādirdür ki kendüsini (24) bile ki ne işdedür ve ne ḥāl ṭutar

Ḥarf-i Ḳur’ānrā ḍarīr ān maʿdenend

Ḳur’ān-ı ʿAẓīm’üñ kelimesine körler maʿdenlerdür yaʿnī körler Ḳur’ān-ı ʿAẓīm’i ziyāde ḥıfẓ (25) eylemişlerdür [*ḥarf* kelime maʿnāsınadur *ḍarīr* kör maʿnāsınadur]

---

[580] İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır. Mücâdele/22.

[581] İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar. Mücâdele/19.

Ḫar nebīnend ü bepālān berzenend

ol ḍarīrlerüñ ḥāli hemān şuña beñzer ki eşegi görmezler semere ururlar yaʿnī Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'üñ daḳāyıḳ (26) u ḥaḳāyıḳ ve buṭūn-ı maʿnāsından bīḫaberlerdür hemān kendü zuʿmları üzere maʿnā virüp teʾvīl eylerler *ḍarīrān*dan murād bunda Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'üñ ẓāhirī maʿnāsına vuṣūl bulup daḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳından maḥrūm olanlardur (27) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ bu beyt-i şerīfinden murādını fehm itmedin baʿż-ı erbāb-ı ẓāhir ḳā'ilini küfre nisbet eylediler niteki Muḥyi'd-dīn ʿArabī ḥażretlerini baʿż-ı cehele ikfār eylediler buña sebeb budur ki ehlu'l-lāhuñ kelimātını fehm eylemege ḳādir degüllerdür çünki Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'üñ āyetlerinden baʿżısı biḥasebi'ẓ-ẓāhir delālet eyler ki Ḫudā-yı Teʿālā cism ü cismānı (28) ve mütemekkin ü mekānī ola

"Yedullāhi fevḳa eydīhim"[582]

ve

"Er-raḥmānü ʿale'l-ʿarşi'stevā"[583]

gibi teʿālā şānuhū ʿammā yaḳūlūn ol beytden murād budur *beyt*

Mā ziḲur'ān maġzhā berdāştīm

Pūsthā pīş-i ḫasān endāḫtīm [584]

ve maʿnāsı bu vechile olmaḳ mümkindür (29) biz ol āyātdan murād ne idügini fehm eyledük ve ẓāhir maʿnāsı mücessime ve müşebbihe ṭā'ifesinüñ öñine ḳoduḳ anlar ḫod ḫussān u (30) sekāndur [*pālān* semer maʿnāsınadur]

Çün tu bīnāyī pey-i ḫar rev ki cest

çünki sen bīnāsın ḫaruñ ardınca git ki ḫar yerinden şıçradı ve gitdi [*bīnāyī*de yā-yı ṣānī ḫiṭāb içündür]

---

27 ḳā'ilini küfre nisbet eylediler H: inkār üzere olup küfre nisbet eylediler MN

27 nite ki Muḥyi'd-dīn ʿArabī ḥażretlerini baʿż-ı cehele ikfār eylediler buña sebeb budur ki ehlu'l-lāhuñ kelimātını fehm eylemege ḳādir degüllerdürH-

[582] Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Fetih/10.

[583] Rahmân, Arş'a istivâ etmiştir. Tâhâ/5.

28 ol beytden murād budur beyt

Mā ziḲur'ān maġzhā berdāştīm

Pūsthā pīş-i ḫasān endāḫtīm H-

[584] "Biz Kuran'dan özler elde ettik. Alçakların üstünden postlarını soyduk."

28 ve maʿnāsı bu vechile olmaḳ mümkindür MN: maʿnā böyle ola H

(31) **Çend pālān-dūzi ey pālān-perest**

ey pālān-perest pālān-dūzluḳ niçeye dek yaʿnī eger ehl-i baṣīret iseñ dil u maʿnāya rāġıb u (32) muḳayyed ol ve ẓāhir ü ṣūretden ve ten-perverlükden ferāġat eyle *pālān-dūz* semerci *pālān-perest* semere ṭālib ü (33) rāġıb olıcı maʿnāsınadur

Ḫar çü hest āyed yaḳīn pālān turā

[M54a] çünki ḫaruñ vardur muḳarrer saña semer gelür yaʿnī hemān ḫaruñ olsuñ beher ḥāl aña **[H44a]** (1) semer bulınur murād budur ki saña lāzım olan dil ü maʿnā ve aḥvāl-i āḫiretdür yoḫsa ṣūret ve metāʿ u esbāb bulınur [*yaḳīn* bunda muḳarrer maʿnāsınadur]

Kem neyāyed nān çü bāşed cān (2) **turā**

çünki senüñ cānuñ ola saña nān kem gelmez yaʿnī eksük olmaz maḳṣūd cān tedārükinde ol nān tedārükinde olma zīrā mādām ki (3) cān vardur nān elbette bulınur dimekdür *mıṣrāʿ*

Kelle ṣağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

[*bāşed* bunuñ gibi maḥallerde *est* maʿnāsınadur]

Püşt-i ḫar dükkān ü māl u meksebest

(4) ḫaruñ arḳası dükkān ü māl u meksebdür [*ḫar* eşek maʿnāsınadur]

Dürr-i cān sermāye-yi ṣad ḳālebest

cān dürri yüz ḳālebüñ sermāyesidür yaʿnī egerçi ṣūretde (5) māl u metāʿ u kesb vardur lāḳin cān cānibinden ḳurb u viṣāl-i maḥbūb-ı **[N44a]** Ezelī ve müşāhede-yi cemāl-i cānān-ı Lem-Yezelī ve cennāt-ı naʿīm (6) vardur ki hezārān ḳāleb bunlara nisbet ḳalb u bīʿtibārdur [*ḳāleb*de lām meftūḥdur]

---

1 murād budur ki MN: yaʿnī H

1 dil MN: cān H

1 ve aḥvāl-i āḫiretdür H-

2 çünki senüñ cānuñ ola saña nān kem gelmez H: nān eksük gelmez çünki senüñ cānuñ ola MN

2 maḳṣūd cān tedārükinde ol nān tedārükinde olma zīrā mādām ki cān vardur nān elbette bulınur dimekdür H: yaʿnī mādām ki senüñ ḥāl ü ḥayātdasın nān u niʿmet bulınur murād uḫrevī ḫuṣūṣ tedārükinde ol umūr-ı dünyeviyye ḳaydında olma MN

4 ḫaruñ arḳası dükkān ü māl u meksebdür H: ḫaruñ arḳası egerçi dükkān ü māl u meksebdür ve vesīle-yi fevāʾiddür

5 maḥbūb-ı MN: pādşāh-ı H

beyt

Cānib-i āfīyet gerçi ḫoş üftād ey dil

Cānib-i ʿışḳ ʿazīzest (7) *fürū megüẕāreş* [585]

baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı ŝānī böyledür

Dürr-i ḳalbet māye-yi ṣad ḳālebest

senüñ ḳalbüñ dürri yüz ḳalebuñ māyesidür (8) cān u ḳalb lü'lüye teşbīh olınmışdur ve cā'izdür ki dürr-i cān ve dürr-i ḳalbden murād īmān u ʿışḳ olup maʿnā böyle ola senüñ rūḥ u (9) ḳalbüñde olan īmān u ʿışḳ yüz ḳalebüñ sermāyesidür belki tamām dünyādan ḫūb u laṭīfdür vech-i evvele göre dürr müşebbehün-bih ve cān u (10) ḳalb müşebbehdür

Ḫar bürehne bernişīn ey bu'l-fużūl

ey bu'l-fużūl ḫar üzere çıplaḳ yaʿnī semersiz süvār ol yaʿnī ṣūreti (11) terk idüp maʿnānuñ ḥuṣūli içün saʿy eyle [*bu'l-fuḍūl* ziyāde ḳumsı ve ḥaddin bilmez ki *feḍūl* dirler ʿavām taḥrīf idüp foḍul dir]

Ḫar bürehne nī ki rākib ṣüd rasūl

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem çıplaḳ (12) ḫara binici olmadı mı yaʿnī Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalāvāt ṣūreti terk idüp maʿnā cānibini iḫtiyār eylemiş idi ki (13) ʿameli rıżā-yı Ḥaḳ ve āḫiret içün idi [*bürehne* ʿuryān maʿnāsınadur]

En-Nebiyyü ḳad rakib muʿrev riyan

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥimāra taḥḳīḳ çıplaḳ (14) bindi yaʿnī ḥimāra süvār oldı eyersiz ve semersiz [*muʿrev riyān muʿşev şibān* gibidür vezn içün]

---

[585] "Ey gönül, afiyet canibinde gerçi hoş göründürn ama aşkın makamı yücedir, alçak görme."

7 māyesidür H: bahā vü māyesidür M, dürri bahā vü māyesidür N

8 cān u ḳalb H: dürr-i cān u dürr-i ḳalb MN

8 īmān u ʿışḳ olup maʿnā böyle ola senüñ rūḥ u ḳalbüñde olan īmān u ʿışḳ yüz ḳalebüñ sermāyesidür belki tamām dünyādan ḫūb u laṭīfdür vech-i evvele göre dürr müşebbehün-bih ve cān u ḳalb müşebbehdür HM: ḳalb lü'lüye īmān u ʿışḳ olup maʿnā böyle ola senüñ rūḥ u ḳalbüñde olan dürr gibi laṭīf īmān u ʿışḳ yüz ḳālebüñ sermāyesidür belki tamām dünyādan ḫūb u zībādur N

12 eylemiş idi ki ʿameli rıżā-yı Ḥaḳ ve āḫiret içün idi H: idüp ʿameli hemān rıżā-yı Ḥaḳ ve āḫiret içün olmış idi MN

13 ḥimāra taḥḳīḳ çıplaḳ bindi yaʿnī ḥimāra süvār oldı eyersiz ve semersiz H: ḥimāra süvār oldı ʿārī olduġı ḥālde yaʿnī eyersiz ve semersiz ḥimāra süvār oldı MN

14 [*muʿrev riyān muʿşev şibān* gibidür vezn içün] MN-

En-nebiyyü ḳīle sāfer māşiyen

ve dinildi ki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (15) piyāde sefer eyledi ki hīç bir binite binmedi yaʿnī ṣūretden bi't-tamām güẕer idüp tecerrüd ü ṣıdḳıla maʿnā vü ʿamel cānibine saʿy eyledi (16) *ḳad* lafẓı bunda taḫḳīḳ içündür *rakib*de *bā* ve *sāfer*de *rā* sākin okunur vezn içün egerçi ikisi bile fiʿl-i māżī maʿlum müfred-i (17) müẕekker-i ġāʾibdür *sāfer māşiyen*den murād Mekke-yi Mükerreme'den Medīne-yi Münevvere'ye hicret itdügidür ki Ḥażret-i Ebū Bekr'ile Mekke'den (18) maġaraya degin yayaḳ gitdiler

Şüd ḫar-ı nefs-i tu bermīḫīş bend

senüñ ḫar meşābesinde olan nefsüñ Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ emrinden firār (19) eyledi ol ḫar-ı nefsi bir mīḫa baġla yaʿnī anı ārzūları ṭarafına ṣalıvirme tā ki anı żabṭ itmege ḳādir olasın niteki ḫarı baġlamasalar (20) żabṭ olınmayup eṭrāfa gider ve żāyiʿ olur

Çend büg'rīzed zikār u bār çend

ʿamel ü tekālīf-i şerʿiyyeden niçe bir ḳaçar [*kār u bār* iş güç maʿnāsınadur ki bunda murād ṭāʿat ü ʿibādetdür]

Bār-ı ṣabr u (21) **şükr ūrā bürdenīst**

nefs-i ḫara ṣabr u şükr yolını yükini iletmek yoḳdur yaʿnī riyāżet ü ʿibādet idüp meşāʾib ü miḥen elemine ṣabr ve aña iḥsān olınan niʿmetler içün şükr eylemek muḥāldür zīrā ḫarūn nefs ser-keşlük idüp hīç birisine rıżā göstermez [*bār* bunda yük maʿnāsınadur]

(23) **Ḫᵛāh derşad sāl ü ḫᵛāhī si vü bīst**

gerekse yüz yılda ve gerekse otuz ve yigirmi yılda yaʿnī gerekse ʿömrüñ uzun ve gerekse (24) ḳışa olsun inṣāfsız nefs bir kerre kendü inṣāfından ṭāʿat ü ʿibādet yükini çekmege rıżā göstermez bu vech üzere *bürd bürden* maʿnāsınadur ve maḥalle mülāyim olan maʿnā hem budur bu maʿnā çendān mülāyim degüldür nefs ḫarı ṣabr u şükr yükini iletmek lāzımdur

---

16 maʿlūm N-

17 itdügidür ki Ḥażret-i Ebū Bekr'ile Mekke'den maġaraya degin yayaḳ gitdiler H: eyledügi vaḳtde Ḥażret-i Ebū Bekr'ile Mekke'den maġaraya degin yayan gitdügidür MN

19 ol ḫar-ı nefsi H: anı MN

20 ʿamel HM: taḥammül N

24 inṣāf H-

24 göstermez bu vech üzere *bürd bürden* maʿnāsınadur ve maḥalle mülāyim olan maʿnā hem budur bu maʿnā çendān mülāyim degüldür nefs ḫarı ṣabr u şükr yükini iletmek lāzımdur lākin ziyāde ser-keşlüginden ḳabūl eylemez bu vech üzere *bürdenī*dür ki nefy maʿnāsı yoḳdur H-

lākin ziyāde ser-keşlüginden ḳabūl eylemez bu vech üzere *bürdenī*dür ki nefy maʿnāsı yoḳdur [*si* otuz *bīst* yigirmi]

Hīç vāzir [M54b] vizr-i ġayrī bernedāşt

(25) hīç bir günāhkār bir ġayruñ günāhını yüklenmedi murād

"Ve lāteziru vāziratün vizra uḫrā"[586]

mūcibince bir ferd bir ferdüñ günāhını götürmege imkān (26) olmaz dimekdür [*vāzir günāhkār vizr* günāh maʿnāsınadur]

Hīç kes ned'rūd tā çīzī nekāşt

hīç kimse biçmedi mādām ki bir nesne ekmedi murād

"Ve in leyse lilinsāni (27) *illā mā saʿā"*[587]

ḥükmince bir ferd ʿamel itmedin bir şevāba vuṣūl bulmaġa ḳādir olmaz dimekdür zīrā

"Femen yaʿmel miṯkāle ẕerratin ḫayran yerahu ve men yaʿmel miṯkāle ẕerratin şerran yerahu"[589]

ḥasebince herkes ḫayr u şerden ne eyledi ise anuñ (28) cezāsını görür saʿyinden ġayrı bir nesne bulmaz *naẓm*

Gürūhī firāvān ṭamaʿ z'ān bürend

Ki gendüm neyefşānde ḫirmen (29) *berend*

Berān ḫord saʿdī ki bīḫī nişāned

Kesi bürd ḫirmen ki tuḫmī fişāned[590]

Ṭamaʿ ḫāmest ān meḫor ḫam ey püser

o yaʿnī ekmeyüp (30) biçmek ḫām ṭamaʿdur ey püser ḫām yime [*ṭamaʿ* ḫām ḥāṣıl olmayan ümīddür *meḫor* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

25 yüklenmedi MN: ḳaldurmadı H

[586] Bir günâhkâr başkasının günâhını yüklenmez. Fâtır/18, Zümer/7.

[587] Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.

27 *Fe-men yaʿmel miṯkāle ẕerratin ḫayran yerahu ve men yaʿmel miṯkāle ẕerratin şerran yerahu* ḥasebince H-

[589] Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. Zilzâl/7-8.

[590] Bir gurubu buğday harmandan fışkırmadı, kesildi diye çokça tama kaygısı güttüler. Ey Sadi harmanı kesen ve tohumu saçan kişiler üzerine bir nişan koyarlar.

Ḫām ḫorden ʿillet āred derbeşer

zīrā ḫām yimek beşere derd ü ʿillet getürür yaʿnī benī ādem çig yise (31) aña maraż u derd peydā olur pes ṭāʿat ü ʿibādetsiz ṣevāb u cennet ümīdlenmek sebeb-i nedāmet ü ḥirmān ve ʿaẕāb u (32) nīrāndan ġayrı degüldür ḫām-ı ṣānī ve ḫām-ı ṣāliṣ çig maʿnāsınadur ki olmamış ve bişmemiş ola

K'ān fülānī yāft gencī nāgehān

(33) bu ümīd ile ki ol bir kimse nāgehān bir ḫazīne buldı

Men hemān ḫ^{v}āhem çi kār u çi dükān

ben hem anı isterüm **[N44b]** kār u zirāʿat istemezüm **[H44b]** (1) belki kār u kesbsiz genc ü māl bulurum murād ben ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş eylemezüm zīrā Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿināyet ü hidāyetine tevekkül (2) ve ʿafv u keremine iʿtimād u tevessül eylerüm ümīdüm var ki ḳıyāmetde ṣevāb u cennet ü ʿālī dereceye vāṣıl olam dimekdür *beyt*

Hest ümīdem ki ʿalāraġm-ı ʿadüvv-i rūz-ı cezā

Feyż-i ʿafveş nen'hed bār-ı güneh berdūşem [591]

(3) mışrāʿ-ı evvelde olan *k'ān*da vech-i evvelden ġayrı bu iki vech cā'izdür böyle diyü ki ol bir fülān ve zīrā ki ol bir fülān ol ṭamaʿ-ı ḫāma (4) maġrūr u firīfte olan ṭamaʿkāra cevāb budur

Kār-ı baḫtest ān ü ān hem nādirest

genc ü māl bulmaḳ baḫt u devlet işidür ve ol hem (5) nādirdür ve nādir üzere ḥükm ü iʿtimād cā'iz degüldür zīrā ʿāḳil olan kimse nādire iʿtimād eylemez *nādir* endek maʿnāsınadur [*kār baḫt*a mużāfdur]

---

30 derd ü H-

32 ḫām-ı ṣānī ve ḫām-ı ṣāliṣ çig maʿnāsınadur ki olmamış ve bişmemiş ola MN-

2 *Hest ümmīdem ki ʿalāraġm-i ʿadüvv-i rūz-ı cezā*

Feyż-i ʿafveş nen'hed bār-ı güneh berdūşem H-

[591] Ceza gününe düşman olanların rağmına affının feyzinin günah yükünü omzumda bırakmayacağına ümitliyim.

3 vech-i evvel H: vech-i meşrūḥ MN

4 u firīfte H-

Kesb bāyed (6) **kerd tā ten ḳādirest**

kesb eylemek gerek mādām ki ten ḳādirdür ve kesb maḳbūl idügi bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür

"El-kāsibü ḥābībullāh"[592]

zübde-yi kelām budur ki

"Vaʿbüd rabbüke ḥattā yeʾtīkeʾl-yaḳīn"[593]

(7) ḥasebince ḳayd-ı ḥayātda olduḳça bendeye lāzımdur ki rıżā-yı İlāhī'nüñ ḥuṣūli içün emr-i Ḫudā'ya imtiṯālen bir nefes ṭāʿat ü ʿibādetden (8) cüdā olmaya *beyt*

Mekün ʿömr żāyiʿ beefsūs u ḥavf

Ki fırṣat ʿazīzest ü el-vaḳt-i seyf[594]

Kesb kerden gencrā māniʿ-i (9) **kīst**

kesb eylemek genc ü māl bulmaġa ḳaçan māniʿdür yaʿnī māniʿ degüldür zīrā çoḳ vāḳıʿ olur ki çift süreriken ve zaḥmet çeküp (10) yir ḳazıriken genc ü māl müyesser olur murād ṭāʿat ü ʿamel ʿināyet ü iḥsān-ı İlāhī'ye māniʿ degül idügin beyāndur

Pā mekeş ezkār u ān ḫod der-i (11) **pīst**

kār u kesbden ayaġuñı çekme yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetden iʿrāż eyleme Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿināyeti ḫod ṭāʿat ü ʿibādetüñ ardındadur (12) pes şol kimse ṣıdḳ u iḫlāṣıla ki ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş ide ḳıyāmetde ṣevāb u derecāt bulur çünki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿināyet ü iḥsānına (13) maẓhar ola fażīlet bulur ki nūrun ʿalānūr olur ammā şol kimse ki ʿināyet-i İlāhī'ye iʿtimād idüp ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylemeye ʿināyet-i (14) Bārī yāri ḳılmazısa ṣevāb u derecātdan maḥrūm olup eydür eger ben dünyāda ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş ideyidüm

---

6 kesb eylemek H: beherḥāl kesb eylemek MN

6 ve kesb maḳbūl idügi bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür H-

[592] Çalışan Allâh'ın habîbidir. (Kaynaklarda bulunamamışdır.)

[593] Yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et. Hicr/99

7 ḳayd-ı ḥayātda olduḳça bendeye lāzımdur ki H: bende mādām ki ḥayātda ola farż u lāzımdur ki M, bende hemān mādām ki ḥayātda ola farż u lāzımdur ki N

[594] Ömrünü maskaralık ve korku ile zayi etme. Çünkü fırsat aziz ve vakit de kılıç gibidir.

10 ü iḥsān H-

11 kesb MN: ʿamel H

11 kār u kesbden ayaġuñı çekme H: kār u kesbden ayaġuñı çekme eger naṣībüñ var ise gence vuṣūl ʿaḳabindedür MN

12 ṣıdḳ u iḫlāṣıla H-

böyle maḥrūm ḳalmazıdum diyü (15) vāfir nedāmet yir niteki Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz buña işāret eyler [*ān ḫod*da *ān*dan murād ʿināyet-i İlāhī'dür]

Tā nekerdī tū giriftār-ı eger

zinhār sen eger sözine giriftār olmayasın (16) böyle diyü [*tā* bunda zinhār maʿnāsınadur *nekerdī neşevī* maʿnāsınadur]

Ki eger īn kerd mīyā ān diger

ki eger bunı eyleyeyidüm yā ol ġayrısını eyleyeyidüm yaʿnī eger böyle eger şöyle ideyidüm dimek **[M55a]** şeyṭānuñ (17) vesvesesidür vesāvis-i şeyṭāniyyeden biri budur ki vesvese idüp dir ʿamel mūcib-i raḥmet degüldür ki ʿamel eger mūcib-i raḥmet olayıdı iblīs bu ḳadar (18) ṭāʿatile merdūd olmazıdı

K'ez eger güften Rasūl-i bāvifāk

zīrā eger dimekden vefā vü vifāḳıla olan Rasūl ki ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ki murād seyyidü'l-kevneyn'dür

(19) **Menʿ kerd ü güft hest ān eznifāḳ**

ümmetini menʿ eyledi ve eyitdi o yaʿnī eger dimek nifāḳ ve ʿamel-i şeyṭāndandur [*eznifāḳest* taḳdīrindedür] Ḥażret-i Mevlānā kitāb-ı meşārikuñ (20) yedinci bābında mesṭūr olan bu ḥadīṯ-i şerīfe işāret eyler

"Ḳāle'n-nebiyyü ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem el-mü'minü el-ḳaviyyü ḫayrun ve eḥabbe ilallāhi (21) mine'l-mü'mini'ż-żaʿīfi ve fīkülli ḫayrun iḥriṣ ʿalāmāyenfeʿuke vesteʿin billāhi ve lātaʿcüz ve in eṣābeke şey'ün felāteḳul lev innī feʿaltü keẕā kāne keẕā ve lākin ḳul ḳadderallāhu ve māşā'e feʿale feinne lev teftaḥu ʿamele'ş-şeyṭānü"[595]

iʿtiḳād u tevekkülde ḳavī mü'min eyürekdür ve süñlürekdür Allāh (23) teʿālā ḥāżretine iʿtiḳād u tevekkülde żaʿīf olan mü'minden ve cemīʿsinden yaʿnī ḳavī mü'minde ve ẕaʿīf

14 maḥrūm ḳalmazıdum diyü H: maḥrūm ḳalmazıdum ḫayf u dirīġ diyüp MN

19 ümmetini H-

19 kitāb-ı meşārikuñ yedinci bābında mesṭūr olan MN-

[595] Hz. Peygamber (asv) buyurmuşlardır ki, Güçlü mü'min zayıf mü'minden hayırlıdır ve Allah'a daha sevimlidir. Her hayırlı şeyde sana fayda verecek şekilde istekli ol ve Allah'tan yardım dile. Aciz olma (geri durma). Başına bir şey geldiğinde "Ben şunu şunu yaptığım için başıma bu geldi" deme. Fakat (bunun yerine) de ki, Allah bunu takdir etmiştir. Şeytanın ameline de yol açsa, O dilediğini yapar. (Müslim, Sahih, 4/2052)

22 iʿtiḳād u tevekkülde H-

müʾminde ḫayr vardur ve żaʿīf müʾmin ol żaʿfı (24) ile kāfirden efḍaldür saña nāfiʿ olan nesne üzere ḥarīṣ ol ve Allāh Teʿālāʾdan muʿāvenet ṭaleb eyle ve Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ ġayrısına (25) müstaġnī ol ve ʿāciz olma yaʿnī ʿacz iẓhār eyleme istiḳāmetden ve zaḥmet ü meşeḳḳatden eger saña bir nesne irişe dime ki eger şöyle ideyidüm böyle olurıdı (26) ve lākin di ki Ḥaḳ Sübḥānehū ve Teʿālā ḥażreti taḳdīr eyledi ve ol nesneyi ki istedi eyledi pes taḥḳīḳ eger dimek ol eger şeyṭānuñ ʿamelini açar yaʿnī eger (27) dimek şeyṭān ʿamelidür zīrā eger dimek ḳażā vü ḳaderile **[N45a]** münāzaʿa eylemekdür

K'ān münāfiḳ dereger güften bümürd

zīrā ol münāfiḳ eger dimekde (28) oldı yaʿnī eger Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti benüm īmāna gelmemi murād ideyidi ben müʾmin olurıdum diyü vefāt eyledi

V'ez eger güften becüz ḥasret (29) **nebürd**

ve eger dimekden ol münāfiḳ dünyādan āḫirete ḥasret ü nedāmetden ġayrı iletmedi yaʿnī īmāna gelmeyüp eger sözinden peşīmān olup ḥasret yidi *k'ān* bunda *ki ān*dan mürekkebdür *eger* ve *ger* şarṭ maʿnāsını ifāde eyler *in* gibi egerçi *ger* baʿż-ı maḥallerde uyuz maʿnāsına gelür [*becüz*de *bā* zāʾiddür]

meṣel (30) ki *"eger"* dimegüñ hīç nefʿi olmaduġını beyān eyler pes dünyāda ziyāde ʿāḳil oldur ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda ġaflet ü ġurūrdan iḥtirāz u ictināb idüp *inşāʾallāh*sız bir söz dimeye niteki Ḥaḳ Subhānehū ve Teʿālā ḥażreti Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bu āyet-i kerīme ile tenbīh eylemişdür ki sūre-yi Kehf'dedür

"Ve lā teḳūlenne liṣey'in innī fāʿilün ẕālike ġaden illā en yeşāʾallāhu veẕkur rabbeke iẕā nesīte ve ḳul ʿasā en yehdiyeni rabbī liaḳrabe minhāẕā raşeden"[596]

Yek ġarībī ḫāne mīcest ezşitāb

bir ġarīb şitāb u iḥtiyāc yöninden bir ḫāne ṭaleb (31) eyledi

---

24 Allāh Teʿālāʾdan H: Ḥaḳ Subḥānehū ve teʿālā MN

25 müstaġnī H: istiġnā üzere MN

25 yaʿnī ʿacz iẓhār eyleme H-

29 yaʿnī īmāna gelmeyüp eger sözinden peşīmān olup ḥasret yidi MN-

29 *k'ān* bunda *ki ān*dan mürekkebdür *eger* ve *ger* şarṭ maʿnāsını ifāde eyler *in* gibi egerçi *ger* baʿż-ı maḥallerde uyuz maʿnāsına gelür H-

29 meṣel H: temṣīl MN

[596] Hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme. Ancak Allah dilerse (yapacağım de). Unuttuğun zaman Allah'ı an ve "Umarım Rabbim beni, doğruya daha yakın olana eriştirir."de. Kehf/23-24.

Dōstī bürdeş suy-ı ḫāne-ḫarāb

bir dōstı anı bir ḫarāb ḫānesi cānibine iletdi *cest* fiʿl-i māżī müfreddür *şitāb* sürʿat maʿnāsınadur

Güft ū ǐnrā eger saḳfī büdǐ

(32) ol dōst ol ġarǐbe eyitdi bu ḫānenüñ eger bir saḳfı olayıdı [*saḳf* ṭam maʿnāsınadur]

Pehlu-yı men mer turā mesken şüdǐ

benüm yanumda saña ḫāne vü mesken (33) olurıdı yaʿnǐ bu dǐvārları ḫarāb ḫānenüñ eger saḳfı olayıdı gelüp bu ḫānede sākin olup ḥużūr eyleridüñ *büdǐ* bunda *bā*nuñ żammesiyile *būdǐ*den muḫaffefdür *pehlū* bunda nezd maʿnāsınadur

Hem ʿıyāl-i tū biyā sūdǐ eger

Hem **[H45a]** (1) senüñ ʿıyālüñ āsūde olurıdı

Dermiyāne dāştǐ ḫücre-diger

eger ortasında bir ġayrı ḫücre ṭutayıdı yaʿnǐ anuñ içinde bir ḫücre daḫı (2) olayıdı *eger* lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şāniye ḳayd olındı

Güft ārǐ pehlu-yı yārān ḫoşest

ol ġarǐb dōstından bu sözleri işitdi belǐ dōstlaruñ ḳurb-ı (3) pehlūsı yaʿnǐ dōstlaruñ yanında olmaḳ **[M55b]** ḫoş u laṭǐfdür ḫuṣūṣan bu zamānda ki dünyāda yār-ı ṣādıḳdan eṣer peydā vü hüveydā degüldür zǐrā ẓāhiren dōsta nihāyet ü ġāyet yoḳdur lākin hezārān hezārān dōsta

---

31 *cest* fiʿl-i māżī müfreddür "şitāb" sürʿat maʿnāsınadur H-

33 yaʿnǐ bu dǐvārları ḫarāb ḫānenüñ eger saḳfı olayıdı gelüp bu ḫānede sākin olup ḥużūr eyleridüñ MN: eger bu ḫarāb dǐvārlaruñ saḳfı olayıdı gelüp bu ḫānede sākin oluruduñ H

33 *büdǐ* bunda "bā"nuñ żammesiyile *"būdǐ"*den muḫaffefdür *pehlū* bunda nezd maʿnāsınadur H-

3 ḫuṣūṣan bu zamānda ki dünyāda yār-ı ṣādıḳdan eṣer peydā vü hüveydā degüldür zǐrā ẓāhiren dōsta nihāyet ü ġāyet yoḳdur lākin hezārān hezārān dōsta mülāḳī olmaḳ gerek ki tā yirinde vefādan nişān göresin Meḥemmed ʿAṣṣār-ı Tebrǐzǐ bu ḳıṭʿayı bu ḫuṣūṣdan ötüri ḫūb dimişdür *ḳıṭʿa*

Mecū ʿaṣṣār mihr ezṭabʿ-ı merdüm
Ki gül hergiz zişūristān neḫǐzed
Vefā ezṣūret-i bǐmaʿnǐ-yi ḫalk
Çü ezṣūret-i melāʾik mǐgürǐzed
Beġırbāl-i felek berfarḳ ǐnhā
Ṭażā cüz kerd ġaddārǐ nebǐzed
Bemihr ānrā ki nǐkǐ bǐş ḫᵛāhǐ
Bekǐnet her zamān bedter sitǐzed
Çü eşk-i ānrā ki sāzǐ cāy-ı berçeşm
Eger desteş dihed ḫunet bürǐzed H-

mülāḳī olmaḳ gerek ki tā yirinde vefādan nişān göresin Meḥemmed ʿAṣṣār-ı Tebrīzī bu ḳıṭʿayı bu ḫuṣūṣdan ötüri ḫūb dimişdür *ḳıṭʿa*

Mecū ʿaṣṣār mihr ezṭabʿ-ı merdüm
Ki gül hergiz zişūristān neḫīzed
Vefā ezṣūret-i bīmaʿni-yi ḫalk
Çü ezṣūret-melā'ik mīgürīzed
Beġırbāl-i felek berfarḳ-ı īnhā
Ḳażā cüz gird-i ġaddārī nenīzed
Bemihr ānrā ki nīkī bīş ḫ[v]āhī
Bekīnet her zamān bedter sitīzed
Çü eşk-ānrā ki sāzī cāy-ı berçeşm
Eger desteş dihed ḫūnet bürīzed[597]

Līk ey cān dereger net'vān nişest

lākin ey cān egerdeki cāy u mekān degüldür oturmaḳ mümkin degüldür yaʿnī eger şöyle olayıdı (4) ve eger böyle olayıdı sözi ḫāne vü mekān olmaḳ ḳābil degüldür tā ki anda ḳarār u nişest mümkin ola

Īn heme ʿālem ṭalebkār-ı ḫoşend

(5) bu dükeli ʿālem ḫoş ve ḥużūra ṭalebkārlardur bu hem vechdür bu cemīʿ-i ālem ḫoş ve ḥużūruñ ṭalebkārlarıdur

V'ez ḫoş-ı tezvīr ender (6) **āteşend**

ve tezvīrüñ ẕevḳ u ḫoşından cemīʿan āteşdedürler yaʿnī dünyānuñ fānī sīm ü zeri ve esbāb-ı manṣıbından ötüri ki āḫirete iletmege (7) imkān yoḳdur ḥadden ziyāde belā vü meşeḳḳat ü ġam çekerler lākin ʿāḳıbet bunda ḳorlar Sürūrī Efendi raḥmetullah bu beytde iḫtiyār (8) itdügi vech-i ṯānī çendān ẓāhir ve maḥalle münāsib degüldür anlar ki māl ü devlete

---

[597] Ey Assar, insanların fıtratında merhamet arama. Çünkü gül hiçbir zaman çorak yerde bitmez. Vefa duygusu halkın manasız suretinden dolayı meleklerin suretinden de kaçmıştır. Kaza, felek kalburu ile bunların sırtında gaddarlık tozundan başka bir şey elemedi. Yumuşaklıkla onları iyiliğe çağır. Kinle her zaman daha da kötü olurlar. Eğer eli kanını dökerse onların gözden çıkan gözyaşı gibi olur.

4 nişest HM: maʿīşet N

irişmişlerdür şūretde ḫoşlar ve āsūdelerdür (9) lākin ḥaḳīḳatde derd ü belāda olmışlardur zīrā kendüsinden ve bendelerinden ötüri ġamlar ve elemler çekerler [*tezvīr*den murād bunda dünyādur]

Ṭālib-i zer güşte (10) **cümle pīr ü ḫām**

cümle pīr ü ḫām yaʿnī cemīʿ-i ḫalḳ puḫte vü nāpuḫte zere ṭālib olmışlardur [*pīr*den murād bunda puḫtedür *ḫām* bunda nāpuḫte maʿnāsınadur]

Līk ḳalb ezzer nedāned çeşm-i ʿām

lākin ʿāmuñ (11) çeşm-i ḳalbi altundan bilmez zīrā zer-i ḳalbi zer-i ḫālişden temyīz ü teşḫīş eylemek ziyāde müşkildür bu beytden murād **[N45b]** ne idügi (12) mābaʿdında olan beytlerden rūşendür

Pertevī berḳalb zer-ḫāliş bibīn

zer-i ḫāliş zer-i ḳalb üzere bir pertev urdı yaʿnī ḫālişden (13) ḳalbe bir eşer irişdi bu sebebden ḳalb ü ḫāliş müştebih oldı [ḫāliş ḳalbe bir pertev urdı gör bu vech üzere *bibīn* merhūn degüldür]

Bīmiḥek zerrā mekün ezzan güzīn

naẓar eyle miḥeksiz ẓann u gümāndan (14) zeri güzīn eyleme [*güzīn* bunda üründülemek maʿnāsınadur] yaʿnī ḳalb ü ḫāliş biri birinden ẓann u gümānuñ ḳuvveti ile temyīz itmege iḳdām eyle belki ziyāde iḳdām u ihtimām (15) ve imʿān-ı naẓar idüp miḥekke temyīz itmege saʿy eyle tā ki işābet idesin zübde-yi kelām budur ki kendü ḫāḳīḳat-i ḫālüñi bilmege ḳudret (16) ṭutarısañ pes kendü aḥvālüñi tecessüs ü tefeḥḥuṣ eyle gör ki ḳıyāmetde ne nām ile nidā olınmaġa liyāḳatüñ vardur eger riyā vü nifāḳdan pāk olup (17) efʿālüñ şerʿ-i şerīfe muṭābıḳ ise müʾmin-i muḫlişsin eger sende riyā varısa mürāyīsin ve ger nifāḳ varısa münāfıḳsın ve ger (18) ne ḫālde idügüñi temyīz ü teşḫīş itmege ḳādir degül iseñ pes lāzımdur bir kāmilüñ ḥużūrına varup kendü ḫālüñi ol kāmilden (19) istimāʿ idüp aña göre tedārük üzere olasın niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret eyler

---

9 derd ü belāda olmışlardur HM: derd ü belāya giriftār olmışlardur N

17 müʾmin-i muḫlişsin HM: müʾmin ü muḫlişsin N

18 ḥużūrına HM: ḥużūr-ı şerīfine N

Ger miḥek dārī güzīn kün verne rev

eger miḥek ṭutarısañ güzīn ü temyīz eyle ve (20) ger miḥek ṭutmazısañ yüri [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Nezd-i dānā ḫ^{v}īştenrā kün girev

ʿālimüñ ḳatında kendüñi rehn (21) eyle yaʿnī sen ḳalb ü ḥālişüñi ferḳ itmege ḳādir iseñ laṭīf ve ger sende ḳudret yoḳ ise bir ʿālimüñ ḥużūrına varup anuñ āstānında (22) çoḳ zamān ṣābit-ḳadem ol tā ki ol ʿālimden kendü aḥvālüñi bi't-tamām maʿlūm idinesin *girev* rehn maʿnāsınadur ki bunda çoḳ zamān (23) iḳāmetden kināyetdür *miḥek*den murād ʿilm-i İlāhī'dür *dānā*dan murād bunda ʿālem-i Rabbānī **[M56a]** olmaḳ rūşendür

Yā miḥek bāyed miyān-ı cān-ı ḫ^{v}īş

(24) yā kendü cānuñ içinde miḥek gerek tā ki ġayra muḥtāc olmayup aḥvālüñi tedārük itmege ḳādir olasın

Ver nedānī reh merev tenhā tu (25) **pīş**

ve ger yol bilmez iseñ sen yaluñuz ilerü gitme ve illa ḫaṭā idüp yolı żāyiʿ eylersin

Bāng-ı ġūlān hest bāng-ı āşnā

(26) āşnānuñ bangı ġūllaruñ bangıdur

Āşnāyī k'ū keşed sūy-ı fenā

şol āşnā ki ol āşnā āşnāsını fenā vü dünyā cānibine çeker yaʿnī (27) şol āşnā ki āşnāsını dünyā ve hevā ve ẕevḳ u ṣafā cānibine çeker ol āşnā ġūl meṣābesindedür ki anı iḍlāl idüp ṭarīḳ-i (28) müstaḳīmden çıḳarur ve ʿāḳıbet şehvet-perestlük sebebi ile nefs ü şeyṭān elinde pāy-māl ü helāk olmasına sebeb olur [baʿż-ı nüsaḫda *āşnāyī ki* dür yaʿnī *k'ū* degüldür]

(29) **Bāng mīdāred ki hān ey kārvān**

ġūl çaġırur böyle diyü ki ey kārvān

Sūy-ı men āyīd nek rāh u nişān

benüm (30) cānibüme gelevüz işte yol ve nişān [*āyīd* emr-i ḥāżır cemʿ-i müẕekkerdür]

Nām-ı her yek mībüred ġūl ey fülān

ey fülān diyü ġūl kārvān ḫalḳından her birinüñ (31) nāmını iledür yaʿnī kārvānda olanlaruñ her birine nāmıyıla çaġırur gūyā ki āşnādur

Tā küned ān ḫᵛācerā ezāfilān

(32) tā ki ol ḫᵛāceyi ġurūb idici ve nāpeydā olıcılardan eyleye yaʿnī żāyiʿ ü helāk ide ġüllaruñ ʿādetidür her dem (33) beyābāna gelürler ve tenhā giden kimseye ḳılaġuzluḳ ve yol göstericilük üslūbı ile yol bu ṭarafdadur diyü çaġırurlar lakin **[H45b]** (1) murādları yoldan çıḳarup helāk eylemekdür [*āfil* batıcı *āfilān* cemʿidür Fārisī ḳāʿidesi üzere]

Çün resed ān cā bibīned gürg ü şīr

çünki ol kimse oraya irişe (2) anda ḳurd ve arslan ve ġayrı yırtıcılar görür

ʿÖmr żāyiʿ rāh-ı dūr u rūz-ı dīr

ʿömr żāyiʿ olmış ṭarīḳ-i müstaḳīm ıraḳ (3) ḳalmış ve gün geç ve bīvaḳt olmış yaʿnī gice irişmiş bu ḥālde tedārüke ḫod çāre yoḳ ẓāhir ġülüñ fesād u żararı (4) budur nefs ü şeyṭān ki ġūl meṩābesindedür belki niçe mertebe ġūldan ḍāll ü muḍildür ehl-i īmānı dīn yolından dūr (5) idüp şehvet ü dünyā cānibine çekerler ve mühlikāt içine irişdürürler ki dīn ü ṭāʿat yolı dūr ḳalup ʿömr-i āḫire irişmiş (6) olur *bāng-ı ġūlān*dan murād ne idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ eyledi

Çün büved ān bang-ı gūl āḫir bügū

ol (7) ġūl āvāzı nice olur āḫir di ve beyān eyle [*çün* bunda nice maʿnāsınadur]

Māl ḫᵛāhem cāh ḫᵛāhem āb-rū

māl u esbāb isterüm ve manṣıb isterüm (8) ve ʿizzet ü ḥürmet isterüm yaʿnī nefs-i emmāre derūndan bang urup māl u menāl ve devlet ü iḳbāl ve ʿaẓamet **[N46a]** ü celāl ve ʿizzet ü rifʿat (9) ü sürūr ve menāṣıb-ı ʿaliyye vü derecāt-ı seniyye ṭaleb eyler ve ṭālibi dergāh-ı İlāhī'ye vāṣıl olmaḳdan girü ḳor lākin ḳaṭʿ-ı (10) ʿalāyıḳ-ı vücūd u hestī ve defʿ-i ḳuyūd-ı enāniyyet ü ḫod-perestī ve ḥacb ü ġaflet ve maḥabbet-i māsivā ve mevāniʿ-i şehevāt-ı nefs ü hevādan (11) ḫalāṣ ʿışḳ āşnāsınuñ āvāzı ile müyesser olur

Ezderūn-ı ḫᵛīş īn āvāzhā

kendü derūnuñdan bu āvāzları ki murād (12) nefs-i emmārenüñ bīpāyān ārzūlarıdur

Menʿ kün tā keşf kerded rāzhā

menʿ ü refʿ eyle tā ki rāzlar keşf ü āşkār ola [*rāzhā*dan murād esrār-ı İlāhiyye'dür]

---

33 ḳılaġuzluḳ HM: ḳılavuzluḳ N

(13) **Ẕikr-i Ḥaḳ kün bāng-ı ġūlānrā büsūz**

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı ẕikr eyle ġūllaruñ bāngını yaḳ yaʿnī maḥv eyle zīrā bāṭın-ı ġūluñ maġlūb olması (14) ẕikrullāh iledür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Elā biẕikrillāhi teṭma'innü'l-ḳulūb"[598]

Çeşm-i nergisrā ezīn kerkes büdūz

(15) dünyā içün nergis gibi güşāde olmış çeşmüñi bu kerkesden dik yaʿnī nefs-i emmāreye hergiz naẓar u iltifāt eyleme *kerkes*den (16) maḳṣūd nefs-i emmāre olmaḳ rūşendür zīrā kerkes ne vechile cīfe yiyici ise nefs daḫı hemçünān cīfe yiyicidür nāmeşrūʿdan (17) ictināb itmeyüp ṭālib-i dünyā olmaḳ ḫod nefsüñ ʿādetidür ve dünyā ḫod cīfedür

"Ed-dünyā cīfetün ve ṭālibühā kilābün"[599]

(18) *kerkes* baba kuşıdur ki cīfe-ḫordur Sürūrī Efendi raḫmetullāh kerkesden **[M56b]** murād bunda dünyādur dimiş maʿḳūl ḳanġısı idügi (19) bülend-pervāzlara ẓāhirdür

Ṣubḥ-ı ṣādıḳrā zikāẕib ü şinās

ṣubḥ-ı ṣādıḳı ṣubḥ-ı kāẕibden añla ve farḳ eyle yaʿnī ḥaḳḳı bāṭıldan temyīz (20) eyle [*şinās* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Reng-i meyrā bāz dān ezreng-i kās

ḳadeḥüñ renginden şarābuñ rengini girü bil yaʿnī kāse-yi dilde olan ḥālden feyż-i İlāhī'den (21) münʿakis olan ḥāli farḳ itmege diḳḳat ve imʿān-ı naẓar eyle

Tā büved k'ez dīdegān-ı heft reng

tā ola ki yedi rengi müşāhede eyler (22) dīdelerden

Dīdeī peydā küned ṣabr u direng

ṣabr u tevaḳḳuf bir (23) dīde peydā ide yaʿnī riyāżet ü mücāhedeye ṣabr u direng sebebi ile bir dīde peydā ola ki bu maḥsūs olan heft rengi müşāhede eyler dīdelere iḫtiyāc ḳalmaya bu vech daḫı mümkindür tā ola ki (24) ʿālem-i ġaybuñ heft rengini müşāhede eyler dīdelerden ṣabr u tevaḳḳuf sebebi ile bir dīde peydā ola niteki çeşm-i ḫ^{v}āb vaḳtinde naḳşları (25) ve ẓāhir rengleri görmekden bağlanmış olur bir çeşm-i āḫir peydā olup ʿālem-i rüyāda ġayrı rengler ve ṣūretler müşāhede olur hemçünān (26) çün çeşm-i ẓāhir bīdārluḳ

[598] Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı zikr etmekle huzur bulur. Râd/28.
[599] Dünya leştir ve onu isteyenler de köpeklerdir. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/492)

ḥālinde māsivāyı görmekden bağlanmış ola bir çeşm-i bāṭın peydā olur ki ṣuver-i ġaybī ve remghā-yı uḫrevī (27) ẓāhir ü hüveydā olur niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler

Renghā bīnī becüz īn renghā

bu keşīf renglerden ġayrı ol ʿālemde laṭīf (28) rengler görürsün [bu beytde *bīnī* göresin maʿnāsına hem cāʾizdür]

Gevherān bīnī becāy-ı senghā

sengler yirine ẕīḳıymet gevherler görürsün bunda tenbīh budur ki dünyā-yı denī ol ḳadar (29) ḳadr ü ḳıymet ṭutmaz ki ʿālem-i İlāhī'nüñ ʿivāż u bahāsı ola ki anuñ muḳābelesinde dünyāyı terk eyleyesin ve viresin tā andan ötüri (30) saña ʿālem-i İlāhī'yi vireler belki terk anuñ içündür ki ʿālem-i İlāhī'nüñ müşāhedesine ḥicāb olur

Gevherī çi belki deryāyī şevī

(31) bir gevher nedür belki bīpāyān bir deryā olursun ki anda hezārān gevher vardur

Āftābī çerḫ peymāyī şevī

felek devr ü seyr idici bir (32) āftāb olursun yaʿnī ʿālem-i ʿulvī senüñ seyrāngāh u cevelāngahuñ olur eger bu ʿālī mertebeye vuṣūl bulmaḳ ister iseñ mürşidlere (33) muḳārin olup ʿamel ü riyāżete saʿy u gūşiş eyle eger dir iseñ ki mürşid-i kāmil nice ele girer Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz aña cevāb virür hemān sen **[H46a]** (1) cān u dilden istimāʿ eyle

Kārkün derkārgeh bāşed nihān

iş işleyici iş işleyecek yirde nihān u kāʾim olur [*kārgeh* iş işliyecek yer maʿnāsınadur]

Tū berev derkārgeh (2) **bīneş ʿıyān**

sen kārgāha var anı āşkāre gör karkün ve kārgehden murād ne idügi beyān olınur

Kār çün berkārkün perde tenīd

(3) iş çünki iş işleyici üzere perde ördi yaʿnī perde oldı [*tenīden* örmek ve doḳumaḳ maʿnāsınadur]

Ḫāric-i ān kār net'vānīş dīd

ol kārküni kārdan ḫāric görmege (4) ḳādir olmazsın mādām ki sen daḫı kār u ʿamel idici olup aña cinsiyyet ü münāsebet ḥāṣıl itmeyesin cāhil niteki ʿālimi bilmege (5) ḳādir degüldür bī'amel olan kimse daḫı ʿāmil olanı idrāk itmege imkān yoḳdur

Kārgeh çün cāy-ı bāş-ı ʿāmilest

kārgāh çünki (6) ʿamel idicinüñ maḥall ü mekānıdur [*bāşt* bunda *bāşīden* maʿnāsınadur ki emr-i ḥāżır şīġasında maṣdardur]

Ān ki bīrūnest ezvey [N46b] ġāfilest

ol kimse ki kārgehden ḫāricdür ʿamel idiciden ġāfil ü bīḫaberdür Ḥażret-i (7) Mevlānā kārgehden maḳṣūd ne idügini beyān itmege şürūʿ eyledi

Pes derāder kārgeh yaʿnī ʿadem

pes kārgehüñ içine yaʿnī ʿadem ü (8) fenāya gel yaʿnī

"Mūtū ḳable en temūtū" [600]

ḥasebince maʿdūm u fānī ol

Tā bibīnī ṣunʿ u ṣāniʿrā behem

tā ṣunʿ u ṣāniʿi maʿan göresin (9) yaʿnī mādām ki ʿibādet ü riyāżet ve ṣıdḳ u ḫulūṣile aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ḫalāṣ olup ʿadem ü fenā mertebesine irişmeyesin (10) ṣāniʿ-i Ezel'üñ cemālini müşāhede itmege ḳādir olmazsın zīrā Allāh Teʿālā ḥażretinüñ tecelliyātı ʿadem ü fenāyadur mevcūda degüldür (11) zīrā taḥṣīl-i ḥāṣıl lazım gelür pes mādām ki sende vücūddan eṣer vardur müşāhededen saña naṣīb yoḳdur

Kārgeh çün (12) **cāy-ı rūşen dīd kīst**

kārgeh çünki rūşen ü **[M57a]** āşkāre görilmek yiridür yaʿnī çünki müşāhede-yi Cemāl-i Lem-Yezelī ʿadem ü fenāda muʿāyene (13) görilmek mümkindür

---

7 maḳṣūd HN: murād M

[600] Ölmeden önce ölünüz. (Aclunî, Keşfu'l-Hafa, 2/384, Müessetü'r-Risale, Beyrut, 1405; Ebu'l-Ala, Tuhfetu'l-Ahvezi, 6/515, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut)

10 Allāh Teʿālā ḥażretinüñ HM: Allāh Teʿālā'nuñ celle şānuhū N

Pes birūn-ı kārgeh pūşīd kīst

pes kārgāhuñ ṭaşrası buʿd u mestūrluḳdur yaʿnī ʿadem ü fenādan ḫāric (14) müşāhede-yi cemāl-i şāniʿ muḥāldür zīrā maşnūʿāt bende cānibinden şāniʿe perdedür pes bende mādām ki maşnūʿāt ḥicābını (15) ortadan refʿ itmeye anuñ ḳalbi çeşmine şāniʿ ʿıyān olmaz ve ʿadem ü fenā ḫod müyesser olmaz illā aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi aḫlāḳ-ı (16) ḥamīdeye tebdīl eylemegile [*dīd kīst*de ve *pūşīd kīst*de olan *yā* maşdariyedür]

Rū behestī dāşt Firʿavn-ı ʿanūd

ziyāde ʿinād idici Firʿavn yüzini vücūd u hestlüge ṭutdı ve (17) ʿadem ü fenā kārgāhınuñ müşāhedesine nāẓır u mültefit olmadı

Lācerem ezkārgāheş kūr būd

ol sebebden Firʿavn Ḥażret-i (18) Ḫudā'nuñ kārgāhından kör oldı yaʿnī kārgāh-ı İlāhī müşāhedesinden maḥrūm oldı

Lācerem mīḫʷāst tebdīl-i ḳader

(19) lācerem Firʿavn taḳdīr-i İlāhī'nüñ tebdīlini istedi yaʿnī taġyīrine ḳaşd eyledi

Tā ḳażārā bāz gerdāned zider

tā ḳażā-yı İlāhī'yi ḳapusından (20) döndüre [*zider-i ḫod* taḳdīrindedür]

Ḫod ḳażā berseblet ān ḥīlemend

ḳażā-yı İlāhī ḫod ol ḥīlekāruñ sebletine

Zīr-i leb mīkerd her dem rīş-ḫand

leb altında (21) her dem rīş-ḫand eyledi yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā aña mehl ü zamān virdüginden maġrūr olup ḥuṣūl-i murādına saʿy eyledi lākin saʿyi (22) żāyiʿ olup ʿāḳıbet ne belāya giriftār olduġından ġāfil

Ṣad hezārān ṭıfl küşt ū bīgünāh

ol Firʿavn günāhsız niçe yüz (23) biñ ṭıfl ḳatl eyledi

Tā begerded ḥükm-i taḳdīr-i İlāhī

tā Allāh Teʿālā'nuñ ḥükm ü taḳdīri döne yaʿnī müteġayyir ola Firʿavn çünki müneccimlerden (24) Ḥażret-i Mūsā'nuñ velādetini ve Mūsā'dan kendüsine helāk

---

17 nāẓır N-

irişecegini işitdi anuñ defʿine ziyāde ḥīle vü ihtimām gösterdi (25) gāhī ʿavretlerini erlerinden tefrīḳ ü cüdā ve gāhī ol zamānda dünyāya gelen eṭfāli helāk ü ifnā eyledi lākin ġayret-i Ḥaḳ ol (26) laʿîne ʿaczini bildürmek içün maṭlūbı ki Ḥażret-i Mūsā idi kendünüñ ḫānesinde ve kendünüñ yanında neşv ü nemā bulup gözi (27) ḳarşusında ḥāṣıl oldı bir ḳılına żarar irişdürmege ḳādir olmadı

Tā ki Mūsā-yı nebī n'āyed birūn

tā ki Mūsā peyġamber ṭaşra gelmeye (28) yaʿnī dünyāya gelüp ẓāhir olmaya

Kerd dergerden hezārān ẓulm ü ḫūn

kendünüñ boynına niçe biñ ẓulm ü ḫūn eyledi yaʿnī ol ẓulm ü ḳatl (29) sebebi ile ḥadden ziyāde günāha girdi [*dergerden-i ḫod* taḳdīrindedür]

Ān heme ḫūn kerd ü Mūsā zāde şüd

Firʿavn Ḥażret-i Mūsā'nuñ vücūda gelmesinden ötüri (30) ol dükeli ḳanı eyledi ve Ḥażret-i Mūsā ṭoġmış oldı yaʿnī Ḥażret-i Mūsā'nuñ velādet-i vücūdına māniʿ olmaġa ḳādir olmadı

(31) **V'ezberāy-ı ḳahr-ı ū āmāde şüd**

ve Firʿavnuñ ḳahr u helākından ötüri ḥāżır u müheyyā oldı [*āmāde* ḥāżır u müheyyā maʿnāsınadur]

Ger bidīdī kārgāh-ı LāYezāl

eger Firʿavn (32) kārgāh-ı İlāhī göreyidi

Dest ü pāyeş ḫuşk geştī z'iḥtiyāl

ḥīle eylemekden Firʿavn'uñ eli ve ayaġı ḳurı olurıdı yaʿnī Ḥażret-i (33) Ḫudā'nuñ ʿaẓametinden ḫavf idüp bu bī̇edebāne ḥarekete meyl idüp bu ḳadar iḳdām u ihtimām göstermezidi

Enderūn-ı ḫāneeş Mūsā muʿāf

[H46b] (1) Firʿavnuñ ḫānesi içinde Ḥażret-i Mūsā muʿāf u bī̇bāk

V'ez birūn mīküşt ṭıflānrā güzāf

ve ṭaşradan eṭfāli ʿabeş ü (2) bī̇fā'ide depeledi **[N47a]** Ḥażret-i Mevlānā ḥişşe beyānına şürūʿ eyledi

---

24 ḥīle N-

Hemçü ṣāḥib-nefs k'ū ten pervered

ṣāḥib-i nefs gibi ki ol ṣaḥib-i nefs (3) tenini besler

Berdiger kes ẓann-ı ḥıḳdī mībered

ġayrı kimse üzere bir ḥıkd u ḥased ẓannı iledür böyle diyü [*ḥıḳd* ḥased maʿnāsınadur]

K'īn ʿadüvv ü ān ḥasūd u düşmenest

(4) ki bu kimse baña ʿadūdür ve ol kimse baña ḥasūd u düşmendür ve ol kimse egerçi böyle dir lākin günāha girer ve ḫaṭā eyler

Ḫod ḥasūd u (5) **düşmen-i ū ān tenest**

anuñ ḥasūdı ve düşmeni ḫod ol tenidür

Ū çü Firʿavn u teneş Mūsā-yı ū

ol ṣāḥib-i nefs Firʿavn gibidür ve anuñ (6) teni anuñ Mūsā'sıdur bu hem vechdür **[M57b]** ṣāhib-i nefs Firʿavn-ı laʿīn gibidür ve ṣāḥib-nefsüñ teni anuñ Mūsā'sı gibidür bu vech (7) üzere *çü Mūsā-yı ū* taḳdīrindedür

Ū bebīrūn mīdeved ki kū ʿadū

ol ṣāḥib-i nefs ṭaşrada yeler böyle diyü ki ʿadū ḳanı

(8) **Nefseş enderḫāne-yi ten nāzenīn**

ol ṣāḥib-i nefsüñ nefsi ten ḫānesinde nāzenīn ve āsūde ve müreffehü'l-bāldür

Berdiger kes (9) **dest mīḫāyed bekīn**

ġayrı kimse üzre kīn ü ġażābıla elini çiyner ve anuñ ḳatline saʿy eyler bilmez ki vācibü'l-ḳatl anuñ nefsidür bunda (10) tenbīh budur ki ʿāḳile lāzımdur ki ʿadūsını bilüp anuñ refʿ ü defʿine saʿy u gūşiş ide niteki bu ḥikāyetde aña işāret vardur

(11) *Melāmet kerden-i merdüm şaḫṣīrā ki mādereşrā büküşt betöhmet*

ḫalḳuñ melāmet eylemesi beyānındadur bir kimseyi ki vālidesini ḳatl (12) eyledi töhmet sebebi ile ki andan maḳṣūd zinādur

Ān yekī ezḫışm māderrā büküşt

ol bir kimse ġażābından māderini (13) depeledi

---

6 anuñ HM-

7 çü N-

Hem bezaḫm-ı ḫançer ü hem zaḫm-ı muşt

hem ḫançer zaḫmıyıla ve hem muşt zaḫmıyıla

Ān yekī güfteş ki ezbed-gevherī

ol bir kimse (14) aña eyitdi ki bed-gevherlükden [*bed-gevher* bed-aṣl maʿnāsınadur]

Yād n'āverdī tu ḥaḳḳ-ı māderī

sen māderlük ḥaḳḳını yād getürmedüñ yaʿnī dimedüñ ki benüm māderümdür (15) ve benüm üstümde çoḳ ḥaḳḳı vardur

Hey çirā küştī verā ey zişt-rū

ol kimse vālidesini ḳatl idene hey ey zişt-rūy māderüñi (16) niçün depeledüñ [*verā* ur maʿnāsınadur]

Mīnegūyī k'ū çi kerd āḫir betū

dimez misin ki āḫir o saña ne eyledi bu hem vechdür dimez misin ki o āḫir saña ne eyledi (17) baʿż-ı nüsaḫda bu beyt böyle vāḳıʿdur

Hey tu māderrā çirā küştī bügū

hey sen māderüñi niçün depeledüñ di

Ū çi kerd āḫir bügū ey zişt-(18) **ḫū**

o yaʿnī māderüñ ne eyledi āḫir di ey zişt-ḫūy

Güft kārī kerd k'ān ʿār-ı veyest

ḳātil sā'ile eyitdi māderüm bir işi eyledi (19) ki ol iş aña ʿār u ʿaybdur yaʿnī zinā eyledi [*ʿār* ʿayb maʿnāsınadur]

Küştemeş k'ān ḫāk settār-ı veyest

māderümi ḳatl eyledüm zīrā ol ḫāk yaʿnī ḳabri anı (20) setr idicidür zīrā baʿde'l-ḳatl ol ḳabāḥat ferāmūş olup mestūr ḳalur

Güft ān kesrā büküş ey muḥteşem

su'āl iden kimse (21) ḳātile eyitdi ey muḥteşem ol kimseyi depele ki māderüñe zinā eyler

Güft pes her rūz merdīrā küşem

ḳātil eyitdi pes her gün bir (22) kimse ḳatl ideyüm bu hem vechdür ḳātil eyitdi pes her gün bir kimse mi ḳatl ideyüm zīrā māderümde ʿār u ġayret yoḳdur her gün (23) bir ġayrı kimse ile zinā eyler żarar-ı ʿāmdan żarar-ı ḫāṣ ḫod evlādur

Küştem ūrā restem ezḫūnhā-yı ḫalḳ

māderümi depeledüm (24) ḫalḳuñ ḳanlarından ḳurtuldum

Nāy-i ū bürrem bihest eznāy-ı ḫalḳ

ḫalḳuñ boġazından māderümüñ boġazını kesem yegdür yaʿnī anuñ boġazını (25) kesmek yegdür ḫalḳuñ boġazını kesmekden bu vech hem laṭīfdür lākin bu vech üzere *bürrem*de olan *bür* lafẓı ṣūret-i emr-i ḫāżırda maṣdar olup *bürrīden merā* taḳdīrinde olur māderümüñ boġazını kesmek baña yegdür ḫalḳuñ boġazını kesmekden Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥiṣṣe beyānına şürūʿ eyledi

Nefs-i tust ān māder-i bed-ḫāṣiyet

(26) ol yaramaz ḫāṣiyyetlü māder senüñ nefsüñdür yaʿnī nefsüñ ol nāmaʿḳūl fiʿillü māder gibidür [*ḫāṣiyet*de vezn içün *yā* muḫaffefdür]

Ki fesād-ı üst derher nāḥiyet

ki her bir (27) nāḥiyyede ve her ṭarafda anuñ fesādıdur yaʿnī cemīʿ-i ḫuṣūṣda saña żarar senüñ **[N47b]** bed-kār nefsüñdendür

Hīn büküş ūrā ki behr-i (28) **ān denī**

agāh ol nefsüñi depele zīrā ol denīden ötüri *denī*den maḳṣūd nefs-i emmāredür

Her demī ḳaṣd-ı ʿazīzī mīkünī

her bir (29) nefesde bir ʿazīze ḳaṣd eylersin nefsi ḳatl eylemekden murād nefsde olan aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīldür

(30) **Ez vey īn dünyā-yı ḫoş bertust teng**

bu laṭīf ü vāsiʿ dünyā ol nefsden senüñ üzerüñe teng ü perīşāndur [*bertu tengest* taḳdīrindedür]

---

23 ġayrı N-

24 ḫalḳuñ boġazından māderümüñ boġazını kesem yegdür H: pes eger māderümüñ boġazını kesem yegdür ḫalḳuñ boġazını kesmekden MN

25 bu vech hem laṭīfdür lākin bu vech üzere *bürrem*de olan *bür* lafẓı ṣūret-i emr-i ḫāżırda maṣdar olup *bürrīden merā* taḳdīrinde olur māderümüñ boġazını kesmek baña yegdür ḫalḳuñ boġazını kesmekden H-

Ezpey-i ū bāḤaḳḳ u (31) **bāḫalḳ ceng**

nefsüñden ötüri Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla ve ḫalḳıla cengüñ vardur bu hem vechdür ceng eylersin yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳażāsına (32) rāżī olmayup ḫalḳa ʿadāvet eylersin

Nefs küştī bāz restī z'iʿtiẕār

[M58a] nefsüñi ki depeledüñ iʿtiẕārdan girü ḳurtulduñ yaʿnī aḫlāḳ-ı (33) reddiyye sebebi ile ḫalḳuñ ḫāṭırını perīşān idüp yine tesliye içün iʿtiẕār eylemekden ḫalāṣ olursun dünyāda andan denī **[H47a]** (1) yoḳdur ki dōstınuñ ḳalbini perīşān u şikest idüp ṣoñra iʿtiẕār ide [bu hem vechdür nefsüñi depeledüñ ise iʿtiẕārdan girü ḳurtulduñ]

Kes turā düşmen nemāned derdiyār

saña diyārda kimse (2) düşmen ḳalmaz zīrā aḫlāḳ-ı ḥamīdeye vuṣūl sebebi ile sen mürde meṣābesinde olup kimseye senden żarar ve ne (3) kimseden saña żarar irişür

Cevāb-ı şübhe vü işkāl-münkirān

münkirlerüñ şüphe vü işkālinüñ cevābı beyānındadur

Ger şikāl (4) **āred kesī bergüft-i mā**

eger bir kimse bizüm sözimüz üzere işkāl getüre yaʿnī bir kimse kendü nefsini aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk (5) idüp mürde meṣābesine irişdürse didügimüz söze bir kimse şübhe idüp suʾāl īrād eylese [*şikāl işkāl*dür vezn içün hemze ḥażf olınmış]

Ezberāy-ı enbiyā vü evliyā

(6) enbiyā vü evliyādan ötüri böyle diyü

K'enbiyārā ne ki nefs-i küşte būd

ki enbiyānuñ böyle degil midür ki maḳtūl nefsi var idi yaʿnī (7) enbiyā vü evliyānuñ nefsi ḫod aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olduġından küşte mertebesinde idi [*ki nefs küşte*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Pes çirā şān düşmenān būd u ḥasūd

(8) pes anlaruñ niçün düşmenleri ve ḥasūdı var idi [*çirā īşān* taḳdīrindedür] enbiyā ehl-i küfr ü nifāḳdan ne ḳadar nāmaʿḳūl kelimāt istimāʿ idüp ne (9) mertebede ʿadāvet ü ḥasedler gördiler ḫuṣūṣan Server-i Kāʾināt ʿaleyhi efḍalu'ṣ-ṣalavāt kefere vü münāfıḳīnden ḥadden (10) ziyāde eẕā vü cefā gördiler niteki bu ḥadīṯ-i şerīf anı rūşen eyler

“Mā üẕiye nebiyyün miṯle mā üẕītü”[601]

Güş nih tu ey ṭalebkār-ı (11) **ṣavāb**

ey ṣavāb u ḥaḳ ṭaleb idici kimse sen ḳulaḳ ḳo yaʿnī müstemiʿ ol [*ṣavāb* maʿḳūl maʿnāsına]

Biş’nev İn işkāl ü şübhetrā cevāb

bu (12) işkāl ü şübheñüñ cevābını istimāʿ eyle ki cevāb budur

Düşmen-i ḫod būdeend ān münkirān

ol münkirler ḥaḳīḳatde kendülerine (13) düşmen olmışlardur zīrā anlaruñ ʿadāvetinüñ żararı kendülerinüñ cānlarına irişdi ki küfrile olup muḫalledün fi’n-nār ḳaldılar enbiyāya (14) ẕerre ḳadar żarar u ziyān irişmedi niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Zaḫm berḫod mīzedend īşān çünān

anlar kendülerine (15) ancılayın zaḫm urdılar

Düşmen ān bāşed ki ḳaṣd-ı cān küned

düşmen oldur ki cāna ḳaṣd ide

Düşmen ān neb’ved ki ḫod cān mīküned

(16) düşmen ol degüldür ki kendüsi cān çekişe yaʿnī kendüsine żarar irişdüre ve her dem ġam yiye ve taḥassür ilede kāfirler ve münafıḳlar (17) gibi

Nīst ḫuffāşek ʿadüvv-i āftāb

yarasacuk āfṭābuñ düşmeni degüldür [*ḫuffāş* yaraṣa aña muttaṣıl olan kāf-ı taṣġīrī taḥḳīr içündür]

Ū ʿadüvv-i ḫᵛīş āmed derḥicāb

o ḫuffāşuñ ḥicābdan (18) kendünüñ düşmeni geldi yaʿnī kendüsine düşmendür ḥālen ki āftābıla rūberū olmaġa ḳādir degüldür ki bu beyt anı beyān eyler

(19) **Tābiş-i ḫurşīd ūrā mīküşed**

āftābuñ nūr u pertevi ḫuffāşeki depeler zīrā āftābuñ tābına tāb u ṭāḳat getürmeyüp maḥv (20) olur

---

[601] Hiçbir nebiye bana edildiği kadar eziyet edilmemiştir. (Kenzü’l-Ummâl, C.3, s.247.)

19 getürmeyüp maḥv olur N-

Renc-i ū ḫurşīd hergiz key keşed

āftāb yarasacuguñ renc ü elemini ḳaçan çeker yaʿnī andan āftāba renc ü elem irişmek (21) muḥāldür

Düşmen ān bāşed kʾezū āyed ʿaẕāb

düşmen oldur ki andan ʿaẕāb gele

Mānīʿ āyed laʾlrā ezāftāb

āftābdan (22) laʿle mānīʿ gele yaʿnī küllī żarar sebeb ola niteki kefere Ḥażret-i Ḫudāʾdan ʿaẕāb-ı āḫirete vuṣūl bulup ebedī raḥmetden (23) maḥrūm ḳaldılar āftābdan murād bunda āftāb-ı ḥaḳīḳī olmaḳ rūşendür

Mānīʿ-i ḫᵛīşend cümle kāfirān

kāfirlerüñ cümlesi kendülerine (24) mānīʿlerdür

Ez şuʿāʿ-ı cevher-i peyġamberān

peyġamberlerüñ **[N48a]** cevherinüñ şuʿāʿından yaʿnī kāfirlerüñ enbiyāya ʿadāveti kendü nefslerine (25) żarar eyler zīrā enbiyā āftāb-ı ḥaḳīḳīnüñ pertev ü cemāli müşāhedesine mānīʿ olurlar

Key ḥicāb-ı çeşm ān ferdend ḫalḳ

ḫalḳ (26) ol ferd ü lānaẓīr çeşmüñ ḳaçan ḥicābı olurlar yaʿnī ḫalḳ enbiyānuñ çeşmine mānīʿ olup anlara żarar u ziyān itmege ḳādir degüllerdür

[M58a] (27) **Çeşm-i ḫodrā kūr u kej kerdend ḫalḳ**

lākin ḫalḳ kendülerinüñ çeşmini kör ve egri eylediler ki ḥaḳḳı görmege ḳādir olmayup cemāl-i (28) Raḥmānī müşāhedesinden maḥrūm ḳaldılar *ḫalḳ*dan murād bunda kāfirlerdür ki ẕikr-i muṭlaḳ ve irāde-yi muḳayyed ḳabīlindendür pes rūşen (29) oldı ki kāfiler maʿnāda kendülerine ʿadāvet eylerler imiş [*kej* egri maʿnāsınadur]

Çün ġulām-ı Hinduyī kʾū kīn keşed

şol Hindū ġulām gibi ki (30) ol Hindū ġulām kīn çeker

Ezsitīze ḫᵛāce ḫodrā mīküşed

efendisinüñ ʿināddından kendüsini depeler yaʿnī efendisine ġażab (31) itdüginden intiḳām itmekden ötüri kendüsini helāk eyler efendisine żarar olsun diyü [*sitīz* ʿinād maʿnāsınadur]

Ser-nigūn mīüfted ezbām-ı serā

(32) ḫ^{v}ācesinüñ serāyı ṭamından başı aşaġa düşer

Tā ziyānī kerde bāşed ḫ^{v}ācerā

tā efendisine bir ziyān eylemiş ola

(33) **Ger şeved bīmār düşmen bāṭabīb**

eger marīż ṭabībe düşmen ola

Ver küned kūdek ʿadāvet bāedīb

ve ger ṭıfl üstādına ʿadāvet **[H47b]** (1) ide

Derḥaḳīḳat rehzen-i cān-ı ḫodend

marīż ve ṭıfl ḥaḳīḳatde kendü cānınuñ rehzenleridür

Rāh-ı ʿaḳl u cān-ı ḫodrā ḫod zedend

(2) kendülerinüñ ʿaḳl u cānı yolını kendüler urdılar ki marīż ṣıḥḥatden ve kūdek kemālden maḥrūm olurlar rāh-ı ʿaḳl kūdeke ve rāh-ı cān (3) bīmāra göredür ve leff ü neşr-i ġayr-ı mürettebe ṭarīḳi üzere zübde-yi kelām budur ki ehl-i küfrüñ enbiyā vü evliyāya olan ʿadāveti marīżüñ ṭabībe (4) ve kūdeküñ üstādına olan ʿadāveti gibidür ki kendülerine żarar-ı maḥżdur

Gāzürī ger ḫışm gīred z'āftāb

bir gāzür eger āftābdan ḫışm (5) ṭuta yaʿnī āftāba bīḥużūr olup ʿadāvet ü istiġnā göstere [*gāzür* bez çırpıcı maʿnāsınadur]

Māhiī ger ḫışm mīgīred ziāb

bir māhī eger ābdan ġażab ṭuta yaʿnī (6) ābdan rencīde olup ʿadāvet ü istiġnā iẓhār ide ve kendüsini ābdan ṭaşra ata muḳarrerdür ki gāzür ü māhī kendülerine (7) żarar eylerler āftāba ḫod hergiz ẓarar olmaz

Tū yekī bin'ger kirā dāred ziyān

sen bir naẓar eyle gör ki kime ziyān ṭutar yaʿnī āftāba gāzür ve (8) āba māhī mi żarar eyler yāḫud āftāb gāzüre ve āb māhīye mi żarar eyler ḥaḳīḳat-i ḥāl ne idügi ḫod ziyāde rūşendür

---

6 ābdan HM: deryādan N

(9) **ʿAḳıbet ki büd siyāh aḫter ezān**

ʿāḳıbet andan siyāh aḫter ve saʿādetsiz kim olur muḳarrerdür ki gāzür ü māhī ölür (10) zübde-yi kelām budur ki enbiyā vü evliyā ki ḳalb-i ḥalḳı küfr ü ʿiṣyāndan pāk u rūşen idüp īmān u şerīʿat āb-ı ḥayātı ile anları (11) ḥayāt-ı ebediyyeye irişdürürler ve ʿāḳıbet merātib-i ʿaliyyenüñ vuṣūline vesīle olurlar her kim ki bunuñ gibi āb u āftābdan istiġnā ide (12) ʿaḳıbet siyāh-rūy u bed-baḫt olurlar [*ki büd*de ki istifhāmdur]

Ger turā Ḥaḳ āferīned zişt-rū

eger Ḥażret-i Ḥaḳ seni zişt-rūy ḫalḳ ide

(13) **Hān meşev hem zişt-rū hem zişt-ḫū**

āgāh ol hem zişt-rūy hem zişt-ḫūy olma zişt-rūyluḳdan ḫalāṣ ḫod müyesser degüldür (14) zīrā tebdīl-i ṣūret mümkin degüldür ammā yaramaz sīretüñ tebdīli mümkindür ʿibādet ve riyāżet ü mücāhede ile pes aḫlāk-ı ẕemīmeyi (15) aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīl itmege saʿy eyle zīrā ḳabīḥ ṣūretden ötüri suʾāl u ʿaẕāb yoḳdur ṣunʿ-ı İlāhī olduġıçün lākin ḳabīḥ (16) ḫūydan ötüri suʾāl ü ʿaẕāb vardur nefs-i emmārenüñ ʿameli olduġıdan ötüri niteki meşāyiḫ-i ʿiẓām buyurmışlardur

(17) *“Ekerāmātü tebdīlü’l-aḫlāḳ”*[602]

bu ḫuṣūṣ müyesser olmaz illā eyülere mütābaʿat itmegile müyesser olur pes zinhār eyülere ʿadāvet (18) ü ḫuṣūmetden ḥaẕer eyle [*meşev* nehy-i hāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ver bered kefşet merev dersenglāḫ

ve ger ol ʿadāvet itdügüñ kimse senüñ kefşüñi ilede sen (19) ṭaşluḳ içine gitme yaʿnī ol saña żarar ḳaṣd eylerise sen kendü żararuña saʿy eylersin [*kefş* başmaḳ anda olan *tā* ḫiṭāb içündür]

Ver dü şāḫestet meşev tū çār şāḫ

(20) ve ger ol kimse iki pāre ise sen dört pāre olma yaʿnī anuñ ḳabāḥati ḳalīl iken aña ʿadāvet ü ḥased sebebi ile kendü ḳabāḥatini keşīr eyleme (21) *dü* ve *çār*da işāret budur ki ʿadāvet ü ḥased iden ḳabāḥatde eki ol ḳadar ve murād ne idügi **[M59a]** bu beytden ẓāhirdür

---

[602] Hakiki kerametler ahlakı tebdil etmektir.

17 mütābaʿat itmegile H: mütābaʿtıla MN

20 olma MN: gitme H

(22) **Tū ḥasūdī k'ez fülān men kemterem**

sen ḥased idicisin böyle diyü ki ben fülān kimseden ben kemterüm

Mīfezāyed kemterī (23) **deraḫterem**

benüm aḫter ü ṭāliʿümde kemterlük ziyāde eyler yaʿnī benüm bīṭāliʿ ü **[N48b]** bīdevlet olmama sebebdür

Ḫod ḥased noḳṣān u (24) **ʿaybī dīgerest**

ḥased ḫod noḳṣān ve bir ġayrı yaʿnī başḳa bir ʿaybdur yaʿnī eger ġayrılaruñ meziyyet ü kemāline ve kendü noḳṣānuña (25) naẓar idüp ḥased eyler iseñ ḥased ḫod ẕātında noḳṣān ve bir ʿaybdur pes lāzım gelür ki sende iki noḳṣān mevcūd (26) ola

Belki ez cümle-kemīhā bedterest

belki cemiʿ-i noḳṣānlardan ḳabīḥrekdür evvel günāh ki āsmānda vāḳıʿ oldı ḥased idi ki şeyṭān-ı laʿīn Ḥażret-i Ādem'e ʿaleyhi's-selām (27) ḥased idüp ki Ḥażret-i Ḫudā'ya ʿāṣī oldı anuñ ʿiṣyānı Ḥażret-i Ādem henüz (28) ḳālıb yaturiken edebsiz melʿūn anuñ üzerine tükürdi anları ḳālıb Ādem'i pāymāl itmek içün getürdügi zamānda Ḥażret-i (29) Cebrā'il ʿaleyhi's-selām andan nihānī bir muġī ile Ḥażret-i Ādem'üñ göbegi yirine uyup atdı biiẕnillāhi teʿālā ḳıṭmīr olup anlaruñ (30) üzerine hücūm idüp perākende eyledi melʿūnuñ maḳṣūdı ḥāṣıl olmayup oradan kūr-baḫt ve ḫacl gitdi bu ḳabāḥat ḫod (31) ʿiṣyāndur ve evvel günāh ki yir yüzinde vāḳıʿ oldı ḥased idi ki Ḳābīl ʿavret ḫuṣūṣından ötüri Hābīle ḥased idüp yaturiken (32) anı helāk eyledi ve ḥaḍīṯ-i şerīfde vardur

"İnne'l-ḥasedi ye'külü'l-ḥasenāt kemā te'külü'n-nāru'l-ḥaṭab"[603]

beyt

(33) *Ḥased çi mībürī ey süst naẓm-ı berḤāfıẓ*

Ḳabūl-i ḥāṭır u luṭf-ı süḫan Ḫudā dādest [604]

[*kemīhā* noḳṣānlar maʿnāsınadur]

Ān bilīs ezneng ü ʿārī kemterī

[H48a] (1) ol iblīs noḳṣānuñ neng ü ʿārından

---

[603] Şüphesiz ki hased, ateşin odunu yediği gibi sevapları yer. (Ebû Dâvûd, Sünen, 4/276)

[604] Ey nazmı gevşek olan kişi, Hafız'a niye haset edersin. Fıtratın kabulü ve sözün güzelliği Allah vergisidir.

Ḫᵛîşten efkend derṣad ebterî

kendüsini yüz ebterlüge bıraḳdı ki dergāh-ı ʿālîden (2) merdūd olup laʿnete maẓhar oldı

Ezḥased mîḫᵛāst tā bālā şeved

ḥasedinden istedi tā bālā vü aʿlā ola bu hem (3) vechdür tā bālā vü aʿlāya gide bu vech üzere *şeved reved* maʿnāsına olur

Ḫod çi bālā belki ḫūn-pālā şeved

ḫod ne bālā belki (4) ḫūn-pālā olur *ḫūn-pālā* ḳan aġlayıcı maʿnāsınadur egerçi ẓāhir maʿnāsı ḳan süzici maʿnāsınadur bu iʿtibār kirpüklerden revān olduġı (5) iʿtibārıladur *beyt*

Muṭrib ezderd-i maḥabbet ġazelî mîperdāḫt

Ki ḥerîfān-ı cihānrā müje ḫūn-pālā büved[605]

[*ḫūn-pālā* vaṣf-ı terkîbîdür]

Ān-Ebū Cehl (6) **ezMuḥammed neng dāşt**

ol Ebū Cehl Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem neng ü ʿār ṭutdı ol sebebden aña îmān (7) getürmedi [*ān-Ebū Cehl'de* olan *ān* vaṣf-ı terkîbîdür]

V'ez ḥased ḫodrā bebālā mîfirāşt

ve ḥasedinden kendüsini bālāya yüceltdi yaʿnî bülend ü ʿālî-ḳadr ṭutdı

Bu'l-Ḥikem (8) **nāmeş büd ü Bū Cehl şüd**

evvel anuñ nāmı Ebu'l-Ḥikem idi ve ḥasedi belāsında Ebū Cehl oldı [*büd būden*den muḫaffefdür]

Ey besā ehl ezḥased (9) **nāehl şüd**

ey çok ehl ki ḥasedinden nāehl oldı ʿulemā-yı kibār ve aḫyār-ı pür-iḳtidārdan vāfir kimse Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥased (10) itdükleriden nādān ve ehl-i nār oldılar pes maʿlūm oldı ki ḥased ḫaṣlet-i pür-ḳabāḥat ve sermāye-yi ḥarmān ve şeḳāvetdür *Rubāʿî*

(11) *Tüvānem ān ki neyāzārem Enderūn-ı kesî*

Ḥasūd der çi künem k'u ziḫod berenc derest

---

[605] Mutrıb, muhabbet derdiyle bir gazel düzer ki cihan halkının kirpiklerinden kan süzüle.

8 nāmı MN: adı H

9 ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem HM-

Bemīr tā berehī ey ḥasūd k'īn rencīst

(12) *Ki ezmeşaḳḳat-i ān cüz bemerg net'vān rest*[606]

Men nedīdem dercihān-ı cüst ü cū

ben saʿy ve cüst ü cū cihānında

Hīç ehliyyet-bih (13) **ezḫūy-ı nikū**

hīç eyü ḫūydan ehliyyet ve laṭīfrek görmedüm Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bu sebebden (14) buyurdı

"Ḥüsnü'l-ḫuluḳi yüẕībü'ẕ-ẕünūbe kemā yüẕībü'l-mā'u'ş-şelce"[607]

laṭīf ḫūy günāhları eridür ve maḥv eyler niteki āb ḳarı (15) eridür murād Ḥażret-i Ḥaḳ ḥüsn-i ḫulḳ ṣāḥibinüñ günāhlarını ʿafv u maḥv eyler anda olan ḥüsn-i ḫılḳatden ötüri ve bir ḥadīṯ-işerīfde daḫı (16) buyurdı

"Ene buʿiṯtü liütemmime mekārime'l-aḫlāḳ"[608]

ben gönderildüm yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti beni ḫalḳa gönderdi laṭīf ḫūyları (17) itmām ve ḫışāl-i ḥamīdeyi taʿlīm ü iʿlām itmek içün ḫulḳ-ı ḥüsn maḳbūl olduġıçün Ḥabīb-i Ekrem'ini ḫulḳ-ı ʿaẕīmile vaṣf **[M59b]** (18) u medh eyledi ki

"İnneke leʿlā ḫulḳin ʿaẕīm"[609]

didi

Dergüẕer ezfażl u ezcüstī vü fen

fażldan ve mahāret ü fenden geç yaʿnī iẓhār-ı fażilet daʿvāsını terk eyle

Kār ḫidmet dāred ü ḫulḳ-ı ḥüsn

ḫidmet ve ḫulḳ-ı ḥüsn ṭutar yaʿnī iʿtibār bunlaradur

---

[606] "Burada hiç kimseyi incitmek istemiyorum. Hasudun kendince çektiği ona yeter. Öl de kurtul bu sıkıntıdan ey haset eden. Çünkü bu sıkıntıdan kurtulmak için ölmekten başka çare yoktur."

[607] Suyun karı erittiği gibi güzel ahlak da günahları eridir. (Ebu Şucâ' Şiruye, El-Firdevs bi-Mensuri'l-Hitab, 2/140, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986)

[608] Ben, ahlâkın güzelliklerini tamamlamak için gönderildim. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/340)

[609] Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. Kalem/4.

18 **Dergüẕer ezfażl u ezcüstī vü fen**

fażldan ve mahāret ü fennden geç yaʿnī iẓhār-ı fażilet daʿvāsını terk eyle

Kār ḫidmet dāred ü ḫulḳ-ı ḥüsn

ḫidmet ve ḫulḳ-ı ḥüsn ṭutar yaʿnī iʿtibār bunlaradur H-

Enbiyārā vāsıṭa z’ān kerd ḥaḳ

Ḥażret-i Ḥaḳ ʿazze ismuhu enbiyāyı ol sebebden (19) vāsıṭa eyledi kendüsi ile ḫalḳ ortasında [*z’ān* bunda ol sebebden maʿnāsınadur]

[N49a] Tā pedīd āyed ḥasedhā derḳalaḳ

tā ḳalaḳ u ıżṭırābda ḥasedler ẓāhir (20) gele yaʿnī ṣadrda mestūr olan ḥasedler āşkār ola

Z’ān ki kesrā ezḪudā ʿārī nebūd

zīrā ki kimse Ḥażret-i Ḫudā’dan hīç (21) ʿār u neng olmadı yaʿnī ḫalḳ Ḥażret-i Ḫudā’ya kibr iletmez ve aña ḫidmet ü mütābaʿat itmekden ʿār eylemez

Ḥāsid-i Ḥaḳ hīç deyyārī (22) **nebūd**

hīç bir ferd Ḥażret-i Ḥaḳḳ’a ḥased idici olmadı zīrā ḥased mümāṣelet ü müşābehet ister [*deyyārī* bir ferd maʿnāsınadur]

Ān kesī keş miṣl-i ḫod pendāştī

ol (23) bir kimse ki peyġamberi kendü gibi ẓann eyledi beşeriyyet sebebi ile

Z’ān sebeb-i ū ḥased berdāştī

ol sebebden peyġambere (24) ḥased ḳaldurdı yaʿnī kendü gibi ẓann idüp nübüvvetine inkār eyledi böyle diyü ki o beşer ben daḫı beşer pes ne sebebden ol (25) nebī ola ben nebī olmayum

Çün muḳarrer şüd büzürgīī Rasūl

çünki Rasūl’üñ ululuġı muḳarrer oldı teʾyīd-i Sübḥānī ve muʿcize-yi (26) Raḥmānī ile [baʿż-ı nüsaḫda *büzürgī berRasūl*dür]

Çün ḥased n’āyed kesīrā ezḳabūl

pes bir kimseye ḥased gelmez Rasūl’i ḳabūl eylemekden zīrā egerçi beşeriyyet iʿtibārı (27) ile müşābehet vardur lākin risālet iʿtibārı ile hīç münāsebet yoḳdur pes bu iʿtibār ile nebīnüñ daʿvetini ḳabūl idüp (28) cān u dilden aña ittibāʿ itmek vācibdür

Derḥased n’āyed kesīrā[610]

mażmūnı ehl-i ʿaḳla göredür ki murād ehl-i İslām’dur (29) kefere ehl-i ʿaḳldan ʿadd olınmaz niteki ḳıyāmetde kendülere iʿtirāf idüp diyeler

[610] Hasette kimseye yarar yoktur.

“Lev künnā nesmaʿu ev naʿḳilü mā künnā fīaṣḥābi’s-saʿīri”[611]

(30) eger biz ḥaḳ sözi istimāʿ ve ḳabūl ideyidük yāḫud ḥaḳ sözi añlayayıduk cehennem ḫalḳı içinde olmazduḳ *ʿaḳl*dan murād ʿaḳl-ı (31) insānīdür ʿaḳl-ı ḥayvānī degüldür pes keferede ʿaḳl-ı insānī olmaduġı ṣābit oldı bu sebebdendür ki anlar ḳatında Rasūl’üñ (32) ululuġu muḳarrer olmadı çünki zamān-ı nübüvvet mürūr eyledi zamān-ı velāyet ḫod bāḳīdür niteki Rasūl’e ittibāʿ lāzımdur bu ḥāllü (33) velīye ittibāʿ lāzımdur

Pes beher devrī veliyyī kā’imest

pes her bir devrde bir velī ḳā’imdür [*devr* bunda zamān maʿnāsınadur]

Tā ḳıyāmet āzmāyiş dā’imest

[H48b] (1) ḳıyāmete degin imtiḥān ṣābit ü dā’imdür niteki nebī ḫalḳa imtiḥān içün irsāl olındı hem çünān velī daḫı imtiḥān içün irsāl (2) olındı pes kibr ü ḥasedi olmayanlar evliyāya inkār u ʿadāvet eylemezler kibr ü ḥasedi olanalar inkār u ʿadāvet eylerler (3) niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

Her kirā ḫūyī nikū bāşed berest

her kimüñ ki eyü ḫuyı ola yaʿnī kibr ü ḥasedi olmaya (4) inkār u ʿadāvetden ḫalāṣ oldı ve saʿādet-i ebediyyeye vuṣūl buldı

Her kesī k’ū şīşe-dil bāşed şikest

her bir kimse ki (5) nāzük-mizāc ve bed-ḫūy ola şındı yaʿnī inkār u ʿadāvetden ḫalāṣ olmayup şeḳāvet-i ebediyyeye irişdi

Pes imām-ı ḥayy-i (6) **ḳā’im ān velīst**

pes ḳā’im ḥayy imām ol velīdür ki aña ḳuṭb-ı zamān dirler ki cemiʿ taṣarruf biiẕnillāh anuñ elindedür (7) ve zamānında olan evliyā’ullāh cemīʿan aña tābiʿdür

Ḫᵛāh eznesl-i ʿÖmer ḫᵛāh ez ʿAlīst

ol velī gerekse Ḥażret-i ʿÖmer’üñ (8) neslindendür gerekse Ḥażret-i ʿAlī’nün neslindendür yaʿnī gerekse andan gerekse bundan olsun bunda tenbīh budur ki ḳuṭb-ı velī (9) nesl-i maḫṣūṣdan gelmek lāzım degüldür egerçi baʿż-ı kimsenüñ iʿtiḳādı bunuñ ḫilāfıdur [*eznesl-i ʿAlīst* taḳdīrindedür]

---

[611] Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık! diye ilâve ederler. Mülk/10.

Mehdi vü hādī veyest ey (10) **rāh-cū**

ey ṭarīḳ-i müstaḳīm ṭaleb idici mehdī vü hādī velīdür ki beyān eyledüm ḫalḳuñ lisānında vardur ki Ḥażret-i ʿĪsā āsmāndan (11) nüzūl itdükde mehdī āşkār olur Ḥażret-i Mevlānā andan murād ḳuṭb-ı zamāndur dir zamānına göre *mehdī* ism-i mefʿūldür hidāyet olınmış maʿnāsına *hādī* ism-i fāʿildür (12) hidāyet idici maʿnāsına [*rāh-cū* vaṣf-ı terkībīdür]

Hem nihān u hem nişeste pīş-i rū

hem nihāndur (13) ve hem yüzüñ öñindedür yaʿnī ẓāhirdür **[M60a]** murād

"Evliyā'ī taḥte ḳıbābī lāyaʿrifühüm ġayrī"[612]

ḥasebince evliyānuñ ekṣeri (14) ḫalḳuñ çeşminden nihān idügin işʿārdur

Ū çü nūrest ü ḫıred cibrīl-i ūst

o yaʿnī evṣāfı beyān olınan velī (15) nūr gibidür ve ʿaḳlı anuñ cibrīlidür bu hem vechdür ve ʿaḳlı anuñ cibrīli gibidür niteki Ḥażret-i Cibrīl Ḥażreti Ḥaḳ'dan (16) enbiyāya vaḥy getürüp evāmir ü nevāhīden ayrışdursa ḳuṭb-ı zamān daḫı ʿālemde her işi ki işler ilhām-ı Rabbānī (17) ile işler ki ʿaḳlı Ḥażret-i Ḥaḳ ile kendüsi mābeyninde vāsıṭadur maʿnāda ʿilm-i ledün ṣāḥibidür Ḥażret-i Peyġamber (18) ʿaleyhi's-selām gibi bu sebebdendür ki ḫalḳ-ı **[N49b]** ʿālem anlardan ṣādır olan esrāra ıṭṭılāʿ bulmayup anlara inkār u ʿadāvet üzere (19) olurlar ve vāḳıʿ olur ki anları ikfār eylerler bīḫaberlerdür ki anlara żarar u noḳṣān irişmez ammā münkirlere küllī ziyān (20) irişür el-ʿiyāẕü billāh anlara muḳābele vü muʿāraża iden ḫasire'd-dünyā ve'l-āḫireti olmaḳ ḫavfı vardur saʿādet şol (21) kimselere ki bu ṭā'ifeye irādet ü maḥabbet üzere ola Meṣnevī-yi Şerīf'de mevṣūf olan velī ki ḳuṭb-ı ʿālemdür (22) maẓhar-ı velāyet-i Muḥammedī ve maẓhar-ı ṣıfāt-ı Aḥadī'dür Ḥażret-i Mevlānā evliyā'ullāhuñ merātibine işāret eyler ki imām-ı ḥayy (23) nūr ve anuñ ʿaḳlı anuñ Cibrīl'idür [vech-i ṣānīye göre *çü Cibrīl ūst* taḳdīrindedür]

V'ān velī ki kem ezū ḳındīl-i ūst

ve ol velī ki mertebede ḳuṭbdan nāḳışdur ḳuṭbuñ ḳındīlidür (24) yaʿnī aña feyż u nūr ḳuṭbdan irişür [*ḳındīl ḳāf*uñ kesriyiledür]

---

13 yaʿnī ẓāhirdür N-

[612] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

V'ān ki z'īn ḳındīl kem mişkāt-ı māst

ve ol velī ki bu ḳandīlden yaʿnī bu velīden (25) mertebede nāḳışdur bizüm mişkātımuzdur yaʿnī ol velī mişkāt meṣābesindedür

Nūrrā dermertebe tertībhāst

nūr içün (26) mertebede tertībler vardur yaʿnī evliyā'ullāhuñ merātibi nūruñ merātibi gibi mütefāvitdür ve bu envār Ḥażret-i Ḫudā'nuñ nūrānī ḥicāblarıdur (27) niteki āftābuñ ḥicāb u perdesi nūrānīdür ki bir kimse āftābı tamām müşāhede itmege ḳādir degüldür zīrā anuñ ñurı çeşmüñ nūrına (28) ġalebe eyler

Z'ān ki hef ṣad perde dāred nūr-ı Ḥaḳ

zīrā ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ nūrı hef ṣad perde ṭutar yaʿnī nūr-ı Ḥaḳḳ'uñ perdesi firāvāndur (29) *hef ṣad*dan murād ḥaṣr u taʿayyün degüldür belki hemān keṣretden kināyetdür *hef ṣad heft ṣad*dan muḫaffefdür ki yedi yüz maʿnāsınadur

(30) **Perdehā-yı nūr dān çendīn ṭabaḳ**

nūr perdelerinüñ ṭabaḳını bu ḳadar bil bu hem vechdür nūruñ perdelerini bu ḳadar ṭabaḳ bil (31) yaʿnī bu ḳadar ṭabaḳadur evliyā'ullāhuñ ṭabaḳātı nūr-ı Ḥaḳḳ'uñ perdeleri ḳadardur [vech-i ṯānīye göre *perdehā-yı nūrrā* taḳdīrindedür]

Ezpes-i her perde ḳavmīrā maḳām

her perdenüñ (32) ardından bir ṭā'ifeye maḳām vardur yaʿnī bu nūrānī perdelerden her bir perdenüñ ardında evliyā'ullāhdan mestūr (33) bir ḳavm vardur

Ṣaf ṣafend īn perdehā şān tā imām

anlaruñ bu perdeleri ṣaf ṣafdur imāma degin ki murād ḳuṭb-ı ʿālemdür **[H49a]** (1) bu maʿnā hem mümkindür imāma degin anlar ṣaf ṣafdur bu perdelerde ki murād envār-ı Ḫudāyī'dür [vech-i evvele göre *īn perdehā-yı şān* taḳdīrindedür] niteki sulṭān-ı selāṭīn-i zamān (2) ve ṣāḥib-i heft iḳlīm-i cihān saʿādetlü pādşāhımuz Sulṭān Murād Ḫan'uñ edāmallāhu ʿömruhū ve devletühū ve ḫilāfetühū ilāinḳırāżu'l-(3)zamān bendelerinüñ vaẓā'ifi nice mütefāvit ü teḳarrübde baʿżısı ziyāde müteḳarrib ü maḳbūl ise maḳbūlān-ı dergāh-ı (4) eḥadiyyet ve muḳarrebān-ı bārgāh-ı ṣamediyyet hem bu üslūb üzeredür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret eyler

(5) **Ehl-i ṣaff-ı āḫirīn ezżaʿf-ı ḫᵛīş**

āḫir ki ṣaffuñ ehli kendünüñ żaʿfından yaʿnī evliyāʾllāhdan āḫir ki perdede olanlar (6) kendülerinüñ żaʿfından [*āḫirīn* āḫir ki maʿnāsınadur]

Çeşmşān ṭāḳat nedāred nūr-ı pīş

anlaruñ çeşmi öñ ṣafda olan nūra ṭāḳat ṭutmaz pes (7) biʾż-żarūrī vāsıṭaya muḥtācdur

Vʾān ṣaf-ı pīş ezżaʿīflīī başar

ve ol öñ ṣaf başarınuñ żaʿīflüginden ve (8) istiʿdādınuñ ḳuṣūrından

Tāb nʾāred rūşenā-yı pīşter

öñrek ṣaffuñ **[M60b]** rūşenāluġına ṭāḳat getürmez [*tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur *ziyāderek rūşenāluġa ve nūra* bu vech üzere *bīşter* bā-yı ʿarabī iledür]

Rūşenīī (9) **kʾū ḥayāt-ı evvelest**

şol rūşenlük ki o evvelüñ ḥayātıdur yaʿnī şol nūr ki ṣaff-ı evvel andan ḥayāṭ-ı nūrānī ḥāṣıl eyler

(10) **Renc-i cān u fitne-yi īn aḥvelest**

bu aḥvelüñ cānınuñ derd ü renci ve āşūb u fitnesidür zīrā nūr-ı Ḥaḳ perdesinde olan velīnüñ (11) ol ḳadar istiʿdādı yoḳdur ki nūr-ı evvelde ṣābit ü ḳāʾim olan velīye olan feyż ü tecelliyāta ṭāḳat getüre ṭāḳat getürmege imkān (12) yoḳdur belki anuñ helāk ve bir fitneye irişmesine sebeb olur Ḥażret-i Mevlānāʾnuñ mābaʿdında vāḳıʿ olan beytlerüñ maʿnāsı bu şerḥ (13) olınan maʿnāyı müʾeyyiddür bu vech üzere *evvel*den murād ḳuṭb ve *īn aḥvel*den murād *Vʾān ṣaf-ı pīş ezżaʿīflīī başar* olur (14) *aḥvel*den murād bu ṭāʾife ve *evvel*den murād ehl-i ṣaff-ı āḫirīn olmaḳ hīç bir vechile mümkin degüldür zīrā sibāḳ **[N50a]** u siyāḳuñ (15) aña delāleti yoḳdur *aḥvel* şaşı maʿnāsınadur zübde-yi kelām budur ki bu yetmiş biñ nūr perdesinde olan ṭāʾife mādām ki (16) bu perdelerden güẕer eylemeye kendüsinden ʿālī olan nūruñ pīş ü tecellīsine ṭāḳat getüremez belki kendü ḥāli iʿtibārı ile (17) kendüsinden ʿālī olan nūruñ ve ehlinüñ vücūdına münkirdür evliyāʾullāhuñ aḥvālini tetebbuʿ itmiş kimseye bu ḥāli ziyāde rūşendür (18) Mevlānā Cāmī ḥażretlerinüñ Nefeḥāt-ı Üns nām kitābında vāḳıʿdur hemān bir miṡāl buña Muḥyiʾd-dīn-i ʿArabī ḥażretleri gibi ʿālī-ḳadr meşāyıḫdan

18 buña HM: buña beñzer N

(19) ve ʿulemādan çoḳ kimse ikfār eylemişdür zīrā Şeyḫ-i Ekber ḥażretlerinden ṣādır olan kelimāt kendünüñ ṭabaḳasına münāsibdür (20) anlaruñ ṭabaḳaları dündur bu kelimāt anlaruñ ḥāli olmaġa mecāl yoḳdur [bu mışrāʿuñ maẓmūnı żarar-ı küllīdür]

Aḥvelīhā endek endek kem şeved

aḥvellükler azar (21) azar nāḳış olur yaʿnī riyāżet ü ʿibādete saʿy u gūşiş iderek tedrīcile ḥicāblar mürtefiʿ olur

Çün zihefṣad büg'z̲ered (22) **ū yem şeved**

çünki ol aḥvel yedi yüz nūr ḥicābından güz̲er ide deryā olur [*yem* deryā maʿnāsınadur] yaʿnī merātib-i nūr perdelerini ʿubūr itdükden (23) ṣonra kāmil ü müntehī olur zīrā cemīʿ-i nūra cāmiʿ olmasa nāḳış olur pes her ḥicāb-ı nūrānī bir ḳaṭre meş̲ābesinde olur ḳaçan ki (24) cemīʿisine cāmiʿ ola deryā-yı nūr olup merātibde müntehī olur bu ḥadīş̲-i şerīf mūcibince ḥicāb-ı nūrānī yetmiş biñdür

"İnne lillāhi (25) *teʿālā sebʿīne elfī ḥicābin minnūrin ve ẓulmetin"*[613]

Ḥażret-i Mevlānā'nuñ hef ṣad z̲ikri ḥicābuñ keş̲retini işʿār içündür

ḥikāyet (26) Ebū Saʿīd Ḫarrāz ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz buyurmışlardur çünki Ḥażret-i Ḫudā ʿazze ismuhu isteye ki bir bendesini velāyet mertebesine (27) irişdüre anuñ üzerine evvel z̲ikrullāh ḳapusını açar çünki z̲ikrullāhdan müteleẕẕiẕ ola aña ḳurb ḳapusını açar ve girü refʿ eyler ve girü (28) anı tevḥīd üzere ṭutar ve andan ḥicābları refʿ eyler ve ʿaẓamet ü celāl perdelerini açar çünki ol bende Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ol (29) ʿaẓamet ü celālini müşāhede ide kendüden fānī olup Ḫudā-yı Teʿālānuñ ḥıfẓında ḳalur ve deġā vü pür-telbīs nefsden berī (30) olup ḫalāṣ olur pes tedrīcile veliyy-i kāmil olur Ḥażret-i Mevlānā bu sırruñ beyānına şürūʿ eyledi

Āteşī k'ışlāh-ı āhen (31) **yā zerest**

şol āteş ki āhenüñ yā zerüñ ışlāḥıdur yaʿnī şol āteş ki anuñıla āheni yā zeri ışlāḥ u tertīb eylerler

---

23 ḳaçan ki HM: ḳaçan her kim N

[613] Şüphesiz ki allah için nur ve zulmetden yetmiş bin perde vardır. (Heysemî, Mecma'u'z-Zevaid, 1/79, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1407.)

31 şol āteş ki āhenüñ yā zerüñ ışlāḥıdur yaʿnī H-

Key ṣalāḥ-ı ābi vü sîbî terest

ḳaçan ter ü tāze ayvanuñ ve (32) elmānuñ ṣalāḥıdur yaʿnî āhen ü zer taḥammül itdügi āteşe tāze vü laṭîf ayva taḥammül itmege imkān yoḳdur zîrā yanup maḥv olur (33) niteki Ḥażret-i Mevlānā bu maʿnāyı beyān eyler zübde-yi kelām budur ki herkes müşāhede-yi cemāl-i İlāhî'ye ḳādir ü ḳābil degüldür ve merātib-i **[H49b]** (1) müşāhede mütefāvitdür zîrā enbiyā ve ḳuṭb-ı evliyāya olan tecellî-yi İlāhî'ye ednā pāyede olan evliyānuñ ṭāḳat ü taḥammüli yoḳdur Ḥażret-i (2) Mevlānā bunda fevākihden ayva ve elmayı getürdi **[M61a]** zîrā ḫalḳuñ ādetidür ki anları yaş bizek içine ṣarup külüñ içine ḳoyup (3) üzerine ḳorlar ḳorlar [*ābî* ayva maʿnāsınadur]

Sîb ü ābî ḫāmiî dāred ḫafîf

sîb ü ābî ḫafîf ve cüz'î ḫāmluḳ ṭutar

Nî çü āhen tābişî (4) **ḫᵛāhed laṭîf**

ol sîb ü ābî āhen gibi laṭîf ü ḳavî tābiş ü şuʿle istemez niteki evliyā kemterîn Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ nūrına (5) taḥammül eylemez illā vāṣılān-ı yaḳînüñ vāsıṭasıyıla

Lîk āhenrā laṭîf ān şuʿlehāst

lākin āhene ol şuʿleler laṭîfdür

(6) **Ki cüẕūb-ı tābiş-i ān ejdehāst**

zîrā āhen ol ejdehānuñ tābiş ü ḥarāretini ceẕb idicidür yaʿnî āhenüñ āteşe taḥammüli (7) vardur vāsıṭaya iḥtiyācı yoḳdur [*ejdehā*dan murād āteşdür] *āhen*den murād kim idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ eyledi

Hest āhen (8) **ān faḳîr-i saḫt-keş**

āhen ol saḫt u riyāżet-keş faḳîrdür [*saḫt-keş saḫtî keşt* iʿtibārı üzeredür]

Zîr-i pütk ü āteşest ū sürḫ u ḫoş

ki pütk ü āteşüñ altında (9) o sürḫ ve ḫoşdur yaʿnî riyāżet ü ʿibādet ü mücāhede pütk ü āteşinüñ meşaḳḳatine taḥammül eyler pes tecellî ve müşāhede-yi cemāl-i Ezelî'den (10) behre-gîr olmaḳ isteyen kimseye lāzımdur ki ḳalbden ḫavāṭırı nefy idüp faḳr u riyāżet yükini çeke [*pütk* çekiç maʿnāsınadur]

hikāyet (11) ʿAlī bin Süheyl bisyār riyāżet ü ʿibādet idüp vāfir mücāhede eyleridi aña eyitdiler bu ḳadar riyāżet ü ʿibādet eylersin (12) kendüñi helāk itmekden ḳorḳmaz mısın eyitdi ben nefsime bu ḳadar cefayı ol sebebden revā ṭutarum ve maʿḳūl görürüm ki (13) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ viṣāline vuṣūl **[N50b]** müyesser ola tā ʿavām gibi vefāt itmeyüm belki çünki beni daʿvet eyleyeler ḳabūl idem bir gün (14) gideridi ki lebbeyk didi ve öldi pes şol kimse ki ṣābir-i belā olup ṭāʿat ü ʿibādete saʿy ide Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (15) viṣāli aña müyesser olur ve aḫlāḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl bulur āhen gibi ki āteşüñ tāb u şuʿlesine taḥammül itdügiçün āteşüñ (16) reng ü nūrına maẓhar olup andan eṣer-i āteş ẓāhir olur niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur

Ḥācib-i āteş büved bī vāsıṭa

(17) āhen vāsıṭa ve ḥicābsız āteşüñ ḥācib ü muṣāḥibi olur

Der dil-i āteş reved bī vāsıṭa

rābıṭa vü vesīlesiz āteşüñ (18) içine gider ve anuñ mülāḳātından tīre-rūyluḳdan ḫalāṣ olup rūşen-dil olur şol ʿāşıḳ gibi ki ḳurb-ı viṣāl-i İlāhī sebebi (19) ile cismāniyyet ü nefsāniyyetden berī olup rūḥāniyyet ü nūrāniyyet mertebesine irişür [*dil* bunda derūn maʿnāsınadur]

Bī ḥicābī āb u ferzendān-ı āb

bir ḥicāb (20) u vāsıṭasız āb ve ābuñ ferzendleri yaʿnī ābdan neşv ü nemā ve ḥayāt bulanlar

Puḫtegī z'āteş neyābend ü ḫiṭāb

āteşden pūḫtelük (21) ve ḫaṭāb bulmazlar yaʿnī pūḫte olup āteşden müstefid olmaġa vāsıṭa olmayınca mümkin degüldür niteki istiʿdādda nāḳış olan (22) sālik mürşid-i kāmilsüz tecellī-yi Ẕāt ve müşāhede-yi cemāl-i İlāhī'ye ḳādir degüldür [*ḫiṭāb* söz ve münāsebet ve istifāde maʿnāsına mümkindür]

Vāsıṭa dīgī büved yā tābeī

vāsıṭa bir dīg yā bir (23) tābedür yaʿnī bir nesneyi bişürmek istesek elbette bir ẓarf lāzımdur ki anı yaḳmaġa ḳādir olmaya çölmek ve tābe gibi *dīg* (24) çölmek maʿnāsınadur *tābe* ʿavām taḥrīf idüp tava dirler

---

23 yaḳmaġa HM: yaḳmaḳ N

Hemçü pārā derreviş pātābeī

reviş ü reftārda pāya (25) pātābe gibi zīrā çıplaḳ ayaḳ gitmek ziyāde müşkildür *pātābe* baldıra ṣarduḳları nesnedür

Yā mekānī dermiyān tā ān (26) **hevā**

yā ortada bir mekān gerek tā ol hevā

Mīşeved sūzān u mīāred bemā

āteşden sūzān u germ ola ve āteşüñ (27) ḥarāretini cāmede olan āba getüre ḥammāmede esbāb u fūṭalar serdükleri maḥal gibi ki hevā āteşden germ olup esbāb (28) u fūṭaları ḳurı eyler eger ol esbābı vāsıṭasız āteş üzere ḳoyasın yanup maḥv u nāpeydā olur ammā āhen (29) vāsıṭasız āteşüñ içine ḳonur yanmaz belki āteşile hem-reng olup nūrāniyyet taḥṣīl eyler ḳuṭb-ı zamānuñ ḥāli (30) sā'ir evliyāya nisbet böyledür [*bemā* bize maʿnāsı mülāyim degüldür]

Pes faḳīr ānest k'ū bīvāsıṭast

pes ḥaḳīḳatde faḳīr oldur ki ol faḳīr vāsıṭasızdur (31) yaʿnī vāsıṭasız müşāhede-yi cemāl-i İlāhī'ye ḳādir ola [*k'ū* ki ū taḳdīrindedür]

Şuʿlehārā bāvücūdeş rābıṭast

ol faḳīrüñ vücūdına (32) şuʿlelerüñ rābıṭası vardur yaʿnī anuñ vücūdı **[M61b]** envār-ı İlāhiyye'den hergiz cüdā olmaz ve anuñ rıżāsı Ḥażeret-i Ḥaḳḳ'uñ (33) rıżāsıdur ve anuñ reddi Ḥaḳ teʿālā'nuñ reddidür

Pes dil-i ʿālem veyest īrā ki ten

pes ʿālemüñ ḳalb ü dili ol **[H50a]** (1) faḳīrdür zīrā ki beden [*īrā* zīrā maʿnāsınadur]

Mī resed ezvāsıṭa īn dil befen

bu dilüñ vāsıṭasından fenn ü kemāle irişür pes ḳuṭb-ı (2) zamān dil ve ʿālem-i beden meşābesindedür niteki dil her ne isterise bedende ol ẓāhir olur ve ḳuṭb-ı zamān her ne (3) isterise cihānda hemān ol ẓuhūr bulur zīrā maẓhar-ı āṣār-ı ṣunʿ-ı İlāhī olmışdur

Dil nebāşed ten çi dāned güft ü gū

(4) eger dil olmaya güft ü gūyı ve re'y ü tedbīri ne bilür

---

24 pārā MN: mārā H
24 pāya MN: bize H

Dil necūyed ten çi dāned cüst ü cū

eger dil her nesne ṭaleb (5) itmeye ten cüst ü cūyı ne bilür *mıṣraʿ*

"Her kücā dil mīkeşed nāçār mībāyed şüden"[614]

niteki ʿālem beden-i insānīde

"İnne fi'l-(6)*cesedi limużġatin ṣaluḥat ṣaluḥa'l-cesedü küllühū ve iẕā fesedet fesede'l-cesedü küllühu elā ve hiye'l-ḳalbü"* [615]

mūcibince cemīʿ-i bedenüñ (7) ṣalāḥı ḳalbüñ ṣalāḥı iledür bu ʿālemüñ cemīʿ-i umūr u aḥvāli anuñ irādet ü taṣarrufı iledür ki murād zamānuñ ḳuṭbı olan faḳīrdür ki (8) evṣāf-ı ḥamīdesi yuḳarıda beyān olınmışdur

Pes naẓargāh-ı şuʿāʿ ān āhenest

pes şuʿāʿuñ naẓargāhı ol āhendür zīrā nāruñ (9) ḥarāret ü nūrāniyyetinüñ ẓuhūrı āhendedür ābda ve anuñ ferzendlerinde degüldür

Pes naẓargāh-ı Ḫudā dil nī tenest

pes Ḫudā'nuñ naẓargāhı (10) dildür ten degüldür zīrā

"İnnallāhe lāyenẓuru ṣuveriküm bel yenẓuru ilāḳulūbiküm ve aʿmāliküm"[616]

*dil*den murād bunda ḳuṭb-ı zamāndur ki cemīʿ-i tedbīr ü (11) taṣarruf aña müfevvıżdur pes maʿlūm oldı ki ṣāḥib-dillük ziyāde ʿālī vü laṭīf mertebedür

Bāz īn dilhā-yı cüzʾī çün tenest

(12) girü bu cüzʾī diller ten gibidür *dilhā-yı cüzʾī*den murād ḳulūb-ı ḫalāyıḳdur

Bādil-i ṣāhib-dilī k'ū maʿdinest

şol ṣāḥib-dilüñ (13) diline ki o ṣāhib-dil maʿdindür [*maʿdin dāl*üñ kesriyiledür] yaʿnī ḳulūb-ı ḫalḳ-ı ʿālem ḳuṭb-ı zamānuñ ḳalbine nisbet ten gibidür zīrā ḳuṭb-ı zamān maʿārif ü esrār u envār (14) ve ḥükm ü taṣarrufuñ maʿden ü menbaʿıdur ki cemīʿ-i ḳulūba neşv ü nemā andan irişür maʿnāda ol ḥākim cemīʿ-i ʿālem anuñ maḥkūmıdur ve bu ḥadīṯ-i (15) şerīfüñ mażmūnınuñ māṣadaḳı ol ṣāḥib-dilüñ **[N51a]** dilidür ki maẓhar-ı āṯār u esrār-ı Ḫudā'dur

---

[614] Gönül her ne zaman çekerse çaresiz kalır.

[615] Âgâh olunuz, cismin içinde bir lokmacık et (parçası) vardır ki iyi olursa bütün cesed iyi olur, bozuk olursa bütün cesed bozulur. İşte o (et parçası) kalbdir. (Buhârî, Sahih, 1/28; Müslim, Sahih, 3/1219)

[616] Şüphesiz Allâh, şûretlerinize bakmaz. Bilakis kalblerinize ve amellerinize bakar. (Müslim, Sahih, 4/1987)

“Lāyeseʿunī ʿarżī ve lāsemāʾī ve lākin yeseʿunī ḳalbü (16) *ʿabdiyyü’l-müʾmini’t-teḳiyyi’n-naḳiyyi’l-veddā“”*[617]

Bes miṣāl ü şerḥ ḫᵛāhed īn kelām

bu kelām çok miṣāl ü şerḥ ister yaʿnī ḳuṭb-ı zamānuñ (17) vaṣfında ziyāde tafṣīl lazımdur [*bes* bā-yı ʿArabī ile bunda bisyār maʿnāsınadur]

Līk tersem tā nelaġzed vehm-i ʿām

lākin ḳorḳarum tā ʿāmuñ vehmi ṭırınmaya yaʿnī ḳorḳarum ki (18) ʿavām bu sözümden murād ne idügini fehm itmeyüp bir nāmaʿḳūl iʿtiḳād üzere ḳalup ḍalālete düşeler ve illā bu maḳām tafṣīl ü (19) ıṭnāb iḳtiżā eyler maḳāmdur

Tā nekerded nīkuyī-yi mā bedī

tā bizüm ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ’a olan delālet ü irşād u hidāyet içün olan (20) saʿyimüz vesvese ve iḍlāl olmaya

Īn ki güftem hem nebüd cüz bīḫodī

bu miḳdār söz ki didüm hem bīḫodluḳdan ġayrı degül idi yaʿnī bu sözler (21) daḫı bīḫodluḳ ile söylenmişdür ki şevḳ ġālib iken ẓāhir olmışdur

Pāy-ı kejrā kefş-i kej bihter büved

egri ayaġa egri başmaḳ yekrekdür (22) zīrā cinsiyyet ü münāsebet vardur rāst kefş çendān münāsib degüldür zīrā münāsebet yoḳdur yaʿnī ʿaḳl-ı müstaḳīm olan maʿnāyı istiḳāmet (23) üzere ve saḳīm olan seḳāmet üzere fehm eyler

Mer gedārā destgeh berder büved

gedānuñ ḳudreti ḳapu üzeredür ḫāne içinde degüldür (24) zīrā kimsenüñ ḫānesine icāzetsiz girmege ḳādir degüldür lākin ḳapulara gelüp dilenmege ḳudretleri vardur ḫalḳuñ ʿadeti ḳapudan (25) ḳovmaḳ degüldür belki herkes bir nesne iḥsān eyler yaʿnī baña lāzım olan ẓāhir naṣīḥatdür derūnda olan iʿtiḳādlarını ıṣlāḥ degüldür (26) zīrā aña Ḥażret-i Ḫudā’dan ġayrı kimse ḳādir degüldür bu hem vechdür egri ayak içün egri başmaḳ eyürek **[M62a]** olur zīrā münāsebet (27) vardur yaʿnī ṭabʿ-ı müstaḳim ṣāḥibi maʿnāyı ʿaḳlına münāsib istiḳāmet

---

[617] Ben yere göğe sığmam. Ben ancak takva sahibi, temiz, yumuşak huylu mü’min kulumun kalbine sığarım. (Keşfü’l-Hafâ. C. 2, .s.1253)

üzere fehm eyler ve ṭabʿ-ı saḳīm ṣāḥibi maʿnāyı ʿaḳlına muvāfıḳ (28) istiḳāmet üzere aḫẕ eyler gedāya ḳudret ḳapu üzere olur ki ḫāne ṣāḥibinden bir nesne ṭaleb eyler ammā ḫānenüñ içine (29) girmege ḳādir olmaz yaʿnī baña lāzım olan ḫalḳa vaʿẓ u naṣīḥatdür tā ki ṭarīḳ-i müstaḳīme vuṣūl bulalar ʿaḳl u iʿtiḳādlarını (30) ışlāḥ itmege ḳādir degülüm zīrā bu ḫuṣūṣa ḳādir hemān ʿalākülli şeyʾin ṣāḥibidür [*destgeh* ḳudret maʿnasınadur]

İmtiḥān kerden-i pādşāh ān dü ġulāmrā ki (31) ***nev-ḫırīde būd***

pādşāhuñ imtiḥān eylmesi beyānındadur ol iki ġulāmı ki yeñiden ṣatun alınmış idi

Pādşāhī dü ġulām-(32)**erzān ḫırīd**

bir pādşāh ucuz iki ġulām ṣatun aldı [*ḫırīd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Bāyekī zʾān dü süḫan güft ü şenīd

ol iki ġulāmdan birine (33) pādşāh söz söyledi ve ol ġulāmdan söz işitdi yaʿnī anlaruñ żamāʾir ü serāʾirine muṭṭaliʿ olmaḳdan ötüri ol iki ġulāmdan **[H50b]** (1) biri ile mükāleme vü muṣāḥabet eyledi *pādşāh*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳʾdur *erzān ḫarīd*den murād zaḥmet ü meşaḳḳatsiz (2) ḫalḳ itdügidür *erzān* ucuz maʿnāsınadur bundan ol iki ġulāmdan murād ne idügi münāsebetile ḥikāyet arasında beyān u (3) ʿıyān ḳılınur

Yāfteş zīrekdil ü şīrīn-cevāb

pādşāh ol ġulāmı zīrek-dil ü şīrīn-cevāb buldı

Ezleb-i şīrīn çi (4) **zāyed şekker-āb**

şekkerüñ lebinden ne ṭoġar şekker ṣuyı ṭoġar zīrā

“Küllü ināʾin yeteraşşuḥu bimā fīhi”[618]

ḥasebince şekerden leẕīẕ şerbet ve ḫūb u (5) ḫışālden eyü ḫaṣlet ẓāhir ü peydā olur çünki ol ġulāmuñ lisānından eyülük peydā oldı Ḥażret-i Mevlānā (6) ol münāsebetile zibānuñ sırrına münāsib maʿārifüñ beyānına şürūʿ eyledi [baʿż-ı nüsaḫda *sükker* vāḳıʿdur ki ʿArabīʾdür baʿż-ı nüsaḫda *şekker* vāḳıʿdur ki Fārisīʾdür ki vezn içün müşeddeddür ikisi bile ḫūb u şīrīndür]

---

29 vaʿẓ N-

[618] Her kap içindekini sızdırır.

Ādemī maḫfīst derzīr-i zebān

ādemī lisānı altında (7) maḫfī ve pinhāndur niteki Ḥażret-i ʿAlī kerremallāhu vechehū buyurmışdur

"El-merʾü maḫfī taḥte lisānihī"[619]

ve bir rivāyetde böyledür

(8) *"El-merʾü maḫbūʾe fī-ṭayyi lisānihī lāfī-ṭaylasānihī"* [620]

[*zebān*da fetḥa faṣīḥdür]

Īn lisān perdest berdergāh-ı cān

bu zebān cānuñ dergāhı üzere perdedür (9) ḳapudan perde refʿ olınmadın ḫāneden ne var idügi āşkār u ẓāhir degüldür zebān daḫı güftāra gelmedin ḫāne-yi dilde ne (10) nihān idügi ve ṣāḥib-i zebān nice kimse olduġı ʿıyān olmaz *ḳıtʿa*

Zebān derdehān ey ḫıredmend çīst

Kilīd-i (11) *der-i genc ṣāḥib-hüner*

Çü derbeste bāşed çi dāned kesī

Ki cevher-fürūşest yā pīleved[621]

Çünki bādī perderā derhem keşīd

(12) çünki bir bād perdeyi bir yire çekdi yaʿnī çekdi tekellümile perde refʿ oldı

Sırr-ı ṣaḥn-ı ḫāne şüd bermā pedīd

ḫānenüñ ṣaḥnınuñ sırrı bize (13) āşkār oldı yaʿnī derūn-ı dilde pinhān olan aḥvāl ẓāhir olur bu hem vechdür ḫāne ṣaḥnınuñ sırrı bize āşkār oldı ki maḳṣūd (14) ne idügi bu beytlerden rūşendür

K'ender ān ḫāne [N51b] güher yā gendümest

ki ol ḫānede gevher midür yā buġday mıdur [*gendüm* buġday maʿnāsınadur]

---

[619] İnsan sözünün altında gizlidir. Hz. Ali. (r.a)

[620] İnsan elbisesinin değil lisanının altında gizlenendir.

[621] Ey akıllı kişi, ağızdaki bu dil nedir? Hüner sahibi için hazinenin kapısının anahtardır. Kapalı kalırsa kim ne bilir ki, mücevher satıcısı mı?

13 oldı M: olur N, H-

(15) **Genc-i zer yā cümle mār u kejdümest**

altun genci midür yāḫud cümle ılan ve ʿaḳreb midür yaʿnī laṭīf ü maʿḳūl yā ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl (16) sözler midür yā ʿilm ü hüner ü maʿrifet ü laṭīf iʿtiḳād mıdur yāḫud żarar-ı maḥż ve ʿayb u cehl ü sefāhet midür

Yā derū (17) **gencest ü mārī berkerān**

yāḫud ol ḫānede genc mi vardur ve anuñ kenārında bir mār mı vardur yaʿnī anda hem nefʿ ve hem żarar mı (18) vardur

Z'ān ki neb'ved genc-i zer bīpāsbān

zīrā ki altun genci pāsbānsız olmaz zīrā kişi her ne ḳadar hünermend olsa ʿaybdan (19) ḫālī degüldür *kerān* kenār maʿnāsınadur *beyt*

Cevr-i düşmen çi küned ger neküşed ṭālib-i dōst

Genc ü mār u gül ü (20) *ḫār u ġam u şādī behemend*[622]

Ḥażret-i Mevlānā girü ḥikāyete rücūʿ eyledi

Bīte'emmül ū süḫan güftī çünān

ol ġulām fikr (21) ü teʾemmülsüz ancılayın laṭīf ü maʿḳūl **[M62b]** söz söyledi

K'ez pes-i pān sad te'emmül dīgerān

ki ġayrılar ol sözi beş yüz fikr ü (22) teʾemmülden ṣoñra söylerler idi yaʿnī çoḳ teʾemmülden ṣoñra ḳādir olurlarıdı [*pān ṣad* beş yüz maʿnāsınadur]

Güftiī derbāṭıneş deryāstī

didüñ ki ol (23) ġulāmuñ bāṭınında deryā var idi

Cümle deryā gevher-i gūyāstī

cümle deryā söyleyici gevher idi ki ʿale'l-fevr gevher gibi laṭīf sözleri (24) ʿıyān eyledi

Nūr-ı her gevher k'ezū tābān şüdī

her gevherüñ nūrı ki ol gevherlerden tābān u raḫşān oldı

Ḥaḳḳ u bāṭılrā (25) **ezū Furḳān şüdī**

---

[622] Dost öldürmeye talip değilse düşmanın cevri ne yapabilir! Hazine ve yılan , gül ve diken, gam ve mutluluk, tümü birdir.

23 var idi HM: vardur N

ḥaḳḳ u bāṭıla ol gevherden Furḳān oldı yaʿnī anuñ sözlerinden ḥaḳḳ u bāṭıl biribirinden mümtāz oldı (26) *gevher*den murād sözdür

Nūr-ı Furḳān farḳ kerdī behr-i mā

Furḳān'uñ nūrı bizden ötüri farḳ eyledi

Ẕerre ẕerre ḥaḳḳ u bāṭılrā (27) **cüdā**

ḥaḳḳ u bāṭılı biribirinden ẕerre ẕerre cüdā vü mümtāz eyledi *furḳān*dan murād Ḳurʾān-ı ʿAẕīm'dür ki anuñ sebebi ile dīn-i mübīnde (28) ẕerre ḳadar şekk ü şüphe ḳalmadı niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"El-yevme ekmeltü leküm dīneküm ve etmemtü ʿaleyküm niʿmetī"[623]

(29) **Nūr-ı gevher nūr-ı çeşm-i mā şüdī**

ol gevherüñ nūrı bizüm çeşmimüzüñ nūrı oldı yaʿnī biz ol nūr sebebi ile ʿilm-i yaḳīn derecesinden (30) ʿayne'l-yaḳīn mertenesine irişdük

Hem suʾāl ü hem cevāb ezmā büdī

hem suʾāl ve hem cevāb bizden oldı yaʿnī daḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳı (31) āşkār idüp müşkilātı ḥall idici olduḳ

Çeşm-i kej kerdī dü dīdī ḳurṣ-ı māh

çeşmüñi egri eyledüñ ḳurṣ-ı māhı iki gördüñ [*māh ḳurṣ*a teşbīh müdevver olduġından ötüridür]

(32) **Çün suʾālest īn naẓar deriştibāh**

çünki suʾālüñ budur naẓar iştibāhdadur ve illā ḥaḳīḳatde suʾāl yoḳdur yaʿnī ḳurṣ-ı (33) māh ḥaḳīḳatde birdür ikilük naẓaruñ iʿvicācındandur bu sebebden saña müştebih olmışdur

Rāst gerdān çeşmrā dermāhtāb

[H51a] (1) māhtābda çeşmüñi rāst eyle

Tā yekī bīnī tu mehrā nek cevāb

tā māhı sen bir göresin ve iştibāhdan ḫalāṣ olasın ol (2) suʾāle işte cevāb budur pes lāzımdur ki her ḫuṣūṣda imʿān-ı naẓar idüp rāst-bīn olasın tā ki Mālik-i mülk ve

---

28 ü şüphe N-

[623] Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Mãide/3.

2 lāzımdur ki M-

Mutaṣarrıf-ı (3) muṭlaḳ ve Ḥākim-i ḥaḳīḳī Ḥażret-i Ḫudā idügi saña āşkār ü müşāhede ola [*nek* muḫaffefdür *īnek*den]

Fikretetrā rāst kün nīkū niger

fikrüñi rāst eyle eyü naẓar (4) eyle [*niger* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerüdür]

Hest ān fikret şuʿāʿ-ı ān güher

senüñ ol fikretüñ ol güherüñ şuʿāʿ u pertevidür pes eger sende ṣalāḥ ola muḳarrerdür ki (5) Ḥażret-i Ḫudā cānibinden muvaffaḳsın saʿādet ü devlet saña ki seni ḫidmetine revā vü lāyıḳ gördi niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (6) ʿaleyhi ve sellem buyurdı

"İẕā erādallāhu biʿabdin ḫayran yestaʿmelühū"[624]

Allāh Teʿālā ḥażreti bir bendesine ḳaçan ḫayr murād iderise (7) anı ḳullandurur yaʿnī ḳable'l-mevt anı ʿamel-i ṣāliḥ cānibine sevḳ eyler baʿż-ı nüsaḫda beyt-i meẕkūr böyle vāḳıʿdur

Fikretet ki kej (8) **mebīn nīkū niger**

senüñ fikretüñ ki egri naẓar eyleme eyü naẓar eyle [*mebīn* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Hest hem nūr u şuʿāʿ-ı ān güher

hem ol güherüñ nūr u şuʿāʿıdur

(9) **Her cevābī k'ān zigūş āyed bedil**

her bir cevāb ki ol cevāb gūşdan dile gelür yaʿnī ḳalbe teʾşīr eyler

Çeşm güft ezmen şinev ūrā bihil

(10) çeşm eyitdi anı benden işit gūşı ḳo yaʿnī andan ferāġat eyle zīrā

Gūş dellālest ü çeşm ehl-i vişāl

gūş dellāldur ve çeşm (11) ehl-i vişāldür zīrā gūşdan irişen ḫaberdür ve çeşmden irişen āşkāre teşne-dil ʿāşıḳa müşāhede-yi **[N52a]** cemāl-i cānānuñ ḥuṣūlidür (12) her ḫuṣūṣda çeşmden irişen ḥālet ü ḳanāʿat gūşdan irişmek muḥāldür niteki meşhūrdur *mıṣrāʿ*

Şenīdegī būd mānend-i (13) *dīde*[625]

---

[624] Allah bir kul için hayır murad ederse onu (Salih amelde) muvaffak kılar. (Tirmizî, Sünen, 4/450)
9 cevāb N-

[625] Göz gibi işitir oldu.

Çeşm ṣāḥib-ḥāl ü gūş aṣḥāb-ı ḳāl

çeşm ṣāḥib-ḥāl ve gūş aṣḥāb-ı ḳāldür zīrā gūşdā me'āl ü maḳṣūd **[M63a]** mevcūd (14) degüldür ammā çeşmde mevcūddur

Derşünūd-ı gūş tebdīl-i ṣıfāt

gūşuñ istimāʿında ṣıfātuñ tebdīli vardur zīrā cāhil ü (15) nādān bīmaʿrifet iken gūş ḳīl ü ḳāl vāsıṭasıyıla ol ṣıfāt tebdīl olınup ʿālim ü kāmil ü pür-maʿrifet olur [*derşünūd* bunda *şünūden* taḳdīrindedür ki maṣdar-i muraḥḥamdur]

(16) **Derʿıyān-ı dīdhā tebdīl-i z̲āt**

çeşmlerüñ āşkār u ʿıyānında tebdīl-i z̲āt vardur zīrā dergāh-ı İlāhī'den dūr olup ʿaz̲āba liyāḳati (17) olan kimse müşāhede-yi cemāl-i İlāhī mertebesine vuṣūl bulduḳda maḳbūl-i Cenāb-ı ʿİzzet olup sezāy-ı raḥmet ü maġfiret ve derecāt u (18) ʿāliye olur bu rūşen ü ẓāhirdür ki vāfir saʿy u gūşişden ṣoñra gūşuñ fā'idesi ʿilme'l-yaḳīndür ve çeşmüñ fā'idesi (19) ʿayne'l-yaḳīndür luġatde yaḳīn ol ʿilmdür ki anda şek olmaya bu üç ḳısmdur biri ʿilme'l-yaḳīn biri ʿayne'l-yaḳīn biri ḥaḳḳa'l-yaḳīndür (20) ḥaḳḳa'l-yaḳīn oldur ki z̲ikr olınan iki yaḳīn anda mevcūd ola [*z̲ātest* taḳdīrindedür]

Z'āteş ezʿilmet yaḳīn şüd ezsüḫan

sözden eger senüñ ʿilmüñ (21) yaḳīn oldı ise yaʿnī ʿilm-i ẓāhirde eger yaḳīne vuṣūl bulduñısa

Puḫtegī cū deryaḳīn menzil mekün

riyāżet āteşinden puḫtelük (22) iste ʿilme'l-yaḳīnde menzil eyleme zīrā ʿilme'l-yaḳīnde müşāhede-yi cemāl-i İlāhī müyesser olmaz *z'āteş* kelimelerinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı s̲ānīye (23) ḳayd olındı *beyt*

Ne ḥāfiẓrā ḥużūr-ı dest-i ḫalvet
Ne dānişmendrā 'ilme'l-yaḳīn [626]

[626] Ne hafıza halvet eli, ne bilgine ilmelyakin…

Tā nesūzī nīst ān ʿayne'l-yaḳīn

(24) mādām ki riyāżet āteşinde yanmayasın ol ʿayne'l-yaḳīn degüldür yaʿnī mādām ki vücūd u ḫod-perestlük ve enāniyyetden fānī vü ḫalāṣ (25) olmayasın ʿayne'l-yaḳīn mertebesine vuṣūl bulmaḳ muḥāldür

Īn yaḳīn ḫ[v]āhī derāteş dernişīn

bu yaḳīni isteriseñ riyāżet ü (26) mücāhede āteşinde otur yaʿnī riyāżet ü mücāhedeye ziyāde saʿy u gūşiş eyle (27) Şeyḫ-i Ekber raḥmetullāhu ʿaleyh eyitdi āḫiret ʿaẕābından ḫalāṣ dünyāda riyāżet ü ʿibādet ʿaẕābını çekmegile olur bu beyt suʾāl-i (28) muḳaddere cevāb meşābesindedür keennehū bir kimse eyitdi ki yā gūşdan hīç nefʿ ü fāʾide yok mıdur aña cevāb virmege şürūʿ (29) eyledi [*dernişīn* emr-i ḥażır müfred-i müẕekkerdür]

Güş çün nāfiẕ büved dīde şeved

güş çünki nāfiẕ ü müfīd ola dīde olur yaʿnī bir kimse ki ʿilm taḥṣīl idüp ol (30) ʿilm muḳteżāsı üzere ʿamel ide ʿilme'l-yaḳīnden ʿayne'l-yaḳīne vāṣıl olur

Verne ḳul dergüş pīçīde şeved

ve ger güş nāfiẕ (31) olmaya söz ḳulaḳda dürilmiş olur yaʿnī söz ḳulaḳda ḳalup ḳalbde anuñ teʾşīri olmaz *ḳul*dan murād sözdür (32) meʾāl iʿtibārı ile egerçi emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür

Īn süḫan pāyān nedāred bāz gerd

bu söz ki murād maʿārif-i İlāhiyyedür pāyān (33) u nihāyet ṭutmaz ḥikāyete rucūʿ eyle [bunda *gerd* emr-i ḥażır müfred-i müẕekkerdür]

Tā ki şeh bāān ġulāmāneş çi kerd

tā ki şāh kendünüñ ol ġulāmlarına ne eyledi ve anlarıla **[H51b]** (1) aḥvāli ne oldı

Berāh-ı kerden-i şāh yekīrā ezān dü ġulām vü ezīn dīger pürsīden

ol iki ġulāmdan birini pādşāhuñ göndermesi (2) ve bu ġayrı bendeden ol bendenüñ ḥaḳīḳat-i ḥālini suʾāl itmesi beyānındadur

Ān ġulāmekrā çü dīd ehl-i ẕekā

pādşāh çünki ol ġulāmcugı (3) ẕekā vü idrāk ehli gördi ve anuñ ḥālini maʿlūm eyledi

---

29 ʿilm taḥṣīl idüp HM: taḥṣīl-i ʿilm idüp N

Ān digerrā kerd işāret ki biyā

ol birisine işāret eyledi ki gel yaʿnī pādşāh (4) anı ḥużūr-ı şerīfine daʿvet eyledi ẕekā ẕāluñ fetḥasıyıla zeyreklük maʿnāsınadur ẕāluñ żammesiyile āftāb maʿnāsınadur

Kāf-ı raḥmet (5) **güftemeş taṣġīr nīst**

*ġulāmek*de olan *kāf*a kāf-ı raḥmet didüm taṣġīr kāfı degüldür belki teraḥḥum u şefḳat içündür

Ced güved (6) **ferzendekem taḥḳīr nīst**

ced kendü ferzendinüñ ferzendine benüm ferzendcügüm dir muḳarrer ki anuñ murādı **[M63b]** taḥḳīr degüldür belki anuñ (7) maḳṣūdı şefḳat ü teraḥḥumdur niteki ṭıflek dirler kāf-ı taṣġīr aṣl-ı taṣġīr içündür gāhī şefḳat ü tereḥḥum maʿnāsını ifāde (8) eyler bu *ferzendek*de olan kāf gibi gāhī taḥḳīr içündür [*ferzendekem*de *mīm* mütekellim-i vaḥde içündür] *merdek*de olan kāf gibi bu iki vechden birisi murād olınmasa taṣġīr içündür (9) üç vechde bile taṣġīr maʿnāsından ḫālī **[N52b]** degüldür *güved güyed*den muḫaffefdür

Çün biyāmed ān düvüm derpīş-i şāh

çünki ol (10) ikinci ġulām şāhuñ ḳatına geldi

Būd ū gende-dehān dendān-siyāh

ol ġulām ḳoḳmış aġazlu siyāh dişlü idi yaʿnī ol (11) ġulāmuñ ẓāhiri böyle idi ki aġzı yaramaz ḳokarıdı ve dişleri ḳara idi [*gende* ḳoḳmış]

Gerçi şeh nāḫoş şüd ezgüftār-ı ū

egerçi pādşāh (12) anuñ güftārından nāḫoş ve bīḥużūr oldı

Cüst ü cūyī kerd hem z'esrār-ı ū

ol ġulāmuñ esrār u bāṭınından hem cüst ü cūy (13) ve tefaḥḥuṣ eyledi merd-i ʿāmī ki ṣıdḳ u ḫulūṣ ile ʿibādet idici ola egerçi ẓāhiren anuñ sözi maʿrifet degüldür ve güftārında leṭāfet yoḳdur (14) ammā çünki iʿtibār ḫulūṣ u ṣıdḳ-ı diledür Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ naẓargāhıdur

ḥikāyet Ḥasan Baṣrī ḥażretleri (15) mescide geldi ki anda aḫşam namāzını edā ide meger Ceyb-i ʿAcemī ḥażretleri imāmet eyleridi ümmīdür namāzum maḳbūl olmaz diyü (16) ḫavf itdüginden aña iḳtidā eylemedi ol gice düşinde gördi ki bir kimse aña eyitdi eger Ceyb-i ʿAcemī'nüñ ardında namāz edā itmiş (17) olayıduñ senüñ cemīʿ-i günāhlaruñ ʿafv olınurdı

Güft bāīn şekl ü īn gende-dehān

pādşāh ol ġulāma eyitdi bu şekl ile (18) ve bu ağız ḳoḳusıyıla

Dūr bin'şin līk z'ān sū ter merān

ıraḳ otur lākin ol cānibrek sürme yaʿnī ziyāde ıraḳrak gitme tā ki (19) senüñile muṣāḥabet eylemek mümkin ola [*merān* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ki tu ehl-i nāme vü riḳʿa büdī

zīrā sen nāme vü riḳʿanuñ ehli olduñ yaʿnī senüñile ıraḳdan (20) söyleşmek gerekdür

Nī celīs ü yār ü hem-buḳʿa büdī

muṣāḥib ü yār ve hem-ḫāne olmaduñ yaʿnī lāyıḳ degüldür ki sen baña ḳarīn ü dōst (21) u hem-hücre olasın bunda tenbīh budur ki ṣıdḳ-ı dil ve ṣafā-yı ḫāṭıra mālik fāsıḳ u cāhil egerçi fısḳı sebebi ile Ḥażret-i Ḫudā'dan (22) mehcūr ve kelām-ı ḳabūl-i ʿizzetden dūrdur lākin ʿināyet-i Bārī aña ḳarīn ü tevfīḳ viricidür ki meʿāṣīden tāʾib olup tevbesi (23) Ḥażret'de ḳabūl bulup maḳbūl-i dergāh-ı ʿālī olur

Tā ʿilāc-ı ezdehān-ı tū künīm

tā senüñ ol dehānuña ʿilāc idelüm

Tū ḥabīb ü mā (24) **ṭabīb-i pür fenīm**

sen ḥabīb ü maḥbūbsun ve biz pür-fen ü ḥāẕıḳ ṭabībüz pes lāzımdur ki saña ʿilāc idevüz murāt bu āyet-i kerīme mūcibince

(25) *"Ve mā ene biẓallāmin lilʿabīd"*[627]

Ḥażret-i Bārī ʿazze ismuhū cemīʿ-i eşyānuñ istiʿdādı her niçe ise feyż ü terbiyet daḫı aña göre olur pes hīç (26) bir nesneye ẓulm olmaz

Behr-i kīkī nev-kilīmī sūḫten

bir püreden ötüri bir yeñi kilīmi yaḳmaḳ lāyıḳ degüldür [*kīḳ* püre maʿnāsınadur]

Nīst lāyıḳ eztu dīde dūḫten

(27) hem çünān senden göz dikmek yaʿnī senden iʿrāż idüp seni hālüñ üzere ḳomaḳ lāyıḳ degüldür murād budur Ḥażret-i Ḫudā ki kerīm ü raḥīmdür (28) bir bahāne ile bendesini maġfūr idüp maḳbūl eyler

---

18 ziyāde ıraḳrak H: ziyederek ıraḳ M, ziyāde ırak N

[627] Ben kullara asla zulmedici değilim.Kaf/29.

Bā heme bin'şīn dü se destān bügū

cemīʿ-i ʿuyūbuñıla yaʿnī bu ḳadar ʿaybuñ var iken (29) saña red yoḳdur belki otur iki üç ḥikāyet di

Tā bibīnem ṣūret-i ʿaḳlet nikū

tā senüñ ʿaḳluñuñ ṣūretini eyü vü tamām görem (30) bu hem vechdür tā senüñ ʿaḳluñuñ ṣūretine eyü ve kemāyenbaġī naẓar idem ki ʿaḳluñ ne mertebede idügi ẓāhir ola zīrā meşhūrdur

(31) *"Külli inā'in yeteraşşaḥu bimā fīhi"*[628]

ḥasebince herkesüñ ḳadr ü miḳdārı sözinden rūşen ü āşkār olur

"Ve men eḥabbe şey'en ekşera ẕikrahū"[629]

(32) mūcibince şol kimsenüñ ki ḳalbinde maḥabbet-i Ḫudā ve fikret-i āḫiret ola ẕikr-i Ḫudā'yı ve yād-ı āḫireti çok eyler ḥaḳīḳatde ʿālim ü ʿāḳil budur (33) ve ger ẕikr ü fikri Ḫudā vü āḫiretden ġayrı ola ol kimse dīvāne vü cāhildür zīrā ol kimse bu āyet-i kerīmenüñ mażmūnında dāḫildür

[H52a] (1)*"Yaʿlemūne* **[M64a]** *ẓāhiran mine'l-ḥayāti'd-dünyā ve hüm ʿani'l-āḫirati hüm ġāfilūn"*[630]

Ān ẕekīrā pes füristād ū bekār

pes pādşāh ol ẕekī ġulāmı işe (2) gönderdi [*ū*dan murād pādşāhdur]

Sūy-ı ḥammāmī ki rev ḫodrā beḫār

bir ḥammām cānibine böyle diyü ki yüri kendüñi ḳaşı yaʿnī ḥammāma varup tırāş olup (3) kīse sürinüp ġusl idüp kendüñi pāk eyle bunda tenbīh budur ki mādām ki sālik riyāżet ü mücāhedeye gūşiş idüp (4) kendüsinden aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi izāle eylemeye şerr-i şeyṭāndan ḫalāṣ olup ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye istiʿdād u liyāḳat bulmaz [*beḫār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

[628] Her kap içindekini sızdırır.
[629] Kim bir şeyi çok severse, onu çok zikr eder.
32 fikret HN: fikr M
[630] Bildikleri, sadece dünya hayatının dış görünüşüdür ama ahiretten habersiz, gafildirler. Rûm/7.

(5) **V’ān digerrā güft şeh tū zīrekī**

ve pādşāh ikinci ġulāma eyitdi taḥsīnsin zīreksin

Ṣad ġulāmī derḥaḳīḳat ne yekī

ḥaḳīḳatde (6) yüz ġulāmsın bir ġulām degülsün bunda tenbīh budur ki bendeye lāzım olan budur ki efendisinüñ memdūḥ u maḳbūli olmaḳdur (7) farażā eger pür-ʿayb **[N53a]** ola niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri bu maʿnāyı rūşen eylemişdür *beyt*

Ger ḫod heme ʿaybhā bedīn bende derest

(8) *Her ʿayb ki sulṭān büpüsended hünerest*[631]

Ān neī ki ḫ^{v}āce tā şek tū nümūd

ol degülsün ki senüñ ḫ^{v}āce tā şek gösterdi yaʿnī (9) senüñ ol yoldaşuñ olan ġulām didügi degülsün egerçi senüñ ḥaḳḳuñda vāfir nāmaʿḳūl kelimāt eyledi niteki Ḥażret-i Mevlānā anı taṣrīḥ eyler (10) iki bende bir efendinüñ bendesi olsa anlar biribirine ḫ^{v}ācetāş dirler yaʿnī efendide ortaḳlardur [*neī*de hemze ḫiṭāb içündür]

Eztu mārā serd mīkerd (11) **ān ḥasūd**

ol ḥasūd bizi senden serd eyledi ki ol sebebden bize senden nefret peydā oldı

Güft ū düzd ü kejest ü (12) **kej-nişīn**

ol ġulām senüñ ḥaḳḳında eyitdi ki o düzddür ve egridür ve egri oturıcıdur yaʿnī ḫāʾindür fırṣat esīridür ki (13) buradan ḳarār itmekden çoḳ ḥaẓẓ eylemez [*kej-nişīn* vaṣf-ı terkībīdür]

Ḫīz ü nāmerd ü ḫabīşest ü ḫabīn

ḫīz ü nāmerddür ve ḫabīş ü ḫabīndür bunda *ḫabīn* denī (14) maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda

Naḫs u nāmerd ü çünānest ü çünīn

vāḳıʿdur ki mānā böyle olur naḫs u nāmerddür ve ancılayın ve buncılayındur (15) yaʿnī şöyledür böyledür diyü senüñ ḥaḳḳuñda ḥadden ziyāde nāmaʿḳūl kelimāt ve vāfir terehhāt söyledi bunda tenbīh budur ki (16) ṣāḥib-i ʿaḳl olana lāzımdur ki kendüsine isnād olınan aḫlāḳ-ı ẕemīme ve efʿāl-i ḳabīḥadan müteʾellim olmaya belki fi’l-ḥaḳīḳa eger anda (17) var

---

6 budur ki M-

7 Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri bu maʿnāyı rūşen eylemişdür H: Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri bu maʿnāyı rūşen eyler bu kelām-ı şerīfiyile N, Şeyḫ Saʿdī ḥażretlerinüñ bu maʿnā rūşendür M

631 Bu bendeden ortaya çıkan tüm ayıpları eğer sultan kabul ederse hüner olur.

ise tebdīl ü refʿine saʿy ide ve ger yoḳısa hergiz cevāb virmeyüp ḫāmūş ola niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri Bōstān'da (18) getürmişdür *meşnevī*

Ger ānī ki düşmenet gūyed merenc

Ve ger nīstī k'ū berev bād senc

Eger eblehī meşkrā künde güft

(19) *Tu mecmūʿ bāş ū perākende güft*

Ve ger mīreved derpeyā z'īn süḫan

Çünīnest k'ū künde maġzī mekün [632]

Güft peyveste bedest (20) **ū rāst k'ū**

pādşāhuñ ḥużūrında olan ikinci ġulām pādşāha eyitdi ol ġulām dā'im ṭoġrı söyleyici olmışdur [*peyveste* bunda dā'im muttaşıl maʿnāsınadur]

Rāst (21) **gūyī men nedīdestem çü ū**

men ancılayın bir rāst-gū görmemişüm ʿālim-i İlāhī çünki mirʾāt-ı İlāhī ve kelāmı Ḥażret-i Ḫudā ve Rasūl'üñ (22) sözidür ṣādıḳu'l-ḳavldür

Rāst gūyī dernihādeş ḫılḳatīst

rāst gūyluḳ anuñ ṭabīʿatında ḫılkī ve ciblīdür

(23) **Her çi gūyed men negūyem ān tehīst**

her ne dirise ben dimezüm ki ol ḫālī ve ʿabeṣdür belki vāḳıʿdur zīrā ʿālimden ṣādır (24) olan kelimāt cemīʿān rāst u laṭīfdür murādı Ḥażret-i Ḫudā'ya daʿvetdür ḳavlehū Teʿālā

"Ve men aḥsenü ḳavlen mimmen duʿā ilallāhi ve (25) *ʿamele ṣāliḥan"*[633]

Ger nedānem ān nikū-endīşrā

eger ol eyü fikrlüyi bilmeyam yaʿnī bu sözlerden murādını fehm itmege ḳādir olmayam [*nīkū-endīş* vaṣf-ı terkībīdür]

---

[632] Sana düşmanlık göstereni ezme, eğer onda yoksa git sen bul. Eğer bir ebleh meşki bozarsa sen topla onun dağınık sözlerini. Ve eğer bu sözlerin ardından yürürse onun yaptığı gibi sen de muharebe etme.

22 anuñ N-

[633] (İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir? Fussılet/33.

Müttehim dārem (26) **vücūd-ı ḫᵛīşrā**

kendü vücūdumı müttehim ṭutarum ol ġulāmı müttehim ṭutmazam zīrā iḥtimāldür ki nefsümde bir ḫabāṯet ü ḳabāḥat ola ki andan (27) ḫaberdār **[M64b]** olmayam

"Ve mā überrī nefsī inne'n-nefse le-emmāratün bi's-sū'i"[634]

Bāşed ū dermen bibīned ʿaybhā

ola ki yaʿnī iḥtimāldür ki ol ġulām (28) bende ʿayblar göre ḥālen ki ol ʿuyūb baña kemāl ü hünerler görine ve ekṣer ḫalḳuñ ḥāli bu üslūb üzeredür

Men nebīnem dervücūd-ı ḫod (29) **şehā**

ey pādşāh ben ol ʿuyūbı kendü vücūdumda görmeyem pes çünki ol rāst-gūydur anuñ sözine iʿtimād eylemek gerekdür (30) bunda tenbīh budur ki saʿādet-mend merde lāyıḳ olan budur ki kendünüñ ʿuyūbına ıṭṭılāʿı ġayrlardan ihtimām ide zīrā herkes kendünüñ (31) ʿuyūbına vāḳıf olmaġa imkān yoḳdur niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret eyler [*şehā* ey şeh taḳdīrindedür]

Her kesī ger ʿayb-ı ḫod dīdī zipīş

herbir kimse evvelden (32) eger kendünüñ ʿaybını göreyidi yaʿnī aña kimse tenbīh itmedin eger ʿaybına muṭṭaliʿ olayıdı

Key büdī fāriġ vey ezışlāḥ-ı ḫᵛīş

(33) ol kimse kendünüñ ışlāḥından ḳaçan fāriġ olurıdı yaʿnī fāriġ olmazıdı belki rūz u şeb anuñ tebdīline saʿy u gūşiş **[H52b]** (1) eyleridi ammā ekṣer kimse kendünüñ ʿaybı hüner görinüp bu beytüñ mażmūnı ile mütesellī olup ṭaʿn idene cevāb virür *beyt*

(2) *Geret ḫūy-ı men āmed nāsezāver*

Tu ḫūyī nīk ḫᵛīş ezdest meg'ẕer[635]

Ġāfilend īn ḫalḳ ezḫod ey peder

ey peder bu ḫalḳ (3) kendülerinden ġāfillerdür

---

[634] (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder. Yūsuf/53.
1 hüner HM: hergiz N

[635] Eğer benim bir huyum sana hoş gelmiyorsa, o zaman güzel huyu elden bırakma.

Lācerem gūyend ʿayb-ı hem-diger

ol sebebden biribirinüñ ʿaybını söylerler eger ġāfil olmayalarıdı kendülerinüñ (4) ʿayblarına meşġūl olup biri birinüñ ʿayblarına nāẓır olmazlarıdı

"Ṭūbā limen şeġale ʿuyūbehū ʿan ʿuyūbi'n-nāsi"[636]

Men nebīnem rūy-ı (5) **ḫodrā ey şemen**

ey şemen ben kendü yüzümi görmezüm *şemen* büt-perest maʿnāsınadur **[N53b]** ki murād dünyā-perestdür

Men nebīnem rūy-ı (6) **tū tū rūy-ı men**

ben senüñ yüzüñi görürüm sen benüm yüzümi görürsün murād ʿādet-i ḫalḳ kendü ʿaybların görmeyüp (7) biri birinüñ ʿuyūbını görmekde cüst ü çāpük idügin işʿārdur [*tu rūy-ı men nebīnī* taḳdīrindedür]

Ān kesī ki ū bibīned rūy-ı ḫᵛīş

ol bir kimse ki o kendünüñ (8) yüzini görür yaʿnī kendünüñ ʿayb u maʿṣiyetini görüp āḫiret tedārükine meşġūl ola

Nūr-ı ū eznūr-ı ḫalḳānest bīş

anuñ nūrı (9) ḫalāyıḳuñ nūrından ziyādedür yaʿnī ol nūr-ı İlāhī sebebi ile cemīʿ-i aḥvāl aña rūşendür [*ḫalḳān* cemʿ-i ḫalḳdur]

Ger bimīred dīd ū bāḳī büved

ol kimse (10) eger öle anuñ görmesi bāḳī olur yaʿnī ol nūr u başīret andan zāʾil olmaz

Z'ān ki dīdeş dīd Ḫallāḳī büved

zīrā ki anuñ (11) görmesi Ḫudā'ya mensūb görmekdür niteki Ḥażret-i Ḫudā'ya fenā mümkin degüldür maḳbūlān-ı dergāh olanlaruñ ḥayāt-ı taṣarruf (12) u ḳudretlerine fenā yoḳdur

ḥikāyet İbrāhīm bin Sinān eyitdi benüm yānumda bir ṣāliḥ cüvān var idi vefāt eyledi (13) ḳalbümüñ aña taʿalluḳı ziyāde olduġından ötüri anı bi'z-zāt kendüm yudum ve dehşet ü ḥayretden evvel ṣol elini ṭutdum (14) ol cüvān ol ḥālde ṣol elini benden çekdi ṣaġ elini benüm elüme virdi

---

[636] Ne mutlu o kimseye ki kendi kusurları, insanların kusurları (yla uğraşmaktan)ndan alıkoymuştur. Heysemî, Mecma'u'z-Zevâid, 10/229)

Nūr-ı ḥissī neb'ved ān nūrī ki ū

ḥissī nūr (15) degüldür ol bir nūrdur ki ol kimse [*ḥissī*de olan *yā* nisbet içündür]

Rūy-ı ḫod maḥsūs bīned pīş-rū

kendünüñ yüzini yüzi ḳatında āşkāre göre yaʿnī ol (16) nūr ẓāhirī nūr degüldür ki anuñ sebebi ile maḥsūs olan nesneyi göre belki nūr-ı İlāhī'dür ki anuñ żiyāsı ile nihān endernihān (17) olan sırr-ı ḫafīyi müşāhede eyler meşelā kendünüñ ʿāḳıbeti ve ḳıyāmetde ḥāli ne vechile olacaġını bīḳuṣūr bilür belki ḫalḳuñ (18) daḫı cemīʿ-i aḥvāline muṭṭaliʿ olur pes rūşen oldı ki nūr-ı İlāhī imiş Ḥażret-i Mevlānā ḥikāyete rucūʿ eyledi

Güft eknūn ʿaybhā-yı (19) **ū bügū**

pādşāh ol ġulāma eyitdi şimdi ol ġulāmuñ ʿayblārını söyle

Ānçünān ki güft ū ezʿayb-ı tū

ancılayın ki ol (20) ġulām senüñ ʿaybuñdan söyledi

Tā bedānem ki tu ġam-ḫ^{v}ār-ı menī

tā bilem ki sen ġam-ḫ^{v}ār u yār-ı ṣādıḳumsun

Ketḫudā-yı mülket ü kār-ı menī

(21) benüm mülket **[M65a]** ü kārumuñ muʿīn ü ketḫudāsısın [*menī*de olan *yā* ḫiṭāb içündür]

Güft ey şeh men bügūyem ʿaybhāş

bu ġulām eyitdi ey pādşāh ben ol ġulāmuñ (22) ʿayblarını diyeyüm

Gerçi hest ū mer merā ḫoş ḫ^{v}ācetāş

egerçi ol ġulām baña ḫoş u nāfiʿ ḫ^{v}ācetāşdur yaʿnī andan müteʾellim (23) ü rencīde-ḫāṭır olmamışum bunda tenbīh budur ki herkese lāzım olan ḫalḳuñ ḳafāsında eylük söylemekdür anda ol eylükler yoḳ (24) ise de

ʿAyb-ı ū mihr ü vefā vü merdümī

ol ġulāmuñ ʿaybı maḥabbet ü vefā ve merdümlükdür [*mihr* bunda maḥabbet maʿnāsınadur *merdümī* mürüvvet maʿnāsınadur]

ʿAyb-ı ū ṣıdḳ u ẕekā vü hem-demī

(25) ol ġulāmuñ ʿaybı ṣıdḳ u zeyreklük ve hem-demlükdür niteki ʿālim-i İlāhī vü mürşid-i kāmilde bu ḫıṣāl-i ḥamīde vardur ki ḫalḳı luṭf (26) u inṣāfıla nefs ü hevādan dūr itmegile ʿaẕāb-ı āḫiretden ḫalāṣ eylerler

Kemterīn ʿaybeş cüvān-merdī vü dād

anuñ ednā ʿaybı (27) cüvān-merdlük ve ʿadldür

Ān cüvān-merdī ki cānrā hem bedād

ol bir cüvān-merddür ki cānını daḫı virdi yaʿnī ḫalḳ içün beẕl-i māl (28) itdügi gibi beẕl-i rūḥ eyler *dād* bunda ʿadl maʿnāsınadur *cüvān-merd* bunda seḫā maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥişşe münāsebeti ile (29) maʿārif beyānına şürūʿ eyledi

Ṣad-hezārān cān Ḫudā kerde pedīd

Ḥażret-i Ḫudā cūd u kereminden niçe yüz biñ cān āşkāre (30) eylemişdür

Çi cüvān-merdī büved kʾānrā nedīd

ne cüvān-merddür ol kimse ki Ḫudā-yı Teʿālāʾnuñ ṣad hezerān cān ẓāhir itdügini (31) görmedi yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā cūd u kereminden herkese niçe cānlar iḥsān eyler pes ol kimse ki bu ḥāleti müşāhede itmeye ol kimse (32) cüvān-merd olmaz [murād budur ki ḫalḳdan cüzʾī cūd u kerem ẓāhir olsa ḫalḳ anı tamām görürler Ḥażret-i Ḫudāʾdan her ānda küllī luṭf u kerem ẓāhir olur lākin anı görmez] Sürūrī Efendi raḥmetullāh mışrāʿ-ı şānīnüñ maʿnāsını Ḥażret-i Ḫudāʾya isnād eylemek ṭarīḳi üzere şerḥ eylemişdür ammā *ver* (33) *bidīdī* beyti ki aña cevāb gibi vāḳıʿ olmışdur mānīʿ-i ḳavīdür

Ver bidīdī key becān buḫleş büdī

ve ger Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ ṣad hezārān **[H53a]** (1) cān mesīḥāsını göreyidi anuñ cāna ḳaçan buḫli olurıdı yaʿnī buḫli olmazıdı zīrā kendüsi Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ bu ḳadar cūd u (2) keremine maẓhar olur pes aña Ḥażret-i Ḥaḳ içün bir cān fedā eylemek çoḳ degüldür pes ṣābit oldı ki bu buḫl kendüsine olan cūd u (3) keremi müşāhede itmedügiçündür [*büdī būdī*den muḫaffefdür]

---

25 hem-demlükdür M-

2 eylemek HM: itmek N

[N54a] Behr-i yek cān key çünīn ġamgīn şüdī

bir cāndan ötüri ḳaçan böyle ġamgīn olurıdı yaʿnī (4) ġamgīn olmazıdı zīrā ki bir cāndan ötüri hezārān cān-ı ʿivaż irişür ve ḥayāt-ı bāḳī bulup ḳurb u viṣāl-i İlāhī ile (5) mesrūr olur Ḥażret-i Mevlānā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ bendelerine olan inʿām-ı bīpāyānını şey-i maḥsūsile iʿlām itmege şürūʿ (6) eyledi sāmiʿine teʾşīr ü intibāh ziyāde olsun içün [*key* ḳaçan maʿnāsınadur]

Berleb-i cū buḫl-i āb ānrā büved

ırmaḳ kenārında āba buḫl ol kimseye olur [*leb* bunda kenār maʿnāsınadur]

(7) **K'ū zicūy-ı āb nābīnā büved**

ki ol kimse ṣu ırmaġından kör ola zübde-yi kelām budur ki ırmaḳ kenārında iken şol kimse āba buḫl eyler ki (8) yanında olan ırmaġı görmeye dimekdür zīrā eger göreyidi āba buḫli olmazıdı

Güft peyġamber ki her ki ezyaḳīn

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (9) ṣallallāhu ʿaleyhi vesellem eyitdi her kim ki yaḳinden yaʿnī bervech-i yaḳīn [*yaḳīn* bunda muḥaḳḳaḳ maʿnāsınadur baʿż-ı maḥalde mevt ve ḳıyāmet maʿnāsına gelür]

Dāned ū pādāş ḫod deryevm-i dīn

ol kimse ḳıyāmet (10) güninde kendünüñ cezā vü ʿivażını bile yaʿnī dünyāda itdügi ṭāʿat ü ʿibādetüñ ḳıyāmetde aña ʿivażı bu vechile irişecegini bile ki (11) bu beyt anı rūşen eyler [*pādāş* ʿivaż ve cezā maʿnāsınadur *yevm-i dīn* ḳıyāmet günidür]

Ki yekīrā deh ʿivaż mīāyedeş

ki aña bir içün on ʿivaż gelür niteki Ḥażret-i Ḫudā Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de (12) buyurur

"Men cā'e bi'l-ḥaseneti felehu ʿaşru emṡālihā"[637]

Her zamān cūd-ı diger-gūn zāyedeş

her zamān aña bir dürlü bir cūd (13) ṭoġar yaʿnī her dem Ḫudā'dan aña cūd u kerem irişdügini bile ʿazīzlerden birisi eyitdi ʿamel-i ṣāliḥde taḳṣīr ü ihmāl ve ḫayrātda (14) imsāk u imhāl **[M65b]** taṣdīḳuñ ḳuṣūrındadur [*zāyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

[637] Kim ki bir iyilik yaparsa, onun için on misli iyilik vardır.En'ām/160.

Cūd cümle ezʿivażhā dīdenest

cemiʿ-i ehl-i cūduñ cūdı ʿivażlar görmekdendür (15) zīrā şol kimse ki ʿivaż göre beẕl ü māl ü seḫādan ḫavf eylemez zirāʿat iden kimse gibi ki andan ziyāde ḥāṣıl recā (16) itdügiçün ḫavf itmeyüp dānesini ḫāk içine ṣaçar

Pes ʿivaż dīden żıd-ı tersīdenest

pes ʿivaż görmek ḫavfuñ żıddıdur (17) yaʿnī ʿivaż görmek emn ü recānuñ ḥuṣūline sebebdür ḫavfuñ żıddı emn ü recādur

Buḫl nādīden büved aʿvāżrā

buḫl ʿivāżlar (18) görmemekdür [*aʿvāż* cemʿ-i ʿivāżdur]

Şād dāred dīd-i dür ḫavvāżrā

lüʾlüyi görmek ġavvāṣı şād u mesrūr ṭutar yaʿnī ġavvāṣ deryāda lüʾlüye vuṣūl (19) bulmaḳ ümmīdi ile ġarḳdan ḫavf itmeyüp deryānuñ ḳaṣrına iner *ḫavvāż* bunda ġavvāṣ maʿnāsınadur [*dīd-i dür* bunda *dīden-i dür* taḳdīrindedür]

Pes beʿālem hīç kes nebʾved baḫīl

(20) pes bu iʿtibārile ʿālemde hīç kimse baḫīl olmaz

Zʾān ki kes çīzī nebāzed bībedīl

zīrā ki kimse bedīl ü ʿivażsız bir nesne (21) fedā vü ʿaṭā eylemez elbetde muḳābelede bir nesne ister pes ʿālemde baḫīl yoḳdur zīrā şol kimse ki ʿivaż görmeye mālını (22) isrāf eylemez bu iʿtibārile baḫīl degüldür belki isrāfdan perhīz eyler ve ol kimse ki ʿivaż görür mālını ʿivażdan ötürü (23) virür

Pes seḫā ezçeşm āmed nī zidest

pes seḫā çeşmden geldi elden gelmedi

Dīd dāred kār cüz bīnā nerest

zīrā işi (24) naẓar ṭutar bīnādan ġayrı ḳurtılmadı yaʿnī bīnā ḳurtıldı bu sözler yuḳarıda ẕikr olınan bu beytüñ maʿnāsını iṯbāt (25) içündür

---

18 ḫavvāż HM: ḫarrāż N
19 ḫavvāż HM: ḫarrāż N
20 bir nesne N-
24 olınan HM: olan N

Ver bidīdī key becān buḫleş büdī

Behr-i yek cān key çünīn ġamgīn şüdī[638]

pes ḫavāṣ görmiş ve ʿavām (26) görmemiş olur

"Men kāne fīhāẕihī aʿmā fehüve fi'l-āḫirati aʿmā"[639]

Ḥażret-i Mevlānā girü ḳıṣṣaya rucūʿ eyledi

(27) **ʿAyb-ı diğer īn ki ḫod-bīn nīst ū**

ol ġulāmuñ bir ġayrı ʿaybı bu ki ol ġulām ḫod-bīn ü mütekebbir degüldür [*ḫod-bīn* vaṣf-ı terkībīdür]

Hest ū derhesti-yi (28) **ḫod ʿayb-cū**

ol ġulām kendünüñ ẕāt u vücūdından ʿayb isteyicidür [*ʿayb-cū* vaṣf-ı terkībīdür]

"El-mü'minü mir'ātü'l-mü'min"[640]

ḥasebince kendünüñ laṭīf (29) aḥvālini ġulām-ı evvelüñ ẕāt-ı mir'ātında müşāhede eyledi

ʿAyb-cūy u ʿayb-gūy-ı ḫad büdest

ol ġulām kendünüñ ʿaybını (30) söyleyici ve kendünüñ ʿaybını ṭaleb idicidür [*ḫad*da *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün]

Bāheme nīkū vü bāḫod bed büdest

cemīʿ-i ḫalḳ ile eyü ve kendüsiyile yaramaz olmışdur (31) bu hem vechdür cemīʿ-i ḫalḳa eyü ve kendüsine yaramaz olmışdur yaʿnī farażā bir maḥalde żarar lāzım gelse anı kendüsine ḳabūl eyler (32) ġayra olduġına rāżī olmaz Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri **[N54b]** raḥmetullāhu ʿaleyh Şeyḫ Şehābe'd-dīn Sehrüverdī ḥażretlerinden (33) raḥmetullāhu ʿaleyh rivāyet eyler ki bir gice eyitdi ne olayıdı ki dūzaḫ benden pür olup ġayrılara andan ḫalāṣ u necāt olayıdı *beyt*

[H53b] (1)*Şebī dānem ezhevl-i dūzaḫ nüḫuft*

Bügūş āmedem ṣubḥgāhī ki güft

---

[638] Eğer cana cimrilik yapıldığını görsen bile bir can için niye gamgin olasın ki!

[639] Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür. İsrâ/72.

[640] Mü'min mü'minin aynasıdır. (Ebû Dâvûd, Sünen, 4/280)

32 Şeyḫ Şehābe'd-dīn Sehrüverdī ḥażretlerinden raḥmetullāhu ʿaleyh N-

Çi būdī ki dūzaḫ zimen pür şüdī

(2)*Meger dīgerānrā rehāyī büdī*[641]

Güft şeh cildī mekün dermedḥ-i yār

pādşāh bu ġulāmdan çünki ol ġulāmuñ vaṣfında (3) bu ḳadar mübālaġa işitdi ol ġulāma eyitdi yār u refīḳuñuñ medḥinde cür'et ü bahādırluḳ eyleme

Medḥ-i ḫod derżımn-ı (4) **medḥ-i ū meyār**

kendü medḥüñi anuñ medḥi żımnında getürme ya'nī anı medḥ itmek ṭarīḳi ile kendüñi medḥ eyleme zīrā aḫlāḳ-ı (5) ḥamīdeden biri herkesi ḳafāsında medḥ eylemekdür ki muḳābelede ġaraż u 'ivaż olmaya lākin anı medḥ eylemekden (6) murāduñ ḥaḳīḳatde anı medḥ eylemek degüldür belki kendüñi medḥ eylemekdür tā ben diyem ki ne laṭīf ḫulḳa mālikdür (7) *celd* bahādır *celdī* bahādırluḳ ma'nāsınadur ki anda olan yā maṣdar içündür niteki Mihr ü Müşterī nāmıyıla meşhūr olmış (8) kitābda ki ismi 'Işḳ-nāme'dür vāḳı'dur *beyt*

Ki rev cellād celdīrā beyāver

Ki tā z'īn her dü ten dūr efkened ser[642]

[*meyār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(9) **Z'ān ki men derimtiḥān ārem verā**

zīrā ki ben ol **[M66a]** ġulāmı imtiḥāna getürürüm ve tecrübe eylerüm

Şermsārī āyedet dermāverā

ol vaḳt (10) māverāda saña şermsārluḳ gelür ya'nī 'āḳıbet ḫacīl olursun zīrā iḫtimāldür ki ḥīn-i imtiḥānda sözin rāst olmaya ki bu (11) evṣāf-ı ḥamīde anda bulınmaya

Ḳasem-i ġulām-ı düvüm derṣıdḳ u vefā-yı yār-i ḫod v'eẓtahāret-i ẓann-ı ḫod

ikinci ġulāmuñ yemīni beyānındadur (12) kendü yārinüñ ṣıdḳ u vefāsında kendü ẓannınuñ pāklüginde

---

[641] Bir gece bilirim ki cehennem korkusundan saklanır, sabah vakti kulak veririm der ki; diğerleri kurtulsaydı da cehennem benimle dolsaydı ne olurdu!

[642] Yürü yiğit bir celladı alıp getir, ta ki her iki tenden başını ayırsın.

Güft nī vallāh u billāhi'l-ʿaẕīm

ġulām-ı düvüm çünki bu ḫuṣūṣda (13) pādşāhuñ kendü ḥaḳḳında bed-gümān olduġını gördi eyitdi vallāh u billāhi'l-ʿaẕīm ol ġulāmı medḥ eylemekden murādum kendümi (14) medḥ eylemek degüldür

Mālikü'l-mülk ü beraḥmānü'r-raḥīm

öyle Allāh ki mülküñ mālikidür mālik merfūʿ iʿtibār olınup mübtedā-yı (15) maḫẕūfuñ ḫaberi olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ol Allāh mülküñ mālikidür ve Raḥmān ḥaḳḳiçün ve Raḥīm ḥaḳḳiçün ve beRaḥīm taḳdīrindedür (16) beRaḥmān ve Raḥīm'de *bā* ḳasem içündür meksūr iʿtibār olınsa lisān-ı ʿArabī ḳāʿidesi üzere olur meftūḥ iʿtibār (17) olınurısa lisān-ı Fārisī ḳāʿidesi üzere olur

Ān Ḫudāyī ki fürüstād enbiyā

ol Allāh öyle Allāh'dur ki bendelerine nebīler gönderdi [*ol bir Ḫudā ḥaḳḳıçün* maʿnāsına olup *beḤaḳ* taḳdīr iʿtibār olınmaḳ lāzım degüldür lākin cā'izdür]

(18) **Nī beḥācet bel befażl ü kibriyā**

ḥācetile göndermedi belki faẓl u kibriyāsı ile gönderdi yaʿnī bendelerine enbiyāyı luṭf u kereminden (19) gönderdi elbetde lāzım olduġından ötüri göndermedi zīrā cinn ü insde ki ʿaḳl vardur ol ʿaḳl kāfīdür umūr-ı şerʿiyyeye (20) mükellef olması ol ʿaḳl iʿtibārıyıladur bu ḫod rūşendür ki zemīn ü āsmān ve cemīʿ-i mevcūdāt ṣunʿ-ı İlāhī ile vücūd bulmışdur (21) kendüsinden olmamışdur pes maʿlūm oldı ki ʿabeṯ ü bīfā'ide ḫalḳ olınmadı belki ṭāʿat ü ʿibādet içün ḫalḳ olındı niteki (22) ḫālıḳ-ı bīçūn bendelerine taʿlīm tarīḳiyile buyurur

"Rabbenā mā ḫalaḳte hāẕā bāṭılen"[643]

ve bir maḥalde buyurur

"Ve mā ḫalaḳtü'l-cinne ve'l-inse (23) *illā liyaʿbüdūni"*[644]

ve ʿākıla maʿlūmdur ki baʿde'l-ʿamel cezā muḳarrerdür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Femen yaʿmel miṯḳāle (24) *ẕerratin ḫayran yerahu ve men yaʿmel miṯḳāle ẕerratin şerran yerahu"*[645]

---

[643] Ey yüce Rabbimiz! Sen bunları gayesiz, boşuna yaratmadın. Âl-i İmrân/191.
[644] Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Zâriyât/56.
[645] Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. Zilzâl/7-8.

ve hîç bir ferde ẓulm olmayısardur niteki Ḫażret-i Ḫudā buyurur

"Lā yuẓlemūne (25) *fetîlen"*[646]

zübde-yi kelām maḥżā hemān ʿaḳlile bu ḥālet mümkin iken kemāl-i luṭfından enbiyā gönderdi tā aḥkām-ı şerʿiyye ve aḥvāl-i (26) ḳıyāmeti beyān eylediler tā ki mütenebbih olup añā münāsib tedārük üzere olalar [*faẓl* iḥsān maʿnāsınadur]

Ān Ḫudāvendî ki ezḫāk-i ẕelîl

ol Allāh bir (27) Ḫudāvend'dür ki ḫ^{v}ār u ẕelîl ḫākden

Āferîd ū şeh-süvārān-ı celîl

ol Ḫudāvend celîl ü ʿālî-şān şeh-suvārlar (28) ḫalḳ eyledi *şeh-suvārān*dan murād enbiyā vü evliyādur ki dîn-i mübîn ve rāh-ı yakînüñ ʿālî-ḳadri ve ṣāḥib-i ṣadrlarıdur biḥaḳḳın *ān* (29) *Ḫudāvendî* taḳdîrinde olmaġa ihtiyāc yoḳdur zîrā maʿnā laṭîfdür

Pākşān kerd ezmizāc-ı ḫākiyān

Ḫudā ol celîl şeh-suvārları (30) ḫākîlerüñ ḫūy u mizācından pāk eyledi yaʿnî Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ hidāyeti bi̇ġāyet ve ʿināyeti bînihāyeti ile beşeriyyetde olan (31) aḫlāḳ-ı ẕemîme ve efʿāl-i ḳabîḥādan ḫalāṣ olmışlardur

Büg'ẕerānîd ezteg-i eflākiyān

ol şeh-suvārları eflākîlerüñ teg ü (32) pūyından geçürdi yaʿnî melā'ikeden anları efḍal ü eşref eyledi [*teg* yelmek maʿnāsınadur ki maḳṣūd ṭāʿat ü ʿibādetde olan gūşişdür lākin *şeh-süvārā*na nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur]

Ber girift eznār u nūr-ı ṣāf sāḫt

Ḫażret-i Bārî ʿazze ismuhu (33) ẕelîl ḫāki nārdan ʿālî ṭutdı ve ḫāki ṣāfî nūr düzdi yaʿnî keṣāfeti kudūreti **[N55a]** andan refʿ idüp anı nūr gibi laṭîf ü rūşen **[H54a]** (1) eyledi [*girift* ve sāḫt kelimesinüñ fāʿili Ḫudā'dur]

V'ān ki ū bercümle-yi envār tāḫt

ve andan ṣoñra ol nūr-ı ṣāf cemîʿ-i envāruñ üzerine çapdı yaʿnî cemiʿ envāruñ üzerine (2) teḳaddüm idüp ṣāḥib-i ṣadr oldı bu sebebdendür ki Ḫażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām melā'ikenüñ mescūdı olup cemîʿsinden (3) mükerrem oldı *v'ān ki ū*da olan *ū*dan maḳṣūd

[646] Hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez. Nisâ/49.

Ḥażret-i Rasūl olmaḳ maḳāma münāsīb degüldür egerçi Sürūrī Efendi raḥmetullāh (4) ol **[M66b]** maʿnāyı ḳabūl eylememişdür ve şeh-suvārān-ı celīl olmaḳ rūşen degüldür *ān ki* ol vaḳt ve andan ṣoñra maʿnāsına cā'izdür

Ān senā-(5)**berḳī ki berervāḥ tāft**

ol rūşen bir berḳ ḥaḳḳiçün ki ervāḥ üzere yılduradı *senā-berḳ*den murād Ḥabīb-i Ekrem ḥażretlerinüñ (6) nūr-ı şerifīdür ki ervāḥ andan müstefīż olmışlardur [*senā* rūşen maʿnāsınadur]

Tā ki Ādem maʿrifet z'ān nūr yāft

tā ki Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām maʿrifet (7) ü ʿilmi ol nūrdan buldı ki ol nūr Ḥażret-i Ādem'üñ münevver alnında ẓāhir oldı bu sebebden

"Ve ʿalleme Ādeme'l-esmā'e küllehā"[647]

ya (8) maẓhar olup

"Fesecede'l-melā'iketü küllühüm"[648]

ʿizzetine irişdi pes bu ḥālāta sebeb nūr-ı Muḥammed olmışdur zīrā nūr-ı Muḥammedī cemīʿ nesneden (9) evvel ḫalḳ olınmışdur niteki bu üç ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür ki üçi ḥaḳīḳatde birdür egerçi biḥasebi'ẓ-ẓāhir biribirine (10) muğāyirdür

"Evvele mā-ḫalaḳallāhu nūrī, Evvele mā ḫalaḳallāhu rūhī, Evvele mā-ḫalaḳallāhu ʿaḳlī"[649]

Ān k'ez Ādem rüst ü dest-i Şīṯ (11) **çīd**

ol nūr ḥaḳḳiçün ki ol nūr Ḥażret-i Ādem'den bitdi ve Şīṯ peyġamberüñ eli deyerdi yaʿnī evvel Ḥażret-i Ādem'de ẓāhir (12) oldı ṣoñra Şīṯ peyġambere naḳl eyledi biḥaḳḳın *ān senā-berḳi* ve biḥaḳḳın *ān nūr k'ez Ādem* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür (13) *Şīṯ ṣā* iledür ḥadīṯ ḳāfiyesinde [*rüst* bunda *rā*nuñ żammesiyiledür]

Pes ḫalīfeş kerd Ādem k'ān bidīd

pes Ḥażret-i Ādem Şīṯ peyġamberi kendünüñ (14) yirine ḫalīfe eyledi zīrā ol nūrı anda gördi bildi ki ḫilāfete lāyıḳ budur

---

[647] Allah Adem'e bütün isimleri öğretti. Bakara/31.
[648] Bütün melekler secde ettiler. Sâd/73, Hicr/30.
[649] Allah'ın ilk önce yarattığı benim nurumdur. Allah'ın ilk önce yaratığı benim ruhumdur. Allah'ın ilk önce yarattığı benim aklımdır. (Keşful-hafa, 1/311)

Nūḥ ezān gevher ki berḫurdār (15) **būd**

ol güherden Nūḥ peyġamber ʿaleyhi’s-selām berḫurdār u mütemettiʿ oldı murād nūr-ı Muḥammedī aña intiḳāl eyledi dimekdür

(16) **Derhevā-yı baḥr-i cān dür-bār būd**

cān deryāsını hevāsında dür yaġdırıcı oldı yaʿnī zamānında ḥāżır u mevcūd olan (17) ḫalḳa teblīġ-i risālet ü aḥkām idüp İslām teşrīfi ile müşerref olsunlar içün anlara maʿārif ü esrār-ı İlāhiyye (18) beyān u ʿıyān eyledi lākin īmāna istiʿdādları olmaduġından ötüri daʿvet ḳabūl itmeyüp ġarḳ oldılar Ḥażret-i (19) Mevlānā baḥrile ṭūfāna kināyetile işāret eyler [*dür-bār* vaṣf-ı terkībīdür]

Cān-ı İbrāhīm ezān envār-ı zeft

İbrāhīm peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ rūḥ-ı (20) şerīfi ol büzürg ü ʿaẓīm nūrlardan yaʿnī ol nūrlaruñ sebebi ile zeft bunda büzürg ü ʿaẓīm maʿnāsınadur

Bīḥaẕer (21) **derşuʿlehā-yı nār reft**

āteşüñ şuʿleleri içine ḫavf u ḥaẕersiz gitdi maḳṣūd Nemrūd-ı laʿīnüñ āteşidür ki (22) anuñ içine pür-tāb olınduḳda ol nūruñ vücūdı sebebi ile hergiz āteşden aña ḫavf gelmedi ve āteş aña emr-i İlāhī ile (23) gülistān oldı henüz hevāda iken Ḥażret-i Cebrāʾil aña muʿāvenet eylemegi murād idindükde tenezzül idüp ḳabūl eylemedi (24) zīrā tevekkülde ṣābit-ḳadem idi

“Ḳulnā yā nāru kūnī berden ve selāmen ʿalāİbrāhīm”[650]

Çünki İsmāʿīl dercüyeş fütād

(25) çünki Ḥażret-i İsmāʿīl ol envāruñ cüyına düşdi yaʿnī nūr-ı Muḥammedī aña intiḳāl eyledi

Pīş-i deşne-ābdāreş (26) **ser nihād**

Ḥażret-i İbrāhīm’üñ ābdār u bürrān deşnesinüñ öñiñde baş ḳodı yaʿnī boġazlanmaġa rāżī oldı lākin ol (27) nūruñ devletinde deşne aña teʾṯīr eylemedi *deşne* bunda bıçaḳ maʿnāsınadur ḳavlehū teʿālā

---

19 eyler HM: buyurur N

[650] "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. Enbiyâ/69.

27 ḳavlehū teʿālā HM-

“Yā ebeti efʿal mā-tuʾmeru setecidünī (28) *inşāʾallāhu mineʾṣ-ṣābirīn”*[651]

[*cūy*a nisbet *ābdār* ḫūb vāḳıʿ olmışdur *cūy* ırmaḳ maʿnāsınadur]

Cān-ı Dāvud ezşuʿāeş germ şüd

Dāvud peyġamber ʿaleyhiʾs-selāmuñ cānı evvel nūruñ şuʿā-ı (29) şuʿlesinden germ oldı

Āhen enderdest-i bāfeş nerm şüd

eliyile zırh düzmekde āteşsiz āhen aña nerm oldı (30) yaʿnī zırh peydā eylemek murād idinse āhen anuñ elinde mūm gibi nerm olurıdı Dāvudī-zırh dimege sebeb budur

(31) **Çün Süleymān büd vişāleşrā raẓīʿ**

çünki Süleymān peyġamber ʿaleyhiʾs-selām ol nūruñ viṣālinüñ raẓīʿi oldı yaʿnī çünki (32) pederinüñ sebebi ile ol nūrdan eşer buldı

Dīv geşteş bende-fermān u muṭīʿ

dīv **[M67a]** anuñ ḥükm-i fermānına bende vü muṭīʿ oldı ki (33) lānaẓīr ü bībedel bir salṭanata **[N55b]** irişdi *raẓīʿ* süt emici maʿnāsınadur *fermāneşrā* taḳdīrindedür

Derḳażā Yaʿḳūb çün binʾhād ser

[H54b] (1) ferzendleri Yūsufʾı ḥużūrından cüdā itdükleri zamānda Yūsufʾuñ firāḳından ẓāhir olan ḥüzn ü ġamda Yaʿḳūb peyġamber (2) ʿaleyhiʾs-selām ḳażāda çünki baş ḳodı yaʿnī ḳażā-yı İlāhīʾye rıżā virüp püseri Yūsuf nebī ʿaleyhiʾs-selāmuñ firāḳına ṣabr (3) eyledi

Çeşm rūşen kerd ezbūy-ı püser

püserinüñ rāyiḥasından çeşmini rūşen eyledi murād Ḥażret-i Yūsufʾuñ pīreheninüñ (4) rāyiḥasından çeşmi rūşen oldı dimekdür ḳavlehū teʿālā

“İẕhebū biḳamīṣī hāẕā feelḳūhu ʿalāvechi ebī yeʾti baṣīran veʾtūnī (5) *biehliküm ecmaʿīn”*[652]

murād cemīʿ-i enbiyā vü evliyāya belki cemīʿ-i mevcūdāta riʿāyet ve şeref-i Server-i Kāʾināt’uñ nūrı ḥürmetine olduġun (6) beyāndur

---

[651] Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi. Sâffât/102.

32 pederinüñ HM: Süleymān peyġamber pederinüñ N

[652] "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin." Yûsuf/93.

Yūsuf-ı mihr ü çü dīd ān āftāb

mihr-i Yūsuf çünki ol āftābı gördi ki murād nūr-ı Muḥammedī'dür

Şüd çünān bīdār (7) **derta'bīr ḫ^{v}āb**

rüyā ta'bīrinde ancılayın bīdār u lānaẓīr oldı ḫ^{v}āba nisbet bīdār tamām yirindedür

ġazel-i Ḥāfiẓ

(8) *Yūsuf-ı güm-geşte bāz āyed beKen'ān ġam meḫor*

Külbe-yi aḥzān şeved rūz-ı gülistān ġam meḫor

Devr-i gerdūn ger dü rūzī bermurād-ı mā negeşt

Dā'imā yeksān nebāşed kār-ı devrān ġam meḫor

Gerçi menzil bes ḫaṭarnākest ü maḳṣıd nābedīd

Hīç rāhī nīst k'ān nīst pāyān ġam meḫor

Ḥāl-i mā derfürḳat-i cānān u ibrām-ı raḳīb

Cümle mīdāned Ḫudāy-ı ḥāl gerdān ġam meḫor

Ḥāfiẓā der-günc-i faḳr u ḫalvet-i şübhā-yı nār

Tā büved virdet du'ā vü ders-i Ḳur'ān ġam meḫor[653]

Çün 'aṣā ezdest-i Mūsā (12) **āb ḫored**

çünki 'aṣā Ḥażret-i Mūsā'nuñ elinden āb içdi ya'nī anuñ elinden 'aṣāya bir ḥālet irişdi

Mülket-i fir'avnrā yek (13) **loḳma kerd**

Fir'avn'uñ mülkini bir loḳma eyledi zīrā Ḥażret-i Mūsā 'aṣā ile deryāyı urup on iki yol peydā oldı Fir'avn (14) ve 'askeri gelüp anda ġarḳ oldı

"Feḍrib bi'āṣāke'l-ḥacer"[654]

Nerdübāneş 'Īsi-yi Meryem çü yāft

Meryem oġlı 'Īsā çünki ol (15) nūruñ nerdübān u mu'āvenetini buldı

---

7 ġazel-i Ḥāfiẓ N: ġazel M, H-

[653] Yusuf kayboldu ama Kenan'a geri döndü gam yeme, Külbe-yi Ahzan gülistana döndü gam yeme. Gerdunun devri eğer iki gün muradmız üzre dönmese de, daima bir hal üzre dönmez gam yeme. Gerçi menzil son derece tehlikeli ve maksud açık değil ama hiç sonu gelmez bir değildir gam yeme. Bizim halimiz, cananın firkati ve rakibin eziyetidir. Hüda, gezginlerin cümle ahvalini bilir gam yeme. Ey Hafız fakr köşesinde ve ateş şüphesinin halvetinde virdin dua ve Kuran dersi olsun gam yeme.

[654] Asân ile taşa vur.

Berfirāz-ı günbed-i çārem şitāft

dördünci ḳubbenüñ üstine ivedi yaʿnī dördünci āsmān üzere (16) çıḳdı ḫırḳasında bir igne bulınduġıçün sekizinci āsmāna irişmege mānīʿ oldı

Çün Muḥammed yāft ān mülk ü naʿīm

çünki (17) Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi vesellem ol mülk ü naʿīmi buldı yaʿnī ḫātemü'n-nebiyyīn ve seyyidü'l-mürselīn olup ol nūr aña irişdi [*mülk* bunda salṭanat maʿnāsınadur]

(18) **Ḳurş-ı mehrā kerd derdem ü dü nīm**

ḳurṣ-ı māhı fevrī ol Rasūl iki pāre eyedi

"İḳterabeti's-sāʿatü venşaḳḳa'l-ḳameru"[655]

mürād cemīʿ-i enbiyā vü (19) evliyāya olan riʿāyet ü iḥsān ol nūr sebebi ile oldugın işʿārdur Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu aṣḥāb-ı Rasūl'üñ ẕikrine şürūʿ (20) eyledi raḍiyallāhu teʿālā ʿanhüm

Çün Ebū Bekr āyet-i tevfīḳ şüd

çünki Ḥażret-i Ebū Bekr raḍiyallāhu ʿanh ʿalāmet-i tevfīḳ oldı zīrā Ḥażret-i (21) Ebū Bekr'den evvel İslām'a gelmiş kimse yoḳdur yaʿnī çünki aña tevfīḳ-i İlāhī irişdi [*āyet* bunda ʿalāmet maʿnāsınadur]

Bāçünān şeh ṣāḥib ü ṣıddīḳ şüd

ancılayın pādşāha (22) yār u ṣāḥib oldı ve ẕātında ṣıddīḳ oldı zīrā ʿālemde ṣıddīḳ-i Ekber dimegile meşhūrdur Mekke-yi Mükerreme'den Medīne-yi Münevvere'ye (23) hicret vāḳıʿ olduḳda bir maġāraya varup bir zamān anda ḳarār eylediler kāfirler anları ṭaleb itmek içün maġāraya ḳarīb (24) varduḳlarında Ḥażret-i Ebū Bekr'e ḫavf u ḫüzn geldükde Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi mahzūn olma ki Ḥażret-i Ḥaḳ (25) bizümledür niteki bu āyet-i kerīme bu maʿnāyı beyān eyler

"İẕ yeḳūlü liṣāḥibihī lātaḥzen innallāhe maʿanā"[656]

---

[655] Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Kamer/1.

20 raḍiyallāhu teʿālā ʿanhüm HM: raḍiyallāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn N

21 kimse M-

25 āyet-i kerīme MN: āyet H

[656] O, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Tevbe/40.

Çün ʿÖmer şeydā-yı ān maʿşūḳ (26) **şüd**

[M67b] çünki Ḥażret-i ʿÖmer ol maʿşūḳuñ mecnūn u şeydāsı oldı

Ḥaḳḳ u bāṭılrā çü dil fārūḳ şüd

ḥaḳḳ u bātılı biribirinden (27) ḳalb gibi ziyāde farḳ idici oldı zīrā ḥaḳḳ u bāṭılı farḳ iden ḳalbdür bir ġayrı ʿuẕvda bu ḥālet yoḳdur keennehū Ḥażret-i ʿÖmer raḍiyallāhu (28) ʿanh Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ziyāde maḥabbet idüp muṣāḥabet-i şerīfinde olmaġıla ḥaḳḳ u bāṭılı bir mertebede farḳ eyledi (29) ki laḳabı Fārūḳ olup kemāl-i ʿadlile meşhūr oldı

Çünki ʿOs̱mān ān ʿıyānrā ʿayn geşt

çünki ʿOs̱mān radiyallāhu ʿanh ol (30) ʿıyāna ʿayn oldı yaʿnī kendüsini anuñ irādet ü maḥabbetinde maḥv u fānī eyledi

Nūr-fā'iz̲ būd u z̲i'n-nūreyn geşt

ol sebebden (31) feyż virici nūr oldı ve z̲i'n-nūreyn oldı bu hem vechdür **[N56a]** lākin *būd*dan ṣoñra vāv yoḳdur feyż virici nūr idici (32) z̲i'n-nūreyn oldı *ʿıyān*dan murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem *ʿayn* olmasından murād aṣḥāb bīʿat itdükde (33) Ḥażret-i ʿOs̱mān Mekke-yi Mükerreme'de maḥbūs idi Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt Ḥażeret-i ʿOs̱mān'uñ yirine mübārek **[H55a]** (1) elini ḳodı *z̲i'n-nūreyn* olmasından murād Ḥabīb-i ekrem ḥażretlerinüñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem iki kerīmesini almışdur ikisi (2) vefāt eyledükde Server-i Kā'ināt buyurdılar ki eger bir ḳızum daḫı olayıdı anı daḫı ʿOs̱mān'a viriridüm *nūr-fā'iż* olmasından (3) murād cāmiʿ-i Ḳurʿān-ı ʿAẕīm olduġı iʿtibārile olmaḳ rūşendür [*z̲i'n-nūreyn* iki nūr ṣāḥibi maʿnāsınadur ki andan murād ne idügi beyān olınmışdur]

Çün zirūyeş Murtaż̲ā şüd dür-feşān

çünki Ḥażret-i ʿAlī (4) kerremallāhu vechehū ol Rasūl'üñ münevver yüzinden dür ṣaçıcı oldı yaʿnī Server-i Kā'ināt'ı medḥ u vaṣf eyledi niteki (5) kendünüñ dīvānında vardur *rūy* bunda z̲āt maʿnāsına olmaḳ hem mümkindür ki maʿnā aña göre olur [*dür-feşān* vaṣf-ı terkībīdür]

---

32 aṣḥāb HM: aṣḥāb-ı güzīn N

5 kendünüñ N-

Geşt ū şīr-i Ḫudā dermerc-i (6) **cān**

ol ʿAlī cān mercinde Ḫażret-i Ḫudā'nuñ arslanı oldı yaʿnī esrār-ı İlāhīyye aña münkeşif oldı niteki Server-i (7) Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt anuñ ḥaḳḳında buyurmışlardur

"Ene medīnetü'ʿilm ve ʿAliyyün bābühā"[657]

ve kendüsi buyurmışdur

(8) *Selūnī mā şi'tüm lev küşife'l-ġiṭā'ü mā ezdedtü yaḳīnen* [658]

merc otlaḳ maʿnāsınadur ki sebzezār murād olınur (9) Ḫażret-i Rasūl'den evvelki enbiyā ẕikr olınmışdur anlara olan iḥsān u riʿāyet Nūr-ı Muḥammedī sebebiyiledür diyü beyān eyledi (10) Ḫażret-i Rasūl'den ṣoñra ki Çār-Yār-ı Güzīn ẕikr olındı Ḫażret-i Mevlānā anları nūr ṣāḥibine nisbet eyledi Ḫażret-i (11) Mevlānā çünki Çār-yār'ı ẕikr eyledi şeyḫ ü mürşid olanlaruñ ẕikrine şürūʿ eyledi

Çün Cüneyd ezcünd-i ū dīd ān (12) **meded**

çünki Cüneyd ḥażretleri ol Rasūl'üñ ʿaskerinden ol meded ü muʿāveneti gördi [*cünd* ʿasker maʿnāsınadur lākin *Cüneyd* lafẓına nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur]

Ḫod maḳāmāteş füzūn şüd (13) **ezʿaded**

Cüneyd'üñ kerāmātı vü maḳāmātı ḫod ʿadedden füzūn u ziyāde oldı ki siyādet nāmı aña nisbet olındı ki (14) seyyidü'ṭ-ṭā'ife ismi ile meşhūr oldı ki evliyā ṭā'ifesinüñ seyyidi maʿnāsınadur *cünd-i ū*dan murād aṣḥāb-ı (15) Rasūlullāh'dur

ḥikāyet bir gün tersālar libāsında degül bir tersā Cüneyd ḥażretlerinüñ vaʿẓ u naṣīḥati ve sırr-ı ḥikmet (16) beyān itdügi meclisüñ kenārında ṭurdı ve eyitdi bu ḥadīṯ-i şerīfüñ maʿnāsı nedür ki Ḫażret-i Rasūlullāh ʿaleyhi (17) ve sellem buyurdı

"İtteḳū ferāsete'l-mü'mini feinnehū yenẓuru binūrillāhi ʿazze ve celle"[659]

Cüneyd ḥażretleri bir zamān başını öñine bıraġup (18) fikre vardı andan ṣoñra başını ḳaldurup eyitdi İslām'a gel ki senüñ İslām'uñuñ vaḳti irişmişdür ol cüvān (19) müslümān oldı İmām Yāfiʿī ḥażretleri eydür ki ḫalḳ ṣanurlar ki Cüneyd'üñ bunda bir (20) kerāmeti

---

6 arslanı oldı HN: arslanıdur M

[657] Ben ilmin şehriyim ve Ali anun kapısıdır. (Heysemî, Mecma'u'z-Zevâid, 9/114)

[658] Benden ne isterseniz sorunuz. Önümden perde kaldırılsa yakînim artmayacak.

10 Güzīn ẕikr olındı HM: Güzīndür rıḍvānullāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ẕikr olındı N

[659] Mü'minin ferâsetinden korkun, şüphesiz ki o Allah'ın nūruyla bakar. (Tirmizî, Sünen, 5/298)

vardur ben dirüm ki iki kerāmeti vardur birisi anuñ kāfir idügine ve birisi anuñ İslām'a gelmesine muṭṭaliʿ olduġıdur

Bāyezīd endermezīdeş (21) **rāh dīd**

Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri anuñ ziyādesinde yol gördi yaʿnī ferāʾiż ü sünenüñ kemāyenbaġī **[M68a]** edāsında (22) tamām saʿy u gūşiş itdügiçün Ḥażret-i Rasūl'e ziyāde münāsebet ü müşābehet ḥāṣıl eyledi [*Bāyezīd* nisbet *mezīd* ḫūb vāḳıʿ olmışdur]

Nām-ı ḳutbu'l-ʿārifīn ezḤaḳ şenīd

(23) Ḥażret-i Ḥaḳ'dan kendünüñ ḥaḳḳında Ḳuṭbu'l-ʿÂrifīn nāmını işitdi anuñ ism-i şerīfi Ṭayfūr'dur Bāyezīd künyetidür Ḳuṭbu'lʾÂrifīn (24) laḳabıdur ki Besṭām'dandur

ḥikāyet Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye ḥażretleri eyitdi Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretini bir gice düşümde (25) gördüm Ḥażret-i Ḥaḳ celle celālühū baña eyitdi yā Aḥmed herkes benden bir nesne ṭaleb eyler Būyezīd benden beni ister *beyt*

(26) *Ḫilāf-ı ṭarīḳat büved k'evliyā*

Temennā künend ezḫudā cüz Ḫudā [660]

Çünki Kerḫī kirḫ-i ūrā şüd ḥares

çünki Maʿrūf-i Kerḫī ḥażretleri (27) anuñ kirḫine ḥāris oldı [*Maʿrūf-ı Kerḫī'nüñ* ḳabri Baġdād'dadur]

Şüd ḫalīfe-ʿışḳ u Rabbānī-nefes

ʿışḳuñ ḫalīfesi ve Rabbānī-nefes oldı yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī'de (28) kāmil ve esrār-ı ʿaliyyeye vāṣıl oldı evlād-ı ʿālīden bir kimsenüñ bevvābı idi bu iʿtibārı ile ḥares ẕikri ziyāde maḥallindedür (29) *Kerḫ* bir yirüñ ismidür ki Maʿrūf ḥażreti aña nisbet olınup Maʿrūf-ı Kerḫī dinür bir rivāyet daḫı vardur ki *Kerḫ* Baġdād'da (30) bir maḥallenüñ ismidür dirler *Kirḫ* kāfuñ kesriyle beyt-i rāhib maʿnāsınadur ḳāmūsda ammā bunda mecāzen muṭlaḳ ḳaṣr u beyt (31) maʿnāsına istiʿmāl olınmışdur *ḥares* cemʿ-i ḥārisdür pāsbān maʿnāsına bunda vāḥid murāddur lākin cemʿ ẕikri mübālaġadan (32) ötüridür yaʿnī bu mertebede ḥārisdür ki niçe ḥāris yirine ḳāʾim olur ḳāmūsda ḥares cemʿ-i ḥārisdür diyü taṣrīḥ (33) eylemişdür

---

25 celle celālühū HM-

25 ister HM: recā ider N

[660] Evliyanın Hüda'dan başkasına temennada bulunması tarikata aykırıdır.

[N56b] Pūr-ı Edhem merkeb ān sūrānd şād

Edhem'üñ oġlı merkebini ol cānibe şād sürdi murād İbrāhīm Edhem'dür ki **[H55b]** (1) Belḫ pādşāhı iken pādşāhluġı terk idüp faḳr u fenāyı ḳabūl eyledi [*merkeb* binit maʿnāsınadur]

Geşt ān sulṭān-ı sulṭānān-ı dād

ol İbrāhīm (2) ʿadl sulṭānlarınuñ sulṭānı oldı yaʿnī Server-i Kā'ināt'uñ ṭarīḳ ü ʿādeti olan faḳr u ḳanāʿati iḫtiyār idüp ṭāʿat ü ibādete (3) saʿy u gūşiş itdügünden ötüri meşāyıḫ-ı ʿiẓāmdan oldı egerçi şūrī salṭanatı terk eyledi lākin ʿālem-i maʿnā pādşāhı (4) oldı *pūr* ferzend maʿnāsınadur Edhem bu İbrāhīm'üñ pederinüñ ismidür egerçi baʿż-ı maḥalde siyāh at ve buḳaġı maʿnāsına (5) gelür

ḥikāyet Ḥażret-i İbrāhīm eyitdi biz gerçi ẓāhirde ʿizzet ü ġınā vü rāḥatdan firār eyledük lākin maʿnāda ḫalḳuñ ḫidmeti (6) ḫ^{v}ārluġından ḫalāṣ bulduḳ ḳanāʿatüñ *kenz-i lāyefnā*sına vāṣıl olduḳ ḫalḳ-ı ʿālem māl u niʿmeti ʿizzet ü ġınā vü rāḥatdan ötüri (7) isterler bu sebebden ẕillet ü ḥırṣ u meşeḳḳate mübtelā olurlar

V'ān şaḳīḳ ezşıḳḳ-ı ān rāh-ı şigerf

ve ol Şaḳīḳ-i Belḫī (8) ol şigerf ü ʿaẓīm ṭarīḳuñ cānibinden

Geşt ū ḫurşīd-rāy u tīz-ṭarf

ol Şaḳīk āftāb-rāy ve tīz-çeşm oldı (9) yaʿnī rūşen-rāy ve ṣāḥib-naẓar oldı *şıḳ* cānib maʿnāsınadur ki şaḳīḳ lafẓına nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur *şaḳīḳ*den murād Şaḳīḳ-i Belḫī'dür ki meşhūr-ı ʿālemdür (10) *rāh-ı şigerf*den murād ṭarīḳ-ı ʿışḳdur ki Server-i Kā'ināt'a tebʿiyyet sebebi ile müyesser olur *şigerf* bunda ʿaẓīm maʿnāsınadur (11) ki *şin*de kesr ü fetḥ luġatdür *ṭarf* bunda çeşm maʿnāsınadur ve ʿArabī'dür ki Şeyḫ Saʿdī ḥażretlerinüñ bu beytinde vāḳıʿ olmışdur *beyt*

(12) *Vaḳthā vaḳtī berāsūdī tenem*

Ḳāle Mevlāyī liṭarfī lātenem [661]

5 biz gerçi H: biz size N, bir kerre M

9 şaḳīḳ lafẓına nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur H-

[661] Huzur üzere olduğum vakitlerden bir vakit, benim Mevlâm dedi ki benim gözüm uyumaz.

ḥikāyet Şaḳīḳ-i Belḫī ḥażretleri eyitdi itdügüm (13) günāhlardan ol ḳadar ḫavf eylemezüm ki henüz itmedügüm günāhlardan ḫavf eylerüm zīrā ṣādır olan günāhlar maʿlūmumdur ammā bilmezüm ki (14) şimdiden ṣoñra ne ṣādır olsa gerekdür

Ṣad hezārān pādşāhān-ı nihān

niçe yüz biñ nihān pādşāhlar

Ser-firāzenend (15) **z'ān sūy-ı cihān**

ol cihān cānibinden ser-firāzlar ve ʿālī-ḳadrler vardur yaʿnī Ḫażret-i Ḫudā'nuñ muḳarreb ü maḳbūlleri (16) vardur

Nāmşān ezreşk-i Ḥaḳ pinhān bemānd

Ḥaḳ Teʿālā'nuñ reşk ü ġayretinden anlaruñ nāmı ḫalḳ-ı ʿālemden mestūr u pinhān (17) ḳaldı

[M68b] Her gedāyī nāmşānrā berneḫ^{v}ānd

her bir gedā anlaruñ nāmını oḳumadı yaʿnī anlara maʿlūm olmadı niteki bu ḥadīṯ-i ḳudsī (18) bu sırrı āşkār eyler

"Evliyā'i taḥte ḳıbābī lāyaʿrifehüm ġayrī"[662]

reşk mużāf iʿtibār olınmasa maʿnā böyle olmaḳ mümkindür Ḫażret-i (19) Ḥaḳ reşk ü ġeyretden anlaruñ nāmını ḫalḳ-ı ʿālemden pinhān u maḫfī ḳodı ve bir ferde bildürmedi bu vech üzere *bemānd* (20) *bin'hād* maʿnāsınadur mānden luġat-i müşterekedür ḳalmaḳ ve ḳomaḳ maʿnāsına murād budur ki aṣḥāb-ı güzīn ve mürşidān-ı rāh-ı yaḳīnüñ (21) ʿizzeti ve taḳarrübi ḥaḳḳıçün yāḫud bu vech üzere ola ol Ḫudāvend ḥaḳḳıçün ki bunlara bu ḳadr ü ʿizzeti ve bu mertebe ḥürmeti (22) virdi sözümde ṣādıḳum

Ḥaḳḳ-ı ān nūr u ḥaḳ-ı nūrāniyān

ol nūruñ ḥaḳḳıçün ve nūrānīlerüñ ḥaḳḳıçün yaʿnī nūr-ı Muḥammedī'nüñ (23) ve enbiyā vü rusül ü evliyānuñ ʿizz ü şerefi ḥaḳḳıçün [*beḥaḳḳ-ı nūr* taḳdīrindedür *beḥaḳḳ-ı nūrāniyān* taḳdīrindedür]

---

12 ḥażretleri HM-

[662] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

20 rāh-ı yaḳīnüñ HM: rāḥ-ı dīn-i yaḳīnüñ N

K’ender ān baḥrend hemçün māhiyān

ki ol baḥrde anlar māhīler gibidür yaʿnī (24) nūr-ı İlāhī deryāsından bir ān cüdā degüldür *ān nūr*dan murād nūr-ı Muḥammedī’dür *nūrāniyān*dan murād enbiyā vü rusül ü evliyādur (25) *baḥr*den murād nūr-ı İlāhī’dür

Baḥr-i cān u cān-ı baḥr er güyemeş

ol baḥre eger cān baḥri ve ger baḥr cānı diyem

Nīst lāyıḳ nām-ı nev (26) **mīcüyemeş**

lāyıḳ degüldür ol baḥre yeñi nām isterüm ki ol nām bu nāmlardan ḫūb u laṭīf ola

Ḥaḳḳ-ı ān ānī ki īn ü ān (27) **ezüst**

ol ānuñ ḥaḳḳıçün ki bu ve ol andandur yaʿnī ẕāt-ı Bārī ḥaḳḳıçün ki cemʿ-i mevcūdāt andan vücūd bulmışdur

(28) **Maġzhā nisbet bedū bāşend pōst**

ki maġzlar aña nisbet pōstdur yaʿnī cemīʿ-i kāʾināt ol ẕāta nisbet maʿdūmdur

Ki ṣıfāt-ı (29) **ḫ^{v}ācetāş u yār-ı men**

ki benüm ḫ^{v}ācetāş ve yārumuñ ṣıfāt u ḫışāli

Hest ṣad çendān ki īn güftār-ı men

yüz ol ḳadardur ki (30) bu benüm güftārumdur yaʿnī ol ġulām yüz mertebe bu vaṣf itdügüm ḳadar vardur

Ānçe mīdānem zivaṣf-ı ān nedīm

ol nedīmün (31) vaṣfından ol nesneyi ki bilürüm [*nedīm* muṣāḥib maʿnāsınadur ki murād ġulām-ı evveldür]

Bāveret n’āyed çi güyem ey kerīm

saña iʿtiḳād gelmez ey kerīm ne diyem yaʿnī çünki benüm (32) sözlerüme iʿtiḳād idüp beni taṣdīḳ eylemezsin pes anuñ vaṣfında ne söyleyem

Şāh güft eknūn ezān ḫod bügū

pādşāh (33) ġulām-ı düvüme eyitdi şimdi kendü ḥaḳīḳat ü ḥasb-i **[N57a]** ḥālüñi söyle tā ki senüñ ʿayb u hünerüñ her ne ise āşkāre ola

---

32 eknūn H-

Çend gūyī [H56a] (1) **ān-ı īn ü ān-ı ū**

niçe bir söylersin bunuñ ān u vaṣfını ve anuñ ān u vaṣfını yaʿnī niçeye dek ġayrılaruñ ḫūb evṣāfını ve laṭīf aḫlāḳını (2) söylersin ẕātuñda olan aḥvāli beyān eyle ān u ezān ḥasb-i ḥāl ü ḥaḳīḳat-i ḥāl maʿnāsınadur

Tū çi dārī vü çi ḥāṣıl (3) **kerdeī**

sen ne ṭutarsın ve ne ḥāṣıl eylemişsin

Ezteg-i deryā çi dürr āverdeī

deryānuñ dibinden ne lüʾlü getürmişsin yaʿnī (4) dünyāda bu ḳadar zamān ve ʿömr sürdüñ dergāh-ı Ḫudāʾya lāyıḳ ne ʿamel eyledüñ [*teg* ḳaʿr maʿnāsınadur]

Rūz-ı mürg īn ḥiss-i tu bāṭıl şeved

mevt güni (5) bu senüñ ḥissüñ bāṭıl u muʿaṭṭal olur

Nūr-ı cān dārī ki yār-ı dil şeved

cān nūrını ṭutar mısın ki göñlüñe yār ola yaʿnī rūḥuñ (6) ñurı sebebi ile ḳalbüñ rūşen ola [*dārī*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Derlaḥid kʾīn çeşmrā ḫāk āgened

bu çeşmi ḳabrde ḫāk pür eyler

Hestet ānçe gūrrā rūşen (7) **küned**

var mıdur ol nesne ki senüñ ḳabrüñi rūşen eyler yaʿnī ḳabrüñi rūşen eyler ʿamel-i ṣāliḥüñ var mıdur *beyt*

(8)*Şeb-i kūr ḫ*^{v}*āhī münevver çü rūz*

Ezīncā çerāġ-ı ʿamel berfürūz[663]

āgened pür-kende maʿnāsınadur *hest*de istifhām maʿnāsı (9) vardur ve tā-yı ṣāniye *gūr* lafẓına maṣrūf olmaḳ rūşendür egerçi bu maʿnā daḫı mümkindür senüñ ol nesneñ var mıdur ki ḳabrüñi (10) rūşen eyler

[663] Kör geceyi gündüz gibi aydınlatmak istersen orada amel çırasını yak.

Ān zamān ki dest ü pāyed berdüred

ol zamān ki senüñ dest ü pāyuñ yırtılur yaʿnī ḫāk içinde pāre pāre olup rīze (11) rīze olur bu hem vechdür yırtıla yaʿnī ḫāk içinde pāre pāre olup rīze rīze ola

Per ü bālet hest tā cān berpered

(12) senüñ per ü bālüñ var mıdur tā rūḥuñ ten ḳafesinden **[M69a]** ʿālem-i ʿulvīye pervāz ide yaʿnī ʿamel-i ṣāliḥüñ var mıdur ki anuñ sebebi ile ʿālī (13) mertebeye īrişesin per ü bāl ḳanād maʿnāsınadur mışrāʿ-ı evvelde bu vech cāʾizdür ol zamān ki senüñ dest ü pāyuñ yırtıla (14) yaʿnī baʿde'l-mevt dest ü pāyuñda ẕerre ḳadar ḳudret ü ḳuvvet ḳalmaya

Ān zamān ki cān-ı ḥayvānī nemānd

ol zamān ki rūḥ-ı ḥayvānī (15) ḳalmadı yaʿnī rūḥ ḳālıbdan cüdā olup ḥayāt-ı fānīden eṣer ḳalmadı

Cān-ı bāḳī bāyedet bercānişānd

rūḥ-ı ḥayvānīnüñ yirine saña bāḳī (16) cān naṣīb eylemek gerek *cān-ı bāḳī*den murād ʿışḳ u ṭāʿat ü ʿibādetdür

Şarṭ-ı men cāʾe bi'l-ḥasen nī kerdenest

"Men cāʾe bi'l-ḥaseneti felehu ʿaşru (17) *emṡālihā"*[664]nuñ şarṭı eylemek degüldür

Īn ḥasenrā sūy-ı Ḥażret bürdenest

belki şarṭı bu ḥaseni Ḥażret-i Ḫudā cānibine iletmekdür (18) yaʿnī

"Men cāʾe bi'l-ḥaseneti felehu ʿaşru emṡālihā"[665]da

Ḥażret-i Bārī ʿazze ismihū

"Men ʿameli'l-ḥaseneti felehu ʿaşru emṡālihā"[666]

dimedi zīrā ʿamel-i ṣāliḥ (19) eylemek āsāndur müşkil anı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dergāhına iletmekdür zīrā küfr ü ʿucb u riyā ve vesvese-yi şeyṭandan maḥfūẓ (20) ḳalmaḳ ziyāde emr-i ʿasīrdür mübtedā mevṣūl olup ṣılası fiʿl olsa ḫaberine *fā* dāḫil olmaḳ ṣaḥīḥ olur şarṭ

---

11 olur HM: ola N

11 bu hem vechdür yırtıla yaʿnī ḫāk içinde pāre pāre olup rīze rīze ola N-

16 ʿibādetdür H-

[664] Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır. En'âm/160.

[665] Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır. En'âm/160.

[666] Kim (Allah huzuruna) güzel işle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır.

maʿnāsına (21) mutażammın olduġıçün zīrā mübtedā şarṭ ve ḫaberi cezā meşābesindedür *men* mevṣūl-i mübtedādur *cāʿe* anuñ ṣılasıdur (22) *"felehu ʿaşru emṯālihā"* anuñ ḫaberidür maʿnāsı böyledür şol kimse ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḥużūrına bir eyü ʿamel getüre ol kimseye (23) on anuñ gibi vardur

ḥikāyet Ebū Bekr Vāsıṭī eyitmiş ki ʿamel-i ṣāliḥ eylemek sehl ü āsāndur müşkil (24) anı ḥıfẓ eylemekdür zīrā ʿamel az zamānda ḥāṣıl olur ammā ḥıfẓa çoḳ zamān lāzımdur ve ʿamel şırça gibidür ki (25) bir cüzʾī nesneden bāṭıl olur pes ḥıfẓına iḳdām-ı tām ve ihtimām-ı tamām gerekdür tā ʿamel içün olan saʿy u gūşiş (26) żāyiʿ olmaya

Cevherī dārī ziinsān yā ḫarī

insāndan mı bir cevher ṭutarsın yāḫud ḫar mısın yaʿnī sende bir cevher (27) vardur lākin insāniyyetden yāḫud ḥayvāniyyetden idügi henüz rūşen ü ẓāhir degüldür pes ḥayvāniyyet insāniyyete tebdīl olmaġa (28) küllī riyāżet ü mücāhede lāzımdur

Īn ʿarażhā ki fenā şüd çün būrī

bu ʿarażlar ki fānī oldı niçe iledürsün bundan maḳṣūd (29) ne idügi bu beytlerden ẓāhirdür [*ʿaraż* oldur ki kendüsiyile ḳāʾim olmaya elvān gibi]

Īn ʿarażhā-yı namāz u rūzerā

bu namaẓ u ṣavmuñ ʿarażları yaʿnī namāz u ṣavm ve sāʾir (30) aʿmāl ki ʿarażlardur

Çünki lāyebḳā zamāneyn intifā

çünki iki zamān bāḳī ḳalmaz ve mevcūd olmaz yoḳ oldı zīrā ʿaraż (31) müteceddidü'l-emṯāldür ve meşhūrdur

"El-ʿarażu lāyabḳā zamāneyn"[667]

Naḳl net'vān kerd mer aʿrāżrā

aʿrāżı bir maḥalden bir maḥalle naḳl (32) eylemek mümkin degüldür

Līk ezcevher bürend emrāżrā

līk cevherden emrāżı iledürler yaʿnī cān cevherinden aʿmāl-i ḳabīḥayı (33) maḥv u izāle idüp cān cevherini ıṣlāḥ **[M57b]** eylerler *cevher*den murād rūḥdur *emrāż*dan maḳṣūd aʿmāl-i

23 Ebū Bekr Vāsıṭī eyitmiş HM: Ebū Bekr ḥażretleri buyurmuş N

[667] İki zamanda araz bâkî olmaz.

33 maḳṣūd HN: murād M

ḳabīḥadur pes aʿmāl-i **[H56b]** (1) ṣāliḥanuñ āṯārı ṣāfā-yı dil ü rūşenā-yı cāndur ve aʿmāl-i ḳabīḥanuñ āsārı ḳasvet-i ḳalb ü kudūret-i rūḥdur

"Fezādehümullāhu (2) *marażan"*[668]

bu sırrı rūşen eyler [*cevher* oldur ki kendüsiyile ḳā'im ola]

Tā mübeddel geşt cevher z'īn ʿaraż

tā cān cevheri bu ʿarażdan mübeddel oldı

Çün ziperhīzī ki (3) **zā'il şüd maraż**

şol perhīz gibiden ki maraż zā'il oldı yaʿnī cān cevherinden aʿrāż-ı ḳabīḥanuñ āṯārı refʿ olur perhīzile (4) bedenden emrāż zā'il olduġı gibi

Geşt perhīz-i ʿaraż cevher becehd

ʿaraż gibi olan perhīz cehd ü saʿyile cevher oldı

Şüd (5) **dehān-ı telḫ ezperhīz şehd**

acı dehān perhīzden ʿasel oldı yaʿnī perhīzden cismānī emrāż bedenden nice refʿ olurısa (6) nāmeşrūʿdan ictināb sebebi ile dil ü cāndan daḫı emrāż-ı nefsānī ile refʿ olup dil ü cāna ṣıḥḥat irişür

Ezzirāʿat ḫākhā (7) **şüd sünbüle**

zirāʿatden ḫākler sünbüle oldı yaʿnī zirāʿat sebebi ile ḫāklerden ḥubūbāt-ı keşīre ḥāṣıl olur *sünbüle* buġday (8) ve arpa ṣalḳımıdur

Dāru-yı mū kerd mūrā silsile

mūyuñ dārı vü ʿilācı mūyı silsile vü dirāz eyledi zīrā ʿilācile mūy (9) uzun olur murād budur her nesne ẓāhir ü mütezāyid olur aña münāsib ü lāzım olan ʿilāc **[M69b]** u ḥāletile bu iki miṯālde ʿaraż u cevher (10) olduġını beyān idüp bir ġayrı miṯāle şürūʿ eyledi [*silsile* zincīrdür ki bunda dırāzluḳdan kināyetdür]

Ān nikāḥ-ı zen ʿaraż büd şüd fenā

ol zen nikāḥı ʿaraż idi fānī oldı (11) zīrā

"El-ʿarażu lāyebḳā zamāneyn"[669]

ḥasebince aña beḳā yoḳdur

---

[668] Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Bakara/10.

[669] İki zamanda araz bâkî olmaz.

Cevher-i ferzend ḥāṣıl şüd zimā

cevher meşābesinde olan ferzend (12) nuṭfeden ḥāṣıl oldı *mā* āb maʿnāsına olup andan nuṭfe maḳṣūd olınmaḳ rūşendür *zimā* bizden maʿnāsına olmaḳ hem (13) cāʾizdür

Cüft kerden esb ü üştürrā ʿaraż

esb ü üştüri cüft eylemek ʿarażdur yaʿnī aygırı yündile ve erkek deveyi dişi (14) deve ile cüft eylemek ʿaraż gibidür

Cevher-i kürre bezāyīden ġaraż

cevher gibi olan kürrenüñ ṭoġması ġarażdur bu hem vechdür ġaraż cevher (15) meşābesinde olan kürrenüñ ṭoġmasıdur kürre ṭay maʿnāsınadur zübde-yi kelām budur her ḥayvānı ki dişisiyile cüft ideler (16) andan maḳṣūd u ġaraż yavrısıdur kürre ẕikri esbe göredür üştüre göre olan miṣāl bunda mündericdür [*bezāyīden*de *yā* meksūrdur]

Hest ān bostān (17) **nişānden hem ʿaraż**

ol bostān dikmek hem ʿarażdur

Geşt cevher kişt-i bostān nek ġaraż

bostānuñ kişt ü ḥāṣılı cevher oldı (18) işte ġaraẓ [*nek īnek*den muḫaffefdür *şehā*da olan elif nidā içündür]

Hem ʿaraż dān kīmyā bürden bekār

kīmyāyı işe iletmegi hem ʿaraż bil

Cevherī z'ān kīmyā ger şüd biyār

ol kīmyādan eger (19) bir cevher oldı ise getür pes ʿamel-i kīmyā ʿaraż u cevher zer ġarażdur Ḥażret-i Mevlānā *ger şüd biyār* terkībi ile ḥūṣūl-i kīmyā ziyāde (20) emr-i ʿasīr idügin işʿār eyler Ḥażret-i Mevlānā eşyā-yı maḥsūsile temṣīl eyledi tā cevher-i cānā ʿārıż olan aʿrāẓ (21) u aḥvāli sāmiʿ suhūletile fehm itmege ḳādir ola zīrā şey-i maḥsūs idrāk itmegile şey-i maʿḳūli idrāk itmek āsān olur ve bu ḫuṣūṣa (22) münkir olana iʿtiḳād gelür

Ṣayḳalī kerden ʿaraż bāşed şehā

şemşīri ve sāʾir ṣayḳal ḳabūl idicileri ṣayḳalī ve ṣāf eylemek ey şāh (23) ʿarażdur

19 ġarażdur H: ʿarażdur MN

Z'în ʿaraż cevher hemī zāyed ṣafā

bu ʿarażdan ki murād ṣayḳalī olmaḳdur cevher ṣafā ṭoġurur yaʿnī ol cevherden ṣafā (24) peydā olur ṣayḳalīye nisbet cevher bunda ziyāde ḫūb vāḳıʿ olmışdur çünki bu miṯāllerden ẓāhir oldı ki ʿaraż sebeb-i cevherdür saña (25) aʿmāl-i aʿrāżdan ḥāṣıl var mıdur yāḫud yoḳ mıdur pes maḳṣūd-ı aṣlī tezkiye-yi nefs ve taṣfiye-yi ḳalbdür niteki Ḫażret-i Ḫudā (26) buyurur

"Ḳad eflaḥa men zekkāhā ve ḳad ḫābe men dessāhā"[670]

muḥaḳḳikler anuñ üzeredür ki tezkiye-yi nefs taṣfiye-yi ḳalbi īcāb idicidür (27) ve bu ḫuṣūṣ müyesser olmaḳ muḥāldür mādām ki aḫlāḳ-ı ẕemīmeden bir eṯer vardur her gāh ki nefs şūb-ı hevādan müzekkī ola (28) fi'l-ḥāl ḳalb taʿalluḳ-ı māsivā levṯinden muṣaffī olur *beyt*

Tā nefs müberrā zimünāhī neşeved

Dil āyine-yi nūr-ı (29) *İlāhī neşeved*[671]

Pes megū tu k'în ʿamelhā kerdeem

pes ey ġulām sen dime ki bu ʿamelleri eylemişüm

Dāḫil ān aʿrāżrā bin'mā merem

ol (30) aʿrāżun daḫl ü ḥāṣılını göster ürkme pes şol kimse ki ṣıdḳ u iḫlāṣile ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş ide elbette (31) nūr-ı ṣāfā-yı dil ü cān **[H58a]** ḥāṣıl olur bu beyt-i sābıḳ pādşāh cānibindendür ġulām-ı düvüme ḫiṭāb belki ʿitāb ṭarīḳi ile [*merem* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür ürkme maʿnāsınadur]

(32) **Īn ṣıfat kerden ʿaraż bāşed ḫamuş**

ol ġulām ḥaḳḳında bu vaṣfı eylemek ʿarażdur ḫāmūş ol [*ḫamuş* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Sāye-yi büzrā pey-i ḳurbān meküş

(33) ḳurbān içün büzüñ sāyesini depeleme yaʿnī ḳurbān yirine büzüñ sāyesini boġazlamaḳ

---

25 pes HM: ẓāhir oldı pes N

[670] Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir. Onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir. Şems/9-10.

27 şūb-ı HN: şūm-ı M

[671] Nefis yağmacılıktan temizlenmediği sürece gönül İlahi nurun aynası olamaz.

32 ʿaraż HM: ġaraż N

nice muḥāl ise ṣāfī vaṣf u ḳavl ʿamel yirine ṭurmaḳ **[H57a]** (1) ve maḳbūl olmaḳ muḥāldür zīrā sāye niteki ḳurbāna mümkin degüldür ʿamelsiz vaṣf u ḳavl ḳabūle lāyıḳ degüldür pes her bir ʿużvı *"Mā ḫalaḳa lehū"* sına (2) ṣarf idüp ʿamel itmek gerek tā ki cān u dil ıṣlāḥ-peẕīr ola pādşāh-ı ḫabīrüñ kelāmınuñ ḫulāṣası budur ki aʿmāl ü ṭāʿat (3) aʿrāżdur bunları naḳl eylemek mümkin degüldür belki bu aʿrāżdan maḳṣūd hemān cān u dili ıṣlāḥ eylemekdür niteki perhīzile ıṣlāḥ-ı (4) ebdān ve kīmyā ʿamelinden maḳṣūd bīḳadr olan misi zer-i maḳbūl-i ʿālem eylemekdür **[M70a]** ve ger bu aʿrāżdan cevher-i cānā baʿż-ı ḥālāt irişüp (5) ḳalbe nūr u ṣafā peydā ola bu iʿtibārile aʿrāż-ı aʿmāl menḳūl olur zīrā bu aʿrāż dil ü cān cevheri ile ḳāʾim olur niteki (6) aʿrāż cevherile ḳāʾim olur pes ey ġulām kendüñ içün cān cevherini ḥāṣıl eyledüñ mi ki aʿrāż-ı aʿmāl anuñıla ḳāʾim ola yoḫsa (7) cān cevherinden bīḥāṣıl mı ḳalduñ ġulām-ı düvüm daḫı pādşāhuñ suʾāllerine muṭābıḳ cevāblar virmege şürūʿ eyledi meʿānīyi (8) īżāh idüp ʿarażdan cevher ne vechile ẓāhir ü peydā olduġını işbāt ide *cevher*den murād bunda kendüsiyile ḳāʾim olandur (9) *ʿaraż*dan murād kendüsiyile ḳāʾim olmayandur [*büz* keçi maʿnāsınadur *meküş* nehy-i ḥażır müfred-i müẕekkürdür]

Güft şāhā bīḳunūṭ-ı ʿaḳl nīst

ġulām-ı düvüm pādşāha eyitdi ey şāh (10) ʿaḳluñ ḳunūṭsuz degüldür

Ger tu fermāyī ʿaraẓrā naḳl nīst

eger sen buyurur iseñ ʿaraẓa naḳl yoḳdur bu hem vechdür eger sen (11) buyurasın ki ʿaraża naḳl yoḳdur yaʿnī aʿrāżuñ ʿadem-i naḳline ḳāʾil olmaḳ ʿaḳluñ nevmīdlügi ve ʿadem-i recāsıdur ve illā ʿarażuñ (12) naḳli muḳarrerdür ḳunūṭ ḳāf ve nūnuñ żammesiyile maṣdardur ümmīdsizlük maʿnāsınadur bāb-ı evvelden olmaḳ cāʾizdür "ḳanaṭa yeḳnıṭu" "naṣara (13) yenṣuru" gibi ve bāb-ı ṣānīden olmaḳ cāʾizdür "ḳanaṭa yeḳnuṭu" "ḍarabe yeḍribü" gibi yaʿnī "ḳanaṭa yeḳnıṭu ḳunūṭan" ve "ḳanaṭa yeḳnuṭu ḳunūṭan" dinür [*ger tu fermāyī* mışrāʿı şarṭdur]

(14) **Pādşāhā cüz ki yeʾs-i bende nīst**

ey pādşāh ki bendenüñ yeʾsinden ġayrı degüldür [*yeʾs* ümīdsizlük]

---

1 maḳbūl olmaḳ N: maḳbūli M, maḳbūl H

1 mümkin N-

Ger ʿaraż k’ān reft bāz āyende nīst

eger ʿaraż (15) ki ol ʿaraẓ gitdi ise girü gelici ve rucūʿ idici degüldür yaʿnī eger bir kimse ʿaraẓ rucūʿ idici degüldür dise aña iʿtibār yoḳdur (16) zīrā ʿaraż bilāşek rucūʿ idicidür

Ger nebūdī mer ʿarażrā naḳl ü ḥaşr

eger ʿaraẓa naḳl ü ḥaşr olmayayıdı

Fiʿl būdī bāṭıl u (17) **aḳvāl ḳışr**

fiʿl bāṭıl ve aḳvāl ḳışr olurıdı yaʿnī eger aʿraża naḳl ü ḳıyāmetde mevcūd olmaḳ olmayayıdı pes dünyāda olan (18) efʿāl ü aḳvāl laġv u bāṭıl olmaḳ lāzım gelür ḥālā ki bir fiʿl ve bir ḳavl bāṭıl olmayup herkes fiʿl ü ḳavline göre cezālanur ḳışr (19) laġv u heẕeyān maʿnāsınadur aḳvāl cemʿ-i ḳavldür

Īn ʿaraẓ hem naḳl şüd kevnī diger

bu ʿaraż hem naḳl oldı bir ġayrı vechile ki (20) ẓāhir şeyʾüñ naḳline muḫālifdür yaʿnī taḥḳīḳ budur ki bu ʿarażlara naḳl vardur lākin ol naḳl meşhūr u maʿlūm olan naḳle muḫālifdür [*kevnī* olmaḳ maʿnāsınadur]

(21) **Ḥaşr-ı her-fānī büved kūnī diger**

her fānīnüñ ḥaşr u īcādı bir ġayrı kündür yaʿnī ʿibādet muḳābelesinde ecsām-ı nūrāniyye ve maʿṣiyet (22) muḳābelesinde ecsām-ı ẓulmāniyye maḫlūḳ olup

“Fete’tūne efvācen”[672]

ḥükmi üzere her bir kimse dünyāda ne ʿamel ü sīret üzere oldı ise (23) ḳıyāmetde ol ʿamel ü sīrete münāsib ṣūretile gelür

Naḳl her çīzī büved hem lāyıḳeş

her nesnenüñ naḳli hem aña lāyıḳ olur

(24) **Lāyıḳ-ı gelle büved hem sā’iḳeş**

hem gelleye lāyıḳ olur anuñ sāʿiḳ ü çobanı *sā’iḳ* sürici maʿnāsınadur pes müʾminleri melāʾike-yi (25) raḥmet cennet cānibine iledürler ve kāfirleri melāʾike-yi ʿaẕāb dūzaḫ cānibine sürerler *gelle* kāf-ı Fārisīnüñ fetḥasıyıla süri (26) maʿnāsınadur

14 her H: ger MN

[672] Bölük bölük Allah'a gelirsiniz. Nebe/18.

Vaḳt-i maḥşer her ʿarażrā ṣūretīst

maḥşer vaḳtinde her ʿaraża bir ṣūret vardur bu hem vechdür maḥşer vaḳtinde (27) her ʿarażuñ bir ṣūreti vardur bu hem vechdür maḥşer vaḳti her ʿaraż içün bir ṣūret vardur yaʿnī ḳıyāmet güni her bir ʿaraż (28) bir ṣūrete mütemeşşil olur [*ṣūretī*de *yā* vaḥdet içündür]

Ṣuret-i her yek ʿarażrā nevbetīst

her bir ʿaraẓuñ ṣūretine bir nevbet vardur yaʿnī her bir ʿaraẓ kendü (29) ḥāline münāsib bir ṣūret ve bir cevhere mütemeşşil olur eger bu aʿrāż ki murād aʿmāldür cevāhir olmayayıdı aʿmāl vezn eylemek (30) mümkin olmazıdı eḥādiş-i ṣaḥīḥa ḫod aʿmālüñ mevzūn olmasına delālet eyler niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem **[M70b]** (31) buyurmışdur

"Kelimetāni ḫafīfetāni ʿale'l-lisāni ṯakīletāni fi'l-mīzāni ḥasenāni ile'r-raḥmāni **[N58b]** *sübḥānallāhi ve biḥamdihī* (32) *sübḥānallāhi'l-ʿaẓīm"*[673]

ve Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de bu iki āyet-i kerīmeden bu maʿnā rūşendür

"Feemmā men ṯeḳulet mevāzīnühū fehüve (33) *fī'īşetin rāżiyetin ve emmā men ḫaffet mevāzīnühū feümmühū hāviyetün"*[674]

[*nevbetīst*de *yā* vaḥdet içündür]

Bi'nger enderḫod ne tū būdī ʿaraż

kendüñe naẓar eyle sen ʿaraẓ degül mi **[H57b]** (1) idüñ yaʿnī kendü vücūduña naẓar eyle ki ʿaraż idüñ

Cünbiş-i cüftī vü cüftī bāʿaraż

cüftüñ cünbişisin yaʿnī senüñ vücūd u ẓuhūruña (2) sebeb peder ü māderüñüñ cimāʿ u ictimāʿıdur cünbüş ü ḥareket ḫod ʿarażdur ve ʿarażıla cüftsün zīrā ol ictimāʿdan ʿġaraż sensin

(3) **Bin'ger enderḫāne vü kāşānehā**

ẓāhirde olan ḫāne vü kāşānelere naẓar eyle [*kāşāne* ḳış evi ve muṭlaḳā ḫāne maʿnāsına gelür]

---

[673] Rahman'a sevimli , dile kolay, mizanda ağır gelen iki kelime: *"sübḥānallāhi ve biḥamdihī sübḥānallāhi'l-ʿaẓīm"* dir. (Müslim, Sahih, 2/2072)

[674] O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse. İşte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Ameli yeğni olana gelince. İşte onun anası (yeri, yurdu) Hâviye'dir. Kâri'a/6-9.

33 eyle sen HN: eyler sen M

Dermühendis būd çün efsānehā

ol ḫāne vü kāşāneler (4) mühendis ü miʿmāruñ içinde idi efsāneler gibi yaʿnī ḳıṣṣalar ve ḥikāyetler gibi ki ḳıṣṣā-ḫᵛānuñ derūnında pinhān olduġı gibi ḫāne vü (5) kāşāneler mühendis ü miʿmāruñ reʾy-i fikrinde idi

Ān fülān ḫāne ki mā dīdīm ḫaş

ol fülān ḫāneyi ki biz ẓāhirde ḫoş u laṭīf (6) gördük [*ḫaş*da *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün]

Būd mevzūn şūffe vü saḳf u dereş

ki anuñ ṣuffe vü saḳf u bābı mevzūn idi

Ezmühendis ān ʿaraż (7) **vʾendīşhā**

ol ʿaraẓ u endīşeleri mühendisden

Ālet āverd ü sütūn ezbīşhā

ṣūrete pīşelerden peydā olan ālet (8) ü sütūn getürdi yaʿnī mühendis taḫmīn itdügi ʿaraẓ u endīşeler ḫānenüñ esbāb u ālātı sebebiyile ẓāhir ü peydā olur

(9) **Çīst aṣl u māye-yi her pīşeī**

her bir ṣanʿatuñ aṣl u māyesi nedür [*pīşe* ṣanʿat maʿnāsınadur]

Cüz ḫayāl ü cüz ʿaraż u endīşeī

ḫayālden ġayrı ve ʿaraż (10) ve bir fikrden ġayrı yaʿnī cemīʿ-i ṣanʿatuñ aṣl u māyesi ḫayāl ü ʿaraż u fikrdür

Cümle eczā-yı cihānrā bīġaraż

cihānuñ cemīʿ-i eczāsına (11) ġarażsız naẓar eyle

Derniger ḥāṣıl neşüd cüz ezʿaraż

tā saña rūşen ü ẓāhir ola ki cemīʿ-i eczāya cihān ḥāṣıl olmadı illā (12) ʿarażdan ḥāṣıl oldı

Evvel-i fikr āḫir āmed derʿamel

fikrüñ evveli ʿamelde āḫir geldi niteki ʿillet-i ġāʾiyyenüñ taṣavvurı muḳaddemdür (13) egerçi anuñ vücūdı muʾaḫḫardur zīrā evvel nefʿini fikr eylersin andan ṣoñra aña mübaşeret eylersin meṣelā ḫāne gibi ki evvel sākin (14) olmaġı ḫāṭuruña getürürsin ṣoñra bināsına şürūʿ eylersin

Bünyet-i ʿālem çünān dān derezel

ezelde ʿālemüñ bünye vü bünyādını (15) ancılayın bil yaʿnī

"Küntü kenzen maḫfiyyen feaḥbebtü en aʿrafe feḫalaḳtü'l-ḫalḳi liaʿrafe"[675]

ḥasebince evvel irādetullāh taʿalluḳ eyledi andan ṣoñra (16) ʿālemi vücūda getürdi [*bünyet* aṣlında *bünye*dür ki Fārisī'de uzun tā ile yazıludur]

Mīvehā derfikr-i dil evvel büved

göñlüñ fikrinde mīveler evvel olur zīrā bir kimse eşcār dikse anuñ (17) evvel fikri mīvenüñ ḥuṣūlidür egerçi sāye ve ġayrı nefʿi daḫı vardur

Derʿamel ẓāhir beāḫir mīşeved

ʿamelde āḫirde (18) ẓāhir olur zīrā ṭāʿat ü ʿibādetde ṣevāb u derecāt taṣavvurı ʿillet-i ġāʾiyye meşābesindedür ki fikrde muḳaddem vücūdda (19) muʾaḫḫardur bir kimse ḫāne binā eylemek istese anda ʿillet-i ġāʾiyye vü ʿillet-i māddiye vü ʿillet-i ṣūriyye vardur ʿillet-i ġāʾiyye anda sākin ü (20) āsūde olmaḳdur ʿillet-i māddiyye ḫāne binā olınacaḳ esbābdur ṭaş ve aġaç ve ekserī ve sāʾir levāzım ʿillet-i ṣūriyye ḫānenüñ (21) tamām olmasıdur

Çün ʿamel kerdī şecer bin'şānedī

çünki ʿamel eyledüñ şecer dikdüñ yaʿnī ʿamel eylemek aġaç dikmek gibidür [*şecer* dıraḫt maʿnāsınadur]

(22) **Enderāḫir ḥarf-i evvel ḫ^{v}ānedī**

evvel ḥarfi ṣoñra oḳuduñ yaʿnī maḳṣūd ki mīve idi ṣoñra ẓāhir oldı *ḥarf-i evvel*den (23) maḳṣūd bunda mīvedür ḥarf ẕikri *ḫ^{v}ānedī* münāsebeti iledür

Gerçi şāḫ u berg ü bīḫeş evvelest

egerçi şecerüñ budaġı (24) ve yapraġı ve köki evveldür ẓāhir olmaḳda [*şāḫ* budaḳ maʿnāsınadur *berg* yapraḳ maʿnāsınadur *bīḫ* kök maʿnāsınadur]

Ān heme ezbehr-i mīve [M71a] mürselest

ol cemīʿ-i eczā ki o şāḫ u berg ü bīḫdür mīveden (25) ötüri gönderilmişdür pes her nesne ki ṣoñra peydā olur maḳṣūd-ı aṣlī odur niteki Server-i Kāʾināt ʿaleyhi efḍālü'ṣ-ṣalavāt (26)

---

[675] Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye âlemi yarattım. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/173)

17 sāye HM: sāyesi N

20 binā H-

cemîʿ-i enbiyādan ṣoñra gelüp ḫātemü'n-nebiyyîn olmışdur ki cemîʿ-i maḳṣūd anuñ maḳṣūd-ı aṣlîsidür niteki Ḥażret-i Mevlānā (27) buña işāret buyurur

Pes serî ki maġz-ı ān eflāk būd

pes şol ser ki ol eflāküñ lübb-i maġzı idi ki murād Ḥażret-i (28) Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem taṣavvurda evveldür belki rūḥ-ı şerîfi iʿtibārı ile cemîʿ-i eşyādan muḳaddemdür [*maġz* lüb maʿnāsınadur]

Ender āḫir (29) **ḫ^{v}āce-yi levlāk būd**

āḫir zamānda levlāküñ ḫ^{v}ācesi oldı yaʿnî Ḥallāḳ-ı ʿālem Ḥabîb-i Ekrem ḥażretlerine ḫiṭāb idüp eyitdi

(30) *"Levlāke levlāke lemā ḫaleḳtü'l-eflāk"*[676]

yā Muḥammed eger sen olmayayıduñ ben felekleri ḫalḳ eylemezidüm lākin cemîʿ-i eflāki senüñ ʿışḳuña (31) ḫalḳ eyledüm *ser* bunda ulu maʿnāsınadur lākin maġza nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur Ḥażret-i Mevlānā naḳl-i aʿrāżuñ iṣbātına (32) bervech teraḳḳî miṣāl āḫire şürūʿ **[N59a]** eyledi

Nakl-i aʿrāżest în baḥṣ ü maḳāl

bu baḥṣ ü maḳāl naḳl-i aʿrāżdur yaʿnî bu ḳadar baḥṣ ki (33) vāḳıʿ oldı ve bu ḳadar misāl ki daʿvāyı iṣbāṭ içün getürildi naḳl-i aʿrāżdur ve hîç şekk ü gümān yoḳdur

Naḳl-i aʿrāżest [H58a] (1) **în şîr ü şegāl**

bu şîr ü şegāl naḳl-i aʿrāżdur *şîr ü şegāl* ẕikri bunda taḫṣîṣ içün degüldür belki hemān miṣāl içündür zîrā (2) cemîʿ-i ḥayvānāt u mevcūdāt naḳl-i aʿrāżdur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret eyler [*şegāl* çaḳal maʿnāsınadur]

Cümle ʿālem ḫod ʿaraż būdend tā

cemîʿ-i ʿālem (3) ḫod aʿrāż idiler [*tā* lafẓınuñ maʿñāsı mışrāʿ-ı ṣāniye ḳayd olındı]

Enderîn maʿnā biyāmed hel etā

tā *"hel etā"* bu maʿnāda geldi yaʿnî cemîʿ-i ʿālem ʿaraẓ idügi bu āyet-i kerîmeden rūşendür

(4) *"Hel etā ʿale'l-insāni ḥînün mine'd-dehri lemyekün şey'en meẕkūren"*[677]

---

29 eyitdi H-

[676] (Ey Habîb'im) sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/214)

[677] İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? İnsân/1.

taḥḳīk insān üzere dehrden bir vaḳt geldi ki ol insān meẕkūr u (5) mevcūd bir şey degül idi eger ḥaḳīḳatile naẓar idesin cümle ʿālem şenūn-ı ẕātiyyenüñ sāyeleri ve ʿaksleridür şenūn-ı ẕātiyye (6) ve aʿyān-ı ṯābite ve ṣuver-i ʿilmiyye dinür ki üçi daḫı birdür cemīʿ-i eşyā bunlaruñ ʿukūs u āṯārıdur bi'ẕ-ẕāt ṣuver-i ʿilmiyye-yi İlāhiyye (7) vücūddan bir rāyiḥa görmemişdür ḳanda ḳaldı ki anlaruñ ʿukūs u āṯārı olan eşyā niteki Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī ḥażretleri buyurmışlardur (8)

"El-aʿyānü'ṯ-ṯābitetü mā şemmetü rāyiḥaten mine'l-vücūd"[678]

aʿyān-ı ṯābite vücūddan bir rāyiḥa ḳoḳulamadı

Īn ʿarażhā ezçi zāyed (9) **ezṣuver**

bu ʿaraẓlar neden ṭoġar ve neden ẓāhir olur ṣūretlerden ṭoġar ve andan ḥāṣıl olur yaʿnī bu ʿālemde aʿrāżuñ (10) menşe'i ṣūretlerdür [*ṣuver* cemʿ-i ṣūretdür]

V'īn ṣuver hem ezçi zāyed ezfiker

ve bu ṣūretler daḫı neden ṭoġar fikrlerden ṭoġar yaʿnī bu ʿālemde (11) ẓāhir olan ṣūretlerüñ menbaʿı fikrlerdür [*fiker* cemʿ-i fikrdür]

Īn cihān yek fikretest ezʿakl-ı kül

bu cihān ʿaḳl-ı külden bir fikretdür yaʿnī bir eṯerdür

(12) **ʿAḳl çün şāhest ü ṣūrethā rusül**

ʿaḳl şāh gibidür ve ṣūretler rasūlleri gibidür yaʿnī pādşāh ve pādşāhuñ maḳṣūdları (13) mābeyninde rasūller nice vāsıṭa ise ʿaḳl ile murādāt mābeyninde ṣūretler vesīledür ve *ṣūrethā çün rusülest* taḳdīrinde (14) olmaḳ rūşendür *rusül* cemʿ-i rasūldür ki bunda ilçiler maʿnāsınadur

ʿĀlem-i evvel cihān-ı imtiḥān

ʿālem-i evvel ki dünyādur imtiḥān (15) cihānıdur zīrā Ḥażret-i Ḥaḳ bu cihānı bendelerini imtiḥān içün ḫalḳ eyledi tā ki muṭīʿ ü ʿāṣī ẓāhir ola anlara umūr-ı şerʿiyyeyi (16) teklīf eyledi niteki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurdı

"Liyeblüveküm eyyüküm aḥsenü ʿamelen"[679]

---

[678] Aʿyân-ı sâbite vucuttan bir rayiḥa ḳoḳlamadı.
14 olmaḳ rūşendür M-

[679] Hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için. Mülk/2.

[*imtiḥānest* taḳdīrindedür]

ʿĀlem-i ṣānī cezā-yı īn ü ān

ʿālem-i ṣānī ki murād āḫiretdür (17) bunuñ ve anuñ cezāsıdur

"Leyse lilinsāni illā māsaʿā"[680]

ḥasebince herkes ʿameline lāyıḳ cezāsını göriserdür

Çākeret şāhā cināyet (18) **mīküned**

ey şāh senüñ bende vü çākerüñ cürm-i cināyet eyler [*çāker* bende maʿnāsınadur]

Ān ʿaraż zencīr ü zindān mīşeved

[M71b] ol ʿaraż ki cürm-i cināyetdür (19) bendeye zencīr ü zindān olur bu sözler daḫı ġulāmuñ sözlerindendür pādşāh ḥażretlerine söyler

Bendeet çün (20) **ḫidmet-i şāyeste kerd**

senüñ bende vü çākerüñ çünki lāyıḳ-ı maḳbūl ḫidmet eyledi

Īn ʿaraż ne ḫilʿatī şüd derneberd

bu ʿaraż (21) ki murād ḫidmet-i şāyestedür cengde bir ḫilʿat olmadı mı yaʿnī bahādırluḳ idene nice ḫilʿat virilüp riʿāyet olınurısa (22) laṭīf ḥidmet iden kimseye daḫı ḫilʿat virilüp riʿāyet olınur [*neberd* ceng maʿnāsınadur]

Īn ʿaraż bācevher ān beyżast ü ṭayr

cevherile (23) bu ʿaraż ol beyża ve ṭayrdur yaʿnī ʿaraż u cevher beyża ve ṭayr gibidür *beyża* yumurda *ṭayr* ḳuş

Īn ezān u ān ezīn zāyed (24) **beseyr**

seyr ü dūrile bu andan ve o bundan ṭoġar yaʿnī niteki ṭayrdan beyża ve beyżadan ṭayr ẓāhir ü peydā olur hem-çünān (25) gāhī cevherden ʿaraż ve gāhī ʿarażdan cevher ẓuhūr bulur

Güft şāhenşeh çünīn gīr el-murād

pādşāh ġulāmdan çünki (26) bu sözleri işitdi aña eyitdi murāduñı böyle farż eyle yaʿnī teslīm idelüm ki murād u maḳṣūd odur ki sen didüñ [*gīr* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

[680] Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.

(27) **Īn ʿarażhā-yı tu yek cevher nezād**

ammā saña andan ne fāʾide ki senüñ bu ʿarażlaruñ bir cevher ṭoġurmadı yaʿnī bu ḳadar ṭāʿat (28) ü ʿibādetden dünyāda saña leṭāfet-i rūḥ ve nūr u ṣafā-yı ḳalb ḥāṣıl olmadı

Güft maḫfī dāştest ānrā ḫıred

ġulām (29) pādşāha eyitdi ʿaḳl ol cevheri maḫfī vü pinhān ṭutmışdur

Tā büved ġayb u īn cihān nīk ü bed

tā bu nīk ü bed cihān-ı ġayb (30) u mestūr ola yaʿnī herkes ḳable'l-müşāhede ġayba īmān getüre

Z'ān ki ger peydā şüdī eşkāl-i fikr

zīrā ki fikrüñ eşkāl (31) ü āṣārı ẓāhir olayıdı yaʿnī ḫafiyyāt u esrār-ı āḫiret **[N59b]** ve ḥaḳīḳat-i ḫātime ve ṣemerāt-ı aʿmāl ve netāʾic-i aḳvāl şerr ü ḫayrdan eger ḫalḳuñ maʿlūmı (32) olayıdı [*eşkāl* cemʿ-i şekldür *eşkāl* yerine *işkāl* olmaḳ cāʾizdür ki maʿnā böyle ola eger fikre müşkil ve maḫfī olan eger āşkāre olayıdı yaʿnī ḥall ü rūşen olayıdı]

Kāfir ü müʾmin negüftī cüz ki ẕikr

ki kāfir ü müʾmin ẕikrden ġayrı dimezidi yaʿnī ʿālemde kāfir ḳalmazıdı cemīʿan ehl-i (33) tevḥīd olup ṭāʿat ü ʿibādet ü ẕikre meşġūl olurlarıdı

Pes ʿıyān būdī ne ġayb ey şāh īn

ʿaḳl eger anı maḫfī **[H58b]** (1) ṭutmayayıdı pes ey şāh buña murād nīk ü bed cihān derʿıyān olurıdı ġayb olmazıdı

Naḳş-ı dīn ü küfr būdī bercebīn

(2) dīn ü küfrüñ naḳşı cebīn üzere olurıdı yaʿnī müʾminüñ alnı üzere dīn naḳşı ve kāfirüñ alnı üzere küfr naḳşı olurıdı [*cebīn* alın]

(3) **Key derīn ʿālem büt ü bütger büdī**

bu ʿālemde ḳaçan büt ü büt-perest olurıdı yaʿnī olmazıdı

---

33 anı M-

2 müʾminüñ HN: müʾmin N

Çün kesīrā zühre-yi tesḫar büdī

(4) bir kimseye nice tesaḫḫur zühresi olurıdı yaʿnī dünyāda bir kimse enbiyā vü evliyāyı temesḫur itmege ḳādir olmazıdı zīrā ʿaẕāb-ı dūzaḫ (5) ḫavfından cemīʿan müslümān olurlarıdı bir kāfir ḳalmazıdı

Pes ḳıyāmet būdi īn dünyā-yı mā

pes bu bizüm dünyāmuz ḳıyāmet (6) olurıdı yaʿnī dünyā maḥall-i imtiḥān iken ḳıyāmet-i kübrā olmaḳ lāzım gelüridi

Derḳıyāmet ki küned cürm ü ḫaṭā

ḳıyāmetde kim cürm ü (7) ḫaṭā eyler yaʿnī eylemez zīrā bir kimse her ne ḳadar şaḳī vü bed-baḫt olsa siyāset ü teʾdīb güni cemīʿ-i ḳabāyiḥden cān u dilden tevbe idici (8) olur

Güft şeh püşīd Ḥaḳ pādşāh büd

pādşāh ġulāmdan çünki bu sözleri işitdi aña eyitdi Ḥażret-i Ḥaḳ egerçi (9) ḳābīḥ ü nāmeşrūʿ ʿamellerinüñ ʿivaż u cezāsını örtdi ve pinhān eyledi

Līk ezʿāmme ne ezḫāṣān-ı ḫod

lākin ʿavāmdan setr (10) eyledi ve nāmaḥremlerden maḫfī ḳıldı kendünüñ ḫāṣlarından nihān eylemedi Ḥażret-i Mevlānā kelām-ı sābıḳı sāmiʿa tefhīm içün (11) ẓāhirī miṣāle şürūʿ eyledi

Ger bedāmī efgenem men yek emīr

ben ki pādşāhum eger bir emīri berdām u bende bırāġam yaʿnī anuñ ḳayd (12) u ḥabsini maḳṣūd idinem

[M72a] Ezemīrān ḫufye dārem ezvezīr

ol ḫuṣūṣī emīrlerden ḫufye maḫfī ṭutarum vezīrden pinhān u mestūr (13) ṭutmazum zīrā müdebbir-i umūr-ı salṭanat ve müşīr-i aḥvāl-i memleketdür

Ḥaḳ bemen bün'mūd pes pādāş-ı kār

pes Ḥaḳ Teʿālā baña işüñ pādāşını (14) gösterdi [*pādāş* cezā ve ʿivaż maʿnāsınadur]

V'ez şuverhā-yı ʿamelhā şad hezār

ve ʿamellerüñ ṣūretlerinden yüz biñ āşkār eyledi yaʿnī esrār-ı ḳıyāmeti Ḫażret-i Ḫudā baña (15) dünyāda āṣkāre eyledi bu söz pādşāh cānibindendür ki kendüsini ḫ^{v}avāṣ menzilesine tenzīl eyledi

Tū nişānī dih ki men dānem tamām

(16) sen hemān bir nişān vir zīrā ki ben tamām bilürüm [*dih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Māhrā bermen nemīpūşed ġamām

ġamām māhı benüm üzerüme örtmez yaʿnī hergiz ġamām sebebi ile māh (17) baña mestūr olmaz ki ġamām altında daḫı māhı müşāhede itmege kādirüm murād ḫavāṣṣa kā'ināt esrār-ı İlāhiyyenüñ müşāhedesine māniʿ olmaduġın (18) beyāndur

Güft pes ezgüft-i men maḳṣūd çīst

ġulām pādşāha eyitdi pes benüm sözümden maḳṣūduñ nedür [*güft*-i s̱ānī söz maʿnāsınadur]

Çün tu mīdānī ki (19) **ānçe būd çīst**

çün sen bilürsün ki ol nesne ki oldı nedür yaʿnī cemīʿ-i aḥvāl ü esrār ḫod saña rūşen ü ẓāhirdür pes ne sebebden (20) suʾāl eylersin

Güft şeh ḥikmet derıẕhār-ı cihān

pādşāh ġulāma eyitdi cihānuñ ıẕhārında ḥikmet

Ān ki dāniste birūn āyed ʿıyān

(21) oldur ki maʿlūm olan āşkāre ẓāhir gele yaʿnī ʿilme'l-yaḳīn ʿayne'l-yaḳīne irişe ʿālem ki ṣuver-i ʿilmiyye-yi İlāhiyyedür anuñ ıẕhārında (22) ḥikmet oldur ki ʿilm-i İlāhī'de s̱ābit olan ḫāricden müteḥaḳḳiḳ ola [*ān ki ānest ki* taḳdīrindedür *ān ki dānisteest* taḳdīrinde olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ol ki maʿlūmdur āşkāre ṭaşra gelür]

Ānçe mīdānist tā peydā nekerd

ol nesneyi ki Ḫaḳ Teʿālā ḥażreti bildürdi (23) mādām ki peydā vü āşkāre eylemedi

Bercihān nin'hād renc-i talḳ u derd

cihān üzere ṭalḳ u derd zaḥmetini ḳomadı *ṭalḳ* velādet vaḳtinde (24) olan vecaʿdür derd marażdur *renc* bunda zaḥmet maʿnāsınadur

---

14 Ḫudā HN: Ḫaḳ M
17 māhı H-

Yek zamān bīkār net'vānī nişest

bir zamān işsiz oturmaġa ḳādir (25) olmazsın

Tā bedī yā nīki ey eztū necest

tā ki senden bir yaramaz iş yā bir eyü iş ṣıçramadı ve ṣādır olmadı murād hīç bir zamān senüñ (26) üzerüñe mürūr eylemez illā ki elbetde senden yā ḳabīḥ yā laṭīf bir ʿamel ṣādır olur dimekdür [*bedī* ve *nīkī* de *yā* vaḥdet içündür *tā bedī* ve *yā nīkī*de *tā* mādām ki maʿnāsına olmaḳ cā'izdür]

[N60a] Īn teḳāżāhā-yı kār ezbehr-i ān

bu kār u ʿamelüñ (27) teḳāżāları andan ötüri

Şüd mü'ekkel tā şeved sırret ʿıyān

senüñ üzerüñe mü'ekkel ü ḥavāle oldı tā senüñ sırruñ ʿıyān u āşkāre (28) ola ki eger ẕātuñda saʿādete istiʿdād ṭutarısañ ol peydā ve ger şaḳāvete istiʿdād ṭutarısañ ol hüveyde ola

Pes kelābe-ten (29) **kücā sākin şeved**

pes ten kelābesi ḳanda sākin olur

Çün ser-i rişte-żamīreş mīkeşed

çünki anuñ żāmīr ü ḳalbi ten kelābesinüñ (30) riştesi ucını çeker yaʿnī kelābede olan iplik ucı kelābeyi nice döndürürise żamīr ü ḳalb daḫı teni ol üslūb üzere (31) döndürüp andan aḳvāl ü efʿāl ẓuhūra getürür kelābe şol nesnedür ki anuñ üzerine iplik ṣararlar çıḳrıḳ gibi ve anuñ (32) üzerine ṣarılan iplige daḫı dinür maḥalline göre rişte iplik teni kelābeye teşbīh eylemişdür [*ser* bunda uç maʿñāsınadur]

Tāse-yi tū şüd nişān-ı ān keşiş

(33) senüñ tāse vü ġamuñ ol çekmegüñ nişānı oldı [*tāse* ḳasāvet ve ġam maʿnāsınadur]

Bertu bīkārī büved çün cān-keşiş

işsizlük ve baṭṭālluḳ senüñ üzerüñe cān çekişmek **[H59a]** (1) gibi olur yaʿnī żamīr-i ser-i rişteyi çekdüginüñ nişānı oldur ki saña ġam u ġuṣṣa ʿārıż olup işsiz oturmaġa ḳādir olmazsın *keşiş* (2) çekmek maʿnāsınadur *cān-keşiş* cān çekişmek maʿnāsınadur ikisinde bile *şīn* nefs-i kelimedendür

30 daḫı teni H: teni daḫı M, daḫı ten kelābesini N

Īn cihān u ān cihān zāyed ebed

(3) bu cihān ve o cihān ebedī ṭoġurur

Her sebeb māder eşer ezvey veled

her sebeb māderdür ol sebebden eşer veleddür yaʿnī sebeb (4) māder ve eşer ferzend gibidür

Çün eşer zāyīd ān hem şüd sebeb

çünki sebebden eşer **[M72b]** ṭoġdı ol eşer daḫı sebeb oldı [*zāyīd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʿibdür]

Tā (5) **bezāyed zū eşerhā-yı ʿaceb**

tā ol eşerden ʿaceb eşerler ṭoġar zīrā sebebden eşer peydā olduġı gibi eşerden daḫı eşerler peydā olur (6) zīrā eşerler sebeb gibi olurlar bu ḫuṣūṣa teselsül ṭarīḳi ile naẓar eyle tā ki saña esbāb u āşār ẓāhir ola niteki Ḥażret-i Mevlānā buña (7) işāret eyler

Īn sebebhā nesl-berneslest līk

bu sebebler nesl nesl üzeredür ammā

Dīde-yi bāyed münevver nīk nīk

ḥadden ziyāde (8) münevver bir dīde gerek ki bunları müşāhede itmege ḳādir ola zīrā gāhī olur ki bir ʿamel maʿṣiyet ü ḫaṭā gibi görinür lākin ʿāḳıbet (9) ol ḥālet ṭāʿat olur ve gāhī olur ki ṣūretā ṭāʿat gibi görinür lāḳin şeyṭānuñ vesvesesi ile fesād-ı maʿṣiyete irişür (10) ve murād bu olmaḳ hem mümkindür evliyāʾullāhdan baʿż-ı ḥālāt ṣudūr bulur ki ehl-i ẓāhire maʿṣiyet ü küfr görinür ḥālā ki (11) o ṣāfī ṭāʿat ü tevḥīddür ve ehl-i ẓāhir ü mürāʾiden baʿż-ı aḥvāl ẓāhir olur ki ʿibādet ve tevḥīd-i maḥż görinür lākin ṣırf ḫaṭā vü (12) fesāddur pes bu ḫuṣūṣlarda ziyāde diḳḳat ü ihtimām lāzımdur tā bu iki ḥālet biribirinden mümtāz ola

Şāh bāū dersüḫan īn cā (13) **resīd**

şāh ol ġulāmile sözde buraya irişdi yaʿnī pādşāh ve ġulām ortasında nihānī esrār-ı ḥaḳāyıḳdan bu ḳadar (14) muṣāḥabet vāḳıʿ oldı

Yā bidīd ezvey nişānī yā nedīd

---

6 olurlar HM: olur N

ol ġulāmdan pādşāh bir nişān gördi yā görmedi ve derūnī sırdan (15) bir sır işitdi yā işitmedi ẓāhir ü rūşen degüldür lākin [*nişānī*de *yā* vaḥdet içündür]

Ger bidīd ān şāh cūyā dūr nīst

ol sırr-ı derūnı ṭaleb idici şāh eger (16) ol ġulāmdan bir nişān gördi ise baʿīd degüldür

Līk mārā ẕikr ān destūr nīst

lākin anı beyān u ʿıyān itmege bize icāzet (17) yoḳdur zīrā herkes esrār-ı İlāhiyyeye maḥrem olmaġa liyākat yoḳdur

Çün zigermābe biyāmed ān ġulām

çünki ol ġulām ḥammāmdan (18) geldi bu ġulāmdan murād ġulām-ı evveldür ki pādşāh ḥāżreti anı ḥammāma gönderdi ki tā kendüsini pāk ide [*germābe* ḥammām maʿnāsınadur]

Sūy-ı ḫ^vīşten ḫ^vānd (19) **ān şāh-ı hümām**

ol hümām şāh ol ġulāmı kendü cānibine oḳudı yaʿnī kendünüñ ḥużūrına daʿvet eyledi hümām ulu maʿnāsınadur

(20) **Güft ṣıḥḥālek naʿīmün dāʾimün**

pādşāh ġulām-ı evvele eyitdi ṣıḥḥāsınuñ içün dāʾim naʿīm ü niʿmet vardur

Pes laṭīfī vü ẓarīf ü ḫūb-rū

(21) ziyāde laṭīf ü ẓarīf ü ḫūb-rūysun ġulām-ı evvele bu sözler pādşāh ġulām-ı düvümi bir cānibe gönderdükden ṣoñradur ki ol ġulāmıla (22) tenhā ḳaldı [*laṭīfī*de yā ḫiṭāb içündür]

Ey dirīġā ger nebūdī dertu ān

ey dirīġ eger sende ol aḫlāḳ-ı ẕemīme vü efʿāl-i ḳabīḥa olmayayıdı

Ki hemī güyed berāy-ı (23) **tū fülān**

ki fülān senüñ içün dir *fülān*dan murād ġulām-ı şānīdür ki imtiḥān içün pādşāh ḥāżreti ġulām-ı evvele anuñ cānibinden (24) söyler

Şād geştī her ki rūyet dīdenī

mesrūr olurıdı her kim ki senüñ yüzüñi göreyidi [*geştī*de *yā* ḥikāyet-i ḥāl-i māżiye içündür]

17 esrār-ı HM: esmā-yı N

Dīdenet mülk-i cihān erzīdenī

seni (25) görmek cihānuñ mülkine degerdi *ger nebūdī* beyti şarṭ ve *şād geştī* beyti aña cezā gibi vāḳıʿdur

Güft remzī z'ān bügūyī pādşāh

(26) ġulām-ı evvel pādşāhdan çünki bu sözi **[N60b]** işitdi pādşāha eyitdi ey pādşāh ol sözlerden bir remz di

K'ez berāy-ı men bügüft ān (27) **dīn-tebāh**

ki ol dīn-i ḫarāb benden ötüri söyledi dīn-i tebāh bunda kāfir maʿnāsınadur

Güft evvel vaṣf-ı dü rūyīt kerd

pādşāh (28) ġulām-ı evvele eyitdi ol ġulām-ı evvel senüñ nifāḳ u dü-rūyluguñı vaṣf eyledi

K'āşkārā tū devāyī ḫufye derd

ki āşkāre sen (29) devā vü dermānsın nihānī derd ü rencsin niteki münāfıḳuñ ʿādetidür ki yüzde ḫande-rūy u şīrīn-süḫandur ḳafāda ẕemmām u (30) bed-gūydur

Ḫabş-i yāreşrā çü ez şeh güş kerd

çünki şāhdan kendü yārinüñ ḫabāṣetini istimāʿ eyledi

Derzamān deryā-yı ḫışmeş [M73a] cūş (31) **kerd**

fevrī anuñ ġażabı deryāsı cūş eyledi pādşāh ḫod anı imtiḥān itmek içün ġulām aġzından naḳl eyledi bīçāre ʿāḳıbet-bīn (32) olmaduġından ötüri fi'l-ḥāl ziyāde ġażabnāk oldı bunda tenbīh budur ki bir kimseye bir kimseden nāmaʿḳūl ḫaber naḳl (33) eylese aña iʿtimād idüp sözine iʿtiḳād eylemeye mādām ki bervech yaḳīn maʿlūm olmaya [*derzamān* bunda ve bunuñ gibi maḥallerde fevrī ve fi'l-ḥāl maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Kef berāverd ān ġulām u sürḫ geşt

[H59b] (1) ol ġulām aġzı üzere köpük getürdi ve yüzi ḳızıl oldı yaʿnī ġażabından aġzı köpüklendi ve yüzi ḳızdı [*kef* bunda köpük maʿnāsınadur]

(2) **Tā ki mevc-i hicv-i ū ezḫad güẕeşt**

tā ki ol ġulāmuñ hicvi deryāsınuñ mevci ḥadden geçdi yaʿnī bu ġulām ol ġulāmı pādşāhuñ (3) ḥużūrında hadden ziyāde hicv ü ẕemm eyledi

Güft z’evvel dem ki bāmen yār būd

eyitdi evvel nefes ki ol ġulām baña yār oldı

(4) **Hem çü seg derḳaḥṭ bes güh ḫʸār būd**

ḳaḥṭda kelb gibi çok necāset yiyici idi yaʿnī ḳaḥṭ yilinde kelb vāfir necāset yidügi gibi ol (5) ġulām daḫı benüm ḥaḳḳumda herze vü heẕeyān söyleyici idi *güh* kāf-ı Fārisīnüñ ẓammesiyile *gūh*dan muḫaffefdür necāset (6) maʿnāsına

Çün demādem kerd hicveş çün ceres

ġulām-ı evvel çünki ġulām-ı şānīnüñ hicvini ceres gibi demādem ü muttaṣıl eyledi

(7) **Dest berleb zed şehenşāheş ki bes**

pādşāh elini ol ġulāmuñ lebi üzere ki yiter yaʿnī pādşāh elini ol ġulāmuñ lebleri üzere (8) ḳodı ve eyitdi ki ol ġulāmuñ ḥaḳḳında çoḳ nāmaʿḳūl söz söyledüñ ḫāmūş ol ceres deve çāñıdur

Güft dānistem turā ezvey (9) **bedān**

pādşāh ġulām-ı evvele eyitdi ol imtiḥānıla seni ol ġulāmdan bildüm yaʿnī senüñ ve anuñ ḥaḳīḳati baña ẓāhir ü rūşen oldı (10) ki maḳṣūd bu mışrāʿ-ı şānīnüñ mażmūnıdur

Eztu cān gendest ü ezyāret dehān

senden cān u yāruñdan aġız ḳokmışdur (11) yaʿnī senüñ cānuñ yaramaz ḳoḳar ve yāruñuñ aġzı yaramaz ḳoḳar *gende-cān*dan maḳṣūd ẓāhiri ʿilm ü ʿamel ile ārāste ve bāṭını (12) ṣıdḳ u iḫlāṣdan ʿārī olan kimsedür *gende-dehān*dan maḳṣūd ẓāhirde ʿilm ü maʿrifeti olmayup ṣıdḳ u iḫlāṣile (13) ʿamel idüp aḫlāḳ-ı ḥamīdede ṣābit-ḳadem olan kimsedür [*dehān gendest* taḳdīrindedür]

Pes nişīn ey gende-cān ezdūr tū

ey gende-cān olan kimse (14) ki maḳṣūd ġulām-ı evveldür sen ıraḳdan artda otur benüm ḥużūruma gelme zīrā senden riyānuñ ḳabīḥ rāyiḥası gelür [*nişīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

12 maḳṣūd HN: murād M

(15) **Tā emīr ū bāşed ü me'mūr tū**

tā o yaʿnī gende-dehān olan ġulām emīr ü ʿālī ola ve sen ki gende-cānsın me'mūr u dūn (16) olasın ġulām-ı ş̱ānī ki gende-dehān u pākīze-cāndur maḳbūl-i Ḥaḳdur zīrā Ḥażret-i Bārī ʿazze ismuhu ḳulūb-i aʿmāle nāẓırdur ġulām-ı (17) ş̱ānīde ol ḥālet mevcūddur ġulām-ı evvel ki ḫoş-dehān ve gende-cāndur maḳbūl-i Ḥaḳ degüldür zīrā Ḥażret-i Ḥaḳ ʿazze şānuhū ṣuvere (18) nāẓır degüldür anuñ ḫod ṣūret-i ẓāhiri ḫūb u laṭīfdür bāṭını ḳābīḥ ü nāpākdür *beyt*

(19) *Kirā cāme pākest ü sīret ü pelīd*

Der-i dūzaḫeşrā nebāyed kilīd[681]

*cāme*den murād bunda ṣūretdür ki sīret aña ḳarīnedür Ḥażret-i Mevlānā (20) ḥīṣṣe beyānına şürūʿ eyledi

Derḥadīş āmed ki tesbīḥ ezriyā

ḥādīş̱-i şerīfde geldi ki riyādan olan tesbīḥ ü ẕikri

(21) **Hemçü sebze-gülḫan dān ey kiyā**

ey ulu gülḫan ve mezbelede biten sebze gibi belki ẕerre ḳadar ḳadri vü iʿtibārı yoḳdur *gülḫan*da vezn (22) içün *vāv* ziyāde olınmışdur *dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *kiyā* ulu maʿnāsınadur

Pes bedān ki ṣūret-i ḫūb u nikū

(23) çünki böyledür pes bil ki ḫūb u zībā ṣūret

Bāḫaṣā'il-bed neyerzed yek tesū

ḳabīḥ ḫūylar ile bir tesūya degmez bu (24) sebebdendür ki erbāb-ı ḳulūb ḳatında maḳbūl aḫlāḳ-ı pākendedür rūy-ı zībā degüldür tesū dāneküñ rubʿıdur [*ḫaṣā'il* cemʿ-i ḫaṣletdür]

Ver büved (25) **ṣūret ḥaḳīr ü nāpeẕīr**

ve ger ṣūreti ḥaḳīr ü nāmaḳbūl ola

Çün büved ḫalḳeş nikū derpāş-ı mīr

[M73b] çünki ḫūyı **[N61a]** ḫūb ola (26) anuñ ayaġında ol zīrā maḳbūl olan ḫaṣlet-i ḫūbdur ṣūret-i merġūb degüldür *beyt*

---

[681] Kimin elbisesi temiz ama huyu çirkinse onun cehenneminin kapısına kilit gerekmez.

(27)*Çü insān nedāned becüz ḫored ü ḫ*^{v}*āb*

Küdāmeş faẕīlet büved berdevāb [682]

Ṣūret-i ẓāhir fenā kerded bedān

ẓāhir-i ṣūret fānī (28) olur bil [*fenā* bunda fānī maʿnāsınadur]

ʿĀlem-i maʿnā bemāned cāvidān

maʿnā ʿālemi bāḳī ḳalur *ẓāhir-i ṣūret*den murād bu ʿālem-i miḥnet ve *ʿālem-i bāḳī*den murād serāy-ı āḫiretdür (29) *beyt*

Eger hūşemendī bemaʿnā girāy

Ki maʿnā bemāned ne ṣūret becāy [683]

Çend bāzī ʿışḳ bānaḳş-ı sebū

sebūnuñ (30) naḳşına niçe bir taʿaşşuḳ u maḥabbet eylersin

Büg'ẕer eznaḳş-ı sebū rev āb cū

sebūnuñ naḳşından geç yüri āb ṭaleb eyle zīrā maḳṣūd-ı aṣlī (31) ābdur sebū żarfdur ābuñ ḥuṣūli içün peydā olınmışdur zübde-yi kelām budur ki maṭlab-ı aʿlā ve maḳṣad-ı aḳṣā ḫūbī-yi rūḥ ve leṭāfet-i dildür (32) ḫūbī-yi ṣūret degüldür zīrā ṣūret mutaṣavvir degüldür sebū desti maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda kedū vāḳıʿ olur ḳabaḳ maʿnāsına ki anda naḳşlar ḳazırlar

Ṣūreteş (33) **dīdī zimaʿnā ġāfilī**

naḳş-ı sebūnuñ ṣūret ü ẓāhirini gördüñ līk maʿnādan ġāfil ü bīḫabersin

Ezṣadef dürrī güzīn ger ʿāḳilī

[H60a] (1) eger ʿāḳıl iseñ ṣadefden lü'lüyi iḫtiyār eyle zīrā deryādan bu ḳadar zaḥmetile ki ṣadefi çıḳarurlar murād lü'lüdür ṣadef degüldür (2) niteki insāndan murād ṣūret degüldür sīretdür [*güzīn* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] *beyt*

Reh-i rāst bāyed ne bālā-yı rāst

Ki kāfir hem ezrūy-ı ṣūret (3) *çü māst* [684]

---

[682] Eğer insan yemek ve uykudan başka bir şey bilmezse, hayvanlar derecesi üzerine nasıl fazilet bulur?

[683] Eğer akıllılıkla manayı yakalarsa.. (ki mana kalır, suret yerinde kalmaz)

32 zīrā ṣūret mutaṣavvir degüldür H-

[684] Doğru yol gerek, düzgün bir boy değil, ki zaten kafir de surette bizim gibidir.

Īn ṣadefhā-yı ḳavālib dercihān

bu ṣadefler meşābesinde olan ḳālebler cihānda

Gerçi cümle zindeend ezbaḥr-i cān

(4) egerçi cümlesi cān deryāsından zindelerdür ḳavālibden murād insānuñ bedenleridür ḳavālib cemʿ-i ḳālebdur ki müfredinde lām (5) meftūhdur

Līk ender her ṣadef neb'ved güher

lākin cemīʿ-i ṣadefde güher olmaz

Çeşm büg'şā derdil-i her yek niger

çeşmüñi aç her bir ṣadefüñ (6) içine naẓar eyle zīrā muʿteber ü maḳbūl olan ṣadef degüldür lü'lüdür niteki cemīʿ-i ṣadefde dürr-i şāhvār olmaz cemīʿ-i insānda (7) daḫı rūḥ-ı pür-envār ve ḳalb-i pür-esrār olmaz [*dil* bunda derūn maʿnāsınadur]

ḥikāyet Ebu'l-Ḥasen eydür evliyā üç bölükdür ki anlaruñ ẓāhirinden (8) bāṭını eyürekdür ve ʿālim ki ʿāmil ola anuñ ẓāhir ü bāṭını berāberdür ve ʿālim ki ʿāmil olmaya ve cāhil mü'min ki vardur bu ikisinüñ (9) ẓāhiri bāṭınından eyürekdür

K'ān çi dāred v'īn çi dāred mīgüzīn

ki o ne ṭutar ve bu ne ṭutar üründile yaʿnī ḫalḳile (10) ki muṣāḥabet eylersin herkesde mevcūd olan maʿrifet ü esrār u irşāddan müntefīʿ ol [*k'ān ki ān* taḳdīrindedür *mīgüzīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Z'ān ki kemyābest ān dürr-i şemīn

zīrā (11) ol ẕī-ḳıymet lüʿlü kim yāb u nādirdür yaʿnī dergāh-ı eḥadiyyetüñ ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣı ile mülāḳāt ziyāde müşkildür ki *ān u īn*den (12) murād ḫalḳ-ı ʿālemdür dürr-i şemīn dürr-i şāhvār maʿnāsınadur

Ger beşūret mīrevī kūhī beşekl

eger ṣūrete naẓar u iʿtibār eylesen (13) bir ṭaġ şeklde [*mīrevī* bunda *mīnigerī* maʿnāsınadur]

Derbüzürgī hest ṣad çend ān ki laʿl

büyüklükde yüz ol ḳadardur ki laʿldür yaʿnī ṣūret ü cesāmetde bir ṭaġ yüz (14) mertebe belki yüz biñ mertebe bir laʿlden büyükdür ammā maʿnāda laʿl niçe mertebe ṭaġdan büyükrekdür

beyt

(15) *Dü merdeş nişānend berpüşt-i z'īn*

Büved kiş zened kūdekī berzemīn [685]

Hem beşūret dest ü pā vü peşm-i tū

hem ṣūretde senüñ (16) dest ü pāyuñ ve ṣaçuñ ṣaḳaluñ ve sā'ir aʿżāñ [*peşm* yüñ maʿnāsınadur ki bunda maḳṣūd ṣaç ve ṣaḳaldur]

Hest ṣad çend ān ki naḳş-ı çeşm-i tū

yüz ol ḳadar vardur ki senüñ çeşmüñüñ (17) naḳşıdur yaʿnī senüñ her bir ʿużvuñ niçe mertebe çeşmüñden büyükrekdür bu hem vechdür yüz ol ḳadardur ki senüñ çeşmüñüñ (18) naḳşıdur bu vech üzere *hest* est maʿnāsına olup *hā* zā'id olur

Līk pūşīde nebāşed bertu īn

lākin senüñ **[M74a]** üzerüñe (19) ve cemīʿ-i ṣāḥib-i çeşm üzere bu mestūr olmaz yaʿnī saña ve cemīʿ-i ehl-i dīdeye rūşen ü āşkārdur buña murād mışrāʿ-ı ṣānīnüñ (20) mażmūnıdur

K'ez heme aʿżā dü çeşm āmed güzīn

ki cemīʿ-i aʿżādan iki çeşm güzīn ü maḳbūl geldi yaʿnī cemīʿ-i aʿżādan güzīde ve (21) evlā iki çeşmdür zīrā ḫulāṣa-yı vücūd ve sermāye-yi şühūd dīde-yi nāzenīn ü çeşm-i ʿālem-bīndür pes ḥaḳīḳatde ṣāḥib-dīde (22) ol kimsedür ki mevt ve āḫiret aḥvālini müşāhede ide [*güzīn* bunda güzīde maʿñāsınadur]

Ezyek endīşe ki āyed derderūn

bir fikrden ki ol bir fikr derūn u ḫāṭıra (23) gelür

Ṣad cihān gerded beyek dem ser-nigūn

bir demde yüz cihān bāşı aşaġa olur yaʿnī bir rūşen-rāy u ṣaḥīḥ fikrile hezārān müşkil (24) işler ḥall **[N61b]** olup firāvān murādāt ḥāṣıl olur

Cism-i sulṭān ger beşūret yek büved

pādşāhuñ cism ü ẕātı egerçi ṣūret-i (25) ẓāhirede birdür [*gerçi beşūret* taḳdīrindedür ki maḥal aña ḳarīnedür]

---

[685] İki adam bunun sırtından nişan aldılar. Kılıç vurup çocuğu toprağa düşürdülür.

23 gelür HM: gelüp N

24 cism-i sulṭān HM: çeşm-i sulṭān N

Ṣad hezārān leşkereş derpey reved

anuñ ardunca niçe yüz biñ ʿasker gider [*derpeyeş* taḳdīrindedür]

Bāz şekl ü ṣūret-i şāh-ı ṣafī

girü güzīn ü (26) ʿālī-ḳadr şāhuñ şekl ü ṣūreti ṣafī güzīde maʿnāsınadur

Hest maḥkūm-ı yekī fikr-i ḫafī

bir ḫafī vü mestūr fikr ü endīşenüñ maḥkūm u (27) maġlūbıdur pes endīşe vü fikr egerçi ṣaġīr ü ḥaḳīrdür lākin şāh u ʿasker aña tābiʿ ü muṭīʿdür

Ḫalḳ-ı bīpāyān ziyek endīşe bīn

(28) bīpāyān ḫalḳı bir endīşeden

Geşte çün seylī revāne berzemīn

gör ki yir üzere bir seyl gibi revān olmış zīrā ḫalḳuñ kār u ḥareketi fikrlerine (29) tābiʿdür *bīn* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] *revāne* revān maʿnāsınadur

Hest ān endīşe pīş-i ḫalḳ ḫurd

(30) ol endīşe ḫalḳ ḳatında egerçi ḫurd ü lāşeydür

Līk çün seylī cihānrā ḫord ü bürd

lākin bir ʿaẓīm seyl gibi cihānı yidi ve iletdi (31) yaʿnī fānī vü ḫarāb eyledi rūşen ü ẓāhirdür ki bir sözden ötüri niçe yüz biñ ādemī helāk oldı

Pes çü mībīnī ki ezendīşeī

(32) pes çün görürsün ki bir fikrden

Ḳā'imest ender cihān her pīşeī

ḳā'im ü ṣābitdür cihānda her bir ṣanʿat

Ḫānehā vü ḳaṣrhā vü şehrhā

(33) ḫāneler ve ḳaṣrlar ve şehrler [*ḳaṣr* çār-ṭāḳ maʿñāsınadur]

Kūhhā vü deşthā vü nehrhā

ṭaġlar ve ṣaḥrālar ve ırmaḳlar yaʿnī maʿmūr ḫāneler ve bīḳuṣr ḳaṣrlar ve meşhūr şehrler **[H60b]** (1) ve envāʿ-ı eşcārile memlū ṭaġlar ve gūnāgūn ezhār u eṣmār ve kişt ü sebzelerile

32 çün görürsün ki MN: çün ki görürsün ki H

pür ṣaḥrālar ve āb-ı ḥayāt gibi şīrīn ü laṭīf ābile mālāmāl (2) ırmaḳlar [*deşt* ṣaḥrā maʿnāsınadur]

Hem zemīn ü baḥr ü hem mihr ü felek

hem zemīn ü deryā ve hem āftāb u felek

Zinde ezvey hemçü k'ez deryā semek

ol fikrden zindedür (3) māhī deryādan zinde olduġı gibi yaʿnī bu cemīʿ-i meẕkūr fikrden ṯābit ü ḳa'imdür *semek* māhī maʿnāsınadur

Pes çirā ezeblehī pīş-i tu (4) **kūr**

çünki aḥvāl böyledür pes niçün sen körüñ ḳatında eblehlügüñden

Ten Süleymānest ü endīşe çü mūr

tenüñ Süleymān'dur (5) ve fikrüñ mūr gibidür ḥālā ki ʿaks gerekdür zīrā cemīʿ-i ḫuṣūṣ fikre tābiʿdür ammā ḥayvāniyyet mertebesinde ṯābit-ḳādem olan kimse (6) laṭīf fikrden bībehredür

Mīnümāyed pīş-i çeşmet küh büzürg

senüñ çeşmüñ ḳatında ṭaġ ʿaẓīm görinür [*küh* ṭaġ maʿnāsınadur ki *kūh*dan muḫaffefdür]

Hest endīşe çü mūş u (7) **küh gürg**

anuñ sebebi budur ki fikrüñ mūş ve ṭaġ gürg gibidür yaʿnī fikrde bülend ü ʿālī degülsün ol sebebden küh saña ʿaẓīm (8) görinür eger sen fikrde bülend-himmet olayıduñ ṭaġ saña lāşey görinürdi

ʿĀlem ender çeşm-i tū hevl ü ʿaẓīm

ʿālem senüñ çeşmüñde (9) mühīb ü ʿaẓīmdür

Z'ebr ü raʿd u çerḫ dārī lerz ü bīm

zīrā ebr ü raʿd u felekden lerz ü ḫavf ṭutarsın zübde-yi kelām budur ki (10) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla āşnā olup andan ḫavf itmedügüñden ötüri maḫlūḳdan ḫavf eylersin ve ger Ḥażret-i Ḥaḳ'dan kemāyenbaġī ḫavf (11) u ḫaşyetüñ olayıdı bir kimseden **[M74b]** ḫavfuñ olmazıdı lākin saña lāzım budur ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿaẓamet ü heybet ü kibriyāsını (12) ve

---

2 k'ez N-

7 küh saña HN: saña küh M

ḳıyāmetüñ hevl ü ʿaẕābını ḫāṭıra getürüp ṣālāḥ u taḳvā cānibine meyl eyleyesin [*lerz* ditremek maʿnāsınadur *bīm* ḫavf maʿnāsınadur]

V'ez cihān-ı fikretī ey kem ziḫar

ve fikret cihānından (13) ey ḫardan kem

Eymin ü ġāfil çü sengī bīḫaber

eymin ü bībāksin ve bīḫaber seng gibisin ġāfilsin yaʿnī ʿālem-i ṣūretde ḳalup aḥvāl-i (14) āḫiretden bīḫaber olup

"Ulā'ike ke'l-enʿāmi bel hüm eḍallü"[686]

āyetine māṣadaḳ olduñ *fikretī*de olan yā-yı ḫiṭāb eymin ü ġāfil lafẓına (15) maṣrūfdur keẕā *eyminī vü ġāfilī* taḳdīrindedür ve cāʾizdür ki *fikretī*nüñ *yā*sı yā-yı nisbet olup maʿnā böyle ola ve fikrete mensūb olan (16) cihāndan ey ḫardan kem bu vech üzere eyminī vü ġāfilī taḳdīrinde olup żarūret-i şiʿr içün yā-yı ḫiṭāb ḥaẕf olınur lākin (17) maʿnāsı melḥūẓdur ḥaẕf olınmaz bu ḳāʾideye nihāyet yoḳdur *fikret*de *tā* nefs-i kelimedendür ki cemʿi *fiker* gelür buña mānend olan (18) kelimātuñ daḫı cemʿi böyledür niʿmetüñ cemʿi niʿam ve himmetüñ cemʿi himem ve ḥikmetüñ cemʿi ḥikem ve ġayrlar daḫı bu vech üzere fikrüñ cemʿi efkārdur [*bīḫaber seng gibi eymin ü ġāfilsin* bu vech maʿḳūl degüldür]

(19) **Z'ān ki naḳşī v'ez ḫıred bībehrei**

zīrā ki naḳş u ṣūretsin ve ʿaḳldan naṣībsizsin [*naḳşī*de *yā* ḫiṭāb içündür *behrei*de hemze ḫiṭāb içündür]

---

12 kıyāmetüñ HN: ḳıyāmet N

12-13-14 **V'ez cihān-ı fikretī ey kem ziḫar**
ve fikret cihānından ey ḫardan kem
Eymin ü ġāfil çü sengī bīḫaber
eymin ü bībāksin ve bīḫaber seng gibi ġāfilsin yaʿnī ʿālem-i ṣūretde ḳalup aḥvāl-i āḫiretden bīḫaber olup HN:
Eymin ü ġāfil çü sengī bīḫaber
eymin ü bībāksin ve bīḫaber seng gibisin ġāfilsin
V'ez cihān-ı fikretī ey kem ziḫar
ve fikret cihānından ey ḫardan kem M

[686] İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. A'râf/179.

16 nihāyet yoḳdur HN: nihāyetdür M

18 niʿam HM: niʿam gelür N

18 ḥikem HM: ḥikem gelür N

Ādemī-ḫū nīstī ḫar-kürreī

ādemī ḫuylu (20) degülsün eşegüñ yavrusısın yaʿnī ādemī-ṣūretsin ādemī-sīret degülsün zīrā ehemm-i mühümmāt ki aḥvāl-i āḫiretdür sende anı fikr ü (21) tedārük eyler ʿaḳl yoḳdur insān odur ki āḫir-bīn ve ʿāḳıbet-endīş olup kendüsine nāfiʿ olan umūruñ ḥuṣūline saʿy ide sen ḫod (22) ṭāʿat ü ʿibādetde ʿavāmdan daḫı alçaḳsın [*kürre-yi ḫar* taḳdīrindedür ki eşegüñ yavrısı maʿnāsınadur]

ḥikāyet bir ʿazīz eyitdi ʿāḳile lāzımdur ki dünyādan intiḳāl idenlerüñ aḥvālini (23) fikr ide zīrā ki temennā eylerler ki Ḥażret-i Ḥaḳ anlara iẕn ü icāzet vire ki iki rekʿat namāz edā ideler yā bir kerre *"lā ilāhe illallāh"* **[N62a]** (24) diyeler yā bir tesbīḥ oḳuyalar ki sübḥanallāh ve'l-ḥamdülillāh diyeler ṭāʿatden bir iş itmege iẕn bulmayalar ve anlar dünyāda olanlaruñ ḥālinden (25) taʿaccüb ideler ki niçün ʿömrlerini żāyiʿ eylerler diyü pes ey ʿāḳil ʿömrüñi żāyiʿ eylemez zīrā senüñ ʿömrüñ sermāye-yi saʿādet-i ebediyyedür mādām ki (26) sermāye eldedür ġam degüldür zīrā fāʾide eylemege ḳādirsin ammā çünki sermāye-yi ʿömrüñ elüñden gitdi cemīʿ nesneden maḥrūm olup (27) nedāmet ü ḫüsrānda ḳalursun *meṯnevī*

Beşehr-i ḳıyāmet merev teng-dest
Ki vechī nedāred beḫasret nişest
Ger ziçeşm-i (28) *ʿaḳlest ü tedbīr-i kūr*
Künūn kün ki çeşmet neḫordest mūr
Bemāye tüvān ey püser-sūd kerd
Çi sūd āyed ānrā ki sermāye ḫord[687]

(29) pes lāzım olan ṭāʿat ü ʿibādet ü ẕikr-i keşīrdür

"Yā eyyühe'lleẕīne āmenü'ẕkürullāhe ẕikran keşīran ve sebbiḥūhū bükraten ve aṣīlen"[688]

---

20 eşegüñ yavrusısın yaʿnī ādemī-ṣūretsün ādemī-sīret degülsün N-

[687] Kıyamet şehrine el darlığıyla gitme, çünkü zararla gidene oturacak yer yoktur. Eğer akıl ve tedbir gözün körse öyle yap ki, karıncalar gözünü yemesin. Ey iyi iş yapan, mayene yaslan. Sermaye yiyen kişiden ne hayır gelir?

[688] Ey inananlar! Allah'ı çokça zikredin. Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin. Ahzâb/41-42.

(30) **Sāyerā tū şaḫṣ mībīnī zicehl**

cehlüñden sen sāyeyi şaḫṣ görürsün yaʿnī dünyāyı bāḳī ve maḳbūl ü nāfiʿ bir nesne ẓann eyledüñ ḥālā ki (31) o sāye gibi fānī vü bībeḳādur

Şaḫṣ ezān şüd nezd-i tū bāzī vü sehl

ol sebebden şaḫṣ senüñ ḳatında bāzī vü sehl oldı yaʿnī āḫiret (32) saña ḥaḳīr ü cüzʾī görindi zīrā ḥicāb u ġafletdesin [*bāzī* oyun ki bunda lāşey maʿnāsınadur *sehl* bunda cüzʾī maʿnāsınadur]

Bāş tā rūzī ki ān fikr ü ḫayāl

ṣabr eyle şol güne degin ki ol fikr ü (33) ḫayāl [*bāş* bunda ṣabr eyle maʿnāsınadur]

Bergüşāyed bīḥicabī per ü bāl

cemīʿ-i ḥicābsız per ü bāl açа yaʿnī aḥvāl-i āḫiret ki saña mücerred fikr ü ḫayāl görinür ḳıyāmete ḳarīb **[H61a]** (1) bir gün peydā vü āşkār olur

Kūhhārā bīni hemçün peşm-i nerm

ṭaġları peşm gibi mülāyim ü nerm görürsün [*peşm* yüñdür ki yaṣduḳlar içine ḳorlar]

"Yevme yekūnü'n-näsü (2) *ke'l-ferāşi'l-mebṣūṣi ve* **[M75a]** *tekūni'l-cibālü ke'l-ʿihni'l-menfūşi"*[689]

Nīst geşte īn zemīn-i serd ü germ

bu ṣovuḳ ve ıssı yiri yoḳ olmış görürsün (3) niteki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurur

"Yevme tebeddelü'l-ʿarżu ġayra'l-ʿarżi"[690]

mışrāʿ-ı evvelde vāḳıʿ olan *bīnī* göresin maʿnāsına daḫı cā'izdür

(4) **Nī semā bīnī ne aḫter ne vücūd**

ne āsmān ne kevkeb ne vücūd görürsün yaʿnī mevcūdātdan bir nesne ḳalmaz niteki bu āyet-i kerīme anı beyān (5) eyler

"Külli şey'in hālikün illā vechehū"[691]

[*aḫter* yıldız maʿnāsınadur]

---

[689] İnsanlar, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olur. Dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür. Kâri'a/4.

[690] Yer başka bir yer hâline getirildiği gün. İbrâhîm/48.

[691] O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Kasas/88.

Cüz Ḫudā-yı Vāḥidü Ḥayy u Vedūd

bu evṣāfile mevṣūf Ḫudā'dan ġayrı Vāḥid bir Ḥayy diri Vedūd (6) maḥabbet idici ve maḥabbet olınmış maʿnāsınadur *beyt*

Mā heme fānī vü beḳā bes turā

Mülk-i teʿālā ve taḳaddes turā [692]

ḥikāyet (7) şol vaḳt ki cemīʿan öleler Ḥażret-i Ḫudā-yı ʿazze ve celle ve ʿAzrā'il ḳala ḫiṭāb irişe ki yā ʿAzrā'il

"Küllü nefsin ẕā'iḳatü'l-mevti" [693]

(8) āyetini işitmedüñ mi pes sen daḫı öl ol demde ʿAzrā'il öle bir rivāyetde böyledür Ḫażret-i Ḫudā diye ki yā ʿAzrā'il sen daḫı kendü (9) rūḥuñı ḳabż eyle çünki ḳabż-ı rūḥa şürūʿ ide bir feryād ide ki eger cemīʿ-i ḫalḳ diri olayıdı anuñ feryādından ölüridi Ḥażret-i (10) ʿAzrā'il ol dem diye eger ben nezʿ-i rūḥuñ şiddet ü elemini bu mertebede idügini bileyidüm müslümānlaruñ ervāḥı ḳabżında bundan ziyāde (11) şefḳat eyleridüm ol demde ki Ḥażret-i Ḫudā'dan ġayrı bir ferd ḳalmaya Ḫudā-yı Teʿālā diye

"Limeni'l-mülkü'l-yevme"[694]

cevāb virür bir kimse olmaya (12) Ḫudā-yı Teʿālā kendüsi cevāb virüp eyide

"Lillāhi'l-vāḥidi'l-ḳahhāri"[695]

Yek fesāne rāst āmed yā dürūġ

bir fesāne rāst yā dürūġ geldi (13) yaʿnī ḳıṣṣanuñ ṣıdḳ u kiẕbine iʿtibār yoḳdur belki iʿtibār hemān ḥiṣṣeyedür [*fesāne* ḳıṣṣa maʿnāsınadur]

Tā dehed mer rāstīhārā fürūġ

tā ḳıṣṣanuñ (14) rāstluklarına fürūġ vire yaʿnī gerçeklüklerine delālet ide buña iḥtiyāc yoḳdur zīrā maḳṣūd olan ḥiṣṣedür Ḥażret-i Mevlānā'nuñ bu beyt-i (15) şerīfi suʾāl-i muḳaddere cevāb gibi vāḳıʿ olmışdur keennehū bir kimse eyitdi ki bu ḥikāyet ʿaceb fi'l-

---

5 mevṣūf HM: mevṣūf olan N

6 maḥabbet idici ve maḥabbet olınmış maʿnāsınadur HN: maḥabbet idici maʿnāsına ve maḥabbet olınmış maʿnāsınadur M

[692] Biz tamamıyla faniyiz ve beka senindir. Yüce ve kutsi mülk tamamen senin..

[693] Her canlı ölümü tadacaktır. Âl-i İmrân/185, Enbiyâ/35, Ankebût/57.

[694] Bugün hükümranlık kimindir? Mü'min/16.

[695] Kahhâr olan tek Allah'ındır. Mü'min/16.

ḥaḳīḳa vāḳıʿ mıdur Ḥażret-i Mevlānā (16) cevāb virüp eydür ḳıṣṣadan maḳṣūd ḥiṣṣedür ḳıṣṣa gerekse gerçek ve gerekse yalan olsun aña iʿtibār yoḳdur Kelīle ve Dimne'nüñ (17) ḳıṣṣaları ḫod ne idügi ẓāhir ü rūşendür ḥayvānāt aġzından naḳl olınmasına sebeb budur ki ʿāḳil istimāʿ iddükde istiġrāb (18) idüp andan ḥiṣṣe ḥāṣıl ide

Ḥased kerden-i ḥaşem berġulām-ı ḫāṣṣ

ḫāṣṣ u maḳbūl ġulām üzere ḥaşem ü ḫademüñ ḥased eylemesi (19) beyānındadur ki ḥikāyetüñ evāḫirinde ḥased bervech tafṣīlī beyān olınur

Pādşāhī bendeīrā ezkerem

bir pādşāh bir bendesini luṭf ü (20) kereminden [*ezkerem*den ẓāhirdür ki ol bendeye olan iḥsān ḫidmeti muḳābelesinde degül imiş]

Bergüzīde būd bercümle ḥaşem

cemīʿ-i ḥaşem üzere iḫtiyār u taḳdīm eylemiş idi *pādşāh*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür (21) ʿazze ismuhū *bende*den murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve ḥased idenlerden murād kāfirler ve münāfıḳlardur

Cāmegī-yi ū (22) **vaẓīfe-çil emīr**

ol bendenüñ ṭonluġı ḳırḳ emīrüñ vaẓīfesi idi *cāmegī* ṭonluḳ maʿnāsına gelür ki yıldan yıla taʿyīn olınmışdur (23) maḥalle münāsib olan maʿnā budur egerçi ʿulūfe maʿnāsına daḫı gelür

Deh yekī ḳadreş nedīdī ṣad vezīr

yüz vezīr **[N62b]** anuñ ḳadr ü (24) mertebesinüñ onda birini görmedi yaʿnī anuñ ḳadr ü mertebesi yüz vezīrüñ ḳadr ü mertebesi ḳadar idi [*deh yekī* onda bir maʿnāsınadur]

Ezkemāl-i ṭāliʿ ü ikbāl-i (25) **baḫt**

ṭāliʿinüñ kemālinden ve baḫt sitāresinüñ iḳbāl ü saʿādetinden

Ū ayāzī būd u şeh Maḥmūd-ı vaḳt

ol bende bir ayāz idi (26) ve pādşāh zamānuñ maḥmūdı idi yaʿnī pādşāh ʿāşıḳ ol maʿşūḳ idi

Rūḥ-ı ū bārūḫ-ı şeh deraṣl-ı ḫ^{v}īş

ol ḫāṣ (27) bendenüñ rūḥı pādşāhuñ rūḥı ile kendünüñ aṣlında yaʿnī ʿālem-i ervāḥda

---

17 ne idügi HN : ne idügin M
21 Rasūl'dür HM: Rasūl-i Ekrem'dür N
22 yıldan yıla HM: yıldan N

[M75a] Pīş ezīn ten būde hem peyvend ü ḫᵛīş

bu (28) tenden evvel hem ittiṣāl ü ḳarābet olmış idi yaʿnī ittiṣāl ü ittiḥād ezelī idi ḫᵛīş-i ṯānī ḳarābet maʿnāsınadur bunda tenbīh (29) budur ki bu ḥadīṯ-i şerīf mūcibince

"El-ervāḥu cünūdün mücennedetün teʿārefū tenākerū"[696]

bu ʿālemde vāḳıʿ olan maḥabbet ü ittiṣāl ve ʿadāvet (30) ü infiṣāl-i ezelī idügin beyāndur niteki Ḥażret-i Mevlānā bu sözüñ taḳrībi ile ol sırruñ beyānına şürūʿ eyledi

Kār-i ān (31) **dāred ki pīş ezten büdest**

işi ol ṭutar ki tenden öñ olmışdur yaʿnī teʾṯīrāt ve aḥvāl-i rūḥ iʿtibārı iledür zīrā (32) saʿādet ü şaḳāvet ol demde taʿyīn olınmışdur [*büdest būdest* taḳdīrindedür]

Büg'ẕer ezīnhā ki nev-ḥādiṯ şüdest

bunlardan geç yaʿnī dünyāda tenden ṣādır (33) olan aḥvāle iʿtibār yoḳdur zīrā yeñiden ḥādiṯ ü ẓāhir olmışdur bunlara iʿtibār u iʿtimād yoḳdur zübde-yi kelām budur ki **[H61b]** (1) niʿmet-i ḫoş-güvār ve devlet-i berḳarār ve saʿādet ü iḳbāl-i pāydār ve ʿizzet ü celāl-i bīşümār oldur ki Ḥażret-i Ḥaḳ sübḥānehū ve teʿālā

(2) *"İnne'l-leẕīne sebeḳat lehüm minne'l-ḥüsnā ulā'ike ʿanhā müb'adūne"*[697]

muḳteżāsı üzere ʿināyet-i ezelī ve kerāmet-i Lem-Yezelī ve sābıḳa-yı luṭf (3) u iḥsān ve ʿaṭiyye-yi faẓl u imtinānı ile bir bendesini güzīde vü ḫāṣṣ idüp istiʿdād u istiḥḳāḳdan evvel kemāl-i merḥamet ve şefḳatden (4) ol bendeye perveriş virüp anuñ tuḫmını ezelde ekmiş ola

Kār ʿārif rāst kū neaḥvelest

kār ʿārif içündür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (5) işlerine naẓar eylemek ʿārife maḫṣūṣdur zīrā ʿārif aḥvel degüldür ʿārifden ġayrı her kim ise aḥveldür [*kār* mużāf degüldür]

Çeşm-i ū berkişthā-yı (6) **evvelest**

zīrā ol ʿārifüñ çeşmi ve naẓarı evvel vāḳıʿ olan zerʿler üzeredür yaʿnī anuñ iltifātı ezelī taḳdīrāt-ı İlāhiyyeyedür kendünüñ (7) tedbīrātına degüldür andan her ne ḳadar ṭāʿat ü ḫayrāt

---

[696] (Müslim, Sahih, 4/2031)

[697] Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar. Enbiyâ/101.

ṣādır olurısa anı ʿināyet-i İlāhī'den bilüp anuñ şükrini edā eyler ve hergiz (8) ḳalbine kibr ü ʿucb getürmez [*kişthā* cemʿ-i *kişt*dür *zer*ʿ maʿnāsına beTürkī ekin]

ḥikāyet Şuʿbī eyitdi bir ṣāliḥ var idi çünki ıssı günde yola gideydi bir pāre bulut (9) anuñ üzere sāyebān olurıdı bir gün bir ṣāliḥ ol ṣāliḥüñ üzerine sāyebān olan seḥābuñ sāyesinde ol ṣāliḥile bile bir yire (10) gitdi nāgāh evvelki ṣāliḥüñ ḳalbine bu geldi ki bunuñ gibi bir ṣāliḥ benüm sebebümle bu sāyede gider bu ʿucbdan ötüri Ḥażret-i Ḥaḳ ol (11) ebrüñ sāyesini ol ṣāliḥüñ üzerinde ṭutdı çünki müfāreḳat eylediler ebr ol ṣāliḥüñ üzerine gitdi

Ānçe gendüm kāştendeş (12) **v'ānçe cev**

ol nesne ki anı buġday ekdiler ve ol nesne ki anı arpa ekdiler yaʿnī anı saʿīd taḳdīr eylediler ve anı ki şaḳī taḳdīr eylediler [*v'ānçe cev kāştendeş* taḳdīrindedür]

(13) **Çeşm-i ū ān cāst rūz u şeb girev**

rūz u şeb ʿārifüñ çeşmi oraya rehndür yaʿnī ol cānibe mültefit ü muḳayyeddür zīrā bilür ki (14) taḳdīr-i İlāhī ile saʿīd olan tedbīrile şaḳī olmaz ve şaḳī olan saʿīd olmaz

"Es-saʿīdü men saʿde fī-baṭni ümmihī (15) *ve'ş-şaḳī men şakī fī-baṭni ümmihi"*[698]

beyt

Bebed-baḫti vü nīk-baḫtī ḳalem

Begerdīde mā hemçünān derşikem [699]

(16) **Ānçe ābistest şeb cüz ān nezād**

"El-leyletü ḥublā"[700]

ḥükmince şeb ol nesneye ki yüklüdür andan ġayrı ṭoġurmadı [*ābiste* ḥāmile maʿnāsınadur ki *ābisten*den muḫaffefdür]

Ḥīlehā vü (17) **mekrhā bādest ü bād**

ḥīleler ve mekrler bāddur ve bāddur yaʿnī taḳdīr-i İlāhī'ye mekrler ve ḥīlelerüñ hīç nefʿi yoḳdur belki ḥīleler ve mekrler

(18) *"İẕā ḥallete't-teḳādīr beṭaleti't-tedābīr"*[701]

---

[698] Kim saidse annesinin karnında saiddir, kim de şakî ise annesinin karnında şakïdir.
[699] Kalem dolanıp, mide peşinde olan bizleri bedbahtlıkta ve iyi halde de yazar.
[700] Geceler gebedir.
16 ḥükmince HN: mūcibince M
[701] Takdir ortaya çıkınca tedbir batıl olur.

pes şol kimse ki kendünüñ tedbīr ü ʿameline iʿtimād ide ve diye ki (19) ben kendü saʿyimile nefsümi Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿaẕābından ḫalāṣ eylerüm bu ḥālet anda ʿucb u ḫabṯ var idügine delīldür

Key şeved dil-ḫoş (20) **beḥīlethā-yı geş**

ḳaçan mesrūr u ḫoş-dil olur ḫūb u nāzük ḥīlelerile

Ān ki bīned ḥīlet-i [M76a] Ḥaḳ bersereş

ol kimse ki Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ ḥīlesini (21) anuñ ḥīlesi üzere ʿālī vü ġālib göre *berser* bunda ʿālī vü ġālib maʿnāsınadur niteki Süleymān'uñ bu beytinde vāḳıʿ olmışdur *beyt*

(22) *Ġamze vü çeşm-i tu ḫand velī āmedeend*

Ebruvān-ı tu bih pīşānī ezīşān berser[702]

geş kāf-ı Fārisīnüñ fetḥasıyıla ḫūb u nāzük maʿnāsınadur **[N63a]** (23) zübde-yi kelām budur ki ol kimse ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḫayru'l-mākirīn idügini bile ve cemīʿ-i mekrlerüñ üzerine mekr-i İlāhī ġālib idügini fehm ide cemīʿ-i (24) ḫuṣūṣda kendünüñ aḥvālini Ḥażret-i Ḫudā'ya tefvīż idüp kendünüñ tedbīr ü taṣarrufından ferāġat eyler [*sereş*de olan żamīr *ḥīlethā*ya rāciʿdür]

Ū derūn-ı dām ü dāmī mīnehed

(25) ol tedbīr ü ḥīlelerine iʿtimād iden kimse dām içindedür ve kendüsi bir dām ḳor yaʿnī kendüsi mekr ü taḳdīr-i İlāhī dāmına giriftārdur lākin (26) ġaflet ü ḥamāḳatinden bīḫaberdür ki tedbīr ü ḥīle dāmını ḳor ḥālā ki muḥāldür ḥīle vü tedbīrile taḳdīr-i İlāhī dāmından necāt bula *dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur

(27) **Cān-ı tū ne ān çehed nī īn çehed**

senüñ rūḥ u beḳāñ ḥaḳḳıçün Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dāmından ne ol dām ḳoyan (28) ḳurtulur ne bu ḳurduġı dām ḳurtulur yaʿnī saʿy u gūşişüñ fā'idesi olmayup ʿāḳıbet taḳdīr-i İlāhī her ne ise ol ẓāhir olur ġayrısı zīr ü zeber ü nāpeydā olur *becān-ı tu* (29) taḳdīrindedür ki senüñ beḳāñ ḥaḳḳıçün maʿnāsına istiʿmāl olınur tefe'ül iʿtibārıyıla niteki Divān-ı Ḥāfıẓda daḫı vāḳıʿ olmışdur *beyt*

---

21 vāḳıʿ olmışdur HN: vāḳıʿdur M

[702] Gamze ve gözlerin gerçi gülmektedirler, kaşların güzeldir ama alnın onların üzerindedir.

27 rūḥ u beḳāñ HM: rūḥuñ ve beḳāñ N

(30) *Becān-ı ḫ^{v}āce vü Ḥaḳ ḳadīm ü ʿahd dürüst*

Ki mūnis-dem-i ṣubḥem duʿā-yı devlet-i tust [703]

[*çehed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Ger bürüyed ver birīzed (31) **ṣad giyāh**

yüz giyāh u çemen eger bite ve ger ḫuşk olup dökile yaʿnī eger bir kimse taḳdīr-i İlāhī'nüñ taġyīr içün hezār mekr ü ḥīle ve tedbīr ü (32) tedārük ve diḳḳat ide

ʿĀḳıbet berrūyed ān kişte-İlāh

ʿāḳıbet Allāh Teʿālā'nuñ ol zirāʿat olınmışı biter yaʿnī ʿāḳıbet taḳdīr-i İlāhī ẓuhūr (33) idüp ol kimsenüñ ḥīle vü ḫudʿası ve saʿyi ve ihtimāmı hebā olur [*kişte* zirāʿat olınmış tuḫm maʿnāsınadur]

Kişt-i nev kārend berkişt-i nuḫust

kişt-i evvel üzere yeñi kişt zirāʿat **[H62a]** (1) eylerler yaʿnī bir kimse bir yiri tamām pāk ü laṭīf idüp zirāʿat eylese tekrār ġayr kimseler anuñ üzerine zirāʿat eyleseler [*kārend* bunda fiʿl-i mużāriʿ cemʿ-i müẕekker-i ġāʾibdür *kārīden*den ki zirāʿat maʿnāsınadur]

Īn düvüm fānīst (2) **v'ān evvel dürüst**

bu ikinci kişt fānī vü żāyiʿdür ve ol kişt-i evvel dürüst ü bāḳīdür zīrā bir kimse bir zemīni saʿy idüp zirāʿate lāyıḳ idüp (3) zirāʿat eylese ve bir ġayrı kimse anuñ tuḫmı üzere tuḫm ṣaçup zirāʿat eylese anuñ maḥṣūlini şerʿ-i şerīf evvel zirāʿat idene buyurur

(4) **Tuḫm-ı evvel kāmil ü büg'zīdeest**

tuḫm-ı evvel kāmil ve muḫtār ve maḳbūldür

Tuḫm-ı ṣānī fāsid ü pūsīdeest

tuḫm-ı ṣānī fāsid ve pūsīde ve bāṭıldur (5) zīrā anuñ eline tuḫmından bir dāne irişmez tuḫm-ı evvelden murād taḳdīr-i İlāhī'dür ki ʿālem-i ervāḥda taʿyīn olınmışdur tuḫm-ı ṣānīden murād ḫalḳuñ (6) mekr ü tedbīridür ki bu ʿālem-i kevn ü fesādda ẓāhir olur ki żāyiʿ ve bīteʾṣīrdür Ḥażret-i Mevlānā taḳdīr-i İlāhī'nüñ ḳuvvet ü teʾṣīrini (7) ve tedbīr-i ḫalḳuñ

---

[703] "Hace'nin canı hakkı için Hak kadimdir ve ahd doğrudur. Bu yüzden munis sabahım senin mutluluk duanladır."

5 dāne HN: nesne M

żaʿf u ʿadem-i teʾşīrini ʿıyān u rūşen eylemek içün şey-i maḥsūsile taṣvīr eyledi çün maʿlūm oldı ki

"İẕā ḥaleti't-teḳādīr (8) *beṭaleti't-tedābīr ve iẕā celle'l-ḳaderü beṭale'l-ḥaẕer"*[704]

muḳteżāsı üzere bendenüñ saʿy u ihtimāmı żāyiʿ ü hebā imiş pes (9) bendeye lāzım olan budur ki rūz u şeb saʿy u gūşiş ide ve cemīʿ-i ḫuṣūṣda Ḥażret-i Ḫudā'ya tevekkül idüp cemīʿ-i umūrını (10) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a tefvīż ide ve diye *beyt*

Ezānem ki berser nişest īzipīş

Ne kem gerded ey bende-perver ne bīş [705]

[*pūsīde* çürümiş maʿnāsınadur]

(11) **Efken īn tedbīr-i ḫodrā pīş-i dōst**

bu kendü tedbīrüñi dōstuñ öñine bıraḳ yaʿnī ṭāʿaṭ ü ʿibādet ü duʿāya meşġūl olup

"Fevvaḍtü (12) *emrī ilallāh"*[706]

"Tevekeltü ʿalallāh"[707]

di **[M76b]** ve rūz u şeb tażarruʿ u niyāzda ol *rubāʿī*

Eztevbe ki nālem ki diger dāver nīst

(13) *V'ez dest-i tu hīç dest bālā ter nīst*

Ānrā ki tu rehberī künī güm neş'ved

V'ānrā ki tu güm künī keseş reh-ber nīst[708]

[*dōst*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur]

Gerçi tedbīret (14) **hem eztedbīr-i üst**

egerçi senüñ tedbīrüñ daḫı ol Ḫudā'nuñ tedbīrindendür pes çün sen tażarruʿ u niyāz ve ʿibādetde olasın (15) luṭf u kereminden saña hidāyet ü tevfīḳ iḥsān eyler *hem* daḫı maʿnāsınadur

---

[704] Takdir kesinleşince tedbir batıl olur. Kader ortaya çıkınca çekinmeye gerek kalmaz.

[705] "Ben, başında yer ettiğin kişiyim. Ne azalır ne de çoğalırım ey kulları besleyen!

[706] İşimi Allah'a ısmarladım. (Et-Tergib ve't-Terhib, 2/305)

[707] Allah'a tevekkül ettim. Hûd/56.

12 rubāʿī M: beyt N, H-

[708] Ey tevbeyle yalvardığım, senden başka adil bir zat yoktur. Hiçbir el senin elinden üstün değildir. Senin rehber olduğun kişi yolunu kaybetmez. Ve senin yoldan sapıttığın kişiye de hiç kimse rehber olamaz.

Kār ān dāred ki Ḥaḳ efrāştest

kār u teʾşīri (16) ol ṭutar ki Ḥażret-i Ḥaḳ yüceltmişdür yaʿnī ẓāhir olan taḳdīr-i İlāhīʾdür

Āḫir ān rūyed ki evvel kāştest

zīrā ki ʿāḳıbet ol biter (17) ki evvel ekilmişdür murād taḳdīr-i İlāhīʾdür ki ezelīdür

Her çi kārī ezberāy-ı ū bekār

her ne ki zirāʿat eylersin anuñ içün zirāʿat eyle (18) nefsüñ içün zirāʿat eyleme yaʿnī **[N63b]** Ḥażret-i Ḥaḳḳʾuñ rıżāsıçün saʿy eyle nefsüñ murādātı içün saʿy eyleme [*bekār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *kārīden*den]

Çün esīrī dōstī (19) **ey dōst-dār**

ey Ḫudāʾyı dōst ṭutıcı çünki dōstuñ esīri ve maḥbūbısın *ū*dan murād ve *dōst*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳʾdur (20) hergiz ʿālemde bir kimse maḳbūl-i Ḥaḳ olup saʿādet-i ebediyyeye vuṣūl bulmaz mādām ki Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ rıżāsı ṭalebi içün (21) māsivā ḳaydından ḫalāṣ bulmaya [*dōstī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

ḥikāyet Benī-İsrāʾilʾden bir cüvān rūz u şeb ṣıdḳ u iḫlāṣile ṭāʿat ü ʿibādet (22) eyleridi lākin ḫalḳ anı mürāyī ẓann idüp anuñ ḥaḳḳında (23) baʿż-ı kelimāt eylerleridi Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ ṣıdḳ u iḫlāṣını āşkāre itmek içün ol zamānuñ peyġamberine vaḥy gönderdi böyle (24) diyü ki ḫalḳ içinde ol cüvāna di ki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti buyurdı ki ben ol cüvānuñ ṭāʿatini ḳabūl eylemezüm çünki peyġamber vaḥy-i İlāhīʾyi (25) ol cüvāna ḫalḳ ortasında söyledi ol cüvān eyitdi ben ṭāʿat ü ʿibādete meʾmūr bir bendeyüm anuñ emrini yirine getürmege (26) saʿy eylerüm baña lāzım olan ḳulluḳdur efendilügi o bilür ve evvel ki gibi yine ṭāʿat ü ʿibādetinde oldı Ḥażret-i Ḥaḳ tekrār ol zamānuñ (27) peyġamberine vaḥy gönderdi böyle diyü ki ol cüvān benüm maḥbūbumdur ve cemīʿ-i ṭāʿat ü ʿibādeti maḳbūlümdür ben evvelki vaḥyi anuñ iḫlāṣını (28) iẓhār eylemekden ötüri eyledüm pes ʿameli ṣāfī Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ rıżā-yı şerīfi içün itmek gerekdür ki tā riya vü ʿucbdan pāk ü ʿārī (29) ola

Gird nefs-i düzd ü kār-ı ū mepīç

düzd ü daġal nefsüñ ve anuñ kār u maḳṣūdınuñ çevresine ṭolanma [*pīç* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür ṣarılma maʿnāsına ammā bunda ṭolanma maʿnāsınadur]

---

28 ki N-

Her çi ān nī kār-ı Ḥaḳ (30) **hīçest ü hīç**

zīrā her nesne ki o Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ işi degüldür hīçdür hīçdür pes ṭā'at ü 'ibādeti Ḥażret-i Ḥaḳ içün itmek gerekdür (31) Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ġayrı bir ferdi 'ibādete şerīk itmemek gerekdür *beyt*

Tā zāhid-i 'Amr u Şeyḫ ü Zeydī

İḫlāṣ ṭaleb (32) *mekün ki şeydī*[709]

Pīş ezān ki rūz-ı dīn peydā şeved

andan evvel ki rūz-ı dīn peydā ola *rūz-ı dīn*den murād rūz-ı ḳıyāmetdür

(33) **Nezd-i Mālik düzd-i şeb rüsvā şeved**

māliküñ ḥużūrında gice ḥarāmīsi rüsvāy olur zīrā herkes ne eylerise Ḥażret-i Ḫudā'nuñ **[H62b]** (1) ma'lūmıdur *Mālik*den murād

"Mālik-i yevmi'd-dīn"[710]dür

Raḫt-ı düzdīde betedbīr ü feneş

ol düzdüñ tedbīr ü ẓarāfeti ile uġurlanmış (2) esbāb [*raḫt* esbāb ma'nāsınadur *feneş*de olan żamīr-i ġā'ib *düzd*e rāci'dür]

Mānde rūz-ı dāverī bergerdeneş

ḳıyāmet güni düzd-i şebüñ boynı üzere ḳonmış pes şol kimseler ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı ḥāżır (3) görmeyüp nefsi ārzūsı ile ḥalvetde fısḳ u ma'ṣiyet iḫtiyār ide ḳıyāmetde ḫalḳ ortasında rüsvāy olur

Ṣad hezārān (4) **'aḳl bāhem bercehend**

niçe yüz biñ 'aḳl-ı ḳavī eger biri biri ile müttefiḳ olalar ve diḳḳat ü sa'y eyleyeler

Tā beġayr-ı dām-ı ū dāmī nehend

(5) tā ol Ḫudā'nuñ dāmından ġayrı bir dām ḳoyalar ya'nī anuñ taḳdīrini taġayyür itmek isteyeler ẕerre ḳadar bir fā'ide olmaz ammā hemān (6) bu ḳadar olur ki [*dām* ṭuzaḳ ma'nāsınadur]

---

30 Ḥaḳḳ'uñ HM: Ḥaḳ N

[709] Amr, Şeyh ve Zeyd gibi ihlas talep etme ki kerpiçten -yani çürük- bina yaparsın.

[710] Din gününün sahibi. Fatiha/3.

4 ü sa'y N-

Dām-ı ḫodrā saḫtter yābend ü bes

kendülerüñ dāmeni ancaḳ **[M77a]** saḫtrek bulurlar yaʿnī taḳdīr-i İlāhī dāmı anlaruñ üzerine (7) muḥkemrek olur saʿy u iḳdāmlarından hiç bir fāʾide ḥāṣıl olmaz

Key nümāyed ḳuvvetī bābād-ı ḫas

ḫār u ḫas bāda ḳaçan bir ḳuvvet gösterür (8) yaʿnī ḫār u ḫas bādile muḳābeleye ḳādir olmaduġı gibi maḫlūḳuñ mekr ü ḥīle vü tedbīri taḳdīr-i İlāhī'yi taġyīr itmege imkān yoḳdur (9) zīrā muḥālendermuḥāldür ve dām mużāf iʿtibār olınmasa maʿnā böyle olur lākin maʿnāda ikisinüñ maʿnāsı birdür anlaruñ saʿy u tedbīrlerinden (10) hīç bir fāʾide ẓāhir olmaz ancaḳ hemān kendülerine taḳdīr-i İlāhī dāmını muḥkemrek bulurlar yaʿnī tedbīrleri sebebi ile ziyāde ʿaẕāb u (11) belāya giriftār olurlar zīrā Ḥażret-i Ḫudā ʿazze ve celle baʿż-ı ḫalḳı ki şaḳī taḳdīr eyledi saʿy u tedbīrile anuñ taġyīri mümkin degüldür *beyt*

(12) *Ḳażā diger neşeved ger hezārān nāle vü āh*

Beşükr yā beşikāyet berāyed ezdehenī [711]

pes bu maḥalde bir suʾāl vārid oldı ki çün cemīʿ-i efʿāl (13) Ḫudā'nuñ taḳdīri iledür pes bendenüñ ne ḳudreti vardur ki anı taġyīr itmege ḳādir ola ve anı vücūda getürmekde ḥikmet nedür (14) Ḥażret-i Mevlānā ol suʾālüñ defʿi içün taḫḳīḳ buyurur

Ger tu gūyī fāʾide-hestī çi būd

eger sen dir iseñ varluġuñ fāʾidesi (15) ne oldı yaʿnī çünki bende cemīʿ-i ḫuṣūṣda ʿācizdür ve ḳudret ü taṣarrufda medḫali yoḳdur ki taḳdīrāt-ı İlāhiyyeyi taġyīr ide (16) pes anuñ īcādında fāʾide nedür *ki ger tū gūyī* eger sen diyesin bu maʿnā hem mümkindür

Dersuʾālet fāʾide hest ey ʿanūd

(17) ey ʿanūd senüñ suʾālüñde fāʾide vardur yaʿnī ey ziyāde ʿinād idici maḥżā hemān senüñ suʾālüñde fāʾide vardur pes senüñ vücūduñda (18) niçün fāʾide olmaya Sürūrī Efendi raḥmetullāh böyle dimişdür **[N64a]** ey ʿanūd senüñ suʾālüñde fāʾide var mıdur [*suʾālet*de *tā* ḫiṭāb içündür]

---

7 hīç H-

711 "Eğer yüz nale ve ahla ağzından şükür ve şikayet yükselirse kaza başka bir şey yapmaz."

15 ki taḳdīrāt-ı İlāhiyyeyi taġyīr ide N-

17 yaʿnī ey ziyāde ʿinād idici maḥżā hemān senüñ suʾālüñde fāʾide vardur N-

Ger nedāred īn su'ālet fā'ide

(19) eger senüñ bu su'ālüñ fā'ide ṭutmaya ya'nī eger bu su'ālüñde fā'ide yoḳ ise

Çiş'nevīm īnrā 'abeş bī'āide

bu su'ālüñi 'āidesiz (20) 'abeş ne istimā' idelüm zīrā laġv ü bīfā'ide olan sözi istimā' itmek nāma'ḳūldür [*çiş'nevīm*de *şīn* sākindür vezn içün]

Ver su'āletrā besī fā'ide hāst

(21) ve ger senüñ su'ālüñüñ çoḳ fā'ideleri varısa

Pes cihān bīfā'ide āḫir çirāst

pes cihān āḫir niçün fā'idesizdür ya'nī bir cüz'ī (22) su'ālde ki fevā'id vardur pes bu 'ālem-i mülk ü melekūtda fevā'id-i keşīre muḳarrerdür taḥḳīḳ-i merām budur vücūd-ı māsivā ki Allāh (23) Te'ālā'nuñ ṣun'-ı bākemāli ile vücūd bulmışdur Allāh Te'ālā'nuñ 'ilm-i ezelīsinde nice ise aña muġāyir degüldür pes ehl-i sa'ādete sa'ādet (24) ve ehl-i şaḳāvete şaḳāvet 'ilm-i ezelīde olan isti'dāda göredür 'ilm-i ḥissde herkes ol isti'dāda münāsib sa'y u gūşiş eyler sa'īd (25) ṭā'at ü 'ibādet ve şaḳī şehvet ü ḍalālet cānibine meyl ü iḳdām eyler meşelā şecerüñ şecer ve ḥacerüñ ḥacer ve arżuñ arż ve semānuñ semā (26) olması ve cemī'-i mevcūdātuñ māhiyyet ü ḥaḳīḳati isti'dādlarına göredür hīç bir şey'e ẓulm ve isti'dādından nāḳış u zā'id bir ḥālet (27) vāḳı' olmamışdur hīç bir vechile cevāb mümkin olmasa bu āyet-i kerīme ile cevāb mümkindür

"Lāyüs'elü 'ammā yef'alü ve hüm yüs'elūne"[712]

ve mevcūdātdan (28) hīç bir mevcūd yoḳdur ki anda niçe fā'ide olmaya ammā ḫalḳda ol ḳudret yoḳdur ki anı fehm ideler bir ẕerrenüñ ḥaḳīḳatini bir kimse (29) bilmege imkān yoḳdur niteki Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr'da bu mışrā' vāḳı' olmışdur *mışrā'*

Kes nedāned künh-i yek ẕerre tamām [713]

Ver cihān (30) **ezyek cihet bīfā'idest**

ve ger cihān bir cihetden fā'idesiz ise

---

23 ṣun'-ı bākemāli HM: ṣun'-ı pākī vü bākemāli N

[712] Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir. Enbiyâ/23.

28 anı fehm ideler HN: fehm ideler anı M

[713] Hiç kimse bir zerrenin özünü hakkıyla anlamaz.

Ezcihethā-yı diger pür-ʿāidest

ġayrı cihetlerden pür-ʿāidedür (31) zīrā her bir şey bir nefʿ ü żarārdan ḫālī degüldür [*ʿā'ide* fā'ide maʿnāsınadur]

Fā'ide tu ger merā fā'ide nīst

saña fā'ide olan eger baña fā'ide degül ise

Mer turā (32) **çün fā'idest ezvey meīst**

çünki saña **[M77b]** fā'idedür andan durma yaʿnī ferāġat eyleme mışrāʿ-ı evvelde bu vech hem laṭīfdür (33) senüñ fā'ideñ eger baña fā'ide degül ise yaʿnī sende olan baʿż-ı hālāt saña fā'ide ola lākin ġayrlara fā'ide olmaya çünki saña **[H63a]** (1) fā'idedür ol fā'ideden ferāġat eyleme [*meīst* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ḥüsn-i Yūsuf ʿālemīrā fā'ide

Yūsuf nebī ʿaleyhi's-selāmuñ ḥüsni ʿālem ḫalḳına fā'ide idi

Gerçi (2) **beriḫvān ʿabeş büd zā'ide**

egerçi birāderleri üzere ʿabeş ü zā'ide idi yaʿnī Yūsuf nebī ki cihān ḫūblarınuñ ser-defteri idi (3) ve cemīʿ-i ʿālem anuñ ḥüsninden müntefiʿ olurıdı birādeleri aña ḥased idüp çāha bıraḳdılar ve dünyānuñ cefāsın idüp ʿāḳıbet (4) ihāneten bahā-yı ḳalīl ile ṣatdılar [*zā'ide* hemān zā'id maʿnāsınadur]

Laḫn-ı Dāvūdī çünān maḥbūb būd

Dāvūd peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ ṣavtı ancılayın maḥbūb idi ki (5) meşhūrdur

Līk bermaḫrūm bāng-ı çūb būd

lākin inkār idici maḫrūm üzere çūb āvāzı idi yaʿnī anuñ āvāzından ẕevḳ (6) itmezidi

Āb-ı Nīl ezāb-ı ḥayvān büd füzūn

āb-ı Nīl ki āb-ı ḥayātdan leẕẕetde ziyāde idi

Līk bermaḫrūm u münkir būd ḫūn

lākin (7) maḫrūm u münkir üzere ḫūn idi zīrā ḳavm-i Mūsā nūş itdükde leẕīẕ āb idi Firʿavn'uñ ḳavmi içmek istese ḳan olurıdı

---

31 her bir M: her HN

1 ol H-

(8) **Hest bermü’min şehīdī zindegī**

mü’min üzere şehādet ḥayātdur zīrā mü’min şehīd olmaġıla bāḳī ḥayāta irişür

Bermünāfiḳ (9) **mürdenest ü jendegī**

kāfir ü münāfıḳ üzere mevt ve eskilükdür zīrā kāfir ü münāfıḳ ba‘de’l-mevt ‘aẕāb u ‘iḳāba giriftār olup

“Ṯümme (10) *lāyemūtü fīhā ve lāyaḥyā”*[714]ya

vāṣıl olurlar [*jende* eski *jendegī* eskilük ma‘nāsınadur]

Çīst der‘ālem bügū yek ni‘metī

di ‘ālemde ne bir ni‘metdür

Ki ne maḥrūmend ezvey ümmetī

ki bir (11) ümmet andan maḥrūm degüllerdür ya‘nī dünyāda çoḳ ni‘met vardur ki niçe ümmet ol ni‘metlerden maḥrūm u bīnaṣīb olmışdur niteki Ḥażret-i (12) Mevlānā aña işāret buyurur

Gāv u ḫarrā fā’ide çi derşeker

şekerde gāv u ḫara ne fā’ide ya‘nī anlar şekerden müntefi‘ olmazlar (13) zīrā anlaruñ ḳuvvet ü ġıdāsı degüldür

Hest her cānrā yekī kūt-ı diger

zīrā her cānuñ bir ġayrı ḳūtı vardur pes ehl-i sa‘ādetüñ ḳūtı (14) īmān u ṭā‘at ve ehl-i şaḳāvetüñ ḳūtı küfr ü ḍalāletdür *ḳūt* azık ma‘nāsınadur [*diger* ġayr ma‘nāsınadur]

Līk ger ān ḳūt bervey ‘ārıżīst

lākin (15) ol ḳūt ol kimse üzere eger ‘ārıżī ise *līk* lākinden muḫaffefdür

Pes naṣīḥat kerden ūrā rā’izest

pes aña naṣīḥat eylemek **[N64b]** (16) rā’izlükdür ya‘nī ehl-i sa‘ādetden olan kimse fısḳ u ḍalālete düşse aña pend ü naṣīḥat virmek anı umūr-ı şer‘iyyenüñ (17) imtiṯāline rām u muṭī‘ eylemekdür gūyā ki evvel ḥarūn u serkeş idi tekālīf-i şer‘iyyeye rām u münḳād olmazıdı pend ü naṣīḥat anı evvel (18) semte getürdi rā’iz ḥarūn feresi terbiye idüp ıṣlāḥ idici

---

[714] Sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar. A’lâ/13.

10 di ‘ālemde bir ni‘met nedür M: di ‘ālemde ne bir ni‘metdür H, di ‘ālemde ne bir ni‘met vardur N

15 “līk” lākinden muḫaffefdür HM: lākinden muḫaffefdür “līk”

maʿnāsınadur mışrāʿ-ı şānīde bu hem vechdür pes naṣīḥat eylemek (19) aña rāʾiżdür yaʿnī nāṣiḥüñ naṣīḥati ile ışlāḥ-peẕīr olup ṣırāṭ-ı müstaḳīme sālik olur niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur

Çün kesī (20) **k'ū ezmaraż gil dāşt ḍōst**

şol kimse gibi ki o renc ü marażdan gili dōst ṭutdı yaʿnī esbāb-ı marażdan biri ki ḫāk (21) yimekdür bir kimseye ol ḥālet ʿārıż olsa [*çün kesī*de *çün* teşbīh içündür]

Gerçi pendāred ki ān ḫod ḳūt-ı ūst

egerçi ṣanur ki o ḫod yaʿnī ḫāk yimek anuñ (22) ḳūt u ġıdāsıdur gil kāf-ı Fārisīnüñ kesriyile balçıḳdur ki bunda ḫāk murāddur baʿż-ı kimse ʿālem-i ṣābāvetde ḫāk yimege muʿtād olur (23) bir vechile ki ḥüsn-i iḫtiyār ile andan ferāġat eylemez bu ḥaḳīr Ḥasan nām bir ṣabīyi gördüm ki **[M78a]** ḫāki bezden eleyüp bir yire cemʿ eyleridi (24) ve andan ṣoñra avcı ile yiridi ol ṣabī dāʾim zerd-rūy ve żaʿīf-mizāc idi anı ḥadden ziyāde dögdiler ve sögdiler (25) ferāġat eylemedi nihānī yiridi ʿāḳıbet luṭf-ı İlāhī irişüp andan ḫalāṣ oldı baʿd-ı zamān tāze-rūy ve ḳavī-mizāc oldı ki (26) az kimse anuñıla güreşmege ḳādir olurıdı baʿż-ı aḥmaḳ *gil* yirine *gül* oḳur kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyile ki şükūfelerüñ sulṭānıdur

(27) **Ḳūt-ı aṣlīrā ferāmuş kerdeest**

ol kimse ḳūt-ı aṣlīyi ferāmūş eylemişdür [*ferāmuş ferāmūş*dan muḫaffefdür]

Rūy-ı der ḳūt-ı maraż āverdeest

ol sebebden (28) maraż ḳūtına yüz getürmişdür yaʿni mūriṣ-i maraż olan ġıdāya meyl ü teveccüh eylemişdür pes ol kimseyi pend ü naṣīḥatile (29) fısḳ u ḍalāletden ḫalāṣ itmek gerek

Nūşrā büg'ẕāşte sem ḫordeest

ol kimse nūşı ḳomış sem yimişdür yaʿnī (30) ʿasel gibi nāfiʿ ü şāfīʿ olan ṭāʿat ü ʿibādeti terk idüp sem ü zehr meṣābesinde żarar-ı maḥż u mühlik olan günāh u (31) maʿṣiyete muḳayyed olmışdur *nūş* ʿasel ve *sem* zehrdür

22 ḳūt u ġıdāsıdur HM: ḳūtıdur u ġıdāsıdur N

Ḳūt-ı ʿilletrā çü çerbiş kerdeest

maraż u ʿilletüñ ḳūtını çerbiş gibi eylemişdür (32) yaʿnī müriṣ-i maraż olan ġıdāyı çerbiş gibi laṭīf ü leẕiẕ (33) ẓann eylemişdür murād budur ki cāh u celāl ve mülk ü māl ve ʿırż u vaḳāra meftūn olup

"Nesullāhe feensāhüm enfüsehüm"[715]

[H63b] (1) āyetinüñ māṣadaḳı oldılar *çerbiş* ʿavām ġalaṭ u taḥrīf idüp *çerūbeş* dir [*ʿillet* maraẓ maʿnāsınadur] Ḥażret-i Mevlānā beşerüñ ḳūt-ı aṣlīsi ne idügini (2) beyān itmege şürūʿ eyledi

Ḳūt-ı aṣlī-yi beşer nūr-ı Ḫūdāst

benī-ādemüñ ḳūt-ı aṣlīsi Ḫudā'nuñ nūrıdur ki sebeb-i ḳurb-ı viṣāl-i (3) İlāhī'dür

Ḳūt-ı ḥayvānī mer ūrā nāsezāst

lākin bilmez ki ḳūt-ı ḥayvānī aña lāyıḳ degüldür zīrā ḳūt-ı ḥayvānī beşerüñ dergāh-ı İlāhī'den (4) dūr olmasına sebebdür insāna lāyıḳ olan mertebe-yi rūḥāniyyet ve nūrāniyyetdür

Līk ezʿillet derīn üftād dil

lākin göñül (5) ʿillet ü maraż sebebinden ḳūt-ı ḥayvānīye düşdi [*dil* ẕikrinde tenbīh budur ki ḳūt-ı ḥayvānīnüñ żararı cesede degüldür belki ḳalbedür]

Ki ḫored ū rūz u şeb z'īn āb u gil

ki göñül rūz u şeb bu āb u gilden (6) yiye yaʿnī ḳalb ʿale'd-devām umūr-ı dünyeviyyeye muḳayyed ü meşġūldür

Rūy-zerd ü pāy-süst ü dil-sebük

şol kimse ki gil yiyici (7) ola ol kimsenüñ yüzi ṣarı ve ayaġı süst ü żaʿīf ve ḳalbi sebük ü lerzān olur zīrā ḫafaḳan marażına giriftār olur

Kū ġıdā-yı (8) **ve's-semā ẕāti'l-ḥubük**

ḥubük ṣāḥibi semānuñ ġıdāsı ḳanı yaʿnī āb u gilden neşv ü nemā bulan ḳūt-ı ḥayvānīde ḳalan kimse (9) ḳūt-ı nūrānī ve ġıdā-yı āsmānī ḳanda müyesser olur ṭarīḳler ṣāḥibi semā ḥaḳḳıçün egerçi ḳasem biḥasebi'ẓ-ẓāhir semāyadur ammā (10) ḥaḳīḳatde Ḫālıḳ-ı semāyadur

[715] Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Haşr/19.

1 āyetinüñ HM: āyet-i kerīmesinüñ N

ḥubük yollar maʿnāsınadur müfredi *ḥabīke*dür murād budur ki insāna elyaḳ u elzem olan ḥaḳīḳatü'l-ḥaḳāyıḳuñ (11) tecelliyātından ġıdā-yı rūḥānī ve ḳūt-ı nūrānī ceẕb eylemekdür lākin maḥabbet-i māsivā sebebi ile ol ḥayāt-baḫş ve (12) rūḥ-perver ġıdādan dūr olmışdur zīrā her miʿdeye ol ġıdānuñ hażmına ḳudret ü ḳuvvet yoḳdur niteki Ḥażret-i Mevlānā (13) aña işāret buyurur

Ān ġıdā-yı ḫāṣagān-ı devletest

o ki murād nūr-ı Ḫudā'dur devlet ḫāṣekīlerinüñ ġıdāsıdur yaʿnī dergāh-ı İlāhī (14) ḫāṣlarınuñ ġıdā vü ḳūtıdur [*ḫāṣagān* cemʿdür anda olan kāf kāf-ı Fārisī'dür]

Ḫorden-i ān bīgulū vü āletest

ol ġıdāyı yimek ki murād nūr-ı Ḫudā'dur boġazsız ve āletsizdür yaʿnī nūr-ı (15) Ḫudā ġıdāsı aʿżā-yı ẓāhiriyye muḥtāc degüldür zīrā anuñ ḥuṣūli tevfīḳ-i İlāhī iledür bu hem vechdür ol ġıdānuñ yinmesi boġazsız (16) ve āletsizdür ki ele ve ḳaşıḳa **[N65a]** muḥtāc degüldür Ḥażret-i Mevlānā beyt-i sābıḳıla

"Ebītü ʿinde Rabbī yuṭʿimünī ve yesḳıyenī"[716]

ḥadīṯ-i **[M78b]** (17) şerīfine işāret eyler [*gulū* boġaz maʿnāsınadur]

Şüd ġıdā-yı āftāb eznūr-ı ʿarş

āftābuñ ġıdā ve rūşenlügi ʿarşuñ nūrındandur

Mer ḥasūd u dīvrā (18) **ezdūd-ı ferş**

ḥasūd u dīve ġıdā ferşüñ dūdındandur yaʿnī enbiyā vü evliyānuñ cemīʿ-i ḥasūdına ve şeyāṭīne ġıdā keṯīf ʿarżuñ (19) duḫānındandur zīrā anlara münāsib olan ġıdā dūddur ḳıyāmetde ḳarārgāhları āteş olduġıçün ḥāla ki dūduñ āteşile (20) tamām münāsebeti vardur ferşden murād arżdur Ḥażret-i Mevlānā

Bīgulū vü āletest[717]

kelāmınuñ maẓmūnını iṯbāt itmek içün bu āyet-i kerīmenüñ (21) maʿnāsını getürdi

---

[716] Ben, Rabbim beni yedirir ve içirir bir halde gecelerim. (Kenzü'l-Ummâl, C.3, s. 67; Buharî 1/1864.)
17 eyler HN: buyurur N
20 murād M-

[717] "Abartısız ve bir alettir."

"Ve lātaḥsebenne'l-leẕīne ḳutilū fī-sebīlillāhi emvāten aḥyā'ün ʿinde rabbihim yurzeḳūne ferihīne bimā-ātāhümullāhu minfażlihī (22) *ve yestebşirūne bi'l-leẕīne lemyelḥaḳū bihim min ḫalfihim ellā ḫavfün ʿaleyhim ve lāhüm yaḥzenūne"*[718]

Derşehīdān yerzuḳūn fermūd Ḥaḳ

Ḥażret-i Ḥaḳ (23) şehīdlerüñ ḥaḳḳında *"yerzuḳūn"* buyurdı şehīdler Rableri katında rızḳlanurlar mesrūr olıcı olduḳları ḥālde şol nesneye ki (24) Allāh Teʿālā anlara virdi kendü fażlından

Ān ġıdārā nüh dehān büd nüh ṭabaḳ

ol ġıdāya ki murād nūr-ı Ḫudā'dur nüh dehān nüh ṭabaḳ oldı (25) pes gulū vü āletsiz ṭaʿām yimek müyesser idügi ẓāhir oldı [*büd būden*den muḫaffefdür]

ḥikāyet ibni ʿAbbās raḍiyallāhu ʿanh Ḥażret-i Rasūl'den (26) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rivāyet eyler ki aṣḥāba eyitdi çünki sizüñ birāderleriñüz Uḥud ġazāsında şehīd oldılar Ḥażret-i Ḥaḳ anlaruñ (27) rūḥlarını yeşil ḳanadlu ḳuşlaruñ cevflerine ḳodı ki ol mürgler behişt hevāsında pervāz eylerler ve behişţde ṭūbā aġacınuñ şāḫları (28) üzere āşiyāne vü maḳām eylerler ve firdevs ırmaġından şu içerler ve anlaruñ istirāḥat ve ḫ^{v}āb idecek mekānları ʿarşuñ pāyesinde (29) aşılmış zerrīn ḳandīllerüñ içidür

Dil ziher yārī ġıdāyī mīḫared

göñül her bir yārdan bir ġıdā yir yaʿnī

"Eṭ-ṭabīʿatü sāriḳatün"[719]

ḥasebince (30) ḳalbüñ intifāʿı yārān u muṣāḥiblerindendür pes lāzım olan budur ki evliyā ve ṣuleḥā ile muṣāḥabet ide ve anlara ḳarīn ola tā ki (31) aña ʿārıż olan mużırr u mühlik ḥālātdan ḫalāṣ olup ḳūt-ı aṣlīden müntefiʿ olmaġa imkān ola [*ḫared*de *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün]

---

[718] Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Âl-i İmrân/169-170.

24 nüh dehān nüh ṭabaḳ oldı M: ṭoḳuz ṭabaḳ ṭoḳuz dehāndurH, nüh cihān nüh ṭabaḳ N

[719] Fıtrat hırsızdır.

Dil ziher ʿilmī ṣafāyī (32) **mībered**

göñül her bir ʿilmden bir ṣafā iledür yaʿnī ḳalb cemīʿ-i ʿulūmdan ṣafā kesb eyler lākin lāzım olan ḳalbi żabṭ u ḥıfẓ eylemekdür (33) tā ki ʿilm-i nāfiʿden müntefiʿ olup ʿilm-i ġayr-ı nāfiʿden berī ola

Ṣūret-i her ādemī çün kāse īst

her ādemīnüñ ṣūreti bir kāse **[H64a]** (1) gibidür [*ādemī*de *yā* nisbet içündür]

Çeşm ezmaʿnā-yı ū ḥassāse īst

çeşm ol ṣūretüñ maʿnāsından bir ḥassāsedür pes lāzım olan budur ki çeşm (2) cihān-bīni güşāde idüp her bir şeyʾe ʿibretile naẓar ide tā ki kendüsine ʿāʾid olan żarar u nefʿden ġāfil olmayup naḳīr ve (3) ḳıṭmīr her ne ise anı tamām ḥiss ü müşāhede idüp ḳalbinde noḳṣān u ẕiyān olanlardan ziyāde ictināb u perhīz (4) ide zīrā derūn-ı dile her ne gelürise derīçe-yi çeşmden irişür Ḥażret-i Mevlānā insānuñ mertebe-yi ʿulyāsına sebeb ḳalb (5) olup ve ḳalbüñ ṣalāḥı ve fesādı çeşmden idügine işāret eylemişdür beyt-i sābıḳıla hassāse ziyāde ḥiss idici maʿnāsınadur

(6) **Ezliḳā-yı her kesī çīzī ḫarī**

ġıdā-yı ṣūrīden ġayrı her bir kimsenüñ liḳā vü müşāhedesinden bir nesne yirsin yaʿnī eşer ḳabūl (7) idici olursun [*ḫarī*de *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün]

V'ez ḳırān-ı her ḳarīn çīzī berī

ve her ḳarīnüñ ḳırānından bir nesne iledürsün yaʿnī her muṣāḥibüñ muṣāḥabetinden (8) bir nesne aḫẕ eylersin pes eger ṣuleḥāya yār u ḳarīn olasın ṣalāḥ u sīret-i ḫūb ḥāṣıl eylersin ve ger fāsıḳlara yār olasın anlaruñ (9) ḫūyları ile ḫūylanursun pes zinhār eyülere ḳarīn ü yār ol tā ki ʿaḳıbet

"Yā leyte beynī ve beyneke buʿde'l-maşriḳayni"[720]

(10) dimeyesin zīrā her kim ki yaramazlarıla otura eylük görmez **[M79a]** ve bed-baḫtlara muḳārin ola saʿādet bulmaz *beyt*

[720] Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın! der. Zuhruf/38

(11) *Ezbedān cüz bedī neyāmūzī*

Neküned gürg pōstīn dūzī[721]

Ḥażret-i Mevlānā muḳārenet ü muṣāḥabetüñ teʾṯīri muḳarrer idügini (12) işʿār eyler

Çün sitāre bāsitāre şüd ḳarīn

çünki sitāre sitāreye ḳarīn oldı yaʿnī iḳtirān vāḳıʿ oldı

Lāyıḳ-ı her (13) **dü eṯer zāyed yaḳīn**

şeksiz ikisinden her ikisine lāyıḳ eṯer ṭoġar saʿādet ü nuḥūset ve bāl ü iḫtirāk gibi

Çün ḳırān-ı merd ü (14) **zen zāyed beşer**

merd ü zenüñ ḳırānı gibi ki beşer ṭoġar yaʿnī merd ü **[N65b]** zenüñ ḳırān u ictimāʿından evlād peydā olur [*zāyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

V'ez ḳırān-ı seng ü āhen (15) **şüd şerer**

ve seng ü āhenüñ ḳırānından şerer oldı yaʿnī şerer peydā olur

V'ez ḳırān-ı ḫāk bābārānhā

ve ḫāküñ bārānlara ḳırānından (16) yaʿnī ḫākden bārānlar sebebi ile

Mīvehā vü sebze vü reyḥānhā

mīveler ve sebzeler ve reyḥānlar peydā oldı bu ziyāde ẓāhirdür beyāna (17) iḫtiyācı yoḳdur

V'ez ḳırān-ı sebzhā bāādemī

ve sebzlerüñ ādemīye ḳırānından

Dil-ḫoşī vü bīġamī vü ḫurremī

dil ḫoşluḳ ve ġamsızluḳ (18) ve ḫurremlüḳ ẓāhir olur zīrā ādemī seyr ü teferrüc ḳaṣdı ile gülzār u sebzezāra gitdükde biʾṭ-ṭabʿ neşāṭ u şevḳ u sürūr (19) peydā olur

V'ez ḳırān-ı ḫurremī bācān-ı mā

ve bizüm cānımuza ḫurremlüġüñ ḳırānından yaʿnī çünki bizüm rūḥımuza sürūr muḳārin ola

(20) **Mībezāyed ḫūbi vü iḥsān-ı mā**

bize ḫūbluḳ ve iḥsān u leṭāfet ṭoġar [bizüm ḫūbluġımuz ve iḥsānımuz ṭoġar yaʿnī bizüm ḥüsn ü leṭāfet-i maʿnevīmiz ẓāhir olur bu hem vechdür]

---

[721] Kötülerden kötülükten başka bir şey öğrenmezsin. Kurt postundan başkasını dikemez.

Ḳābil-i ḫorden şeved ecsām-ı mā

bizüm ecsāmımuz ġıdā (21) yimege ḳābil olur [*ecsām* cemʿ-i cismdür]

Çün berāyed ezteferrüc kām-ı mā

seyr ü teferrücden çünki bizüm murādımuz ḥāṣıl ola pes şol kimse ki (22) mürşidler vāsıṭasıyıla ʿālem-i melekūt teferrüce ḳadem başa aña İlāhī sürūr ḥāṣıl olup ġıdā-yı rūḥānī ve ḳūt-ı nūrānīden (23) müntefiʿ olmaġa istiʿdād gelür Ḥażret-i Mevlānā bundan evvel dimiş idi ki ḫāk ü gil yiyen kimse rūy-zerd ve pāy-süst ve (24) dil-sebük olur şimdi taʿlīm eyler ki kişi sürḫ-rūy olmaġa ne ġıdā yimek gerekdür ve işāret buyurur ki sürḫ-rūyluḳ (25) ol ġıdādan olur ki andan ḫūn ḥāṣıl ola

Sürḫ-rūyī ezḳırān-ı ḫūn büved

sürḫ-rūyluḳ ḫununñ ḳırānından olur

(26) **Ḫūn ziḫurşīd-i ḫoş-i gül-gūn büved**

ḫūn gül renglü laṭīf ḫurşīdden olur yaʿnī nūrāniyyet ve ṣafā irişür şol (27) kimseye ki tevfīḳ-i İlāhī ile ṭāʿat ü riyāżet ġıdāsından müntefiʿ ola *ḫurşīd*den murād āftāb-ı ḥaḳīḳīdür ki herkese sürḫ-rūyluḳ (28) andan irişür *sürḫ-rūy şüd* ʿAcem'de istiʿmāldür yüzi aḳ oldı ki ḫidmetini bīḳuṣūr edā idüp cemīʿ-i muṣāliḥi (29) yirine getürüp ḥacāletden ḫalāṣ oldı diyecek yirde *sürḫ-rūy şüd* dirler ve *sürḫ-rūy yāft* dirler yüz aḳluġını (30) buldı niteki dīvān-ı Hilālī'de vāḳıʿ olmışdur *beyt*

Men ü āsitānet ki hemīşe sürḫ-rūyīm

Behemīn ḳader (31) *ki rūzī ruḫ-ı zerd sūdem āncā* [722]

ve ḥacl oldı diyecek yirde daḫı ʿAcem *sürḫ-rūy şüd* dir [*gül-gūn* ḳırmızı maʿnāsınadur]

Bihterīn-i renghā sürḫī büved

(32) renglerüñ eyüregi ḳırmızı rengdür zīrā yüzde andan leṭāfet ü nūr u ṣafā irişür

V'ān ziḫurşīdest v'ez vey (33) **mīresed**

ve ol sürḫ reng āftābdandur ve her nesneye āftābdan irişür āftābda sürḫluḳ olduġıçün Şeyḫ Niẓāmī **[H64b]** (1) tevḥīd-i Bārī'de bu beyti dimişdür *beyt*

---

24 yimek N-

[722] Senin asitanende her daim yüzümüz aktır. O kadar ki bir gün orada sarı bir yüz elde ederim.

Laʿl ṭarrāz-ı kemer-i āfitāb

ḥulle ger ḫāk ü ḥulī bend-i āb [723]

Ḥażret-i Mevlānā bundan (2) evvel dimiş idi ki her sitārenüñ ḳırānından bir eṣer ẓāhir olur şimdi anuñ beyānına şürūʿ eyledi

Her zemīnī kʾān ḳarīn (3) **şüd bāZüḥal**

her bir zemīn ki ol zemīn Züḥalʾe ḳarīn oldı yaʿnī aña Züḥalʾüñ teʾṣīrātı irişdi

Şūre geşt ü kişträ nebʾved (4) **maḥal**

ol zemīn şūre **[M79b]** oldı ve kişt ü zirāʿate maḥall ü lāyıḳ olmadı zīrā Züḥalʾüñ teʾṣīri yübūset ü nuḫūsetdür Züḥalʾe *naḥs-ı ekber* (5) dirler niteki āftāba *saʿd-ı ekber* dirler ki mekānı felek-i sābiʿdür [*geşt* bunda *şüd* maʿnāsınadur] *beyt*

Beḳadr-i hüner cüst bāyed maḥal

Bülendī vü naḥsī mekün (6) çün zuḥal [724]

yedi iḳlīm yedi kevkebe taḳsīm olmışdur ki Seyyid Şerīf Şerḥ-i Mevāḳıfda beyān eylemişdür zübde-yi kelām (7) budur ki her kim ki enbiyā vü evliyānuñ muṣāḥabet ü ḥużūrına irişe anuñ ḳalbi maḥabbet-i māsivā ẓulmetinden ḫalāṣ olup ʿışḳ-ı İlāhī (8) nūrı ile rūşen ü münevver olur bunda hergiz şekk ü reyb yoḳdur ki Ḥażret-i Mevlānā aftāb ẕikri ile Şems-i Tebrīz ḥażretlerine (9) daḫı işāret buyurur

Ḳuvvet ender fiʿl āyed zʾittifāk

ittifāḳ u ictimāʿdan ḳuvvet fiʿle gelür yaʿnī biʾl-ḳuvve biʾl-fiʿle irişür nuḫūset ü (10) saʿādet gibi ki kevkeb-i naḥsda nuḫūset ve kevkeb-i saʿdda saʿādet **[N66a]** biʾl-ḳuvve iken iḳtirān u ictimāʿdan ol teʾṣīrāt ẓuhūr idüp biʾl-fiʿle (11) irişür pes müʾmin-i pāk-ṭıynet çünki mürşid-i kāmil ile muṣāḥabet ide ol ḥālet ki anuñ fıṭratındadur ẓāhir olur

Çün ḳırān-ı dīv (12) **bāehl-i nifāḳ**

nifāḳ ehline şeyṭānuñ ḳırānı gibi yaʿnī şeyṭān mekr ü vesvese ile iḍlāl itdükde anlara biʾl-ḳuvve olan fesādlar (13) fiʿl ü ẓuhūr mertebesine gelür *beyt*

---

[723] Toprak ve su bendi elbise olduğunda laʾl güneşin kemer süsü olur.
3 ol zemīn HM: ol N

[724] Hüner derecesi kadar mahal aramak gerekir. Zühal gibi yücelik taslayıp uğursuzluk yapma.

Ger cān bedehed seng-i siyeh laʿl nekerded

Bā-ṭıynet-i aṣlī çi küned bed güher üftād [725]

(14) zübde-yi kelām budur ki her kimse fıṭrat-ı aṣlīsinde istiʿdād u ḳābiliyyeti ne mertebede ise gāhī ol ḥālet kendünüñ kesb ü saʿyiyile (15) peydā olur ve gāhī ġayrlara muḳārenet ü iḳtirānıla ẓuhūr bulur taḳdīr-i ezelīde olan ḳābiliyyet ü istiʿdāddan ġayrı bir ẕerre ḳadar ziyāde (16) bir ḥālet hüveydā olmaz egerçi saʿy u gūşişde hezārān iḳdām u ihtimām ide zīrā her şeyden ẓāhir olan aḥvāl ʿilm-i İlāhī'de ne (17) ḥāletile ise andan ziyāde olmaz [*dīv* şeyṭān maʿnāsınadur]

Īn meʿānī rāst ezçerḫ-i nühüm

bu meʿānīyi biz didük rāst u saḥīḥ ṭoḳuzıncı felekdendür yaʿnī (18) bu esrār-ı İlāhiyye ki bunda beyān olındı ʿilm-i ledündendür [*çerḫ-i nühüm* felek-i tāsiʿ]

Bīheme ṭāḳ u ṭurum ṭāḳ u ṭurum

ṭumṭurāḳ ve hāy u hūsuz yaʿnī ṭumṭurāḳ (19) elfāẓsız *ṭāḳ u ṭurum* ṭumṭurāḳ maʿnāsınadur *"ḫalḳrā"* beyti cevāb meṣābesinde vāḳıʿ olmışdur beyt-i sābıḳuñ mışrāʿ-ı ṣānīsinden (20) ẓāhir olan su'āl-i muḳaddere keennehū bir kimse eyitdi bunuñ gibi ʿālī meʿānīnüñ beyānına ṭumṭurāḳ elfāẓ ḫod lāzım idi ne sebebden (21) ẕikr olınmadı bu beyt ile cevāb virür

Ḫalḳrā ṭāḳ u ṭurum ʿāriyyetest

ḫalḳa ḥaşmet ü ʿaẓamet ü ʿizzet ʿāriyyetdür yaʿnī ẕātī degüldür ʿārıżīdür (22) zīrā ibtidāda ne ḫalḳ ve ne anlaruñ ḥaşmet ü ʿaẓameti var idi mışrāʿ-ı evvelde bu hem vechdür ḫalḳ içün ṭumṭurāḳ u ʿaẓamet ʿāriyyetdür (23) bu hem vechdür ḫalḳuñ ʿaẓamet ü ṭumṭurāḳı ʿāriyyetdür

Emrrā ṭāḳ u ṭurum māhiyyetest

emr-i İlāhī'ye ṭumṭurāḳ u ʿaẓamet māhiyyet ü ẕātīdür (24) zīrā emr-i İlāhī ezelī vü bāḳīdür fenā-peẕīr degüldür pes anuñ şeref ü ʿizzeti ve ʿulüvv ü ʿaẓameti bir vechiledür ki zevālden berī vü ʿārīdür (25) çünki böyledür ʿāḳıle lāzım olan budur ki emr-i İlāhī'ye imtiṣāl idüp cān u dilden ṭāʿat ü ʿibādet ide tā ki Ḫażret-i Ḫudā (26) cānibinden bāḳī ʿaẓamet ü ʿizzet ü şeref

---

[725] Eğer can verse de siyah taş la'l olmaz. Asıl fıtratı kötüyken nasıl cevher olabilir?

18 ledündendür HM: ledünnīdendür N

25 ʿibādet ide HM: ʿibādetde ola N

bula lākin ʿaceb bu ki ḫalḳ bundan ġāfildür niteki Ḥażret-i Mevlānā anı beyān itmege şürūʿ eyledi

(27) **Ezpey-i ṭāḳ u ṭurum ḫ^{v}ārī keşend**

ḫalḳ fānī vü ʿārıżī ʿizzet ü ʿaẓametden ötüri ḫ^{v}ārluḳ çekerler yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem fānī mānṣıb u devlet (28) ve māl ü ʿizzetden ötüri mülāzemet zilletini ve ḫidmet zaḥmetini çekerler [*ḫ^{v}ārī*de *yā* maṣdar içündür]

Berümīd-i ʿizz derḫ^{v}ārī ḫoşend

ʿizzet ümīdi üzere ḥaḳāret-i (29) ḫoşlardur yaʿnī ḫalḳuñ ḥużūrında ʿizzet ü devlet bulmaḳ içün zillet ü ḥaḳāret çeküp Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr u mehcūr olurlar

(30) **Berümīd-i ʿizz deh rūze-ḫudūk**

ḳalbe tāse vü teşvīş olan on gün miḳdārı ʿizzet ümīdi üzere

Gerden-i ḫod kerdeend ezġam çü dūk

(31) kendülerinüñ boyunlarını ġamdan dūk **[M80a]** gibi żaʿīf eylemişlerdür *ḫudūk* ġam u tāse-dil ve teşvīş maʿnāsınadur *dūk* ig maʿnāsınadur

(32) **Çün nemīāyend īn cā ki menem**

ḥalāyıḳ niçün gelmezler buraya ki benüm

K'enderīn ʿiz āftāb-ı rūşenem

ki bu ʿizz ü devletde rūşen āftābum (33) Ḥażret-i Mevlānā taʿaccüb ṭarīḳi ile eydür ḥalāyıḳ dergāh-ı eḥadiyyet ve bārgāh-ı ṣamediyyetde evliyāʾullāhuñ ʿizz ü rifʿatini ve ʿulüvv-i şānını görürler **[H65a]** (1) ve anlardan kerāmāt-ı ʿacībe ṣādır olduġını müşāhede eylerler çünki ʿizz ü devlete ṭāliblerdür pes ne sebebden fānī ve zevāl-peẕir ʿizz (2) ü devletden ferāġat idüp dergāh-ı İlāhī'ye mülāzemet ve ṭāʿat ü ʿibādete müdāvemet idüp saʿy u gūşiş eylerler ḥālā ki cemīʿ-i ʿizz ü (3) devlet Ḫudā-yı Teʿālā'ya müsellemdür

"Felillāhi ʿizzetü cemīʿan" [726]

ziyāde maḥall-i taʿaccübdür ki ḫalḳ āftāb-ı zāhirden nūr ṭaleb eylerler āftāb-ı ḥaḳīḳīden nūr (4) ṭaleb eylemezler bāḫuṣūṣ ki āftāb-ı ẓāhir aña nisbet ẕerre degüldür *beyt*

---

2 eylerler H: eylemezler MN

[726] İzzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. Fâtır/10.

3 āftāb-ı ẓāhirden HM: ẓāhirden N

Ki ger āftābest yek ẕerre nīst

Ve ger heft deryāst (5) *yek ḳaṭre nīst* [727]

Maşrıḳ-ı ḫurşīd burc-ı [N66b] ḳīrgūn

ḫurşīdüñ maşrıḳ u maṭlaʿı zift renglü burcdur zīrā ẓulmetden ṭulūʿ eyler [*ḳīr* zift maʿnāsınadur *gūn* reng maʿnāsınadur]

(6) **Āftāb-ı mā zimaşrıḳhā birūn**

ammā bizüm āftābımuz maşrıḳlardan ṭaşradur yaʿnī āftāb-ı ḥaḳīḳī ṭulūʿ u ġurūb ve maşrıḳ u maġribden müstaġnīdür

(7) **Maşrıḳ-ı ū nisbet-i ẕerrāt-ı ū**

āftāb-ı ḥaḳīḳīnüñ maşrıḳı anuñ ẕerrātınuñ nisbetidür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ tecelliyātınuñ maẓharı anuñ ẕerrātı (8) miḳdārıdur [*ẕerrāt*dan murād bunda evliyā'ullāhdur]

Ne berāmed ne fürū şüd ẕāt-ı ū

anuñ ẕātı ne yuḳaru geldi ne aşaġa gitdi yaʿnī āftāb-ı ḥaḳīḳī tulūʿ u ġurūbdan (9) münezzehdür

Mā ki vāpes mānde ẕerrāt-ı veyem

biz ki anuñ ẕerrelerinüñ ziyāde ardda ḳalmışıyuz yaʿnī evliyā'ullāhuñ kemterīn ü aḥḳarıyum

(10) **Der dü ʿālem āftāb-ı bīfeyem**

iki ʿālemde sāyesiz āftābuz [*fey* sāye maʿnāsınadur]

Bāz gerd-i şems mīgerdem ʿaceb

ʿacebdür ki gerd-i şemsüñ (11) çevresini devr eylerüm

Hem ziferr-i şems bāşed īn sebeb

bu sebeb hem şemsüñ ferr ü ḳuvvetindendür yaʿnī āftāb münāsebeti ile āftāb-ı (12) ḥaḳīḳīyi ve Şems-i Tebrīz'i bīẕikr eyledi Ḥażret-i Mevlānā eydür Şems-i Tebrīzī ḥażretlerini yād eylemek yine Şems'üñ kerāmet ü velāyetindendür (13) Ḥażret-i Mevlānā Şems-i Tebrīzī ḥażretlerine ziyāde maḥabbet ü taḳayyüd itdüginden eşʿārında Şems taḫalluṣ eyler [*fer* şevket ve ḳudret maʿnāsınadur]

---

[727] Güneş olsa bile bir zerre değildir. Yedi derya olsa bile bir katre değildir.

Şems bāşed bersebebhā muṭṭaliʿ

(14) şems sebebler üzere muṭṭaliʿ ü vāḳıfdur

Hem ezū ḥabl-i sebebhā munḳaṭıʿ

hem sebeblerüñ ḥabli ol şemsden munḳaṭıʿdur yaʿnī viṣāl ü (15) ḳurb-ı İlāhī sebebleri ve taʿalluḳ-ı māsivādan inḳıṭāʿuñ sebepleri şemsdendür ki murād Şems-i Tebrīzī'dür [*ḥabl* ip maʿnāsınadur *sebebhā*ya nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur zīrā baʿż-ı maḥalde sebeb ip maʿnāsınadur *munḳaṭest* taḳdīrindedür]

Şad hezārān bār büb'rīdem (16) **ümīd**

niçe yüz biñ kerre ümīd kesdüm

Ez ki ezşems īn şümā bāver künīd

kimden şemsden buña siz iʿtiḳād eyler misiz yaʿnī iʿtiḳād (17) eylemeñüz murād niçe yüz biñ kerre ben şemsden ümīd-i ʿalāḳayı ḳaṭʿ eyledüm disem siz bu sözüme iʿtiḳād eylemeñüz dimekdür [*īnrā* taḳdīrindedür]

ḥikāyet (18) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ Şems-i Tebrīzī ḥāżretlerine cān u dilden ol ḳadar maḥabbet ü taʿalluḳı var idi ki Ḥażret-i Şems'üñ ġaybetinden ṣoñra (19) kiẕb ṭarīḳiyile bir ḫaber virüp didi ki Şems ḥāżretlerini fülān yirde gördüm beşāret ḫaberini getürene kendünüñ dülbend ü ferācesini (20) virüridi ve çoḳ şükr idüp tamām sürūr u beşāşetler gösterdi meger bir gün bir kimse ḫaber virdi ki Şems ḥażretlerini Şām-ı Şerīf'de (21) gördüm Ḥażret-i Mevlānā ol ḳadar beşāşet ü neşāṭ gösterdi ki vaṣfa ḳābil degüldür ve ṭon ve göñlekden ġayrı üzerinde her ne (22) var ise cemīʿan ol kimseye virdi ittifāḳ anda bir ʿazīz ḥāżır idi eyitdi ki ol kimse yalan söyler Şems ḥażretlerini görmemişdür (23) Ḥażret-i Mevlānā buyurdılar ki yalan ḫaberden ötüri aña bu ḳadar nesne **[M80b]** virdüm eger rāst ḫaber getüreyidi cāme yirine aña cānumı (24) virüridüm ve kendümi aña fedā eyleridüm *beyt*

---

16 ümīd kesdüm M: ümīdi kesdüm H, ümīdüm kesdüm N
16 siz M-
18 Ḥażret-i Mevlānā'nuñ H: Ḥażret-i Mevlānā MN
18 taʿalluḳı HM: taʿlluḳ N

Ger niṣār-ı ḳadem-i yār-ı girāmī nekünem

Cevher-i cān beçi kār-ı digerem bāz āyed [728]

Tū merā bāver (25) **mekün k'ez āftāb**

sen baña iʿtiḳād eyleme ki āftābdan

Ṣabr-dārem men ü yā māhī ziāb

ben ṣabr ṭutarum diyem veyā māhī ābdan ṣabr (26) ṭutar diyem yaʿnī ben şemsden ṣabr ṭutarum ve māhī ābdan ṣabr ṭutar disem iʿtiḳād eyleme ki bu ḫuṣūṣ muḥāldür zīrā benüm derūnī (27) ḥayātum şemsdendür māhīnüñ ḥayātı ḫod ābdan idügi ziyāde rūşendür beyt-i sābıḳda ki bāver künīd vardur anda istifhām-ı (28) inkāri maʿnāsı var idügi *bāver mekün*den ẓāhir ü rūşen olur *bāver* iʿtiḳād maʿnāsınadur

Ver şevem nevmīd nevmīdī-yi (29) **men**

farażā eger nevmīd olam benüm nevmīdlüġüm yaʿnī eger ümīdi ḳatʿ eylesem benüm ümīd ḳatʿ eylemegüm [*nevmīdī*de *yā* maṣdar içündür]

ʿAyn-ı ṣunʿ-ı āftābest ey ḥasen

(30) ey ḥasen āftābuñ ṣunʿınuñ ʿaynıdur zīrā cismānī inḳıṭāʿ rūḥānī ittiṣāle māniʿ degüldür ḥasen ḫūb-rūy maʿnāsınadur lākin bunda (31) hemān ḳāfiyeden ötüri ẕikr olınmışdur

ʿAyn-ı ṣunʿ eznefs-i ṣāniʿ çün büred

ṣunʿuñ ʿayn u ẕātı ṣāniʿden niçe kesilür ḥālā ki (32) ṣunʿ ṣāniʿden munḳaṭıʿ olmaḳ muḥāldür zīrā biḥasebi'ẓ-ẓāhir cihānda egerçi ġayrlaruñ āstānesinde olan ve anlardan menāfiʿ-i keşīre (33) göre zīrā her neye ki maḥabbet ü taʿalluḳ gösterüp teveccüh eylerler cemīʿan bu āftābuñ ʿaynıdur egerçi böyle idügini bilmezler [*büred* bunda mechūldür] *beyt*

[H65b] (1) *Meyl-i ḫalḳ-ı cümle-ʿālem tā ebed*

Ger şināsendet ü ger ne sūy-ı tust [729]

lākin ol kimse ẕevḳ bulur ki cemīʿsinüñ çerāgāh u müntefiʿ olacaḳ yiri (2) vücūd-ı sebzezārıdur ve ḫalḳuñ bu ḫuṣūṣda cehl ü ġafletine sebeb ḫod-perestlük **[N67a]** ve ʿadem-i tefekkürdür niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

---

[728] Eğer can cevherimi yarin ayağına ağırlığınca saçmazsam başka bir işi nasıl yapayım?
25 sen HM: saña N

[729] Ebede kadar cümle alem halkının meyli sana yönelip herkes seni tanısa da…

(3) **Hîç hest ezġayr-ı hestî çün çered**

hîç mevcūd vücūduñ ġayrısından niçe otlar yaʿnî mevcūdātuñ intifāʿı vücūddandur ʿademden ḫod (4) intifāʿı mümkin degüldür Rezzāḳ-ı ʿālem ḥażret-i Ḫudā'dur pes ʿāḳil Ḥażret-i Ḫudā'ya (5) ʿibādet eyler ve anuñ rızḳını yir ammā cāhil ġayrlara ʿibādet eyler ve anuñ rızḳını yir

Cümle hestîhā ezîn ravża çerend

cemîʿ-i mevcūdāt bu ravżā vü sebzezārdan otlarlar

Ger Burāḳ u (6) **tāziyān ver ḫod ḫarend**

eger cennetde olan Burāḳ'dur ve ger dünyāda olan ʿArabî atlardur ve ger ḫod ḥimārlardur yaʿnî enbiyā ve evliyā ve ehl-i (7) dünyā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rızḳını yirler ve

"Mā mindābbetin fi'l-ʿarżi illā ʿalallāhi rizḳuhā"[730]

[*tāziyān*dan murād ʿArabî atlardur]

Lîk esb-i kūr kūrāne çered

lākin kör at körler gibi (8) otlar

Mînebîned ravżarā z'ānest red

ravżayı görmez ol sebebden merdūddur yaʿnî ol kimse bîbaṣîretdür Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (9) rızḳını yir lākin rızḳı Ḫudā'dan bilmez ve ol niʿmetüñ şükrini edā eylemez ol sebebden ravża-yı İlāhiyyeden merdūdlardur *beyt*

(10) *Meşev küfrān-ı niʿmet z'ān ki küfrān*

Çü nîkū bingerî bāşed dü küfrān [731]

[*ravża* sebzezār maʿnāsınadur]

V'ān ki gerdişhā ezîn deryā nedîd

ve ol kimse ki ol deryādan (11) gerdişler ve ḥareketler görmedi yaʿnî ʿālem ḫalḳına rızḳ u naṣîb deryā-yı ḥaḳîḳîden āṩār-ı muḫtelife ile irişdügini müşāhede eylemedi bu hem vechdür ve ol kimse ki ḥarekāt u gerdişleri ol deryādan görmedi

---

[730] Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Hûd/6.

[731] İyiyi küfran-ı nimetten sayma. Çünkü iyiyi inkar iki defa küfrandır.

11 bu hem vechdür ve ol kimse ki ḥarekāt u gerdişleri ol deryādan görmedi H-

(12) **Her dem āred rū bemīhrāb-ı cedīd**

her dem miḥrāb-ı cedīde yüz getürür yaʿnī aña irüşen rızḳ u naṣībi ḥalāyıḳdan irişür ẓann eyler bīçāre (13) aḥmaḳ maḫlūḳa rızḳ irişmek muḥāl idügini bilmez *beyt*

Ve ger ḫod-perestī şikem ṭabla kün

Der-i ḫāne-yi īn ü ān ḳıble (14) *kün* [732]

[*āred fiʿl-i mużārīʿ* müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Ū zibaḥr-i ʿaẕb āb-ı şūr ḫord

deryā-yı ḥaḳīḳīden gerdişler görmeyen kimse şīrīn ü leẕīẕ deryādan şūr u telḫ ṣu içdi

Tā ki (15) **āb-ı şūr ūrā kūr kerd**

tā ki āb u şūr ol kimseyi kör eyledi yaʿnī şol kimse ki cemīʿ-i aḥvāl ü efʿālüñ ẓuhūrını irādet-i **[M81a]** (16) Ḥaḳḳ'ılā idügini bilmeyüp gāhī baʿżısını Ḥażret-i Ḫudā'ya ve baʿżısını kendüsine ve baʿżısını ġayra isnād u nisbet eyler bīçāre bībaṣīret (17) çeşm-i dili güşāde vü rūşen olmaduġından ḥaṭā eyler lākin

"Et-tevḥīdü isḳāṭu'l-iżāfāt"[733]

ḥasebince eger māsivā ḳaydından ḫalāṣ (18) olup cānib-i İlāhī'ye müteveccih olsa ṣāḥib-i baṣīret zümresine vuṣūl bulup tecelliyāt-ı İlāhiyyeye maẓhar olup müşāhedātdan (19) behreler bulur *beyt*

Eger dīde baḫşed ḫudāvend-i emr

Nebīnī diger ṣūret Zeyd ü ʿAmr [734]

Baḥr mīgūyed bedest-i rāst ḫor

(20) deryā āb ṭaleb idene dir benüm ābumdan ṣağ elüñ ile iç

Z'āb-ı men ey kūr tā yābī baṣar

ey kör tā baṣar bulasın yaʿnī

"Ve mā rameyte (21) *iẕramayte ve lākinnallāhe ramā"*[735]

---

[732] Eğer bencilliği kendine nakit yaparsan onun bunun evinin kapısında kendine kıble bul.
[733] Tevhîd, izâfâtın düşmesidir.
[734] Eğer Hüda'nın cömertliğini görseydi Zeyd ve Amr başka bir suret göremezdi.
[735] Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Enfâl/17.

ḥükmince cemīʿ-i umūrı Ḥażret-i Ḥaḳ'dan bil hergiz ġayra bir nesneyi isnād eyleme bu hem vechdür deryā-yı İlāhī eydür (22) ey kör benüm ābumdan ṣağ elüñ ile iç tā ruşen-baṣar u başīret bulasın dest-i rāstdan murād ne idügi bu beytden ẓāhir olur [*yābī* müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

(23) **Hest dest-i rāst īn cā ẓann-ı rāst**

dest-i rāst bunda ẓann-ı rāstdur bu mıṣrāʿ-ı ṣānī mıṣrāʿ-ı evveli beyān eyler [*hest* bunda *est* maʿnāsınadur ki zāʾiddür]

K'ū bedāned nīk ü bedrā (24) **k'ez kücāst**

ki ol ẓānn-ı rāst nīk ü bedi bile ki ḳandandur yaʿnī cemīʿisi

"Ḳul küllün minʿindallāhi"[736]

ḥasebince Ḥażret-i Ḥaḳ'dan idügi (25) aña ẓāhir ü rūşen ola *beyt*

Eger ʿizz ü cāhest eger ẕüll ü ḳayd

Men ezḤaḳ şināsem ne ezʿAmr u Zeyd [737]

Nīze-gerdānīst (26) **ey nīze ki tū**

ey nīze nīzeyi döndürici bir kimse vardur ki sen [*nīze* süñü maʿnāsınadur *bernīze* döndürici vardur *ey nīze* zīrā sen bu vech üzere ki zīra maʿnāsınadur]

Rāst mīkerdiī gāhī gehī

gāhī ṭoġrı gāhī iki ḳat olursun (27) yaʿnī ey nīze sen ki gāhī ṭoġrı gāhī iki kat olursun bu ḥāletler senden degüldür belki bu ḥāller saña bir kimseden irişür ki añuñ elinde zebūnsun (28) bu eṣerden müʾeṣṣire istidlāldür ki ednā mertebedür nīze-gerdān vaṣf-ı terkibīdür nīze döndürici maʿnāsına ki aṣlı gerdānende-yi nīzedür murād (29) budur ki cüzʾī nesnede eṣerden müʾeṣṣīre istidlāl itmege saña ʿādet olmışdur ʿālem ki maṣnūʿāt-ı Ḫudāyī ile memlūdur pes ne sebebden (30) cemīʿ nesneyi Ḥażret-i Ḫudā'dan bilmezsin tā tevḥīd-i ḥaḳīkī mertebesine vuṣūl bulmaġa ḳādir olasın *meṣnevī*

Ger güzendet **[N67b]** *resed ziḥalḳ merenc*

(31) *Ki ne rāḥat resed ziḥalḳ ne renc*

---

[736] "Hepsi Allah'tandır" de. Nisâ/78.

24 ḥasebince HN: mūcibince M

[737] İster makam ve mevki ister düşkünlük ve esaret.. ben hepsini Allah'tan bilirim, Amr ve Zeyd'den değil.

EzḪudā dān ḫilāf-ı düşmen ü dōst

Ki dil-i her dü dertaṣarruf-ı ūst

Gerçi tīr ezkemān hemī (32) *güẕered*

Ezkemāndār bīned ehl-i ḫıred [738]

çünki Ḥażret-i Mevlānā'nuñ Ḥażret-i Ḫudā'ya ittiṣāl-i tamām ve istiġrāḳ-ı tāmı ḥāṣıl olmış ve ġayrları (33) irşād itmek ḳapusı ḳalmamış idi bu sebebden Çelebī Ḥüsāme'd-dīn'e irşāda icāzet virdi niteki aña işāret eyler

Mā ziʿışḳ-ı [H66a] (1) **şems-i dīn bīnāḫunīm**

dīn şemsinüñ ʿışḳından biz ṭırnaḳsızuz yaʿnī ʿışḳından bizde irşād u terbiyeye ḳudret ḳalmadı [*şems* mużāfdur]

(2) **Ver ne mā ān kūrrā bīnā künīm**

yoḫsa biz ol köri görici eylerüz yaʿnī deryā-yı ḥaḳīḳī'nüñ ḥarekāt u gerdişlerinden bīḫaber olan köri irşād (3) idüp bīnā itmege ḳādirüz lākin ġalebāt-ı ʿışḳ-ı İlāhī'den dā'ire-yi vücūddan dūr olup māsivā ile ʿalāḳa vü āşnāluḳ pervāsı (4) ḳalmamışdur

Hān żiyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn tu zūd

āgāh ol ey Ḥaḳḳ'uñ nūrı żiyāsı Ḥüsāme'd-dīn sen tīz [*hān* āgāh ol maʿnāsınadur]

Dāruveş kün kūri-yi (5) **çeşm-i ḥasūd**

ḥasūduñ çeşminüñ körlügine ol köre dārū vü devā eyle yaʿnī sen irşād u terbiyeye ḳādirsin ol hevā vü hevesde ḳalup (6) deryā-yı ḥaḳīḳīden kör olan derdmende irşād idüp ʿilāc eyle

Tūtiyā-yı kibriyā-yı tīz-fiʿl

tīz fiʿllü kibriyā sürmesi

Dāru-yı ẓulmet-küş-i [M81b] (7) **istīz-fiʿl**

sitīz ü ʿinād fiʿllü ẓulmet izāle idici dārūdur murād kibriyā-yı İlāhī'nüñ teʾsīri ziyāde ḳavī vü serīʿ olup vücūd-ı (8) māsivādan ẓāhir olan ẓulmet ü kudūreti refʿ ü izāle itdügin işʿārdur *tīz-fiʿl* eşeri ziyāde tīz ve teʾsīri fevrī maʿnāsınadur (9) *istīz-fiʿl* elbette devā idici maʿnāsınadur

---

[738] "Eğer rahatlığı istiyorsan halktan gelene üzülme, çünkü halktan ne rahat gelir ne de eziyet… Dost ve düşmanın hilafını bütünüyle Allah'tan bil, çünkü her ikisinin de gönlü onun tasarrufundadır. Gerçi yaydan çıkan oktur ama, akıl sahipleri okçuyu görür."

Ān ki ger berçeşm-i aʿmā berzened

ol ki yaʿnī żiyāʾü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn kibriyā-yı tūtiyāsını (10) eger aʿmānuñ çeşmine ura

Ẓulmet-i şad sālerā zū berküned

körüñ çeşminden yüz yılluḳ ẓulmeti ḳoparur yaʿnī hevā vü heves ve maḥabbet-i māsivā (11) sebebi ile āsār-ı Ḫudāyīden kūr-dil olan kimse Ḥüsāme'd-dīn 'üñ irşādı ile kibriyā-yı İlāhīyi müşāhede itmegile vücūd u taʿalluḳ-ı (12) mā-sivā ḳaydından ḫalāṣ olup çeşm-i dili rūşen olup ṣāḥib-naẓar olur

Cümle kūrānrā devā kün cüz ḥasūd

ey Ḥüsāme'd-dīn (13) ḥasūddan ġayrı cemīʿ-i körlere devā vü ʿilāc eyle yaʿnī dergāh-ı İlāhī'den dūr olanlaruñ cemīʿsine irşād idüp maḳbūl-i Ḥaḳ eyle (14) ḥasūda mültefit ü muḳayyed olma tā ki ḥased derdi ile helāk ola *beyt*

Bemīr tā berehī ey ḥasūd kīn rencīst

(15) *Ki ezmeşaḳḳat-i ān cüz bemürg netüvān rest* [739]

[*cüz* ġayr maʿnāsınadur]

Ger ḥasūdī bertu mīāred ceḥūd

eger bir ḥasūd ḥasedinden senüñ üzerüñe inkār getüre yaʿnī eger (16) saña inkār ide

Mer ḥasūdetrā egerçi ān menem

senüñ ḥasūduña egerçi ol ḥasūd benüm

Cān medih tā hem çünīn cān mīkünem

(17) cān virme tā buncılayın cān çekişem yaʿnī ey ṭabīb-i İlāhī ve ey manẓūr-ı naẓar-ı pādşāhī olan żiyāʾü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn cemīʿ-i hevā vü hevesde (18) olanlara irşād eyle lākin ḥasūda irşād eyleme farażā eger ol ḥasūd ben isem zīrā ḥasūd ġayrlardan niʿmetüñ zevālini ṭaleb eyler (19) bu ḫuṣūṣ ki murād ḥaseddür umūr-ı dünyeviyyede cāʾiz ü maḳbūl degüldür umūr-ı uḫreviyyede ḳanda cāʾiz olur Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn ṣevāb-ı (20) cemīl ve ecr-i cezīl içün irşād seccādesinde ḫalḳ-ı ʿāleme irşād itmege saʿy eyler baʿż-ı ḥasūd-ı bīsūd

[739] Ey kindar, öl ki bu eziyetten kurtulasın. Çünkü bu sıkıntıya ölümden başka kurtuluş bulamazsın.

18 ḥasūd N-

bu ḫuṣūṣa ḥased eyler Ḥażret-i (21) Mevlānā yuḳaruda bu maḥalle ḳarīb ẕikr olınan ebyātile Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn 'üñ irşāda kemāyenbaġī istiḥḳāḳı var idügini iş'ār eyledi

(22) **Ān ki ū bāşed ḥasūd-ı āfṭāb**

ol kimse ki o āftāba ḥased idici ola ya'nī āftābuñ ṭulū' u ẓuhūrını istemeye

V'ān ki mīrenced zibūd-ı (23) **āftāb**

ve ol kimse ki āftābuñ būd u vücūdından incinür ve bīḥużūr olur *ḳıṭ'a*

Ger nebīned berūz şeb-pere çeşm

(24) *Çeşme-yi āftābrā çi günāh*

Rāst h^{v}āhī hezār çeşm-i çünān

Kūr bihter ki āftāb siyāh [740]

Īnt derd-i bīdevā k'ū rāst āh

(25) āh işte saña devāsız derd ki ol ḥasūd **[N68a]** içündür

Īnet üftāde ebed derḳa'r-ı çāh

işte saña ebedī ḳuyu dibine düşmiş ya'nī ḥasūddan ḫalāṣ (26) müyesser olmayup ḥasedde helāk olmış bunda tenbīh budur ki ḥased derdi 'ilāc-peẕīr degül ve ḥasūd ḳa'r-ı çāha düşmiş meṯābesinde idügin (27) beyāndur *īnet* işte saña ma'nāsınadur müşārün-'ileyh ziyāde rūşen ü ẓāhir olan yirde isti'māl olınur zīrā ḥased derd-i bīdermān (28) ve ḥasūd varṭa-yı helākde idügi ziyāde ẓāhirdür lākin kendüsine ḥadden ziyāde ḫafīdür zīrā herkese kendü 'aybı mestūr u pinhāndur

(29) **Nefy-i ḫurşīd-i ezel bāyest-i ū**

ḥasūduñ maṭlūb u maḳṣūdı ḫurşīd-i ezelüñ nefy ü 'ademidür [*bāyest* mużāfdur]

Key berāyed īn murād-ı ū bügū

di anuñ bu (30) murādı ḳaçan ḥāṣıl olur ḫurşīd-i ezelden murād Bārī Te'ālā'dur ki anuñ fenā vü 'ademi muḥāldür cemī'-i ḥālde ḥasūd żarardan ḫalāṣ u (31) necāt bulmaz zīrā ḥasūda beş 'uḳūbet irişür ḥased itdügi kimseye anuñ żararı irişmezden evvel birisi bu ki nihāyetsiz ġama giriftār olur (32) ikincisi bir muṣībete irişür ki ol muṣībetden aña ṯevāb yoḳdur

---

21 idügin HN: idügi M

[740] Eğer yarasa gündüz vakti göremiyorsa güneşin ne günahı var! Günşe karanlık diyen böyle yüzlerce gözün olacağına kör ol daha iyi.

üçincisi ḥasedi sebebi ile zelīl ü meẕmūm olmasıdur dördincisi (33) Ḥażret-i Ḥaḳ anı **[M82a]** dōst ṭutmamasıdur beşincisi ebvāb-ı tevfīḳ-i İlāhī anuñ yüzine baġlanmış olmasıdur

Giriftār şüden-i bāz miyān-ı cuġdān **[H66b]** (1) ***bevīrāne***

vīrānede bāz cuġdlar içinde giriftār olduġını beyān eyler bāz bunda ṭoġan ve cuġd bayḳuş maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā kitāb-ı Kelīle'den bāzuñ ḥikāyetini getürdi ki vīrānede bayġūşlaruñ ortasına düşdi lākin Ḥażret-i Mevlānā'nuñ (2) murādı ḥiṣṣedür niteki kendüsi dimişdür *beyt*

EzKelīle bāz ḫ[V]ān ān ḳıṣṣarā

Enderān ḳıṣṣa ṭaleb kün ḥiṣṣerā [741]

Bāz ān bāşed (3) **ki bāz āyed beşāh**

maʿnāda bāz ol kimsedür ki girü şāha gele

Bāz-ı kūrest ān ki şüd güm-kerde rāh

kör ṭoġandur ol kimse ki yolını (4) güm eylemiş oldı *şāh*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür ʿazze ismuhūdur ki

"Elestü birabbiküm ḳālū belā"[742]da

ervāḥ-ı ins ü cin cemīʿan emr-i İlāhī'yi ḳabūl itdüklerinden (5) ötüri bu ʿālem-i nāsūta gönderildi tā ẓāhir ü āşkār ola ki *belā*nuñ ʿuhdesinden kim geldi ve kim geldi pes şol kimseler ki saʿādete (6) maẓhar olmışlardur bu cihāna geldükde ṭāʿat ü ʿibādetden ḫālī olmamışlardur enbiyā vü evliyā gibi ve maẓhar-ı saʿādet olan ṭā'ifeden baʿżısı (7) ʿişyān u hevādan ḫālī olmadılar ehl-i īmānuñ ʿāṣīleri gibi ve bir ṭā'ife menbaʿ-ı şaḳāvet oldı ki ehl-i īmānuñ ġayrısıdur şāhuñ (8) dest-i şerīfinden pervāz idüp tekrār şāha rucūʿ iden *bāz*dan murād enbiyā vü mürselīn ve evliyādur *bāz-kūr*dan maḳṣūd dünyādan meslūbe'l-īmān (9) gidenlerdür ki anlar şāh cānibine rucūʿ eylemediler belki dūzaḫ ṭarafına revāne oldılar [*bāz-ı kūre* mużāfdur *bāz-kūr*dan maḳṣūd ehl-i īmānuñ ehl-i ʿişyān ve dünyā-perestī olmaḳ mümkindür]

---

1 Ḥażret-i Mevlānā kitāb-ı Kelīle'den bāzuñ ḥikāyetini getürdi ki vīrānede bayġūşlaruñ ortasına düşdi lākin H-

[741] Kelile'den bu kıssayı bir daha oku ve o kıssadan bir hisse talep eyle.

[742] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şâhit olduk, dediler. A'râf/172.

Rāhrā güm-kerd ü dervīrān fütād

evvelki (10) bāz ḳażā-yı İlāhī ile yolını yitürdi ve virāneye düşdi yaʿnī ʿālem-i lāhūtdan ʿālem-i nāsūta geldi

Bāz dervīrāne bercuġdān fütād

(11) girü vīrānede cuġdlar üzere düşdi yaʿnī anlara ḳarīb ḳondı bāz-ı ṣānī girü maʿnāsınadur ki bāz-ı evvele nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur [*cuġd* bayḳuş maʿnāsınadur]

(12) **Ān heme nūrest eznūr-ı rıżā**

ol bāz evvel Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsı nūrından ṣāfī ve dükeli nūrdur

Līk kūreş kerd serheng-i ḳażā

(13) lākin ḳażā-yı İlāhī serhengi anı kör eyledi

Ḫāk derçeşmeş zed ü ezrāh bürd

ol bāzuñ çeşmine ḫāk urdı ve anı yoldan iletdi ki (14) çār u nāçār yolı żāyiʿ eyledi yaʿnī emr-i Ḫudāyī anı ḫ^{v}āh u nāḫ^{v}āh bu ʿaleme getürdi ve ḫākī ten ḳalıbına giriftār eyledi

Dermiyān-ı cuġd u (15) **vīrāneş süpürd**

ol bülend-pervāz bāzı cuġd vīrānenüñ içine teslīm eyledi yaʿnī ehl-i küfrüñ arasına girüp bir zamān dünyāda ḳaldı (16) *cuġd*dan maḳṣūd ehl-i küfrdür vīrāneden maḳṣūd dünyādur [*vīrāneş*de olan żamīr-i ġā'ib evvelki bāza rāciʿdür]

Berserī cuġdāns berser mīzenend

cuġdlar arasına vāḳıʿ olup vīrānede (17) ḳarār itdügi miḥnet ü elemden fażla cuġdlar anuñ başına ururlar

Perr ü bāl-i nāzenīneş mīkünend

ol bāzuñ nāzenīn ü laṭīf perr ü bālini ḳoparurlar (18) yaʿnī cuġdlar başına üşüp aña ziyāde cefā eylerler zübde-yi kelām budur ki ol bāz Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥużūrından dūr olup firāḳ āteşinde (19) sūzān ve ehl-i küfrüñ arasında perīşān **[N68b]** ve dünyāda viṣāl-i ezelī derdinden nālān olduġı yitmez mi idi ki kāfirler anuñ ḥaḳḳında (20) nāmaʿḳūl kelimāt idüp hezārān temesḫur u ser-zenīş eylediler *berserī* bunda fażla maʿnāsınadur

---

14 yaʿnī emr-i Ḫudāyī N-

Velvele üftād dercuġdān ki hā

(21) cuġdlar çünki bāzı gördiler cuġdlara velvele vü ġavġā düşdi böyle diyü ki āgāh oluñuz

Bāz āmed tābegīred cāy-ı mā

ṭoġan geldi (22) tā bizüm yirimüzi ṭuta yaʿnī mekānımuzı elimüzden ala murād enbiyānuñ daʿveti vaḳtinde ehl-i küfrüñ daʿvet ḳabūl itmeyüp enbiyānuñ üzerine hücūm (23) idüp ġavġā itdüklerin beyāndur

Çün segān-ı [M82b] kūy pür-ḫışm u mühīb

maḥallenüñ kelbleri gibi pür-ġażab u pür-heybet

Enderüftādend derdelḳ-i (24) **ġarīb**

ġarībüñ delḳine düşdiler yaʿnī maḥallenüñ kilābı ol maḥalleye bir ġarīb geldükde ne vechile başına üşüp etegine yapışurlarısa hem çünān (25) kāfirler daḫı enbiyānuñ başına üşüp hezerān cefā eylediler niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Yā eyyühe'l-leẕīne āmenū lātekūnū ke'lleẕine eẕev (26) *Musā feberra'ehullāhu mimmā ḳālū"*[743]

[*delḳ* câme-yi dervīşāndandur]

Bāz gūyed men çi derḫordem becūġd

bāz cuġdlara eydür ben cuġddan ne lāyıḳum yaʿnī lāyıḳ degülüm zīrā mābeynimüzde (27) cinsiyyet yoḳdur

Ṣad çünīn vīrān fedā kerdem becuġd

cuġda yüz buncılayın vīrānı fedā eyledüm zīrā maḳbūlān-ı dergah-ı İlāhī dünyādan degül (28) belki on sekiz biñ ʿālemden geçmişlerdür lākin ehl-i saʿādetden irşād u terbiyeye istiʿdād u ḳābiliyyeti olanlara müfīd olup cuġdān (29) meşābesinde olan keferenüñ īẕā vü istihzāsından ḫavf u bāk ṭutmazlar

Men neḫ^{v}āhem būd īn cā mīrevem

bāz cuġdlara eydür ben bunda (30) olmaḳ istemezüm giderüm [bunda *būd būden* maʿnāsınadur]

---

[743] Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu, dedikleri şeyden temize çıkardı. Ahzâb/69.

Sūy-ı şāhenşāh rāciʿ mīşevem

pādşāh cānibine rucūʿ idici olurum zīrā benüm vaṭan-ı aṣlī ve maḳāmum ʿālem-i İlāhī'dür

(31) **Ḫᵛīşten mek'şīd ey cuġdān ki men**

ey cuġdlar ıżṭırāb u ġamdan kendüñüzi depelemeñüz yaʿnī bu vīrāneden ötüri ziyāde bīhużūr u ġamgīn olmañuz (32) zīrā ben

Ne muḳīmem mīrevem sūy-ı vaṭan

bu vīrānede muḳīm ü dā'im degülüm vaṭan-ı aṣlī cānibine giderüm murād enbiyā kāfirlere pend ü naṣīḥat itdügin (33) beyāndur ki biz ṭālib-i dünyā degülüz ve sizden ücret ṭaleb eylemezüz ve dünyā fānīdür cāy-ı iḳāmet degüldür belki cāy-ı iḳāmet dār-ı āḫiretdür *beyt*

[H67a] (1) *Ḥāfıẓā ḫuld-i berīn ḫāne-yi mevrūṯ-i menest*

Enderīn menzil-i vīrāne nişīmen çi künem [744]

[*muḳīm neyem* taḳdīrindedür]

Īn ḫarāb ābād derçeşm-i şümāst

bu ḫarāb (2) ki dünyādur ey cuġdlar sizüñ çeşmiñüzde ābāddur yaʿnī bu ḫarāb dünyā size maʿmūr u laṭīf görinür *ābād* bunda maʿmūr maʿnāsınadur ki (3) *ābādest* taḳdīrindedür lākin baʿż-ı maḥalde *ḫarāb-ābād* dünyā maʿnāsına istiʿmāl olınmışdur ve bunda hem mümkindür ki maʿnā böyle (4) olur bu ḫarāb-ābād ki dünyādur sizüñ çeşmiñüzdedür yaʿnī dünyāya siz iltifāt u maḥabbet eylersiz

Ver ne mārā sāʿid-i şeh nāz-cāst

(5) yoḫsa pādşāhuñ sāʿidi bizüm nāz u laṭīf cāyımuzdur *cāy-ı nāz* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür *sāʿid* bilek maʿnāsınadur *beyt*

(6) *Şeh-bāz-ı dest-i pādşehem yā Rab ezçi rū*

K'ez yād bürdeend hevā-yı nişīmenem [745]

Cuġd güftā bāz ḥīlet mīküned

(7) cuġd yoldaşlarına eyitdi ṭoġan ḥīle eyler

---

[744] Ey Hafız, Huld-ı Berin bana miras kalmış hanemdir. Bu virane menzilde oturup da ne yapacağım!
2 yaʿnī bu ḫarāb dünyā HN: yaʿnī bu ḫarāb ki dünyādur M

[745] Ya rabbi, ben padişahın eli üstündeki doğanım. Oarada bulunma lezzetimi niye unutuyorlar ki!

Tā ziḫān u mān şümārā berküned

tā sizi ḫān u mān ve vaṭan-ı aşlīñüzden ḳopara (8) yaʿnī mekr ü ḥīle ile mesken-i meʾlūfeñüzden sizi cüdā vü āvāre ide niteki Ḥażret-i Ḫudā Ḳurʾān-ı ʿAẓīmʾde Firʿavn-ı laʿīnüñ aġzından (9) ki Ḥażret-i Mūsāʾnuñ ḥaḳḳında dimişdür Ḥabīb-i Ekremine ḫaber virür

“Ḳāle lilmeleʾi ḥavlehū inne hāẕā le-sāḥirun ʿalīmün”[746]

reʾis-i cuġdān (10) şeyṭān-ı pür-ḫüsrān ve Nemrūd-ı bīsūd ve Firʿavn-ı perīşān ve Ebū Cehl ve ʿAbdullāh bin Ebā ve bunlara mānend olan laʿīnlerdür (11) beyt-i sābıḳda meẕkūr olan *bāz* girü maʿnāsına maḥalden ziyāde girüdür [*ḫān u mān* ve *ḫānmān* cāʾizdür]

Ḫānehā-yı mā bigīred ū bemekr

bāz bizüm ḫānelerimüzi mekr ü (12) ḥīle ile ṭuta ve żabṭ ide yaʿnī bāzuñ ḳaṣd u niyyeti bizi vaṭanlarımuzdan cüdā eylemekdür

Berküned mārā besālūsī zivekr

(13) ḫudʿa ve sālūsluḳ ile bizi āşiyānımuzdan ḳopara yaʿnī yuvalarımuzdan dūr u refʿ ide [*vekr* āşiyān maʿnāsına beTürkī yuva]

Mīnümāyed sīri īn ḥīlet-perest

(14) bu ḥīlekār bāz sīrluḳ ve istiġnā gösterür

Vallah ezcümle ḫarīşān bedterest

vallāhi cemīʿ-i ḫarīşlerden yaramazrek ve ziyāderekdür (15) kendü gibi sefīhleri firīfte vü maġrūr itmekden ötüri yalan yemīn eyler **[M83a]** niteki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti bu āyet-i kerīme ile beyān (16) eyler ki ʿAbdullāh ibni Ebā ve anuñ emṣāli munāfıḳlar Ḥażret-i Rasūlʾüñ ḥaḳḳında didiler

“Yeḳūlūne leʾin racaʿnā ileʾl-medīneti le-yuḫricenneʾl-eʿazzü (17) *minheʾl-eẕelle”*[747]

Ū ḫored ezḫırş ṭīnrā hemçü debs

ol bāz ḥırş u ṭamaʿından balçuġı bekmez gibi yir

---

8 Ḳurʾān-ı ʿAẓīmʾde HM: Ḳurʾān-ı ʿAẓīmʾde buyurur N

[746] Firavun, çevresindeki ileri gelenlere: Bu, dedi, doğrusu çok bilgili bir sihirbaz! Şuʾarâ/34.

[747] Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Münâfikûn/8.

Dünbe mes’pārīd [N69a] ey yārān (18) **beḫırs**

ey yārlar ayuya ḳuyruḳ teslīm eylemeñüz zīrā fevrī yir yaʿnī bāz ki ziyāde ḥırṣ ve iḥtiyācdadur hīç şek yoḳdur ki (19) sizüñ maḳāmlarıñuza ṭamaʿ eylemişdür aña iʿtimād eylemek ḫırsa dünbe ışmarlamaḳ gibidür ki minbaʿd andan eşer göremezsin zübde-yi (20) kelām budur ki kāfirlerüñ esbāb-ı dünyeviyyeye ziyāde taʿalluḳ u maḥabbetleri olduġından ötüri kendülerine pür-fevāʾid olan enbiyāya (21) sū-yı ẓann idüp anlaruñ ḥaḳḳında envāʿ-ı nāmaʿḳūl kelimāt söylediler ve münāfıḳīn ḫod aṣḥāb-ı rasūl ḥaḳḳında didiler ki anlara (22) bir nesne virmeñüz tā ki buradan perākende olup gideler niteki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurur

“Hümü’l-leẕīne yeḳūlūne lā tünfeḳū ʿalā men (23) *ʿinde rasūlillāhi ḥattā yenfeḍḍū ve lillāhi ḫazā’inü’s-semāvāti ve’l-ʿarżī ve lākinne’l-münāfıḳīne lā yefḳahūne”*[748]

[*mes’pārīd* nehy-i ḥāżır cemʿ-i müẕekker-i muḫāṭabdur *dünbe* ḳuyruḳ maʿnāsınadur *ḫırs* ayu maʿnāsınadur]

Lāf ezşeh mīzened (24) **v’ez dest-i şeh**

şāhdan ve şāhuñ elinden lāf urur

Tā büred ū mā seleymānrā zireh

tā bāz biz bunları yoldan ilede yaʿnī (25) pādşāhuñ maḳbūliyüm ve benüm nişīnüm dest ü sāʿid-i şāhdur diyü bizi firīfte idüp bize ʿizzet ü ʿaẓamet iẓhār eyler tā ki (26) kendüsine tābiʿ ide ve enbiyānuñ risāletine iʿtimād eylemediler o beşerdür biz daḫı beşerüz didiler niteki Ḥażret-i Ḫudā ḫaber (27) virür

“Ve lev ceʿalnāhu melken leceʿalnāhu racülen ve lelebesnā ʿaleyhim mā yelbisūne”[749]

seleymān cemīʿ-i selīmdür sīnüñ feṭḥi ile ki bunda (28) bön maʿnāsınadur

---

[748] Onlar: Allah'ın elçisinin yanında bulunanlar için hiçbir şey harcamayın ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar. Münâfikûn/7.

[749] Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük. En’âm/9.

Ḫod çi cins-i şāh bāşed mürġekī

bir ḳuşcuguz ḫod şāhuñ ne cinsidür yaʿnī pādşāha (29) bir ḥaḳīr mürġüñ ne münāsebeti vardur maḳṣud enbiyāyı kāfirlerüñ istihzā vü taḥḳīr itdüklerin işʿārdur ġanī ve ṣāḥib-libās u (30) ḳudret olmaduḳlarından ötüri [*mürġekī*de olan kāf-ı taṣġīr taḥḳīr içündür]

Meş'neveş ger ʿakl-dārī endekī

anuñ sözini istimāʿ eyleme eger birazcuḳ ʿaḳl ṭutar iseñ

(31) *"Ve leḳadi'stehzi'e birusulin minḳablike feḥāḳa bi'l-leẕīne seḫirū minhüm mā kānū bihī yestehzi'ūn"*[750]

[*meş'nev* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Cins-i şāhest ū veyā cins-i (32) **vezīr**

o ki maḳṣūd bāz-ı evveldür şāhuñ cinsi midür veyā vezīrüñ cinsi midür yaʿnī degüldür pes ne sebebden (33) pādşāh u vezīrüñ maḳbūl ü muṣāḥibidür [*cins-i şāhest* mışrāʿında iki yerde istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Hīç bāşed lāyıḳ-ı levzīne sīr

sīr hīç levzīneye lāyıḳ olur mı yaʿnī bādāmī **[H67b]** (1) ḥelvāya şarımşaḳ ḳonmaz murād budur ki kefere enbiyānuñ ṣūret-i ẓāhirine naẓar eylediler ve sırr u sīretlerine mültefit olmayup inkār (2) üzre ḳaldılar ve hergiz sırr u sīretlerinden ḫaberdār olmadılar niteki Ḫudā-yı Teʿālā ḫaber virür

"Ve terāhüm yenẓurūne ileyke ve hüm (3) *lāyubṣirūne"*[751]

Ānçe mīgüyed zimekr ü fiʿl ü fen

ol nesne ki bāz dir mekr ü fiʿlden ve fenn ü ẓarāfetden

Hest sulṭān (4) **bāḥaşem cüyā-yı men**

sulṭān ʿaskeri ile benüm cüyāmdur yaʿnī bāz mekr ü ḥīle vü ẓarāfetile söyledügi sözlerüñ meʾāli budur ki (5) sulṭān ve ʿaskeri benüm muḥibbüm ve ṭālib ü rāġıbumdur ki ġayrlara

---

29 kāfirlerüñ MN: kāfirler H

[750] Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ama onları alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatıverdi. Enbiyâ/41.

32 maḳṣūd H: murād M, murād u maḳṣūd N

[751] Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler. A'râf/198.

olan iḥsān u kerem ve ḫalḳdan ʿaẕāb ve yalanından ötüri merfūʿdur (6) niteki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurur

"Ve mā kānallāhu li-yuʿaẕẕibehüm ve ente fīhim"[752]

bāz-ı evvelden murād ḥaḳīḳatde Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi (7) ve sellem ve sā'ir enbiyāya şümūli lüzūm ṭarīḳi iledür ve bir maḥalde hem vāḳıʿ olmışdur

"Ve mā erselnāke illā raḥmeten lilʿālemīne"[753]

[*hest*de *hā* zā'iddür ve *cūyā-yı menest* taḳdīrindedür]

(8) **Īnt mālīḫūlyā-yı nāpeẕīr**

işte saña ġayr-ı maḳbūl ve nāmaʿḳūl mālīḫulyā

Īnt lāf-ı [M83b] ḫām u dām-ı gūl gīr

işte saña ḫām u (9) ḥāṣıl olmaz lāf u gūl ve aḥmaḳ ṭutıcı duzaḳ yaʿnī bunuñ sözi beyhūde vü nāmaʿḳūldür ki buña ebleh olanlar şikār u giriftār (10) olurlar zübde-yi kelām budur ki kefere Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemi ḫ^{v}ār görüp risāleti ḳabūl itmeyüp aña tābiʿ olanlara (11) ebleh didüklerini beyāndur *māliḫūlyā* ve *māḫūlyā* aṣlda sevdā ve ḫılṭuñ ismidür lākin muḥāl u nāmaʿḳūl kelimāt maʿnāsına istiʿmāl (12) idilür sevdā ve ḫılṭuñ ġalebesi cünūnı müstelzim olup ve mecnūnuñ kelimātı perīşān u nāmaʿḳūl olduġıçün *gūl* kāf-ı Fārisīnüñ (13) żammesiyile ebleh maʿnāsınadur gūl-gīr vaṣf-ı terkibīdür *īnt* hā saña ve işte saña maʿnāsınadur

Her ki īn bāver küned (14) **ezeblehīst**

her kim ki buña iʿtiḳād eyler eblehlüġindendür [*bāver* iʿtikād maʿnāsınadur]

Mürġekī lāġar çi derḫored şehīst

bir lāġer ḳuşcuġuz şāha (15) mensūb u muḳarreb olmaġa ne lāyıḳdur Ḥażret-i Ḫudā kāfirleri tekẕīb itmegiçün Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem taʿẓīmini āşkāre (16) eyledi

"İnnallāhe ve melā'iketehū yuṣallūne ʿale'n-nebiyyi"[754]

---

[752] Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Enfâl/33.
[753] (Resûlüm!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik. Enbiyâ/107.
[754] Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salevât getirirler. Ahzâb/56.

Kemterīn cuġd er zened bermaġz-ı ū

bir aḥḳar cuġd eger anuñ ser ü maġzına ura

(17) **Mer verā yārī gerī ezşāh kū**

aña şāhdan bir muʿāvenet idici ḳandadur yaʿnī kefere peyġambere didiler ki bizden bir żaʿīf ü ḥaḳīr saña (18) cefā vü ihānet eylese **[N69b]** muḳarrebüm didügüñ Ḫudā'dan saña kim muʿīn olur zīrā kāfirler peyġamberlerüñ ḥaḳḳında böyle nāmaʿḳūl (19) kelimāt eylemişlerdür Şuʿayb peyġamber ʿaleyhi's-selām ḥażretine eyitdiler

"Yā Şuʿaybü mā nefḳahū keṯīran mimmā teḳūlü ve innā lenerāke fīnā żaʿīfen velev lā rehṭuke (20) *le-recemnāke ve mā ente ʿaleynā biʿazīzin"*[755]

ve kāfirler peyġamberlerine cefā ṭarīḳi ile eyitdiler bir nesne bizüm yirimüzden çıḳaruruz yāḫud (21) sen bizüm milletimüze dönersin niteki Ḫażret-i Ḫudā ḫaber virür

"Ve ḳale'l-leẕine keferū lerusulihim lenuḫricenneküm minarżinā ev leteʿūdünne (22) *fīmilletinā"*[756]

[*yārī-ger* muʿīn maʿnāsınadur]

Güft bāz er yek per-i men biş'kened

bāz cuġdlara eyitdi bir ḥaḳīr cuġd eger benüm bir ḳanadımı ṣısa

Bīḫ-i cuġdistān şehenşeh (23) **berkened**

pādşāh cuġdlar ḳarār itdügi yirüñ kökini ḳazır yaʿnī bayḳuşlaruñ şehrini ḫarāb u yebāb eyler niteki ümem-i sābıḳaya siyāsetler (24) olmışdur meṯelā ṭūfān ve rīḥ-i ṣarṣar ve āteş ve ṣayḥa-yı cibrīl vire ḫusüf olmaḳ ve memleket bāşı aşaġa olmaḳ gibi ki cemīʿsi (25) Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de meẕkūrdur

Cuġd çi bud ḫod eger bāzī merā

cuġd ḫod nedür ki eger bir bāz

Dil berencāned küned bāmen cefā

(26) benüm göñlümi rencīde ide baña cefā eyleye

---

[755] Dediler ki: Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içimizde seni cidden zayıf (âciz) görüyoruz! Eğer kabilen olmasa, seni mutlaka taşlayarak öldürürüz. Sen bizden üstün değilsin. Hûd/91.

21 sen M-

[756] Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" İbrâhim/13.

Şeh küned tūde beher şīb ü firāz

her şīb ü firāzda yaʿnī her yirde pādşāh [*şīb* iniş *firāz* yoḳuş maʿnāsınadur]

(27) **Şad hezārān ḫirmen ezserhā-yı bāz**

püşte eyler bāzuñ başlarından niçe yüz biñ ḫirmen *tūde* yıġın ve depecük maʿnāsınadur

ḥikāyet (28) baʿż-ı rivāyātda gelmişdür ki miʿrāc-ı şerīf gicesinde melā'ike-yi āsmān cemīʿan Ḥażret-i Rasūlullāh'a ṣallallāhu (29) ʿaleyhi ve sellem taʿẓīm eylediler bir melek ʿibādete müstaġrik olmış idi taʿẓīmde ḳuṣūr üzere oldı Ḥażret-i Ḫudā aña ġażab (30) idüp ḳanādlarını ḳatʿ idüp kūḥ-ı Ḳāf ardına atdı ol firişte bu ḫuṣūṣdan ötüri çoḳ istiġfār eyledi Ḥażret-i Ḫudā anuñ (31) istiġfār u tevbesini ḳabūl eyledi şol şarṭıla ki Server-i Kā'ināt'a çoḳ ṣalavāt getüre

Pāsbān-ı men ʿināyāt-ı (32) **veyest**

benüm pāsbānun ve ḥāfıẓum Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿināyetleridür [*pāsbān* ḥāfıẓ maʿnāsınadur]

Her kücā ki men revem şeh derpeyest

her ḳanda ki ben gidem (33) şāh ardumdadur bir nefes benden dūr u cüdā degüldür niteki Ḥażret-i Ebū Bekr'e ḫiṭāb idüp eyitdi ḳavleḥu teʿālā

"Lātaḫzenu **[H68a]** (1) *innallāhe maʿanā"*[757]

ḫikāyet Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ibtidā-yı İslām'da kendüsini aṣḥāba ḥıfẓ itdürdi ve (2) rūz u şeb aṣḥāb anuñ muḥāfaẓasında tamām ihtimām eylerleridi şol gice ki bu āyet nāzil oldı

"Vallāhu yaʿṣimüke mine'n-nāsi"[758]

[M84a] (3) Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem çadırdan mübārek başını çıḳarup eyitdi ey ḫalḳ beni muḥāfaẓa eylemekden ferāġat eyleñüz (4) ki Ḥażret-i Ḥaḳ benüm ḥāfıẓumdur ve niteki Ḥażret-i Mūsā ve Ḥażret-i Hārūn ḫiṭābında eyitdi

"Lāteḫāfā innenī maʿakümā esmaʿu ve erā"[759]

---

31 ṣalāvāt HM: ṣalāvāt-ı şerīfe N

[757] Korkma! Allah bizimledir.

1 ḫikāyet HM-

2 āyet HM: āyet-i kerīme N

[758] Allah seni insanlardan koruyacaktır. Mâide/67.

[759] Buyurdu ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm.Tâhâ/46.

(5) **Derdil-i sulṭān ḫayāl-i men muḳīm**

benüm ḫayāl ü maḥabbetüm sulṭānuñ ḳalbinde muḳīm ü dā'imdür [Ḥażret-i Ḫudā'ya dil isnādı sulṭāna teşbīh olduġı i'tibārıladur]

Bīḫayāl-i men dil-i sulṭān saḳīm

(6) benüm ḫayāl ü maḥabbetümsüz sulṭānuñ ḳalbi saḳīmdür ya'nī Ḫudā-yı rabbü'l-'ālemīnüñ irādet-i şerīfi benüm ḫayālümsüz degüldür zīrā īcād-ı (7) ālem ve āferīniş benī-ādeme sebeb ü bādī benüm niteki bu ḥadīṯ-i ḳudsīden bu ma'nā ẓāhir ü rūşendür

"Levlāke lemā (8) *ḫalaḳtü'l-eflāk"*[760]

*sulṭān*dan murād Ḥażret-i Ḫudā'dur *saḳīm*den murād bunda Allāh Te'ālā'nuñ 'adem-i irādetidür

Çün beperrāned (9) **merā şeh derreviş**

çünki şāh beni revişinde uçura ya'nī Ḥażret-i Ḫudā çünki beni müşāhede ve seyr-i ma'nevī cānibine (10) göndere

Mīperem berevc-i dil çün perteviş

pertev ü şu'le gibi anuñ dilinüñ ucı üzere uçarum ya'nī Ḥażret-i Ḫudā'ya ḳurb (11) u viṣāl-i rūḥānī ḥāṣıl eylerüm bir vechile ki ol ḳurb u vīṣāl hemān baña maḫṣūṣdur niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür

(12) *"Līma'allāhi lāyese'unī melekün muḳarrebün ve lānebiyyün mürselün"*[761]

[*pertevi*ş*de vāv* kesrile oḳınur ḳāfiye içün]

Hem çü māh u āftābī mīperem

māh u āftāb gibi āsmān üzere (13) uçarum

Perdehā-yı āsmānhā mīderem

āsmānlaruñ perdelerini yırtarum ya'nī **[N70a]** Ḫudā-yı Te'ālā'nuñ viṣāl ü müşāhedesine (14) irişürüm [*mīderem*de *dāl* meftūḥdur]

---

7 benüm H-

[760] (Ey Habib'im!) Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/214)

[761] Hiçbir mukarreb meleğin ve hiçbir gönderilmiş nebinin bana fayda vermediği (günde) Allah benimle beraberdir. (Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 2/173)

ḥikāyet miʿrāc-ı şerīf gicesi Cibrīl ʿaleyhi's-selām burāḳ getürdi Server-i Kā'ināt ʿaleyhi (15) efḍalü'ṣ-ṣalavāt çünki burāḳ üzere süvār oldı Ümmühānī'nüñ ḫānesinden çıḳup Ḳudüs-i Şerīf'e geldi andan (16) āsmāna ve andan Sidretü'l-Müntehā'ya vardı ki Ḥażret-i Cibrīl'üñ maḳāmıdur orada Ḥażret-i Cibrīl eyitdi

"Levdenevtü ḫaṭveten (17) *laḥtaraḳtü"*[762]

beyt

Eger yek ser-i mūy berter perem
Fürūġ-ı tecellī büsūzed perem [763]

Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt (18) ve ekmelü't-taḥiyyāt anda ḥayretde ḳaldı Ḥażret-i Ḫudā'dan nidā geldi ki yā Ḥabībī pes Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol (19) nidā vesīlesi ile dergāh-ı İlāhī'ye irişdi

Rūşenī-yi ʿaklhā ezfikretem

cemīʿ-i ʿakllaruñ rūşenlüġi benüm fikretümdendür zīrā Ḥaḳ (20) Teʿālā ḥażreti evvel Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿaḳlını ḫalḳ eyledi ki bu ḥadīṯ-i şerīf anı beyān eyler

"Evvele mā ḫalaḳallāhu (21) *ʿaḳlī"*[764]

pes cemīʿ-i ʿuḳūl andan müstefīż olur ve rūşenlük anuñ fikrine tābīʿ olup sözini cān u dilden istimāʿ ide [*fikret*de olan *tā* nefs-i kelimedendür]

(22) **İnfiṭār-ı āsmān ezfıṭratem**

āsmānuñ infiṭār u ẓuhūrı benüm ḫılḳatümdendür belki cemīʿ-i ʿālemüñ vücūdına sebeb benüm [*infiṭār* yarılmaḳ maʿnāsınadur]

Bāzem ü (23) **ḥayrān şeved dermen Hümā**

ẓāhiren bāzum ve Hümā benden ḥayrān olur yaʿnī enbiyā egerçi ṣūret-i beşerdedür lākin Hümā meṣābesinde (24) olan melā'ike-yi muḳarrebīn enbiyānuñ ʿulüvv-i şānında ḥayrāndur

---

[762] Eğer bir adım yaklaşsam, yanardım.
[763] Eğer bir kıl ucu kadar seni geçersem tecellinin nuru kanadımı yakar.
20 ʿaḳlını HM: ʿaḳl-ı şerīfini N
[764] Allah'ın ilk önce yarattığı benim aklımdır. (Keşful-hafa, 1/311)

Cuġd ki bud tā bedāned sırr-ı mā

cuġd kimdür ki tā bizüm sırr u ḥaḳīḳātimüzi (25) idrāk ide cuġddan maḳṣūd kāfirlerdür

Şeh berāy-ı men zindān yād kerd

pādşāh benüm içün zindāndan yād eyledi [*zindān*dan murād dünyā olmaḳ rūşendür]

Ṣad (26) **hezārān besterā āzād kerd**

niçe yüz biñ beste vü muḳayyedi āzād eyledi yaʿnī Ḥażret-i Bārī dünyāyı benden ötüri ḫalḳ u yād idüp (27) beni daʿvet ü risālete gönderdi tā kim benüm daʿvetümile niçe yüz biñ kāfiri küfr ü ḍalālet ḳaydından ḫalāṣ idüp hidāyete (28) irişdürdi

Yek demem bācuġdhā demsāz kerd

şāh beni bir nefes cūġdlara demsāz muḳārin eyledi [*cuġd* bayḳuş]

Ezdem-i men cuġdhārā (29) **bāz kerd**

benüm nefesümden cuġdlārı bāz eyledi yaʿnī ehl-i küfrden çoḳ **[M84b]** kimseyi benüm daʿvetüm sebebi ile Ḥażret-i Ḥaḳ (30) ehl-i islām ve evliyā zümresinden eyledi *yek dem*den maḳṣūd dünyānuñ beḳāsıdur ki hīç meṣābesindedür

Ey ḫunük cuġdī (31) **ki derpervāz-ı men**

ey saʿādetlü şol cuġd ki benüm pervāzumda

Fehm kerd eznīkbaḫtī rāz-ı men

nīk-baḫtlugından benüm rāzumı (32) fehm eyledi yaʿnī saʿādetlüdür şol kimse ki ehl-i küfrden iken benüm sırr u rāzumı tamām fehm idüp cemīʿ-i ḫuṣūṣda (33) baña tābiʿ ola ḳavlen ve fiʿlen ve ḥālen ki ṣāḥib-i şerīʿat u ṭarīḳat ve ṣāḥib-i ḥaḳīḳat olup maḳbūl-i Ḥaḳ olur

[H68b] (1) **Dermen āvīzīd tā bāzān şevīd**

baña taʿalluḳ u mütābaʿat eyleñüz ey cuġdlar tā bāzlar olasız

Gerçi cuġdānīd şehbāzān şevīd

(2) egerçi cuġdlarsız lākin baña tebʿiyyet sebebi ile bāzlar olursuz yaʿnī egerçi şimdi kāfirsiz lākin benüm daʿvetümi ḳabūl idüp baña (3) cemīʿ-i ḫuṣūṣda mütābaʿat idüp sünnetümi iḥyā eyleñüz tā ki küfr ü ḍalāletden necāt bulup derecāt-ı ʿāliyyeye vuṣūl bulasız

ḥikāyet (4) bir kimse Ḥażret-i Rasūl'i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem düşinde gördi

“Men eḥabbe sünnetī feḳad eḥabbenī ve men (5) *eḥabbenī feḳad kāne maʿī fi’l-cenneti”*[765]

Ān ki bāşed bāçünān şāhī ḥabīb

ol kimse ki ancılayın bir şāha ḥabīb ola [*şāhī*de *yā* vaḥdet içündür]

Her kücā üfted (6) **çirā bāşed ġarīb**

her ḳanda ki vāḳıʿ ola niçün ġarīb olur yaʿnī Ḥabībullāh egerçi ibtidā-yı daʿvetde ġarīb ü bīmuʿīn idi (7) lākin anuñ muʿīn ü mūnisi Ḥażret-i Ḥaḳ idi pes Ḥabīb-i Ḥaḳ ġarīb olmaḳ iḥtimāl degüldür Ḥażret-i Mevlānā ḥabīb ẕikri ile işāret (8) eyler ki ḥaḳīḳatde *bāz*dan murād Ḥabībullāhdur sāʾir enbiyāya daḫı biʾt-tebʿ şāmildür *şāh*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ’dur

Her ki bāşed (9) **şāh derdeşrā devā**

her kim ki şāh anuñ derdine devā vü dermān ola

Ger çü ney nāled nebāşed bīnevā

ol kimse ẓāhiren eger ney gibi nāle (10) ide ve elemde ola nevāsız ve refāhiyyetsiz olmaz belki ziyāde nevā vü refāhiyyetile olur zīrā enbiyā vü evliyā rūz u şeb riyāżet ü müşāhededen (11) ḫālī degüldür zīrā mücāhede vü ṭāʿat sebeb-i teḳarrüb-i İlāhī’dür dūzaḫ ḫavfından ötüri degüldür [*nevā* ḳudret ve refāhiyyet ḥālidür egerçi yine nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur]

Mālik-i Mülkem neyem men ṭabl-ḫ^{v}ār

(12) ben mülküñ mālikiyüm müft yiyici degülüm yaʿnī nübüvvet ü risālet mülkinüñ mālikiyüm ḫ^{v}ār u bīiʿtibār ṭabl degülüm ki benüm daʿvet ve (13) teblīġ-i risāletüm beyhūde vü ʿabeş ola eyle degüldür bu hem vechdür **[N70b]** ḳurbet ü şefāʿat mülkinüñ mālikiyüm ṭabl gibi ḫ^{v}ār u (14) ḥaḳīr degülüm belki Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında ziyāde ʿizzet ü ḳurbetüm vardur ki ḥadīṯ-i şerīfde vardur ki cemīʿ-i ḫalḳ ḳıyāmetde enbiyādan (15) şefāʿat ṭaleb ideler her birisi bir ʿöẕr beyān ide āḫir Ḥażret-i Rasūl’e geleler ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem hemān-dem ʿarş altına (16) varup secde eyleye Ḥażret-i Ḥaḳ anuñ şefāʿatini ḳabūl ide [vech-i evvele göre *ṭabl-ḫ^{v}ār* vaṣf-ı terkībīdür]

---

[765]Kim sünnetimi severse, beni sever ve beni seven cennette benimle beraberdir. (Tirmizi, Sünen, 5/46.)

7 Ḥażret-i Ḥaḳ HM: Ḥażret-i Ḫudā N

Ṭabl-bāzem mīzened şeh ezşikār

şāh şikārdan baña (17) ṭabl-ı bāz urur yaʿnī ziyāde maḥabbetinden beni kendünüñ ḥużūrına daʿvet eyler *ṭabla-ḫ^{v}ār hā* ile çoḳ yiyici maʿnāsınadur (18) *ṭabl-ḫ^{v}ār* müft yiyici maʿnāsınadur bu maʿnā ṭabl mużāf oldugına göredür ṭabl mużāf iʿtibār olınup ḫ^{v}ār u bīiʿtibār ṭabl degülüm (19) maʿnāsına olmaḳ mümkindür belki maḥalle bu maʿnā ensebdür [*şāh*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur]

Ṭabl-ı bāz-ı men nidā-yı ircīʿī

benüm ṭabl-ı bāzum *"ircīʿī"* nidāsıdur yaʿnī şāh ki benüm (20) içün ṭabl-ı bāz urur andan maḳṣūd ol cānibden olan *"ircīʿī"* nidāsıdur ki beni dergāhına ve cennete daʿvet eyler

"Yā eyyühe'n-nefsü'l-muṭma'innetü (21) *ircīʿī ilārabbike rāżiyeten marżiyyeten fedḫulī fī-ʿibādī vedḫulī cennetī"* [766]

Ḥaḳ güvāh-ı men beraġm-ı müddeʿī

münkir ü müddeʿīnüñ raġmına (22) Ḥażret-i Ḥaḳ benüm şāhidümdür yaʿnī kefere vü munāfıḳīn egerçi beni tekẕīb eylerler lākin Ḥażret-i Ḥaḳ anlaruñ raġm u körlügine beni taṣdīḳ eyler (23) āyet-i kerīme gönderdi

"Vallāhu yaʿlemü inneke lerasūlühū vallāhu yeşhedü inne'l-münāfikīne lekāẕibūne"[767]

ve münkirleri **[M85a]** ilzām u zebūn itmek içün Ḥażret-i Ḫudā baña (24) luṭf u kereminden muʿcize iḥsān eyledi [*raġm* burnı üzere dikmekdür ki körlük ile taʿbīr olınur]

Men neyem cins-i şehenşeh dūr ezū

ben pādşāhuñ cinsi degülüm bu ḫuṣūṣda andan baʿīdüm yaʿnī Ḥażret-i (25) Ḫudā ile cinsiyyet daʿvāsın eylemezüm zīrā ki aña mānend yoḳdur niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

"Leyse kemiṣlihī şey'ün ve hüve's-semīʿu'l-baṣīr"[768]

(26) ve Ḥażret-i Ḫudā ḫālıḳ-ı cemīʿ-i mevcūdātdur ben ḫod maḫlūḳum

---

[766] Ey nefs-i mutmainne râzı olan, râz olunan olarak Rabb'ine dön! Artık (sâlih) kullarımın arasına katıl, ve (onlarla) cennetime gir. Fecr27-30

23 āyet-i kerīme gönderdi HM: nite ki bu āyet-i kerīmeyi gönderdi N

[767] Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir. Münâfıkûn/1.

25 āyet-i kerīmenin son cümlesi üç nüshada da "hüve's-semīʿu'l-ʿalīm" olarak istinsah edilmiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim'de bu cümle "hüve's-semīʿu'l-başīr" olarak geçmketedir.

[768] O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. Şûrâ/11.

Līk dārem dertecellī nūr ezū

lākin tecellīde andan nūr-ı feyż ṭutarum yaʿnī baña (27) vaḥy-i İlāhī irişür ve Ḫażret-i Ḫudā'dan her ne murādum varısa müyesser olur [*dārem* fiʿl-i mużāriʿ nefs-i mütekellim-i vaḥdedür]

Nīst cinsiyyet zirūy-ı şekl ü ẕāt

şāh-ı ʿaẓimü'ş-şān ve bende-yi (28) ḥaḳīr mā-beyninde şekl ü ẕāt yüzinden cinsiyyet ü münāsebet yoḳdur lākin aḫlāḳ u ṣıfāt iʿtibārı ile cinsiyyet ü müşābehet vardur (29) niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür

"İnnallāha teʿālā ḫalaḳa Ādeme ʿalāṣūretihi"[769]

taḥḳīḳ Allāh Teʿālā ḥażreti Ḫażret-i Ādem ʿaleyhi's-selāmı (30) kendünüñ ṣıfatı üzere ḫalḳ eyledi zīrā niteki Ḫażret-i Ḫudā ḥayy u ʿalīm ü semiʿ ü baṣīr ü mürīd ü mütekellimdür Ādem ve benī-ādem daḫı bu ṣıfāt (31) üzeredür *ṣuretihi ṣıfatihī* maʿnāsınadur ṣūret ẕikri cemīʿ-i mevcūdātdan Ḫażret-i Ḫudā'ya aḳreb ve aḫlāḳ-ı ṣıfātda (32) müşābih Ādem ve ādemī idügini işʿār içündür niteki Ḫażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"Teḫallaḳū biaḫlāḳillāh"[770]

*ṣūretihī*de (33) olan żamīr-i ġā'ib Ḫudā'ya rāciʿdür ki ṣūret ṣıfatile teʾvīl olınmışdur zīrā Ḫażret-i Bārī ṣūretden münezzehdür *şehenşeh*den **[H69a]** (1) murād bunda Ḫażret-i Bārī'dür

Āb cins-i ḫāk āmed dernebāt

āb nebātda ḫāküñ cinsi mi geldi yaʿnī āb u ḫāküñ cinsi degüldür (2) bu mışrāʿda istifhām-ı inkārī maʿnāsı olmaḳ rūşendür zīrā siyāḳ u sibāḳ bu maʿnāyı ister [istifhām-ı inkārī maʿnāsı olan maḥallerde ẓāhir maʿnāsı olmaḳ hem mümkindür ki maʿnā aña göre olur]

Bād cins-i āteş āmed derḳıvām

(3) ḳıvāmda bād āteşüñ cinsi geldi yaʿnī āteş baʿż-ı nesneye ḳıvām u ġılẕet virdügi gibi bād ol ḥāleti virmege ḳādir degüldür (4) pes āb āteşüñ cinsi olmaz

---

[769] Allah Âdem'i kendi şureti (sıfatı) üzere yarattı. (Müslim, Sahih, 4/2017)

[770] Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanınız. (El-Cezirî, El-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, C.I, Kitabü's-Salât.)

Ṭabʿrā cins āmedest āḫir müdām

şarāb āḫir ṭabʿuñ cinsi gelmişdür yaʿnī şarāb ṭabʿuñ cinsi degüldür nihāyeti (5) ṭabʿa şevḳ u ḥālet viricidür bu beyt-i sābıḳuñ iki mışrāʿında bile istifhām-ı inkārī maʿnāsı olmaḳ ziyāde rūşendür ʿakl-ı selīm (6) ve ṭabʿ-ı müstaḳīme mālik olan kimseye kemāl mertebede ẓāhirdür

Cins-i mā çün nīst cins-i şāh-ı mā

bizüm cinsimüz çünki bizüm şāhımuzuñ (7) cinsi degüldür yaʿnī bizüm māhiyyetimüzüñ ẕāt-ı Ḫudā'ya müşābeheti yoḳdur zīrā Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti vācibü'l-vücūddur biz mümkinü'l-vücūduz

(8) **Māy-i mā şüd behr-i māy-i ū fenā**

bizüm vücūd u māhiyyetimüz Ḥażret-i Ḫudā'nuñ vücūd-ı ẕātından ötüri fānī oldı pes bāḳīye nisbet fānī (9) lāşeydür [*mā*dan murād bunda vücūddur]

Çün fenā şüd māy-i mā ū mānd ferd

çünki bizüm vücūdımuz fānī vü müstehlik oldı o ki murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur ferd ü bāḳī (10) ḳaldı

Pīş-i pāy-ı esb-i ū kerdem çü gerd

anuñ esbinüñ ayaġı (11) ḳatında ġubār gibi olurum yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ẓuhūr u tecellīsi ḳatında ġubār gibi maḥv olurum [anuñ esbinüñ ayaġı öñinde ġubār gibi devr eylerüm andan cüdā olmazum bu hem maʿnādur]

Ḫāk şüd cān [N71a] u nişānīhā-yı ū

cān ve cānuñ āṯārı ve ṣıfātı ḫāk oldı

Hest berḫākeş nişān-ı pāy-ı ū

(12) rūḥuñ ḫāki üzere pādşāhuñ pāyinüñ nişānı vardur yaʿnī nerm ḫākde pāyuñ eṯeri niçe ẓāhir olurısa pādşāh-ı ḥaḳīḳīnüñ (13) envārı bende ile ẓāhir oldı

Ḫāk-i pāyeş şev berāy-ı īn nişān

bu nişān içün pādşāhuñ ḫāk-i pāyi ol tā ki ol nişān (14) sende ẓāhir ola [*şev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

11 yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ẓuhūr u tecellīsi ḳatında ġubār gibi maḥv olurum N-

12 pāyinüñ MN-

Tā şevī tāc-ı ser-i gerden-keşān

tā ʿalī-ḳadr ve **[M85b]** gerden-keşlerüñ bāşınuñ tācı olasın pes çünki bir kimse ṭāʿat ü ʿibādetde (15) olup kendünüñ kibr ü vücūd u ḫodlugından maḥv u fānī ola āṯār u tecelliyāt-ı İlāhiyye ol kimsede ẓāhir ü hüveydā olur (16) zīrā mādām ki vücūd u ḫodluḳ bāḳīdür Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla āşnāluḳdan ẕerre ḳadar eṯer görmezsin *beyt*

(17) *Ki tā bāḫodī derḫodet rāh nīst*

Ve z'īn nükte cüz bīḫod āgāh nīst [771]

Tā ki nef'rībed şümārā şekl-i men

tā ki benüm şekl ü (18) ṣūretüm sizi aldamaya

Nuḳl-i men nūşīdeneş eznaḳl-i men

benüm naklümden öñ benüm nuḳlümi nūş eyleñüz yaʿnī ben dār-ı dünyādan (19) rıḥlet itmezden evvel benüm sözlerimi istimāʿ idüp aña göre ʿamel eyleñüz tā ki saʿādet-i ebediyyeye vuṣūl bulasız *nuḳl* çerez maʿnāsınadur

(20) **Ey besā kesrā ki ṣūretrāh kerd**

ey çoḳ kimsenüñ ki ṣūret yolını urdı kāfirler gibi ki enbiyānuñ beşeriyyetine naẓar idüp sīret (21) ü ḥaḳīḳatlerinden tecessüs ü tefaḫḫuṣ itmedüklerinden ötüri merdūd-ı Ḥaḳ olup bāḳī ʿaẕāba giriftār oldılar

"Feḳālū ebşerun yehdūnenā fekeferū"[772]

(22) el-āyetü

"Ve mā nerāke illā beşeran miṯlinā"[773]

didiler lākin bilmediler ki nübüvvet beşeriyyeti ve beşeriyyet nübüvveti münāfī degüldür belki imʿān-naẓar olınsa (23) muḳteżā-yı ḥikmet lüzūm-ı cinsiyyetdür ki sebeb-i istifāde ve muṣāḥabet ü muḳārenetdür

---

15 ḫodlugından HM: ḫod-bīnlüginden N

[771] Kendinden başka sana yol yoktur ve bu nükteyle kendini yok saymadan da kendinden haberdar olmazsın.

[772] Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş? dediler, Tegâabün/6.

[773] Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Hûd/27.

Ḳaṣd-ı ṣūret kerd ü berAllāh zed

ẓāhirde (24) ṣūrete ḳaṣd eyledi ve maʿnāda kendüsini Ḫudā-yı Teʿālā'ya urdu yaʿnī ḫalḳdan çoḳ kimse ki ṣūret-perestlük sebebi ile enbiyā vü (25) evliyāya ʿadāvet ü taʿaṣṣub idüp muḳābele vü muḳāteleye ḳaṣd eylediler lākin ḥaḳīḳatde Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine muḳābele idüp helāk oldılar (26) pes siz daḫı benüm ṣūret ü ẓāhirüme naẓar eylemeñüz tā ki ḳahr-ı İlāhī'den ḫalāṣ olasız bu sözler bāz cānibindendür cuġdlara ki *bāz*dan (27) murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve "cuġdān"dan maḳṣūd kāfirlerdür ki īmāna gelenler bāzlardur īmāna gelmeyenler cuġdlardur [*zed* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

(28) **Āḫir īn cān bābeden peyvesteest**

āḫir bu cān bedene muttaṣıl olmışdur yaʿnī rūḥ laṭīf ü ʿulvī ve ten keṯīf ü süflī iken biri (29) biri ile mümtezic olup kemāl-i ittiṣāl ü muḳārenet ḥāṣıl oldı [*āḫir* bunda taḥḳīḳ içündür]

Hīç īn cān bābeden mānend hest

bu cān bedene hīç mānend (30) ü müşābih midür yaʿnī rūḥ u cism mābeyninde cinsiyyet yoḳ iken bu ḳadar taʿalluḳ u münāsebet vardur pes rūşen oldı ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla (31) münāsebet ü āşnāluġa cinsiyyet lāzım degüldür

Tāb-ı nūr-ı çeşm bāpīhest cüft

çeşm nūrınuñ şuʿlesi pīh ile cüft ü (32) mümtezicdür yaʿnī iç yaġına muttaṣıl u muḳārindür

Nūr-ı dil derḳaṭre-yi ḫūnī nühüft

ḳalbüñ nūrı bir ḫūn ḳaṭresinde mestūr (33) oldı yaʿnī nūr-ı dil bir ḳaṭre ḳanuñ içinde pinhāndur ḥālā ki nūr laṭīf ve ḫūn keṯīfdür niteki pīh keṯīf ve şuʿle-yi nūr laṭīfdür **[H69b]** (1) mābeynlerinde hīç cinsiyyet ü müşābehet yoḳdur *tāb* bunda şuʿle maʿnāsınadur *pīh* bā-yı Fārisī ile iç yaġı maʿnāsınadur

Şādi ender (2) **gürde vü ġam derciger**

sürūr gürdede ve ġam cigerdedür [*şādī* sürūr maʿnāsınadur]

---

27 īmāna gelmeyenler HM: gelmeyenler N

ʿAḳl çün şemʿī derūn-ı maġẕ-ı ser

ʿaḳl bir şemʿ gibi başuñ beynisi içindedür *gürde* (3) kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyle bögrek maʿnāsınadur *maġz* bunda beynī maʿnāsınadur sürūr ve gürde ve ġam ve ciger ve ʿaḳl ve maġz mābeyninde hīç (4) cinsiyyet ü müşābehet yoḳ iken cemīʿsinde bu ḳadar imtizāc u irṭibāt vardur

Īn taʿalluḳhā ne bīkeyfest ü çūn

bu taʿalluḳlar keyfsiz ve (5) çūnsuz degüldür yaʿnī bu ẕikr olınan eşyānuñ mābeyninde vāḳıʿ olan taʿalluḳāt keyf ü çūndan ḫālī degüldür *keyf ü çūn* nice maʿnāsınadur ki (6) **[M86a]** *keyf* ʿArabī ve *çūn* imāle ile Fārisī'dür [*bīçūnest* taḳdīrindedür]

ʿAḳlhā derdāniş-i çūnī zebūn

lākin ʿaḳllar nicelügi ve nitelügi bilmekden zebūn u ʿācizdür meṣelā sürūruñ (7) gürdede ve ġamuñ cigerde ve ʿaḳl maġz-ı serde olmasınuñ sebebini ve ne vechile olduġınuñ ḥikmetini ʿaḳllar idrāk itmege ḳādir degüldür lācerem cān-ı (8) küllüñ cān-ı cüzʾe taʿalluḳı bu ḳabīldendür ki cüz olan cān cān-ı külden müstefīż olur lākin ʿaḳl anı idrāk itmekde ḥayrān u (9) ser-gerdāndur niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur

Cān-ı kül bācān-ı cüz [N71b] āsīb kerd

cān-ı kül cān-ı cüzʾe āsīb eyledi yaʿnī (10) ikisi biribirine muttaṣıl u ḳarīn oldı

Cān ezū dürrī sited dercīb kerd

cān-ı cüzʾ cān-ı külden bir lüʾlüʾ aldı cībe eyledi yaʿnī cān-ı (11) cüzʾī cān-ı külden sermāye-yi ḥayāt ve ḳudret ü esrār u ḥikmet bulup cemīʿ-i ḫalḳdan pinhān eyledi *dür*den murād tevfīḳ ü feyż-i İlāhī'dür *āsīb* luġatde (12) şol maʿnāyadur ki iki kimse yolda biribirine rāst gelüp omuz omuza ve yan yana ṭoḳuşalar lākin bunda mülāḳāt u muḳārenetden (13) kināyetdür āsīb maḥalline göre renc ü zaḥmet ve żarar maʿnāsına gelür *cīb* cīmüñ kesriyile Ḳudüs-i Mübārek'ile Nablus arasında iki ḳalʿanuñ (14) ismidür *ceyb* cīmüñ fetḥiyile göñlegüñ ve ḳaftanuñ yaḳasıdur bunda maḳṣūd olınan evvelki maʿnādur

---

3 ve maġz N-

7 olmasınuñ sebebini ve ne vechile HM: olmasınuñ sebebi ne vechile N

12 şol maʿnāyadur ki HM: şol maʿnāya dirler ki N

12 ṭoḳuşalar HM: ṭoḳınalar N

lākin bunda muṭlaḳ pinhān u maḫfī (15) ṭutmaḳdan kināyetdür ve ḳoyun maʿnāsına daḫı gelür niteki bu āyet-i kerīmede vāḳıʿ olmışdur ki ḫiṭāb Ḥażret-i Mūsā'yadur

"Üslük yedeke (16) *fīceybike taḫruc beyżā'e minġayri sū'in"*[774]

[*sited* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Hemçü Meryem cān ezān āsīb-i cīb

cān-ı cüz'ī ol pinhān ve cīb-i āsībden

(17) **Ḥāmile şüd ezMesīḥ-i dil-firīb**

Meryem gibi dil-firīb Mesīḥ'den ḥāmile oldı yaʿnī Meryem Ḥażret-i ʿĪsā'ya ḥāmile olduġı gibi cān-ı cüz'ī (18) cān-ı küllīnüñ nūrından ẕevḳ-i rūḥānī ve feyż-i Yezdānī'ye ḥāmile oldı

Ān Mesīḥī ne ki ber ḫuşk u terest

ol bir Mesīḥ degül ki ḫuşk u (19) ter üzeredür yaʿnī Mesīḥ-i ẓāhirī degüldür belki ol Mesīḥdür ki cān u dilden pinhāndur Meryem ḥāmile olduġı *Mesīḥ*den murād Ḥażret-i (20) ʿĪsā'dur

Ān Mesīḥī k'ez mesāḥat berterest

*Mesīḥ*den murād ol bir mesīḥdür ki mesāḥat ü taḳdīr-i ḳabūlinden ʿālīrekdür yaʿnī ol dil ü (21) cān mesīḥine nihāyet ü ġāyet yoḳdur niteki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ süsʿatinden ḫaber virür

"Ve lāyeseʿunī arḍī ve lāsemā'ī bel yeseʿunī ḳalbü (22) *ʿabdiyyü'l-mü'mini't-teḳiyyi'n-naḳıyyi'l-veddāʿ"*[775]

ve bu muḳarrer ü maʿlūmdur ki mesāḥat ü nihāyet-peẕīr olan nesneye bīnihāyet olan Ḥaḳḳ'uñ saʿatī şerefi (23) müyesser olmaḳ muḥāldür *berter* ʿālīrek maʿnāsınadur [*mesāḥat* miḳdārlamaḳ maʿnāsınadur]

Pes zicān-ı cān çü ḥāmil geşt cān

pes cān-ı cüz'ī çünki cānınuñ cānından ḥāmil oldı (24) *cān-ı cān*dan murād cān-ı küldür

---

[774] Elini koynuna sok; kusursuz, bembeyaz çıkacaktır. Kasas/32.

18 ẕevḳ-i rūḥānī HM: ẕevḳ-i nūrānī N

[775] Ben yere göğe sığmam. Ben ancak takva sahibi, temiz, yumuşak huylu mü'min kulumun kalbine sığarım. (Keşfü'l-Hafâ. C. 2, .s.1253)

Ezçünīn cānī şeved ḥāmil cihān

cān cihānı bunuñ gibi bir cāndan ḥāmil olur yaʿnī cān-ı külden cān-ı cüz ve cān-ı (25) cüzden cihān intifāʿ u ḳuvvet bulur ki *netīce-yi cihān*dan murād muʿcizāt-ı enbiyā vü kerāmāt-ı evliyādur *ḥāmile* ve *ḥāmil* cāʾizdür

Pes cihān (26) **zāyed cihān-ı dīgerī**

pes cān-ı cüzʿīden ḥāmile olan cihānı bir ġayrı cihān ṭoġurur

Īn ḥaşirrā vā nümāyed maḥşerī

bu ḥaşre bir ḥaşr gösterür (27) pes bu ḥālet ü ictimāʿdan ḳıyāmetden ġayrı ḳıyāmet ẓāhir olur cemīʿ-i eşyā müteceddidü'l-emṣāl olduġı iʿtibār ile her ānda bir ḳıyāmet hüveydā (28) olur bir ḳıyāmete münkir olan ḥadden ziyāde sefīh ü nādāndur ẓāhirī eşyāda teceddüd ü neşv ü nemā nice muḳarrer ise derūnī ḥāletde (29) daḫı teceddüd ü ḥaşr-i derūnī muḳarrerdür

Tā ḳıyāmet ger bügüyem büş'merem

ḳıyāmete degin eger bu ḥaşri diyem şayamazum **[M86b]** yaʿnī ḳıyāmete degin eger (30) söyleyem nihāyetine irişmege ḳādir degülüm

Men zişerḥ-i īn ḳıyāmet ḳāşırem

ben bu ḳıyāmetüñ şerḥinden ḳāşır u ʿācizüm zīrā nihāyet-peẕīr (31) degüldür murād Ḫażret-i Ḫudā'nuñ ṭāʿat ü ʿibādetde olan bendelerine münācātda hüveydā olan tecelliyāt-ı cemīlesini beyāndur ki aña (32) nihāyet ü ġāyet yoḳdur

Īn süḫanhā ḫod bemaʿnā yā Rabīst

bu sözler ḫod maʿnāda yā Rabbī'dür yaʿnī ya Rabbī diyüp münācāt eylemekdür

(33) **Ḥarfhā dām-ı dem-i şīrīn lebīst**

ḥarfler bu şīrīn lebüñ nefesinüñ ṭuzaġıdur yaʿnī bendenüñ yā Rabbī dimesi Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ *"lebbeyk"* **[H70a]** (1) dimesine sebeb ü bahāne olur lācerem her bende ki münācāt idüp yā Rab diye Cenāb-ı ʿİzzet'den *"lebbeyk"* cevābını istimāʿ eyler *şīrīn-leb*den

---

24 **Ezçünīn cānī şeved ḥāmil cihān** N-

24 cān cihānı bunuñ gibi bir cāndan ḥāmil olur HM: cān-ı cāndan ḥāmil olur N

29 teceddüd ü ḥaşr-i derūnī HM: teceddüd ü neşv ü nemā ve ḥaşr-i derūnī N

(2) murād bunda Ḫudā-yı Teʿālā ḥāẓretidür ki şīrīn-leb şīrīn-kelām maʿnāsınadur [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur *dem* nefes ki murād sözdür]

Çün küned taḳṣīr pes çün ten zened

pes ṭālib (3) olan bende münācāt idüp yā Rabbī dimekde niçün taḳṣīr ü ihmāl eyler niçün sākit ü ḫāmūş olur

Çünki lebbeykeş biyā Rab (4) **mīresīd**

çünki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ *"lebbeyk"*i bendenüñ *"yā Rabb"*ina irişür zīrā bir bende çünki *"yā Rabbī"* diye Ḫudā-yı rabbü'l-ʿālemīn kemāl-i luṭfından (5) anuñ cevābında *"lebbeyk yā ʿabdī"* dir pes bende bu saʿādeti bulmaġa niçün saʿy eylemez Ḥażret-i Mevlānā bende anuñ *"lebbeyk"* ine **[N72a]** vechile (6) istimāʿ itdügini beyān eylemege şürūʿ eyledi

Hest lebbeykī ki net'vānī şenīd

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ *"lebbeyk"*i bir *"lebbeyk"*dür ki anı işitmege (7) ḳādir degülsün zīrā ḥarf ü ṣavtdan anuñ kelāmı laṭīf ü ʿālīdür [*lebbeykīst* taḳdīrindedür ki *hest hā* zā'iddür ve *est* aña maṣrūfdur]

Līk ser tā pāyi büt'vānī çeşīd

lākin başdan ayaġa anı ṭatmaġa (8) ḳādir olursun yaʿnī kelām-ı İlāhī'nüñ istimāʿı cemīʿ-i aʿżānuñ müteleẕẕiẕ olmasıdur niteki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ ḫiṭābında ki (9) Ḥażret-i Mūsā cemīʿ-i aʿżāsıyıla işitdi

Külūḫ endāḫten-i teşne-yi ez ser-i dīvār dercūy āb

bir ṣusuz dīvār başından ṣu (10) ırmaġına külūḫ atmasınuñ beyānındadur külūḫ kesek

Berleb-i cū būd dīvārī bülend

ırmaḳ kenārında bir ʿālī dīvār var idi [*cū* ırmaḳ maʿnāsınadur]

Berser-i (11) **dīvār teşne-derdmend**

dīvāruñ başı üzere derdmend bir ṣusuz var idi niteki āb-ı ḥayāt-ı ḥaḳīḳī kārında ṭālibüñ teni dīvār (12) meṣābesinde kendüsinde perde vü māniʿdür ki āba vuṣūl bulmayup teşne ḳalmışdur

---

7 ṣavtdan MN: ṣūretden H

9 Külūḫ endāḫten-i teşne-yi ez ser-i dīvār dercūy āb HM: ḥikāyet teşne-yi berser-i dīvār u külūḫ endāḫten-i derāb N

Māniʿeş ezāb ān dīvār būd

ol dīvār (13) ābdan ol teşneye māniʿ idi

Ezpey-i āb ū çü māhī zār būd

ol teşne ābdan ötüri māhī gibi zār u bīḳarār idi lācerem

(14) *"Aʿẓamu ḥicābün beyneke ve beynallāhi iştiġālüke bitedbīri bedenike"*[776]

mūcibince ṭālib ve maṭlūb-ı ḥaḳīḳī mābeyninde ḥicāb-ı ekber bu ten-i ḫākīnüñ (15) ḳaydıdur

Nāgehān endāḫt ū ḫışt̄ derāb

nāgehān ol teşne āb içine bir kerpiç atdı ki anı ol dīvārdan ḳopardı her bir (16) ḫışt ki ol dīvārdan ḳoparur bir *yā Rabbī* meşābesindedür ve bāng-ı āb ki ḫışt sebebi ile ẓāhir olur *icābet-i lebbeyk* (17) meşābesindedür Ḥażret-i Mevlānā bu maʿnāyı murād idinüp bu ḥikāyeti getürmişdür [*ḫışt* kerpiç maʿnāsınadur]

Bāng-ı āb āmed begūşeş çün ḫiṭāb

(18) ābuñ āvāzı anuñ ḳulaġına ḫiṭāb gibi geldi yaʿnī bāng-ı āb aña cevāb gibi vāḳıʿ olmaġıla anuñ perīşān ḫāṭırı ḫoş u (19) güşāde oldı

Çün ḫiṭāb-ı yār şīrīn ü leẕīẕ

leẕīẕ ü şīrīn yāruñ cevāb ve ḫiṭābı gibi

Mest kerd ān bāng-ı ābeş çün nebīẕ

(20) ol ābuñ bāngı ol teşneyi nebīẕ gibi yaʿnī şīrīn süḫan dilberüñ cevābından ʿāşıḳ-ı mest olduġı gibi ol teşne ol ābuñ (21) bāngından anuñ gibi mest ü mesrūr oldı *bāng-ı āb*dan murād lebbeyk-i Ḥażret-i Ḫudā'dur teşbīh ṭarīḳi ile nebīẕ ḫurmā şuyından (22) olan şarābuñ adıdur lākin ekşer maḥalde şarāb maʿnāsına istiʿmāl olınur

Ezşafā-yı bang-ı āb ān mümteḫan

[M87a] bāng-ı ābuñ (23) ẕevḳ u ṣafāsından ol mümteḫan [*mümteḫan* miḫnetlenmiş maʿnāsınadur]

---

[776] Allah ile senin arandaki en büyük perde bedeninle çok meşgul olmandır.

16 ol dīvārdan HM: ol teşne dīvārdan N

Geşt ḫışt-endāz z'āncā ḫışt ken

orada dīvārdan ḫışt ḳoparıcı ḫışt atıcı oldı yaʿnī (24) çünki ābuñ bāngından ẕevḳ u ṣafāya irişdi fevrī ol dīvārdan peyāpey ḫışt ḳoparup āba atmaġa şürūʿ eyledi murād (25) her kim ki ṭāʿat ü ʿibādet vāsıṭasıyıla lebbeyk-i İlāhī cevābından müteleẕẕiẕ ola riyāżet ü mücāhede ile vücūdını ḫarāb itmege (26) saʿy eyler ḳurb u müşāhede-yi İlāhī'ye vuṣūl bulmaḳ içün

Āb mīzed bāng yaʿnī hey turā

āb bang urdı yaʿnī eyitdi ki (27) hey felān saña [*hey* tenbīh içündür]

Fā'ide çi z'īn zeden ḫıştī merā

ne fā'ide baña bu bir ḫışt urmaḳdan yaʿnī saña fā'ide nedür baña hemān (28) ḫışt atmaḳdan

Teşne güft ābā merā dü fā'idest

teşne eyitdi ey āb baña bunda iki fā'ide vardur

Men ezīn ṣanʿat (29) **nedārem hīç dest**

bu ṣanʿatdan ben hīç elümi ṭutmazum yaʿnī āba ḫışt atmaḳdan ferāġat eylemezüm murād vücūdumı ḫarāb idüp (30) her dem Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretine tażarruʿ u niyāz idüp yā Rabbī yā Rabbī dimekden ferāġat eylemezüm dimekdür

Fā'ide-evvel semāʿ-ı (31) **bāng-ı āb**

fā'ide-yi evvel ābuñ bāngını işitmekdür ben ki ziyāde teşneyüm baña bāng-ı ābdan ziyāde ẕevḳ u ṣafā ḥāṣıl olur

K'ū büved mer (32) **teşnegānrā çün rebāb**

zīrā ki bāng-ı āb ṣusuza rübāb gibidür yaʿnī rebāb niçe şevḳ virürise teşnelere bāng-ı āb daḫı (33) ol vechile şevḳ virür bunda tenbīh budur ki teşne bāng-ı ābdan niçe ẕevḳ eylerise ṭāʿat ü ʿibādetde olup Yā Rabb diyen **[H70b]** (1) kimse lebbeyk-i İlāhī'nüñ eṣerinden ol vechile ẕevḳ eyler Ḥażret-i Ḫudā'dan lebbeyk ẓāhir olmasınuñ ʿalāmeti ol kimse kendüsinde (2) ṭāʿat ü ʿibādetüñ leẕẕet ü ḥalāvetini bulmaḳdur [*rebāb* maʿrūfdur]

Bāng-ı ū çün [N72b] bāng-ı İsrāfīl şüd

ābuñ bāngı İsrāfīl'üñ bāngı gibi oldı

---

25 mücāhede ile HM: mücāhede ābıyıla N

31 işitmekdür ben ki HM: işitmekdür ki zīrā ben N

31 baña ziyāde HM: baña bāng-ı ābdan ziyāde N

(3) **Mürderā z'īn zindegī taḥvīl şüd**

mürdeye bundan yaʿnī ābuñ bāngından ḥayāt taḥvīl ü münḳalib oldı yaʿnī ben ki teşnelükden meyyit (4) meşābesinde idüm bāng-ı ābdan baña ḥayāt irişdi İsrāfīl'üñ nefḥa-yı ṣūrından mevtīye ḳıyāmet güni ḥayāt irüşdügi (5) gibi murād şol bende ki lebbeyk-i İlāhī ile müşerref ola anuñ sebebi ile ḥayāt-ı dil ve ḥayāt-ı bāḳīye vuṣūl bulur dimekdür [*zindegī* ḥayāt maʿnāsınadur]

Yā çü bāng-ı (6) **raʿd eyyām-ı bahār**

yā bahār eyyāmı raʿdınuñ bāngı gibi

Bāġ mīyābed ezū çendīn nigār

bāġ andan bu ḳadar naḳş u nigār görür zīrā (7) bahār vaḳtinde raʿduñ ḥayḳırmasından ebrden bārān revān olup anuñ sebebi ile eşcār pür-ezhār u envār ve zemīn sebzezār (8) u gülzār olur *çendīn nigār*dan murād ezhār u envār u eşmārdur *şiʿr*

Künūn ki ezçemen āmed gül ezʿadem bevücūd

(9) *Benefşe derḳadem-i ū nihād ser besücūd*

Cihān çü ḫuld-i berīn şüd bedevr-i sūsen ü gül

Velī çi sūd ki dervey ne mümkinest ḫulūd

(10) *Şüd ezburūc-ı reyāḥīn çü āsmān-ı rūşen*

Zemīn beaḫter-i meymūn u ṭāliʿ-i mesʿūd [777]

raʿd muẓāf iʿtibār olınmazısa maʿnā böyle (11) olur yā raʿd āvāzı gibi eyyām-ı bahārda bāġ andan bu ḳadar naḳş u nigār bulur nigār bunda naḳş maʿnāsınadur

Yā çü (12) **berdervīş eyyām-ı zekāt**

yā dervīş üzere zekāt eyyāmı gibi ki ol zamānda zekātdan bir miḳdār aḳçe irişmek ile tamām (13) iḫtiyācından ziyāde mesrūr olup ḥayāt bulur saʿādetlü vü mürüvvetlü pādşāh-ı ʿālem-penāh ḥażretlerinüñ inʿām u iḥsānı ile (14) Şemʿī-yi yi ḥaḳīr meserret ü ḥayat bulduġı gibi [Fārisī'de *zekāt elif* iledür]

---

[777] "Öyle ki bahçede gül yokluktan vücuda geldi. Menekşe onun ayağına secde için başını koydu. Cihan susen ve gül devrinde cennet köşesi gibi oldu. Ama ne fayda ki onda beka mümkün değildir. Zemin çiçeklerin burçlarından parlak sema gibi oldu ve yıldızı uğurlu ve bahtı mesut oldu."

Yā çü bermaḥbūs peyġām-ı necāt

yā maḥbūs üzere ḥabsden necāt u ḫalāṣ ḫaberi gibi (15) ki sürūr u ḥayāt bağışlayıcıdur *"Yā berdervīş çü eyyām-ı zekāt"* taḳdīrindedür *"Yā bermaḥbūs çü paygām-ı necāt"* taḳdīrindedür

(16) **Çün dem-i Raḥmān büved k'ān ezYemen**

nefes-i Raḥmān gibidür ki ol nefes Yemen'den gelür ki bu ḥadīṯ-i şerīfe işāret eyler

"İnnī (17) *leecidü rīḥa'r-raḥmāni minḳıbeli'l-yemen"*[778]

murād Veyse'l-Ḳarānī **[M87b]** ḥażretlerine işāretdür dirler

Mīresed sūy-ı Muḥammed bīdehen

dehensiz Ḥażret-i Rasūl (18) cānibine irişür

Yā çü būy-ı Ahmed-i Mürsel büved

yā mürsel Ahmed'üñ rāyiḥası gibidür

K'ān beʿāṣīḥ derşefāʿat mīresed

ki ol rāyiḥa-yı (19) Aḥmed şefāʿatde ʿāṣīye irişür rūz-ı ḳıyāmetde Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol ḳadar şefāʿat ide ki dūzaḫda ʿuṣātdan (20) bir kimse ḳalmaya

Yā çü būy-ı Yūsuf-ı ḫūb u laṭīf

yā laṭīf u ḫūb Yūsuf'uñ rāyiḥası gibi

Mīzened bercān-ı Yaʿḳūb-ı naḥīf

naḥīf (21) ü żaʿīf Yaʿḳūb'uñ cānı üzere urur yaʿnī Yūsuf peyġamber'üñ ʿaleyhi's-selām pīreheninüñ rāyiḥasından Yaʿḳūb peyġamber (22) ʿaleyhi's-selām'uñ çeşmini nūr ve cismini zūr ve ḳalbi sürūr gördügi gibi Ḥażret-i Mevlānā lebbeyk-i İlāhī'ye bu ḳadar laṭīf nesnelere teşbīh (23) eyledi ṭālibe meyl ü raġbet ziyāde olsun içün ẓāhir egerçi bāng-ı ābı teşbīhdür lākin ḥaḳīḳatde lebbeyk-i İlāhī'ye teşbīhdür (24) ġaflet olınmaya [*naḥīf* lāġar maʿnāsınadur]

Fā'ide-dīger ki her ḫıştī güzīn

bir ġayrı fā'ide bu ki her bir ḫışt ki bu dīvārdan

---

[778] Ben Rahman'ın kokusunu Yemen tarafından alırım. (Keşfu'l-Hafâ, 1/251)

Berkenem āyem suy-ı mā-yı muʿīn

(25) ḳoparum mā-yı muʿīn cānibine gelürüm fāʾide-yi düvüm budur ki bu dīvārdan her bir ḫışţı ki ḳoparurum cūya ḳarīb olurum murād budur (26) ki ţāʿat ü riyāżet ve mücāhedeye saʿy idüp ẕātından aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi izāle ide cūy-ı ḥaḳīḳīden müstefīż olmaġa (27) liyāḳat ü istiʿdād kesb itmiş olur mā-yı muʿīn gür ṣuya dirler ki ardı munḳaṭıʿ olmaya büyük ırmaḳlar gibi *mā-yı muʿīn*den (28) murād ser-çeşme-yi ḥayātdur ki Ḥażret-i Bārīʾdür [*berkenem* dāʾim fiʿl-i mużāriʿ nefs-i mütekellim-i vaḥdedür]

K'ez kemī-yi ḫışt dīvār-ı bülend

zīrā ḫıştuñ noḳṣān u kemlüginden bülend dīvār [*kemī* noḳṣān maʿnāsınadur]

(29) **Pestter kerded beher defʿa ki kend**

alçaḳrak olur her kerrede ki ḫışt ḳopar bu beyt-i sābıḳ ḥiṣṣenüñ beyānı içündür ki bu beytden (30) rūşen olur baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

Pestter kerded yaḳīn ey hūşmend

ey hūşmend şeksiz alçaḳrak olur

Pesti-yi (31) **dīvār ḳurbī mīşeved**

dīvāruñ alçaḳluġı bir yaḳınluḳ olur zīrā bülend dīvārdan bir ḫışt ḳopduḳça dīvār alçaḳ olup āba ḳurbet (32) ḥāṣıl olur

Faṣl-ı ū dermān-ı vaṣlī mīşeved

dīvāruñ faṣlı vü refʿī tamām vaṣla dermān olur ve ḳıṣṣadan ḥiṣṣe ne idügini (33) Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ eyledi

Secde āmed kenden-i ḫışt-ı leẕib

yapışıcı ḫıştuñ ḳopması secde geldi yaʿnī dīvārdan **[N73a] [H71a]** (1) ḫıştuñ ḳopmasından murād secdedür [*lezib* yapışıcı maʿnāsınadur ki *ṭīn-i lāzib* yapışıcı ṭīn maʿnāsınadur]

Mūcib-i ḳurbī ki vescüd veḳterib

ol secde Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ ḳurbını īcāb idicidür niteki Ḳurʾān-ı (2) ʿAẕīmʾde olan

"Vescüd veḳterib"[779]

---

31 yaḳınluḳ HN: yaḳın M

[779] Secde et ve yaklaş. Alāk/19.

bu sırrı ʿıyān eyler *secde*den murād ṭāʿat ü ʿibādetdür ki sebeb-i ḳurbet-i İlāhī'dür ẓāhir maʿnāsı (3) secde eyle ve Ḫudā'ya ḳarīb ol murād olan maʿnā ṭāʿat eyle ve Ḫażret-i Ḫudā'ya yaḳīn ol Ḫażret-i Mevlānā bir ḥişşeye daḫı işāret buyurur

(4)**Tā ki īn dīvār ʿālī-gerdenest**

mādām ki bu dīvār ʿālī-gerdendür [*ʿālī-gerde*de *gerden* boyun maʿnāsınadur]

Māniʿ-i īn ser-fürū āverdenest

bu başı aşaġa getürmege māniʿdür (5) yaʿnī mādām ki senüñ ẕātında kibr ü ʿucb ve aḫlāḳ-ı ẕemīme vardur mūcib-i ḳurb-ı İlāhī olur ṭāʿat itmege saña māniʿdür bu ḫod ẓāhirdür ki bu ḫod ẓāhirdür (6) ki ṣad hezārān ḫalḳ ṭāʿat ü ʿibādetde ṣābit-ḳademlerdür ve çoḳ kimse vardur ki rūz u şeb ṣavm u riyāżetden ḫālī (7) degüllerdür lākin ḳurb-ı İlāhī'den behreleri yoḳdur kibr ü ʿucb ve aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ḫalāṣ olmaduḳlarından ötüri dīvārdan (8) murād ṭīn-i lāzibden ḫalḳ olınmış tendür tenüñ ālī-gerden olmasından murād kibr ü ʿucb ve aḫlāḳ-ı ẕemīmedür

Secde net'vān kerd (9) **beri āb-ı ḥayāt**

[M88a] āb-ı ḥayāt ḳatında secde eylemek mümkin degüldür

Tā neyābem z'īn ten-i ḫākī necāt

mādām ki bu ḫākī tenden necāt u ḫalāṣ (10) bulmayam murād ḳurb u viṣāl-i İlāhī müyesser olmaz mādām ki cismānī vü nefsānī ḥālātdan necāt mümkin olmaya dimekdür *āb-ı ḥayāt*dan (11) murād Ḫażret-i Bārī'dür *beri āb-ı ḥayāt*da *beri* rānuñ kesriyile olup ʿind maʿnāsına olmaḳ rūşendür [*ḫākī*de *yā* nisbet içündür] *ġazel*

(12) *Ḥicāb-ı çehre-yi cān mīşeved ġubār-ı tenem*
Ḫoş-ādemī ki ezīn çehre perde berfikenem
Çünīn ḳafes ne sezāy-ı çü men ḫoş-(13)*elḥānest*
Revem begülşen-i rıżvān ki mürġ-i ān çemenem
ʿIyān neşüd ki çirā āmedem kücā büvedem
Dirīġ u derd ki ġāfil-i zuḥāl-(14)*ḫ*[v] *īştenem*

11 ġazel M: şiʿr N, H-

Çi güne ṭavf künem derḳażā-yı ʿālem-i ḳuds

Çü der serāçe-yi terkīb-i taḫte bend-ı tenem

Eger ziḫūn-ı dilem būy-ı meşk mīāyed

(15) *ʿAceb medār ki hem-vār nāfe-yi Ḫıtenem*

Ṭırāẓ-ı pīrehen-i zer-keşem mebīn çün şemʿ

Ki sūzhāst nihānī derūn-ı pīrehenem

(16) *Biyā vü hesti-yi Ḥāfıẓ zirāh-ı ū berdār*

Ki bā vücūd-ı tu kes neş'neved zimen ki menem [780]

Ber ser-i dīvār her k'ū teşneter

dīvār başı (17) üzere her kim ki o teşnerekdür ve zülāl-i İlāhī'ye müştāḳrakdur [*her k'ū her ki ū* taḳdīrindedür]

Zūdter bermīküned ḫışt u meder

ḫışt u mederi (18) tīzrek ḳoparur yaʿnī ḳurb-ı İlāhī'ye şevḳi ziyāde olan kimse ṭāʿat ü riyāżet ü mücāhedeye ziyāde saʿy idüp kendüsinden (19) aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi izāle itmege cidd-i tām ve küllī ihtimāmdan ḫālī olmaz

Her ki ʿāşıḳter büved berbāng-ı āb

her kim ki ābuñ (20) bāngı üzere ʿāşıḳrak ola yaʿnī ābuñ āvāzını işitmek isteye

Ū külūḫ-ı zeftter künd ezḥicāb

ol kimse ḥicāb (21) u teninden büyükrek külūḫ ḳopardı [*zeft* büyük maʿnāsınadur]

Ū zibāng-ı āb pür-mey tā ʿunuḳ

ol kimse ābuñ bāngından boynına degin pür-meydür yaʿnī her kim ki (22) ṭāʿat ü riyāżet ile maḥabbet-i māsivādan ḫalāṣ olup vücūdını ziyāde ifnā iden lebbeyk eşerinden ʿışḳ-ı İlāhī'ye müstaġraḳ olur (23) *ʿunuḳ* gerden maʿnāsınadur beTürkī boyun

---

[780] "Tenimin tozu can çehresine bir hicap oldu. Perdeyi bu çehreden kaldırdığımda görünen bir hoş ademdi. Bu kafes benim kadar hoş sesli değildir. Ben Rıdvan bahçesine gideyim, çünkü o bahçenin bülbülüyüm. Nereden ve nasıl geldiğim bana ayan olmadı. Yazık ve dert ki kendi zühalimin gafiliyim. Kuds aleminin kazasında olan tenimi nasıl tavaf edeyim. Çünkü bir küçük saray olan tenimin bendi yağmalanmıştır. Eger gönül kanımdan misk kokusu gelirse şaşırma çünkü Hıten nafesi ile aynıdır. Gömleğimin altın yaldızlı süsünü muma benzetme, çünkü gömleğimin derununda iğneler gizlidir. Beri gel ve Hafız'ın varlığını yolundan ayır ki bende senin varlığından başka bir şey olmadığını kimse duymasın."

Neş'neved bī̇gāne cüz bāng-ı buluḳ

bī̇gāne ābdan buluḳ bāngından ġayrı işitmez yaʿnī̇ āb içine (24) bir ṭaş bıraḳsalar ābdan buluḳ āvāzı ẓāhir olduġı gibi ḳurb-ı İlāhī̇'den maḥrūm u bī̇gāne olan kimse Ḥażret-i Ḫudā *"yā Rabbī̇"* diyen (25) kimseye *"lebbeyk"* dir didükleri sözi istimāʿ eyler lebbeyk-i İlāhī̇'den müstefī̇ż olmaz

Ey ḫunük ānrā ki ū eyyām-ı pī̇ş

ey ḫunük u saʿādet (26) ol kimseye ki o öñ eyyāmı yaʿnī̇ cüvānluḳ zamānını

Muġtenem dāred güẕāred vām-ı ḫᵛī̇ş

ġanī̇met ṭuta kendünüñ ḳarżını edā ide yaʿnī̇ eyyām-ı (27) şebābda Ḥażret-i Ḥaḳ ṭarafından kendüsine lāzım olan ḫidmeti bī̇ḳuṣūr edā eyledi

"Ve mā ḫalaḳtü'l-cinne ve'l-inse illā liyaʿbüdūni" [781]

(28) ḥasebince cinn ü insüñ cemī̇ʿsine maʿrifet ü tāʿat-i Ḥaḳ lāzımdur belki maḥabbet-i māsivādan ḳalbi ḫālī̇ vü pāk itmek gerekdür tā ki (29) ʿışḳ-ı İlāhī̇ ile pür ola *eyyām-ı pī̇ş*den murād eyyām-ı cüvānī̇dür *vām* ḳarż maʿnāsınadur [*muġtenem* bunda ġanī̇met maʿnāsınadur] *meẕnevī̇*

Çü enāre-yi ṭāʿat imrūz gī̇r
Ki ferdā cevānī̇ (30)*neyāyed zipī̇r*
Ferāġ-ı dilet hest ü nī̇rū-yı ten
Çü meydān-ı ferāḫest gūyī̇ bezen [782]

Ender ān eyyām kiş ḳudret büved

ol eyyāmdaki (31) anuñ ḳudreti olur [*kiş ki anrā* maʿnāsınadur]

---

[781] Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Zâriyât/56.

29 meẕnevī̇ M: rubāʿī̇ N, H-

[782] Taatin nurunu bugün yakala, çünkü yarın gençlik gider, yaşlılıkla yapamazsın. Gönlün feragati ve tenin iyliği varken ferahlık meydanında sözü söyle.

Ṣıḥḥat ü zūr-ı dil ü ḳuvvet büved

ṣıḥḥat ve göñülüñ zūrı ve ḳuvvet olur yaʿnī cüvānluḳ ʿāleminde ḳudret ü ṣıḥḥat-i beden ve (32) zūr-ı **[N73b]** dil ve ḳuvvet-i aʿżā kāmildür her neye ḳaṣd olınsa tevfīḳ-i İlāhī ile müyesser olur *beyt*

(33) *Mekün ʿömr żāyiʿ beefsūs u ḥayf*

Ki fırṣat ʿazīzest ve'l-vaḳt-i seyf [783]

ḥikāyet Ebū Ḥafṣ bir cüvāna naṣīḥat idüp eyitdi **[H71b]** (1) ṭāʿat ü ʿibādete cüvānluḳ **[M88b]** zamānında çalış ve nefīs ü ʿazīz vaḳti hevā vü heves ile żāyiʿ eyleme yoḫsa çünki bencileyin pīrlük zamānına (2) irişesin peşīmān olup dirsin kāşki cüvānluḳ zamānında ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş ideyidüm

V'ān cüvānī hemçü (3) **bāġ u sebz ü ter**

ve ol cüvānluḳ sebze vü tāze bāġ gibi

Mīresāned bīdirīġī bār u ber

bir dirīġsiz mīve vü ḥāṣıl irişdürür yaʿnī sebz (4) ü tāze olan bāġuñ mīve vü ḥāṣılı elbette irişür ḥayf şu bāġ bār u ber virmez dinilmez cüvānluḳ zamānında olan ṭāʿat ü (5) ʿibādet dıraḫtı elbette ḳurb-ı İlāhī şemerini virür [*bār u ber* meyve ve ḥāṣıl maʿnāsınadur] *meşnevī*

Nigeh dār furṣat ki ʿālem demīst

Demī pīş-i dānā bih ezʿālemīst

(6) *Sikender ki berʿālemī ḥükm dāşt*

Derān dem ki mīreft ʿālem güẕāşt

Müyesser nebūdeş k'ezū ʿālemī

Sitānend ü mühlet dehendeş demī

(7) *Beriftend ü her kes dürūd ānçe kişt*

Nemāned becüz nām-ı nīkū vü zişt [784]

---

32 olınsa HM: eylese N

[783] Fırsat aziz ve vakit kılıç iken ömrünü pişmanlık ve hayıflanmayla zayi etme.

5 meşnevī M: şiʿr N, H-

[784] Fırsatı kaçırma çünkü alem bir andır. Bilenin bir anı tüm alemden daha iyidir. Bir zaman aleme hükmeden İskender zamanı gelip bu alemden gitti. Ona bir mühlet verilmesine rağmen aleme hükmetme ona da nasip olmadı. Herkes ne ektiyse onu biçer. Hiç kimsede iyi ve kötü bir addan başka bir şey kalmaz.

"Mā minşey'in eḥabbü ilallāhi minşābbin tā'ibin"[785]

ve yine ḥaḍīs-i (8) şerīfde vāḳıʿdur

"İẕā māte şābbün tā'ibün yerfeʿullāhu'l-ʿaẕābe ʿanmeḳābirül'müslimīne erbaʿīne yevmen likerāmeti ʿalallāhi teʿālā"[786]

Çeşmehā-yı (9) **şehvet ü ḳuvvet revān**

şehvet ü leẕẕet ve ḳuvvet ü ḳudret çeşmeleri revān u cārīdür baʿż-ı nüsaḫda bu mışrāʿ böyle vāḳıʿ olmışdur [*şehvet* leẕẕet maʿnāsınadur]

(10) **Çeşmehā-yı ḳuvvet ü şehvet revān**

ḳudret ü ḳuvvet ve şehvet ü leẕẕet çeşmeleri revān u cārīdür

Sebz mīgerded zemīn-i ten bedān

(11) ten zemīni ol çeşmelerile sebz vü tāze olur yaʿnī bedene cüvānluḳ zamānında ḳuvvet ü şevḳ u ẕevḳ ānenfeānen irişür pes envāʿ-ı ʿibādete (12) ḳudret ü ḳuvvet kemāldedür ki ʿibādet sebebi ile maʿārif ü esrār-ı Raḥmānī ve ḥaḳāyıḳ u envār-ı Yezdānī ravẓaları sebz ü tāze olup ḳurb u viṣāl-i (13) İlāhī mīveleri ẓāhir olup andan berḫurdār olursun

Ḫāne-yi maʿmūr saḳfeş bes bülend

cüvānluḳ zamānında ten maʿmūr bir ḫānedür (14) ve anuñ saḳfı ziyāde ʿālīdür [*maʿmūr-ḫāne*dür bu vech üzere *ḫāne-yi*de hemze iżāfet içün olur vaḥdet içün olmaz *saḳf* ṭam maʿnāsınadur]

Muʿtedil-erkān u bīteḫlīṭ ü bend

erkānı muʿtedil ve teḫlīṭ ü ʿārıżasız ve ḳayd u ıżṭırābsızdur yaʿnī emrāż-ı (15) muḫtelife ve żaʿf-ı şikestelükden biridür ki bir derd ü ʿārıża yoḳdur "erkān"dan murād çār-ʿunṣurdur ve andan murād sevdā vü ṣufrā (16) vü balġam u ḫūndur ki bunlaruñ cemīʿsi biribirine żıddur ki insān bu dört nesneden mürekkebdür [*teḫlīṭ* ḫalṭ peydā olmaḳ maʿnāsınadur]

---

[785] Allah'a tövbe eden gençten daha sevimli bir şey yoktur. (Hindî, Kenzü'l-Ummâl, C. IV, Hadis no: 10233, Dimaşk, 1993; Suyûtî, Cami'u's-Sagîr, 4/8050)

[786] Tevbe eden bir genç öldüğünde Allah kırk gün Müslümanların kabrinden Allah'ın bir ikramı olarak azabı kaldırır. (Kaynaklarda bulunamadı.)

beyt

(17) *Mizācet ter ü ḫuşk u germ ü serd*

Mürekkeb ezīn çār-ṭabʿest-i merd [787]

muḳarrerdür ki bunuñ zamānda ṭāʿat ü ʿibādet eylemek āsāndur

(18) **Pīş ezān kʾeyyām-ı pīrī derresed**

andan evvel ki pīrlük eyyāmı irişe

Gerdenet bended beḥablün minmesed

pīrlük senüñ gerdenüñi līfden (19) ipile bağlaya yaʿnī pīrlük seni ʿacz ü żaʿfıla muḳayyed eylemezden evvel *"beḥablün minmesedin"* ile pīrlük eyyāmında olan aḳ ṣaḳala işāretdür (20) hem fiʾl-ḥaḳīḳa aḳ ṣaḳal līf meşābesindedür *mesed* līf maʿnāsınadur *resed* irişür ve *bended* bağlar maʿnāsına daḫı bunda cāʾizdür mışrāʿ-ı (21) şānīde bu maʿnā hem cāʾizdür andan evvel ki pīrlük eyyāmı irişe ol eyyāmda senüñ gerdenüñ līfden ipile bağlana yaʿnī pīrlük zamānında (22) ʿāciz ü zebūn olmazdan evvel ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eyle

Ḫāk-i şūre kerded ü rīzān u süst

beden ḫāk-i şūre ve rīzān u (23) perīşān ve süst ü żaʿīf ola yaʿnī ṭabʿ u ḳuvāya żaʿf gelüp mizāc mükedder ü ḫarāb ola [*rīzān* dökülici ve ṭağılıcı maʿnāsınadur]

Hergiz ezşūre nebāt-ı ḫoş nerest

(24) şūreden hergiz ḫoş u laṭīf nebāt bitmedi yaʿnī şūre yerden laṭīf nesne bitmedügi gibi pīrlük zamānında daḫı ḫūb u maḳbūl ṭāʿat **[M89a]** (25) müyesser olmaz [*şūr* Türkī'de çor didükleridür] *beyt*

Zemīn-i şūre sünbül berneyāred

Der u tuḫm u ʿamel żāyiʿ mekerdān [788]

Āb-ı zūr u āb-ı şehvet munḳaṭıʿ

(26) ḳuvvet ābı ve şehvet ü lezzet ābı munḳaṭıʿ olur

Ū ziḫʸīş ü dīgerān nāmüntefiʿ

---

[787] "Mizacın yaş ve kuru, sıcak ve soğuktur. İnsan bu dört fıtrattan mürekkeptir."

[788] "Çorak zemin sümbül vermez. Onda tohumunu ve amelini zayi etmeyin."

ol kimse kendüsinden ve ġayrılardan müntefiʿ olmayıcı olur (27) yaʿnī pīr-i ṣırf olup bi'l-külliye intifāʿdan ḳalur

Ebrüvān çün pāldüm zīr āmede

ebrūları **[N74a]** pāldüm gibi aşaġa gelmiş yaʿnī ḳaşları ḳusḳun (28) gibi çeşmleri üzere düşmiş *pāldüm* ḳusḳun maʿnāsınadur

Çeşmrā nem āmede tārī şüde

çeşme nem gelmiş ve tārīk olmış yaʿnī (29) gözlerinden göz yaşı revān olup ziyāde pīr olduġından gözleri ḫīre vü tīre olmış [*tārī* ḳarañu maʿnāsınadur]

Ezteşeyyüḫ rū çü püşt-i sūsmār

teşeyyüḫden (30) yüzi sūsmāruñ arḳası gibi olur

Refte nuṭḳ u ṭaʿm u dendānhā zikār

nuṭḳ u güftār u ṭaʿm u lez̲z̲et ve dişler kār u ʿamelden gitmiş yaʿnī (31) pīr ḫarif olup yüzi teşeyyüḫdan kelerüñ arḳası gibi buruşup güftāra ḳudret ü mecāl ḳalmayup ṭaʿm u lez̲z̲et ḳuvveti maḥv olup dişleri ʿamelden (32) ḳalur bir vechile ki hīç z̲evḳ u ṣafā ḳalmayup ḥayātdan bīzār olur *teşeyyüḫ* meşhūr bir marażuñ ismidür ve buruşmaḳ maʿnāsına gelür (33) bunda bu maḳṣūddur *sūsmār* keler maʿnāsınadur ki arḳası butraḳ butraḳdur [*nuṭḳ* söylemek maʿnāsınadur *ṭaʿm* lez̲z̲et maʿnāsınadur]

Rūz bīgeh lāşe leng ü reh dırāz

rūz vaḳtsiz **[H72a]** (1) yaʿnī şeb ḳarīb olmış lāşe aḳsaḳ ve yol uzaḳ

Kārgeh vīrān ʿamel refte zisāz

kārḫāne vīrān ʿamel düzenden gitmiş yaʿnī ʿömr-i (2) āḫire irişmiş ve tende ḳudret ḳalmamış ve rāh-ı āḫiret uzaḳ ḥavās ve aʿżādan ḳudret gitmiş ve tedārük ü düzen bozılmış [*sāz* bunda düzen maʿnāsınadur]

"Ḫuz̲ ez-zādü kāmilen (3) *feinne's-sefera baʿīdün"*[789]

[789] Yol azığını tam olarak al; Çünki yol uzundur.

beyt

Beşehr-i ḳıyāmet merev teng-dest

Ki vechī nedāred beḥasret nişest [790]

Bīḫhā-yı ḫūy-ı bed muḥkem şüde

(4) ḳabīḥ ḫūyuñ kökleri muḥkem olmış [*bīḫ* kök maʿnāsınadur]

Ḳuvvet-i berkünden-i ān kem şüde

ol ḳabīḥ ḫuyı ḳalʿ u refʿ itmege ḳuvvet nāḳış olmış yaʿnī riyāżet ü (5) mücāhede idüp zamān-ı şebābda aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi kendüsinden izāle itmeyüp ḳalmış pīrlük zamānında anı ḳalʿ itmege imkān yoḳdur (6) pes ḥużūr-ı Ḥaḳḳ'a varduḳda ḥāl nice olsa gerekdür ziyāde fikr eyle dünyānuñ ʿizzet ü niʿmetine maġrūr olma

Fermūden-i vālī ān merdrā ki īn ḫār-būnrā (7) ***ki nişānde-yi berser-i rāh berken***

ol merde vālīnüñ buyurması beyānındadur ki bu diken fidanını yol ṭarafında dikmişsin (8) ḳopar tā ki kimseye andan żarar irişmeye meẕkūr u meşrūḥ kelāma bu ḥikāyetüñ taḳrīb ü münāsebeti olduġı içün temşīlden ötüri bunda (9) getürdi *vālī* ḥākim ve *ḫār-bün* diken fidānı maʿnāsınadur

Hemçü ān şaḫṣ-ı dürüşt-i ḫoş-süḫan

ol laṭīf sözlü dürüşt ü ġalīẓ (10) şaḫṣ gibi yaʿnī dürüşt ü ḫaşin idi naṣīḥat ḳabūl itmekde ẓāhiren muṣāḥabetde ḫoş-süḫan idi

Dermiyān-ı reh nişānd ū ḫār-bün

(11) ol şaḫṣ yol ortasında bir ḫār-bün dikdi Ḥażret-i Mevlānā ḫūy-ı bedüñ bīḫleri ḫār-bün meşābesinde idügin işʿār eyledi (12) ki her ne ḳadar ki anı ḥāli üzere ḳoyasın ḳavīrek ve muḥkemrek olur

Reh-güẕeryāneş melāmet-ger şüdend

ol yoldan güẕār (13) idenler ol şaḫṣı melāmet idici oldılar

---

[790] "Kıyamet şehrine el darlığıyla gitme. Çünkü orada hasretle yanına oturacağın bir yüz göremezsin."

4 ḳabīḥ MN: ol ḳabīḥ H

6 fermūden-i vālī ān merdrā ki īn ḫār-ı būnrā ki nişānde-yi berser-i rāh ber ken HM: fermūden-i ḥikāyet-i ḫār-bün nişānden şaḫṣī berser-i rāh dırāḫt tersānīden ve fermūden-i ūrā ki ḫārrā ezser-i rāh-ı merdüm berken N

Bes bügüftendeş beken ānrā nekend

ḳopar diyü aña çoḳ didiler anı ḳoparmadı ol (14) *dürüşt şaḫṣ*dan murād nefs-i bed-ḫūydur ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿubūdiyyeti ṭarīḳinde aḫlāḳ-ı ẕemīme vü efʿāl-i ḳabīḥa ḫār-bünlerini (15) dikdi ki Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ viṣāl-ı şerīfine vuṣūl bulmaġa māniʿ ḳavīdür nefsüñ ḫoş-süḫan olması ferdālara firīfte vü maġrūr (16) olduġıdur ki nefs ṣāḥibine dir ki bir zamān şevḳ u ẕevḳ ve ʿīş **[M89b]** ü nūş idüp andan ṣoñra tevbe idüp ṭāʿat ü ʿibādete (17) saʿy u iḳdām idelüm [*bes* çoḳ maʿnāsınadur bā-yı ʿArabī ile bunda bā-yı Fārisī ile olmaḳdan çoḳ mertebe laṭīfdür]

Her demī ān ḫār-bün efzūn şüdī

her bir dem ol ḫār-bün efzūn oldı

Pāy-ı ḫalḳ ezzaḫm-ı ān pür-ḫūn şüdī

(18) ol ḫār-bünüñ zaḫmından ḫalḳuñ ayaġı pür-ḫun oldı bu hem vechdür *efzūn şüdī* efzūn olurıdı *pür-ḫūn şüdī* pür-ḫūn (19) olurıdı zübde-yi kelām aḫlāḳ-ı ẕemīme ve efʿāl-i reddiyye ile muttaṣıf olan nefs ṣāḥibinden ḫalḳa żarar u elem irişmek muḳarrer (20) idügin beyāndur

Cāmehā-yı ḫalḳ bed'rīdī ziḫār

ḫārdan ḫalḳuñ cāmeleri yırtıldı *ḫār*dan maḳṣūd ol ḫār-bündür [yırtılurıdı ve mecrūḥ olurıdı maʿnāsına hem mümkindür]

(21) **Pāy-ı dervīşān beḫastī zār zār**

dervīşlerüñ ayaġı derd ü elemile mecrūḥ oldı ol şaḫṣ ziyāde bed-nefs olduġından bu ḥadīṯ-i (22) şerīfüñ mażmūnı ile ʿamel itmezidi

"El-müslimü men-selime'l-müslimūne min yedihī ve lisānihī"[791]

Çün becid ḥākim bed ü güft İn beken

çünki (23) ḥākim **[N74b]** cidd ü iḳdām ile aña eyitdi bu ḫār-büni ḳopar

Güft ārī berkenem rūzīş men

ol şaḫṣ ḥākime eyitdi bir gün ben ol ḫār-büni (24) ḳoparayum *ḥākim*den murād şeyḫ ü mürşiddür *güft ārī* mıṣrāʿından murād nefs-i emmāre ziyāde ḥīlesinden ḳabūl ü inḳıyād gösterdügin (25) işʿārdur

[791] Müslüman, elinden, dilinden müslümanlar selâmette kalan kimsedir. (Buhari, Sahih, 1/13)

Müddetī ferdā vü ferdā vaʿde dād

bir zamān ferdā vü ferdā diyü vaʿde virdi yaʿnī yarın bugün diyi ṣavuşdurdı [*ferdā* yarın maʿnāsınadur]

(26) **Şüd dıraḫt-ı ḫār-ı ū muḥkem-nihād**

ol şaḫṣuñ ḫār dıraḫtı muḥkem nihād oldı yaʿnī ẕāt u bünyādı ḳavī oldı murād aḫlāḳ-ı ẕemīme (27) rūzberūz ziyāde ve müstaḥkem olduġın işʿārdur zübde-yi kelām nefs-i emmāre tevbe ḳabūlünde rūzberūz teʾḫīr ü tesvīf (28) itdügin işʿārdur Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"Heleke'l-müsevvifūn"[792]

*müsevvifūn*dan murād tevbeyi teʾḫīr (29) idicilerdür *beyt*

Çü dey reft ü ferdā neyāyed bedest

Ḥisāb ezhemīn yek nefes kün ki hest [793]

Güft rūzī (30) **ḥākimeş ey vaʿde-kej**

bir gün ḥākim ol şaḫṣa eyitdi ey vaʿdesi egri yaʿnī ey vaʿdeye ḫilāf idici [*kej* egri maʿnāsınadur]

Pīş ā derkār-ı mā (31) **vāpes meġej**

bizüm işimüzde ilerü gel ḳatı arda gitme yaʿnī vaʿdeyi yirine getür teʾḫīr eyleme [*meġej* zā-yı ʿAcemī iledür] *meġej* nehy-i ḥāżır-ı müfred-i müẕekkerdür ġajīden (32) ki birbiri üzere yıġmaḳ ve imeklemek ve çökmek ve sürtünmek bunda üç āḫirden her birisi mümkindür lākin biṭarīḳu'l-lüzūm (33) gitme maʿnāsına şerḥ olındı baʿż-ı nüsaḫda *pīş āver* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur bizüm işimüzi ilerü götür arda **[H72b]** (1) gitme bu vech üzere *vāpes*de *vā* zāʾid iʿtibār olınur

Güft el-eyyāmü yā ʿam beynenā

ol şaḫṣ ḥākime eyitdi yā ʿam eyyām bizüm ortamızda ṣābitdür (2) bizden dūr u cüdā olmaz ki andan ötüri ġamgīn olmaḳ lāzım gele

---

[792] Erteleyenler helâk oldu. (Semerkandî, Tenbihü'l-Gâfilîn, s.57)

[793] "Kış geçti ve yarın için elde bir şey yok. Bu yüzden hesabını bir nefeslik olacakmış gibi tut."

1 ortamızda ṣābitdür MN: ḥużūrumuzdadur H

Güft ʿaccil lā tümāṭil deynenā

ḥākim ol (3) şaḫṣa eyitdi taʿcīl eyle bizüm dinimüzi teʾḫīr eyleme

Tū ki mīgūyī ki ferdā īn bedān

sen ki dirsin yarın ḳoparam bunı bil

(4) **Ki beher rūzī ki mīāyed zamān**

ki her bir günde ki zamān gelür yaʿnī her bir günde ki zamān mürūr u güẕer eyler

Ān dıraḫt-ı bed cüvānter (5) **mīşeved**

ol ḳabīḥ ve żararlu dıraḫt ki maḳṣūd ḫār-bündür cüvānrek ve ḳavīrek olur

V'īn kenende pīr ü mużṭar mīşeved

ve bu (6) ḳoparıcı yaʿnī ḳalʿına vaʿde idici pīr ü ʿāciz olur zīrā rūzberūz dıraḫt saḫt u ḳavī ve pīr ānenfeānen żaʿīf ü zebūn olur *rubāʿī*

(7) *Dıraḫtī ki eknūn giriftest pāy*

Benīrūyī şaḫṣī berāred zicāy

Ve ger hemçünān rūzgārī hilī

Begerdūneş (8) *ezbīḫ bernekeslī*[794]

Ḫār-bün derḳuvvet ü berḫāsten

ḫār-bün ḳuvvet ve ziyāde ve ʿālī olmaḳda zīrā rūzberūz ḳavī vü bülend olur

Ḫār-ken (9) **derpīri vü derkāsten**

ḫar-ken pīrlükde ve żaʿf **[M90a]** u noḳṣānda zīrā ḫār-ken dembedem pīr ü żāʿīf olmaḳdadur *ḫār-ken* ḫār (10) ḳoparıcı *ḫār-ken*den maḳṣūd nefs-i emmāre ṣāḥibidür ki aḫlāḳ-ı reddiyyeyi izāle itmekde teʾḫīr eyler bīḫaber ki dem-ā-dem aḫlāk-ı (11) ẕemīmesi ziyāde ve muḥkem ve kendüsi żaʿīf ü zebūn olup anı izāle itmege ḳādir olmaz

Ḫār-bün her rūz her dem sebz ü ter

(12) ḫār-bün her gün ü her dem tāze olur

---

[794] "Şimdi kök salan bir ağaç iyilikle bir şahsı yerinden kaldırır. Eğer onun gibi bir rüzgarla karşılaşırsa dönüşüyle onu kökünden koparır."

11 Ḫār-bün her rūz her dem sebz ü ter N-

Ḫār-ken her rūz zār u ḫuşkter

ḫār-kün her gün żaʿīfrek ve ḳurırek (13) olur ḫār-ken bunda ḫār ḳoparıcı maʿnāsına degüldür belki ḫārı ḳoparurum diyü ḫulf-i vaʿd idüp ferdālara ḳoyan kimsedür (14) zīrā eger ḳoparmaḳ maḳṣūdı olsa bir günde anı ve niçe aña mānend-i ḫār-bünleri ḳalʿ u refʿ itmege ḳādirdür nefs-i emmāre ṣāḥibi gibi (15) ki ḳaṣd eylese mürşid ve riyāżet ü mücāhede sebebi ile biʿavnillāhi aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi izāle vü maḥv itmege ḳādirdür (16) mışrāʿ-ı şānīde zārter ve ḫuşkter taḳdīrindedür [*ḫuşk* ḳurı maʿnāsınadur]

Ū cüvānter mīşeved tu pīrter

o yaʿnī ḫār-bün cüvānrek ve ḳavīrek olur sen pīrrek ve żāʿīfrek (17) olursun [*cüvānter* tāzerek maʿnāsınadur]

Zūd bāş u rūzgār-ı ḫod mebür

tīz ol ve kendü rūzgāruñı iletme yaʿnī ʿazīz ü (18) bībedel ʿömrüñi hevā vü hevese ṣarf eyleme belki fırṣatı fevt itmeyüp bir nefes tehẕīb-i aḫlāḳdan fāriġ olma niteki Ḥażret-i Rasūl (19) buyurmışdur

"Teḫallaḳū biaḫlāḳillāh"[795]

Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥiṣṣe beyānına şürūʿ eyledi ve ẓāhirdür ki beyt-i sābıḳ ḥākimden (20) ol şaḫṣa ḫiṭāb ṭarīḳi ile vāḳıʿ olmışdur

Ḫār-bün dān her yekī ḫūy-ı bedet

senüñ her bir yaramaz ḫūyuñı ḫār-bün bil bu hem vechdür (21) senüñ yaramaz ḫūyuñun her birini ḫār-bün bil yaʿnī sende olan aḫlāḳ-ı ẕemīmenüñ her birisi bir ḫār-bün gibidür [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Bārhā derpāyi ḫār āḫir zedet

(22) āḫir ḫar senüñ ayaġuña niçe kerre urdı **[N75a]** yaʿnī batdı murād sende olan ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl ḫūylardan mirāren żarar u elem gördüñ (23) dimekdür meṣelā tevbe idüp tevbede ṣābit-ḳadem olmaduñ ve nāmeşrūʿ ʿamellerüñden niçe żarar gördüñ bunlar ḫod ḫār batmaḳ (24) meṣābesindedür derpāyet taḳdīrindedür *āḫir* bunda taḥḳīḳ içündür

19 buyurmışdur HM: buyurmışlardur N

[795] Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız. (El-Cezirî, El-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, C.I, Kitabü's-Salât.)

Bārhā ezḫūy-ı ḫod ḫaste şüdī

niçe kerre kendü (25) ḳabīḥ ḫuyuñdan mecrūḥ u müteʾellim olduñ ve zaḥmet ü miḥnetler gördüñ

Ḥis nedārī saḫt u bīḥis āmedī

ḥiss ü idrāk ṭutmazsın (26) saḫt ve ziyāde ḥiss ü idrāksiz geldüñ yaʿnī ʿaceb ʿaḳılsız ve idrāksızsın ki bu ḳadar ẓāhir nesneleri fehm eylemezsin [*saḫt* bunda ziyāde maʿnāsınadur]

(27) **Ger ziḫaste-geşten-i dīger kesān**

eger ġayr kimesnelerüñ mecrūḥ u rencīde olmasında ġāfil iseñ

Ki ziḫulḳ-ı zişt-i tū hest ān (28) **resān**

ki ol ġayrı kimselerüñ cerāḥat ü elemi senüñ zişt-ḫuyūndan irişicidür [*resān* ism-i fāʿil içün ṣīġa-yı mubālaġadur]

Ġāfilī bārī zizaḫm-ı ḫod neī

bārī kendü zaḫmuñdan (29) yaʿnī ġayrlara senden irişen zaḫmından muḳarrer ġāfil degülsin

Tū ʿaẕāb-ı ḫ^{v}īş her bīgāneī

sen ḫaşmuña ve her bīgāneye ʿaẕābsın (30) lākin bu ḥālden ġāfil ü bīḫabersin bu vech üzere rūşendür sen kendüñe ve bir ecnebīye ʿaẕāb u elemsin zīrā kendünüñ (31) mışrāʿı ve beyt-i sābıḳ bu vechi iḳtiżā eyler ġāfilīnüñ maʿnāsı beyt-i sābıḳuñ mışrāʿ-ı evveline ḳayd olındı maʿnā rūşen olsun (32) içün zīrā *ger ziḫaste* mışrāʿı şarṭdur *ġāfilī* anuñ cezāsıdur çünki bu aḥvāli fehm ü idrāk eyledüñ pes eger ʿāḳıbet-bīn ve āḫir-endīş (33) iseñ benüm bu sözlerümile ʿamel eyle ki şimdi beyān olınur

Yā teber bergīr ü merdāne bezen

yā iki elüñ ile teberi ḳaldur **[M90b] [H73a]** (1) ve ol ḫar-büne muḥkem ve merdler gibi ur

Tū ʿAlīvār īn der-i Ḫayber beken

sen Ḥażret-i ʿAlī gibi kerremallāhu vechehū bu Ḫayber ḳapusını ḳopar yaʿnī aḫlāḳ-ı (2) ẕemīmeyi ḳalʿ idüp yirine ḫışāl-i ḥamīdeyi dik murād budur ki ṣıfāt-ı ḳabīḥayı aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīl ḥadden ziyāde emr-i ʿasīr idügin (3) beyān itmek içün Ḥażret-i ʿAlīʾyi ve der-i Ḫayberʾi ẕikr eyledi

---

29 muḳarrer ġāfil HM: maġrūr u ġāfil N

33 beyān olınur N-

Yā begül-bün vaṣl kün īn ḫārrā

yā ol ḫārı gül-büne vaṣl eyle yaʿnī gül fidānına (4) aşıla

Vaṣl kün bānār nūr-ı yārrā

yāruñ nūrını nāruña vaṣl eyle [*yār*dan murād mürşiddür]

Tā ki nūr-ı ū keşed nār-ı turā

tā ki mürşidüñ nūrı senüñ nāruñı söndüre

(5) **Vaṣl-ı ū gülşen küned ḫār-ı turā**

anuñ vaṣlı senüñ ḫāruñı gülşen eyleye *vaṣl* bunda aşılamaḳ maʿnāsınadur ki murād mürşide irādet getürüp (6) anuñ ḫidmetinde olmaḳdur murād mürşid-i kāmil tedārük idüp anuñ ʿışḳ u riyāżeti nūrını sende olan aḫlāḳ-ı ẕemīme ve nefs ü ṭabīʿatuñ (7) nārına vaṣl eyle tā ki mürşidüñ ẕāt-ı şerīfinde olan nūr-ı İlāhī ol nārı maḥv u fenā vü nāpeydā idüp senī aḫlāḳ-ı ḥamīdeye ve andan şoñra (8) dergāh-ı Yezdānī ve bārgāh-ı ṣamedānīye vaṣl ide dimekdür maʿlūm ola ki bu ḥālātuñ ḥuṣūli bir mürşide irādet-i külliyye getürmege mevḳūfdur (9) ki anuñ ʿayn-ı ʿināyeti ve tamām muʿāveneti ile ṭāʿat u riyāżete ihtimām ve küllī iḳdām gösteresin ve illā hergiz anuñ ḥuṣūlini ḫāṭıruña (10) getürme ki muḥāldür *nār*dan maḳṣūd bunda aḫlāḳ-ı ẕemīmedür

Tū misāl-i dūzaḫī ū mü'minest

sen dūzaḫ gibisin mürşid mü'mindür

(11) **Keşten-i āteş bemü'min mümkinest**

dūzaḫ āteşini söndürmek mü'minile mümkindür niteki beyān olınur

Muṣṭafā fermūd ezküft-i ceḥīm

(12) Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem dūzaḫuñ sūzından buyurdı [*ceḥīm* dūzaḫ maʿnāsınadur]

K'ū bemü'min lābe ger kerded zibīm

ki dūzaḫ ḫavfından mü'mine (13) tażarruʿ idici olur yaʿnī ḳıyāmetde mü'minler ṣırāṭ köprisi ile āteş-i dūzaḫuñ üstinde güẕer eylerken dūzaḫ mü'mine (14) lābe vü tażarruʿ eyler [*lābe* tażarruʿ maʿnāsınadur]

Güyedeş büg'ẕer zimen ey şāh zūd

dūzaḫ mü'mine dir ey şāh-ı dīn benden tīz güẕer eyle *güyedeş* dūzaḫ aña (15) diye bu maʿnā hem cā'izdür

Hīn ki nūret sūz-ı nāremrā rubūd

āgāh ol ki senüñ nūruñ benüm nārumuñ ḥarāretini ḳapdı yaʿnī nārumı söndürdi (16) niteki bu ḥadīṯ-i şerīf anı rūşen eyler

"Cez yā mü'minü feinne nūreke ḳad iṭfā'e nārī"[796]

ve mü'minde nūruñ vücūdı bu āyet-i kerīmeden (17) rūşendür

"Yevme tera'l-mü'minīne ve'l-mü'mināti yesʿā nūruhüm beyne eydīhim ve bieymānihim büşrākümü'l-yevme cennātün tecrī mintaḥtiha'l-enhāru (18) *ḫālidīne fīhā ẕālike hüve'l-fevzü'l-ʿaẓīmü"*[797]

[*rubūd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Pes helāk-i nār nūr-ı mü'minest

pes ẓāhir oldı ki nār-ı dūzaḫuñ maḥv u helāki (19) mü'minüñ nūrıdur

Z'ān ki bīżıd defʿ-i żıd lāyümkinest

zīrā ki żıdduñ defʿi żıdsız mümkin degüldür zīrā

"Eż-żıddāni lāyectemiʿāni"[798]

ḥasebince żıdda (20) muʿālece **[N75b]** żıddı iledür niteki ʿilm-i ṭıbda ḳānūn bunuñ üzerinedür tā ki şifā ḥāṣıl ola

Nār żıdd-ı nūr bāşed rūz-ı ʿadl

(21) ʿadl güni ki murād rūz-ı ḳıyāmetdür nār nūruñ żıddı olur

K'ān ziḳahr engīẖte şüd īn zifażl

zīrā o yaʿnī nār-ı ḳahrdan ḳoparılmış (22) ve ẓuhūr bulmış oldı bu ki murād nūrdur fażl u iḥsāndan ḳoparılmış ve ẓuhūr bulmış oldı zīrā nār (23) maẓhar-ı ṣıfat-ı celāl ve nūr maẓhar-ı

---

[796] Ey mü'min, geç! Zira senin nûrun benim ateşimi söndürdü. (Taberanî, Mu'cemü'l-Kebir, 22/258, Mektebetü'l-İlmi ve'l-Hikem, Musul, 1404; Kenzü'l Ummal. 14/453)

[797] Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara): Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir, denilir. İşte büyük kurtuluş budur. Hadîd/12.

[798] İki zıt bir araya gelemez.

ṣıfat-ı cemāldür ol sebebden kāfirler nār-ı dūzaḫa ve mü’minler nūr-ı cennete irişürler [*faẕl* iḥsān maʿnāsınadur]

Ger hemī ḫ[v]āhī tu defʿ-i şerr-i nār

(24) eger sen kendüñden şerr-i nāruñ defʿini ister iseñ yaʿnī ṣıfāt-ı ẕemīme ki āteş-i dūzaḫuñ ʿaynıdur eger vücūduñdan anı refʿ **[M91a]** ü defʿ (25) itmek maḳṣūduñ ise

Āb-ı raḥmet berdil-i āteş gümār

āteşüñ içine raḥmet ābını ḥavāle eyle *āb-ı raḥmet*den murād ṭāʿat ve aḫlāḳ-ı ḥamīde (26) nūrıdur āb-ı raḥmet çeşmesinden murād ne idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ eyledi

Çeşme-yi ān āb-ı raḥmet mü’minest

(27) ol āb-ı raḥmetüñ çeşmesi mü’mindür ki andan murād mürşid-i kāmildür

Āb-ı ḥayvān rūḥ-ı pāk-ı muḥsinest

āb-ı ḥayāt muḥsinüñ pāk rūḥıdur (28) *muḥsin*den murād iḫlāṣıla ḫūb u laṭīf ʿamel iden ṣāliḥ kimsedür

Pes girīzānest nefs-i tū ezū

çünki böyledür pes senüñ nefsüñ (29) şeyḫ ü mürşidden firār idicidür

Z’ān ki tū ezāteşī ū āb-ı cū

zīrā ki sen āteşdensin o ki murād şeyḫ ü mürşiddür ırmaḳ ṣuyıdur āteş (30) ü āb ḫod biri birinüñ żıddıdur baʿż-ı nüsaḫda *āb-ḫū*dur āb ḫūylu maʿnāsına ki bu vech üzere ḫā iledür [*cū* ırmaḳ maʿnāsınadur]

Z’āb āteş z’ān girīzān mīşeved

(31) ābdan āteş ol sebebden firār idici olur

K’āteşeş ezāb vīrān mīşeved

zīrā anuñ sūz u ḥarāreti ābdan vīrān u ḫarāb olur beyt-i sābıḳdan (32) murād ne idügini Ḥażret-i Mevlānā bu beytlerile rūşen eyler

Ḥiss ü fikr-i tū heme ezāteşest

senüñ ḥiss ü fikrüñ cemīʿan āteşdendür yaʿnī sende (33) olan fikr ü tedārük dünyevīdür ki sebeb-i dūzaḫdur

Ḥiss-i şeyḫ ü fikr-i ū nūr-ı ḫoşest

şeyḫüñ ḥissi ve anuñ fikri laṭīf nūrdur zīrā anuñ ḥiss ü **[H73b]** (1) fikri cenāb-ı İlāhī'dür ḳalbinde ʿışḳ-ı İlāhī'den ġayrı bir nesne yoḳdur ki sebeb-i ḳurb u viṣāl-i İlāhī ve niʿmet-i nāmütenāhīdür

Āb nūr-ı ū çü berāteş (2) **çeked**

şeyḫüñ nūrı ābı çünki āteş üzere dāme yaʿnī çünki senüñ maḥabbet-i dünyā ve şehevāt u hevā āteşi ile pür olmış ḳalb ü ṭabʿuña (3) şeyḫüñ āb gibi laṭīf nūrı vāḳıʿ ola

Çik çik ezāteş berāyed berçehed

āteşden çek çek yuḳarı gelür yuḳarı şıçrar yaʿnī ol riyāżetde (4) ḳalb ü ṭabʿa ziyāde elem ü zaḥmet irişür zīrā riyāżet muʿtādī degüldür niteki āteş üzere āb vāḳıʿ olsa feryād u fiġān eyler (5) ve maḥv olur [āteşüñ çik çik itmesi feryād itmesidür]

Çün küned çik çik tu güyeş mürg ü derd

senüñ nefs ü ṭabʿuñuñ āteşi çünki riyāżet ü mücāhededen feryād ü fiġān ide sen aña (6) mürg ü derd di yaʿnī teraḥḥum idüp nefs ü ṭabʿuña muḳayyed ü mültefit olma

Tā şeved īn dūzaḫ-ı nefs-i tu serd

tā senüñ dūzaḫ gibi olan nefsüñ (7) serd ola yaʿnī ḥubb-ı dünyā ve fikr-i mā-sivā o lez̲z̲et-i cismāniyye ve şehevāt-ı nefsāniyye āteşi ḳalb ü ṭabʿuñdan zā'il olup ʿibādet ü riyāżet ile nefsüñ (8) serd ü āsūde olup dergāh-ı ālīye lāyıḳ ola [*serd* ṣovuḳ]

Tā nesūzed ū gülistān-ı turā

tā nefsüñ āteşi senüñ gülistānuñı yaḳmaya

Tā nesūzed ʿadl ü iḥsān-ı (9) **turā**

tā senüñ ʿadl ü iḥsānuñı yaḳmaya murād seni ḫayr u ṣevāb ve ṭāʿat ü riyāżet ve ʿaşk-ı İlāhī'den maḥrūm itmeye dimekdür

Baʿd ezān çīzī ki kārī (10) **berdehed**

andan ṣoñra ten zemīninden her ne zirāʿat eyleriseñ ḥāṣıl virür

Lāle vü nesrīn ü sīsenber dehed

lāle vü nesrīn ü sīsenber (11) virür zīrā zemīn-i ten şūrelükden ve ḫār-bünlerden pāk ü ʿārī olmışdur *nesrīn* aḳ gül ve bir nevʿ aḳ çiçek maʿnāsınadur *sīsenber* (12) marsama didükleri

ḫoş-būy yeşil yapraḳdur ve bundā murād ḥālāt-ı rūḥānī ve envār-ı Raḥmānī ve esrār-ı Yezdānī'dür ki sebeb-i viṣāl ü (13) ḳurb-ı pādşāh-ı ezelī ve mūcib-i **[N76a]** müşāhede-yi cemāl-i Lem-Yezelī'dür

Bāz pehnā mīrevīm ezrāh-ı rāst

ṭoġrı yoldan rücuʿ idüp girü giñ (14) gidelüm yaʿnī bu sözlerden ferāġat idüp ṣadede rücūʿ idelüm [*pehnā* inlü maʿnāsınadur]

Bāz kerd ey ḫ^{v}āce rāh-ı [M91b] mā kücāst

ey ḫ^{v}āce bu maḥalden rücūʿ eyle (15) bizüm yolımuz ḳandadur yaʿnī maḳṣūd olan ṭarīḳimüz bu degüldür zīrā ṣadedden dūr olmışsuz

Ender ān taḳrīr būdīm ey ḥasūd

ey (16) ḥasūd ol taḳdīrde idük

Ki ḫaret lengest ü menzil dūr u rūd

ki senüñ ḫaruñ aḳsaḳdur ve menzil uzaḳ ve ābile pür deredür Ḥażret-i (17) Mevlānā'nuñ murādı naṣīḥat ü penddür böyle diyü ki pīrlük irişdi ve aḫlāḳ-ı ẕemīme evvelki gibi yirinde ve sefer-i āḫiret ziyāde dūr u (18) dırāzdur ġāfil olma tedārük itmege saʿy eyle baʿż-ı nüsaḫda beyt-i sābıḳuñ mıṣrāʿ-ı ṯānīṣinde *zūd* vāḳıʿdur tīz maʿnāsına ki bu beyte merhūndur

(19) **Sāl bīgeh geşte vaḳt-i tuḫm nī**

ve tīz ü fevrī yıl bīvaḳt olmış tuḫm u zirāʿat vaḳti degül yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādet zamānı geçmiş [*bīgeh* ve *bīgāh* maḥalline göre cāʾizdür]

(20) **Cüz siyeh-rūyī vü fiʿl-i zişt nī**

siyeh-rūylukdan ve ḳabīḥ fiʿlden ġayrı yoḳ pes

"Yevme tebyeżżu vücūhun ve tesveddü vücūhun"[799]

muḳteżāsı üzere (21) rūz-ı ḥaşrda senüñ ḥālüñ nice olur

Kirm derbīḫ-i dıraḫt-ı ten fütād

ten dıraḫtınuñ kökine ḳurd düşdi

[799] Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşünün.) Âl-i İmrân/106.

Bāyedeş berkend ü derāteş (22) **nihād**

ol dıraḫtı ḳoparmaḳ ve āteş üzere ḳomaḳ gerek zīrā şol dıraḫt ki anuñ kökini ḳurd yiye anı çıḳarup āteşe yaḳmaḳdan (23) ġayrı bir nesneye yaramaz bunda tenbīh budur ki şol kimse ki ʿömr-i ʿazīzi hevā vü hevese ṣarf idüp rūz ü şeb maʿṣiyet ü şehvet-(24)perstlüge saʿy ide ve pīrlük zamānında daḫı nedāmet üzere olup tevbe eylemeye ve ecel irişüp dār-ı dünyādan sefer ide ol kimse (25) dūzaḫ āteşine lāyıḳ olur *beyt*

Beġaflet bidādī zidest āb-ı pāk

Çi çāre künūn cüz yetemmüm beḫāk [800]

Hīn ü hīn (26) **ey rāh-rev bīgāh şüd**

āgāh ol ve āgāh ol ey yolcı vaḳt ṭar oldı yol yürümek zamānı ḳalmadı şeb ḳarīb oldı

(27) **Āftāb-ı ʿömr sūy-ı çāh şüd**

ʿömrüñ āftābı çāh cānibine gitdi yaʿnī ʿömrüñ tamām olmaġa ḳarīb oldı [*şüd reft* maʿnāsınadur]

Īn dü rūzekrā ki rūzet (28) **hest zūd**

bu iki güncügüze ki senüñ ḳudretüñ vardur [*zūd* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ŝānīye ḳayd olındı]

Pīr-efşānī bükün ezrāh-ı cūd

cūd u seḫā yolından tīz pīr-efşānluḳ eyle yaʿnī (29) ʿömrüñden ki ziyāde az ḳalmışdur bülend-himmetlük idüp var ḳuvveti bāzūya getürüp cān u dilden saʿy u gūşiş gösterüp (30) bāḳī ḳalan ʿömrüñ ṭāʿat ü ʿibādete ṣarf eyle tā ki pīrlük mertebesinden ḫalāṣ olup cüvānluḳ eyyāmında ḥuṣūli mümkin olan ṭabaḳaya (31) vuṣūl bulmış meŝābesinde olasın *dü rūzek*de kāf taṣġīr içündür

Īn ḳadar tuḫmī ki māndestet bebāz

senüñ bu ḳadar (32) bir toḫmuñ ki ḳalmışdur zirāʿat eyle yaʿnī baḳiyye-yi ʿömrüñi Ḥażret-i Ḫudā'nuñ emr-i şerīfine ṣarf eyle [*bebāz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[800] Gafetle temiz suyu elinden kaçırdın. Böyle toprakla tamamlanmış olana ne çare..

Tā bürūyed z'īn dü dem ʿömr-i dirāz

(33) tā bu iki demden ʿömr-i dırāz bite yaʿnī az zamānda rıżā vü ḳurb-ı İlāhī ḥāṣıl olup ʿışḳ u ʿibādet müyesser ola **[H74a]** (1) *beyt*

Ey dil şebāb reft ü neçīdī gülī ziʿömr

Pīrāne ser mekün hünerī neng ü nāmrā [801]

Tā nemürdest īn çerāġ-ı bāgüher

mādām ki bu güherle olan (2) çerāġ sönmemişdür yaʿnī ʿömrden ki henüz baḳiyye ḳalmışdur

Hīn fitīleş sāz u rūġan zūdter

āgāh ol tīz aña fitīl ü rūġan düz yaʿnī (3) tevbe vü inābet idüp ṭāʿat ü riyāżet ü mücāhedeye saʿy eyle *meşnevī*

Megū mürġ-i devlet ziḳaydem becest

Henūzeş ser-i rişte (4) *dārī bedest*

Ve ger dīr şüd germ rev bāş ü çüst

Zidīr āmeden ġam nedāred dürüst

Henūzet ecel dest-i ḫ[v]āhiş nebest

(5) *Berāver bedergāh-ı dādār dest* [802]

Āfet-i teʾḫīr-i ḫayrat beferdā

ḫayrātı ferdāya teʾḫīr eylemenüñ āfet ü żararı beyānındadur

Hīn megū ferdā ki (6) **ferdāhā güẕişt**

āgāh ol ferdā **[M92a]** eyleme zīrā ferdālar geçdi

Tā bekūllī neg'ẕered eyyām-ı kişt

tā tamām kişt ü zirāʿat zamānı geçmeye yaʿnī ṭāʿat ü (7) ʿibādeti ferdāya ḳoma tā ki ġaflet ile cemīʿ-i ʿömrüñ hevā vü hevese ṣarf olınup ṭāʿat ü ʿibādetden maḥrūm ḳalmayasın *güẕişt*de (8) *ẕāl* kesrile oḳınmaḳ gerekdür ḳāfiye içün [*kişt* zerʿ maʿnāsınadur]

---

[801] "Ey gönül gençlik gitti ve ömründen bir gül bir bile dermedi. Yaşlı gibi nam ve şöhret için bir hüneri başa çıkarma."

3 meşnevī M: şiʿr N, H-

[802] "Devlet kuşu benim elimden uçtu deme, ipin ucu hala senin elinde. Eğer geç kaldıysan hareketlen ve hızlan, geç kalmaktan gam tutma. Ecel henüz sana arzu elini uzatmadan Allah'ın dergahına elini uzat."

Pend-i men biş’nev ki ten bend-i ḳavīst

benüm pendümi istimāʿ u ḳabūl eyle ten ḳurb u viṣāl-i İlāhī’ye (9) ḳavī ḳayd ve muḥkem māniʿdür yaʿnī ḳuyūd-ı cismāniyye māniʿ-i ḳurb-ı Raḥmānī’dür

Köhne bīrūn kün geret meyl-i nevīst

köhneyi ṭaşra eyle **[N76b]** eger (10) saña cedīd meyli varısa yaʿnī lez̲z̲et-i nefsāniyye ve ḥālāt-ı cismāniyyeyi terk eyle tā rūḥānī lez̲z̲āta ve ʿālī-derecāta vuṣūl bulasın

(11) **Leb bebend ü keff-i pür-zer bergüşā**

nāmaʿḳūl kelimātdan lebüñi bağla ve altunıla pür keffüñi aç [*bebend* ve *bergüşā* emr-i ḥāżır müfred-i müz̲ekkerdür]

Buḫl-i ten büg’z̲ār u pīş āver seḫā

ten buḫlini ḳo ve seḫāyı (12) ilerü getür bunda seḫādan murād ne idügi bu beytden ẓāhir olur

Terk-i şehvethā vü lez̲z̲ethā seḫāst

şehvetleri ve lez̲z̲etleri terk (13) eylemek seḫādur bu hem vechdür seḫā şehvetlerüñ ve lez̲z̲etlerüñ terkidür

Her ki derşehvet fürūşed berne-ḫāst

her kim ki şehvetde (14) ʿāciz ü zebūn oldı yuḳarı ḳalḳmadı yaʿnī nefsüñ elem ü miḥnetinden ḫalāṣ bulmadı

Īn seḫā şāḫīst ezserv-i bihişt

bu seḫa (15) ki beyān olındı cennetüñ servinden bir budaḳdur

Vāy ū k’ez kef çünīn şāḫī bihişt

aña vāy u ʿaz̲āb ki kefinden buncılayın (16) bir şāḫı ḳodı bu hem vechdür vāy u ʿiḳāb ol kimseye ki elinden bunuñ gibi bir şāḫı ḳodı yaʿnī her kim ki şehvet-perest (17) olup lez̲z̲etlere ṭālib ü rāġıb ola veyl ü ʿuḳūbetden necāt bulmaz bihişt-i evvel cennet maʿnāsınadur bihişt-i sānī fiʿl-i (18) māżī müfred-i müz̲ekker-i ġāʾibdür şalıvirdi ve terk eyledi maʿnāsınadur ki ḳodı maʿnāsı rūşen olmaḳ içündür ikisinde bile (19) *bā* meksūrdur Sürūrī Efendi raḥmetullāh evvelki bihişti bānuñ fetḥiyle taʿyīn eylemişdür ḥālen ki kesr ü fetḥ lüġatdür

ʿUrvetü'l-vüsḳāst (20) **īn terk-i hevā**

bu hevā terki ʿurve-yi vüṯḳādur

Ber keşed īn şāḫ cānrā bersemā

bu şāḫ ki murād terk-i hevādur cānı āsmān üzere (21) çeker yaʿnī terk-i hevā derecāt-ı ʿāliyyeye sebebdür *ʿurve* ḳulb maʿnāsınadur *vüṯḳā* muḥkem maʿnāsınadur terk-i hevānuñ ʿurve-yi vüṯḳā olması (22) yaḳīnen derecāt-ı ʿāliyyeye sebeb olduġı iʿtibār iledür [*semā* āsmān maʿnāsınadur]

Tā büved şāḫ-ı seḫā ey ḫūb kīş

ey eyü meẕheblü tā seḫā budaġı iledür

(23) **Mer turā bālā keşān tā aṣl-ı ḫ^{v}īş**

seni yuḳarıya çekerek kendünüñ aṣlına degin yaʿnī bihişte irişdürür *aṣl* bunda kök maʿnāsınadur (24) ki cennetdedür

Yūsuf-ı ḥüsnī vü īn ʿālem çü çāh

hüsnüñ Yūsuf'ısın ve bu ʿālem çāh gibidür

V'īn resen şabrest beremr-i İlāh

ve bu resen ki (25) anuñ sebebi ile çāh-ı ʿālemden ḫalāṣ müyesser olur Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ emrine ṣabrdur yaʿnī bu ʿālem çāh-ı ẓulmānī gibidür ve sen Yūsuf gibisin (26) ve ṣabr resen meşābesindedür

Yūsufā āmed resen derzen dü dest

ey Yūsuf resen geldi resene iki elüñi ur yaʿnī muḥkem ṭut

(27) **Ezresen ġāfil meşev bīgeh şüdest**

resenden ġāfil olma ki vaḳt ṭar olmışdur yaʿnī fırṣat fevt olmazdan evvel emr-i İlāhī'ye (28) ṣabr idüp ṭāʿat ü ʿibādetde ol

Ḥamdüli'llah k'īn resen āvīḫtend

elḥamdülillāh ki bu reseni aṣdılar yaʿnī āşkāre eylediler

(29) **Faẕl u raḥmetrā behem āmīḫtend**

faż̈l u raḥmeti biri birine ḫalṭ eylediler yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā ʿināyet idüp faż̈l-ı bī̇nihāyetinden ve raḥmet-i bī̇ġāyetinden (30) bendelerine ṣabr u tevbe iḥsān idüp yine kemāl-i luṭfından **[M92b]** ḳabūl ḳılup muḳābelede s̱evāb u derecāt-ı ʿaliyye iḥsān eyler

(31) **Tā bibī̇nī̇ ʿālem-i cān-ı cedī̇d**

tā yeñi cān ʿālemini göresin

ʿĀlem-i bes āşkār-ı nābedī̇d

ẓāhirde nāpeydā ziyāde āşkār ʿālemdür (32) yaʿnī̇ cān-ı cedī̇d ʿālemi egerçi ṣūretā pinhāndur lākin çünki bu resene yāpışursun ol ʿāleme vuṣūl bulursun pes saña ẓāhir (33) olur ki ol ʿālem ziyāde ẓāhir ü āşkārā imiş nihāyeti müşāhedeye māniʿ-i ḳavī̇ olduġıçün nābedī̇d ü nāpeydādur

[H74b] (1) **Ī̇n cihān-ı nī̇st çün hestān şüde**

bu nī̇st ü fānī̇ cihān varlar gibi olmışdur

V'ān cihān-ı hest bes pinhān şüde

ve ol var (2) cihān ziyāde pinhān olmışdur

Ḫāk berbādest ü bāzī̇ mī̇küned

ẓāhirde ḫāk bād üzeredür ve bād ile bāzī̇ eyler

Kej-nümāyī̇ (3) **perde-sāzī̇ mī̇küned**

ḫāk egri göstericilük perde düzicilük eyler murād budur ki āḫiret egerçi ziyāde pinhāndur ve bu cihān ziyāde (4) ʿıyāndur lākin bu cihānda olan aḥvāl ol cihānuñ teʾs̱īrātıdur bād gibi ki pinhāndur lākin ḫāküñ ḥareketi andandur egerçi ẓāhirde (5) ḥareket ḫākden görinür niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur [*perde-sāz* vaṣf-ı terkī̇bī̇dür]

Ī̇n ki berkārest bī̇kārest ü pōst

bu ki ẓāhirde kār üzeredür (6) maʿnāda kārsızdur ve pōstdur *īn*den maḳṣūd ḫākdür ki ẓāhirde ḥareket andan ṣādır olur lākin ḥaḳī̇ḳatde ḥareket andan degüldür

(7) **V'ān ki pinhānest maġz u aṣl üst**

ve ol ki pinhān u maḫfīdür lübb ü aṣl odur *ān*dan maḳṣūd bāddur egerçi pinhāndur ḫāküñ ḥareketi (8) andandur bu cihān **[N77a]** ḫāk ve o cihān bād meṣābesindedür

---

6 ḥareket HM: ḥareketler N

Ḫāk hemçün āletī derdest-i bād

ḫāk bāduñ elinde bir ālet gibidür zīrā ḫāküñ (9) ḥareketi bāduñ ḥareketi sebebi iledür

Bādrā dān ʿāli vü ʿālī-nejād

bülend ve bülend-aṣl bādı bil zīrā taṣarruf bāduñ elindedür zübde-yi kelām budur ki (10) cemīʿ-i āṣār Ḥażret-i Ḫudā'dandur egerçi ẓāhirde ġayrdandur Ḥażret-i Mevlānā ḫalḳa tevḥīd-i ḥaḳīḳīyi taʿlīm ü tefhīm içün bu beytleri (11) getürdi pes herkese lāzımdur ki cemīʿ-i āṣārı Ḥażret-i Ḫudā'dan bile zīrā Ḫudā'nuñ ġayrısından bilmek şirk-i ḫafīdür niteki Şeyḫ Saʿdī'nüñ (12) bu beytinden rūşendür *beyt*

Derīn nevʿī ezşirk-i pūşīde hest

Ki Zeydem beyāzerd ü ʿAmrem beḫast [803]

ḫuṣūṣā (13) sālike bir mertebede lāzımdur ki ġayrı ḫāṭırına getürmeye belki mevcūdātı maʿdūm meṣābesinde ṭuta

Çeşm-i ḫākīrā beḫāk üfted naẓar

(14) ḫākī vü sefele çeşmüñ naẓarı ḫāke düşer yaʿnī ḫāki görür bādı görmez [*ḫākī*de *yā* nisbet içündür]

Bād-bīn çeşmī büved nevʿī diger

bādı görici bir çeşm bir ġayrı (15) dürlü olur zübde-yi kelām budur ki ẓāhir-bīn olan çeşm hemān maṣnūʿa nāẓırdur dūr-bīn olan çeşm ṣāniʿ-i bīnaẓīre (16) nāẓırdur pes çeşm-i Ḫudā-bīn çeşm-i ẓāhir-bīnüñ ʿaynı degüldür belki mābeynlerinde farḳ-ı fāḥiş vardur [*bād-bīn* vaṣf-ı terkībīdür]

Esb dāned esbrā kū hest (17) **yār**

esbi esb bilür zīrā ki esb esbe yārdur ve hem biri biri ile cinsdür niteki dōst dōstı bilür ki ne sīret (18) ve ne ḥāletdedür

Hem süvārī dāned aḥvāl-i süvār

süvāruñ aḥvālini hem bir süvār bilür zīrā anuñ cinsidür piyāde bilmez zīrā mābeynlerinde (19) cinsiyyet yoḳdur maḳṣūd ne idügi bu beytden ẓāhirdür

---

[803] Zeydin renklendirdiği ve Amr'ın istediği bu türde gizli bir şirk vardır.

Çeşm-i ḥiss esbest ü nūr-ı Ḥaḳ süvār

ḥiss ü ẓāhir çeşm esbdür ve Ḥaḳ (20) Teʿālā'nuñ nūrı süvārdur yaʿnī çeşm-i ser esb ve nūr-ı Ḫudā süvār meşābesindedür pes nūr-ı Ḥaḳḳ'ı çeşm esbine süvār eylemek gerekdür

(21) **Bīsüvāre esb ḫod nāyed bekār**

süvārsız ḫod esb işe gelmez yaʿnī binilmemiş ve teʾdīb olınmamış esb işe yaramaz zīrā binilmege (22) ḳābil olmayan esb maḳbūl degüldür [*süvāre* merkūb maʿnāsınadur beTürkī binilmiş *bīsüvāre* binilmemiş]

Pes edeb kün esbrā ezḫūy-ı bed

pes ḳabīḥ u nāmaʿḳūl ḫūydan esbe teʾdīb eyle

[M94a] Verne pīş-i (23) **şāh bāşed esb red**

ve eger esb teʾdīb olınmaya ol esb pādşāh ḳatında merdūd olur ki şāh anuñ üzerine süvār olmaz (24) pes çeşm esbine riyāżet tāziyānesiyile teʿdīb eyle tā çeşm ẓāhir-bīnlük ṭabaḳasından ḫalāṣ bulup Ḫudā-bīnlük mertebesine (25) vuṣūl bulup Ḥaḳ Teʿālā'nuñ nūrına liyāḳat bulā zīrā şol çeşm ki nūr-ı İlāhī'ye ḳarīn olmaya ṭoġrı yola gitmege ḳādir olmaz ve Ḫudā-yı (26) Teʿālā'nuñ ʿināyetine maẓhar olup ʿişmet-i İlāhī ḥaremine vuṣūl bulup

"El-maʿṣūmü men ʿasemallāhu"[804]

ve hem

"İẕā eḥabballāhu ʿabden (27) *lem yaḍurruhu'ẕ-ẕenbün"*[805]

zümresine inżimām bulmaz niteki Ḥażret-i Mevlānā bu sırra işāret buyurur

Çeşm-i esb ezçeşm-i şeh reh-ber büved

esbüñ (28) çeşmine rehber ü delīl şāhuñ esbinden olur zīrā esbüñ ṭoġrı yola gitmesine sebeb şāhuñ ḥıfẓ u ḥimāyetidür [*reh-ber* ḳulaġuz maʿnāsınadur *çeşm-i esbrā* taḳdīrindedür *esbüñ çeşmi şāhuñ çeşminden yol iledici olur* bu vech üzere *reh-ber* yol iledici maʿnāsına olur ḳulaġuz maʿnāsına olmaz]

---

[804] Ma'sûm olan da Allah'ın (fenâlıktan) koruduğu kimsedir. (Buhari, Sahih, 6/2438)

[805] Allah bir kulu severse ona günahlar zarar vermez. (Suyûtî, Cami'u's-Sagir,3/ 3386)

Çeşm-i ū bī̇çeşm-i (29) **şeh muẕṭar büved**

esbüñ çeşmi şāhuñ çeşmisiz muẕṭar u ḥayrān olur zī̇rā esbi kendü ḥāline ḳosañ ṭoġrı yoldan çıḳup (30) otlamaġa gider

Çeşm-i esbān cüz giyāh u cüz çerā

fereslerüñ çeşmi giyāhdan ġayrı ve çerādan ġayrı görmez

Her kücā ḫ^vānī̇ bügüyed nī̇ çerā

her (31) ḳanda ki esbi daʿvet eyleyesin varmazam dir niçün varayum dir yaʿnī̇ ehl-i ẓāhiri kendü mertebesinden dūr u cüdā idüp Ḫudā-bī̇nlük (32) ṭabaḳasına ī̇ṣāl eylemek ziyāde müşkildür tebʿiyyet itmeyüp müḫālefet itdügiçün zī̇rā bu ḥālet muʿtādına muḫālifdür mışrāʿ-ı evvelde olan (33) *çerā* otlaḳ maʿnāsınadur mışrāʿ-ı ṣānī̇de olan niçün maʿnāsınadur ki kesr ü feṭḥ cāʿizdür ammā bunda hemān feṭḥ gerekdür ki evvelki ile **[H75a]** (1) tecnī̇s-i tāmdur ṣānī̇ otlaḳ maʿnāsına olmaḳ mümkin degüldür ḳāfiye bulınmaḳ lāzım geldügiçün

Nūr-ı Ḥaḳ berçeşm-i ḥis rākib şeved

ʿināyet-i İlāhī̇ muʿī̇n olduḳda (2) Allāh Teʿālā'nuñ nūrı ẓāhir çeşm üzere süvār olur [*rākib* süvār maʿnāsınadur]

Ān gehī̇ cān sūy-ı Ḥaḳ rāġıb şeved

andan ṣoñra cān Ḥaḳ cānibine mā'il ü rāġıb olur

Esb-i (3) **bī̇rākib çi dāned resm-i rāh**

esb rākibsiz ṭarī̇ḳüñ resm ü ʿādetini ne bilür [*resm* ʿādet]

Şāh bāyed tā bedāned şāh-rāh

esbüñ üzerinde şāh gerek tā esb (4) anuñ muʿāveneti ile şāh-rāhı bile ve ḫilāf-ı semte gitmege ḳaṣd eylemeye pes ṣāh-rāh-ı ṭarī̇ḳate sülūk itmege mürşid-i kāmil lāzımdur mürşidsiz müyesser (5) olmaz *şāh-rāh* **[N77b]** ṭarī̇ḳ-i vāsiʿ maʿnāsınadur

Sūy-ı ḥissī̇ rev ki nūreş rākibest

ol hiss cānibine git ki rākibi Ḥaẓret-i Ḥaḳḳ'uñ nūrıdur

Ḥissrā (6) **ān nūr nī̇kū ṣāḥibest**

ḥiṣṣe ol nūr ḫūb u laṭī̇f muṣāḥibdür murād budur mürşide tābiʿ ol zī̇rā anuñ delī̇l ü rehberi nūr-ı İlāhī̇'dür mürşid anuñ (7) sebebi ile ḍalāletden ḫalāṣ olmışdur *sūy-ı ḥissī̇*de olan

*ḥissī*den murād mürşid olmaḳ rūşendür egerçi bu maʿnā daḫı laṭīfdür kendü (8) çeşmüñ merkebini emr-i İlāhī ile müʾeddeb ḳıl ki nūr-ı Ḥaḳḳ'uñ merkūbı olup anuñ muʿāveneti ile ṭoġrı yola gitmege ḳādir ola çeşmüñ rāh-ı rāsta gitmesinden murād (9) Ḫudā-yı Teʿālā'dan ġayrı bir ferde naẓar itmemesidür

Nūr-ı ḥisrā nūr-ı Ḥaḳ tezyīn büved

nūr-ı Ḥaḳ ḥis nūrına tezyīn olur yaʿnī zīnet ü ḳuvvet virür [*büved* bunuñ gibi maḥallerde *est* maʿnāsınadur]

Maʿna-yı (10) **nūrun ʿalānūr īn büved**

"Nūrun ʿalānūrun yehdillāhu linūrihī men yeşā'ü"[806]

āyetinüñ maʿnāsı budur pes ṭāʿat ü ʿibādetile ol nūra istiʿdād kesb itmek gerekdür (11) bir mürşidüñ ḥużūrına varmaġıla

Nūr-ı ḥissī mīkeşed sūy-ı şerā

ḥisse mensūb nūr ki murād ẓāhir-bīn çeşmüñ nūrıdur çeşmüñi şerā vü merkez-i ḫāk cānibine (12) çeker zīrā cinsiyyet vardur [*şerā* nemnāk ḫāk maʿnāsınadur ki bunda arż maḳṣūddur]

Nūr-ı Ḥaḳḳeş mībüred sūy-ı ʿalā

nūr-ı Ḥaḳ çeşmüñi ʿalā vü semā cānibine iledür ve Ḫudā-bīnlük mertebesine irişdürür

Z'ān ki (13) **maḥsūsāt dūnter ʿālemīst**

zīrā maḥsūsāt ednā vü dūnrek bir ʿālemdür maḥsūsātdan **[M94b]** murād bu ʿālem-i ḥisdür ki ziyāde bīḳadr ü iʿtibārdur [*ʿālem* Ḫudā'dan ġayrıya dirler]

(14) **Nūr-ı Ḥaḳ deryā vü ḥis çün şebnemīst**

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ nūrı deryādur ve ḥis bir şebnem gibidür pes ʿālem-i İlāhī ki bīpāyān u cāvidāndur andan ferāġat (15) idüp bu fānī ve ḳaṭre meşābesinde olan ʿālem-i ḥisse tenezzül itmek ziyāde dūn-himmetlülükdür ḥālā ki tevfīḳ-i İlāhī ile ṭaleb ü cidden (16) her ne maḳṣūd olsa ḥuṣūli müyesserdür

---

[806] Nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna hidâyet eder. Nûr/35.

10 itmek H-

beyt

Serem bedünyā vü ʿuḳbā fürū nemīāyed

Tebārekallāh ezīn fitnehā ki ser-i māst [807]

Līk peydā (17) **nīst ān rākib berū**

lākin ol rākib ki murād nūr-ı Ḥaḳ'dur ol ḥis üzere ẓāhir degüldür

Cüz beāṣār u begüftār-ı nikū

eyü eṣerlerden ġayrı ile (18) ve eyü sözden ġayrı ile yaʿnī bir kimsenüñ āsār u efʿāli ḫūb u laṭīf olup rāst-gūy u rāst-rev ü rāst-bīn olsa delīldür ki (19) nūr-ı Ḥaḳ anuñ ḥissine muttaṣıl u muʿīndür ve ger bunuñ ḫilāfı olurısa delīldür ki nūr-ı İlāhī anuñ ḥissine yār u ḳarīn degüldür zīrā ḥisden āsār-ı (20) ḫūb u güftār-ı merġūb ve ḫulk-ı laṭīf ü ʿamel-i şerīf ṣādır u ẓāhir olmaḳ muḥāldür ḥisden murād ʿāmdur gerekse ḥiss-i ẓāhir gerekse ḥiss-i bāṭın (21) olsun egerçi yuḳaruda çeşmi efrād-ı bi'ẕ-ẕikr eyledi cemīʿ-i aʿżānuñ eşrefi olduġıçün [*āṣār* cemʿ-i eṣerdür]

Nūr-ı ḥissī k'ū ġalīẓest ü girān

ḥisse mensūb nūr ki (22) o ġalīẓ ü ṣaḳīldür ve cismānīdür

Hest pinhān dersevād-ı didegān

bu ḳadar ḳabāḥati var iken bir ḳabāḥati daḫı bu ki dīdelerüñ sevādında pinhāndur *sevād* (23) ḫod ẓulmetdür

Çünki nūr-ı ḥis nemībīnī ziçeşm

çünki nūr ḥissi ġalīẓ ü ṣaḳīl iken çeşmüñden görmezsin

Çün bebīnī nūr-ı ān dīnī ziçeşm

(24) ol dīne mensūb nūrı yaʿnī nūr-ı İlāhī'yi çeşmüñden niçe görürsün ḥālā ki nūr-ı İlāhī laṭīf ü ḫafīdür niteki buña işāret olınur

Nūr-ı ḥis (25) **bāīn ġalīẓī muḫtefīst**

---

[807] Başım dünya ve ukbaya eğilmiyor. Tebarekallah başımızdaki bu fitnelere.

18 efʿāli HM : efġānı N

22 hest pinhān MN: hest peydād H

22 sevādında pinhāndur N-

nūr-ı ḥis bu ġılẓet ü ṣıḳletile muḫtefī vü mestūrdur ki müşāhede itmege ḳādir degülsün [*muḫtefī* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

Çün ḫafī neb'ved żiyāyī k'ān ṣafīst

(26) niçün ḫafī vü pinhān olmaya bir żiyā ki o żiyā ṣafī vü laṭīfdür *żiyā*dan murād nūr-ı İlāhī'dür ki laṭīfdür ve laṭīf oldur ki çeşm-i ẓāhirile anı (27) müşāhede itmege imkān olmaya *çün* imāle ile niçe ve niçün maʿnāsına gelür

Īn cihān çün ḫas bedest-i bād-ı ġayb

bu cihān ḫāk ü ḫas gibi ġayb (28) bāduñ elinde

ʿĀcizī pīşe girift ü dād-ı ġayb

ʿācizlüġi öñine ṭutdı baʿż-ı nüsaḫda *pīşe* yirine *pīş* vāḳıʿdur girift lafẓına mużāfdur bu vech üzere maʿnā böyle olur bād-ı ġayb elinde bir ḫas gibi olan ġaybuñ girift ü dādı öñinde yaʿnī Ḫudā ḥażretlerinüñ ḳudret ü taṣarrufı ḳatında ziyāde ʿāciz ü zebūndur bu vechile ʿadem meṣābesindedür **[N78a]** girift ü dād bunda ḳudret ü taṣarruf maʿnāsınadur niteki baʿż-ı maḥalde dād u sited dirler yine bu maʿnāya [*dād-ı ġayb*uñ maʿnāsı mābaʿdında olan beytüñ maʿnāsına ḳayd olındı]

Geh bülendeş mīküned gāhīş pest

ġaybuñ dād u taṣarrufı bu cihānı gāhī (29) bülend eyler gāhī bu cihānı pest eyler yaʿnī bu cihān ḫāk ü ḫas ve ʿālem-i İlāhī bād meṣābesindedür ki ḫāk ü ḫas ẓāhir ü ʿıyān ve bād mestūr u pinhāndur (30) lākin taṣarruf bāduñdur

Geh dürüsteş mīküned gāhī şikest

gāhī anı dürüst eyler ve gāhī şikest eyler *bülend mīküned*den murād cihān ḫalḳınuñ baʿżısına devlet ü ʿizzet ü saʿādet ü ḳudret virildügidür *pest mīküned*den murād (31) baʿżısına nikbet ü ẕillet ü ḫaḳāret virildügidür *dürüst mīküned*den murād baʿżısına ḳuvvet ü ṣıḥḥat virildügidür *şikest mīküned*den murād (32) baʿżısına maraż u ʿillet virildügidür

---

25 ṣafīst MN: ḫafist H

28 baʿż-ı nüsaḫda *pīşe* yirine *pīş* vāḳıʿdur girift lafẓına mużāfdur bu vech üzere maʿnā böyle olur bād-ı ġayb elinde bir ḫas gibi olan ġaybuñ girift ü dādı öñinde yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳudret ü taṣarrufı ḳatında ziyāde ʿāciz ü zebūndur bu vechile ʿadem meṣābesindedür girift ü dād bunda ḳudret ü taṣarruf maʿnāsınadur niteki baʿż-ı maḥalde dād u sited dirler yine bu maʿnāya H-

30 **Geh dürüsteş mīküned gāhī şikest** gāhī anı dürüst ve pinhān eyler ve gāhī şikest eyler H-

zübde-yi kelām budur ki ḫāk ü ḫasuñ ḥareketi ẓāhiri bāduñ taṣarrufında olduġı gibi aḥvāl-i cihān daḫı (33) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥükm ü taṣarrufı elindedür egerçi ẓāhiren Zeyd ü ʿAmr'uñ elinden ṣādır olur

"Ḳulillāhümme mālike'l-mülki **[M95a]** *tü'ti'l-mülke men* **[H75b]** (1) *teşā'ü ve tenziʿu'l-mülke mimmen teşā'ü ve tuʿizzü men teşā'ü ve tüẕillü men teşā'ü biyedike'l-ḫayru inneke ʿalākülli şey'in ḳadīr"* [808]

Geh yemīneş mīküned gāhī yesār

gāhi bu cihānı (2) yemīn ve gāhī yesār eyler yaʿnī gāhī baʿżısın aṣḥāb-ı yemīnden ve gāhī baʿżısın aṣḥāb-ı şimālden eyler

"Yuḍillü men yeşā'ü ve yehdī men yeşā'ü" [809]

(3) **Geh gülistāneş küned gāhīş ḫār**

gāhī bu cihānı gülistān eyler gāhī bu cihānı ḫār eyler yaʿnī gāhī bahār ve gāhī şitā āşkārā eyler bu vech daḫı laṭīfdür (4) ḫalḳuñ baʿżısını ʿālem-i basṭ u müşāhede ve baʿżısını ḳabż u buʿd mertebesine irişdürür

Dest pinhān u ḳalem bīn ḫaṭ-güzār

el pinhāndur (5) ve ḳalemi ḫaṭ yazıcı gör yaʿnī dest-i ġayb pinhāndur lākin bu ḳadar āṯār ẓāhir ü hüveydādur [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Esb dercevlān u nāpeydā süvār

esb cevlāndadur (6) ve süvār peydā degüldür yaʿnī esb cevlāndadur ve üstinde süvār ẓāhir degüldür murād budur ki cihān içinde āṯār peydā vü ʿıyān ve mü'eṯṯir-i (7) ḫaḳīḳi mestūr u pinhāndur pes āṯārı müşāhede idüp anı vücūd u ẓuhūra getüren ki Ḥażret-i Ḫudā'dur anuñ ḳurb u rıżāsı ḥuṣūlinden (8) ötüri ṭaleb-i bīpāyān ve saʿy-i firāvān lāzımdur

Tīr perrān bīn ü nāpeydā kemān

gör tīr perrān u ẓāhir ve kemān maḫfī vü nāpeydādur [*tīr perrān*a mużāf olmaḳ cāʾizdür maʿnā aña göre olur]

---

[808] (Resûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin. Âl-i İmrân/26.

[809] O (Allah), dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Nahl/93.

Cānhā (9) **peydā vü pinhān cān-ı cān**

cānlar peydā ve cānuñ cānı ki murād Ḫudā'dur pinhāndur ya'nī āṯār u ervāḥ āşkārādur lākin mü'eṯṯir-i ḫaḳīḳī ve (10) ḫālıḳ-ı ervāḥ ki birdür çeşmde maḫfīdür [*pinhānest* taḳdīrindedür]

Tīrrā meş'ken ki īn tīr-i şehīst

saña zaḫm uran tīri şıma zīrā bu tīr şāha mensūb tīrdür (11) ya'nī meşā'ib ü belālardan şikāyet eyleme zīrā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳażā vü taḳdīri iledür

Nīst pertāvī zişaşt-ı āgehīst

pertāva mensūb (12) tīr degüldür āgāh u irādete mensūb şaştdandur ya'nī keyfe māeteffeḳā degüldür belki irādet-i İlāhiyyeden hüveydā olmışdur tīr ü kemān u şaşt (13) ve bunuñ mānendi elfāẓ ki Ḥażret-i Ḫudā'ya isnād olınur sāmi'īne tefhīm içündür *beyt*

Derḳażā-yı siper-i sīne becānest (14) *dilem*

Ki çirā zaḫm-ı tu evvel besiper mīāyed[810]

şehī ve *āgehī*de *yā* vaḥdet içün olup ma'nā böyle olmaḳ ḫūbdur saña zaḫm uran tīri şıma bu tīr bir şāhuñ tīridür ve bu tīr pertāva mensūb degüldür belki bir āgehüñ şaştındandur [*pertāvī*de *yā* nisbet içündür]

Mā rameyte iẕ rameyte güft Ḥaḳ

Ḥażret-i Ḥaḳ Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem ḫiṭāb (15) ṭarīḳi ile eyitdi

"Mārameyte iẕrameyte ve lākinnallāhe ramā"[811]

Server-i Kā'ināt 'aleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt mübārek eliyile kafirlerüñ üzerine (16) ḫāk ṣaçdı emr-i İāhī ile cemī'isinüñ çeşmine irişüp münhezim oldılar vaḥy-i İlāhī irişdi ki bu āyet-i kerīme nāzil oldı ḫāki sen atmaduñ (17) şol vaḳt ki sen atduñ ve lākin taḥḳīḳ ol ḫāki Allāh atdı zīrā 'ālemde her ne ẓāhir olurısa Ḥażret-i Ḫudā'nuñ irādet ü emr-i şerīfi (18) iledür

---

9 Ḫudā'dur HM: Ḫudā'dur celle celālühū N

[810] Kaza karşısında gönlüm cana sine gibi siperdir. Ki bu yüzden senin zahmın önce sipere geliyor.

15 *şehī* ve *āgehī*de *yā* vaḥdet içün olup ma'nā böyle olmaḳ ḫūbdur saña zaḫm uran tīri şıma bu tīr bir şāhuñ tīridür ve bu tīr pertāva mensūb degüldür belki bir āgehüñ şeştindendür H-

[811] Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Enfâl/17.

Kār-ı Ḥaḳ berkārhā dāred sebaḳ

bunı muḥaḳḳak bil ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ kār u emri cemīʿ-i kārlar ve emrler üzere sebḳ ü teḳaddüm (19) ṭutar zīrā anuñ kār u emri ezelīdür ḫalḳuñ kārı ve emri ḥādiṣdür *sebḳ* teḳaddüm maʿnāsına *bā*nuñ sükūnı iledüdür *bā*nuñ ḥareketi veznden (20) ötüridür Bōstān'uñ bu beytinde daḫı veznden ötüri *bā* müteḥarrikdür *beyt*

Sebaḳ bürd reh-rev ki berḫāst zūd

Pes (21) *eznaḳl bīdār būden çi sūd* [812]

[*dāred* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Ḫışm-ı ḫod biş'ken tu meş'ken tīrrā

çünki sırr-ı İlāhī'ye muṭṭaliʿ olduñ pes saña ṭoḳınan tīri şıma kendü (22) ġażabuñı şı yaʿnī ḳażā-yı İlāhī'ye rıżā vir andan irişen muṣībet ü belāya ṣabr eyle rencīde vü perīşān-ḫāṭır olma *mıṣrāʿ*

(23) *Belāyī k'ez ḥabīb āyed hezāreş merḥabā güftem* [813]

[N78b] *beyt*

Ger betīġ-ı tu cüdā şüd serem ezten çi ġamest

Ġam ezānest ki eztīġ-ı tu üftād cüdā [814]

(24) **Çeşm-i ḫışmet [M95b] ḫūn şümāred şīrrā**

zīrā senüñ ġażabuñ çeşmi şīri ḫūn ṣayar yaʿnī ġażab ve ʿadem-i rıżāda saña nāfiʿ olan nesne (25) küllī żarar u elem görinür ʿayn-ı rıżā ile naẓar eyle ki nefʿ-i maḫżdur niteki bu āyet-i kerīme anı bayān eyler

"ʿAsā en tekrahū şey'en ve hüve ḫayrun leküm" [815]

ve gāhī (26) belā vü nıḳmet ʿayn-ı rāḥat u niʿmet görinür ve sen andan bīḫabersin ve anuñ ḥuṣūli içün küllī saʿy iḳdām eylersin niteki bu āyet-i kerīmden ẓāhirdür

(27) *"ʿAsā entuḥibbū şey'en ve hüve şerrun leküm"*[816]

---

[812] Erken kalkanla her daim yarış, evet böyle olmazsa uyanık olmak ne fayda verir.

[813] Habibimden gelen belaya bin defa merhaba dedim.

[814] Eğer senin kılıcınla başım yerinden ayrılırsa ne gam. Asıl gam başımın senin kılıcından ayrı düştüğü zamandır.

[815] Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Bakara/216.

[816] Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Bakara/216.

[*şīr* süt maʿnāsınadur]

Būse dih bertīr ü pīş-i şāh ber

seni mecrūḥ iden oḳı öp ve edebile şāhuñ ḳatına ilet [*ber bürden*den emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(28) **Tīr-i ḫūn ālūd ezḫūn-ı tu ter**

senüñ ḫunuñdan ışlanmış ḫūn-ālūd tīri niteki ʿādetdür bir maḳbūl nesneyi öpüp erbāb-ı devletüñ (29) öñine ḳorlar murād Ḥażret-i Ḫudā'dan irişen muṣībet ü belādan müteʾellim olma belki ḳażā vü ḳadere rıżā virüp anuñ içün hezār şükr eyle (30) dimekdür *beyt*

Behr-i peykān-ı tu dil bācān ḫuṣūmet mīküned

Berser-i kālā çi ʿaybest ezḫarīdārān nizāʿ[817]

Ānçe peydā (31) **ʿāciz ü best ü zebūn**

ol nesne ki āşkārādur ki maḳṣūd bu ʿālem-i ḥisdür ʿāciz ü muḳayyed ü zebūndur pes bu cihāna iʿtimād u (32) iʿtibār eyleme zīrā el-ān lāşey ve maʿdūm meṣabesindedür

V'ānçe nāpeydā çünān tünd ü ḥarūn

ve ol nesne ki āṣkārā degüldür ki murād (33) ʿālem-i İlāhī'dür ancılayın tünd ü ḥarūndur yaʿnī ḥadden ziyāde ḳavī vü ġālibdür ki bir ferd aña muḳābele idüp muḫālefet itmege ḳādir degüldür zihī **[H76a]** (1) Ṣāniʿ-i berkemāl ki bu ḳadar ṣunʿ u āṯār peydā vü ẓāhirdür ḥaḳīḳatde meydān-ı vücūdda andan ġayrı mevcūd yoḳ iken cemīʿi senüñ (2) çeşminden muḫtefī vü nāpeydādur ve ḥāl-i ʿacīb bu ki

"Vallāhu maʿaküm eynemā küntüm"[818]

ḥasebince cemīʿ-i eşyādan rūşen ü hüveydā iken bir kimse anı (3) müşāhede itmege ḳādir degüldür niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ-ı Şirāzī bu beytile bu sırrı beyān u ʿıyān eyler *beyt*

(4) *Yā Rab bigih şāhed güft īn nükte ki derʿālem*

Ruḫsāre bekes nen'mūd ān şāhid-i her cāyī[819]

[*tünd* bunda ḳavī maʿnāsınadur *ḥarūn* bunda ġālib maʿnāsınadur]

---

[817] Senin peykanın için gönlüm can ile husumete düştü. Kumaşın başında alıcıların niza etmeleri ayıp olmaz ki!

[818] Siz nerde iseniz, Allah sizinle beraberdir. (Hadid suresi 4. âyetten iktibastır.)

2 ḥasebince N:, mūcibince M, H-

[819] Ya rabbi, güzel bu alemde bir nükte söyledi ki o hercayi güzel ruhsarını kimseye göstermedi.

Mā şikārīm īnçünīn dāmī kirāst

(5) biz şikāruz buncılayın bir ṭuzaḳ kimüñ vardur yaʿnī ʿaceb ḥāletdür ki ṣayyād u dām nāpeydā iken bu ḳadar şikār ki biz anuñ dāmına (6) giriftār olmışuz [*buncılayın bir ṭuzaḳ kimüñ içündür* bu hem vechdür]

Gūy-ı çevgānīm çevgānī kücāst

biz bir çevgānuñ ṭopıyuz bu çevgān ḳandadur yaʿnī gūy-ı çevgān elinden pūyān (7) u devān olduġı gibi biz daḫı ḳażā çevgānınuñ elinden her cānibe ser-gerdān ve pūyānuz lākin ne çevgān ne çevgānī ẓāhirdür şerḥ (8) olınan vech üzere *çevgānī*de *yā* vaḥdet içündür *yā* nisbet iʿtibār olınup maʿnā bu vechile olmaḳ mümkindür biz bir çevgānuñ ṭopıyuz (9) ve çevgānī ki ḳażā çevgānı ile maṣnūʿāt gūyını urur ḳandadur *çevgānī*den murād Ḥażret-i Bārī'dür *çevgānīm*de daḫı *yā* nisbet (10) içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür biz çevgāna mensūb ṭopuz ve çevgānī ki murād Ḥażret-i Ḫudā'dur

Mīdered mīdūzed īn (11) **ḫayyāṭ kū**

bu ḫayyāṭ ki yırtar biçer diker ḳanı yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā ki bu ḳadar ṣunʿ u āṯārı ẓuhūra getürüp ve envāʿ-ı tertībile müretteb idüp (12) her şeyʾe istiʿdād u ḳābiliyyeti miḳdārı bir nesne virdi ve her biri sāʿatbesāʿat ḥālden ḥāle mübeddel ü müteġayyer eyledi ḳanı ve (13) ḳandadur ki ẕāt-ı şerīfi āşkār u ẓāhir degüldür murād Ḥażret-i Ḫudā'yı vaṣf u medḥdür ṣunʿ-ı bīnaẓīri ile tā ki sāmiʿa (14) iʿtiḳād-ı laṭīf ḥāṣıl ola [*ḫayyāṭ* derzi maʿnāsınadur]

Mīdemed mīsūzed īn neffāṭ kū

bu neffāṭ ki üfürür āteş yaḳar ḳanı yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā ki bunuñ (15) gibi taṣarrufa ḳādirdür ḳanı ve ḳandadur ki peydā vü ẓāhir degüldür bu mışrāʿdan murād ḫalḳ u ʿālem üzere vāḳıʿ olan sūz u güdāz (16) ve nāle vü efġān ve derd ü miḥnetdür [*neffāṭ neft-endāz* ki Rūm'da ḳumbaracı dirler]

Sāʿatī kāfir küned ṣıddīkrā

[M96a] bir sāʿatde ṣıddīḳi kāfir eyler ṣıfat-ı celāl ile tecellī eyledükde

(17) **Sāʿatī zāhid küned zındīḳrā**

bir sāʿatde zındīḳi zāhid eyler ṣıfat-ı cemāl ile tecellī eyledükde murād

“Yuḍillü men yeşā’ü ve yehdī (18) *men yeşā’ü”*[820]

ḥasebince baʿżısını hidāyetden ḍalālete ve baʿżısını ḍalāletden hidāyete irişdürür Ḳādir-i Muṭlaḳ’dur bir ānda ḥālāt-ı (19) ʿacībe ve aḥvāl-i ġarībe ẓāhir idüp bir ẕātı niçe merātibe irişdürüp günāgün ḳuyūd ile muḳayyed eyler ve ṣābit ü muḥkem olmış (20) fikr ü iʿtiḳādı bir demde hezār güne ḥāletile muttaṣıf ḳılur

Z’ān ki muḫliş derḫaṭar bāşed zidām

ol sebebdendür ki muḫliş dām-ı (21) İlāhī’den ḫaṭar-ı ʿaẓīmde olur **[N79a]** yaʿnī

“El-muḫliṣūne ʿalāḫatarin ʿaẓīmin”[821]

ḥasebince muḫliş mekr-i İlāhī’den ziyāde ḫavf u ḫaṭar üzeredür [*muḫliş* ism-i fāʿildür]

(22) **Tā ziḫod ḫāliş nekerded ū tamām**

mādām ki muḫliş kendüsinden tamām ḫāliş olmaya yaʿnī vücūdını ifnā idüp cemīʿ nesneyi kendüsinden (23) isḳāṭ itmeye ḫaṭar-ı ʿaẓīmden ḫalāṣ müyesser olmaz

Z’ān ki derrāhest ü reh-zen bīḥadest

zīrā ki muḫliş henüz yoldadur ve reh-zen (24) ḥadsizdür niteki bir merd yola gitse ḥarāmī vāfirdür mādām ki maḳṣūd irişmeye emn müyesser olmaz muḫliş daḫı henüz müntehī degüldür (25) vuṣūl-i İlallāh müyesser olmamışdur *reh-zen*den maḳṣūd şeyṭān u nefs ve ʿalāḳa-yı māsivā olmaḳ rūşendür [*reh-zen vaṣf-ı terkībīdür*]

Ān rehed k’ū (26) **deremān-ı Īzedest**

bīḥad reh-zenden ol kimse ḳurtulur ki ol kimse Allāh Teʿālā’nuñ ḥıfẓ u emānındadur bunda tenbīh budur ki ʿināyet-i (27) İlāhīsiz ṭarīḳ-i ḥaḳḳuñ reh-zenlerinden ḫalāṣ müyesser olmaz her ne ḳadar ki saʿy-i tamām u iḳdām-ı tām göstere

Āyine ḫāliş negeşt ū muḫlişest

(28) ḳalbi āyinesi ki ḫāliş u pāk olmadı maḥabbet-i māsivā pāsından o muḫlişdür yaʿnī muḫliş oldur ki āyine-yi dili henüz taʿalluḳāt-ı māsivādan (29) ḫāliş u ṣāfī degüldür

---

[820] O (Allah), dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Nahl/93.

19 ẓāhir N-

[821] Muhlisler büyük tehlike üzeredir. (Aclunî, Keşfu’l-Hafa, C. II s. 415.)

27 saʿy-i tamām HM: saʿy u ihtimām N

Mürġrā neg'rifteest ū muḳnışest

mürġi ṭutamamışdur o muḳnışdur yaʿnī ḳurb u viṣāl-i İlāhī mürġini şikār eylememişdür (30) henüz şikār itmek ḳasdındadur murād budur ki henüz müntehī degüldür *muḳnış* ism-i fāʿildür ṣayyād maʿnāsınadur

Çünki muḫliş geşt muḫleş (31) **bāz rest**

çünki muḫliş ki meksūru'l-lāmdur muḫleş oldı ki meftūḥu'l-lāmdur buʿd u ḫāmluḳdan ḳurtuldı [*geşt* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Dermaḳām-ı emn (32) **reft ü bürd dest**

emn ü emān-ı İlāhī maḳāmına gitdi ve dest ü ṣadr iletdi dest bunda ṣadr maʿnāsınadur yaʿnī muḫliş çünki muḫleş (33) oldı māsivā ḳaydından ḫalāṣ olup

"Fīmeḳʿadi ṣıdḳin ʿinde melīkin muḳtedir"[822]

maḳāmına vuṣūl bulup ḫaṭar-ı ʿaẓīmden ḫalāṣ **[H76b]** (1) oldı ẓāhir ü rūşen budur ki evvelkisi muḫleṣdür ki ism-i mefʿūldür ṣānī muḫlişdür ki ism-i fāʿildür ve ʿaksi olmaḳ cā'izdür ki maʿnā (2) böyle olur çünki muḫliş ki meksūru'l-lāmdur muḫleş oldı ki meftūḥu'l-lāmdur

Hīç āyīne diger āhen neşüd

zīrā hīç āyīne tekrār (3) āhen olmadı yaʿnī āyīne tekrār āhen olmaduġı gibi muḫliş muḫleş olduḳdan ṣoñra ki kemāl-i ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye ki irişür minbaʿd aña (4) zevāl ü noḳṣān olmaz

Hīç nānī gendüm-i ḫirmen neşüd

zīrā hīç bir nān ḫirmenüñ buġdayı olmadı yaʿnī nān olan gendüm tekrār ḫirmen buġdayı (5) olup evvelki mertebesine varmaḳ nice mümkin degül ise ʿışḳ u riyāżetile vücūdı maḥv u nāpeydā olup dergāh-ı İlāhī'de tamām ḳurb u viṣāle (6) vuṣūl bulmış kimseye daḫı ḫālet-i ūlāda olan ḫaṭar-ı ʿaẓīmden ḫavf yoḳdur

Hīç engūrī diger gūre neşüd

zīrā hīç bīr engūr girü (7) ḳoruḳ olmadı

[822] Güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler. Kamer/55.

Hīç mīve-puḫte bākūre neşüd

zīrā hīç kemāli ile olmış mīve (8) bākūre olmadı yaʿnī engūr ġūra ve mīve-yi puḫte bākūre olmaduġı gibi müntehā olan kimse mübtedā olup evvelki ḥāline irişmez *engūr* üzüm *ġūre* ḳoruḳ *bākūre* ṭurfanda (9) maʿnāsınadur *bā* nefs-i kelimeden olmayup *kūre* ocaḳ maʿnāsına iʿtibār olınmaḳ maḥalle mülāyim degüldür muḫliş ki **[M96b]** lāmuñ kesri iledür (10) şol kimsedür ki iḫlāṣ u ṭāʿatine naẓar eyler ve iḫlāṣ u ṭāʿati kendüsine maḳbūl görinür bu ḫuṣūṣda ziyāde ḫaṭar vardur zīrā (11) henüz vücūdını tamām ifnā eylememişdür muḫleṣ lāmuñ feṭḥi ile ol kimsedür ki iḫlāṣ ve ṭāʿat ü ʿibādetde müntehīdür ve iḫlāṣı Ḫudā'dan (12) bilür ve ṭāʿatinden şermendedür maʿṣiyet meṣābesinde ṭutduġından ötüri ṭarīḳ-i rāst budur bunda ḫavf u ḫaṭar yoḳdur

(13) **Puḫte kerd ü ezteġayyür dūz şev**

ʿışḳ u riyāżetile puḫte vü kāmil ol ve teġayyür ü noḳṣāndan dūr u pāk ol [*kerd* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Rev çü Burhān-ı Muḥaḳḳıḳ nūr şev

(14) yüri Burhān-ı Muḥaḳḳıḳ gibi nūr ol Ḥażret-i Mevlānā bunuñıla Burhān-ı Muḥaḳḳıḳ ḥażretlerini medḥ eyler zīrā Ḥażret-i Mevlānā'ya telḳīn-i ẕikri (15) Burhāne'd-dīn-i Muḥaḳḳıḳ ḥażretleri eylemişdür bunda tenbīh budur ki her kim bir mürşid-i kāmile irādet getürüp anuñ terbiyesi ile perveriş (16) ü neşv ü nemā bula baʿd-ı zamān o daḫı kāmil olur

Çün ziḫod restī heme burhān şüdī

[N79b] çünki vücūd ve aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ḳurtulduñ (17) dükeli burhān olduñ bu hem vechdür çünki dükeli kendüñden ḳurtulduñ yaʿnī vücūd ve aḫlāḳ-ı ẕemīmeden çünki tamām fānī olduñ (18) burhān u kāmil olduñ vech-i evvele göre *heme* lafẓı *burhān*a maṣrūfdur vech-i ṯānīye göre *ḫod* lafẓına maṣrūfdur

Çünki bende (19) **nīst şüd sulṭān şüdī**

çünki bende yoḳ oldı sulṭān oldı yaʿnī çünki bende ḫidmet-i bendelüginde tamām saʿy u gūşiş (20) idüp beşeriyyet ṣıfātından ḫalāṣ oldı ol bendede ṣıfāt u āṯār-ı Ḫūdāyī ẓāhir olup nefs ü şeyṭānuñ ḥikeminden ḳurtulup (21) pādşāhlar gibi ḥükm ü taṣarruf ṣāḥibi olur

[mıṣrāʿ-ı evvelde *şüdī* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür mıṣrāʿ-ı ṡānīde *şüdī* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Ger ʿıyān ḫᵛāhī Ṣalāḥa'd-dīn nümūd

eger faḳr u fenānuñ sırrını ʿıyān u āşkāre ister iseñ (22) Ṣalāḥa'd-dīn gösterdi

Dīdehārā kerd bīnā vü güşūd

irādet getürenlerüñ gözlerini görici eyledi ve açdı zübde-yi kelām budur ki sebeb-i (23) ḳurb u viṣāl-i İlāhī olan faḳr u fenāyı egerçi biz kelāmımuzda getürüp beyān eyledük ve niçe daḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳ söyledük lākin faḳr u (24) fenā bizüm kelāmımuzda mestūr u pinhāndur ve Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn'üñ fiʿlinden ʿıyāndur zīrā Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn ḥażretleri niçe kimseyi (25) Ḫudā-bīn ü Ḫudā-cūy idüp kāmilīn zümresinden eyledi baʿż-ı nüsaḫda Ṣalāḥa'd-dīn beyti vāḳıʿ olmamışdur

Faḳrrā ezçeşm ü (26) **ezsīmā-yı ū**

faḳr u fenāyı Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn'üñ çeşminden ve anuñ ṣūret ü sīmāsından

Dīd her çeşmī ki dāred nūr-ı ḥū

gördi her (27) bir çeşm ki hū nūrını ṭutar yaʿnī çeşm-i dili nūr-ı İlāhī ile münevver ü mükeḥḥal olan kimse anda faḳr u fenā sırrını müşāhede itmege ḳādirdür (28) çeşm-i ẓāhir anuñ müşāhedesinden ḳāṣırdur *nūr-ı hū*dan murād nūr-ı İlāhī'dür [*çeşmī*de *yā* nisbet içündür] baʿż-ı nüsaḫda bu beyt vāḳıʿdur

Şeyḫ faʿʿālest bīālet (29) **çü Ḥaḳ**

Şeyḫ Ḥażret-i Ḥaḳ gibi āletsiz kār u taṣarruf idicidür

Bāmürīdān dāde bīgüften sebaḳ

tekellümsüz mürīdlerine maʿrifet ü ḫulḳdan ders (30) virmişdür yaʿnī mürīdlerini bāṭınından terbiye eyler ẓāhirī taʿlīme iḫtiyāc çekmez

Dil bedest-i ū çü mūm-ı nerm rām

mürīdlerüñ belki ḫalḳ-ı (31) ālemüñ ḳalbi mürşid-i kāmilüñ elinde murād Şeyḫ Ṣalāḥad'd-dīn'dür nerm mūm gibi rāmdur

Mihr-i ū geh neng sāzed gāh nām

mürşidüñ mihri (32) ol gāhī neng düzer gāhī nām düzer yaʿnī mürşidüñ taṣarrufı mürīdlerüñ ve ḫalḳuñ ḳulūbında murādı üzere ẓāhir olur her ne ise (33) şeḳāvet ü saʿādet ve redd ü ḳabūlden

Mihr-i mūmeş ḥāki-yi engüşterīst

anuñ mūmınuñ mihri engüşterīyi ḥikāyet idicidür **[H77a]** (1) yaʿnī mūmda vāḳıʿ olan mihrüñ eṣeri beyān u rūşen eyler ki ol eṣer bir engüşterīdendür pes ol eṣer engüşterīyi beyān idici (2) olur niteki ḳalb-i mürīde irişen eṣer ẓāhirde mürşiddendür lākin maʿnāda Ḫażret-i Ḫudā'dandur zīrā mürşid Ḫudā'dan alur [*ḥāḳī* ḥikāyet idici maʿnāsınadur]

Bāz ān (3) **naḳş-ı nigīn ḥākī-yi kīst**

girü ol nigīnüñ naḳşı kimi ḥikāyet ü beyān idicidür

Ḫāki-yi endīşe-yi ān zer-gerset

ol zer-gerüñ (4) endīşe vü fikrini ḥikāyet ü rūşen idicidür

Silsile-[M97a] her-ḥalḳa enderdīgerest

niteki ẓāhirde her ḥalḳanuñ silsile vü (5) intizāmı ġayrı ḥalḳadadur zīrā zencīrüñ ḥuṣūli ḥalḳalardandur ve ḥalḳalaruñ intiẓāmı biribirine müselsel ü muntaẓam olmaġıla (6) olur silsile bunda intiẓām maʿnāsınadur lākin ziyāde ḫūb vāḳıʿ olmışdur zīrā silsile zencīr maʿnāsına daḫı gelür zübde-yi kelām (7) budur ki mūmda olan mihrüñ eṣeri mihri işʿār eyler ve yüzük ḳaşında olan naḳş ḳuyumcıyı iẓhār eyler hem-çünān ḳalb-i mürīdde olan (8) taṣarruf u eṣer mürşidden ve mürşidde olan eṣer ü taṣarruf Ḫażret-i Ḫaḳ'dandur *nigīn* yüzük ḳaşı *zer-ger* kuyumcı maʿnāsınadur (9) *mürşid* ve *şeyḫ*den murād bunda Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn olmaḳ rūşendür şol nüsḫaya göre ki anda Ṣalāḥa'd-dīn beyti vāḳıʿ olmışdur (10) ve Burhāne'd-dīn-i Muḥaḳḳıḳ olmaḳ rūşendür şol nüsḫaya göre ki anda Ṣalāḥa'd-dīn beyti vāḳıʿ olmamışdur

Īn ṣadā derkūh-ı dilhā (11) **bāng kīst**

göñüller ṭaġında bu ṣadā kimüñ bāngıdur yaʿnī bu ḳulūbda olan ṣadā kimüñ bāngından peydā olmışdur

---

32 mürīdlerüñ HM: mürşidlerüñ N

7 mūmda olan H-

Geh pürest (12) **ezbāng [N80a] īn küh geh tehīst**

bu ṭağ gāhī bāngdan pürdür gāhī tehīdür yaʿnī ḳulūbda vāḳıʿ ve mevcūd olan efkār u ārā ṣunʿ-ı İlāhī iledür (13) lākin ḳulūb efkār u ārādan gāhī memlū ve gāhī ḫālīdür bu beyt-i sābıḳı ki Ḥażret-i Ḫudā içündür Ḥażret-i Mevlānā münāsebetile Şeyḫ (14) Ṣalāḥa'd-dīn'üñ vaṣfı içinde getürdi anı şeyḫ-i İlāhī ve mürşid-i Rabbānī idügini işʿār itmek içün *bāng* āvāzdur *ṣadā* andan (15) münʿakis olandur meşelā ṭaġda her ne söyleseñ ṭaġdan anuñ gibi bir nesne ẓāhir olur niteki Ḥażret-i Cāmī bu beytinde getürmişdür *beyt*

(16) *Yek ṣavt berdü güne hemī āyedet begūş*

Gāhī nidā hemī nihiyeş nām u geh ṣadā [823]

*nidā*dan maḳṣūd bunda bāngdur [*küh* ṭaġ maʿnāsınadur]

(17) **Her kücā hest ān ḥakīmest üstād**

her ḳanda ise üstād u ḥakīmdür yaʿnī Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn emrāż-ı nefsāniyyeyi mürīdlerden (18) refʿ ü izāle itmekde ṭabīb-i ḥaẕıḳ ve rūhānī ḥālāta īṣāl itmekde mürşid-i ṣādıḳdur

Bāng-ı ū z'īn küh-ı dil ḫālī mebād

(19) bu göñül ṭaġından anuñ bāngı ḫālī vü dūr olmasun [*mebād* nehy-i ġā'ibdür]

ḥikāyet Ḥażret-i Mevlānā bir gün bir ʿaẕīm semāʿda ziyāde ẕevḳler (20) sürüp ve ḳatı ḫoş olmış idi ve Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn bir gūşede ayaġ üzere ṭurmış idi Ḥażret-i Mevlānā bu ġazeli naẓma getürdi *ġazel*

Nīst derāḫir zamān feryād res

(21) *Cüz Ṣalāḥa'd-dīn Ṣalāḥa'd-dīn bes*

Ger zisırr-ı sırr-ı ū dānistei

Dem fürū-keş tā nedāned hīç kes

Ezdil-i ʿāşıḳ berāyed āftāb

Nūr gīred ʿālemī ezpīş ü pes [824]

---

[823] Bir ses kulağa iki biçimde gelir. Bu nida bazen kendisi bazen de sadası olarak adlandırılır.

17 **hest** HM: **est** N

20 olmış idi MN: ṭurmış idi H

20 ġazel M: beyt N, H-

[824] Ahirzamanda Selahaddin'den başka feryada yetişen kimse yoktur. Eğer onun sırrını bilirsen hemen nefesini tut, ta kimse duymasın. Aşığın gönlünden güneş çıkar ve alemi baştan ayağa bir nur kaplar.

Hest küh k'āvaz müşennā mīküned

(24) ṭaġ vardur ki āvāz u ṣadāsını müsennā eyler yaʿnī baʿż-ı ṭaġ vardur ki anda ṣadā biri biri ardınca iki kerre ṣādır olur

Hest küh k'āvāz ṣad tā mīküned

baʿż-ı ṭaġ vardur ki āvāz (25) u ṣadāyı yüz ḳat eyler yaʿnī ʿale't-tevālī andan iki yüz kerre ṣadā ṣādır olur [*ṣad tā* yüz ḳat maʿnāsınadur ki keşretden kināyetdür]

Mīzehāned kūh ezān āvāz u ḳāl

kūh ol āvāzdan ve ol ḳālden (26) ṣızdurur ve revān eyler

Ṣad hezārān çeşme-yi āb-ı zülāl

niçe yüz biñ āb-ı zülāl çeşmesini murād Ḥażret-i Ḫudā'nuñ iḥsān-ı bīpāyānından (27) hezārān çeşme-yi āb-ı zülāl revān u cārī olduġın işʿārdur bu beytler ẓāhirī maʿnā üzeredür te'vīl lāzım degüldür niteki bu beytlerden (28) rūşendür

Çün ziküh ān [M97b] luṭf bīrūn mīşeved

kūhdan çünki ol luṭf u letāfet ṭaşra olur yaʿnī hezārān çeşme-yi āb-ı zülāl (29) ẓāhir ü āşkār olur

Ābhā derçeşmehā ḫūn mīşeved

ġayretden ʿuşşāḳuñ çeşmlerinde āblar ḫūn olur yaʿnī ehlullāh ṭaġdan āşkār (30) olan hālātdan ötüri ġayretlerinden ḫūn aġlarlar ki ṭaġ bīrūḥ bir cāmid iken böyledür Ḥażret-i Mevlānā cemādāta enbiyā vü evliyānuñ (31) nefes ve ḳademī yümninden laṭīf ḥāl irişdügin beyāndur ki biri Ḥażret-i Mūsā'nuñ ḳıṣṣasıdur

Z'ān şehenşāh-ı hümāyūn-naʿl būd

ol (32) mübārek naʿllü ve laṭīf revişlü şehenşāhdan oldı [*şehenşāh*dan murād Ḥażret-i Mūsā'dur]

Ki serāser Ṭūr-ı Sīnā laʿl būd

ki Ṭūr-ı Sīnā başdan başa laʿl oldı murād

(33) *"Felemmā tecellā rabbühū lilcebeli"*[825]

---

25 ve ol ḳālden H-

[825] Rabbi o dağa tecelli edince. A'râf/143.

ḥasebince Ṭūr ṭaġı nūr-ı İlāhī'ye ġarḳ olup rūḥ u idrāk bulduġın beyāndur *hümāyūn-naʿl* laṭīf revişlü **[H77b]** (1) maʿnāsınadur

Cān peẕīreft ü ḫured eczā-yı kūh

Ṭūr ṭaġınuñ cüzleri rūḥ u ʿaḳl ḳabūl eyledi

Mā kem ezsengīm āḫir ey gürūh

āḫir (2) ey gürūh biz ṭaşdan kem ü nāḳıṣuz bu söz ṭaʿn ṭarīḳi iledür

Nī zicān yek çeşme cūşān mīşeved

ne cānımuzdan bir şevḳ u maḥabbet çeşmesi (3) cūş idici olur yaʿnī derd ü ʿışḳ sebebi ile dil ü cānda cūş u ḫurūş yoḳdur bunuñ gibi cān seng ü kūhdan yaramazrek (4) ve alçaḳrekdür zīrā kūh u sengden āb-ı zülāl revān olur lākin ol cāndan ẕerre ḳadar Ḫudāyī cūş u ḫurūş yoḳdur

"Ve inne (5) *mine'l-ḥicārati lemā yetefecceru minhü'l-enhāru ve inne minhā lemā yeşşeḳḳaḳu feyaḫrucü minhü'l-mā'ü ve inne minhā lemā yehbiṭu minḫaşyetillāhi"* [826]

beyt

Çünīn ādemī mürde bih-nengrā

Ki ber-vey faẓīlet büved sengrā [827]

(6) **Nī beden ezsebz-pūşān mīşeved**

ne bedenimüz ṭaġ gibi sebze-pūşlardan olur yaʿnī ne melāʿike gibi tamām ṭāʿatimüz vardur yaʿnī **[N80b]** bizde ne derūnī (7) ʿışḳ u şevḳ u ḥālet ne bīrūnī ṭāʿat ü saʿy u riyāżet vardur [*sebz-pūşān* vaṣf-ı terkībīdür müfredi *sebz-pūş*dur]

Ne ṣadā-yı bāng-ı müştāḳī derū

ne cānımuzda bir müştāḳuñ bāngı ṣadāsı (8) vardur yaʿnī ne bir mürşide irādet getürüp andan feyż-peẕīr olmışuz

Ne ṣafā-yı cürʿa-yı sāḳī derū

---

2 ṭaşdan HM: ṭaġdan ve ṭaşdan N

[826] Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Bakara/74.

[827] İnsanlığın iyi namı öldüğü gibi, fazilet de bundan dolayı taşlaşmıştır.

ne cānımuzda bir sāḳînüñ cürʿasınuñ (9) şafāsı vardur yaʿnî ne ʿışḳ-ı İlāhî şarābı sāḳîsinüñ elinden ṣafā vü ḥayāt-baḫş bir cürʿa nūş eylemişüz bu sözleri Ḥażret-i Mevlānā ʿışḳ-ı İlāhî (10) ve ṭāʿat ü ʿibādetden behresi olmayup rūz u şeb nefsānî leẕẕāt ve cismānî ārzūlarda mest-i şarāb hevā vü hevesde olanlaradur

(11) **Kū ḥamiyyet tā zitîşe v'ez kelend**

ġayret ü ḥamiyyet ḳanı tā keserden ve çapadan [*tîşe* keser *kelend* kāf-ı ʿArabî'nüñ fetḥiyile çapa maʿnāsınadur]

Înçünîn kührā beküllî berkenend

buncılayın ṭaġı ki bāng u ṣadā ve āb-ı (12) zülālden behresi yoḳdur muḥkem ḳaza yaʿnî ʿışḳ-ı İlāhî'den bîbehre olan cānı riyāżet ü mücāhede ile terbiye idüp ʿışḳ u ṭāʿat (13) cānibine sevḳ ide tā cismāniyyet mertebesinden ḫalāṣ olup rūḥāniyyet ṭabaḳasına vuṣūl bula

Bū ki bereczā-yı ū tābed mehî

ola ki (14) anuñ eczāsı üzere bir ay yıldıraya [*meh māh*dan muḫaffefdür]

Bū ki dervey tāb-ı meh yābed rehî

ola ki māhuñ tāb u pertevi ol kūha yol bula murād bir mürşidüñ (15) feyż ü terbiyesine maẓhar olup anuñ rūḥına bir ẕevḳ u ḥālet irişe dimekdür *meh*den murād mürşid ve *tāb-ı meh*den murād anuñ feyżidür (16) *bū ki* ola ki maʿnāsınadur *tāb* bunda pertev maʿnāsınadur

Çün ḳıyāmet kūhhārā ber kened

çünki ḳıyāmet ṭaġları ḳoparur ve (17) ʿālemi ḫarāba virür

"Ve tekūnü'l-cibālü kel-ʿihni'l-menfūşi"[828]

Pes ḳıyāmet ān keremrā key küned

pes ḳıyāmet ol keremi ḳaçan eyler yaʿnî riyāżet (18) ü ʿışḳ u ṭāʿat sebebi ile ki bedenler ṭaġı muḥkem ḳazılup bir mürşidden aña feyż irişmegile gūyiyā aña ḥayāt-ı ebedî irişüp tamām (19) kereme maẓhar olmış olur pes ḳıyāmet bu keremi itmege ḳanda ḳādir olur zîrā ḳıyāmet-i kübrā ḫarāb idicidür **[M98a]** bu ḳıyāmet ki murād beden (20) kūhlarınuñ ḳalʿı ve mürşidüñ feyż ü terbiyesi ile ḥayāt-ı ebediyyeye sebebdür maʿmūr idicidür

În ḳıyāmet z'ān ḳıyāmet key kemest

---

[828] Dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür. Kâria/5.

18 ṭaġı HM: ṭaġı gibi

bu ḳıyāmet (21) ki murād kūh-tenüñ refʿidür ol ḳıyāmetden ḳaçan kem ü nāḳışdur

Ān ḳıyāmet zaḫm u īn çün merhemest

ol ḳıyāmet-i kübrā zaḫm u ʿaẕāb (22) u ʿiḳābdur zīrā yevmü'l-cezādur ve bu ḳıyāmet ki ifnā-yı vücūd-ı beşeriyyetdür merhem ü devā vü dermān gibidür zīrā dergāh-ı İlāhīden dūr ve (23) müşāhede-yi cemāl-i pādşāhīden mehcūr iken bu ḳıyāmet sebebi ile ḳurb u viṣāl ve müşāhede-yi cemāl müyesser olur pes bu ḳıyāmet (24) ol ḳıyāmetden evlā vü aʿlādur ve bu ḳıyāmetde tevbe vü nedāmetüñ nefʿ ü ḳabūli vardur ve ol ḳıyāmetde yoḳdur [*zaḫm* yara maʿnāsınadur]

Her ki dīd īn merhem (25) **ezzaḫm eymenest**

her kim ki bu merhemi gördi zaḫmdan eymendür murād her kim ki evliyānuñ bu terbiyet ü feyżinden müstefīż ola ʿiḳāb-ı (26) uḳbādan eymen ü maṣūn olur dimekdür

Her bedī k'īn ḥüsn dīd ey muḥsinest

her bir yaramaz ki bu ḥüsn ü leṭāfeti gördi ol kimse (27) muḥsin ü nīkūkārdur murād her bir denī ki ol dil ü cān kūhını tīşe-yi riyāżetile ḳazup bir mürşidüñ ceẕbesine maẕhar olup ṭāʿat (28) ü ʿibādetde ola nīkūkār ve maḳbūl-i Pervedgār olur dimekdür zīrā ḳalbi nūr-ı İlāhī ile pür olup müşāhede-yi cemāl-i Yezdānī'ye (29) lāyıḳ olur [*bedī*de yā vaḥdet içündür]

Ey ḫunük zişt ī ki ḫūbeş şüd ḥarīf

ey saʿādetlü şol zişt ki maḥbūb u dilber anuñ ḥarīf ü muṣāḥibi oldı murād (30) nīk-baḫt şol fāsıḳ ki tevfīḳ-i Bārī yāri ḳılup merdān-ı Ḫudā'ya mürīd ve ḳarīn ola dimekdür *zişt*den maḳṣūd fāsıḳdur *ḫūb*dan (31) murād ehlullāhdur ḥarīf muṣāḥib maʿnāsınadur

V'āy gül-rūyī ki cüfteş şüd ḫarīf

ve ey şol maḥbūbe ki ḥarīf aña cüft ü muṣāḥib (32) oldı yaʿnī helāk u miḥnet ü ʿaẕāb şol sāliḥe ki fāsıḳ aña muḳārin oldı zīrā

"Eṭ-tabīʿatü sārıḳatün"[829]

ḥasebince beherhāl anuñ (33) fısḳı ṣāliḥe sirāyet eyler ve maḳṣūd bu olmaḳ cāʾizdür zaḥmet ü belā ve renc ü ʿanā şol nīk-baḫta ki bed-baḫt aña muḳārin oldı zīrā **[H78a]** (1) ḫarīf güli nice pejmürde idüp ḫarāb eylerise fāsıḳ ṣāliḥi ve bed-baḫt nīk-baḫtı eyle ḫarāb eyler

[829] Fıtrat hırsızdır.

ḫarīf ḫazān beTürkī güzdür *gül-rūy*dan murād (2) ṣāliḥ ve *ḫarīf*den maḳṣūd şeyṭān olmaḳ cāʾizdür bu cevābdur suʾāl-i muḳadderden ki maʿnāsından rūşendür

Nān-ı mürde çün (3) **ḫarīf-i cān şeved**

mürde vü bīrūḥ nān çünki cāna ḫarīf ü ḳarīn ola yaʿnī çünki bir kimse nān yiye

Zinde kerded nān u ʿayn-ı ān şeved

(4) nān diri olur ve cānuñ ʿaynı olur zīrā cāna ḥayāt ḥāṣıl **[N81a]** olur pes ẓāhir oldı ki muḳārenet ü muṣāḥabetüñ teʾṯīri vardur [*şeved* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

(5) **Hīzem ü tīre ḫarīf-i nār şüd**

tīre ve bīnūr hīzem āteşe ḳarīn ü muṣāḥib oldı [*hīzem* ḥaṭab maʿnāsınadur beTürkī odun]

Tīregī-yi ū heme envār şüd

lācerem hīzemüñ tīrelügi āteş sebebi (6) ile cemīʿan envār oldı baʿż-ı nüsaḫda böyledür

Tīregī reft ü heme envār şüd

lacerem āteş sebebi ile hīzemden tīrelük gitdi ve ṣāfī (7) envār oldı pes çün ʿışḳ u ṭāʿat nūrından bībehre bir kimse ṣāḥib-i envār bir mürşide muḳārin olsa anuñ muḳārenet ü muṣāḥabeti sebebi (8) ile ʿışḳ u ṭāʿatden ḥaẓẓ-ı vāfir kesb idüp envār-ı İlāhīʾye vuṣūl bulur Ḫażret-i Mevlānā bir temṯīle daḫı şürūʿ eyledi sāmiʿa (9) teʾṯīri ziyāde olsun içün

Dernemekdān çün ḫarī mürde fütād

çünki nemekdāna bir ölmiş eşek düşdi yaʿnī bir memlaḥaya (10) bir mürde ḫarı bıraḳsalar

Ān ḫarī vü mürdegī yek sū nihād

ol nemekdāna atılan ḫar ḫarlugı ve mürdelügi bir cānibe ḳodı yaʿnī ol ḫardan (11) ḫarluk ve mürdelük refʿ olup ṣāfī nemek olur ve anı **[M98b]** yimek ḥelāl olur āteş ve nemekde bu ḳadar teṯīr vardur pes tecelliyāt-ı İlāhiyyede (12) teʿṯīrāt ne mertebe ḳavī idügi rūşendür kibr ü vücūd ve enāniyyet ü aḫlāḳ-ı ẕemīmeden mürde meṯābesinde iken mürşid-i kāmil (13) vāsıṭası ile ʿışḳ-ı İlāhī deryāsına ġarīḳ olup evṣāf-ı beşeriyyetden biʾl-külliyye necāt u ḫalāṣ bulup envār-ı Ḫudāyīye müstaġriḳ (14) olur

6 böyledür HM: böyle vāḳıʿdur N

Ṣıbġatullah hest ḫum-ı reng-i hū

ṣıbaġtullāh hū renginüñ küpidür [*ḫum* küp maʿnāsınadur]

Pīşhā yek reng kerded enderū

ve cemīʿ-i ṣanʿatlar ol (15) küpde yek reng olur yaʿnī

"Ṣıbġatullāhi ve men aḥsenü minallāhi ṣıbġaten"[830]

mūcibince tecellī-yi ẕāt sebebi ile ṣıfāt-ı beşeriyyet ve iżāfāt-ı mümkināt (16) maḥv u fānī ola vūcūd ve ḥükm ü teʾşīr hemān Ḥażret-i Ḫudā'ya müsellem olup anlarda hemān maẓhariyyet ḥāli ḳalur *beyt*

(17) *Lāerā fi'l-vücūdi İllā hū*

Eyne hüve eyne ente eyne ene[831]

Çün derān ḫum üfted ü gūyīş ḳum

çünki ol kimse ol hüviyyet küpine düşe (18) ve aña ol küpden ḳalḳ diyesün [*ḳum* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Eẓṭarab gūyed menem ḫum lātelüm

şevḳinden ḫum benüm beni melāmet eyleme dir yaʿnī çünki beşeriyyet ṣıfātını ulūhiyyet (19) ṣıfatı ile maḥv u mütebeddil göre ve kendüsini

"Teḫallaḳū biaḫlāḳillāh"[832]

ile muttaṣıf müşāhede ide hüviyyet mertebesinden dem urup (20) ḫum menem dir *ḫum menem* dimek ḫod *ene'l-Ḥaḳ* dimekdür lākin ġalaṭ eyler niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler *lātelüm* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür melāmet (21) eyleme maʿnāsına [ḫum benüm ben ḫumum hem cāʾizdür]

Ān menem ḫum ḫod ene'l-Ḥaḳ güftenist

ol ḫum benüm sözi ḫod ene'l-Ḥaḳ dimekdür

---

[830] Allah'ın boyası (ki biz onunla boyandık, dînine girdik) Allah'dan daha güzel boyası olan kim olabilir. Bakara/138.

16 beyt M: şiʿr N, H-

[831] Vucutta ancak onu görüyorum. O nerede, sen nerede, ben neredeyim?

[832] Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız. (El-Cezirî, El-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, C.I, Kitabü's-Salât.)

Reng-i āteş dāred illā āhenest

āteşüñ (22) rengini ṭutar illā āhendür yaʿnī āhen āteş içinde āteş rengini ṭutar lākin āteş degüldür evvelki gibi yine āhendür āhenlükden ḫalāṣ (23) olmamışdur egerçi kendüsini āteş ẓann eyler aña sebeb budur

Reng-i āhen maḥv u reng-i āteşest

āhende reng-i āhen maḥv u nāpeydādur (24) ve āteşüñ rengi vardur

Z'āteşī mīlāfed ü ḫāmuşveşest

lisān-ı ḥālile āteşlükden lāf urur ve ẓāhiren ḫāmūş gibidür baʿż-ı nüsaḫda (25) böyledür ki vāv-ı ʿāṭıfe yoḳdur

Reng-i āhen maḥv-ı reng-i āteşest

āhenüñ rengi āteşüñ renginüñ maḥvıdur yaʿnī āhende āhen rengi ḳalmayup (26) āteşüñ rengine girmişdür

Āteşem men gūyed erçi ḫāmuşest

āhen lisān-ı ḥālile ben āteşüm dir egerçi ẓāhirde zebānı ḫāmūşdur (27) ve ṣaḥīḥ nüsḫa vāv olmayandur

Çün besürḫī geşt hem-çün zerr-i kān

çünki āhen sürḫlüḳde maʿdende olan altun gibi oldı [*zer rā*nuñ teşdīdi ile bunda vezn içündür]

(28) **Pes ene'n-nārest lāfeş bīzebān**

pes muḳarrer zebānsız anuñ lāfı ene'n-nārdur yaʿnī ben āteşüm dir zīrā kendüsinde kendünüñ rengini (29) müşāhede eylemek ḥāli ḳalmadı *ene'n-nār* ben āteşüm maʿnāsınadur pes şol kimse ki anuñ beşeriyyet ṣıfātı maḥv u fānī ola anda (30) ṣıfāt-ı Ḫudāyī ẓuhūr idüp

"Teḫallaḳū biaḫlāḳillāh"[833]

ile muttaṣıf olup andan āṯār-ı Ḫudāyī ẓāhir olur mürde iḥyā itmek (31) ve ġaybdan ḫaber virmek ve esrāra muṭṭaliʿ olmaḳ ve duʿā ile kimisini maḳbūl-i Ḥaḳ kimisini dergāh-ı İlāhī'den merdūd itmek gibi

[833] Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız. (El-Cezirî, El-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, C.I, Kitabü's-Salât.)

ḥikāyet (32) menḳūldür ki Seyyid Burhāne'd-dīn Ḫorasan mülkinden bir şehre irişdi cemīʿan aʿyān u eşrāf ve meşāyıḫ aña istiḳbāl idüp (33) taʿẓīm ü tekrīm eylediler ol şehrede Şeyḫu'l-İslām nām bir kimse var idi kibrinden Seyyid Burhāne'd-dīn ḥāżretlerine istiḳbāl **[H78b]** (1) eylemedi belki mülḥiddür diyü iltifāt eylemedi Seyyid Burhāne'd-dīn ḥāżretleri ol kimseyi görmege gitdi ve aña eyitdi ramażān ayınuñ (2) onıncı güninde **[N81b]** ḥammāmda seni mülḥidler helāk eyleseler gerekdür ġāfil olma zīrā ol günde ḥammāma tamām iḥtiyācuñ olsa gerekdür saña ḫaber eyledüm (3) ol şaḫṣ Seyyid ḥażretlerinden çünki bu sözleri işitdi Seyyid ḥażretlerinüñ mübārek ayaġına düşdi ki bu ḥālet andan refʿ ola (4) Seyyid ḥażretleri buyurdılar **[M99a]** ki

"Ḳużiye'l-emru ve ilallāhi turceʿu'l-umūr"[834]

bu refʿ olmaz lākin tażarruʿ u niyāz eyledügüñden ötüri īmānile (5) ölürsün Seyyid Burhāne'd-dīn ḥażretleri niçe buyurdılarısa bīziyāde vü noḳṣān öyle vāḳıʿ oldı

Şüd zireng ü ṭabʿ-ı āteş muḥteşem

(6) āhen āteşüñ reng ü ṭabʿından muḥteşem ü müşekkel oldı

Güyed ū men āteşem men āteşem

ol āhen dir ki ben āteşüm ben āteşüm lākin ḥaḳīḳatde (7) āteş degüldür zīrā tebdīl ṣıfātdadur ẕātda degüldür

Āteşem men ger turā şekkest ü ẓan

āhen rengde āteşe ziyāde müşābih olduġından (8) ötüri eydür ben āteşüm bu ḫuṣūṣda eger senüñ ẓannuñ var ise

Āzmūn kün destrā bermen bezen

imtiḥān ile elüñi baña ur gör ki elüñ (9) nice yanar

Āteşem men bertu ger şüd müştebih

ben āteşüm eger benüm āteş idügüm saña müştebih oldıysa

[834] Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülür. Bakara/210.

Rūy-ı ḫod berrūy-ı men yek dem binih

(10) bir nefes kendü yüzüñi benüm yüzüm üzere ḳo yaʿnī şol kimse ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ tecellīsinüñ maẓharı ola ol kimseden āṣār-ı Ḫudāyī ẓāhir (11) olur enbiyādan muʿcize ve evliyādan kerāmet gibi [*binih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

ḥikāyet Ḥażret-i Ḫūdāvendgār'dan menḳūldür ki buyurdılar Ḥażret-i Seyyid medrese (12) ḥücerātından bir ḥücrede olurıdı Bārī Teʿālā ḥażreti Seyyid ḥażretine bir gice yetmiş kerre tecellī eyledi ve her kerrede Ḥażret-i Seyyid naʿralar (13) urup cūş u ḫurūş eyledi çünki ṣabāḥ oldı medreseden ṭaşra geldi tamām şūrile yelrek yelrek gitdi ve ferecesinüñ (14) kenārı ḫāke sürinüridi ve ben Ḥażret-i Seyyid'üñ ardınca gitdüm nāgāh bir güstāḫ u bīedeb bir kimse Ḥażret-i Seyyid'üñ muḳābelesine gelüp (15) eyitdi ey dervīş fereceñüñ kenārını rāst eyle Ḥażret-i Seyyid buyurdılar ki baña bundan ġam u elem yoḳdur ammā sen kendü dehānuñı (16) rāst eyle fevrī ol güstāḫ u bīedeb merdüñ dehānı laḳve oldı ol kimse feryād u fiġān iderek Ḥażret-i Seyyid'üñ mübārek ayaġına baş ḳodı (17) hemān dem dehānı rāst oldı Ḥażret-i Mevlānā āhenüñ āteş daʿvāsında lāf lafẓı ile ẕikr eyledi ḥālen ki *āhen*den (18) murād ʿışḳ-ı İlāhī ile fenāenderfenā olan ʿāşıḳdur bu nükteyi işʿār içündür ki ehlullāhdan ṣādır olan Ḫudāyī āṣār-ı ġarībe ḥaḳīḳatde (19) hemān Ḫudā'dan ṣādırdur niteki bu āyet-i kerīme ānı beyān eyler

"Ve mārameyte iẕramayte ve lākinnallāhe ramā"[835]

Ādemī çün nūr gīred ezḪudā

(20) ādemī çünki Ḥażret-i Ḫudā'dan nūr ṭutar [*gīred* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür bunda ṭutar maʿnāsına rūşendür]

Hest mescūd-ı melā'ik z'ictibā

güzīdelüginden yaʿnī mükerrem ü muʿazzez olduġından melā'ikenüñ (21) mescūdıdur *ictibā* güzīde eylemek

Nīz mescūd-ı kesī k'ū çün melek

nūr-ı İlāhī ṭutan kimse mescūd-ı melek olduġı gibi şol kimsenüñ mescūdı (22) olur ki ol kimse melek gibi

---

14 bir kimse N-

[835] Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Enfâl/17.

Reste bāşed cāneş eztuġyān u şek

anuñ cānı ṭuġyān u şekden ḳurtılmış ola niteki Şeyḫ Şehābe'd-dīn (23) Sehrüverdī Seyyid Burhāne'd-dīn ḥażretlerinüñ ḥużūr-ı şerīfinde ıraḳdan baş ḳodı Ḥażret-i Mevlānā çünki ḫalḳa tefhīm ü rūşen (24) itmek içün Ḥażret-i Ḫudā'yı āteşile temṣīl eyledi ve Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ ṣıfātına ġarīḳ olanı āhene teşbīh eyledi şimdi ol kelimātuñ (25) iʿtiẕārına şürūʿ eyledi [*ṭuġyān* ḍalālet maʿnāsınadur]

Āteş-i çi āhen-i çi leb bebend

nenüñ āteşi nenüñ āheni lebüñi bağla yaʿnī bunuñ gibi sözlerden ḫāmūş ol (26) *āteş çirā āhen çirā* taḳdīrinde olmaḳ üzere şerḥ olındı bu maʿnā rūşen olduġıçün ve ekṣer nüsaḫda āteş ü āhen *yā*sızdur ne āteş (27) ne āhen lebüñi bağla yaʿnī bu maḥalde āteş ve āhenden ḫāmūş ol bu vech üzere *çi çirā* taḳdīrinde degüldür [*āteşi* ve *āheni*de kesr vezn içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür *āteş ne āhen ne lebüñü bağla*]

Rīş-i teşbīh-i müşebbihrā (28) **meḫand**

teşbīh idicinüñ teşbīhinüñ ṣakalına gülme yaʿnī teşbīhden ferāġat eyle zīrā Ḥażret-i Ḫudā'yı bir nesneye teşbīh idici **[M99b]** ṭā'ife ki (29) müşebbihe dirler senüñ teşbīhüñ sebebi ile maġrūr olup seni kendüsi gibi ẓann eylemeye pes teşbīh ṭarīḳiyile **[N82a]** söz söylemek anuñ (30) meẕhebine taḳviyyet eylemek gibidür

Pāy derderyā menih kem gūy ezān

deryāya ayaḳ ḳoma andan söyleme

Berleb-i deryā ḫamuş kün leb-gezān

(31) deryān kenārında lebüñi ḫāmūş eyle ışırıcı olduġuñ ḥālde yaʿnī deryā-yı ḥaḳīḳīnüñ ḥaḳīḳatinden söyleme belki ḫāmūş olup lebüñi (32) ışırıcı ol yaʿnī maʿārif-i İlāhiyye ve esrār-ı ḫafiyyeden söz söyleme zīrā deryā-yı bīpāyān gibidür ki nihāyeti yoḳdur bu vech rūşendür (33) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ bīpāyān evṣāfından söz söyleme zīrā aña ġāyet yoḳdur deryā kenārında ḫāmūş ol lebüñi ışırıcı olduġuñ **[H79a]** (1) ḥālde bu vech üzere *kün* ol maʿnāsına olur niteki Bostān'uñ bu beytinde vāḳıʿdur ki *künem şevem* maʿnāsınadur

beyt

(2) *Meger niʿmet-i şeh ferāmuş künem*

Ki bīnem tebāhī vü ḫāmuş künem [836]

ikinci *künem şevem* maʿnāsına ola *beyt*

(3) *Berev saʿd yā dest ü defter büşūy*

Berāhī ki pāyān nedāred mepūy [837]

Gerçi şad çün men nedāred tāb baḥr

egerçi yüz buncılayın baḥr-i (4) eḥadiyyet ve deryā-yı ḥaḳīḳate ṭāḳat ṭutmaz yaʿnī anı iḥāṭa idüp kemāyenbaġī anuñ vaṣfına ḳādir degülüm [*tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur]

Līk men neş'kībem ezġarḳ-āb-ı baḥr

(5) lākin ben baḥr-i eḥādiyyet ve deryā-yı ḥaḳīḳatüñ ġarḳ-ābından ṣabr eylemezüm niteki teşne-yi pür ḥarāret āb-ı şīrīnüñ kenārından dūr olmaḳ istemez ben daḫı (6) ḥadden ziyāde teşne-yi dil-sūḫte olmuşumdur ol sebebden deryā-yı ḥaḳīḳiden ve ʿālem-i istiġrāḳdan söylerüm ve aña vuṣūl bulmaḳda (7) ġarḳ-āb-ı fenādan ḫavf eylemezüm niteki aña işāret buyurur *baḥr*den murād maʿārif-i İlāhiyye ve esrār-ı ḫafiyye olmaḳdan ẕāt-ı pāk-i Ḫudāyī olmaḳ (8) rūşendür ġarḳ-āb girdāb maʿnāsınadur

ʿAḳl u cān-ı men fedā-yı baḥr bād

benüm ʿaḳl u cānum baḥre fedā olsun zīrā bu baḥrden ben ʿaḳl u (9) cānumı dirīġ ṭutmazum

Ḫūn-bahā-yı ʿaḳl u cān īn baḥr dād

zīrā bu baḥr baña ʿaḳl u cān ḳan bahāsını virdi yaʿnī bu baḥrden baña ʿaḳl (10) u cān ḫūn-bahāsı irişmişdür eger bunda fenā bulurısam ġam degüldür [*baḥr dād*a mużāf olup *bu dād baḥridür* maʿnāsına vech-i baʿīddür] *beyt*

Ḳan bahā ḥācet degüldür çünki sen öldüresin

(11) *Ḫançerüñe lāyıḳ olmaḳ ḳan bahāmızdur bizüm*

---

[836] Demek ki şahın nimetini unuttum. Bozukluk görüp sustum.

[837] Ey Said yürü elini ve defterini yık. Saonu olmayan yolda yürüme.

7 ḫavf HM: ṣabr u ḫavf N

Tā ki pāyem mīreved rānem derū

tā ki ayaġum gider ol baḥrüñ içine sürerüm yaʿnī ayaġumda (12) reftāra ḳudret ü ḳuvvet olduġı ḳadar ol deryānuñ içine ayaġumıla girüp giderüm

Çün nemāned pā çü baṭṭānem derū

çünki (13) ayaġum ḳalmaya ol baḥrüñ içine baṭlar gibiyüm yaʿnī çünki ayaḳda reftāra ḳudret ḳalmaya ḳazlar gibi sīnemile yüzüp aña vuṣūl bulmaġa (14) saʿy eylerüm bunda tenbīh budur ki vīṣāl ü ḳurb-ı İlāhī'nüñ vuṣūline saʿyden bir nefes ḫālī olmaya belki cemīʿ-i maḳdūrını ṣarf ide *beyt*

(15) *Gerçi viṣāleş ne begūşiş dehend*

Her ḳadr ey dil ki tüvānī bügūş [838]

rānem fiʿl-i mużāriʿ nefs-i mütekellim-i vāḥidedür (16) benüm uyluġum maʿnāsına ḫaṭā-yı maḥżdur [*baṭṭān* cemʿ-i baṭdur ḳaz maʿnāsına]

Bīedeb ḥāżır ziġā'ib ḫoşterest

efendisinüñ ḫidmetine ḥāżır olan edebsiz bende laṭīfrek (17) ve meḳbūlrekdür efendisinüñ ḫidmetine ḥāżır olmayan edebile bendeden murād budur ki bende cemīʿ-i zamānda Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ṭalebinde olup (18) mehmāemken ṭāʿat ü ʿibādetden ḫālī olmayup ʿale'd-devām ḳurb u viṣālinüñ ḥuṣūline saʿy iden bende maḳbūldür egerçi bu ḥālet (19) anuñ ḫūyı degüldür şol bendeden ki bu ḫuṣūṣ benüm ḥaddüm degüldür edebsizlük idüp ʿabeş yire saʿy u ṭaleb itmeyem diyü ḳurb u (20) viṣāl-i İlāhī'nüñ ḥuṣūli içün ṭaleb ü saʿyde olmaya

Ḫalḳa gerçi kej büved nī berderest

ḥalḳa egerçi egri ola ḳapu üzere degül midür (21) yaʿnī ḥalḳa ḳapuda olmaḳ niçe lāzım ise bende daḫı beherḥāl ḫidmetde olmaḳ lāzımdur ḫidmet sebeb-i saʿādetdür şol (22) bende ki ḫidmetden ḳaçar ḥaḳīḳatde saʿādetden **[M100a]** ḳaçar [*nī berderest*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur] *beyt*

Nedānisti ey kūdek-i ḫod pesend

Ki merdān ziḫidmet becāyī resend [839]

---

[838] Ey gönül, onun visali çalışmakla elde edilmez, kadrince onu duymaya çalış.
19 anuñ ḫūyı H: anuñ ḥaddi MN

[839] Ey bencil çocuk, bilemezsin ki yiğitler hizmet için yer değiştirirler.

(23) **Ey ten-ālūde bigirded ḥavż gerd**

ey ālūde vü nāpāk kimse ḥavżuñ çevresine ṭolan yaʿnī ḥavżdan dūr olma [*gerd* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Pāk key kerded (24) **birūn-ı ḥavż merd**

kişi ḥavżuñ ṭaşrasında ḳaçan pāk olur yaʿnī ḥubb-ı dünyā ve taʿalluḳ-ı māsivā ve ʿişyān u ḫaṭā levşinden pāk olmaḳ (25) ister iseñ ehlullāhdan dūr u cüdā olma tā ki ehlullāhuñ feyż ü terbiyesi ile dünyāya nice pāk geldüñ ise dünyādan (26) andan pākrek gidesin zīrā ḫāke nāpāk gitmek ʿayb u ʿārdur niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri buyurmışdur *beyt*

(27) *Tū pāk āmedī berḥaẕer bāş ü bāk*

Ki nengest nāpāk reften beḫāk [840]

Pāk k'ū ezḥavż mehcūr u fütād

pāk ki ḥavżdan (28) mehcūr u cüdā düşdi

Ū zipākī-ḫʷīş hem dūr [N82b] ūftād

o ḥavżdan cüdā olan pāk kendünüñ pāklüginden daḫı ıraḳ düşdi (29) yaʿnī şol ṣāliḥ ki kendünüñ ṣalāḥına maġrūr olup ehlullāhdan ictināb u istiġnā ṭarīḳini ṭuta ol kimsenüñ ʿāḳıbeti (30) saʿādet üzere olmaz *ḥavż*dan murād ehlullāhdur ki baḥr münāsebeti ile ḫūb vāḳıʿ olmışdur ki *baḥr*den murād Ḫudā-yı Teʿālā olmaḳ (31) rūşendür

Pāki-yi īn ḥavż bīpāyān büved

bu ḥavżuñ pāklügi nihāyetsizdür zīrā deryā-yı bīpāyāna muttaṣıldur ki ānenfeānen deryādan (32) müntefiʿ olur

Pāki-yi ecsām kem-mīzān büved

cismlerüñ pāklügi kem-mīzān u ḳalīlü'l-miḳdārdur anuñ pāklügine ḳadr ü iʿtibār yoḳdur (33) belki iʿtibār ḳalbüñ pāklüginedür zīrā ṭāʿat ü ʿibādet her ne ḳadar firāvān u bīpāyān olsa dil pāk olmayınca cemīʿisi laġv olur **[H79b]** (1) Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de

"Ṭahhirā beytiye li'ṭ-ṭā'ifīne" [841] de

[840] Sen temiz geldin, kötülük ve korkudan sakın. Çünkü toprağa kirli gitmek utaılacavak brir durumdur.
[841] Evim'i temiz tutun. Bakara/125.

olan *beyt*den murād ḳalbdür maʿnā-yı buṭūn iʿtibārı üzere gūyiyā dil ile ehlullāh (2) zümresine ve ecsāmile ehl-i ẓāhir fırḳasına işāret eyler egerçi lāzım olan taṭhīr-i ḳalbdür [*kem-mīzān* ḳalīlü'l-miḳdār maʿnāsınadur]

Z'ān ki dil ḥavżest lākin derkemīn

(3) zīrā ki göñül ḥavżdur lākin kemīn ü nihāndadur yaʿnī āşkārā degüldür pes şol kimse ki ṣāḥib-i başīretdür bu ḥavżdan dūr olmaz [*kemīn* puṣu maʿnāsınadur]

(4) **Sūy-ı deryā rāh-ı pinhān dāred īn**

bu deryā cānibine pinhān yol ṭutar yaʿnī ehlullāh deryā-yı ḥaḳīḳī ile ḫalḳuñ çeşminden nihānī ittiṣāl (5) ṭutar

Pāki-yi maḥdūd-ı tū ḫ^{v}āhed meded

senüñ maḥdūduñuñ pāklügi meded ü muʿāvenet ister tā ki anuñ pāklügi munḳaṭıʿ olmaya yaʿnī (6) senüñ cism ü dilüñden pāklük munḳaṭıʿ olmamaġa ehlullāhdan dūr olmamaḳ gereksin ve illā ol pāklük ki sende var ve şey-i ḳalīldür (7) fevrī nihāyet bulur zīrā ehlullāh gibi deryāya muttaṣıl degüldür [*meded* muʿāvenet maʿnāsınadur]

Verne enderḫarc kem kerded ʿaded

yoḫsa ḫarcda ʿaded kem ü nāḳıṣ olur (8) yaʿnī şey-i muʿayyen ḫarc olınsa ve ardı işlemese az zamānda nihāyet ü ġāyetine irişür ammā muttaṣıl aña muʿāvenet ü meded irişse nihāyet ü (9) ġāyetden berī olur

Āb güft ālūderā dermen şitāb

āb bir ālūde ve mülevveşe eyitdi baña iyü yaʿnī baña yaḳın gel ki seni levş ü ālūdelükden (10) pāk idem

Güft ālūde ki dārem şerm ezāb

ālūde eyitdi ki ābdan şerm ṭutarum ki levşümi añā āşkāre idem

Güft āb īn şerm (11) **bīmen key reved**

āb ālūdeye eyitdi bu şerm bensiz ḳaçan gider yaʿnī mādām ki benümile kendüñden levş ü ālūdelügi izāle eylemeyesin ḫacāletden (12) ḫalāṣ olmazsın zīrā sebeb-i ḫacālet olan

9 ālūde HM: ālūdeye N

televvüş mādām ki sendedür şermden necāt müyesser degüldür [*reved* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Bīmen īn ālūde zā'il (13) **key şeved**

bensiz bu ālūde ḳaçan zā'il olur yaʿnī bensiz bu ālūdelük senden gitmez ālūde-yi ʿişyān ve ḥubb-ı dünyā olan kimseye lāzımdur (14) ki şerm idüp şeyḫ ü mürşidden iʿrāż eylemeye belki cān u dilden ṭālib ü rāġıb ola

Z'āb her ālūde k'ū pinhān şeved

her (15) ālūde ki ol ālūde ābdan pinhān u dūr ola şerm ü ḥayā sebebi ile

[M100b] El-ḥayāʿü yemneʿu'l-īmān şeved

ol ḥayā ḫod yemneʿu'l-īmān olur (16) vāfir kimse īmān u İslām'a girmege ṭālib ü rāġıb iken aḳrānından ġayret ü ḥayā itdüginden ötüri īmāndan maḥrūm olmışlardur (17) pes maʿḳūl olan budur ki ġayret ü ḥayāyı terk idüp ṭāʿat ü ʿibādet cānibine gūşiş itmek gerek ve illā

"El-ḥayā'ü yemnaʿu'r-rızḳ"[842]

ḥasebince (18) ḥayā menāfiʿ-i dünyeviyyeyi menʿ itdügi gibi

"El-ḥayāʿü yemneʿu'l-īmān"[843]

mūcibince ḥayā menāfiʿ-i dünyeviyyeyi menʿ eyler īmān u ʿamele māniʿ olan ḥayānuñ terki lāzımdur (19) meşelā ʿilm ü faẓlda bīnaẓīr bir kimse bir mürşide irādet getürüp erbāb-ı ṭarīḳat ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatden olmaḳ ister lākin ol ʿilm ü faẓl (20) aña māniʿ-i ḳavī olur zīrā ḳurb-ı İlāhī'den maḥrūm ḳalur [ḥayā īmānı menʿ eyler *ḥayā*dan murād bunda ġayret ve ḥamiyyet ve cāhiliyyetdür]

Dil zipāye-ḥavż-ı ten gilnāk şüd

ten ḥavżınuñ pāyesinden dil gilnāk oldı (21) yaʿnī cismānī ḥālātdan ve ehl-i hevānuñ muṣāḥabet ü muḳārenetinden ḳalb mükedder ve gil-ālūde oldı *gilnāk* balçıḳlu maʿnāsınadur

(22) **Ten ziāb-ı ḥavż dilhā pāk şüd**

lākin ten göñüller ḥavżınuñ ābından pāk ü laṭīf oldı murād ten ehlullāhuñ muṣāḥabet ü

---

13 ḥubb-ı dünyā HM: muḥibb-i dünyā N

[842] Hayâ rızka mânidir. (Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 1/442)

[843] Hayâ îmâna mânidir. (Sananî, Sübülü's-Selâm, 4/206, Daru İhyai Türasi'l-Arabî, Beyrut. 1379)

22 oldı MN: olur dimekdür H

muḳārenetinden pāk olur dimekdür egerçi ẓāhiren beytüñ maʿnāsı budur (23) cismānī ḥālāt ve levāzım-ı beşeriyyetden iʿrāż u ictināb idüp rūḥānī ḥālātuñ ḥuṣūline saʿy eyle tā bāṭınuñ ẓāhirüñe (24) ġālib ola

Gird-i pāye-ḥavż-ı dil gird ey püser

ey püser göñül ḥavżınuñ pāyesi çevresine ṭolan tā ki pāklük müyesser ola (25) murād taṭhīr-i ḳalbe meşġūl olup evliyā vü şulehānuñ muṣāḥabet ü muḳārenetine müdāvim ü mülāzım ol [*gird* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Hān zipāye-ḥavż-ı ten (26) **mīkün ḥaẕer**

āgāh ol ten ḥavżınuñ pāyesinden ḥaẕer eyle murād nefsānī leẕẕātdan ve evliyā vü ebrāruñ **[N83a]** muṣāḥabet ü müḳārenetinden (27) menʿ idenlerden ḥaẕer ü ictināb eyle dimekdür zīrā senüñ maḳbūlān-ı dergāh-ı İlāhī'den olmaġa māniʿlerdür [*kün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] *beyt*

(28) *Zīnhār ezḳarīn zinhār*

Ve ḳınā rabbenā ʿaẕābe'n-nār[844]

ḥikāyet menḳūldür ki Şerefe'd-dīn'üñ bir muḥibbi var idi Ḳonya'nuñ (29) ekābirinden ki anuñ saʿādetmend ve ḳābil bir ferzendi var idi ki Ḥażret-i Mevlānā'ya cān u dilden ṭālib ü rāġıb idi ve dā'im (30) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ nām-ı şerīflerini teẕekkür eyleridi pederi menʿ itdükçe anuñ ʿışḳı vü şıdḳı ziyāde olurıdı bir gün ferzendi pederine (31) eyitdi eger beni Ḥażret-i Mevlānā'ya mürīd olmaġa māniʿ olur iseñ kendümi helāk eylerüm tā şehri terk idüp ġurbet iḫtiyār eylerüm (32) pederi ferzendine ziyāde maḥabbet itdüginden ferzendinüñ sözini ḳabūl idüp anı Şerefe'd-dīn'üñ ḥużūrına iledüp aḥvāli aña (33) beyān eyledi Şerefe'd-dīn ḫod-bīn ve mütekebbir ve Ḥażret-i Mevlānā'ya münkir idi inkār ṭarīḳi ile ḫ^{v}āceye taʿlīm eyledi **[H80a]** (1) böyle diyü ki çün senüñ ferzendüñ Ḥażret-i Mevlānā'ya mürīd ola Mevlānā'dan su'āl eyle ki bu benüm ferzendüm cennete girüp (2) ḥūrun dīdārın görür mi yoḫsa bunuñ ʿaksi mi olur ḫ^{v}āce ferzendini Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḥużūrına iledüp mürīd eyledi (3) ḫ^{v}āce henüz anı su'āl itmedin Ḥażret-i Mevlānā buyurdılar ki bu püser

22 murād ten ehlullāhuñ muṣāḥabet ü muḳārenetinden pāk olur dimekdür H-

[844] Asla, yakınlığa asla! Rabbimiz bizi azaptan koru.

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ maḳbūli olup raḥmet-i İlāhī deryāsında ġarīḳdür (4) zīrā Ḥażret-i Ḫudā bunı ḳabul idüp ġarīḳ-i raḥmet itmeyeyidi ol buña muʿīn ü mürşid olup bizüm cānibimüze göndermezidi ḫ^{v}āce (5) çünki bunı Ḥażret-i Mevlānā'dan işitdi fevrī ṣıdḳıla Ḥażret-i Mevlānā'nuñ mübārek ayaġına baş ḳoyup cān u dilden mürīd (6) oldı pes Şerefe'd-dīn gibi ehli hevā vü erbāb-ı buğż u ʿadāvetden ḥaẕer itmek lāzımdur

Baḥr-i ten berbaḥr-i dil berhem-zenān

ten baḥri (7) dil baḥri üzere biribirine ṭoḳışucıdur yaʿnī ehl-i hevā vü aṣḥāb-ı taḳvā biribirine hem-sāye ve mülāḳī olmışlarıdı [*berhem-zenānest* taḳdīrindedür]

Dermiyānşān (8) **berzaḫ-ı lāyebġiyān**

anlaruñ ortasında perde vardur ki **[M101a]** biri biri ile ḳarışmazlar yaʿnī

"Meracel'baḥreyni yelteḳiyāni beynehümā (9) *berzaḫun lāyebġiyāni"*[845]

ḥükmince zāhirde baḥr-i Rūm ve baḥr-i Fāris niteki biri birine mülāḳīlerdür lākin biri birine muḫteliṭ degüllerdür (10) hem çünān ehl-i hevā vü erbāb-ı taḳvā ẓāhirde biri birine muṣāḥib ü muḳārindür lākin maʿnāda biri birinden cüdā vü mümtāzdur (11) *baḥr-i ten*den murād ten ve *baḥr-i dil*den murād dildür ki ikisini deryāya teşbīh eylemişdür lākin ḥaḳīḳatde *baḥr-i ten*den maḳṣūd ehl-i (12) hevā vü maʿṣiyetdür ve *baḥr-i dil*den murād erbāb-ı ṭarīḳat ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatdür

Ger tu bāşī rāst ver bāşī tu kej

eger sen rāst (13) olasın ve ger sen egri olasın [*kej* eğri maʿnāsınadur]

Pīşter mīġaj bed ü vāpes meġaj

aña ilerürek git girü arduña gitme zübde-yi kelām budur ki gerekse muḥaḳḳıḳ ü muḫliṣ (14) gerekse muḳallid ü mürāʾī ol Ḥażret-i Bārī'nüñ ḥużūr-ı şerīfine gitmege ḳurbı īcāb eyler ʿamele saʿy ile buʿdı iḳtiżā eyler ʿameli terk ile

(15) *"Mā lāyüdrekü küllühū lāyütrekü küllühū"*[846]

---

[845] İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar. Rahmân/19-20.

11 teşbīh N-

[846] Bir şey tamamen idrak edilmezse, o şey tamamen terk edilmez.

ḥasebince mehmā-emken cenāb-ı eḥadiyyetüñ ḳurbı içün saʿy lāzımdur [*mīġaj emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür meġaj* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] (16)

ḥikāyet Ḥażret-i Mevlānā buyurmışdur ki hevāya pervāz iden egerçi āsmāna irişmez lākin bu ḳadar var ki ṭuzaḳdan ḫalāṣ bulur meṣelā (17) bir kimse ṭarīḳ-i dervīşānı iḫtiyār eylese egerçi dervīşlügüñ kemāline vuṣūl bulmaz ise lākin zümre-yi ḫalḳ u ʿavāmdan mümtāz u güzīde (18) olup sebük-bārāndan olur *beyt*

Sebük-bār merdüm sebükter revend

Ḥaḳ īnest ü ṣāḥib-dilān biş'nevend[847]

Pīş-i şāhān (19) **ger ḫaṭar bāşed becān**

pādşāhlaruñ ḳurb u ḥużūrı egerçi cāna ḫaṭar u ḫavf olur bu hem vechdür pādşāhlaruñ ḳurb u ḥużūrı egerçi ziyāde ḫavf u ḫaṭardur bu vech üzere *becān* ziyāde maʿnāsınadur (20) ki istiʿmāldür niteki ʿacem *becān rencīdem* dir ziyāde incindüm diyicek yirde *mıṣrāʿ*

Ḳurb-ı Sulṭān āteş-i sūzān büved[848]

(21) **Līk neş'kībed ezū bāhimmetān**

līk ṣāḥib-i himetler andan ṣabr eylemezler yaʿnī anlar ki devlet ü iḳbāl ve ʿizzet ü māl ve celāl ü ʿaẓamet (22) ṭaleb eylerler bīiḫtiyār pādşāhuñ ḳurb-ı ḥużūrınuñ vuṣūline cān u dilden saʿy-i tām ve īḳdām-ı tamām gösterürler [*bāhimmetān* ṣāḥib-himmetān maʿnāsınadur]

Şāh çün şīrīnter (23) **ezşekker büved**

pādşāh çünki şekkerden şīrīnrekdür

Cān beşīrīnī reved ḫoşter büved

cān ger bu şīrīn nesneye fedā ola (24) ḫoşrek ve laṭīfrekdür *beyt*

Çünī şek büniştest berser helāk

Bedest-i dil-ārām ḫōşter helāk[849]

çün erbāb-ı himmet (25) devlet ü ʿizzet-i fāniyyeden ötüri bu ḳadar ḫaṭar-ı ʿaẓīmden ictināb

---

[847] Yükü hafif olan kişi çabuk gider, hak budur ki gönül sahipleri bunu duyarlar.
19 pādşāhlaruñ ḳurb u ḥużūrı egerçi cāna ḫaṭar u ḫavf olur bu hem vechdür H-
20 mıṣrāʿ M: beyt N, H-

[848] Sultana yakınlık, yakan ateş olur.

[849] Eğer şüphe başına oturursa helaksın. Gönül alıcıların eliyle helak olmak daha hoştur.

eyemezler pes **[N83b]** sen ne sebebden ḳurb-ı İlāhī ki bāḳī devletdür anuñ (26) ḥuṣūli içün hezārān ḫaṭardan ictināb eylersin lākin ʿāḳıbet peşīmān olursun ḥaḳ söz budur ki mādām cenāb-ı eḥadiyyetden (27) ceẕbe olmaya kimsenüñ zühresi yoḳdur ki bir ḳadem ilerü gide niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri buyurmışlardur *beyt*

(28) *Ne ḫod mīreved her ki cūyā-yı ūst*

Beʿunfeş keşān mībered luṭf-ı dōst [850]

ammā çünki ceẕbe-yi İlāhiyye irişe ʿāşıḳ (29) bīiḫtiyār ol cānibe ceẕb olınup pūyān u devān gider niteki Şāhī Sebzvārī eyitmişdür *beyt*

Beḫod reh nīst derkūy-ı tu müştāḳān-ı şeydārā

(30) *Ḫam-ı zülfet beḳullāb-ı maḥabbet mīkeşed mārā* [851]

Ey melāmetger selāmet mer turā

ey ʿuşşāḳı melāmet idici selāmet (31) saña

Ey selāmet cū rehā kün tu merā

ey selāmet ṭaleb idici sen beni terk eyle yaʿnī melāmetden perhīz idüp selāmet (32) ṭaleb eylemezüm çünki sen selāmet ṭaleb eylersin beni ḳo ki sen baña yār olmazsın *beyt*

ʿĀşık çi küned ger nekeşed bār-ı (33) *melāmet*

Bā hīç dilāver siper-i tīr-i ḳażā nīst [852]

beyt

Dil ü dīnem şüd ü dilber bemelāmet berḫāst

Güft bāmā menişīn **[H80b]** (1) *k'ez tu* **[M101b]** *selāmet berḫāst* [853]

beyt

ʿIşḳ ver ziyedem ü ʿaklem bemelāmet berḫāst

Her ki ʿāşıḳ şüd ezū rāh-ı selāmet (2) *berḫāst* [854]

---

26 anuñ ḥuṣūli için HM: anuñ ḥuṣūlinden ḳaçan anuñ içün N

[850] Onu arayan hiç kimse kendi başına gitmez. Zorluğu çekenler dostun lütfunu alır.

28 irişe HM: irişüp N

[851] Şeyda müştaklar için senin beldende benlik yol değildir. Senin saçının kıvrımları bizi muhabbet kancasına çeker.

[852] Aşık eğer melamet yükünü çekemezse ne yapsın. Hiçbir yiğidin kaza okunun siperi yoktur.

[853] Dilber gönül ve dinimi melamete çekti ve selamet isteyenlerden isen bizimle oturma, dedi.

[854] Aşk elimi ve aklımı melamete çekti. Her kim aşık olduysa selamet yolu onun için kalkmıştır.

baʿż-ı nüsaḫda mıṣrāʿ-ı ṣānī böyle vāḳıʿdur

Ey selāmet çü tuyī vāhi'l-ʿurā

ey selāmet ṭaleb idici sen süst-resen (3) ve nāzük-dilsin melāmete ṣabr u ṭaḥammülüñ yoḳdur [*vāhī* żaʿīf maʿnāsınadur *ʿurā* resen]

Cān-ı men kūrest bāāteş ḫoşest

benüm cānum kūredür ki āteşile ḫoşdur (4) yaʿnī ocaġuñ leṭāfeti niteki āteşiledür benüm cānum daḫı āteş-i ʿışḳuñ ocaġıdur benüm cānum āteş-i ʿışḳsız olmasun *mıṣrāʿ*

(5) *Ẕātiyā āteşsiz olmasun ocaġı kimsenüñ*

Kūrerā īn bes ki ḫāne-āteş est

kūreye bu şeref yiter ki āteşüñ ḫāne vü maḥallidür yaʿnī ʿāşıḳa (6) bu saʿādet kāfidür ki ḳalbi ʿışḳ-ı İlāhī ile pür ola farażā viṣāl ü müşāhede-yi cemāl olmazısa ġam degüldür [*kūre* ocaḳ maʿnāsınadur] *beyt*

Hemīn saʿādet-i men (7) *bes ki çün merā bīnī*

Beḫāṭıret güẕered k'īn gedā esīr-i menest[855]

Hemçü kūre ʿışḳrā sūzīdenīst

kūre ve āteş gibi ʿışḳuñ yaḳmaḳluġı (8) vardur yaʿnī ocaḳda olan āteş ẓāhirī esbābı nice yaḳarısa ʿışḳ āteşi derūnı öyle yaḳar

Her ki ū z'īn kūr bāşed kūre (9) **nīst**

her kim ki o bundan kör ola kūre degüldür yaʿnī her kim ʿışḳ-ı İlāhī'den kūr u dūr ola ol kimse ʿışḳ-ı İlāhī āteşinüñ kūre (10) ve maḥalli degüldür *beyt*

Besūḫt āteş-i ʿışḳ-ı tu bīgünāh merā

Bedūḫt nāvek-i çeşmet beyek nigāh merā[856]

Berg-i bībergī turā çün berg şüd

(11) azıksızluḳ ve ḳudretsizlüḳ azığı çünki senüñ tūşe vü zāduñ oldı bu hem vechdür azıḳssızluḳ ve ḳudretsizlüḳ azığı çünki (12) saña tūşe vü ḳuvvet oldı yaʿnī çünki ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile fenāya irişdüñ

---

4 mıṣrāʿ M: beyt N, H-

[855] Bende gördüğün saadetim bana yeter. Esirim olan bu köle senin hatırını gözetmektedir.

[856] Senin gözünün bir oku bir an düşünce aşkının ateşi ben günahsızı yaktı.

Cān-ı bāḳī yāftī vü mürg şüd

bāḳī cān bulduñ ve senden (13) mevt gitdi yaʿnī mevt-i cismānīden żarar yoḳ ḥayāt-ı ebediyyeye irişdüñ evliyāʾullāh ḳatında mevtden maḳṣūd mevt-i cismānī (14) degüldür zīrā bu mevtden

"Küllü şey'in hālikün illā vechehū"[857]

ḥasebince bir ferd ḫalāṣ u necāt bulmaz belki mevtden maḳṣūd uḫrevī (15) mevtdür ki ʿazābdan fevz müyesser olmaz *berg* bunda *azıḳ* maʿnāsına rūşendür *şüd* ki mışrāʿ-ı şānīdedür *reft* maʿnāsınadur

(16) **Çün turā ġam şādi efzūden girift**

çünki ġam saña sürūr ziyāde eylemege başladı yaʿnī çünki Ḥażret-i Ḫudā'dan ġam u elem irişe (17) mesrūr ola [*girift* bunda şürūʿ eyledi maʿnāsınadur]

Ravża-yı cānet gül ü sūsen girift

senüñ cānuñ ravżasını gül ü sūsen ṭutdı yaʿnī rūḥuñı rūḥānī ve (18) nūrānī ḥālāt iḥāṭa eyler

Ānçe ḫavf-ı dīgerān ān emn-i tust

ol nesne ki ġayrlara ḫavf u bīmdür ol nesne senüñ emn (19) ü emānuñdur yaʿnī ġayrlara bīm ü elem olan nesneden saña ḫavf u ġam yoḳdur

Baṭ ḳavī derbaḥr ü mürġ-ı ḫāne süst

zīrā (20) ḳaz deryāda ḳavī vü bībākdür niteki meşhūrdur

"Baṭrā eẓtūfān çi bāk"[858]

ve mürġ-ı ḫāne süst ü żaʿīfdür deryāya taḥammüli (21) yoḳdur pes ʿāşıḳ-ı ṣādıḳa Ḫudā'dan hezārān muṣībet ü miḥnet irişse ġamnāk olmaz ʿāşıḳ olmayan kimseye bir ġam (22) irişse perīşān olur *mürġ-ı ḫāne*den maḳṣūd ṭavuḳdur egerçi gügercine şümūli vardır [baʿż-ı nüsaḫda *derbaḥr* yerine *ezbaḥr* vāḳıʿdur]

Bāz dīvāne şüdem men ey (23) **ṭabīb**

ey ṭabīb girü ben dīvāne oldum

---

[857] O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Kasas/88.

[858] Kazın tufandan ne korkusu olur!

Bāz sevdāyī şüdem men ey ḥabīb

ey ḥabīb girü ben sevdāyī oldum **[N84a]** pes baña dermān (24) u devā senüñ cemāl-i şerīfüñdür *ṭabīb* ve *ḥabīb*den murād *Ḫudā-yı Teʿālā*'dur teşbīh ṭarīḳiyile *beyt*

Diyüñ eṭıbbāya ki ḳānūn-ı şifā (25) *yazmaḳdan*

Hüner oldur ki ġam-ı dilbere dermān yazalar

Ḥalḳahā-yı silsile tu ẕūfünūn

senüñ silsilenüñ ḥalḳaları ẕū-fünūndur (26) yaʿnī senüñ ʿışḳuñ zencīrinüñ ḥalḳalarında envāʿ-ı ḥālāt vardur *ẕūfünūn* fenler ṣāḥibi maʿnāsınadur

Her yekī ḥalḳa (27) **dehed dīger cünūn**

her bir ḥalḳa bir **[M102a]** ġayrı cünūn virür yaʿnī her bir ḥalḳadan istiʿdādı miḳdārı cünūn irişür ʿışḳ-ı (28) İlāhī'den olan cünūn maḥabbet-i māsivādan ḫalāṣ olmaġa sebebdür ammā ehl-i dünyānuñ cünūnı Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr olmaġa sebebdür (29) pes *"el-cünūnü fünūnün"*dan maḳṣūd bu maʿnādur meşhūr olan maʿnādan ġayrı [*dīger* ġayr maʿnāsınadur]

Dād-ı her ḥalḳa fünūnī dīgerest

her ḥalḳanuñ dād u eşeri (30) bir ġayrı fünūndur yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī cünūnınuñ fünūnına nihāyet ü ġāyet yoḳdur [*fünūn* cemʿ-i fendür]

Pes merā her dem cünūnī dīgerest

pes her dem baña (31) bir ġayrı cünūn vardur fünūn-ı ʿışḳdan Ḥaẕret-i Mevlānā'nuñ kendüsini medḥ eyler ṭarīḳ-i ʿışḳ-ı İlāhī'de anvāʿ-ı merātibe vuṣūl bulduġıçün (32) Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlardur

"Lā yükmilü īmāne eḥadiküm ḥattā yeḳūlü'n-nāsü innehū lemecnūn"[859]

sizüñ biriñüzüñ (33) īmānı kāmil ü mükemmel olmaz şu mertebeye vuṣūl bulınca ki ḫalḳ anuñ ḥaḳḳında diye taḥḳīḳ ol kimse mecnūndur pes ẓāhirde cünūn **[H81a]** (1) isnādsız īmān-ı kāmil müyesser olmaduġı gibi ʿışḳ-ı İlāhī'de daḫı cünūn olmayınca ʿışḳ kemāl bulmaz pes şol kimse ki ʿışḳ-ı İlāhī'de her dem bir (2) cünūna irişe ẓāhirdür ki anuñ ʿışḳı ne mertebede kāmil olur zihī saʿādet şol kimseye ki ʿışḳ-ı Ḫudāyī'de olan cünūnuñ fünūna (3) vuṣūl bula

---

[859] Sizden birinizin îmânı kâmil olmaz ta ki insanlar, ona şüphesiz bu mecnundur, diyene kadar. (Keşfü'l-Hafâ, C.1, s.186)

2 ʿışḳ-ı Ḫudāyī'de olan H-

Pes fünūn bāşed cünūn īn şüd meşel

pes cünūn fünūn olur ḥālā ki bu yaʿnī

"El-cünūnü fünūnün"[860]

meşel oldı ki ḫalḳ mābeyninde (4) meşhūrdur

Ḫāṣa derzencīr-i īn mīr-i ecel

ḫuṣūṣen bu melik-i aʿẓamuñ zencīrinde yaʿnī ẓāhirde olan *El-cünūnü fünūnün*den ʿışḳ-ı İlāhī'de (5) olan *El-cünūnü fünūnün* ziyādedür *mīr-i ecel*den murād *Ḥażret-i Bārī*'dür *beyt*

Z'ān pīşter ki ʿaḳl şeved reh-nümūn merā

ʿIşḳ-ı (6) *tu reh-nümūd bekūy-ı cünūn merā*[861]

Ān çünān dīvānegī büg'sest bend

benüm dīvānelügüm ʿakl bendini ancılayın ḳırdı yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī ile benüm cünūnum (7) bir ḥālete irişdi

Ki heme dīvānegān pendem dehend

ki cemīʿ-i dīvāneler baña pend ü naṣīḥat virürler zīrā benüm cünūnum bir vechiledür ki (8) ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ dīvāneleri baña nisbet ʿāḳillerdür fi'l-ḥaḳīḳa Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ekşer-i ʿömr-i şerīfi vecd ü semāʿ ve cūş u ḫurūşıla (9) geçmişdür pes bu iʿtibār ile bunuñ cünūnı cemīʿisinden ziyādedür [*pend* naṣīḥat maʿnāsınadur] *beyt*

Leylā vü Mecnūn eger mībüved derdevrān-ı tū

Īn yekī ḥayrān-ı (10) *men būd u ān yekī ḥayrān-ı tū*[862]

Āmeden-i dōstān bebīmāristān behr-i pürsiş-i Ẕünnūn-ı Mışrī ḳaddesallāhu rūḥahū

Ẕünnūn-ı Mışrī'nüñ ḳaddesallāhu (11) ruḥahū pürsiş ü ʿiyādetinden ötüri dōstlaruñ bīmāristāna gelmesi beyānındadur nām-ı şerīfi Ṣūbān'dur pederinüñ nāmı İbrāhīm'dür (12) Ẕünnūn laḳabıdur

---

[860] Delilik türlü türlüdür.

[861] Aklın bana yol gösterici olmasından ziyade senin aşkın cünun köyüne gitmede banayol gösterici oldu.

[862] Eğer Leyla ve Mecnun Senin devranında olsaydı biri benim hayranım olurdu biri de senin hayranın olurdu.

11 nāmı HM: adı N

Īn çünīn Ẕünnūn-ı Mıṣrīrā fütād

buncılayın cünūn ki hezār bār ʿaḳldan maḳbūlrekdür Ẕünnūn-ı Mıṣrī (13) ḥażretlerine vāḳıʿ oldı

K'ender ü şūr u cünūnī nev bezād

ki Ẕünnūn'da yeñi şūr u cünūn ṭoġdı yaʿnī ẓāhir oldı [*bezād* bunda ṭoġdı maʿnāsınadur]

Şūr çendān (14) **şüd ki tā fevḳa'l-felek**

şūr u cünūn ol ḳadar oldı Ẕünnūn-ı Mıṣrī'de ki tā felek üzere

Mīresīd ezvey cigerhārā nemek

(15) Ẕünnūn'dan cigerlere nemek irişdi yaʿnī felek üzere olan firiştelere daḫı Ẕünnūn'uñ şūr u cünūnından bir ẕevḳ u ḥālet (16) irişdi tā fevḳa'l-felek mışrāʿ-ı ṯānīye merhūndur

Hīn menih tū şūr-ı ḫod ey şūre-ḫāk

ey şūre-ḫāk āgāh ol sen (17) kendü şūruñı

Pehlu-yı şūr-ı Ḫudāvendān-ı pāk

pāk ḫudāvendlerüñ şūrı yanına ḳoma yaʿnī evliyā'ullāhuñ şūr u cünūnı kendü şūr u (18) cünūnuñ gibi ṣanma zīrā anlaruñ şūrı nemekīn ü laṭīfdür ki müşāhede-yi cemāl-i İlāhī'ye sebebdür senüñ şūruñ telḫ ü keṯīfdür ki (19) rıżā-yı İlāhī'den dūr olmaġa sebebdür bu iki şūruñ mābeyninde münāsebet hemān ṣūretdedür ve illā maʿnāda hīç münāsebet ü (20) müşābehet yoḳdur *beyt*

Verā-yı **[M102b]** *ṭāʿat-i dīvānegān zimā meṭaleb*

Ki şeyḫ-i meẕheb-i mā ʿāḳılī güneh dānist [863]

ḥikāyet (21) bir gün Ḥażret-i Mevlānā'ya şūr ġālib **[N84b]** idi ki gelüp Ṣalāḥa'd-dīn-i Zerkūb'uñ dükkānına oturmış idi ve maʿārif ü esrār-ı (22) İlāhiyyeye meşġūl idi nāgāh bir pīr merd sīnesin dögüp fiġān iderek gelüp Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḳademine baş ḳoyup (23) fiġānlar idüp eyitdi üç yaşında bir ferzendüm żāyiʿ oldı bir ḳaç gündür ki ṭaleb eylerüm ʿāciz ü bīçāre oldum bilmezüm ki (24) ne çāre idem Ḥażret-i Mevlānā tamām ḥiddet ü ġażabıla eyitdi ʿaceb ḥāletdür cemīʿ-i ʿālemiyān Ḥażeret-i Ḫudā'yı ferāmūş idüp ṭalebden (25) ferāġat eylemişlerdür ḥālā ki andan ötüri sīnelerini dögüp feryād u fiġān eylemezler

[863] Divanelerin itaat semasını bizden talep etme çünkü mezhebimizin şeyhi olan akıl günah bilir.

saña ne oldı ki bu ḥāle giriftār olmışsın sen (26) niçün Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretini ṭaleb eylemezsin ve andan istiʿānet murād idinmezsin tā Ḥażret-i Yaʿḳūb güm ü żāyiʿ olmış Yūsuf'ını (27) bulduġı gibi sen daḫı hezārān Yūsuf-ı Kenʿān gibi firāvān bendesi olan Cānān-ı Ezelī'ye vuṣūl bulasın bīçāre pīr çünki Ḥażret-i Mevlānā'dan (28) bu sözleri işitdi Ḥażret-i Mevlānā'nuñ mübārek ayaġına baş ḳoyup istiġfār eyledi ve ʿuryān iken ḳaftanını giymege başladı (29) bu ḥālde idi ki żāyiʿ olmış ferzendinden ḫaber geldi ki ferzendüñ bulındı

Ḫalḳrā tāb-ı cünūn-ı ū nebūd

ḫalḳa anuñ cünūnınuñ (30) ṭāḳati olmadı yaʿnī ḫalḳ Ẕünnūn'uñ cünūnına ṭāḳat getürmediler [*anuñ cunūnına ḫalḳuñ ṭāḳati oldı zīrā anuñ derdinden bīḫaber idiler* bu hem vechdür]

Āteş-i ū rīşhā şān mīrebūd

anuñ āteşi anlaruñ ṣaḳallarını ḳapdı (31) yaʿnī yaḳdı murād budur ki ḫalḳ anı ṣaḥīḥ mecnūn ẓann idüp andan ṣādır olan kelimātuñ meʿānīsini fehm itmeyüp küfr-gūydur diyüp (32) bīḥużūr u perīşān oldılar *tāb ṭāḳat* maʿnāsınadur *ū*dan murād *Ẕünnūn*'dur

Çünki derrīş-i ʿavām āteş fütād

çünki (33) ʿavāmuñ rīşine āteş düşdi yaʿnī Ẕünnūn ḥażretlerinüñ bu ḥāline ʿavām taḥammül itmeyüp ziyāde mużṭarib oldılar [*rīş* ṣaḳal]

[H81b] (1) **Bend kerdendeş bezindānī nihād**

ʿavām Ẕünnūn ḥażretlerini bend eylediler bir zindāna ḳodılar bu vech üzere *nihādend* taḳdīrindedür bu hem (2) maʿnādur ʿavām Ẕünnūn ḥażretlerini bend eylediler bir zindāna ḳomaġıla yaʿnī bend idüp bir zindāna ḳodılar bu vech üzere *bezindānī nihāden* (3) taḳdīrindedür

Nīst imkān vā keşīden īn ligām

bu licāmı girü çekmege imkān yoḳdur yaʿnī şūr-ı İlāhī ve cünūn-ı pādşāhīden ictināb u (4) iḫtirāz itmege imkān yoḳdur zīrā bu ḫuṣūṣ iḫtiyārī degüldür belki tecelliyāt-ı İlāhiyyeden ẓāhir olur ıżṭırārī bir ḥāletdür

29 ḥālde idi ki HM: ḥālde iken N

(5) **Gerçi z'īn reh teng mīāyend ʿām**

egerçi ʿām bu yoldan teng gelürler yaʿnī egerçi ʿavām bu ḫuṣūṣa taḥammül itmeyüp munḳabıż u mużṭarib (6) olurlar *ligām* kāf-ı ʿAcemī ile uyan maʿnāsınadur licām andan muʿarrebdür *z'īn ligām*a nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur egerçi bunda (7) eger maʿnāsına degüldür

Dīde īn şāhān ziʿāme ḫavf-ı cān

bu şāhlar ki murād enbiyā vü evliyādur ʿavāmdan cān u helāk ḫavfını görmişlerdür (8) ve ziyāde elemler çekmişlerdür

K'īn güruh kūrend ü şāhān bīnişān

zīrā bu gürūh körlerdür ve bu şāhlar bīnişānlardur yaʿnī ʿavām enbiyā vü evliyānuñ (9) cemāl-i maʿnevīsini müşāhede itmege ḳādir degüllerdür zīrā anlaruñ çeşm-i dili kördür ve bu şāhlar ḫod ʿavāmdan mestūrdur ḫuṣūṣan bu ḥadīṯ-i (10) ḳudsī mūcibince

"Evliyā'ī taḥti ḳıbābī lāya'rifūhüm ġayrī"[864]

ziyāde mestūrlardur pes lāzımdur ki dünyāda ziyāde edeb ü ḥaẕer üzere olasın (11) zīrā fāsıḳ ẓann itdügüñ kimse iḫtimāldür ki ṣāḥib-i velāyet ola niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri buyurur *beyt*

(12) *Kesīrā ki nezdīk-i ẓannet bed ūst*

Çi dānī ki ṣāḥib-velāyet ḫod ūst [865]

[*güruh* bölük ki aşlı *gürūh*dur]

Çünki ḥükm enderkef-i rindān [M103a] büved

çünki ḥükm-i ʿavām ve (13) rindler keffinde ola ḥālā ki anlar evliyāʾullāhuñ ḳadrini bilmezeler ve sırrına muṭṭaliʿ olmazlar [*rindān* levendān maʿnāsınadur]

Lācerem Ẕünnūn derzindān büved

lācerem Ẕünnūn (14) ḥabs ü zindānda olur yaʿnī Ẕünnūn ḥażretlerinüñ ḥabs ü zindāna istiḥḳāḳ u liyāḳati yoḳ idi lākin andan ṣādır olan ḥaḳāyıḳa (15) ıṭṭılāʿları olmaduġından ḫaṭā vü ʿişyān ʿadd idüp ḥabs eylediler idi

---

[864] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

[865] Senin nazarında kötü olan bir kimsenin velayet sahibi olmadığını nereden bileceksin?

beyt

Kesānī ki pūşīde-çeşm-i dilend

Hemānā ke'z-īn(16) tūtiyā ġāfilend [866]

Yek-süvāre mīreved şāh-ı ʿaẓīm

ʿaẓīmü'ş-şān şāh yek-süvāre gider yaʿnī bir yire gitse yanınca kimse muşāḥib olup (17) gitmez Ẕünnūn ḥażretleri daḫı ʿışḳ u maʿnā kişverinüñ ʿaẓīmü'ş-şān ve refīʿü'l-mekān pādşāhı idi bu sebebden zindāna (18) tenhā gitdi

Derkef-i ṭıflān çünīn dürr-i yetīm

yāḫud buncılayın ziyāde ẕīḳıymet dür idi ṭıfllaruñ elinde yaʿnī ʿavāmuñ elinde Ẕünnūn (19) ḥażretleri eṭfālüñ eline düşmiş dürr-i yetīm meṯābesindedür ki eṭfāl niteki dürr-i yetīmüñ ḳadr ü ḳıymetini bilmezler ʿavām daḫı Ẕünnūn'uñ (20) şeref ve ʿulüvv-i şānını bilmeyüp taḥḳīr ü ihānet eylediler

[N85a] Dürr çi deryā nihān derḳatreī

dür nedür ki Ẕünnūn ḥażretlerine beñzeye Ẕünnūn (21) bir ḳaṭrede nihān deryādur yaʿnī āṯār-ı Yezdānī ve tecelliyāt-ı Raḥmānī'ye maẓhar olmış bir beşerdür

Āftābī maḫfi ender ẕerreī

yāḫud bir ẕerrede (22) maḫfī bir āftābdur yaʿnī envār-ı İlāhī'dür ki ṣūreten ẕerre gibi ṣaġīr ṣūret-i insānda nihān olmış Ḥażret-i Mevlānā Ẕünnūn ḥażretini (23) pādşāh-ı ʿaẓīmü'ş-şāna ve lüʿlü-i şāhvāra ve āftāba teşbīh eyledi [*ḳaṭreī*de ve *ẕerreī*de hemze vaḥdet içündür]

Āftābī ḫᵛīşrā ẕerre nümūd

Ẕünnūn ḥażreti maʿnāda bir (24) āftāb idi ki ẓāhirde kendüsini ẕerre gösterdi

V'endek endek rūy-ı ḫodrā bergüşūd

ve azar azar āheste āheste kendünüñ yüzini (25) gösterdi ve āftāb gibi tedrīcile ṭulūʿ eyledi

ḥikāyet Ẕünnūn ḥażretleri ittifāḳan bir ṭā'ife ile keştīde idi bir (26) bāzirgānuñ bir gevheri żāyiʿ oldı keştīde olanlaruñ cemīʿisini aradılar bulınmadı pes keştīde olan kimseler cemīʿan (27) ittifāḳ eylediler ki gevher bu kimsededür diyü Ẕünnūn ḥażretini rencīde vü bīḥużūr eylediler çünki cefā ḥadden aşdı nihānī lebi altında (28) bir nesne didi hemān-dem deryādan

[866] Gönül gözünü kapatan kişiler kendilerindeki sürmeden gafillerdir.

hezār māhī ẓāhir oldı ki her birinüñ aġzında bir gevher var idi Ẕünnūn ḥażreti birinüñ (29) aġzından gevherini alup bāzirgāna virdi keştī ḫalḳı çünki bu kerāmeti gördiler iʿtiẕār idüp ayaġına düşdiler (30) bu sebebden aña Ẕünnūn laḳab ḳodılar ki bunda *nūn ṣāḥibi* maʿnāsınadur yaʿnī māhī anuñ emrine iṭāʿat eyler *nūn balıḳ* maʿnāsınadur *beyt*

(31) *Mebīn ḥaḳīr gedāyān-ı ʿışḳrā ki ḳavm*

Şehān-ı bīkemer ü ḫusrevān-ı bīkülehend[867]

ḥikāyet (32) bir yıl Mışr'da hīç yaġmur yaġmadı Mışr'uñ ḫalḳı Ẕünnūn ḥażretine şikāyet idüp bārān içün andan duʿā ṭaleb eylediler (33) ʿale'l-fevr Medīne şehrine ḳaçdı ḥikmet-i İlāhī'yi gör ki hemān-dem luṭf-ı İlāhī ile vāfir yaġmur yaġdı yigirmi gün ṣoñra Medīne'ye **[H82a]** (1) ḫaber geldi ki Mışr'da vāfir yaġmur yaġdı niteki Bōstān'da vāḳıʿ olmışdur ve Mışr'a geldükde yārāndan biri Mışr'dan (2) gitmege sebeb ne oldugını suʾāl eyledi cevāb virüp eyitdi fikr eyledüm Mışr'da kendümden fāsıḳ ve ʿāṣīrek bir kimse görmedüm (3) yaġmur yaġmamaġa sebeb belki ben olam diyüp Mışr'dan çıḳup gitdüm

ḥikāyet-i bi'l-Fārisī

Çünīn yād dārem ki seḳḳā-yı Nīl

(4) *Nekerd āb berMışr sālī sebīl*

Gürūhī suy-ı kūhsārān şüdend

Beferyād ḫ[V]āhān-ı bārān şüdend

Giristend v'ez girye (5) *cūy-ı revān*

Neyāmed meger girye-yi āsmān

BeẔünnūn ḫaber bürd ezīşān kesī

Ki berḫalḳ rencest **[M103b]** *ü miḥnet besī*

Fürū (6) *māndegānrā duʿāyī bekün*

Ki maḳbūlrā red nebāşed süḫan

Şinīdem ki Ẕünnūn beMedyen girīḫt

Besī berne-yāmed ki bārān (7) *birīḫt*

Ḫaber şüd beMedyen pes ezrūz-ı bīst

---

[867] Aşk gedalarını topluluk içinde sakın hor görme. Onlar kemeri olmayan şah, külahı olmayan hüsrevdirler.

3 ḥikāyet-i bi'l-Fārisī N: ḥikāyet M, H-

Ki ebr-i siyeh dil berīşān girīst

Sebük-ʿazm bāz āmeden kerd pīr

Ki pür şüd beseylī bahārān ġadīr

Bepürsīd ezūʿārifī dernühüft

Çi ḥikmet derīn reftenet būd güft

Şinīdem ki bermurġ u mūr u derān

Şeved neng rūzī zifīʿl-i bedān

Derīn kişver endīşe kerdem besī

Perīşānter ezḫod nedīdem kesī

Bereftem mebādā ki ezşerr-i men

Bebended der-i ḫayr berencümen

Mihī bāyedet luṭf kʾān mihān

Nedīdendi ezḫod beşer dercihān

Tüvān ki şevī pīş-i merdüm ʿazīz

Ki mer ḫ[v] īştenrā negīrī beçīz

Büzürgī ki ḫodrā ziḫurdān şümürd

Bedünyā vü ʿuḳbā büzürgī bübürd[868]

(12) **Cümle-yi ẕerrāt dervey maḥv şüd**

cümle ẕerrāt ol āftābda maḥv oldı

[868] Hatırlıyorum da Nil'in sakası bir yıl Mısır'a su vermemişti. Bir kısım insanlar tepelere çıkıp yağmur isteyerek feryad etmişlerdi. Ağlayıp gözyaşları ırmak olmasına rağmen sema bir türlü ağlamamıştı. Onlardan biri Zünnun'a, halkın epey sıkıntı ve eziyet çektiğini haber verdi. Darda kalmışlara dua et, zira makbullerin duaları reddedilmez, dedi. Sonra Zünnun'un Medyen'e kaçtığını duydum. Çok geçmeden yağmur yağdı. Medyen'e yirmi günden sonra siyah bulutların onlar üzerine ağladığı haberi ulaştı. Bunun üzerine o pir, hemen geri döndü. Bu arada baharlar bile selden şikayet eder olmuştu. Bir arif gizlice ona, bu gidişinde nasıl bir hikmet vardı diye sordu. Duydum ki, kötülerin fiilleri yüzünden kuşlara, karıncalara ve vahşi hayvanlara bir kötülük ulaşmış. Ben de yeterince düşündüm ve bu ülkede kendimden daha perişan kimseyi göremedim. Bunun üzerine gittim, çünkü benim şerrim yüzünden halka hayır kapısı kapanmıştı. O iyilere karşı senin de iyilik yapman gerekir, çünkü cihanda kendinden başka bir beşer görmüyordun. Aziz insanların önünde kendini bir şey yerinde görmemen gerekir. Büyüklük kendini küçük saymaktır. Dünya ve ahrette büyüklüğü esas tut.

ʿĀlem ezvey mest geşt ü şahv şüd

ʿālem andan (13) mest oldı ve ṣaḥv oldı yaʿnī Ẕünnūn ḥażretinüñ ceẕbe ve ʿışḳı sebebi ile ḫalḳ-ı ʿālem mest olup hūş-yārluḳdan (14) ḫalāṣ oldı Ẕünnūn ḥażreti bu ḥālet-i māsivāyı terk idüp Ḥażret-i Ḫudā'yı yād ḳılup ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş (15) itmegile buldı *ṣaḥv hüşyārluḳ gitmek* maʿsınadur [*vey*den murād Ẕünnūn'dur]

Çün ḳalem derdest-i ġaddārī büved

çün ḳalem ve ḥükm bir ġāddār ve ḥīlekāruñ elinde (16) ola

Lācerem Manṣūr berdārī büved

lācerem Manṣūr berdār olur murād çünki ḥükm ü taṣarruf esrār u ḥakāyıḳ-ı İlāhī'den ve mecẕūb-ı (17) ʿışḳ olanlaruñ aḥvālinden bīḫaber ü bībehre olan mekkārlaruñ elinde ola ehlullāh zümresine taḥḳīr ü ihānet muḳarrerdür *beyt*

(18) *Ḥallāc berser-i dār īn nükte ḫoş serāyīd*

EzŞāfiʿī mepürsīd emṡāl īn mesā'il[869]

Çün sefīhān rāst īn kār u kiyā

(19) çünki bu ḥükm ü taṣarruf u ḳudret ehlullāh'dan **[N85b]** bīḫaber sefīhler içündür

Lāzım āmed yeḳtulūne'l-enbiyā

lāzım geldi ki (20) süfehā enbiyāyı ḳatl eyleyeler niteki Ḳurʾan-ı ʿAẕīm'de meẕkūrdur

"Ve yeḳtulūne'l-enbiyā'e biġayri ḥaḳḳin"[870]

ve evliyādan çoḳ kimseyi (21) sefāhetile ikfār idüp cehāletile biġayri ḥaḳḳın ḳatl eylediler *kār u kiyā* bunda *iş güç* maʿnāsınadur ki murād ḥükm ü taṣarruf u (22) ḳudretdür [*āmed* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Enbiyārā güfte ḳavm-i rāh-güm

ḍalālet ṭarīḳinüñ ḳavmi ki maḳṣūd kāfirlerdür enbiyāya dimişlerdür

Ezsefeh innā ṭateyyernā biküm

(23) sefāhet ve cehāletlerinden *"innā teṭayyernā biküm"* niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

---

[869] Hallac'ın dar ağacında hoşça söylediği bu nükteyi, bu meseleyi Şafii'ye sorma.

[870] Ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Âl-i İmrân/112.

“Ḳālū innā teṭayyernā biküm”[871]

kāfirler dirler ki taḥḳīḳ (24) biz size teṭayyer eyledük yaʿnī sizde şeʾāmet var idügini ḥükm eyledük ḥālā ki teṭayyer’a kendüler lāyıḳdur enbiyā ḫod saʿādet-i maḥżdur (25) zīrā ʿālem ḫalḳında olan saʿādet anlaruñ saʿādetinden bir ẕerredür *teṭayyer* bir kimsenüñ ḥaḳḳında yaramaz ḳāl ṭutmaḳdur

Cehl-i tersā (26) **bīn emān engīḫte**

tersānuñ cehlini gör ki emān ḳoparmış [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ezḫudāvendī ki geşt āvīḫte

şol ḫudāvendden ki ol ḫudāvend maṣlūb (27) oldı yaʿnī ḳavm-i Naṣārā’nuñ cehlini gör ki Cehūdlar Ḥażret-i ʿĪsā’yı ṣalb itmege ḳaṣd itdükde rıżā gösterdiler anuñ içün muḳābele vü (28) muḳātele eylemediler ve ʿaceb bu ki ṣalbine rıżā virmiş iken yine Ḥażret-i ʿĪsā’dan emn ü emān ve şefāʿat ṭaleb eylerler ve maṣlūb (29) idügine iʿtiḳād eylerler *ḫudāvend*den murād *Ḥażret-i ʿĪsā*’dur ki Ḥażret-i Cebrā’il ʿaleyhi’s-selām emr-i İlāhī ile dördinci felege iletdi niteki bu āyet-i kerīme (30) anı rūşen eyler

“Ve ḳavlihim innā ḳatelna’l-Mesīḥa ʿĪsa’bne Meryeme rasūlāllāhi ve mā ḳatelūhū ve mā ṣalebūhū ve lākin şübbihe lehüm ve (31) *inne’l-leẕīne’ḫtelefū fīhī lefī şekkin minhü mā-lehüm bihī minʿilmin illā ittibāʿa’ẓ-ẓanni ve mā ḳatelūhū yaḳīnen bel refeʿahullāhu ileyhi ve kānallāhu ʿazīzen ḥakīmen”*[872]

Çün beḳavl-i üst maṣlūb-ı cehūd

çünki Ḥażret-i ʿĪsā tersānuñ ḳavli üzere cehūduñ **[M104a]** maṣlūbıdur yaʿnī ḳavm-i Naṣārā (33) çün dirler ki Ḥażret-i ʿĪsā’yı Yehūdīler ṣalb eylediler [*maṣlūb* aṣılmış maʿnāsınadur]

Pes mer ūrā emn key tāned nümūd

pes tersāya emn görinmek ḳaçan ḳudret **[H82b]** (1) ü mümkin olur yaʿnī emn mümkin olmaz

---

[871] Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz, dediler. Yâsîn/18.

[872] Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler. Bilâkis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Nisâ/157-158.

Çün dil-i ān şāh z'īşān ḫūn büved

çünki ol şāhuñ ḳalbi bunlardan ḫūn ola

ʿİşmet-i ve ente (2) **fīhim çün büved**

*ve ente fīhim*üñ ʿişmeti niçe olur yaʿnī mādām ki peyġamber ḳavminüñ içindedür ʿaẕābdan ʿişmet ü ḥıfẓ mümkindür (3) niteki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurmışdur

"Ve mā kānallāhu liyuʿaẕẕibehüm ve ente fīhim"[873]

ammā çünki peyġamber ḳavminüñ arasından çıḳa (4) ʿaẕāb muḳarrerdür bu ḫiṭāb egerçi Ḥażret-i Rasūl'edür ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem lākin her ḳavme ki ʿaẕāb-ı İlāhī irişdi peyġamberi (5) ol ḳavmden cüdā olmışıdı muḳarrerdür ki

"Eş-şeyḫu fīḳavmihi k'ennebiyyi fīümmetihi"[874]

ḥasebince ehlullāh mādām ki bir ḳavmüñ içinde (6) ola ol ḳavmden emn ü saʿādet dūr olmaz Ẕünnūn ḥażretinüñ ḥabs olınması çünki ʿavāmuñ hücūm u ḥasedinden (7) oldı Ḥażret-i Mevlānā anı beyān itmege şürūʿ eyledi

Zerr-i ḫālişrā vü zergerrā ḫaṭar

ṣāfī altun ve zergere ḫavf u ḫaṭar [*ẕerr* bunda müşeddeddür]

Bāşed (8) **ezḳallāb-ı ḫā'in bīşter**

ḫā'in ḳallābdan ziyāderek olur niteki ehlullāh ʿavām ve eşrārdan ḫavf u ḫaṭardadur

Yūsufān (9) **ezreşk-i ziştān maḫfīned**

Yūsuf'lar ziştlerüñ reşkinden mestūrlardur

K'ez ʿadū ḫūbān derāteş mīzīned

zīrā ḫūblar düşmenden (10) āteş üzere dirilürler yaʿnī ziştlerden ḥadden ziyāde miḥnet ü elem çekerler zīrā ḥüsn ü ḳubḥ iʿtibārı ile mābeynde żıddiyyet vardur niteki (11) ḫavāṣ ʿavāmdan ve ṣuleḥā feseḳadan ve ṣāḥib-i diller bīedeblerden cefā vü ʿanā ve derd ü belā görüp zaḥmet ü miḥnet çekerler *Yūsufān*dan (12) murād dilberāndur

---

[873] Hâlbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Enfâl/33.

[874] Şeyh, kavminde ümmetin içindeki peygamber gibidir. Keşfü'l-Hafâ. C. 2. s.562.

Yūsufān ezmekr-i iḫvān derçehend

Yūsuf'lar iḫvānuñ mekrinden çāh u zindāndadur niteki Ḥażret-i Yūsuf'uñ birāderleri (13) bu ḥüsn ü leṭāfetile Ḥażret-i Yūsufı hezār cefā ile Kenʿān'da çāha bıraḳdılar [*çehend*de *çeh çāh*dan muḫaffefdür]

K'ez ḥased Yūsuf begürgān mīdehend

ki ḥasedden Yūsuf'ı (14) ḳurtlara virürler niteki iḫvān Ḥażret-i Yūsuf'a ihānet idüp ʿabdimüzdür diyü anı ṣatdılar ve Ḥażret-i Yaʿḳūb'a ḳurd (15) yidi didiler bu isnād gerçi vāḳıʿ degüldür lākin ḳıyāmete degin ḳaldı

Ezḥased berYūsuf-ı Mıṣrī çi reft

ẓāhir ü maʿlūmdur ki (16) ḥasedden Yūsuf-ı Mıṣrī üzere ne gitdi yaʿnī iḫvānı Ḥażret-i Yaʿḳūb'uñ aña olan iltifātına ḥased idüp aña ne ḳadar cefā (17) itdükleri meşhūr-ı ʿālemdür

Īn ḥased ender kemīn gürgīst-zeft

bu ḥased kemīnde ḳavī vü ʿaẓīm bir ḳurtdur

Lācerem z'īn gürg (18) **Yaʿḳūb-ı ḥalīm**

lācerem bu gürgden yaʿnī evlādınuñ ḥasedinden ḥalīm Yaʿḳūb

Dāşt berYūsuf hemīşe ḫavf u bīm

Ḥażret-i Yūsuf **[N86a]** (19) üzere dā'im ḫavf u bīm ṭutarıdı

Gürg ẓāhir gird-i Yūsuf ḫod negeşt

ẓāhir ḳurd ḫod Ḥażret-i Yūsuf'uñ çevresine ṭolanmadı (20) yaʿnī ḳurd yimedi

Īn ḥased derfiʿl ezgürgān güẕeşt

bu ḥased fiʿl ü teʾşīrde ḳurtlardan geçdi yaʿnī ḥasedüñ żararı niçe mertebe (21) yırtıcı ḳurddan ziyādedür

Zaḫm kerd īn gürg v'ezʿöẕr-i lebīḳ

bu gürg zaḫm eyledi ki maḳṣūd ḥaseddür yaʿnī iḫvān-ı Yūsuf'uñ ḥasedi (22) Yūsuf'a cerāḥat ve elem ü zaḥmet irgürür [*kerd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Āmede k'innā ẕehebnā nestebīḳ

ve ol zaḫmı dürüst itmek içün ḥaẕıḳ-ı ʿöẕrden gelmişdür böyle (23) diyü ki taḫḳīḳ biz gitdük biz sebḳlaşuruz niteki Ḳurʿān-ı ʿAzīm'de bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

“Ḳālū yā ebānā innā ẕehebnā nestebiḳu ve teraknā (24) *Yūsufe ʿinde metāʿinā feekelehu’ẕ-ẕi’bü”*[875]

iḫvān-ı Yūsuf Ḥażret-i Yūsuf’ı çāha bıraḳduḳdan ṣoñra **[M104b]** Ḥażret-i Yaʿḳūb’uñ ḥużūrına gelüp (25) eyitdiler bizüm pederimüz taḥḳīḳ biz gitdük sebḳlaşuruz yaʿnī bizden ḳanġımuz çāpük ve ḳavīdür bilmek içün ṣahrāda segirtmek ḳaṣdın (26) eyledük ve Yūsuf’ı esbābımuz ḳatında terk eyledük yaʿnī ḳoduḳ pes biz ġāfil iken ḳurd Yūsuf’ı yidi *v’ezʿöẕr-i lebiḳ* terkībünüñ maʿnāsı (27) mıṣrāʿ-ı ṣāniye ḳayd olındı maʿnā rūşen olsun içün *lebiḳ* ḥāẕiḳ maʿnāsınadur ki zaḫma nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur zübde-yi (28) kelām budur ki iḫvān-ı Yūsuf Ḥażret-i Yūsuf’a tamām cefā eylediler andan ṣoñra ẓarāfet ü ḥīle ile Ḥażret-i Yaʿḳūb’uñ ḥużūr-ı şerīfinde iʿtiẕār (29) eylediler ḳurd yidi diyü *gürg*den murād ḥaseddür ḥasede isnād sebebine isnād olınan ḳabīlindendür

Ṣad hezārān gürgrā īn mekr nīst

(30) niçe yüz biñ ḳurduñ bu mekri yoḳdur yaʿnī iḫvān-ı Yūsuf peydā itdügi mekr hezārān gürgde yoḳdur zīrā ol mekr ḥasedden ẓāhir olmış (31) bir ḥāletdür

Āḳıbet rüsvā şeved īn gürg bīst

ṣabr eyle ki ʿāḳıbet bu gürg rüsvāy olur murād bu dünyāda herkes ne ḫūyda ise (32) āḫiretde ol ḫūy-ı ḳabīḥa münāsib ṣūretde ḥaşr olur dimekdür niteki Ḥażret-i Mevlānā icmāl ṭarīḳi üzere anı beyān eyler ve niteki bu āyet-i (33) kerīmeden ẓāhirdür

“Fete’tūne efvācen”[876]

[*bīst* bunda ṣabr maʿnāsınadur]

Z’ān ki ḥaşr-i ḥāsidān rūz-ı güzend

zīrā ki ḥased idicilerüñ ḥaşrini ḳıyāmet güni

Bīgümān [H83a] (1) **berṣūret-i gürgān künend**

şeksiz ḳurdlar ṣūreti üzere eylerler yaʿnī ḥasūdları ḥasedi sebebi ile rūz-ı ḥaşrde Allāh Teʿālā’nuñ emriyile (2) ḳurd ṣūretinde ḥayāt bulurlar *rūz-ı güzend* żarar güni maʿnāsınadur ki ḳıyāmet murāddur

---

[875] Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yusufu eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş! Yûsuf/17.

[876] Bölük bölük Allah'a gelirsiniz. Nebe/18.

Haşr-i pür-ḥırş-ı ḫas-ı murdār-ḫ^{v}ār

murdār (3) ve ḥarām yiyici denī ḥarīṣüñ ḥaşri

Ṣūret-i ḫūkī büved rūz-ı şümār

ḥisāb güni ḫınzīra mensūb ṣūret olur ya'nī ḥarīṣ ḫınzīr (4) ṣūretinde ḥaşr olur niteki bu ḥadīṯ-i şerīfde vardur

"Ḥaşru'n-nāsi 'alāniyyātihim ve aḫlāḳihim"[877]

[*rūz-ı şümār* yevme'l-ḥisāb ma'nāsınadur]

Zāniyānrā gende endām-ı nihān

zinā idicilerüñ (5) nihān u mestūr olan 'użvı yaramaz ḳoḳar ola *endām-ı nihān*dan maḳṣūd ẕekerdür

Ḫamr-ḫ^{v}ār ānrā büved gend-i dehān

şārāb nūş (6) idicilerüñ aġzı yaramaz ḳoḳar ola

ḥikāyet İbni Mes'ūd ḥażretlerinden rivāyet olınmışdur ki dimişdür çünki şāribü'l-ḫamr (7) vefāt ide anı defn idüp beni ḥabs eyleñüz andan ṣoñra anuñ ḳabrini açıñuz eger anuñ yüzini ḳıbleden dönmiş bulmazısañuz (8) beni ḳatl eyleñüz *beyt*

Şarāb ezpey-i sürḫ-rūyī ḫorend

V'ez ü 'āḳıbet zerd-rūyī bürend[878]

Gend-i maḫfī k'ān bedilhā mīresīd

(9) maḫfī olan ḳabīḥ rāyiḥa ki o göñüllere irişdi ya'nī dünyāda aḫlāḳ-ı ẕemīme ve ef'āl-i ḳabīḥadan ḥāṣıl olan nihānī ḳabīḥ rāyiḥadan (10) ki ehlullāh āgāh u ḫaberdār oldı [*gend* ḳabīḥ rāyiḥa ma'nāsınadur]

Geşt ender ḥaşr maḥsūs u bedīd

ḳıyāmetde ẓāhir ü āşkār oldı ya'nī rūz-ı ḥaşrde ne hāl (11) ve ṣıfatıla olacaġı henüz dünyāda iken Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dōstlarına rūşen ü āşkārādur

ḥikāyet (12) İmām Ṯa'lebī ḥażretleri getürmişdür ki Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem

---

[877] İnsanların haşrı niyyetlerine ve ahlaklarına göredür. (Keşfü'l-Hafâ, C.2, s.2199; İbn Mace, Sünen, 2/1414)

[878] Şarabı içip yüzleri kızaranların akıbette yüzleri sararacaktır.

“Fete’tūne efvācen”[879]

den su’āl eylediler buyurdılar ki (13) benüm ümmetümden ḳıyāmetde baʿżısı maymun ṣūretinde baʿżısı ḫınzīr hey’etinde ve bir ṭā’ife ṣaġır ve dilsiz ve bir bölük kör (14) ve bir gürūh başı aşaġa ḥaşr olup yüzleri üzere dūzaḫa süreler ve bir cemāʿat aġızlarında dillerini çiyneyeler hālā ki (15) dilleri sīneleri üzere düşmiş ola ve aġızlarından iriñ revān ola ki ehl-i maḥşer anlardan yigreneler ve bir fırḳanuñ dest (16) ü pāyı maḳṭūʿ ola ve bir bölük āteşden dār aġacına aṣılmış gele ve baʿżısınuñ hezār-bār cīfeden ḳabīḥ rāyiḥası ola ve baʿżısı (17) ḳaṭrāndan ḳaftan giymiş gele maymun ṣūretinde ḥaşr olınanlar şol kimselerdür ki **[M105a]** andan bundan işitdügini oña buña (18) fesād u ḫuṣūmete saʿy ide ḫınzīr ṣūretinde ḳopanlar ḥarām yiyenlerdür **[N86b]** ve ṣaġır ve dilsiz olanlar ʿamellerine ʿucb getürenlerdür ve kör (19) ḳopan şunlardur ki nāmeşrūʿ ḥükm idüp ḫalḳa cevr ü ẓulm eylerler başı aşaġa ḥaşr olınan ribā yiyenlerdür ve zebānlarını çiyneyenler ʿulemādur ki (20) ʿilmlerine münāsib ʿamelleri olmaya ve dest ü pāyı munḳaṭıʿ olan ṭā’ife ḳoñşılarını rencīde idenlerdür ve āteşden dāra aṣılmış gelenler (21) ġammāzlardur ve selāṭīne saʿy eylerüm diyü ḫalḳuñ mālını alup mīrī eyleyenlerdür ve ḳabīḥrek rāyiḥa ile gelenler şehevāta tābiʿ olup ṭāʿat (22) ü ʿibādetde olmayanlardur ve ḳaṭrāndan libās giyenler kibr ü nāz ehlidür

Bīşeī āmed vücūd-ı ādemī

ādemīnüñ vücūdı bir bīşe geldi (23) yaʿnī ādemīnüñ vücūdı cānverlerile memlū mīşe gibidür murād ādemīde cemīʿ-i ḥayvānātuñ ṣıfatı mevcūd idügin beyāndur ki aḫlāḳ-ı ẕemīme (24) didükleridür bu ṣıfāt riyāżāt u mücāhedātdan ġayrı ile gitmez [*bīşe* mīşe maʿnāsınadur]

Berḥaẕer şev z’īn vücūd er z’ān demī

bu vücūddan ḥaẕer (25) üzere ol eger ol demden iseñ yaʿnī aṣḥāb-ı dilde olan nefes sende var ise pes ihtimām idüp vücūduñ bīşesini (26) aḫlāḳ-ı ẕemīme cānverlerinden ḫālī eyle tā ʿāḳıbet anlaruñ elinde helāk u pāymāl olmayasın [*demī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Dervücūd-ı mā hezārān gürg ü (27) **ḫūk**

bizüm vücūdımuzda niçe biñ ḳadar ḳurt ve ḫınzīr vardur

---

[879] Bölük bölük Allah'a gelirsiniz. Nebe/18.

18 ḳopanlar ḥarām yiyenlerdür HM: ḥaşr olınanlar şol kimselerdür ki ḥarām yiyeler N

Ṣāliḥ ü nāṣāliḥ ü ḫūb u ḫuşūk

ki ṣāliḥ ü fāsıḳ ve ḫūb u zişt (28) yaʿnī vücūd-ı ādemīde hezārān aḫlāḳ-ı ḥamīde ve hezārān aḫlāḳ-ı ẕemīme vardur *gürg ü ḫūk*dan maḳṣūd aḫlāḳ-ı ẕemīmedür *ṣāliḥ* (29) ve *ḫūb*dan murād aḫlāḳ-ı ḥamīdedür ve *nāṣāliḥ* ve *ḫuşūk*dan maḳṣūd aḫlāḳ-ı ẕemīmedür *ḫuşūk zişt* maʿnāsınadur

Ḥükm ān ḫū rāst (30) **k'ān ġālibterest**

ḥükm ol ḫūyuñdur ki ol ḫūy ġālibrekdür [*ḥükm ḫū*ya mużāf degüldür]

Çünki zer bīş ezmis āmed ān zerest

zīrā çünki (31) zer misden ziyāde geldi ol altundur yaʿnī ādemīde aḫlāḳ-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı ẕemīme mevcūd u muḫteliṭdür lākin ḳanġı ḫūy ġālib (32) ise ḥükm anuñdur ki ḳıyāmetde aña münāsib ḥaşr olınur niteki altun ve baḳır maġşūş olsa şerʿ-i şerīfde ḥükm ġālibdür zekāt beyān olınan (33) maḥalde mübeyyendür ki altun ziyāde olsa altun ḥükmi üzere ṭutılur baḳır ziyāde olsa baḳır ḥükmi üzere ṭutılur

[H83b] (1) **Sīreṭī k'ān dervücūdet ġālibest**

bir sīret ki o senüñ vücūduñda ġālibdür

Hem berān taṣvīr-i ḥaşret vācibest

senüñ ḥaşruñ hem (2) ol taṣvīr üzere vācibdür yaʿnī ḳıyāmetde ol ṣūretile ẓāhir olursun [*ḥaşret*de *tā* ḫiṭāb içündür]

ḥikāyet bir şeyḫ bir ʿavānı gördi (3) ki bir maẓlūmı rencīde eyler ol ʿavāna bir ʿaṣā urdı fevrī ol ʿavān helāk oldı oradan ḳaldırup anı defn eylediler (4) ehl-i İslām'uñ pādşāhı bu ḫuṣūṣ içün perīşān-ḫāṭır olup teredüdde ḳalmış idi çünki bu ḫaber şeyḫe irişdi eyitdi (5) ben bir kelb depeledüm ve bir maẓlūmı anuñ elinden ḫalāṣ eyledüm pādşāh buyurdı ki anuñ ḳabrini açdılar ḳabrinde bir siyāh kelb buldılar (6) pes her kim yaramazlarıla yār ola elbette anlardan aña ḳabāḥat eṣer eyler ve her kim ki eyülere yār ola ol kimsede sāʿadet ẓāhir olur (7) niteki Ḫażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu aña işāret buyurur

32 şerʿ-i şerīfde H-

Sāʿatī gürgī derāyed derbeşer

bir sāʿatde benī-ādeme ḳurtluḳ gelür yaʿnī gāhī anda ḳurt (8) gibi yırtıcıluk ḫūyı ẓāhir olur gürg ḫūylu yāre muḳārin ü muṣāḥib olduġıçün [*beşer* benī-ādem maʿnāsınadur *gürg*den maḳṣūd bed-ḫūydur]

Sāʿatī Yūsuf-ruḫī [M105b] hemçün ḳamer

bir sāʿatde (9) ay gibi Yūsuf-ruḫluḳ gelür bu vech üzere *gürgī* ve *ruḫī*de *yā* maṣdar içün olur *yā* vaḥdet içün olup maʿnā böyle olmaḳ (10) mümkindür bir sāʿatde benī-ādeme bir ḳurt gelür yaʿnī nāmaʿḳūl müṣāḥibüñ muṣāḥabet ü muḳārenetinden gürg-ḫūyī gelür ḳurt gibi (11) yırtıcı olur bir sāʿatde benī-ādeme Yūsuf-ruḫ gelür yaʿnī ḫūb u laṭīf yāruñ muṣāḥabet ü muḳārenetinden bir laṭīf ḫūy ḥāṣıl (12) olur ki ẓāhirde beşer ve maʿnāda ḳurtdur ve zāhirde beşer ve maʿnāda āftāb gibi rūşen ü münevverdür Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi (13) ve sellem buyurmışdur

"Men erādallāhu bihī ḫayran razeḳahullāhu ḫalīlen ṣāliḥan in nesiye ẕekerahū ve in ẕekera eʿānehū"[880]

[*Yūsuf-ruḫ*dan murād ḫūy-ı nīkdür]

Mīreved ezsīnehā dersīnehā

(14) sīnelerden sīnelere gider [*mīreved* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Ezreh-i pinhān ṣalāḥ u kīnehā

pinhān yoldan ṣalāḥ u kīneler yaʿnī

"Eṭ-ṭabīʿatü sāriḳatün"[881]

ḥasebince muṣāḥabet (15) ü muḳārenetün tamām sirāyet ü teʾṯīri muḳarrer idügin işʿārdur meṯelā bir kimse ṣāliḥ ü laṭīf ḫūy bir kimseye muṣāḥib ü muḳārin (16) olsa anlardan aña ṣalāḥ ve eyü ḫūy teʾṯīr ve sirāyet eyler ve ger fāsıḳ u bed-ḫūy bir kimseye muḳārin ü muṣāḥib olsa anlardan aña (17) fısḳ u ḳabīḥ ḫūy sirāyet ü teʾṯīr eyler

---

8 ḫūylu HM: ḫūyluluḳ N

[880] Allah kimin için hayır murad ederse onu Salih bir dost olarak rızıklandırır. Unuttuğu zaman ona hatırlatır. (İsmini) andığında ona yardım eder. Hadislerde Salih ve Halil olarak rızıklandırır yerine Salih bir vezir kılar geçiyor. (Kenzu'l-Ummal, 14939)

[881] Fıtrat hırsızdır.

Belki ḫod ezādemī dergāv u ḫar

belki ḫod ādemīden gāv u ḫara [*ādemī*de *yā* nisbet içündür]

Mīreved dānāyi vü ʿilm ü hüner

(18) dānāluḳ ve ʿilm ü hüner gider **[N87a]** yaʿnī ādemīnüñ taʿlīmi ile ḥayvānāt ṣāḥib-i hüner olurlar bu ḥālet ziyāde rūşendür çünki (19) ḥayvanāta benī-ādemüñ muḳārenet ü taʿlīminden ʿilm ü hüner irişüp müteʾeṩṩir olur pes insāndan insāna teʾṩīr eylemek ḫod ziyādedür Ḥażret-i (20) Mevlānā ādemīnüñ ḫūyı ve hüneri ḥayvānāta teʾṩīr itdügini icmālen işāret eyledi daḫı rūşen itmek içün miṩāl getürmege şürūʿ (21) eyledi

Esb-i süksük mīşeved rehvār u rām

ser-keş ü nāhemvār esb ādemīnüñ taʿlīm ü teʾdībi ile rehvār u rām olur yaʿnī reftārı (22) laṭīf olup muṭīʿ olur *süksük* serkeş ve yelegen maʿnāsınadur *rehvār* yorga maʿnāsınadur

Ḫırs bāzī mīküned büz hem selām

(23) ḫırs bāzī büz daḫı selām eyler yaʿnī ayu oynar ve güreşür ve keçi selām virür ve ʿaḳllar müteḥayyir olacaḳ yirlere çıḳar ve sāʾir-i (24) ḥayvānāt daḫı muʿallim ü hünermend olmaġa ḳābildür *ḫırs* ayu *büz* keçi maʿnāsınadur [*bāzī* oyun maʿnāsınadur]

Reft ender seg ziādemyān heves

ādemīlerden sege (25) heves gitdi yaʿnī kelb taʿlīme muḳārin olduġından ötüri

Yā şübān şüd yā şikārī yā ḥares

yā çoban oldı ki ḳoyunları (26) ḳurtdan ḥıfẓ eyler yā şikār ṣayd idici oldı yā ḥāfız u pāsbān oldı [*şübān* çoban maʿnāsınadur]

Derseg-i aṣḥāb ḫūyī zʾān vüfūd

Aṣḥāb-ı Kehfʾüñ (27) kelbine ol cemāʿatden yaʿnī Aṣḥāb-ı Kehfʾden bir ḫaṣlet gitdi [*vüfūd* cemāʿat maʿnāsınadur]

Reft tā cūyā-yı Allah geşte būd

tā Allāh Teʿālā ḥażretini ṭaleb idici olmış oldı (28) yaʿnī Aṣḥāb-ı Kehfʾüñ muḳārenetinden kelb müteʾeṩṩir olup Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretine ṭālib oldı *beyt*

---

20 eyledi HM: buyurdı N

Seg-i Aṣḥāb-ı Kehf rūzī çend

(29) *Pey-i nīkān girift ü merdüm şüd* [882]

çünki Aṣḥāb-ı Kehf Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ tevfīḳi ile Daḳyanus'dan firār eylediler bir çoban anlara hem-rāh oldı (30) ki anuñ bir kelbi var idi anlarıla bile gitdi çobana eyitdiler kelbi menʿ eyle bizümile gelmesün çoban kelbi sürmek istedi kelb faṣīḥ zebānile (31) anlara eyitdi beni niçün sürüp ururusz ben daḫı siz ṭaleb itdügüñüz Ḫudā'yı ṭaleb eylerüm **[M106a]** çünki kelbüñ bu sözini işitdiler taʿaccüb idüp (32) bile gitdiler Aṣḥāb-ı Kehf'ün kelbi cennete dāḫil olan ḥayvanātdandur

Her zamān dersīne nevʿī ser küned

her zamān sīnede bir nevʿ ser eyler (33) yaʿnī peydā vü ẓāhir olur [*küned* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Gāh dīv ü geh melek geh dām u ded

gāhī şeyṭān ve gāhī firişte ve gāhī dām u ded yaʿnī sibāʿ u ṭuyūr zübde-yi kelām **[H84a]** (1) budur ki gāhī vesvese-yi şeyṭānī ve mekr-i nefsānī ve gāhī tevfīḳ-i Yezdānī ve ilhām-ı Rabbānī ve gāhī ṣıfat-ı sebʿ ve ḫaṣlet-i ḥayvānī (2) ẓāhir olup ġażab u ḥiddet ve ġaflet ü ṭamaʿ ẓuhūr bulur [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

Z'ān ʿaceb bīşe ki her şīr āgehest

ol ʿaceb bīşeden ki her şīr āgāhdur yaʿnī (3) vücūd-ı insānī bir mīşedür ki anda envāʿ-ı cānverler vardur ol mīşeden şīr ḫaberdārdur seg ve ḫar ḫaberdār degüldür

Tā bedām-ı (4) **sīnehā pinhān rehest**

tā sīneler dāmına pinhān yol vardur yaʿnī ol ʿaceb bīşeden tā sīneler dāmına nihānī ṭarīḳ vardur bu ḫuṣūṣdan (5) şīr āgāhdur pes

"Mine'l-ḳalbi ile'l-ḳalbi revzene" [883]

ḥasebince evliyā'ullāhdan aḫlāḳ-ı ḥamīde kesb itmege saʿy eyle tā menāfiʿ-i keşīreye (6) vuṣūl bulasın şīrden murād ṣāḥib-i dildür

---

[882] Ashab-ı Kehf'in köpeği birkaç gün iyilerin ardından gitti ve insan oldu.
32 Aṣḥāb-ı Kehf'ün kelbi N: seg-i Aṣḥāb-ı Kehf HM

[883] Kalpten kalbe yol vardır.

Düzdiī kün ezderūn mercān-ı cān

Ey kem ezseg ezderūn-ı ʿārifān

ey segden (7) kem cān mercānını bir düzdlük ile derūn-ı dilden ʿāriflerüñ derūnından yaʿnī seg-i Aṣḥāb-ı Kehf'üñ anlardan sīret-i nīk (8) kesb idüp ādemī olup cennete girse gerekdür ey segden kem cān u dilden evliyāʾullāhdan ḫıṣāl-i ḥamīde ve ḳurb-ı İlāhī'nüñ düzdlügine (9) saʿy eyle zīrā bunuñ gibi düzdlük hüner ve maḳbūldür

Çünki düzdī bāri ān dürr-i laṭīf

çünki uġurlarsın bārī ol laṭīf dürri (10) uġurla niteki ʿarab'da ḍarbu meṣeldür

"İẕā seraḳte fesriḳi'd-dür"[884]

Çünki ḥāmil mīşevī bārī şerīf

çünki yük götürici (11) olursın bārī şerīf nesneye ḥāmil ol zübde-yi kelām budur ki çün bir nesnenüñ ḥuṣūli içün saʿy idüp zaḥmet çekersin (12) bārī Ḫudāyī ʿāriflerden ḳurb u viṣāl ve müşāhede-yi cemālden ötüri zaḥmet ü belā çeküp saʿy u gūşiş eyle *beyt*

(13) *Cāmī çü nīst kār-ı tu ġayr ezcefā-keşī*

Bārī cefā-yı ān ki keşīden girye küned[885]

Fehm kerden-i mürīdān ki Ẕünnūn dīvāne neşüdeest (14) ***ḳāṣıd kerdeest***

mürīdlerüñ fehm eylemesi beyānındadur ki Ẕünnūn dīvāne olmamışdur belki bir ḥikmet içün ḳaṣd ile eylemişdür

(15) **Dōstān derḳışşa-yı Ẕünnūn şüdend**

dōstlar Ẕünnūn'uñ ḳışṣasında zindān cānibine gitdiler

Sūy-ı zindān u derān reʾyī (16) **zedend**

ve orada bir reʾy **[N87b]** urdılar ve tedbīr eylediler böyle diyü [*sūy-ı zindān*uñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı]

K'īn meger ḳāṣıd küned yā ḥikmetīst

ki bunı varısa ḳaṣdıla eyler yā bir sır (17) ve bir ḥikmet vardur bu ḥālet ʿabeṣ ve laġv degüldür

---

[884] Çalacağın zaman inci çal.

[885] Ey Cami, senin işin cefa çekenlerden farklı değilse, bari o gözyaşı dökenin cefası olsun.

Ū derīn dīn ḳıblesī vü āyetīst

zīrā o yaʿnī Ẕünnūn bu dīnde ki murād dīn-i İslām'dur (18) bir ḳıble vü muḳtedā ve bir nişān u şāḥib-i şöhretdür *ḳıble* muḳtedā maʿnāsınadur

Dūr dūr ezʿaḳl çün deryā-yı ū

çünki böyledür (19) pes anuñ deryā gibi ʿaḳlından ziyāde baʿīddür

Tā cünūn bāşed sefeh fermā-yı ū

tā cünūn aña sefāhet buyurıcı ola yaʿnī cünūndan aña (20) sefāhet irişe *sefeh-fermāy* vaṣf-ı terkībidür Sürūrī Efendi raḥmetullāh *"tā cünūn u sefāhet aña ḥākim ola"* bu maʿnā ḫaṭādur (21) zīrā sefeh iʿtibār olınmasa *fermāy* emr-i ḥāżır olmaḳ lāzım gelür bu ḫod bu maḥalde muḥāldür bu söz Sürūrī Efemdi'nüñ **[M106b]** vech-i evveline (22) göredür vech-i şānīsi laṭīfdür [*sefeh* sefāhet maʿnāsınadur]

Ḥāşa lillāh ezkemāl-i cāh-ı ū

ḥāşā lillāh anuñ kemāl-i cāh ve ʿālī-ḳadrinden

K'ebr-i bīmārī büpūşed (23) **māh-ı ū**

ki bīmārluḳ seḥābı anuñ māhını örte yaʿnī cünūn u sevdā anuñ ʿaḳlına ġālib ola [*māh*dan murād bunda ʿaḳldur]

Ū zişerr-i ʿāme ender ḫāne şüd

(24) o ki murād Ẕünnūn'dur yā ʿavāmuñ şerrinden ḫānede oldı yaʿnī ʿavāmuñ muṣāḥabetinden perīşān u bīḥużūr olduġından (25) ötüri ḫalḳdan maḫfī vü pinhān oldı zīrā meşāyıḫa ʿuzlet lāzımdur

Ū zineng-i ʿāḳılān dīvāne şüd

yā budur ki Ẕünnūn ʿāḳıllerüñ (26) ʿār u nenginden dīvāne oldı yaʿnī ʿaḳl-ı maʿāş ṭabaḳasında ḳalmış ʿuḳalānuñ ziyāde ġaflet ü ġurūrını görüp ġayret ü ʿārından (27) kendüsini dīvāne gösterdi tā ki bu ʿuḳalā zümresinden degüldür belki mecānīn zümresindendür diyeler bu sözler dōstlaruñ (28) sözleridür

Ū ziʿār-ı ʿaḳl-ı künd-i ten-perest

yāḫūd o ki murād Ẕünnūn'dur ten-perest künd ü żaʿīf ʿakluñ ʿārından [*ten-perest* vaṣf-ı terkībīdür]

Ḳāṣıden (29) **reftest ü dīvāne şüdest**

ḳaşdıla gitmişdür dīvāne olmışdur yaʿnī tenezzül ṭarīḳi ile kendüsini mecnūn gösterdi cismānī (30) levāzım ḳaydında olup rūḥānī aḥvāl tedārükinde olmayan żaʿīf ü ḳabīḥ ʿaḳlınuñ ʿārından Ḥażret-i Mevlānā ʿaḳl-ı maʿāş fikrinde (31) olup ʿaḳl-ı maʿāddan dūr olanlaruñ maʿnāda mecnūn olduḳların işʿār eyler *ʿakl-ı künd* kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesi ile żaʿīf (32) ʿaḳl maʿnāsınadur *belīd* bā-yı ʿArabī ile ʿaḳlı tīz ü ḳavī olmayan kimsedür Türkī'de aña *künd* dirler *gend* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥasıyıla (33) ḳabīḥ rāyiḥa maʿnāsınadur *ʿaḳl-ı gend* ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl ʿaḳl maʿnāsınadur

Ki bebendīdem ḳavī v'ez sāz-ı gāv

ki beni muḥkem bağlañuz ve gāvuñ **[H84b]** (1) düzeninden yaʿnī gāvuñ ḳuyruġından

Berser ü püştem bezen v'īnrā mekāv

başuma ve arḳama ur ve bunı fāş eyleme ve şorma niteki (2) ʿādetdür bīmār-ḫānelerde dīvāneleri gāv etinüñ pāresi ile ururlar keennehū bu sözler dōstān ṭarafındandur ki *bebendīdem*de (3) olan *ki* rābıṭa içündür baʿż-ı nüsaḫda

Ki bebendem ey fetī v'ez sāz-ı gāv

vāḳıʿdur

Tā zizaḫm-ı laḫt yābem men ḥayāt

tā laḥm-ı gāvuñ pāresinüñ (4) zaḫmından ben ḥayāt bulam [*laḫt* pāre maʿnāsınadur]

Çün ḳatīl ezgāv-ı Mūsā ey şiḳāt

ey şikāt Ḥażret-i Mūsā'nuñ gāvından maḳtūl ḥayāt bulduġı gibi niteki (5) bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Ve iẕ ḳāle Mūsā liḳavmihī innallāhe ye'müruküm en teẕbehū baḳaraten ḳālū etetteḫiẕünā hüzüven"[886]

ḳıṣṣa budur ki (6) Benī-İsrā'il'de bir ġanī pīr var idi ki ziyāde meşhūr idi çünki pīr öldi anuñ bir püseri ḳaldı ol pīrüñ birāderinüñ (7) oġulları pīrüñ püserini ḳatl eylediler mīrāṯ kendülerine tīz vāṣıl olsun içün ve maḳtūl püseri şehrüñ ḳapusında bıraḳdılar

---

31 dūr olanlaruñ HM: dūr olup taḳayyüd itmeyenlerüñ N

[886] Musa, kavmine: "Allah bir sığır kesmenizi emrediyor," demişti de: "Bizimle alay mı ediyorsun?" demişlerdi. Bakara/67.

(8) *“Ve iẕ ḳateltüm nefsen fe’ddāre’tüm fīhā vallāhu muḫricün mā-küntüm tektümün”*[887] ḥükmi üzere anuñ ḳanı ḥaḳḳında ḫuṣūmet eylediler Ḥażret-i (9) Mūsā’ya ʿaleyhi’s-selām vaḥy geldi böyle diyü ki Benī-İsrā’il’e di ki bir gāvı boġazlıyalar daḫı

“Feḳulnā’ḍribūhū bibaʿżihā”[888]

mūcibince (10) ol gāvuñ etinüñ baʿżısı ile ol maḳtūli ursunlar tā diri olup kendüsini ḳatl iden kimseyi ʿıyān ide çünki ol maḳtūli ol baḳaruñ (11) etiyile urdılar diri olup eyitdi ki benüm ʿammumuñ oġulları öldürdiler ve yine şirret idüp dāʿvā ve ḫuṣūmet eylediler [*ṣiḳāt ṣiḳa*nuñ cemʿidür]

(12) **Tā zizaḫm-ı laḫt-ı gāvī ḫoş şevem**

tā gāva mensūb olan gūşt pāresinüñ zaḫmından ḫoş olam [*gāvī*de yā nisbet içündür]

[N88a] Hem çü küşte-gāv-ı Mūsā (13) **geş şevem**

Ḥażret-i Mūsā gāvınuñ maḳtūli gibi ḫūb u maḳbūl olam yaʿnī **[M107a]** emr-i İlāhī ile boġazlanan baḳaruñ etinden ḥayāt bulan maḳtūl (14) şehādeti iʿtibārı ile niçe maḳbūl ise ben daḫı ancılayın maḳbūl olam baʿż-ı nüsaḫda *küşte*den ṣoñra vāv-ı ʿāṭıfe vāḳıʿ olur (15) lākin vāv-ı ʿāṭıfesiz rūşendür

Zinde şüd küşte zizaḫm-ı düm-i gāv

maḳtūl gāvuñ ḳuyruġı zaḫmından diri oldı

(16) **Hemçü mis ezkīmyā şüd zer-i sāv**

mis gibi ki kīmyādan sāv altunı oldı yaʿnī mis kīmyādan ṣāfī vü ḫāliṣ altun olduġı (17) gibi ol maḳtūl daḫı mevtden ḫalāṣ olup āşkāre ḥayāt buldı *sāv* ḫarāc maʿnāsınadur ki anuñ altunı ṣāf u ḫāliṣ olur (18) *sāverīṣ* ṣıġır maʿnāsına daḫı gelür bunda gāv münāsebeti ile ḫūb vāḳıʿ olmışdur egerçi bunda maḳṣūd degüldür bu beytlerden (19) murād ne idügi aşaġada meẕkūr olan beytlerden ẓāhir olur [*mis* baḳır maʿnāsınadur]

Küşte bercüst ü bügüft esrārrā

maḳtūl ḥayāt bulup yirinden (20) ṣıçradı ve esrārı didi ki *esrār*dan murād güft beytidür

---

[887] Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Halbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır. Bakara/72.

[888] "Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun" dedik. Bakara/73.

Vā nümūd ān zümreī ḫūn-ḫᵛārrā

ve ol ḳan içici zümreyi āşkāre (21) göseterdi yaʿnī kendüsini ḳatl idenleri bildürdi

Güft rūşen k'īn cemāʿat küşteend

rūşen ü āşkāre didi ki beni bu cemāʿat (22) depelemişlerdür [*k'īn ki īn* taḳdīrindedür]

K'īn zamān derḫaşmiem āşüfteend

ki bu zamān benüm ḫuṣūmetümde perīşān u āşüftelerdür yaʿnī ẓāhirde perīşān u ġamgīnlerdür (23) Ḥażret-i Mevlānā gāv ḳıṣṣasınuñ ḥiṣṣesi beyānına şürūʿ eyledi

Çünki küşte kerded īn cism-i girān

çünki bu ṣaḳīl cism (24) gāv gibi maḳtūl ola yaʿnī cismānī vü nefsānī ḥālāt andan refʿ ola [cism-i girānuñ küşte olmasından murād nefsüñ aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olmasıdur]

Zinde kerded hestiī esrār-dān

esrār-dānuñ vücūdı diri olur *esrār-dān*dan murād rūḥdur ki çün (25) bir kimse riyāżet ü mücāhedeye saʿy idüp

"Mūtū ḳable en temūtū"[889]

ḥasebince ḥayāt-ı rūḥānīye vuṣūl bulup

"Vennāsü niyāmün feiẓā mātū intebhū"[890]

(26) muḳteżāsınca ḫᵛāb-ı ġafletden berī olup aḥvāl-i āḫiret tedārükinde ola kendüsine rūşen ü ẓāhir olur ki behişt ehlinden (27) yā dūzaḫ ḫalḳından mıdur niteki Ḥażret-i Mevlānā işāret buyurur

Cān-ı ū bīned behişt ü nārrā

henüz bu dünyāda iken anuñ rūḥı behişt (29) ü dūzaḫı görür

Bāz dāned cümle-yi esrārrā

cemīʿ-i esrārı āşkāre bilür

---

24 esrār-dānuñ vücūdı diri olur H-

[889] Ölmeden evvel ölünüz. (Aclunî, Keşfu'l-Hafa, 2/384, Müessetü'r-Risale, Beyrut, 1405; Ebu'l-Ala, Tuhfetu'l-Ahvezi, 6/515, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut)

[890] İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar. (Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 2/414)

Vā nümāyed ḫūniyān-ı dīvrā

şeyṭānuñ ḫūnları aña āşkāre görinür yaʿnī şeyāṭīn ki ḫalḳı helāk idicilerdür ṭarīḳ-i Ḥak'dan dūr idüp ḍalālete bıraḳmaġıla anları āşkāre müşāhede eyler

(30) **Vā nümāyed dām-ı ḫudʿa vü rīvrā**

mekr ü ḥīlenüñ dāmı aña āşkāre görinür yāʿnī şeyāṭīn insānı ne vechile mekr ü ḥīle idüp maġrūr (31) u ġāfil itdügini tamām müşāhede eyler *vā nümāyed* bunda āşkāre gösterür maʿnāsına ẓāhir degüldür

Gāv küşten hest ezşarṭ-ı ṭarīḳ

(32) gāvı boġazlamaḳ ṭarīḳüñ şarṭındandur yaʿnī ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a muvāfıḳdur [*ezşarṭ-ı ṭarīḳest* taḳdīrinde ki *hest*de *hā* zā'iddür]

Tā şeved ezzaḫm-ı dümeş cān müfīḳ

tā anuñ dümi zaḫmından cān müfīk (33) ola yaʿnī ifāḳat ü selāmet bula murād budur mādām ki cismānī aḥvāl refʿ olmaya cān ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a sālik olmaġa ḳādir olmaz

[H85a] (1) **Gāv nefs-i ḫ^{v}īşrā zūter büküş**

kendü nefsüñ gāvını tīzrek depele [*büküş* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā şeved rūḥ-ı ḫafī zinde behuş

tā ḫafī rūḥ hūşıla diri ola yaʿnī (2) nefsüñi aḫlāḳ-ı ẕemīme ve efʿāl-i ḳabīḥadan pāk eyle tā ki rūḥ-ı insānī ʿışḳ u riyāżetile ḥayāt bulup rūḥānī ḥālete vuṣūl bula (3) *zūter zūdter* maʿnāsınadur ki dāl ḥaẕf olınmışdur *beter bedter* maʿnāsına olup andan *dāl* ḥaẕf olınduġı gibi

[M107b] ***Rücūʿ-ı beḥikāyet-i*** (4) ***Ẕünnūn raḥmetullāhu ʿaleyh***

Ẕünnūn'uñ ḥikāyetine rücūʿ eylemesi beyānındadur raḥmetullāhu ʿaleyh

Çün resīdend ān nefer nezdīk-i ū

çünki (5) ol nefer Ẕünnūn ḥażretlerinüñ ḥużūrına irişdiler

Bāng berzed hey kiyānīd itteḳū

çaġırdı hey kimlersiz saḳınuñ

Bā edeb güftend (6) **mā ezdōstān**

ol gürūh edebile eyitdiler biz dōstlaruñuzdanuz

Behr-i pürseş āmedīm īn cā becān

ṣıdḳ u iḫlāṣ ile bunda senüñ ḫātıruñı (7) ele alup ḥālüñi ṣormaḳdan ötüri geldük [*becān* bunda ṣıdḳ u ıḫlāṣıla maʿnāsınadur]

Çü ne ey deryā-yı ʿaḳl-ı ẕūfünūn

ey ẕū-fünūn ʿaḳl deryāsı nicesin

Īn çi bühtānest (8) **berʿaḳlet cünūn**

senüñ ʿaḳluñ üzere cünūn bu ne bühtāndur yaʿnī senüñ ʿaḳluñ cünūndan berīdür

Dūd-ı külḫen key resed derāftāb

(9) külḫenüñ tütüni āftāba ḳaçan irişür ki āftāb andan mükedder ola

Çün şeved ʿAnḳā şikeste ezġurāb

ʿAnḳā ġurābdan ḳaçan ṣınmış ve zebūn olur (10) ḥālā ki niçe biñ ġurāba ʿAnḳā ġālib **[N88b]** olur bizüm ḳatımuzda muḳarrer oldı ki sende cünūndan eṣer yoḳdur

Vā megīr ezmā beyān kün īn (11) **süḫan**

bizden girü ṭutma bu sözi beyān eyle [*megīr* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Mā muḥibbānīm bāmā īn mekün

biz muḥiblerüz bize bunı eyleme yaʿnī esrār u aḥvālüñi bizden pinhān eyleme (12) bu ṭarīḳi iḫtiyār itdügüñ ḥikmetini ʿıyān eyle

Mer muḥibbānrā neşāyed dūr kerd

muḥiblerüñ ḥużūruñdan dūr eylemek lāyıḳ degüldür

Yā ber ü pūş u (13) **daġal maġrūr kerd**

yā tesettür ve ḥīle ve ḫudʿa ile muḥiblerüñi maġrūr u ġāfil eylemek lāyıḳ degüldür

Rāzrā endermiyān āver şehā

ey şāh (14) rāzı ortaya getür

Rū mekün derebr-i pinhān nī mehā

ey māh yüzüñi seḥābda ziyāde pinhān eyleme

---

12 ʿıyān eyle HM: ʿıyān u beyān eyle N

Mā muḥibb ü ṣādıḳ u dil-ḫasteïm

(15) biz muḥibb ü ṣādıḳuz cemīʿ-i ḫuṣūṣda ve senüñ bu ḥālüñden ötüri dil-ḫaste ve perīşān ḫāṭıruz

Derdü-ʿālem dil betu derbesteïm

iki ʿālemde (16) gönlimüzi saña bağlamışuz yaʿnī cān u dilden senüñ mürīdlerüñüz senden ġayrısını bilmezüz bunda tenbīh budur ki

"Ed-dünyā ḥarāmün (17) *ʿalāehlü'l-āḫirati ve'l-āḫiratü ḥarāmün ʿalāehli'd-dünyā ve hümā ḥarāmāni ʿalāehlillāhi"*[891]

mürīde lāzım olan budur ki anuñ ḳatında mürşidinden (18) ʿaẕīmü'l-ḳadr ve refīʿü'ş-şān kimse olmaya tā ki mürşidinden ziyāde feyż-peẕīr ola niteki ʿāşıḳān-ı Ḫudā'ya lāzımdur ki Ḥażret-i (19) Ḫudā'dan ġayrı bir nesneye meyl ü maḥabbet itmeye ve andan irişen cefāyı vefā ʿadd idüp cemīʿ-i belāya cān u dilden ṣābir ola

(20) **Fuḥş āġāzīd ü düşnām ezgüzāf**

Ẕünnūn ḥażreti çünki anlardan bu sözleri işitdi güzāfdan fuḥş ve düşnāma başladı (21) yaʿnī bībāk anlara nāmaʿḳūl sözler söyleyüp sögdi [*fuḥş* nāmaʿḳūl söz maʿnāsınadur *güzāf* ʿabeş maʿnāsınadur]

Güft ü dīvānegāne zī vü ḳāf

Ẕünnūn ḥāżreti anları imtiḥān itmek (22) içün dīvāneler gibi zī ve ḳāf didi yaʿnī ḫalṭ-ı kelām idüp raṭb u yābis söylemege başladı

Bercehīd ü seng perrān kerd ü (23) **çūb**

yirinden ḳalḳdı ve kendüsiyile muṣāḥabet iden muḥiblerine ṭaş ve degnek perrān eyledi yaʿnī atdı

Cümlegī big'rīḫtend (24) **ezbīm-i kūb**

ḍarb ve kūb ḫavfından cemīʿisi öñinden ḳaçdılar [*bīm* ḫavf maʿnāsınadur]

Ḳahḳaha ḫandīd ü cünbānīd ser

ḳahḳaha ile güldi ve başını (25) oynatdı gūyā ki dīvānedür

---

[891] Dünya ahiret ehline haramdır ve ahiret dünya ehline haramdır, Allah ehline ise ikisi (dünya ve ahiret) haramdır.

Güft bād-ı rīş īn yārān niger

eyitdi bu yārānuñ ṣaḳalınuñ yilini gör yaʿnī maḥabbet ve dōstluḳ daʿvāsın (26) idüp dōstuñ cefā vü balāsından firār eylerler zihī kiẕb-i ṣarīḥ *beyt*

Yārān büved ki ṣabr küned bercefā-yı yār

(27) *Terk-i rıżā-yı ḫ*^{v}*īş küned bārıżā-yı yār* [892]

Dōstān bīn kū nişān-ı dōstān

dōstları gör ḳanı dōstlaruñ nişānı yaʿnī bunlar (28) dōst degüldür

Dōstānrā renc bāşed hemçü cān

dōstlara **[M108a]** dōstuñ renc ü belāsı cān gibidür yaʿnī dōstuñ cevr ü cefāsından (29) bīḥużūr olmazlar belki cān u dilden şevḳ u ẕevḳ eylerler *beyt*

Ġaraż ezʿışḳ-ı tuem çāşnī-yi derd ü ġamest

(30) *Verne zīr-i felek esbāb-ı tenaʿum çi kemest* [893]

Key kerān gīred zirenc-i dōst dōst

dōst dōstuñ rencinden ḳaçan kenār ṭutar (31) yaʿnī dōst-ı ṣādıḳ oldur ki dōstdan irişen renc ü elemden iʿrāż eylemeye

Renc maġz u dōstī ānrā çü pōst

renc maġzdur ve (32) dōstluḳ aña pōst gibidür yaʿnī dōstdan irişen renc maġz gibidür ve dōstluḳ aña pōst gibidür niteki maġzuñ leṭāfeti pōstıla (33) olmaḳdur beherḥāl maġz ḫod pōstsuz olmaz dōstuñ cevr ü cefāsı ṣādıḳ dōsta maġz gibi laṭīf gelür zīrā dōstluḳ sebebi **[H85b]** (1) ile cevr ü cefā aña ẕevḳ u ṣafā görinür *beyt*

Tuyī ki derd ü ġamet yār-ı nāgüzīr-i menest

Cefā vü her çi resed eztu dīl-peẕīr-i (2) *menest* [894]

[*maġz* ilik ve beynī ve her nesnenüñ içi bādām ve fınduḳ içi gibi]

---

[892] "Yaran odur ki, yarin cefasına sabr eder ve yarin rızası uğruna kendi rızasını terk eder."

[893] 'Senin aşkında benim amacım dert ve gam çeşnisidir. Değilse feleğin altında nimetlenme sebeplerim zaten eksiktir."

33 dōstluḳ HM: dōstluġı N

[894] Sen ki dert ve gamınla benim çaresiz yarimsin, senden cefa veya her ne gelirse benim gönlümün kabulüdür.

Nī nişān-ı dōstī şüd ser-ḫoşī

dōstluġuñ nişānı bāş ḫoşluġı olmadı mı

Derbelā vü āfet ü miḫnet-keşī

belā vü āfet ve miḫnet-keşlükde (3) yaʿnī dōstluġuñ nişānı belā vü zaḥmetde ve mīhnet ü elem çekicilükde mesrūr ve ḫoş ve ḫandān ola teng-dil ve bīḫużūr ve perīşān-ḫāṭır (4) olmaya *ḫoşī* bunda baş ḫoşluġı maʿnāsınadur mestlük maʿnāsına degüldür niteki bu beytde başı ḫoş maʿnāsınadur ki (5) muḥabetden kināyetdür *beyt*

Kesīrā ki ser-ḫoş büved bāyekī

Neyāzāred ezvey beher endekī[895]

bu beytde yā yoḳdur ol sebebden (6) başı ḫoş maʿnāsınadur mıṣrāʿ-ı şānīde bu vech daḫı cāʿizdür belā-keşlükde ve āfet-keşlükde ve miḫnet-keşlükde bu vech üzere *keşī* (7) lafẓı üçine bile ṣarf olınur ki üçi daḫı vaṣf-ı terkībī olup *yā* maṣdar içün olur *āfet dāhiye* ve *dāhiye* ʿaẓīm belā maʿnāsınadur (8) ve şerḥ olınan beytde istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur

Dōst hem çü zer belā çün āteşest

dōst altun gibidür belā āteş gibidür [*zerest* taḳdīrindedür]

(9) **Zer-i ḫāliṣ derdil-i āteş ḫaşest**

ḫāliṣ altun āteş içinde laṭīfdür pes **[N89a]** ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ oldur ki maʿşūḳınuñ cevr ü cefāsından iʿrāż (10) eylemeye belki maʿşūḳuñ elinden her ne ise müteʾellim olmayup ḫandān ola farażā derd ü ʿanā ve miḫnet ü cefādan ḫunīn-dil olsa mesrūr u (11) ḫandān olup beşāşet iẓhār ide zīrā muṣībet ü belā sebeb-i ḳurb u velādur [*ḫaş*da *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün] *beyt*

Bādil-i ḫūnīn leb-i ḫandān beyāver hemçü cām

(12) *Nī geret zaḫmī resed āyī çü çeng ender ḫurūş*[896]

beyt

Bende hemān bih ki belā-keş büved

ʿŪd hemān bih ki derāteş büved[897]

---

[895] Sarhoş olan bir kimse bir diğerinden gelen ufacık bir şeyden dolayı incinmez.
6 āfet-keşlükde HM: āfetlükde N

[896] Kanlı gönülle handan dudağı bir kadeh gibi getir. Eğer sende bir yara açarsa çeng gibi coşma.

[897] Bela çeken bende daha iyidir. Ateş içinde olan ud daha iyidir.

(13) bir ṣāḥib-dil eyitdi maḥabbet ve dōstluḳ dört ḳısm üzeredür birisi merd ü zen ortasındadur ki aña şehvet dirler birisi daḫı māder (14) ve ferzendleri ortasında olur ki aña şefḳat dirler birisi daḫı birāderler ortasında olur ki aña ülfet dirler birisi daḫı bende ve Ḫudā (15) ortasında olur ki aña maḥabbet dirler Ḥażret-i Mevlānā ʿādetidür ki ednā münāsebetile ḥikāyet içinde bir ġayrı ḥikāyet getürür ve bir ġayrı (16) ḥikāyet daḫı getürür lākin hīç birisini ferāmūş itmeyüp yirinde getürür ve cemīʿisinüñ ḥiṣṣesini beyān eyler ol sebebden Ẕünün'uñ (17) ḥikāyeti ortasında Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḥikāyetini getürdi

İmtiḥān kerden-i ḫ^{v}āce-yi Loḳmān bezeyrekī-yi Loḳmānrā

Loḳmān ḥażretinüñ ḫ^{v}ācesi (18) Loḳmān ḥażretinüñ zeyreklügini imtiḥān eylemesinüñ beyānındadur

Nī ki Loḳmānrā ki bende-pāk būd

böyle degül midür ki Ḥaẓret-i Loḳmān (19) ki pāk bende idi

[M108b] Rūz u şeb derbendegī çālāk būd

rūz u şeb ḫidmet ü ḳulluḳda çāpük ü çālāk idi

Ḫ^{v}āceeş mīdāştī (20) **derkār pīş**

anuñ efendisi işde ilerü ṭutarıdı [*ḫ^{v}āce* efendi maʿnāsınadur]

Bihtereş dīdī ziferzendān-ı ḫ^{v}īş

kendünüñ ferzendlerinden Ḥażret-i Loḳmān'ı (21) eyürek görüridi yaʿnī Ḥażret-i Loḳmān'ı cemīʿ-i ḫuṣūṣda muḳaddem ṭutup aña küllī riʿāyet eyleridi

Loḳmānrā ḫ^{v}āceeş mīdāştī (22) derkār pīş [898]

taḳdīrindedür bu sebebden *Loḳmānī* dinildi *Loḳmān* dinilmedi ve mışrāʿ-ı evvelde olan nefyde ki istifhām-ı inkārī (23) maʿnāsı vardur beyt-i ṣānīye maṣrūfdur

Z'ān ki Loḳmān gerçi bende-zād būd

zīrā ki ẓāhir Ḥażret-i Loḳmān egerçi bende-zāde idi [aṣlı *bende-zāde*dür ki ḳāfiye içün *hā* haẕf olınur]

[898] Hocası Lokman'a işinde iyi görür, önde tutardı.

(24) **Ḫ^{v}āce būd u ezhevā āzād būd**

ammā maʿnāda ḫ^{v}āce idi ve hevādan āzād idi yaʿnī aḫlāḳı ẕemīmeden pāk idi pes bu iʿtibār ile ḫ^{v}āce (25) idi zīrā her kim ki aḫlāḳ-ı ẕemīmeden āzād olmaya maʿnāda ol kimse nefsüñ bendesi olur Ḥażret-i Mevlānā bu maʿnāyı iṯbāt itmek (26) içün bu ḥikāyeti getürdi

ḥikāyet

Güft şāhī şeyḫrā endersüḫan

bir pādşāh bir şeyḫe sözde yaʿnī eṣnā-yı muṣāḥabetde (27) eyitdi

Çīzi ezbaḫşiş zimen derḫ^{v}āst kün

baḫşiş ve iḥsāndan benden bir nesne ṭaleb eyle [*derḫ^{v}āst* ṭaleb maʿnāsınadur]

Güft ey şeh şerm mīnāyed turā

(28) şeyḫ-i ʿālī-himmet pādşāha eyitdi ey pādşāh saña şerm gelmez mi yaʿnī utanmaz mısın

Ki çünīn gūyī merā z'īn berturā

(29) ki baña böyle dirsün bundan yuḳarurek gel yaʿnī bundan ferāġat eyle *mīnāyed*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur emr-i ḥāżır (30) müfred-i müẕekkerdür

Men dü bende dārem īşān ḥaḳīr

zīrā ben iki bende ṭutarum ve anlar ḥaḳīrdür yaʿnī benüm iki ḥaḳīr ʿabdüm vardur

(31) **V'ān dü bertu ḥākimānend ü emīr**

ve ol iki ḥaḳīr bende senüñ üzerüñe ḥākimler ve emīrlerdür yaʿnī sen anlaruñ zebūn u maḥkūmısın

(32) **Güft şeh ān dü çi end ü zelletest**

pādşāh şeyḫe eyitdi ol iki nelerdür ve ol söz ki sen didüñ ḫaṭādur baʿż-ı nüsaḫda böyledür

(33) **Güft şeh ān dü çi end īn zelletest**

pādşāh şeyḫe eyitdi ol iki nelerdür bu sözi ki sen dirsin ḫaṭādur *zellet* ḫaṭā maʿnāsınadur

[H86a] (1) **Güft ān yek ḫışm u dīger şehvetest**

şeyḫ pādşāha eyitdi ol biri ġażab ve biri şehvetdür yaʿnī ḫalḳdan çoḳ kimseyi ḳatl eylersin (2) ve şevḳ u ẕevḳde olup dünyāda dünyā-perestsin pes bu iki nesnenüñ maḥkūmı ve maġlūbısın

Şāh ān dān k'ū zişāhī fāriġest

şāh anı bil ki (3) o şāhluḳdan fāriġdür yaʿnī ẓāhirde pādşāh ve aḫlāḳ-ı ḥamīde sebebi ile dervīşdür [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Bīmeh ü ḫurşīd nūreş bāziġest

ḫurşīd ü (4) māhsız anuñ nūrı raḫşān ve ṭāliʿdür yaʿnī derūnı nūr-ı İlāhī ile pür olduġından ötüri ẓāhirī nūra muḥtāc degüldür

Maḫzen ān (5) **dāred ki maḫzen ẕāt-ı ūst**

ḫazīne ol ṭutar ki ḫazīne anuñ ẕātıdur yaʿnī bāḳī maḫzene ol kimse mālikdür ki anuñ ẕātı esrār u envār-ı İlāhiyyeye (6) maḫzen ola ve ṭāʿat ü ʿibādet sermāyesine vuṣūl bula zīrā anuñıla āḫirete bile giden bunlardur māl u esbāb bunda ḳalur *mışrāʿ*

(7) *Ki māl tā leb-i kūrest baʿd ezān aʿmāl*[899]

Hesti ū dāred ki bāhestī ʿadūst

vücūd ol ṭutar ki vücūda ʿadūdur yaʿnī

"El-emīru men (8) *lāyaʿrifūhu'l-emīru"*[900]

ḥasebince güşe-yi ḳanāʿati iḫtiyār idüp ṭāʿat ü riyāżetde olup aḫlāk-ı ẕemīmeden **[N89b]** pāk ü berī ola çün Ḥażret-i Mevlānā (9) Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḳıṣṣası münāsebeti ile ḥikāyet getürüp maʿrifet beyān eyledi yine Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḳıṣṣasına rücūʿ eyledi [*hestī*de *yā* maṣdar içündür]

(10) **Ḫᵛāce-yi Loḳmān beẓāhir [M109a] ḫᵛāceveş**

Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḫᵛācesi ẓāhirde ḫᵛāce gibi idi [*veş* edāt-ı teşbīhdür]

Derḥaḳīḳat bende-Loḳmān ḫᵛāceeş

ḥaḳīḳatde Loḳmān'uñ (11) ḫᵛācesi Loḳmān'uñ bendesi idi zīrā ḫᵛāce loḳmān ḥażretinüñ reʾy ü tedbīrinden rücūʿ eylemezidi ve hīç bir maṣlaḥatı ansız itmezidi ḫᵛāce (12) bunda efendi maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı ṣānī böyledür

Derḥaḳīḳat bende-Loḳmān ḫᵛāceeş

ḥaḳīḳatde Loḳmān'uñ ḫᵛācesi (13) Loḳmān'uñ bendesi idi bu vech üzre *bende* hemze iledür ki Loḳmān'a mużāfdur lākin vezn içün hemze ziyāde tīz veyā (14) oḳınmamaḳ gerekdür

---

[899] Çünkü mal, bu amellerden sonra kör bir ağızdır.

[900] Emir o kimsedir ki başkasının emirliğini tanımaz.

baʿż-ı nüsaḫda bendeden ṣoñra hemze vāḳıʿ olmaz ki maʿnā böyle olur ḥaḳīḳatde bende Loḳmān ḫ^{v}ācesinüñ (15) ḫ^{v}ācesi idi *ḫ^{v}āceeş*de żamīr Loḳmān'uñ ḫ^{v}ācesine rāciʿdür

Dercihān-ı bāz-güne z'īn besīst

maʿkūs cihānda bundan yaʿnī (16) ẓāhirde bende ve maʿnāda ḫ^{v}āce olmaḳ ziyāde çoḳdur [*bāz-güne* maʿkūs beTürkī ters]

Dernaẓar şān gevherī kem ezḫasīst

bir gevher anlaruñ naẓarında bir ḥasdan kemdür (17) niteki ʿavām ṣūret ü ẓāhirde iltifāt idüp maʿnādan ġāfillerdür lākin bīḫaberler ki ehl-i sīret ve faḳr u fenā ehl-i ṣūret ve vücūd u (18) ġınādan maḳbūldür zīrā fevz ü necāta maẓhar ḳanāʿat ü ʿuzlet iḫtiyār iden kimselerdür *beyt*

Megū cāhī ezsalṭanat bīş (19) *nīst*

Ki eymen turā ezmülk-i dervīş nīst [901]

Mer beyābānrā mefāze nām şüd

beyābāna mefāze nām oldı bu hem vechdür beyābānuñ nāmı (20) mefāze oldı yaʿnī lüġatde *mefāze* beyābān maʿnāsınadur ki fevz ve ẓafer yiri maʿnāsınadur zīrā anda ḫalḳdan inḳıṭāʿ ve emn ve (21) āzādluḳ vardur egerçi şehrden dūr ve tenhādur

Nām u rengī ʿaklşānrā dām şüd

bir nām u reng anlaruñ ʿaḳlına ṭuzaḳ oldı yaʿnī (22) ḫalḳ-ı ʿālem ʿırż u nām ve dünyāya giriftār olup esrār ve derūnī ḥālātdan ġāfildür *reng*den murād bunda dünyādur baʿż-ı nüsaḫda (23) *reng* yirine *neng* vāḳıʿ olmışdur ʿār ve ġayret maʿnāsınadur [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

Yek gürūhīrā muʿarrif cāmeest

bir ṭā'ifeye muʿarrif ü mübeyyin cāmedür

(24) **Derḳabā güyend k'ū ezʿāme est**

ḳaftanda görürler ki o ʿāmedendür dirler yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem ẓāhir-bīndür hemān ṣūret ü ẓāhirīye mültefitlerdür (25) sīret ü derūndan bīḫaberlerdür niteki Ḥażret-i Şeyḫ buyurmışdur *beyt*

[901] Saltanattan daha iyi bir yer yoktur deme. Çünkü senin için en iyisi dervişlikten başka bir şey değildir.

Çi dānend merdüm ki dercāme kīst

Nüvīsende dāned ki (26) *dernāme çīst* [902]

meger evliyāʾullāh ki anlar ṣūret ü ẓāhire nāzır degüllerdür belki ḳulūba nāẓırlardur zīrā cevāsīsü'l-ḳulūbdur baʿż-ı nüsaḫda (27) mışrāʿ-ı evvel böyledür

Yek güruhrā ḫod muʿarrif cāmeest

bir gürūhuñ muʿarrifi ḫod cāmedür yaʿnī anlaruñ naẓarı cāmeyedür *gürūh*dan (28) maḳṣūd *ʿavām* ve *ehl-i ẓāhirdür* ki derūnī ḥālātdan bībehrelerdür ḥālā ki

"Evliyāʾī taḥte ḳıbābī lāyaʿrifühüm ġayri"[903] den

mütenebbih (29) degüllerdür [*muʿarrif* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

Yek güruhrā ẓāhir-i sālūs-ı zühd

bir ṭāʿifenüñ zühd ü riyāsınuñ ẓāhiri vardur yaʿnī bir ṭāʾife vardur ki riyā ile zühd (30) ve taḳvā cāmesini giymişdür ehl-i ẓāhir anı zāhid-i pāk ẓann eylerler

Nūr bāyed tā büved cāsūs-ı zühd

nūr gerek tā zühdüñ cāsūsı (31) ola yaʿnī nūr-ı velāyet gerekdür tā ki zāhid-i ḥaḳīḳat ve zāhid-i ṣūret biri birinden rūşen ẓāhir ola [*büved* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür] *rubāʿī*

(32) *Pūşīde muraḳḳaʿand īn ḫāmī çend*

Big'rifte ziṭāmāt elif lāmī çend

Nā-refte reh-i ṣıdḳ u ṣafā kāmī çend

Bed-nām künende-yi nikū-nāmī çend [904]

(33) **Nūr bāyed pāk eztaḳlīd ü ġavl**

taḳlīd ü ġavlden pāk nūr gerek

---

[902] Halk elbisenin içinde kimin olduğunu nereden bilecek. Mektubun içindekini ancak yazanı bilir.

[903] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

[904] Bu örtük ve rika ile yazılmış kıvrım nasıldır! Şathiye ile tutulmuş elif lâm nasıldır! Ulaşılmaz sıdk u safa yolunun zevki nasıldır! İyi namı bednam kılan nasıldır!

Tā şināsed merdrā bīfiʿl ü ḳavl

tā merdi fiʿl ü ḳavlsiz bile ve añlaya **[M109b] [H86b]** (1) bunda tenbīh budur ki nūr-ı İlāhīsiz derūnī ḥālāta şuʿūr müyesser degüldür taḳlīd taḥḳīḳüñ muḳābilidür *ġavl* ḍalālet maʿnāsınadur

Derreved (2) **derḳalb-i ū ezrāh-ı ʿaḳl**

ʿaḳl yolından anuñ ḳalbinüñ içine gider

Naḳd-i ū bīned nebāşed bend-i naḳl

anuñ naḳdini görür naḳlüñ bendi olmaz (3) yaʿnī naḳl ve ḳavlüñ muḳayyed ü maḥbūsı olmaz belki derūn-ı dilde olan esrār u żamāʾirini tamām müşāhede eyler kimseden istimāʿ itmege (4) iḥtiyācı olmaz meẕkūr beytde olan *ū*dan murād *merd*dür **[N90a]** Ḥażret-i Mevlānā bu nūra mālik kimler idügini beyān irmege şürūʿ eyledi

(5) **Bendegān-ı ḫāṣ-ı ʿallāmü'l-ġuyūb**

ʿallāmü'l-ġuyūbuñ ḫāṣ bendeleri ki murād maḳbūlān-ı dergāh-ı İlāhīʾdür

Dercihān-ı cān cevāsīsü'l-ḳulūb

(6) cān cihānında ḳulūbuñ cāsūslarıdur yaʿnī ḳulūbda mestūr olan serāʾire muṭṭaliʿlerdür *cevāsīs* cemʿ-i cāsūsdur ziyāde tecessüs (7) idici maʿnāsınadur

Derderūn-ı dil derāyed çün ḫayāl

bendegān-ı ḫāṣ fikr ü ḫayāl gibi ḳalbüñ içine gelür

Pīş-i ū mekşūf bāşed (8) **sırr-ı ḥāl**

cemīʿ-i ḥālüñ sırrı anuñ ḳatında mekşūf u rūşen olur niteki dimişlerdür mülūk u ümerānuñ naẓar-ı şerīfinde çeşmi ḥıfẓ idüp (9) eṭrāfa naẓar eylemek gerekdür ʿulemānuñ ḥużūr-ı şerīfinde lisānı ḥıfẓ idüp ḫāṭırına gelen sözleri söylememek gerekdür ehlullāhuñ (10) meclis-i şerīfinde ḳalbi ḥıfẓ idüp ḫāṭırına nāmaʿḳūl fikr getürmemek gerekdür zīrā anlar ḳulūbuñ cāsūslarıdur ḳalbe her ne gelürise (11) biʿināyetillāh cemīʿan anlara rūşendür niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ bu beytile buña işāret eyler *beyt*

Rāz-ı derūn-ı perde (12) *zirindān-ı mest pürs*

K'īn ḥāl nīst ṣūfī-yi ʿālī-maḳāmrā[905]

[905] Perdenin derun sırrını mest rindlere sor. Çünkü bu hal yüce makamlı sufinin hali değildir.

*rindān-ı mest*den murād ehlullāhdur Ḥażret-i Mevlānā tefhīm (13) içün temṯīle şürūʿ eyledi

Derten-i güncişk çīst ezberg ü sāz

serçenüñ cisminde ḳudret ü ḳuvvet ve tertīb ü düzenden nedür [*güncişk* serçe maʿnāsınadur]

(14) **Ki şeved pūşīde ān berʿaḳl-ı bāz**

ki ol berg ü sāz ṭoġanuñ ʿaḳlı üzere pūşīde vü mestūr ola evliyāʾullāh bāz ve ġayrlar (15) güncişk meṯābesindedür Ḥażret-i Mevlānā kelām-ı şerīfinüñ mażmūnını iṯbāt içün sözinde teraḳḳī eyledi [*bāz* bunda ṭoġan maʿnāsınadur]

Ān ki vāḳıf geşt beresrār-ı (16) **hū**

ol kimse ki murād ehlullāhdur hū'nuñ esrārına vāḳıf oldı

Sırr-ı maḫlūḳāt çi bud pīş-i ū

anuñ ḳatında maḫlūḳātuñ sırrı nedür (17) yaʿnī hīçdür zīrā ehlullāh āyine-yi cemāl-i ẕāt-ı İlāhī ve esrār-ı ṣıfāt-ı nāmütenāhī olup levḥ-i maḥfūẓ levḥ-i taʿlīm gibi anlaruñ naẓar u (18) ḥużūrında ola ḳulūb-ı ḫalāyıḳuñ esrārı anlardan mestūr olur mı

Ān ki bereflāk reftāreş büved

ol kimse ki murād ehlullāhdur (19) anuñ eflāk üzere reftār u seyri ola

Berzemīn reften çi düşvāreş büved

yir üzere gitmek ve seyr ü ḥareket eylemek aña ne düşvār (20) yaʿnī aña düşvār ve müşkil olmaz belki ziyāde āsān olur murād budur ki evliyāʾullāh ki esrār-ı İlāhiyyeye vāḳıflardur maḫlūḳātuñ (21) esrārına ıṭṭılāʿ ḫod ḥadden ziyāde āsāndur [*düşvār* müşkil maʿnāsınadur]

Derkef-i Dāvūd k'āhen geşt mūm

Dāvud peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ kef ü destinde ki (22) āhen mūm oldı

Mūm çi büd derkef-i ū ey ẓalūm

ey ẓalūm anuñ kef ü destinde mūm nedür mūrād müşkil işlere ḳādir olan (23) āsān işlere sühūletile ḳādir olduġın beyāndur *ẓulm* bir nesneyi maḥallinde vażʿ itmemekdür pes ḥaḳ söze rāżı olmamaḳ ḥaḳīḳatde kendüsine (24) ẓulm itmiş olur bu iʿtibār ile ẓalūm didi sāmiʿi

[M110a] münkir menzilesine tenzīl eyledi [*ẓalūm* mübālaġa-yı ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür] *beyt*

Çü Loḳmān dīd kʾender dest-i Dāvud

(25) *Hemī āhen bemuʿciz mūm kerded*

Nepürsīdeş çi mīsāzī çü dānest

Ki bīpürsīdeneş maʿlūm kerded[906]

Būd Loḳmān bende şeklī-(26) **ḫᵛāceī**

Ḥażret-i Loḳmān bir bende şekllü ḫᵛāce idi yaʿnī ṣūret ü ẓāhirde bende ve ḥaḳīḳatde ḫᵛāce idi

Bendegī (27) **derẓāhireş dībāceī**

Ḥażret-i Loḳmān'uñ ẓāhirinde bendelük bir dībāce ve ʿalāmet idi bu hem vechdür Ḥażret-i Loḳmān'uñ bendelügi (28) ẓāhirde bir dibāce ve nişān idi murād budur ki Ḥażret-i Loḳmān bende ṣūretinde ḫᵛāce idi anuñ ḫidmet ü bendelügi hemān ẓāhirde (29) bende olmaḳ iʿtibārı ile idi niteki Ḥażret-i Mevlānā ziyāde rūşen olsun içün ẓāhirde taṣvīr eyledi

Çün reved ḫᵛāce (30) **becāy-ı nāşinās**

çünki ḫᵛāce kendüsini bilmedükleri yire gide

Berġulām-ı ḫᵛīş pūşāned libās

libāsını kendünüñ ġulāmına giydürür

(31) **Ān büpūşed cāmehā-yı ān ġulām**

ḫᵛāce ol ġulāmuñ cāmelerini giyer

Mer ġulām-ı ḫᵛīşrā sāzed imām

kendünüñ ġulāmını imām u muḳtedā (32) eyler

Derpeyeş çün bendegān derreh şeved

ḫᵛāce bendeler gibi bendesinüñ erdınca gider [mıṣrāʿ-ı evvelde olan *şeved reved* maʿnāsına ziyāde rūşendür]

---

24 beyt N: rubāʿī M, H-

[906] Lokman, Davud'un elinde demirin mucizeyle mum olduğunu görünce ne yaptığını sormadı, çünkü sorusunun malum bir şey olduğunu biliyordu.

27 Ḥażret-i Loḳmān'uñ ẓāhirinde bendelük bir dībāce ve ʿalāmet idi bu hem vechdür N-

Tā nebāyed z'ū kesī āgeh şeved

ḫ^{v}āce bu tedārüki (33) anuñ içün eyler tā gerekmez ya'nī olmaya ki bir kimse anda āgāh ola

Güyed ey bende tu rev berşadr şīn

ḫ^{v}āce bendesine eydür sen **[H87a]** (1) yüri ey bende ṣadr üzere otur

Men bigīrem kefş çün bend-i kihīn

kihīn ü ḥaḳīr bende gibi ben başmaġuñı ṭutarum *şīn* emr-i ḥāżır (2) müfred-i müẕekkerdür aṣlı *nişīn* idi [*kefş* başmaḳ ma'nāsınadur]

Tū dürüştī kün merā düşnām dih

sen ḥiddet ü ḫuşūnet ile baña düşnām vir

Mer merā tu hīç tevḳīrī (3) **menih**

baña sen bir tevḳīr ḳoma ya'nī baña sen hīç ta'ẓīm eyleme *tevḳīr* ta'ẓīm eylemek

[N90b] Terk-i ḫidmet ḫidmet-i tū dāştem

ḫidmet terkini senüñ ḫidmetüñ ṭutdum ya'nī şimdi (4) senüñ ḫidmetüñ benüm fermānumıla ṣadr-nişīn olup ḫidmetümden ferāġatdür

Tā beġurbet tuḫm-ı ḥīlet (5) **kāştem**

tā ġurbetde ḫīle tuḫmını ekdüm ya'nī bu ḫuṣūṣı iḫtiyār eyledüm tā ki beni bende ẓann eyleyeler pes Loḳmān ve ḫ^{v}ācesinüñ ḥāli bu üslūb (6) üzere idi ki Ḥażret-i Lokmān daḫı ma'nāda ḫ^{v}āce idi ki bir ġaraż içün ẓāhiren bendelük iḫtiyār eylemiş idi Ḥażret-i Mevlānā (7) Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḳıṣṣası münāsebeti ile ḥiṣṣe beyānına şürū' eyledi

Ḫ^{v}ācegān īn bendegīhā kerdeend

ḫ^{v}āceler bu bendelükleri eylemişlerdür

(8) **Tā güman āyed ki īşān bendeend**

tā görenlere ẓann gele ki anlar bendelerdür ya'nī kibr ü 'ucbı izāle idüp kesr-i nefs taḥṣīl itmekden ötüri (9) ḫidmet ü 'ubūdiyyet iḫtiyār eylemişlerdür bu nükteyi mübeyyindür

"Seyyidü'l-ḳavmi ḫādimühüm"[907]

[907] Bir kavmin efendisi, onlara hizmet edendir. (Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 1/561)

Çeşm-i pür būdend ü sīr ezḫ^{v}ācegī

ḫ^{v}ācelüḳden (10) müstaġnī ve ṭoḳ idiler yaʿnī siyādet ve ḥükm ü ḥükūmetden fāriġ ve iʿrāż idici idiler *çeşm-i pür* müstaġnī maʿnāsınadur niteki bu beytde (11) meẕkūrdur *beyt*

Deryā dilim vü dīde-yi mā maʿden-i dürest

Kerdest mā tehīst velī çeşm-i mā pürest [908]

sīr toḳ maʿnāsınadur (12) ki bunda fāriġ maʿnāsınadur niteki aṣḥāb-ı güzīn ḫilāfeti ḳabūl eylediler kendülerüñ üzerine lāzım olduġıçün ḥükm ü ḥükūmetden ötüri (13) ḳabūl eylemediler [*ḫ^{v}ācegī* efendilük maʿnāsınadur]

Kārhārā kerdeend āmādegī

işlerini ḥāżır ve āmādegī eylemişlerdür yaʿnī levāzım-ı **[M110b]** āḫireti müheyyā eylemişlerdür zīrā gördiler ki lāzım ve (14) bāḳī budur manṣıb ve ḥükm ü ḥükūmetüñ fenāsı muḳarrerdür pes hüşyār-ı ṣāḥib-i reʾy bu sebebden manṣıb u devlet ve ʿizzet ü şöhret ḳaydında (15) olmayup belki mühim ve zād-ı āḫiret tedbīrinde olup her ānda bu dār-ı fenādan dār-ı beḳāya sefer ü rıḥlet iḫtimālin virür *beyt*

(16) *Dünyā ne metāʿīst ki erzed benizāʿī*

Bāḫaşm mudārā kün ve bādōst müvāsā [909]

[*āmāde* müheyyā *āmādegī* müheyyā olmaḳluḳ maʿnāsınadur]

V'īn ġulāmān-ı hevā berʿaks-i ān

ammā bu hevā bendeleri (17) yaʿnī bu hevā-perestler anuñ ʿaksi üzere

Ḫ^{v}īşten bün'mūde ḫ^{v}āce-ʿaḳl u cān

kendülerini ʿaḳl u cān ḫ^{v}ācesi göstermişlerdür lākin (18) bu ḫuṣūṣ anlardan ḫilāf-ı vāḳıʿdur zīrā bu daʿvāda ol vaḳt ṣādıḳ olurlarıdı ki ʿömrlerini ṭāʿat ü ʿibādete ve Ḥażret-i Ḫudā'nuñ maḥabbetine (19) ṣarf ideleridi ḥālā ki hevā vü heves ve dünyāya ṣarf itmişlerdür *beyt*

ʿÖmrī ki derheves güẕerānest ʿömr nīst

ʿÖmr ān büved ki (20) *derser-i sevdā-yı ū reved* [910]

---

[908] Derya gönüllüyüz ve gözümüz inci madenidir. Bizi yalnız koydu ama gözümüz yaşla dolu.
[909] Dünya bir fiyata değecek kadar bir meta değildir. Hasımlarına iyilikte bulun, dostlarına yumuşak ol.
[910] Heveste geçen bir ömür, ömür değildir. Ömür, O'nun sevdasında geçen ömürdür.

Āyed ezḫ^{v}āce reh-i efgendegī

ḫ^{v}āceden tevāżuʿ yolı gelür yaʿnī bir ḥikmet ve bir maṣlaḥat içün tevāżuʿ ve efgendelük (21) ṭarīḳına sālik olurlar

N'āyed ezbende beġayr ezbendegī

bendeden bendelükden ġayrı gelmez ẓāhiren ḫ^{v}āceler gāḥi baʿż-ı meṣāliḥ içün bendelük (22) ṭarīḳını iḫtiyār eylerler hemçünān esrār-ı İlāhiyye ḫ^{v}āceleri gāhī bir sırr içün bendelük üslūbını iḫtiyār eylerler niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

(23) **Pes ezān ʿālem bedīn ʿālem çünān**

pes ol ʿālemden bu ʿāleme ancılayın

Taʿbiyethā hest berʿaks īn bedān

ʿaks üzere taʿbiyeler ve tesettürler vardur bunı bil (24) yaʿnī evliyāʾullāh ki āḫiret pādşāhlarıdur dünyāda kendülerini bende gösterürler ve bendelük revişini iḫtiyār eylerler farażā anlara bende (25) diseler rencīde olmazlar ve bendeler gibi cevr ü cefāya taḥammül ü ṣabr idüp ḫidmet eylerler niteki bir ṣāḥib-i ḳudret Loḳmān ḥażretini kendüsinden (26) firār itmiş bendesi ẓann idüp ṭutup binā ḫidmetine ḳodı bir yıl miḳdārı anuñ ḫidmetinde oldı ʿāḳıbet firār iden bendesi (27) geldi çünki bu ḥāli ol kimse gördi ḫavf u ḫacāletinden Ḥażret-i Loḳmān'a iʿtiẕār eyledi Ḥażret-i Loḳmān daḫı luṭf u kereminden ʿöẕrini (28) ḳabūl eyledi niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri Bōstān'da getürmişdür

Şinīdem ki Loḳmān siyeh fām būd

(29) *Ne ten-perver ü nāzük-endām būd*

Yekī bende-yi ḫ^{v}īş pendāşteş

Zebūn dīd ü derkārgil-dāşteş

Cefā dīd ü mā cevr ü ḳahreş besāḫt

(30) *Besālī serāyī zibehreş besāḫt*

Çü pīş āmedeş bende-yi refte-bāz

Ziloḳmāneş āmed nehībī firāz

Bepāyeş derüftād u (31) pūziş nümūd

---

20 ḥikmet HM: ḫidmet N

23 bunı bil H-

Beḫandīd Loḳmān ki pūziş çi sūd

Besālī zicevret ciger-ḫūn künem

Beyek sāʿat ezdil-beder çün künem

Velī hem (32) *bebaḫşāyem ey nīk merd*

Ki sūd-ı tu mārā ziyānī nekerd

Tu ābād kerdī şebistān-ı ḫ^{v}īş

Merā ḥikmet ü maʿrifet geşt pīş

Ġulāmīst (33)*derḫaylem ey nīk-baḫt*

Ki fermāyemeş vakthā kār-ı saḫt

Diger reh neyāzāremeş saḫt dil

Çü yād āyedem saḫti-yi kār-ı gil

Her ānkes ki **[H87b]** (1) *cevr-i büzürgān nebürd*

Nesūzed dileş berżaʿīfān-ı ḫord

Ger ezḥākimān saḫtet āyed seḫün

Tu berzīr-i destān dürüştī mekün[911]

[*bedān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *taʿbiyet* tesettür maʿnāsınadur]

Ḫ^{v}āce-yi Loḳmān (2) **ezīn ḥāl-i nihān**

Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḫ^{v}ācesi **[N91a]** bu nihān ḥālden

Būd vāḳıf dīde būd ezvey nişān

vāḳıf idi zīrā Ḥażret-i Loḳmān'dan (3) ʿalāmet ü nişān görmiş idi [*vāḳıf* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

[911] Duydum ki; Lokman siyah tenli ve nazik endamlı idi. Biri onu kendi kölesi zannetti. Onu düşük görüp işlere koşturdu. Lokman cefa görüp zorluk ve kahır çekti. Efendi, bir yıl boyunca ona zorluk çektirdi. Kölesi geri döndükten sonra Lokman'a gelip mahçup oldu. Ayağına kapanıp af diledi. Lokman güldü ve ne fayda dedi. Bir yıl boyunca eziyetle seni üzdüm. Bari bir saat gönlünü alayım dedi. Bağışta bulunayım bari ey iyi bahtlı, çünkü senin kârın bize bir zarar vermedi. Sen kendi gece mülkünü abad kıldın, bize hikmet ve marifet kazandırdırdın. Ey iyi bahtlı o benim raiyetimde bir köledir, ki bir zamanlar fermanım ona zor bir işti. Diğer şekilde, çamur işinin zorluğunu hatırladığım için katı gönüllülükle ona zarar vermiyordum. Büyüklerin cevrini çekmeyen hiçkimsenin ezilmiş zayıflar için gönlü yanmaz. Eğer hakimlerden sana ağır bir söz gelirse sen el altından zorluk çıkarma.

Rāz mīdānist ü ḫoş mīrānd ḫar

Ḥażret-i Loḳmān'uñ sırr u rāzını bildi ve ḥimārını laṭīf **[M111a]** sürdi (4) bu hem vechdür Ḥażret-i Loḳmān'uñ sırrını bilüridi ve ḫarı ḫoş süreridi ya'nī rāzı kimseye ifşā eylemezidi

Ezberāy-ı maşlaḥat ān (5) **rāh-ber**

ol rāh-ber bir ḥikmet ü maṣlaḥat içün *rāh-ber*den murād Ḥażret-i Loḳmān'uñ seyyididür ki *mīdānist* ve *mīrānd* kelimelesinüñ fā'ilidür

(6) **Mer verā āzād kerdī eznüḫust**

Ḥażret-i Loḳmān'ı ḫ^{v}ācesi evvelden āzād eyleridi

Līk ḫoşnūdī-yi Loḳmānrā bücüst

lākin Ḥażret-i Loḳmān'uñ (7) rıżā ve ḫoşnūdluġını istedi ya'nī ḥażret-i Loḳmān'uñ āzādluġa rıżāsı olmaduġı içün ḫ^{v}ācesi daḫı anuñ rıżāsını ṭaleb idüp āzād (8) eylemedi *bücüst* bunda isteridi ma'nāsına daḫı cā'izdür [*ḫoşnūdī*de *yā* maṣdar içündür]

Z'ān ki Loḳmānrā murād īn būd tā

zīrā ki Ḥażret-i Loḳmān'uñ murādı bu idi

(9) **Kes nedāned sırr-ı ān şīr ü fetā**

tā kimse ol şīr ve fetānuñ sırrını bilmeye pes ḥaḳīḳatde ḫ^{v}āce Ḥażret-i Loḳmān olur zīrā cemī'-i ḫuṣūṣda (10) ḫ^{v}ācesi aña tābi' idi nihāyeti bu ḳadar var ki tesettür içün bendelük nāmından i'rāż eylemedi ẓāhirde bendenüñ ḳadri nāḳış (11) olduġıçün ve hem bendelükde s̱evāb ziyādedür zīrā hem ḫ^{v}ācenüñ ve hem Ḥażret-i Ḫudā'nuñ emrine iṭā'at eyler *tā*nuñ ma'nāsı (12) mışrā'-ı s̱āniye ḳayd olındı *şīr* arslāndur Ḥażret-i Loḳmān'ı Ḥażret-i Mevlānā *şīr*e teşbīh eyledi aḫlāḳ-ı ḥamīdede ḳavī olduġıçün (13) ve cüvān didi ṭā'at ü 'ibādetde çāpük olduġından ötüri *beyt*

Ezder-i ḫ^{v}īş Ḫudāyā bebehiştem mefirist

(14) *Ki ser-i kūy-ı tu ezkevn ü mekān mārā bes* [912]

Çi 'aceb ger sır zibed pinhān künī

ne 'aceb eger sırruñı yaramazdan pinhān eyleyesin ya'nī nāma'ḳūlden (15) sırruñı pinhān itdügüñ 'aceb degüldür

---

[912] Ya rabbi, beni kapından ayırıp cennete gönderme, zira senin eşiğin kevn ü mekan olarak bize yeter.

Īn ʿaceb ki sır ziḫod pinhān künī

bu ʿaceb ki sırruñı kendüñden pinhān eylersin murād budur ki ṭāʿat ü ʿibādetüñi (16) riyādan ictināb idüp ḫalḳdan pinhān itdügüñ hüner degüldür belki ziyāde hüner kendüñden setr eylemekdür ṭāʿat ü ʿibādete saʿy u gūşiş (17) idüp ḫāṭıruña getürmeyesin ṭāʿat ü ʿibādet itdüm diyü maġrūr olup kibr ü ʿucb göstermeyesin [*künī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Kār pinhān kün tu ezçeşmān-ı (18) **ḫad**

kār u ʿamelüñi sen kendü çeşmlerüñden pinhān eyle yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetüñe naẓar eyleme tā ḫod-bīn olup ʿamelüñe çeşm-i bed (19) irişmeye niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur [*ḫad*da *ḫā* meftūḥdur āfiye içün]

Tā büved kāret selīm ezçeşm-i bed

tā senüñ kār u ʿamelüñ yaramaz çeşmden selīm ü sālim ola niteki (20) ulular eyitmişlerdür

"Kitmānü'l-ḥasenāti evlā minkitmāni'l-seyyi'āti fe-innke biẕālike tercu'n-necāt"[913]

Ḫ[v]īşrā teslīm kün berdām-ı müzd

(21) kendüñi müzd ü ṣevāb dāmına teslīm eyle yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādete meşġūl ol

V'ān ki ezḫod bīziḫod çīzī büdüzd

ve andan ṣoñra kendüñden (22) kendüñsüz bir nesne uġurla yaʿnī riyāżet ü ʿibādete saʿy idüp kendüñi kibr ü vücūddan ḫalāṣ ḳılup fenā dā'iresine vuṣūl (23) bulasın zīrā mādām ki bīḫod olmayasın kendüñden bir nesne ḥāṣıl itmege ḳādir olmazsın niteki Ḥażret-i Mevlānā bunı rūşen (24) eyler

Mīdehend afyon bemerd-i zaḫmmend

zaḫmlu kimseye afyon virürler

Tā ki peykān ezteneş bīrūn künend

tā ki anuñ teninden peykānı (25) ṭaşra eyleyeler yaʿnī bir kimsenüñ cisminde peykān ḳalsa ki anı çıḳarmaḳ ziyāde müşkil olsa ol kimseye afyon yidürürler tā ki (26) ʿaḳlı gidüp bīḫod ola andan ṣoñra peykānı āsānluġıla çıḳaralar *zaḫm-mend* zaḫmlı maʿnāsınadur *peykān* temrendür

---

[913] İyilikleri gizlemek günahları gizlemekten evlâdır. Sen ancak bununla kurtuluşu umabilirsin.

(27) **Vaḳt-i merg ezrenc-i ūrā mīderend**

mevt vaḳti renc ü elemden anı yırtarlar

Ū bedān meşġūl şüd cān mībürend

ol kimse aña meşġūl oldı (28) teninden cānını **[M111b]** iledürler yaʿnī mevte müvekkel olan melekler bir kimsenüñ rūḥını ḳabż itmek isteseler evvel anı sekerāt-ı mevtüñ renc ü (29) eleminden keşākeş ve ālāma bıraġurlar ol aña meşġūl olduḳda anuñ cānını alurlar [*şüd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Çün beher-fikrī ki dil ḫᵛāhī süpürd

(30) çün her bir fikrde ki anı göñlüñe teslīm eylemek istersin

Eztu çīzī dernihān ḫᵛāhend bürd

nihānda senden bir nesne iletseler gerekdür (31) yaʿnī her bir fikrde ḳalbüñe teslīm itdügüñ esrārdan çünki senden nihānī bir nesne iletseler gerekdür [*süpürd süpürden bürd bürden* maʿnāsınadur]

Her çi taḥṣīlī künī ey muġtenī

(32) ey iş idici her ne ki tamām taḥṣīl eylersin

Mīderāyed düzd ezān sū k'eymenī

düzd ol cānibden gelür ki eymensin yaʿnī ẓann itmedügüñ (33) yirden gelür zīrā oradan ġāfilsin baʿż-ı nüsaḫda mıṣraʿ-ı evvel böyledür

Her çi endīşī vü taḥşīlī künī

her ne ki fikr eylersin **[H88a]** (1) ve bir taḥṣīl eylersin

Pes bedān meşġūl şev k'ān bihterest

çinki böyledür pes aña meşġūl ol ki ol nesne eyürek ve maḳbūlrekdür (2) yaʿnī ḳalbüñi cemīʿ nesneden ʿazīzrek nesneye meşġūl eyle ki murād maḥabbetullāhdur

Tā zitū çīzī büred k'ān kihterest

(3) tā düzd senden bir nesne ilede ki ol nesne kihter ü aḫḳar ola sen ḫod bihterden **[N91b]** ferāġat idüp kihtere meşġūl ü muḳayyedsin (4) zīrā bihter olan ki fikr ü maḥabbet-i Ḫudā ve şuġl-i ṭāʿat ü ʿibādet ve kār-ı ʿuḳbādur bundan iʿrāż idüp aḫḳar olan ki (5) ḥubb-ı dünyā

28 teninden cānını iledürler yaʿnī mevte müvekkel olan melekler bir kimsenüñ rūḥını N-

ve taʿalluḳ-ı māsivā ve hevā vü hevesdür cān u dilden aña meşġūl muḳayyedsin *pes bedān* beyti *çün beherfikrī* beytine (6) cevāb gibi vāḳıʿ olmışdur

Bār-ı bāzergān çü derāb üftened

bāzergānuñ yüki çünki ṣu içine düşe [*bār* yük maʿnāsınadur]

Dest enderkāle-yi bihter (7) **zened**

elini eyürek metāʿa urur yaʿnī anı ḫalāṣ itmege çalışur çünki ẓāhirde ḥāl böyledür pes maʿnāda daḫı böyle gerekdür (8) eger aḥvāl-şinās degül iseñ bārī aḥvāl şināslardan ögren *kālā* ve *kāle* metāʿ maʿnāsınadur

Çünki çīzī fevt ḫ^{v}**āhed** (9) **şüd derāb**

çünki ābda senden bir nesne fevt ü helāk olısardur

Terk-i kemter gūy u bihterrā biyāb

kemteri ve aḫḳarı (10) terk eyle ve bihter ü ḳıymetteri tedārük eyle ve aña iriş yaʿnī bihter ü ẕīḳıymet olanuñ ḫalāṣına saʿy eyle tā ki anuñ żāyiʿ (11) olması ile ġamgīn ü nādim olmayasın murād budur ki çün ġarḳ-āb-ı mevt ü fenādan dünyā ve mānṣıb u māldan cüdā olursın (12) pes Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ẕikr ü ʿışḳ ve ṭāʿat ü ʿibādetine saʿy eyle tā gird-āb-ı ecelde bāḳi ve saña lāzım olanlardan dūr u cüdā (13) olmayasın *gūy* bunda *kün* maʿnāsınadur [*terk* mużāfdur] terkile istiʿmāl olınduġından ötüri *biyāb* bunda *tedārük eyle ve iriş* maʿnāsınadur ki (14) gāhī evvelinde *der* gelür ki *deryāb* dirler niteki bu beytde bu maʿnāyadur *beyt*

Ḥīz Ḥāfiẓ ḥayāt eger ṭalebī

Leb-i laʿl-i nigārrā (15) *deryāb* [914]

bu beytde daḫı böyledür egerçi bunda añla maʿnāsına daḫı fehm olınur *beyt*

Mehil ki ʿömr-i bih beyhūde büg'ẕered Ḥāfiẓ

(16) *Bügūş u ḥāṣıl-ı ʿömr-i ʿazīzrā deryāb* [915]

---

14 gāhī N-

[914] Ey Hafız uyan, eğer hayat istiyorsan sevgilinin la'l dudağını elde et.

[915] Ey Hafız, güzel ömür beyhude geçiyor, kulak ver ve aziz ömrünün meyvesini elde et.

Ẓāhir şüden-i faẕl u zeyregī-yi Loḳmān nezd-i imtiḥān künendegān

imtiḥān ve tecrübe idicilerüñ ḳaıtında (17) Ḥażret-i Loḳmān'uñ faẕl u zeyreklügi ẓahir ü āşkārā olması beyānındadur

Her ṭaʿāmī k'āverīdendī bevey

her bir ṭaʿāmı ki (18) Ḥażret-i Loḳmān'uñ ḫ^{v}ācesine getürürleridi

Kes suy-ı Loḳmān fürüstādī zipey

ḫ^{v}ācenüñ ʿādeti bu idi ki ṭaʿāma daʿvet (19) içün Ḥażret-i Loḳmān'uñ cānibine kimse gönderüridi *zipey* bunda *zipey daʿvet* taḳdīrindedür [bu maʿnā hem cā'izdür ṭaʿām kelimesinüñ ʿaḳabinden yaʿnī hemān ṭaʿām geldügi gibi Ḥażret-i Loḳmān'a fevrī kimse gönderüridi]

[M112a] Tā ki Loḳmān dest sūy-ı ān büred

tā ki (20) Ḥażret-i Loḳmān elini anuñ cānibine ḳaşdıla ilede yaʿnī ol ṭaʿāmdam yiye

Ḳāṣıdā tā ḫ^{v}āce pes ḫordeş ḫored

tā ḫ^{v}āce şoñra (21) anuñ artığını yiye *ḳāṣıdān*uñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olınıdı *ḫord rā*nuñ sükūnı ile bunda *faẕla* maʿnāsınadur beTürkī (22) artuġı bunda tenbīh budur ki ol kimseler ki bendelük şüretini iḫtiyār idüp faḳrı ʿādet ü ḫūy eylemişlerdür maʿnāda anlar (23) dünyā ve āḫiret pādşāhıdur anlara tābiʿ olup yetemennen anlaruñ ṭaʿāmınuñ baḳıyyesini yimek gerekdür niteki meşhūrdur

"Sü'ru'l-mü'mini (24) *şifā'ün"*[916]

Sü'r-i ū ḫordī vü şūr engīḫtī

ḫ^{v}āce Ḥażret-i Loḳmān'uñ ṭaʿāmınuñ sü'r ve faẕlasını yiridi ve şevḳ u ẕevḳ peydā (25) eyleridi ve ṣafālar süreridi [*sü'r* bunda faẕla maʿnāsınadur]

Her ṭaʿāmī k'ū neḫordī rīḫtī

her bir ṭaʿāmı ki Ḥażret-i Loḳmān yimiyeyidi ḫ^{v}āce anı dökeridi yaʿnī anı (26) ḫ^{v}āce daḫı yimezidi *neḫordī* bunda yimezidi maʿnāsına hem cā'izdür murād cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḫ^{v}āce Ḥażret-i Loḳmān'uñ irādet-i şerīfine tābiʿ (27) olduġın işʿārdur

---

20 yiye H-

[916] Mü'minin artığı şifâdır. (Aclunî, Keşfü'l-hafâ, 1/526)

Ver büḫordī bīdil ü bīiştihā

ve ger Ḥażret-i Loḳmān yimedügi ṭaʿāmı ḫ^{v}ācesi yiyeyidi göñülsüz ve iştihāsız (28) yiridi

Īn büved peyvendi-yi bīntihā

nihāyetsiz ittiṣāl ü maḥabbet budur *neḫordī*nüñ fāʿili ḫ^{v}ācedür *peyvendī* ittiṣāl maʿnāsınadur (29) aña lāḥıḳ olan *yā* maṣdar içündür *intihā* maṣdardur nihāyet maʿnāsına

Ḫarbüze āverde būdend armaġān

ḫ^{v}āceye ḫarbüze (30) armaġān getürmiş idiler

Güft rev ferzend Loḳmānrā beḫ^{v}ān

ḫ^{v}āce bir bendesine eyitdi yüri ferzendüm Loḳmān'ı oḳu *ḫarbüze* (31) ḳavun ḳarpuz maʿnāsınadur [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çün bürīd ü dād ūrā yek bürīn

ḫ^{v}āce çünki ḫarbüzeyi kesdi ve bir dilimini Ḥażret-i Loḳmān'a virdi

(32) **Hemçü şekker ḫordeş ü çün engebīn**

Ḥażret-i Loḳmān ol dilimi şekker gibi ve ʿasel gibi yidi *bürīn bā*nuñ żammesi ve *rā*nuñ kesri ile (33) dilim maʿnāsınadur

Ezḫoşī ki ḫord dād ūrā düvem

ḫoşluḳdan ki yidi yaʿnī Ḥażret-i Loḳmān ol ḫarbüzenüñ evvelki dilimini ziyāde **[H88b]** (1) ḫoş ve leẕīẕ yidüginden ötüri ḫarbüzeden ḫ^{v}āce Ḥażret-i Loḳmān'a ikinci dilim virdi

Tā resīd ān girçhā tā hefd hem

tā ol dilimler on (2) yidinciye irişdi *girç* kāf-ı Fārisīnüñ kesriyile dilim ve her nesneden pāre bunda evvelki maḳṣūddur

Mānd girçī güft īnrā men (3) **ḫarem**

ḫ^{v}ācenüñ elinde ḫarbüzeden bir dilim ḳaldı eyitdi bunı ben yiyem [*ḫarem*de *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün]

Tā çi şīrīn ḫarbüze est īn bin'gerem

tā görem ki bu ne (4) şīrīn ḫarbüzedür yaʿnī Ḥażret-i Loḳmān bunı böyle leẕẕetile yidüginden ziyāde leẕīẕ ü şīrīn olmaḳdur

Ū çünīn ḫoş mīḫored k'ez (5) **ẕevḳ-i ū**

Ḥażret-i Loḳmān bu ḫarbüzeyi ancılayın ḫoş u leẕīẕ yir anuñ ẕevḳinden

Ṭabʿhā şüd müştehī vü loḳma-cū

ki ṭabʿlar iştihā (6) idici ve loḳmā ṭaleb idici oldı yaʿnī sen böyle leẕīẕ yidügüñden benüm ṭabʿuma daḫı meyl ü iştihā geldi

Çün büḫord (7) **eztelḫiyeş āteş füruḫt**

ḫ^{v}āce çünki ol dilimi yidi ol dilimüñ acılugından āteş şuʿlelendi

Hem zebān kerd ābile hem cān (8) **büsuḫt**

hem dilni ḳabartdı hem cānını yaḳdı yaʿnī ol dilimüñ acılugından dil ḳabardı cānı yandı

Sāʿatī bīḫod şüd eztelḫī-yi (9) **ān**

anuñ acıluġından ḫ^{v}āce bir sāʿat bīḫod oldı

Baʿd ezān güfteş ki ey cān-ı cihān

Andan ṣoñra ʿaḳlı başına gelüp Ḥażret-i (10) Loḳmān'a eyitdi ki ey cihānuñ cānı

Nūş çün kerdī tu çendīn zehrrā

sen bu ḳadar zehri niçe nūş eyledüñ

Luṭf çün engāştī (11) **īn ḳahrrā**

bu ḳahrı nice luṭf ṣanduñ *çün* bunda *çirā* maʿnāsına cā'izdür ki **[M112b]** maʿnā böyle olur sen bu ḳadar zehri niçün nūş eyledüñ bu ḳahrı niçün luṭf ẓann (12) eyledüñ

Īn çi ṣabrest īn ṣabūrī ezçi rūst

bu ne ʿaceb ṣabrdur bu ṣabūrluḳ ne yüzdendür [*ezçi rūst* ne yüzden ve ne sebebdendür]

Yā meger pīş-i tu īn cānet ʿadūst

(13) yā meger senüñ ḳatuñda bu senüñ rūḥuñ ʿadūdur ki kendüñe teraḥḥum itmeyüp bu zehri yidüñ ve cānuña (14) bu ḳadar ʿaẕāb eyledüñ

Çün neyāverdī beʿillet ḫüccetī

ʿillet ü bahāne ile niçün bir ḫüccet getürmedüñ ve ʿöẕr beyān eylemedüñ böyle diyü [*çün* bunda *çirā* maʿnāsınadur]

Ki merā ʿöẕrīst (15) **bes kün sāʿatī**

ki benüm bir ʿöẕrüm vardur bir sāʿat ferāġat eyle tā ki bu ḳadar zehri yimiyeyidüñ *ḫarbüze*den maḳṣūd *ḳavun* olmaḳ rūşendür (16) zīrā ḳavun ziyāde acı olur

Güft men ezdest-i niʿmet baḫş-ı tū

Ḥażret-i Loḳmān ḫ^{v}āceden çünki bunı işitdi cevāb virüp eyitdi (17) ben senüñ niʿmet bağışlayıcı elüñden

Ḫordeem çendān ki ezşermem dü tū

ol ḳadar yimişem ki şermümden iki ḳatum yaʿnī ziyāde ḫaclüm ki bāşumı (18) yuḳaru ḳaldurup emrüñe muḫālefet bir söz söyleyem sen ḫod ye didüñ

Şermem āmed ki yekī telḫ ezkefet

baña şerm geldi bir acıyı (19) senüñ dest ü kefüñden

Nāgehān dīdem künem z'ān vāḳıfet

nāgehān gördüm seni andan vāḳıf idüm yaʿnī bu ḳadar zamān ki senüñ elüñden (20) şīrīn ü laṭīf niʿmetler yidüm ve niçe iḥsānlaruñ gördüm şimdi nāgāh ittifāḳı bir acı nesne vāḳıʿ oldı bu acıdur diyü andan iʿrāż (21) itmek inṣāf ve mürüvvet degüldür ḳışṣadan ḥişşe budur ki sen ki Ḫudā'nuñ bendesisin ki sertāpā senüñ vücūduñ anuñ niʿmeti ile terbiyet ve (22) neşv ü nemā bulmışdur senüñ cemīʿ-i aʿżān anuñ saña günāgün iḥsānıdur pes gāhī ki saña bir muṣībet ve belā irişür niçün cemīʿ-i (23) ḳażāsına rıżā gösterüp ol muṣībet ü belāyı şīrīn görmezsin ḥālā ki o keffāretü'ẕ-ẕünūb ve sebeb-i ḳurbetdür *beyt*

(24) *Ger tīġ-i bāred derkūy-ı ān māh*

Kerden nihādīm el-hüḳmü lillāh[917]

[*vāḳıf* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür aña lāḥiḳ olan *tā* ḫiṭāb içündür]

Çün heme eczām ezinʿām-ı tū

çünki benüm cemīʿ-i eczām senüñ inʿāmuñdan

---

17 ḫaclüm HM: ḥicābum vardur N
21 bendesisin HM: bendesi iken N
23 o HM: ol N
[917] O ayın köyünde ok yağsa bile Allah'ın hükmüyle bel bağlamışım.
24 inʿāmuñdan HM: inʿām u iḥsānuñdan N

(25) **Resteend ü ġarḳ dane vü dām-ı tū**

bitmişler ve ḥāṣıl olmışlardur ve senüñ dāne vü dāmuña ġarḳlardur murād senüñ inʿām u iḥsānuña müstaġriḳ (26) olmışum dimekdür

Ger ziyeḳ telḫī künem feryād u dād

eger bir acı nesneden feryād u şikāyet idem

Ḫāk ṣad reh berser-i eczām bād

benüm (27) eczāmuñ başı üzere yüz kerre ḫāk olsun *dād* bunda şikāyet maʿnāsınadur [*ṣad-reh* yüz kerre maʿnāsınadur]

Leẕẕet-i dest-i şeker baḫşet bedāşt

senüñ şekker-baḫş (28) destüñüñ leẕẕeti ṭutmaġıla

Enderīn beṭṭīḫ telḫī key güẕāşt

bu beṭṭīḫde ḳaçan acıluḳ ḳodı yaʿnī senüñ destüñ bu beṭṭīḫe yapışmaġıla bu beṭṭīḫde hīç (29) acıluḳ ḳalmadı pes Ḥażret-i Bārī'den çünki vāfir iḥsān gördüñ eyleye her ne meşaḳḳat ü miḥnet irişürise andan bīḫużūr olma belki şekker (30) gibi leẕīẕ bil bendelük ṭarīḳini ve edeblerini Ḥażret-i Loḳmān'dan ögren

Ezmaḥabbet telḫhā şīrīn şeved

maḥabbetden acılar şīrīn ü leẕīẕ olur maʿşūḳuñ (31) cevr ü cefāsı ʿāşıḳ-ı ṣādıḳa şekkerden şīrīn olduġı gibi

Ezmaḥabbet misshā zerrīn şeved

[N92b] maḥabbetden misler zerrīn olur dilberüñ ḳabāyiḥ ü (32) ʿuyūbı ki mis meṣābesindedür ʿāşıḳuñ çeşmine zer gibi laṭīf görinür *beyt*

Ver hünerī dārī vü heftād ʿayb

Dōst nebīned becüz (33) *ān yek hüner*[918]

Ezmaḥabbet derdhā ṣāfī şeved

maḥabbetden müḳedder ve derdler ṣāfī vü rūşen olur dōstdan ṣādır olan **[H89a]** (1) ḳabāḥat dōsta ḫūb u merġūb görindügi gibi

---

30 ṭarīḳini ve edeblerini N: edeblerini HM

[918] Eğer bir hüner ve yetmiş ayıp barındırsan da, dost o tek hünerinden başkasını görmez.

Ezmaḥabbet derdhā şāfī şeved

maḥabbetden derdler şāfī şifā virici olur maḥbūb-ı cāndan ʿuşşāḳa (2) irişen derd ü miḥnet gibi ki şifā ve niʿmetdür zīrā sebeb-i velā vü ḳurbetdür [*maḥabbet mīm*üñ fetḥiyiledür]

Ezmaḥabbet mürde zinde mīşeved

maḥabbetden (3) mürde zinde olur niteki mürde-dil **[M113a]** olan kimse maḥabbet-i İlāhī ile zinde-dil olup maḳbūlān-ı dergāhdan olur

Ezmaḥabbet şāh bende mīşeved

maḥabbetden şāh (4) bende olur Sulṭān Mahmūd gibi ki Ayaz'uñ ʿışḳı sebebi ile Ayaz'a bende olmış idi zīrā cemīʿ-i ḫuṣūṣda aña mütābaʿat üzere idi hīç (5) bir vechile aña muḫālefet itmezidi bu ḫuṣūṣda bende şāh olmaḳ daḫı bulınur

Īn maḥabbet hem netīce-dānişest

bu maḥabbet hem ʿilmüñ netīcesidür (6) zīrā bir kimsede ʿilm-i nāfiʿ var idügi andan ẓāhir ü maʿlūm olur ki anda maḥabbet-i İlāhī ve ḫaşyet ola niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

(7) *"İnnemā yaḫşallāhe minʿibādihi'l-ʿulemā'ü"*[919]

Key güzāfe berçünīn taḫtī nişest

güzāfe ve bīhūde buncılayın bir taḫt üzere ḳaçan oturdı ki murād (8) maḥabbet ü ḫaşyetdür pes meẕkūr olan āyet-i kerīme bu ḥadīṯ-i şerīf mūcibince

"Ene aʿmeluküm billāhi ve aḫşāküm"[920]

her kimsede ki ʿilm ve ḫaşyet (9) ziyāde ola ṭāʿat ü ʿışḳ-ı İlāhī içün saʿy idüp maḥabbet-i dünyādan iʿrāż u ictināb eyler [*güzāfe* beyhūde maʿnāsınadur]

Dāniş-i nāḳış kücā īn ʿışḳ zād

nāḳış (10) ʿilm ḳanda bu ʿışḳı ṭoġurdı yaʿnī nāḳış ʿilmden ḫaşyet ü ʿışḳ-ı İlāhī ḥāṣıl olmaz zübde-yi kelām budur ki ʿışḳ u maḥabbet netīce-yi (11) ʿilmdür ve ʿilmüñ merātibi çoḳdur ve ʿışḳ u maḥabbetüñ daḫı derecātı vardur çünki ʿilm nāḳış ola ki ʿaḳl-ı maʿāşuñ eşeridür bu mertebede (12) perverde-yi niʿmet olan kimse egerçi aña inʿām olınan nesneye maḥabbet

---

2 şifā ve niʿmetdür HM: şifā virici ve niʿmetdür N

919 Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Fâtır/28.

920 Ben, sizin Allah'ı en iyi bileniniz ve Allah'tan en çok korkanınızım. (Abd bin Humeyd, Müsmed, 1/435, Kahire, 1988, Mektebetü's-Sünne.)

eyler lākin inʿām idiciye daḫı maḥabbet eyler lākin ol inʿām (13) munḳaṭıʿ olsa anuñ maḥabbeti hem zāʾil olur ve çünki ʿilm kāmil ola ki ʿaḳl-ı maʿāduñ eşeridür egerçi inʿām olınan nesneye maḥabbet (14) eyler ve andan ḥıfẓ eyler lākin aṣl-ı maḥabbeti inʿām idiciyedür faraża ol niʿmet ol kimseden munḳaṭıʿ olsa inʿām ṣāḥibinden anuñ ʿışḳ u (15) maḥabbeti munḳaṭıʿ olmaz belki evvelki mertebeden ẕerre ḳadar tefāvüt eylemez buña maḥabbet-i ẕātī dirler ġaraż u ʿilletden berī vü pāk olduġıçün ve bu (16) maḥabbete vāṣıl olan kimseye eger her ānda hezārān miḥnet ü zaḥmet irişe aña maḥabbet ü raḥmet olur [*zād* bunda ṭoġurdı maʿnāsınadur]

ʿIşḳ zāyed nāḳış ammā bercemād

(17) ʿilm-i nāḳış egerçi ʿışḳ ṭoġurur ammā cemād ve fānī üzere yaʿnī ʿilm-i nāḳışdan fānī ve cismānī ʿışḳ u maḥabbet ḥāṣıl olur bāḳī ve rūḥānī (18) ʿışḳ u maḥabbet ẓāhir olmaz zīrā ʿilm-i nāḳış ṣāḥibinüñ meyl ü maḥabbeti umūr-ı dünyeviyyeyedür Ḫudāyī vü uḫrevī aḥvāle degüldür egerçi kendünüñ (19) zuʿm u iʿtiḳādı üzere Ḫudāyī vü uḫrevīdür niteki Ḥażret-i Mevlānā bu maʿnāya işāret buyurur [*zāyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Bercemādī reng-i maṭlūbī çü dīd

(20) zīrā ki bir cemād üzere bir maṭlūbuñ rengini çünki gördi yaʿnī her ḥüsn ü cemāl ki ʿālemde vardur Ḥażret-i Ḫudā'nuñ cemālinden bir ẕerreddür ve her (21) celāl ü ʿaẓamet ki cihānda mevcūddur Ḥażret-i Ḫudā'nuñ celālinden bir şemmedür ve cemīʿ nesne bu ḳıyās üzeredür pes her kim fānīyi dōst (22) ṭutar egerçi anda maṭlūb-ı ḥaḳīḳīden bir reng ü eşer görür ve meyl ü maḥabbetini maṭlūb-ı ḥaḳīḳīye ẓann eyler lākin ʿilm-i nāḳış sebebi ile ḫaṭā idüp maġrūr (23) u firīfte olur [*maṭlūbī*de *yā* veḥdet içündür]

Ezṣaġīrī bāng-ı maḥbūbī şenīd

bir ṣaġīrden bir maḥbūbuñ āvāzını işitdi yaʿnī bir ṣadā işidüp maḥbūb-ı ḥaḳīḳīnüñ nidāsını (24) ẓann eyler ve ol iʿtiḳād üzere ḳalur murād ʿilm-i nāḳış müşmir-i şemere-yi ʿışḳ u maḥabbet degül idügin beyāndur Ḥażret-i Mevlānā beyt-i sābıḳı tefhīm (25) içün temşīl ṭarīḳi ile ẕikr eyledi *ṣaġīrī*de *yā* nisbet içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ṣadā idici ve ṣıklıḳ urucıdan

(26) **Dāniş-i nāḳış nedāned farḳrā**

ʿilm-i nāḳış farḳı bilmez yaʿnī ʿilm-i nāḳış ṣāḥibi farḳ u temyīze ḳādir olmaz

[M113b] Lācerem ḫurşīd dāned berḳrā

(27) lācerem berḳi āftāb bilür lākin **[N93a]** ḫaṭā eyler ve ḫaṭāsını ṣavāb ẓann eyler pes bāḳīyi fānīden farḳ itmemiş olur

Çünki melʿūn ḫ^{v}ānd nāḳışrā (28) **Rasūl**

Ḥaẓret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem çünki nāḳışı melʿūn oḳıdı yaʿnī

"En-nāḳışu melʿūnun"[921]

didi

Būd derteʾvīl-i noḳṣān-ı ʿuḳūl

(29) ol ḥadīṯ-i şerīfde vāḳıʿ olan noḳṣān ʿuḳūlüñ noḳṣānı teʾvīlinde oldı teng noḳṣānı teʾvīlinde olmadı yaʿnī noḳṣāndan maḳṣūd ʿulemā (30) noḳṣān-ı ʿuḳūldür didiler zīrā ḳurb u viṣāl-i İlāhīʾye noḳṣān aʿżānuñ żararı yoḳdur belki żarar noḳṣān-ı ʿaḳldandur [*teʾvīl* mużāfdur]

Z'ān ki nāḳış- ten (31) **büved merḥūm-ı raḥm**

zīrā ki teni nāḳış olan Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ raḥminüñ merḥumıdur niteki ḥadīṯ-i şerīfde vardur

"Şol kimse (32) *teninde noḳṣān ola merḥum u maġfūrdur"*

"Ẕehābü'l-baṣari maġfiratü'ẕ-ẕünūbi ve ẕehābü's-semiʿa maġfiratün ve mā naḳṣa mine'l-ceyyidi ʿalāḳaderi (33) *ẕālik"*[922]

[raḥm esirgemek maʿnāsınadur]

Nīst bermerḥūm lāyıḳ laʿn ü zaḫm

merḥūm üzere laʿn ü zaḫm lāyıḳ degüldür *zaḫm*dan maḳṣūd *ʿaẕāb*dur

Naḳṣ-ı ʿaḳlest [H89b] (1) **ān ki bed rencūriyest**

noḳṣān-ı ʿaḳldur ol ki ḳabīḥ ve nāmaʿḳūl renc ü marażdur naḳṣ-ı ʿaḳlda dīvāne dāḫil degüldür zīrā dīvānede (2) ʿaḳl yoḳdur

---

[921] Nâkıs melûndur.

[922] Görmenin gitmesi günahların affedilmesi, işitmenin gitmesi mağfirettir. Cesetten ne eksilirse o miktarda (mağfirettir) (Hindî, Kenzul-Ummal, 6532)

Mūcib-i laʿnet sezā-yı dūriyest

laʿneti īcāb idicidür buʿd u dūrluġa lāyıḳdur *mūcib-i laʿnetest* taḳdīrindedür ki (3) vezn içün ḥaẕf olınmışdur bu vech üzere *mūcib* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür feṭḥ-i cīmile sebeb maʿnāsına olmaḳ cāʾizdür [*sezā* lāyıḳ maʿnāsınadur]

Zʾān ki (4) **tekmīl-i ḫıredhā dūr nīst**

zīrā ʿaḳılları kāmil eylemek baʿīd ü muḥāl degüldür pes tekmīl-i ʿaḳla ḳādir iken taḳṣīr ve ihmāl itmiş olur

(5) **Līk tekmīl-i beden maḳdūr nīst**

lākin tekmīl-i beden maḳdūr ve mümkin degüldür yaʿnī şol kimsenüñ ki bedeninde noḳṣān ola anı dürüst (6) itmege ḳādir degüldür pes taḳṣīr itmiş olur laʿnete müsteḥaḳ olmaz noḳṣān-ı ʿaḳl aġniyā ve ehl-i dünyā ile muṣāḥabet ü muḳārenet itmekden (7) olur niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"Lātecālisū bi'l-mevtā"[923]

bunda *mevtā*den murād aġniyādur zīrā aṣḥāb-ı güzīn (8) *mevtā*den suʾāl itdükde Server-i Kāʾināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt

"Hümü'l-aġniyā""[924]

buyurdılar Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri Pend-nāme nām (9) kitābında beyān eylemişdür *meṯnevī*

Behr-i zer me'stā-yı dünyā dār-rā
Tā çi ḫ^{v}*āhī kerd īn murdār-rā*
Merd k'ānend aġniyā-yı rūzgār
Ey püser bāmürdegān ṣoḥbet medār
Māl u zenī ḫod bedest āverde gīr
Baʿd ezān dergūr ḥasret bürde gīr[925]

ve tekmīl-i ʿaḳluñ sebebi (11) muṣāḥabet-i ehlullāh ve muḳārenet-i aṣḥāb-ı āḫiretdür zīrā anlar

---

4 muḥāl degüldür HM: muhāldür N

[923] Ölülerle oturmayın. (Nahlavî, Ed-Dürerü'l-Mübaha, 120)

[924] Onlar zenginlerdir.

[925] Murdara ne istiyorsan onu yap. Asıl yiğitler zamanenin zenginleridir. Ey çocuk ölülerle sohbet etme. Mal ve kadını güzlece elde et ve ondan sonra mezarına hasretle yüzünü çevir.

"Yā eyyühe'n-nāsü inne vaʿdallāhi ḥaḳḳun felā teġurrannekümü'l-ḥayātü'd-dünyā ve lāyeġurranneküm (12) *billāhi'l-ġurūru"*[926]

ḥükmince pend virüp eydürler ki

"Küllü nefsin ẕā'iḳatü'l-mevti"[927]

ḥasebince herkes şerbet-i mevti nūş idüp

"Ve ileynā türceʿūne"[928]

(13) *"Ve inne's-sāʿate ātiyetün fīhā"*[929]

muḳteżāsınca yevm-i su'ālde Melik-i Müteʿāl ve Ḫudāvend-i Ẕü'l-Celāl'üñ ḥużūr-ı şerīfinde ḥisāb muḳarrerdür (14) pes dünyāya maġrūr u firīfte olmañuz āḫiret tedbīrin eyleñüz tā ki ʿaẕābdan ḫalāṣ olup raḥmete irişesiz *beyt*

(15) *Geret çeşm-i ʿaḳlest ü tedbīr kūr*

Künūn kün ki çeşmet neḫordest mūr[930]

Küfr-i firʿavnī-yi her gebr-i baʿīd

dergāh-ı İlāhī'den dūr olan cemīʿ-i (16) kāfirüñ küfr ü firʿavnluġı

Cümle eznoḳṣān-ı ʿaḳl āmed bidīd

cümle ʿaḳluñ noḳṣānından ẓāhir geldi yaʿnī cemīʿisine sebeb noḳṣān-ı **[M114a]** ʿaḳldur (17) noḳṣān-ı beden degüldür zīrā

Behr-i noḳṣān-ı beden āmed ferec

bedenüñ noḳṣānından ötüri ferec ü sürūr geldi

Dernübī ki mā 'ale'l-aʿmā (18) **ḥarac**

Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'de ki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurdı

"Leyse ʿale'l-aʿmā ḥaracün velā ʿale'l-aʿraci ḥaracün velā ʿalel-marīżi ḥaracün"[931]

---

[926] Ey insanlar! Allah'ın vâdi gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın! Fâtır/5.

[927] Her canlı, ölümü tadacaktır. Âl-i İmrân/185.

[928] Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz. Enbiyâ/35.

[929] Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Hacc/7.

[930] Eğer akıl gözün ve tedbirin körse, öyle yap ki karıncalar gözünü yemesin.

[931] Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. (Bunlara yapamayacakları görev yüklenmez; yapamadıklarından dolayı günahkâr olmazlar.) Nûr/61.

kör üzere ḥarac yoḳdur (19) ve aḳsaḳ üzere ḥarac yoḳdur ve ḫaste üzere ḥarac yoḳdur *ferec* ġamdan ḫalāṣ olmaḳdur *ḥarac* günāh maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā (20) yuḳaruda

"Lācerem ḫurşīd dāned berḳrā"

didi idi keennehu bir kimse eyitdi ki berḳ nūrānī vü münevver bir nesnedür Ḥażret-i Mevlānā (21) anı ḳadḥ eyler [*nübī nun*uñ żammıyıla ve *bā*nuñ kesriyile Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'dür *ḥarac* tenglük ve meşaḳḳat maʿnāsına daḫı gelür]

Berḳ āfil bāşed ü bes bīvefā

berḳ āfil ve ziyāde bīvefādur

Āfil ezbāḳī nedānī bīṣafā

ṣafāsız āfili bāḳīden bilmezsin (22) yaʿnī mādām ki ṣafāya irişmeyesin zāʾili ü fānīyi ve ṯābit ü bāḳīyi biri birinden temyīz itmege ḳādir olmazsın *ey bīṣāfā* taḳdīrinde (23) olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ey ṣafāsız āfili bāḳīden bilmezsin yaʿnī mādām ki ṣafāya irşmeyesin zāʾil ü fānīyi farḳ itmezsin pes imdi ṣafā kesb eyle tā bilmege ḳādir olasın *āfil* batıcı ve zāʾil (24) olıcı maʿnāsınadur *āfilrā* taḳdīrindedür [*āfil* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

Berḳ ḫanded ber ki mīḫanded bügū

berḳ ḫande **[N93b]** eyleridi kimüñ üzerine ḫande eyler

Berkesī kʾū dil (25) **nehed bernūr-ı ū**

şol kimse üzere ḫande eyler ki ol kimse berḳuñ nūrına göñül baġlar yaʿnī temesḫur eyler berḳ anuñ nūrına maḥabbet ü iʿtimād iden (26) kimseyi zīrā ki bir anda peydā vü nāpeydā olur erbāb-ı bīnişe rūşendür ki māsivā berḳ-i serīʿüʾl-zevālüñ nūrı gibi bīṯebāt ü bībeḳādur (27) pes dünyā-perestler temesḫura lāyıḳ u sezādur zīrā dünyā fānī ve müteceddidüʾl-emṯāl olduġı iʿtibār üzere berḳ gibidür

Demī peydā vü dīger dem (28) *nihānest* [932]

23 yaʿnī mādām ki ṣafāya irşmeyesin zāʾil ü fānīyi farḳ itmezsin HM-

25 berḳuñ nūrına HM: berḳuñ nūrı üzere N

[932] Bir dem ortaya çıkmakta ve bazen de gizlenmektedir.

beyt

Kāse-yi serhāy-ı pür-dendān bügürest ne derest

Ḫande dāred berkesī k'ūrā ġurūrī berserest [933]

Nūrhā-yı çerḫ (29) **büb'rīde peyest**

felegüñ nūrlārı nāḳış ve ebterdür

Ān çü lāşarḳī ve lāġarbī keyest

çerḫuñ nūrları ḳaçan lāşarḳī ve lāġarbīdür yaʿnī nūr-ı (30) İlāhī bāḳī ve bīpāyāndur felegüñ nūrı fānī ve bir āndur pes dünyā ki fānīdür aña iʿtibār yoḳdur belki iʿtibār bāḳī devletedür *beyt*

(31) *Devlet ānest ki bīḫūn-ı dil āyed bekenār*

Verne bāsaʿy u ʿamel bāġ-ı cinān īn heme nīst [934]

[*lāşarḳī ve lāġarbī* mekāndan berī olan nūr-ı İlāhī'dür]

Berḳrā ḫod yaḫṭafü'l-ebṣār dān

(32) berḳi ḫod yaḫṭafu'l-ebṣār bil niteki bu āyet-i kerīmden rūşendür

"Yekādü'l-berḳu yaḫṭafü ebṣārahüm" [935]

murād berḳ başarlaruñ nūrını ḳapar nūrına (33) ġālib olup fer ḳomamaġıla dimekdür [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Nūr-ı bāḳīrā heme enṣār dān

nūr-ı bāḳīyi cemīʿan enṣār bil yaʿnī nūr-ı İlāhī cemīʿ-i ḫuṣuṣda muʿīn ve **[H90a]** (1) ʿayn-ı fā'idedür murād budur ki berḳ nūr-ı başarı ḫaṭf idüp başara naẓar itmege mānīʿ olur hemçünān ḥubb-ı dünyā bīnā çeşmi Ḥażret-i Ḫudā (2) cānibine naẓar idüp müşāhede itmege mānīʿ olur pes ol cānibe vuṣūl nūr-ı İlāhīden ġayrı ile müyesser olmaz niteki Ḥażret-i Ḥaḳ (3) buyurdu ʿazze ismuhū

"Allāhu veliyyü'l-leẕīne āmenū yuḫricühüm mine'ẓ-ẓulumāti ile'n-nūr" [936]

ve bir maḥalde hem buyurdı

---

[933] Baştaki diş dolu kase kapı değil mezardır ki başında gurur olan kişiye gülmektedir.
[934] Mutluluk gönlün kansız bir şekilde kenara varmasıdır. Yoksa çaba ve amelle cennet bahçesi bu değildir.
[935] (O esnada) şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar. Bakara/20.
[936] Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Bakara/257.

“Nūruhüm yesʿā beyne eydīhim”[937]

(4) **Ber kef-i deryā feresrā rānden**

atı deryānuñ köpügi üzere sürmek yaʿnī deryānuñ kefini ṣābit ü berkenār ẓann eylemek

Nāmeī dernūr-ı berḳī (5) **ḫ^{v}ānden**

bir berḳuñ nūrında bir nāmeyi oḳumaḳ yaʿnī berḳüñ nūrından yazılmış kāġıdı oḳumaġa ḳaṣd eylemek bu beytüñ muḥaṣṣal maʿnāsı (6) budur ki fānīyi bāḳī ve muḥāli mümkin bilmege sebeb [*nūr berḳ*e mużāfdur]

Ezḥarīṣī ʿāḳıbet nādīdenest

ḥarīṣlüginden ʿāḳıbet-kārı görmemekdür

Berdil ü (7) **berʿaḳl ḫod ḫandīdenest**

[M114b] kendünüñ gönli üzere ve ʿaḳlı üzere gülmekdür yaʿnī kendüsini süḫriyye eylemekdür zīrā sefāhet ü ḥamāḳatinden (8) ġayrı nesneye saʿy itmemiş olur zübde-yi kelām budur ki fānīye maḥabbet idüp cān u dilden muḳayyed olup bāḳīden iʿrāż u ictināb (9) ḳılup ġurūr u ġafletde olmaġa sebeb ʿāḳıbet-bīn ve āḫiret-endīş olmaduğıdur

ʿĀḳıbet-bīnest ʿaḳl ezḫāṣıyet

ḫāṣıyyetden ʿaḳl (10) ʿāḳıbet-bīndür yaʿnī ʿaḳluñ ḫāṣṣasıdur ki biʾṭ-ṭabʿ ʿaḳl ʿāḳıbet-bīndür

Nefs bāşed kʾū nebīned ʿāḳıbet

nefsdür ki o ʿāḳıbet görmez ve nihāyet (11) kāra naẓar u iltifāt eylemez yaʿnī şol ʿaḳl ki ʿāḳıbet-bīn olmaya ḥaḳīḳatde ol ʿaḳl nefsdür ʿaḳl degüldür zīrā nefsüñ maġlūbı olmaġıla (12) ḥükm ʿaḳldan çıḳmışdur niteki Ḥaẓret-i Mevlānā buña işāret buyurur [*kʾū* ki ū taḳdīrindedür]

ʿAḳl kʾū maġlūb-ı nefs ū nefs şüd

ʿaḳl ki o nefsüñ maġlūbıdur (13) o ʿaḳl nefs oldı

Müşterī māt-ı Züḥal şüd naḫs şüd

Müşterī ki saʿādet üzeredür Züḥalʾe ki māt u maġlūb oldı naḫs oldı (14) pes ʿaḳl mādām ki nefsüñ maġlūb u zebūnı olmaya ʿaḳldur hemān ki nefsüñ zebūnı ola nefs olur

---

[937] Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nûrları aydınlatıp gider. Tahrîm/8.

11 ʿaḳl degüldür HM: ʿaḳl-ı kül degüldür N

hikāyet (15) bir ʿazīz bir ṣāḥib-i buḫl-i ġanīye eyitdi māluñı niçün imsāk eylersin ol kimse eyitdi benüm mālum benüm ʿömrüm netīcesinüñ sermāyesidür (16) ve muṣībetlerden ḫavf eylerüm bu mālı ol vaḳt içün ḥıfẓ eylemek gerek tā ki muṣībetleri defʿ ide ol ʿazīz eyitdi mūṣībetlerün (17) müşkilreki iki nesnedür birisi mevtdür birisi ʿaẕāb-ı āḫiretdür māl seni bunlardan ḫalāṣ eylemez ammā eger ol mālı ḫayrāta ṣarf eyleyesin (18) mevt saña āsān olur ve ʿaẕābdan necāt bulup Ḫudā'nuñ raḥmetine vuṣūl bulursın ammā ehl-i dünyānuñ ḥāli ʿacebdür

"Yaʿlemūne (19) *ẓāhiran mine'l-ḥayāti'd-dünyā ve hüm ʿani'l-āḫirati hüm ġāfilūne"*[938] ḥasebince ḥāl ü ḥāżırı görürler ve istiḳbāle naẓar u iltifāt eylemezler (20) pes ʿāḳil oldur ki kendünüñ ḍalāletini göre

"Ve yuḍillü men yeşā'ü ve yehdī men yeşā'ü" [939]

ḥasebince Muḍill ü Hādī Ḥażret-i Ḫudā'yı (21) bilüp rūz u şeb tażarruʿ u fiġān idüp andan hidāyet ṭaleb ide niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur

Hem derīn naḥsī bigirdān (22) **īn naẓar**

hem bu **[N94a]** nuḫūsetde bu naẓaruñı döndür *bigirdān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür [*naḫsī*de *yā* maṣdar içündür]

Derkesī ki kerd naḥset derniger

şol kimseye ki (23) seni naḥs u şaḳī eyledi gör ki kimdür

Ān naẓar ki bin'gered īn cerr ü med

ol naẓar ki bu cerr ü medde naẓar eyler yaʿnī nuhūset ü saʿādeti (24) ve şeḳāvet ü hidāyeti Ḥażret-i Ḥaḳ'dan bile

Ū zinaḥsī sūy-ı saʿdī naḳb zed

o naẓar nuhūsetden saʿādet cānibine naḳb urdı (25) yaʿnī tevfīḳ-i İlāḥī ile nuḥūsetden ḫalāṣ olup saʿādete ve şaḳāvetden necāt bulup hidāyete irişdi *īn cerr ü medd*den murād taṣarrufāt-ı (26) cenāb-ı eḥadiyyet ve tedbīrāt-ı bārgāh-ı ṣamediyyetdür [*naḳb zed* deldi maʿnāsınadur] pes her kim ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ taṣarruf u ḳudretini göre ve andan nuşret ü muʿāvenet ṭaleb idüp

---

[938] Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler. Rûm/7.
[939] O (Allah), dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Nahl/93.

(27) *"Allhümme erine'l-ḥaḳḳa ḥaḳḳan verzuḳnā ittibāʿahū ve erine'l-bāṭıle bātılen verzuḳnā ictinābehū"* [940]

diye ve

"Allāhümme yā muḳallibe'l-ḳulūbi ṯebbit ḳalbī ʿalādīnike" [941]

(28) duʿāsına meşġūl olup

"İnne ḳulūbe benī-ādeme beyne eṣbaʿîne mineṣābiʿi'r-raḥmāni yuḳallibhā keyfe yeşā'u"[942] nuñ

maʿnāsını mülāḥaẓa idüp (29) tebeddül-i aḥvāl ve zevāl-i īmāndan ḫavf ide Ḥażret-i Bārī anı ḥıfẓ eyler

Z'ān hemī gerdānedet ḥālī beḥāl

muḥavvilü'l-aḥvāl seni ol sebebden (30) bir ḥālden bir ḥāle döndürür

Żıdbeżıd peydā künān derintiḳāl

intiḳāl ve tebeddül-i aḥvālde żıdbeżıd peydā iderek

Tā ki ḫavfet zāyed (31) **ezẕātü'ş-şimāl**

tā ki ẕātü'ş-şimālden saña ḫavf ṭoġa yaʿnī ol ḥāleti müşāhede idüp andan iḫtirāz ve Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫavf (32) eyleyesin [*ḫavfet*de tā ḫiṭāb içündür]

Leẕẕet-i ẕātü'l-yemīn burci'r-ricāl

ẕātü'l-yemīnüñ **[M115a]** leẕẕet ü şīrīnlügi ricāle ümīd ü recā virür yaʿnī evliyā vü ṣuleḥā luṭf u (33) ḳurb-ı İlāhī'den çāşnī alup ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylerler pes sen daḫı anlara taḳlīd idüp ẕātü'l-yemīnden müteleẕẕiẕ olup ricāl zümresinden **[H90b]** (1) olasın *ricāl*den murād bu āyet-i kerīmede meẕkūr olandur

"Ricālün lātülhīhim ticāratün ve lābeyʿun ʿan ẕikrillāhi"[943]

---

[940] Allah'ım bize hakkı hak göster ve ona tâbî ettir ve bize batılı batıl göster ve batıldan bizi çekindir.

[941] Ey kalplerin değiştiricisi (Allah'ım), benim kalbimi senin dîninde sabit eyle.

[942] Ademoğlunun kalbleri Rahman'ın iki parmağı arasındadır. İstediği gibi onları değiştirir. (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/168, Müessetü Kutuba, Mısır, tarihsiz.)

29 tebeddül-i aḥvāl MN: tebeddül-i āḫiret H

[943] Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoyamadığı insanlardır. Nûr/37.

*ẕātü'ş-şimāl*den maḳṣūd (2) bunda ḳahr-ı İlāhī ve şaḳāvetdür ki nefs-i emmāre cānibidür *ẕātü'l-yemīn*den murād luṭf-ı İlāhī ve hidāyetdür ki ʿaḳl ve nefs-i muṭma'inne ṭarafıdur (3) Ḥüseyn-i Vāʿiẓ ḥażretleri kendünüñ tefsīr-i şerīfinde

"Ve nuḳallibühüm ẕāte'l-yemīni ve ẕāte'ş-şimāli" de [944]

hüm żamīrini evliyā'ullāh ṭā'ifesine ircāʿ idüp (4) *ẕāte'l-yemīn*den murād ṭāʿat ü ʿibādet ve müşāhedelerdür ve *ẕāte'ş-şimālden*den maḳṣūd beşeriyyetleri ḥālidür ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda taṣarrufāt (5) Ḫudā'nuñdur kendülerüñ hīç medḫali yoḳdur bu āyet-i kerīme anlaruñ ḥaḳḳındadur

"Elā inne evliyā'allāhi lāḫavfün ʿaleyhim ve lāhüm yaḥzenūne"[945]

bu maʿnā ki (6) beyān olındı āyet-i kerīmenüñ buṭūn maʿnāsına göredür ẓāhir maʿnāsı Aṣḥāb-ı Kehf'üñ ḥālini beyāndur ki emr-i İlāhī ile melā'ike anları ṣaġ (7) ṭarafa ve ṣol ṭarafa döndürürler cismleri çürümesin diyü ve *hüm* żamīri Aṣḥāb-ı Kehf'e rāciʿdür Aṣḥāb-ı Kehf niteki ḫ[v]ābdadur (8) keennehū evliyā'ullāh daḫı ḫ[v]ābdadur cemīʿ-i ḫuṣūṣda taṣarrufāt-ı İlāhī'ye müfevveż olduḳları iʿtibārıla

Tā dü per bāşī ki murġ-ı yek pere

tā iki (9) ḳanadlu olasın zīrā bir ḳanadlu murġ [*yek pere* bir ḳanada mensūb murġ maʿnāsınadır]

ʿĀciz āyed ezperīden ey sere

pervāz itmekden ʿāciz gelür ey ḫūb u laṭīf kimse yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (10) Muḍil idügini fehm idüp andan ḫavf üzere olup iḥtirāz eyleyesin ve hādī idügini bilüp aña imīdvār olup aña sebeb olur (11) nesnelere saʿy u gūşiş idesin tā ki dü per meṣābesinde olan ḫavf u recāya vuṣūl bulasın pes bendeye lāyıḳ olan budur ki ḫavf u (12) recāda olup raḥmet ü maġfirete ümīdvār ve ʿaẕāb u ʿiḳābdan ḫavf üzere ola gerekse ṭāʿat ü ʿibādeti çoḳ ve ḫaṭā vü maʿṣiyeti (13) az ola gerekse günāh u ʿiṣyānı çoḳ ve ṭāʿat ü ʿibādeti az ola hemçünān sālike daḫı ümīd-i raḥmet ve bīm-i ʿuḳūbet gerekdür tā ki ḳaṭʿ-ı menāzil (14) itmege ḳādir

---

[944] Onları sağa sola çevirirdik. Kehf/18.

[945] Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Yûnus/62.

10 fehm idüp HM: fehm itdügini N

11 ḫavf u recāda MN: żaʿf u recāda H

ola bu sebebden Ḥażret-i Ḫudā Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de vaʿdi vaʿīde ḳarīn eyledi niteki buyurmışdur

"Nebbiʾ ʿibādī innī ene'l-ġafūru'r-raḥīmü (15) *ve enne ʿaẕābī hüve'l-ʿaẕābü'l-elīmü"*[946] ve her ne ḳadar vāfir ṭāʿat eylerise ḫavfı aña göre ziyāde ola niteki Ḥażret-i Ḫudā buyurdı (16) *"Elleẕīne yü'tūen mā ātev ve ḳulūbühüm veciletün ennehüm ilārabbihim rāciʿūne"*[947] ḥālā ki bende ne ʿamel itmege ḳādir ola ki Cenāb-ı ʿizzete lāyıḳ ola (17) *tā dü per bāşī* beyti *tā ki ḫavfet* **[N94b]** *zāyed* beytine müteʿallıḳdur Ḥażret-i Mevlānā çünki esrār-ı İlāhiyye sözleri ziyāde dırāz gördi Ḥażret-i Bārī'ye (18) tażarruʿ u niyāz idüp eyitdi

Yā rehā kün tā neyāyem derkelām

yā beni terk eyle tā kelāma gelmeyem yaʿnī esrār-ı ḫafiyyenüñ beyānına saʿy u gūşiş içün (19) yā baña şevḳ virme ki ferāġat idüp ḫāmūş olam

Yā bidih destūr tā güyem tamām

yā destūr u icāzet vir tamām söyleyem murād Ḫudā (20) dōstlarınuñ kelimātı ve irādet-i İlāhiyye idügin işʿārdur

Ver ne īn ḫᵛāhī ne ān fermān turāst

ve ger ne bunı isteriseñ ne anı isteriseñ (21) fermān u ḥükm senüñdür yaʿnī sükūt u tekellümde fermān senüñdür ki tamām rıżā üzereyüm *mışrāʿ*

Benderā fermān nebāşed her çi fermāyī (22) *berānem* [948]

Kes çi dāned mer turā maḳṣad kücāst

kimse ne bilür ki senüñ ḳaşd u irādetüñ ḳandadur zīrā her ne ki senüñ irādet-i **[M115b]** şerīfüñile olur (23) bir ḥikmetden ḫālī degüldür lākin ol ḥikmetden ḫaberdār olmaġa kimseye mecāl yoḳdur murād cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḳażāya rıżādan ġayrı çāre (24) olmaduġını beyāndur *maḳṣad ṣād*uñ fetḥiyile maṣdar-ı mīmīdür *ḳaṣd* maʿnāsına ve *ṣād*uñ kesriyile iʿtibār olınur bunda ism-i mekān olup (25) maʿnā aña göre olur

---

[946] (Resûlüm!) Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver. Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir. Hicr/49-50.

[947] Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar. Mü'minûn/60.

18 beyānına HM: beyānına şürūʿ idüp N

[948] Ona ferman ettiğim hiçbir şey bir köleye verilen emir değildir.

Cān-ı İbrāhīm bāyed tā benūr

Ḥażret-i İbrāhīm peyġamberüñ cānı gerek tā nübüvvet ve ḫullet nūrı ile [*benūr*da *bā* sebeb içün olmaḳ cā'izdür]

Bīned (26) **endernār Firdevs ü ḳuṣūr**

Nemrūd'uñ nārında cennet ve ḳaṣrlar göre yaʿnī İbrāhīm peyġamberi ʿaleyhi's-selām mancınıḳa ḳoyup āteşe atduḳları (27) vaḳt hevāda iken emr-i İlāhī ile Cebrā'īl ʿaleyhi's-selām aña geldükde Ḥażret-i İbrāhīm iẓhār-ı ʿacz ü ḫavf idüp Ḥażret-i Cibrīl'den muʿāvenet ṭaleb eylemedi zīrā (28) ḳażāya bir mertebede rıżā virmiş idi ki nār-ı Nemrūd aña nūr-ı maḥż ve ol miḥnet ʿayn-ı maḥabbet görindi Ḥażret-i Mevlānā bu beytile geçmiş ḳıṣṣanuñ (29) ḥiṣṣesine ve pend-i sābıḳa işāret eyler yaʿnī çünki Ḥażret-i Loḳmān'da ḫ^{v}ācenüñ maḥabbeti var idi ḫarbüzenüñ acıluġı aña şīrīn görindi (30) ancılayın ki āteş Ḥażret-i İbrāhīm'e ʿaleyhi's-selām gülistān oldı zīrā āteşden aña ẕerre ḳadar ḫavf u elem gelmedi idi pes herkese lāzımdur ki (31) miḥneti maḥabbet ve zaḥmeti raḥmet ve belāyı velā ve niʿmeti niʿmet bilüp cefāyı vefā ʿadd ide tā ki sezā-yı ḳurb-ı viṣāl ve lāyıḳ-ı müşāhede-yi cemāl-i Ẕü'l-Celāl (32) ola *beyt*

Vefā-ḫ^{v}āhī cefā-keş bāş Ḥāfiẓ

Fe-inne'r-ribḥa ve'l-ḫusrāne fi't-tecr [949]

Pāye pāye berreved bermāh u ḫar

sāliküñ rūḥı pāye (33) pāye māh u āftāb üzere gider [*ḫar* āftāb maʿnāsınadur ki kāfiye içün meftūḥdur]

Tā nemāned hemçü ḥalḳa bend-i der

tā ḥalḳa gibi ḳapunuñ bendi ḳalmaya yaʿnī ḥalḳa gbi ḳapuda muḳayyed ḳalmaya [*bend-i der beste-yi der* maʿnāsınadur]

[H91a] (1) **Çün ḫalīl ezāsmān-ı heftmīn**

Ḥażret-i İbrāhīm gibi felek-i sābiʿden

---

28 ḳıṣṣanuñ HM: ḳıṣṣasınuñ N

31 ve niʿmeti niʿmet bilüp cefāyı vefā ʿadd ide tā ki sezā-yı ḳurb-ı H-

[949] Ey Hafız, vefa istiyorsan cefa çeken ol Muhakkak ticarette kazanç ve zarar etmek (vardır.) "Fe-inne'r-ribḥa ve'l-ḫusrāne fi't-tecr" (Ebul-Ferec Hanbelî, Cami'u'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1/384, Daru'l-Marife, Beyrut, 1408)

Büg’z̲ered ki lāuḥibbü’l-āfilīn

geçer böyle diyü ki ġurūb (2) idicileri ve zā’il olıcıları sevmezem niteki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti İbrāhīm peyġamberüñ ḳıṣṣasından ḫaber virür

“Felemmā cenne ʿaleyhi’l-leylü ra’ā kevkeben ḳāle hāz̲ā (3) *rabbī felemmā efele ḳāle lāuḥibbü’l-āfilīne”*[950]

pes ey sālik enbiyāya taḳlīd idüp fānīden ferāġat idüp bāḳīye maḥabbet eyle tā ki anuñ sebebi ile (4) ḥayāt-ı bāḳīye vuṣūl bulasın Ḥażret-i Mevlānā fānī reh-zen bāḳī idügini beyān itmege şürūʿ eyledi

Īn cihān-ı ten ġalaṭ-endāz şüd

(5) bu ten cihānı ḫalḳı ġalaṭa atıcı oldı yaʿnī ġalaṭa atup ṭarīḳ-i Ḥaḳ’dan dūr eyler [*ġalaṭ-endāz* vaṣf-ı terkībīdür]

Cüz mer ānrā k’ū zişehvet-bāz şüd

ol kimseden ġayrıyı ki o (6) şehvetden cüdā vü ḫalāṣ oldı yaʿnī ḥuẓūẓ-ı cismānīnüñ maġlūbı olmaġıla cenāb-ı ʿizzet ve ve āḫiret tedārükinden dūr olmışlardur evliyā’ullāh (7) ve ṣuleḥādan ġayrı ki anlara cismānī ārzūlardan iḫtirāz u ictināb itmegile dergāh-ı İlāhī ve āḫiret tedārükine sālik ve meşġūllerdür

Tetemme-yi ḥased-i (8) ***ān ḥaşem berān ġulām-ı ḫāṣ-ı sulṭān***

sulṭān ḥażretlerinüñ ḫāṣ u maḳbūl ġulāmı üzere ol ḥaşem ü ḫademüñ ḥasedinüñ tetemme ve baḳiyyesi beyānındadur ki (9) anı tamām eyleyiserdür maḳṣūd yuḳaruda z̲ikr olınan iki ġulāmuñ ḥikāyetidür ki birisi pādşāh ḥażretlerinüñ maḳbūli olmış idi

Ḳıṣṣa-yı (10) **şāh u emīrān u ḥased**

Berġulām-ı ḫāṣ u sulṭān-ı ḫıred

şāh ve emīrlerüñ ve ḫāṣ ve ʿaḳluñ sulṭānı olan ġulām üzere vāḳıʿ olan (11) ḥasedüñ ḳıṣṣası baʿż-ı nüsaḫda *ḫāṣ*dan ṣoñra vāv-ı ʿāṭıfe yoḳdur pes maʿnā böyle olur ʿaḳl sulṭānınuñ ḫāṣ ġulāmı üzere vāḳıʿ (12) olan ḥasedüñ ḳıṣṣası vech-i evvele nisbet sulṭān-ı ʿaḳl ġulāmuñ

---

[950] Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. En’âm/76.

7 iḫtirāz u ictināb itmegile HM: iḫtirāz idüp ictināb itmegile N

ṣıfatıdur ki murād Server-i Kā'ināt'dur vech-i ṣānīye nisbet *sulṭān-ı ḫıred*den (13) murād Ḥażret-i Bārī'dür ʿazze ismuhū

[M116a] Dūr mānd ezcerr-i cerrār-ı kelām

kelām cerrārınuñ cerrinden ırak̟ k̟aldı **[N95a]** yaʿnī

"El-kelāmü yecirru'l-kelām"[951]

ḥasebince (14) kelām-ı āḫir bu kelāmuñ teʾḫīrine sebeb oldı *cerr* çekmek ve *cerrār* çekici maʿnāsınadur

Bāz bāyed geşt ü kerd ānrā tamām

girü dönmek ve anı (15) tamām eylemek gerek

Bāġbān-ı mülk bāiḳbāl ü baḫt

mülk ü salṭanatuñ bāġbānı ki murād sulṭāndur iḳbāl ü baḫtıla [*mülk* salṭanat maʿnāsınadur]

Çün dıraḫtīrā nedāned (16) **ezdıraḫt**

dıraḫtdan bir dıraḫtı nice bilmeye murād budur ki bāġbān kendünüñ terbiyesi ile neşv ü nemā bulan dıraḫtlardan k̟anġı dıraḫt laṭīf (17) ve mīvesi şerīf idügin nice bilürise ve aña ne vechile ziyāde iltifāt ve terbiye eylerise pādşāh ḥażretleri daḫı ol ḫāṣ ġulāmda k̟ābiliyyet (18) müşāhede itdügi sebebden aña sāʾir bendesinden ziyāde iltifāt u naẓar itdügiçün aña ḥased eylediler ammā bundan ġāfiller ki ol naẓar u (19) riʿāyet bīhūde ve ʿabeṯ degüldür belki anda sāʾirde olmayan ḥālāt müşāhede itdüginden ötüridür pes Ḥażret-i Bārī ki mālikü'l-mülkdür (20) ve bu k̟adar ṣıfāt-ı kāmile ile muttaṣıfdur hidāyet ü riʿāyete sezā ve ḍalālet ü ihānete revā k̟anġısı idügi aña ziyāde (21) rūşen ü ẓāhirdür pes her ne eylerise liḥikmetindür egerçi anuñ ḥaḳīḳatine ḫalḳuñ ıṭṭılāʿı yoḳdur bunda bir işkāl yüz gösterür ki cemīʿ-i (22) aḥvāl ḫod anuñ irādet-i şerīfinden ṭaşra degüldür pes ʿuṣāt u kefere ne sebebden muʿaẕẕeb olurlar aña cevāb budur ki meşiyyet-i İlāhī (23) ʿilm-i ezele tābiʿdür ve ʿilm-i ezelī tābiʿ-i maʿlūm-ı Ḥaḳ'dur çün Ḥażret-i Ḫudā ʿilm-i ezelī ile bildi ki kāfirüñ istiʿdādı küfrden ġayrı degüldür (24) pes aña īmān u iḥsān eylemek ḥikmete muḫālifdür ve ʿadli münāfiʿīdür ve bu maʿnā ḥayvān-ı ġayr-ı nāṭıḳda daḫı mevcūddur zīrā ki bülbül güli ve ṭūtī

[951] Söz sözü çeker.

18 naẓar u riʿāyet HM: naẓar u iltifāt u riʿāyet N

(25) şekkeri dōst ṭutar ve cüʿal necisi ve zāġ murdārı sever bu sırrı her ṭabīāt fehm itmege kādir degüldür [*çün* bunda nice maʿnāsına istifhāmdur]

Ān dıraḫtīrā ki telḫ u red büved

(26) ol dıraḫtī ki acı ve merdūd ola

V'ān dıraḫtī ki yekeş hef ṣad büved

ve ol dırāḫtī ki anuñ (27) biri yedi yüz ola yaʿnī anuñ mīvesi firāvān ola [*v'ān dıraḫtīrā* taḳdīrindedür]

Key berāber dāred enderterbiyet

terbiyetde bāġbān ḳaçan berāber ṭutar

Çün bibīned (28) **şān beçeşm-i ʿāḳıbet**

çünki bāġbān anları çeşm-i ʿāḳıbetile görür yaʿnī bāġbān ʿāḳıbet-bīn çeşmile görür [*şānrā* taḳdīrindedür]

K'ān dıraḫtānrā nihāyet (29) **çīst ber**

ki ol dıraḫtlaruñ nihāyet ü ʿāḳıbet mīvesi nedür

Gerçi yeksānend īn dem dernaẓar

egerçi bu dem naẓarda yeksānlardur (30) zīrā her dıraḫtuñ mīvesi ẓāhir olmaḳ gerekdür ki dıraḫtlar biribirinden mümtāz u cüdā olup maḳbūl ü maḳbūlrek ve ġayr-ı maḳbūl ḳanġısı (31) idügi herkese maʿlūm ola hemçünān benī-ādem egerçi ṣūretde berāberdür lākin sīret ve merātibde mütefāvitdür enbiyā ve evliyā ve ʿulemā ve ṣuleḥā (32) ve ʿavām gibi ki beşeriyyet iʿtibārı ile cemīʿan yeksāndur lākin biribirine nisbet-i mābeynde farḳ-ı keşīre vardur bu sebebden kefere enbiyādan (33) feseḳa evliyādan bīḫaberlerdür pes Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretine herkesüñ ʿāḳıbeti ẓāhirdür ehl-i saʿādete laṭīf-ʿamele tevfīḳ virüp saʿādetmend idüp **[H91b]** (1) ol ḥāl üzere ḫatm eyler ehl-i şaḳāveti istiʿdād u ḳābiliyyetine göre ḳabīḥ ʿamele sevḳ idüp şaḳāvet üzere ḫatm eyler ʿāḳıle lāyıḳ (2) olan budur ki

"Ḳul küllün minʿindillāhi"[952]

ḥasebince her ʿamel-i ṣāliḥ ki andan ṣādır olur anı tevfīḳ-i İlāhī'den bile ve her ḳabīḥ ʿamel ki andan ẓuhūr bulur (3) anı daḫı istiʿdād u ḳābiliyyeti ḥasebince Ḫudā'dan bile Ḥażret-i

[952] "Hepsi Allah'tandır" de. Nisâ/78.

Mevlānā Ḥażret-i Bārī herkesüñ istiʿdādını bildügi gibi evliyāʾullāh daḫı (4) herkesüñ istiʿdādını bildügini beyān itmege şürūʿ eyledi tā ki sāmiʿ evliyāʾullāhuñ ʿulüvv-i **[M116b]** şānını fehm idüp anlara edeb üzere ola

(5) **Şeyḫ kʾū yenẓur binūrillāh şüd**

şeyḫ ki o nūr-ı İlāhī ile naẓar ider oldı yaʿnī velī ki nūr-ı İlāhī ile nāẓırdur [*binūrillāh*da *allāh* lafẓı bir miḳdār çekilür]

Eznihāyet vʾeznuḫust āgāh şüd

(6) intihādan ve ibtidādan āgāh oldı zīrā tevfīḳ-i İlāhī ile cemīʿ-i umūr u aḥvāl aña rūşen ü ẓāhir olur

Çeşm-i āḫar-bīn bebest ezbehr-i Ḥaḳ

(7) Ḥaḳʾdan ötüri ġayrı görici çeşm baġladı yaʿnī şeyḫ Ḥaḳḳʾuñ müşāhedesi içün māsivādan iġmāż-ı ʿayn eyledi

Çeşm-i āḫir-bīn küşād ender (8) **sebaḳ**

sebaḳ ve ders-i İlāhīʾde āḫir ü ʿāḳıbet-bīn çeşmini açdı murād riyāżet ü taṣfiye-yi ḳalbile çünki çeşm-i dili rūşen oldı māsivāya (9) naẓar u iltifāt itmekden ḫalāṣ olup serāʾir ü esrāra muṭṭaliʿ oldı dimekdür *çeşm-i āḫar-bīn* oldur ki esbāb u māsivāya naẓar idici (10) ola *çeşm-i āḫir-bīn* oldur ki müsebbibüʾl-esbāba naẓar idici ola mışrāʿ-ı evvelde *āḫar ḫā*nuñ fetḥiyiledür ki ġayrı maʿnāsınadur egerçi Sürūrī (11) Efendi **[N95b]** raḥmetullāh *ḫā*nuñ żammesiyile iʿtibār idüp āḫur maʿnāsına almışdur mışrāʿ-ı şānīde *ḫā*nuñ kesri iledür ki evvelüñ müḳābilidür (12) *sebaḳ* bunda *ders* maʿnāsına olmaḳ rūşendür teḳaddüm maʿnāsına olmaḳ hem mümkindür nihāyeti veznden ötüri *bā*ya ḥareket virilmiş ola zīrā (13) *sebḳ bā*nuñ sükūnı ile teḳaddüm maʿnāsınadur niteki Bōstān'da vāḳıʿ olmışdur *mışrāʿ*

"Sebaḳ bürd reh rev ki berḫāst zūd"[953]

bunda (14) vezn içün *bā*ya ḥareḳat virilmişdür pes şol kimse ki ʿibādet ü riyāżet ile çeşm-i dilini rūşen idüp māsivā ġubārından pāk ola (15) cemīʿ-i eşyā aña rūşen ü ẓāhir olur niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ bu beytile bu maʿnāyı işʿār eyler

[953] Çabuk götürüp yol ver ki çabuk kalkasın.

14 rūşen idüp HM: rūşen ü ẓāhir idüp N

beyt

Zimülk tā melekūteş ḥicāb (16) *berdārend*

Kesī ki ḫidmet-i cām-ı cihān-nümā büküned [954]

[*āḫar-bīn* vaṣf-ı terkībīdür *ġayr-bīn* maʿnāsınadur *āḫir-bīn* vaṣf-ı terkībīdür *ʿāḳıbet-bīn* maʿnāsınadur]

Ḥażret-i Mevlānā maʿārif beyānından ferāġat idüp ḳıṣṣaya şürūʿ eyledi

(17) **Ān ḥasūdān bed-dıraḫtān būdeend**

ol ḥasūdlar ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl dıraḫtlar olmışlardur yaʿnī dırāḫtān-ı bed meşābesinde idiler

Telḫ-gevher (18) **şūr-baḫtān būdeend**

telḫ-gevher şūr-baḫtlar olmışlar yaʿnī nāpāk ẕāt ve bed-baḫtlar imişler murād keferedür ki ẕātlarında ẕerre ḳadar saʿādete (19) istiʿdādları yoḳdur *gevher* bunda ẕāt maʿnāsınadur *şūr-baḫtān* bed-baḫt maʿnāsınadur *būdeend* imişler maʿnāsına daḫı cāʾizdür (20) zübde-yi kelām budur ki ġulām-ı ḫāṣa ḥased eyleyenler bed-baḫtlar ve ḫabīṯler imiş dimekdür bunda tenbīh budur ki ḥasūd her ne ḳadar ʿālī-ḳadr olsa (21) ḥasedi sebebi ile bed-baḫtluḳdan ḫalāṣ bulmaz ve saʿādete vāṣıl olmaz *beyt*

Şūr-baḫtān beārzū ḫ[v]āhend

Muḳbilānrā (22) *zevāl-i niʿmet ü cāh* [955]

Ezḥased cūşān u kef mīrīḫtend

ḥasedlerinden cūşān u ḫurūşān oldılar ve köpük dökdiler yaʿnī ziyāde (23) saʿy u gūşiş ve iḳdām u ihtimām eylediler [*cūşān būdend* taḳdīrindedür]

Dernihānī mekr mīengīḫtend

ḫafiyyeten mekr ḳopardılar yaʿnī ġulām-ı ḫāṣdan nihānī mekr ü ḥīle peydā (24) idüp ittifāḳ üzere oldılar

Tā ġulām-ı ḫāṣrā gerden zenend

tā ḫāṣ ġulāmuñ boynını uralar

---

[954] Cihanı gösteren kadehe hizmet eden kişiye, mülkten melekuta kadar perde çekmişlerdir.

[955] Bahtı kara olanlar arzuyla, mukbillere ihsan edilen nimetlerin son bulmasını isterler.

V'ezzamāne bīḫ-i ūrā berkünend

(25) ve zamāneden anuñ kökini ḳoparalar ġulām-ı ḫāṣdan murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ki kefere vü münāfıḳīn ve yehūd zümresinden (26) vāfir kimse Ḥażret-i Rasūl'i helāk itmekden ötüri ittifāḳ idüp Medīne-yi Münevvere'ye geldiler ʿāḳıbet niçesi helāk olup münhezim (27) olanlar menkūs u maʿkūs miḥnet-ḫānelerine varup tamām ḫacālet ü nedāmetde ḳaldılar bunda tenbīh budur ki selāṭīn ve erbāb-ı devlete (28) lāyıḳ u lāzım olan budur ki ḥużūr-ı şerīflerinde ḫāṣ u maḳbūl olan ḫidmetkār içün söylenen sözleri istimāʿ itmeyeler (29) belki ġavr-ı ḥaḳīḳatine irmege saʿy ideler niteki Bōstān'da bu beytlerden ẓāhirdür

Ziṣāḥib-ġaraż tā süḫan niṣ'nevī

(30) *Ve ger biṣ'nevī ḫod peşīmān şevī*[956]

Çün şeved fānī [M117a] çü cāneş şāh būd

ġulām-ı ḫāṣ nice fānī olur çünki anuñ rūḥ-ı şerīfi (31) şāh idi [*çün* imāle ile istifhāmdur ki bunda imtināʿ içündür]

Bīḫ-i ū derʿişmet-i Allāḥ būd

anuñ aṣlı ve bīḫi Allāh Teʿālā'nuñ ʿiṣmet ü ḥıfẓında idi murād

"Vallāhu yaʿṣimüke mine'n-nāsi"[957]

ḥasebince (32) Server-i Kā'ināt bāġ-ı İlāhī'de cemīʿ-i żarardan maṣūn u maḥfūẓ idügin işʿārdur bunda tenbīh budur ki Ḥaḳ Teʿālā'nuñ ḫāṣ bendelerine farażā (33) cismānī żarar irişse rūḥānī ṭarafları ziyān u helākdan berīdür

Şāh ezān esrār u vāḳıf āmede

şāh ol esrārdan vāḳıf **[H92a]** (1) gelmiş idi yaʿnī ḥasūdlaruñ mekr ü fikrinden ḫaberdār idi

---

29 ġavr-ı ḥaḳīḳatine H: ġavr u ḥaḳīḳatine MN

[956] Garaz sahibinden söz işitmemelisin. İşitirsen pişman olursun.

[957] Allah seni insanlardan koruyacaktır. Mâide/67.

1 gelmiş idi HM: olmış idi N

Hemçü Būbekr-i Rebābī ten-zede

Ebū Bekr Rebābī gibi ten urmış idi yaʿnī (2) cemīʿ-i aḥvāl aña maʿlūm rūşen idi lākin sükūt eyleridi Ebū Bekr Rebābī meczūblardan bir kimsedür ki hīç söylemezidi çünki aña bir (3) nesne ḫoş gelmiyeyidi depme ururıdı

Dertemāşā-yı dil-i bed-gevherān

şāh bed-aşllaruñ göñli temāşāsında

Mīzedī ḫunbük berān (4) **kūzegerān**

ol kūzegerler üzere ḫunbük ururıdı murād

"Ve mekerū ve mekerallāhu vallāhu ḫayru'l-mekārīne"[958]

ḥasebince Ḥażret-i Ḥaḳ anlaruñ nāmaʿḳūl reʾy (5) ü fikrlerini ibṭāl idüp cemīʿān mekrlerini laġv eyleridi dimekdür *ḫunbük* şıḳlıḳ urmaḳdur ḥayvanāt şu içeriken bunda taḥḳīr ve ʿadem-i (6) iltifātdan kināyetdür [*kūzeger* bardaḳcı]

Mekr mīsāzend ḳavm-i ḥīlemend

bu ḥīlebāz ḳavm mekr düzerler yaʿnī mekre çalışurlar

Tā ki şehrā derfuḳāʿī (7) **derkünend**

tā ki şāhı bir fuḳāʿuñ içine eyleyeler yaʿnī ziyāde muḥāl bir nesneye saʿy eylerler

Pādşāhī bes ʿaẓīm ü bīkerān

ziyāde ʿaẓīm (8) ve nihāyetsiz bir pādşāh [*bes* bunda bisyār maʿnāsınadur]

Derfuḳāʿī key [N96a] bügünced ey ḫarān

ey ḫarlar bir fuḳāʿa nice ṣıġar *fuḳāʿ* bir ṭar ẓarfdur ki anuñıla şerbet içilür (9) *şāh*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur temāşā-yı dilde işāret budur ki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ḳulūba nāẓırdur *kūze-gerān*dan murād kefere (10) ve munāfıḳīndür ki kūze-gerlere teşbīh olındılar cemīʿ-i işleri ẓāhirī ve cismānī olup rūḥānī ḥālātdan ẕerre ḳadar behreleri olmadūġı içün (11) ʿaẓīm ve bīnihāyet bāḳī ve ezelen ve ebeden ḥükm ü ḳudreti cārī olduġı iʿtibāriledür *ḫarān*dan murād ehl-i küfr ü nifāḳdur ziyāde aḥmaḳ (12) olduḳları içün ḫarlara teşbīh olınmışlardur niteki bu āyet-i kerīmede ḫarlara teşbīh olınmışlardur

---

[958] Tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. Âl-i İmrân/54.

8 ey ḫarlar HM: ey ḫarān N

11 ehl-i küfr ü nifāḳdur HM: ehl-i küfr ve ehl-i nifāḳdur N

“Keennehüm ḥumürun müstenfiratün ferret min (13) *ḳasveratin”*[959]

fuḳāʿıla temṯīl eyledi kār u ʿamelleri ziyāde ḫilāf-ı ʿaḳl idügini işʿār itmek içün

Ezberāy-ı şāh dāmī dūḫtend

şāhdan (14) ötüri bir dām dikdiler yaʿnī bir mekr peydā eylediler

Āḫir īn tedbīr ezū āmūḫtend

āḫir anlar bu tedbīri şāhdan ögrendiler zīrā (15) ʿaḳl u fehm ü tedbīri anlara Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti virdi yine Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine mekr ü ḫudʿa eylemek iseterler niteki bu āyet-i kerīme anı beyān (16) eyler

“İnne’l-münāfiḳīne yuḫādiʿūnallāhe ve hüve ḫādiʿuhüm”[960]

Naḥs şākirdī ki bāüstād-ı ḫᵛīş

naḥs ve bed-baḫtdur ol şākird ki kendünüñ (17) üstādı ile

Hem-serī āġāzed ü āyed bepīş

berāberlüge başlaya ve ilerü gele yaʿnī berāberlük daʿvāsın idüp üstādı ile muḳābeleye (18) ḳaṣd ide *naḥset* taḳdīrindedür [*hem-serī* berāberlük maʿnāsınadur]

Bāküdām üstād üstād-ı cihān

ḳanġı üstādıla muḳābele eylemege ḳaṣd eyler cihānuñ üstādı ile

(19) **Pīş-i ū yeksān hüveydā vü nihān**

āşkāre vü nihān anuñ ḳatında yeksān ve ʿāle’s-seviyyedür murād Ḥażret-i Bārī’dür ki ḫālıḳ-ı zemīn ü āsmān ve dānā-yı (20) āşkār u nihāndur

Çeşm-i ū yenẓur binūrillāh şüde

anuñ çeşmi yanẓur binūrillāh olmışdur yaʿnī ʿilm-i ẕātīsi ile cemīʿ-i eşyā ezelden ebede (21) **[M117b]** varınca anuñ maʿlūmıdur

Perdehā-yı cehlrā ḫārıḳ büde

cehlüñ perdelerini ḫārıḳ olmışdur yaʿnī ẕāt-ı şerīfi cehlden müberrā vü muʿarrādur (22) baʿż-ı nüsaḫda böyledür

---

[959] Kaçan yaban eşekleri gibi, âdeta arslandan ürkmüş. Müddesir/50-51.

[960] Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Nisâ/142.

20 çeşm-i o HM: pīş-i o N

Perdehā-yı cehlrā berhem zede

cehlüñ perdelerini biribirine urmış yaʿnī cehlden berī olmış (23) ve baʿż-ı nüsaḫda böyledür

Perdehā-yı cismrā berhem zede

cismüñ perdelerini refʿ eylemişdür yaʿnī ẕāt-ı şerīfi cism degüldür cism (24) maḥalle mülāyim degüldür mışrāʿ-ı evvele nisbet [baʿż-ı nüsaḫda *çeşmrā perdehā-yı hem zede*dür çeşmüñ perdelerini refʿ eylemişdür yaʿnī ẓāhirī çeşmden münezzehdür]

Ezdil-i sūrāḫ çün köhne kilīm

eski kilīm gibi sūrāḫ olmış göñlinden ki ol şākird

(25) **Perdeī bended bepīş-i ān ḥaḳīm**

ol ḥakīmüñ öñine bir perde bağlar ol ümīdile ki kendünüñ esrārına ḥakīm-i muṭṭaliʿ olmaya *ḥakīm*den (26) murād üstādıdur Ḥażret-i Mevlānā bu beyti temṯīl ṭarīḳi ile getürmişdür ṭālibe tefhīm içün ḫuṣūṣā ki ḥakīm ẕikri

(27) *"İnnallāhe ʿalīmün ḥakīmün"*[961]

āyetine işāretden ḫālī degüldür *sūrāḫ* delük maʿnāsınadur *ki çün* lafẓına mużāf olmaḳ ziyāde rūşendür

(28) **Perde mīḫanded ber ü bāṣad-dehān**

perde şākird üzere yüz dehānıla güler yaʿnī şākirdi temesḫur eyler

Her dehānī geşte işkāfī (29) **berān**

her bir dehān anuñ üzere bir şikāf u sūrāḫ olmış yaʿnī şākirdüñ derūn-ı dilinde olan esrār u efkār cemīʿān (30) ol ḥakīme rūşen ü ẓāhirdür bunda tenbīh budur ki Ḥażret-i Bārī cemīʿ-i ʿibāduñ ḳulūbında olan cemīʿ-i esrāra vāḳıfdur [*işkāf* yarıḳ maʿnāsınadur ki hemze zāʾiddür *berān*da olan *ān*dan maḳṣūd *şākird*dür]

(31) **Güyed ān üstād mer şākirdrā**

ol üstād şākirdine dir

Ey kem ezseg nīstet bāmen vefā

ey kelbden kem senüñ baña mihr ü vefāñ (32) yoḳ mıdur yaʿnī senüñ baña mihr ü vefāñ gerek idi ne ʿaceb ki yoḳdur bu vech hem cāʾizdür ey kelbden kem senüñ baña vefāñ

[961] Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir. Tevbe/28.

29 üzere HM: üzerlerine N

yoḳdur (33) ḥālā ki lāzım idi ki sen baña vefā idesin bunda ḥiṣṣe-yi ḳıṣṣa budur ki üstād-ı ḥaḳīḳī ki murād Ḥażret-i Bārī'dür ʿāṣī vü mekkār bendelerine **[H92b]** (1) eydür ki siz kelbden kemsiz zīrā kelb nān ḥaḳḳını bilür ve ṣāḥibinüñ ḫānesini ḥıfẓ eyler siz benüm niʿmetlerümi bilmezsiñüz ve emrüme (2) iṭāʿat eylmezsiñüz ve ḳalbiñüz ki benüm beytümdür māsivādan pāk ü ḫālī ḳılmazsınuz

Ḫod merā üstād megīr āhen-güsil

farż (3) eyledüm ki senüñ üstāduñ degülüm ve beni ḫod cemīʿ nesneye ḳādir müşkil-güşā üstād ṭutma [*megīr* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Hem çü ḫod şākird gīr ü kūr-dil

kendüñ (4) gibi şākird ve kūr-dil ṭut yaʿnī kendüñ gibi ʿāciz ve başīretsiz farż eyle *āhen-güsil* zūr-bāz maʿnāsınadur

N'ezmenet yārīst (5) **dercān u revān**

senüñ cān u revānuñda benden muʿāvenet yoḳ mıdur

Bīmenet ābī nemīkerded revān

ḥālā ki **[N96b]** bensiz saña bir āb (6) cārī olmaz murād budur ki farażā ben ḫālıḳıñuz olmasam benden bu ḳadar iḥsān görüriken benden iʿrāż idüp her ānda baña muḫālefet (7) itmek maʿḳūl midür ki baña muḫālefet itmek ḫod size küllī żarar u ziyāndur *meṣnevī*

Çirā ser-keşī z'ān ki ger ser-keşed

Beḥarf-i vücūdet ḳalem (8) *derkeşed*

Rıżā dih befermān-ı Ḥaḳ bendevār

Ki çün ū nebīnī Ḫudāvendgār [962]

Pes dil-i men kārgāh-ı baḫt-ı tust

pes benüm gönlüm senüñ baḫt (9) u devletüñüñ kārgāhıdur [*kārgāh* kārḫāne maʿnāsınadur]

Çi şiken īn kārgāh ey nādirust

ey nāḳış bu kārgāhı ne şırsın ḥālā ki bunuñ inhidāmı senüñ (10) saʿādet ü devletüñüñ inʿidāmına sebebdür

---

[962] Niçin baş kaldırıyorsun, baş kaldırıldığı an, vücut yazına kalem çekilir. Hakkın fermanına razı ol, ki onu hüdavendigar olarak bilmezsen..

Güyiyeş pinhān mī̇zenem āteş-zene

dirsin ki aña çaḳmaġı pinhān urayım tā ki ḫaberdār (11) olmaya yaʿnī̇ üstād şākirdine dir ki beni esrār u efkāruña vāḳıf degül ẓann idüp ḫāṭıruña baʿż-ı efkār-ı fāside getürürsin

Ne (12) **beḳalb ezḳalb bāşed revzene**

ḳalbden ḳalbe revzene yoḳ mıdur **[M118a]** yaʿnī̇

“Mine’l-ḳalbi ile’l-ḳalbi revzenetün”[963]

ḥasebince senüñ ḳalbüñe peydā (13) olan fikrler benüm ḳalbüme münʿakis ve hüveydā olur bu sözler üstād ṭarafındandur şākirdine murād Ḥażret-i Bārī’nüñ sırran ve cehren (14) cemīʿ-i esrār u āşkāre ıṭṭılāʿını beyāndur niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

“Ve esirrū ḳavleküm evi’cherū bihī innehū ʿalīmün biẕāti’ṣ-ṣudūri”[964]

(15) bu āyet-i kerīmenüñ nüzūline sebeb budur ki Ḳureyş zümresinüñ kāfirleri Ḥażret-i Rasūl’üñ ḥaḳḳında faḳr u iḥtiyāc cihetinden nāmaʿḳūl (16) kelimāt idüp kendülerüñ sühūlet ve ḳudretlerine maġrūr oldılar çünki birḳaç kerre Ḥażret-i Bārī anlaruñ rāz u sırrını Ḥażret-i Rasūl’e(17) iʿlām eyledi ve küffār-ı Ḳureyş bu ḥāle muṭṭaliʿ oldılar ittifāḳ eylediler ki şol sözleri ki Ḥażret-i Rasūl’üñ ḥaḳḳında söylerler āheste (18) ve maḫfī söyleyeler bu āyet-i kerīme nāzil oldı *āteş-zene* çaḳmaḳdur [*revzene* pencere maʿnāsınadur *ne beḳalb* mıṣrāʿında istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Āḫir ezrevzen bibī̇ned fikr-i tū

āḫir üstād revzen-i dilden senüñ fikrüñi (19) görür

Dil güvāhī̇ mī̇dihed z’īn ẕikr-i tū

ḳalbüm senüñ bu ẕikr ü ḳavlüñden baña şehādet virür yaʿnī̇ baña āşkār u ʿıyān eyler pes senüñ (20) sırr u rāzuñ andan ḳaçan mestūr u maḫfī ḳalur *bibī̇ned* kelimesinüñ fāʿili üstāddur ki kendüsini ġā’ib menzelesine tenzīl itmişdür (21) murād Ḥażret-i Bārī’ye senüñ esrār u efkāruñ mestūr ḳalmaz dimekdür [*güvāhī̇* şehādet maʿnāsınadur]

---

[963] Kalpten kalbe yol vardır.

[964] Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O, kalplerin içindekini bilmektedir. Mülk/13.

Gīr derrūyet nemāled ezkerem

farż eyle ki kereminden senüñ (22) yüzüñe sürmez yaʿnī ḳabāḥatlerüñi iẓhār u āşkār idüp seni şermende vü rüsvāy eylemez [*nemāled mālīden*den fiʿl-i nefy müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Her çi gūyī ḫanded ü gūyed naʿam

(23) her ne dir iseñ ḫande eyler ve naʿam dir ve murāduñı ḥāṣıl eyler yaʿnī anuñ ḫande ve naʿam dimesi rıżāen degüldür belki keremindendür zīrā (24) ehl-i küfr ve ehl-i ʿiṣyāndan vāfir kimse küfr ü maʿṣiyetde iken Ḥażret-i Bārī anlaruñ maḳṣūdını ḥāṣıl eyler ve māl u devlet ü ḳudret (25) virür lākin bunlar Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsına delālet eylemez belki ʿaẓīm belāya irişdürür ve kendüsinden dūr eyler

"İnne beṭşe (26) *rabbike leşedīdün"*[965]

ḥasebince mühlet virür lākin muḥkem ṭutar *"ḫanded u gūyed naʿam"*dan murād kereminden bendelerini ḫacl itmeyüp ḥācetlerini (27) ḥāṣıl eyler dimekdür ve mışrāʿ-ı evvelde vāḳıʿ olan *gīr* emr-i ḥāżırdur farż eyle maʿnāsınadur

Ū nemīḫanded ziẕevḳ-i (28) **mālişet**

o senüñ mālişüñ ẕevḳinden gülmez yaʿnī anuñ saña iḥsān u luṭfı senden ṣafā vü rıżā üzere olduġından ötüri (29) degüldür

Ū hemī ḫanded berān iskālişet

o senüñ reʾy ü ẓannuñ üzere güler yaʿnī bāṭıl reʾyüñden ve nāmaʿḳūl fikrüñden ötüri (30) seni temesḫur eyler [*iskāliş* ṣanış ve ṣanmaḳ maʿnāsınadur ki hemze zāʾiddür]

Pes ḫıdāʿīrā ḫıdāʿī şüd cezā

pes ḫudʿaluya cezā ḫudʿalu oldı yaʿnī her kim ki ġayra ḫudʿa eyler ġayrlar (31) daḫı aña ḫudʿa eylerler zīrā

"Ve cezāʾü seyyiʾetin seyyiʾetün miṣlühā"[966]

ḥasebince

---

22 u āşkār N-

[965] Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir. Bürûc/12.

[966] Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Şûrâ/40.

“Ve kemā tüdīnü tüdān”[967]

muḳteżāsınca herkes ne eylerise ʿāḳıbet cezāsını (32) aña münāsib göre *ḫıdāʿ ḫā*nuñ kesriyile *ḫudʿa* maʿnāsınadur ki *ḫıdāʿī*de *yā* nisbet içün olup maʿnā böyle olmaḳ laṭīfdür (33) pes ḫudʿaya mensūb olan kimseye cezā ḫudʿaya mensūb oldı

Kāse zen kūze beḫor īnek sezā

ey ġayra kāse urıcı ġayruñ **[H93a]** (1) elinden kūzeye işte saña sezā ve cezā budur yaʿnī sen ki ġayrlara kāse ursun elbette ġayrlardan kūze yirsin pes ḥīle vü mekre (2) saʿy iden ġayruñ ḥīle vü mekrinden ḫalāṣ bulmaz niteki maʿṣiyet ü fısḳdan ferāġat itmeyen kimseye ʿāḳıbet ʿaẕāb-ı İlāhī’ye giriftār olur (3) egerçi bir zamān mühlet virür *beyt*

Ni hergiz şenīdīm derʿömr-i ḫ[v] *īş*

Ki bed-merdrā nīki āmed bepīş [968]

Ger büdī bātū urā ḫande-(4) **rıżā**

eger anuñ saña rıżā ḫandesi olayıdı [*büdī būdī* maʿnāsınadur]

Ṣad hezārān gül şigeftī mer turā

[M118b] saña niçe yüz biñ gül açılurıdı yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā’nuñ (5) saña olan iḥsān u keremi eger senden rāżī olduġından ötüri olayıdı senüñ ḳalbüñde hezārān envār ẓāhir olurıdı ʿışḳ-ı (6) İlāhī’yi müşʿir ve **[N97a]** ẓāhirde āṯār-ı ṭāʿat peydā olurıdı

Çün dil-i ū derrıżā āred ʿamel

(7) çünki anuñ göñli rıżāya ʿamel getüre yaʿnī çünki Ḥażret-i Ḫudā senden rāżī ola [*dil-i ū irādet-i ū* maʿnāsınadur]

Āftābī dān ki āyed derḥamel

bil ki ḥamel burcına bir āftāb gelür yaʿnī āftāb burc-ı ḥamele geldükde (8) ʿālem nice laṭīf olurısa sende rıżā-yı İlāhī ẓāhir olduḳda hezārān tecelliyāt-ı İlāhiyyeye maẓhar olursın niteki āftāb-ı ẓāhirīnüñ (9) āṯārından hüveydā olan ḥālāt beyān olur

Zū beḫanded hem bahār u hem nehār

āftābdan hem bahār ve hem nehār güler zīrā (10) nev-rūz-ı sulṭānī irişdükde günler uzayup hevā muʿtedil olup hezārān leṭāfetile bahār irişür

---

[967] Sen, nasıl borç verirsen, öyle borç alırsın.

[968] Kötü kişinin önüne iyilik geldiğini ömrümde hiç duymadım.

Derhem āmīzed şükūfe (11) **vü sebzezār**

şükūfe ve sebzezār biri birine muḫteliṭ ü mümtezic olur *ġazel*

Nev-bahārest derān gūş ki ḫoş-dil bāşī

Ki besī gül bedemid bāz u tu dergil bāşī

Men negūyem ki künūn bā-ki nişīn ü çi benūş

Ki tu ḫod dāni eger ʿāḳıl-ı kāmil bāşī

Derçemen her varaḳī defter-i ḥāl-i digerest

Ḥayf bāşed ki zikār-ı heme ġāfil bāşī

Çeng derperde hemī-dehedet pend velī

Vaʿẓet āngāh küned sūd ki ḳābil bāşī

Gerçi rāhīst pür-ezbīm zimā tā berdūst

Reften āsān büved er vāḳıf-ı menzil bāşī

Naḳd-i ʿömret büb'red ġuṣṣa-yı dünyā büg'zāf

Ger şeb u rūz derīn fikret-i bāṭıl bāşī

Ḥāfiẓā ger meded ezbaḫt bülendet bāşed

Ṣayd-ı ān şāhid-i maṭbūʿ şāmil bāşī[969]

(16) **Ṣad hezārān bülbül ü ḳumrī-nevā**

niçe yüz biñ bülbül ve ḳumrı

Efkenend endercihān-ı bīnevā

nevā vü revnaḳsız cihānda (17) nevā vü ṣadā bıraġurlar yaʿnī āftābuñ āṣārından hüveydā olan bahār sebebi ile revnaḳ ve leṭāfetden ḫālī cihān ḫoş-āvāz mürġlerüñ (18) nevā vü

11 ġazel M: meşnevī N, H-

[969] İlkbahar geldi, gönlünü hoş kılmaya çalış. Çünkü daha nice güller açılır ama sen toprak altında olursun. Çeng de sana nağmelerle bu nasihati veriyor ama eğer akabiliyetin varsa bu etkili olur. Bu zamanda kiminle oturacağını ve ne içeceğini ben söylemem. Akıllıysan ve anlayış varsa bunu sen bilir ve anlarsın. Yaşilllikteki her bir yaprak Allah kudretini anlatan birer sayfadır. Bunlarda gaflete düşersen yazıklar olsun! Bizim meskenimizden sevgiliye kadar korku ve tehlike ile dolu bir yol mevcuttur. Durakları bilirsen işin kolay. Gece gündüz dünya derdine düşersen, bu dert ömrünü boş yere dağıtıp gider. Ey Hafız, talihin yardım ederse iyi ahlaklı güzeli avlarsın.

āvāzından pür olup gūnāgūn şükūfelerden cennet miṣāl olur [*bī-nevā bī-revnaḳ* maʿnāsınadur]

Çünki berg-i rūḥ-ı ḫod zerd ü siyāh

çünki kendü rūḥuñuñ (19) varaḳını ṣarı vü siyāh görürsin

Mībebīnī çün nedānī ḫışm-ı şāh

şāhuñ ġażabını niçün bilmezsin yaʿnī çünki ṭāʿat ü ʿibādetde (20) olup rūḥāniyyetüñ cānibini nūrānī ve neşv ü nemāda bulmayasın Ḥażret-i Ḫudā'nuñ saña ġażabı var idügi muḳarrerdür lākin ġaflet ü ġurūrdan (21) fehm ü idrāk itmege ḳādir degülsin *mībebīnī*nüñ maʿnāsı mıṣrāʿ-ı evvele ḳayd olındı sühūlet-i maʿnā içün

Āftāb-ı şāh (22) **derburc-ı ʿitāb**

āftāb gibi ʿālemi rūşen idici şāh-ı ḥaḳīḳī ki murād Ḥażret-i Bārī'dür ʿitāb u ġażab burcında

Mīküned rūhā siyeh hemçün (23) **kitāb**

yüzleri siyāh eyler kitāb gibi ve anuñ ḫaṭṭınuñ siyāhluġınuñ eşeri ervāḥ üzere vāḳıʿ olan saḫṭ u ġażabı eşeridür

Ān ʿUṭāridrā (24) **varaḳhā cān-ı māst**

ol ʿUṭārid'üñ varaḳları bizüm cānımuzdur yaʿnī ʿUṭārid ki kātib-i felekdür bizüm rūḥlarımuz aña kāġıd meşābesindedür [*varaḳ* bunda ḳāġıd maʿnāsınadur]

(25) **Ān sepīdī v'ān siyeh mīzān-ı māst**

ol rūḥlarımuzda olan beyāż ve sevād bizüm mīzānımuzdur yaʿnī çünki ḳalbüñi pür-nūr (26) göresin muḳarrerdür ki anuñ rıżāsınuñ pertevidür ve çünki munḳbıż ve tīre göresin muḥaḳḳaḳdur ki anuñ ġażabınuñ eşeridür [baʿż-ı nüsaḫda *mīzānhāst* vāḳıʿdur]

(27) **Bāz menşūrī nüvīsed sürḫ ü sebz**

girü sürḫ ü sebz bir menşūr yazar yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ luṭf u **[M119a]** kereminden envāʿ laṭīf ḫaṭṭıla yazılmış (28) menşūr gibi ḳılup ʿibādı āşār-ı Raḥmānī ve envār-ı Yezdānī ile laṭīf ü müzeyyen eyler [*menşūr* berā'at didükleridür]

Tā rehend ervāḥ ezsevdā vü ʿacz

tā ervāḥ sevdā (29) ve ʿaczden ḳurtılurlar bunuñ nişānı ve ʿalāmeti budur ki ṭāʿat ü ʿibādete cān u dilden şevḳ u żevḳile gūşiş eyler

Sürḫ ü sebz (30) **üftād nesḫ-i nev-bahār**

nev-bahāruñ ḫaṭṭ u zīneti sürḫ ü sebz vāḳıʿ oldı yaʿnī nev-bahārda peydā olan evrāḳ u eşmār u ezhār (31) sürḫ ü sebz olduġı gibi envār-ı Raḥmānī ve āṯār-ı rūḥānī daḫı sürḫ ü sebz gibi laṭīfdür ḫavāṭır-ı şeyṭāniyye ve efkār-ı nefsāniyye siyāh ve mükedder (32) olduġı gibi

Çün ḫaṭ-ı ḳavs-i ḳuzah deriʿtibār

iʿtibār u naẓarda ḳavs-i ḳuzaḥuñ ḫaṭṭı gibi ki baʿżı ḫaṭṭı sürḫ-i āl (33) ve baʿżı ḫaṭṭı sürḫ-i erġuvānīdür ve baʿżı ḫaṭṭı sebze mensūbdur yaʿnī ḳavs-i ḳuzaḥda olan ḫuṭūṭ niçe mütefāvit ise istiʿdād ve ḳābiliyyete göre ervāḥ ve ḳulūb **[H93b]** (1) elvāḥına vāḳıʿ olan ḫuṭūṭ-ı İlāhiyye daḫı böyle mütefāvitedür *ḳavs-i ḳuzaḥ* elegüm ṣaġmal didükleri nesnedür ki yaġmurlı hevāda ẓāhir olur ki (2) āftābuñ cirminden ʿaks-peẕīr olup ol ḥālete irişür [*iʿtibār* ʿibret almaḳ maʿnāsınadur]

ʿAḳs-i taʿẓīm-i Süleymān ʿaleyhi's-selām derdil-i Belḳīṣ ezṣūret-i ḫaḳīr-i hüdhüd

(3) hüdhüd'üñ ḥaḳīr ṣūretinden Belḳīs'üñ ḳalbine Süleymān peyġamber ʿaleyhi's-selām'uñ **[N97b]** taʿẓīminüñ ʿaksi vāḳıʿ olduġını beyān eyler

Raḥmet-i ṣad tū (4) **berān Belḳīs bād**

ol Belḳīs üzere yüz ḳat raḥmet olsun yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti aña yüz kerre raḥmet eylesün [*tū* ḳat maʿnāsınadur bunda kerre maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Ki Ḫudāyeş ʿaḳl ṣad (5) **merde bedād**

ki Ḥażret-i Ḫudā aña yüz merd ḳadar ʿaḳl virdi yaʿnī ḥaḳīḳatde merd-i kāmil idi egerçi ṣūretde zen idi *merde*de olan (6) *hā* miḳdār içündür

Hüdhüdī nāme biyāverd ü nişān

bir hüdhüd Belḳīs'e nāme ve nişān getürdi

EzSüleymān çend ḥarfī bābeyān

(7) Ḥażret-i Süleymān'dan beyānıla birḳaç ḥarf yaʿnī mektūb getürdi ki meʿānī ile pür idi ve ol mektūbda yazılmış idi

“Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm (8) *ellā teʿulū ʿaleyye ve’tūnī müslimīne”*[970]

Çün beḫ^{v}ān ān nüktehā-yı bāşümūl

çünki Belḳīs ol şümūl ile olan nükteleri oḳudı yaʿnī (9) azcıḳ lafẓa ve vāfir meʿānīye müştemil olan nāmeyi oḳudı ki anda besmele vardur ki şāniʿ-i bīnaẓīrüñ ẕāt u ṣıfātına delālet idicidür (10) ve anda emr ü nehy vardur ki niçe esrārı cāmiʿdür

Bāḥaḳāret nen’gerīd enderrasūl

Belḳīs kemāl-i ʿaḳlından rasūle ki (11) murād hüdhüddür ḥaḳāret ile naẓar eylemedi

Cism hüdhüd dīd ü cān ʿAnḳāş dīd

zīrā ki Belḳīs rasūlüñ cism ü ẓāhirini hüdhüd gördi (12) ve anuñ cānını ʿAnḳā gördi nāmenüñ ṣāḥibi ziyāde ʿaẓīmü’ş-şān olduġından [*cism* mużāf degüldür]

Ḥis çü kefī dīd ü dil deryāş dīd

hüdhüdüñ ḥiss ü (13) ṣūretini bir kef gibi gördi ve hüdhüdüñ gönlini deryā gördi nāmede olan ismullāhuñ eşerinden *kef* bunda köpük maʿnāsınadur [*çü deryāş* taḳdīrinde olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür *anuñ gönlini deryā gibi gördi*]

(14) **ʿAḳl bāḥis z’īn ṭılsmāt-ı dü reng**

ʿaḳl ḥissile bu iki renglü ṭılsımātdan maḳṣūd cihāndur ki ẓāhir ü bāṭından pürdür

Çün Muḥammed (15) **bāEbū Cehlān beceng**

Ḥażret-i Rasūl Ebū Cehller’ile cengde olduġı gibi cengdedür zīrā ḥiss-i ẓāhire ve ʿaḳl-ı bāṭına nāẓırdur ehl-i ẓāhir (16) ve ehl-i bāṭın biri biri ile ḫilāf u nizāʿda olduġı gibi *Ebū Cehlān*dan maḳṣūd kefere-yi mütemerridīndür Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣa-yı (17) ḥisseyi beyān itmege şürūʿ eyledi ki ġulām-ı ḫāṣdan murād Ḥażret-i Rasūl **[M119b]** idügi ẓāhir oldı

Kāfirān dīdend Aḥmedrā beşer

kāfirler Ḥażret-i (18) Rasūl’i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem beşer gördiler

Çün nedīdend ezvey inşaḳḳa’l-ḳamer

çünki Ḥażret-i Rasūl’den inşaḳḳa’l-ḳameri görmediler yaʿnī (19) kefere Server-i Kā’ināt’uñ ṣūret ü ẓāhirine naẓar idüp ḥaḳīḳat ü sırrına muṭṭaliʿ olmaġa ḳaṣd itmedüklerinden ötüri ẓāhirde ḳalup īmāndan (20) maḥrūm oldılar mü’minler çeşm-i ʿaḳl ile naẓar itdükleri içün

[970] Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla "Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır). Neml 31.

Seyyidü'l-Kevneyn'üñ ḥaḳīḳat ü sırrına muṭṭaliʿ olup īmāna geldiler lācerem saʿādet-i (21) dāreyne vuṣūl buldılar [*inşaḳḳa'l-ḳamer* ḳamer iki pāre oldı maʿnāsınadur]

Ḫāk zen derdīde-yi ḥis bīn-i ḫ^{v}īş

kendü ḥis-bīn çeşmüñe ḫāk ur yaʿnī ẓāhir-bīn çeşmüñe iʿtibār u iltifāt (22) eyleme

Dīde-yi ḥis düşmen-i ʿaḳlest ü kīş

zīrā ẓāhir-bīn çeşm ʿaḳl ve dīnüñ düşmenidür yaʿnī her kim ki çeşm-i ẓāhirine tābiʿ olurısa (23) kāfirler gibi ʿaḳl ve dīn-i İlāhī'den maḥrūm ḳalur *kīş* bunda ḥaḳ dīn maʿnāsınadur maḥal ḳarīne olduġı iʿtibār ile

Dīde-yi ḥisrā Ḫudā aʿmāş (24) **ḫ^{v}ānd**

Ḥażret-i Ḫudā ẓāhir çeşme aʿmā didi esrār müşāhedesine ḳādir olduġıçün niteki Ḥażret-i Ḫudā

"Ṣummün bükmün ʿumyün fehüm lā yerciʿūn"[971]

(25) didi

Büt-peresteş güft ü żıdd-ı māş ḫ^{v}ānd

Ḥażret-i Ḥaḳ aña büt-perest didi ve anı mānuñ żıddı oḳudı yaʿnī türāb didi [*ḫ^{v}ānd* fiʿl-i māẓī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

(26) **Z'ān ki ū kef dīd ü deryārā nedīd**

zīrā ki ẓāhir-bīn çeşm kefi gördi ve deryāyı görmedi

Z'ān ki ḥālī dīd ü ferdārā nedīd

zīrā ki (27) hemān ḥāl ü naḳd ü ḥāżırı gördi ve ferdāyı görmedi murād umūr-ı dünyeviyyeye muḳayyed ü meşġūl olup aḥvāl-i ʿuḳbādan ġāfil (28) ü fāriġ oldı dimekdür

Ḫ^{v}āceī ferdā vü ḥālī pīş-i ū

ẓāhir-bīn çeşm bir ḫ^{v}ācedür ki ferdā vü ḥāl anuñ öñindedür yaʿnī iki ʿālemüñ (29) taṣarrufına ḳādirdür [*ḫ^{v}āceīst* taḳdīrindedür]

Ū nemībīned zigencī cüz tesū

ammā çeşm-i ḥis bir vāfir gencden tüsūdan ġayrı görmez bu hem vechdür tüsūdan ġayrıya (30) naẓar eylemez ehl-i küfr Ḥażret-i Rasūl'üñ ẓāhir ve beşeriyyetine naẓar itdükleri gibi

22 çeşm ʿaḳl ve dīnüñ düşmenidür yaʿnī her kim ki N-

[971] Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler. Bakara/18.

ve efḍalü’l-mürselīn ve seyyidü’l-kevneyn ve ḥabīb-i rabbü’l-ʿālemīn idügine (31) naẓar eylemediler *tesū* rubʿ-ı dānek maʿnāsınadur

Ẕerre-yi z’ān āftāb āred peyām

bir ẕerre ol āftābdan peyām u ḫaber getürür

Āftāb ān (32) **ẕerrerā kerded [N98a] ġulām**

āftāb ol ẕerreye ġulām olur *āftāb-ı evvel*den murād Ḥażret-i Bārī’dür *ẕerre*den murād Ḥażret-i Peyġamber’dür ki ṣūret-i (33) beşerdedür *āftāb-ı ṣānī*den murād āftāb-ı ẓāhirdür ki enbiyāya nisbet hīç meṣābesindedür pes her kim ki hidāyet-i Ezelī ve ʿināyet-i Lem-Yezelī **[H94a]** (1) ile anuñ ḳalbi nūrānī ola anı taṣdīḳ idüp cān u dilden aña bende olup cemīʿ-i emrine iṭāʿat eyler

Ḳaṭreī k’ez baḥr-i vaḥdet şüd sefīr

(2) bir ḳaṭre ki vaḥdet deryāsından sefīr oldı yaʿnī Ḥażret-i Rasūl cenāb-ı eḥādiyyetden peyġamber oldı ve ḫalḳa ḫaber getürdi *sefīr* bunda (3) rasūl ve ıṣlāḥ idici maʿnāsına rūşendür

Heft baḥr ān ḳaṭrerā bāşed esīr

heft deryā ol ḳaṭreye esīr ve bendedür *ḳaṭre*den (4) murād Ḥażret-i Rasūl’dür ki seyyidü’l-kevneyndür niteki ʿAbdullāh bin Selām Yehūdilerüñ ʿulemāsınuñ aʿlemi iken çünki Ḥażret-i Rasūl’i gördi (5) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve andan baʿż-ı nesne suʾāl eyledi bildi ki ḥaḳ peyġamberdür īmān getürdi

Ger kef-i ḫāk̄ī şeved çālāk-ı ū

eger (6) bir avuc ḫāk ol Ḫudā’nuñ çālākı ola yaʿnī benī-ādemden bir kimse Ḫudā-yı Teʿālā’nuñ ḫidmet ü ṭāʿatinde çālāk ü sāʿī olup maḳbūl-i Ḥaḳ ola [*ḫāḳī*de *yā* vaḥdet içündür]

(7) **Pīş-i ḫāk̄ī ser nehed eflāk-ı ū**

Ḫudā-yı Teʿālā’nuñ eflāki anuñ ḫāki öñinde baş ḳor ve aña taʿẓīm eyler [*ū*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ’dur]

Ḫāk-i Ādem çünki şüd [M120a] çālāk-ı (8) **Ḥaḳ**

Ḥażret-i Ādem'üñ ḫāki çünki Ḥaḳ Teʿālā'nuñ çālākı oldı yaʿnī çünki Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ maḳbūli oldı

(9) **Pīş-i ḫākeş ser nehed emlāk-i Ḥaḳ**

Ḥażret-i Ḥaḳ'uñ mülkleri anuñ ḫāki öñine baş ḳor ve taʿẓīm eyler niteki meşhūrdur melā'ike aña secde (10) eyledi pes ʿāḳıle lāzımdur ki ṣūret ü ẓāhire naẓar eylemeye tā ki kefere enbiyānuñ ṣūret ve beşeriyyetine naẓar idüp īmān ve saʿādet-i dāreynden (11) maḥrūm olduḳları gibi fevā'id-i keşīreden maḥrūm olmaya zinhār evliyā vü ṣuleḥānuñ bīrūnī aḥvāline naẓar idüp maġrūr ve firīfte olmayasın (12) belki sīret ü derūnlarına mıḳayyed ol tā ki iḥsān-ı İlāhī'den nevmīd olmayasın

Es-semā'ü'nşaḳḳat āḫir ez çi būd

"İẕe's-semā'ü'nşaḳḳat" āḫir neden (13) oldı yaʿnī

"İẕe's-semā'ü'nşaḳḳat"[972]

sūresi Mekke kāfirlerinüñ tehdīdi içün nāzil oldı ki ḳıyām-ı ḳıyāmeti fikr idüp īmāna geleler

(14) **Ezyekī çeşmī ki ḫākīī güşūd**

lāḳin ḥaḳīḳatde bir çeşmden ötüri oldı ki ḫākilügi açdı yaʿnī ḥiss ü ẓāhir-bīn çeşmden ötüri degüldür (15) belki hevā vü ġaflet ġubārından pāk olan çeşm içündür ki ḳıyāmeti taṣdīḳ idüp Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳudretine muʿterif olup Peyġāmber'e īmān (16) getüre zübde-yi kelām budur ki āyāt u beyyināt ve muʿcizāt īmāna ḳābil olanlar içündür zīrā nāḳābil olanlar andan müte'eṣṣir ü müntefiʿ olmazlar

(17) **Ḫāḳ ezdürdī nişīned zīr-i āb**

ḫāk ṣıḳlet ü keṣāfetinden ābuñ altına oturur yaʿnī ṣunuñ dibine çöker [*dürdī* dibe çöken nesnedür ki *dürdī* ʿArabī *dürd* Fārisī'dür]

10 ṣūret ve beşeriyyetine naẓar idüp HM: ṣūret ü ẓāhirine ve beşeriyet cānibine naẓar idüp N

[972] Semâ yarıldığı vakit. İnşikâk/1.

Ḫāk bîn k’ez ʿarş büg’ẕeşt (18) **ezşitāb**

ḫāki gör ki şitābdan ʿarşdan geçdi murād Ḥażret-i Rasūl’dür ki şeb-i miʿrācda ʿarş-ı ʿaẓīmden berḳ-i ḫāṭıfdan ziyāde (19) sürʿatile geçdi pes maʿlūm oldı ki ḫāk cemīʿan berāber degüldür

Ān leṭāfet pes bedān k’ez āb nîst

pes bil ki ol letāfet ki ābdadur (20) ābdan degüldür [*bedān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Cüz ʿaṭā-yı mübdiʿ-i Vehhāb nîst

belki cemīʿ-i eşyāya vücūd iḥsān idici mübdiʿ ü ṣāniʿüñ ʿaṭā vü iḥsānından ġayrı (21) degüldür yaʿnī ʿanāṣır-ı erbaʿada olan leṭāfet ü keṯāfet Ḥażret-i Bārī’dendür kendülerinden degüldür zīrā Ḥażret-i Bārī cemīʿ-i eşyāyı (22) ḫavāṣṣından döndürmege ḳādirdür niteki Ḥażret-i Mevlānā icmāl ṭarīḳi ile beyān eyler

Ger küned süflī hevā vü nārrā

Ḥażret-i Ḥaḳ ʿulvī iken (23) eger hevā vü āteşi süflī ide

Ver zigül ū büg’ẕerāned ḫārrā

ve ger Ḥażret-i Ḥaḳ ḫārı gülden geçüre yaʿnī ḫārı gülden laṭīf ü zībā ide

(24) **Ḥākimest ū yefʿalullāh māyeşā**

ol Ḫudā ḥākimdür ḥālā ki bunı istimāʿ eylemişsindür ki Allāh Teʿālā ḥażreti buyurdı Allāh Teʿālā işler şol (25) nesneyi ki ister murād Ḥażret-i Ḫudā kemāl-i ḳudreti ile her ne ki murād-ı şerīfidür anı eyler dimekdür bir ferd aña muḫālefet itmege ḳādir olmaz

Ū ziʿayn-ı (26) **derd-engîzed devā**

ol Ḫudā derd ü marażuñ kendüsinden devā vü şifā peydā eyler yaʿnī isterise derdi devā ve devāyı derd eyler

(27) **Ger hevā vü nārrā süflī küned**

Ḥażret-i Ḥaḳ eger hevā vü nārı süflī ide

Tîregî vü derdi vü ṣaklî küned

hevā vü nārı mükedder ve keṯīf ü ṣaḳīl eyler (28) yaʿnī hevā vü nārdan leṭāfet ü ḫıffeti ve nūrāniyyeti refʿ eyler

Ver zemīn ü ābrā ʿulvī küned

ve ger Ḥażret-i Ḥaḳ zemīn ü ābı ʿulvī ide

Rāh-ı gerdūnrā (29) **bepā maṭvī küned**

feleküñ yolını ayaġıla maṭvi vü ṭayy eyler yaʿnī āb u gilden Ādem'i ḫalḳ idüp anı ʿarşdan geçürdi ḫāk-i süflī iken terbiye-yi Ḫudāyī (30) ile ʿulvī oldı [*maṭvī* dürilmiş maʿnāsınadur]

[N98b] Pes yaḳīn şüd ki tuʿizzü men teşā

pes muḥaḳḳaḳ oldı ki Ḥażret-i Bārī aḥḳarı ʿazīz itmege ḳādirdür pes Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ (31) vaṣfında **[M120b]** ki ḫalḳ

"Tuʿizzü men teşā'ü"[973]

dirler ṣābit oldı

Ḫākiīrā güft perhā bergüşā

bir ḫākīye ḳanadlaruñı aç didi emr-i İlāhī ile fevrī ʿālem-i (32) bālāya ʿurūc eyledi Ḥażret-i Rasūl ve Ḥażret-i Ādem ve Ḥażret-i İdrīs ve Ḥażret-i ʿĪsā gibi ṣalavātullāhu ve selāmühū ʿaleyhim bu mışrāʿ süflī (33) ʿulvī olup ʿālī mertebeye vuṣūl bulduġına miṣāldür [*ḫākī*de hemze vaḥdet içündür]

Āteşīrā güft rev iblīs şev

bir āteşden ḫalḳ olınmışa eyitdi yüri iblīs ol

[H94b] (1) **Zīr heftem ḫāk bātelbīs şev**

yedinci ḳat yirüñ altında mekr ü telbīs ile bu beyt ʿulvī süflī olup esfele irişdügidür

Ādem-i ḫākī berev (2) **tū bersühā**

ey ḫākden ḫalḳ olınmış ādem sen yüri sühā üzere *sühā sekizinci felekde ṣābit bir kevkeb*üñ ismidür murād ādem-i ḫākī ʿināyet-i Yezdānī (3) ile aʿlā maḳāma irişdi dimekdür

Ey bilīs-i āteşī rev tā ṣerā

ey āteşden ḫalḳ olınmış iblīs kibr ü bīedeblügüñ sebebi ile tā ṣerāya (4) yüri yaʿnī esfele sāfilīne nüzūl eyle *ṣerā* nemnāk ḫāk maʿnāsınadur ki bunda maḳṣūd zemīndür pes Ḥażret-i Ḫallāḳ ve Sulṭān-ı ʿale'l-ıṭlāḳ ki

---

[973] Dilediğini yüceltirsin. Âl-i İmrân/26.

(5) *"Yefʿalullāhu mā yeşā'ü"*[974]

anuñ ṣıfatıdur

"Tuʿizzü men teşā'ü ve tüẕillü men teşā'ü"[975]

ḥasebince gāhī bir ʿazīzi ẕelīl ü ḫor ve gāḥī bir ẕelīli ʿazīz (6) ve ṣāḥib-i iḫtidār eyler

"Lāyüs'elü ʿammā yefʿalü ve hüm yüs'elūne"[976]

meşnevī

ʿAzīzī vü ḫorī tu baḫşī vü bes
ʿAzīzī tu ḫ[v]ārī nebīned zikes
Ḫudāyā (7) *beʿizzet ki ḫ[v]ārem mekün*
Beẕill-i güneh şermsārem mekün
Musallaṭ mekün çün menī berserem
Zidest-i tu bih ger ʿuḫūbet berem
Bigītī beter z'īn nebāşed büdī
Cefā bürden ezdest-i hemçü ḫodī[977]

(8) **Çār-ṭabʿ u ʿillet-i ūlā neyem**

çār-ṭabʿ ve ʿillet-i ūlā degülüm yaʿnī felāsife didügi kelimātdan berī vü pāküm zīrā felāsife Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥaḳḳında (9) ʿillet-i ūlā dimişlerdür ki ʿaḳl-ı evveli ḫalḳ eylemişdür ve ʿaḳl-ı evvel ʿaḳl-ı ṯānīyi ve felek-i evveli ḫalḳ eylemişdür bu vech üzere eflāk ṭoḳuz ve (10) ʿuḳūl on oldı ki ʿuḳūl-i ʿaşera dirler ḥāliyen ʿaḳl-ı ʿāşir īcād u taṣarrufdadur dirler ve ʿanāṣır-ı erbaʿa ki mürekkeb olur anlardan nebātāt (11) u ḥayvānāt ve meʿādin peydā olur ki anlara mevālīd-i ṯelāṯe dirler Ḥażret-i Ḫudā'ya īcādı ʿillet-i ūlā vü mebde-yi evvel iʿtibār itdükleri cihetden isnād (12) u nisbet eylerler Ḥażret-i Mevlānā Ḥażret-i Ḫudā cānibinden felāsifeyi red ṭarīḳi ile cevāb virür mışrāʿ-ı evvel daḫı Ḥażret-i Ḫudā cānibindendür [*çār-ṭabʿ*dan maḳṣūd ʿanāṣır-ı erbaʿadur]

---

[974] Allah dilediğini yapar. İbrâhîm/27.
[975] Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Âl-i İmrân/26.
[976] Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir. Enbiyâ/23.
[977] Yücelik ve alçaklığı sen verirsin. Aziz kişi, bunları senden başka kimseden bilmez. Ya rabbi, izzetinle beni hakir bırakma. Günahın gölgesiyle beni utandırma. Benliği başıma musallat etme. Eziyet çeksem de senin elindense güzeldir. Dünyada benliğin elinden sıkıntı çekmek kadar beter bir şey yoktur.

(13) **Dertaṣarruf dā'imā men bāḳiyem**

ḥükm ü taṣarrufda ben dā'imā bāḳī ve ş̱ābitüm niteki

"Külle yevmin hüve fī şe'nin"[978]

bu ma'nāyı rūşen eyler felāsifenüñ (14) kelāmından Ḫudā-yı Te'ālā ḥażretine 'acz ü iḥtiyāc lāzım gelür Ḫallāḳ-ı 'ālem ḫod 'acz ü iḥtiyācdan münezzehdür

Kār-ı men bī'illetest ü müstaḳīm

benüm işüm (15) 'illetsiz vāsıṭasızdur ve rāst u müstaḳīmdür ki z̤erre ḳadar ḫaṭā yoḳdur [*müstaḳīm bī'illet*e ma'ṭūfdur *'illet*e ma'ṭūf degüldür] *beyt*

Derīn ṣaḥīfe neḫ^{v}*āndem ḫaṭ-ı ḫaṭā z'ān rū*

Ki (16) *her çi mīnegerem naḳş-ı kār-ḫāne-yi ūst*[979]

Hest taḳdīrem ne 'illet ey saḳīm

eşyāyı ki esbāb ile īcād eylerüm ey saḳīm bu ḫuṣūṣ benüm (17) taḳdīrümdür 'illet degüldür zīrā her neyi ki vücūda getürürüm bir ḥikmetden ötüridür 'illet sebebi ile degüldür egerçi nādān felāsife (18) esbābı 'ilel z̤ann eyler *saḳīm* ḫaste ma'nāsınadur ki bunda maḳṣūd i'tiḳādı ve kelimātı pāk ü laṭīf olmayan kimsedür

'Ādet-i ḫodrā (19) **begerdānem bevaḳt**

vaḳtinde kendü 'ādetümi döndürürüm

Īn ġubār ezpīş bin'şānem bevaḳt

vaḳtinde bu ġubārı ṣun' u ḳudretümüñ öñinden (20) dikdürürüm ve izāle eylerüm tā z̤āhir ola ki esbābuñ hīç te's̱īri ve medḫali yoḳdur Ḥażret-i Mevlānā Ḫudā-yı Te'ālā'nuñ taġyīr (21) 'ādetini şerḥ itmege **[M121a]** şürū' eyledi ḥükemānuñ kelāmını redd itmek içün ve ḥükemā ḫulūdü fi'n-nāra inkār eylerler ve dirler ki devām-ı (22) ḥayāt ve devām-ı īhtirāḳ ma'an mümkin degüldür şimdi cārī olan 'ādet-i İlāhī'ye naz̤ar eylerler cevāb budur şol vaḳt ki Ḥażret-i (23) Ḥaḳ 'ādetini taġyīr ide ol ḫuṣūṣ mümkin olur ki āḫiretde olısardur

Baḥrrā gūyem ki hīn pür-nār şev

deryāya dirüm ki āgāh (24) ol pür-āteş ol [*şev* emr-i ḥāżır müfred-i müz̤ekkerdür]

---

[978] O, her an yaratma halindedir. Rahmân/29.

[979] Bu yüz sayfasında hata hattından başka bir şey okumadım. Her neye baktıysam onun atölyesinin nakşı olduğunu gördüm.

Gūyem āteşrā ki rev gülzār şev

āteşe dirüm ki yüri gülzār ol ʿale'l-fevr deryā pür-nār ve nār gülzār olur (25) ki Firʿavn ve ʿaskeri ḳışṣasında vāḳıʿdur

"Uġriḳū fe'dḫulū nāru cehennem"[980]

ki āb anlara āteş oldı ve Ḥażret-i İbrāhīm **[N99a]** ḳışṣasında

(26) *"Ḳulnā yā nāru kūnī berden ve selāmen ʿalāİbrāhīme"*[981]

meşnevī

Çü luṭfeş çeşme-yi iḥsān güşāyed

Ziāteş-i sūsen ü reyḥān güşāyed

(27) *Çü çeşmeş nār-ı ḫıẕlān berfürūzed*

Beāteş dermiyān-ı āb sūzed[982]

ḥikāyet faṣl-ı şitāda bir niçe kimse cemʿ olup (28) muṣāḥabet eylerleridi Ḥażret-i İbrāhīm ḳışṣası ẕikr olındı ki Luṭf-ı İlāhī ile nār-ı Nemrūd aña gülistān oldı meger anda ḥükemādan (29) bir kimse var imiş bu ḫuṣūṣa inkār idüp āyet-i kerīmeyi teʾvīl itmege şürūʿ eyledi ol muṣāḥabetde olanlardan birinüñ (30) ḫaberi yoḳ ittifāḳan anda evliyāʾullāhdan bir kimse bulunur ġayret ġalebe idüp ortada olan minḳaluñ āteşini ol ḥakīmüñ dāmenine (31) döküp eyitdi ki elüñ ile ḳaruşdur gör yaḳar mı çünki ḥakīm dāmeninde olan āteşi eliyile ḳaruşdurdı āteş elini yaḳmadı (32) āteşi dāmeninden minḳala dökdi ol velī ḥakīme eyitdi şimdi āteşe yapış çünki eli āteşe ṭoḳındı yandı ḥakīm meẕhebinden (33) ferāġat idüp īmāna geldi maʿnāda ḥükemādan aḥmaḳ bir ṭāʾife yoḳdur zīrā Ḥażret-i Bārī'ye ʿacz isnād eylerler ḥālā ki Ḥażret-i **[H95a]** (1) Ḥaḳ kendüsi buyurur

"Ve hüve ʿalākülli şey'in ḳadīrun"[983]

---

[980] Ardından da cehennem ateşine sokuldular.

[981] "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. Enbiyâ/69.

26 meşnevī M: beyt N, H-

[982] Onun lütfundan çıkan ihsan çeşmesi susen ve reyhanın ateşini yakar. Gözleri sönmüş ateşi alevlendirdiği zaman bu ateşle suyun orta yerini yakar.

[983] O, her şeye hakkıyla kâdirdir. Mâide/120.

Kūhrā güyem sebük şev hemçü peşm

ṭaġa yüñ gibi sebük ve ḫafîf ol diyem hemān olur (2) bu ḫuṣūṣ ḳıyāmete ḳarîb olur niteki bu āyet-i kerîme beyān eyler

"Ve tekūnü'l-cibālü ke'l'ihni'l-menfūşi"[984]

ve cāmid ve ṣaḳîl ṭaġı (3) seḥāb gibi serî'ü's-seyr eylerüm

"Ve tera'l-cibāle taḥsebühā cāmidetün ve hiye temürru merra's-seḥābi"[985]

*peşm yüñ*dür [*sebük* yeyni ma'nāsınadur]

Çerḫrā güyem fürū (4) **dir pîş-i çeşm**

felege dirüm çeşm öñinde āşkāre pāre pāre olup aşaġa dökül ya'nî

"Yevme teşaḳḳaḳu's-semā'ü bi'l-ġamāmi"[986]

(5) muḳteżāsınca vaḳt-i ma'hūd ẓāhir olduḳda Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ġayb ḫazînesinde pinhān u mestūr bir aḳ bulut vardur ki (6) emr-i İlāhî ile ol bulut cemî'-i eflāk üzere ḫavāle olınur anuñ ṣıḳleti bir mertebededür ki Ḫudā-yı Te'alā'dan ġayrı kimse bilmez eflāk (7) anuñ ṣıḳletine ṭāḳat getürmeyüp şîşeler gibi pāre pāre olup aşaġa dökilür [*fürū dir*de *dir* emr-i ḫāżır müfred-i müẕekkerdür yırtıl ma'nāsına ki *dāl*da fetḥ ve kesr cā'izdür]

Güyem ey ḫurşîd maḳrūn şev bemāh

(8) āfṭāba dirüm ḳamere maḳrūn ol ya'nî

"Ve cümi'a'ş-şemsü ve'l-ḳameru"[987]

ḫükmince vaḳt-i ma'hūd ẓāhir olduḳda āftāb u māh bir yirde (9) cem' olurlar

Her dürā sāzem çü dü ebr-i siyāh

her ikisini iki siyāh bulut gibi nūrsuz eylerüm

Çeşme-yi ḫurşîdrā sāzîm (10) **ḫuşk**

gāhî ḫurşîd çeşmesini ḫuşk ve bînūr düzerüz niteki ṭutulduġı vaḳt nūrdan eṣer ḳalmaz [*ḫuşk çeşme* münāsebeti ile ḫubdur bunda bînūr ma'nāsınadur]

---

[984] Dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür. Kâri'a/5.

[985] Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. Neml/88.

[986] O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak. Furkân/25.

[987] Güneşle ay biraraya getirildiği zaman! Kıyâme/9.

Çeşme-yi ḫūnrā befen sāzīm (11) **müşk**

ḫūn çeşmesini fenn ü ḳudretümile müşg düzerüz niteki nāfe-yi müşg ṣāfī ḫūn iken ḳudret-i İlāhī ile ṣāfī müşg olur (12) bu yedi beyt-i sābıḳ ki ẕikr olındı Ḥażret-i Ḫudā kendüsine isnād eylemek ṭarīḳi ile ẕikr olınmışdur bu beyt daḫı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (13) vaṣfındadur ki Ḥażret-i Mevlānā kendüsinden söyler

[M121b] Āftāb u meh çü dü gāv-ı siyāh

āftāb u māh vaḳt-i maʿhūdda bī nūr olup (14) bir yire cemʿ olduḳda iki siyāh baḳar gibi

Yūġ bergerden bebended şān ilāh

Allāh Teʿālā anlaruñ boynında boyunduruḳ bağlar yaʿnī ḳudret (15) ü fermānı reseni ile muḳayyedlerdür hīç bir vechile muḫālefete ḳādir degüllerdür Ḥażret-i Mevlānā'nuñ bu tafṣīlinden maʿlūm oldı ki Ḥażret-i (16) Ḫudā fāʿil-i muḫtardur ki taṣarruf u teʾṯīr andandur esbāb anuñ irādetsiz teʾṯīrden ʿārīdür zīrā müsebbibü'l-esbābdur pes esbābda (17) olan teʾṯīrāt andan idügi ziyāde rūşendür [*yuġ* boyunduruḳ maʿnāsınadur]

İnkār-i felsefī berḳırā'at-i in eṣbaḥa mā'üküm ġavran

bu āyet-i kerīmenüñ ḳırāʾati (18) üzere felsefīnüñ inkārını beyān eyler baʿż-ı kütübde getürmişlerdür ki bir kimse bu āyet-i kerīmeyi oḳudı

"Ḳul era'eytüm in eṣbaḥa (19) *mā'üküm ġavran femen ye'tīküm bimā'in maʿīnin"*[988]

eger sizüñ ābıñuz yirüñ ġavrına gide kimdür ki ol bisyār u ḫūşkvār ābı size getüre (20) iʿtiḳādsız bir felsefī ki Muḥammed bin Zekeriyyā müteṭayyibdür eyitdi ki anı külünk getürür Ḥażret-i Mevlānā bu ḳıṣṣayı naẓmıla ʿıyān u beyān (21) eyler

Muḳrīʾ mīḫᵛānd ezrūy-ı kitāb

Bir Ḳurʾān-ı ʿAẕīm tilāvet idici muṣḥaf-ı şerīfden bunda *kitāb*dan murād muṣḥaf-ı şerīfdür [*muḳrī* ism-i fāʿildür ḳırāʾat idici maʿnāsına]

(22) **Mā'üküm ġavran ziçeşme bendem āb**

"mā'üküm ġavran" āyetini āḫirine degin okudı maʿnāsı beytlerdür ābı çeşmeden neyleyüm

(23) **Ābhā derġavrhā pinhān künem**

ābları yirüñ altında pinhān u maḫfī idem

---

[988] De ki: "Suyunuz çekiliverse, söyleyin bakalım, size kim bir akarsu getirebilir?" Mülk/30.

Çeşmehārā ḫuşk u ḫuşkistān künem

çeşmeleri ḫuşk u (24) ḫuşkistān idem yaʿnī ābdan hergiz eşer ḳomıyam

Ābrā derçeşme [N99b] ki āred diger

ābı çeşmeye girü kim getürür [*ki āred*de *ki* istifhāmdur ki bunda imtināʿ içündür]

Cüz men-i bīmiş̄l bāfażl u (25) **ḫaṭar**

ben faẓl u ḫaṭarıla olan bīmiş̄lden ġayrı yaʿnī ol ābı tekrār ṭaşra getürmege ben muḥsin ü ʿaẓīm Ḫudā'dan ġayrı (26) baʿż-ı nüsaḫda *miş̄l*den ṣoñra vāv-ı āṭıfe vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur ben miş̄lsizden ve fażl u ḫaṭarıla olandan ġayrı (27) yaʿnī ben ki bīmiş̄l ü bīşerīküm ve iḥsān u ḫaṭarılayum ol ābı getürmege hemān ben ḳādirüm benden ġayrı bir ferd aña ḳādir degüldür (28) bu beyt-i sābıḳ

"Femen ye'tīküm bimā'in maʿīnin"[989]

kelimelerini tefsīrdür fażl-ı iḥsān ve ḫaṭar bunda ʿaẓamet ü şeref maʿnāsınadur

(29) **Felsefīi manṭıḳīi müstehān**

ḫ^{v}ār u iʿtiḳādsız felsefī yaʿnī iʿtiḳād u irşāddan dūr u naṣībsiz felsefī [*müstehān* ḫ^{v}ār maʿnāsınadur]

Mīgüẕeşt ezsūy-ı (30) **mekteb ān zamān**

ol zamān mekteb cānibinden geçdi ki ol kimse bu āyet-i kerīmeyi oḳurıdı

Çünki biş'nīd āyet ū (31) **eznāpesend**

çünki felsefī bu āyet-i kerīmeyi işitdi nāpesend ü inkārdan

Güft ārīm ābrā mā bākelend

eyitdi ābı biz külüng ile (32) ṭaşra getürürüz āba nisbet mā tam yirindedür *kelend* külünk maʿnāsınadur

Mā bezaḫm-ı bīl ü tīzī-yi teber

biz bilüñ zaḫmıyıla ve baltanuñ (33) ḥiddet ü tīzlügi ile

Ābrā ārīm ezpestī zeber

ābı alçakluḳdan yuḳaru getürürüz yaʿnī yirüñ altından yir yüzine çıḳaruruz *bīl* **[H95b]** (1) bā-yı ʿArabī'nüñ kesriyile āhenden bir nesnedür ki bāġı anuñıla billerler

---

[989] Size kim bir akarsu getirebilir? Mülk/30.

Şeb büḫuft u dīd ū yek şīr-merd

felsefī o gice yatdı ve (2) uyudı ve düşinde ol felsefī bir şīr-merd gördi [*şīr-merd* pehlüvān maʿnāsınadur]

Zed ṭabānçe her dü çeşmeş kūr kerd

felsefīye bir ṭabānçe urdı anuñ iki gözini (3) bile kör eyledi

Güft z'īn dü çeşme-yi çeşm ey şaḳī

ol şīr-merd felsefīye eyitdi bu iki çeşmüñ çeşmesinden ey şaḳī

Bāteber nūrī (4) **berār er ṣādıḳī**

teberile bir nūr yuḳaru getür eger sözüñde ṣādıḳ iseñ yaʿnī çeşmlerüñ yine evvelki gibi bīnā **[M122a]** vü rūşen eyle *ṣādıḳī*de (5) *yā* ḫiṭāb içündür

Rūz bercüst ü dü çeşmeş kūr dīd

felsefī rūz u ṣabāḥ ḫ^{v}ābdan ṣıçradı ve iki çeşmini kör gördi

(6) **Nūr-ı fā'iż ezdü çeşmeş nāpedīd**

fā'iż ü cārī olan nūr anuñ iki çeşminden nāpedīd ü münʿadim idi Ḥażret-i Mevlānā bīedeb (7) cemīʿ-i ḫuṣūṣda raḥmet ü iḥsān-ı İlāhī'den maḥrūm olduġını beyān itmege şürūʿ eyledi

Ger benālīdī vü müstaġfir şüdī

eger felsefī (8) ḫaṭāsından ötüri dergāh-ı Ḥaḳḳ'a tażarruʿ u nāle ideyidi ve istiġfār u iʿtiẕār idici olayıdı

Nūr refte ezkerem ẓāhir şüdī

(9) her iki çeşminden gitmiş nūr Allāh Teʿālā'nuñ iḥsān u kereminden ẓāhir olurıdı yaʿnī iki çeşmi yine evvelki gibi olurıdı ol dergāhdan (10) maḥrūm olmazıdı

Līk istiġfār hem derdest nīst

lākin istiġfār daḫı anuñ elinde degüldür

Ẕevḳ-i tevbe nuḳl her ser-mest (11) **nīst**

tevbe ẕevḳi her mestüñ naḳli degüldür zīrā tevbe vü istiġfār Ḥażret-i Ḫudā'nuñ elindedür çünki ol cānibden tevfīḳ-i İlāhīye (12) maẓhar olmadı tevbe vü istiġfār ki sebeb-i saʿādetdür andan maḥrūm oldı [*nuḳl* çerez maʿnāsınadur]

---

4 çeşmlerüñ HM: çeşmüñ N

5 **Rūz bercüst ü dü-çeşmeş kūr dīd** felsefī rūz u ṣabāḥ ḫ^{v}ābdan ṣıçradı ve iki çeşmini kör gördi N-

Zişti-yi aʿmāl ü şūmī-yi ceḥūd

aʿmālinüñ ḳabāḥati (13) ve inkārınuñ şeʾāmeti [*ceḥūd* inkār maʿnāsınadur]

Rāh-ı tevbe berdil-i ū beste būd

felsefīnüñ ḳalbi üzere tevbe yolını bağlamış idi bu sebebden tevbe vü istiġfārdan (14) maḥrūm oldı

Dil besaḫtī hemçü rūy-ı seng geşt

göñül saḫtluḳda ṭaşuñ yüzi gibi oldı

Çün şikāfed tevbe ānrā behr-i keşt

(15) tevbe anı zirāʿatden ötüri nice yarar yaʿnī ṭaş gibi muḥkem ḳalb tevbe ḳabūl itmege imkān yoḳdur mışrāʿ-ı şānīde *kişt*dür *rā*nuñ kesriyile zirāʿat (16) maʿnāsına ve meftūḥdur ḳāfiye içün [*çün* imāle ile istifhāmdur ki imtināʿ içün]

Çün Şuʿaybī kʾū ki tā ū ezduʿā

ḳanı bir Şuʿayb gibi ki tā o duʿādan

Behr-i kişten ḫāk (17) **sāzed kūhrā**

ziraʿātden ötüri kūhı ḫāk düzdi yaʿnī anuñ duʿası sebebi ile ṭaġ ḫāk olup ḳābil-i zirāʿat ola *Şuʿayb*dan (18) murād Şuʿayb peyġamber aleyhi's-selām

Ezniyāz u iʿtiḳād-ı ān Ḫalīl

ol Ḫalīl'üñ niyāz u iʿtiḳādından

Geşt mümkin emr-i şuʿb u (19) **müstaḥīl**

müşkil ü muḥāl emr mümkin ü āsān oldı yaʿnī Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām niyāz u tażarruʿ sebebi ile nār-ı Nemrūd'dan ḫalāṣ (20) buldı ve beyābānuñ ḳumı aña un oldı ki beyābānda çuvāllarına ḳum ḳoydı saʿādet-ḫānesine geldükde laṭīf un oldı

(21) **Yā bederyūze-Muḳavḳıs ezRasūl**

yā Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Muḳavḳıs'uñ deryūze vü suʾāli ile

Senglāḫī mezraʿī (22) **şüd bāuṣūl**

bir taşluḳ uṣūl ü niẓāmıla bir mezraʿa oldı yaʿnī Muḳavḳıs ki İskenderiyye pādşāhı idi Ḥażret-i Rasūl (23) anuñ ṭalebi ile duʿā eyledi Rasūl'üñ duʿāsı sebebi bir ṭaşluḳ yir zirāʿate **[N100a]** ḳābil laṭīf yir oldı Ḥażret-i Mevlānā (24) niyāz u tażarruʿ u duʿānuñ menāfiʿ ü

fevāʾidini beyān idüp inkār u ʿināduñ şeʾāmet ü żararlarını ʿıyān itmege şürūʿ eyledi [*senglāḫ* ṭaşluḳ maʿnāsınadur gerekse büyük olsun ṭaġ gibi gerekse küçük olsun çaḳıl ṭaşı gibi]

Hemçünîn berʿaks (25) **ān inkār-ı merd**

buncılayın ʿaks üzere ol merdüñ inkārı

Mis küned zerrā vü ṣulḫîrā neberd

altunı baḳır ve tamām ṣulhı ceng eyler yaʿnî münkirüñ (26) ʿinād u inkārından laṭîf ve ḥāṣıl olmış meṣāliḥ münʿakis ve ḫarāb olur [*buncılayın yaʿnî bu uslūbıla anuñ ʿaksi üzere merdüñ inkārı zeri mis ve ṣulḫı ceng eyler yaʿnî niyāz u tażarruʿ sebeb-i ṣalāḥ ve saʿādet oldıġı gibi inkār u ʿinād sebeb-i fesād u şaḳāvetdür* bu vech üzere *ʿaks* mużāfdur]

Kehrübā-yı mesḫ āmed în deġa

bu deġā mesḫuñ kehrübāsı geldi

(27) **Ḫāk-i ḳābilrā küned seng ü ḥaṣā**

zirāʿat ve şükūfe ve mîve ḥāṣıl olmaġa ḳābil ḫāki seng ü ḥaṣā eyler **[M122b]** yaʿnî münkir inkār u ʿināddını (28) terk itmegile maḳbūl-i Ḥaḳ olmaġa ve saʿādet-i ebediyye bulmaġa imkān var iken inkār u ʿināddını erk itmeyüp merdūd-ı Ḥaḳ olup ebedî (29) ʿaẕāba giriftār olur *deġā* ḥîlebāz *ḥaṣā* cemʿ-i ḥaṣātdur ufaḳ taşlar maʿnāsınadur *kehrübā* bir ṣarı nesnedür ki meşhūrdur *mesḫ* (30) bir ṣūreti bir ġayrı ṣūrete tebdîl eylemekdür

Her dilîrā secde hem destūr nîst

her bir dile secde ve niyāz u tażarruʿ itmege hem icāzet (31) yoḳdur [*destūr* icāzet maʿnāsınadur]

Müzd-i raḥmet ḳasm-ı her müzdūr nîst

raḥmet müzdi her müzdūruñ naṣîbi degüldür yaʿnî ṭāʿat ü ʿibādetde olanlaruñ cemîʿisine raḥmet-i (32) İlāḥî irişmez belki şol kimseye irişür ki anuñ ḳalbi rūz u şeb niyāz u sūz u güdāzda ola *müzd* ṣevāb u ecr *müzdūr* ṣevāb ve ecrlenmiş (33) ʿibādet idici ve ırġad gibi

Hîn büpüşt ān mekün cürm ü günāh

āgāh ol aña iʿtimād eyle cürm ü günāh eyleme

---

32 ola HN-

Ki künem tevbe derāyim derpenāh

[H96a] (1) ki günāh eylerüm tevbe vü penāha gelürüm yaʿnī tevbe vü istiġfāra iʿtimād idüp maʿṣiyet ü günāh irtikāb eyleme *püşt* bunda muʿāvenet ve iʿtimād (2) maʿnāsınadur *ān* lafẓınuñ müşārun-ileyhisi mışrāʿ-ı şānīdür zübde-yi kelām budur ki tevbe vü istiġfār ve maġfiret-i āmürzgāra iʿtimād idüp cürm ü (3) ʿişyāna iḳdām eyleme zīrā iḥtimāl ki tevfīḳ-i İlāhī refīḳ olmaya yāḫud tevbeye mecāl ü fırṣat olmaya yāḫud itdügüñ tevbe Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (4) maḳbūli olmaya zīrā ḳabūl-i tevbenüñ şarṭları vardur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Mībebāyed āb u tābī tevberā

tevbeye (5) bir āb u tāb gerek yaʿnī āb-ı çeşm ve ḥarāret-i dil lāzımdur [*tāb* bunda ḥarāret maʿnāsınadur]

Şarṭ şüd berḳ ü seḥābī tevberā

bir berḳ ü seḥāb tevbeye şarṭ oldı niteki faṣl-ı (6) bahārda gülistānuñ ter ü tāze olmasına berḳ ü seḥāb lāzımdur *berḳ*den maḳṣūd āh-ı dil-sūz ve *seḥāb*dan maḳṣūd keşret-i bükādur ki (7) gülzār-ı dil andan sebz ü ḫurrem olur

Āteş ü ābī bebāyed mīverā

mīveye bir āteş ü āb gerek yaʿnī mīvenüñ şīrīn ü laṭīf olmasına (8) tābiş-i āftāb ve āb-ı seḥāb lāzımdur

Vācib āyed ebr ü berḳ īn şīverā

bu şīveye seḥāb u berḳ vācib gelür tā ki mīveler puḫte (9) ve şīrīn ü rengīn ola

Tā nebāşed berḳ-i dil v'ebr-i dü-çeşm

mādām ki göñül berḳi ve iki göz bulutı olmaya

Key neşīned āteş-i tehdīd ü (10) **ḫışm**

Ḥaret-i Ḫudā'nuñ tehdīd ü ġażabı āteşi ḳaçan sākin olur yaʿnī dilde berḳ miṣāl āh-ı āteşbār ve çeşm-i seḥāb gibi eşkbār (11) gerekdür ki tā ġażab-ı İlāhī āteşi teskīn bulup tevbe idici bendenüñ derūnı nażāret ü leṭāfet ḳabūl idici ola niteki Ḥażret-i Mevlānā (12) buyurur [*tehdīd* ḳorḳutmaḳ maʿnāsınadur]

---

8 şīverā HM: mīverā N

8 bu şīveye HM: bu mīveye N

Key bürūyed sebze-yi ẕevḳ u viṣāl

ḳalbde viṣāl-i İlāhī ẕevḳinüñ sebzesi ḳaçan biter

Key bücūşed çeşmhā z'āb-ı zülāl

āb-ı zülālden (13) çeşmeler ḳaçan ḳaynar yaʿnī maʿārif-i İlāhiyye ve ʿilm-i ledün çeşmeleri ḳaçan cereyān ü feyeżān bulur

Key gülistān rāz güyed bāçemen

gülistān (14) çemene ḳaçan rāz dir

Key benefşe ʿahd bended bāsemen

benefşe semenile ḳaçan ʿahd baġlar yaʿnī göñül ḳaçan esrār-ı Yezdānī gülşeni olup ceẕebāt-ı (15) İlāhiyye ve nefeḫāt-ı Raḥmāniyyeden feyż ü eṣer ḳabūl idici olur

Key çınārī kef güşāyed derduʿā

bir çınār ḳaçan duʿāya el açar yaʿnī çınār ḳaçan (16) taze olup aña deste meṣābe yapraḳlar ẓāhir olur

Key dıraḫtī ser-feşāned derhevā

bir dıraḫt hevāda ḳaçan baş silker yaʿnī (17) bād ḳuvveti ile başını ḳaçan silker

Key şükūfe āstīn-i pür-niṣār

şükūfe niṣārıla pür yeñini

Berfeşānden gīred eyyām-ı bahār

bahār eyyāmı ḳaçan (18) şaçmaḳ ṭutar

Key fürūzed lālerā ruḫ hemçü ḫūn

lālenüñ ruḫı ḳaçan ḫūn gibi şuʿlelenür yaʿnī ḳaçan ḳızıl olur [*fürūzed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Key gül ezkīse berāred (19) **zer-birūn**

[M123a] gül kīseden zerini ḳaçan ṭaşra getürür yaʿnī gül ḳaçan güşāde olup derūnında olan ḫarda ḫarda şarılar ẓāhir olur *zer*den (20) murād bunda gülüñ derūnında olan şarı nesnelerdür ki şuʿarā anı zere teşbīh eylerler niteki Ḥāfıẓ'uñ bu beytinde vāḳıʿdur

beyt

(21) *Zer ezbahā-yı mey eknūn çü gül dirīġ medār*

Ki ʿaḳl-ı gül beṣadet ʿayb müttehem dāred[990]

Key biyāyed bülbül ü gül bū küned

(22) bülbül ḳaçan gelür ve güli ḳokular

Key çü ṭālib fāẖte kū kū küned

fāẖte **[N100b]** ṭālib gibi ḳaçan kū kū eyler yaʿnī bahār irişüp mürġler ḳaçan terennüm (23) itmege şürūʿ eylerler *fāẖte* ügeyik [*kū kū* kāf-ı ʿArabī ile olup ḳanı ḳanı maʿnāsına olmaḳ rūşendürkāf-ı Fārisī ile olup di di maʿnāsına olmaḳdan]

Key bügüyed lek lek ān leklek becān

ol leklek cānıla ḳaçan lek lek dir yaʿnī laḳlaḳ ki şeyẖ-i (24) murġāndur Ḥażret-i Bārī'nüñ tesbīḥinde lek lek dir

Lek çi bāşed mülk-i tust ey Müsteʿān

lek nedür yaʿnī on sekiz biñ ʿālem senüñ (25) mülküñdür ve saña maẖṣūṣdur ey Müsteʿān *lek* suʾāldür *mülk-i tust ey Müsteʿān* anuñ cevābıdur *lek* lisān-ı ʿArabī'de senüñ (26) içündür ve saña maẖṣūṣdur maʿnāsınadur evvelki *lek lek* senüñ mülküñdür senüñ mülküñdür maʿnāsınadur ikinci *leklek* zebān-ı (27) Fārisī ile ṭāʾir-i maʿrūfdur ki ṭāʾife-yi ʿArab laḳlaḳ dir ki andan muʿarrebdür *beyt*

Şeyẖ-i mürġānest leklek lek lekeş dānī ki (28) *çīst*

Ḥamdü lek ve'l-emrü lek ve'l-mülkü lek yā Müsteʿān[991]

Key nümāyed ẖāk esrār-ı żamīr

derūnında mestūr olan esrārı ẖāk ḳaçan (29) gösterür

Key şeved çün āsmān bostān münīr

bostān gūnāgūn envār ve ezhār u eşmār ile āsmān gibi ḳaçan rūşen olur [*münīr* bunda rūşen maʿnāsınadur]

---

[990] Şimdi meyin pahasından gül gibi uzak kalma ki gül seni ayıpla itham etmesin.

[991] Kuşların sultanı olan leylek, sana ait olanın ne olduğunu bilir. Hamd senin, emir senin, mülk senindir ey Müstean!

Ezkücā āverdeend (30) **ān ḥullehā**

ol ḥulleleri ki bōstān u gülistān giymişdür ḳandan getürmişlerdür yaʿnī ol günāgün ḥulleleri anlar ḳandan getürdiler

MinKerīmin (31) **minRaḥīmin küllehā**

ḥullelerüñ cemīʿisini Kerīm'den Raḥīm'den getürmişlerdür yaʿnī bu ḥālāt-ı meẕkūre Kerīm ü Raḥīm Ḫudā'nuñ iḥsānındandur (32) kendülerden peydā vü ẓāhir olmış degüldür bu vech üzere *küllehā* lāmuñ fetḥiyile *ḥullehā*nuñ teʾkīdidür *küllühā*da lām mażmūm olup mübtedā (33) ola ve *hā*yā mużāf olan *minKerīmin minRaḥīmin* maḥalle merfūʿ olup anuñ ḫaberi ola pes bu vech üzere maʿnā böyle olur ol ḥullelerüñ **[H96b]** (1) cemīʿisi Kerīm'dendür Raḥīm'dendür ki murād Ḫażret-i Bārī'dür zübde-yi kelām budur ki ẓāhiren nice ki bahāruñ ḳudūmıyıla bāġ u gülşen ḫurrem (2) ü ḫandān olup mürġler cūş u ḫurūşa gelüp terennüm eylerler bu ḥālāt āb u tābiş-i āftāb ve berḳ u seḥābsız olmadıġı gibi ve cemīʿan Ḫudā'dan (3) olduġı gibi lācerem naẕāret-i dil ve leṭāfet-i cāna tāb-ı āh u sūz-ı dil ve ʿab-ı çeşm gerekdür tā ki esrār-ı ʿaliyye vü maʿārif-i İlāhiyye ile dil reşk-i (4) gülistān-ı cihān ve cān reşk-i bōstān-ı zamān ola

Ān leṭāfethā nişān-ı şāhidīst

ol leṭāfetler bir maḥbūbuñ nişānıdur *şāhid*den murād (5) Ḫażret-i Bārī'dür ki bahār bu leṭāfetile anuñ kemāl-i ṣunʿından bir eşerdür

"Fenẓur ilāāṣāri raḥmetillāhi keyfe yuḥyi'l-ʿarża baʿde mevtihā"[992]

hem çünān ḳulūb-ı ṭālibīn ü ʿuşşāḳda hüveydā olan esrār-ı ʿulviyye ve maʿārif-i İlāhiyye āṣār-ı Yezdānī ve ʿalāmāt-ı Raḥmānī'dür [*şāhidī*de *yā* vaḥdet içündür]

Ān nişān-ı (6) **pāy-ı merd-i ʿābidīst**

ol nişānlar ki yuḳaruda ẕikr olındı bir ʿibādet idici merdüñ ayaġınuñ nişānıdur yaʿnī ol āṣār ʿibādetüñ (7) eşerleridür ki ẓāhir oldı

Ān şeved şād eznişān k'ū dīd şāh

ol kimse şād olur nişāndan ki ol kimse şāhı gördi

---

[992] Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Rûm/50.

5 hem çünān ḳulūb-ı ṭālibīn ü ʿuşşāḳda hüveydā olan esrār-ı ʿulviyye ve maʿārif-i İlāhiyye āṣār-ı Yezdānī ve ʿalāmāt-ı Raḥmānī'dür H-

(8) **Çün nedīd ūrā nebāşed intibāh**

çünki nişāndan şāhı görmedi aña intibāh olmaz kefere gibi ki āyāt-ı beyyināt u muʿcizāt gördiler (9) lākin müteʾeşşir olup īmān-peẕīr **[M123b]** olmadılar

"İnneʾl-leẕīne keferū sevāʾün ʿaleyhim eʾenẕertehüm em lem tünẕirhüm lāyüʿminūn"[993]

Rūḥ ān kes kʾū (10) **behengām-ı Elest**

ol kimsenüñ rūḥı ki *"elestü birabbiküm"* vaḳtinde yaʿnī Ḥażret-i Bārī ʿālem-i ervāḥda ervāḥa *"elestü birabbiküm"* diyü ḫiṭāb (11) u nidā itdükde

Dīd rabb-i ḫᵛīş ü şüd bīḫᵛīş ü mest

kendünüñ Rabbisini gördi bīḫᵛīş ü mest oldı pes ol ʿālemde rūḥa ne (12) ḥālet vāḳıʿ oldı ise bu ʿāleme nüzūl itdükde ẓāhir olan anuñ āṣārıdur eṣaḥḥ-ı ḳavl budur ki

"Elestü birabbiküm ḳālū belā"[994]

Ḥażret-i Ādem ʿaleyhiʾs-selām (13) ḫalḳ olınduḳdan ṣoñra vāḳıʿ oldı ki henüz daḫı cennete dāḫil olmamış idi cennetüñ ḳapusına ḳarīb bir meydānda ki vüsʿati üç (14) biñ yılluḳ miḳdārı idi ervāḥı Ḥażret-i Ādemʾüñ ṣulbinden ṭaşra getürüp Ādemʾüñ öñine perīşān eyledi küçük ḳarıncalar gibi ve ol (15) ḥālde anlara ḥayāt u ʿaḳl u nuṭḳ virüp kendünüñ rubūbiyyetini anlara ʿarż eyledi baʿżısı ṣaġ ṭarafdan ki ehli saʿādet idiler (16) ve baʿżısı ṣol ṭarafdan ki ehl-i şeḳāvet idiler cemīʿan *belā* didiler lākin istiʿdād-ı ezelī iʿtibārı üzere Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ol (17) iki bölüge işāret idüp eyitdi

Hāʾulāʾi fiʾl-cenneti lāʾubālī[995]

ki murād aṣḥāb-ı yemīndür

Ve hāʾulāʾi fiʾn-nāri ve lāʾubālī[996]

ki murād (18) aṣḥāb-ı şimāldür [baʿż-ı nüsaḫda *bīḫᵛīş*den ṣoñra vāv-ı ʿāṭıfe yoḳdur maʿnā böyle olur *kendünüñ Rabbʾisini gördi ve iḫtiyārsız mest oldı*]

Ū şināsed būy-ı mey kʾū mey beḫord

şarābuñ rāyiḥasını ol kimse anlar ki ol kimse şarāb içdi

---

[993] Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar. Yâsin/10.
[994] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şâhit olduk, dediler. A'râf/172.
[995] Bunlar cennetliktir, aldırış etmem.
[996] Ve bunlar cehennemliktir, aldırış etmem.

Çün neḫord (19) **ū mey çi dāned būy kerd**

ol kimse çünki şarāb içmedi būy eylemegi ne bilür yaʿnī şarābdan bīḫaber ve ʿömrinde hergiz şarāb içmemiş ola ol (20) kimse şarāb ḳoḳulamaġa niçe ḳādir olur ve aña andan ne **[N101a]** fāʾide ẓuhūr bulur zübde-yi kelām budur ki ʿālem-i ervāḥda şarāb-ı ʿışḳı nūş idenlerdür (21) ki dünyā da daḫı dāʾim ṭaleb ü cūş u ḫurūşdadur ol ʿālemde bībehre olanlar bu ʿālemde daḫı bīḫaberler ve bībehrelerdür *būy-kerd*den (22) murād ṭaleb u saʿydür Ḫ[v]āce Ḥāfıẓ'uñ bu beyti bu maʿnāyı müşʿirdür *beyt*

Vāʿiẓem güft ki ḥāfiẓ dermey-ḫāne mebūy

(23) *Kū mekün ʿayb ki men misk-i Ḫoten mībūyem*[997]

*dermey-ḫāne*den murād mürşid-i kāmilüñ āstānıdur *misk-i Ḫoten*den murād ʿışḳ-ı İlāhī'dür [*kerd* bunda *kerden* maʿnāsınadur]

Z'ān ki (24) **ḥikmet hemçü nāḳa-ḍālleest**

zīrā ki ḥikmet nāḳa-yı ḍālle gibidür pes

"El-ḥikmetü ḍālletü'l-mü'minü"[998]

ḥasebince żāyiʿ ü nāpeydā olmışı ṭaleb (25) eylemek lāzımdur ve nefʿi budur ki

Hemçü dellāle şehānrā dālleest

dellāle gibi şāhlara delālet idicidür yaʿnī dellāla baʿż-ı kimsenüñ (26) pādşāhıla mülāḳī olmasına sebeb ve rehber olduġı gibi ḥikmet daḫı ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye sebeb olur *nāḳa* dişi deve *ḍālle* yitük (27) *dellāle* pūzevenk ḳarıdur Ḥażret-i Mevlānā çün ehl-i ṭuġyāndan olan felsefīnüñ ḥālini beyān eyledi ḥāliyā ḥāl-i ʿuşşāk-ı pür-iştiyāḳı ve anlara ṭaʿn (28) u ḥaḳāretile naẓar iden ehl-i nifāḳı beyān itmege şürūʿ eyler lācerem eger bir ʿāşıḳ-ı ser-mest cān cāmesini çāk idüp ol şārāb-ı būyī ile (29) ṭāʿat ü riyāżet ṭarīḳinde pest olup rūz u şeb ḫ[v]āb u ḫordan iʿrāż idüp dāʾim cūş u ḫurūşda ola ve müşāhede-yi (30) cemāl-i İlāhī'ye vuṣūl bulmaḳ nişānları müşāhede vü āşkār olup dembedem beşāret ẓuhūr bula ol ʿāşıḳ bu ḥāletde cūş u ḫurūşını (31) ziyāde itdükde bu ḥālātdan ġāfil olanlar suḫriyye vü istihzā ṭarīḳina sālik olup dirler ki mürāyī vü ḥīle-bāzdur

---

[997] Vaizim bana, ey Hafız meyhanede mey koklama dedi. Beni ayıplama, zira Hoten miskini kokluyorum.
[998] Hikmet müminin yitik malıdır.

Tū bibīnī ḫ^{v}āb (32) **deryek ḫoş-liḳā**

sen ʿālem-i rūyāda ḫoş-liḳā vü ḫūb-dīdār bir kimse görseñ [*derḫ^{v}āb* taḳdīrindedür]

K'ū dehed vaʿde-nişānī mer turā

ki ol ḫoş-liḳā (33) saña bir nişān vaʿdesini virse böyle diyü

Ki murād-ı tū şeved v'īnek nişān

[M124a] ki senüñ murāduñ ḥāṣıl olur ve işte nişān

Ki bepīş āyed [H97a] (1) **turā ferdā fülān**

ki yārın fülān kimse senüñ öñüñe gelür

Yek nişānī ān ki ū bāşed süvār

bir nişān daḫı oldur ki yolda saña mülāḳāt (2) iden süvār ola yaʿnī piyāde olmaya

Yek nişānī ki turā gīred kenār

bir nişān daḫı bu ki ol süvār seni kenārında ṭuta āşnālar gibi

(3) **Yek nişānī ki beḫanded pīş-i tū**

bir nişān daḫı bu ki ol süvār senüñ öñüñde güle

Yek nişānī dest bended pīş-i tū

bir nişān daḫı (4) bu ki ol süvār senüñ önüñde elini bağlaya yaʿnī ol ḳoşup saña taʿẓīm ide

Yek nişānī ān ki īn ḫ^{v}āb ezheves

bir nişān daḫı (5) oldur ki bu ḫ^{v}ābı hevesden yaʿnī bu düşi ṣabr itmeyüp bīhūde

Çün şeved ferdā negūyī pīş-i kes

çünki yārān ola kimsenüñ (6) ḳatında söylemeyesin bu ḳadar nişānlardan sen anı taṣdīḳ idüp murāduñuñ ḥuṣūlini muḳarrer bilüp mesrūr olursun

Z'ān nişān hem (7) **bāZekeriyyā begüft**

ol nişāndan hem Zekeriyyā peyġamber ʿaleyhi's-selāma dinildi

Ki neyāyī tā se rūz aṣlā begüft

ki üç güne degin (8) hergiz güfte gelmeyesin yaʿnī üç güne degin hīç söylemeyesin baʿż-ı nüsaḫda *bāZekeriyyā* yirine *Ẕekeriyyārā* vāḳıʿ olmışdur *bügüft* bunda *begüften* (9)

---

1 **nişānī** HM: **nişānest** N

maʿnāsınadur ki bā meftūḥdur niteki Ḥaret-i Ḫudā sūre-yi Āl-i ʿİmrān'da Ḥabīb-i Ekrem ḥażretine ḫaber virür

"Hünālike daʿā zekeriyyā rabbehū (10) *ḳāle rabbi heb lī minledünke ẕürriyyeten ṭayyibeten inneke semīʿu'd-duʿā'i fenādethu'l-melā'iketü ve hüve ḳā'imün yuṣallī fi'l-miḥrābi innallāhe yübeşşiruke biyaḥyā* (11) *muṣaddiḳan bikelimetin minallāhi ve seyyiden ve ḥaṣūran ve nebiyyen mine'ṣ-ṣāliḥīne ḳāle rabbi innī yekūnü lī ġulāmün ve ḳad beleġaniye'l-kiberu vemra'etī ʿāḳirun ḳāle* (12) *keẕālikallāhu yefʿalü mā-yeşā'ü ḳāle rabbicʿal lī āyeten ḳāle āyetüke ellā tükellime'n-nāse ṣelāṣeten eyyāmin illā remzen"*[999]

ve Ḥażret-i Ḫudā sūre-yi (13) Meryem'de daḫı buyurur

"Ḳāle rabbicʿal lī āyeten ḳāle āyetüke ellā tükellime'n-nāse ṣelāṣe leyālin seviyyen"[1000]

Ḥażret-i Mevlānā āyet-i kerīmenüñ maʿnāsını (14) icmālen beyān eyler

Tā se şeb ḫāmuş kün eznīk ü bedet

üç giceye degin kendüñi nīk ü bedden ḫāmūş eyle yaʿnī dünyā kelāmından (15) hīç bir söz söyleme [*kün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Īn nişān bāşed ki Yaḥyā āyedet

bu nişāndur ki saña Yaḥyā gelür yaʿnī lafẓ-ı İlāhī ile saña Yaḥyā nām bir ferzend (16) ḥāṣıl olur

Dem mezen se rūz endergüft ü gū

güft ü gūda üç gün dem urma yaʿnī dünyā kelāmından hīç söyleme

(17) **K'īn sükūtest āyet-i maḳṣūd-ı tū**

zīrā senüñ maḳṣūduña āyet ü ʿalāmet bu sükūtdur Ḥażret-i Mevlānā yine kelām-ı evvele (18) münāsib olan söze rücūʿ eyledi ki hīn beyti aşaġadandur

---

[999] Orada Zekeriyya, Rabbine dua etti: Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin, dedi. Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar. Zekeriyya: Rabbim! (Oğlum olacağına dair) bana bir alâmet göster, dedi. Allah buyurdu ki: Senin için alâmet, insanlara, üç gün, işaretten başka söz söylememendir. Âl-i İmrân/38-41.

[1000] O: Rabbim! dedi, (çocuğum olacağına dair) bana bir işaret ver. Allah: Sana işaret, sapasağlam olduğun halde üç gün insanlarla konuşamamandır, buyurdu. Meryem/10.

Hīn meyāver īn nişānīrā begüft

āgāh ol bu nişānı sen güfte (19) getürme yaʿnī zinhār kimseye söyleme [*begüft*de *bā* meftūḥdur ve *güft güften* maʿnāsınadur]

V'īn süḫanrā dār enderdil nühüft

ve bu sözi ḳalbüñde mestūr u pinhān ṭut pes ey ṭālib (20) viṣāl-i İlāhī ve müşāhede-yi **[N101b]** cemāl-i nāmütenāhī saña lāzımdur ki riyāżet ü mücāhede sebebi ile Cenāb-ı İlāhī'den ẓāhir ü āşkār olan esrārı (21) kimseye ʿıyān eylemeyesin tā ki sürādiḳāt-ı ʿizzete maḥrem olmaġa lāyıḳ olasın *beyt*

İfşā-yı rāz ḫalvetiyā ḫ^{v}*āst kerd şemʿ*

Şükr (22) *Ḫudā ki sırr-ı dileş derzamān girift* [1001]

Īn nişānhā gūyedeş hemçün şeker

bu nişānları ol ḫoş-liḳā **[M124b]** ḫ^{v}ābda ol kimseye şeker gibi (23) leẕīẕ söyler

Īn çi bāşed ṣad nişānī-yi diger

bu beyan olınan nişān nedür yüz nişān daḫı

Īn nişān ān būd k'ān-ı mülk ü cāh

(24) bu nişān o oldı ki salṭanat u cāh ve ʿizzet ü destgāhuñ ān u ḥuṣūlini [*k'ān-ı mülk ki ān-ı mülk* taḳdīrindedür ki *nūn* meksūrdur]

Ki hemī cūyī beyābey ezīlāh

ki istersin Allāh Teʿālā'dan (25) bulursun yaʿnī farażā Ḫudā'dan salṭanat ṭaleb eyleseñ bulursun

ḥikāyet Ḫorāsān pādşāhlarından birisi vefāt (26) idüp mülki püserine ḳaldı bir emīr anuñ üzerine ġālib olup pādşāhluġını anuñ elinden aldı ol şāh-zāde tażarruʿ u zāri (27) ḳılup rūy-ı niyāzı dergāh-ı Ḫudā'ya getürüp rūz u şeb duʿāya meşġūl oldı bir gice düşinde aña eyitdiler salṭanat (28) girü saña müsellem olur eger bu kimse saña duʿā eylerise ve ol kimseyi hem düşinde aña gösterdiler ve eyitdiler ki lākin şarṭ budur ki (29) bu rāzı bir kimseye dimeyesin ve anı ṭaleb eyleyesin çünki bulasın andan duʿā isteyesin çünki şeh-zāde ḫ^{v}ābdan (30) bīdār oldı ṣūret-i tebdīl idüp ol şaḫṣuñ ṭalebine meşġūl oldı ʿāḳıbet anı bir köyde buldı ki rūstāyī

[1001] Mum Halvetilerin sırlarını ifşa etmek istedi.Allah'a şükür ki gönlünün sırrını zamanda tuttu.

idi (31) ki zirāʿat eyleridi çünki şeh-zāde andan duʿā ṭaleb eyledi ve ol kimse duʿā eyledi hemān ki şeh-zāde oradan gitdi (32) ḫalāyıḳ anı bulup yanına cemʿ oldılar ve aña muʿāvenet eylediler pādşāhluḳ girü aña muḳarrer oldı pes ol kimse ki ʿālem-i İlāhī'den (33) menzilet ü rifʿat istedi hidāyet ḫᵛābını görmiş ve Ḥażret-i Ḫudā'nuñ dīdār-ı şerīfine ʿāşıḳ olmış ola aña rūşendür ki ol **[H97b]** (1) ḥāletden ötüri ṣuleḥānuñ ṣoḥbetini ṭaleb idici olup rūz u şeb anlaruñ muṣāḥabetlerinden cüdā olmaz ve sırr u ʿamelini[1] ḫalḳdan pinhān (2) vü maḫfī ṭutar

Ān ki mīgiryī beşebhā-yı dırāz

ol ki uzun gicelerde aġlarsın [*mīgiryī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

V'ān ki mīsūzī seḥer-geh derniyāz

ve ol ki seḥer (3) vaḳti niyāz u tażarruʿda yanarsın

"Ve bi'l-esḥāri hüm yestaġfirūne"[1002]

V'ān ki bīū rūz-ı tū tārīk şüd

ve ol ki senüñ rūzuñ ansız şeb (4) gibi tārīk ü muẕlim oldı

Hemçü dūkī gerdenet bārīk şüd

bir dūk gibi senüñ boynuñ ince oldı yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr u cüdā (5) olduġuñdan ötüri bu ḥāle giriftār olduñ *dūk* ig maʿnāsınadur [*bārīk* ince maʿnāsınadur]

V'ān çe dādī her çi dārī derzekāt

ve ol nesne ki (6) virdüñ her ne ki ṭutarsın

Çün zekāt-ı pāk-bāzān raḫthāt

pāk-bāzlaruñ zekātı gibi esbābuñı *pāk-bāzān*dan murād ʿuşşāḳdur anlaruñ zekātı (7) cemīʿan mālını bezl eylemekdür

Raḫthā dādī vü ḫᵛāb u reng-rū

esbābuñı ve ḫᵛābı ve yüzüñüñ rengini virdüñ yaʿnī riyāżet sebebi ile ḫᵛāb (8) ve reng-rūdan ayrılduñ

Ser fedā kerdī vü geştī hemçü mū

başuñı fedā eyledüñ ve mūy gibi bārīk ü żaʿīf olduñ

---

1 sırr u ʿamelini MN: sırr-ı ʿamelini H

[1002] Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi. Zâriyât/18.

Çend derāteş nişestī (9) **hemçü ʿūd**

niçe kerre ʿūd gibi āteşde oturduñ yaʿnī ʿūd āteşe yanduġı gibi sen daḫı firāk u iştiyāḳ āteşine vāfir yanduñ

Çend (10) **pīş-i tīġ reftī hemçü ḫūd**

niçe kerre tuġulġa gibi tīġ öñine gitdüñ yaʿnī mirāren tīġıla ḳatl eylemek ḳaṣd eylediler [*ḫūd* bunda tuġulġa maʿnāsınadur]

Z'īn çünīn bīçāregīhā (11) **ṣad hezār**

yüz biñ buncılayın bīçārelüklerden

Ḫūy-ı ʿuṣṣāḳest nāyed derşümār

ʿuṣṣāḳuñ ḫūyıdur ḥisāb u şümāra gelmez yaʿnī ʿuṣṣāḳa (12) hezārān bunuñ gibi belā vü ʿanā ve ʿaẕāb u ʿiḳāb irişür

Çünki şeb īn ḫ^{v}āb dīdī rūz şüd

çünki gice bu düşi gördüñ (13) rūz u ṣabāḥ oldı

Ezümīdeş [M125a] rūz-ı tū pīrūz şüd

ol rüyānuñ ümīdinden senüñ rūzuñ muẓaffer ü saʿīd oldı

Çeşm-gerdān (14) **kerdeī berçepp ü rāst**

çep ü rāsta çeşmüñi gerdān eylemişsin yaʿnī ziyāde ẕevḳ u şevḳile eṭrāfuña nāẓır u nigerān olmışsın

(15) **K'ān nişān u ān ʿalāmethā kücāst**

bu ümīd ile ki ol nişān ve ol ʿalāmetler ḳandadur *nişān*dan murād süvār ve *ʿalāmet*lerden murād (16) süvārdan ẓāhir olacaḳ ḥālātdur bu hem vechdür çep ü rāsta yaʿnī eṭrāfa çeşmüñi döndürici naẓar idici olmışsın bu vech (17) üzere *çeşm-gerdān* vaṣf-ı terkībī olur ki aṣlı *gerdānende-yi çeşm*dür *gerd* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥasıyıla bunda *şüde* maʿnāsınadur (18) ki aṣlı *gerdīde*dür *rence rencīde* oldığı gibi vech-i evvel üzere *gerdān* dönici maʿnāsınadur *çep* ṣol ṭarafdur ki vezn (19) içün *pā* müşeddeddür *rāst* ṣaġ ṭarafdur [*k'ān ki ān* taḳdīrindedür]

---

13 rüyānuñ H: rūzbānuñ N, rūzyānuñ M

14 yaʿnī ziyāde ẕevḳ u şevḳile eṭrāfuña nāẓır u nigerān olmışsın N-

Bermiṣāl-i berg mīlerzī ki vāy

yapraḳ gibi ditrersin ziyāde ıżṭırāb **[N102a]** u ġamuñdan böyle (20) diyü ki vāy

Ger reved rūz u nişān n'āyed becāy

eger rūz gide ve nişān yirine gelmeye yaʿnī süvār ẓāhir olmayup şeb irişe benüm (21) ḥālüm nice olur pes şol kimse ki ʿālem-i ervāḥda aña Ḥażret-i Ḫudā'dan nişān virmişlerdür ol kimse cān u dilden Ḥażret-i (22) Ḫudā'nuñ ṭalebinde pūyān ve her cānibe devān olup kendünüñ ḥālini pinhān ṭutar ve her ḳanda mürşid nāmına bir kimse istimāʿ eyleye anuñ (23) āstānına revān olur ol imīd ile ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ nişānını virür ve viṣāline irgürür ve ḳorḳar ki ʿömri vefā itmeyüp fırṣat (24) ve vaḳt-i ʿazīz fevt olup bu cihāndan bīfā'ide ve pür-ḥasret gide bu sebebden rūz u şeb ṭalebdedür

Mīdevī derkūy u bāzār u (25) **serā**

maḥallede ve bāzārda ve sarāyda yilersin

Çün kesī k'ū güm küned gūsālerā

şol kimse gibi ki ol kimse gūsāle yitüre (26) yaʿnī cān u dilden ṭaleb idici olursun [*gūsāle* buzaġu maʿnāsınadur]

Ḫᵛāce ḫayrest īn devārā çīstest

seni gören kimse eydür ey kişi ḫayr mıdur (27) saña bu tek ü pū nedür [*ḫayrest*de istifhām maʿnāsı vardur *ey ḫᵛāce* taḳdīrindedür]

Güm şüde īncā ki dārī kīstet

burada güm ü żāyiʿ olmış ki ṭutarsın senüñ kimüñdür yaʿnī kimüñ içün (28) bu ḳadar yilüp yüpürürsün

Güyiyeş ḫayrest lāḳin ḫayr-ı men

suʾāl iden kimseye dirsin ki ḫayrdur lākin baña ḫayrdur yaʿnī anuñ (29) nefʿī hemān bañadur

---

24 olur HM: olup N

Kes neşāyed ki bedāned ġayr-ı men

lāyıḳ degüldür ki benden ġayrı kimse bile Ruveym ki meşāyıḫ-ı ʿiẓāmdandur eyitdi iḫlāṣ (30) oldur ki anda dünyā vü āḫiretden ʿivaż olmaya ve Ḥażret-i Ḫudā'dan ġayrı bir kimse aña muṭṭaliʿ olmaya

Ger bügüyem yek nişānem fevt şüd

(31) eger bir kimseye diyem bir nşānum fevt oldı

Çün nişān şüd fevt vaḳt-i mevt şüd

çünki nişān u ʿalāmet fevt oldı mevt (32) ü helāk vaḳti oldı yaʿnī vuṣūl-i merāma bir nişān kimseye rāzı söylememekdür eger bir kimseye rāzı ifşā idem maṭlūbdan meʾyūs (33) olup helāk olurum pes herkese lāzımdur ki ʿamelini ḫalḳdan setr ide

Bin'gerī derrūy-ı her merd-i süvār

ziyāde ḥırṣuñdan **[H98a]** (1) her süvār merdüñ yüzine naẓar eylersin

Güyedet me'nger merā dīvānevār

ol süvār saña dir ki baña dīvāne gibi naẓar eyleme [*dīvānevār*da *vār* taşbīh içündür]

Güyiyeş men şāḥibī (2) **güm-kerdeem**

çünki süvār saña böyle diye aña dirsin ki ben bir muṣāḥibi żāyiʿ eylemişüm

Rev bücüst ü cūy-ı ū āverdeem

şimdi anuñ (3) cüst ü cūyına yüz getürmişüm yaʿnī ol kimse baña ziyāde lāzım olduġıçün anuñ ṭalebinde bu ḳadar saʿy u iḳdām gösterürem dünyevī (4) bir maḳṣaduñ ḥuṣūline bu ḳadar ṭaleb ü saʿy ve ihtimām lāzım olıcaḳ Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳurb u viṣāline vuṣūl bulmaḳ içün ḥadden (5) **[M125a]** ziyāde ṭaleb-i şedīd ve saʿy-i medīd gerek tā ki ḥuṣūl-i maṭlab-ı aʿlā ve maḳṣād-ı aḳṣā müyesser ola

Devletet pāyende bādā ey süvār

ey süvār (6) senüñ devletüñ pāyende ve bāḳi olsun yaʿnī sebeb-i ḥuṣūl-i murād olan süvāra ḫayr-duʿā eylersin ve böyle dirsin [*bādā* emr-i ġāʿib müfred-i müẕekkerdür]

Raḥm kün berʿāşıḳān (7) **maʿẕūr dār**

ʿāşıḳlar üzere raḥm eyle anları maʿẕūr ṭut yaʿnī eger ʿuşşāḳdan ḫilāf-ı ʿaḳl bir nesne ṣādır olurısa bīḥużūr (8) olup anlaruñ bu ḥāline inkār eyleme belki anları ḥālleri üzere ḳo

Çün ṭaleb kerdī becidd āmed naẓar

çünki ciddile ṭaleb eyledüñ ol (9) maḳṣūd naẓara geldi yaʿnī

"Men ṭalebe şey'en vecedde veceden"[1003]

ḥasebince her kim ki murādınuñ ḥuṣūli içün cidd ü cehd eylese ārzūsına (10) vuṣūl bulur

Cid ḫaṭā nek'ned çünīn āmed ḫaber

cid ḫaṭā eylemez ḥadīṯ-i şerīf böyle geldi yaʿnī bu ḥadīṯ-i şerīf mūcibince ḥuṣūl-i (11) maḳṣūdı içün cidd ü cehd iden elbette maḳṣūdına irişür [*ḫaber*den murād bunda ḥadīṯ-i şerīfdür]

Nāgehān āmed süvārī nīk-baḫt

çünki bu ḳadar ṭaleb ü cidd ü cehd eyledüñ (12) nāgehān bir nīk-baḫt süvār geldi

Pes girift enderkenāret saḫt saḫt

pes ol süvār seni kenārında muḥkem muḥkem ṭutdı yaʿnī seni muḥkem (13) derāġūş idüp tamām āşnāluḳ eyledi ancılayın ki rūyāda saña gösterdiler

Tū şüdī bīhūş u üftādī beṭāḳ

sen anuñ mülāḳātınuñ (14) şevḳinden bīhūş olduñ ve bīṭāḳat olup arḳañ üzere düşdüñ

Bīḫaber güft īnt sālūs u nifāḳ

senüñ bu ḥālüñden (15) bīḫaber olan ġāfil senüñ ḥaḳḳuñda eyitdi işte saña riyā vü nifāḳ yaʿnī senüñ bu ḥālüñi riyā vü nifāḳa ve ḥīleye ḥaml eyler

Ū çi mībīned (16) **derū īn şūr çīst**

ol bīḫaber ne bilür ki ol bīhūş düşen kimsede bu şūr u bīhūşluḳ nedür

Ān nedāned k'ān nişān-ı vaṣl-ı (17) **kīst**

ol bīḫaber bilmez ki ol müşāhede olınan ḥālāt kimüñ vaṣlınuñ nişānıdur yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ viṣālinüñ **[N102b]** nişānıdr lākin (18) herkesüñ ḥaḳḳında olmaz niteki Ḥażret-i Mevlānā anı beyān eyler

---

7 olurısa HM: ola N

[1003] Kim bir şeyi ciddi olarak talep ederse bulur.

Īn nişān derḥaḳḳ-ı ū bāşed ki dīd

bu nişān ol kimsenüñ ḥaḳḳında olur ki (19) ol kimse gördi niteki yuḳāruda temṯīl ṭarīḳi ile beyān olındı

Ān digerrā key nişān āyed pedīd

ol ġayrısına nişān ḳaçan (20) ẓāhir gelür yaʿnī bīḫaber olan kimseye nişān gelmez zīrā ol kimse pādşāhdan ve pādşāhuñ nişānından bīḫaberdür zīrā

Her zamān (21) **k'ezvey nişānī mīresed**

her zamān ki pādşāhdan bir nişān irişür yaʿnī her zamān ki Ḥażret-i Bārī'den bir nişān irişe

Şaḫṣrā cānī (22) **becānī mīresed**

şaḫṣuñ cānına bir cān irişür yaʿnī anuñ rūḥına ḥayāt-ı bāḳī irişür

Māhi-yi bīçārerā pīş āmed āb

(23) bīçāre māhīnüñ öñine āb geldi yaʿnī ḳurıda vāḳıʿ olan māhīye ki henüz olmamış ola āb irişmegile nice ḥayāt bulurısa (24) ʿāşıḳa Ḥażret-i Ḫudā'dan bir nişān irişmegile ʿāşıḳ daḫı öyle ḥayāṭ-ı rūḥānī bulur

Īn nişānhā tilke āyātü'l-kitāb

(25) bu nişānlar Muṣḥaf-ı Şerīf'üñ āyetleridür pes ol kimse ki ʿālem-i İlāhī'de āyāt-ı beyyināt ve kelām-ı ḫālıḳ-ı ʿarż u semāvātı istimāʿ (26) itmiş ola bu cihāna geldükde çünki bir āyet ü muʿcizeyi ve bir ḥadīṯ-i şerīfi yā bir velīnüñ kelāmını işide mużṭarib olup cūş (27) u ḫurūş eyler niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur

Pes nişānīhā ki enderenbiyāst

pes şol nişānlar ki enbiyādadur

Ḫāṣ ān cānrā (28) **büved k'ū āşnāst**

ol cāna maḫṣūṣdur ki ol cān Ḥażret-i Ḫudā'nuñ āşnāsıdur ki ʿālem-i İlāhī'de vāḳıʿ olmışdur *beyt*

(29) *Ḥāfiẓ-ı güm şüderā bāġamet ey cān-ı ʿazīz*

İttiḥādīst ki derʿahd-i ḳadīm üftādest [1004]

---

24 ʿāşıḳa Ḥażret-i Ḫudā'dan bir nişān irişmegile N-

[1004] Ey aziz can, Hafız senin gamınla kaybolmuştur. Bu öyle bir birleşmedir ki ilk ahitte ortaya çıkmıştır.

[M126a] Īn süḫan nāḳış bemānd u bīḳarār

bu söz nāḳış u (30) bīḳārār ḳaldı yaʿnī bu sözi kemāyenbaġī beyān eyledüm

Dil nedārem bīdilem maʿẕūr dār

göñül ṭutmazam ʿāşıḳ-ı bīdilüm maʿẕūr ṭut (31) bundan ziyāde ṭāḳat ṭutamazam

Ẕerrehā-yı rīgrā net'vān şümürd

kimse ḳumuñ ẕerrelerini şaymaġa ḳādir degüldür yaʿnī maʿārif-i İlāhiyyeye (32) ḥadd ü ġāyet yoḳdur ki şerḥ ü beyān itmege imkān ola niteki bir kimse ḳumuñ ẕerrelerini şaymaġa ḳādir degüldür

Ḫaṣṣa ān k'ū (33) **ʿışḳ ezvey ʿaḳl bürd**

ḫuṣūṣā ol kimse ki ʿışḳ-ı İlāḥi ol kimseden ʿaḳlı iletdi ve anı dīvāne eyledi baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı evvel **[H98b]** (1) böyledür

Ẕerrehārā key tüvāned kes şümürd

bir kimse ẕerreleri şaymaġa ḳaçan ḳādir olur yaʿnī ebedī ḳādir olmaz

Mīşümārem berghā-yı (2) **bāġrā**

bāġuñ yapraḳlarını şayar mıyum yaʿnī şaymaġa ḳādir degülüm

Mīşümārem bāng-ı kebk ü zāġrā

kebk ü zāġuñ bāngını şayar mıyum (3) yaʿnī ḳādir degülüm zīrā Ḫudā'dan ġayrı bir kimse aña ḳādir degüldür bu beyt-i sābıḳda istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur maʿārif ü (4) esrār-ı İlāhiyye bāġ-ı rūḥānīnüñ evrāḳıdur enbiyā ve evliyā ve ʿulemā-yı ḫoş-bāġ maʿnānuñ murġlarıdur ve enbiyā ve evliyā ve ʿuşşāḳa (5) münkirler ve fāsıḳlar ve muḍil olan kimseler ʿinād u daʿvā bāġınuñ zāġ u zaġanlarıdur

Derşümār enderneyāyed līk men

bu meẕkūrāt (6) şümār u ḥisāba gelmez lākin ben

Mīşümārem behr-i rüşd-i mümteḥan

mümteḥanuñ rüşdinden ötüri şayarum yaʿnī nefs ü hevānuñ mīhnet-resīdesini ıṣlāḥ (7) içün ʿıyān u beyān eylerüm tā ki

"Eṭ-ṭabīʿatü sārikatün ve'n-naṣīḥatü müʿeşşiratün"[1005]

[1005] Fıtrat hırsızdır ve nasihat tesrlidir.

ḥasebince ḥikāyāt-ı enbiyāyı ve kelimāt-ı evliyāyı istimāʿ iderek (8) ṣalāḥ u taḳvā cānibine meyl ü maḥabbet ideler

“Ḥikāyātü’l-meşāyiḫi cündün mincünūdullāhi teʿālā”[1006]

[*rüşd* bunda ıṣṣlāḥ idüp ṭoġrı yol göstermek maʿnāsınadur]

Naḥs-i Keyvān yā ki saʿd-i Müşterī

Keyvān’uñ naḥsi yā ki (9) Müşterī’nüñ saʿdi yaʿnī Züḥal yıldızınuñ nuḥūseti ve Müşterī yıldızınuñ saʿādeti *Keyvān*dan murād Züḥal’dür ki ziyāde nuḥūset üzeredür (10) Müşterī bir yıldızuñ ismidür ki ziyāde saʿādet üzeredür

Nāyed enderḥaṣr gerçi büş’merī

ḥaşr u ḥisāba gelmez egerçi ṣayasın (11) yaʿnī Züḥal’üñ nuḥūsetlerine ve Müşterī’nüñ saʿādetlerine ġāyet ü nihāyet yoḳdur [*büş’merī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

Līk hem baʿżī ezīn her dü eşer

lākin bu her iki eşerden (12) bir miḳdārını

Şerḥ bāyed kerd yaʿnī nefʿ ü żar

şerḥ eylemek gerek yaʿnī ol iki kevkebüñ biri ki nefʿ ve biri żarar viricidür anlaruñ nefʿ ü (13) żararını beyān eylemek gerekdür

Tā şeved maʿlūm āṣār-ı ḳażā

Şemme-yi mer ehl-i saʿd u naḥsrā

tā eşer-i ḳażānuñ bir şemmesi saʿādet ehline (14) ve nuḥūset ehline maʿlūm ola ve saʿīd saʿādet ehline ve şaḳī şaḳāvet ehline mā’il idügi rūşen olup āṣārı ẓuhūr bula niteki (15) Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Ṭāliʿ-i ān kes ki bāşed Müşterī

ol kimsenüñ ṭāliʿi ki Müşterī ola

Şād kerded ezneşāṭ u serverī

(16) sürūr u serverlükden şād u mesrūr olur yaʿnī ehl-i saʿādet ṣalāḥ u ʿibādetden maḥẓūẓ olur

---

[1006] Meşayihin hikâyeleri Allah’ın ordularından bir ordudur.

10 Müşterī bir yıldızuñ ismidür ki ziyāde saʿādet üzeredür N-

V'ān ki rāṭāliʿ Züḥal (17) **ezher şürūr**

ve ol kimsenüñ ki ṭāliʿi Züḥal ola cemīʿ-i şerlerden

İḫtiyāṭeş lāzım āyed derumūr

umūr u aḥvālde aña iḫtiyāṭ lāzım (18) gelür pes bu kevkeblü kimseye **[N103a]** lāzım olan budur ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḳalbini Ḥażret-i Ḫudā'ya müteveccih ḳılup ṭāʿat ü ʿibādetden dūr (19) olmaya tā ki dünyā vü ʿuḳbāda āsūde-ḥāl olmaġa imkān ola

Ger negūyem ān Züḥal-istārerā

eger ol Züḥāl sitārelüye Züḥal'üñ (20) nuḥūsetini **[M126b]** dimiyem [*istāre*de hemze zā'idddür ki aşlı *sitāre*dür kevkeb maʿnāsına]

Z'āteşeş sūzed mer ān bīçārerā

ol bīçāreyi Züḥal nuḥūset ü nekbet āteşinden yaḳar pes lāzımdur ki aña tenbīh (21) idem tā ki ol bīçāre mütenebbih olup ẕikr ü ṭāʿat-i İlāhī'ye meşġūl ola

Eẕkürullah şāh-ı mā destūr dād

bizüm şāhımuz ki (22) murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur kendünüñ ẕikrine bize icāzet virdi niteki bu āyet-i kerīmden ẓāhirdür

"Yā eyyühe'l-leẕīne āmenu'ẕkürullāhe ẕikran (23) *keşīran ve sebbiḥūhū bükraten ve eṣīlen"*[1007]

Enderāteş dīd mārā nūr dād

bizi āteşde gördi luṭf u kereminden bize nūr virdi yaʿnī Ḥażret-i (24) Ḥaḳ bendelerini ṭabīʿat āteşine ḥarīḳ ve nefsüñ ẓulmetine ġarīḳ görüp kemāl-i teraḥḥumından hidāyet ü īmān nūrını iḥsān idüp ḳalbimüzi (25) ṭāʿat ü ʿibādet nūrı ile münevver eyledi tā ki rūz u şeb ẕikrullāhdan müntefiʿ olup rūḥānī mertebeye vuṣūl bulavuz

(26) **Güft egerçi pākem ezẕikr-i şümā**

bizüm şāhımuz egerçi ben sizüñ ẕikriñüzden pāküm didi ve bizüm ẕikrimüzden bīniyāz u ġanī idügini beyān (27) eyledi ki

"İnnallāhe leġaniyyün ʿani'l-ʿālemīne"[1008]

didi

[1007] Ey iman eden kimseler! Allah'ı çok zikredin. Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin. Ahzâb/41-42.

[1008] Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnîdir. (O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur). Ankebût/6.

Nīst lāyıḳ mer merā taṣvīrhā

baña teşbīh ü taṣvīrler lāyıḳ degüldür zīrā temṯīl ü (28) taṣvīrden muʿarrā vü müberrāyum

Līk hergiz mest-i taṣvīr ü ḫayāl

lākin taṣvīr ü ḫayāle mest ü meftūn olan kimse hergiz

(29) **Derneyābed ẕāt-ı mārā bīmiṯāl**

bizüm ẕātımuzı miṯāl ü temṯīlsiz añlamaz pes tefhīm içün taṣvīr ü temṯīl cāʾizdür niteki biz yuḳaruda (30) temṯīl ü taṣvīr ṭarīḳi ile ẕikr eyledük [*derneyābed* añlamaz maʿnāsınadur]

Ẕikr-i cismāne ḫayāl-i nāḳıṣest

cismāne ẕikr nāḳıṣuñ ḫayālidür fehm ü idrākde ḳāṣır olan (31) kimse cismāne temṯīl ü taṣvīr ṭarīḳi ile fehm eylerler bu hem vechdür cismāne ẕikr nāḳıṣ u nātamām ḫayāldür kāmil ḫayāl degüldür

(32) **Vaṣf-ı şāhāne ezīnhā ḫālişest**

pādşāhāne vaṣf bu cismāne ḥālātdan ḫāliṣ ü pākdür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā ol evṣāfdan (33) ʿālī vü ʿārīdür

Şāhrā gūyed kesī cūlāh nīst

pādşāha medḥ ḳaṣd itdükde bir kimse cūlāh degüldür dir mi yaʿnī böyle dimek **[H99a]** (1) medḥ degüldür zīrā pādşāhuñ şān-ı şerefine lāyıḳ degüldür pes pādşāh ḥażretlerini medḥ eylemek ẕāt-ı şerīfine münāsib olmaḳ (2) gerekdür ve illā ol ḥālet aña medḥ olmaz bu hem vechdür bir kimse pādşāhı cūlāh degüldür dise ve medḥ ḳaṣd eylese

(3) **Īn çi medḥest īn meger āgāh nīst**

bu ne medḥdür ol kimse meger pādşāhdan āgāh u ḫaberdār degüldür ki bunuñ gibi söz (4) söyler pes Ḥażret-i Ḫudā'nuñ vaṣfında ʿacz ve noḳṣānī vü cismānī ḥālātdan söz söylemek Ḥażret-i Ḫudā'yı medḥ degüldür bu sebebdendür (5) ki ism-i Ḳuddūs şerḥinde eyitmişlerdür Ḥażret-i Ḫudā münezzehdür şol vaṣfdan ki anı ḥiss ü idrāk ide yā ḫayāl-i taṣavvur eyleye (6) yā vehm anı iḥāṭa ḳıla yā żamīr ve fikrüñ aña irişe ve bu maʿnā murād degüldür ki Ḥażret-i Ḫudā ʿuyūbdan münezzehdür zīrā ki bu maʿnā (7) sū-yı edebdür pādşāhlara bir kimse cūlāh u ḥaccām dimek terk-i edeb ve ḳabāḥat olduġı gibi belki

Ḳuddūs'üñ maʿnāsı budur ki (8) her vaṣf ki ekṣer ḫalḳ anı insāndan kemāl ṭutarlar andan münezzehdür

"Fesübḥānallāhi ʿammā yeṣifūn"[1009]

belki ol Ḫudāvend-i Vāḥid'dür ki (9) naẓīri yoḳdur ve Ferd'dür ki żıddı yoḳdur ve Ṣamed'dür ki münāziʿi yoḳdur ve Ġanī'dür ki iḥtiyāc ṭutmaz ve Ḳādir'dür ki

"Yefʿalü mā yeşā'ü"[1010]

(10) ve

"Yaḥkümü mā yürīd"[1011]

dür ki

"Lā rādde liḥükmihī ve lāmuʿaḳḳibe liḳażā'ihi"[1012]

ve ʿĀlim'dür ki zemīn ü āsmānda miṣḳāl-i ẕerre anuñ ʿilm-i şerīfinden (11) bīrūn u cüdā degüldür ve ezelen ve ebeden cemīʿisini muḥītdür ve Ḳāhir'dür ki cabbārlaruñ **[M127a]** boyunları anuñ ḳudreti ḳabżasından ṭaşra (12) degüldür Ezel'dür ki vücūdına evvel yoḳdur Ebed'dür ki anuñ beḳāsına āḫir yoḳdur Vācibü'l-vücūd'dur ki anuñ ẕāt-ı şerīfine (13) imkān-ı ʿadem ṭārī olmaz Ḳayyūm'dur yaʿnī binefsihī ḳā'imdür ve andan ġayrı her ne ise anuñıla ḳā'imdür Ḫālıḳ'dur ki cemīʿ-i maḫlūḳātı (14) ol ḫalḳ eylemişdür Müteferrid'dür ʿizzet ü ceberūtıla Mütevaḥḥid'dür mülk ü melekūtıla Ẕü'l-fażlu ve'l-celāl ve ṣāḥibü'l-bahā ve'l-cemāl (15) ve Mālikü'l-ḳudretü ve'l-kemāl'dür lākin bir Ẕü'l-celāl'dür ki anuñ celālinüñ maʿrifetinde ʿaḳllar ḥayrāndur bir Ẕü'l-cemāl'dür ki anuñ (16) kemāli vaṣfından zebānlar lāl ü nālāndur evliyānuñ kemāli iʿtirāfdur anuñ maʿrifetine ʿacz iẓhār itmegile ve nihāyet enbiyā anuñ ṣenāsınuñ (17) ḳuṣūrına iḳrārdur niteki Serever-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt buyurmışdur

"Lā uḥṣī ṣenāʿen ʿaleyke ente kemā eṣneyte ʿalānefsike"[1013]

[1009] Allah, onların isnat edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir. Saffât/159.
[1010] Allah dilediğini yapar. Âl-i İmrân/40.
[1011] Allah dilediğine hükmeder. Mâide/1.
[1012] O'nun yaptığı işe ceza verecek kimse yoktur.
15 ki anuñ celālinüñ maʿrifetinde ʿaḳllar ḥayrāndur bir Ẕü'l-cemāl'dür ki N-
[1013] Ben, senin kendini sena ettiğin gibi (hakkıyla) seni sena edemedim. (Müslim, Sahih, 1/352)

(18) ***İnkār kerden-i Mūsā ʿaleyhi's-selām bermünācāt-ı şubān***

çobanuñ münācātı üzere Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ inkār **[N103b]** eylemesinüñ (19) beyānındadur yaʿnī ol münācāt Ḥażret-i Mūsā'ya ḫoş ve maḳbūl gelmedi *şūbān* çoban maʿnāsınadur

Dīd Mūsā yek şubānīrā berāh

Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām yolda bir şubānı gördi yaʿnī (20) Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Ṭūr ṭaġına Ḥażret-i Bārī'ye münācāt (21) ḳaṣdına gideriken yolda bir çobanuñ āvāz u fiġānını ve münācātını işitdi ki Ḥażret-i Ḫudā'ya ḫiṭāb idüp eydürdi

K'ū hemī (22) **güft ey Kerīm ü ey İlāh**

ki ol çoban eydürdi ey Kerīm ve ey İlāh baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

K'ū hemī güft ey güzīnende İlāh

(23) ki ol çobān eydürdi ki ey kemāl-i luṭfından bendesini güzīde ve maḳbūl idici İlāh [*güzīnende* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

Tū kücāyī tā şevem men çākeret

sen (24) ḳandasın tā ben senüñ çāker ü ḫidmetkāruñ olam

Çārıḳet dūzem künem şāne seret

senüñ çārıḳuñı dikem senüñ ser ü mūyuñı ṭarayam [*çārıḳ* Fārisī'dür ki meşhūrdur]

(25) **Cāmeet şūyem şüpüşhāet küşem**

senüñ ḳaftanuñı yuyam senüñ bitlerüñi öldürem

Şīr pīşet āverem ey muḥteşem

ey muḥteşem (26) senüñ öñüñe süt getürem *şüpüş* bit maʿnāsınadur

Desteket būsem bemālem pāyeket

senüñ elcegüzüñi öpem senüñ ayaġuñı (27) ovam

Vaḳt-i ḫᵛāb āyed bürūbem cāyeket

ḫᵛāb vaḳti ki gele senüñ cāy u ḫᵛābgāhuñı süpürem ve pāk idem

Ey fedā-yı (28) **tū heme büzhā-yı men**

ey Ḫudā benüm cemīʿ-i keçilerüm saña fedā olsun [*büz* keçi maʿnāsınadur]

Ey biyādet hey hey ü hay hāy-ı men

ey Ḫudā senüñ şevḳ u (29) yāduñıladur benüm hey hey ü hay hāyum yaʿnī benüm girye vü fiġānum ve cūş u ḫurūşum senüñ yāduñadur

Īn nemaṭ bīhūde mīgüft ān şubān

(30) ol şubān bu güne ʿabeş ü bīhūde sözler söyledi

Güft Mūsā bāki est īn ey fülān

Ḥażret-i Mūsā çünki bu sözleri şubāndan (31) işitdi şubāna eyitdi ey fülān bu sözler kimedür yaʿnī bu sözleri kime ḫiṭāb idüp söylersin

Güft bāān kes ki mārā āferīd

(32) şubān Ḥażret-i Mūsā'ya eyitdi ol kimseyedür ki bizi yaratdı yaʿnī Ḫallāḳ-ı ʿĀlem'edür

Īn zemīn ü çerḫ ezū āmed pedīd

bu zemīn (33) ü āsmān andan ẓuhūra geldi yaʿnī zemīn ü āsmānı ḫalḳ eyledi

Güft Mūsā hāy bes müdbir şüdī

Ḥażret-i Mūsā eyitdi hāy ey şubān **[H99b]** (1) ziyāde bed-baḫt olduñ baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı şānī böyledür [*müdbir* bed-baḫt maʿnāsınadur]

Güft Mūsā hāy ḫīre-ser şüdī

Ḥażret-i Mūsā eyitdi hāy ey şubān ḫīre-ser (2) ve mecnūn olduñ

Ḫod müselmān nāşüde kāfir şüdī

ḫod müselmān olmamış iken kāfir olduñ zīrā böyle söz söylemek küfr ve ḫaṭā-yı maḥżdur (3) **[M127b]** nüsḫa-yı ūlāya göre kāfir *fā*nuñ kesriyile oḳunur *müdbir*den ötüri nüsḫa-yı şāniyeye göre *fā*nuñ fetḥiyile oḳunur *ser*den ötüri

(4) **Īn çi jājest īn çi küfrest ü fişār**

bu ne herze vü heẕeyāndur bu ne küfrdür ve ne bāṭıl sözdür

Penbe-yi enderdehān-ı ḫod fişār

(5) kendü dehānuña bir penbe ṣıḳ ve ṭıḳ yaʿnī aġzuñı penbe ile pür eyle tā ki bū güne nāmaʿḳūl kelimāt eylemege ḳādir olmayasın [*fişār-ı evvel* herze ve hedyān maʿnāsınadur *fişār-ı şānī* emr-i ḥāżır müfreddür]

Gend-i küfr-i tū cihānrā (6) **gende kerd**

senüñ küfrüñüñ ḳābīḥ rāyiḥası cihānı ḳoḳmış eyledi yaʿnī senüñ bu küfr sözlerüñden cihān ḳabīḥ rāyiḥadan ḳoḳdı [*gende* rāyiḥa-yı bed maʿnāsınadur]

Küfr-tū dībā-yı (7) **dīnrā jende kerd**

senüñ küfrüñ dīnüñ dībāsını eski vü pāre pāre eyledi

Çārıḳ u pātābe lāyıḳ mer turāst

çārıḳ ve pātābe saña lāyıḳdur (8) *pātābe* ṣarġıdur ki ḳademden yuḳaruya ṣararlar

Āftābīrā çünīnhā key revāst

pür-nūr ve ʿaẓīmü'ş-şān āftāba bunuñ gibiler ḳaçan revā vü sezādur (9) *āftāb*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür ki bunlardan müstaġnīdür Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Ḥażret-i Ḫudā'ya āftābı teşbīh eyledi şubāna iʿlām itmek içün (10) ki āftāb nice bunlardan müstaġnīdür Ḥażret-i Bārī andan ziyāde müstaġnīdür zīrā āftāb maḥsūsdur şey-i maḥsūsıla temṯīl tefhīm (11) içün ziyāde rūşendür

Ger nebendī z'īn süḫan tū ḫulḳrā

bu sözden eger sen ḫulḳ u dehānuñı baġlamayasın yaʿnī sen eger bu sözlerden ferāġat (12) eylemeyesin [*ḫulḳ* boġaz maʿnāsınadur]

Āteşī āyed büsūzed ḫalḳrā

āsmāndan bir āteş gelür ve ḫalḳı yaḳar yaʿnī senüñ sebebüñile ḫalḳ-ı ʿālem helāk olur pes şol (13) kimse ki ʿibādet ü tesbīḥ ide ve kendüsinde nurāniyyet ü rūḥāniyyet müşāhede eylemeye delīldür ki ol ṭāʿat Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ maḳbūli (14) olmamışdur belki anuñ ʿibādet ü tesbīḥi ġażab-ı İlāhī'ye sebebdür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Āteşī ger n'āmedest (15) **īn dūd çīst**

eger saña ġażab-ı İlāhī āteşi gelmemiş ise yā bu ḳalbüñde olan dūd u ẓulmet ü ḳasvet nedür pes **[N104a]** maʿlūm oldı ki (16) Ḥażret-i Ḫudā cānibinden nihānī āteş irişmişdür [*n'āmedest neāmedest* taḳdīrindedür]

Cān siyeh geşte revān merdūd çīst

cān tīre vü siyeh olmış revānuñ merdūd (17) ve bīnūr olmış nedür yaʿnī cān siyāh ve revān bīnūr olmaḳ ʿalāmet-i ġażab-ı İlāhī'dür

Ger hemī dānī ki Yezdān dāverest

eger bilüriseñ (18) ki Yezdān ḥākimdür

Jāj ü güstāḫī turā çün bāverest

bāṭıl ve nāmaḳbūl söz saña nice bāver ve lāyıḳdur yaʿnī eger sen Ḥażret-i (19) Bārī'yi kemāyenbaġī bileyidüñ anuñ ḥakḳında bu vechile nāmaʿḳūl kelimāt eylemezidüñ

Dōstī-yi bīḫıred ḫod düşmenīst

ʿaḳılsızuñ dōstluġı (20) ḫod düşmenlükdür zīrā ʿadüvv-i ʿāḳil şıddīḳ cāhilden eyüdür

Ḥaḳ Teʿālā z'īn çünīn ḫidmet ġanīst

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti buncılayın (21) ḫidmetden ġanīdür yaʿnī

"İnnallāhe leġaniyyüñ ʿani'l-ʿālemīne"[1014]

ḥasebince egerçi cemīʿ nesneden ġanī vü müstaġnīdür lākin emr-i şerīfine (22) muṭābıḳ olan ʿaibādet ü duʿāyı ḳabūl eyler ammā senüñ bu sözlerüñ andan ḫāricdür

Bā ki mīgūyī tu īn bāʿamm u ḫāl

bu sözleri (23) sen kime dirsin ʿammuña ve ḫāluña mı dirsin

Cism ü ḥācet derşıfāt-ı Ẕü'l-celāl

celāl ü ʿaẓamet ṣāḥibi Ḫudā'nuñ ṣıfātında cism ü (24) ḥācet mi dirsin Ḥażret-i Bārī ḫod ḥācet ü cismāniyyetden münezzehdür

Şīr ū nūşed ki derneşv ü nemāst

süti ol kimse içer ki (25) neşv ü nemādadur yaʿnī cismānī ḥālāta giriftārdur [*neşv ü nemā* artmaḳ ve birikmek maʿnāsınadur]

Çārıḳ ū pūşed ki ū muḥtāc pāst

çārıḳı ol kimse giyer ki o pāya muḥtācdur Ḥażret-i (26) Bārī ḫod bunlardan müstaġnīdür

Ver berā-yı bendeest īn güft ü gū

bu senüñ sözüñ faraża ve ger bende içün ise

Ān ki Ḥaḳ (27) **güft ū menest ü men ḫod ū**

ol **[M128a]** bende-yi ḫāṣ ki Ḥażret-i Ḥaḳ anuñ ḥaḳḳında eyitdi ol bende-yi ḫāṣ bendür ve ben ḫod oyum

---

[1014] Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnîdir. (O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur). Ankebût/6.

Ān ki güft (28) **innī mariżtü lem teʿud**

ol bende-yi ḫāṣ ki Ḥaḳ anuñ ḥaḳḳında eyitdi taḥḳīḳ ben marīż oldum yā Mūsā sen gelüp beni ʿıyādet (29) eylemedüñ

Men şüdem rencūr ū tenhā neşüd

yalıñuz ol ḫāṣ u maḳbūl ʿabdüm bīmār olmadı ben daḫı bīmār oldum murād budur ki (30) benüm fülān ḫāṣ ʿabdüm marīż oldı eger anı ʿıyādet ideyidüñ beni ʿıyādet itmiş olurıduñ

Ān ki bīyesmaʿ ü bīyübṣir şüdest

(31) ol ḫāṣ bende ki anuñ ḥaḳḳında bu ḥadīṯ-i ḳudsī vārid olmışdur

"Lāyezālü ʿabdī yeteḳarrabü ileyye bi'n-nevāfil ḥattā uḥibbühū feiẕā aḥbebtuhū (32) *küntü semʿahū ve baṣarahū ve yedehū ve lisānehū febītesmeʿu ve bīyubṣiru ve bīyebṭişü ve bīyenṭiḳu"*[1015]

Derḥaḳ ān bende īn hem bīhūdeest

(33) bu sözler daḫı ol bendenüñ ḥaḳḳında ʿabeṯ ü bīhūdedür yaʿnī Ḥażret-i Bārī'nüñ ḥaḳḳında söyledügüñ sözleri Ḥażret-i Ḫudā'nuñ **[H100a]** (1) bu mertebeye vuṣūl bulmış ḫāṣ bendesine dimek maʿḳūl degüldür fekeyfe ki Ḥażret-i Bārī'ye dinile ḥālā ki bende-yi ḫāṣ (2) maḫlūḳdur *lemtüʿid* ʿıyādet eylemedüñ maʿnāsınadur *ʿıyādet* ḫastenüñ ḫāṭırını ṣormaḳdur

Bīedeb güften süḫan bāḫāṣ-ı Ḥaḳ

(3) Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinüñ ḫāṣ bendesine bīedeb ve bībāk söz söylemek

Dil bemīrāned siyeh dāred varaḳ

ḳalbi öldürür varaḳı ḳara (4) eyler yaʿnī andan ḳasāvet-i dil ve keşret-i ẕünūb ḥāṣıl olur varaḳdan murād nāme-yi aʿmāldür [*varaḳrā* taḳdīrindedür]

Ger tu merdīrā beḫ[v]ānī Fāṭıma

(5) eger sen bu merdi Fāṭıma oḳuyasın yaʿnī bir merde Fāṭıma diyesin

---

[1015] Kulum nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder hatta öyle ki ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman onun kulağı, gözü, eli, dili olurum. Benimle duyar, benimle görür, benimle tutar, benimle konuşur. (Dehlevî, Şerhu Sünen-i İbn Mâce, 1/128, Kadimi Kütübhane, Kerateşi; Buhari, Sahih, 5/2384)

Gerçi yek cinsend merd ü zen heme

egerçi merd ü zen (6) cemīʿan bir cinsdür zīrā insān dinilse merd ü zene şümūli vardur imtiyāz ẕeker ü ünṯādadur ve ẕekerüñ ünṯā üzere faẓīleti ziyāde rūşendür (7) niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Ve leyse'ẕ-ẕekeru ke'l-ünṯā"[1016]

merd ü zende cins iʿtibārı ile iştirāk muḳarrer iken

Ḳaṣd-ı (8) **ḫūn-ı tū küned tā mümkinest**

ol Fāṭıma didügüñ kimse senüñ ḫūn u helākuña ḳaṣd eyler mādām ki mümkindür yaʿnī ḳādir olurısa (9) seni helāk eyler

Gerçi ḫoş-ḫū vü ḥalīm ü sākinest

egerçi ol kimse ḫoş-ḫūy ve ḥalīm ve sākin ü ṣābirdür çünki bir merd (10) Fāṭıma sözinden bu ḳadar bīḥużūr olur pes ey şubān sen ol sözleri ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥaḳḳında didüñ öyle ẓann eyleme ki (11) ol sözler Ḥażret-i Ḫudā'nuñ maḳbūli ola [*ḫoş-ḫū* laṭīf ḫūylu maʿnāsınadur]

Fāṭıma medḥest derḥaḳḳ-ı zenān

Fāṭıma zenler ḥaḳḳında medḥdür zīrā şerīf ismdür (12) bu sebebden Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem kendü duḫterinüñ nāmını Fāṭıma ḳodı

Merdrā gūyī büved zaḫm-ı sinān

ammā merde (13) Fāṭıma diyesin ol kimseye ol söz sinān zaḫmı olur yaʿnī sināndan cisme nice zaḫm irişürise ḳalbe Fāṭıma sözinden (14) öyle zaḫm irişür belki ziyāde niteki Ḥażret-i ʿAlī kerremallāhu vechehu buyurmışdur

Cirāḥatü's-sināni lehe'l-tiyāmü

(15) *Yeltāmü mā ceraḥa'l-lisānü*[1017]

sinān aṣl gönderüñ demüridür ṣoñra göndere ıṭlāḳ olındı

Dest ü pā derḥaḳḳ-ı mā istāyişest

(16) bizüm ḥaḳḳımuzda dest ü pā sitāyiş ü medḥdür zīrā bīdest ü bīpā **[N104b]** olmaḳ ʿayb u noḳṣāndur

---

[1016] Oysa erkek, kız gibi değildir. Âl-i İmrân/36.

[1017] Mızrak yarası iyileşir ama dil yarası iyileşmez.

Derḥaḳ-ı pākī-yi Ḥaḳ ālāyişest

(17) ammā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ pāklügi ḥaḳḳında ālāyiş ü ʿaybdur zīrā dest ü pā cismānī bir ḥāletdür Ḥażret-i Ḫudā cism ü cismānī degüldür (18) cemīʿ nesneden münezzehdür [*ālāyiş* televvüş maʿnāsınadur]

Lemyelid lemyūled ūrā lāyıḳest

Ḥażret-i Ḫudā'ya

"Lem-yelid ve lem-yūled"[1018]

lāyıḳdur yaʿnī **[M128b]** eger Ḥażret-i Ḫudā'yı (19) vaṣf u medḥ eylemek isteriseñ

"Ḳul huvallāhu aḥad allāhu'ṣ-ṣamed lemyelid ve lemyūled ve lemyekün lehū küfüven aḥadün"[1019]

di ki Ḫudā'ya lāyıḳ u (20) sezā olan vaṣf u medḥdür dest ü pā isnādı ḳabāḥatdür *"Lemyelid ve lemyūled"* kimse andan ve o kimseden ṭoġmadı maʿnāsınadur

(21) **Vālid ü mevlūdrā ū ḫālıḳest**

zīrā vālid ü mevlūduñ ḫālıḳı ol Ḫudā'dur belki cemīʿ-i eşyānuñ ḫālıḳıdur

(22) *Teʿāla şānuhū ʿammā yeḳūlūne*

Tenezzehū ẕātühū ʿammā yuşīrūne[1020]

Her çi cism āmed vilādet vaṣf-ı ūst

her ne ki cism geldi vilādet anuñ (23) vaṣfıdur yaʿnī vilādet cism olanlarda olur murād budur ki her vilādet cismi muḳteżīdür ammā her cism vilādeti muḳteżī degüldür (24) zīrā melā'ike cismdür ḥālen ki anlar vilādetden berīdür [*vilādet* ṭoġmaḳ maʿnāsınadur]

Her çi mevlūdest ū z'īn sūy-ı cūst

her nesne ki mevlūddur o mevlūd olan (25) nesne cūyuñ bu cānibindedür yaʿnī her nesne ki ṭoġmışdur cism ü maḫlūḳdur ki aña feyż Ḫudā-yı Teʿālā'dandur *z'īn sūy-ı cūst* (26) ḍarb-ı meŝeldür bunda murād budur ki her ne ki mevlūddur mümkinātdandur keennehū cūyuñ bir cānibi Vācibü'l-vücūd ve bir cānibi mümkinü'l-vücūddur

---

[1018] O, doğurmamış ve doğmamıştır. İhlâs/3.

[1019] De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.İhlâs/1-4.

[1020] Onun şanı söylediklerinden yana yücedir. İşaret ettikleri şeyden yana onun zatı münezzehtir.

25 ṭoġmışdur HM: mevlūddur N

(27) **Z’ān ki ezkevn ü fesādest ü mehīn**

zīrā ki cism ü mevlūd olan kevn ü fesāddandur ve ḥaḳīrdür [*mehīn* ḥaḳīr maʿnāsınadur]

Ḥādiṯest ü muḥdiṯī ḫᵛāhed yaḳīn

kevn ü fesād ḥādiṯdür ve elbette şeksiz muḥdiṯ ister yaʿnī bu ʿālem-i (28) kevn ü fesād ḥādiṯdür ve ḥādiṯ olan nesneye bir muḥdiṯ lāzımdur (29) *muḥdiṯ* vücūda getürici maʿnāsınadur ʿālemüñ kevn ü fesād olmasından maḳṣūd budur ki mevcūdātdan baʿżısı kemālin bulup (30) ẓāhir olur ve baʿżısı kemālin bulmayup helāk olur

Güft ey Mūsā dehānem dūḫtī

şubān çünki Ḥażret-i Mūsā’dan bu (31) kelimātı işitdi ziyāde mużṭarib u mużṭar olduġından eyitdi ey Mūsā benüm dehānumı dikdüñ

V’ezpeşīmānī tu cānem (32) **sūḫtī**

ve peşīmānluḳdan sen benüm cānumı yaḳduñ yaʿnī benüm cānum nedāmet āteşine yandı bu Ḥażret-i Bārī ḥaḳḳında benden ṣādır (33) olan kelimātdan [*peşīmānī* nedāmet maʿnāsınadur]

Cāmerā bed’rīd ü āhī kerd teft

şubān cāmesini yırtdı ve germ ü dil-sūz bir āh eyledi

Ser nihād ender [H100b] (1) **beyābānī vü reft**

bir beyābāna baş ḳodı ve gitdi yaʿnī ziyāde ġamından bir beyābāna gitdi

ʿİtāb-kerden-i Ḥaḳ Teʿālā Mūsārā ʿaleyhi's-selām ezbehr-i (2) ***şubān***

çobandan ötüri Mūsā'ya ʿaleyhi's-selām Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinüñ ʿitāb eylemesinüñ beyānındadur

Vaḥy āmed sūy-ı Mūsā (3) **ezḴudā**

Ḳudā-yı Teʿālā'dan Ḥażret-i Mūsā'ya ʿaleyhi's-selām vaḥy geldi böyle diyü

Bende-yi mārā zimā kerdī cüdā

ey Mūsā (4) bizüm ḫāṣ bendemüzi bizden cüdā eyledüñ

Tū berā-yı vaṣl kerden āmedī

sen baña bendelerümi vaṣl eylemek içün mi geldüñ

Yā berā-yı (5) **faṣl kerden āmedī**

yā bendelerümi benden faṣl ü cüdā eylemek içün mi geldüñ belki bendelerümi baña îṣāl itmek içün irsāl (6) olınduñ zīrā irsāl-i rusül ʿibādı ıṣlāḥ itmek içündür baʿż-ı nüsaḫda mıṣrāʿ-ı şānī böyle vāḳıʿdur [*tū berāy-ı* taḳdīrindedür istifhām maʿnāsı vardur]

Nī berā-yı faṣl (7) **kerden āmedī**

bendelerümi benden faṣl u cüdā eylemek içün gelmedüñ

Tā tüvānī pā menih enderfirāḳ

mādām ki ḳādirsin firāḳda (8) ayaḳ ḳoma zīrā bu dergāhda kārlaruñ müşkilreki firāḳdur

Ebġażu'l-eşyā'i ʿindī ıṭṭılāk

eşyānuñ ebġażı ve eḳbaḥı benüm (9) ḳatumda ṭalaḳdur zīrā sebeb-i firākdur yaʿnī mübāḥ olanlaruñ ebġażı Allāh Teʿālā'uñ ḳatında ṭalaḳdur sebeb-i firāḳ olduġıçün (10) niteki Ḥażret-i Rasūl **[M129a]** ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdı

"Mā ḫalḳallāhu mübāhen eḥabbe ileyhi mine'l-ʿatāḳ ve mā ḫalaḳallāhu mübāḥen (11) *ebġażu ileyye mine'ṭ-ṭalāḳ"*[1021]

şiʿr

5-6 itmek içün irsāl olınduñ zīrā irsāl-i rusül ʿibādı ıṣlāḥ itmek N-

[1021] Allah Te'âlâ köle vecâriye âzâd etmekten kendisine daha sevgili bir mübâh yaratmadı ve kendisine kadın boşamaktan daha iğrenç gelen br mübâh yaratmadı. (Hindî, Kenzu'l-Ummal, 27878)

11 şiʿr M: beyt N, H-

Şenīdeem süḫanī ḫoş ki pīr-i Kenʿān güft

Firāḳ-ı yār ne ān mīküned ki betʾvān güft

(12) *Ḥadīṯ-i hevl-i ḳıyāmet ki güft vāʿiẓ-i şehr*

Kināyetest ki ezrū zikār-ı hicrān güft [1022]

Her kesīrā sīretī binʾhādeem

her bir kimseye (13) bir sīret ḳomışum

Her kesīrā ışṭılāhī dādeem

her bir kimseye bir ışṭılāḥ virmişüm yaʿnī herkes beni sīret ü ışṭılāḥına (14) münāsib teẕekkür idüp duʿā vü şenā ve taʿzarruʿ u münācāt eyler

Derḥaḳ-ı ū medḥ u derḥaḳḳ-ı tu ẕem

ki ol sīret ü ışṭılāḥ anuñ ḥaḳḳında (15) medḥ ü şenā senüñ ḥaḳḳında ẕemdür

Derḥaḳ-ı ū şehd ü derḥaḳḳ-ı tu sem

ol sīret ü ışṭılāḥ anuñ ḥaḳḳında ʿaseldür ve senüñ ḥaḳḳında (16) zehrdür yaʿnī anlardan ṣādır olan kelimāt u ṭāʿat anlara nisbet fevāʾid **[N105a]** ü ḥasenātdur ammā ġayrlara nisbet żarar u seyyiʾātdur (17) bu sözler Ḥażret-i Bārī cānibindendür Ḥażret-i Mūsāʾya vaḥy tarīḳi ile [*sem* zehr maʿnāsınadur]

Mā berī ezpāk ü nāpākī heme

biz cemīʿ-i pāk ü (18) nāpāklükden berīyüz

Vʾezgirān-cānī vü çālākī heme

ve cemīʿ-i girān-cānluluḳdan ve çālāklükden berīyüz zīrā biz taḳdīs-i (19) ezelī ile muḳaddes ü pākiz kimsenüñ taḳdīs ü tenzīhine iḫtiyācımuz yoḳdur ve kimsenüñ ʿayb u noḳṣān isnādı ile maʿyūb (20) u nāḳış olmazuz ve ʿişyān u ẕünūbdan ẕāt-ı pākimüze keder irişmez belki herkesüñ sīret ü ışṭılāḥına münāsib olan (21) duʿā vü şenāyı ve ʿibādet ü tażarruʿı luṭf u keremimüzden ḳabūl idüp muḳābelede ecr ü şevāblar iḥsān eylerüz

Men nekerdem (22) **emr tā sūdī künem**

[1022] Güzel bir söz işittim ki, Kenan Pir'i dedi: Yarin firakı söz söyleyecek hal bırakmadı. Şehir vaizinin kıyamete dair söylediği korkutucu sözler, ayrılığın etkisine dair söylenmiştir.

20 u nāḳış N-

ben bendelerüme ṭāʿat ü ʿibādete emr eylemedüm tā bir fāʾide idem [*sūd* fāʾide maʿnāsınadur]

Belki tā berbendegān cūdī künem

(23) belki bendelerüme ṭāʿat ü ʿibādete emr eyledüm tā ki ol vāsıṭa ile bendelerüm üzere bir cūd u iḥsān idem yaʿnī

"İnnemā (24) *ḫalaḳtüküm literḥabū ʿaleyye lā lierbeḥa ʿaleyküm"*[1023]

mūcibince ʿibādı vücūda getürmekden murādum anlara fāʾide irişdürmek içündür (25) anlardan müntefiʿ olmaḳ içün degüldür pes ruḫṣat virdüm tā herkes kendünüñ ışṭılāḥı ile tażarruʿ u niyāz ide ve ben

"Udʿūnī (26) *istecib leküm"*[1024]

ḥasebince duʿālarını ḳabūl idüp maḳṣūdlarını ḥāṣıl idem niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

(27) **Hindevānrā ışṭılāḥ-ı Hind medḥ**

hindūlaruñ Hind-i ışṭılāḥı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ medḥi ḫuṣūṣında medḥdür [*Hind* bir ḳavmdür maʿrūfdur]

Sindiyānrā ışṭılāḥ-ı (28) **Sind medḥ**

Sindīlerüñ Sind-i ışṭılāḥı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ medḥi ḫuṣūṣında medḥdür yaʿnī her ḳavm kendünüñ ışṭılāḥı ile (29) Ḥażret-i Ḫudā'yı medḥ eylemek istese ol ḫuṣūṣ ol ḳavme nisbet medḥdür lākin ġayra nisbet medḥ degüldür pes ʿilm-i ẓāhirde (30) rāsiḫ ü kāmil olan ʿulemā ve evliyā-yı kirām ve meşāyıḫ-ı ʿiẓāmı ikfār itmek maʿḳūl degüldür belki ḫaṭā-yı maḥżdur zīrā ʿulemā anlaruñ (31) ışṭılāḥlarından ḫabīr degüllerdür anlaruñ murādı ne idügi ḫod ẓāhir ü rūşen degüldür cemīʿ-i ḫuṣūṣda sükūt evlādur (32) ammā eger kelimātınuñ teʾvīline ḳādir olmazısa biḥasebi'ş-şerʿ ikfār olınsa maʿḳūldür ol kelimāta istiḥḳāḳı olmayanlar ol kelimātı (33) lisānlarına getürmekden ictināb itmek içün [*Sind* bir ḳavmdür meşhūrdur]

Men nekerdem pāk eztesbīḥ-i şān

ben ẕātumda pāküm anlaruñ tesbīḥinden pāk **[H101a]** olmazum [*nekerdem* bunda *neşevem* maʿnāsınadur]

[1023] Ben size faydalı olayım diye sizi yarattım, sizden faydalanayım diye değil.

[1024] Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Mü'min/60.

Pāk hem īşān şevend ü dür-feşān

belki baña meḍh ü şenā ve ṭāʿat ü tesbīḥ itmegile hem anlar pāk ve dür-niṣār idici olurlar (2) yaʿnī anlar beni taḳdīs ü tesbīḥ eylerler ol **[M129b]** taḳdīs ü tesbīḥüñ nefʿi anlaradur anlaruñ taḳdīs ü tesbīḥine benüm hīç iḥtiyācum (3) yoḳdur

Mā zebānrā nen'gerīm ü ḳālrā

biz lisān u ḳavle naẓar eylemezüz

Mā revānrā bin'gerīm ü ḥālrā

biz revān u ḥāle naẓar eylerüz (4) baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı şānī böyledür

Mā derūnrā bin'gerīm ü ḥālrā

biz derūn u ḥāle naẓar eylerüz niteki bu ḥadīṣ-i şerīf'den (5) rūşendür

"İnnallāhe lāyenẓuru ilāṣūriküm ve emvāliküm bel yenẓuru ilāḳulūbiküm ve aʿmāliküm"[1025]

Nāẓır-ı ḳalbīm eger ḫāşiʿ büved

(6) ḳalbe naẓar idiciyüz eger ol ḳalb ḫāşiʿ ü ḫā'if ola

Gerçi güft-i lafẓ nāḥāżıʿ büved

gerçi telaffuẓ itdügi söz nāḥāżıʿ (7) ola yaʿnī egerçi ẓāhiren kelimātı bībāk ü bīedebāne vāḳıʿ ola

Z'ān ki dil cevher büved güften ʿaraż

zīrā ki ḳalb cevher söz ʿarażdur (8) yaʿnī ḳalb cevher ve söz ʿaraż meşābesindedür

Pes ṭufeyl āmed ʿaraż cevher ġaraż

pes ʿaraż ṭufeyl ü tābiʿ ve cevher ġaraż u maḳṣūd (9) geldi yaʿnī maḳṣūd u ġaraż olan cevherdür ʿaraż aña tābiʿdür zīrā ʿaraż cevhersiz ḳā'im ü ṣābit degüldür *cevher*den (10) murād bunda ol nesnedür ki kendüsiyile ḳā'im ola *ʿaraż*dan murād oldur ki kendüsiyile ḳāʿim olmaya elvān gibi maḳṣūd cevher (11) ve ʿaraż tābiʿ olduġından ötüri īmān ḫuṣūṣında muʿteber ü maḳbūl olan taṣdīḳ-i cenān'dur iḳrār-ı lisān degüldür

Çend ezīn elfāẓ (12) **u iżmār u mecāz**

---

4 böyledür HM: böyle vaḳıʿdur N

[1025] Şüphesiz ki Allah, sizin suretlerinize ve mülklerinize bakmaz, bilakis kalblerinize ve amellerinize bakar. (İbni Mâce, Sünen, 2/1388, Daru'l-Fikr, Beyrut)

bu elfāẕ u iżmār u feṣāḥatden ve mecāz u belāġatden niçeye dek yaʿnī ʿindallāh maḳbūl olan feṣāḥat ü (13) belāġat degüldür

Sūz ḫ^{v}āhem sūz bāān sūz sāz

sūz isterüm sūz ol sūz u ḥarāretile düz yaʿnī derūnī sūz u ḥarāret taḥṣīl (14) eyle *sūz*dan murād ʿışḳ u derd-i İlāhī'dür ki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur [*sāz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Āteş-i ezʿışḳ dercān berfürūz

ʿışḳ-ı İlāhī'den (15) cānuñda bir āteş şuʿlelenür yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī'den dil ü cānuña bir sūz u güdāẕ irişdür

Serbeser fikr ü ʿibāretrā büsūz

fikr ü ʿibāreti (16) başdan başa yaḳ zīrā maḳbūl-i **[N105b]** Ḥaḳ olan ʿışḳ u ḥāletdür elfāẕ u ʿibāret degüldür *ʿışḳ*dan maḳṣūd ʿışḳ-ı İlāhī'dür ki ʿışḳ (17) melekde daḫı vardur lākin

"İnnā arażne'l-emānete"[1026]de

*emānet*den murād erbāb-ı ḳulūbdan baʿżısınuñ ḳatında derd-i İlāhī'dür ʿışḳ degüldür (18) niteki Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri bu sırrı Manṭıḳu't-Ṭayr nām kitābında rūşen eylemişdür *beyt*

Ḳudsiyānrā ʿışḳ hest ü (19) *derd nīst*

Derdrā cüzādemī derḫord nīst [1027]

bu emāneti enbiyā vü evliyā yirine getürdügiçün cennetde Ḥażret-i Bārī cemiʿ ḫalḳa iki (20) defʿa dīdār-ı şerīfini göstere ammā enbiyā vü evliyāya ol ḳadar ola ki ḥisābını Allāh'dan ġayrı bir kimse bilmez ammā şunlar ki *emānet*den (21) murād ʿışḳ-ı İlāhī'dür didiler *ʿışḳ-ı İlāhī*den murād derd-i İlāhī'dür teʾvīl iʿtibārı ile tā ki Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretlerinüñ sözi cāmiʿ ola

ḥikāyet (22) Şeyḫ-i Ekber ḥażretleri ki ṣāḥib-i Fuṣūṣ'dur kendü mużaffātınuñ baʿżısında eyitmişdür fuḳahānuñ baʿżısını (23) ki ẕemm eylerüm fuḳahātından ötüri ẕemm eylemez belki ol cihetden ẕemm eylerüm ki ʿilm ü faẓīletden tamām behre aldılar lākin ʿamel

[1026] Biz emaneti teklif ettik. Ahzâb/72.
[1027] Kutsiler için aşk vardur, dert yoktur. Dert için insandan uygunu yoktur.

cānibine (24) iltifāt eylemediler ve ʿilm ü faẓlı ehl-i ḥāl ile ceng ü ḫuṣūmet itmege ālet ü silāḥ eylediler ḥālen ki abdāl u evliyānuñ ışṭılāḥlarını (25) bilmezler bīvech erbāb-ı ʿışḳ u ḥālüñ makālini redd idüp ḥaḳīḳat-i maḳṣūd ne idügini fikr eylemezler pes maʿlūm olsun ki bu (26) ṭarīḳüñ ʿışḳ u maḥabbetinüñ edebi oldur ki kendü vücūduñdan firār idüp anuñ ʿışḳ u maḥabbeti dāmenine taʿalluḳ eyleyesin hem

"Fefirrū ilallāhi"[1028]

(27) ḥasebince māsivāyı terk idüp Ḫażret-i Ḫudā'ya ilticā idesin tā ki cemīʿ-i ẕerrātdan esrār-ı İlāhiyye istimāʿ ḳādir **[M130a]** olasın

(28) **Mūsiyā ādāb-dānān dīgerend**

ey Mūsā ādāb biliciler ġayrıdur yaʿnī mecẕūb-ı ʿışḳ olmayanlaruñ kelimātı edeb üzeredür

(29) **Sūḫte cān u revānān-ı dīgerend**

sūḫte-cānlar ve sūḫte-revānlar başḳadur yaʿnī mecẕūb-ı ʿışḳ olanlaruñ kelimātı ẓāhiren bīedebānedür (30) lākin bunlaruñ bīedeblügi ġayrlaruñ mü'eddiblüginden maḳbūldür şubānuñ kelimātı gibi [*sūḫte cān u sūḫte revān* taḳdīrindedür]

ʿĀşıḳānrā her nefes sūzīd nīst

ʿāşıḳlara her nefes (31) ʿışḳ āteşine yanmaḳluḳ vardur

Berdih-i vīrān ḫarāc u ʿöşr nīst

vīrān köy üzere ḫarāc u ʿöşr yoḳdur yaʿnī vīrān ḳaryede (32) ʿöşr ü ḫarāc olmaduġı gibi ʿışḳ-ı İlāhī āteşine yanup vücūd-ı cismānīden ḫalāṣ olmış ʿuşşāḳda edeb olmaz ḥaḳīḳatde mü'eddib anlardur allāhümme erzuḳnā [*dih* kūy maʿnāsınadur]

ḥikāyet (33) Benī-İsrā'il'de yedi yıl ʿaẓīm ḳaḥṭ vāḳıʿ oldı Mūsā ʿaleyhi's-selām istisḳādan ötüri ṣaḥrāya gitdi ve orada yetmiş biñ kimse **[H101b]** (1) ḥāżır idi anlaruñ duʿāsı müstecāb olmadı Ḫażret-i Ḫudā Mūsā peyġambere vaḥy gönderdi ki benüm bir siyāh ʿabdüm vardur ki anuñ ismi Berḫ'dür (2) aña di ṣaḥrāya gelüp duʿā eylesün tā anuñ duʿāsını ḳabūl idüp yaġmur vireyüm Mūsā ʿaleyhi's-selām ḫalḳdan anı su'āl eyledi (3) bir kimse bilmedi nāgāh

---

[1028] O halde Allah'a koşun. Zâriyât/50.

27 istimāʿ N-

32 ḥaḳīḳatde mü'eddib anlardur allāhümme erzuḳnā HM-

bir gün Mūsā ʿaleyhi's-selām yolda bir siyāh bende gördi nübüvvet nūrı ile anı bildi ve ol siyāh bendeye selām virdi (4) ve eyitdi ismüñ nedür ol bende eyitdi benüm ismüm Berḫ'dür Mūsā ʿaleyhi's-selām aña eyitdi ṭaşra gel ve duʿā eyle Berḫ ṭaşra geldi (5) ve eyitdi bu senüñ işüñ olmadı ve senüñ ḥükmüñ olmadı ve bu niçündür ki senüñ çeşmelerüñ güm ü nāpeydā oldı yā yıllar saña ʿinād mı eylerler (6) yā ol nesne ki ṭutarsın tamām mı oldı yāḫud ʿāṣīler üzere senüñ ġażabuñ ziyāde mi oldı ey ʿaceb ʿāṣīleri ḫalḳ eylemezden (7) evvel ġaffār degül mi idüñ ve bu sözlerden ġayrı sözler söyledi ki Ḥażret-i Bārī'ye lāyıḳ degül ol siyāh bende bu sözde idi ki (8) ʿale'l-fevr yaġmur yaġdı ve yir yüzi sebzezār oldı bir mertebede ki ḫalḳuñ dizine irişdi Berḫ şehre döndi ve Ḥażret-i Mūsā'ya (9) eyitdi gördüñ mi anuñıla ne ḳadar ve nice ḫuṣūmet eyledüm Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Berḫ'i ol kelimātdan menʿ itmeege şürūʿ eyledi (10) vaḥy geldi ki benüm Berḫ'ümi her gün üç kerre ḫandān eyle *beyt*

İddebu'n-nefse eyyühe'l-aṣḥāb

Ṭuruḳu'l-ʿışḳi külühā ādābün [1029]

(11) ḥasebince egerçi ādāb u ʿādet-i ʿārifān edebdür lākin rūşen-i ʿuşşāḳ bāz-güne bir ḥāletdür kendünüñ ḥālini tesettür içün faraża bu ṭā'ifeden (12) bir ḫaṭā ṣādır olsa ġayrlaruñ ṣavābından maḳbūldür **[N106a]** niteki Ḥażret-i Mevlānā bu sırrı beyān eyler

Ger ḫaṭā güyed ūrā ḫāṭī megū

bu zümreden (13) bir kimse bir ḫaṭā söz diye aña ḫaṭā idici dime zīrā ol ḫaṭādan maḳṣūd ne idügi ḫod saña maʿlūm degüldür pes aña ḫaṭā dimek (14) ḫaṭā-yı maḥżdur niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ ḥüsn-i taʿbīr ile bu ḫuṣūṣı tenbīh eyler *beyt*

Süḫan-şinās neī dilberā ḫaṭā īncāst

Çü (15) *biş'nevī süḫan-ı ehl-i dil megū ki ḫaṭāst* [1030]

Ger büved pür-ḫūn şehīdānrā meşū

eger pür-ḫūn ola şehīdleri yuma zīrā ẓāhiren egerçi ḫūn (16) nāpākdür ammā şühedānuñ demi miskden aṭyebdür pes anı yumaḳ ḳabāḥatdür zīrā ehl-i cennetüñ buḫūrı şehīdlerüñ

[1029] Ey arkadaşlar nefsi edeblendiriniz. Aşkın yolları bütünüyle edeplerdir.

[1030] Ey dilber! Sen söz bilen biri değilsin, işte hata budur. Gönül ehlinin sözünü işittiğin zaman bu hatadır deme.

ḫūnıdur şerʿ-i şerīf (17) ḥasebince şehīd olanlaruñ ḥāli bu vechile olıcaḳ ʿışḳ-ı İlāhī şehīdlerinüñ ḥāli ne mertebede şerīf ü laṭīf olduġı ziyāde ẓāhir (18) ü rūşendür [*meşū* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ḫūn şehīdānrā ziāb evlāterest

şehīdlere ḫūn ābdan evlārekdür zīrā ḳıyāmetde anlara **[M130b]** āb-rūy ve ʿizzet şehādetden (19) olduġına ol ḫūn rūşen ü āşkāre şāhiddür

Īn ḫaṭā ezşad ṣavāb evlāterest

bu ḫaṭā ki ʿuşşāḳdan ṣādır olur (20) yüz ṣavābdan evlārekdür zīrā çünki ġalebāt-ı ʿışḳıla ʿaḳl meslūb ola her ne ṣādır olurısa maʿẕūrdur mecnūndan ḫilāf-ı (21) şerʿ her ne ṣādır olurısa maʿẕūr olduġı gibi niteki Ḫᵛāce Ḥāfız bu remze işāret eyler

beyt

(22) *Ḥāfiẓ eger secde-yi tu kerd mekün ʿayb*

Kāfir-i ʿışḳ ey ṣanem günāh nedāred[1031]

zīrā ʿışḳ-ı İlāhī'de küfr olmaz egerçi ʿavām bu sırdan bīḫaber (23) olduḳlarından ʿuşşāḳı ikfār eylerler [*ṣavāb* maʿḳūl maʿnāsınadur]

Derderūn-ı Kaʿbe resm-i ḳıble nīst

Kaʿbe'nüñ içinde ḳıblenüñ resm ü iʿtibārı yoḳdur zīrā ḳıble (24) Kaʿbe'den dūr olana göredür Kaʿbe'nüñ içinde olan ḳıble taḥarrīsinden müstaġnīdür zīrā Kaʿbe ʿayn-ı ḳıbledür ḳıble ne ṭarafadur (25) dimek ḥācet degüldür belki Kaʿbe'nüñ her ṭarafı ḳıbledür pes müstaġriḳ-i ʿışḳ-ı İlāhī olan her ne söylerise revā vü maʿḳūldür ḫaṭā degüldür

(26) **Çi ġam er ġavvāṣrā pāçīle nīst**

ġavvāṣa ne ġam eger pāçīle yoḳ ise zīrā ġavvāṣ deryānuñ ḳaʿrına iner pāçīleye iḥtiyāc çekmez hem çünān (27) ʿuşşāḳa ʿibārāt lāzım degüldür zīrā anlar meʿānīnüñ daḳāyıḳına vāṣıl olmışlardur *pāçīle* çenber çūpīndür ki ḳar vaḳtinde ayaḳ ḳara (28) batmasun diyü ayaġa giyerler

Tū ziser-mestān ḳalāvuzī mecū

[1031] Ey sanem ! Eğer Hâfız sana secde ederse onu ayıplama, çünkü aşk kâfiri günahkâr değildir.

27 çūpīndür HM: çubuḳıdur N

sen ser-mestlerden ḳılavuzluḳ isteme zīrā anlar kendülerini tedārük itmege (29) ḳādir degüllerdür ḳılavuzluḳ ḫod ṣāḥib-i ʿaḳl olanlardan olur [*ḳalāvuz* delīl maʿnāsınadur]

Cāme-çākānrā çi fermāyī refū

cāme-çāklara yama ne buyurursın (30) yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī dīvāneleri cāme-dūzluġa ḳādir degüllerdür zīrā cāmelerini degül belki kendülerini çāk idicilerdür tedbīr ü tedārük hūşmendlerüñ (31) ḫālidür dīvāneler tedbīr ü tedārüḳden berīlerdür [*refū* yama]

Millet-i ʿışḳ ezheme dīnhā cüdāst

ʿışḳ milleti cemīʿ-i dīnlerden cüdādur

ʿĀşıḳānrā (32) **millet ü meẕheb Ḫudāst**

ʿaşıḳlaruñ millet ü meẕhebi Ḫudā'dur yaʿnī mecānīn tekālīf-i şerʿiyyeden ne vechile ḫalāṣ olmış ise (33) mecānīn-i ʿışḳ-ı İlāhī hem çünān cūş u ḫurūş ve vecd ü istiġrāḳ ʿāleminde tekālīfden berī olur meṣelā pādşāh ʿālem-penāh ḥażretleri muḳarreblerinden **[H102a]** (1) birine bir ḫidmet taʿyīn eylese ittifāḳen bir gün bir ḫuṣūṣ içün pādşāhıla muṣāḥabet eyleriken edā-yı ḫidmet zamānı olsa ol (2) kimse ol ḫidmetüñ edāsı içün ḳalmaḳ istedükde pādşāh ḥażretleri menʿ eylese ol kimse tekrār iḳdām eylese pādşāh anı menʿ (3) eylese ol kimse ol ḫidmeti edā itmedüginden ʿitāb u ʿiḳāba müsteḥaḳ olmaz zīrā pādşāh ḥażretlerinüñ irādet-i şerīfleri ile (4) olmışdur

Laʿlrā ger mühr neb'ved bāk nīst

laʿle eger mühr ü nişān olmaya bāk degüldür bu hem vechdür laʿlüñ eger mihr ü nişānı olmaya (5) bāk ü ḫavf yoḳdur zīrā laʿl mhr ü nişāndan müstaġnīdür

ʿIşḳ derderyā-yı ġam ġamnāk nīst

ʿışḳ ġam deryāsında ġamnāk degüldür (6) yaʿnī ʿuşşāḳa

"Elā inne evliyā'allāhi lāḫavfün ʿaleyhim ve lāhüm yaḥzenūne"[1032]

ḥasebince ġam ve ḫavf yoḳdur zīrā anlar vücūd-ı fānīden ḫalāṣ (7) bulmışlardur ʿışḳ-ı İlāhī sürūr-ı maḥżdur pes ʿuşşāḳ cemīʿ-i zamānda müşāhede-yi cemāl-i ezelī ile mesrūrlardur anuñ gibi bīnaẕīr ü (8) bī'bedel maḥbūbuñ viṣāline vuṣūl bulan ʿāşıḳuñ ḳalbinde ẕerre ḳadar

[1032] Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Yûnus/62.

ġam ḳalmaz zīrā anuñ gibi maḥbūbuñ bir nefes müşāhedesi iki ʿālemden eyüdür (9) niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri bu sırrı beyān eyler *beyt*

Yek deme dīdār-ı dōst her dü cihāneş bahāst

Evvel-i ṣubḥest ḫīz (10) *k'āḫir-i dünyā fenāst* [1033]

[*ġamnāk* ġamlu maʿñāsınadur]

[M131a] ***Vaḥy āmeden-i Mūsārā derʿöẕr-i ān şubān***

ol **[N106b]** çobanuñ ʿöẕrinde Ḥażret-i Mūsā'ya ʿaleyhi's-selām vaḥy gelmesinüñ (11) beyānındadur

Baʿd z'ān dersırr-ı Mūsā Ḥaḳ nühüft

andan ṣoñra Ḥażret-i Ḥaḳ Mūsā ʿaleyhi's-selām'uñ sırrında nihānī [*nühüft* bunda nihān maʿnāsınadur]

Rāzhāyī güft k'ān (12) **n'āyed begüft**

şol rāzları didi ki ol rāzlar güft ü beyāna gelmez yaʿnī Ḥażret-i Ḫuḍā nihānī rāzlardan Mūsā'nuñ ḳalbi üzere (13) firāvān rāzlar revān idüp anı ẕāt-ı şerīfine müteʿallıḳ olan esrārdan ḫaberdār eyledi [*begüften* maʿnāsınadur]

Berdil-i Mūsā süḫanhā rīḫtend

(14) Ḥażret-i Mūsā'nuñ ḳalbi üzere sözler dökdiler yaʿnī Ḥażret-i Bārī Ḥażret-i Mūsā'nuñ ḳalbine esrāra müteʿalliḳ vāfir kelimāt irişdürdi

Dīden ü (15) **güften behem āmīḫtend**

görmegi ve söylemegi biribirine ḳarışdurdılar yaʿnī müşāhede ve tekellüm vāḳıʿ oldı maʿan *rīḫtend* ve *āmīḫtend* (16) kelimesinüñ fāʿili Ḥażret-i Bārī'dür ṣīġa-yı cemʿ taʿẓīm içündür

Çend bīḫod geşt ü çend āmed beḫad

niçe defʿa bīḫod oldı ve niçe (17) defʿa kendüsine geldi murād budur ki bu luṭf-āmīz ʿitāb ve şevḳ-rīz ḫiṭāblardan ve bu ḳīl ü ḳālden dūr ve şerḥlerden ve makām-ı (18) ḥālden mehcūr nümāyişlerden Ḥażret-i Mūsā niçe defʿa bīḫod oldı ḳahr u celāl āṯārını müşāhede itmegile ve niçe defʿa kendüsine (19) geldi maḥabbet ü cemāl nişānlarını müşāhede itmegile zīrā eger devām üzere ṣıfat-ı ḳahr u celāli ẓuhūr ide ḳanġı ḫāṣ bende daḳīḳ muḥāsebeden (20)

[1033] Dostu bir an görmek her iki cihanın bahasına değer. Sabahın erken saatidir, uyan çünkü dünyanın sonu fenadır.

cān ḫalāṣ eyler ve ger müdām ṣıfat-ı maḥabbet ü cemāl yüz göstere ḳanġı fāsıḳ bende anuñ raḥmetinden maḥrūm ḳalur *beyt*

(21) *Ger bemaḥşer ḫiṭāb ḳahr küned*
Enbiyārā çi cāy-ı maʿẕiretest
Perde ezrūy-ı luṭf-gū berdār
K'eşḳiyārā ümīd-i maġfiretest[1034]

[*beḫad*da *ḫā* fetḥile oḳınur]

Çend perrīd (22) **ezezel sūy-ı ebed**

niçe kerre ezelden ebed cānibine uçdı yaʿnī esrār-ı nāmütenāhīyi niçe defʿa müşāhede eyledi [*ezel* oldur ki ibtidası yoḳdur *ebed* oldur ki intihāsı yoḳdur *sermed* ezel ve ebede şāmildür]

Baʿd ezīn ger şerḥ (23) **güyem eblehīst**

bundan ṣoñra eger şerḥ diyem eblehlükdür yaʿnī bu ḳadar beyāndan ṣoñra şerḥ itmege ḳaṣd eylemek eblehlükdür

Z'ān ki şerḥ-i (24) **īn verā-yı āgehīst**

zīrā ki bu rāzlaruñ şerḥi āgāhluġuñ verāsıdur yaʿnī ol dāʾirede ʿaḳluñ ṭāḳat ü ḳudreti yoḳdur ki idrāk itmege (25) mecāli ola ʿaḳl anda maḥv u nāyāb olup andan eṣer ḳalmaz

Ver bügüyem ʿaḳlhārā ber küned

ve ger ol rāzları söyleyem ʿaḳılları ḳoparur yaʿnī (26) ʿāḳil anı istimāʿ itdüginden dīvāne olur

Ver nüvīsem bes ḳalemhā bi'şkened

ve ger yazacaḳ ḳalemleri ṣır zīrā ḳalemler ṭāḳat getürmege (27) imkān yoḳdur bu ḫuṣūṣ kār-girān ve ḥāl-i bīpāyān olduġıçün fuḳarā-yı ümmetden baʿż-ı kimse vardur ki enbiyā vü şühedādan degüllerdür (28) lākin enbiyā vü şülehādā anlara ġıbṭa vü reşk eylerler niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"İnne lillāhi ʿibāden leysū (29) *bienbiyā'e ve lāşühedā'e yaġbūṭihümü'l-enbiyā'e ve'ş-şühedā'e"*[1035]

[1034] Eğer mahşeri kahırla hitap ederse, enbiyalar için hangi mazeret yeri vardır? Lütufla söyleyenin yüzünden perdeyi kaldır; çünkü eşkiyalar için de mağfiret ümidi vardır.

lācerem bu ḥāleti işitmek ʿaḳlı dīvāne eyler ve yazmaḳ ḳalemi şikeste ḳılur [*ḳalemhārā* taḳdīrindedür *"ḳalemler şınar"* maʿnāsı bunda dürüst degüldür]

(30) **Çünki Mūsā İn ʿitāb ezḤaḳ şenīd**

çünki Mūsā peyġamber ʿaleyhi's-selām Ḥażret-i Ḥaḳ'dan bu ʿitābı işitdi

Derbeyābān derpey-i (31) **çōbān devīd**

beyābānda çobanuñ ardınca yildi ve anı bulmaġa iḳdām eyledi [*pey* bunda ʿaḳab maʿnāsınadur]

Bernişān-ı pāy-ı ān ser-geşte rānd

ol şarāb-ı ʿışḳıla (32) mest ü ser-geşte olmış çobanuñ ayaġınuñ nişānı üzere sürdi

Gerd ezperre-beyābān berfeşānd

beyābānuñ perresinden ġubārı (33) silkdi yaʿnī **[M131b]** ziyāde istiʿcāl itdüginden serāsīmevār perrelere ṭoḳınup gideridi *perre* dıraḫt gibi bir ẕirāʿ miḳdārı uzun bir **[H102b]** (1) otuñ ismidür *perre* bāl ü per maʿnāsına bunda mümkin degüldür zīrā bāl ü per maʿnāsına olan *per*dür

Gām-ı pāy-ı merdüm-i şūrīde ḫod

dīvāne merdüñ (2) ayaġınuñ adımı ḫod [*ḫad*da *ḫā* fetḥile oḳınmaḳ gerekdür]

Hem zigām-ı dīgerān peydā büved

hem ġayrlaruñ adımından ẓāhir ü peydā olur zīrā ʿāḳıllaruñ reviş ü reftārı bir günedür (3) dīvānelerüñ reviş ü reftārı bir günedür

Yek ḳadem çün ruḫ zibālā tā nişīb

gāhī ruḫ gibi yuḳarudan tā aşaġa yek ḳadem vehmvār (4) gitmişdür

Yek ḳadem çün pīl refte berverīb

gāhī fil gibi yek-ḳadem yaʿnī tamām verevine gitmişdür *verīb* verev didükleridür *ruḫ*dan (5) maḳṣūd bunda şaṭrancda olan ruḫdur

Gāh çün mevcī berefrāzān ʿalem

gāhī ʿaẓīm mevc gibi ʿalem yüceldici olmış idi yaʿnī yoḳuşa (6) çıḳup gitmiş idi [*ʿalem* bunda sancaḳ maʿnāsınadur]

[1035] Allah'ın öyle kulları vardır ki enbiya ve şahit olmadıkları halde onlara enbiya ve şehitler gıbta ederler. (Münziri, Et-Tergib ve't-Terhib, 4/12, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417; Kenzü'l-Ummal, 1/660)

Gāh çün māhī revāne berşikem

gāhī māhī gibi ḳarnı üzere yüriyici olmış idi

Gāh berḫākī nüvişte ḥāl-i ḫod

gāhī (7) kendünüñ ḥālini bir ḫāk üzere yazmış idi [*ḫad*da *ḫā* fetḥile oḳınmaḳ gerekdür]

Hemçü remmālī ki remlī berzened

şol remmāl gibi ki reml urur

ʿĀḳıbet deryāfet ūrā vü (8) **bidīd**

ʿāḳıbet Ḥażret-i Mūsā çobanı buldı ve gördi bu hem vechdür ʿāḳıbet Ḥażret-i Mūsā çobana irişdi ve gördi *deryāfet* egildi (9) ve irişdi ve buldı maʿnāsına istiʿmāl olınur

Güft müjde dih ki destūrī resīd

çobana eyitdi baña muştuluḳ vir ki Ḥażret-i Ḥaḳ'dan (10) saña tamām icāzet irişdi

[N107a] Hīç ādābī vü tertībī mecū

hīç bir ādāb u tertīb isteme [*ādāb* cemʿ-i edebdür]

Her çi mīḫ[v]āhed dil-i tenget bügū

senüñ (11) teng gönlüñ her ne isterise anı söyle ki kelāmuñ maḳbūldür ve sen maʿẕūrsun

Küfr-i tu dīnest ü dīnet nūr-ı cān

zīrā senüñ (12) küfrüñ dīndür ve senüñ dīnüñ cānuñ nūrıdur senüñ bu ḥāletüñ ġalebāt-ı ʿışḳ sebebi ile olduġıçün

Eymenī v'eztu cihānī (13) **deremān**

sen cemīʿ-i ḫavf u ḫaṭardan eymensin ve cihān ḫalḳı senüñ sebebüñden emāndadur

Ey muʿāf-ı yefʿalullāhu mā yeşā

ey "Yefʿalullāhu (14) *mā yeşā"*[1036]nuñ muʿāfı yaʿnī ey çoban ki sen Ḥażret-i Ḫudā'nuñ muʿāfısın

Rev zebānrā bīmuḥābā bergüşā

yüri zebānuñı ḫavf u muḥābāsız aç (15) yaʿnī her ne ister iseñ söyle hīç ḫavf eyleme

Güft ey Mūsā ezān büg'ẕeşteem

çoban çünki Ḥażret-i Mūsā'dan bu sözleri işitdi (16) eyitdi ey Mūsā andan geçmişüm

---

[1036] Allah dilediğini işler. İbrâhîm/27.

Men künūn derḫūn-ı dil āġuşteem

ben şimdi göñlümüñ ḳanı içinde ter olmışum yaʿnī ḫūn-ı dilüme ġarīḳum (17) murād budur ki ben şimdi ḳīl ü ḳāl mertebesinden güẕer idüp ḳurb u viṣālden bir būy irişmege ḫunīn-dil olmışum

Men ziSidre-(18) **Müntehā büg'ẕeşteem**

ben ceẕbe-yi İlāhiyye sebebi ile Sidretü'l-Müntehā'dan geçmişüm

Şad hezārān sāle z'ān sū refteem

ol cānibden niçe (19) yüz biñ yıl miḳdārı gitmişüm yaʿnī baña miʿrāc-ı rūḥānī müyesser oldı [*sāle*de *hā* miḳdār içündür]

Tāziyāne berzedī esbem begeşt

ey Mūsā tāziyāne urduñ benüm (20) esbüm döndi

Günbedī kerd ü zigerdūn bergüẕeşt

bir kerre ḳalḳdı ve felekden geçdi yaʿnī ḳīl ü ḳāl mertebesinden ḫalāṣ olup (21) ḥāl-i ḳurb u viṣāl ṭabaḳasına irişdüm *günbed kerden* ḳalḳmaḳ maʿnāsınadur *günbedī kerd* bir kerre ḳalḳdı maʿnāsınadur

Maḥrem-i (22) **nāsūt-ı mā lāhūt bād**

bizüm nāsūtımuzuñ maḥremi lāhūt olsun yaʿnī bizüm beşeriyyet ü cismāniyyetimüz ḥāli melekiyyet mertebesine irişsün [*ʿālem-i nāsūt* bu ʿālemdür *ʿālem-i lāhūt* ʿālem-i ġaybdur]

(23) **Āferīn berdest ü berbāzūt bād**

senüñ destüñ üzere ve senüñ bāzuñ üzere taḥsīn olsun ki **[M132a]** senüñ bir tāziyānuñ sebebi ile (24) bu mertebeye irişdüm

Ḥāl-i men eknūn birūn ezgüftenest

benüm ḥālüm şimdi ḳīl ü ḳālden ṭaşradur yaʿnī benüm ḥālüm güft ü gūy ile (25) şerḥ ü beyān olınmaġa imkān yoḳdur

Īnçe mīgūyem ne aḥvāl-i menest

---

16 ḫūn-ı dilüme ġarīḳum MN: ḫun-ı dili nice yaḳam H

bunı ki dirüm benüm aḥvālüm degüldür zīrā benüm aḥvālüm derūnī esrārdur

(26) **Naḳş mībīnī ki derāyīne īst**

naḳşı görürsün ki bir āyīnededür [*naḳşı görmeyen ki āyinededür* bu hem maʿnādur]

Naḳş-ı tust ān naḳş ān āyīne nīst

ol āyīnede gördügüñ (27) naḳş senüñ naḳşuñdur ki āyīnede münʿakis olmışdur ol āyīnenüñ naḳşı degüldür yaʿnī senüñ esrār u hālātuñ ki bende inʿikās (28) bulmışdur benüm istiʿdād u ḳābiliyyetüm ḥasebincedür senüñ ẕātuñda mestūr olan esrār u ḳudrete göre degüldür niteki Ḥażret-i Bārī (29) Feyyāż'dur herkes ol Ḫudā'dan feyż-peẕīr olur lākin istiʿdādına göre cebr yoḳ didükleri bu iʿtibār iledür fi'l-ḥaḳīḳa (30) bu iʿtibār ile ʿālemde bir ferde ẕerre ḳadar ẓulm u cebr yoḳdur niteki Mevlānā Cāmī ḥażretleri Silsiletü'ẕ-Ẕeheb nām kitābında bu beytleri (31) bu sırrı ʿıyān u rūşen itmek içün getürdi *meşnevī*

Güft berʿārifān büved maʿlūm

Ki şümā ḥākimīd ü men maḥkūm

Her çi (32) *ẓāhir zizeyn ü şeyn-i şümāst*

Mūceb ü muḳteżā-yı ʿayn-ı şümāst

Her çi ʿayn-ı şümā taḳāżā kerd

Feyż-i cūd-ı men ān hüveydā (33) *kerd*

Her çi ẓāhir zicümle aʿyānest

Serbeser muḳteżā-yı īşānest [1037]

Dem ki merd-i nāyi endernāy kerd

ney-zen kimse ki nāya nefes eyledi

[H103a] (1) **Derḫor-ı nāyīst ni derḫord-ı merd**

ol nefes nāyuñ lāyıḳıdur nāyī merdüñ lāyıḳı degüldür pes ol esrār u ḥālāt ki senden bende ẓāhir (2) oldı benüm istiʿdāduma göredür senüñ ẕātuñda olan ḳudrete göre degüldür niteki nāyīnüñ nefesi ki nāya vāḳıʿ olur nāya (3) nisbetdür nāyīye nisbet degüldür *nāyī* ney-zen

[1037] Âriflere söz malum oldu ki siz hâkimsiniz ben de mahkum. Sizin süsünüz ve fiilinizden her ne zahir olduysa ona gereken ve onu gerektiren yine siz oldunuz. Sizin gözünüz her neyi diledi ise benim cömertliğimin feyzi onu ortaya çıkardı. Bütün a'yandan her ne zahir olduysa baştan başa sizi gerektirir.

maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā çünki Ḥażret-i Mūsā ve şubān ḳıṣṣasını beyān eyledi (4) ve ḳıṣṣa içinde baʿż-ı ḥişşe vü pende işāret gösterdi ve intihā-yı sülūk ki miʿrāc-ı rūḥānīdür anı daḫı beyān eyledi şimdi ʿumūm üzere (5) vāḳıʿ olan ḥişşeyi rūşen eylemege şürūʿ eyledi

Hān u hān ger ḥamd gūyī ger sipās

āgāh ol ve āgāh ol eger Ḥażret-i Ḫudā'ya ḥamd diyesin eger şükr ü sipās (6) diyesin [*sipās* şükür maʿnāsınadur]

Hemçü nāfercām ān çūbān şināş

ol şubānuñ nāfercām u nāsezā s̱enāsı gibi bil zīrā ẕāt-ı Bārī'nüñ (7) ʿulüvv-i şānına münāsib ḥamd ü s̱enāya bir kimse ḳādir degüldür Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalu'ṣ-ṣalavāt seyyidü'l-kevneyn iken [*şināş* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

"Lā uḥṣī s̱enā'en (8) *ʿaleyke ente kemā üs̱nīte ʿalānefsike"*[1038]

diyüp ʿacz iẓhār eyledi

Ḥamd-i tu nisbet bedān ger bihterest

ol şubāna nisbet senüñ ḥamd ü s̱enāñ (9) egerçi eyürekdür zīrā kelimātuñ ṭarīḳ-i edebden ḫāric degüldür

Līk ān nisbet beḤaḳ hem ebterest

lākin senüñ ol bihter ü ḫūbter ḥamd ü s̱enāñ (10) Ḥażret-i Ḫudā'ya nisbet ebter ü nātamāmdur **[N107b]** pes maʿḳūl olan budur ki hīç kimse ṭāʿat ü ḫayrātına maġrūr olup kendüne ʿucb getürmeye

(11) **Çend gūyī çün ġıṭā berdāştend**

niçe bir dirsin çünki perdeyi ḳaldırdılar [*ġıṭā* perde maʿnāsınadur]

K'īn nebūdest ān ki mīpendāştend

ki bu olmamışdur anı ki (12) ḫalḳ ṣandılar yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem **[M132b]** kendülerinüñ ʿamellerini maḳbūl-i Ḥaḳ ẓann eyler lākin perde refʿ olduḳda anuñ ḫilāfı ẓāhir olur ki (13) Ḥażret-i Ḫudā'ya lāyıḳ degüldür fi'l-ḥaḳīḳa böyledür ki bizüm ḥamd ü s̱enāmuz ol Ḥażret'üñ kibriyā vü ʿaẓametine lāyıḳ u sezā vü evlā degüldür lākin (14) ruḫṣat-ı ẕikr ve

[1038] Ben Senin kendini sena ettiğin gibi seni (hakkıyla) sena edemem. (Müslim, Sahih, 1/352)

ḳabūl-i ḥamd ü ṭāʿat ol Ḫudā'nuñ ʿayn-ı ilṭāf ve maḥż-ı iʿṭāfından ġayrı degüldür niteki Ḥażret-i Mevlānā (15) buña işāret buyurur

Īn ḳabūl-i ẕikr-i tu ezraḥmetest

bu senüñ ẕikrüñüñ ḳabūli Ḥażret-i Ḫudā'nuñ raḥmetindendür

Çün namāz-ı müsteḥāża ruḫsatest

(16) müsteḥāżanuñ namāzı gibi ruḫṣat u icāzetdür yaʿnī Ḥażret-i Bārī'nüñ ḳatında senüñ ẕikr ü ṭāʿat ü ʿibādetüñüñ maḳbūl olması anuñ (17) raḥmet-i firāvān ve ʿināyet-i bīpāyānındandur ki redd eylemez ve muḳābelede ecr ü ṣevāb virüp seni maḥrūm ḳılmaz *müstaḥāża* ḥayż görmiş (18) ʿavretdür ki ḫūn-ālūd ve nāpāk iken namāzı biḥasebi'ş-şerʿ maḳbūldür

Dernamāz-ı ū beyādūlest ḫūn

ol müsteḥāżanuñ (19) namāzında ḳan bulaşmışdur

Ẕikr-i tū ālūde-yi teşbīḥ ü çūn

senüñ ẕikrüñ teşbīḥ ü ẓan ve çūn u çirāya bulaşmışdur

Ḫūn pelīdest ü (20) **beābī mīreved**

ḫūn egerçi pelīd ü nāpākdür ve cüz'ī ṣu ile gider

Līk bāṭınrā necāsethā büved

lākin bāṭınuñ necāsetleri (21) vardur vesāvis-i şeyṭāniyye ve aḫlāḳ-ı ẕemīme ve ḫāṭıruñ perīşānluġı ve efkār-ı fāside gibi ki bunlar deryālarıla pāk olmaz pes ādemī (22) ne nesnedür ki bu dükeli necāset-i baṭın ve necāset-i bāṭınıla kendüsini dergāh-ı ʿizzete lāyıḳ-ı pāk ẓann ide ve ol kerīm bu ḳadar televvüṣile (23) anı ḳabūl eyleye bīḫaber ki Ḥażret-i Bārī

İnnallāhe ḥayiyyün kerīmün yesteḥyī minʿabdihī[1039]

ḥasebince her ʿabdüñ ṭāʿtini ḳabūl eyler luṭf u (24) kereminden ḳabūl eyler böyle degüldür ki ʿabdüñ ṭāʿati aña lāyıḳ ola

K'ān beġayr-ı āb-ı luṭf-ı Kirdgār

---

17 maḥrūm ḳılmaz HM: maḥrūm eylemez N

22 lāyıḳ-ı pāk HM: lāyıḳ u pāk N

[1039] Allah haya ve kerem sahibir, kulundan utanır.

ki ol derūnī necāsetler Ḥażret-i (25) Kirdgār'uñ luṭfı ābından ġayrı ile [*kirdgār* faʿʿāl maʿnāsınadur ki murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur]

Güm nekerded ezderūn-ı merd-i kār

ʿamel idici merdüñ derūnından nāḳış olmaz bu hem vechdür ʿamel (26) idici merdüñ derūnında maḥv u nāpeydā olmaz bu vech üzere *güm* kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyiledür

Dersücūdet kāş rev gerdānīī

(27) kāşki sücūdda yüzüñi döndüresin yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetüñ ḳuṣūrını fehm idüp ziyāde şermüñden kendüñi secde eylememiş meşābesinde (28) ḳosañ

Maʿna-yı sübḥāne rabbī dānīī

Sübḥāne rabbiye'l-aʿlā[1040]nuñ

maʿnāsını bilesin

K'ey sücūdem çün vücūdem nāsezā

yaʿnī maʿnāsı (29) budur diyesin ki ey benüm Rabb'üm benüm sücūdum benüm vücūdum gibi saña nāsezā vü nārevādur yaʿnī saña lāyıḳ degüldür

Her büdīrā tū nikūyī dih (30) **cezā**

her yaramazluġa sen eyilük cezā vir yaʿnī benüm cemiʿ-i ṭāʿat ü ʿibādetüm seyyi'ātdur sen kemāl-i keremüñden anları ḥasenāta tebdīl (31) eyle [*dih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] eṣnāf-ı ʿibādātdan ki anda taʿẓīm-i Ḫudā ziyāderekdür secdedür zīrā eşref-i aʿżā ki başdur eḫass-i eşyā ki ḫākdür (32) Ḥażret-i Ḫudā içün başuñı anuñ üzerine ḳorsun anda daḫı bisyār ḳuṣūr olduġıçün anda *"Sübḥāne rabbiye'l-aʿlā"* nuñ (33) oḳunması meşrūʿ oldı pes lāyıḳ olan budur ki ṭāʿat ü ʿibādetde her ne ḳadar ki taʿẓīm-i Ḥażret-i Bārī ziyāde ola kendüsini **[H103b]** (1) ziyāde ʿacz ü ḳuṣūrda göre tā ki bu ḥāletden Ḥażret-i Bārī ḳatında ʿizzet bula maʿlūm ola ki namazuñ cemiʿ-i efʿāl ü aḳvālinde senüñ içün (2) irşād u tenbīhler vardur niteki ḳıyām u rukūʿ u sücūddan ṣoñra saña ḳuʿūda ruḫṣat u icāzet virdiler bu sırrı

[1040] Yüce Rabb'imi tenzih ederim.

beyān içün ki hīç (3) kimse ḫidmet ve bendelüksüz sürūr u ḥużūr maḳāmına irişmek mümkin degüldür *beyt*

*Ḫ*ᵛ*ārī vü bendegīst pes ān ki şehinşehī*

(4) *Endernamāz ḳāme büved baʿd ezān ḳuʿūd* [1041]

bir daḫı sücūddur **[M133a]** ki aḥsen-i aʿżāyı eḫass-i eşyā üzerine ḳomaḳ bendeye ziyāde teẕellül ve Ḫażret-i (5) Ḫudāya ziyāde taʿẓīm olduġıçün bende *"Sübḥāne rabbiye'l-aʿlā"* yı dimege meʾmūrdur tā yaḳīn bilesin ki *"Sübḥāne rabbiye'l-aʿlā"* nuñ maʿnāsınuñ (6) muḳteżāsı üzere bülendrek ve ʿaẓīmrek Ḫudā bunuñ gibi taʿẓīmden pāk ü müstaġnīdür ammā ʿaceb bu ki bizüm ḳıyām u ḳuʿūd ve rüḳūʿ u (7) sücūdımuz hezār semʿa vü riyā ve şad hezār ḫalel ü ḫaṭā ile ālūdedür ve biz bu ḫuşūşdan ġāfilüz ve kendü maʿbūdımuzuñ ġāyet ʿaẓamet ü ʿalā ve (8) nihāyet tenezzüh ü kibriyāsını kemāyenbaġī fikr eylemezüz bu cihetden kendü ʿibādetimüzi anuñ cenābına lāyıḳ ẓann eylemişüz ve ʿubūdiyyet meydānında bībāklük (9) ʿilmini yüceltmişüz ammā anuñ ḥilmi üzere hezārān ḥamd olsun ki bizüm cemiʿ-i **[N108a]** ʿuyūb u aḥvālimüz anuñ maʿlūmı iken ziyāde kerem ü luṭfından (10) bizüm ḳalīl ü ḫaḳīr ʿibādetimüzi ḳabūl idüp muḳābelede hezārān iḥsān eyler *beyt*

Hest ümīdem ki ʿalāraġm-ı ʿadū rūz-ı cezā

(11) *Feyż-i ʿafveş nenehed bār-ı güneh berdūşem* [1042]

beyt

Ḫudāyā muḳaṣṣır bekār āmedīm

Tehī-dest ü ümmīdvār āmedīm [1043]

zihī kerīm ki kemāl-i kereminden (12) kimsenüñ maḳbūli olmayan ṭāʿati ḳabūl eyler niteki bu beytden ẓāhirdür *beyt*

Kāle-yi bisyār-ʿayb k'ez heme vā mānde būd

Çün meded (13) *ezbaḫt yāft yāft ḫarīdār-ı ḫūb* [1044]

Īn zemīn ezḥilm-i Ḫaḳ dāred eşer

[1041] Padişahlıktan sonrası düşkünlük ve köleliktir. Nitekim namazda önce kıyam ondan sonra oturuş vardır.
[1042] Ümidim var ki düşmanın rağmına caza gününde O'nun affının feyzi sırtımda günah yükünü bırakmaz.
[1043] Ya Rabbi! Eksik işimizle geldik, elimiz boş ama ümitvar geldik.
[1044] Herkesin bulmakta aciz kaldığı çok ayıplı kumaşı tüccar bahttan meded istediği için buldu.

bu zemīn Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḥilminden eşer ṭutar

Tā necāset bürd ü gülhā dād ber

(14) tā zemīn necāset iletdi ve güller ḥāṣıl virdi yaʿnī zemīn Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥilmi eşerlerinden bir eşerüñ maẕharıdur ve ḥilmde bir mertebededür ki (15) her ḳabīḥ ki vardur anuñ üzerine bıraġılur ve her melīḥ ki vardur andan ẓuhūra gelür meşelā zemīnde āb-ḫāne vü çirk-āb ve cīfe vü mevtī (16) ve ḫūn ve envāʿ necāset ki var cemīʿisini ḳabūl eyler ve āşkārā eylemez belki tedrīcile anları maḥv idüp muḳābelede günāgün mīveler (17) ve şükūfeler virür ve sīm ü zer ve laʿl ü elmās ve ḥarīr cemīʿan zemīnden ḥāṣıl olur bu sebebden ṣūfī zemīne teşbīh olınur (18) niteki meşhūrdur

"Eṣ-ṣūfiyyü ke'l-ʿarżi yuṭraḥu ʿaleyhā küllü ḳabīḥin ve lāyaḫrucü ʿanhā illā küllü melīḥun"[1045]

pes ādemī ḫākī-ṭabīʿāt gerekdür ki ḥamūl ve (19) nīkū-ḫūy ola tā ki andan esrār-ı İlāhiyye eşmārı ẓuhūr bula

beyt

Nebīnī ki ezḫāk-i üftāde ḫʸār

Bürūyed gül ü büş'küfed (20) *nev-bahār*[1046]

niteki Ḥażret-i Mevlānā zemīnüñ tekrār vaṣfına şürūʿ eyledi

Tā büpūşed ū pelīdīhā-yı mā

tā zemīn bizüm necāsetlerimüzi (21) örte [*pelīdī* nāpāklük maʿnāsınadur]

Derʿivaż berrūyed ezvey ġonçehā

zemīnden ol necāsetlere ʿivaż ġonçeler bite bu beytden maḳṣūd zemīn olmaḳ rūşendür (22) Ḥażret-i Bārī murād olınup maʿnā böyle olmaḳ ebʿaddur tā bizüm nāpāklüklerimüzi Ḥażret-i Bārī luṭfından örte (23) ʿivażda andan ġonçeler bite yaʿnī anuñ ʿivażı Ḥażret-i Bārī iḥsānlar ide

ḥikāyet Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (24) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdı ki çün ehl-i nār dūzaḫda cemʿ olalar Müselmān'lardan şol kimseler ki ḥażret-i Ḫudā anlara ʿaẕāb itmek ister (25) çünki anlar daḫı āteşe dāḫil olalar kāfirler anlara diyeler ki siz ehl-i İslām'dan

[1045] Sûfi toprak gibidir. Ona her çirkin şey atılır; fakat ondan ancak güzel olan şeyler çıkar.
[1046] Görmüyor musun ki düşkün topraktan gül yetişir ve nev-bahar çiçek açar.

degül misiz anlar diyeler ki belī ehl-i İslām'danuz kāfirler (26) anlara diyeler ki İslām'ıñuz sizi niçün āteşden ḫalāṣ eylemedi Müselmānlar diyeler ki bizüm günāhımuz çoḳdur ol günāhlardan (27) ötüri muʿazzebüz Ḫudā-yı Teʿālā ḥażreti anlarıñ kelāmını istimāʿ idüp emr ide ki āteşde olan ehl-i İslām'ı cemīʿan āteşden (28) çıḳaralar kāfirler çünki bunı göreler

"Yā leytenā künnā müslimīn"[1047]

diyeler bundan **[M133b]** ṣoñra Ḥażeret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdı

(29) *"Allāhu erḥamü biʿabdihi'l-mü'mini mine'l-vālideti'ş-şefīḳati biveledihā"*[1048]

Pes çü kāfir did k'ū derdād u vücūd

pes çün kāfir gördi ki ol kāfir ʿadl ü (30) vücūdda yaʿnī ṣıfāt-ı İlāhiyyeden bir ṣıfatda

Kemter ü bīmāye ter ezḫāk būd

ḫākden nāḳışrek ve māyesizrek oldı ki bu beyt (31) anı beyān eyler

Ezvücūd-ı ū gül ü mīve nerest

anuñ vücūdından gül ve mīve bitmedi ki murād dīn-i İlāhī ve maʿārif-i Ḫudāyī ve ḫayrāt (32) u ṭāʿatdür

Cüz fesād-ı cümle-pākhā necest

cemīʿ-i pāklerüñ fesādından ġayrı istemedi yaʿnī cemīʿan hemān fesād u maʿṣiyet (33) ve fısḳ u fücūra sāʿī olup īmān ve ṭāʿat ü ʿibādete ṭālib ü rāġıb olmadı ve kendünüñ ḳābiliyyet ü istiʿdādını küfre ve **[H104a]** (1) maḳṣūdāt-ı dünyeviyyeye ṣarf eyledi

Güft vāpes refteem men derẕehāb

eyitdi ben ẕehāb u revişde girü arduma gitmişüm [*güft* beyti ve ṣonra iki beyt *pes çü kāfir* beytine cevāb gibi vāḳıʿdur]

(2) **Ḥasretā yā leytenī küntü türāb**

ḥasretā ne olayıdı ben ḫāk olayıdum niteki Ḥażret-i Bārī ḫaber virür çünki kāfirler aḥvāl-i ḳıyāmeti (3) müşāhede ideler dirler

"Ve yeḳūlü'l-kāfirü yā leytenī küntü türāban"[1049]

[1047] Keşke müslüman olsaydık.

[1048] Allah mü'min kuluna, çocuğuna şefkat gösteren anneden daha merhametlidir. (Heysemî, Mecmaüzzevaid, 10/213)

31 beyān eyler HM: beyān ider N

[1049] Kâfirler der ki: "Ne olaydı, toprak olaydım!" Nebe/40.

Kāş k'ez ḫākī sefer neg'zīdemī

kāşki ḫāke mensūb olan menzilden (4) sefer iḫtiyār eylemeyeyidüm [*neg'zīdemī*de *yā* temennī içündür]

Hemçü ḫākī dāneī mīçīdemī

şol ḫāk gibi bir dāne direyidüm zübde-yi kelām budur ki rūz-ı ḥaşrde kāfir (5) kendüsine irişecek ʿaẕābı müşāhede itdüginden dünyādaki ḥāline reşk idüp ol ḥāli ṭaleb eyler egerçi aña vuṣūl (6) muḥāldür mışrāʿ-ı evvelde olan *ḫākī*den murād dünyādur ikinci *ḫākī*den maḳṣūd türābdur [*çīdemī*de *yā* temennī içündür]

Çün sefer kerdem merā rāh āzmūd

çünki (7) dār-ı fenādan dār-ı beḳāya sefer eyledüm yol beni imtiḥān eyledi

Z'īn sefer kerden reh-āverdem çi būd

bu seferi eylemekden benüm yol (8) armaġanum ne oldı yaʿnī çünki dünyādan sefer eyledüm bu seferümden maʿlūm oldı ki Ḥużūr-ı Ḥaḳḳ'a ṭāʿat ü ʿibādet armaġanı (9) ki getürmek lāzım idi destüm andan tehī itmiş dirīġ ki āḫirete tehī-dest gitdüm *reh-āverd* yol armaġanı ki seferden (10) gelen kimse **[N108b]** dōstlarına mülāḳāt itdükde virür *beyt*

Beşehr-i ḳıyamet merev teng-dest

Ki vechī nedāred beḥasret (11) *nişest*[1050]

Z'ān heme meyleş suy-ı ḫākest k'ū

ol sebebden kāfirüñ cemīʿ-i meyli ḫāk cānibinedür zīrā kāfir [*k'ū ki ū* taḳdīrindedür]

Dersefer sūdī (12) **nebīned pīş-i rū**

dünyādan āḫirete sefer itdükde yüzi öñinde bir fāʿide görmez yaʿnī ḳıyāmetde çünki cennet ve rāḥatdan kāfir (13) bir eşer müşāhede eylemeye

"Ferciʿnā naʿmel ṣāliḥan innā mūḳinūne"[1051]

ḥasebince dünyāya mürācaʿat ṭaleb ide ḥālā ki o ḫod muḥāldür (14) farażā Ḥaḳ Teʿālā ḥażretleri kāfirleri tekrār dünyāya gönderse yine īmāna gelmezler zīrā istiʿdādlarında yoḳdur niteki bir kimseyi (15) cellād helāk itmege ḳaṣd itdükde cemīʿ-i nāmeşrūʿdan cān u

[1050] Kıyamet şehrine elin dar gitme; çünkü hiç kimsenin hasretle oturmaya yüzi yoktur.

[1051] Şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen! Secde/12.

dilden tevbe eyler ammā çünki ḫalāṣ müyesser ola belki evvelki ḥālinden (16) ziyāde ḳabāḥat üzere olur bu ḫuṣūṣ mirāren ve kirāren tecribe olınmışdur bu ḫuṣūṣa inkār ʿināddan ġayrı degüldür pes saʿy eyle ki bu menzilden (17) taḥassürile gitmeyesin belki bu dār-ı ġurūrdan dūr olduġuña ẕevḳ u sürūr kesb eyleyesin

Rūy vāpes kerdeneş ān ḥırṣ u āz

anuñ (18) ardına yüz eylemesi ol ḥırṣ u āzdur ki dünyā ṭalebinden ve māl cemʿindendür *āz* ḥırṣ maʿnāsınadur

Rūy derreh kerdeniş ṣıdḳ u niyāz

(19) anuñ yola yüz eylemesi ṣıdḳ u niyāzdur pes ʿākıle lāzımdur ki ḥırṣ u āzı terk idüp ṣıdḳ u niyāz u ṭāʿatde ola (20) tā ki ilerü gitmege imkān **[M134a]** ola

Her giyārā keş büved meyl-i ʿalā

her giyāhuñ ki anuñ ʿulüvv ü ʿalāya meyli ola yaʿnī ʿurūc u meyli bālāyadur

(21) **Dermezīdest ü ḥayātest ü nemā**

mezīd ü ḥayātda ve nażāret ü neşv ü nemādadur ki ānenfeānen ḳudret ü rifʿat bulup pāymāl (22) ü ḫarāb olmaḳdan ḫalāṣ bulur *mezīd* bunda ziyāde maʿnāsınadur [*nemā*da *nūn* meftūḥdur]

Çünki gerdānīd ser-sūy-ı zemīn

çünki giyāh başını (23) zemīn cānibine döndürdi

Derkemī vü ḫuşki vü naḳṣ u ġabīn

eksüklükde ve ḳurıluḳda ve noḳṣān u ziyāndadur yaʿnī neşv ü nemādan (24) ḳalup her dem pāymāl olup ḫuşk u nāḳıṣ olur Ḥażret-i Mevlānā ḥiṣṣe cānibine rücūʿ eyledi [*ġabīn* żararlu maʿnāsınadur]

Meyl-i rūḥet çün suy-ı (25) **bālā büved**

senüñ rūhuñuñ meyli çünki bālāya ola yaʿnī rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetde olup meyl ü maḥabbetüñ Ḫudā cānibine (26) ola

Dertezāyüd merciʿet āncā büved

tezāyüd ü teraḳḳīde senüñ merciʿ ü rücūʿuñ ol yire olur bu hem vechdür tezāyüd ü teraḳḳīde senüñ (27) merciʿüñ ol yire olur yaʿnī rūḥuñ cenāb-ı İlāhī'ye irişür pes saña lāzım olan budur ki ʿālem-i nāsūtda raḥmānī ve rūḥānī (28) ḥālāta saʿy eyleyesin tā ki rūḥuñ sühūletile bārgāh-ı İlāhī'ye vuṣūl bula vech-i evvele göre *merciʿ* maṣdar-ı mīmīdür ki şāẕdur (29) vech-i şānīye göre ism-i mekāndur

Ver nigūn-sārī seret sūy-ı zemīn

ve ger senüñ serüñ zemīn cānibine nigūnsār ise (30) yaʿnī meylüñ süfliyāta ise ki maḳṣūd māsivādur

Āfilī Ḥaḳ lāyuḥibbü'l-āfilīn

zā'il ü żāyiʿsin Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti zā'il olıcıları (31) sevmez pes netīce-yi kelām budur ki ḳanāʿat bālāya meyl ve Ḫudā'ya teveccühdür ve ṭamaʿ pest ü fenāya maḥabbetdür pes ḳāniʿ ḳanāʿati (32) sebebi ile her yirde ʿizzet ü rifʿatde olup ṣāḥib-i ṣadr ü ʿālī-ḳādrdür ve ṭāmiʿ ṭamaʿı sebebi ile ẕillet (33) ü rezāletde olup ḫacālet ü ihānetden ḫalāṣ olmaz

beyt

Ḳanāʿat ser-efrāzed ey merd-i hūş

Ser-i pür-ṭamaʿ berne-yāyed **[H104b]** (1) *zidūş* [1052]

[*āfil* zā'il olıcı ve ġurūb idici maʿnāsınadur]

Su'āl kerden-i Mūsā ʿaleyhi's-selām ezḤaḳ Teʿālā sırr-ı ġalebe-yi ẓālimān

Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinden Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ su'āl eylmesi (2) beyānındadur ẓālimlerüñ ġalebesinüñ sırrından

Güft Mūsā ey Kerīm-i kār-sāz

Ḥażret-i Mūsā Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine eyitdi ey kār-sāz Kerīm (3) *kār-sāz* vaṣf-ı terkībīdür iş düzici ve maḳṣūd ḥāṣıl idici maʿnāsına

Ey ki yek dem ẕikr-i tū ʿömr-i dırāz

ey Ḫudā ki senüñ (4) bir nefes ẕikrüñ dırāz ʿömrdür yaʿnī her kim ki seni bir nefes ẕikr ide aña ʿömr-i dırāz ḥāṣıl olur ki murād şevāb-ı keşīrdür zīrā bir tevḥīd (5) kelimesi gāh olur ki

[1052] Ey akıllı kişi ! Kanaatin başı yüksektedir. Minnet dolu baş ise omuzdan aşağıdadır.

bendenüñ mīzānında ṣaḳīl olup anuñ muḳābelesinde ṣevāb-ı keṣīre irişür pes bu iʿtibārıla ʿömr-i dırāz müyesser olur (6) bu vech üzere olmaḳ hem cā'izdür bir nefes Ḥażret-i Ḫudā'yı ẕikr iden kimse āḫiretde anuñ sebebi ile vāfir zamān ḥużūr u ẕevḳ (7) ü ṣafāda olur ve ḥadīṯ-i şerīfde vardur ki bir kimse ṣıdḳ u iḫlāṣıla

"Lāilāhe illallāh muḥammedün rasūlullāh"[1053]

dise Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti (8) anuñ içün ol ḳadar ṣevāb iḥsān ide ki eger cemīʿ-i āsmān u zemīni anuñ mīzānınuñ keffesine ḳoyalar bu kelimenüñ ṣevābı ṣaḳīl gelür (9) lācerem bir nefes ẕikr-i Ḫudā bu iʿtibārıla ʿömr-i dırāz olur [*ey Ḫudā ki* taḳdīrindedür]

Nakṣ-ı kej-mej dīdem enderāb u gil

āb u gilde egri bügri naḳṣ gördüm (10) yaʿnī benī-ādemde çoḳ ehl-i fesād gördüm [*kej-mej* egri bügri maʿnāsınadur]

Çün melā'ik iʿtirāżī kerd dil

melā'ike gibi göñül bir iʿtirāẓ eyledi yaʿnī melā'ike ḥażret-i (11) Ādem'üñ **[N109a]** ḫuṣūṣında

"Etecʿalü fīhā men yüfsidü fīhā"[1054]

diyüp iʿtirāż itdükleri gibi benüm ḳalbüm daḫı bu ḫuṣūṣda bir **[M134b]** iʿtirāż eyler böyle (12) diyü

Ki çi maḳṣūdest naḳşī sāḫten

ki maḳṣūd nedür bir naḳş düzmek

V'ān derū tuḫm-ı fesād endāḫten

ve anda fesād tuḫmını atmaḳ (13) yaʿnī benī-ādemi ḫalḳ idüp ekşerini ehl-i fısḳ u fesād eylemekde sırr u ḥikmet nedür ki *maḳṣūd çīst* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür

(14) **Āteş-i ẓulm ü fesād efrūḫten**

ẓulm ü fesād āteşini şuʿlelendürmek

Mescid ü secde-künānrā sūḫten

mescidi ve secde idicileri (15) yaḳmaḳ yaʿnī ẓālimlerüñ ẓulm ü fesādı ile ʿibādet-ḫāneye ve ʿibādet idicilere küllī żarar u ziyān irişdürmek

---

[1053] Allah'tan başka ilah yoktur ve Hazret-i Muhammed onun rasûlüdür.

[1054] Yeryüzünde fesat çıkaracak… Bakara/30.

Māye-yi ḫūn-ābe vü (16) **zerd-āberā**

ḫūn-ābenüñ ve zerd-ābenüñ māyesine

Cūş dāden ezberā-yı lāberā

cūş u ḫurūş virmek lābe vü tażarruʿ içün yaʿnī (17) ẓālimler ki maẓlūmlaruñ ḳanlu yaş aġlamasına ve cerāḥatlerinden ṣarı ṣu aḳmasına sebebdür ol ẓālimlere ḳudret ü ḳuvvet (18) virüp anlardan maẓlūmlara ẓulm irişdürüp maẓlūmları tażarruʿ u fiġāna getürmekde ḥikmet nedür *ḫūn-ābe* ḳanlu yaş (19) *zerd-ābe* ṣarı ṣudur *māye*den maḳṣūd bunda ẓālimdür ki maẓlūmlar anuñ ẓulminden ḳan aġlarlar ve maẓlūmlar andan mecrūḥ (20) olup cerāḥatlerinden ṣarı ṣu revān olur pes ẓālim bu iʿtibārıla māye-yi ḫūn-ābe vü zerd-ābedür *zerd-ābe* ṣarı (21) ṣu maʿnāsınadur baʿżı kimsenüñ iʿtiḳādı budur ki ẓālim ḫūn-ābe vü zerd-ābe ola bu maʿnā ebʿaddur *lābe* tażarruʿ maʿnāsınadur ki (22) maẓlūma göredür [*cūş* bunda ḳudret maʿnāsınadur]

Men yaḳīn dānem ki ʿayn-ı ḥikmetest

ben yaḳīn ü muḥaḳḳıḳ bilürüm ki bu efʿāl ü aḥvāl ʿayn-ı ḥikmetdür ʿabeṯ degüldür [*yaḳīn* şeksiz maʿnāsınadur]

(23) **Līk maḳṣūdem ʿıyān u ruʾyetest**

lākin bu suʾālden benüm maḳṣūdum ʿıyān u ruʾyetdür ki tā ʿilmeʾl-yaḳīn ʿayneʾl-yaḳīn mertebesine (24) irişe niteki Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhiʾs-selām eyitdi

“Belā velākin li-yeṭmeʾinne ḳalbī”[1055]

Ān yaḳīn mīgūyedem ḫāmūş kün

gāhī ol ʿilmeʾl-yaḳīn (25) baña dir ki ḫāmūş ol iʿtirāżdan ferāġat eyle [*gāhī ol yaḳīn baña dir ki kendüñi ḫāmūş eyle* bu maʿnādur]

Ḥırş-ı ruʾyet gūyedem ne cūş kün

gāhī ruʾyet ü ʿayneʾl-yaḳīnüñ (26) ḥırṣı baña eydür ḫāmūş olma ve cūş ṭaleb eyle

Mer melāʾikrā nümūdī sırr-ı ḫᵛīş

[1055] Fakat kalbimin mutmain olması için, dedi. Bakara/260.

melā’ike kendü sırruñı gösterdüñ yaʿnī melā’ike ki (27) Ḥażret-i Ādem’üñ ḫalīfe olmasınuñ sırrınuñ müşāhede ṭaleb eylediler ol sırrı anlara gösterdük

K’în çünîn nūşî hemî erzed benîş

(28) zīrā buncılayın bir nūş nîşine deger yaʿnī bunuñ gibi sırra ıṭṭılāʿ bulmaḳ iʿtirāża deger *nūş* asel *nîş* arı şoḳındısı *beyt*

(29) *Cāmî çü nîst kār-ı tu ġayr ezcefā-keşî*

Bārî cefā-yı ān ki keşîden girî küned[1056]

bu beytlerde ḫiṭāb Ḥażret-i Bārī’yedür

(30) **ʿArża kerdî nūr-ı Ādemrā ʿıyān**

Ādem ʿaleyhi’s-selām’uñ nūrını ʿıyān u āşkāre melā’ike üzere ʿarż eyledük [*ʿarża*da olan *hā*nuñ maʿnāsı yoḳdur]

Bermelā’ik geşt müşkilhā (31) **beyān**

müşkiller beyān u rūşen oldı bu vech üzere *bermelā’ik* kelimelerinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı ve mışrāʿ-ı evvele (32) ḳayd olınmayup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür Ḥażret-i Ādem’üñ nūrını muʿāyene ve āşkāre ʿarż eyledük melā’ike üzere müşkiller beyān (33) u ẓāhir oldı Ḥażret-i Mūsā Ḥażret-i Ḫudā cānibinden cevāba şüruʿ eyledi

Ḥaşr-i tū gūyed ki sırr-ı mürg çîst

senüñ ḥaşruñ dir ki **[H105a]** (1) mevtüñ sırrı nedür yaʿnī ebedî ḥayātuñ muḳaddimesi mevtdür zīrā ḥayāt-ı bāḳîye bu mevtden ṣoñra irişür ve dünyāda herkesden (2) ne ṣādır oldı ise anuñ cezāsını görür [*ḥaşr-i tu*da ḫiṭāb Ḫudā’yadur]

Mîvehā gūyend sırr-ı berg çîst

bergüñ sırrı nedür mîveler dirler yaʿnī şāḫlaruñ ḫalḳ (3) olınması mîveler içündür ki anda ẓāhir olup ḳarār eyleyeler ve yapraḳlaruñ ẓuhūrı mîvelerüñ ḥuṣūli içündür zīrā evrāḳ (4) olmasa her **[M135a]** ānda āftāb ve bād u bārānuñ teʾşīrinden lezzet ü leṭāfet bulmayup helāk olur pes mādām ki kişi ẓālimlerüñ ẓulmini (5) çekmeye ve dünyānuñ zaḥmet ü miḥnetini ṭatmaya behişt ẕevḳine irişmez

Sırr-ı ḫūn u nuṭfe ḥüsn-i ādemîst

[1056] Ey Câmî! Senin işin cefa çekmektan başka bir şey olmadığı için bari o cefa senin çektiğin cefa olsun.

ḫūn u nuṭfenüñ sırrı (6) ādemīnüñ ḥüsnidür yaʿnī insānuñ ġıdāsı ki tedrīcile ḫūn ve menī olur ʿāḳıbet andan ādemīye ḥüsn ü leṭāfet peydā olur nuṭfeden (7) maḳṣūd bunda menīdür Sürūrī Efendi *ḥüsn* yirine *sır* iḫtiyār eylemişdür ki maʿnā böyle olur ġıdādan ḥāṣıl olan ḫūn (8) ve nuṭfenüñ sırrı ādeme mensūb olan sırdur yaʿnī andan ṣāḥib-i idrāk ādemī ẓāhir olur baʿż-ı nüsaḫda *ḥüsn* yirine *ḥiss* vāḳıʿdur ki (9) *idrāk* maʿnāsınadur

Sābıḳ-ı her bīşiī āḫir kemīst

zīrā her bir ziyādelügüñ evveli muḥaḳḳaḳ u muḳarrer noḳṣāndur yaʿnī her kimse ki cihānda (10) ẓālimlerüñ ẓulmi sebebi ile zaḥmet ü noḳṣāndadur ḳıyāmetde raḥmet ü iḥsāndadur Ḥażret-i Mevlānā bu maʿnāyı taḥḳīḳ itmek (11) içün birḳaç miṣāl getürdi ki birisi budur [*sābıḳ* evvel maʿnāsınadur]

Levḥrā evvel büşūyed bīvuḳūf

kātib evvel levḥi tevaḳḳufsuz yur tā ki kitābete ḳābil ola

(12) **Āngehī bervey nüvīsed ū ḥurūf**

andan ṣoñra kātib levḥ üzere ḥurūf u kelimāt yazar

Ḫūn küned dilrā ezeşk-i müstehān

(13) Ḥażret-i Bārī ʿāşıḳuñ göñlini ḥaḳīr göz yaşından yaʿnī keşert-i **[N109b]** bükādan ḫūn eyler [*eşk* gözyaşı maʿnāsınadur]

Bernüvīsed bervey esrār āngehān

andan ṣoñra (14) ḳalb-i ʿāşıḳ üzere esrārını yazar yaʿnī mādām ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ şevḳ u ḫavfından girye-yi firāvān sebebi ile ʿāşıḳ ḫunīn-dil (15) olmaya anuñ ḳalbi esrār-ı İlāhiyyeden inʿikās-peẕīr olmaz baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı evvel böyledür

Ḫūn küned dilrā vü eşk-i müstehān

(16) Ḥażret-i Bārī ʿāşıḳuñ ḳalbi ve ḥaḳīr ü bīḳadr göz yaşını ḫūn eyler andañ ṣoñra ʿāşıḳuñ ḳalbi üzere esrār yazar yaʿnī ʿāşıḳ ḫūnīn-dil (17) ve girye idici olmayınca esrār-ı İlāhī anuñ

---

13 ḥaḳīr MN: ḫ^{v}ār H

15 böyledür HM: böyle vāḳıʿdur N

16 ḳalbi ve ḥaḳīr ü bīḳadr gözyaşını ḫūn eyler MN: ḳalbini ḫūn eyler ve ḥaḳīr göz yaşını H

ḳalbine münteḳış olmaz eşke isnād sebebine isnād olınan ḳabīldendür *müstehān* (18) ḫ^{v}ār maʿnāsınadur

Vaḳt-i şüsten levḥrā bāyed şināḫt

levḥi yumaḳ vaḳti añlamaḳ gerek [*şüsten* yumaḳ maʿnāsınadur]

Ki mer ānrā defterī ḫ^{v}āhend sāḫt

ki (19) ol levḥi bir defter düzmek isterler yaʿnī düziserlerdür fi'l-ḥaḳīḳa ʿāḳıla lāzımdur ki levḥi yuduḳları vaḳt ne içün yuduḳlarını (20) bile zīrā merd-i kāmil oldur ki ʿāḳıbet-bīn ola mışrāʿ-ı evvelde bu maʿnā mümkindür levḥüñ yunması vaḳtinde añlatmaḳ gerek yaʿnī ol (21) zamānda maʿlūm u ẓāhir olmaḳ gerekdür *ḫ^{v}āhend sāḫt* düzmek isterler maʿnāsınadur lākin düzseler gerekdür ve düziserlerdür (22) maʿnāsına istiʿmāl olınur *şināḫt* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur pes ʿāḳıla her şeye ki naẓar eyler

"Ve mā ḫalaḳnāküm ʿabeşen"[1057]

ḥasebince hīç (23) bir nesne ʿabeş ḫalḳ olınmaduġını bilüp anuñ īcādından maḳṣūd ne idügini mülāḥaẓa idüp ʿāḳıbet-endīşlügi elinden ḳomaya niteki (24) Mevlānā Cāmī ḥażretlerinüñ bu beyti bu maʿnāyı rūşen eyler

beyt

Dil nihādem pür-cefā çün dīdem ān ḳadd-i bülend

Berdıraḫt-ān (25) *bih ki bīned merd-i ʿāḳil çūbrā*[1058]

Çün esās-ı ḫāneī mīefgenend

çünki bir ḫānenüñ esāsını bıraġalar yaʿnī yeñiden yapmaḳ isteyeler

(26) **Evvelīn bünyādrā bermīkünend**

evvelki bünyādını ḳazarlar yaʿnī eski temelini ḳazup oradan refʿ eylerler *esās* temel maʿnāsınadur [*evvelīn* evvelki maʿnāsınadur]

Gil berārend (27) **evvel-ez ḳaʿr-ı zemīn**

evvel yirüñ dibinden gil ü ḫāk çıḳarurlar

Tā beāḫir berkeşī mā-yı maʿīn

[M135b] tā ʿāḳıbet yirden maʿīn ü şīrin āb çekersin

[1057] Sizi boş yere yarattığımızı… Mü'minûn/115.

[1058] O uzun boyu gördüğümde cefa ile ona gönül verdim. Akıllı kişi o ağaçta çöpü daha iyi görür.

(28) **Ezḥacāmet kūdegān giryend zār**

eṭfāl ḥacāmetden bisyār u zār aġlarlar ḫavfdan ve veciʿine ṣabr itmedüklerinden

Ki nemīdānend īşān (29) **sırr-ı kār**

zīrā anlar işüñ sırrını bilmezler yaʿnī ḥacāmetüñ nefʿ ü fāʾidesini bilmezler

Merd ḫod zer mīdehed ḥaccāmrā

merd-i ʿāḳil ḫod ḥaccāma (30) altun virür ḥacāmet itdügiçün

Mīnüvāzed nīş-i ḫūn-āşāmrā

ḫūn-āşām u ḫūn-rīz nīşi oḫşar yaʿnī nīşter ki ḫūn-rīzdür (31) anı eline alup oḫşar belki ne laṭīf nīşterdür diyüp medḥ eyler zīrā merd-i ʿāḳil ḥacāmetüñ nefʿ ü fāʾidesini bilür [*ḫūn-āşām* ḳan içici maʿnāsına vaṣf-ı terkībīdür lākin bunda ḳan dökici maʿnāsınadur]

Mīdeved ḥammāl (32) **zī bār-ı girān**

ḥammāl s̱aḳīl yük ṭarafına yiler [*ḥammāl* mübālaġa-yı ism-i fāʿildür]

Mīrübāyed bārrā ezdīgerān

ol s̱aḳīl yüki ġayrı ḥammāllardan ḳapar zīrā ücretüñ ḳadrini (33) bilür ol sebebden yükden ötüri saʿy u iḳdām eyler *zī zā*nuñ kesriyile bunda ṭaraf maʿnāsınadur *bār* yük maʿnāsınadur

[H105b] (1) **Ceng-i ḥammālān berā-yı bār bīn**

yük içün ḥammāllaruñ ceng ü ḫuṣūmetini gör yaʿnī ücretden ötüri biri biri ile niçe ġavġā vü ʿarbede (2) eylerler

Īn çünīnest ictihād-ı kār bīn

kāruñ ictihādı böyledür gör yaʿnī

“Ecriküm biḳadri teʿabiküm”[1059]

ḥasebince herkese s̱evāb u derecāt (3) meşeḳḳat ü zaḥmeti miḳdārı olur niteki

“Leyse lilinsāni illā mā saʿā”[1060]

bu maʿnāyı rūşen eyler *bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür

(4) **Çün girānīhā esās-ı rāḥatest**

çünki zaḥmet ü s̱ıḳletler rāḥat u raḥmetüñ sebeb ü esāsıdur

Telḫhā hem pīşvā-yı niʿmetest

[1059] Mükafatınız yorgunluğunuz mikdarıncadır.

[1060] İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.

acılar hem (5) niʿmet ü ẕevḳüñ muḳtedā ve vāsıtasıdur

Ḥuffeti'l-cennet bimekrūhātinā

cennet tezyīn oldındı bizüm mekrūhātımuzıla niteki ḥadīṯ-i şerīfde (6) vāḳıʿ olmışdur

"Ḥuffeti'l-cennetü bi'l-mekārihī"[1061]

cennet mekārihile tezyīn olındı *mekārih*den maḳṣūd tekālīf-i şerʿiyyedür pes her kimse ki (7) cennete ṭālibdür aña lāzımdur ki ṣavm u ṣalāṭ ve ṭāʿat ü ʿibādetde olup hīçbir vechile bīḥużūr u perīşān-ḫāṭır olmaya (8) mekrūḥātdan maḳṣūd tekālif-i şeriʿiyyedür

Ḳāle innī raḳībī seyyi'ü'l-ḫulḳi fedārih

Ḳultü daʿnī vechüke'l-cennetü ḫuffet (9) *bi'l-mekārih* [1062]

Ḥuffetü'n-nīrāni minşehvātinā

dūzaḫ bizüm şehevātımuzdan tezyīn olındı yaʿnī nefs ārzū itdügi leẕẕāt u şehevāt (10) ve ẕevḳ u ṣafā dūzaḫa dāḫil olmaya sebebdür pes şol kimse ki ẕevḳ u leẕẕet ve fısḳ u maʿṣiyete müdāvemet eyleye ḥüsn-i (11) iḫtiyārı ile ṭālib-i dūzaḫdur niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür

"Ḥuffetü'n-nīrānu bi'ş-şehevātinā"[1063]

*nār*dan maḳṣūd dūzaḫdur (12) bu ḫuṣūṣ şuña beñzer ki meṣelā bir gülzār u sebzezārda bir ḳuyu ola pes şol kimse ki ol gülzār u sebzezārda iḫtirāzsız (13) bībāk seyr ü temāşā ide ve çeşmi kendünüñ yolını görmeye nāgāh ol ḳapuya düşe pes şol kimse ki leẕẕāt-ı cismāniyye ve şehevāt-ı (14) nefsāniyyeye müstaġriḳ ola dūzaḫa düşmek ʿalāmetidür [*şehvāt*dan maḳṣūd nefs-i emmārenüñ ārzūlarıdur]

[N110a] Tuḫm-ı māye-āteşet şāḫ-ı terest

senüñ āteşüñ māyesinüñ tuḫmı (15) ter ü tāze budaḳdur yaʿnī senüñ dūzaḫ āteşine dāḫil olmaġuña sebeb nefsāniyyet ü şehvetiyyetüñdür *şāḫ-ı ter* tamām yirindedür [*ter* yaş maʿnāsınadur]

(16) **Sūḫte-yi āteş ḳarīn-i kevşerest**

[1061] Cennet günahlarla süslendi. (Tirmizi, Sünen, 4/693)

[1062] Bana dedi ki benim bakıcımın ahlakı kötüdür onu idare et. Dedim ki beni bırak, senin yüzün çirkinliklerle kuşatılmış cennettir

[1063] Cehennem şehvetlerimizden örtünmüştür. (Kenzü'l-Ummâl c.III, s. 594; Tirmizi, Sünen, 4/693)

15 olmaġuña HM: olmaġa N

ṭāʿat ü riyāżet āteşine yanmış kevşere ḳarīndür zübde-yi kelām budur ki dāʾim fısḳ u maʿṣiyet (17) ve ẕevḳ u niʿmetde olup ṭāʿat ü ʿibādetden **[M136a]** dūr ola ol kimse dūzaḫa ḳarībdür ve dāʾim ṭāʿat ü ʿibādet ve (18) riyāżet ü mücāhededе ola ol kimse cennete ḳarīndür

Her ki derzindān ḳarīn-i miḥnetīst

her kim ki zindānda bir miḥnet ü (19) belāya ḳarīndür

Ān cezā-yı loḳmaī vü şehvetīst

ol miḥnet bir loḳmanunuñ ve bir şehvetüñ ve ẕevḳüñ cezāsıdur yaʿnī ẕevḳ (20) ü ṣafā niteki dünyāda miḥnet ü belāya sebebdür dünyāda tenaʿum u refāhiyyet āḫiretde sebeb-i ʿaẕāb u ʿuḳūbetdür

ḥikāyet (21) bir şeyḫ mürīdlerinden birinüñ ḫānesine geldi ol mürīdüñ nāndan ġayrı bir nesnesi yoḳ idi şermendelük ile nānı (22) şeyḫüñ öñine getürdi şeyḫ ol mürīdüñ ḫacāletini bildi aña eyitdi benümle gel pes mürīdi zindāna iletdi mürīd gördi (23) ki bir kimseyi ṣalb itmege ve birinüñ elini kesmege iledürler ve birine ʿaẕāb eylerler şeyḫ mürīdine eyitdi bunlar nānıla ḳanāʿat eylemediler (24) bu belāya mübtelā oldılar

Her ki derḳaṣrī ḳarīn-i devletīst

her kim ki bir ḳaṣrda bir devlete ḳarīndür

Ān cezā-yı kārzār u miḥnetīst

(25) ol devlet bir ceng ü miḥnetüñ cezāsıdur ki pādşāhdan ötüri cengde iẓhār-ı şecāʿat idüp bahādırluḳ eyledi tā ki (26) sulṭān daḫı aña iḥsān idüp ʿālī-devlete irişdi pes bu ḳıyās üzere her kim ki nefs ü şeyṭān ʿaskeri ile (27) muḳātele vü mübārezet ide Sulṭān-ı Ḥaḳīḳī'den ḳaṣr-ı cennet ve inʿām u niʿmet bulur [*kārzār* ceng maʿnāsınadur]

Her kirā dīdī bezer ü sīm ferd

her kimi ki (28) zer ü sīmde ferd gördüñ yaʿnī ḳudret ü ġınāda ferd gördüñ bu hem vechdür her kimi ki zer ü sīmile ferd ü müteferrid (29) gördüñ [*ferd* bunda müteferrid ve lānaẓīr maʿnāsınadur]

Dān ki enderkesb-kerden ṣabr kerd

bil ki kesb eylemekde ṣabr eyledi yaʿnī vāfir sīm ü zere vuṣūl bulması iktisāb meşaḳḳatine (30) ṣabr itdüginden ötüridür Rabbü'l-erbāb ḥażretinden Ḥażret-i Mūsā'ya cevāb oldur ki çün biri birinüñ müteḳābili olan esmā ve (31) ṣıfāt-ı İlāhī kendünüñ salṭanat ve kemāl-i ḳudretini iẓhār itmek içün meẓāhir-i muḫtelife ṭaleb eylerler lācerem envār-ı cemālüñ ẓuhūrı içün (32) niteki ṣālāh u sedād ve felāḥ u reşād lāzımdur hem çünān āṣār-ı celālüñ ẓuhūrı içün ẓulm ü fesād ve baġy ü ʿinād lāzımdur (33) zīrā niteki Kerīm ü Raḥīm ü Ġaffār meẓāhir iḳtiżā eylerlerise Münteḳim ü Ḳahhār u Ḥayy maẓhar iḳtiżā eylerler ve sırr-ı ġalebe-yi ẓālimān **[H106a]** (1) ve sebeb-i giriftār-ı muḫlişān oldur ki behişt mekrūhātıla ve dūzaḫ şehevātıla müzeyyendür ve benüm raḥmetüm ki ġażabum üzere sebḳat (2) itmişdür niteki bu ḥadīṣ-i ḳudsī anı beyān eyler pes bu ḥadīṣ-i şerīfüñ muḳteżāsı budur ki ehl-i behişt ehl-i dūzaḫdan (3) ziyāderek ola ḥūrīler ve ġılmānlar ve vildān iʿtibārı ile ehl-i behişt ziyāderek olur melā'ike daḫı maẓharı raḥmetdür (4) pes

"Sebeḳat raḥmetī ʿalāġażabī"[1064]nüñ

sırrı ziyāde rūşen ü ẓāhir olur bu sebebdendür ki bāb-ı behişt sekiz ve bāb-ı dūzaḫ (5) yedidür pes ẓālimlere ġalebe vü şevket ve ṭāġīlere ḳudret ü miknet gerek tā ki muḫlişler anlaruñ ārzū semtine giriftār olup (6) ol vāsıṭa ile cennete müsteḥaḳ olurlar zīrā her bir miḥnet bir maḥabbete ve her bir belā bir velāya ve her bir cerāḥat bir rāḥata ve her bir ġam (7) bir sürūra ve her bir elem bir ḥużūra sebebdür pes ḫalḳdan baʿżı kimse ṭāʿat ü ʿibādet sebebi ile raḥmet bulur ve baʿżı kimse (8) ẓālimlerüñ ẓulmi vāsıṭasıyıla rāḥat-ı ebedīye vāṣıl olurlar lacerem maẓlūmlar ẓālimlerüñ ẓulmi sebebi ile rifʿat ü derecāt (9) bulup ṣevāb u ḥasenāta irişürler

Bīsebeb bīned çü dīde şüd güẕār

sebebsiz görür çünki anuñ çeşminüñ ʿālem-i İlāhī cānibine (10) güẕār u ʿubūrı ola yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī nūrı ile çeşm-i dili rūşen olan kimse cemīʿ nesneyi müsebbibden görür esbābdan (11) görmez

---

[1064] Rahmetim gazabımı geçti. (Buhârî, Sahih, 6/2745)

4 ziyāde rūşen ü ẓāhir olur HM: ziyāde rūşendür ki meẓāhir olur N

5 ġalebe vü şevket HM: ġaleb-i şevket N

5 ḳudret ü miknet HM: ḳudret ü ḳuvvet N

Tū ki derḥissī sebebrā gūş dār

sen ki ʿālem-i ḥisdesin sebebi ḥıfẓ ṭut yaʿnī sen ki henüz esbābdan ḫalāṣ (12) olup müsebbibü'l-esbāba vuṣūl bulmamışsın

"Leyse lilinsāni illā māsaʿā"[1065]

ḥasebince maḳām-ı esbābdan dūr olma [*gūş* bunda ḥıfẓ maʿnāsınadur]

(13) **Ān ki bīrūn ezṭabāyiʿ cān-ı üst**

ol kimse ki anuñ cānı ṭabāyiʿ ü ʿanāṣırdan bīrūndur yaʿnī beşeriyyetden necāt bulup (14) melekiyyet mertebesine irişmişdür

Manṣıb-ı ḫarḳ-ı sebebhā ān-ı üst

ḫarḳ sebebler manṣıbı anuñ mülkidür yaʿnī ḫarḳ-ı ʿādet ki murād (15) kerāmetdür velīye münḥaṣırdur biiẕnillāh ḫilāf-ı ʿādet her ne isterise itmege ḳādirdür zīrā müsebbibü'l-esbābı müşāhede idüp (16) aña ḳurb ḥāṣıl eylemişdür

Bīsebeb bīned ni ezāb u giyā

[M136b] sebebsiz görür āb u giyāhdan görmez [*giyā* aşlında *giyāh*dur ki ḳāfiye içün *hā* ḥaẕf olınmışdur]

Çeşm çeşme-muʿcizāt-ı enbiyā

(17) ṣāḥib-dilüñ çeşmi enbiyānuñ muʿcizātı **[N110b]** çeşmesi yaʿnī enbiyādan ẓāhir olan muʿcizātı ṣāḥib-i başīret olan kimse esbābdan (18) görmez belki müsebbibü'l-esbābdan görür zīrā muʿcizāt u kerāmāta esbābuñ müsāʿadesi yoḳdur

Īn sebeb hem çün ṭabībest ü ʿalīl

(19) bu sebeb ṭabīb ü marīż gibidür yaʿnī ṭabībüñ muʿālecesi ẓāhirde marīżüñ ṣıḥḥatine sebeb olur lākin ḥaḳīḳatde ṣıḥḥat ü şifā Ḥażret-i (20) Ḫudā'dandur [*ʿalīl* marīż maʿnāsınadur]

Īn sebeb hem çün çerāġest ü fetīl

[1065] İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.

18 müsebbibü'l-esbābdan N: müsebbibden

bu sebeb çerāġ u fetīl gibidür yaʿnī rūşenlük ẓāhirde egerçi çerāġdandur (21) revġan u fetīl vāsıṭası ile lākin ḥaḳīḳatde Ḥażret-i Bārī'nüñ feyżinüñ eşeridür pes ʿamel mūcib-i cennet degüldür belki (22) bahāne-yi faż̧l u raḥmetdür

Şeb çerāġatrā fetīlī-nev betāb

gice ḫāneñi rūşen idici çerāġuña bir yeñi fetīl bük yaʿnī ḫāne-yi dilüñi (23) rūşen ü münevver itmek içün ẕikr ü ṭāʿatde şebüñi iḥyā eyle

Pāk dān z'īnhā çerāġ-ı āftāb

āftābuñ çerāġını bunlardan pāk (24) bil yaʿnī āftāb revġan u fetīle muḥtāc olmaduġı gibi Ḥażret-i Bārī daḫı cemiʿ-i melā'ike ve ins ü cinnüñ ṭāʿatinden müstaġnīdür (25) hīç bir vechile iḥtiyācı yoḳdur zīrā ġaniyyün ʿani'l-ʿālemīndür

Rev tu keh-gil sāz behr-i saḳf-ı ḫān

yüri sen ḫānenüñ saḳfından (26) ötüri keh-gil düz [*saḳf* ṭam maʿnāsınadur]

Saḳf-ı gerdūnrā zikeh-gil pāk dān

felegüñ saḳfını keh-gilden pāk ü müstaġnī bil yaʿnī āb u gilden binā (27) olınan ḫānenüñ taʿmīr ü meremmeti iḥtiyācı olup felegüñ taʿmīr ü meremmete iḥtiyācı olmaduġı gibi ṭāʿat ü ṣevāba iḥtiyāc (28) ṭāʿat idicilerüñdür Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ iḥtiyācı yoḳdur *keh-gil* ṣamanlı balçuḳ maʿnāsınadur *ḫān* bunda ḫāne maʿnāsınadur (29) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ʿādeti bu idi ki Meṣnevī-yi Şerīf'üñ naẓmı zamānında her ne ḥādiṣe ki vāḳıʿ olurıdı ve her ne ḫuṣūṣ ki (30) ẓuhūr bulurıdı anı naẓma getürüp pend ü maʿrifet buyururıdı meger bu kitābuñ naẓmı zamānında çünki bu maḥalle irişdi (31) şeb idi ittifāḳ rūz olup ol şeb ḫalvetinüñ ṣafāsı fevt oldı andan şikāyet idüp dir lākin ḥaḳīḳatde (32) şikāyet degüldür belki müşāhede-yi cemāl-i İlāhī'den cüdā olduġından ötüri taḫazzün ü taḥassür ıẓhār eyler ġayrları taḥrīż itmek (33) ṭarīḳi ile yāḫud murādı temṣīl ola taḥḳīḳ olmaya ki ġaraż bir ḥālden bir ḥāle intiḳāldür maʿrifet-i İlāhiyye'ye delālet idüp **[H106b]** (1) bir ġayrı maṭlaba duḫūl ṭarīḳi ile

[M137a] Āh ki çün dildār-ı mā ġam-sūz şüd

çün bizüm dildārımuzdan ġamı izāle idici oldı [*āh* ziyāde çekilmez vezn içün]

Ḫalvet-i (2) **şeb dergüẕeşt ü rūz şüd**

āh ki ḫalvet-i şeb geçdi ve rūz oldı yaʿnī rūz ẓāhir olmaġıla müşāhede-yi viṣālden hüveydā (3) olan ẕevḳ u ṣafā gitdi bunda tenbīh budur ki ṭāʿat ü ʿibādet şebde olmaḳ gerekdür tā ki kudūret-i riyādan dūr olup ṣafā-yı (4) ḫāṭır müyesser ola zīrā ʿāşıḳlaruñ miʿrācı şebdür niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ ḥażretleri bu iki beytile meẕkūr maʿnāya işāret eyler *şiʿr*

(5) *Rūz derkesb-i hüner gūş ki mīḫorden rūz*
Dil çün āyine derjeng-i ẓalām endāzed
Ān zaman vaḳt-i mey-i ṣubḥ fürūzest (6) *ki şeb*
Gird-i ḫargāh-ı ufḳ perde-yi şām endāzed [1066]

*āh ki*nüñ irtibāṭı mışrāʿ-ı sāniye olduġından ötüri mışrāʿ-ı şāniye (7) ḳayd olındı zīrā taḥassür dildāruñ ġam-sūz olmasına degüldür belki ḫalvet-i şebüñ fevt olmasından ötüridür

Cüz beşeb ḫalvet (8) **nebāşed māhrā**

māha şebden ġayrıda ḫalvet olmaz zīrā māh rūzda olmaz

Cüz bederd-i dil mecū dil-Ḫᵛāhrā

dil-Ḫᵛāhı göñül (9) derdinden ġayrı ile isteme yaʿnī Ḥażret-i Bārī'nüñ ḳurb u viṣālini ve müşāhede-yi cemālini derd-i dilden ġayrı bir nesne ile ṭaleb (10) eyleme zīrā Ḫudā-yı Teʿālā ḳalbe nāẓırdur kimüñ ki ʿışḳ u derdden behresi yoḳdur aña bu ḥāletden naṣīb yoḳdur ʿāşıḳdan (11) ṭaleb muḳarrer olduḳda beherḥāl ṭaraf-ı maʿşūḳdan hem ṭaleb muḳarrerdür pes merdde derd gerekdür ki firāḳ derdine dermān (12) ola [*dil-Ḫᵛāh* vaṣf-ı terkībīdür] *beyt*

ʿĀşıḳ ki şüd geh yār beḥāleş naẓar nekerd
Ey Ḫᵛāce derd nīst ü ger ne ṭabīb hest [1067]

ve niteki Dīvān-ı Hilālī'de (13) vāḳıʿdur *beyt*

ʿĀşıḳān her çend müştāḳ-ı cemāl-i dilberend
Dilberān berʿāşıḳān ezʿāşıḳān ʿāşıḳterend [1068]

---

4 şiʿr M: rubāʿī N, H-

[1066] İşit ki hüner elde etmede gün günü yer. Gönül ayna gibi karanlık pasına düşer. O sabah meyinin parlak vaktidir ki gece ufuk çadırının etrafına akşam perdesini indirir.

7 **ḫalvet** H: **cilve** MN

8 ḫalvet H: cilve MN

8 māh rūzda olmaz H: māh rūzda revnaḳ u leṭāfet bulmaz MN

[1067] O âşık ki yâr kimi zaman onun hâline nazar etmez. Ey efendi eğer tabip yoksa da dert değildir.

[1068] Âşıklar her ne kadar dilberin cemaline müştak ise de dilberler âşıklara âşıklardan fazla âşıktır.

Terk ʿĪsā kerde (14) **ḫar perverdeī**

ʿĪsā'yı terk eylemiş ḫar beslemişsin

Lācerem çün ḫar birūn-ı perdeī

bu sebebden ḫar gibi perdeden ṭaşrasın yaʿnī (15) ṭāʿat ü ʿibādet ve mücāhede ve riyāżet ki sebeb-i ḥuṣūl-i rūḥāniyyetdür andan iʿrāż idüp nefsāniyyet ü cismāniyyet cānibine muḳayyed (16) olmışsın lācerem dergāh-ı İlāhī'den dūr u mehcūrsın *ʿīsā*dan murād rūḥdur *ḫar*dan maḳṣūd tendür lākin nefs biledür niteki (17) Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri maḳṣūd ten idügini bu beytile rūşen eyler *beyt*

Meperver ten er merd reʾy ü hüşī

Ki ūrā çü (18) *mīperverī çü küşī*[1069]

Ṭāliʿ-i ʿĪsīst ʿilm ü maʿrifet

ʿilm ü maʿrifet ʿĪsā'nuñ naṣīb ü ṭāliʿidür

Ṭāliʿ-i ḫar nīst ey tū ḫar-ṣıfāt

[N111a] ʿilm ü (19) maʿrifet ḫaruñ naṣīb ü ṭāliʿi degüldür ey kimse sen ḫar-ṣıfatsın ol sebebden sende ʿilm ü maʿrifet ve rūḥāniyyet yoḳdur [*ḫar-ṣıfatī* taḳdīrindedür]

(20) **Nāle-yi ḫar biş'nevī raḥm āyedet**

ḫāruñ nālesini işidürsün saña raḥm gelür yaʿnī nefs ü tenüñ şehevāt u maḳṣūdātı ḥāṣıl olsun (21) içün nāle vü taḳażā eylerler sen anlara teraḥḥum eylersin

Pes nedānī ḫar ḫarī fermāyedet

pes bilmezsin ki ḫar saña ḫarluk buyurur yaʿnī ġāfil (22) ü bīḫabersin ki nefs ü ten seni nefsāniyyet ü ḥayvāniyyet ṭarafına çeker

Raḥm berʿĪsā kün ü berḫar mekün

ʿĪsā üzere teraḥḥum eyle ve ḫar üzere (23) teraḥḥum eyleme yaʿnī rūḥ cānibine muḳayyed ol nefs ü ten cānibine muḳayyed olma [*mekün* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ṭabʿrā berʿaḳl ḫod server mekün

[1069] Eğer akıl ve rey sahibi isen teni besleme; çünkü onu beslersen öldürmüş olursun.

ṭabʿuñı kendü ʿaḳluñ üzere (24) server ü ġālib eyleme yaʿnī ḫ[v]āb u ḫor sebebi ile ṭabīʿat-ı ḥayvāniyyeyi ʿaḳl-ı meʿād üzere ḥākim ü ḥavāle eyleme zīrā saña andan küllī ziyān (25) vardur *şiʿr*

Hemī mīredet ʿĪsa ezlāġarī

Tu derbend-i ānī ki ḫar perverī

Bedīn ey fürū-māye dünyā meḫar

Cev-i ḫar beİncīl (26) *ʿĪsā meḫar*[1070]

Ṭabʿrā hil tā bigiryed zār zār

ṭabʿı ḳo tā zār zār aġlaya ve aḳluñ mġlūbı ola

Tu ezū bis'tān u vām-ı cān güzār

sen ṭabʿdan (27) al ve cānuñ farżını edā eyle yaʿnī çoḳ zamāndur ki ṭabʿuñuñ maġlūbı olup cismāniyyet mertebesinde ḳalduñ ve rūḥāniyyet ḥālātını żāyiʿ eyledüñ (28) şimdi ol ṭabʿ ārzūsı ile güẕer iden evḳātuñ telāfīsi içün ṭabʿ u cismāniyyet cānibini terk idüp rūḥāniyyet cānibine saʿy u iḳdām (29) eyle tā ki rūḥuñ żāyiʿ olmış ḥāletini edā itmege ḳādir olasın niteki Ḥażret-i Mevlānā bu beytile icmāl ṭarīḳi ile ol beytüñ mażmūnına (30) işāret buyurur

Sālhā ḫar-bende būdī bes büved

niçe yıllar ḫar-bende olduñ yeter yaʿnī çoḳ zamāndur ḫar nefsüñ bendesi olup cān u (31) dilden anuñ ḫidmetindesin

Z'ān ki ḫar-bende ziḫar vāpes büved

zīrā ki ḫar-bende ḫardan ardda olur zīrā ḫar-bende ḫādim ve ḫar maḫdūmdur pes (32) maḫdūm ḫādimden muḳaddemdür [*ḫar-bende* eşege ve ḳatıra tīmār idici maʿnāsınadur] *beyt*

Meper ṭāʿat-i nefs-i şehvet-perest

Ki her sāʿateş ḳıble-yi dīgerest [1071]

---

25 şiʿr M: rubāʿī N, H-

[1070] Îsâ, zayıflıktan dolayı ölüyor. Sen ise onun bendinde eşek besliyorsun. Şimdi ey alçak dünyayı yeme eşeğin arpasını ye İncil ile Îsâ'yı yeme.

32 maḫdūm N-

[1071] Şehvet-perets nefsin emri altında uçma; çünkü onun her saati farklı bir kıbledir.

Z’āḫirū hünne murādeş (33) **nefs-i tust**

*āḫirū hünne*den ol Rasūl’üñ murādı senüñ nefsüñdür niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

“Aḫḫirū hünne ḫayṣü **[H107a]** (1) *aḫḫara hünnallāhe”*[1072]

ẓāhir maʿnāsı budur ki namāz ṣaflarında nisā āḫir ṣafda ṭurmaḳ gerekdür ve ḥaḳīḳatde maḳṣūd nefsdür

K’ū beāḫir bāyed ü (2) **ʿaḳlet nüḫust**

ki ol nefs āḫir ve senüñ ʿaḳluñ evvel gerek yaʿnī cemīʿ-i ḫuṣūṣda nefs ʿaḳla tābiʿ olmaḳ gerekdür tā ki nefs ü şeyṭān (3) mekrinden necāt bulmaġa imkān ola ʿaḳldan murād ʿaḳl-ı maʿād idügi bu beytde ẓāhirdür [*nüḫust* evvel maʿnāsınadur]

Hem-mizāc-ı ḫar şüdest īn ʿaḳl-ı pest

(4) bu pest ü denī ʿaḳl ḫarıla hem-mizāc u dem-sāz olmışdur yaʿnī ʿaḳl-ı maʿāş nefsile hem-meşreb ü hem-meẕhebdür

Fikreş īn ki çün ʿalef āred (5) **bedest**

ol pest ʿaḳluñ fikri bu ki niçe ʿalef ele getüre yaʿnī ʿaḳl-ı maʿāşuñ fikri cismāniyyet ü ḫayvāniyyet cānibindedür rūḥāniyyet (6) ṭarafından degüldür zīrā nefsile tamām münāsebeti vardur pes maʿlūm oldı ki teḳaddüm ü taṣaddura liyāḳati olan ʿaḳl-ı maʿāddur ki (7) āḫir-bīn ve āḫir-endīşdür *ḫar*dan maḳṣūd nefs ü tendür ʿalef ẕikri ḫar münāsebeti iledür ve illā maḳṣūd dünyānuñ niʿmet ü māl (8) ve cāh u manṣıbıdur

Ān ḫar-ı ʿĪsā mizāc-ı dil girift

ol ʿĪsā’nuñ ḫarı ḳalbüñ mizāc u ḫūyını ṭutdı yaʿnī Ḥażret-i ʿĪsā’nuñ ḫarı ki (9) Ḥażret-i ʿĪsā’nuñ merkūbı idi anuñ muḳārenetinüñ teʾşīrinden ḳalbile hem-ḫūy oldı

Dermaḳām-ı ʿāḳılān menzil girift

ʿāḳıllaruñ (10) maḳāmında menzil ṭutdı yaʿnī Aṣḥāb-ı Kehf’üñ kelbi anlaruñ muḳārenetinden ʿāḳıbet ādemī şekl olup cennete girse gerekdür ḫar-ı ʿĪsā daḫı (11) anuñ ḫidmetinde olmaḳluğuñ yümninden ʿāḳıbet ādemī-şekl olup dāḫil-i cennet olısardur

Z’ān ki ġālib ʿaḳl būd u ḫar żaʿīf

[1072] Kadınları geri bırakın; çünki Allah onları geri bıraktı. (Taberanî, El-Mu’cemu’l-Kebir, 9/295, Mektebetü’l-İlmi ve’l-Hikem, Musul, 1983.)

zīrā ki (12) ʿaḳl ġālib ve ḫar żaʿīf idi

Ezsüvār-ı zeft gerd u ḫar naḥīf

niteki ẓāhirde cesīm ü şāḳīl süvārdan ḫar naḥīf ü żaʿīf olur (13) yaʿnī ʿaḳl ki ḳavī vü ġālib ola nefs żaʿīf ü maġlūb olur niteki Ḥażret-i ʿĪsā nebīlügi iʿttibārı ile aḳvā olduġından (14) merkūbı olan ḫar cemīʿ-i ḫuṣūṣda aña rām u muṭīʿ idi zübde-yi **[M138a]** kelām budur ki ʿaḳl ḳavī ve ġālib olurısa nefsi maġlūb idüp (15) kendüsine döndürür nefs ḳavī ve ġālib olurısa ʿaḳlı maġlūb u zebūn idüp kendüsine tābiʿ ḳılur zīrā

"Eṭ-ṭabīʿatü sārıḳatün"[1073]

(16) ḥasebince muṣāḥabet ü muḳārenetile fāsıḳ şuleḥā ile iḫtilāṭ eylese ṣāliḥ olur ṣāliḥ feseḳa ile muṣāḥabet eylese fāsıḳ olur (17) niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretlerinüñ bu ḳıṭʿasında iki ṭaraf ẕikr olınmışdur *ḳıṭʿa*

Bābedān yār geşt hem-ser-i Lūṭ

Ḫanedān-ı (18) *nübüvveteş güm şüd*

Seg-i Aṣḥāb-ı Kehf rūzī çend

Pey-i nīkān girift ü merdüm şüd[1074]

Derżaʿīfī ʿaḳl-ı tū ey ḫar-bahā

ammā senüñ (19) ʿaḳluñuñ żaʿīflüginden ey ḫar-bahā yaʿnī ey sefele vü bīḳadr

Īn ḫar-ı pejmürde geştest [N111b] ejdehā

bu senüñ pejmürde vü żaʿīf ḫaruñ ejderhā (20) olmışdur yaʿnī cemīʿ-i ḫuṣūṣda nefsüñ ʿaḳluñ üzere ġālib olduġından rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetden dūr olup maʿṣiyet (21) ü şehvet ve tenaʿum u ẕevḳ u ṣafādasın mışrā-ı evvelde bu hem vechdür ve bu vech üzere *ezżaʿīfī* taḳdīrindedür ve senüñ (22) ʿaḳluñ żaʿīflüginden ey denī vü nāḳış *beyt*

ʿİnān-bāz-pīçān-i nefs ezḥarām

Bemerdī ziRüstem güẕeştend ü Sām[1075]

(23) **Ger ziʿĪsā geşteī rencūr-dil**

[1073] Fıtrat hırsızdır.

[1074] Lût'un eşi kötülerle dost oldu. Onun nübüvvetinin hanedanı kayboldu. Ashab-ı Kehf'in köpeği ise birkaç gün iyilerin izinden gitti ve insan oldu.

[1075] Nefsin kıvrım kıvrım dizginleri haramdandır. Yiğitlikle Rüstem ve Sâm'dan geçtiler.

eger ʿĪsā'dan rencūr-dil olmış iseñ yaʿnī mürşid saña riyāżet emr itdüginden perīşān-ḫāṭır ve (24) ḫaste-dil olduñısa

Hem ezū ṣıḥḥat resed ūrā mehil

hem ṣıḥḥat ol mürşidden irişür anı terk eyleme zīrā mürşid-i kāmil ṭabīb-i ḥāẕıḳ (25) gibidür

"Küllü mürrün devā'ün"[1076]

ḥasebince niteki bīmāra acı şerbet virür şifā ḥāṣıl olsun içün mürşid-i kāmil daḫı ıṣlāḥ-ı nefs içün (26) mürīde riyāżet buyurur pes şifā ḳalbüñ ümīdi ile cemīʿ-i ḫuṣūṣda lāzımdur ki mürīd inḳıyād u iṭāʿat üzere ola tā ki ḳurb u (27) viṣāl-i İlāhī'ye mānic olan derdler andan refʿ olup sezāvār-ı dergāh-ı eḥadiyyet ve şāyeste-yi bārgāh-ı ṣamediyyet ola [*mehil* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çüni ey ʿĪsā vü (28) **ʿĪsā-dem zirenc**

ey ʿĪsā nefeslü ʿĪsā renc ü meşaḳḳatden nicesin yaʿnī ey mürde-dilleri ḥayāt-ı bāḳiyye ile iḥyā idici mürşid-i kāmil (29) münkirlerüñ inkārından perīşān u rencīde olma

Ezdevā neb'ḫaşī-yi ʿĪsā nezenem pīş-i tu dem

Zān ki derrūḥ-fezāyī çü (30) *lebet māhir nīst*[1077]

ḥikāyet evliyā'ullāhdan bir kimse eyitmiş ki ḥayāt-baḫşluḳda ben ʿĪsā'dan ziyādeyüm anda ḫāżır (31) olanlara bu söz ziyāde ʿacīb geldükde ol velī eyitmiş ki Ḥażret-i ʿĪsā iḥyā itdügi kimseye fenā muḳarrerdür zīrā ḥayāt-ı cismānīdür ben (32) iḥyā itdügüm kimseye fenā yoḳdur anuñ ḥayātı bāḳīdür zīrā rūḥānīdür hīç bir vechile aña fenā ṭārī olmaz Mevlānā Cāmī ḥażretlerinüñ (33) Nefeḥātü'l-Üns nām kitābında böyle mesṭūrdur

Ki nebūd endercihān bīmār genc

zīrā cihānda mārsız genc olmadı niteki bu beytden **[H107b]** (1) ẓāhirdür [*genc* kāf-ı Fārisī iledür]*beyt*

Cevr-i düşmen çi küned ger nekeşed ṭālib-i dōst

Genc ü mār u gül ü ḫār u ġam u şādī behemend[1078]

[1076] Her acı devadır.

[1077] Îsâ'nın bahşetmediği devadan senin önüne koyamam zira o ruhu ferahlatmakta senin dudağın kadar mahir değildir.

[1078] Eğer dostu talep etmeseydi düşmanın eziyeti ne yapabilirdi. Hazine ve yılan, gül ve diken, gam ve mutluluk hep aynıdır.

Çüni ey ʿĪsā (2) **zidīdār-ı yehūd**

ey ʿĪsā yehūduñ dīdārından nicesin ḫiṭāb mürşidedür ki zamānede olan bed-baḫtlaruñ elinden renc ü ʿanādadur (3) yehūd ẕikri ʿĪsā münāsebeti iledür ki ol ḳavm-i nāpāk Ḥażret-i ʿĪsā'yı ḳatl eylemege ḳaṣd eylediler lākin

"Bel-refeʿahullāh"[1079]

ḥasebince felek-i (4) çārīme iletdi

Çüni ey Yūsuf zimekkār u ḥasūd

ey Yūsuf mekkār u ḥasūddan nicesin *mekkār u ḥasūd*dan murād birāderān-ı Yūsuf'dur (5) ve Ḥażret-i Yūsuf'uñ birāderlerinüñ **[M138b]** elinden ne belālar çekdügini ve renc ü ʿanālara irişdügini ḫalḳ-ı ʿālem bilürler ḫiṭāb mürşidedür ki (6) kendü ʿaşrında şeyḫ ü mürşid nāmında olan dergāh-ı İlāhī'den dūr ve dünyā-perest ḥussāduñ elinden zaḥmet ü meşaḳḳatdedür Bāyezid-i Besṭāmī (7) ḥażretleri gibi ki zındīḳdür diyü yedi kerre şehrinden iḫrāc eylediler zīrā belā enbiyā vü evliyā ve bir miḳdar Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a teḳarrübi olanlar içündür (8) niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden ẓāhirdür

"El-belā'ü lilenbiyā'i ṯümme lilevliyā'i ṯümme'l-emṯālü fe'l-emṯelü"[1080]

bu beytlerden murād evliyānuñ derd ü belā (9) ve renc ü ʿanā çekdüklerin işʿārdur nādān u tīre-dil ʿavāmuñ elinden farażā evliyāya ṭaʿn u daḫl iden ʿulemā ve meşāyıḫ ise bu ḫuṣūṣda (10) ʿavāmdandur anlaruñ ḥaḳḳında isnād ānuñ ġavrına vuṣūl bulmaġa iḳdām-ı tām ve ihtimām-ı tamām itmedüklerinden ötüri [*çünī*de *yā* vaḥdet içündür]

(11) *Pīrāhenī ki āyed ezū būy-ı Yūsufem*

Tersem berāderān ġayūreş ḳabā künend[1081]

Tu şeb u rūz ezpey-i īn ḳavm-i ġumr

sen rūz u şeb bu ḍāll ü (12) güm-rāh ḳavmden ötüri

Çün şeb ü rūzī meded-baḫşā-yı ʿömr

[1079] Bilâkis, Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Nisâ/158.

[1080] (En şiddetli) Bela peygamberlere, sonra evliyalara sonra devamındakilere (gelir). (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 1/172)

10 vuṣūl N-

[1081] Benim Yusuf'umun kokusundan gelen bir gömleği korkarım ki biraderler onu kıskanmakla yıpratırlar.

şeb ü rūz gibi ʿömre meded bağışlayıcısın yaʿnī ʿale'd-devām bu ḳavme (13) ḥayāt iḥsān idicisin şeb ü rūzuñ ʿömre meded-baḫşāy olması ʿömr şeb ü rūzuñ mürūrı ile olduġı iʿtibār üzeredür (14) *rūzī*de olan yā-yı ḫiṭāb ʿömre maṣrūfdur ki *"Çü şeb ü rūz meded-baḫşā-yı ʿömrī"* taḳdīrindedür [*meded-baḫşā* vaṣf-ı terkībīdür]

Çüni ezṣafrāniyān-ı bīhüner

(15) ey ṭabīb-i cān hünersiz ṣafrāīlerden nicesin [*ṣafrāniyān*den maḳṣūd bunda şevḳ u ẕevḳde olan dünyā-perestlerdür]

Çi hüner zāyed zişafrā derd-i ser

ṣafrādan ne hüner ṭoġar baş aġrısı ṭoġar yaʿnī ṣafrādan (16) ṣudāʿ ḥāṣıl olduġı gibi saña anlardan zaḥmet ve derd-i serden ġayrı bir nesne ḥāṣıl olmaz

Tū hemān kün ki küned ḫurşīd şarḳ

(17) ammā sen hemān anı eyle ki maşrıḳ āftābı eyler ki cihānı pür-nūr idüp nūrānī eyler ve cemīʿ-i menāfiʿ u fevāʾidüñ ẓuhūr u neşv ü nemāsına sebeb olur

(18) **Mā nifāḳ u ḥīle vü düzdī vü zerḳ**

bizüm nifāḳ u ḥīlemüze ve düzdlük ve zerḳımuza bu vech üzere *"Nifāḳ u ḥīle vü düzdī vü zerḳ-i mā"* (19) taḳdīrinde olur bu hem vechdür biz nifāḳ ve ḥīle ve düzdlük ve zerḳ ehline bu iʿtibār üzere *"Mā ehl-i nifāḳ u ḥīle vü düzdī vü* (20) *zerḳrā"* **[N112a]** taḳdīrinde olur zübde-yi kelām budur ki bizde ḳabāḥat ü ḥabāṯet ve ḥīle vü ḫudʿa ve nifāḳ u riyādan ġayrı nesne yoḳdur ammā sen luṭf-ı firāvān ve (21) kerem-i bīpāyānuñdan feyż ü irşāduñı dirīġ ṭutmayasın deryā-yı nūra lāyıḳ olan budur [*zerḳ* riyā maʿnāsınadur]

ḥikāyet (22) Maʿrūf-ı Kerḫī ḥażretleri mürīdleri ile Dicle kenārında gideridi feseḳadan bir cemāʿati gördi ki bir zevraḳda oturup def ü neyile (23) ẕevḳ u ṣafāda olup terennüm eylerleridi mürīdleri eyitdiler bu fāsıḳlar üzere bir bed-duʿā eyle tā ki ġarḳ olalar Maʿrūf-ı (24) Kerḫī ḥażretleri ellerini duʿāya ḳaldurup eyitdi ey Ḫudā dünyāda niteki bunlar şevḳ u ẕevḳ u sürūrdadur āḫiretde daḫı bunları şevḳ u ẕevḳ u sürūrda eyle mürīdleri (25) eyitdiler fāsıḳlara böyle duʿā gerekmezidi Maʿrūf ḥażretleri eyitdi fāsıḳlara böyle duʿā gerekdür tā ki Ḫażret-i Ḫudā (26) anlara tevbe ve ṣalāḥ u ṭāʿat virüp ehl-i behiştden ide

---

24 şevḳ u ẕevḳ u sürūrdadur āḫiretde daḫı bunları H-

Tu ʿasel mā sirke derdünyā vü dīn

dünyā ve dīnde sen ʿaselsin (27) ve biz sirkeyüz yaʿnī sen dīn iʿtibārı ile ʿasel gibisin ve biz dünyā iʿtibārı ile sirke gibiyüz [*ʿaselī* taḳdīrindedür]

Defʿ-i īn ṣafrā büved sirkengübīn

bu ṣafrānuñ (28) **[M139a]** defʿi sirkengübīndür yaʿnī ṣafrānuñ żararını sirkengübīn defʿ itdügi gibi bizüm nefs ü şeyṭāndan olan żararlarımuzı sen defʿ eylersin (29) ḫiṭāb mürşidedür nefs ü şehvet-perestlügi ṣafrāya ve nefs-perest ve şehvet-perestleri ṣafrāyīlere teşbīh idüp mürşidi (30) ʿasele ve ol ṭāʾifeyi seyyiʾü'l-ḫulḳ olduġından ötüri sirkeye teşbīh eyledi niteki ʿasel ve sirkenüñ ictimāʿı sirkengübīn olup (31) dāfiʿ-i ṣafrādur mürşid ki ʿasel meşābesindedür ve ḫalḳ sirke meşābesindedür ikisinüñ ictimāʿından bir ḥālet peydā olur ki (32) nefʿ-i maḥżdur sirke meşābesinde olanlara bunda tenbīh budur ki ḫalḳ-ı ʿālem niteki enbiyāya muḥṭāclardur evliyāya daḫı muḥtāclardur

(33) **Sirke efzūdīm mā ḳavm-i zaḫīr**

biz zaḫīr marażına mübtelā olmış ḳavm sirke ziyāde eyledük ḥālā ki sirke bize żararludur

Tu ʿasel befʾzā [H108a] (1) **keremrā vā megīr**

sen ʿasel ziyāde eyle keremüñi dirīġ ṭutma *zaḫīr* iç aġrısıdur

Īn sezīd ezmā çünān āmed zimā

bizden bu lāyıḳ oldı (2) bizden ancılayın geldi yaʿnī

"Küllü ināʾin yeteraşşaḥu bimā-fīhi"[1082]

ḥasebince bizden ẓāhir olan ḳabāḥat ü ḫabāṣetdür [*sezīd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Rīg enderçeşm çi efzāyed (3) **ʿamā**

çeşmde ḳum ne ziyāde eyler körlük ziyāde eyler yaʿnī çeşmde olan ḳum gibiyüz

Īn sezed eztū eyā küḥl-i ʿazīz

ey ʿazīz küḥl (4) senden bu lāyıḳdur

---

1 **Tu ʿasel bifezā keremrā vā megīr**
sen ʿasel ziyāde eyle keremüñi dirīġ ṭutma *zaḫīr* iç aġrısıdur N-

[1082] Her kap içindekini sızdırır.

Ki biyābed eztu her nāçīz çīz

ki her lāşey senden nesne bula yaʿnī saña lāyıḳ olan budur ki fısḳ u maʿṣiyetden (5) pest ü pāy-māl olanlar senden irşād u terbiyyete maẓhar olup dergāh-ı İlāhī'nüñ maḳbūli olalar

Z'āteş-i īn ẓālimānet dil kebāb

(6) bu ẓālimlerüñ āteşinden senüñ göñlüñ kebābdur

Eztu cümle ihdi ḳavmī büd ḫiṭāb

senden cümle ḫitāb u kelām *"ihdi ḳavmī"* oldı (7) niteki Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem mübārek dişine Uhud cenginde kāfirlerden cerāḥat irişdükde bed-duʿa itmeyüp belki (8) ziyāde teraḥḥumından

"Allāhümme ihdi ḳavmī feinnehū lāyaʿlemūn"[1083]

didügi gibi sen daḫı egerçi ol ẓālimlerden göñlüñ pür-ḫūn u ḫarāb olup (9) ḥadden ziyāde cevr ü cefāların çekersin lākin ziyāde luṭf u kerem ü merḥametüñden anlara ʿale'd-devām ḫayr duʿā eylersin *dilet kebābet* (10) taḳdīrindedür baʿż-ı nüsaḫda *büd ḫiṭāb* yerine *dür ḫiṭāb* vāḳıʿdur [*büd būd*dan muḫaffefdür]

Kān-ı ʿūdī dertu ger āteş zenend

ʿūduñ kānısın eger saña āteş (11) uralar

Īn cihān ezʿıṭr u reyḥān pür-künend

bu cihānı laṭīf rāyiḥa vü reyḥāndan pür eylerler yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālemden saña żarar u (12) elem irişdükçe senden anlara nefʿ-i firāvān ve fāʾide-yi bīpāyān irişür ʿūd āteşe yanduḳça ġayrlar rāyiḥa-yı ṭıbbiyye irişdügi (13) gibi baʿż-ı nüsaḫda *pür-künend* yirine *āgenend* vāḳıʿdur doldururlar maʿnāsına

Tū ne ān ʿūdī k'ezāteş kem şeved

sen ol ʿūd degülsün ki (14) āteşden nāḳış u nāpeydā ola [*ʿūdī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Tū ne ān rūḥ ki esīr-i ġam şeved

sen ol rūḥ degülsün ki ġamuñ esīri ola ḫiṭāb mürşid-i kāmiledür ki

---

[1083] Ey Allah'ım! Kavmime hidāyet zira onlar bilmiyorlar. (Müslim, Sahih, 3/1417)

(15) *“Elā inne evliyā’allāhi lāḫavfün ʿaleyhim ve lāhüm yaḫzenūn”* [1084]

ḥasebince her ne ḳadar ki ḫalḳdan cevr ü cefā ve zaḥmet ü eẕā göre ẕerre (16) ḳadar aña ġam u elem irişmez zīrā anuñ ḳalbi deryā-yı bīpāyān meṣābesindedür ḫalḳuñ cevr ü cefāsı bir ḳaṭre meṣābesindedür niteki deryā-yı (17) firāvān bir ḳaṭreden tīre olmaz velī daḫı ehl-i ʿālemüñ ṭaʿn u taʿannütinden kudūret bulmaz *mışrāʿ*

Deryā-yı firāvān neşeved tīre (18) *beseng* [1085]

ʿŪd sūzed k’ān-ı ʿūd ezsūz dūr

ʿūd āteşden yanar lākin ʿūduñ kān u aṣlı yanmaḳdan dūr u berīdür [*sūz* bunda yanmaḳ maʿnāsınadur]

Bād key (19) **ḥamle büred beraṣl-ı nūr**

bād nūruñ aṣlı üzere ḳaçan ḥamle iledür yaʿnī şemʿ bāddan **[M139b]** söndügi gibi āftāb ve nūr-ı İlāhī şemʿi bāddan (20) ḳaçan münṭafī olur pes velīye ve velī ile olanlara hīç bir vechile żarar irişmez

Ey zitu mer āsmānhārā ṣafā

ey dergāh-ı İlāhī’nüñ (21) ḫāṣ u maḳbūli senden āsmānlara ṣafā vardur yaʿnī senüñ ʿışḳ u ṭāʿatüñüñ **[N112b]** envārından āsmānlar rūşen ü münevverdür

(22) **Ey cefā-yı tu nikūter ezvefā**

ey bārgāh-ı eḥadiyyetüñ güzīdesi ḫalḳa senüñ cefāñ vefādan nāfiʿ ü ḫūbrekdür

Z’ān ki ezʿāḳil (23) **cefāyī ger reved**

zīrā ki ʿāḳıldan eger cefā ṣādır u vāḳıʿ ola

Ezvefā-yı cāhilān ān bih büved

ol cefā cāhillerüñ vefāsından (24) ḫūb u nāfiʿdür Ḥażret-i Mevlānā bu sözini ḥadīṯ-i şerīfile isbāt eyler sāmiʿüñ ḳalbine teʾṯīri ziyāde olsun içün

(25) **Güft peyġamber ʿadāvet ezḫıred**

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ʿāḳıldan ʿadāvet [*ḫıred* bunda *ṣāḥib-ḫıred* maʿnāsınadur]

Bihter ezmihrī ki ezcāḥil (26) **büved**

[1084] Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Yûnus/62.

[1085] Büyük deniz, taşla karanlık olmaz.

ḫubrek ve nāfiʿrekdür şol maḥabbetden ki cāhilden ola yaʿnī ʿāḳıluñ ʿadāveti cāhilüñ maḥabbet ü ṣadāḳatinden eyürekdür (27) zīrā ʿāḳil ʿāḳil olduġı iʿtibārıla kimseye żarar ḳaṣd eylemez ammā cāhil cāhil olduġı iʿtibārı ile bir dōstına nefʿ irişdürmek (28) ḳaṣd eylese cehāletinden żarar irişdürür ḥadīṯ-i şerīf budur

"ʿAdāvetü'l-ʿāḳıli ḫayrun minṣadāḳatü'l-cāhil"[1086]

bu üç beytde (29) zübde-yi kelām ve netīce-yi merām budur ki ehlullāh ḫalḳa ṭāʿat ü riyāżet ki buyurur biḥasebi'ẓ-ẓāhir egerçi cefā vü zaḥmet görinür (30) nefs ḥużūra muʿtād olduġından ötüri lākin ḥaḳīḳatde ʿayn-ı maḥabbet ve maḥż-ı menfaʿatdür zīrā ol riyāżet ü ṭāʿat sebebi ile maḳbūl-i (31) Ḥaḳ olup ebedī saʿādete irişür zīrā ehlullāh zümre-yi ʿāḳılānuñ güzīdesidür pes bu ṭā'ifeden ṣādır olan zaḥmet ü cefā (32) cemīʿ-i ḫalḳ-ı ʿālemüñ biribirine olan maḥabbet ü vefāsından laṭīf ü nāfiʿdür zīrā ehlullāh cemīʿ-i umūr u aḥvālüñ ẓāhir ü bāṭınına (33) vāḳıflardur ḫalḳ-ı ʿālem hemān ẓāhire vāḳıflardur pes anlaruñ nefʿ ü fāʿide ẓann itdükleri żarar-ı maḥż olur niteki bu ḥikāyet şerḥ olınan **[H108b]** (1) beytlere beyān gibi vāḳıʿdur

Rencānīden-i emīrī ḫufteīrā ki mār derdehāneş refte-būd

bir emīrüñ bir uyumışı rencīde vü müte'ellim itdügini (2) beyān eyler ki ol uyumışuñ aġzına ılan gitmiş idi

ʿĀḳılī beresb mīāmed süvār

bir ʿāḳil at üzere süvār gelüridi [*ʿāḳılī*de *yā* vaḥdet içündür]

Derdehān-ı ḫufteī (3) **mīreft mār**

gördi ki bir ılan bir uyumış kimsenüñ aġzına gitdi niteki baʿż-ı kimsenüñ ʿādetidür ki aġzı açuḳ yatup uyur

(4) **Ān süvār ānrā bidīd ü mīşitāft**

ol süvār anı gördi ve ivedi

Tā remāned mārrā fırṣat neyāft

[1086] Akıllı düşman cahil dosttan hayırlıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/72)

tā ılanı ürküde ki ol ḫuftenüñ (5) aġzına girmeye ammā fırṣat bulmadı zīrā mār sürʿatile aġzından anuñ içine gitdi *remāned* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür *remānīden*den

(6) **Çünki ezʿaḳleş firāvān büd meded**

çünki ʿaḳldan aña meded ü muʿāvenet firāvān idi bu hem vechdür çünki ʿaḳldan anuñ (7) meded ü muʿāveneti firāvān idi yaʿnī ol kimse çünki ziyāde ṣāḥib-i ʿaḳl u idrāk idi [*büd būd*dan muḫaffefdür]

Çend debbūsī ḳavī berḫufte zed

uyumışa (8) birḳaç muḥkem debbūs urdı yaʿnī birḳaç debbūs urup ol ḫufteyi peydā eyledi *debbūs* topuz ve bozṭoġan ve çomaḳ maʿnāsına (9) istiʿmāl olınur

Bürd ūrā zaḫm-ı [M140a] ān debbūs-ı saḫt

ol muḥkem debbūsuñ zaḫmı ol ḫufteyi bīdār itdükden ṣoñra

Zū gürīzān tā (10) **bezīr-i yek-dıraḫt**

ol süvārdan ḳaçarak tā bir dıraḫtuñ altına iletdi *bürd* kelimesinüñ fāʿili zaḫmdur *gürīzān* bunda firār idici maʿnāsına (11) hem cāʾizdür

Sīb-i pūsīde besī büd rīḫte

ol dıraḫtuñ altında çoḳ çürümiş alma dökilmiş idi [*büd būd*dan muḫaffefdür]

Güft ezīn ḫor ey bederd (12) **āvīḫte**

süvār ol kimseye eyitdi ey derd ü rence taʿalluḳ eylemiş bundan ye yaʿnī ey derde giriftār olmış bundan ye ki saña ʿayn-ı fāʾidedür (13) *pūsīde* çürümiş maʿnāsınadur

Sīb çendān merdrā derḫord dād

süvār ol kimseye ol ḳadar sīb yimek buyurdı yaʿnī debbūs (14) zaḫmı ile aña ol ḳadar vāfir çürük elma yidürdi

K’ez dehāneş bāz bīrūn mīfütād

ki girü anuñ aġzından ṭaşra düşdi

(15) **Bāng mīzed k’ey emīr āḫir çirā**

ol kimse ziyāde eleminden ḥayḳırdı böyle diyü ki ey emīr āḫir niçün

Ḳaṣd-ı men kerdī çi kerdem men turā

(16) baña ḳaṣd eyledüñ ben saña ne eyledüm yaʿnī ol kimse feryād u fiġān idüp eyitdi ki ey kişi ben saña ne eyledüm sen baña bu ḳadar cefā (17) eylersin baʿż-ı nüsaḫda böyledür

Ḳaṣd-ı men kerdī tu nādīde cefā

sen benden cefā vü elem görmemiş iken baña ḳaṣd eyledüñ

Ger turā z'aṣlest (18) **bācānem sitīz**

eger aṣl u evvelden benüm cānuma senüñ sitīz ü ʿadāvetüñ var ise

Tīġ zen yek bāregī ḫūnem birīz

tīġ ur bir uġurdan (19) benüm ḳanumı dök yaʿnī baña böyle cefā itmekden bārī helāk eyle [*zen* ve *birīz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Şūm sāʿat ki şüdem bertū pedīd

şūm u naḥs saʿāt idi ki (20) saña ẓāhir oldum ki beni gördüñ [*şūm saʿāt būd* taḳdīrindedür]

Ey ḫunük ūrā ki [N113a] rūy-ı tū nedīd

ey saʿādet ü devlet ol kimseye ki senüñ yüzüñi görmedi bu hem (21) vechdür ey saʿādet ü ḥużūr ol kimsenüñ ki senüñ yüzüñi görmedi *ey* kelimesi bunuñ gibi maḥallerde taḥassür ü taḥazzün içündür

(22) **Bīcināyet bīgüneh bībīş ü kem**

şuçsuz günāhsız ziyāde vü noḳsansız yaʿnī sebeb ü bahānesiz

Mülḥidān cāʾiz nedāred īn sitem

(23) mülḥidler bu ẓulmi cāʾiz ü revā ṭutmazlar pes sebeb nedür ki benüm şuçum ve günāhum yoḳ iken baña bu ḳadar ẓulm eylersin

Mīcehed ḫūn (24) **ezdehānem bāsüḫan**

söziyile benüm aġzumdan ḳan şıçrar yaʿnī şöyle mecrūḥ u ḫūnīn-dil oldum ki tekellüm içün aġzumı açsam ḳan (25) revān olur

Ey Ḫudā āḫir mükāfāteş tu kün

17 böyledür HM: böyle vāḳıʿdur N

ey Ḫudā āḫir baña itdügi cevr ü ẓulmüñ sen aña mükāfātın eyle [*ey Ḫūdā āḫir anuñ mükāfātını sen eyle* bu hem vechdür]

Her zamān mīgüft ū (26) **nefrīn-i nev**

her zamān ol kimse ol süvārā yeñi nefrīn diridi yaʿnī muttaṣıl düşnām virüp nefrīn eyleridi *nefrīn* ilinç bed-duʿā (27) maʿnāsınadur

Ūş mīzed ki derīn ṣaḥrā bedev

ol süvār ol kimseyi ururıdı ve diridi ki bu ṣaḥrāda yil

Zaḫm-ı debbūs u süvārī (28) **hemçü bād**

debbūsuñ zaḫmı ve bād gibi çāpük bir süvār ki aña ḥavāle oldı

Mīdevīd ü bāz derrū mīfütād

bīçāre ḫavfından yileridi (29) ve girü yüzi üzere düşeridi

Mümtelī vü ḫ^{v}ābnāk ü süst büd

imtilālu ve ḫ^{v}āblu ve süst idi yaʿnī çoḳ çürük alma yidüginden (30) mümtelī idi ve ziyāde uyḫusı var idi ve yorġun idi [*mümtelī* imtilālu maʿnāsınadur]

Pāy u rūyeş ṣad hezārān zaḫm şüd

anuñ ayaġı ve yüzi niçe yüz (31) biñ zaḫm oldı yaʿnī pāy u rūyına vāfir zaḫm irişdi

Tā şebāngeh mīkeşīd ü mīgüşād

aḫşam **[M140b]** vaḳtine degin süvār ol kimseyi (32) çekdi ve açdı yaʿnī debbūs zaḫmıyıla anı aşaġa yuḳaru yildürdi

Tā zişafrā ḳay şüden bervey fütād

ta ṣafrādan anuñ üzerine (33) ḳay olmaḳ düşdi yaʿnī ʿāḳıbet ḳay eyledi

Zū berāmed ḫurdhā züşt ü nīkū

ḳabīḥ u ḫūb cemīʿan ḫurde ve ṭaʿāmlar andan ṭaşra geldi **[H109a]** (1) yaʿnī her ne yedi ise cemīʿan aġzından çıḳdı *ḫurde* ṭaʿām maʿnāsınadur Türkī'de yinmiş maʿnāsınadur

Mār bāān ḫurde bīrūn (2) **cest ezū**

ol ṭaʿāmıla ol kimseden ılān ṭaşra şıçradı yaʿnī ḳay itmegile aġzından içine giden ılan bile çıḳdı [*cest* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

(3) **Çün bidīd ezḫod birūn ān mārrā**

ol kimse çünki kendüsinden çıḳan ol mārı gördi

Secde āverd ān nikū kirdārrā

(4) ol kimsenüñ bu ḳadar saʿy u gūşişini kendüsinüñ nefʾi içün olduġını bildi ol eyü fiʿillü merde taʿẓīmen secde getürdi yaʿnī aña (5) ḳarşu secde eyledi

Sehm-i ān mār-ı siyāh-ı zişt ü zeft

ol büyük ḳabīḥ siyāh ılanuñ sehm ü heybeti [*zeft* iri maʿnāsınadur]

Çün bidīd ān derdhā ezvey (6) **bereft**

çünki gördi ol derdler andan gitdi yaʿnī çünki aġzından anuñ gibi bir ılanuñ çıḳduġını gördi ziyāde sürürından (7) debbūsuñ zaḫmını ve aḫşama degin yildüginüñ elemini ferāmūş eyledi *sehm* bunda heybet maʿnāsınadur niteki Gülistān'uñ bu beytinde bu (8) maʿnāyadur *beyt*

Sehm-gīn ābī ki mürġ-ābī derū eymin nebūd

Kemterīn mevc-āsiyā-seng ezkenāreş derrubūd[1087]

Güft ḫod tu Cebraʾīl-i (9) **raḥmetī**

ol bīçāre ziyāde ḥaẕẕından ol emīre eyitdi sen ḫod raḥmet Cibrīl'isin ki beni bu ʿaẕābdan ḫalāṣ eyledüñ [*raḥmetī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Yā Ḫudāyī ki (10) **veliyyi niʿmetī**

yā Ḫudā sen ki veliyy-i niʿmetsin bu sözler ol süvārdan ziyāde sürürındandur yoḫsa Cibrīlī ve Ḫudāyī degül idügi (11) aña tamām rūşendür *süvār*dan murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve evliyā vü ʿulemādur ve *ḫufte*den murād dünyā-perest ve (12) kāfir olmaḳ mümkindür ki anlaruñ terbiyesi ile īmān ve ṣalāḥ u taḳvāya irişür [*ḫudāyī*de ve *veliyyi niʿmetī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Ey mübārek sāʿatī ki dīdeīm

ey mübārek bir (13) sāʿat idi ki beni gördüñ

Mürde būdem cān-ı nev baḫşīdeīm

ölmiş idüm baña yeñi ḥayāt u cān baġışladuñ murād ʿāṣī ʿişyāndan (14) mürde meşābesinde iken mürşid ü ʿālim sebebi ile ṣalāḥ u taḳvāya irişmek ile ḥayāt-ı bāḳī bulduġın işʿārdur

---

[1087] Korkunç bir su ki martı ondan emin olmaz. Değirmen taşının ufacık dalgası onu kenardan eder.

Tū merā cūyān (15) **miṣāl-i māderān**

sen baña ṭālibsin māderler gibi yaʿnī māderler ferzendlerini niçe isterlerise ve ne vechile ferzendlerine şefḳat ü riʿāyet (16) eylerlerise sen daḫı ol üslūb üzeresin [*māderān* cemʿ-i māderdür]

Men gürīzān eztu mānend-i ḫarān

ben senden firār idiciyüm ḫarlar gibi sen ḫod benüm (17) nefʿüm içün saʿy eylersin

Ḫar gürīzed ezḫudāvend ezḫarī

ḫar ḫarlugından ṣāḥibinden ḳaçar

Ṣāḥibeş derpey zinīkū-gevherī

ṣāḥibi (18) nīkū-ẕātlugından ḫaruñ ardıncadur yaʿnī ḫar ṣāḥibi luṭf u kereminden ḫarı ṭaleb idicidür niteki Server-i Kāʾināt ʿaleyhi efḍalu'ṣ-ṣalavāt (19) müʾminlere nefslerinden evlā ve enfaʿdur hem çünān mürşidler ve nāṣiḥler ḫalḳ-ı ʿāleme fāʾidelüdür

N'ezpey-i sūd u ziyān (20) **mīcūyedeş**

ḫar ṣāḥibi ḫarını sūd u ziyāndan ötüri istemez

Līk tā gürgeş nedirred yā dedeş

[N113b] lākin tā anı ḳurt yā anı (21) yırtıcı yırtmaya niteki enbiyā vü evliyā cemīʿ-i ḫalḳ-ı ʿālem ḥaḳḳında ziyāde teraḥḥumlarından saʿy u ihtimām eylerler tā ki vaʿẓ ü naṣīḥatile anları ʿaẕāb-ı (22) İlāhī'den ḫalāṣ eyleyeler [*ded* yırtıcı maʿnāsınadur]

Ey ḫunük ānrā ki bīned rūy-ı tū

ey saʿādet **[M141a]** ol kimseye ki senüñ yüzüñi göre

Yā derüfted nāgehān derkūy-ı (23) **tū**

yā nāgehān senüñ maḥalleñe düşe ve saña āşnāluḳ ide pes şol kimseler ki erbāb-ı ṭarīḳile hem-nişīn ü hem-meclis oldılar saʿādet-i ebdiyyeye (24) vuṣūl buldılar niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden bu maʿnā rūşendür

"Men erāde en yeclise maʿallāhi fe'l-yeclisü maʿa ehli't-taṣavvuf"[1088]

[*kūy* maḥalle maʿnāsınadur]

[1088] Kim Allah'la birlikte olmak isterse, tasavvuf ehliyle birlikte olsun. (Şârih bu cümlenin hadis olduğunu söylese de kaynaklarda böyle bir hadis bulunmamaktadır.)

Ey revān-ı pāk (25) **büs'tūde turā**

ey emīr ki seni pāk cān medḥ eylemişdür yaʿnī sen ervāḥ-ı pāküñ memdūḥı olmışsın

Çend güftem jāj u bīhūde turā

niçe kerre (26) saña nāmaʿḳūl ve ʿabeş sözler didüm yaʿnī ġaflet ü ḥamāḳatümden senüñ ḥaḳḳuñda nāmaʿḳūl kelimāt eyledüm baʿż-ı nüsaḫda *jāj*dan şoñra (27) vāv-ı ʿāṭıfe vāḳıʿ olmaz ki maʿnā böyle olur niçe kerre saña ʿabeş yire nāmaʿḳūl kelimāt didüm *jāj* necāset maʿnāsınadur ki bunda (28) nāmaʿḳūl söz maʿnāsınadur niteki Cāmī ḥażretleri bīedebler ḥaḳḳında eyitmişdür *beyt*

Jāj ḥāyed ẓarāfet engāred

Herze (29) *gūyed laṭīfe pindāred*[1089]

Ey ḫudāvend ü şehen-şeh ü emīr

ey ḫudāvend ü ey şehen-şeh ü emīr yaʿnī ol bīçāre ziyāde sürūrından (30) gāhī sulṭān ve gāhī selāṭīn ve gāhī emīr ü seyyid-i benī-ādem dir idi

Men negüftem cehl-i men güft ū megīr

bu nāmaʿḳūl kelimātı (31) ben dimedüm benüm cehlüm didi beni muʾāḫeẕe eyleme [*megīr* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Şemmeī z'īn ḥāl eger dānistemī

bu ḥālden eger bir şemme bileyidüm

Güften-i bīhūde net'vānistemī

(32) ʿabeş söylemege ḳādir olmazıdum baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı şānī böyledür

Güften-i bīhūde key tā nistemī

ʿabeş söz söylemege ḳaçān ḳādir (33) olurıdum zübde-yi kelām budur ki kefere vü feseḳa hevl-i ḳıyāmet ve şiddet-i ʿaẕāb-ı āḫiretden bir miḳdār idrāk ü müşāhede ideyidi **[H109b]** (1) enbiyā vü evliyāya nāmaʿḳūl kelimāt idüp ṭaʿn u temesḫur itmege hergiz ḳādir olmazlarıdı

Pes şenāyet güftemī ey ḫoş-ḫışāl

ey ḫoş-ḫışāl (2) saña çoḳ şenā diridüm [*ḫoş* bunda laṭīf maʿnāsınadur]

Ger merā yek remz mīgüftī ziḥāl

[1089] Edepsizce söyler zarafet sanır. Saçmalar şaka yaptığını sanır.

eger ḥālden baña bir remz diyeyidüñ yaʿnī ılanuñ ḳıṣṣasından bir miḳdār (3) işrāb ideyidüñ saña vāfir medḥ ü ṣenā diridüm hīç ihtimāl mi idi ki saña düşnām virüp nāmaʿḳūl kelimāt ideyidüm *ḫoş-ḫışāl* (4) aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibi maʿnāsınadur

Līk ḫāmuş gerde mīāşūftī

lākin ḫāmuş olmışla ġażab idüp cūş ḫurūş eyledüñ

Ḫāmuşāne (5) **berserem mīkūftī**

ḫāmūşlar gibi debbūsı benüm bāşuma urduñ yaʿnī bilāsebeb baña ġażab idüp debbūsıla urup ṣaḥrānuñ eṭrāfına (6) devān u pūyān eyledüñ *gerde* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥasıyla *şüde* maʿnāsınadur

Şüd serem kālīve ʿaḳl ezser becest

benüm başum serāsīme (7) oldı ʿaḳlum başumdan ṣıçradı

Ḫāṣṣa īn serrā ki maġzeş kemterest

ḫuṣūṣa bu başuñ ki anuñ maġz u ʿaḳlı nāḳışrekdür ʿaḳl-ı memdūḥ (8) oldur ki dünyānuñ aḥvālini ḫūb bilmeye ve aña muḳayyed olmaya belki bi'l-külliyye dünyādan ġāfil ü fāriġ ola lākin dīn umūrında kāmil olup (9) her dem Ḥażret-i Ḫudā'dan feyż bula nām u nāmūsı ḫarāb idüp āḫiret tedārükini maʿmūr ide ve ḳalbinde ḥubb-ı İlāhī'den ġayrı bir nesne olmaya (10) ve ʿaḳl-ı meẕmūm oldur ki aḥvāl-i dünyāyı ḫūb bilüp kār-ı ʿāḫiretden iʿrāż idüp cismānī ārzūlara ṭālib ü rāġıb olup ṭāʿat (11) ü ʿibādete muḳayyed olmaya kāfirler gibi bu sebebdendür ki dūzaḫa dāḫil olduḳlarında melāʿike-yi ʿaẕāb suʾāl itdükde

"Künnā nesmaʿu (12) *ev naʿḳilü mā künnā fī-aṣḥābi's-saʿīri"*[1090]

diyüp cevāb vireler hem

"Faʿterefū biẕenbihim"[1091]

diyüp cürmlerine **[M141b]** iʿtirāf eyleyeler [bunda *maġz* ʿaḳl maʿnāsınadur]

ʿAfv kün ey (13) **ḫūb-rūy u ḫūb-kār**

ey ḫūb u laṭīf fiʿllü ḫūb-rūy ʿafv eyle

---

9 āḫiret tedārükini maʿmūr ide HM: āḫiret tedārükinde olup āḫiret tedārükini maʿmūr ide N

[1090] Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık! diye ilâve ederler. Mülk/10.

[1091] Böylece günahlarını itiraf ederler. Mülk/11.

Ānçe güftem ezcünūn endergüẕār

ol nāmaʿḳūl sözleri (14) ki dīvānelügümden didüm terk eyle yüzüme urma [*endergüẕār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft eger men güftemī remzī ezān

emīr ol kimseye eyitdi eger ben ol (15) ḥālden saña bir remz diyeyidüm

Zehreī tu āb geştī ān zamān

ol zamān ḫavf ü elemden senüñ ödüñ āb olurıdı yaʿnī helāk (16) olurduñ

Ger turā men güftemī evṣāf-ı mār

eger ben saña māruñ evṣāfını diyeyidüm

Ters ezcānet ber āverdī demār

ḫavf senüñ cānuñdan demār u helāk getürüridi yaʿnī ḫavfuñdan helāk olurıduñ (17) *zehre* öd maʿnāsınadur *demār* helāk maʿnāsınadur

Muṣṭafā fermūd ger güyem berāst

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (18) buyurdı eger rāst u tamām diyem

Sırr-ı ān düşmen ki dercān-ı şümāst

ol düşmenüñ ḥaḳīḳat ü sırrını ki sizüñ cānuñuzdadur (19) düşmenden maḳṣūd nefs-i emmāredür ki aña muṭīʿ olup rūz u **[N114a]** şeb şehvet ü ārzūlarda olan üzere ʿuḳūbetler olısardur (20) ki fikr anı iḥāṭa itmege ḳādir degüldür niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhir ü maʿlūmdur

“İnne ledeynā enkālen ve ceḥīmen ve ṭaʿāmen (21) *ẕā ġuṣṣatin ve ʿaẕāben elimen”*[1092] kitābda mesṭūrdur ki bu āyet-i kerīmenüñ nüzūlinden şoñra Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (22) bīhūş oldı ol gün ancılayın mühībdür ki ʿuḳūl zāʾil olup ḫalḳ mest gibi olalar niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

(23) *“Teraʾn-nāse sükārā ve mā-hüm bisükārā velākinne ʿaẕaballāhi şedīdün”*[1093]

---

14 didüm HM: söyledüm N

19 maḳṣūd HM: maḳṣūd u murād N

[1092] Hiç şüphesiz bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, var. Boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap var. Müzemmil/12-13.

[1093] İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir! Hacc/22.

Derān rūz ken fiʿl pürsend ü ḳavl

Ulü'l-ʿazm (24) *rā ten belerzed zihevl*[1094]

bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe oldur ki

"Ennāsü niyāmün feiẕā mātū intebehū"[1095]

ḥasebince ġaflet ü ġurūr (25) ḫ[v]ābına müstaġriḳlerdür ve *mār*dan maḳṣūd ki nefs-i emmāredür ḫalḳuñ derūnında ḳarār eylemişdür ve ḫalḳ bī ḫāber ki

"Aʿdā ʿadüvvike (26) *nefsüke elletī beyne cenbeyke"*[1096]

ḥadīṯ-i şerīfi muḳteżāsı üzere cemīʿ-i düşmenlerden aḳvā ve żararludur *şeh-süvār*dan murād Ḥażret-i (27) Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ki ḫūb-kirdār ve nīkū-kārdur emr-i İlāhī ile evāmir ü nevāhī eşribesi ile nefs-i emmāre mārınuñ (28) ʿilācına ḳaṣd u mübāşeret idicidür gāhī ṭāʿat ü riyāżet ve ẕikr ü tevḥīd ve gāhī ḥacc u ġazā ve tesbīḥ ü temcīd ve gāhī tilāvet-i (29) Ḳurʾān-ı ʿAẕīm ve ṣavm ve īhyā-yı leyl ile pes eger nefs-i emmāre mārı iḫrāc olınmaya ki maḳṣūd aḫlāḳ-ı ẕemīmenüñ şebāt u izdiyādıdur (30) ʿāḳıbet ṣāḥibinüñ helākine yaʿnī dergāh-ı İlāhī'den dūr olup ʿaẕāb-ı elīmden ḥiṣṣedār olmaġa sebeb olur ve ol nefs-i (31) emmāre ki cānuñ düşmenidür kemāyenbaġī anı beyān itmek mümkin degüldür niteki Server-i Kāʾināt'uñ beyānından ʿıyān u rūşendür

(32) **Zehrehā-yı pür-dilān hem berdered**

bahādurlaruñ zehreleri daḫı yırtılur

Ne reved reh ne ġam-ı kārī ḫared

ne yola gider (33) ne bir işüñ ġamını yir yaʿnī eger nefs-i emmārenüñ mekr ü ḥīleleri ve andan ṣādır olan ḳabāʾiḥ muḳābelesinden olan ʿaẕāb **[H110a]** (1) u ʿuḳūbet dünyāda āşkāre layıdı ḫalḳ ancılayın bī ḫod olayıdı ki bir iş işlemege ḳādir olmazıdı *zehre* öd maʿnāsınadur [*ḫared*de *ḫā* fetḥile oḳınur]

(2) **Ne dileşrā tāb māned derniyāz**

ne anuñ ḳalbine şevḳ u ẕevḳ ne niyāz u tażarruʿ u duʿā ḳalur

[1094] Ulü'l-azme soru sorup söz ettikleri gün korkudan canı titredi.

[1095] İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar. (Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 2/414)

[1096] Senin en büyük düşmanın iki tarafın arasındaki nefsindir. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/148)

Ne teneşrā ḳuvvet-i rūze vü namāz

(3) ne anuñ tenine ṣavm u namāz ḳuvveti ḳalur yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādet itmege hergiz ḳudret ḳalmaz [*rūze* ṣavm maʿnāsınadur]

Hemçü mūşī pīş-i gürbe lā şeved

(4) gürbenüñ ḳatında bir mūş nice nīst ü **[M142a]** maḥv olurısa nefs-i emmārenüñ aḥvālinden ḫabīr olan kimse daḫı eyle maḥv u lāşey olur

(5) **Hemçü berre pīş-i gürg ezcā şeved**

ḳurt öninde ḳuzı yirinden nice giderise ol kimse nefs-i emmārenüñ mekr ü ḥīlesinden (6) ḫabīr olsa eyle yirinden gider yaʿnī ḳudret ü taḥammüli ḳalmaz *berre* ḳuzı maʿnāsınadur

Enderū ne ḥīle māned ne reviş

(7) ol kimsede ne ḥīle ne ḥareket ü reviş ḳalur

Pes künem nāgüfte tān men perveriş

pes söylememişile ben size perveriş (8) ü terbiyet eylerin yaʿnī ben nefsüñ aḥvālini beyān itmeyüp sizi hemān pend ü naṣīḥatile terbiye vü ıṣlāḥ ideyüm [*tān* siz maʿnāsınadur]

Hemçü Bū Bekr-i Rebābī ten (9) **zenem**

Bū Bekr-i Rebābī gibi ḫāmūş olurum

Dest çün Dāvūd derāhen zenem

Dāvūd peyġamber ʿaleyhi's-selām gibi āhene el ururum (10) ve mūm gibi anı nerm eylerüm yaʿnī kelimāt-ı İlāhiyye ile ḫalḳı ıṣlāḥ u terbiye itmege saʿy eylerüm niteki aña işāret olınur

Tā muḥāl (11) **ezdest-i men ḥālī şeved**

tā muḥāl benüm elümden bir ḥāl ola

Mürġ-ı per berkenderā bālī şeved

ḳanadı ḳopmış mürġe bir ḳanad ola (12) zübde-yi kelām budur ki egerçi nefs-i emmārenüñ mekr ü ḥīlesine pāyān yoḳdur lākin ehlullāhuñ ḳuvvet ü ḳudreti bir mertebededür (13) ki nefs-i emmāre anlaruñ ḳatında lāşey meṣābesindedür pes ʿāḳıla lāzımdur ki nefs-i emmārenüñ şerrinden ḫalāṣ (14) bulmaḳdan ötüri ehlullāhuñ dāmenini elinden ḳomaya zīrā muḥāl olan nesne anlara nisbet sebeb-i ḥāl ü imkān dā'iresindedür (15) çünki böyledür nefs-i emmāre her vechile anlaruñ maġlūbıdur [*bāl* bunda ḳanād maʿnāsınadur]

Çü yedullāh fevḳa eydīhim büved

çünki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (16) eli ellerüñ üstindedür niteki sūre-yi Feṯḥ'de meẕkūrdur

"Yedullāhi fevḳa eydīhim fe-men nekeṯe fe-innemā yenküṯü ʿalānefsihī"[1097]

[*eydī* cemʿ-i yeddür]

(17) **Dest-i mārā dest-i ḫod fermūd aḥad**

Ḥażret-i Ḫudā bizüm elimüzi kendünüñ eli buyurdı yaʿnī

"İnnelleẕīne yübāyiʿūneke innemā (18) *yübāyiʿūnallāhe"*[1098]

ve bu ḥadīṯ-i ḳudsī ki

"Bīyesmaʿu ve bīyubṣiru ve bīyebṭiṯü"[1099]

iʿtibārı enbiyā vü evliyānuñ ḳudret ü ḳuvvetī ve ḥükm ü (19) taṣarrufı Ḫudāyī'dür pes şol kimse ki anbiyā vü evliyāya muṭīʿ ü münḳād ola nefs-i emmāre mārından ḫalāṣ bulur zīrā cemīʿ-i (20) muḥāl Ḥażret-i Ḫudā'ya nisbet nice mümkin ise anlara daḫı eyledür zīrā maʿnāda taṣarruf Ḥażret-i Bārī'dendür

Pes merā dest-i (21) **dırāz āmed yaḳīn**

pes muḳarrer baña dırāz el geldi yaʿnī benüm destüm dırāzdur ki her nesneye irişür

Bergüẕeşte z'āsmān-ı (22) **heftümin**

yedinci āsmāndan geçmişdür yaʿnī enbiyā vü evliyānuñ ḳudret ü taṣarrufına nihāyet **[M114b]** yoḳdur

Dest-i men bün'mūd bergerdūn (23) **hüner**

benüm destüm felek üzere hüner gösterdi

Muḳriyā berḫ^{v}ān ki inşaḳḳa'l-ḳamer

Ey Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'i ḥıfẓ idüp ḳırāʿat (24) idici

"İḳterabetü's-sāʿatü venşaḳḳa'l-ḳameru"[1100]

[1097] Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Fetih/10.

[1098] Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Fetih/10.

[1099] Benimle işitir, benimle görür ve benimle yener. (Tirmizî, Nevadiru'l-Usûl fî-Ehadisi'r-Rasûl, 2/236, Daru'l-Cil, Beyrut, 1992.)

[1100] Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Kamer/1.

oḳı yaʿnī enbiyā vü evliyā ki bu ḳadar nesneye kādirlerdür bir sencileyin kimseye ʿilāc (25) itmekden ʿāciz olmaḳ muḥāldür Ḥażret-i Mevlānā bu āyet-i kerīme ile işāret eyler ki evliyānuñ ḳudreti hemān enbiyānuñ ḳudretidür (26) pes ikisinüñ bile ḳudreti Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳudretidür evliyāya muḫālefet ü ʿadāvet (27) enbiyāya muḫālefet ü ʿadāvetdür enbiyāya muḫālefet ü ʿadāvet Ḥażret-i Ḫudā'ya muḫālefet ü ʿadāvetdür [*muḳrī* bunda ḥāfıẓ ve ḳārī-yi kelāmullāh maʿnāsınadur]

Īn ṣıfat hem behr-i żaʿf-ı ʿaḳlhāst

bu ṣıfat hem ʿaḳllaruñ (28) żaʿfından ötüridür zīrā şol kimseler ki żaʿīfü'l-ʿaḳldur **[M142b]** vaṣf u beyānsız enbiyā vü evliyāyı fehm itmege ḳādir degüllerdür

(29) **Bāżaʿīfān şerḥ-i ḳudret key revāst**

żaʿīflere enbiyā vü evliyānuñ ḳudretini şerḥ eylemek ḳaçan revā vü maʿḳūldür yaʿnī maʿḳūl degüldür (30) zīrā ʿavāmuñ aña taḥammüli yoḳdur belki ḳudret şerḥine ḳavī kimseler gerekdür

Ḫod bedānī çün berārī ser ziḫʸāb

muḳarrer bilürsin (31) çünki ḫʸābdan başuñı yuḳarı ḳaldurursın yaʿnī ġaflet ü ġurūr ḫʸābını terk itdükde cemīʿ-i umūr saña rūşen ü ẓāhir (32) olur [*berārī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Ḫatm şüd vallāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb

bu esrār ḫatm oldı Allāh Teʿālā ḥażreti ṣavābı cemīʿisinde ziyāde bilicirekdür bu (33) sözler ki ẕikr olınur ol süvāruñ sözlerindendür ki murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemdür

Mer turā ne ḳuvvetī ḫorden büdī

[H110b] (1) eger sen derūnuña māruñ gitdügini bileyidüñ saña ne çürümiş sībleri yimege ḳuvvet olurıdı

Ne reh ü pervā-yı ḳay kerden büdī

28 enbiyā vü N-

(2) ne yol ve ne ḳay eylemek ḳayusı olurıdı yaʿnī eger ben saña mārı iʿlām ideyidüm çürümiş elmayı yimege ve aşaġa yuḳaru segirtmege (3) ve ṣoñra ḳay itmege ḳādir olmazıduñ

Mīşenīdem fuḥş u ḫar mīrāndem

senden fuḥş u nāmaḳūl kelimāt işitdüm ve ḫarı sürdüm (4) yaʿnī muḳayyed olmadum ve işitmezlendüm *ḫar mīrānd* muḳayyed olmadı ve işitmezlendi maʿnāsınadur ve *ḫar berāndem* muḳayyed olmadum ve işitmezlendüm (5) maʿnāsına istiʿmāldür bunda saʿy eyledüm maʿnāsına maḥalle mülāyim degüldür egerçi Sürūrī Efendi bu maʿnāyı iḫtiyār eylemişdür [*fuḥş* nāmaʿḳūl söz maʿnāsınadur]

(6) **Rabbi yessir zīr-i leb mīḫʷāndem**

leb altında *rabbi yessirlī* oḳudum yaʿnī bendelerüñ ıṣlāḥı içün Ḥażret-i Ḫudā'ya tażarruʿ u duʿā eyledüm (7) zīrā Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem kāfirlere ve ʿāṣīlere bed-duʿā eylemezidi

Ezsebeb güften merā destūr nīst

sebebden söylemege baña (8) icāzet yoḳdur yaʿnī sebeb-i ʿuḳūbet ve aḥvāl-i ḳıyāmeti fāş eylemezidüm

Terk-i tū güften merā maḳdūr nīst

seni terk eylemek baña maḳdūr yoḳdur (9) yaʿnī seni ol ḥālde ḳomaġa ḳādir degülüm zīrā seni ol varṭadan ḫalāṣ itmek lāzımdur niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (10) ümmetinüñ ıṣlāḥ u terbiyetine saʿy u cehd eyleridi *güften* bunda *kerden* maʿnāsınadur *terk* lafẓı ile istiʿmāl olınduġıçün [*maḳdūr* ḳudret maʿnāsınadur]

Her zamān (11) **mīgüftem ezderd-i derūn**

her zamān derd-i derūnumdan eyitdüm yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'ya tażarruʿ idüp ṣıdḳ u iḫlāṣıla didüm

(12) **İhdi ḳavmī innehüm lāyaʿlemūn**

benüm ḳavmüme hidāyet eyle taḫḳīḳ anlar beni bilmezler Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bu duʿāyı rūz-ı Uḥud'da eyledi (13) ki kāfirler anuñ mübārek başını mecrūḥ eylediler

“Allāhümme ihdi ḳavmī feinnehüm lāyaʿlemūn”[1101]

bu duʿādan ẓāhirdür ki süvārdan murād Ḥażret-i (14) Rasūl’dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

Secdehā mīkerd ān reste zirenc

çünki süvārdan bu sözleri işitdi ol renc-i mārdan (15) ḳurtılmış kimse şükr idüp secdeler eyledi böyle diyü

K’ey saʿādet vey merā iḳbāl ü genc

ki ey saʿādet ey baña iḳbāl ü genc yaʿnī (16) saʿādet sebeb-i iḳbāl ü genc olduġı gibi sen benüm bāḳī iḳbāl ü gencüme sebeb olduñ

EzḪudā yābī cezāhā ey şerīf

ey şerīf Ḫudā’dan (17) cezālar ve ecrler bulursın [*yābī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Ḳuvvet-i şükret nedāred īn żaʿīf

bu żaʿīf senüñ şükrüñüñ ḳuvvetini ṭutmaz yaʿnī bu iḥsān u niʿmetüñüñ kemāyenbaġī (18) şükrini edā eylmege ḳādir degülüm

Şükr-i Ḥaḳ güyed turā ey pīşvā

[M143a] ey muḳtedī şükri saña Ḥaḳ dir yaʿnī bu iḥsān muḳābelesinde cezā (19) vü ʿivaż virmege Ḥażret-i Ḥaḳ ḳādirdür

Ān leb ü çāne nedārem v’ān nevā

ol lebü çāneyi ve ol ḳudreti tutmazum yaʿnī bende ol (20) leb ü çeñe ve ol ḳudret yoḳdur ki saña lāyıḳ şükr ü ṣenā dimege ḳudretüm ola *çāne* bunda çeñe maʿnāsınadur [*nevā* bunda ḳudret maʿnāsınadur]

Düşmenī-yi ʿāḳılān (21) **z’īn sān büved**

ʿāḳıllaruñ ʿadāveti bunuñ gibiden olur ki herkesüñ nefʿi içün saʿy u gūşiş eylerler

Zehr-i īşān ibtihāc-ı cān büved

(22) anlaruñ zehri cānuñ ibtihācı ve meserretidür yaʿnī ʿāḳıllardan miḥnet ü zaḥmet ki irişür sebeb-i maḥabbet-i İlāhī ve raḥmet-i nāmütenāhī olduġına (23) şek yoḳdur pes saʿādet ü devlet şol kimseye ki anuñ muṣāḥabeti ʿuḳalā ile ola [*ibtihāc* sürūr maʿnāsınadur]

[1101] Ey Allah’ım! Kavmime hidāyet zira onlar bilmiyorlar. (Müslim, Sahih, 3/1417).

Dōstī-yi ebleh büved renc ü [N115a] ḍalāl

eblehüñ dōstluġı (24) renc ü ḍalāldür yaʿnī ebleh ile dōstluḳ iden renc ü ḍalāletden ġayrı nesne görmez bu ḫuṣūṣ ziyāde rūşen ü müşāheddür (25) ve niçe defʿa müşāhed olınmışdur

"El-eḫillā'ü yevme'iẕin baʿżuhum libaʿżin ʿadüvvün ille'l-mütteḳīne"[1102]

*ʿāḳılān*dan murād ṣuleḥādur [*ḍalāl* azġunluḳ maʿnāsınadur]

Īn ḥikāyet (26) **biş'nev ezbehr-i miṣāl**

miṣāleden ötüri bu ḥikāyeti işit tā nādān u eblehüñ dōstluġınuñ żararını bilesin

İʿtimād kerden-i (27) ***ān merd-i ebleh bertemelluḳ u vefā-yı ḫırs***

ḫırsuñ temelluḳ u vefāsı üzere ol ebleh merdüñ iʿtimād eylemesi beyānındadur *ḫırs* ayu maʿnāsınadur

(28) **Ejdehāyī ḫırsrā dermīkeşīd**

bir ejderhā bir ḫırsı kendüsine çekdi tā ki anı helāk ide

Şīr-merdī reft ü feryādeş resīd

(29) bir bahādur kimse gitdi ve ḫırsuñ feryādına irişdi yaʿnī ḫırsı ejderhādan ḫalāṣ eyledi Ḥażret-i Mevlānā ḥişşe beyānına şürūʿ (30) eyledi

Şīr-merdānend derʿālem meded

ʿālemde meded şīr-merdlerdür [*şīr-merd* bahādır maʿnāsınadur *şīr-merdler ʿālemde mededlerdür* bu vech üzere *şīr-merdān derʿālem mededend* taḳdīrindedür]

Ān zamān k'efġān-ı maẓlūmān resed

ol zamān ki maẓlūmlaruñ (31) fiġānı anlaruñ ḳulaġına irişe yaʿnī cihānda maẓlūmlara meded ü muʿāvenet iden şīr-merdlerdür ẓāhirde olan feryād u şikāyete (32) niteki nefs ü şeyṭāndan olan feryād u şikāyete maḳbūlān-ı dergāh-ı eḥadiyyet irişür

Bāng-ı maẓlūmān ziher-cā biş'nevend

her yirden (33) maẓlūmlaruñ bāngını işidirler

Ān ṭaraf çün raḥmet-i Ḥaḳ mīdevend

[1102] O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler. Zuhruf/67.

ol ṭarafa Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ raḥmeti gibi iverler yaʿnī maẓlūmlar ki evliyāʾullāhdan **[H111a]** (1) meded ü muʿāvenet ṭaleb eyleyeler tāmām süraʿtile ol maẓlūmlaruñ feryādına irişüp anları ẓālimlerden ḫalāṣ eylerler farażā (2) maẓlūm maġribde ve ehlullāh maşrıḳda ola berḳ-i ḫāṭıf gibi aña irişür mışrāʿ-ı evvelde bu hem vechdür her yirden ki maẓlūmlaruñ (3) bāngını işideler ḳarīb ü baʿīd anlara berāberdür [*ān ṭarafrā* taḳdīrindedür]

ḥikāyet Ḳāḍī Ḳonevī ki Ḳonya'nuñ aʿyānı zümresinden idi (4) bir gün Ḳonya'da olan ekābirüñ meclisde ḥikāyet eyledi ki cüvānluḳ zamānında İskenderiye ṭarafına sefer eylemiş idüm ve benüm yoldaşlarum (5) cemīʿan bāzergānlar idi nāgāh bizüm keştīmüz bir girdāba düşdi her birisi feryād iderek meşāyıḫ u pīrāndan başḳa (6) birini feryādres ṭutup çaġırdılar ve feryādlar eylediler ve meded istediler ben daḫı tamām ṣıdḳ u iḫlāṣıla Ḥażret-i Mevlānā'ya (7) çaġırdum ve andan meded ü muʿāvenet ṭaleb eyledüm andan ṣoñra bir ok atımı miḳdārı yirden gördüm ki Ḥażret-i Mevlānā deryāda (8) āb üzere ṭurmışdur mübārek elini dırāz idüp keştīyi ol girdābdan **[M143b]** çıḳarup revāne eyledi ve Ḥażret-i Mevlānā keştīnüñ (9) ardınca sürdi cemīʿan keştīde olan ḫalḳ āşkāre Ḥażret-i Mevlānā'yı gördiler aḫşām vaḳti ṭaşra Anṭalya'ya çıḳduḳ (10) ve erbāb-ı ḥācāta ṣadaḳalar virdük birḳaç günden ṣoñra çünki Ḳonya'ya irişdük ol tācirlerile tamām raġbet ü bisyār tuḥafıla (11) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ziyāretine gitdük birḳaç İskenderānī ve Mışrī cāmeleri öñinde ḳoyup baş ḳoduḳ Ḥażret-i Mevlānā (12) buyurdılar ki maʿẕūr ṭutuñuz ki geçrek irişdük zaḥmetlerden nicesiz ve bu ʿālem zaḥmetle pürdür elḥamdülillāh ki ʿāḳıbet laṭīf (13) ü maḥmūd oldı ve ol cāmelerden bir cāmeyi kendüsi içün ḳabūl eyledi ve Çelebi Ḥüsāme'd-dīn e gönderdi (14) ve bāḳīsini Sulṭān Veled yārāna baḫş eyledi çünki ol cemāʿat ṭaşra gitdiler Sulṭān Veled ol cemāʿatden (15) Mevlānā'nuñ ʿöẕrinüñ keyfiyyetini suʾāl eyledi ol cemāʿat Sulṭān Veled'e beyān eylediler çünki Sulṭān Veled anlardan bu (16) kerāmeti işitdi bīḫodvār Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḥużūr-ı şerīfine geldi ve baş ḳoyup eyitdi ey yirinden ḥareket itmeyüp deryādan (17) keştī ḫalāṣ iden ve niçe maẓlūmlaruñ feryādına irişen beyān eyle ki ḳıyāmetde bizüm aḥvālimüz niçe olısardur Ḥażret-i (18) Mevlānā eyitdi ey Bahāʾe'd-dīn

9 Anṭalya'ya HM: Anṭaḳya'ya N

şemşīr ġılāfınuñ içine nice girürise siz daḫı ḥisābdan sühūletile ḫalāṣ olup ḥużūr (19) u sürūr ile behişt-i dil-güşāya işrişürsiz yārān mesrūr u şādān olup cūş u ḫurūş eylediler

Ān sütūnhā-yı ḫalelhā-yı (20) **cihān**

ol cihān ḫalellerinüñ sütūnları ki murād evliyāʾullāhdur ki eger anlar olmayalarıdı cihān ʿālem ḫalḳınuñ ʿişyānı sebebi ile (21) ḫarāb olup ʿamelden ḳalurıdı ve ʿaẕāb nāzil olurıdı merdān-ı Ḫudāyı sütūnlara teşbīh eyledi cihān bināsınuñ ṣebāt (22) u ʿimāretine sebeb olduḳlarından ötüri *sütūn* direk maʿnāsınadur [*ḫalel* noḳṣān ve żarar maʿnāsınadur]

ḥikāyet menḳūldür ki çün İbrāhīm (23) Edhem ḥażretleri öldi bir hātıf āvāz virdi böyle diyü

"Elā inne emāne'l-ʿarżi ḳad māt"[1103]

maʿnāsı budur āgāh oluñuz ki (24) yir yüzinüñ emānı taḥḳīḳ öldi çünki ḫalḳ bu āvāzı işitdiler müteḥayyir oldılar ki bu ne olısardur diyü teʾḫīr irişdi ki (25) İbrāhīm Edhem ḥażretleri vefāt eyledi raḥmetullāhi ʿaleyh ḫalḳuñ maʿlūmı oldı ki emān-ı ʿarżdan murād İbrāhīm Edhem (26) imiş

Ān ṭabībān-ı marażhā-yı nihān

ol nihān marażlaruñ ṭabībleri *marażhā-yı nihān*dan **[N115b]** murād nefsānī aḫlāḳ-ı ẕemīmedür ki (27) evliyāʾullāh'dan ġayrı bir ferd anuñ ʿilācına ḳādir degüldür anlar ṭabīb-i İlāhī'dür ki ṭabībān-ı cihān anlara nisbet ṭıfl-ı ebced-ḫ^{v}ān (28) degüldür eger Eflāṭūn ve ger Cālīnūs'dur

Mahż-ı mihr ü dāverī vü raḥmetend

evliyāʾullāh maḥabbet ve ḥükūmet ve raḥmetüñ maḥżlarıdur (29) yaʿnī ḫalḳ-ı ʿāleme anlaruñ işi ṣāfī mühr ü maḥabbet ve ʿadl ü ḥaḳ üzere ḥükm ü ḥükūmet ve şefḳat ü raḥmetdür [*maḥż* ṣāfī maʿnāsınadur]

Hem çü ḫaḳ bīʿillet ü (30) **bīrüşvetend**

23 öldi HM: vefāt eyledi N

[1103] Uyanık olunuz, yeryüzünün emanı oldü.

Ḥażret-i Ḥaḳ gibi ʿillet ü ġarażsız ve rüşvetsizlerdür zīrā anlaruñ cemīʿ-i aḥvāl ü efʿāli Ḫudā'ya mensūbdur

Īn çi (31) **yārī mīkünī yek bāregīş**

eger evliyāʾullāhdan birine diyesin ki maẓlūma cān u dilden bu muʿāveneti ne eylersin

Güyed (32) **ezbehr-i ġam u bīçāregīş**

cevāb virüp eydür maẓlūmuñ ġamı ve bīçārelüginden ötüri yaʿnī anlaruñ meded ü muʿāveneti rıżā-yı İlāhī (33) içündür nefsānī bir ġaraż içün degüldür

Īn çi yārī mīkünī yek bāregīş

bunun terkībī maʿnāsı böyledür bu ne muʿāvenetdür ki **[H111b]** (1) ol maẓlūma bi'l-külliyye eylersin bu maḥalde *yek bāregī* cān u dilden maʿnāsınadur niteki bu üslūb üzere şerḥ olınmışdur [*bīçāregīş*de olan żamīr-i ġāʾib maẓlūma rāciʿdür]

(2) **Mihrbānī şüd şikār-ı şīr-merd**

[M144a] şīr-merdüñ şikārı mihrbānluḳ oldı yaʿnī evliyāʾullāh şol kimseye meyl ü iltifāt eylerler ki (3) anlara muḥebbet idüp tevāżuʿ u niyāz üzere ola

Dercihān dārū necūyed ġayr-ı derd

cihānda dārū vü devāyı derdden ġayrı istemez zīrā (4) devā vü ʿilāc derde lāzımdur pes şol kimse ki anda derd olmya dārū vü dāye istiḥḳāḳı olmaz pes derdmend ü müstmende gerekdür (5) ki tā evliyāʾullāhuñ dermān u devāsına lāyıḳ ola niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur

Her kücā derdī devā ān cā reved

(6) her ḳanda ki bir derd ola dermān ol yire gider yaʿnī her ḳanda ki bir derdmend ola devā vü dermān anuñ içündür *beyt*

(7) *Kimüñ kim derdi vardur dermān anuñdur*

Kimüñ kim ṣıdḳı var īmān u iḫlāṣ anuñdur

beyt

ʿĀşıḳ ki şüd geh yār beḥāleş naẓar nekerd

(8) *Ey ḫ*^{v}*āce derd nīst ü ger ne ṭabīb hest* [1104]

Her kücā pestīst āb āncā reved

her ḳanda ki pestlükdür āb ol yire gider zīrā āb (9) bi'ṭ-ṭabʿ alçaḳ olan ṭarafa mā'il ü sā'ildür *pest* alçak *pestī* alçakluḳdur Ḥażret-i Mevlānā pend-i rūḥānīye şürūʿ eyledi

(10) **Āb-ı raḥmet bāyedet rev pest şev**

saña āb-ı raḥmet gerek ise alçaḳ ol yaʿnī tevāżuʿ idici ol tā ki ehlullāhdan raḥmet-i firāvāna (11) irişesin bu sebebdendür ki münkirler ehlullāhdan feyż-peẕīr olmazlar ve raḥmet-i İlāhī'den behre bulmazlar [*bāyedet*de maʿnā-yı istifhām vardur]

(12) *Bülendīt bāyed tevāżuʿ güzīn*

Ki īn bāmrā nīst süllem cüz īn [1105]

V'ān gehān ḫor ḫamr-ı raḥmet mest şev

ve andan şoñra maḥabbet (13) ü ʿışḳ şarābını nūş eyle mest ol yaʿnī aḫlāḳ-ı ḥamīde sebebi ile ʿışḳ u maḥabbet şerābı ile mest olmaġa lāyıḳ olursun [*ḫor* ve *şev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(14) *Tu ān ki şevī pīş-i merdüm-i ʿazīz*

Ki mer ḫ^{v}*īştenrā negīrī beçīz* [1106]

Raḥmet enderraḥmet āmed tā beser

raḥmet içinde (15) raḥmet geldi yaʿnī raḥmet İlāhiyye bīnihāyetdür ve merātib-i ḳurb bīġāyetdür niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurdı *beyt*

Ey birāder bīnihāyet (16) *dergehest*

Berher ān cā mīresī billāh māyest [1107]

[*raḥmet içinde raḥmet geldi tā başa varınca yaʿnī raḥmet-i Ḥaḳḳ'a ve merātibe nihāyet yoḳdur*]

Beryekī raḥmet fürū-mā ey püser

[1104] O âşık ki yâr kimi zaman onun hâline nazar etmez. Ey efendi eğer tabip yoksa da dert değildir.
[1105] Yücelmek istiyorsan tevazuyu seç. Çünkü bu çatı merdivensiz olmaz.
[1106] Sen kendini bir şey yerine tutmazsan aziz bir insana ulaşabilirsin.
[1107] Ey birader burası sonsuz bir dergahtır. Bu her yere ulaşan billah biziz.

ey püser başḳa degin bir raḥmetüñ içine ṭalma (17) yaʿnī bir maḳāma ḳāniʿ olma belki rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādet ve riyāżet ü mücāhedeye saʿy u gūşiş idüp aʿlā maḳāma vāṣıl olmaġa himmet eyle (18) *beyt*

Derḫırḳa çü āteş zedi ey ʿārif-i sālik

Cehdī kün ü ser-ḥalḳa-yı rindān-ı cihān bāş [1108]

(19) **Çerḫrā derzīr-i pā ār ey şücāʿ**

saʿy u himmetile ey şücāʿ feleki ayaġuñ altına getür cüzʾī mertebeye ḳāniʿ olma

Biş'nev (20) **ezfevḳ-i felek bāng-ı semāʿ**

felegüñ üstinde semāʿuñ bāngını işit *beyt*

Cihān pür-semāʿest ü mestī vü şūr

(21) *Velīkin çi bīned derāyīne kūr* [1109]

Ḥażret-i Mevlānā bu semāʿı ḳanġı gūş istimāʿ itmege lāyıḳ idügini beyān itmege şürūʿ eyledi [*semāʿ*dan murād semāʿ-ı melāʾike ve eflākdur]

(22) **Penbe-yi vesvās-ı bīrūn kün zigūş**

vesvās u vesvese penbesini ḳulaġuñdan ṭaşra eyle

Tā bügūşet āyed ezgerdūn ḫurūş

tā felekden (23) senüñ ḳulaġuña ḫurūş gele yaʿnī gūş-ı dilüñden vesvās ve maḥabbet-i māsivā penbesini çıḳar tā ki ʿālem-i bālādan ḫurūş u semāʿ istimāʿ (24) itmege ḳādir olasın zīrā māniʿ senüñ ṭarafuñdandur yoḫsa feyyāżda hīç buḫl yoḳdur [*gerdūn* felek maʿnāsınadur]

Pāk kün dü-çeşmrā ezmūy u ʿayb

iki çeşmüñi (25) mūy u ʿaybdan pāk eyle yaʿnī çeşm-i dili ʿālem-i İlāhī'de olan ʿacāʾibüñ müşāhedesine māniʿ olanlardan pāk eyle

Ta bibīnī [M144b] **bāġ u** (26) **servistān-ı ġayb**

---

17 ʿibādet N-

[1108] Ey ârif olan sâlik madem hırkanı ateşe verdin, gayret et ve cihandaki rint halkasının başı ol.

[1109] Bütün cihan mest ve heyecanlı bir şekilde sema yapmaktadır ama kör aynayı nasıl görsün.

tā ʿālem-i ġaybuñ bāġ u servistānını göresin yaʿnī dergāh-ı eḥadiyyet ve bārgāh-ı ṣamediyyet esrārını müşāhede eyleyesin (27) *mūy*dan maḳṣūd çeşmde biten mūydur *ayb*dan maḳṣūd çeşme mensūb olan derdlerdür *beyt*

(28) *Zimülk tā melekūteş ḥicāb berdārend*

Kesī ki ḫidmet-i cām-ı cihān-nümā beküned[1110]

[*servistān* bostān maʿnāsınadur]

Defʿ kün ezmaġz u ezbīnī zükām

maġzuñdan ve (29) burnuñdan zükāmı defʿ eyle

Tā ki rīḥullah derāyed dermeşām

tā ki senüñ dimāġuña būy-ı İlāhī gele yaʿnī

"İnne lirabbiküm fīeyyāmi (30) *dehriküm nefeḥātin elā feteʿarrażūlehā"*[1111]

ḥasebince her kim ki ḳalbini nūrānī ve nefsini **[N116a]** rūḥānī ide aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk itmegile anuñ (31) dimāġına beherḥāl nefḥa-yı raḥmāniyye irişür eger bu būya sen daḫı ṭālib iseñ pes rūz u şeb ṭāʿat ü riyāżetde olup aḫlāḳ-ı (32) reddiyyenüñ izālesine saʿy eyle tā derūnuñ riyāż-ı İlāhī nefeḥātından muʿaṭṭar ola

Hīç meg'ẕār ezteb ü ṣafrā eṣer

ẕātuñda teb ü (33) ṣafrādan hīç eṣer ḳoma

Tā ki yābī ezcihān ṭaʿm-ı şeker

tā ki cihānda şekerüñ leẕẕetini bulasın yaʿnī ḥummā ve ṣafrāda olan **[H112a]** (1) kimse şekerüñ leẕẕetini bulmaduġı gibi dünyā-perest daḫı ʿālem-i İlāhī ṭaʿāmından leẕẕet ü naṣīb bulmaz [*ṭaʿm* leẕẕet maʿnāsınadur]

Dāru-yı merdī kün ü ʿinnīn (2) **mepūy**

merdlük ʿilācın eyle ve ʿinnīn yilme [*mepūy* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā birūn āyend ṣad gūn ḫūb-rūy

tā saña ṭālib yüz dürlü ḫūb-rūy ṭaşra geleler (3) yaʿnī vücūduñda olan ʿadem-i istiʿdādı bir mürşide irādet getürüp anuñ terbiyesine muḳārin olmaġıla kendüñden refʿ idüp ve (4) rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādet itmegile istiʿdād-ı tām ḥāṣıl eyle tā ʿarāyis-i esrār-ı İlāhiyye saña ʿarż-ı

[1110] Onun mülkünden melekutuna kadar perde çekmişlerdir. Cihanı gösteren kadehe hizmet eden bir kimse…
[1111] Rabbinizzin bazı zamanlarda nefesleri vardır. Ona hazırlanınız.

cemāl idüp saña ḳarīn ü (5) celīs ola *ʿinnīn* cimāʿa ḳādir olmayan kimsedür bu vech hem mümkindür merdlügüñe ʿilāc eyle ve ʿinnīn yilme yaʿnī sen ki ʿinnīnsin (6) sende merdlük yoḳdur ʿilāc eyle ki ol ḥālet senden zāʾil olup saña merdlük ḥāṣıl ola senden nice esrār-ı (7) Yezdānī ve kelimāt-ı Raḥmānī ẓuhūr bula *ṣad gūn ḫūb rūy*dan murād ferzandān-ı ẓāhir olmaḳ rūşen degüldür

Künde-yi tenrā zipāy-ı (8) **cān beken**

cānuñ ayaġından ten kündesini ḳopar yaʿnī cān şeh-bāzını ten ḳafesinden ḫalāṣ eyle

Tā küned cevlān begird-i encümen

(9) tā encümenüñ çevresine cevlān ide yaʿnī her kim Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla üns ü ḳurb ḥāṣıl itmek isterise cismānī vü nefsānī ḥālātdan (10) ferāġat itmek lāzımdur zīrā künde pervāz u cevlānā nice māniʿ ise ḳuyūd-ı ten daḫı rūḥuñ ʿālem-i İlāhī cānibine irişmege māniʿdür (11) *künde* kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyile dest ü pāya urılan ḳayddur ki ṭoġanuñ daḫı ayaġına urılur *künde* dirler

Ġull-i buḫl (12) **ezdest ü gerden dūr kün**

buḫl ġullini dest ü gerdenüñden dūr u refʿ eyle [*buḫl ġull*e teşbīh eylemiş *ġull* boyuna ḳoyduḳları demürdür ki cemʿi aġlāldür]

Baḫt-ı nev deryāb derçerḫ-i kühen

eski felekde yeñi devlet (13) bul zīrā seḫāvet sebeb-i saʿādet-i dāreyndür niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"İnne'ṣ-saḫī ḳarībün minallāhi (14) *ḳarībün mine'n-nāsi ḳarībün mine'l-cenneti baʿīdün mine'n-nāri"*[1112]

ve Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"İnne'l-baḫīle baʿīdün (15) *minallāhi baʿīdün mine'n-nāsi baʿīdün mine'l-cenneti ḳarībün mine'n-nāri"*[1113] *beyt*

[1112] Şüphesiz ki cömert Allah'a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehennemden uzaktır. (Tirmizi, Sünen, 4/342)

Kerāmet cüvān-merdi vü nān dihīst

Maḳālāt-ı bīhūde (16) *ṭabl-ı tehīst*[1114]

meşnevī

Her kirā ʿādet şeved cūd u kerem

Dermiyān-ı ḫalḳ kerded muḥterem

Ey birāder bende-yi maʿbūd bāş

Tā tüvānī (17) *bāseḫā vü cūd bāş*

Bāş ezbuḫl-i baḫīlān berḥaẕer

Tā nesūzed mer turā nār-ı seḳar[1115]

"Kāfirun seḫiyyün ercā ile'l-cenneti minmüslimin şeḫīḫin"[1116]

[M$_2$128b] ***ḥikāyet*** (18) Şeyḫ Ebū Mürşid ki kerīmler zümresinden idi bir şāʿir anı medḥ eyledi Ebū Mürşid şāʿire eyitdi şimdi (19) bende saña riʿāyet ü iḥsān idecek ḳudret yoḳdur lākin beni ḳāḍīye ilet ve benden iki biñ dirhem daʿvā eyle tā ben iḳrār (20) idem ve beni zindāna ilet benüm aḳrabā vü taʿalluḳātum beni zindānda ḳomazlar māl cemʿ idüp saña virürler böyle eylediler henüz (21) aḫşam olmış idi ki māl cemʿ idüp ol şāʿire virdiler ve anı zindāndan çıḳardılar ey ʿāḳil çünki dünyāda ehl-i (22) saʿādet ve ṣāḥib-i devletsin pes beẕl ü saḫāya saʿy eyle tā ki āḫiretde ehl-i saʿādet ve ṣāḥib-i rifʿat olasın

Ver nemītānī (23) **bekaʿbe-luṭf per**

ve ger luṭf kaʿbesine pervāz itmege ḳādir olmaz iseñ yaʿnī ṭāʿat ü saḫāvet sebebi ile Ḥażret-i (24) Bārī'nüñ dergāhına çünki irişmege ḳādir olmazsın [*nemītānī nemītüvānī* maʿnāsınadur]

ʿArża kün bīçāregī berçāreger

14-15 ve Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"İnne'l-baḫīli baʿīdün minallāhi baʿīdün mine'n-nāsi baʿīdün mine'l-cenneti ḳarībün mine'n-nāri" N-

[1113] Şüphesiz ki cimri Allah'tan uzaktır, insanlardan uzaktır, cennetten uzaktır ve cehenneme yakındır. (Ukaylî, Duafâ, 2/117, Daru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.)

[1114] Keramet civanmertlik ve ekmek verir. Beyhude söz boş tabladır.

16 meşnevī M: manẓūm N, H-

[1115] Kim cömertlik ve keremi adet edinirse halk arasında muhterem olur. Ey kardeş mabuda köle ol. Ta ki seha ve cömertlik yapabilesin. Cimrilerin cimriliğinden sakın ki seni sakarın ateşi yakmasın.

[1116] Cömert kafirin cennete girmesi, cimri müslümanın cennete girmesinden çok umulur.

bārī çāre idiciye bīçārelügi (25) ʿarż eyle yaʿnī cürm ü ʿiṣyānuña iʿtirāf idüp dergāh-ı Ḫudā'ya rūy-ı niyāzı mālīde idüp ʿacz ü bīçārelük semtine (26) sālik ol tā çāreger ki murād Ḥażret-i Bārī'dür cemīʿ-i derdüñe çāre vü dermān ide mışrāʿ-ı evvelde *per* bā-yı Fārisī ile bunda (27) *perīden* maʿnāsınadur bunda *per* ṣīġa-yı emr-i ḥāżırda maṣdardur **[M$_2$129a]** maṣdaruñ istiʿmāli üç vech üzeredür birisi kendünüñ (28) ṣīġasıdur *perīden* gibi ve birisi emr-i ḥāżır ṣīġasıdur bunda vāḳıʿ olan *per* gibi ve birisi daḫı māżī ṣīġasındadur (29) *güft* ve *şenīd* gibi ki *güften* ve *şenīden* maʿnāsınadur

Zāri vü girye ḳavī sermāye īst

Ḥażret-i Ḫudā'dan murād ṭaleb (30) itmek içün fiġān u girye ḳavī ve maḳbūl bir sermāyedür zīrā çünki Ḥażret-i Ḫudā bir bendesinüñ duʿāsını ḳabūl idüp (31) murādını ḥāṣıl eylemek istese anı fiġān u giryeye bıraġup kendünüñ cānibine müteveccih eyler [*zārī* fiġān maʿnāsınadur]

Raḥmet-i küllī ḳavīter dāye īst

(32) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ küllī raḥmeti ḳavīrek bir dāyedür ki bendenüñ cemīʿ-i ḫuṣūṣına kāfīdür zīrā

"Ceẕbetün **[N116b]** *minceẕebāti'r-raḥmāni* (33) *tüvāzī ʿamelü'ṣ-ṣaḳaleyn"*[1117]

ḥasebince anuñ ʿillet ü ġarażsız raḥmeti dāyenüñ şefḳatinden ziyādedür

Dāye vü māder bahāne cū büved

[H112b] (1) dāye vü māder bāhāne isteyicidür

Tā ki key ān ṭıfl-ı ū giryān şeved

tā ki anuñ ol ṭıflı ḳaçan girye idici olur yaʿnī dāye vü māder (2) ṭıfla süt virmege ṭıfluñ giryesini bahāne eylerler ki her ḳaçan girye eylerise süt virürler

Ṭıfl-ı ḥācāt-ı şümārā āferīd

Ḥażret-i Ḥaḳ (3) sizüñ ḥācetleriñüz ṭıflını ḫalḳ eyledi

Tā benālīd ü şeved şīrīn pedīd

[1117] Rahmanın cezbelirden bir cezbe iki tarafını da eşitler. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/397)

tā iñleyesiz ve ol Ḫudā'nuñ raḥmeti süti ẓāhir ola yaʿnī (4) ḥācātıñuz raḥmet-i İlāhī ile müyesser ola [*benālīd* fiʿl-i mużāriʿ cemʿ-i müẕekker-i muḫāṭābdur]

Güft ʿudʿullāhe bīzārī mebāş

Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de bendelerine *"Udʿullāhe"*[1118] diyen Allāh bendesine (5) fiġānsız olma didi niteki buāyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Udʿū rabbeküm tażarruʿan ve ḫufyeten"[1119]

yaʿnī bende duʿā itdükde tażarruʿ u girye lāzımdur [*mebāş* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(6) **Tā bücūşed şīrhā-yı mihrhāş**

tā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ maḥabbetleri sütleri ḳaynaya ve ẓāhir ola pes Ḥażret-i Ḥaḳ çün isteye ki bir bendesinüñ (7) hācetini revā eylemeye anı kendü cānibine teveccüh idici eylemez ve aña girye vü fiġān u tażarruʿ virmez çünki böyledür ʿāḳıla lāyıḳ olan budur ki dünyādan (8) yüz döndürüp Ḥażret-i Ḫudā'ya teveccüh ide *mihr* bunda maḥabbet ve *şīr* süt maʿnāsınadur [*mihrhāş*da żamīr-i ġā'ib Ḫudā'ya rāciʿdür]

Hūyhūy-ı bād u şīr-efşān-ı ebr

bāduñ esmesi (9) ve eṭrāfa yilmesi ve seḥābuñ şīr ü bārān ṣaçması

Derġam-ı māend yek sāʿat tu ṣabr

bizüm ġamımuzdadurlar sen bir sāʿat ṣabr eyle (10) zīrā senüñ rızḳuñ saña senden ʿāşıḳrek ve ṭālibrekdür [*tu ṣabr kün* taḳdīrindedür] *meẕnevī*

Şeb ezbehr-i āsāyiş-i tust u rūz
Meh-i rūşen ü mihr-i gītī-fürūz
(11) *Ṣabā ezberāy-ı tu ferrāşvār*
Hemī güsterend bisāṭ-ı bahār
Eger bād u berfest ü bārān u mīġ
Ve ger raʿd çevgān zened berḳ-i tīġ

Heme (12) *kārdārān u fermān-berend*

[1118] Allah'a dua edin. İsrâ/110.
[1119] Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. A'râf/55.

Ki tuḫm-ı tu derḫāk mīperverend

Ve ger teşne mānī zisaḫtī mecūş

Ki saḳḳā-yı ebr ābet āred bedūş [1120]

Fi's-semā'i (13) **rizḳuküm neş'nīdeī**

ve'ẕ-ẕāriyāt sūresinde

"Ve fi's-semā'i rizḳuküm"[1121]

āyetini işitmemiş misin ya'nī işitmiş ve oḳumışsın [*neş'nīdeī*de istifhām-ı inkārī ma'nāsı vardur]

Enderīn (14) **pestī çi berçefsīdeī**

pes bu pestlükde ne ta'alluḳ u teşebbüṣ eylemişsin ya'nī ne sebebden bu āyet-i kerīmenüñ muḳteżāsı üzere rızḳuñı (15) Ḥażret-i Ḫudā'dan ṭaleb eylemezsin ḥālā ki Ḥażret-i Bārī rūşen ü 'ıyān eyledi niteki āyet-i kerīmenüñ ma'nāsı böyledür sizüñ rızḳıñuz gökdedür (16) ya'nī sizüñ rızḳıñuz egerçi ẓāhirde yirden ḥāṣıl olur lākin ḥaḳīḳatde Ḥażret-i Ḫudā'dandur ki Rezzāḳ-ı 'ālemdür pes 'āḳıl-ı (17) pür-intibāha lāyıḳ olan budur ki cemī'-i aḥvālini Ḫallāḳ-ı 'ālemden bilüp bir kimsenüñ eline baḳmaya belki mā-sivāyı ma'dūm meṣābesinde (18) müşāhede idüp rūz u şeb Ḥażret-i Ḫudā'nuñ emr-i şerīfinden ṭaşra olmaya tā ki

"Ve men yetevekkel 'alallāhi fehüve ḥasbühü"[1122]

āyetine māṣadaḳ (19) olmaġa lāyıḳ ola [*çefsīden* yapışmaḳ *çefsīde* yapışmış ma'nāsınadur] *beyt*

Mekün Sa'diyā dīde berdest-i kes

Ki baḫşende Perverdigārest ü bes [1123]

ḥikāyet (20) evliyā'ullāhdan bir kimse eyitmiş mehmāemken ḳanā'at üzere olup ṭama'dan ictināb u iḫtirāz üzere ola tā ki ṭama' sebebi ile her ānda bir ṣāḥib-i (21) devletden iḥsān u kereme mu'tād olup ḳalbe andan i'timād-ı küllī ḥāṣıl olmaġıla Ḥażret-i Ḫudā cānibine

---

[1120] Gece senin dinlenmen içindir. Gündüz ise parlak ayın, dünyayı ışıtan güneşindir. Saba senin için bir düzenleyici gibi bahar döşeğini yaymaktadır. İster rüzgar, kar, yağmur ve sis ister gökgürültüsü berk kılıcına çevgan vursun. Bunların hepsi işçi ve emir neferidir ki senin tohumunu toprak altında beslerler. Eğer susuz kalırsan kabalıkla coşma ki bulut sakası senin suyuna sırtına alıp getirsin.

[1121] Sizin rızkınız göktedir. Zâriyât/22.

[1122] Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Talâk/3.

[1123] Ey Sa'dî ! Kimsenin eline göz dikme; çünkü bağışlayan Allah'tır ve yeter.

tevekkülüñ süst ü żaʿīf olup (22) ol ṭarafa ḳavī olmaḳ lāzım gelür pes Ḥażret-i Ḥaḳ'dan **[M₂129b]** ol kimseye ḥüsn-i iʿtiḳāduñ ziyāde olur bi'ż-żarūrī dergāh-ı İlāhī'den dūr olup (23) raḥmet-i Ḫudā'dan maḥrūm olursın zihī sefāhet ki kerīmi terk idüp leʾīmden kerem ü iḥsān ṭaleb eyleyesin *ḳıṭʿa*

(24) *Ḫudāvendgārī ki ʿabdī ḫarīd*
Bedāred fekeyf ān ki ʿabd āferīd
Turā nīst īn tekye berKirdgār
Ki memlūkrā berḪudāvendgār[1124]

(25) **Ters ü nevmīdīt dān āvāz-ı ġūl**

senüñ faḳr u fāḳadan ḫavfuñı ve ʿadem-i tevekkülüñ sebebi ile Ḥażret-i Ḫudā'nuñ iḥsān u kereminden (26) meʾyūsluġuñı ġūl āvāzı bil [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Mīkeşed güş-ı tu tā ḳaʿr-ı süfūl

senüñ güşuñı tā süfūlüñ ġavr u ḳaʿrına çekem yaʿnī ġūl yolda olan (27) kimseleri iḍlāl idüp beyābāna düşürdügi gibi ters ü nevmīdlügüñ seni Cenāb-ı İlāhī'den dūr idüp esfele sāfilīne irişdürür (28) Ḥażret-i Mevlānā nidā-yı Raḥmānī ve nidā-yı şeytānī biribirinden mümtāz olsun içün ikisini beyān eylemege şürūʿ eyledi [*süfūl düḫūl* veznī üzere maṣdardur]

(29) **Her nidāyī ki turā bālā keşīd**

her bir nidā ki seni bālāya çekdi yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā'ya irişdürdi

Ān nidā mīdān ki ezbālā resīd

(30) ol nidāyı bilki bālādan irişdi yaʿnī şol nidā ki sebeb-i ḳurb-ı İlāhī ola ol nidā Ḥażret-i Ḫudā'dandur **[N117a]** egerçi ẓāhiren (31) ṣāḥib-i nidā ḳaʿr-ı çāhda ola

Her nidāyī ki turā ḥırṣ āvered

her bir nidā ki saña ḥırṣ getürür ṭamaʿuñı ziyāde eyler

Bāng-ı gürgī (32) **dān ki ān merdüm dered**

[1124] Bir kulu satın alan bir sultan yarattığı istediği gibi sahip olur. Kulun efendi üzerine hükmü olmadığı gibi Allah katında bu tekke senin için değildir.

ol nidāyı şol ḳurduñ āvāzı bil ki ol ḳurt ādemi yirtar ve helāk eyler yaʿnī şol nidā ki (33) saña ḥırṣ u ṭamaʿ ziyāde eyler ol nidā dergāh-ı İlāhī'den dūr ve raḥmet-i Raḥmān'dan mehcūr olmaġa sebebdür egerçi ẓāhirde **[H113a]** (1) ol nidā āsmāndan irişe

Īn bülendī nīst ezrūy-ı mekān

bu bülendlük ki maḳbūldür mekān yüzinden degüldür

(2) **Īn bülendīhast sūy-ı ʿaḳl u cān**

bu bülendlükler ʿaḳl u cān cānibidür yaʿnī bu bülendlükler rūḥānī iʿtibārı iledür (3) cismānī iʿtibārı ile degüldür

Her sebeb bālāter āmed ezeşer

her sebeb eşerden yuḳarurek geldi

Seng ü āhen fāʾiḳ āmed (4) **berşerer**

niteki seng ü āhen şerer üzere fāʾiḳ geldi zīrā şerer eşerdür seng ü āhen sebebdür bu sebebden şerer üzre fāʾiḳdür [*āhen*den maḳṣūd çaḳmaḳdur]

(5) **Ān fülānī fevḳ ān ser-keş nişest**

ol bir fülān kimse ḥaḳīḳatde ol ser-keşüñ üstine oturdı

Gerçi derşūret bepehlūyeş (6) **nişest**

egerçi ṣūret ü ẓāhirde ol fülān kimse ol ser-keşüñ yanında oturdı yaʿnī iʿtibār ḥaḳīḳatedür ṣūrete degüldür

(7) **Fevḳi-yi ān cāst ezrūy-ı şeref**

ol yirüñ tefevvuḳ ve bülendlügi şeref yüzindendür yaʿnī ol yirüñ ḳadr ü ʿulüvvi şeref iʿtibārı (8) iledür

Cāy-ı dūr ezṣadr bāşed müsteḫaf

zīrā ṣadrdan dūr olan yir müsteḫaf ü muḥaḳḳar olur muʿteber ü muʿaẓẓam olmaz pes ol (9) tefevvuḳ iden ṣadra ḳarīb olduġından ötüri şeref kesb eylemişdür egerçi şeref ḥaḳīḳatde faẓl u ādābıladur aṣl u nesebile (10) degüldür

"Eş-şerefü bi'l-faẓli ve'l-ādāb lābi'l-aṣli ve'n-neseb"[1125]

---

5 **ān** HM_2 : **ez** N

Seng ü āhen z’īn sebeb ki sābıḳest

seng ü āhen (11) bu sebebden ki sābıḳdur

Derʿamel fevḳī-yi īn dü-lāyıḳest

ʿamelde bu ikisinüñ tefevvuḳ ü teḳaddümi lāyıḳdur zīrā ṭaşı (12) ve çaḳmaġı evvel biri birine ursın andan ṣoñra şerer peydā olur hem seng ü āhenüñ vücūdı şererüñ vücūdından muḳaddemdür

(13) **V’ān şerer ezrūy-ı maḳṣūdī-yi ḫ̬ᵛīş**

ve ol şerer kendünüñ maḳṣūdluġı yüzinden yaʿnī maḳṣūd-ı bi’ẕ-ẕāt olduġı iʿtibārı (14) ile ki ʿillet-i ġāyedür zīrā seng ü āhenden maḳṣūd şererdür

Z’āhen ü sengest z’īn rū pīş-i pīş

bu yüzden seng ü āhenden (15) şerer ziyāde muḳaddem ü sābıḳdur zübde-yi kelām budur ki ẓāhir iʿtibārı ile seng ü āhen şererden muḳaddemdür ve seng ü āhenden (16) maḳṣūd şerer olduġı iʿtibār ile şerer muḳaddem olduġı gibi ol cihetden ki tażarruʿ u duʿā sebeb-i raḥmet-i Ḫudā’dur raḥmetden (17) muḳaddemdür ve ol cihetden ki tażarruʿ u duʿādan murād raḥmet-i Ḫūdā’dur raḥmet muḳaddemdür

Seng ü āhen evvel ü pāyān şerer

egerçi (18) vücūd-ı ḫāricī iʿtibārı ile seng ü āhen evvel ü muḳaddemdür ve şerer pāyān ve muʾaḫḫardur

Līk īn her dü tenend ü [M₂130a] cān şerer

lākin bu (19) ikisi bile cismlerdür ve şerer cāndur zīrā maḳṣūd evvelā şerer

K’ān şerer k’enderzamān vāpesterest

zīrā ol şerer egerçi (20) zamāndan ṣoñrarekdür yaʿnī vücūdda seng ü āhen muḳaddem ve şerer muʾaḫḫardur

Derşıfat ezseng ü āhen berterest

lākin ṣıfat ve (21) iʿtibārda seng ü āhenden aʿlā ve aḳdemdür

Derzamān şāḫ ezşemer sābıḳterest

[1125] Şeref fazilet ve edep iledir. Soy ve nesep ile değildir.

niteki zamān ve vücūdda şāḫ mīveden muḳaddemrek (22) ve sābıḳrekdür

Derhüner ezşāḫ ū fā'iḳterest

ammā hünerde ol mīve şāḫdan fā'iḳrekdür zīrā maḳbūl ve maḳṣūd-ı bi'z̲-z̲āt (23) olan mīvedür şāḫ u berg mīvenüñ ḥuṣūline vāsıṭa-yı ẓāhirīdür

Çünki maḳṣūd ezşecer āmed s̲emer

çünki şecerden maḳṣūd (24) s̲emer geldi yaʿnī çünki şecer s̲emerüñ ḥuṣūli içündür [*s̲emer* mīve maʿnāsınadur *şecer* dıraḫt maʿnāsınadur]

Pes s̲emer evvel büved āḫir şecer

pes s̲emer evveldür şecer āḫirdür yaʿnī bu iʿtibārıla s̲emer muḳaddem (25) şecer muʾaḫḫardur netīce-yi merām bu maḥalde oldur ki egerçi bendenüñ zārı ve taẕarruʿı sebebi raḥmet-i Ḫudā'dur ve taẕarruʿ u zārı ṣūretde muḳaddemdür (26) raḥmet üzere ammā *taẕarruʿ u "zārī*den murād raḥmet olduġı iʿtibārıla raḥmet muḳaddemdür pes şol kimse ki Ḫażret-i Ḫaḳ aña raḥmet (27) eylemek isteye aña feryād u taẕarruʿı erzānī ḳılur ol bende daḫı feryād u taẕarruʿ eylemegile Ḫudā'nuñ raḥmetine irişür Ḫażret-i Mevlānā (28) girü ḫırsuñ ḥikāyetine rücūʿ eyledi

Ḫırs çün feryād kerd ezejdehā

ḫırs çünki ejdehādan feryād eyledi

Şīr merdī kerd (29) **ezcengeş rehā**

bir bahādır kimse ḥīle ve merdlük ile ḫırsı ejderüñ çenginden rehā ve ḫalāṣ eyledi [*rehā* ḫalāṣ maʿnāsınadur]

ḥikāyet (30) Mālik oġlı Enes'den rivāyet olınmışdur ki Ḫażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem zamānında bir kimse Medīne-yi Münevvere'den Şām-ı Şerīfe (31) ve Şām-ı Şerīf'den Medīne-yi Münevvere'ye ticāret eyleridi lākin kāfile ile gitmezidi belki Ḫażret-i Ḫudā'ya tevekkül idüp tenhā gideridi (32) bir vaḳt Şām-ı Şerīf'den Medīne-yi Münevvere'ye gelüriken bir süvār ḥarāmī anuñ öñine geldi tācir çünki ḥarāmīyi **[N117b]** gördi aña (33) eyitdi benüm mālumı al ve beni terk eyle ḥarāmī eyitdi māl ḫod benümdür ben senüñ cānuñı alurum tācir ḥarāmīye eyitdi baña mühlet **[H113b]** (1) vir āb-dest alup iki

25 zārı ve taẕarruʿı HM_2: zārı ve taẕarruʿ u duʿāsı N

rekʿat namāz edā idem ve duʿā eyleyem ḥarāmī mühlet virdi bāzergān fevrī āb-dest alup iki rekʿat namāz (2) ḳılup iki elini duʿāya ḳaldurdı ve bu duʿāyı oḳudı

"Yā Vedūd yā Vedūd yā ẕe'l-ʿarşi'l-mecīd yā Mübdī yā Mʿuīd yā faʿʿālün (3) *limā yürīd es'elüke binūri vechike'l-leẕī mele'e erkānü ʿarşike ve es'elüke biḳudretike'l-letī ḳadderte bihā ʿalāḫalḳike biraḥmetike'l-letī vesiʿat* (4) *küllü şey'in lāilāhe illā ente yā muġīṣü aġṣinī"*[1126]

bu duʿāyı üç kerre oḳudı çünki duʿādan fāriġ oldı gördi ki yeşil cāmeler giymiş (5) ve burāḳ ata süvār olmış bir kimse ẓāhir oldı ve elinde nūrdan bir ḥarbe ṭutmış çünki ḥarāmī ol süvārı gördi bāzergānı terk idüp (6) aña ḳarşu vardı çünki ol süvāra irişdi süvār ḥarāmīye bir ḥarbe urup atından yıḳdı ve bāzergānuñ yanına gelüp (7) eyitdi ki ḳalḳ ḥarāmīyi depele bāzegān ol süvāra eyitdi sen kimsin ve ben hergiz bir kimseyi ḳatl eylememişüm ol süvār ḥarāmīnüñ (8) üzerine varup helāk eyledi ve hem bāzergāna eyitdi ben firişteyüm ve üçinci ḳat gökde olurum çünki bu duʿāyı bir kerre oḳuduñ (9) āsmān ḳapularınuñ āvāzı ẓāhir oldı eyitdüm ki bir iş ḥādiṯ oldı çünki bir kerre daḫı oḳuduñ āsmānuñ ḳapuları güşāde oldı (10) çünki bir kerre daḫı oḳuduñ Cibrīl bize gelüp eyitdi kimdür ki ol bīçāre ġamgīne irişe ben Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ṭaleb eyledüm tā ki anuñ ḳatlini (11) benüm elümde taḳdīr eyledi ve eytidi her bende ki bu duʿāyı oḳuya Ḥażret-i Bārī anı şiddet ü ġamdan ḫalāṣ idüp aña sürūr u ṣafā vire (12) pes ol bāzergān Medīne-yi Münevvere'ye selāmetile irişdi ve Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥużūr-ı şerīfine geldi ve olan ḳıṣṣayı (13) ḥikāyet eyledi ve bu duʿāyı **[M₂130b]** okudı Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi Ḥażret-i Ḥaḳ taḥḳīḳ esmā-yı ḥüsnāyı saña telḳīn eyledi (14) her kim ki bu duʿā ile Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ḥācet dileye ḥāceti revā olup maḳṣūdına irişür

Ḥīlet ü merdī behem dārend püşt

[1126] Ey Vedûd, ey Vedûd! Ey mecid olan arşın sahibi, ey Mübdî, ey Mu'id! Ey dilediğini yapan, arşının erkânını doldurmuş, yüzünün nuru hürmetine istiyorum ve yaratılmışları takdir ettiğin kudretinden istiyorum. Her şeyi kuşatmış olan rahmetinden istiyorum. Senden başka ilah yok. Ey Muğis, yardım et!

8 gökde olurum M_2: gökden N, āsmāndan H

ḥīle ve (15) merdlük biri biri ile püşt ü ḳuvvet ṭutarlar yaʿnī kişide hem ḥīle ve hem ḳudret gerekdür

Ejdehārā ū bedīn ḥīlet büküşt

ejdehāyı (16) ol şīr-merd bu ḥīle ile depeledi yaʿnī tedbīr ü ḳuvvetile helāk eyledi [*ḥīle*den maḳṣūd tedbīr ve tedārükdür]

Ejdehāra hest ḳuvvet ḥīle nīst

ejdehānuñ ḳuvveti vardur ḥīle (17) vü tedbīri yoḳdur Ḥażret-i Mevlānā bu münāsebetile pend ü maʿrifet beyānına şürūʿ eyledi böyle diyü

Nīz fevḳ-ı ḥīle-y tū ḥīle īst

senüñ (18) ḥīlenüñ üzerinde daḫı bir ḥīle vardur pes ġāfil olma maġrūr olup kendü ḥīle vü tedbīrüñe iʿtimād eyleme ve ṭāʿat ü ʿibādetüñi (19) maḳbūl-i Ḥaḳ ẓann idüp kendüñe kibr ü ʿucb getürme belki rūz u şeb mekr-i İlāhī'den ḥaẕer üzere olup bir ān tażarruʿ u nāleden (20) ḥālī olma

"Felāyeʿmenū mekrallāhi illel-ḳavmü'l-ḫāsirūne"[1127]

[*nīz* daḫı maʿnāsınadur]

Ḥīle-y ḫodrā çü dīdī bāz rev

çünki kendüñüñ ḥīle vü tedbīrüñi gördüñ (21) girü yüri yaʿnī fikr eyle [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

K'ez kücā āmed suy-ı āġāz rev

ki ḳandan geldi āġāz u ibtidā cānibine git yaʿnī senüñ ṭāʿat ü ʿibādetüñ ve duʿā vü (22) tażarruʿuñ Ḥażret-i Ḫudā'nuñ tevfīḳi ile olduġını fikr eyleyesin kendü kesb ü saʿyüñden bilmeyesin

Her çi derpestīst āmed (23) **ezʿulā**

her nesne ki alçaḳluḳdadur ʿulādandur yaʿnī bu ʿālem-i mülkde olan ḥālāt u aḥvāl ʿālem-i melekūtdandur niteki Ḥażret-i (24) Cāmī buyurmışdur ki Silsiletü'ẕ-Ẕeheb nām kitābındadur

meṣnevī

---

15 ḳudret M_2N: ḳuvvet H

[1127] Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz. A'râf/99.

Mülk fīnefsihī büved sākin

Nīst cünbüş derū ezū mümkin

(25) *Cünbişī k'efgened berū sāye*

Melekūteş dehed derān-māye [1128]

Çeşmrā sūy-ı bülendī nih helā

helā çeşmüñi bülendlük cānibine (26) ḳo yaʿnī cemīʿ-i ḫuṣūṣuñı Cenāb-ı İlāhī'den bil *pestī*den maḳṣūd bu ʿālemdür *ʿulā*dan murād ʿālem-i melekūtdur

Rūşenī baḫşed (27) **naẓar enderʿulā**

ʿulāya naẓar eylemek çeşme nūr u rūşenlük bağışlar

Gerçi evvel ḫīregī āred belā

egerçi riyāżet belāsı evvel ḫıyrelük getürür (28) yaʿnī ibtidā-yı sülūkda egerçi sāliküñ çeşmine riyāżet müşkil ü bīnūr görinür Sürūrī Efendi raḥmetullāh bu şerḥ olınan vechi iḫtiyār (29) eylemişdür lākin nüsaḫuñ ekşerinde *belā* yirine *belā* dur ki mışrāʿ-ı şānīde maʿnā böyle olur belā egerçi evvel ḫıyrelük getürür yaʿnī ibtidā-yı sülūkda (30) egerçi sālike riyāżet şuʿb u müşkil görinür ve cā'izdür *ʿūlā yā* ile olup bunda ve *belā*da lām meksūr oḳına [*ḫīregī* nūrsuzluḳ maʿnāsınadur]

Çeşmrā derrūşenāyī (31) **ḫūy kün**

çeşmi rūşenāluġa ḫūy u ʿādet eyle yaʿnī dā'im rūşenāluḳ cānibine naẓar eyle ki murād ʿālem-i İlāhī ve ʿālem-i melekūtdur [*ḫūy* ʿādet maʿnāsınadur]

Ger ne ḫuffāşī (32) **naẓar ān sūy kün**

eger ḫuffāş degül iseñ ol cānibe naẓar eyle yaʿnī çeşm-i dilüñ kör degül ise āftāb-ı ḥaḳīḳī cānibine naẓar u teveccüh eyle (33) *ḫuffāş* yarasadur ki āftabdan pinhān **[N118a]** olur

ʿĀḳıbet-bīnī nişān-ı nūr-ı tust

ʿāḳıbet-bīnlük senüñ nūruñuñ nişānıdur

Şehvet-i ḥālī ḥaḳīḳat [H114a] (1) **kūr-ı tust**

[1128] Mülk kendi nefsinde sakin olur. Onda ve ondan cünbüş mümkün değildir. Onun üzerine gölge düşüren bir cünbüş, o mayede ona melekut verir.

ḥāliyā şehvet ü maʿşiyet senüñ körüñdür yaʿnī ol kimse ki āḫiret-bīndür ve ol kimse ki şimdi niʿmet-bīndür ḥaḳīḳatde (2) nābīnādur

ʿĀḳıbet-bīnī ki ṣad-bāzī bidīd

bir ʿāḳıbet-bīn ki yüz bāzī gördi yaʿnī bisyār umūr u aḥvāl tecrübe eyledi [*bāzī* oyun maʿnāsınadur]

Miṯl-i ān neb'ved ki (3) **yek bāzī şenīd**

ol ʿāḳıbet-bīn gibi olmaz şol kimse ki bir bāzīyi işitdi hīç tecrübe eylemedi yaʿnī kāmilüñ (4) ḥāli mübtedānuñ ḥāli gibi olmaz zīrā müntehā kemāl ü nihāyete vāṣıldur mübtedā ol mertebeden dūrdur niteki müşāhede olınmış istimāʿ (5) olınmış gibi degüldür niteki bu mıṣrāʿdan rūşendür *mıṣrāʿ*

Şenīde key büved mānend-i dīde [1129]

müşāhede itmiş kimse istimāʿ (6) itmiş gibi degüldür

Z'ān yekī bāzī çünān maġrūr şüd

ol bir ṣanʿat u bāzīden ancılayın maġrūr oldı

K'ez tekebbür z'ūstādān dūr (7) **şüd**

ki kibrinden ūstādlarından dūr oldı yaʿnī cüzʾī hünere ḳādir olduġından ötüri kibr idüp **[M$_2$131a]** üstādlara münkir oldı mürīd-i (8) ḫām cüzʾī kerāmete mālik olmaġıla mürşidini terk itdügi gibi pes mübtedāya lāzımdur ki kāmillerden ictināb itmeye ve mürīde vācibdür ki (9) hergiz mürşidinden cüdā olmaya

Sāmirīvār ān hüner derḫod bedīd

Sāmirī gibi ki ol hüneri kendüsinde gördi ḥālā ki ol hüneri (10) ḫod Ḥażret-i Mūsā'dan görmiş idi [*vār* edāt-ı teşbīhdür]

Ū ziMūsā eztekebbür ser keşīd

ol Sāmirī kibrinden Ḥażret-i Mūsā'dan baş çekdi

Ū ziMūsā (11) **ān hüner āmūḫte**

Sāmirī ol hüneri Ḥażret-i Mūsā'dan öğrenmiş

V'ez muʿallim çeşmrā berdūḫte

[1129] İşitmi görmüş gibi olur mu?

ve muʿalliminden çeşmini dikmiş yaʿnī (12) kendüsine maġrūr olup Ḥażret-i Mūsā'yı terk eylemiş Sāmirī'nüñ ḳıṣṣası ziyāde rūşendür şerḥ ü beyāna iḥtiyācı yoḳdur

(13) **Lācerem Mūsā diger bāzī nümūd**

lācerem Ḥażret-i Mūsā ġayrı bāzī vü hüner göseterdi [*diger* ġayr maʿnāsınadur]

Tā ki ān bāzī vü cāneşrā rübūd

tā ki Ḥażret-i (14) Mūsā'nuñ bāzīsi Sāmirī'nüñ ol bāzī vü cānını ḳapdı ki Sāmirī ḫalḳdan cüdā oldı ve her kimi ki ıraḳdan göreyidi fiġān (15) idüp *"lāmisās"* dir idi zīrā her kim ki elini Sāmirī'ye sürse Sāmirī'yi ısıtma ṭutarıdı bu sebebden kūh u beyābāna (16) gidüp vuḥūş u sibāʿıla üns ṭutdı ʿāḳıbet ḫasirü'd-dünyā ve'l-āḫiret olup dīn ü dünyādan maḥrūm oldı pes enbiyā vü evliyāya (17) her kim muḫālfet idüp muḳābeleye ḳaṣd eyleye bilāşek dīn ü dünyādan maḥrūm olur *diger bāzī*den maḳṣūd bunda Ḥażret-i (18) Mūsā'nuñ bed-duʿā itmesidür Sāmirī ḥaḳḳında

Ey besā dāniş ki enderser deved

ey çoḳ ʿilm ki başa yiler [*dāniş* ʿilm maʿnāsınadur]

Tā şeved server bedān ḫod ser reved

(19) tā ol ʿilmile server ü fā'iḳ ola ol ʿilmile ḫod başı gider yaʿnī çoḳ ṣāḥib-i ʿilm olur ki ʿilm ü hüneri sebebi ile aḳrānı üzere (20) ʿulüvv ü tefevvuḳ ḳaṣd eyler lākin ol ʿilm ü hüner anuñ helākine sebeb olur meṣelā Sāmirī gibi

Ser neḫ^{v}āhī ki reved tū pāy bāş

istemez iseñ (21) ki başuñ gide sen ayaḳ ol yaʿnī taẓarruʿ u tevāżuʿ idici ol

Derpenāh-ı ḳuṭb-ı ṣāḥib-re'y bāş

re'y ü taṣarruf ṣāḥibi ḳuṭbuñ penāh (22) u ḥıfẓında ol murād tevāżuʿ idici olup evliyā'ullāhuñ ʿināyet ü ḥimāyeti sāyesine ilticā eyle tā ki anlaruñ himmet ü muṣāḥabeti sebebi (23) ile nefs ve şeyṭān elinde helāk olmaḳdan necāt bulasın dimekdür *beyt*

Yār merdān-ı Ḫudā bāş ki derkeştī-yi Nūh

(24) *Hest hākī ki beābī neḫized ṭūfānrā* [1130]

Gerçi şāhī ḫ^{v}īş fevḳ-i ū mebīn

[1130] Nuh'un gemisinde Allah kullarına dost ol. Topraktan ol ki tufanla suya düşmeyesin.

egerçi pādşāhsın kendüñi anuñ üstinde görme (25) yaʿnī kendüñi ḳuṭb-ı ʿālemden bülend ve ziyāde ṭutma

Gerçi şehdī cüz-nebāt-ı ū meçīn

egerçi şehd ü ʿaselsin anuñ nebātından (26) ġayrı dirme zīrā saña senüñ şehdüñden anuñ nebātı evlā vü enfaʿdur murād cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḳuṭb-ı ʿāleme ittibāʿ u iṭāʿat lāzım (27) u vācib idügin işʿārdur *nebāt* şīrīn ve meşhūddur nebāt bunda ot maʿnāsına baʿīddür [*şehdī*de *yā* ḫiṭāb içündür *meçīn* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Fikr-i tū naḳşest ü fikr-i (28) **ūst cān**

zīrā senüñ fikrüñ naḳş u ṣūretdür ve ḳuṭbuñ fikri rūḥdur yaʿnī senüñ fikrüñ dünyā ve māsivādur ḳuṭbuñ (29) fikri Ḫudā'dur ve ʿuḳbādur [baʿż-ı nüsaḫda *naḳş* yerine nefs vāḳıʿdur ki ġāyet ḫūbdur]

Naḳd-i tū ḳalbest ü naḳd-i ūst kān

senüñ naḳdüñ ḳalb ve bīiʿtibārdur ve ḳuṭbuñ naḳdi kān ve pür-iʿtibārdur (30) zīrā senüñ naḳdüñ cismānī ve nefsānīdür ḳuṭbuñ naḳdi rūḥānī ve raḥmānīdür

Ū tuyī ḫodrā bücū derūy-ı ū

o sensin (31) kendüñi anuñ vücūdından iste yaʿnī senüñ vücūduñ ḳuṭbuñ vücūdıdur pes vücūd-ı bāḳī gerekse ḳuṭb-ı ʿaleme ḳarīb ü āşnā ol

(32) **Kū vü kū gū fāḫte şev sūy-ı ū**

kū ve kū di anuñ cānibine fāḫte ol yaʿnī ḳuṭb-ı ʿālem ḳanı ḳanı diyü aña cān u dilden ṭālib ü rāġıb ol (33) zīrā evvel evliyāʾullāh **[N118b]** zümresinde olmaḳ gerekdür tā ki anlar ile āşnāluḳ müyesser ola *fāḫte* ügeyik didükleri ḳuşdur ki **[H114b]** (1) kū kū diyü öter

ḥikāyet Cüneyd ḥażretleri eyitdi Seriyy-i Saḳaṭī ḥażretlerinden işitdüm ki eyitdi kūylarda evliyāʾullāh (2) vardur ki anları ḫalḳ bilmezler ben eyitdüm ki Baġdād'uñ kūylarını geşt ideyüm şāyed ki anlardan birini **[$M_2$131b]** görem Seriyy ḥażretleri eyitdi (3) heyhāt ki göresin evvel anlardan ol tā göresin

Ver neḫ^{v}āhī ṣoḥbet-i ebnā-yı cins

---

26 nebātı HM_2: le<u>zz</u>ātı N

ve ger ebnā-yı cinsüñ ṣoḥbetini istemeyesin yaʿnī evliyāʾullāhuñ (4) muṣāḥabetinden eger iʿrāż u ictināb eyleyesin

Derdehān-ı ejdehāyī hemçü ḫırs

ḫırs gibi ejdehānuñ aġzındasın yaʿnī ḫırs (5) ẓāhir ejderüñ aġzında olduġı gibi sen daḫı nefs ejderinüñ aġzındasın ki anı ḫalāṣ eylemek āsāndur seni ḫalāṣ eylemekden zīrā (6) ol ejder āşkārādur ammā nefs ejderi pinhān u mestūrdur buña evliyāʾullāhdan ġayrı bir kimse feryād-res olmaġa imkān yoḳdur (7) baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı evvel böyledür [*ejdehāyī*de yā-yı s̱āniye ḫiṭāb içündür]

Ver türüş mīāyedet ḫidmet becins

ve ger evliyāʾullāha ḫidmet eylemek saña türüş ve müşkil gelürise (8) *beyt*

Ehl-i diller ṣoḥbetinden sen ırag̱ olma ṣaḳın

Kim ırag̱ olan bu ṣoḥbetden olur Ḥaḳḳ'a yaḳın

(9) **Bū ki üstādī rehāned mer turā**

ola ki bir üstād seni ḳurtara [*bū ki büved ki*den muḫaffefdür]

V'ez ḫaṭar bīrūn keşāned mer turā

ve seni ḫaṭardan ṭaşra çeke yaʿnī bir mürşid seni (10) ejderüñ dehānından ḫalāṣ ide *üstād*dan murād bunda mürşid-i kāmildür Ḥażret-i Mevlānā sebeb-i ḫalāṣuñ beyānına şürūʿ (11) eyledi

Zārīī mīkün çü zūret nīst hīn

çünki senüñ zūr u ḳuvvetüñ yoḳdur āgāh bir fiġān eyle

Çünki kūrī ser mekeş ezrāh-bīn

(12) çünki körsün delīlden baş çekme yaʿnī çünki sen kendüñe mürşid olmaġa ḳādir degülsün bārī mürşidden iʿrāż eyleme *rāh-bīn*den (13) murād mürşiddür

Tū kem ezḫırsī nemīnālī ziderd

7 böyledür HM_2: böyle vāḳıʿdur N

sen ḫırsdan kem ü denī misin ki derden nāle eylemezsin yaʿnī derdden nāle vü fiġān (14) eyle ki ḫalāṣ u necāt bulasın bu hem vechdür sen ḫırsdan kem ü denīsin derdden nāle vü fiġān eylemez iseñ

Ḫırs rest ezderd (15) **çün feryād kerd**

ḫırs çünki ejderüñ aġzında feryād eyledi derdden ḳurtıldı *derd*den maḳṣūd bunda ejderüñ aġzında (16) helāk olmaḳ idi ḫırsa nisbet ve muḫāṭaba nisbet *derd*den maḳṣūd nefs elinde helāk olmaḳdur

Ey Ḫudā sengīn dil-i mā mūm (17) **kün**

ey Ḫudā bizüm sengīn dilimüzi mūm eyle yaʿnī seng gibi muḥkem ḳalbimüzi nerm eyle [*sengīn*de *yā* nisbet ve *nūn* teʾkīd içündür]

Nāle-yi mārā ḫoş u merḥūm kün

bizüm (18) nālemüzi laṭīf ü merḥūm eyle yaʿnī nālemüzi ḳabūl idüp bizüm raḥmetimüze anı vesīle eyle bunda tenbīh budur ki ḳasvet-i ḳalb (19) mānīʿ-i tażarruʿ u nāle vü niyāz idügin işʿārdur Ḥażret-i Mevlānā bu sebebden Ḥażret-i Ḫudāʾya tażarruʿ u niyāz u nāle eyledi sāmiʿīn (20) kendüsine mütābaʿat eylesün içün zīrā ḥadīṯ-i şerīfde vardur

“Men lemyesʾelillāh yaġżibü ʿaleyh”[1131]

Güften-i nābīnā-yı sāʾil (21) ***ki men dü kūrī dārem***

dilenci körüñ dimesi beyānındadur ki ben iki körlük ṭutarum yaʿnī bende körlük iki ḳatdur niteki Ḥażret-i (22) Mevlānā naẓmıla beyān eyler

Būd kerdī ki hemī güft el-amān

bir kör var idi ki el-amān dir idi

Men dü kūrī dārem ey ehl-i zamān

(23) ey zamānuñ ḫalḳı ben iki körlük ṭutarum yaʿnī ey Müslimānlar ben ġayrı körler gibi degülüm [*kūrīt*de *yā* maṣdar içündür]

Pes dü bāre raḥmetem ārīd hān

[1131] Allah’tan istemeyene, Allah gazap eder. (Tirmizi, Sünen, 5/456)

pes ey ehl-i (24) cihān āgāh oluñuz baña iki kerre raḥmet getürüñüz yaʿnī ġayrı körlere olan teraḥḥumdan baña iki ol ḳadar raḥmet eyleñüz zīrā benüm teraḥḥuma (25) istiḥḳāḳum ol körlerden ziyādedür niteki mıṣraʿ-ı ṣānī ile beyān olınur

Çün dü kūrī dārem ü men dermiyān

çünki iki körlük (26) ṭutarum ve ben ol iki körlük ortasında giriftārum

Güft yek kūrīt mībīnīm mā

ḫalḳ-ı cihān eyitdi biz senüñ bir körlügüñi görürüz (27) yaʿnī hemān gözlerüñ kördür

V'ān diger kūrī çi bāşed vā nümā

ve ol ġayr körlügüñ nedür girü göster tā ki bize daḫı ẓāhir ü rūşen ola (28) *vā nümā* girü göster yaʿnī āşkāre göster

Güft zişt-āvāzem ü nāḫoş-nevā

ol kör eyitdi ḳabīḥ āvāzluyum ve nāḫoş ṣadāluyum (29) yaʿnī ḫalḳdan bir nesne ṭaleb itdükde zişt ṣavtıla ṭaleb eylerüm zişt āvāzluluḳ daḫı ḫod bir körlükdür [*nevā* ṣadā maʿnāsınadur]

Zişt āvāzī vü kūrī şüd (30) **dü tā**

zişt āvāzluluḳ ve körlük iki ḳat oldı pes bu iʿtibārıla körlük iki ḳat olur

Bāng-ı zištem māye-yi ġam mīşeved

benüm zişt-(31) āvāzum ġamuñ māyesi ve elemüñ ser-māyesi olur yaʿnī her kim ki benüm zişt-āvāzumı istimāʿ ide ġamnāk u elemnāk **[N119a]** olur

Mihr-i ḫalḳ (32) **ezbāng-ı men kem mīşeved**

benüm zişt bāngumdan ḫalḳuñ maḥabbeti nāḳış olur yaʿnī āvāzumdan ḥaẓẓ itmedüklerinden ötüri baña şefḳat eylemezler (33) belki nefret eylerler [*mihr* bunda maḥabbet maʿnāsınadur]

Zişt-āvāzem beher cā ki reved

benüm zişt āvāzum her yire ki gider yaʿnī her ḳanda ki benüm āvāzumı istimāʿ eylerler

[H115a] (1) **Māye-yi ḫışm u ġam u kīn mīşeved**

30 iki ḳat olur M_2: iki olur HN

ġażab u ġam ve kīn ü ʿadāvetüñ māye ve sebebi olur

Berdü-kūrī raḥmrā dü-tā künīd

benüm iki körlügüm (2) üzere raḥmi iki ḳat eyleñüz yaʿnī sāʾir körlere bir teraḥḥum lāzım olan yirde baña iki teraḥḥum lāzımdur zīrā anlarda körlük birdür (3) bende ikidür [*dü tā*da *dü* lafẓı bir miḳdār çekilir]

Ān çünīn nāgüncrā güncā künīd

buncılayın nāgünce güncā eyleñüz yaʿnī hīç bir yirde ḳadr ü mekān bulmaza iltifāt u iʿtibār (4) idüp bir yir gösterüñüz *günc* kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyile ṣıġmaḳ maʿnāsınadur pes *nāgünc* şol kimsedür ki aña hīç bir maḥalde cāy (5) u iʿtibār yoḳdur *güncā künīd* ṣıġduruñuz yaʿnī aña iʿtibār u riʿāyet eyleñüz *künc* kāf-ı ʿArabīnüñ żammesiyile bucaḳ maʿnāsına bu maḥalle (6) ṣıġmaz zīrā bucaḳ maʿnāsı murād olınayıdı *bīkünc* dinüridi ve kāf-ı ʿAcemī'üñ fetḥiyile māl ve ḫazīne maʿnāsına hem maḥalle mülāyim degüldür (7) *güncā* daḫı kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyiledür

Ziṣti-yi āvāz-ı kem ṣüd z'īn gele

bu şikāyetden ol sāʾilden āvāzınuñ ziṣtlügi kem ü nāḳıṣ (8) oldı bu hem vechdür bu şikāyetden ol sāʾilden āvāzınuñ ḳabāḥati maḥv u nāpeydā oldı bu vech üzere *güm* kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyiledür

(9) **Ḫalḳ ṣüd bervey beraḥmet yek dile**

ḫalḳ o sāʾil üzere raḥmetde yek-dile oldı yaʿnī ḫalḳ ol sāʾilüñ bu ḥāline vākıf olmaġıla (10) aña şefḳat üzere oldılar [*yek dile* müttefiḳ maʿnāsınadur]

Kerd nīkū çün begüft ū rāzrā

Luṭf-ı āvāz-ı dileṣ āvāzrā

ol kimse çünki rāzını didi anuñ göñlinüñ (11) āvāzınuñ leṭāfeti anuñ āvāzını ḫūb u laṭīf eyledi yaʿnī şol kimse ki anuñ çeşmi kör ola ki nīk ü bedi biribirinden farḳ u temyīz eylemeye (12) ve āvāzı kör ola yaʿnī cürm ü ʿiṣyāndan ötüri tevbe vü tażarruʿ itmeye lākin anuñ ḳalbi kör olmaya ki nādim olup her dem evliyāʾullāhdan (13) meded ü muʿāvenet ṭāleb idüp muṣāḥabetlerine mülāzım ola evliyāʾullāh'uñ himmeti beherḥāl aña teʾṣīr idüp anı

7 bu şikāyet sebebinden M_2N: bu şikāyetden H
8 bu şikāyet sebebinden M_2N: bu şikāyetden H

ṣuleḥā zümresine (14) irişdürür pes taẕarruᶜ u niyāz ve nāle-yi cān-güdāẕ sebeb-i raḥmet ve maġfiret-i İlāhī idügi ẓāhir ü rūşen oldı *beyt*

(15) *Girye-yi şām u seher şükr ki ẕāyiᶜ negeşt*

Ḳaṭre-yi bāran-ı mā gevher-i yek dāne şüd[1132]

V'ān ki āvāz-ı dileş hem bed büved

ve ol kimse ki (16) anuñ gönlinüñ āvāzı hem zişt ola yaᶜnī niyāz u taẕarruᶜ olmaya [*bed* zişt maᶜnāsınadur]

Ān se kūrī dūri-yi sermed büved

ol üç körlük dergāh-ı İlāhī'den (17) ebedī ırāḳluḳ olur yaᶜnī şol kimse ki fısḳ u ᶜişyānda olup tevbeden dūr u cüdā ola taẕarruᶜ u niyāzı daḫı olmaya (18) ol kimse ebedī raḥmet ü maġfiretden maḥrūmdur pes şol kimse ki anuñ çeşmi kör ola yaᶜnī ṭāᶜat ü maᶜṣiyeti biri birinden (19) farḳ itmeye belki rūz u şeb mürtekib-i menāhī vü muṣırr-ı ᶜişyān ola ve anuñ āvāzı daḫı kör ola yaᶜnī tevbe eylemeye ve gönlinüñ āvāzı (20) daḫı zişt ola yaᶜnī nādim olup evliyā'ullāhdan meded ü muᶜāvenet ṭaleb eylemeye ol kimsede üç körlük cemᶜ olup anuñ (21) sermedī buᶜd u ḫüsrānına sebeb olur

Līk vehhābān ki bīᶜillet dehend

lākin vehhāblar ki ᶜilletsiz virdiler ve sebebsiz iḥsān eylerler (22) Ḥażret-i Ḫudā gibi [*dehend* ẕikri sā'il münāsebeti iledür]

Bū ki destī berser-i zişteş nehend

ola ki anuñ zişt ü ḳabāḥatinüñ başı üzere bir el ḳoyalar *vehhābān*dan murād (23) evliyā'ullāhdur ki üç körlüge giriftār olan kimseye ġaraẓsız meded ü muᶜāvenet idüp anı ol ḥāletden ḫalāṣ idüp (24) saᶜādete irişdürürler zīrā bu taṣarrufa anlardan bir ġayrı bir ferd ḳādir degüldür *vehhābān* ziyāde hibe vü iḥsān idiciler maᶜnāsınadur

(25)***ḥikāyet*** Ebū ᶜOṯmān Ḫayrī ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-ᶜazīz yolda gideriken nāgāh bir ḳallāş Ebū ᶜOṯmān ḥażretini görüp (26) elinde olan şarāb u rebābı pinhān **[M$_2$132b]** eyledi zīrā ẓann eyledi ki şeyḫ ḥażretleri iḫtisāb eylemek ister Ebū ᶜOṯmān ḥażretleri ziyāde (27) ḥilm ü şefḳatinden ol ḳallāşuñ yanına vardı ve eyitdi ki ḳorḳma saña bizden

[1132] Gece gündüz dökülen göz yaşı şükür ki zayi olmadı. Yağmurumuzun katresi bir cevher tanesi oldu.

20 evliyā'ullāh M$_2$: ehlullāh HN

żarar yoḳdur başuñı kenāruma ḳo ve buyurdı ki (28) anı ḫānḳāha iletdiler aña ġusl idüp ḫırḳa giydirdiler pes Ebū ʿOṯmān ḥażretleri aña himmet eyledi ve başını yuḳaruya (29) ḳaldurup eyitdi ki yā Rabbī bana lāyıḳ u lāzım olanı ben edā eyledüm Ey Ḫudā bāḳīsini sen eylemek gereksin fi'l-ḥāl aña merdān (30) vāḳıʿası irişdi ancılayın ki Ebū ʿOṯmān ḥażretleri ol vāḳıʿada müteḥayyir ḳaldı İkindi namaẓı vaḳti Ebū ʿOṯmān Maġzī ḥażretleri irişüp (31) çaġırdı ki ey şeyḫ reşkden ʿūd āteşine yanduġı gibi yanarum ki ʿömr-i dırāzda biz ümīd ṭutduġımuz esrār u ḥāleti bu merdüñ (32) sırr u ḳalbine dökdük ki anuñ miʿdesinden henüz şarāb rāyiḥası gelür bu ḥaḳīr-i pür-ḳuṣūruñ ẓann-ı ġālibi budur ki (33) ol ḳallāşa olan iḥsān edeb ü riʿāyet itdügiçündür zīrā Ebū ʿOṯmān Ḫayrī ḥażretlerini gördükde şerāb u rebābını **[H115b]** (1) pinhān idüp edebile ṭurdı *beyt*

Edeb tācīst eznūr-ı İlāhī

Binih berser berev her cā ki **[N119b]** *ḫ*^{v}*āhī*[1133]

Çünki āvāzeş ḫoş u maẓlūm şüd

(2) çünki ol gedānuñ āvāzı ḫoş u laṭīf ve maẓlūm oldı [*maẓlūm* bunda maḳbūl maʿnāsınadur]

Zū dil-i sengīn-dilān çün mūm şüd

sengīn dillerüñ göñli gedānuñ āvāzından (3) mūm gibi oldı yaʿnī ḫalḳ ol gedāya raḥmet ü şefḳat eylediler

Nāle-yi kāfir çü ziştest ü şehīḳ

kāfirüñ nālesi çünki zişt ü şehīḳdür

(4) **Z'ān nemīgerded icābetrā refīḳ**

ol sebebden kāfirüñ nālesi icābet ü ḳabūle refīḳ ü ḳarīn olmaz niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

(5) *"Ve mā duʿā'ü'l-kāfirīne illā fī ḍalālin"*[1134]

---

29 yā rabbī HN-

[1133] Edep İlahî nurdan bir taçtır. Onu baş üzere koy, istediğin yere git.

2 ḫoş u H-

[1134] Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır. Ra'd/14.

ve fürūʿ kitāblarında mesṭūrdur ki kāfirler istisḳāya ḥāżır olmayalar zīrā istisḳā (6) raḥmetüñ nüzūlini ṭalebdür ki murād bārāndur ve kāfirler üzere laʿnet nāzil olur *gerded* fiʿl-i muẕāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür *gerdīden*den (7) müştaḳdur kāf-ı ʿacemī ile

İḫse'ū berzişt-āvāz āmedest

iḫse'ū zişt āvāz üzere gelmişdür yaʿnī kāfirler Ḥażret-i Ḫudā'dan dūzaḫdan (8) ḫurūc ṭaleb itdüklerinde Ḥażret-i Ḫudā'dan anlara iḫse'ū diye ḫiṭāb gele niteki bu āyet-i kerīmeden maʿlūmdur

"Rabbenā aḫricnā minhā fe'in ʿudnā (9) *feinne ẓālimūne ḳāle'ḫse'ū fīhā velā tükellimūni"*[1135]

K'ū ziḫūn-ı ḫalḳ çün seg būd mest

zīrā zişt āvāz kāfirler ḫalḳuñ ḳanından kelb gibi (10) mest oldı yaʿnī kelb ādemīnüñ ḳanını içüp mest olduġı gibi kāfir daḫı ḫalḳuñ ḳanından mest olup naṣīḥat ḳabūl idüp ḥaḳ söz (11) istimāʿ itmekden ḳalmışdur pes şol kimse ki kelb gibi ḫalḳuñ ḫūnına ḥarīṣ ola anuñ daḫı duʿāsı maḳbūl olmaz ol kimse daḫı (12) iḫse'ū emrine dāḫildür Ḥażret-i Mevlānā çünki kör gedānuñ ḳıṣṣasını tamām idüp ḫırs münāsebeti ile cüz'ī maʿrifet beyānına (13) şürūʿ eyledi [*k'ū ki ū* taḳdīrindedür]

Çünki nāle-ḫırs raḥmet-keş büved

çünki ḫırsuñ nāle vü feryādı raḥmet ceẕb idici ola [*raḥmet-keş* vaṣf-ı terkībidür]

Nāleet neb'ved çünīn (14) **nāḫoş büved**

senüñ nāle vü feryāduñ raḥmet ceẕb idici olmaya böyle olmaḳ nāḫoşdur yaʿnī ḫırs nāle vü feryād itdügiçün raḥmet (15) ü teraḥḥuma maẕhar oldı sen ki bu ḳadar ṭāʿat ü ʿibādet idüp şeb ḳāʾim ve rūz ṣāʾimsin ve ḥacc u ġazā idüp envāʿ-ı ḫayrāta (16) saʿy eylersin ve dāʾim nāle vü feryād u taẕarruʿdasın lākin Ḥażret-i Ḫaḳ'dan feyż ü kerāmet görmezsin ve duʿāñuñ eṣeri ẓāhir olup (17) ṭāʿat ü ʿibādetden ḥalāvet bulmazsın ve ḳabīḥ ḥālüñe sebeb bundan ġayrı degüldür ki şimdi beyān olınur

---

[1135] Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha (ettiklerimize) dönersek, artık belli ki biz zalim insanlarız. Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada! Susun! Bana karşı konuşmayın artık! Mü'minûn/107-108.

17 ḥalāvet HN: ḫalāṣ M_2

Dān ki bāYūsuf (18) **tu gürgī kerdeī**

bilki sen Yūsuf'a ḳurtluḳ eylemişsin yaʿnī bir velīye ḥased ü ḳabāḥat eylemişsin ki dergāh-ı İlāhī'den bu mertebe (19) dūr u merdūd olmışsın

Yā ziẖūn-ı bīgünāhī ẖordeī

yāẖud bir günāhsızuñ ḳanını içmişsin yaʿnī anuñ ḥaḳḳında ġıybet ṭarīḳi (20) ile nāmaʿḳūl kelimāt eylemişsin aña ʿilāc budur beyān olınur

Tevbe kün v'ezẖorde istifrāġ kün

bu ḳabāḥatlerden tevbe vü istiġfār (21) eyle ve yenmişden ḳayy u istifrāġ eyle yaʿnī ḥased ü ġıybetden tamām ferāġat eyle

[$M_2$133a] *"Eyuḥibbü eḥadüküm en ye'küle laḥme aẖīhi meyten fekerihtümūhü"*[1136]

[*istifrāġ* ḳūşmaḳ maʿnāsınadur]

(22) **Ver cerāḥat köhne şüd rev dāġ kün**

ve ger yara vü cerāḥatüñ eski oldı ise yüri anuñ üzerine dāġ eyle yaʿnī ʿaşk-ı İlāhī āteşi (23) ile anı dağla niteki Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ buyurmışdur *beyt*

Beşavt-ı bülbül ü ḳumrī eger menūşī mey

ʿİlāc key künemet (24) *āẖir ed-devāi key*[1137]

*bülbül ü ḳumrī*den murād mürşidlerdür *mey*den murād ʿışḳ-ı İlāhī'dür *key* dāġ maʿnāsınadur ki eski yaralara anuñıla ʿilāc (25) u devā eylerler bu beytde vāḳıʿ olan *key*den maḳṣūd dāġ-ı ʿaşk degüldür belki hemān kendü maḳṣūddur [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tetemme-yi ḥikāyet-i ẖırs u ān (26) ***ebleh ki bervefā-yı ū iʿtimād kerde būd***

ẖırsuñ ḥikāyetinüñ tetemmesi ve ol eblehüñ ḥikāyeti beyānındadur ki ol ebleh ẖırsuñ ṣadāḳat (27) ü vefāsı üzere iʿtimād eylemiş idi *ebleh*den maḳṣūd ẖırsı ejdehānuñ aġzından ẖalāṣ iden bahādur kimsedür

(28) **H̱ırs hem ezejdehā çün vā rehīd**

ẖırs daẖı çünki ejderhādan ḳurtıldı

[1136] Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Hucûrât/12.

[1137] Eğer bülbül ve kumru sesiyle mey içmezsen sonra ilaç sana nasıl deva olur.

28 **rehīd** M_2N: **remīd** H

V’ān kerem z’ān merd-i merdāne bidīd

ve ol merdāne vü bahādur merdden (29) ol keremi gördi

Çün seg-i Aṣḥāb-ı Kehf ān ḫırs zār

ol zār-ı ḫırs Aṣḥāb-ı Kehf’üñ kelbi gibi

Şüd mülāzım derpey-i ān bürd bār

ol belālara (30) ṣabūr u ḥamūl merdüñ ʿaḳabinden mülāzım oldı

Ān müselmān ser-nihād ezḫastegī

ol müselmān ḫastelüginden yaṣduġa baş ḳodı yaʿnī (31) ḫaste olup yatdı

Ḫırs ḥāris geşt ezdil-bestegī

ḫırs maḥabbet ü vefādārluġından aña ḥāris ü nigehbān oldı [*ḥāris* ḥāfıẓ maʿnāsınadur]

Ān yekī büg’ẕeşt ü (32) **güfteş ḥāl çīst**

ol bir kimse ki āḳıl idi aña eyitdi ḥālüñ nedür

Ey birāder mer-turā īn ḫırs kīst

ey birāder bu ḫırs saña (33) kimdür yaʿnī senüñ neñdür ki buña bu ḳadar iʿtimād üzeresin

Ḳıṣṣa vü güft ezḥadīṣ-i ejdehā

[N120a] ejdehānuñ sözinden ḳıṣṣayı didi yaʿnī ejdehā **[H116a]** (1) bu ḫırsı aġzına alup yutmaġa ḳaṣd itmiş iken anı ḫalāṣ itdügini beyān eyledi [*ejderhā* ve *ejdehā* ve *luġatdür*]

Güft berḫırsī menih dil eblehā

ʿāḳil ol kimseye (2) eyitdi ey ebleh ḫırs üzere göñül ḳoma yaʿnī aña iʿtimād eyleme

Dōstī z’ebleh beter ezdüşmenīst

eblehden dōstluḳ ʿadāvetinden (3) ḳabīhrekdür ve żararlurekdür yaʿnī eblehüñ maḥabbet ve dōstluġı ʿadāvet ve düşmenlükden żararlurekdür zīrā eblehüñ laṭīfrek işi oldur ki (4) saña nefʿ ü fā’ide irşdürmek isteye ammā nādānluġından bir iş eyler ki andan saña küllī żarar irişür

Ū beher ḥīle ki dānī rāndenīst

(5) her ḥīle ile ki bilürsin o ḫırs sürilmelidür yaʿnī anı yanuñdan sürmek vācibdür her ḥīle ile ḳādirsin ḥālā ki ol ḫırs (6) senüñ cinsüñ degüldür *rāndenī* sürilmesi vācib ü lāzım maʿnāsınadur

Güft vallāh ezḥasūdī güft īn

ol ebleh eyitdi bu kimse (7) bu sözi vallāh ḥasūdından didi

Ver ne ḫırsī çin'gerī īn mihr bīn

yoḫsa ḫırslugına naẓar eylersin bu maḥabbeti gör yaʿnī ḫırsuñ (8) maḥabbet ü ünsine naẓar eyle gör ki ne vechile muḥebbet ü üns ṭutar [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft mihr-i eblehān ʿişve dihest

ʿāḳil ol ebleh merde eyitdi eblehlerüñ (9) maḥabbeti ʿişve ve firīb viricidür yaʿnī firīfte ve maġrūr idicidür iʿtimād lāyıḳ degüldür

Īn ḥasūdī-yi men ezmihreş bihest

benüm bu (10) ḥasūdluġum anuñ bu maḥabbetinden eyüdür ve saña nāfiʿdür

"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"[1138]den

bīḫabersin ki cinsüñi terk idüp ḫilāf-ı cinsüñile (11) dōstluḳ eylersin *rubāʿī*

Eger bāmerdüm-i dānā nişīnī

Bemaʿnā ezheme bālā nişīnī

Eger nādān büved hem-ṣoḥbet-i tū

Hemān bihter ki tū (12) *tenhā nişīnī*[1139]

Hey biyā bāmen berān īn ḫırsrā

hey ġāfil benümile gel bu ḫırsı sür ve terk eyle *biyā bāmen* baña gel maʿnāsına hem cā'izdür [*berān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(13) **Ḫırsrā meg'zīn mehil hem-cinsrā**

ḫırsı iḫtiyār eyleme hem-cinsi terk eyleme

Güft rev rev kār-ı ḫod kün ey ḥasūd

ebleh ol ʿāḳıle eyitdi (14) yüri yüri ey ḥasūd kendü işüñi eyle yaʿnī beni terk idüp kendü maṣlaḥatuña git zīrā bu ḫuṣūṣda mışrāʿ

Naṣīḥat-ı heme-ʿālem begūş-ı (15) *men bādest*[1140]

[1138] Cins cinsine meyl eder.

[1139] Eğer bilgin insanla otururbut bu mânâyla her şeyden yüksekte oturmuş olursun. Eğer nadan senin sohbet arkadaşın olacaksa yalnız otur bundan daha iyidir.

[1140] Tüm âlemin nasihatı kulağımda uğultudur.

Güft kārem īn büd ü rızḳet nebūd

ʿāḳil ol kimseye eyitdi benüm işüm bu idi yaʿnī baña lāzım olan saña naṣīḥat (16) virmek idi ben naṣīḥatde ḳuşūr ḳomadum lākin saña rızḳ u naṣīb olmadı baʿż-ı nüsaḫda *rızḳet* yirine *baḫtet* vāḳıʿdur ki maʿnā **[M₂133b]** böyle (17) olur senüñ devlet ü ṭāliʿüñ olmadı ki benüm pendlerimi ḳabūl eylemedüñ

Men kem ezḫırsī nebāşem ey şerīf

ey şerīf ben bu ḫırsdan (18) kem ü nāḳıṣ degülüm ammā sen bilmezsin

Terk-i ū kün tā menet bāşem ḥarīf

ḫırsı terk eyle tā ben saña ḥarīf ü muṣāḥib olam *ḫırs*dan maḳṣūd (19) fāsıḳ u cāhildür ve ol *ebleh*den maḳṣūd ol kimsedür ki fāsıḳuñ ve cāhilüñ dōstluġına iʿtimād idüp ʿuḳalā vü ṣuleḥānuñ vaʿẓ (20) u pendinden iḥtirāz u ictināb eyler

Bertu dil mīlerzedem z'endīşeī

benüm göñlüm ġam u elemden senüñ üzerüñe ditrer zīrā saña teraḥḥum eylerüm

(21) **Bā çünīn ḫırsī merev derbīşeī**

buncılayın bir ḫırsıla bir mīşeye gitme yaʿnī fāsıḳ ile syyiʾāt maḥalline varma zīrā varṭa-yı helāk ve cāy-ı (22) ḫaṭarnākdür [*bīşe* mīşe maʿnāsınadur]

Īn dilem hergiz nelerzed ezgüzāf

bu benüm ḳalbüm hergiz güzāfdan ditremez yaʿnī ḳalbümde olan teraḥḥum ve ıżṭırāb ʿabeş yire (23) degüldür belki bir ḥikmet ve bir sırr vardur niteki

"İstefti ḳalbeke"[1141]den

bu maʿnā ẓāhirdür baʿż-ı nüsaḫda *nelerzed* yirine *nelerzīd* vāḳıʿdur ki (24) ditremedi maʿnāsınadur [*güẕāf* bunda ʿabeş maʿnāsınadur]

Nūr-ı Ḥaḳest īn ne daʿvā vü ne lāf

bu ḥālet Ḥaḳ Teʿālāʾnuñ nūrıdur ne daʿvā ve ne lāfdur bu hem vechdür (25) daʿvā degüldür ve lāf degüldür

Müʾminem yenẓur binūrillah şüde

yenẓur binūrillāh olmış müʾminüm yaʿnī bu ḥādīṣ-i şerīf mūcibince

[1141] Kalbinden (vicdanından) fetva iste.

“İtteḳū (26) *firāsete’l-mü’mini yenẓuru binūrillāhi”*[1142]

benüm saña naẓarum nūrı İlāhī iledür

Hān u hān büg’rīz ezīn āteş-kede

āgāh ol ve āgāh (27) ol bu āteş-kededen ḳabīḥ yaʿnī bu ḫırs saña āteş-kede meşābesindedür müslimānlara āteş-kede niçe küllī ziyān ise saña bu ḫırs (28) ancılayın küllī ziyāndur zinhār u zinhār bunı terk eyle pes feseḳa ile iḫtilāṭ idüp maʿṣiyet ü fısḳ yirine varmaḳ āteş-kedeye (29) varmaḳ meşābesindedür ki dīne tamām żarardur *āteş-kede* mecūsīlerüñ āteş-ḫāneleridür ki anda āteş yaḳup rūz u şeb āteşsiz (30) ḳomazlar *kede* ḫāne maʿnāsınadur meşelā mey-kede mey-ḫāne ve āteş-kede āteş-ḫāne maʿnāsınadur

Īn heme güft ü begūşiş (31) **dernereft**

ol ʿāḳil kimse ol ebleh merde bu dükeli naṣīḥati didi ve anuñ ḳulaġına gitmedi yaʿnī ḳabūl eylemedi

Bed-gümānī merdrā (32) **seddīst zeft**

zīrā bed-gümānluḳ kişiye ʿaẓīm ü ḳavī bir seddür niteki ol ebleh ol ʿāḳılüñ ḥaḳḳında bed-gümān olduġından (33) **[N120b]** anuñ laṭīf pendlerini ḳabūl itmeyüp helāk oldı [*zeft* ʿaẓīm maʿnāsınadur]

Dest-i ū big’rift ü dest ezvey keşīd

ol ʿāḳil eblehüñ elini ṭutdı ve andan **[H116b]** (1) elini çekdi

Güft reftem çün neī yār-ı reşīd

ol ebleh kimseye eyitdi çünki reşīd ve naṣīḥat-peẕīr yār degülsüñ gitdüm bu vech daḫı laṭīfdür (2) çünki reşīd ü ʿāḳıluñ yārı degülsüñ yaʿnī çünki baña yār olmazsın vech-i evvele göre *yār-ı reşīd*den maḳṣūd merd-i eblehdür (3) vech-i şāniye göre *reşīd*den murād ʿāḳil ve *yār*dan maḳṣūd eblehdür bu maḥelde *neī* lafẓından ġaflet olınmaya zīrā ehl-i zamānenüñ (4) ʿādetidür bir maḥalle tamām diḳḳat ü ihtimām itmedin suʾāl ü iʿtirāża şürūʿ eylerler [*reşīd* ʿāḳil maʿnāsınadur]

[1142] Mü’minin ferâsetinden korkun, şüphesiz ki o Allah’ın nûruyla bakar. (Tirmizî, Sünen, 5/298)

beyt

Murād-ı mā naṣīḥat būd güftīm

Ḫavālet (5) *bāḪudā kerdīm ü reftīm* [1143]

Güft rev bermen tu ġam-ḫ^{v}āre mebāş

ebleh ziyāde ḥamāḳatinden ol ʿāḳıla eyitdi yüri sen benüm üzerüme (6) ġam yiyici olma yaʿnī beni benden ötüri ġam yiyüp ḳayurma belki beni kendü ḥālüme ḳo

Bü'l-fużūlā maʿrifet kemter tirāş

ey bü'l-fużūl maʿrifeti (7) azrek yon yaʿnī bunda baña maʿrifet ṣatma *bü'l-fużūl* ziyāde ḳumsı maʿnāsınadur *beyt*

Berev bekār-ı ḫod ey vāʿiẓ īn çi feryādest

(8) *Mer üftād dil ezreh turā çi üftādest* [1144]

bunda tenbīh budur ki nāṣiḥler ḫalḳa naṣīḥat itdükde ḳabūl itmeyüp ṭaʿn ü temesḫur eylerlerise kendüsi (9) naṣīḥatinden fāriġ olmaya belki naṣīḥatini evvelki mertebeden ziyāde ide zīrā ṣevāb aña göre ziyāde olur

Bāz güfteş men ʿadū-yı tū neyem

(10) ol ʿāḳil ebleh kimseye girü eyitdi ben senüñ düşmenüñ degülüm

Luṭf bāşed ger biyāyī derpeyem

luṭfdur ve saña ʿayn-ı fā'idedür eger (11) benüm ardumca gelesin [*pey* bunda ʿaḳab maʿnāsınadur]

Güft ḫ^{v}ābistem merā büg'ẕār u rev

ebleh ol ʿāḳile eyitdi benüm uyḳum vardur beni terke eyle ve yüri

Güft āḫir yārrā münḳād (12) **şev**

ol ʿāḳil eyitdi āḫir yāra muṭīʿ ol yaʿnī baña münḳād u muṭīʿ ol [*münḳād* muṭīʿ maʿnāsınadur]

Tā beḫusbī derpenāh-ı ʿāḳılī

tā bir ʿāḳıluñ **[M$_2$134a]** penāh u ḥıfẓında (13) uyuyasın ve rāḥat olasın ve bunuñ gibi ṣāfī żarar ve sebeb-i helāk olan ḫırsdan ḫalāṣ bulasın

Dercivār-ı dōstī ṣāḥib-dilī

[1143] Muradımız nasihat idi söyledik. Allah'a havale edip gittik.

[1144] Ey vaiz! İşine git, bu ne feryattır. Gönül yoldan çıktıysa bile sana ne düşer?

(14) bir ṣāḥib-dilüñ bir dōstuñ civār u ḳurbında bu ḳadar saʿy u iḳdāma sebeb ol ʿāḳıluñ ziyāde teraḥḥumı idi lākin ol ebleh muḫālefet (15) ü ʿinādını ziyāde eyledi

Derḫayāl üftād merd ezcidd-i ū

ebleh merd ol ʿāḳıluñ cidd ü iḳdāmından bāṭıl ḫayāle ve fāsid ẓanna düşdi (16) ve sū-yı ẓannı ziyāde oldı

Ḫışmgīn şüd zūd gerdānīd rū

ġażabnāk oldı ol ʿāḳılden fevrī yüzini döndürdi böyle diyü

K'īn meger (17) **ḳaṣd-ı men āmed ḫūniest**

ki bu var ise benüm ḳaṣduma geldi ḫūnī ve ḥarāmīdür [*ḫūnī* ḥarāmī maʿnāsınadur]

Yā ṭamaʿ dāred gedā vü tūniest

yāḫud benden (18) bir nesne ümīd ṭutar ki o tūnīdür yaʿnī ister ki benümile yoldaş olup benüm ṭaʿāmumı yiye ve benden müntefiʿ ola *gedā* dilenci maʿnāsınadur *tūnī* (19) bunda cimrī ve cerrār maʿnāsına rūşendür ve luġatde mesṭūrdur ve ıraḳ yirden gelmiş kimse maʿnāsına hem cāʾizdür ki *Tūn* bir yirüñ (20) ismidür āḫirinde olan *yā* nisbet içindür ve külḫenci maʿnāsına hem meşhūrdur bunda remz budur ki bir ʿaḳıl yār bir nāṣiḥ (21) bir fāsıḳa pend ü naṣīḥat vire fāsıḳ cehāletinden anı ġaraża ḥaml eyler ve dir ki bu kimse baña naṣīḥati Allāh içün eylemez belki benden (22) bir ġaraż ve ümīdi vardur

Yā girev bestest bāyārān bedīn

yāḫud kendünüñ dōstları ile buña girev bağlamışdur [*bedīn beīn* idi ki *elif dāl*e ḳalb olındı]

Ki betersāned (23) **mer ezīn hem-nişīn**

ki beni bu muṣāḥibden ḳorḳuda yaʿnī ḫırsdan beni cüdā itmek içün yārān ile baḫs eylemiş ve öñdül ḳomışdur (24) *girev* bunda baḫs maʿnāsınadur ki Türkī'de uç ḳomaḳ maʿnāsınadur *girev bestest* öñdül ḳomışdur maʿnāsınadur ʿahd ü peymān (25) bağlamış maʿnāsına ẓāhir degüldür *bedīn*den maḳṣūd mışrāʿ-ı ṣānīnüñ mażmūnıdur *bedīn* süḫan maʿnāsına rūşen degüldür bunda (26) tenbīh budur ki çün bir nāṣiḥ bir fāsıḳa naṣīḥat virüp anı fāsıḳlardan cüdā itmek isteye ol fāsıḳ dir ki beni yārānumdan cüdā (27) vü dūr itmek ister ve naṣīḥat ḳabūl eylemekden iʿrāż eyler lākin ʿāḳıbet küllī ziyān görür

Ḫod neyāmed hīç ezḫabş-i sıreş

ol eblehüñ (28) ḫod bāṭınınuñ ḫabāṣetinden hīç gelmedi

Yek gümān-ı nīk enderḫāṭıreş

ol eblehüñ ḫāṭırına bir eyü ẓan yaʿnī ol ʿāḳil ol ḳadar ki ol ebleh (29) merde naṣīḥat eyledi bu ʿāḳil baña ḫayr-ḫ^{v}āhdur diyü hergiz anuñ ḫāṭırına gelmedi

Ẓann-ı nīkeş cümlegī berḫırs būd

ol eblehüñ eyü (30) ẓannı cemīʿan ḫırs üzere oldı yaʿnī ḫırs kendüsine yār-ı ṣādıḳ ve ziyāde nāfiʿ ẓann eyledi

Ū meger berḫırsrā hem-cins būd

(31) ol ebleh meger ḫırsuñ hem-cinsi idi ki aña bu ḳadar meyl ü maḥabbet eyledi

"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"[1145]

ʿĀḳılīrā ezsegī töhmet nihād

(32) bir ʿāḳile ol ebleh kelblüginden töhmet ḳodı yaʿnī ol ʿāḳilüñ sözlerini ġaraża ḥaml idüp ḫırsdan cüdā olmadı

Ḫırsrā dānist (33) **ehl-i mihr ü dād**

ḫırsı maḥabbet ve ʿadl ehli bildi **[N121a]** yaʿnī ḫırsdan maḥabbet ve ejderden ḫalāṣ itdügiçün ḫayr cezā ümīd ṭutdı [*mihr* maḥabbet maʿnāsınadur]

[H117a] (1) ***Güften-i Mūsā ʿaleyhi's-selām gūsāle-perestrā ki ān ḫayāl-endīşī vü cezm-i tū kücāst***

Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ gūsāle-pereste (2) dimesi beyānındadur ki senüñ ol ḫayāl-endīşlügüñ ve cezm ü ṣābit-ḳādemlüġüñ ḳandadur yaʿnī ḳanda gitdi ki Sāmirī (3) ol gūsāleye ḫalḳı firīfte itmek içün Ḫudā didi ve gūsāle ṣadā eyledi hemān bu ḳadar nesneden ötüri gūsāleye teñri (4) diyü secde eyledüñ ve Sāmirī'den bürhān ṭaleb eylemedüñ bunuñ sebebi nedür *gūsāle-perest* buzaġuya ṭapıcı

Güft Mūsā bāyekī (5) **mest-i ḫayāl**

Mūsā ʿaleyhi's-selām ḫayāle mest bir gūsāle-pereste didi

[1145] Cins cinsine meyl eder.

K’ey bed-endīş ezşaḳāvet v’ezḍalāl

ki ey bed-endīş (6) şaḳāvetüñden ve ḍalāletüñden [*k’ey ki ey* taḳdīrindedür]

Şad gümānet būd derpeyġamberīm

benüm peyġamberlüġümde senüñ yüz şekk ü gümānuñ var idi

(7) **Bāçünīn bürhān u īn ḫalḳ-ı kerīm**

buncılayın bürhānıla ve bu ḫalḳ-ı kerīmile yaʿnī bende olan bu aḫlāḳ-ı ḥamīde benüm ṣıdḳ-ı daʿvetüme (8) delālet eyleriken

Şad hezārān muʿcize dīdī zimen

benden ṣad hezārān **[M2134b]** muʿcize gördüñ

Şad ḫayālet mīfüzūd u şekk ü ẓān

(9) saña yüz ḫayāl ü şekk ü ẓan ziyāde oldı yaʿnī bu ḳadar muʿcizāt görüp beni taṣdīḳ eylemedüñ belki nice ḫayāl ü şekk ü ẓann itdüñ (10) bu hem maʿnā senüñ yüz ḫayāl ü şekk ü ẓannuñ ziyāde oldı bu vech mümkindür ol muʿcizāt saña yüz ḫayāl ü şekk ü ẓann ziyāde (11) eyledi

Ezḫayāl ü vesvese teng āmedī

ḫayāl ü vesveseden teng geldüñ yaʿnī bāṭıl ḫayālden ve ḳalbüñde olan vesveseden ʿāciz ü (12) zebūn olduñ [*āmedī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Ṭaʿn berpeyġamberīem mīzedī

benüm peyġamberlüġüm üzere ṭaʿn urduñ yaʿnī daʿvetümi ḳabūl itmeyüp beni temesḫur eyledüñ

(13) **Gerd ezderyā berāverdem ʿıyān**

deryādan āşkāre ġubār peydā eyledüm [*gerd* ġubār maʿnāsınadur]

Tā rehīdīt ezşer-i Firʿavniyān

tā Firʿavnlularuñ şerrinden (14) ḳurtulduñuz yaʿnī Firʿavn’nuñ ve leşkerinüñ şerr ü ʿaẕābından benüm sebebümile necāt bulduñuz ḳıṣṣanuñ tafṣīli budur ki çün Firʿavn Ḥażret-i (15) Mūsā ile Benī-İsrāʾil’üñ mışrından çıḳup gitdüginden āgāh oldı bir ʿaẓīm leşkerile anlaruñ ardına düşdi şol vaḳt ki (16) Ḥażret-i Mūsā ve Benī-İsrāʾil deryānuñ kenārına irişdiler Firʿavn leşkeri ile ardlarından irişdi Benī-İsrāʾil çünki (17) bu ḥāli gördiler eyitdiler

yā Mūsā öñimüzde deryā ve ardımuzda fir'avn 'askeri ile bizüm ḥālimüz nice olısardur Ḥażret-i Mūsā (18) anlara eyitdi ki ḳorḳmañuz Ḥażret-i Mūsā çün du'ā idüp Ḥażret-i Ḫūdā'dan fevz ü necāt ṭaleb eyledi ve Benī-İsrā'il'den on (19) iki ḳabīle idiler Ḥażret-i Ḫudā'dan vaḥy geldi deryāyı 'aṣā ile ur çünki urdı on iki yol ẓāhir oldı ki (20) āb cereyāndan ḳaldı ki ṭaġlar gibi cem' oldı emr-i İlāhī ile fevrī ıssı yil esdi ve āftābuñ te'şīri ve ḥarāreti ziyāde olup (21) ol yollar bir vechile ḳurıdı ki ġubār peydā oldı her bir ḳabīle bir yola gitdiler Fir'avn'uñ 'ādeti leşkerüñ öñince yürümek (22) ve ayġıra binmek idi çünki deyā kenārına irişdi gördi Benī-İsrā'il deryānuñ ortasında selāmetile gider (23) kendüsi iḳdām eylemedi Ḥażret-i Cebrā'il bir ḳasırġa-süvār olmış geldi ve deryānuñ içinde olan yollaruñ birine gitdi çünki (24) Fir'avn'uñ atı anı gördi hemān-dem anuñ ardına düşdi Fir'avn her ne ḳadar ki men' itmege sa'y eyledi ḳādir olmadı ve leşkeri (25) daḫı Fir'avn'uñ ardınca gitdiler çünki Benī-İsrā'īl ābdan ṭaşra çıḳdılar Fir'avn ḳavmi ile āb içinde irişdi hemān-dem (26) āb revān olup Fri'avn'ı ve 'askerini ġarḳ eyledi ve Benī-İsrā'il anlaruñ şerrinden ḫalāṣ oldı ba'ż-ı kimsenüñ ḳatında (27) *āb*dan murād Nīl ırmaġıdur ve Şeyḫ Sa'dī ḥażretleri buña ẕāhib olmışdur *beyt*

Gülistān küned āteşī berḪalīl

(28) *Gürūhī beāteş bered z'āb-ı Nīl*[1146]

ve ba'ż-ı kimsenüñ ḳatında *āb*dan murād deryā-yı Ḳulzüm'dür

Z'āsmān çil sāle kāse-(29) **ḫ^{v}ān resīd**

āsmāndan ḳırḳ yıl ḫ^{v}ān u ni'met irişdi ki ḳırḳ yıl Tiye şaḥrāsında ḳalduḳları vaḳt oldı (30) ya'nī benüm du'āmile ḳırḳ yıl āsmāndan size menn ü selvā itdi niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ve enzelnā 'aleyküm'ü'l-menne (31) *ve's-selvā"*[1147]

[*çil* ḳırḳ ma'nāsınadur]

---

24 her ne ḳadar ki men' itmege sa'y eyledi HM_2: her ne ḳadar ki men' eyledi ve her ne ḳadar sa'y eyledi N

[1146] Ateş Halil için gülistan oldu. Bir topluluk da Nil suyundan ateşe su götürür.

[1147] Size kudret helvası ve bıldırcın gönderdik. Bakara/57.

V'ez duʿāyem cūyi ezsengī devīd

ve benüm duʿāmdan bir ṭaşdan bir cūy yildi zīrā Ḥażret-i Mūsā ābdan ötüri (32) duʿā eyledi vaḥy geldi ki ʿaṣāñıla ṭaşı ur Ḥażret-i Mūsā ʿaṣāsı ile ṭaşı urduġı dem ṭaşdan on iki çeşme (33) revān oldı niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Ve iẕi'steskā Mūsā liḳavmihī fe-ḳulna'ḍrib biʿaṣāke'l-ḥacera fenfeceret **[H117b]** (1) *minhü'ṯnetā ʿaşrate ʿaynen ḳad ʿalime küllü ünāsin meşrabehüm"*[1148]

Īn ü şad çendīn ü çendīn germ ü serd

bu ve yüz bu ḳadar ve bu ḳadar ıssı ve şovuḳ (2) yaʿnī bu ḳadar vāfir muʿcizāt [*serd* bunda nāmaʿḳūl maʿnāsınadur]

Eztu ey serd ān tevehhüm kem nekerd

ey serd senden ol tevehhümi kem ü maḥv eylemedi yaʿnī bende bu ḳadar muʿcizāt (3) görmegile senden şekk ü **[N121b]** ẓann zā'il olmadı ki henüz ḳalbüñde ṯābitdür ki *nekerd* kelimesinüñ fāʿili mışrāʿ-ı evvelüñ mażmūnıdur *ān tevehhümrā* (4) taḳdīrindedür ki *nekerd*üñ mefʿūlidür *ān* kelimesi *nekerd*üñ fāʿili olmaḳda ān u ḥalet yoḳdur *kem* kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyıla iʿtibār (5) olınup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ey serd bu ḳadar muʿcizāt senden ol ẓann **[$M_2$135a]** u tevehhümi nāḳış eylemedi

Bāng zed gūsāle ey (6) **ezcāduyī**

bir gūsāle Sāmirī'nüñ siḥrinden bāng urdı

Secde kerdī ki ḫudā-yı men tuyī

gūsāleye secde eyledüñ ki benüm ḫudām (7) sensin yaʿnī gūsāleden baḳar āvāzı gibi āvāz gelmegile benüm ḫudāmdur diyü aña secde eyledüñ ḥālā ki anı Sāmirī peydā itdügini (8) bilüridüñ

Ān tevehhümātrā seyl-āb bürd

senüñ ol tevehhümlerini seyl-āb iletdi yaʿnī benüm nübüvvetüm ḥaḳḳında itdügüñ tevehhümleri (9) gūsālenüñ ḫuşūşında eylemedüñ belki gūsāleye benüm ḫudāmdur didüñ

[1148] Musa (çölde) kavmi için su istemişti de biz ona: Değneğinle taşa vur, demiştik. Derhal (taştan) oniki kaynak fışkırdı. Her bölük, içeceği kaynağı bildi. Bakara/60.

Zīregī-yi bāridetrā ḫᵛāb bürd

senüñ bārid ü laṭīf (10) zīreglügüñi ḫᵛāb iletdi yaʿnī bu ḫuṣūṣda senden zīreklük gidüp ebleh ü ġāfil olduñ ḥālā ki emr-ber ʿaskerüñ idi

(11) **Çün nebūdī bed-gümān derḥaḳḳ-ı ū**

gūsālenüñ ḥaḳḳında niçün bed-gümān olmaduñ

Çün nihādī ser çünān ey zişt-rū

(12) ey zişt-rūy niçün ancılayın baş ḳoduñ yaʿnī ḥak mıdur yā bāṭıl mıdur diyüp niçün ihtimām u imʿān naẓar eylemedüñ belki (13) hīç fikr itmedin secde idüp teñri didüñ

Çün ḫayālet n'āmed eztezvīr-i ū

niçün saña vehm ü ḫayāl gelmedi anuñ (14) tezvīr ü ḥīlesinden [*ḫayālet*de *tā* ḫiṭāb içündür]

V'ez fesād-ı siḥr-i aḥmaḳ-gīr-i ū

ve anuñ aḥmaḳ şikār idici siḥrinüñ fesādından yaʿnī bu gūsāle Sāmirī'nüñ (15) tezvīr ü ḥīlesindendür diyü fikr ü mülāḥaẓa eylemedüñ ḥālā ki Sāmirī'nüñ ol ḥāleti pā-bend-i aḥmaḳān idügi ziyāde ẓāhir (16) ü rūşendür *eztezvīr-i ū*da ve *aḥmaḳ-gīr-i ū*da olan żamīr-i ġā'ib Sāmirī'ye rāciʿdür

Sāmirī-yi ḫod ki bāşed ey segān

(17) ḥaḳīr ü nāçīz Sāmirī ḫod kimdür ey kelbler

K'ū ḫudāyī bertirāşed dercihān

ki cihānda bir ḫudā tirāş ide yaʿnī bir ḫudā peydā (18) ide bu ḫod muḥāldür [*bertirāşed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Çün derīn tezvīr-i ū yek dil şüdī

Sāmirī'nün bu tezvīrinden niçün müttefiḳ olduñ

V'ez heme eşkālhā ʿāṭıl şüd

(19) ve cemīʿ-i eşkāllerden ʿāṭıl ü berī oldduñ yaʿnī hīç şekk ü reybüñ ḳalmadı baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-ı evvel böyle vāḳıʿ olmışdur

Derḫudāyī (20) **gāv çün yek dil şüdī**

gāv u gūsālenüñ ḫudāluġından niçün müttefiḳ olduñ

Gāv mīşāyed ḫudāyīrā belāf

lāf u güẕāfıla gāv u gūsāle (21) ḫudāluġa lāyıḳ mıdur yaʿnī lāyıḳ degüldür *şiʿr*

Teʿālā şānuhū ʿammā yeḳūlūn

Tenezzühū ẕātühū ʿammā yüşīrūn [1149]

Derrasūlīem tu çün kerdī (22) **ḫilāf**

benüm peyġamberlüġümde sen niçün ḫilāf u ʿinād eyledüñ ḥālā ki insāndan peyġamber olmış niçe kimse vardur bu ḫuşūş ḫod (23) mümkindür sen muḥāli ḳabūl ü taṣdīḳ idüp mümkinden iʿrāż eyledüñ baʿż-ı nüsaḫda böyledür [*rasūlī* peyġamberlük maʿnāsınadur]

Derrasūlī-yi menet hest iḫtilāf

(24) benüm peyġamberlüġümde senüñ iḫtilāfuñ vardur ki beni tekẕīb eylersin

Pīş-i gāvī secde kerdī ezḫarī

ḫarluguñdan bir ġāvuñ öñinde (25) secde eyledüñ

Geşt ʿaḳlet ṣayd-ı siḥr-i Sāmirī

senüñ ʿaḳluñ Sāmirī'nüñ siḥrinüñ şikārı ve maġlūbı oldı

Şüh berān ʿaḳl u güzīneş (26) **ki tu rāst**

tüf ol ʿaḳl u güzīdelük üzere ki senüñ içündür yaʿnī ḥayf senüñ ʿaḳl u rütbetüñe ki bir gūsāleye ḫudā diyüp secde eyledüñ

(27) **Çün tu kān-ı cehlrā küşten sezāst**

sencileyin cehl maʿdenini depelemek lāyıḳdur zīrā ḳatli īcāb eyler iş eyledüñ *şüh* nefrīn maḥallinde istiʿmāl (28) olınur ki tüf dirler *güzīneş* ism-i maṣdardur ki güzīn ü güzīde maʿnāsına baʿż-ı luġatde *şüh* lafẓını fetḥile getürmiş ki yine bu maʿnāyadur [*kān* maʿden maʿnāsınadur]

(29) **Çeşm düzdīdī zinūr-ı Ẕü'l-Celāl**

çeşmüñi Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ nūrından cüdā vü dūr eyledüñ yaʿnī çeşmüñi Ḫudā'nuñ işine ṣarf eylemedüñ

[1149] Onun şanı söylediklerinden yana yücedir. İşaret ettikleri şeyden yana onun zatı münezzehtir.

26 tüf HN: ḥayf M_2

Īnt (30) **cehl-i vāfir ü ʿayn-ı ḍalāl**

işte saña vāfir cehl ve ḍalālet-i maḥż yaʿnī sen ziyāde cāhilsin ve ḥadden ziyāde ḍāll ü güm-rāhsın

(31) **Gāv-ı zerrīn bāng kerd āḫir çi güft**

Sāmirī peydā itdügi zerrīn gāv gibi çaġırdı āḫir ne didi yaʿnī hemān bāng urdı (32) ve bir nesne dimedi

K'aḥmaḳānrā īn heme raġbet şüküft

ki aḥmaḳlara bu ḳadar meyl ü raġbet peydā oldı

Z'ān ʿacebter dīdeīd (33) **ezmen besī**

andan ʿacebrek benden çoḳ nesne görmişsiz bu hem vechdür andan ziyāde ʿacebrek benden baʿż-ı ḥālāt görmişsiz

[H118a] (1) **Līk ḥaḳrā key peẕīred her ḫasī**

lākin her bir denī vü ḫas ḳaçan ḥaḳḳı ḳabūl eyler **[$M_2$135b]** zīrā bu ḫuṣūṣda münāsebet ve istiʿdādları yoḳdur niteki (2) Ḥażret-i Mevlānā buña işāret **[N122a]** buyurur

Bāṭılānrā çi rübāyed bāṭılī

bāṭılları ne ḳapar bir bāṭıl ḳapar niteki gūsāleye zümre-yi (3) edānī firīfte oldılar zīra cinsiyyet vardur

"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"[1150]

ʿĀṭılānrā çi ḫoş āyed ʿāṭılī

ʿāṭıllara ne ḫoş gelür (4) bir ʿāṭıl ḫoş gelür zīrā bāṭıla bāṭıl meyl eyler enbiyānuñ muʿcizātını ve evliyānuñ kerāmātını kāfirler ve münāfiḳlar ḳabūl itmemege sebeb (5) budur ki mābeynlerinde münāsebet yoḳdur [*ʿāṭıl bāṭıl* maʿnāsınadur]

Z'ān ki her cinsī rübāyed cins-i ḫad

zīrā ki her bir cins kendünüñ cinsini ḳapar yaʿnī cins cinsine rāġıb olur (6) niteki mücerreb dür [*ḫad*da *ḫa* fetḥile oḳınmaḳ gerekdür]

[1150] Cins cinsine meyl eder.

5 rāġıb olur H: raġbet ider M_2N

Gāv sūy-ı şīr-i ner key rū nehed

gāv şīr-i ner cānibine ḳaçan yüz ḳoyar yaʿnī gāv gāv cānibine teveccüh eyler şīr-i ner ṭarafına (7) meyl eylemez belki andan firār eyler bu sebebdendür ki fāsıḳlar ve şehvet-perestler ehl-i hevāya māʾil olup ṣuleḥādan iʿrāż eylerler

(8) **Gürg berYūsuf kücā ʿışḳ āvered**

gürg Yūsuf üzere ḳanda ʿışḳ getürür

Cüz meger ezmekr-i tā ūrā ḫored

meger mekrden ġayrı ki tā Yūsufʾı (9) yiye yaʿnī gürgüñ Yūsufʾa meyl ü maḥabbeti anı yimekden ötüri olduġı gibi feseḳanuñ ṣuleḥāya meyl ü raġbeti bir żarar irişdürmek içündür (10) andan ġayrı bir nesne içün degüldür

Çün zigürgī vā rehed maḥrem şeved

ammā çünki gürglükden ḳurtula Yūsufʾa maḥrem olur

Çün seg-i (11) **Kehf ezbenī-ādem şeved**

Aṣḥāb-ı Kehfʾüñ kelbi gibi ki ḳıyāmetde benī-ādemden olur zīrā kelblük ṣūretinden ḫalāṣ olup ādemī ṣūretine (12) girüp cennete dāḫil olısardur pes fāsıḳ her ḳaçan ki fısḳı terk ide ṣuleḥānuñ maḥrem ü muṣāḥibi olmaġa liyāḳat bulur bu ḫuṣūṣ ṣūret-i (13) iʿtibārī ile olmaz belki maʿnā iʿtibārı ile olur

Çün Ebū Bekr ezMuḥammed bürd bū

çünki Ebū Bekr ḥażreti raḍiyallāhu ʿanh Ḥażret-i (14) Rasūlʾden ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem būy iletdi yaʿnī anuñ münevver yüzinden anuñ ṣādıḳ idügini bildi [*bū* rāyiḥa maʿnāsınadur]

Güft hāẕā leyse veche kāẕibū

(15) eyitdi bu Rasūl ki nübüvvet duʿāsın eyler bunuñ yüzi kāẕib degüldür yaʿnī keẕẕābuñ yüzi böyle münevver ü laṭīf olmaz (16) ibtidā-yı daʿvā-yı nübüvvetde ḳabāʾil-i ʿArabʾdan vāfir kimesne gelüp anuñ münevver rūy-ı şerīfini görüp

“Hāẕā leyse veche kāẕibün”[1151]

16 ibtidā-yı daʿvā-yı nübüvvetde ḳabāʾil-i ʿArabʾdan vāfir kimesne gelüp anuñ münevver rūy-ı şerīfini görüp N-

[1151] Bu yalancı olmayan bir yüzdür.

diyü (17) İmān getürürleridi beyt-i sābıḳuñ mıṣrāʿ-ı ṣānīsinde *kāẕibū*da bir żamme ile oḳuyup *bā*yı bir miḳdār çekmek lāzımdur

(18) **Çün nebüd Bū Cehl ezaṣḥāb-ı derd**

Ebū Cehl çünki aṣḥāb-ı derdden degül idi yaʿnī anda maḥabbet-i dīn ve istiʿdād-ı īmān yoḳ idi

(19) **Dīd ṣad ṣaḳḳ-ı ḳamer bāver nekerd**

Server-i Kā'ināt'dan yüz ṣaḳḳ-ı ḳamer gördi ve kibr ü ʿinād-ı cehlinden iʿtiḳād eylemedi ve īmān getürmedi yüz (20) ṣaḳḳ-ı ḳamerden murād muʿcizāt-ı ʿacībedür [*bāver* iʿtiḳād maʿnāsınadur]

Derdmendī k'eş zibām üftād ṭaşt

bir derdmend ki anuñ ṭaştı ṭamdan düşdi (21) yaʿnī rüsvāy oldı

Zinihān kerdīm ü ḥaḳ pinhān negeşt

ol derdmendden ḥaḳḳı setr ü pinhān eyledüñ lākin ḥaḳ pinhān u mestūr (22) olmadı yaʿnī fısḳ u ʿiṣyānıla ʿālemüñ rüsvāy u meşhūrı olan bir kimseden istiʿdād u ḳābiliyyeti yoḳdur diyü sırr u ḥaḳḳı pinhān (23) eyledüñ lākin çünki derd ü istiʿdād ehli idi sırr u ḥaḳ aña āşkāre ve naṣīb oldı ʿAcem

"Ṭaşt ezbām üftād"[1152]

dir (24) rüsvāy oldı diyicek yirde niteki Mihr ü Müşterī'nüñ bu beytinde bu maʿnā rūşendür *beyt*

Çün ezdemhā-yı serd-i ṣubḥ-ı tamām

(25) *Beyek dem ṭaşt-ı mihr üftād ezbām* [1153]

baʿż-ı maḥalde meşhūr oldı maʿnāsına daḫı istiʿmāl olınur *ṭaşt* legen maʿnāsınadur

(26) **V'ān ki ū cāhil büd ezderdeş baʿīd**

ve ol kimse ki cāhil ve ol Ḫudā'nuñ derd ü maḥabbetinden baʿīd idi

---

[1152] Leğen damdan düştü.

24 niteki HM_2: niteki meşhūrdur ki N

[1153] Tamam sabahın sert zamanları olduğunda güneş leğeni bir an damdan düşdü.

Çend bün'mūdend ü ū ānrā (27) **nedīd**

kirāren ve mirāren gösterdiler ol kimse sırr u ḥaḳḳı görmedi zīrā derd ü istiḍādı yoḳ idi baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı evvel böyle (28) vāḳıʿdur

V'ān ki ū cāhil büd [$M_2$136a] ezderdeş baʿīd

ve ol kimse ki ol Ḫudā'nuñ derd ü ʿışḳından baʿīd ve cāhil idi

(29) **Āyine-dil ṣāf bāyed tā derū**

ḳalb āyinesi ṣaf u münevver gerek tā anda

V'āṣnāsī ṣūret-i zişt eznikū

ḳabīḥ ṣūret ḫūb (30) ṣūretden āşkāre añlayasın yaʿnī āyine-yi dil rūşen ve ṣāf gerekdür tā ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḥaḳīḳat-i ḥāl ve ʿāḳibet (31) ü māl anda münʿakis ve hüveydā olmaġa imkān ola [*ezṣūret-i nikū* taḳdīrindedür]

Terk güften-i ān merd-i nāṣiḥ baʿd ezmübālaġa-yı pend maġrūr-ı ḫırsrā

(32) vāfir naṣīḥatdan ṣoñra ol nāṣiḥ merdüñ terk etmesi beyānındadur ḫırsuñ maġrūr u firīftesi olan eblehi *güften* bunda *kerden* (33) maʿnāsınadur

Ān müselmān terk ebleh kerd ü teft

ol müselmān ol eblehi terk eyledi ve ḥarāret ü inḳıbāżıla oradan sürʿatile gitdi **[H118b]** (1) yaʿnī ol nāṣiḥ ol ebleh merde vāfir naṣīḥat eyledi çün gördi ki anuñ pend ü naṣīḥati añа teʾṯīr eylemedi ol eblehi ḫırs yanında ḳodı ve oradan (2) ziyāde ıżṭırāb ile gitdi [*teft* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Zīr-i leb lāḥavle gūyān bāz reft

lebi altında lāḥavle diyerek girü gitdi yaʿnī eblehüñ naṣīḥat-peẕīr olmaduġına taʿaccüb idüp (3) āheste lāḥavle ve lāḳuvvet diyüp gitdi çünki bir kimseye ecnās-ı āyāt u beyyināt ve envāʿ-ı muʿcizāt u kerāmāt ve eṣnāf-ı menāḳıb u ḥikāyāt ve aḳsām-ı (4) ebyāt u ṣiḳāt söyleyesin lākin anuñ göñli añа mā'il olmaya ol kimseden ferāġat ü iʿrāż eylemek lāyıḳdur

"Belliġ mā ʿaleyke **[N122b]** *fein yeḳbelū* (5) *femā ʿaleyke"*[1154]

---

28 vāḳıʿdur M_2N: vaḳıʿ olmışdur H

[1154] Sen üstüne vazife olan şeyi tebliğ et. Kabul ederlerse ne âlâ, etmezlerse sana bir vebal yok.

meşnevī

Gerçi dānī ki neşevend bügūy

Her çi mīdāni eznaṣīḥat ü pend

Zūd bāşed ki ḫīre ser-bīnī

Yed ü pā ūftāde enderbend

(6) *Dest-berdest mīzened ki dirīġ*

Neşenīdem ḥadīṯ-i dānişmend[1155]

Güft çün ezcidd-i pendem v'ezcidāl

ol nāṣiḥ kendüsine eyitdi çünki (7) benüm cidd ü naṣīḥatümden ve iḳdām ü cidālümden

Derdil-i ū bīş mīzāyed ḫayāl

anuñ ḳalbinde ḫayāl ziyāde ṭoġar yaʿnī aña nāmaʿḳūl vehm ü ẓann (8) ziyāde olur [*mīzāyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Pes reh-i pend ü naṣīḥat beste şüd

pes pend ü naṣīḥat yolı bağlanmış oldı

Emr-i aʿriż ʿanhümü peyveste şüd

aʿriż ʿanhüm emri (9) muttaṣıl oldı yaʿnī

"Feaʿriż ʿanhüm venteẓir innehüm münteẓirūne"[1156]

ḥükmince ol maġrūr eblehden iʿrāż eylemek gerekdür *emr* bunda ḥükm maʿnāsınadur (10) lākin *aʿriż* ki emr-i ḥāżırdur aña nisbet ḫūb vāḳıʿ olmışdur *ʿanhüm*de *mīm* mażmūm oḳınmaḳ gerekdür vezn içün

Çün dü āyet (11) **mīfezāyed derd bes**

çünki senüñ devā vü ʿilācuñ aña çoḳ derd ziyāde eyler bu hem vechdür çünki senüñ devā vü ʿilācuñ aña ancaḳ derd (12) ziyāde eyler ve sebeb-i dermān olmaz yaʿnī çünki senüñ pend ü naṣīḥatüñ aña ʿinād u ġurūr ziyāde olur

---

[1155] Her ne kadar nasihat ve öğüdü biliyorsan da söylenenleri duymadıklarını biliyorsun. Çabuk ol yoksa donuk gözlü olacaksın. El ve ayağın bağa takılacak. Ellerini birbirine vurarak (hayıflanarak) bilgin sözünü duymadım diyeceksin.

[1156] Artık sen onları bırak ve bekle. Zaten onlar da beklemektedirler. Secde/30.

Ḳıṣṣa bāṭālib bügū berḫ^{v}ān ʿabes

(13) ḳıṣṣayı ṭālibe di *“ʿabese ve tevellā”* sūresini oḳı bunuñ nüzūline sebeb budur ki ṣanādīd-i Ḳureyş’den bir cemāʿat Ḥażret-i Rasūl’e geldiler (14) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve Server-i Kā’ināt’uñ himmet-i şerīfi anuñ üzerine maṣrūf oldı ki anları īmāna getüre tā ki ehl-i Mekke daḫı

“Ennāsü (15) *ʿalādīni mülūkihim”*[1157]

ḥasebince īmāna gelüp kürfr ü şirkden necāt bulalar ve ol ṣanādīdüñ cümlesinden birisi Ḥaẓret-i Rasūl’üñ ʿammısı ʿAbbās (16) ḥażreti idi ve Ümeyye bin Ḫalef ve Veheb bin Ḫalef ve ʿUtbe ve Şeybe idi Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem anlara tamām meşġūl ü muḳayyed idi (17) ʿAbullāh bin Ümmü Mektūm ki aʿmā idi geldi ve bir kimse Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem şuġlinden ʿAbdullāh ḥażretini agāh ve (18) ḫaberdār eylemedi Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem yanında oturdı ve eyitdi yā Rasūlallāh baña bildür ol nesneden Allāh Teʿālā (19) saña bildürdi Server-i Kā’ināt çünki eşrāf-ı Ḳureyş’üñ irşādına meşġūl idi ve istedi ki luṭf yüzinden anları īmān silkine (20) çeke ictihād eyledi ki eger anlardan ferāġat idüp ʿAbdullāh ḥażretine muḳayyed olam ṣanādīd-i Ḳureyş ile olan silk-i muṣāḥabet munḳaṭıʿ (21) olup anlara bir nefret gelür ʿAbdullāh ḫod īmān saʿādetini bulmışdur aña lāzım olanı ṣoñra taʿlīm idem diyü ṣanādīd-i Ḳureyş’e müteveccih (22) olup **[M$_2$136b]** ʿAbdullāh ḥażretine cevāb virmedi ʿAbdullāh ḥażreti daḫı su’ālde ilḥāc u ibrām eyledi ve bu ḫuṣūṣ andan terk-i edeb idi (23) Ḥażret-i ʿAbdullāh’dan mübārek yüzini türüş idüp anuñ ilḥāḥından döndi ʿAbdullāh ḥażreti bu ḫuṣūṣı firāsetile añladı ve mescidden (24) ṭaşra gitdi hemān-dem Ḥażret-i Cebrā’il bunı getürdi

“ʿAbese ve tevellā en cā’ehu’laʿmā”[1158]

aʿmānuñ gelmesinden Ḥażret-i Rasūl yüzini buruşdurdı (25) ve andan döndi *aʿmā*dan maḳṣūd ʿAbdullāh ḥażretidür *“mincā’ehu’laʿmā”* taḳdīrindedür naḳl olınmışdur ki Ḥażret-i Cibrīl çünki bu āyet-i (26) kerīmeyi oḳıdı Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

---

[1157] İnsanlar hükümdarlarının dini üzeredir. (Herevî, El-Masnu, 1/198, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad, 1404.)

[1158] Âmânın kendisine gelmesinden ötürü (Peygamber), yüzünü ekşitti ve geri döndü. Abese/1-2.

mübārek beşeresi müteġayyir oldı bildi ki ol ictihād dürüst degül imiş ṣanādīd-i (27) Ḳureyş'i terk idüp ʿAbdullāh'uñ ʿaḳabince gitdi tā varup irişdi ve eyitidi rücūʿ eyle rücūʿ eyle yā ʿAbdullāh pes ʿAbdullāh ḥażretini mescide (28) getürdi ve kendünüñ mübārek ridāsını omuzından alup yir üzere döşedi ve ʿAbdullāh ḥażretini ol ridā üzere oturtdı (29) ve andan ṣoñra ḳaçan ki ʿAbdullāh ḥażreti gelüridi aña ikrām idüp eydüridi

"Merḥaben bi'llezī ʿātebenī fīhi rabbī"[1159]

ve Medīne-yi Münevvere'de (30) anı iki kerre ḫalīfe eyledi

Çün ki aʿmā ṭālib-i ḥaḳ āmedest

çünki aʿmā ḥaḳḳı ṭaleb idici gelmişdür *aʿmā*dan maḳṣūd-ı mezkūr olan (31) ʿAbdullāh ḥażretidür

Behr-i faḳr ūrā neşāyed sīne ḫast

faḳrından ötüri anuñ sīnesini mecrūḥ ve ḳalbini perīşān eylemek lāyıḳ degüldür [*ḫast ḫasten maʿnāsınadur*] *beyt*

(32) *Faḳr-ı ẓāhir mebīn Ḥāfiẓ rāst*

Sīne gencīne-yi maḥabbet-i ūst[1160]

Tu ḫarīşī berreşād-ı mihterān

sen ey Rasūl eşrāf u (33) mihterlerüñ irşād u hidāyeti üzere ḫarīşsin

Tā biyāmūzend ʿām ezserverān

tā ʿām serverlerden ögreneler yaʿnī serverlere **[H119a]** (1) tābiʿ olup īmāna geleler ve anlardan aḥvāl-i dīni taʿlīm eyleyeler bu sözler Ḥażret-i Rasūl'e Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫiṭāb ṭarīḳi ile (2) vāḳıʿ olmışdur

Aḥmedā dīdī ki ḳavmī ezmülūk

ey Aḥmed gördüñ ki mülūkdan bir ḳavm ki maḳṣūd ṣanādīd-i Ḳureyş'dür

Müstemiʿ (3) **geştend geştī ḫoş ki būk**

kelāmuñı istimāʿ idici oldılar bu ḫuṣūṣdan ötüri ḫoş ve mesrūr oldılar [*ki būk* kelimelerinüñ maʿnāsı *īn reʾisān* beytine ḳayd olındı sühūlet-i maʿnā içün]

[1159] Hoş geldin kendisinden dolayı Allah'ın beni azarladığı kimse.

[1160] Ey Hâfız zâhirî fakirliği doğru zannetme. Sîne onun muhabbetinin hazinesidir.

3 būḳ HM_2: būd N

Īn reʾīsān yār-ı dīn gerdend (4) **ḫoş**

ki ola ki bu reʾislerden İslām'a laṭīf yār u **[N123a]** muʿīn olalar

BerʿArab īnhā serend ü berḤabeş

böyle diyü ki bunlar ʿArab u Ḥabeş (5) üzere seyyidler ve serverlerdür

Büg'z̲ered īn ṣīt ezBaṣra vü Tebūk

bu ṣīt Baṣra ve Tebük'den geçer [*Baṣra vü Tebūk* iki yerüñ ismidür]

Z'ān ki en-nāsü ʿalādīni'l-mülūk

(6) zīrā ki ḫalḳ pādşāhlarınuñ dini üzeredür niteki meşhūrdur

"En-nāsü ʿalādīni mülūkihim"[1161]

yaʿnī Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve (7) sellem eşrāf u ṣanādīd-i Ḳureyş'üñ īmān getürmesine raġbet ü saʿy itmesi bu sebebdendür anlaruñ ululuġına meyl ü ṭamaʿ itmesinden (8) ötüri degüldür belki murādı ehl-i İslām'uñ çoḳ olmasıdur niteki ḥadīṯ-i şerīfde vardur

"Ene ubāhī biküm ve lev bi's-sıḳṭi"[1162]

[*mülūk* cemʿ-i melikdür]

Z'īn sebeb (9) **tū ezḍarīrī mühtedī**

bu sebebden sen mühtedī ve maḳbūl-i Ḥaḳ olan aʿmādan

Rū begerdānīdi vü teng āmedī

yüzüñi döndürdüñ (10) ve ṭaralduñ ol ḍarīra böyle diyü

Ki derīn fırṣat kem üfted īn menāḫ

ki bu fırṣatda bu menāḫ az düşer yaʿnī bu nādir vāḳıʿ olur

(11) **Tū ziyārānī vü vaḳt-i tu ferāḫ**

sen aṣḥāb u yārāndansın ve senüñ vaḳtüñ vāsiʿdür keennehū ol vaḳt Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi (12) ve sellem ʿAbdullāh ḥażretine remzile bu sözleri didi *ḍarīr* aʿmā maʿnāsınadur ki bunda maḳṣūd ʿAbdullāh ḥażretidür ki *derīn fırṣat*da (13) ki zīrā maʿnāsına olmaḳ cāʾizdür bu vech üzere māḳablinden böyle diyü terkībī iʿtibār olınmaz *menāḫ* deve

---

[1161] İnsanlar hükümdarlarının dini üzeredir. . (Herevî, El-Masnu, 1/198, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1404.)

[1162] Ben düşük olsa bile sizin (çokluğunuz)la öğünürüm. (İmam Şafii, el-Ümm, 5/144, Darul-mağrife, Beyrut, 1393 .)

çökecek mekān maʿnāsınadur (14) lākin bunda mecmaʿ maʿnāsınadur [*ferāḫ* vāsiʿ maʿnāsınadur]

Müzd-i ḥam mīgerdiem dervaḳt-i teng

teng vaḳtde baña müzd-i ḥam ve māniʿ olursun zīrā bunlaruñ irşādına (15) bir daḫı böyle fırṣat müyesser olmaz

Īn naṣīḥat mīkünem n'ezḫışm u ceng

ey ʿAbdullāh bunı saña naṣīḥat eylerüm yaʿnī bu ḥālet ki benden (16) ṣadır oldı saña penddür ġażab u ḫuṣūmetden degüldür

Aḥmedā nezd-i Ḫudā īn yek ḍarīr

ey Aḥmed Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳatında bu bir (17) aʿmā ki **[M₂137a]** ẓāhirde ḥaḳīr ü faḳīrdür

Bihter ezṣad ḳayṣerest ü ṣad vezīr

yüz ḳayṣerden ve yüz vezīrden eyürekdür zīrā iʿtibār ʿamel ü (18) sīretedür ṣadr u ṣūrete degüldür pes ol kimse ki ṭālib-i Ḥaḳ'dur naṣīḥat ḳabūl eyler egerçi faḳīr ü ḥaḳīrdür ol kimseden maḳbūlrekdür (19) ṭālib-i Ḥaḳ olmaya ve naṣīḥat ḳabūl eylemeye eger pādşāh-ı Mışr'dur lācerem şol nābīnā ki ṭālib-i Ḫudā'dur bīnādur ve şol kimse ki ṭālib-i Kibriyā (20) degüldür nābīnādur [*Ḳayṣer* Rūm pādşāhıdur]

Yād en-nāsü maʿādin hīn biyār

agāh ol *"en-nāsü maʿādin"* ki dimişsin teẕekkür eyle ki ol ḥadīṯ-i şerīf böyledür

(21) *"En-nāsü maʿādin kemeʿādin eẕ-ẕehebü ve'l-fiḍḍe"*[1163]

yaʿnī ey Muḥammed bu ḥadīṯ-i şerīfi ki sen dimişsin bunı ferāmūş eyleme ve bundan ġāfil olma [*biyār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(22) **Maʿdenī bāşed füzūn ezṣad hezār**

bir maʿden yüz biñ maʿdenden ziyāde ve maḳbūl olur niteki Ḥażret-i Mevlānā anı bu beytile beyān (23) eyler

Maʿden-i laʿl ü ʿaḳīk-i müktenis

mestūr olan laʿl ü ʿaḳīḳ maʿdeni [*müktenis* muḫtefī maʿnāsınadur]

[1163] İnsan altın ve gümüş madeni gibi madendir. (Müslim, Sahih, 4/2031)

Bihterest ezṣad hezārān kān-ı mis

niçe yüz biñ mis (24) maʿdeninden eyürek ve maḳbūlrekdür niteki niçe yüz biñ kāfirden ʿAbdullāh ḥażreti Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳatında maḳbūldür Ḥażret-i Mevlānā sebeb-i (25) ḳabūl-i Ḥaḳ ne idügini beyān itmege şürūʿ eyledi

Aḥmedā īncā nedāred māl sūd

ey Aḥmed bunda māl fā'ide ṭutmaz yaʿnī bizüm vaḳtimüzde māl (26) u dünyā maḳbūl degüldür niteki bu ḥadīṯ-i şerīf anı beyān eyler

"İnnallāhe lāyenẓuru ilāsüriküm ve emvāliküm"[1164]

Sīne bāyed pür-ziʿışḳ u derd ü dūd

(27) belki ʿışḳ u derd ü ḥarāretden pür bir sīne gerekdür ki

"Bel yenẓuru ilāḳulūbiküm ve aʿmāliküm"[1165]

anı beyān eyler [*dūd* ḥarāret ve sūzdan kināyetdür]

Aʿmayī rūşen-dil āmed derme-bend

(28) rūşen göñüllü aʿmā geldi ḳapuyı bağlama zīrā maḳbūl olan dil-i ṣāfīdür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Yevme lāyenfeʿu mālün ve lābenūne (29) *illā men etāllāhe bi ḳalbin selīmin"*[1166]

Pend-i ūrā dih ki ḥaḳḳ-ı ūst pend

pendi aʿmāya vir zīrā ki pend anuñ ḥaḳḳıdur yaʿnī pend anuñ ḥaḳḳıdur ve aña lāyıḳdur zīrā ṭalib-i (30) Ḥaḳ'dur

Ger dü se ebleh turā münkir şüdend

eger iki üç ebleh saña münkir oldılarısa yaʿnī senüñ daʿvetüñi ḳabūl eylemedilerise

Telḫ key kerdī (31) **çü hestī kān-ı ḳand**

ḳaçan telḫ ve bīḥużūr olursın çünki ḳand ü şekerüñ maʿdenisin yaʿnī

"Ve inneke fīḍayḳin mimmā yemkürūne"[1167]

[1164] Şüphesiz (Allah), şuretlerinize ve mallarınıza bakmaz. (İbn Mace, Sünen, 2/1388, Daru'l-Fikr, Beyrut)
[1165] Belki (Allah), kalplerinize ve amellerinize bakar. (İbn Mace, Sünen, 2/1388, Daru'l-Fikr, Beyrut)
[1166] O gün, ne mal fayda verir ne de evlât; ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). Şu'arâ/88-89.
29 yaʿnī pend anuñ ḥaḳḳıdur H-
[1167] Kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma! Nahl/127.

ve hem

(32) *"Ve leḳad naʿlemü enneke yaḍīḳu ṣadrüke bimā yeḳūlūne"*[1168]

ḥasebince egerçi teng-dil olursun lākin perīşān ve bīḥużūr olma [*kerdī* bunda *şevī* maʿnāsınadur]

Ger dü se ebleh turā (33) **töhmet nehed**

eger iki üç ebleh saña töhmet ḳoya yaʿnī senüñ nübüvvetüñi ḳabūl itmeyüp saña ṭaʿn uralar ġam yime

Ḥaḳ berāy-ı tu güvāhī mīdehed

[H119b] (1) zīrā Ḥażret-i Ḥaḳ senüñ içün ṭanluḳ virür yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti senüñ ṣıdḳ u nübüvvetüñe şehādet eyler niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

(2) *"Vallāhu yaʿlemü inneke lerasūlühū vallāhu yeşhedü inne'l-münāfiḳīne lekāẕibun"*[1169]

Güft eziḳrār-ı ʿālem fāriġam

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhuʿaleyhi ve sellem (3) eyitdi ḫalḳ-ı ʿālemüñ iḳrārından fāriġum

Ān ki Ḥaḳ bāşed güvāh [N123b] ūrā çi ġam

ol kimse ki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti aña şāhid ola yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinüñ (4) kelāmından müteselli olup ġam u elemden āzād oldı pes Server-i Kāʿināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt daʿvet-i enāma iştiġāl göstermesi emr-i İlāhī'ye imtiṯāl içündür ki (5) buyurmışdur

"Yā eyyühe'r-rasūlü bellaġ mā ünzile ileyke"[1170]

[*güvāh* şāhid maʿnāsınadur]

Ger ḫufāşīrā ziḫurşīdī ḫorīst

eger bir ḫuffāşe bir āftābdan liyāḳat varısa (6) yaʿnī eger bir ḫuffāş āftābdan dūr olmasa belki āftāba muḳārin olsa

Ān delīl āmed ki ān ḫurşīd nīst

ezel ḥālet delīl geldi ki ol āftāb (7) ḥaḳīḳatde āftāb degüldür zīrā āftāb olayıdı ḫuffāş andan firār eyleridi pes kāfirler ve münāfiḳlar ki Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

---

[1168] Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz. Hicr/97.

[1169] Allah da bilir ki sen elbette, O'nun Peygamberisin. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir. Münâfikûn/1.

[1170] Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Mâide/67.

(8) nefret eylerleridi bu ḫuṣūṣ delālet eyler ki Server-i Kā'ināt āftāb ve andan nefret idiciler ḫuffāş meşābesindedür *ḫuffāş ḫā*nuñ żammıyıla (9) yarasa maʿnāsınadur ki rümmān ve zenī üzeredür *ḫor* bunda lāyıḳ ve *ḫorī* liyāḳat maʿnāsınadur

Nefret-i ḫuffāşegān bāşed delīl

[M₂137b] (10) yarasacüklerüñ nefreti delīl olur [*ḫuffāşegān* cemʿ-i ḫuffāşekdür ki *kāf* taṣġīr içündür]

Ki menem ḫurşīd-i tābān-ı Celīl

ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ tābān u raḫşān āftābı benüm

Ger gül-ābīrā cüʿal rāġıb şeved

(11) eger cüʿal bir gül-āba ṭālib ü rāġıb ola

Ān delīl-i nāgül-ābī mīküned

ol ḥālet ol gül-ābuñ gül-āb olmamasına delālet eyler zīrā ḥaḳīḳatde eger (12) gül-āb olsa cüʿal andan nefret eyleridi *cüʿal* boḳ böcegidür ki laṭīf rāyiḥālardan nefret idüp necāsetlere ṭālibdür

Ger şeved ḳalbī (13) **ḫarīdār-ı mihek**

eger bir ḳalb miḥekke ḫarīdār u ṭālib ola

Dermiḥekkīeş derāyed naḳş u şek

anuñ miḥeklügine noḳṣān u şek gelür zīrā miḥek (14) olsa ḳalb andan firār eyleridi miḥek ḳatında anuñ ḳadr ü iʿtibārı olmayup rüsvāy olduġıçün

Düzd şeb ḫᵛāhed ne rūz īnrā (15) **bedān**

düzd şeb ister rūz istemez zīrā kendüsine nāfiʿ şebdür rūz degüldür bunı bil

Şeb neyem rūzem ki tābem dercihān

şeb degülüm (16) rūzum ki cihānda yıldurarum ve ʿālemi rūşen ü münevver eylerüm bu sebebdendür ki kāfirler ve münāfıḳlar benden nefret eylerler

Fāriḳam fārūḳam u (17) **ġalbīrvār**

fāriḳum ve fārūḳum ve ġalbīr gibiyüm

Tā ki keh ezmen nemīyābed güẕār

tā ki şaman benden güẕār u ʿubūr bulmaya yaʿnī ḥaḳḳı bātıldan (18) farḳ u temyīz idiciyüm *fāriḳ* ism-i fāʿildür farḳ idici maʿnāsınadur *fārūḳ* mübālaġa-yı ism-i fāʿildür ziyāde farḳ idici maʿnāsınadur ve (19) *ġalbīrvārem* taḳdīrinde olmaḳ ziyāde rūşendür ġalbīr gibi fāriḳ fārūḳam maʿnāsına mümkin degüldür *ġalbīrvār*uñ evvelinde olan (20) vāv-ı ʿāṭıfe bu maʿnāyı māḳabline muḳeyyed olmaġa fāriḳ ve māniʿ olduġıçün *ġalbīr* ġırbāl maʿnāsınadur ki ġalbīrden taḥrīf idüp (21) ḳalbur dirler *vār* lafẓı bunda teşbīh içündür [*keh* şamān maʿnāsınadur ki *kāh*dan muḫaffefdür]

Ārdrā peydā künem men ezsepūs

ben ardı sepūsdan peydā vü cüdā eylerüm

(22) **Tā nümāyem k'īn nuḳūşest ān nüfūs**

tā ḫalḳa göseterem ki bu nuḳūşdur o nüfūsdur yaʿnī laṭīf ve ḥaḳḳı ḳabīḥ ve bāṭıldan ʿıyān ve mü'min ve ṣāliḥi (23) kāfir ve fāsıḳdan beyān idem ve maḳbūlān-ı dergāh ve merdūdān-ı rāh kimler idügini gösterem *ard* daḳīḳ maʿnāsınadur beTürkī un (24) *sepūs* nuḫāle maʿnāsına beTürkī kepek *nuḳūş*dan maḳṣūd ehl-i ṣūretdür *nüfūs*dan murād aṣḥāb-ı maʿnā ve ʿameldür zīrā maḳṣūd-ı (25) bi'ẕ-ẕāt olmayanlar nuḳūş meṣābesindedür ki lāşeydür [*k'īn ki īn* taḳdīrindedür *nuḳūş* cemʿ-i naḳşdur *nüfūs* cemʿ-i nefsdür]

Men çü mīzān-ı Ḫudāyem dercihān

ben çünki Ḫudā'nuñ mīzanıyum

Vā nümāyem her sebükrā (26) **ezgirān**

cihānda her ḫafīfi şaḳīlden āşkāre gösterem yaʿnī ehl-i dünyāyı ehl-i ʿuḳbādan ʿıyān eylerüm *sebük*den maḳṣūd dünyā (27) ve ehl-i dünyādur ki Ḥażret-i Ḫudā ḳatında ḳadr ü iʿtibār ṭutmaz *girān*dan murād ʿuḳbā ve ehl-i ūḳbādur ki Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında ḳadr ü şeref (28) ṭutar *dercihān*uñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şāniye ḳayd olınmaḳ rūşen olduġıçün bu vechile şerḥ olındı ve mışrāʿ-ı evvele ṣarf (29) olınup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür ben çünki cihānda Ḥażret-i Ḫudā'nuñ mīzānıyum *çü* teşbīh içün olup maʿnā böyle olmaḳ (30) mümkindür cihānda ben Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥaḳ üzere gösterici mīzānı gibiyüm her ḫafīfi şaḳīlden bilānoḳṣān ve lāziyāde āşkāre ve tamām (31) gösterürüm pes anlar ki beni taṣdīḳ idüp

īmāna geldiler ẓāhir oldı ki ʿamel ü ḳadr ü şeref iʿtibārı ile Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında ṣaḳīllerdür (32) ve anlar ki tekẕīb idüp īmāna gelmediler rūşen oldı ki ʿamel ve ḳadr ü şerefden maḥrūm olduḳları iʿtibārıla Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında (33) ḫafīflerdür

Gāvrā dāned Ḫudā gūsāleī

bir gūsāle gāvı ḫudā bilür yaʿnī ednā mertebede olan kimseler ʿālī-ḳadri ḫudā meṣābesinde bilüp **[H120a]** (1) cemīʿ-i rızḳ u levāẕımı andan irişür ṣanurlar pes bu iʿtibārıla esbāba nāẓır olup Müsebbibü'l-Esbāb'dan maḥcūb u merdūd olurlar (2) ḥālā ki bu ḥālet Ḥażret-i Ḫudā'dan ġayrı bir ḫudā ittiḫāẕ eylemekdür bu ḫuṣūṣ ḫod ḫaṭā-yı mahżdur [*gūsāle gāvrā ḫudā dāned* taḳdīrindedür]

ḥikāyet (3) Şaḳīḳ-i Belḫī ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz eyitmişdür aġniyānuñ muṣāḥabetinden perhīz ü iḥtirāz eylemek lāzımdur zīrā çünki göñlüñ aġniyāya maḥabbet ü taʿalluḳ (4) eyledi ve anuñ inʿām u iḥsānına rāżī ve ḳāniʿ olduñ pes Ḥażret-i Ḫudā'dan ġayrı bir perverdigār ḳabūl eyledüñ bu ḫod küfrdür el-ʿiyāẕü (5) billāh *beyt*

Ger derāyed tevāngerī bātū
Behr-i rūzī bed-ū mekün peyvend
Mümsikīrā kefīl-i ḫod meşümār
Müdbirīrā ḫudā-yi ḫod (6) *mepesend*[1171]

Ḫar ḫarīdārī vü derḫor kāleī

[N124a] ḫar bir müşterīdür ve aña lāyıḳ olan bir kāledür yaʿnī herkes dünyāda kendüsine (7) lāyıḳ u münāsib olan nesneye ṭālib ü rāġıb olur ḫar kāleye ṭālib ü ḫarīdār olduġı gibi *kāle* bunda ḳavunuñ ḫāmı (8) ve ṭatsızı maʿnāsına rūşendür egerçi ġayrı maʿnāya daḫı gelür [*derḫor* lāyıḳ maʿnāsınadur]

Men ne gāvem tā ki gūsālem ḫared

ben gāv degülüm ki beni gūsāle ṣatun (9) ala yaʿnī gūsāle meṣābesinde olanlar ḥamāḳatlerinden beni ḫudā meṣābesinde ṭutup baña ṭālib ü rāġıb olalar gūsālenüñ gāva (10) meyl ü taʿalluḳı cinsiyyet iʿtibārı iledür süfehānuñ benümile ḫod bir cinsiyyeti yoḳdur ki

---

3 perhīz ü iḥtirāz HM_2: perhīz ü ictināb u iḥtirāz N

[1171] Eğer bir cengâver seninle bir araya gelirse, bir gün için onunla bağ kurma. Cimriyi kendine kefil tutma, güçsüzü kendine efendi yapma.

baña ṭālib ü rāġıb olalar niteki feseḳa ve evliyāʾullāh (11) mābeyninde hīç münāsebet yoḳdur [*ḫared*de *ḫā* meftūḥdur]

Men ni ḫārem k'üştürī ezmen çered

ben ḫār degülüm ki bir üştür bende otlaya yaʿnī ben cismānī ve nefsānī (12) mertebesinde degülüm ki ehl-i hevā benden müntefiʿ olalar lācerem benüm muṣāḥabetüme rāġıb olanlar aṣḥāb-ı şerīʿat ve erbāb-ı ṭarīḳat ü (13) ḥaḳīḳatdür benüm ṭāliblerüm ʿışyān u hevā ehli olan ġāfiller ve cāhiller degüldür

Ū gümān dāred ki bāmen cevr kerd

pes ol (14) kimse ki benüm żıddumdur ve beni ḳabūl eylemez ẓann ṭutar ki baña cevr eyledi yaʿnī baña münkir olanuñ ẓann u iʿtimādı budur ki cevr ü (15) cefā eyledi [*gerd* ġubār maʿnāsınadur]

Belki ezāyīne-yi men rūft gerd

belki benüm mirʾātumdan ġubārı süpürdi pes ehl-i ḍalālet ve buṭlānuñ benden nefret ü iʿrāżı (16) benüm ḥaḳīḳatüme delālet eyler zīrā bu ḫuṣūṣdan ẓāhir olur ki ol ṭāʾife ile hīç bir yüzden münāsebet yoḳ imiş niteki bu ḥikāyetden (17) kelāmuñ meʾāl ü netīcesi ziyāde rūşen olur *rūfet* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür bunda *vāv*ıladur

Temelluḳ kerden-i dīvāne-yi (18) ***Cālīnūsrā vü tersīden-i Cālīnūs***

bir dīvāne Cālīnūs-ı ḥakīme temelluḳ u mülāyemet itmesi ve Cālīnūs-ı ḥakīmüñ ḫavf eylemesi beyānındadur

(19) **Güft Cālīnūs bāaṣḥāb-ı ḫod**

Cālīnūs-ı ḥakīm kendünüñ aṣḥāb u şākirdlerine eyitdi

Mer merā tā ān fülān dārū dehed

baña tā ol fülān dārūyı vire yaʿnī cünūnı dāfiʿ olan (20) fülān dārūyı baña vir gözüñe andan bir miḳdar yayam [*mer merā*da *mer* zāʾiddür]

Pes bedū güft ān yekī ey (21) **ẕūfünūn**

pes aṣḥāb u şākirdelerinden ol birisi Cālīnūs'a eyitdi ey ẕūfünūn

Īn devā ḫᵛāhend ezbehr-i cünūn

bu devāyı (22) cünūndan ötüri isterler yaʿnī bu devā cünūnı defʿ içündür

Dūr ezʿaḳl-ı tu īn dīger megū

bu ḥālet senüñ ʿaḳluñdan baʿīddür (23) bu sözi bir daḫı söyleme zīrā senden cünündan hīçbir ʿalāmet ü nişān yoḳdur [*dūrest* taḳdīrindedür]

Güft dermen kerd yek dīvāne rū

Cālīnūs-ı ḥakīm (24) eyitdi bu gün bir divāne baña teveccüh eyledi

Sāʿatī derrūy-ı men ḫoş bin'gerīd

bir saʿāt ol dīvāne benüm yüzüme ḫoş naẓar eyledi

(25) **Çeşmekem-zed āstīn-i men keşīd**

baña göz ḳıpdı benüm yeñümi çekdi yaʿnī tamām āşnāluḳ yüzini gösterdi [*çeşmek-zed* göz ḳapaġı maʿnāsınadur]

Ger ne cinsiyyet büdī dermen (26) **ezū**

ol dīvāneden eger bende cinsiyyet olmayayıdı

Key ruḫ āverdī bemen ān zişt-rū

ol zişt-rū baña ḳaçan teveccüh eyleridi (27) *zişt-rū*dan maḳṣūd dīvānedür

Ger nedīdī cins-i ḫod key āmedī

ol dīvāne eger beni kendü cinsi görmeyeyidi

Key beġayr-ı cins ḫodrā (28) **berzedī**

kendü cinsinden ġayrısına ḳaçn mültefit ve muḳayyed olurıdı yaʿnī dīvāne eger bende cinsiyyet müşāhede itmeseyidi baña mā'il olmazıdı (29) cins mużāf iʿtibār olınmasa maʿnā böyle olur dīvāne cinsinden ġayrısına kendüsi ḳaçan ururıdı yaʿnī ḳaçan iltifāt ve āşnāluḳ (30) eyleridi ḥaḳ budur ki vech-i ṯānī vech-i evvelden ūlā ve rūşendür

Çün dü kes berhem zened bī hīç şek

çünki iki kimse biri birine (31) ḳarīb ü muṣāḥib ola [*bī ḥīç şek* kelimelerinüñ maʿnāsı mıṣrāʿ-ı ṯāniye ḳayd olındı]

Dermiyānşān hest ḳadr-i müşterek

hīç şeksiz anlaruñ ortasında ḳadr-i müşterek vardur yaʿnī ol iki kimsenüñ (32) biri birine dōst u muṣāḥib olmasına cinsiyyet lāzım degüldür belki ḳadr-i müşterek ve cihet-i cāmiʿa kāfīdür niteki bu gelecek (33) **[M₂138b]** ḥikāyetde meẕkūrdur

Pertev-i şāhid-i ʿışḳest cemāl-i dil-i merd

Key küned meyl-i cemāl ān ki bedil nīst cemīl

[H120b] (1) *Ger bedīn ḳāʿide ḥüccet ṭalebend nādānī*

Ḥüccetem bes büved el-cinsü ile'l-cinsi yemīl [1172]

Key pered mürġī meger bācins-i ḫad

bir mürġ ḳaçan pervāz (2) ide meger kendü cinsi ile yaʿnī mürġ kendü cinsinden ġayrı ile pervāz eylemez niteki bu beytden ẓāhirdür [*ḫad*da *ḫā* meftūḥdur] *beyt*

(3) *Küned her-cins bāher-cins pervāz*

Kebūter bākebūter bāz bābāz [1173]

Ṣoḥbet-i nācins kūrest ü leḥad

zīrā nācinsüñ muṣāḥabeti (6) ḳabre laḥiddür yaʿnī rūḥa ʿaẕāb u elem viricidür *beyt*

Çāk ḫ[v]āhem zeden īn delḳ-i riyāyī çi künem

Rūḥrā ṣoḥbet-i nācins (5) *ʿaẕābīst-i elīm* [1174]

kūr ve *laḥid* ḳabr maʿnāsınadur

Sebeb-i perīden ü çerīden-i mürġi bāmürġī ki cins-i ū nebūd

bir mürġüñ bir mürġile uçması ve (6) ġıdālanması beyānındadur ki ol mürġ ol mürġüñ cinsi degül idi

Ān ḥakīmī güft dīdem dertekī

ol bir ḥakīm eyitdi bir tek ü pūyda

---

32 cihet-i H: cemāʿat-i M_2N

[1172] İnsanın gönül güzelliği aşk güzelinin parıltısıdır. Güzel olmayan bir gönül cemale nasıl meyl eder. eğer cahillikle bu kaideye delil istiyorsan hüccetim olarak *"cins cinse meyillidir" sözü yeter.*

[1173] Her cins cinsiyle uçar. Güvercin güvercinle, doğan doğanla…

[1174] Bu riya hırkasını yırtacağım, ne yapayım. Ruha eş olmayının sohbeti elîm bir azaptır.

5 **ü çerīden** N-

(7) **Derbeyābān zāġrā bālekleki**

beyābānda zāġı bir leklek ile gördüm yaʿnī bir ṣaḥrāda bir zāġ bir leklek ile tek ü pūy ve seyr ü geşt (8) eyleriken gördüm *tekī*de *yā* maṣdariyye olup maʿnā böyle olmaḳ laṭīfdür **[N124b]** ol bir ḥakīm eyitdi zāġı leklek ile geşt ü seyr (9) eylemeklükde gördüm bir vechile ki biri birinden nefret eylemezleridi "*Derbeyābān tekī dīdem zāġrā bālekleki*" taḳdīrindedür ki (10) ḥakīme göre degüldür *dertekī*yi ḥakīme ḳayd iden kimse ḥakīmāne ḥareketden ḫāricdür zīrā maḥall-i taʿaccüb beyābanda maʿan olmaḳda (11) degüldür belki maḥall-i taʿaccüb beyābānda maʿan tek ü pūyda olduḳlarıdur [*leklek* ʿArabī *laḳlaḳ*dur]

Derʿaceb māndem bücüstem ḥāl-i şān

ḫilāf-ı cins biri biriyile (12) bu vechile mūnis olduḳlarından ʿacebde ḳaldum anlaruñ ḥālini ṭaleb eyledüm yaʿnī taʿaccüb idüp anlaruñ ḥālini tecessüs eyledüm

(13) **Tā çi ḳadr-i müşterek yābem nişān**

tā bu ḥāle ḳadr-i müşterek ne nişān bulam yaʿnī bu üns ü istīnāsa ḳadr-i müşterek ve cihet-i cāmiʿa (14) ne idügini fehm idem [*tā çi*de *tā* ʿaceb maʿnāsına hem cāʾizdür]

Çün şüdem nezdīk men ḥayrān u deng

çünki ben ḥayrān u vālih anlarıñ ḳatına gitdüm

Ḫod bidīdem her dü (15) **ān būdend leng**

gördüm ḫod ol ikisi bile aḳsaḳ idiler pes maʿlūm oldı ki cihet-i münāsebet leng imiş yoḫsa zāġ leklek (16) ile muṣāḥabet ü muḳārenet itmek muḥāldür niteki ṣuleḥā vü feseḳa mā-beyninde muṣāḥabet ü muḳārenet olmaz mābeynlerinde hīç bir vechile münāsebet (17) olmaduġıçün

Ḫaṣṣa şehbāzī ki ū ʿarşī büved

ḫuṣūṣā bir şehbāz ki o ʿarşī ola

Bāyekī cuġdī ki ū ferşī büved

bir cuġdıla ki (18) o ferşī ola yaʿnī ʿarş-pervāz olan ʿāşıḳ ve esfele sāfilīnde ḳalmış fāsıḳ mābeyninde ki hīç cihet-i cāmiʿa yoḳdur iḫtimāldür ki (19) muṣāḥabet ü muḳārenet

18 olan HM_2-

müyesser ola *şehbāz*dan murād veliyyullāhdur *cuġd*dan māḳṣūd fāsıḳ ve kāfirdür *cuġd* bayḳuş maʿnāsınadur *beyt*

(20) *Ṭā'ir-i gülşen-i ḳudsem çi dehem şerḥ-i firāḳ*

Ki derīn dāmgeh-i ḥādiṯe çün üftādem [1175]

Ān yekī ḫurşīd-i ʿilliyyīn büved

ol birisi (21) ʿilliyyīn āftābıdur

V'īn diger ḫuffāş k'ez siccīn büved

ve bu birisi ḫuffāşdur ki siccīndendür yaʿnī evliyāʾullāh ve feseḳa mābeyninde hīç münāsebet (22) yoḳdur

Ān yekī nūrī ziher-ʿaybī berī

ol birisi her bir ʿaybdan ʿārī vü berī bir nūrdur [*berī* ʿArabī'dür ki pāk maʿnāsınadur]

V'īn yekī kūrī gedāyī her derī

ve bu birisi her bir (23) ḳapunuñ gedā vü sāʾili bir kördür *v'īn diger* ve bir ġayr maʿnāsınadur lākin istiʿmāl olınan şerḥ olınan maʿnādur

Ān yekī māhī ki berpervīn zened

(24) ol birisi bir māhdur ki pervīn üzere urur yaʿnī felek-i heftümde güẕer eyler

V'īn yekī kirmī ki dersergīn ziyed

ve bu birisi bir kirmdür ki (25) sergīnde dirilür ve anda ḳarār eyler *pervīn* şüreyyā beTürkī ülker *kirm* küçük ḳurddur ki necāset ve ḫāk içinde olur *sergīn* teres (26) ve necis [baʿż-ı nüsaḫda *ziyed* yerine *tened* vāḳıʿdur]

Ān yekī Yūsuf-ruḫī ʿĪsā-nefes

ol birisi ʿĪsā nefeslü bir Yūsuf-ruḫdur ḥüsnde lānaẕīr ü şīrīn-maḳāl ve mürde iḥyā idicidür

(27) **V'īn yekī gürgī veyā ḫar bāceres**

ve bu birisi bir ḳurtdur yaʿnī ḫ^{v}ān-ḫ^{v}ārdur ve yāḫud gerdānına çañ aşılmış ḫardur

Ān yekī perrān [M$_2$139a] şüde (28) **derlāmekān**

ol birisi lāmekāñdan ve ʿālem-i lāḥūtda perrān u pervāz idici olmış

[1175] Kutsal bir bahçenin kuşuyum, bu hadise tuzağına düştüğüm için firakın şerhini nasıl yapayım?

V’în yekī derkāhdān hemçün segān

ve bu birisi (29) kelbler gibi ṣamanluḳda yatmış yaʿnī evliyāʾullāh ve ʿāvām ve ṣuleḥā ve feseḳa mābeyninde zemīnden āsmāna degin farḳ vardur hīç bir vechile cinsiyyet (30) ü münāsebet yoḳdur pes evliyāʾullāh ve ṣulehādan ʿavām ve feseḳa nefret ü iʿrāż eylese ʿaceb degüldür *kāhdān* ṣamanluḳ Ḥażret-i Mevlānā bir (31) nevʿ aḫırıla maʿrifet beyānına şürūʿ eyledi

Bāzebān-ı maʿnevī gül bā cüʿal

zebān-ı ḥālile gül cüʿale [*cuʿal* boḳböceği maʿnāsınadur]

Īn hemī güyed ki ey gende-baġal

bunı dir ki (32) ey gende-baġal yaʿnī ey zişt-rāy *gende-baġal* ḳoltuġı yaramaz ḳokmış maʿnāsınadur *īn*den maḳṣūd bu iki üç beytdür ki gül cüʿale (33) ʿitāb ṭarīḳi ile ḫiṭāb eyler [*baġal* ḳoltuḳ *gende* yaramaz rāyiḥa maʿnāsınadur]

Ger gürīzānī zigülşen bīgümān

eger gülşenden nefret ü iʿrāż idici iseñ

Hest ān nefret kemāl-i gülsitān

[H121a] (1) şeksiz ol nefret gülsitānuñ kemālidür niteki feseḳanuñ ṣuleḥādan nefret ü iʿrāżı ṣuleḥānuñ kemālidür belki ḳabūl itmeyüp redd eylerler (2) niteki gül cüʿale dir

Ġayret-i men berser-i tū dūr-bāş

benüm ġayretüm senüñ başuñ üzere dūr-bāş urur

Mīzened k’ey ḫas ezīncā (3) **dūr bāş**

böyle diyü ki ey ḫas u denī buradan ırag̱ ol evvelki *dūr-bāş* çomaḳ maʿnāsınadur *ḫas* bunda denī maʿnāsınadur ikinci *dūr bāş* (4) mürekkebdür *dūn*la *bāş*dan ki *dūr* ırāḳ ve *bāş* ol maʿnāsına emr-i ḥāżırdur ki evvelkiye nisbet tecnīs-i mürekkebdür [*mīzened* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı]

Ver biyāmīzī tu (5) **bāmen ey denī**

ve ger sen benümile muḫteliṭ ü muṣāḥib olasın ey denī

Īn gümān āyed ki ezkān-ı menī

bu ḥāli müşāhede iden kimseye bu ẓan gelür ki sen (6) benüm kān u aṣlumdansın ḥāl bu ki mābeynimüzde hīç münāsebet yoḳdur [*menī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Bülbülānrā cāy mīzībed çemen

bülbüllere cāy u mekān çemen (7) yaraşur

Mer cüʿalrā derçemen [N125a] ḫoşter vaṭan

cüʿale vaṭan çemenden ḫoşrekdür zīrā bülbüllere münāsib olan odur cüʿale münāsib olan (8) budur çemen *mīm*üñ sükūnı ile bāġda olan eşcār u nebātı ṣuvarduḳları vaḳt yol üzere ḳoduḳları süpüründidür (9) pes çemen mezbele maʿnāsına olur

ḥikāyet yārāndan birisi Ḥażret-i Mevlānā'ya dimiş ki ben Ḳonya'da kimseler (10) bilürüm ki sizüñ meclis-i şerīfiñüze gelmemişlerdür ve sizüñ laṭīf ü şīrīn muṣāḥabetiñüzi istimāʿ eylememişlerdür Ḥażret-i Mevlānā cevāb (11) virüp eyitdi ki anlaruñ gelmemesini görürsün ammā bizüm maʿnā yöninden olan reddimüzi görmezsin anlar eger bizüm meclisimüze geleleridi (12) ve bizüm iḫvānımuz zümresinden olalarıdı anlara saʿādet naṣīb olup maḳbūl-i Ḥażret-i Ḫudā olurlarıdı lākin bizüm himmet (13) ü ḳudretimüz anları ḥużūrımuzdan merdūd u maṭrūd eylemişdür didi

Ḥaḳ merā çün ezpelīdī pāk dāşt

Ḥażret-i Ḥaḳ çünki beni pelīdlük (14) ve nāpāklükden pāk ṭutdı

Çün sezed bermen pelīdīrā gümāşt

bir pelīdi benüm üzerüme ḥavāle eylemek niçe lāyıḳ olur yaʿnī pelīd (15) ve nāpāk olan beni taṣdīḳ eylemez belki beni pākler taṣdīḳ eyler *pelīdlük*den maḳṣūd küfr ü fısk u ʿişyāndur *pelīd*den maḳṣūd (16) ehl-i küfr ve ehl-i nifāḳdur bu beyt daḫı Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi vesellem kelām-ı dürer-bārındandur

Yek regem z'īşān büd ü ānrā (17) **būrīd**

benüm bir ṭamarum anlardan idi Ḥażret-i Ḥaḳ anı benden kesdi yaʿnī beni evṣāf-ı beşeriyyetden pāk eyledi [*reg* ṭamar maʿnāsınadur]

Dermen ān bed-reg kücā ḫ^{v}āhed (18) **resīd**

ol bed-reg baña ḳanda irişse gerekdür pes her nāpāk ve bībāk baña enīs ü maḥrem ve celīs ü hem-dem olmaġa imkān yoḳdur bu söz (19) daḫı Ḥażret-i Rasūl'üñ kelām-ı şerīfindendür

ḥikāyet Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ṭufūliyyet zamānında Ebū Ṭālib ile sefere (20) eyledi bir gün bir deyre ḳarīb bir dıraḫtuñ altında ḳondılar ol deyrde bir rāhib var idi ki nāmı Baḥīrā idi ol rāhib gördi ki ol (21) ḳavmüñ başı üzere bir pāre bulut ṭurmışdur rāhib **[M$_2$139b]** bildi ki āḫir zamān peyġamberi anlaruñ içindedür anlaruñ ḳatına bir kimse gönderdi ki (22) sizden bir ḥācet ṭutarum ol gelen kimseye eyitdiler ki hāceti revādur rāhib eyitdi benüm ḥācetüm oldur ki siz baña mihmān olasuz pes cemīʿisi (23) żiyāfetden ötüri rāhibüñ ḳatına gitdiler Ḥażret-i Rasūl'i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve Meysere'yi esbābı gözetmege ḳodılar Baḥīrā naẓar idüp (24) gördi ki ol buluṭ pāresi henüz evvelki yirindedür anlara eyitdi sizüñ menziliñüzde sizden hīç kimse ḳalmış mıdur eyitdiler esbābımuzı (25) gözetmek içün bir yetīm ve bir ġulām ḳalmışdur rāhib eyitdi anları daḫı daʿvet eyleñüz ve esbābıñuzuñ şıyānı benüm üzerümdedür (26) pes Ḥażret-i Rasūl'i ve Meysere'yi oḳudılar çünki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ṣavmaʿanuñ içine girdi rāhib Ḥażret-i (27) Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem çünki münevver ü mübārek yizine naẓar eyledi ve aġladı ve eyitdi bu ṭıfl kimüñ nesidür Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu (28) ʿaleyhi ve sellem ḳıṣṣasını rāhibe beyān eylediler Baḥīrā Ebū Ṭālibe eyitdi bu āḫir zamān peyġamberi olısardur ben kitāblarda (29) görmişüm ammā bunuñ ṭāʾife-yi Yehūd'dan ve aḳrabāsından düşmeni çoḳdur hem rāhib didügi gibi oldı [*bed-reg* bed-aṣl ve bed-ẕāt maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Yek nişān-ı Ādem (30) **ān būd ezezel**

ezelden Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selāmuñ bir nişānı o idi

Ki melāʾik ser-nehendeş ezmaḥal

ki melāʾike taʿẓīm yöninden (31) Ḥażret-i Ādem'e baş ḳoyalar yaʿnī aña taʿẓīm yöninden secde eyleyeler [*maḥal* bunda taʿẓīm maʿnāsınadur]

30-31 taʿẓīm yöninden (31) Ḥażret-i Ādem'e baş ḳoyalar yaʿnī aña M$_2$N-

Yek nişān-ı dīger ān ki ān bilīs

bir nişān daḫı o idi ki (32) ol iblīs

Nen'hedeş ser ki menem şāh u re'īs

ki şāh u seyyid benüm diyü Ḥażret-i Ādem'e baş ḳomaya niteki Ḥażret-i Ḫudā ʿazze ismuhū (33) Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'de buyurmışdur

"Ḳāle ene ḫayrun minhu ḫalaḳtenī minnārin ve ḫalaḳtehū minṭīnin"[1176]

Pes eger iblīs hem sācid şüdī

[H121b] (1) pes eger iblīs daḫı melā'ike gibi Ḥażret-i Ādeme secde idici olayıdı

Ū nebūdī Ādem ū ġayrı büdī

Ḥażret-i Ādem Ādem olmazıdı belki (2) Ādem bir ġayrı kimse olurıdı hālā ki ʿilm-i ezelīde ḫod anuñ Ādem olması muʿayyen idi

Hem sücūdī her melek mīzān-ı ūst

(3) hem cemīʿ-i meleküñ aña secdesi anuñ mīzānıdur pes muḥaḳḳaḳ oldı ki melā'ikenüñ secde eylemesi delālet eyler ki Ādem odur

Hem cühūd-ı (4) **ān ʿadū bürhān-ı ūst**

hem ol ʿadūnuñ Ḥażret-i Ādem'e inkārı ve secde eylememesi anuñ bürhānıdur yaʿnī rūz-ı ezelde vücūdı (5) muḳarrer olan Ādem bu Ādem idügine şeyṭānuñ ināḳārı ve secde itmemesi aña delīldür zīrā ezelde taḳdīr-i Bārī bunuñ üzerine cārī (6) olmış idi ki Ādem vücūda gelüp melā'ike secde idüp iblīs secde itmedi çünki bu ẓāhir oldı pes *Ādem*den **[N125b]** murād bu ādem (7) idügi ṣābit oldı niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur [*cühūd* inkār maʿnāsınadur]

(8) **Hem güvāh-ı ūst iḳrār-ı melek**

hem meleküñ iḳrārı aña şāhiddür

Hem güvāh-ı ūst küfrān-ı segek

hem kelbcügüzüñ küfrān u inkārı aña şāhiddür bu iki maḥalde hem anuñ şāhididür maʿnāsına (9) daḫı cā'izdür pes Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem aḳrabāsınuñ redd ü inkārı ve ḫalḳuñ ṭaʿnu u ʿadāvet üzere ışrārı (10) ve ḳavm-i Yehūd'uñ bir mekr ü

[1176] (İblis): Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi. A'râf/12.

2 muʿayyen H: mübeyyen M_2N

istikbārı Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem nübüvvetinüñ delā'ilinüñ cümlesindendür pes bu ḳıyās (11) üzere evliyā ve ṣuleḥā ḥaḳḳında olan inkār u ʿadāvet ve ṭaʿn u istikbār anlaruñ ʿulüvv-i şānına delālet eyler [*segek*den maḳṣūd iblīsdür ve kāf-ı ṣānī ki taṣġīr içündür bunda taḥḳīr içündür]

Īn süḫan pāyān (12) **nedāred bāz gerd**

bu söz pāyān ṭutmaz girü dön yaʿnī bu gūne maʿārife nihāyet yoḳdur bundan rücūʿ eyle [*gerd* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā çi kerd ān ḫırs bāān (13) **nīk merd**

ki ol ḫırs ol nīk merde ne eyledi yaʿnī çünki ol ʿāḳilüñ pend ü naṣīḥatini ḳabūl eylemedi anuñ başına ne geldügini (14) beyān eyle

Tetemme-yi iʿtimād-ı ān maġrūr bertemelluḳ-ı ḫırs

ḫırsuñ tabaṣbuṣ u temelluḳına ol maġrūruñ iʿtimād itmesi ve ʿāḳıbet anuñ elinde (15) helāk olması beyānındadur

Şaḫṣ hüft ü ḫırs mīrāndeş meges

ol şaḫṣ yatup uyudı ve ḫırs anuñ megesini sürdi yaʿnī anuñ üzerine (16) ḳonan siñekleri defʿ eyledi [*megeseş* taḳdīrindedür]

V'ez sitīz āmed meges zū bāz pes

ve ʿinādından meges andan girü **[M₂140a]** ardına geldi yaʿnī ḫırs megesleri sürdükçe (17) tekrār geldiler zīrā megesüñ ḫūy u ʿādeti eyledür

Çend bāreş rānd ezūy-ı cüvān

ḫırs megesleri niçe kerre cüvānuñ yüzinden sürdi

(18) **Ān meges zū bāz mīāmed devān**

ol meges oradan yilerek girü cüvānuñ üzerine geldi ḫırs ol megeslerüñ ḫuṣūṣında ʿāciz ḳaldı

(19) **Ḫışmgīn şüd bāmeges ḫırs u bereft**

ḫırs megese ġażabnāk oldı ve gitdi

Bergirift ezkūh sengī saḫt zeft

ṭaġdan ziyāde büyük (20) bir ṭaş ḳaldurdı

Seng āverd ü megesrā dīd bāz

ṭaşı getürdi ve megesi gördi girü

Berruḫ-ı ḫufte girifte cāy sāz

uyumışuñ (21) yüzi üzere sāz u ḳarār yirini ṭutmış yaʿnī ḫırs ṭaġdan ṭaş getürüp gördi ki megesler tekrār cüvānuñ başı ve yüzi üzere (22) cemʿ olmışlar ḥālā ki megeslerüñ defʿini kendüsine vācib ü lāzım bilüridi ve ol cüvāndan gördügi iḥsānuñ ʿivażını yirine getürmege (23) iḳdām eyleridi

Ber girift ān āsiyā-seng ü bezed

ol degirmen taşı yaʿnī degirmen ṭaşı ḳadar büyük ṭaşı ḳaldurdı [*bezed* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şāniye ḳayd olındı]

Bermeges tā ān (24) **meges vāpes ḫazed**

ve cüvānuñ yüzi ve başı üzere olan meges üzere urdı tā meges girü gide

Seng rūy-ı ḫufterā ḫaşḫāş (25) **kerd**

seng uyumış cüvānuñ yüzini ḫaşḫāş ve zīr ü zeber eyledi

Īn meṣel bercümle ʿālem fāş kerd

bu meṣeli cemīʿ-i ʿālem üzere fāş (26) eyledi yaʿnī bu ḥikāyet ʿāleme meşhūr oldı *mışrāʿ*

Cān-ı cāhil besaḫtī erzānīst[1177]

ḳışşadan ḥışşe budur ki cāhili dōst ṭutmaḳ (27) lāyıḳ degüldür zīrā nefʿ ü fāʾide irşdürmek istese ḥamāḳatinden küllī ziyān u helāk irişdürür niteki Ḥażret-i Mevlānā (28) işāret buyurur

Mihr-i ebleh mihr-i ḫırs āmed yaḳīn

eblehüñ mihr ü maḥabbeti şeksiz ḫırsuñ mihr ü maḥabbeti geldi yaʿnī eblehüñ maḥabbeti hemān ḫırsuñ (29) maḥabbeti gibidür ki ʿayn-ı żarardur

Kīn-i ū mihrest ü mihr-i ūst kīn

eblehüñ kīni maḥabbetdür ve eblehüñ maḥabbeti kīndür zīrā ebleh ve nādānuñ (30) cemīʿ-i kār u ḥāli maʿkūsdur

[1177] Cahilin canı zorluğa ucuzdur.

ʿAhd-i ū süstest ü vīrān u żaīf

ebleh ve nādānuñ ʿahdi süst ü ḫarāb ve żaʿīfdür

Güft-i ū (31) **zeft ü vefā-yı ū naḥīf**

anuñ sözi ḳavī ve ʿaẕīmdür ve anuñ vefāsı lāġar ve naḥīfdür

Ger ḫored sevgend hem bāver mekün

(32) eger and içe hem bāver ü iʿtimād eyleme

Biş'kened sevgend merd-i kej-süḫan

kezzab ve vefāsız merd andı şır niteki Ḥażret-i ʿAlī raḍiyallāhu ʿanh (33) buyurmışdur

"Īmānü'l-mer'i yuʿrafü biīmānihi"[1178]

Çünki bīsevgend güfteş büd dürūġ

çünki andsız eblehüñ sözi yalan oldı

[H122a] (1) **Tu meyüft ezmekr ü sevgendeş bedūġ**

sen anuñ mekr ü yümninden dūġa düşme yaʿnī anuñ mekr ü sevgendine iltifāt u iʿtiḳād eyleme (2) *dūġ* ayran maʿnāsınadur *meyüft bedūġ* şerḥ olınan maʿnā üzerine istiʿmāldür

Nefs-i ū mīrest ü ʿaḳl-ı ū esīr

(3) eblehüñ nefsi emīr ü ḥākimdür eblehüñ ʿaḳlı esīr ü maḥkūmdur

Ṣad hezārān muṣḥafeş ḫod ḫorde gīr

ol eblehi niçe yüz biñ (4) muṣḥafı ḫod yimiş ṭut yaʿnī ḥadden ziyāde yemīn eylemiş farż eyle

Çünki nī sevgend peymān biş'kened

çün yemīnsiz ʿahd ü peymānını (5) şır

Ger ḫored sevgend hem ān biş'kened

eger and içerise anı daḫı şır niteki Ḥażret-i Mevlānā beyt-i sābıḳuñ mażmūnını iṣbāt (6) itmek içün delīl beyānına şürūʿ eyledi

---

[1178] Kişinin imanı, vefa ve güvenilirliğiyle bilinir.

4 yaʿnī ḥadden ziyāde yemīn eylemiş farż eyle M_2N-

4 Çünki nī sevgend peymān biş'kened çün yemīnsiz ʿahd ü peymānını şır M_2-

4 çün yemīnsiz ʿahd ü peymānını şır N-

Z'ān ki nefs āşufteter gerded ezān

zīrā ki nefs-i emmāre andan dīvānerek ve perīşānrek (7) olur

Ki künī bendeş besevgend-i girān

ki ol nefse şaḳīl ü ġalīẓ yemīnile bend eyleyesin

Çün esīrī bend berḥākim nehed

(8) çünki bir esīr ḥākim ü seyyidi üzere bend ḳoya

Ḥākim ānrā berdered bīrūn çehed

ḥākim ü seyyid ol bendi pāre pāre eyler ṭaşra (9) ḳalġır ya'nī bendini bozup ḥabs-ḫāneden **[N126a]** ṭaşra çıḳar [*çehed* fi'l-i mużāri' müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Bersereş kūbed ziḫışm ān bendrā

ġażabından ol ḳayd u bendi (10) esīr ü bendenüñ başına urur

Mīzened berrūy-ı ū sevgendrā

sevgendini anuñ yüzine urur ya'nī esīr ḫıyānet ṭarīḳi ile (11) seyyidini bend idüp ḥabs eylese ḥākim bend ü ḥabsden ḫalāṣ bulduḳda ol esīre **[M$_2$140a]** cefālar idüp yemīnini yüzine urur (12) ve hergiz minba'd anuñ yemīnine i'tiḳād u iltifāt eylemez pes ol kimse ki anuñ nefsi 'aḳlı üzere ḥākim ü ġālibdür 'aḳl anı yemīnile (13) bend eylese nefse ol ḥālet ḫoş gelmeyüp yemīni fevrī ṣır [*sevgend* yemīn ma'nāsınadur]

Tū zievfū bi'l-'uḳūdeş dest şū

sen anuñ *"Evfū bi'l-'uḳūd"* ından el (14) yu ya'nī bu āyet-i kerīme mūcibince

"Yā eyyühe'lleẕīne āmenū evfū bi'l-'uḳdi"[1179]

'uḳūd u mu'āmelātda sen andan vefā ve şebāt ümīd (15) ṭutma

İḥfeẓū eymāneküm bāū megū

aña *"iḥfeẓū eymāneküm"* dime ya'nī

"Vaḥfeẓū eymāneküm"[1180]

mūcibince ol kimseden ḥıfẓ-ı eymāna (16) ümīd ṭutma zīrā elbette andan ḫulf-i va'de ẓāhir olur

---

[1179] Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. Mâide/1.

[1180] Yeminlerinizi muhafaza edin. Mâide/89.

ḥikāyet Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥużūr-ı (17) şerīfinde bir kimse bir ṭıfla eyitdi gel saña bir nesne vireyüm Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol kimseye eyitdi (18) eger bu ṭıfla bir nesne virmeyesin kezzāblar zümresinden olursun

V'ān ki dāned ʿahd bākī mīküned

ve ol kimse bilür kime (19) ʿahd ü vefā eyler yaʿnī Ḫudā-yı Teʿālā'ya yemīn eylemek hemān Ḥażret-i Ḫudā ile ʿahdleşmekdür pes her kim ki bu ḫuṣūṣı bile

Ten küned (20) **çün tār u gird-i ū tened**

cesedini tār gibi eyler ve anuñ çevresini örer ve ṭoḳur yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsı dā'iresinden (21) ṭaşra çıḳmaz ve ʿahdini ṣımaz bu sebebdendür ki dimişlerdür ki tevbeden ṣoñra olan günāh yetmiş mertebe ziyāderekdür tevbeden (22) evvel vāḳıʿ olan günāhdan *tār* bunda arış maʿnāsınadur ki arış ve erġac dirler [*gird* çevre maʿnāsınadur]

Reften-i Muṣṭafā ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem beʿiyādet-i (23) ***ṣaḥābī-yi rencūr u beyān-ı fā'ide-yi ʿiyādet***

Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rencūr ṣahābīnüñ ʿiyādetine gitmesi ve ʿiyādetüñ (24) fā'idesi beyānındadur *ʿiyādet* ḫastenüñ ḫāṭırını ṣormaḳ maʿnāsınadur *ṣaḥābī* aṣḥabdan bir kimse maʿnāsınadur [*ṣaḥābī*de *yā* nisbet içündür]

(25) **Ezṣaḥābe ḫᵛāceī bīmār şüd**

aṣḥāb-ı Rasūl'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bir ḫᵛāce ḫaste oldı *ḫᵛāce*den maḳṣūd bunda (26) ulu kimsedür

V'ān derān bīmāriyeş çün tār şüd

ve ḫᵛāce ol bīmārluḳda tār gibi oldı yaʿnī ziyāde żaʿīf oldı (27) *tār* bunda tel maʿnāsınadur iplük ve ibrişīm gibi

Muṣṭafā āmed ʿiyādet sūy-ı ū

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol (28) marīż ḫᵛācenüñ cānibine ʿiyādete geldi bu hem vechdür ʿiyādet içün geldi *ʿiyādetrā* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür

(29) **Çün heme luṭf u kerem büd ḫūy-ı ū**

çünki anuñ ḫūy u ʿādeti cemīʿan luṭf u kerem idi ʿiyādet farż-ı kifāyedür [*büd būd*dan muḫaffefdür] *beyt*

(30) Naḳş-ı ʿiyādet erçi beşūret ʿibādetest

Līkin benoḳṭaī ziʿibādet ziyādetest [1181]

Derʿiyādet reften-i tū fāʾidest

senüñ (31) ʿiyādete gitmeñde fāʾide vardur

Fāʾide-ān bāz bātū ʿāʾidest

anuñ fāʾidesi girü saña rücūʿ idicidür ġayra rücūʿ (32) idici degüldür niteki Ḥażret-i Mevlānā anuñ fāʾidesini beyān eyler

Fāʾide-evvel ki ān şaḫṣ-ı ʿalīl

evvel fāʾide bu ki ol (33) ḫaste olan kimse *ʿalīl* ḫaste maʿnāsınadur

Bū ki ḳuṭbī bāşed ü şāh-ı celīl

ola ki bir ḳuṭb ve şāh-ı celīl ola yaʿnī iḥtimāldür **[H122b]** (1) ki ḳuṭb-ı ʿālem yā velī ola

Ver nebāşed ḳuṭb yār-ı reh şeved

ve ger ol ʿalīl ḳuṭb olmaya yol yoldaşı olur yaʿnī iḥtimāldür ki (2) ol marīż mürīd veyā ṣāliḥ bir kimse ola

Şeh nebāşed fāris-i ispeh şeved

ol marīż eger şāh olmaya ʿaskerüñ fārisi olur [*fāris* süvār maʿnāsınadur]

(3) **Çün dü çeşm-i dil nedārī ey ʿanūd**

ey ʿanūd çünki göñlüñ iki çeşmini ṭutmazsın yaʿnī çünki başīret ü çeşm-i dilüñ güşāde ve rūşen (4) degüldür

Ki nemīdānī tū hīzemrā ziʿūd

ki sen hīzemi ʿūdddan bilmezsin yaʿnī ḫavāṣṣı ʿavāmdan farḳ u temyiz eylemezsin zīrā

"Evliyāʾi taḥte (5) *ḳıbābī lāyaʿrifehüm ġayrī"* [1182]

ḥasebince evliyāʾullāh ziyāde mestūrdur pes herkesi velī ẓann idüp ziyāde riʿāyet ü edeb üzere olup (6) ḫidmetden ḫalī vü berī olmamaḳ gerekdür tā ki bir gün evliyāʾullāhdan birine

---

[1181] Gerçi iyâdet ibadet sûretindedir ama bir noktada ibadetden ziyadedir.

[1182] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

5 mestūrdur HM_2: meşhūrdur N

vuṣūl bulup saʿādet-i ebediyyeye irişe niteki Şeyḫ Saʿdī (7) ḥażretleri buña işāret eyler *meşnevī*

Ezān ehl-i dil derpey-i her kesend

Ki bāşed ki rūzī bemerdī resend

Berend ezberāy-ı dilī (8) *bārhā*

Ḫorend ezberāy-ı gülī ḫārhā

Beraġbet bekeş bār-ı her cāhilī

Ki üftī beser vaḳt-i ṣāḥib-dilī[1183]

Çünki gencī hest derʿālem merenc

çünki (9) ʿālemde vāfir genc ü māl vardur incinme yaʿnī ʿālemde genc ü māl bī̇pāyāndur anuñ vuṣūlinden ötüri çekdügüñ renc ü zaḥmetden rencīde ve bī̇ḥużūr (10) olma belki saʿy u iḳdām eyle ki *men-ṭalebe* ḥasebince ʿāḳıbet vuṣūl bulursun zübde-yi kelām budur ki ʿālemde evliyāʾullāh firāvāndur hemān (11) saʿy u ṭalebde iḳdām u ihtimām **[N126b]** eyle tā ki mülāḳāt müyesser ola [*merenc* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Hī̇ç vī̇rānrā medān ḫālī̇ zigenc

hī̇ç bir vī̇ráneyi gencden ḫālī̇ bilme pes (12) iḥtimāldür ki fāsıḳ ẓann itdügüñ ḳuṭb-ı ṣāḥib-i taṣarruf ol ola niteki Şeyḫ Saʿdī̇ ḥażreti buña işāret buyurur *beyt*

(13) *Kesī̇rā ki nezdī̇k-i ẓannet bed-ūst*

Çi dānī̇ ki ṣāḥib-vilāyet ḫod ūst[1184]

Ḳaṣd-ı her dervī̇ş mī̇kün ezgüzāf

her dervī̇şe ḳaṣd (14) eyle güzāfdan yaʿnī̇ cemīʿ-i faḳīre riʿāyet ve taʿẓīm üzere ol egerçi hī̇ç birisinden kerāmet ü velāyetden nişān u eşer görmezsin lākin (15) iḥtimāldür ki bir gün bir ṣāḥib-i velāyete vāṣıl olasın [*güzāf* bunda ʿumūmen maʿnāsınadur]

6-7 niteki Şeyḫ Saʿdī̇ ḥażretleri buña işāret eyler M_2-

[1183] Herkesin ardında olan o ehl-i diller bir gün insanlığa ulaşır. Bir gönül için yükler taşırlar, bir gül için dikenler yerler, bir gönül sahibinin vaktine erişmek için rağbetle her cahilin yükünü çekerler.

11 eyle HM_2: gerekdür N

[1184] Senin zannına yakın olan birinin velayet sahibi olduğunu ne bilirsin!

Çün nişān yābī becid mīkün ṭavāf

çünki bir dervīşden velāyet ü kerāmetden (16) nişān bulasın anı cidd ü şevḳile ṭavāf eyle yaʿnī cān u dilden anuñ dāmenini muḥkem ṭutup anuñ ḥużūrından dūr olma

(17) **Çün turā ān çeşm-i bāṭın bīn nebūd**

çünki saña ol bāṭını görici çeşm oldı yaʿnī ḳuṭb ve evliyāʾullāh zümresini ʿavāmdan farḳ itmege (18) çünki ḳādir degülsin [*çün ki senüñ ol bāṭın-bīn çeşmüñ oldı* bu hem vechdür]

Genc mīpendār enderher vücūd

pes her vücūdda genc vardur diyü ẓann eyle yaʿnī her kimseyi ḳuṭb ve evliyāʾullāhdandur (19) diyü iʿtiḳād eyle tā ki bu ṭarīḳile maḳṣūd ḥāṣıl ola *beyt*

Ḫoriş dih begüncüşk ü kebg ü ḥamām

Ki yek rūzet üfted hümāyī (20) *bedām* [1185]

Pes ṣıla-yārān-ı reh lāzım şümār

pes erbāb-ı ṭarīḳatüñ ṣıla ve ḫidmetini lāzım ṣay [*şümār* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Her ki bāşed ger piyāde ger süvār

her kim olurısa (21) eger piyādedür eger süvārdur yaʿnī eger müntehīdür ve ger mübtedīdür cemīʿisine riʿāyet ü ʿiyādet eyle

Ver ʿadū bāşed hemīn iḥsān nikūst

(22) ve ger ʿadū ola hem bu iḥsān eyüdür yaʿnī düşmenüñüñ ʿiyādetine varmaḳ laṭīf ü ḫūbdur

Ki beiḥsān bes ʿadū geştest dōst

(23) zīrā çoḳ düşmān iḥsān sebebi ile dōst olmışdur pes sen daḫı düşmenüñüñ ʿiyādetine varmaġıla saña dōst olur

Ver (24) **negerded dōst kīneş kem şeved**

ve ger düşmen ʿiyādetile dōst olmazısa anuñ kīn ü ʿadāveti kem ü nāḳış olur [*şeved* fiʿl-i mużariʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

[1185] Serçe, keklik ve güvercine yem ver ki bir gün damına bir hümâ düşsün.

Z’ān ki iḥsān kīnerā merhem (25) **şeved**

zīrā iḥsān kīneye merhem ü dermān olur niteki meşhūrdur

“El-İnsānü ʿabīdü’l-iḥsān”[1186]

meşnevī

ʿAdūrā beelṭāf gerden (26) *bebend*

Ki net’vān bürīden betīġ īn kemend

Çü düşmen kerem bīned ü luṭf u cūd

Neyāyed diger ḫubş ezū dervücūd[1187]

Pes fevā’id hest (27) **ġayr-ı īn velīk**

bundan ġayrı çoḳ fevā’id vardur lākin

Ezdırāzī ḫā’ifem ey yār-ı nīk

ey eyü yār ḥikāyetüñ dırāzluġından ḫafv (28) idiciyüm yaʿnī ʿiyādetüñ cemīʿ-i fevā’idini beyān idecek olurısam kelām dūr u dırāz olup aṣl-ı maḳṣūddan ḳalurum ḥālā ki (29) kelāmuñ keşret ü dırāzluġı sebeb-i melāldür zīrā

“Ḫayru’l-kelām mā ḳalle ve dell”[1188]dür

baʿż-ı nüsaḫda *dırāzī* yirine *melālet* vāḳıʿdur ki (30) maʿnā böyle olur ey yār-ı nīk melāletden ḫavf idiciyüm zīrā söz sāmiʿüñ melāline sebebdür

Ḥāṣıl īn āmed ki yār-ı cemʿ bāş

(31) meẕkūr ḥikāyetüñ ḥāṣılı bu geldi ki cemʿ ü keşrete yār u hem-dem ol yaʿnī yārāndan dūr olma

Hem çü bin’ger ezḥacer yārī tirāş

büt (32) yonıcı gibi ṭaşdan bir dōst yon yaʿnī yārānı çoḳ itmege saʿy eyle farażā ḳādir iseñ ṭaşdan bir yār peydā eyle zīnhār yārsız olma (33) mışrāʿ-ı şānī yārān u eḥibbānuñ keşreti lāzım idügini beyān içündür baʿż-ı nüsaḫda *“cemʿ yār bāş”* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur **[H123a]** (1) **[M2141b]** yārüñ cemʿ olur yaʿnī yārānıla cemʿ ol yārāndan cüdā olma

---

[1186] İnsan, ihsanın kölesidür.

[1187] Düşmanı lutufla çevirip bağla ki kılıçla bu kemendi kesemesin. Düşman kerem, lutuf ve cömertliği gördüğü zaman başka bir habislik vucuda getirmez.

[1188] Kelamın hayırlısı kısa ve delil olandır.

Z’ān ki enbūhī vü cemʿ-i kārvān

zīrā ki kārvānuñ keşeret ü cemʿi

(2) **Reh-zenānrā biş’kened püşt ü sinān**

ḳaṭṭāʿ-ı ṭarīḳüñ arḳasını ve sinānını şır yaʿnī ḥarāmīleri maġlūb u maḳhūr eyler pes maʿlūm oldı (3) ki baʿż-ı maḥalde menfaʿāt ü keşretde ve baʿż-ı maḥalde vaḥdetdedür lācerem çünki yārān-ı ṭarīḳat ve dōstān-ı ḥaḳīḳat çoḳ ola (4) cinn ü ins reh-zenlerinden ve nefs ü hevā ḳaṭṭāʿ-ı ṭarīḳinden āsūde-ḥāl ve müreffehü’l-bāl ve sālim ḳalursun ve cebren nefs ü şeyṭān (5) üzere ġālib olursun bu sebeden cemʿe ve cemāʿat ve ʿiyādātda teʿāvün meşrūʿdur ki Ḥażret-i Ḥaḳ

“Ve teʿāvenū ʿale’l-birri ve’t-taḳvā”[1189]

(6) buyurdı belki ṣādıḳlarıla olmaḳ vācibdür niteki Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti buyurdı

“Yā eyyühe’lleẕīne āmenu’t-teḳullāhe ve kūnū maʿa’ṣ-ṣādiḳīne”[1190]

[*sinān* gönder maʿnāsınadur] (7) Ḥażret-i Mevlānā çünki ʿiyādetüñ fevā’idinden bir miḳdār beyān eyledi ol münāsebetile bu ḥikāyeti getürdi

Vaḥy kerden-i Ḥaḳ Teʿālā (8) ***beMūsā ʿaleyhi’s-selām ki çirā beʿiyādet-i men neyāmedī***

Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinüñ Mūsā ʿaleyhi’s-selāma vaḥy eylemesi beyānındadur ki benüm ʿiyādetüme (9) niçün gelmedüñ pes bundan maʿlūm oldı ki ʿiyādet ʿibādetüñ şevāblureki ve maḳbūlrekidür belki ʿiyādet-i ṣāliḥān ziyāret-i (10) Ḥażret-i Raḥmān’dur niteki bu ḥikāyetden rūşendür

Āmed ezḤaḳ sūy-ı Mūsā īn ʿiteyb

Ḥażret-i Ḥaḳ’dan Mūsā peyġamber ʿaeleyhi’s-selām (11) cānibine bir ʿitāb geldi yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā **[N127a]** Mūsā peyġambere ʿitāb eyledi böyle diyü

K’ey ṭulūʿ-ı māh dīde (12) **tū ziceyb**

ki ey Mūsā sen ceybüñden māhuñ ṭulūʿını görmişsin bu āyet-i kerīmeye işāretdür

“Üslük yedeke fīceybike taḫruc bayżā’e (13) *minġayri sū’in”*[1191]

[1189] İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın. Mâide/2.
[1190] Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun. Tevbe/119.
[1191] Elini koynuna sok; kusursuz, bembeyaz çıkacaktır. Kasas/32.

bu ḫuṣūṣ Ḥażret-i Mūsā'nuñ muʿcizātından bir muʿcizedür pes dimek olur ki ey Mūsā saña bu muʿcizeyi virdüm niteki (14) bu beytden rūşendür meẕkūr mışrāʿuñ terkīb maʿnāsı böyledür ki ey ceybinden māhuñ ṭulūʿını görmiş *māh*dan murād yed-i (15) beyżā olmaḳ rūşendür beyt-i meẕkūruñ mışrāʿ-ı evvelinde ʿitāb iken *ʿiteyb* okınur *tā*nuñ feṯḥi ve *yā*nuñ sükūnı ile ceybden (16) ötüri bunda *ceyb* ḳoyun maʿnāsınadur ki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām elini ḳoynına şoḳduḳda andan eliyile āftāba müşābih meşābesinde nūr çıḳardı [*k'ey ki ey* taḳdīrindedür]

(17) **Maşriḳat kerdem zinūr-ı Īzedī**

Ḫudā'ya mensūb nūrdan seni maşrıḳ eyledüm yaʿnī nūruma seni maşrıḳ eyledüm ki senden benüm nūrum (18) ṭulūʿ eyler murād nūr-ı İlāhī'dür ki ceybinden ṭulūʿ eyleridi *nūr-ı Īzedī*den murād risālet olmaḳ rūşen degüldür zīrā risālet nūrına (19) maşrıḳ olmaḳda cemīʿ-i enbiyā berāberdür lākin yed-i beyżā aña maḫṣūṣdur pes bu iʿtibārıla nūr-ı Ḫudā'ya maşrıḳ olmaḳ ziyāde ẓāhirdür [*Īzedī yā* nisbet içündür]

(20) **Men Ḥaḳem rencūr geştem n'āmedī**

ben Ḫudā'yum ḫaste oldum benüm ʿiyādetüme gelmedüñ *rencūr* marīż maʿnāsınadur

Güft Sübḥānā tu pākī (21) **ezziyān**

Ḥażret-i Mūsā eyitdi ey Sübḥān sen ziyān ve rencden pāk ü münezzehsin [*pākī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Īn çi remzest īn bükün yā Rab beyān

(22) bu ne remzdür yā Rabbī bu remzi beyān eyle

Bāz fermūdeş ki derrencūriyem

Ḥażret-i Ḫudā mūsā peyġambere buyurdı yaʿnī didi ki ben (23) ḫastelükdeyüm

Çün nepersīdī tu ezrūy-ı kerem

kerem yüzinden niçün benüm ḫāṭırumı şormaduñ *çün* bunda niçün maʿnāsınadur

(24) **Güft yā Rab nīst noḳṣānī turā**

Ḥażret-i mūsā eyitdi yā Rab senüñ hīç noḳṣānuñ yoḳdur sen cemīʿ-i ḫalel ü ʿilel ü noḳṣāndan (25) pāk ve ẕü'l-kemālsin

ʿAḳl kem şüd īn süḫanrā bergüşā

benüm ʿaḳlum ḥayrān ve kem oldı bu sözi aç yaʿnī bu remzden maḳṣūd (26) ne idügini keşf ü ʿıyān eyle [*bergüşā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft ārī bende-yi ḫāṣ-ı güzīn

Ḥażret-i Ḥaḳ eyitdi benüm güzīn ḫāṣ bir ʿabdüm

Geşt ü rencūr ū (27) **menem nīkū bibīn**

ḫaste oldı ol bende benüm eyü naẓar eyle yaʿnī ol bende-yi ḫāṣ benüm bir vechile maḳbūl ü muḳarrebümdür ki cemīʿ-i (28) taṣarruf ve fiʿl ki andan ṣādır olur benüm taṣarruf ve fiʿlümdür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Hest maʿẕūrīş (29) **maʿẕūrī-yi men**

anuñ maʿẕūrluġı benüm maʿẕūrluġumdur

Hest rencūrīş rencūrī-yi men

anuñ rencūrluġı benüm **[M142a]** rencūrluġumdur (30) zīrā ʿışḳ-ı İlāhī ile anuñ vücūdı maḥv olup andan taṣarrufāt refʿ olmışdur dāyenüñ ḳucaġında olan ṭıfl gibi ki ṭıflda (31) hīç ḳudret ü taṣarruf yoḳ iken cemīʿ-i levāzımını māder ü peder ve dāyesi görür pes şol kimse ki ʿışḳ u ṭāʿat sebebi ile aḫlāḳ-ı (32) ẕemīmeden pāk olup vücūdından ḫalāṣ bula ol kimseden cemīʿ-i taṣarruf u ḳudret sāḳıṭ olup ṣāfī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (33) taṣarruf u ḳudretine maẓhar olup cemīʿ-i ḳuyūddan berī olur

Her ki ḫᵛāhed hem-nişīnī bāḪudā

her kim ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla hem-nişīnlük **[H123b]** (1) ve muṣāḥabet ister yaʿnī Ḫudā Teʿālā'nuñ maḳbūl ü muḳarrebi olmaḳ isteyen kimseye lāzımdur [baʿż-ı nüsaḫda *hem-nişīnī-yi Ḫudā* vāḳıʿdur]

Tā nişīned derḥużūr-ı evliyā

zinhār (2) evliyānuñ ḥużūrında otursun niteki bu ḥadīṯ-i şerīf anı beyān eyler

"Men erāde en yeclise maʿallāhi felyeclis maʿa ehli't-taṣavvuf"[1192]

(3) *nişīned* bunda mużāriʿ ṣīġasında emr-i ġāʾib olmaḳ rūşendür ve maḥalle ziyāde münāsibdür

[1192] Kim Allah'la birlikte olmak isterse, tasavvuf ehliyle birlikte olsun. Şârih bu cümlenin hadis olduğunu söylese de kaynaklarda böyle bir hadis bulunmamaktadır.

Ezḥużūr-ı evliyā ger büg'selī

eger evliyā'ullāhuñ (4) ḥużūrından munḳaṭıʿ olasın

Tū helākī z'ān ki cüz'ī nī külī

sen helāksın zīrā ki cüzsün kül degülsün pes her kim ki evliyā'ullāhdan (5) dūr u munḳaṭıʿ ola elbette nefs ü şeyṭān elinden helāk olur

Her kirā dīv ezkerīmān vā büred

her kimi şeyṭān kerīmlerden ḳatʿ ide [*vā büred*de *bā* mażmūm olmaḳ rūşendür]

(6) **Bīsereş yābed sereşrā ū ḫored**

anı sersiz bulur anuñ serini o yer yaʿnī muʿīn ü refīḳsiz bulup anı iḍlāl eyler *kerīmān*dan murād (7) bunda evliyā ve ṣuleḥādur evvelki *ser* muʿīn maʿnāsınadur

Yek bidist ezcemʿ reften yek-zamān

bir zamān cemʿden bir ḳarış gitmek yaʿnī (8) biraz zamān evliyānuñ meclisinden dūr olmaḳ [*bidist* ḳarış maʿnāsınadur]

Mekr-i dīvest biş'nev ü nīkū bedān

şeyṭānuñ mekridür işit ve eyü bil yaʿnī bu sözümi (9) istimāʿ idüp fikr ü ḫātıruñdan giderme niteki bāġbān ḥikāyetinde üç kişi biri birinden cüdā olmaġıla bāğbānuñ cevr ü cefāsına (10) giriftār oldılar

Cüdā kerden-i bāġbān ṣūfī vü faḳīh ü şerīfrā ezhem-dīger

bu iç kimseyi bāġbān biri birinden cüdā eylemesi beyānındadur (11) tā istedügi her birine intiḳām ide

Bāġbānī çün naẓar derbāġ kerd

bir bāġbān çünki bāğuñ içine naẓar eyledi

Dīd çün düzdān bebāġ-ı (12) **ḫod se merd**

kendünüñ bāġında düzdler gibi üç kimse gördi

Yek faḳīh ü yek şerīf ü ṣūfiī

bir faḳīh ve bir şerīf ve bir ṣūfī [*ṣūfī*de hemze vaḥdet içündür]

Her yekī ṣūḫī (13) **büdī lāyūfiī**

her birisi vefā itmeyici bir ṣūḫ u güstāḫ idi

Güft bāīnhā merā ṣad [N127b] ḥüccetest

bāġbān müşāvere ṭarīḳi ile kendüsine eyitdi (14) benüm bunlarıla yüz ḥüccet ü delīlüm vardur yaʿnī bunlarıla benüm işüm çoḳdur bunlar icāzetsiz bāġa girmek nice olur göstereyüm didi

Līk cemʿend ü (15) **cemāʿat raḥmetest**

lākin bunlar cemʿdür ve cemāʿat raḥmetdür ki meşhūr ḥadīṣdür

"El-cemāʿatü raḥmeten"[1193]

yaʿnī mādām ki bunlar bir yirdedür ben bunlara intiḳām itmege ḳādir (16) degülüm niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Men netānem yek tene bāse-nefer

ben yalıñuz üç kimseye muḳābele itmege ḳādir degülüm [*netānem netüvānem* maʿnāsınadur]

(17) **Pes bübürem şān nuḫust ezhem-diger**

pes evvel bunları biri birinden munḳaṭıʿ ve cüdā idem

Her yekīrā men besūyī efkenem

her birisini ben bir cānibe (18) bıraġayum

Çünki tenhā şüd sibāleş berkünem

çünki tenhā ve biri birinden cüdā oldı anlaruñ bıyıḳlarını ḳoparayum yaʿnī anlara tamām intiḳām ideyüm *sibāl* (19) cemʿ-i sebletdür bıyıḳ maʿnāsına

Ḥīle kerd ü kerd ṣūfīrā berāh

bāġbān ḥīle vü ẓarāfet eyledi ve ṣūfīyi yola eyledi yaʿnī ṣūfīyi (20) bir ṭarafa gönderdi

Tā küned yārānşrā bāū tebāh

tā ṣūfīyi bir ṭarafa yārānı ile tebāh u ḫarāb eyleye

Güft ṣūfīrā berev sūy-ı viṣāḳ

bāğbān (21) ṣūfīye eyitdi yüri ḫāne cānibine [*viṣāḳ* ḫāne maʿnāsınadur]

Yek gilīm āver berāy-ı īn rifāḳ

bu yoldaşlaruñ içün gilīm getür *rifāḳ* cemʿ-i refīḳdür ki yoldaş (22) maʿnāsınadur

---

[1193] Cemaat rahmetdir. (Acluni, Keşful-hafa, 1/398)

15 *"El-cemāʿatü raḥmeten"* H-

Reft ṣūfī güft ḫalvet bādü yār

ṣūfī bāġbānuñ ḫānesi cānibine gilīm getürmege gitdi ḫalvet ü tenhā ḳalmış (23) iki yāre didi yaʿnī çünki ṣūfī gitdi bāġbān **[M142b]** ol ikisine didi

Tu faḳīhī v'īn şerīf-i nāmdār

sen faḳīhsin ve bu (24) nāmdār u maḳbūl-i şerīfdür

Mā befetvā-yı tu nānī mīḫorīm

biz senüñ fetvāñıla bir nān yirüz yaʿnī ḥelāl ü ḥarāmı senden ögrenirüz

Mā beperr-i dāniş-i (25) **tū mīperīm**

biz senüñ ʿilmünüñ ḳanadı ile uçaruz yaʿnī cemīʿ-i ḫuṣūṣda muʿāmelemüz saña tābiʿ olmaġıla ḥāṣıl olur [*dāniş* ʿilm maʿnāsınadur]

V'īn diger şeh-zāde vü sulṭān-ı (26) **māst**

ve bu birisi ki murād şerīfdür bizüm şeh-zādemüz ve sulṭānımuzdur

Seyyidest ezḫānedān-ı Muṣṭafāst

seyyid ü şerīfdür Ḥażret-i Rasūl'üñ (27) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḫānedān u neslindendür

Kīst ān ṣūfī şikem-ḫ^{v}ār-ı ḥasīs

ol ḥasīs şikem-ḫ^{v}ār ṣūfī kimdür

Tā büved bā çün (28) **şümā şāhān celīs**

tā sizcileyin şāhlara celīs ü muṣāḥib ola bu hem vechdür ki sizcileyin şāhlara celīs ü hem-dem ola *şikem-ḫ^{v}ār* (29) çoḳ yiyici *ḥasīs* denī maʿnāsınadur

Çün biyāyed mer urā penbe künīd

çünki gele anı penbe eyleñüz yaʿnī muḥkem dögüp buradan sürüñüz

Hefteī berbāġ u rāġ-ı men zenīd

(30) benüm bāġ u rāġum üzere bir hefte uruñuz yaʿnī ḳarār eyleñüz *rāġ* dāmen-i kūhdur

Bāġ çi būd cān-ı men ān-ı şümāst

bāġ ne olur benüm cānum (31) sizüñdür yaʿnī cānumı sizden dirīġ eylemezüm

Ey şümā būde merā çün çeşm-i rāst

ey kimseler siz benüm ṣaġ gözüm gibi olmışsız

Vesvese (32) **kerd ü mer īşānrā firīft**

bāġbān vesvese eyledi ve anları mekr ü ḥīle ile aldadı yaʿnī bāġbānuñ sözini ḳabūl eylediler

Āh k'ez yārān (33) **nemībāyed şigīft**

āh böyle mekr ü ḥīleden ki yārāndan ṣabr u mufāraḳat eylemek gerekmez zīrā yārāndan cüdā olmaḳ żarar-ı maḥżdur **[H124a]** (1) *şigīft* ṣabr eylemek maʿnāsınadur ki maṣdar-ı muraḥḥamdur

Çün bereh kerdend ṣūfīrā vü reft

çinki şerīf ve faḳīh ṣūfīyi redd (2) eylediler ve ṣūfī oradan gitdi

Ḫaşm şüd ender peyeş bā çūb-ı zeft

ḫaşm yaʿnī bāġbān büyük degnek ile anuñ ardınca gitdi [*zeft* büyük maʿnāsınadur]

(3) **Güft ey seg ṣūfiī bāşed ki tīz**

ṣūfīye eyitdi ey kelb ṣūfīlük midür ki tīz yaʿnī icāzetsiz

Ender āyī bāġ-ı mā tū ezsitīz

(4) lecc ü ʿināddan bizüm bāġımuza gelesin

Īn Cüneydet reh-nümūd u Bāyezīd

bu yolı saña Şeyḫ Cüneyd ve Bāyezīd-i Besṭāmī mi gösterdi (5) yaʿnī bu ādeti ve bu sīreti anlardan mı ögrendüñ bu hem vechdür bu ḫuṣūṣa saña Cüneyd ve Bāyezīd mi yol gösterdi yaʿnī bu ḫuyı (6) saña anlar mı taʿlīm eyledi ḥālā ki bu sīret erbāb-ı ṭarīḳata lāyıḳ degüldür

Ezgedāmīn şeyḫ ü pīret mīresīd

bu ḫaṣlet (7) saña ḳanġı şeyḫ ü pīrden irişdi yaʿnī bu ḫūyı ḳanġı şeyḫden ve ḳanġı pīrden gördüñ veyā işitdüñ

Kūft ṣūfīrā çü tenhā (8) **yāfteş**

bāġbān ṣūfīyi muḥkem dögdi çünki ṣūfīyi yalıñuz buldı

Nīm-küşteş kerd ü ser biş'kāfteş

anı meyyit gibi eyledi (9) ve başını yardı *nīm-küşte* tamām ölmemiş

Güft ṣūfī ān-ı men büg’ẕeşt līk

ṣūfī anlara eyitdi benüm ān u nevbetüm geçdi yaʿnī (10) kötek yimekden ben nevbetümi ṣavdum ammā

Ey refīḳān pās-ı ḫod dārīd nīk

ey refīḳler kendüñüzi eyü ḥıfẓ eyleñüz yaʿnī biri biriñüzden (11) cüdā olup bunuñ ḍarb u intiḳāmından ziyāde ḥaẕer ü iḥtirāz eyleñüz

Mer merā aġyār dānistīd hān

beni aġyār bildiñüz āgāh oluñuz

(12) **Nīstem aġyārter zīn ḳaltabān**

bu ḳaltabāndan aġyārrek degülüm *ḳaltabān* gididür ki bunda maḳṣūd bāġbāndur

Īn çi men ḫordem (13) **şümārā ḫordenīst**

bu ḍarb u zaḥmı ki ben yidüm size yimek lāzımdur **[N128a]** yaʿnī siz daḫı ben yidügüm kötegi yimeñüz gerekdür

V’īn çünīn (14) **şerbet cezā-yı her denīst**

ve buncılayın şerbet her denīnüñ cezāsıdur yaʿnī her denīye böyle ihānet sezādur [*denī* alçaḳ maʿnāsınadur]

Īn cihān kūhest ü (15) **güft ü gūy-ı tū**

bu cihān ṭaġdur ve senüñ güft ü gūyūn yaʿnī cihān ṭaġ gibidür ve senüñ sözlerüñ

Ezṣadā hem bāz āyed (16) **sūy-ı tū**

ṣadādan girü senüñ cānibüñe gelür yaʿnī senüñ güft ü gūyuñ āvāz meṣābesindedür ki cihānda anuñ ẓāhir olması ṣadā (17) meṣābesindedür ki ṣadā kūhdan āvāz ṣāḥibine nice münʿakis olurısa güft ü gūyuñuñ āṣārı nefʿ ü żaradan her ne ise (18) ṣāḥibine irişür **[M$_2$143a]** pers ʿāḳıle lāzımdur ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda kelāmını fikrile laṭīf ü maḳbūl söyleye tā ki ol kelāmdan kendüsine (19) ve ġayra bir żarar irişmeye

Çün zişūfī geşt fāriġ bāġbān

çünki baġbān ṣūfīden fāriġ oldı yaʿnī aña teʾdīb itmekden ferāġat eyledi

(20) **Yekbahāne kerd z’ān pes cins-i ān**

andan ṣoñra evvelki ḥīlenüñ cinsi bir bahāne eyledi yaʿnī ṣūfīyi anlardan cüdā itmege niçe ḥīle eyledi (21) ise ol ikisini daḫı birbirinden cüdā itmek içün bir ḥīle eyledi böyle diyü

K’ey şerīf-i men berev sūy-ı viṣāḳ

ki ey benüm şerīfüm ḫāne cānibine (22) git [*viṣāḳ* ḫāne maʿnāsınadur]

Ki zibehr-i çāşt puḫtem men ruḳāḳ

ki ḳuşluḳ vaḳtinde yimek içün ben ruḳāḳ pişürdüm *ruḳāḳ* bunda yufḳa maʿnāsınadur

Berder-i ḫāne (23) **bügū Ḳaymāzrā**

ḫānenüñ ḳapusı üzere Ḳaymāz’a di

Tā biyāred ān ruḳāḳ u ḳazrā

tā ruḳāḳ ve ḳazı ṭaşra getür yaʿnī ḫatunuma di saña (24) içerüde ruḳāk ve pişmiş ḳaz vardur saña virsün al ye *Ḳaymāz* ol bed-baḫt ve ḫabīṣ bāġbānuñ ʿavretinüñ adıdur

Çün bereh kerdeş bügüft (25) **ey tīz-bīn**

çünki şerīfi ḥīle ile ḫānesi cānibine gönderdi faḳīh ki anda yalıñuz ḳaldı aña eyitdi

Tu faḳīhī ẓāhirest īn ü (26) **yaḳīn**

sen faḳīhsin bu ẓāhir ve yaḳīndür [*yaḳīn* şeksiz maʿnāsınadur]

Ū şerīfī mīküned daʿvā-yı serd

ol kimse bir şerīfdür ki serd ü nāmaʿḳūl daʿvā eyler (27) yaʿnī siyādet ü şerīflük daʿvāsında ṣādıḳ degüldür

Māder-i ūrā ki dāned tā ki kerd

kim bilür ki anuñ māderine kim cimāʿ eyledi yaʿnī (28) ṣaḥīḥü’n-neseb idügini kim bilür baʿż-ı nüsaḫda *tā ki* yirine *tā çi* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur kim bilür ki anuñ māderi ne eyledi yaʿnī (29) kimüñ ile cimāʿ eyledi pes şerīf idügi neden ṣābit oldı bu sözleri bāġbān mekr ü ḥīle ile ol faḳīh kimseye söyler bīçāre (30) faḳīhi maġrūr u ġāfil itmek içün

Berzen ü berfīʿl-i zen dil mīnihīd

ʿavret üzere ve ʿavretüñ fiʿli üzere göñül ḳorsuñuz yaʿnī (31) iʿtiḳād eylersiñüz

ʿAḳl-ı nāḳış v'āngehānī iʿtimād

nāḳış ʿaḳl ve andan ṣoñra iʿtimād yaʿnī ʿavretüñ ki ʿaḳl-ı nāḳışdur pes aña iʿtimād (32) eylemek hīç lāyıḳ u maḳbūl midür niçe ʿavretler vardur ki ṣıdḳ u pāklük meydānınuñ merdleridür [*ʿaḳl* mużāf olmaḳ rūşendür]

Ḫ^{v}īştenrā berʿAlī vü berNebī

(33) kendüsini Ḥażret-i ʿAlī üzere raḍiyallāhu ʿanh ve Ḥażret-i Rasūl üzere ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bu şerīf nisbet ü isnād eylemişdür

[H124b] (1) **Besteest ü derzamāne bes ġabī**

ve zamānede çoḳ ġabī kendüsini Ḥażret-i ʿAlī'ye ve Ḥażret-i Rasūl'e isnād u nisbet eylemişdür baʿż-ı nüsaḫda (2) *besteest*den ṣoñra vāv-ı ʿāṭıfe vāḳıʿ degüldür ki maʿnā böyle olur zamānede çoḳ ġabī kendüsini Ḥażret-i ʿAlī'ye raḍiyallāhu ʿanh (3) ve Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem nisbet ü isnād eylemişdür yaʿnī bu kimse gibi niçe cāhil şerīflük daʿvāsın eylerler ḥālā ki kezzāblardur pes (4) bunuñ şerīflügi saña neden maʿlūm oldı Ḥażret-i Mevlānā bu üç beyti ol bāġbānuñ sözlerini tekẕīb ve kendüsini ẕemm ü ḳadḥ içün getürdi [*bestest*üñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı *ġabī* cāhil maʿnāsınadur]

(5) **Her ki bāşed ezzinā vü zāniyān**

her kim ki zinādan ṭoġmış ola ve zānīlerden ola

Īn bered ẓan derḥaḳ-ı Rabbāniyān

Rabbānīler ḥaḳḳında bunı ẓann iledür yaʿnī evliyā ve (6) ṣuleḥāyı kendüsi gibi ẓann eyler bāġbān ol şerīfüñ ḥaḳḳında itdügi nāmaʿḳūl ẓann u isnād gibi bu hem vechdür bu ẓannı iledür yaʿnī kendü gibi ṣanur (7) *Rabbāniyān* evliyā ve ṣuleḥā baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı şānī böyledür [*bered* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Īn gümān dāred beḥaḳḳ-ı dīgerān

ġayrlaruñ ḥaḳḳında bunı ẓan ṭutar yaʿnī her kim ki ḫabīṯ ü nāpāk (8) ola cemīʿ-i ḫalḳı kendüsi gibi ḫabīṯ ü nāpāk ẓann eyler bu hem vechdür ġayrlaruñ ḥaḳḳında bu ẓannı ṭutar ve kendü gibi ṣanur

---

31 nāḳış ʿaḳl HM_2: ʿaḳl-ı nāḳış N

Her ki bergerded sereş ezçerḫhā

(9) her kim ki devr ü çerḫlerden anuñ başı döne niteki meşhūrdur çoḳ dönmekden devr idicinüñ başı döner [*çerḫ* dolab maʿnāsına gelür ki bayramlarda eṭfāl anuñ üzerine binerler]

Hem çü ḫod gerdīde bīned ḫānerā

(10) ḫāneyi kendüsi gibi dönmiş görür niteki bir kimsenüñ başı dönse ḫāneyi daḫı döner ṣanur *çerḫ* bunda dönmek maʿnāsınadur *çerḫhā* cemʿdür (11) dönmekler maʿnāsınadur niteki ol **[N128b]** bāġbān bed-baḫt ve nāpāk ve bed-aṣl olduġından şerīfi kendü gibi ṣandı niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur [baʿż-ı nüsaḫda *gerdīde* yerine *gerdende* vāḳıʿdur dönici maʿnāsına]

(12) **Ānçi güft ān bāġbān-ı bu'l-fużūl**

ol bu'l-fużūl ve bīedeb bāġbān ol nāmaʿḳūl sözleri didi [*bu'l-fużūl* ziyāde fużūl maʿnāsınadur]

Ḥāl-i ū büd dūr ezevlād-ı Rasūl

evlād-ı (13) Rasūl'den ıraḳ anuñ ḥāli idi yaʿnī bāġbān evlād-ı Rasūl'üñ ḥaḳḳında her ne didi ise ol vaṣflar kendüsinüñ ḥasb-i ḥālidür evlād-ı (14) rasūl ol vaṣfdan pāk ü berīdür

Ger nebūdī ū netīce-mürtedān

eger ol bāġbān mürtedlerüñ netīcesi olmayayıdı yaʿnī ṣaḥīḥ mürted olmayayıdı

(15) **Key çünīn güftī berāy-ı ḫānedān**

evlād-ı rasūl içün ḳaçan böyle diridi yaʿnī eger Müselmān olayıdı ḫānedān-ı Rasūl ḥaḳḳında bu vechile ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl (16) kelimāt söylemezidi

Ḫᵛāned efsūnhā şenīd ānrā faḳīh

bīedeb bāġbān efsūnlar oḳudı faḳīh anı istimāʿ ve ḳabūl eyledi

Derpeyeş reft (17) **ān sitemkār-ı sefīh**

ol sefīh-i ẓālim şerīfüñ ʿaḳabince gitdi

Güft āḫir enderīn bāġet ki ḫᵛānd

eyitdi āḫir seni bu bāġa kim oḳudı ki böyle (18) bībāk ve bīicāzet geldüñ [*bāġet*de *tā* ḫiṭāb içündür]

Düzdiī peyġamberet mīrāṯ māndd

düzdlük saña peyġamberden mi mīrāṯ ḳaldı bu hem vechdür saña peyġamberden (19) mīrāṯ düzdlük mi ḳaldı Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḫod düzd degül idi pes eger sen şerīf olayıduñ düzdlük eylemezidüñ ekṣer (20) nüsaḫda mışrāʿ-ı evvel böyledür

Güft ey ḫar enderīn bāġet ki ḫᵛānd

ol edebsiz bed-baḫt bāġbān şerīfe eyitdi ey ḫar seni bu bāġa kim (21) oḳudı

Şīrrā beççe hemī māned büd ū

arslanuñ yavrusı arslana beñzer

Tū bepeyġamberbeçe mānī bügū

sen peyġamber ḥażretine di neye (22) beñzersin senüñ efʿālüñ ḫod anuñ efʿāline beñzemez

Bāşerīf ān kerd merd-i mültecī

mültecī ve ḥīle-bāz merd şerīfe anı eyledi

Ki küned bāāl-i (23) **yāsīn ḫāricī**

ki evlād-ı Rasūl'e Ḫāricī eyler yaʿnī ol bīdīn bāġbān şerīfe ol cefāyı eyledi ki Ḫāricī evlād-ı Rasūl'e eyler

Tā çi kīn (24) **dārend dā'im dīv ü ġūl**

dīv u ġūl dā'im ʿaceb ne kīn ü ʿadāvet ṭutarlar

Çün Yezīd ü Şimr bāāl-i Rasūl

laʿīn Yazīd ve laʿīn Şimr gibi evlād-ı (25) Rasūl'e yaʿnī ehl-i īmān u ṣalāḥ ve ehl-i fısḳ u ṭuġyān mābeyninde ʿadāvet muḳarrerdür *Şimr*-i laʿīn Ḥażret-i Ḥüseyn raḍiyallāhu ʿanhı şehīd (26) iden bīdīn ü laʿīndür

Şüd şerīf ezzaḫm ān ẓālim ḫarāb

şerīf ol ẓālimüñ ẓulminden ḫarāb oldı

Bā faḳīh ū güft mā cüstīm ezāb

(27) şerīf faḳīh merde eyitdi biz ābdan ṣıçraduḳ yaʿnī bāġbānuñ kötegini yiyüp nevbetimüzi ṣavduḳ

Pāy-dār eknūn ki māndī ferd ü kem

(28) ṣabr u taḥammül eyle şimdi ki yalıñuz ve nāḳıṣ ḳalduñ

Çün dühül şev zaḫm mīḫor berşikem

dühül gibi ol ḳarnuñ üzere zaḫm ye yaʿnī şimdi (29) ki yalıñuz ḳalduñ ki muḳābele itmege ḳudret ü mecālüñ yoḳdur seni bāġbān vāfir let ile şikeste vü mecrūh eyleyiserdür hemān ṣabr u ṭāḳat getür [*dühül* ṭabl maʿnāsınadur]

(30) **Ger şerīf ü lāyıḳ u hem-dem neyem**

eger şerīf ve lāyıḳ ve muṣāḥib degül isem yaʿnī bir ḥīle-bāz ẓālim bāġbānuñ sözleri ṣādıḳ (31) olduġı taḳdīrce

Ezçünīn ẓālim turā men kem neyem

buncılayın ẓālimden ben saña kem ü żararlu degülem yaʿnī cemīʿ-iḫuṣūṣda bu bāġbāndan ben saña nāfiʿreküm (32) pes şol kimse ki ʿulemā ve ṣuleḥādan dūr olup cehele ve feseḳaya ṭālib ü rāġıb olur hīç şek yoḳdur ki nefs ü şeyṭānuñ (33) maġlūbı olup ol zümreden olur

Mer merā dādī bedīn ṣāḥib-ġaraż

beni bu ṣāḥib-i ġaraża virdüñ yaʿnī bu mekkāruñ sözlerine iʿtiḳād u iʿtimād **[H125a]** (1) idüp benden ʿalāḳayı ḳatʿ eyledüñ [*ṣāḥib-ġaraždan* maḳṣūd bāġbāndur]

Aḥmaḳī kerdī turā biʾse'l-ʿivaẓ

aḥmaḳluḳ eyledüñ ki saña bu yaramaz ʿivaẓ oldı zīrā benüm yerüme bunuñ (2) gibi ẓālimi ḳabūl eyledüñ ki saña ʿayn-ı żarardur pes evliyā ve ṣuleḥādan dūr olan kimseye şeyṭān ḳarīn ve muṣāḥib olur ki biʾse'l-ʿivażdur (3) ve şol kimse ki nefs ü hevādan **[$M_2$144a]** dūr olup evliyā ve ṣulehānuñ ṣoḥbet ü meclisine vuṣūl bula niʿme'l-bedeldür zīrā şeyṭānuñ mekr ü vesvesesinden (4) fevz ü necāt bulup cismānī ḥālātdan dūr olup rūḥānī derecāta vuṣūl bulur

Şüd ezū fāriġ biyāmed kʾey faḳīh

(5) bāġbān şerīfden fāriġ oldı geldi eyitdi ki ey faḳīh

Çi faḳīhī ey tu neng-i her sefīh

ne faḳīhsin ey faḳīh ki sen her sefīhüñ (6) nengisin yaʿnī sen faḳīh degülsün belki sefīhsin ki cemīʿ-i sefīhler senden ʿār eyler niteki cāhiller ʿamelsiz ʿālimleri begenmezler [*neng* ʿār maʿnāsınadur]

ḳıt'a

(7) *'Ālim ender miyāne-yi cühhāl*
Meşelī güfteend şıddīḳān
Şāhidī dermiyān-ı kūrānest
Muşḥafī derserā-yı zındīḳān [1194]

(8) **Fetvaet īnest ey büb'rīde dest**

senüñ fetvāñ bu mıdur ey eli kesilmiş ya'nī ey düzd

K'ender āyī vü negūyī emr hest

ki bāġuñ (9) içine gelesin ve emr ü icāzet var mıdur dimeyesin

Īn çünīn ruḫṣat beḫ[v]āndī derVasīṭ

buncılayın ruḫṣatı Vasīṭ'de mi oḳuduñ (10) ya'nī icāzetsiz bir kimsenüñ bağına girüp anuñ mīvesini yimek cā'iz idügi Vasīṭ'de var mıdur *Vasīṭ* bir kitābuñ ismidür fetvādan

(11) **Yā büdest īn mes'ele enderMuḥīṭ**

yā Muḥīṭ'de böyle mes'ele olmış mıdur ya'nī Muḥīṭ'de bu mes'ele var mıdur *Muḥīṭ* **[N129a]** bir kitābuñ ismidür (12) fetvādan zübde-yi kelām budur iki bāġbān bīçāre faḳīhi dānişmendāne ilzām idüp andan şoñra üslūb-ı sābıḳ üzere bir muḥkem (13) let urdı [*yā büdest*de istifhām-ı inkārī ma'nāsı vardur *büdest būdeest*den muḫaffefdür]

Güft ḥaḳḳestet bezen destet resīd

faḳīh bāġbān eyitdi beni dögmek senüñ ḥaḳḳuñdur ur ki baña dest ü ḳudretüñ (14) irişdi zīrā yārānumdan cüdā oldum

Īn sezāyī ān ki ezyārān būrīd

bu let ve bu iḫānet ol kimseye sezā vü lāyıḳdur ki yārān u dōstlarından (15) kesildi ve cüdā oldı bu ḳıṣṣadan bizüm ḥişşemüz oldur ki eger āfāḳī i'tibār olınurısa *bāġ*dan maḳṣūd bu cihāndur (16) ve *bāġbān*dan maḳīṣūd iblīsdür ve *ṣūfī*den maḳṣūd 'avām-ı nāsdur ve *şerīf*den

---

6-7 niteki cāhiller 'amelsiz 'ālimleri begenmezler *ḳıt'a*
'Ālim ender miyāne-yi cühhāl
Meşelā güfteend şıddīḳān
Şāhidī dermiyān-ı kūrest
Muşḥafī derserā-yı zındīḳān M_2-

[1194] Cahiller arasındaki âlim, sıddıklar arasındaki bir mesel, körler arasındaki gören kişi, zındıklar sarayındaki mushaftır.

maḳṣūd ekābirdür ve *faḳīh*den murād ʿulemā-yı (17) ʿilm-i ẓāhirdür çünki bu üç ṭāʾife dünyāda müttefiḳ olalar iblīs hīç bir vechile anlara żarar irişdürmege ḳādir olmaz ve ger bu (18) ḳıṣṣa enfüsī iʿtibār olınursa ki Ḥażret-i Mevlānān'uñ murād-ı şerīfi bu olmaḳ rūşendür *bāġ*dan murād vücūd-ı insāndur ve *bāġbān*dan (19) maḳṣūd nefs-i emmāredür ve *ṣūfī*den murād ḳalbdür zīrā ṣūfī gibi bir ḥālden bir ḥāle münḳalibdür ve bir makāmdan bir maḳāma (20) irişicidür ve *şerīf*den murād rūḥdur ki ṣıḥḥat-i neseb yüzinden

"Nefaḫtü fīhi minrūḥī"[1195]ye

nisbet ü iżāfet teşrīfini bulmışdur (21) ve *faḳīh*den murād ʿaḳl-ı derrākdur ki mesāʾil-i şerʿiyye bāġında idrāk ü feḳāhet ṭutar ve bu üç ki beden-i insānda cemʿ olmışlardur (22) eger bu üçi cemīʿ-i ḫuṣūṣda biri birine mürāfiḳ ve her zamānda muvāfiḳ olalar nefs-i emmāre anlaruñ üzerine ġālib olup ḳalīl ü keşīr (23) anlara żarar irişdürmege ḳādir olmaz ve ger bu üçi ittifāḳ üzere olmayalar nefs-i ser-keş herbirine başḳa başḳa intiḳām idüp (24) ṭāʿat ü ʿibādetden dūr u cüdā eyler ve bunda tenbīh budur ki cemīʿ-iaḥvālde ittifāḳ u cemʿiyyet ʿayn-ı fāʾide idügi ẓāhir oldı

(25) *Ḥüsnet beittifāḳ-ı melāhat cihān girift*
Ārī beittifāḳ cihān mītüvān girift[1196]

pes ittifāḳ bedreḳa-yı rāh-ı iḳbāl (26) ve ṭāliʿa-yı neyl-i āmāl ve miftāḥ-ı ḫazāʾin-i maḳṣūd ve miṣbāḥ-ı şebistān-ı cūd ve meşşāṭa-yı ruḫsār-ı meṭālib ve āyine-yi dīdār-ı māribdür *meşnevī*

(27) *Eger yek cemāʿat künend ittifāḳ*
Heme yek dil ü yek cihet bīnifāḳ
Bilāşek befażl-ı Ḫudā-yı kerīm
Şeved kār-ı ān ṭāʾife- (28) *müsteḳīm*
Murādāt-ı īşān muḥaṣṣal şeved
Melālet berāḥat mübeddel şeved

[1195] İçine de ruhumdan üfürdüğüm zaman. Hicr/29.
[1196] Senin güzelliğin, şirinliğin ittifakıyla cihanı tuttu. Evet ittifak ile cihan tutulabilir.

Tüvān bāz resten bedīn ittifāḳ

Ziṭaʿn-ı bed-endīş ü ehl-i nifāḳ [1197]

(29) ***Bāz geşten-i beḳışşa-yı rencūr u ʿiyādet-i peygamber ʿaleyhi'ş-selām***

rencūr ṣaḥābīnüñ ḳışşasına girü dönmesi ve Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi (30) ve sellem ol rencūrı ʿiyādet itmesi beyānındadur

Īn ʿiyādet ezberāy-ı īn ṣılast

bu ʿiyādet bu ṣıladan ötüridür yaʿnī ʿiyādet maʿnāda bir kimseye (31) ittiṣāldür

V'īn ṣıla ezṣad maḥabbet ḥāmilest

ve bu ṣıla yüz maḥabbetden ḥāmiledür yaʿnī bu ṣılada yüz maḥabbet belki daḫı bisyār maḥabbet vardur [*maḥabbet*de *mīm* meftūḥdur]

Derʿiyādet şüd (32) **Rasūl-i bīnedīd**

bīmiṣl Rasūl ol ṣaḥābīnüñ ʿiyādetine gitdi

Ān ṣaḥābīrā beḥāl-i nezʿ dīd

Server-i Kāʾināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt ol (33) ṣahābīyi ḥālet-i nezʿde gördi Ḥażret-i Mevlānā ḳışşa münāsebeti ile enbiyā vü evliyānuñ ṣoḥbetinden dūr olmaḳ hemān Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr **[H125b]** (1) olmaḳ idügini beyān itmege şürūʿ eyledi sāmiʿīne meyl ü raġbet ziyāde olsun içün enbiyā vü evliyānuñ muṣāḥabetine

Çün şevī dūr ezḥużūr-ı (2) **evliyā**

[$M_2$144b] çünki evliyāʾullāhuñ ḥużūr u naẓarından dūr u cüdā olasın

Derḥaḳīḳat geşteī dūr ezḪudā

ḥaḳīḳatde Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr u cüdā olmışsın

(3) **Çün netīce-hicr hem-rāhān-ġamest**

çünki hem-rāhlaruñ firāḳınuñ meʾāl ü netīcesi ġamdur

[1197] Eğer bir cemaat ittifak ederse hepsi nifaksız bir gönül ve bir yön olur. Kerim olan Allah'ın fazlıyla şüphesiz o taifenin işi doğru gider. Onların muradı yerine gelir. Üzüntü rahata dönüşür. Bu ittifakla kötü niyetliler ve ehl-i nifakın kınamasından kurtulmak mümkün olur.

31 yüz maḥabbet belki daḫı HM_2-

Key firāḳ-ı rūy-ı şāhān z’ān kemest

şāhlaruñ yüzinüñ firāḳı (4) andan ḳaçan kem ü nāḳışdur yaʿnī yārānuñ firāḳından evliyā’ullāhuñ firāḳı ziyādedür

Sāye-yi şāhān ṭaleb her dem şitāb

her dem eyü şāhlaruñ sāyesini (5) ṭaleb eyle [*ṭaleb* bunda emr-i ḥāżırdur *ṭalebīden*den ki maṣdar-ı maʿmūlīdür *şitāb* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā şevī z’ān sāye bihter z’āftāb

tā ol sāye sebebinden āftābdan yekrek ve rūşenrek olasın yaʿnī evliyā’ullāhuñ sāyesinde (6) neşv ü nemā bulan ṣāḥib-i riyāżet ḳadr ü rifʿatde āftābdan bülend ü nūrānī olur

Ger sefer dārī bedīn niyyet berev

eger ʿālemde sefer ṭutar iseñ bu (7) niyyetile yüri yaʿnī seyr ü seyāḥat hevāsını ṭutar iseñ evliyā’ullāhdan birine vuṣūl ü mülāḳāt bulmaḳ niyyeti üzere eyle ḥaẕẕ-ı nefsānī içün (8) eyleme

Ver ḥażar bāşed ezīn ġāfil meşev

ve ger ḥażar ola andan ġāfil olma yaʿnī sefer ü ḥażarda evliyā’ullāhuñ ṭalebinden ġāfil olma saʿy u ihtimām (9) eyle şāyed ki bir gün mülāḳāt müyesser ola [*meşev* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güften-i şeyḫī Bāyezīdrā ki Kaʿbe menem gird-i men ṭavāf kün

bir şeyḫ Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretine dimesi beyānındadur ki (10) Kaʿbe benüm aṭrāfumı ṭavāf eyle

Sūy-ı Mekke şeyḫ-i ümmet Bāyezīd

ümmetüñ şeyḫi ve muḳtedāsı Bāyezīd-i Besṭāmī ḳaddesallāhu sırrahu’l-ʿazīz Mekke cānibine

(11) **Ezberāy-ı ḥacc u ʿumre mīdevīd**

ḥacc u ʿumreden ötüri yeldi yaʿnī Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri şehrinden ḥacc u ʿumre ḳaṣdına çıḳup gitdi

(12) **Ū beher şehrī ki reftī eznuḫust**

Mekke’ye gideriken Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri her bir şehre ki gideridi

Mer ʿazīzānrā bekerdī bāz cüst

[N129b] (13) evvel ü ibtidādan ʿazīzleri āşkāre ṭaleb eyleridi *eznuḫust* kelimelerinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd oldı

Gird mīgeştī ki enderşehr (14) **kīst**

eṭrāfı devr ü geşt eyleridi böyle diyü ki şehrde kim vardur netīce-yi kelām bu şehrde ehlullāhdan kim vardur diyü şehr ḫalḳına (15) suʾāl eyleridi dimekdür

K'ū bererkān-ı başīret müttekīst

ki o erbāb-ı dil ve erkān-ı abaṣīret üzere ittikā ve iʿtimād idicidür [*müttekī* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür]

Güft Ḥaḳḳ (16) **endersefer her cā revī**

Ḥażret-i Ḥaḳ eyitdi seyāḥat ü seferde her yire ki gidersin

Bāyed evvel ṭālib-i merdī şevī

gerek ki evvel bir merde (17) ṭālib olasın niteki Ḥażret-i Ḫudā Ḥażret-i Mūsā'ya eyitdi mecmaʿu'l-baḥreynde bir ṣāliḥ ʿabdüm vardur ki murād Ḥażret-i Ḫıżr'dur ʿaleyhi's-selām

(18) **Ḳaṣd gencī kün ki īn sūd u ziyān**

bir gence ḳaṣd eyle zīrā bu sūd u ziyān

Derтebaʿ āyed tu ānrā ferʿ dān

ki tebaʿda gelürsin anı ferʿ bil (19) yaʿnī sefer ü ḥażarda maḳṣūd-ı bi'ẕ-ẕāt olan ehlullāhdur egerçi ʿālemde kişi sūd u ziyāndan ḫālī degüldür pes sefer ü seyāḥat aña (20) ferʿ ü ṭufeyldür maḳṣūd-ı bi'ẕ-ẕāt genc ü sūd ve ziyān ferʿ ü tābiʿ olduġı gibi niteki Ḥażret-i Mevlānā sāmiʿa tefhīm içün şey-i maḥsūsıla (21) temṯīl eyledi [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Her ki kāred ḳaṣd gendüm bāşedeş

her kim ki buġday zirāʿat ide aña buġdāy ḳaṣdı olur ṣaman ḫāṭırına gelmez bu hem (22) vechdür her kim ki buġdāy zirāʿat ide anuñ ḳaṣdı buġday olur ṣaman olmaz bu vech üzere ḳaşd gendüme mużāf olmaz

Kāh ḫod (23) **enderteba‘ mīāyedeş**

ṣaman ḫod aña tābi‘ olmaḳdan gelür ya‘nī buġday ḥāṣıl olduḳda ṣaman daḫı ḥāṣıl olur egerçi zirā‘at iden (24) kimsenüñ ḫāṭırında degüldür zīrā metbū‘ tābi‘i müstelzimdür buġday metbū‘ ṣaman aña tābi‘dür

Ki bekārī berneyāyed gendümī

ṣaman zirā‘at (25) eyler iseñ bir gendüm ḥāṣıl olmaz ya‘nī egerçi ‘ādetā ṣaman zirā‘at olınmaz faraża zirā‘at olınsa andan buġday ḥāṣıl olmaz [*bikārī bā*nuñ kesri ile *kārīden*den fi‘l-i mużāri‘ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

(26) **Merdümī cū merdümī cū merdümī**

sefer ü seyāḥatde merd-i (27) Ḫudā ṭaleb eyle merd-i Ḫudā ṭaleb eyle merdüm ü ‘āḳil iseñ maḥżā ticāret ve taḥṣīl-i māl içün sefer ü seyāḥat **[M$_2$145a]** ṣāḥib-dillerüñ ‘ādeti degüldür ticāret ve taḥṣīl-i māl (28) ḫod ḥāṣıl olur bu hem ma‘nā olmaḳ mümkindür bir merdüm iste bir merdüm iste eger merdüm iseñ ya‘nī Ḥażret-i Ḫudā’nuñ dōstları ṭalebinde (29) ziyāde iḳdām u tamām ihtimām eyle eger ‘āḳil iseñ

Ḳaṣd Ka‘be kün çü vaḳt-i ḥac büved

çünki ḥac vaḳti ola Ka‘be ḳaṣdın eyle

Çünki (30) **reftī Mekke hem dīde şeved**

çünki Ka‘be ḳaṣdına gitdüñ Mekke daḫı görilmiş olur pes maḳṣūd ziyāret-i Ka‘be olmaḳ gerekdür Mekke’yi görmek (31) olmamaḳ gerekdür zīrā ziyāret-i Ka‘be müyesser olduḳda ru’yet-i Mekke daḫı müyesser olur pes sefer ü seyāḥatde amaḳṣūd-ı bi’z̲-z̲āt dīdār-ı evliyā (32) olmaḳ gerekdür ticāret ve izdiyād-ı māl u esbāb olmamaḳ gerekdür Ka‘be-yi Mu‘aẓẓama ehl-i İslām’uñ ḳıblesi olan ḫānenüñ ismidür Mekke-yi (33) Mükerreme Ka‘betullāh vaḳı‘ olduġı şehrüñ ismidür [*dīde* görmiş ve görilmiş ma‘nāsına gelür bunda s̲ānī murāddur]

Ḳaṣd dermi‘rāc dīd-i dōst būd

mi‘rāc-ı şerīfde Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ‘aleyhi **[H126a]** (1) ve sellem ḳaṣdı Ḥażret-i Ḫudā’yı görmek idi

Derteba‘ ‘arş u melā’ik hem nümūd

teba‘da ‘arş u melā’ik daḫı görindi ya‘nī Server-i Kā’ināt’uñ (2) niyyet-ı şerīfi hemān Ḥażret-i Ḫudā’yı görmek idi lākin anuñ sebebi ile ‘arş u eflāk ve melā’ike ve cenneti ve daḫı ḥisāba gelmez niçe nesne (3) gördi lācerem

“İnneme’l-a‘mālü bi’n-niyāt”[1198]

ḥasebince şol kimse ki ḫayr u laṭīf ‘amel işlemege niyyet ide aña ṣevāb ḥāṣıl olur ve anuñ sebebi ile (4) bir ġayrı ‘ivaż daḫı bulur ***ḥikāyet***

Ḫāneī-nev sāḫt rūzī nev mürīd

bir yeñi mürīd bir gün bir yeñi ḫāne düzdi ve tamām eyledi

(5) **Pīr āmed ḫāne-yi ūrā bidīd**

şeyḫi geldi anuñ ḫānesini gördi ya‘nī şeyḫ teşrīf-i ḳadem buyurdı

Ger ḳadem rence küned dōst bekāşāne-yi mā

(5) Reşk-i firdevs şeved ezḳademeş ḫāne-yi mā[1199]

[*bidīd* fi‘l-i mużāri‘ müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

Güft şeyḫ ān nev-mürīd-i ḫᵛīşrā

şeyḫ kendünüñ ol yeñi mürīdine eyitdi

İmtiḥān kerd ān nikū-endīşrā

(7) ol eyü fikr idiciyi imtiḥān eyledi *nikū-endīş*den murād nev-mürīddür maḳūl ḳavl bu mışrā‘dur

Revzen ezbehr-i çi kerdī ey refīḳ

ey refīḳ (8) bu ḫānede revzeni neden ötüri eyledüñ [*revzen* pencere ve baca ma‘nāsınadur]

Güft tā nūr enderāyed z’īn ṭarīḳ

mürīd şeyḫine eyitdi tā bu ṭarīḳden ḫānenüñ içine nūr gele

(9) **Güft ān fer‘ast īn bāyed niyāz**

şeyḫ ol mürīde eyitdi ol fer‘dür iḫtiyāc u maḳṣūd bu gerek

[1198] Ameller niyetelere göredir. (Buhârî, Sahih, C. I, s.3; Daru İbn Kesir, Beyrut, 1407 ; Müslim, Sahih, C. III, s.1515.)

[1199] Eğer dost bizim köşkümüze ayak basarsa, onun evimize bastığı ayağı Firdevs kıskanır.

Tā ezīn reh biş'nevī bāng-ı namāz

tā bu yoldan (10) ezān istimāʿ eyleyesin yaʿnī revzenden maḳṣūd-ı aṣl istimāʿ-ı ezāndur nūrdan ötüri olması aña ferʿdür ey mürīd revzenden ötüri (11) niyyet bu vechile gerekdür tā ki bu ḫānenüñ binā vü peydāsında meşāb olasın *beyt*

*Nūr-ı ḫod enderteba*ʿ *mīāyedet*

Niyyet **[N130a]** *īnrā* (12) *kün ki īn mībāyedet*[1200]

Ḥażret-i Mevlānā çünki şeyḫ ü mürīdüñ ḥikāyetini tamām eyledi girü Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerinüñ ḥikāyetine şürūʿ (13) gösterdi

Bāyezīd endersefer cüstī besī

Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażreti seferde ziyāde çoḳ ṭaleb eyledi

Tā biyābed Ḫıżr-ı vaḳt-i ḫod kesī

(14) tā kendü vaḳtinüñ Ḫıżr'ı bir kimseyi bula yaʿnī Ḫıżr peyġamber ʿaeleyhi's-selām gibi ʿilm-i ledün ṣāḥibi bir velīye vuṣūl bula

Dīd pīrī bāḳad-i (15) **hemçün hilāl**

ʿāḳıbet hilāl gibi ḥamīde ḳaddile bir pīr gördi

Dīd dervey ferr ü güftār-ı ricāl

ol pīrde Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażreti (16) ricālüñ ḳuvvet ü güftārını gördi yaʿnī ol pīrde evliyā'ullāhuñ taṣarrufı ve kelimātı vardur baʿż-ı nüsaḫda *bāḳaddī* yā-yı vaḥdet ile vāḳıʿdur (17) ki maʿnā aña göre olur

Dīde nābīnā vü dil çün āftāb

ol pīrüñ çeşmi görmeyici idi ve ḳalbi āftāb gibi rūşen ü münevver idi ki (18) ol pīrile Ḥaḳḳ'uñ mābeyninde ḥicāb yoḳ idi

Hemçü pīlī dīde Hindistān beḫᵛāb

Hindistān'ı düşinde görmiş bir fīl gibi yaʿnī fīl (19) ki kendünüñ vaṭan-ı aṣlīsi olan Hindistān'ı düşinde gördükde ziyāde iştiyāḳından dīvāne vü mest olup zincīr ḳırduġı gibi (20) ol pīr daḫı ʿālem-i İlāhī'nüñ müşāhedesinde mest ü mecẕūb olup dünyādan bi'l-külliyye ʿalāḳayı ḳaṭʿ idüp meyl ü teveccühi hemān ol cānibe olmış (21) idi cemīʿan ehlullāh

[1200] Kendi nuru tebaiyyet altında gelir. Sen bu gerekeni niyyet et.

bu ḥāl üzeredür ki her dem ʿālem-i İlāhī cānibine şevḳ u iştiyāḳları ziyāde olmaḳdadur bu ʿālem anlara zindān meṣābesinde (22) olmışdur

Çeşm-beste ḫufte bīned şad ṭarab

çeşmini yummış nāʾim ʿālem-i rūyāda yüz şevḳ u ẕevḳ görür [*çeşm-beste* gözini yummış maʿnāsınadur]

[M₂145b] Çün güşāyed ān nebīned (23) **ey ʿaceb**

çünki ḫᵛābdan çeşmini aça ey ʿaceb ol şevḳ u ẕevḳi bir ʿālemde görmez zīrā bu ʿālem cāy-ı ġam u ġurūr ve ʿālem-i İlāhī maḥall-i ẕevḳ u (24) sürūrdur evliyāʿullāhuñ mekāşife ḥāli ʿālem-i ḫᵛāb gibidür ki hezārān ẕevḳ u sürūrdan maḥfūẓ olurlar

Bes ʿaceb derḫᵛāb (25) **Rūşen mīşeved**

ʿālem-i ḫᵛābda çoḳ ʿaceb nesne Rūşen ü āşkāre olur

Dil derūn-ı ḫᵛāb revzen mīşeved

ʿālem-i ḫᵛābda dil revzen (26) olur yaʿnī dil revzen meṣābesinde olup ʿālem-i İlāhī'den peydā olan envār u esrār dil vāsıṭası ile müşāhede olınur ẓāhir (27) çeşmüñ andan hīç nefʿ ü medḫali yoḳ *bes ʿaceb* ziyāde ʿacebdür maʿnāsına olmaḳ ziyāde maḥall-i taʿaccübdür zīrā rūşen olan *bes ʿaceb*dür (28) bu ḫuṣūṣ rūşen-dil olan kimselere ziyāde rūeşendür

Ān ki bīdārest ü bīned ḫᵛāb-ı ḫaş

ol kimse ki bīdārdur ve laṭīf ḫᵛāb (29) görür yaʿnī müşāhede vü kerāmet ṣāḥibidür [*ḫaş*da *ḫā* meftūḥdur ḳāfiye içün]

ʿĀrifest ū ḫāk ū derdīde keş

ol kimse ʿārif-i billāhdur anuñ ḫāk-i pāyini çeşmüñe kuḥl-i (30) Işfāhān gibi çek tā ki seni cismānī çeşmden müstaġnī idüp saña rūḥānī çeşm vire *beyt*

Kuḥlü'l-cevāhirī bemen ār ey nesīm-i ṣubḥ

(31) *Z'ān ḫāk-i nīk-baḫt ki şüd reh-güẕār-ı dōst* [1201]

Ḥażret-i Mevlānā nābīnā ve rūşen-dil pīr-i ʿārif münāsebeti ile erbāb-ı mükāşefe eve aṣḥāb-ı (32) müşāhedenüñ aḥvālini çünki beyān eyledi girü Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerinüñ ḥikāyetine şürūʿ eyledi

[1201] Ey sabah rüzgarı o dostun geçtiği yerdeki talihli toprağın cevherli sürmesini bana ulaştır.

Pīş-i ū bin'şist ü mīpürsīd-hāl

(33) Bāyezīd ḥażretleri ol pīrüñ öñinde oturdı ḥālini ṣordı [*pīş* öñ maʿnāsınadur]

Yāfteş derviş ü hem ṣāḥib-ʿıyāl

ol pīri Bāyezīd ḥażretleri **[H126b]** (1) faḳīr ve hem ṣāḥib-i ʿıyāl buldı

Güft ʿazm-i tū kücā ey Bāyezīd

pīr Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerine eyitdi ey Bāyezīd senüñ ʿazmüñ ḳandadur

(2) **Raḫt-ı ġurbet tā kücā ḫᵛāhī keşīd**

ġurbet esbābını ḳanda çekmek istersin yaʿnī maḳṣūduñ ne semte gitmekdür

Güft ḳaṣd-ı Kaʿbe dārem ezbegeh

Bāyezīd-i (3) Besṭāmī ḥażretleri raḥemetullāhi ʿaleyh pīre cevāb virüp eyitdi irkenden Kaʿbe ḳaṣdını ṭutarum yaʿnī Kaʿbe'yi ṭavāf u ziyāret eylemege ḳaṣd u niyyet eyledüm *begeh begāh*dan (4) muḫaffefdür ki irken maʿnāsınadur yā-yı ʿArabī ile meşhūrdur

Güft hīn bā ḫod çi dārī zād-ı reh

pīr Bāyezīd ḥażretlerine raḥmetullāhi ʿaleyh eyitdi āgāh ol (5) kendüñile yol azıġı ne ṭutarsın yaʿnī ne ḳadar aḳçeye ḳādir ü māliksin

Güft dārem ezdirem nuḳra düvīst

Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażreteleri raḥmetullāhi ʿaleyh (6) diremden iki yüz nuḳra ṭutarum didi yaʿnī ḫarc-ı rāh iki yüz aḳçe vardur [*düvīst* iki yüz maʿnāsınadur]

Nek bebeste saḫt bergūşe-ridīst

işte ridāmuñ gūşesinde (7) muḥkem baġlanmışdur *ridā*dur ki ḳāfiye içün elif *yā*ya ḳalb olınmışdur

Güft ṭavfī kün begirdem heft bār

pīr Bāyezīd-i Besṭāmī **[N130b]** ḥażretlerine eyitdi (8) benüm çevremi yedi kerre ṭavāf eyle yaʿnī Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama'yı şerrefehallāhu teʿālā yedi kere niçe ṭavāf eyleriseñ beni daḫı öyle ṭavāf eyle ol üslūb üzere yedi kere ṭavāf (9) eyle

V’īn nikūter ezṭavāf-ı ḥac şümār

ve bunı ḥaccuñ ṭavāfından eyürek ṣay yaʿnī beni yedi kerre ṭavāf eylemek maḳbūl ü ş̱evāblurekdür Kaʿbe’yi (10) ṭavāf eylemekden *şümār* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür [*v’īn* bunda *v’īnrā* taḳdīrindedür]

V’ān diremhā pīş-i men ne ey cevād

ey seḫā bu diremeleri benüm öñümde ḳo yaʿnī baña vir

(11) **Dān ki ḥac kerdī vü ḥāṣıl şüd murād**

bilki ḥac eyledüñ ve murāduñ ḥāṣıl oldı

ʿUmre kerdī ʿömr-i bāḳī yāftī

ʿumre eyledüñ ṣāfī vü bāḳi ʿömr bulduñ

(12) **Ṣāf geştī berṣafā beş’tāftī**

ṣāf olduñ ve ṣafāda ivedüñ yaʿn ḥacc u ʿumreyi edā didüp Merve vü Ṣafā’da saʿy eyledüñ ṭut zübde-yi kelām budur ki (13) beni ṭavāf eylemek menāsik-i ḥaccuñ cemīʿisini bīḳuṣūr edā eylemek gibidür belki andan maḳbūl ve ş̱evābludur bu sözeler ol pīr ṭarafındandur ki (14) bu ḫuṣūṣuñ ṣıḥḥati içün yaʿnī Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerine gel beni yedi kerre ṭavaf eyle tamām Kaʿbe-yi Şerīf’i ṭavaf eylemek ḳadar ş̱evābludur diyü yemīn itmege şürūʿ eyledi

Ḥaḳḳ-ı ān ḥaḳḳī ki cānet dīdeest

ol Ḥaḳḳ’uñ ḥaḳḳı yaʿnī ol Allāh ḥaḳḳı içün tā ki senüñ cānuñ (15) anı görmişdür

Ki merā berbeyt-i [M$_2$146a] ḫod büg’zīdeest

ki beni kendünüñ ḫānesi üzere iḫtiyār eylemişdür yaʿnī beni Kaʿbe’den tercīḥ eylemişdür

(16) **Kaʿbe her çendī ki ḫāne-birr-i üst**

Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama şerrefehallāhu teʿālā egerçi ol Allāh’uñ birr ü iḥsānı ḫānesidür ki sebeb-i ş̱evāb ve ḳabūl-i ḥācāt ve cemīʿ-i murādāt-ı ḫalḳdur [*bir* iḥsān maʿnāsınadur]

(17) **Ḫılḳat-i men nīz ḫāne-sırr-ı üst**

benüm ḫılḳat ü vücūdum daḫı ol ḫānenüñ ʿışḳ u sırrı ḫānesidür

---

14 yaʿnī Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerine gel beni yedi kerre ṭavaf eyle tamām Kaʿbe-yi Şerīf’i ṭavaf eylemek ḳadar ş̱evābludur diyü H-

Dil bedest āver ki ḥacc-i ekberest

(18) *Ezhezārān Kaʿbe yek dil bihterest*

Kaʿbe bünyād-ı Ḫalīl-i Āzerest

Dil naẓargāh-ı celīl-i ekberest [1202]

"Ḳalbü'l-müʿmini ʿarşü'r-Raḥmān"[1203]

ḥasebince gönül Kaʿbe-yi (19) Şerīf idügi rūşendür

Tā bekerd ān Kaʿberā dervey nereft

tā ki Ḥażret-i Bārī ol Kaʿbe'yi bünyād eyledi aña gitmedi zīrā gitmek iẓhār-ı (20) ʿubūdiyyeti içündür ol ḫod maʿbūd-ı muṭlaḳdur Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama'yı Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām ve Ḥażret-i İsmā'īl Ḥaḳ Teʿālā'nuñ emr-i şerīfi ile bünyād olınduġı içün (21) aña isnād olındı niteki bu āyet-i kerīmede Ḥażret-i Cibrīl'üñ fiʿli ile olmış iken Ḥażret-i Bārī ʿazze ismuhū kendüsine isnād eyledi kendünüñ (22) emr-i şerīfi ile olduġıçün

"Ceʿalnā ʿāliyehā sāfilehā"[1204]dur

ki Lūṭ peyġamberüñ ʿaleyhi's-selām ümmeti ḥaḳḳındadur [*tā binā kerd* taḳdīrindedür]

V'ān derīn ḫāne becüz ān Ḥay nereft

(23) ve bu ḫānenüñ içine ol Ḥay'dan ġayrı kimse gitmedi niteki bu ḥadīṯ-i ḳudsī bu sırrı beyān eyler

"Lāyeseʿunī ʿarżī ve lāsemā'ī ve lākin (24) *yeseʿunī ḳalbü ʿabdiyyü'l-mü'mini't-taḳiyyi'n-naḳiyyi'l-veddāʿi"*[1205]

ḥay diri maʿnāsınadur ki bunda murād Ḥaḳ Teʿālā ḥażretidür

17-18 *Dil bedest āver ki ḥacc-i ekberest*
Ezhezārān Kaʿbe yek dil bihterest
Kaʿbe bünyād-ı Ḫalīl āzerest
Dil-i naẓargāh-ı celīl-i ekberest M_2-

[1202] Gönlü ele getir çünkü o en büyük hacdır. Bir gönül binlerce Kâbe'den daha iyidir. Kâbe Halîl-i Âzer'in yapısıdır. Gönül ise Celil-i Ekber'in nazar ettiği yerdir.

[1203] Müminin kalbi Rahman'ın arşıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/130)

[1204] Oranın altını üstüne getirdik. Hûd/82.

[1205] Ben yere göğe sığmam. Ben ancak takva sahibi, temiz, yumuşak huylu mü'min kulumun kalbine sığarım. (Keşfü'l-Hafâ. C. 2, .s.1253)

Çün merā dīdī Ḫudārā (25) **dīdeī**

çünki beni gördüñ hemān Ḥażret-i Ḫudā'yı görmişsin

Gird-i Kaʿbe-ṣıdḳ bergerdīdeī

ṣıdḳ Kaʿbesi'nüñ eṭrāfını (26) devr eylemişsin zīrā maʿnāda ṣıdḳ u ṣafā Kaʿbe'si emr-i Ḥażret-i Celīl'üñ ñaẓargāhı olduġından ötüri [*dīdeī* ve *gerdīdeī*de hemze ḫiṭāb içündür]

Ḫidmet-i men ṭāʿat ü ḥamd-i Ḫudāst

(27) benüm ḫidmetüm Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ṭāʿat ü ḥamdidür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'ya ḥamd ü ṭāʿat itmek sebeb-i ṣevāb ve ḳurb-ı İlāhī olduġı gibi Ḥażret-i (28) Ḫudā'nuñ maḳbūllerine olan ḫidmet ü riʿāyet daḫı sebeb-i ṣevāb ve ḳurb-ı İlāhī olur bu sözler ol pīrden Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretlerine

(29) **Tā nependārī ki Ḫaḳ ezmen cüdāst**

zinhār ẓann eylemeyesin ki Ḫaḳ benden cüdādur niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

(30) *"Vallāhu maʿaküm eynemā küntüm"*[1206]

ve bu ḥadīṯ-i ḳudsīden rūşendür

"Ene celīsün men ẕekerānī"[1207]

Çeşm-i nīkū bāz kün dermen niger

çeşmüñi eyü aç (31) baña naẓar eyle yaʿnī diḳḳat ü imʿān ile naẓar eyle [*niger* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā bibīnī nūr-ı Ḫaḳ enderbeşer

tā beşerde tā beşerde Ḥażret-i Ḫaḳḳ'uñ nūrını göresin

(32) **Bāyezīd ān nüktehārā hūş dāşt**

Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri ol nükteleri ʿaḳl u hūş ṭutdı nüktelerden murād pīrüñ kelimāt-ı (33) dürer-bārıdur

Hemçü zerrīn-ḥalḳaeş dergūş dāşt

pīrüñ kelām-ı şerīfini bi't-tamām gūşvār u zerrīn-ḥalḳ gibi ḳulaġında ṭutdı **[H127a]** (1) yaʿnī pīrüñ güftār-ı ḥayāt-baḫşını cān u dilden işġā vü istimāʿ eyledi

---

[1206] Siz nerde iseniz, Allah sizinledir. (Hadid suresi 4. âyetten ktibastır.)

[1207] Ben, beni zikredenin dostuyum. (İbn Ebi Şeybe, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409.)

Āmed ezvey Bāyezīd endermezīd

Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri (2) ol pīrden ziyādeye geldi [*mezīd* ziyāde maʿnāsınadur]

Müntehī dermüntehā āḫir resīd

müntehī ki murād Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleridür āḫir nihāyet ü kemāle (3) irişdi ki Sulṭānü'l-ʿārifīn oldı bu hem vechdür baʿd-ı zamān müntehī olan ki murād Ḥażret-i Bāyezīd'dür āḫir müntehīye (4) irişdi ki **[N131a]** murād ol velīdür ki Ḥażret-i Bāyezīd anuñ sebebi ile müntehī vü kāmil oldı

Beyān-ı dānisten-i peyġamber ʿaleyhi's-selām ki (5) ***sebeb-i rencūrī ān şaḫṣ-ı güsṭāḫī būdeest derduā***

Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bilmesi beyānındadur ki o ṣaḥābenüñ ḫastaluġınuñ (6) sebebi duʿāsında güstāḫluġı olmışdur

Çün peyember dīd ān bīmārrā

çünki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol bīmārı (7) gördi yaʿnī ol ṣaḥābī ki ḫaste olmış idi Server-i Kāʾināt ʿaleyhi efḍalu'ṣ-ṣalavāt anı gelüp gördi

Ḫoş-nüvāziş (8) **kerd yār-ı ġārrā**

yār-ı ġārını laṭīf nüvāziş ve ʿiyādet eyledi yār-ı ġār Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażretidür raḍiyallāhu ʿanh lākin (9) Ḥażret-i Mevlānā ol ṣaḥābīye yār-ı ġār didi mübālaġa ṭarīḳi ile anuñ ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem cemīʿ-i ḫuṣūṣda (10) ziyāde ṣıdḳı vü ḥüsn-i iʿtikādı olduġından ötüri ʿiyādet içün varan kimseye lāzımdur ki bīmārı nevāziş idüp şifā vü ṣıḥḥat (11) içün duʿā ide ve diye ki keffāret-i ẕünūb ve sebeb-i refʿ-i derecāt olsun ve şol sözleri söyleye ki bīmāra andan ḳuvvet-i ḳalb (12) ḥāṣıl ola [*ġār* maġara maʿnāsınadur]

Zinde şüd ū çün peyemberrā bidīd

ḫaste ṣaḥābī diri oldı yaʿnī tamām ṣıḥḥat buldı çünki Ḥażret-i Rasūl'i gördi (13) ṣallallāhuʿaleyhi ve sellem

4 beyān-ı HM_2

Gūyiyā ān dem mer ūrā āferīd

gūyiyā ol demde anı ḫalḳ eyledi yaʿnī aña tāze rūḥ u ḥayāt virdi zīrā (14) eṭibbā eyitmişlerdür dōstlaruñ yüzini görmek ʿazīzlerüñ cemālini müşāhede eylemek bīmāra tāze rūḥ ve ḥayāt virür ve sebeb-i ṣıḥḥat ü sürūrdur

Güft bīmārī (15) **merā īn baḫt dād**

ṣaḥābī-yi marīż kendüsine eyitdi bīmārluḳ baña bu devlet ü saʿādeti virdi

K'āmed īn sulṭān ber-i men bāmedād

(16) ki bu sulṭān ṣabāḥ benüm ḳatuma geldi *sulṭān*dan murād Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem *beyt*

(17) *Ger berser-i bīmār-ı ḫod āyī beʿiyādet*

Ṣad sāl beümmīd-i tu bīmār tüvān būd [1208]

Tā merā ṣıḥḥat resīd ü ʿāfiyet

tā ki baña ṣıḥḥat ü ʿāfiyet irişdi

(18) **Ezḳudūm-i īn şeh-i bīḥāşiyet**

bu ḥāşiyesiz şāhuñ ḳudūminden ki murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ki ẓāhirde ḥaşmet (19) ü ʿaẓamet ve ṭumṭurāḳdan berīdür *ḥāşiye* bunda kenār u nihāyet bīḥāşiye bīkenār u bīnihāyet maʿnāsına hem mümkindür ʿulüvv-i şānına nihāyet yoḳdur (20) maʿnāsına [*ḳudūm* gelmek maʿnāsınadur *ḫāşiyet*de *tā* nefs-i kelimedendür Fārisī'de uzun yazılur]

Ey ḫuceste renc ü bīmārī vü teb

ey ḫuceste maraż ve ḫastelük ve tebdür yaʿnī bu maraż ve ḫastelük ve teb ḫuceste ve laṭīfdür

(21) **Ey mübārek derd ü bīdārī-yi şeb**

ey mübārek derd ü şeb bīdārluġıdur yaʿnī ziyāde mübārekdür şol derd ki şebde ārām u (22) ḫ[v]āb ṭutmaġa sebebdür bu benüm derdüm gibi *ḫuceste* ḳutlu maʿnāsınadur *bīmārī*de olan *yā* maṣdar içündür *teb* ḥummādur ki (23) beTürkī sıtmadur *bīdārī*de *yā* maṣdar içündür

---

14 tāze rūḥ ve ḥayāt virür ve HM-

[1208] Eğer sen kendi hastanı ziyaret etseydin, yüz yıl senin ümidinle hasta güçlü olurdu.

Nek merā derpīri ezluṭf u kerem

işte baña pīrlükde luṭf u kereminden

Ḥaḳ çünīn (24) **rencūri-yi dād u seḳam**

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti buncılayın ḫastelük ü maraż virdi ki Ḥażret-i Rasūl'üñ bunda gelmesine sebeb oldı *seḳam* marażdur

(25) **Derd-i püştem dād hem tā men ziḫᵛāb**

Ḥaḳ baña arḳa aġrısı daḫı virdi tā ben ḫᵛābda

Berçehem her nīm-şeb lā büd şitāb

her (26) nıṣfü'l-leylde sürʿatile elbette ḳalġayum yaʿnī her nīm-şebde cebren ḫᵛābdan ḳalḳmaḳdan ötüri Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti baña arḳa aġrısı virdi (27) bu ḫuṣūṣ luṭf-ı maḥżdur

Tā neḫusbem cümle-şeb çün gāvmīş

tā cemīʿ-i gice gāvmīş gibi uyumayam

Derdhā baḫşīd Ḥaḳ ezluṭf-ı ḫᵛīş

(28) Ḥażret-i Ḥaḳ kendü luṭfından derdler bağışladı ki benüm bīdārluġuma sebeb oldı *gāvmīş* ṣu ṣıġırı maʿnāsınadur [*baḫşīd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Z'īn şikest ān raḥm-i (29) **şāhān cūş kerd**

bu şikest ü marażdan ol şāhlaruñ raḥm ü teraḥḥumı cūş eyledi

Dūzaḫ eztehdīd men ḫāmūş kerd

dūzaḫı beni ḳorḳutmaḳdan (30) ḫāmūş eyledi zīrā bir kimse ḫaste olsa anuñ cemīʿ-i ẕünūbı ʿafv olınup maġfūr olur pes dūzaḫdan anuñ ḫavfı olmaz *tehdīd* (31) ḳorḳutmaḳ maʿnāsınadur

Renc genc āmed ki rāḥathā derūst

renc ü zaḥmet genc ü māl geldi zīrā raḥmetler renc ü zaḥmetdendür pes renc sebeb-i (32) genc ve zaḥmet sebeb-i raḥmet idügi muḳarrer oldı ṣoñra ʿāḳıla lāzımdur ki renc ü zaḥmetden perīşān u ġāmgīn olmaya Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (33) ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"Men uṣībe bimuṣībetin bimālihī ev nefsihī fekemetehā ve lem yeşkehā ile'n-nāsi kāne ḥaḳḳan ʿalallāhi en yaġfira leh"[1209]

[*renc gencest* maʿnāsınadur]

[H127b] (1) **Maġz tāze şüd çü biḫ'rāşīd pōst**

maġz tāze oldı çünki pōst ṭırmalandı meşelā ḳan almaḳ ve ḥacāmat u cerāḥat olan yiri neşter (2) ile yırtmaḳ gibi ki bunlaruñ cemīʿisi sebeb-i leṭāfet-i dimāġ u ṣıḥḥat-i bedendür niteki dünyāda ṭāʿat ü riyāżetde vāḳıʿ olan renc ü zaḥmet ve (3) derd ü miḥnet gibi ki cemīʿ-i ẕünūbdan pāk olmasına sebebdür

Ey birāder mevżiʿ ü tārīk ü serd

ey birāder ḳarañu ve ṣovuḳ mevżiʿ ki maḳṣūd ʿuzlet ü (4) riyāżet içün olan mahaldür [*tārīk* ḳarañu maʿnāsınadur]

Ṣabr kerden berġam u süstī vü derd

ġam u żaʿf ve derd ü elem üzere ṣabr eylemek [baʿż-ı nüsaḫda *ġam-ı süstī* vāḳıʿdur *vāv*sız maʿnā aña göre olur]

Çeşme-yi [N131b] ḥayvān u cām-ı (5) **mestiest**

āb-ı ḥayvān çeşmesi ve mestlüküñ cāmıdur yaʿnī tārīk ü serd mevżiʿ maʿnāda çeşme-yi ḥayātdur ki ol ḥālete irişen ḥayāt-ı (6) ebediyyeye vuṣūl bulur ve şarāb-ı ʿaşk-ı İlāhī ile mest olup mā-sivādan müstaġnī olur *beyt*

Ziẓulmet meters ey pesendīde dōst

(7) *Ki mümkin büved k'āb-ı ḥayvān derūst*[1210]

K'ān bülendīhā heme derpestiest

ki ol rifʿatler cemīʿan pestlükdedür pestlüklerden maḳṣūd tevāżuʿ (8) u riyāżetdür ve ifnā-yı vücūddur aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīl itmegile *beyt*

Bülendīt bāyed tevāżuʿ güzīn

Ki īn bāmrā (9) *nīst süllem cüz īn*[1211]

[1209] Kimin malına veya kendine bir musibet gelir de insanlara bunu şikayet etmezse, onu affetmek Allah'a bir hak olur. (Heysemî, Mecma'u'z-zevâid, 10/256)

[1210] Ey seçkin dost karanlıktan korkma; çünkü sonsuzluk suyunun orada olması mümkündür.

[1211] Yücelmek istiyorsan tevazuyu seç çünkü bu dama bundan başka merdiven yoktur.

Ān bahārān mużmerest enderḫazān

ol bahārlar ḫazānda mużmer ü mestūrdur niteki sürūr ġamda mestūrdur [*mużmer* mestūr maʿnāsınadur] *beyt*

(10) *Şād berānem ki dil-i mā ġamīst*

K'āmeden-i ġam sebeb-i ḫurremīst [1212]

Derbahārest ān ḫazān meg'rīz ezān

ol ḫazān bahārdadur (11) ḫazāndan ḳaçma zīrā bahār ḫazānsız olmaz pes ṭālib-i bahār olan kimseye lāzımdur ḫazānuñ zaḥmetine ṣabr u taḥammül ide *beyt*

(12) *Ne her dıraḫt taḥammül küned cefā-yı ḫazān*

Ġulām-ı himmet-i servem ki īn ḳadem dāred [1213]

niteki derd ü miḥnet ve faḳr u elemde olan kimseye lāyıḳ olan (13) budur ki belā vü miḥnet ve ʿanā vü zaḥmetde Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinüñ niʿmet ü iḥsānını mülāḥaẓa idüp kendüsine tesellī vire ve şikāyeti mūhim bir söz söylemeye (14) niteki eyitmişlerdür bīmāra lāyıḳ olan budur ki ḫalḳ ḥużūrında dimeye ki bu gice uyumadum ve bu ḳadar zaḥmet çekdüm belki elḥamdülillāh diyüp her dem (15) şükr ü rıżā iẓhār ide

Hem-reh-i ġam bāş u bāvaḫşet besāz

ġama hem-rāh ol ve vaḫşet ü ḫalvetile geçen yaʿnī ḫalḳdan ḫalvet ü ʿuzlet iḫtiyār (16) eyle *beyt*

Ey dil ezāb-ı ḥayāt-ı ebedī mīṭalebī

Menbaʿaş ḫāk-i der-i ḫalvet-i dervīşānest [1214]

Mīṭaleb dermerg-i ḫod ʿömr-i dırāz

(17) dırāz ʿömri kendü mevtüñden ṭaleb eyle yaʿnī

"Mūtū ḳable en temūtū" [1215]

ḫasebince ifnā-yı vücūd itmegile ki sebeb-i ḥayāt-ı bāḳīdür ʿömr-i dırāzuñ (18) vücūdı anda mümkindür zīrā

[1212] Gönlümüzün gamlı olmasından dolayı mutluyum çünkü gamın gelmesi sevinç vesilesidir.

[1213] Her ağaç hazanın cefasına tahammül edemez. Bu ayağa sahip olan benim servimin himmet kölesidir.

[1214] Ey gönül ebedi hayat suyunu taleb et. Onun menbaı dervişlerin halvet kapısının toprağıdır.

[1215] Ölmeden evvel ölünüz. Acluni, Keşfu'l-Hafa, 2/384, Müessetü'r-Risale, Beyrut, 1405; Ebu'l-Ala, Tuhfetu'l-Ahvezi, 6/515, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut)

“Ed-dünyā sāʿatün”[1216]

ḥasebince dünyāda ʿömr-i dırāz müyesser degüldür pes ol ʿömrüñ taḥṣīli içün tedbīr ü tedārük (19) üzere olup ġāfil ü mütekāsil olma *mīṭaleb* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür

Ān çi güyed nefs-i tū kʾīncā bedest

ol nesne ki senüñ nefsüñ (20) dir ki bura ḳabīḥ ü nāmaʿḳūldür yaʿnī nefsüñ egerçi ẓāhirde ḫūb u laṭīf nesneye ṭālib görinür

Meşʾneveş çün kār-ı ū żıd (21) **āmedest**

lākin nefsi istimāʿ eyleme yaʿnī nefs-i emmārenüñ sözini istimāʿ u ḳabūl eyleme çünki nefsüñ kār u ʿameli żıdd u muḫālif gelmişdür niteki (22) dimişlerdür nefsüñ ṣıfāt u aḫlāḳı Ḥażret-i Ḥaḳḳʾuñ rıżāsınuñ ḫilāfıdur anuñ meyli dāʾim şehevāt u māl u esbābadur ve ġażab u bühtān (23) ve kibr ü ʿucb ve ṭūl-i emel ve mekr ü ḥīle vü ḫudʿadur hergiz ṭāʿat ü ʿibādet ü ḫayrāta raġbeti yoḳdur ve nefsüñ düşmeni idügi bu ḥadīṯ-i (24) şeīfile ṯābit olmışdur

“Aʿdā ʿadüvvike nefsükeʾl-letī beyne cenbeyke”[1217]

pes cemīʿ-i ḫuṣūṣda düşmenden dūr olup naṣīḥat ü kelāmını istimāʿ (25) itmemek gerek egerçi ẓāhirde ṣavāb-ı maḥżdur zīrā düşmenden naṣīḥat ḳabūl eylemek ḫaṭādur lākin işitmek revādur tā ki anuñ ḫilāfı ile iş (26) işleyesin ki ʿayn-ı ṣavābdur [*meşʾneveş* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür] *ḳıṭʿa*

Ḥaẕer kün zʾānçi düşmen güyed ān kün
Ki berzānū zenī dest-i teġābün
Ve ger rāhī nümāyed (27) *rāst çün tīr*
Ezū bergerd ü rāh-ı dest-i çep gīr[1218]

Tū ḫilāfeş kün ki ezpeyġamberān

sen nefsüñ ḫilāfını eyle yaʿnī cemīʿ-iḫuṣūṣda nefsüñe (28) muḫālefet eyle zīrā peyġamberlerden [*kün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[1216] Dünya hayatı bir saattir.
[1217] Senin en büyük düşmanın iki tarafın arasındaki nefsindir. (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, 1/148)
[1218] Düşmanın onu yap dediği şeyden sakın; çünkü aldatma eli bir kadının dizindedir ve eğer ok sağ yolu gösteriyorsa, ondan geri dön ve sol elin yolunu tut.

Īn çünīn āmed vaṣiyyet dercihān

cihānda vaṣiyyet böyle geldi

ḥikāyet (29) Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām kendünüñ evlādına vaṣiyyet idüp didi ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda nefse muḫālefet eyleñüz ve meşveretsiz bir iş (30) eylemeñüz ve ʿavretüñ sözi ile bir ʿamel eylemeñüz ben sizüñ māderüñüzüñ bir sözini istimāʿ eylemegile cennetden ve Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ civārından (31) dūr u cüdā oldum eger firiştelerile müşāvere itmiş olayıdum bu belālara giriftār olmazıdum nefs vezn-i şerīk-i şeyṭān olduġından (32) ötüri nefs-i vezne muḫālefet lāzımdur niteki bu ḥadīṯ-i şerīf nisāya muḫālefet ḥaḳḳında olmışdur

"Şāvirū hünne ve ḫālifū hünne"[1219]

(33) **Meşveret derkārhā vācib şeved**

Efʿāl **[M2147b]** ü aḥvāl ü umūrda meşveret vācibdür niteki Ḥażret-i Bārī Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de buyurmışdur

[H128a] (1) *"Ve şāvir hüm fi'l-emri"*[1220]

[*meşveret* danışmaḳ maʿnāsınadur]

Tā peşīmānī derāḫir kem büved

tā ʿāḳıbet peşīmānluḳ olmaya zīrā

"El-müsteşāru mü'temenün"[1221]

ḥasebince meşveret iden (2) kimse nedāmetden ḫalāṣ bulur ve necāt bulur *kem büved* bunuñ gibi maḥallerde *nebüved* maʿnāsına istiʿmāl olınur

Ḥīlehā kerdend bisyār enbiyā

(3) enbiyā çoḳ ḥīleler ve tedbīrler ve tedārükler eylediler [*enbiyā* cemʿ-i nebīdür]

Tā ki gerdān şüd berīn seng āsiyā

tā ki bu seng üzere **[N132a]** āsyāb devr idici oldı (4) yaʿnī dīn ü şerʿ-i mübīn āsyābı ʿālemde bu üslūb üzere devr idince vāfir iḳdām u ihtimāmlardur *āsiyā* degirmen maʿnāsınadur (5) ki āsyābdan muḫaffefdür

---

[1219] O kadınlarla istişare edin ve (ardından) zıttını yapın. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/4)

[1220] Ve işleri onlarla müşavere et. Âl-i İmran /159.

[1221] Kendisiyle istişare yapılan şahıs güvenilir kimsedir. Kenzü'l-Ummal 3/734.

Nefs mīḫʷāhed ki tā vīrān küned

nefs-i emmāre ister ki tā ol āsyābı vīrān u ḫarāb ide

Ḫalkrā güm-rāh u (6) **ser-gerdān küned**

ḫalḳı güm-rāh u ser-gerdān ide pes meşveret lāzımdur tā ki nefsüñ mekr ü ḥīlesi maḥv ü laġv ola

Güft ümmet (7) **meşveret bā ki künīm**

her ümmet kendü peyġamberine eyitdi kimüñile meşveret idelüm

Enbiyā güftend bāʿaḳl-ı imīm

enbiyā imām u muḳteda (8) olan ʿaḳlıla meşveret eyleñüz didiler pes meşvereti ʿaḳlıla eylemek gerekdür *imīm* imāmdur ki ḳāfiye içün elif *yā*ya ḳalb olındı

(9) **Güft ger kūdek derāyed yā zenī**

ümmet kendünüñ nebīsine eyitdi eger ṭıfl yā bir ʿavret gele [*kūdek* ṭıfl maʿnāsınadur]

K'ū nedāred ʿaḳl u reʾy-i rūşenī

(10) ki ol ṭıfl u zen bir rūşen u ḳavī ʿaḳl ṭutmaz ol vaḳt nice idelüm

Güft bāū meşveret kün v'ān çi güft

nebī ümmetine (11) eyitdi ṭıfl u zenile meşveret eyle ve ol nesneyi ki ṭıfl u zen didi

Tū ḫilāf-ı ān kün ü derrāh üft

sen anuñ ḫilāfını (12) eyle ve yola düş yaʿnī anlaruñ reʾy ü tedbīrine muḫālif olan ṭarafı iḫtiyār eyle *üft* emr-i ḥāżır-ı müfred-i müẕekkerdür *üftāden*den

(13) **Nefs-i ḫodrā zen şinās ezzen beter**

kendü nefsüñi zen belki zenden beter añla [*şinās* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Z'ān ki zen cüzʾīst nefset külli şer

zīrā ki zen bir (14) cüzʾdür ammā senüñ nefsüñ şirk-i küllīdür zīrā zenden cüdā olmaḳ mümkindür lākin nefs senden bir nefes dūr olmaz pes menbaʿ-ı fesād (15) nefsdür lācerem ıṣlāḥ-ı nefs aña muḫālefetden ġayrı ile olmaz

Meşveret bānefs-i ḫod ger mīkünī

kendü nefsüñ ile eger meşveret eyler (16) iseñ

Her çi gūyed kün ḫilāf-ı ān denī

her ne dir ise ol denī vü nākesüñ ḫilāfını eyle yaʿnī cemīʿ-iḫuṣūṣda nefsüñe muḫālefet eyle *denī* (17) nākes maʿnāsınadur ki bunda maḳṣūd nefsdür

Ger namāz u rūze mīfermāyedet

farażā eger saña nefs namāz u rūze buyura

Nefs mekkārest (18) **ü mekrī zāyedet**

nefs mekkārdur ve saña bir mekr ṭoġurur yaʿnī ṣūret-i ṣalāhda bir mekr ü ḥīle idüp seni bir belāyā irişdürür *rūze* (19) ṣavm maʿnāsınadur [*zāyedet*de *tā* ḫiṭāb içündür]

Meşveret bānefs-i ḫᵛīş enderfiʿāl

efʿāl ü aḥvālde kendü nefsüñile meşveret

Her çi gūyed ʿaks-i ān bāşed (20) **kemāl**

her ne dirise kemāl anuñ ʿaksidür yaʿnī ṣavāb u kemāl-i maḥż nefse muḫālefetdedür

Berneyāyī bāvey ü istīz-i ū

nefse ve anuñ (21) ʿinād u sitīzine muḳābele ve ġalebe itmege ḳādir degülsin

Rev ber-i yārī bigīr āmīz-i ū

bir yārüñ ḳatına git ve anuñ āmīz ü sīretini ṭut (22) yaʿnī ehlullāhuñ ḫużūrına varup anuñ cemīʿ-i ḫuṣūṣına tābiʿ ol tā ki nefsüñ ḥīle vü mekrine muṭṭaliʿ olup andan ḥaẕer ü iḥtirāz itmege (23) ḳādir olasın [*āmīz* sīret maʿnāsınadur]

ʿAḳl ḳuvvet gīred ezʿaḳl-ı diger

ʿaḳl bir ġayrı ʿaḳldan ḳuvvet ṭutar zīrā inżimām u teżāʿufdan ḳuvvet ḥāṣıl olur

(24) **Ney-şeker kāmil şeved ezney-şeker**

ney-şeker ney-şekerden kāmil olur zīrā cins cinsile cemʿ olduḳda ḳuvvet ziyāde olur ney-şeker yalıñuz olsa ḥāṣıl (25) olur lākin laṭīf ü şīrīn olmaz

Men zimekr-i nefs dīdem çīzhā

ben nefsüñ mekrinden nesneler gördüm

K'ū bered ezsiḥr ān temyīzhā

(26) ki ol çīzler siḥrden temyīzler eyledi yaʿnī ben nefsden siḥre ġālib mekr ü ḥīle vü ḫudʿa müşāhede eyledüm ki siḥr aña nisbet lāşey'dür [*siḥr* mużāf degüldür]

Vaʿdeī bid'hed (27) **turā tāze bedest**

senüñ elüñe tāze bir vaʿde virür yaʿnī şimden şoñra tevbe idüp ṣalāḥ cānibine teveccüh eylerüm

Ki hezārān bār ānhārā (28) **şikest**

ki niçe biñ kerre anları ṣıdı yaʿnī nefs **[M$_2$148a]** her nefesde ki firāvān ʿaḥd eyler birini birine götürmez zīrā bu nefsde ʿahde vefā yoḳdur belki hemān (29) ḫulf-i vaʿde vardur

ʿÖmr eger ṣad sāle ḫod mühlet dehed

ʿömr ḫod eger yüzyıl mühlet vire yaʿnī ʿömrüñ dırāz ola

Ūt her rūzī bahāne-nev (30) **nehed**

nefs saña her bir gün bir yeñi bahāne virür yaʿnī senüñ ʿömrüñ her ne ḳadar vāfir olsa ʿāḳıbet müntehī olur ammā nefsüñ mekrine nihāyet (31) yoḳdur zīrā her bir gün bir bahāne peydā itmege ḳādirdür Ḥażret-i Mevlānā nefs ḥaḳḳında bu ḳadar kelimātı ki vāḳıʿdur sāmiʿa tenbīh içündür ki (32) nefsden ziyāde ḥaẕer üzere ola

Germ güyed vaʿdehā-yı serdrā

nefs serd ü dürūġ vaʿdeleri germ ü laṭīf dir yaʿnī nāmaʿḳūl vaʿdelerini (33) mekr ü ḥīle ile ḫūb u maʿḳūl gösterür

Cādu-yı merdī bebended merdrā

bir merd cādūdur ki merdi bağlar yaʿnī bir ḳavī sāḥirdür ki merdleri **[H128b]** (1) zebūn eyler Ḥażret-i Mevlānā çünki nefsüñ mekāyidinden bir miḳdār beyan eyledi şol kelām üslūbı üzere ki bu āyet-i kerīme Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de (2) vāḳıʿ olmışdur [*merd* bunda ḳavī maʿnāsınadur]

"Ve mā liye lāaʿbüdü'lleẕī feṭaranī ve ileyhi türceʿūne"[1222]

---

26 çīzler HM$_2$: nesneler N

[1222] Hem ben neden beni yaratana ibadet etmeyeyim? Halbuki hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz. Yâsîn/22.

ve bundan evvel yāri dimiş idi ġayrlara taʿlīm ṭarīḳi ile żiyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn 'e (3) penāh getürmek üslūbı ile ḫiṭāb itmege şürūʿ eyledi

Ey żiyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāme'd-dīn biyā

ey Ḥaḳḳ'uñ żiyā vü nūrı Ḥüsāme'd-dīn (4) gel

Ki nerūyed bītu ezşūre giyā

zīra sensiz şūre yirde ot bitmez yaʿnī sen terbiye vü irşād itmedin nefs aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk **[N132b]** olup (5) ʿışḳ u ṭāʿat ü ʿibādete ḳābil olmaz [*giyā* aşlında *giyāh* idi ḳāfiye içün *hā* ḥaẕf olındı]

Ezfelek āvīḫte şüd perdeī

felekden perde aşılmış oldı

Ezpey-i nefrīn-dil-i āzürdeī

bir ḳalbi rencīde (6) ve āzürdenüñ nefrīn ü bed-duʿāsından ötüri yaʿnī bir āzürde-dil ḫalḳa nefrīn ü bed-duʿā itdüginden ötüri ḫalḳ-ı ʿālem Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (7) rıżāsından dūr u maḥcūb oldı

Īn ḳażārā hem ḳażā dāned ʿilāc

bu ḳażāya ʿilācı yine ḳażā bilür yaʿnī biz ki ḳażā-yı İlāhī'ye giriftāruz aña (8) dermān u ʿilāc Ḥażret-i Ḫudā'dur *ʿilāc*da elif *yā* oḳınmaḳ gerekdür kāfiyeden ötüri

ʿAḳl-ı ḫalḳān derḳażā gīcest gīc

ḫalāyıḳuñ ʿaḳlı (9) ḳażā-yı İlāhī'den aḥmaḳ u ḥayrāndur yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem ḳażā-yı İlāhī'yi kendülerinden defʿ itmege ḳādir degüldür *gīc* aḥmaḳ u ḥayrān maʿnāsınadur

(10) **Ejdehā geştest ān mār-ı siyāh**

ol siyāh mār ejderhā olmışdur mār-ı siyāh'dan murād nefs-i emmāredür ki aḫlāk-ı ẕemīmeden (11) ṡābit-ḳadem olup ṭāʿat ü ʿibādetden cüdā olduġından ötüri ʿişyān u ʿināddа ejder gibi ḳavī olmışdur

Ān ki kirmī būd üftāde (12) **berāh**

ol nefs ki yola düşmiş bir kirm idi yaʿnī nefs ki evvel żaʿīf idi ḳudret ü devlet ve manṣıb u ġınāya bulmaġıla (13) kibr ü ṭuġyānı ve ʿinād u ʿişyānı ziyāde olup ṭāʿat ü ʿibādetden iʿrāż eyledi [*kirmī*de *yā* vaḥdet içündür]

Ejdehā vü mār enderdest-i tū

ejderhā vü mār senüñ elüñde (14) ʿaṣā oldı

Şüd ʿaṣā ey cān-ı Mūsā mest-i tū

ey Ḥüsāme'd-dīn Ḥażret-i Mūsā'nuñ rūḥ-ı şerīfi senüñ mest ü muḥibbüñ oldı yaʿnī mürīdlerüñ (15) ejder gibi nefs senüñ terbiye vü irşāduñ ile zebūn oldı Ḥażret-i Mūsā'dan ziyāde olması bu iʿtibār iledür ki Ḥażret-i mūsā'nuñ elinde ʿaṣā (16) ejder oldı ammā bunuñ elinde ejderhā ve mār ʿaṣā oldı pes bunuñ elinde ḳavī zebūn oldı Ḥażret-i Mūsā'nuñ elinde żaʿīf ḳavī (17) oldı ve *ejderhā vü mār*dan maḳṣūd müşkil işler olmaḳdan nefs-i emmāre olmaḳ rūşendür [*şüd ʿaṣā*nuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı]

Ḥükm-i ḫuẕhā lāteḫaf dādet Ḫudā

(18) Ḫudā-yı Teʿālā saña "lā teḫaf" ḥükmini virdi yaʿnī

"Ve mā tilke biyemīnike yā Mūsā ḳāle hiye ʿaṣāye etevekke'ū ʿaleyhā ve ehüşşü bihā ʿalāġanemī veliye (19) *fīhā me'āribü uḫrā ḳāle elḳīhā yā Mūsā feelḳāhā feiẕā hiye ḥayyetün tesʿā ḳāle ḫüẕhā ve lāteḫaf senüʿīdühā sīretehe'l-ūlā"*[1223]

ḥasebince Ḥażret-i Ḥaḳ (20) Mūsā peyġambere niçe ḳudret virdi ise ki ejder olmış ʿaṣāyı ṭutduġı gibi yine evvelki gibi ʿaṣā oldı Ḥażret-i Bārī (21) saña daḫı bir ḳudret virmişdür nefs ejderhāsı senüñ elüñde ʿaṣā oldı niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Tā bedestet (22) **ejdehā gerded ʿaṣā**

tā senüñ elüñde ejderhā ʿaṣā ola

"Lāḫuẕhā ve lāteḫaf"[1224]

ejder **[M₂148b]** olmış ʿaṣāyı ṭut ve ḳorḳma [*bedestet*de tā-yı şāniye ḫiṭāb içündür]

Hīn yed-i beyżā (23) **nümā ey pādşāh**

āgāh ol ey pādşāh yed-i beyżā göster yaʿnī Ḥażret-i Mūsā'nuñ muʿcizātından biri yed-i beyżā idi Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn 'e (24) daḫı bu ḥālet virilmişdür ki Ḥażret-i Mevlānā andan

---

[1223] Şu sağ elindeki de nedir ey Mûsâ? (Mûsâ) o benim asâmdır. Ona dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkerim, benim için ondan daha başka ihtiyaçlar da vardır, dedi. (Allah) "Onu (yere) bırak ey Mûsâ!" buyurdu. Bunun üzerine (Mûsâ) onu (yere) bıraktı. Bir de ne görsün, o bir yılan olmuş, hızla hareket ediyor. (Allah) buyurdu ki: "onu al ve korkma! (Biz) onu yine önceki haline döndüreceğiz." Tâhâ/17-21.

[1224] Onu tut ve korkma. Tâhâ/21.

ẓāhir olmasını ricā vü ṭaleb eyler niteki bu āyet-i kerīme Ḥażret-i Mūsā'ya ḫiṭāb ṭarīḳi iledür

(25) *"Veżmum yedeke ilācenāḥike taḫruc beyżā'e minġayri sū'in āyeten uḫrā"*[1225]

[*pādşāh-ı dīn* taḳdīrindedür]

Ṣubḥ-ı nev büg'şā zişebhā-yı siyāh

siyāh u tīre şeblere yeñi ṣubḥ aç (26) yaʿnī aḫlāḳ-ı ẕemīme sebebi ile leyl-i muẓlim gibi olmış nefsleri velāyet ü kerāmetile ol ḥāletden ḫalāṣ idüp ṭāʿat ü riyāżet nūrı (27) ile rūşen ü münevver eyle [*şebhā-yı siyāhrā* taḳdīrindedür]

Dūzaḫī efrūḫt bervey dem füsūn

bir dūzaḫ şuʿlelendi ve ẓāhir oldı anuñ üzerine efsūn (28) üfür

Ey dem-i tū ezdem-i deryā füzūn

ey şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn ki senüñ dem ü nefesüñ deryānuñ dem ü nefesinden ziyādedür yaʿnī benüm (29) nefsüm aḫlāḳ-ı rediyye āteşinden dūzaḫ gibi şuʿlelendi nūrānī nefesüñile anuñ üzerine üfür ki tā ol āteş münṭafī ve sākin ola (30) netīce-yi kelām budur ki ḫalḳ nefs-i emmārenüñ mekr ü ḥīlesinden zebūn u ʿāciz ḳaldılar ey Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn sen ıṣlāḥ eyle mışrāʿ-ı evvelde (31) olan *dem* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür üfür maʿnāsınadur ki *demīden*den müştaḳdur

Baḥr mekkārest bün'müde kefī

nefs-i emmāre ziyāde mekr idici (32) deryādur ammā bir kef görinmişdür bu hem vechdür bir kef göstermişdür yaʿnī nefsüñ mekrine nihāyet yoḳdur lākin ṣāḥibini ġāfil (33) eylemek içün mekrlerini setr idüp bir cüz'īsini göstermişdür baʿż-ı nüsaḫda mekkāre vāḳıʿdur teʾnīṯ ṣīġası üzere cā'izdür lākin **[H129a]** (1) lāzım degüldür egerçi nefs lafẓı müʾenneṯ-i ġayr-ı ḥaḳīḳīdür zīrā Fārisī'de teẕkīr ü teʾnīṯ iʿtibārı yoḳdur ve lisān-ı ʿArabī'de her ne lafẓ-ı (2) müʾenneṯ ki vāḳıʿ ola anuñ daḫı teʾnīṯine iʿtibār olınmaz bu ḫuṣūṣ ziyāde meşhūr ve vāfirdür ammā Mihr ü Müşterī nām kitābdan (3) nümūne içün bunda bir beyt getürelüm

[1225] Bir de elini koynuna sok. Bir başka mucize olarak çıkar onu hiç pürüzsüz parlak mı parlak! Tâ-hâ/22.

beyt

Bebānū güft k'ey Belḳīs-i ṣānī

Serāy-ı Ḥazmrā **[N133a]** *bānū vü bānī*[1226]

[*bün'mūde* vech-i evvele göre mechūl vech-i ṣānīye göre müteʿaddīdür]

Dūzaḫest (4) **ezmekr bün'mūde tefī**

nefs dūzaḫdur mekrinden bir ḥarāret göstermişdür yaʿnī nefs mekr ü ḥīlede dūzaḫ gibi firāvān u bīpāyāndur (5) ṣāḥibini maġrūr u firīfte olmaḳdan ötüri bir cüz'ī mekrini göstermişdür beyt-i evvelde vāḳıʿ olan *kef* avuç maʿnāsına olmaḳ rūşendür (6) köpük maʿnāsına olmaḳdan *tef* ḥarāret ve yalıñ maʿnāsınadur [*nefs mekrden dūzaḫdur lākin bir tef görinmişdür* bu hem maʿnādur]

Z'ān nümāyed muḫtaṣar derçeşm-i tū

ol sebebden nefs senüñ çeşmüñe (7) muḫtaṣar u ḥaḳīr görinür [*z'ān* bunda *z'ān sebeb* maʿnāsınadur]

Tā zebūn bīnīş cünbed ḫışm-ı tū

tā nefsi zebūn göresin senüñ ġażab u ġayretüñ ḥareket ide tā nefsile muḳātele vü (8) muḥārebe itmege ḳaṣd eyleyesin eger nefsi kemāyenbaġī müşāhede eyleseñ anuñıla muḳābele vü muḳātele eylekmeden me'yūs olurduñ

Hem çünān ki leşker-i (9) **enbūh būd**

ancılayın ki vāfir leşker idi

Mer peyemberrā beçeşm endek nümūd

Ḥażret-i Rasūl'üñ mübārek çeşmine az görindi [*nümūd* bunda mechūldür]

Tā berīşān zed (10) **peyember bīḫaṭar**

tā Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem kendüsini aṣḥābı ile anlara urdı tā ki ʿavn-i İlāhī ile küffāra ḫasāret ü inhizām (11) vāḳıʿ oldı ḥālā ki ehl-i İslām'dan küffār iki üç mertebe ziyāde idi

---

[1226] Kadına ey ikinci Belkıs dedi. Hazm Sarayı'nın güzeli ve yapıcısı !

5 beyt-i evvelde HM_2: beytde N

Ver füzūn dīdī ezān kerdī ḥaẕer

ve ger Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (12) ʿaleyhi ve sellem küffār ʿaskerini ziyāde göreyidi iḳdām itmeyüp ol ʿaskerden ḥaẕer eyleridi

Ān ʿināyet būd u ehl-i ān büdī

ol ḥālet yaʿnī (13) küffār ḫākser üzere ġālib ü muẓaffer olmaḳ Ḥażret-i Ḥaḳ ʿazze ismuhūnuñ ʿināyeti oldı ve ol ʿināyete lāyıḳ idün ey Aḥmed [*ehl* lāyıḳ maʿnāsınadur]

Aḥmedā verne tu bed-dil (14) **mīşüdī**

yoḫsa sen küffār ʿaskerinden ḫavf idici olurıduñ *bed-dil* ḳorḳaḳ ve yüreksiz maʿnāsınadur "Aḥmedā"nuñ maʿnāsı mıṣrāʿ-ı evvele ḳayd (15) olındı bu vechile olmaḳ rūşen olduġıçün ve mıṣrāʿ-ı ṯāniye ḳayd olınmaḳ hem cāʾizdür

Kem nümūd ūrā vü aṣḥāb-ı verā

Ān cihād-ı ẓāhir ü bāṭın (16) **Ḫudā**

Ḥażret-i Rasūl'e ve aṣḥāb-ı Rasūl'e Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ol ẓāhir ve ol bāṭın cihādı kem ü āsān gösterdi bu sebebden her ḥālde (17) cihād anlara āsān görindi *cihād* ġazā maʿnāsınadur *cihād-ı ẓāhir*den maḳṣūd küffārıla ġazādur *cihād-ı bāṭın*dan maḳṣūd şeyṭān ve nefs-i (18) emmāre **[M₂149a]** ile ġazādur evvelkiye cihād-ı aṣġar ikinciye cihād-ı ekber dirler

Tā müyesser kerd ʿusrārā berū

tā ki Ḥażret-i Ḥaḳ cemīʿ-imüşkili Ḥażret-i Rasūl (19) üzere ʿaleyhi's-selām āsān eyledi ekser nüsaḫda beyt-i sābıḳ böyle vāḳıʿdur [*ʿusr* müşkil maʿnāsınadur]

Tā ziʿusrā ū negerdānīd rū

ol Rasūl bir müşkilden yüz döndürmedi zīrā Ḥażret-i Ḥaḳ (20) cemiʿ müşkilleri aña āsān eyledi ekṣer nüsaḫda beyt-i sābıḳ böyle vāḳıʿdur

Tā müyesser kerd yüsrārā berū

tā ki Ḥażret-i Ḥaḳ yüsrā'yı aña (21) müyesser ü āsān eyledi [*yüsr* āsān maʿnāsınadur zübde-yi kelām budur ki cemīʿ nesne iḥsān-ı İlāhī ile aña āsān idi]

Tā ziʿusrā ū begerdānīd rū

taḫḳīḳ Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿusrādan yüzini döndürdi ve ʿirāż (22) eyledi *yüsrā*dan murād

“Fesenüyessiruhū lilyüsrā”[1227]da

olan *yüsrā* ve *ʿusrā*dan maḳṣūd

“Fesenüyessiruhū lilʿusrā”[1228]da

olan *ʿusrā* olmaḳ (23) rūşendür

Ān ki Ḥaḳ püşteş nebāşed ezẓafer

ol kimse ki Ḥażret-i Ḥaḳ ẓafer ü nuṣretden aña ẓahīr ü muʿīn olmaya

Vay eger gürbeş nümāyed (24) **şīr-i ner**

vay aña eger şīr-i ner gürbe görine *gürbe* çeng

Vay eger ṣadrā yekī bīned zidūr

vay eger ıraḳdan yüzi bir göre küffār ʿaskeri İslām’ı (25) gördügi gibi

Tā beçāliş enderāyed ezġurūr

tā ġurūrından çāliş ü cenge gelür niteki Ḥażret-i Melik-i Müteʿāl sūre-yi Enfāl’de bu ḥālden ḥikāyet eyler

(26)*“İẕ yürīkehümullāhu fīmenāmike ḳalīlen velev erākehüm keşīran lefeşiltüm ve letenāzaʿtüm fi’l-emri velākinnallāhe selleme innehū ʿalīmün biẕāti’ṣ-ṣudūri ve iẕ* (27) *yürīkümūhüm iẕi’l-teḳaytüm fīaʿyüniküm ḳalīlen ve yüḳallilüküm fīʿayünihim liyeḳżiyallāhu emran kāne mefʿūlen”*[1229]

pes cihād-ı ṣūrī ve cihād-ı maʿnevīde (28) bu iki ḥāli mülāḥaẓa eylemek gerek ammā cihād-ı ṣūrīde ancılayın ki Ḥażret-i Ḥaḳ küffāruñ ʿaẓīm leşkerini Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve (29) aṣḥābınuñ rıżvānullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn çeşmine ḳalīl ü żaʿīf gösterdi tā ki anlaruñ ḫasāret ü inhizāmına sebeb oldı ve islām’uñ ʿasākir-i menṣūresini (30) ol bed-baḫtlaruñ çeşmine az u ḥaḳīr gösterdi tā ki firār itmeyüp ḥarb ü ḳıtāle iḳdām idüp münhezim oldılar cihād-ı maʿnevīnüñ daḫı ḥāli bu üslūb (31) üzeredür ki ḥiyel-i

---

[1227] Biz de onu en kolaya hazırlarız. Leyl/7.

[1228] Biz de onu en zora hazırlarız. Leyl/10.

[1229] Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü bilir. Allah, olacak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında) karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Enfâl/43-44.

nefsānī ve vesāvis-i şeyṭānī firāvān u bī-pāyān iken bendelerine kemāl-i luṭfından sehl ü āsān gösterür tā ki ḫavf u ıżṭırābsız

(32) *"Racaʿnā mine'l-cihādi'l-aṣġari ile'l-cihādi'l-ekberi"*[1230]

ḥasebince nefs ü şeyṭān leşkeri üzere ḥamle vü hücūm getürüp

"Elā inne ḥizballāhi hümü'l-ġālibūn"[1231]

(33) muḳteżāsı üzere ol iki ʿadūnuñ ẕāt u nihādından ġubār u demār getürürler [*çāliş* saʿy maʿnāsınadur]

Z'ān nümāyed ẕü'l-fekārī ḥarbeī

ol sebebden bir ẕü'l-feḳār **[H129b]** (1) bir ḥarbe görinür [*ẕü'l-fekārī*de *fā* meftūḥdur]

Z'ān nümāyed şīr hem çün gürbeī

ol sebebden arslan bir gürbe gibi görinür bu hem vechdür ol sebebden **[N133b]** Ḥażret-i Ḫudā (2) muʿāveneti olmayan kimseye bir ẕü'l-feḳārı bir ḥarbe gösterürür ol sebebden arslanı bir gürbe gösterür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā ḳavīyi żaʿīf gösterür (3) vech-i evvele göre ḳavī aña żaʿīf görinür dimekdür [*gürbeī*de hemze vaḥdet içündür]

Tā dilīr enderfüted aḥmaḳ beceng

tā aḥmaḳ dilīrü bī-bāk olup cenge düşer

V'ān derāred şān (4) **bedīn ḥīlet beceng**

ve Ḥażret-i Ḥaḳ anları bu ḥīle ile ele getürür küffār Ḥażret-i Rasūl ve aṣḥāb-ı güzīn ile ceng itmege iḳdām itdükleri içün ḫasāret (5) ü inhizāma irişdiler

Tā bepāy-ı ḫ^{v}īş bāşed āmede

tā kendü ayaġı ile gelmiş ola

Ān ḳalīdān cānib-i āteşkede

ol āteş-perest āteşkede cānibine (6) yaʿnī āteş-perestler āteş-ḫāneye ḥüsn-i iḫtiyārları ile geldükleri gibi ol aḥmaḳlar daḫı ḥüsn-i iḫtiyārları ile cāy-ı ḫaṭarnāk u varṭa-yı helāk olan (7) ceng ü ḥarbe geldiler [*ḳalīdān* āteş-perest maʿnāsınadur]

Kāh-bergī mīnümāyed tā tu zūd

Ḥażret-i Bārī vāfir ṣamanı saña bir yapraḳ gösterür ki sen tevaḳḳufsuz fevrī

[1230] Küçük cihattan büyük cihada döndük. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/464)

[1231] İyi bilin ki Allah'ın tarafından olanlar galiblerdir. (Mâide/56. âyetten iktibas. Âyette *"elā" lafzı yok.*)

Püf künī kūrā berānī (8) **ezvücūd**

üfüresin anı vücūddan süresin yaʿnī anı ʿadem meṣābesinde bilesin

Hīn ki ān keh kūhhā bürkendeest

āgāh ol ki ol kāh (9) ṭaġlar ḳoparmışdur

Z'ū cihān giryān u ū derḫandeest

cihān andan giryān u nālāndur ve o sürür u ḫandededür *kāh*dan maḳṣūd nefs (10) olmaḳ rūşendür ki küffār u münāfıḳīne Ḥażret-i Bārī nefsi ḥaḳīr gösterdi anları ṭarīḳ-i müstaḳīmden dūr idüp ebedī aẕāb u ʿiḳāba (11) irişdürmek içün

Mīnümāyed tā bekaʿb īn āb-ı cū

bu cūyuñ ābı kaʿba degin görinür [*kaʿb* ṭopuḳ maʿnāsınadur]

Ṣad çü ʿAvic bin ʿUnuḳ şüd ġarḳ-ı ū

ammā yüz ʿAvic bin ʿUnuḳ (12) gibi ol ābuñ ġarḳıdur yaʿnī nefs egerçi ẓāhirde ḥaḳīr görinür ammā hezārān ziyāde ḳavī merdleri zebūn u helāk eylemişdür ʿAvic'uñ ʿömri üç biñ (13) altı yüz yıl idi ve ḳāmeti üç biñ altı yüz otuz üç ẕirāʿ idi **[M₂149b]** ve ṭūfānda āb cemiʿ-i bülend ṭaġlardan yuḳarı çıḳdı ʿAvic'uñ (14) dizinden tecāvüz eylemedi ʿāḳıbet Ḥażret-i Mūsā'nuñ elinde helāk oldı ʿAvic bir ṭaşı ḳaldurdı ki Ḥażret-i Mūsā'nuñ ʿaskerini cemīʿan ol (15) ṭaşuñ altında helāk eyleye ol ṭaşı iki eli ile bāşı üzre ṭutup gideriken Ḥażret-i Ḫudā hüdhüdi gönderdi ki ol ṭaşı deldi (16) tā ki anuñ boynı üzerine düşdi ʿAvic'ı maṣrūʿ u bīhūş eyledi Ḥażret-i Mūsā ol ḥālde gelüp anı helāk eyledi anuñ māderinüñ (17) nāmı ʿUnuḳ'dur ve pederinüñ nāmı ʿĀc'dur

Mīnümāyed mevc-i ḫūneş tell-i müşk

nefsüñ ḳan mevci aña müşk depesi görinür bu hem vechdür (18) nefs ḫūn mevcini aña müşk depesi gösterür yaʿnī nāmeşrūʿ ve nāmaʿḳūli meşrūʿ ve maḳbūl gösterür

Mīnümāyed ḳaʿr-ı deryā ḫāk-i ḫuşk

(19) deryānuñ ḳaʿrı aña ḳurı ḫāk görinür yaʿnī nefs deryānuñ ḳaʿrını ḳurı ḫāk gösterür yaʿnī varṭa-yı helāki ḥayāt-baḫş cāy gösterür *tel* depe (20) cemʿi *tilāl*dür

Ḫuşk dīd ān baḥrrā Firʿavn-ı kūr

kör Firʿavn ol deryāyı ḳurı gördi

Tā derū rānd ezser-i merdī vü zūr

tā merdlük (21) ve ḳuvvet evcinden ol deryānın içüne sürdi yaʿnī nefs ḫuṣūṣında fikr ü tedārük üzere olup nefsüñ mekr ü ḥīlesinden āgāh olmayup (22) ʿāḳıbet helāk oldı [*zūr* ḳuvvet maʿnāsınadur]

Çün derāyed dertek-i deryā büved

çünki ḫāki ḫuşk ẓann itdügi yere gele görür ki deryā dibindedür [*tek* kāf-ı ʿArabī ile bunda ḳaʿr maʿnāsınadur]

Dīde-yi (23) **Firʿavn key bīnā büved**

Firʿavn'uñ çeşmi nefsüñ daḳāyıḳını ḳaçan görici olur

Dīde bīnā ezliḳā-yı Ḥaḳ şeved

çeşm Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ liḳā vü cemālinden başīr (24) ü bīnā olur

Ḥaḳ kücā hem-rāz her aḥmaḳ şeved

Ḥażret-i Ḥaḳ her aḥmaḳuñ ḳanda hem-rāzı ve ḳarīni olur

Ḳand bīned ḫod şeved zehr-i ḳatūl

aḥmaḳ nefsüñ (25) ẓāhirde olan işi ḳanda görür ol ḫod āʿḳıbet zehr-i ḳıtāl olur

Rāh bīned ḫod büved ān bāng-ı ġūl

yola naẓar ve ḥaḳīḳatde yol (26) ẓann eyler ol ḫod ʿāḳıbet ġūl āvāzı olur yaʿnī aḥmaḳ nefsüñ ṣūret-i ṣalāḥ ve ṭarīḳ-i felāḥda mestūr olan mühlikātı görmeyüp ʿāḳıbet (27) helāk olur dünyāda her şey'üñ ġavr u ḥaḳīḳatine irişmek ziyāde müşkil olduġından ötüri Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (28) Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine bu vechile duʿā eyledi

"Allhümme erine'l-ḥaḳḳa ḥaḳḳan verzuḳnā ittibāʿahū ve erine'l-bāṭıle bātılen verzuḳnā ictinābehū"[1232]

(29) Ḥażret-i Mevlānā bu kelimāt-ı daḳāyıḳ ve āṣār-ı ḥaḳāyıḳ şiʿārı emṣile-yi ʿacībe ve temṣīlāt-ı ġarībe ile beyān eyledi tā ki müstemiʿ mehmāemken (30) esrār-ı İlāhiyyeye muṭṭaliʿ olup cehl ü ḥamāḳat üzere ızrārdan iḥtirāz idüp ḳażā vü ḳaderüñ āṣārını ve cemīʿ-i aḥvāl ü umūrı Ḥażret-i (31) Ḫudā'ya ḥavāle ide ve Ḥażret-i Mevlānā dehrīnüñ meẕhebini

[1232] Allah'ım bize hakkı hak göster ve ona tâbî ettir ve bize batılı batıl göster ve batıldan bizi çekindir.

redd itmek içün evvelā ehl-i rūzgāruñ ʿādeti üzere baʿż-ı umūrı mecāz-ı (32) ʿaḳlī ṭarīḳi üzere felege isnād eyler ve dir

Ey felek derfitne-yi āḫir zamān

[N134a] ey felek āḫir zamān fitnesinde

Tīz mī gerdī bedih āḫir zamān

tīz dönersin āḫir zamān vir yaʿnī mühlet ü emān vir *beyt*

Ḫᵛāhem şüden bekūy-i muġān-āsitīn-feşān

[H130a] (1) *Z'īn fitnehā ki dāmen-i āḫir-zamān girift*[1233]

[*bedih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür iki *āḫir zamān* ḫūb vāḳıʿ olmışdur ki āḫir-i s̱ānī temennī içündür]

Ḫançer-i tīzī tu ender ḳaşd-ı mā

bizüm ḳaṣdımuza sen keskin ḫançersin

Nīş-i zehr-ālūde-yi derfaṣd-ı mā

(2) bizüm faṣdımuzda zehr bulaşmış nīşsin yaʿnī ey felek bizüm helākimüze saʿy eylersin *nīş* nīşterdür ki anuñıla ḳan alınur *faṣd* ḳan almaḳdur [*nīşüñi zehre bulaşdurmışsın bizüm faṣdımuzda* bu vech üzere *nīşrā bezehr ālūdeī* taḳdīrindedür hem bu vech üzere *nīş* mużāf degüldür eger bu iʿtibār mümkindür lākin maḥalle mülāyim ü münāsib degüldür]

(3) **Ey felek ezraḥm-i Ḫaḳ āmūz raḥm**

ey felek Ḫażret-i Ḫaḳḳ'uñ raḥm u raḥmetinden raḥm ü merḥamet ögren

Berdil-i mūrān mezen çün mār-ı zaḫm

(4) mūrlaruñ göñli üzere mār gibi zaḫm urma *mūr* ḳarınca ve *mār* ılandur maḳṣūd żaʿīfleri cevr ü cefā ile pāy-māl eyleme dimekdür

(5) **Ḫaḳḳ-ı ān ki çerḫa-yı çerḫ-i turā**

ol Allāh ḥaḳḳıçün ki senüñ çerḫüñ çerḫasını yaʿnī çerḫaya müşābih çerḫüñi

Kerd gerdān berfirāz-ı īn serā

(6) bu serāyuñ üstinde dönici eyledi *çerḫa* çıḳrıḳ maʿnāsınadur *īn serā*dan maḳṣūd bu ʿālemdür

---

[1233] Yen öptüren pîrin köyünde olmak isterim. Bu fitnelerden âhir zaman eteğini çekti.

Ki diger gūn gerdi vü raḥmet künī

(7) ki bir ġayrı vechile dönesin ve merḥamet eyleyesin

Pīş-ezān ki bīḫ-i mārā ber künī

andan evvel ki bizüm kökimüzi ḳazasın yaʿnī bizi helāk (8) itmezden evvel bize teraḥḥum eyle **[M$_2$150a]** bu sözler dehrīnüñ meẕhebi üzeredür ḥāṣā ki Ḥażret-i Mevlānā'nuñ iʿtiḳād u iltifātı bu olla belki böyledür

(9) *"Yā muḳallibe'l-ḳulūbi ve'l-aḥvāli ḥavvelü'l-ḥālenā ilāaḥseni'l-ḥāli ḳable'l-ḥulūlü'l-ācāl"*[1234]

Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ felek içün bu beyti ḫūb dimişdür *beyt*

(10) *Çerḫ berhem zenem ezʿaks-i murādem kerded*

Men ne ānem ki zebūnī keşem ezçerḫ-i felek [1235]

ṣāḥib-dil felekden bir nesne ṭaleb eylemez zīrā felek (11) daḫı Ḥażret-i Bārī'nüñ ḥükmi çevgānından güy gibi gerdān u ser-gerdāndur niteki Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ buña işāret eyler *beyt*

(12) *Güftem ezgūy-ı felek ṣūret-i ḥālī pürsem*

Güft ān mīkeşem enderḫam-ı çevgān ki mepürs [1236]

[*bīḫ* kök maʿnāsınadur]

Ḥaḳḳ-ı ān ki dāyegī kerdī nüḫüst

anuñ ḥaḳḳı ki (13) evvel terbiye ve dāyelük eyledüñ [*dāyegī*de *yā* maṣdar içündür]

Tā nihāl-i mā ziāb u ḫāk rüst

tā ki bizüm vücūd u ẕātımuza nihāli āb u ḫākden bitdi ve neşv ü nemā buldı (14) dehrī böyle dir ammā muvaḥḥid böyle dir ey Ḫudā-yı Ḥālıḳ u Rāzıḳ çünki evvel kemāl-i luṭfuñdan bizi ḫalḳ idüp terbiyet eyledüñ şimdi daḫı yine (15) luṭf u iḥsān ile eflāki ābāya ve ʿanāṣır-ı erbaʿayı ümmühāta ve ḥayvānāt u nebātāt u cemādātı mevālīd-i ṣelāṣeye teşbīh eyler feleki dāyeye (16) teşbīh eyler mürebbī olduġı iʿtibārıladur *nihāl* fidān maʿnāsınadur *rüst rā*nuñ żammesiyile fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür

---

[1234] Ey kalpleri ve halleri çeviren halimizi ecelimiz gelmeden önce en güzel hale çevir.

[1235] Felek beni keşemkeşe sürükledi ve muradımın aksini yaptı. Ben öyle biri değilim ki feleğin çarkından acizlik çekeyim.

[1236] Dedim ki feleğin gûyuna (topuna) durumu sorayım. Çevganın kıvrımından ne çektiğimi bana sorma dedi.

Ḥaḳḳ-ı ān şeh (17) **ki turā ṣāf āferīd**

ol pādşāh ḥaḳḳıçün ki seni ṣāf ḫalḳ eyledi bir vechile ki māverāñda vāḳıʿ olanı āşkāre eylersin

Kerd çendān (18) **meşʿale dertū pedīd**

sende ol ḳadar meşʿale peydā eyledi yaʿnī

"Ve leḳad zeyyinne'ṣ-semā'e'd-dünyā bimeṣābīḥa"[1237]

ḥasebince seni vāfir gögile (19) müzeyyen ü rūşen eyledi

Ān çünān maʿmūr u bāḳī dāştet

Ḥażret-i Ḥaḳ seni ancılayın maʿmūr u bāḳī ṭutdı

Tā ki dehrī ezezel pendāştet

(20) tā ki dehrī seni ezelden ṣandı yaʿnī ḳadīm ẓann idüp

"Ve mā yühliknā ille'd-dehru"[1238]

didi

Şükri dānistīm āġāz-ı turā

Ḫudā'ya şükr (21) olsun ki senüñ āġāz u ibtidāñı bildük yaʿnī sen ḥādiṯ idügüñ bize maʿlūm oldı dehrī gibi saña ḳadīm dimezüz [*āġāz* ibtidā maʿnāsınadur]

Enbiyā güftend ān (22) **rāz-ı turā**

senüñ ol rāzuñı enbiyā didiler senüñ aḥvālüñ bize ẓāhir oldı

Ādemī dāned ki ḫāne ḥādiṯest

ādemī bilür ki ḫāne ḥādiṯdür

(23) **ʿAnkebūtī ne ki dervey ʿābiṯest**

şol ʿankebūt bilmez ki ol ḫānede bāzī idicidür yaʿnī dehrī ki feleki ḳadīm ẓann eyler ʿaceb degüldür (24) zīrā ki ʿankebūt ḫānede bāzī ve ḥareket idici ve ḳā'im olıcıdur bilmez ki ḫāne ḳadīm yā ḥādiṯ midür *ʿābiṯ ʿabeṯ*den luʿb u bāzī idici maʿnāsınadur (25) ḳarışmaḳ maʿnāsına daḫı gelür *nedāned ʿankebūtī* taḳdīrindedür [*ḥādiṯ* ve *ʿābiṯ* ism-i fāʿildür]

[1237] Andolsun ki biz, (dünyaya) en yakın olan göğü kandillerle donattık. Mülk/5.

[1238] Bizi ancak zaman helâk eder. Câsiye/24.

Peşşe key dāned ki īn bāġ ezkeyest

sivri siñek ne bilür ki bu bāġ ḳaçandandur (26) yaʿnī peşşe bilmez ki zamāndan peydā olmışdur [*key* ḳaçan maʿnāsınadur]

K'ū bahārān zād u mergeş derdeyest

zīrā ol peşşe bahārda ṭoġdı ve anuñ mevt ü (27) helāki ḳışdadur yaʿnī peşşe bāġuñ ḥaḳīḳat-i ḥālini bilmedügi gibi ādemī ki şimdi ḥādiṯ olmışdur ve biraz zamāndan ṣoñra olısardur (28) eflākuñ ḥudūṯını ne bilür pes aña ḳadīm dimek cehālet ü sefāhetindendür *bahārān* ve *bahār* müfreddür *peşşe* sivri siñek *dey* ḳış

(29) **Kirm k'ender çūb zāyed süst-ḥāl**

kirm ki çūb u dıraḫtda żaʿīf ve mecālsiz ṭoġar yaʿnī anda peydā vü ḥāṣıl olur

Key bedāned (30) **çūbrā vaḳt-i Nihāl**

çūb ve dıraḫtuñ nihāl vaḳtini ḳaçan bilür yaʿnī bilmez zīrā kirmüñ vücūd u ẓuhūrı dıraḫt ve çūbdan ṣoñradur *kirm* (31) kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyile ḳurd maʿnāsınadur ki dıraḫtlarda ve ġayrı yerlerde olur

Ver bedāned kirm ezmāhiyyeteş

faraẓā eger kirm ol (32) nihāl ü dıraḫtuñ māhiyyet ü ḥaḳīḳatinden bile [*māhiyyet* ḥaḳīḳat maʿnāsınadur]

ʿAḳl bāşed kirm bāşed ṣūreteş

ol **[N134a]** kirm ḥaḳīḳatde ʿaḳldur anuñ ṣūreti kirmdür (33) yaʿnī kirm ṣūretinde ʿaḳldur pes şol kimse ki aḥvāl ü ibtidā-yı eflāki ḥaḳīḳati ile bile ol kimse maẓhar-ı ʿilm-i İlāhī'dür egerçi ṣūret-i **[H130b]** (1) beşerdedür

ʿAḳl-ı ḫodrā mīnümāyed renghā

ʿaḳl-ı ḫodrāy egerçi rengler gösterür [*ʿaḳl kendüsine* maʿnāsı maḥalle mülāyim degüldür]

Çün perī dūrest ezān fersenghā

ammā perī gibi o renglerden (2) fersaḫlar ırāḳdur yaʿnī egerçi her ʿaḳl kendüsini **[$M_2$150b]** ziyāde derrāk ve ṣāḥib-fehm ve bülend-pervāz ẓann eyler lākin ol ḥāletden niçe mertebede dūr (3) u baʿīddür perī insāndan dūr u baʿīd olduġı gibi bu hem mümkindür ḫod-rāy-ı ʿaḳl perī gibi rengler ve bülend-pervāzluklar gösterür lākin andan (4) niçe fersaḫ dūrdur

Ez melek bālāst çi cāy-ı perī

ʿaḳl melekden bālā vü bülenddür ne perīnüñ yeridür yaʿnī perī ʿaḳl ḳatında per açup pervāz (5) itmege ḳādir degüldür zīrā ʿaḳl firişteden daḫı bülend-pervāzdur

Tū meges-perrī bepestī mīperī

sen meges ḳanadlusun ki alçaḳluġa uçarsın yaʿnī (6) sen ṭālib-i dünyā olduġuñdan ötüri ʿaḳluñ ʿālem-i İlāhī cānibine pervāz itmege ḳādir degüldür ʿaḳl iki ḳısmdur ʿaḳl-ı maʿād ve ʿaḳl-ı maʿāşdur (7) ʿaḳl-ı maʿāş umūr-ı dünyānuñ tedbīr ü tedārükinde olan ʿaḳldur ki āḫiret ve Ḫudāyī aḥvālden ġāfil ü fāriġdür bu sebebden ḳıyāmetde (8) kāfirler diseler gerekdür niteki bu āyet-i kerīme anı beyān eyler

"Ve ḳālū lev künnā nesmaʿu ev naʿḳilü mā künnā fīaṣḥābi's-saʿīri"[1239]

ʿaḳl-ı maʿād oldur ki aḥvāl-i (9) āḫiret tedārükinde ġāfil ü fāriġ degüldür belki rūz u şeb ol fikr üzeredür egerçi ʿaḳl-ı maʿāşı daḫı yerindedür evliyāʾullāhdan bir ṭāʾife vardur ki (10) hemān ʿaḳl-ı maʿādda ḳalmışlardur ʿaḳl-ı maʿāşdan behreleri yoḳdur bir ṭāʾife daḫı vardur ki ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile istiġrāḳ ʿālemine vuṣūl (11) bulup ʿaḳl-ı maʿāddan tamām dūr olmışlardur *meges-per* olmaḳdan maḳṣūd dünyā-perest olup fānīyi bāḳī üzere iḫtiyār eylemesidür [*mıṣrāʿ-ı ṣānī*de olan *mīperī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Gerçi ʿaḳlet (12) **sūy-ı bālā mīpered**

egerçi senüñ ʿaḳluñ ʿālem-i ʿulvī cānibine pervāz eyler yaʿnī ʿaḳluñ ʿālem-i İlāhī ṭarafına meyl ü raġbet idüp ol cānibe pervāz (13) itmege ḳaṣd eyler

Mürġ-i taḳlīdet bepestī mīçered

ammā senüñ taḳlīdüñ mürġi alçaḳluḳda otlar yaʿnī taḳlīd saña ʿālem-i İlāhī ṭarafına per itmege māniʿ (14) olur pes mādām ki taḳlīddden ḫalāṣ olup taḥḳīḳ mertebesine vuṣūl bulmayasın ʿālem-i melekūt cānibine ṭayerān itmege ḳādir olmazsın zīrā (15) taḳlīd māniʿ-i ḳavīdür

[1239] Ve şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık! diye ilâve ederler. Mülk/10.

ʿİlm-i taḳlīdī vebāl-i cān-ı māst

ʿilm-i taḳlīdī bizüm cānımuzuñ vebāl ü noḳṣānıdur zīrā sermāye-yi ʿömri żāyiʿ idüp (16) āḫiret ʿaẕābına giriftār olmaġa sebeb olur pes ʿaḳl u ʿilm-i taḳlīdī vāsıṭa-yı ḳurb ve rıżā-yı Raḥmānī olmaz belki vesīle-yi buʿd u ḫüsrān (17) olur

ʿĀriyest ü mā nişeste k'ān-ı māst

ʿilm-i taḳlīdī ʿāriyetdür ve biz oturmışuz ki bizüm ān u mülkimüzdür yaʿnī ʿāriyet idüginden (18) ġāfil olup anı kendümüze maḫṣūṣ ve hergiz cüdā olmaz ẓann eylerüz ḥālā ki ʿāriyetdür *ʿilm-i taḳlīdī*den maḳṣūd şol ilmdür ki anuñ nefʿi (19) hemān cismānī ola umūr-ı dünyeviyye gibi *ʿilm-i taḥḳīḳī*den murād şol ilmdür ki anuñ nefʿi rūḥānī ola aḥvāl-i āḫiret gibi bu vechile olan ʿilm baʿż-ı ḫuṣūṣda (20) cismānī olurısa yine rūḥānī ḥükmindedür [*k'ān-ı māst ki ān-ı māst* taḳdīrindedür]

Z'īn ḫıred cāhil hemī bāyed şüden

bu ʿaḳldan cāhil olmaḳ gerek yaʿnī ʿaḳl-ı maʿāş ve ʿilm-i taḳlīdi (21) tamām terk itmek gerek

Dest derdīvānegī bāyed zeden

dīvānelüge el urmaḳ gerek yaʿnī cünūn semtine sālik olup dīvāne şekl olmaḳ gerek (22) tā ki ḫalḳdan ḫalāṣ müyesser olup ḥużūr-ı ḳalb ü ṣafā-yı ḫāṭır yüz göstere

ʿAḳl eger dāned ki dil derbend-i zülfeş çün ḫoşest

(23) *ʿĀḳılān dīvāne kerdend ezpey-i zincīr-i mā* [1240]

Her çi bīnī sūd-ı ḫod z'ān mīgirīz

her nesneyi ki kendüñe sūd u fā'ide göresin andan ḳaç yaʿnī (24) menāfiʿ-i dünyeviyyenüñ cemʿisinden firār u iʿrāż eyle *şiʿr*

Ziyādetü'l-mer'i fīdünyāhū noḳṣānün

Ve ribḥu ġayrı maḥżu'l-ḫayru ḫüsrānün [1241]

[*mīgirīz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[1240] Âkıl eğer gönlün, onun zülfünün bendinde hoş olduğunu bilirse akıllıları bizim zincirimizin ardından divane yapar.

[1241] Kişinin dünyalıkta ziyedeleşmesi, noksanlaşmasıdır. Hayr-ı mahzdan başka şeydeki kâr, zarardır.

24 *Ziyādetü'l-mer'i fī-dünyāhū noḳṣānün*

Ve ribḥu ġayrı maḥżu'l-ḫayru ḫüsrānün M_2-

(25) **Zehr nūş u āb-ı ḥayvānrā berīz**

zehr iç ve āb-ı ḥayātı dök yaʿnī ṭāʿat ü riyażet cefāsını çek ve dünyānuñ ẕevḳ u ṣafāsından iḥtirāz (26) eyle zīrā bu zehr sebeb-i ḥayāt-ı bāḳīdür ve bu āb-ı ḥayvān sebeb-i memāt-ı ebedīdür [*nūş* ve *berīz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Her ki bis'tāyed turā düşnām dih

her kim ki seni medḥ ide (27) sen aña düşnām vir yaʿnī her kim ki seni yüzüñe ḳarşu medḥ ide anuñ medḥine maġrūr olup mesrūr u ḫandān olma belki bīḥużūr u müte'ellim (28) olup aña sög tā ki medḥ ü sitāyiş seni dergāh-ı İlāhī'den dūr u cüdā eylemeye

Sūd u ser-māye bemüflis vām dih

sūd u ser-māyeñi müflise (29) ḳarż vir yaʿnī cān udilden cemīʿ-i māluñı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ yolına fuḳarāya beẕl eyle tā viṣāl-i İlāhī'den behredār olup

"Ḥubbü'd-dünyā re'sün küllü (30) *ḫaṭī'atün"*[1242]

varṭasından necāt u ḫalāṣ bulup

"El-müflisü fīemānillāh"[1243]

mertebesine vuṣūl bulasın [*vām* ḳarż maʿnāsınadur *dih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[M$_2$151a][N135a] Eyminī büg'ẕār u cāy-ı ḫavf bāş

(31) eyminlügi ḳo ve ḫavf yeri ol yaʿnī emni terk idüp her nefesde Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫavf idici ol zīrā dünyāda ḫavf emnden maḳbūlrekdür (32) pes mādāmki kişi ḥayāt-ı fānīden ḫalāṣ bulmaya ḫavf anuñ āḫiretde emn üzere olmasına sebeb idügine şekk ü reyb yoḳdur

(33) **Büg'ẕer eznāmūs u rüsvā bāş u fāş**

ʿırż u nāmūsdan geç ve āşkāre rüsvāy ol zīrā şöhret ü ḳadr ü iʿtibār māniʿ-i ḳurb-ı İlāhī'dür niteki **[H131a]** (1) *"Eş-şöhretü āfetün"*[1244] sırrı beyān eyler

Āzmūdem ʿaḳl-ı dūr-endīşrā

dūr-endīş ʿaḳlı ṣınadum yaʿnī ṭūl-i emele giriftār olmış ʿaḳl-ı maʿāşumı (2) tecrübe eyledüm hīç bir ḫuṣūṣda işābet üzere olmadı belki uḫrevī umūrda her dem küllī ziyāndan ḫālī degüldür [*dūr-endīş* vaṣf-ı terkībīdür]

[1242] Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.
[1243] Müflis, Allah'ın korumasındadır.
[1244] Şöhret âfettir.

Baʿd ezîn dîvâne (3) **sâzem ḫᵛîşrâ**

şimden şoñra kendümi dîvâne düzerüm yaʿnî tedbîr ü ṣavâb oldur ki tesettür ṭarîḳi ile cünûn ṭarîḳini iḫtiyâr idüp (4) ḫalḳuñ medḥ ü iltifâtından bi'l-külliyye ḫalâṣ olup riyâ ve ʿucb u nifâḳdan selâmet ü ʿâsûdelük gûşesinde fâriġü'l-bâl (5) oturam *mıṣrâʿ*

ʿĀḳılân dânend ki Mecnûn ʿâḳılest [1245]

zîrâ cünûn sebeb-i kemâl-i îmândur niteki bu ḥadîṯ-i şerîfden ẓâhirdür

"Lâ (6)*yükâmelü îmânü eḥadiküm ḥattâ yeḳûle'n-nâsü innehû mecnûnün"* [1246]

ġazel-i Ḥâfıẓ

Ey ki dâ'im beḫᵛîş maġrûrî
Çün turâ ʿışḳ nîst maʿẕûrî
(7) *Gird dîvânegân-ı ʿışḳ mekerd*
Ki beʿaḳl-ı ʿaḳıle-meşhûrî
Mesti-yi ʿaşk nîst derser-i tu
Rev ki tu mest-i âb-ı engûrî
Rûy-ı zerdest ü (8) *âh-ı derd-âlûde*
ʿĀşıḳânrâ güvâh-ı rencûrî
Büg'ẕer ân nâm ü neng-i ḫod Ḥâfıẓ
Sâġar-ı mey ṭaleb ki maḫmûrî [1247]

[1245] Âkıllılar Mecnûn'un akıllı olduğunu bilir.

[1246] İnsanlar sizden birinize "Bu kesin mecnundur" demedikçe kamil imana eremezsiniz. (Keşfü'l-Hafâ, C.1, s.186)

6-7-8 *ġazel-i Ḥâfıẓ*
Ey ki dâ'im beḫᵛîş maġrûdî
Çün turâ ʿışḳ nîst maʿẕûrî
Gird dîvânegân-ı ʿışḳ mekerd
Ki beʿaḳl-i ʿaḳıle-yi meşhûrî
Mestî-yi ʿaşk nîst derser-i tu
Rev ki tu mest-i âb-ı engûrî
Rûy-ı zerdest ü âh-ı derd-âlûde
ʿĀşıḳânrâ güvâh-ı rencûrî
Büg'ẕer ân nâm ü neng-i ḫod Ḥâfıẓ
Sâġar-ı mey ṭaleb ki maḫmûrî M_2-

[1247] Ey daima kendisini beğenen gururlu kişi! Sen de aşk yoksa özürlüsün. Aşk delilerinin etrafında dolaşıp durma. Sen şerefli bir akılla şöhret bulmuş kişisin.Sen de aşk sarhoşluğu yok, şarap sarhoşluğu var. Âşıkların

ʿÖẕr kerd-i Delḳak bāSeyyid-i (9) ***Ecel ki çirā fāḥişerā nikāḥ kerd***

Seyyid-i Ecel'e Delḳak'uñ iʿtiẕār eylemesi beyānındadur ki fāḥişeye niçün nikāḥ eyledi yaʿnī Seyyid-i Ecel ki Delḳak'uñ (10) böyle itdüginden ötüri iʿtirāż eylemiş idi Delḳak aña ne vechile cevāb virdügini beyān eyler

Güft bāDelḳak şebī Seyyid ecel

bir gice (11) ulurek Seyyid Delḳak'a eyitdi *Seyyid ecel*'den murād Termed melikidür ki Delḳak anuñ nedīmidür [*ecel* ulurek maʿnāsınadur]

Ḳaḥbeīrā ḫ^{v}āstī tū ezʿacel

ʿacelden bir ḳaḥbeyi (12) nikāḥ idüp alduñ yaʿnī bu ḫuṣūṣda niçün ʿacele eyledüñ teʾennī vü teʾemmül idüp bir mestūre ṭaleb eylemedüñ [*ʿacel* ʿacele maʿnāsınadur]

Bāmen īnrā bāz mī bāyest (13) **güft**

baña bunı āşkāre dimeñ gerek idi yaʿnī bu ḫuṣūṣda benümile meşveret eylemek gerek idüñ

Tā yekī mestūre kerdīmīt cüft

(14) tā saña bir mestūreyi cüft ideyidük yaʿnī saña cüft olmaḳdan ötüri bir mestūre bulurduḳ Fārisī'de müẕekker ü müʾenneṯ berāber olduġıçün (15) Fārisī terkībe żamm olınan ʿArabī lafẓ daḫı ol üslūb üzere istiʿmāl olınur bu beytde vāḳıʿ olan mestūr gibi

Güft ne mestūr-ı şāliḥ (16) **ḫ^{v}āstem**

Delḳak Seyyid-i Ecel'e cevāb virüp eyitdi bundan evvel iki üç defʿa mestūre degül belki ṣāliḥa ʿavret aldum

Ḳaḥbe geştend ü (17) **ziġam ten kāstem**

cemīʿan ḳaḥbe oldılar ve bu ḫuṣūṣ içün tenüm ġamdan eksildi yaʿnī ġamdan żaʿīf ü lāġar oldum *tenem kāset* taḳdīrinde (18) olmaḳ ziyāde rūşendür ve cāʾizdür *tenrā kāstem* taḳdīrinde olup tenümi eksiltdüm ve arıḳlatdum maʿnāsına ola

Ḫʸāstem īn ḳaḥberā (19) **bīmaʿrifet**

bu ḳahbeyi meşveret ü maʿrifetsiz ʿaḳd-i nikāḥıla aldum

---

hastalık alâmeti sapsarı bir yüzle dertli dertli âh ediştir. Hâfız, addan sandan geç, şarap kadehini iste, çünkü sen mahmursun.

12-13 **Bāmen īnrā bāz mī bāyest güft**

baña bunı āşkāre dimeñ gerek idi yaʿnī bu ḫuṣūṣda benümile meşveret eylemek gerek idüñ N-

14 müẕekker ü müʾenneṯ HM_2: teẕkīr ü teʾnīṯ N

Tā bibīnem çün şeved īn ʿāḳıbet

tā göreyüm bu ḳaḥbe ʿāḳıbet nice olur (20) Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan maḳṣūd olan söz cānibine rücūʿ eyledi

ʿAḳlrā men āzmūdem hem besī

ʿaḳl-ı maʿāşumı ben daḫı ziyāde (21) çoḳ şınadum yaʿnī Delḳak şāliḥa ʿavret ṭalebinde işābet itmeyüp ḳaḥbeyi ḳabūl itdügi gibi ben daḫı ʿaḳl-ı maʿāşumı çoḳ imtiḥān eyledüm (22) hergiz anuñ bir kār u tedbīri rāst olup andan uḫrevī bir nefʿ ẓāhir olmadı

Z'īn sepes cüyem cününrā maġresī

şimdiden şoñra (23) cünün içün bir tedārük ve neşv ü nemā isterüm yaʿnī cünün ṭarīḳini iḫtiyār idüp dīvāne-şekl olurum tā ʿavāmuñ muṣāḥabetinüñ żararından (24) ḫalāṣ bulam [*bundan şoñra cününa bir tedārük ve neşv ü nemā isterüm* bu hem maʿnādur *cünün* dīvānelük maʿnāsınadur] *beyt*

Z'ān bīşter ki ʿaḳl şeved reh-nümün merā

ʿIşḳ-ı tu reh-nümūd bekūy-ı cünün merā [1248]

Behīlet dersüḫan āverden-i (25) ***sā'il ān büzürgrā ki ḫodrā dīvāne sāḫte būd***

bir suʾāl idici ol uluyu ḥīle ve ẓarāfetile söze getürmesi beyānındadur ki ol (26) ulu kendüsini dīvāne düzmiş idi yaʿnī kendüsini dīvāne-şekl eylemiş idi ḳażā ve ḥukūmetden necāt bulmaḳ içün niteki Ebū Ḥanīfe (27) ḥażreti ḳażāyı ḳabūl itmeyüp zindānda ḥabs ü helāki iḫtiyār eyledi *beyt*

Bū Ḥanīfe ḳażā nekerd ü bemürd

Tū bemīrī eger ḳażā nekünī [1249]

[$M_2$151b] (28) **Ān yekī mīgüft ḫ^{v}āhem ʿāḳilī**

ol bir kimse eyitdi bir ʿāḳil isterüm

---

24 *beyt*

Z'ān bīşter ki ʿaḳl şeved reh-nümün merā

ʿIşḳ-ı tu reh-nümūd bekūy-ı cünün merā M_2-

[1248] Akl her şeyden fazla bana yol göstericidir. Senin aşkın cünûn köyünün yolunu bana gösterendir.

[1249] Ebû-Hanife kaza yapmadı ve öldü. Sen ise kaza yapmazsan ölürsün.

Meşveret ārem bedū dermüşkilī

bir müşkilde aña meşveret getürem (29) yaʿnī bir müşkil maṣlaḥatdan ötüri anuñıla müşāvere idem

Ān yekī güfteş ki enderşehr-i mā

ol bir kimse eyitdi ki bizüm şehrimüzde

(30) **Nīst ʿāḳil cüz ki ān mecnūn nümā**

ʿāḳil yoḳdur ki ol mecnūn göriciden ġayrı yaʿnī kendüsini dīvāne gösterici kimseden ġayrı

[N135b] (31) **Ber neyī geşte süvāre nek fülān**

bir ḳamış üzere süvār olmış işte fülān niteki ṣıbyān u mecānīnüñ ʿādetidür ki at diyü bir ḳamış (32) üzere binerler [*nek īnek*den muḫaffefdür]

Mīdevāned dermiyān-ı kūdekān

meydānda eṭfālüñ arasında yildürür

Ṣāḥib-i reʾyest ü āteş-pāreī

egerçi ẓāhirde (33) mecnūndur lākin maʿnāda ṣāḥib-i reʾy ve ziyāde tīz-fehm bir kimsedür

Āsmān-ḳadrest ü aḫter-bāreī

āsmān-ḳadrdür ve bir aḫter-pāredür **[H131b]** (1) yaʿnī mertebe vü pāyesi ʿālī vü refīʿdür *bāre* bā-yı ʿArabī ile bunda bārū ve eyü at maʿnāsına mümkindür ki murād anı bülend-ḳadr ü ʿālī-maḳāmluġıla (2) medḥdür

Ferr-i ū Kerrūbiyānrā cān şüdest

anuñ revnaḳ u nūrāniyyeti Kerrūbīlere ḥayāt u cān olmışdur yaʿnī melāʾike-yi muḳarribīn daḫı (3) anuñ ʿilm ü maʿrifeti nūrından müstefīd olurlar *Kerrūbiyān* melāʾike-yi muḳarribīnden bir ṣınıfdur [*şüdest* aṣlında *şüdeest*dür]

Ū derīn dīvānegī pinhān şüdest

(4) lākin o kimse bu dīvānelükde pinhān u mestūr olmşdur

beyt

ʿAceb ezluṭf-ı tu ey gül ki nişīnī bāḫār

Ẓāhirā maṣlaḥat-ı vaḳt-i (5) *derīn mībīnī* [1250]

Līk her dīvānerā cān neş'merī

lākin her dīvāneyi cān ṣaymayaşın ve maḳbūl-i Ḥażret-i Ḫudā eylemeyesin

Ser menih (6) **gūsālerā çün Sāmirī**

Sāmirī gibi gūsāleye baş ḳoma yaʿnī Sāmirī Benī-İsrā'il'i firīfte itmek içün altundan gūsāle peydā (7) itmege tenezzül idüp dīn ü īmānını yile virüp ḫasire'd-dünyā ve'l-ʿāḫirati olduġı gibi sen daḫı her dīvāneyi maḳbūl ve ḫāṣ-ı dergāh-ı (8) ʿālī ẓann idüp anuñ ḫuṣūṣında ʿömrüñi żāyiʿ eyleme

Çün veliyyī āşkārā bātu güft

çünki bir velī saña āşkārā

Ṣad hezārān ġayb u (9) **esrār-ı nühüft**

niçe yüz biñ ġayb ve mestūr u ḫafī esrār didi

Mer turā ān fehm ü ān dāniş nebūd

saña ol fehm ve ol dāniş yoḳ idi bu hem vechdür ki senüñ ol fehmüñ ve ol dānişüñ yoḳ idi

(10) **Vā nedānistī tu sergīnrā ziʿūd**

sen ʿūddan sergīni bilmez idün ve biri birinden temyīz eylemezidüñ yaʿnī velī esrār u ġaybdan ḫaber (11) virüp kendüsini saña bildürmesin anı bilmege ḳādir olmazduñ *ʿūd*dan murād veliyy-i ʿāḳildür ki cünūn perdesi ile kendüsüni (12) mestūr u pinhān eylemişdür *sergīn*den maḳṣūd mecnūn-ı cāhildür ki ḳurb-ı İlāhī'den bībehredür [*sergīn* necis maʿnāsınadur]

4-5 *ʿAceb ezluṭf-ı tu ey gül ki nişīnī bāḫār*
Ẓāhirā maṣlaḥat-ı vaḳt-i derīn mībīnī M_2-

[1250] Ey gül! Senin lutfuna şaşılır. Çünkü dikenle oturuyorsun ama görünürde bu vaktin maslahatını gözetiyorsun.

8 ʿālī HM_2: İlāhī N

9 bu hem vechdür ki senüñ ol fehmüñ ve ol dānişüñ yoḳ idi H-

Ezcünūn ḫodrā velī çün perde (13) **sāḫt**

cünūndan çünki velī kendüsine perde vü ḥicāb düzdi yaʿnī kendüsini dīvāne-şekl gösterdi [*sāḫt* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Mer verā ey kūr key (14) **ḫᵛāhī-şināḫt**

ey kūr anı ḳaçan añlısarsın ve ḳaçan añlasañ gerek cemīʿ-imaḥalde *ḫᵛāhī-şināḫt* terkībinüñ istiʿmāli böyledür

Ger turā (15) **bāzest ān dīde-yaḳīn**

eger senüñ ol yaḳīn çeşmüñ açıḳ ise yaʿnī dōstān-ı Ḫudā'nuñ müşāhedesine lāyıḳ çeşm ʿināyet-i İlāhī ile (16) saña müyesser oldı ise

Zīr-i her sengī yekī serheng bīn

her bir sengüñ altında serheng gör yaʿnī dīde-yi yaḳīn saña meftūḥ olurısa (17) cemīʿ-i evliyā-yı Ḫudā'yı müşāhede itmege ḳādir olursun pes ʿāḳıla lāzımdur ki herkese ḥakāretile naẓar eylemeye zīrā

"Evliyāʾi taḥte ḳıbābī (18) *lāyaʿrifehüm ġayrī"*[1251]

ḥasebince evliyāʾullāh ziyāde mestūrdur niçe ḫᵛār u ḥaḳīr kimse vardur ki ḫāṣ u maḳbūl-i dergāh-ı İlāhī'dür bu vech hem cāʾizdür ol yaḳīn çeşm saña eger mekşūf ise

(19) *Kesīrā ki nezdīk-i ẓannet bed ūst*

Çi dānī ki ṣāḥib-velāyet ḫod ūst [1252]

Pīş-i ān çeşmī ki bāz u reh-berāst

ol bir (20) çeşmüñ ḳatında ki mekşūf u delīldür

Her kelīmīrā gilīmī derberest

herbir kelīmullāhuñ öñinde bir gilīm vardur yaʿnī köhne libās giymek (21) evliyāʾullāhuñ ʿādetidür zīrā anlaruñ iltifāt u iʿtibārı sīretedür ṣūrete degüldür *beyt*

[1251] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

18 bu vech hem cāʾizdür ol yaḳīn çeşm saña eger mekşūf ise HN-

19 *Kesīrā ki nezdīk-i ẓannet bed ost*

Çi dānī ki ṣāḥib-velāyet ḫod ostt M_2-

[1252] Kimi, senin zannına göre kötüdür. Ne bilirsin ki velayet sahibi bizzat odur.

Mebīn ḥaḳīr gedāyān-ı ʿışḳrā k'īn (22) *ḳavm*

Şehān-ı bīkemer ü ḫusrevān-ı bīkülehend[1253]

Her velīrā hem velī şöhre küned

her velīyi yine velī meşhūr eyler [*şöhre* meşhūr maʿnāsınadur]

(23) **Her kirā ū ḫᵛāst bābehre küned**

her kimi ki velī istedi behre ile eyler yaʿnī aña **[M₂152a]** feyż ü ceẓbe irişdürür [*behre* naṣīb maʿnāsınadur]

Kes nedānend ezḫıred (24) **ūrā şināḫt**

kimse velīyi ḫıredden añlamagı bilmez yaʿnī hīç bir ʿāḳil ʿaḳlınuñ ḳuvveti ile velīyi bilmege ḳādir degüldür

Çünki ū mer (25) **ḫᵛīşrā dīvāne sāḫt**

çünki velī ḫalḳdan tesettür içün kendüsini dīvāne düzdi yaʿnī dīvāne şekl oldı *şināḫt* bunda (26) *şināḫten* maʿnāsınadur

Çün bedüzded düzd bīnāyī zikūr

çünki bir bīnā düzd körden bir nesne uğurlaya [bu hem vechdür *çünki bir bīnā düzd körden uġurek* yaʿnī kendüsini körden nihān ide]

Hīç bāyed düzdrā ū (27) **derʿubūr**

kör hīç bīnā düzdi ʿubūr u güẕerde bulur ve o idügin bilür mi

Kūr neş'nāsed ki düzd-i ū ki būd

kūr añlamaz ki anuñ düzdi kim idi (28) yaʿnī kör kenüdüsinden bir nesne uġurlıyan kim idügini bilmez zīrā ki kör ol düzdi görmemişdür

Gerçi ḫod bervey zened düzd-i ʿanūd

(29) egerçi ziyāde ʿinād idicidür düzd kendüsini kör ura yaʿnī anuñıla muḳābele vü mükāleme ide *ʿanūd* mübālaġa ile ism-i fāʿildür zübde-yi kelām budur ki (30) kör düzdi nice temyīz ü teşḫīṣ itmege ḳādir degül ise ehl-i ẓāhir daḫı evliyā-yı Ḫudā'yı bilmege ḳādir degüllerdür pes herkese ḥürmet ü edeb (31) üzere olmaḳ lāzımdur

[1253] Aşk gedalarını hakir görme ki bu kavimde onlar kemersiz padişahlar ve külahsız hüsrevlerdir.

Çün gezed seg kūr-ı [N136a] ṣāḥib-jenderā

köhne ṣāḥibi yaʿnī ḫırḳa-pūş faḳīr köri çünki kelb ışıra [*jende* eski *cāme-yı jende* eski ḳaftan maʿnāsınadur]

Key şināsed (32) **ān seg-i derrenderā**

ol kör kendüsini ışıran yırtıcı kelbi ḳaçan añlar yaʿnī añlamaz zīrā kördür bu hem vechdür kūr ol yırtıcı kelbi ki kendüsini (33) ışırdı ḳaçan añlar vech-i evvel üzere *ān*dan maḳṣūd kördür vechi ṣānī üzere ism-i işāretdür ki müşārun-ileyhisi *seg-i derende*dür

[H132a] (1) ***Ḥamle-kerden-i seg berkūr-ı gedā***

kör gedā üzere kelbüñ ḥamle eylemesi beyānındadur *kūr* mużāf iʿtibār olınurısa maʿnā böyledür gedā (2) kör üzere beyt daḫı mużāfdur

Yek segī derkūy berkūr-ı gedā

bir kelb maḥallede bir gedā kör üzere

Ḥamle mīāverd çün şīr-i veġā

(3) ceng aslanı gibi ḥamle getürdi Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣa münāsebeti ile maʿrifet beyānına şürūʿ eyledi

Seg küned āhenk dervīşān (4) **beḫışm**

seg dervīşlere ġażab ile ḳaṣd eyler [*āheng* ḳaṣd maʿnāsınadur]

Derkeşed meh ḫāk-i dervīşān beçeşm

māh dervīşlerüñ ḫākini sürme gibi çeşmine çeker yaʿnī edānī (5) ve ẓaleme dervīşlerüñ ḳadr ü ʿulüvv-i şānını bilmeyüp cefā vü ihānet eylerler ḥālā ki ehl-i sema bunlara taʿẓīm ü raġbet üzeredür zīrā ḳadrleri (6) felekden ʿalādur *ġazel-i Ḥāfiẓ*

Ravża-yı ḫuld-i berīn ḫalvet-i dervīşānest
Māye-yi muḥteşemī ḫidmet-i dervīşānest
Ān ki zer mīşeved ezpertev-i (7) *ān ḳalb-i siyāh*
Kīmyāyīst ki derṣoḥbet-i dervīşānest
Ān ki pīşeş benehed tāc-ı tekebbür ḫurşīd
Kibriyāyīst ki derḥaşmet-i dervīşānest

6 ġazel-i Ḥafiẓ başlıklı şiirin M_2- nüshasında sadece son beyti yer almaktadır.

(8) *Genc-i ʿuzlet ki ṭılısmāt-ı ʿacā'ib dāred*

Feṭḥ-i ān dernaẓar-ı raḥmet-i dervīşānest

Rūy-ı maḳṣūd ki şāhān bedūʿā mīṭalebend

Maẓhareş ʿāyine-yi (9) *ṭalʿat-i dervīşānest*

Ḳaṣr-ı Firdevs ki rıżvāneş beder bānī reft

Manẓarī ezçemen nüzhet-i dervīşānest

Ey tüvānger mefürūş īn (10) *heme naḫvet ki turā*

Serv-i zer der kenef-i himmet-i dervīşānest

Ḥāfiẓ er āb-ı ḥayāt becihān mīṭalebī

Menbaʿaş ḫāk-i derḫalvet-i dervīşānest [1254]

[*genc-i ʿuzlet* kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyile hem cā'izdür]

(11) **Kūr ʿāciz şüd zibāng u bīm-i seg**

kūr ʿāciz oldı kelbüñ bāngından ve kelbüñ ḫavfından

Enderāmed kūr dertaʿẓīm-i seg

kör kelbüñ taʿẓīmine (12) şürūʿ eyledi böyle diyü

K'ey emīr-i ṣayd u ey şīr-i şikār

ki ey ṣayduñ emīr ü seyyidi ve ey şikāruñ arslanı

Dest dest-i tust (13) **dest ezmen bedār**

ḳudret senüñ ḳudretüñdür benden ferāġat eyle yaʿnī ḥükm ü fermān saña müsellemdür her ne buyurur iseñ senüñ emrüñe muṭīʿüm (14) hemān beni rencīde eyleme *seg*den maḳṣūd erbāb-ı nefs-i emmāre ve aṣḥāb-ı ẓülmdür *kūr gedā*dan maḳṣūd faḳīr ve maẓlūmdur bunda tenbīh budur ki (15) erbāb-ı ḥikem ẓālimlere sözi refḳ ü luṭfıla söylemek gerekdür tā ki her

[1254] Güzel ve ebedî cennet bahçesi dervişlerin halbetidir.ululuğun ve saadetin sermayesi onlara hizmet etmektedir. Acayip tılsımları olan uzlet hazinesi onların rahmet nazarlarıyla açılır. Rıdvan'ın kapıcılık ettiği cennet köşkü onların zevk ve neşe çimenliğinen bir görünüş, bir nümunedir.parıltısıyla kapkara kalbi altın hâline getiren şey dervişlerin sohbetindeki kimyadır. Güneşin bile ululuk tacını çıkarıp önüne koyduğu ululuk dervişlerin ululuğudur. Zevale düşme kaygısı olmayan devlet ancak dervişlerin devletidir. Bunu böyle bil. Hâlâ başaşağı batıp gitmekte olan Karun hazinesi, belki okumuşsundur dervişlerin kahrı yüzünden battı ve hâlâ da batıp gitmektedir. Ey zengin bu kadar ululanma, başın dervişlerin himmetyile sağdır. Paraya da onların sayesinde nâil oluyorsun. Padişahların dualarla diledikleri murad yüzü dervişlerin ayna gibi olan yüzlerinde görünür. Âlemi bir uçtan bir uca zulüm askari kaplamıştır. Fakat ezelden ebede kadar fırsat yine dervişlerin elindedir. Hâfız burada edebini takın. Padişah ve sultan bile dervişler huzurunda kuldur.

iki cānibe żarar lāzım gelmeye ki maḳṣūd ẓālime iṣm ve faḳīre ẓulmdür [*dest* ṣadr ve ḳudret ve ġalebe ve ḥükm ü ḥükūmet ve el maʿnāsına gelür] *beyt*

(16) *Begüften dürüştī mekün bāemīr*

Çü bīnī ki saḫtī küned süst gīr [1255]

niteki Ḥażret-i Ḫudā Ḥażret-i Mūsā ve Hārūn'a ḫiṭāb idüp (17) eyitdi Firʿavn-ı laʿīne teblīġ-i risālet içün gitdüklerinde

"Feḳūlā lehū ḳavlen leyyinen"[1256]

Ger ẓarūret düm-i ḫarrā ān ḥaḳīm

zīrā żarūretden (18) ḫimāruñ ḳuyruġına ol ḥaḳīm [*düm* ḳuyruḳ maʿnāsınadur]

Kerd taʿẓīm ü laḳab dādeş kerīm

taʿẓīm eyledi ve aña kerīm laḳab virdi niteki bu kelām meşhūrdur (19) kemāl-i şöhretile

"Eż-żarūtātü tübīḥu'l-maḥẓūrāti"[1257]

Güft ū hem ezżarūret k'ey esed

ol kör gedā hem żarūret ve ḫavfdan eyitdi ki ey esed

(20) **Ezçü men lāġar şikāret çi resed**

bencileyin lāġar u żaʿīf şikārdan saña ne irişür yaʿnī benden saña ne fā'ide irişür

Gūr (21) **mīgīrend yārānet bekūh**

senüñ yārānuñ ṭaġda yaban eşegini ṭutarlar

Kūr mīgīrī tu derkūy ey sütūh

sen ey çāpük maḥallede kör ṭutarsın (22) bu söz istihzā ṭarīḳi iledür ve maʿnā böyle olmaḳ hem iḫtimāldür sen ey çāpük maḥallede kör mi ṭutarsın bu ḫod inṣāf degüldür baʿż-ı (23) nüsaḫda **[M$_2$152b]** beyt-i sābıḳ böyle vāḳıʿ olmışdur

Gūr mīgīrend yārānet bedeşt

senüñ yārānuñ ṣaḥrāda yaban eşegini ṭutarlar

---

16 *Begüften dürüştī mekün bāemīr*
Çü bīnī ki saḫtī küned süst gīr M$_2$-

[1255] Sözle emire sıkıntı çıkarma; çünkü görürsün ki zorluk çıkarır, gevşek tut.

[1256] Ona yumuşak söz söyleyin. Tâhâ/44.

[1257] Zarûretler, yasak (haram) olan şeyleri mübâh kılar.

Kūr mīgīrī tu (24) **derkūçe begeşt**

sen seyrile kūçede kör ṭutarsın *sütūh* bunda çāpük maʿnāsına olmaḳ rūşendür ʿāciz maʿnāsına olmaḳdan [*kūçe* ṣoḳaḳ maʿnāsınadur]

Gūr (25) **mīcūyend yārānet beşayd**

senüñ yārānuñ şikār itmege gūr isterler [*yārān*dan maḳṣūd bunda kilāb-ı şikārīdür]

Kūr mīcūyī tu derkūçe bekeyd

sen kūçede mekr ü ḥīle ile kör (26) istersin bunda ḥiṣṣe budur ki şol kimse ki ṣāḥib-i ḳuvvetdür lāzımdur ki kendünüñ kesbi ile ṭālib-i rızḳ-ı ḥelāl ola tā

"El-kāsibü ḥabībullāh"[1258]dan

(27) rūzī ve behre ḥāṣıl ide faḳīrlere ẓulm idüp māl-ı ḥarām cemʿine saʿy eylemeye

ḥikāyet Saʿd bin Vaḳḳāṣ raḍiyallāhu ʿanh Ḥażret-i (28) Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a tażarruʿ u duʿā eylerüm ki beni müstecābü'd-daʿvet eyleye **[N136b]** Ḥażret-i Rasūl ṣallalāhu (29) ʿaleyhi ve sellem eyitdi yā Saʿd ṭaʿāmuñı ḥelāl eyle müstecābü'd-daʿvet ol yaʿnī ġıdā vü ṭaʿāmuñ ḥelāl olurısa müstecābü'd-daʿvet (30) olursun

Ān seg-i ʿālim şikār-ı gūr kerd

ol ʿālim kelb gūr şikār eyledi [*gūr* yaban eşegi maʿnāsınadur]

V'īn seg-i bīmāye ḳaşd-ı kūr kerd

(31) ve bu cāhil ve ḳudretsiz kelb köre ḳaşd eyledi bu beytden maḳṣūd ne idügi bu beytlerden ẓāhirdür

ʿİlm çün āmūḫt (32) **seg rest ezḍalāl**

seg çünki ʿilm ögrendi ḍalāl ü güm-rāhluḳdan ḳurtıldı

Mīküned derbīşehā şayd-ı ḥelāl

mīşelerde (33) ḥelāl şikār eyler ṭaġlarda şikār iden kelb gibi *seg-i ʿālim*den maḳṣūd ṣuleḥānuñ ve ʿilmi ile ʿamel idici ʿulemānuñ nefsidür ki **[H132b]** (1) muʿallimdür *seg-i cāhil*den maḳṣūd bunlardan ġayrınuñ nefsidür

[1258] Çalışan Allah'ın dostudur. (Kaynaklarda bulunamadı.)

Seg çü ʿālim geşt şüd çālāk-ı zaḥf

seg çünki ʿālim ü muʿallim (2) oldı zaḥfuñ çālāki oldı yaʿnī nefs-i emmāre ʿilm-i şerʿī sebebi ile ḳavī olup şeyṭāna ġālib oldı *zaḥf* bunda düşmene (3) ḥarb u ḳıtāl içün gider ʿasker maʿnāsınadur

Seg çü ʿārif geşt şüd z'Aṣḥāb-ı Kehf

seg çünki ʿārif oldı Aṣḥāb-ı Kehf'den (4) oldı yaʿnī nefs-i emmāre ki ʿilm mertebesinden ʿirfān ṭabaḳasına irişdi erbāb-ı ṭarīḳatden olup ḥıfẓ u emān-ı İlāhī'de olup (5) şeyṭānuñ şerr ü mekrinden necāt bulur

Seg şināsā şüd ki mīr-i ṣayd kīst

seg fehm idici oldı aña mīr-i ṣayd kimdür yaʿnī (6) yaʿnī kelb ʿālim ü muʿallim olduḳda mīr-i ṣayd kim idügini bildügi gibi nefs ki ʿālim ü muʿallim ola

"Ve mā ḫalaḳtü'l-cinne ve'l-inse illā liyaʿbüdūni"[1259]

(7) ḥasebince kendünüñ ḫılḳatine ḥikmet ü sebeb ne idügini bilüp

"Leyse lilinsāni illā mā saʿā"[1260]

muḳteżāsınca cān u dilden ʿamel-i ṣāliḥe saʿy u gūşiş (8) idüp Ḫażret-i Ḫudā'nuñ ḳurb u viṣālinden behre bulur *mīr-i ṣayd* şikāra gidenlerüñ ulusıdur [*mīr* beg maʿnāsınadur]

Ey Ḫudā ān nūr işnāsende çīst

(9) ey Ḫudā ol nūrı añlayıcı nedür yaʿnī ol nūrı çeşm-i dil müşāhede eyler çeşm-i ẓāhir anı idrāk itmege ḳādir degüldür [*işnāsende*de hemze zā'iddür]

Kūr neş'nāsed (10) **ne ezbīçeşmiest**

kör ol nūrı añlamaz añlamaması çeşmsizlüginden ötüri degüldür

Belki īn z'ānest k'ez cehlest mest

belki ol (11) nūrı körüñ müşāhede itmesi andandur ki cehlden mestdür zīrā ol nūr çeşm-i ẓāhirile müşāhede olınmazıdı ki körlük aña (12) māniʿ ola pes şol kimse ki cehl ü ġurūr şarābından mest ola anuñ çeşm-i dili kör ve bīnūr olup ʿibret ü iʿtibārdan maḥrūm olur

---

[1259] Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Zâriyât/56.
[1260] Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.

ḥikāyet

(13) *"Ve men kāne fīhāẕihī aʿmā fehüve fi'l-ʿāḫirati aʿmā"*[1261]

āyeti çünki nāzil oldı ʿAbdullāh bin Ümmü Mektūm aʿmā idi (14) Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ben düyāda körüm āḫiretde daḫı kör olur muyum hemān-dem ol āyetden ṣoñra bu (15) āyet-i kerīme nāzil oldı

"Feinnehā lā taʿma'l-ebṣāru velākin taʿma'lḳulūbü'l-letī fi'ṣ-ṣudūri"[1262]

Nīst ḫod bi̇çeşmter kūr ezzemi̇n

(16) zemīnden çeşmsizrek kör ḫod yoḳdur

Īn zemi̇n ezfaż̇l-ı Ḥaḳ şüd ḫaşm-bi̇n

böyle iken bu zemīn Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ faż̇l u iḥsānından (17) düşmeni görici oldı niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler [*faż̇l* iḥsān maʿnāsınadur]

Nūr-ı Mūsā di̇d ü Mūsārā nevāḫt

zemīn Ḥażret-i Mūsā'nuñ nūrını gördi (18) ve Ḥażret-i Mūsā'yı oḫşadı yaʿnī zemīn Ḥażret-i Mūsā'nuñ nūrını añladı ve Ḥażret-i Mūsā'ya nüvāziş ü riʿāyet **[M₂153a]** eyledi [*nevāḫt* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Ḫasf Ḳārūn (19) **kerd ü Ḳārūnrā şināḫt**

Ḳārūn'ı zemīn yutdı ve Ḳārūn'ı añladı yaʿnī Ḳārūn Ḥażret-i Mūsā'nuñ düşmeni idügini bilüp ḫasf eyledi

(20) **Recf kerd enderhelāk-ı her daʿī**

her ḥarām-zāde vü ʿāṣīnüñ helākinden zemīn ditredi ve ḥareket eyledi [*daʿī* ḥarām-zāde maʿnāsınadur]

Fehm kerd ezḤaḳ ki yā arż eblaʿī

(21) ki Ḥażret-i Ḫudā'dan

"Yā arżublaʿī māʾeki"[1263]

[1261] Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür. İsrâ/72.

[1262] Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur. Hacc/46.

20 **Recf kerd enderhelāk-ı her daʿī**

her ḥarām-zāde vü ʿāṣīnüñ helākinden zemīn ditredi ve ḥareket eyledi M_2-

[1263] Ey yer, suyunu yut! Hûd/44.

ḫiṭābını fehm eyledi emr-i İlāhī ile ʿarżdan her ne ḳadar āb ẓāhir oldıysa ḫiṭāb-ı İlāhī ile (22) ʿarż cemīʿan ol ābı belʿ eyledi niteki bu āyet-i kerīmden ẓāhirdür

"Ve ḳīle yā arżublaʿī māʾeke ve yā semāʾü aḳleʿī ve ġīżaʾl-māʾü ve ḳużiyeʾl-emru (23) *vestevet ʿalācūdiyyi"*[1264]

Āb u bād u ḫāk ü nār-ı bāşerer

āb u bād ve ḫāk ü şererile olan āteşi yaʿnī ʿanāṣır-ı erbaʿa

Bīḫaber bāmā vü bāḤaḳ (24) **bāḫaber**

bizümile ḫabersizdür ve Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla ḫaberiledür yaʿnī bize nisbet cāmid ve bīḫaberdür Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a nisbet ṣāḥib-i fehm ve ḫāberdārdur (25) her neye meʾmūr olurısa elbette emre muṭīʿ olup ḫidmetde ḳuṣūr ḳomaz niteki āb Firʿavn'ı ʿaskeri ile ġarḳ eyledi müʾminleri (26) ġarḳ eylemedi ve bād Hūd ḳavmini helāk eyledi ve āteş Ḥażret-i İbrāhīm'i yaḳmadı

Mā beʿaks-i ān ziġayr-ı Ḥaḳ ḫabīr

biz ʿanāṣır-ı erbaʿanuñ ʿaksi ile (27) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ġayrısından ḫabīrüz [*ān*dan maḳṣūd ʿanāṣır-ı erbaʿdur]

Bīḫaber ezḤaḳḳ u ezçendīn neẕīr

Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ve bu ḳadar neẕirden bīḫaberüz yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (28) kelām-ı şerīfini istimāʿ idüp emr ü nefyine iṭāʿat eylemezüz Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ġayrınuñ sözini işġā idüp emrine cān u dilden **[N137a]** iṭāʿat (29) eylemezüz ḫālā ki Ḥażret-i Ḥaḳ ṭarafından bu ḳadar peyġamberler beşīr ü neẕīr geldiler

Lācerem eşfeḳne minhā cümle şān

bu sebebden anlaruñ cemīʿisi anlara (30) ʿaraż olınan emānetden iʿrāż eylediler bu āyet-i kerīmeye işāretdür

"İnnā ʿarażneʾl-emānete ʿaleʾs-semāvāti veʾl-ʿarżi veʾl-cibāli feʾebeyne (31) *enyaḥmilnehā ve eşfeḳne minhā ve ḥamelaheʾl-insānü innehū kāne ẓalūmen cehūlen"*[1265]

[1264] (Nihayet) "Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!" denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti. Hûd/44.

[1265] Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. Ahzâb/72.

Ḥażret-i Mevlānā'nuñ kelāmı ol ḳavl üzeredür ki (32) dimişlerdür

"Lemmā ḫaleḳallāhu hāẕihi'l-ecsāme'l-ʿiẓāme ḫaleḳa fīhā fehmen"[1266]

Kend şüden z'āmīz-i ḥayvān cümle şān

anlaruñ cümlesi ḥayvānuñ (33) iḫtilāṭından kendü oldı yaʿnī semāvāt u ʿarż ve cibāl emāneti ḳabūl itmeyüp ḥayātdan firār eylediler ecsām-ı ʿiẓāmdan maḳṣūd **[H133a]** (1) yine bunlardur *ḥayvān* bunda ḥayāt maʿnāsınadur [*āmīz* iḫtilāṭ maʿnāsınadur]

Güft bīzārīm cümle z'īn ḥayāt

cümlesi eyitdi bu ḥayātdan bīzāruz bu hem vechdür (2) semāvāṭ u ʿarż ve cibāl eyitdi bu ḥayātdan cemīʿimüz bīzāruz

Ki büved bāḫalḳ ḥiy bāḤaḳ memāt

ki ḫalḳıla ḥayāt Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla memāt ola yaʿnī (3) ḫalḳuñ kelāmını istimāʿ idüp emrlerine iṭāʿat itmekden ve Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ kelāmını istimʿā itmeyüp emr-i şerīfine iṭāʿat itmemekden ḥayātdan (4) dūr u maḥrūm olmaḳ evlādur diyü bunlar emāneti ḳabūl eylemediler ki *emānet*den murād ehl-i şerʿ ḳatında tekālīf-i şerʿiyyedür ve ehl-i ʿışḳ (5) ḳatından derd-i İlāhī'dür ʿışḳ degüldür zīrā ʿışḳ melekde daḫı vardur ḥālā ki emāneti ḳabūl iden hemān insāndur *ḥiy ḥā*nuñ kesriyile ḥayāt (6) maʿnāsınadur *ḥā*nuñ fetḥiyile oḳumaḳ ḫaṭā-yı maḥżdur zīrā aşağısında *memāt*dur *meyyit* degüldür Ḥażret-i Mevlānā defʿ-i ġaflet ve ḳurb-ı Ḥażret (7) ḫalḳdan inḳıṭāʿ u ʿizzetile müyesser olduġını beyān itmege şürūʿ eyledi

Çün bemānd ezḫalḳ kerded ū yetīm

çünki ḫalḳdan ḳaldı ol (8) kimse yetīm olur yaʿnī çünki ḫalḳdan munḳaṭıʿ oldı ol kimse bīkes ḳalur pes aña Ḥażret-i Ḥudā'nuñ āşnāluġı ḥāṣıl olmaġa imkān (9) olur zīrā [*kerded* bunda *şeved* maʿnāsınadur]

Üns-i Ḥaḳrā ḳalb mībāyed selīm

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ üns ü āşnāluġına ḳalb-i selīm gerekdür bu ḫod keşretde müyesser olmaz lācerem ḥalvet (10) ü ʿuzlet lāẓımdur her ne ḳadar ki ḫalḳdan infiṣāli ziyāde ola Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ittiṣāli aña göre olur niteki dimişlerdür

---

[1266] Allah bu cesetlere kemikleri yarattığı zaman,içinde fehmi (anlayışı) da yarattı.(Kaynaklarda bulunamadı.)

"Lehü'l-ittiṣālü (11) *bi'l-ḥaḳḳi biḳaderi'l-infiṣāli ʿani'l-ḫalḳ"*[1267]

ʿāḳıbet bir mertebeye irişür ki

"Lā yeseʿunī fīhi melekün muḳarrebün ve lā nebiyyün mürselün"[1268]

mertebesinden (12) ẕevḳ kesb itmege ḳudret ẓāhir olur [*üns* āşnāluḳ maʿnāsınadur]

Çün zikūrī düzd düzded kāleī

çünki düzd bir körden bir metāʿ uġrılaya

Mīküned ān kūr (13) **ʿumyen nāleī**

ol kör körlük ile bir nāle eyler **[M$_2$153b]** *kūr*dan maḳṣūd ḳalbi kör olandur *düzd*den maḳṣūd nefs ü şeyṭāndur ki temṣīl (14) ṭarīḳi iledür

Tā negūyed düzd ey kūr ān menem

mādām ki düzd köre dimeye ki ol benüm

K'ez tu düzdīdem ki düzd-i pür-fenem

ki senden (15) metāʿ uġurladum ki ziyāde ḥīle-bāz düzdüm niteki nefs ü şeyṭān ʿibādet idenlerüñ vesvese ile ṣıdḳ u iḫlāṣını (16) uğurlayup ʿucb u riyāyā irişdürür

Key şināsed kūr düzd-i ḫ^{v}īşrā

kör kendünüñ düzdini ḳaçan añlar

Çün nedāred nūr-ı çeşm ü (17) **ān żiyā**

çünki kör çeşmüñ nūrını ve ol żiyāyı ṭutmaz ki düzdi müşāhede ide çeşm-i dili kör olan nefs ü şeyṭānuñ (18) mekr ü ḥīlesinden ḫaberdār olmaduġı gibi

Çün bügūyed hem bigīr ūrā tu saḫt

çünki düzd ben düzdüm diye anı muḥkem ṭut [*saḫt* muḥkem maʿnāsınadur]

(19) **Tā bügūyed ū ʿalāmethā-yı raḫt**

tā düzd ūġurladuġı metāʿuñ nişānlarını diye yaʿnī çünki senüñ ḳalbüñe nūr-ı İlāhī irişe ve ʿömrüñüñ (20) hevā vü hevesile telef olduġını bilesin niteki Ḥażret-i Mevlānā buyurur

---

[1267] Onun halktan ayrılığı kadar hakka bağlılığı vardır.

[1268] Hiçbir mukarreb meleğin ve hiçbir gönderilmiş nebinin bana fayda vermediği (günde) Allah benimle beraberdir. (Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 2/173).

Pes cihād-ı ekber āmed ʿaṣr-ı düzd

pes düzdi ṣıḳmaḳ cihād-ı (21) ekber geldi yaʿnī riyāżet ü ʿibādetile nefs ü şeyṭāna siyāset eyleyesin [*ʿaṣr* bunda ṣıḳmaḳ maʿnāsınadur ki maḳṣūd siyāsetdür]

Tā bügūyed ki çi düzdīd ü çi bürd

tā diye ki ne uġurladı (22) ve ne iletdi yaʿnī riyāżet ü ʿibādetden ẓāhir olan nūr sebebi ile saña rūşen ü āşkāre ola ki nefs ü şeyṭān senden (23) rūḥānī ḥālātdan ne uġurladı ve ne götürdi Ḥażret-i Mevlānā cihād-ı ekberile düzdden maḳṣūd nefs ü şeyṭān idügini (24) beyān eyledi niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden maʿlūmdur

"Racaʿnā mine'l-cihādi'l-aṣġari ile'l-cihādi'l-ekberi"[1269]

Evvelā düzdīd kuḥl-i dīdeet

(25) evvelā senüñ çeşmüñüñ kuḥl ü nūrını uġurladı

Çün sitānī bāz yābī tebṣıret

çünki çeşmüñüñ kuḥl ü nūrını nefs ü şeyṭāndan (26) alasın girü tebṣıret ü başīret bulursun bu ḫuṣūṣ ṭāʿat ü riyāżetile müyesser olur zīrā ġaflet ü ġurūr refʿ olınduḳda (27) ol ḥālet ẓuhūr bulur [*tebṣıret* görmek maʿnāsınadur]

Kāle-yi ḥikmet ki güm kerde-dilest

ḥikmet metāʿı ki göñlüñ żāyiʿ eylenmişidür yaʿnī dil anı żāyiʿ eylemişdür (28) bu hem vechdür ḥikmet metāʿı ki ḳalbüñ żāyiʿ olmışdur bu vech üzere *kerde* şüde maʿnāsınadur ki *kerdīde*den muḫaffefdür

(29) **Pīş-i ehl-i dil yaḳīn ān ḥāṣılest**

ehl-i dilüñ ḳatında şeksiz ol ḥāṣıldur yaʿnī bu ḥālet ki murād ḳalb-i selīm sebebi ile żāyiʿ (30) olmış ḥikmeti bulmaḳ ehl-i dilüñ ḫużūrında mümkindür ʿavām **[N137b]** bu ḥāletden maḥrūmdur

"El-ḥikmetü ḍālletü'l-mü'mini ḥayṯü vecedehā ḳayyedehā"[1270]

[*yaḳīn* bunda şeksiz maʿnāsınadur]

(31) **Kūr-dil bācān u bāsemʿ ü başar**

kūr-dil olan kimse cānıla ve semʿ ü başarıla

[1269] Küçük cihattan büyük cihada döndük. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/464)

[1270] Hikmet müminin yitiğidir. Nerede bulursa alır bağlar.

Mīnedāned düzd-i şeyṭānrā z'eşer

düzd-i şeyṭānı eşerinden (32) bilmez zübde-yi kelām budur ki kūr-dil olan kimse rūḥ ve gūş u çeşm ṣāḥibi iken şeyṭānuñ eşer ü mekr ü ḥīlesinden şeyṭān (33) üzere intiḳāl ve anuñ üzere istidlāl itmege ḳādir degüldür zīrā bunı müşāhede itmek çeşm-i dil ile müyesserdür o ḫod **[H133b]** (1) kūr-dildür *z'eşer*de vezn içün hemze oḳınmaz baż-ı nüsaḫda *ezeşer* vāḳı'dur bu vech üzere *ez* sākindür mā-ba'dında olan (2) kelimenüñ vaṣlından

Z'ehl-i dil cū ezcemād ānrā mecū

anı ehl-i dilden iste cemāddan isteme ya'nī düzd ü mekkār şeyṭānuñ mekr ü ḥīlesini (3) temyīz itmege ehl-i dil ḳādirdür 'avām ḳādir degüldür *cemād*dan maḳṣūd 'avāmdur

Ki cemād āmed ḫalāyıḳ pīş-i ū

zīrā ḫalāyıḳ ehl-i dil (4) ḳatında cemād geldi ya'nī 'avām erbāb-ı dile nisbet cemād meşābesindedür cemād oldur ki anda ḥayāt u neşv ü nemā olmaya ḥacer gibi Ḥażret-i (5) Mevlānā çünki ḥikāyet münāsebeti ile bu ḳadar ma'ārif beyān eyledi girü ol mecnūn-nümā merdüñ ḥikāyetine rücū' eyledi

Meşveret (6) **cūyende āmed pīş-i ū**

meşveret ṭaleb idici merd ol mecnūn-şekl ṣāḥib-dilüñ öñine geldi ve eyitdi

K'ey eb-i kūdek şüde rāzī (7) **bügū**

ki ey ṭıfluñ pederi olmış baña bir rāzı di ya'nī ey umūr u aḥvāl-şināş saña bir rāz su'āl iderüm ol rāzı rūşen idüp (8) baña irşād eyle [*eb-i kūdek* bunda bīçārelere mu'āvenet idici ma'nāsınadur *eb* peder ma'nāsınadur]

Güft rev z'īn ḫalḳa k'īn derbāz nīst

ol dīvāne şekl ṣāḥib-dil ol kimseye eyitdi bu ḫalḳdan yüri zīrā (9) bu ḳapu meftūḥ degüldür

Bāz gerd imrūz rūz-ı rāz nīst

girü dön ya'nī su'ālden ferāġat eyle bu gün rāz güni degüldür **[$M_2$154a]** zīrā şūriş-i (10) 'ışḳuñ ziyāde cūş u ḫurūşı vardur bu gün rāz u sır beyān itmege imkān yoḳdur [*bāz gerd* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ger mekānrā reh büdī derlāmekān

lāmekānda (11) eger mekāna yol olayıdı [*büdī* fi'l-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Hemçü şeyḫān būdmī men berdükān

şeyḫler gibi dükkān üzere olurıdum yaʿnī benüm mestūr u pūşīde ḥāletüm (12) herkese ʿıyān olup esrār-ı İlāhiyyeden baña hem-sırr olayıdı lāzım gelürdi ki her ʿāmī lāmekān ve lāhūt ʿālemi cānbine yol bulup (13) zübde-yi ḫavāṣ-ı dergāh-ı İlāhī'den ola belki ben kimse ile iḫtilāṭ u müṣāḥabet itmeyüp cinn insden nice firār eylerise ben daḫı ḫalḳdan (14) eyle iʿrāż eylerüm ve ger benüm murādum tesettür olmayup ḫalḳı irşād itmek olayıdı sā'ir şeyḫler gibi irşād secdesinde oturup (15) ḫalḳa muḳayyed olurıdum ammā ben şol mest gibiyüm ki muḥtesibile baḫş eyledi ki bu ḥikāyetde meẕkūrdur

Ḫᵛ ānden-i muḥtesib mest-i ḫarāb (16) ***üftāderā bezindān***

ḫarāb düşmiş mesti muḥtesibüñ zindāna daʿvet itmesi beyānındadur

Muḥtesib dernīm-i şeb cāyī resīd

muḥtesib nıṣfü'l-leyde (17) bir yere irişdi

Derbün-i dīvār mestī ḫufte dīd

dīvār dibinde yatmış bir mesti gördi [*bün-i dīvār* dīvār dibi maʿnāsınadur]

Güft hey mestī çi ḫor destī bügū

(18) muḥtesib meste eyitdi hey ṣaḥīḥ-mest sen di ne içdüñ yaʿnī mest idügüñde hīç şekküm yoḳdur ammā di ne nūş idüp mest olduñ

(19) **Güft ezīn ḫordem ki hest endersebū**

mest muḥtesibe eyitdi bundan içdüm ki destidedür yaʿnī destide olan nesneden (20) içdüm [*ḫordem* bunda *nūşīdem* maʿnāsınadur]

Güft āḫir dersebū vā gū ki çīst

muḥtesib meste eyitdi āḫir āṣkāre di ki sebūda nedür

Güft ezān ki ḫordeem güft (21) **īn ḫafīst**

mest cevāb virüp eyitdi ol nesnedendür ki içmişüm muḥtesib eyitdi bu ḫafī vü mestūrdur [*ḫordeem* bunuñ gibi maḥallerde *nūşīdem* maʿnāsınadur]

Güft ānçe ḫordeī (22) **ān çīst ān**

muḥtesib meste eyitdi ol nesneyi ki içmişsin o nedür o nedür *ān çīst ān çīst* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür

(23) **Güft ān ki dersebū maḫfest ān**

mest muḥtesibe eyitdi odur ki o sebūda maḫfîdür

Devr mîşüd în su'āl ü în cevāb

bu su'āl ve bu cevāb (24) devr oldı yaʿnî taʿrîf devrî oldı zîrā ikisinüñ maʿrifeti biri birine mevḳūf oldı [bunda *devr* yerîne *dūr* olmaḳ maḥalden dūr u baʿîddür]

Mānd çün ḫar muḥtesib enderḫilāb

ḫar ḫilābda (25) ḳalduġı gibi muḥtesib mestüñ bu vechile cevāb virmesinde ʿāciz ü ḥayrān ḳaldı *mest*den maḳṣūd şarāb-ı ʿışḳ-ı İlāhî ile mest olandur *muḥtesib*den (26) maḳṣūd ʿāmîdür bunda tenbîh budur ki ṣavāb oldur ki esrār-ı ʿışḳa vuṣūl bulan ʿuşşāk esrārını fāş eylemeye *beyt*

(27) *Egerçi bāde feraḥ-baḫş u bād gülbîzest*

Bebāng-ı çeng meḫor mey ki muḥtesib tîzest [1271]

ḫilāb ḥisāb vezni üzre balçıḳ ve bataḳ maʿnāsınadur (28) muḥtesib çünki ol mesti iḳrāra getürmege ḳādir olmadı anı eşerinden bilmege saʿy eyledi

Güft ūrā mūhtesib hîn āh kün

muḥtesib meste eyitdi (29) āgāh ol āh eyle tā nefesüñden ne içdügüñ maʿlūm ola

Mest hū hū kerd hengām-ı süḫan

mest söz vaḳti yaʿnî āh yirine hū hū didi [*hengām* vaḳt maʿnāsınadur]

(30) **Güft güftem āh kün hū mîkünî**

muḥtesib meste eyitdi saña āh eyle didüm sen hū eylersin

[N138a] Güft men şād u tu ezġam dem-zenî

mest muḥtesibe (31) eyitdi ben şād u mesrūrum ol sebebden hū hū dirüm ve sen ġamdan dem ursun baʿż-ı nüsaḫda *dem-zenî* yerine *münḥanî* vāḳıʿdur ki (32) *münḥanîî* taḳdîrinde olup maʿnā böyle olur ve sen ġamdan iki ḳatsın bu ḳışşadan maḳṣūd ve bize pend ü ḥişşe budur ki şol kimse ki (33) ʿışḳ-ı İlāhî şarābı ile mest ola aña lāyıḳ degüldür ki zaḥmet ü belādan āh ide ve ḳażāya rāżı olmaya belki böyle diye

[1271] Gerçi bâde ferahlık verir ve rüzgâr gül serper ama çengin sesiyle mey içme ki mutesip hızlıdır.

beyt

[H134a] (1) *Men ezçeşm-i tu ey sāḳī ḥarāb üftādeem līkin*

Belāyī k'ez ḥabīb āyed hezāreş merḥabā güftem [1272]

Āh ezderd ü ġam u bīzārīst

(2) āh derd ü ġamdan ve elem ü bīzārluḳdandur yaʿnī şol kimse ki aña elem ü ʿaẕāb ve zaḥmet ü maraż irişe āh eylemek aña düşer (3) ṣıḥḥat ü sürūrda olan kimse āh eylemez ammā şol kimse ki Ḥażret-i Ḫudā'ya üns ü āşnāluġı ola farażā eger aña hezārān (4) belā vü miḥnet ve zaḥmet ü şiddet ve ġam irişe ṣafā ve niʿmet ü raḥmet ve ferḥat ü sürūr bulur [*bīzārī*de *yā* maṣdar içündür]

Hūy hūy-ı mey-ḫorān ezşādīst

(5) mey nūş idicilerüñ hūy hūyı ẕevḳ u sürūrındandur **[M$_2$154b]** pes mey-i maḥabbetile mest olan ʿuşşāḳ derd ü ġamdan şādān u ḫandān (6) olurlar ve dōst şevḳine hū hū dirler ẓāhirde şarāb nūş iden mestler gibi muḥtesib çünki hīç bir vechile mestden iḳrār (7) almadı

Muḥtesib güft īn nedānem ḫīz ḫīz

muḥtesib meste eyitdi bunı bilmezüm ḳalḳ ḳalḳ [*ḫīz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Maʿrifet metʿrāş u büg'ẕār īn sitīz

(8) maʿrifet söyleme ve bu ʿinād u sitīzi terk eyle *met'rāş* yonma maʿnāsınadur lākin bunda söyleme maʿnāsına istiʿmāl olınur

(9) **Güft rev tū ezkücā men ezkücā**

mest muḥtesibe eyitdi yüri sen ḳandan ben ḳandan yaʿnī mā-beynimüzde hīç münāsebet yoḳdur zīrā sen (10) hüşyārsın ben mestüm niteki ʿuşşāḳ u ʿavām mābeyninde hīç farḳ yoḳdur

Güft mestī ḫīz tā zindān biyā

muḥtesib meste eyitdi (11) mestsin ḳalḳ tā zindāna gel ki şarāb nūş itdügüñden ötüri seni zindāna ḳorum [*mestī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Güft mest ey muḥtesib büg'ẕār u rev

mest eyitdi (12) ey muḥtesib beni ḳo ve kendü maṣlaḥatuña git

---

[1272] Ey sâkî ben senin gözünden harap olmuşum ama sevgiliden gelen belaya bin kere merhaba dedim.

Ezbürehne key tüvān bürden girev

ʿuryāndan girev ü fāʾide eylemek mümkin degüldür yaʿnī ben bir nesneye (13) ḳādir degülüm ki ḥabs bahānesiyile benden alasın *girev* bunda fāʾide maʿnāsınadur maḥall-i iʿtibārı ile

Ger merā ḫod ḳuvvet-i reften büdī

eger (14) baña ḫod gitmek ḳuvveti olayıdı bu hem vechdür eger ḫod baña gitmege ḳuvvet olayıdı

Ḫāne-yi ḫod reftemī īn key şüdī

kendü ḫāneme gideridüm (15) bu ḳaçan olurıdı yaʿnī bunda ḳalup senüñile bu ḳadar muṣāḥabet vāḳıʿ olmazıdı *beyt*

Nerīḫt lāy-ı mey ü muḥtesib zideyr güẕeşt

(16) *Resīde būd belāyī velī beḫayr güẕeşt* [1273]

bu ḳıṣṣadan maḳṣūd oldur ki çün mest-i İlāhī'yi bir kimse dünyā zindānına ve meṣāliḥ ü umūr-ı dünyeviyyeye (17) daʿvet ide mest-i İlāhī olan dimek gerek ki eger benüm ḳudretüm olayıdı ben ḫod āḫiret ṭarafına gideridüm lākin şarāb-ı ʿışḳıla bir mertebede (18) mest ü medhūşum ki cemīʿ nesne ḫātırumdan ferāmūş olmışdur

Men eger bāʿaḳl u bāimkānemī

ben eger ʿaḳlıla ve imkānıla olayıdum

(19) **Hem çü şeyḫān berser-i dükkānemī**

şeyḫler ve mürşidler gibi dükkānda olurıdum yaʿnī ben vaḥdet cāmından şarāb-ı ʿışḳ nūş idüp ʿaḳl-ı maʿāş (20) ve mertebe-yi imkāndan cüdā oldum ve irşād ve terbiyeden ferāġat ve illā ġayrı şeyḫler ve mürşidler gibi terbiye ve irşāda meşġūl olurıdum (21) bu beyt-i āḫir ol divāne-şekl velīnüñ kelām-ı şerīfidür ve bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe-yi dīger budur ki mest-i şarāb-ı ʿışḳ-ı İlāhī ve müstaġriḳ-i şevḳ-i (22) deryā-yı nāmütenāhī ola andan irşād u terbiyet ṭaleb eyleme zīrā ʿaḳl u tedbīrden dūrdur

---

15-16 *Nerīḫt lāy-i mey ü muḥtesib zidīr güẕeşt*
Resīde būd belāyī velī beḫīr güẕeşt M_2-

[1273] Meyin tortusunu dökme, muhtesip kiliseden geçti. Bir bela ulaştı ama hayırla geçti.

beyt

Süḫan ġayr megū bāmen-i maʿşūḳa-(23)*perest*

K'ezvey ü cām-ı meyem nīst bekes pervāyī[1274]

[*bāimkān būdemī berser dükkān būdemī* maʿnāsınadur]

Düvüm bār dersüḫan keşīden-i sā'il-i ān büzürgrā tā ḥāl-i ū maʿlūmter gerded

(24) ol uluyı ki maḳṣūd ney-süvār dīvāne-şekldür ki velīdür sā'il ikinci kerre söze çekmesi beyānındadur tā anuñ ḥāli maʿlūmrek (25) ve rūşenrek ola

Güft ān ṭālib ki āḫir yek nefes

ol ṭālib ol büzürge eyitdi ki āḫir bir nefes

Ey süvāre berney īn sū rān (26) **feres**

ey ney üzere süvār olmış feresüñi bu cānibe sür [*rān* bunda emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Rānd sūy-ı ū ki hīn zūter bügū

ol baḥr-i fażā'il feresini anuñ cānibine sürdi (27) böyle diyü ki āgāh ol tīzrek söyle

K'esb-i men bes tūsenest ü tend-ḫū

zīrā benüm feresüm ziyāde serkeş ü bed-ḫūydur baʿż-ı (28) nüsaḫda *tend-ḫū* yirine *kām-cū* vāḳıʿdur tīz yüriyici maʿnāsına egerçi terkīb maʿnāsı adım ṭaleb idici maʿnāsınadur ol büzürgden (29) bu sözler kendüsini ḫalḳdan pinhān itmek içündür

Tā leged bertū nekūbed zūd bāş

tīz ol tā benüm feresüm seni depmeye [*leged* depme maʿnāsınadur]

Ezçi mīpürsī (30) **beyāneş kün tu fāş**

neden su'āl eylersin anı āşkāre beyān eyle bu hem vechdür neden su'āl eyler iseñ anı āşkāre (31) beyan eyle baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

Ezçi mīpürsī bügū peydā vü fāş

neden su'āl eylersin āşkāre vü fāş söyle (32) bunda daḫı neden su'āl eyler iseñ maʿnāsı cā'izdür *feres*den maḳṣūd ol büzürg at yerine bindügi ḳamışdur

---

[1274]Maşuka tapan bana gayrı söz söyleme çünkü ondan ve mey kadehimden başka kimseden pervam yok.
30 bu hem vechdür neden su'āl eyler iseñ anı āşkāre beyan eyle N-

(33) **Ū mecāl-i rāz-ı dil güften nedīd**

ol suʾāl idici ṭālib rāz-ı dilini dimege mecāl görmedi ve ḳudret bulmadı

Zū birūn-şev kerd ü derlāġaş keşīd

[H134b] (1) tīz ṭaşra ol eyledi ve anı laṭīfeye çekdi yaʿnī çünki ṭālib rāz-ı dilini aña beyān itmege ḳādir olmadı ol büzürg aña eyitdi (2) tīz buradan ṭaşra ol ṭāleb-i mizāḥ u laṭīfe ile ol büzürge [*zū* bunda *zūd*dan muḫaffefdür *"zū birūn şev kerd" tīz ṭaşra ol eyledi* maʿnāsınadur]

Güft mīḫᵛāhem derīn kūçe zenī

eyitdi bu soḳaḳda nikāḥ (3) ṭarīḳi **[M₂155a]** ile bir zen isterüm

Kīst lāyıḳ ezberāy-ı çün menī

bir bencileyinden ötüri lāyıḳ kimdür

Güft se güne zenend endercihān

(4) ol büzürg sāʾile eyitdi cihānda üç dürlü ʿavret vardur bu hem vechdür cihānda ʿavret üç nevʿdür bu vech üzere (5) *se güneend zen* taḳdīrindedür

Ān dü renc ü īn yekī genc-i revān

ol ikisi renc ü derddür bu birisi genc-i revān ve ḳuvvet-i revāndur

(6) **Ān yekīrā çün beḫᵛāhī kül turāst**

ol birisi ki genc-i revāndur çünki ʿaḳd-i nikāḥa getüresin ol ʿavret cemīʿan senüñdür bu hem vechdür (7) senüñ içün yaʿnī saña maḫṣūṣ u müsellemdür kimsenüñ anda iştirāk u medḫāli yoḳdur

V'ān diger nīmī turā nīmī cüdāst

ve ol bir zen ki (8) vardur bir nıṣfı senüñdür bir nıṣfı senden cüdādur yaʿnī ġayrı kimsenüñdür

V'ān siyem hīç ū turā neb'ved bedān

ve ol üçinci ʿavret hīçdür (9) ol ʿavret senüñ içün olmaz belki bi't-tamām ġayr içün olur bu hem vechdür ve ol üçinci ʿavret hīçdür ol ʿavret senüñ olmaz belki (10) bi't-tamām ġayruñ olur [*bedān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Īn şinīdī dūr şev reftem revān

bu taḥḳīḳ ü beyānı işitdüñ ḳatumdan ırag̱ ol ki ben fevrī gitdüm

Tā turā (11) **esbem neperrāned leged**

tā benüm atum seni depmeye bu mışrāʿuñ terkīb-i maʿnāsı böyledür tā benüm atum saña leged depmeye *leged* çifte (12) ve depme maʿnāsınadur

Ki beyeftī berneḫīzī tā ebed

ki düşersin tā ebedī ḳalḳmazsın yaʿnī eger benüm atum seni depecek olurısa helāk (13) olursın

Şeyḫ rānd endermiyān-ı kūdekān

şeyḫ çünki bu sözleri söyledi feresini eṭfālüñ arasına sürdi

(14) **Bāng zed bārī diger ūrā cüvān**

cüvān tekrār ol büzürge bāng urdı yaʿnī çag̱ırdı böyle diyü *şeyḫ*den murād ol baḥr-i faż̄ā'il olan büzürgdür (15) *cüvān*dan maḳṣūd sā'ildür

Ki biyā āḫir bügū tefsīr-i īn

ki gel āḫir bunuñ tefsīrini di ve tafṣīl eyle

Īn zenān se nevʿ güftī bergüzīn

(16) bu zenleri üç dürlü didüñ temyīz ü rūşen eyle *bergüzīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür üründüle maʿnāsına ki temyīz ile beyān olındı

(17) **Rānd sūy-ı ū vü güfteş bikr-i ḫāş**

ol büzürg feresini sā'ilüñ cānibine sürdi ve aña didi ki bikr ʿavret

Kül turā bāşed ziġam yābī ḫalāş

(18) cemīʿan saña ḫāş u maḫṣūş olur ġamdan ḫalāṣ bulursun yaʿnī eger bikr ʿavret alur iseñ ġamdan ḫalāṣ olursun zīrā ol ʿavret saña (19) maḫṣūṣdur niteki Ḥażret-i ʿAlī radiyallāhu ʿanh buyurmışdur

"Aleyküm bi'l-ebkāri"[1275]

[1275] Bekarlarla evlenin.

bikr mużāf degüldür ḥāṣ lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ṣānīye (20) ḳayd olındı *ḫāṣ* güzīde ve maḳbūl maʿnāsına iʿtibār olınurısa mużāf olup maʿnā böyle olur ol ulu saʾilüñ cānibine atını sürdi (21) ve aña eyitdi ki güzīde vü maḳbūl bikr cemīʿan senüñ olur ġamdan ḫalāṣ bulursun

V'ān ki nīmī ān-ı tu bīve büved

ve ol ʿavret ki bir nışfı (22) saña maḫṣūṣ olur ṭul ʿavretdür *ān-ı tu* senüñ maʿnāsına cāʾizdür *bīve* ṭul ʿavret *bīve*den maḳṣūd bunda evvelki erinden (23) ferzendi olmayan ʿavretdür niteki aşaġada *ʿıyāl-i bāveled*den bu maʿnā ẓāhir ü rūşendür [*ān* mużāfdur *tu* lafẓına]

V'ān ki hīçest ān ʿıyāl-i bāveled

ve ol (24) ʿavret ki hīçdür ol ferzend ile olan ʿıyāldür egerçi cemīʿdür lākin bunda maḳṣūd ʿavretdür niteki maḥal ḳarīnedür Ḥażret-i (25) Mevlānā üçinci ʿavretüñ hīç olmasınuñ sebebini beyān eyler [*bāveledest* taḳdīrindedür]

Çün zişūy-ı evveleş kūdek büved

çünki evvelki erinden ol ʿavretüñ ferzendi (26) ola

Mihr-i küll-i ḫāṭıreş ān sū reved

ol ʿavretüñ ḫāṭırınuñ cemīʿ-imaḥabbeti ol cānibine gider saña hergiz maḥabbeti olmaz pes bu iʿtibārıla ol (27) ʿavret hīçdür baʿż-ı nüsaḫda *ān şū reved* vāḳıʿdur ki maʿnā böyledür ol ḫāṭırınuñ cemiʿ meyl ü maḥabbeti ol şūya gider saña hergiz (28) meyl ü muḥebbeti olmaz *şūyrā* taḳdīrindedür *şū* bunda er maʿnāsınadur baʿẓ-ı nüsaḫda

Mihr ü küll-i ḫāṭıreş ān sū reved

vāḳıʿdur vāv-ı (29) ʿāṭıfe ile *mihr* bunda maḥabbet maʿnāsınadur ol fāżıl çünki bu üç güne ʿavretüñ aḥvālini kemā-yenbaġī ʿıyān u beyān eyledi sāʾile (30) eyitdi

Dūr şev tā esb nen'dāzed leked

ıraġ ol tā atum çifte atmaya

Sümm-i esb-i tevsenem bertū resed

yoḫsa benüm ser-keş ü (31) ḥarūn atumuñ **[M$_2$155b]** ṭıynaġı saña irişür

Hāy hūyī [N139a] kerd şeyḫ ü bāz rānd

şeyḫ çünki sözini tamām eyledi dīvānelük ṭarīḳına şürūʿ (32) idüp bir hāy hūy eyledi ve tekrār atını oradan sürdi

Kūdekānrā bāz sūy-ı ḫᵛīş ḫᵛānd

eṭfāli girü kendü cānibine oḳudı (33) tā tesettür içün anlarıla oynaya

Bāz bāngeş kerd ān sā'il biyā

sā'il gel diyü tekrār ol uluya çaġırdı [*biyā* emr-i hāżır müfred-i müẕekkerdür]

Yek su'ālem mānd ey şāh-ı kiyā

[H135a] (1) ey büzürg ve ʿālī-ḳadr şāh bir su'ālüm ḳaldı

Bāz rānd īn sū bügū zūter çi būd

atını girü bu cānibe sürdi ol ṭālibe eyitdi (2) tīzrek di ol su'ālüñ ne idi yaʿnī su'ālüñ ne ise tīz söyle didi

Ki zimeydān ān beçe güyem rebūd

ki ol ṭıfl meydāndan (3) benüm ṭopumı ḳapdı *beçe* bunda ṭıfl maʿnāsınadur ki şimdi muḫaffefdür vezn içün

Güft ey şeh bāçünīn ʿaḳl u edeb

sā'il (4) ol ney-süvāra eyitdi ey şāh buncılayın ʿaḳl u edeb ü maʿrifet ü ʿilm ü faẕlıla

Īn çi şeydest īn çi fiʿlest ey ʿaceb

ey (5) ʿaceb bu ne ḥīle vü ẓarāfetdür bu ne iş ve ne tedārükdür yaʿnī senüñ bu ḫuṣūṣūñda ḫafī vü mestūr bir sırr u ḥikmet vardur [*şeyd* bunda ḥīle maʿnāsınadur]

Tū verā-yı ʿaḳl-ı (6) **küllī derbeyān**

beyānda sen ʿaḳl-ı küllüñ verāsısın yaʿnī ʿaḳl-ı külden aʿlā vü evlāsın zīrā senüñ zebānuñdan revān olan zülāl-i (7) ḥikmet ü maʿrifet-i İlāhī andan peydā vü zāhir olmaz

Āftābī dercünūn çünī nihān

faẕl u velāyet feleginüñ ātābısın niçün cününda (8) nihānsın bu hem vechdür cününda nihān niçünsün

Güft īn evbāş reʾyī mīzenend

ney-süvār sā'ile eyitdi bu evbāş bir reʾy (9) ururlar ve ittifāḳ eylerler [*evbāş* levendler maʿnāsına daḫı gelür]

Tā derīn şehr-i ḫodem ḳāżī künend

tā bu kendü şehrümde beni ḳāżī eyleyeler bu hem vechdür tā beni kendülerinüñ (10) şehrinden beni ḳāżī eyleyeler *ḫod* lafẓı müfred ü teşniye vü cemʿ istiʿmāl olınur tetebbuʿ iden kimseye ḫod rūşendür *evbāş* (11) cemāʿat ki her cinsden olan bunda ḫalḳ-ı keşīr maʿnāsınadur ki maḳṣūd şehr ḫalḳıdur

Defʿ mīgüftem merā güftend nī

defʿ didüm (12) baña yoḳ didiler yaʿnī ḳażāyı ḳabūl itmeyüp redd eyledüm benüm reddümi ḳabūl itmeyüp benüm sözümi red eylediler böyle diyü

Nist çün tū (13) **ʿālimī ṣāḥib-fenī**

sencileyin bir ʿālim bir ṣāḥib-fenn yoḳdur yaʿnī ʿulemā-yı ʿālemüñ aʿlemisin

Bā vücūd-ı tū ḫarāmest ü ḫabīşş

senüñ vücūduñıla (14) ḫarāmdur ve ḫabīşdür

Ki kem eztū derḳażā güyed ḫadīşş

ki ʿilm ü fażılda senden nāḳış u dūn olan kimse ḳażā vü ḥüḳūmetde (15) söz söyleye *ḫabīş* bunda ḳabīḥ ve nāmaʿḳūl maʿnāsınadur zübde-yi kelām budur ki sen ṭururken senden ġayrısını ḳāżī (16) eylemek nāmeşrūʿ u nāmaʿḳūldür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur [*ḫadīş* söz maʿnāsınadur]

Derşerīʿat nīst düstūrī ki mā

şerʿ-i şerīfde (17) hergiz icāzet yoḳdur ki biz

Kemter eztū şeh künīm ü pīşvā

senden nāḳışreki ḥākim ü muḳtedā eyleyevüz pes elbette sen olmaḳ (18) gereksin bu sözleri ol ney-süvāra sāʾil beyān eyledi naḳl ṭarīḳi ile ki ḫalḳ baña böyle didiler diyü şāh bunda ḥākim maʿnāsınadur (19)

"Ḳāleʾn-nebī ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem men ḳallede insānen ve firaʿiyyetihī men hüve evlā minhü feḳad ḫānallāhe ve rasūlehū ve cemāʿateʾl-müslimīne"[1276]

---

11 defʿ didüm HM_2: defʿ eyledüm N

[1276]Allah Resulü (asv)buyurmuşlardır ki, kim ki kendisi daha evlâ olduğu hâlde Raiyyetindeki bir insanı taklit derse Alllah'a, Rasul'üne ve Müslüman cemaate ihanet etmiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 4/62, Daru'l-Hadis, Mısır, 1357)

(20) **Z'īn żarūret gīc ü dīvāne şüdem**

bu żarūretden aḥmaḳ u dīvāne oldum yaʿnī ḳażadan ḫalāṣ bulmaḳdan ötüri ḥamāḳat ü cünūnı (21) ḳabūl idüp kendümi ḫalḳa aḥmaḳ u dīvāne gösterdüm [*gīc* aḥmaḳ maʿnāsınadur]

Līk derbāṭın hemānem ki büdem

lākin bāṭında hemān oyum ki idüm yaʿnī yine hemān (22) evvelki gibiyüm hīçbir vechile ʿaḳl u ʿilm ü fażla żarar u noḳṣān gelmemişdür

ʿAḳl-ı men gencest ü men vīrāneem

benüm ʿaḳlum gencdür ve ben (23) vīrāneyüm

Genc eger peydā künem dīvāneem

eger genci āşkāre idem dīvāneyüm ḥālā ki *"Üstür ẕehebek"* ḥasebince genci pinān itmek lāzımdur

(24) **Üst dīvāne ki dīvāne neşüd**

ḥaḳīḳatde dīvāne ol kimsedür ki dīvāne olmadı

Īn ʿasesrā dīd ü derḫāne neşüd

bu (25) ʿasesi gördi ve ḫānesinde olmadı yaʿnī şol kimse ki cünūn revişini ḳabūl idüp ʿavāmdan ʿuzlet ü ḫalvet iḫtiyār eylemedi (26) ʿışḳ-ı İlāhī dīvānelerinüñ ḳatında ol kimse dīvānedür her ne ḳadar ʿāḳil u fāżıl olurısa *ʿases*den maḳṣūd ʿavāmdur

(27) *Ḫalvet güzīderā betemāşā çi ḥācetest*

Çün kūy-i dōst hest beṣaḥrā çi ḥācetest [1277]

ḥikāyet (28) Ebū ʿAlī Ḥayrān Şāfiʿī meẕheb-i fıḳh u taḳvāyı cemʿ **[M₂156a]** eylemiş bir fāżıl idi aña teklīf eylediler ki ḳāżī-ʿasker ola ḳabūl eylemedi (29) dirler ki ʿAlī bin ʿĪsā ki munaṣṣıf ve ṣāḥib-i fażl idi Muḳtedir Billāh ḫalīfenüñ vezīri idi şehrüñ żābıṭına tenbīh eyledi ki Ebū (30) ʿAlī Ḥayrān'ı ṭutup getüre tā ḳażāyı aña ʿarż eyleyeler Ebū ʿAlī Ḥayrānī çünki bu ḫaberi işitdi firār idüp bir yerde pinhān (31) oldı ʿases ṭāʾifesinden birḳaç kimseyi anuñ ḳapusı üzere ḥāfıẓ u müʾekkel eylediler ki ṭaşra çıḳduḳda ṭutalar on iki günden (32)

---

27 *Ḫalvet güzīderā betemāşā ḥācetest*
Çün kūy-i dōst hest beṣaḥrā çi ḥācetest M_2-

[1277] Halveti seçen kişi için temaşaya ne hacet var. Madem dostun köyü var, sahraya ne hacet…

ziyāde ṭaşra çıḳmadı bu ḫaber çünki vezīre irişdi ferāġat eyleñüz didi zīrā bizüm maḳṣūdımuz bu idi ki tā ḫalḳ bileler (33) ki bizüm memleketimüzde bir ṣāḥib-i saʿādet vardur ki şarḳ u ġarb ḳażāsını ḳabūl eylemedi çünki ol vezīr böyle munaṣṣıf oldı Ḥażret-i Ḥaḳ aña **[H135b]** (1) tevbe naṣīb **[N139b]** eyledi ki vezāretden ferāġat idüp Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama'da mücāvir olup anda vefāt eyledi lācerem ehl-i dünyā ʿases gibidür (2) ki kişiyi manṣıb u devletde ṭutup ḥabs-i dünyā ile muḳayyed ḳılurlar pes şol ʿālim ki ʿilmi ile ʿamel eylemek isteye lāyıḳ olan budur ki (3) meẕkūr dīvāne gibi kendüsini dīvāne-şekl göstere tā ki ḫalḳ-ı ʿālemüñ żararından ḫalāṣ müyesser ola bu beytler ol ney-süvār fāżıluñ ḥasb-i (4) ḥālidür ki Ḥażret-i Mevlānā anuñ aġzından beyān eyler

Dāniş-i men cevher āmed nī ʿaraż

benüm ʿilmüm cevher geldi ʿaraż gelmedi yaʿnī benüm ʿilmüm (5) taḳlīdī degüldür belki ʿilm-i Ḫudāyī'dür ki murād ʿilm-i ledündür

Īn bahāyī nīst behr-i her ġaraż

bu benüm ʿilmüm her ġarażdan ötüri bahāya (6) mensūb degüldür yaʿnī ʿilmüm fevā'id-i dünyeviyye taḥṣīli içün degüldür dünyā-perest ʿulemānuñ ʿilmi gibi [*bahāyī*de *yā-yı* ṣānīye nisbet içündür]

ḥikāyet (7) Şeyḫ Ebu'l-Ḥasan Ḫarḳānī ḥażretleri rivāyet olınur ki buyurmışdur Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vārişi şol ʿālimdür ki Ḥażret-i (8) Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem fiʿl ü ʿameline iḳtidā ide ol kimse degüldür ki kitāblar taṣnīf ide zīrā veyl ü helāk şol ʿālime ki (9) ʿilmi manṣıb u ʿizzet ve rifʿat ü māl içün taḥṣīl ide

Kān-ı ḳandem neysitān-ı şekkerem

ḳandüñ maʿdeniyüm şekkerüñ neyistānıyum [*kān* maʿden maʿnāsınadur]

Hem zimen (10) **mīrūyed ü men mīḫorem**

hem benden biter ve hem ben yirüm yaʿnī kendü ʿilmümile müntefiʿ olurum ki ḥikmet kelimesini ve pend ü naṣīḥati kendü (11) nefsüme beyān eylerüm

ʿİlm-i taḳlīdī vü taʿlīmīst ān

ʿilm-i taḳlīdī ve ʿilm-i taʿlīmīdür

---

33 bir ṣāḥib-i saʿādet N: bir kimse HM_2

K'ez nüfūr-ı müstemiʿ dāred fiġān

ol ʿilm ki istimāʿ (12) idicinüñ nefretinden fiġān ṭutar yaʿnī bende ʿilm-i taḳlīdī ve ʿilm-i taʿlīmī degüldür ki müstemiʿler nefret itdüginden ötüri feryād u fiġān (13) ṭutam

Çün pey-i dāne ne behr-i rūşenīst

çünki ʿilm ṭalebi dāne içündür żiyā ve rūşenlükden ötüri degüldür yaʿnī çünki ʿilmi (14) menāfiʿ-i dünyeviyye içün ṭaleb ü taḥṣīl eyler ʿamelden ötüri ṭaleb ü taḥṣīl eylemez

Hem çü ṭālib-ʿilm-i dünyā-yı denīst

denī dünyānuñ ʿilm ü ṣanʿatınuñ (15) ṭālibi gibidür yaʿnī şol ʿālim ki ʿilmi taḥṣīl eyler celb-i fevāʾid-i dünyeviyye içün ol ʿālim ʿulemā zümresinden ʿadd olınmaz belki erbāb-ı ṣanāyiʿden (16) ʿadd olınur niteki ṣanʿatuñ āḫirete nefʿi yoḳdur bu vechile olan ʿilmüñ daḫı āḫirete fāʾidesi yoḳdur belki ol ʿilm daḫı (17) bir ṣanʿat meşābesinde olur ʿilmden maḳṣūd bunda ṣanʿatdur niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażreti getürmişdür

ḥikāyet (18) *"yekī ṣanʿat-i küştī-gīrī beser āmede būd ve se-ṣad u şaṣt bend-i fāḫir derīn ʿilm dānistī"*[1278] *ʿilm* bunda ṣanʿat maʿnāsınadur ve bu (19) beytde daḫı bu maʿnā vardur *beyt*

Kes neyāmūḫt ʿilm tirāz-ı men

Ki merā ʿāḳıbet nişāne nekerd[1279]

[*denī* dünyānuñ ṣanʿat ṭaleb idicisi gibidür bu hem vechdür]

Ṭālib-i ʿilmest behr-i ʿām u ḫāṣ

ḫāṣ u (20) ʿāmdan ötüri ʿilm ṭaleb idicidür bu hem laṭīfdür ʿilmi ṭaleb idicidür ʿām u ḫāṣdan ötüri *ʿām u ḫāṣ*dan maḳṣūd ḫalḳdur

(21) **Nī ki tā yābed ezīn ʿālem ḫalāṣ**

andan ötüri ṭaleb eylemez ki tā bu ʿālemden ḫalāṣ u necāt bula yaʿnī ʿilmi māl u esbābuñ ḥuṣūli içün (22) taḥṣīl eyler dünyāyı terk idüp āḫiretde ʿālī merātibe irişem diyü taḥṣīl eylemez

---

[1278] Biri pehlivanlık sanatında galip gelmiş idi. Ve bu sanatta üç yüz altmış bend-i fahir bilirsin.

[1279] Kimse benim süsümden ilim öğrenmedi ve sonunda bana bir nişan kılmadı.

Terk-i dünyā bemerdüm āmūzend

Ḫ^{v}īşten sīm ü ġalle endūzend [1280]

(23) **Hem çü mūşī her ṭaraf sūrāḫ kerd**

şol mūşī gibi ki her ṭarafı sūrāḫ eyledi [*sūrāḫ* delük maʿnāsınadur]

Çünki nūreş rānd ezder güft berd

çünki ʿilmüñ nūrı (24) ol mūş meşābesinde olanı ḳapudan sürdi aña ıraġ ol didi yaʿnī **[M$_2$156b]** çünki bir ʿālim ʿilmi ve ʿameli terk-i dünyā içün kesb (25) idüp rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetde ola ol ʿilmüñ nūrı ile anuñ cānı rūşen olup vereşe-yi enbiyādan olur (26) ammā şol ʿālim ki ʿilmi manşıb u māl ve dünyevī ʿizzet ü şeref içün taḥşīl idüp rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetden (27) ictināb üzeredür ol kimse ʿavāmdan ʿadd olınup dil ü cānı tīre olup vereşe-yi enbiyā olan ʿulemā zümresinden olmaz [*berd* ıraġ ol ve ṣavul maʿnāsınadur ki *berd dāred* bundandur]

(28) **Çünki sūy-ı deşt ü nūreş reh nebūd**

çün ol ʿālime ṣaḥrā ve nūr cānibine yol olmadı yaʿnī tārik-i dünyā olup ʿilmden anuñ (29) dil ü cānı rūşen ü münevver olmadı [*deşt* ṣaḥrā maʿñāsınadur]

Hem derān ẓulmāt cehdī mīnümūd

hem ol ẓulmātda bir cidd ü cehd gösterdi yaʿnī ʿilmden (30) aña bir nefʿ ẓāhir olduġından ġāfil ü bīḫaber iken ʿilm-i nāfiʿa vuṣūl buldum diyü kendüsine ziyāde ve tamām ḥüsn-i iʿtiḳād ḥāṣıl olur (31) zihī fikr-i fāsid ü zihī ḫayāl-i muḥāl

ʿİlm çendān ki bīşter ḫ^{v}ānī

Çün ʿamel dertu nīst nādānī [1281]

Ḥażret-i Mevlānā ṭālib-i dünyā olan (32) ʿālimi dāne cem idici ve sūrāḫlarda ḳarār ḳılıcı muşa teşbīh eyledi niteki ol mūş deşt ü nūrdan maḥrūm olup ẓulmet ü tenglükden (33) ḫalāş bulmaz hem çünān ol ʿālim daḫı māl cemʿine meşġūl ve dünyā-perest olup āḫiret ve

---

22 *Terk-i dünyā bemerdüm āmūzend*
Ḫ^{v}īşten sīm ü ġılle endūzend M$_2$-

[1280] Dünyayı terk etmek insanlara gümüş ve geliri kazanmayı öğretir.

31 *ʿİlm çendān ki bīşter-i ḫ^{v}ānī*
Çün ʿamel dertu nīst nādānī M$_2$-

[1281] Gerçi ilimde çok okursun ama sende amel yoksa nâdânsın.

nūr-ı İlāhī ṭarafına yol bulmayup muḥtesib-i **[H136a]** (1) dünyā ẓulmetinde ḳalup ʿāḳıbet ġażāb-ı İlāhī'ye maẓhar olur pes ẓāhir oldı ki

"El-ʿulemā'ü vereṣetü'l-enbiyā"[1282]

ḥasebince vāris-i ʿilm-i nebevī (2) olmaġa Ḥażret-i Nebī'ye ʿamelde mütābaʿat ü münāsebet lāzımdur

Ger Ḫudāyeş per dehed perr-i [N140a] ḫıred

Ḫudā-yı Teʿālā eger anuñ ʿaḳlınuñ ḳanadına per ü pervāz (3) vire

Ber'hed ezmūşī vü çün murġān pered

mūşlūkdan ḳurtulur ve murġlar gibi pervāz eyler yaʿnī ṭālib-i dünyā olan ʿālimüñ ʿaḳlı nūr-ı İlāhī (4) ile münevver ü rūşen olurısa dünyā-perestlükden ḫalāṣ bulup vereṣe-yi enbiyā olan ʿulemānuñ zümresinden olup uḫrevī umūra (5) sāʿī olur ve ʿālem-i bālāya pervāz itmege ḳudret bulur mışrāʿ-ı evvelde evvelki *per* emr-i ḥāżır ṣīġasında maṣdardur *perīden* maʿnāsına (6) *perīd* māżī ve *pered* mużāriʿ ve *per* emr-i ḥāżırdur beytde vāḳıʿ olan *per* uçmaḳ maʿnāsınadur ki pervāz daḫı ol maʿnāya olduġıçün (7) pervāzıla ʿatf tefsīr ḳılındı Mihr ü Müşterī nām kitābda *per* vāḳıʿdur ki emr-i ḥāżır ṣīġasında maṣdardur [*mūş* fāre maʿnāsınadur] *beyt*

(8) *Zemīn perr-i ḥavāṣıl kerde derber*

Bebāyed bāzrā āverd derper[1283]

beytüñ maʿnāsı budur zemīn ḥavāsıluñ ḳanadını öñine eylemiş yaʿnī ḳardan yeryüzi (9) aḳ olmış şimdi bāzı pervāza getürmek gerek yaʿnī şikār içün ṣaḥrāya gidecek zamāndur *ḥavāṣıl* saḳā ḳuşı

Ver necūyed per bemāyed (10) **zīr-i ḫāk**

ve ger uçmaḳ istemeye ḳuş gibi ḫāk altında [*per* bunda daḫı uçmaḳ maʿnāsınadur]

Nāümīd ezreften-i rāh-ı simāk

simāk yolına gitmekden nāümīd ü nevmīd ḳalur yaʿnī (11) eger dünyānuñ ḥubb u ṭalebinden ḫalāṣ olup uḫrevī aḥvāl ṭarafına māʾil ü rāġıb olmaya mūş gibi esfele sāfilīnde

---

[1282] Âlimler, peygamberlerin varisleridir. (Tirmizi, Sünen, 5/48)

[1283] Zemin saka kuşunun kanadını önüne almış. Doğanı kanatlandırmak gerekir.

ḳarār idüp ʿālem-i İlāhī'den (12) meʾyūs u maḥrūm ḳalur *simāk* menāzil-i ḳamerden bir menzilüñ ismidür bunda murād ʿālem-i melekūtdur

ʿİlm-i güftārī ki ān bīcān büved

ḳīl ü ḳāl (13) ve zebānıla olan ʿilm ki ol ʿilm cānsız ola yaʿnī anuñ ʿameli olmaya [*büved* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

ʿĀşıḳ-ı rūy-ı ḫarīdārān büved

müşterilerüñ yüzine ʿāşıḳ olur yaʿnī ʿamelsiz (14) ʿilm ṭālib ü sāmiʿsiz ḳadr ü şeref bulmaz zīrā ol ʿilmüñ ṣāḥibine nefʿi yoḳdur aña ʿizzet ü iʿtibār ġayrlaruñ ṭaleb ü istimāʿından olur (15) ve ol ʿālimüñ Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında ve evliyā vü ṣulehā ḳatında ʿizzet ü iʿtibārı olmaz pes her taʿlīm ü vaʿẓ u naṣīḥat ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsı içün (16) ola sebeb-i raḥmet idügine şekk ü reyb yoḳdur ve ger bunuñ ḫilāfı olurısa sebeb-i buʿd u ġażāb-ı İlāhī olur zīrā ʿilm ʿamel içündür kibr (17) ü tefāḫur ve taḥṣīl-i māl içün degüldür

Gerçi bāşed vaḳt-i baḫṣ-i ʿilm zeft

ʿilm-i güftārī ṣāḥibi ʿālim egerçi ʿilm baḫṣi vaḳtinde ḳavī vü ʿālīdür [*zeft* ḳavī ve büzürg maʿnāsınadur]

(18) **Çün ḫarīdāreş nebāşed merd ü reft**

lākin çünki anuñ ḫarīdār u ṭālibi olmaya oldı ve gitdi yaʿnī maʿdūm gibi olur zīrā müşterī vü ṭālibsiz (19) ʿizzet ü ḳudret bulmaz *ḫarīdār* müşterī maʿnāsınadur ki maḳṣūd ṭālibdür

Müşterī-yi men Ḫudāyest ü merā

benüm müşterī vü ṭālibüm Ḫudā'dur(20) ve beni

Mīkeşed bālā ki Allāhe'şterā

Ḥażret-i Ḫudā ʿālem-i bālāya çeker **[M₂157a]** niteki Allāh Teʿālā ḥażreti buyurdı

"İnnallāhe'şterā mine'l-mü'minīne enfüsehüm (21) *ve emvālehüm bienne lehümü'l-cennete"*[1284]

yaʿnī ʿamelile olan ʿālim ʿilmi ḳadar Ḥażret-i Ḥaḳ ḳatında ḳadr ü şeref ü derecāt bulur anuñ saʿyi żāyiʿ olmaz cemīʿisinden (22) şerīf ü laṭīf ʿışḳ-ı İlāhī'dür ki sāʾir fünūn gibi sebeb-i

[1284] Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Tevbe/111.

ḫarmān olmaz zīrā ʿucb u kibr ü riyādan ʿārī vü berīdür niteki Ḫᵛāce Ḥāfıẓ buña (23) işāret buyurur *beyt*

ʿIşḳ mīverzem ü ümmīd ki īn fenn-i şerīf

Çün hünerhā-yı diger mūcib-i ḥirmān neşeved[1285]

Ḥażret-i Mevlānā ney-(24)süvār fāżıluñ münāsebeti ile kendünüñ ḥālini beyān eyledi beyt-i sābıḳıla *eşterā*dan maḳṣūd ḥaḳīḳatde beyʿ ü şerā degüldür belki murād Ḥażret-i (25) Ḫudā'nuñ luṭf u iḥsānıdur Ḥażret-i Ḫudā'nuñ yolına māl u nefsini beẕl iden mü'mine ve bu vechile muʿāmele mü'minlere taḥrīż içündür (26) cihād ve beẕl-i māla

Ḫūn-bahā-yı men cemāl-i Ẕü'l-celāl

benüm ḫūn-bahām Ẕü'l-celāl'üñ cemālidür dünyānuñ mālı ve manṣıbı degüldür [*cemāl-i ẕü'l-celālest* taḳdīrindedür]

Ḫūn-bahā-yı ḫod ḫorem (27) **kesb-i ḥelāl**

kendü ḳan bahām ḥelāl kesb yerüm pes her kimseye ki māl u nefsini Ḥażret-i Ḫudā'nuñ yolına niṯār iden Ẕü'l-celāl'üñ cemāl-i cemīlini müşāhede (28) itmege lāyıḳ u müsteḥaḳ olur *beyt*

Ger niṯār-ı ḳadem-i yār-ı girāmī nekünem

Cevher-i cān beçi kār-ı digerem bāz āyed[1286]

Īn ḫarīdārān-ı müflisrā (29) **bihil**

bu müflis müşterīleri ḳo ve terk eyle *ḫarīdārān-ı müflis*den maḳṣūd ḫalḳ-ı ʿālemdür ki

"Vallāhu'l-ġaniyyü ve entümü'l-fuḳarā'ü"[1287]

ḥasebince Ḥażret-i (30) Ḫudā'ya nisbet cemīʿ-i ʿāleme muḥtāc u müflisdür

Çi ḫarīdārī küned yek muşt gil

bir avuç balçıḳ ne müşterīlük eyler yaʿnī ne ṣatun almaġa ḳādir (31) olur pes Ḥażret-i Ḫudā'yı müşterī idinmek gerek ki sūd-ı fırāvān u renc-i bīpāyān müyesser ola [*yek muşt gil*den maḳṣūd benī-ādemdür]

[1285] Aşkı ekerim ümit edilir ki bu kudsi ilim diğer hünerlerin yanmasını gerektirmez.
[1286] Eğer can cevherimi o değerli yârin ayağı altına serpmezsem, onunla başka ne iş yapabilirim.
[1287] Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Muhammed/38.

Gil meḫor gilrā meḫar gilrā mecū

gil yeme gil ṣatun alma (32) gil ṭaleb eyleme *gil*den maḳṣūd ṭaʿāmdur

Z'ān ki gil ḫorest dā'im zerd-rū

zīrā gil ü ḫāk yiyici dā'im zerd-rūydur yaʿnī ẓāhiren gil ü ḫāk yimek (33) yüzi ṣarı eylerise maʿnā yüzini keşret-i ekl ile ḫarāb u yebāb eyler [*zerd-rūst* taḳdīrindedür]

Dil büḫor tā dā'imā bāşī cüvān

göñül ye yaʿnī erbāb-ı dilden müntefiʿ ol tā **[H136b]** (1) dā'imā cüvān olasın bu hem maʿnādur rūḥānī ġıdā ye ki murād ṭāʿat ü riyāżetdür tā dā'imā cüvān olasın zirā ḥayāt-ı dile hergiz fenā irişmez

Eztecellī (2) **çehreet çün erġuvān**

tecellīden senüñ yüzüñ erġuvān gibi ola yaʿnī **[N140b]** müşāhede-yi cemāl-i İlāhī'den yüzüñ münevver ü nūrānī ola [*çün erġuvān büved* taḳdīrindedür]

Yā Rab īn baḫşiş ne (3) **ḥadd-i kār-ı māst**

yā Rab bu baḫşiş ki bendelerüñe eylersin bizüm kār u ʿamelimüzüñ ḥaddi degüldür yaʿnī bu baḫşiş ü iḥsān ki ʿamelimüz sebebi ile vuṣūl (4) bulmaġa imkān yoḳdur belki sen kemāl-i luṭfuñdan bu bendelerüñe iḥsān eylersin bunda tenbīh budur ki her niʿmet ü iḥsān ki irişür anı Ḥażret-i (5) Ḥaḳḳ'uñ kemāl-i kereminden bile kendünüñ ʿamel-i ṣāliḥinden bilmeye

Luṭf-ı tū luṭf-ı ḫafīrā ḫod sezāst

ḫafī vü mestūr luṭfa ḫod senüñ luṭfuñ lāyıḳdur yaʿnī bu ḥālet (6) saña maḫṣūṣdur bizden ṣādır olmaḳ muḥāldür bu hem vechdür ḫafī vü pinhān luṭfa lāyıḳ ḫod senüñ luṭfuñdur bizden ẓāhir olur iş degüldür [*sezā* lāyıḳ maʿnāsınadur]

(7) **Dest-gīr ezdest-i mā mārā beḫar**

elümüzi ṭut bizi bizüm elimüzden yaʿnī nefsüñ elinden ḫalāṣ eyle

Perderā berdār u perde-mā meder

senüñ (8) viṣāl ü müşāhedeñe ḥicāb u māniʿ olan perdeyi refʿ eyle ve bizüm perdemüzi yırtma yaʿnī bizi rüsvāy eyleme

beyt

(9) *Merā şermsārī zirūy-ı tu bes*

Diger şermsārem mekün pīş-i kes [1288]

Bāz ẖar mārā ezīn nefs-i pelīd

bu pelīd ü ser-keş nefsden bizi ẖalāṣ eyle

(10) **Kārdeş tā üstüẖ^{v}ān-ı mā resīd**

zīrā nefsüñ kārdı tā bizüm üstüẖ^{v}ānımuza irişdi yaʿnī nefs bize cefāsını kemāline irişdürdi *kārd* bıçaḳ (11) maʿnāsınadur

Ezçü mā bīçāregān īn bend-i saẖt

bizcileyin bīçārelerden bu muḥkem ü müşkil bendi ki biz anuñıla beste vü muḳayyedüz

Ki güşāyed ey şeh-i (12) **bītāc u taẖt**

kim açar ey tāc u taḫtsız pādşāh ki murād Ḫudā-yı Rabbü'l-ʿālemīn'dür ki tāc u taḫta muḥtāc degüldür [*ki* bunda istifhāmdur imtināʿ maʿnāsında]

Īn çünīn ḳufl-i girānrā ey Vedūd

(13) buncılayın şaḳīl ü müşkil kilīdi ey Vedūd [*ḳufl* gilīd maʿnāsınadur]

Ki tüvāned cüz ki faż̇l-ı tū güşūd

ki senüñ faż̇l u iḥsānuñdan ġayrı feṯḥ ü refʿ itmege kim ḳādir olur (14) yaʿnī bu bīçāreleri nefs-i emmārenüñ mekr ü ḥīlesinden ẖalāṣ **[M$_2$157b]** itmege senden ġayrı bir kimse ḳādir degüldür *Vedūd*den murād Ḥażret-i Bārī'dür ki maḥabbet (15) ü maḥbūb maʿnāsına istiʿmāl olınur

Mā ziẖod sūy-ı tu gerdānīm ser

biz kendümüzden iʿrāż idüp bāşımuzı senüñ cānibüñe döndürürüz zīrā çünki (16) kendümüze müteveccih olavuz seni müşāhede itmege ḳādir olmazuz ammā saña teveccüh idecek senüñ tevfīḳ u muʿāvenetüñ ile cemīʿ-imaḳṣūdumuz müyesser (17) olur

[1288] Benim için senin yüzünden utanmak yeter. Artık beni başkasının önünde utandırma.

Çün tuyī ezmā bemā nezdīkter

çünki sen bize bizden yaḳīnreksin pes saña teveccüh ü ilticā eylemek evlā vü enfaʿdur zīrā senüñ ʿināyet-i bīnihāyetüñ (18) sebebi ile nefs-i pür-şürūruñ żararlarından necāt buluruz [*nezdīkterī* taḳdīrindedür ki *tūyī*de olan ḫiṭāb *yā*sı aña maṣrūfdur]

"Ve naḥnü aḳrabü ileyhi minḥabli'l-verīdi"[1289]

ḳıṭʿa

Dōst nezdīkter zimen bemenest

(19) *Vīnest müşkil ki men ezvey dūrem*

Çi künem bā ki tüvān güft ki ū

Derkenār-ı men ü men mehcūrem [1290]

Īn duʿā hem baḫşiş ü taʿlīm-i tust

bu duʿā vü (20) münācāt daḫı senüñ iḥsān u taʿlīmüñdür yaʿnī bu tażarruʿ u niyāzı luṭf u iḥsānuñdan bendelerüñe taʿlīm eylersin

Verne derkülḫen gülistān (21) **ezçi rüst**

yoḫsa külḫende gülistān neden bitdi zīrā nefsden bu vechile tażarruʿ u niyāz ẓāhir olmaḳ külḫen gülistān olmaḳ gibidür pes bunuñ (22) luṭfa hemān sen ḳādirsin bu ḥālet nefsüñ kendü nefsinden peydā olmaḳ muḥāldür [*rüst* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Dermiyān-ı ḫūn u rūde fehm ü ʿaḳl

ḫūn u rūde içine fehm ü (23) ʿaḳlı

Cüz-ziikrām-ı tu net'vān kerd naḳl

senüñ iḥsān u ikrāmuñdan ġayrı naḳl eylemege ve ḳomaġa bir kimse ḳādir degüldür yaʿnī ḫūn u rūde içine fehm (24) ü ʿaḳlı ḳomaġa hemān sen ḳādirsin senden ġayrı bir ferdüñ ḳudreti yoḳdur naḳl eylemek bunda söylemek ve ḫaber virmek maʿnāsına mümkin degüldür (25) *rūde* bağırsaḳ maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā bu üslūb üzere söz söylemekden maḳṣūdı taʿlīmdür

---

[1289] Ve biz ona şah damarından daha yakınız. Kaf/16.

[1290] Dost bana benden yakındır. Asıl zorluk o ki ben ondan uzağım ne yapayım kime ne söyleyim ki o benim yanımda ve ben uzağım.

Ezdü pāre pīh īn nūr-ı revān

(26) bu revān u cārī nūr ki iki pāre pīhdendür bu hem vechdür iki pāre pīhden ẓāhir olan bu revān u cārī nūr *pīh* iç yaġıdur *dü pāre pīh*den (27) maḳṣūd iki çeşmdür *nūr-ı revān*dan murād dü çeşmüñ nūrıdur

Mevc-i nūreş mīzened berāsmān

anuñ nūrınuñ mevci āsmānuñ üzerine (28) urur yaʿnī āsmāna irişür zīrā şebde eflākda āşkāre olan kevākib görinür ḥadden ziyāde buʿd mesāfe var iken [*mevc* mużāfdur]

Gūşt-pāre ki zebān (29) **āmed ezū**

et pāresi ki zebāndur ol zebāndan

Mīreved seyl-āb-ı ḥikmet hemçü cū

ḥikmet seyl-ābı cū gibi gider yaʿnī zebāndan cūy gibi bīpāyān (30) ḥikmet revān u ẓāhir olur

Sūy-ı sūrāḫī ki nāmeş gūşhāst

şol delük cānibine ki anuñ nāmı gūşlardur [*sūrāḫ* delük maʿnāsınadur]

Tā bebāġ-ı cān ki mīveş (31) **hūşhāst**

tā cān bāġına ki ol cān bāġınuñ mīvesi hūşlardur zübde-yi kelām budur ki zebāndan ḥikmet-i bīpāyān gūş cānibine revān (32) olup andan cāna irişür tā ki cān ol ḥikmetden behre-yi keşire bulup ṭāʿat ü ʿibādet itmek içün ḫalḳdan ʿuzlet ü ḫalvet iḫtiyār ide tā ki (33) ʿışḳ u maʿrifet-i İlāhī ve esrār-ı nāmütenāhī mīvelerini dirmege imkān **[N141a]** olan Ḥażret-i Mevlānā

"El-kelāmü yühbirü'l-kelām"[1291]

ḥasebince çünki basṭ-ı kelām **[H137a]** (1) ve tafṣīl-i maḳām eyledi şimdi ḳıṣṣa-yı ūlāya rücūʿ eylemek istedi ve bu maḥalde çünki bāġ-ı cānuñ şemerātına işāret eyledi ki (2) bāġ-ı cānuñ şemerātından nişān virür bu taḳrīrile cānlar bāġınuñ şāh-rāhına vāṣıl ḳıṣṣaya ʿavdet gösterdi

[1291] Kelam kelamın haberidir.

Şāh-rāh-ı bāġ-ı cānhā (3) **şerʿ-i üst**

cānlar bāġınuñ vāsiʿ ü müstaḳīm ṭarīḳi Ḥażret-i Rasūl'üñ şerʿidür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [*şerʿ-i üst*da olan żamīr-i ġā'ib Ḥażret-i Rasūl'e rāciʿdür]

Bāġ u bōstānhā-yı ʿālem ferʿ-i (4) **üst**

ʿālemüñ bāġ u bōstānları ol şerʿüñ ferʿidür *ferʿ-i üst*da *ū* ẓamīri *şerʿ*a rāciʿ olmaḳ rūşendür

Aṣl u ser-çeşme-ḫoşī (5) **ānest ān**

ẕevḳ u ḫoşluġuñ aṣl u ser-çeşmesi şerʿ-i şerīfdür şerʿ-i şerīfdür zīrā niẓām-ı ʿāleme ve sürūr u ḥużūra ve āḫiretde derecāt-ı (6) ʿāliyyeye sebebdür dünyāda andan her ṭarafa āb-ı ḥayāt-ı maʿnevī cārī vü revāndur *ānest ānest* taḳdīrindedür

Zūd tecrī taḫtihe'l- enhār (7) **ḫʷān**

bu sözüm saña rūşen ü ẓāhir olsun içün fevrī

"Tecrī taḫtihe'l-enhār"[1292]

āyetini oku yaʿnī cennāta vuṣūl ü duḫūle umūr-ı (8) şerʿiyye sebeb olur pes şerʿ-i **[M2158a]** şerīf maʿnāda cennātdur ki altında nehrler cārīdür [*zūd* tīz maʿnāsınadur ki *fervrī* ʿArab'īdür]

Tetemme-yi naṣīḥat-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi's-selām ān (9) ***bīmārrā***

ol bīmāra Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣalallāhu ʿaleyhi ve sellem naṣīḥat tetemmesinüñ beyānındadur

Güft Peyġamber mer ān bīmārrā

Peyġamber ḥażreti (10) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol ḫasteye eyitdi [*bīmār* ḫasta maʿnāsınadur]

Çün ʿiyādet kerd yār-ı zārrā

zār u bīmār yārını çünki ʿiyādet eyledi maḳūl ḳavl bu iki (11) beytdür

Ki meger nevʿī duʿāyī kerdeī

ki var ise bir gūne duʿā eylemişsin yaʿnī küstāḫāne duʿā eylemişsin

Ezcehālet zehr-i bāyī ḫordeī

cehāletüñden (12) bir zehr-i bā yimişsin yaʿnī ol duʿā sebebi ile bīmār olmışsın

---

[1292] Onların altından ırmaklar akar. Âl-i İmrân/15.

Yād āver çi duʿā mīgüftei

teẕekkür eyle kendü ḥaḳḳuñda ne duʿā dimişsin

Çün zimekr-i (13) **nefs mīāşüftei**

çünki nefsüñ mekrinden perīşān olmışsın yaʿnī bu ḥālet ki senden ṣādır oldı Raḥmānī degüldür nefsānīdür

Güft (14) **yādem nīst illā himmetī**

ol marīż ṣaḥābī Ḥażret-i Rasūl'e eyitdi ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḫāṭırumda yoḳdur

Dār bāmen yādem āyed sāʿatī

(15) illā ki baña bir himmet ṭut bir saʿātde ḫāṭıruma gele *sāʿat*den maḳṣūd bunda az zamāndur

Ezḥużūr-ı nūr-baḫş-ı Muṣṭafā

Ḥażret-i Rasūl'üñ (16) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem nūr u ṣafā-baḫş ḥużūrından

Pīş-i ḫāṭır āmed ūrā ān duʿā

ol duʿānuñ ḫāṭırınuñ öñine geldi

Himmet-i peyġamber-i (17) **rūşenkede**

rūşen menzillü ve münevver göñüllü peyġamberüñ himmeti ile

Pīş-i ḫāṭır āmedeş ān güm şüde

ol żāyiʿ olmış anuñ (18) ḫāṭırınuñ öñine geldi yaʿnī ferāmūş itdügi duʿā anuñ ḫāṭırına ḫuṭūr eyledi

Tāft z'ān revzen ki ezdil tā dilest

ol (19) revzenden yılduradı ki göñülden göñüledür

Rūşenī ki farḳ-ı ḥaḳḳ u bāṭılest

nūr ve rūşenlük ki ḥaḳḳ u bāṭıldan farḳ (20) idicidür yaʿnī

"Mine'l-ḳalbi ile'l-ḳalbi"[1293]

ḥasebince Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḳalb-i şerīfinden ol marīż ṣaḥābīnüñ (21) ḳalbine bir rūşenlük irişdi ki anuñ sebebi ile ol ḫāṭırdan gitmiş ḫāṭırına geldi [*tāft* kelimesinüñ fāʿili *rūşenī*dür]

[1293] Kalpten kalbe yol vardır.

Güft înek yādem āmed ey Rasūl

ol ṣahābî (22) eyitdi yā Rasūllallāh işte şimdi ḫāṭıruma geldi

Ān duʿā ki güfteem men bu'l-fużūl

ol duʿā ki anı ben bu'l-fużūl dimişüm bu hem vechdür (23) ol duʿāyı ki ben bul'-fużul dimişüm bu vech üzere *ān duʿārā* taḳdîrindedür *Bu'l-fużūl fā*nuñ żammesiyile ziyāde ḳumsı maʿnāsınadur (24) lākin ziyāde edebsiz maʿnāsına istiʿmāl olınur Ḥażret-i Mevlānā ol bîmār ṣaḥābî ṭarafından duʿāya sebeb ne idügini beyān itmege şürūʿ(25) eyledi [*ebū ve bū lafẓı* bunuñ gibi maḥallerde ziyāde maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Çün giriftār-ı güneh mîāmedem

çünki günāha giriftār u esîr geldüm yaʿnî çünki bende günāh-ı keşîr ṣādır oldı

Ġarḳa geşte (26) **dest ü pāyî mîzedem**

deryā-yı ʿişyāna ġarḳ olmış olduġum ḥālde bir dest ü pā urdum yaʿnî andan ḫalāṣ olmaḳdan ötüri (27) bir saʿy u tedārük eyledüm tā ki āḫiretde bu günāh içün ʿaẕāb-ı elîm çekmem maḳṣūd ne idügi mābaʿdında vāḳıʿ olan ebyātdan (28) ẓāhir ü rūşendür *çü ġarḳa geşte* taḳdîrinde olup maʿnā bu vechile olmaḳ mümkindür deryāya ġarḳ olmış kimse gibi ol günāhuñ cezāsından (29) ḫalāṣ olmaġa pür saʿy u tedārük eyledüm *ġarḳa geşte* ġarḳ olmaḳ mertebesine irişmiş ve ġarḳdan ḫavf eylemiş kimse maʿnāsınadur yoḫsa (30) ġarḳ olduḳdan ṣoñra andan ḥareket ü saʿy u tedārük ẓāhir olmaḳ muḥāldür

Eztu tehdîd ü vaʿîdî mîresîd

senden bir tehdîd ü vaʿîd (31) irişdi [*tehdîd* taḫvîf maʿnāsınadur *vaʿîd* ʿaẕāb içün olan vaʿdedür]

Mücrimānrā ezʿaẕāb-ı bes şedîd

ʿuṣāt u mücrimlere ziyāde şedîd ü müʾellim ʿaẕābdan yaʿnî çünki ḥażretüñden āḫiretde (32) ʿāṣîlere irişecek ʿaẕāb-ı şedîdi işitdim

Mużṭarib mîgeştem ü çāre nebūd

mużtarib **[N141b]** ü dermānda oldum çāre vü dermān (33) olmadı

Bend-i muḥkem būd u ḳufl-ı nāgüşūd

zīrā bu ḥālet muḥkem ḳayd u bend idi ve açılmaz ḳufl ü kilīd idi yaʿnī āḫiret ʿaẕābından ḫalāṣ **[H137b]** (1) ziyāde müşkil idi [*ḳufl* mużāf olduġı gibi *bend* daḫı mużāf olmaḳ rūşendür]

Ne maḳām-ı ṣabr u ne rāh-ı gürīz

ne ṣabr makāmıdur ve ne firāra ṭarīḳ vardur yaʿnī ne āḫiretde olan ʿaẕāba ṣabr (2) u taḥammül mümkin dür ve ne andan ḫalāṣa imkān u mecāl vardur

Ne ümīd-i tevbe ne cāy-ı sitīz

ne tevbe ümīdi vardur ne ʿinād u ḫuṣūmet (3) yeri vardur zīrā ḳıyāmetde cemīʿān nādim ü tā'ib olurlar lākin hīç fā'ide vü nefʿ ẓāhir olmaz kāfirler

"Ferciʿnā naʿmel ṣāliḥan innā mūḳinūne"[1294]

(4) diyeler lākin maḳṣūdları müyesser olmaya [*sitīz* ʿinād ve ḫuṣūmet maʿnāsınadur]

Men çü Hārūt u çü Mārūt ezḫazen

çünki ben**[M$_2$158b]** āḫiret ʿāẕābınuñ şiddetini fikr eyledüm ve benden (5) şādır olan ʿişyān u günāhuñ cezāsını āḫiretde görecegümi muḳarrer bildüm pes ben Hārūt gibi ve Mārūt gibi ḫüzn ü ḫazenden

Āh mīkerdem ki (6) **ey Ḫallāk-ı men**

āh eyledüm didüm ki ey benüm Ḫallāḳ'um yaʿnī Hārūt ve Mārūt āḫiret ʿaẕābından ziyāde ḫavf itdükleri gibi ben daḫı āḫiret (7) ʿaẕābından ziyāde ḫavf idüp Ḫudā-yı Teʿālā'ya ziyāde tażarruʿ u niyāz eyledüm

Ezḫaṭar Hārūt u Mārūt āşkār

āḫiret ʿaẕābınuñ ḫaṭar u ḫavfından (8) bu iki melek āşkār [*ḫaṭar* ḫavf maʿnāsınadur]

Çāh-ı Bābilrā bekerdend iḫtiyār

dünyāda Bābil'üñ çāhını iḫtiyār eylediler

Tā ʿaẕāb-ı āḫiret īn cā keşend

tā āḫiretlük ʿaẕābını (9) bunda çekeler

[1294] Şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık. Secde/12.

Gürbüzend ü ʿāḳil u sāḥir ü şend

ḥālā ki ol iki melek ḳavīler ve ʿāḳıllar ve sāḥir gibilerdür yaʿnī diḳḳat ü tedārük ṣāḥibleridür (10) bu iki melek şehr-i Bābil'üñ çāhından başı aşaġa aşılmışlardur

Nīk kerdend ü becāy-ı ḫ^{v}īş būd

bu iki melek bu işi ḫūb u laṭīf eylediler (11) ve tamām yerinde idi ki āḫiretde olan ʿaẕābı dünyāda iḫtiyār eylediler

Sehlter bāşed ziāteş renc-i dūd

zīrā āteş ʿaẕābından tütünüñ (12) ʿaẕāb u zaḥmeti āsānrekdür Ḥażret-i Mevlānā renc-i dūd ẕikri ile anlaruñ ʿaẕāb-ı duḫāna giriftār olduḳlarına işāret eyledi *becāy-ı ḫ^{v}īş* (13) tamām maḥallinde maʿnāsına istiʿmāl olınur niteki Dīvān-ı Ḥāfıẕ'da vāḳıʿ olmışdur *beyt*

Geret zidest berāyed murād ḫāṭır-ı mā

Bedest bāş (14) *ki ḫayrī becāy-ı ḫ^{v}īştenest* [1295]

[*renc*den maḳṣūd ʿaẕābdur]

Ḥad nedāred vaṣf-ı renc-i ān cihān

ol cihānuñ ʿaẕābınuñ vaṣfı ḥadd ü nihāyet ṭutmaz

Sehl bāşed renc-i dünyā (15) **pīş-i ān**

dünyānuñ ʿaẕābı āḫiret ʿaẕābınuñ ḳatında sehl ü āsāndur ḥadīṯ-i şerīfde vardur ki cemīʿisinden āsānrek āteş ʿaẕābı bir merde (16) ola anuñ ayaġında āteşden naʿleyn ola ki anuñ dimāġı başında çölmak gibi ḳaynaya ve anuñ ḳulaḳları ve dişleri kömür olup cemīʿ-icismini (17) āteşüñ yalını īhāṭa ide ve baġırsaḳları ṭaşra çıḳmış ola ve ol kimsenüñ ʿaẕābı dūzaḫ ḫalḳına cemīʿisinden eşed ü ziyāde görine (18) Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz ʿaẕāb-ı āḫiretden ḫalāṣ ne vechile müyesser olduġını beyān itmege şürūʿ eyledi

Ey ḫunük (19) **ān k'ū cihādī mīküned**

ey saʿādetlü ol kimse ki o bir cihād u ictihād u riyāżet eyler

[1295] Eger murat bizim hatırımızdan elini çekerse, onun yerine ele bir hayır geçer.

Berbeden zecrī vü dādī mīküned

bedeni üzere bir (20) zecr ve bir dād eyler yaʿnī ḥuẕūẕ-ı nefsānī vü şehevāt-ı cismānīden fāriġ ve müctenib ola niteki ulular eyitmişlerdür ʿaẕāb-ı āḫiretüñ rubʿını dünyāda (21) çekmek gerek ki tā ʿaẕāb-ı āḫiretden ḫalāṣ u necāt müyesser ola [*zecr* işkence maʿnāsınadur]

Tā zirenc-i ān cihānī vā rehed

tā ol cihāna mensūb olan ʿaẕābdan (22) ḳurtıla

Berḫod īn renc-i ʿibādet mīnehed

kendü üzere bu ʿibādet zaḥmetini ḳoya yaʿnī ʿibādet ü riyāżetüñ ʿaẕāb u elemini çeke tā ki ḥasenātı (23) anuñ seyyiʾātınuñ refʿ ü maḥv olmasına sebeb ola niteki Ḥażret-iḤaḳ buyurur

"İnne'l-ḥasenāti yüẕhibne's-seyyi'ati"[1296]

Men hemī güftem ki yā Rab ān ʿaẕāb

(24) ben eyitdüm ki yā Rab ol ʿaẕābı ki āḫiretde baña eyleseñ gerek

Hem derīn ʿālem berān bermen şitāb

hem bu ʿālemde benüm üzerine sürʿatile (25) sür yaʿnī ol cürm vü ʿiṣyān ki benden ṣādır oldı anuñ ʿaẕāb u cezāsını hemān şimdi benüm üzerüme ḥavāle eyle *ʿaẕābrā* (26) taḳdīrindedür hem şitāb taḳdīrindedür *hem bişitāb* taḳdīrindedür [*berān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā derān ʿālem ferāġat bāşedem

tā ol ʿālemde baña ferāġat ü ḥużūr u ẕevḳ u sürūr ola

(27) **Derçünīn derḫᵛāst ḥalḳa mīzedem**

buncılayın suʾālde ḥalḳa urdum yaʿnī bu maḳṣūduñ ḫūṣūli içün Ḥażret-i Ḫudā'ya tażarruʿ u (28) niyāz eyledüm [*derḫᵛāst* suʾāl ve ṭaleb maʿnāsınadur]

Īn çünīn rencūrīī peydām şüd

ol suʾāl ü ṭalebden ṣoñra baña bunuñ gibi bir maraż peydā oldı

[1296] Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Hûd/114.

Cān-ı men ezrenc (29) **bī ārām şüd**

bu maraż sebebi ile benüm cānum renc ü ʿaẕābdan ṣabr u ārāmsız oldı ve ṭāḳat ü mecālüm ḳalmadı *peydām* (30) *şüd* taḳdīrindedür

Māndeem ezẕikr ü ezevrād-ı ḫod

kendü ẕikr ü ṭāʿatümden ve evrādumdan ḳalmışum

Bīḫaber geştem ziḫᵛīş ü (31) **nīk ü bed**

kendümden ve nīk ü bedden yaʿnī cemīʿ-i aḥvālden bīḫaber oldum

Ger nemīdīdem künūn men rūy-ı tū

eger ben şimdi yā Rasūlallāh (32) senüñ mübārek ü münevver yüzüñi görmeyeyidüm

[N142a] Ey ḫuceste [M₂159a] vey mübārek būy-ı tū

ey ne ḳutlu ve ne mübārekdür senüñ rāyiḥa vü būyuñ [*ḫuceste* ḳutlu maʿnāsınadur]

(33) **Mīşüdem ezbend-i men yek bāregī**

ben bend ü ṣıḥḥatden bil'külliyye gideridüm yaʿnī ṣıḥḥat yüzin görmeyüp helāk olurıdum beyt-i sābıḳuñ **[H138a]** (1) mışrāʿ-ı evveli ki şarṭdur anuñ cezāsı bu beytüñ mışrāʿ-ı evvelidür ki ẕikr olındı

Kerdiem şāhāne īn ġam-ḫᵛāregī

bu ġam-ḫᵛārelüġi (2) baña şāhāne eyledüñ yaʿnī ziyāde luṭf u iḥsān eyledüñ

Güft hey hey īn duʿā dīger mekün

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (3) ol kimseye eyitdi ġāfil olma girü bu duʿāyı eyleme yaʿnī zinhār bir daḫı böyle duʿā eyleme [*hey hey* tenbīh içündür]

Bermekün tū ḫᵛīşrā ezbīḫ ü bün

sen kendüñi (4) bīḫ ü bünüñden ḳoparma yaʿnī kendüñi helāk eyleme zīrā bu vechile duʿā eylemek hemān kendü vücūduñı ifnā eylemekdür *bīḫ* kök ve *bün* dip

(5) **Tū çi ṭāḳat dāri ey mūr-ı nejend**

ey żaʿīf ü ʿāciz mūr sen ne ṭāḳat ü ḳudret ṭutarsın [*nejend* bunda żaʿīf ve ʿāciz maʿnāsınadur]

Ki nehed bertu çünān kūh-ı bülend

(6) ki Ḥażret-i Ḥaḳ senüñ üzerüñe anuñ gibi bülend ü girān ṭaġı ḳoya *kūh-ı bülend*den maḳṣūd ʿaẕāb-ı Ḫudāyī'dür ki her ne ḳadar ṣaġīr olsa (7) ʿaẓīmdür bu vech hem cā'izdür ki senüñ üzerüñe ancılayın bülend ṭaġ ḳona

Güft tū bekerdem ey sulṭān ki men

ol marīż ṣaḥābī (8) Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ey sulṭān tevbe eyledüm ki ben

Ezser-i celdī nelāfem hīç fen

celādet ü cerā'et (9) ucından hīç bir güne lāf urmayam yaʿnī ebedī bu vechile duʿāya iḳdām eylemeyem

Īn cihān Tīhest ü tu Mūsā vü mā

bu (10) cihān Tīh'dür ve sen Mūsā'sın ve biz

Ezgüneh derTīh mānde mübtelā

günāh sebebinden Tīh'de mübtelā ve ḥayrān ve ser-gerdān ḳalmışuz (11) bunda tenbīh budur ki bir kimse mādām ki günāh u ḫaṭādan bi'l-külliyye tevbe vü ferāġat eylemeye ḳatʿ-ı merāḥil ü ṭayy-i menāzil idüp ʿālem-i (12) bālā cānibine pervāz u ṭayerān itmege ḳādir olmaz belki Benī-İsrā'il gibi ki ḳavm-i cebbārīn ile muḳātele vü muḥārebe itmege me'mūr olduḳlarında (13) emr-i İlāhī'ye iṭāʿat itmedükleri içün Tīh ṣaḥrāsında ḳırḳ yıl ser-gerdān olup bir ṭarafa gitmege ḳādir olmadılar niteki bu āyet-i kerīmeden (14) maḳṣūd olan maʿnā ẓāhirdür

"Yā ḳavmi'dḫulū'l-arża'l-muḳaddesete'lletī keteballāhu leküm ve lāterteddū ʿalāedbārıküm fetenḳalibū ḫāsirīne"[1297]

(15) bu āyet-i kerīmenüñ āḫirine degin

"Ḳāle fe-innehā muḥarremetün ʿaleyhim erbaʿīne seneten yetīhūne fi'l-arżi felāte'se ʿale'l-ḳavmi'l-fāsiḳīne" [1298]

[1297] Ey kavmim ! Allah'ın size (vatan olarak) yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz. Mâide/21.

[1298] Allah, "Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl yasaklanmıştır; (bu müddet içinde) yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme" dedi. Mâide/26.

Sālhā (16) **reh mīrevīm ü derаḫīr**

nice yıllar yol giderüz ʿāḳıbet [*derʿāḫir* ʿāḳıbet maʿnāsınadur]

Hem çünān dermenzil-i evvel esīr

ancılayın ol menzilde esīrüz oradan ḥareket itmege (17) mecāl ü ḳudretimüz yoḳdur yaʿnī ʿiṣyān sebebi ile neşv ü nemā ve teraḳḳiden maḥrūm olup ḳurb-ı İlāhī'den dūr olmışuz *hem çünān* baż-ı (18) maḥalde henüz maʿnāsına gelür [*esīrīm* taḳdīrindedür]

Ẕikr-i ḳavm-i Mūsā ʿaleyhi's-selām peşīmānī-yi īşān

Mūsā peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ ḳavminüñ ẕikri (19) ve anlaruñ peşīmānluġı beyānındadur

Ḳavm-i Mūsā rāh mīpeymūdeend

Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ ḳavmi yol ölçmişlerdür yaʿnī rāh (20) ṭayy idüp menāzil ḳaṭʿ eylemişlerdür

Āḫir endergām-ı evvel būdeend

āḫir evvel adımda olmışdur yaʿnī Ḥażret-i Mūsā'nuñ ḳavmi Ḥażret-i (21) Ḫudā'nuñ emr-i şerīfine muṭīʿ ü münḳād olmaduḳları içünTīh ṣaḥrāsında her gün vāfir yol yürürleridi lākin bir adım ilerü gitmezleridi (22) belki yine evvelki menzillerinde idiler ve kendülerine eydürleridi

Ger dil-i Mūsā zimā rāżī būdī

eger Ḥażret-i Mūsā'nuñ göñüli bizden (23) rāżī olayıdı

Tīhrā rāh u kerān peydā şūdī

ṣaḥrānuñ yolı ve kenār u nihāyeti āşkār olurıdı baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı ṯānī böyledür

(24) **Āḫir īn reh hem bepāyān āmedī**

āḫir bir yol pāyāna gelüridi yaʿnī ṣaḥrādan ḫalāṣ bulurıduḳ

Ver bekūl bīzār būdī ū zimā

(25) ve ger Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām bizden tamām bīzār olayıdı

Key resīdī ḫᵛānümān hīç ezsemā

bize āsmāndan ḫᵛān u niʿmet hergiz ḳaçan (26) irişüridi niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

“Ve enzelnā ʿaleykümü’l-menne ve’s-selvā”[1299]

hīç bunda hergiz maʿnāsınadur

Key zisengī çeşmhā (27) **cūşān şüdī**

bir ṭaşdan ḳaçan çeşmeler cūşān u revān olurıdı niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

“Ve iẕi’stesḳā Mūsā (28) *liḳavmihī feḳulna’ḍrib biʿaṣāke’l-ḥacera”*[1300]

Derbeyābān mān emān-ı cān şüdī

beyābānda bizüm **[M$_2$159b]** cānımuza ḳaçan emān olurıdı yaʿnī emān (29) olmazıdı [*mān* biz maʿnāsınadur]

Bel becāy-ı ḫ^{v}ān ḫod āteş āmedī

belki ḫ^{v}ān u māʾide yirine āsmāndan āteş gelüridi

Enderīn menzil leheb bermā zedī

bu menzilde bizüm üzerimüze yalıñ (30) ururudı yaʿnī Şuʿayb peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ ḳavmi üzere āsmāndan āteş inüp anları helāk itdügi gibi bizüm daḫı üzerimüze (31) āteş inüp bizi helāk eyleridi [*leheb* yalıñ maʿnāsınadur]

Çün dü dil şüd Mūsa enderkār-ı mā

çünki Ḥażret-i Mūsā bizüm işimüzde iki göñüllü oldı (32) yaʿnī ne tamām bizden rāżī ve ne tāmām bizden bīzārdur niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

Gāh ḫaşm-ı māst u gāhī yār-ı mā

gāh (33) bizüm ḫaşmımuzdur gāhī bizüm yārımuzdur yaʿnī gāhī ġażāb ve gāhī luṭf gösterür

Ḫışmeş āteş mīzened derraḫt-ı mā

[N142b] Ḥażret-i Mūsā’nuñ **[H138b]** (1) ḫışmı bizüm raḫtımuza āteş urur yaʿnī bize renc ü zaḥmet irişmege sebeb olur

Ḥilm-i ū red mīküned tīr-i belā

anuñ ḥilm ü luṭfı bizden (2) ḳażā vü belā tīrini redd ü defʿ eyler Ḥażret-i Mevlānā’nuñ *Mūsā*dan murādı Ḥażret-i Ḥaḳ idügini işʿār itmege şürūʿ eyledi

Key büved (3) **ki ḥilm gerded ḫışm nīz**

ḳaçan olur ki ḫışm daḫı ḥilme döne yaʿnī ḥilm ü luṭf ola

[1299] Size kudret helvası ve bıldırcın gönderdik. Bakara/57.

[1300] Musa (çölde) kavmi için su istemişti de biz ona: Değneğinle taşa vur! demiştik. Bakara/60.

Nīst īn nādir ziluṭf-ı ey ʿazīz

ey ʿazīz bu ḥālet (4) senüñ luṭfuñdan ʿacīb ü baʿīd degüldür zīrā senüñ luṭfuña pāyān yoḳdur *ʿazīz*den murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur ki bir bendesine ʿiṣyān u ḳabāḥati (5) sebebi ile ġażab eylese çünki ol bende tā'ib ola ġażab ḥilm ü luṭfa tebdīl olınur [*nādir* bunda ʿacīb maʿnāsınadur]

Medḥ-i ḥāżır vaḥşetest ezbehr-i īn

ḥāżır (6) medḥ vaḥşetdür bundan ötüri yaʿnī ḥāżır u ẓāhir medḥ ü sitāyiş vaḥşete sebebdür bu sebebden

Nām-ı Mūsā mīberem ḳāṣıd (7) **çünīn**

ḳaṣdıla buncılayın Mūsā'nuñ nāmını iledürüm yaʿnī ẓāhiren Mūsā dirüm ve andan murādum sensin

Verne Mūsā key revā dāred ki men

(8) yoḫsa Mūsā ḳaçan revā vü maʿḳūl ṭutar ki ben

Pīş-i tū yād āverem ezhīç ten

senüñ ḳatuñda hīç kimseden yād getürem yaʿnī Ḥażret-i Mūsā (9) rāżī degüldür ki senüñ ḥużūruñda bir kimseyi yād eyleyüm [*ten* kimse maʿnāsınadur]

ʿAhd-i mā biş'kest ṣad bār u hezār

bizüm ʿahdimüz yüz kerre ve biñ kerre ṣındı

(10) **ʿAhd-i tu çün kūh-ı ṣābit berḳarār**

ammā senüñ ʿahdüñ ṣābit ü müstaḥkem ṭaġ gibi pāydār u berḳarārdur bu hem vechdür senüñ ʿahdüñ ṭaġ gibi ḳarārı (11) üzere ṣābit ü ḳā'imdür bu vech üzere kūh mużāf olmaz ḫitāb Ḥażret-i Ḫudā'yadur

ʿAhd-i mā kāh u beher-bādī zebūn

bizüm ʿahdimüz kāhdur (12) ve her bir bāda zebūndur yaʿnī bizüm ʿahdimüz yel altındā pāymāl ü zīr ü zeber olmış ṣaman çöpidür ki hergiz ṣebāt u ḳarārı yoḳdur

(13) **ʿAhd-i tū kūh u ziṣad kuh hem füzūn**

senüñ ʿahdüñ ṭaġdur ve yüz ṭaġdan daḫı ziyādedür ki noḳṣān u zevālden berīdür [*füzūn* ziyāde maʿnāsınadur]

ḥikāyet (14) Mālik Dīnār'dan rivāyet olınmışdur ki eyitdi baña hem-sāye bir merd var idi ki āşkāre nāmeşrūʿ irtikāb eyleridi ol merdüñ ġayrı (15) hem-sāyeleri andan rencīde ve bīḥużūr olup baña geldiler ve andan şikāyet eylediler ve ol merdi ḥāżır eyledük ve aña eyitdük hem-sāyeler (16) senden şikāyet eylerler bizüm maḥallemüzden var git ol merd cevāb virüp eyitdi ki gitmezüm kendü ḫānemde otururum ol merde eyitdük ki (17) ḫāneñi ṣat eyitdi ki ṣatmazum aña eyitdük ki senden pādşāha şikāyet eylerüz eyitdi ki pādşāh beni bilür ben anuñ ʿavānındanum aña eyitdük ki (18) senden Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretine şikāyet eylerüz ve saña bed-duʿā eylerüz eyitdi ki Ḥażret-i Ḫudā sizden baña raḥīmdür Mālik Dīnār eyitdi anuñ çoḳ (19) cidāl ü ʿinādı beni ġażaba getürdi ol gice teheccüdi edā itdükden ṣoñra istedüm ki aña bed-duʿā idem bir nidā irişdi ki aña bed-duʿā eyleme (20) zīrā ol kimse benüm raḥmetüme iʿtimād eyledi ben kendü ʿahdümden dönmezüm ki dimişüm

"Ene ʿinde ẓanni ʿabdī"[1301]

anuñ günāhını ʿafv eyledüm ve ol kimse (21) benüm velīlerümdendür çünki ṣabāḥ oldı gelüp anuñ ḳapusını ḳaḳdum ṭaşra gelüp beni gördi ṣandı ki ben evvelki ḫuṣūṣdan ötürü geldüm (22) taʿllül ü bahāne getürmege başladı aña eyitdüm ki ben andan ötüri gelmedüm belki saña beşārete geldüm ki senüñ içün böyle bir ḥāl vāḳıʿ oldı ol kimse (23) çünki benden bu sözleri işitdi aġladı **[M₂160a]** ve eyitdi çünki böyledür ben daḫı tevbe eyledüm andan ṣoñra ṣāliḥlerden ve vāṣıllardan oldı

(24) **Ḥaḳḳ-ı ān ḳuvvet ki bertelvīn-i mā**

ol ḳuvvet ü ḳudret ḥaḳḳıçün ki saña maḫṣūṣdur ki bizüm telvīn ü taġyīrimüz üzere [*beḥaḳ* taḳdīrindedür]

Raḥmetī kün ey emīr-i levnhā

ey elvānuñ (25) emīri bize teraḥḥum eyle yaʿnī ey ḫālıḳ-ı eşyā bizüm ʿahd ü vefāda s̱ābit olmaduġımuza ġażab eyleme belki luṭf u keremüñden ey erḥamü'r-rāḥimīn (26) teraḥḥum eyle *telvīn* levndendür ki taġayyür maʿnāsınadur meşāyıḫ ıṣṭılāḥında şol mürīde dirler ki bir şeyḫüñ irādetinde s̱ābit ḳadem olmayup (27) niçe şeyḫlere irādet getüre [*emīr*den murād bunda Ḥażret-i Ḥaḳ'dur *levnhā* ẕikri *telvīn* münāsebeti iledür]

[1301] Ben, kulumun zannı katındayım. (Müslim, Sahih, 4/2061)

Ḫᵛīşrā dīdīm ü rüsvāyī vü ḫᵛīş

kendümüzi ve kendü rüsvāyluġımuzı gördük yaʿnī niçe kerre ʿahdimüzi şıduḳ

(28) **İmtiḥān-ı mā mekün ey şāh bīş**

ey şāh artıḳ bizi imtiḥān eyleme zīrā imtiḥāna ḳābil degülüz Ḥażret-i Mevlānā'nuñ bu sözden maḳṣūdı (29) pend ü naṣīḥatdür ve ġayrıları ışlāḥdur kendü ḥālini beyān degüldür zīrā ṭufūliyyeti zamānından vefāt idinci ziyāde taḳvā vü ṣalāḥ üzere idi

(30) *"Ve mā liye lāaʿbüdü'l-leẕī feṭaranī ve ileyhi turceʿūne"*[1302]

ḳabīlindendür [*şāh*dan murād Ḫudā Ḥażreti'dür]

Tā feżīḥathā-yı dīgerrā nihān

Kerde bāşī ey Kerīm-i Müsteʿān

ey Müsteʿān-ı (31) kerīm tā ġayrı rüsvāyluḳlarımuzı nihān eylemiş olasın zīrā imtiḥān idecek olur iseñ naḳż-ı ʿahdimüzden ġayrı niçe rüsvāyluḳlar āşkār (32) olur [bu beyt bu uṣlūb üzere yazıldı maʿnā rūşen olsun içün] *beyt*

İlāhī İlāhī ḫaṭā kerdeīm

Tu bermā megīr ānçi mā kerdeīm [1303]

Ḥażret-i Mevlānā'nuñ maḳṣūdı ʿuyūb-ı nefs firāvān (33) idügin işʿārdur

Bīḥadī tū dercemāl ü derkemāl

cemāl **[N143a]** ü faẓl u kemāldesin bīḥadd ü bīnihāyetsin

Derkejī mā bīḥadīm ü derḍalāl

[H139a] (1) biz egrilükde ve ḍalālde bīḥadd ü nihāyeyüz yaʿnī bizüm ḫaṭāyā ve ḳabāḥatimüze ḥadd ü ġāyet yoḳdur [*kej* egri *kejī* egrilik maʿnāsınadur]

Bīḥadī-yi ḫᵛīş büg'mār ey kerīm

cemāl ü (2) iḥsānda ve kemāl ü ʿafvda olan kendü ḥadsizlügüñi ey kerīm

Berkejī bīḥadd muşţī-yi leʾīm

bir avuç leʾīm ü denīnüñ ʿuyūb u kejlügi üzere (3) ḥavāle eyle

---

[1302] Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Halbuki, hepiniz O'na döndürüleceksiniz. Yâsîn/22.

[1303] Yâ Rabbi hata yaptık. Sen bizim yaptığımızı bizde tutma.

Hīn ki eztaḳṭīʿ-i mā yek tār mānd

āgāh ol ki bizüm taḳṭīʿimüzden bir tār ḳaldı

Mışr būdīm ü yekī dīvār mānd

(4) vücūdda Mışr idük ve bir dīvār ḳaldı yaʿnī ʿömr-i ʿazīzden az ḳaldı henüz tevbe idüp ṣalāḥ u taḳvā cānibine ḳaṣd u (5) gūşiş eylemezüz *taḳṭīʿ* beTürkī ṣarıḳ ve dolaḳ maʿnāsınadur ki bunda evvel evlā ve maḥalle mülāyimdür *tār* bunda tel maʿnāsınadur (6) meṣelā bezek teli gibi *mānd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür [*mışr* bunda şehr maʿnāsına ve maʿrūf olan mışr maʿnāsına olmaḳ cāʾizdür]

El-baḳıyye el-baḳıyye ey ḫıdīv

ey ḫıdīv luṭfuñdan baḳıyye-yi ʿömrimüzi ḥıfẓ (7) eyle ve ṣalāḥ u ṭāʿate tevfīḳ vir

Tā negerded şād küllī cān-ı dīv

tā şeyṭānuñ cānı küllī mesrūr olmaya *ḫıdīv* ulu pādşāh maʿnāsınadur (8) ki murād Ḥaḳ teʿālā ḥażretidür [*dīv* şeyṭān maʿnāsınadur]

Behr-i mā nī behr-i ān luṭf-ı nüḫüst

bizden ötüri degül belki ol nüḫust ü ḳadīm luṭfdan ötüri

Ki tu kerdī güm-rehānrā (9) **bāz cüst**

ki sen ol güm-rāhları luṭfıla girü ṭaleb eyledüñ yaʿnī ṭarīḳ-i müstaḳīmden dūr olanlara hidāyet eyledüñ

Çün nümūdī (10) **ḳudretet bün'māyi raḥm**

çünki ḳudretüñi gösterdüñ raḥm göster yaʿnī ey ḳadīr çün kemāl-i ḳudretüñden bendelerüñi ḫalḳ eyledüñ ey raḥīm teraḥḥum (11) eyle

Ey nihāde raḥmhā derlaḥm ü şaḥm

ey laḥm ü şaḥm içinde raḥmler ḳomış sulṭān ey Ḫudā ki ḥayāt ve ḫ^{v}āb u ḫorda olanlara (12) raḥmler virmişsin ki anuñ sebebi ile biri birine teraḥḥum u şefḳat üzere olmışlardur

“Ḳāle Rasūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ceʿalallāhu’r-raḥmete (13) *mi’ete cüz’in feemseke ʿindehū tisʿaten ve tisʿīne cüz’en feenzele fi’l-ʿarżi cüz’en vāḥiden feminẕālike’l-cüz’e’l-ḫalḳu ḫattā terfeʿu’l-ferasü* (14) *ḫāfirahā ʿan veledihā ḫaşyete en tuṣībehū”*[1304]

[*laḥm* et *şaḥm* yaġ maʿnāsınadur]

Īn duʿā ger ḫışm efzāyed turā

bu duʿā ki biz dirüz eger saña ġażab ziyāde eylerise

Tū duʿā taʿlīm (15) **fermā mihterā**

ey büzürgvār sen duʿā taʿlīm buyur yaʿnī ey Ḫudā saña maḳbūl olan duʿā ne ise anı taʿlīm eyle tā ki anuñ sebebi (16) ile bize rifʿat ü ḳurbet ẓāhir ola *mihter*den murād Ḥażret-i Ḥaḳ’dur [*mihter* ecel maʿnāsına beTürkī ulurek]

Ān çünān k’ādem biyeftād ezbehişt

ancılayın ki Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi’s-selām cennetden (17) düşdi bir maʿṣiyet sebebi ile ki meşhūrdur

Recʿateş dādī ki rest ezdīv-i zişt

aña rücūʿ virdüñ zişt şeyṭāndan (18) ḳurtıldı zīrā Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi’s-selām **[M₂160b]** günāhdan ṣoñra

“Feteleḳḳā Ādemü min Rabbihī kelimātin fetābe ʿaleyhi”[1305]

ḥasebince tevbe idüp yine (19) maḳbūl oldı

Cāyī ki berḳ-i ʿiṣyān berĀdem-i Ṣafī zed

Mārā çi gūne zībed daʿvā-yı bīgünāh [1306]

[*recʿat* rücūʿ maʿnāsınadur]

Dīv ki bud k’ū ziĀdem (20) **büg’zered**

şeyṭān kimdür ki o Ādem’den geçe ve andan ʿālī-ḳadr ola [*ki* bunda istifhāmdur]

[1304] Allah Resulü (asv) buyurmuşlardır ki: Allah rahmeti yüz parçaya ayırmıştır. 99 parçasını indinde tutup birini yeryüzüne indirmiştir. İşte bu (Rahmet) parçasından dolayı mahluklar birbirine merhamet ederler. Hatta at (bu sebepten) yavrusuna zarar vermek korkusuyla ayağını kaldırır. (Buhârî, Sahih, 5/2236)

15 maḳbūl H: lāyıḳ N, maʿlūm M_2

16 ḳurbet HM_2: ḳudret N

[1305] Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden bir takım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Bakara/37.

[1306] Âdem-i Safî’nin üzerine isyan şimşeği düştüğü yerde bize nasıl günahsız bir dava düşer.

19 *Cāyī ki berḳ-i ʿiṣyān berādem-i ṣafī zed*
Mārā çi gūne zībed daʿvā-yı bīgünāh M_2-

Berçünin nuṭʿī ezū bāzī bered

buncılayın bir nuṭʿ üzere Ḥażret-i (21) Ādem'den oyun ilede yaʿnī fehm ü ẕarāfetde Ādem'e ġālib ola [*nuṭʿ*dan maḳṣūd şaṭranc oynayacak yerdür]

Derḥaḳīḳat nefʿ-i Ādem şüd heme

Ḥażret-i Ādemüñ cemīʿ-i (22) ḥālātı ḥaḳīḳatde Ādem'e nefʿ oldı zīrā egerçi ẓāhirde şeyṭānuñ ḥīle vü ḫudʿasıyıla andan ʿişyān ṣādır olup (23) cennetden çıkup ʿacz ü meskenet ve girye vü nāleye irişdi lākin ḥaḳīḳatde ol ʿacz ü meskenet ve Ḥażret-i Vācibü'l-vücūd'a rücūʿı ve istiġfār (24) u iʿtiẕārı ṣuffe-yi ictibā ṣadrına irişdürdi ki

"Ṯümme'ctebāhū"[1307]

anuñ ḥaḳḳında vāḳıʿdur

Laʿnet-i ḥāsid şüde ān demdeme

ol demdeme (25) ḥāside laʿnet olmış yaʿnī şeyṭān-ı laʿīn kibr ü ʿucb u ḫod-bīnlügi ve tefāḫur u bīedeblügi anuñ dergāh-ı İlāhī'den merdūd u recīm olmasına (26) sebeb oldı ki

"İnne ʿaleyke laʿnetī ilāyevmi'd-dīni"[1308]

anuñ ḥaḳḳında nāzil oldı Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām'uñ ḳālıb-ı şerīfi henüz balçıḳ (27) iken iblīs-i laʿīn sefāhatinden anları iḍlāl idüp Ḥażret-i Ādem'üñ ḳālıbı üzere getürdi tā ki anı pāy-māl ü zīr ü zeber eyleyeler (28) ol ḥālde ol edebsiz melʿūn Ḥażret-i Ādem'üñ ḳālıb-ı şerīfine ihānet ṭarīḳi ile tükürdi zihī aḥmaḳ ki on sekiz biñ ʿālemi ḫalḳ (29) iden Ḥażret-i Ḫudā'nuñ şanʿatını ḳabūl eylemedi Ḥażret-i Cebrā'il ʿaleyhi's-selām recīmden nihānī ol tükrük vāḳıʿ olduġı yeri maʿnā ile oyup (30) atduġı gibi biemrillāh ḳıṭmīr olup ol atlara ḥamle idüp cemīʿisini oradan münhezim ü perākende eyledi [*ḥāsid*den maḳṣūd şeyṭān-ı laʿīndür *demdeme* ġavġa ve ṣadā ve gürüldi maʿnāsınadur]

Bāzīī (31) **dīd ü dü şad bāzī nedīd**

kör şeyṭān bir bāzīyi gördi ve iki yüz bāzīyi görmedi yaʿnī Ḥażret-i Ādem'üñ ʿaleyhi's-selām (32) cennetden çıḳması içün egerçi bir mekr eyledi lākin

---

23 çıḳup HM_2: çıḳdı ve

[1307] Sonra Rabbi, onu seçti. Tâ-hâ/122.

[1308] Ceza gününe kadar lânetim senin üzerindedir! buyurdu. Sâd/78.

“Ve mekerū ve mekerallāhu vallāhu ḫayru’l-mākirīn”[1309]

ḥasebince mekā’id-i İlāhī’den ġāfil (33) oldı

Pes sütūn-ı ḫāne-yi ḫodrā bürīd

pes kendü ḫānesinüñ sütūnını kesdi ki ḫāne üzerine düşüp anı helāk eyledi yaʿnī **[H139b]** (1) melʿūn ebedī **[N143b]** olup dergāh-ı İlāhī’den sürildi anı bu mertebeye ḥased irgürdi [*sütūn* direk maʿnāsınadur]

Āteşī zed şeb bekişt-i dīgerān

bir kimse ġayrlaruñ (2) kiştine gice ile bir āteş urdı ki anlaruñ kiştini yaḳa

Bād āteşrā bekişt-i ū berān

bād āteşi anuñ kiştine iledici oldı (3) şeyṭān-ı laʿīn gibi ki Ḥażret-i Ādem’üñ żararına ḳaṣd eyledi ʿāḳıbet ol żarar kendüsine irişdi bu beyt-i sābıḳ temṣīl ṭarīḳi ile (4) ẕikr olınmışdur *kişt* ekin maʿnāsınadur *berān*da *bā* meftūḥdur ki *bürden*den ṣıfat-ı müşebbehe olmaḳ üzere revān u perān (5) olmaḳ cā’izdür bā-yı Fārisī ile uçurıcı maʿnāsına yaʿnī fevrī bād ol āteşi anuñ kiştine iledici oldı *berānd*da *dāl* (6) ḥaẕf olınup neye sürdi maʿnāsına olmaḳ hergiz mümkin degüldür

Çeşm-bendī būd laʿnet dīvrā

laʿnet şeyṭāna bir çeşm-bend (7) oldı

Tā ziyān-ı ḫaşm dīd ān rīvrā

tā ol mekr ü ḥīleyi ḫaşma ziyān gördi yaʿnī itdügi mekrüñ Ḥażret-i Ādem’e żararı vardur (8) diyü tamām saʿy u iḳdām eyledi *çeşm-bend* göz bağı

Hem ziyān-ı ḥāl-i ū şüd rīv-i ū

şeyṭānuñ mekr ü ḥīlesi yine anuñ ḥāline (9) ziyān oldı egerçi Ḥażret-i Ādem’e żarar irişdürmege ḳaṣd eyledi [*rīv* ḥīle]

Ḫod tu gūyī būd Ādem dīv-i ū

sen ḫod dīvsin ki ḥaḳīḳatde (10) Ḥażret-i Ādem şeyṭān-ı laʿīnüñ şeyṭānı oldı yaʿnī şeyṭānuñ merdūd olmasına sebeb oldı ḳıṣṣadan ḥiṣṣe budur ki Ḥażret-i Ādem (11) cemīʿ nesneden fāriġ iken İblīs-i laʿīn aña ḥased idüp istedi ki anı dergāh-ı İlāhī’den dūr ide kendüsi dūr

[1309] Tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. Âl-i İmrân/54.

oldı pes (12) şol kimse ki fāriġ ve kendü ḥālinde ola ve bir kimse aña żarar irişdürmek içün ḥased eylese ʿāḳıbet aña ḳaṣd itdügi żarar (13) yine kendüsine irişür

Laʿnet īn bāşed ki kej-bīneş küned

laʿnet budur ki mekr ü rīv anı egri görici (14) eyler [*kej-bīn* vaṣf-ı terkībīdür egri görici maʿnāsına]

Ḥāsid ü ḫod-bīn ü pür-kīneş küned

anı ḥased idici ve ḫod-bīn ü pür-kīn eyler yaʿnī laʿnete sebeb budur ki mekr ü rīv anı ḥaḳ-bīnlükden (15) dūr idüp ḥasūd u mütekebbir ve kīn ṭutıcı eyler pes her kimse ki anda bu ḫūylar ola ol kimse daḫı iblīs gibi melʿūn olur (16) niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur

Tā bedāned ki her ān ki kerd büd

tā bilür ki her ol kimse ki ġayra żarar eyledi [*baʿż-ı nüsaḫda tā nedāned*dür *nūm*la ki maʿnā böyle olur *tā ġaflet ü ġurūrından bilmez ki her ol kimse ki ġayra żarar eyledi* bu maḥal tamām diḳḳat yeridür]

ʿĀḳıbet bāz āyed ü (17) **[M$_2$161a] bervey zened**

ʿāḳıbet ol żarar döner ve aña urur yaʿnī ġayrlara żarar u elem irişdürmege ḳaṣd iden kimse ʿāḳıbet żarar u elemden necāt (18) bulmaz *beyt*

Ne hergiz şinīdīm derʿömr-i ḫ^{v}īş
Ki bed-merdrā īnekī āmed pīş [1310]

Cümle ferzīn-bendhā bīned beʿaks

cümle ferzīn-(19)bendleri ʿaksile görür

Māt bervey gerded ü noḳṣān u veks

māt ve noḳṣān u veks anuñ üzerine olur yaʿnī şaṭranc oyununda ferzīn-(20)bendleri maʿkūs olan ʿāḳıbet nice māt olurısa ġayrlara żarar u elem ü helāk ḳaṣd iden kimse ʿāḳıbet yine anlara kendüsi mübtelā (21) olur

[1310] Kötü birinden iyilik geldiğini ömrümde asla işitmedim.

beyt

Şer-engīz hem derser-i şer şeved

Çü kejdüm ki bāḫāne kemter şeved [1311]

veks bunda żarar maʿnāsınadur egerçi noḳṣān (22) maʿnāsına daḫı gelür

Z'ān ki ger ū hīç bīned ḫ[v]īşrā

zīrā ki eger o kendüsini hīç ü ḥaḳīr göre

Mühlik ü nāsūr bīned rīşrā

(23) yarasını helāk idici vü nāsūr göre yaʿnī şol kimse ki mütekebbir ü ḫod-bīn olmaya belki tevāżuʿ idici ola pes ol kimse kendünüñ ʿuyūbını (24) görür ve itdügi ṭāʿat ü riyāżetini lāşey meşābesinde bilüp her nefes saʿy u iḳdāmı ziyāde olup āḫiret tedārükinden bir dem ḫālī (25) olmaz *nāsūr* ʿilācı müşkil bir marażdur [*mühlik* ism-i fāʿildür]

Derd ḫīzed z'īn çünīn dīden derūn

buncılayın naẓardan derūnī derd ü ġam āḫiret peydā olur [*derd* mużāf degüldür]

(26) **Derd-i ūrā ezḥicāb āred birūn**

derd-i derūn ve ʿışḳ-ı bīçūn anı ḥicābdan ṭaşra getürür ve dergāh-ı İlāhī'ye irişdürür pes şol kimse ki (27) derd-i ʿışḳ u maḥabbet ve ḫavf-ı āḫiret ve ḫaşyet-i Ḥaḳ ṭuta vaʿż u naṣīḥat ve irşād-ı ṭarīḳatden behre-dār olmaġa imkān olur (28) bu vech üzere *derd-i derūnrā* taḳdīrinde olup maʿnā böyle olmaḳ hem mümkindür bunuñ gibi naẓardan anuñ (29) derūnına derd-i ʿışḳ u maḥabbet ve bīm-i āḫiret ve ḫaşyet-i Ḥażret-i Ḥaḳ ẓāhir ü peydā olur bunuñ gibi derūn u laṭīf naẓardan derd ü ʿışḳ ve (30) sūz u güdāz peydā olur bu vech üzere *derūn-dīden* diḳḳat-i naẓar maʿnāsına olur

Tā negīred māderānrā derd-i zeh

mādām ki (31) māderleri oġlan yavrusı derdi ṭutmaya

---

21 *Şer engīz-i hem derser-i şer şeved*
Çü ger düm ki bāḫāne kemter şeved M_2-

[1311] Akrebin eve zarar verdiği gibi şer dolu olan aynı zamanda şerrin başı da olur.

29 ẓāhir ü peydā olur HM_2: ẓāhir olup N

Ṭıfl derzāden neyābed hīç reh

ṭıfl ṭoġmaḳdan ve māderinüñ ḳarnından ṭaşra gelmege (32) hīç yol bulmaz *zeh* oġlan yavrusı maʿnāsınadur [*zāden* ṭoġmaḳ maʿnāsınadur]

Īn emānet derdil ü dil ḥāmilest

bu emānet ḳalbdedür ve ḳalb aña (33) ḥāmiledür *emānet*den murād bu āyet-i kerīmede vāḳıʿ olan emānetdür

"İnnā ʿarażna'l-emānete ʿale's-semāvāti ve'l-ʿarżi ve'l-cibāli"[1312]

ve *emānet*den **[H140a]** (1) maḳṣūd īmān u teklīf ü ʿibādet ve ʿışḳ-ı Ḥażret-i ʿİzzet ve derd-i āḫiretdür ki ḳalbdedür ve ḳalb bunlara ḥāmiledür

Īn naṣīḥathā miṣāl-i (2) **ḳābilest**

bu naṣīḥatler ḳābile gibi dür *ḳābile* ebe maʿnāsınadur ki **[N144a]** vażʿ-ı ḥamlde her ne lāzım ise ol görür bunda *ḳābile*den maḳṣūd (3) mürşid-i kāmildür [*miṣāl* bunuñ gibi maḥallerde teşbīh içündür] *beyt*

Ger emānet beselāmet bübürem bākī nīst

Bīdilī sehl büved ger nebüved bīdīnī[1313]

Ḳābile güyed ki zenrā (4) **derd nīst**

ḳābile dir ki zenüñ derdi yoḳdur yaʿnī şol zen ki anuñ velāyeti vaḳti irişmeye ḳābile anı görür ve dir ki bunuñ derdi yoḳdur (5) pes şol kimse ki anda derd ü ʿışḳ olmaya kelime-yi ḥikmet ü maʿrifet aña teʾṣīr eylemez ve tevbe vü ṭāʿat ki ferzend meṣābesindedür ol kimseden (6) mütevellid ü ẓāhir olmaz

Derd bāyed derd kūdekrā rehīst

derd gerek zīrā derd ṭıfla bir yoldur yaʿnī mādām ki ḥāmile ʿavretde velādet (7) derdi olmaya ṭıfl andan mütevellid olmaz pes şol ṭālib-i Ḥaḳ ki anda derd-i ʿışḳ u maḥabbet ola andan āṣār-ı ṭāʿat ü ʿibādet (8) ẓāhir olur ve ol kimse ki anda derd olmaya andan bir nesne ḥāṣıl olmaz *meṣnevī*

Ḳudsiyānrā ʿışḳ hest ü derd nīst

(9) *Derdrā cüz-ādemī derḫord nīst*

[1312] Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Ahzâb/72.

[1313] Eğer emaneti selametle götürürsen korku yoktur. Eğer dinsiz olursa kalpsiz olmak kolay olur.

Ẕerre-yi derd ezheme āfāk bih

Ẕerre-yi ʿışḳ ezheme ʿuşşāk bih [1314]

Ān ki ū bī̇derd bāşed (10) **reh-zenest**

ol kimse ki o derdsiz ola yol urucıdur yaʿnī̇ ʿışḳ u maḥabbet derdinden ḫālī̇ vü ʿārī̇ olan şeyḫ ṭālibleri (11) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ṭarī̇ḳinden dūr u baʿī̇d idicidür egerçi vuṣūl-i ilallāh daʿvāsın ide [*reh-zen* vaṣf-ı terkī̇bī̇dür]

Z'ān ki bī̇derdī̇ ene'l-Ḥaḳ güftenest

zī̇rā ki (12) derdsizlük ene'l-Ḥaḳ dimekdür bu ḫod küfr ü bāṭıldur pes derd ü ʿışḳ-ı İlāhī̇siz irşād küfr ü ḍalāletdür bu beytler **[M₂161b]** su'āl-i muḳaddere (13) cevāb gibidür gūyā bir kimse eyitdi ki ene'l-Ḥaḳ dimek çünki küfrdür pes Manṣūr'uñ ene'l-Ḥaḳ dimesi küfr olmaḳ lāzım gelür bu beytlerile (14) cevāb virüriken bī̇derd ü ʿışḳ olana küfrdür derd ü ʿışḳıla olana niʿmetdür

Ān ene bī̇vaḳt güften laʿnetest

ol eneyi (15) vaḳtsiz dimek buʿd u laʿnetdür zī̇rā nāḳışdan ene'l-Ḥaḳ sözi ṣādır olsa küfrdür ve sebeb-i laʿnetdür [*ene*den murād ene'l-Ḥaḳ'dur]

Ān ene dervaḳt güften (16) **raḥmetest**

ol *ene*yi vaḳtinde dimek raḥmetdür yaʿnī̇ kāmilden ṣādır olsa sebeb-i raḥmetdür Ḥażret-i Mevlānā *bī̇vaḳt güften* (17) ve *dervaḳt güften*den maḳṣūd ne idügini temṣī̇l ṭarī̇ḳi ile bu beytile beyān eyler

Ān ene Manṣūr raḥmet şüd yaḳī̇n

ol ene'l-Ḥaḳ sözi (18) şeksiz Manṣūra raḥmet oldı yaʿnī̇ Manṣūr-ı Ḥallāc ki vecd ü istiġrāḳ u fenā ʿāleminde ene'l-Ḥaḳ didi anuñ raḥmetine sebeb (19) oldı zī̇rā ki Manṣūr fenā fillāh mertebesine vuṣūl bulmış idi [*Manṣūrrā* taḳdī̇rindedür]

Ān ene Firʿavn laʿnet şüd bibī̇n

ol ene Firʿavn'a laʿnet (20) oldı gör yaʿnī̇ Firʿavn

"Ene rabbikümü'l-aʿlā" [1315]

[1314] Kutsilere aşk vardır dert yoktur. İnsandan başka derdi çeken yoktur. Bir zerre dert feleklerden iyidir. Bir zerre aşk bütün âşıklardan iyidir.

[1315] Ben sizin en büyük rabbinizim.

didüginden melʿūn oldı zīrā küfr ü enāniyyet ṭarīḳi ile didi [*Firʿavnrā* taḳdīrindedür]

Lācerem her (21) **murġ bīhengāmrā**

lācerem her vaḳtsiz murġuñ

Ser bürīden vācibest iʿlāmrā

baş kesmek vācibdür żarar u ḳabāḥatini iʿlām itmek içün (22) meşelā ḫoros vaḳtsiz ötse anı boġazlamaḳ gerekdür niteki meşhūrdur ḥiṣṣeden murād ne idügi bu beytden ẓāhirdür

Ser bürīden çīst (23) **küşten nefsrā**

baş kesmek nedür nefsi depelemekdür

Dercihād u terk güften nefsrā

cihādda ve nefsi terk eylemekdür yaʿnī [*güften* bunda *kerden* maʿnāsınadur]

"Racaʿnā mine'l-cihādi'l-aṣġari (24) *ile'l-cihādi'l-ekberi"*[1316]

ḥasebince ʿibādet ü riyāżet ve cemīʿ-iḫuṣūṣda nefse muḫālefet ile nefsi zebūn idüp ḳatl eyle ve nefsi terk idüp (25) ārzūlarını ḥāṣıl itmekden ferāġat eyle tā ki ḳurb-ı İlāhī'den behre-gīr olan ve *ḳatl-i nefs*den maḳṣūd ḥaḳīḳatde ḳatl degüldür belki aḫlāḳ-ı ẕemīmeden (26) ve efʿāl-i ḳabīḥadan nefsi pāk eylemekdür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Ān çünān ki nīş-i kejdüm berkünī

ancılayın ki ʿaḳrebüñ nīşini ḳoparasın

(27) **Tā ki yābed ū ziküşten eymenī**

tā ki ol ʿaḳreb depelenmekden eymenlük ḫalāṣ bulur yaʿnī çünki ʿaḳrebden nīş gide ḳatlden ḫalāṣ olur (28) pes çünki nefs-i emmāreden aḫlāḳ-ı reddiyye maḥv u zā'il ola āḫiretde ʿaẕāb-ı elīmden necāt bulur

Berkünī dendān-ı pür-zehrī zimār

mārdān (29) zehrile pür bir dişini ḳoparasın

Tā rehed ū ezbelā-yı seng-sār

taḥḳīḳ ol ılan ṭaşlanmaḳ belāsından ḳurtılur zīrā żarar irişdirecek (30) nesnesi ḳalmayup

"Küllü mūdin yuḳtelü"[1317]

[1316] Küçük cihattan büyük cihada döndük. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/464)

[1317] Bütün muzırlar öldürülür.

dā'iresinden ḫalāṣ bulup ḳatlden necāt bulur pes nefs ki ḫıṣāl-i ẕemīme vü fi'āl-i ḳabīḥadan (31) pāk ola 'uḳūbet-i 'ūḳbādan necāt bulur Ḥażret-i Mevlānā nefsi zebūn u maġlūb ve terbiye vü ıṣlāḥ itmege kim ḳādir idügini beyān itmege (32) şürū' eyledi

Hīç nek'şed nefsrā cüz-ẓıll-ı pīr

nefs-i emmāreyi pīrüñ sāyesinden ġayrı hīç nesne depelemez

Dāmen-i ān nefs küşrā (33) **saḫt gīr**

ol nefs-i emmāreyi ḳatl idicinüñ dāmenini muḥkem ṭut *pīr*den murād mürşid-i kāmildür [*gīr* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çün negīrī saḫt ān tevfīḳ-i hūst

[H140b] (1) çünki pīrüñ iḫlāṣıla dāmenini ṭutasın ol pīr tevfīḳ-i İlāhī'dür

Dertu her ḳuvvet ki āyed ceẕb-i ūst

saña her ḳuvvet ü ḥālet ki gelür ol (2) pīrüñ ceẕb ü 'ināyetidür *beyt*

Dāmen-i çün tu nigārī zikef āsān nedehem

Ki beḫūnābe-yi bisyār bedest āmedeī[1318]

[N144b] *hū*dan murād Ḥażret-i (3) Ḥaḳ'dur

Mā rameyte iẕ-rameyte rāst dān

bu āyet-i kerīmeyi rāst u saḥīḥ bil [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Her çi k'āred cān büved ezcān-ı cān

her neyi ki cān getüre (4) ol cānuñ cānınuñdur ya'nī her ne ki maḫlūḳdan ṣādır olur Ḫālıḳ'uñ ṣun' u ḳudreti ile peydā olur niteki bu āyet-i kerīmeden bu sırrı rūşen (5) eyler

"Mā rameyte iẕ ramayte ve lākinnallāhe ramā"[1319]

pes şol kimse ki ṣalāḥ u felāḥ ṭarīḳini ṭuta lāzımdur ki anı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ 'ināyet ü (6) hidāyetinden bile kendünüñ ḳudret u ḳuvvetinden bilmeye [*k'āred ki āred* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür *k'āred* bir kelime olmaḳdan]

Dest-gīrende veyest ü bürd-bār

bendelerinüñ elini ṭutıcı ve anlaruñ günāhlarına ṣabr u (7) taḥammül **[M$_2$162a]** idici ol Ḫudā'dur ya'nī 'ibādete mu'āvenet idici ve ziyāde ḥilminden bendelerinüñ me'āṣīsine ṣabr

[1318] Ele çok fazla kanlı gözyaşı aksa da senin gibi bir puta eteğimi kolaylıkla kaptırmam.
[1319] Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Enfâl/17.

idici ve luṭfından kendüsine (8) daʿvet idüp ḫatālarını ʿafv idici Ḥażret-i Bārī'dür *cān*dan murād Ḫālıḳ-ı ervāḥdur *bürd-bār* ḥamūl maʿnāsınadur

Dembedem (9) **ān dem ezū ümmīd dār**

dembedem ol nefsi ki murād nefḥa-yı İlāhīyyedür ol Ḫudā'dan ümmīd ṭut ve ʿināyet ü hidāyeti andan ṭaleb eyle ʿunfüvān-ı (10) şebābda hevā vü hevese tābiʿ olup ṭāʿat ü ʿibādetden dūr olduñısa bārī pīrlük hengāmında ġaflet ü ġurūrı terk idüp (11) ṭāʿat ü ṣalāḥ üzere ol tā ki āḫir ʿömrüñde saʿādet-i ebediyyeye vuṣūl bulasın [*dem*den murād nefḥa-yı Raḥmāniyye'dür] *beyt*

Ey dil şebāb reft ü neçīdī gülī (12) *ziʿayş*

Pīrāne ser bükün hünerī neng ü nāmrā[1320]

Nīst ġam ger dīr bīū māndeī

ġam degüldür eger ansız geç ḳalmış iseñ

Dīr gīr ü (13) **saḫt gīreş ḫ^{v}āndeī**

ol Ḫudā'yı geç ṭutıcı ve muḥkem ṭutıcı oḳumışsın niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"İnne batşe rabbike leşedīdün"[1321]

(14) zübde-yi kelām budur ki eger Ḥażret-i Ḫudā'nuñ Ḥużūr-ı şerīfinden dīr ü cüdā ḳalup aña teḳarrub ḥāṣıl itmege ḳādir olmaduñısa bīḥużūr olma zīrā (15) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ niḳmet ü ġażabı geç ve muḥkem ṭutarısa luṭf u raḥmeti daḫı geç ve muḥkem ṭutar ki ʿömrini hevā vü hevese ṣarf eylemiş bir dünyā-pereste nāgāh (16) raḥmeti irişüp maḳbūlān-ı dergāhdan eyler niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur [*gīr* geç maʿnāsınadur]

Dīr gīred saḫt gīred raḥmeteş

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ raḥmeti geç (17) ṭutar ammā muḥkem ṭutar

Yek demet ġā'ib nedāred hażreteş

anuñ ḥażreti bir nefes seni ġā'ib ṭutmaz yaʿnī cürm ü ʿişyānda iken Ḥażret-i (18) Ḫudā'nuñ teraḥḥumı ẓuhūr idüp seni kendü dergāhuñ ḫāṣlarından eyler

Ver tu ḫ^{v}āhī şerḥ-i īn vaṣl u velā

ve ger sen bu viṣāl ü ḳurbuñ şerḥini (19) isteriseñ [*velā* ḳurb maʿnāsınadur]

[1320]Ey gönül genç git ve eğlenceden bir gül derme. Yaşlı gibi şan ve şeref için bir hünere eğil.

[1321] Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir. Bürûc/12.

Ezser-i endīşe mīḫᵛān ve'ḍ-ḍuḥā

fikr ucından *ve'ḍ-ḍuḥā* sūresini oḳu yaʿnī bu sūrenüñ maʿnāsını fikr ü mülāḥaẓa eyle (20) tā viṣāl ü ḳurbuñ sırrı saña rūşen ü ẓāhir ola tefāsīrde mesṭūrdur ki Ḥażret-i Cebrā'īl Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi (21) ve sellem gelmedi ve nüzūl-i vaḥy vāḳıʿ olmadı kāfirler ṭaʿn dilini dırāz idüp eyitdiler ki Ḥażret-i Rasūl'i Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ferāmūş eyledi ve aña (22) ʿadāvet üzere oldı hemān-dem Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti bu sūreyi gönderdi *ve'ḍ-ḍuḥā* ḳuşluḳ vaḳti ḥaḳḳıçün ki āftāb ol vaḳtde irtifāʿ (23) bulup nūr-ı nehār mütezāyid olur ve eyitmişlerdür *ḍuḥā* şol vaḳtdür ki Ḥażret-i Ḥaḳ Mūsā peyġamber'e ʿaleyhi's-selām ol vaḳt söz söyledi (24) ve Firʿavn'uñ sāḥirleri ol vaḳt Ḥażret-i Ḫudā'ya secde eylediler ve eyitmişlerdür *ḍuḥā*nuñ ḫālıḳı ḥaḳḳıçün ve ṣalāt-ı ḍuḥā ḥaḳḳıçün

"Ve'l-leyli iẕā secā"[1322]

(25) daḫı leyl ḥaḳḳıçün ḳaçan ki ḳarañu ola ve eşyāyı ẓulmeti ile setr ide İmām Ḳışrī ḥażretleri buyurmışdur ki şeb-i Miʿrāc'a ḳasemdür (26) Keşfü'l-Esrār ṣāḥibi buyurmışdur ki *ḍuḥā* ve *leyl*den murād keşf ü ḥicābdur ki nişāne-yi nesīm-i luṭf ve sümūm-ı ḳahr ve ʿalāmet-i envār-ı cemāl ve (27) āṯār-ı celāldür yāḫud Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem münevver yüzinüñ rūşenlügine işāret ve anuñ müşg-būy-ı mūyınuñ siyāhluġından (28) kināyetdür *beyt*

Ve'ḍ-ḍuḥā remzī zirūy-ı Muṣṭafāst
Maʿni-yi ve'l-leyl gīsūy-ı siyāh-ı Muṣṭafāst[1323]

Ḥażret-i Bārī bunlara (29) ḳasem eyler

"Mā veddeʿake rabbüke ve mā ḳalā"[1324]

senüñ Perverdgār'uñ seni terk eylemedi ve düşmen ṭutmadı İbni ʿAbbās raḍiyallāhu ʿanh buyurmışdur (30) Ḥażret-i Cebrā'il Ḫudā-yı Teʿālā ṭarafından Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāh ʿaleyhi ve sellem beşāret virdi feṯḥ ü nuṣret ki ümmetine olsa gerekdür dünyāda (31) ve bilāduñ ekṯeri müsaḫḫar olısardur Server-i Kā'ināt ol beşārete mesrūr oldı ve bu āyet-i kerīme geldi

---

[1322] Ve sükûna erdiğinde geceye ki. Duhâ/2.
[1323] Ve'd-duhâ Mustafā'nın yüzünün remzidir. Ve'l-leyl'in manası da Mustafa'nın siyah saçıdır.
[1324] Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Duhâ/3.

“Ve le’l-āḫiretü ḫayrun leke min’el-ūlā”[1325]

Ḥaḳ Teʿālā (32) ḥażreti serāy-ı ʿuḳbāda saña ziyāde kerāmet erzānī lāyıḳ ṭutdı ki o mervārīdden biñ ḳaşrdur ve anuñ ḫāki müşg-efrūzdur (33) ve her ḳaşrda ḥūr u ġılmān ve esbāb ol ḳuşūra lāyıḳ bīḳuşūr anda ḥāżır u müheyyādur saña kerāmet ülādan **[M$_2$162b]** eyürekdür ki andan **[H141a]** (1) maḳṣūd feṭḥ-i bilāddur yāḫud murād bu ola senüñ emrüñüñ nihāyeti evvel ü bidāyetinden eyürekdür zīrā sāʿatbesāʿat derece-yi rifʿat üzere (2) müteṣāʿid ve kemāl-i menzilini mütezāyiddür

“Ve le-sevfe yuʿṭīke rabbüke feterḍā”[1326]

ve elbette senüñ Perverdgār’uñ saña ḳıyāmetde virür şefāʿat mertebesini (3) ki anuñ sebebi ile ümmetüñ ʿaẕābdan necāt bulur pes sen ḫoşnūd u rāżī **[N145a]** olursun yaʿnī saña Rabb’üñ ol ḳadar ʿaṭā erzānı ṭutar (4) ve ol ḳadar iḥsān eyler ki sen rāżī oldum diyesin

ḥikāyet İmām Muḥammed Bāḳır ḥażretleri raḍiyallāhu ʿanh Kūfe’de (5) buyurdılar ki ey ehl-i ʿIrāḳ siz dirsiz ki ümmīdlürek āyet bu āyet-i kerīmedür

“Ḳul yā ʿibādiye’lleẕīne esrafū enfüsihim lātaḳnatū (6) *minraḥmetillāhi innallāhe yaġfiru’ẕ-ẕünūbe cemīʿan innehū huve’l-ġafūru’r-raḥīmü”*[1327]

ve biz ehl-i beyt bunuñ üzerineyüz ki

“Ve lesevfe yuʿṭīke (7) *rabbüke feterḍā”*[1328]

āyeti ol āyetden ziyādedür raḥmet ü maġfiret recāsında zīrā Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rāżī olmaz ki ümmetinden (8) bir kimse dūzaḫda ola pes belki vaḥyüñ teʾḫīr olınması terk ü ʿadāvet içün olduġı gibi senüñ daḫı ḳurb u viṣālden dīr ü dūr (9) ḳalmañ Ḥażret-i Ḫudā’nuñ terk ü iʿrāżından ötüri degüldür Ḥażret-i Mevlānā çünki bundan evvel iblīs-i pür-eşrāruñ aḥvālini beyān eyledi (10) ve ol kelām üzere iʿtirāż mütevecih oldı şimdi ol iʿtirāżı taḳrīr ve anuñ cevābını taḥḳīḳ eyler

---

[1325] Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Duhâ/4.

[1326] Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın. Duhâ/5.

[1327] De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Zümer/53.

[1328] Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın. Duhâ/5.

Ver tu gūyī hem bedīhā ezveyest

(11) ve ger sen dir iseñ żarārlar ve ḳabāḥatler daḫı Ḫudā'dandur zīrā Ḫālıḳ-ı cemīʿ-i mevcūdāt u eşyādur [*gūyī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Līk ān noḳṣān-ı fażl-ı ū keyest

lākin (12) ol ḳabāḥatler ol Ḫudā'nuñ fażlınuñ noḳṣānıdur yaʿnī ol ḳabāḥatler anuñ fażlına noḳṣān virici degüldür iʿtirāż beyt-i sābıḳdur (13) ve cevāba şürūʿ olındı

Ān büdī dāden kemāl-i ūst hem

ol ḳabāḥati virmek hem ol Ḫudā'nuñ kemālidür zīrā her şey'e istiʿdādına (14) göre virmek Ḥażret-i Ḫudā'nuñ kemāl-i ṣunʿ u ḳudret-i tāmmındandur

Men miṣālī gūyemet ey muḥteşem

ey muḥteşem saña bir miṣāl diyem (15) tā ki ḥāl rūşen olup şekk ü reyb maḥv ola [*muḥteşem* ulu]

Kerd naḳḳāşī dü gūne naḳşhā

bir naḳḳāş iki dürlü naḳşlar eyledi ki mışrāʿ-ı ṣānīden (16) ẓāhirdür

Nakşhā-yı ṣāf u naḳş-ı bīṣafā

ṣāf u zībā naḳşlar ve zişt ve ṣafāsız naḳş

Nakş-ı Yūsuf kerd ü ḥūr-ı ḫoş-sirişt

(17) Yūsuf ve ḫūb-ṣūret ve ḫoş-sirişt ḥūr naḳş eyledi ki naḳşhā-yı ṣafa miṣāldür

Naḳş-ı ʿifrītān u iblīsān-ı zişt

zişt (18) ʿifrītler ve zişt iblīsler naḳş eyledi ki *naḳş-ı bīṣafā*ya miṣāldür *ʿifritān-ı zişt ü iblīsān-ı zişt* taḳdīrindedür

Her dü (19) **gūne naḳş-ı ūstādī-yi ūst**

iki dürlü naḳş hem ol naḳḳāşuñ üstādluġı ve kemālidür

Zişti-yi ū nīst ān rādī-yi ūst

(20) ol naḳş itdügi ḫūb u zişt naḳşlar anuñ ziştlügi ve noḳṣānı degüldür belki anuñ kerīmlügi vü kāmillügidür Ḥażret-i Ḫudā (21) ʿazze ismuhū kāmil ü kerīm ü cevāddur istiʿdādına göre her kim ki andan nefʿ ü ḫūbluḳ (22) isteye virür ve her kim ki andan żarar u

ziştlük isteye virür ve her ikisinden ṣunʿ-ı kemāl üzeredür niteki bu beytden rūşendür [*rād* kerīm ve cüvān-merd maʿnāsınadur]

Ziştrā derġāyetī ziştī küned

zişti ziştlüġüñ (23) ġāyetinde eyler yaʿnī anuñ ziştlügi kemāl ve mālā-kelām olur

Cümle ziştī-hā begerdeş bertened

cümle ziştlükler anuñ çevresine urur (24) yaʿnī cemīʿ-iziştlükleri anda mevcūd olur

Tā kemāl-i dānişeş peydā şeved

tā anuñ ʿilminüñ kemāli ẓāhir ola yaʿnī ʿilm-i naḳşda olan kemāl-i (25) ḳudreti herkese āşkāre vü maʿlūm ola [*dāniş* ʿilm maʿnāsınadur]

Münkir-i üstādiyeş rüsvā şeved

anuñ üstādlugına münkir olan rüsvāy ola

Ver nedāned zişt (26) **kerden nāḳışest**

ve ger naḳḳāş zişt naḳş itmegi bilmeye ve anda ḳudereti olmaya ol naḳḳāş ʿilm-i naḳşda nāḳışdur

Z'īn sebeb Ḫallāḳ (27) **gebr ü muḫlisest**

Ḥażret-i Ḥaḳ bu **[M2163a]** sebebden gebri ve muḫliṣi ḫalḳ idicidür zīrā her nesnede kemāl üzeredür ve naḳṣdan berīdür (28) niteki naḳḳāş ḫūb u zişt naḳş itmegile kāmil ve ḫūb u ziştden birine ḳādir olmamaġıla nāḳışdur pes Ḥażret-i Bārī iḥāṭā-yı (29) ʿaḳl u fikrden bīrūn kemāl-i ḳudrete ḳādir olduġıçün hem Hādī hem Muḍill hem Ġaffār hem Ḳahhār hem Nāfiʿ hem Żār (30) hem Muʿiz hem Müẕil hem Muḥsin hem Munḳim'dür *gebr* kāf-ı Fārisī'nüñ feṭḥāsıyla egerçi āteş-perest maʿnāsınadur lākin ehl-i (31) īmāndan ġayrısına daḫı şümūli vardur zīrā mü'min muḳābelesinde ẕikr olınmışdur ki murād muḫliṣ lafẓıdur ki ism-i fā'ildür (32) ifʿāl bābından baʿż-ı maḥalde *gebr* çoḳal maʿnāsına daḫı gelür

Pes ezīn rū küfr ü īmān şāhidend

pes bu sebebden yaʿnī Ḥażret-i (33) Ḫudā eżdāda ḳādir ve bendenüñ ṭaleb ü istiʿdādı muḳteżāsı üzere nīk ü bedden cemīʿ nesne üzere kemāl-i taṣarrufa mālik olduġıçün

[H141b] (1) **Berḫudāvendīş her dü sācidend**

ehl-i küfr ü īmān ol Ḫudā'nuñ ḫudāvendlügi ve vaḥdāniyyeti üzere şāhiddürler ikisi bile o (2) Ḫudā'ya ṭāʿat ü secde idicilerdür bu vechile şerḥ olındı maʿnā rūşen olsun içün [*şāhid* ve *sācid* ism-i fāʿildür]

Līk mü'min dān ki ṭavʿan sācidest

(3) lākin mü'mini bil ki ṭavʿan secde idicidür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'ya ṭāʿat ü secdeyi ṭavʿ u iḫtiyārıladur ki kerhen degüldür [*mü'minrā* taḳdīrindedür]

Z'ān ki cūyāyī rıżā vü (4) **ḳāṣıdest**

zīrā ki mü'min Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsına **[N145b]** ṭālib ü ḳāṣıddur *ḳāṣıd* ḳaṣd idici maʿnāsınadur

Hest kerhen gebr (5) **hem Yezdān-perest**

gebr daḫı kerhen hem Yezdān-perestdür niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ve lehu esleme men fi's-semāvāti ve'l-ʿarżi (6) *ṭavʿan ve kerhen ve ileyhi yürceʿūn"*[1329]

Līk ḳaṣd-ı ū murād-ı dīgerest

lākin gebrüñ ḳaṣdı bir ġayrı maḳṣūddur yaʿnī anuñ ḳaṣdı bir (7) āḫir nesnedür Ḥażret-i Ḫudā degüldür zīrā

"İnneme'l-aʿmālü bi'n-niyyāt"[1330]

ḥasebince niyyeti ne ise iʿtibār añadur Ḥażret-i Mevlānā sāmiʿa (8) bu kelāmı tefhīm içün şey-i maḥsūsile temṯīl eyledi [*dīger* ġayr maʿnāsınadur]

Ḳalʿa-yı sulṭān ʿimāret mīküned

sulṭānuñ bendlerinden bir bende sulṭānuñ ḳalʿasını (9) ʿimāret ü maʿmūr eyler

Līk daʿvā-yı imāret mīküned

lākin ol bende emīrlük daʿvāsın eyler yaʿnī maḳṣūdı ḳalʿada ḥükm ü ḥükūmet (10) idüp maḳṣūdı ne ise anı eylemekdür [*imāret* hemzenüñ kesri ile emīrlük maʿnāsınadur]

[1329] Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O'na teslim olduğu halde onlar (ehl-i kitap), Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki O'na döndürüleceklerdir. Âl-i İmrân/83.

[1330] Şüphesiz ameller niyetlere göredür. (Buhârî, Sahih, C. I, s.3; Daru İbn Kesir, Beyrut, 1407 ; Müslim, Sahih, C. III, s.1515.)

Geşt bāġī tā ki mülk-i ū büved

ḳalʿayı ʿimāret iden bāġī olmış tā ki ḳalʿa anuñ mülk (11) ü mażbūtı ola

ʿĀḳıbet ḫod ḳalʿa-sulṭānī şeved

ʿāḳıbet ḫod ḳalʿa sulṭāna mensūb olur zīrā anı sulṭān anuñ elinde ḳomaz cebren (12) alup żabṭ eyler ve bāġī olan ḫabīṯ sulṭānuñ siyāseti ile helāk olur *ḳalʿa*dan maḳṣūd bedendür *bāġī*den maḳṣūd ehl-i īmāndan (13) ġayrıdur *ʿimāret*den maḳṣūd ekl ü şürb ile bedenine ḳuvvet virmekdür lākin anı hevāsı içün eyler Ḥażret-i Ḫudā'ya ṭāʿat ü ʿibādet (14) itmege ḳuvvet ḥāṣıl olsun içün eylemez ammā mü'min bunuñ ḫilāfıdur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Mü'min ān ḳalʿa berāy-ı (15) **pādşāh**

ammā mü'min ḳalʿayı pādşāh içün

Mīküned maʿmūr nī ezbehr-i cāh

maʿmūru ʿimāret eyler cāhdan ötüri ve kendünüñ ḥükm ü (16) ḥukūmeti ve emāretinden ötüri maʿmūr eylemez pes mü'minüñ ten-perverlügi

"Külū ve'şrabū ve lātüsrifū"[1331]

ḥasebincedür

"Ve nefsüke maṭiyyetüke fe'rkebü (17) *bihā"*[1332]

ḥükmincedür ki anuñıla ḥayāt u ṭāʿate ḳudret müyesser olur bu vechile ten-perverlük sebeb-i raḥmet-i Raḥmān ve mūcib-i rıżā-yı Yezdānī'dür [*cāh* ʿizzet ve manṣıb maʿnāsınadur]

(18) **Zişt gūyed ey şeh-i zişt āferīn**

zişt Ḥażret-i Ḫudā'ya dir ey zişti ḫalḳ idici pādşāh bu hem vechdür ey zişt ḫalḳ idici pādşāh [*zişt eydür ey beni zişt ḫalḳ idici şāh* bu hem vechdür]

(19) **Ḳādirī berḫūb u berzişt-i mehīn**

ḫūb üzere ve ḫ^{v}ār u zişt üzere ḳādirsin pes ne sebebden beni zişt ḫalḳ eyledüñ

[1331] Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz. A'râf/31.

[1332] Senin nefsin, üzerine bindiğin bineğindir.

Ḫūb gūyed ey (20) **şeh-i ḥüsn ü bahā**

ḫūb eydür ey ḥüsn ü cemālüñ şāhı [*bahā* cemāl maʿnāsınadur ki ʿArabī'dür]

Pāk gerdānīdiyem ezʿaybhā

beni ḫūb ḫalḳ idüp ʿayblardan pāk eyledüñ pes saña (21) hezārān şükr ü şenā olsun zübde-yi kelām budur ki nīk-baḫt her dem Ḥażret-i Ḫudā'ya şükr idüp **[M163b]** rıżā vü teslīm üzere olur bed-baḫt dā'im (22) iʿtiraż u şikāyet idüp ḳısmet-i Ḫudā'ya rāżī olmaz pes *mehīn* ḫ^{v}ār maʿnāsınadur

Vaṣiyyet-kerden-i peyġamber ʿaleyhi's-selām *(23)* ***mer ān bīmārrā vü duʿā āmūz nīdeneş***

peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ ol bīmāra vaṣiyyet eylemesi ve aña duʿā ögretmesi beyānındadur

Güft peyġamber (24) **mer ān bīmārrā**

peyġamber ḥażreti ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol bīmāra eyitdi

Īn bügū k'ey sehl kün düşvārrā

bunı di ki ey Ḫudā müşkili (25) baña āsān eyle bu vech üzere ki *ey Ḫudā* taḳdīrinde olup *kün* emr-i ḥāżır olur bu hem vechdür bunı di ki ey müşkili āsān idici *sehl-kün* (26) vaṣf-ı terkībī olup veznden ötüri iżāfetden munfaṣıl olmışdur müşārun-ileyh bu beyt-i ṯānī olup beyt-i ṯāliṯ olmamaḳ rūşendür

(27) **Ātinā fīdāri dünyānā ḥasen**

bize dār-ı dünyāmuzda ḥasen vir

Ātinā fī-dāri ʿuḳbānā ḥasen

bize dār-ı ʿuḳbāmuzda ḥasen vir bu āyet-i kerīmeye (28) işāretdür

"Ve minhüm men yaḳūlü rabbenā ātinā fi'd-dünyā ḥaseneten ve fi'l-āḫirati ḥaseneten ve ḳınā ʿaẕābe'n-nāri"[1333]

pes Ḥażret-i Ḫudā'dan dā'im (29) ṭaleb eylemek gerekdür Ḥażret-i Ḥaḳ ʿalīm ü ḥakīmdür bendesi içün her ne gönderürise ʿayn-ı nefʿ ü ṣavāb-ı maḥżdur lākin gāhī ṣūret-i (30) luṭfda ve gāhī ṣūret-i ḳahrdadur Ḫudā'dan ḳahr u derd ṭaleb eylemek lāyıḳ degüldür zīrā bir ferd

[1333] Onlardan bir kısmı da: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler. Bakara/201.

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳahr u derdine taḥammül ü ṣabr (31) itmege ḳādir degüldür [*ātinā*da *āt* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]*beyt*

Serāser baḫşiş-i cānān ṭarīḳ-i luṭf u iḥsānest

Eger tesbīḥ mīfermūd eger zünnār mīāverd[1334]

pes (32) Ḥażret-i Ḫudā'dan ne gelürise rıżādan ġayrıya çāre yoḳdur bīmār ṣahābīnüñ ḳıṣṣası bunda tamām oldı çünki bu duʿānuñ ṣemeresi (33) nārdan ḫalāṣ bulup Ġaffār'a vuṣūl bulmaḳdur lācerem Ḥażret-i Mevlānā bu taḳrībile bu ḳadar maʿārif beyānına şürūʿ eyledi

[H142a] (1) **Rāhrā ber mā çü bostān kün laṭīf**

āḫiret ve dergāhuñ yolını bize bostān gibi laṭīf eyle yaʿnī bizi ol semte sālik ü sāʿī ḳıl [*bostān* ʿArabī ve *bōstān* Fārisī'dür muʿarrebdür]

(2) **Menzil-i mā ḫod tu bāşī ey şerīf**

ey şerīf bizüm menzilimüz ḫod sen olursun yaʿnī sensin zīrā rāh-ı rāst ṭaleb itmekden maḳṣūdımuz (3) senüñ dergāhuña vuṣūldür behişte duḫūl degüldür

Ezder-i ḫ^{v}īş Ḫudāyā behiştem mefirist

Ki ser-i ḳuy-ı tu ezkevn ü mekān (4) mārā bes [1335]

Mü'minān derḥaşr güyend ey melek

mü'minler ḳıyāmetde dirler ey melek

Nī ki dūzaḫ būd rāh-ı müşterek

dūzaḫ müşterek (5) yol degül mi idi yaʿnī mü'minler behişte dāḫil olduḳdan ṣoñra melā'ikeye su'āl idüp dirler ki ṣırāṭ köprisi ve dūzaḫ (6) ki dünyāda iken işitmiş idük ve yaḳīnen bilürüz ki ol ḫod vardur [*rāh-ı müşterek* ṭarīḳ-i ʿām maʿnāsınadur]

Mü'min ü kāfir berū [N146a] bāyed güẕār

mü'min ü kāfir anuñ üzerinden (7) güẕār bulur yaʿnī mü'minler ve kāfirler anuñ üzerinden ʿubūr eylerler niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ve in-minküm illā vāridühā"[1336]

[1334] İster tesbihi emretsin ister zünnar getirsin, sevgilinin bağışı baştan başa lutuf ve ihsan yoludur.

[1335] Ya Rabbi beni kapından cennetime gönderme. Çünkü kevn ü mekânda senin köyünün eşiği bize yeter.
3-4 *Ezder-i ḫ^{v}īş-i Ḫudāyā behiştem mefiristem*
Ki ser-i ḳuy-ı tu ezkevn ü mekān mārā bes M_2-

[1336] İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Meryem/71.

(8) pes ol nice oldı

Mā nedīdīm enderīn reh dūd u nār

biz bu yolda tütün ve āteş görmedük yaʿnī andan bir eṯer ẓāhir olmadı

(9) **Nek behişt ü bārgāh-ı eymenī**

işte cennet ve eymenlük bārgāhı yaʿnī cennet ve emn yirine vuṣūl bulduḳ artıḳ ḫavf u elem ḳalmadı (10) şimden ṣoñra ḫod anı müşāhede idüp anuñ üzerinden ʿubūr u güẕār olmaz [*nek* īnekden muḫaffefdür]

Pes kücā būd ān güẕergāh-ı denī

pes ol denī (11) ve hevlnāk güẕergāh ḳanda idi *güẕergāh-ı denī*den maḳṣūd dūzaḫdur

Pes melek güyed ki ān ravża-yı ḫıżr

pes melek dir (12) yaʿnī melāʾike müʾminlere diyeler ki ol sebz ü ḫıżr ravżayı

Ki fülān cā dīdeīd endergüẕer

ki fülān yerde güẕer ü ʿubūrda görmişsiz (13) *ravża-yı ḫıżr*dan maḳṣūd bundā bāġ u bostāndur

Dūzaḫ ān būd u siyāsetgāh-ı saḫt

dūzaḫ ve saḫt u müʾellim siyāset yeri o (14) idi

Berşümā şüd bāġ u bostān u dıraḫt

lākin Allāh'uñ luṭfı ile size bāġ u bostān u dıraḫt oldı Ḥażret-i Mevlānā bu sözleri (15) melek ṭarafından söyler

Çün şümā īn nefs-i dūzaḫ-ḫūyrā

çünki siz bu dūzaḫ ḫūylu nefsi

Āteşī-yi gebr-i fitne-cūyrā

fitne (16) ṭaleb idici gebr-i āteşīyi bunda maḳṣūd nefsdür ki āteşe mensūbdur ki aña tābiʿ olan dūzaḫa dāḫil olısardur ve nefs kendüsi (17) āteşp-erestdür ʿibādet ü teveccühi dünyāyadur Ḫudā'ya degüldür bu ḫod rūşendür *mışrāʿ*

Çi dünyā-perest ü çi āteş-perest[1337]

[1337] Ne dünya-perest ne ateş-perest

ve (18) nefs fettāndur rūz u şeb fikr ü meyli ẕevḳ u tenaʿum cānibinedür ṭāʿat ü ṣalāḥa muḳayyed olmamaḳ içün hezārān daḳīḳ fitneler (19) peydā eyler [*fitne-cūy* vaṣf-ı terkībīdür]

Cehdhā kerdīd [M2164a] ü ū şüd pür-ṣafā

cidd ü cehdler eyledüñüz ve ol nefs pür-ṣafā oldı yaʿnī çoḳ riyāżet ü mücāhede (20) idüp nefsi aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk eyleyüp rūḥānī vü ñurānī eyledüñüz

Nārrā küştīd ezbehr-i Ḫudā

Ḥażret-i Ḫudā'dan (21) ötüri āteşi söndürdüñüz yaʿnī Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ rıżāsı içün nefsüñ şehvet āteşini maḥv u münʿadim idüp anı Ḫudā-perest (22) itdüñüz gūyā ki bu mışrāʿ māḳabline tefsīr gibi vāḳıʿ olmışdur [*behr-i Ḫudā* ile işāret eyler ki riyā ile olan ṭāʿatüñ fā'idesi yoḳdur]

Āteş-i şehvet ki şuʿle mīzedī

şehvet āteşi ki şuʿle ururıdı

Sebze-yi (23) **taḳvā şüd ü nūr-ı hedī**

taḳvā sebzesi ve hidāyet nūrı oldı Ḥażret-i Mevlānā şehveti taḳdīm eyledi ṣıfāt-ı nefs-i emmārenüñ (24) aʿẓam u aṣʿabı olduġıçün

Āteş-i ḫışm ezşümā hem ḥilm şüd

sizden ġażab āteşi hem ḥilm oldı

Ẓulmet-i cehl ezşümā hem ʿilm (25) **şüd**

sizden cehl ẓulmeti hem ʿilm oldı yaʿnī ʿilm nūrı ile ḳalbiñüz rūşen olup cehl ẓulmetinden ḫalāṣ bulduñuz zübde-yi kelām budur ki (26) riyāżet ü mücāhede ile aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīl eyledüñüz dimekdür şehvetden ṣoñra ġażab nefsüñ aʿẓam (27) u aṣʿab ṣıfatı olduġıçün Ḥażret-i Mevlānā anı getürdi

Āteş-i ḫırş ezşümā īṯār şüd

ḫırşuñ āteşi sizden īṯār (28) u seḫā oldı yaʿnī ḫırşı refʿ idüp anuñ yerine seḫā getürdüñüz [*īṯār* seḫā maʿnāsınadur]

V'ān ḥased çün ḫār büd gülzār şüd

ve (29) ol ḥased ḫār gibi idi gülzār oldı yaʿnī ḥasedi maḥabbete tebdīl eyledüñüz ve şehvet ü ġażabdan ṣoñra aʿẓam u aṣʿab ḥırṣ (30) olduġıçün anlardan ṣoñra bunı getürdi ḥased daḫı bu üslūb üzeredür

Çün şümā īn cümle āteşhā-yı ḫ[v]īş

çünki (31) siz bu cümle kendü āteşlerüñüzi ki maḳṣūd beyān olınan aḫlāḳ-ı ẕemīmedür

Behr-i Ḥaḳ keştīd cümle pīş pīş

cemīʿiñüz Ḥaḳ'dan (32) ötüri dünyāda söndürdüñüz yaʿnī ol aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi vücūduñuzdan izāle eyledüñüz

Nefs-i nārīrā çü bāġī sāḫtīd

(33) āteşī nefsi bir bāġ gibi düzdüñüz yaʿnī ḥıṣāl-ı pesendīde ve envār-ı İlāhī reyāḥīni ile müzeyyen itdüñüz

Ender-i tuḫm-ı vefā endāḫtīd

[H142b] (1) anda vefā tūḫmı itdüñüz yaʿnī *"elestü birabbiküm"*de ḳabūl eyledügüñüz emāneti yerine getürüp ʿahde vefā ḳılduñuz ki ṭāʿat ü ʿibādetden (2) ḫālī vü cüdā olmaduñuz *endāḫtīd* bunda zirāʿat eyledüñüz maʿnāsınadur

Bülbülān-ı ẕikr ü tesbīḥ enderū

bāġ gibi sebz ü müzeyyen (3) olmış nefsde ẕikr ü tesbīḥ bülbülleri

Ḫoş-serāyān derçemen berṭarf-ı cū

çemende cūy kenārında laṭīf terennüm idicilerdür (4) *çemen*den murād cennet çemenidür *cūy*dan murād cennet ırmaġıdur *ḫoş-serāyān* vaṣf-ı terkībī-yi cemʿdür ki müfredi ḫoş-serāydur

(5) **Dāʿi-yi Ḥaḳrā icābet kerdeīd**

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ peyġamberini ḳabūl eylemişsiz [*dāʿī* daʿvet idici maʿnāsınadur]

"Ecībū daʿiyallāhi"[1338]

ḥasebince sizi Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a (6) daʿvet idiciyi cān u dilden ḳabūl idüp cemīʿ-iumūrda aña tābiʿ olduñuz

---

4 vaṣf-ı terkībī-yi cemʿdür H: vaṣf-ı terkībīdür ki cemʿdür M_2N

[1338] Allah'ın davetçisine uyun. Akâf/31.

Derceḫīm-i nefs āb āverdeīd

nefs dūzaḫına āb getürmişsiz (7) yaʿnī ṭāʿat ü riyāżetile anuñ āteşini söndürmişsiz [*ceḥīm* dūzaḫ maʿnāsınadur]

Dūzaḫ-ı mā nīz derḥaḳḳ-ı şümā

çünki dünyāda siz nefs dūzaḫınuñ āteşini söndürdüñüz **[N146b]** (8) bu ʿālemde bizüm dūzaḫımuz daḫı sizüñ ḥaḳḳıñuzda

Sebz geşt ü gülşen ü berg ü nevā

sebz ü gülşen ve revnaḳ u refāhiyet oldı zīrā

“İnnallāhe (9) *lāyuḍīʿu ecra’l-muḥsinīne”*[1339]

ḥasebince bu ḥālet size müyesser olmışdur

Çīst iḥsānrā mükāfāt ey püser

ey püser luṭf u iḥsāna mükāfāt u cezā nedür

(10) **Luṭf u iḥsān u şevāb-ı muʿteber**

luṭf u iḥsān ve muʿteber ü vāfir şevābdur niteki Ḥażret-i Ḫudā buyurur

“Hel cezā’ü’l-īhsāni ille’l-iḥsānü”[1340]

(11) beyt-i sābıḳuñ mışrāʿ-ı evveli suʾāl ve mışrāʿ-ı şānīsi cevābdur

Nī şümā güftīd mā ḳurbāniīm

siz dimedüñüz biz ḳurbāna mensūbuz Ḫudā-yı (12) Teʿālā’nuñ likā-yı şerīfine ḳurbānuz didüñüz [*şümā negüftīd* taḳdīrindedür maʿnā-yı istifhām daḫı vardur]

Pīş-i evṣāf-ı beḳā mā fāniīm

Ḥażret-i Ḫudā’nuñ evṣāfı ḳatında biz fānīyüz yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā’nuñ (13) evṣāf-ı laṭīfi ile fānī olmışuz didüñüz zübde-yi kelām budur ki ʿuşşāḳ-ı pür-işтiyāḳ ʿışḳ-ı İlāhī’de nice şābit-ḳadem ise āḫiret de (14) daḫı ol ḥālet üzere olup Ḥażret-i Ḫudā’nuñ dīdār-ı şerīfi ile müşerref olalar

Mā eger ḳallāş u ger dīvāneīm

biz eger ḳallāş u rindüz (15) ve ger dīvāneyüz

[1339] Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez. Tevbe/120.

[1340] İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir? Rahmân/60.

Mest-i [$M_2$164b] ān sāḳī vü ān peymāneīm

biz ol sāḳīnüñ ve ol peymānenüñ mestiyüz yaʿnī Ḥażret-i Bārī'nüñ şarāb-ı ʿışḳı ile mestüz *beyt*

(16) *Mest-i mey bīdār gerded nīm-şeb*

Mest-i sāḳī rūz-ı maḥşer bāmdād[1341]

beyt-i sābıḳ suʾāl gibidür *"mā eger ḳallāş"* beyti aña cevāb (17) gibidür

Berḫaṭ u fermān-ı ū ser mīnihīm

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḥükm ü fermānı üzere baş ḳoruz ve ḳażāsına cān u dilden rıżā üzereyüz [*ḫaṭ* bunda ḥükm ü fermān maʿnāsınadur]

(18) **Cān-ı şīrīnrā girevgān mīdehīm**

şīrīn cānımuzı mı aña rehn ve öç virürüz ve andan ötüri Ḥaḳ Teʿālādan müşāhede-yi cemāl ümīdi (19) ṭutaruz *girevgān* rehn ve öç ve pādāş maʿnāsına gelür

Tā ḫayāl-i dōst deresrār-ı māst

mādām ki dōstuñ fikr ü maḥabbeti (20) bizüm esrār u ḳulūbımuzdadur [*dōst*dan murād Ḥażret-i Ḫudā'dur]

Çākerī vü cān-sipārī kār-ı māst

bendelük ve cān-sipārluḳ bizüm işimüzdür yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (21) ṣıdḳ u iḫlāṣıla ḫidmetinde olup cānımuzı aña cān u dilden fedā eylerüz biz bu ḳadar ki anuñ içün ser-bāzluḳ ve cān-bāzluḳ eylerüz (22) ümmīddür ki ol menbaʿ-ı cūd u seḫā ve ol maʿden-i luṭf u vefā

"Men cā'e bi'l-ḥaseneti felehu ʿaşera miṣlühā"[1342]

ḥasebince hezārān mükāfāt idüp (23) müşāhede-yi cemālini erzānī ḳıla

Her kücā şemʿ-i belā efrūḫtend

her ḳanda ki belā şemʿini şuʿlelendürdiler

Ṣad hezārān cān-ı ʿāşıḳ sūḫtend

(24) o belā şemʿine pervāne niçe yüz biñ ʿāṣıḳuñ cānını yaḳdılar zīrā

[1341] Mey sarhoşu gece yarısı uyanık olur, sâkînin mesti ise mahşer gününün sabahı uyanır.

[1342] Kim bana bir iyilik ile gelirse onun için on misli vardur. (Tirmizi, Sünen, 3/135)

“El-belā’ü lilenbiyā’i”[1343]

ḥadīṯ-i şerīfi üzere belā sebeb-i velā (25) olduġından ötüri enbiyā vü evliyā cān u dilden belāya rıżā virüp şevḳ u ẕevḳ üzere olmışlardur *beyt*

(26) *Çü bīşek biniştest berser helāk*

Bedest-i dil-ārām ḫoşter helāk[1344]

ʿĀşıḳānī k’ez derūn-ı ḫāneend

şol ʿāşıḳlar ki ḫānenüñ (27) içindedür yaʿnī ḫalḳdan ferāġat idüp ʿuzlet ü ḫalvet iḫtiyār eylemişlerdür [*şol ʿāşıḳlar ḫāne içindedür yaʿnī ḳurb u viṣāl ve müşāhede-yi cemāl mertebesine irişmişlerdür cānān-ı ezelüñ yüzi şemʿine pervānelerdür yaʿnī yanmışlar ve ifnā-yı vücūd eylemişlerdür*]

Şemʿ-i rūy-ı yārrā pervāneend

yāruñ şemʿ-i rūyunuñ pervāneleridür (28) yaʿnī anlaruñ ḳurb-ı müşāhede-yi cemāl-i İlāhī’ye vāsıl olmasına sebeb ʿışḳ-ı İlāhī olmışdur pes mādām ki ol zümre-yi nūrāniyān ile küllī iḫtilāṭ (29) idüp anlardan tāmām perveriş ve neşv ü nemā bulmayasın bu ḥāletde saña naṣīb yoḳdur Ḥażret-i Mevlānā ṭālibe şevḳ u raġbet (30) virmek içün kendünüñ göñline ḫiṭāb idüp ʿuşşāḳ zümresi cānibine daʿvet eyler

Ey dil āncā rev ki bātu rūşenend

ey göñül (31) ol yere git yaʿnī ʿuşşāḳıla muṣāḥabet ü muḳārenet eyle zīrā anlar senüñile rūşenlerdür ki anlaruñ iḫtilāṭından senüñ ḳalbüñ nūr-ı İlāhī ile (32) rūşen ü münevver olur [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

V’ezbelāhā mer turā çün cevşenend

ve belālardan saña anlar cevşen gibidür yaʿnī cevşen kişiyi tīġ ü teber zaḫmından (33) niçe ḥıfẓ eylerise anlar daḫı kendülerine ḳarīn ü ḳarīb olan kimseyi belālardan ḥıfẓ eylerler

Bercināyātet muvāsā mīkünend

senüñ **[H143a]** (1) cināyetlerüñ üzere eyilük eylerler yaʿnī senden ihānet ü ʿadāvet ṣādır olsa anlardan riʿāyet ü maḥabbet ẓuhūr bulur

---

[1343] Bela peygamberler içindir. (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 1/172)

[1344] Helâk şeksiz bir şekilde başına oturduğu için gönül okşayanın eli helâkdan daha hoştur.

beyt

(2) *Bedīrā bedī sehl bāşed cezā*

Eger merdi aḥsen ilāmen asā[1345]

Dermiyān-ı cān turā cā mīkünend

senüñ cānuñ içinde yer eylerler [*saña cān içinde yer eyler* bu maʿnā rūşen degüldür]

ḥikāyet (3) sulṭānü'l-ʿārifīn Bāyezīd-i Besṭāmī ḥażretleri ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz meḳābir arasında çoḳ gezeridi bir gün meḳābirden gelüriken (4) aṣḥāb-ı devletden bir kimsenüñ oġlı elinde bir ḳopuz çalup gelüridi Bāyezīd ḥażreti anı görüp lāḥavle didi ol cüvān bīḥużūr olup (5) ḳopuzı Bāyezīd ḥażretinüñ başına urup yaraladı mest olduġından Ḥażret-i Bāyezīd idügini bilmedi Bāyezīd ḥażreti ḳaddesallāhu (6) sırrahu'l-ʿazīz kendünüñ zāviyesine geldi ʿale'ṣ-ṣabāḥ aṣḥābından birisini daʿvet idüp bir ḳopuzı ḳaça virürler fevrī bir ḳopuz alup (7) bir eski beze ṣardı bir miḳdār ḥelvā daḫı ḳopuz ile ol cüvāna gönderdi **[N147a]** ve ol kimseye eyitdi ol cüvāna di ki Bāyezīd iʿtiẕār idüp (8) dir ki dünki ḳopuzuñı bizüm başımuzda pāreledüñ ḳalbüñe andan ötüri elem gelmiş ve saña żarar olmışdur bu aḳçeleri anuñ bahāsına ṣarf (9) eyle ve ḥelvāyı ye tā ki ḫāṭıruñdan inḳıbāż gide çünki ol cüvān ḳıṣṣadan ḫaber-dār oldı gelüp sulṭānü'l-ʿārifīnden iʿtiẕār idüp (10) tevbe eyledi ve vāfir cüvānlar daḫı tevbe eylediler bu ḳadar ḥālet Bāyezīd ḥażretlerinüñ bir laṭīf ḫūyından ẓāhir oldı Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri (11) Bōstān nām kitābında bu beytlerile bu ḫuṣūṣa **[M$_2$165a]** işāret eylerler egerçi muṣarraḥ degüldür *meşnevī*

Yekī berbaṭī derbeġal dāşt mest

(12) *Beşeb derser-i pārsāyī şikest*

Çü rūz āmed ān nīk merd-i selīm

Ber-i seng-dil bürd yek müşt-i sīm

Ki düşīne maʿẕūr būdī vü (13) *mest*

Turā vü merā berbaṭ u ser şikest

Merā bih şüd ān zaḫm u berḫāst bīm

Turā bih neḫ^{v}āhed şüd illā besīm

[1345] Kötüye kötülük kolay bir ceza olur. Zira mertlik iyilikten zuhur eder.

Ezān dōstān-ı (14) *Ḫudā berserend*

Ki ezḫalḳ bisyār berser ḫorend [1346]

Z’ān miyān-ı cān turā cā mīkünend

ol sebebden senüñ cānuñ içinde yer eyler

Tā turā (15) **pür-bāde çün cā mīkünend**

tā seni bir cām gibi pür-bāde ideler yaʿnī şarāb-ı ʿışḳ-ı İlāhī ile seni pür idüp istiġrāḳ ʿālemine irişdireler

(16) **Dermiyān-ı cān-ı īşān ḫāne-gīr**

anlaruñ cānı içinde ḫāne ṭut yaʿnī ḫidmet ü riʿāyetile anlaruñ maḳbūli olmaġa saʿy eyle [*gīr* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Derfelek (17) **ḫāne kün ey bedr-i münīr**

ey bedr-i münīr felekde ḫāne eyle yaʿnī eger anlaruñ maḳbūli oluriseñ ziyāde ʿālī-ḳadr olursun zīrā (18) evliyāʾullāhuñ ḳalbinde yer eylemek hemān felekde yer eylemek gibidür

Çün ʿUṭārid defter-i dil vā künend

ʿUṭārid gibi senüñ göñlüñ defterini (19) açarlar yaʿnī ʿUṭārid ki kātib-i felekdür defter-i feleki güşāde itdügi gibi evliyāʾullāh daḫı senüñ ḳalbüñi güşāde eylerler

Tā ki bertū sırrhā peydā künend

(20) tā ki saña sırlar āşkāre eyleyeler yaʿnī seni esrār-ı İlāhiyyeye irişdürürler

Pīş-i ḫᵛīşān bāş çün āvārei

ḫışmlar ḳatında bir āvāre gibi ol yaʿnī (21) aḳrabāya muḳayyed olma ve anlarıla çoḳ muṣāḥabet eyleme [*çün* bunda teşbīh içündür]

Bermeh-i kāmil zen er meh-pāreī

eger māh-pāre iseñ kendüñi bir kāmil māha ur yaʿnī eger sende ṣalāḥ (22) u ʿibādetden naṣīb varısa bir mürşid-i kāmile mürīd ü ḳarīn ol tā ki sen daḫı anuñ sebebi ile kāmil olup noḳṣāndan ḫalāṣ bulasın

---

[1346] Koltuğunda berbatı olan bir sarhoş, gece bir dilencinin başını kırdı. Gündüz olunca iyi adam o taş kalpliye bir avuç gümüş götürdü. Çünkü dün gece sarhoş olduğu için mazurdu. Senin başın benim de berbatım kırıldı. O yara bana iyi oldu ve beni korkudan uyandırdı. Sen ise gümüş olmadan iyi olmayacaksın. Halktan çokça sıkıntı çeken kişi Allah dostlarının üzerindedir.

(23) **Cüz’rā ezküll ḫod perhīz çīst**

cüz’de kendünüñ küllinden perhīz ü nefret nedür yaʿnī eger sende bir miḳdār ṣalāḥ u maḥabbet varısa ṣuleḥā vü (24) evliyā’ullāhdan ne içün dūr u cüdā olursun ve ictināb u iḫtirāz eylersin [*perhīz* bunda iḫtirāz u ictināb maʿnāsınadur]

Bāmuḫālif īn heme āmīz çīst

muḫālifile bu dükeli iḫtilāṭ u muṣāḥabet (25) nedür yaʿnī feseḳa ve ʿavāmıla muṣāḥabet ü mücāleset eyleme *muḫālif*den maḳṣūd ʿavām ve feseḳadur

Cinsrā bīn nevʿ geşte derreviş

cinsi (26) gör reviş ü üslūbda nevʿ olmış muṣāḥabet Aṣḥāb-ı Kehf’üñ kelbi gibi ki hemān ḥayvān iken Aṣḥāb-ı Kehf’üñ muṣāḥabet ü iḫtilāṭı ile ḥayvān-ı nāṭıḳ olup insān (27) olmış ḥayvān lafẓı insān ve ḥayvānāt mābeyninde cins-i ḳarībdür

Ġaybhā bīn ʿayn geşte derrehiş

ġaybları gör ʿayn u muʿāyene olmış ḥalāṣ (28) u ẓuhūrda yaʿnī ġuyūb evliyāya ẓāhir ü āşkār olmış pes sen daḫı evliyā’ullāh ile muṣāḥabet ü mücāselet itmegile evliyā’ullāhdan olup (29) ġayblara muṭṭaliʿ olursun *reviş reften*den ism-i maṣdardur *rehiş rehīden*den ism-i maṣdardur ve ṭarīḳ maʿnāsına iʿtibār (30) olınup *şīn* żamīr-i ġā’ib olmaḳ mümkin degüldür zīrā ḳāfiye bulınmamaḳ lāzım gelür [*ġaybhā* cemʿ-i ġaybdur ʿayn-ı muʿceme ile *“ġaybları gör ki anuñ yolında ʿayn u āşkār olmış”* bu maʿnā *reh* yol maʿnāsına iʿtibār olınduġına göredür lākin kāfiyeden ḫāricdür]

Tā çü zen ʿişve ḫarī ey bīḫıred

ey ʿaḳlsız mādām ki (31) zen gibi ʿişve ṣatun alursun maḳṣūd budur mādām ki medḥ idicilerüñ şīrīn ü laṭīf medḥi senüñ maḳbūlüñ ola

Ezdürūġ u ʿişve (32) **key yābī meded**

dürūġ u ʿişveden ḳaçan meded ü nefʿ görürsün yaʿnī hergiz saña bir ḥālet irişmez medḥ idicilerüñ kiẕb ü ẓarāfetinden

(33) **Çāplūs u lafẓ-ı şīrīn ü firīb**

medḥ idicilerüñ ve ḫoş-āmed söyleyenlerüñ çāplūs ve tabaşbuşını ve şīrīn lafẓını ve ḥīle vü ḫudʿasını

[H143b] (1) **Mīsitānī mīnihī çün zer becīb**

alursun anı zer gibi cībüñe ḳorsun yaʿnī ziyāde maḳbūlüñdür *becīb*de ḳāfiye içün *cīm* meksūr (2) oḳınur baʿż-ı nüsaḫda zer yerine zen vāḳıʿdur ve maʿnā aña göre olur

Mer turā düşnām u sīlī-yi şehān

saña pādşāhlaruñ düşnām u sillesi

(3) **Bihter āyed ezşenā-yı güm-rehān**

güm-rāhlaruñ şenāsından bihter ve nāfiʿrek gelür yaʿnī evliyāʾullāhuñ saña riyāżet ü mücāhede itdürdükleri (4) ḫalḳuñ medḥ ü şenāsından bihter ü nāfiʿdür

Ṣafʿ-ı şāhān ḫor meḫor şehd-i ḫasān

pādşāhlaruñ sillesini ye ḫaslaruñ ʿaselini yime [*ṣafʿ* sille maʿnāsınadur]

(5) **Tā kesī kerdī ziiḳbāl-i [M$_2$165b] kesān**

tā kimselerüñ iḳbālinden bir kimse olasın yaʿnī pādşāhlardan tertīb ü zaḥmet görmek ile ṣāḥib-i devlet (6) olursun evliyāʾullāh daḫı böyledür ki anlardan elem ü cefā görmek laṭīfdür ʿavāmdan dünyevī menfaʿatler görmekden *mışrāʿ*

(6) Cevr-i üstād **[N147b]** *bih ki mihr-i peder* [1347]

Zʾān ki zʾīşān devlet ü ḫilʿat resed

zīrā ki pādşāhlardan devlet ü ḫilʿat irişür niteki evliyāʾullāhdan devlet-i (8) bāḳī ve ḳurb u viṣāl-i İlāhī ḫilʿati irişür

Derpenāh-ı rūḥ cān gerded cesed

rūḥuñ penāh u terbiyyetinde cesed cān olur yaʿnī evliyāʾullāhuñ (9) muṣāḥabeti sebebi ile cesed-i ẓulmānī rūḥ-ı nūrānī gibi laṭīf ü pür-nūr olur enbiyā vü evliyānuñ cesedleri gibi

Her kücā bīnī bürehne vü bīnevā

(10) her ḳanda ʿuryān ve ḳudretsiz görürsün yaʿnī dünyāda her kimi ki bürehne ve faḳīr ü muḥtāc görürsün

Dān ki ū big'rīḫtest ezūstā

bil ki (11) ol kimse üstādından ḳaçmış ve ṣanʿat iḫtiyār eylememişdür

---

[1347] Hocanın cevri babanın şefkatinden iyidir.

8 **cān** N-

Bepāyān resed kīse-yi sīm ü zer

Negerded tehī kīse-yı pīşever[1348]

(12) **Tā çünān kerded ki mīḫ^{v}āhed dileş**

tā ancılayın olur yaʿnī ol üstād ve ṣanʿatdan firār iden bir mertebede levend ü bīkār olur ki anuñ (13) gönli ister

Ān dil-i kūr-ı bed ü bīḥāṣıleş

ol nefʿ ü ḥāṣılsız nāmaʿḳūl kör gönli ister yaʿnī nikbetī olup hīç kār u kesbde olmaġı istemez (14) lākin ebedī iḫtiyācdan ḫalāṣ olmaz

Ger çünān geştī ki ustā ḫ^{v}āstī

ammā eger ancılayın olayıdı kesb ü ṣanʿat iḫtiyār idüp üstād (15) istiyeyidi üstāduñ cevr ü meşaḳḳatini çeküp kendüsi daḫı üstād olayıdı

Ḫ^{v}īşrā vü ḫ^{v}īşrā ārāstī

kendüsini ve ḫışmını bezeridi (16) yaʿnī kendünüñ kesb ü kārından ḥāṣıl olan kendüsine ve ḫışmına kifāyet eyleridi [*ḫ^{v}īş-i ṣānī* ḫışm maʿnāsına olmaḳ evlā ve rūşendür] *beyt*

Çü berpīşeī bāşedeş dest-i res

(17) *Kücā dest-i ḥācet bered pīş-i kes*[1349]

Her ki ezustā gürīzed dercihān

her kim ki cihānda üstād ve ṣanʿatdan ḳaçar ve levend ve bīkār olur

(18) **Ū zidevlet mīgürīzed īn bedān**

bunı bil ki o devletden ḳaçar Ḥażret-i Mevlānā kesb-i dīnī münāsebeti ile kesb-i dīnī beyānına şürūʿ (19) eyledi

Pīşeī āmūḫtī derkesb ten

ten kesbinde bir ṣanʿat öğrendüñ yaʿnī çünki maʿāş-ı beden kesbine ḳādir olduñ [*pīşe bā-yı* Fārisī ile ṣanʿat maʿnāsınadur]

Çeng ender (20) **pīşeī dīnī bezen**

dīne mensūb olan ṣanʿata el ur yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādet ve uḫrevī meṣāliḥe saʿy-i tamām ve küllī iḳdām eyle

---

[1348] Altın ve gümüş kesesi bitmek üzere ama sanatçının kesesi boşalmaz.

[1349] Bir el bir sanata değerse başkasının önüne hacet elini nasıl açar.

(21) **Dercihān pūşīde geştī vü ġanī**

cihānda dünyevī aḥvālde mültebis ve ġanī olduñ yaʿnī envāʿ libāsa mālik olup māl ṣāḥibi olduñ

(22) **Çün birūn āyī ez'încā çün künī**

çünki buradan ṭaşra gelesin nice eylersin yaʿnī āḫiretde ḥālüñ nice olur

Pīşeī āmūz (23) **k'enderāḫiret**

bir ṣanʿat ögren ki āḫiretde [*āmūz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ender āyed daḫl-i kesb-i maġfiret

daḫl ü ḥāṣıl maġfiret kesbi gele yaʿnī ol ṣanʿatuñ ṣemeresi (24) maġfiret ola ol *pīşe*den murād ṭāʿat ü riyāżet ü mücāhededür ki sebeb-i maġfiret ü raḥmet ve derecāt-ı ʿāliyedür [*daḫl* ḥāṣıl maʿnāsınadur]

Ān cihān şehrīst (25) **pür-bāzār u kesb**

ol cihān ki murād āḫiretdür bāzār u kesbile pür bir şehrdür

Tā nependārī ki kesb īn cāst ḥasb

zinhār ṣanmayasın (26) ki kesb hemīn bu dünyādadur belki bāzār u kesb aṣl āḫiretdedür zīrā metāʿ-ı dünyā ḳalīl ü fānīdür ve metāʿ-ı āḫiret aʿlā vü ebḳādur niteki (27) bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Ḳul metāʿu'd-dünyā ḳalīlün ve'l-āḫiratü ḫayrun limeni'tteḳā"[1350]

Beşehr-i ḳıyāmet merev teng-dest

Ki (28) *vechī nedāred beḫasret nişest*[1351]

Ḥaḳ Teʿālā güft k'īn kesb-i cihān

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti eyitdi ki bu cihānuñ kesbi

Pīş-i ezkesbest (29) **luʿb-ı kūdekān**

ol kesbüñ ḳatında yaʿnī āḫiret kesbine nisbet eṭfālüñ luʿbıdur zīrā bīvefā ve bībeḳādur niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

---

[1350] Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır." Nisâ/77.

[1351] Kıyamet şehrine elin dar gitme ki zararla oturmaya insanın yüzü olmaz.

(30) *"Aʿlemū enneme'l-ḥayātü'd-dünyā laʿibün ve lehvün ve zīnetün ve tefāḫurun beyneküm ve tekāṯürun fi'l-emvāli ve evlādi"* [1352]

beyt

Dünyā nemetāʿīst (31) *ki erzed benizāʿī*

Bāḫaṣm mudārā kün vü bādōst müvāsā [1353]

[*luʿb-ı kūdekānest* taḳdīrindedür]

Hem çü ān ṭıflī ki berṭıflī tened

ol bir ṭıfl gibi ki bir ġayrı ṭıfl üzere (32) ḥareket eyler

Şekl-i ṣoḥbet kün mesāsī mīküned

ṣoḥbet ve cimāʿ idici gibi bir mesās eyler yaʿnī bir ṭıfl bir ṭıfla cimāʿ idicilere taḳlīd ṭarīḳi (33) ile cimāʿ eyler gibi olur ṭıfl-ı şānīden maḳṣūd bāliġ olmamış küçük ḳız olmaḳ ziyāde rūşendür egerçi ikisi daḫı erkek olmaḳ mümkindür

[H144a] (1) **Kūdekān sāzend derbāzī dükān**

eṭfāl luʿb u bāzīde dükkān düzerler yaʿnī kendüleri ehl-i bāzāra taḳlīd idüp seng ü (2) sifāl cemʿ ḳılup esbāb u emvāl yerine iʿtibār eylerler

Sūd neb'ved cüz ki taʿbīr-i zamān

egerçi böyle eylerler lākin onlara fā'ide olmaz (3) ki zamān geçürmekden ve evḳāt żāyiʿ **[M$_2$166a]** itmekden ġayrı pes ehl-i dünyānuñ daḫı ḥāli bu vech üzeredür ki ʿāḳıbet ʿuḳbāda bīsūd ḳalurlar [*taʿbīr* bunda *ʿubūr*dandur ki geçürmek maʿnāsınadur]

(4) **Şeb şeved derḫāne āyed gürsene**

aḫşām olur ṭıfl ḫānesine aç gelür ve elinde bir nesne yoḳ

Kūdekān refte bemānde yek tene

(5) eṭfāl cemīʿan perākende olup her birisi ḫānesine gitmiş o yalıñuz ve tenhā ḳalmış dünyā-perestlerüñ daḫı ḥāli bu üslūb **[N148a]** üzeredür baʿde'l-mevt (6) āḫirete tehī-dest ve bīfā'ide gider ṭāʿat ü ʿibādetden maḥrūm Ḥażret-i Mevlānā ḥiśśe beyānına şürūʿ eyledi [*yek tene* tenhā ve yalıñuz maʿnāsınadur]

[1352] Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Hadîd/20.

[1353] Dünya öyle bir meta' değildir ki bir fiyata değsin. Düşmana barışçıl ol, dosta da iyilik yap.

Īn cihān bāzīgehest ü (7) **merg şeb**

bu cihān bāzī vü luʿb yiridür ve mevt şebdür yaʿnī ölmek şeb gibidür [*merg şebest* taḳdīrindedür ve hem *şeb* mużāf degüldür]

Bāz gerdī kīse ḫālī pür-taʿab

rücūʿ eylersin (8) kīse ḫālī pür-meşaḳḳat yaʿnī āḫirete ʿamel-i şāliḥden bīḥāṣıl ve tehī-dest ve pür-zaḥmet ü meşaḳḳat gidersin ḥālā ki hīç bir vechile tedārük (9) mümkin olmaz

Mekün ʿömr żāyiʿ bāfüsūs u ḥayf

Ki furṣat ʿazīzest ve'l-vaḳtü seyf[1354]

Kesb-i dīn ʿışḳest ü (10) **ceẕb-i enderūn**

dīn kesbi ʿışḳdur ve ceẕb-i enderūn yaʿnī ʿışḳ ve derd-i İlāhī ve ceẕb ü sūz nihānīdür

Ḳābiliyyet nūr-ı Ḥaḳrā ey ḫarūn

(11) nūr-ı Ḥaḳḳ'a ḳābiliyyetdür ey ḫarūn yaʿnī mādām ki ʿışḳ u derd-i İlāhī ve ceẕb ü sūz-ı derūnī kesb olınmaya ḳalbe nūr-ı Ḥaḳḳ'uñ inʿikāsı müyesser (12) olmaz ey riyāżet ve ey mücāhede ile nefsi rām u muṭīʿ olmamış serkeş ve *ceẕb-i derūn nūr-ı Ḥaḳrā ḳābiliyyet* taḳdīrindedür [*ḫarūn* ser-keş ki rām olmamışdur]

Kesb-i fānī (13) **ḫᵛāhedet īn nefs-i ḫas**

senüñ bu denī vü sefele nefsüñ fānī kesb ister āḫiret ḫuṣūṣı içün saʿy eylemez [*ḫas* denī maʿnāsınadur *nefs-i ḫast* taḳdīrindedür]

Çend kesb-i ḫas künī büg'ẕār (14) **bes**

niçe bir ḫas kesb eylersin yeter ferāġat eyle yaʿnī denī dünyāda her nesne ki uḫrevī olmaya anı kesb idüp rūz u şeb ʿömrini (15) aña ṣarf eylemek hemān ḥaḳīr ü lāşey bir nesne ṭaleb eylemekdür bu ḥāletden saña küllī żarar vardur andan iʿrāż eyle

Nefs-i ḫas ger (16) **cūyedet kesb-i şerīf**

eger senüñ ḫasīs ü denī nefsüñ şerīf kesb isteye yaʿnī İlāhī vü uḫrevī umūrdan baʿż-ı nesnenüñ kesbini (17) ṭaleb ide

[1354] Ömrünü hayıfla tüketme ki savaş zamanı fırsat azizdir.

Ḥīle vü mekrī büved ānrā redīf

bir ḥīle vü mekr aña redīf olur yaʿnī elbette ol kesb-i şerīfüñ ṣoñında nefsüñ bir ḥīle vü mekri (18) vardur zīrā nefsden ebedī ḫayra bir meyl ü ḳaṣd gelmez ḥüsn-i iḫtiyārī ile meger ki riyāżetile cebren ve ḳahren ola *redīf* şiʿrde (19) ḳāfiyeden ṣoñra vāḳıʿdur niteki bu beytde *zedend*dür *beyt*

Dūş dīdem ki melā'ik dermeyḫāne zedend

Gil-i Ādem bisirişt end ü (20) *bepeymāne zedend* [1355]

bunda ṣoñra vāḳıʿ olmaḳ maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā nefsüñ mekr ü ḥīlesini şeyṭānuñ mekr ü ḥīlesini (21) iṣbāt itmege şürūʿ eyledi bu ḥikāyetile nefs ḫod mekr ü ḥīlede şeyṭān gibidür

Bīdār kerden-i iblīs Muʿāviyerā ki ḫīz vaḳt-i (22) ***namāzest tā fevt neşeved***

iblīs-i laʿīn Muʿāviye ḥażretini ḫᵛābdan bīdār eylemesi beyānındadur böyle diyü ki ḳalḳ namāz vaḳtidür tā vaḳt fevt (23) olmaya

Derḫaber āmed ki ān ḫāl-mü'minān

ḫaberde geldi ki mü'minlerüñ ḫāli yaʿnī hīkāyetlerde vardur ki Ḥażret-i Muʿāviye *ḫāl-mü'minān*dan (24) maḳṣūd bunda Ḥażret-i Muʿāviye'dür ki ḳız ḳarındaşını Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿaḳd-i nikāḥıla aldı pes bu iʿtibārıla anuñ ḳız ḳarındaşı (25) ümmü'l-mü'minīn olup kendüsi mü'minlere ḫāl olur beTürkī ṭayı

Ḫufte büd derḳaṣr berbestersitān

ḳaṣrında döşeginde çalḳoyun yatup uyumış idi (26) baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur [*bestersitān*da vezn içün *sīn* meksūrdur]

Derḫaber āmed ki ān Muʿāviye

ḫāber ü ḥikāeyetlerde geldi ki ol Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh

Ḫufte büd derḳaṣr (27) **deryek zāviye**

ḳaṣrında bir gūşede yatup uyumş idi "ān Muʿāviye" vezn içün bir miḳdār sekte ile oḳınmaḳ gerekdür

---

[1355] Dün gece meleklerin meyhane çaldıklarını gördüm. Âdemin çamurunu yaratıp kadehe vuruyorlardı.

25 çalḳoyun H-

Ḳaṣrrā (28) **ezenderūn der beste būd**

ḳaṣruñ ḳapusı içerüden baġlanmış ve ḳapanmış idi

K'ez ziyārethā-yı merdüm ḫaste būd

zīrā Ḥażret-i Muʿāviye raḍiyallāhu (29) ʿanh ḫalḳuñ ziyāretlerinden yaʿnī çoḳ geldüklerinden ötüri mecrūḥ ve bīḥużūr olmış idi

Nāgehān merdī verā bīdār kerd

nāgehān bir merd Ḥażret-i (30) Muʿāviye'yi ḫ^{v}ābdan bīdār eyledi

Çeşm çün büg'şād pinhān geşt merd

Ḥażret-i Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh çünki çeşmini açdı kendüsini bīdār (31) iden merdi görmedi

Güft enderḳaṣr kesrā (32) **reh nebūd**

Ḥażret-i Muʿāviye kendüsine eyitdi ḳaṣra kimseye yol yoḳ idi **[M$_2$166b]** yaʿnī ḳaṣruñ ḳapusı ḫod içerüden ḳapanmış idi ve içinde (33) benden ġayrı kimesne yoḳ idi

Kīst k'īn güstāḫi vü cür'et nümūd

kimdür ki bu güstāḫluġı ve bu cür'et ü iḳdāmı gösterdi pes bu ne **[H144b]** (1) ḥikmetdür ve ne ḥāletdür ki ẓāhir oldı [*güstāḫ* kāf-ı Fārisī iledür]

Gird bergeşt ü ṭaleb kerd ān zamān

ḳaṣruñ eṭrāfını ol zamān ṭolandı ve ṭaleb eyledi

Tā biyābed z'ān (2) **nihān geşte nişān**

tā ol mestūr u nihān olmışdan nişān bula

Ū pes-i der müdbirīrā dīd k'ū

o ki murād Muʿāviye'dür ḳapu (3) ardında bir bed-baḫtı gördi ki o [*k'ū ki ū* taḳdīrindedür]

Derder ü perde nihān mīkerd rū

ḳapu ve perdede yüzini nihān u setr eyleridi baʿż-ı nüsaḫda bu beyt böyle vāḳıʿdur

(4) **Derpes-i perde yekīrā dīd k'ū**

perdenüñ ardında birisini gördi ki o

Derpes-i perde nihān mīkerd rū

perdenüñ ardında yüzini nihān (5) u setr **[N148b]** eyleridi

Güft hey tū kīstī nām-ı tu çīst

Ḥażret-i Muʿāviye çünki anı gördi hey sen kimsüñ senüñ nāmuñ nedür

(6) **Güft nāmem fāş iblīs-i şaḳīst**

iblīs cevāb virüp eyitdi benüm nāmum fāş u āşkāre şaḳī iblīsdür

Güft bīdārem çirā kerdī becid

(7) Ḥażret-i Muʿāviye iblīse eyitdi beni niçün saʿy u ciddile bīdār eyledüñ

Rāst gū bāmen megū berʿaks ü żıd

baña ṭoġrı di ʿaks ü żıdd (8) üzere söyleme yaʿnī mā-vaḳaʿ ne ise anı söyle kiẕb ü ḫilāfı söyleme

Ezẖar efkenden-i iblīs Muʿāviyerā vü rū pūş u bahāne kerden ü (9) ***cevāb güften-i Muʿāviye ūrā***

Muʿāviye'yi şeyṭānuñ ḫardan bıraḳması ve ġalaṭ itmesi ve setr u bahāne eylemesi ve Muʿāviye sözini red ṭarīḳi ile aña (10) cevāb dimesi beyānındadur [*ezẖar efkenden* ġalaṭa bıraḳmaḳ ve aldamaḳ maʿnāsınadur]

Güft hengām-ı namāz āẖir resīd

şeyṭān Ḥażret-i Muʿāviye'ye eyitdi namāzuñ vaḳti āẖire irişdi

Sūy-ı mescid (11) **zūd mībāyed devīd**

mescid ṭarafına tīz yilmek gerek tā namāz fevt olmaya [*devīd* bunda *devīden* maʿnāsınadur]

ʿAccilu'ṭ-ṭāʿāt ḳable'l-fevt güft

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi (12) ve sellem eyitdi ṭāʿati taʿcīl eyleñüz fevt olmazdan evvel

"ʿAccilū bi'ṣ-ṣalāti ḳable'l-fevt" [1356]

"ʿAccilū bi't-tevbeti ḳable'l-mevt"[1357]

Muṣṭafā çün (13) **dürr-i maʿnā mībüsüft**

çünki maʿnā dürrini deldi ve ümmetine naṣīḥat eyledi Muṣṭafā'nuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı güft kelimesinüñ (14) fāʿili olduġıçün

---

[1356] Ölmeden evvel namaza acele edin. (Müslim, Sahih, 4/2068)

[1357] Ölmeden evvel tövbeye acele edin. (Müslim, Sahih, 4/2069)

Güft nī nī īn ġaraż neb'ved turā

çünki iblīs sözini telbīsile söyledi Muʿāviye eyitdi yoḳ yoḳ senüñ ġarażuñ bu degül idi

(15) **Ki beḫayrī reh-nümā bāşī merā**

ki baña bir ḫayra delīl ü reh-nümā olasın zīrā senüñ ẕātuñda ebedī ḫayra istiʿdād yoḳdur [*reh-nümā* vaṣf-ı terkībīdür]

Düzd āyed (16) **eznihān dermeskenem**

düzd nihāndan yaʿnī nīhānī benüm meskenüme gele

Güyedem ki pāsbānī mīkünem

baña didi ki pāsbānluḳ eylerüm ḥālā ki (17) fesād ḳaṣdına gelmişdür senüñ daḫı ḥālüñ budur bu söz temṯīl ṭarīḳi iledür

Men kücā bāver künem ān düzdrā

ben ol düzde ḳanda iʿtiḳād (18) eylerüm ve sözini ḳaçan taṣdīḳ eylerüm

Düzd key dāned ṣevāb u müzdrā

düzd ḫod ṣevāb u müzdi ḳaçan bilür yaʿnī bilmez zīrā anuñ niyyeti ü ʿameli (19) şerr ü fesāddan ġayrı degüldür [*müzd* ṣevāb maʿnāsınadur]

Cevāb güften-i iblīs-i laʿīn Muʿāviyerā

iblīs-i laʿīn Muʿāviye'ye raḍiyallāhu ʿanh cevāb dimesi beyānındadur

(20) **Güft mā evvel firişte būdeīm**

iblīs-i laʿīn eyitdi biz evvel firişte olmışuz yaʿnī firişteler mertebesine irişmişüz zīrā evvel cin ṭā'ifesinden (21) idi niteki Ḥażret-i Ḥaḳ bu āyet-i kerīme ile beyān eyler

"Kāne mine'l-cinni fefeseḳa ʿan emri rabbihī"[1358]

tā evvelden laʿnet anuñ ẕātında mestūr idi

(22) **Rāh-ı ṭāʿatrā becān peymūdeīm**

ṭāʿat ü ʿibādet yolına cānıla sāʿī vü sālik olmışuz ve ḳaṭʿ-ı menāzil ü merātib eylemişüz

Sālikān-ı (23) **rāhrā maḥrem büdīm**

ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'uñ sāliklerine maḥrem olduḳ

[1358] İblis cinlerdendi; Rabbinin emrinden dışarı çıktı. Kehf/50.

Sākinān-ı ʿarşrā hem-dem büdīm

ʿarş sākinlerine hem-dem muṣāḥib olduḳ (24) yaʿnī melāʿike-yi muḳarrebīne ḳarīn ü ḳarīb olduḳ [*büdīm būdīm*den muḫaffefdür]

Pīşe-yi evvel kücā ezdil reved

evvelki ṣanʿat u ʿādet göñülden ḳaçan gider

Mihr-i evvel key (25) **zidil bīrūn şeved**

evvelki maḥabbet göñülden ḳaçan ṭaşra gider zīrā

Ḫaylī müşkildür kişi terk eylemek muʿtādını

[*mihr* bunda maḥabbet maʿnāsınadur]

Dersefer ger Rūm (26) **bīnī yā Ḫoten**

sefer ü seyāḥatde eger Rūm'ı yā Ḫoten'i göresin

Ezdil-i tū key reved ḥubbü'l-vaṭan

senüñ ḳalbüñde vaṭanuñ maḥabbeti (27) ḳaçan gider pes

"Ḥubbü'l-vaṭan mine'l-īmān"[1359]

ḥasebince ṭāʿat ü ʿibādet diyārı ki baña vaṭan-ı aṣlī olup mülkiyyet mertebesine (28) vuṣūl bulmış idüm memālik görmegile vaṭan-ı aṣlī ḥubbı ḳalbden nice gitmez ise benden daḫı ḫayr-ḫ^{v}āhluḳ bi'l-külliyye gitmez

Mā hem ezmestān-ı (29) **īn mey būdeīm**

biz daḫı bu şarābuñ mestlerinden olmışuz

ʿĀşıḳān-ı dergeh-i vey būdeīm

anuñ dergāhınuñ **[M$_2$167a]** ʿāşıḳları olmışuz (30) pes ḫayra delālet bize żarūrī lāzım gelür

Nāf-ı mā bermihr-i ū büb'rīdeend

bizüm göbegimüzi ol Ḫudā'nuñ maḥabbeti üzere (31) kesmişlerdür

ʿIşḳ-ı ū dercān-ı mā kārīdeend

Ḫażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿışḳını bizüm cānımuzda ekmişlerdür yaʿnī Ḫażret-i Ḫudā'ya olan maḥabbet ü ʿışḳımuz (32) ezelīdür

---

[1359] Vatan sevgisi imandandır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/413)

Rūz-ı nīkū dīdeīm ezrūzgār

rūzgārdan eyü gün görmişüz yaʿnī ḳurb-ı İlāhī'de temettuʿ bulmışuz

Āb-ı raḥmet ḫordeīm (33) **enderbahār**

bahārda āb-ı raḥmet içmişüz zīrā bu ḳadar ṭāʿat ü ʿibādet eylemişüz

Ne ki mārā dest-i faẕleş kāştest

[H145a] (1) ki bizi anuñ faẕl u iḥsānı zirāʿat eylememiş midür [*ne ki mārā* beytinde istifhām-ı inkārī maʿnāsın vardur]

Ezʿadem mārā ne ū berdāştest

ʿademden bizi ol Allāh ḳaldurmamış mıdur yaʿnī (2) bizüm vücūdımuz anuñ luṭf u kereminden vücūd bulmışdur

Ey besā k'ez vey nüvāziş dīdeīm

ey çoḳ ki andan nüvāziş ü iḥsān görmişüz

(3) **Dergülistān-ı rıżā kerdīdeīm**

rıżā gülistānında olmışuz yaʿnī anuñ rıżāsına maẓhar olmışuz bu hem vechdür Ḫażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsı (4) gülistānında geşt ü seyr eylemişüz

Berser-i mā dest-i raḥmet mīnihād

Ḫażret-i Ḥaḳ raḥmet elini bizüm başımuz üzere ḳodı bu hem vechdür (5) Ḫażret-i Ḥaḳ bizüm başımuz üzere **[N149a]** raḥmet elini ḳodı

Çeşmhā-yı luṭf ezmā mīgüşād

bizden luṭf çeşmlerini revān eyledi yaʿnī baña raḥmet ve (6) firāvān luṭf eyledi

Vaḳt-i ṭıflīem ki būdem şīr cū

ṭufūliyyetüm vaḳti ki şīr ṭaleb idici idüm ve hīçbir nesneye ḳudretüm yoḳ idi

(7) **Gāhvāremrā ki cünbānīd ū**

benüm beşigümi kim ḥareket itdürdi ol Ḫudā ḥareket itdürdi yaʿnī ibtidā-yı vücūdumda baña terbiyeyi Ḫażret-i (8) Ḫudā'dan ġayrı bir kimsenüñ madḫali olmadı [*gāhvāre* ve *gehvāre* ve *gāvāre* beşik maʿnāsınadur faṣīḥi Kāf-ı Fārisī iledür]

Ez ki ḫordem şīr ġayr-ı şīr-i ū

anuñ şīrinden ġayrı şīr kimden içdüm yaʿnī ol Ḫudā'nuñ (9) şīrinden ġayrı şīr içmedüm *şīr* süt

Ki merā perverde cüz-tedbīr-i ū

anuñ tedbīrinden ġayrı beni kim beslemişdür yaʿnī eṭfāli perveriş (10) ü terbiye idüp cemīʿ-i levāzımını māderleri ve dāyeleri görür ve ṭıfllar neşv ü nemāyı anlaruñ vāsıṭasıyıla görürler lākin benüm perverişümde (11) hīç bir kimsenüñ muʿāveneti yoḳdur

Ḫūy k'ān bāşīr reft endervücūd

ḫūy ki şīr ile ḫalḳuñ vücūd u cesedine gitdi yaʿnī bir ḫūy ki zamān-ı (12) ṭufūliyyetden ola

Key tüvān ānrā zimerdüm vā küşūd

ol ḫūyı ḫalḳdan refʿ ü izāle eylemek ḳaçan mümkindür pes çünki ḫalḳda istiḥkām bulmış (13) ḫūyı gidermek ziyāde müşkil olduġı gibi benden daḫı muʿtād olan ṭāʿat ü ʿibādet hergiz gitmez [*küşūd* bunda izāle maʿnāsınadur]

(14) *ʿIşḳ-ı tu dervücūdem ü mīr-i tu derdilem*
Bāşīr enderūn şüd ü bācān beder şeved [1360]

Ger ʿitābī kerd deryā-yı kerem

deryā-yı kerem ki murād Ḫażret-i (15) Bārī'dür eger baña bir ʿitāb eyledi ise

Beste key kerdend derhā-yı kerem

keremüñ ḳapuları ḳaçan baġlanmış olurlar yaʿnī egerçi Ḫażret-i Ḫaḳ baña (16) ʿitāb eyledi lākin muhāldür ki anuñ keremlerinden ümīd ü rūḥānī ḳaṭʿ idem [*ebvāb-ı keremi ḳaçan beste ve muḳayyed eylediler* bu vech üzere *kerdend* kelimesinüñ fāʿili Ḫażret-i Bārī'dür ve ṣīġa-yı cemʿ taʿẓīm içündür] *beyt*

Ve ger ẕelle baḫşed ziḫ[v]ān-ı kerem
ʿAzāzīl güyed (17) *naṣībī berem* [1361]

---

14 *ʿIşḳ tu dervücūdem ü mīr-i tu derdilem*
Bāşīr enderūn şüd ve bācān beder şeved M_2N-

[1360] Senin aşkın vucudumda senin sultanlığın gönlümde. Aslanla içeri girdi, canla kapıya çıktı.

[1361] Eğer kerem sofrasından zelleyi bağışlarsa şeytan bir nasip götüreyim der.

Aṣl-ı naḳdeş dād u luṭf u baḫşişest

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ naḳdinüñ aṣlı ʿadl ü luṭf u baḫşişdür yaʿnī evvel bizi luṭf u kereminden (18) vücūda getürüp niçe iḥsānlar eylemişdür

Ḳahr bervey çün ġubārī ezġışest

ʿadl ü luṭf u baḫşiş üzere ḳahr-ı Ḫudā ġışş u ḫaṭādan (19) ẓāhir olmış bir ġubār gibidür ki ʿāḳıbet ol ġubār refʿ ü maḥv olur pes ġışş sīmüñ ẓuhūrına mānīʿ olmaduġı gibi ʿitāb u ḳahr daḫı Ḫudā'nuñ (20) ʿadl ü luṭf u iḥsānına mānīʿ olmaz

Ez berāy-ı luṭf ʿālemrā besāḫt

Ḥażret-i Ḥaḳ luṭf içün ʿālemi düzdi yaʿnī ʿālemi ḫalḳ eyledi (21) luṭf u keremini iẓhār u āşkār itmek içün

Ẕerrehārā āftāb-ı ū nevāḫt

anuñ āftābı ẕerrelere riʿāyet ü iḥsān eyledi *ẕerreler*den (22) maḳṣūd mevcūdātdur *āftāb*dan murād Ḥażret-i Ḫudā'nuñ kerem ü cūd-ı bīpāyānıdur

Firḳat ezḳahreş eger ābistenest

firḳat Ḥażret-i (23) Ḫudā'nuñ ḳahrından yüklü ise yaʿnī ḳahr-ı İlāhī firāḳda münderic ise [*ābisten* ḥāmile maʿnāsınadur]

Behr-i ḳadr-i vaṣl-ı ū dānistenest

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ viṣālinüñ (24) ḳadrini bilmekden ötüridür ebedī merdūd itmekden ötüri degüldür bu beytde bu vechile maʿnā mümkindür egerçi Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (25) firāḳı anuñ ḳahrında ḥāmiledür lākin bu ḥālet Ḥażret-i Ḫudā'nuñ viṣālinüñ ḳadri bilinmekden ötüridür ebedī redd ü ṭard içün (26) degüldür

Tā dehed cānrā firāḳeş gūşmāl

tā Ḥażret-i Ḫudā'nuñ firāḳı cāna gūşmāl ü teʾdīb vire [*gūşmāl* teʾdīb maʿnāsınadur]

[$M_2$167b] Cān bedāned ḳadr-i eyyām-ı viṣāl

ol (27) gūşmāl ile cān anuñ viṣālinüñ ḳadrini bile

---

20 ʿālemi düzdi yaʿnī M_2-

Feḳadtü zamānü'l-vaṣli ve'l-mer'ü cāhilün

Biḳadri leẕīẕü'l-ʿayşi ḳable'l-meṣā'ib [1362]

(28) **Güft peyġamber ki Ḥaḳ fermūdeest**

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurmışdur

Ḳaṣd-ı men ezḫalḳ iḥsān (29) **būdeest**

ʿālemi ḫalḳ itmekden benüm ḳaṣdum ʿālem ḫalḳına iḥsān olmışdur

Āferīdem tā zimen sūdī künend

ʿālemi ḫalḳ eyledüm tā benden (30) bir fā'ide ideler ol ḥadīṯ-i ḳudsī budur

"İnnemā ḫalaḳtü'l-ḫalḳa liyerḥabū ʿaleyye velem aḫluḳhüm lierbaḥa ʿaleyhim"[1363]

[*sūd* fā'ide maʿnāsınadur]

Tā zişehdem dest ālūdī künend

(31) tā benüm şehd ü ʿaselümden bir el bulaşdurmaḳ eyleyeler yaʿnī iḥsān u keremümden müntefiʿ ü mütemettiʿ olalar

Nī berāy-ı ān ki tā sūdī künem

ḫalḳı anuñ (32) içün ḫalḳ eylemedüm ki anlardan ve ṭāʿat ü ʿibādetlerinden bir fā'ide eyleyem

V'ez bürehne men ḳıbābī berkünem

ve bürehneden ben bir ḳabā (33) ḳoparam yaʿnī Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ḫalḳ-ı ʿālemden müntefiʿ olmaḳ ʿuryāndan ḳaftān almaḳ gibidür ol ḫod muḥāldür belki

"Vallāhu'l-ġaniyyü ve entümü'l-fuḳarā'u"[1364]

[H145b] (1) ḥasebince cemīʿ-i ʿālem aña muḥtācdur ol iḫtiyācdan müberrā Ġaniyyü Muṭlaḳ'dur

Çend rūzī ki zipīşem rāndeest

birḳaç gün ki beni (2) ḥużūrından sürmişdür

[1362] Vuslat zamanını kaybettim. Kişi musibetten önce yaşantıdaki lezzetin kadrini kıymetini bilmez, cahildir.
27 *Fe-ḳadtü zamānü'l-vaṣli ve'l-mer'i cāhilün*
Biḳadri leẕīẕü'l-ʿayşi ḳable'l-meṣā'ib M_2-

[1363] Ben halkı ancak benden istifade etsinler diye yarattım. Benim onlardan istifade etmem için yaratmadım. (Irakî, El-Muğnî, C.4, Sabır ve Şükür Kitabı, 4.hadis.)

[1364] Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Muhammed/38.

Çeşm-i men derrūy-ı ḫūbeş māndeest

benüm çeşmüm anuñ ḫūb yüzinde ḳalmışdur

Ger çünān rūyī çünīn (3) **ḳahr ey ʿaceb**

zīrā ancılayın bir ḫūb u zībā yüzindendür bunculayın ḳahr

Her kesī meşġūl geşte dersebeb

ey ʿaceb her bir kimse sebebe meşġūl (4) olmışdur yaʿnī herkes sebebe muḳayyed olup müsebbibden iġmāż-ı ʿayn eylemişdür bu vech hem iḥtimāldür **[N149b]** zīrā buncılayın ḳahr ancılayın bir ḫūb u zībā (5) yüzinden iken ey ʿaceb her bir kimse ki sebeb-i maġfirete meşġūl olmışdur ve müsebbibden iġmāż-ı ʿayn eylemişdür

Men sebebrā nen'gerem k'ān ḥādiṣest

(6) ammā ben sebebe naẓar u iltifāt eylmezüm zīrā ki sebeb ḥādiṣ ü ʿārıżdur [*k'ān ki ān* taḳdīrindedür]

Z'ān ki ḥādiṣ ḥādiṣīrā bāʿiṣest

zīrā ki ḥādiṣ bir ḥādiṣe bāʿiṣ (7) ü bādīdür

Luṭf-ı sābıḳrā naẓāre mīkünem

lācererm ben sābıḳ luṭfa naẓar eylerüm yaʿnī benüm naẓarum sābıḳda ẓāhir olan luṭfadur

(8) **Her çi ān ḥādiṣ dü pāre mīkünem**

her ne ki o ḥādiṣdür anı iki pāre eyledüm yaʿnī ḥādiṣe iʿtibār u iltifātum yoḳdur zīrā iblīs Ḥażret-i (9) Ḫudā'nuñ kerem-i luṭfına iʿtimād idüp tevbe vü ṭāʿati terk eylemişdür ve sefāhetinden

"Femen yaʿmel miṣḳāle ẕerratin ḫayran yerahu ve men yaʿmel (10) *miṣḳāle ẕerratin şerran yerahu"*[1365]dan

ġāfil olmışdur bu beyt suʾāl-i muḳaddere cevāb gibi vāḳıʿdur

Terk-i secde ezḥased gīrem ki būd

farż idem ki (11) secde terki ḥasedden oldı yaʿnī farż idelüm ki Ādem'e ḥasedümden secde eylemedüm [*gīrem* farz idem maʿnāsınadur]

[1365] Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. Zilzâl/7-8.

Ān ḥased ez‘ışḳ ḫīzed n’ezceḥūd

ol ḥased (12) ‘ışḳdan ṣādır olur inkār u ceḥūddan ṣādır olmaz zīrā Ḥażret-i Ḫudā’nuñ ‘ışḳı māni‘ oldı ki andan ġayrısını ḳıble idüp aña (13) secde idem niteki meşhūrdur *beyt*

Dilārāmī ki dārī der ü bend

Diger çeşm ezheme ‘ālem fürūbend[1366]

Her ḥased ezdōstī (14) **ḫīzed yaḳīn**

muḥaḳḳaḳ her ḥased ‘aşk ve dōstluḳdan ẓāhir olur ya‘nī ḥasedüñ ẓuhūrına sebeb ve ṣudūrına bā‘iṯ ‘ışḳ u maḥabbetdür ‘adāvet (15) ü düşmenlük degüldür

Ki şeved bādōst ġayrī hem-nişīn

ki bir ġayrı dōstıla hem-nişīn ü muṣāḥib ola

Hest şarṭ-ı dōstī ġayret-pezī

(16) dōstluġuñ şarṭı ġayret-pezlük ve ḥamiyyet-verezlükdür [*ġayret-pezīt* taḳdīrindedür]

Hem çü bu‘d ez‘aṭse güften dīr zī

‘aṭseden ṣoñra çoḳ zamān diri ol dimek (17) dōstluġuñ şarṭı olduġı gibi pes ‘āşıḳa ġayret lāzımdur ve ḥasedi ġayretindendür

Beyek nefes ki berāmīḫt yār bāaġyār

(17) *Besī nemānd ki ġayret vücūd-ı men bük’şed* [1367]

ġayret-pezī ġayret pişiricilük ma‘nāsınadur ammā bunda ġayrete sa‘y idicilük ma‘nāsınadur (19) *dīr* geç ma‘nāsınadur ammā bunda çoḳ zamān ma‘nāsınadur *zī* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür diri ol ve diril ma‘nāsınadur *‘aṭse* (20) ıḳsırmaḳ ma‘nāsınadur eger su’āl olınurısa ki iblīs ne sebebden kāfir oldı ḥālā ki Ḥażret-i Ḫudā’nuñ vaḥdāniyyetine iḳrār eyler ve (21) hezār-bār namāzı terk iden kāfir olmaz bir kerre terk-i secde itmegile niçün kāfir olur cevāb budur ki iblīs secdenüñ farż olmasını inkār (22) eyledi ve Ḥażret-i Ḫudā’nuñ ol emrini ma‘ḳūl ü maḳbūl ṭutmadı zīrā

“Ene ḫayrun minhü”[1368]

[1366] Kapı ve bende sahip olan bir gönül eğlendirici gözünü bütün âlemden çeker.

17-18 *Beyek nefs ki berāmīḫt yār bāaġyār*
Besī nemānd ki ġayret vücūd-ı men bük-şed M_2-

[1367] Yâr bir nefes ağyar ile bir olunca daha fazla geçmeden kıskançlık vucudumu öldürdü.

[1368] Ben ondan daha üstünüm. A’râf/12.

didi ve maʿṣiyeti istiḥlāl eyledi ve ʿişyānını ziyāde (23) sefāhetinden Ḫażret-i Ḫudā'ya nisbet eyledi ki

"Bimā-aġaveytenī" [1369]

didi pes iblīs tārik-i farż olup terk-i edeb idüp istiḥlāl-i maʿṣiyet (24) itmiş olur lācerem küfr lāzım gelür niteki bir mü'min inkār-ı **[M₂168a]** farż idüp istiḥlāl-i maʿṣiyet eylese kāfir olur el-ʿiyāẕü billāh

(25) **Çün ki bernaṭʿeş cüz īn bāzī nebūd**

çünki anuñ naṭʿı üzere bu bāzīden ġayrı yoḳ idi emr-i İlāhī bisāṭında ṭāʿat ü ʿibādet (26) ve ʿışḳ u maḥabbetden ġayrı yoḳ idi [*naṭʿeş*de olan żamīr-i ġā'ib Ḫażret-i Ḫudā'ya rāciʿdür]

Güft bāzī kün çi dānem derfüzūd

baña eyitdi bāzī ile ne bilürüm ki ziyāde eyledi yaʿnī Ḫażret-i (27) Ḥaḳ baña emr eyledi ki Ādem'e secde eyleyem ʿışḳ u ġayret secde itmege māniʿ oldı zīrā bu ḫuṣūṣı maḳbūl-i Ḫażret ve sebeb-i izdiyād-ı (28) ḳurbet ẓann eyledüm lākin ḫaşm üstād idi benüm fikr ü ḫāṭıruma gelmez bir menşūbe eyledi yaʿnī kendünüñ nūrını Ādem'de pinhān (29) idüp anı melā'ikenüñ ḳıble vü mescūdı ḳıldı pes ẓāhirde Ādem'e secde itmek ḥaḳīḳatde Ḫażret-i Ḫudā'ya secde itmek idi ben bundan (30) bīḫaber oldum [*bāzī* oyun maʿnāsınadur *derfüzūd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür *derfüzūd* ḳapu ziyāde eyledi maʿnāsına mümkin degüldür]

Ān yekī bāzī ki büd men bāḫtem

ol bir oyun ki var idi ben anı oynadum yaʿnī andan ġayrıya ser-fürū itmemegi ʿāşıḳluġuñ (31) şarṭı ẓann eyledüm bu sebebden secde eyledüm

Ḫ[v]īştenrā derbelā endāḫtem

ol sebebden kendümi belāya atdum ki dergāh-ı İlāhī'den (32) merdūd u dūr oldum

Derbelā hem mīçeşem leẕẕāt-ı ū

belāda daḫı anuñ leẕẕetlerini ṭatdum yaʿnī egerçi ḳurb-ı sāḫtından mehcūrum (33) lākin henüz anuñ ʿışḳından leẕẕetler ḥāṣıl eylerüm zīrā bilāsebeb velā idügini bilürüm

---

[1369] Beni azdırmana karşılık. A'râf/16.

beyt

Men ezçeşm-i tu ey sāḳī **[H146a]** (1) *ḫarāb üftādeem lākin*

Belāyī k'ez ḥabīb āyed hezāreş merḥabā güftem [1370]

Māt-ı ūyem māt-ı ūyem māt-ı ū

anuñ mātıyum (2) anuñ mātıyum anuñ mātı yaʿnī anuñ zebūnı vü maġlūbıyum [*māt-ı ū māt-ı yem* maʿnāsınadur]

Çün rehāned ḫ^{v}īştenrā ey sere

ey eyü kimse kendüsini nice ḫalāṣ eyler

(3) **Hīç kes derşeş cihet ezşeş dere**

hīç kimse cihāt-ı sittede altı ḳapudan nerd oyununda altı ḳapu tamām olduḳdan ṣoñra ḫaṣm (4) maġlūb olup bāzīde zebūn ḳaldugı gibi ben daḫı anuñ bāzīsinden bīdermān ḳaldum ve maḥbūs oldum

Cüz-i şeş ezküll-i (5) **şeş çün vā rehed**

şeşüñ cüz'i şeşüñ küllinden nice ḳurtılur yaʿnī ḳurtılmaz zīrā ki cüz' küllüñ maġlūbıdur

Ḫāṣṣa ki Bīçūn mer (6) **ūrā kej nehed**

ḫuṣūṣā ki Ḥażret-i Bīçūn anı egri ḳoya yaʿnī bed-nihād ḫalḳ ide **[N150a]** ol kimse nīk-nihād olmaġa imkān yoḳdur *beyt*

(7) *Ḳażā diger neşeved ger hezār nāle vü āh*

Beşükr yā beşikāyet ber āyed ezdehenī [1371]

Her ki derşeş ū derūn-ı āteşest

her kim ki (8) cihāt-ı sittededür ol kimse āteşüñ içindedür yaʿnī her kim ki bu dünyānuñ zebūnıdur maʿnāda hemān āteş içindedür [*şeş*de *şīn āteş*de daḫı *şīn* vardur]

Uş berihāned (9) **ki Ḫallāḳ-ı şeşest**

ol kimseyi o ḳurtarur ki cihāt-ı sitteyi ḫalḳ idicidür yaʿnī Ḥażret-i Bārī'den ġayrı bir ferd bir kimseyi sicn ü maḥbes (10) olan denī dünyānuñ ḳaydından ḫalāṣ itmege ḳādir degüldür pes ẓāhir oldı ki āteş-i dūzaḫdan ḫalāṣ müyesser olmaz meger Ḥażret-i Bārī'nüñ (11) luṭf-ı bīpāyānı ile *beyt*

[1370] Ey sâkî ben senin gözünle harap düştüm ama sevgiliden gelen belaya bin merhaba dedim.

[1371] Bin nale ve ah olsada kaza artık değişmez. Ağızdan ya şükür ya da şikayet yükselir.

Mühendis-i felekī rāh-ı deyr şeş cihetī

Çünān bebest ki reh nīst zīr-i dām-ı mefāk [1372]

Ḫod eger (12) **küfrest ü ger īmān-ı ū**

ḫod eger anuñ küfridür ve gerek īmānıdur

Destbāf-ı Ḥażretest ü ān-ı ū

Ḥażret-i Bārī'nüñ ḥükm ü taḳdīridür (13) ve aña müsellem ü maḫṣūṣdur yaʿnī küfr ü īmān ḫalḳdan degüldür belki Ḫallāḳ-ı ʿālemdendür bu sözden iblīsüñ maḳṣūdı tevḥīd degüldür (14) belki cemīʿ nesneyi Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine isnāddur ortada kendüsini bīgünāh çıḳarmaḳ içün aña cevāb budur ki egerçi cemīʿ nesneyi (15) ḫalḳ idici Ḥażret-i Bārī'dür lākin ʿabd kāsibdür pes bende kendünüñ ḳüdret ve iḫtiyār-ı cüz'īsini neye ṣarf itmek isterise Ḥażret-i (16) Bārī daḫı aña göre ḫalḳ eyler zihī iblīs-i pür-telbīs ki ʿışḳ-bāzluḳ ve Ḫudā-şināsluḳ daʿvāsı ile bunuñ gibi rengīn ü daḳīḳ kelimāt peydā (17) eyledi tā ki Ḥażret-i Muʿāviye'yi firīfte ide ve illā ʿışḳdan anuñ ḫaberi yoḳdur zīrā eger elinde ʿışḳ olayıdı hīç bir vechile Ḥażret-i (18) Ḫudā'nuñ emr-i şerīfine muḫālefet eylemezidi ʿışḳda ḫod ġaraż u ḥased olmaz maʿşūḳ her ne dirise ʿāşıḳ anı cān u dilden ḳabūl idüp (19) cānına minnet bilür zīrā ʿāşıḳda iṭāʿat ü mutābaʿatdan ġayrı yoḳdur niteki Ḫ[v]āce Ḥāfıẓ buyurur *beyt*

ʿĀşıḳānrā berser-i ḫod ḥükm nīst

(18) Her çi fermān-ı tu bāşed ān künend [1373]

[*Īmān-ı ūst* ve *ān-ı ūst* taḳdīrindedür]

Bāz taḳrīr kerden-i Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh bāiblīs mekr-i ūrā vü red gerdeneş

girü Muʿāviye'nüñ **[M$_2$168b]** raḍiyallāhu (21) ʿanh iblīse iblīsüñ mekrini taḳrīr eylemesi ve anı redd eylemesi beyānınadur

Güft emīr ūrā ki īnhā rāstest

emīr aña didi ki bunlar rāstdur (22) yaʿnī Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh iblīs-i laʿīne eyitdi bu sözleri ki didüñ gerçekdür

---

[1372] Felek mühendisi altı yönden kilisenin yolunu öyle bağladı ki mefak tuzağının altına yol yoktur.

[1373] Aşıklar için kendi başlarına hüküm yoktur. Sen her ne ferman edersen onu yaparlar.

Līk baḫş-ı tū ezīnhā kāştest

lākin bunlardan senüñ naṣībüñ (23) nāḳış olmışdur yaʿnī bu ḫūb u laṭīf sözlerden birisi sende yoḳdur sen bunlardan maḥrūmsun [*baḫş* bunda naṣīb maʿnāsınadur]

Ṣad hezārānrā çü men tū reh zedī

bencileyin (24) niçe yüz biñüñ sen yolını urduñ yaʿnī ṭarīḳ-i Ḥaḳ'dan dūr olup ḍalālete irişdürdüñ

Ḥufre kerdī vü ḫazīne āmedī

çuḳur eyledüñ (25) ḫazīneye geldüñ yaʿnī mekr ü vesvese ile naḳb urup ḫazīneye geldüñ murād derūnda olan ṣıdḳ u ḫulūṣı ve laṭīf niyyeti ve ḫūb (26) fikri tārāc idüp andan eşer ḳomaduñ *ḥufre kerdī* ve *naḳb zedī* beTürkī laġam urduñ maʿnāsınadur

Āteş ü neftī nesūzī çāre nīst

(27) āteş ü neftsin yaḳmayasın çāre yoḳdur yaʿnī āteş ü neft gibisin ki beherḥāl yaḳarsın yaḳmaġa ḳādir degülsün [*neftī*de yā ḫiṭāb içündür]

Kīst k'ez dest-i tu (28) **cāmeş pāre nīst**

kimdür ki senüñ elüñden anuñ cāmesi pāre degüldür yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem senüñ mekrüñ elinden cāmelerin çāk ve feryād (29) u fiġānlar eylemişlerdür *beyt*

Dām-ı saḫtest meger yār şeved luṭf-ı Ḫudā

Verne Ādem nebered ṣarfe zişeyṭān-ı racīm [1374]

(30) **Ṭabʿat ey āteş çü sūzānīd nīst**

ey āteş çünki senüñ ṭabʿuñ yaḳmaḳluḳdur zīrā

"Ḫalaḳtenī minnārin"[1375]

ḥasebince senüñ ṭabʿ u z̄ātuñ āteşdür (31) ve āteş ḫod bi'ṭ-ṭabʿ yaḳıcıdur

Tā nesūzānī tu çīzī çāre nīst

mādām ki sen bir nesne yaḳmayasın çāre yoḳdur yaʿnī elbette yaḳarsın (32) zübde-yi kelām budur ki sen ḫalḳı iḍlāl idüp envāʿ-ı belālara giriftār itmege mecbūrsun bu ḥālāt senden bīiḫtiyār ṣādır olur

---

[1374] Eğer Âdem şeytan-ı racim'den boncuk götürmezse, Allah'ın lutfu yâr olmadan o zor bir tuzaktır.

[1375] Beni ateşten yarattın. A'râf/12.

(33) **Laʿnet īn bāşed ki sūzānet küned**

saña laʿnet budur ki Ḫudā seni ʿālemi yaḳıcı eyler laʿnetde *tā* ḫiṭāb içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür **[H146b]** (1) saña laʿnet bu olur ki seni Ḥażret-i Ḥaḳ ʿālemi yaḳıcı eyler [*küned* kelimesinüñ fāʿili Ḫudā-yı Teʿālā'dur]

Ūstād-ı cümle düzdānet küned

Ḥażret-i Ḫudā seni cemīʿ-i düzdlerüñ üstād u māhiri (2) eyler zīrā ġayrı düzdler dünyā metāʿını uġurlarlar ammā sen dīn ü āḫiret metāʿını uġurlayup tārāc eylersin pes sen cemīʿ-i düzdlerüñ serverisin (3) āteş ḫā'in ü mühlikdür şeyṭān ḫā'in ü mühlikdür zīrā her ne ki āteşe teslīm eyleyesin maḥv ü helāk eyler ve āteşden neşv (4) ü nemā müyesser olmaz ḫāk emīn ve ḥayāt-baḫş ve neşv ü nemā ṣāḥibidür zīrā ḫāke bir nesne emānet ḳosañ żāyiʿ eylemez ve ḥubūbāt ki anuñ (5) içine ṣaçarlar ve eşcār u şükūfeler ki dikerler żāyiʿ itmeyüp evvelkiden ziyāde ḥāṣıl u maḥṣūl virür hem çünān ādemī daḫi emīn ve ḥayāt-(6)baḫş ve ṣāḥib-i keremdür pes şol ādemī ki anda bu ḫıṣāl-i ḥamīde yoḳdur ṣūretde ādemīdür ḥaḳīḳatde ādemī degüldür

"Ulā'ike (7) *ke'lenʿāmi bel hüm eḍal"*[1376]

bunuñ gibiler içündür *beyt*

Dirīġ ādemī zāde-yi pür-maḥal

Ki bāşed çü "enʿāmü belhüm eḍal" [1377]

[N150b] (8) **BāḪudā güftī şenīdī rūberū**

rūberū āşkāre Ḥażret-i Ḫudā'ya söz söyledüñ ve andan söz işitdüñ hergiz ḫavf u şerm eylemedüñ niteki (9) bu āyet-i kerīmeden rūşendür ki Ḥażret-i Ḫudā saña eyitdi

"Mā menaʿake ellā tescüde iẕemertüke"[1378]

sen anuñ cevābında eyitdüñ

"Ene ḫayrun minhu (10) *ḫalaḳtenī minnārin"*[1379]

[1376] İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. A'râf/179.

7 *Dirīġ ādemī zāde-yi pür-maḥal*
Ki bāşed çü enʿāmü belhüm eḍal M_2-

[1377] Mahal dolu âdemoğluna yazık ki "en'âmü belhüm edal" gibi olur.

[1378] Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir? A'râf/12.

[1379] Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın. A'râf/12.

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla baḥs eyledüñ

Men çi bāşem pîş-i mekret ey ʿadū

ey ʿadū ben senüñ mekrüñ ḳatında ne olam yaʿnî hîçüm [*ʿadū* düşmen maʿnāsınadur]

(11) **Maʿrifethā-yı tu çün bāng-ı ṣafîr**

senüñ maʿrifetlerüñ ṣafîr bāngı gibidür

Bāng-ı murġānest lākin murġ gîr

murġlaruñ bāngı gibidür lākin murġı ṣayd (12) idicidür yaʿnî sen daḫı murġları şikār itmek içün ṣıḳlıḳ virüp ḳuşlar gibi āvāz viren kimse gibisin ki her birisini kendüye münāsib (13) olan aḥvāl ü efʿāl ü aḳvālile ṣırāṭ-ı müstaḳîmden iḍlāl idüp dîn ü îmāndan cüdā vü maḥrūm eylersin pes maʿlūm oldı ki ẓāhiren (14) senden ṣādır olan maʿārif maʿnāda mekr ü ḥîledür ve ḫudʿa vü tezvîrdür *ṣafîr* ṣıḳlıḳ

Ṣad hezārān murġrā ān reh zedest

ol bāng-ı (15) ṣafîr niçe yüz biñ murġuñ yolını urmışdur ve mekr ü tezvîr ile dām u ḳafese giriftār eylemişdür

Murġ-ı ġarre k'āşnāyî āmedest

ki bir āşnā (16) gelmişdür diyü murġ maġrūr u ġāfildür murġ-gîr her murġa münāsib ṣafîr virdügi **[M$_2$169a]** gibi sen daḫı herkesi kendüsine mülāyim olan (17) ḥîle ile firîfte eylersin niteki bu beytden ṣoñra tafṣîl olınur [*ġarre* maġrūr maʿnāsınadur]

Derhevā çün biş'neved bāng-ı ṣafîr

murġ-ı bîçāre hevāda çünki (18) ṣafîrüñ bāngını işide

Ezhevā āyed şeved încā esîr

hevādan gelür burada yaʿnî bāng-ı ṣafîr ẓāhir olan maḥalde esîr olur nice ki (19) bîçāre benî-ādem senden nefʿ görmek ümmîdi ile senüñ mekrüñe giriftār olur

Ḳavm-i Nūḥ ezmekr-i tū dernevḥaend

Nūḥ peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ (20) ḳavmi senüñ mekrüñden nevḥa vü fiġāndadur [*nevḥa* fiġān maʿnāsınadur]

Dil kebāb u sīne şerḥa şerḥaend

dilleri kebāb ve sīneleri şerḥa şerḥadur zīrā Nūḥ (21) peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ daʿvetini ḳabūl itmeyüp seni ḳabūl idüp küfr ü ʿinādda muṣır olup ʿāḳıbet ṭūfānda ġarḳdan ḫalāṣ bulmayup helāk olup (22) dīn ü dünyādan maḥrūm ebedī ʿaẕāba giriftār olduḳları senüñ mekrüñiledür ḳıṣṣa-yı ṭūfān ziyāde meşhūr olduġıçün bunda beyān olınmadı

(23) **ʿĀdrā tū bād dādī dercihān**

ʿĀd ḳavmini ki Hūt peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ ümmetidür cihānda yile sen virdüñ yaʿnī anlaruñ bād ile (24) helāk olmasına sen sebeb olduñ

Tū figendī derʿaẕāb u enduhān

ʿaẕāb u ġamlara sen bıraḳduñ yaʿnī anlaruñ ʿaẕāb u ġamlara irişmesine (25) sen sebeb olduñ zīrā vesvese ile anları ṣırāṭ-ı müstaḳīmden dūr idüp küfr ü ʿināda ḳoduñ *enduhān* cemʿ-i enduhdur (26) ġam maʿnāsına

Eztu būd ān sengsār-ı ḳavm-i Lūṭ

Lūṭ peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ ḳavminüñ ol sengsārı senden oldı

(27) **Dersiyāh-ābe zitū ḫordend ġūṭ**

siyāh āb içinde senden ġūṭe yidiler yaʿnī anlara irişen ʿaẕāba sebeb sen olduñ ki Ḥażret-i (28) Bārī ʿazze ismuhū şehrleri ile kendülerini başı aşaġa idüp üzerlerine ṭaş yaġdurdı niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

(29) *“Felemmā cā’e emrunā ceʿalnā ʿāliyehā sāfilehā ve’mṭarnā ʿaleyhā ḥicāratin minsiccīlin”*[1380]

[*ġūṭ* ve *ġūṭe* şuya ṭalmaḳ maʿnāsınadur]

Maġz-ı Nemrūd eztu āmed rīḫte

Nemrūd’uñ maġzı (30) senden dökilmiş geldi yaʿnī anuñ başına bu belānuñ gelmesine sebeb sen olduñ sivri sinek burnından girüp maġzına (31) irişdi ve anda dört yüz yıl ḳarār eyledi niteki Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri bu beytile aña işāret eyler

---

[1380] Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. Hûd/82.

beyt

(32) *Nīm peşşe berser-i düşmen gümāşt*

Derser-i ū çār ṣad sāleş bedāşt [1381]

ʿāḳıbet ziyāde elemden bendelerine emr eyledi ki çomaḳıla başına (33) uralar tā ki bir miḳdār sākin ola bendeleri daḫı bu ḥālden ʿāciz olup tedārükden ḳaldılar bir gün bir ḳavī ḥarīf ziyāde ḳuvvetile urup **[H147a]** (1) başını iki pāre eyledi beynisi dökildi

Ey hezārān fitnehā engīḫte

ey niçe yüz biñ fitneler ḳoparmış iblīs yaʿnī ey iblīs ki (2) sen cihānda firāvān u bīpāyān fitneler peydā eylemişsin

ʿAḳl-ı Firʿavn-ı ẕekī-yi feylesūf

dānā vü ẕekī Firʿavn'uñ ʿaḳlı

Kūr geşt (3) **eztū neyābīd ū vuḳūf**

kör oldı o senden vuḳūf bulmadı yaʿnī kāmil iken senüñ mekr ü telbīsüñden ḫaberdār olmayup (4) ʿaḳlı kör oldı bu hem vechdür senden kör oldı o Firʿavn vuḳūf bulmadı yaʿnī senüñ ḥīle vü mekrüñ sebebi ile ʿaḳlı fehm ü (5) idrākden zebūn ḳalup aña ḥaḳḳ u bāṭıldan vuḳūf u intibāh olmadı [*neyābīd neyāft* maʿnāsınadur]

Bū Leheb hem eztu nāehlī şüde

Bū Leheb daḫı senden yaʿnī (6) senüñ ḥīle vü mekrüñden ziyāde nāehl ü mühmele olmışdur ve küfrile olmışdur Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿammlarından ve ve nāmı (7) ʿAbdü'l-ʿizzī iken Server-i Kā'ināt'a ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt ziyāde ʿadāvet üzere olup her dem cefā eylemege saʿy eyleridi

(8) **Bu'l-Ḥikem hem eztu Bū Cehlī şüde**

Bu'l-Ḥikem daḫı senden bir Bū cehl olmışdur yaʿnī ismi ʿAmr Künyetī Bu'l-Ḥikem iken ey iblīs senüñ ḥīle (9) vü mekrüñ sebebi ile Bū cehl olup ebedī ḫusrān u ʿaẕābda ḳaldı bu beytlerde ḫiṭāb şeyṭānadur Muʿāviyenüñ ṭarafından raḍiyallāhu ʿanh (10) ṭaʿn ṭarīḳi ile

---

[1381] Bir noksan sinek düşmanın başına üşüşüp onun başında dört yüz yıl kalır.

1 eyledi M_2N: idüp H

8-9 Bū cehl olmışdur yaʿnī ismi ʿAmr Künyetī Bu'l-Ḥikem iken ey iblīs senüñ ḥīle vü mekrüñ sebebi ile N-

Ey berīn şaṭranc behr-i yādrā

ey iblīs bu şaṭranc üzere yād u daʿvādan ötüri Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ḫiṭāb ṭarīḳi ile (11) dimişsin

[N151a] *"Febimā aġaveytenī leeḳʿudenne lehüm ṣırāṭake'l-müstaḳīme ṯümme leātiyennehüm minbeyni eydīhim ve minḫalfihim ve ʿan eymānihim ve ʿan şemā'ilihim* (12) *ve lātecidü ekşerāhüm şākirīne"*[1382]

Māt kerde şad hezār üstādrā

yüz biñ üstāda māt eylemişsin yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'nuñ muḳarriblerinden vāfir (13) kimseyi dergāh-ı İlāhī'den dūr eylemişsin [*kerdī* taḳdīrindedür]

[M$_2$169b] Ey ziferzīn bendhā-yı müşkilet

ey iblīs senüñ müşkil-ferzīn bendlerüñden

Sūḫte dilhā siyeh (14) **geşte dilet**

göñül yanmışdur senüñ göñlüñ siyāh olmışdur yaʿnī senüñ nihān u daḳīḳ vesvese vü mekrüñden yürekler yanmışdur (15) bu ḫuṣūṣdan saña hergiz nedāmet ü şefḳat gelmemişdür belki intiḳām itmege ḳaṣd u ʿadāvetüñ ziyāde olmışdur

Baḥr-i mekrī tū ḫalāyıḳ (16) **ḳaṭreī**

sen mekr ü ḥīle deryāsısın ḫalāyıḳ bir ḳaṭre gibidür

(17) **Tū çü kūhī v'īn selīmān ẕerreī**

sen ṭaġ gibi ve bu sāde-diller bir ẕerre gibidür bu hem vechdür bir ẕerredür

Ki rehed ezmekr-i (18) **tū ey muḫteşim**

ey ḫuṣūmet idici senüñ mekrüñden kim ḳurtılur yaʿnī kimse ḫalṣ olmaġa imkān yoḳdur [*muḫteṣim* ism-i fāʿil ḫuṣūmet idici maʿnāsınadur]

Ġarḳ-ı ṭūfānīm illā minʿuşim

(19) ṭūfāna ġarḳuz meger şol kimse ki ġarḳ-ı ṭūfān degüldür ki ḥıfẓ-ı İlāhī ile maʿṣūm ola niteki bundan rūşendür

"El-maʿṣūmu men ʿaṣimallāhu"[1383]

[1382] İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. "Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" dedi. A'râf/16-17.

[1383] Masum, Allah'ın koruduğu kimsedir. (Buhari, Sahih, 6/2438)

(20) Ḥażret-i Ādem ve Ḥavvā cennetde idiler ki cāy-ı emndür ve Ḥażret-i Ḫudā bī-vāsıṭa eyitdi

"İnne hāẕā ʿadüvvün leke ve lizevcike felāyuḫricennekümā (21) *mine'l-cenneti feteşḳā*[1384]

ve nehy hemān bir şecere-yi gendümden idi āḫir senüñ mekr ü ḥīleñe firīfte olup cennetden çıḳdı ve vāfir belā vü (22) meşaḳḳat çekdi

Pes sitāre-saʿd eztū muḥteriḳ

çoḳ saʿādet sitāresi senden muḥteriḳ ü ġışş olmışdur yaʿnī vāfir ehl-i saʿādet (23) ki senüñ mekrüñ sebebi ile ehl-i şaḳāvetden olmışdur

Pes sipāh u cemʿ eztū müfteriḳ

çoḳ sipāh u cemʿiyyet senden müfteriḳ u perīşān (24) olmışdur yaʿnī senüñ mekrüñ sebebi ile hezārān ʿaskere inhizām u perākendelük vāḳıʿ olmışdur bu vech üzere *muḥterik şüde* ve *müfteriḳ şüde* (25) taḳdīrindedür ve cāʾizdür ki *muḥteriḳest* ve *müfteriḳest* taḳdīrinde olup maʿnā aña göre ola [*muḥteriḳest* ve *müfteriḳest* ism-i fāʿildür]

ḥikāyet (26) bir ʿazīz eyitdi bir ṣayd ki sen anı göresin o seni görmeye mümkindür ki anı şikār eyleyesin ve bir ṣayyād ki seni göre ve sen (27) anı görmeyesin ziyāde müşkilüdür ki sen andan necāt u ḫalāṣ bulasın şeyṭān gibi ṣayyād-ı cinn ü insdür ḥālā ki o cemīʿisini (28) görür ve kimse anı görmez ʿināyet-i İlāhī'den ġayrı ile andan fevz ü necāt müyesser olmaz niteki Ḥażret-i Ḥaḳ şeyṭān ve zümresi (29) vaṣfında eyitdi

"İnnehū yerāküm hüve ve ḳabīlühū minḥayṯü lāteravnehüm"[1385]

tā ki ḫalḳ andan ziyāde ḫavf u ḥaẕer üzere olalar

(30) ***Bāz cevāb güften-i iblīs Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh***

girü iblīsüñ Muʿāviye'ye cevāb dimesi beyānındadur raḍiyallāhu ʿanh

[1384] Bu, hem senin için hem de eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çekersin! Tâ Hâ/117.

[1385] Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. A'râf/17.

(31) **Güft iblīseş güşāy īn ʿaḳdrā**

İblīs Muʿāviye'ye raḍiyallāhu ʿanh eyitdi bu bend ü ʿaḳdi çöz yaʿnī cinn ü insi iġvāyıla (32) iḍlāl itmege beni taʿyīb eyleme zīrā [*güşāy* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür baʿż-ı nüsaḫda *naḳdhā* vāḳıʿdur]

Men miḥekkem ḳalbrā vü naḳdrā

ḳalbe ve maḳde ben miḥekküm yaʿnī rūz-ı ezelde şaḳī vü fāsıḳ taḳdīr olınanları (33) iḍlāl eylerüm rūz-ı ezelde saʿīd taḳdīr olınanları iḍlāl itmege ḳādir degülüm pes maʿnāda ben miḥek meṣābesindeyüm *ḳalb*den **[H147b]** (1) maḳṣūd ʿāṣī ve *naḳd*den maḳṣūd muṭīʿdür

İmtiḥān-ı şīr ü kelbem kerd Ḥaḳ

Ḥażret-i Ḥaḳ şīr ü kelbüñ imtiḥānı eyledi ki arslanı kelbden (2) farḳ eylerüm

İmtiḥān-ı naḳd ü ḳalbem kerd Ḥaḳ

Ḥażret-i Ḥaḳ beni naḳd ü ḳalbüñ imtiḥānı eyledi ki naḳdi ḳalbden temyīz ü cüdā eylerüm ve *şīr*den maḳṣūd (3) ehl-i saʿādetdür *kelb*den maḳṣūd ehl-i şeḳāvetdür *naḳd*den maḳṣūd muṭīʿdür *ḳalb*den maḳṣūd ʿāṣīdür

Ḳalbrā key men (4) **siyeh-rū kerdeem**

ḳalbi ben ḳaçan siyeh-rūy eylemişüm yaʿnī ḳalbi siyeh-rūy ben eylememişüm belki o ezelden siyeh-rūydur [*key* ḳaçan maʿnāsınadur]

Ṣayrefīem ḳıymet-i (5) **ū kerdeem**

ṣayrefīyüm ki aña ḳıymet eylemişüm yaʿnī naḳdi āşkāre ve ḳalbi rüsvāy eylerüm *ṣayrefī* ṣarrāf maʿnāsınadur

Nīkvānrā (6) **reh-nümāyī mīkünem**

eyülere delālet ü reh-nümāyluḳ eylerüm

Şāḫhā-yı ḫuşkrā bermīkünem

fevrī budaḳları ḳoparurum yaʿnī maḳbūlān-ı (7) dergāh-ı İlāhī'nüñ iḍlāline saʿy eylemezüm belki bed-baḫtları anlardan dūr u cüdā eylerüm

---

1-2 Ḥażret-i Ḥaḳ şīr ü kelbüñ imtiḥānı eyledi ki arslanı kelbden farḳ eylerüm **İmtiḥān-ı naḳd ü ḳalbem kerd Ḥaḳ** N-

Īn ʿulüfhā mīnehem ezbehr-i çīst

bu ʿulüfleri ki ḳorum (8) neden ötüridür

Tā pedīd āyed ki ḥayvān cins-i kīst

tā ẓāhir gele ki ḥayvānuñ cinsi kimdür yaʿnī leẕẕāt-ı cismānī ve şehevāt-ı nefsānī (9) āşkāre idüp benī-ādeme ʿarż eylerüm tā ki ḫar-tabʿ u ḥayvān-sīret olan rūḥānī **[M₂170a]** ḥālete vuṣūl bulanlardan mümtāz u cüdā ola *cins-i ḥayvān* (10) taḳdīrindedür baʿż-ı nüsaḫda *ḥayvān-cān* vāḳıʿdur ki maʿnā aña göre olur

Gürg ez āhū çü zāyed kūdekī

çünki ḳurt āhūdan bir (11) yavrı ṭoġura yaʿnī çünki gürg ve āhūnuñ cimāʿı vü ictimāʿından bir yavrı peydā ola

Hest dergürgīş ü āhūyī şekī

ol yavrınuñ gürglüginde (12) ve āhūlugında bir şek vardur bu hem vechdür istifhām maʿnāsı üzere ol yavrınuñ gürglüginde ve āhūlugında bir şekküñ var (13) ise *kūdek*den maḳṣūd yavrıdur

Tū giyāh u üstüḫ^{v}ān pīşeş birīz

sen anuñ öñine ot ve kemük dök naẓar eyle [*birīz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā küdāmīn sū (14) **küned ū gām tīz**

tā ḳanġı cānibe ol yavrı adımını tīz eyler

Ger besūy-ı üstüḫ^{v}ān āyed segest

eger yavrı üstüḫ^{v}ān cānibine gele kelbdür (15) yaʿnī ḳurtdur [*seg*den maḳṣūd gürgdür]

Ver giyā ḫ^{v}āhed yaḳīn āhūrekest

[N151b] ve ger yavrı giyāh isteye yaḳīn āhū aṣllu ve āhū ṭabīʿatludur

Ḳahr u luṭfī cüft şüd (16) **bāhem diger**

bir ḳahr u luṭf biri biri ile cüft ü cemʿ oldı gürg ü āhū cemʿ olduġı gibi

Zād ezīn her dü cihān ḫayr u şer

bu ikiden (17) ki ḳahr u luṭfdur cihān ḫalḳına ḫayr u şer ṭoġdı pes bu vāsıṭa ile Ḥażret-i Bārī kendünüñ cemāl ü celāline nefs ü rūḥı maẓhar (18) eyledi ki ḳahr u celāle nefsi luṭf u

cemāle rūḥı maẓhar idüp biri birinden mümtāz u cüdā eyledi [*cihāna mensūb olan bu ikiden ki ḳahr ve luṭfdur ḫayr ve şer ṭoġdı* bu hem vechdür]

Tū giyāh u üstüḫ^{v}ānrā ʿarża kün

(19) pes sen giyāh u üstüḫ^{v}ānı ʿarż eyle

Ḳūt-ı nefs ü ḳūt-ı cānrā ʿarża kün

nefsüñ kūt u ġıdāsını ve rūḥuñ ḳūt u ġıdāsını ʿarż (20) eyle yaʿnī ikisine münāsib kelimāt u naṣāyiḥ ve aḥvāl ü efʿāl her ne ise ʿarż u beyān eyle *giyāh*dan maḳṣūd naṣāyiḥ ve şevḳ-āmīz (21) kelimātdur *üstüḫ^{v}ān*dan murād nefs ḥaẓẓ u ẕevḳ itdügi kelimāt u aḥvāl ü efʿāldür

Ger ġıdā-yı nefs cūyed ebterest

eger nefsüñ (22) ġıdāsını isteye ol kimse aḥmaḳ u ebterdür zīrā bāḳīyi terk idüp fānīyi iḫtiyār eylemişdür

Ver ġıdā-yı rūḥ cūyed serverest

ve ger (23) rūḥuñ ġıdāsını isteye ol kimse ʿāḳil u serverdür zīrā fānīden ferāġat idüp bāḳīyi ḳabūl eylemişdür baʿż-ı nüsaḫda beyt bu (24) vechiledür

Ger ġıdā-yı nefs cūyed ḳahrīst

eger nefsüñ ġıdāsını isterise ḳahra mensūbdur yaʿnī maẓhar-ı ḳahr u celāldür

Ver ġıdā-yı (25) **rūḥ cūyed mihrīst**

ve ger rūḥuñ ġıdāsını isterise maḥabbete mensūbdur yaʿnī maẓhar-ı luṭf u cemāldür [*ḳahrī*de ve *mihrī*de *yā* vaḥdet içündür]

Ger küned ū ḫidmet-i ten (26) **hest ḫar**

eger ol kimse ten ḫidmetin ide ḫardur yaʿnī ten-perver olan kimse ḫar meşābesindedür

Ver reved derbaḥr-i cān yābed güher

(27) ve ger cān deryāsına gide gevherler bulur yaʿnī eger maʿārif ü esrār-ı İlāhiyyeye maẓhar olup deryā-yı bīpāyān meşābesinde olan rūḥ (28) içün saʿy u gūşiş idüp ʿışḳ ve ḳurbet ü vuṣlat cevāhirine vuṣūl bulur pes cismānī ve nefsānī merātibinde ḳarār iden ḫardur (29) ve rūḥānī ḥālāta vuṣūl bulan cemīʿ nesneden āzād u ḫürdur

Gerçi īn dü muḫtelif ḫayr u şerend

bu iki ki maḳṣūd ḫayr u şerdür (30) egerçi ẓāhirde biri birine muḫālif ü muḫtelifdür

Lîk în her dü beyek kār enderend

lākin maʿnāda bu ikisi ile bir işdedür yaʿnî (31) ehl-i îmān hidāyet ve ṭāʾife-yi küfr ü ḍalālet cemîʿan irādet-i İlāhiyye iledür bir ferdüñ medḫali yoḳdur niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (32) daʿvet içün irsāl olındı hidāyete istiʿdādı olan andan müntefiʿ oldı lākin hidāyet anuñ elinde degüldür niteki bu āyet-i kerîmeden(33) ẓāhirdür

"İnneke lātehdî men aḥbebte ve lākinnallāhe yehdî men yeşā'ü" [1386]

ve iblîs ḫalḳ olındı maẓhar-ı ḍalālet olmaġa istiʿdādı **[H148a]** (1) olanlaruñ ḍalāletinüñ ẓuhūrına sebeb olsun içün ve ḍalāletde anuñ medḫali yoḳdur niteki

"Yuḍillü men yeşā'ü"[1387]

buña şāhiddür

(2) **Enbiyā ṭāʿāt ʿaraża mîkünend**

enbiyā ṭāʿatler ʿarż eylerler tevfîḳ-i İlāhî ile ki cānib-i ḫayrdur

Düşmenān şehvāt ʿaraża mîkünend

düşmenler (3) şehevāt ʿarż eyler irādāt-ı İlāhiyye ile ki cānib-i şerdür ki ikisi daḫı meşiyyet-i İlāhiyye iledür ki

"Yuḍillü men yeşā'ü ve yehdî men yeşā'ü"[1388]

(4) bu sırra şāhid-i ḳavîdür *düşmenān*dan maḳṣūd kāfirlerdür

Nîkrā çün bed künem Yezdān neyem

eyüyi nice yaramaz eyleyem Yezdān degülüm (5) yaʿnî müʾmini **[$M_2$170b]** kāfir ve saʿîdi şaḳî itmege ḳudretüm yoḳdur zîrā Ḫudā degülüm

Dāʿiyem men Ḫālıḳ-ı îşān neyem

ben anları şerr ü fesād (6) cānibine daʿvet idiciyüm anlaruñ ḫālıḳı degülüm ve şerr ü ḫayr benüm iḫtiyārum ile degüldür hidāyet ü ḍalālet Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ṣunʿı ile olur bu sırr-ı (7) ḫafîden herkes ḫaberdār degüldür belki bu sırra ṣāḥib-dil olan kimseler muṭṭaliʿ olurlar egerçi ʿavām ẓāhire nāzırlardur bu sebebdendür ki (8) ḳıyāmetde şeyṭān kefere ile ḫuṣūmet idüp yine bu vechile cevāb viriserdür niteki bu āyet-i kerîmden ẓāhirdür

---

[1386] (Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir. Kasas/56.
[1387] Allah dilediğini saptırır. Ra'd/27.
[1388] Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Nahl/93.

"Ve mā kāne liye ʿaleyküm (9) *minsulṭānin illā en daʿvetüküm fe'stecebtüm lī felātelūmūnī ve lūmū enfüseküm mā ene bimuṣriḫiküm ve mā entüm bimuṣriḫiyye innī kefertü bimā eşrektumūnī* (10) *minḳablü"*[1389]

Ḫūbrā men zişt sāzem rab neem

ḫūbı ben zişt eyler miyüm yaʿnī ben ḫūbı zişt itmege ḳādir teñri degülüm [*zişt sāzem*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Ḫūbrā vü (11) **ziştrā āyīneem**

belki ḫūba vü zişte āyīneyüm anlarda mestūr olan ḥāleti āşkāre eylerüm

Sūḫt Hindū āyine ezderdrā

(12) bir Hindū āyīneye naẓar eyledi çünki kendünüñ siyāh yüzini āyīnede gördi derd ü ġamından āyīneyi yaḳdı böyle diyü

K'īn siyeh-rū (13) **mīnümāyed merdrā**

ki bu āyīne merdi siyeh-rū gösterür

Güft āyīne günāh ezmen nebūd

āyīne lisān-ı ḥāliyile Hindū'ya eyitdi günāh (14) benden olmadı yaʿnī seni siyeh-rū göstermekde benüm günāhum yoḳdur zīrā ben vāḳıʿ olan ḥāli rūşen ü āşkāre eylerüm

Cürm ūrā nih (15) **ki rūy-ı men züdūd**

cürmi aña ḳo ki benüm yüzümi muṣayḳal u mücellā eyledi yaʿnī cürmi aña **[N152a]** nisbet eyle ki benüm yüzümi böyle rūşen ü münevver (16) eyledi ki senüñ siyāh yüzüñ anda görindi

Ū merā ġammāz kerd ü rāst gū

ol kimse beni ġammāz ve ṭoġrı söyleyici eyledi [*ġammāz* bunda āşkāre idici maʿnāsınadur]

Tā bügüyem (17) **zişt kū vü ḫūb kū**

tā zişt ḳanı ve ḫūb ḳanı diyem yaʿnī bu ḥālet baña benden olmadı belki ṣayḳalī olan kimse beni böyle eyledi tā ki (18) zişt ḳanġısıdur ve ḫūb ḳanġısıdur ʿıyān u beyān idem benüm

---

[1389] Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkâra) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddettim. İbrâhîm/22.

ḥālüm daḫı āyïne gibidür benüm bunda hïç günāhum yoḳdur āyïnenüñ günāhı (19) olmaduġı gibi *kū* ḳanı maʿnāsınadur

Men güvāhem bergüvā zindān kücāst

ben şāhidüm şāhide zindān u ḥabs ḳandadur yaʿnï şerʿan (20) şāhide ḥabs ü zindān yoḳdur

Ehl-i zindān nïstem Yezdān güvāst

zindān u ḥabse lāyıḳ degülüm bu ḫuṣūṣa Ḫudā şāhiddür (21) *güvā* kāf-ı Fārisï'nüñ żammesiyile şāhid maʿnāsınadur

Her kücā bïnem nihāl-i mïvedār

her ḳanda ki yemişlü fidān görem [*nihāl* fidan maʿnāsınadur]

Terbiyethā mïkünem (22) **men dāyevār**

dāye gibi ol nihāle terbiyetler eylerüm zïrā ben bāġbān gibiyüm

Her kücā bïnem dıraḫt-ı telḫ ü ḫuşk

ammā her ḳanda acı ve ḳurı (23) dıraḫt görem

Mïbürem men tā rehed ezpüşk müşk

ben anı ḳaṭʿ eylerüm tā müşḳ püşkden ḳurtıla yaʿnï laṭïf ḳabïḥden cüdā vü mümtāz ola (24) zübde-yi kelām budur ki mïvesi acı olan dıraḫt ve ẕātında ḳurı dıraḫt meṣābesinde olanları iḍlāl eylerüm *püşk* ḳıġ (25) ve ḳurcaḳ sac

Ḫuşk güyed bāġbānrā k'ey fetā

ḫuşk dıraḫt iʿtirāż ṭarïḳi ile bāġbāna dir ki ey cüvān

Mer merā çi mïbürï ser (26) **bïḫaṭā**

ḫaṭā ve sebebsiz benüm başumı ne kesersin

Bāġbān güyed ḫamuş ey zişt-ḫū

bāġbān ḫuşk dıraḫta dir ey zişt-ḫūy epsem (27) yaʿnï söyleme [baʿż-ı nüsaḫda *ey zişt-rū* vāḳıʿdur]

Bes nebāşed ḫuşki-yi tū cürm-i tū

senüñ cürm ü günāhuñ senüñ ḳuruluġuñ kāfi degül mi

Ḫuşk güyed rāstem men kej neyem

(28) ḫuşk bāġbāna dir ben ṭoġruyum egri degülüm [*kej* egri maʿnāsınadur]

Tū çirā bī̇cürm mī̇bürrī̇ peyem

sen niçün cürm ü ḫaṭāsız benüm siñirümi kesersin ben ḫod (29) ḳaṭʿ olınmaġa lāyıḳ degülüm

Bāġbān güyed eger mesʿūdī̇

bāġbān ḫuşk dıraḫta dir eger saʿādetlenmiş olayıduñ

Kāşkī̇ kej būdiyī̇ ter (30) **būdiyī̇**

kāşki egri olayıduñ yaş olayıduñ zī̇rā ḫuşk dıraḫt eger ṭoġrı ve eger egridür mī̇veye istiʿdādı yoḳdur ammā ter dıraḫt (31) mī̇veye istiʿdād u ḳābiliyyet ṭutar egrilük aña żarar eylemez niteki insānda maḳbūl olan sī̇retdür ṣūret degüldür eger ṣūreti (32) daḫı ḫūb olurısa laṭī̇frek olur *ḫuşk*dan maḳṣūd ehl-i küfrdür *ter*den maḳṣūd ehl-i İslām'dur niteki ḫuşk mī̇veye (33) istiʿdādı yoḳdur ehl-i küfrüñ daḫı ī̇māna istiʿdādı yoḳdur

Cāẕib-i āb-ı ḥayātī̇ geştī̇

bir ḥayāt ābından ceẕb idici olurduñ

[H148b] (1) **Enderāb-ı zindegī̇ āġaştī̇**

ḥayāt ābı içinde ter ü tāze olurduñ ammā sen ḫuşksun sende bu ḥālete ḳābiliyyet **[M$_2$171a]** ü istiʿdād yoḳdur (2) ve senden bi'l-külliyye neşv ü nemā munḳaṭıʿ olmışdur [*zindegī̇* ḥayāt maʿnāsınadur]

Tuḫm-ı tū bed būde est ü aṣl-ı tū

senüñ tuḫmuñ ve senüñ aṣluñ yaramaz olmışdur senüñ (3) ter olmayup ḫuşk olduġuñ buña şāhiddür

Bādıraḫt-ı ḫoş nebūde vaṣl-ı tū

senüñ vaṣluñ laṭī̇f dıraḫtıla olmamış yaʿnī̇ ḫūb u şī̇rī̇n ve (4) mī̇velü dıraḫta aşılanmaduñ tā ki senden laṭī̇f mī̇veler ẓāhir olup envāʿ-ı terbiyeye muḳārin olayıduñ niteki ehl-i küfrüñ ʿilm-i ezelī̇de (5) sirişt ü ḫılḳati ḳabāḥat üzere olup ī̇māna istiʿdādı olmadı *beyt*

Ger cān bedehed seng-i siyeh laʿl negerded

Bāṭıynet-i (6)*aṣlī̇ çi küned bed güher üftād*[1390]

[1390] Eğer can siyah taşı la'le çevirmeseydi asıl tıynetiyle ne yapardı, kötü bir cevher olurdu.

Şāḫ-ı telḫ er bāḫoşī vuṣlat küned

acı budaḳ eger bir laṭīf dıraḫta aşılanmaḳ ide yaʿnī mīvesi acı bir (7) budaġı mīvesi şīrīn bir aġaca aşılasalar [*ḫoşī*de *yā* vaḥdet içündür]

Ān ḫoşī endernihādeş berzened

ol ḫoşluḳ acı budaġuñ nihād u ẕātında ẓāhir olur zīrā (8) terdür ḫuşk degüldür niteki bir fāsıḳ bir ṣāliḥe iḳtidā itmegile anuñ ṣalāḥı

"Eṭ-ṭabīʿatü sāriḳatün"[1391]

ḥasebince fāsıḳa sirāyet idüp (9) ṣāliḥ olur baʿż-ı nüsaḫda egerçi *telḫ* yirine *ter* vāḳıʿdur lākin maḥalle mülāyim olān *telḫ*dür ki *ḫoşī* aña ḳarīnedür

ʿUnf kerden-i Muʿāviye (10) ***bāiblīs***

iblīs-i laʿīne Muʿāviye'nüñ ʿunf u ḥiddet itmesi beyānındadur maṭlab-ı güẕeşteden maʿlūm oldı ki iblīsüñ vesvesesi (11) ve ol ḫabīṯüñ mekr ü telbīsi maʿḳūl vech üzeredür ve vāfir delīl getürür vesvesesini laṭīf ü nāfiʿ ṣūretde gösterür yaḳīn olur ki (12) ʿāḳil anuñ firīftesi ola pes ziyāde diḳḳat ü ihtimām gerekdür ki anuñ sözleri işġā olınmaya ve ḳalbe yol bulmaya belki lāzımdur ki ol (13) cānibe teveccüh olınmayup sözi cemīʿan redd olına niteki Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh sözlerini redd eyledi

Güft emīr ey rāh-zen ḫüccet megū

(14) emīr ki Muʿāviye'dür iblīse eyitdi ey Ḥażret-i Ḫudā dergāhınuñ yolın urıcı ḥüccet ü delīl söyleme

Mer turā reh nīst dermen reh mecū

benden saña (15) yol yoḳdur yol isteme yaʿnī beni firīfte itmege ḳādir degülsün bu hem vechdür saña yol yoḳdur benden yol isteme

Reh-zenī vü men ġarīb ü tācirem

(16) sen reh-zensin ve ben ġarīb ü tācirüm yaʿnī cihān-dīde ve her nesneden ḫaberdār ṣāḥib-i başīretüm [*rāh-zen* vaṣf-ı terkībīdür]

[1391] Fıtrat hırsızdır.

Her libāsātī ki ārī key ḫorem

her bir libāsları (17) ki getüresin ḳaçan ṣatun alurum yaʿnī seyāḥat-i ʿālem iden tācir **[N152b]** beyʿ ü şirāda üstād olup muʿāmelātda firīfte olmadıġı gibi ben (18) daḫı senüñ mekr ve ḥīle-āmīz kelimātuña iltifāt idüp firīfte olmazum

Gird-i raḫt-ı men megerd ezkāfirī

kāfirlügüñden benüm metāʿ u esbābumuñ (19) çevresine ṭolanma

Tu neī raḫt-ı kesīrā müşterī

bir kimsenüñ raḫtına sen müşterī degülsün belki rāh-zensin

Müşterī neb'ved kesīrā rāh-zen

(20) ḥarāmī kimseye müşterī olmaz

Ver nümāyed müşterī mekrest ü fen

ve ger kendüsini müşterī gösterürise mekr ü ḥīledür şeyṭānuñ mekrinden (21) necāt müyesser olsun içün Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh dergāh-ı ʿālīye tażarruʿ u niyāz itmege şürūʿ eyledi [*fen* ḥīle ve ẓarāfet maʿnāsınadur]

Tā çi dāred īn ḥasūd ender (22) **kedū**

ʿaceb bu ḥasūd ḳabaḳ içinde ne ṭutar ve ne mekr ü ḥīle fikrin eyler

Ey Ḫudā feryād mārā z'īn ʿadū

bu düşmenden ey Ḫudā bize feryād irişe [*feryād res* taḳdīrindedür]

(23) **Ger yekī faṣlī diger dermen dehed**

zīrā bu ʿadū eger benüm üzerüme bir faṣl daḫı üfüre yaʿnī mekr ü telbīsden eger bir miḳdār daḫı söyleye

(24) **Derrübāyed ezmen īn reh-zen nemed**

bu reh-zen nemedi benden ḳapar yaʿnī beni maġlūb idüp taḳvā vü ṣalāḥı benden alur

"Ve immā yenzeʿanneke (25) *mine'ş-şeyṭāni nezġun fe'steʿiẕ billāhi innehū semīʿun ʿalīmün"*[1392]

pes cemīʿ-i ḫuṣūṣda şeyṭāndan Ḥażret-i Ḫudā'ya istiʿāẕe eylemek lāzımdur (26) tā ki şeyṭānuñ mekrinden ḫalāṣ müyesser ola zīrā ziyāde mekkārdur

---

[1392] Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir. A'râf/200.

Nālīden-i Muʿāviye beḤażret-i Ḥaḳ Teʿālā ezmekr-i İblīs ü nuṣret (27) ***ḫᵛāsten bervey***

iblīsüñ mekrinden Muʿāviye'nüñ raḍiyallāhu ʿanh Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine iñlemesi ve iblīs üzere nuṣret ṭaleb eylemesi (28) beyānındadur baʿż-ı nüsaḫda *eziblīs*dür *mekr* lafẓı yoḳdur maʿnā aña göre olur

Īn ḥadīşeş hemçü dūdest ey İlah

iblīsüñ bu sözi (29) tütün gibidür

Dest gīr er ne kilīmem şüd siyāh

ey Allāh elümi ṭut **[M₂171b]** yoḫsa benüm kilīmüm siyāh oldı yaʿnī tütün esbābı siyāh (30) itdügi gibi bu mekkāruñ mekr-āmīz kelimātı beni firīfte idüp ṣırāṭ-ı müstaḳīmden çıḳarur ey Ḫudā eger baña nuṣret ü muʿāvenetüñ olmaya (31) *kilim siyāh olmaḳ* şaḳī olmaḳdan kināyetdür ey İlāh terkībinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı sühūlet-i maʿnā içün [*gīr* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Men beḥüccet (32) **berneyāyem bābilīs**

ben ḥüccet ü delīl ile iblīse muḳābele vü ġalebe itmege ḳādir olmazum bu hem vechdür ḥüccet ü delīlde ben iblīse (33) muḳābil ü ġālib olmaġa ḳādir olmazum

Kūst fitne her şerīf ü her ḫasīs

zīrā iblīs her şerīfüñ ve her ḫasīsüñ fitnesidür **[H149a]** (1) yaʿnī cemīʿ-i ʿālem ḫalḳına fitnedür

Ādemī k'ū ʿalleme'l-esmā begest

ziyāde ʿaẓīmü'l-ḳadr Ādem ki ol Ādem ʿalleme'l-esmānuñ emīr ü maẓharıdur ki (2) bu ḳadar ḳudrete mālikdür bu vech egerçi meşhūrdur lākin bu vech andan evlā vü rūşendür ziyāde ʿaẓīmü'l-ḳadr Ādem ki aña ʿalleme'l-esmānuñ (3) pek ve sürʿati vardur yaʿnī bu ḳadar ʿulūm u esrāra vāṣıl ve ḥadden ziyāde cemīʿ-i ḫuṣūṣda çüst ü çāpüklük aña ḥāṣıl iken bu vech üzere *pek*dür bā-yı Fārisī'nüñ fetḥasıyıla yilüp yipürmek maʿnāsınadur lākin sürʿat ü çāpüklük ve ziyāde tṣarrufından kināyetdür ʿAbīdī Mevlevī ki meydān-ı Fürs'üñ fārisidür bā-yı Fārisī ile iḫtiyār eylemişdür hem mışrāʿ-ı şānīde olan *teg* lafẓına ziyāde münāsibdür

Derteg-i çün berḳ īn seg bītegest

bu kelbüñ berḳ gibi yilmesinde yilmeksizdür yaʿnī Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi’s-selām (4) bu ḳadar mükerrem ve ʿālī-ḳadr iken mekr ü ḥīle ile anı firīfte vü zebūn eyledi

Ezbehişt endāḫteş berrūy-ı ḫāk

anı cennetden çıḳarup (5) ḫāküñ yüzi üzere atdı yaʿnī bu ʿāleme gelmege sebeb oldı

Çün semek derşaşt-ı ū şüd ezsimāk

simākdan semek gibi anuñ aġına (6) gitdi yaʿnī āsmānda sākin iken iblīsüñ mekrinden ḫalāṣ bulmayup zemīne indi bu hem vechdür simākdan semek gibi anuñ (7) şaṣtında oldı yaʿnī henüz felekde iken iblīsüñ ḥīlesinden necāt bulmadı *semek* balıḳ *şaṣt* olta ve aġ *simāk* menāzil-i (8) ḳamerden bir menzilüñ ismidür ve āsmān maʿnāsınadur lākin bunda muṭlaḳā āsmān murāddur

Nevḥa-yı innā ẓalemnā mīzedī

innā ẓalemnā fiġānını urdı yaʿnī Ḥażret-i Ādem ve Ḥavvā (9) çünki şeyṭānuñ mekri sebebi ile ʿāṣī oldılar feryād u fiġān idüp

“Rabbenā ẓalemnā enfüsenā ve in lemtaġfirlenā ve terḥamnā lenekūnenne (10) *mine’l-ḫāsirīne”*[1393]

didiler

Nīst destān u füsūneşrā ḥadī

ol laʿīnüñ ḥīle vü ḫudʿasına bir ḥadd ü nihāyet yoḳdur

Enderūn-ı her ḥadīṯ-i ū (11) **şerest**

anuñ her sözinüñ içinde şerr ü fesād vardur

Ṣad hezārān siḥr dervey mużmerest

iblīsde niçe yüz biñ siḥr mużmer ü pinhāndur (12) ben aña cevāb virmege hīçbir vechile ḳādir degülüm

Merdi-yi merdān bebended dernefes

fevrī merdlerüñ merdlügini bağlar yaʿnī anları zebūn u maġlūb (13) eyler [*dernefes* fevrī ve bir nefesde maʿnāsına daḫı cāʾizdür]

[1393] (Adem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz. A’râf/23.

Derzen ü dermerd efrūzed heves

zende vü merdde heves şuʿlelendürür yaʿnī ḫalḳa hevā vü heves ziyāde eyler *merdān*dan murād (14) evliyāʾullāh olmaḳ rūşendür Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh Ḥażret-i Ḫudā'ya taẕarruʿ u münācāt itdükden ṣoñra iblīse ḫiṭāb itmege şürūʿ (15) eyledi

Ey [N153a] blīs-i ḫalḳ-sūz u fitne-cū

ey fitne ṭaleb idici ve ḫalḳı yaḳıcı iblīs

Berçiyem bīdār kerdī rāst gū

ṭoġrı di beni ne (16) sebebden bīdār eyledüñ baʿż-ı nüsaḫda *berçiem*dür ki maʿnā birdür [*gū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Bāz taḳrīr-i iblīs telbīs-i ḫodrā

iblīs girü kendünüñ telbīsini taḳrīr (17) eylemesi beyānındadur yaʿnī tekrār telbīse şürūʿ eyledi zīrā iblīsüñ ʿādetidür her ne ḳadar ki sözini redd eyleyesin bir ġayrı ṣūretile (18) vesvese eylemesine tamām ihtimām eyler ḫalḳı firīfte itmek içün niteki Muʿāviye'yi raḍiyallāhu ʿanh aldamaġa iḳdām eyledi

Güft her merdī (19) **ki bāşed bed-gümān**

iblīs-i pür-telbīs eyitdi her bir merd ki bed-gümān ola

Neş'neved ū rāstrā bāşed nişān

ol kimse ṭoġrı sözi (20) yüz nişānıla istimāʿ ve ḳabūl eylemez

Her derūnī ki ḫayāl-endīş şüd

her bir ḫāṭır ki ḫayāli fikr idici oldı

Çün delīl ārī ḫayāleş (21) **bīş şüd**

çünki sözüñi taṣdīḳ içün delīl getüresin anuñ ẓann u ḫayāli ziyāde oldı niteki sen bed-gümān ve ḫayāl-endīş olduġuñ (22) içün benüm rāst sözümi ḳabūl eylemezsin

Çün süḫan dervey reved ʿillet şeved

[$M_2$172a] çünki bed-gümān ve ḫayāl-endīşe söz gider ʿillet olur yaʿnī (23) rāst sözi dürūġ ẓann eyler [*ʿillet* maraż maʿnāsınadur]

Tīġ-i ġāzī düzdrā ālet şeved

ġazā idicünüñ tīġi düzde ālet olur yaʿnī tīġ ki ġāzīnüñ elindedür anuñıla (24) ġazālar idüp ṣevāb ḥāṣıl oluriken ḥarāmīnüñ eline girse anuñıla Müselmānları helāk idüp vāfir günāha girer bu üslūb üzere (25) laṭīf ve rāst söz nīk-endīşüñ ḫāṭırına rāst u laṭīf gelür ve bed-gümānuñ göñline dürūġ u ḳabīḥ gelür

Pes cevāb-ı ū sükūtest ü (26) **sükūn**

pes bed-gümān ve ḫayāl-endīşe cevāb sükūt u sükūndur

Hest bāebleh süḫan güften cünūn

zīrā ebleh kimseye söz söylemek (27) cünūndur nefʿ ü teṣīri olmadūġıçün niteki dinilmişdür

"Cevābü'l-aḥmaḳ es-sükūt"[1394]

Tū zimen bāḤaḳ çi nālī ey selīm

ey selīm sen (28) benden Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ne nāle eylersin

Tū benāl ezşerr-i ān nefs-i leʾīm

sen bu leʾīm ü denī nefsüñ şerrinden iñle zīrā sebeb-i fesād nefsüñdür (29) *selīm* bunda sāde-dil maʿnāsınadur [*benāl* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tū ḫorī ḥelvā turā dümmel şeved

sen ḥelvā yirsin baʿd-ı zamān saña çıban olur [*dümmel* çıban maʿnāsınadur]

Teb bigīred ṭabʿ-ı tū (30) **muḫtel şeved**

seni sıtma ṭutar senüñ ṭabʿuñ muḫtel olur yaʿnī ḥarīṣ nefsüñ ḥırṣından ḥelvāyı vāfir yirsin andan saña çıbān ʿārıż (31) olup ḥummā ẓuhūr idüp mizācuñ muḫtel olur

Bīgüneh laʿnet künī iblīsrā

cürm ü günāhsız iblīse laʿnet eylersin

Çün nebīnī (32) **ezḫod ān telbīsrā**

ol telbīsi niçün kendüñden görmezsin ḥālā ki bu ḫuṣūṣ senüñ nefsüñdendür [*çün* bunda çirā taḳdīrindedür]

Nīst eziblīs eztust ey ġavī

iblīsden (33) degüldür sendendür ey ġavī

[1394] Ahmaka cevap, susmaktır.

Ki çü rūbeh sūy-ı dünbe mīrevī

ki rūbe gibi dünbe cānibine gidersin *ġavī* azġun baʿż-ı nüsaḫda *revī* yerine **[H149b]** (1) *devī* vāḳıʿdur yilersin maʿnāsına *rūbeh* ve *rūbāh* dilkü maʿnāsınadur

Çünki dersebze bibīnī dünberā

çünki sebze vü çemende dünbeler görürsün

(2) **Dām bāşed īn nedānī tu çirā**

anda ṭuzaḳ vardur sen bunı niçün bilmezisn *dünbe* ḳuyruḳ maʿnāsınadur sebze vü çemende ṭuzaḳ ḳurup anda (3) dünbe ḳomışlar bir dilkü dünbeye ṭamaʿ idüp yimege ḳaṣd itdükde giriftār olur bu sözler aña göredür [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

Z'ān nedānī ket zidāniş dūr (4) **kerd**

Meyl-i dünbe çeşm-i ġaflet kūr kerd

sebzede dünbe yanında dām var idügini ol sebebden bilmezsin ki senüñ dünbeye olan meyl ü (5) maḥabbetüñ seni ʿilm ü tedārükden dūr eyledi senüñ çeşmüñi ve ʿaḳluñı kör eyledi pes rūşen oldı ki cemīʿ-i derd ü belā saña yine sendendür ki (6) ḥarīṣsin bu beyt bu vechile şerḥ olındı maʿnāsı rūşen olsun içün

Ḥubbüke'l-eşyā'e yuʿmīke yuṣim

senüñ eşyāya maḥabbetüñ (7) seni aʿmā vü aṣam eyler yaʿnī ārzūlar ve nefs-perstlük seni kör ve ṣaġır eyler ki nefsünüñ ʿuyūbını görmezsin ve Ḥaḳ söz istimāʿ (8) eylemezsin

Nefsüke's-sevdā ḫabeş lātaḫteşim

senüñ siyāh u tīre nefsüñ cināyet eyledi ġayrlarıla ḫuṣūmet eyleme zīrā ḳabāḥat nefsüñüñdür (9) *yuʿammī* ve *yuṣimmü*dür ki tefʿīl bābındandur evvelki ifʿāl bābındandur ṣānī

Tū güneh bermen menih kej mej mebīn

egri bügri naẓar eyleme sen günāhı baña (10) isnād eyleme [*kej* egri *mej* tābiʿ meṣābesindedür *ḥasen besen*de olan *besen* gibi]

Men zibed bīzārem ü ezḥırş u kīn

ben şerr ü fesāddan ve ḥırş ı kīnden bīzārum bu sözeler daḫı iblīs-i pür-telbīsüñ (11) ḳavī mekr ü füsūnındandur

Men bedī kerdem peşīmānem henüz

ben ḳabāḥat eyledüm ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ emr-i şerīfine muḫālefet idüp Ādem'e secde (12) eylemedüm ammā henüz peşīmānum

İntiẓārem tā şebem āyed berūz

muntaẓırum tā benüm şebüm rūza gele

Müttehim geştem miyān-ı ḫalḳ men

ḫalḳ içinde (13) ben müttehim **[N153b]** oldum

Fiʿl-i ḫod bermen nehed her merd ü zen

her merd ü zen kendü fiʿlini benüm üzerüme ḳor yaʿnī cemīʿ-i ḫalḳ kendülerinüñ ḳabīḥ fiʿllerini (14) baña isnād idüp benden bilürler ḥālā ki kendü nefslerindendür

Gürg-i bīçāre egerçi gürsenest

bīçāre ḳurt egerçi açdur

Müttehim bāşed (15) **ki ū derṭanṭanast**

müttehim olur zīrā ḳurt ḳuvvet ü ṭanṭanadadur yaʿnī ḳurduñ yırtıcıluk ile şöhreti olduġıçün bir kimsenüñ bir ḥayvānı (16) żāyiʿ olsa yāḫud pārelenmiş bulsa ḳurt yidi dirler ḥālā ki anuñ andan ḫaberi yoḳdur [*ṭanṭana* şevket ü ḳudret ve ṣīt ü ṣadā maʿnāsınadur]

Ezżaʿīfī çün nedāned (17) **rāh-reft**

bīçāre ḳurt çünki żaʿīfluġında yola gitmege yaʿnī yürümege ḳādir olmaz

Ḫalḳ gūyed ṭuḫmeest [$M_2$172b] ezlūt-ı zeft

(18) ḫalḳ dir ki ḳavī vü vāfir lūtdan tūḫmedür yaʿnī keşret-i eklden imtilāya irişmişdür

Bāz ilḥāḥ kerden-i Muʿāviye iblīsrā

iblīse (19) Muʿāviye'nüñ girü ilḥāḥ u ibrām eylemesi beyānındadur sözlerine iʿtimād eylemedüginden ötüri

Güft ġayr-ı rāstī ner'hānedet

Muʿāviye (20) raḍiyallāhu ʿanh iblīse eyitdi seni benden ṭoġrıluḳdan ġayrı ḳurtarmaz yaʿnī beni bīdār itmekden murāduñ ne idügini rāst dimeyesin (21) benüm elümden ḫalāṣ bulamazsın

Dād sūy-ı rāstī mīḫ^{v}ānedet

ʿadl seni ṭoġrıluḳ cānibine oḳur

Rāst gū tā vā rehī ezçeng-i men

(22) andan murāduñ ne idügini ṭoġrı di tā benüm pençemden ḳurtılasın [*rehī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Mekr nen'şāned ġubār-ı ceng-i men

benüm ceng ü ḫuṣūmetüm ġubārını (23) mekr ü ḥīle teskīn eylemez yaʿnī ḥīle vü mekrüñ benden şekki izāle idüp baña tesellī virmez ve senüñile olan ceng ü ḫuṣūmeti (24) refʿ eylemez

Güft çün dānī dürūġ u rāstrā

İblīs Muʿāviye'ye raḍiyallāhu ʿanh eyitdi yalanı ve gerçegi niçe bilürsün

Ey (25) **ḫayāl-endīş-i pür-endīşehā**

ey endīşelerile pür olan ḫayāl fikr idici yaʿnī ey benüm ḥaḳḳumda bed-gümān ve pür-endīş olan [*ḫayāl-endīş* vaṣf-ı terkībīdür]

Güft peyġamber (26) **nişānī dādeest**

Muʿāviye iblīse eyitdi Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bir nişān virmişdür

Ḳalb-i nīkūrā miḥek bin'hādeest

(27) selīm ü ṣāfī ḳalbi miḥek ḳomışdur bu hem vechdür nīkū-rāylu ve laṭīf fikrlü ḳalbi miḥek ḳomışdur *ḳalb-i nīkūrā*dan murād yine (28) ḳalb-i selīmdür baʿż-ı nüsaḫda *ḳalb ü nīkūrā* vāḳıʿdur vāv-ı ʿāṭıfe ile ki *nīkū*dan murād yine selāmetdür

Güfteest el-kiẕbü reybün (29) **fi'l-ḳulūb**

Ḥażret-i Rasūl eyitmişdür ki kiẕb ḳulūbda şekdür ki ḳalbe andan tesellī vü ḳanāʿat gelmez

Güft eş-ṣıdḳu ṭume'nīne ṭarūb

(30) Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem eyitdi ṣıdḳ ḳalbüñ ārām ṭutması ve āsūde olmasıdur ve ḳalbe şevḳ viricidür bu beyt beyt-i sābıḳa (31) tefsīr gibidür

Dil neyārāmed zigüftār-ı dürūġ

ḳalb yalan sözden diñlenmez ve müteselli olmaz

Āb u rūġan hīç nef'rūzed fürūġ

āb u rūġan (32) hīç şuʿlelendürmez yaʿnī ṣuyı ve yaġı bir yere ḳoyup anı çerāġ gibi yaḳmaḳ mümkin degüldür pes āb u rūġandan şuʿle ḥāṣıl olmaduġı (33) gibi kiẕbden ḳalbe nūr u şevḳ irişmez

Derḥadīṯ-i rāst ārām-ı dilest

rāst sözde ḳalbüñ ārām u sükūnı vardur

Rāstīhā dāne-yi [H150a] (1) **dām-ı dilest**

rāstluḳlar göñül dāmınuñ dānesidür yaʿnī göñül biʾṭ-ṭabʿ rāst sözlere şikār u giriftār olup andan şevḳ u ẕevḳ (2) kesb eyler [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

Dil meger rencūr bāşed bed-dehān

göñül meger aġzı leẕẕetini bilmez rencūr ola yaʿnī mizācı muḫtel olup ḳuvvet-i ẕāʾiḳa taġayyür-peẕīr (3) ola

Ki nedāned çāşnī-yi īn ü ān

ki ol göñül bunuñ ve anuñ leẕẕetini bilmeye yaʿnī ḳalb ki ḥubb-ı dünyā ve maḥabbet-i māsivā ile memlū ola ol ḳalb ṣıdḳ u kiẕbi biribirinden temyīz itmege ḳādir olmaz anda leṭāfet ü ḥālet-i ḳalb ḳalmaduġı içün bu hem vechdür zīrā bed-dehān olan dil bunuñ ve anuñ leẕẕetini bilmez

Çün şeved ezrenc ü ʿillet dil selīm

çünki renc ü marażdan dil selīm ü dürüst ola [*ʿillet* maraż maʿnāsınadur]

Ṭuʿm-ı kiẕb ü rāstrā bāşed ʿalīm

kiẕb (4) ü ṣıdḳı bilici olur yaʿnī ḳalb ki nūr-ı İlāhī ile münevver ola kiẕb ü ṣıdḳ aña rūşen ü maʿlūm olur ve esrāra muṭṭaliʿ bulur niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden (5) ẓāhirdür

"İtteḳū ferāsete'l-mü'mini feinnehū yenẓuru binūrillāhi"[1395]

Ḥırṣ-ı Ādem çün suy-ı gendüm füzūd

Ādem ʿāleyhi's-selāmuñ ḥırṣı çünki buġday (6) cānibine ziyāde oldı

---

3 **Ki nedāned çāşnī-yi īn ü ān**

ki ol göñül bunuñ ve anuñ leẕẕetini bilmeye yaʿnī ḳalb ki ḥubb-ı dünyā ve maḥabbet-i māsivā ile memlū ola ol ḳalb ṣıdḳ u kiẕbi biribirinden temyīz itmege ḳādir olmaz anda leṭāfet ü ḥālet-i ḳalb ḳalmaduġı içün bu hem vechdür zīrā bed-dehān olan dil bunuñ ve anuñ leẕẕetini bilmez H-

[1395] Mü'minin ferâsetinden korkun, şüphesiz ki o Allah'ın nūruyla bakar. (Tirmizî, Sünen, 5/298)

Ezdil-i Ādem selīmīrā rübūd

Ādem ʿaleyhi’s-selām’uñ ḳalbinde ḥırṣ ḳalbüñ selīmlügini ḳapdı yaʿnī ḳalbden selāmet (7) gitdi ve sefāhet geldi

Pes dürūġ u ʿişveetrā güş kerd

pes senüñ kiẕb ü mekr ü füsūnuñı istimāʿ eyledi

Ġurre geşt ü zehr-i ḳātil (8) **nūş kerd**

maġrūr u ġāfil oldı ve zehr-i ḳātili nūş eyledi yaʿnī senüñ sözüñi ḳabūl itmegile cennetden çıḳup vāfir girye vü fiġān eyledi

(9) **Kejdüm ezgendüm nedānist ān nefes**

Ḥażret-i Ādem ol dem ʿaḳrebi gendümden bilmedi

Mīpered temyīz ezmest-i heves

zīrā hevesüñ mestinden (10) temyīz uçar yaʿnī şol kimse ki hevā vü heves şarābı ile mest ola anda temyīz ḳalmaz

Ḫalḳ mest-i ārzūend ü hevā

[N154a] ḫalḳ-ı **[M$_2$173a]** ʿālem ārzū vü hevānuñ (11) mestleridür

Z’ān peẕīrāend destān-ı turā

ol sebebden senüñ ḥīle vü mekrüñ ziyāde ḳabūl idicilerdür zīrā ki şarāb ile mest olan kimsede (12) temyīz ve idrāk-i kāmil ḳalmaz hevā vü hevesile mest olan kimsede daḫı temyīz ve idrāk-ı kāmil ḳalmaz pes anı firīfte vü maġrūr itmek āsān (13) olur Ḥażret-i Mevlānā her kelāmı ki Muʿāviye cānibinden iblīsüñ telbīsi içün getürmişdür rāst u ṣaḥīḥdür ve her sözi ki iblīs ṭarafından (14) söylemişdür ol sözler fi’l-ḥaḳīḳa rāst u ṣaḥīḥdür ve iblīsüñ berā’at ü nedāmeti ḥaḳḳında telbīsdür zīrā ol sözler iblīsde yoḳdur [*peẕīr* ḳabūl idici maʿnāsınadur]

(15) **Her ki ḫodrā ezhevā-ḫū bāz kerd**

her kim ki kendüsini hevā vü hevesden girü eyledi yaʿnī hevā vü hevesi terk eyledi [*kerd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

Çeşm-i ḫodrā āşnā-yı (16) **rāz kerd**

kendünüñ çeşmini rāz u esrāra āşnā eyledi yaʿnī hevā vü heves ve cismānī ārzūlardan ferāġat idüp ṭāʿat ü riyāżete saʿy u gūşiş (17) iden kimse rūḥāni ḥālāta vuṣūl bulup rāz u esrāra muṭṭaliʿ olup ḥaḳḳ u bāṭıl aña yüz gösterür

Şikāyet-i ḳāżī ezāfet-i ḳażā (18) ***vü cevāb güften-i nā'ib-i ūrā***

ḳażānuñ āfet ü żararından ḳāżīnüñ şikāyet eylemesi ve nā'ibüñ aña cevāb dimesi beyānındadur

Ḳāżiī bin'şāndened (19) **ū mīgirīst**

bir ḳāżīyi ḳażā vü ḥükūmet mesnedine naṣb eylediler ol ḳāżī aġladı yaʿnī bir ʿāḳil kimseyi ḳāżī itdüklerinde ḳażānuñ (20) āfet ü ṣuʿūbetini fikr idüp aġladı

Güft nā'ib ḳażiyā girye ziçīst

nā'ib eyitdi ey ḳāżī girye nedendür yaʿnī niçün bīḥużūr olup (21) girye eylersin

Īn ne vaḳt-i girye vü feryād-ı tust

bu zamān senüñ girye vü feryāduñ vaḳti degüldür

Vaḳt-i şādī vü mübārek bād-ı tust

belki (22) senüñ sürūr ve mübārek-bāduñ vaḳtidür yaʿnī dōstlar gelüp saña mübārek olsun diyecek zamāndur [*mübārek bād* mübārek olsun maʿnāsınadur]

Güft āh çün ḥükm rāned bīdilī

(23) ḳāżī nā'ibe cevāb virüp eyitdi āh bir bīdil ki Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫā'if ola nice ḥükm sürer yaʿnī ne vechile ḥükm eyler

Dermiyān-ı ān dü ʿālim (24) **cāhilī**

ol iki ʿālimüñ ortasında bir cāhil yaʿnī iki ḫaṣm ki biribirinüñ aḥvālini tamām bilicilerdür ḳāżī ki anlaruñ aḥvālini bilmeyicidür (25) daʿvāya geldükde ḳāżī aña nice ḥükm itmek gerekdür ki tamām ḥaḳ üzere ḥükm itmiş ola bu ḫod ziyāde müşkildür [*dü ʿālim*den maḳṣūd iki ḫaṣmdur]

Ān dü ḫaṣm (26) **ezvāḳʿa-yı ḫod vāḳıfend**

ol iki ḫaṣm ki daʿvāya gelür kendülerinüñ vāḳıʿasından vāḳıflardur yaʿnī mābeynlerinden vāḳıʿ olan (27) vāḳıʿa vü daʿvānuñ ṣıdḳ u kiẕbini bilürler

Ḳāżi-yi miskīn çi dāned z'ān dü bend

miskīn ḳāżī ol iki ḫaṣmdan bend ü ḥīleyi (28) ne bilür yaʿnī ḳanġısı ṣıdḳ üzeredür ve ḳanġısı tezvīr üzeredür ḳāżī nice maʿlūm eylesün ki ḥaḳ üzere ḥükm itmege ḳādir ola (29) mışrāʿ-ı evvelde bu vech hem cāʾizdür ol iki ḫaṣm ki daʿvā vü ḫuṣūmetile ḳāżīnüñ ḥużūrına gelürler vāḳıʿa vü daʿvānüñ ḥaḳīḳatinden (30) ḫod vāḳıflardur pes ḳāżī ne tedārük eylesün ki ḥaḳīḳat-i ḥāle muṭṭaliʿ olup şerʿī ḥükm itmege imkān ola bu vech üzere *vāḳıʿa* (31) mużāf olmaz

Cāhilest ü ġāfilest ezḫāl-i şān

ḳāżī anlaruñ ḥālinden cāhil ü ġāfildür

Çün reved derḫūnşān u māl-i şān

(32) anlaruñ ḳanına ve anlaruñ mālına nice gider yaʿnī anlaruñ ḳanına nice girer ve anlaruñ mālını nāḥaḳ yere biribirine nice ḥükm eyler pes nāḥaḳ ḥükm itmek (33) ḫavfı vardur ve ḳażāda ʿaẓīm ḫavf vardur ki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur [*çün* istifhāmdur]

"El-ḳażā'ü ṣelāṣetün ḳāżin fi'l-cenneti **[H150b]** (1) *ve ḳażiyāni fi'n-nāri feemmelleẕī fi'l-cenneti feracülün ʿarafe'l-ḥaḳḳa feḳażā bihī ve racülün ʿarafe'l-ḥaḳḳa fecārā fi'l-ḥükmi fe-hüve fi'n-nāri ve racülün ḳażā li'n-nāsi* (2) *ʿalācehlin fehüve fi'n-nāri"*[1396]

Güft ḫaṣmān ʿālimend ü ʿilletī

nāʾib eyitdi ḫaṣmlar muḥaḳḳaḳ kendülerinüñ ḥasb-i ḥāline ʿālimlerdür ve ġaraż u ḥīle ṣāḥibleridür (3) zīrā iki ḫaṣmdan biri beherḥāl ḥaḳ üzere degüldür

Cāhilī tū līk şemʿ-i milletī

egerçi sen anlaruñ ḫuṣūṣında cāhilsin yaʿnī ol (4) ḫaṣmlaruñ daʿvālarından bīḫabersin ve aḥvāle muṭṭaliʿ degülsün lākin millet-i İslām'uñ şemʿisin ve nūr-ı ʿilm ṣāḥibisin [*cāhilī*de *yā* ḫiṭāb içündür *milletī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

[1396] Kadılar üç çeşittir. Birisi cennette, ikisi cehennemdedir. Cennette olana gelince o doğruyu bilen ve bildiğiyle hüküm veren kişidir. Doğruyu bildiği halde hükümde doğrudan sapan ise cehennemdedir. Bilgisizliğinden dolayı insanlara (yanlış) hüküm veren kişi ise o da cehennemdedir. (Ebu Davud, Sünen, 3/299)

Z'ān ki tū ʿillet nedārī (5) **dermiyān**

zīrā ki sen ortada yaʿnī daʿvā idicilerüñ ḥaḳḳında ʿillet ü ġaraż ṭutmazsın

Ān ferāġat hest nūr-ı dīdegān

ol **[M$_2$173b]** ferāġat gözlerüñ (6) nūrıdur yaʿnī bi'ġarażlukdan saña nūr-ı ferāset ḥāṣıl olur pes bu ḥāletile ḥaḳḳı bāṭıldan farḳ itmege ḳādir olursun

V'ān dü ʿālemrā (7) **ġarażşān kūr kerd**

ve ol iki ʿālem anlaruñ ġarażını kör eyledi

ʿİlmşānrā ʿillet enderkūr kerd

ʿillet ü ṭamaʿ anlaruñ ʿilmini ḳabrde eyledi yaʿnī ġaraż u (8) ʿillet sebebi ile kūr-dil olup ʿilmüñ nefʿinden bī'behre oldılar *v'ān dü'ālem*den maḳṣūd iki ḫaṣmdur ki kendülerinüñ aḥvāllerine ʿālimlerdür (9) pes iki ḫaṣma ġaraż u ʿillet isnādı taġlīb ṭarīḳi ile olur zīrā ekṣer ḫuṣūṣda ġaraż u ʿillet bir ṭarafdan vāḳıʿ olur

"Ḳāżiyān fi'n-nār"[1397]

(10) iʿtibārı ile iki ʿālemden maḳṣūd bu iki ḳāżī olmaḳ **[N154b]** baʿīddür zīrā ikisinde ġaraż u ʿillet yoḳdur belki birisinde cehldür ki meẕkūr (11) olan ḥadīṣ-i şerīfden ẓāhirdür

Cehlrā bīʿilletī ʿālim küned

cāhili ʿilletsizlük ʿālim eyler zīrā ʿillet ü ġaraż olmayınca ḥaḳ üzere ḥükm (12) eyler [*küned* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

ʿİlmrā ʿillet kej ü ẓālim küned

ʿillet ü ġaraż ʿālemi cāhil ü ẓālim eyler cehl ve ʿilm ẕikri mübālaġa ṭarīḳi iledür yaʿnī ʿilletsizlük bir mertebede (13) laṭīfdür ki cehli ʿilme tebdīl eyler ve ʿillet ü ġaraż bir vechile ḳabīḥdür ki ʿilmi cehle mütebeddil ḳılur *kej* egri maʿnāsınadur lākin bunda cāhil (14) maʿnāsı maḳṣūdddur niteki maḥal buña ḳarīnedür baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı şānī böyle vāḳıʿdur

ʿİlmrā ʿillet zidilhā berküned

ʿillet ü ġaraż ʿilmi ḳalblerden (15) ḳoparur yaʿnī refʿ ü izāle eyler

---

[1397] Kadılar ateştedir.

Çün tu rüşvet nes'tedī bīnendeī

çünki sen rüşvet almaduñ başīr ü ehl-i naẓarsın [*bīnendeī*de hemze ḫiṭāb içündür]

Çün ṭamaʿ kerdī (16) **ḍarīr ü bendeī**

çünki rüşvete ṭamaʿ eyledüñ kör ve bendesin yaʿnī ḥaḳḳı bāṭıldan farḳ idüp şerʿī ḥükm itmege ḳādir olmayup nefs-i (17) emmārenüñ zebūn u maḥkūmı olursun *ḍarīr* kör maʿnāsınadur [*bendeī*de hemze ḫiṭāb içündür] *beyt*

Ḳāżī ki berüşvet beḫored penç ḥıyār

Ṣābit küned ezbehr-i (18) *tu deh ḫarbüzezār*[1398]

Ḥażret-i Mevlānā girü Muʿāviye ve iblīsüñ ḥikāyetine rücūʿ eyledi ki Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh şeyṭāna ḫiṭāb (19) ṭarīḳi ile dir

Ezhevā men ḫūyrā vā kerdeem

hevādan bir ḫūyı cüdā eylemişüm yaʿnī hevā vü hevesden necāt bulmışum

Loḳmahā-yı (20) **şehvetī kem ḫordeem**

şehvete mensūb loḳmalar yemişüm şehvet-perest degülüm bu sebebden nābīnā ve bende-yi nefs ü hevā olmadum (21) belki terk-i şehvet ü hevā idüp rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylemişüm *kem ḫordeem* bunuñ gibi maḥallerde *neḫordeem* maʿnāsına (22) istiʿmāl olınur

Çāşnī-gīr-i dilem şüd bāfürūġ

bu sebebden benüm göñlüm çāşnī-gīri fürūġ u żiyā ile oldı yaʿnī benüm ḳalbüm ʿillet (23) ü ġaraż marażından selīm ü ṣāfī olduġından ötüri

Rāstrā dāned ḥaḳīḳat ezdürūġ

ṣıdḳı kiẕbden taḥḳīḳ ü ṣaḥīḥ bilür pes (24) benüm teşḫīṣ ü temyīzümde ḫalel ü noḳṣān yoḳdur bilürüm ki bu senüñ sözüñ rāst u ṣaḥīḥ degüldür [*ḥaḳīḳat* bunda taḥḳīḳ maʿnāsınadur]

Bāḳarār āverden-i Muʿāviye iblīsrā

(25) Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh iblīsi iḳrāra getürmesi beyānındadur

Tū çirā bīdār kerdī mer merā

sen beni niçün bīdār eyledüñ [*mer merā*da *mer* zāʾiddür]

[1398] Rüşvetle beş hıyar yiyen bir kadı senin için on tane bostanda bile sabit kalır.

Düşmen-i bīdārīī (26) **tū ey deġā**

ḥālā ki sen bīdārluġuñ düşmenisin ey ḫīle-bāz yaʿnī sen ḫod ḫalḳuñ ḫ^{v}āb ġafletde olduḳlarında ḫaṭā eylersin pes (27) beni ne sebebden bīdār eyledüñ

Hemçü ḫaşḫāşī heme ḫ^{v}āb āverī

ḫaşḫāş gibisin ki dükeli uyḳu getürüsün yaʿnī ḫaşḫāş (28) sebeb-i ḫ^{v}āb olduġı gibi sen daḫı ḫalḳa ḫ^{v}āb-ı ġaflet ve ġurūr viricisin

Hemçü ḫamrī ʿaḳl u dānişrā berī

şarāb gibisi ki (29) ʿaḳl u ʿilmi iledürsün yaʿnī şarāb ʿaḳl u dānişi mestlük ḥālinde izāle itdügi gibi sen daḫı mekr ü vesvese ile ḫalḳ ıʿaḳl u ʿilm (30) ṭarīḳinden cüdā eylersin ḫaşḫāşuñ ḫāṣṣesidür ḫ^{v}āb getürmek bu sebebdendür ki eṭfāl uyusun diyü ḫaşḫāş ṣuyından bir miḳdār içürürler

(31) **Çār mīḫet kerdeem hīn rāst gū**

seni çār-mīḫ ve zebūn eylemişüm baña ol ṭoġrı söyle zīrā ṭoġrı söylemez iseñ saña cefā eylerüm

(32) **Rāstrā dānem tu ḫīlethā mecū**

ben ṭoġrı sözi bilürüm sen ḫīleler isteme yaʿnī ḫīle vü mekr idüp yalan söyler iseñ ben bilürüm

Men ziherkes (33) **ān ṭamaʿ dārem ki ū**

ben herkesden anı ümīd ṭutarum ki o [*ṭamaʿ* ümīd maʿnāsınadur]

Ṣāḥib-i ān bāşed enderṭabʿ u ḫū

ṭabʿ u ḫūyda anuñ ṣāḥibi ola yaʿnī **[H151a]** (1) ey iblīs senden ḫayr u nefʿ recā olınmaz zīrā bed-ḫūy u bed-ṭabʿsın *beyt*

Eziblīs hergiz neyāyed sücūd

Ne ezbed güher nīkuyī dervücūd[1399]

[M$_2$174a] (2) **Men zisirke mīnecūyem şekkerī**

ben sirkeden şekkerlük istemezüm zīrā sirke şeker olmaġa imkān yoḳdur

[1399] İblis asla secde etmedi. Kötü bir cevherden iyi vucuda gelmez.

beyt

(3) *Heme feylesofān-ı Yūnān u Rūm*

Nedānend kerd engübīn ezzaḳūm [1400]

Men muḫanneṣrā negīrem leşkerī

ben muḫanneṣi leşker ṭutmazum zīrā muḫanneṣden (4) cürʾet ü mübārezet gelmez yaʿnī her şeyden ḫaṣṣa ve herkesden hüner ne idügi ẓāhirdür pes anuñ ḫilāfını ümmīd ṭutmaḳ ḫilāf-ı ʿaḳldur [*leşkerī*de *yā* nisbet içündür]

Hemçü (5) **gebrān men necūyem ezbütī**

āteş-perestler gibi ben bir bütden istemezüm

K'ū büved ḥaḳ yāḫod ezḥaḳ āyetī

ki ol büt ḥak ola yā ḥaḳdan büte bir nişān (6) ola yaʿnī gebrler ṣaneme ḫudā diyüp yāḫod ḫudādan şefīʿ ṭutup ṭarīḳ-i müstaḳīmden cüdā olduḳları gibi ben muḥāl-i ʿaḳl olan nesneye firīfte (7) olmazum

Men zisergīn mīnecūyem būy-ı müşk

ben sergīnden müşk rāyiḥasın istemezüm zīrā sergīnden būy-ı müşk ẓāhir olmaz

Men (8) **derāb-ı cū necūyem ḫışt-ı ḫuşk**

ben ırmak suyınuñ içinde fevrī kerpiç istemezüm zīrā mümkin degüldür *sergīn* terk ü ters ü necs **[N155a]** maʿnāsına (9) istiʿmāl olınur [*ḫışt* kerpiç maʿnāsınadur]

Men zişeyṭān īn necūyem kūst ġayr

ben şeyṭāndan bunı ümmīd ṭutmazum zīrā o ġayrdur

K'ū merā bīdār gerdāned beḫayr

(10) ki şeyṭān beni ḫayra bīdār ide yaʿnī beni ḫ[v]ābdan bīdār itmekde baña ḫayr u nefʿ ḳaşd ide bu ḫod muḥāldür *īn*den murād mışrāʿ-ı (11) ṣānīnüñ mażmūnıdur

Rāst güften-i iblīs żamīr-i ḫodrā beMuʿāviye

iblīs kendünüñ żamīr ü maḳṣūdını Muʿāviye'ye rāst dimesi beyānındadur (12) zīrā gördi ki mekr ü ḥīle kiẕbine iʿtimād u iʿtibār olınmadı

[1400] Hiçbir Yunan ve Rum filozofu zakumdan bal yapmayı bilmez.

Ezbün-i dendān bügüfteş behr-i ān

iblīs çünki bu ibrāmı gördi ʿaczinden (13) çār u nāçār Muʿāviye'ye raḍiyallāhu ʿanh eyitdi

Kerdemet bīdār mīdān ey fülān

bil ey fülān seni andan ötüri ḫ^{v}ābdan bīdār eyledüm (14) *bün-i dendān* bunda ʿacz maʿnāsınadur ki ışṭılāḥīdür niteki Maḥzen-i Esrār nām kitābda Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem naʿt-ı şerīfinde (15) vāḳıʿ olmışdur [*mīdān emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür*] *beyt*

Feṭḥ bedendān-ı diyeteş cān-kenān

Ezbün-i dendān şüde dendān kenān [1401]

Tā resī endercemāʿat dernamāz

(16) tā namāzda cemāʿate irişesin [*resī* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i muḫāṭābdur]

Ezpey-i peyġamber-i devlet-firāz

bülend-ḳadr ü ʿālī-devlet peyġamberüñ ardında niteki buyurmışdur

"Ene (17) *seyyidü veledi Ādeme"* [1402]

Ger namāz ezvaḳt-i refti mer turā

eger senüñ namāzuñ vaḳtinden gideyidi yaʿnī eger namāzuñ fevt olup ḳażāya ḳalayıdı

Īn (18) **cihān tārīk geşti bīżiyā**

bu cihān żiyāsız ḳarañu olurıdı yaʿnī ziyāde ıżṭırābuñdan ʿālem senüñ çeşmüñe tārīk olurıdı

(19) **Ezġabīn ü derd refti eşkhā**

ġabīn ü derdden eşkler gideridi

Ezdü çeşm-i tū mişāl-i meşkhā

senüñ iki çeşmüñden meşkler gibi yaʿnī namāzuñ (20) fevtinden ziyāde ziyān eyledüm diyü tamām bīḥużūr olup derd ü elemüñden vāfir girye eyleridüñ

Ẕevḳ dāred her kesī derṭāʿatī

ʿibādet ehlinden (21) herbir kimse bir ṭāʿatde ẕevḳ ṭutar

[1401] Can alanlar onun diyetinden söz açtığı zaman dişin altından diş çıkarırlar.

[1402] Ben Ademoğlunun efendisiyim. (Müslim, Sahih, 4/1782)

Lācerem neş'kībed ezvey sāʿatī

lācerem bir sāʿat andan ṣabr eylemez yaʿnī ol ṭāʿatden cüdā olmaz (22) zīrā namāz münācāt-ı Ḥaḳ'dur namāza müdāvemet idici kimse beherḥāl ṣalāḥ mertebesine irişüp nāmeşrūʿdan ḫalāṣ bulur niteki (23) bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"İnne'ṣ-ṣalāte tenhā ʿani'l-faḥşā'i"[1403]

Ān ġabīn ü derd būdī ṣad namāz

ammā ol bīḥużūrluḳ ve ol derd ü (24) perīşānluḳ yüz namāz oldı

Kū namāz u kū fürūġ-ı ān niyāz

ḳanı namāz ve ḳanı ol niyāzuñ fürūġ u żiyāsı yaʿnī namāzuñ fevtinden ẓāhir (25) olan ḥasret ü nedāmetüñ ṣevābı niçe mertebe namāzuñ ṣevābından ziyāderekdür

Fażīlet-i ḥasret-ḫorden-i ān muḫliş berfevt-i nemāz

namāzınuñ (26) fevti üzere ol muḫlişüñ ḥasret ü teʾessüf yimesinüñ fażīleti beyānındadur

Ān yekī mīreft dermescid-derūn

ol bir kimse mescid içine (27) gitdi

Merdüm ezmescid hemī āmed birūn

ḫalḳ mescidden ṭaşra geldi yaʿnī aṣḥāb-ı Rasūl'den bir kimse namāzını cemāʿatile edā itmege (28) mescide geldi gördi ki cemāʿat mescidden çıḳdılar [*merdüm* ḫalḳ maʿnāsınadur]

Geşt pürsān ki cemāʿatrā çi būd

ol kimse suʾāl idici oldı ki cemāʿate (29) ne oldı

Ki zimescid mībirūn āyend zūd

ki mescidden tīz ṭaşra gelürler

Ān yekī güfteş ki peyġamber namāz

ol bir kimse aña (30) eyitdi ki peyġamber ḥażreti ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem namāzı

Bācemāʿat kerd ü fāriġ şüd zirāz

cemāʿatile edā eyledi ve rāz u niyāzdan (31) ve duʿādan fāriġ oldı

[1403] Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Ankebût/45.

27-28 yaʿnī aṣḥāb-ı Rasūl'den bir kimse namāzını cemāʿatile edā itmege mescide geldi M_2N-

Tū kücā dermīrevī ey merd-i ḫām

ey ḫām merd sen ḳanda gidersin

Çünki peyġamber bedādest es-selām

(32) çünki peyġamber ḥażreti ʿaleyhi's-selām selām virmişdür yaʿnī çünki **[M$_2$174b]** namāzdan fāriġ olmışsın ġaflet sebebi ile (33) cemāʿat bulduġı şevābdan maḥrūm olduñ bunda tenbīh budur ki ġaflet şevāb-ı ʿaẓīmden dūr olmaġa sebeb idügin **[H151b]** (1) beyāndur

Güft āh u dūd ezān āh şüd birūn

ol kimse çünki bu sözi işitdi derdile āh didi ve ol āhdan tütün ṭaşra (2) gitdi

Āh-ı ū mīdād ezdil būy-ı ḫūn

anuñ āhı göñlinden ḳan rāyiḥasını virdi yaʿnī derūn-ı dilden bir sūznāk eyledi [*būy* rāyiḥa maʿnāsınadur]

(3) **Ān yekī ezcemʿ güft īn āhrā**

cemʿ ü cemāʿatden ol bir kimse cemāʿtile namāzını idā itmege irişmeyen kimseye eyitdi bu āhı

Tū bemen dih ān namāz-ı men turā

sen baña vir ve benüm ol namāzum senüñ olsun (4) baʿż-ı nüsaḫda bu beyt vāḳıʿdur [*turā bād* taḳdīrindedür]

Ān yekī güftā bidih ān āhrā

ol biri eyitdi ol āhı baña vir

V'īn namāz-ı men turā bādā ʿaṭā

ve benüm bu (5) namāzum saña ʿaṭā olsun

Güft dādem āh u peẕreftem namāz

cemāʿate irişmeyen kimse āhı virdüm senüñ namāzuñı ḳabūl eyledüm

(6) **Ū sited ān āhrā bāşad niyāz**

āha ṭālib olan kimse ol āhı yüz niyāzıla aldı ve cānına minnet bildi

---

3 ol bir kimse cemāʿtile namāzını idā itmege irişmeyen kimseye eyitdi H-

Şeb beḫᵛāb enderbügüfteş (7) **hātifī**

gice düşinde bir hātif aña didi [*hātıf* nidā idici maʿnāsınadur ki kendüsi görinmeye]

[N155b] Ki ḫarīdī āb-ı ḥayvān u şefī

ki ey namāzını virüp āh alan kimse āb-ı ḥayāt ve derde (8) şifā virici bir dermān ṣatun alduñ bu hem vechdür āb-ı ḥayāt ve şifā vü devā ṣatun alduñ *şefī* ism-i fāʿildür şifā virici maʿnāsınadur (9) vech-i evvele göre vech-i ṯānī üzere ismdür ḳāfiye için *elif yā* oḳınur

Ḥurmet-i īn iḫtiyār u īn düḫūl

bu iḫtiyāruñ ve bu (10) düḫūlüñ ḥurmetine yaʿnī ol derdnāk ve inkisār-ı derūn-ı sūznākuñ şerefine maḳbūl-i Ḥażret ola

Şüd namāz-ı cümle-yi ḫalḳān (11) **ḳabūl**

ḫalḳlaruñ cemīʿisinüñ namāzı ḳabūl oldı yaʿnī ol āh sebebi ile Ḥażret-i Ḥaḳ cemīʿan ol cemāʿatüñ namāzını ḳabūl eyledi (12) zīrā āh ve inkisār-ı ḳalb Ḥażret-i Bārī ḳatında maḳbūldür niteki bu ḥadīṯ-i ḳudsī beyān eyler bunı

"Ene ʿinde'l-münkesirati ḳulūbühüm"[1404]

(13) ***İḳrār-ı iblīs bāMuʿāviye mekr-i ḫodrā***

iblīs kendünüñ mekr ü ḥīlesini Muʿāviye'ye raḍiyallāhu ʿanh iḳrār eylemesi beyānındadur

Pes ʿazāzīleş (14) **bügüft ey mīr ü dād**

pes iblīs Muʿāviye'ye eyitdi ey ʿadl ü dāduñ emīri

Mekr-i ḫodrā dermiyān bāyed nihād

kendü mekrümi ortaya (15) ḳomaḳ gerek yaʿnī seni ḫᵛābdan bīdār itmekde ḥīle vü mekrüm ne idügini saña ʿıyān ideyüm

Ger namāzet fevt mīşüd ān zamān

eger (16) ol zamān senüñ namāzuñ fevt olayıdı

Mīzedī ezderd-i dil āh u fiġān

göñül derdinden āh u fiġān ururıduñ yaʿnī teʾessüf taḥassür (17) yiyüp derdnāk-ı āh ve sūznāk-ı fiġān u nāle idüp cān-güdāz-ı taẕarruʿ u niyāz eyleridüñ [*zedī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

[1404] Ben kalpleri kırılmış olanlarla beraberim. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/234)

Ān teʾessüf vʾān fiġān u ān niyāz

ol (18) teʾessüf ve ol fiġān ve ol niyāz

Dergüẕeştī ezdü ṣad ẕikr ü namāz

ṣevāb u ḳabūlde iki yüz ẕikr ü namāzdan geçeridi

Men turā bīdār (19) **kerdem eznehīb**

ben ḫavfumdan seni bīdār eyledüm

Tā nesūzāned çünān āhī ḥacīb

tā ancılayın bir sūznāk-ı āh ḥicābı yaḳmaya yaʿnī (20) maḳbūl-i cenāb-ı ʿizzet olmaya *nehīb* ḫavf u ġuṣṣa *ḥacīb* aşlında ḥicābdur ḳāfiye içün *yā* ile okınur

Tā çünān āhī nebāşed mer (21) **turā**

tā saña ancılayın bir āh olmaya bu hem vechdür tā senüñ içün ancılayın bir āh (22) olmaya

Tā bedān rāhī nebāşed mer turā

tā aña saña bir yol olmaya

Men ḥasūdem ezḥased kerdem çünīn

ben ḥasūdum ḥasedümden böyle eyledüm ḫayr-ḫ^{v}āhluḳdan eylemedüm

Men ʿadūyem kār-ı men (23) **mekrest ü kīn**

ben ḫalḳ-ı ʿāleme düşmenüm benüm işüm mekr ü kīndür

Cevāb-ı Muʿāviye iblīsrā baʿd eziʿtirāf ve ḳabūl kerden-i Muʿāviye (24) ***süḫan-ı ūrā***

iʿtirāf u iḳrārdan ṣoñra iblīs Muʿāviye'nüñ raḍiyallāhu ʿanh cevābı ve Muʿāviye iblīsüñ sözini ḳabūl ü taṣdīḳ itmesi (25) bayānındadur

Güft eknūn rāst güftī ṣādıḳī

Muʿāviye raḍiyallāhu ʿanh iblīsden çünki bu sözleri işitdi iblīse eyitdi (26) şimdi rāst didüñ ṣādıḳsın [*ṣādıḳī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Eztu īn āyed tu īnrā lāyıḳı

senden bu gelür sen buña lāyıḳsun zīrā menbaʿ-ı şerr ü fesād ve maʿden-i (27) ḫabṯ ü ʿinādsun senden ebedī ḫayr u luṭf u maḥabbet ve ṣıdḳ u vefā vü şefḳat gelmez

ʿAnkebūtī tū meges dārī şikār

sen **[M$_2$175a]** ʿankebūtsun (28) megesi şikār ṭutarsın yaʿnī ʿankebūt meges şikārına ḳādir olduġı gibi sen daḫı şehvet-perest ve dünyā-perestleri şikār itmege ḳādirsün [*ʿankebūt* örümcek maʿnāsınadur]

(29) **Men neyem ey seg meges zaḥmet meyār**

ey seg ben meges degülüm zaḥmet getürme yaʿnī beni firīfte itmege saʿy eyleme [*meyār* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Bāz espīdem (30) **şikārem şeh küned**

aḳ ṭoġanum beni şāh şikār eyler yaʿnī sen beni mekr ü ḥīle ile firīfte vü zebūn itmege ḳādir degülsün

ʿAnkebūtī key (31) **begird-i mā tened**

bir ʿankebūt bizüm çevremüzi ḳaçan doḳur ve örer yaʿnī bir ʿankebūt bizi şikār itmege ḳanda ḳādir olur

Rev meges (32) **mīgīr tā tānī helā**

hele mādām ki ḳādirsin yüri meges ṭut [*tānī* tuvānī maʿnāsınadur *helā* Türkī'de hele maʿnāsınadur]

Sūy-ı dūġī zen megeshārā şalā

bir ayran ṭarafına siñeklere (33) bir ṣalā ur yaʿnī şehvet-perestleri ve ḥarīṣleri dünyā ve nāmeşrūʿ cānibine daʿvet eyle tā ki anları firīfte eyleyesin ben meges **[H152a]** (1) degülüm ki dūġa düşüp şehevāta mübtelā olam tā ki beni mekr ü ḥīle ile ṭarīḳ-i müstaḳīmden çıḳarasın [*dūġ* ayran maʿnāsınadur]

Ver beḫ^{v}ānī tū besūy-ı (2) **engübīn**

ve ger sen bir kimseyi engübīn ve şeker cānibine oḳuyasın bu hem vechdür ve ger sen beni ʿasel ü şeker ṭarafına oḳuyasın

28 ḳādirsün M$_2$N: ḳādir degülsün

(3) **Hem dürūġ u dūġ bāşed ān yaḳīn**

o daḫı maʿnāda dürūġ u dūġdur egerçi her kimse anı teşḫīş itmege ḳādir degüldür yaʿnī eger sen (4) beni yā bir kimseyi ṭāʿat ü riyāżet cānibine yol gösteresin o daḫı mekr ü ḥīle idügine hīç şek yoḳdur zīrā senüñ telbīs ü mekrüñe nihāyet (5) yoḳdur

Tū merā bīdār kerdī ḫᵛāb būd

sen beni egerçi bīdār eyledüñ ammā o ḫᵛāb u ġaflet idi

Tū nümūdī keşti ān gird-āb būd

sen (6) egerçi keştī gördüñ lākin o varṭa ve gird-āb idi yaʿnī sen sebeb-i necāt u ḫalāṣdur didügüñ cāy-ı hevlnāk ve varṭa-yı helākdur (7) egerçi herkese ẓāhir degüldür *keştī* sefīne beTürkī gemi

Tū merā derḫayr z'ān mīḫᵛāndī

sen beni ol sebebden ḫayra daʿvet eyledüñ

Tā merā (8) **ezḫayr bihter rāndī**

tā beni andan eyürek ḫayrdan süreyidüñ ve meḥrūm ideyidüñ pes ey ʿazīz nefs-i emmārenüñ ḥāli ṣāḥibi ile Muʿāviye (9) ve iblīsüñ ḥāli gibidür farażā nefs-i emmāre eger ṣāḥibine şerīf bir nesne emr ide elbette anda bir ḥīle vü mekri vardur niteki bu **[N156a]** ḥikāyetden (10) aña ḥişşe ẓāhirdür

Fevt şüden-i düzd beāvāz dāden-i şaḫṣ ṣāḥib-i ḫānerā ki nezdīk āmede būd ki düzdrā deryābed ü bigīred

ṣāḥib-i ḫāneye (11) bir ṣaḫṣuñ āvāz virmesi ve feryād u fiġān itmesi ile düzdüñ fevt ü ḫalāṣ olması beyānındadur ki ṣāḥib-i ḫāne yaḳīn gelmiş idi ki düzde (12) irişe ve ṭuta meḳṣūd ne idügi ebyātdan ẓāhir olur

Īn bedān māned ki şaḫṣī düzd dīd

bu aña beñzer ki bir kimse bir düzdi gördi bunda (13) *īn*den maḳṣūd iblīsüñ Muʿāviye'yi namāza taḥrīk itmesidür ki tā anı andan ziyāde ṣevābdan maḥrūm ḳoya [*düzd* ḥırsız maʿnāsınadur]

Derviṣāḳ enderpey-i ū mīdevīd

(14) ḫānesinde gördi anuñ ardınca yildi ve segirtdi tā ki anı ṭuta [*viṣāḳ* ḫāne maʿnāsınadur]

Tā dü se meydān devīd ender peyeş

tā ṣāḥib-i ḫāne iki üç meydān (15) düzdüñ ardınca yildi

Tā derefkend ān taʿab enderḫayeş

tā ol taʿab ṣāḥib-i ḫāneyi ʿaraḳ içine bıraḳdı yaʿnī segirtmekden ziyāde terledi *taʿab* (16) zaḥmet *ḫay ye* ḳāfiyesinde ʿaraḳ maʿnāsınadur beTürkī ter

Enderān ḥamle ki nezdīk āmedeş

ol ḥamle vü hücūmda ki ṣāḥib-i (17) ḫāne ki düzde yaḳīn geldi

Tā bedū enderçehed deryābedeş

tā ki aña ṣıçraya ve aña irişe [*çehed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker ġāʾibdür]

Düzd-i dīger bāng kerdeş ki biyā

bir ġayrı düzd (18) ṣāḥib-i ḫāneye çaġırdı ki gel

Tā bibīnī īn ʿalāmāt-ı belā

tā bu muṣībet ü belānuñ nişānlarını göresin

Zūd bāş u bāz gerd ey merd-i kār

(19) tīz ol ve girü dön ey iş eri [*gerd* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā bibīnī ḥāl īncā zār zār

tā burada ziyāde düşvār u müşkil olan ḥāli göresin ḥāl mużāf (20) olmaḳ rūşendür

Güft bāşed kʾān ṭaraf düzdī büved

ṣāḥib-i ḫāne çünki bu ṣadāyı işitdi kendüsine eyitdi şāyed ki ol ṭarafda (21) bir düzd ola

Ki negerdem zūd īn bermen reved

eger tīz rücūʿ eylemeyem bu belā benüm üzerüme vāḳıʿ olur ki maḳṣūd ne idügi bu beytden (22) ẓāhir olur

Derzen ü [M$_2$175b] ferzend-i men destī zened

bir ġayrı düzd benüm zen ü ferzendüme bir el ura küllī żarar irişdüre

Besten-i īn düzd (23) **sūdem key küned**

bu düzdi baġlamaḳ baña ḳaçan fāʾide eyler yaʿnī bu düzdi esīr itmekden baña ne nefʿ ḥāṣıl olur çünki benüm zen ü ferzendüme (24) żarar irişe

Īn Müselmān ezkerem mīḥᵛānedem

bu Müselmān ki baña çaġırdı beni kereminden oḳūr bunuñ ḫod ġaraẓı yoḳdur

Ger negerdem (25) **zūd pīş āyed nedem**

eger fevrī ḫāne ṭarafına dönmeyem benüm öñüme nedāmet gelür yaʿnī peşīmān olurum [*nedem* peşīmānluḳ maʿnāsınadur]

Berümīd-i şefḳat-i ān nīk-ḫᵛāh

(26) ol nīk-ḫᵛāhuñ şefḳati ümīdi üzere

Düzdrā büg’ẕāşt bāz āmed berāh

düzdi terk eyledi girü böyle geldi yaʿnī ḫānesi ṭarafına geldi (27) *nīk-ḫᵛāh*dan maḳṣūd ṣāḥib-i ḫāneye çaġıran düzddür nīk-ḫᵛāh lafẓı Ḥażret-i Mevlānā ṣāḥib-i ḫānenüñ iʿtiḳādı üzere ẕikr eyledi (28) zīrā ṣāḥib-i ḫāne anı kendüsine nīk-ḫᵛāh ẓann eyledi

Güft ey yār-ı nikū aḥvāl çīst

ṣāḥib-i ḫāne çaġıran kimseye eyitdi ey eyü yār (29) aḥvāl nedür yaʿnī ne sebebden feryād idüp beni bu cānibe daʿvet eyledüñ

Īn fiġān u bāng-ı tū ezdest kīst

bu senüñ fiġān u feryāduñ (30) kimüñ elindendür yaʿnī kimden cefā gördüñ böyle feryād eylersin

Güft īnek bīn nişān-ı pāy-ı düzd

feryād iden düzd ṣāḥib-i ḫāneye (31) eyitdi işte o düzdüñ ayaġınuñ nişānını gör [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Īn ṭaraf reftest düzd-i zenbemüzd

zenī müzd ü ücretile olan düzd yaʿnī gidi düzd bu ṭarafa (32) gitmişdür *zenbemüzd* ḳaḥbe maʿnāsınadur

Nek nişān-ı pāy-ı düzd-i ḳaltabān

işte ḳaltabān düzdüñ ayaġınuñ nişānı

Derpey-i ū rev bedīn naḳş u (33) **nişān**

düzdüñ ardınca git ki ol düzd bu naḳş u nişānıladur *nek īnek*den muḫaffefdür *ḳaltabān* gidi maʿnāsınadur [*pey* bunda *pes* maʿnāsınadur]

Güft ey ebleh çi [H152b] (1) **mīgūyī merā**

ṣāḥib-i ḫāne ol feryād iden kimseye eyitdi ey ebleh baña ne dirsin ve ne söylersin

Men girifte būdem āḫir mer verā

āḫir ben anı ṭutmış (2) idüm

Düzdrā ezbāng-ı tū büg'z̲āştem

senüñ bāng u feryāduñdan düzdi terk eyledüm

Men tu ḫarrā ādemī pendāştem

sen ḫarı ben ādemī ṣandum

(3) **Īn çi jājest ü çi herse ey fülān**

ey fülān bu ne jājdur ve ne herzedür [*jāj* necis maʿnāsınadur]

Men ḥaḳīḳat yāftem çi bud nişān

ben ḥaḳīḳati buldum (4) nişān ne olur zīrā ben düzdi buldum aña irişdüm

Güft men ezḫaḳ nişānet mīdehem

feryād idici ṣāḥib-i ḫāneye eyitdi ben saña (5) ḥaḳdan nişān virürüm

Īn nişānest ezḥaḳīḳat āgehem

ben ḥaḳīḳatden āgāhum bu andan nişāndur

Güft ṭarrārī tu yāḫod eblehī

ṣāḥib-i (6) ḫāne ol kimseye eyitdi sen ṭarrārsın yāḫod eblehsin [*eblehī*de *yā* vaḥdet içündür]

Belki tū düzdī vü z'īn ḥāl āgehī

belki sen düzdsün ve bu ḥālden āgāhsın (7) *ṭarrār* yan kesici maʿnāsınadur ki ʿayyār maʿnāsına daḫı istiʿmāl olınur

Ḫaşm-ı ḫodrā mīkeşīdem men Keşān

kendü ḫaşmumı ben çekeridüm (8) yaʿnī ol düzdi ben esīr idüp keşān-berkeşān alup bāġçeme getürüridüm

Tu rehānīdī verā k'īnek nişān

sen ḳurtarduñ anı ki işte (9) nişān diyü beni firīfte eyledüñ bu hem vechdür anı sen **[N156b]** ḳurtarduñ zīrā işte nişān didüñ ben daḫı gerçek ẓann idüp aldandum çünki (10) Ḥażret-i Mevlānā'nuñ Meṯnevī-yi Şerīf'üñ te'līfinden maḳṣūdı aḥvāl-i sülūki beyāndur bu

münāsebetile beyān eyler bir kimse ki tecellī-yi (11) efʿālden güẕer idüp tecellī-yi ṣıfāta irişe ve tecellī-yi ẕātı müşāhede idüp ṣebāt-ı kesb itmiş ola ol kimse ibtidā-yı sülūkuñ (12) aḥvālinden söz söylemek anı kendünüñ maḳām u mertebesinden girü ṭutmaḳdur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur [*kʾīnek kı īnek* taḳdīrindedür]

(13) **Tū cihet-gū men birūnem ezcihāt**

sen cihetden söyleyen ḥudūd u cihātdan ṭaşrayum zīrā ben nişānsız bu ʿāleme ve cihāt u mekāndan (14) münezzeh ve ʿālī ẕāt-ı şerīfe vuṣūl bulmışum ve saña ẕāt u ṣıfātdan müşāhede yoḳdur belki müşāhede-yi efʿāl ve anuñ āṣārında (15) ḳalmışsın

Derviṣāl āyāt kū yā beyyināt

viṣālde āyāṭ u beyyināt ḳanı yaʿnī müşāhede ve viṣāle irişen ʿāşıḳa āyāt u beyyināt (16) lāzım degüldür zīrā ol ḥālde āyāt u beyyināt āftābuñ müşāhedesi vaḳtinde ẓāhir olan ẕerrāt meṣābesindedür niteki (17) āftābı müşāhede iden ẕerrāta iḥtiyāc çekmez müşāhede vü viṣāle irişen āyāt u beyyināta muḥtāc olmaz [*viṣālde āyāt u beyyināt di* bu vech maḥalle mülāyim degüldür *āyāt* ʿalāmet maʿnāsınadur *beyyināt* şāhid maʿnāsınadur]

Şuñʿ bīned merd-i maḥcūb (18) **ezṣıfāt**

ṣıfāṭdan mestūr u dūr olan kimse ṣunʿ görür **[M₂176a]** zīrā ol kimse hemān tecellī-yi efʿāl ü āṣārından behredārdur (19) tecellī-yi ṣıfātdan naṣībi yoḳdur

Derṣıfāt ānest kʾū güm kerd ẕāt

tecellī-yi ṣıfāṭda ol kimsedür ki ol kimse tecellī-yi ẕātı kem (20) ü żāyiʿ eylemişdür tecellī-yi efʿāl ve tecellī-yi ṣıfāt ve tecellī-yi ẕātdur efʿālde ḳalan kimse tecellī-yi ṣıfāt ve tecellī-yi ẕātdan maḥrūmdur ve (21) tecellī-yi ṣıfāta vuṣūl bulan tecellī-yi ẕātdan bīnaṣībdür

Vāṣılān çün ġarḳ-ı ẕātend ey püser

ey püser vāṣıllar çünki (22) ẕāta ġarīklerdür

Key künend enderṣıfāt-ı ū naẓar

Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ ṣıfātına ḳaçan naẓar eylerler yaʿnī naẓar eylemezler zīrā anlar andan (23) aʿlā ṭabaḳaya vuṣūl bulmışlardur pes şol kimse ki āṣārda olan efʿālden bīḫaberdür ve efʿālde olan ṣıfātdan bīḫaberdür ve ṣıfātda (24) olan ẕātdan ġāfildür çünki nefy-i ṣıfāt ẓāhir ola tecellī-yi ẕāt hüveydā olur ʿavām hemān āṣārda ḳalmışdur ḫavāṣ ṣıfātda ḳalmışdur

ḫāṣṣu'l-ḫāṣ (25) ẕāta vuṣūl bulmışdur niteki ʿışḳ u maḥabbet-i İlāhī ḫavāṣṣ u ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣadadur ammā derd-i İlāhī hemān ḫāṣṣu'l-ḫāṣda vardur (26) niteki Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri bu beytlerile bu sırrı işāret eyler

Ḳudsiyānrā ʿışḳ hest ü derd nīst

Derdrā cüz-ādemī (27) *derḫord nīst*

Ẕerre-yi ʿışḳ ezheme ʿuşşāḳ bih

Ẕerre-yi derd ezheme āfāḳ bih

Küfr kāfirrā vü dīn dīndārrā

Ẕerre-yi derdet (28) *dil-i ʿAṭṭārrā*[1405]

Çünki enderḳaʿr-ı cū bāşed seret

çünki senüñ başuñ ırmaġuñ dibinde ola [*ḳaʿr* dip maʿnāsınadur]

Key bereng-i āb üfted manẓaret

senüñ naẓar u manẓaruñ (29) ḳaçan ābuñ rengine düşer

Ver bereng-i āb bāz āyī ziḳaʿr

ve ger cūyuñ ḳaʿrından girü ābuñ rengine gelesin yaʿnī mertebe-yi ūlādan dūr u cüdā olasın

(30) **Pes palāsī bis'tedī dādī tu şaʿr**

pes bir palāsı alduñ anuñ yirine şaʿrı virdüñ yaʿnī tecellī-yi ẕāta vuṣūl bulan kimse tecellī-yi ṣıfāta tenezzül (31) itmek hemān şuña beñzer ki laṭīf cāmeyi virüp bir palās alasın [*şaʿr* bir güne cāmedür]

Ṭāʿat-i ʿāme günāh-ı ḫāṣgān

ʿavāmuñ ṭāʿati ḫavāṣṣuñ günāhıdur

"Ḥasenātü'l-ebrāri (32) *seyyi'ātü'l-muḳarrebīn"*[1406]den

rūşen ü ẓāhirdür ki ʿavāma ṭāʿat ü ʿibādet olan ḥālāt ḫavāṣṣa seyyiʾāt meṩābesindedür yaʿnī (33) aʿlā bir mertebeye lāzım olan aḥvāli terk idüp ednā ṭabaḳada olan aḥvāle tenezzül eylemek günāh meṩābesindedür zīrā bu iʿtibārıla **[H153a]** (1) ḳurb-ı İlāhī'den dūr olmaḳ lāzım gelür

---

[1405] Kutsilere aşk vardır dert yoktur. İnsandan başka derdi çeken yoktur. Bir zerre dert feleklerden iyidir. Bir zerre aşk bütün âşıklardan iyidir.Küfür kâfire din dindara ve senin bir zerre derdin de Attâr'ın gönlünedir

[1406] Ebrarın iyilikleri mukarrebinin seyyiatıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, C.I, s. 428.)

Vuṣlat-ı ʿāme ḥicāb-ı ḫāṣ dān

ʿavāmuñ vuṣlatını ḫāṣ olan kimseye ḥicāb bil zīrā baʿż-ı nesne vardur baʿżısına nisbet rifʿat ü kemāl ve (2) baʿżısına nisbet noḳṣān u bāldür niteki Ḥażret-i Mevlāñā tefhīm içün temṡīl ṭarīḳi ile bu beytleri (3) getürdi ḥaḳīḳatde ḥikāyet degüldür ki sürḫ ile ser-süḫan lāzım ola baʿż-ı nüsaḫda vāḳıʿ ve baʿż-ı nüsaḫda ġayr-ı vāḳıʿdur [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Mer vezīrīrā küned şeh (4) **muḥtesib**

pādşāh bir vezīri muḥtesib eyleye

Şeh ʿadū-yı ū büved neb'ved muḥib

pes pādşāh anuñ düşmeni olur muḥibb ü dōstı olmaz zīrā iḥtisābıla (5) vezāret mābeyninde farḳ-ı keṡīr vardur egerçi iḥtisāb daḫı ẕātında bülend mertebedür

Hem günāhī kerde bāşed ān vezīr

ol vezīr hem bir günāh eylemiş (6) olur

Bīsebeb neb'ved taġayyür nāgüzīr

zīrā elbette taġayyür sebebsiz olmaz niteki Ḥażret-i Ḫudā Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de buyurur

"İnnallāhe lāyuġayyiru mābiḳavmin (7) *ḥattā yuġayyirū mā bienfüsihim"*[1407]

ve niteki Ḫ^{v}āce Ḥāfıẓ daḫı buña işāret buyurur *beyt*

Geret hevāst ki maʿşūḳa neg'seled peyvend

(8) *Nigāh dār ser-i rişte tā nigeh dāred* [1408]

[*nāgüzīr* lābüd maʿnāsınadur ki elbette ile şerḥ olındı maʿnā rūşen olsun içün]

Ān ki evvel muḥtesib büd [N157a] ḫod verā

ol kimse ki evvel muḥtesib oldı ḫod aña

[1407] Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Ra'd/11.

7-8 beyt

Geret hevāst ki maʿşūḳa neg'seled peyvend
Nigāh dār ser-i rişte tā nigeh dāred M_2-

[1408] Eeğer sevgilinin sana bel bağlamaması bir heva ise ipin ucuna dikkat et, ta ki sana nazar etsin.

8 **evvel** HN: **z'evvel** M_2

Baḫt u rūzī ān büdest (9) **ezibtidā**

ibtidādan iḥtisāb aña devlet ü naṣīb olmışdur yaʿnī vezāretden evvel iḥtisāb laṭīf manṣıbdur pes ḫavāṣ ʿavām mertebesine (10) ve ḫāṣṣu'l-ḫāṣ ḫavāṣ ṭabaḳasına tenezzül itmek tedennī ve żarar-ı maḥżdur ammā ʿavāma ḫavāṣ mertebesi ve ḫavāṣṣa ḫaṣṣu'l-ḫāṣ ṭabaḳası baḫt u (11) saʿādet-i ʿālīdür baʿż-ı nüsaḫda *ān ki z'evvel* vāḳıʿdur ki maʿnā aña göre olur

Līk ān k'evvel vezīr-i şeh büdest

lākin o ki evvel (12) pādşāhuñ vezīri olmışdur

Muḥtesib kerden sebeb fiʿl-i bedest

vezāretden ṣoñra anı muḥtesib eylemege sebeb vezīrüñ ḳabīḥ fiʿlidür ki (13) pādşāh andan ötüri aña ġażab idüp ḥużūrından sürmişdür [*bedest ḳabīḥest* taḳdīrindedür]

Çün turā şeh z'āstāne pīş ḫᵛānd

çünki seni pādşāh āstānesinden (14) ḳatına oḳudı ve muḳarrib ü maḳbūl zümresinden eyledi

Bāz sūy-ı āstāne bāz rānd

āşkāre girü āstāne cānibine sürdi (15) ve ḥużūr-ı şerīfinden dūr eyledi

Tū yaḳīn [M₂176b] mīdān ki cürmī kerdeī

sen yaḳīn ü taḥḳīḳ bil ki bir cürm ü ḳabāḥat eylemişsin ki seni ol (16) sebebden naẓar u dergāhından sürmişdür

Cebrrā ezcehl pīş āverdeī

cehlüñden cebri öñüñe getürmişsin yaʿnī cebrīler gibi böyle (17) dimişsin

Ki merā rūzī vü ḳısmet īn büdest

ki taḳdīr-i İāhī'de baña naṣīb ü ḳısmet bu olmışdur

Pes çirā diy būdet ān devlet bedest

(18) pes niçün ol devlet dün senüñ elüñde idi eger senüñ kesb ü saʿyüñile olayıdı bu gün daḫı elüñde olurıdı pes maʿlūm oldı (19) ki taḳdīr-i İlāhī iledür bu sözler cebrī cānibindendür ve mü'eddib bendeye lāyıḳ olan budur ki ḳabāḥat ü ʿişyānı nefsinden bile ve ṭāʿat (20) ü ʿibādeti Ḥażret-i Ḫudā'nuñ tevfīḳinden bile [*diy* dün maʿnāsınadur]

Ḳısmet-i ḫod ḫod bürīdī tū zicehl

kendü ḳısmetüñi cehlüñden sen kendüñ ḳaṭʿ eyledüñ ki cebr (21) ve bī̇edeblük ṭarīḳine sālik olduñ nefs-i emmāreye tābiʿ olup ṭāʿat ü ʿibādetden iʿrāż eyledüñ [*bürīdī* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Ḳısmet-i ḫodrā fezāyed merd-i (22) **ehl**

ehl ü ʿāḳil kimse kendünüñ ḳısmetini ziyāde eyler ṭāʿat ü iḫlāṣ u edebile

Ḳıṣṣa-yı münāfiḳān ve Mescid-i Ḍırār sāḫten-i İşān

(23) münāfıḳlaruñ ḳıṣṣası ve anlaruñ Mescid-i Ḍırār'ı binā itmesi beyānındadur ḥālā ki anlaruñ maḳṣūdı mü'minlere żarar ḳaṣdıdur

Yek miṣāl-i (24) **dī̇ger ender kej-revī̇**

kej-revlükde yaʿnī ḥīle vü telbīsde bir ġayrı miṣāl

Şāyed er eznaḳl-i Ḳurʿān biş'nevī̇

lāyıḳdur eger Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'üñ (25) naḳlinden istimāʿ idesin

Īn çünīn kej-bāzi dercüft ü ṭāḳ

cüft ü ṭāḳda buncılayın bir kej-bāzluḳ

BāNebī mībāḫtend ehl-i nifāḳ

(26) nifāḳ ehli Ḥażret-i Rasūl ile ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem oynadılar yaʿnī münāfıḳlar telbīs ü ḥīle ile Server-i Kā'ināt'ı firīfte titmege ḳaṣd (27) eylediler ve maḳṣūd ne idügi aşaġada maʿlūm olur *cüft ü ṭāḳ* Türkī dilde çift ve tek maʿnāsıdur ki bir oyunuñ adıdur lākin (28) ʿilletler ü bahāneler getürmek ṣadedinde istiʿmāl olınur meṣelā çift didi aldı ve tek didi aldı ve tek dir çift dir her ne eylerise (29) eyler iş bitürür dirler maḳṣūd her ne kiẕb ü ḥīle ile olurısa Ḥabīb-i Ekrem ḥażretlerini aldamaġa ḳaṣd eylediler dimekdür

K'ezberā-yı (30) **ʿizz-i dīn-i Aḥmedī**

ki Aḥmed'e mensūb yaʿnī dīn-i mübīnüñ ʿizzetinden ötüri [*Aḥmedī*de *yā* nisbet içündür]

Mescidī sāzīm ü būd ān mürtedī

bir mescid düzelüm ve o mürtedlüḳ ve dīnsizlüḳ (31) idi yaʿnī münāfıḳlar ẓāhirde eyitdiler ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżāsı içün ve dīn-i Muḥammedī'ye teşrīf ü taʿẓīm içün ammā

ḥaḳīḳatde münāfıḳlar (32) edebsizlüḳ eylediler pes maʿnāda kilīse binā eylediler [*mürtedī*de *yā* maṣdar içündür]

Īn çünīn kej-bāziī mībāḫtend

buncılayın bir kej-bāzluḳ oynadılar bu hem vechdür buncılayın (33) egri bir oyun oynadılar yaʿnī bir ḥīle vü telbīs eylediler

Mescidī cüz-mescid-i ū sāḫtend

ol rasūl'üñ mescidinden ġayrı bir mescid düzdiler **[H153b]** (1) yaʿnī Mescid-i Ḳubā'nuñ yanında bir mescid binā eylediler

Ferş ü saḳf u ḳubbeeş ārāste

zümre-yi münāfıḳīn ol mescidüñ ferş ü saḳfını ve ḳubbesini müzeyyen (2) ü müheyyā eylemiş

Līk tefrīḳ-i cemāʿat ḫ^{v}āste

lākin ol ṭā'ife cemāʿatüñ tefrīḳini istemiş yaʿnī ol mescidüñ bināsından maḳṣūdları cemāʿatüñ (3) iki bölük olmasıdur bu hem vechdür ol mescidüñ ferş ü saḳfı ve ḳubbesi müzeyyen ü müheyyā olmış lākin anuñ īcādından maḳṣūd cemāʿatüñ (4) tefrīḳi dilenmiş

Nezd-i peyġamber belābe āmedend

münāfıḳlar Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyh ve sellem ḳatına lābe vü tażarruʿa geldiler ve niyāz eylediler [*lābe* yalvarmaḳ maʿnāsınadur]

(5) **Hemçü üştür pīş-i ū zānū zeden**

deve gibi anuñ öñinde çökdiler yaʿnī nifāḳ yöninden Ḥażret-i **[N157b]** Rasūl'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥużūr-ı şerīfinde (6) edeb ü vaḳarıla oturdılar ve didiler

K'ey Rasūl-i Ḥaḳ berā-yı muḥsinī

ki ey Ḥaḳ Teʿālā'nuñ Rasūl'i muḥsinlügüñ içün yaʿnī iḥsān u keremüñden

(7) **Sūy-ı ān mescid ḳadem rence künī**

ol mescid cānibine ḳademüñi rencīde eyleyesin yaʿnī ol mescide gelesin

---

32 oynadılar HN: eylediler M_2

beyt

Ger ḳadem rence küned dōst (8) *bekāşāne-yi mā*

Reşk-i firdevs şeved ān ḳademeş ḫāne-yi mā [1409]

Tā mübārek kerded ezaḳdām-ı tū

tā ki ol mescid senüñ ḳademlerüñden mübārek ola (9) zīrā

"Eşrefü'l-mekān bi'l-mekīn"[1410]dür

[*aḳdām* cemʿ-i ḳademdür]

Tā ḳıyāmet tāze bādā nām-ı tū

ḳıyāmete degin senüñ nām-ı şerīfüñ tāze olsun baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı şānī (10) böyledür

Tā ḳıyāmet tāze bād eyyām-ı tū

ḳıyāmete degin senüñ eyyāmuñ tāze olsun

Mescid-i rūz-ı gilest ü rūz-ı ebr

bu mescid balçıḳ güninüñ (11) **[M$_2$177a]** ve bulut güninüñ mescididür yaʿnī bu mescidi anuñ içün binā eyledük ki hevāda yaġmur ve yerde balçık olduġı gün buña geleler zīrā yaḳīndür

(12) **Mescid-i rūz-ı żarūret vaḳt-i faḳr**

iḥtiyāc vaḳti ve żarūret güninüñ mescididür [*faḳr* iḥtiyāc maʿnāsınadur]

Tā ġarībī yābed īn cā ḫayr u cā

tā bir ġarīb burada ḫayr u cāy (13) bula yaʿnī bir ġarīb bu mescidde namāz edā ide ve sākin ola

Tā firāvān gerded īn ḫidmet-serā

tā bu ʿibādet-ḫāne firāvān ola *ḫidmet-serā*dan (14) maḳṣūd mesciddür

Tā şiʿār-ı dīn şeved bisyār u pür

tā dīn-i mübīnüñ ʿalāmet ü şiʿārı bisyār u keşīr ola zīrā buʿd-ı mesāfe cemāʿatüñ az olmasına (15) sebebdür

---

7-8 *beyt*

Ger ḳadem rence küned dōst bekāşāne-yi mā

Reşk-i firdevs şeved ān ḳademeş ḫāne-yi mā M$_2$-

[1409] Eğer dost bizim köşkümüze ayak basarsa, onun evimize bastığı ayağı Firdevs kıskanır.

[1410] Mekânın şerefi, mekânda oturandır.

14 az olmasına H: ḳılletine N, dūr olmasına M$_2$

Z’ān ki bāyārān şeved ḫoş-kār-ı mür

zīrā ki yārānıla telḫ iş laṭīf ü şīrīn olur niteki meşhūrdur

“El-beliyyetü iẕā ʿammet ṭābet”[1411]

(16) *şiʿār* bunda ʿalāmet maʿnāsınadur *şiʿār-ı dīn*den murād mescid olmaḳ rūşendür *pür* memlū maʿnāsınadur lākin bunda keşīr maʿnāsınadur

(17) **Sāʿatī ān cāygeh teşrīf dih**

ol cāygāha bir sāʿat teşrīf vir yaʿnī ḳudūmüñile ol mescidi müşerref eyle [*dih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tezkiye mā kün zimā taʿrīf (18) **dih**

bizi pāk eyle bizden taʿrīf vir yaʿnī bu ḫuṣūṣdan ötüri bizi taʿrīf eyle

Mescid ü aṣḥāb-ı mescidrā nüvāz

mescidi ve mescid ṣāḥiblerini (19) oḫşa yaʿnī ḳudūm-i şerīfüñile müşerref eyle

Tū mehī mā şeb demī bāmā besāz

sen māh-ı münevversin biz şeb-i siyāhuz bir dem bize muḳārin ol

(20) **Tā şeved şeb ezcemālet hemçü rūz**

tā şeb senüñ cemālüñden rūz gibi ola yaʿnī senüñ cemāl-i şerīfüñden rūşen-dil olavuz

Ey cemālet āftāb-ı (21) **cān-fürūz**

ey Rasūl ki senüñ cemālüñ cānı rūşen idici āftābdur

Ey dirīġā k’ān süḫan ezdil büdī

ey dirīġā ki ol söz dilden (22) olayıdı ṭaraf-ı lisāndan olmayayıdı [*k’ān ki ān* taḳdīrindedür]

Tā murād-ı ān nefer ḥāṣıl şüdī

tā ol ṭā’ifenüñ murādı ḥāṣıl olayıdı yaʿnī sözlerinde eger ṣādıḳ olalarıdı (23) maḳṣūdları müyesser olurıdı çünki Meşnevī-yi Şerīf’üñ te’līfinden maḳṣūd aḥvāl-i sülūkı beyāndur bu mertebe de ḥiṣṣeye işāret (24) eyler ki bir kimse ki bu münāfıḳlar gibi Müselmānluḳ daʿvāsın idüp şīrīn-zebānluḳ göstere ve ehl-i taṣavvufuñ ıṣṭılāḥını söyleye ve pend ü (25) irşād ṭarīḳine salik ola ammā çünki anuûñ fiʿli ḳavline muvāfıḳ olmaya anuñ ʿāḳıbeti yaramazdur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

[1411] Bela umuma gelince iyi olur.

(26) **Luṭf k’āyed bīdil ü cān derzebān**

luṭf ki dil ü cānsız zebāna gelür yaʿnī ḳavlen ṣudūr bulan maʿārif ve pend ü naṣīḥat ve irşād u (27) riyāżet ki dil ü cāndan olmaya [*k’āyed ki āyed* taḳdīrindedür]

Hemçü sebze-tūn büved ey dōstān

ey dōstlar kül-ḫan ve mezbelede neşv ü nemā bulan sebze gibidür [*tūn* kül-ḫan maʿnāsınadur]

(28) **Hem zidūreş bin’ger ü endergüzer**

hem ıraḳdan ol sebzeye naẓar eyle ve hemān geç

Ḫorden ü būrā neşāyed ey püser

ey püser ol sebze yemege (29) ve ḳoḳulamaġa lāyıḳ degüldür zīrā nāpākdur bu hem vechdür yenmege ve ḳoḳulanmaġa lāyıḳ degüldür ey püser

Sūy-ı luṭf-ı bīvefāyān hīn merev

(30) vefāsızlaruñ luṭfı cānibine āgāh ol gitme yaʿnī benüm pendümi cān u dilden istimāʿ eyle şol kimse ki ʿilm ü maʿrifet söyleye ve irşād-ı ṭarīḳat daʿvāsın (31) ide ammā çünki anuñ ḥāli ḳāline muvāfıḳ olmaya aña ḳarīn ü muṣāḥib olma [*merev* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

K’ān pül-i vīrān büved nīkū şinev

zīrā bīvefālar vīrān u ḫarāb köpridür (32) eyü işit zīrā iʿtiḳād u ʿamelüñe tamām noḳṣān irişür aña taḳlīd ü tebʿiyyet sebebi ile helāk olursun niteki vīrān u ḫarāb köpriden düşen (33) helāk olur [*şinev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ger ḳademrā cāhilī bervey zened

eger bir cāhil ḳademi her vīrān köpri üzere ura yaʿnī vīrān köprinüñ üzerinden ʿubūr itmek isteye

[H154a] (1) **Biş’kened pül v’ān ḳademrā biş’kened**

köpri şınur ve ol ḳademi şır belki ol kimseyi helāk eyler

Her kücā leşker şikeste mīşeved

her ḳanda (2) ki leşker şınmış ola

Ezdü se süst-i muḫannes mībüved

iki üç muḫannes yüreksizden olur zīrā anlaruñ firārından merdlere ḳarār ḳalmaz *beyt*

Çi ḫoş güft gürgīn beferzend-i ḫ^{v}īş

Çü ḳurbān-ı peykār berbest ü kīş

Ve ger çün zenān çüst ḫ^{v}āhī girīz

Merev āb-ı merdān-ı (4) *cengī merīz*[1412]

[*süst* yüreksiz maʿnāsınadur bunda]

Derşaf āyed bāsilāḫ ū merdvār

ol muḫanneṣ merd gibi silāḫıla ceng ṣaffına gelür

Dil berū bin'hend k'īnek yār-ı ġār

ki işte yār-ı ġār (5) diyü anuñ üzerine göñül ḳorlar yaʿnī yār-ı ṣādıḳdur diyü muḫanneṣe iʿtimād eylerler

Rū beger dāned çü bīned zaḫmhā

muḫanneṣ çünki zaḫmlar **[N158a]** göre ḳıtālden (6) yüzini döndürür ve ḳaçar bu hem vechdür **[M$_2$177b]** muḫanneṣ çünki zaḫmlar ve ʿuryān ālāt-ı ḥarb göre ḳıtālden yüzini döndürür ve firār eyler

Reften-i ū biş'kened (7) **püşt-i turā**

muḫanneṣüñ gitmesi senüñ arḳañı ṣır yaʿnī anuñ cengden firār itmesi senüñ firāruña sebeb olur pes şol kimse ki nefs ü şeyṭānuñ (8) ʿaskeri ile muḥārebe vü muḳātele itmekde dilīr ü bahādur olmaya aña yār olma zīrā çünki o nefs ü şeyṭānuñ zebūn u maġlūbı ola seni (9) daḫı şikeste vü perīşān eyler pes evliyāya yār olmaḳ gereksin tā ki nefs ü şeyṭānuñ zebūn u maġlūbı olmayasın mışrāʿ-ı evvelde *zaḫmhā* (10) vech-i ṣānī iʿtibārı üzere olmaḳ mümkin idügi Mihr ü Müşterī'nüñ bu beytlerinden rūşendür

---

3-4 *beyt*

Çi ḫoş güft gürgīn beferzend-i ḫ^{v}īş

Çü ḳurbān-ı peykār berbest ü kīş

Ve ger çün zenān çüst ḫ^{v}āhī girīz

Merev āb-ı merdān-ı cengī merīz M$_2$-

[1412] kurt yavrusuna ne güzel demiş. Savaş kurbanını yakala ve çek. Kadınlar gibi çabucak kaçıldığında sen gitme savaş yiğidinin suyunu dökme.

meşnevī

Berīşān nāgehānī bāz ḫordend

(11) *Girift̄ derʿırāk āġāz kerdend*

Beḍarb-ı her dü dest-i kīn güşūdend

Betīzī zaḫme-kārīhā nümūdend[1413]

Īn dırāzest ü fırāvān (12) **mīşeved**

bu ḥikmet ü maʿrifet kelāmıdur az ve bisyārdur ve ger tafṣīl idem fırāvān u bīpāyān olur

V'ānçi maḳṣūdest pinhān (13) **mīşeved**

ve ol nesne ki maḳṣūddur ki mırād Mescid-i Ḍırār ḳıṣṣasıdur pinhān olur

Firīften-i münāfiḳān Peyġamberrā ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (14) ***tā beMescid-i Ḍırāreş berend***

münāfıḳlaruñ Peyġamber ḥażretini ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem aldaması beyānındadur tā Ḥażret-i Rasūl'i ṣallallāhu ʿaleyh ve sellem (15) Mescid-i Ḍırār'a iledeler

BerRasūl-i Ḥaḳ füsūnhā ḫ^{v}āndend

münāfıḳlar Ḥażret-i Rasūl üzere füsūnlar oḳudılar

Raḫş-ı destān u ḥiyel (16) **mīrāndend**

mekr ü ḥīleler raḫşını sürdiler yaʿnī ḥadden ziyāde ḥīle vü mekre saʿy eylediler *raḫş* Rüstem'üñ atınuñ adıdur ki bunda (17) hemān at maʿnāsınadur *destān* Rüstem'üñ laḳabıdur ki bunda mekr ü efsāne maʿnāsınadur [*ḥiyel* cemʿ-i ḥīledür]

Ān rasūl-i mihrbān-ı raḫm kīş

ol raḥm meẕheblü (18) mihrbān Rasūl ki [*kīş* meẕheblü]

"İnneke leʿālā ḫuluḳun ʿaẓīmin"[1414]

anuñ vaṣfı şerīfidür

[1413] Uzakta yakalamaya başladılar ve onları aniden geri yediler. Kinle açılan her iki elin darbesi ve aceleyle zararlı olduklarını gösterdiler.

17 hemān at maʿnāsınadur *destān* Rüstem'üñ laḳabıdur ki bunda M_2N-

[1414] Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. Kalem/4.

Cüz-tebessüm cüz-belī n’āverd pīş

tebessümden ġayrı ve belīden ġayrı ilerü (19) getürmedi yaʿnī ḫande idüp anlara tesliye virüp luṭf u mülāyemet gösterdi *n’āverd* getürmezidi maʿnāsına bunda mülāyim degüldür (20) ki *n’āverdī* taḳdīrinde ola

Şükr-hā-yı ān cemāʿat yād kerd

ol cemāʿatüñ şükrlerini ve saʿy u ḫidmetlerini yād eyledi

Dericābet (21) **ḳāṣıdānrā şād kerd**

sözlerini ḳabūl itmekde mekr ü ḥīleye ḳaṣd idicileri şād eyledi ḥālā ki anlaruñ mekr ü ḥīle vü ʿadāveti aña (22) *“eẓheru mine’ş-şems”* idi luṭf idüp yüzlerine urmadı niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur [*icābet* ḳabūl eylemek]

Mīnümūd ān mekr-i īşān pīş-i ū

anlaruñ (23) ol mekri cemīʿan anuñ ḳatında görindi

Yekbeyek z’ān sān ki enderşīr mū

anuñ gibiden ki süt içinde ḳıl görinür yaʿnī anlaruñ cemīʿ-i reʾy (24) u tedbīrleri Peyġamber ḥażretine ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ziyāde rūşen idi yekbeyek kelimelerinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı

Mūyrā (25) **nādīde mīkerd ān laṭīf**

ol laṭīf ki murād Ḥabībullāh’dur mūyı görinmemiş eyledi yaʿnī ḳabāḥatlerini görmezlendi ve bilmezlendi

(26) **Şīrrā şābāş mīgüft ān ẓarīf**

ol ẓārīf ki murād Seyyidü’l-Kevneyn’dür süte naẓar idüp taḥsīn didi yaʿnī mescid binā itdükleri (27) içün anlara taḥsīn eyledi *ṣābāş* taḥsīn maʿnāsınadur *ṣādbāş*dan muḫaffefdür

Ṣad hezārān mūy mekr ü demdeme

niçe yüz biñ (28) mekr ü demdeme mūyını anlardan müşāhede eylemiş idi [*demdeme* ṣavt ve ṣadā ve ġavġa maʿnāsınadur]

Çeşm ḫᵛābānīd ān dem ezheme

ol dem cemīʿisinden çeşmini uyutdı yaʿnī iġmāż (29) eyledi

Rāst mīfermūd ānbaḥr-i kerem

ol deryā-yı kerem gerçek buyurdı

Berşümā men ezşümā müşfiḳterem

ben size sizden müşfiḳreküm niteki (30) Ḥażreti Ḥaḳ buyurdı

"En-nebiyyü evlā bi'l-mü'minīne minenfüsihim"[1415]

Men nişeste derkenār-ı āteşī

ben bir ʿaẓīm āteşüñ kenārında oturmışum

Bāfürūġ u (31) **şuʿle-yi bes nāḫoşī**

ziyāde ve nāḫoş fürūġ u şuʿle ile

Hem çü pervāne şümā ān sū devān

siz pervāne gibi ol cānibe yilicisiz *āteş*den maḳṣūd (32) şehvet ü ʿişyāndur ki dūzaḫ āteşinüñ duḫūline sebebdür [*devānīd* taḳdīrindedür]

Her dü dest-i men şüde pervāne rān

benüm her iki destüm pervāne sürici olmışdur (33) yaʿnī sizi şehvet ü ʿīşyāndan menʿ idiciyüm **[M$_2$178a]** lākin sizüñ nefsiñüz şehvet ü ʿişyān sebebi ile kendüsini dūzaḫ āteşine atmaġa ḳaṣd eyler ben sizi **[H154b]** (1) andan menʿ eylerüm pes ben size sizden şefḳat idicireküm Ḥażret-i Mevlānā çünki bu ḳadar maʿārif beyān eyledi girü ḥikāyete rücūʿ eyledi

Çün berān (2) **şüd tā revān gerded Rasūl**

çünki anuñ üzere oldı tā ki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem revān ola yaʿnī āyet-i kerīme nāzil olmazdan evvel (3) Mescid-i Ḍırār'a gitmegi muḳarrer eyledi

Ġayret-i Ḥaḳ bāng zed meş'nev zigūl

gūldan söz istimāʿ eyleme diyü ġayret-i Ḥaḳ bāng urdı yaʿnī bu münāfıḳlar (4) gūl ṭā'ifesi gibidür ki cemīʿ-i işleri ḥīle vü ḫudʿadur

"Ve'l-leẕīne't-teḫaẕū mesciden ḍırāren ve küfran ve tefrīḳan beyne'l-mü'minīne ve irṣāden limen ḥarāballāhe (5) *ve rasūlehū minḳablü ve leyaḥlifünne in eradnā ille'l-ḥüsnā vellāhu yeşhedü innehüm lekāẕibūne lāteḳum fīhi ebeden"*[1416]

[1415] Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Ahzâb/6.

K’în ḫabîşān mekr ü ḥîlet kerdeend

(6) ki bu ḫabîşler bu ḫuṣūṣda **[N158b]** mekr ü ḥîle eylemişlerdür

Cümle maḳlūbest ānçe āverdeend

cümle maʿkūsdur ol nesne ki getürmişlerdür yaʿnî cemîʿ-i sözleri (7) yalāndur [*maḳlūb* maʿkūs maʿnāsınadur]

Ḳaṣd îşān cüz-siyeh-rūyî nebūd

anlaruñ ḳaṣdı siyeh-rūyluḳdan ġayrı olmadı yaʿnî bunlaruñ ḳabîḥ fiʿlleri cemîʿan yüzlerinüñ ḳara olmasına (8) sebebdür hem dünyāda hem āḫiretde pes her kim ki münāfıḳ ola ʿāḳıbet siyāh-rūyluḳdan aña ḫalāṣ müyesser olmaz

“Yevme tebyeżżu vücūhün ve (9) *tesveddü vücūhün”*[1417]

ḥasebince ḳıyāmet güni ẓāhir olur

Ḫayr-ı dîn key cüst tersā vü cehūd

tersā vü cehūd ḳaçan dîn-i İslām’uñ ḫayrını istedi yaʿnî istemedi (10) zîrā anlar ḳādir olsalar dîn-i mübînden bir eṣer ḳomazlarıdı ḳanda ḳaldı ki muʿāvenet idüp mescid binā eyleyeler pes anlaruñ mescid binā itdükleri ḫayr (11) içün degüldür belki [*cüst* fiʿl-i māżî müfred-i müẕekkerdür]

Mescidî bercisr-i dūzaḫ sāḫtend

dūzaḫuñ köprisi üzere bir mescid düzdiler ki ʿāḳıbet anlaruñ dūzaḫa dāḫil olmasına (12) sebebdür

BāḪudā nerd-i daġāhā bāḫtend

Ḫudā-yı Teʿālā ile mekrler ve ḥîleler nerdini oynadılar yaʿnî Ḥażret-i Ḫudā ki ʿālimü’s-sırru ve’l-ḫafiyyātdur anı aldamaġa (13) ḳaṣd eylediler

Ḳaṣd-ı şān tefrîḳ aṣḥāb-ı Rasūl

münāfıḳlaruñ ḳaṣdı Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem aṣḥābını ayırmaḳdur mescidi bu (14) sebebden binā eylediler niteki bu āyet-i kerîmeden ẓāhirdür

---

[1416] (Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakkı) inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûl’üne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescid kuranlar ve: (Bununla) iyilikten başka birşey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. Onun içinde asla namaz kılma! Tevbe/107-108.

[1417] Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşünün.) Âl-i İmrân/106.

“Ve tefriḳan beyne’l-mü’minīne”[1418]

Fażl-ı Ḥaḳrā key şināsed her fażūl

her fużūl Ḥażret-i Ḥaḳḳ’uñ (15) fażl u iḥsānını ḳaçan añlar yaʿnī añlamaz Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

“Vemā kānallāhu liyuʿaẕẕibehüm ve ente fīhim”[1419]

ḥasebince fażl-ı Ḫudā iken münāfıḳlar (16) bu sırrı idrāk itmege ḳādir degüldür belki ḳādir olsalar bir nefes ḥayāt üzere ḳomazlarıdı bu ḥālet anuñ ḳadrini bilmedükleri içündür [*fażūl* bunda *fā*nuñ fetḥi iledür]

Tā cehūdīrā (17) **zişām īn cā keşend**

tā şāmdan bir cehūdı buraya çekeler yaʿnī Ebū ʿĀmir Rāhib’i buraya getüreler niteki āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

“Ve irṣāden limen ḥarāballāhe (18) *ve rasūlehū”*[1420]

Server-i Kā’ināt ʿaleyhi efḍalu’ṣ-ṣalavāt Medīne-yi Münevvere’ye teşrīf buyurduḳlarında ḥasedinden Ebū ʿĀmir Rāhib Ḥażret-i Rasūl’e (19) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem tamām ʿadāvet üzere olup Mekke-yi Mükerreme’ye geldi ve her bār ki kefere Ḥabībullāh ḥażretleri ile ḥarb u ḳıtāle geldiler (20) ol melʿūn bile idi ki Seyyidü’l-Mürselīn ḥażretleri aña fāsıḳ didi ʿāḳıbet Şām-ı Şerīf’e vardı ve anda ḳaldı

Ki bevaʿẓ-ı ū cehūdān (21) **ser-ḫaşend**

zīrā cehūdlar anuñ vaʿẓı ile mestlerdür yaʿnī anuñ vaʿẓından ziyāde ẕevḳ u ḥaẕ eylerler pes mü’minlere lāyıḳ olan budur ki mü’min-i (22) muḫlişüñ vaʿẓı ile ser-ḫoş olalar [*ser-ḫaşend*de *ḫā* fetḥile oḳınur ḳāfiye içün]

Güft peyġamber ki ārī līk mā

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem anlara eyitdi naʿam varayum lākin biz

(23) **Berser-i rāhīm ü berʿazm-i ġazā**

yola gitmek hevesi üzereyüz ve ġazāya gitmek ḳaṣdıyuz şimdi varmaġa imkān yoḳdur

---

[1418] Müminlerin arasına ayrılık sokmak. Tevbe/107.

[1419] Sen onların içinde olduğun müddetçe Allah onlara azab edecek değildir. (Tirmizî, Nevadiru’l-Usûl fî-Ehadisi’r-Rasûl, 1/121, Daru’l-Cil, Beyrut, 1992)

[1420] Ve daha önce Allah ve Rasûl’üne karşı savaşmış olan adamı beklemek için. Tevbe/107.

Z'în sefer çün bāz gerdem (24) **āngehān**

bu seferden çünki girü dönem ol vaḳt inşā'allāh

Sūy-ı ān mescid revān gerdem revān

ol mescid cānibine fevrî revān olam (25) ve anda namāz edā idem [*revān-ı evvel* fevrî maʿnāsına olmaḳ rūşendür]

Defʿ-i şān kerd ü besūy-ı ġazv tāḫt

anları defʿ eyledi ve ġazā cānibine çapdı yaʿnî Tebük ġazāsına revān oldı

Bādeġāyān (26) **ezdeġā nerdî bebāḫt**

deġālarıla deġādan bir nerd oynadı **[M₂178b]** yaʿnî

"Ve cezā'ü seyyi'etin seyyi'etün miṣlühā"[1421]

mūcibi üzere hem

"İnne'l-münāfiḳîne yuḫādiʿūnallāhe ve hüve (27) *ḫādiʿuhüm"*[1422]

ḥasebince hem

"Femeniʿtedā ʿaleyküm feʿtedū ʿaleyhi bimiṣli māʿtedā ʿaleyküm"[1423]

muḳteżāsı üzere Server-i Kā'ināt ol mekkārlara mekr ü (28) ẓarāfetile bāzî vü muʿāmele eyledi [*deġā* ḥîle-bāz ve mekkār maʿnāsınadur]

Çün biyāmed ezġazā bāz āmedend

çünki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ġazādan geldi münāfıḳlar girü geldiler

(29) **Ceng endervaʿde-yi māżî zedend**

māżî vü evvel olan vaʿdeye el urdılar yaʿnî

"El-kerîmü iẕā vaʿade vefā"[1424]

ḥasebince vaʿde-yi ūlāyı teḳāżî idici (30) oldılar baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı ṣānî böyle vāḳıʿdur [*ceng* bunda dest maʿnāsınadur]

[1421] Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Şûrâ/40.

26 mūcibi üzere hem H: mūcibince ve hem N mūcibince M_2

[1422] Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Nisâ/142.

[1423] Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Bakara/194.

[1424] Şerefli insan, vaad ettiği zaman vaadini yerine getirir.

Ṭālib-i ān vaʿde-yi māżī şüdend

ol sābıḳda vāḳıʿ olan vaʿdeye ṭālib oldılar

Güft (31) **Ḥaḳḳeş k'ey peyember fāş gū**

Ḥaḳ Teʿālā Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem eyitdi ey peyġamber anlaruñ ʿöẕr ü ḫıyānetini fāş u āşkāre (32) di

ʿÖẕrrā ver ceng bāşed bāş gū

ve ger ceng ü ḫuṣūmet olurısa olsun di yaʿnī anlaruñ ceng ü ḫuṣūmetinden ḫavf (33) eyleme *ʿöẕrrā*nun maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı

Güft ey ḳavm-i daġal ḫāmuş künīd

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol **[H155a]** (1) ṭā'ifeye eyitdi ey mekkār u ḥīle-bāz ḳavm ḫāmūş oluñuz

Tā negūyem rāzhātān men zenīd

[N159a] tā sizüñ rāzlarıñuzı söylemeyem sākit oluñuz (2) bu vech üzere *künīd şevīd* maʿnāsınadur *künīd* eyleñüz maʿnāsına olup beytüñ maʿnāsı böyle olmaḳ mümkindür ey daġal ḳavm beni ḫāmūş (3) eyleñüz yaʿnī beni söyletmeñüz tā sizüñ rāzlarıñuzı söylemeyem sākit oluñuz bu vech üzere *negūyem*dür *nūm*la ve ekşerinde *nūm*la vāḳıʿdur

(4) **Çün nişānī çend ezesrār-ı şān**

çünki anlaruñ esrārından birḳaç nişān [*nişānī*de *yā* vaḥdet içündür]

Dermiyān āverd bed şüd kār-ı şān

ortaya getürdi anlaruñ (5) işi ḳabīḥ oldı yaʿnī Server-i Kā'ināt bunlaruñ cemīʿ-i esrārına muṭṭaliʿ olduġını iʿlām itmek içün anlara naḳż-ı ʿahdlerine müteʿallıḳ baʿż-ı esrār söyledi (6) ki ḥālleri mükedder oldı

Ḳāṣıdan zū bāz geştend ān zamān

ol zamān ḳāṣıdlar Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rücūʿ eylediler (7) *ḳāṣıdān*dan maḳṣūd münāfıḳlardur

Ḥāşa lillah ḫāşa lillah dem zenān

ḫāşa lillāh ḫāşa lillāh diyerek

Her münāfıḳ muṣḥafī zīr-i baġal

her münāfıḳ ḳoltuġı (8) altında bir muṣḥaf-ı şerīf ṭutup [*baġal* ḳoltuḳ]

Sūy-ı peyġamber biyāverd ezdaġal

daġal ve ḥīle-bāzluḳdan peyġamber ḥażreti cānibine getürdi

Behr-i sevgendān (9) **ki īmān cünnetest**

yemīnlerden ötüri zīrā īmān siperdür yaʿnī yemīnlerini kendülerine perde eylemişlerdür niteki Ḫudā-yı Teʿālā sūre-yi münāfıḳīnde (10) münāfıḳīn ḥaḳḳında buyurmışdur

"İtteḫaẕū eymānehüm cünneten feṣaddū ʿansebīlillāhi"[1425]

Z'ān ki sevgendān kejānrā sünnetest

zīrā ki (11) īmān egrilerüñ ʿādetidür *sevgendān* cemʿ-i sevgenddür *lebān* gibi ki cemʿ-i lebdür ve *şebān* ve *rūzān* gibi ki cem-i şeb ü rūzdur teḥarrük ve (12) neşv ü nemāsı olan kelimelerüñ *hā* ile ve *elif* ve *nūn* ile cemīʿi cāʾizdür

Çün nedāred merd-i kej derdīn vefā

fāsıḳ u bāṭıl merd çünki dīnde ṣebāt (13) u vefā ṭutmaz

Her zamānī biş'kened sevgendrā

her bir zamān ʿahd ü andını şır

Rāstānrā ḥācet-i sevgend nīst

dīnde ṣābit-ḳadem (14) ü rāstlara sevgend iḥtiyācı yoḳdur yaʿnī rāstlar yemīn itmege iḳdām eylemezler

Z'ān ki īşānrā dü çeşm-i rūşenīst

zīrā ki (15) anlaruñ iki rūşen ü münevver çeşmi vardur yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'yı ḥāżır görüp durūġ-ı sevgend ü naḳż-ı ʿahdi cāʾiz ü maʿḳūl görmezler

(16) **Naḳż-ı mīṣāḳ u ʿuhūd ezaḥmaḳīst**

mīṣāḳ u ʿahdleri şımaḳ aḥmaḳluḳdandur [*ʿuhūd* cemʿ-i ʿahddür]

[1425] Yeminlerini kalkan yapıp Allah yolundan yan çizdiler. Münâfıkîn/2.

10 **sünnetest** HM_2: **ʿādetest** N

Ḥıfẓ-ı īmān u fenā kār-ı taḳīst

yemīnleri ve vefāyı ḥıfẓ eylemek taḳīnüñ işidür yaʿnī müttaḳī yemīnleri ve vefāyı (17) ḥıfẓ eylemek taḳīnüñ işidür yaʿnī müttaḳī yemīnleri ve vefāyı ḥıfẓ eyler *īmān* cemʿ-i yemīndür *taḳī* müttaḳī maʿnāsınadur

Güft peyġamber ki (18) **sevgend-i şümā**

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem münāfıḳlara eyitdi ki sizüñ yemīnüñüzi

Rāst gīrem yā ki sevgend-i Ḫudā

rāst ṭutayum yā ki Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ yemīnini mi rāst (19) ṭutayum yaʿnī

"Ve men eṣdeḳu minallāhi ḳīlen"[1426]

ḥasebince Ḥażret-i Ḫudā'yı taṣdīḳ idüp (20) sizi tekẕīb eylerüm zīrā Ḥażret-i Bārī ʿazze ismuhū sizi tekẕīb eyledi niteki bu āyet-i kerīmeden hem ẓāhirdür

"Vallāhu yeşhedü inne'l-münāfıḳīne (21) *lekāẕibūne"*[1427]

Bāz sevgend-i diger ḫordend ḳavm

[M₂179a] ḳavm (22) ki maḳṣūd münāfıḳlardur tekrār and içdiler böyle diyü [*bāz* girü maʿnāsınadur]

Muṣḥaf enderdest ü berleb mihr-i ṣavm

ellerinde muṣḥaf-ı şerīf ve lebleri üzere (23) ṣavm mühri yaʿnī el-ān ṣavm üzereyüz didiler

Ki beḥaḳḳ-ı īn kelām-ı pāk rāst

böyle diyü ki bu ṣaḥīḥ ü pāk kelāmuñ ḥaḳḳıçün ki (24) murād Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'dür

K'ān binā-yı mescid ezbehr-i Ḫudāst

ki ol mescidüñ bināsı Ḫudā'dan ötüridür

Enderān cā hiç ḥile vü mekr nīst

(25) ol mescidde hīç ḥīle vü mekr yoḳdur

[1426] Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir? Nisâ/122.

20 hem ẓāhirdür M_2N: rūşendür H

[1427] Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir. Münâfikûn/1.

Enderān cā ẕikr ü ṣıdḳ u yā rabīst

ol mescidde ẕikr ü ṣıdḳ ve tażarruʿ u niyāz u münācāt vardur (26) yaʿnī ol mescidüñ bināsında riyā vü nifāḳ ve ḥīle vü mekr yoḳdur belki ẕikr ü ṭāʿat u tevḥīd ve tażarruʿ u duʿā içün binā olınmışdur

(27) **Güft peyġamber ki āvāz-ı Ḫudā**

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem anlara eyitdi ki Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ āvāzı

Mīresed dergūş-ı men (28) **hemçün ṣadā**

benüm ḳulaġuma ṣadā gibi irişür yaʿnī benüm gūş-ı dilüm āvāz-ı Ḫudā'yı āşkāre istimāʿ eyler

Mühr bergūş-ı şümā bin'hād ḥaḳ

Ḥaḳ Teʿālā (29) ḥażreti sizüñ ḳulaġuñuza mühr ḳodı

Tā beāvāz-ı Ḫudā n'āred sebaḳ

tā Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ āvāzına sebaḳ getürmeye yaʿnī istimāʿ eylemeye niteki (30) bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ḫatemallāhu ʿalāḳulūbihim ve ʿalāsemʿihim"[1428]

[*sebaḳ* ders ki bunda nefʿ maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Nek ṣarīḥ āvāz-ı Ḥaḳ mīāyedem

işte āşkāre Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ āvāzı (31) benüm ḳulaġuma gelür yaʿnī Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ āvāzını istimāʿ eylerüm

Hemçü ṣāf ezderd mīpālāyedem

derdden baña ṣāf gibi ṣüzer yaʿnī (32) ṣāf derdden mümtāz u cüdā olduġı gibi ilhām-ı İlāhī baña ṣıdḳ u vifāḳı kiẕb ü nifāḳdan rūşen ü āşkāre eyler *pālāyed* fiʿl-i mużāriʿ (33) müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür ki fāʿili āvāz-ı Ḥaḳ'dur fiʿl-i mużāriʿ nefs-i mütekellim-i vāḥide degüldür

Hemçünān ki Mūsa ezsūy-ı dıraḫt

ancılayın ki Ḥażret-i **[H155b]** (1) Mūsā dıraḫt cānibinden

[1428] Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Bakara/7.

Bāng-ı Ḥaḳ biş'nīd k'ey mesʿūd-baḫt

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ bāngını işitdi böyle diyü ki ey ehl-i saʿādet [*k'ey ki ey* taḳdīrindedür]

Ezdıraḫt (2) **innī enallah mīşinīd**

dıraḫtdan *"innī enallāh"* kelāmını **[N159b]** işitdi ol āyet-i kerīme buña işāretdür ki sūre-yi Ḳaṣaṣ'dadur

"Felemmā etāhā (3) *nūdiye minşāṭi'i'l-vādi'l-eymeni fi'l-buḳʿati'l-mübāreketi mine'ş-şecerati en yā Mūsā innī enallāhu rabbü'l-ʿālemīne"*[1429]

Bākelām envār mīāmed pedīd

(4) kelām-ı İlāhī ile Ḥażret-i Mūsā'ya nūrlar ẓāhir geldi yaʿnī envāra ġarḳ oldı ammā siz ne āvāz-ı Ḥaḳḳ'ı istimāʿ ve ne envār-ı İlāhī'den intifāʿ itmege (5) ḳādirsiz ol sebebden bu ʿinād u kiẕb ü nifāḳda ḳalmışsız

Çün zinūr-ı vaḥy dermīmāndend

çünki münāfıḳlar vaḥy-i İlāhī nūrından ʿāciz ü zebūn (6) ḳaldılar

Bāz nev-sevgendhā mīḫ^{v}āndend

girü yeñi yemīnler oḳudılar yaʿnī tekrār vāfir yemīn eylediler zīrā bundan ġayrı bir nesneye ḳādir olmadılar

(7) **Çün Ḫudā sevgendrā ḫāned siper**

çünki Ḥażret-i Ḫudā münāfıḳlar ḥaḳḳında yemīnini siper oḳur yaʿnī anda ḳalḳan didi niteki bu āyet-i kerīmeden (8) rūşendür

"İtteḫaẕū eymānehüm cünneten"[1430]

[*siper* ḳalḳan maʿnāsınandur]

Key nehed isper zikef peykār-ger

ḫuṣūmet ü ʿinād idici siperi elinden ḳaçan ḳor yaʿnī yalan yere and (9) içmegi terk eylemez [*peykār-ger* ḫuṣūmet ve ceng idici]

Bāz payġamber betekẕīb-i ṣarīḥ

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem āşkāre tekẕībile

[1429] Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısından, (oradaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım. Kasas/30.

[1430] Yeminlerini kalkan yapıp. Münâfıkîn/2.

Ḳad keẕebtüm güft bāīşān faṣīḥ

(10) anlara faṣīḥ ü rūşen eyitdi taḥḳīḳ kāẕib olduñuz

Endīşiden yekī ezaṣḥāb-ı Rasūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem beinkār ki Rasūl (11) ***çirā settārī nemīküned***

Rasūlullāh'uñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem aṣḥābından birisi inkārıla fikr eylemesi beyānındadur iki kendüsine eyitdi Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu (12) ʿaleyhi ve sellem niçün settārluḳ eylemez bunları āşkāre tekẕīb idüp şermend ü ḫacl eyler

Tā yekī yārī ziyārān-ı Rasūl

tā Ḥażret-i Rasūl'üñ (13) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem yārlarından bir yār

Derdileş inkār āmed z'ān nükūl

ol rücūʿdan ol yāruñ ḳalbine inkār geldi yaʿnī Ḥażret-i Rasūl (14) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol bīedeb muʿānid münāfıḳları āşkāre tekẕīb eyledügiçün anuñ ḳalbine inkār geldi böyle diyü [*nukūl* rucūʿ maʿnāsınadur]

K'īn çünīn pīrān-ı bāşeyb (15) **ü vaḳār**

ki şeyb ü vaḳarıla buncılayın pīrleri yaʿnī böyle aḳ ṣaḳallu ehl-i ʿırż pīrleri [*şeyb* pīrlük ki bunda aḳ saḳal maḳṣūddur *pīrān* mużāf olmaḳ rūşendür]

Mīküned şān īn peyember şermsār

bu peyġamber (16) anları şermsār u ḫacl eyler hezār mertebe bu neng ü ḫacālete lāyıḳlardur zīrā anlar Ḥażret-i Ḫudā'yı ve Ḥażret-i Rasūl'i tekẕīb itmege saʿy u iḳdām eylediler

"Faḫẕerhüm (17) *ḳātelehümüllāhu"*[1431]

Kū kerem kū sitr-pūşī kū ḥayā

ḳanı kerem ḳanı settārluḳ **[M₂179b]** ḳanı ḥayā kerem ve settārluḳ ḫod Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ ṣıfātındandur ḥayā ḫod īmāndandur

"El-ḥayā'ü (18) *mine'l-īmān"*[1432]

Ṣad hezārān ʿayb pūşend enbiyā

ḥālā ki enbiyā ṣad hezārān ʿayb setr eylerler Ḥażret-i Rasūl niçün böyle eylemez bu sözler ḳalbine (19) inkār gelen kimse ṭarafındandur

---

[1431] Allah onların canlarını alsın. Münâfıkîn/4.

[1432] Hayâ îmândandır. (Müslim, Sahih,1/63)

beyt

Bepūş dāmen-i ʿafvī bezillet-i men-i mest

Ki āb-ı rūy-i şerīʿat beīn ḳader nereved [1433]

Bāz-derdil (20) **rūd istiġfār kerd**

ol ṣaḥābī girü ve fevrī ḳalbinde istiġfār eyledi yaʿnī itdügi fikr peşīmān olup istiġfār eyledi

Tā negerded zi'tirāż (21) **ū rūy-ı zerd**

tā iʿtirāżdan zerd-rūy u ḫacl olmaya bunda tenbīh budur ki enbiyā vü evliyāya iʿtirāż eylemek sebeb-i nedāmet ü ḫacālet ü ḫasāret (22) idügin beyāndur pes maʿḳūl olan budur ki bunuñ gibiden ziyāde iḥtirāż üzere olalar Ḥażret-i Mevlānā ol aṣḥābuñ sebeb-i iʿtirāżını (23) beyān eyler [*zerd-rūy* taḳdīrindedür]

Şūmiī yārī-yi aṣḥāb-ı nifāḳ

aṣḥāb-ı nifāḳa olan muʿāvenet ü dōstluġuñ ḳabāḥat ü şūmluġı

Kerd mü'minrā çü īşān zişt ü (24) **ʿāḳ**

mü'mini anlar gibi ḳabīḥ ü ʿāṣī eyledi pes şol kimse ki dā'im ẓālimlere ve bed-baḫtlara muʿāvenet ü muḳārenet idüp her dem anlara mā'il (25) ola ol ḥāl üzere olurısa ekşer-i iḥtimāl īmāndan maḥrūm olmaḳdur [*ʿāḳ* ʿāṣī maʿnāsınadur *mü'min*den murād ol ṣaḥābīdür]

ḥikāyet meşāyıḫdan bir kimsenüñ bir dizi (26) mürīdi var imiş bir ẓālim aña bir ḳaftān dikdürmiş ol mürīd şeyḫine gelüp eyitmiş ki ẓālime ḳaftān dikmek günāh mıdur ve ḫaṭāsı var mıdur (27) şeyḫ ol mürīde eyitmiş ki günāh u ḫaṭādan ġayrı sen ol ẓālimüñ şerīki olursun *meşnevī*

Müdebbir ki ḳānūn-ı bed mīnehed

(28) *Turā mībered tā beāteş dehed*

Megū mülkrā īn müdebbir besest

Müdebbir meḫ[v]āneş ki müdbir kesest [1434]

---

19 *beyt*

Büpūş dāmen-i ʿafvī bezillet-i men-i mest

Ki āb-ı rūy-i şerīāt beīn ḳader nereved M_2-

[1433] Mağfiret eteği ile ben mestin zilletini ört ki şeriatın yüz suyu bu kadarla eksilmez.

Bāz mīzārīd k'ey ʿallām-ı sır

(29) ol ṣaḥābī ki girü nāle vü fiġān eyledi böyle diyü ki ey ʿallām-ı sır yaʿnī ey Ḫudā-yı ʿālimü's-sırrı ve'l-ḫafiyyāt [*ʿallām-ı sır* sır bilici maʿnāsınadur]

Mer merā meg'ẕār berküfrān muṣır

(30) beni küfr üzere muṣır ḳoma ve ṣābit eyleme zīrā her ne ki ḳalbe ḫuṭūr eyler andan tevbe vü istiğfār olınmaya yevmü'l-ḥisābda ḥisāba dāḫildür (31) niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"İn tübdū mā fīenfüseküm ev tuḫfūhū yuḥāsibküm bihillāhu"[1435]

[*küfrān* bunda küfr maʿnāsınadur]

Dil bedestem nīst hemçün dīd-i çeşm

(32) gönlüm elümde degüldür çeşmi görmek gibi yaʿnī çeşmi āşkāre görüp aña elüm irişdügi gibi gönlümi āşkāre görüp aña el irişdürmek (33) mümkin degüldür

Verne dilrā sūz mī īn dem beḫaşm

yoḫsa yaʿnī gönlüme elüm irişeyidi bu dem gönlümi ġażabıla yaḳardum zīrā ser ü çeşme fesād **[H156a]** (1) gönlümdür cemīʿ-i ʿālem ḫod gönlüñüñ zebūnıdur *ḫaşm ḫā*nuñ fetḥiyiledür füṣaḥa dilinde *mışrāʿ*

Men befermān-ı dilem nī dil befermān-ı menest[1436]

Enderīn (2) **endīşe ḫ^{v}ābeş derrubūd**

bu fikrde ol **[N160a]** ṣaḥābīyi uyḳu ḳapdı

Mescid-i īşānş pür-sergīn nümūd

münāfıḳlaruñ mescidi aña necāsetile pür (3) görindi *sergīn* necisdür [*īşānş*da *nūn* sākindür vezn içün]

25-26-27-28 ***ḥikāyet*** meşāyıḫdan bir kimsenüñ bir dizi mürīdi var imiş bir ẓālim aña bir ḳaftān dikdürmiş ol mürīd şeyḫine gelüp eyitmiş ki ẓālime ḳaftān dikmek günāh mıdur ve ḫaṭāsı var mıdur şeyḫ ol mürīde eyitmiş ki günāh u ḫaṭādan ġayrı sen ol ẓālimüñ şerīki olursun *meşnevī*

Müdebbir ki ḳānūn-ı bed mīnehed
Turā mībered tā beāteş dehed
Megū mülkrā īn müdebbir besest
Müdebbir meḫ^{v}āneş ki müdbir kesest M_2-

[1434] Kötü kanun koyan müdebbir seni götürüp ateşe verir. Bu mülke, bu müdebbir yeterdir, deme. Müdebbir diye çağırma çünkü o, müdbir bir kişidir.

[1435] İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir. Bakara/284.

[1436] Ben gönlün fermanıyım. Gönül benim fermanım değildir.

Senghāş enderḥadeş cāy-ı tebāh

nāmaʿḳūl yer anuñ ṭaşları necāset içinde yaʿnī ḫalā gibi necāsetile pür bir maḥal gördi

(4) **Mīdemīd ezsenghā dūd-ı siyāh**

ol mescidüñ ṭaşlarından siyāh tütün ẓāhir olurıdı

Dūd derḥulḳeş şüd ü ḥulḳeş beḫast

tütün anuñ boġazına gitdi ve (5) anuñ boġazını mecrūḥ eyledi ve aña ziyāde elem virdi gūyā dūd-ı dūzaḫ idi

Eznehīb-i dūd-ı telḫ ezḫ^{v}āb cest

(6) acı duḫānuñ ḫavf u heybetinden ḫ^{v}ābdan ṣıçradı

Derzamān derrū fütād ü mīgirīst

fevrī yüzi üzere düşdi ve aġladı böyle (7) diyü

K'ey Ḫuda īnhā nişān-ı münkirīst

ki ey Ḫudā bunlar münkirlügüñ nişānlarıdur yaʿnī bu düşden ẓāhir olan budur ki inkār sebebi ile (8) nāpāk u tīre-dil olmışum bu ḥāl üzere ḳalurısam ʿāḳıbet ḫüsrāndan ḫālī olmazum [*münkir* ism-i fāʿil]

Ḫılm bihter ezçünīn ḥilm ey Ḫudā

ey Ḫudā buncılayın ḥilmden (9) ḫılm yekrekdür

Ki küned eznūr-ı īmānem cüdā

ki ol ḥilm beni īmānuñ nūrından cüdā ide zīrā münāfıḳlara ḥilm Ḥażret-i Ḫudā'nuñ emr-i şerīfine (10) muḫālefetdür ki ḥilm ṣāḥibine küllī żarardur niteki

"Yā eyyühe'n-nebiyyü cāhidi'l-küffāre ve'l-münāfıḳīne vaġluẓ ʿāleyhim"[1437]

ḥasebince lāzım olan (11) münāfıḳlara ġılẓet ü ḥiddet idi ben ḥilm ü merḥamet gösterdüm ziyāde ziyān gördüm çünki ol münāfıḳlar ehl-i riyā vü aṣḥāb-ı mecāz (12) idiler egerçi ẓāhirde binā-yı mescid idi lākin maʿnāda ḫalā vü kilīse idi pes ehl-i riyā ki ʿamel eyler egerçi ṣūretde ʿibādetdür (13) ammā ḥaḳīḳatde sebeb-i ġażab u laʿnetdür *ḫılm* ḫā-yı muʿceme ile sövmek maʿnāsınadur Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣa münāsebeti ile ḥiṣṣe ve (14) maʿrifet beyānına şürūʿ eyledi

[1437] Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Tevbe/73.

Ger bekāvī gūşiş-i ehl-i mecāz

eger ehl-i mecāzuñ saʿy u gūşişini ḳazasın

Tūbetū gende büved hemçün (15) **piyāz**

ṣoġan gibi ḳat ḳat murdār ḳoḳmışdur bu hem vechdür ḳat ḳat olan ṣoġan gibi murdār ḳoḳmışdur yaʿnī ehli mecāzuñ cemīʿ-i (16) ʿameli nāmaʿḳūldür

Her yekī ezyekdiger bīmaġzter

belki her birisi biri birinden içsizrek ve nāmaʿḳūlrekdür yaʿnī ʿavām **[M$_2$180a]** biri birinden ḫabīṯrek (17) ṭāʿat ü ʿibādetde

Ṣādıḳānrā yek zidīger naġzter

ṣādıḳlaruñ birisi o birisinden laṭīfrekdür yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetde ṣıdḳ u (18) iḫlāṣ üzere olanlar biri birinden maḳbūlrekdür

Ṣad kemer ān ḳavm beste berḴubā

ol ḳavm ki zümre-yi münāfıḳīndür ḳaftanları (19) üzere yüz ḳuşaḳ baġlamışdur yaʿnī ḥadden ziyāde iḳdām u saʿy u ihtimām eylediler

Behr-i hedm-i mescid-i ehl-i Ḳubā

ehl-i Ḳubā'nuñ mescidini hedm ü (20) ḫarāb itmekden ötüri *mescid-i Ḳubā*'dan maḳṣūd ehl-i İslām'uñ mescidüdür ki andan ġayrı mescid yoḳdur

Hemçü ān aṣḥāb-ı fīl enderḤabeş

(21) Ḥabeş memleketinde olan ol aṣḥāb-ı fīl gibi

Kaʿbeī kerdend Ḥaḳ āteş zedeş

zuʿm-ı fāsidleri üzere bir Kaʿbe bünyād eylediler Ḥażret-i Ḥaḳ aña āteş (22) urdı

Ḳaṣd Kaʿbe sāḫtend ezintiḳām

ol ṭāʾife Kaʿbe'ye ḳaṣd eylediler intiḳāmdan

Ḥālşān çün şüd fürū ḫᵛān ezkelām

anlaruñ ḥāli (23) nice oldı kelām-ı İlāhī'den oḳu yaʿnī Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de *"elemtere keyfe"* sūresini oḳu ki anlaruñ nice olduġı saña rūşen ü ẓāhir ola ki (24) ol ḳıṣṣa ziyāde meşhūrdur ki sūre-yi Fīl tefsīrinde mesṭūrdur ki bir ferd necāt bulmadı niçe bölük ḳuşlar ki her birinüñ minḳār u pençesinde (25) birer dāne noḫud miḳdārı siccīnden çıḳmış yuvalaḳlarıla ol

ʿaskeri helāk eylediler ki ḥayvānāt yemiş ekin yapraġı gibi oldılar niteki Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de (26) rūşendür

"Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm elem terā keyfe feʿale rabbüke biaṣḥābi'l-fīli elem yecʿal keydehüm fītaḍlīlin ve ersele ʿaleyhim ṭayran (27) *ebābīle termīhim biḥicāretin minsiccīlin feceʿalehüm keʿaṣfin meʾḳulin"* [1438]

*intiḳām*dan maḳṣūd budur ki Mekke-yi Mükerreme'nüñ bāzergānlarından iki kimse (28) Necāşī'nüñ vilāyetine ticāret ṭarīḳi ile gitmişler idi anlaruñ kilīsesine āteş urdılar ve ḫāṣ kilīseleri ki anı Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama gibi ṭutarlarıdı (29) anı daḫı yaḳdılar çünki ol vilāyet pādşāhına bu ḫaber irişdi dil-teng ü bīḥużūr oldı ve yamīn eyledi ki Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama'yı (30) ḫarāb itmege ʿasker göndere tā ki intiḳām ide ammā intiḳām-ı İlāhī'ye maẓhar olup ebedī ʿaẕāba giriftār oldılar

Mer siyeh-rūyān-ı dīnrā (31) **ḫod cihāz**

dīn-i siyeh-rūylarına ḫod tedbīr ü tedārük ü esbāb

Nīst illā ḥīlet ü mekr ü sitīz

yoḳdur illā ḥīle vü mekr ve ʿinād u ḫuşūmet (32) vardur yaʿnī kāfirān u münāfıḳān ve ehl-i ṭuġyānuñ ve ehl-i riyā ve celb-i menāfiʿ içün ṭāʿat ü ʿibādet idenlerüñ cemīʿ-i reʾy ü tedbīrleri mekr ü (33) ḥīle vü ʿināddur *cihāz* ḳāfiye içün *cehīz* oḳınmaḳ gerekdür lākin dünyāda herkes ne hālde idügi ḳıyāmetde āşkāre olur [*sitīz* ʿinād ve ceng]

[H156b] (1) **Her şaḥābī dīd z'ān mescid ʿıyān**

her şaḥābī ol mescidden āşkāre vāḳıʿa gördi

Vāḳıʿa tā şüd yaḳīnşān sırr-ı ān

tā ol mescidüñ sırrı (2) anlara yaḳīn oldı anlaruñ ʿilme'l-yaḳīni ʿayne'l-yaḳīne mütebeddil **[N160b]** olup ẕerre ḳadar şek ḳalmadı

[1438] Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı? Onların üstüne ebâbil kuşlarını gönderdi. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi. Fîl/1-5.

Vāḳıʿāt ezbāz gūyem yekbeyek

esrār (3) u vāḳıʿātı egerçi cemīʿan āşkāre söyleyem yaʿnī aṣḥāb-ı Rasūl'üñ eger cemīʿ-i aḥvāl u ḥālātını beyān u ʿāyān idem

Tā yaḳīn gerded ṣafā berehl-i şek

(4) taḥḳīk ehl-i şek üzere ṣafā yaḳīn olur yaʿnī ehl-i şekden şek zāʾil ü maḥv olup yaḳīnen ṣafā ḥāṣıl olur baʿż-ı nüsaḫda *tā* yerine *pes* vāḳıʿ olur ki (5) maʿnā aña göre olur [*gerded* bunda şeved maʿnāsınadur]

Līk mītersem zikeşf-i rāz şān

lākin anlaruñ rāzınuñ keşfinden ḳorḳarum yaʿnī aṣḥāb-ı Rasūl'üñ rāz u sırlarını āşkāre (6) eylemege ḫavf eylerüm zīrā ʿavāmuñ aġızlarına düşer

Nāzenīnānend ü zībed nāz şān

aṣḥāb-ı Rasūl nāzenīnlerdür ve anlara nāz yaraşur pes anlardan (7) her ne ṣādır olurısa maḳbūldür anlara ṭaʿn u zebān-dırāzluḳ eylemek edebsizlükdür belki cemīʿ-i ḫuṣūṣda sükūt eylemek evlādur ve eṣvābdur (8) rıżvānullāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn

Şerʿ bītaḳlīd mīpeẕrifteend

şerʿ-i şerīfi taḳlīdsiz ḳabūl eylemişlerdür

Bīmiḥek ān naḳdrā big'rifteend

(9) ol naḳdi müḥeksiz ṭutmışlardur ve aḫẕ eylemişlerdür yaʿnī şerʿ-i şerīfi ve dīn-i mübīni berāhīn ü ḥücec-i ḳāṭıʿa ve muḳaddemāt u delāʾil-i ʿaḳliyye ṭaleb itmeksiz (10) bervech taḥḳīk ḳabūl idüp cān u dilden saʿy u gūşiş gösterüp rıżā-yı İlāhī'ye vuṣūl bulmışlardur pes anlaruñ fażīlet ü menzeletlerinden (11) sükūt idüp anlaruñ aḥvālini mestūr ḳomaḳ **[M$_2$180b]** laṭīfdür tā ki herkes Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'üñ esrār u daḳāyıḳına muṭṭaliʿ olmaġa ḳādir olmaya belki herkes (12) istiʿfdād u ḳābiliyyeti miḳdārı iḳdām-ı tām ve ihtimām-ı tamām idüp andan ḥiṣṣe vü behredār ola

Ḥikmet-i Ḳurʾān çü ḍālle-mü'minest

Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'üñ (13) ḥikmeti çünki mü'minüñ ḍāllesidür niteki Ḥażret-i ʿAlī raḍiyallāhu ʿanh buyurmışdur

“El-ḥikmetü ḍālletü’l-mü’min feiẕā vecedehā ʿaḳalehā”[1439]

[*ḍalle* yitük nesneye dirler]

Her kesī derḍālle (14) **ḫod mūḳinest**

herbir kimse kendünüñ ḍāllesinde yaʿnī anı girü ele getürmege mūḳin u müceddiddür belki müjde daḫı virür niteki ʿādetdür bir kimse (15) bir nesne żāyiʿ eylese anı bulmaḳdan ötüri küllī saʿy u iḳdām eyler pes müʾmine lāzımdur ki ḥikmet-i Ḳurʾān-ı ʿAẕīm ki anuñ ḍāllesidür anı ṣayd u şikār (16) itmege cidd ü saʿyi elinden ḳomaya ve ṭalebi terk eylemeye

Ḳıṣṣa-yı ān ṣaḫṣ ki üştür-i ḍālle-yi ḫod mīcüst ü mīpürsīd

ol ṣaḫṣuñ ḳıṣṣası beyānındadur ki (17) kendünüñ żāyiʿ ü nāpeydā olmış devesini ṭaleb eyleridi ve ṣordı Ḥażret-i Mevlānāʾnuñ ʿādeti budur ki evvel ṣūret-i ḳıṣṣayı beyān ve ṣoñra (18) ḥiṣṣeyi ʿıyān eyler ammā çünki ṣūret-i ḳıṣṣa ẓāhir ola ḳıṣṣayı tafṣīl eylemez belki hemān ḥiṣṣeden ibtidā eyler çünki bunda ṣūret-i (19) ḳıṣṣa ẓāhirdür ki bir kimsenüñ üştüri var idi ve kārvānıla gelüp üştürini āḫūrda bile baġlamış idi nāgāh anuñ üştüri āḫūrda (20) żāyiʿ oldı ve ol kimse üştürinüñ żāyiʿ olmasından bīḫaber idi çünki kārvān gitmege ḳaṣd eyledi ol vaḳt üştürini tecessüs (21) itmege vardı ve üştürini bulmadı lācerem Ḥażret-i Mevlānā ʿādet-i ḳadīmi üzere ḥiṣṣeden ṣürūʿ idüp eyitdi

Üştürī güm kerdi vü cüstīş (22) **çūst**

bir şütür güm ü żāyiʿ eyledüñ ve ol şütüri çüst ü ziyāde istedüñ ve tecessüs ü ṭaleb eyledüñ

Çün biyābī çün nedānī k’ān-ı tūst

(23) niçe bulursun çün bilmezsin ki senüñdür yaʿnī üştürini żāyiʿ ve güm eylemiş kimse gibisin daḫı bir üştür żāyiʿ ve güm eylemişsin lākin anı bulmaġa (24) niçe ḳādirsin ḥālā ki sen anı bilmezsin bunda maḳṣūd ne idügi aşaġada ẓāhir olur [evvel ki çün istifhāmdur imāle ile]

Ḍālle çib’ved nāḳaī güm kerdeī

(25) ḍālle nedür bir nāḳa güm ü żāyiʿ eylemişsin yaʿnī güm ü żāyiʿ itdügüñ şeyʿ ḥaḳīr degüldür belki bir nāḳadur

---

[1439] Hikmet müminin yitiğidir. Nerede bulursa alır bağlar.

23 żāyiʿ ve güm eylemiş kimse gibisin daḫı bir üştür M_2N-

Ezkefet big'rīḫte derperdeī

(26) ol nāḳa senüñ elüñden ḳaçmışdur sen henüz ḥicāb u perdedesin ve bīḫabersin *nāka*dan maḳṣūd Ḥażret-i Ḥaḳ olmaḳ rūşendür ki sen (27) ṭāʿat ü ʿibādet içün ḫalḳ olınmış iken niçe müddetdür ki ṭālib-i Ḥaḳ olmayup hevā vü heves ve ẕevḳ u ṣafāñda ziyāde ġurūr u ġafletile (28) kendü ārzūñda revān u pūyānsın zīrā ḥubb-ı dünyā vü maḥabbet-i mā-sivā şerābı ile mest ü lāyaʿḳilsin [*senüñ elinden bir perdeye ḳaçmış* bu maʿnā maḥalle münāsib degüldür]

Āmede derbār kerden kārvān

(29) kārvān ḥāżır olup yüklerini yükletmege gelmiş

Üştür-i tū z'ān miyān geşte nihān

ammā senüñ üştürüñ ol ortadan nihān u pinhān olmışdur (30) yaʿnī maḳbūlān-ı dergāh-ı İlāhī ḳurb u viṣāle serā-perdesine vuṣūl bulup āsūde-ḥāl ve fāriġu'l-bāl olmışlar ve senüñ ḫāṭıruña aḥvāl-i āḫiret (31) tedārüki ḫuṭūr idüp nefsüñüñ ıṣlāḥına saʿy idüp ṭālib-i Ḥaḳ olmaduñ Sürūrī Efendi *ṭālib-i üştür*den murād ṭālib-i ṣevābdur (32) yā ṭālib-i Ḥaḳ'dur dimiş

Mīdevī īn sū vü ān sū ḫuşk-leb

bu cānibe ve ol cānibe ḫuşk-leb ü pür-ḥarāret yilersin [*sū* cānib maʿnāsınadur]

Kārvān şüd dūr u nezdīkest (33) **şeb**

kārvān ıraḳ gitdi ve gice yaḳīndür yaʿnī ʿömrüñ āḫire irişdi ve āḫirete lāyıḳ bir ʿamele **[N161a]** ve ṭāʿat ü ʿibādete çalışmaduñ *şüd* bunda reft maʿnāsına **[H157a]** (1) rūşendür *meşnevī*

Tu k'ezḫ^{v}āb-ı nūşīn bebāng-ı raḥīl
Neḫīzī diger key resī dersebīl

1-2-3 *meşnevī*
Tu kez ḫ^{v}āb-ı nūşīn-i bebāng-ı raḥīl
Neḫīzī diger key resī dersebīl
Fürū güft ṭabl-ı şütr sārbān
Bemenzil resīd evvel-i kārbān
Ḫunük hūşyārān-ı ferḫunde-baḫt
Ki pīş-i ezdühül zen besāzend raḫt
Bereh ḫuftegān tā berārend ser
Nebīnend reh reftgānrā eşer
Sebaḳ bürd reh rev ki berḫāst zūd
Pes eznaḳl bīdār būden çi sūd M_2-

Fürū küft ṭabl-ı şütür sārbān

Bemenzil (2) *resīd evvel kārbān*

Ḫunük hūşyārān-ı ferḫunde-baḫt

Ki pīş-i ezdühül zen besāzend raḫt

Bereh ḫuftegān tā berārend ser

Nebīnend reh (3) *reftgānrā eṣer*

Sebaḳ bürd reh rev ki berḫāst zūd

Pes eznaḳl bīdār būden çi sūd [1440]

Raḫt mānde derzemīn derrāh ḫavf

esbāb yer (4) üzere ḳalmış yolda ise ḫavf var

Tū pey-i üştür devān geşte beṭavf

sen üştür içün eṭrāfa devr itmegile yilici olmışsın böyle diyü [*üştür* ve *şütür* deve maʿnāsınadur]

(5) **K'ey Müselmānān ki dīdest üştürī**

ki ey Müselmānlar bir üştüri kim görmişdür

Ceste bīrūn bāmdād ezāḫurī

ṣabāḥ bir āḫūrdan ṭaşra (6) ṣıçramış

Her ki bergüyed nişān ezüştürem

her kim ki üştürümden nişān diye yaʿnī üştürümi bulıvire

Müjdegānī mīdehem çendīn direm

aña bu ḳadar (7) direm muştuluḳ vireyüm zübde-yi kelām budur ki çün ʿömr-i ʿazīz nihāyetine irüp vaḳt-i ṭāʿat ü ʿamel teng ü bīvaḳt olduḳda ḥisāb u ʿaẕāb-ı (8) āḫiret ḫavfı yād u ḫāṭıruña gelüp bir tedārük itmege iḳdām eylersin **[M$_2$181a]** pes lākin ne fāʾide fırṣat fevt olup ḥāl mükedder oldı kemāl-i ıżṭırāb u ġamuñdan (9) müteḥayyir olup ḫalḳdan derdüñe dermān ümīdlenürsün

[1440] sen uykudaydın göç sesiyle uyanmazsan sebile nasıl ulaşırsın. Deveci deve sürüsünü sürdü ve kervandan önce menzile ulaştı. Talihli uyanmışlara ne mutlu ki davul çalınmadan önce yükünü denkler. Uyuyanlar uyanıp yol başına geldiklerinde yolculardan bir eser göremezler. Erken kalkıp yola düşen kârı götürdü. Bu nakilden sonra uyanık olmak ne kadar faydalıdır, değil mi?

beyt

Mekün ʿömr żāyiʿ beefsūs u ḥayf

Ki furṣat ʿazīzest ve'l-vaḳtü seyf [1441]

(10) **Bāz mīcüyī nişān ezher kesī**

girü her bir kimseden bir nişān ṭaleb eylersin üştürüñden

Rīşḫandet mīküned z'īn her ḫasī

bu işden her bir denī (11) saña rīşḫand eyler yaʿnī ārzūña münāsib sözler söyler böyle diyü [*rīş-ḫand* ṣaḳala yaʿnī yüze gülmek]

K'üştürī dīdīm mīreft īn ṭaraf

ki gördük bir üştür bu ṭarafa gitdi

(12) **Üştürī sürḫī besūy-ı ān ʿalef**

birisi daḫı eydür ol ʿalef cānibine ziyāde sürḫ bir üştür gitdi maḳṣūd budur ki ʿömr ġafletile ġāyetine irdükde (13) ziyāde sürūrlarından şeyāṭīn temesḫür itmege başlar

Ān yekī güyed bürīde-güş būd

ol birisi eydür ol üştüri ki ben gördüm ḳulaġı kesilmiş (14) idi bu işāretdür vāʿiẓlerüñ ve nāṣiḥlerüñ pend ü naṣīḥatlerini istimāʿ ḳabūl itmeyüp rūz u şeb hevā vü hevesde olduġına

V'ān diger (15) **güyed cüleş menḳūş būd**

ve ol birisi eydür ben ol üştüri gördüm anuñ cülli münaḳḳaş idi bu işāretdür tefāḫur ve zīnet-perestlük ṭarīḳi ile (16) fāḫir-i libāsıla müzeyyen olup dā'im ẕevḳ u teneʿʿumdan ḫālī olmayup ʿaḳıbet kefen-pūş olurum diyü bir nefes ḫāṭırına getürmedügine

Ān yekī (17) **güyed şütür yek çeşm būd**

ol birisi eydür ben ol üştüri gördüm bir gözlü idi bu işāretdür ki egerçi ṣalāḥa meyli var idi lākin (18) maḥabbet-i dünyā sebebi ile henüz şürūʿ eylememiş idi

Ān yekī güyed ziger pey peşm būd

ol birisi eydür ben ol üştüri gördüm uyuz idi uyuzluġından (19) tüysüz idi buña işāretdür ki taḳvā vü zühd libāsından ʿuryān idügine *ger* bunda uyuz maʿnāsınadur [*peşm* yüñ maʿnāsınadur]

[1441] Ömrünü hayıfla tüketme ki savaş zamanı fırsat azizdir.

Ez berāy-ı müjdegānī ṣad nişān

(20) muştluḳdan ötüri yüz nişān

Ezgüzāfe her ḫasī kerde beyān

güzāfeden her bir ḫas beyān eylemiş yaʿnī muştuluḳ ḥāṣıl olsun içün her denī (21) ʿabeṣ ü bīhūde üştürden nişān virür ẓāhirde üştürini żāyiʿ eylemiş kimse üştürini talebinde edānīnüñ temesḫur ṭarīḳi ile zebūn u maġlūbı (22) olduġı gibi nefsini ʿibādet ü riyāżet ve ẕühd ü taḳvā ile ıṣlāḥ itmeyüp rūz u şeb fısḳ u ʿiṣyān ve hevā vü hevesde ʿömr-i ʿazīzini (23) telef idüp āṣār-ı mevt ẓāhir olduḳda hezārān nedāmet ü ḫüsrāndan ġayrı şeyāṭīn zümresinüñ masḫarası olur Sürūrī Efendi (24) raḥmetullāh egerçi bu semti iḫtiyār eylemişdür lākin maḳṣūd bu olmaḳ rūşendür ʿömr āḫire irdükde ṭālib-i Ḥaḳ olan kimseye Ḥaḳ'dan (25) bīḫaber olan kimseler delīl ü mürşid olmaġa ḳaṣd eylerler ḥālā ki kendüler daḫı Ḥaḳ'dan ġāfillerdür üştürüñ ʿalāmātından bīḫaber (26) olup nefʿ ümīdi ile üştür ṣāḥibine yalan nişān virürler delīl ve mürşid nāmına olanlar daḫı celb-i menāfiʿ içün kendülerini (27) mürşid göstermege saʿy eylerler her ḫasuñ üştürden ḫaberi olmaduġı gibi anlaruñ daḫı Ḥaḳ'dan ḫaberi yoḳdur ṭālib-i Ḥaḳ olan bīçāre (28) anları gerçek ẓann idüp her birine meyl eyler [*güzāfe* ʿabeṣ maʿnāsınadur]

Müteredded şüden-i dermiyān-ı meẕhebhā-yı muḫtelif ü bīrūn şev ü muḫliş yāften

muḫtelif (29) meẕheblerüñ ortasında müteredded olması ve ḫurūc u ḫalāṣ bulması beyānındadur ki ehl-i sünet ve cemāʿat meẕhebidür

Hemçünān ki her kesī (30) **dermaʿrifet**

ancılayın ki her bir kimse maʿrifet ü taʿrīfde

Mīküned mevṣūf-ı ġaybīrā ṣıfat

ġayba mensūb olan Ḫudā'yı bir ṣıfatıla mevṣūf (31) eyler yaʿnī herkes fehm ü idrāki ḳādar Ḫudā-yı Teʿālā'yı taʿrīf ü tavṣīf eyler ḥālā ki aḥvāl ne idügi bu beytden rūşendür

beyt

(32) *Teʿālā şānuhū ʿammā yeḳūlūne*

Tenezzehū ẕātühū ʿammā yüşīrūne [1442]

[1442] Onun şanı söylediklerinden yana yücedir. İşaret ettikleri şeyden yana onun zatı münezzehtir.

bunda ġaybīden murād Ḥażret-i Bārī'dür ki

"Sübḥāne rabbike rabbi'l-ʿizzeti (33) *ʿammā yeṣifūne"*[1443]

anuñ vaṣf-ı şerīfi içündür mevṣūf mużāf olmamaḳ rūşendür niteki Sürūrī Efendi *beşıfat* **[H157b]** (1) taḳdīrinde iʿtibār idüp mevṣūfı mużāf eylemişdür ki maʿnā böyle olur **[N161b]** Ḥażret-i Ḫudā'yı bir ṣıfatıla mevṣūf eyler mevṣūf mużāf (2) olmaḳ maḥalle mülāyim degüldür

Felsefī eznevʿ-i dīger kerde şerḥ

felsefī bir ġayrı nevʿden şerḥ **[M$_2$181b]** eylemişdür ki Ḥażret-i Ḫudā'ya ḥavādiṯi isnād (3) eyler īcābıla [*felsefī* hemān ʿulūm-ı ʿaḳliyyeye saʿy iden kimesnedür]

Bāḥiṯī mer güft ūrā kerde cerḥ

bir baḥṯ idici felsefīnüñ sözini cerḥ ü redd eylemiş zīrā dehrī vü müneccim ḥavādiṯi evżāʿ-ı eflāka (4) ve kevākibe ve ʿanāṣır u ṭabāyiʿa isnād eyler *bāḥiṯī*den maḳṣūd bunda dehrī vü müneccimdür

V'ān diger derher dü ṭaʿne mīzened

ve ol ġayrısı ikisine (5) daḫı taʿne urur murād ehl-i sünnet ve cemāʿatdür ki cemīʿ-i taṣarrufı Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ ẕāt-ı şerīfine isnād eyler

V'ān diger ezzerḳ cānī mīkened

(6) ve ol birisi ẕevḳ u riyādan ziyāde cān çekişür yaʿnī rüyāżet ü mücāhedeye saʿy göstermegile viṣāl ü müşāhede daʿvāsın eyler [*zerḳ* riyā maʿnāsınadur]

Her yek ezreh īn (7) **nişānhā z'ān dehend**

cemīʿisi ẕevḳ u riyā ile ol sebebden bu nişānları virürler

Tā gümān āyed ki īşān z'ān dihend

tā anlaruñ sözleri (8) istimāʿ idicilere ẓan gele ki anlar ol köydendür niteki ekṣer-i meşāyiḫ viṣāl ü müşāhededen nişān virür gūyā ki kendülerinüñ ḥasb-i ḥālidür [*dih* kūy maʿnāsınadur]

(9) **Īn ḥaḳīḳat dān ne ḥaḳḳend īn heme**

bunı taḥḳīḳ bil bu cemīʿisi ḥaḳ degüldür

[1443] Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Sâffât/180.

Ne beküllī güm-rehānend īn reme

bu cemāʿat ne cemīʿan güm-rāhlardur belki baʿżısı āgāh ve (10) baʿżısı āgāh degüldür yaʿnī viṣāl ü müşāhede daʿvāsın idenlerüñ cemīʿisi āgāh ve cemīʿisi güm-rāh degüldür belki baʿżısı (11) āgāh ve baʿżısı güm-rāhdur [*bu cemāʿat cemīʿan her güm-rāh degüllerdür* bu hem vechdür]

Z'ān ki bīḥaḳ bāṭılī n'āyed pedīd

zīrā ki bir bāṭıl ḥaḳsız ẓāhir gelmez zīrā eger ḥaḳ olmayayıdı bāṭıl ẓāḥir ü maḳbūl olmazıdı (12) niteki ḫalḳ bāṭıla firīfte vü müteʿaḳḳid olurlar ḥaḳ olmaḳ iḥtimāli ile pes bāṭıluñ ẓuhūrı ḥaḳsız olmaduġı ṣābit oldı Ḥażret-i Mevlānā tefhīm (13) içün mıṣrʿ-ı ṣānīyi miṣāl ṭarīḳi ile ẕikr eyledi

Ḳalbrā ebleh bebūy-ı zer ḫarīd

ebleh ḳalbi altun ümīdi ile ṣatun aldı yaʿnī altun ẓann (14) idüp ḳabūl eyledi [*būy* bunda ümīd maʿnāsınadur]

Ger nebūdī dercihān naḳdī revān

eger cihānda revān ü revāyiḥ bir naḳd olmayayıdı

Ḳalbhārā ḫarc kerden key tüvān

(15) ḳalbleri ḫarc itmege ḳaçan imkān u ḳudret olurıdı zīrā herkes ki ḳalbi ḳabūl ḳılur naḳd-i revāndur diyü firīfte olur *naḳd*den maḳṣūd (16) bunda dīnār u diremdür *revān* bunda rāyiḥ maʿnāsınadur ki beTürkī geçer niteki Dīvān-ı Ḥāfıẓ'da vāḳıʿ olmışdur

(17) *ʿĀşıḳ-ı müflis ḳalb-i dilet kerd niṣār*

Meküneş ʿayb ki bernaḳd-i revān ḳādir nīst[1444]

Tā nebāşed rāst key bāşed dürūġ

eger rāst olmaya (18) ḳaçan dürūġ olur yaʿnī yalan söz gerçek söz sebebi ile olur

Ān dürūġ ezrāst mīgīred fürūġ

zīrā ol yalan söz gerçek (19) sözden fürūġ u iʿtibār ṭutar zīrā ḫalḳ yalan söze iʿtiḳād u iʿtibār itdükleri gerçek söz iḥtimāli iledür eger yalan idügi maʿlūm olayıdı (20) hergiz maḳbūl olmazıdı [*rāst* gerçek *dürūġ* yalan maʿnāsınadur]

[1444] Müflis âşık kalbini senin gönlüne saçtı. ömrünü vermeye kâdir değilsin diye onu ayıplama.

Berümîd-i rāst kejrā mîḫarîd

keji rāst ümmîdi üzere ṣatun alurlar yaʿnî egriye iʿtibār ṭoġrı olmaḳ (21) iḥtimāli iledür [*rāst* bunda ṭoġrı maʿnāsınadur *kej* egri maʿnāsınadur]

Zehr derḳandî reved ān geh ḫorend

zehr bir ḳandüñ içine gider andan ṣoñra yerler yaʿnî bir kimseye zehr yedürmek isteseler (22) ḳand ü şekerile taʿbiye eylerler zehri āşkāre yemezler *zehr*den maḳṣūd muṭlaḳ acı olmaḳ cāʾizdür niteki ʿādetdür üşribe ve maʿācîn içün (23) edviyeyi şehd ü şekerile pişürüp yerler

Ger nebāşed gendüm-i maḥbūb nūş

eger maḥbūb nūş ve şîrîn ṭaʿām buġday olmaya

Çi bered (24) **gendüm-nümā-yı cev-fürūş**

arpa ṣatıcı buġday gösterici ne iledür zîrā arpa etmegi buġday etmegi iḥtimāli ile iʿtibār olınur pes mekkār u ḥîle-bāz (25) arpa etmegini buġday etmegi nāmına beyʿ idüp müntefiʿ olur

Bebāzār-ı gendüm-fürūşān girāy

Ki în cev-fürūşîst (26) *gendüm-nümāy* [1445]

Pes megū k'în cümle demhā bāṭılend

çünki böyledür pes dime ki bu cümle sözler bāṭıl u dürūġdur

Bāṭılān berbūy-ı ḥaḳ (27) **dām-ı dilend**

bāṭıllar ḥaḳ ümîdi üzere gönlüñ ṭuzaġıdur yaʿnî göñül bāṭıla muḳayyed ü mültefit olur ḥaḳ olmaḳ iḥtimāli ile [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

Pes megū cümle (28) **ḫayālest ü ḍalāl**

pes cümle ḫayāl ü ḍalāldür yaʿnî cemîʿan bāṭıldur dime [*ḫayāl* müteḥaḳḳiḳu'l-vücūd olmayan nesnedür]

Bîḥaḳîḳat nîst derʿālem ḫayāl

ʿālemde ḫayāl ḥaḳîḳatsiz degüldür (29) belki ḥaḳîḳat hem müteḥaḳḳiḳdür pes cemîʿan bātıl degüldür belki ḥaḳ daḫı vardur egerçi ḥadîṯ-i şerîf mūcibince bu ümmet yetmiş üç bölük

[1445] Buğday satanların pazarını tutucusu ki buğday görünümlü arpa satıcıdır.

olup (30) cemīʿisi nāra dāḫil olup hemān birisi fevz ü necāt bulur pes ziyāde saʿy ile şāyed ki aña vāṣıl olasın *beyt*

(31) *Gerçi viṣāleş ne begūşeş dehend*

Her ḳadr ey dil ki tuvānī begūş [1446]

Ḥaḳ şeb-i ḳadrest derşebhā nihān

ḥaḳ şeblerde nihān u mestūr (32) şeb-i ḳadrdür **[M$_2$182a]** yaʿnī leyālī içinde leyle-yi ḳadr nice pinhān ise ḥaḳ daḫı ol vechile nihāndur

Tā küned cān her şebīrā imtihān

tā cān (33) her bir şebi imtiḥān ide yaʿnī her şebi şeb-i **[N162a]** ḳadr iḥtimāli ile iḥyā ide

Ne heme şebhā büved ḳadr ey cüvān

ey cüvān ne cemīʿ-i şebler **[H158a]** (1) şeb-i ḳadrdür yaʿnī cemīʿ-i şebler şeb-i ḳadr degüldür niteki Şeyḫ Saʿdī Ḥażretleri buyurmışlardur

Ger heme şebhā şeb-i ḳadr būdī

(2) *Pes şeb-i ḳadr-i bīḳadr būdī* [1447]

Ne heme şebhā büved ḫālī ezān

ne cemīʿ-i şebler şeb-i ḳadrden ḫālīdür yaʿnī ḫālī degüldür zīrā şeb-i ḳadr (3) şeblerde muḳarrerdür

Dermiyān-ı delḳ-pūşān yek faḳīr

delḳ-pūşlar içinde bir faḳīri [*yek faḳīrrā* taḳdīrindedür]

İmtiḥān kün v'ān ki ḥaḳḳest ān bigīr

imtiḥān eyle ve o ki (4) ḥaḳdur anı ṭut yaʿnī erbāb-ı ṭarīḳati imtiḥān u tecrübe eyle irşāda ḳudret ü liyāḳati olanı mürşidlüge ḳabūl eyle

Mü'min-i keys ü mümeyyiz (5) **kū ki tā**

temyīz ü idrāk ṣāḥibi zeyrek mü'min ḳanı ki tā [*keys* zīrek maʿnāsınadur]

Bāz dāned ḫīzegānrā ezfetā

ḫīzekleri cüvāndan girü bile yaʿnī merd-i kāmili ki (6) murād mürşid-i kāmildür nāḳışlardan ve bāṭıllardan temyīz idüp aña firīfte olmaya mürşid-i kāmil oldur ki dünyādan munḳaṭıʿ

[1446] Ey gönül onun kavuşmasına her ne kadar sen kulak versen de onlar kulak vermiyorlar.
[1447] Eğer bütün geceler kadir gecesi olsaydı. Kadir gecesi kıymetsiz olurdu.

olup (7) Ḫudā vü āḫiret cānibini iḫtiyār itmiş ola [*ḥīz* meşhūrdur anda olan kāf-ı taṣġīr taḥḳīr içündür ve aṣlı *ḥīz*dür lākin *ḥīz* meşhūrdur *fetā* cüvān maʿnāsınadur]

Ger ne maʿyūbāt başed dercihān

eger cihānda maʿyūbāt olmaya

Tācirān bāşend cümle eblehān

(8) tācirler cemīʿan eblehler olurlar yaʿnī cemīʿan maʿyūb olup merġūb u ḫūb olmayayıdı tācirler mā-beyninde ḳanġısı ṣāḥib-i başīret idügi (9) ẓāhir olmazıdı ve ṣāḥib-i başīret ebleh üzere rütbet ü fażīlet bulmazıdı

Pes büved kālā Şināsī saḫt sehl

pes ticāret ü metāʿ (10) añlayıcıluḳ ziyāde āsān olur ḥālā ki ziyāde müşkildür

Çünki ʿaybī nīst çi nāehl ü ehl

çünki cihānda bir ʿayb u maʿyūb (11) yoḳdur nāehl ne ve ehl ne yaʿnī lāzım gelür ki ehl ü nāehl mābeyninde farḳ olmaya ḥālā ki farḳ keşīr vardur

Ver heme ʿaybest (12) **īn cā sūd nīst**

ve ger cihānda cemīʿan ʿayb ise ʿilmüñ fāʾidesi yoḳdur [*sūd* fāʾide maʿnāsınadur]

Çün heme çūpest īn cā ʿūd nīst

çünki cemīʿan (13) çöpdür bunda ʿūd yoḳdur zübde-yi kelām budur ki cihānda cemīʿan maʿyūbāt degüldür belki maḥbūb u merġūb hem vardur zīrā eger (14) cemīʿan ʿayb u maʿyūb olsa lāzım gelüridi ki ʿilm başīretüñ nefʿi olmayayıdı ḥālā ki eyle degüldür niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret (15) buyurur

Ān ki gūyed cümle ḥaḳḳend aḥmaḳīst

ol kimse ki ʿālemde bāṭıl yoḳdur cemīʿan ḥaḳdur dir ziyāde aḥmaḳdur zīrā bāṭıla (16) ḥaḳ dimiş olur *aḥmaḳīst* aḥmaḳluḳ maʿnāsına hem cāʾizdür

V'ān ki gūyed cümle bāṭıl ū şaḳīst

ve ol kimse ki cemiʿān bāṭıldur (17) ḥaḳ yoḳdur dir ol kimse şaḳīdür zīrā ḥaḳḳı inkār itmiş olur belki ekşer bāṭıldur ve ḥaḳ ziyāde azdur pes ʿāḳıla lāzım olan (18) budur ki ḥaḳḳı bāṭıldan farḳ u temyīz itmege ziyāde saʿy u iḳdām ide fi'l-ḥaḳīḳa ḥaḳ şābit ve muḥaḳḳaḳ olduḳda anı ḳabūl idüp ġayrısından (19) iʿrāż ide

Tācirān-ı enbiyā kerdend sūd

enbiyānuñ tācirleri fā'ide eylediler yaʿnī anlaruñ enbiyāya tābiʿ olup cemīʿ-i ḫuṣūṣda enbiyānuñ (20) efʿāl ü aḳvāli üzere ʿāmil oldılar tamām müntefiʿ olup ziyāde ışşı eylediler bu vech ziyāde rūşendür *tācirān*dan murād enbiyā olup (21) maʿnā bu vechile olmaḳ enbiyā tācirleri fā'ide eylediler terkībden dūr u baʿīddür ve mışrāʿ-ı şānīye münāsib degüldür *tācirān-ı enbiyā*dan (22) murād evliyā vü şuleḥā ve ʿilmi ile ʿamel iden ʿulemādur ki enbiyā vāsıṭası ile Ḥażret-i Ḫudā'yı bildiler ve rıżāsı ḫuṣūlinden ötüri saʿy eylediler (23) ve ṭālib-i dünyā olmayup sermāye-yi ʿömri uḫrevī metāʿ u esbāba ṣarf eylediler

Tācirān-ı reng ü bū kūr u kebūd

reng ü būnuñ tācirleri (24) kūr u kebūddur yaʿnī zeḫārif-i dünyā ve māl u manṣıb u ġınāya ṭālib olan dergāh-ı İlāhī'den dūr ve uḫrevī ẕevḳ u ṣafādan mehcūr (25) olup kūr u siyeh-rūy ḳaldılar [*kebūd* gök maʿnāsınadur]

Nüvişte ender eyvān-ı cennetü'l-me'vā

Ki her ki ʿişve-yi dünyā ḫırīd vāy bevey[1448]

(26) **Mīnümāyed mār enderçeşm-i māl**

ʿākıluñ çeşmine māl mār görinür zīrā mār nice mühlik ise maʿnāda māl daḫı sebeb-i helāk ve ʿaẕāb-ı (27) uḫrevīdür niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Yevme yuḥmā ʿāleyhā fīnāri cehenneme fetükvā bihā cibāhühüm ve cünūbühüm ve ẓuhūruhüm hāẕā (28) *mā keneztüm lienfüsiküm feẕūḳū mā küntüm teknizūn"*[1449]

Her dü çeşm-i ḫᵛīşrā nīkū bemāl

kendüñüñ her iki **[M₂182b]** çeşmüñi muḥkem ota ki saña daḫı māl u dünyā (29) mār görinür yaʿnī imʿān-ı naẓar eyler iseñ māluñ żararı saña rūşen olur *nīkū bemāl* istiʿmāldür imʿān-ı naẓar ile maʿnāsına [*bemāl* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

20 ʿāmil M_2N: ʿāḳil H

[1448] Cennetü'l-Me'vânın kapısında, dünya işvesini alan kişiye yazıklar olsun, yazılmıştır.

[1449] (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): "İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!" Tevbe/35.

Men'ger (30) **enderġıbṭa-yı īn beyʿ ü sūd**

bu beyʿ ü sūduñ ġıbṭasına naẓar eyleme yaʿnī dünyānuñ māl u manṣıbına ve nefʿ ü sūdına reşk ü ḥased eyleme [*ġıbṭa* reşk maʿnāsınadur]

(31) **Bin'ger enderḫüsr-i Firʿavn u Şemūd**

Firʿavn u Şemūd'uñ ḥasr ü ziyānına naẓar eyle ki saltnat-ı dünyā sebebi ile ki şey-i fānī ve ḥaḳīrdür dīn ü īmāndan (32) ve āḫiretden maḥrūm olup bāḳī ʿaẕāba giriftār oldılar pes ʿāḳıla lāzımdur ki dünyānuñ fenāsı ve ʿömr-i ʿazīzüñ serīʿü'z-zevāl idügini (33) fikr idüp saʿy u gūşişi uḫrevī aḥvāle ṣarf idüp tekrārbetekrār imʿān-ı naẓar ide niteki Ḥażret-i Mevlānā işāret eyler [*ḫüsr* ziyān maʿnāsınadur]

[H158b] (1) **Enderīn gerdūn mükerrer kün naẓar**

bu gerdūna naẓaruñı mükerrer eyle [*kün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Z'ān ki Ḥaḳ fermūd şümme'rciʿ başar

zīrā ki Ḥażret-i Ḥaḳ "şümmer'ciʿi'l-başara" buyurdı niteki (2) bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ferciʿi'l-başara hel terā minfüṭūrin şümme'rciʿi'l-başara kerrateyni yenḳalib"[1450]

gerdūn bunda felek maʿnāsınadur

İmtiḥān-ı (3) ***her çīzī tā ẓāhir şeved ḫayr u şerrī ki derveyest***

her bir nesnenüñ imtiḥānı beyānındadur tā ẓāhir ola şol ḫayr u şerr ki ol nesnededür

(4) **Yek naẓar ḳāniʿ meşev z'īn saḳf-ı nūr**

bu nūr **[N162b]** saḳfından bir naẓarıla ḳāniʿ olma

Bārhā bin'ger bibīn hel minfüṭūr

tekrār tekrār naẓar eyle gör ki (5) āsmānlarda ḫalel ve yarıḳlar görür misin *saḳf-ı nūr*dan murād eflākdur

Çünki güftet k'enderīn saḳf-ı nikū

Bārhā bin'ger çü merd-i (6) **ʿayb-cū**

çünki Ḥażret-i Ḥaḳ saña didi ki bu ḫūb u latīf saḳfa ʿayb ṭaleb idici merd gibi diḳḳatile niçe kere naẓar eyle

---

[1450] Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü, tekrar tekrar çevir bak. Mülk/3-4.

Pes zemīn-i tīrerā (7) **dānī ki çend**

pes bilürsün ki tīre zemīne ne ḳadar

Dīden ü temyīz bāyed derpesend

naẓar u temyīz gerek ḳabūlde yaʿnī bir bir ṣatun almaḳ murād (8) idinsek evvel ziyāde imʿān-ı naẓarlar ve diḳḳatler eylersin andan ṣoñra ṣatun alursun ḥālā ki zemīn-i tīre ayaġuñ altında pāy-māl ve çeşmüñe (9) ḳarībdür

Tā bepālāyīm ṣāfānrā zidürd

tā ṣāfları dürdden süzevüz ve temyīz ü pāk idevüz [*dürdī* ʿArabī *dürd* Fārisī'dür]

Çend bāyed ʿaḳl-ı mārā renc bürd

bizüm ʿaḳlımuza ne ḳadar zaḥmet iletmek gerek ve miḥnet çekmek gerek

İmtiḥānhā-yı zemistān u ḫazān

zemistān u (10) ḫazānuñ tecribeleri

Tāb-ı tābistān bahār-ı hemçü cān

tābistānuñ ḥarāreti ve cān gibi laṭīf bahār *zemistān* ḳış *tāb* ḥarāret *tābistān* ṣayfdur

(11) **Bādhā vü ebrhā vü berḳhā**

bādlar ve ebrler ve berḳler

Tā pedīd āred ʿavārıż farḳhā

tā ʿavārıż farḳlar ẓuhūra getüre yaʿnī bu meẕkūrāt mürūr u (12) ẓuhūr itmeye ʿavārıż biri birinden cüdā vü mümtāz olmaz [*ʿavārıż*dan maḳṣūd ḫākden ẓāhir olanlardur]

Tā birūn āred zemīn-i ḫāk-reng

tā ḫāk renglü zemīn ṭaşra getür

Her çi ender (13) **ceyb dāred laʿl ü seng**

ḳoynında laʿl ü seng her ne ṭutarısa yaʿnī laṭīf ü keṯīf her ne varısa zemīnden ẓāhir ola *laʿl*den (14) murād laṭīf ü şerīfdür ve *seng*den maḳṣūd ḥaḳīr ü keṯīfdür *zemīn* arż ve *ḫāk* türāb maʿnāsınadur *ḫāk-reng* tīre-reng maʿnāsınadur [*ceyb* bunda ḳoyun maʿnāsınadur yaḳa maʿñāsına degüldür]

(15) **Her çi düzdīdest īn ḫāk-i dejem**

bu tīre-rūy ḫāk her ne ki uġurlamışdur

Ezẖazāne-Ḥaḳḳ u deryā-yı kerem

Ḥaḳ Teʿālā'nuñ ẖazīnesinden (16) ve keremi deryāsından

Şaẖne-yi taḳdīr gūyed rāst gū

taḳdīr-i İlāhī şaẖnesi dejem ẖāke rāst söyle dir [*gū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ān çi bürdī şerḥ vāde mūbemū

(17) ol nesneyi ki iletdüñ mūbemū girü şerḥini vir yaʿnī bizüm ẖazīnemüzden ne alduñ ise iḳrār u āşkār eyle bir nesneyi ketm eyleme

(18) **Düzd yaʿnī ẖāk gūyed hīç hīç**

düzd yaʿnī ẖāk eydür hīç hīç bir nesne uġurlamadı

Şaẖne ūrā derkeşed derpīç pīç

taḳdīr-i İlāhī (19) şaẖnesi anı ʿaẕāb u ʿuḳūbete çeker yaʿnī iḳrār itdürmek içün ẖāke işkence eyler

Şaẖne gāheş luṭf gūyed çün şeker

taḳdīr-i İlāhī şaẖnesi gāhī ẖāke luṭf u nerm söyler şeker gibi ki murāḍ bahārda gülzār u lālezār ve ezhār u eşmāruñ ẓūhūr ve berūzıdur

Geh berāvīzed (20) **küned her çi beter**

gāhī taḳdīr-i İlāhī şaẖnesi āẖir her ne ki eşedd-i siyāsetdür anı eyler niteki şaẖnelerüñ ʿādetidür ki gāhī ṭatlu sözile ve gāhī (21) ʿuḳūbetile iḳrār itdürmege saʿy eyler bu mışrāʿ-ı şānīnüñ mażmūnından maḳṣūd ẖāküñ zemistān u ẖazānıla ẖarāb u pāymāl olmasıdur *şaẖne* (22) bunda subaşı maʿnāsınadur [*āvīzed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Tā miyān-ı ḳahr u luṭf ān ẖufihā

tā ḳahr u luṭf ortasında ol mestūrlar ki maḳṣūd derūn-ı zemīnde **[M$_2$183a]** müstetir (23) olan eşyādur

Ẓāhir āyed z'āteş-i ẖavf u recā

ẖavf u recā āteşinden ẓāhir gelür ẖavf ḳahr ve recā luṭfa göredür

Ān bahārān luṭf şaẖne-kibriyāst

ol bahārlar şaẖne-yi kibriyānuñ luṭfıdur

18-19 **Şaẖne ūrā derkeşed derpīç pīç**
taḳdīr-i İlāhī şaẖnesi anı ʿaẕāb u ʿuḳūbete çeker yaʿnī iḳrār itdürmek içün ẖāke işkence eyler H-

V’ān ḫazān tehdīd ü taḫvīf-i Ḫudāst

ve ol ḫazān Ḫudā-yıTeʿālā’nuñ tehdīd ü taḫvīfidür

V’ān zemistān (24) **çār mīḫ-i maʿnevī**

ve ol zemistān maʿnevī çār-mīḫdür

Tā tu ey düzd-i ḫafī ẓāhir şevī

tā sen ey ḫafī vü mestūr düzd ẓāhir ü āşkāre (25) olasın Ḫażret-i Mevlānā cemīʿ-i āṯār Ḫażret-i Bārī’nüñ emr-i şerīfi ile ẓuhūr bulduġını ʿıyān idüp ḥişşe vü netīce beyānına şürūʿ eyledi

(26) **Pes mücāhidrā zamānī basṭ-ı dil**

pes sālik ü mücāhid bir zamān basṭ-ı dil ve keşf ü seyr-i ʿālem-i İlāhī olur

Yek zamānī ḳabż u derd ü (27) **ġışş u ġıll**

bir zamān ḳabż u derd ve ġışş u ġıll olur zīrā maḥabbet-i māsivādan pāk ü ḫālī olan ḳalb gāhī keşf ü basṭa maẓhar olup (28) cemāl-i İlāhī müşāhedesine ve viṣāle irişür ve gāhī ḳabż u firāḳa maẓhar olup müşāhede vü viṣālden dūr u mehcūr olur niteki bu beytlerden rūşendür *meṯnevī*

(29) *Gehī berṭārem aʿlā-nişīnem*

Gehī berpüşt pāy-ı ḫod nebīnem

Eger derviş derḥālī bemāndī

Ser-i dest ezdü ʿālem berfeşāndī[1451]

(30) **Z’ān ki īn āb u gilī k’ebdān-ı māst**

zirā ki bu bir āb u gil ki bizüm bedenlerimüzdür yaʿnī bizüm ecsāmımuz ki zemīn gibidür ve andan ẓāhir olmışdur [*ebdān* cemʿ-i bedendür]

---

23 **Ān bahārān luṭf şaḫne-kibriyāst**
ol bahārlar şaḫne-yi kibriyānuñ luṭfıdur
V’ān ḫazān tehdīd ü taḫvīf-i Ḫudāst
ve ol ḫazān Ḫudā-yıTeʿālā’nuñ tehdīd ü taḫvīfidür H-

[1451] Bazen kubbenin üzerinde yüksekte otururum, bazen de ayağımın üzerini görmem. Eğer derviş bir hâl üzere kalsaydı her, iki âlemden elini çekerdi.

(31) **Münkir ü düzd-i żiyā-yı cānhāst**

cānlaruñ żiyāsınuñ münkir ü düzdidür zīrā bedenlerde olan nūr u leṭāfet cānlaruñ eşerlerindendür [*münkir* ism-i fāʿil müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

(32) **Ḥaḳ Teʿālā germ ü serd ü renc ü derd**

[N163a] Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti bunları ve bundan ġayrı envāʿ-ı elem ü zaḥmeti

Berten-i mā mīnehed ey şīr-merd

ey şecīʿ ü bahādır (33) bizüm tenümüz üzere ḳor

Ḫavf u cūʿ u naḳṣ-ı emvāl ü beden

ḳorḳu ve açluḳ ve māllaruñ ve bedenüñ eksilmesi niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür [*cūʿ açluḳ* maʿnāsınadur]

[H159a] (1) *"Ve leneblüvenneküm bişey'in mine'l-ḫavfī ve'l-cū'i ve naḳṣin mine'l-emvāli ve'l-enfüsi ve'ş-şemerāti ve beşşiri'ṣ-ṣābirīn elleẕīne iẕā eṣābethüm muṣībetün ḳālū innā* (2) *lillāhi ve innā ileyhi rāciʿūne"*[1452]

Cümle behr-i naḳd-i cān ẓāhir şüden

cemīʿisi cān naḳdinüñ ẓāhir olmasından ötüridür lācerem Ḥażret-i Ḫudā (3) gāh luṭf u gāh ḳahr gösterür tā ẓāhir ü āşkār ola ki ol bende ki ʿāṣīdür serrā vü ġınāda şükr edā eylemez belki anı fısḳ u maʿṣiyete ṣarf (4) eyler vifāḳa ve ḍarrāda şikāyetden ḫālī olmaz

Īn vaʿīd ü vaʿdhā engīḫtest

bu vaʿīdler ve vaʿdler ḳoparılmışdur *vaʿīd*den maḳṣūd ḳahr-ı İlāhī'dür *vaʿd*den murād luṭf-ı (5) İlāhī'dür egerçi vaʿīd ʿaẕāb vaʿd raḥmetde istiʿmāl olınur [*vaʿīdhā vü vaʿdhā* taḳdīrindedür]

Behr-i īn nīk ü bedī k'āmīḫtest

bu nīk ü bedden (6) ötüri ki ol nīk ü bed ki biri birine maḫlūṭdur

Çünki ḥaḳḳ u bāṭılī āmīḫtend

çünki dünyāda ḥaḳḳ u bāṭıl biri birine ḳarışdılar

[1452] Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. Bakara/155-156.

(7) **Naḳd ü ḳalb enderḥaramdān rīḫtend**

naḳd ü ḳalb ḥaram yerine dökildiler yaʿnī cihānda biri birine muḫteliṭ oldılar bu hem vechdür çünki (8) ḥaḳḳ u bāṭılı biri birine ḳarışdurdılar naḳd ü ḳalbi ḥurum yerine dökdiler yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ çünki ḥaḳḳ u bāṭılı ve naḳd ü ḳalbi cihānda maḫlūṭ (9) eyledi vech-i ṣānī üzere ṣıbġa-yı cemʿ taʿẓīm içün olur [*ḥaramdān*dan maḳṣūd bu ʿālemdür]

Pes miḥek mībāyedeş büg'zīdeī

pes aña ziyāde laṭīf ü ḫūb bir miḥek gerekdür

Derḥaḳāyıḳ (10) **imtiḥānhā dīdeī**

ḥaḳāyıḳ u māhiyetde tamām imtiḥānlar u tecrübeler görmiş [*büg'zīdeī* ve *dīdeī* kelimesinde olan hemze vaḥdet içündür]

Tā şeved fārūḳ-ı īn tezvīrhā

tā bu tezvīrleri tamām farḳ u temyīz idici (11) ola yaʿnī anlar ki rıżā ve teslīm daʿvāsın eylerler ammā ḳalblerinde rıżā ve teslīm yoḳdur rıżā ve teslīm ṣāḥibi olan bendelerden farḳ eylesün (12) içün yāḫud mürşidān-ı kümmel ve nāḳışān ehl-i cebeli biri birinden farḳ ide

Tā büved düstūr īn tedbīrhā

tā bu tedbīrlerüñ düstūrı ola tā (13) nīk ü bedi bu düstūr ile biri birinden temyīz ide *düstūr* bunda defter-i ḥakanī maʿnāsına olmaḳ rūşendür vezīr maʿnāsına olmaḳdan (14) *fārūḳ* tamām fark idici maʿnāsınadur ki baʿż-ı maḥalde Ḥażret-i ʿÖmer'e laḳab vāḳıʿ olmışdur egerçi bunda bu maʿnā maḳṣūd degüldür *düstūr* (15) vezīr maʿnāsına iʿtibār olınsa maʿnā böyle olur tā bu tedbīrlerüñ mürebbīsi ola ve göñüllere rıżā vü teslīmi taʿlīm ü irşād ide (16) ve yaramazı bilüp eyüyi iḫtiyār ide

Şīr dih ey māder-i [M2183b] Mūsā verā

ey Mūsā' nuñ māderi Mūsā'ya süt vir yaʿnī emzür [*şīr* süt maʿnāsınadur]

V'enderāb efken (17) **minen'dīş ezbelā**

ve belā vü ġarḳ-ābdan ḫavf u fikr eyleme ṣuya at niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ve evḥaynā ilāümmi Mūsā en arżiʿīhi (18) *feiẕā ḫifti ʿaleyhi feelḳīhi fi'l-yemmi"*[1453]

[1453] Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakıver. Kasas/7.

pes Ḥażret-i Mūsā'nuñ māderi emr-i İlāhī ile Ḥażret-i Mūsā'yı emzürüp Firʿavn ḫalḳı içerüye (19) girdükde māderi ḫavf idüp nīl ırmaġına atdı

Her ki derrūz-ı elest ān şīr ḫord

her kim ki rūz-ı elestde ol şīri içdi

(20) **Hem çü Mūsā şīrrā temyīz kerd**

Ḥażret-i Mūsā gibi şīri temyīz eyledi yaʿnī Ḥażret-i Mūsā ṣanduḳıla Firʿavn'uñ yanına varduḳda bir dāye (21) ṭaleb eylediler ki Ḥażret-i Mūsā'yı emzüre her ne ḳadar ki dāye getürdiler Ḥażret-i Mūsā birisine müteveccih olup sütini içmedi ʿāḳıbet māderini (22) getürdüklerinde anuñ sütini emdi māderi idügini temyīz eyledi zīrā rūz-ı ezelde ḥikmet ü maʿrifet-i İlāhī şīrini nūş idüp tā ol (23) zamāndan aña temyīz ü teşḫīş virilmiş idi pes her kim ki ʿālem-i ervāḥda taʿlīm-i İlāhī'ye muḳārin olup Ümmü'l-Kitāb'dan maʿārif-i ledünnī (24) şīrini nūş iden bu ʿālemde cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḥaḳḳı bāṭıldan temyīz itmege ḳādir olup cemīʿ-i müşkil aña āsān olur

Ger tu bertemyīz-i ṭıflet mūleʿī

(25) eger sen ṭıfluñuñ temyīzi üzere ḥarīṣ iseñ [*mūleʿ* ḥarīṣ maʿnāsınadur ki ism-i mefʿūl ṣīġası üzere ki *mūleʿ bih* taḳdīrindedür]

Īn zamān yā ümm-i Mūsā arżıʿī

bu zamān Ey Mūsā'nuñ māderi ol ṭıflı emzür tā evvel senüñ şīrüñi (26) eme ve anuñ ṭuʿm u lezzetini bilüp ġayrılaruñ şīrini ḳabūl eylemeye niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur Ḥażret-i Mūsā māderinüñ şīrini emüp (27) ġayrlaruñ şīrine muḳayyed ü mültefit olmaduġı gibi bostān-ı ʿilm-i ezelīde şol kimselerüñ maʿārif ü ḥükm-i Ḫudāyī'den behredār oldılar bu ʿālemde (28) zaḥmet ü elemsiz ilhāmāt-ı raḥmānī vesāves-i şeyṭānīden anlara mümtāz u rūşen oldı ammā şol ṭā'ife ki rūz-ı ezelde bu ḥāletde (29) anlara behre vü naṣīb virilmedi şeyṭānī ḫavāṭırı efkār-ı raḥmānī ẓann idüp ḍāllīn zümresinden olur [*arżıʿī* ifʿāl bābından emr-i ḥāżır müfred-i müʾenneṯ-i ḥāżıradur]

Tā bibīned ṭuʿm-ı şīr-i māderes

(30) tā kendü māderinüñ şīrinüñ ṭuʿm u lezzetini göre yaʿnī ṭuʿm u lezzeti aña maʿlūm ola [*māderes*de żamīr-i ġā'ib Mūsā'ya rāciʿdür]

Tā fürū n’āyed bedāye-bed-sereş

tā Mūsā’nuñ başını ḳabīḥ dāyeye (31) aşaġa gelmeye yaʿnī bed-sirişt dāyeye tenezzül ü meyl eylemeye Ḥażret-i Mevlānā’nuñ maḳṣūdı budur ki ṭıfl-ı rūḥ Mūsā gibidür ve beden tābūt (32) gibidür ve bu cihān deryā gibidür ve nefs-i emmāre Firʿavn meşābesindedür ve *dāyeler*den **[N163b]** maḳṣūd şehevāt u lez̲z̲ātdur çünki ṭıfl-ı rūḥ nefs-i (33) emmāre dāyelerinden şīr nūş eylemeye māder-i ḥaḳīḳī ki anuñ ismidür esmā’ullāhdan anı terbiye idüp besler pes minbaʿd ġayrdan şīr nūş **[H159b]** (1) itmege meyl eylemez [*sereş*de żamīr-i ġā’ib Mūsā’ta rāciʿdür]

Şerḥ-i fā’ide-yi ḥikāyet-i ān şaḫṣ-ı üştür-cūyende

ol üştüri ṭaleb idici şaḫṣuñ ḥikāyetinüñ fā’idesinüñ şerḥi beyānındadur (2) yaʿnī bu ḳıṣṣadan ḥiṣṣe nedür ol beyān olınur

Üştürī güm kerdeī ey muʿtemed

ey muʿtemed bir üştüri güm ü żāyiʿ eylemişsin [*kerdeī*de hemze ḫiṭāb içündür]

Herkesī z’üştür (3) **nişānet mīdehed**

her bir kimse üştürden saña bir nişān virür lākin anlaruñ üştürden ḫaber ü āgāhı yoḳdur belki żāyiʿ olmış üştürini ṭaleb idici (4) merdüñ ḳıṣṣasında saña ḥiṣṣe budur ki çün şol vaḳt ki üştür ṣāḥibi idüñ Ḥażret-i Ḫudā’nuñ rıżā vü irādeti üzere süvār idüñ ve ʿālem-i (5) ġayb u meʿānīde ki aʿyān-ı s̲ābite-yi ʿaliyyenüñ maḳarrıdur ʿālem-i şehādete degin ʿālem-i melekūt ve ʿālem-i miṣālüñ menāzil ü merāḥilini luṭf-ı İlāhī’nüñ (6) muʿāveneti ile ḳaṭʿ u ṭayy eylemişsin ammā çünki bu şeş gūşelü ḳaṣrda sākin olup bu pīḫ pāyelü ḳālıbda ārām ṭutduñ bir zamān kendü (7) üştürüñden yād getürüp vaṭan-ı aṣlī cānibine rücūʿ ḳaṣdın eylemedüñ ve ḳurb u viṣāl mertebesinden dūr u mehcūr olduġuñ içün hīç (8) ġam yimedüñ ve müteḥassis ü müteʾellim olmaduñ ve bu ʿālem-i denī vü fānīde s̲ābit ü beḳā üslūbı üzere şevḳ u z̲evḳe meşġūl olduñ ve bülend-pervāzluḳ (9) evcinden megeslük hevāsında ḳıyām u ḳıyāmet gösterdüñ ve keş̲eret-i ġaflet ü ġurūruñdan ʿömr-i ʿazīz (10) serīʿü’s-seyr ve bībekā idügini bir nefes ḫāṭıruña getürüp aḥvāl-i āḫiret tedārükine muḳayyed olmaduñ

beyt

Biyā ey ki ʿömret beheftād reft

(11) *Meger ḫufte būdī ki berbād reft* [1454]

lākin **[M₂184a]** çünki ceẕbe-yi ʿināyet ve nefḥa-yı hidāyet nesīm-i ḥayāt-baḫş gibi ḥubb-ı dünyā ve maḥabbet-i māsivā semūmı (12) ile pejmürde ve sem-i şehevātıla mürde meşābesinde olan rūḥ-ı bīrūḥa irişe ḥıżrveş ḥayāt-ı ebedīye vuṣūl bulup her ān (13) nesīm-i feyż-i İlāhī'den müstefīż olup şāhbāz-ı ʿarş āşyān olur pes luṭf-ı İlāhī'den meʾyūs olmaḳ ḫaṭādur

(14) *Men ān ẕerreem derhevā-yı tu bīst*

Vücūd u ʿadem zi'ḥtiḳārem yekīst

Ziḫurşīd-i luṭfet şuʿāʿī besem

Ki cüz derşuʿāʿet (15) *nebīned kesem* [1455]

Tū nemīdānī ki ān üştür kücāst

sen bilmezsin ki ol üştür ḳandadur

Līk dānī k'īn nişānīhā ḫaṭāst

lākin bilürsün ki (16) bu nişānlar ḫaṭādur yaʿnī senüñ üştürüñüñ nişānları degüldür tekrār serāsīme vü āşüfte gibi her diyārı ṭavaf u geşt idüp ve ṭarīḳ (17) şeh-süvārlarından ṭaleb ü istifsār eylersin ve her kimi ki şevḳ-i İlāhī'den mest ü ʿışḳ u maḥabbet üştürinüñ mehāretidür dest göresin (18) anuñ ol laṭīf ḥāline müteḥassir olup dirsin [*k'īn ki īn* taḳdīrindedür] *beyt*

Tu ey ʿazīz ki bā Yūsufī ġanīmet dān

Ki men zigüm şüdeī ḫod ḫaber nemīyābem [1456]

[1454] Ey kişi! Gel ki ömrün yetmişe dayandı. Yoksa uyuduğun için mi ömrün heba oldu?

[1455] 14-15 *Men ān ẕerreem derhevā-yı tu bīst*
Vücūd u ʿadem zi'ḥtiḳārem yekīst
Ziḫurşīd luṭfet şuʿāʿī besem
Ki cüz derşuʿāʿet nebīned kesem M_2-
Ben senin havanda yirmi parça olan bir zerreyim ama varlık ve yokluk benim hakirliğimden birdir. Senin lutuf güneşinden yeterli şu'a aldım, senin şu'andan başka kimseyi görmem.

[1456] Ey aziz sen Yusuf'u bir ganimet bil ki men kaybolmuştan bir haber bulamam.

(19) **V’ān ki üştür güm nekerd ū ezmirī**

ve ol kimse ki üştür güm ü żāyiʿ eylemedi ol kimse mirī ve taḳlīdden [*nekerd* ceḥd-i muṭlaḳ müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

Hemçü ān güm kerde cūyed üştürī

(20) ol üştürini güm ü żāyiʿ eylemiş kimse gibi bir üştür ṭaleb eyler yaʿnī üştürini żāyiʿ eylemiş kimseye hem-rāh olup riyā vü taḳlīd ṭarīḳi ile anuñıla cüst (21) ü cū eyler ve eṭrāfa yiler gūyā ki o daḫı üştür żāyiʿ eyledi *mirī* riyā maʿnāsınadur ki aṣlı *mirā*dur lākin taḳlīd maʿnāsına istiʿmāl olınur [*cūyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

(22) **Ki belī men hem şütür güm kerdeem**

yolda rāst gelenlere dir ki belī ben daḫı şütür żāyiʿ eylemişüm bu sebebden anuñ ṭalebinde eṭrāfı geşt (23) idüp kūbekū pūyān u devānum

Her ki yābed ücreteş āverdeem

her kim ki ol żāyiʿ olmış üştüri bula aña ücret getürmişüm yaʿnī (24) aña muştuluḳ virürüm

Tā derüştür bātu enbāzī küned

tā üştürde senüñile şerīklük ide yaʿnī saña şerīk ola

Behr-i ṭamʿ-ı üştür (25) **īn bāzī küned**

üştür tamaʿından ötüri bu luʿb u ẓarāfeti eyler

Ū nişān-ı kej beneş’nāsed zirāst

o muḳallid egri nişānı ṭoġrı (26) nişāndan añlamaz zīrā ḥaḳīḳatde üştür yoḳdur üştür żāyiʿ iden ġayrı kimsedür

Līk güftet ān muḳallidrā ʿaṣāst

lākin senüñ (27) sözüñ ol muḳallide ʿaṣā ve ḳuvvetdür zīrā senüñ sözüñe iʿtimād idüp saʿy u ṭalebini ziyāde eyler [*güft* bunda söz maʿnāsınadur]

Her çirā gūyī ẖaṭā būd ān nişān

her (28) ne dir iseñ ol nişān ẖaṭā idi ki üştürde ol nişān yoḳ idi

Ū betaḳlīd-i tu mīgūyed hemān

o muḳallid senüñ taḳlīdüñile hemān (29) anı dir yaʿnī sen her ne dir iseñ o daḫı saña tābiʿ olup hemān anı söyler zīrā taḥḳīḳ mertebesine irişmiş degüldür niteki bu iki ḫᵛācenüñ (30) ḥikāyetindeki biri muḥaḳḳıḳ biri muḳallid idi

ḥikāyet zamān-ı sābıḳda iki ḫᵛāce tācir var idi birisi kāmilü'l-ʿaḳl ve biri nāḳıṣu'l-ʿaḳl (31) idi ki mālda şerīk idiler ve ḥażr u seferde biri birinden cüdā olmazlarıdı bir vaḳt vāfir māl u esbābıla deryā seferini iḫtiyār (32) idüp bir gemiye girdiler nāgāh anlaruñ gemisi pārelenüp **[N164a]** cemīʿan māl u metāʿları ġarḳ olup kendüler bir taḫta üzere ḳaldılar ḫᵛāce-yi (33) ʿāḳil nāḳıṣu'l-ʿaḳl yoldaşına eyitdi ʿazīz ü girān-māye ʿömrimüzi dünyānuñ māl u metāʿı kesbine ṣarf eyledük ʿāḳıbet cemīʿan ġarḳ oldı diyüp bu taḫta ki **[H160a]** (1) üzerindeyüz tābūt meṣābesindedür āḫir kār-ı çār u nāçār böyle olısardur ki māl u metāʿ bizden cüdā olup ḳabre bir taḫta ile revān (2) olısaruz eger bu ġarḳdan baña ḫalāṣ u necāt müyesser ola baḳıyye-yi ʿömrümi ṭaleb-i Ḫudā ve kesb-i aḥvāl-i āḫirete ṣarf iderüm yoldaşı eyitdi (3) ben daḫı bu ḫuṣūṣda saña şerīk ü tābiʿ olurum ḫᵛāce-yi ʿāḳil ṣıdḳ u iḫlāṣıla idi ve yoldaşı taḳlīd ü riyā ile idi çünki (4) ṣıḥḥat ü selāmetile kenāra irişdiler ḫᵛāce-yi ʿāḳil şerīkine eyitdi bize lāzım olan budur ki bir mürşid bulavuz ki ol mürşid ādāb-ı (5) şerīʿat ve esrār-ı ḥaḳīḳat ve aḥvāl-i ḥaḳīḳati bile ve anlara riʿāyet üzere ola ve bizi irşād ide pes bu ikisi mürşid ṭalebine gitdiler bir kimse (6) işitdiler ki tamām ṣalāḥıla meşhūr idi anı görmege gitdiler ḳażārā anı gördiler ki ḳıble ṭarafına tükürdi ḫᵛāce-yi ʿāḳil yoldaşına eyitdi (7) bu kimse henüz ḳıble riʿāyetinüñ edebini bilmez pes bu kimse mürşidlüge lāyıḳ olmaz bir kimse daḫı işitdiler çünki anuñ ḥużūrına **[M₂184b]** gitdiler (8) gördiler ki mescide ṣol ayaġı ile girdi ḫᵛāce-yi ʿāḳil yoldaşına eyitdi bu kimse henüz mescide girmek edebini bilmez pes (9) bu daḫı mürşidlüge lāyıḳ degüldür bir kimse daḫı işitdiler anuñ ḥużūrına gitdiler gördiler ki mescide murabbaʿ oturmış ḫᵛāce-yi ʿāḳil yoldaşına (10) eyitdi bu Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḫāne ve naẓarında oturmaḳ edebini bilmez bu daḫı mürşidlüge lāyıḳ degüldür yoldaşı cemīʿ-i ḫūṣūṣda ḫᵛāce-yi ʿāḳılı taṣdīḳ (11) idüp taḳlīd ile aña mütābaʿat ü muvāfaḳat eyledi ʿāḳıbet bir şehre irişdiler bir şeyḫ buldılar cemīʿ-i ḫuṣūṣda kāmil ü mü'eddib (12) idi anuñ

29 irişmemişdür HN: irişmiş degüldür M_2

ḫidmetinde ḳarār ṭutdılar ḫᵛāce-yi ʿāḳil ṣıdḳ u niyyetile ʿamel ü ṭāʿat eyleridi yoldaşı taḳlīd ü mecāzıla ʿamel ü ṭāʿat eyleridi (13) ve kendüsine eydüridi çünki bir miḳdār māla mālik olam yine ticārete şürūʿ idem ḫuṣūṣā ki pīr ü bīṭāḳat oldum kār u ṣanʿata (14) ḳudret ü mecāl ṭutmazum ṣūfīlük ḫod bīkārluḳ bir işdür anlaruñ arasında bu uslūbıla geçinürüm ittifāḳan bir gice ol şehrde yanġun (15) vāḳıʿ oldı ki esīrcilerüñ çārsūsını āteş iḥāṭa eyledi meger bir esīrcinüñ iki biñ dīnār-ı sürḫa alınmış iki ġulāmı var (16) idi ol esīrci ḫānesinden çünki çārsūya vārdı ġulāmlarını āteş iḥāṭa eylemiş gördi feryād idüp eyitdi (17) her kim ki bu ġulāmı ḫalāṣ ide aña şükrāne dīnār-ı sürḫ vireyüm ol şeyḫe ḫaber oldı fevrī gelüp

“Bismillāhi’l-leẕī (18) *lāyeḍurru maʿa ismihī şey’ün fi’l-ʿarḍi ve lāfi’s-semā’i ve hüve’s-semīʿu’l-ʿalīm”*[1457]

diyüp kendüsini āteşe urup āteş Ḥażret-i (19) Ḫudā’nuñ emr-i şerīfi ile andan dūr olup bilāżarār ol iki ġulāmı āteşden çıḳardı irtesi esīrci īkrārı üzere (20) getürüp şeyḫe virdi şeyḫ eyitdi biz bu mertebeyi dünyāyı terk itmegile bulduḳ ve bu iki ġulāmı biz ḫalāṣ eylemedük belki Ḫudā-yı Teʿālā’nuñ (21) ism-i şerīfi ḫalāṣ eyledi ki murād ẕīkr olınan duʿādur ol ʿāḳil ḫᵛācenüñ iʿtiḳādı yüz biñ oldı öbür ḫᵛācenüñ ki ḳalbinde (22) dünyā maḥabbeti muḥkem idi kendüsine eyitdi biñ dīnārı ḳabūl eylememek ʿāḳilüñ işi degüldür bu şeyḫ ki esīrciden biñ dīnārı ḳabūl (23) eylemedi yā dīvānedür yāḫud kimyāya mālikdür ġayruñ mālına iḫtiyāc ṭutmaz pes şeyḫüñ ḳatına gelüp eyitdi ẓāhir budur ki siz kīmyāgerlük (24) bilürsiz şeyḫe ḫāṭırası maʿlūm oldı eyitdi bizüm kīmyāgerlügimüz mis gibi ḳalbi zer gibi laṭīf idüp maḥabbet-i dünyāyı ḳalb-i mürīdden (25) dūr eylemekdür yoḫsa ṭaşı altun eylemek āsāndur şeyḫ fevrī bir ṭaş alup ol ḫᵛācenüñ öñine atdı çünki ṭaş ol (26) ḫᵛācenüñ öñine düşdi gördi ki zer olmış ol ḫᵛāce altun olmış taşı eline aldı ve eyitdi ey şeyḫ bu mertebeyi ne (27) ile bulduñ şeyḫ cevāb virüp eyitdi ki dünyāyı terk idüp anuñ maḥabbetini ḳalbümden iḫrāc eylemegile buldum ḫᵛāce-yi ʿāḳil ol ḫᵛāceye (28) eyitdi saña lāyıḳ olan budur ki bu altunı ṣuya atasın ve ḥubb-ı dünyāyı ḳalbüñden çıḳarasın ancılayın eyledi feyż-i İlāhī ile (29) anuñ ḳalbi münevver oldı ve her ṭaşı ki eline aldı altun oldı lācerem ol iş buña āsān görindi müşāhede vü şühūda (30) ṭālib oldı ve Ḥażret-i Ḫudā’nuñ ṭalebine şürūʿ eyledi ve ol ʿāḳil

[1457] Allahın ismiyle başlarız. O, öyle bir Allah’tır ki onun ismiyle beraber arzda veya semada hiçbir şey zarar vermez, o işitir ve bilir.

ḫ^{v}āceden daḫı ʿuzlet iḫtiyār eyledi şeyḫ daḫı anuñ ṣoḥbetine (31) ṭālib **[N164b]** oldı ḫ^{v}āce-yi ʿāḳil aña eyitdi benden niçün munḳaṭıʿ olduñ muṣāḥabeti terk eyledüñ ol ḫ^{v}āce eyitdi egerçi ṣūreten (32) senden dūrum ammā maʿnāda saña yār u ḳarībüm ve zamān-ı ticāretde kārsız idüm şimdi kār üzereyüm ki murād ṭāʿat ü riyāżetdür

(33) **Çün nişān-ı rāst gūyend ü şebīh**

ammā çünki saña rāst u ṣaḥīḥ nişān diyeler yaʿnī nişān virenler ṣādıḳul-ḳavl olsalar [*şebīh* bunda saḥīḥ maʿnāsınadur]

[H160b] (1) **Pes yaḳīn gerded turā lāraybe fīh**

pes yaḳīn olur saña anda şekk ü reyb olmaz

Ān şifā-yı cān-ı rencūret şeved

ol rāst nişān senüñ (2) rencūr u derdmend cānuñuñ şifāsı olur

Reng-i rūy u ṣıḥḥat u zūret şeved

senüñ yüzüñüñ rengi ve ṣıḥḥat u zūret olur yaʿnī yüzüñ (3) laṭīf olup anda saña meserret ü ṣıḥḥat ü ḳuvvet ḥāṣıl olur

Çeşm-i tū Rūşen şeved pāyet devān

senüñ çeşmüñ rūşen ve senüñ (4) pāyuñ yilici olur yaʿnī saña başīret ü ḳudret irişür

Cism-i tū cān gerded ü cānet [M$_2$184b] revān

senüñ cismüñ cān ve cānuñ Ḥaḳ cānibine (5) revān olur

Tū bügūyī rāst güftī ey emīn

rāst nişān beyān iden kimseyi taṣdīḳ idüp sen dirsin ey emīn rāst didüñ

(6) **Īn nişānīhā belāġ āmed mübīn**

bu nişāna mensūblar belāġ mübīn geldi yaʿnī saña meserret ü ṣıḥḥat ve ḳuvvet ü nūr viren rāst nişānlar (7) *"Ve mā ʿale'r-rasūli ille'l-belāġu'l-mübīnü"* dür murād enbiyānuñ teblīġ-i risāletidür niteki bu āyet-i kerīmden ẓahirdür

"Ve mā ʿale'r-rasūli (8) *ille'l-belāġu'l-mübīnü"*[1458]

belāġ irşdürmek *mübīn* āşkāre maʿnāsınadur

Fīhi āyāt-ı şekāt-ı beyyināt

[1458] Peygamber'e düşen, yalnız açık bir tebliğdir. Ankebût/18.

bu belāġda āyāt u ʿalāmāt vardur ki (9) ol āyāt muḥkemler ve iʿtimād olınmışlar ve rūşen ü ẓāhirlerdür [*āyāt* cemʿ-i āyetdür]

Īn berātī başed ü ḳadr-i necāt

bu āyāt bir berat ve ḳadr-i necātdür yaʿnī bu (10) āyāt vāsıṭası ile derecāt u necāt müyesser olur necāt ḳadre teşbīh olınmışdur zīrā ġażab-ı İlāhī ve ʿaẕāb-ı nāmütenāhīden ḫalāṣ u (11) necāt ḳadr meṣābesindedür

Īn nişān çün dād gūyī pīş rev

ol emīn çünki bu nişānı virdi sen aña ilerü yüri dirsin

(12) **Vaḳt-i āhengest pīş-āheng şev**

āheng ü ḳaşduñ vaḳtidür pīş-āheng ol yaʿnī baña delīl ol *pīş-āheng* ʿavām taḥrīf idüp (13) *pişveng* dirler āheng-i evvel ḳaṣd maʿnāsınadur [*rev* ve *şev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Pey-revī tū künem ey rāst-gū

ey rāst gū saña pey-revlük ve tebʿiyyet eylerüm

(14) **Būy bürdī z'üştürem bün'mā ki kū**

benüm üştürümden būy iletdüñ baña üştürümi göster ki ḳanı yaʿnī ey ṣādıḳu'l-ḳavl çünki benüm üştürümden (15) rāst nişān u ḫaber virdüñ benüm üştürüm ḳanda idügini baña göster [*bün'mā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Pīş ān kes ki ne ṣāḥib-üştürest

ammā ol kimsenüñ ḳatında ki żāyiʿ (16) olmış üştürüñ ṣāḥibi degüldür

K'ū derīn cüst-i şütür behr-i mirīst

ki ol kimse bu żāyiʿ olmış şütür ṭalebinde riyā vü taḳlīdden ötüridür (17) ol iki ḫ^{v}āce gibi ki birisi taḥḳīḳ iʿtibārı ile ṭālib-i İlāhī'de olup cān u dilden tārik-i dünyā olmışdur birisi daḫı taḳlīdile ṭālib-i İlāhī (18) olup rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetde olmışdur

Z'īn nişān-ı rāst nef'zūdeş yaḳīn

bu rāst nişāndan aña yaḳīn ziyāde (19) olmadı zīrā ol muḳallid ne üştürden ve ne üştür nişānlarından ḫaberdārdur

Cüz ziʿaks-i nāḳa-cūy-ı rāstīn

taḥḳīḳ nāḳa ṭaleb (20) idicinüñ ʿaks ü eşerinden ġayrı yaʿnī aña yaḳīn bunuñ aḥvālinden irişür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur [*ʿaks* eşer maʿnāsınadur]

Būy bürd (21) **ezcidd ü germīhā-yı ū**

üştür ṭalebinden muḳallid olan şütür ṭalebinde rāst u ṣādıḳ olan kimsenüñ cidd ü saʿyinden ve şevḳ u ḥarāretlerinden (22) būy u eşer iletdi kendüsine böyle diyü ki [*cidd* saʿy maʿnāsınadur]

Ki güzāfe nīst īn heyhāy-ı ū

ki anuñ hāy u hūyı ve feryād u fiġānı ʿabeş ü beyhūde (23) degüldür pes aña daḫı bu hālet peydā olur [*güzāfe* ʿabeş maʿnāsınadur]

Enderīn üştür nebūdeş ḥaḳ velī

bu üştürde ol mukallidüñ ḥaḳḳı yoḳ idi zīrā üştür (24) żāyiʿ eylememiş idi

Üştürī güm-kerdeest ū hem belī

ammā o muḳallid daḫı taḥḳīḳ bir üştür żāyiʿ eylemişdür

Ṭumʿ-ı nāḳa-ġayr rū pūşeş (25) **şüde**

lākin ġayruñ nāḳasınuñ ṭumʿı ol kimseye ḥicāb u perde olmışdur ki kendü nāḳasınuñ żāyiʿ olduġından ḫaberi yoḳddur

(26) **Ānçi ezgüm şüd ferāmūşeş şüde**

ol nesne ki ol muḳallidden güm ü żāyiʿ oldı aña ferāmūş olmışdur

Her kücā ū mīdeved (27) **īn mīdeved**

her ḳanda ki üştür żāyiʿ idici üştürinüñ ṭalebinde taḥḳīkile saʿy eyler bu muḳallid taḳlīd ü tebʿiyyetile ol kimse ile (28) bile yiler

Eẕṭamaʿ hem-derd ṣāḥib mīşeved

ṭamaʿından üştür ṣāḥibi ile hem-derd ü muṣāḥib **[N165a]** olur [*ṣāḥib-üştür* taḳdīrindedür]

Kāẕibī bāṣādıḳī çün şüd (29) **revān**

bir kāẕib çünki bir ṣādıḳıla revān oldı

Ān dürūġeş rāstī şüd nāgehān

ol kāẕibüñ kiẕb ü dürūġı ol ṣādıḳuñ (30) muḳārenet ü muṣāḥabeti ile rāst u ṣıdḳ oldı niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Yā eyyühe'l-leẕīne āmenu't-teḳūllāhe ve kūnū (31) *ma'a'ṣ-ṣādıḳīne"*[1459]

çünki ol kimse evvel taḳlīd ü kiẕbde idi

"Āḳıbetü'l-mecāz ḳaṭretü'l-ḥaḳīḳat"[1460]

ḥasebince taḥḳīk ü ṣıdḳa irişüp taḳlīd (32) ü kiẕbden necāt bulur

Enderān ṣaḥrā ki ān üştür şitāft

ol ṣaḥrāda ki ol üştür ivedi ya'nī żāyi' olmış üştür ki ol ṣaḥrāya gitdi

(33) **Üştür-i ḫod nīz ān dīger biyāft**

ol **[M2185b]** bir ġayrı ki taḳlīd ile yileridi kendünüñ üştürini daḫı buldı ya'nī muḥaḳḳıḳa irişen ḥālet muḳallide daḫı **[H161a]** (1) irişür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret eyler [*nīz* daḫı ma'nāsınadur]

Çün bidīdeş yād āverd ān ḫ^vīş

çünki muḳallid ol ṣaḥrāda kendünüñ żāyi' (2) olmış üştürini gördi kendünüñ maṭlūb u maḳṣūdını yād u ḫāṭırına getürdi

Bīṭama' şüd z'üştürān-ı yār u ḫ^vīş

ol yār ḫışmınuñ (3) üştürinden ṭama'sız oldı zīrā kendünüñ şütürini buldı ya'nī maṭlab-ı a'lā ve maḳṣad-ı aḳṣā ki ṭaleb-i Ḫudā ve ṭā'at ü 'ibādete sa'ydür aña vuṣūl (4) buldı niteki bu beytden ẓāhirdür ba'ż-ı nüsaḫda *yār-ı ḫ^vīş* vāḳı'dur vāv-ı 'āṭıfesiz ki *ḫ^vīş* ḫışm ma'nāsınadur vāv-ı 'āṭıfe lāzımdur

(5) **Ān muḳallid şüd muḥaḳḳıḳ çün bidīd**

ol muḳallid muḥaḳḳıḳ oldı ya'nī derece-yi taḳlīdden ḫalāṣ bulup mertebe-yi muḳaḳḳıḳe irişdi [*çün bidīd* kelimelerinüñ ma'nāsı mışrā'-ı şānīye ḳayd olındı]

Üştür-i ḫodrā (6) **ki āncā mīçerīd**

çünki kendünüñ üştürini gördi ol ṣaḥrāda otlarıdı *ṣaḥrā*dan maḳṣūd tārik-i dünyā olup ṭā'at ü 'ibādet eylemesidür

---

[1459] Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun. Tevbe/119.

[1460] Mecazın neticesi hakikatin damlasıdır.

(7) **Ū ṭalebkār-ı şütür ān laḥẓa geşt**

ol muḳallid ol laḥẓa şütüre ṭālib oldı ki kendünüñ üştürini gördi

Mīnecüsteş tā nedīd ūrā (8) **bedeşt**

zīrā mādām ki kendünüñ üştürini şaḥrāda görmedi fi'l-ḥaḳīḳa üştürini ṭaleb eylemedi zīrā taḳlīde olan ṭaleb ḥaḳīḳatde ṭaleb (9) degüldür belki ṭaleb-i nāfiʿ mertebe-yi taḥḳīḳe vuṣūlden ṣoñradur [*necüst* ve *nedīd* nefy tarīḳi ile rūşendür]

Baʿd ezān tenhā-revī āġāz kerd

andan ṣoñra tenhā yüriyicilüge āġāz u şürūʿ (10) eyledi

Çeşm sūy-ı nāḳa-yı ḫod bāz kerd

kendünüñ nāḳası cānibine çeşm ü naẓarını açdı yaʿnī taḳlīdden necāt bulup ḫalvet ü ʿuzlet (11) iḫtiyār eyledi

Güft ān ṣādıḳ merā büg'ẕāştī

ol ṣādıḳ ki murād muḥaḳḳıḳdür muḳallid ki taḥḳīḳe irişdi eyitdi beni terk eyledüñ

(12) **Tā beeknūn pās-ı men mīdāştī**

tā şimdiye degin benüm pās u riʿāyetümi ṭutduñ yaʿnī bu ṣaḥrāya vuṣūl bulmazdan evvel baña tābiʿ olup benden (13) dūr u cüdā olmaduñ şimdi ne sebebden benden munḳaṭıʿ olduñ ve baña riʿāyet üzere olmaḳdan ferāġat eyledüñ [*pās* ḥıfẓ u riʿāyet maʿnāsınadur]

Güft tā eknūn (14) **füsūsī būdeem**

baʿde't-taḳlīd taḥḳīḳe irişen kimse aña eyitdi şimdiye degin füsūsa mensūb ʿabeş ü bīhūde ṭaleb idici olmışum

(15) **V'ez ṭamaʿ derçāplūsī būdeem**

ve ṭamaʿdan ḥīle ve taḳlīdde olmışum

Īn zamān hem-derd-i tū geştem ki men

ammā bu zamān ki mertebe-yi (16) taḥḳīḳe irişdüm senüñ hem-derd ü hem-şerīküñ oldum ki ben

Derṭaleb eztū cüdā geştem beten

ṭalebde cismümile senden cüdā oldum lākin (17) maʿnāda senden dūr u cüdā olmadum

Eztu mīdüzdīdemī vaṣf-ı şütür

üştürüñ vaṣfını senden uġurladum senden istimāʿ (18) idüp ögrendüm

Cān-ı men dīd ān-ı ḫod şüd çeşm pür

benüm cānum kendünüñ ān u maṭlūbını gördi çeşmüm pür oldı yaʿnī ṭaleb ü üns-i (19) İlāhī müyesser olduġından ötüri maḥabbet-i māsivādan ḫalāṣ olup ḳanāʿat ü istiġnāya irişdüm çeşmüñ pür olması ḳanāʿat ü ġınā-yı ḳalbden (20) kināyetdür niteki bu beytden ẓāhirdür

Deryā-dilīm ü dīde-yi mā maʿden-i dürest

Ger dest-i mā tihīst velī çeşm-i mā pürest [1461]

[*çeşm* mużāf degüldür]

(21) **Tā neyābīdem nebūdem ṭālibeş**

mādām ki anı bulmadum aña ṭālib olmadum şimdi ki buldum aña ṭālib oldum niteki eyitmişlerdür (22) dünyāda cemīʿ-i maḳṣūduñ ḫuṣūli ṭaleb ü cidden ṣoñra olur niteki Ḥażret-i ʿAlī raḍiyallāhu ʿanh buyurmışlardur

"Men ṭalebe şeyʾen vecedde (23) *vecede"*[1462]

maḥbūb-ı ḥaḳīḳī ki aña vuṣūl ṭalebden ṣoñradur niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Yuḥibbühüm ve yuḥibbūnehū"[1463]

pes kendü maṭlūbuma (24) irişdüm andan ṣoñra ṭalebe şürūʿ eyledüm

Mis künün maġlūb şüd zer ġālibeş

şimdi mis maġlūb u zer aña ġālib oldı yaʿnī (25) taḥḳīḳ ü iḫlāṣ gelüp taḳlīd ü riyāyı refʿ eyledi [*mis* baḳır maʿnāsınadur]

Seyyiʾātem şüd heme ṭāʿāt-i şükr

seyyiʾātum cemīʿan ṭāʿāt oldı Ḫudā-yı Teʿālāʾya (26) şükr olsun niteki Ḥażret-i Ḫudā buyurdı

---

20 *Deryā dilīm ü dīde-yi mā maʿden-i dürest*
Ger dest-i mā tihīst velī çeşm-i mā bürest M_2-

[1461] Biz derya gönüllüyüz, gözümüz ise inci madenidir. Elimiz boşsa da gözümüz doludur.

22 buyurmışlardur N: dimişdür HM_2

[1462] Kim bir şeyi ciddi olarak talep ederse bulur.

[1463] Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere. Mâide/54.

“İnne’l-ḥasenāti yüẕhibne’s-seyyi’āti”[1464]

[*şükr-i Ḫudā bād* taḳdīrindedür]

Hezl şüd fānī vü cidd işbāt-ı şükr

hezl ü taḳlīd (27) fānī vü maḥv oldı ve cidd ü taḥḳīḳ bāḳī vü s̱ābit oldı Ḫudā-yı Teʿālā’ya şükrler olsun

Seyyi’ātem çün vesīlet şüd beḪaḳ

seyyi’ātum çünki (28) Ḥaḳḳ’a vāṣıl olmaġa baña vesīle oldı yaʿnī benüm riyā vü taḳlīd ü mecāzum baña iḫlāṣ u taḥḳīḳ **[N165b]** ve ḥaḳīḳate irşmege vāsıṭa (29) oldı ve bu saʿādet saña hem-rāh olduġumdan ẓuhūr buldı

Pes mezen berseyyi’ātem hīç daḳ

çünki böyledür pes benüm seyyi’ātum (30) üzere hīç daḳ **[M$_2$186a]** urma yaʿnī ḫaṭālarumdan ötüri benüm üzerüme ʿayb u ḫaṭā ṭutma

Mer turā ṣıdḳ-ı tu ṭālib kerde būd

(31) seni bu ḫuṣūṣa senüñ ṣıdḳuñ ṭālib eylemiş idi

Mer merā cidd ü ṭaleb ṣıdḳī güşūd

cidd ü ṭaleb baña bir ṣıdḳ açdı yaʿnī (32) cidd ü ṭalebden baña ṣıdḳ u rāh-ı saʿādet güşāde oldı

Ṣıdḳ-ı tū āverd dercüsten turā

senüñ ṣıdḳuñ seni ṭalebe (33) getürdi yaʿnī seni ṭālib eyledi

Cüstenem āverd derṣıdḳī merā

benüm ẓulmüm beni bir ṣıdḳa getürdi yaʿnī beni ṣıdḳa irşdürdi **[H161b]** (1) *cüsten* ṭaleb maʿnāsınadur

Tuḫm-ı devlet derzemīn mīkāştem

saʿy u ṭaleb yerinde devlet tuḫmını ekdüm

Suḫre vü bīkār mīpendāştem

anı (2) ücret ü ʿivażsız ve nefʿsiz ṣandum pes

[1464] Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Hûd/114.

“Leyse lilinsāni illā mā saʿā”[1465]dan

ġāfil oldum murāḍ ṭaleb ü saʿy u cid sebeb-i saʿādet idügün (3) beyāndur [*bīkār* işsiz yaʿnī nefʿsiz maʿnāsınadur]

Ān nebüd bīkār kesbī būd çüst

ol ṭaleb ü ciddüm ecr ü ʿamelsiz olmadı belki çüst ü laṭīf bir kesb ü ʿamel oldı [bunda *çüst* ḳavī ve laṭīf maʿnāsınadur]

Her yekī (4) **dāne ki keştem ṣad bürüst**

her bir dāne ki zirāʿat eyledüm yüz dāne bitdi yaʿnī ʿamel-i ḳalīl ecr-i keṯīre sebeb oldı bunuñ miṯāli ancılayındur ki (5) bu beyt beyān eyler

Düzd sūy-ı ḫāneī ṣüd zīr-i dest

bir düzd nihānī bir ḫāne cānibine gitdi tā andan baʿż-ı nesne uġurlaya

Çün (6) **derāmed dīd k’ān ḫāne-ḫodest**

çünki düzd ḫānenüñ içine geldi gördi ki ol ḫāne kendünüñ ḫānesidür pes herkese ki (7) ṭaleb gerekdür ki tā kendünüñ maḳṣūdına irişmege ḳādir ola

Germ bāş ey serd tā germī resed

ey serd germ ol saña germlük irişe (8) yaʿnī saʿy u ṭalebde şevḳ u sūzıla ol tā ki sūz u ḥarāret bulasın

Bādürüştī sāz tā nermī resed

ḫuşūnet ü meşaḳḳatile geçer tā saña (9) mülāyemet irişe yaʿnī bir zamān zaḥmet ü belāya ṣabr eyle tā luṭf u kerem-i İlāhī’ye maẓhar olasın zīrā

“Feinne maʿal’-ʿusran yüsran”[1466]

ḥasebince evvel (10) ṣuʿūbet ü ʿusr ṣoñra sühūlet ü yesrdür

beyt

Ṣad berānem ki dil-i mā ġamīst

K’āmeden-i ġam sebeb-i ḫurremīst [1467]

[1465] Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.

4 bitdi HM_2: oldı ve bitdi N

[1466] Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. İnşirâh/5.

[1467] Gönlümüzün gamlı olması bizi mutlu kılar. Gamın gelmesinde mutluluk sebebidir.

[*sāz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ān dü üştür (11) **nīst ān yek üştürest**

muḥaḳḳıḳ ü muḳallid ḫuṣūṣında ki muḥaḳḳıḳ kendü üştürini bulmadı dindi idi o iki üştür degüldür belki (12) bir üştürdür zīrā ikisinüñ daḫı maḳṣūd u maṭlūbı Cenāb-ı Ehadiyyet'dür o ḫod birdür iki olmaġa imkān yoḳdur üştür ẕikri

"El-ḥikmetü (13) *ḍālletü'l-mü'min"*[1468]de

ḥikmet nāḳaya teşbīh olınduġı iʿtibārıladur ki sāḳ-ı kelām üştür münāsebeti ile olmışdur

Teng āmed lafẓ maʿnā bes (14) **perest**

lafẓ teng geldi maʿnā ziyāde vü pürdür yaʿnī lafẓ ḳaṭrā-yı nāçīz ve maʿnā deryā-yı bīpāyān meşābesindedür

Lafẓ dermaʿnā hemīşe (15) **nāresān**

lafẓ maʿnāya dāʾimā irişmeyicidür zīrā lafẓ ẓarf-ı ṣaġīr ve maʿnā deryā-yı kebīr gibidür

Z'ān peyember güft ḳad kelle lisān

Ḥażret-i Rasūl (16) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol sbebden *"ḳad kelle lisān"* didi ki

"Men ʿarefe'l-Ḥaḳ kelle lisānühū"[1469]dür

meşelā bir kimse ki pādşāhı bir tenhā (17) görse ve pādşāh idügini bilmese pādşāhıla küstāḫāne bībāk muṣāḥabet eyler ve ger bir kimse anuñ aḥvālinden ḫaber suʾāl eylese (18) ḫavf u teveḳḳufsuz cevāp virür ammā çünki bir kimse pādşāhı görse ve pādşāh idügini bilse anuñ ḥużūrında ḥayret ü dehşetden (19) söz söylemege ve suʾāl idene cevāb virmege ḳādir olmaz farażā eger cevāb virse yüz ḫavf u edebile cevāb virür pes deryā-yı bīpāyāndan (20) bir kūzeye ne ṣıġar ve ʿālī vü girān ṭaġdan terāzū ne vezn itmege ḳādir olur ve şeb-perre envār-ı āftāba ne ṭāḳat getürür ve murġ-ı żaʿīf (21) Simurġı şikār itmege nice ḳudret bulur yaʿnī bunlar niçe muḥāl ise Īzid-i Müteʿāl'üñ kibriyā vü celāl ü ʿāzāmetini nuṭḳ u lafẓıla şerḥ ü beyān (22) itmek muḥāldür ve hīçbir vechile buña imkān u mecāl yoḳdur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

---

[1468] Hikmet müminin yitiğidir.

[1469] Allah'a ârif olan kişinin lisanı sâkit oldu. (Herevî, El-Masnu, 1/189, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1404)

Nuṭḳ usṭurlāb bāşed (23) **derḥisāb**

nuṭḳ ḥisābda usṭurlābdur yaʿnī nuṭḳ u lafẓ maʿnāya nisbet hemān usṭurlāb gibidür eflāk ü kevākibe nisbet

(24) **Çi ḳader dāned ziçerḫ u āftāb**

felek ü āftābdan usturlāb ne ḳadar bilür ḥālā ki usṭurlāb aḥḳar u aṣġar ve felek ü āftāb (25) aʿẓam u ekberdür yaʿnī usṭurlābıla felek ü āftābdan ne ḳadar rūşen ü ẓāhir olurısa nuṭḳ u **[M$_2$186b]** lafẓıla Allāh Teʿālā'nuñ celāl ü ʿaẓameti (26) ol ḳadar ʿıyān u maʿlūm olur [*ḳader* miḳdār maʿnāsınadur]

Ḫaşşa çerḫī k'īn felek zū perreīst

ḫuṣūṣā anuñ gibi bir çerḫ ki bu felek andan bir perredür [*çerḫī*de *yā* vaḥdet-i nevʿiyyedür]

(27) **Āftāb ezāftābeş ẕerreīst**

āftāb ol çerḫüñ āftābından bir ẕerredür yaʿnī bu eflāk ol felege nisbet bir perre ve bu āftāb ol (28) felegüñ āfātābına nisbet bir ẕerre meṣābesindedür *perre* bir lafẓdur ki neye mużāf olurısa maʿnā aña göre olur **[N166a]** meṣelā *perre-yi ser* ucı (29) sivri süñük *perre-yi āsyā* degirmenüñ çarḫı ve kilīd *perre* ammā bunda çerḫ maʿnāsına olmaḳ maḥalle mülāyimdür beytde vāḳıʿ olan (30) *çerḫ* felek maʿnāsınadur

Beyān-ı ān ki derher-nefsī fitne-yi Meścid-i Ḍırār hest

anuñ beyānındadur ki her bir nefsde Meścid-i Ḍırār (31) fitnesi vardur Ḥażret-i Mevlānā bu maṭlabda evvelā Meścid-i Ḍırār'uñ ḳıṣṣasını ve andan şoñra anuñ ḥişşesini beyān eyler

Çün pedīd (32) **āmed ki ān mescid nebūd**

çün ẓāhir oldı ol Meścid-i Ḍırār ḥaḳīḳatde mescid degül idi [*āmed* bunuñ maḥallerde *şüd* maʿnāsınadur]

Ḫāne-yi ḥīlet büd ü dām-ı cehūd

ḥīle vü mekr ḫānesi (33) ve cehūduñ ṭuzaġı idi yaʿnī maʿnāda kilīse idi zīrā Müslümānlara żarar u ziyān içü binā olındı lākin tesettür içün ẓāhirde **[H162a]** (1) mescid şūretinde binā eylediler

Pes nebī fermud ki ānrā berkünend

pes Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve selem aṣḥābdan baʿż-ı kimseye buyurdı (2) ki ol mescid nāmına olan kilīseyi hedm ü ḫarāb eyleyeler ol ḫidmete varanlar bunlardur Mālik bin Ḫişam ve Muʿin bin ʿAdiyy (3) ve ʿĀmir bin Es-seken ve Vaḥşī

Maṭraḥa-ḫāşāk u ḫākister künend

ḫāşāk ü ḫākisterüñ bıraġılacaḳ yeri eyleyeler yaʿnī cemīʿan süpürindiyi (4) oraya dökeler ki mezbele ola baʿż-ı nüsaḫda *künīd*dür ki emr-i ḥāżır cemʿ-i müẕekkerdür maʿnā aña göre olur [*maṭraḥa* ṭarh idecek mekān maʿnāsınadur]

Ṣāḥib-i mescid çü mescid ḳalb būd

(5) mescid ṣāḥibi mescidi gibi ḳalb u nāmaʿḳūl idi Mescid-i Ḍırār'ı binā iden ẓāhirde Müslümān ve ḥaḳīḳatde kāfir idi hem çünān ol (6) mescid daḫı ṣūreten mescid ma'nāda kilīse idi pes ṣāḥib-i mescide andan hergiz nefʿ ü ṣevāb irşmedi belki aña küllī żarar irişüp bed-nām (7) u rüsvāy oldı [*ṣāḥib-i mescid*den maḳṣūd münāfiḳlardur]

Dānehā-berdām-rīzī nīst cūd

dām üzere dāneleri ki dökersin cūd u kerem degüldür zīrā ol dānelerden (8) maḳṣūduñ şikārdur ol vaḳt cūd u keremdür ki anda ġaraż olmaya niteki Ḥażret-i Mevlānā işāret buyurur *rīzī* fiʿl-i mużāriʿ (9) müfred-i müẕekker-i muḫāṭab olmaḳ rūşendür *dānehā-berdām-rīzī* cemīʿan vaṣf-ı terkībī olmaḳ rūşendür *süḫan-derziyān-āferīn* vaṣf-ı terkībī olduġı (10) gibi [*cūd* seḫā maʿnāsınadur]

Gūşt k'enderşest-i tū māhī rübāst

gūşt pāresi ki senüñ oltañda māhī-rübādur yaʿnī şol et pāresi ki anı māhīyi (11) ṣayd u şikār itmek içün oltaya ḳoyup deryāya bıraġursın [*gūşt* et maʿnāsınadur]

Ān çünān loḳma ne baḫşeş ne seḫāst

ancılayın loḳma ne iḥsāndur (12) ne seḫādur pes şol ḫayrāt u beẕl māl ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ rıżā-yı şerīfi içün olmaya mescid-i Ḍırār gibi kāşid ü fāsid bir nesnedür (13) *şest* bunda olta maʿnāsınadur

Mescid-i Ehl-i Ḳubā k'ān büd cemād

ehl-i Ḳubā'nuñ mescidi ki ol mescid cemad idi yaʿnī ḥayāt u (14) neşv ü nemāsı yoḳ idi

Ān çi küfv-i ū nebüd rāheş nedād

ol nesne ki anuñ küfv ü naẓīri degül idi aña yol virmedi yaʿnī münāfıḳlar (15) binā eyledügi Mescid-i Ḍırār ehl-i Ḳubā'nuñ mescidi ḳatında maḳbūl olmadı gūyā ehl-i Ḳubā'nuñ mescidi anuñ ḳabūline māniʿ oldı ḥālā ki (16) Mescid-i Ḳubā cemādātdandur zīrā maḳbūl olmaġa liyāḳati yoḳ idi [*küfv* şebīh ve naẓīr maʿnāsınadur]

Dercemādāt īn çünīn ḥayfī nereft

cemādāta buncılayın bir ḥayf gitmedi (17) yaʿnī ẓulm vāḳıʿ olmadı [*cemād* oldur ki anda ḥayāt ve neşv ü nemā olmaya]

Zed derān nāküfv emīr-i dād neft

melik-i ʿadl ki murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol nāküfve ki (18) maḳṣūd Mescid-i Ḍırār'dur neft urdı yaʿnī *"iḥraḳū"* [1470] diyüp aṣḥābdan baʿżı kimseyi gönderdi ki varup hedm ve iḥrāḳ-ı bi'n-nār (19) eylediler

Pes ḥaḳāyıḳrā ki aṣl-ı aṣlhāst

pes ḥaḳāyıḳuñ ki ol ḥaḳāyıḳ aṣllaruñ aṣlıdur

Dān ki ān cā farḳhā vü faṣlhāst

bil ki aṣluñ (20) aṣlı olan ḥaḳāyıḳda farḳlar ve faṣllar vardur niteki Ḥażret-i Ḥaḳ ḥadīṯ-i ḳudsīde Ḥabīb-i Ekrem ḥażretlerine ṣallallāhu ʿaleyhi ve selem (21) ḫitāben buyurmışdur

[M$_2$187a] *"Ḫalaḳtü'l-eşyā'e lieclike ve ḫalaḳtüke lieclī"*[1471]

pes Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt cemīʿ-i mevcūdātuñ (22) eşrefidür

"Tilke'r-rusülü fażżalnā baʿżahüm ʿalābaʿżin"[1472]

ḥasebince egerçi rusül ü enbiyānuñ baʿżısı baʿżısından efḍaldür lākin (23) cemīʿ-i evliyādan eşrefdür ve evliyā ʿulemā vü ṣuleḥādan efḍaldür ve bunlar ʿavāmdan efḍaldür pes bu beyāndan rūşen ü ẓāhir olur ki (24) cemīʿ-i eşyā mābeyninde farḳ u tefāvüt vardur [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[1470] Yakınız!

[1471] Eşyayı senin için, seni kendim için yarattım. (Münavi, Feyzü'l-Kadir, 5/7603, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1391)

[1472] O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Bakara/253.

Ne ḥayāteş çün ḥayāt-ı ū büved

ne anuñ ḥayātı anuñ ḥayātı gibi olur

Ne memāteş çün memāt-ı (25) **ū büved**

ne anuñ memātı anuñ memātı gibi olur yaʿnī ne ḥayātda aña mümāṣelet ve ne memātda aña müşābehet ṭutar beyān olınan tertīb üzere

ḥikāyet (26) İbrāhīm Şeybānī ḥażretleri eyitdi benüm ṣoḥbetümde irādeti ḫūb ve ṭāʿati merġūb bir cüvān var idi (27) vefāt eyledi ve benüm göñlüm aña meşġūl idi bi'z̲-z̲āt kendüm anı **[N166b]** yumaḳ murād idindüm çün istedüm ki anuñ ellerini yuyam ittifāḳan (28) anuñ ṣol elinden ibtidā eyledüm ol cüvān ṣol elini benden aldı ve baña ṣaġ elini virdi eyitdüm ey püser ben ġalaṭ eyledüm (29) sen işābet eyledüñ lācerem zümre-yi muḫliṣān ve ta'ife-yi ehl-i vifāḳ u vefā aṣḥāb-ı riyā ve ehl-i hevādan mümtāzlardur niteki bu āyet-i (30) kerīmeden rūşendür

"Ḳul in ṣalā'ī ve nüsükī ve meḥyāye ve memātī lillāhi rabbi'l-ʿālemīne lāşerīke lehū ve biẕālike ümirtü ve ene evvelü'l-müslimine"[1473]

(31) ey teblīğ-i risālet iden Rasūl ki murād Ḥażret-i Rasūl'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem di taḥḳīḳ benüm namāz u ṭāʿatüm ve benüm ḳurbān u (32) ḥaccum ve benüm ḥayātum ve benüm memātum yaʿnī ḥāl-i ḥayātumda ne ḥāl üzere isem ve memātum ne üzere vāḳıʿ olurısa īmān u ṭāʿatde (33) cemīʿan Ḫudā-yı Teʿālā içündür ki Rabbü'l-ʿĀlemīn'dür ol Ḫudā'nuñ şerīk ü naẓīri yoḳdur yaʿnī ben kendü ʿibādetümde kimseyi Ḥażret-i **[H162b]** (1) Ḫudā'ya şerīk eylemezüm büt-perestler gbi ve ḳurbānı anuñ nām-ı şerīfine eylerüm anuñ ġayrınuñ nāmına ḳurbān eylemezüm ve ḥacc vaḳtinde telbiyeyi (2) anuñ yādına eylerüm anuñ ġayrısını yād eylemezüm ehl-i īmāndan ġayrınuñ ḥāli böyle degüldür ve buña meʾmūr oldum ki bu āyet-i kerīme (3) anı beyān eyler

"Ve mā ümirū illā liyaʿbüdullāhe muḫliṣīne lehü'd-dīne"[1474]

[1473] De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim. En'âm/162-163.

[1474] Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak kulluk etmeleri emr olunmuştu. Beyyine/5.

ve ben Müslümānlaruñ evveliyüm zīrā ki nebiyy-i ümmetüñ islāmı üzere (4) muḳaddem gerek pes anlaruñ ḥayāt u memātı ṣıdḳ u iḫlāṣ u īmānıladur mekr ü riyā vü küfrile degüldür niteki Ḥażeret-i Ḫudā-yı Teʿālā sūre-yi (5) ḥā mīm Cāṣiye'de buyurdı

"Em ḥasibe'l-leẕīne'cteraḥu's-seyyi'āti en-necʿalehüm ke'lleẕīne āmenū ve ʿamilü'ṣ-ṣāliḥāti sevā'en meḥyāhüm (6) *ve memātühüm sā'e mā yaḥkümūne"*[1475]

ey ʿaceb ẓann eyledi şunlar ki seyyiʾat ü ḳabāyiḥ kesb eylediler ki maḳṣūd kāfirlerdür biz anları ḳılavuz (7) şunlar gibi ki īmān getürdiler ve ṣāliḥ ʿamel eylediler yaʿnī küfr ü maʿṣiyetde olanlar ṣandılar ki āḫiretde ehl-i īmāna (8) olan riʿāyet ü iḥsān anlara daḫı olur anlaruñ ḥayāt u memātı berāberdür ne ḳabīḥ ve ne maʿḳūldür şol nesne ki anlar ḥükm eylerler (9) pes muḫliṣ müʾminlere rūz-ı cezāda virilen kerāmet ü mertebe riyā ile olanlara virilmez zīrā niteki ehl-i īmān ve ehl-i küfr mābeyninde (10) farḳ-ı keṯīr vardur hem çünān ehl-i iḫlāṣ ve ehl-i riyā mābeyninde farḳ-ı keṯīr vardur ve āyet-i kerīmeden maʿlūmdur ki her kim ki īmān (11) üzere ola ḳıyāmetde īmān üzere diri olur ve her kim ki küfr üzere ola yevmü's-suʾālde küfr üzere ḳalḳar niteki

"Leyse (12) *lilinsāni illā māsaʿā"*[1476]dan

bu sır ẓāhirdür pes ehl-i küfrüñ ol ẓānn u iʿtiḳādı ziyāde ḳabīḥdür

Kūr-ı ū hergiz çü kūr-ı ū medān

anuñ (13) ḳabrini hergiz anuñ ḳabri gibi bilme yaʿnī ehl-i īmānuñ ḳabri ehl-i küfr ü riyānuñ ḳabri gibi degüldür zīrā

"El-mevtü rāḥatül'-müʾmin"[1477]

ḥasebince (14) ehl-i īmāna mevt rāḥatdur ki dünyānuñ ġam u eleminden ḫalāṣ bulur ve mevt ehl-i küfr ü riyāya ʿaẕāb u ḥasret ü nedāmetdür (15) ḥādīṯ-i şerīfde vardur ki ehl-i īmānuñ ḳabri cennet riyāżından bir ravżadur ve ehl-i küfrüñ ḳabri dūzaḫ çuḳurlarından bir (16) çuḳurdur enbiyā vü evliyānuñ ḳubūrı mevāżiʿ-i nūr u raḥmetdür ziyāret idenlere hezārān ṣevāb irişür ve ḳubūr-ı müʾminīnden (17) baʿżısı maḥall-i raḥmet ü rāḥat ve baʿżısı

[1475] Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar! Câsiye/21.
[1476] Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Necm/39.
[1477] Ölüm müminin rahatıdır.

cāy-ı ʿaẕāb u zaḥmetdür ammā ehl-i īmānuñ ḳubūrından ġayrı cemīʿ-i ḳubūr maḳarr-ı ʿaẕāb u ʿiḳābdur (18) pes ḳubūrdan ḳubūra çoḳ farḳ u tefāvüt vardur [*kūr* ḳabr maʿnāsınadur *medān* nehy-i ḥāżırdur]

Ḫod çi güyem ḥāl-i farḳ-ı ān cihān

[M₂187b] ol cihānuñ ḥālinüñ farḳını ḫod ne diyem ki ḥadd ü (19) beyāndan bīrūndur zīrā ʿālem-i İlāhī ve āḫiretüñ aḥvālinden olan derecāt u tefāvüti Ḫudā-yı Teʿālā'dan ġayrı bir kimse bilmez ve idrāk ü iḥāṭa eylemege (20) ḳādir olmaz

Bermiḥek zen kār-ı ḫod ey merd-i kār

ey merd-i kār kendü kāruñı miḥekke ur yaʿnī ey ʿamele saʿy u gūşiş idici kendü ḫuṣūṣuñda (21) imʿān-ı naẓar eyle gör ki ʿamelüñ ṣıdḳ u iḫlāṣıla yāḫud nifāḳ u riyā ile midür ve ẓāhir ü bāṭınuñ biri birine muvāfıḳ yā muḫālif midür [*zen* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür *merd-i kār* ʿamel idici maʿnāsınadur]

(22) **Tā nesāzī mescid-i ehl-i Ḍırār**

tā ehl-i Ḍırār Mescidi'ni düzmeyesin yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādetüñi riyā vü ʿucbıla ālūde eylemeyesin tā ki Mescid-i Ḍırār gibi (23) merdūd-ı Ḥaḳ olup ʿarş-ı Raḥmānī olmaġa lāyıḳ olan ḳalbüñ kilīse meşābesinde olmaya ey çoḳ kimse vardur ki Ḥażret-i Ḫudā'ya lāyıḳ (24) ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylerüm diyü āsūde-ḥāl ü mesrūrü'l-bāl olur ve anuñıla rıżā vü ḳurb-ı İlāhī ṭaleb eyler ḥālā ki buʿd u ġażab-ı İlāhī'ye sebeb (25) olduġından bīḫaberdür

Pes derān Mescid-Kenān tesḫur zedī

ol Mescid-i Ḍırār'ı binā idicilere çoḳ tesaḫḫur urduñ yaʿnī anları temesḫur eyledüñ (26) baʿż-ı nüsaḫda *pes* yerine *tu* vāḳıʿdur [*tesḫur* temesḫur maʿnāsınadur]

Çün naẓar kerdī tu ḫod z'īşān büdī

çünki imʿān-ı naẓar eyledüñ sen ḫod anlardan idüñ aḫlāḳ-ı (27) ẕemīme ve efʿāl-i ḳabīḥadan ötüri ki ġayrlara ṭaʿn u temesḫur eyledüñ ʿaceb ġāfilsin ki anlar sende mevcūddur ve senüñ aña şuʿūruñ yoḳdur (28) niteki bu ḥikāyetden ẓāhirdür

Ḥikāyet-i Hindū ki bāyār-ı ḫod ceng mīkerd berkārī vü ḫaber nedāşt ki ū hem bedān mübtelāst

(29) Hindū'nuñ ḥikāyeti beyānındadur ki kendünüñ yārı ile bir kār üzere ceng ü ḫuṣūmet eyledi ve ḫaber ṭutmadı ki o ṭa'n iden (30) Hindū hem ol kāra mübtelādur ya'nī anda olan ḥālet **[N167a]** anda daḫı vardur

Çār Hindū deryekī mescid şüdend

dört Hindū bir mescide (31) gitdiler [*şüdend* evvel *reftend* ma'nāsına olmaḳ rūşendür]

Behr-i ṭā'at rāḳi' ü sācid şüdend

ṭā'atden ötüri rükū' u secde idici oldılar

Her yekī berniyyetī tekbīr kerd

ol dört Hindū'nuñ (32) her birisi bir niyyet üzere namāza şürū' ḳaşdına tekbīr eyledi

Dernamāz āmed bemiskīnī vü derd

meskenet ü derdile namāza geldi ya'nī (33) ḫuşū' u ḫużū'ıla namāza şürū' eyledi

Me'ẕin āmed z'ān yekī lafẓī becest

mü'eẕẕin eẕān oḳuyup geldi ki namāza şürū' ide **[H163a]** (1) ol bir Hindū'dan bir lafẓ ẓāhir oldı ya'nī namāz içinde eyitdi

K'ey mü'eẕẕin bāng kerdī vaḳt hest

ki mü'eẕẕin eẕān oḳuduñ (2) vaḳt midür ya'nī eẕānı tamām vaḳtinde mi oḳuduñ [*vaḳt hest*de istifhām ma'nāsın vardur]

Güft ān Hindū-yı dīger ezniyāz

ol ġayrı Hindū niyāzından eyitdi

Hey süḫan güftī (3) **vü bāṭıl şüd namāz**

hey falān namāz içinde dünyā sözini söyledüñ ve namāzuñ bāṭıl oldı

Ān seyem güft ān düvemrā ey 'amū

ol üçinci (4) Hindū bu ikinci Hindū'ya eyitdi ki ey 'amū

Çi zenī ṭaʿne berū ḫodrā bügū

ol Hindū'ya namāzda söyledüñ diyü ne ṭaʿne ururs̱un kendüñe (5) söyle yaʿnī namāzda söyledüñ diyü aña ṭaʿne urma zīrā sen daḫı söyledüñ baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı s̱ānī böyle vāḳıʿdur

Ān beḫod gū ger (6) **ziʿaḳlet hest bū**

anı kendüñe di eger ʿaḳluñdan rāyiḥā varısa yaʿnī ẕerre ḳadar ʿaḳluñ varısa [*bū* rāyiḥa maʿnāsınadur]

Ān çihārem güft ḥamdüllāh ki men

(7) ol dördinci Hindū eyitdi elḥamdü lillāh ki ben

Derneyeftādem beçe çün ān se ten

ol üç kimse gibi ḳuyuya düşmedüm yaʿnī namāz içinde söz (8) söylemedüm ki benüm namāzum bāṭıl ola ḥālā ki anlardan ziyāde söyledi

Pes namāz-ı her çihārān s̱üd tebāh

pes dört Hindū'nuñ daḫı (9) namāzı tebāh u ḫarāb oldı

ʿAyb gūyān bīs̱ter güm kerde rāh

bu sebedendür ki ʿayb-gūylaruñ ekş̱eri rāst ṭarīḳini güm ü żāyiʿ (10) eylemişdür zīrā ʿayb-bīnlük ʿaḳluñ çeşmini kör eyler pes zihī saʿādet şol ʿāḳıla ki kendünüñ ʿuyūbına meşġūl olup ḫalḳuñ (11) ʿuyūbından ġāfil ola niteki Ḥażret-i ʿAlī raḍiyāllāhu ʿanh buyurmışlardur

"Ṭūbā limen s̱eġalet ʿuyūbuhū ʿan ʿuyūbi'n-nāsi"[1478]

meş̱nevī

(12) *Bed-endīş-i ḫalḳ ezḤaḳ āgāh nīst*
Ziġavġā-yı ḫalḳeş beḤaḳ rāh-nīst
Ezīn reh becāyī neyāverdeend
Ki evvel ḳadem (13) *bīġalaṭ kerdeend*

11 buyurmışlardur N: eyitdi HM_2

[1478] Ne mutlu o kimseyi ki kendi ayıblarıyla meşgul olmak, onu, insanların ayıplarıyla meşgul olmaktan alıkoyar.

Kesī pīş-i men dercihān ʿāḳılest

Ki meşġūl-i ḫod v'ezcihān ġāfilest [1479]

[M2188a] Ey ḫunük cānī ki ʿayb-ı ḫ^{v}īş dīd

(14) ey saʿādetlü şol cān ki kendünüñ ʿaybını gördi ġayruñ ʿaybına muḳayyed olmadı [*ḫunük* saʿādetlü maʿnāsınadur]

Her ki ʿaybī güft ān berḫod ḫazīd

her kim ki bir ʿayb (15) didi ol kimse kendü üzere imekledi yaʿnī her ḳanda ki bir ʿayb istimāʿ eyledi ise anı kendü nefsinde mevcūd müşāhede (16) eyledi belki kendüsini cemīʿ-i ḫalḳdan maʿyūb u denī bile niteki evliyānuñ ḫūyı böyledür ki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri evliyānuñ (17) vaṣfında Bōstān nām kitābından bu beyti getürmişdür *beyt*

Ezān bermelā'ik şeref dāştend

Ki ḫodrā bih ezseg (18) *nepindāştend* [1480]

baʿż-ı nüsaḫda *ḫarīd*dür rā-yı mühmele ile bu vech üzere maʿnā böyle olur her kim bir ʿayb didi ise ol kimse (19) anı kendüsine isnād eyledi ġayra nisbet eylemedi niteki Hilālī'nüñ bu ḳıṭʿasında bu mażmūn ẓāhirdür *ḳıṭʿa*

(20) *Ey ḫ^{v}āce mepindār ki mā cevher-i cūdīm*

V'īn ḥoḳḳa-yı fīrūze-yi gerdūn ṣadef-i māst

Mā hīç kesānīm ki bermā ezheme kes

(21) *Ḫ^{v}ārī resed u ān beḥaḳīḳat şeref-i māst*

Eznīk ü bed merdüm-i eyyām nenālīm

K'īşān heme nīkend bedī ezṭaraf-ı māst [1481]

Z'ān ki (22) **nīm-i ū ziʿaybistān büdest**

[1479] Halkın kötü düşüncesi Haḳ'tan bilinmez. Halkın kavgasıyla Hakk'a yol bulunmaz. İlk adımı hatasız yapmışlardı ama bu yolla bir yere getiremediler. Benim gözümde cihandaki akıllı kişi kendi ile uğraşıp cihandan gafil olandır.

[1480] Kendilerini köpekten daha iyi görmedikleri için melekler üzerinde bir şeref kazandılar.

19 ḳıṭʿa M_2: meşnevī N, H-

[1481] Ey efendi! Biz cömertlik cevheriyiz ve bu mavi felek hokkası bizim sadefimizdir diye düşünme. Biz hiç olan kimseleriz, herkes bizim üzerimizdedir. Bize alçaklığın ulaşması hakikati şerefimizdir. Zamane insanını iyi ve kötü diye ayırmayız çünkü onların hepsi iyidir, kötülük bizim tarafımızdandır.

zīrā ki ādemīnüñ nışfı menbaʿ-ı ʿaybdan olmışdur yaʿnī insānuñ menşeʾ ü terkībi iki muḫtelif aşldan olmışdur (23) ki cesedi bu cihāndandur ki ʿaybuñ maḥall ü mekānıdur ki mertebe-yi beşeriyyet ü nefsāniyyetdür [*nīm* nışf maʿnāsınadur]

V'ān diger nīmeş ziġaybistān büdest

(24) ve insānuñ öbür nışfı menbaʿ-ı ġaybdan olmışdur ki ṭabaḳa-yı melekiyyet ü rūḥāniyyetdür *ʿaybistān*dan maḳṣūd bu ālemdür *ġaybistān*dan (25) murād ʿālem-i İlāhī'dür

Çünki berser mer turā deh rīş hest

çünki senüñ başuñ üzere on yara vardur yaʿnī başuñ tamām şikeste vü mecrūḥdur [*rīş* bunda yara maʿnāsınadur]

(26) **Merhemet berḫ^{v}īş bāyed kār-ı best**

merhemüñi kendüñ üzere iş baġlamaḳ gerek yaʿnī merhem ġayrlardan ise saña ziyāde lāzımdur zīrā merhem (27) cerāḥat içündür senüñ ḫod cerāḥatüñ ġayrlardan ziyādedür niteki meşhūr sözdür ki söylenür *"Eve lāzım iken mescide ḥarāmdur"* (28) ve buña münāsib Mihr ü Müşterī'de bir beyt vāḳıʿ olmışdur *beyt*

Kesīrā şemʿ çün derḫāne bāyed

Bemescid hīç gūn bürden neşāyed [1482]

(29) zübde-yi kelām budur ki çün senüñ ʿaybuñ ziyādedür pes kendü ʿayblaruñı gör ve nefsüñi ıṣlāḥ içün kendüñe pend ü naṣīḥat vir *beyt*

(30) *Tū ḫodrā çü kūdek edeb kün beçūp*

Büg'rüz girān-maġz-ı merdüm mekūp [1483]

[*merhem* ʿavām taḥrīf idüp melhem dir]

ʿAyb kerden ḫ^{v}īşrā dārū-yı üst

maʿyūb olan kimse (31) kendüsini taʿyīb eylemek anuñ dārūsıdur yaʿnī kendü ʿaybını görmek ol ʿaybuñ ʿilācıdur [*dārū* ʿilāc olınur nesnedür]

Çün şikeste geşt [N167b] cāy-ı irḥamūst

(32) çünki şikeste oldı irḥamū'nuñ yeridür zīrā merhem ü merḥametsiz o maḥal şikeste vü mecrūḥ olandur niteki bundan rūşendür

---

[1482] Bir kimseye evinde mum lazım olduğunda mescide ışık götürmesine gerek yoktur.

[1483] Sen kendini çocuk gibi sopayla terbiye et. Ağır fıtratlı insana vurma, kaç.

(33) *"İrḥamū ʿazīzi ḳavmin ẕelle ve ġaniyye ḳavmin ifteḳar"*[1484]

Ger hemān ʿaybet nebūd eymen mebāş

eger sende hem ol ʿayb olmadı ise eymen olma **[H163b]** (1) yaʿnī ġayrlar mübtelā olduġı ʿayb şimdi sende mevcūd degül ise maġrūr u ġāfil olup ʿayba giriftār olan kimseye ṭaʿn idüp (2) anuñ ʿaybını her kimseye gösterme ve ifşā eyleme

Bū ki ān ʿayb eztu kerden nīz fāş

zīrā iḥtimāldür ki ol ʿayb senden daḫı fāş u āşkār ola (3) yaʿnī şāyed ki sen daḫı ol ʿayba mübtelā olasın pes cemīʿ-i ḫuṣūṣda mekr-i İlāhī'den ḫavf u ḥaẕer idüp ġurūr u kibri terk eylemek gerekdür [*bū ki būd ki*den muḫaffefdür] *beyt*

(4) *Ne āḫir derimkān-ı taḳdīr hest*

Ki ferdā çü men bāşi üftāde mest[1485]

ḥikāyet bir gün Şaḳīḳ-i Belḫī (5) şaḥrā cānibine gitdi anda bir pīr gördi ki bir arḳa hīzemi arḳasında ṭutar Şaḳīḳ-i Belḫī'nüñ ḫāṭırına bu ḫayāl geçdi ki bu pīr merd (6) ʿömrini nefs ü ārzūsınuñ ḥuṣūli içün hīzem-keşlüge ṣarf eylemişdür ki ekṣer-i iḥtimāl budur ki bu pīrüñ Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıla āşnāluġı yoḳdur (7) el-ḳıṣṣa Şaḳīḳ ḥażretleri ilerü varup selām virdi ve eyitdi ey pīr Ḫudā-yı Teʿālā'yı bilür misin pīr eyitdi belī bilürüm Şaḳīḳ ḥażretleri (8) eyitdi bir ʿalāmet göster pīr ol ḥāżır olan hīzeme eyitdi altun ol fevrī altun oldı pīr Şaḳīḳ ḥażretlerine teveccüh idüp (9) eyitdi ey Şaḳīḳ kendü ẓannuñı eyü eyle ve kendü ḥālüñe maġrūr olma ve Ḥażret-i Ḫudā'nuñ mekrinden ḫaẕer idici ol

Lāteḫāfū ezḪudā (10) **neş'nīdeī**

[M$_2$188b] Ḫudā-yı Teʿālā'dan *lāteḫāfū* sözini işitmemişsin belki *fe'tteḳū* sözini iştimişsin [*neş'nīdeī*de ve *dīdeī*de hemze ḫiṭāb içündür]

Pes çi ḫodrā eymen ü ḫoş dīdeī

pes (11) ne sebebden kendüñ eymen ü ḫoş görmişsin yaʿnī Ḥażret-i Bārī ʿazze ismuḫū Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de ve ḥadīṯ-i ḳudsīde hīç bir maḥalde *"lāteḫāfū"* dimedi (12) belki niçe maḥalde *"ve'tteḳūne"* didi pes niçün Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫavf itmeyüp eymen ü mesrūrsun

---

[1484] Bir kavmin azizi iken zelil olan kimseye ve zengin iken fakir olan kimseye acıyınız.

[1485] Takdirin imkânında son yoktur ki yarın, benim gibi sarhaş düşmüştür.

Sālhā iblīs-i nīkū-nām zīst

niçe yıl (13) iblīs-i nīkū-nām dirildi ki nūrdan minber üzere oturup melā'ikeye taʿlīm eyleridi

Geşt rüsvā bīn ki ūrā nām çīst

ʿāḳıbet (14) ḥased ü kibri sebebi ile rüsvāy u bed-nām oldı gör ki anuñ nāmı nedür el-ʿiyāẕü billāh [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Dercihān maʿrūf büd ʿulyā-yı ū

anuñ ʿulyā vü bülend (15) pāyesi cihānda melā'ike içinde maʿrūf u meşhūr idi

Geşt maʿrūfī beʿaks ey vāy ū

meşhūrluḳ ʿaksile oldı ey ol (16) iblīse vāy ki şimdi ḫabāṯetile maʿrūf ve laʿnetile mavṣūfdur

Tā neī eymen tu maʿrūfī mecū

mādām ki mekr ü ḫavf-ı İlāhī'den eymen degülsün (17) şöhret ü maʿrūfluḳ isteme

Rev büşū ezḫavf pes bün'māy rū

yüzüñi ḫavfdan yu andan ṣoñra yüz göster yaʿnī evvel ḫavfdan emīn ol (18) ṣoñra daʿvet eyle

Tā nerūyed rīş-i tū ey ḫūb-ı men

ey benüm maḥbūbum mādām ki senüñ ṣaḳaluñ bitmeye [*rīş* ṣaḳal maʿnāsınadur]

Berdiger sāde-zenaḫ ṭaʿne mezen

ġayrı (19) ṣaḳalsıza ṭaʿne urma yaʿnī mādām ki ʿaybdan berī vü ʿārī olmayasın ʿaybluya ṭaʿn eyleme *beyt*

(20) *Muḥtesip kūn bürehne derbāzār*

Ḳaḥberā mīzened ki rūy bepūş [1486]

sāde-zenaḫ ṣaḳalsız maʿnāsınadur *zenaḫ* ẕeḳan maʿnāsınadur

(21) **Īn niger ki mübtelā şüd cān-ı ū**

buña naẓar eyle ki iblīsüñ cānı ḳahr u siyāsetine mübtelā oldı [*niger* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[1486]Muhtesip pazarda arkası açık gezer ama kahpeye yüzünü ört diye vurur.

Derçehī üftād tā şüd pend tū

bir ḳuyuya (22) düşdi tā saña pend ü naṣīḥat oldı yaʿnī emr-i İlāhī'ye iṭāʿat itmeyüp istikbār itdügiçün dergāh-ı İlāhī'den merdūd olup melʿūn-ı (23) ebedī olması saña penddür tā ki ʿiṣyāna iḳdām eylemeyesin

Pend gīr ezmeṣā'ib-i digerān

Tā negīrend dīgerān zitu pend [1487]

[*pend* naṣīḥat maʿnāsınadur]

(24) **Tū neyeftādī ki bāşī pend-i ū**

sen bir belāya mübtelā olup bir ḳuyuya düşmedüñ ki iblīse pend ü naṣīḥat olasın yaʿnī ʿiṣyān (25) sebebi ile sen dergāh-ı İlāhī'den merdūd olup melūn olmaduñ ki iblīs senden ʿibret ṭuta bu ḫuṣūṣdan ötüri Ḥażret-i Ḫudā'ya (26) firāvān u bī̇pāyān şükr eyle

Zehr-i ū nūşīd tū ḫor ḳand-i ū

zehri iblīs nūş eyledi sen anuñ ḳand ü şekerini ye yaʿnī iblīsüñ (27) ḥālinden ʿibret alup ṭāʿat ü ʿibādete cān u dilden saʿy u gūşiş eyle bu inṣāf degüldür ki iblīs üzere bu ḳadar laʿn ü ṭaʿnı revā (28) ve maʿḳūl ṭutasın ḥālā ki anuñ bu ḥāline bir ʿiṣyān sebeb oldı ve senden firāvān ʿiṣyān ṣādır olup ki kendü ʿiṣyān u ḳabāyiḥuña nāẓır (29) olmayup iblīse laʿn ü ṭaʿn itmek ṭarīḳ-i inṣāfdan ḫāricdür pes ey benüm ʿazīzüm evvelā sen kendü ḥālüñi teftīş ü tefeḥḥuṣ eyle tā ki (30) laʿn ü ṭardı īcāb eyler ʿamel senden ṣādır olmaya ki iblīse ṭaʿn itmege sende liyāḳat ola ammā ḫalḳ-ı ʿālemüñ ḥāli ʿaceb ḳabāḥat (31) üzeredür ki rūz u şeb fısḳ u fücūr u ʿiṣyāndan ḫāli olmazlar bir kerre fikr idüp dimezler **[N168a]** ki bizüm fiʿlimüz nedür āḫiretde (32) ḥālimüz nice olur yā Rabbü'l-ʿizze sen kemāl-i luṭfuñdan cemīʿimüzi ḍalāletden dūr idüp ṭarīḳ-i müstaḳīme irşād eyle

---

23 tā ki ʿiṣyāna iḳdām eylemeyesin
Pend gīr ezmeṣā'ib-i dīgerān M_2N-

[1487] Başkasının başına gelen musibetlerden ibret al ki başkaları senden ibret almasın.

28 firāvān M_2N: hezārān H

Ḳaṣd kerden-i (33) ***Ġuzān beküşten yek merdī tā ān dīger betersed***

Ġuzānuñ ḳaṣd eylemesi beyānındadur bir merdüñ ḳatline tā ol birisi ḳorḳa *Ġuz* ġaynuñ żammesiyile **[H164a]** (1) Semerḳand nāḥiyesinde Türkler ṭā'ifesinden bir cins ü şınıfdur *Ġuzān* cemʿdür

Ān Ġuzān-ı Türk-i ḫūn-rīz āmedend

ol ḳan dökici Türk (2) ṭā'ifesinüñ Ġuzları geldiler

Behr-i yaġma berdihī tā ki zedend

yaġma vü tārācdan ötüri nāgāh bir köyi urdılar bu hem vechdür ol (3) ḳan dökici Türk'üñ Ġuzları yaġmadan ötüri bir köy üzere geldiler nāgāh ol köyi urdılar

Dü kes ezaʿyān-ı ān dih yāfted

(4) ol ḳaryenüñ aʿyān u eşrāfından iki kimse buldılar [*dih* köy maʿnāsınadur]

Derhelāk-i ān yekī biş'tāftend

ol birinüñ helākine ivediler yaʿnī ol (5) iki imseden birini ḳatl itmege istiʿcāl eylediler

Dest bestendeş ki ḳurbāneş künend

anuñ elini bağladılar ki anı ḳurbān u helāk eyleyeler [*ḳurbān* bunda helāk maʿnāsınadur]

(6) **Güft ey şāhān u erkān-ı bülend**

ol kimse anlara eyitdi ey şāhlar ve ey ʿālī-erkān

Ḳaṣd ḫūn-ı men beçi rū mīkünīd

benüm ḫūn u (7) helāküme **[M$_2$189a]** ne sebebden ḳaṣd eylersin baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

Der çeh-i mergem çirā mīefkenīd

beni mevt ḳapusına niçün bıraġursun yaʿnī (8) beni hlāk itmege sebeb nedür

Ezçi āḫir teşneī ḫūn-ı menīd

āḫir ne sebebden benüm ḫūnuma teşnesiz yaʿnī sebeb nedür ki beni ḳatl (9) eylemege böyle ḥarīşsiz

Çīst ḥikmet çi ġaraż derküştenem

beni ḳatl eylemekde ḥikmet nedür ġaraż u maḳṣūd nedür

Çün çünīn dervīşem ü (10) **ʿuryān-tenem**

çünki böyle fāḳirüm ve çıplaġum hālā ki benüm size żararum irişmedi benüm sīm ü zer ü esbābum yoḳdur ki (11) beni andan ötüri ḳatl eyleyesin

Güft tā heybet berīn yāret zened

Ġuzān ṭāʿifesi eyitdi seni anuñ içün ḳatl eylerüz ki (12) tā senüñ bu yārüñ üzere bizden dehşet ü heybet vāḳıʿ ola

Tā betersed ū vü zer peydā küned

tā ol yārüñ ḳatl ü helākden ḫavf ide (13) ve mestūr olan altunını peydā vü āşkāre eyleye

Güft āḫir ū zimen miskīn terest

ol bīçāre Ġuzān ṭā'ifesine eyitdi ol benüm yārüm āḫir (14) benden faḳīrrek ve müflisrekdür

Güft ḳāṣıd kerdeest ūrā zerest

Ġuzān ṭā'ifesi eyitdi senüñ ol yārüñüñ altunı vardur ki lākin (15) ḥīle vü ẓarāfetile faḳr iẓhār eylemişdür

Güft çün vehmest mā her dü yekīm

ol bīçāre Ġuzlara eyitdi çünki vehmdür sīm ü zerüñ (16) vücūdı ki hīç birimüzde muḳarrer ü muḥaḳḳak degüldür biz her ikimüz berāberüz [*yekīm* berāberüm maʿnāsınadur]

Dermaḳām-ı iḥtimāl ü derşekīm

pes bu ḫuṣūṣda iḥtimāl makāmında (17) ve şekdeyüz

Ḫod verā bek'şīd evvel ey şehān

ey şāhlar ḫod evvel beni depeleñüz

Tā betersem men dehem zerrā nişān

tā ben ḳatl ü helākdan (18) ḳorḳam pinhān olan zer ü māluñ nişānını virem Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥişşe beyānına şürūʿ eyledi

Pes keremhā-yı İlāhī bīn ki mā

(19) çünki böyledür Ḥaḳ Teʿālā'nuñ keremlerini gör ki biz yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā'ya hezārān şükr ü sipās olsun ki biz [*bīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Āmedīm āḫir zamān (20) **derintihā**

intihāda āḫir zamānda geldüñ yaʿnī cemīʿ-i ümmetlerden ṣoñra geldüñ tā ki anlaruñ aḥvālinden ʿibret ü naṣīḥat alavuz

Āḫirīn-i ḳurnhā (21) **pīş ezḳurūn**

ḳurnlaruñ āḫirreki cemīʿ-i ḳurnlardan öñdür maʿnāda egerçi ẓāhirde ṣoñradur [*ḳurūnest* taḳdīrindedür]

Derḥadīşet āḫirūnu'ş-sābiḳūn

zīrā (22) ḥadīş-i şerīfdedür āḫirūnu'ş-sābıḳūn niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlardur (23)

"Naḥnü'l-āḫīrūne's-sābiḳūne"[1488]

biz ṣūret ü ẓāhirde āḫirlerüz mertebe vü ḥaḳīḳatde cemīʿ-i öñ gelen ümmetlerden sābıḳ u muḳaddemlerüz zīrā ümem-i sālifenüñ aḥvālinden (24) pend ü ʿibret kesb idüp ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylerüz pes dünyāda egerçi āḫir ü muʾaḫḫirüz lākin ḳıyāmetde merātib ü derecātdan behre-gīr (25) olmaḳ iʿtibārı ile sābıḳ muḳaddemüz

Bāhelāk-i ḳavm-i Nūḥ u ḳavm-i Hūd

ḳavm-i Nūḥ'uñ ve ḳavm-i Hūd'uñ helāki ile

ʿĀrıż-ı raḥmet becān-ı mā nümūd

(26) Ḥażret-i Ḥaḳ bizüm cānımuza raḥmet ʿārıżını gösterdi yaʿnī Ḥażret-i Ḫudā evvel gelen ümmetlere siyāsetler eyledi ve bizi cemīʿisinden ṣoñra (27) dünyāya getürdi tā ki anlaruñ helāki ile bize raḥmet ʿārıżını gösterdi ki anlaruñ ḥālinden ʿibret ṭutavuz *ʿārıż* baʿż-ı maḥalde (28) ser-ʿasker maʿnāsına gelür niteki Mihr ü Müşterī'nüñ bu beytinde *beyt*

Melik-i keyvān çü bereyvān ʿalem zed

Beḫ[v] *āned ān laḥẓa ʿārıżrā berḥod*[1489]

(29) baʿż-ı nüsaḫda *bā* yerine *tā* vāḳıʿ olur ol vaḳt maʿnā böyle olur tā Nūḥ peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ ḳavminüñ ve Hūd peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ (30) ḳavminüñ helāki bizüm cānımuza raḥmet ʿārıżını gösterdi *ʿārıż* ʿarż u iẓhār idici maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

---

[1488] Biz sonradan gelmiş öncekileriz. (Müslim, Sahih, 2/586)

[1489] Keyvan meliki eyvanına bir işaret koydu. O an kendi üzerindeki ârızı okudu.

(31) **Nādi-yi raḥmet becān-ı mā nümūd**

bizüm cānımuza raḥmet nidā idicisini gösterdi zīrā biz ol ḳavmüñ siyāsetlerinden ḫaberdār olup Ḥażret-i (32) Ḫudā'dan ḫavf üzere olduḳ pes anlara vāḳıʿ olan ḥālet raḥmet-i Ḥaḳ cānibine bize nidā idici **[N168b]** olmış olur [*nādī-yi raḥmetrā* taḳdīridedür]

Küşt īşānrā (33) **ki mā tersīm ezū**

Ḥażret-i Ḥaḳ anları depeledi ki biz andan ḳorḳavuz

Ver ḫod īn berʿaks būdī vāy tū

ve ger ḫod bu ʿaks üzere **[H164b]** (1) olayıdı saña veyl ü vāy idi yaʿnī ümmet-i Muḥammed ṣallallāhu ʿalyehi vesellem evvel gelse Ḥażret-i Ḫudā'nuñ siyāsetine maẓhar olmaḳ ḫavfı olup (2) her vechile ḥāl ziyāde müşkil olurıdı **[M₂189b]** hezārān ḥamd ü şenā ol kerīm pādşāha ki bizi cemīʿisinden ṣoñra getürdi baʿż-ı nüsaḫda (3) *būdī* yerine *kerdī* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur ve ger ḫod Ḫudā-yı Teʿālā bunı ʿaks üzere eyleyeyidi saña veyl ü vāy idi yaʿnī bu ümmete (4) ziyāde ḫavf u elem olurıdı niteki Ḥażret-i Mevlānā çünki bundan evvel beyān eyledi böyle diyü ki saʿādetlü ol kimsedür ki kendünüñ (5) ʿaybını göre ġayruñ ʿaybına nāẓır u muḳayyed olmaya belki her kimse ki ġayra bir ʿayb isnād eylese ol ʿaybı kendüsinde mevcūd bile şimden ṣoñra (6) beyān eyler ki bed-baḫt ol kimsedür ki eger aña anuñ ʿaybını söyleyeler bīḥużūr olup naṣīḥat idene ʿadāvet ide

Beyān-ı ḥāl-i ḫod-perestān (7) ***u nāşükrān derniʿmet-i vücūd-ı enbiyā vü evliyā***

ḫod-perestlerüñ ve enbiyānuñ ve evliyānuñ vücūdınuñ niʿmetinde şükrsizlerüñ ḥāli beyānındadur çünki (8) bundan saña rūşen ü ẓāhir olmışdur ki muṣāḥabet-i ebrār ve mücāleset-i aḫyār gül-i bōstān-ı iḳbāl ve şemʿ-i şebistān-ı āmāldür ve reyḥān-ı (9) çemen-i rūḥ ve miftāḥ-ı ḫazā'in-i fütūḥ ve vāsıṭa-yı ʿaḳd-i kemāl ve rengīn-i ḫātem-i celāl ve kīmyā-yı saʿādet ebedī ve reh-nümā-yı devlet-i sermedīdür (10) ve anlaruñ kelāmı ve naṣīḥatı sebeb-i fevz ü necāt ve mūcib-i rifʿat-i derecātdur zīrā ki ādemīnüñ nefsinüñ muṣāḥabetinden maḳṣūd anuñ (11) nefsinüñ bereket ü yümnini bulmaḳdur bu sebebdendür ki ehl-i Ḳur'ān'a ehlullāh oḳurlar ve erbāb-ı ḥadīṣi aṣḥāb-ı beyt bilürler pes bu zamāndaki (12) nüzūl-i vaḥy inḳıṭāʿ ḳabūl eylemişdür belki silsile-yi velāyet daḫı munḳaṭıʿ olmaġa ḳarībdür çünki enbiyānuñ muṣāḥabet-i şerīfi müyesser olmaz (13) bārī evliyā vü ʿulemānuñ

muṣāḥabet ü mücālesetinden dūr olmaḳ gerekmez zīrā vereṣe-yi enbiyā olduḳlar iʿtibārıla ḥaḳīḳatde cemīʿan sāye-yi Ḫudā'dur (14) ve ger evliyā ile muḳārenet ü mücāleset müyesser olmazısa bārī anlaruñ makāl u kelimātından maḥrūm olma zīrā Bōstān-ı ümīdüñ ṭarāveti ve gülistān-ı (15) devletüñ letāfeti ve bāġ-ı ḥayāt mīvesinüñ ḥalāveti ve çerāġ-ı necāt nūrınuñ tābiş ü pertevi cemīʿ-i ḫuṣūṣda ehlüllāhuñ muvāṣelet ü muḳārenetidür (16) lākin bu ḥālet ol vaḳt müyesser olur ki nāṣiḥlerüñ naṣīḥat ü pendini istimāʿ idüp ṣuleḥā vü fuḳarānuñ muṣāḥabetine ḥarīṣ olasın ve saña (17) naṣīḥat idenlere bīḥużūr olmayasın

Her ki z'īşān güft ezʿayb u günāh

her kim ki anlardan ʿayb u günāhdan didi yaʿnī meşāyıḫ ve aṣḥāb-ı (18) dilden bir kimse naṣīḥat ṭarīḳi ile ḫod-perestlere ʿayb u günāhdan söylese [*z'īşān*dan maḳṣūd ḫod-perestāndur]

V'ez dil-i çün seng v'ez cān-ı siyāh

ve ṭaş gibi ḳatı ḳalbinden (19) ve siyāh cānından yaʿnī ḫod-perestlere dise senüñ ḳalbüñ keşret-i maʿāṣīden senüñ gibi muḥkemdür ve cānuñ keşret-i żünūbdan tīre vü siyāhdur (20) ki naṣīḥat-peẕīr degüldür ki aña vuṣūl ṭalebdendür niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Yuḥibbühüm ve yuḥibbūnehu"[1490]

pes kendü maṭlūbuma irişdüm andan ṣoñra ṭalebe şürūʿ eyledüm

Mis künün maġlūb şüd zer ġālibeş

şimdi mis maġlūb ve zer aña ġālib oldı yaʿnī taḥḳīḳ ü iḫlāṣ gelüp taḳlīd ü riyāyı refʿ eyledüm

Seyyi'ātem şüd heme ṭāʿāt şükr

seyyi'ātum cemīʿan ṭāʿat oldı Ḫudā-ıy Teʿālā'ya şükr olsun niteki Ḥażret-i Ḫudā buyurdı

"İnne'l-ḥasenāti yüẕhibne's-seyyi'āti"[1491]

Hezl şüd fānī vü cidd iṯbāt şükr

hezl ü taḳlīd fānī vü maḥv oldı ve cidd ü taḥḳīḳ bāḳī vü ṯābit oldı Ḫudā-yı Teʿālā'ya şükr olsun

---

[1490] Allah, sevdiği ve kendisini sevenlere. Mâide/ 54

[1491] Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Hûd/114.

Seyyi’ātem çün vesîlet şüd beḥaḳ

seyyi’ātum çünki ḥaḳḳa vāṣıl olmaġa baña vesîle oldı yaʿñi beni riyā vü taḳlîd ü mecāzum baña iḫlāṣ u taḥḳîḳ u ḥaḳîḳate irişmege vāsıṭa oldı ve bu saʿādet saña hem-rāh olduġumdan ẓuhūr buldı

Pes mezen berseyyi’ātem hîç daḳ

çünki böyledür pes benüm seyyi’ātum üzere hîç daḳ urma yaʿnî ḫatālarumdan ötüri benüm üzerüme ʿayb u ḫatā ṭutma

Mer turā ṣıdḳ-ı tu ṭālib kerde būd

seni bu ḫuṣūṣa senüñ ṣıdḳuñ ṭālib eylemiş idi

Mer merā cidd ü ṭaleb ṣıdḳî güşūd

cidd ü ṭaleb baña bir ṣıdḳ açdı yaʿnî cidd ü ṭalebden baña bāb-ı ṣıdḳ u rāh-ı saʿādet güşāde oldı

Ṣıdḳ-ı tū āverd dercüsten turā

senüñ ṣıdḳda seni ṭalebe getürdi yaʿnî seni ṭālib eyledi

---

20 ki aña vuṣūl ṭalebdendür niteki bu āyet-i kerîmeden rūşendür

Yuḥibbühüm ve yuḥibbūnehu

pes kendü maṭlūbuma irişdüm andan ṣoñra ṭalebe şürūʿ eyledüm

Mis künū maġlūb şüd zer ġālibeş

şimdi mis maġlūb ve zer aña ġālib oldı yaʿnî taḥḳîḳ ü iḫlāṣ gelüp taḳlîd ü riyāyı refʿ eyledüm

Seyyi’ātem şüd heme ṭā‘āt şükr

seyyi’ātum cemîʿan ṭāʿat oldı Ḫudā-ıy Teʿālā’ya şükr olsun niteki Ḫażret-i Ḫudā buyurdı

İnne’l-ḥasenāti yüẕhibne’s-seyyi’āti

Hezl şüd fānî vü cidd iṣbāt şükr

hezl ü taḳlîd fānî vü maḥv oldı ve cidd ü taḥḳîḳ bāḳî vü ṣābit oldı Ḫudā-yı Teʿālā’ya şükr olsun

Seyyi’ātem çün vesîlet şüd beḥaḳ

seyyi’ātum çünki ḥaḳḳa vāṣıl olmaġa baña vesîle oldı yaʿñî beni riyā vü taḳlîd ü mecāzum baña iḫlāṣ u taḥḳîḳ u ḥaḳîḳate irişmege vāsıṭa oldı ve bu saʿādet saña hem-rāh olduġumdan ẓuhūr buldı

Pes mezen berseyyi’ātem hîç daḳ

çünki böyledür pes benüm seyyi’ātum üzere hîç daḳ urma yaʿnî ḫatālarumdan ötüri benüm üzerüme ʿayb u ḫatā ṭutma

Mer turā ṣıdḳ-ı tu ṭālib kerde būd

seni bu ḫuṣūṣa senüñ ṣıdḳuñ ṭālib eylemiş idi

Mer merā cidd ü ṭaleb ṣıdḳî güşūd

cidd ü ṭaleb baña bir ṣıdḳ açdı yaʿnî cidd ü ṭalebden baña bāb-ı ṣıdḳ u rāh-ı saʿādet güşāde oldı

Ṣıdḳ-ı tu āverd dercüsten turā

senüñ ṣıdḳda seni ṭalebe getürdi yaʿnî seni ṭālib eyledi H-

V’ez sebük-dārī-yi fermānhā-yı ū

ve anuñ ḥażret-i Ḫudā’nuñ emr ü fermānlarını ḫafīf ü ḫ^{v}ār ṭutıcılukdan

(21) **V’ez ferāġat ezġam-ı ferdā-yı ū**

ve anuñ ḳıyāmet-i ġamından ferāġatinden

V’ez heves v’ez ʿışḳ-ı īn dünyā-yı [N169a] dūn

ve anuñ hevā vü hevesinden (22) ve bu denī vü fānī dünyāya olan ʿışḳ u maḥabbetinden

Çün zenān mer nefsrā būden zebūn

ʿavretler gibi nefsüñ zebūnı olmaḳ bu (23) hem vechdür ʿavretler gibi nefse zebūn olmaḳ zübde-yi kelām budur ki Ḥaḳ’dan iʿrāż idici ḫod-perestler bu evṣāf-ı ḳabīḥa (24) ile muttaṣıflardur ve baʿżısı hemān şimdi ẕikr olınur

V’ān firār eznüktehā-yı nāṣihān

ve ol nāṣihlerüñ naṣāyıḥ u nüktelerinden (25) firār u nefret [*firār* ḳaçmaḳ maʿnāsınadur]

V’ān remīden ezlikā-yı ṣāliḥān

ve ol ṣāliḥlerüñ liḳā vü mülāḳātından iʿrāż u teneffür [*remīden* ürkmek maʿnāsınadur]

Bādil ü bāehl-i dil bīgānegī

(26) kendünüñ göñline ve ehl-i dile bīgānelük yaʿnī ʿarş-ı Raḥmān olan dilinden ve dōstān-ı Ḫudā olan aṣḥāb-ı dilden buʿd u (27) ictināb iḫtiyār eylemek

Bāşehān tezvīr ü rūbe şānegī

şāhlara ḥīle vü tezvīr ü mekr ü telbīs eylemeleri *şehān*dan murād bunda (28) evliyā vü ʿulemādur

Sīr-çeşmānrā gedā pendāşten

dünyādan fāriġ olup şey-i ḳalīl ile ḳanāʿat idenleri gedā vü sāʾil ṣanmaḳ [*sīr-çeşm* ḳāniʿ maʿnāsınadur]

(29) **Ezḥesedşān ḫufye düşmen dāşten**

ḥasedlerinden nihānī dīn şāhlarını düşmen ṭutmaḳ

Ger peẕīred çīz-i tū gūyī gedāst

(30) eger bir velī senüñ bir nesneñi ḳabūl ide edebsizlügüñden aña gedādur dirsin ḥālā ki ol velī ṭamaʿ u iḫtiyācından ḳabūl (31) eylememişdür belki ḫāṭıruñ içün ve senden ḥacālet ü ḥicābı defʿ içün ḳabūl eylemişdür [*çīz* mużāf olmaḳ rūşendür]

Verne gūyī rızḳ u mekrest [M₂190a] ü daġāst

ve ger senden (32) bir nesne ḳabūl eylemeye anuñ bu ḥāli riyā vü mekr ü ḥīledür dirsin

Ger derāmīzed tu gūyī ṭāmiʿest

eger bir velī ḫalḳıla mütemezzic ü muḫteliṭ (33) ola sen aña ṭamaʿkārdur dirsin

Verne gūyī dertekebbür mūliʿest

ve ger velī ḫalḳıla muḫteliṭ ü muṣāḥib olmaya belki ḫalvet ü ʿuzlet **[H165a]** (1) iḫtiyār ide sen aña kibrde ḥarīṣdür ziyāde mütekebbirdür kibrinden kimse ile iḫtilāṭı yoḳdur dirsin [*mūliʿ* aṣıl *lām*uñ fetḥasıyıladur ḳāfiye içün bunda *lām*uñ kesresiyiledür] baʿż-ı nüsaḫda (2) bu beyt vāḳıʿdur

Ger taḥammül kerd gūyī ʿācizest

eger ʿavāmuñ cefā vü ḳabāḥatine ṣabr u taḥammül eyledi ise ʿāciz ü zebūndur dirsin (3) yaʿnī kimse ile ḫuṣūmet ü muḳābele itmege ḳādir degüldür diyü anı taʿyīb eylersin

Ver ġayūr āmed tu gūyī gürbizest

ve ger ġayūr (4) geldi ise yaʿnī ġażūb u muʿānid ola ḳavī vü tenddür dirsin ve taʿyīb eylersin [*gürbiz*de kāfiye içün *bā* meksūrdur] niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri buña işāret (5) buyurur *meṣnevī*

Eger genc ḫalvet güzīned kesī
Ki pervā-yı ṣoḥbet nedāred besī
Meẕemmet künendeş ki zerḳest ü rīv
Zimerdüm çünān (6) *mīgirīzed ki dīv*
Ve ger ḫande-rūyest ü āmīzgār
ʿAfīfeş nedānend ü perhīzgār
Taḥammül-künānrā neḫ^{V} *ānend merd*

5 buyurur M_2N: eyler H

Ki bīçāre ezbīm ser (7) *bernekerd*

Ve ger dersereş hevl ü merdānegīst

Girīzend ezū kīn çi merdānegīst

Ve ger berkünend ḫaşm rūzī zicāy

Serāsīme ḫ^{v}ānendeş (8) *ü tīrerāy*

Ve ger bürd bārī küned ezkesī

Bügüyend ġayret nedāred besī[1493]

Yā münāfiḳvār ʿöẕr ʿārī ki men

yuḳaruda ẕikr olınan ʿuyūb (9) u ḳabāyiḥüñe yā münāfıḳ gibi ʿöẕr getürürsün ki ben yaʿnī münāfıḳāne iʿtiẕār eylersin böyle diyü ki ben

Māndeem dernafaḳa-ferzend ü zen

ferzend ü (10) zenümüñ nafaḳasında ʿāciz ü zebūn ḳalmışum işāretdür sūre-yi Feṯḥ'de bu āyet-i kerīmeye

"Seyeḳūlü leke'l-muḫalleḳūne mine'l-aʿrābi şeġaletnā emvālünā (11) *ve ehlūnā f'estaġfir lenā yeḳūlūne bielsinetihim mā leyse fī-ḳulūbihim"*[1494]

ḥikāyetlerde getürmişlerdür ki Rasūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

(12) *"Ömrühū niyetühū"*[1495]

çünki Mekke-yi Mükerreme'ye müteveccih oldı Eslem ve Cehīne ve Müzīne ve Ġaffār ve Eşcaʿ ḳabāʿiline ki Aʿrābdandur kimse gönderdi (13) ki bu seferde bize murāfaḳat ü muvāfaḳat eyleñüz diyü bu ḳabāʾil-i Ḳureyş ile muḥārebe itmekden ḳorḳdılar ve taʿallül ü bahāne idüp mürāfaḳat ü (14) muvāfaḳat eylemediler Ḫudā-yı Teʿālā ḥażreti Server-i Kā'ināt ḥażretlerine ḫaber virdi ki çün Medīne'ye irişesin kiẕb ṭarīḳi ile ol (15) ḳabā'il saña

---

[1493] Bir kimse yalnızlığı hazine olarak seçerse sohbetin korkusunu yeterince çekmez. Onu riya ve hileden dolayı kınarlar. O, halktan şeytan gibi kaçar ve eğer güler yüzlü ve uygun olursa onu iffetli bilmezler ve çekinirler. Korkudan çaresizce baş eğmeyip tahammül edenlere mert demezler. Eğer başında korku ve yiğitlik varsa ondan, ne yiğitmiş diye kaçarlar. Eğer bir gün hışımla yerinden ayırırlarsa onu sersem ve karanlık fikirli diye çağırırlar. Eğer bir kimseden bir yük götürürse, yeterince gayreti yoktu derler.

[1494] Bedevîlerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. Fetih/11.

[1495] Ömrü niyetidir. (kaynaklarda bulunamadı.)

iʿtiẕār eyleyeler gerekdür anları ḳavllerinde ṣādıḳ ẓann eyleme pes bu ḫod-perestler daḫı ol ḳabāʾil gibi egerçi iʿtiẕār (16) eylerler lākin keẕẕāblardur

Ne merā pervāy-ı ser ḫārīdenest

ne baña başumı ḳaşımaḳ ḳayusı vardur yaʿnī keşret-i iştiġālden başumı ḳaşımaġa (17) fırṣat u mecāl yoḳdur

Ne merā pervā-yı dīn verzīdenest

ne baña dīne saʿy eylemek ḳayusı vardur yaʿnī keşret-i işġāl beni bir vechile (18) iḥāṭa eylemişdür mühimmāta ve ṭāʿat ü ʿibādetüme saʿy u gūşiş eylemege ḳādir degülüm [*verzīden* çalışmaḳ maʿnāsınadur]

Ey fülān mārā behimmet yād dār

çünki bir şeyḫi yā bir dervīşi (19) göresin dirsin ki ey fülān bizi himmetile yād ṭut yaʿnī bize duʿā vü himmet eyle

Tā şevīm ezevliyā pāyān-ı kār

tā pāyān-ı kār u ʿāḳıbet (20) evliyāʾullāhdan olalum

Īn süḫan nī hem ziderd ü sūz güft

bu sözi daḫı derd ü sūzdan yaʿnī ṣıdḳ u iḫlāṣıla **[N169b]** dimedi

Ḫᵛābnākī (21) **herze güft ü bāz ḫuft**

gūyā bir nāʾim uyḳu içinde iken uyandı bāmaʿḳūl söz söyledi ve girü uyudı bu ḫod-perestüñ daḫı (22) meşāyıḫdan himmet ü duʿā ṭaleb eylemesi hemān buña beñzer [*herze* nāmaʿḳūl maʿnāsınadur]

Hīç çāre nīst eznafḳa-ʿıyāl

nafaḳa-yı ʿıyālden hīç çāre yoḳdur yaʿnī baña (23) kesb-i māl żarūrīdür beherhāl andan ferāġat mümkin degüldür [*nafḳa*da *fā* sākin oḳınur vezn içün]

Ezbün-i dendān künem kesb-i ḥelāl

ḳudret ü ḳuvvetüm miḳdārı saʿy u (24) ihtimām idüp ḥelāl kesb eylerüm ve çünki ḳūt-ı ʿıyāl kesbinden ve rızḳ-ı ḥelāl ṭalebinden fāriġ olam size muvāfaḳat ü mütābaʿat (25) idüp rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetde olurum bu sözler ḫod-perestler cānibindendür ki nāmaʿḳūldür

meşnevī

(26) *Ey giriftār-ı pāy-bend-i ʿıyāl*

Diger āzādegī mebend ḫayāl

Ġam-ı ferzend ü nān u câme vü ḳūt

Bāzet āred ziseyr-i dermelekūt

Heme rūz (27) *ittifāk mīsāzem*

Ki beşeb bāḪudāy perdāzem

Şeb çü ʿaḳd-i namāz mībendem

Çi ḫored bāmdād ferzendem [1496]

Çi ḥelāl ey geşte (28) **ezehl-i ḍalāl**

ey ehl-i ḍalālden olmış ne ḥelāl ṭutarsın **[M$_2$190b]** yaʿnī sen ki kesb-i māl sebebi ile namāz u niyāzuñı terk eylemişsin sende (29) ḥelāl neyler

Ġayr-ı ḫūn-ı tū nemībīnem ḥelāl

senüñ ḫūn u helāküñden ġarysını ḥelāl görmezüm yaʿnī senüñ cemīʿ-i māluñ ḥarāmdur (30) hemān ḳanuñ helāldür *ḳıṭʿa*

Beādemī netüvān güft māned īn ḥayvān

Becüz derrā'a vü destār u naḳş-ı bīrūneş

Bigird derheme (31) *esbāb u mülk ü hesti-yi ū*

Ki hīç çīz nebīnī ḥelāl cüz ḫūneş [1497]

EzḪudā çāre seteş v'ezlūt nī

Ḫudā'dan aña çāre vardur lūtdan (32) çāre yoḳdur yaʿnī ol ḫabīṯe Ḫudā żarūrī vü lāzım degüldür ṭāʿam u māl żarūrī vü lāzımdur ki nefs-perestlügi Ḫudā-perestlük (33) üzere taḳdīm eyler [*lūt* ṭaʿām-ı laṭīf maʿnāsınadur]

[1496] Ey akraba bağına giriftar olan artık özgürlüğü hayal etme. Çocuk, ekmek, elbise ve gıda gamıyla melekûtda gezmek seni geri götürür. Her gün, bu gece Allah'a uçayım diye karar veririm. Gece namaz bağını bağladığımda evladım sabah ne yer.

30 ḳıṭʿa M_2: beyt N, H-

[1497] Elbise sarık ve dış şeklinden başka insanlığın hayvan gibi kalacağı söylenemez. Kanından başka hiçbir şeyini helal görmez ve bütün esbap, mülk ve varlığını tutar.

Çāre est ezdīn ü eẓṭāġūt nī

aña dīnden çāre vardur ve ṭāġūtdan çāre yoḳdur yaʿnī dīnden **[H165b]** (1) ṣabrı vardur ve ṣanemden ṣabrı yoḳdur *ṭāġūt* bunda ṣanem maʿnāsınadur

Ey ki ṣabret nīst ezdünyā-yı dūn

(2) ey kimse ki denī dünyādan senüñ ṣabruñ yoḳdur ki elbette aña ṭālib ü rāġıbsın

Ṣabr çün dārī zini‘me’l-māhidūn

ni‘me’l-māhidūndan (3) niçe ṣabr ṭutarsın *ni‘me’l-māhidūn*dan murād Ḥażret-i Bārī’dür niteki bu āyet-i kerīmden vāḳıʿdur

“Ve’l-ʿarża fereşnāhā fe-ni‘me’l-māhidūne”[1498]

(4) ʿālemde ol kimseden denī yoḳdur ki Ḥażret-i Ḥaḳ’dan ġayrı ile kāniʿ ve müteselli ola [*çün* imāle ile istifhāmdur]

Ey ki ṣabret nīst eznāz u naʿīm

ey kimse ki (5) dünyāda nāz u naʿīmden senüñ ṣabruñ yoḳdur ḥālā ki fānīdür

Ṣabr çün dārī ziAllāh-ı kerīm

niçe ṣabr ṭutarsın kerīm Allāh’dan ḥālā ki (6) anuñ inʿām u iḥsānına müstaġriḳsin

Ey ki ṣabret nīst ezpāk ü pelīd

ey kimse ki pāk ü pelīdden senüñ ṣabruñ yoḳdur yaʿnī ḥelāl ü ḥarām (7) dimeyüp cemīʿan her ne ise yirsün [*pāk*den murād ḥelāldür *pelīd*den *maḳṣūd* ḥarāmdur]

Ṣabr çün dārī ezān ki āferīd

niçe ṣabr ṭutarsun ol Allāh’dan ki seni ḫalḳ eyledi

Kū Ḫalīlī ki birūn āmed ziġār

(8) ḳanı bir ḫalīl ki o maġaradan ṭaşra geldi

Güft hāẕā rabbi hān k’ū Kird-gār

çünki sitāreyi gördi bu benüm rabbümdür didi ammā çünki gördi ki (9) sitāre vü māh u āftāb batdı āgāh ol ḳanı Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti didi Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi’s-selām ṭufūliyyeti zamānında Nemrūd’uñ ḫavfından (10) ġārda olurıdı çünki bir miḳdār büyüdi maġārdan ṭaşra çıḳdı bir sitāreyi gördi bu benüm rabbümdür didi çünki ayı gördi (11) sitāreden ferāġat

[1498] Yeri de döşedik. (Bak) ne güzel döşeyiciyiz! Zâriyât/48.

idüp aña rabbüm didi çünki güneş ṭoġdı aydan ferāġat idüp güneşe rabbüm didi cemīʿisi ufūl ü zevālde (12) gördi cemīʿisinden ferāġat ü iʿrāż idüp Bārī'ye teveccüh eyledi niteki bu āyetlerden rūşendür

"Felemmā cenne ʿaleyhi'l-leylü (13) *ra'ā kevkeben ḳāle hāẕā rabbī felemmā efele ḳāle lāuḥibbü'l-āfilīne felemmā rā'e'l-ḳamera bāziġan ḳāle hāẕā rabbī felemmā efele kāle le'in lem yehdinī rabbī le-ekūnenne* (14) *mine'l-ḳavmi'ḍ-ḍāllīne"*[1499]

"Felemmā rā'e'ş-şemse bāziġaten ḳāle hāẕā rabbī hāẕā ekberu felemmā efelet ḳāle yā ḳavmi innī berī'ün mimmā tüşrikūne innī veccehtü vechiye (15) *lilleẕi feṭara's-semāvāti vel-ʿarża ḥanīfen ve mā ene mine'-müşrikīne"*[1500]

pes ṭālib-i Ḥaḳ oldur ki İbrāhīm peyġamber ʿaleyhi's-selām gibi cemīʿ-i māsivādan (16) iʿrāż idüp Ḥażret-i Bārī'ye teveccüh idüp rūz u şeb ṭāʿat ü ʿibādetde ola

Men neḫ^{v}āhem derdü ʿālem bin'gerīst

ben iki ʿāleme naẓar (17) u iltifāt eylemek istemezüm [*bingerīst* maṣdar-ı murahhamdur]

Tā nebīnem īn dü meclis ān kīst

mādām ki görmeyem ki bu iki meclis kimüñ ān u mülkidür yaʿnī bu iki ʿāleme naẓar u (18) iltifātum ol Ḫudā'nuñ ṣunʿı olduġı iʿtibārıladur meyl ü maḥabbet ṭarīḳi ile degüldür

Bītemāşā-yı şıfathā-yı Ḫudā

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ṣıfatlarınuñ (19) temāşā vü müşāhedesiz

Ger ḫorem nān der gülū māned merā

eger nān u ṭaʿām yiyem benüm boġazumda ḳalur zīrā **[N170a]** Ḫudā-perestler şehvet-perestlükden (20) necāt u ḫalāṣ bulmışdur [*gulū* boġaz maʿnāsınadur]

Çün güvāred loḳma bīdīdār-ı ū

loḳma anuñ dīdārınsız niçe hażm olur zīrā ʿāşıḳ anuñ didārınsız ṭaʿām (21) yise aña derd ü zehr olur

---

11 aña rabbüm didi çünki güneş ṭoġdı aydan N-

[1499] Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. En'âm/76-77.

[1500] Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.Em'âm/78-79.

Bī temāşā-yı gül ü gülzār-ı ū

anuñ gül ü gülzārınuñ temāşāsınsız *ū*dan murād Ḫudā-yı Teʿālā'dur

Cüz berümmīd-i Ḫudā (22) **z'īn āb ḫor**

bu āb ḫordan Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ümmīd ü maḥabbetinden ġayrı üzere

Key ḫored yek laḥẓa ġayr-ı gāv u ḫar

ḳaçan bir laḥẓa bir gāv u ḫardan (23) ġayrı pes şol kimse ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ümmīd müşāhedesinsiz nān u ṭaʿām yer ḥaḳīḳatde gāv u ḫardur egerçi insān ṣūretindedür (24) baʿż-ı nüsaḫda *ġayr* yerine *illā* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur ḳaçan bir laḥẓa yer yaʿnī **[M₂191a]** yemez illā gāv u ḫar yer

Ān ki ke'l-enʿām büd bel hüm eḍal

ol ṭā'ife ki (25) ḥayvānāt gibi oldı belki anlar ḥayvānātdan eḍal ü esfel oldı bu āyet-i kerīmeye işāretdür

"Ulā'ike ke'l-enʿāmi bel hüm eḍal"[1501]

(26) zīrā ḥayvānāt ḫ^{v}āb u ḫorıla muḳayyedlerdür ḥālā ki anlaruñ ʿaḳlı yoḳdur bu ṭāʿife ḫ^{v}āb u ḫor ve hevā vü hevesile muḳayyedlerdür ḥālā ki (27) bu ṭāʿife ṣāḥib-i ʿaḳldur ve ʿaḳluñ ḥükmini icrā eylemezler pes bu iʿtibārıla ḥayvānātdan eḍall ü esfeldür *meşnevī*

Dirīġ ādemī-zāde-i (28) *pür maḥal*
Ki bāşed çü enʿām belhüm eḍal
Çü insān nedānend becüz ḥord u ḫ^{v}āb
Güdāmeş faẓīlet büved berdevāb [1502]

Gerçi (29) **pür-mekrest ān gende-baġal**

ol gende-baġal egerçi mekrile ṭoludur yaʿnī egerçi bisyār ṣanʿat u ḥīle ṣāḥibi olan *gende-baġal* nāpāk (30) maʿnāsınadur egerçi ẓāhir maʿnāsı ḳoltuġı murdār ḳoḳmış maʿnāsınadur

---

[1501] İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha dr şaşkındırlar. A'râf/179

27 meşnevī M_2: beyt N, H-

[1502] Mahal dolu âdemoğluna yazık ki "en'âmü belhüm edal" gibi olur. Yeme ve içmeden başka bir şey bilmezler. Onun güdamı devâb üzere fazilet oldu.

Mekr-i ū ser-zīr ü ū ser-zīr şüd

anuñ mekr ü fikri maʿkūs (31) ve o maʿkūs oldı ki bir laṭīf tedārük idüp uḫrevī bir ʿamele saʿy eyledi *ser-zīr* başı aşaġa maʿnāsınadur

Rūzgārek (32) **bürd ü rūzeş dīr şüd**

zamancugını iletdi ve anuñ güni geç oldı yaʿnī ʿömrini hevā vü hevese ṣarf idüp nihāyetine irgürdi (33) *rūzgārek*de olan kāf-ı taṣġīr taḥḳīr içün olmaḳ rūşendür

Fikr-gāheş künd şüd ʿaḳleş ḫarif

anuñ ḳuvvet-i fikriyyesi **[H166a]** (1) künd ü süst ve anuñ ʿaḳlı ḫarif ü żaʿīf oldı *fikrgāh* fikr yeri maʿnāsınadur ki murād ḳuvvet-i fikriyyedür *künd* süst maʿnādur (2) *ḫarif* bunamış maʿnāsınadur ki bunda żaʿīf maʿnāsına istiʿmāl olınur

ʿÖmr şüd çīzī nedāred çün elif

ʿömri gitdi hālā ki elif gibi (3) bir nesne ṭutmaz yaʿnī ṭaʿat ü ʿibādetden behresi yoḳdur elifde noḳṭa olmaduġı gibi *beyt*

Fazl-ı ustā kem negerded ezʿulū

(4) *Ger elif çīzī nedāred gūyed ū* [1503]

Ān çe mīgūyed derīn endīşeem

ol nesneyi ki dir bu fikrdeyüm yaʿnī inşāʾallāh ben daḫı ʿan-ḳarīb (5) irādet getürüp erbāb-ı sülūkdan olurum

Ān hem ezdestān-ı ān nefsest hem

o daḫı hem nefsüñ ḥīle vü mekrindendür zīrā eger ṭarīḳate (6) sülūk ve aḥvāl-i āḫirete iştiġāl murādı olayıdı hīç teʾḫīr eylemezidi *beyt*

Mā meżā fāte ve'l-mü'emmel ġayb

Nīst cüz naḳd vaḳteş (7) *ender ceyb*

[*destān* bunda ḥīle vü mekr maʿnāsınadur]

V'ān çi mīgūyed ġafūrest ü raḥīm

ve ol nesneyi ki dire gerçi benüm ṭāʿat ü ʿibādetüm yoḳdur lākin Ḥażret-i Bārī ġafūr (8) u raḥīmdür

---

[1503] Eğer elif bir şeye sahip olmadığını söylese bile ustanın fazileti yücelik sayesinde azalmaz.

Nīst ān cüz ḥīle-yi nefs-i leʾīm

ol söz denī ve leʾīm nefsüñ ḥīlesinden ġayrı degüldür zīrā āḫiret aḥvālini söyler (9) ve dünyānuñ ẕevḳ u ṣafāsına saʿy eyler

Ey ziġam mürde ki dest eznān tehīst

ey ġamdan ölmiş kimse ki destüm nāndan tehīdür (10) yaʿnī ey nān u ṭaʿāma ḳudretüm yoḳdur diyüp ġamdan ziyāde muẓṭarib ü munḳabıż olmış kimse

Çün ġafūrest ü raḥīm īn ters çīst

(11) çünki Ḥażret-i Ḫudā ġafūr u raḥīmdür bu ḫavf nedür yaʿnī āḫiret ḫuṣūṣında Ḥażret-i Ḫudā'nuñ keremine iʿtimād eylersin ne sebebden (12) dünyā ḫuṣūṣında Ḥażret-i Ḫudā'nuñ keremine iʿtimād eylemezsin bu ḥālet degüldür illā ġurūr u ġafletdür [*ters* ḫavf maʿnāsınadur]

Şikāyet-i pīr-merdī beṭabīb (13) ***ezrencūrīhā ve cevāb güften-i ṭabīb ūrā***

bir pīr-merdüñ marażlarından ṭabībe şikāyet eylemesi ve ṭabībüñ aña cevāb dimesi beyānındadur

Güft pīrī (14) **mer ṭabībīrā ki men**

bir pīr bir tabībe eyitdi ki ben [*mer* bunda zāʾiddür]

Derzeḥīrem ezdimāġ-ı ḫ^{v}īşten

kendü dimāġumdan zeḥīr ü meşaḳḳatdeyüm yaʿnī dimāġuma (15) żaʿf geldüginden ötüri ziyāde bīḥużūrum

Güft ezpīrīst ān żaʿf-ı dimāġ

ṭabīb ol pīre eyitdi ol dimāġuñ żaʿfı bu hem (16) vechdür dimāġuñ ol żaʿfı pīrlükdendür

Güft berçeşmem ziẓulmet hest dāġ

pīr ṭabībe eyitdi benüm çeşmüm üzere ẓulmetden dāġ (17) vardur yaʿnī baña żaʿf-ı baṣar ʿārıż olup çeşmüm ḫīre vü tārīk oldı

Güft ezpīrīst ey şeyḫ-i ḳadīm

ṭabīb aña eyitdi ey ḳadīm (18) ü köhne pīr bu daḫı pīrlükdendür

Güft püştem derd mīāyed ʿaẓīm

pīr ṭabībe eyitdi benüm arḳama ʿaẓīm derd ü elem gelür

Güft ezpīrest (19) **ey şeyḫ-i nizār**

ṭabīb pīre eyitdi ey naḥīf ü żaʿīf pīr bu hem pīrlükdendür

Güft her çi mīḫorem neb'ved güvār

pīr eyitdi her ne yersem (20) güvār u münhażım olmaz

Güft [M$_2$191b] żaʿf-ı miʿde hem ezpīriyest

ṭabīb pīre eyitdi miʿdenüñ żaʿfı daḫı pirlükdendür yaʿnī ṭaʿāmuñ hażm (21) olmaması ve żaʿf-ı miʿde pīrlükdendür

Güft vaḳt-i dem merā dem-gīriyest

pīr ṭabībe eyitdi nefes vaḳti baña ṭutılmaḳ vardur yaʿnī (22) **[N170b]** ḍıyḳu'n-nefse mübtelā olmışum

Güft ārī inḳıṭāʿ-ı dem büved

ṭabīb pīre eyitdi belī bu ḥālet demüñ inḳıṭāʿıdur ki pīrlükdendür *dem* bunda (23) nefes maʿnāsınadur [*ārī* belī maʿnāsınadur]

Çün resed pīrī dü-ṣad ʿillet şeved

çünki pīrlük irişe iki yüz maraż peydā olur zīrā çünki pīrlük ẓāhir oldı cemīʿ-i (24) emrāż āşkār olur

Güft ey aḥmaḳ berīn berdūḫtī

pīr ṭabībden çünki bu sözleri işitdi ziyāde bīḥużūr olup eyitdi ey aḥmaḳ bunuñ (25) üzere dikildüñ yaʿnī hemān bu bir cevāb üzere ṯābit-ḳadem olduñ [*berdūḫtī*de *ber* zā'iddür]

Ezṭabībī tu hemīn āmūḫtī

ṭabīblükden sen hemān bunı mı ögrendüñ ki bundan (26) ġayrı bir nesne bilmezsin

Ey müdemmaġ ʿaḳlet īn dāniş nedād

ey müdemmaġ u nādān senüñ ʿaḳluñ saña bu ʿilmi virmedi yaʿnī bu ḫuṣūṣ ki maḳṣūd bu (27) mışrāʿ-ı ṯānīnüñ mażmūnıdur saña maʿlūm u rūşen degül midür

Ki Ḫudā her rencrā dermān nihād

ki Ḫudā-yı Teʿālā dünyāda her derde dermān ḳodı (28) yaʿnī

"Ceʿalallāhu likülli dā'in devā'en"[1504]

[1504] Allah her hastalığa bir deva kılmıştır.

ḥasebince her bir derde dermān u ʿilāc var idügi ḫod muḳarrerdür

Tu ḫar-ı aḥmaḳ ziendek māyegī

sen aḥmaḳ (29) ḫar az māyelügüñden yaʿnī ṭabīblükde ḳudretüñ az oldugından

Berzemīn māndī zikūteh-pāyegī

kūteh-pāyelükden yer üzere ḳalduñ (30) bir ʿālī mertebeye irişmedüñ

Pes ṭabībeş güft ey ʿömr-i tu şest

pes ṭabīb aña eyitdi ey kimse ki senüñ ʿömrüñ altmışdur yaʿnī şimdi ki (31) altmış yaşuñdasın ki senüñ vefātuñ ḳarībdür niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlardur

"Ekṣerü aʿmāru ümmetī beyne's-sittīne (32) *ve's-sebʿīne"*[1505]

[*şiṣt ve şest* luġatdür]

Īn ġażab v'īn ḫışm hem ezpīrest

bu ġażab u bu ḫışm daḫı pīrlükdendür

Çün heme evṣāf u eczā şüd naḫīf

zīrā (33) çünki cemīʿ-i evṣāf u eczāñ zebūn u naḫīf oldı [*evṣāf*dan maḳṣūd aḫlāḳ ve ḫavāss-ı baṭınadur *eczā*dan maḳṣūd aʿżādur]

Ḫ[v]īşten dārī vü ṣabret şüd żaʿīf

senüñ taḥammül ü ṣabruñ żaʿīf oldı niteki **[H166b]** (1) bu beyt anı rūşen ü beyān eyler

Berne-tābed dü süḫan zū hey küned

bu mertebeye irişen pīr iki söze ṭāḳat getürmez ve ṣabr eylemez belki ol (2) iki sözden hāy u hūy ve feryād u fiġān eyler

Tāb yek-cürʿa nedāred ḳay küned

bir cürʿa şarāba ṭāḳat ṭutmaz ḳay eyler zīrā pīrlükde (3) ḳuvvet-i hāżıma süst ü żaʿīf olup miʿde ʿalīl ü saḳīm olmaḳdan bir dem ḫalāṣ bulurısa nice zamān ḫalāṣ bulmaz *ḳay* ḳuşmaḳ (4) maʿnāsınadur [*tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur]

Cüz meger pīrī ki ezḥaḳḳest mest

meger şol pīrden ġayrı ki Ḥaḳ'dan mestdür yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī ile mest olan pīr ki (5) velīdür

---

[1505] Ümmeitmin ömrü genellikle altmış yet miş yıl arasındadır. (Tirmizi, Sünen, 5/553)

Derderūn-ı ū ḥayāt-ı ṭayyibest

anuñ derūnında ḫūb u laṭīf ḥayāt vardur

Ezbirūn pīrest ü derbāṭın ṣabī

birūn u ẓāhirde (6) pīrdür ve derūn u bāṭında ṣabī vü cüvāndur

Ḫod çi çīzest ān velī vü ān nebī

ol velī ve ol nebī ne nesnedür yaʿnī enbiyā (7) vü evliyā ẓāhirde pīr-i nūrānī ve bāṭında cüvān-ı rūḥānīdür ki cemīʿ nesneye ḳādirdür ve enbiyā vü evliyānuñ ʿulüvv-i şānı ḫaslara ẓāhirdür (8) zīrā ẓāhir olmasa ḥased eylemezleridi niteki mā-baʿdında vāḳıʿ olan beytlerden ẓāhirdür bu ḳıṣṣadan maḳṣūd oldur ki bir ġāfil ki (9) ʿömr-i ʿazīzini hevā vü hevese ṣarf idüp emrāż-ı maʿāṣī aña müstevlī olup ʿaḳl u dimāġı idrāk-ı Ḥaḳ'dan ʿāciz olmış çeşmi müşāhede-yi (10) cemāl-i İlāhī'den mestūr ḳalmış ve ṭāʿat ü ʿibādetden mehcūr olmış ve pend ü naṣīḥat ki ṭaʿām-ı rūḥānīdür andan müteleẕẕiẕ olup (11) aña ḫoş-güvār olmaḳ ṭabaḳasından ḳalmış ve ḥaḳ söz söylemege imkān ḳalmamış bu ḳadar emrāżuñ şübūtından ṣoñra muʿālece (12) ṭalebine ṭabīb-i ḥāẕıḳ cānibine sürʿat göstermiş pes çün ṭabīb-i İlāhī aña cevāb virüp diye ki bu cemīʿ-i emrāż ḳābiliyyetüñ taṣnīfi (13) vāsıṭası iledür ki ḳābiliyyet cüvānluḳ menzilesindedür ġaflet ü ġurūr u ʿiṣyān marażına mübtelā olan kimseye ḳahr u elem gelür (14) ve nāmaʿḳūl kelimāta şürūʿ idüp kendünüñ helāk ve ebedī **[M$_2$192a]** ʿaẕāba giriftār olmasına saʿy eyler

Ger nepeydānīd pīş-i nīk ü bed

(15) eger ḫalḳ-ı ʿālem ḳatında anlar ẓāhir degüller ise [*nīk ü bed*den maḳṣūd ḫalḳ-ı ʿālemdür]

Çīst bāīşān ḫasānrā īn ḥased

edānī vü ḫaslaruñ anlara bu ḥasedi nedür (16) yaʿnī enbiyā vü evliyānuñ faẓīlet ü ʿulüvv-i şān u rifʿatleri ḫalḳ-ı ʿāleme rūşen ü āşkār olduġıdur ki edānī anlara ḥased (17) eylerler niteki dimişlerdür

"El-fāżilü maḥsūdün"[1506]

[1506] Fazilet sahibine haset edilir.

anlar ḫod efḍal-i ʿālem ve ekrem-i benī-ādemdür maḥsūd olmaḳdan ḫalāṣ nice müyesser olur

(18) **Ver nemīdānend şān ʿilme'l-yaḳīn**

ve ger anlar ʿilme'l-yaḳīn enbiyā vü evliyānuñ ḥālini bilmezler ise

Çīst īn buġż u ḥased sāzī (19) **vü kīn**

bu buġż u ḥased düzicilük ve bu kīn nedür yaʿnī enbiyā vü evliyānuñ ḥāli anlara maʿlūm u ẓāhir olduġıçündür ki buġż u (20) ḥased ve kīn ü ʿadāvete çalışurlar

Ver bedānendī cezā-yı rüsteḫīz

ve ger ol edānī vü ḫaslar ḳıyāmetüñ cezāsını bileleridi

Çün zenendī (21) **ḫ^vīş berşemşīr-i tīz**

[M171a] kendülerini keskin ḳılıca niçün ururlarıdı zihī ḫüsrān ki birḳaç gün şehvet ü ġaflet sebebi ile ebedī (22) ʿaẕāba giriftār olalar *rüsteḫīz* ve *rüstāḫīz* ḳıyāmet maʿnāsınadur

Bertu mīḫanded mübīn ūrā çünān

nebī ve velī senüñ (23) üzerüñe gülerler anı ancılayın görme yaʿnī nebī ve velī senüñ ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl ẓānnuñı fāsid fikrüñi bilür ve yüzüñe temesḫur ṭarīḳi ile (24) ḫande eyler sen anı ḫāmūş u ḫande-rūy görüp senüñ aḥvālüñden bīḫaber ẓann eyleme ve ẓāhiren ḥaḳīr görüp anuñ ḥālini hemān bu (25) ẓāhirīdür dime

Ṣad ḳıyāmet derderūnesteş nihān

zīrā anuñ derūnında yüz ḳıyāmet nihān u mestūrdur *beyt*

(26) *Mebīn ḥāḳīr gedāyān-ı ʿışḳrā ḳin ḳavm*

Şehān-ı bīkemer ü ḫusrevān-ı bīkülehend[1507]

[*nihānest* taḳdīrindedür]

Dūzaḫ u cennet heme eczā-yı ūst

dūzaḫ u cennet (27) dükeli anuñ eczāsıdur zīrā Allāh Teʿālā'nuñ luṭf u ḳahrınuñ āṯārı andan ẓāhir olur dōstlara āṯār-ı luṭf ve düşmenlere (28) āṯār-ı ḳahr

[1507] Aşk kölelerini hakir görme ki bu kavm kemersiz padişah ve külahsız hüsrevlerdir.

Her çi endīşī tu ū bālā-yı ūst

sen nebī vü velī ḥaḳḳında her ne ki ẓann u fikr eylersin nebī vü velī fikr ü ẓannuñdan yuḳarıdur (29) mümkin degüldür ki sen enbiyā vü evliyānuñ evṣāf ve ʿulüvv-i şānını iḥāṭa eyleyesin [*ū*dan murād nebī ve velīdür]

Her çi endīşī peẕīrā-yı fenāst

(30) her ne ki fikr eylersin fenā ḳabūl idicidür zīrā fikr-i māsivādur

Ān ki derendīşe n'āyed ān Ḫudāst

ol nesne ki fikre gelmez ol (31) Ḫudā'dur zīrā mümkin ve vācibü'l-vücūdı kemāyenbaġī idrāk u iḥāṭā eylemege imkān yoḳdur beyt-i sābıḳı getürmekden murād ne idügi (32) bu beytlerden ẓāhirdür

Berder-i īn ḫāne güstāḫī ziçīst

bu ḫānenüñ ḳapusı üzere bu güstāḫluḳ ve bīedeblük nedendür (33) yaʿnī nebī vü velīnüñ ḳalbini perīşān itmege sebeb nedür

Ger hemī dānend k'ender ḫāne kīst

eger bilürlerise ki ḫānede kimdür **[H167a]** (1) yaʿnī eger bileleridi ki nebī vü velīnüñ maḥall-i tecellī-yi Raḥmān ve maẓhar-ı esrār ve envār-ı Yezdān idügin ol ḫaslaruñ maʿlūmı olayıdı böyle (2) güstāḫluḳ eylemezleridi

Eblehān taʿẓīm mescid mīkünend

eblehler mescide taʿẓīm eyler

Derḫarābī ehl-i dil cid mīkünend

(3) ehl-i dilüñ ḫarābluġına cidd ü saʿy eylerler yaʿnī enbiyā vü evliyāya cefāyı revā ṭutarlar ḥālā ki taʿẓīmi vācib olan riʿāyet-i enbiyā (4) vü evliyādur [*cid* saʿy maʿnāsınadur]

Ān mecāzest īn ḥaḳīḳat ey ḫarān

ey ḫarlar o ki murād mesciddür beytullāh olması mecāzdur buña murād ḳalb-i müʾmindür (5) ḥaḳīḳatde beytullāhdur niteki meşhūrdur

"Ḳalbü'l-müʾmin ʿarşu'r-raḥmān"[1508]

mescid bunda kendü maʿnāsına olmaḳ rūşendür

[1508] Müminin kalbi Rahman'ın arşıdır. Keşfü'l-hafâ c. II, 880. mevzu hadis.

(6) *Dil bedest āver ki ḥacc-ı ekberest*

EzHezārān Kaʿbe yek dil bihterest

Kaʿbe bünyād-ı Ḫalīl-i Āzerest

Dil naẓargāh-ı (7) *celīl-i ekberest* [1509]

Nīst mescid cüz-derūn-ı serverān

mescid ü Kaʿbe enbiyā vü evliyānuñ derūn u ḳalbinden ġayrı degüldür [*serverān*dan murād enbiyā vü evliyādur]

(8) **Mescidī k'ān enderūn-ı evliyāst**

şol mescid ki evliyānuñ enderūn u ḳalbidür

Secdegāh-ı cümleest āncā Ḫudāst

cümlenüñ (9) secdegāhıdur Ḫudā andadur

ḥikāyet Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Ḥażret-i Ḫudā'ya eyitdi yā Rabbü'l-ʿizze seni (10) ḳanda bulurum Ḥażret-i Ḫudā cevāb virüp eyitdi

[M$_2$192b] *"'İnde'l-münkesirati ḳulūbihim liecelī"* [1510]

yaʿnī beni şol kimselerüñ ḳatında bulursun ki (11) anlaruñ ḳulūbı benden ötüri şikeste vü perīşān ola

Tā dil-i merd-i Ḫudā n'āmed bederd

mādām ki Ḫudā dōstınuñ göñli derd ü inḳıyāża (12) gelmedi

Hīç ḳarnīrā Ḫudā rüsvā nekerd

hīç bir ḳarnı Ḫudā-yı Teʿālā rüsvāy u helāk eylemedi bu beyt aña şerḥ vāḳıʿ olmışdur

Ḳaṣd-ı ceng-i (13) **enbiyā mīdāştend**

ol ṭāʿife ki rüsvā vü helāk oldılar enbiyā ile ceng eylemek ḳaṣdını ṭutdılar

Cism dīdend ādemī pindāştend

(14) anları cism gördiler ve kendüler gibi ādemī ṣandılar bu sebebden ġażab-ı İlāḥī'ye maẓhar olup ebedī ʿaẕāba giriftār oldılar

---

[1509] Gönlü ele getir çünkü o en büyük hacdır. Bir gönül binlerce Kâbe'den daha iyidir. Kâbe Halîl-i Âzer'in yapısıdır. Gönül ise Celil-i Ekber'in nazar ettiği yerdir.

[1510] Ben kalpleri kırılmış olanlarla beraberim. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/234)

Dertu (15) **hest aḫlāḳ-ı ān pīşīniyān**

ol evvel gelenlerüñ ḫūyları sende vardur ki evliyāya münkirsin ve anlara ḫuṣūmete ḳaṣd eylersin

(16) **Çün nemītersī ki tu bāşī ezān**

niçün ḳorḳmazsın ki sen ol ʿaẕāb nāzil olan ḳavmden olasın pes zinhār tedārük (17) ü ʿaḳlıla ol anlardan olmayasın

Ān nişānīhā heme çün dertu hest

ol cemīʿ-i nişānlar çünki sende vardur

Çün tu zīşānī (18) **kücā ḫ^vāhī berest**

ey enbiyā vü evliyānuñ münkir ü ʿadūsı çünki sen anlardansın ḳanda ḫalāṣ istersin yaʿnī ġażab u ʿaẕāb-ı İlāhī'den (19) necāt bulmazsın pes hemān çāre budur ki eger enbiyā vü evliyāya sende ʿadāvet ü inkār u ḥased varısa terk idüp cān u dilden (20) anlara teveccüh ü maḥabbet eyleyesin tā ġażab-ı İlāhī ve ʿaẕāb-ı nāmütenāhīden saña ḫalāṣ müyesser ola [*berest* fiʿl-i māẓī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Ḳıṣṣa-yı Cūḫā v'ān kūdek ki pīş-i cenāze-yi (21) ***peder-i ḫ^vīş nevḥa mīkerd***

Cūḫā'nuñ ve ol kūdeküñ ḳıṣṣası beyānınadur ki ol kūdek kendü perderinüñ cenāzesi öñinde nevḥa vü fiġān eyledi

(22) **Kūdekī derpīş-i tābūt-ı peder**

bir kūdek pederinüñ tābūtı öñinde

Zār mīnālīd ü bermīkūft ser

vāfir nāle eyledi ve mātem-zedeler (23) gibi başını elleri ile urdı böyle diyü [*vāfir iñleridi ve elleri ile başına ururıdı* bu hem vechdür]

K'ey peder āḫir kücāyet mīberend

ki ey peder āḫir seni ḳanda iledürler

Tā turā derrīz-i ḫākī āverend

[N171b] (24) tā seni bir ḫāküñ altına getüreler

Mīberendet ḫāne-yi teng ü zecīr

seni teng ü zecīr ü pür-elem ḫāneye iledürler *ḫāne*den maḳṣūd (25) ḳabrdür

Ne derū ḳālī vü ne dervey ḥaṣīr

ne anda ḳālī ve ne anda ḥaṣīr vardur *ḳālī* ʿavām taḥrīf idüp *ḫalı* didükleridür niteki (26) Bōstān'da vāḳıʿ olmışdur *beyt*

Ger āzādeī berzemīn ḫusb u bes

Mekün behr-i ḳālī zemīn-būs kes [1511]

baʿż-ı nüsaḫda (27) *āverend* yerine *bef'şerend* vākıʿdur ki maʿnā aña göre olur

Ne çerāġī derşeb ü ne rūz nān

ne gicede bir çerāġ ve ne gündüz nān vardur

(28) **Ne derū būy-ı ṭaʿām u ne nişān**

ne anda ṭaʿāmuñ rāyiḥası ve ne nişānı vardur *beyt*

Şeb-i gūr ḫ[V]āhī münevver çü rūz

(29) *Ezīncā çerāġ-ı ʿamel berfürūz* [1512]

Ne dereş maʿmūr ne derbām rāh

ne ol ḫānenüñ ḳapusı maʿmūr ve ṭamı üzere yol vardur [*bām* bunda ṭam maʿnāsınadur]

Ne yekī (30) **hem-sāye k'ū bāşed penāh**

ne bir hem-sāye vardur ki ol hem-sāye saña penāh u muʿīn ola

ḥikāyet Ḥażret-i ʿOṣmān raḍiyallāhu (31) ʿanh çünki bir ḳabr üzere ṭurdı ol ḳadar vāfir aġlarıdı ki mübārek şaḳalı yaş olurıdı aña eyitdiler sebeb nedür ki cennet ü (32) dūzaḫı yād itdükde girye eylemezsin ammā çünki ḳabri göresin ve yād eyleyesin girye eylersin eyitdi Ḥażret-i Rasūl'den ṣallallāhu (33) ʿaleyhi ve sellem'den işitdüm ki eyitdi

"El-ḳabrü evvelü menzilin minmenāzili'l-āḫirati fein necā minhu femā baʿdehū eyseru minhu ve in lem yencu femā baʿdehū **[H167b]** (1) *eşeddü minhu"* [1513]

Çeşm-i tu ki būsegāh-ı ḫalḳ būd

senüñ çeşmüñ ki ḫalḳuñ būsegāhı idi yaʿnī ḫalḳ senüñ çeşmüñi öperidi

---

[1511] Eğer zeminde yeteri kadar bağımsızsan, zemini öpen kişi hakkında konuşma.

[1512] Kabir gecesinde gündüz gibi bir aydınlık istiyorsan burada amel çırasını yak.

[1513] Kabir ahiret menzillerinden bir menzildir. Kurtulunca ondan daha kolayı, kurtulamayınca da daha şiddetlisi yoktur. (Tirmizi, Sünen, 4/553)

Çün şeved (2) **derḫāne-yi kūr u kebūd**

kūr u kebūd ḫānede niçe olur yaʿnī ḳabr ki ziyāde müʾellim ü muvaḥḥişdür senüñ çeşmüñ anda çürüyüp ḫāk olısardur [*kebūd* gök reng maʿnāsınadur]

(3) **Ḫāne-yi bī zīnhār u cāy-ı teng**

emn ü emnāsız bir ḫānedür ve ṭar yerdür zīrā Münkīr ü Nekīr teraḥḥum u şefḳat bilmez ve emān virmez ve ḳabr ʿāṣīleri (4) ve ḳāfirleri şöyle muḥkem ṣıḳar ki üstüḫ[v]ānları biri birine geçer

Ki derū ne rūy mīmāned ne reng

ol ḳabrde ne yüz ve ne reng (5) ḳalur **[M₂193a]** cemīʿan maḥv olur

Z'īn nesaḳ evṣāf-ı ḫāne mīşimürd

bu üslūbdan ḫānenüñ vaṣflarını ṣaydı yaʿnī ḳabrüñ evṣāfını vāfir söyledi [*nesaḳ* üslūb maʿnāsınadur]

(6) **V'ez dü dīde eşk-i ḫūnīn mīfüşürd**

ve iki çeşminden ḳanlı göz yaşın ṣaçdı yaʿnī ḥasret ü eleminden vāfir ḳanlu yaş dökdi

(7) **Güft Cūḫā bāpeder ey erḫamend**

bir Cūḫā çünki ol kūdekden bu sözleri işitdi pederine eyitdi ey ʿazīz

Vallah īnrā ḫāne-yi (8) **mā mīberend**

vallāh bunı bizüm ḫānemüze iledürler

Güft Cūḫārā peder ebleh meşev

Cūḫā'ya pederi eyitdi ebleh olma yaʿnī ebleh ü dīvāne (9) gibi nāmaʿḳūl söz söyleme

Güft ey bābā nişānīhā şinev

Cūḫā-zāde pederine eyitdi ey bābā ol kūdek didügi nişānları işit (10) *bābā* Fārisī'dür [*şinev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Īn nişānīhā ki güft ū yekbeyek

bir bir bu nişānları ki ol püser didi

Ḫāne-yi mā rāst bīterdīd ü şek

bizüm ḫānemüz (11) içündür reyb ü şeksiz yaʿnī ol püser beyān u ẕikr eyledügi evṣāf bizüm ḫānemüzüñ evṣāfıdur

Nī ḥaṣīr ü nī çerāġ u nī ṭaʿām

bizüm (12) ḫānemüzde ne ḥaṣīr ve ne çerāġ ve ne ṭaʿām vardur

Nī dereş maʿmūr u nī ṣaḥn u ni bām

ne anuñ ḳapusı ve ne anuñ ḥavlısı ve ne ṭamı maʿmūrdur (13) *bām* ṭam maʿnāsınadur ki bunda saḳf murāddur Ḥażret-i Mevlānā bu ḳıṣṣanuñ ḥiṣṣesini beyān itmege şürūʿ eyledi

Z'īn nemaṭ dārend (14) **berḫod ṣad nişān**

bu üslūbdan kendüler üzere yüz nişān ṭutarlar

Līk key bīnend ānrā ṭāġiyān

lākin ṭāġīler anı ḳaçan görürler yaʿnī (15) enbiyā vü evliyānuñ āẕār u cefāsına ḳaṣd idenler belki cemīʿ-i feseḳa vü eşḳiyāda bunuñ gibiden ʿalāmetler vardur lākin çeşm-i rūşen ṭutmazlar (16) ki anı müşāhede eyleyeler belki ḫod-pesendlük ile ancılayın maġrūrlar ve kendü ḥāllerine mesrūrlardur kendülerinde olan aḫlāḳ-ı (17) ẕemīme ve evṣāf-ı ḳabīḥa cemīʿan anlara ḫışāl-ı ḥamīde ve meḥāmid-i pesend-dīde görinür

Ḫāne-yi ān dil ki māned bīżiyā

ol göñül ḫānesi ki (18) żiyāsız ḳala

Ezşuʿā-ı āftāb-ı kibriyā

āftāb-ı kibriyānuñ şuʿāʿından yaʿnī şol ḳalb ki āftāb-ı ḥaḳīḳīnüñ nūr u şuʿāʿından żiyāsız ola

(19) **Teng ü tārīkest çün cān-ı cehūd**

cehūduñ cānı gibi teng ü tārīkdür

Bīnevā ezẕevḳ-i Sulṭān u Vedūd

Sulṭān u Vedūd'uñ ẕevḳinden (20) naṣībsizdür eger ṭāġīlerüñ ḳalbi nūr-ı İlāhī ile rūşen ü münevver olayıdı nişānlardan kendü ḥāllerini bilüp ṭuġyāndan ferāġat eylerleridi (21) zīrā herkese kendünüñ ʿameli miʿyār u miḥekdür [*nevā* bunda naṣīb maʿnāsınadur *Vedūd*dan murād Ḫudā'dur]

Ne derān dil tāft tāb-ı āftāb

ne ol dilde āftāb-ı ezelüñ nūrı yılduradı [*āftāb*dan murād Ḫudā'dur]

Ne güşād-ı (22) **ʿarṣa vü ne feṭḥ-i bāb**

ne ol dilde güşād-ı ʿarṣa ve feṭḥ-i bāb vardur ve cemīʿ-i feyż-i İlāhī'den maḥrūm olup ḳasvet-i ḳalbden ḫalāṣ bulmaz (23) **[N172a]** *ʿarsa* meydān ortasıdur

Kūr ḫoşter ezçünīn dil mer turā

buncılayın ḳalbden saña ḳabr ḫoşrekdür

Āḫir ezkūr-ı dil-i ḫod berturā

(24) āḫir kendü ḳabr gibi teng ü tārīk ḳalbüñden ḫalāṣ ol yaʿnī zinde-dil olmaġa saʿy eyle

Zindeī vü zinde zād ey şūḫ u şeng

ey şūḫ u (25) şeng dirisin ve dirinüñ oġlısun ki murād Ḥażret-i Ādem'dür

Dem nemīgīred turā z'īn kūr-ı teng

bu teng ḳabrden senüñ (26) nefsüñ ṭutılmaz mı yaʿnī bu teng ü tīre ḳalbden saña ıżṭırāb inḳıbāż gelmez mi ki andan ḫalāṣ bulmaġa saʿy eylemezsin bu vech hem mümkin (27) degüldür bu teng ḳabrden senüñ nefsüñ ṭutılmasun yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ bundan seni ḫalāṣ eylesün *şūḫ u şeng* şīrīn-ḫūy ve güşāde-rūy (28) maʿnāsına ve güstāḫ u bīedeb maʿnāsına daḫı istiʿmāl olınur maḥalline göre *ey şūḫ u şeng* taḳdīrindedür ki ḥarf-i nidā ḥaẕf (29) olınmışdur

Yūsuf-ı vaḳtī vü ḫurşīd-i semā

zamānuñ Yūsuf'ısın ve āsmānuñ āftābısın

Z'īn çeh ü zindān berāver ü nümā

(30) bu çāh u zindāndan ṭaşra gel ve yüz göster yaʿnī cemīʿ-i mevcūdātdan mükerrem ü muʿazzez olan insāndansın ki sende rūḥāniyyet (31) **[M$_2$193b]** ü nūrāniyyet mündericdür pes saʿy idüp kendüñi ḫubb-ı dünyā çāhından ve maḥabbet-i mā-sivā zindānından ḫalāṣ olup Yūsūfveş (32) dergāh-ı ʿālīde ʿazīz olasın [*şinev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

beyt

Māh-ı Kenʿānī-yi men mesned-i Mıṣrān-ı tu şüd

Vaḳt-i ānest ki bed'rūd künī zindānrā[1514]

[1514] Benim Ken'an mehtabım senin Mısır'ının kurtarıcısı oldu. Öyle bir vakit geldi ki zindanı bir ekin yeri yaptı.

(33) **Yūnuset derbaṭn-ı māhī puḫte şüd**

senüñ Yūnus'uñ balıġuñ ḳarnında pişmiş oldı ya'nī senüñ rūḥuñ cesed-i ẓulmānī içinde nefsānī **[H168a]** (1) aḥvālden helāk olmaġa ḳarīb oldı [*Yūnūs*dan murād rūḥdur]

Muḫlişeşrā nīst eztesbīḥ büd

anuñ ḫalāṣına tesbīhden çāre yoḳdur ya'nī anuñ ḫalāṣına (2) tesbīḥ lābüdd ü lāzımdur niteki Ḥażret-i Yūnus'uñ baṭn-ı māhīden ḫalāṣ olmasına sebeb tesbīḥ oldı senüñ daḫı ẓulmānī cesedden (3) ḫalāṣ bulmaġa tesbīḥ sebeb olur *beyt*

Vaḳtet ḫoş ānrā ki büved ẕikr-i tu mūnis

Ver ḥod büved ender şikem-i ḥūt çü Yūnis [1515]

(4) Ḥażret-i Yūnsu'uñ baṭn-ı māhīde tesbīḥi bu idi

"Lā ilāhe illā ente sübḥāneke innī küntü mine'ẓ-ẓālimīne" [1516]

Ger nebūdī ū müsebbiḥ (5) **baṭn-ı nūn**

eger baṭn-ı māhīde Yūnus peyġamber 'aleyhi's-selām tesbīḥ idici olmayayıdı [*baṭn-ı nūn*uñ ma'nāsı mışrā'-ı ṯāniye ḳayd olındı *nūn* bunda balıḳ ma'nāsınadur]

Ḥabs ü zindāneş büdī nāyüb'aṣūn

(6) balıġuñ ḳarnı aña ḳıyāmete degin ḥabs ü zindān olurıdı niteki bu āyet-i kerimeden ẓāhirdür

"Felev lāennehū kāne mine'l-müsebbiḥīne (7) *lelebiṯe fī-baṭnihī ilā yevmi yüb'aṯūne"* [1517]

Ū betesbīḥ ezten-i māhī becest

Yūnus peyġamber 'aleyhi's-selām tesbīḥile māhīnüñ (8) teninden şıçradı ya'nī baṭn-ı māhī ḥabsinden ḫalāṣ buldı

Çīst tesbīḥ āyet-i Rūz-ı Elest

tesbīḥ nedür Rūz-ı Elest (9) āyetidür ki murād bu āyet-i kerīmedür

"Ḳāle elestü birabbiküm ḳālū belā" [1518]

[1515] Senin zikrin mûnis olduğunda vaktin balığın karnındaki Yunus gibi kendiliğinden ona güzel olur.

[1516] Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum. Enbiyâ/87.

[1517] Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. Saffât/143-144.

[1518] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet, dediler. A'râf/172.

pes çünki anda belī didüñ ve cāndan ḥaḳḳuñ tesbīḥini ḳabūl (10) eyledüñ gerekdür ki bu ʿālemde daḫı ol tesbīḥe cān u dilden gūşiş gösteresin

Ger ferāmūşet şūd ān tesbīḥ-i cān

(11) ol cān tesbīḥi eger senüñ ferāmūşuñ oldı ise yaʿnī eger ʿālem-i ervāḥda olan ʿahd ü peymān ḫāṭıruñdan gitdi ise

(12) **Biş'nev īn tesbīḥhā-yı māhiyān**

māhīlerün bu tesbīḥlerini işit *māhiyān*dan murād evliyā'ullāhdur ki tevḥīd ü tesbīḥ deryāsına (13) ġarīḳlerdür

Her ki dīd Allāhrā Allāhiyest

her kim ki Allāh Teʿālā'yı gördi Allāh Teʿālā'ya mensūbdur yaʿnī her kim ki Ḥażret-i (14) Ḫudā'nuñ tesbīḥine müdāvemet ide ve aña intisāb ṭuta Ḥażret-i Ḫudā'ya mensūbdur

Her ki dīd ān baḥrrā ān māhiyest

(15) her kim ki ol deryāyı gördi ol kimse māhīdür yaʿnī tevḥīd-i ḥaḳīḳī baḥrine irişen velīdür *baḥr*den murād deryā-yı tevḥīddür (16) *māhī*den murād ehlullāhdur Ḥażret-i Mevlānā Yūnus ve māhīdür ve *deryā*dan murād ne idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ (17) eyledi

Īn cihān deryāst u ten māhī vü rūḥ

bu cihān deryādur ve ten māhīdür

Yūnus-ı maḥcūb eznūr-ı şubūḥ

ve rūḥ-ı ṣubūḥ (18) nūrından mestūr olan Yūnus'dur yaʿnī *deryā*dan murād bu cihāndur ve *māhī*den murād tendür ve *Yūnus*dan murād rūḥdur (19) *ṣubūḥ*dan murād nūr u ʿışḳ-ı İlāhī'dür

Ger müsebbiḥ bāşed ezmāhī rehīd

eger cān müsebbiḥ ola māhīden ḳurtıldı yaʿnī rūḥ ki (20) tesbīḥ-i İlāhī'ye meşġūl ola ẓulmānī cesedüñ ḳaydından ḫalāṣ buldı

Verne dervey hażm geşt ü nābedīd

ve ger rūḥ tesbīḥ-i İlāhī'ye (21) meşġūl olmaya rūḥ ten-i ẓulmānīde hażm u nāpeydā oldı zübde-yi kelām budur ki rūḥ ki Yūnus meṣābesindedür ve ten māhī (22) menzilesindedür ve

bu cihān deryā-yı pür-āşūb gibidür eger rūḥ tesbīḥ ü ṭāʿat-i İlāhī'ye meşġūl ola cān selāmet ü emān ve kemāl-i (23) īmānıla ten ḳaydından ve cihān varṭasından ḫalāṣ bulup āḫiretde ebedī nāz u niʿmete irişür ve illā cismānī mertebede ḳalup (24) nefs ü şeyṭān elinde pāymāl ü helāk olup ʿuḳbāda bāḳī ʿaẕāb u ʿiḳāba giriftār olur

ḥikāyet tevārīḫde getürmişlerdür (25) ki Yūnus peyġamber ʿaleyhi's-selām ḳırḳ gün ki balığuñ ḳarnında maḥbūs oldı dāʾim bu tesbīḥi eydür idi

[N172b] *"Lāilāhe illā ente sübḥāneke* (26) *innī küntü mine'ẓ-ẓālimīne"*[1519]

melāʾike anuñ tesbīḥini işitdiler ve eyitdiler ki yā Rabbü'l-ʿizze bu şikem-i māhīde maḥbūs olan **[M$_2$194a]** kimdür Ḥaḳ Teʿālā (27) ḥażreti eyitdi benüm Yūnus ʿabdümdür melaʾike şefāʿat eylediler Ḥażret-i Yūnus şikem-i māhīden ḫalāṣ oldı lākin ḥaḳīḳatde sebeb-i (28) ḫalāṣ tesbīḥ oldı ve illā şikem-i māhīde helāk olup māhīnüñ ġıdāsı olurıdı pes cānuñ tesbīḥi sebeb-i selāmet ve bāʿiṯ-i (29) necāt idügi rūşen oldı

Māhiyān-ı cān derīn deryā pürend

cān māhīleri bu deryāda pürdür yaʿnī dünyāda evliyā vāfirdür

(30) **Tū nemībīnī bigirdet mīperend**

sen görmezsin anlar senüñ eṭrāfuñda pervāz eylerler yaʿnī

"Evliyā'i taḥte ḳıbābī lāyaʿrifehüm ġayrī" [1520]

ḥasebince (31) evliyāʾullāh ile mülāḳāt u müṣāḥabet eylersin lākin anlardan bīḫabersin baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur [*mīperend* fiʿl-i mużāriʿ cemʿ-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Tū nemībīnī ki kūrī ey nejend

(32) ey ḫāli ḫarāb u müteġayyir olmış kimse sen görmezsin zīrā körsün *nejend* ḫāli müteġayyir ve ḫarāb ve ġamnāk maʿnāsına olmaḳ bunda evlā vü (33) ensebdür

Bertu ḫodrā mīzenend ān māhiyān

ol māhīler kendülerini saña ururlar yaʿnī saña mülāḳāt u muḳārenet eylerler

---

[1519] Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum. Enbiyâ/87.

[1520] Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır. (Cürcânî, Et-Ta'rîfât, 1/295, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1405)

[H168b] (1) **Çeşm büg'şā tā bibīnī şān ʿıyān**

çeşmüñi aç tā anları ʿıyān u āşkāre göresin yaʿnī evliyā'ullāhuñ müşāhedesine diḳḳat ü ihtimām (2) eyle tā ki anlaruñ dīdārı ile müşerref olup ḳurb-ı İlāhī'den ḥiṣṣedār olasın evliyā'ullāh nişānı budur ki ḳaçan görineler Allāh Teʿālā (3) ḥażreti teẕekkür olına niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden ẓāhirdür

"İẕā ru'ū ẕikrallāh"[1521]

pes ziyāde başīret üzere olmaḳ gerekdür ki bu devlet (4) yüz göstere [*şānrā* taḳdīrindedür ki *İşān*dan muḫaffefdür]

Māhiyānrā ger nemībīnī pedīd

māhīleri eger āşkāre görmez iseñ

Güş-ı tū tesbīḥşān āḫir şenīd

āḫir senüñ ḳulaġuñ (5) anlaruñ tesbīḥini işitdi yaʿnī evliyā'ullāhı āşkāre teşḫīṣ ü temyīz itmege ḳādir degül iseñ āḫir efʿāl ü aḥvālinden bilmege imkān (6) vardur ammā sende ṭaleb ü şevḳ yoḳdur [*āḫir* bunuñ gibi maḥallerde taḥḳīḳ maʿnāsını ifāde eyler]

Şabr kerden cān-ı tesbīhāt-ı tust

ḫilāf-ı nefs ve meşaḳḳat-i ʿibādete ṣabr eylemek senüñ tesbīhātuñuñ (7) rūh u lübbidür

Şabr kün k'ānest tesbīḥ-i dürüst

tekālīf-i şerʿiyyenüñ meşaḳḳatine muḫālefet-i nefsüñ zaḥmetine ṣabr eyle ki dürüst ü laṭīf (8) tesbīḥ odur

Hīç tesbīḥī nedāred ān dürec

zīrā hīçbir tesbīḥ ol dereceleri ve mertebeleri ṭutmaz

Şabr kün eş-şabru miftāḥu'l-ferec

pes ṣabr (9) eyle zīrā ṣabr ġamdan ḫalāṣ bulmaġuñ miftāḥıdur yaʿnī egerçi ṭāʿat ü ʿibādet çoḳdur lākin ṣabr gibi laṭīf ʿibādet yoḳdur zīrā (10) ṣabr sermāye-yi saʿādet-i ebedīdür niteki dimişlerdür

"Likülli şey'in re'sün ve'ṣ-ṣabru re'sü'd-dīn"[1522]

[1521] Onlara bakıldığında Allah'ın zikri (hatırlanır). (Münziri, Et-Tergib ve't-Terhib, 3/325, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417.)

[1522] Her şeyin bir başı vardır, sabır da dinin başıdır.

ve niteki meşhūrdur

“Men lāṣabara lehū (11) *lāīmāne lehū”*[1523]

pes şol kimse muḥarremātdan ṣabr u perhīz eylemeye ve ḳażāya rıżā göstermeye hergiz velāyet-i ḳurb-ı İlāhī derecesine (12) irişmez *dürec* cemʿ-i derecedür *ferec* ġamdan ḫalāṣ bulmaḳ maʿnāsınadur

Ṣabr çün pūl-ı ṣırāṭ ān sū behişt

ṣabr ṣıraṭ köprisi gibidür ol cānib-i behişt (13) gibidür niteki tekālīf-i şerʿiyyenüñ ālām u meşaḳḳatine ṣabr idüp ḳıyāmet güni ṣırāṭ köprisinden ʿubūr (14) iden rāḥat u sürūruñ maḥalli olan behişte dāḫil ü vāṣıl olduġı gibi

“F’eṣbir kemāṣabera ʿulü’l-ʿazmi mine’r-rasūli”[1524]

ḥasebince (15) her kim ki ṭāʿat ü riyāżetde kemāyenbaġī ḥaḳ ṣabrı edā ide sebeb-i ḳurb u viṣāl ve müşāhede-yi cemāl-i Ẕü’l-celāl olan (16) velāyete vuṣūl bulur [*ṣırāṭ* mużāf degüldür *pül* ve *pūl* köprü maʿnāsınadur]

Hest bāher ḫūb yek lālā-yı zişt

her ḫūbıla bir zişt lālā vardur pes her kim ki maḥbūb-ı ḥaḳīḳīnüñ (17) ḳurbet ü vuṣlatını ṭaleb eylerise aña ʿibādet ü riyażet cefāsına taḥammül lāzımdur viṣāl-i maḥbūba ṭālib olan kimseye zişt (18) ü bed-ḫūy lālānuñ cefāsına taḥammül lāzım olduġı gibi niteki bu āyet-i kerīme bu sırrı beyān eyler

“Feinne maʿa’l-ʿusri yüsran inne (19) *maʿa’l-ʿsuri yüsran”*[1525]

[*ḫūb* bunda maḥbūb maʿnāsınadur]

Tā zilālā mīgürīzī vaṣl nīst

mādām ki lālādan nefret ü firār eylersin saña maḥbūbdan vaṣl yoḳdur

(20) **Z’ān ki lālārā zişāhid faṣl nīst**

[1523] Sabrı olmayanın kamil bir imanı da yoktur.

[1524] O halde (Resûlum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Ahkâf/35.

[1525] Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır. İnşirâh/5-6.

zīrā ki lālāya maḥbūbdan faṣl u muḳārenet yoḳdur belki lālā maḥbūbuñ viṣāline vesīledür (21) pes lālānuñ cefāsına taḥammül idüp azar azar anuñıla dōstluḳ kesb eylemek gerekdür tā ki anuñ vāsıtasıyıla vaṣl-ı maḥbūb (22) müyesser ola *beyt*

Cūd-ı **[M$_2$194b]** *düşmen çi küned ger nekeşed ṭālib-i dōst*

Genc ü mār u gül ü ḫār ġam u şādī behemend [1526]

(23) *lālā* meşhūrdur

Tū çi dānī ẕevḳ-i ṣabr ey şīşe-dil

ey nāzik göñüllü ki sende ṣabr yoḳdur sen ṣabruñ ẕevḳini (24) ne bilürsün [*şīşe-dil* nāzük göñüllü maʿnāsınadur lākin ṣabrsız maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Ḫāṣa ṣabr ezbehr-i ān naḳş-ı Çigil

ḫuṣūṣā ol çigil maḥbūbından ötüri olan ṣabr ki sermāye-yi saʿādet-i (25) dü-cihāndur *naḳş-ı Çigil* maḥbūb-ı Çigil maʿnāsınadur ki murād Ḥażret-i Bārī'dür ki naḳş u ṣūretden münezzehdür *Çigil* bir şehrüñ (26) ismidür ki anuñ naḳḳāşlarınuñ naḳşı ziyāde ḫūb u zībā olduġından ötüri Ḥażret-i Bārī'yi aña teşbīh eylemişdür ki (27) **[N173a]** lānaẓīr dilber maʿnāsına istiʿmāl olınmışdur müşebbeh ve müşebbehün-bihüñ ʿaynı olmaḳ lāzım degül idügi ḫod maʿlūmdur pes ẓāhir (28) oldı ki cemīʿ-i ḫuṣūṣda ṣabr memdūḥ u maḥmūddur *mıṣrāʿ*

Kes ezṣabr kerden nekerded ḫacel [1527]

Merdrā ẕevḳ-i ġazā vü (29) **kerr ü fer**

merdüñ ẕevḳi ġazādan ve ceng ü cidāl ve şevket ü ʿaẓametdendür yaʿnī bahādur kimse ẓāhirde muḳātelü vü muḥārebeden (30) ẕevḳ eyledügi gibi aṣḥāb-ı ṭarīḳat nefs ü şeyṭān ʿaskeri ile rūz u ġazā vü mücāhede itmege saʿy eyler zīrā anuñ ẕevḳi oldur ki (31) nefs ü şeyṭān anuñ maġlūbı ola

[1526] Eğer dostu talep etmeseydi düşmanın eziyeti ne yapabilirdi. Hazine ve yılan, gül ve diken, gam ve mutluluk hep aynıdır.

[1527] Sabreden kişi utanç duymadı.

Mer muḫannesrā büved ẕevḳ ezẕeker

muḫannese ẕevḳ ẕekerdendür zīrā ḫabāṣetine göre ẕevḳi ẕekerde (32) bulmışdur *muḫanneṣ* bunda püşt maʿnāsınadur bu hem vechdür muḫanneṣüñ ẕevḳi ẕekerdendür [*ẕeker* kīr maʿnāsınadur]

Cüz ẕeker ne dīn-i ū vü ẕikr-i ū

anuñ dīni (33) ve anuñ ẕikri ẕekerden ġayrı degüldür yaʿnī rūz u şeb meyl ü ẕikri ẕekerdür ki şehvet-perestlükden ġayrı bir nesne ile muḳayyed degüldür

[H169a] (1) **Sūy-ı esfel bürd ūrā fikr-i ū**

anuñ fikri anı esfel cānibine iletdi zīrā herkesüñ ḳadr ü rifʿati fikr ü himmetine göredür *mıṣrāʿ*

(2) *Fikr-i herkes beḳadr-i himmet-i ūst* [1528]

pes şol kimse ki nefs ü şeyṭānuñ maġlūb u zebūnı ola muḫanneṣ mefʿūliyyet ṭabaḳasında (3) pest ü maġlub olduġı gibi nefs ü şeyṭānuñ ve hevānuñ zebūnı olan kimse daḫı muḫanneṣ meṣābesinde ve mefʿūliyyet mertebesinde (4) ḳalur *esfel* ẕikrinde īhām-ı ḳabīḥ vardur muḫanneṣe münāsib

Ger berāyed ezfelek ezvey meters

eger ẓāhir ol muḫanneṣ felekden yuḳaru (5) gele yaʿnī ziyāde ʿālī-ḳadr ü ṣāḥib-i ḳudret ola andan ḳorḳma ve aña iltifāt u iʿtibār eyleme [*meters* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerüdür]

Ger Teter büküşed ān muḫanneṣrā

(6) *Teterīrā bedān nebāyed küşt*

Çend bāşed çü cisr-i Baġdādeş

Āb derzīr ü ādemī berpüşt [1529]

K'ū beʿışḳ-ı süfl āmūzīd ders

(7) zīrā muḫanneṣ süflüñ ʿışḳına ders ögrendi yaʿnī ders ü hüneri pestlük ve gīr-perestlükdür zīrā bi'ṭ-tabʿ ol nāmaʿḳūl fiʿle ṭālib (8) ü rāġıbdur

---

[1528] Herkesin fikri himmetinin kadrine göredir.

[1529] Eğer Tatar o muhannesi öldürürse ondan dolayı Tatar'ı öldürmek gerekmez. Adamın üstte, suyun altta olduğu yer nasıl Bağdat köprüsü gibi olur?

Ū besūy-ı süfl mīrāned feres

muḫanneṣ pestlük cānibine feres sürer bu hem vechdür muḫanneṣ feresini pestlük cānibine (9) sürer yaʿnī muḫanneṣüñ meyl ü teveccühi dāʾim esfeledür

Gerçi sūy-ı ʿulv cünbāned ceres

egerçi ceresi bülendlük cānibine depredür (10) yaʿnī egerçi ẓāhiren meyl ü teveccühi ʿulüvv ü ṣalāḥ ṭarafınadur lākin aña iʿtibār yoḳdur [*ceres* deve çañı maʿnāsınadur]

Ezʿalemhā-yı gedāyān ters çīst

dilencilerüñ ṣancaḳlarından (11) ḫavf nedür yaʿnī ḫavf yoḳdur zīrā ʿaskerlerüñ ʿalemleri gibidür

K'ān ʿalemhā loḳma-yı nānrā rehīst

zīrā ol ʿalemler (12) nān u suʿāl loḳmasınuñ bendesidür yaʿnī ol ʿalemler iḥtiyāc u suʾālüñ bende vü zebūnıdur *rehī* bende maʿnāsınadur yā-yı aṣliyye ile ki (13) bunda enseb ü evlādur *yā* vaḥdet içün olup *reh* ṭarīḳ maʿnāsına olmaḳ ṭarīḳ-i sedāddan ḫāricdür

Tersīden-i kūdek ezān ṣaḫṣ-ı ṣāḥib-i cüṣṣe ve güften ān (14) ***ṣaḫṣ ki ey kūdek meters ki men nāmerdem***

ol ṣāḥib-i cüṣṣe ṣaḫṣdan kūdeküñ ḳorḳması ve ol ṣaḫṣuñ (15) dimesi beyānındadur ki ey kūdek ḳorḳma zīrā ben nāmerd ü muḫanneṣüm

Kink-i zeftī kūdegīrā yāft ferd

bir cesīm emred ü muḫanneṣ bir ḳudeki ferd ü (16) tenhā buldı

Zerd şüd kūdek zibīm-i ḳaṣd-ı merd

kūdek ol merdüñ ḳaṣdı ḫavfından zerd-rūy oldı zīrā aña fiʿl-i şenīʿ ide diyü (17) ḳorḳdı *kink* kāf-ı ʿArabī'nüñ kesri ile muḫanneṣ ve emred-i ḳavī-ten maʿnāsınadur bunda evvel evlā vü ensebdür *zeft* cesīm maʿnāsınadur [*zerd-rūy* taḳdīrindedür]

(18) **Güft eymen bāş ey zībā-yı men**

kink ol kūdeke eyitdi eymen ol **[M₂195a]** ey benüm zībām [*bāş* emr-i ḥāżır müfred-imüẕekkerüdr]

---

17 emred-i M_2N-

18 **ey zībā-yı men**
kink ol kūdeke eyitdi eymen ol M_2-

Ki tu ḫ^vāhī būd berbālā-yı men

zīrā sen (19) benüm üzerümde olısarsın yaʿnī sen rākib ü fāʿil ve ben merkūb u mefʿūl olısarum saña ẓulmüm yoḳdur

Men eger hevlem muḫanneṯ (20) **dān merā**

ben egerçi hevl ü cesīmüm beni muḫanneṯ ü püşt bil

Hemçü üştür bernişīn mīrān merā

üzerüme bin beni deve gibi sür (21) yaʿnī gel baña fiʿl-i şenīʿ eyle Ḥażret-i Mevlānā ḳıṣṣadan ḥiṣṣe beyānına şürūʿ eyledi

Ṣūret-i merdān u maʿnā īn çünīn

merdüñ (22) ṣūret ü ẓāhiri o ve maʿnāsı ve sīreti bu ola

Ezbirūn ādem derūn dīv-i laʿīn

ṭaşrada ādemīdür derūn u sīreti (23) şeyṭān-ı laʿīndür şol kimse ki ṣāliḥ ü ʿābid ṣūretinde olup nefs-perest ü şehvet-perest ola ol kimse maʿnāda (24) şeyṭānuñ mefʿūli ve maġlūbıdur ol muḫanneṯ ol kūdeküñ mefʿūli ve maġlūbı olduġı gibi egerçi ol muḫanneṯ ṣūretde cesīm ü ḳavīdür (25) bu vech hem mümkindür bir kimse evliyā vü ṣuleḥā ṣūretinde ve sīret ü maʿnā böyle ola bu vech üzere *merdān* cemʿ olur *beyt*

(26) *Geret ʿakl yāret ezīnān remī*

Ki dīvend derṣūret ādemī[1530]

Ey dühülrā māni ey zeft-i çü ʿĀd

ey ḳavm-i (27) ʿĀd gibi ẓāhirde cesīm ü ḳavī olan kimse ol ṭabla beñzersin [*çü ḳavm-i ʿād* taḳdīrindedür]

Ki berū ān şāḫrā [N173b] mīkūft bād

ki ṭabla ol şāḫı bād (28) urdı ṭavuḳlaruñ ve gügercinlerüñ ḫānelerine muttaṣıl bir ṭabl ḳoyup ṣanʿatıla aña ḳarīb bir çubuḳ dikerler ki yel esdükçe ol (29) ṭabla urur dilkü ol ṣadāyı işidüp ürker ve oraya ḳarīb gelmege ḳorḳar pes şol kimse ki ṣūret-i ṣalāḥda olup (30) velāyet ü kerāmetden dem urup evliyāʾullāh kelimātını söyleye lākin derūnı hevā ve maḥabbet-i

22 bu ola M_2N: böyle ola H

[1530] Eğer bu topluluktan akıl sana yar olursa da onlar insan suretindeki şeytanlardır.

dünyā ile pür olup şehvet-perestlükden ḫalāṣ (31) olmaya ol kimse ol dühül meṣābesindedür ki nāçīzdür

Rūbehī işkār ḫodrā bād dād

ol rūbāh kendünüñ şikārını yele virdi yaʿnī (32) terk eyledi [*bādrā dād* taḳdīrindedür]

Behr-i ṭablī hemçü ḫīk-i pür-zibād

bāddan pür ḫīk gibi bir ṭabldan ötüri yaʿnī bād sebebi ile ṣadā virür bir ṭabldan ḫavf eyledügi (33) içün şikārını terk idüp ḳaçdı

Çün nedīd enderdühül ū ferbihī

çünki rūbāh dühülde nefʿ ü firbihlük görmedi [*nedīd* kelimesinüñ fāʿili rūbāh olmaḳ rūşendür]

[H169b] (1) **Güft ḫūkī bih ezīn ḫīk-i tehī**

bu ḫālī ḫīkden bir ḫūk yegdür didi *ḫūk* ḫınzīr ve *ḫīk* ṭulum maʿnāsınadur

Rūbehān tersend z'āvāz-ı (2) **dühül**

dühülüñ āvāzından dilküler ḳorḳarlar ve ḳaçarlar

ʿĀḳıleş çendān zened ki lāteḳul

ʿāḳil dühüle ol ḳadar çūp urur ki dime yaʿnī (3) dühülden ḫavf itmeyüp dühüle vāfir urur zübde-yi kelām budur ki rūbāh dühülden ḫavf idüp ve şikārdan maḥrūm olup firār itdügi (4) gibi dühül meṣābesinde velāyet ü kerāmetden ḫālī olan kimsenüñ lāf u daʿvāsından ve bülend kelimātından ʿavām firīfte vü maġrūr olup (5) andan ḫavf ü ḫaẕer eyler ammā ʿāḳil ḫavf u ḫaẕer eylemez belki maʿḳūl ü ḥaḳ sözile anı maġlūb u ḫacl eyler

Ḳıṣṣa-yı tīr-endāzī vü tersīden (6) ***ū ezsüvārī ki derbīşeī mīreft***

bir tīr-endāzuñ ḳıṣṣası ve ol tīr-endāzuñ bir süvārdan ḳorḳması beyānındadur ki ol süvār bir mīşenüñ (7) içine gitdi

Yek süvārī bāsilāh u bes mehīb

pür-silāh ve ziyāde heybetlü bir süvār [*mehīb* heybetlü maʿnāsınadur]

Mīşüd enderbīşe beresbī necīb

ḫūb u laṭīf bir (8) at üzere mīşenüñ içine gitdi *necīb* güzīde vü ḫūb maʿnāsınadur

Tīr-endāzī behükm ürā bedīd

ḥükmile bir tīr-endāz ol süvārı (9) gördi *tīr-endāz behükm* ziyāde üstād u māhir tīr-endāz maʿnāsınadur ki tamām kāmil olduġından nişāneye urmaġa ḥükm eyler [*tīr-endāz* vaṣf-ı terkībīdür]

(10) **Pes ziḫavf-ı ū gümānrā derkeşīd**

pes tīr-endāz ol süvāruñ ḫavfından yāyını çekdi

Tā zened tīrī süvāreş bāng zed

tā süvāra bir tīr (11) ura süvār tīr-endāza çaġırdı

Men żaʿīfem gerçi zeftestem cesed

ben żaʿīf ü zebūnum egerçi benüm cesedüm cesīm ü büzürgdür (12) *zeftest cesedem* taḳdīrindedür

Hān u hān men'ger tū derzeftī-yi men

āgāh ol ve āgāh ol yaʿnī zinhār u zinhār sen benüm cesāmetüme naẓar (13) eyleme

Ki kemem dervaḳt-i ceng ezpīr-zen

[M$_2$195b] zīrā ceng vaḳtinde ḳarı ʿavretden ednā vü kemem egerçi ẓāhirde mehābetüm vardur

Güft rev ki nīk (14) **güftī verne nīş**

tīr-endāz süvāra eyitdi yüri ki eyü didüñ ve beni kendü māhiyetüñden ḫaberdār eyledüñ yoḫsa nīş ü tīri [*nīş*den maḳṣūd bunda tīrdür]

(15) **Bertu mīendāḫtem ezters-i ḫ^{v}īş**

saña kendü ḫavfumdan atarıdum yaʿnī senden baña żarar u helāk irişür diyü ẓann eyledüm pes (16) bu sebebden baña ḫavf geldi senden ḫalāṣ bulmaḳdan ötüri seni tīr ile urup helāk itmege ḳaṣd eyledüm Ḥażret-i Mevlānā (17) ḳıṣṣadan ḥiṣṣe beyānına şürūʿ eyledi [*mīendāḫtem atam idi* bu hem vechdür]

Pes kesānrā k'ālet-i peykār küşt

çoḳ kimseleri ki ceng āleti depeledi yaʿnī çoḳ kimse (18) vardur ki anlaruñ ḳatl ü helākine sebeb ālet-i ḥarb oldı

Bī̇racūliyyet çünān tī̇ġī̇ bemüşt

racūliyyetsiz müşt ü kefinden ancılayın tī̇z (19) ü ābdār bir tī̇ġ var iken yaʿnī̇ merdlügi olmayup eline tī̇ġ alup mübārizler şeklinde oldugından ötüri ceng ü ḳıtāle ḳaṣdı var (20) diyü ḳatl ü helāk eylerler

Ger bepūşī̇ tu silāḥ-ı Rüstemān

eger sen Rüstem'lerüñ silāḥını giyesin

Reft cānet çün nebāşī̇ merd-i ān

(21) senüñ cānuñ gitdi çünki sen anuñ merdi olmayasın yaʿnī̇ farażā ṣāḥib-ḳırānlaruñ ālāt-ı ḥarbi ile müzeyyen olsañ çünki sende (22) aña lāyıḳ şecāʿat ü mübārezet olmaya ol ālāt-ı ḥarbüñ saña hī̇ç nefʿi olmayup helāk olursun [*merd* bunda lāyıḳ maʿnāsınadur] *beyt*

Derkej āgend merd (23) *bāyed būd*

Bermuḫanneṣ silāḥ-ı ceng çi sūd[1531]

*süvār*dan maḳṣūd şol ʿālimdür ki ʿilm ü maʿrifetile ārāste olup ḫalḳa vaʿẓ u (24) naṣī̇ḥat idüp maʿārif söyleye ve ṣalāḥ u zühd libāsında ola lākin kendüsi ʿamelden ḫālī̇ olup mekr ü riyā ṭarī̇ḳine sülūk ide (25) ve *tī̇r-endāzlar*dan maḳṣūd şeyṭāndur ki vesvese ile ḫalḳı iḍlāl itmekde üstād-ı kāmildür *bī̇ş*eden maḳṣūd hevā vü heves ve cismānī̇ (26) ẕevḳdür pes bu üslūb üzere olan ʿālime ʿilminden nefʿ olmayup şeyṭānuñ zebūn u maġlūbı olur zī̇rā egerçi şeyṭānıla (27) ceng itmege silāḥ tedārük eyledi ki murād ʿilmdür lākin ol silāḥı istiʿmāl itmege ḳudret ü liyāḳat kesb eylemedi *meṣnevī̇*

(28) *ʿĀmi-yi nādān perī̇şān rūzgār*

Bih zidānişmend-i nāperhī̇zgār

K'ān **[N174a]** *benābī̇nāyi ezrāh ūftād*

V'ī̇n dü çeşmeş derçāh ūftād[1532]

(29) **Cān siper kün tī̇ġ büg'ẕār ey püser**

ey püser cānuñı siper eyle tī̇ġi elüñden ḳo yaʿnī̇ ʿilm ki şeyṭānıla ceng idecek āletdür Ḫudā'ya (30) tevekkül idüp anı terk eyle maġrūr olup aña iʿtimād eyleme

---

[1531] Eğrilikte yiğitliğe layık olman gerekirdi. Yoksa muhannese savaş silahının ne faydası var

[1532] Devrin perişan ve nadan körü tedbirsiz bilginden daha iyidir. Çünkü o görmediği için yolda düştü ama bu iki gözüyle kuyuya düştü.

Her ki bī̇ser būd ezī̇n şeh bürd ser

her kim ki başsız oldı bu şāhdan (31) başını iletdi yaʿnī̇ her kim ki Ḥażret-i Ḥaḳ yolında ser-bāzluḳ ve cān-sipārluḳ ide şeyṭāndan ḫalāṣ olup ʿālī̇ mertebeye irişür [*şeh*den murād Ḥażret-i Ḫudā'dur]

(32) **Ān silāḥet ḥī̇le vü mekr-i tuest**

senüñ ol silāḥuñ senüñ ḥī̇le vü mekrüñdür

Hem zitū zāyī̇d ü hem cān-ı tu ḫast

ol senüñ ʿilmüñ (33) hem senden ṭoġdı ve hem senüñ cānuñı mecrūḥ eyledi pes evlā budur ki anları terk eyleyesin *silāḥ*dan murād ʿilmdür ki ġaraż-ı dünyevī **[H170a]** (1) içün olduġından ötüri ḥī̇le vü mekr-i dī̇v beyān olındı [*ḫast* mecrūḥ eyledi maʿnāsınadur]

ḥikāyet İmām-ı Ġazālī̇ ḥażretleri buyurmışdur çoḳ giceleri ki (2) ʿilm ü tekrārıla iḥyā idüp kitāblar müṭālaʿasıyıla bī̇dār olduñ eger maḳṣūd taḥṣī̇l-i māl u manṣıb ve aḳrān üzere faḫr u tefevvuḳ (3) ola şekk ü reybsiz senüñ helāk u ʿaẕābuña sebebdür

Çün nekerdī̇ hī̇ç sūdī̇ zī̇n ḥiyel

çünki bu ḥī̇lelerden hī̇ç bir fā'ide eylmedüñ (4) belki ʿömr-i ʿazī̇zi hemān ʿabeş yere ṣarf eyledüñ [*ḥiyel* cemʿ-i ḥī̇ledür]

Terk ḥī̇let kün ki pī̇ş āyed divel

ḥī̇leyi terk eyle ki öñüñe devletler gele yaʿnī̇ ʿamelsiz (5) ʿilmi terk eyle ve cān u dilden ṭāʿat ü ʿibādete gūşiş eyle tā ki saʿādet-i dāreyne vuṣūl bulasın muḥaḳḳıḳlar ḳatında muḳarrerdür (6) şol ʿilm ki ṣāḥibini dünyāda maʿṣiyetden dūr eylemeye āḫiretde ṣāḥibini ʿaẕāb-ı dūzaḫdan ḫalāṣ idüp cennete irişdürmez [*divel* cemʿ-i devletdür]

Çün yekī̇ (7) **laḥẓa neḫordī̇ berzifen**

çünki fenn ü ẓarāfetden bir laḥzā mī̇ve yemedüñ yaʿnī̇ çünki ol maġrūr olduġuñ ʿilm ü maʿrifetden uḫrevī̇ (8) bir fā'ide görmedüñ

Terk fen kün mī̇ṭaleb rabbü'l-minen

fenn ü maʿrifeti terk **[M$_2$196a]** eyle ṭāʿat ü ʿibādetile iḥsānlar ṣāḥibi Ḫudā'yı ṭaleb eyle *ḥī̇le vü* (9) *fen*den maḳṣūd ʿilm-i bī̇ʿamel idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān eylemege şürūʿ eyledi *rabb'ül-minen* iḥsānlar ṣāḥibi maʿnāsınadur [*mī̇ṭaleb* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çün (10) **mübārek nīst bertū īn ʿulūm**

bu ʿulūm u maʿārif çünki saña mübārek ve nāfiʿ degüldür

Ḫᵛīşten gülī kün ü büg'ẕer zişūm

(11) kendüñi bir ebleh ü aḥmaḳ eyle ve şūmdan geç ayʿnī bu ʿulūm u maʿārifi terk idüp kendüñi ebleh şekl eyle bir ḥarf bilmezüm (12) di [*gūl* ebleh maʿnāsınadur]

Çün melā'ik gū ki lā ʿilme lenā

melā'ike gibi *"lā ʿilme lenā"* di

Yā İlāhī ġayra mā ʿallemtenā

yā İlāhī şol nesneden ġayrı ki sen (13) bize taʿlīm eyledüñ bu āyet-i kerīmeye işāret eyler

"Sübḥāneke lāʿilme lenā illā mā ʿallemtenā inneke ente'l-ʿalīmü'l-ḥakīmü"[1533]

Ḳıṣṣa-yı (14) ***Aʿrābī vü rīg dercüvāl kerden vü melāmet kerden-i ān feylesōf ürā***

Aʿrābī'nüñ ḳıṣṣası ve cüvāla ḳum ḳoması ve ol (15) feylesōfuñ Aʿrābī'yi melāmet eylemesi beyānındadur

Yek Aʿrābī bār kerde üştürī

bir Aʿrābī bir deveye yükletmiş

Dü cüvāl-ı zeft (16) **ezdāne pürī**

dāneden pür iki büyük cüvālı maḳṣūd budur ki bu ʿāmī ʿābid Ḫudā-ıy Teʿālā'nuñ yolında ṣıdḳıla ṭāʿat eylemiş ve ḥasenāta (17) vuṣūl bulmış lākin seyyi'ātı daḫı vardur *Aʿrābī* ṣaḥrālarda olan ʿArab'dur vezn içün elif ḥaẕf olınup ʿArāb ḳaldı [*zeft* büyük maʿnāsınadur]

(18) **Ū nişeste berser-i her dü-cüvāl**

Aʿrābī iki cüvāluñ başı üzere oturmış yaʿnī iki cüvālı bir deveye yükledüp kendüsi (19) cüvāllaruñ üzerinde oturmış

Yek ḥadīṣ-endāz kerd ūrā sü'āl

bir ṣāḥib-i kelām Aʿrābī'ye su'āl eyledi *ḥadīṣ-endāz*dan (20) murād feylesōfdur

Ezvaṭan pürsīd ü āverdeş begüft

Aʿrābī'ye vaṭan u meskenetden ṣordı ve Aʿrābī'yi muṣāḥabete (21) getürdi [*begüft*de *bā* meftūḥdur]

[1533] Melekler: Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alîm ve hakîm olan ancak sensin, dediler. Bakara/32.

V’enderān pürsiş besī dürhā besüft

ve ol suʾālde feylesōf çoḳ dürler deldi yaʿnī vāfir maʿārif söyledi

(22) **Baʿd ezān güfteş ki īn her dü cüvāl**

andan ṣoñra feylesōf Aʿrābī’ye eyitdi ki bu her iki cüvāl

Çīst āgende bügū maṣdūḳ ḥāl

(23) rāst u ṣaḥīḥ di ṭıḳılmıl nedür yaʿnī bu iki cüvāluñ içinde ne var idügini ṣahiḥ beyān eyle [*āgende* ṭıḳılmış maʿnāsınadur]

Güft enderyek cüvālem gendümest

Aʿrābī aña (24) eyitdi benüm bir cüvālumda buġdaydur

Derdiger rīgī ni kūt-ı merdümest

o bir cüvālde ṣāfī ḳumdur ki ḫalḳuñ ḳūt u ġıdāsı degüldür (25) yaʿnī yinür nesene degüldür

Güft tū çün bār kerdī īn rimāl

feylesōf Aʿrābī’ye eyitdi bu ḳumları niçün deveye yük eyledün

(26) **Güft tā tenhā nemāned ān cüvāl**

Aʿrābī feylesōfa eyitdi tā bu cüvāl yalıñuz ḳalmaya yaʿnī bu cüvāla ḳumı anuñ içün ḳodum ki ol cüvāla (27) teng ola *rimāl* cemʿ-i remeldür ḳum maʿnāsına

Güft nīm-i gendüm-i ān tengrā

feylesōf Aʿrābī’ye eyitdi ol tengüñ gendüminüñ nıṣfını

(28) **Derdiger rīz ezpey-i ferhengrā**

ġayrı cüvāla dök kemāl ü hünerden ötüri yaʿnī böyle eylemek ʿaḳl u hünere dāʾir bir ḫāletdür *teng* deng (29) maʿnāsınadur ki ʿvām taḥrīf idüp denk dir

Tā sebük gerded cüvāl ü hem şütür

tā cüvāl ve hem şütür sebük ü ḫafīf ola yaʿnī **[N174b]** tā (30) cüvāl ṣaḳlamaḳdan ve şütür ṣıḳletden ḫalāṣ bula

Güft şābāş ey ḥakīm-i ehl ü ḥür

Aʿrābī eyitdi taḥsīn ey ehl ü āzāde ve ṣāḥib-i (31) reʾy ḥakīm *şābāş* taḥsīn maʿnāsınadur [*ḥür* āzād maʿnāsınadur]

Īn çünīn fikr-i daḳīḳ ü reʾy-i ḫūb

senüñ buncılayın daḳīḳ u laṭīf fikrüñ ve ḫūb u merġūb reʾy ü (32) tedbīrüñ var

Tū çünīn ʿuryān piyāde derlaġūb

sen böyle ʿuryān u yayaḳ maşaḳḳet ve ziyāde yorġunluḳdan yaʿnī sebeb nedür ki bu ḳadar (33) ṣāḥib-i ʿaḳl u reʾy iken bu mertebede faḳr u ʿacz ü meşaḳḳatdesin *laġūb* ziyāde ʿāciz ve yorġun olmaḳ maʿnāsınadur

Raḥmeş āmed [H170b] (1) **berḥakīm ü ʿazm kerd**

Aʿrābī'ye ḫakīm üzere raḥm geldi ve ḳaṣd eyledi [*ʿazm* ḳaṣd maʿnāsınadur]

Keş berüştür bernişāned nīk merd

ki nīk merd ki murād Aʿrābī'dür (2) ḫakīmi devesi üzere bindüre

Bāz güfteş ey ḫakīm-i ḫoş-süḫan

Aʿrābī ḫakīmüñ ḫaḳīḳat-i ḥālini bilmek içün girü ḫakīme eyitdi laṭīf sözlü (3) ḫakīm

Şemmeī ezḥāl-i ḫod hem şerḥ kün

kendü ḥālüñden hem bir şemme şerḥ ü beyān eyle tā senüñ ḫaḳīḳat-i ḥālüñ baña rūşen ü ẓāhir (4) ola

Īn çünīn ʿaḳl u kifāyet ki turāst

buncılayın ʿaḳl u kifāyet ki senüñ içündür yaʿnī **[M$_2$196b]** sende ki bu ʿaḳl-ı laṭīf ve idrāk ve ḫüsn-i tedbīr (5) vardur

Tū vezīrī yā şehī bergūy rāst

ṭoġrı di sen vezīr misin yā pādşāh mısın

Güft īn her dü neyem ezʿāmeem

(6) ḫakīm Aʿrābī'ye eyitdi bu ikisi bile degülüm

Bin'ger enderḥāl ü endercāmeem

benüm ḥālüme ve benüm ḳaftānuma naẓar eyle yaʿnī bir faḳīr kimseyüm (7) ki benüm ḥālüm benüm makālümi muṣaddıḳdur

Güft üştür çend dārī çend gāv

Aʿrābī ḫakīme eyitdi ne ḳadar deve ve ne ḳadar ṣığır ṭutarsın

(8) **Güft ne īn ü ne ān mārā mekāv**

ḥakīm Aʿrābī'ye eyitdi ne bunı ve ne anı ṭutarum bizi ḳızma yaʿnī hīçbir nesneye mālik degülüm beni söyletme (9) ve bīḥużūr eyleme [*mekāv* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft raḫtet çīst bārī derdükān

Aʿrābī ḥakīme eyitdi bārī dükkānda senüñ esbābuñ nedür

Güft mārā kū dükān (10) **u kū mekān**

ḥakīm eyitdi ḳanı bizüm dükkānımuz ve ḳanı bizüm mekānımuz yaʿnī ne dükkānum ve ne mekānum vardur

Güft pes eznaḳd pürsem naḳd (11) **çend**

Aʿrābī ḥakīme eyitdi pes saña naḳdden ṣorayum naḳdüñ ne ḳadardur [*naḳd*den murād sīm ü zerdür]

Ki tuyī tenhā-rev ü maḥbūb-pend

ki sen tenhā yüriyicisin ve pend (12) ü naṣīḥatuñ maḥbūbısın yaʿnī kimse ile iḫtilāṭ idüp kesbe saʿy eylemezsin ve ḫalḳa ḫūb u laṭīf naṣīḥat eylersin

Kīmyā-yı miss-i (13) **ʿālem bā tuest**

ʿālem misinüñ kīmyāsı senüñiledür

ʿAḳl u dānişrā güher tū-bertuest

senüñ ʿaḳl u dānişüñüñ güheri ḳat ḳatdur yaʿnī (14) zāhir olan budur ki kīmyāya māliksin zīrā bu ḳadar ʿaḳl u dāniş ṣāḥibisin [*tūbertū* ḳat ḳat maʿnāsınadur]

Güft vallah nīst yā veche'l-ʿArab

ḥakīm Aʿrābī'ye (15) eyitdi ey ʿArab'uñ seyyid ü güzīdesi Allāh ḥaḳḳıçün yoḳdur

Derheme mülkem vücūh-ı ḳūt-ı şeb

cemīʿ-i mülkümde gicenüñ ḳūt u ṭaʿāmı ḫarcluġı (16) yaʿnī gice ile yemege ṭaʿāma virmege ḳudretüm yoḳdur

Pā bürehne ten bürehne mīdevem

her cānibe ayaġum çıplaḳ ve tenüm çılaḳ yilerüm

11-12 pend ü naṣīḥatuñ maḥbūbısın H: ḫūb u laṭīf naṣīḥatlüsin M_2N

(17) **Her ki nānī mīdehed āncā revem**

her kim bir nān vire oraya giderüm bu hem vechdür ki her kim bir nān virürise ol yere giderüm

Mer merā (18) **z'īn ḥikmet ü fażl u hüner**

baña bu ḥikmet ü fażl u hünerden

Nīst ḥāṣıl cüz-ḫayāl ü derd-i ser

ḥāṣıl u fā'ide yoḳdur ḫayāl ve (19) baş aġrısından ġayrı *beyt*

'Aşk mīverzem ü ümmīd ki īn fenn-i şerīf

Çün hünerhā-yı diger mūcib-i ḥırmān neşeved [1534]

(20) **Pes 'Arab güfteş ki şev dūr ezberev**

pes A'rābī ḥakīme eyitdi benüm ḳatumdan ıraḳ git [ba'ż-ı nüsaḫda *rev* yerine *şev* vāḳı'dur]

Tā nebāred şūmi-yi tū berserem

tā senüñ şūmluġuñ (21) benüm başum üzere yaġmaya ya'nī senüñ şūmluġuñ baña irişmeye

Dūr ber ān ḥikmet-i şūmet zimen

ol şūm ḥikemtüñi benden ıraḳ (22) ilet

Nuṭḳ-ı tū şūmest berehl-i zaman

zīrā senüñ nuṭḳ u kelāmuñ zamān ḫalḳı üzere şūm ve żararludur *ḥakīm*den maḳṣūd bunda (23) feylesōfdur

Yā tu ān sū rev men īn sū mīdevem

yā sen ol canibe git ben bu cānibe yileyüm

Ver turā reh pīş men vāpes revem

(24) ve ger senüñ yoluñ ilerü ise ben girü oraya gideyüm bu vechdür yilerüm ve giderüm bu *ḥakīm*den maḳṣūd şol 'ālim ü vā'iẓdür ki (25) ḫalḳa pend virüp ḥikmet sözlerini söyler ve kendüsi 'amelden ḫālīdür ve ṭā'at ü 'ibādetden dūrdur niteki bu āyet-i kerīme anuñ ḥālini (26) beyān eyler

"Ete'mürūne'n-nāse bi'l-birri ve tensevne enfüseküm" [1535]

[1534] Aşka düştüm, ümit edilir ki bu kutsi ilim diğer ilimlerin yanmasına sebep olmasın.

[1535] (Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Bakara/44.

meşnevī

Terk-i dünyā bemerdüm āmūzend

Ḫᵛ īşten sīm ü ġalle endūzend

(27) *ʿĀlemīrā ki güft bāşed ü bes*

Her çi gūyed nigerd ender kes

ʿĀlim ānkes büved ki bed neküned

Ne bügūyed beḫalḳ u ḫod neküned[1536]

pes (28) bunuñ gibi ʿālim ü vāʿiẓden dūr olmaḳ evlādur tā ki anuñ maşiyeti ve ḳasvet-i ḳalbi

"Eṭ-ṭabīʿatü sārīḳatün"[1537]

ḥasebince muḳārin ü muṣāḥib (29) olan kimseye teʾşīr eylemeye

Vāʿiẓān kʾīn cilve dermiḥrāb u minber mīkünend

Çün beḫalvet mīrevend ān kār dīger mīkünend

(30) *Müşkilī dārem zidānişmend-i meclis bāz pürs*

Tevbe-fermāyān çirā ḫod tevbe kemter mīkünend[1538]

niteki Aʿrābī ol ḥakīmüñ muḳārenet ü muṣāḥabetinden (31) ictināb idüp anı hem-rāhluġa ḳabūl eylmedi "Aʿrābī"den murād merd-i ʿāmīdür iʿtiḳādı laṭīf olduġından ṭāʿat ü ʿibādete saʿy (32) eyler ve ḥasenāt u **[N175a]** seyyiʾātdan ḥişşedārdur lākin

"İnneʾl-ḥasenāti yüẕhibneʾs-seyyiʾāti"[1539]

ḥasebince ʿāḳıbet **[M$_2$197a]** saʿy ve ḫüsn-i iʿtiḳādı sebebi (33) ile seyyiʾātı ḥasenāta mütebeddil olur *üştür*den maḳṣūd nefsdür gendümile pür olan cüvāl ḥasenātıdur ve rīgile pür olan cüvāl seyyiʾātıdur

---

[1536]Dünyayı terk etmeyi halka öğrettiler kendileri gümüş ve servete düştüler. Dünyaya düşen kişi her ne kadar yeter derse bile kimseyi etkilemez. Âlim kötülük yapmayan ve halka da kötülük yapmayın diyen kişidir.

[1537] Fıtrat hırsızdır.

[1538] Mihrap ve minberde bu cilveyi yapan vaizler yalnız kaldıklarında başka bir iş yapıyorlar. meclisin bilginlerinden sormak istediğim bir müşkülüm var, o da tövbeyi emredenlerin kendilerinin niçin az tövbe ettikleridir.

[1539] Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Hûd/114.

beyt

[H171a] (1) *ʿĀmi-yi nādān perīşān-rūzgār*

Bih zidānişmend-i nāperhīzgār[1540]

Yek cüvālem gendüm ü dīger zirīg

bir cüvālum (2) buġday ve o birisi ķumdan [*rīg* ķum maʿnāsınadur]

Bih büved z'īn ḥīlehā-yı mürde-rīg

bu arta ķalası ḥīlelerden yegdür zīrā bu ḥīlelerden nefʿ yoķdur (3) belki ziyāde żararludur *ḥīleler*den maķṣūd dünyevī ʿulūm u maʿārifdür ki ṣāḥibini Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr u mehcūr eyler *mürde-rīg* (4) arta ķalası maʿnāsınadur

Aḥmaķīem bes mübārek aḥmaķīst

ben ziyāde aḥmaķum ammā aḥmaķluġum ziyāde mübārekdür bu vech (5) ebʿaddur ve bu vech rūşendür benüm aḥmaķluġum ziyāde mübārek aḥmaķluķdur [*aḥmaķīem*de *yā* maṣdariyyedür]

Ki dilem bāberg ü cānem müttaķīst

zīrā benüm göñlüm ķanāʿat (6) ü ġınā iledür ve benüm cānum müttaķīdür ki Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫavf idüp ṣalāḥ u taķvāya saʿy u gūşiş idicidür

Ger tu ḫ^{v}āhī ki şaķāvet (7) **kem şeved**

eger ister iseñ ki şaķāvet senden kem ü maḥv ola

Cehd kün tā eztu ḥikmet güm şeved

cehd ü saʿy ile tā senden ḥikmet güm ü (8) nāpeydā ola zīrā bu güne ḥikmet sebeb-i şaķāvetdür ve ḍalāletdür ḥükemānuñ ekşeri bu sebebden şaķī vü bed-baḫtdur *güm* kāf-ı Fārisī'nüñ (9) żammesiyile maḥalle evlādur kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyıla olmaķdan

Ḥikmetī k'ez ṭabʿ zāyed v'ezḫayāl

şol ḥikmet ki tabʿdan ve ḫayāl ü ẓandan (10) ṭoġdı ve ẓāhir oldı

---

33 beyt H_2: meşnevī N, H-

[1540] Devrin perişan ve nadan körü tedbirsiz bilginden daha iyidir.

2 yegdür zīrā bu ḥīlelerden N-

Ḥikmetī bīfeyż-i nūr-ı Ẕü'l-Celāl

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ nūrı feyżine bir ḥikmetdür baʿż-ı nüsaḫda *ne* vāḳıʿdur (11) *bī* yerine baʿż-ı nüsaḫda *nī* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur nefʿi yoḳ bir ḥikmetdür Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ nūrınuñ feyżi degüldür vech-i (12) evvel rūşendür

Ḥikmet-i dünyā fezāyed ẓann u şek

dünyāya mensūb olan ḥikmet ẓann u şekk arturur zīrā anda ʿilme'l-yaḳīn olmaḳ muḥāldür [*fezāyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

(13) **Ḥikmet-i dīnī pered fevḳ-i felek**

dīne mensūb olan ḥikmet kişiyi felek üzere iledür *ḥikmet-i dīnī*den murād ḥikmet-i İlāhī'dür ki ʿālī-ḳadre (14) ve viṣāl ü müşāhede-yi cemāl-i İlāhī'ye sebebdür *dīnī*de olan *yā* nisbet içündür dīne mensūb maʿnāsına *beyt*

(15) *Ḥikmet-i Yunāniyān peyġām-ı nefsest ü hevā*

Ḥikmet-i īmāniyān fermūde-yi peyġamberest[1541]

*ḥikmet-i īmāniyān*dan murād ḥikmet-i İlāhī'dür ki

(16) *"Ve men yü'te'l-ḥikmete feḳad ūtiye ḫayran keṯīran"*[1542]

ānı beyān eyler

Zevyeʿān-i zeyrek-i āḫir-zamān

āḫir-zamānuñ zeyrek ü ḥīlekār ḥaḳīrleri [*zevyeʿ zā*nuñ fetḥiyile ḥaḳīr maʿnāsınadur]

(17) **Berfüzūde ḫ^{v}īş berpīşīniyān**

pīşīneler üzere kendülerini ziyāde eylemişler yaʿnī bu zamānda evliyā nāmında olan nefs ü (18) şehvet-perestler ẓarāfet ü ḥīle ile kerāmet ü velāyet daʿvāsın idüp kendülerini zamān-ı sābıḳda olan evliyā'ullāhdan bülend (19) ü ʿālī ṭutarlar

Ḥīle āmūzān cigerhā sūḫte

ḥīle ögreniciler cigerlerini yaḳmışlardur

Fiʿlhā vü mekrhā āmūḫte

fiʿller ve mekrler (20) ögrenmişlerdür yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālemi firīfte vü maġrūr idüp celb-i menāfiʿ ve kesb-i ʿizzet içün mekr ü ḥīle ve riyā ṭarīḳine sālik olup (21) mürşidlük daʿvāsın

[1541] Yunanîlerin felsefesi nefis ve hevanın haberidir. Müminlerin hikmeti ise peygamberin emirleridir.

[1542] Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Bakara/269.

eylerler ḥālā ki aḥvāl-i ṭarīḳatden bīḫaberlerdür belki hemān bir miḳdār ʿilm-i ẓāhirden behreleri vardur ve aña (22) münāsib ʿamelleri daḫı yoḳdur

Ṣabr u īṯār u seḫā-yı nefs ü cūd

ṣabr u īṯārı ve seḫā-yı nefsi ve cūd u keremi

Bād dāde (23) **k'ān büved iksīr-i sūd**

ol ṭā'ifeyile virmişlerdür ḥālā ki sūd u nāfiʿ iksīr odur yaʿnī ol ṭā'ife bu meẕkūr olan (24) evṣāf-ı ḥamīdeyi terk eylediler ve bīḫaberler ki sermāye-yi ṭarīḳat ü ḥaḳīḳat bu evṣāfdur *ān*dan murād mışrāʿ-ı evvelde meẕkūr (25) olan evṣāfdur

Fikr ān bāşed ki büg'şāyed rehī

fikr odur ki bir yol açа baʿż-ı nüsaḫda *fikr* yerine *ẕikr* vāḳıʿdur [*rehī*de *yā* vaḥdet içündür]

Rāh ān bāşed ki (26) **pīş āyed şehī**

rāh oldur ki anuñ öñine bir şāh gele yaʿnī rāh-ı ʿibādet-i pür-menāfiʿ oldur ki Ḫażret-i Ḫudā'nuñ ḥużūr-ı şerīfine vuṣūl (27) bulamaġa sebeb ola [*şehī*de *yā* vaḥdet içündür]

Şāh ān bāşed ki ezḫod şeh büved

ḥaḳīḳatde şāh oldur ki kendüsinden şāh ola yaʿnī anuñ pādşāhluġı ẕāt-ı (28) şerīfi iʿtibārı ile ola

Ne bemaḫzenhā vü leşker şeh şeved

ḫazīneler ve leşker ile şāh olmaya dünyā pādşāhları gibi ki ḫazā'in (29) ü ʿaskerile **[M₂197b]** pādşāhlardur ḫazā'in ü ʿaskersiz pādşāh olan Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretinüñ maḳbūlleridür enbiyā vü evliyā gibi

Tā bemāned (30) **şāhi-yi ū sermedī**

tā anuñ şāhluġı sermedī vü ebedī ḳala zīrā ol kimse ki ḫazā'in ü ʿaskersiz kendüsinden şāh ola (31) anuñ pādşāhluġına zevāl olmaz İbrāhīm Edhem ḥażretleri gibi ki bu şāhluġa vuṣūl bulmaḳ içün dünyā pādşāhlıġını terk (32) eyledi

Hemçü ʿizz-i mülk-i dīn-i Aḥmedī

Aḥmed'e mansūb olan dīn salṭanatınuñ ʿizzeti gibi yaʿnī Ḫażret-i Rasūl'üñ ṣallalāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem (33) dīn-i şerīfi dā'im muʿazzez olduġı gibi *şāh*dan murād ehlullāh idügini

iş'ār itmek içün İbrāhīm Edhem ḥażretlerinüñ ḳıṣṣasını **[H171b]** (1) getürdi [*Aḥmedī*de *yā* nisbet içündür]

Kerāmāt-ı İbrāhīm Edhem berleb-i deryā

İbrāhīm Edhem ḥażretlerinüñ ḳaddesallāhu sırrahu'l-'azīz leb-i deryāda vāḳı' olan kerāmetlerini (2) beyān eyler Ḥażret-i Mevlānā **[N175b]** *kerāmāt* didi ṣīġa-yı cem' ile zīrā pādşāhluġını terk eylemek bir kerāmetdür ve delḳ giymegi iḫtiyār itmek (3) bir kerāmetdür ve ḫırḳasını kendü eliyile dikmek bir kerāmetdür ve ol emīrüñ żamīrine muṭṭali' olmaḳ bir kerāmetdür ve māhī emrine muṭṭali' (4) olup anlaruñ altunı öñine getürmesi bir kerāmetdür

Hem ziİbrāhīm Edhem āmedest

hem İbrāhīm Edhem'den gelmişdür ya'nī ḥikāyetde (5) mesṭūrdur

K'ū zirāhī berleb-i deryā nişest

ki İbrāhīm Edhem ḥażretleri bir yoldan gelüp deryā kenārında oturdı

Dalḳ-ı ḫod (6) **mīdūḫt ān sulṭān-ı cān**

ol cān sulṭānı kendünüñ delḳini dikeridi

Yek emīrī āmed āncā nāgehān

nāgehān oraya bir emīr geldi

(7) **Ān emīr ezbendegān-ı şeyḫ būd**

ol emīr şeyḫüñ bendelerinden idi ya'nī İbrāhīm Edhem ḥażretleri pādşāh iken bu emīr ol zamān (8) anuñ bendelerinden idi

Şeyḫrā biş'nāḫt secde kerd zūd

ol emīr Şeyḫ İbrāhīm Edhem idügini añladı fevrī ta'ẓīmen aña secde (9) eyledi

Ḫıyre şüd derşeyḫ ü enderdelḳ-i ū

şeyḫe ve anuñ delḳine ḫıyre vü müteḥayyir oldı

Şekl-i dīger geşte ḫulḳ u ḫalḳ-ı ū

anuñ ḫūyı (10) ve ẕātı ġayrī şekl olmış ya'nī şeyḫüñ bu ḥālinden ḳalbine bir inḳıbāż irişdi ve tamām ġam u eleme düşdi *şeyḫ*den murād İbrāhīm Edhem (11) ḥażretleridür *delḳ* cāmeyi dervīşān ma'nāsınadur [ba'ż-ı nüsaḫda *geşte* yerine *geşt* vāḳı'dur]

K’ū rehā kerd ān çünān mülk-i şigerf

ol emīr kendüsine böyle diyü ki İbrāhīm (12) Edhem ancılayın ʿaẓīm salṭanatı terk eyledi

Bergüzīd ān faḳr bes bārīk ḥarf

ol faḳrı iḫtiyār eyledi ziyāde daḳīḳ ḥarf yaʿnī böyle (13) ʿaẓīm salṭanatı terk idüp faḳrı iḫtiyār itdügine ḥikmet ü sebeb ne idügi fehm olınmaḳ ziyāde müşkildür

Mülk-i heft iḳlīm (14) **żāyiʿ mīküned**

yedi iḳlīm salṭanatını żāyiʿ ü terk eyler

Çün geda berdelḳ sūzen mīzened

gedā gibi delḳi üzere sūzen urur yaʿnī (15) faḳīr gibi ḫırḳasını diker baʿż-ı nüsaḫda bu beyt vāḳıʿdur [*sūzen* iğne maʿnāsınadur]

Terk kerd ū mülk-i heft-iḳlīmrā

o ki murād İbrāhīm Edhem ḥażretleridür (16) yedi iḳlīmüñ pādşāhluġını terk eyledi

Mīzened berdelḳ sūzen çün gedā

gedā gibi şimdi delḳi üzere sūzen urur yaʿnī ḫırḳasını (17) diker

Şeyḫ vāḳıf geşt ezendīşeeş

şeyḫden murād İbrāhīm Edhem ḥażretleridür ol emīrüñ endīşe vü ḫāṭırāsını vāḳıf (18) u muṭṭaliʿ oldı

Şeyḫ çün şīrest ü dilhā bīşeeş

şeyḫ arslan gibidür ve ḳulūb-ı ḫalāyıḳ anuñ mīşesi gibidür arslan mīşeye (19) girmege zaḥmet ü meşaḳḳat çekmedügi gibi ehlullāh daḫı ʿālem ḫalḳınuñ ḳulūbında olan esrār u efkāra muṭṭaliʿ olmaġa elem çekmez belki (20) istiḳbālde vāḳıʿ olan esrārı daḫı bilür [*bīşe* mīşe maʿnāsınadur]

Çün recā vü ḫavf derdilhā revān

şeyḫ-i İlāhī recā vü ḫavf gibi göñüllerde revān u devāndur

(21) **Nīst maḫfī bervey esrār-ı cihān**

cihānuñ esrārı anuñ üzere maḫfī vü nihān degüldür

Dil nigeh dārid ki ey bīḥāşılān

ey bīḥāşıllar (22) ve ey ġāfiller ḳalbiñüzi nāmaʿḳūl fikrden ḥıfẓ eyleñüz

Derḥużūr-ı ḥażret-i ṣāḥib-dilān

ṣāḥib-diller ḥażretinüñ ḥużūrında *ṣāḥib-dilān*dan (23) murād ehlullāhdur

Pīş-i ehl-i ten edeb ber ẓāhirest

ehl-i ten ḳatında edeb ẓāhir üzeredür niteki erkān-ı devlet ve aʿyān-ı ḥażret ḥużūrında (24) edeb ü vaḳārıla otururlar

Ki Ḫudā z'īşān nihānrā [M₂198a] sātirest

zīrā Ḥażret-i Ḫudā ehl-i ẓāhirden nihān ve esrārı pinhān ve setr idicidür (25) çünki ehl-i ẓāhir żamā'ir ü serā'ire vāḳıf u muṭṭaliʿ degüllerdür hemān ẓāhirde ḳalmışlardur pes lāzım olan budur ki anlaruñ ḥużūrında (26) edeb ü riʿāyet biḥasebi'ẓ-ẓāhir ola

Pīş-i ehl-i dil edeb berbāṭınest

ehlullāh ḳatında edeb bāṭın üzeredür pes ehlullāh ḳatında (27) edeb oldur ki ḳalb ü bāṭınuñı nāmaʿḳūl efkārdan ḥıfẓ eyleyesin

Z'ān ki dilşān berserā'ir fāṭınest

zīrā ki ehlullāhuñ (28) ḳalbi serā'ir ü żamā'ir üzere fāṭın u vāḳıfdur *fāṭın* añlayıcı maʿnāsınadur

Tū beʿaḳsī pīş-i kūrān behr-i cāh

sen ʿaksilesin zīrā (29) körlerüñ ḳatında cāh u manṣıbdan ötüri [*beʿaksī*de *yā* ḫiṭāb içündür]

Bāḥużūr āyī nişīnī pāygāh

ḥużūr ve edebile gelürsin pāygāh u ṣaff-ı niʿālde (30) otururbut ve taʿẓīm ü tekrīmde ḳuṣūr ḳomazsın *kūrān*dan murād ehl-i ẓāhirdür

Pīş-i bīnāyān künī terk-i edeb

bīnālar ḳattında (31) edebi terk eylersin ḥālā ki anlar senüñ cemiʿ-i esrār u aḥvālüñe bīnā vü vāḳıflardur *bīnāyān*dan murād ehlullāhdur

Nār-ı şehvetrā ezān (32) **geştī ḥatab**

ol sebebden şehvet āteşine ḥaṭab olduñ yaʿnī şevet-perestlükden ḫalāṣ bulmazsın

Çün nedārī fıṭnat u (33) **nūr-ı hüdā**

çünki zeyreklük ve hidāyet nūrını ṭutmazsın yaʿnī çünki ehlullāhuñ aḥvālinden bīḫaber ü ġāfilsin

Behr-i kūrān rūyrā [H172a] (1) **mīzen cilā**

körlerden ötüri yüzüñe cilā ur yaʿnī kendüñi anlara maḥabbet ü dōst göster bu söz ẓann ṭarīḳi iledür

(2) **Pīş-i [N176a] bīnāyān ḥadeş derrūy māl**

bīnālaruñ öñinde ḥadeş ü necāseti yüzüñe sür yaʿnī derūnuñdan anlara iʿtirāż u ʿadāvet (3) ü inkār eyle bu söz daḫı ṭaʿn ṭarīḳi iledür [*māl mālīden* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Nāz mīkün bāçünīn gendīde-ḥāl

buncılayın gendīde vü ḳabīḥ-ḥāl ile nāz u şīve eyle (4) ḥālā ki maʿḳūl olan bunuñ ʿaksi idi yaʿnī bīnālar ḳatında edeb ü ʿırż ve cilā-yı rūyıla oturup körler ḳatında ḳabāḥat ü feżāḥat ve (5) gendīde-ḥāl ve ālūde-rūy oturmaḳ gerek idi zīrā bīnālar aḥvāle vāḳıflardur kūrān aḥvāle ġāfillerdür *kūrān*dan (6) maḳṣūd ehl-i ẓāhirdür *bīnāyān*dan murād ehlullāhdur Ḥażret-i Mevlānā çünki bu mertebede bu ḳadar naṣīḥat ü maʿrifet neyān eyledi (7) girü ḥikāyete ʿavdet eyledi

Şeyḫ sūzen zūd derderyā figend

şeyḫ ki murād İbrāhīm Edhem ḥażretleridür ol emīre kerāmet (8) ü ḳudret iẓhār itmek içün elinde olan sūzeni deryāya bıraḳdı

Ḫᵛāst sūzenrā beāvāz-ı bülend

andan ṣoñra sūzeni (9) bülend āvāzıla istedi yaʿnī māhīlere eyitdi ki benüm sūzenümi ḳaʿr-ı deryādan ṭaşra getürüp baña virüñüz [*ḫāst* fiʿl-i māẓī müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Ṣad hezārān māhi-yi Allāhī

(10) niçe yüz biñ māhī-yi İlāhī *Allāhī*de olan *yā* nisbet içündür

Sūzen-i zer derleb-i her māhiī

her bir māhīnüñ leb ü dehānında bir altun (11) sūzen var

Ser berāverdend ezderyā-yı Ḥaḳ

Ḥaḳḳ'uñ deryāsından baş ḳaldurdılar ve şeyḫe eyitdiler

Ki bigīr ey şeyḫ sūzenhā-yı Ḥaḳ

(12) ki ey şeyḫ Ḥaḳḳ'uñ sūzenlerini ṭut meşhūrdur ki Ḥażret-i İbrāhīm Edhem māhīlere eyitdi ki kendü sūzenümi isterüm bir żaʿīf māhī (13) ẓāhir oldı ki şeyḫüñ sūzeni anuñ

lebinde idi ol sūzeni aldı Ḥażret-i Mevlānā ḥaḳ ẕikri ile işʿār eyler ki ol māhīler (14) ve sūzenler Ḥażret-i İbrāhīm sūzenini deryāya bıraġup māhīlere nidā itdügi gibi emr-i İlāhī ile ẓāhir oldı ve illā ol deryāda (15) anlardan eṣer peydā degül idi [*bigīr* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Rū bedū kerd ü bügüfteş ey emīr

İbrāhīm Edhem ḥażretleri ol emīre teveccüh eyledi ve aña eyitdi (16) ey emīr

Mülk-i dil bih yā çünān mülk-i ḥaḳīr

göñül pādşāhluġı mı yeg yā ancılayın bir ḥaḳīr pādşāhluḳ mı yeg yaʿnī bu salṭanat ol (17) salṭanatdan ʿaẓīm ü maḳbūldür zīrā bu salṭanat bāḳīdür

Īn nişān-ı ẓāhirest īn hīç nīst

bunı ki müşāhede eyledüñ (18) ẓāhir nişāndur bu ḥālet hīç ü lāşey degüldür

Tā bebāṭın derrevī bīnī tubīst

tā ki bāṭına gidesin sen bīst ü (19) bisyār görürsün yaʿnī bu ṭarīḳa sülūk idüp müntehā olsañ bunda ʿaceb çoḳ nesne **[M₂198b]** müşāhede eylersin *bīst* (20) bunda yigirmi maʿnāsınadur ki keṣretden kināyetdür niteki penc ḳılletden kināyetdür *tubīst* yigirmi ḳat maʿnāsına olup (21) *bīst-tu* taḳdīrinde olmaḳ cā'izdür ki ḳāfiye içün *tu* taḳdīm olınmış ola

Sūy-ı şehr ezbāġ şāḫī āverend

nümūne içün (22) bahār vaḳtinde bāġdan şehre bir budaḳ getürürler [*şāḫ* budaḳ maʿnāsınadur]

Bāġ u bostānrā kücā āncā berend

bāġ u bōstānı şehre ḳanda iledürler

(23) **Ḫāṣa bāġī k'īn felek yek berg-i ūst**

ḫuṣūṣā şol bāġ ki bu felek bu ḳadar cesāmeti ile ol bāġuñ bir yapraġıdur

(24) **Belki ān maġzest ü īn ʿālem çü pōst**

belki ol ʿālem maġz u bāḳīdür ve bu ʿālem pōst gibidür ki bībeḳādur ve bu ʿālemde (25) ẓāhir olan āṣār ol ʿālemden feyż-peẕīrdür pes ʿālem-i İlāhī'ye nisbet bu ʿālem hīç ü lāşey'dür [*çü pōstīst* taḳdīrindedür]

Bernemīdārī suy-ı ān (26) **bāġ gām**

ol bāġ cānibine gām u reftār ṭutmazsın yaʿnī ʿālem-i İlāhī ṭarafına vuṣūl bulmaġa ḳādir degülsün

Būy efzūn cūy (27) **u kün refʿ-i zükām**

rāyiḥayı ziyāde ṭaleb eyle ve zükāmı refʿ eyle yaʿnī nefeḥāt-ı Raḥmāniyye'nüñ kesbine saʿy idüp mevāniʿ ü (28) ḳuyūdı refʿ eyle

Tā ki ān bū cāẕib-i cānet şeved

tā ki ol nefḥa-yı Raḥmāniyye senüñ cānuñı cenāb-ı İlāhī cānibine ceẕb idici (29) ola

"Ceẕbetün minceẕebāti'r-raḥmāni tüvāzī ʿamelü'ṣ-ṣaḳaleyn"[1543]

[*bū* rāyiḥa maʿnāsınadur]

Tā ki ān bū nūr-ı çeşmānet şeved

tā ki ol nefḥa-yı Raḥmāniyye (30) senüñ çeşmlerüñüñ nūrı ola yaʿnī ol nefḥadan senüñ çeşm-i dilüñ rūşen ü münevver olup Ḫudā-bīnlük mertebesine (31) irişe baʿż-ı nüsaḫda bu iki beyt vāḳıʿdur

Tā ki ān bū sūy-ı bostānet keşed

tā ki ol būy seni bōstān-o İlāhī cānibine (32) çeke

Tā nümāyed mer turā rāh-ı reşed

tā saña ṭoġrı yol göstere

Çeşm-i nābīnātrā bīnā küned

senüñ Ḫudā-yı görmeyici çeşmüñi (33) Ḫudāyı görici eyleye

Sīneetrā sīne-yi Sīnā küned

senüñ sīneñi Sīnā'nuñ sīnesi eyleye yaʿnī ṣadr u ḳalbüñ **[H172b]** (1) Ṭūr-ı Sīnā gibi münevver ü cāy-ı tecellī olup maḥabbet-i māsivā kudūretinden necat bula

Güft Yūsuf ibni Yaʿkūb-ı nebī

Yaʿḳūb nebīnüñ (2) oġlı Yūsuf [*ibni*de hemze vezn içündür]

Behr-i bū elḳū ʿalāvechi ebī

būydan ötüri *"elḳu ʿalāvechi ebī"* didi niteki sūre-yi Yūsuf'da meẕkūrdur

---

[1543] Rahmanın cezbelirden bir cezbe iki tarafını da eşitler. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/397)

(3) *"İẕhebū biḳamīṣī hāẕā feelḳūhū ʿalāvechi ebī yeʾti baṣīran"* [1544]

benüm bu ḳamīṣümi iledüñüz pes ol ḳamīṣi benüm pederümüñ yüzi üzere bıraġuñuz (4) tā buraya çeşm-güşāde ve bīnā gele *ḳamīṣ*den murād ol ḳamīṣdür ki Ḥażret-i Yūsufʾı birāderleri **[M₂176b]** Kenʾān çāhına bıraḳduḳlarında emr-i (5) İlāhī ile Ḥażret-i Cebrāʾil anı getürüp Yūsuf peyġambere giydürdi *güft* kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı

Behr-i īn (6) **bū güft Aḥmed derʿiẓāt**

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem mevʿiẓalarda bu būydan ötüri [*ʿiẓāt* mevʿiẓalar maʿnāsınadur]

Dāʾimen ḳurretün ʿaynī fīʾṣ-ṣalāt

(7) dāʾimā benüm gözüm nūrı namāzdur didi bu ḥadīṯ-i şerīfe işāretdür

"Ḥubbibe ileyye mindünyāküm ṣelāṣüʾṭ-ṭayyibü veʾn-nisāʾü (8) *ve ḳurretü ʿayuniʾṣ-ṣalātü"*[1545]

çeşm-i Yaʿḳūb ʿaleyhiʾs-selām Ḥażret-i Yūsufʾuñ pīreheninüñ rāyiḥasından rūşen ü münevver olduġı gibi (9) namāz u münācāt ve ʿarż-ı niyāz u ḥācāt daḫı maḫbūb-ı ḥaḳīḳī cānibinden cān-ı Yaʿḳūbʾa viṣāl ü müşāhede būyı irişmege sebeb olur (10) çünki ḳuvvet-i şāme-yi rūḥānī būy-ı Raḥmānīʾden eṯer-peẕīr ola çeşm-i dil ziyāde rūşen ü münevver olur

Penc-his bāhem-diger peyvesteend

(11) beş ḥis biri birine ulaşmışlardur biri birinden cüdā degüllerdür

Zʾān ki īn her penc zʾaṣlī rüsteend

zīrā ki bu her beş bir aṣldan (12) bitmişlerdür *aṣl* kök maʿnāsınadur

Ḳuvvet-i yek ḳuvvet-i bāḳī şeved

ol beşden birinüñ ḳuvveti bāḳīnüñ ḳuvveti olur yaʿnī çünki (13) bu beş ḳuvvetden birisi ḳuvvet-peẕīr ola bāḳī ḳuvvetler ol bir ḳuvvetden ḳuvvet-peẕīr olur

Mābeḳārā her yekī sāḳī şeved

mābeḳāsına her birisi (14) sāḳī olur yaʿnī birisinden cemīʿisine neşv ü nemā irişür bu üslūb üzere ki beyān olınur [*bāḳī* ve sāḳī ism-i fāʿildür]

[1544] Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir. Yûsuf/93.

[1545] Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadınlar ve gözümün nuru namaz. (Aclunî, Keşfuʾl-Hafâ, 1/406.)

Dīden-i dīde fezāyed ʿışḳrā

gözüñ (15) görmesi göñülde ʿışḳı ziyāde eyler niteki dinmişdür [*fezāyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür] *beyt*

Īn dīde-yi **[M$_2$199a]** *şūḫ mīkeşed dil bekemend*

Ḫ^{v}āḫī ki bekes dil nedehī dīde (16) *bebend*[1546]

ʿIşḳ derdīde fezāyed ṣıdḳrā

dilde olan ʿışḳ dīdede ṣıdḳı ziyāde eyler iḫtimāl-i kiẕb refʿ olur

Ṣıdḳ (17) **bīdārī-yi her ḥis mīşeved**

ṣıdḳ her ḥissüñ bīdārluġı olur yaʿnī ḥisslere andan intibāh irişüp ġaflet refʿ olur

Ḥisshārā (18) **ẕevḳ-i mūnis mīşeved**

ḥislere ẕevḳ-i mūnis olur yaʿnī ḥavāssa ẕevḳ u şevḳ ḳarīn olup raġbet ü ṭaleb ziyāde olur pes bir ḳuvvetden (19) bāḳī kuvāya ḳuvvet ve neşv ü nemā irişdügi muḳarrer ü ṣābit oldı

Āġāz-ı münevver şüden-i ʿārif benūr-ı ġayb-bīn

ġayb-bīn (20) nūrıyıla ʿārifüñ münevver ü rūşen olmasınuñ şürūʿı beyānındadur nūruñ ġayb-bīn olması ġaybuñ āşkār olmasına sebeb olduġı (21) iʿtibārıladur ʿārifüñ bu nūrıla münevver olması mevḳūfdur lāilāhe illallāh mışḳalası ile ḳalb āyinesinüñ ṣıḳālet ü mücellā olmasına (22) jengār-ı ṭabīʿat ve ẓulmet-i ṣıfāt-ı beşeriyyetden niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlardur

"İnne likülli şey'in ṣaḳāleten (23) *ve ṣaḳālete'l-ḳulūbi ẕikrullāh"*[1547]

pes çünki mir'āt-ı dil ṣıḳālet ḳabūl idüp cemāl-i İlāhī envārınuñ müşāhedesine istiʿdād (24) ẓuhūr ide

"Men teḳarrabe ileyye şibran teḳarrabtü ileyhi ẕiraʿan"[1548]

muḳteżāsı üzere Ḥażret-i Bārī ẕākire tecellī idüp anuñ ṣıfātı (25) nūrınuñ pertevi ẕākirüñ ḳalbine münʿakis olup

"F'eẕkürūnī eẕkürküm"[1549]

[1546] Bu şuh bakış gönlü kemende çekiyor. Sen kimsenin gönül vermediğine gözünü bağla.

[1547] Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası da Allah'ı zikretmektir. (Münziri, Et-Tergib ve't-Terhib, 2/254, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417)

[1548] O kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. (Müslim, Sahih, 4/2102)

[1549] Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bakara/152.

āyetine māṣadaḳ olmaġa lāyıḳ olur ve hemān ol nūr (26) muʿarrif-dil olup kendünüñ ḥālini kendüsi taʿrīf ü beyān eyler ve ol fevrī peydā olur ve maʿlūm ola ki bu ẕevḳ (27) mütefāvitdür zīrā ol nūr ki muʿarrif-i dergāhīdür gūş ṭarafından ẓāhir olur niteki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām bir dıraḫtdan

(28) *"İnnī enallāhu"*[1550]

kelāmını istimāʿ idüp

"Ve kellemallāhu Mūsā teklīmen"[1551]

mertebesine irişdi ve gāhī çeşm cānibinden peydā olur (29) lākin ḥicāb mürtefiʿ olmayup ẓuhūr vāsıṭa ile olur niteki Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selāma vāḳıʿ oldı ki

"Felemmā rā'e'ş-şemse (30) *bāziġaten"*[1552]

didükden şoñra

"İnni veccehtü vechiye lilleẕī feṭara's-semāvāti ve'l-ʿarża"[1553]

didi ve muʿarrif-i aḥvāl olan (31) nūr-ı İlāhī'nüñ ḥavās yolında gelmesi gāhī vāsıṭa ile ve gāhī vāsıṭasız olur zīrā her gāh ki bir ḥisden ẓulmāt-ı beşeriyyet (32) ḳuyudınuñ bendi refʿ olup envār-ı ġaybī pertevinüñ maḥall ü maẓharı ola bāḳī ḥavās daḫı evvel ol pertevden behre bulup anda (33) olan kudūret ṣafāya mütebeddil olur niteki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ çeşmi çünki bir şecerden ġayb-rūşenālugını **[H173a]** (1) görmege ḳābil oldı ki

"İnnī ānestü nāran"[1554]

anı beyān eyler anuñ gūşı

"İnnī enallāhu"[1555]

kelāmını işitdi niteki Ḥażret-i Mevlānā (2) buña işāret buyurur

---

[1550] Muhakkak ki ben Allah'ım. Kasas/30.
28 kelāmını M_2N: sözini H
[1551] Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu. Nisâ/164.
[1552] Güneşi doğarken görünce de. En'âm/78.
[1553] Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim. En'âm/79.
[1554] Ben bir ateş gördüm. Kasas/29.
[1555] Muhakkak ki ben Allah'ım. Kasas/30.
1 kelāmını M_2N: sözini H

Çün yekī ḥis derreviş büg'şād bend

çünki bir ḥis sülūk u revişde bendi çözdi yaʿnī çünki (3) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ yolında bir ḥisden ġaflet refʿ olup aña intibāh ḥāṣıl oldı

Mābeḳā ḥishā heme mübeddel şevend

bāḳī ḥisler cemīʿan (4) mübeddel olurlar yaʿnī bir ḥissüñ Ḥażret-i Ḫudā'ya teveccüh itmegile cemīʿ-i ḥisler daḫı ol cānibe müteveccih olur

"Ceẕbetün minceẕebāti'r-raḥmāni (5) *tüvāzī ʿamelü'ṣ-ṣaḳaleyn"*[1556]

ḥadīṯ-i şerīfi bu sırrı rūşen eyler

Çün yekī ḥis ġayr maḥsūsāt dīd

çünki bir ḥis esrār u (6) muġayyebāt gördi

Geşt ġaybī berheme hishā pedīd

cemīʿ-i **[N177a]** ḥisler üzere ġayba mensūb olan nesne āşkār u ẓāhir oldı [*ġaybī*de *yā* nisbet içündür]

(7) **Çün zicū cest ezgele yek gūsfend**

çünki sürüden bir ḳoyun cūydan ṣıçradı [*gele* sürü bunda vezn içün muḫaffedür]

Pes peyāpey cümle z'ān sū ber cehend

(8) ṣoñra cemīʿ-i gūsfendler aña mütābaʿat u muvāfaḳat itmegile biribirinüñ ardınca ol cānibe ḳalḳarlar *cū* ırmaḳ maʿnāsınadur lākin (9) bunda arḳ maʿnāsına istiʿmal olınmışdur

Gūsfendān-ı ḥavāsetrā berān

senüñ ḥavāssuñ gūsfendlerini sür

Derçerā ezaḫrace'l-(10)**merʿā çerān**

ḥavāssuñı aḫrace'l-merʿādan olan çerāgāhda otlat yaʿnī ḥavāssuñı dünyā vü māsivānuñ menāfiʿinden dūr idüp (11) **[M$_2$199b]** ʿālem-i İlāhī menāfiʿi ile müntefiʿ eyle *merʿā* otlaḳdur *aḫrace'l-merā*'dan murād Ḥażret-i Bārī'dür ki merʿā anuñ emr-i şerīfi ile neşv ü nemā (12) bulur bu hem vechdür senüñ ḥavāssuñ gūsfendlerini dünyā vü mā-sivā ḳuyūdından ḫalāṣ idüp çerāgāha sür gūsfendleri (13) aḫracel-merāʿdan otlat yaʿnī ḥavāssuñı ʿālem-i İlāhī cānibine sevk idüp intifāʿ-ı neşv ü nemā gibi ol ṭarafdan eyle *çerān* emr-i ḥāżırdur (14)

[1556] Rahmanın cezbelirden bir cezbe iki tarafını da eşitler. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/397)

*çerānīden*den otlatmaḳ maʿnāsınadur [*aḫrace'l-merʿā* Ḥażret-i Ḥaḳ otlaġı çıḳardı ve bitürdi maʿnāsınadur]

Tā derān cā sünbül ü nesrīn çerend

tā ʿālem-i İlāhī çerāgāhında senüñ ḥavāssuñ gūsfendleri (15) sünbül ü reyḥān otlayalar

Tā begülzār-ı ḥakāyıḳ reh-berend

tā ḥakāyıḳ gülzārına yol iledeler yaʿnī esrār-ı İlāhiyye ve maʿārif-i ʿaliyyeden (16) behre-gīr ü müntefiʿ olup ḳurb u viṣāl ve müşāhede-yi cemāl ṭabaḳasına vuṣūl bulalar *çerend* fiʿl-i mużāriʿ cemʿ-i müẕekker-i ġā'ibdür (17) *çerīden*den ki otlamaḳ maʿnāsınadur [*ḥaḳāyıḳ* cemʿ-i ḥaḳīḳatdür]

Her ceset peyġamber-i ḥishā şeved

senüñ cemīʿ-i ḥissüñ gülzār-ı ḥaḳāyıḳa vuṣūl bulduḳdan soñra (18) ġayri ḥislerüñ peyġamberi olur

Cümle ḥishārā becennet mīkeşed

cemīʿ-i ḥisleri cennete çeker yaʿnī Cenāb-ı İlāhī cānibine irişdürür *cennet* (19) baġçe maʿnāsınadur baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

Tā yekāyek sūy-ı ān cennet reved

tā ġayrı ḥisler senüñ ḥissinüñ delālet ü muʿāveneti (20) ile ol cennet cānibine gider *cennet*den murād ʿālem-i İlāhī'dür

Ḥisshā bāḥiss tu gūyend rāz

ġayr ḥisler senüñ ḥissüñe rāz söylerler yaʿnī (21) māsivādan necāt u ḫalāṣ bulmaḳdan ötüri ġayrı ḥissler senüñ ḥissüñ ile tedbīr ü müşāvere eylerler

Bīḥaḳīḳat bīzebān (22) **u bīmecāz**

ḥaḳīḳatsız ve zebānsız ve mecāzsız yaʿnī keyf ü çūnsuz ve lafẓ u daʿvāsız belki hemān ilhām-ı İlāhī ile olur baʿż-ı nüsaḫda (23) böyle vāḳıʿdur lākin maʿnāda birdür [*zebān*dan murād bunda sözdür]

Bīzebān u bīḥaḳīḳat ü bīmecāz

K'īn ḥaḳīḳat ḳābil-i te'vīlhāst

zīrā bu ḥaḳīḳat te'vīllere (24) ḳābildür ve sen şol ḫuṣūṣda ki baña ʿilm-i yaḳīn ḥāṣıl oldı dirsin anda niçe mertebe ẓann u şek vardur lākin senüñ (25) andan ḫaberüñ yoḳdur bu sebebdendür ki Ḥażret-i Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalu'ṣ-ṣalavāt buyurmışlardur

"Allāhümme erine'l-eşyā'e (26) *kemā hiye"*[1557]

V'īn tevehhüm māye-yi taḫyīlhāst

ve bu tevehhüm taḫyīllerüñ māye vü aṣlıdur yaʿnī senüñ tevehhümüñ yaḳīni ifāde eylemez *beyt*

(27) *Ne Ḥāfiẓrā ḥużūr-ı ders-i ḫalvet*

Ne dānişmendrā ʿilme'l-yaḳīn [1558]

Ān ḥaḳīḳatrā ki bāşed derʿıyān

Hīç te'vīlī negünced dermiyān

(28) ol ḥaḳīḳatün içinde ki ol ḥaḳīḳat ʿıyān u müşāhededen ola hīç bir te'vīl ṣıġmaz zīrā anda şekk ü ẓann yoḳdur [*ʿıyān ʿayn*muñ kesri iledür]

Çünki (29) **her ḥis bende-ḥiss-i tū şeved**

çünki her ḥis senüñ ḥissinüñ bendesi oldı yaʿnī senüñ emrüñe muṭīʿ oldı emr-i İlāhī'ye iṭāʿat itmekde

(30) **Mer felekhārā nebāşed eztu büd**

feleklere senden büdd ü çāre olmaz yaʿnī felekler daḫı saña tābiʿ olur zīrā maʿnā da emr-i İlāhī'ye mütābaʿatdur (31) baʿż-ı aḫbārda vardur ki Ḥażret-i Ḫudā didi ben mālik ü ṣāḥib-i mülküm ve ḥākim ü meliküm çünki bir şey'e ol diyem olur ve çünki (32) bir bende benüm cemiʿ emrüme muṭīʿ ola ol bendeyi ancılayın eylerüm ki çün bir nesneye ol diye ol nesne olur bu sebebden enbiyāya (33) muʿcizāt ve evliyāya kerāmet virmişdür ki eşyā anlaruñ emr ü murādı üzere olur

---

[1557] Ey Allah'ım eşyayı bize olduğu gibi göster. Müellif, bu sözü hadis olarak zikretmesine rağmen kaynaklarda bulunamadı.

[1558] Ne Hafız'a halvet dersinin huzuru ne bilgine ilme'l-yakîn…

Çünki daʿvāī reved dermülk-i pōst

[H173b] (1) çünki pōst ve ẓāhir mülkde bir daʿvā gide yaʿnī bir daʿvā ve ḫuṣūmet vāḳıʿ ola [*pōst* ḳışr maʿnāsınadur]

Maġz ān-ı key büved ḳışr ān-ı üst

maġz kimüñ ānı (2) ise ḳışr daḫı anuñ ānıdur yaʿnī maġz kime ḥükm olınurısa ḳışr daḫı aña ḥükm olınur zīrā ḳışr maġza tābiʿdür maġzsız ḳışr ḫod bir ʿamele (3) yaramaz

Çün tenāzüʿ derfüted derteng-i kāh

çünki ṣamanuñ tenginde tenāzüʿ düşe yaʿnī nizāʿ u ḫuṣūmet vāḳıʿ ola

Dāne ān-ı (4) **kīst ānrā kün nigāh**

dāne kimüñ ān u mülkidür aña naẓar eyle yaʿnī dānenüñ ṣāḥibi kim ise ṣamanuñ daḫı ṣāḥibi odur zīrā dāne (5) aṣıl ṣamān ferʿdür ferʿ ḫod aṣla tābiʿdür Ḥażret-i Mevlānā şey-i maḥsūsıla temṯīl eyledi maḳṣūd olınan maʿnā fehm olınsun içün (6) *teng* kāf-ı Fārisī ile Türkī'de denk didükleridür ki kāh lafẓına mużāfdur *kāh* ṣaman maʿnāsınadur

Pes felek ḳışrest ü (7) **nūr-ı rūh maġz**

pes felek ḳışrdur ve rūḥuñ nūrı maġzdur pes her kim ki maġza mālik ola ḳışr **[M$_2$200a]** daḫı anuñ mülki olur murād (8) budur ki

"Men kāne lillāhi kāne allāhu lehū"[1559]

mūcibince her kim ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ maḳbūli ola Ḥażret-i Ḫudā anuñ içün olur pes dünyā (9) ve māfīhā anuñ ṭufeyli olur [*maġz* iç maʿnāsınadur]

Īn pedīdest ān ḫafī z'īn rū melaġz

zīrā bu ẓāhirdür **[N177b]** o ḫafī vü pinhāndur bu vechden (10) yaʿnī söz budur ki ben beyān eyledüm *īn*den murād felek ve *ān*dan murād nūr-ı rūḥdur [*melaġz* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Cism ẓāhir rūḥ-ı maḫfī āmedest

cism (11) ẓāhir rūḥı maḫfī gelmişdür [*cism* ve *ẓāhir* mużāf degüldür]

[1559] Kim Allah için olursa, Allah da onun için olur.

Cism hemçün āstīn cān hemçü dest

zīrā ki cism āstin gibidür cān dest gibidür niteki aṣl-ı (12) ḥareket destüñdür āstīnüñ ḥareketi deste tābiʿdür cismüñ cemiʿ ḥareketi cāna tābiʿdür bu sebedendür ki cān cism ü cesedden (13) cüdā olduḳda cism ü cesedden nefes ü ḥareket munḳaṭıʿ olur *āstīn* yeñ maʿnāsınadur

Bāz ʿaḳl ezrūḥ maḫfíter (14) **büved**

girü ʿaḳl rūḥdan maḫfírekdür

Ḥis besūy-ı rūḥ zūter reh-bered

zīrā ḥis rūḥ cānibine tīzrek yol iledür niteki bu beyt (15) anı beyān eyler *zūter* zūdter maʿnāsınadur

Cünbüşī bīnī bedānī zindeest

bir cismde bir cünbüş ü ḥareket görürsün bilürsün (16) diridür yaʿnī anuñ diri idügi fevrī ẓāhir olur

Īn nedānī ki ziʿaḳl āgendeest

ammā bunı bilmezsin ki ol cism ʿaḳldan (17) āgende vü pür midür yaʿnī ṣāḥib-i ʿaḳl idügi fevrī ẓāhir olmaz pes maʿlūm oldı ki ʿaḳl rūḥ-ı ḥayvānīden maḫfī vü pinhān (18) imiş

Tā ki cünbüşhā-yı mevzūn ser küned

tā ki andan mevzūn cünbüşler baş eyler yaʿnī maʿḳūl ü laṭīf işler ẓāhir olur

(19) **Cünbüş-i misrā bedāniş zer küned**

mis gibi bīiʿtibār olan ḥareketi ʿilmile zer eyler yaʿnī dāniş ü fikrile yaramaz efʿāli eyü eyler

Z'ān (20) **münāsib āmeden efʿāl-i dest**

ol kimse ol destüñ efʿāli münāsib geldüginden yaʿnī ol ṣāḥib-i ḥayāt olan kimseden (21) maḳbūl ü maʿḳūl efʿāl ṣādır olduġından

Fehm āyed mer turā ki ʿaḳl hest

saña fehm gelür ki anuñ ʿaḳlı vardur yaʿnī anı (22) laṭīf efʿālden ṣāḥib-i ʿaḳl idügini añlarsın

Rūḥ-ı vaḥy ezʿaḳl pinhānter büved

vaḥy-i Raḥmānī rūḥı ʿaḳldan pinhānrekdür [*rūḥ* mużāfdur]

(23) **Z’ān ki ū ġaybest ū z‘ān ser büved**

zīrā ki vaḥy-i Raḥmānī rūḥı ġayb ve ʿālem-i İlāhī’dendür ʿaḳl ol serdendür ki āşkār ider zīrā (24) rūḥ vaḥyinüñ menbaʿı Cenāb-ı İlāhī ve ʿaḳluñ cāyı vü maḳarrı serdür ki ẓāhir ü maḥsūsdur Ḥażret-i Mevlānā beyt-i sābıḳuñ mażmūnını iṯbāt (25) itmek içün bu beyti getürdi

ʿAḳl-ı Aḥmed ezkesī pinhān neşüd

Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿaḳl-ı şerīfi bir kimseden pinhān u mestūr olmadı (26) yaʿnī ṣāḥib-i ʿaḳl idügi herkesüñ maʿlūmı oldı mecnūn diyen sefīh kāfirler ʿinādlarından dimişlerdür ki aña iʿtibār yoḳdur

(27) **Rūḥ-ı vaḥyeş müdrek-i her cān neşüd**

ammā Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rūḥ-ı şerīfi her cānuñ müdrek ü maʿlūmı olmadı (28) yaʿnī herkese āşkār u ẓāhir olmadı zīrā mertebe-yi nübüvveti ve derece-y velāyeti herkes idrāk itmege ḳādir degüldür *müdrek* (29) ism-i mefʿūldür

Rūḥ-ı vaḥyīrā münāsibhāst nīz

rūḥ-ı vaḥyīnüñ daḫı ʿalāmetleri ve münāsibleri vardur yaʿnī ancılayın ki baʿż-ı (30) ḥarekātuñ ʿaḳlıla münāsebeti vardur ki ol ḥarekātdan ʿaḳluñ vücūdı müteḥaḳḳiḳ ü ṯābit olur ke-ẕālik baż-ı şüʾūn u aḳvāl ve (31) efʿāl ü aḥvālüñ rūḥ-ı vaḥyī ile münāsebetleri vardur ki rūḥ-ı vaḥyīnüñ vücūd u āṯārını andan müşāhede vü idrāk eylemek (32) mümkindür [*nīz* daḫı maʿnāsınadur]

Derneyābed ʿaḳl k’ān āmed ʿazīz

rūḥ-ı vaḥyīyi ʿaḳl idrāk eylemez zīrā rūḥ-ı vaḥyī ʿazīz geldi yaʿnī ʿazīz ü ziyāde (33) azdur ki her ʿaḳl-ı derrāk anı idrāk itmege ḳādir degüldür zīrā anuñ neşv ü nemāsı Cenāb-ı İlāhī’dendür o ḫod cemīʿ-i mevcūdātdan **[H174a]** (1) pinhāndur egerçi bir iʿtibārıla cemīʿ-i eşyādan āşkār u ʿıyāndur

Ki cünūn bīned gehī ḥayrān şeved

zīrā mertebe-yi ʿaḳlda olan (2) ṣāḥib-i ʿaḳl **[M$_2$200b]** gāhī ṣāḥib-i vaḥyi cünūn görür andan ṣādır olan aḥvāl anuñ ʿaḳlına ziyāde muḫālif görindügiçün gāhī (3) rūḥ-ı vaḥyī ṣāḥibininüñ aḥvālinden ḥayrān olur sırrına vuṣūl bulmaduğından ötüri

Z’ān ki mevḳūfest tā ū ān şeved

zīrā ki (4) mevḳūfdur tā o ki murād ṣāḥib-i ʿaḳldur o ola yaʿnī ṣāḥib-i vaḥy ola murād budur ki ṣāḥib-i ʿaḳl ve ṣāḥib-i vaḥy mābeyninde (5) münāsebet vāḳıʿ olmaya anuñ ḥāli aña ẓāhir ü maʿlūm olmaz Ḥażret-i Mevlānā bu sırrı rūşen ü ẓāhir itmek içün Ḥażret-i Mūsā (6) ve Ḥażret-i Ḥıżır’uñ ḳıṣṣasını getürdi

Çün münāsibhā-yı efʿāl-i Ḥıżır

Ḥıżır peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ efʿālinüñ münāsibleri gibi [*Ḥıżır ḍād*uñ kesriyiledür]

(7) **ʿAḳl-ı Mūsā būd derdīdeş kedir**

ki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi’s-selāmuñ ʿaḳlı anı görmekde kedir ü tīre oldı [*kedir dāl*’un kesri iledür]

Nāmünāsib mīnümūd efʿāl-i (8) **ū**

Ḥıżır peyġamberüñ ʿaleyhi’s-selāmuñ efʿāli münāsib ü laṭīf iken nāmünāsib ü ḳabīḥ görindi

Pīş-i Mūsā çün nebūdeş ḥāl-i ū

(9) Mūsā peyġamber **[N178a]** ʿaleyhi’s-selāmuñ ḳatında çünki Ḥażret-i Mūsā’ya Ḥıżır peyġamber ʿaleyhi’s-selāmuñ ḥāli olmadı yaʿnī çünki Ḥıżır (10) peyġamberde olan ḥāl Ḥażret-i Mūsā’da yoḳ idi andan ṣādır olan efʿālüñ sırrına ıṭṭılāʿı olmaduġından ol efʿāl (11) aña nāmaʿḳūl ü ḳabīḥ görindi ḥālā ki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhis-selām mürsel peyġamber idi Ḥażret-i Ḥıżır’dan ṣādır olan münāsib (12) efʿāl keştī deldügidür ve bir püseri ḳatl eyledügidür ve bir dīvārı rāst ḳılduġıdur bu ḳıṣṣa ziyāde meşhūrdur şerḥ ü (13) beyāna iḥtiyāc ṭutmaz

ʿAḳl-ı Mūsā çün şeved derġayb bend

mürsel peyġamber iken Ḥażret-i Mūsā’nuñ ʿaḳlı çünki ġayba bend ü muḳayyed (14) ola yaʿnī emr-i İlāhī’nüñ sırrına muṭṭaliʿ olmaya

ʿAḳl-ı mūşī ḫod ki est ey ercümend

ey muḥterem bir mūşuñ ʿaḳlı ḫod kimdür ki ġalaṭ (15) u ḫaṭā eylemeye yaʿnī muḳallid emr-i İlāhī’nüñ sırrını idrāk itmege ḳādir degüldür *mūş*dan maḳṣūd muḳalliddür ki ḥimmeti ʿālī

13 ġayba N-

degüldür (16) belki mūşī gibi meyli dā'im esfeledür mūşīda *yā* nisbet içün olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür mūşa mensūb ʿaḳl yaʿnī denī (17) vü ḫākī ʿaḳl kimdür ey ercümend ki emr-i İlāhī'nüñ sırrını idrāk itmege ḳādir ola

ʿİlm-i taḳlīdī büved behr-i fürūḫt

ʿilm-i taḳlīdi (18) beyʿ ü şirādan ötüridür

Çün biyābed müşterī ḫoş berfürūḫt

çünki ṭālib ü müşterī bula ḫoş u laṭīf ṣatdı ve müşterīsiz (19) lāşey meṣābesindür [baʿż-ı nüsaḫda *ḫoşter* vāḳıʿdur ki maʿnā aña göre olurmışrāʿ-ı evvelde *fürūḫt* maṣdar-ı muraḫḫamdur mışrāʿ-ı şānīde fiʿl-i māẓīdür *"ḫoş ber fürūḫt" laṭīf şuʿlelendi yaʿnī mesrūr oldı* bu hem vech olmaḳ mümkindür]

Müşterī-yi ʿilm-i taḥḳīḳī Ḥaḳest

ʿilm-i taḥḳīḳīnüñ müşterīsi Ḥażret-i Ḥaḳ'dur

Dā'imā bāzār-ı ū bārevnaḳest

bu (20) sebebden dā'imā ʿilm-i taḥḳīḳīnüñ bāzār u iʿtibārı leṭāfet ü revnaḳıladur

Leb bebeste mest derbeyʿ ü şirā

ʿilm-i taḥḳīḳī ṣāḥibi ẕevḳ (21) ü sürūrından mest olup beyʿ ü şirāda lebini bağlamış ve ḫāmūş oturmış böyle diyü

Müşterī bīḥad ki Allāheşterā

(22) müşterī ḥadsizdür ki zīrā ʿilm-i taḥḳīḳī ṣāḥibünüñ metāʿını Allāh Teʿālā ḥażreti ṣatun aldı murād buddur ki

"İnnallāhe'şterā mine'l-mü'minīne"[1560]

(23) ḥasebince bir metāʿa ki müşterī Ḥażret-i Ḫudā ola bīḥadd müşterī meṣābesindedür *metāʿ*dan murād ṭāʿat ü ʿibādet ve tevḥīd (24) ü maʿrifet ve aḫlāḳ-ı ḥamīdedür

Ders-i Ādemrā firişte müşterī

Ḥażret-i Ādem'üñ dersine müşterī firiştedür [*Ḥażret-i Ādem'üñ dersine firişte müşteridür* bu hem vechdür]

[1560] Allah müminlerden satın almıştır. Tevbe/111.

Maḥrem-i derseş (25) **ne dīvest ü perī**

anuñ dersinüñ maḥrem ü ṭālibi dīv ü perī degüldür *İbrāhīm Edhem*den murād mürşiddür ki mürīd ü ṭālibe (26) pend ve ders ü taʿlīm buyurur *emīr*den maḳṣūd ol kimsedür ki pendi ḳabūl idüp ʿilm ü vaʿẓ u maʿrifet maclisine ḥāżır olur (27) pes mürşide ṭālib ü müstemiʿ gerek ki vaʿẓ u ders aña teʾşīr ide ki beyt-i sābıḳıla ve bu beytlerile aña işāret buyurur

Ādem (28) **enbiʾhüm biesmā ders gū**

ey Ādem *"enbiʾhüm biesmā"* dersi di [*yā* Ādem taḳdīrindedür]

Şerḥ kün esrār-ı Ḥaḳrā mūbemū

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ **[M$_2$201a]** esrārın (29) cemīʿan şerḥ eyle tā senüñ faẓluñ ẓāhir olup melāʾike senden müstefīd olalar çünki metāʿı müşterīye ṣatmaḳ gerek (30) pes ʿilm-i esmāyı Ḥażret-i Ādem melāʾikeye taʿlīm eylemek gerek niteki Ḥażret-i Ḥaḳ buyurdı

"Yā Ādeme enbiʾhüm biesmāʾihim"[1561]

(31) bunda tenbīh budur ki pend ü naṣīḥat ve kelime-yi ḥikmet şol kimseye teʾşīr eyler ki melek-ḫaṣlet ve ṭālib-i āḫiret ola ve şol kimseye teʾşīr (32) eylemez ki dīv-ṣıfat ve şehvet-perest ola cümle-yi esrār-ı Ḥaḳ'dan birisi budur ki sen cemīʿ-i ḫuṣūṣda ḫod aña muḥtācsın hīç (33) bir vechile andan müstaġnī olmazsın pes vācib olan budur ki her dem anuñ ḫidmetinde olasın *beyt*

[H174b] (1) *Becān güft bāyed nefes bernefes*
Ki şükreş ne kār-ı zebānest ü bes[1562]

Ānçünān kesrā ki kūteh bīn büved

ancılayın kimseye ki ol (2) kimse kūteh-bīn ola yaʿnī aḥvāl-i āḫiret ḫuṣūṣında dūr-bīn ve ʿāḳıbet-endīş olmaya belki rūz u şeb dünyā ṭalebinde ola

(3) **Dertelevvün ġarḳ u bītemkīn büved**

televvünde ġarḳ u temkīnsiz ola yaʿnī dāʾim ʿādet ü ḫūyı bu ola ki gāhī ṣalāḥ u taḳvā cānibine gelür (4) ve gāhī hevā vü dünyā ṭarafında yiler ṣalāḥ u taḳvāda ṯābit ḳadem olmaz [*televvün* bir ḥāl üzere ṯābit olmamaḳ maʿnāsınadur]

---

27 işāret buyurur M_2N: işāretdür H

[1561] Ey Âdem! Onlara kendi isimlerini haber ver. Bakara/33.

[1562] Cana nefes nefes üstüne gerekir dedi ki onun şükrü yeteri kadar dilin kârı değildir.

Müş güftem z’ān ki derḫākest cāş

müş didüm zīrā ki anuñ (5) cāy u mekānı ḫākdedür

Ḫāk bāşed müşrā cāy-ı maʿāş

müşuñ maʿāşınıñ cāy u ḳarārgāhı ḫākdür *müş*dan maḳṣūd (6) köstebekdür

Rāhhā dāned velī derzīr-i ḫāk

ol müş yollar bilür ammā ḫāk altında olan yolları bilür ʿālem-i ʿulvī yollarından (7) ġāfil ü bīḫaberdür dünyā-perest gibi ki süfliyyāt cānibini ḫūb bilür ʿulviyyāt ṭarafından dūr ḳalur

Her ṭaraf ū ḫākrā (8) **kerdest çāk**

müş her ṭarafa ḫāki çāk ü süvāriḫ eylemişdür zīrā anuñ kār u ṣanʿatı hemīn budur bir ġayrı nesneye ḳādir degüldür [*kerdest kerdeest*den muḫaffefdür]

(9) **Nefs-i müşī nīst illā loḳma-rend**

bir müşuñ nefsi ve ẕātı degüldür illā loḳma ḳazıcıdur yaʿnī anuñ saʿy u güşişi hemān ġıdā (10) içündür bir ġayrı nesne içün degüldür

Ḳadr ḥācet [N178b] müşrā ʿaḳlī dehend

müşa ʿaḳlı ḥācet miḳdārı virürler çünki (11) bu ḳadar ḥissile loḳma vü ġıdā taḥṣīl itmege ḳādirdür pes aña ziyāde ʿaḳl lāzım degüldür *loḳma-rend* loḳma ḳazıcı maʿnāsınadur (12) vaṣf-ı terkībīdür *rendīden* ki maḳṣūd loḳma kesb idici maʿnāsına istiʿmāl olınur

Z’ān ki bīḥācet Ḫudāvend-i (13) **ʿazīz**

zīrā ki ḥācet ü iḫtiyācsız ʿazīz Ḫudāvend ki murād Allāh teʿālā ḥażretidür

Mīnebaḫşed hīç kesrā hīç çīz

hīç kimseye (14) hīç nesne bağışlamaz zīrā Ḫaḳ söz budur ki Ḫażret-i Ḫaḳḳ’uñ cemīʿ-i kār u ṣanʿatı muḳteżā-yı ḥikmet üzeredür

Ger nebūdī ḥācet-i (15) **ʿālem zemīn**

eger zemīne ʿālem ve ḫalḳ-ı ʿālemüñ iḫtiyācı olmayayıdı [*zemīnrā* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür *berzemīn* taḳdīrinde olmaḳdan]

N’āferīdī hīç Rabbü’l-ʿālemīn

Ḫaḳ sübhānehu ve teʿālā ḥażreti zemīni (16) hīç ḫalḳ eylemezidi

V'īn zemīn-i mużṭarib muḥtāc kūh

ve bu ḥareket idici zemīn eger ṭaġa iḥtiyācı olmayayıdı

Ger nebūdī n'āferīdī (17) **berşükūh**

Ḥażret-i Ḥaḳ ṭaġı heybet ü ʿaẓamet üzere ḫalḳ eylemezidi niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ve'l-cibāle evtādā"[1563]

(18) baʿż-ı nüsaḫda *pür* vāḳıʿdur bā-yı Fārisī'nüñ żammesiyile ki maʿnā böyle olur Ḥażret-i Bārī ziyāde mühīb ü ʿaẓīm (19) ṭaġı ḫalḳ eylemezidi bu vech hem cā'izdür ziyāde mühīb ü ʿaẓīm ṭaġ ḫalḳ olınmazıdı bu ḥālet ziyāde şöhret (20) ü ʿaẓametden ötüri olur [*şükūh* heybet ü ʿaẓamet maʿnāsınadur]

Ver nebūdī ḥācet-i eflāk hem

ve ger eflāka daḫı iḥtiyāc olmayayıdı

Heft-gerdūn (21) **n'āferīdī ezʿadem**

Ḥażret-i Ḥaḳ ʿademden yedi feleki ḫalḳ eylemezidi bu vech üzere *gerdūnrā* taḳdīrinde olur bu vech hem cā'izdür (22) yedi felek ʿademden ḫalḳ olınmazıdı ve vücūda getürilmezidi [*gerdūn* bunda felek maʿnāsınadur]

Āftāb u māh u īn istāregān

şems ü ḳamer ü kevākib

(23) **Cüz beḥācet key pedīd āmed ʿıyān**

ḥācetden ġayrı ile ḳaçan āşkāre ẓāhir geldi yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālemüñ bunlara iḥtiyācı olduġıçün (24) Ḥaḳ teʿālā ḥażreti bunları ḫalḳ eyledi zübde-yi kelām budur ki

"Rabbenā mā ḫalaḳte ḥāẕā bāṭılen"[1564]

ve hem bu āyet-i **[M$_2$201b]** kerīme

[1563] Dağları da birer kazık olarak yapmadık mı? Nebe/7.
21 taḳdīrinde olur M$_2$N: taḳdīrindedür H
21 bu vech hem cā'izdür M$_2$N: bu hem vechdür H
23-24 ḫalḳ-ı ʿālemüñ bunlara iḥtiyācı olduġıçün Ḥaḳ teʿālā ḥażreti bunları M$_2$N-
[1564] Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Âl-i İmrân/191.
24 bu āyet-i kerīme H-

“İnnemā ḫalaḳnāküm ʿabeṯen”[1565]

(25) ḥasebince maʿlūmdur ki cemīʿ-i mevcūdāt u ẕerrātdan bir nesnenüñ vücūdı ḥikmetden ḫālī degüldür belki niçe mertebe (26) ḥikmet üzeredür lākin ʿuḳūl anuñ idrākinde ʿāciz ü ḳāṣırdur

Pes kemend-i hesthā ḥācet büved

pes ẓāhir oldı ki (27) mevcūdlaruñ kemendi ḥācetdür yaʿnī Ḥażret-i Bārī eşyāyı bendelerinüñ iḫtiyācı miḳdārı vücūda getürür pes bu iʿtibārıla (28) ḥācet ol levāzımuñ vücūd u ẓuhūrına sebeb olur

Ḳadr ḥācet merdrā ālet dehed

Ḥażret-i Ḫudā merde iḫtiyācı miḳdārı (29) ālet ü ḳudret virür ziyāde virürise ḥikmete muḫālif olur bu hem vechdür merde ālet ü ḳudret iḫtiyācı miḳdārı virilür

(30) **Pes biyefzā ḥācet ey muḫtāc zūd**

pes ey muḫtāc tīz ḥācetüñi ziyāde eyle [*biyefzā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā bücūşed derkerem deryā-yı cūd

tā cūd deryāsı (31) keremde cūş ide yaʿnī kerem-i bīpāyān kerīmüñ keremi ẓāhir olup saña andan bir ḳaṭre irişe Ḥażret-i Ḥaḳ iḫtiyāc (32) ʿarż itmeyüp istiġnā üzere olan kimseyi sevmez belki duʿāda ibrām u ilhāḥ ideni sever niteki bu ḥadīṯ-i şerīfden (33) ẓāhirdür

“İnnallāhe yuḥibbü’l-müleḥḥīn”[1566]

Īn gedāyān berreh ü her mübtelā

bu suʾāl ü ʿarż iḫtiyāc içün yol üzere **[H175a]** (1) oturıcı dilenciler ve cemīʿ-i mübtelā ki ḫalḳdan suʾāl ü ṭaleb üzeredür

Ḥācet-i ḫod mīnümāyed ḫalḳrā

ḫalḳa kendünüñ iḫtiyācı ve ḥācetini (2) gösterür

Kūri vü şellī vü bīmārī vü derd

körlügi şellügi ve ḫastelügi ve derdi gösterür

[1565] Sizi boş yere yarattığımızı mı sandınız? Mü’minûn/115.

[1566] Allah(duayı) makamla okumaktan hoşlanır. (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, 1/285)

Tā ezĭn ḥācet bücünbed raḥm-i merd

(3) tā bu ḥācetden merdüñ raḥmi ḥareket ide yaʿnĭ ḫalḳdan bir nesne ṭaleb iden kimseler kendülerinde olan renc ü derdi ve belā vü (4) miḥneti beyān u ʿıyān eyler istimāʿ idenler merḥamet ü şefḳat eylesünler içün *şell* çolaḳ maʿnāsınadur

Hĭç güyend nān dihĭd ey (5) **merdümān**

hĭç dirler mi nān virüñüz ey merdümler [*hĭç güyend*de istifhām-ı inkārĭ maʿnāsı vardur]

Ki merā mālest ü anbārest ü ḫ^{v}ān

ki benüm mālum vardur ve anbārum vardur ve ḫ^{v}ān (6) u niʿmetüm vardur yaʿnĭ suʾāl ü ṭaleb eyleyenler benüm sĭm ü zerüm ve ġallāt u niʿmetüm vardur diyüp dilenmez belki faḳĭrüm ve derd ü (7) belāya mübtelāyum diyüp dilenür

Çeşm nen'hādest Ḫaḳ derkūr-müş

kör şıçanda Ḫaḳ Teʿālā ḥażreti çeşm ḳomamışdur *kūr-müş*dan (8) maḳṣūd köstebekdür ki kördür ve dā'im ḫāk içindedür [*dermüş kūr* taḳdĭrindedür]

Z'ān ki ḥācet nĭst çeşmeş behr-i nüş

zĭrā ki ekl ü şürbden ötüri (9) aña çeşm ḥācet degüldür

Mĭtüvāned zĭst bĭçeşm ü başar

kūr-müş çeşm ü başarsız dirilmek ve helāk olmamaḳ mümkindür

(10) **Fāriġest ezçeşm ū derḫāk-i ter**

kūr-müş ter ü tāze ḫāk içinde çeşmden fāriġdür yaʿnĭ çeşme iḫtiyācı yoḳdur pes şol (11) kimse ki ḍalālet ü şehvet ve ẓulmet ü maʿṣiyetde **[N179a]** ve ḥubb-ı dünyā ve kudūret-i hevāda pāymāl ve zĭr ü zeber ola Ḥażret-i Ḫudā aña çeşm-i Ḫudā-bĭn (12) ve dil-i Ḥaḳ-şinās virmez belki kūr-müş gibi idi ol ḥāl üzere ḳalup dergāh-ı İlāhĭ'den dūr u mehcūr olur

(13) **Cüz bedüzdĭ ū birūn n'āyed ziḫāk**

kūr-müş düzdlükden ġayrı ile ḫākden ṭaşra gelmez [*bedüzdĭ*de *yā* maṣdar içündür]

Tā küned Ḫālıḳ ezān düzdĭş pāk

(14) tā Ḫālıḳ ol düzdlükden anı pāk ide yaʿnĭ eger iḫtiyārı ile ḫākden ṭaşra geleyidi Ḥażret-i Ḥaḳ anı luṭf u kereminden ol (15) ḥāletden ḫalāṣ eyleridi ve ġayrı ḥayvānlar gibi aña yer

üzere cāy u ḳarārgāh virüridi pes çünki bir kimse ṣevāb ve rıżā-yı Ḫudā (16) içün ṣıdḳıla bir laṭīf ʿamel ide ve her dem ḳaṣdı ṣalāḥ u ʿibādetini ziyāde eylemege ola Ḥaḳ sübḥānehū ve teʿālā ḥażreti ṣalāḥ u ʿibādetinüñ (17) izdiyādı içün kemāl-i kereminden aña tevfīḳ ü hidāyet iḥsān eyler tā ziyāde ʿālī ḳadre irişüp ṣāḥib-i ṣadr olur farażā (18) eger fısḳ u ʿiṣyāna mübtelā ola beherḥāl lāzım olan budur ki yine ḳuṣūr u ḫaṭāsına iʿtirāf idüp tażarruʿ u niyāzdan ḫālī (19) olmaya tā ki ʿāḳıbet luṭf-ı İlāhī ol kimseyi ol ḥāletden ḫalāṣ idüp rifʿate irişdüre **[M2202a]** niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret (20) buyurur

Baʿd ezān per yābed ü murġī şeved

andan ṣoñra per bulur ve bir murġ olur

Çün melāʾik cānib-i gerdūn reved

melāʾik (21) gibi gerdūn cānibine gider yaʿnī kūr-mūş düzdlük ile ṭaşra çıḳmayup belki derūn-ı tīre-ḫāki terk idüp lisān-ı ḥāl ile (22) tażarruʿ u niyāzıla ṭaşra çıḳup kendünüñ evvelki ḥālini terk eylemege ḳaṣd eylese niteki luṭf-ı İlāhī ile ḳanadlanup felek ṭarafına (23) pervāz itmege ḳudret bulurısa hemçünān fısḳ u maʿṣiyet ve şehvet-perestlük sebebi ile esfele sāfilīnde feyż (24) ü tevfīḳ-i İlāhīden maḥrūm ḳalmış kimse cenāb-ı eḥadiyyete tażarruʿ u niyāz ve fiġān u nāle ile teveccüh eylese ʿināyet-i Yezdānī (25) ve hidāyet-i Raḥmānī ile ol varṭa-yı helāk ve cāy-ı ḫaṭarnākden necāt bulup rūḥānī ḥālete vāṣıl olup ṭabaḳa-yı ʿulyāya (26) irişür [*gerdūn* felek maʿnāsınadur]

Her zamān dergülşen-i şükr-i Ḫudā

her zamān Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ şükri gülşeninde

Ū berāred hemçü bülbül ṣad nevā

bülbül gibi (27) o yüz nevā vü terennüm getürür yaʿnī her dem Ḥażret-i Ḫudāʾya şükr eyler böyle diyü

Kʾey rehānīde merā ezvaṣf-ı zişt

ki ey beni (28) ḳabīḥ vaṣfdan ḳurtarmış

Ey künende dūzaḫīrā tū behişt

ey Ḫudā cehennemlüyi cennetli sen eyleyicisin yaʿnī ehl-i dūzaḫdan (29) olmaġa lāyıḳ olmış iken luṭf u keremüñden anı cennete lāyıḳ sen eylersin senden ġayrı bir kimse buña

ḳādir degüldür (30) baʿż-ı nüsaḫda *rehānīde* yerine *rehānende* vāḳıʿdur ḫalāṣ idici maʿnāsına bunda *behişt behiştī* taḳdīrindedür bu hem vechdür (31) ey Ḫudā dūzaḫı sen cennet idicisin yaʿnī cennet itmege ḳādirsin Ḥażret-i Mevlānā çünki bundan evvel dimiş idi ki ḥavāsdan (32) birisi çünki Ḫaḳ cānibine māʾil ola bāḳī ḥavāss daḫı ol cānibe revān olur ve çünki ekṣer-i teʾṣīr çeşm ü gūşdandur (33) ve teʾṣīre sebeb maʿnā-yı lafẓdur şimdi her birisine tenbīh eyler [*künende* ism-i fāʿil müfred-i müẕekker-i ġāʾibdür]

Deryekī pīhī nihī tū rūşenī

nūr u rūşenlügi **[H175b]** (1) sen bir pīhde ḳorsun yaʿnī çeşm ki pīh gibidür sen kemāl-i ḳudretüñden nūr u rūşenlügi anda ḳomışsın *pīh* iç yaġı

(2) **Üstüḫ^{v}ānīrā dihī semʿ ey ġanī**

ey ġanī bir üstüḫ^{v}āna gūş virürsün ve anı işidici eylersin pes çeşm oldur ki ʿibret-bīn ve gūş (3) oldur ki naṣīḥat-şinev ola belki çeşm ü gūş maḥall-i ʿibretdür bir ġayrı nesneye ʿibretile naẓar itmege iḥtiyāc yoḳdur niteki Ḥażret-i (4) ʿAlī kerremallāhu vechehū buyurmışdur

Sübḥāne men baṣṣara bişaḫmin

Ve esmeʿa biʿaẓimin ve enṭaḳa bilaḫmin [1567]

[*semʿ* gūş maʿnāsınadur]

Çi taʿalluḳ ān maʿānīrā (5) **becism**

ol maʿānīnüñ cisme ne taʿlluḳı var yaʿnī gūş vāsıṭası ile ʿaḳluñ maʿlūmı olan meʿānīnüñ cisme taʿalluḳı (6) yoḳdur

Çi taʿalluḳ fehm-i eşyārā beism

eşyānuñ fehminüñ isme ne taʿlluḳı vardur yaʿnī her şey egerçi isminden mefhūm olur (7) lākin ol ḫuṣūṣda ismine taʿalluḳı yoḳdur

Lāfẓ çün vekrest ü maʿnā ṭāʾirest

lafẓ vekr gibidür ve maʿnā mürġ gibidür *vekr* (8) yuva maʿnāsındur *ṭāʾir* bunda murġ maʿnāsınadur [*çün ṭāʾirest* taḳdīrinde olmaḳ mümkindür]

[1567] Yağ ile gösteren, kemik ile duyuran et ile konuşturan zatı tesbih ederim.

Cism cūy u rūḥ āb-ı sā’irest

cesed cūy gibidür ve rūḥ sā’ir ü cārī̇ (9) āb gibidür cūy bunda āb cereyān iden maḥallüñ ismidür sā’ir bunda cārī̇ maʿnāsındadur

Ū revānest ü tu gūyī̇ vāḳıfest

(10) rūḥ revāndur ve sen vāḳıfdur dirsin yaʿnī̇ sen anı ṣābit ẓann eylersin

Ū devānest ü tu gūyī̇ ʿākifest

rūḥ (11) yilicidür ve sen ʿākifdür dirsin bu ḫod maʿlūm u meşhūrdur ki cemiʿ-i eşyā müceddidü’l-emṣāldür pes vākıf u ʿākif (12) olması niçe mümkindür Ḥażret-i Mevlānā bu sırrı rūşen ü ʿıyān eylemek içün bunı temṣī̇l ü taṣvī̇r eyledi

Ger nebī̇nī̇ seyr-i (13) **āb ezçākhā**

eger çāklerden ābuñ seyr ü cereyānını görmez iseñ yaʿnī̇ abuñ cereyānı devām u istimrār üzere olup gāhī̇ cārī̇ (14) ve gāhī̇ munḳaṭıʿ olmaduġından saña ābuñ seyr ü ḥareketi ẓāhir ü rūşen olmadı ise [*çākhā* aralıḳlar maʿnāsınadur]

Çī̇st bervey [M$_2$202b] nevbenev ḫāşākhā

(15) ābuñ üzere nevbenev ḫāşāklar nedür yaʿnī̇ eger āb cārī̇ olmasa pes ānenfeānen anuñ üzerinde mürūr iden ḫār u **[N179b]** ḫāşāk (16) nedür ḥālā ki ḫār u ḫāşāk kendüsinden seyr ü ḥareket itmege ḳādir degüldür *ḫāşāk* çör çöp

Hest ḫāşāk-ı tu (17) **ṣūrethā-yı fikr**

senüñ ḫāşāküñ senüñ fikrüñüñ ṣūretleridür

Nevbenev dermī̇resed eşkāl-i bikr

nevbenev bikr şekller irişür [*eşkāl* cemʿ-i şekldür]

(18) **Rūy-ı āb u cūy-ı fikr enderreviş**

ābuñ yüzi ve fikrüñ cūyı reviş ü ḥareketde

Nī̇st bī̇ḫāşāk maḥbūb u vaḥiş

ḫūb (19) u zişt ḫāşāksız degüldür yaʿnī̇ āb üstinde olan ḫāşākuñ baʿżısı laṭī̇f ve baʿżısı ḳabī̇ḥ olduġı gibi efkāruñ baʿżısı (20) maʿḳūl ü maḳbūl ve baʿżısı nāmaʿḳūl ü ġayr-ı maḳbūldür pes şol fikr ki Ḫudāyī vü uḫrevī̇dür ol fikr bāġ-ı İlāhī̇ cūyındadur ḫūb u (21) zī̇bādur ve şol

9-10 **O revānest ü tu gūyī̇ vāḳıfest**
rūḥ revāndur ve sen vāḳıfdur dirsin yaʿnī̇ sen anı ṣābit ẓann eylersin N-

fikr ki eşeyṭānī vü dünyevīdür ol fikr nefs ü hevā bāġınuñ cüyındandur mużırr u mühlikdür bu güne fikrden (22) ictināb u iḥtirāz lāzımdur [*vaḥiş* ḳabīḥ maʿnāsınadur]

Ḳışrhā berrüy-ı īn āb-ı revān

bu revān u cārī ābuñ yüzi üzere ḳışrlar

Ezşemār-ı bāġ-ı ġaybī (23) **şüd devān**

bāġ-ı ġaybīnüñ şemārından devān oldı yaʿnī rūḥa ʿārıż olan şuverüñ ẓuhūrı ʿālem-i İlāhī'dendür *ḳışrhā*dan maḳṣūd bunda (24) şuretdür *āb-ı revān*dan murād rūḥdur *şemār* cemʿ-i şemerdür mīve maʿnāsına *bāġ-ı ġaybī*den murād ʿālem-i İlāhī'dür

Ḳışrhārā maġz (25) **enderāb cū**

ḳışrlaruñ maġzını ābda iste [*cū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Z'ān ki āb ezbāġ mīāyed bücū

zīrā ki cüya āb bāġdan gelür yaʿnī cesede rūḥ u (26) ḥayāt Ḫudā-yı Teʿālā ṭarafından gelür *āb*dan murād cāndur *bāġ*dan murād cenāb-ı İlāhī'dür *cū*dan murād ceseddür

Ger nebīnī reften-i āb-ı (27) **ḥayāt**

eger ḥayāt ābınuñ gitmesini görmez iseñ ve cereyānını temyīz ü müşāhede itmege ḳādir degül iseñ

Bin'ger endercüy u īn seyr-i nebāt

(28) cüyda bu nebātuñ seyr ü ḥareketine naẓar eyle yaʿnī tenden ẓāhir olan aḥvāle naẓar eyle ki ol aḥvāl ten de ḳarār iden rūḥuñ (29) ḥareket ü cereyānındandur ve cāna ābı ol ʿālemden gelür

Āb çün enbühter āyed dergüẕer

güẕer ü ʿubūrda āb çünki ziyāderek (30) gele

Zū küned ḳışr-ı şuver zūter güẕer

şūretler ḳışrı ten cüyından tīzrek güẕer eyler yaʿnī çünki cāna feyż-i İlāhī ziyāde irişe (31) aḥvāl-i cismānī ve efkār-ı nefsānī rūḥdan bervech serīʿü's-seyr zevāl-peẕīr olur

Çün beġāyet tīz şüd īn cū revān

çünki bu (32) cüy ġāyetile tīz revān u cārī oldı [*şüd* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Ġam nepāyed derżamīr-i ʿārifān

ʿāriflerüñ żamīr ü ḫāṭırında ġam eglenmez ve ḳarār eylemez yaʿnī (33) çünki cānı tecellī-yi cemāl-i İlāhī iḥāṭa idüp müşāhde sebebi ile mertebe-yi istiġrāḳa vuṣūl müyesser ola ġamdan belki māsivādan **[H176a]** (1) dil-i ʿārif ḫālī olup Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿışḳ u maḥabbeti ile pür olur nite Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur

Çün beġāyet (2) **mümtelī būd u şitāb**

çünki cūy ābdan mümtelī vü pür oldı ve ziyāde sürʿat ü şiddettile revān u cārī oldı

Pes negünced (3) **ender ü illā ki āb**

pes ol cūyda ṣıġmaz illā ki āb ṣıġar yaʿnī pür-āb olan cūyda ābdan ġayrı bir nesne ṣıġmaduġı (4) gibi ḳalb-i ʿārifde ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ tecellīsi bisyār ola ol ḳalbde Ḥażret-i Ḫudā'dan ġayrı ṣıġmaz yaʿnī hemān (5) Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ʿışḳ u maḥabbeti ṣıġar *mümtelī* ism-i fāʿil müfred-i müẕekkerdür

Ṭaʿne-zeden-i bīgānei derşeyḫ ü cevāb güften-i mürīd-i şeyḫ ürā

(6) meşāyıḫuñ aḥvālinden bīḫaber bir ecnebī bir şeyḫe ṭaʿne urması ve şeyḫüñ mürīdi aña cevāb dimesi beyānındadur

Ān yekī yek şeyḫrā töhmet (7) **nihād**

ol bir kimse bir şeyḫe töhmet ḳodı ya'nī anı müttehim eyledi böyle diyü

K'ū bedest ü nīst berrāh-ı reşād

ki ol şeyḫ fāsıḳdur (8) ve reşād ṭarīḳde degüldür yaʿnī ṣāliḥ degüldür

Şārib-i ḫamrest ü sālūs u ḫabīṯ

şarāb nūş idicidür ve mürāyī vü ḫabīṯdür [*sālūs* mürāyī maʿnāsınadur]

(9) **Mer mürīdānrā kücā bāşed muġīṯ**

mürīdlere ḳanda feryād u meded irişici ve mürşid olur yaʿnī olmaz zīrā şol kimse ki kendüsini irşād u (10) ıṣlāḥ itmege ḳādir **[$M_2$203a]** olmaya ġayrlara muʿīn ü mürebbī olmaġa niçe ḳādir olur

7 anı M_2N-

Ān yekī güfteş edebrā hūş-dār

ol bir kimse ki murād (11) mürīddür şeyḫe ṭaʿne uran kimseye eyitdi edebi hūş u ḥıfẓ ṭut yaʿnī aḳluñı başuña cemʿ idüp edebile ol

Ḫırd neb'ved īn (12) **çünīn ẓan berkibār**

kibār u meşāyıḫ üzere buncılayın ẓann ḫıred olmaz yaʿnī bu vechile sū-yı ẓan nāmaʿḳūldür niteki meşhūrdur *mıṣrāʿ*

(12)*Ḫaṭā berbüzürgān giriften ḫaṭāst*[1568]

bu vech üzere *kibār* kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyile cemʿ-i kebīrdür ki bunda murād meşāyıḫdur *kübbār* (14) kāf-ı ʿArabīnüñ żammesiyile kebīr maʿnāsına olup vezn içün taḫfīf olınmaḳ cāʾizdür ki maʿnā böyle olur kübbār üzere buncılayın (15) ẓan kūçek olmaz yaʿnī ʿaẓīm ḳabāḥatdür bu vech üzere *kübbār*dan murād şeyḫ-i meẕkūrdur *ān yekī*den murād anuñ mürīdidür

(16) **Dūr ezū vü dūr ezān evṣāf-ı ū**

şeyḫden baʿīd ü bedīʿdür ve şeyḫüñ ol evṣāfından baʿīd ü bedīʿdür [*baʿż-ı* nusaḫda *ezevṣāf-ı ū*dur ki *ez* lafẓını bi miḳdār faṣl ṭarīḳi ile oḳumaḳ lāzımdur]

Ki ziseylī tīre ger derṣāf-ı (17) **ū**

ki bir seylden anuñ ṣāfī tīre vü mükedder ola yaʿnī farż idem ki beşeriyyet muḳteżāsı üzere andan bir günāh ṣādır oldı ammā (18) anuñ deryā-yı bīpāyān meşābesinde olan **[N180a]** bāṭını bir günāhdan ḳaçan mükedder olup noḳṣān-peẕīr olur niteki meşhūrdur *mıṣrāʿ*

Deryā-yı (19) *firāvān neşeved tīre beseng*[1569]

Īn çünīn bühtān menih berehl-i Ḥaḳ

ehl-i Ḥaḳ üzere buncılayın bühtān ḳoma

K'īn ḫayāl-i tust bergerdān (20) **varaḳ**

zīrā bu bühtān ṭarīḳi ile isnād itdügüñ ʿişyān senüñ ẓann u ḫayālüñdür varaḳı döndür yaʿnī bu sözden ferāġat (21) eyle [*bergerdān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

[1568] Büyüklerde hata görmek hatadır.

16 şeyḫden baʿīd ü bedīʿdür ve şeyḫüñ ol evṣāfından baʿīd ü bedīʿdür N-

[1569] Engin deniz bir taşla kirlenmez.

Īn nebāşed ver büved ey murġ-ı ḫāk

bu olmaz faraża eger ola ey bālāya pervāz itmege ḳudreti yoḳ ḫākde ḳarār u mekān (22) ṭutmış murġ

Baḥr-i Ḳulzümrā zimurdārī çi bāk

Ḳulzüm deryāsına bir cīfeden ne bāk *murġ-ı ḫāk*den maḳṣūd dūn-ı dünyā-perestdür (23) *baḥr-i Ḳulzüm*den murād ẕāt-ı ʿārifdür *baḥr-i Ḳulzüm* bir deryānuñ ismidür [*murdārī*de *yā* vaḥdet içündür]

Nīst dūn el-ḳulleteyn ü ḥavż-ı ḫurd

şeyḫ ḳulleteynden ve (24) ṣaġīr ḥavżdan dūn u nāḳış degüldür belki tamām ḳulleteyn ü ḥavż-ı kebīrdür

Ki tüvāned ḳaṭre īş ezrāh bürd

ki ḳaṭre anı yoldan (25) iletmege ḳādir ola yaʿnī ḳulleteyn ü ḥavż-ı kebīr bir ḳaṭre murdārıla murdār olmaduġı gibi şeyḫden ʿişyān ṣādır olmaġıla şeyḫ nāpāk (26) olmaz ṣāfiʿ ḳatında āb iki ḳulleteyn miḳdārı olsa nesne anı murdār eylemez

Āteş İbrāhīmrā neb'ved ziyān

āteşüñ Ḥażret-i (27) İbrāhīm'e ʿaleyhi's-selām ziyān u ẓarārı olmaz belki gülzār u gülistān olur

Her ki Nemrūdīst gū mīters ezān

her kim ki Nemrūd'dur (28) aña āteşden ḳorḳsun di bir maḥalde iki emr-i ḥāżır cemʿ olsa ṣānī emr-i ġā'ib māʿnasına istiʿmāl olınur bu mışrāʿ-ı ṣānīde (29) vāḳıʿ olan *gū* ve *ters* gibi baʿż-ı nüsaḫda *z'āteş* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur āteşden Ḥażret-i İbrāhīm'e ʿaleyhi's-selām (30) ziyān u żarār olmaz Ḥażret-i Mevlānā ḥiṣṣe beyānına şürūʿ eyledi

Nefs Nemrūdest ü ʿaḳl u cān Ḫalīl

nefs Nemrūd'dur ve ʿaḳl u (31) cān Ḫalīl'dür yaʿnī nefs-i emmāre küfr ü ʿināddа Nemrūd gibidür ve ʿaḳl u cān Ḥażret-i İbrāhīm gibi emr-i İlāhī'ye imtiṯāl ü iṭāʿat (32) itmekde pes mādām ki sen nefs-i emmāreye giriftārsun ve maġlūbsun dūzaḫ āteşine yanmaġa lāyıḳsın ve mādām ki Ḫalīl-sīretsin (33) saña āteş-i dūzaḫdan hergiz ḫavf yoḳdur

Rūḥ derʿaynest ü nefs enderdelīl

rūḥ ʿayn u müşāhededür ve nefs delīldedür **[H176b]** (1) yaʿnī muʿāyene vü müşāhede rūḥānī ḥāletde müyesser olur ve nefsānī mertebede delīlden ġayrı bir ḥālet ẓāhir olmaz pes nefsānī (2) ẕevḳ u ṣafāda olan kimseye müşāhededen behre yoḳdur belki ebedī delīle muḥtācdur [*delīlest* taḳdīrindedür]

Pes delīl-i rāh reh-revrā büved

pes yol delīli (3) yolcıya olur yaʿnī mürşid sālik-i mübtedīye lāzımdur

K'ū beher dem derbeyābān güm şeved

zirā yolcı her dem beyābānda güm ü żāyiʿ (4) olur yaʿnī sālik-i mübtedī dünyā vü hevā ḳuyūdından nefs ü şeyṭānuñ mekr ü vesvesesi sebebi ile ḍalālet ü nefs ārzūsına (5) giriftār u mübtelā olmaḳdan ḫālī degüldür pes her dem aña bir mürşid lāzımdur ki anı ol ḥāletden **[M$_2$203b]** ḥıfẓ ide *beyt*

(6) *Bekūy-ı ʿışḳ menih bīdelīl-i rāh ḳadem*

Ki men beḫ^{v}īş nümūdem ṣad ihtimām u neşüd [1570]

Vāṣılānrā nīst cüz-çeşm ü çerāġ

vāṣıllara (7) çeşm ü çerāġdan ġayrı yoḳdur

Ezdelīl ü rāh şān bāşed ferāġ

delīl ü rāhdan anlara ferāġ u istiġnā vardur yaʿnī vāṣılān (8) ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ cemāl-i şerīfi müşāhedesine vuṣūl bulmışlardur anlaruñ mürşid ü delīl ü sülūka iḥtiyācları yoḳdur (9) *çeşm ü çerāġ*dan murād muʿāyene vü müşāhededür

Ger delīlī güft ān merd-i viṣāl

ol viṣāl merdi eger bir delīl didi ise yaʿnī viṣāl (10) ü müşāhedeye vuṣūl bulan kimse baʿż-ı maḥallde delīl getürdiyise ve bisyār riyāżete saʿy gösterdiyise

Güft behr-i fehm aṣḥāb-ı (11) **cidāl**

aṣḥāb-ı cidālüñ fehminden ötüri didi yaʿnī aṣḥāb-ı cidāle kelāmını fehm itdürmek içün didi kendünüñ aña iḥtiyācı (12) olduġından dimedi

---

[1570] Aşk köyüne yol rehberi olmadan ayak basma ki ben kendim yüz ihtimam gösterdim olmadı.

6-7 vāṣıllara çeşm ü çerāġdan ġayrı yoḳdur

Ezdelīl ü rāh şān bāşed ferāġ N-

Behr-i ṭıfl-ı nev peder tī tī küned

nev ü ṭāze ṭıfldan ötüri peder tī tī eyler yaʿnī ṭıflāne söyler

(13) **Gerçi ʿaḳleş hendese-gītī küned**

egerçi pederinüñ ʿaḳlı cihānuñ hendesesini eyler yaʿnī egerçi mühendis-i ʿālem ki cemīʿ-i eḳālīmi mūbemū (14) ḥisāb itmege ḳādirdür Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur

"Men kāne lehū ṣabiyyun felyeteṣābbe"[1571]

Kem negerded (15) **fażl-ı üstād ezʿulū**

ʿulüvv ü rifʿatden üstāduñ fażlı nāḳış olmaz

Ger elif çīzī nedārī gūyed ū

farażā eger üstād (16) elif ḥareket ve noḳtadan bir nesne ṭutmaz diye yaʿnī elifde ḥareket ü noḳṭa yoḳdur diyü bir ṭıfla taʿlīm eylese bu tenezzülden (17) anuñ fażl u kemāline noḳṣān irişmez zīrā anuñ fażl u kemāli meşhūrdur

Ezpey-i taʿlīm-i ān beste-dehen

ol beste-dehānuñ (18) taʿlīminden ötüri yaʿnī ṭıfla taʿlīm ü tefhīm içün [*beste-dehen*den maḳṣūd ṭıfldur]

Ezzebān-ı ḫod birūn bāyed şüden

kendünüñ zebānından ṭaşra olmaḳ (19) gerek yaʿnī

"Kellimu'n-nāse ʿalāḳadri ʿukūlihim"[1572]

ḥasebince kendü ṭabaḳasından tenezzül idüp ṭıfluñ fehmi miḳdārı olan (20) mertebeden söylemek gerekdür bu ḫuṣūṣda belāġat budur [*şüden* bunda *reften* maʿnāsınadur]

Derzebān-ı ū bebāyed āmeden

sözde ṭıfluñ zebānına gelmek gerek

(21) **Tā biyāmūzed zitū ū ʿilm ü fen**

tā ṭıfl senden ʿilm ü fen ögrene *zebān*dan maḳṣūd bu iki maḥalde **[N180b]** sözdür

---

12 tī tī HM_2: nī nī N

[1571] Kimin çocuğu varsa, onu gönülden sevsin. (İbrahim bin Muhammed El-Hüseynî, El-Beyan ve't-Ta'rif, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1401.)

[1572] İnsanlarla, onların akılları ölçüsünde konuşun. (Şannucî, Ebcedü'l-Ulûm, 1/129, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1978.)

Pes heme (22) **ḫalḳān çü ṭıflān-ı veyend**

pes cemīʿ-i ḫalḳlar mürşid-i kāmile ṭıfllar gibidür

Lāzımest īn pīrrā dervaḳt-i pend

pend ü naṣīḥat (23) vaḳtinde pīre bu ḥālet lāzımdur yaʿnī mürşid-i kāmilüñ ekşer aḥvāl ü aḳvāli nāḳışları irşād itmekden ötüridür ki (24) ol aḥvāl ü aḳvāl anlara lāyıḳdur Ḥażret-i Mevlānā çünki bu ḳadar maʿārif beyān eyledi girü ḳışşaya rücūʿ itdi

(25) **Ān mürīd-i şeyḫ bed-güyenderā**

şeyḫüñ ol mürīdi şeyḫüñ ḥaḳḳında ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl söyleyici kimseye

Ān beküfr ü güm-rehī āgenderā

ol küfr ü (26) güm-rāhluḳ ile āgende vü pür olmasa bunda tenbīh budur ki evliyā vü meşāyıḫ ḥaḳḳında nāmaʿḳūl söz söylemek sebeb-i küfr ü ḍalālet (27) idügin beyāndur

Güft ḫodrā rev mezen bertīġ-i tīz

mürīd bed-güy bed-baḫta eyitdi yüri kendüñi keskin ḳılıca urma yaʿnī (28) merg ü helākuña saʿy eyleme [*mezen* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Hīn mekün bāşāh u bāsulṭān sitīz

āgāh ol yaʿnī zinhār pādşāhıla ve sulṭān ile ʿinād u sitīz eyleme (29) tā ʿāḳıbet żarār görüp peşīmān olmayasın niteki Belʿam-i Bāʿūrā Ḥażret-i Mūsā ile muḳābeleye ḳaṣd eyledi ol sebebden (30) meslūbü'l-īmān oldı [*sitīz* ʿinād ve ceng etmek maʿnāsınadur]

Ḫavż bāderyā eger pehlū zened

ḥavż eger deryāya pehlū ura yaʿnī deryā ile muḳābele eyleye

(31) **Ḫᵛīşrā ezbīḫ hestī berküned**

kendünüñ vücūdını kökinden ḳoparur yaʿnī deryā anı maḥv u nāpeydā eyler enbiyā vü evliyā ile muḳābele (32) itmek isteyenüñ ḥāli daḫı böyledür *hestī-yi ḫᵛīşrā* taḳdīrinde olup *bīḫ* mużāf olmamaḳ rūşendür

Nīst baḥrī k'ū kerān dāred (33) **ki tā**

şeyḫ anuñ gibi bir deryā degüldür ki ol deryā kenār ṭutar *baḥrī*de yā vaḥdet-i nevʿiyye içündür [*ki tā*nun maʿnāsın mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı]

---

28 merg M_2N: gend H

Tīre gerded ū zimurdār-ı şümā

ki **[H177a]** (1) tā şeyḫ sizüñ cīfeñüzden tīre vü mükedder ola yaʿnī tīre vü mükedder olmaz zīrā deryā-yı bīpāyāndur pes anuñ ḥaḳḳında her ne (2) **[M$_2$204]** ḳadar kelimāt söylesek aña noḳṣān u ziyān irişmez

Küfrrā ḥaddest ü endāze büd ān

küfre ḥadd ü nihāyet ve aña miḳdār u ġāyet (3) vardur

Şeyḫ ü nūr-ı şeyḫrā neb'ved kerān

ammā şeyḫe ve şeyḫüñ nūrına kerān u pāyān olmaz pes ʿavāma küfr olan aña īmān (4) olur ʿavāmuñ ẕāt u ṣıfātullāhdan ve sırr-ı ḳażā vü ḳaderden baḥṣ eyledükleri gibi [*kerān* kenār maʿnāsınadur]

Pīş bīḥad her çi maḥdūdest lāst

(5) bīḥad ḳatında her ne ki maḥdūddur yoḳdur

Küllü şey'in ġayri vechullah fenāst

bu sebebdendür ki Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ẕāt-ı şerīfinden (6) ġayrı cemīʿ-i şey fānīdür zīrā ẕāt-ı Ḫudā bīḥadd ve māsivā maḥdūddur niteki sūre-yi Ḳaṣaṣ'da mesṭūrdur

"Lāilāhe illā huve küllü şey'in (7) *hālikün illā vechehū"*[1573]

Küfr ü īmān nīst ān cāyī ki ūst

küfr ü īmān yoḳdur ol yerde ki şeyḫdür zīrā şeyḫüñ vücūdından (8) ẕerre ḳadar eṣer ḳalmamışdur

Z'ān ki ū maġzest ü īn dü reng ü pōst

zīrā ki şeyḫ lübb ü maġzdur ve bu iki ki maḳṣūd küfr ü īmāndür (9) reng ü pōstdur yaʿnī küfr ü īmān mümkin mevcūduñ vaṣfıdur şeyḫ-i maʿdūmuñ vaṣfı degüldür ve bu sırrı herkes idrāk itmege (10) ḳādir degüldür lākin bu ḥālet rūşen olur mecnūnuñ ḥālini maʿlūm eylemegile zīrā mecnūn ʿaḳl ṭabaḳasından dūr olmaġıla teklīf (11) dā'iresinden ḫāricdür ve küfr ü īmān ḳaydından berīdür Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri ki Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr nām kitābında Ḫudā-yı Teʿālā ḥażretine (12) ḫiṭāb ṭarīḳi ile bu beyti getürmişdür murādı beḳā-yı ebed ṭalebidür vücūd-ı beşeriyyet maḥv u fānī olduḳdan şoñra niteki meşhūr

---

[1573] O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Kasas/88.

“Beḳā (13) *baʿde’l-fenā”*[1574] dur

beyt

Küfr kāfirrā vü dīn dindārrā

Ẕerre derdet dil-i ʿAṭṭārrā[1575]

Īn fenāhā perde-yi ān vech geşt

(14) bu fenālar māsivādur ol vech-i ẕāta perde oldı

Çün çerāġ-ı ḫufye ender zīr-i ṭaşt

lākin altında ḫufye vü pinhān olan (15) çerāġ gibi ṭaşt refʿ olınduḳda çerāġ niçe rūşen ü āşkār olurısa ḥucub-ı māsivā ki refʿ ola Cānān-ı Ezelī’nüñ cemāl-i (16) cemīli hüveydā olup müşāhede müyesser olur [*ṭaşt* legen maʿnāsınadur]

Pes sır-ı īn ten ḥicāb-ı ān serest

pes bu tenüñ sırrı ol sere ḥicābdur yaʿnī mādām ki (17) bu vücūd maḥv olmaya Cenāb-ı Ḫudā’ya perde vü ḥicābdur

Pīş-i ān sırr īn ser-i ten kāfirest

ol sırr ḳatında bu tenüñ seri kāfirdür yaʿnī (18) mādām ki bu sırr bāḳīdür müşāhede-yi vech-i İlāhī müyesser degüldür *kāfir* bunda sātir ü māniʿ maʿnāsınadur

Kīst kāfir ġāfil ezīmān-ı şeyḫ

(19) kāfir kimdür şeyḫüñ īmānından ġāfil olandur

Çīst mürde bīḫaber ezcān-ı şeyḫ

mürde nedür şeyḫüñ cānından bīḫaber olandur (20) yaʿnī her kim ki ehlullāh zümresine münkir olup anlaruñ ʿulüvv-i şān u menzeletinden bīḫaber ola īmāndan bībehre ve mürdedür zīrā (21) ḥaḳīḳatde zinde ol kimsedür ki ṭāʿat ü ʿibādetde olup nīk ü bedi temyīz ide ve ḳabr ü āḫiretde kendüsine enfaʿ **[N181a]** ne ise (22) anı iḫtiyār eyleye bu ḥālāt şeyḫ-i kāmilde vardur pes bunlardan maḥrūm bīḫaber olan ḥaḳīḳatde mürdedür

Cān nebāşed cüz ḫaber (23) **derāzmūn**

cān ḥaḳīḳatde tecribede ḫaberden ġayrı degüldür yaʿnī cān aḥvāl ü tecribede ḫaberdār olmaḳdur [*ḫaber* dāniş maʿnāsınadur]

[1574] Fenânın sonu bekâdır.

[1575] Küfür kâfire din dindara ve senin bir zerre derdin de Attâr’ın gönlünedir

Her kirā efzūn ḫaber cāneş (24) **füzūn**

her kimüñ ki tecrübede ḫaber ü dāniş ziyādedür anuñ cānı ziyādedür *āzmūn* tecribe maʿnāsınadur

Cān-ı mā ezcān-ı ḥayvān bi̇şter

bizüm cānımuz ḥayvānuñ (25) cānından ziyāderekdür

Ezçi z'ān rūki füzūn dāred ḫaber

neden ol sebebden ki insān ḫaber ü dānişi ziyāde ṭutar *mā*dan murād (26) bunda insāndur

Pes füzūn ezcān-ı mā cān-ı melek

pes bu iʿtibārıla firiştenüñ cānı bizüm cānımuzdan ziyādedür

K'ū münezzeh şüd (27) **ziḥiss-i müşterek**

zi̇rā firişte ḥiss-i müşterekden münezzeh ü pāk oldı firiştede şehvet-perestlük yoḳdur pes bu iʿtibārıla anuñ ʿrifān (28) u dānişi ve ḫaber ü temyi̇zi ziyāde olup anuñ cānı insānuñ cānından füzūn olur [*ḥiss-i müşterek* bir ḳuvvetdür cismāniyyet ve rūḥāniyyet ma-beyninde]

V'ezmelek cān-ı Ḫudāvendān-ı dil

[M$_2$204b] ve melekden (29) aṣḥāb-ı dilüñ cānı

Bāşed efzūn tū teḥayyürrā bihil

ziyādedür sen taḥayyüri ḳo yaʿni̇ enbiyā vü evliyānuñ cānı ḫaber ü dānişde melā'ikenüñ (30) cānından ziyādedür bu ḫuṣūṣda sen ḫāṭıruña şekk ü ẓan getürme

Z'ān sebeb Ādem büved mescūdşān

ol sebebden Ādem (31) anlaruñ mescūdıdur yaʿni̇ Ḥażret-i Ādem melā'ikenüñ mescūdı oldı

Cān-ı ū efzūnterest ezbūdşān

pes Ḥażret-i Ādem'üñ (32) cānı anlaruñ vücūdından ziyāderekdür ʿilm ü ʿirfān u esrār yöninden

Verne bihterrā sücūd-ı dünteri̇

yoḫsa efḍal ü ekrem (33) bir edāni̇nüñ sücūdını

Emr kerden hīç neb'ved derḫorī

emr eylmek hīç lāyıḳ olmaz yaʿnī Ḥażret-i Ādem'üñ efḍal ü ekrem idügine bu **[H177b]** (1) delīl-i rūşendür ki Ḥażret-i Bārī Ādem'i mescūd ve melā'ikeyi aña sācid eyledi ve Ḥażret-i Ādem'üñ melā'ike üzere efḍaliyyeti ne sebebden (2) idügini

"Ve ʿalleme Ādeme'l-esmā'e"[1576]

ile beyān u ʿıyān eyledi [*derḫor* lāyıḳ maʿnāsınadur]

Key pesended ʿadl ü luṭf-ı Kird-gār

Ḥaḳ Subḥānehū ve teʿālā ḥażretlerinüñ ʿadl ü luṭfı (3) ḳaçan begenür ve lāyıḳ görür

Ki gülī secde küned derpīş-i ḫār

ki bir gül ḫār öñinde secde eyleye

Cān çü efzūn şüd güzeşt ezintihā

cān çünki (4) ʿilm ü ʿirfānda ziyāde oldı ve intihādan geçdi yaʿnī aña nihāyet olmadı

Şüd mutīʿeş cān-ı cümle-çīzhā

cemīʿ-i eşyānuñ cānı aña muṭīʿ (5) oldı

Murġ u māhī vü perī vü Ādemī

bunlar cemīʿan ʿilm ü ʿirfānda füzūn u ḥadd ü nihāyetden bīrūn olan cāna muṭīʿ ü fermān birlerdür

(6) **Z'ān ki ū bīşest ü īşān derkemī**

zīrā ki o cān ʿilm ü maʿrifetde ve bīintihā vü bīpāyān olmaḳda anlardan ziyādedür ve anlar andan noḳṣāndadur [*bīş* ziyāde maʿnāsınadur] (7) pes lāzım gelür ki anuñ emrine muṭīʿ olalar enbiyā vü evliyānuñ cānı gibi ve bunlaruñ mābeyninde daḫı tefāvüt muḳarrerdür ki miʿrāc-ı şerīf (8) gicesinde Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem cemīʿ-i ervāḥ-ı enbiyāya imāmet idüp cemīʿisine muḳtedā oldı *meşnevī*

(9) *Çü rūşen kerd ṣaḥn-ı mescid ān şemʿ*
Şüdend ervāḥ-ı pāk-i enbiyā cemʿ
Çü dīdend ān çünān miḥrāb-ı ebrū
Nihādend ezcevānib sūy-ı ū rū

[1576] Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Bakara/31.

(10) *Berîşān kerd ezevvel ʿarż-ı ḳāmet*

Pes ān ki kerd imāmānrā imāmet[1577]

ve ʿAbdu'l-Ḳādir Geylānî buyurmışlardur

"Ḳademî hāẕihî (11) *ʿalāraḳabeti külli veliyyullāhi"*[1578]

Māhiyān sūzenger-i delḳeş şevend

māhîler anuñ delḳinüñ sūzengeri olurlar yaʿnî delḳini meremmet itmek içün māhîler (12) deryādan aña sūzen getürürler niteki māhîler İbrāhîm Edhem ḥażretlerine deryādan sūzen getürdiler ki anuñ ḳıṣṣası yuḳaruda ẕikr (13) olınmışdur

Sūzenānrā riştehā tābiʿ büvend

sūzenlere rişteler tābiʿ olurlar yaʿnî bāḳî taṣarrufāt bu taṣarrufdan rūşen ü ẓāhirdür (14) cemîʿan şerḥ ü beyān eylemek lāzım degüldür [*sūzen* iğne *rişte* iplik maʿnāsınadur]

Baḳıyye-yi ḳıṣṣa-yı İbrāhîm Edhem beran leb-i deryā

İbāhîm Edhem ḥażretlerinüñ ḳaddesallāhu teʿālā sırrahu'l-ʿazîz (15) ḳıṣṣasınuñ baḳıyyesi beyānındadur ol deryā kenārında

Çün nifāẕ-ı emr-i şeyḫ ān mîr dîd

çünki ol emîr şeyḫüñ emrinüñ nifāẕını (16) gördi yaʿnî çünki İbāhîm Edhem ḥażretlerinüñ ol ʿaẓîm salṭanat u kerāmetini müşāhede eyledi

Z'āmed-i māhî şüdeş vecdî pedîd

(17) māhînüñ ḳudūminden ol emîre bir vecd ü ḥālet ẓāhir oldı

Güft ān māhî zipîrān āgehest

kendüsine eyitdi ol māhî evliyā'ullāhdan (18) āgāh u ḫaberdārdur

Şüh tenîrā k'ū laʿîn-i dergehest

şüh ol kimseye ki o dergāh-ı İlāhî'nüñ melʿūn u merdūdıdur *şüh* şînüñ ẓammesiyile (19) *tüf* maʿnāsınadur ki Türkî'de taḫḳîr ü ihānet maḥallinde *tü saña* ve *tü bu ḥālüñe* dirler *pîrān*dan murād evliyā'ullāhdur [*ten* bunda kimse maʿnāsınadur]

[1577] O mum, mescit salonunu aydınlattığı zaman bütün nebilerin pâk ruhları toplandı. Onun kaşının mihrabını gördüklerinde onun canibine yüz koydular. O, onlardan önce boy gösterdi ve imamlara imamlık yaptı.

[1578] Benim şu ayağım bütün velilerin boyunları üzerindedir.

Māhiyān (20) **ezpīr āgeh mābaʿīd**

māhīler ehlullāhdan āgāh u ḫaberdārdur biz baʿīd ü bīḫaberüz

Mā şaḳī z'īn devlet ü īşān saʿīd

[N181b] biz bu devletden (21) şaḳī vü dūr ve anlar saʿīd ü mesrūr yaʿnī biz ne ʿaceb ḍalālet ü ṭuġyān ve ġaflet ü ḫüsrāndayuz ki bu devletden maḥrūm u (22) bīnaṣībüz

Secde kerd ü reft giryān u ḫarāb

ol emīr bu sözleri diyüp şeyḫe taʿẓīmen secde eyledi ve oradan giryān u ḫarāb (23) gitdi

Geşt dīvāne ziʿışḳ-ı feṯḥ-i bāb

feṯḥ-i bābuñ ʿışḳından dīvāne oldı yaʿnī bāb-ı İlāhī'nüñ **[M$_2$205a]** feṯḥinden meczūb u pürʿışḳ oldı (24) Ḥażret-i Mevlānā çünki bu ḳadar maʿrifet beyān eyledi girü mürīd ve münkir-i şeyḫ olan bed-baḫtuñ ḳıṣṣasına ʿavdet gösterdi

Pes tu (25) **ey nāşüste-rū derçīstī**

şeyḫ-i rūşen-dilüñ mürīdi ol bed-gūy kimseye eyitdi pes sen ey nāpāk nedesin yaʿnī ne ḫāletdesin [*nāşüste* rūy-ı nāpāk ve ḫabīṣ maʿnāsınadur]

(26) **Dernizāʿ u derḫased bākīstī**

nizāʿ u ḫasedde kimüñilesin yaʿnī kime muḳābele vü ḫased iẓhār eylersin

Bādüm-i şīrī tu bāzī (27) **mīkünī**

sen bir arslanuñ ḳuyruġı ile bāzī eylersin yaʿnī ehl-i dil ile muḳābele vü nizāʿ eylemek hemān arslanuñ ḳuyruġı ile oynamaḳdur (28) o ḫod kendünüñ helākine saʿydür

Bermelā'ik türktāzī mīkünī

melā'ike üzerine türktāzluḳ eylersin yaʿnī şeyḫile ḫuṣūmet (29) ü muʿāraẓa eylemek hemān ġāret ü yaġma ḳaṣdına melā'ikenüñ üzerine varmaġa beñzer bu ḫod muḥāldür

Bed çi mīgūyī tu ḫayr-ı maḥżrā

sen ḫayr-ı maḥża bed ne dirsin yaʿnī şeyḫ ki (30) ḫayr-ı maḥżdur ḫalḳ-ı ʿāleme sen ne sebebden aña ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl söz söylersin *türktāz* (31) yaġma vü ġāret maʿnāsınadur *maḥż* ṣāfī maʿnāsınadur

Hīn tereffaʿ kem şümür ān ḫafżrā

āgāh ol alçaḳluġı rifʿat ṣayma yaʿnī evliyāya (32) ṭaʿn urup nāmaʿḳūl kelimāt idüp anlara denī dimek rifʿat ü hüner degüldür ġāfil olma belki denāʾet ü sefāhetdür zīrā (33) żararı saña rāciʿdür

Bed çi bāşed miss muḥtāc-ı mihān

yaramaz nedür ḥaḳīr-i muḥtācsın misdür ki altun olmaya ḳīmyāya muḥtācdur

[H178a] (1) **Şeyḫ ki büd kīmyā-yı bīkerān**

şeyḫ nedür nihāyetsiz ü ġāyetsiz kīmyādur ki niçe yüz biñ mis gibi ḥaḳīr ve dergāh-ı İlāhī'den dūr olmış faḳīri kīmyā-yı (2) irşādıla zer gibi ʿazīz ü maḳbūl-i bārgāh-ı eḥadiyyet idüp saʿādet-i ebediyyeye irişdürür *mühān* mīmüñ żammesiyile ḫ^{v}ār maʿnāsınadur (3) *mihān* mīmüñ kesriyile büzürgān maʿnāsına olup ve murād meşāyıḫ olmaḳ mümkindür [*kerān* kenār maʿnāsınadur]

Mis eger ezkīmyā ḳābil nebüd

mis eger kīmyādan (4) altun olmaġı ḳabūl idici olmadı ise ol ḥālete istiʿdādı olmaduġından

Kīmyā ezmiss hergiz mis neşüd

kīmyā misden hergiz (5) mis olmadı yaʿnī kīmyāya misden żarar u teġayyür irişmedi yaʿnī eşḳıyā evliyādan saʿādet-peẕīr olmadı ise evliyā daḫı eşḳıyādan (6) şaḳāvet-peẕīr olmaz [*mis* baḳır maʿnāsınadur]

Bed çi bāşed ser-keşī āteş-ʿamel

bed nedür āteş ʿamellü bir (7) ser-keşdür yaʿnī bed-baḫt u ḫabīṯ ol kimsedür ki ser-keş ve mütekebbir ü maġrūr olup bülendlük iẓhār ide

Şeyḫ ki büd ʿayn-ı deryā-yı ezel

şeyḫ kimdür deryā-yı ezelüñ ʿayn u çeşmesidür ki (8) her dem aña ẕāt-ı İlāhī cānibinden niçe feyż irişür

Dā'im āteşrā betersānend z'āb

āteşi dāʾim ābdan ḳorḳudur yaʿnī āb seni maḥv (9) u nāpeydā eyler diyü āteşe ḫavf virürler zīrā āteşi āb söndürür

Āb key tersīd hergiz z’iltihāb

āb iltihāb u şuʿleden ḳaçan (10) ḳorḳdı yaʿnī āb hergiz āteşüñ yaluñlanmasından ḳorḳmaz zihī bīdevlet ol āteş meşābesinde olan sefīh ki āb-ı deryā meşābesinden (11) olan kimse ile ḫuṣūmet itmege ḳaṣd ide *iltihāb* yalıñlanmaḳ maʿnāsınadur ki *leheb*dendür ki yalıñ maʿnāsınadur

Derruḫ-ı (12) **meh ʿayb-bīnī mīkünī**

sen şeyḫe ʿayb isnād eylemek şuña beñzer ki māh-ı münevverüñ yüzinde ʿayb-bīnlük eylersin bu ḫod tamām (13) sefāhetdür [*ʿayb-bīn* vaṣf-ı terkībīdür]

Derbehīştī ḫār çīnī mīkünī

cennetde ḫār diricilük eylersin bu ḫod muḥāldür zīrā cennetde ḫār yoḳdur niteki şeyḫde (14) ʿayb u noḳṣān yoḳdur

Ger behişt ender revī tu ḫār-cū

sen ḫār ṭaleb idici eger cennete gidesin [baʿż-ı nüsaḫda *ey ḫār-cū*dur]

Hīç ḫār āncā neyāyī ġayr-ı tū

(15) cennetde senden ġayrı hīç ḫār bulmazsın yaʿnī cennetde ḫār yoḳdur anda ḫār yine sensin pes ey şeyḫe ʿayb-gūy olan (16) kūr-dil şeyḫde ʿayb yoḳdur anda müşāhede itdügüñ ʿuyūb senüñ ʿuyūbuñdur

Mībepūşī āftābī dergilī

bir miḳdār balçıḳda (17) ʿaẓīm āftābı setr ü pinhān eylersin

Raḫne mīcūyī zibedr-i kāmilī

bir ḳāmil bedrden raḫne vü noḳṣān taleb eylersin yaʿnī bu ḥāletler (18) niçe mümkin degül ise **[M₂205b]** sen daḫı şeyḫüñ ḥaḳḳında ʿayb iṣbāt itmege ḳādir degülsün bu beyt istifhām-ı inkārī ṭarīḳi ile olup (19) maʿnā böyle olmaḳ mümkindür birazcıḳ balçıḳda bir ʿaẓīm āftābı setr ü pinhān mı eylersin yaʿnī mestūr mı eylemege saʿy eylersin ḥālā ki (20) bu muḥāldür niteki dinmişdür *mıṣrāʿ*

Begil çeşme-yi ḫor neşāyed nühüft[1579]

bedr-i kāmilden raḫne vü noḳṣāñn mı ṭaleb eylersin bu hem (21) muḥāldür

[1579] Çamurla çeşme gizlenmemeli.

[N182a] Āftābī ki betābed dercihān

şol ki cihānda yıldurur ve cihān anuñ nūrı ile münevver ü rūşen olur

(22) **Behr-i ḫuffāşī kücā gerded nihān**

bir ḫuffāşdan ötüri ḳanda nihān u maḫfī olur yaʿnī pinhān olmaz zīrā żarar-ı ʿāmdan żarar-ı ḫāṣ (23) eyüdür [*ḫuffāş* yarasa maʿnāsınadur] *beyt*

Şeb-pere ger vaṣl-ı āftāb neḫ^{v}*āhed*

Revnaḳ-ı bāzār-ı āftāb nigāhed [1580]

ʿAybhā ezredd-i pīrān ʿayb şüd

(24) ʿayblar pīrlerüñ reddinden ʿayb oldı pes her neyi ki evliyāʾullāh redd eylemeyeler ol nesne ʿayb degüldür kemāldür hemān aña saʿy (25) eyle ki her nesne ki senden ṣādır u ẓāhir olur anlaruñ merdūdı olmaya

Ġaybhā ezreşk-i īşān ġayb şüd

ġayblar (26) ehlullāhuñ reşk ü ġayretinden ġayb u pinhān oldı eger anlaruñ reşk ü ġayreti olmayayıdı ġayblar ẓāhir ü āşkār ḳālurıdı (27) pes her kim ki ehlullāh zümresine münkir olup anlaruñ ʿayb-gūylugına saʿy u şitāb ide esrār-ı İlāhī'den maḥrūm olup (28) ebedī saʿādetden naṣīb bulmaz

Bāri ezdūrī ziḫidmet yār bāş

Allāh'dan eger dūr iseñ bārī ḫidmetden yār (29) ol yaʿnī ṭāʿat ü ʿibādet sebebi ile Ḫudā-ya ḳurb ṭaleb eyle [*bāş* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Dernedāmet çāpük ü berkār bāş

nedāmetde çāpük ü muḳaddim ol (30) yaʿnī maʿṣiyet ü ḳabāḥatden dāʾim istiġfār ve ṭāʿat ü ʿibādetde ol ve maʿṣiyet ü hevādan ictināb eyle tā ki āb-ı raḥmetden bīnaṣīb olmayasın

Tā ezān rāhet nesīmī mīresed

tā ol yoldan saña bir nesīm irişe

[1580] Yarasa güneşin vuslatını istemezse, güneşin parlaklık pazarını gözler.

28 ḫidmetden N-

31-32 istiġfār ve ṭāʿat ü ʿibādetde ol ve maʿṣiyet ü hevādan ictināb eyle tā ki āb-ı raḥmetden bīnaṣīb olmayasın M_2N: istiġfārda ol H

(31) **Āb-ı raḥmetrā çi bendī ezḥased**

ḥasedüñden raḥmet-i İlāhī ābını ne bağlarsın pes her dem istiġfār ve ṭāʿat ü ʿibādetde ol ve (32) maʿṣiyet ü hevādan ictināb eyle tā ki āb-ı raḥmetden bī naṣīb olmayasın

Gerçi dūrī dūr mīcünbān tu düm

egerçi (33) ziyāde ırakṣın ammā sen ḳuyruġuñı depred ve āşnāluḳ göster yaʿnī mehmā-emken ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eyle [*düm* ḳuyruḳ maʿnāsınadur]

[H178b] (1) **Ḥayşü mā küntüm fevellū vecheküm**

her ḳanda olurısañuz yüzi gözi ol cānibe döndüriñüz bu āyet-i kerīmeye işāretdür

"Ḥayşü (2) *mā küntüm fevellū vücūheküm şaṭrahū"*[1581]

āyet-i kerīmenüñ mażmūnı egerçi Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama cānibine yüz döndürmek içündür lākin Ḥażret-i Mevlānā'nuñ (3) murād-ı şerīfi Ḥażret-i Ḫudā ṭarafına teveccühdür cemīʿ-i ḥālde ve cemīʿ-i yerde pes netīce-yi kelām budur ki her ḥālde saña nāfiʿ olan (4) ḫuṣūṣ Ḥażret-i Ḫudā'ya teveccühdür zinhār kendü aḥvālüñi tedārük itmege saʿy u iḳdām eyle egerçi Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ılā āşnāluġuñ yoḳdur (5) *dūrī dūrī* taḳdīrinde olup ziyāde dūrsun maʿnāsına olmaḳ rūşendür egerçi ırakṣın ammā ırakdan ḳuyruġuñı (6) depret ve āşnāluḳ göster

Çün ḫarī dergil füted ezgām-ı tīz

reftārda sürʿat ü şitābından çünki bir ḫar balçıḳ içine düşe

(7) **Dembedem cünbed berāy-ı ʿazm-i ḫīz**

ḳalḳmaḳ ve oradan ḫalāṣ bulmaḳ ḳaṣdına dembedem ḥareket ü saʿy eyler pes lāyıḳ olan (8) budur ki sen ḫardan alçaḳ olmayasın [*ḫīz* bunda emr-i ḥāżır ṣīġasında maṣdardur]

Cāyrā hemvār nek'ned behr bāş

ḫar gil içinde ḳā'im olduġı yeri düzer ve bar-ā-ber eylemez (9) anda āsūde olmaḳdan ötüri belki oradan necāt bulmaḳ ümīdi ile saʿy u ḥīleler eyler [*bāş* daḫı *ḫīz* gibidür]

Dāned ū ki nīst ān cāy-ı (10) **maʿāş**

zīrā ḫar bilür ve ḥiss eyler ki ol gil maʿāş ü rāḥat yeri degüldür *gil* bunda vaḥal maʿnāsınadur ki Türkī dilde bataḳ dirler

---

[1581] Siz de nerede olursanız olun, yüzlerinizi o tarafa çevirin. Bakara/144.

(11) **Ḥiss-i tū ezḥiss-i ḫar kemter büdest**

pes senüñ ḥiss ü idrāküñ ḫaruñ ḥissinden nāḳışrek olmışdur

Ki dil-i tū z'īn vaḥalhā bernecest

(12) zīrā senüñ göñlüñ bu vaḥallerden şıçramadı yaʿnī iḫtirāz u ictināb eylemedi murād budur ki nefs ü hevā ve ḥubb-ı dünyā ve manṣıb-ı māl u cāh (13) ki varṭa-yı helākdur bunlardan hīçbir vechile ferāġat idüp uḫrevī meṣāliḥa saʿy eylmezsin

Dervaḥal teʾvīl ü ruḫṣat mīkünī

(14) vaḥalde teʾvīl ü ruḫṣat eylersin [*ruḫṣat* icāzet maʿnāsınadur]

Çün nemīḫ^{v}āhī k'ezān dil berkenī

çün istemezsin ki andan göñül ḳoparasın ve ferāġat eyleyesin (15) yaʿnī çünki hevā vü heves ve ẕevḳ u şafādan ʿalāḳa **[M$_2$206a]** vü meylüñi ḳaṭʿ idüp andan ferāġat itmege ḳādir olmazsın anı teʾvīl (16) eylersin ve nefs-i emmāreñe ruḫṣat virürsün böyle diyü

K'īn revā bāşed merā men mużṭarem

ki bu revā vü cāʾizdür zīrā ben mużṭar u (17) ʿācizüm

Ḥaḳ negīred ʿācizīrā ezkerem

Ḥażret-i Ḥaḳ kereminden ıżṭırār u ʿācizlüġi ṭutmaz yaʿnī bir kimse ʿacz ü ıżṭırārından bir nāmeşrūʿ (18) fiʿl irtikāb eylese Ḥażret-i Ḥaḳ anı muʾāḫaẕe eylemez dirsin ve mertebe-yi ʿacz ü ıżṭırārdan ġāfilsin zīrā bu āyet-i kerīme mūcibince sende (19) ıżṭırār yoḳdur

"Veḳad faṣṣale leküm mā ḥarrame ʿaleyküm illā mā ıżṭurartüm ileyhi ve inne keṣīran leyuḍillūne biehvāʾihim biġayri ʿilmin inne (20) *rabbeke hüve aʿlemü biʾl-muʿtedīne"*[1582]

ve dirsin ki

"Eż-żarūrātü tübīḥuʾl-maḥẓūrāti"[1583]

muḳteżāsınca ben bu fısḳ ve nāmeşrūʿ āmeli (21) nefs-i emmārenüñ maġlūb u zebūnı olduġum içün irtikāb eylerüm *ʿācizīrā*da *yā* maṣdariyye içün olmaḳ üzere şerḥ olındı (22) vaḥdet içün olmaḳ hem mümkindür

---

[1582] Oysa Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Doğrusu bir çokları bilgisizce kendi kötü arzularına uyarak saptırıyorlar. Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir. En'âm/119.

[1583] Zarûretler, yasak (haram) olan şeyleri mübâh kılar.

20 muḳteżāsınca M_2N: muḳteżāsı üzere H

Ḫod giriftestet tu çün keftār-ı kūr

Ḥażret-i Ḥaḳ seni ḫod muʾāḫaẕe eylemişdür lākin sen (23) kör keftār gibi

Īn giriftenrā nebīnī ezġurūr

bu muʾāḫaẕeyi görmezsin ġurūr u ġafletüñden bu vech üzere *keftār* mużāfdur lākin (24) *kūrī* taḳdīrinde degüldür *keftār* mużāf iʿtibār ile olınmayup ve *kūrī* taḳdīrinde olup **[N182b]** maʿnā böyle (25) olmaḳ ebʿaddur Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti taḥḳīḳ seni muʾāḫaẕe eylemişdür lākin sen keftār gibi körsün bu vech üzere daḫı ebʿaddur Ḥażret-i (26) Bārī muḥaḳḳak seni muʾāḫaẕe eylemişdür lākin sen kör keftār gibisin *keftār* kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyıla sırtlan maʿnāsınadur [*giriften* muʾāḫaẕe maʿnāsınadur]

(27) **Mīgūned āncāy ki keftār nīst**

keftārı şikār itmege ḳaṣd idenler burada keftār yoḳdur ḥālā ki orada ḥāżırdur [*gūned gūnīd*den muḫaffefdür]

(28) **Ezbirun cūyīd k'enderġār nīst**

ṭaşradan ṭaleb eylerler böyle diyü ki maġarada yoḳdur

Īn hemī gūyend ü bendeş mīnehend

(29) ol ṭāʾife keftāra ḳarīb ü ġurūr virmek içün bunı yaʿnī bunda yokdur dirler ve aña bend ḳorlar yaʿnī dest ü pāyını muḥkem bağlarlar

(30) **Ū hemī gūyed zimen bīāgehend**

keftār anlaruñ güftārına iʿtimād idüp eydürür bunlar beni görmediler benden bīḫaberlerdür

Ger zimen āgāh būdī īn ʿadū

(31) bu düşmen eger benden āgāh u ḫaberdār olayıdı *īn ʿadū*dan maḳṣūd şayyādlardur

Key nidā kerdī ki īn keftār kū

ḳaçan nidā eyleridi ki (32) ol keftār ḳanı yaʿnī bu çağurduḳları beni görmedüklerindendür ve illā eger beni görmiş olalarıdı beni bu ḥāl üzere ḳomazlarıdı ḫaberi (33) yoḳ ki dest ü pāyını muḥkem bend eylemişlerdür pes seni daḫı dergāh-ı raḥmetden dūr idüp dest ü pāyuñı şehvet ü maʿṣiyet selāsili **[H179a]** (1) ile muḥkem ḳayd u bend eylemişlerdür lākin nefs ü hevā ve ḥubb-ı dünyā ġurūrı ile henüz bīḫabersin ve bilmezsin ki

---

25 üzere H-

30 beni görmediler H-

“İnnallāhe yemhilü (2) *ve lāyehmilü”* [1584]

“İnne beṭşe rabbike leşedīdün”[1585]

mūcibince giç ṭutar lākin muḥkem ṭutar [*kū* ḳanı maʿnāsınadur]

Daʿvā kerden-i ān şaḫṣ ki Ḫudā-yı Teʿālā nemīgīred (3) ***begünāh cevāb güften-i Şuʿayb ūrā***

ol şaḫṣuñ daʿvā eylemesi beyānındadur ki Ḫudā-yı Teʿālā günāhkārı muʾāḫaẕe (4) eylemez ve Şuʿayb peyġamberüñ ʿaleyhi’s-selām aña cevāb dimesidür

Ān yekī mīgüft derʿahd-i Şuʿayb

ol bir kimse Şuʿayb peyġamber zamānında (5) eyitdi ki

Ki Ḫudā ezmen besī dīdest ʿayb

ki Ḫudā-yı Teʿālā ḥażreti benden çok ʿayb u günāh görmişdür

Çend dīd ezmen günāh u cürmhā

(6) benden ne ḳadar günāh u cürmler gördi

V’ez kerem Yezdān nemīgīred merā

ve kereminden Ḫudā-yı Teʿālā beni muʾāḫaẕe eylemez *dīd* kelimesinüñ fāʾili Ḥaḳ (7) Teʿālā’dur [*Yezdān* Ḫudā maʿnāsınadur]

Ḥaḳ Teʿālā güft dergūş-ı Şuʿayb

Dercevāb-ı ū faṣīḥ ezrāh-ı ġayb

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti ġayb yolından Şuʿayb peyġamberüñ ḳulaġına (8) anuñ cevābında faṣīḥ ü rūşen didi *rāh-ı ġayb*dan murād ilhāmdur

Ki bügüftī çend kerdem men günāh

ki didüñ ben vāfir günāh eyledüm

(9) **V’ez kerem neg’rift dercürmem İlah**

ve kereminde **[M$_2$206b]** Allāh Teʿālā ḥażreti cürm ü günāhdan beni muʾāḫaẕe eylemedi

ʿAks mīgūyī vü maḳlūb ey sefīh

(10) ey sefīh ʿaks ü maḳlūb söylersin [*maḳlūb* maʿkūs maʿnāsınadur]

[1584] Şüphesiz ki Allah mühlet verir fakat ihmal etmez.

[1585] Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir. Bürûc/12.

Ey rehā kerde reh ü big'rifte tīh

ey yolı terk eylemiş ve ṣaḥrā vü beyābānı ṭutmış yaʿnī ṭarīḳ-i (11) müstaḳīmden dūr olup şehvet ü ḍalālete düşmiş *tīh* ṣaḥrā maʿnāsınadur

Çend çendet gīrem ü tū bīḫaber

seni (12) ne ḳadar muʾāḫaẕe eylerüm ve sen bīḫabersin

Derselāsil māndeī pā tā beser

zencīr ü selāsilde ḳalmışsın ayaġuñdan başuña degin (13) yaʿnī selāsile müstaġraḳsın ve *selāsil*den maḳṣūd ne idügi beyān olınur

Jeng-i tūbertūt ey dīg-i siyāh

ey siyāh çömlek (14) senüñ ḳat ḳat pāsuñ

Kerd sīmā-yı derūnetrā tebāh

senüñ bāṭınuñ yüzini tebāh u ḫarāb eylemişdür *tūbertū* ḳat ḳat maʿnāsınadur (15) baʿż-ı kimse senüñ pāsuñ senüñ üzerüñedür diyü maʿnā virmişdür ḫaṭā-yı maḥżdur ki *kerd* kelimesinüñ fāʾili *jeng-i tūbertū*dur

(16) **Berdilet jengār berjengārhā**

senüñ ḳalbüñ üzere pāslar pas [*jengār* pās maʿnāsınadur]

Cemʿ şüd tā kūr şüd z'esrārhā

cemʿ oldı tā ḳalbüñ (17) esrārlardan kör oldı yaʿnī keşret-i maʿāṣīden ḳalbüñ bir mertebede tīre vü siyāh oldı ki esrār-ı İlāhiyye'den bir sırra muṭṭaliʿ (18) olmaġa imkān ḳalmadı

Ger zened ān dūd berdīg-i nevī

eger ol tütün bir yeñi çömlek üzere ura

Ān eşer bün'māyed (19) **er bāşed cevī**

ol eşer görinür farażā eger bir arpa ola yaʿnī cev miḳdārı tütün yeñi çömlekde ẓāhir olur

Z'ān ki her çīzī (20) **beżıd peydā şeved**

zīrā her bir nesne żıddı ile peydā olur niteki meşhūrdur

"El-eşyā'ü taʿarrefe bieżdādihā" [1586]

---

20 zīrā her bir nesne żıddı ile peydā olur niteki meşhūrdur N-

[1586] Her şey zıddıyla bilinir.

(21) **Bersepīdī ān siyeh rüsvā şeved**

bir ebyaż üzere yaʿnī anuñ yanında ol siyāh rüsvā olur niteki dūd-ı günāh dil-i pākde (22) ẓāhir ü hüveydā ve dil-i siyāhda pinhān u nāpeydādur

Çün siyeh şüd dīg pes teʾşīr-i dūd

çünki dīg siyāh oldı pes (23) dūduñ teʾşīri

Baʿd ezīn bervey ki bīned zūd zūd

bundan yaʿnī siyāh olduḳdan ṣoñra çömlek üzere tīz tīz kim (24) görür yaʿnī çömlek dūd ile tamām siyāh olduḳdan ṣoñra dūduñ eşeri anda ẓāhir ü āşkār olmaduġı gibi keşret-i ẕünūb (25) u maʿāṣī ile ḳalb tīre vü siyāh olduḳdan **[N183a]** ṣoñra maʿṣiyetden ḥāṣıl olan ṭaʿn u ṭarduñ eşer ü ḳabāḥati rūşen ü maʿlūm olmaz (26) ve kendüsini maḳbūl-i dergāh-ı İlāhī ẓann eyler

Merd-i āhenger ki ū zengī büved

demirci kimse ki o zengī ola

Dūdrā bārūş hem-rengī büved

(27) dūd anuñ rūyı ile hem-renglügi olur zīrā tütün siyāh zengīnüñ yüzi daḫı siyāhdur

Merd-i Rūmī kʾū küned āhengerī

(28) ammā Rūmī kimse ki o āhengerlük ide

Rūyeş eblaḳ gerded ezdūd āverī

anuñ yüzi eblaḳ olur dūd getüricilükden yaʿnī merd-i Rūmī (29) āhengerük eylese tütünden anuñ yüzi eblaḳ u tīre olur

Pes bedāned zūd teʾşīr-i günāh

pes ṭaʿat ü ʿibādetile ḳalbi münevver (30) olan günāhuñ teʾşīr ü eşerini tīz bilür

Pes benālid zūd gūyed ey İlāh

pes tevbe vü istiġfār idüp iñler fevrī Ḥażret-i Ḫudāʾnuñ (31) dergāhına yüz götürüp ey İlāh dir ve tekrār günāh irtikāb eylemekden ictināb u iḥtirāz eyler

Çün küned ışrār u bed pīşe küned

(32) ammā çünki maʿāṣi üzere ışrār eyleye ve fısḳ u fücūrı kendüsine ṣanʿat u ʿādet ide

Ḫāk enderçeşm-i endīşe küned

fikr ü (33) endīşenüñ çeşmine ḫāk ide yaʿnī Ḫudā-yı Teʿālā'dan ḫavf itmez ola

Tevbe nen'dīşe diger şīrīn şeved

girü hergiz tevbe vü istiġfārı **[H179b]** (1) fikr eylemez

Berdileş ān cürm tā bīdīn şeved

ol cürm ü günāh anuñ ḳalbi üzere şīrīn ü leẕīẕ olur tā ʿāḳıbet dīnsiz olur (2) zīrā ṣaġīreye ışrār kebīreye ışrār küfre irişdürür ve aña selb-i īmān ḫavfı olur *şīrīn şeved* kelimelerinüñ (3) maʿnāsı mıīṣrāʿ-ı ṣānīye ḳayd olındı Ḫᵛāce Ebū Muḥammed eyitdi hīç kimse farā'iżden bir farīżayı żāyiʿ eylemez illā sünnetlerüñ (4) taẓyīʿine mübtelā olur ve her kim ki sünnetlerüñ taẓyīʿine mübtelā ola tīz olur ki bidʿatlara mübtelā olur diyü ḳıyās üzere (5) küfre irişür neʿūẕü billāh

Ān peşīmānī vü yā Rab reft ezū

ol nedāmet ü istiġfār ve ol **[M$_2$207a]** taẓarruʿ u münācāt andan gitdi

(6) **Şist berāyīne zeng-i penç tū**

āyīnesi üzere beş ḳat pās oturdı yaʿnī ḳalbi ziyāde pāslandı *şist* fiʿl-i māżīdür ki (7) *nişest*dür

Gevhereşrā jeng kem kerden girift

jeng anuñ gevherini (8) kem ü nāḳış eylemege başladı çün bu mertebeye irişe anuñ āyīnesi hergiz ʿilāc u ṣayḳal ḳabūl eylemez ve ẓulmet-i ġurūr ẓulmet-i maʿāṣī üzere (9) ancılayın ziyāde olur ki tevfīḳ-i İlāhī nūrından bi'l-külliyye maḥrūm olur [*kem* yerine *güm* olmaḳ cā'izdür kāf-ı Fārisī'nüñ żammesiyile]

Çün nüvīsī kāġıd-ı ispīd ber

çünki sepīd kāġıd üzere (10) yazasın

Ān nebeşte ḫᵛānde āyed dernaẓar

ol mesṭūr olan nesne naẓarda oknmış gelür yaʿnī rūşen ü āşkāre oḳınur

(11) **Çün nüvīsī berser-i bün'vişte ḫaṭ**

çünki ḫaṭ yazılmış kāġıduñ başı üzere yazasın

Fehm n’āyed ḫ^{v}ānedeş gerded ġalaṭ

fehme (12) gelmez yaʿnī fehm olınmaz ve oḳınması ġalaṭ olur [*fehmrā* taḳdīrindedür]

K’ān siyāhī bersiyāhī ū fütād

zīrā ol bir siyāh ḫaṭṭ ki bir siyāh ḫaṭṭ üzere düşdi (13) yaʿnī siyāh mürekkebile yazılmış bir ḫaṭṭ ki bir ḫaṭṭ üzere vāḳıʿ oldı

Her dü ḫaṭ şüd kūr u maʿnāī nedād

iki ḫaṭ bile kör oldı ve bir maʿnā (14) virmedi

Ver seyüm bāre nüvīsī bersereş

ve ger üçinci kerre ol ḫaṭṭuñ başı üzere ḫaṭ yazasın [*bāre* kerre maʿnāsınadur]

Pes siyeh kerdī çü cān-ı kāfireş

(15) kāfirüñ cānı gibi ol ḫaṭṭı ziyāde siyāh eyledüñ yaʿnī ancılayın olur ki andan bir ḥarf ẓāhir olmaz

Pes çi çāre cüz penāh-ı çāreger

(16) pes çāre idiciye ilticā eylemekden ġayrı ne çāre

Nāümīdī mis ü iksīreş naẓar

nāümīdlük misdür ve anuñ iksīri naẓardur *çāreger*den (17) murād ehlullāhdur ki ṭāʿat ü riyāżet ü ẕikrullāh ile rūşen ü münevver olmayan ḳalb ṣāfi ḳalb-i ehlullāhuñ bir naẓar u iltifātından (18) ʿarş-ı Raḥmān olur *beyt*

Ānān ki ḫākrā benaẓar-kīmyā künend

Āyā büved ki gūşe-yi çeşmī bemā künend[1587]

Nāümīdīhā bepīşeş ū nihīd

(19) ümīdsizlükleri anuñ öñinde ḳoñuz yaʿnī ʿilāc-peẕīr olmayan derdleri çāregere ʿarż eyleñüz ve cān u dilden aña irādet (20) getürüp anuñ terbiyesinde oluñuz

Tā ziderd-i bīdevā bīrūn cehīd

tā devāsız derdden ṭaşra ṣıçrayasız yaʿnī ḫalāṣ u necāt (21) bulasız *nāümīd*den maḳṣūd dermān u ʿilāc-peẕīr olmayan derddür *nāümīdīhā* hem böyledür nihāyeti bu cemʿdür (22)

[1587] O kimya nazarıyla toprağa bakanlar, bize nasıl göz ucuyla bakarlar?

*derd-i bīdevā*dan maḳṣūd dünyādan īmānsz gidüp āḫiret ʿaẕābına ebedī giriftār olmaḳdur bunlara kimse ʿilāc itmege (23) ḳādir degüldür ehlullāhdan ġayrı

Çün Şuʿayb İn nüktehā bāū bügüft

çün Şuʿayb peyġamber ʿaleyhi’s-selām ol şaḫṣa bu (24) nükteleri didi

Z’ān dem-i cān derdil-i ū gül şüküft

ol cān nefesinden anuñ göñlinde gül açıldı yaʿnī aña bir ḥālet peydā (25) oldı [*şüküft* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā’ibdür]

Cān-ı ū biş’nīd vaḥy-i āsmān

anuñ cānı āsmānuñ vaḥyini işitdi niteki Ḥażret-i Şuʿayb’uñ rūḥ-ı şerīfi işitdi

Güft (26) **eger big’rift mārā kū nişān**

ol kimse eyitdi Ḥażret-i Ḥaḳ eger bizi ṭutdı ise aña nişān ḳanı yaʿnī anuñ nişānını beyān eyle

(27) **Güft yā Rab defʿ-i men mīgūyed ū**

Ḥażret-i Şuʿayb eyitdi yā Rabbī o benüm defʿimi dir yaʿnī sözimi ḳabūl eylemez

Ān giriftenrā (28) **nişān mīcūyed ū**

ol muʾāḫaẕeye o nişān ister

Güft Settārem [N183b] negūyem rāzhāş

Ḥażret-i Bārī Şuʿayb peyġambere (29) eyitdi Settāru’l-ʿuyūbum anuñ ḳabāʾiḥ ü rāzlarını dimezüm

Cüz yekī remz ezberāy-ı ibtilāş

bir remzden ġayrı anuñ ibtilāsından (30) ötüri yaʿnī noḳṣān ve ḥaḳīḳat-i ḥālini aña iʿlām eylemek içün bir remz dirüm ḥaḳīḳat-i ḥāli ki Ḥażret-i Ẕü’l-Celāl anı (31) beyān eylemedi budur evvel küçük günāh eyledüñ ve ṣoñra andan büyük günāh eyledüñ ve her gün teraḳḳī vü ziyāde eyledüñ (32) ʿāḳıbet bir mertebeye irişdüñ ki bi’l-külliyye kūr u bīnūr olup ṭāʿat ü duʿā ẕevḳinden maḥrūm olduñ lākin sen (33) bundan ġāfilsin

Yek nişān-ı ān ki mīgīrem verā

anuñ bir ʿalāmeti ki anı muʾāḫaẕe eylerüm

Ān ki ṭāʿat dared ezṣavm u duʿā

[H180a] (1) oldur ki ṣavm u duʿādan **[M₂207b]** ṭāʿat ṭutar

V'eznamāz u v'ezzekāt u ġayr-ı ān

ve namāzdan ve zekātdan ve anuñ ġayrısından yaʿnī (2) egerçi ol kimseden envāʿ-ı ʿibādet ṣādır olur

Līk yek ẕerre nedāred ẕevḳ-i cān

lākin ol kimse bir ẕerre cān ẕevḳini (3) ṭutmaz

Mīküned ṭāʿāt ü efʿāl-i senī

rūşen ü laṭīf ṭāʿatler ve ʿameller eyler

Līk yek ẕerre nedāred çāşnī

lākin ol ṭāʿat (4) ü efʿālden bir çāşnī vü ẕevḳ ṭutmaz yaʿnī hergiz çāşnī vü leẕẕet ve ẕevḳ-i ḥāletden behresi yoḳdur *senī* rūşen maʿnāsınadur

(5) **Ṭāʿateş nāġzest ü maʿnā nāġz nī**

anuñ ṭāʿati biḥasebi'ẓ-ẓāhir nāġz u laṭīfdür ve maʿnā vü bāṭını nāġz u latīf degüldür ḥālā ki maḳbūl-i (6) dergāh-ı İlāhī olan derūn u maʿnādur [*maġz* iç maʿnāsınadur]

Cevzhā bisyār u dervey maġz nī

cevzler çoḳdur ve anda iç yoḳdur

Ẕevḳ bāyed tā dehed (7) **ṭāʿāt ber**

ẕevḳ gerek ṭāʿātlere mīve vü maḥṣūl vire yaʿnī ẕevḳ lāzımdur ki ṭāʿāt u ʿibādetden üns ü ḳurb-ı İlāhī ve esrār-ı (8) ġayr-ı mütenāhī müyesser ola

Maġz bāyed tā dehed dāne şecer

maġz gerek tā dāne şecer vire meşelā bādām gibi ki içi çürük olsa andan (9) bir nesne ḥāṣıl olmaz ammā içi laṭīf olsa andan ẓāhir olan mürūr-ı eyyāmıla şecer olup niçe ol dāne gibi peydā olur (10) pes şol ʿibādet ki ẕevksiz ola hergiz andan bir nesne neşv ü nemā bulmayup ol ʿibādet żāyiʿ olur zīrā şol ʿibādet ki anda (11) rıżā-yı İlāhī olmaya anuñ gibi ʿibādet maʿṣiyet gibidür [*şecer* dıraḫt maʿnāsınadur]

Dāne-yi bīmaġz key gerded nihāl

içsiz dāne ḳaçan nihāl olur yaʿnī nihāl olmaz *nihāl* (12) fidān *dāne*den maḳṣūd çekirdekdür

Ṣūret-i bī-cān nebāşed cüz ḫayāl

cānsız ṣūret ḫayālden ġayrı olmaz yaʿnī ḫayāldür (13) zīrā andan āṯār-ı ḥayāt peydā olmaz

Baḳıyye-yi ḳıṣṣa-yı ṭaʿne zeden-i ān merd-i bīgāne berşeyḫ

ol bīgāne merdüñ şeyḫe ṭaʿne (14) urmasınuñ baḳıyye-yi ḳıṣṣası beyānındadur

Ān ḫabīṯ ezşeyḫ mīlāyīd jāj

ol ḫabīṯ şeyḫden ötüri vāfir mühmelāt (15) söyledi *lāyīd* uludu *jāj* necāset maḳṣūd mühmelāt söyledi ve ṭaʿne urdı dimekdür

Kej-niger bāşed hemīşe (16) **ʿaḳl-ı kāj**

şaşınuñ ʿaḳlı dāʾim kej-niger ve kej-fehm olur zīrā ahvālüñ çeşmi kej-naẓar olduġı gibi ʿaḳl daḫı taḥḳīḳ kej-fehm olur *beyt*

(17) *Ḫᵛīştenrā büzürg mībīnī*

Rāst güftend yek dü bīned lūc [1588]

kāj kāf-ı ʿArabī ve zā-yı Fārisī ile şaşı (18) maʿnāsınadur [*kej-niger* egri naẓar idici maʿnāsınadur]

Ki meneş dīdem miyān-ı meclisī

ki ol şeyḫi ben bir meclis ortasında gördüm

Ū zitaḳvā ʿāriyest ü müflisī

(19) pes o taḳvādan ʿārī vü ziyāde müflisdür

Ver ki bāver nīstet ḫīz imşebān

ki bu ḫuṣūṣda eger senüñ baña iʿtiḳāduñ yoḳ ise (20) ve beni taṣdīḳ eylemez iseñ ḳalḳ bu gice ve benümile ol [*bāver* inanmaḳ maʿnāsınadur]

Tā bibīnī fısḳ-ı şeyḫetrā ʿıyān

tā şeyḫüñüñ fısḳını ʿıyān u āşkāre göresin

(21) **Şeb bübürdeş berser-i yek revzenī**

ol münkir mürīdi gice bir revzenüñ ṭarafına iletdi

Güft bin'ger fısḳ u ʿişret kerdenī

(22) eyitdi naẓar eyle fısḳ u ʿişret eylemeklügine *revzen* bacadur ḫānenüñ üzerinde olur

---

12-13 yaʿnī ḫayāldür zīrā andan āṯār-ı ḥayāt peydā olmaz M_2N-

[1588] Kendini büyük görüyorsun doğru demişler, şaşı biri iki görür.

Bin’ger ān sālūs-ı rūz u fısḳ-ı şeb

(23) naẓar eyle ol rūzda olan riyāya ve şebde olan fısḳa yaʿnī rūzda ḫalḳa zühd ü ṣalāḥ gösterür şebde fısḳ u fücūra (24) meşġūl olur

Rūz hemçün Muṣṭafā şeb Bū Leheb

yevmde Muṣṭafā gibi şebde Ebū Leheb gibi yaʿnī rūzdā ḫalḳuñ irşād u (25) ıṣlāḥına meşġūl gice şevḳ u ẕevḳ u şarāba muḳayyed

Rūz ʿAbdullāh ūrā geşte nām

gündüz anuñ nāmı ʿAbdullāh olmış (26) bu hem vechdür gündüz aña nām ʿAbdullāh olmış yaʿnī ḫalḳuñ lisānında anuñ nāmı ʿAbdullāh’dur ki Ḥażret-i Ḫudā’nuñ ʿibādetinden ḫālī degüldür

(27) **Şeb neʿūẕü billah ü derdest cām**

şeb neʿūẕü billāh anuñ efʿāl-i ḳabīḥasından ve elinde cām-ı şarāb

Dīd şīşe derkef-i ān (28) **pīr pür**

mürīd ol pīrüñ elinde şīşeyi pür gördi

Güft şeyḫā mer turā hem hest ġur

ol mürīd şeyḫe eyitdi ey şeyḫ senüñ (29) daḫı firīb ü ḥīle vü ġurūruñ vardur

Tū nemīgüftī ki dercām-ı şarāb

sen dimedüñ mi ki şarāb cāmında

Mībimīzed dīv dervey bāşitāb

(30) şeyṭan işer anda ʿacelesiz **[M$_2$208a]** yaʿnī tamām maḳṣūdı olduġı ḳadar işer baʿż-ı nüsaḫda böyledür [*bimīzed* işer maʿnāsınadur]

Dīv mīmīzed şitābān nāşitāb

(31) şeyṭān ʿacelesiz ʿacele idici işer yaʿnī şeyṭān tebevvül eylemege teʾḫīr ü teveḳḳuf itmeyüp tamām maḳṣūdı üzere tebevvül eyler (32) mürīd çünki şeyḫe ancılayın ʿitāb eydi

Güft cāmemrā çünān pür kerdeend

şeyḫ mürīde cevāb virüp eyitdi benüm cāmumı ancılayın pür (33) **[N184a]** eylemişlerdür

K’enderū ender negünced yek sipend

ki ol cāmda bir sipend ṣıġmaz yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī şarābı ile ki vücūdum cāmını pür idüp **[H180b]** (1) beni mest eylemişlerdür anda bir dāne yüzerlük ṣıġmaḳ mümkin degüldür ḳanda ḳaldı ki anda maḥabbet-i māsivā ve fsıḳ u hevā ṣıġa (2) *sipend* yüzerlük maʿnāsınadur pes şeyṭān anda niçe tebevvül eyler [*ender* kelimesinüñ bunda maʿnāsın yoḳdur]

Bin’ger īncā hīç günced ẕerrei

naẓar eyle buraya hīç bir ẕerre (3) ṣıġmaz mı

Īn süḫanrā kej şenīde ġurrei

bu sözi egri işitmişsin bir maġrūr u ġāfilsin

Cām-ı ẓāhir ḫumr-ı ẓāhir nīst īn

bu ẓāhir (4) cām ẓāhir şarāb degüldür belki cām-ı ʿışḳdur

Dūr dār īn rāz şeyḫ-i ġayb-bīn

ġayb-bīn şeyḫden bunı baʿīd ü muḥāl ṭut

Cām-ı mey (5) **hestī-yi şeyḫest ey felīv**

ey ʿaḳlı nāḳış cām-ı mey ki görürsün şeyḫüñ vücūdıdur bu hem vechdür şeyḫüñ vücūdı cām-ı meydür yaʿnī (6) cām-ı mey meyile pür oldulġı gibi şeyḫüñ vücūdı cāmı Ḥażret-i Ḥaḳḳ’uñ ʿışḳ u vücūdı ile pürdür [*felīv* bunda nāḳış ʿaḳl maʿnāsınadur]

K’ender ū ender negünced bevl-i dīv

ki anda (7) şeyṭānuñ bevli ṣıġmaz [bu *ender* daḫı zāʾiddür]

Pür ü mālāmāl eznūr-ı Ḥaḳest

şeyḫ Ḥażret-i Ḥaḳḳ’uñ nūrından pür ü mālāmāldur

Cām-ı ten biş’kest nūr-ı muṭlaḳest

(8) ten cāmı ṣındı ve ve nūr-ı muṭlaḳdur yaʿnī şeyḫüñ vücūdı ol nūr-ı Ḥaḳḳ’ıla pür ü mālāmāl idi şimdi ki anuñ vücūdı ʿışḳ-ı İlāhī ile (9) fenā-yı muṭlaḳa irişdi nūr-ı muṭlaḳdur şeyṭān aña żarār irşdürmege niçe ḳādir olur Sürūrī Efendi bu maʿnāyı iḫtiyār (10) eylemişdür eger cām-ı ten şikeste ola nūr-ı muṭlaḳ ḳālur bunda bir suʾāl vardur insānuñ derūnı ki bu ḳadar televvüṣāt u necāsetile (11) pürdür nūr-ı İlāhī anda nice vāḳıʿ olur cevāb

oldur ki nūr-ı İlāhī mülevveş ü müteneccis olmaz nūr-ı āftāb ẓāhir necs üzere vāḳıʿ olup müteneccis (12) olmadugı gibi niteki Ḥażret-i Mevlānā aña aña işāret eyler

Nūr-ı ḫurşīd er biyefted berḥadeş

āftābuñ nūrı eger ḥadeş ü neces üzere düşe [*ḥadeş* neces maʿnāsınadur]

(13) **Ū hemān nūrest nepʿẕīred ḫabeş**

nūr-ı āftāb hemān nūrdur ḫābeşet ü nāpāklük ḳabūl etmez ve nūrāniyyetine żarār irişmez

Şeyḫ güft īn (14) **ḫod ne cāmest ü ne mey**

şeyḫ-i ṣādıḳ eyitdi bu ḫod ne cāmdur ve ne şarābdur

Hīn bezīr ā münkirā binʾger bevey

eger şekküñ varısa āgāh (15) ol aşaġa gel ey münkir aña naẓar eyle gör ki elümde olan cām-ı şarāb mıdur

Āmed ü dīd engübīn-i ḫāş būd

münkir aşaġa geldi (16) ve gördi cām içinde olan ḫāş engübīn idi

Kūr şüd ān düşmen-i kūr u kebūd

ol kūr u kebūd düşmen kūr u ḫacl oldı *düşmen*den (17) maḳṣūd şeyḫe ṭaʿn uran ḫabīṣdür kūr olması şeyḫüñ aḥvāline ṣıdḳ u diḳḳatile naẓar eylemedügidür kebūd olması inkārı (18) sebebi ile nūr-ı İlāhī'den maḥrūm u tīre-dil olduġıdur

Güft pīr ān dem mürīd-i ḫᵛīşrā

kerāmet iẓhār itmek içün ol dem (19) şeyḫ kendünüñ mürīdine eyitdi

Rev berāy-ı men bücū mey ey kiyā

ey ulu yüri benüm içün şarāb ṭaleb eyle *kiyā* ulu maʿnāsınadur

(20) **Ki merā rencīst mużṭar geşteem**

zīrā benüm bir marażum vardur mużṭar u ʿāciz olmışum

Men zirenc ezmaḫmaṣa büg'ẕeşteem

(21) ben rencden maḫmaṣadan geçmişüm yaʿnī ḥālet-i maḫmaṣada ḫod ḥarām olan nesneyi yemek mübāḥ u maʿkūldür ben şimdi bende olan (22) maraż sebebi ile ḥālet-i maḫmaṣadan geçmişüm [*renc* maraż maʿnāsınadur]

---

13 etmez N-

Derżarūret hest her murdār pāk

żarūretde her murdār pākdür

Berser-i münkir (23) **zilaʿnet bād ḫāk**

münkirüñ başı üzere laʿnetden ḫāk olsun [*bād* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Gerd-i ḫum-ḫāne berāmed ān mürīd

ol mürīd şeyḫüñ fermānı ile mey-ḫānenüñ (24) çevresine geldi

Behr-i şeyḫ ezher ḫumī ū mey çeşīd

şeyḫden ötüri mürīd her bir küpden şarāb ṭatdı tā ki ṣāfī şarāb (25) bulup alup şeyḫüñ ḥużūrına ilede lākin bir mürīd şeyḫüñ murādından bīḫaberdür zīrā şeyḫüñ maḳṣūdı şarāb degüldür belki ıẓhār-ı (26) kerāmetdür

[M$_2$208b] Derheme ḫum-ḫānehā ū mey nedīd

mürīd egerçi şeyḫ içün şarāb bulmaḳdan ötüri çoḳ saʿy eyledi lākin cemīʿ-i meyḫānelerde (27) mürīd şarāb görmedi

Geşte büd pür ezʿasel ḫumm-i nebīẕ

nebīẕ şarābı ile pür olan küp ʿaselden pür olmış idi

Güft ey rindān (28) **çi ḥālest ü çi kār**

mürīd mey-ḫānede olanlara eyitdi ey rindler ne ḥāldür ve ne işdür

Hīç ḫumī dernemībīnem ʿuḳār

hīç bir (29) küpde şarāb görmezüm zīrā küpler cemīʿan ʿasel ile pürdür *ʿuḳār* ʿaynuñ żammesiyile şarāb maʿnāsınadur [*derḫumī* taḳdīrindedür]

Cümle rindān nezd-i ān (30) **şeyḫ āmedend**

cümle rindler çünki bu kerāmeti gördiler ol şeyḫüñ ḥużūrına geldiler

Çeşm-i giryān dest berser mīzedend

çeşmleri (31) girye idici ellerini başları üzere urdılar ve nedāmet eylediler ve eyitdiler

Derḫarābāt āmedī ey şeyḫ-i ecel

ey ulurek şeyḫ mey-ḫāneye (32) geldüñ

Cümle meyhā ezḳudūmet şüd ʿasel

cemīʿ-i şarāblar senüñ mübārek ḳudūmüñden ʿasel oldı [*ḳudūm* gelmek maʿnāsınadur]

Kerdeī mübdel tu meyrā (33) **ezḫadeş**

sen şarābı nāpāklükden mübeddel eylemişsin yaʿnī kerāmet ile ʿasel eylemişsin

Cān-ı mārā hem bedel kün ezḫabeş

[H181a] (1) bizüm cānımuzı daḫı ḫabeşden tebdīl eyle yaʿnī maḥabbet-i mā-sivā ve nefs ü hevā **[N184b]** kudūretinden bizüm rūḥımuzı ḫalāṣ idüp (2) ṭāʿat ü ʿışḳ-ı İlāhī'ye irişdür

Ger şeved ʿālem pür-ezḫūn māl māl

farażā eger ʿālem ḫūndan māl-ā-māl ola yaʿnī ekli ḥarām ḫuñdan (3) ġayrı cihānda bulınmaya

Key ḫored bende-Ḫudā illā ḥelāl

maḳbūl-i Ḫudā ḫūndan ḳaçan yer yaʿnī yemez illā ḥelāl yer zīrā ḥarām evliyāʾullāhuñ naṣībi (4) olmaz hemīşe evliyāʾullāh cemīʿ-i ḥarām u nāmeşrūʿdan ḥıfẓ-ı İlāhī ile maṣūn u maḥfūẓdur *māl māl mālāmāl*den muḫaffefdür [*bendeī*de hemze *yā-yı* sākin oḳınmaḳ gerekdür]

(5) ***Güften-i ʿĀʾişe raḍiyallāhu ʿanhā bāMuṣṭafārā ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ki tū bīmuṣallā beher cā namāz mīkünī çünest***

Ḥażret-i ʿĀʾişe'nüñ dimesi (6) beyānındadur raḍiyallāhu ʿanhā Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ki seccādesiz her yerde namāz ḳılursun niçündür

ʿĀʾişe rūzī bepeyġamber (7) **bügüft**

Ḥażret-i ʿĀʾişe radiyallāhu ʿanhā bir gün Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem didi

Yā Rasūlullah tu peydā vü nühüft

(8) yā Rasūlallāh sen āṣkār u nihān

Her kücā yābī namāzī mīkünī

her ḳanda bulasın yaʿnī her bir mevżiʿ ki ittifāḳ düşe orada namāz (9) edā eylersin

Mīreved derḫāne nāpāk u denī

ḥālā ki ḫānenüñ içinde nāpāk ü denī gider ve ḫānenüñ içerüsini nāpāk u ālūde eylersin (10) ḫod hīç ictināb eylemezsin ve pāk ü nāpāk dimezsin

Gerçi mīdānī ki her ṭıflī pelīd

egerçi bilürsün ki her bir nāpāk ü pelīd ṭıfl [*pelīd* nāpāk maʿnāsınadur]

(11) **Kerd müstaʿmel beher cā ki resīd**

müstaʿmel ü mülevveş eyledi her yere ki irişdi

Güft peyġamber ki ezbehr-i mihān

Ḥażret-i Rasūl (12) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥażret-i ʿĀʾişe'ye raḍiyallāhu ʿanhā eyitdi ki ulular dan ötüri *mihān*dan murād bunda enbiyā vü evliyādur

(13) **Ḥaḳ necesrā pāk gerdāned bedān**

bil Ḥażret-i Ḥaḳ necesi pāk eyler yaʿnī anı evvelki ḥālinden döndürür

Secdegāhemrā ezān rū luṭf-ı Ḥaḳ

(14) benüm secde vü ʿibādetgāhumı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ luṭfı ol sebebden

Pāk gerdānīd tā heftüm ṭabaḳ

yedinci ḳat yere degin pes bu iʿtibār ile (15) her maḥalde namāz edā eylemek cāʾizdür zīrā pākdür Ḥażret-i Mevlānā çünki şeyḫüñ ḥālini iṯbāt itmek içün bu ḥikāyeti getürdi (16) yine mürīdüñ ḥikāyetine rücūʿ eyledi ki mürīd ol münkire eyitdi [*heftüm-ṭabaḳ*dan maḳṣūd yedinci ḳat arżdur]

Hān u hān terk-i ḥased kün bāşehān

āgāh ol āgāh ol yaʿnī (17) zinhār u zinhār şāhlara ḥasedi terk eyle *şehān*dan murād bunda enbiyā vü evliyādur

Verne iblīsī şevī endercihān

yoḫsa cihānda (18) bir iblīs olursun yaʿnī iblīs-i laʿīn Ḥażret-i Ādem'e ḥased itdügiçün dergāh-ı İlāhī'den merdūd u maṭrūd olduġı gibi sen daḫı enbiyā (19) vü evliyāya ḥased eylemegile bārgāh-ı eḥadiyyetden dūr u mehcūr olup ebedī ʿaẕāb u ʿiḳāba giriftār olursun

K'ū eger zehrī ḫored (20) **şehdī şeved**

zīrā ehlullāh farażā eger bir zehr yiye şāfī ʿasel olur yaʿnī żarar eylemez belki andan nefʿ irişür pes ṣāliḥ **[M$_2$209a]** kimse (21) eger vāfir ṭaʿām yiye ḳuvvet ü ṭāʿat olur bāʿiṯ-i şehvet olmaz [*k'ū ki ū* taḳdīrindedür]

Tū eger şehdī ḫorī zehrī büved

sen eger ṣāfī şehd yiyesin tamām (22) zehr olur yaʿnī eger ḥelāl ṭaʿāmdan bisyār yiyesin sebeb-i şehvet ü maʿṣiyet olur

K'ū bedel geşt ü bedel şüd kār-ı ū

zīrā ehlullāh (23) vücūd-ı fānīsinden mütebeddil oldı ve anuñ işi mütebeddil oldı yaʿnī andan her ne ṣādır olurısa rıżā vü irādet-i İlāhī ile olur

(24) **Luṭf geşt ü nūr şüd her nār-ı ū**

ehlullāha luṭf oldı ve her nārı nūr oldı yaʿnī andan her ne ẓāhir olurısa maḳbūl-i (25) Ḥażret-i Bārī'dür

ḥikāyet bir mecẕūb kimse bir cīfenüñ yanında oturup anda olan ḳurtlardan yerdi ittifāḳan (26) bir kimse ol mecẕūbuñ ḥużūrına geldi macẕūb ol yedügi ḳurtlardan ol kimseye bir avuç virdi ol kimse naẓar idüp gördi ki (27) yaġıla pişmiş pirinçdür pes Ḥażret-i Ḫudā maḳbūllerine bir vechile ḳudret virür ki ḫalḳ-ı ʿālem ḥayrān ḳalur

Ḳuvvet-i Ḥaḳ būd mer bābīlrā

(28) ebābīle Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḳuvveti oldı ki Aṣḥāb-ı Fīl'i helāk eyledi [*ebābīl*dür vezn içün elif ḥaẕf olınmışdur]

Verne murġī çün küşed ū pīlrā

yoḫsa bir żaʿīf murġ o (29) fīli nice helāk eyler

Leşkerīrā murġekī çendī şikest

bir ʿaẓīm leşkeri birḳaç ḥaḳīr ḳuşcaġuzlar ṣıdı

Tā bedānī k'ān şalābet (30) **ezḤaḳest**

tā bilesin ki ol ḳuvvet ü ḳudret Ḥażret-i Ḥaḳ'dandur

Ger turā vesvās āyed z'īn ḳabīl

bu ḳabīlden eger saña vesvās (31) gelürise yaʿnī eger bu ḫuṣūṣda şekküñ var ise

Rev beḫ^{v}ān tū sūre-yi Aṣḥāb-ı Fīl

yüri sen Aṣḥāb-ı Fīl sūresini oḳı ki murād (32) *"elemtera keyfe"* sūresidür ki anda Aṣḥāb-ı Fīl'üñ ḳıṣṣası mesṭūrdur

[N185a] Ver künī bāū merī vü hem-serī

ve ger ehlullāh ile ceng (33) ve berāberlük eyleyesin

Kāfirem dān ger tu z'īşān ser berī

beni kāfir bil eger anlardan başuñı iledür iseñ yaʿnī şol kimse ki evliyāya **[H181b]** (1) münkir olup anlarıla berāberlük daʿvāsın ide ʿāḳıbet anlaruñ bed-duʿāsı ile helāk olup īmāndan maḥrūm olur [*dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

ḥikāyet (2) Şeyḫ Rükne'd-dīn ʿAlā'id-devle Sümnānī ḥażretlerine mürīdlerinden birisi edebsizlük eyledi şeyḫ bīḥużūr olup ġażab eyledi kendünüñ (3) ḫavāṣṣından birine mübārek yüzini döndürüp eyitdi anuñ cānına mı yoḫsa īmānına mı ḳaṣd idelüm şefāʿat eylediler ki cānına olsun (4) ol mürīd fi'l-ḥāl orada öldi

Keşīden-i müş mehār-ı şütürrā ve muʿcib şüden-i müş derḫod

muş şütürüñ mehārını çekmesi ve (5) müşuñ kendüsine muʿcib olması beyānındadur *mehār* yular *muʿcib* kendüsini görici bu ḥikāyet egerçi hezl ṣūretindedür lākin bunuñ (6) ḥiṣṣesi erbāb-ı naẕar ḳatında rūşen ü laṭīfdür

Müşekī derkef mehār-ı üştürī

bir ḥaḳīr müş bir üştürüñ yularını eline ḳapdı (7) yaʿnī devenüñ yularını ṭutdı [*müşekī*de olan kāf-ı taṣġīr taḥḳīr içündür]

Derrübūd u şüd revān ū ezmerī

ve ʿinād u ʿucbından müş revān oldı *derrübūd* kelimesinüñ maʿnāsı (8) mışrāʿ-ı evvele ḳayd olındı

Üştür ezçüstī ki bāū şüd revān

üştür çüstlük ve nāzüklüginden ki müşıla revān oldı yaʿnī muḫālefet (9) itmeyüp tamām mütābaʿat itdüginden ötüri

Müş ġarre şüd ki hestem pehlevān

müş maġrūr oldı kendüsine böyle diyü ki ben (10) pehlevānum [*ġarre* maġrūr maʿnāsınadur *pehlevānem* taḳdīrindedür ki *hest* zā'iddür]

Berşütür zed pertev-i endīşeeş

mūşuñ endīşe vü fikrinüñ ʿaks ü pertevi şütüre münʿakis oldı yaʿni şütür mūşuñ bu nāmaʿḳūl (11) fikrinden ḫaberdār u āgāh oldı

Güft bün'māyem turā tū bāş ḫoş

şütür kendüsine eyitdi mūşı muḫāṭab idinüp saña miḳdār u pehlevānluġuñı (12) göstereyüm sen şimdi ḫoş u mesrūr ol bu vech hem mümkindür "bün'māyem turā"da saña görineyüm yaʿnī sen beni ziyāde żaʿīf ü (13) ḥaḳīr ʿadd eyledüñ ben saña kendü ḳudret ü miḳdārumı göstereyüm çünki Meşnevī-yi Şerīf'üñ te'līfinden maḳṣūd ehl-i ṭarīḳi (14) irşāddur pes *mūş*dan maḳṣūd nāḳış kimsedür ki kemāl daʿvāsın eyler ve *üştür*den maḳṣūd mürşid-i kāmildür ki nāḳışa (15) nāḳışuñ ʿacz ü noḳṣānını āşkār u rūşen eylemek içün bir zamān aña mütābaʿat eyler

Tā biyāmed berleb-i cūy-ı büzürg

mūş tā bir (16) ʿaẓīm nehrüñ **[M$_2$209b]** kenārına geldi

K'ender ü geştī zebūn pīl-i sütürg

ki cesīm ü ḳavī fīl anda zebūn olurıdı [*geştī* şüdī maʿnāsınadur *sütürg* cesīm ü ʿaẓīm maʿnāsınadur]

Mūş āncā īstād ü (17) **ḫuşk geşt**

mūş cūy kenārında durdı ve ḫuşk oldı yaʿnī ziyāde ıżṭırāb u teḥayyürinden gūyā ki bīcān olup ḥareketden (18) ḳaldı

Güft üştür ey refīḳ-i kūh u deşt

üştür mūşa eyitdi ey benüm kūh u deştde refīḳum

Īn tevaḳḳuf çīst ḥayrānī çirā

(19) bu tevaḳḳuf nedür ḥayret ü teḥayyür niçündür

Pā binih merdāne endercū derā

ayaġuñı merdāne ḳo cūy içine gel ḫāvf eyleme [*derā* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tū ḳılavuzī vü (20) **pīş-āheng-i men**

sen ḳılavuzsun ve benüm pīş-āhengümsün bu hem vechdür sen benüm delīl ü metbūʿumsun

Dermiyān-ı reh mebāş (21) **u ten mezen**

yoluñ ortasında olma ve sākit ü sākin olma yaʿnī henüz maḳṣada vuṣūl bulmaduḳ pes sebeb nedür ki bunda (22) ṭururbut *pīş-āheng* metbūʿ maʿnāsınadur ʿavām muteḥarrif idüp *pīş-āveng* dir

Güft īn āb-ı şigerfest ü ʿamīḳ

mūş üştüre (23) eyitdi bu cūy ʿaẓīm ve deriñ ābdur

Men hemī tersem ziġarḳ-āb ey refīḳ

ey refīḳ ben bu ābda ġarḳ olmaḳdan ḳorḳarum [*ġarḳ-āb* girdāb maʿnāsınadur ki sebeb ġarḳ olduġından ötüri gāhī ġarḳ olmaḳ maʿnāsına istiʿmāl olınur]

(24) **Güft üştür tā bibīnem ḥadd-i āb**

üştür mūşa eyitdi tā ābuñ ḥadd ü miḳdārını göreyüm

Pā derū bin'hād ān üştür şitāb

(25) ol üştür şitāb u ḫavfsız ayaġını ol cūyuñ içine ḳodı

Güft tā zānūst āb ey kūr mūş

mūşa eyitdi ey kūr mūş āb benüm dizüme degindür

(26) **Ezçi ḥayrān geşti vü reftī zihūş**

ne sebebden ḥayrān olduñ ve hūşdan gitdüñ ve bīhūş olduñ

Güft mūr-ı tust u mārā (27) **ejdehāst**

mūş üştüre eyitdi bu āb saña mūrdur ve bize ejderhādur yaʿnī saña nisbet bir ḳaṭredür ve baña nisbet deryādur

(28) **Ki zizānū tā bezānū farḳhāst**

zīrā zānūdan tā zānūya farḳlar vardur [*ki* bunda zīrā maʿnāsınadur]

Ger turā tā zānuyest ey pür-hüner

ey pür hüner eger bu āb senüñ (29) dizüñe degin ise

Mer merā ṣad gez güẕeşt ezfarḳ-ı ser

ẓāhirdür ki bu yüz arşun benüm başumuñ üstinden geçdi zīrā senüñile benüm (30) ortamda farḳ-ı keşīr vardur *zānū* diz maʿnāsınadur

---

25 mūşa eyitdi ey kūr mūş H-

Güft güstāḫī mekün bār-ı diger

üştür çünki mūşuñ bu ʿacz ü ḫacāletini gördi (31) naṣīḥat ṭarīḳi ile aña eyitdi bir kerre daḫı güstāḫluḳ eyleme

Tā nesūzed cism ü cānet z'īn şerer

tā bu şerden senüñ cism ü (32) cānuñ yanmaya yaʿnī güstāḫluḳ idüp bu ḫacāleti görmeyesin

Tū mirī bāmişl-i ḫod mūşān bükün

sen ey mūş kendüñ gibi mūşlara ʿināḍ u muḳābele (33) eyle

Bāşütür mer [N185b] mūşrā neb'ved süḫan

mūşuñ şütüre sözi olmaz bu hem vechdür mūşuñ şütürile sözi olmaz yaʿnī mūşuñ **[H182a]** (1) şütürile muṣāḥabeti yoḳdur zīrā mā-beyninde münāsebet yoḳdur *beyt*

Küned her cins bāher cins pervāz

Kebūter bākebūter bāz bābāz [1589]

(2) **Güft tevbe kerdem ezbehr-i Ḫudā**

mūş şütürden çünki bu serzenişi işitdi eyitdi tevbe eyledüm ki minbaʿd güstāḫluḳ eylemeyem

(3) **Büg'ẕerān z'īn āb-ı mühlik mer merā**

bu helāk u ġarḳ idici ābdan allāh içün beni geçür *ezbehr-i Ḫudā*nuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ṣarf (4) olınmaḳ mümkin degüldür yemīn maḥallinde anuñ istiʿmāli olmaduġıçün [*büg'ẕürān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Raḫm āmed mer şütürrā güft hīn

mūş çünki taḳṣīrātını iʿtirāf (5) idüp iʿtiẕār eyledi üştüre teraḥḥum geldi mūşa eyitdi āgāh ol

Berce vü berḳūdbān-ı men nişīn

ṣıçra ve benüm örgüçüm üzere (6) otur *ce* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür cīm-i ʿArabī ile egerçi cīm-i Fārisi ile meşhūrdur *çehīden*dür *kūdbān* örgüç maʿnāsınadur [*nişīn* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

---

32 güstāḫluḳ idüp bu ḫacāleti görmeyesin M_2N: güstāḫluḳdan ḫacālet görmeye H

[1589] Her cins kendi cinsiyle pervaz eder. güvercin güvercinle doğan doğanla…

(7) **Īn güẕeşten şüd müsellem mer merā**

bu mürūr u ʿubūr bana müsellem oldı

Büg'ẕerānem şad hezārān çün turā

bu niʿmet şükrine niçe (8) yüz biñ senüñ gibiyi geçüreyüm bu ḥikāyet getürmekden maḳṣūd odur ki Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ dōstları şütür gibi ḥamūl ve mütevāżıʿlardur (9) niteki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdı

"El-mü'minü ke'l-cemeli"[1590]

pes mü'mine lāyık u lāzım olan budur ki cemīʿ-i (10) ḫuṣūṣda ḥilm ü tevāżuʿı kendüsine ʿādet ü ḫuy idüp kibr ü ʿucbdan ziyāde ictināb u perhīz ide farażā kesr-i nefs (11) içün kendüsini kelbden aʿlā olmaya ve bilmeye niteki Şeyḫ Saʿdī Bōstān nām kitābında evliyā'ullāhuñ vaṣfında buyurmışlardur *beyt*

(12) *Ezān bermelā'ik şeref dāştend*

Ki ḫodrā bih ezseg nepindāştend[1591]

meger şol maḥalde ḥilm ü tevāżuʿı terk ide ki (13) anda āsem olup **[M$_2$210a]** emr-i İlāhī'yi terk lāzım gele anuñ gibi maḥalde ġażab ḥilmden evlā vü eṣvabdur

Çün peyember nīstī pes rev (14) **berāh**

çünki peyġamber degülsün yolda ardda yüri yaʿnī çünki pīşvā-yı ümmet degülsün pīşvā olan kimseye pey-rev ü tābiʿ (15) ol [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā resī ezçāh rūzī sūy-ı cāh

tā bir gün çāhdan necat bulup cāh u ʿizzet cānibine irişesin yaʿnī nefsāniyyetden (16) ḫalāṣ bulup rūḥāniyyete vuṣūl bulasın pes şol kimse ki merd-i kāmil olmaya añā lāzımdur ki bir mürşid-i kāmile tābiʿ olup (17) cemīʿ-i emrine iṭāʿat ide tā ʿāḳıbet mertebe-yi kemāle irişüp merd-i kāmil ola

Tū raʿiyyet bāş çün sulṭān neī

çünki sulṭān (18) degülsün raʿiyyet ol

[1590] Mümin deve gibidir. (İbni Mâce, Sünen, 1/16, Daru'l-Fikr, Beyrut)

11 buyurmışlardur M$_2$N: dimişdür H

[1591] Kendilerini köpekten daha iyi görmedikleri için melekler üzerinde bir şeref kazandılar.

Ḫod merān çün merd-i keştībān neī

keştīyi kendüñ sürme çünki merd-i keştībān degülsün zīrā deryā vü keştīnüñ (19) aḥvālini bilmezsin helāk olursun *keştībān* gemici [*neī*de hemze ḫiṭāb içündür]

Çün neī kāmil dükān tenhā megīr

çünki muʿāmelede kāmil degülsün dükkānı (20) yalıñuz ṭutma belki muʿāmelede kāmil bir şerīk tedārük it tā ki beyʿ ü şirāda sūdmend olup żarardan berī olasın (21) bu hem vechdür yalıñuz dükkān ṭutma

Dest-i ḫoş mībāş tā gerdī ḫamīr

dest-i ḫoş ol tā ḫamīr olasın yaʿnī ḫoş-ḫūy (22) u ḫande-rūy olup herkese muʿāvenet ü ḫayr eylemege ḳaṣd idüp ḫalḳıla mümtezic ol tā ki herkesile iḫtilāṭ idüp ānenfeānen (23) müntefiʿ olasın *dest-i ḫoş* muʿīn ü mürebbī ve eglence maʿnāsına gelür ki şerḥ olınan beṭarīḳu'l-luzūmdur niteki Mevlānā (24) Cāmī ḥażretlerinüñ Tuḥfetü'l-Aḥrār'ında vāḳıʿ olmışdur *beyt*

Īn ki pes-i perde-yi ten perdegīst

Dest-i ḫ[v]īş zindegī vü (25) *mürdegīst*[1592]

[*gerdī* bunda *şevī* maʿnāsınadur]

Enṣitūrā gūş kün ḫāmūş bāş

enṣitū āyetini gūş u istimāʿ eyle ḫāmūş ol bu āyet-i kerīmeye işāretdür

"Ve iẕā (26) *ḳuri'e'l-ḳur'ānü festemiʿū lehū ve enṣitū leʿalleküm türḥamūne"*[1593]

[*bāş* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çün zebān-ı Ḥaḳ negeştī gūş bāş

çünki Ḥaḳ Teʿālā'nuñ zebānı olmaduñ (27) gūş ol yaʿnī çünki vaʿẓ u naṣīḥatıla ḫalḳı ṭarīḳ-i müstaḳīme daʿvet idüp terbiye vü irşād itmege ḳādir degülsün pes çünki (28) kelām-ı İlāhī ve maʿrifet ü pend ü naṣīḥat söyleyeler cān u dilden istimāʿ idüp kāmillerüñ ḥużūrında ṭaʿn-āmīz kelimāt ve ʿucb u (29) kibrden ḥaẕer eyle

---

[1592] Bu ten perdesinin arkası perdeliktir. Kendi eli canlılık ve ölümlülüktür.

[1593] Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin. A'râf/204.

Ver bügüyī şekl-i istifsār gū

aṣḥāb-ı dil ve merd-i kāmil ḥużūrında eger söz söyler iseñ istifsār u suʾāl ṭarīḳi (30) ile söyle iʿtirāż u imtiḥān ṭarīḳi ile söyleme

Bāşehenşāhān tu miskīnvār gū

pādşāhlara sen miskīn gibi edeb ü vaḳar u tevāżuʿıla (31) söyle zīrā ẓāhir pādşāhlara edeb ü ʿarż riʿāyet eylemek niçe lāzım ise dīn pādşāhlarına anlardan ziyāde riʿāyet-i edeb (32) ü vaḳar lāzımdur zīrā anlara terk-i edeb sebeb-i ʿazl ü helāk ve bunlara terk-i edeb bāʿiṣ-i ġażab-ı İlāhī ve selb-i īmāndur Ḥażret-i (33) Mevlānā ṣıfāt-ı ẕemīmenüñ aṣl u menbaʿı şehvetden ve şehvetüñ rüsūḫ u ṣübūtı ʿādetden idügini beyān itmege şürūʿ eyledi ṭālibe **[H182b]** (1) ṭarīḳ-ı ḫālāṣ rūşen olsun içün [*miskīnvār*da *vār* lafẓı teşbīh içündür]

İbtidā-yı kibr ü kīn ezşehvetest

kibr ü kīnüñ ibtidā vü ẓuhūrı şehvetdendür yaʿnī aḫlāk-ı ẕemīmenüñ (2) menşe ü menbaʿı şehvetdendür Ḥażret-i Mevlānā kibr ü kīni ifrād-ı bi'ẕ-ẕikr eyledi bunlaruñ ḳabīḥi ziyāde oldġıçün ġayrı ṣıfātdan

(3) **Rāsiḫī-yi şehvetet ezʿādetest**

senüñ şehvetüñüñ ṣebāt **[N186a]** u istiḥkāmı ʿādetüñdendür pes mādām ki ʿādetüñi terk eylemeyesin andan necāt u (4) ḫalāṣ bulmaġa ḳādir olmazsın *beyt*

Saʿādet ḫ^{v}āhī ezʿādet güẕer kün

Ki terk-i ʿādetest aṣl-ı saʿādet [1594]

Çün ziʿādet (5) **geşt muḥkem ḫūy-ı bed**

çünki ʿādetüñden ḳabīḥ ḫūyuñ muḥkem oldı

Ḫışm āyed berkesī kit vā keşed

ḫışm gelür şol kimse üzere ki seni (6) girü çeke yaʿnī şol kimse ki seni ol fiʿl ü ʿādetden menʿ eylemek isteye sen elbette aña ġażab eylersin zīrā ʿādetüñe muḫālefet itmege ḳādir (7) degülsün [*vā* bunda girü maʿnāsınadur]

1-2 yaʿnī aḫlāk-ı ẕemīmenüñ menşe ü menbaʿı şehvetdendür M_2N-

[1594] Saadet istiyorsan âdeti terk et çünkü terk-i âdet saadetin aslıdır.

Çünki tū gil-ḫ^{v}ār geştī her ki ū

çünki sen türāb yiyici olduñ her kim ki o [*gil-ḫ^{v}ḫār* vaṣf-ı terkībīdür]

Vā keşed ezgil turā bāşed ʿadū

seni türābdan (8) girü çeke senüñ ʿadūñdur yaʿnī sen ki ḫāk yemege muʿtād olasın her kim seni **[M$_2$210b]** andan menʿ eylemek isteye sen aña düşmen olursun (9) ḫālā ki ol kimse senüñ nefʿüñe saʿy eyler zīrā ḫāk yemek ḥarām olduġından ġayrı yiyen kimsenüñ beñzini ṣarı idüp niçe marażuñ (10) ẓuhūrına sebebdür *gil* balçıḳ maʿnāsınadur lākin bunda *ḫāk* maḳṣūddur ẕikr-i ferʿ ve irāde-yi aṣl ṭarīḳi üzere

Büt-perestān (11) **çünki gird-i büt tenend**

büt-perestler çünki bütüñ çevresini örerler ve ṭoḳurlar yaʿnī çünki saʿy u iḳdāmları büt-perestlügedür (12) baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur

Büt-perestān çünki ḫū bābüt künend

büt-perstler çünki büte ḫūy vü maḥabbet eyleyeler Ḫudā'dur diyü

(13) **Māniʿān-ı rāh-ı bütrā düşmenend**

büt yolınuñ māniʿlerine düşmenlerdür yaʿnī anları büt-perestlükden menʿ idenleri düşmen ṭutarlar baʿż-ı (14) nüsaḫda böyledür

Māniʿān-ı rāh-ı ḫodrā düşmenend

kendü yolınuñ māniʿlerine düşmenlerdür ḥālā ki bu rāhdan anlara ziyāde ziyān (15) irişür dünyā-perestlerden çoḳ kimse vardur ki bir nāṣiḥ çünki anları nāmeşrūʿdan menʿ ide aña ʿadāvet ü ġaraż idüp (16) anuñ żarar u helākine ḳaṣd eylerler Ḫażret-i Mevlānā kibrüñ żararını beyān eylemege şürūʿ eyledi

Çünki kerd iblīs ḫū bāserverī

(17) çünki iblīs riyāset ü serverlüge ḫūy eyledi [*serverī*de *yā* maṣdar içündür]

Dīd Ādemrā ḥaḳīr ū ezḫarī

Ḫażret-i Ādem'i iblīs-i laʿīn sefāhet ü ḫarlugından (18) ḫ^{v}ār u ḥaḳīr gördi kendüsine böyle diyü

Ki bih ezmen serverī dīger büved

ki benden eyü vü ʿālī ġayrı bir server mi olur

(19) **Tā ki ū mescūd çün men kes şeved**

tā ancılayın kimsenüñ mescūdı ola yaʿnī Ādem benden ʿālī-ḳadr ü server olmaḳ gerekdür (20) ki ben aña secde idem o ḫod benden ednādur bīḫaber ki hezār mertebe Ḥażret-i Ādem andan eşref ü ekremdür egerçi sefāhetinden

(21) *"Ene ḫayrun minhu"*[1595]

didi *beyt*

Nedānist derbārgāh-ı Ġanī

Ki bīçāregī bih zikıbr-i menī[1596]

[mıṣrāʿ-ı evvelde istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur]

Serverī zehrest cüz-ān rūḫrā

(22) serverlük zehrdür ol rūḥdan ġayrıya

K'ū büved tiryāḳ-ı lānī z'ibtidā

ki ol ibtidādan ol lān ve ḥavlınuñ tiryāḳı ola (23) yaʿnī serverlük ol kimseye lāyıḳdur ki ol ʿālī-maḥal ve ḥükm ḥükūmet ve şevket ü ʿaẓametden aña kibr ve enāniyyetden bir şemme irişmeye (24) *lān* ḥavlı ve aġıl maʿnāsınadur

Kūh eger pür-mār şüd bākī medār

ṭaġ eger pür-mār oldı ise bir bāk ü ġam ṭutma

K'ū büved ender (25) **derūn tiryāḳzār**

zīrā ṭaġ menbaʿ-ı tiryāḳdur derūnda yaʿnī egerçi ẓāhirī mārıla pürdür lākin bāṭını tiryāḳıla pürdür (26) pes şol ṣāḥib-i ḥükm ki serāser cihāna ḥākim ola lākin derūnı ʿışḳ-ı İlāhī ile pür olup rūz u şeb ʿadlile ḥükm ü ḥükūmet (27) ve ṭāʿat ü ʿibādetde ola ki devlet ü salṭanatuñ hīç ẓararı olmaz Süleymān peyġamber ʿaleyhi's-selām ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn (28) ve Aṣḥāb-ı güzīn gibi rıżvānullāhu teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn

Serverī çün şüd dimāġet rāndīm

çünki serverlük senüñ dimāġuña nedīm ü (29) muṣāḥib oldı [*dimāġet*de *tā* ḫiṭāb içündür]

[1595] Ben ondan daha üstünüm. A'râf/12.

[1596] Allah'ın bârgâhında çaresizliğin benlik kibrinden daha iyi olduğunu bilmez.

24 oldı ise H: ola ve oldı ise M_2N

Her ki biş'kestet şeved ḫaşm-ı ḳadīm

her kim seni ṣıdı ise senüñ ḳadīm düşmenüñ olur yaʿnī her kim (30) saña taʿẓīm ü tekrīm itmeyüp ḥiddet ü ʿunfıla söz söyleye zīyāde bīḥużūr olup anı ziyāde düşmen ṭutarsın

(31) **Çün ḫilāf-ı ḫūy-ı tū gūyed kesī**

çünki bir kimse senüñ ḫūy u ʿādetüñüñ ḫilāfını söyleye yaʿnī saña bir kimse teraḥḥum idüp (32) senden nāmaʿḳūl ḫūyı refʿ ü izāle eylemek içün pend ü naṣīḥatdan kelimāt eylese [*gūyed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Kīnehā ḫīzed turā bā ū besī

senüñ aña (33) çoḳ kīnelerüñ ḳalḳar yaʿnī aña intiḳāmlar eylemek ḳaṣd eylersin kendüñe böyle diyü

Ki merā ezḫūy-ı men bür mīküned

ki beni benüm ḫūyumdan **[H183a]** (1) ḳoparur yaʿnī ister ki beni kendü ḫūy u ʿadetümden döndüre

Mer merā şāgird ü tābiʿ mīküned

beni şāgird ü ḫidmetkār ve tābiʿ ü ḫ^{v}ār (2) ide baʿż-ı nüsaḫda mışrāʿ-ı ṯānī böyle vāḳıʿdur

Ḫ^{v}īşrā bermen çü server mīküned

kendüsini benüm üzerüme seyyid ü server gibi ide

(3) **Çün nebāşed ḫūy-ı bed muḥkem şüde**

ḳabīḥ ḫūy çünki muḥkem olmış olmaya

Key fürūzed ezḫilāf [M$_2$211a] āteşkede

muḫālefetden āteşkede ḳaçan (4) şuʿlelenür yaʿnī ʿādet ü ḫūyına muḫālif sözden aña ġażab u inḳıbāż **[N186b]** gelmez ve bīḥużūr olmaz *āteşkede*den maḳṣūd ʿādet u ḫūyına muḫālif bunda (5) derūnīdür [*fürūzed* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür] baʿż-ı nüsaḫda bu meẕkūr yerine bu beyt vāḳıʿdur

Çün nebāşed ḫūy berser-keş derū

çünki ol ḫūy kimsede ḳabīḥ (6) ü nāmaʿḳūl ḫūy bülend ü ser-keş olmaya

---

4 ʿādet u ḫūyına muḫālif H-

Key fürūzed ezḫilāf āteş derū

ḫilāfdan anda āteş ḳaçan şuʿlelenür maʿnāda bu iki (7) beyt birdür ve zübde-yi kelām budur ki eger ehl-i bidʿat ve mütekebbirlere diseler ki bu fiʿl ü bidʿat-ı ḳabīḥ ü şūm ve bu ʿilm ü ʿamel-i bi̇nefʿ (8) ü meẕmūmdur pes bu ḥālātı terk idüp ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylemek gerek anlaruñ ki ẕātlarında kibr tamām şübūt bulmışdur (9) bīḥużūr olurlar ve anlaruñ ki nihādında kibr rüsūḫ bulmışdur ṭarīḳ-i inṣāfa sālik olup müteʾellim olmazlar belki bu beyt (10) muḳteżāsı üzere olurlar niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

Bāmuḫālif ū mudārā mi̇küned

dimāġında kibr şübūt bulmayan ehl-i (11) inṣāfıla mudārā eyler

Derdil-i ū ḫᵛīşrā cā mi̇küned

bir mertebede ki muḫālifüñ ḳalbinde kendüsine yer eyler yaʿnī bu ḥāletile olan (12) kimse vāʾiẓ ü nāṣiḥile mudārā idüp inʿām u iḥsāndan ḳudretine göre dirīġ eylemez tā ki bu ṭarīḳile vāʿiẓ ü nāṣiḥüñ ḳalbinde (13) yer idüp kendüsine muḥib eyler baʿż-ı nüsaḫda *mudārāyi*dür mışrāʿ-ı evvelde *cāyi*dür mışrāʿ-ı şānide

Z’ān ki ḫūy-ı bed begeştest (14) **üstüvār**

zīrā ki mudāra iden kimsede ḳabīḥ ḫūy henüz üstüvār u pāydār olmamışdur [*üstüvār* muḥkem maʿnāsınadur]

Mūr-ı şehvet şüd ziʿādet hemçü mār

(15) mūr gibi żaʿīf olan şehvet ʿādetden mār gibi ḳavī oldı pes şol kimse ki ḫūy-ı ḳabīḥden aña iʿtiyād gelmemiş ola anuñ (16) şehveti henüz mūr gibi żaʿīfdür mudārā ve naṣīḥate ḳābiliyyeti vardur

Mār-ı şehvetrā büküş deribtidā

şehvet mārını ibtilāda (17) riyāżet ü mücāhede ile depele

Verne i̇nek geşt māret ejdehā

yoḫsa işte hemān senüñ māruñ ejderhā oldı yaʿnī (18) ejderhā gibi ḳavī olup aña muḳābele ziyāde müşkil belki mümteniʿ olur

Līk her kes mūr bīned mār-ı ḫ^{v}īş

lākin her kimse kendünüñ (19) mārını mūr görür zīrā herkese kendünüñ ʿādet ü ḫuyı ḫūb u zībā görinür ve ṭaʿn idene böyle cevāb virür *beyt*

(20) *Geret ḫūy-ı men āmed nāsezāvār*

Tu ḫūy-ı nīk-i ḫ^{v}īş ezdest meg'ẕār[1597]

Tū zişāḥib-dil kün istifsār ḫ^{v}īş

ammā sen (21) kendüñi ṣāḥib-dil ü mürşidden istifsār u tecessüs eyle yaʿnī sen mürşide mürīd olup riyāżet ü mücāhedeye şüruʿ (22) itmezden evvel aḳvāl ü efʿāl ü aḥvālüñ saña laṭīf ve şerīʿat u ṭarīḳate muvāfıḳ görinür ve meʾkūlāt u meşrūbāt (23) ve melbūsātuñı sen cemīʿan helāl ẓann eylersin egerçi ḥaḳīḳati ile nice idügini bilmezsin lākin çünki bir mürşidden suʾāl eyleyesin (24) mürşid senüñ cemīʿ-i ḫuṣūṣuñı şerīʿat ü tarīḳate muḫālif midür yā muvāfıḳ mıdur beyān eyler çünki anuñ terbiye vü irşādı ile (25) aʿmāl ü aḥvālüñi tebdīl eyleyesin irādetden evvel ẕātuñda olan ḳabāʾiḥ saña rūşen ü āşkār olur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña (26) işāret buyurur [*kün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā neşüd zer mis nedāned men misem

mādām ki mis zer olmadı ben misüm bilmez yaʿnī altun olmamış baḳır kendünüñ baḳır idügini (27) bilmez ḳaçan ki altun olur baḳır kendünüñ baḳır idügini ol vaḳt bilür [*tā* bunda mādām ki maʿnāsınadur]

Tā neşüd şeh dil nedāned müflisem

mādām ki göñül şāh olmadı (28) ben müflisüm bilmez yaʿnī dil mādām ki şāhluḳ pāyesine irişmeye ḥaḳīḳat iflās aña ẓāhir ü maʿlūm olmaz

Ḫidmet iksīr kün (29) **misvār tū**

sen mis gibi iksīre ḫidmet eyle

Cevr mīkeş ey dil ezdildār tū

ey dil sen dildārdan cevr çek yaʿnī misi zer itmek (30) içün iksīrden ötüri ne vechile ḫidmet lāzım ise mis gibi bīḳadr vücūduñı zer gibi ʿazīz ü şerīf itmek içün iksīr-i maʿnevī (31) ṣāḥibi mürşide ḫidmet idüp andan riyāżet ü mücāhede cefāsını çekmek gereksin

[1597] Eğer benim huyum sana uygun gelmiyorsa kendi güzel huyunu elden bırakma.

Kīst dildār ehl-i dil nīkū bedān

dildār kimdür (32) ehl-i **[M2211b]** dildür eyü bil yaʿnī dildārdan murād ehlullāhdur zinhār ġaflet eyleme [*bedān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Ki çü rūz u şeb cehānend ezcihān

ki ehlullāh rūz (33) u şeb gibi cihāndan ṣıçrayıcılardur yaʿnī dünyāyı terk idicilerdür niteki rūz u şeb cihānı terk idcilerdür zīrā rūz u şebüñ şebāt u **[H183b]** (1) beḳāsı yoḳdur belki her nefes güẕer ve ʿubūr idicidür

"Terkü'd-dünyā re'sün küllü ṭā'atin"[1598]

ʿAyb kem-gū bende-yi Allāhrā

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ (2) bendesinüñ ʿaybını söyleme [*kem-gū* bunda *megū* maʿnāsınadur]

Müttehim kem-kün bedüzdī şāhrā

pādşāhı düzdlük ile müttehim eyleme yaʿnī ʿayb-bīnlük ṭarīḳine sālik (3) olup ehlullāhuñ ʿaybını söyleme zīrā anlar maḳbūl-i dergāh-ı İlāhī olmaġıla cemīʿ-i ʿuyūbdan berī olmışlardur ve anlara düzd dime zīrā (4) anlar teʾdīb-i İlāhī ile cemīʿ-i aḫlāḳ-ı ẕemīmeden necāt u ḫalāṣ bulmışlardur [*kem-kün* bunda *mekün* maʿnāsınadur]

Kerāmāt-ı ān derviş ki derkeştī müttehimeş kerdend

(5) ol dervīşüñ kerāmātı beyānındadur ki keştīde anı **[N187a]** düzdlük ile müttehim eylediler Ḥażret-i Mevlānā kerāmāt didi zīrā bir kerāmet sebebi (6) ile birḳaç kerāmet ẓāhir oldı ol dervīşüñ bir kerāmeti māhīnüñ gevher getürmesidür (7) bir kerāmet daḫı māhīnüñ bisyār gelmesidür bir kerāmeti daḫı gevhere meyl eylememesidür bir kerāmeti daḫı hevā üzere oturmasıdur

Būd dervīşī derūn-ı keştiī

bir keştīnüñ içinde (8) bir dervīş var idi

Sāḫte ezraḫt-ı merdī püştiī

ki ol dervīş kendüsine merdlük ve velāyet-i raḫt ve esbābından bir arḳa (9) yaṣduġı düzmiş idi yaʿnī ṣaḥīḥ velāyet irişmiş idi *püştī* arḳa yaṣduġı [*keştiī*de ve *püştiī*de hemze vaḥdet içündür]

[1598] Dünyayı terk etmek bütün itaat ve ibadetin başıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/412)

Yāve şüd hemyān-ı zer ū ḫufte būd

keştīde (10) bir hemyānıla altun żāyiʿ oldı ol dervīş andan bīḫaber ve uyumış idi

Cümlerā cüstend ü ūrā hem nümūd

keştīde olanlaruñ (11) cemīʿisini istediler aña daḫı görindi yaʿnī cemīʿisini yoḳladılar dervīşi daḫı yoḳlamaġa ittifāḳ eylediler böyle diyü

K'īn faḳīr-i (12) **ḫufterā cūyīm hem**

ki bu uyumış faḳīri daḫı yoḳlayalar

Kerd bīdāreş ziġam ṣāḥib-direm

ṣāḥib-direm ġam u eleminden faḳīri ḫ^{v}ābdan (13) bīdār eyledi *ṣāḥib-direm*den maḳṣūd hemyān-ı zer żāyiʿ idendür bir maḥalde zer ve bir maḥalde direm didügi muʿāmelātda (14) berāber olduḳlarıdur niteki sīm ü zer dirler

Ki derīn keştī çeremdān güm şüdest

hemyān-ı zer ṣāḥibi dervīşe (15) eyitdi bu keştīde hemyān-ı zer güm ü żāyiʿ olmışdur *çeremdān* kīsedür

Cümlerā cüstīm net'vānī tu rest

keştīde olanlaruñ (16) cemīʿisini araduḳ ve yoḳladuḳ sen ḳurtılmaġa ḳādir degülsün beherḥāl seni daḫı yoḳlaruz baʿż-ı nüsaḫda böyle vāḳıʿdur [*rest* maṣdar-ı muraḫḫamdur *resten* maʿnāsına]

(17) **Cümlerā cüstīm gūyī dertuest**

keştīde olanlaruñ cümlesini araduḳ bulmaduḳ dirsin yaʿnī şöyle fehm olınur ki hemyān-ı (18) zer sendedür

Delk bīrūn kün bürehne şev zidelḳ

delḳi üstüñden çıḳar delḳden ʿuryān ol

Tā zitū fārig̈ şeved evhām-ı ḫalḳ

(19) tā ḫalḳuñ evhām u efkārı senden fārig̈ ola ve sen töhmetden ḫalāṣ bulasın

Güft yā Rab mer ġulāmetrā ḫasān

dervīş (20) çünki bu sözleri işitdi eyitdi yā Rabb senüñ bendeñi ḫaslara ki maḳṣūd ehl-i keştīdür

Müttehim kerdend fermān derresān

müttehim (21) eylediler fermān irişdür yaʿnī bir ḥāl idüp beni bu töhmetden ḫalāṣ eyle [*resān* emr-i ḥażırdur *resānīden*den]

Çün bederd āmed dil-i dervīş ezān

çünki dervīşüñ (22) göñli ol töhmet derd ü eleme geldi

Ser birūn kerdend her sū derzamān

fevrī her cānibinde baş çıḳardılar yaʿnī fevrī keştīnüñ (23) eṭrāfında baş çıḳardılar

Ṣad hezārān māhi ezderyā-yı jerf

deriñ deryādan niçe yüz biñ māhī

Derdehān-ı her yekī dürrī (24) **şigerf**

her birinüñ aġzında ʿaẓīm bir dür var idi

Ṣad hezārān māhi ezderyā-yı pür

ol baḥr-i zeḫḫārdan ṣad hezārān māhī

(25) **Derdehān-ı her yekī dürr ü çi dür**

her birinüñ aġzında bir dür ammā ne dür yaʿnī ziyāde zībā vü ẕī-ḳıymet dür idi [*çi* bunda istifhāmdur taʿẓīm maʿnāsı ile]

Her yekī dürrī ḫarāc-ı mülketī

(26) her bir dür bir memleket ḫarācı idi

K'ez İlāhest īn nedāred şirketī

zīrā **[M$_2$212a]** bu dürrler Ḥażret-i Ḫudā'dandur bu bir şirket ṭutmaz yaʿnī bu ḥālet (27) cenāb-ı İlāhī'den ẓāhir olmışdur Ḥażret-i Ḥaḳ ḫod bu güne dürrler vücūda getürmege ḳādirdür ve andan ġayrı bir kimse buña ḳādir degüldür

(28) **Dürr-i çend endāḫt derkeştī vü cest**

dervīş māhīlerüñ aġzından birḳaç dürr alup keştīnüñ içine atdı ve kendüsi (29) keştīden ṭaşra şıçradı

23-24 **Ṣad hezārān māhi ezderyā-yı jerf**
deriñ deryādan niçe yüz biñ māhī
Derdehān-ı her yekī dürrī şigerf
her birinüñ aġzında ʿaẓīm bir dürr var idi M$_2$N-

Mer hevārā saḫt kürsī vü nişest

hevāyı kürsī vü mekān eyledi

Ḫoş murabbaʿ çün şehān bertaḫt-ı (30) **ḫᵛīş**

ve kendülerinüñ taḫtları üzere şāhlar nice murabbaʿ otururlarısa ḫoş murabbaʿ oturdı

Ū firāz-ı evc ü keştīeş (31) **bepīş**

dervīş evc-i hevāda ve keştī anuñ öñinde deryāda *vü nişest* kelimesinüñ maʿnāsı bu beyte ḳayd olındı maʿnā (32) rūşen olsun içün

Güft rev keştī şümārā Ḫaḳ merā

dervīş hevādan keştīde olanlara eyitdi yüri ey ehl-i (33) keştī keştī size Ḫażret-i Ḫaḳ baña yaʿnī keştī sizüñ olsun Ḫażret-i Ḫaḳ baña kāfīdür [*rev* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā nebāşed bāşümā düzd-i gedā

tā gedādan düzd sizüñile **[H184a]** (1) olmaya

Tā kirā bāşed ḫasāret z'īn firāḳ

bu firāḳdan ʿaceb kime ziyān olur yaʿnī bu iftirāḳdan baña ḥavf u żarar yoḳdur

(2) **Men ḫoşem cüft-i Ḫaḳ u bāḫalḳ ṭāḳ**

ben ḫoşem Ḫażret-i Ḫaḳḳ'uñ cüfti ve ḫalḳıla ṭāḳ olam yaʿnī Ḫażret-i Ḫaḳḳ'a ḳarīb ü ḳarīn ve ḫalḳdan (3) dūr u cüdā olam bu ḫuṣūṣa ḫoş u mesrūrum *ṭāḳ* bunda tek maʿnāsınadur

Ne merā ū töhmet-i düzdī nehed

ne ol Ḫudā baña (4) düzdlük töhmetini ḳor

Ne mehāremrā beġammāzī dehed

ne benüm yularumı ġammāzluġuma virür yaʿnī ne baña ġammāz dir bu hem vechdür ne benüm (5) yularumı bir ġammāza virür yaʿnī ʿaybumı bir ġammāza ẓāhir idüp anı benüm üzerüme ḥavāle eylemez

Bāng kerdend ehl-i keştī k'ey hümām

(6) keştī ḫalḳı dervīşe çaġırdılar böyle diyü ki ey hümām

Ez çi dādendet çünīn ʿālī-makām

beyān eyle böyle ʿālī maḳāmı saña (7) ne sebebden virdiler *hümām* ulu maʿnāsınadur

Güft eztöhmet nihāden berfaḳīr

ehl-i keştīye evvel istihzā ile cevāb virüp (8) eyitdi faḳīr üzere töhmet ḳomaḳdan

V'ez Ḥaḳ āzārī pey-i çīzī ḥaḳīr

ve bir ḥaḳīr nesne içün Ḥaḳḳ'ı rencīde idicilükden (9) **[N187b]** ya'nī bu maḳāma bu iki nesne sebebi ile irişdüm Ḥaḳ-āzārluḳ ve velī-āzārluḳ ile irişdüm

"Men eẕā veleyyen feḳad eẕallāhe"[1599]

(10) ḥadīṯ-i şerīfinde bu ma'nā ziyāde rūşendür dünyā şey-i ḥaḳīr idügi bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Ḳul metā'u'd-dünyā ḳalīlün"[1600]

(11) fi'l-ḥaḳīḳa ol makāma ne ile irişdügini beyān itmege şürū' eyledi

Ḥāşa lillah bel zita'ẓīm-i şehān

ḥāşa lillāh andan bulmadum (12) belki şāhlaruñ ta'ẓīminden buldum

Ki nebūdem berfaḳīrān bed-gümān

ki faḳīrler üzere bed-gümān olmadum *şehān*dan murād evliyā'ullāhdur

(13) **Ān faḳīrān-ı laṭīf ü ḫoş nefes**

ol ḫoş-nefes laṭīf ü faḳīrlerdür *faḳīrān*dan maḳṣūd evliyā-yı kibārdur ki ma'nāda şāhlardur [*ḫoş-nefes* ḫoş-süḫan ma'nāsınadur]

K'ez pey-i ta'ẓīmşān āmed 'abes

ki sūre-yi (14) 'Abes anlaruñ ta'ẓīminden ötüri geldi İbni Mektūm bir merd-i a'mā idi Ḥażret-i Rasūl'üñ ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem meclis-i şerīfinde geldi (15) ve Ḥażret-i Rasūl allallāhu 'aleyhi ve sellem ṣanādīd-i Ḳureyş'üñ da'vetine meşġūl idi İbni Mektūm a'mā olduġıçün ol ḥāli bilmedi ol ortaya su'āl (16) bıraḳmaġıla ṣanādīd-i Ḳureyş'ile olan kelimāt munḳaṭı' oldı ve Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem kelāmuñ munḳaṭı' olduġından melūl (17) oldı ve mübārek yüzini türş idüp İbni Mektūm'dan i'rāż eyledi Ḥażret-i Cebrā'il gelüp bu āyet-i kerīmeyi getürdi

---

[1599] Kim bir veliye eziyet ederse Allah'a eziyet etmiş (gibi)dir. (kaynaklarda bulunamadı.)
[1600] De ki: "Dünya menfaati önemsizdir." Nisâ/77.

13 evliyā-yı kibārdur ki ma'nāda şāhlardur H-
15 su'āl M_2N: söz H

“‘Abese ve tevellā (18) *en cā’ehü’l-aʿmā”*[1601]

ḥikāyet İmām Zāhidī buyurmışdur ki Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem İbni Mektūm’uñ ʿaḳabinden (19) gitdi zīrā İbni Mektūm bu ḥāletden ḫāṭırı perīşān olup mescidden **[M₂212b]** çıḳup gitmiş idi ve İbni Mektūm’ı girü döndürdi ve mescide (20) getürdi ve kendünüñ mübārek ridāsını döşetdi ve anı anuñ üzerinde oturtdı ve andan soñra aña riʿāyet üzere oldı bu meşhūrdur

(21) **Ān faḳīrī behr-i pīçāpīç nīst**

ol faḳīrlüḳ pīçāpīç ü ḫuṣūmetden ötüri degüldür yaʿnī anlaruñ faḳr iḫtiyār itdükleri sīm ü zer ü esbāb (22) içün degüldür [*faḳīrī*de *yā* maṣdar içün olmaḳ rūşendür]

Bel pey-i ān ki becüz Ḥaḳ hīç nīst

belki faḳr iḫtiyār itdükleri anuñ içündür ki Ḥażret-i Ḥaḳ’dan ġayrı hīç yoḳdur (23) yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ’dan ġayrı her ne ise nīst ḥükminde olduġından ötüri cemīʿisini terk idüp hemān Ḥażret-i Ḥaḳḳ’a müteveccih (24) olmışdur

Müttehim çün dārem ānhārā ki Ḥaḳ

müttehim ü maʿyūb niçe ṭutayum anlar ki Ḥażret-i Ḥaḳ

Kerd emīn-i maḫzen-i heftüm ṭabaḳ

(25) yedinci ḳat āsmānuñ maḫzenine emīn eyledi yaʿnī ki semāvātuñ esrārına vāḳıflardur

Müttehim nefsest ne ʿaḳl-ı şerīf

müttehim ü maʿyūb (26) olan nefsdür ʿaḳl-ı şerīf müttehim ü maʿyūb degüldür

Müttehim ḥissest ne nūr-ı laṭīf

müttehim ü maʿyūb olan ḥisdür laṭīf nūr müttehim (27) ü maʿyūb degüldür pes ehl-i nefs ü hevā nefs gibi ü ḫasīs ü ḫabīṣdür ehl-i ʿaḳl nūr gibi şerīf ü laṭīfdür (28) nūr-ı İlāhī’nüñ şerīf olmasına sebeb budur ki nūr-ı İlāhī’de ġalaṭ u ḫaṭā yoḳdur zīrā aḥvāl-i āḫiret ol nūrıla kemāhiye rūşen olup (29) anuñ tedbīrine saʿy olınur ve ol nūruñ feyżi sebebi ile ṭālib ʿibādet ü riyāżete ihtimām itmegile mükāşefe vü müşāhede (30) ʿālemine vuṣūl bulur ve ʿaḳl-ı şerīf ol nūr-ı laṭīfe tābiʿdür ammā nefs-i münkir aḥvāl-i āḫiretdür bu sebebden ʿibādet ü

[1601] Âmânın kendisine gelmesinden ötürü, (Peygamber), yüzünü ekşitti ve geri döndü. Abese/1-2.

riyāżetden (31) iʿrāż idüp ḥubb-ı dünyā vü maḥabbet-i māsivādan ferāġat eylemeyüp kendünüñ ḫᵛārlugı üzere muṣırr u ṩābitdür ve ḫasīs ḥiss nefs-i (32) ḫabīṩden behre-gīrdür

Nefs-i Sōfisṭāyi āmed mīzeneş

nefs-i sofisṭāyī geldi ol nefsi ur [*zen* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Keş zeden sāzed ne ḥüccet (33) **güfteneş**

zīrā ki anı urmaḳ ıṣlāḥ eyler ḥüccet dimek anı ıṣlāḥ eylemez yaʿnī sofisṭāyī ki ḥaḳāyıḳ-ı eşyānuñ vücūd u ṩübūtına **[H184b]** (1) münkirdür nefs-i emmāre daḫı sofisṭāyī gibidür pes sofisṭāyī hīç bir maʿḳūl ḥüccet ü delīle rāżı olmayup ʿinādı üzere (2) muṣır olduğı gibi nefs daḫı öyledür mādām ki sofisṭāyīye bir nesne ile urmayasın ol nesnenüñ vücūdına (3) iʿtirāf eylemez pes nefs daḫı mādām ki ʿibādet ü riyāżet meşaḳḳatine düşüp mükāşefe vü müşāhede mertebesine vuṣūl (4) bulmaya āḫirete iʿtirāf idüp aḥvāl-i āḫirete saʿy u gūşiş eylemez sofisṭāyī bir ṭā'ifedür ki ḥakāyıḳ-ı eşyānuñ vücūdına (5) münkirdür ḫayālātdur dir delā'il-i ḳaviyye ile aña iʿtirāf itdürmek mümkin degüldür meger muḥkem kötek urasın

ḥikāyet (6) bir merd-i sünnī elinde bir degnek bir sofistāyī ile bir tenhā yerde mülāḳāt idüp muṣāḥabet eyler ve eṩnā-yı muṣāḥabetde *"ḥaḳāyıḳu'l-eşyā* (7) *ṩābitetün"* mese'elesi teẕekkür olındı sofistāyī inkār eyledi sünnī delīl ü bürhān getürdi ve eyitdi bu benüm elümde olan degnek (8) bir şey-i maḥsūsdur buña niçün inkār eylersin sofistāyī eyitdi ol degnek ḫayāldür mevcūd degüldür çün sünnī gördi ki (9) sofisṭāyī maḥsūs u żarūrī bir ḫuṣūṣda ʿinād eyler elinde olan degnek ile anı urmaġa başladı sofisṭāyī (10) çünki degnegüñ aġrısına taḥammül eylemedi çār u nāçār degnegüñ vücūdına iḳrār **[N188a]** eyledi

Muʿcize bīned fürūzed ān zamān

sofisṭāyī (11) muʿcize görür ol zamān ḳalbi rūşen olur ve iʿtirāf eyler

Baʿd ezān gūyed ḫayālī būd ān

andan ṣoñra dir ol muʿcize ki ben gördüm (12) bir ḫayāl idi lākin ḥissüñ ġalaṭ itmesinden mevcūd şekl görindi

Ver ḥaḳīḳat būd ān dīd-i ʿaceb

ve ger ol ʿacebi görmek ḥaḳīḳat (13) olayıdı [*dīd* bunda *dīden* maʿnāsınadur *ʿaceb*den murād muʿcize ve kerāmetdür]

Çün muḳīm-i çeşm n’āmed rūz u şeb

rūz u şeb niçün çeşmüme muḳīm gelmedi yaʿnī sofisṭāyī eydür ol **[M$_2$213a]** muʿcize (14) eger fi’l-ḥaḳīḳa vücūd bulmış olayıdı bir dem çeşmümden dūr olmamaḳ gerek idi

Ān muḳīm-i çeşm-i pākān mīşeved

ol muʿcize (15) pākler çeşminüñ muḳīmi olur

Nī ḳarīn-i çeşm-i ḥayvān mīşeved

ḥayvānuñ çeşminüñ ḳarīni olmaz yaʿnī enbiyādan muʿcize ve evliyādan kerāmet (16) ki ṣādır olur ehl-i īmāndan her kim ki anı bir kerre gördi ise ebedī anuñ çeşminden dūr olmaz zīrā her ḳaçan fikr eylese (17) anuñ meşhūdıdur görmeyüp iʿtiḳādı pāk olan kimselerüñ ḥāli daḫı böyledür ki hemān görmiş gibidür ki anuñ vuḳūʿına (18) inkār eylemez beyt-i sābıḳ sofisṭāyī ṭarafından suʾāl gibidür ve mābaʿdında vāḳıʿ olan beyt aña cevāb gibidür ḥayvāndan maḳṣūd (19) ʿavāmdur

K’ān ʿaceb z’īn ḥiss dāred ʿār u neng

zīrā ol ʿaceb bu ḥisden ʿār u neng ṭutar zīrā ḥiss-i ḥayvānīde ol emr-i ʿacebi müşāhede (20) itmege istiʿdād yoḳdur [*k’ān ki ān* taḳdīrindedür]

Key büved ṭāvūs enderçāh-ı teng

ṭāvūs ṭar ḳuyıda ḳaçan olur zīrā ṭāvūs cilve vü cevelān itmege vāsiʿ (21) cāy ister

Tā negūyī mer merā bisyār gū

zinhār baña çoḳ söyleyici dimeyesin [*mer* bunda zāʾiddür]

Men zişad yek gūyem ü ān hemçü mū

zīrā ben (22) yüzden birini söylerüm ve ol bir söz mūy gibi daḳīḳdür yaʿnī esrār u güftāra ḥadd ü pāyān yoḳdur lākin ben ziyāde (23) iḫtişār üzere söylerüm ve söyledügüm sözler daḫı tamām mestūrdur bu hem vechdür zīrā ben yüzden birini söyleyiciyüm (24) ve ol bir söz mūy gibidür bu vech üzere *yek-gūyem* vaṣf-ı terkībīdür

Teşnīʿ-i ṣūfiyān berān ṣūfī pīş-i şeyḫ ki (25) ***bisyār mīgūyed***

şeyḫ ḳatında ol ṣūfī üzere ṣūfīlerüñ teşnīʿ ü melāmet eylemesi beyānındadur ki çoḳ söyler diyü

---

17 olan kimselerüñ HM$_2$: olanlaruñ N

24 vaṣf-ı terkībīdür M$_2$N: vaṣf-ı terkībī olur H

Ṣūfiyān (26) **berṣūfi-yi şenʿa zeden**

ḫānkāhda ṣūfîler bir ṣūfîye şenʿa urdılar yaʿnî teşnîʿ eylediler

Pîş-i şeyḫ-i ḫānḳāhî (27) **āmedend**

ol ḫānḳāh şeyḫinüñ öñine geldiler ve şikāyet eylediler böyle diyü

Şeyḫrā güftend dād-ı cān-ı mā

ṣūfîler şeyḫe eyitdiler (28) bizüm cānımuzuñ dādını

Tū ezîn ṣūfî bücū ey pîşvā

sen bu ṣūfîden iste ey pîşvā yaʿnî ey şeyḫ bu ṣūfî bize çoḳ (29) cefā eyledi bundan bizüm ḥaḳḳımuzı sen alıver [*bücū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Güft āḫir çi gelest ey ṣūfiyān

şeyḫ eyitdi ṣūfîler āḫir ne şikāyetüñüz (30) vardur bu hem vechdür āḫir şikāyetüñüz nedür muḫālefet hemān bunda olduġıçün bu ḳadar yazıldı

Güft în ṣūfî se (31) **ḫū dāred girān**

ṣūfîler didi bu ṣūfî üç ṣaḳîl ḫūy ṭutar yaʿnî bu ṣūfînüñ üç ḳabîḥ ḫūyı vardur

(32) **Dersüḫan bisyār-gū hemçü ceres**

sözde bisyār-gūdur ceres gibi yaʿnî ceres gibi anuñ lisānı dāʾim ḥareketdedür bir ḳabîḥ ḫūy budur [*bisyār-gūst* taḳdîrindedür]

(33) **Derḫoreş efzūn ḫored ezbîst kes**

ṭaʿāmda yigirmi kimseden ziyāde yer bir ḳabîḥ ḫūyı daḫı budur

Ver büḫusbed hest çün Aṣḥāb-ı Kehf

[H185a] (1) ve ger uyuya Aṣḥāb-ı Kehf gibidür yaʿnî ziyāde çoḳ uyur bir ḳabîḥ ḫūyı daḫı budur

Ṣūfiyān kerdend pîş-i şeyḫ zeḥf

bu üç ḫaṣlet (2) ṣūfîlerüñ ādābına muḫālifdür diyü ṣūfîler şeyḫüñ ḥużūrında velvele vü ġavġā vü hücūm eylediler

Şeyḫ rū āverd sūy-ı ān faḳîr

(3) şeyḫ çünki ṣūfîlerüñ bu iḳdāmını gördi ol faḳîr cānibine teveccüh eyledi naṣîḥat ṭarîḳi ile aña böyle diyü

Ki ziher ḥālī ki hest (4) **evsāṭ gīr**

ki bir ḥālden ki vardur evsāṭ ṭut yaʿnī cemīʿ-i ḫuṣūṣda ifrāṭ u tefrīṭi terk idüp evsaṭı iḫtiyār eyle niteki (5) Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt buyurmışdur

"Ḫayru'l-umūri evsāṭuhā"[1602]

niteki Ḥażret-i Mevlānā anı beyān eyler *beyt*

(6) *Ḫayr umarsa dil meyānuñdan nʿola*

Çünki Peyġamber didi ḫayru'l-umūr olur vasaṭ

Derḫaber ḫayru'l-umūr evsāṭuhā

(7) ḥadīṯ-i şerīfde vardur

"Ḫayru'l-umūri evsāṭuhā"[1603]

tā ki sen ifrāṭ u tefrīṭden ictināb **[M$_2$213b]** idüp vasaṭ ṭarīḳini iḫtiyār (8) eyleyesin

Nāfiʿ āmed z'iʿtidāl aḫlāṭhā

bu ḫod ẓāhirdür aḫlāṭlar iʿtidālden nāfiʿ geldi yaʿnī zīrā çünki aḫlāṭ muʿtedil ola (9) ḥayāt u ṣıḥḥate nāfiʿdür aḫlāt muḫtel olsa ḥayāt u ṣıḥḥatüñ zevāline sebeb olur niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler [*aḫlāṭ* cemʿ-i *ḫalṭ*dur]

Ger yekī ḫilṭī (10) **füzūn şüd ezʿaraż**

ʿarażdan yaʿnī ʿaraż sebebi ile eger bir ḫalṭ ziyāde oldı ise [*füzūn* ziyāde maʿnāsınadur]

Ezten-i merdüm pedīd āyed maraż

ḫalḳuñ (11) teninden maraż ẓāhir gelür yaʿnī maraż āşkāre olur *meṯnevī*

Derūn tā büved ḳābil-i şürb ü ekl

Beden tāze rūyest ü (12) *pākīze şekl*

Ḫarābān ki īn ḫāne kerded tamām

Ki bāhem nesāzend ṭabʿ u ṭaʿām

Mizācet ter ü ḫuşk u germest ü serd

(13) *Mürekkeb ezīn çār ṭabʿest merd*

[1602] İşlerin hayırlısı vasat olanıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/469)

[1603] İşlerin hayırlısı vasat olanıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/469)

8 yaʿnī H-

Yekī z'īn çü berdīgerī yāft dest

Terāzū-yı ʿadl-i ṭabīʿat şikest [1604]

[N188b] Berḳarīn-i ḫᵛīş me'fzā (14) **derşıfat**

ṣıfat u ḫaṣletde kendü muṣāḥibüñ üzere ziyāde olma

K'ān fırāḳ āred yaḳīn derʿāḳıbet

zīrā ʿāḳıbetde ṣaḥīḥ fırāḳ (15) getürür yaʿnī şol kimse ki anda kendü muṣāḥibinde olan ḫūydan ziyāde bir ḫūy olsa ol ḫūy sebeb-i fırāḳ olur zīrā (16) her ne ḳadar imtizāc eyleseler ʿāḳıbet yine mufāraḳat muḳarrerdür *me'fzā* bunda ziyāde olma maʿnāsına olmaḳ rūşendür *mef'zā* (17) nehy-i ḥāżır *efzūden*den ziyāde olmaḳ ve ziyāde eylemek maʿnāsına gelür

Nuṭḳ-ı Mūsā büd berendāze vü līk

Ḥażret-i Mūsā'nuñ (18) nuṭḳ u kelimātı laṭīf ü endāze üzere idi ammā

Hem füzūn āmed zigüft-i yār-ı nīk

yine anuñ nuṭḳı ziyāde geldi nīk ü (19) laṭīf yārinüñ sözinden *yār*dan murād Ḥażret-i Ḫıżır'dur

Ān füzūnī bāḪıżır āmed şiḳāḳ

ol füzūnluḳ Ḥażret-i Ḫıżır ile şiḳāḳ (20) u ḫilāf geldi

Güft rev ū mükşirī ḥāẕā fırāḳ

Ḥażret-i Ḫıżır Mūsā peyġambere ʿaleyhi ve sellem eyitdi yüri sen mükşer ü bisyār-(21)gūysun bu fırāḳdur yaʿnī bu sözler sebebi ile mābeynimüzde fırāḳ muḳarrer oldı [*mükşīr* ism-i fāʿildür]

Mūsiyā bisyār-gūyī dūr şev

(22) ey Mūsā bisyār-gūy iseñ benden dūr ü cüdā ol

Verne bāmen güng bāş u kūr şev

ve ger bisyār-gūy degül iseñ benümile dilsiz (23) ol ve kūr ol yaʿnī Ḫıżır peyġamber Mūsā peyġambere ʿaleyhüme's-selām eyitdi eger benümile muṣāḥib olmaḳ ister iseñ hemān çeşm

[1604] Derun yeme ve içmeye kabil olur. beden taze yüzlü ve temiz şekillidir. Bu haneyi tamam kılan haraplar fıtrat ve gıdayı beraber yapmazlar. Senin mizacın taze ve kuru, sıcak ve soğuktur. İnsan bu dört unsurdan mürekkeptir. Bu dört unsurdan biri bir diğerine el atarsa tabiatın adalet terazisi kırılır.

ü gūş (24) ol ben her ne eylerisem andan ötüri baña söyleme ve suʾāl eyleme *eger bisyār-gūyī* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür niteki mışrāʿ-ı (25) şānīden ziyāde ẓāhirdür

Ver nereftī v'ez sitīze şistī

yār seni ḥużūrından redd itdükden şoñra ve ger ʿināduñdan gitmedüñise ve yine (26) anuñ ḥużūrında oturmış iseñ *şistī nişeste*den muḫaffefdür

Tū bemaʿnā reftī büg'sistī

sen maʿnāda yāruñ ḥużūrından (27) gitmişsin muṣāḥabetden munḳaṭıʿ olmışsın egerçi ṣūrī muḳārenet ü muṣāḥabet vardur zīrā yāruñ rıżāsı yoḳdur bu hem (28) maʿnādur sen maʿnāda anuñ ṣoḥbetinden gitmişsin üzilmişsin pes bir mürīd ki mürşīdinüñ rıżāsı üzere olmaya ṣūret iʿtibārı ile anuñ aṣḥābındandur maʿnā (29) iʿtibārı ile anuñ ṣoḥbetinden cüdādur zīrā anuñ feyżinden maḥrūmdur

Çün ḥadeṯ (30) **kerdī tu nāgeh dernamāz**

çünki sen nāgāh namāzda ḥadeṯ eyledüñ yaʿnī çünki namāzda iken āb-destüñ bozıldı [*kerdī* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekker-i muḫāṭabdur]

Gūyedet (31) **sūy-ı ṭahāret rev betāz**

ḥaḍeṯ lisān-ı ḥālile saña dir yüri ṭahāret ü vużū cānibine segirt zīrā vużūnuñ naḳżından vużū (32) lāzım olmaḳ hemān aña var fevrī āb-dest tedārük eyle dimekdür egerçi ḥadeṯ bu sözi biḥasebi'ẓ-ẓāhir söylemez şikeste-dil (33) ü perīşān-ḫāṭır olan yārile senüñ ḥālüñ daḫı böyledür *rev betāz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür

[H185b] (1) **Ver nereftī ḫuşk cünbān mīşevī**

ve ger ḥadeṯ sebebi ile ṭahāret cānibine gitmedüñ ise hemān fevrī kibr idici ve ʿucb (2) gösterici olursun zīrā baʿde'l-ḥadeṯ anda ṭurmaḳdan hīç fāʾide yoḳdur

Ḫod namāzet reft [$M_2$214a] bin'şīn ey ġavī

ey ġavī (3) senüñ namāzuñ ḫod gitdi otur *cünbān* sükrān vezni üzere kibr ve teʾennüf idici maʿnāsınadur ekṯer nüsaḫda böyle vāḳıʿdur (4) lākin bu ḥaḳīr-i pür-taḳṣīre cünbān evlā ve maḥalle enseb görinür ḥareket idici maʿnāsınadur hem *bin'şīn* aña (5) ḳarīnedür ḥadeṯ ve naḳż-ı vużū sebebi ile namāzı terk idüp ṭahāret ü vużū ṭarafına gitmekden ise fevrī ḥareket

3 vāḳıʿdur M_2N: vāḳıʿ olmışdur H

idici (6) olursun yaʿnī bīhūde vü bīfāʾide ḳıyām u rükūʿ ü sücūd idüp namāz edā eylemek ḳaṣdında olursın otur ve namāzdan (7) ferāġat eyle ey güm-rāh senüñ namāzuñ ḫod gitdi [*ḫod* bunuñ gibi maḥallerde taḥḳīḳ maʿnāsınadur nite maḥal ḳarīnedür *ġavī* gümrāh maʿnāsınadur]

Rev berānhā ki hem-i cüft-i tuend

anlaruñ ḳatına git ki anlar senüñ hem-cüft (8) ü hem-ḥālüñdür yaʿnī şol kimselerile iḫtilāṭ u muṣāḥabet eyle ki anlar senüñile hem-meşreb ü hem-meẕhedür

ʿĀşıḳān u (9) **teşneī güft-i tuend**

hem-cüft olanlar senüñ ʿāşıḳlaruñ ve ṭāliblerüñdür senüñ sözüñe müştāḳ u teşnelerdür zübde-yi kelām (10) budur ki cemīʿ-i ḫaşlet eger ḫūb u ger ziştdür hem-ḥāl ü hem-ḫūy olan kimselere nisbet ḫūb u laṭīfdür zīrā

(11) *"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"*[1605]

bu sırrı iḫtiżā idicidür [*güft* bunda söz maʿnāsınadur]

Pāsbān berḫ^{v}ābnākān berfüzūd

pāsbān nā'imler üzere artdı yaʿnī senüñ pāsbānuñ (12) fażīlet ü ziyādelügi nā'imler üzeredür zīrā pāsbān bīdār ve anlar ḫ^{v}ābdadur ammā bīdārlar üzere ziyādelügi yoḳdur

(13) **Māhiyānrā pāsbān ḥācet nebūd**

māhīlere pāsbān ḥācet olmadı bu hem vechdür māhīlerüñ pāsbāna iḫtiyācı olmadı zīrā anlar (14) dā'im bīdārlardur

Cāme-pūşānrā naẓar bergāzerest

cāme giyicilerüñ naẓarı gāzeredür zīrā cāmenüñ ḥuṣūli anuñ vāsıṭası (15) iledür

Cān-ı ʿuryānrā tecellī zīverest

ammā ʿuryānuñ cānına tecellī zīver ü libāsdur zīrā ʿuryānuñ cāmeye meyl ü iḫtiyācı yoḳdur *ʿuryān*dan (16) **[N189a]** maḳṣūd dervīş-i ṣādıḳdur ki cāme-perest degüldür aña zīnet ü libās tecellīdür [*ʿuryān* cāna zīver ü libās tecellī-yi cemāl-i İlāhīdür bu hem vechdür bu vech üzere ʿuryān cānuñ ṣıfatıdur]

[1605] Cins cinsine meyl eder.

Yā ziʿuryānān beyek sū bāz rev

yā ʿuryānlardan (17) āşkāre bir cānibe git yaʿnī yā dervīşān u ṣūfiyāndan cüdā ol

Yā çü īşān fāriġ ezten-cāme şev

yā anlar gibi libāsdan (18) fāriġ ol yaʿnī tārik-i dünyā olup cāme vü zīver-perestlükden ferāġat eyle bunda tenbīh budur ki çün bir kimse erbāb-ı ṭarīḳat içinde (19) ola aña lāzımdur ki anlaruñ kār u üslūbını ṭuta ve illā anlardan cüdā olmaḳ gerekdür [*ten-cāme* cāme-yi ten taḳdīrindedür]

Ver nemītānī ki kül ʿuryān şevī

ve ger ḳādir degül (20) iseñ ki bi'l-külliyye ʿuryān ve tārik-i dünyā olasın [*nemītānī netüvānī* taḳdīrindedür]

Cāme kem kün tā reh-i evsaṭ revī

cāmeyi az eyle tā evsaṭ yolına gidesin yaʿnī (21) ṣāfī dünyāya ṭālib olup ten-perver ve cāme-perest olma belki cemīʿ-i ḫuṣūṣda muʿtedil ol tā

"Ḫayru'l-umūri evsāṭuhā"[1606]

(22) ḥadīṯ-i şerīfi ile ʿamel eylemiş olasın bu sözler gūyā şeyḫ cānibinden naṣīḥat ṭarīḳi ile ol faḳīre ḫiṭāben vāḳıʿ olmışdur

(23) ***ʿÖẕr güften-i faḳīr bāşeyḫ***

şeyḫe faḳīrüñ ʿöẕr dimesi beyānındadur

Pes faḳīr ān şeyḫrā aḥvāl güft

pes faḳīr ki ṣūfīler andan (24) şikāyet eylediler ol şeyḫe aḥvālini didi

ʿÖẕrrā bāān ġarāmet kerd cüft

ʿöẕrini ol ġarāmete cüft eyledi yaʿnī ol ṣūfīlerüñ (25) ṭaʿn ü teşnīʿine fevrī cevāb virdi niteki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler [*ġarāmet*den maḳṣūd bunda kendüsine isnād olınan üç ḳabīḥ ḫaṣletdür]

Her suʾāl-i şeyḫrā dād ū cevāb

şeyḫüñ cemīʿ-i (26) suʾāline ol faḳīr cevāb virdi

[1606] İşlerin hayırlısı vasat olanıdır. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/469)

Çün cevābāt-ı Ḥıżır ḫūb u ṣavāb

Ḥıżır peyġamberüñ ʿaleyhi’s-selām cevābları gibi ḫūb u maʿḳūl

(27) **Ān cevābāt-ı su’ālāt-ı Kelīm**

ol Ḥażret-i Mūsā’nuñ ʿaleyhi’s-selām su’ālinüñ cevābları [*Kelīm*’den murād Ḥażret-i Mūsā’dur]

Keş Ḥıżır bün’mūd ezRabb-i ʿAlīm

(28) ki o cevābları Ḥıżır peyġamber ʿaleyhi’s-selām cemīʿ nesneyi bilici Ḫudā’dan gösterdi bu hem vechdür ki ol cevāblar Ḥıżır (29) peyġambere ʿaleyhi’s-selām Ḥażret-i Rabb-i ʿAlīm’den **[M2114b]** görindi yaʿnī aña Ḥażret-i Ḥaḳ taʿlīm eyledi ki bu vech üzere *Ḥıżırrā* taḳdīrindedür (30) zübde-yi kelām budur ki Ḥażret-i Ḥıżır Ḥażret-i Mūsā’nuñ su’āllerine ne vechile laṭīf cevāb virdi ise ol faḳīr (31) ṣūfī daḫı şeyḫüñ cemīʿ-i su’āllerine ol vechile ḫūb cevāblar virdi

Geşt müşkilhaş ḥal ü efzūn ziyād

Ḥażret-i Mūsā’nuñ (32) müşkilleri ḥall ü rūşen oldı

Ezpey-i her müşkileş miftāḥ dād

ve yād u fikrinden ziyāde her müşkilden ötüri aña (33) miftāḥ virdi yaʿnī Ḥażret-i Mūsā’ya ḥall ü rūşen olan müşkiller sebebi ile bir ḥālet peydā oldı ki cemīʿ-i müşkiller **[H186a]** (1) aña āşkār oldı ve *efzūn* ziyāde maʿnāsı mışrāʿ-ı ṣānīye ḳayd olındı

EzḤıżır dervīş hem mīrāṯ dāşt

Ḥıżır peyġamberden (2) dervīş daḫı ʿilm-i ledünnī mīrāṯ ṭutdı

Dercevāb-ı şeyḫ himmet bergümāşt

şeyḫüñ cevābından himmet ḥavāle eyledi evvel keṯret-i eklüñ (3) cevābına şürūʿ eyledi

Güft rāh-ı evsaṭ erçi ḥikmetest

ol dervīş şeyḫe cevāb virüp eyitdi

“Ḫayru’l-umūri evsaṭuhā”[1607]

(4) ṭarīḳi egerçi ḥikmetdür yaʿnī ol ṭarīḳa sülūk egerçi ḥadīṯ-i şerīfi riʿāyetdür

[1607] İşlerin hayırlısı vasat olanıdır. (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, 1/469)

Līk evsaṭ nīz hem bānisbetest

lākin (5) evsaṭ daḫı hem nisbetiledür ḥālet-i muʿayyenesi yoḳdur niteki bu beytlerden maḳṣūd ẓāhir olur

Āb-ı cū nisbet beüştür hest (6) **kem**

ırmaġuñ ābı üştüre nisbet endek ü kemdür zīrā üştür andan bībāk ü bītevaḳḳuf güẕer eyler [*kemest* taḳdīrindedür]

Līk bāşed mūşrā ān hemçüyem

lākin (7) ırmaġuñ ṣūyı mūşa deryā gibidür ki andan geçmege ḳādir degüldür

Her kirā bāşed vaẓīfe çār-nān

her kimüñ ki vazīfesi (8) dört nān ola yaʿnī ṭaʿām yemek vaḳtinde ʿādeti dört nān yemek olsa

Dü ḫored yā se ḫored hest evsaṭ ān

iki (9) nān yese yā üç nān yese o evsaṭdur zīrā iştihāsından eksik yemiş olur

Ver ḫored her çār dūr ezevsaṭest

ammā eger (10) dört nānı cemīʿan yiye evsaṭdan dūrdur zīrā iştihāsı hemān o miḳdārdur

Ū esīr-i ḥırṣ mānend-i baṭest

ol kimse baṭ (11) gibi ḥırṣa esīrdür *baṭ* ḳaz maʿnāsınadur ki ekṣer evḳātda ġıdālanur

Her ki ūrā iştihā deh nān büved

her kim ki anuñ iştihāsı (12) on nān ola

Şeş ḫored mīdān ki evsaṭ ān büved

ol kimse altı nān yese bil ki o evsaṭdur pes benüm aḥvālüme naẓar eyle

Çün (13) **merā pencāh nān hest iştehī**

çünki baña iştihā elli nāndur [*pencāh* elli maʿnāsınadur]

Mer turā şeş gerde hem-destīm nī

senüñ ki vaẓīfe ve iştihāñ (14) altı gerdedür sen benüm hem-dest ü hem-ḥālüm degülsün ḳāfiye içün *iştihā yā* ile ve *tā*nuñ kesriyile oḳınur *hem-destem nī* taḳdīrindedür

(15) **Tū bedeh rekʿat namāz āyī melūl**

sen on rekʿat namāzıla melūl gelürsün yaʿnī sen ṭaʿāmı egerçi az yersin lākin ṭāʿat ü (16) ʿibādeti daḫı aña göre eylersin ki birḳaç rekʿat namāz edā eyleseñ süst ü zebūn olursun

Men bepān ṣad derneyāyem dernüḥūl

(17) ben beş yüz rekʿatile ʿacz ü nüḥūle gelmezüm yaʿnī zebūn u lāġar olmazum *nüḥūl* arıḳluḳ maʿnāsınadur Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi (18) ve sellem Ḥażret-i ʿÖmer'üñ ḥaḳḳında buyurmışlardur

[N189b] *"Külū miṣle ekli ʿÖmera feinnehū ye'külü ekle'r-ricāli ve yaʿmelü ʿamelü'r-ricāli"*[1608]

bir (19) rivāyetde böyledür

"Feinnehū ye'külü ke'l-esedi"[1609]

[*pān ṣad* beş yüz maʿnāsınadur]

Ān yekī tā Kaʿbe ḥāfī mīreved

ol bir kimse Kaʿbe'ye degin ayaġı çıplaḳ gider (20) bu ḳadar zaḥmet ü meşaḳḳat çekmekden perīşān u bīḥużūr olmaz

V'īn yekī tā mescid ezḫod mīşeved

bu birisi ḫānesinden mescide degin (21) kendüsinden gider yaʿnī ʿāciz ü mużṭarib olur *ḥāfī* ayaġı çıplaḳ maʿnāsınadur evliyāʾullāhdan bir kimse vardur ki (22) aña Bişri Ḥāfī dirler ayaḳ ḳabını giymeyüp ayaḳları çıplaḳ gezdügiçün [*mīşeved* bunda *mīreved* maʿnāsınadur]

Ān yekī derpākbāzī cān bedād

ol bir kimse ki ʿāşıḳluḳ (23) ve pākbāzluḳda cān virdi *beyt*

Ger niṣār-ı ḳadem-i yār-ı girāmī nekünem

Gevher-i cān beçi kār-ı digerem bāz āyed[1610]

[1608] Ömer'in yiyişi gibi yiyin. Muhakkak ki o, erkeklerin yiyişi gibi yer, erkeklerin davrandığı davranır. (kaynaklarda bulunamadı.)

[1609] Muhakkak ki o arslanların yiyişi gibi yer.

[1610] Can cevherimi eğer değerli yârime saçmazsam, o cevherle başka hangi işi yapayım.

(24) **V'ān yekī cān kend tā yek nān bedād**

ol bir kimse cān çekişdi tā bir nān virdi yaʿnī kemāl-i ḫısset ve ziyāde **[M₂215a]** buḫl ü imsākinden ol (25) mertebeden ṣoñra bir nān virdi

Īn vasaṭ derbānihāyet mīreved

bu vasaṭ nihāyetile olanda gider yaʿnī vasaṭ müntehāya nisbet (26) iʿtibār olınmaḳ mümkindür

Ki mer ānrā evvel ü āḫir büved

zīrā anuñ evvel ü āḫiri olur ġayrı müntehā olanda evsaṭ u vasaṭ (27) mümkin degüldür

Evvel ü āḫir bebāyed tā derān

evvel ü āḫir gerek tā anda

Dertaṣavvur günced evsaṭ yā miyān

evsaṭ yā vasaṭ (28) taṣavvura ṣıġa zīrā evvel ü āḫir mevcūd olmaḳ gerek tā ki evsaṭ u vasaṭ taṣavvur olınmaḳ mümkin ola *miyān*dan maḳṣūd vasaṭdur

(29) **Bīnihāyet çün nedāred dü ṭaraf**

nihāyetsiz olan nesne çünki iki ṭaraf ṭutmaya yaʿnī evveli ve āḫiri olmaya [*dü ṭaraf*dan maḳṣūd evvel ve āḫirdür]

Key büved ūrā miyāne (30) **munṣaraf**

aña vasaṭ ḳaçan munṣaraf olur yaʿnī ḳaçan irṭibāṭ olınur ol dervīş çünki çoḳ ṭaʿām yemegüñ cevābını virdi (31) şimdi çoḳ söylmegüñ cevābına şürūʿ eyledi

Evvel ü āḫir nişāneş kes nedād

evvel ü āḫir ki kimse anuñ nişānını virmedi (32) yaʿnī Ḫudā-yı Teʿālā ki evveline ibtidā ve āḫirine intihā yoḳdur

Güft lev kāne lehü'l-baḥru midād

Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de bu āyeti didi

"Ḳul lev (33) *kāne'l-baḥru midāden likelimāti rabbī lenefide'l-baḥru ḳable en tenfede kelimātü rabbī ve lev ci'nā bimiṣlihī mededen"*[1611]

[1611] De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir. Kehf/109.

[āyet-i kerīmede olan *el-baḥr*den maḳṣūd yedi deryā olmaḳ mümkindür ki anda olan elif-lām istiġrāḳ-ı cins içündür] zübde-yi kelām budur ki benüm bisyār-gūyluguma **[H186b]** (1) ḥikmet budur Ḫudā-yı Teʿālā ki anuñ evveline ve āḫirine kimse nişān virmedi kendünüñ kelimāt-ı şerīfi vaṣfında Ḥabīb-i Ekrem'ine ḫiṭāben (2) buyurdı di sen yā Muḥammed eger deryā-yı muḥīṭ mürekeb olsa benüm Rabb'ümüñ kelimātını yazmaḳ içün yaʿnī Ḳurʾān-ʿAẕīm'üñ esrār u maʿānīsini (3) ʿıyān u beyān eylemek içün elbette deryā-yı muḥīṭ müntehā vü nihāyet-peẕīr olur benüm Rabb'ümüñ kelimātı müntehā vü ġāyet-peẕīr olmazdan (4) öñ ve ger deryā-yı muḥīṭ gibi muʿāvenet yöninden getürilürse daḫı yine mümkin degüldür pes ben her ne ḳadar çoḳ söylesem Allāh (5) Teʿālā'nuñ kelimātına nisbet bisyār-gūy olmaġa imkān yoḳdur lācerem Ḥażret-i Bārī çünki bir bendesine ṣıfāt-ı kelāmı ile (6) tecellī ide ol bendeye kelimāt-ı İlāhiyyeden ẕevḳ u ḥālet peydā olup aña çoḳ söylemek lāzım olur Ḥażret-i Mevlānā bu āyet-i (7) kerīmenüñ maʿnāsını beyān itmege şürūʿ eyledi

"Ve lev enne mā-fi'l-ʿarżi minşeceratin eḳlāmün ve'l-baḥru yemüddühū minbaʿdihī sebʿatü (8) *ebḥurin mā nefidet kelimātullāhi"*[1612]

Heft deryā ger şeved küllī midīd

yedi deryā eger cemīʿan mürekkeb ola

Nīst mer pāyān şüdenrā (9) **hīç ümīd**

müntehī olmasına ümīd ü imkān yoḳdur *midād* mürekkebdür ki kāfiye içün elif *yā* yazılmışdur

Bāġ u bīşe ger (10) **şeved yek ser ḳalem**

bāġ u mīşe eger cemīʿan ḳalem ola [*bīşe* mīşe maʿnāsınadur]

Z'īn süḫan hergiz negerded bīş ü kem

bu sözden hergiz zāʾid ü nāḳıṣ (11) olmaz hemān yine evvelki ḥāli üzere olur zīrā aña tebeddül ü teġayyür ʿārıż olmaz

Ān heme ḥibr ü ḳalem fānī şeved

ol dükeli (12) mürekkeb ü ḳalem fānī vü maḥv olur

[1612] Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkep olsa) yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez. Şüphe yok ki Allah mutlak galip ve hikmet sahibidir. Lokman/27.

V'īn ḥadīṯ-i bī'aded bāḳī büved

ve bu 'aded ü pāyānsız söz ki murād kelimātullāhdur ḥāli üzere (13) bāḳī olur ẕerre ḳadar noḳṣān irişmez *ḫibr* mürekkeb ma'nāsınadur şimdi keşret-i nevm içün cevāb virmege şürū' eyledi

(14) **Ḥālet-i men ḫ^vābrā māned gehī**

ẓāhirde gāhī benüm ḥāletüm ḫ^vāba beñzer

Ḫ^vāb pindāred mer ānrā güm-rehī

ol ḥāleti bir güm-rāh ḫ^vāb (15) ẓann eyler ya'nī 'āmī ki ẕevḳ u ḥāletden bīḫaberdür gāhī ki ben bir ẕevḳ u ḥālete irişem anı ḫ^vāb ẓann eyler benüm bisyār-ḫ^vāb (16) olduġum bu i'tibārıladur [*pindāred* fi'l-i mużāri' ġā'ibdür]

Çeşm-i men ḫufte dilem bīdār dān

egerçi ẓāhirde benüm çeşmüm uyumışdur ammā ḳalbümi bīdār bil

(17) **Şekl-i bīkār-ı merā berkār dān**

benüm ṣūretā kār u 'amelsiz şekl ü cesedümi kār u 'amel üzere bil zīrā ḳalbüm cemāl-i İlāhī müşāhedesiyile (18) istiġrāḳ mertebesine irişmişdür ẓāhirde olan ṭā'at ü 'ibādetden murād u maḳṣūd ḫod ḳurb u viṣāl ve (19) müşāhede-yi cemāldür pes bu i'tibār ile bende bisyār-ḫ^vāb ṣıfatı olmaz *dān* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür

Güft peyġamber ki 'aynāyī (20) **tenām**

Ḥażret-i Rasūl **[M₂115b]** ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem eyitdi ki benüm çeşmlerüm uyur

Lāyenāmü ḳalbi 'an Rabbü'l-enām

lākin benüm ḳalbüm Rabbü'l-enām'dan (21) uyumaz belki müşāhede-yi cemāl-i İlāhī ile muġtenem ü mesrūrdur bu ḥadīṯ-i şerīfe işāretdür

"İnne 'aynāyī tenāmān (22) *ve lāyenāmü ḳalbī"*[1613]

*Rabbü'l-enām*dan murād Ḥażret-i Ḥaḳ'dur ki ḫalḳuñ Teñri'si ma'nāsınadur [*enām* ḫalḳ ma'nāsınadur]

[1613] İki gözüm uyur ve kelbim uyumaz. (Abdürezzak Sananî, Musannef, 3/38, Mektebü'l-İslamî, Beyrut, 1403)

Çeşm-i tū bīdār u dil ḫufte [N190a] beḫᵛāb

(23) senüñ çeşmüñ bīdār ve ḳalbüñ ḫᵛāba yatmış uyumışdur ḥaḳīḳatde ḫᵛāb budur zīrā iʿtibār çeşme degüldür ḳalbedür

(24) **Çeşm-i men ḫufte dilem derfeṯḥ-i bāb**

benüm çeşmüm uyumışdur ammā benüm göñlüm feṯḥ-i bāb ve müşāhededür

Mer dilemrā penc ḥiss-i dīgerest

(25) beş ḥis ẓāhirden ġayrı benüm göñlümüñ ġayrı beş ḥissi vardur

Ḥiss-i dilrā her dü ʿālem manẓarest

her iki ʿālem göñül ḥissinüñ (26) manẓarıdur yaʿnī ḥiss-i ẓāhirüñ nefʿi hemān maḥsūsātadur ammā ḥiss-i dilüñ ḥükmi iki ʿāleme cārīdür ve müşāhedesi cemīʿisine irişür

(27) **Tū ziżaʿf-ı ḫod mekün dermen nigāh**

sen baña kendü żaʿfuñdan naẓar eyle yaʿnī beni kendüñe ḳıyās eyleme [*mekün* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Bertu şeb bermen hemān şeb çāştgāh

(28) şeb senüñ üzerüñe şebdür hem ol şeb benüm üzerüme çāştgāhdur yaʿnī şeb saña nisbet ḳarañudur ammā baña nisbet ḳuşluḳ vaḳti (29) gibi rūşendür zīrā nūr-ı İlāhī ile cemīʿ-i ẓulmet nūra mütebeddil olur *rubāʿī*

Şeb-i tārīk-i dōstān-ı Ḫudā

Mībetābed çü rūz-ı raḫşende

(30) *V'īn saʿādet bezūr-ı bāzū nīst*

Tābebaḫşed Ḫudā-yı baḫşende [1614]

Bertu zindān bermen ān zindān çü bāġ

zindān saña zindāndur ki anda (31) mużṭarib olup perīşān-ḫāṭır olursun ol zindān baña bāġ gibidür zīrā anda müşāhede-yi cemāl-i İlāhī ile mesrūr u āsūdeyüm *beyt*

(32) *Vaḳtet ḫoş ānrā ki büved ẕikr-i tu mūnis*

Ver ḫod büved ender şikem-i ḥūt çü Yūnis [1615]

[1614] Allah dostlarının karanlık gecesi aydınlık gündüz gibi parlar. Bu saadet pazu kuvvetiyle değil, cömert olan Allah'ın bahşetmesiyledir.

[1615] Senin zikrin mûnis olduğunda vaktin balığın karnındaki Yunus gibi kendiliğinden ona güzel olur.

ʿAyn-ı meşġūlī merā geşte ferāġ

(33) ʿayn-ı meşġūllük baña ferāġ olmışdur yaʿnī ṭāʿat ü riyāżet ve ẕikr ü tevḥīd ki saña şuġl ü zaḥmet ü meşaḳḳatdür baña ferāġ u ẕevḳ u rāḥatdur **[H187a]** (1) zīrā maḥbūb-ı ḥaḳīḳīnüñ cemāl-i müşāhedesi ile bir mertebeye varmışum ki melek gibi ṭāʿat ü ʿibādet baña ẕevḳ u ṣafā gelür bir nefes (2) cüdā olsam müteʾellim olurum

Pāy-ı tū dergil merā gil geşte gül

senüñ pāyuñ balçıḳdadur baña balçıḳ gül olmışdur

Mer turā mātem (3) **merā sūr u dühül**

ol ḥālet ki saña mātem ü elemdür baña sūr u dühüldür murād budur şol nesne ẕillet ü pestlüge sebebdür ol nesneden (4) baña ḥālet ü leṭāfet irişür ve andan ki saña girye vü ġam irişür ol nesneden baña ẕevḳ u sürūr ẓāhir olur zīrā dōstdan (5) her ne irişürise niʿmet ü raḥmetdür [*dühül* ṭabl maʿnāsınadur *sūr* bunda dügün maʿnāsınadur]

Derzemīnem bātu sākin dermaḥal

ṣūretā zemīnde senüñile bir maḥalde sākin ü ḳarār idiciyüm

(6) **Mīdevem berçerḫ-i heftüm çün Zuḫal**

maʿnā iʿtibārı ile Zuḫal gibi felek-i sābiʿ üzere yiliciyüm baʿż-ı nüsaḫda *devem* yerine *revem* vāḳıʿdur

(7) **Hem-nişīnī men neyem sāye-menest**

senüñ hem-nişīn ü muṣāḥibüñ ben degülüm belki benüm sāyemdür zīrā niteki benüm ẓıllüm ḫāk üzeredür (8) sen daḫı dāʾim ḫāk üzeresin ʿālem-i ʿulvīye himmet ü meylüñ yoḳdur

Berter ezendīşhā pāye-menest

benüm pāye vü ḳadrüm (9) endīşelerden ʿālīrekdür zīrā endīşeler ol cānibe pervāz itmege imkān yoḳdur [*pāye* mertebe maʿnāsınadur]

Z'ān ki men z'endīşhā büg'zeşteem

(10) zīrā ki ben endīşelerden geçmişüm māsivā efkārından ḫalāṣ bulmışum

Ḫāric-i endīşe pūyān geşteem

endīşenüñ (11) ḫāricinde yilici olmışum zīrā bu ʿālem-i kevn ü fesāddan bi'l-külliyye ʿalāḳayı ḳatʿ eylemişüm

Ḥākim-i endīşeem maḥkūm nī

endīşenüñ ḥākimiyüm (12) maḥkūmı degülüm yaʿnī endīşe-yi mā-sivā benüm zebūnumdur ben anuñ maġlūbı degülüm ki beni Ḥażret-i Ḫudā'dan dūr u cüdā eyleye

Z'ān ki bennā ḥākim (13) **āmed berbenī**

zīrā ki binā idici binā üzere **[M₂216a]** ḥākim geldi yaʿnī binā bennānuñ zebūn u maġlūbı ise endīşelerüm daḫı benüm maġlūbumdur [*benī*de elif *yā*ya ḳalb olınmışdur ḳāfiye içün ki aṣlı *benā*dur]

(14) **Cümle ḫalḳān suḫre-yi endīşeend**

cümle ḫalḳlar endīşenüñ maġlūbıdur yaʿnī ʿavām endīşelerinüñ maġlūbı olmışlardur

(15) **Z'ān sebeb ḫaste-dil ü ġam-pīşeend**

ol sebebden ḫaste-diller ve ġam-pīşelerdür yaʿnī fikr-i māsivā ve endīşe-yi dünyādan mecrūḥu'l-fuʾād (16) ve ġam-gīn ü nāşād ve pāy-māl-i efkār-ı fāside olup Cenāb-ı İlāhī tedārükinden ʿāciz ü ser-gerdān ḳalup ʿāḳıbet (17) dünyā-perestlük ile helāk olurlar

Ḳāşıdā ḫodrā beendīşe dehem

gāhī ḳaşdıla kendümi endīşeye virürüm ve beşeriyyet muḳteżāsı (18) üzere olurum niteki Server-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍālu'ṣ-ṣalavāt bu ʿāleme rücūʿ içün

"Kellimīnī yā ḥumeyrā"[1616]

buyurmışdur [*ḳāşıdā* ḳaşdıla maʿnāsınadur]

(19) **Çün beḫᵛāhem ezmiyānşan bercehem**

ammā çünki isteyem anlaruñ ortasından ḳalḳarum yaʿnī ḫalāṣ bulurum *şān* Fārisī'dür (20) ki *īşān*dan muḫaffefdür baʿż-ı nüsaḫda *neḫᵛāhem*dür *nūm*la maʿnā böyle olur çünki kendümi endīşeler virmek istemeyüm (21) anlaruñ içinden ṣıçrarum yaʿnī anları terk eylerüm *şān*dan maḳṣūd *endīşhā* olmaḳ ziyāde rūşen ü evlādur egerçi (22) Sürūrī Efendi'nüñ raḥmetullāh muḫtārı *ḫalḳān*dur

[1616] Ey Humeyrâ (Aişe), benimle konuş! (İhyâ, C.3, s.101.)

Men çü murġ-ı evcem endīşe-meges

maʿnāda ben ʿālem-i İlāhī'nüñ murġı gibiyüm (23) endīşe meges gibidür *çü meges* taḳdīrindedür [*megest* taḳdīrindedür]

Key büved bermen megesrā dest-res

megesüñ benüm üzerüme ḳaçan ġalebe ve eli irişmiş olur (24) yaʿnī meges bālā-yı āsmānda pervāz iden murġa irşmek niçe muḥāl ise endīşe-yi māsivā daḫı baña irişmek muḥāldür zīrā ben cemīʿ-i (25) endīşeden necāt bulup ʿālem-i ʿulvī cānibine pervāz eylemişüm

Ḳāṣıdā zīr āyem ezevc-i bülend

ḳaṣdıla ʿālem-i **[N190b]** İlāhī'den zemīne gelürüm

(26) **Tā şikeste pāyegān bermen tenend**

tā ayacıḳları şınmış olanlar baña yapışalar yaʿnī tā dünyā-perestleri terbiye ve irşādile dünyādan (27) ḫalāṣ idüp ʿālem-i İlāhī cānibine iledem *pāyegān* cem-i pāyekdür ki *pāy* ayaḳ ve kāf taṣġīr içündür cemʿ-i pāye olmaḳ ebʿaddür bunda (28) tenbīh budur ki mādām ki ʿālem-i süflī endīşelerinden ḫalāṣ müyesser olmaya ʿālem-i ʿulvīye vuṣūl müyesser degüldür

Çün melālem gīred (29) **ezsiflī ṣıfāt**

siflī ṣıfātdan çünki beni melāl ṭuta yaʿnī çünki denī dünyānuñ aḥvālinden perīşān u bīḥużūr olam [*siflī*de *yā* nisbet içündür]

Berperem (30) **hemçün ṭuyūru'ṣ-ṣāfāt**

ʿālem-i ʿulvī cānibine pervāz eylerüm hevāda ṣaf ṣaf olıcı murġlar gibi niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

(31) *"Evelem yerav ile'ṭ-ṭayri fevḳahüm ṣāffātin ve yeḳbiżne māyümsikühünne ille'r-raḥmānü innehū bikülli şey'in baṣīrun"*[1617]

*ṭuyūru'ṣ-ṣāfāt*dan murād melāʾike olmaḳ ziyāde ebʿaddür

Per-i men restesthem (32) **ezz̲āt-ı ḫ̲ᵛīş**

benüm ḳanadum hem kendü z̲ātumdan bitmişdür

[1617] Üstlerinde kanatlarını açа kapata uçan kuşları (hiç) görmediler mi? Onları (havada) rahmân olan Allah'tan başkası tutmuyor. Şüphesiz O her şeyi görmektedir. Mülk/19.

Berneçesbānem dü per men bāsirīş

ben çirīşile kendüme iki ḳanad yapışdurmazum (33) yaʿnī bende olan rūḥānī ḥālāt tevfīḳ-i İlāhī ile şübūt u istiḥkām bulup ẕātī olmışdur ʿārıżī vü istidrācī ḥālāt **[H187b]** (1) degüldür ki zevāl-peẕīr ola *sirīş* çirīş

Caʿfer-i Ṭayyārrā per-cāriyest

Caʿfer-i Ṭayyār'uñ ḳanadı cāriye vü dā'imdür yaʿnī kendünüñ (2) ẕātından bitmişdür

Caʿfer-i Ṭarrārrā per ʿāriyest

Caʿfer-i Ṭarrār'uñ ḳanadı ʿāriye vü ʿārıżīdür yaʿnī

"El-ʿārıżu ke'l-maʿdūm"[1618]

ḥasebince (3) anuñ ḳanadı maʿdūm meşābesindedür Caʿfer-i Ṭayyār Ḥażret-i ʿAlī'nüñ birāderidür ki Rūm'da şehīd olduḳda luṭf-ı İlāhī ile aña (4) iki yaşıl ḳanad ẓāhir olup ʿālem-i ʿulvī cānibine pervāz eylemiş *Caʿfer-i Ṭarrār*dan maḳṣūd istidrāc ve riyā ile baʿż-ı (5) ḥālāt şādır olan kimsedür *ṭarrār* yan kesici maʿnāsınadur *ṭarār* şaḳḳ idici maʿnāsınadur

Nezd-i ān ki lemyeẕuḳ daʿvīst (6) **īn**

ol kimsenüñ ḳatında ki ṭatmadı bilmedi bu sözler daʿvādur yaʿnī bu ḥālātı ki ben beyān eyledüm ẕevḳi olmayan kimsenüñ ḳatında (7) bu ḥālāt daʿvā ve lāfdur ki taṣdīḳ eylemez

Nezd-i sükkān-ı ufuḳ maʿnīst īn

ammā ufuḳ sākinlerinüñ **[M$_2$216b]** ḳatında bu maʿnā ve ṣaḥīḥdür

(8) *"Men lem yeẕuḳ lem yaʿref"*[1619]

*sükkān-ı ufuḳ*dan murād maḳbūlān-ı dergāh-ı İlāhī'dür

Lāf u daʿvā bāşed īn pīş-i ġurāb

ġurāb ḳatında bu (9) beyān u ʿıyān eyledügüm lāf u daʿvādur *ġurāb*dan maḳṣūd münkir-i erbāb-ı ṭarīḳatdür [*ġurāb* ḳarġa maʿnāsınadur]

Dīg-i tī vü pür yekī pīş-i ẕübāb

(10) siñek ḳatında boş ve ṭolu çömlek bir ve berāberdür zīrā gerekise tehī gerekise pür olsun ẕübāb çömlegi ḳaldurmaġa ḳādir degüldür (11) münkir ḳatında daḫı velī ve mürā'ī berāberdür zīrā aḥvālden şuʿūrı yoḳdur *tī* tehīden muḫaffefdür *ẕübāb* meges beTürkī siñek

[1618] Ârız olan şey, yok gibidir.
[1619] Tatmayan bilmez.

(12) **Çün ki dertū mī̇şeved loḳma güher**

çünki sende loḳma güher ola

Ten mezen çend ān ki büt'vānī̇ büḫor

fāriġ ü sākit olma ol ḳadar ki (13) ḳādirsin ye zī̇rā saña andan żarar yoḳdur lākin nef'i çoḳdur [*ten mezen* fāriġ olma ma'nāsınadur]

ḥikāyet bir gün Ḥażret-i Mevlānā buyurdı ṭa'āmı (14) her ne ḳadar ki yemege ḳādirsin ye ammā ḥıfẓ eyle tā kendüñi umūr-ı dünyeviyyeye ḫarc eylemeyesin ve elbette ziyāde cehd eyle tā ki (15) ol ṭa'ām ḥikmet-i İlāhiyye ve enbiyā vü evliyānuñ kelāmını istimā' itmege ve Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ṭā'at ü 'ibādetine ṣarf ola ve illā (16) ṭa'ām seni yemiş olur Ḥażret-i Mevlānā loḳmanuñ güher olmasını iṣbāt itmek içün şeyḫden vuḳū' ṭarī̇ḳi ile ḥikāyete (17) şürū' eyledi

Şeyḫ rūzī̇ behr-i def'-i sū-yı ẓan

sū-yı ẓannı def' itmekden ötüri şeyḫ bir gün

Derlegen ḳay kerd pür-dür şüd legen

(18) legenüñ içine ḳay eyledi legen pür-dürr oldı egerçi anuñ gibi ṭa'āmdan güher-i ma'nevī̇ ḥāṣıl olurıdı lākin münkirüñ inkārını (19) def' itmek içün kerāmetile anı güher-i maḥsūsile tebdī̇l eyledi bu beyt anı beyān eyler

Gevher-i ma'ḳūlrā maḥsūs kerd

ma'ḳūl (20) gevheri ki murād esrār-ı İlāhiyyedür maḥsūs u ẓāhir eyledi tā āşkāre gördiler [*kerd* kelimesinüñ fā'ili *pī̇r-i bī̇nā*dur]

Pī̇r-i bī̇nā behr-i kem 'aḳlī̇-yi merd

esrār u aḥvāli (21) görici pī̇r ḫalḳuñ noḳṣān 'aḳlından ötüri zī̇rā 'avām çeşm-i ẓāhirile görmeyince i'tiḳād eylemez ḥayvānāt meṣābesinde (22) olduḳları içün ma'ḳūl oldur ki çeşm-i ẓāhirile müşāhede olınmaya maḥsūs oldur ki çeşm-i ẓāhirile müşāhede (23) olına

Çünki dermi'de şeved pāket pelī̇d

ammā çünki senüñ mi'de vü bāṭınuñda pāk ṭa'ām pelī̇d ü nāpāk ola ya'nī̇ çünki (24) her ne yersen māye-yi şehvet ü ma'ṣiyet ve netī̇ce-yi ḫ^{v}āb u ġaflet olur

Ḳufl nih berḥulḳ u pinhān kün gilīd

boġazuñ üzere ḳufl (25) ḳo ve miftāḥ **[N191a]** pinhān u ḥıfẓ eyle yaʿnī aḥvālüñi kimseye rūşen ü āşkār eyleme *ḳufl* kilit maʿnāsınadur ve *gilīd* ki kāf-ı Fārisī iledür (26) Fārisī'de miftāḥ maʿnāsınadur *ḥulḳ* ḥā-yı ḥikmetile boġaz maʿnāsınadur [*nih* emr-i ḥażır müfred-i müẕekkerdür]

Her ki dervey loḳma şüd nūr-ı celāl

her kim ki loḳma (27) anda nūr-ı İlāhī oldı yaʿnī her ne yerise bāʿiṯ-i ṭāʿat ve ḳurb-ı Ẕü'l-Celāl ve sebeb-i müşāhede-yi cemāl-i Ẕü'l-Cemāl ola

Her çi ḫ^{v}āhed (28) **tā ḫored ūrā ḥelāl**

her ne ister ki yiye aña ḥelāldür zīrā ṭaʿām aña ʿayn-ı fāʾidedür

Beyān-ı daʿvā ki ʿayn-ı ān daʿvā güvāh ṣıdḳ-ı (29) ***ḫ^{v}īşest***

şol daʿvānuñ beyānındadur ki ol daʿvānuñ ʿaynı kendünüñ ṣıdḳına şāhiddür

Ger tu hestī āşnā-yı cān-ı men

(30) eger sen benüm cānımuñ āşnāsı iseñ ve benüm rūḥumı bilür iseñ

Nīst daʿvā güft maʿnā lān-ı men

saña rūşen ü ẓāhir olur ki (31) benüm maʿnā mekānlu sözüm daʿvā degüldür belki menbaʿ-ı maʿnādur *hesti*de olan yā-yı ḫiṭāb *cān-ı men*e maṣrūfdur (32) *cān-ı menī* taḳdīrindedür ve *hest* zāʾiddür *lān* bunda mekān u maḥal maʿnāsınadur *güft* bunda süḫan maʿnāsınadur ki maʿnāya mużāfdur

(33) **Ger bügüyem nim-şebī pīş-i tuem**

eger nıṣf-ı leyl ve ẓulmet-i şebde senüñ ḳatındayum diyem

Hīn meters ezşeb ki men ḫ^{v}īş-i tuem

[H188a] (1) āgāh ol şebden ḫavf eyleme ki ben senüñ ḳarīb ü mūnisüñüm yaʿnī ẓulmet-i **[M$_2$217a]** şebde ḫavf idüp vaḫşet idici olma ben bīgāne (2) degülüm ki benden saña żarar irişe [*meters* nehy-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Īn dü daʿvā pīş-i tū maʿnā büved

bu iki daʿvā senüñ ḳatuñda maʿnādur zīrā ṣadādan bilürsün ki (3) ben saña ḳarībüm ve āvāzumdan saña maʿlūm olur ki ben senüñ ḳarībüñüm

Çün şināsī bāng-ı ḫᵛīşāvend ḫod

çünki kendü ḫışmuñuñ (4) bāng u āvāzını añlayasın [*ḫᵛīşāvend* ḫışm maʿnāsınadur]

Pīşi vü ḫᵛīşī dü daʿvā būd līk

pīşlük ve ḫᵛīşlük yaʿnī senüñ yanuñdayum ve senüñ ḫışmuñum (5) dimek iki daʿvā oldı ammā

Her dü maʿnā būd pīş-i fehm-i nīk

her ikisi ḫūb u laṭīf fehmüñ ḳatında maʿnā oldı

(6) **Ḳurb-ı āvāziş güvāhī mīdehed**

āvāzuñ ḳurbı aña ṭanıḳluḳ virür

K'īn dem eznezdīk yārī mīcehed

ki bu dem ü āvāz yaḳīn bir (7) yārdan ẓāhir ü peydā olur

Leẕẕet-i āvāz-ı ḫᵛīşāvend nīz

ḫışmınuñ āvāzınuñ leẕẕeti daḫı

Şüd güvā berşıdḳ ān ḫᵛīş-i ʿazīz

ey ʿazīz (8) ol ḫışmuñ şıdḳı üzere şāhid oldı zīrā herkesüñ āvāzı muʿayyen u maʿlūmdur çünki āvāzdan bu iki ḥālet ẓāhir ü āşkār (9) olur pes bu daʿvānuñ ʿaynı kendünüñ şıdḳına şāhiddür lācerem Ḥażret-i Mevlānā'nuñ kerāmeti ehl ü şāḥib-i dāniş ḳatında (10) şāhiddür

Bāz bīilhām aḥmaḳ k'ū zicehl

girü ilhāmsız aḥmaḳ ki ol aḥmaḳ cehlinden

Mīnedāned bāng-ı bīgāne ziehl

bīgānenüñ (11) bāng u āvāzını ehlüñ bāng u āvāzından bilmez

Pīş-i ū daʿvā büved güftār-ı ū

anuñ ḳatında anuñ sözi daʿvādur yaʿnī ilhāmsız (12) aḥmaḳ ḳatında anuñ güftārı daʿvā-yı maḥżdur [*güftār* söz maʿnāsınadur]

Cehl-i ū şüd māye-yi inkār-ı ū

anuñ cehli anuñ inkārınuñ sebeb ü māyesi oldı (13) pes şol kimse ki ilhām-ı İlāhī'den aña naṣīb virilmemiş ola evliyānuñ kelimātından evliyāʾullāhı bilmege ḳādir olmaduġı içün (14)

cehlinden inkār üzere olur ammā şol kimse ki anuñ ilhām-ı İlāhī'den behresi ola bu ḥālet aña rūşen olup inkārdan (15) berī olur niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret buyurur

Pīş-i zeyrek k'enderūneş nūrhāst

zeyrek ḳatında ki anuñ bāṭın (16) u derūnında envār-ı İlāhiyye'den nūrlar vardur

ʿAyn-ı īn āvāz-ı maʿnā būd rāst

bir āvāzuñ ʿaynı rāst u ṣaḥīḥ maʿnā oldı pes aña (17) yaḳīn ḥāṣıl olup inkār u cehlden necāt u ḫalāṣ bulur

Yā betāzī güft yek tāzī-zebān

yā lisān-ı ʿArabī bilür bir kimse (18) lisān-ı ʿArabī ile dise

Ki hemī dānem zebān-ı tāziyān

ki ʿArab ṭā'ifesinüñ zebānını bilürüm meşelā

"Ene aʿrafü lisānü'l-ʿArab"[1620]

(19) dise lisān-ı ʿArab anuñ maʿlūmı idügi ẓāhirdür *güft* bunda didi maʿnāsına hem cā'izdür *tāzī* ʿArab maʿnāsınadur [*tāziyān* cemʿ-i *tāzī*dür]

ʿAyn-ı tāzī güfteneş maʿnā büved

anuñ lisān-ı ʿArabī ile söylemesinüñ (20) kendüsi maʿnādur yaʿnī lisān-ı ʿArabī bildügine lisān-i ʿArabī ile söz söylemesi aña şāhiddür bir ġayrı şāhide iḥtiyāc yoḳdur (21) zīrā daʿvānuñ ʿaynı kendünüñ ṣıdḳına şāhid vāḳıʿ olmışdur

Gerçi tāzī güfteneş daʿvā büved

egerçi anuñ lisān-ı ʿArabī (22) söylemesi daʿvādur

ḥikāyet menḳūldür ki bir gün Ḥażret-i Mevlānā bir fetvā yazmış idi anı kāḍī ʿİzze'd-dīn Sivasī'nüñ (23) ḥużūrına iletdiler faẓīlet ü fużūllüginden ol fetvāyı ḳabūl eylemedi fi'l-ḥāl Ḥażret-i Mevlānā anda muṣavver ü peydā (24) oldı ve eyitdi ol mesʾele ol kitābdadur ki fetvāyı anda ḳomışsın ol mesʾeleyi ol maḥalde buldı ve ṣıdḳ (25) u iḫlāṣıla Ḥażret-i Mevlānā'nuñ mürīd ü bendesi oldı

[1620] Arap lisanını bilirim.

19 lisān-ı ʿArab anuñ maʿlūmı idügi ẓāhirdür H-

19 *güft* bunda didi maʿnāsına hem cā'izdür M_2N-

Yā nüvīsed kātibī berkāġıẕī

yā bir kātib bir kāġıẕ üzere yazarısa

(26) **Kātib ü ḫaṭ-ḫ^{v}ānem ü men emcedī**

kātibüm ve ḫaṭṭ oḳuyıcıyum ve ben bir uluyum [*emced* ism-i tafḍīldür ulurek maʿnāsınadur]

Īn nüvişte gerçi ḫod daʿvā büved

bir varaḳ üzere (27) yazılmış ki maḳṣūd beyt-i sābıḳuñ mıṣrāʿ-ı ṯānīsidür egerçi ḫod daʿvādur

[M$_2$217b] Hem nüvişte şāhid-i maʿnā büved

hem yazılmış nesne maʿnā (28) ve daʿvāsına şāhiddür bir ġayrı şāhid lāzım degüldür

Yā bügüyed ṣūfīī dīdī tu dūş

yā bir kimse saña dise ki sen dün **[N191b]** gice şekk (29) ü şübhesiz

Dermiyān-ı ḫ^{v}āb seccāde bedūş

düşüñde omuzında seccāde var bir ṣūfīyi gördüñ [mıṣrāʿ-ı evvelde *dūş* dün gice maʿnāsınadur mıṣrāʿ-ı ṯānīde olan *dūş* omuz maʿnāsınadur]

Men büdem ān v'ānçe güftem ḫ^{v}āb-der

(30) ol kimse ben idüm ve ol nesneyi ki ʿālem-i ḫ^{v}ābda

Bā tu ender ḫ^{v}āb derşerḥ-i naẕar

saña düşüñde āşkāre vü muʿāyene didüm ḫ^{v}āb-ı (31) evvel nevm maʿnāsınadur ḫ^{v}āb-ı ṯānī ruyā maʿnāsınadur mıṣrāʿ-ı evvelde *ḫ^{v}āb-der derḫ^{v}āb* taḳdīrindedür ki *fī* maʿnāsınadur

(32) **Güş kün çün ḥalḳa endergüş kün**

istimāʿ ve ḥıfẓ eyle ḥalḳa gibi ḳulaġuñda eyle yaʿnī anı ferāmūş eyleme

Ān süḫanrā pīşvā-yı hūş (33) **kün**

ol sözi ʿaḳl u hūşuña muḳtedā eyle yaʿnī ḫāṭıruñdan giderme

Çü turā yād āyed ān ḫ^{v}āb īn süḫan

çünki ol düş **[H188b]** (1) senüñ yād u ḫāṭıruña gele

Muʿciz-i nev bāşed ü zer-i kühen

bu söz saña yeñi muʿcize ve eski altun olur yaʿnī cān u dilden bu söz senüñ maḳbūlüñ (2) olur bir vechile ki hīç inkār itmege imkān olmaz *īn süḫan* kelimelerinüñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ṣānīye ḳayd olındı

Gerçi daʿvā (3) **mīnümāyed īn velī**

egerçi ṣūfī didügi sözler daʿvā görinür ammā [*mīnümāyed* fiʿl-i mużāriʿ mechūldür]

Cān-ı ṣāḥib-vāḳıʿa gūyed belī

ṣāḥib-vāḳıʿanuñ cānı bu sözlere (4) belī dir yaʿnī taṣdīḳ eyler *ṣāḥib-vaḳıʿa*dan maḳṣūd ol düş gören kimsedür ki düşinde aña bir kimse söyledi

(5) **Pes çü ḥikmet ḍalle-yi müʿmin büved**

pes çünki ḥikmet müʾminüñ ḍāllesidür niteki dinilmişdür

"El-ḥikmetü ḍālletü'l-mü'min"[1621]

ḍalle (6) yitmiş ve żāyiʿ olmış nesnedür

Ān ziher ki biş'neved mūḳin büved

ḥikmeti her kimden ki istimāʿ ide mūḳin ü iʿtiḳād idici ola (7) pes çünki kerāmet ü maʿrifet ü ḥikmetden söz söyleyeler müʾmine lāzımdur ki cān u dilden meyl ü raġbet idüp tamām (8) iʿtiḳād üzere ola [*mūḳin* ism-i fāʿildür]

Çünki ḫodrā pīş-i ū yābed faḳaṭ

çünki kendüsini ancaḳ anuñ öñinde bula ve andan ṣādır olan kelimāt (9) saḳıṭ ve nāmaʿḳūl degül idügini añlaya

Çün büved şek çün küned ḫodrā ġalaṭ

ol ḫuṣūṣda şekk nice olur kendüsini nice ġalaṭ (10) eyler bu hem vechdür niçün şekk olur niçün kendüsini ġalaṭ eyler ḥālā ki ġalaṭ taʿaddüd ü ġaybetde olur

Teşnelerā çün bügūyī (11) **tū şitāb**

bir teşneye çünki sen eyü diyesin

Derḳadeḥ ābest bis'tān zūd āb

ḳadeḥde āb vardur ābı tīz al ve nūş (12) idüp teşnelügüñi defʿ eyle

---

3-4 āḥib-vāḳıʿanuñ cānı bu sözlere belī dir yaʿnī taṣdīḳ eyler M_2N-

[1621] Hikmet müminin yitiğidir.

Hīç gūyed teşne k'īn daʿvīst rev

hīç teşne dir mi ki bu söz daʿvādur yüri

Ezberem ey (13) **müddeʿī mehcūr şev**

benüm ḳatumdan ey müddeʿī dūr u mehcūr ol yaʿnī teşne dimez ki ey müddeʿī bu söz yalandur

Yā güvāh u ḥüccetī (14) **bün'mā ki īn**

yā bir şāhid ve bir ḥüccet göster ki bu

Cins-ābest ü ezān mā-yı maʿīn

āb cinsidür ve ol muʿīndür yaʿnī teşne (15) ḳadeḥ içinde olan āb cinsi midür yāḫud mā-yı muʿīnden midür dimez belki istiʿcāl idüp varup nūş itmege ḳaṣd eyler (16) zīrā bu ḫuṣūṣda mūḳin ü muʿteḳiddür pes şunlar ki evliyānuñ kerāmāt u kelimātına teşnelerdür her kimden ki istimāʿ eyleyeler (17) cān u dilden māʾil ü rāġıb olur söyleyenleri taṣdīḳ eylerler [*mā-yı maʿīn* gür ṣu maʿnāsınadur]

Yā beṭıfl-ı şīr māder bāng zed

yāḫud süt emer ṭıfla (18) māderi bāng urdı böyle diyü [*şīr* süt maʿnāsınadur]

Ki biyā men māderem hān ey veled

ki gel ben māderüñüm āgāh ol ey veled

Ṭıfl gūyed māderā ḥüccet (19) **biyār**

ṭıfl dir mi ey māder bu ḫuṣūṣa ḥüccet ü delīl getür

Tā ki berşīret bigīrem men ḳarār

tā ki senüñ sözüñ üzere ben ḳarār (20) ṭutam ve senden firār eylemiyem yaʿnī ne māder ferzendine ol sözi ve ne ferzend māderine bu sözi söyler Ḥażret-i Mevlānā kelāmdan (21) ḥiṣṣe ne idügini beyān **[M$_2$218a]** eylemege şürūʿ eyledi

Derdil-i her ümmetī k'ez Ḥaḳ mezest

her bir ümmetüñ ḳalbinde ki Ḥażret-i Ḥaḳ'dan z̲evḳ (22) ü lez̲z̲et vardur [*meze* z̲evḳ u lez̲z̲et maʿnāsınadur]

Rūy u āvāz-ı peyember muʿcizest

peyġamberüñ yüzi ve āvāzı muʿcizedür pes şol kimse ki ʿilm ü maʿrifet ve kelām-ı (23) ḥikmeti istimāʿ ve ḳabūl eyler sebebi oldur ki Rūz-ı Elest'de Ḫudā-yı Teʿālā'nuñ nidāsını işitmişdür çünki nebī vü velīden (24) istimāʿ ide anı bilür ve cān u dilden aña iʿtiḳād eyler

Çün peyember ezbirūn bāngī zened

çünki peyġamber ḥażreti ṭaşradan (25) bir bāng ura ve İslām'a daʿvet ide

Cān-ı ümmet derderūn secde küned

ümmetüñ cānı derūnda secde eyler ve muṭīʿ olur

(26) **Z'ān ki cins-i bāng-ı ū endercihān**

zīrā peyġamberüñ āvāzı gibi cihānda

Ezkesī neş'nīde bāşed gūş-ı cān

anuñ cānı ḳulaġı (27) bir kimse işitmemişdür pes aña rūşen olur ki bu āvāz Raḥmānī'dür

Ān ġarīb ezẕevḳ-i āvāz-ı ġarīb

ol ġarīb ki murād īmān (28) ḳabūl idendür ʿacīb ü laṭīf āvāzuñ ẕevḳinden ki peyġamberüñ āvāzıdur ki ʿālem-i İlāhī'dendür [*ġarīb-i ṣānī* ʿacīb ü laṭīf maʿnāsınadur]

Ezzebān-ı Ḥaḳ şünūd innī (29) **ḳarīb**

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ zebānından "innī ḳarīb" sözini işitdi yaʿnī her kim ki Ḥażret-i Rasūl'üñ daʿvetini ḳabūl idüp cān u (30) dilden ṭāʿat ü ʿibādete saʿy eylese aña ḳurb-ı İlāhī müyesser olup murādı ḥāṣıl olur

"Ve icā se'eleke ʿibādī ʿannī feinnī ḳarībün (31) *ücībü daʿvete'd-dāʿi iẕā daʿāni"* [1622]

Secde kerden-i Yaḥyā peyġāmber ʿaleyhi's-selām derşikem-i māder-i Mesīḥrā ezşikem-i māder

Yaḥyā (32) peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ secde eylemesi beyānındadur vālidesi ḳarnında iken ʿĪsā peyġamber ʿaleyhi's-selām'a **[N192a]** vālidesi (33) ḳarnında iken

---

28 ʿacīb ü laṭīf H: ʿaceb ü laṭīf N, ʿaceb laṭīf M_2

[1622] Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. Bakara/186.

31 ***Secde kerden-i Yaḥyā peyġāmber ʿaleyhi's-selām derşikem-i māder-i Mesīḥrā ezşikem-i māder*** H: ***Secde kerden-i Yaḥyā Mesīḥrā ʿaleyhüme's-selām*** M_2, ***Beyān-ı daʿvā ki ʿayn-ı ān daʿvā güvāh ṣıdḳ-ı ḥᵛīsset*** N

Māder-i Yaḥyā beMeryem dernühüft

Yaḥyā peyġamberüñ māderi tenhāda Meryem'e

Pīşter ezvaż‘-ı ḥaml-i ḫ^vīş güft

didi **[H189a]** (1) kendünüñ ḥamlini vaż‘ından evvelrek [*vaż‘-ı ḥaml*den maḳṣūd ṭoġurmaḳ ma‘nāsınadur]

Ki yaḳīn dīdem derūn-ı tū şehīst

ki yaḳīn ü āşkāre gördüm senüñ derūnuñda (2) bir şāh vardur

Ki ulü'l-‘azm ü rasūl-i āgehīst

ki ulü'l-‘azm ve ziyāde āgāh rasūldür *ulü'l-‘azm* ṣāḥib-i (3) şerī‘at olandur egerçi ulü'l-‘azmde iḫtilāfāt vardur

Çün berāber ū fütādem bātu men

çünki ben senüñ berāber ve (4) muḳābeleñe vāḳı‘ oldum

Kerd secde ḥaml-i men enderzimen

benüm ḥamlüm fevrī senüñ cānibüñe secde eyledi ba‘ż-ı nüsaḫda (5) *Ey ẕü'l-fiṭan*dur ey zeyreklükler ṣāḥibi ma‘nāsına *fiṭan* cem‘-i fıṭnatdur zeyreklük ma‘nāsına *ḥikem* cem‘-i ḥikmet olduġı (6) gibi

Īn cenīn mer ān cenīnra secde kerd

bu cenīn ol cenīne secde eyledi *īn cenīn*den murād Yaḥyā peyġamberdür *ān cenīn*den (7) murād ‘Īsā peyġamberdür ‘aleyhüme's-selām *cenīn* cīm-i ‘Arabī ile ‘Arabī'dür ki henüz ṭoġmamış ṭıfla dirler

K'ez sücūdeş (8) **dertenem üftād derd**

ki benüm ḥamlümüñ sücūdından benüm tenümde derd ü elem vāḳı‘ oldı [*derd* aġrı ma‘nāsınadur]

Güft Meryem men derūn-ı ḫ^vīş hem

(9) Meryem Yaḥyā peyġemberüñ māderine eyitdi ben daḫı kendü derūnumda

Secdeī dīdem ezīn ṭıfl-ı şikem

bu şikemümde olan ṭıfldan (10) bir secde gördüm yaʿnī senüñ şikemüñde olan ṭıfl benüm şikemümde olan ṭıfla nice secde eyledi ise benüm şikemümde (11) olan ṭıfl daḫı senüñ şikemüñde olan ṭıfla secde eyledi

İşkāl āverden berīn ḳıṣṣa

bu ḳıṣṣa üzere işkāl (12) ü suʾāl getürmesinüñ beyānındadur ki beytlerden ẓāhirdür

Eblehān güyend kʾīn efsānerā

eblehler eydürler ki bu ḳıṣṣaya

(13) **Ḫaṭ bekeş zīrā dürūġest ü ḫaṭā**

ḫaṭ çek zīrā kiẕb ü ḫaṭādur yaʿnī aḥmaḳāndan ekṣer kimse dir ki bu ḳıṣṣayı terk ü ferāmūş (14) eyle zīrā ġayr-ı vāḳıʿdur [*bekeş* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Zʾān ki Meryem vaḳt-i vażʿ-ı ḥaml-i ḫᵛīş

zīrā ki Meryem kendünüñ ḥamlinüñ vażʿı vaḳtinde

Būd ezbīgāne dūr u hem (15) **ziḫᵛīş**

ecnebīden ve ḫışmdan yaʿnī **[M₂218b]** cemīʿ-i ḫalḳdan dūr u baʿīd idi murād tenhā idi ve yanında bir ferd yoḳ idi dimekdür

(16) **Ezbirūn-ı şehr ān şīrīn-füsūn**

şehrüñ ṭaşrasından ol şīrīn-füsūn ki Meryem'dür

Tā neşüd fārīġ neyāmed (17) **derderūn**

mādām ki fārīġ olmadı şehrüñ içine gelmedi yaʿnī meryem vażʿ-ı ḥaml itmezden evvel şehrden ṭaşrada idi vażʿ-ı (18) ḥaml itdükden ṣoñra şehre geldi

Çün bezādeş ān gehāneş berkenār

Meryem çünki Ḥażret-i ʿĪsā'yı ṭoġurdı andan (19) ṣoñra Ḥażret-i ʿĪsā'yı ḳucaġında

Bergirift ü bürd tā pīş-i tebār

ṭutdı ve ḳavm ü ḳabīlesi ḳatına iletdi *tebār* (20) ḳavm ü ḳabīle maʿnāsınadur

Māder-i Yaḥyā kücā dīdeş ki tā

Yaḥyā peyġamberüñ māderi Meryem'i ḳanda gördi [*ki tā*nuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şāniye ḳayd olındı]

Güyed ürā īn (21) **süḫan dermācerā**

ki tā muṣāḥabetde bu sözi Meryem'e diye

Cevāb-ı işkāl

işkāl ü su'ālüñ cevābı beyānındadur

Īn (22) **nedāned k'ān ki ehl-i ḫāṭırest**

ebleh bunı bilmez ki ol kimse ki ehl-i dildür

Ġā'ib-i āfāḳ ürā ḥāżırest

āfāḳuñ ġā'ibi aña (23) ḥāżırdur ya'nī eblehlerüñ bu sırdan ḫaberleri yoḳdur ki ḫalḳ-ı 'āleme mestūr u maḫfī olan aḥvāl anlara ẓāhir ü āşkāredür (24) *ehl-i ḫāṭır*dan murād ehlullāhdur

Pīş-i Meryem ḥāżır āyed dernaẓar

Meryem ḳatında naẓara ḥāżır gelür ya'nī Meryem her ḳaçan ki (25) maḳṣūd idine ve ḫāṭırına getüre

Māder-i Yaḥyā ki dūrest ezbaşar

Yaḥyā peyġamberüñ 'aleyhi's-selām māderi ki biḥasebi'ẓ-ẓāhir (26) başardan dūrdur pes cevāb budur ki Yaḥyā peyġamberüñ māderi ki Meryem'üñ ḳarındaşı idi Meryem ḫod ehl-i kerāmetden idi her ḳaçan ki (27) mülākāt ü müşāhede murād ideyidi Yaḥyā peyġamberüñ māderini görüridi pes gördükde anuñ ḥamli bunuñ ḥamline secde eyleridi mekān (28) i'tibārı ile mülāḳāt lāzım degüldür [*çeşm* başar ma'nāsınadur]

Dīde-yi beste bibīned dōstrā

dōstı māsivādan beste vü fāriġ olan çeşm görür

(29) **Çün müşebbek kerde bāşed pōstrā**

ammā ḳabaġı müşebbek gibi eylenmiş ola ya'nī dōstı şol dīde müşāhede eyler ki māsivāya naẓar (30) eylemekden beste olup cemī'-i mevāfi'den necāt bulmış ola *pōst*dan maḳṣūd bunda göz ḳabaġıdur bu hem vechdür ammā ḳabaġı (31) müşebbek gibi eylemiş ola *çün* teşbīh içün olmayup ma'nā böyle olmaḳ daḫı mümkindür çünki çeşminüñ ḳabaġını müşebbek eylemiş ola ammā (32) bu vech rūşen degüldür

Ver nedīdeş n’ezbirūn u n’ezderūn

ve ger Meryem māder-i Yaḥyā’yı görmedi ise ne ṭaşradan (33) ne içerüden yaʿnī ne cismānī ve ne rūḥānī iʿtibārı ile görmek vāḳıʿ olmadı ise

Ezḥikāyet gīr maʿnā ey zebūn

[H189b] (1) ey zebūn ḥikāyetden maʿnā aḫẕ eyle yaʿnī ḳıṣṣadan ḥiṣṣe-peẕīr ol zīrā murād olan ḥiṣṣedür ḳıṣṣa degüldür

Nī çünān k’efsānehā (2) **biş’nīde būd**

ancılayın degül ki efsāneleri işitmiş oldı

Hemçü şīn bernaḳş-ı ān çefsīde būd

şīn gibi anuñ naḳş u ẓāhiri (3) üzere yapışmış oldı yaʿnī sen ḳıṣṣadan ḥiṣṣe al ol ebleh gibi olma ki vāfir ḳıṣṣalar istimāʿ idüp hemān anuñ ẓāhirinde (4) ḳaldı ḥiṣṣeye muḳayyed olmadı *şīn*den maḳṣūd naḳş lafẓınuñ şīni olmaḳ rūşendür **[N192b]** egerçi *şīn* sipsi maʿnāsına gelür (5) ve *şeyn* şīnüñ fetḥasıyıla ʿayb u ʿār maʿnāsınadur lākin maḥalle münāsib degüldür [*çefsīde* yapışmış maʿnāsınadur]

Tā hemī güft ān Kelīle bīzebān

tā ol ebleh eyitdi (6) ol nuṭk u zebānsız Kelīle

Çün süḫan nūşed ziDimne bībeyān

beyān u tekellümsiz Dimne’den sözi nice istimāʿ u fehm eyler (7) bīçāre ebleh bīḫaber ki Kelīle vü Dimne’de olan ḳıṣṣalar pend ü ḥiṣṣe ile memlūdur ḥayvānāt aġzından naḳli teʾşīri ziyāde (8) olsun içündür zīrā bīzebānlardan nuṭḳ u tekellüm maḥall-i istiġrābdur pes herkes ḥayvānātuñ biri biri ile mükāleme vü muṣāḥabetlerini (9) ne üslūbıla oldı diyü cān u dilden işġā vü istimāʿ itmege şevḳnāk olurlar ʿuḳalā bu ḥikāyātı bu ṭarz ile iḫtiyār (10) itdüklerine nükte vü ḥikmet budur yoḫsa muʿcize vü kerāmetsiz ḥayvānātdan nuṭḳ u beyān ṣādır olmaduġı ziyāde rūşendür (11) *Kelīle* çaḳal ve *Dimne* dilküdür [*çün* nice ve niçün maʿnāsına gelür maḥalline göre]

Ver bedānistend laḫn-i hem diger

farażā eger ḥayvānāt biri birinüñ ṣavt u ṣadāsını bildiler **[M$_2$219a]** ise

(12) **Fehm ān çün kerd bī-nuṭḳī beşer**

beni-ādem nuṭḳsuz anı nice fehm eyledi

Dermiyān-ı şīr ü gāv ān Dimne çün

şīr ü gāvuñ (13) ortasında ol Dimne [*çün* lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı]

Şüd rasūl ü ḫ^{v}ānd berher dü füsūn

nice rasūl oldı ve ikisine nice füsūn oḳıdı (14) yaʿnī Dimne şīr ü gāvuñ mābeynınde nice vāsıṭa olup ḫaber getürdi ol kitābuñ cümle-yi ḥikāyātından biri budur ve bu (15) temşīlden maḳṣūd oldur ki çün bir kimse şāh u reʿāyā mābeynınde vāsıṭa vü ḫidmet-güẕār ola gerek ki muṣlıḥ ve ṣāḥib-i ʿaḳl (16) ve çāpük ola

Çün vezīr-i şīr şüd gāv-ı nebīl

cesīm ü ḳavī gāv niçün arslanuñ vezīri oldı bu temşīlden maḳṣūd (17) oldur ki vezāret şol kimseye lāyıḳdur ki ḥalīm ü ḥamūl ola fużūl u ẓālūm olmaya

Çün ziʿaks-i māh tersān geşt (18) **pīl**

pīl niçün māhuñ ʿaksinde ḫavf idici oldı bir fīl bir gice bir ḥavż cānibine gitdi tā andan ṣu içe çünki (19) ṣu içinde māhuñ ʿaksini gördi andan ḳorḳdı bu temşīlden maḳṣūd oldur ki ʿālem Ḥażret-i Ḫudā'nuñ maẓāhiridür (20) pes

"Es-sulṭānu ẓıllullāhi fi'l-ʿarż"[1623]

pādşāhdan ḫavf Ḥażret-i Ḫudā'dan ḫavfdur ve eşerden mü'eşşire istidlāl eylemek (21) lāzımdur [*fīl* ʿArabī *pīl* Fārisī'dür]

Īn Kelīle Dimne cümle iftirīst

bu Kelīle vü Dimne cümle iftirā vü dürūġdur

Verne key bāzāġ leklekrā (22) **mirīst**

yoḫsa zāġıla lekleküñ ḳaçan ceng ü ḫuşūmeti vardur Kelīle vü Dimne hikāyetlerinden biri daḫı zāġ u leklek (23) biri biri ile ceng eyledügidür *zāġ*dan maḳṣūd münkirdür *leklek*den murād ehlullāhdur bu meẕkūr beyt daḫı ebleh (24) ṭarafından menḳūldür *iftirīst* aşlında *iftirā*dur ki ḳāfiye içün *elif yā*ya ḳalb olındı [*laḳlaḳ* ʿArabī *leklek* Fārisī'dür]

[1623] Sultanlar yeryüzünde Allah'ın gölgeleridir. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/552)

Ey birāder ḳıṣṣa çün peymāneest

(25) ey birāder ḳıṣṣa peymāne gibidür

Maʿna endervey miṣāl-i dāneest

ḳıṣṣa içinde maʿnā dāne gibidür yaʿnī ḳıṣṣadan maḳṣūd ḥiṣṣe (26) olduġı gibi peymāneden daḫı maḳṣūd dānedür zīrā peymāne dānenüñ miḳdārı maʿlūm olsun içündür *peymāne* bunda (27) ölçek maʿnāsınadur

Dāne-yi maʿnā bigīred merd-i ʿaḳl

ṣāḥib-i ʿaḳl olan kimse dāne gibi maḳbūl olan maʿnāyı ṭutar yaʿnī (28) ḳıṣṣadan ḥiṣṣe aḫẕ eylemege saʿy eyler

Nen'gered peymānerā ger geşt naḳl

peymāneye naẓar u iltifāt eylemez eger peymāne naḳl ü refʿ (29) oldı ise zīrā maḳṣūd dānedür

Mācerā-yı bülbül ü gül güş dār

bülbül ü gülüñ mācāresını istimāʿ eyle [*dār* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Gerçi güftī nīst (30) **āncā āşkār**

egerçi bülbül ü gülde bu söz āşkār degüldür yaʿnī bülbül ʿāşıḳ gül maʿşūḳ olmaḳ iʿtibārı üzere (31) mābeynlerinde ne ḳadar mükāleme vāḳıʿ olmışdur ḥālā ki gül ü bülbülde ḥayāt u nuṭḳdan eṣer yoḳdur *rubāʿī*

Ṣubḥ-dem murġ-ı (32) *çemen bāgül-i nev-ḫāste güft*

Nāzükem kün ki derīn bāġ besī çün tu şüküft

Gül beḫandīd ki ezrāst nerencīm velī

(32) *Hīç ʿāşıḳ süḫan-ı saḫt bemaʿşūḳ negüft*[1624]

beyt

Bülbül efġān mīküned her laḥẓa berşāḫī diger

Cilve-yi gül dīde vü **[H190a]** *derıżṭırāb üftādeest*[1625]

[1624] Sabah vakti bahçenin kuşu taze güle dedi ki sen yeteri kadar güzel açarsın, bana bu bağda nazik ol. Gül güldü ve gerçekten rencide etmem ama âşık, sevgilisine hiç sert söz söylemez.

[1625] Bülbül her an başka bir dalda figan ediyor çünkü gülün cilvesini görmüş ve ızdıraba düşmüştür.

beyt *Bülbül ziṣevḳ naʿra-zenān derḥarīm-i bāġ*

Gül her zamān bemeclis-i nāmaḥremī diger[1626]

(2) hezārān hezār bunuñ emṣāli vāḳıʿ olmışdur belki gül ü bülbülden maḳṣūd ʿāşıḳ u maʿşūḳdur ki gāhī şīve (3) vü istiġnā vü nāz-ı maʿşūḳı ve gāhī niyāz u nāle-yi ʿāşıḳı beyāndur

Süḫan güften bezebān-ı ḥāl ve fehm kerden-i ān

zebān-ı (4) ḥāl ile söz söylemegüñ ve anı fehm eylemegüñ beyānındadur

Mācerā-yı şemʿ bāpervāne nīz

pervāne ile şemʿüñ ḳıṣṣası (5) daḫı

Biş'nev ü maʿnā güzīn kün ey ʿazīz

ey ʿazīz işit ve maʿnāyı güzīn ü iḫtiyār eyle zīrā maḳṣūd olan ḥiṣṣe vü maʿnādur [*kün* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

(6) **Gerçi güftī nīst sırr-ı güft hest**

egerçi fi'l-ḥaḳīḳa şemʿ ü pervāne mābeyninde bir söz yoḳdur anlarda olmaduġıçün (7) **[N193a]** lākin sözüñ **[$M_2$219b]** sırr u nefʿi vardur zīrā ḥiṣṣe muḳarrerdür [*sırr-ı güft*den murād ḥiṣṣe ve maʿnādur]

Hīn bebālā per meper çün cuġd pest

āgāh ol yüksege uç (8) bayḳuş gibi alçaġa uçma yaʿnī ḳıṣṣa ile ḳanāʿat eyleme belki mehmāemken andan ḥiṣṣe al niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażretleri ẓarāfetile (9) ḳıṣṣa vü ḥiṣṣeyi cemʿ eylemişdür *ḳıṭʿa*

Ey murġ-ı seḥer ʿışḳ zipervāne biyāmūz

K'ān sūḫterā cān şüd ü āvāz neyāmed

(10) *Īn müddeʿiyān derṭalebeş bīḫaberānend*

K'ānrā ki ḫaber şüd ḫaberī bāz neyāmed[1627]

[1626] Bülbül bağın mahreminde zevkten nara atmakta, gül ise her an başka bir nâ-mahremin meclisinde.
2 emṣāli H: gibi M_2N

[1627] Ey seher kuşu! Aşkı pervaneden öğren. O, yanarak can verdi ama ses çıkarmadı. Bu müddeîler taleplerinden bîhaberdirler. Onlara gelen haber bir daha gelmedi.

*murġ-ı seḥer*den maḳṣūd ʿışḳ-ı İlāhī'de kezzāb müddeʿîdür (11) *pervāne*den murād ʿışḳ-ı İlāhī'de müntehī ve ṣābit-ḳadem olandur ve Bōstān'da bu ebyāt vāḳıʿ olmışdur

meṣnevī

(12) *Şebī yād dārem ki çeşmem nüḫüft*
Şinīdem ki pervāne bāşemʿ güft
Ki men ʿāşıḳem ger büsūzem revāst
Turā girye (13) *vü sūz bārī çirāst*
Bügüft ey hevādār-ı miskīn-i men
Bereft engübīn yār-ı şīrīn-i men
Çü Şīrīni ezmen beder mīreved
(14) *Çü Ferhādem āteş beser mīreved*
Hemī güft ü her lahẓa seyl-āb-ı derd
Fürū mīdevīdeş beruḫsār-ı zerd
Ki ey müddeʿî aşḳ (15) *kār-ı tu nīst*
Ki ṣabr dārī ne yārāyī īst
Tu big'rīzi ezpīş-i yek şuʿle ḫām
Men istādeem tā büsūzem tamām
(16) *Turā āteş-i ʿışḳ eger per büsūḫt*
Merā bīn ki ezpāy tā ser büsūḫt
Mebīn tābişī meclis-efrūziyem
Tebiş bīn ü seyl-āb-ı dil-sūziyem
(17) *Heme şeb derīn güft ü gū būd şemʿ*
Bedīdār-ı ū vaḳt-i aṣḥāb-ı cemʿ[1628]

[1628] Hatırlıyorum ki bir gece gözüm kapanmamıştı. Duydum ki pervane muma, ben aşığım yansam yeridir. Sana ise göz yaşı ve yanmak nedir ki, dedi. Ey benim miskin hevadarım git, ey bal gibi şirin yarim, dedi. Çünkü Şirinlik benden gitti, Ferhat gibiyim, ateş başımdan gitti. (dert seli her an sararmış yanaktan aşağı doğru akıyor, dedi. Ey müddeî, aşk senin kârın değildir! çünkü sabırlı olmak da yârlik değildir. Sen ham bir şu'lenin önünden kaçıyorsun, ben ise tamamen yanana kadar duruyorum. Eğer aşk ateşi kanadını yakarsa, baştan ayağa yanmış hâlimi gör. Benim meclisi aydınlatan parlaklığımı görme, yanmış gönlümün selini ve parıltısını gör. Mum tüm gece ashab-ı cem'in vaktinin yüzüne bu sözü söyleyip durdu.

Güft derşaṭranc k'īn ḫāne-ruḫest

laṭīfe ile (18) bir kimse eyitdi şaṭrancda ki bu ruḫuñ ḫānesidür

Güft ḫāne ezkücā āmed bedest

aḥvālden bīḫaber kimse anda eyitdi (19) ḫāne ruḫuñ eline ḳanda geldi

Ḫānerā beḫ'rīd yā mīrāṣ yāft

ḫāneyi ṣatun mı aldı yā mīrāṣ mı buldı

Ferruḫ ān kes k'ū (20) **suy-ı maʿnā şitāft**

ferrūḫ ve saʿādetlü ol kimse ki ol maʿnā cānibine ivedi yaʿnī bu fānī ʿālemi terk idüp ʿālem-i bāḳīye meyl (21) ü teveccüh eyledi zīrā ehl-i dünyānuñ ḫānesi şaṭranc ḫānesidür ki anda ṣebāt u beḳā yoḳdur ve ḥükm ü ḥükūmet-i ehl-i (22) dünyā şaṭrāncda olan şāhuñ şāhluġı gibidür ki ḥaḳīḳatde ḥükm-i ʿademdedür *beyt*

Bāġayr-ı ū iżāfet-i şāhī (23) *büved çünānek*

Ber yek dü çūp pāre-yi şaṭranc nām-ı şāh [1629]

Güft naḥvī Zeyd ʿAmran ḳad ḍarab

naḥvī *"Ḍarabe Zeydün ʿAmran"* (24) didi naḥvīnüñ murādı müteʿaddī fiʿl fāʿili refʿ ve mefʿūli naṣb eyledügini beyāndur ʿAmr'uñ āḫirinde elif olsa vāv (25) terk olınur zīrā vāv ʿÖmr ile ʿAmr'uñ mābeynini farḳ içündür bu ḫuṣūṣda vāv yazmaḳ ḫaṭādur zīrā ʿÖmr ġayr-ı munṣarıfdur (26) ḥālet-i naṣbında añuñ āḫirinde elif yazılmaz pes āḫirinde olan elifden ʿAmr idügi ẓāhir olur *vāv*a iḥtiyāc ḳalmaz

(27) **Güft çūneş kerd bīcürmī edeb**

bir aḥmaḳ faḳīhāne iʿtirāż idüp eyitdi hīç cürm ü günāhı yoḳ iken Zeyd ʿAmr'a niçün (28) teʾdīb eyledi [*edeb* teʾdīb maʿnāsınadur]

ʿAmrrā cürmeş çi büd k'ān Zeyd-i ḫām

ol ʿAmr'uñ cürm ü günāhı ne idi ki ol nāpuḫte vü bīinṣāf (29) Zeyd

Bīgünāh ūrā bezed hemçü ġulām

günāhsız anı ġulāmı gibi urdı

[1629] Ondan başkasıyla şahlık izafet, böyle olur: bir iki satranç parçası üzerindeki şah namı gibi.

25 ʿÖmr ile ʿAmr'uñ M_2: ʿÖmr ve ʿAmr'uñ H, ʿAmr'uñ N

Güft īn peymāne-yi maʿnā büved

naḥvī ol nādāna eyitdi (30) bu terkīb maʿnānuñ peymānesidür yaʿnī fi'l-ḥaḳīḳa bunda ḍārib ü maḍrūb yoḳdur belki ḳavā'id ü meʿānīnüñ żabṭ u ẓuhūrı (31) içündür

Gendümī bostān ki peymānest red

sen buġdayı al zīrā peymāne redd olınmışdur zīrā bāyiʿ gendümi keyl itdükde keylini (32) müşteriye virmez yine kendüsine ḳalur pes sen daḫı meʿānī ne ise aḫẕ idüp elfāẓı terk eyle niteki Ḥażret-i Mevlānā (33) işāret buyurur

Zeyd ü ʿAmr ezbehr-i iʿrābest ü sāz

Zeyd ü ʿAmr ki terkīb olınmışdur iʿrāb u ḳavāʿidden ötüridür

[H190b] (1) **Ger dürūġest ān tu bāiʿrāb sāz**

eger maʿnā yalan ise sen iʿrābıla ḳanāʿat eyle bu ḳadar fā'ide kāfīdür [mışrāʿ-ı evvelde *sāz*dan maḳṣūd ḳavāʿiddür mışrāʿ-ı ṯānīde olan *sāz* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür ḳanāʿat ve iktifā eyle maʿnāsına]

Güft nī men ān (2) **nedānem ʿAmrrā**

[$M_2$220a] ol aḥmaḳ eyitdi yoḳ ben anı bilmezüm

Zeyd çūn zed bīgane vü bīḫaṭā

ʿAmr'ı Zeyd günāhsız ve ḫaṭāsız niçün (3) urdı

Güft eznāçār u lāġī bergüşūd

naḥvī nāçārdan didi ve bir lāġ u laṭīfe açdı

ʿAmr yek vāvī füzūn düzdīde (4) **būd**

ʿAmr bir ziyāde vāv uġurlamış idi yaʿnī naḥvī ol aḥmaḳuñ elinde ʿāciz ü mużṭarib olduġından ötürü çār u nāçār laṭīfe (5) ile didi ki ʿAmr bir vāv uġurladı mışrāʿ-ı evvelde vāḳıʿ olan *güft* kelimesinüñ maḳūl-i ḳavli mışrāʿ-ı ṯānīnüñ mażmūnıdur

(6) **Zeyd vāḳıf geşt düzdeşrā bezed**

Zeyd bu ḥāle vāḳıf oldı kendünüñ düzdine kötek urdı bu hem vechdür bu (7) ḫuṣūṣa Zeyd vāḳıf oldı anuñ düzdini urdı vech-i evvele göre *düzdeş*de żamīr-i ġā'ib Zeyd'e rāciʿdür

4 ötürü HM_2-

vech-i (8) ṣānīye göre *vāv*a rāciʿdür [ʿAcem'de dirler ki *"īn düzd-i menest" bu benim ḥırsızumdur* Rūm'da daḫı meşhūrdur]

Çünki ezḥad bürd ūrā ḥad sezed

çünki ʿAmr ḥadden iletdi yaʿnī ḥadd-i şerʿden tecāvüz (9) eyledi sirḳa sebebi ile ʿAmr'a ḥadd lāyıḳ olur pes Zeyd ʿAmr'ı cürm ü günāhı sebebi ile teʾdīb etmiş olur

Peẕīr āmeden (10) ***süḫan-ı bāṭıl derdil-i bāṭılān***

bāṭıl u nāmaʿḳūl söz bāṭıllaruñ ve nāmaʿḳūllerüñ ḳalbinde maḳbūl ü maʿḳūl gelmesinüñ beyānındadur (11) zīrā

"El-cinsü ile'l-cinsi **[N193b]** *yemīlü"*[1630]

tamām ḥikmet üzeredür

Güft īnek rāst peẕreftem becān

ol aḥmaḳ naḥvīden çünki (12) bu sözi işitdi eyitdi işte bu söz rāst u ṣaḥīḥdür cānıla ḳabūl eyledüm ḥālā ki naḥvī bu sözi lāġ u laṭīfe ile (13) didi zīrā ʿAmr'uñ vāv ūġurlaması yoḳdur

Kej nümāyed rāst derpīş-i kejān

ol nādāndan bu ḥālet ʿaceb degüldür zīrā (14) egriler ḳatında egri ṭoġrı görinür yaʿnī bāṭıllara bāṭıl söz ḫūb u laṭīf görinür niteki Ḥażret-i Mevlānā buña işāret (15) buyurur [*kej* kāf-ı ʿArabī ile egri maʿnāsınadur]

Ger bügūyī aḥvelīrā meh yekīst

eger bir aḥvele māh birdür diyesin *aḥvel* şaşı

Güyedet īn düst u dervaḥdet şekīst

(16) şaşı saña dir bu ki murād māhdur ikidür şekk bir olmaḳdadur *beyt*

Ḫīştenrā büzürg mībīnī

Rāst güftend yek (17) *dü bīned lūc*[1631]

Ver berū ḫanded kesī güyed düvāst

ve ger bir kimse aḥvele temesḫur ve rīş-ḫande ide māh ikidür diye

---

[1630] Cins cinsine meyl eder.

14 bāṭıllara bāṭıl söz ḫūb u laṭīf görinür H: bāṭıllar bāṭıl sözi ḫūb u laṭīf görürler M_2N

[1631] Kendini büyük görüyorsun doğru demişler, şaşı biri iki görür.

Rāst dāred īn (18) **sezāy-ı bed-ḫᵛāst**

aḥvel ol yalan sözi rāst ṭutar ve taṣdīḳ eyler bu nāmaʿḳūl ḫaṣlet bed-ḫūy olan kimseye lāyıḳdur (19) zīrā bed-ḫūyluġı sebebi ile ʿinādı terk eylemez ammā nīk-ḫūy ve ḫıred-mend olan bunuñ gibi fiʿlden ictināb u iḥtirāz eyler

(20) **Berdürūġān cemʿ mīāyed dürūġ**

dürūġ dürūġlar üzere cemʿ olur yaʿnī

"El-cinsü ile'l-cinsi yemīlü"[1632]

muḳteżāsı üzere (21) fāsıḳlar fāsıḳları dōst ṭutarlar

El-ḫabīṯāt lilḫabīṯīn zed fürūġ

ḫabīṯāt ḫabīṯīn içün fürūġ urdı yaʿnī

"El-ḫabīṯātü (22) *lilḫabīṯīn"*[1633]

mūcibince eşḳıyānuñ muṣāḥabet ü muḳāreneti eşḳıyā iledür

Dil-ferāḫānrā büved desṭ-i ferāḫ

vāsiʿ ḳalb olanlara (23) vāsiʿ dest olur yaʿnī şol kimse ki ġınā-yı ḳalb ṣāḥibi ola aña ḳudret ve ġınā-yı dest daḫı müyesser olur zīrā (24) ġınā cins-i ġınā olduġı iʿtibārıla ġınā-yı ḳalb ġınā-yı deste meyl eyler [*dil-ferāḫān* cemʿ-i *dil-ferāḫ*dur *ferāḫ* vāsiʿ maʿnāsınadur]

Çeşm-i ḳūrānrā ʿiṣār-ı senglāḫ

kūr-çeşm olanlara (25) senglāḫda sürçüp depesi üzere düşmekdür yaʿnī bed-ḫūy ve bed-sirişt olan kimseler ḫaṭā vü żarardan ḫālī (26) olmazlar pes maʿḳūl olan budur ki hīç bir ḫuṣūṣda aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat ve erbāb-ı ṭarīḳate muḫālefet olınmaya belki anlardan (27) her ne kelām ṣādır olurısa andan maʿnā ve ḥiṣṣe aḫẕ itmege saʿy u iḳdām lāzımdur tā ki ġaflet ü ġurūr sebebi ile muḫālefet (28) ü ʿinād ṭarīḳine sālik olup anlara ḫaṭā isnād olınmaya *ʿiṣār* sürçmek ve depesi üzere düşmekdür *senglāḫ* (29) ṭaşluḳ

Cüsten-i ān dıraḫt ki [M₂220b] ***her ki mīve-yi ān dıraḫt ḫored nemīred***

ol dıraḫtuñ ṭalebi beyānındadur ki her kim ol (30) dıraḫtuñ mīvesini yiye ölmez

---

[1632] Cins cinsine meyl eder.

[1633] Habisler habisler içindir. Nûr/26.

Güft dānāyī berāy-ı dāstān

bir dānā dāstān içün didi yaʿnī bu söz bervech-i taḥḳīḳ degüldür (31) belki bervech-i temṯīldür

Ki dıraḫtī hest derHindūstān

ki Hindūstān'da bir dıraḫt vardur [*Hindūstān* ve *Hindistān* luġatdür]

Her kesī ger mīve-yi (32) **ū ḫord u bürd**

herbir kimse ki anuñ mīvesinden yidi mevtden cānını iletdi

Nī şeved ū pīr ü nī hergiz bümürd

ol kimse (33) ne pīr olur ve ne hergiz öldi yaʿnī ol dıraḫtuñ ḫāṣṣesi oldur ki anuñ mīvesinden yiyen kimse pīr olmaz ve hergiz **[H191a]** (1) ölmez

Pādşāhī īn şenīd ezṣādıḳī

bir pādşāh bir ṣādıḳu'l-ḳavlden bu sözi işitdi

Berdıraḫt u mīveeş şüd ʿāşıḳī

(2) dıraḫta ve anuñ mīvesine ziyāde ʿāşıḳ oldı

Ḳāṣıdī dānā zidīvān-ı edeb

edeb dīvānından bir dānā ḳāṣıdı yaʿnī (3) ʿālim ü ʿāmil bir rasūli

Sūy-ı Hindistān revān kerd eẓtaleb

ṭalebinden Hindistān cānibine revān eyledi

Sālhā (4) **mīgeşt ān ḳāṣıd ezū**

ol ḳāṣıd andan niçe yılar

Gird-i Hindistān berāy-ı cüst ü cū

Hindistān'uñ eṭrāfını devr (5) eyledi ol dıraḫtı cüst ü cū içün

Şehr şehr ezbehr-i īn maṭlūb geşt

ol ḳāṣıd bu maṭlūbdan ötüri Hindustān'da (6) şehrbeşehr gezdi ve ṭolandı

Nī cezīre mānd ü nī kūh u ne deşt

ol ḳāṣıd devr ü geşt eylemedük ne cezīre ḳodı ve ne (7) ṭaġ ve ne ṣaḥrā ḳodı yaʿnī cemīʿisini geşt ü devr eyledi *mānd* fiʿl-i māżīdür ki bunda ḳodı maʿnāsına ziyāde rūşendür (8) mışrāʿ-ı evvelde olan *geşt* lafẓına ensebdür fehm-i selīm ve ṭabʿ-ı müstaḳīme ẓāhirdür Bōstān'uñ bu

beytinde *māND* ki (9) fiʿl-i mużāriʿdür *ḳor* maʿnāsınadur ḳalur maʿnāsına mümkin degüldür [*māND* bunda ḳaldı maʿnāsından dūr ḳalur] *beyt*

Berend ezcihān bāḫod aṣḥāb-ı rāy

(9) *Fürū-māye māned beḥasret becāy*[1634]

Her kirā pürsīd kerdeş rīş-ḫand

ol dıraḫtı her kime ṣordı ise aña rīş-ḫand eyledi (11) böyle diyü

K'īn ki cüyed cüz meger mecnūn-bend

ki bu dıraḫtı ġayrı kim ister (12) meger mecnūn-bend ister yaʿnī buncılayın dıraḫtı bir kimse istemez meger mecnūn-bend ister bu hem vechdür ki bunı ki bu kimse ister ġayrı kimse ister meger mecnūn-bend ister *mecnūn-bend* mecnūna tīmār (13) u ʿilāc idici ṭabīb-i ḥāẕıḳ maʿnāsınadur [baʿż-ı nüsaḫda *"k'īn mecüyed cüz meger mecnūn bend"* vāḳıʿdur ki *bunı ġayrı kimse istemez meger mecnūn-bend ister*]

Bes kesān ṣafʿeş zedend endermizāḫ

çoḳ kimseler lāġ u latīfede aña sīlī urdılar (14) yaʿnī lāġ u laṭīfe idüp temesḫurıla aña silleler urdılar *ṣafʿ* sīlī maʿnāsınadur ki Türkī'de sille dirler

Pes kesān güftend (15) **ey ṣāḥib-i felāḥ**

çoḳ kimseler eyitdiler ey ṣāḥib-i felāḥ [*felāḥ* necāt maʿnāsınadur]

Cüst ü cüy-ı çün tu zeyrek sīne-ṣāf

sencileyin sīne-ṣāf (16) zeyregüñ ṭalebi

Key tehī bāşed kücā bāşed güzāf

[N194a] ḳaçan ḫālī olur ḳaçan güzāf u bīhūde olur yaʿnī ekṣer iḥtimāl budur ki ol dıraḫt (17) vardur

V'īn mürāʿateş yekī ṣafʿī diger

ol ḳāṣıda bu riʿāyet bir ġayrı ṣafʿdur

[1634] Rey sahipleri kendileriyle cihandan götürürler. Alçak kişi ise hasretle yerinde kalır.

12 yaʿnī buncılayın dıraḫtı bir kimse istemez meger mecnūn-bend ister H-

V'īn ziṣafʿ-ı āşkārā saḫtter

ve bu ṣafʿ (18) āşkārā ṣafʿdan muḥkemrekdür zīrā derūnī taḥmīḳ ve istihzā nihānī ve mestūr ḫudʿadur ki ümmīdvārluḳ sebebi ile anı (19) bisyar taʿab u zaḥmete irişdürür ve nevmīdlük ḫod sebeb-i rāḥatdur ki cüst ü cūdan ferāġat idüp āsūde olur

(20) *"El-ye'sü iḥde'r-rāḥateyn"*[1635]

Mīsütūdendeş betesḫur k'ey büzürg

anı temesḫur u istihzā ile medḥ eylediler böyle diyü ki ey büzürg

(21) **Derfelān cā büd dıraḫtī bes sütürg**

felān yerde ziyāde ʿaẓīm bir dıraḫt ẓāhir oldı [*büd būd*dan muḫaffefdür]

Derfelān bīşe dıraḫtī hest sebz

(22) felān bīşede sebz bir dıraḫt vardur

Bes bülend ü pehn her şāḫīş gebz

ziyāde bülend ü cesīm ve anuñ her bir şāḫı büzürg (23) ü ʿaẓīmdür bunda tenbīh budur ki selāṭīn ü mülūka **[M$_2$221a]** lāzımdur ki umūr-ı salṭanat ve aḥvāl-i raʿiyyetde istiḫdām itdügi kimseler (24) ʿāḳıl-i ṣāḥib-i reʾy ve zaḥmet ü belāya ṣābir olalar

Ḳāṣıd-ı şeh beste dercüsten kemer

pādşāhuñ ḳāṣıdı dıraḫtuñ ṭalebine (25) kemer bağlamış ve gitmege ḳaṣd eylemiş idi [*cüsten* ṭaleb maʿnāsınadur]

Mīşenīd ezher kesī nevʿī ḫaber

herbir kimseden bir dürlü ḫaber işitdi ki tamām ḳuvvet-i (26) ḳalb ḥāṣıl oldı

Pes seyāḥat kerd āncā sālhā

pes niçe yıllar orada sefer ü seyāḥat eyledi

Mīfürüstādeş şehenşeh mālhā

(27) pādşāh aña māllar gönderdi

Çün besī dīd enderān ġurbet taʿab

ḳāṣıd çünki ol ġurbetde ziyāde çoḳ taʿab u meşaḳḳat (28) gördi

---

[1635] Yeis iki rahattan biridir.

20 *El-ye'sü iḥde'r-rāḥatīn* M_2N-

ʿĀciz āmed āḫiru'l-emr ezṭaleb

ʿāḳıbet ṭalebden ʿāciz geldi yaʿnī ol dıraḫtuñ ṭalebinden ʿāciz oldı

Hīç ezmaḳṣūd (29) **eṣer peydā neṣüd**

maḳṣūdından hīç eṣer peydā olmadı

Z'ān ġaraż ġayr-ı ḫaber peydā neṣüd

ol ġarażdan ḫaberden ġayrı peydā olmadı (30) yaʿnī mevcūdü'l-ism ve maʿdūmü'l-cism idügi muḳarrer oldı [*maḳṣūd* ve *ġaraż*dan maḳṣūd dıraḫtdur]

Riṣte-yi ümmīd-i ū büg'siste ṣüd

anuñ ümmīdi riştesi (31) maḳṭūʿ oldı

Cüste-yi ū ʿāḳıbet nācüste ṣüd

anuñ maṭlūb u maḳṣūdı ʿāḳıbet nācüste vü nāpeydā oldı *nācüste* (32) terk olınmış maʿnāsınadur bunda tenbīh budur ki dünyā-yı denī ki fānīdür anda beḳā ṭaleb eylemek hemān ṭaleb-i muḫāldür ve her ne (33) ḳadar ki ṭalebde saʿy u iḳdām ziyāde ola taḳdīr-i İlāhīsiz hīçbir nesnenüñ ḥuṣūli mümkin degüldür

Kerd ʿazm-i bāz geṣten sūy-ı ṣāh

[H191b] (1) ḳāṣıd ṣāh cānibine girü dönmek ḳaṣdın eyledi

Eṣk mībārīd ü mīberrīd rāh

girye eyleridi ve ve ḳaṭʿ-ı mesāfe eyleridi

(2) ***Ṣerḥ kerden-i ṣeyḫ sırr-ı ān dıraḫtrā bāān ṭālib-i muḳallid***

ol muḳallid ol ṭālibe ol dıraḫtuñ sırrını ṣeyḫüñ ṣerḥ eylemesinüñ (3) beyānındadur

Būd ṣeyḫī ʿālim ü ḳuṭbī kerīm

ziyāde ʿālim ü kerīm tām ḳuṭb bir ṣeyḫ var idi

Enderān menzil ki āyes ṣüd nedīm

(4) ol menzilde ki nedīm āyes ü nevmīd oldı *āyes* ism-i fāʿildür *nedīm*den maḳṣūd ḳāṣıddur [*nedīm* muṣāḥib maʿnāsınadur]

Güft men nevmīd pīṣ-i ū revem

(5) ḳāṣıd kendüsine eyitdi ben nevmīd olmış kimse ṣeyḫüñ ḥużūrına gideyüm

Z’āstān-ı ū berāh enderşevem

anuñ āstānından yola (6) gideyüm

Tā duʿā-yı ū büved hem-rāh-ı men

tā anuñ duʿāsı benüm hem-rāhum ola

Çünki nevmīdem men ezdil-ḫ^{v}āh-ı men

çünki ben benüm (7) yaʿnī kendü maṭlūb u maḳṣūdumdan nevmīd ve maḥrūmum

Reft pīş-i şeyḫ bāçeşm-i pür-āb

ḳāṣıd çünki bunı fikr eyledi pür-āb ve girye (8) idici çeşmiyile şeyḫüñ ḥużūrına gitdi

Eşk mībārīd mānend-i seḥāb

seḥāb gibi göz yaşını yaġdurdı bunda tenbīh budur ki (9) muʿaẓẓam ve müşkil umūrda lāyıḳ olan budur ki erbāb-ı ṭarīḳate mürācāʿat göstereler tā ki anlaruñ ḫayr duʿāsı sebebi ile cemīʿ-i müşkilāt (10) aña āsān ola

Güft şeyḫā vaḳt-i raḥm u riḳḳatest

ḳāṣıd şeyḫe eyitdi ey şeyḫ raḥm ü riḳḳatüñ vaḳtidür yaʿnī reʾfet ü raḥmetüñ tamām zamānıdur

(11) **Nāümīdem vaḳt-i luṭf īn sāʿatest**

maṭlūbumdan nāümīdüm luṭfuñ vaḳti bu saʿātdür

Güft vā gū k’ez çi nevmīdīstet

şeyḫ (12) ḳāṣıda eyitdi āşkāre di ki senüñ nevmīdlügüñ nedendür [*gū* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Çīst maṭlūb-ı tu rū bāçīstet

senüñ maṭlūbuñ nedür senüñ (13) rūy u teveccühüñ neyedür

Güft şāhenşāh kerdem iḫtiyār

ḳāṣıd şeyḫe eyitdi pādşāh beni iḫtiyār eyledi

Ezberāy-ı cüsten-i yek şāḫsār

(14) bir dıraḫtı ṭaleb eylemekden ötüri *şāḫsār*dan maḳṣūd ḳāṣıduñ maṭlūbı olan dıraḫtdur niteki bu beytden rūşendür

(15) **Ki dıraḫtī hest nādir dercihāt**

ki Hindistān'uñ eṭrāfında ʿacīb bir dıraḫt vardur [bunda *nādir* ʿacīb maʿnāsınadur]

Mīve-yi ū māye-yi āb-ı ḥayāt

ol dıraḫtuñ mīvesi (16) āb-ı ḥayātuñ māye vü naẓīridür ki āb-ı ḥayāt nice sebeb-i ḥayāt ise bu mīve daḫı sermāye-yi ḥayātdur işāretdür **[M₂221b]** Ḥażret-i Bārī bendelerini (17) bu ʿāleme **[N194b]** taḥṣīl-i ḥayāt-ı ebedī içün gönderdügine ʿilm ü maʿrifet ve ṭāʿat ü riyāżete kesb itmegile

Sālhā cüstem nedīdem (18) **yek nişān**

niçe yıllar anı ṭaleb eyledüm andan bir nişān görmedüm

Cüz ki ṭanz u tesḫur-ı īn ser-ḫoşān

ki bu ser-ḫoşlaruñ ṭanz u temesḫurından (19) ġayrı *ser-ḫoşān*dan maḳṣūd ʿavāmu'n-nāsdur

Şeyḫ ḫandīd ü bügüfteş ey selīm

şeyḫ ḳāṣıddan çünki bu ḫaberi ve bu kelimātı işitdi (20) geldi ve aña eyitdi ey selīm ü sāde-dil

Īn dıraḫt-ı ʿilm bāşed derʿalīm

bu sen didügüñ kāmil ʿālimde olan ʿilm dıraḫtıdur (21) ki anuñ mīvesi ʿamel-i ṣāliḥdür pes ʿilm ʿamel-i ṣāliḥ sebebi ile menbaʿ-ı ḥayāt-ı bāḳiyedür

Bes bülend ü bes şigerf ü bes basīṭ

(22) ʿilm dıraḫtı ziyāde ʿālīdür ve ziyāde ʿaẓīmdür ve ziyāde basīṭ ü ʿarīżdür [*şigerf* ʿaẓīm maʿnāsınadur *basīṭ* mebsūṭ ve vāsiʿ maʿnāsınadur]

Āb-ı ḥayvānī zideryā-yı muḥīṭ

ʿilm bir āb-ı ḥayātdur (23) deryā-yı muḥīṭdendür *deryā-yı muḥīṭ*den murād Ḥażret-i Bārī'dür ammā ḥayāt-ı mücerred ʿilmile ḥāṣıl olmaz niteki bir ʿazīz eyitdi cesed cānsız (24) mürdedür ve cān ʿaḳlsız mürdedür ve ʿaḳl ʿilmsiz mürdedür ve ʿilm ʿamelsiz mürdedür ve ʿamel iḫlāṣsız mürdedür

Tū beṣūret (25) **refteī ey bīḫaber**

ey dıraḫtuñ ḥaḳīḳatinden bīḫaber sen ṣūrete gitmişsin ve dıraḫtdan maḳṣūd ẓāhir dıraḫt ṣanmışsın

(26) **Z’ān ziş̱āḫ̲-ı maʿnīi bī̇bār u ber**

ol sebebden maʿnā şāḫ̲ından mī̇vesiz ve ş̱emeresizsin ḥālā ki *ān*dan murād ʿālimdür “ziş̱āḫ̲-ı maʿnā (27) bī̇bār u berī̇” taḳdī̇rindedür ki *maʿnī*de olan yā-yı ş̱āniye aña maṣrūfdur ki ḫiṭāb içündür

Geh dıraḫ̲teş nām şüd gāh āftāb

(28) ʿilmüñ nāmı gāhī̇ dıraḫ̲t gāhī̇ āftāb oldı

Gāh baḥreş nām güft ü geh seḥāb

ʿilmüñ nāmı gāhī̇ deryā ve gāhī̇ seḥāb oldı yaʿnī̇ (29) müsemmā birdür ve esmāsı çoḳdur lākin keş̱ret-i esmādan aña żarar u noḳṣān yoḳdur niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur [*seḥāb* bulut maʿnāsınadur]

(30) **Ān yekī̇ keş ṣad hezār āş̱ār hāst**

ol bir ki anuñ yüz biñ eş̱erleri vardur

Kemterī̇n āş̱ār-ı ū ʿömr-i beḳāst

anuñ ednā āş̱ārı ʿömr-i (31) bāḳī̇dür *ān yekī̇*den murād Ḥażret-i Bārī̇ olmaḳ rūşendür baʿż-ı nüsaḫ̲da *hāst* yerine *ḫāst* vāḳıʿdur ki maʿnā böyle olur ol bir ki (32) anuñ yüz biñ āş̱ārı ẓāhir ü peydā oldı baʿż-ı nüsaḫ̲da *ʿömr ü beḳā*dur vāv-ı ʿāṭıfe ile ammā nüsḫ̲a-yı ūlā evlā vü ensebdür

(33) **Gerçi ferdest ū eş̱er dāred hezār**

egerçi ol yek ferddür ammā hezār eş̱er ṭutar yaʿnī̇ egerçi ẕāt-ı şerī̇fi iʿtibārı ile ferdāniyyeti **[H192a]** (1) muḳarrerdür lākin esmā vü ṣıfātı iʿtibārı ile āş̱ār u maṣnūʿātı bī̇pāyāndur

Ān yekī̇rā nām şāyed bī̇şümār

ol bir ki (2) āş̱ārı firāvān ola bī̇şümār u bī̇ʿaded nām gerek Ḥażret-i Mevlānā kelām-ı sābıḳı rūşen itmek içün temş̱īl īrād itmege şürūʿ (3) eyledi [*bī̇şümār* bī̇ʿaded maʿnāsınadur]

Ān yekī̇ şaḫ̲ṣī̇ turā bāşed peder

ol bir şaḫ̲ṣ senüñ pederüñdür

Derḥaḳ-ı şaḫ̲ṣī̇ diger bāşed püser

bir ġayrı şaḫ̲ṣuñ ḥaḳḳında (4) püserdür zī̇rā bir kimse nisbet ü iżāfetile hem peder hem püser olur

Derḥaḳ-ı dīger büved ḳahr u ʿadū

bir ġayrı kimsenüñ ḥaḳḳında ḳahr u (5) ʿadū olur

Derḥaḳ-ı dīger büved luṭf u nikū

bir ġayrı kimsenüñ ḥaḳḳında luṭf u ḫūb olur pes bir şaḫṣ niçe ṣıfāt u ḥālātıla (6) muttaṣıf olmaḳ mümkin idügi rūşen oldı Ḥażret-i Ḫudā daḫı baʿżısına Ġaffār (7) ve baʿżısına Ḳahhār ve baʿżısına Hādī ve baʿżısına Muḍil'dür sā'ir evṣāf daḫı bu üslūb üzeredür

Ṣad hezārān nām u ū yek ādemī

bir şaḫṣuñ ṣad hezārān nāmı (8) vardur ve o ẕātında bir ādemīdür [*ādemī*de *yā* nisbet içündür]

Ṣāḥib-i her vaṣfeş ezvaṣfī ʿamī

her vaṣf ṣāḥibi anuñ bir vaṣfından köridi yaʿnī anuñ cemīʿ-i (9) evṣāfını iḥāṭa itmege ḳādir olmaz pes Ḥażret-i Ḫudā'nuñ cemīʿ-i evṣāfına iḥāṭa niçe mümkin olur Sürūrī Efendi raḥmetullāh (10) bunı iḫtiyār eylemişdür ammā terkībden çıḳmaz şol kimse **[M$_2$222a]** ki anuñ bir vaṣfını bilür anuñ ġayrı vaṣfından cāhildür

Her ki cūyed nām (11) **ger ṣāḥib-ṣiḳaṣt**

her kim ki nām ṭaleb ide farażā eger ṣāḥib-ṣiḳa ise

Hemçü tū nevmīd v'ān dertefriḳast

(12) ol kimse sencileyin nevmīddür ve perīşān u perākendelükdedür zīrā maḥżā nāmdan bir ḥālet ve netīce ẓāhir olmaz

Tū çi berçesbī berīn nām-ı dıraḫt

(13) bu dıraḫtuñ nāmı üzre sen ne taʿalluḳ u teşebbüṣ eylersin

Tā bemānī telḫ-kām u şūr-baḫt

tā ziyāde mużṭarib ü ġamgīn ve bed-baḫt u (14) bīsaʿādet ḳalursun yaʿnī mādām ki nāmıla muḳayyedsin hergiz bir nesneden behre vü naṣīb bulmaġa ḳādir degülsün

---

11 her kim ki nām ṭaleb ide farażā eger ṣāḥib-ṣiḳa ise M$_2$-

11 her kim ki nām ṭaleb ide farażā eger ṣāḥib-ṣiḳa ise
Hemçü tu nevmīd v'ān dertefriḳast N-

Dergüẕer eznām (15) **u bin’ger derṣıfāt**

belki bi’l-külliyye nāmdan geç ve ṣıfāta naẓar eyle [*dergüẕer* ve *bin’ger* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā ṣıfātet reh-nümāyed sūy-ı ẕāt

tā ṣıfāt ẕāt cānibine saña (16) yol göstere

İḫtilāf-ı ḫalḳ eznām ūftād

ḫalḳuñ iḫtilāfı nāmdan düşdi ḫalḳ mā-beyninde iḫtilāfāt nām sebebinden (17) vāḳıʿ oldı

Çün bemaʿnā reft ārām ūftād

çünki maʿnāya gitdi ārām vāḳıʿ oldı niteki maḳṣūd-ı kelām bu ḥikāyetden (18) rūşen ü ẓāhirdür

Münāzaʿat-ı çehār kes cihet-i engūr ki her yekī ānrā benām-ı dīger fehm kerdend

engūrdan ötüri dört kimse (19) biri biri ile nizāʿ u ḫuṣūmet itdüklerinüñ beyānındadur ki her birisi anı bir ġayrı nāmıla fehm eylediler

Çār kesrā dād merdī yek direm

bir merd (20) dört kimseye bir aḳçe virdi dört kimseden maḳṣūd kimler idügi ebyātdan maʿlūm olur

Ān yekī güft īn beengūrī dehem

(21) ol bir kimse ki **[N195a]** merd-i ʿAcemī idi eyitdi bu aḳçeyi engūra vireyüm *engūr* tāze üzüm

Ān yekī dīger ʿArab büd güft lā

ol bir ġayrısı (22) ki ʿArab idi eyitdi lā [*lā* ol kimsenüñ kelāmını red içündür]

Men ʿineb ḫ^vāhem ne engūr ey deġā

ey ḥīle-bāz ben ʿineb isterüm engūr istemezüm *ʿineb* ḫod engūr maʿnāsınadur (23) vezn içün ʿArab dindi zīrā *ʿArab* ol ṭā’ife-yi maḫṣūṣanuñ ismidür *ʿArabī* aña mensūb olan kimsedür niteki Rūm dimezler (24) Rūmī dirler *deġā* ḥīle-bāz

Ān yekī Türkī büd ü güft īn benüm

ol birisi Türk idi eyitdi bu benüm yaʿnī bu aḳçede olan (25) ḥışṣemden ötüri

Men nemīḫᵛāhem ʿineb ḫᵛāhem üzüm

ben ʿineb istemezüm üzüm isterüm ḥālā ki ʿineb ve üzüm birdür yaʿnī baña ne engūr (26) ve ne ʿineb gerekdür belki baña üzüm gerekdür

Ān yekī Rūmī bügüft īn ḳīlrā

ol birisi ki Rūmī idi eyitdi bu ḳīl ü ḳāli

(27) **Terk kün ḫᵛāhīm istāfīlrā**

terk eyle istāfīl isterüz yaʿnī bu siz istedigüñüzüñ birini ben istemezüm ben istāfīl isterüm hīç (28) birisinüñ ḫaberi yoḳ ki ol dört lafẓuñ maʿnāsı birdür

Dertenāzuʿ ān nefer cengī şüdend

ol ṭāʾife tenāzuʿ u muḫālefetde (29) biri biri ile ceng idici oldılar

Ki zisırr-ı nāmhā ġāfil büdend

zīrā ol nāmlaruñ sırr u ḥaḳīḳatinden ġāfil ü bīḫaber idiler

Muşt berhem (30) **mīzedend ezeblehī**

eblehlüklerinden biri birine muşt urdılar

Pür büdend ezcehl ü ezdāniş tehī

zīrā ol ṭāʾife cehlden (31) pür idiler ve ʿilmden ḫālī idiler [*dāniş* ʿilm maʿnāsınadur]

Ṣāḥib-i sırrī ʿazīzī şad zebān

çoḳ dili bilür bir ġayrı ʿazīz bir ṣāḥib-i sırr [*ṣad-zebān* çok dil bilür kimse maʿnāsınadur]

Ger büdī āncā bidādī ṣulḥşān

(32) eger orada olayıdı anlara ṣulḥ virüridi yaʿnī anları ḫuṣūmetden fāriġ eyleridi bu ṭarīḳile ki Ḥażret-i Mevlānā beyān eyler

(33) **Pes bügüftī ū ki men z'īn yek direm**

pes ol ṣāḥib-i sır ʿazīz diridi ki ben bu bir aḳçeden

Ārzū-yı cümletānrā mīdehem

sizüñ **[H192b]** (1) cemīʿiñüzüñ ārzūsını vireyüm

Çünki bisyārīd dilrā bīdaġal

çünki ḳalbiñüzi ḥīle vü ḫudʿasız ṣıdḳıla baña teslīm eyleyesiz

(2) **Īn diremtān mīküned çendīn ʿamel**

sizüñ bu diremiñüz bu ḳadar ʿamel eyler yaʿnī bu diremi baña teslīm idüp iḫtiyārıñuzı tamām tefvīż (3) ḳılup rıżāma muḫālefet eylemeyesiz bu bir diremile cemīʿiñüzi rāżī vü müteselli idüp sizi nizāʿ u ḫuṣūmetden ḫalāṣ **[M$_2$222b]** u berī (4) eylerüm

Yek diremtān mīşeved çār el-murād

sizüñ bu diremiñüz murādıñuza çāre olur [*bir direm sizüñ murādıñuza çāre olur* bu hem vechdür]

Çār düşmen mīşeved yek z'ittiḥād

dört düşmen (5) ittiḥād u maḥabbetden bir olur zīrā cemīʿan ol dört kimsenüñ murādı engūr idi ḫuṣūmet ü muḫālefet lisānları maʿlūm olmaduġıçün idi (6) çünki anlaruñ maḳṣūdı maʿlūm ola bir diremden cemīʿisinüñ maḳṣūdı müyesser olup münāzaʿat refʿ olur bunda tenbīh budur (7) ki ṭāliblere aḥvāl-i ṭarīḳatde kāmil-i ṣāḥib-i esrār bir ʿazīzüñ ḥużūrında olmaḳ lāzımdur tā ki esmā vü ṣıfātdan ẓāhir olan āṯār ve bisyār ḫilāfı (8) refʿ idüp ṭālibleri müsemmāya irişdüre ve tenbīhdür ki ṭālibe lāzımdur ki şekk ü reybsiz ḳalbini mürşid-i kāmile teslīm ide (9) tā ki maḳṣūduñ ḫuṣūli yüz göstere *çār el-murād*da *çār* çāre maʿnāsınadur ki hā ḥaẕf olınmışdur *çār-düşmen*de olan (10) *çār* çehārdan muḫaffefdür [*çār-düşmen*den maḳṣūd engūr içün ḫuṣūmet eyleyenlerdür]

Güft-i her yektān dehed ceng ü firāḳ

her biriñüzüñ sözi size ceng ü firāḳ virür bu hem vechdür (11) sizüñ her biriñüzüñ sözi ceng ü firāḳdur

Güft-i men āred şümārā ittifāḳ

benüm sözüm size ittifāḳ getürür ve ittiḥād virür [*güft* bunda söz maʿnāsınadur]

(12) **Pes şümā ḫāmūş bāşīd enṣitū**

pes siz ḫāmūş olıñuz sākit olıñuz

Tā zebāntān men şevem dergüft ü gū

tā güft ü (13) gūda sizüñ zebānıñuz ben olayum pes cemīʿ-i ḫuṣūṣda mürīde lāzım olan teslīm ü sükūndur tā Ẕāt-ı Bārī'nüñ eḥadiyyet mertebesinde (14) olan tecellīsine muṭṭaliʿ

7 bir ʿazīzüñ ḥużūrında olmaḳ lāzımdur M_2: bir ʿazīz gerek H, bir ʿazīzüñ ḥużūrında N

olup cemāl-i ezelī müşāhedesine vuṣūl bulmaġa ḳādir ola ḥiṣṣe iʿtibārı ile *çehār kes*den murād (15) kimler idügini Ḥażret-i Mevlānā beyān itmege şürūʿ eyledi murād ol kimselerdür ki Ḥażret-i Ḫudā'yı ismi ile bilürler ve nām-ı şerīfine hemān (16) lisānıla ẕikr eylerler pes mādām ki ẕikr-i İlāhī ḳalbī olmaya esrārdan bir sırr aña ẓāhir ü āşkār olmaz bu söz mürşid ṭarafındandur (17) mürīdlere

Ger süḫantān mīnümāyed yek nemaṭ

egerçi sizüñ sözüñüz biḥasebi'ẓ-ẓāhir bir üslūb u mütteḥid görinür esmā ile muḳayyed olmaduġuñuz (18) iʿtibār üzere [*tān* siz maʿnāsınadur *nemaṭ* uslūb maʿnāsınadur]

Dereşer māye-nizāʿest ü seḫaṭ

lākin ḥaḳīḳatde nizāʿ u ġażabuñ māye vü sebebidür zīrā cān-ı maʿnādan bīḫaberlerdür (19) niteki kāfirler ve ʿāṣīler ve ehl-i riyā ve erbāb-ı iḫlāṣ Ḥażret-i Ḫudā'nuñ vaḥdāniyyetinüñ iḳrārından ve ism-i şerīfinüñ ıṭlāḳından (20) mütteḥidlerdür lākin anlaruñ ʿamelinde vāḳıʿ olan iḫtilāf ẓāhir ü rūşendür pes āşkār oldı ki ʿamelde muḫliṣ ü mürāyī berāber (21) degüldür [*seḫaṭ* şol ġażabdur ki redd olınmaz ammā gāhī hem ġażab maʿnāsına istiʿmāl olınur]

Germi-yi ʿāriyyetī ned'hed eşer

ʿarıżī vü ʿāriyetī ḥarāret eşer virmez

Germi-yi ḫāṣiyyetī dāred hüner

ẕātī ve ḫāṣiyyetī ḥarāret hüner ve eşer ṭutar

Sirkerā ger germ kerdī z'āteş ān

sirkeyi eger āteşden (22) germ eyledüñ ise bu hem vechdür sirkeyi egerçi āteşden germ eyledüñ

Çün ḫorī serdī fezāyed bīgümān

çünki āteş sebebi (23) ile germ olmış sirkeyi yiyesin şekk ü gümānsız ol sirke bürūdet ziyāde eyler zīrā ṭabīʿatı bürūdet üzeredür ʿārıżī (24) ḥarāretile **[N195b]** ol ḥālet andan zā'il olmaz mışrāʿ-ı evvelde olan *ān* lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olındı

---

21 **Germi-yi ḫāṣiyyetī dāred hüner**
ẕātī vü ḫāṣiyyetī ḥarāret hüner ü eşer ṭutar H-

(25) **Z’ān ki ān germī-yi ū dehlīziyest**

zīrā ki sirkenüñ ol ḥarāreti dehlīzī ve ʿārıżīdür

Ṭabʿ-ı aşleş serdiyest ü tīziyest

anuñ (26) aṣl-ı ṭabʿı bürūdet ü ḥiddetdür zīrā sirkenüñ ṭabīʿatı bāriddür ve ḥiddet üzredür

Ver büved yaḫ beste dūşāb ey püser

farażā eger (27) dūşāb buzlanmış ola ey püser

Çün ḥorī germī fezāyed derciger

çünki yiyesin cigerde ḥarāret ziyāde eyler zīrā aṣlında (28) ṭabīʿatı ḥārdur ʿārıżī bürūdetden anuñ ḥarāretine noḳṣān irişmez *dūşāb* bekmez pes iʿtibār ẓāhire degüldür bu sebebden (29) Ḥażret-i Mevlānā mübtedīlerüñ lisānından buyurur

Pes riyā-yı şeyḫ bih z’iḫlāṣ-ı mā

pes şeyḫüñ ẓāhirī riyāsı bizüm iḫlāṣımuzdan (30) **[M$_2$223a]** yegdür

K’ez baṣīret bāşed ān v’īn ezʿamā

zīrā şeyḫüñ riyāsı baṣīretden ve bir fā’idedendür ve buña murād mübtedīlerüñ iḫlāṣıdur (31) ʿamā ve taḳlīddendür murād evliyā’ullāhdan her ne ṣādır olurısa ḫūb u merġūb idügin işʿārdur

Ezḥadīş-i şeyḫ cemʿiyyet (32) **resed**

meclisde olanlara şeyḫüñ sözinden cemʿiyyete ḫāṭır irişür

Tefriḳa āred dem-i ehl-i ḥased

ehl-i ḥasedüñ sözi ḳalbe tefriḳa (33) ve perākendelük getürür zīrā kendüsi tefriḳa ile mālāmāldür pes andan ṣudūr bulan kelimāt cemīʿān sebeb-i tefriḳa ve buʿddur *şeyḫ*den murād **[H193a]** (1) ehlullāhdur

Çün Süleymān k’ez suy-ı Ḥażret betāḫt

çün Süleymān peyġamber ʿaleyhi’s-selām Ḥażret-i Ḫudā cānibinden çapdı (2) yaʿnī nebīlügi sebebi ile maḳbūl-i Ḥaḳ olup emr-i İlāhī muḳteżāsı üzere ḫalḳ-ı ʿāleme ʿadl ü inṣāfıla ḥükm ü ḥükūmet eyledi

(3) **K’ū zebān-ı cümle-yi murġān şināḫt**

ki Süleymān peyġamber ʿaleyhi’s-selām cemīʿ-i murġlaruñ dilini añladı [*k’ū ki ū* taḳdīrindedür]

Derzamān-ı ʿadleş āhū bāpeleng

(4) anuñ ʿadli zamānında āhū ḳaplanıla

Üns big’rift ü birūn āmed ziceng

üns ṭutdı ve cengden ṭaşra geldi yaʿnī ferāġat eyledi

(5) **Şüd kebūter eymen ezçengāl-i bāz**

kebūter bāzuñ çengālinden eymen oldı

Gūsfend ezgürg n’āverd iḫtirāz

ḳoyun ḳurtdan (6) iḫtirāz u ḫavf getürmedi *kebūter* gügercin *bāz* bunda ṭoġan maʿnāsınadur

Ū miyāncı şüd miyān-ı düşmenān

Süleymān peyġamber (7) ʿaleyhi’s-selām düşmenlerüñ ortasında miyāncı vü muṣliḥ oldı [*miyāncı* vāsıṭa maʿnāsınadur]

İttiḥādī şüd miyān-ı per-zenān

ṭuyūr ortasında tamām ittiḥād (8) oldı ve cemīʿ-i ʿāleme emn ü rāḥat irişdi [*per-zenān*dan maḳṣūd ḳuşlardur]

Tū çi mūrī behr-i dāne mīdevī

sen bir mūr gibi dāneden ötüri yilersün yaʿnī (9) denā’etüñden hemān dünyā ve maʿīşete ṭālib olursun

Hīn Süleymān cū çi mībāşī ġavī

āgāh ol Süleymān ṭaleb eyle ġavī (10) olursun yaʿnī dünyā ve maʿāş içün ḥarīṣ olup rūz u şeb ṭalebde olma belki bir mürşid-i kāmil ṭaleb eyle ki seni esmā vü (11) ṣıfāt tefriḳasından ḫalāṣ idüp Ẕāt-ı İlāhī’den mütemettiʿ ü müntefiʿ eyleye [*ġavī* güm-rāh maʿnāsınadur]

Dāne-cevrā dāneeş dāmī şeved

dāne ṭaleb idiciye dāne (12) aña bir dām olur yaʿnī ṭālib-i dünyāya dünyā dām olup anı dergāh-ı İlāhī’den dūr u mehcūr eyler [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

V'ān Süleymān-cūyrā her dü büved

(13) ve ol Süleymān ṭaleb idiciye ikisi bile olur yaʿnī mürşid-i kāmile vuṣūl bulan hem dünyādan ve hem āḫiretden behredār olur (14) *her dü*den murād dāne vü dāmdur maḳṣūd dünyā vü āḫiretdür

Murġ-ı cānhārā derīn āḫir zamān

cānlar murġına bu āḫir zamānda ẓāhirde (15) olan murġlar gibi

Nīst şān ezhem-diger yek dem emān

biri birinden anlara emān yoḳdur yaʿnī maʿīşetden biri birini ḳatl ü helāk (16) eylerler ʿavām belki ekṣer-i ḫalḳ-ı ʿālem bu ḥāl üzredür [*dem* bunda nefes maʿnāsınadur]

Hem Süleymān hest enderdevr-i mā

bizüm devrimüzde Süleymān daḫı vardur

(17) **K'ū dehed ṣulḥ u nemāned cevr-i mā**

ki Süleymān ṣulḥ virür ve bize cevr ḳomaz *Süleymān*dan murād ehlullāhdur ki niẓām-ı ʿāleme sebeblerdür

(18) **Ḳavl-i in minümmetinrā yād gīr**

Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de *"in minümmetin"* ḳavlini yād ṭut

Tā beillā vü ḫalā fīhā neẕīr

*"illā ve ḫalā fīhā neẕīr"*e degin (19) bu āyet-i kerīmeye işāretdür

"İnnā erselnāke bi'l-ḥaḳḳi beşīran ve neẕīran ve in minümmetin illā ḫalā fīhā neẕīran"[1636]

Güft ḫod ḫālī nebūdest (20) **ümmetī**

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti eyitdi hīç bir ümmet ḫālī olmamışdur niteki āyet-i kerīmden ẓāhirdür

Ezḫalīfe-Ḥaḳḳ u ṣāḥib-himmetī

Ḥażret-i (21) Ḥaḳḳ'uñ ḫalīfesinden ve bir ṣāḥib-himmetden bu āyet-i kerīmeden daḫı ẓāhir olur

"Küntüm ḫayra ümmetin uḫricet linnāsi teʾmürūne (22) *bi'l-maʿrūfi ve tenhevne ʿani'l-münkeri"*[1637]

[1636] Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur. Fâtır/24.

pes

“‘Ulemā’ü ümmetī **[M$_2$223b]** *k’enbiyāi benī-İsrā’il”*[1638]

mūcibince ve hem

“El-‘ulemāü vereṣetü’l-enbiyā”[1639]

ḥükmince (23) bu ümmetde her zamān bir Süleymān mevcūddur

Murġ-ı cānhārā çünān yek dil küned

her zamānuñ Süleymān’ı kendü zamānında olan (24) cānlar murġını ancılayın mütteḥid ü müttefīḳ eyler [ba‘ż-ı nüsaḫda *küned* yerine *künend* vāḳı‘dur zamānlar ve Süleymān’lar i‘tibārı üzere]

Ke’z ṣafāṣān bī ġış u bī ġıl küned

ki ṣafādan cānlar murġını ġışsız ve ġılsız eyler ya‘nī ġıll ü (25) ġışdan pāk idüp ziyāde ṣafāya irişdürür bu mertebede ki

Müşfiḳān gerdend hemçün vālide

māder gibi biri birine şefḳat (26) idici olurlar

Müslimūnrā güft nefs-i vāḥide

Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ‘āleyhi ve sellem Müslümānlara nefs-i vāḥide didi

“El-mü’minūne **[N196a]** *ke-nefsin* (27) *vāḥidetin”*[1640]

Nefs-i vāḥid ezRasūl-i Ḥaḳ şüdend

Ḥażret-i Rasūl’üñ ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem nefs-i vāḥide oldılar ki da‘vet ḳabūl idüp (28) İslām’a geldiler

Verne her yek düşmenī muṭlaḳ büdend

yoḫsa cemī‘an biri birine muṭlaḳ ve āşkāre düşmen idiler niteki bu ḳıṣṣadan (29) rūşen ü ẓāhir olısardur

---

[1637] Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten menedersiniz. Âl-i İmrân/110.

[1638] Ümmetimin âlimleri, Benî-İsrâil’in peygamberleri gibidir. (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, 2/83)

[1639] Âlimler, peygamberlerin varisleridir. (Tirmizi, Sünen, 5/48)

[1640] Müslümanlar nefs-i vâhid gibidir. (Münavî, Feyzü’l-Kadr, 6/442, El-Mektebetü’l-Ticariyyetü’l-Kübrâ, Mısır, 1356.)

Berḫāsten-i muḫālefet ü ʿadāvet ezmiyān-ı enṣār bebereket-ı Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

(30) Rasūlullāh'uñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bereketleri sebebi ile enṣāruñ ortasından muḫālefet ü ʿadāvetüñ refʿ ü defʿ olması beyānındadur (31) *enṣār* yardım idiciler maʿnāsınadur ki bunda murād Medīne-yi Münevvere ḳavminden īmāna gelenlerdür *muḥācirīn*den murād Mekke-yi (32) Mükerreme'den Medīne-yi Münevvere'ye hicret idicilerdür Ḥażret-i Rasūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem hicret emr olınduḳdan ṣoñra enṣār iki (33) ḳabīle idi Evs ve Ḫazrec ki yüz yigirmi yıl bu iki ḳabīle biri birine muḫālefet ü ʿadāvet üzere oldılar ʿāḳıbet Ḥażret-i Rasūl'üñ **[H193b]** (1) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem muṣāḥabet-i şerīfi ile muḫālfet ü ʿadāvet ve maḥabbet ü ittiḥāda mütebeddil oldı

Dü ḳabīle k'Evs ü Ḫazrec nām dāşt

(2) iki ḳabīle ki Evs ve Ḫazrec nām ṭutarıdı yaʿnī bir ḳabīleye Evs ve bir ḳabīleye Ḫazrec dirleridi

Yek zidīger cān-ı ḫūn-āşām dāşt

(3) bir ḳabīle o bir ḳabīleden ḳan nūş idici cān ṭutarıdı yaʿnī ʿadāvet bir mertebede idi ki biri birini helāk itmege ḳaṣd (4) eylerleridi [*ḫūn-āşām* vaṣf-ı terkībīdür]

Kīnehā-yı köhne şān ezMuṣṭafā

anlaruñ ḳadīm ʿadāvet ü kīneleri Ḥażret-i Rasūl sebebinden ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

Maḥv şüd (5) **dernūr-ı İslām u ṣafā**

İslām ve ṣafā nūrından maḥv oldı

Evvelā iḫvān şüdend ān düşmenān

evvelā ol düşmenler biri biri (6) ile iḫvān oldılar

Hemçü aʿdād-ı ʿineb derbōstān

bōstānda olan ʿinebüñ aʿdādı gibi yaʿnī ʿinebüñ dāneleri gibi bir yere cemʿ (7) oldılar niteki bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

"Veẕkürū niʿmetallāhi ʿaleyküm iẕ-küntüm aʿdāʾen feellefe beyne ḳulūbiküm feeṣbaḥtüm biniʿmetihī (8) *iḫvānen"*[1641]

sūre-yi Enfāl'de bu āyet-i kerīmeden daḫı rūşendür

"Hüveʾlleẕī eyeddeke binaṣrihī ve biʾl-müʾminīne ve ellefe beyne ḳulūbihim (9) *lev enfeḳat mā-fiʾl-ʿarżi cemīʿan mā ellefte beyne ḳulūbihim velākinnallāhe ellefe beynehüm"*[1642]

V'ez dem-i el-mü'minūn iḫve bepend

el-müʾminūn (10) iḫvet sözinden pend ü naṣīḥatile bu āyet-i kerīmeye işāretdür

"İnnemeʾl-müʾminūne iḫvetün"[1643]

ve buña münāsib ḥadīṯ-i şerīf daḫı vardur

(10) *"Küllü müʾminün iḫvetün"*[1644]

[*pend* naṣīḥat maʿnāsınadur]

Derşikestend ü ten-i vāḥid şüdend

ṣındılar ve ten-i vāḥid oldılar

"Kenefsün vāḥidetün"[1645]

mertebesine irişdiler

(12) **Ṣūret-i engürhā iḫvān büved**

engürlaruñ ṣūreti iḫvāndur yaʿnī mādām ki engürlaruñ dāneleri ḥāli üzere bāḳīdür iḫvān (13) mertebesidür

Çün füşürdī şīre-yi vāḥid şeved

çünki şıḳduñ bir şīre olur yaʿnī pōstları refʿ olup cemīʿan mütteḥid (14) olur bir vechile ki biri birinden imtiyāz mümkin olmaz pes

---

[1641] Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalplerinizi birbirine ısındırmış ve onun lütfu ile kardeş oluvermiştiniz. Âl-i İmrân/103.

[1642] O, seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir. Ve (Allah), onların kalplerini birleştirmiştir. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Enfâl/62-63.

[1643] Mü'minler kardeştirler. Hucûrât/10.

[1644] Bütün mü'minler kardeştirler. Nisaburî, El-Müstedrek ale's-Sahihayn, 1/171, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut,1411.)

[1645] Müslümanlar nefs-i vâhid gibidir. (Münavî, Feyzü'l-Kadr, 6/442, El-Mektebetü'l-Ticariyyetü'l-Kübrâ, Mısır, 1356.)

“Küllü mü’minün iḫvetün ve’l-ʿulemāü kenefsün vāḥidetün”[1646]

ḥasebince (15) erbāb-ı ṭarīḳat nefs-i vāḥide gibi olmaḳ muḳarrerdür zīrā riyāżet ve aḫlāḳ-ı ḥamīde sebebi ile anlarda kibr ü ʿucb u fesāddan (16) bir eṣer ḳalmaz Ḥażret-i Mevlānā **[M$_2$224a]** ezelī istiʿdāddan bīnaṣīb olanlar engūr olmaġa ḳābil olmayan ġūre meṣābesinde idügine (17) işāret buyurur

Ġūre vü engūr żıddānend līk

ġūre vü engūr biri biri ile żıddlardur

Çünki ġūre puḫte şüd şüd yār-ı nīk

(18) ammā çünki ġūre puḫte ve engūr oldı eyü yār oldı zīrā cinsiyyet ḥāṣıl oldı pes ol kimse ki İslām ve feyż-i İlāhī’ye (19) ḳābildür ʿāḳıbet o nūr-ı īmānıla münevver olup ehl-i saʿādetden olur *ġūre* ḳoruḳ maʿnāsınadur

Ġūreī k’ū seng-best ü (20) **ḫām mānd**

bir ġūre ki ṭaş gibi ḳatı oldı ve ḫām ḳaldı perveriş-i āftābdan dūr u cüdā olmaġıla [*seng-best* müteḥaccir oldı maʿnāsınadur]

Derezel (21) **Ḥaḳ kāfir-i aṣlīş ḫᵛānd**

ezelde Ḥażret-i Ḥaḳ aña kāfir-i aṣlī oḳıdı yaʿnī şol ṭāʾife ki rūz-ı ezelde anlara küfr yaḳīn olınmış (22) olan nūr-ı īmān ile müşerref olmayup āftāb-ı ḥaḳīḳīnüñ hidāyeti pertevinden maḥrūm ḳalur ki bu āyet-i kerīme anlaruñ ḥaḳḳındadur

(23) *“İnnelleẕīne keferū ve sevāʾun ʿaleyhim eʾenẕertehüm em lemtünẕirhüm lāyüʾminūne”* [1647]

Ne aḫī ne nefs-i vāḥid bāşed ū

o yaʿnī kāfir-i aṣlī (24) ne birāder ve ne nefs-i vāḥid olur yaʿnī olmaz zīrā ol istiʿdāddan maḥrūm u bīnaṣībdür *beyt*

(25) *Ger cān bedehed seng-i siyeh laʿl negerded*

Bāṭınet-i aṣlī çi küned bed-güher üftād [1648]

[1646] Bütün mü’minler kardeştirler ve âlimler tek bir vucut gibidirler. (Münavî, Feyzü’l-Kadr, 6/442, El-Mektebetü’l-Ticariyyetü’l-Kübrâ, Mısır, 1356; Nisaburî, El-Müstedrek ale’s-Sahihayn, 1/171, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut,1411.)

[1647] Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar. Yâsîn/10.

[1648] Siyah taş can verse de la’le dönmez. ne yaparsa yapsın, asıl tıyneti ile o kötü cevherdir.

Derşeḳāvet naḥs u mülḥid bāşed ū

(26) küfr ü şeḳāvetde ol kimse naḥs u mülḥid olur ḳavlehū teʿālā

"Ḫatemallāhu ʿalāḳulūbihim ve ʿalāsemʿihim ve ʿalāebṣārihim ġişāvetün"[1649]

(27) **Ger bügüyem ān çi ū dāred nihān**

eger söyleyem ol nesneyi ki kāfir-i aṣlī nihān ṭutar yaʿnī kāfir-i aṣlīnüñ nefs-i ḫabīşīnde īmān ḳabūl (28) itmeyüp küfrde ṯābit-ḳadem olduġına sebeb ü ḥikmet ne idügini eger beyān idem

Fitne-yi efhām ḫīzed dercihān

cihānda efhām (29) u ʿuḳūla fitne ḳalḳar belki niçe kimsenüñ ḍalālet ü ʿişyānına sebeb olur zīrā anuñ fehmi ziyāde müşkildür [*efhām* cemʿ-i fehmdür]

Sırr-ı gebr-i kūr (30) **nāmeẕkūr bih**

kör gebrüñ sırr u rāzı ẕikr olınmamış yegdür

Dūd-ı dūzaḫ ezirem mestūr bih

dūzaḫuñ tütüni cennetden dūr u mestūr (31) olmaḳ yegdür zīrā beherḥāl elem virür *gebr* āteş-perest maʿnāsınadur ki gāhī muṭlaḳ ḳāfir maʿnāsına daḫı istiʿmāl olınur (32) **[N196b]** baʿż-ı nüsaḫda *irem* yerine *naẓar* vāḳıʿdur

Ġūrehā-yı nīk k'īşān ḳābilend

eyü ġüreler ki anlar engür olmaġa ḳābillerdür

(33) **Ezdem-i ehl-i dil āḫir yek dilend**

ehl-i dilüñ nefsinden āḫir yek-dillerdür yaʿnī anlar ki ḳābil-i īmāndur evliyāʾullāhuñ sözinde mütteḥidlerdür **[H194a]** (1) ki pend ü irşād anlara teʾşīr eyler

Sūy-ı engūrī hemī rānend tīz

engürluga ḳābil olan güreler engürluk cānibine tīz sürerler [*engūrī*de *yā* nisbet içündür]

(2) **Tā düvī berḫīzed ü kīn ü sitīz**

tā ikilük ve kīn ü ḫuṣūmet ve ʿinād refʿ ola ve ittiḥād u maḥabbet ẓuhūr bula

---

[1649] Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir. Bakara/7.

Pes derengūrī hemī (3) **dirrend pōst**

pes engūrluḳda pōst yırtarlar yaʿnī aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olup ṭāʿat ü riyāżet ü ʿışḳıla vücūdlarını ifnā (4) vü maḥv eylerler [*pes* bundan ṣoñra maʿnāsına daḫı mümkindür]

Tā yekī gerdend vaḥdet vaṣf-ı üst

tā cemīʿ-i engūrlar şīre olup bir olalar ki birlügüñ vaṣfı vaḥdetdür ki pes

"Leyse (5) *fi'd-dāri ġayruhū deyyār"*[1650]

ḥasebince Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinden ġayrı cemīʿan her ne ise anuñ naẓarından maḥv olup hemān cemāl-i ezelī müşāhedesiyile (6) müşerref olur *ġūrelerden* maḳṣūd īmān ḳabūl itmeyen ṭā'ifedür *engūrlar*dan murād ol ṭā'ifeden īmān ḳabūl eyleyenlerdür ki (7) ol ḥālet

"İnneme'l-mü'minūne iḫvetün"[1651]

mertebesidür çünki mürşid-i kāmilden irşād-peẕīr olup erbāb-ı ṭarīḳatden olalar

(8) *"Kenefsin vāḥidetün"*[1652]

ṭabaḳasına vuṣūl bulurlar engūr olmayup ġūre ḳalanlardan maḳṣūd ebedī küfrden ḫalāṣ bulmayanlardur (9) *tā yekī gerdend*den ṣoñra vāv-ı āṭıfe olmamaḳ rūşendür

Dōst düşmen gerded īrā hem düest

zīrā dōst u düşmen **[M$_2$224b]** olur (10) anda ki ikidür

Hīç yek bāḫ^{v}īş cengī dernebest

hīçbir kendüsiyile bir ceng eylemedi yaʿnī ceng ikide olur birde olmaz zīrā bir kimse (11) kendüsi ile ceng itmek lāzım gelür bu ḫod muḥāldür

Āferīn berʿışḳ-ı küll-i üstād

üstāduñ ʿaşk-ı küllī üzere taḥsīn [*āferīn* taḥsīn maʿnāsınadur]

(12) **Ṣad hezārān ẕerrerā dād ittiḥād**

ṣad hezārān ẕerreye ittiḥād virdi *üstād*dan murād Ḥaḳ Teʿālā ḥażretidür ki

"Küntü kenzen maḫfiyyen (13) *feaḥbebtü en aʿrafe feḫalaḳtü'l-ḫalḳi liaʿrafe"*[1653]

[1650] Odada odanın sahibinden başkası yoktur.

[1651] Müminler ancak kardeştirler. Hucûrât/10

[1652] Müslümanlar tek bir vucud gibidir. (Münavî, Feyzü'l-Kadr, 6/442, El-Mektebetü'l-Ticariyyetü'l-Kübrâ, Mısır, 1356.)

[1653] Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye âlemi yarattım. (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2/173)

muḳteżāsı üzere ʿilm-i ezelīsinde münderic olan eşyāyı ʿışḳuñ teḳāżāsı (14) ile gūşe-yi ʿademden ṣaḥrā-yı vücūda getürüp ṣad hezārān ecsād u ervāḥa ittiḥād-ı ṣūrī ve ittiḥād-ı maʿnevī virdi bu ḫuṣūṣa (15) sebeb ʿışḳ u maḥabbet olduġıçün ʿışḳı taḥsīn eyler Sürūrī Efendi raḥmetullāh *ūstādı* egerçi ʿışḳ-ı külle ṣıfat ṭutmışdur (16) lākin üstādāne degüldür

Hemçü ḫāk-i müfteriḳ derreh-güẕer

reh-güẕer ü güẕergāhda perīşān u perākende olan ḫāk gibi

Yek sebūşān (17) **kerd dest-i kūzeger**

kūzegerüñ eli anları bir desti eyledi yaʿnī kūzeger kimse perīşān ḫāki bir yere cemʿ eyleyüp ṣanʿatıla sebū (18) idüp mertebe-yi ittiḥāda irişdürür *kūzeger* bardaḳçı ammā bu temṡīl ittiḥād-ı ecsāmdur ittiḥād-ı ervāḥ bu ḳabīlden degüldür [*sebū* desti maʿnāsınadur]

(19) **K'ittiḥād-ı cismhā-yı āb u ṭīn**

zīrā āb u gilden neşv ü nemā bulan cismlerüñ ittiḥādı

Hest nāḳış cān nemīmāned bedīn

(20) ṣūret ü ẓāhirde nāḳışdur cānuñ ittiḥādı buña beñzemez zīrā cānuñ ittiḥādı kāmildür pes cānuñ ittiḥādı ecsāmuñ (21) ittiḥādına meṡābe degüldür [*nāḳışest* taḳdīrindedür]

Ger naẓā'ir güyem īncā dermiṡāl

miṡāl ü temṡīlde eger burada naẓā'ir ü aḳvāl getürem

Fehmrā tersem (22) **ki āred iḫtilāl**

ḳorḳarum ki fehm ü ʿaḳla iḫtilāl getüre yaʿnī fehm ü ʿaḳl andan ḫalel-peẕīr ola meṡelā eczā-yı cismüñ ittiḥādı (23) engürlaruñ bir ṣalḳımda ictimāʿı menzelesindedür ki anlaruñ reng ü leẕẕeti mütenāsib ola ve biri birinden cüdā ve perīşān olmayalar (24) ammā ḥissen biri birinden mümtāz ola ve rūḥuñ ittiḥādı bir ḫānede yanan birḳaç çerāġuñ nūrı gibidür ki ḫāne içinde biri birinden (25) mümtāz u cüdā degüldür yāḫud āftābuñ nūrı gibidür ki cemīʿ-i ḫānede olan rūşenlük āftābuñ nūrındandur egerçi ḫāne iʿtibārı (26) ile ol nūr biri birinden mümtāzdur lākin ḥaḳīḳat iʿtibārı ile biri birinden mümtāz u cüdā degüldür zīrā çünki ḫānelerüñ saḳfları (27) ve dīvārları refʿ ola nūr cemīʿan bir olur lācerem bu iki temṡīlde ḫavf vardur ki nāḳışlar cemīʿ-i ervāḥı bir bileler belki (28) ḥaḳīḳatü'l-ḥaḳāyıḳıla bir ẓann eyleyeler yā vücūd ki her birinüñ bir nevʿ imtiyāzı vardur imtiyāz ḥisīsiz

Hem Süleymān hest eknūn (29) **līk mā**

şimdi Süleymān daḫı vardur lākin biz

Eznişāṭ-ı dūr-bīnī derʿamā

dūr-bīnlük sürūrından ʿamā vü ġurūrdayuz (30) niteki meşhūr meṯeldür "çerāġuñ dibi ḳarañluḳ" olur dirler yaʿnī çeşm ıraḳda olanı görür ḳatı ḳarīb olanı görmez (31) *Süleymān*dan murād ehlullāhdur ki senüñile muṣāḥabet ü muḳārenetden ḫālī degüldür lākin sen kendüñe olan ḥüsn-i iʿtiḳāddan (32) maġrūr u ġāfil olup anuñ mülāḳātına saʿy eylemezsin farażā vuṣūl müyesser olsa kemāl-i kibrüñden tenezzül ve ser-fürū eylemezsin (33) meger ki dūr-bīnlük dimāġından ḫalāṣ bulasın niteki Ḥażret-i Mevlānā aña işāret buyurur [*nişāṭ* nūnuñ kesri iledür]

Dūr-bīnī kūr dāred merdrā

[H194b] (1) dūr-bīnlük kişiyi kör tutar zīrā baʿīde naẓar eylemekden ḳurbı görmez

Hemçü ḫufte derserā kūr ezserā

serāyda uyumış (2) kimse serāydan kör olduġı gibi zīrā ḫ^{v}ābda iken çeşmi güşāde degüldür ki serāy görmege ḳādir ola Ḥażret-i Mevlānā (3) gibi ki niçe kimse kibr ü pindār ve ġaflet ü ġurūrdan **[M$_2$225a]** ḳadrini bilmediler ve şeref-i **[N197a]** muṣāḥabetden maḥrūm oldılar

Mūleʿīm ender (4) **süḫanhā-yı daḳīḳ**

daḳīḳ sözlere ḥarīṣ yaʿnī ʿibārāt-ı veṣīḳa īrād itmege ve istiʿārāt-ı reşīḳa riʿāyetine ziyāde bilmezler vardur [*mūleʿ lām*uñ fetḥasıyıla ḥarīṣ maʿnāsınadur]

(5) **Dergirihhā bāz kerden mā ʿaşīḳ**

ʿuḳdeleri açmaġa biz ʿāşıḳuz yaʿnī müşkilāt ḥalline tamām raʿiyyetimüz vardur

Tā girih bendīm ü (6) **büg'şāyīm mā**

biz tā ʿuḳde baġlayavuz ve çözevüz yaʿnī süḫanhā-yı daḳīḳ ve maʿānī-yi ʿamīḳ īrād idüp yine anı şerḥ ü beyān (7) eyleyevüz

Derşikāl ü dercevāb āyīn-fezā

işkāl ü cevābda ḳāʿide ziyāde idici yaʿnī işkālāt-ı dil-peẕīr ve suʾālāt-ı (8) bīnaẓīr īrād idüp ecvibe-yi zengīn ile şübehehātı ḥall idelüm

Hemçü murġī k’ū güşāyed bend dām

şol murġ gibi ki uṭanur zāġuñ bendini (9) çözer

Gāh bended tā şeved derfen tamām

gāhī ki ṭuzaġuñ bendini baġlar tā fenn ü ṣanaʿtda tamām ola bunı anuñ içün eyler ki tā eger bir gün (10) ṭuzaġa giriftār olan bu fenn ü hünerile ṭuzaḳdan ḫalāṣ bula bīḫaber bu ḥīle ile dāmdan necāt bulmaġa ḳādir degüldür

(11) **Ū büved maḫrūm ezṣaḥrā vü merc**

ol murġ ṣaḥrā vü mercden maḫrūm olur [*merc* otlaḳ maʿnāsınadur]

ʿÖmr-i ū ender girih-kārīst ḫarc

anuñ ʿömri hemān girih-kārlukda (12) ḫarcdur yaʿnī ʿömr-i ʿazīzini aña ṣarf eyler murād ʿulemā-yı ẓāhirdür ki müşkilāt-ı ʿulūm ve ḥaḳāyıḳ-ı rüsūma meşġūl olup taḥṣīl-i dünyāya (13) iştiġāl üzeredür ve uḫrevī ʿamelden ġāfillerdür ve bu ḥālde iken ehl-i ḥāle münkir olup ḳīl ü ḳāle firīfte olmaḳdan ṭāʿat (14) ü ʿibādetden maḫrūm ḳalmışlardur pes ṭālibe ʿālem-i maʿnevī ve bir mürşid-i esrār-bīn gerek tā ki anuñ terbiye ve irşādı sebebi ile ʿulūm-ı rüsūmīnüñ (15) tedḳīḳātını terk idüp ʿulūm-ı İlāhī’ye saʿy ide zīrā ʿilm-i bīʿamelden bir nefʿ ü fā’ide ḥāṣıl olmaz lācerem şol kimse ki (16) tedḳīḳāt-ı felāsifeye ve dāḳāyıḳ-ı ʿulūma meşġūl ola bu iştiġāl sebebi ile ṣaḥrā-yı ʿibādetden ve çerāgāh-ı ṣevābdan maḫrūm (17) ḳalur ve ʿömrini żāyiʿ eyler ebyāt-ı sābıḳada egerçi bir iki beyt kendüsine isnād ṭarīḳi iledür lākin andan maḳṣūd taʿrīżdür

(18) **Ḫod zebūn-ı ū negerded hīç dām**

dām ḫod hīç ol murġuñ zebūnı olmaz ve dāma ḫalel ü noḳṣān irişmez [*dām* ṭuzaḳ maʿnāsınadur]

Līk perreş (19) **derşikest üfted müdām**

lākin ol murġuñ peri dā’im şikeste düşer yaʿnī ḳanadı her dem şikeste ve nāḳıṣ olur pes ʿālim (20) ki ʿilmde saʿy u gūşişi ola lākin ʿameli olmaya anuñ daḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳa ve müşkil-güşāluġa cidd ü cehdi kendünüñ (21) noḳṣān u żararına saʿydür zīrā egerçi dünyāda müşkil sū’āli ḥall eyler lākin baʿde’l-mevt ḳabrde Münker ü Nekīr’e cevāb virmege (22)

ḳādir olmaz ve taḥḳīḳ ü tedḳīḳ idüp maḳāṣıd u mevāḳıfda hezārān bārīk ü daḳīḳ nükteler beyān eyler lākin ḥaşr (23) mevāḳıfında olan aḥvāle cevāb virmege ḳādir olmaz

Bāgirih kem kūş tā bāl ü peret

ʿuḳdeye çalışma tā senüñ bāl ü perüñ (24) yaʿnī ʿilm-i ẓāhirde diḳḳat ve rengīn ü laṭīf kelimāta ve müşkil suʾāller īrād idüp daḳīḳ ve ḫūb vechlerile cevāb virmege (25) çalışma tā ki senüñ ṭāʿat ü ʿibādete olan ḳudret ü ḳābiliyyetüñ bāl ü peri

Neg'siled yek yek ezīn kerr ü feret

bir nāḳıṣ u żāyiʿ (26) olmaya senüñ bu ʿilm-i ẓāhirde olan revnaḳ ve ʿaẓamet ü ḳudretden zübde-yi kelām budur ki ʿulūma iştiġāl gösterüp (27) ʿamelden maḥrūm olmaḳdan ʿilm endek taḥṣīl idüp bisyār ʿamele saʿy eylemek evlādur zīrā nefʿ ü fāʾide izdiyād-ı ʿameldedür (28) izdiyād-ı ʿilmde degüldür

Ṣad hezārān murġ perhāşān şikest

ṣad hezārān murġ ki anlaruñ ḳanadları şındı [*şikest* fiʿl-i māżī müfred-i müẕekkerdür]

V'ān kemīngāh-ı (29) **ʿavārıżrā nebest**

ve ol ʿavārıżuñ kemīngāhını birisi baġlamadı yaʿnī ümem-i sālifeden ṣad hezārān kimse ʿālī-ḳadr ve ṣāḥib-i (30) ḳudret iken ḳuvvet ü tedbīrile mevtden ve ḳażā-yı İlāhī'den ḫalāṣ u necāt bulmayup ʿāḳıbet dīn ü ʿamelden **[M$_2$225b]** maḥrūm ve ʿömrleri (31) żāyiʿ olup dünyādan ḥasret ü nedāmetile gitdiler bu hem vechdür henüz ol ʿavārıżuñ kemīngāhı baġlanmadı yaʿnī ʿavārıż (32) u havādiṣden necāt u ḫalāṣ müyesser olmayup ʿāḳıbet helāk olup dünyādan derd ü ḥasretile gitdiler

Ḥāl-i īşān eznübī ḫᵛān (33) **ey ḥarīş**

ey ḥarīṣ anlaruñ ḥālini Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'den oḳu [*nübī nūn*uñ żammesiyile Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'dür]

Neḳḳabū fīhā bibīn hel minmaḥīṣ

Ḳurʿān-ı ʿAẓīm'de bu āyet-i kerīmeyi **[H195a]** (1) gör

"Ve kem ehleknā ḳablehüm minḳarnin hüm eşeddü minhüm beṭşen feneḳḳabū fi'l-bilādi hel minmaḥīṣin"[1654]

anlardan yaʿnī senüñ ḳavmüñden (2) öñ her ḳurndan çoḳ kimseleri biz helāk eyledük anlar ḳuvvet yöninden anlardan yaʿnī senüñ ḳavmüñden eşedd ü aḳvā idi (3) ʿĀd ve Şemūd ḳavmi gibi pes ḳaṭʿ-ı rāh eylediler şehrlerde yaʿnī sefer ü ticāretlerile eṭrāf-ı ʿālem-i geşt ü seyāḥat eylediler hīç anlara (4) firār idecek yer var mıdur yaʿnī ecelden anlara necāt u ḫalāṣ müyesser olmadı pes mevt ve ḳażā-yı İlāhī'den bir kimseye ḫalāṣ (5) yoḳdur [*fīhā fil'bilād* maʿnāsınadur]

Eznizāʿ-ı Türk ü Rūmī vü ʿArab

Türk ü Rūmī ve Arab u ʿAcem'üñ nizāʿından

Ḥal neşüd işkāl-i engūr u ʿineb

engūr u (6) ʿinebüñ işkāli ḥall ü rūşen olmadı yaʿnī çihār kimseye engūr u ʿinebüñ müsemmāsı maʿlūm u āşkār olmadı [*engūr* ve *ʿineb* bir maʿnāyadur]

Tā Süleymān-ı lesīn-i (7) **maʿnevī**

mādām ki ʿālem-i maʿnānuñ murġlaruñ lisānını bilici Süleymān

Derneyāyed berneḫīzed īn düvī

gelmeye bu ikilik ḳalḳmaz yaʿnī (8) mādām ki **[N197b]** mürşid-i kāmil ṣāḥib-i taṣarrufuñ ṭālib ve irşād u terbiyesine muḳārenet olmaya esmā vü ṣıfāt maẓāhirinüñ keşret ü (9) iḫtilāfātndan necāt bulup müsemmāya vuṣūl bulmaz *lesīn* ṣāḥib-i lisān ve süḫandān maʿnāsınadur

Cümle murġān-ı münāziʿ (10) **bāz vār**

ey biri biriñüzile nizāʿ idici murġler cümleñüz [*ey murġān-ı münāziʿ* taḳdīrindedür *bāzvār*uñ maʿnāsın mışrāʿ-ı şānīye ḳayd olındı]

Biş'nevīd īn ṭabl bāz-ı şehryār

ṭoġan gibi şehryāruñ bu ṭabl-bāzını (11) istimāʿ eyleñüz zīrā her sāʿat Cenāb-ı İlāhī'den

"İrciʿī ilārabbike"[1655]

[1654] Biz, onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan, diyar diyar dolaşan nice nesilleri helâk etmişizdir. Kurtuluş var mı! Kâf/36.

[1655] Rabbine dön. Fecr/24.

nidāsını ve

“Tūbū ilallāhi”[1656]

ṣadāsı ve

“Hel mintā’ib ve hel (12) *minmüstaġfir”*[1657]

ḫiṭābı irişür

Z’iḫtilāf-ı ḫ^{v}îş sūy-ı ittiḥād

kendü iḫtilāfıñuzdan ferāġat idüp ittiḥād cānibine

(13) **Hîn ziher cānib revān gerdîd şād**

āgāh oluñuz her cānibden şād u ḫandān revān oluñuz yaʿnî mürşide irādet getürüp (14) anuñ sāyesine ittiḥad eyleñüz tā ki anuñ irşād sebebi ile keşret ü iḫtilāfdan necāt bulup vaḥdet ü ittiḥād mertebesine (15) vāṣıl olup tecelliyāt-ı ilāhiyyeye maẓhar olmaġa istiʿdād u ḳābiliyyet kesb eyleyesiz herkese ṣanʿatı terk eylemek lāzım degüldür (16) belki lāzım olan Ḥażret-i Ḫudā ṭarafına ivmek ve teveccüh eylemekdür aḥkām-ı şerîʿatı ve ādāb-ı ṭarîḳati riʿāyet itmegile pes (17) cemîʿ-i ṭuruḳ-ı şerîʿat ve ṭuruḳ-ı ṭarîḳat ṭuruḳ-ı ilallāhdur niteki bu beytden ẓāhir ü rūşendür

Ḫayşü mā küntüm fevellū vecheküm

(18) her ḳanda ki olasız yüzüñüzi [*fevellū*nuñ maʿnāsın mışrāʿ-ı şānîye ḳayd olındı]

Naḥvehū hāẕe’lleẕî lem yenheküm

Ḥażret-i Ḫudā ṭarafına döndürüñüz bu kelām ki murād

“Fevellū vücūheküm”[1658]dür

(19) şol nesnedür ki sizi nehy ü menʿ eylemedi Ḫudā ṭarafına teveccühden bu hem vechdür her ḳanda ki olasuz yüzüñüzi (20) Ḥażret-i Ḫudā ṭarafına döndürüñüz buña murād Ḥażret-i Ḫudā’dur şol kerîmdür ki kemāl-i kereminden sizi kendü dergāhından nehy (21) ü menʿ eylemedi pes çünki Ḥażret-i Ḫudā bendelerini kendünüñ teveccühine daʿvet eyledi lāyıḳ budur ki bendeleri daḫı cemîʿsinden (22) iʿrāż idüp ol cānibe müteveccih olalar zihî kerîm ki bendelerine kibr ü nāzı yoḳdur

---

[1656] Allah’a tevbe edin. Nûr/31.
[1657] Tevbe eden var mı istiğfar eden var mı? (Hadisten iktibas)
[1658] Yüzlerinizi o tarafa çevirin. Bakara/144.

rubāʿī

(23) *Her ki ḫ*^{v} *āhed gūyiyā vü her çi ḫ*^{v} *āhed kūbegū*

Kibr ü nāz u ḥācib ü derbān bedīn dergāh nīst

Her çi hest (24) *ezķāmet-i nāsāz bīendām-ı māst*

Verne teşrīf-i tu berbālā-yı kes kūtāh nīst [1659]

Ḥażret-i Mevlānā esmā vü ṣıfāt keşretinden (25) necāt bulmamış mübtedīler ṭarafından iʿtiẕār ṭarīḳi ile kelāma şürūʿ eyledi

Kūr murġānīm ü pes nāsāḫtīm

kör murġlarız ve ʿāḳıbetimüzi (26) tedārük **[M$_2$226a]** eylemedük ve bende lāzım olanı düzmedük [*pes* bā-yı Fārisī ile olmaḳ ziyāde rūşendür]

K'ān Süleymānrā demī neş'nāḫtīm

zīrā ol Süleymānı bir nefes añlamaduḳ murġāndan (27) maḳṣūd şol kimselerdür ki maḥabbet-i dünyā ve teḳayyüd-i nefs ü hevā sebebi ile ṭāʿat ü ʿışḳ-ı İlāhī'den dūr olup mürşid-i kāmilden (28) ġāfil olanlardur tenbīhdür bu ṭā'ifeye ki bu devlete vuṣūl mürşid-i kāmilsiz olmaz pes bu saʿādete ṭālib olan kimseye (29) lāzımdur ki mürşid-i kāmile vuṣūl bulmaġa saʿy ide ve illā kör murġ mṣābesinde ḳalur

Hemçü cuġdan düşmen-i bāzān şüdīm

(30) bayḳuşlar gibi ṭoġanlara düşmen olduḳ [*cuġd* bayḳuş maʿnāsınadur]

Lācerem vāmānde-yi vīrān şüdīm

bu sebebden vīrānuñ vā-mānde ve maḥbūsı olduḳ (31) yaʿnī cuġdlar bāzlara düşmen olduḳları gibi biz daḫı ehlullāh zümresine ʿadāvet eyledük bu sebebden dünyā ḳuyūdı ile muḳayyed olup (32) Allāh Teʿālā'nuñ ʿālī dergāhından dūr olduḳ niteki bu beyt beyt-i sābıḳdan maḳṣūd ne idügini beyān eyler ki taʿrīż ṭarīḳi ile (33) vāḳıʿ olmışdur

Mīkünīm ezġāyet-i cehl ü ʿamā

ziyāde cehl ü ʿamādan [*ʿamā* körlük maʿnāsınadur]

[1659] Her kim bir şeyler söylemek isterse istediğini söylesin. Kibir ve naz din dergahına kapıcı ve koruyucu olamaz. Uygun olmayan kametten her ne varsa bizim endamımız değildir. Yoksa senin şereflendirmen kimsenin üzerine eksik olmaz.

Ḳaṣd āzār-ı ʿazīzān-ı Ḫudā

Ḥażret-i Ḫudā'nuñ maḳbūl ve **[H195b]** (1) ʿazīzlerinüñ āzār u cefāsına ḳaṣd eylerüz ʿazīzāndan murād ehlullāhdur

Cemʿ-i murġān k'ez Süleymān rūşenend

murġlar zümresi (2) ki Süleymān'dan rūşenlerdür

Perr ü bāl-i bīgüneh key berkenend

günāhsızuñ perr ü bālini ḳaçan ḳoparurlar murād budur evliyā'ullāh ki Ḥażret-i (3) Ḫudā'nuñ ʿışḳ u ṭāʿati ile rūşen-dillerdür fuḳarā vü żuʿafāyı bīḥużūr ve rencīde-ḫāṭır eylemezler

Belki sūy-ı ʿācizān çīne keşend

(4) rūşen-dil murġlar ziyāde luṭflarından belki fuḳarā ve ʿācizler cānibine çīne çekerler yaʿnī anlara nān u niʿmet virürler

Bīḫilāf u kīne (5) **ān murġān ḫoşend**

ḫilāf u kīnesiz ol murġlar laṭīflerfdür yaʿnī anlar ḫilāf u kīneden ṣāf ʿazīzlerdür bu hem maʿnādur nefs ve maḥabbet-i (6) dünyā ile pāymāl olmışları himmet ü naṣīḥatile ıṣlāḥ eylerler *Süleymān*dan murād Ḥażret-i Bārī'dür

Hüdhüd-i īşān pey-i taḳdīsrā

o murġlaruñ (7) hüdhüdi taḳdīs içündür

Mīgüşāyed rāh-ı ṣad Bilḳīşrā

yüz Bilḳīş'a yol açar yaʿnī mürşid-i kāmil niçe dünyā-peresti dünyānuñ ālāyişinden (8) pāk idüp ṭarīḳ-i müstaḳīme irişdürürise *Bilkīş bā*nuñ kesriyile faṣīḥdür

Zāġ-ı īşān ger beşūret zāġ būd

ol murġlaruñ zāġı egerçi (9) ṣūret ü ẓāhirde zāġ idi

Bāz-ı himmet āmed ü mā zāġ būd

lākin maʿnāda bāz-himmetlü geldi ve mā zāġ idi yaʿnī ehlulāhdan (10) ednā mertebede olan egerçi ṣūretā ḥaḳīr ü bīḳadrdür lākin maḳbūl-i Ḥaḳ olmaḳ iʿtibārı ile ziyāde ʿālī-ḳadr ü bülend-pervāz (11) ve māsivādan ictināb u iḥtirāz idicidür *"mā zāġ"* ile bu āyet-i kerīmeye

işāret vardur ki miʿrāc-ı şerīfde **[N198a]** cennet ü ḥūr u vildān (12) egerçi Ḥażret-i Rasūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿarż olındı lākin ziyāde ʿālī-himet olduġından birisine naẓar u iltifāt eylemedi *beyt*

(13) *Serem bedünya vü ʿuḳbā fürū nemīāyed*

Tebārekallah ezīn fitnehā ki derser-i māst [1660]

Leklek-i īşān ki lek lek mīzened

ol murġlaruñ (14) lekleki ki lek lek urur

Āteş-i tevḥīd derşek mīzened

şekke tevḥīd āteşini urur *leklek*den maḳṣūd şol sālikdür ki henüz (15) kemāle irişmek içün ẕikr ü tevḥīde iştiġāl üzeredür ki

"Ḳul küllün minʿindallāhi" [1661]

ḥasebince cemīʿ nesneyi Ḥażret-i Ḫudā'ya (16) taḫṣīṣ eylemegile zīrā lek lek'üñ maʿnāsı cemīʿ nesne saña maḫṣūṣdur cemīʿ nesne saña maḫṣūṣdur dimekdür

beyt

(17) *Şeyḫ-i murġānest leklek lek lekeş dānī ki çīst*

Ḥamdülek ve'ş-şükrü lek ve'l-mülkü lek yā Müsteʿān [1662]

Ḥażret-i Mevlānā murġları (18) merātibile ẕikr eylemekden murādı evliyā'ullāhuñ merātibini beyāndur [*mīzened* fiʿl-i mużāriʿ müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

V'ān kebūterşān zibāzān neş'kehed

ve ol murġlaruñ kebūteri (19) bāzlardan **[M$_2$226b]** heybet ṭutmaz ve ḫavf eylemez

Bāz ser-pīş-i kebūterşān nehed

belki bāz anlaruñ kebūteri öñinde baş ḳor zīrā evliyā'ullāhdan (20) olan kimse her ne ḳadar żaʿīf olsa selāṭīn-i ʿālemüñ aḳvāsı aña iṭāʿat idüp ser-fürū eyler ve andan himmet ü duʿā ṭaleb (21) eylerler

---

[1660] Başım dünya ve ahirete eğilmez. Başımızda olan bu fitnelere bârekallah…

[1661] "Hepsi Allah'tandır" de. Nisaâ/78.

[1662] Leylek kuşların piridir. Bilir misin onun çıkardığı lek lek nedir? Hamd sana, şükür sana ve mülk senin ey Müste'ân!

beyt

Pādşāhān-ı cihān çün beġamī ḫaste şevend

İsti'ānet zidergūşe-nişīnān ṭalebend [1663]

Bülbül-i īşān (22) **ki ḥālet āred ū**

ol murġlaruñ bülbüli ki o bülbül şevḳ u ḥālet getürür [*āred* fi'l-i mużāri' müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Derderūn-ı ḫ[v]īş gülşen dāred ū

o bülbül kendünüñ (23) derūnında gülşen ṭutar dünyā gülşenine iḥtiyāc ṭutmaz *bülbül*den murād 'ışḳ-ı İlāhī ile mecẕūb olup şevḳinden dā'im cūş u ḫurūş (24) iden velīdür ki cemāl-i İlāhī müşāhedesinden bir ān cüdā degüldür *beyt*

Ḫalvet güzīderā betemāşā çi ḥācetest

Çün (25) *kūy-ı dōst hest beṣaḥrā çi ḥācetest* [1664]

Ṭūti-yi īşān ziḳand āzād būd

ol murġlaruñ ṭūtīsi ẓāhirī ḳandden (26) āzād idi

K'ez derūn-ı ḳand ebed rūyeş nümūd

zīrā derūnında aña ebedī ḳand yüz gösterdi *ṭūṭī*den murād evliyā'ullāhdan (27) va'ẓ u irşādıla muḳayyed olandur ki anuñ kelimātı esrār-ı İlāhiyye ve 'ilm-i ledünnīdür [*nümūd* fi'l-i māżī müfred-i müẕekker-i ġā'ibdür]

Pāy-ı ṭāvūsān-ı īşān dernaẓar

ol murġlaruñ (28) ṭāvūslarınuñ ayaġı Ḥaḳḳ'uñ naẓarında [*dernaẓar-ı Ḥaḳ* taḳdīrindedür]

Bihter eẕṭāvūs perrān-ı diger

ol ġayrı ṭāvūsuñ ḳanadından yekrekdür ya'nī evliyā'ullāhuñ (29) faḳīr ü ma'yūbı Ḥażret-i Ḫudā'nuñ ḳatında maḥbūb u maḳbūldür ḫalḳuñ şuleḥāsından zīrā mertebe-yi velāyet mertebe-yi şalāḥdan (30) eşref ü a'lādur *Ezper-i ān ṭāvūs bihterest* taḳdīrindedür ve hem ṭāvūs mużāf degüldür bu hem vechdür ġayrı (31) pervāz u cevelān idici ṭāvūsdan yekrekdür bu vech üzere ṭāvūs mużāfdur bu beyt cevāb meşābesindedür su'āl-i (32) muḳadderden ke-

[1663] Cihan padişahları gamdan hasta düşdüklerinde, halvette oturanlardan yardım taleb ederler.

[1664] Halveti seçen için temaşaya ne hacet… Madem dostun köyü var sahraya ne hacet…

ennehū bir kimse didi ki sen egerçi Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr beyān eylersin Ḫaḳanī'nüñ daḫı vardur tekrār ẕikr eylemege iḥtiyāc (33) yoḳdur aña cevāb virüp eydür

Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr ān-ı Ḫaḳanī ṣadāst

Ḫaḳanī'nüñ ānī ve peydāsı olan Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr **[H196a]** (1) hemān ṣadādur anda ḥāl ü netīce yoḳdur Ḫaḳanī bir ḳaṣīde münāsebetile baʿż-ı ṭuyūrı ve anlaruñ terennüm ü elḥānını ẕikr (2) eylemişdür

Manṭıḳu'ṭ-ṭayr-ı Süleymānī kücāst

Süleymān'a mensūb olan manṭıḳu'ṭ-ṭayr ḳandadur yaʿnī anuñıla münāsebet yoḳdur (3) zīrā bu manṭıḳu'ṭ-ṭayr-ı Süleymānī esrār u daḳāyıḳ u meʿānīden pürdür

Tū çi dānī bāng-ı murġānrā hemī

sen Süleymānī murġlaruñ bāng u (4) ṣadāsını ne bilürsün

Çün nedīdestī Süleymānrā demī

çünki bir nefes Ḥażret-i Süleymānı görmedüñ yaʿnī sen ki mürşid-i kāmile (5) āşnā olmaduñ evliyā'ullāh zümresini bilmege niçe ḳādir olursun *Süleymān*dan murād mürşid-i kāmildür [*dem* nefes maʿnāsınadur]

Perr-i ān murġī ki bāngeş (6) **muṭrıbest**

ol bir murġuñ ḳanadı ki anuñ bāngı muṭrıb u şevḳ viricidür

Ezbirūn-ı maşrıḳest u maġribest

maşrıḳuñ ṭaşrasındandur ve maġrıbuñ (7) ṭaşrasındandur murād mürşid-i kāmildür ki ve irādāt-ı İlāhiyye olan sözleri şevḳ-efzā (8) ve meserret-nümādur

"Ve men aḥsenü ḳavlen mimmen daʿā ilallāh"[1665]

iʿtibārı ile ve her kelām ki andan ṣādır olur

"Ve mā (9)*yenṭiḳu ʿani'l-hevā in hüve illā vaḥyün yūḥā"*[1666]

ḥasebince vaḥy-i İlāhī'dendür zīrā ʿilm-i ledün ṣāḥibidür

Her yek āhengeş zikürsī tā şerīst

(10) anuñ her bir āhengi kürsīden şerāya degindür *āheng* bunda ālet-i ṭarabdan olan āhengdür ki makāmātdan ḫaberdār olanlara (11) rūşendür murād bu maʿnā idügine *bāngeş-i*

[1665] (İnsanları) Allah'a çağırandan kimin sözü daha güzeldir? Fussılet/33.

[1666] O,arzusuna göre de konuşmaz. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. Necm/3-4.

muṭrıbest ḳarīnedür ki muṭrıba nisbet āheng ensebdür ḳaṣd maʿnāsına ḳaṣd (12) iden kimse uṣūlden ḫāric bir nesneye ḳaṣd itmiş olur [*ṣerīst*de *rā* meksūr oḳınur]

V'ez ṣerā tā ʿarş derkerr ü ferīst

ve ṣerādan ʿarşa degin ziyāde (13) kerr ü ferdedür yaʿnī ʿarş u kürsī ve yedi ḳat gök ve yedi ḳat yer maḳāmātı anuñ keşf ü müşāhedesi **[N198b]** sāzında münderic (14) ü mündemicdür *ṣerā* yedinci ḳat yer maʿnāsınadur egerçi mezār maʿnāsına **[M$_2$227a]** daḫı istiʿmāl olınur ki *ṭābe ṣerāhū* dinür (15) *kerr ü fer* şevket ü ʿaẓamet maʿnāsınadur

Murġ k'ū bī'n Süleymān mīreved

murġ ki bu Süleymānsız gider

ʿĀşıḳ-ı ẓulmet çü ḫuffāşī (16) **büved**

bir ḫuffāş gibi ẓulmete ʿāşıḳdur yaʿnī mürşid-i kāmilsiz sālik-i ṭarīḳat olmaḳ isteyen kimse ḍalāletden ḫalāṣ bulmaz *beyt*

(17) *Bekūy-ı ʿışḳ menih bīdelīl-i rāh ḳadem*

Ki güm şüd ān ki derīn reh berehberī neresīd [1667]

[*ḫuffāş* yarasa maʿnāsınadur]

Bā Süleymān ḫū kün (18) **ey ḫuffāş-ı red**

ey merdūd ḫuffāş Süleymān'ıla ḫūy eyle yaʿnī mürşid-i kāmile ḳarīn ol ey nefs ü hevā ve maḥabbet-i māsivā ẓulmetine (19) giriftār olmış

Tā ki derẓulmet nemānī tā ebed

tā ki ebedī ẓulmetde ḳalmayasın

Yek gezī reh ki bedān sū mīrevī

bir ẕirāʿ (20) miḳdārı yol ki ol cānibe gidersin

Hemçü gez ḳuṭb-ı mesāḥat mīşevī

ẕirāʿ gibi mesāḥat u miḳdāruñ ḳuṭb u seyyidi olursun (21) yaʿnī tārik-i dünyā olup bir ẕirāʿ miḳdārı Ḥażret-i Ḥaḳ ṭarafına ḥareket eyleyesin ol ḥareket sebebi ile ʿālī-ḳadre irişürsün (22) niteki ḥadīṯ-i ḳudsīde vardur ki

---

[1667] Aşk köyüne delilsiz ayak basma ki bu yolda kaybolan kişi, bir rehbere ulaşamaz.

“Her kim baña bir şibr miḳdārı gele ben aña ẕirāʿ miḳdārı varurum her kim ki baña yürüyüp (23) gele ben aña sürʿatile varurum”

gez kāf-ı Fārisī’nüñ fetḥasıyıla ve zā-yı ʿArabī ile ẕirāʿ maʿnāsınadur

V’ān ki leng ü lūk ān (24) **sū mīcehī**

ve ol vaḳt ki ol cānibe leng ü lūk ḳalḳarsın ve şıçrarsın yaʿnī biḥasebi’l-maḳdūr dergāh-ı ʿālī cānibine vuṣūl bulmaġa (25) saʿy eyleyesin [*v’ān ki ve ān ki* taḳdīrindedür]

Ezheme lengī vü lūkī mīrehī

cemīʿ-i lenglükden ve lūklukdan ḳurtulursun yaʿnī maḳbūl-i Ḥaḳ olup cemīʿ-i (26) noḳṣāndan pāk ü berī olursun *leng ü lūk* düşe ḳalḳa maʿnāsına istiʿmāl olınur egerçi *leng* aḳsaḳ ve *lūk* bir (27) cins-i şütürdür niteki Ḥażret-i Cāmī’nüñ bu beytinde vāḳıʿdur *beyt*

Kücā beḫayme ki ū resed cüz ān reh-rev

Ki gāmzen (28) *çü cemmāzeest ü bārekeş çün lūk*[1668]

Ḳıṣṣa-yı baṭ-beççegān ki murġ-ı ḫānegī perverīdşān

ḳaz yavrılarınuñ ḳıṣṣası (29) beyānındadur ki anları ṭavuḳ besledi

Tuḫm-baṭṭī gerçi murġ-ı ḫāneet

sen ḳazuñ tuḫmısın egerçi murġ-ı ḫāne saña *murġ-ı ḫāne* (30) ṭavuḳdur

Kerd zīr-i per çü dāye terbiyet

ḳanadı altında dāye gibi terbiyet eyledi ḳıṣṣa ve temṯīl budur ki bir ṭavuġuñ altında (31) birḳaç dāne ḳaz yumurdasını ḳodılar baʿd-ı zamān ḳaz yavrıları peydā oldı anlar āb cānibine meyl eylediler ve murġ-ı ḫāne (32) anları ḫuşkī cānibine çekdi ḳıṣṣanuñ şöhretine binā’en Ḥażret-i Mevlānā anuñ beyānından iʿrāż idüp hemān ḥiṣṣeye (33) şürūʿ eyledi *ṭuḫm-ı baṭ*dan maḳṣūd rūḥdur *murġ-ı ḫāne*den murād bedendür

Māder-i tū baṭṭ ān deryā büdest

senüñ māderüñ **[H196b]** (1) ol deryānuñ baṭṭı olmışdur *deryā*dan murād deryā-yı ḥaḳīḳat ve baḥr-i eḥadiyyetdür *baṭ*dan murād rūḥ-ı Muḥammedī’dür ki cemīʿ-i ervāḥuñ (2) māder ü aṣlıdur [*büdest būdeest*den muḫaffefdür]

[1668] Yolcudan başka o çadıra ulaşan kişi nerede? Hızlı giden hızlı deve gibidir, yük taşıyan ise aksak deve gibidir.

31 oldı anlar āb cānibine M_2N: olup āb cānibine H

Dāyeet ḫākī büd ü ḫuşkī-perest

senüñ dāyeñ ḫākī vü ḫuşkī-perest oldı deryāya meyl ü teveccüh eylemedi

(3) **Meyl-i deryā ki dil-i tū enderest**

deryāya meyl ki senüñ göñlüñ içindedür [*enderdil tuest* taḳdīrindedür]

Ān ṭabīʿat cāntrā ezmāderest

ol ṭabīʿat (4) u meyl senüñ cānuña māderüñdendür murād rūḥ-ı Muḥammedī'dür ki ümmü'l-ervāḥdur

Meyl-i ḫuşkī mer turā z'īn dāyeest

saña ḫuşka (5) meyl bu dāyedendür ki maḳṣūd bedendür ki muḳteżāsı cismāniyyetdür rūḥuñ rūḥāniyyet olduġı gibi

Dāyerā büg'ẕār k'ū (6) **bed-dāyeest**

dāyeyi terk eyle zīrā yaramaz dāyedür

Dāyerā büg'ẕār berḫuşk u berān

dāyeyi ḳurıda ḳorsun (7) sür

Enderāred baḥr-i maʿnā çün baṭān

baṭlar gibi maʿnā deryāsınuñ içine gel yaʿnī baṭlar deryāya girüp bībāk eṭrāfı geşt (8) ü devr itdükleri gibi sen daḫı meʿānī vü meʿārif deryāsınuñ içine gel [*enderāred* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekker]

Ger turā māder betersāned ziāb

eger māderüñ seni ābdan (9) ḳorḳuda

Tū meters ü sūy-ı [M$_2$227b] deryā rān şitāb

sen ḳorḳma ve tīz ve tevaḳḳufsuz deryā cānibine sür yaʿnī cenāb-ı İlāhī ḫuṣūṣı egerçi (10) müşkildür lākin sen ḫavf itmeyüp ol cānibe sālik ü vāṣıl olmaġa saʿy eyle zīrā senüñ rūḥuñ o ʿālemdendür ve evvelden (11) ḫod āşnāluḳ vardur pes tekrār yine ḳurb u āşnāluḳ kesb itmek āsāndur sen nefs ve bedenüñ muḳteżāsı üzere olma zīrā bunlar (12) bu ʿālem-i süflīdendür bunlaruñ ol ʿālemile āşnāluġı yoḳdur anlaruñ ʿadem-i meyline sebeb budur [*meters* behy-i ḥażır müfred-i müẕekkerdür *bişitāb* taḳdīrindedür]

---

11 nefs ve bedenüñ H: nefs-i dūnuñ M$_2$N

Tū baṭī berḫuşk u berter zindeī

(13) sen baṭsın berde ve baḥrde dirisin yaʿnī saña berr ü baḥrde hīç ḫavf yoḳdur zīrā sen baṭ gibisin

Nī çü murġ-ı ḫāne ḫāne-(14)**gendeī**

murġ-ı ḫāne gibi ḫānenüñ ḳabīḥ rāyiḥalusı degülsün yaʿnī murġ-ı ḫāne yaramaz ḳoḳduġı gibi sen yaramaz ḳoḳmazsın

(15) **Tū zikerremnā benī-ādem şehī**

sen *"kerremnā benī-ādem"*den şāhsın yaʿnī sen cemīʿ-i mevcūdātdan mükeremsin ve yeryüzinüñ ḫalīfesisin (16) niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür

"Ve leḳad kerremnā benī-ādeme ve ḥamelnāhüm fi'l-berri ve'l-baḥri"[1669]

Hem beḫuşkī hem bederyā pā nihī

[N199a] hem (17) ḳuruya hem deryāya ayaḳ ḳorsun yaʿnī Ḥażret-i Ḥaḳ berr ü baḥri insāna musaḫḫar eyledi

Ki ḥamelnāhüm ʿale'l-baḥri becān

(18) ki *ḥamelnāhüm ʿale'l-baḥri* kelāmını cānıla [*ʿale'l-baḥri becān* ile işāret olınur ki *baḥr*den murād cāʾib-i cāndur]

Ezḥamelnāhüm ʿale'l-ber pīş rān

"ḥamelnāhüm ʿale'l-ber"den ilerü sür niteki niteki āyet-i kerīmede (19) berr evvel baḥr şoñra vāḳıʿdur *berr*den murād mertebe-yi cismāniyyetdür *baḥr*den murād mertebe-yi rūḥāniyyetdür yaʿnī rūḥāniyyet cānibini tercīḥ (20) eyle cismāniyyet üzere zīrā rūḥ hem şerīf ve hem bāḳīdür ten hem keşīf ve hem fānīdür ve hem vücūd iʿtibārı ile (21) rūḥ muḳaddemdür ve maḳāmı ʿālem-i melekūtdur ve bedenüñ vücūdı şoñra ve fānīdür insān berr ü baḥre cāmiʿdür zīrā bu iʿtibārıla (22) *berr*den murād ʿālem-i mülk ü nāsūtīdür *baḥr*den murād ʿālem-i melek ü lāhūtīdür ki cesedi iʿtibārı ile evvelkiye rūḥı (23) iʿtibārı ile ṣānīye cāmiʿdür

[1669] Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık. İsrâ/70.

Mer melā'ikrā suy-ı ber rāh nīst

melā'ikeye berr cānibine yol yoḳdur zīrā melā'ike deryā-yı (24) melekūtuñ murġ-ābīleridür ki anlaruñ vücūdı ṣāfī nūrdandur bu ʿālem-i mülkden anlara behre vü naṣīb yoḳdur

Cins-i (25) **ḥayvān hem zibaḥr āgāh nīst**

ḥayvān cinsi hem deryādan āgāh degüldür zīrā ḥayvānāt bedenleri iʿtibārı ile bu ʿālem-i (26) mülkden ḥiṣṣedārlardur ʿālem-i melekūtdan anlara behre vü naṣīb yoḳdur zīrā anlarda hemān cismāniyyet ḥāli vardur rūḥāniyyetden (27) ẕerre ḳadar naṣībleri yoḳdur bu sebebdendür ki

"Küllü şey'in yerciʿu ilāaṣlihi"[1670]

ḥasebince ḳıyāmetde türāb olısarlardur

(28) **Tū beten ḥayvān becānī ezmelek**

ammā sen tenüñ iʿtibārı ile ḥayvānsın cānuñ iʿtibārı ile melekdensin yaʿnī iki cihet (29) ṭutarsın [*ḥayvānī* taḳdīrindedür *ezmelekī* taḳdīrindedür ki *becānī*de olan yā-yı ḫiṭāb aña maṣrūfdur]

Tā revī hem berzemīn hem berfelek

tā hem zemīn üzere gidesin cesed ü ḥayvāniyyetüñ iʿtibārı ile ve hem felek (30) üzere gidesin rūḥ u rūḥāniyyetüñ iʿtibārı ile egerçi berr iʿtibārıla ḥayvānuñ senüñile mücāneseti ve saña müşābeheti vardur lākin (31) rūḥāniyyet iʿtibārı ile andan mümtāzsın ve melek egerçi rūḥāniyyet sebebi ile münāsebet ṭuṭar lākin üslūb-ı derd ü niyāz (32) ve rūşen-sūz u güdāzda muʿāraża vü muḳābele itmege ḳādir degüldür zīrā melekde derd ü niyāz ve sūz u güdāz yoḳdur hem (33) insānuñ māhiyyet-i muʿayyenesi olmaduġından ötüri cemīʿ-i mevcūdātdan eşref ü ekremdür

Tā beẓāhir miṣlüküm bāşed beşer

[H197a] (1) tā ẓāhirde "miṣlüküm beşer" ola

Bādil-i yūḥā ileyye dīdever

yūḥā ileyye gönül ile dīdever ve ṣāḥib-i baṣīret ola niteki (2) bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür

---

26 vü naṣīb H-

[1670] Her şey aslına döner.

“Ḳul innemā ene beşerun miṡlüküm yūḥā ileyye ennemā ilāhüküm ilāhün vāḥidün”[1671]

Ḳālib-i ḫākī fütāde berzemīn

ḫāke mensūb olan (3) ḳālibi zemīn üzere düşmiş keṡīf olduġıçün [*ḳālib*den murād bedendür]

Rūḥ-ı ū gerdān berān çerḫ-i berīn

anuñ rūḥı **[M$_2$228a]** bu ʿālī-felek üzere cevelān (4) u deverān idici yaʿnī cesed iʿtibārı ile ḥayvānāt gibi yer üzeredür rūḥ iʿtibārı ile melā’ike gibi felek üzere ṭayerān (5) idicidür

Mā heme murġ-ābiyānīm ey ġulām

biz cemīʿan murġ-ābīlerüz ey ġulām biz ʿālem-i melekūtdan cüdā olmazuz rūḥāniyyetimüz (6) iʿtibārı ile

Baḥr mīdāned zebān-ı mā tamām

bizüm zebānımuzı deryā tamām bilür zīrā bu ḳadar āşnāluḳ vāḳıʿ olmışdur *murġ-ābī* (7) şu ḳuşı maʿnāsınadur ki ördek ve ḳaz ve ḳarabataḳdur baḥre nisbet mā ḫūb vāḳıʿdur

Pes Süleymān baḥr āmed mā çü ṭayr

(8) Pes Süleymān deryā geldi biz ṭayr gibi geldük yaʿnī Süleymān deryā gibi ve giz murġlar gibiyüz

BāSüleymān tā ebed dārīm seyr

tā ebedī (9) Süleymān’ıla seyr ṭutaruz lākin sen bundan bīḫabersin pes evvel ihtimām idüp Süleymān’ı görici ve temyīz ü teşḫīṣ idici (10) çeşm tedārük eyle ve andan şoñra ey ṭālib-i ḥaḳīḳat

BāSüleymān pāy-ı derderyā binih

deryāda Süleymān ile ayaḳ ḳo yaʿnī (11) deryāya Süleymān ile git tenhā gitme [*binih* emr-i ḥāżır müfred-i müẕekkerdür]

Tā çü Dāvūd āb sāzed şad zirih

[1671] De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Kehf/110.

3 bu ʿālī-felek H: bu ʿālem-i felek M_2N

7 ḳarabataḳdur HM_2: ḳaraṭavuḳdur N

tā āb Dāvud peyġamber ʿaleyhi’s-selām gibi senüñ içün (12) yüz zırh düze niteki Ḥażret-i Dāvud’uñ zırhı cengde kişiyi ālāt-ı ḥarbüñ żararından ḥıfẓ eyler āb daḫı saña żarar irişdürmeyüp (13) tamām seni ḥıfẓ idici ola

Ān Süleymān pīş-i cümle ḥāżırest

ol Süleymān ki murād kim idügi beyān olınmışdur cemīʿisinüñ (14) öñinde ḥāżırdur

Līk ġayret çeşm-bend ü sāḥirest

lākin ġurūr ve ġayret-i cāhiliyye göz baġlayıcıdur ve siḥr idicidür ki (15) ol Süleymānı müşāhede itmege mānīʿdür baʿż-ı nüsaḫda *ġayret* yerine *ġaflet* vāḳıʿdur mışrāʿ-ı şānīde bu maʿnā hem mümkindür (16) lākin ġayret-i Ḥaḳ anuñ müşāhedesine istiʿdādı olmayanuñ çeşmini baġlayıcıdur muṣāḥabetine liyāḳati olmayanı anuñ mülāḳātından (17) siḥr ve menʿ idicidür

Tā zicehl ü ḫ^{v}ābnākī vü fużūl

tā cāhillüġimüzden ve ġafletimüzden ve fużūl ü ḫod-bīnlüġimüzden bir ḥālete (18) varmışuz

Ū bepīş-i mā vü mā ezvey melūl

o bizüm ḥużūrımuzdan biz andan melūl ü ġāfilüz pes ṭālibe lāyıḳ olan budur ki (19) mürşid-i kāmili zamānuñ Süleymān’ı bile tā anuñ irşādı ile mücāhede yolını ve andan irişen derd ü meşeḳḳate rıżā (20) vire

Teşnerā derd-i ser āred bāng-ı raʿd

raʿduñ āvāzı teşneye derd-i ser ve elem getürür yaʿnī ṣusuz raʿduñ (21) āvāzından bīḥużūr olur *raʿd* bulutlar üzere mü’ekkel olan melekdür

Çün nedāned [N199b] k’ū güşāned ebr-i saʿd

teşne (22) çün bilemeye ki saʿd u mübārek ebri o çeker zīrā ṣusuz raʿd ekşer zamānda sebeb-i bārān idügini bilse raʿduñ āvāz u ṣadāsından (23) ziyāde mesrūr olurıdı ṭālibe çünki bu ḥālet maʿlūm ola ki ḳurb u viṣāl-i İlāhī’ye vesīle mürşid-i kāmildür (24) her ne ḳadar zaḥmet ü meşaḳḳat görse müte’ellim ü perīşān olmaz ebr-i saʿdden murād ābıla pür seḥābdur [*çün* bunda niçün maʿnāsına olmaḳ mümkin degüldür]

Çeşm-i ū māndest (25) **dercūy-ı revān**

anuñ çeşmi cārī cūydā ḳalmışdur yaʿnī ḥāżır ābı derd ü meşeḳḳatsiz nūş eyler

BīḪaber ezẕevḳ-i āb-ı āsmān

(26) lākin āsmāndan cārī olan abuñ ẕevḳinden bīḫaberdür ki bu āyet-i kerīme anuñ ḥaḳḳındadur

"Ve nezzelnā mine's-semā'i mā'en mübāreken"[1672]

(27) bu ebyāt ol kimsenüñ vaṣfıdur ki mücāhede vü riyāżet zaḥmetine taḥammül eylemez ve rıżā göstermez belki meşaḳḳat ve elemsiz kerāmet ü velāyete (28) vāṣıl olmaḳ ister bīçāre bīḫaber ki hezārān derd ü elemden ṣoñra bir şemme maḥabbetden eẕer bulsa niʿmet-i bīpāyāndur

(29) **Merkeb-i himmet suy-ı esbāb rānd**

himmet merkebini esbāb cānibine sürdi her nesnenüñ ḥuṣūlini esbābdan bildi [*merkeb* binit maʿnāsınadur]

EzMüsebbib (30) **lācerem maḥrūm mānd**

lācerem Müsebbibü'l-esbābdan maḥcūb u mestūr ḳaldı

Ān ki bīned ū [M$_2$228b] Müsebbibrā ʿıyān

ol kimse ki (31) o Müsebbibü'l-esbābı ʿıyān u āşkāre görür

Key nehed dil bersebebhā-yı cihān

cihānuñ sebebleri üzere ḳaçan göñül ḳor yaʿnī göñül ḳomaz zīrā Müsebbib'i müşāhede iden ṣāḥib-i dil cemīʿ-i esbābdan müstaġnī olur *beyt*

Müsebbib dīde ṣāḥib-dil (32) *çi bāk ezfevt-i esbābeş*

Zideryā rüste nīlūfer çi bīm ezḳaḥṭ-ı bārāneş [1673]

---

26 anuñ M$_2$N-

[1672] Gökten bereketli bir su indirdik. Kaf/9.

31 cihānuñ sebebleri üzere ḳaçan göñül ḳor yaʿnī göñül ḳomaz zīrā Müsebbib'i müşāhede iden ṣāḥib-i dil cemīʿ-i esbābdan müstaġnī olur H-

[1673] Müsebbib'i bilen gönül sahibinin sebeplerin ölümünden ne korkusu olabilir. Deryada açan nilüfer yağmur kıtlığından niye korksun.

Ḥayrān şüden-i ḥaciyān derkerāmāt-ı ān (33) ***zāhid ki derbādiye tenhāş yāftend berser rīg-i sūzān***

ḥācīlerüñ ḥayrān olması beyānındadur ol zāhidüñ kerāmetlerinde ki **[H197b]** (1) ṣaḥrāda anı tenhā buldılar yaḳıcı ḳumuñ başı üzere zāhidde olan kerāmet ve bir niçe kerāmeti mutażammın olduġından ötüri (2) ṣīġa-yı cemʿile getürüp kerāmāt didi

Zāhidī büd dermiyān-ı bādiye

bādiye içinde bir zāhid var idi [*büd būd*dan muḫaffefdür]

Derʿibādet ġarḳ (3) **çün ʿAbbādiye**

ʿAbbādiye gibi ʿibādete ġarḳ idi yaʿnī ol zāhid ṭāʿat ü ʿibādet içün ḫalvet ü ʿuzlet iḫtiyār eylemiş ve rūz u şeb (4) ṣıdḳ u iḫlāṣıla ʿibādete meşġūl olmış idi *ʿAbbādiye* bir ḳabīlenüñ ismidür ḳabā'il-i ʿArab'dan ki ṭāʿat ü ʿibādetde ṣābit-ḳadem idiler

Ḥāciyān ān cā resīdend ezbilād

ḥācīler eṭrāf-ı bilāddan oraya (5) irişdiler

Dīde şān berzāhid-i ḫuşk ūftād

anlaruñ çeşmi ḫuşk ve bādiye zāhidi üzere düşdi yaʿnī ḥācīler (6) ol ḫuşk mekānda zāhidi gördiler *ḫuşk*da īhām vardur *ḫuşk*dan maḳṣūd bādiye idügi bu beytden ẓāhirdür

(7) **Cāy-ı zāhid ḫuşḳ būd ū ter-mizāc**

zāhidüñ cāy u mekānı ḫuşk idi yaʿnī sebze ve āb yoḳ idi zāhid ter-mizāc idi (8) yaʿnī mizācı yebūsetden berī idi

Ezsemūm-ı bādiye būdeş ʿilāc

anuñ ʿilācı bādiyenüñ semūmından idi yaʿnī ol (9) zāhid ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ idi zāhid-i ḫuşk degül idi ʿışḳı ziyāde olduġından semūmuñ aña teʾşīri olmaz idi [*semūm* ısı yel maʿnāsınadur]

(10) **Ḥāciyān ḥayrān şüdend ezvaḥdeteş**

anuñ vaḥdet ü tenhāluġından ḥācīler ḥayrān oldılar

Vʾān selāmet dermiyān-ı āfeteş

(11) ve anuñ āfet içinde selāmetinden *āfet*den maḳṣūd bādiyedür ki āb u nān ve sāye vü ḫāneden ḫālī ve ḥarāret ü semūmdan (12) mālīdür

---

4 *ʿAbbādiye* bir ḳabīlenüñ ismidür ḳabā'il-i ʿArab'dan ki ṭāʿat ü ʿibādetde ṣābit-ḳadem idiler H-

Dernamāz üstāde büd berrūy-ı rīg

namāzda ḳumuñ yüzi üzere ṭurmış idi ki anda ḥaṣīr ü ḳālī ve (13) kilīm yoḳ idi

Rīg k'ezteffeş bücūşed āb-ı dīk

Anuñ gibi kum idi ki anuñ teff ü ḥarāretinden çölmekde olan ṣu (14) ḳaynar kāf-ı Fārisī ḳāf-ı ʿArabī'ye ḳāfiye vāḳıʿ olmaḳ cā'iz idügi Mevlānā Cāmī ḥażretleri'nüñ Tuḥfetü'l-Aḥrār nām kitābınuñ altıncı (15) maḳālesinüñ ḥikāyetinde meşṭūr olan bu beytden ẓāhirdür egerçi baʿż-ı muʿānid cā'iz degüldür diyü ʿināddan rücūʿ (16) eylemez *beyt*

Geştī ezīn seg-menişān tīz-teg

Hemçü tek-i āhū-yı vaḥşī ziseg [1674]

Güftiī ser-mest dersebz ü gülest

(17) dir idüñ ki sebze vü gül içinde mest bir kimsedür

Yā süvārī berBurāḳ u Düldülest

yāḫud dir idüñ ki Burāḳ ve Düldül üzere (18) süvār olmış bir kimsedür

Yā ki pāyeş berḥarīr ü ḥullehāst

yāḫud dir idüñ ki anuñ ayaġı ḥarīr ü ḥulleler üzeredür

Yā semūm (19) **ūrā bih ezbād-ı ṣabāst**

yāḫud semūm aña bād-ı ṣabādan yegdür

Pes bemāndend ān cemāʿat bāniyāz

ol cemāʿat çoḳ zamān ziyāde (20) niyāz u intiẓārıla ḳaldılar

Tā şeved dervīş fāriġ eznamāz

tā dervīş namāzdan fāriġ ola

Çün ziistiġrāḳ bāz āmed faḳīr

(21) çünki faḳīr ʿālem-i istiġrāḳdan girü geldi

Z'ān cemāʿat zindeī rūşen-żamīr

ol cemāʿatden rūşen-żamīr bir zinde (22) yaʿnī rūşen-dil bir ʿārif

---

[1674] Yaban ahusunun köpekten kaçtığı gibi sen de köpek meşreplilerden kaç.

19 zamān N-

Dīd k’ābeş mīçekīd ezdest ü rū

gördi ki dervīşüñ elinden ve yüzinden āb ṭamlarıdı

(23) **Cāmeeş ter būd z’āsār-ı vużū**

[N200a] anuñ cāmesi yaş idi āb-destüñ eşerlerinden

Pes büpürsīdeş ki ābet ezkücāst

pes dervīşe (24) ṣordı ki senüñ ābuñ ḳandandur yaʿnī saña bu āb ḳandan gelür ḥālā ki bu bādiyede āb yoḳdur

Destrā berdāşt k’ez sūy-ı (25) **semāst**

elini yuḳaru ḳaldurdı ki semā cānibindendür **[M$_2$229a]** yaʿnī luṭf-ı İlāhī ile āsmāndan gelür diyü eli ile işāret eyledi

Güft her (26) **gāhī ki ḫ^{v}āhī mīresed**

rūşen-żamīr zinde-dil dervīşe eyitdi her ḳaçan ki istersin āb irişür mi

Bīziçāh u bīziḥablin (27) **minmesed**

çāhsız ve līfden örilmiş ipsiz

Müşkil-i mā ḥal kün ey sulṭān-ı dīn

ey dīnüñ sulṭānı bizüm müşklimüzi ḥal (28) eyle yaʿnī ḳuyusuz ve ipsiz āb saña ne vechile irişdügini bize rūşen eyle müşkil-i māda āba nisbet mā ḫūb vāḳıʿ olmışdur

(29) **Tā bebaḫşed ḥāl-i tū mārā yaḳīn**

tā senüñ ḥālüñ ve kerāmetüñ bize yaḳīn baġışlaya ve iṭmi’nān vire

Vā nümā sırrī ziesrāret bemā

(30) senüñ esrāruñdan āşkāre bize bir sırr göster bemā bunda daḫı ḫūb vāḳıʿ olmışdur

Tā bübürrīm ezmiyān zünnārhā

tā bilmezden (31) zünnārları ḳaṭʿ idelüm ve senüñ ḥaḳḳuñda şekk ü inkārı terk idelüm ve senden bu ḥālet istidrāc degül idügini bilelüm

(32) **Çeşmrā mīkerd sūy-ı āsmān**

dervīş çünki ol kimseden bu sözleri işitdi çeşmini āsmān cānibine eyledi

---

22 rūşen-dil bir ʿārif

Dīd k’ābeş mīçekīd ezdest ü rū N-

Ki icābet (33) **kün duʿā-yı ḥāciyān**

eyitdi ki ey Ḫudā ḥācīlaruñ duʿāsını icābet ve ḳabūl eyle

Rızḳ-cūyī men zibālā ḫūgerem

rızḳ ṭaleb **[H198a]** (1) idicilüge ben āsmāndan muʿtādum ve bunı yine andan ṭaleb eylerüm [*rızḳ-cūyīrā* taḳdīrndedür]

Tū zibālā bergüşū destī derem

zīrā sen ḳapuyı baña āsmāndan (2) açduñ yaʿni dā'im benüm murādum āsmān cānibinden ḥāṣıl olur

Ey nümūde tū mekān ezlāmekān

ey Ḫudā sen lāmekāndan (3) mekān göstermişsin yaʿnī ḳarār ve asāyiş ü ḥużūra imkān olmamış bādiyede baña cāy ve āsāyiş ü ḥużūr (4) virmişsin

Fi's-semā'i rizḳuküm kerde ʿıyān

"Fi's-semā'i rizḳuküm"[1675]

āyetini ʿıyān eylemişsin yaʿnī bendelerüñüñ rızḳı āsmāndan (5) idügini bu āyet-i kerīme ile beyān eyledüñ ammā baña ʿıyān gösterdüñ zīrā bu ḳadar zamān āşkāre āsmāndan (6) irişdürüsün

Dermiyān-ı īn münācāt ebr-i ḫoş

zāhid bu münācāt içinde iken laṭīf bulut

Zūd peydā şüd (7) **çü pīl-i āb-keş**

ṣu çekici fīl gibi fevrī peydā vü ẓāhir oldı [*āb-keş* vaṣf-ı terkībīdür]

Hemçü āb ezmeşk bārīden girift

meşkden āb (8) cereyān itdügi gibi ol bulutdan muḥkem yaġmur yaġmaġa başladı

Dergev ü derġārhā mesken girift

çuḳurlarda (9) ve ġārlarda ol āb cāy u mesken ṭutdı yaʿnī çuḳurlarda ve maġaralarda cemʿ oldı *gev* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥasıyıla (10) çuḳur maʿnāsınadur

---

32-33 **Ki icābet kün duʿā-yı ḥāciyān**
eyitdi ki ey Ḫudā ḥācīlaruñ duʿāsını M_2N-

[1675] Ve sizin rızkınız semadandır. Zâriyât/22.

Ebr mībārīd çün meşk eşkhā

ebr meşk gibi eşkler yaġdurdı yaʿnī bulutdan vāfir yaġmur (11) yaġdı

Ḥāciyān cümle güşāde meşkhā

ḥācīler cümle meşklerini açmışlar ve ol ābdan pür eylemişler bunda tenbīh budur ki (12) her kim ki maḳbūlān-ı dergāh-ı İlāhī'den murād ṭaleb ide elbette murādına irişür

Yek cemāʿat z'ān ʿacā'ib kārhā

ol ḥācīlerden (13) bir cemāʿat ol ʿacā'ib ü ġarā'ib işlerden ve kerāmetlerden [*ʿacā'ib* cemʿ-i ʿacībdür]

Mībürīdend ezmiyān zünnārhā

bellerinden zünnārları kesddiler yaʿnī bir (14) bölük kimse zāhidden ol kerāmetleri görüp ṣaḥīḥ velī idügine iʿtiḳād u iḳrār eylediler

Ḳavm-i dīgerrā yaḳīn derizdiyād

(15) bir ḳavmüñ daḫı bu ʿacīb kerāmetden yaḳīni izdiyādda oldı

Z'īn ʿaceb vallāhu aʿlem bi'r-reşād

reşād u rāstı Allāh Teʿālā (16) ḥażreti bilicirekdür

Ḳavm-i dīger nāpeẕīrā turş u ḫām

bir ḳavm daḫı ol zāhidden kerāmeti ḳabūl itmeyici turş u ḫām yaʿnī bed-baḫt (17) ve ḫabīṯ

Nāḳışān-ı sermedī temme'l-kelām

ebedī nāḳışlar ḳaldılar esrār u işārātıla pür-kelām ki murād bu kitābdur tamām oldı (18) pes maʿlūm oldı ki muʿcize vü kerāmet sebeb-i hidāyet olmaz imiş belki hidāyet istiʿdāda göredür ḫalḳ üç kısmdur (19) birisi münkir ü munṣıfdür ve birisi maḳarr-ı muṣaddıḳdur ve birisi münkir-i muʿāniddür evvelkisi çünki muʿcize vü kerāmet göre inkārı (20) terk eyler ikincisi çünki muʿcize vü kerāmet göre anuñ taṣdīḳ ü teslīmi ziyāde olur üçüncisi çünki muʿcize vü kerāmet (21) göre inkār u ʿinādı ziyāde olur ve ebedī ḍalālet ü ḫüsrānda ḳalur Meṯnevī-yi Şerīf'üñ cild-i ṯānīsi lisān-ı Türkī ile (22) ṭoḳuz yüz ṭoḳsan yedi senede Receb'üñ yigirminci güni anuñ şārīḥi Şemʿī-yi ḥaḳīr-i pür-taḳṣīrüñ ḫaṭṭı ile tamām oldı

---

13 ü ġarā'ib H-

15 ʿacīb kerāmetden M_2N: ʿaceb ü kerāmetden H

22 taḥrīri H: ḫaṭṭı M_2N

(23) *”Biʿavnillāhi’l-meliki’l-ʿallām ḥāmiden vallāhu muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve’l-ḥamdülillāhi rabbi’l-ʿālemīn ve’ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihī muḥammedin ve ālihī ve ṣahbihī* (24) *ecmaʿīn”*[1676]

Meşnevī-yi Şerīf’üñ cild-i şānīsi esʿad-ı evḳātda ʿavn-i İlāhī ile itmām u iḫtām buldı sulṭān-ı selāṭīn-i ʿālem (25) eşref ü güzīde-yi benī-ādem ḳuṭb-ı ʿirfān ġavş-ı zümre-yi ehl-i īmān maʿden-i emn ü emān (26) aʿdel-i mülūk-ı zamān ṣāḥib-ḳırān-ı devrān melāẕ u melce-yi ehl-i cihān maḫzen-i esrār-ı İlāhī (27) menbaʿ-ı maʿārif-i nāmütenāhī vāriṯ-i ʿulūm-ı nebevī ẓahīr-i şerīʿat-ı Muṣṭafā bu evṣāf-ı (28) ḥamīde ile mevṣūf ve bu elḳāb-ı ʿaliyye ile maʿrūf olan sulṭānü’l-berrü ve’l-baḥr (29) şehenşāh-ı şarḳ u ġarb saʿādetlü ve mürüvvetlü Sulṭān Murād Ḫan bin (30) Sulṭān Selīm Ḫān ḥażretleridür ebbedallāhu salṭanatühū ve ḫilāfetühū (31) ilāinḳırāżu’d-devrān ve intihāʾi’z-zamān āmīn yā muʿīn

(32) *Tuyī sāye-yi luṭf-ı Ḫaḳ berzemīn*

(33) *Peyember-ṣıfat raḥmete’l-ʿālemīn* [1677]

---

23 *Biʿavnillāhi’l-meliki’l-ʿallām ḥāmiden vallāhu muṣalliyen ʿalānebiyyihī evvelen ve āḫiren ve’l-ḥamdülillāhi rabbi’l-ʿālemīn ve’ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihī muḥammedin ve ālihī ve ṣahbihī ecmaʿīn*

Meşnevī-yi Şerīf’üñ cild-i şānīsi esʿad-ı evḳātda ʿavn-i İlāhī ile itmām u iḫtām buldı sulṭān-ı selāṭīn-i ʿālem eşref ü güzīde-yi benī-ādem ḳuṭb-ı ʿirfān ġavş-ı zümre-yi ehl-i īmān maʿden-i emn ü emān aʿdel-i mülūk-ı zamān ṣāḥib-ḳırān-ı devrān melāẕ u melce-yi ehl-i cihān maḫzen-i esrār-ı İlāhī menbaʿ-ı maʿārif-i nāmütenāhī vāriṯ-i ʿulūm-ı nebevī ẓahīr-i şerīʿat-ı Muṣṭafā bu evṣāf-ı ḥamīde ile mevṣūf ve bu elḳāb-ı ʿaliyye ile maʿrūf olan sulṭānü’l-berrü ve’l-baḥr şehenşāh-ı şarḳ u ġarb saʿādetlü ve mürüvvetlü Sulṭān Murād Ḫan bin Sulṭān Selīm Ḫān ḥażretleridür ebbedallāhu salṭanatühū ve ḫilāfetühū ilāinḳırāżu’d-devrān ve intihāʾi’z-zamān āmīn yā muʿīn

Tūyī sāye-yi luṭf-ı Ḫaḳ berzamān

Peyember-ṣıfat raḥmete’l-ʿālemīn H:

Biʿavnillāhi’l-meliki’l-ʿallām ḥāmiden ve muṣalliyen ʿalānebiyyihi evvelen ve āḫiren ve’l-ḥamdülillāhi rabbi’l-ʿālemīn ve’ṣ-ṣalātü ʿalānebiyyihi Muḥammdin ve ālihi ve ṣaḥbihī ecmaʿīn N,

ḳad temme hāẕe’l-cildi’ṣ-ṣānī mine’l-mücelledāti’s-sitte li’ş-Şemʿī şerḥu’l-Meşneviyyü’l-Maʿnevī biʿavnillāhi’l-meliki’l-ḳuvā ʿAbdullāh bin Ḥamzatü’l-Emāsā fīşehri muḥerremü’l-ḥarām ḫateme bi’l-ḫayri’t-temām senetü sebʿa ve sittīn ve elfün M_2

[1676] Melik ve Allâm olan Allah’ın yardımına hamd ederek ve onun peygamberine evvelen ve ahiren salat ederek âlemlerin Rabb’ine hamd olsun ve onun peygamberi Muhammed’e (a.s) ve onun âl ve ashabına salat olsun.

[1677] Sen yerde, âlemlere rahmet olan peygamber gibi Hak lutfunun gölgesisin.

IV. SONUÇ

Mevlânâ hazretlerinin Mesnevî-yi Şerîf'i yazıldığı dönemden günümüze değin din ve tasavvuf hayatında önemli bir yer edinmiş ve o zamadan bugüne kadar Mesnevî'nin onlarce tercüme ve şerhi yapılmıştır.

16. yüzyılın önemli şârihlerinden olan Şem'î Efendi 10'un üzerinde esere şerh yazmakla birlikte Mesnevî'nin altı cildini de Türkçe olarak şerh eden ilk şârihtir. Mesnevî'nin şerhine 1586'de başlamış, tezimizin asıl konusu olan II. cildi 1588'de tamamlamıştır. Mesnevî'nin son cildinin şerhini 1596'da bitirmiş, ilk beş cildin şerhini Sultan III. Murad'a, altıncı cildi ise III. Murad'ın ölümünden sonra tahta geçen III. Mehmed'e sunmuştur.

Şem'î Efendi Mesnevî'yi geleneksel metodla şerh etmiştir: Önce metni ve metnin tercümesini verip ardından duruma göre kelimelerin manalarını açıklamış. Kelimelerin, özellikle metinde kullanılan anlamları üzerinde durmuştur ki bunların sözlüğü tezin sonunda düzenlenmiştir. Şem'î sonra metne göre kısa veya uzun yorum ve izahlar yapmıştır. O, tevil ve açıklamalarını yaparken âyet ve hadislerden alıntı yapmış, kıssalar anlatmış, çeşitli şiirleri misal olarak göstermiş, yeri geldikçe kendinden önceki şârihleri tenkit etmiştir.

Şem'î Şem'ullâh, şerhini lisan-ı Türkî ile yapacağını özellikle vurgulamış ve şerhinde sade, süssüz, uzun Farsça ve Arapça terkiplerden uzak bir Türkçe kullanmıştır.

Şem'î Efendi'nin şerhi genellikle tercüme tarzında bir şerh olarak tanımlanır ancak diğer birkaç şerhle yaptığımız kıyaslardan sonra gördük ki onun şerhi çok da muhtasar ve kısa olmadığı gibi geniş şerh yaptığı söyelenen şârihlerden, bazen daha kapsamlı açıklama ve izahların bulunduğu bir şerhtir.

V. SÖZLÜK

A

ābād : *maʿmūr*

āb-ı ḥayvān : *āb-ı ḥayāt*

ābī : *ayva*

ābiste : *ḥāmile*

ābisten : *ḥāmile*

ʿacel : *ʿacele*

ʿAden : *bir şehrüñ ismidür ki anuñ dürri ziyāde laṭīf ü maḳbūldür.*

ʿades : *mercümek*

ʿadū : *düşmen*

afʿ : *sille*

āferīn : *taḥsīn*

āfil : *ġurūb idici, batıcı, zāʾil olıcı*

āġāz : *ibtidā*

āgened : *pür-kende*

āgende : *ṭıḳılmış*

ʿahd : *zamān*

āheng : *ḳaṣd*

āhen-güsil : *zūr-bāz*

āḫirīn : *āḫir kı*

aḫter : *yıldız*

aḥvel : *şaşı*

ʿā'ide : *fāʾide*

ʿāḳ : *ʿāṣī*

ʿaḳl-ı gend : *ḳabīḥ ü nāmaʿḳūl ʿaḳl*

ʿakl-ı künd : *żaʿīf ʿaḳl*

ʿaks : *eşer*

ālāyiş : *televvüş*

ʿālem : *Ḫudā'dan ġayrıya dirler*

ʿalem : *sancaḳ*

ʿalīl : *marīż*

ʿallām-ı sır : *sır bilici*

ʿam : *ʿamca*

āmāde : *ḥāżır u müheyyā*

āmādegī : *müheyyā olmaḳluḳ*

ʿamīḳ : *deriñ*

āmīz : *sīret; iḫtilāṭ*

ʿām u ḫāṣ : *ḫalḳ*

ʿankebūt : *örümcek*

ʿār : *ʿayb*

ʿaraż : *oldur ki* kendüsiyile ḳāʾim olmaya elvān gibi

ʿārıż : *ʿarż u iẓhār idici*

ard : *daḳīḳ maʿnāsınadur beTürkī un*

ārī : b*elī*

āsiyā : *degirmen*

ʿaṣr : *ṣıḳmaḳ*

aṣl : *kök*

āstīn : *yeñ*

āteş-kede : *mecūsīlerüñ āteş-ḫāneleridür ki anda āteş yaḳup rūz u şeb āteşsiz ḳomazlar.*

āteş-zene : *çaḳmaḳ*

ʿāṭıl : bāṭıl

ʿaṭse : *ıḳsırmaḳ*

āyāt : *ʿalāmet*

āyet : *ʿalāmet*

āz : *ḥırṣ, ārzū ve maḳṣūd*

ʿazm : *ḳaṣd*

āzmūn : *tecrib*

B

Bābā : *Fārisī'dür ki Türkī'de daḫı baba dirler*

baġal : *ḳoltuḳ*

baḫş : *naṣīb*

bahā : *cemāl*

bākūre : *ṭurfanda*

bāl : *ḳanād*

bām : *ṭam*

bāmdād : *ṣabāḥ*

bāng :*āvāzdur* ṣadā *andan münʿakis olandur.*

bār : *yük*

bāre : *kerre*

bārīk : *ince*

bār u ber : *meyve ve ḥāṣıl*

basīṭ : *mebsūṭ ve vāsiʿ*

baṭṭān : *cemʿ-i baṭdur ḳaz maʿnāsına*

bāver : *iʿtiḳād, inanmaḳ*

bāz : *ṭoġan*

bāz : *girü*

bāz : *güşāde*

bāzī : *luʿb, oyun, lāşey*

becān : *ziyāde*

beçe : *ṭıfl*

bed-dil : *ḳorḳaḳ ve yüreksiz*

beden : *cesed*

bed-gevher : *bed-aṣl*

bed-gümān : *yaramaz ẕanlu*

bed-reg : *bed-aṣl ve bed-ẕāt*

begāh : *irken*

behīme : *ḥayvān*

beḫil : *ḥelāl*

behre : *naṣīb*

belāġ : *irşdürmek*

bended : *baġlar*

ber : *ḥāṣıl maʿnāsınadur*

berg : *yapraḳ; azıḳ*

berī : *pāk*

berīn : *bülend*

berre : *ḳuzı*

berserī : fażla

berzger : *ekinci*

bes : *çoḳ*

bevl : *sidük*

beyża : *yumurda*

beyyināt : *şāhid*

bezād : *ṭoġdı*

bīgār : *fā'idesiz iş*

bīḫ : *kök*

bihişt : *şalıvirdi*

bihişt : *cennet*

bīm : *ḫavf*

bīmār : *ḫasta*

bīnoḳṣān : *noḳṣānsız*

bīst : *ṣabr*

bīst : *yigirmi*

bīsüvāre : *binilmemiş*

bīşe : *mīşe*

bīüstād : *üstādsız*

bū : *rāyiḥa*

bu'l-fuḍūl : *ziyāde ḳumsı ve ḥaddin bilmez ki feḍūl dirler ʿavām taḥrīf idüp foḍul dir.*

bunduḳ: *tüfenk finduġı ḳadar balçıḳdan düzilür ki kemān-gūre ile atılur.*

būy : *rāyiḥa*

būy : *ümīd*

bün : *dip*

bün-i dīvār : *dīvār dibi*

bürehne : *ʿuryān*

büt : *ṣanem*

büz : *keçi*

C

cāh : *ʿizzet ve manṣıb*

cāme-yi jende : *eski ḳaftan*

cān-kenden : *cān çekişmek*

cān-kendenī : *cān çekişmeklük*

cān-keşiş : *cān çekişmek*

cārub : *süpürge*

cebīn : *alın*

celd : *bahādır*

celdī : *bahādırluḳ*

cemād : *oldur ki anda ḥayāt ve neşv ü nemā olmaya*

ceng : *dest*

cennet : *baġçe*

ceres : *deve çañı*

cerr : *çekmek*

cerrār : *çekici*

cevāsīs : *cemʿ-i cāsūsdur ziyāde tecessüs idici*

cevher : *oldur ki kendüsiyile ḳāʾim ola*

ceyb : *ḳoyun*

cidd : *saʿy*

ciger-bend : *siyāh ciger*

cihād : *ġazā*

cihād-ı bāṭın : *şeyṭān ve nefs-i emmāre ile ġazādur.*

cū : *cūydan muḫaffefdür ki ırmaḳ maʿnāsınadur.*

cūʿ : *açluḳ*

cūd : *seḫā*

cuġd : *bayḳuş*

cuḥūd : *inkār*

cūş : *ḳudret*

cūʿu'l-baḳar : *bir maraż*

cūʿu'l-kelb : *bir maraż*

cüy : *āb revān olduġı maḥallüñ ismidür ki nehr gibidür*

cüʿal : *boḳ böcegi*

cüft ü ṭāḳ : *Türkī dilde çift ve tek*

cünbān : *sükrān vezni üzere kibr ve teʾennüf idici*

cünbānende : *ḥareket itdürici*

cünd : *ʿasker*

cürm : *ṣuç*

cüsten : *ṭaleb*

cüvān-merd : *seḫā*

cüvānter : *tāzerek*

cüz : *ġayr*

Ç

çāker : *bende*

çākhā : *aralıḳlar*

çāliş : *saʿy*

çāne : *çeñe*

çār : *çāre*

çār : *çehārdan muḫaffefdür.*

çār-ṭabʿ : *ʿanāṣır-ı erbaʿa*

çāşt : *ḍuḥā maʿnāsınadur beTürkī ḳuşluḳ*

çefsīde : *yapışmış*

çefsīden : *yapışmaḳ*

çep : *ṣol*

çerā : *otlaḳ*

çerb : *baġlu*

çerḫ : *felek; dönmek; dolab maʿnāsına gelür ki bayramlarda eṭfāl anuñ üzerine binerler.*

çerḫa : *çıḳrıḳ*

çerḫ-i nühüm : *felek-i tāsiʿ*

çeşm : *baṣar*

çeşm-bend : *göz baġı; göz baġlayıcı*

çeşm-beste : *gözini yummış*

çeşmek-zed : *göz ḳapaġı*

çeşm-i nīm-ḫᵛāb: *uyur uyanıḳ*

Çigil : *bir şehrüñ ismidür ki anuñ naḳḳāşlarınuñ naḳşı ziyāde ḫūb u zībādur.*

çil : *ḳırḳ*

çün : *niçe ve niçün*

çüst : *ḳavī ve laṭīf*

D

dād : *ʿadl*

dāhiye : *ʿaẓīm belā*

daḫl : *ḥāṣıl*

daʿī : *ḥarām-zāde*

dāʿī : *daʿvet idici*

ḍalāl : *azġunluḳ*

ḍālle : *yitük*

dām : *ṭuzaḳ*

dāng : *rubʿ-ı dirhem*

dāniş : *ʿilm*

ḍarīr : *aʿmā*

ḍarīr : *kör*

dārū : *ʿilāc olınur nesne*

debbe : *maʿyūb*

ded : *yırtıcı*

deġā : *ḥīle-bāz*

dehāne : *aġızluḳ*

deh-yekī : *onda bir*

delḳ : *cāme-yi dervīşāndan*

dellāle : *pūzevenk ḳarı*

dem : *nefes, söz*

demār : *helāk*

demdeme : *ṣavt ve ṣadā ve ġavġa*

dem-fürū ḫorden: *ḫāmūş olmaḳ*

demīd : *ẓāhir oldı*

deng : *ḥayrān*

denī : *alçaḳ*

der : *ḳapu*

derḫor : *lāyıḳ*

derḫᵛāst : *ṭaleb*

derd : *aġrı, marażdur*

derdem: *fevrī*

derʿāḫir : *ʿāḳıbet*

derūn-dīden : *dīḳḳat-i naẓar*

deryūze : *dilenmek*

derzamān : *fevrī*

destān : *mekr ü efsāne, ḳıṣṣa; Rüstem'üñ laḳabı*

destgeh : *ḳudret*

destūr : *icāzet*

deşne : *bıçaḳ*

deşt : *ṣaḥrā*

devre : *āyīn*

dey : *dün*

dey : *ḳış*

deyyārī : *bir ferd*

dīde : *görmiş ve görilmiş*

dīde : *göz ve göz bebegi*

dīg : *çölmek*

diger : *ġayr*

dih : *kūy*

dil : *derūn*

Dimne : *dilkü*

disār : *câme-yi derūnī*

dīv : *şeyṭān*

diy : *dūn*

dūd : *ḥarāret ve sūzdan kināyetdür*

dūd : *tütün*

dūġ : *ayran*

dūk : *ig*

dūn : *denī*

dūr : *ıraḳ*

dūşāb : *bekmez*

dühül : *ṭabl*

dühül : *ṭabl*

dümmel : *çıban*

dünbe : *ḳuyruḳ*

dürdī : *dibe çöken*

dürūġ : *yalan*

düstūr : *defter-i ḥakanī;* vezīr

düşvār : *müşkil*

düvīst : *iki yüz*

düzd : *sāriḳ, ḫırsız*

E

eb : *peder*

ebdān : *cemʿ-i bedendür*

ebed : *oldur ki intihāsı yoḳdur.*

eb-i kūdek : *bīçārelere muʿāvenet idici*

ecel : *ulurek*

edeb : *teʾdīb*

efsāne : *ḳıṣṣa*

ehl : *lāyıḳ*

elken : *peltek, lüknetlü*

emced : *ulurek*

emer : *mīve*

enām : *ḫalḳ*

endāḫtīd : *zirāʿat eyledüñüz.*

endek endek : *āheste āheste, yapça yapça, azar azar*

enderzamān : *ʿaleʾd-devām*

engūr : *üzüm, tāze üzüm*

envār : *nevrüñ cemʿidür nūnuñ fetḥiyile ki şükūfe maʿnāsınadur*

ervāḥ : *cemʿ-i rūḥdur*

erzān : *ucuz*

eşk : *gözyaşı*

eşrefī : *ṣarrāf*

evbāş : *cemāʿat ki her cinsden olan bunda ḫalḳ-ı keşīr; levendler*

evvelīn : *evvelki*

ezel : *oldur ki ibtidası yoḳdur.*

F

faḳr : *iḥtiyāc*

fāris : *süvār*

fārūḳ : *fark idici*

faṣd : *ḳan almaḳ*

fāş : *āşkāre*

fāṭın : *añlayıcı*

faż̈l : *iḥsān*

felāḥ : *necāt*

felı̈v : *nāḳış ʿaḳl*

fen : *ḥı̈le ve ẓarāfet*

fenā : *fānı̈*

fer : *şevket ve ḳudret*

ferāḫ : *vāsiʿ*

ferd : *müteferrid ve lānaẓı̈r*

ferdā : *yarın*

ferec : *ġamdan ḳurtulmaḳ*

ferzı̈n : *Türkı̈'de ferz didükleridür ki yanlışdur*

fesāne : *ḳıṣṣa*

fetā : *cüvān*

fevā'id : *cemʿ-i fā'idedür,* faydalar

fey : *sāye*

firāḫ : *vāsiʿ*

firār : *ḳaçmaḳ*

firāz : *yoḳuş*

fişār : *herze ve hedyān*

fiṭan : *cemʿ-i fiṭnatdur zeyreklük maʿnāsına*

fuḥş : *nāmaʿḳūl söz*

fuḳāʿ : *bir ṭar ẓarfdur ki anuñıla şerbet içilür.*

füzūn : *ziyāde*

G

ġabı̈ : *cāhil*

ġabı̈n : *żararlu*

gāh : *vaḳt*

ġammāz : *āşkāre idici*

ġamnāk : *ġamlu*

ġār : *maġara*

ġarḳ-āb : *girdāb*

ġarre : *maġrūr*

ġavı̈ : *azġun, güm-rāh*

ġavl : *ḍalālet*

gāv-mı̈ş : *şu şıġırı*

ġayret-pezı̈ : *ġayret pişiricilük, ġayrete saʿy idicilik*

gāzür : *bez çırpıcı*

gebr : *āteş-perest maʿnāsınadur lākin ehl-i ı̈māndan ġayrısına daḫı şümūli vardur; çoḳal*

gedā : *dilenci*

gedā-çeşm : *denı̈*

geh : *cāy*

gelle : *sürü*

gend : *ḳabīḥ rāyīḥa*

gende : *ḳabīḥ rāyiḥa, yaramaz rāyiḥa*

gende-baġal : *nāpāk*

gendüm : *buġday*

ger : *eger*

ger : *uyuz*

gerd : *ġubār*

gerdān : *dönici*

gerden : *boyun*

gerdende : *dönici*

gerdīde : *dönici*

gerdūn : *felek*

gereşm : *gerşemeden muḥaffefdür nāz u şīve ve ḳınış maʿnāsınadur*

germābe : *ḥammām*

gev : *çuḳur*

gevher : z̲āt

ġıbṭa : *reşk*

ġıṭā : *perde*

gīc : *aḥmaḳ ve ḥayrān*

gil : *vaḥal*

gilnāk : *balçıḳlu*

gīr : *geç*

gird : *çevre*

girev : *baḥş maʿnāsınadur ki Türkī'de uç ḳomaḳ; rehn*

girevgān : *rehn ve öç ve pādāş*

girih : *ʿuḳde, dügüm*

gūl : *ebleh*

ġull : *boyuna ḳoyduḳları demürdür ki cemʿi aġlāldür.*

gulū : *boġaz*

gūn : *reng*

gūr : *yaban eşegi*

ġurāb : *ḳarġa*

ġūre : *ḳoruḳ*

gūsāle : *buzaġu*

gūş : *ḥıfẓ*

gūşmāl : *teʾdīb*

gūşt : *et*

ġūṭ : *ṣuya ṭalmaḳ*

ġūṭe : *ṣuya ṭalmaḳ*

gūy : *ṭop*

Ġuz : *Semerḳand nāḥiyesinde Türkler ṭāʾifesinden bir cins ü ṣınıfdur Ġuzān cemʿdür.*

güft : *söz, süḫan*

güftār : *söz*

güftenī : *söylenmesi lāzım ve laṭīf olan söz*

güh : *necāset*

gül-gūn : *ḳırmızı*

güncişk : *serçe*

gürbe : *çeng*

gürbe : *kedi*

gürbe-çengāl : *gürbe pençelü*

gürde : *bögrek*

gürīzān : *firār idici*

güruh : *bölük*

güvā : *şāhid*

güvāhī : *şehādet*

güzāf : *götüri maʿnāsınadur ki* cüzāf *anuñ muʿarrebidür ṣoñradan ʿabeş ve bāṭıl maʿnāsına istiʿmāl olındı.*

güzāf : *ʿumūmen*

güzāfe : *beyhūde, ʿabeş*

güzend : *żarar*

güzīn : *üründülemek; güzīde*

güzīr : *büdd ve lāzım degül*

H

ḫaber : *dāniş*

ḫᵛābhā :*düşler*

ḫabīn : *denī*

ḫabīş : *ḳabīḥ ve nāmaʿḳūl*

ḫabl : *ip*

ḫᵛāce : *efendi*

ḫᵛācegī : *efendilük*

ḫadeş : *neces*

ḫādim : *ḫidmetkār*

ḫadīş : *söz*

ḫᵛāh : *gerekse*

ḫāk : *türāb*

ḫāḳī : *ḥikāyet idici*

ḫaḳīḳat : *taḥḳīḳ*

ḫāk-reng : *tīre-reng*

ḫāl : *dayı*

ḫaled : *ṣancır ve batar*

ḫalel : *noḳṣān ve żarar*

ḫalḳ : *boġaz*

ḫām : *nāpuḫte*

ḫam : *zaḥmet, ṣapa*

ḫān : *ḫāne*

hān : *āgāh ol*

ḫanīn : *fiġān u feryād*

ḫannās : *vā-pes keşende maʿnāsınadur beTürkī ardına çekici*

ḫar : *āftāb*

ḫar : *eşek*

ḫarāb-ābād : *dünyā*

ḫarac : *tenglük ve meşaḳḳat*

ḫar-bende : *eşege ve ḳatıra tīmār idici*

ḫār-bün : *diken*

ḫarbüze : *ḳavun ḳarpuz*

ḫares : *cemʿ-i ḥārisdür pāsbān maʿnāsına*

ḫarf : *kelime*

ḫarīḳ : *yaḳıcı*

ḫāris : *ḥāfiẓ*

ḫarīf : *ḫazān, beTürkī güz*

ḫarif : *bunamış*

ḫār-ken : *ḫār ḳoparıcı*

ḥarūn : *ġālib*

ḥarūn : *ser-keş*

ḫas : *ḫār*

ḫāṣ : *güzīde ve maḳbūl*

ḥaṣā : *cemʿ-i ḥaṣātdur ufaḳ taşlar maʿnāsına*

ḫāṣa : *ḫuṣūṣā maʿnāsınadur*

ḥasen : *ṣāḥib-i ḥüsn maʿnāsına ṣıfat-ı müşebbehedür*

ḫasīs : denī

ḫāşāk : *çör çöp*

ḥaşr : cemʿ olmaḳ

ḫaṭ : *ḥükm ü fermān*

ḫaṭar : *ḫavf*

hātıf : *nidā idici*

ḫātim : *seḫī*

ḥavāṣıl : *saḳā ḳuşı*

ḫavvāż : *ġavvāṣ*

ḫay : *ʿaraḳ beTürkī ter*

ḥay : *diri*

ḫayāl : *müteḥaḳḳiḳu'l-vücūd olmayan*

ḫayvān : *ḥayāt*

ḫayyāṭ : *derzi*

ḫazen : *ġam*

hef-ṣad : *yedi yüz*

heftüm-ṭabaḳ : *yedinci ḳat arż*

ḥelvā-furūş : *ḥelvācı*

hemīn : *buncılayın*

hem-rāh : *yoldaş*

hengām : *vaḳt*

herze : *nāmaʿḳūl*

herze-güy : *bed-güy*

hey : *tenbīh içündür*

heycā : *ceng*

ḫıdāʿ : *ḫudʿa*

ḫıdīv : *ulu pādşāh*

ḥıḳd : *ḥased*

ḫırgāh : *ḳara ev*

ḫırgāh : *oba*

ḫırs : *ayu*

ḫışt : *kerpiç*

ḥibr : *mürekkeb*

hīç : *hergiz*

ḫīk : *ṭulum*

ḫilāb : *balçıḳ ve bataḳ*

ḫilāf : *baʿż-ı maḥalde sükūt aġacı maʿnāsına gelür*

hīme : *ḥaṭab maʿnāsınadur beTürkī odun*

hīn : *āgāh ol*

Hind : *bir ḳavmdür.*

ḫīregī : *nūrsuzluḳ*

ḫīre-ser : *serāsīme*

ḫ^{v}īş : *kendü, ḫışm*

ḫiṭāb : *söz, münāsebet, istifāde*

hīzem : *odun*

ḫor : *lāyıḳ*

ḫord : *fażla*

ḫorī : *liyāḳat*

ḫoş-ḫışāl : *aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibi*

ḫūb : *maḥbūb*

ḫubāṭ : *serāsīme*

ḫubük : *yollar, müfredi ḥabīke*

ḫuceste : *ḳutlu*

ḫūd : tuġulġa

ḫudūk : *ġam ve tāse-dil ve teşvīş*

ḫuffāş : *şeb-pere beTürkī yarasa*

ḫufre : *çuḳur*

ḫūk : *ḫınzīr*

ḫum : *küp*

ḫūn-ābe : *ḳanlu yaş*

ḫūn-āşām : *ḳan içici*

ḫunbek : *şıḳlıḳ*

ḫūnī : *ḥarāmī*

ḫunük : *saʿādetlü*

ḫurde : *ṭaʿām,* Türkī'de yinmiş

ḫurma-bün : *ḫurma fidanı*

ḫuşk : *ḳurı, bīnūr*

ḫuşūk : zişt

ḫūy : *ʿādet*

hümām : *ulu*

ḫür : *āzād*

ḫüsr : *ziyān*

I

ʿıyādet : *ḫastenüñ ḫāṭırını ṣormaḳ*

İ

ibtihāc : *sürūr*

icābet : *ḳabūl eylemek*

īcād : *vücūda getürmek*

ictibā : *güzīde eylemek*

iḫrāc : *baḥā*

ʿillet : *maraż*

ʿilm : *ṣanʿat*

iltihāb : *yalıñlanmaḳ*

imāret : *emīrlük*

infiṭār : *yarılmaḳ*

īnt : *hā saña ve işte saña*

īrā : *zīrā*

īşār : *seḫā*

iskāliş : *ṣanış ve ṣanmaḳ*

istifrāġ : *ḳūşmaḳ*

istīz-fiʿl : *devā idici*

işkāf : *yarıḳ*

ʿişār : *sürçmek ve depesi üzere düşmek*

iʿtibār : *ʿibret almaḳ*

ʿizāt : *mevʿiẓalar*

ʿinnîn : *cimāʿa ḳādir olmayan kimse*

J

jāj : *necāset*

jende : *eski*

jendegî : *eskilük*

jeng : *pas*

jengār : *pās*

jiyān : *fiġān*

K

kaʿb : *ṭopuḳ*

ḳader : *miḳdār*

kāfir : *sātir ü māniʿ*

ḳāfiye : *muvāfiḳ ve tābiʿ*

kāh : *ṣaman*

kāhdān : *ṣamanluḳ*

kālā : *metāʿ*

ḳalāvuz : *delîl*

kāle : *ḳavunuñ ḫāmı ve ṭatsızı*

ḳālî : *ʿavām taḥrîf idüp ḫalı didükleridür.*

ḳalîdān : *āteş-perest*

ḳaltabān : *gidi*

kān : *maʿden*

kārd : *bıçaḳ*

kārgāh : *iş maḥalli, kārḫāne*

kārgeh : *iş işliyecek yer*

kār u bār : *iş güç*

kār u kiyā : *iş güç*

kārzār : *ceng*

ḳasem : *yemîn*

ḳāṣıd : *ḳaṣd idici*

ḳaṣr : *çār-ṭāḳ*

kāşāne : *ḫāne, ḳış evi*

kāv : *dilîr, Türkî dilde yüreklü*

ḳay : *ḳuṣmaḳ*

Ḳayṣer : *Rūm pādşāhı*

kebūd : *gök,* gök reng

ked küned : *saʿy u ṭaleb eyler*

kede : *ḫāne*

kef : *avuç*

kef : *köpük*

kefş : *başmaḳ*

keh : *ṣaman maʿnāsınadur ki kāhdan muḫaffefdür.*

keh-gil : *ṣamanlı balçuḳ*

kehrübā : *bir ṣarı nesnedür ki meşhūrdur.*

kej : *egri*

kej-bîn : *egri görici*

kejdüm : *ʿaḳreb*

kejî : *egrilük*

kej-mej : *egri bügri*

kej-niger : *egri naẓar idici*

kelend : *çapa, külünk*

Kelīle : *çaḳal*

kemī : *noḳṣān*

kemīhā : *noḳṣānlar*

kemīn : *puṣu*

kem-mīzān : *ḳalīlü'l-miḳdār*

kenz : *ḫazīne*

ker : *ṣaġır*

Kerḫ : *bir yirüñ ismidür.*

kerān : *kenār*

kerr ü fer : *şevket ü ʿaẓamet*

keşiş :*çekmek*

keştī : *sefīne beTürkī gemi*

kev : *maḥalle*

kevnī : *olmaḳ*

key : ḳaçan

keyā : *ulu*

keyf : *nice*

keys : *zīrek*

ḳıble : *muḳtedā*

kilk : *şol oḳ ḳamışdur ki andan oḳ ve ḳalem eylerler.*

kīḳ : *püre*

ḳīr : *zift*

kirḫ : *beyt-i rāhib; ḳaṣr u beyt*

kirdgār : *faʿʿāl*

kirm : *küçük ḳurddur ki necāset ve ḫāk içinde olur.*

kīş : *meẕheblü*

kişt : *zerʿ ü zirāʿat*

kişte : *zirāʿat olınmış tuḫm*

kiyā : *ulu*

köhne-āmūz : *eski sözler taʿlīm idici*

kū : *ḳanı*

kūçe : *ṣoḳaḳ*

kūdbān : *örgüç*

ḳudūm : *gelmek*

ḳufl : *gilīd*

kūdek : *ṭıfl*

kūr : *ḳabr*

ḳurbān : *helāk*

ḳūt : *ġıdā*

kūy : *maḥalle*

kūzeger : *bardaḳcı*

kübbār : *kebīr*

küfrān : *küfr*

küfv : *şebīh ve naẓīr*

küh : *ṭaġ*

külūḫ : *kesek, kerbiç*

künc : *bucak*

kürre-yi ḫar : *eşegüñ yavrısı*

küşte : *maḳtūl, mürde*

küşūd : *izāle*

L

lābe : *tażarruʿ, yalvarmaḳ*

laġūb : *ziyāde ʿāciz ve yorġun olmaḳ*

laḥid : *ḳabr*

laḥm : *et*

laḫt : *pāre*

lān : *ḥavlı ve aġıl; maḥal ü mekān*

leb : *kenār*

leged : *depme, çifte*

leheb : *yalıñ*

lek : *lisān-ı ʿArabī'de senüñ içün ve saña maḫṣūṣ*

lerz : *ditremek*

lesīn : *ṣāḥib-i lisān ve süḫandān*

lezib : *yapışıcı*

liḥāf : *yorġan*

ligām : uyan

līn : *mülāyemet ve mülāyenet*

livā : *sancaḳ*

loḳma-rend : *loḳma ḳazıcı*

lūt : *ṭaʿām-ı laṭīf*

lümter : *ferbih ve iri gövdelü*

lünter : *ferbih ve iri gövdelü*

M

mā : *āb*

maġz : *iç, lüb; ʿaḳıl; ilik ve beynī ve her nesnenüñ içi bādām ve finduḳ içi gibi*

maḥal : *taʿẓīm*

maḥcūb : *mestūr*

maḥsūs : *görinen nesne*

māḫūlyā : *ḫ[v]ābda görinür baʿż-ı ḥālātdur ki aḫlāṭuñ keṣret ü ġalebesinden olur.*

māḫūlyā : *aṣlda sevdā ve ḫılṭuñ ismidür lākin muḥāl u nāmaʿḳūl kelimāt maʿnāsına istiʿmāl idilür.*

maḫż : *ṣāfī*

mā-yı maʿīn : *gür ṣu*

maḳdūr : *ḳudret*

maḳlūb : *maʿkūs*

mār : *ılan*

mār-gīr : *ılan ṭutucı ki ılancı maʿnāsınadur*

maṣlūb : *aṣılmış*

maṣrūf : *ism-i mafʿūldür ṣarf olınmış maʿnāsına*

maṭlaʿ : *evvel*

maṭraḥa : *ṭarh idecek mekān*

maṭvī : *dürilmiş*

maẓlūm : *maḳbūl*

mān : *biz*

mebrez : *ḫalā*

meccān : *müft*

mecīd : *ulu*

meded : *muʿāvenet*

mefāze : *beyābān*

mehār : *yular*

mehīb : *heybetlü*

mehīn : *ḫʸār, ḥaḳīr*

menāḫ : *deve*

menbel : *ḳavī ve muṣliḥ dārū*

menşūr : *berāʾat*

menyūş : *istimāʿ eyleme*

merʿā : *otlaḳ*

merc : *otlaḳ*

merd : *ḳavī*

merdüm : *ḫalḳ*

merdümī : *mürüvvet*

merkeb : *binit*

mesḫ : *bir ṣūreti bir ġayrı ṣūrete tebdīl eylemekdür.*

mesāḥat : *miḳdārlamaḳ*

mesed : *līf*

mesned : *muʿtemed*

meşveret : *danışmaḳ*

mevīz : *ḳurı üzüm*

meze : *ẕevḳ u leẕẕet*

mezīd : *ziyāde*

mışr : *şehr*

mihān : *cemʿ-i mihdür ulu maʿnāsına*

mihr : *maḥabbet*

mihter : *ecel beTürkī ulurek*

mīnā : *ṣırça*

mīnāger : *ṣırçacı*

mīr : *beg*

mirī : *riyā, taḳlīd*

mis : *baḳır*

miyāncı : *vāsıṭa*

muʿcib : *kendüsini görici*

muġtenem : *ġanīmet*

muḫanneṯ : *püşt*

muḥdiṯ : *vücūda getürici*

muḥteşem : *ulu*

mūleʿ : *ḥarīṣ*

muḳnış : ṣayyād

muḳrī : *ḳırāʾat idici; ḥāfıẓ ve ḳārī-yi kelāmullāh*

mūr : *ḳarınca*

murġ-ābī : *ṣu ḳuşı maʿnāsınadur ki ördek ve ḳaz ve ḳarabataḳ*

mūş : *fāre*

muvaḥḥid : *birleyici*

mużmer : *mestūr*

mübīn: *āşkāre*

müdbir : *bed-baḫt*

müktenis : *muḫtefī*

mülk : *salṭanat*

mümteḫan : *miḫnetlenmiş*

mümtelī : *imtilālu*

münīr : *rūşen*

münḳād : *muṭīʿ*

mürġ-i ḫāne : *ṭavuḳ, gügercin*

mürde-rīg *: arta ḳalacaḳ*

mürg-i dest-āmūz: *ele gelmegi öğrenmiş mürġ*

müstaḥāża : *ḥayż görmiş ʿavret*

müstehān : *ḫ*^{v}*ār*

müşebbih : *beñzedici*

müzāḥim : *māniʿ*

müzd : *ş̱evāb u ecr*

müzdūr : *ş̱evāb ve ecrlenmiş*

N

nādir : *ʿacīb*

nādir : *endek*

nāgüzīr: *lābüdd ve lāzım*

naḥīf : *lāġar*

naḳş : *noḳṣān*

naḳd : *dirhem ü dīnār*

nāmūs : *bunda ʿırż ve vaḳar maʿnāsınadur*

nāsūr : *ʿilācı müşkil bir maraż*

nāüstād : *üstād olmayan kimse*

nāyī : *ney-zen*

nebāt : *şīrīn*

neberd : *ceng*

necīb : *güzīde vü ḫūb*

nedem : *peşīmānluḳ*

nedīm : *muṣāḥib*

nefer :*ḳavm*

neffāṭ : *neft-endāz ki Rūm'da ḳumbaracı dirler.*

nehīb : *ḫavf u ġuṣṣa*

nejend : *ḥāli müteġayyir ve ḫarāb ve ġamnāk, żaʿīf ve ʿāciz*

nek : *īnekden muḫaffefdür işte maʿnāsına*

nemaṭ : *uslūb*

neng : *ʿār*

nesaḳ : *üslūb*

nesrīn : *aḳ gül ve bir nevʿ aḳ çiçek*

neş'neved : *bunda ḳabūl eylemez maʿnāsınadur*

nevḥa : *fiġān*

nevā : *ḳudret ve refāhiyyet ḥāli; ṣadā; naṣīb*

nigār : *maḥbūb*

nigīn : *yüzük ḳaşı*

nihād : *ẕ̇āt ve ṭabʿ*

nihāl : *fidān*

nīkū : *iḥsān*

nīm : *nıṣf*

nīme : *nıṣf*

nīm-küşte : *tamām ölmemiş*

nisye : *viresi*

nīş : *arı ṣoḳındısı; nīşter*

nīz : *daḫı*

nīze : *süñü*

noḫūd : *Fārisī'dür ki Türkī'de daḫı noḫuddur.*

nukūl : *rucūʿ*

nūn : *balıḳ*

nuḳl : çerez

nūş : *asel*

nuṭʿ : *şaṭranc oynayacak yer*

nüḫust : *evvel*

nüḥūl : *arıḳluḳ*

nühüft : *nihān*

Ö

ʿömrhā: *bunda ziyāde çoḳ zamānlar*

P

pāçīle : *çenber*

pādāş : *ʿivaż ve cezā*

pālān : *semer*

pālān-dūz : *semerci*

pālān-perest : *semere ṭālib ü rāġıb olıcı*

pāldüm : *ḳusḳun*

pālheng : *yular ve ḳusḳun ve yular ṣapı*

pānṣad : *beş yüz*

pās : *ḥıfẓ u riʿāyet*

pāsbān : *ḥāfıẓ*

pāş : *emr-i ḥāżırdur ṣaç maʿnāsına*

pātābe : *ṣarġıdur ki ḳademden yuḳaruya ṣararlar.*

pā-tābe : *baldıra ṣarduḳları nesne*

pāydār : *bāḳī*

pehlū : *nezd*

pehnā : *inlü*

pejmürde : *ṣolmış*

pelīd : *nāpāk*

pelīdī : *nāpāklük*

pencāh : *elli*

pend : *naṣīḥat*

per : *uçmaḳ*

perhīz : *iḥtirāz u ictināb*

perre : *bāl ü per*

perre : *çerḫ*

perre-yi āsyā : *degirmenüñ çarḫı ve kilīd*

perre-yi ser : *ucı sivri süñüḳ*

pervīn : *ṣüreyyā beTürkī ülker*

pest : *alçak*

pestī : *alçakluḳ*

peşīmānī : *nedāmet*

peşīz : *pūl ve minḳār maʿnāsına istiʿmāl olınur*

peşm : *yüñdür ki yasduḳlar içine ḳorlar; ṣaç, ṣaḳal*

peşşe : *sivri siñek*

pey : *ʿaḳab*

peygār : *ceng*

peẕīr : *ḳabūl idici*

peykān : *temren*

peykār-ger : *ḫuṣūmet ve ceng*

peyker : *şekl*

peymāne : *ölçek*

peyvend :*aḳrabā*

peyveste : *dāʾim muttaṣıl*

pīç : *ṣarılma, ṭolanma*

pīh : *iç yaġı*

pistān : *meme*

pīş : *öñ*

pīş-āheng :*metbūʿ maʿnāsınadur ʿavām muteḥarrif idüp pīş-āveng dir*

pīşe : *ṣanʿat*

pōstīn : *kürk*

pūl : *köprü*

pūr : *ferzend; baʿż-ı maḥalde siyāh at ve buḳaġı maʿnāsına gelür.*

pūsīde : *çürümiş*

pül : *köprü*

pür : *memlū*

pür-sitīz : *ziyāde muʿānid*

püşk : *ḥayvān necisi*

püşk : *ḳıġ ve ḳurcaḳ sac*

püşt : *muʿāvenet ve iʿtimād*

pütk : *çekiç*

R

rād : *kerīm ve cüvān-merd*

raʿd : *bulutlar üzere müʾekkel olan melek*

rāġ : *dāmen-i kūh*

raġm : *burnı üzere dikmekdür ki körlük ile taʿbīr olınur.*

raḫş : *at, Rüstem'üñ atınuñ adı*

raḫt : *esbāb*

raḥm : *esirgemek*

rākib : *süvār*

rān : *oyluḳ*

rāst : *ṣaġ*

rāst : *gerçek*

rasūl : *ḫaber iledici*

rasūlī : *peyġamberlük*

raṭb : *ter ü tāze*

ravża : *sebzezār*

rażīʿ : *süt emici*

recʿat : *rücūʿ*

refīḳ : *refḳ ü mülāyemet idici, yoldaş*

refū : *yama*

reg : *ṭamar*

rehā : *ḫalāṣ*

reh-āverd : *ḫafīf armaġandur ki misāfir dostına getürür*

reh-ber : *ḳulaġuz, yol iledici*

rehvār : *yorga*

reme : *süri, cemāʿat ve ṭā'ife*

remīden : *ürkmek*

renc : *zaḥmet, maraż*

rencūr : *marīż*

rendīden : *ki ḳazmaḳ ve rendelemek ve bilile ve körükile balçıġı ṣıyırmaḳ ve ṭopraḳ atmaḳ*

resed : *irişür*

resm : *ʿādet*

reşīd : *ʿāḳil*

revān : *rāyiḥ*

revāne : *revān*

revzen : *pencere, baca*

rifāḳ : *cemʿ-i refīḳdür ki yoldaş*

rīg : *ḳum*

rimāl : *cemʿ-i remeldür ḳum maʿnāsına*

rindān : *levendān*

rīş : *ṣaḳal*

rīş : *yara*

rīş-ḫand : *ṣaḳalına gülüp aldamaḳ*

rīşe : *ṣaçaḳ; saç, saḳal*

rişte : *iplik*

rīv : *ḥīle*

rīzān : *dökülici ve ṭaġılıcı*

rūbāh : *dilkü*

rūbāh-bāzī : *dilkü oyunı ki murād ḥīle vü ḫudʿadur*

rūbeh : *dilkü*

rūde : *bağırsaḳ*

ruḫṣat : *icāzet*

ruḳāḳ : *yufḳa*

rusül : *cemʿ-i rasūldür ki bunda ilçiler maʿnāsına*

rūy : *ẕāt*

rūze : *ṣavm*

rūz-ı istiftāḥ : *rūz-ı ibtidā*

rūzī : *rızḳ u naṣīb*

rüstāḫīz : *ḳıyāmet*

rüsteḫīz : *ḳıyāmet*

rüşd : *ıṣṣlāḥ idüp ṭoġrı yol göstermek*

S

sābıḳ : *evvel*

sāde-zenaḫ : *ṣaḳalsız*

ṣad tā : *yüz ḳat maʿnāsınadur ki keṣretden kināyetdür.*

ṣad-reh : *yüz kerre*

ṣafīr : *ṣıḳlıḳ*

ṣaġīr : *küçük*

saḫt : *muḥkem; ziyāde*

ṣaḥv : *hüşyārluḳ gitmek*

sā'id : *bilek*

sā'iḳ : *sürici*

saḳf : ṭam

saḳīm : *ḫaste*

ṣalā : *da'vet*

sālūs : *mürāyī*

Ṣamed : *muḥtāclaruñ ṣıġınacaḳ yiri*

sāv : *ḫarāc*

ṣavāb : *ma'ḳūl*

sāverīş : *ṣıġır*

ṣayrefī : *ṣarrāf*

sāz : düzen

se : *üç*

sebaḳ : *ders; nef'*

sebḳ : *teḳaddüm*

sebū : *desti*

sebük : *yeyni*

sefeh : *sefāhet*

sefīr : *rasūl ve ıṣlāḥ idici*

seḥāb : *bulut*

seḫaṭ : *ṣol ġażabdur ki redd olınmaz.*

sehl : *cüz'ī*

seḳam : *maraż*

seleymān : *cemī'-i selīmdür bön ma'nāsına*

selīm : *bön*

sem : *zehr*

semā : *āsmān*

semek : *balıḳ*

sem' : *gūş*

semūm : *ıssı yel*

senā : *rūşen*

seng-best : *müteḥaccir oldı.*

sengī-behā : *ziyāde aġır behālu*

senglāḫ : *ṭaşluḳ*

senī : *rūşen*

sepūs : *nuḫāle ma'nāsına beTürkī kepek*

ser : *uç*

şerā : *nemnāk ḫāk*

şerā : *yedinci ḳat yer*

serd : *ṣovuḳ, nāma'ḳūl*

sergīn : *teres ve necis*

sermed : *ezel ve ebede şāmildür.*

servistān : *bostān*

ser-zīr : *başı aşaġa*

sevād : *ẓulmet*

sevdā : *bey' ü şirā*

sevgend : *yemīn*

sezā : *lāyıḳ*

si : *otuz*

sibāl : *cemʿ-i sebletdür bıyıḳ maʿnāsına*

silsile : *zincīr; dırāzluk*

simāk : *menāzil-i ḳamerden bir menzilüñ ismidür.*

sinān : *gönder*

Sind : *bir ḳavmdür*

sinn : *yıl*

sipās : *şükür*

sipend : *yüzerlük*

sipend : *yüzerlük maʿnāsınadur*

siper : *ḳalḳan*

sīrī : *ṭoḳluḳ, istiġnā*

sirīş : *çirīş*

sirişt : *ṭabīʿat ve ḫılḳat*

sīsebz : *marsama didükleri ḫoş-büy yeşil yapraḳdur.*

sitāre : *kevkeb*

sitīz : *ʿināḍ; ḫuṣūmet*

sittī : ḫatun

sū : *cānib*

sūd : *fāʾide*

suḫre : *müft iş; maġlūb u zebūn*

sūr : *dügün*

sūrāḫ : *delük*

sūsmār : *keler*

şuver : *cemʿ-i ṣūretdür*

sūz : *yanmaḳ*

sūzen : *iğne*

süḫanhā-yı daḳīḳ: *laṭīf sözler*

süksük : *serkeş* ve *yelegen*

sünbüle : *buġday ve arpa ṣalḳımı*

süʾr *: fażla*

süst : *yüreksiz*

sütūn : *direk*

sütürg : *cesīm ü ʿaẓīm*

süvāre : *merkūb maʿnāsınadur beTürkī binilmiş*

Ş

şābāş : *taḥsīn*

şādī : *sürūr*

şāḫ : *budaḳ*

şāhid : *maḥbūb*

şaḥm : *yaġ*

şaḫne : *subaşı*

şāh-rāh : *ṭarīḳ-i vāsiʿ*

şāne :*ṭaraḳdur bunda ḳaşaġı maʿnāsınadur*

şaʿr : *bir güne cāmedür*

şaṣt : *altmış*

şaṣt : *olta ve aġ*

şebeh : *ḳara boncuḳ*

şebīh : *saḥīḥ*

şeb-kūr :*iʿşā maʿnāsınadur ki Türkī'de gice görmez dinür.*

şeb-rev : *gice gezici*

şecer : *dıraḫt*

şegāl : *çaḳal*

şehvet : *leẕẕet*

şemen : *büt-perest*

şerah : *ḥırṣ*

şest : *olta*

şeşṣad : *altı yüz*

şeyb : *pīrlük; aḳ saḳal*

şeyd : *ḥīle*

şeyn : *ʿayb u ʿār*

şıḳḳ : *cānib*

şiʿār : *câme-yi derūnī ve ʿalāmet*

şīb : *iniş*

şigerf : *ʿaẓīm*

şigīft : *ṣabr eylemek*

şikem-ḫʷār : *çoḳ yiyici*

şīn : *sipsi*

şīr : *arslān*

şīr : *süt*

şīr-gīr : *arslan ṭutıcı ve arslana ġalebe idici*

şīr-merd : *bahādır*

şīşe-dil : *nāzük*

şitāb : *sürʿat*

şū : *er*

şūr :Türkī'de çor didükleridür.

şūr-baḫtān : *bed-baḫt*

şübān : *çoban*

şüh : *nefrīn maḥallinde istiʿmāl olınur ki tüf dirler.*

şükūh : *heybet ü ʿaẓamet*

şüpüş : *bit*

şüsten : *yumaḳ*

şütür : *deve*

T

tā : *zinhār*

taʿab : *zaḥmet*

taʿaṣṣub : *nisbet eylemek*

tāb : *ḥarāret; pertev; ṭāḳat*

tābe : *tava*

tābistān : *ṣayf*

ṭabla-ḫʷār : *çoḳ yiyici*

ṭabl-ḫʷār : *müft yiyici*

ṭāġūt : *ṣanem*

taḫlīṭ : *ḫalṭ peydā olmaḳ*

ṭā'ir : *murġ*

taḳṭīʿ : *ṣarıḳ ve dolaḳ*

ṭāḳ u ṭurum : *ṭumṭurāḳ*

ṭalḳ : *velādet vaḳtinde olan vecaʿdür*

ṭaʿm : *leẕẕet*

ṭamaʿ : *ümīd, ḫām ḥāṣıl olmayan ümīd*

tānī : *tuvānī*

ṭanṭana : *şevket ü ḳudret ve ṣīt ü ṣadā*

tār : *arış, erġac*

ṭarār : *şaḳḳ idici*

ṭarf : *çeşm*

tārī : *ḳarañu*

tārīk : *ḳarañu*

ṭarrār : *yan kesici, ʿayyār*

tāse : *ḳasāvet ve ġam*

ṭaşt : *legen*

ṭayr : *ḳuş*

Tāziyān : *cemʿ-i Tāzī'dür ki ʿArab maʿnāsınadur; ʿArabī atlar*

teb : *ḥummā*

tebṣıret : *görmek*

tecānüs : *cinsleşmek*

tef : *ḥarāret ve yalıñ*

tefaḫḫuş : *teftīş*

tefriḳa : *bunda taʿaddüd-i muġāyeret maʿnāsınadur*

teg : *ḳaʿr*

teg : *yelmek*

tehdīd : *ḳorḳutmaḳ, taḫvīf*

tel : *depe*

televvün : *bir ḥāl üzere ṯābit olmamaḳ*

telḳīn : *taʿlīm*

temūz : *bir ıssı zamāndur*

ten zedend : *ḫāmūş şüdend maʿnāsınadur*

ten : *kimse*

tenīden : *örmek ve doḳumaḳ*

ter : *tāze*

ter : *yaş*

ters : *ḫavf*

tesḫur : *temesḫur*

tesū : *rubʿ-ı dānek*

teşeyyüḫ : *meşhūr bir marażuñ ismidür ve buruşmaḳ maʿnāsına gelür.*

teşnīʿ : *ṭaʿn*

teṭayyar : *bir kimsenüñ ḥaḳḳında yaramaz ḳāl ṭutmaḳdur.*

tevḳīr : *taʿẓīm eylemek*

tīh : *ṣaḥrā*

ṭīn-i lāzib : *yapışıcı ṭīn*

tīşe : *keser*

tīz-fiʿl : *eşeri ziyāde tīz ve teʾşīri fevrī*

tū : *kerre, ḳat*

tūbertū : *ḳat ḳat*

tūde : *yıġın ve depecük*

ṭuġyān : *ḍalālet*

Tūn : *bir yirüñ ismidür.*

tūn : *kül-ḫan*

tūnī : *bunda cimrī ve cerrār maʿnāsına rūşendür ve luġatde meşṭūrdur ve ıraḳ yirden gelmiş kimse maʿnāsına hem cāʾizdür.*

tünd : *ḳavī*

Türktāz : *yaġma vü ġāret*

U

ʿuber : *güẕer maʿnāsınadur beTürkī geçmek*

ufuḳ : *gök kenārı*

ʿuḳār : *şarāb*

ʿunuḳ : *gerden maʿnāsınadur beTürkī boyun*

ʿurā : *resen*

ʿurve : *ḳulb*

ʿusr : *müşkil*

Ü

ünāş : *cemʿ-i ünşādur zen maʿnāsına*

üns : *āşnāluḳ*

üstüvār : *muḥkem*

üştür : *deve*

V

vā : *girü*

vāhī : *żaʿīf*

vaḥiş : *ḳabīḥ*

vaʿīd : *ʿaẕāb içün olan vaʿde*

vālī : *ḥākim*

vām : *borç,deyn, ḳarż*

vāmdār : *medyūn*

vār : *teşbīh içündür*

varaḳ : *ḳāġıd*

vaṣl : *aşılamaḳ*

vażʿ-ı ḥaml : *ṭoġurmaḳ*

vāzir : *günehkār*

veġā : *ceng*

vehhābān : *ziyāde hibe vü iḥsān idiciler*

vehmhā : *cemʿ-i vehmdür*

vekr : *āşiyān maʿnāsına beTürkī yuva*

velā : *ḳurb*

verā : *ur*

verzīden : *çalışmaḳ*

vilādet : *ṭoġmaḳ*

viṣāḳ : *ḫāne*

vizr : *günāh*

vücūh : *cemʿ-i vechdür ki ḫarcluḳ maʿnāsına*

vüfūd : *cemāʿat*

Y

yaḳīn : *şeksiz, muḳarrer; muḥaḳḳaḳ maʿnāsınadur baʿż-ı maḥalde mevt ve ḳıyāmet maʿnāsına gelür.*

yaḳẓ : *bīdārluḳ*

yārī-ger : *muʿīn*

yek-dile : *müttefiḳ*

yekīm : *berāberüm*

yek-pere : *bir ḳanada mensūb murġ*

yek-tene : *tenhā ve yalıñuz*

yem : *deryā*

yeʾs : *ümīdsizlük*

yevm-i dīn : *ḳıyāmet güni*

yuġ : *boyunduruḳ*

yüsr : *āsān*

Z

zād : *ṭoġurdı*

zād : *azıḳ*

zāden : *ṭoġmaḳ*

zaḫīr : *iç aġrısı*

zaḥf : *düşmene ḥarb u ḳıtāl içün gider ʿasker*

zaḫīr : *iç aġrısı*

zaḫm : *yara*

zaḫm-mend : *zaḫmlı*

zāʾide : *zāʾid*

zāl : *ḳarı ḳoca*

żamīr : *fikr ü ḫāṭır*

zārī : *fiġān*

zecr : *işkence*

zeft : *büyük, iri, ʿaẓīm*

zeh : *oġlan yavrusı*

ẕeheb : *altun*

zehre : *öd*

ẕeker : *kīr*

zellet : *ḫaṭā*

zemīn : *arż*

zemistān : *ḳış*

zenaḫ : *ẕeḳan*

zer-beft : *altun tel ile ṭoḳınmış bir ḳumaşuñ ismidür*

zerd-ābe : *ṣarı ṣu*

zer-endūd : *altunıla şıvanmış ve yaldızlanmış*

zer-ger : *kuyumcı*

zerḳ : *riyā*

zevyeʿ : *ḫaḳīr*

zeyf : *geçmez ve yaramaz*

zī : *ṭaraf*

zindegī : *ḥayāt*

ẕi'n-nūreyn : *iki nūr ṣāḥibi, Hazret-i ʿOṯmān*

zūd : *tīz*

zūr : *kiẕb*

zūr : *ḳuvvet*

ẕübāb : *meges beTürkī siñek*

ẕükūr : *cemʿ-i ẕekerdür merd maʿnāsına*

VI. KAYNAKÇA

A. Kitaplar

Âbidin Paşa: Kaside-i Bürde Tercüme ve Şerhi (Sadeleştiren: Prof. Dr. Ömer Faruk Harman), Kalem Yayınevi, İstanbul 2004.

Aclunî: Keşfu'l-Hafa, Müessetü'r-Risâle, Beyrut, 1405.

Ahmed Eflâkî, Menâkıbü'l-Ârifîn I-II, yay.haz. Tahsin Yazıcı, TTK, Ankara 1986.

AKAR, Metin: Su Kasidesi Şerhi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

AKAT, Dâvut: "Şem'î, Şerh-i Baharistan (giriş-metin), Uludağ Üniversitesi, Bursa 1999.

ANDREWS, Walter G.: Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

ASLANTÜRK, Mahmud: Şerh-i Cezire-i Mesnevi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-İndeks), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 1996.

Âşık Çelebi, Meşâirü'ş-Şu'arâ, Millet Kütüphanesi, Kitap No:772, vr.330.

AYTEKİN, Ülker: Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevi-i Şerif Şerhi, Marmara Üniversitesi, 2002.

Bagdatlı İsmâil Paşa: Hediyyetü'l Ârifîn Esmâü'l- Müellifîn ve Âsârü'l- Musânnifîn, I (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnülemin Mahmud Kemâl), II (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl- Avni Aktuç) İstanbul 1951-1955, Tahran 1387/ 1967.

BANKIR, Malik: Şerh-i Cezîre-i Mesnevî (Metin-İnceleme-Sözlük), (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2004.

BAŞ, Nuri: Mana ve Mefhumlarıyla Mesnevî'den Parıltılar, Meram Belediyesi Yayınları, Konya 2006.

BAŞTÜRK, Orhan: Sürurî'nin Mesnevi Şerhi (Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin), Selçuk Üniversitesi 1997.

Beyhakî: Sünen, Mektebetü Darü'l-Baz, Mekketü'l-Mükerreme 1414/1994.

Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, İstanbul 1972.

Beyani Mustafa b. Cârullah: Tezkiretü'ş-Şu'arâ, (Haz. Dr. İbrahim KUTLUK), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

CAN, Şefik: Cevâhir-i Bavâhir-i Mesneviye: Mesnevî'den Seçmeler, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.

CAN, Şefik: Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

CAN, Şefik: Mevlânâ, Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

CEYHAN, Semih: İsmail Ankaravî ve Mesnevî Şerhi, (Doktora Tezi) Uludağ Üniversitesi, Bursa 2005.

CEYLAN, Ömür: Tasavvufî Şiir Şerhleri, Kitabevi, İstanbul 2000.

ÇALIŞKAN, Adem: Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet: Divanlar Arasında, Akçağ, Ankara 1998.

ÇELEBİ, Asaf Halet: Mevlânâ ve Mevlevîlik, Hece Yayınları, İstanbul 2002.

ÇELEBİOĞLU, Âmil: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998.

ÇELEBİOĞLU, Âmil: Bâkî ve Divânından Örnekler, Kitabevi, İstanbul 2001.

ÇELEBİOĞLU, Âmil : Necati Bey Divanı'nın Tahlili, Kitabevi, İstanbul 2001.

Dehlevî: Şerhu Sünen-i İbn Mace, Kadimî Kütübhane, Kerateşi.

DEMİRCİ, Mehmet: Mesnevî Hikâyelerinden Dersler, Rumi Yayınları, Konya 2007.

DEMİREL, Şener: Dinle Neyden, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.

DEMİREL, Şener: Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.

DİLÇİN, Cem: Studies On Fuzulî's Divan (Fuzulî Divanı Üzerine Notlar), Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri Bölümü 2001.

DİLEK, Kaan: Mesnevî'den Öyküler ve Ney, A&D Yayıncılıki İstanbul 2006.

DUMAN, Cafer: Nahîfî'nin Manzum Mesnevî Tercümesi (Bitirme Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1968.

DURGUN, Selahattin: Sarı Abdullah ve Şerh-i Mesnevî (Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî), (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniersitesi, Konya 1993.

Ebu'l-Alâ: Tuhfetu'l-Ahvezi, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

DÜNDAR, Seyhan: Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistân'ı, İzmir 1998.

ERAYDIN, Selçuk: Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları, Mavi Yayınları, İstanbul 1997.

Esrâr Dede: Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (Haz. İlhan GENÇ), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları Ankara 2000.

Gelibolulu Mustafa Âlî: Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı, (Haz. Dr. Mustafa İSEN) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: Nehcü'l-Belâga Terceme ve Şerhi, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1971.

GÖLPINARLI, Abdülbaki : Gülşen-i Râz Şerhi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1972.

GÖLPINARLI, Abdülbaki : Mesnevî ve Şerhi I-VI (2.baskı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

GÜL, Halim: Mesnevî'de Kur'ânî Referanslar ve Kur'ân Âyetlerine Getirilen İşârî Yorumlar, (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara 2003.

GÜLEÇ, İsmail: Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri, Pan Yayıncılık, İstanbul 2008.

GÜLÜCE,Hüseyin: Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

Hayri Bey: Mesnevî-i Şerîf Tercümesi, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1308.

Heysemî: Mecmau'z-Zevâid, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1407.

HOLBROOK, Victoria Rowe: Aşkın Okunmaz Kıyıları, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

İsmail Ankaravî: Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 1672.

İsmail Ankaravî: Nisâbü'l-Mevlevî: Mevlevîlik Yolunun Esasları, çev. Tahirü'l-Mevlevî, haz. Bekir Şahin, Damla Yayıncılık, İstanbul 2007.

İsmail Hakkı Bursevî: Rûhu'l-Mesnevî-Mesnevî'nin İlk 748 Beytinin Şerhi-, haz. İsmail Güleç, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

İPEKTEN, Haluk: Bâkî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Akçağ, Ankara 1991.

İsmâil Hakkı Bursevî: Mesnevî Şerhi Rûhu'l-Beyân (Hazırlayan: İsmail GÜLEÇ), İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

İsmâil Rusuhî Ankaravî: Şerh Nakşe'l-Füsûs Gerçeklerin Özü (Yayına Hazırlayan: Ayhan YILDIRIM), Ataç Yayınları, İstanbul 2005.

İZBUDAK, Veled Çelebi: Mesnevi Şerhi (6 Cilt), Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK, Konya Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, Konya 2004.

JOSEPH von Hammer, Osmanlı Tarihi, çeviren Mehmed Ata, Bugünkü Dille Özetleyerek yeniden yazan Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları., İstanbul 1991.

KAM, Ömer Ferit: Divan Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı), (Hazırlayan: Halil Çeltik), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.

KARAKÖSE, Şaban: Konulara Göre Derlenmiş Mevlânâ'dan Düşündüren Sözler, Yakamoz Yayınları, İstanbul 2007.

KARAKÖSE, Şaban: Mevlânâ'dan Düşündüren Hikâyeler, Yakamoz Yayınları, İstanbul 2007.

Kâtip Çelebi, Fezleke ,İstanbul: Cerîde-i Havâdis Matbaası, 1287 /1870.

Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn, I-II, (nsr. Kilisli Muallim Rifat- Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul Maârif Matbaası 1360-62/ 1941-43.

KAYAALP, İsa: Mevlânâ'dan Seçmeler, Metropol Yayınları, İstanbul 2005.

KAYAALP, İsa: Sultan Ahmed Divanı'nın Tahlili, Kitabevi, İstanbul 1999.

Kenan Rıfâî: Şerh-i Mesnevî-i Şerîf, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2000.

KILIÇ, Atabey: Eski Türk Edebiyatı Yazıları, Laçin Yayınları, Kayseri 2001.

Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ, (Haz. Dr. İbrahim KUTLUK), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998,

KONER, Muhlis: Mesnevî'nin Özü, Konya Belediyesi, Konya 1961; II. Baskı Tablet Yayınları, Konya 2005.

KONUK, A. Avni: Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi I-IV (Hazırlayan: Dr. Selçuk ERAYDIN - Dr. Mustafa TAHRALI), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1992.

KONUK, A. Avni : Mesnevî-i Şerîf Şerhi I (Hazırlayan: Dr. Selçuk ERAYDIN - Prof.Dr. Mustafa TAHRALI), Gelenek Yayınları, İstanbul Ekim 2004.

KONUK, A. Avni: Mesnevî-i Şerîf Şerhi II (Hazırlayan: Dr. Selçuk ERAYDIN - Prof.Dr. Mustafa TAHRALI), Gelenek Yayınları, İstanbul Kasım 2004.

KONUK, A. Avni : Mesnevî-i Şerîf Şerhi III (Hazırlayan: Prof.Dr. Osman TÜRER - Prof.Dr. Mustafa TAHRALI - Dr. Sâfi ARPAGUŞ), Gelenek Yayınları, İstanbul Mart 2005.

KONUK, A. Avni : Mesnevî-i Şerîf Şerhi IV (Hazırlayan: Prof.Dr. Osman TÜRER - Prof.Dr. Mustafa TAHRALI - Dr. Sâfi ARPAGUŞ), Kitabevi, İstanbul Temmuz 2005.

KONUK, A. Avni : Mesnevî-i Şerîf Şerhi V (Hazırlayan: Dr. Selçuk ERAYDIN - Prof.Dr. Mehmet DEMİRCİ - Prof.Dr. Mustafa TAHRALI - Dr. Sâfi ARPAGUŞ -–Dr. Necdet TOSUN), Kitabevi, İstanbul Ekim 2005.

KORTANTAMER, Tunca: Eski Türk Edebiyatı Makaleler, Akçağ, Ankara 1993.

KURNAZ, Cemâl : Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

KURNAZ, Cemâl : Türküden Gazele, Akçağ, Ankara 1997.

KURNAZ, Cemâl: -Mustafa TATÇI: Bitmedik Ot Dibinde Doğmadıcak Bir Göcen, Akçağ, Ankara 2001.

KUNT İbrahim, Mesnevî Sözlükleri ve Abdüllatif b. Abdullah'ın Letâifü'l-Lügatı, (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya 1996.

Latifî Tazkiresi, (Haz. Doç. Dr. Mustafa İSEN), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

MAZIOĞLU, Hasibe: Fuzûlî ve Türkçe Divanından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Mehmed Emin : Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî, Süleymaniye Nafiz Paşa No 522.

Mehmed Süreyyâ: Sicill-i Osmanî, Matba-i Âmire 1311.

Mehmed Şükrü ibni Ahmed Ata (Damad-ı Gelenbevî) : Müntehebât-ı Mesnevî, Şems Matbaası, İstanbul 1328.

MENGİ, Mine Divan Şiiri Yazıları, Akçağ, Ankara 2000.

Mesnevihân Konevî Dervîş Mahmud: Tercüme-i Sevâkıbü'l- Mevlânâ, İstanbul:Ali Rıza Efendi Matbaâsı, 1281/1865.

Mustafa Nâimâ Efendi: Naîmâ Târihi I-VI, çev. Zuhûrî Danışman, Zuhûrî Danışman Yayınevi, İstanbul 1967.

Münavî, Feyzü'l-Kadir, El-Mektebetü'l-Ticariyyetü'l-Kübrâ, Mısır 1356.

Münzirî, Et-Tergib ve't-Terhib, Daru'l-Kütübi'l- İlmiye, Beyrut 1417.

Müslim, Sahih, Daru'l-İhyai't-Turasi-Arabî, Beyrut.

Nev'îzâde Atâyî: Hadîkatü'l-Hakâyık fî Tekmiletü'ş-Şakâyık, (Haz. Doç. Dr. Abdülkadir ÖZCAN), Çağrı Yayınları İstanbul 1989,

NİCHOLSON, Raynold A.: The Mathnawi of Jalau'ddin Rumi, edited from the oldest manuscripts available with critical notes translation and commantary, Laiden: Brill, 1925-40.

OCAK, Ahmet Yaşar: Türk Sûfîliğine Bakışlar: Trükiye'de Tarihin Saptırılması Sürecinde, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

OKUYUCU, Cihan: Mesenvî'den Hikmet ve Hikâyelerle Mevlânâ Konuşuyor, Bilge Yayıncılık, İstanbul 2006.

OLGUN, Tahir (Tahirü'l Mevlevi) : Şerh-i Mesnevî, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1967.

OLGUN, Tahir (Tahirü'l Mevlevi): Çilehane Mektupları, Akçağ, Ankara 1995.

OLGUN, Tahir (Tahirü'l Mevlevi): Divan Edebiyatının Bazı Beyitlerinin İzahına Dair, Akçağ, Ankara 1995.

ONAN, N. Halil: İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, Millî eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.

ÖNDER, Mehmet: Mesnevî'den Hikâyeler, Türkiye İş Bankası, İstanbul 1971.

ÖZTEKİN, Nezahat: Mevlânâ'nın Mesnevî'sindeki Hikâyelerin XIII.-XV. Yüzyıl Anadolu Mesnevîlerine Etkisi, Ege Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İzmir 2000.

ÖZTÜRK, Şeyda: Şem'î'nin (15.-16 yy.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007.

PALA, İskender: Şi'r-i Kadîm, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997.

PALA, İskender : Ve Gazel Yeniden, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001.

PALA, İskender : Âh Mine'l-Aşk, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

PALA, İskender : Müstesnâ Güzeller, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997.

PEKOLCAY, Necla: İslâmî Türk Edebiyatı Tedkik ve Metodlarının Genel Esasları ve Mazmun Anahtarları, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1999.

Sahih Ahmed Dede: Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye (Mevlevîlerin Târîhi), haz. Cem Zorlu, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.

SEFERCİOĞLU, M.Nejat : Nev'î Divanı'nın Tahlili, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Sehî Bey Tezkiresi Heşt-behişt, (Haz. Dr. Mustafa İSEN), Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

SEVGİ, H. Ahmet: Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Devrin Örf ve Âdetleriyle İlgili Bilgiler TDV Kayseri Şubesi, Kayseri 1994.

Seyyid Muhammed Nûrü'l-Arabî, Mısrî Niyâzî Divanı Şerhi, (Hazırlayan: Mahmut Sadettin Bilginer), Esmâ Yayınları, İstanbul 1982.

Süleyman Nahîfî: Mesnevî-i Şerif Aslı ve Sadeleştirilmişiyle Manzum Nahîfî Tercümesi, haz. Âmil Çelebioğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967.

Şemseddin Sâmî: Kâmûsu'l-A'lâm, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311.

ŞAFAK, Yakup : Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Bütün Eserleri, Tekin Yayınları, Konya 2006.

ŞAHİN, Muhammed: Mesnevî'nin Tenkidi, Güven Basımevi, İstanbul 1946.

Şeyh Galip: Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî, haz. Turgut Karabay-Mehmet Vanlıoğlu-Mehmet Atalay, Atatürk Üniversitesi edebiyat Fakültesi, Erzurum 1996.

Şifâyî Derviş Mehmed: Şerh-i Kitab-ı Mesnevî-yi Manevî, Süleymaniye Kütüphanesi Darü'l-Mesnevî 209.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ: Ahmed Paşa'nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ: Necâtî Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar, Enderun Kitabevi, İstanbul 1995.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ : Yahya Beğ'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi Yahut Kanunî Hicviyesi, Enderun Kitabevi, İstanbul 1998.

Şeyh Galib, Şerh-i Cezîre-i Mesnevî, (Haz: Turgut Karabey, Mehmet Vanlıoğlu, Mehmet Atalay), Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1996.

Taberanî: Mu'cemu's-Sagir, El-Mektebü'l-İslamî, Beyrut 1405.

TAN, M. Harun: Abdülmecid-i Sivasî'nin Mesnevî Sözlüğü (İnceleme-Metin-İndex), (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya 2006.

TARLAN, Ali Nihad: Şeyhî Divanı'nı Tedkik, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1964.

TARLAN, Ali Nihad : Edebiyat Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981.

TARLAN, Ali Nihad : Fuzûlî Divanı Şerhi, Akçağ, (2. baskı) Ankara 1998.

TATLISU, Ali Osman : Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi, Başak Yayınları, İstanbul 2000.

TEMİZEL, Ali: Mevlânâ ve Mevlevîlikle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserleri ve Müellifleri (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya 1996.

Tirmizi: Sünen, Daru'l-İhyai't-Turasi-Arabî, Beyrut.

Tirmizi : Nevâdiru'l-Usul fi-Ehadisi'r-Rasûl, Daru'l-Cil, Beyrut 1992.

TOLASA, Harun : Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Sevinç Matbaası, Ankara 1973.

TOP, Hüseyin: Mevlevî Usûl ve Âdâbı, Ötüken Yayınları, İstanbul 2001.

TOP, Hüseyin: Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi İlk 1001 Beyit, Tablet Yayınları, Konya 2008.

TÖKEL, Dursun Ali : Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Akçağ, Ankara 2000.

TÖKEL, Dursun Ali : Divan Şiirinde Harf Simgeciliği, Hece Yayınları, Ankara 2003.

TUMAN, Mehmed Nâil: Tuhfe-i Nâilî, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001,

YAKIT, İsmail: Yunus Emre'de Sembolizm Çıktım Erik Dalına, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

YAVUZ, Kemal: Muînî'nin Mesnevî-i Muradiye'si (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1977.

ZEREN, Mehmet: Hz. Mevlânâ'nın En Büyük Eseri Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004.

YILMAZ, H.Kâmil: Tasavvufî Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990.

B. Makaleler, Tebliğler

AKAR, Metin : "Hasan Dede'nin Bir Dörtlüğü'nün Şerhi", BİR, İstanbul 1997, S. 8, s.7-11.

AKAY, Hasan: "Tarih-i Kadîme Dair Aykırı ve Neşeli Bir Şerh", BİR, İstanbul 1997, S. 8, s. 18.

AKKUŞ, Metin: "Gönüldeki Tecellî"(Osman Hulûsi Efendi'nin Bir Gazelinin Şerhi), Somuncu Baba Dergisi, S.57, Temmuz 2005.

AKKUŞ, Metin : "Metin Şerhi Geleneği Tarlan Mektebinden Haluk İpekten'e", Yedi İklim 4, S.32, Kasım 1992, s. 67-68.

ALPARSLAN, Ali: "Gazel Şerhi Örnekleri I", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S. 415-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s. 248-259.

ARSLAN, Mehmet – AKSOYAK, İsmail Hakkı: "Gelibolulu Âlî'nin Şerh Muhtevâlı Dört Risâlesi", Türklük Bilimi Araştırmaları, Sivas 1998, S. 6, s. 263-288.

ATEŞ, Ahmet: "Mesnevî'nin 18 Beytinin Manası", 60. Doğum Yılı Münasebeti ile Fuad Köprülü Armağanı, DTCF, Ankara 1953, s. 37-50.

AVŞAR, Ziya: "Rûhü'l-Mesnevî'de Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytinin Şerh Yöntemi" , II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 10-12 Nisan 2006.

BARDAKÇI, Necmettin: “Mevlânâ’nın Tasavvufî Düşüncesinin Kaynakları”, Tasavvuf İlmi ve akademik Araştırma Dergisi, (Temmuz-Aralık 2007), s. 55-77.

BATİSLAM, H. Dilek: “Tokatlı Ebubekir Kânî Efendi’nin Mensur Letâifnâme ve Hezliyyâtındaki Şerhler”, II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 10-12 Nisan 2006.

BAYKAL, Özgün: “Mevlânâ’nın Mesnevî’sinde Hayvan ve Hikâye Motifleri”, Şarkiyat Mecmuası V(1964), s. 26-30.

BELGE, Murat: “Divan Edebiyatı ve Metin Eleştirisinde Yöntem”, Yeni Dergisi, 3 (36), 1967, s. 215-224.

BEKTAŞ, Ekrem: “Mesnevî Hikâyeleri; Tespit ve Değerlendirme” Mevlânâ Araştırmaları, edt. Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 421-443.

BİLGİN, Azmi : “Eski Türk Edebiyatında Şerh”, Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (12-13 Nisan 2001), Bildiriler I. C., Kayseri 2001, s. 169-173.

CANIM, Rıdvan: “Metin Şerhi Geleneğimiz Çerçevesinde Tarlan ve İpekten’in Kaleminden Fuzulî’nin Sana Redifli Gazeli”, Fuzulî Kitabı: 500.Yılında Fuzulî Sempozyumu Bildirileri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, İstanbul 1996, 129-140.

CEYHAN, Âdem: “Kânûnî’nin Bir Gazelinin Düşündürdükleri”, Yağmur Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, Yıl 1, Sayı 1, Ekim-Kasım-Aralık 1998, s. 59-62.

ÇALIŞKAN, Âdem: “Yunus Emre’nin Bir İlahisi ve Dilbilim Açısından İncelenmesi”, Tasavvuf Dergisi, Sayı:12, Ankara 2004, s.137-157.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet: “Nef”înin Kasîdelerinden Örnekler ve Açıklamaları”, Ölümünün Üçyüzellinci Yılında Nef”î, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991, s.91-135.

ÇELEBİOĞLU, Âmil: “Yunus’un Şiirleriyle İlgili Şerhler”, Türk Edebiyatı, İstanbul 1989, S. 193.

ÇELEBİOĞLU, Âmil : “Yunus’un Bir Şiirinin Şerhi”, Yunus Emre Sempozyumu, 2-5 Mayıs 1988, Bildiriler, s. 95.

ÇEVİRME, Hülya: "Yunus Emre'nin Bir Şiirinin Göstergebilim Açısından İncelenmesi" A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi: Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz Özel Sayısı, S.17, 2000, s.75-80.

ÇIPAN, Mustafa: "Şâhidî İbrahim Dede Divançesi'nde Bulunan Mevlevîlikle İlgili Unsurlar ve Bir Gazelinin Şerhi", Muğla Üniversitesi Osmanlı'nın 700. Yılında Muğla Sempozyumu, Muğla, 6-7 Mayıs 1999.

ÇIPAN, Mustafa : "Şeyyad Hamza'nın Hayatı, Eserleri, Şahsiyeti, Kasidesinin İncelenmesi ve On İkinci Beytinin Şerhi", Konya Ticaret Odası, Yeni İpek Yolu Dergisi 700. Yıl Konya Özel Sayısı I, Konya Mayıs 1998, s.351-360.

DAĞLAR, Abdülkadir: "Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniyye'sine Hacı İbrâhim Efendi'nin Şerhi: Şerh-i Belâgat", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 10-12 Nisan 2006.

De VAUX: "Şerh", İA., C 11, İstanbul 1979, s. 429.

DEMİREL, Gamze: "Neşati'nin Bile Redifli Gazeli Üzerine Bir Tahlil Denemesi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.11, Temmuz 2001, s.137-146.

DEMİREL, Şener: "Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi TALİD, 5/10 (2007), s. 469-504.

DEMİREL, Şener: "16.yüzyıl Divan Şairlerinden Hayreti'nin Devriye Benzeri Bir Gazelinin Açıklaması" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ 2003, s.89-101.

DEMİREL, Şener : "Ateş Redifli İki Matla Beytinin Karşılaştırılmalı Tahlil Denemesi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ 2000, Cilt 10, Sayı 2, s.65-89.

DİLÇİN, Cem : "Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi", Türkoloji Dergisi, Ankara 1991, C. 9, s. 43-98.

DOĞAN, Muhammet Nur: "Metin Şerhi Bakımından Klâsik Türk Edebiyatı Kaynaklarına Toplu Bir Bakış", I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara 17-18 Ocak 1992.

DURU, Necip Fazıl: "Mevlevî Şeyhi Ağazade Mehmed Dede ve Mesnevî'nin İlk 18 Beytini Şerhi" Tasavvuf (Temmuz-Aralık 2003), s. 151-176.

ERDOĞAN, Mustafa: "Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 1, Manisa 1996.

ERDOĞAN, Mustafa : "Niyâzî-i Mısrî Şerhleri", Dergâh, C. 6, S. 17., İstanbul 1996.

GÜMÜŞ, Zehra: "Pîrî Paşazâde Mehmed b. Cemâlî'nin Tuhfe-i Şâhidî Şerhi: Tuhfe-i Mîr", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 10-12 Nisan 2006.

HOLBROOK, Victoria Rowe, "Klasik Sonrası İmge, Okyanussal Benlik", Toplum ve Bilim, S.70 (Kış 1996), s:199-214.

HORATA, Osman: "Necati Bey'den Baki'ye Döne Döne", Bilig, S.7(Güz 1998), s.44-66.

İPEKTEN, Haluk: "Gazel Şerhi Örnekleri II", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S. 415-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s. 260-290.

İPEKTEN, Haluk : "Şeyh Galib'in Bir Gazelinin Tahlili" Yedi İklim 4, S.32 (Kasım 1992), s.69-74.

KARABEY, Turgut : "Metin Şerhi", I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara 17-18 Ocak 1992.

KILIÇ, Atabey : "Karnım Açtır Karnım Aç!", Berceste, Temmuz 2003.

KILIÇ, Atabey: "Altıparmak Mehmed Efendi'nin Şerh-i Telhîs-i Miftâh'ında Şerh Metodu", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 10-12 Nisan 2006.

KIRBIYIK, Mehmet: "Ferrî Mehmed'in Bir Gazelinin Şerhine Dair", S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:7, 2000, s.343-359.

KORTANTAMER, Tunca: "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara 17-18 Ocak 1992.; Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İzmir 1994, S. VIII., s. 1-10.

KULOĞLU, Nazan: "Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Yapısal İncelenmesi", Fırat Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 1-2, Elazığ 1994, s. 213-227.

KURNAZ, Cemal: "Necâtî Beğ, Ahmed Paşa, Hayâlî Beğ ve Nev'î Divanlarındaki Teşbih ve Mecaz Unsurları", TKA. XXV/1 (1987), s.127-164.

MAZIOĞLU, Hasibe: "Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri" Bildiriler, Mevlânâ'nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslar arası Mevlânâ Semineri 15-17 Aralık 1973, Ankara: ty., s. 275-296.

OKUMUŞ, Necdet: "Nâilî-i Kadîm'in 'Halvetîleriz' Adlı Şiirinin Ali Nihad Tarlan Tarafından Yapılan Şerhi", Dergâh, C. 6, S. 68, İstanbul 1995, s. 22.

OKUYUCU, Cihan: "Bir Gazel Şerhi", Yağmur, S.27, Nisan Mayıs Haziran 2005.

ÖLMEZ, Ahmet: "Şeyh Galib'in Bir Gazelini Şerh", Türklük Bilimi Araştırmaları, S.9(2000) s.317-327.

ÖZ, Yusuf : "Tuhfe-i Vehbî Şerhleri", İlmî Araştırmalar, S. 5, İstanbul 1997, s. 219-232.

ÖZKIRIMLI, Atilla: "ŞEM'Î", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1984, IV, s.1071.

ÖZTOPRAK, Nihat: "Yensiz Gömlek Giyip Ağaç Ata Binmek: Yunus Emre'nin Ölüm Konulu Bir Gazelinin Şerhi", Türk Kültüründe Ölüm Sempozyumu, Marmara Üniversitesi, İstanbul 25-26 Kasım 2004.

ÖZYILDIRIM, Ali Emre: "Nedim'in Meşhur Beytine Vakanüvis Es'ad Efendi'nin Şerhi", Türkoloji Dergisi 15 s.1(2000) s.139-143.

PAKSOY, Kezban: "Şemseddin Sivâsî'nin Şerh-i Gazeliyyât-ı Sultan Murâd-ı Sâlis'i" , II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 10-12 Nisan 2006.

PEKOLCAY, Neclâ: "Metin Şerhi", I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara 17-18 Ocak 1992.

SAMÎ, Abdurrahman: "Seyyid Nesimî'nin Bir Beyitinin Şerhi", (Hazırlayan: Erol KILIÇ), Dergah, C.5, S.51, Mayıs 1994, s.8-9.

SARAÇ, M. Ali Yekta: "Divan Tahlilleri Üzerine" , İlmî Araştırmalar, Sayı:8, İstanbul, 1999, s.209-219.

SAYAR, Ahmet Güney: "Mesnevî'nin Türkçe İlk Tam ve Mensur Tercümesine Dair bir Not", Dergâh XIII/155 (Ocak 2003), s. 16-19.

ŞENTÜRK, Atilla: "Zâtî'nin Bir Gazeli ve Düşündürdükleri", TDA.nr.464(1990), s.78-82.

Şeyh Abdurrahman Sâmî : "Seyyid Nesîmî'nin Bir Beytinin Şerhi", (Hazırlayan: Erol KILIÇ), Dergâh, C. 5, S. 51, İstanbul 1994, s. 8-9.

TATÇI, Mustafa: "Nutk-ı Şerîf-i Hazret-i Yûnus Emre ve Şerh-i Hazret-i Mısrî", Türk Kültürü, S. 330, Ankara 1990.

TATÇI, Mustafa : "Şeyh Ali Nakşîbendî'nin 'Şerh-i Güfte-i Yûnus Emre' Adlı Risâlesi", Türk Kültürü, S. 329, Ankara 1990.

TOPAL, Ahmet: "Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 32 (2007), s. 41-50.

ÜNVER, İsmâil: "Şem'î Şem'ullah", Türk Dili, C.XLIX(yıl;34) sayı: 397(Ocak-1985), Ankara, s.38-43.

ÜNVER, İsmâil : "ŞEM'Î, Mustafa", Türk Ansiklopedisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, c.30, Ankara 1981, s.249-250.

ÜZGÖR, Tahir : "Metin Şerhi Usûlüne Dair, I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara 17-18 Ocak 1992.

YAVUZ, Kemal: "Erzurumlu Ahmet Naim'in Mesnevî Şerhi", I. Millî Türkoloji Kongresi 6-9 Şubat 1978, Tebliğler, Kervan Yayınları, İstanbul 1980, s. 176-181.

YAVUZ, Kemal: "Türk Edebiyatında Mesnevî'den İlk Tercüme Hikâyeler ve Bazı Dikkatler", Uluslar arası Mevlânâ Bilgi Şöleni, Internationale Mevlânâ Symposium (15-17 Aralık 2000 Ankara), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 355-381.

YENİTERZİ, Emine: "Metin Şerhi İle İlgili Görüşler", I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara 17-18 Ocak 1992.

YILDIRIM, Ali: "Bâkî'nin Devriye Türünde Yazdığı Bir Gazeli", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.10, S.1, Elazığ 2000, s.207-215.

YILDIRIM, Ali: "Rodosî-zâde'nin Kaside-i Nevruziyye Şerhi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 s.1(1999), s.217-239.

YILMAZ, Ali : "Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i İsâ-yı Saruhanî'nin 'Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 2, Sivas 1998, s. 1-34.

C. Sözlükler

Abdürrezzak Kâşânî: Tasavvuf Sözlüğü , (Çeviren: Dr.Ekrem DEMİRLİ), İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

AKAY, Hasan: İslâmî Terimler Sözlüğü, İşaret Yayınları, Ankara 1995.

CEBECİOĞLU, Ethem: Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yayınları, Ankara 1997.

DEVELLİOĞLU, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara 1999.

Hüseyin Kâzım Kadrî: Büyük Türk Lugati, İstanbul 1943.

Muallim Nâcî: Lugat-i Nâcî, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987.

Mütercim Âsım Efendi.: El-Okyanusü'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsü'l-Muhît, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1268-1272.

ONAY, Ahmet Talât: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.

PALA, İskender: Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ, Ankara 1995.

REDHOUSE, Sir James: Turkish and English Lexicon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

SERTOĞLU, Midhat: Osmanlı Tarih Lûgatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.

STEİNGASS F.: A Comprehensive Persian-English Dictionary, Beirut Libraire du Liban, 1975.

Suad El-Hakîm: İbnü'l-Arabî Sözlüğü, (Çeviren: Ekrem DUMANLI), Kabalcı Yayınevi İstanbul 2005.

Şemseddin Sâmî: Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.

Tahirü'l-Mevlevî: Edebiyat Lügatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.

ULUDAĞ, Süleyman: Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul 1991.

YILMAZ, Mehmet: Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

VII. DİZİN

(kişi, eser, yer, özel ad)

A

ʿAbbādiye, 1283
Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, 4
Abdülbaki Gölpınarlı, 33
Abdülmecid Muharrem Ez-Zilî, 15
Abdülmecid Sivasî, 11, 14
Abdülmecid-i Sivasî, 10, 14
Abidin Paşa, 11, 12
ʿAbbās, 452, 786, 928
ʿAbdu'l-Ḳādir Geylānî, 1163
ʿAbdullāh bin Selām, 638
ʿAbdullāh bin Ümmü Mektūm, 877
ʿAbdullāh ibni Ebā, 472
ʿAbdullāh bin Ümmü Mektūm, 786
ʿĀc, 856
ʿAcem,1, 136, 455, 783, 1241, 1268
ʿĀd, 967, 1113, 1268
Adnan Karaismailoğlu, 3, 4
Adnî Receb Dede, 17
Afyon, 32, 33, 39, 41, 42, 43
Ağazâde Mehmed Dede, 17
Ahmed Avni Konuk, 9, 62
Ahmed bin Muhammed, 26
Ahmet Ateş, 19, 38, 39
Ahmet Metin Şahin, 2
ʿĀ'işe, 1183, 1184
ʿAlî, 166, 362, 368, 373, 399, 400, 508, 676, 806, 822, 889, 893, 1032, 1061, 1072, 1150, 1222
Ali Kaya, 7
Âmil Çelebioğlu, 2, 3
ʿĀmir bin Es-seken, 1066
Anadolu, 1, 25, 44
ʿAnḳā, 107, 166, 582, 636
Ankaravî İsmail Rusûhî, 8, 16, 72
ʿArab, 261, 303, 653, 782, 788, 904, 1118, 1121, 1122, 1226, 1251, 1268, 1283, 1312
Aṣḥāb-ı Fîl, 204, 1185
Aṣḥāb-ı Kehf, 101, 181, 574, 575, 576, 617, 717, 769, 782, 876, 944, 1206
Atâyî, 22, 23, 24, 1319
ʿAṭṭār, 319, 610, 683, 967, 1006, 1159
ʿAvic bin ʿUnuḳ, 856
Avrupa, 1
Ayaz, 607
Aynü'l-Füyûz, 15
ʿAynü'l-Meʿānî, 60

B

Baġdād, 401, 760
Bağdatlı Âsım, 18
Baṣra, 788
Bāyezîd-i Besṭāmî, 61, 280, 328, 329, 401, 719, 819, 829, 833, 834, 835, 836, 838, 839, 942
Belʿam-i Bāʿūrā, 1158
Belḫ, 214, 402
Belkîs, 635
Benî-İsrā'il, 315, 443, 578, 579, 684, 776, 869, 911
Berḫ, 48, 684
Besṭām, 401
Bişri Ḥāfî, 1214
Bōstān, 23, 203, 213, 223, 234, 261, 383, 527, 563, 596, 623, 625, 942, 1073, 1082, 1101, 1190, 1238, 1243
Bu'l-Ḥikem, 359, 968
Bulak, 2
Burāḳ, 462, 1284
Burhān-ı Muḥaḳḳıḳ, 532
Bursalı Mehmed Tahir, 24, 25
Bursalı Rahmi Çelebi, 29
Bursevî İsmail Hakkı, 11

C

Caʿfer-i Ṭayyār, 1222
Cālînūs, 741, 795, 796
Cāmî, 26, 29, 86, 147, 246, 261, 271, 315, 320, 365, 535, 576, 692, 704, 706, 719, 730, 756, 1191, 1276, 1284
Cebrā'il, 358, 395, 566, 777, 786, 919, 928, 1133, 1202
Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî, 11
Cevrî İbrahim Çelebi, 15, 17
Ceyb-i ʿAcemî, 379
Cezîre-yi Mesnevî, 14, 15
Cibrîl, 363, 479, 619, 728, 755, 786, 837
Cūḫā, 1100, 1102
Cüneyd, 252, 256, 400, 760, 819

D

Dāvūd, 247, 447, 592, 734, 1280

Delḳak, 866, 867
Derviş Ali b. İsmail, 18
Derya Örs, 4
Dıḳyānūs, 101
Düldül, 1284

E

Ebū Bekr, 273, 284, 334, 398, 407, 477, 626, 782, 839
Ebū Bekr Rebābī, 626
Ebū Cehl, 359, 472, 783
Ebū Ḥafṣ, 499
Ebû Hamza, 71
Ebū Leheb, 1179
Ebu'l-Ḥasen, 108, 429
Ebu'l-Ḥikem, 359
Ebū Saʿîd Ḫarrāz, 61, 366
Ebū ʿOṯmān Ḥayrī, 765
Ebū Ṭālib, 802
Enes bin Mâlik, 70
Erkan Türkmen, 19
Esrâr Dede, 8, 14, 21, 49, 1317
Eyüp Necati Perhiz, 5

F

Faruk Gürtunca, 5
Fāṭıma, 675, 676
Fâtih Sultan Mehmed, 31
Feyzi Halıcı, 4
Feyzullah Sacid Ülkü, 5
Fezleke, 21, 24, 1318
Firʿavn, 57, 186, 204, 235, 348, 349, 350, 397, 447, 472, 644, 776, 856, 857, 874, 878, 924, 928, 968, 1044, 1050, 1051

G

Gazanfer Ağa, 29, 30
Ġuz, 1078, 1297
Ġuzān, 1078, 1079, 1297
Gülistān, 23, 90, 278, 728, 777
Gülşen-i Tevhid, 17

H

Ḫᵛāce Ebū Muḥammed, 1174
Ḫᵛāce Ḥāfıẓ, 90, 169, 223, 277, 322, 327, 528, 591, 623, 656, 685, 713, 768, 859, 899, 963, 1007
Hâce Nâsıruddîn Ubeydullah, 29
Hacı Pîrî, 15
Ḫālidoğlı Yaḥyā, 313
Ḫalīl, 112, 182, 215, 649, 837, 1099, 1155
Hall-i Tahkîkât, 15, 17
Hārūt, 907
Hasan Âli Yücel, 2
Ḥasan Başrī, 379
Ḫātem-i Aṣam, 214
Hatice Gülcan Topkaya, 6
Ḥavvā, 73, 93, 95, 970, 981
Hayri Bey, 4
Ḥażret-i Ādem, 66, 73, 93, 94, 95, 128, 159, 168, 294, 317, 318, 358, 393, 394, 483, 639, 641, 655, 704, 705, 802, 803, 845, 918, 919, 920, 970, 981, 988, 1104, 1143, 1144, 1161, 1162, 1184, 1193, 1194
Ḫıżır, 90, 230, 1142, 1208, 1212
Hızır Bey, 31
Hicabi Kırlangıç, 4
Hindistān, 1, 833, 1243, 1248
Ḫorasan, 543
Ḫoten, 656, 954
Hulâsatu'ş-Şurûh, 9, 77

I

III. Mehmed, 8, 29, 46, 1289
III. Murad, 7, 26, 27, 39, 45, 46, 49, 1289
IV. Murad, 11
ʿIşḳ-nāme, 391

İ

İblīs, 66, 113, 114, 127, 128, 159, 167, 168, 200, 920, 971, 980, 986
İbni Mektūm, 1202, 1203
İbni Mesʿūd, 570
İbrāhīm, 52, 112, 182, 215, 269, 385, 395, 402, 558, 619, 620, 644, 649, 704, 741, 837, 878, 1068, 1089, 1090, 1126, 1127, 1128, 1130, 1131, 1135, 1144, 1155, 1163
İbrahim Aczî, 18
İbrahim Bey, 12
İbrāhīm Edhem,402, 741, 1126, 1127, 1128, 1130, 1131, 1144, 1163
İmām-ı Ġazālī, 1117
İbrahim Hakkı Konyalı, 5
İmām Ḳışrī, 928
İmām Ṣaʿlebī, 570
İmām Muḥammed Bāḳır, 929
İmām Zāhidī, 1203
ʿĪsā, 56, 59, 119, 132, 133, 134, 135, 170, 186, 227, 234, 235, 236, 238, 240, 241, 363, 397, 488, 566, 641, 714, 715, 717, 718, 719, 799, 893, 1230, 1231, 1232
İsa Kayaalp, 7
İskender, 103, 104, 499, 1194, 1319, 1328
İskenderiyye, 649
İsmāʿīl, 217, 395
ʿİzze'd-dîn Sivasî, 1226

K

Kaan Dilek, 6
Kaʿbe, 204, 686, 829, 831, 835, 836, 837, 838, 894, 1030, 1031, 1099, 1168, 1214
Kaʿbe-yi Muʿaẓẓama, 831, 837, 1031
Ḳāḍī Ḳonevī, 740
Kastamonu, 32, 35, 39, 41, 42, 43
Kâtip Çelebi, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 1318
Kelîle ve Dimne, 437
Kelîm, 206, 208, 1212
Kemal Sönmez, 19
Kenʿān, 560, 568, 679
Kenan Rıfâî, 12
Kenan Sarıalioğlu, 6
Kerḫ, 401, 1302
Keşfü'l-Esrār, 928
Keşfü'z-Zünûn, 21, 23, 24, 1318
Keyvān, 142, 667
Kîmyā-yı Saʿādet, 100
kitāb-ı Kelîle, 468
Konya, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 18, 32, 33, 34, 35, 44, 45, 1317, 1320, 1323
Kudsi Erguner, 19
Ḳudüs, 479, 487
Kūfe, 929
kūh-ı Ḳāf, 107, 277, 477
Kūh-ı Uḥud, 254
Ḳurʾān, 90, 105, 160, 171, 180, 181, 218, 253, 301, 307, 330, 331, 375, 397, 472, 476, 495, 548, 611, 612, 618, 646, 733, 736, 803, 845, 1009, 1023, 1031, 1032, 1033, 1075, 1081, 1216, 1257, 1267
Kureyş, 181
Kütahya, 32, 35, 39, 40, 43

L

Leylā, 321, 558
Lisānü'l-Ġayb, 90
Loḳmān, 586, 588, 593, 594, 596, 597, 598, 602, 603, 604, 605, 606, 619

M

Mahzen-i Esrâr, 24, 29, 30, 995
Mālik bin Ḫişam, 1066
Mālik Dînār, 915
Manṭıḳu't-Ṭayr, 60, 319, 446, 683, 1159, 1274
Mantıku't-Tayr, 24, 28
Maʿrūf-ı Kerḫî, 401, 721
Mārūt, 907
Meḥemmed ʿAṣṣār-ı Tebrîzî, 340, 341
Mecmûatü'l-Letâif Ve Matmûratü'l-Me'ârîf, 8
Mecnūn, 321, 558, 865
Medîne-yi Münevvere, 254, 334, 398, 625, 754, 755, 787, 1019, 1259
Mehmed İlmî Dede, 14
Mehmed Şâkir, 2
Mehmet Kanar, 6
Mehmet Muhlis Koner, 12
Mehmet Önder, 7
Mehmet Zeren, 7
Mekke, 204, 334, 398, 399, 639, 786, 829, 831, 1019, 1031, 1086, 1259
Meryem, 59, 119, 397, 488, 566, 658, 935, 1231, 1232, 1233, 1234
Mescid-i Ḍırār, 1009, 1015, 1017, 1065, 1066, 1067, 1070
Mescid-i Ḳubā, 1010, 1067
Mesnevî, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 32, 33, 34, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 58, 60, 61, 62, 67, 68, 69, 72, 74, 76, 77, 82, 87, 88, 89, 90, 96, 129, 363, 713, 1004, 1012, 1187, 1287, 1288, 1289, 1317, 1318, 1320, 1321, 1327
Mevlānā, 23, 44, 45, 47, 61, 62, 67, 76, 78, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 96, 98, 99, 102, 103, 104, 106, 107, 111, 113, 115, 117, 122, 124, 127, 131, 134, 135, 138, 141, 144, 152, 161, 170, 172, 174, 183, 185, 192, 193, 197, 199, 212, 218, 221, 226, 228, 231, 232, 238, 239, 240, 241, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 277, 278, 280, 283, 291, 295, 296, 300, 302, 305, 306, 310, 311, 314, 315, 316, 318, 320, 330, 331, 338, 342, 344, 346, 347, 349, 352, 354, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 372, 374, 382, 384, 386, 387, 388, 390, 395, 398, 400, 409, 416, 420, 423, 427, 436, 438, 441, 445, 448, 449, 450, 451, 453, 454, 455, 456, 458, 459, 460, 461, 465, 467, 468, 481, 487, 490, 491, 494, 495, 496, 503, 507, 511, 513, 518, 519, 520, 532, 535, 536, 538, 540, 541, 544, 545, 551, 553, 557, 558, 559, 562, 567, 569, 572, 574, 578, 580, 586, 587, 588, 591, 592, 593, 594, 596, 598, 599, 608, 612, 614, 615, 618, 619, 620, 623, 624, 628, 636, 640, 642, 643, 646, 648, 649, 651, 656, 658, 664, 665, 667, 673, 681, 682, 685, 692, 693, 694, 698, 701, 705, 706, 713, 715, 719, 724, 736, 739, 740, 742, 743, 744, 751, 754, 756, 761, 762, 767, 781, 789, 790, 800, 801, 803, 805, 806, 809, 813, 815, 817, 822, 823, 828, 830, 833, 834, 839, 848, 850, 857, 859, 867, 872, 877, 879, 880, 881, 882, 890, 892, 894, 896, 899, 902, 903, 906, 908, 913, 916, 921, 924, 925, 926, 927, 929, 932, 933, 935, 936, 937, 941, 946, 948, 950, 988, 992, 1003, 1004, 1012, 1016, 1017, 1027, 1029, 1033, 1039, 1042, 1044, 1047,□1050, 1051, 1058, 1059, 1064, 1065, 1066, 1079, 1081, 1103, 1106, 1113, 1115, 1117, 1127, 1130, 1131, 1135, 1139, 1141, 1142, 1149, 1150, 1151, 1153, 1155, 1158, 1164, 1168, 1181, 1184, 1191, 1192, 1193, 1196, 1197, 1198, 1207, 1211, 1216, 1223, 1225, 1226,

1229, 1240, 1241, 1249, 1252, 1254, 1255, 1261, 1265, 1270, 1272, 1276, 1284
Meysere, 802
Mışr, 215, 563, 789, 917
Mihr ü Müşterî, 60, 166, 391, 783, 851, 897, 1014, 1074, 1080
Muʿāviye, 950, 951, 952, 953, 963, 970, 971, 978, 979, 980, 982, 985, 986, 988, 992, 994, 995, 998, 999, 1001
Muʿin bin ʿAdiyy, 1066
Muḥammed bin Vāsiʿ, 189
Muḥammed bin Zekeriyyā, 646
Muhammed, 4, 11, 22, 25, 35, 59, 65, 69, 71, 73, 126, 131, 207, 318, 702, 899, 958, 1157, 1288, 1320
Muînî, 10
Mukaddimetü's-Salât, 31
Muḳavḳıs, 649
Mūsā, 106, 133, 186, 204, 206, 207, 208, 213, 230, 231, 235, 316, 348, 349, 350, 397, 447, 472, 477, 488, 490, 536, 578, 579, 671, 672, 673, 675, 678, 680, 684, 687, 688, 689, 690, 691, 693, 702, 705, 710, 758, 759, 775, 776, 778, 813, 814, 830, 850, 856, 874,鰒877, 911, 912, 913, 914, 928, 1024, 1025, 1049, 1050, 1051, 1099, 1135, 1142, 1158, 1208, 1212
Muṣṭafā, 144, 181, 227, 509, 732, 808, 905, 952, 1179, 1288
Mustafa Ispartavî, 9
Münker ü Nekîr, 1266

N

Nablus, 487
Nahîfî, 2, 3
Nahl-i Tecellî, 17
Nâimâ, 21, 22, 24, 1319
Necāşî, 1031
Nefeḥāt-i Üns, 86
Nefeḥātü'l-Üns, 60, 719
Nemrūd, 203, 215, 395, 472, 619, 644, 649, 967, 1089, 1155
Nîl, 316, 447, 563, 777
Nisâb-ı Mevlevî, 16
Nūḥ, 205, 236, 395, 966, 967, 1080
Nuri Baş, 5

O

Ordu, 13
Orhan Kuntman, 13
ʿOşmān, 35, 399, 765, 1101, 1314
Osmanlı Müellifleri, 21, 22, 25, 27, 1316
ʿÖmer, 62, 63, 72, 75, 77, 123, 124, 362, 399, 1049, 1214

P

Pendnâme, 26

R

Rābiʿa-yı ʿAdeviyye, 189
Remzî Er-Rıfâî, 18
Rūm, 136, 303, 529, 552, 789, 954, 994, 1222, 1241, 1251, 1301, 1305
Rūmî, 1173, 1251, 1252, 1268
Ruveym, 663
Rūz-ı Elest, 1105, 1230
Rüstem, 212, 718, 1015, 1116, 1294, 1307

S

Saâdetnâme, 22, 26
Saʿd bin Vaḳḳāṣ, 875
Sadık Gündüz, 7
Saʿdî, 60, 90, 203, 233, 261, 325, 382, 383, 390, 402, 519, 548, 554, 561, 596, 687, 714, 717, 777, 810, 895, 942, 1041, 1073, 1085, 1190, 1237
Sām-ı Süvār, 212
Sāmirî, 758, 759, 775, 778, 779, 780, 781, 869
Sarı Abdullah Efendi, 11, 1326
Sehl-i Sāʿidî, 253
Semerḳand, 1078, 1297
Şemūd, 1044, 1268
Seriyy-i Saḳaṭî, 760
Seyyid Burhāne'd-dîn, 543, 545
Seyyid Ebussuud b. Seyyid Sadullah El-Hüseynî El-Kayserî, 10
Seyyid Mehmed Şükrü, 16
Seyyid Şerîf, 456
Seyyid-i Ecel, 866
Sicill-i Osmanî, 21, 22, 23, 24, 1319
Sidretü'l-Müntehā, 479, 691
Silahdar Hasan Ağa, 7, 46
Silsiletü'ẕ-Ẕeheb, 692, 756
Sîmurġ, 212
Şuʿbî, 439
Sûdî, 12, 25, 28, 44
Sulṭān Mahmūd, 607
Sulṭān Murād, 47, 329, 364, 1288
Sulṭān Selîm, 47, 1288
Sultan Veled, 10
Süfyān-ı Şevrî, 67, 127
Süleymān, 396, 432, 440, 635, 1194, 1255, 1256, 1257, 1258, 1265, 1268, 1271, 1274, 1275, 1280, 1281
Süleyman Uludağ, 19, 20
Sürūrî, 58, 89, 90, 91, 129, 139, 148, 154, 191, 196, 202, 212, 246, 251, 287, 305, 341, 345, 387, 394, 445, 516, 577, 623, 705, 737, 757, 1034, 1037, 1038, 1180, 1220, 1250, 1264
Sürûrî, 8, 25, 28, 44, 45, 47, 58, 1327

Ş

Şâhidî İbrahim Dede, 17, 1323
Şām-ı Şerîf, 460, 754, 1019
Şaḳîḳ-i Belḫî, 402, 403, 794, 1075
Şeġād, 212
Şefik Can, 2, 3, 6, 9
Şehābe'd-dîn Sehrüverdî, 390
Şeh-nāme, 212
Şem'î, 7, 8, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 1289, 1325, 1326, 1327
Şems, 10, 16, 410, 456, 459, 460
Şemseddin Yeşil, 5
Şerḥ-i Mevāḳıf, 60
Şerefe'd-dîn, 551
Şerh-i Bahâristân, 26
Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, 25
Şerh-i Divân-ı Şâhî, 26
Şerh-i Gülistân, 25, 1327
Şerh-i Kasîde-yi Emâlî, 30
Şerh-i Mesnevî, 7, 33, 46, 49
Şerh-i Pend-i Attâr, 26, 1327
Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr, 29
Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr, 29
Şeyḫ Ḥüsāme'd-dîn, 87, 88, 89, 91, 466, 850, 851
Şeyḫ Aḥmed-i Ḥaḍraviyye, 214, 218, 401
Şeyḫ Ebū Mürşid, 747
Şeyḫ Ebu'l-Ḥasan Ḫarḳānî, 894
Şeyḫ Mansūr ʿAmmār, 198
Şeyḫ Niẓāmî, 455
Şeyḫ Rükne'd-dîn ʿAlā'id-devle Sümnānî, 1186
Şeyḫ Saʿde'd-dîn Ḥamavî, 94
Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dîn, 533, 534, 535
Şeyḫ-i Ekber, 366, 378, 683
Şeybe, 786, 838
Şeyh Gâlib, 15
Şifâyî Mehmed Dede, 8, 9, 74, 76
Şuʿayb, 476, 649, 913, 1171, 1176

T

Tahir-ül Mevlevî, 9, 69, 70, 71, 72
Tebük, 788, 1020
Terceme-yi Akâid-i Lâmiyye alâ-Mezhebi Maturîdiyye, 25
Terceme-yi Kasîde-yi Nûniyye, 31
Terceme-yi Şürûtu's-Salât, 31
Tercümānü'l-Esrār, 90
Tırnakçı Hasan Aga, 28
Tîh, 911
Tiye, 777
Tuḥfetü'l-Aḥrār, 1191
Tuhfetü'l-Âşıkîn, 22, 25, 27
Tūn, 774, 1312
Ṭūr dağı, 253
Ṭūr-ı Sînā, 536, 1132
Türk, 1, 9, 12, 21, 22, 24, 25, 33, 44, 46, 49, 61, 236, 303, 1078, 1251, 1268, 1316, 1318, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328
Türkistan, 1

Ş

Ṣalāḥa'd-dîn-i Zerkūb, 559

U

ʿUnuḳ, 856
ʿUṭārid, 634, 943
ʿUtbe, 786

Ü

Ümeyye bin Ḫalef, 786
Ümmühānî, 479

V

Vaḥşî, 1066
Veheb bin Ḫalef, 786
Veled Çelebi İzbudak, 2
Veysel Öksüz, 5

Y

Yaḥyā, 313, 658, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234
Yaʿḳūb, 287, 396, 494, 560, 568, 569, 1132, 1133
Yūnus, 1105, 1106, 1107
Yūsuf, 75, 76, 78, 127, 284, 287, 384, 396, 397, 447, 494, 517, 560, 567, 568, 569, 573, 719, 768, 782, 799, 930, 1104, 1132, 1133
Yûsuf-ı Sîne-çâk, 14, 17

Z

Zāl, 212
Zuḥal, 142
Ẕünnūn, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 565, 567, 576, 577, 581, 583

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Kayseri'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra 1998 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek öğrenimine başladı. Buradan, 1999 yılında Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yatay geçiş yaptı. 2002 yılında lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi'nde tamamlayıp aynı yıl Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans programına başladı. 2004 yılında "Şefîk-nâme, Şefîk-nâme Şerhi ve Edhem ü Hümâ Mecmuası (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)" isimli tezini hazırlayarak Eski Türk Edebiyatı bilim dalında Yüksek Lisans programından mezun oldu. 2004 yılında Erciyes Üniverssitesi Soyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk edebiyatı bilim dalında doktora programına başladı.

Hâlen Bozok Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Çeşitli ulusal ve uluslar arası bilimsel ve popüler dergilerde yayımlanmış yazıları ve akademik sempozyumlarda sunulmuş tebliğleri vardır.

Adres: Fatih Mah. Ergene Sok. Burak Reis Apt. 9/5
KOCASİNAN/KAYSERİ
Tel: 0506 882 39 82
Mail: kocogluturgut@gmail.com